THEOLOGIA
MORALIS

Illuſtriſſimi ac Reverendiſſimi D.

ALPHONSI DE LIGORIO.

Digitized by Google

THEOLOGIA
MORALIS
Illuſtriſſimi ac Reverendiſſimi
D. ALPHONSI DE LIGORIO
EPISCOPI S. AGATHÆ GOTHORUM, ET RECTORIS MAJORIS CONGREGATIONIS SS. REDEMPTORIS,

JUXTA METHODUM MEDULLÆ

R. P. HERMANNI BUSEMBAUM
SOCIETATIS JESU,

Cujus ideo Liber in hoc Opere præmittitur.

ADJUNCTA IN CALCE PERUTILI INSTRUCTIONE
AD PRAXIM CONFESSARIORUM.

EDITIO QUINTA

Nunc demum ab Auctore ipſo accuratius a mendis expurgata, noviſque doctrinis, & nunquam antea editis tractatibus, nempe de Diſpenſationibus S. Pœnitentiariæ, de Privilegiis, de Prohibitione Librorum, Examine Ordinandorum, aliiſque additionibus locupletata.

ADCEDIT ETIAM

PRÆSTANTISSIMI THEOLOGI
Diſſertatio Prolegomena de Caſuiſticæ Theologiæ originibus, locis, atque præſtantia;

NECNON JOANNIS DOMINICI MANSI CONGR. MATRIS DEI

EPITOME DOCTRINÆ MORALIS, & CANONICÆ

EX OPERIBUS BENEDICTI XIV.

Nunc primum ab eodem Auctore plurimis additamentis illuſtrata,
& non uno in loco correcta.

TOMUS PRIMUS.

BONONIÆ,
MDCCLXIII.

SUMPTIBUS REMONDINIANIS.
SUPERIORUM PERMISSU.

Digitized by Google

BEATISSIMO
AC SANCTISSIMO PATRI
BENEDICTO XIV.
PONTIFICI MAXIMO

ALPHONSUS DE LIGORIO.

TUÆ Dignitatis Majeſtas, Beatiſſime Pater, doctrinæ, atque eruditionis tuæ faſtigium, ne Tibi hoc meum Opus Morale ſimpliciori, ac prorſus humili ſtylo conſcriptum exhiberem, aut ſuadere me omnino, aut dubitantem deterrere magnopere debuiſſent: ſumma vero SanctitatisTuæ benignitas, ac ferventiſſimus zelus, qui in Te ſemper enituit, prius ut opti-

mi

mi Præſulis ſingularum Eccleſiarum partes abſolveres, & deinde ut Summi univerſalis Eccleſiæ Paſtoris muneri vigilantiſſime ſatisfaceres, me impulerunt, ut hos tenues labores meos, quos nonniſi pro Animarum ſalute ſuſcipere, & in publicam edere lucem conſtitui, Tibi libentiſſime dedicarem. Cum enim fuiſſem Dei beneficio vocatus ad Miſſionum miniſterium pro adjuvandis Populis per rura diſperſis, iiſque potiſſimum qui ſpiritualibus magis deſtituuntur auxiliis, viſa mihi ad hoc fuit neceſſaria ſcientia pluſquam mediocris Rerum Moralium, quæ tum ad inſtruendas, tum ad regendas Animas eſſet accommodata. Qua de re tam pro mea, quam pro Juvenum noſtræ Sodalitatis intelligentia opportunum duxi Opiniones probabiliores, utilioreſque ad Animarum ſalutem ſeligere. Cumque plurimis per plures annos relectis Auctoribus tam benignæ, quam rigidæ ſententiæ, alios nimium benignitati indulgentes, alios nimium auſteritati addictos comperiſſem, operæ pretium me facturum credidi, ſi librum ederem qui mediam viam tenens, ſententias magis veritati conſonas, magiſque ſcitu neceſſarias ad conſcientias dirigendas exponeret; atque, hac arrepta opportunitate, multa in eo ad praxim pertinentia, quæ Sacrarum Miſſionum exercitio didiceram, Fratribus meis committerem. Opus Deo juvante cœpi, & abſolvi, proponendo mihi pro doctrinarum exponendarum methodo Medullam P. Buſembai Soc. Jéſu, & abſolutum typis demandavi: quod cum univerſe fuerit acceptum, rurſuſque debuerit publici juris fieri, in meliorem ordinem redegi, diligentius quibuſdam doctrinis enucleatis, compluribus aliis adjectis, additiſque inſuper aliquibus Diſſertationibus de Infallibilitate Definitionum Pontificiarum, & de earundem ſupra Concilia Superioritate.

At quia libri omnes, qui ex Theologiæ principiis Fidei, ac morum controverſias pertractant, Tibi ſoli debentur, qui & ſummus es Theologiæ Princeps, unuſque Eccleſiæ Moderator, Divinæ Veritatis conſervator, & vindex, unuſque controverſiarum Judex, ab ipſo Deo ſingulari providentia ad hoc conſtitutus, prout dixit Maximianus Epiſcopus Conſtantinopolitanus (Epiſt. ad Orientales), „ Omnes fines Terræ, omneſque veram Fidem profitentes in Romanorum Pontificum potentiam tanquam in Solem reſpicere, quem de cete-

ris

„ ris mortalibus ex terrarum Orbe Conditor Orbis ele-
„ git, cui Cathedram magiſterii principaliter poſſiden-
„ dam tenere perpetuo privilegii jure conceſſit, ut quiſ-
„ quis Divinum aliquod, ſive profundum noſſe deſide-
„ rat, ad hujus præceptionis oraculum, doctrinamque
„ recurrat.

Hinc juſte hoc Opus Tibi dicandum exiſtimavi, eoque magis, quod una ex præcipuis cauſis, quæ me ad illud edendum induxerunt, fuit, ut cognitas omnes haberent ſaluberrimas Bullas, Epiſtolaſque Encyclicas tuas, quæ tantopere profuerunt, & proderunt uſque ad Seculorum conſummationem univerſali morum reformationi cunctorum Fidelium: quandoquidem in eiſdem S. T. ſumma prudentia neque ad nimium rigorem, neque ad nimiam benignitatem declinans, ſed temporum defectui condeſcendens, mira ſuavitate diſpoſuit id quod cum ingenti animi fortitudine ſibi propoſuerat.

Fuit præterea mihi conſilium plurimas in medium doctrinas proferre, quas ex aureis tuis Operibus ſum edoctus, quibuſque S. T. non pauca immortali recordatione digna atque ediſcenda univerſæ Reipublicæ Litterariæ tradidit. Hæc enim tua grandis doctrinæ eminentia non minus quam reliquæ quæ in Te elucent virtutes, nempe morum integritas, admiranda a Propinquis alienatio, Prudentia ſingularis, incomparabilis ſalutis Animarum zelus, & ſummo Sacerdotio apprime neceſſarius, Te ſupremo Pontificatu digniſſimnm reddiderunt.

Demum ſi Librorum dedicationes ſolent teſtes eſſe grati animi, ac non immemoris acceptorum ab aliquo magno Principe beneficiorum, cum unus ipſe ſim ex Fratribus Congregationis SS. Redemtoris, cui Tu nuper Apoſtolicam Auctoritatem benigniſſime accommodaſti, oportebat jure merito, ut Tibi uni hoc Opus ſiſteretur, ac præterea nemini.

Tu igitur, Beatiſſime Pater, per illam, qua genus humanum complecteris charitatem, per curam illam quam Chriſtianis omnibus enixe, & debes, & præſtas, per illum ipſum cujus in Terris vices fungeris Jeſum Chriſtum, excipe pietate qua ſoles hoc qualecumque munuſculum, quod Tibi ſacro, & præſento, ut modereris, corrigas, deleas quicquid in eo veritati abſonum viſum fuerit; & ſi quid boni eſt, faveas, & tuearis, paternaque, ac Apoſtolica Benedictione tua proſequi non dedigneris tum opus

ipſum, ut Animarum proſit ſaluti, tum me, Sodaleſque meos, ut in noſtro miniſterio Divinæ Gloriæ cooperantes, uberrimum in vinea Domini fructum reportare valeamus.

Noſtrum autem erit jugiter Deo fundere preces, ut univerſo Chriſtiano Orbi Sanctitatem Tuam diu ſervet incolumem, diuque in Terris relinquat, quo tandem aliquando non ſine Omnipotentis Dei præſidio Catholicæ Religionis hoſtes omneſque a vera Fide aberrantes ad ovile, Fideliumque cœtum ad unicum ſalutis portum feliciſſime deducantur.

CO-

C O P I A
D E L L A   L E T T E R A
D E L   S O M M O   P O N T E F I C E
B E N E D E T T O   X I V.

In commendazione dell' Opera.

Dilecto Filio Alphonſo de Liguori Presbytero Congregationis Sanctiſſimi Redemptoris.

B E N E D I C T U S   X I V.

Dilecte Fili, ſalutem, & Apoſtolicam Benedictionem.

ABbiamo ricevuta una ſua lettera degli otto di Giugno, unitamente col ſecondo Tomo della ſua Morale, ed altri pure ſuoi Libri di minor mole, ma di gran profitto per la ſalute delle Anime. Noi la ringraziamo del regalo, ed avendo data una ſcorſa al libro della ſua Morale (ch' è dedicato a Noi, del che rendiamo particolari grazie), l'abbiamo ritrovato pieno di buone notizie; ed ella può reſtar ſicura del gradimento univerſale, e della pubblica utilità. Tratto tratto l' anderemo leggendo, e ſperiamo, che quanto leggeremo, corriſponderà a quanto abbiamo letto. Terminiamo col darle l' Appoſtolica Benedizione.

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die 15. Julii 1755.
Pontificatus Noſtri anno decimo quinto.

AD LECTOREM,

Qui rogatur legere hanc Præfationem pro intelligentia totius Operis.

CUm præcipuum ſit intentum noſtræ minimæ Congregationis SS. Redemptoris Miſſionibus vacare, cumque Miſſionariorum exercitio neceſſario annexum ſit munus conſcientias Hominum inſtructionibus, & Confeſſionibus dirigere; Ideo plurimis ab hinc annis excogitavi Juventuti Sodalitatis noſtræ librum de re morali tractantem tradere, qui mediam inter alios aut nimis rigidos, aut nimis benignos viam teneret. Opus abſolvi, ſed quia nimis feſtinanter fuit illud typis demandatum, ut aliis ſatisfacerem, mihi non ſatisfeci; plura enim in eo vel non bene excuſſa exciderunt, vel confuſo ordine fuerunt expoſita. Idcirco, cum ea diligentiore examine, necnon clariore methodo indigere animadvertiſſem, animum ad ſecundam editionem applicui, in qua ad meliorem ordinem omnia redigere curavi, & utillimis doctrinis librum copioſiorem reddere. Nonnullas etiam opiniones (temporis decurſu rebus ad ſeduliorem trutinam revocatis), hominem me agnoſcens, reformavi. Neque in hoc erubui, cum D. Auguſtinus non erubuerit in pluribus ſe retractare; Sicut etiam D. Thomam feciſſe teſtantur Cajetanus, Catharinus, & Capreolus, ac ipſe Doctor Angelicus (*3. p. quæſt. 9. art. 4.*) ſic faſſus eſt; *Quamvis alibi aliter ſcripſerim*. Ut enim Tullius dixit; *Sapientis eſt mutare conſilium*. Et alibi: *Nunquam laudata fuit in una ſententia permanſio*.

Nemini autem ſuperfluum videatur poſt tot libros ſcientiam moralem pertractantes hunc me ſuſcepiſſe laborem, quaſi actum agerem, cum etenim plurimos legerim Auctores, alios inveni, qui plus æquo indulgentes iis qui (ut ait Iſaias *cap. 30.*) dicunt; *Nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt, loquimini nobis placentia*; conſuunt pulvillos ſub eorum capite, ut in peccatis miſere conquieſcant; Haud enim dubitandum multum detrimenti Dei Eccleſiam ſentire ex iſtorum Auctorum ſectatoribus, cum major hominum laxioris vitæ pars ad illos concurrat. Contra vero reperi alios, qui ad reprobanda aſſueti quæcunque extremam rigiditatem non ſapiunt, conſilia cum præceptis confundunt, noviſque mandatis conſcientias aggravant, humanam imbecillitatem nihil penſi habentes, nihilque memores illius ſacri Canonis (*cap. ult. de Tranſact.*) qui admonet; *In his vero in quibus jus non invenitur expreſſum, procedas æquitate ſervata, ſemper in humaniorem partem declinando, ſecundum quod perſonas & cauſas, loca & tempora videris poſtulare*. Et hoc modo jugum Chriſti Domini, quod eſt ſuave intolerabile reddunt, viamque ſalutis ſic pluribus præcludunt, juxta illud S. Ambroſii: *Sunt etiam in nobis qui timorem Domini habent, ſed non ſecundum ſcientiam, ſtatuentes duriora præcepta, quæ non poſſit humana conditio ſuſtinere. In Pſal. 118. Serm. 5* Utraque ſane extremitas maxime periculoſa, nam prima ſpatioſam viam relaxatione ad perditionem aperit; Altera (ut ait perdoctus Cabaſſutius *in Theor. jur. Præf. ad Lect.*) duplici tramite urget Animas in ruinam, erronea ſcilicet conſcientia, & deſperatione; cum plurimi, audita hac rigidiore doctrina, in mortalia labuntur vel credentes ineſſe lethale peccatum ubi non eſt, vel nimia difficultate deterriti, impoſſibile putantes eo modo poſſe ſalvari, ſalutis ſuæ curam penitus abjiciunt.

Propterea in lucem edere deliberavi hoc novum opus, quod inter opiniones nimis benignas & nimis ſeveras medium locum teneret, quodque non tam diffuſum eſſet, ut non facile legeretur, nec tam breve, ut in multis deficeret. Concinnatas in hoc reperias omnes quæſtiones, & res morales, quæ magis ad praxim deſerviunt. Ut vero ſententias veritati conformiores ſeligerem in quacunque quæſtione, non parum laboris impendi; per plures enim annos quamplurima Auctorum claſſicorum volumina evolvi tam rigidæ quam benignæ ſententiæ, uſque ad famigerata Opera Continuatoris Honorati Tournely, & P. Danielis Concina, quæ ultimo (ut arbitror) in publicum prodierunt. Præſertim autem ſedulam operam navavi in adnotandis doctrinis D. Thomæ, quas in ſuis fontibus obſervare curavi. Inſuper in controverſiis intricatioribus etiam doctos Juniores conſului.

Præterea hic invenies in ſuis propriis locis diligenti ſtudio adnotatos textus tum Canonicos tum Civiles ad rem pertinentes. Item Propoſitiones damnatas, & (quod utilius) Decreta recentiora Summorum Pontificum, & præcipue Bullas Sanctioneſque nuper editas a SS. D. N. Papa Benedicto XIV. Necnon plurima hic expoſui, quæ magis Miſſionum, & Confeſſionum exercitio quam librorum lectione didici. Ut autem juſta methodus ſervaretur, Medullam P. Buſembaum præmittendam cenſui, qui Auctor in methodo res morales exponendi equidem præcellens fuit, & quoad ſententias, aliquibus exceptis, non contemnendus. Sed ut Tyronibus noſtræ Congregationis, juxta fi-

nem

nem mihi principaliter propoſitum, magis prodeſſem, ad modum captu faciliorem meas Appendices ſtudui exarare; In hoc enim maxime incubui, ut potius in claritate, quam in ſermonis elegantia abundarem.

In delectu autem ſententiarum ingens cura mihi fuit ſemper rationem auctoritati præponere; & priusquam meum ferrem judicium, in eo (ni fallor) totus fui, ut in ſingulis quæſtionibus me indifferenter haberem, & ab omni paſſionis fuligine expoliarem; Quod ſatis, benevole Lector, ex eo cognoſcere poteris, quod ego non paucas ſententias, quas in prima & ſecunda hujus operis editione tenueram, in hac tertia mutare non dubitavi. Ceterum ſategi ut plurimum meam exponere ſententiam, juſtum pondus tribuendo majoris, vel æqualis, vel minoris probabilitatis cuique ſententiæ, prout meæ imbecillitati viſum fuit, ne ancipitem relinquerem Lectorem, more aliquorum, qui ſententias aliorum tantum referentes, non parum exoſos Legentibus ſe præbent. Ubi vero non inveni rationem pro una parte convincentem, non ſum auſus oppoſitam ut improbabilem damnare, more aliorum, qui nimis facile reprobant opiniones, quas plures, & graves Auctores tuentur, quorum doctrinas prælaudatus N. SS. P. Benedictus (longe ab illis alienus qui eas liberius parvipendent) in ſuis elaboratis Operibus, & omnigena eruditione refertis, non ſine æſtimatione commemorat, & ſæpe eis utitur; quin etiam ipſorum opinionibus non parum defert, iiſque innixus in multis Chriſti Fideles inſtruit, ut videre eſt in ſuo Bullario.

Non autem hic mens mihi eſt loquendi de quæſtione illa, an liceat ſequi opinionem minus probabilem in concurſu probabilioris: Quæſtio quidem quæ per duo fere ſæcula, & præcipue noſtra ætate labores tot Sapientum exhauſit, quorum ii, qui acriore calamo ſcripſerunt, minus (meo judicio) veritatis detegendæ finem quem intendebant ſunt aſſecuti; Nam ſi ipſi moderatius ſe continuiſſent, aliis ſe reddidiſſent gratiores, & magis Chriſtianæ Reipublicæ, ut veritas patefieret, profuiſſent. Præſcindo igitur ab hac quæſtione, ſed tantum dico, me ignorare, quomodo poſſint rejici ut improbabiles opiniones illæ, quæ aliquo gravi non carent fundamento veriſimitudinis, vel auctoritatis, & contra oppoſitis ſententiis nulla aſſiſtit infallibilis auctoritas, aut evidens ratio, quæ de veritate convincere poſſit. Vale.

MONITUM AD LECTOREM.

Benigne Lector, te admonitum volo, ne exiſtimes me opiniones illas approbare, ex eo quod non reprobem; eas enim quandoque fideliter exponam cum ſuis rationibus, & Patronis, ut alii pro ſua prudentia, cujus ponderis ſint, dijudicent. Deinde advertas, quod cum aliquam opinionem veriorem voco, tunc contrariam non habeo ut probabilem, etſi non expreſſe ut improbabilem damnem. Inſuper quando unam ex ſententiis probabiliorem appello, nullo judicio dato de probabilitate alterius, aut utor hoc verbo, *non audeo damnare*, non propterea intelligo eam probabilem dicere, ſed judicio prudentiorum remittere.

E L E N C H U S

Quæſtionum, quas Auctor, poſt primam Neapolitanam Operis editionem, rebus ad ſeduliorem trutinam revocatis, reformavit. In qualibet autem harum Quæſtionum prius adnotatur locus libri primæ editionis, poſtmodum locus ſecundæ, ubi facta eſt correctio.

QUæſtio 1. An legatarius poſſit ſibi compenſare lagatum relictum in teſtamento non ſolemni? In priori libro (*col.* 13. *verſ.* 3. *Probabile etiam*) relata eſt opinio *Leſſii*, *Mol. Gran. Salmanticenſium*, *&c.* qui id probabile dixerunt. Sed in hoc præſenti libro id reprobatum eſt; Vide *lib.* 1. *n.* 35. *verſ. Attamen*.

Qu. 2. An debitor donans aliquid ſuo creditori immemor debiti, excuſetur a reſtitutione? In primo libro (*col.* 13. *v. Hinc* 1.) relata eſt opinio *Rebellii*, *Carden. & Dianæ*, qui probabilem putarunt opinionem affirmativam. Sed vide limitationem in hoc *l.* 1. *num.* 34. *& l.* 3. *num.* 700. *v. Qu.* 6.

Qu. 3. An fur mittens Domino rem furatam per virum fidelem teneatur ad iterum reſtituendum, ſi ille non reddat? In primo libro (*col.* 14. *v.* VI. *Similiter*) *Palaus*, *Sotus*, *Ledeſma*, *& Gabriel.* adducuntur qui id negaverunt. Sed in hoc abſolute affirmandum probatur; Vide *lib.* 1. *nu.* 39.

Qu. 4. An ſit obligatio ex ſuperfluis ſtatui elargiendi eleemoſynam pauperibus laborantibus paupertate communi? In primo libro (*col.* 80. *lit. A.*) relata eſt opinio *Soti*, *Nav. S. Antonini*, *Vaſq. &c.* qui negarunt. Sed in hoc melior viſa eſt ſententia oppoſita; Vide *l.* 2. *n.* 32. *v. Quæritur.*

Qu. 5. An ſit obligatio corrigendi peccantem ex ignorantia in legem humanam? In primo libro (*col.* 83. *lit. A. v. Quæritur hic.*) viſa eſt probabilior opinio negativa. Sed in hoc affirmativa probabilior viſa eſt; Vide *l.* 2. *numer.* 36.

Qu. 6. An qui inducit, ſive directe, ſive indirecte proximum ad peccandum, ſemper peccet peccato ſcandali? In primo libro (*col.* 85. *lit. A.*) dictum eſt cum *Palao*, *Sanch. Bonac. Azor. &c.* probabile eſſe quod is non peccet contra charitatem, niſi expreſſe intendat ruinam ſpiritualem alterius. Sed in hoc viſa eſt vera ſententia affirmativa; Vide *l.* 2. *num.* 45.

Qu. 7. An ſemper in Confeſſione ſit explicanda circumſtantia inductionis ad peccandum? In primo libro (*col.* 86. *v. Nota.*) reprobata eſt ſententia negativa. Sed in hoc vide dicta *l.* 3. *n.* 46.

Qu. 8. An ſit peccatum mortale petere ab aliquo quidquam quod ille non præſtabit ſine mortali, ſi jam ſit paratus ad peccandum? In primo libro (*col.* 86. *v. Quær. II.*) relata eſt opinio *Soti*, *Suar. & Azor.* qui id negarunt. Sed in hoc dictum eſt ſequendum eſſe oppoſitum; Vide *l.* 2. *numer.* 47.

Qu. 9. An peccent graviter mulieres ad ſui ornatum partem pectoris oſtendentes? In primo libro (*col.* 89. *lit. C. & col.* 250. *in fine*) actum eſt de hoc puncto ſequendo doctrinam *Laymanni*, *Cajet. Nav. Salmant. &c.* Sed vide quomodo limitatur in hoc; Vide *l.* 2. *numer.* 55. *v. Quæritur.*

Qu. 10. An liceat famulo comitari Herum ad lupanar, vel eum ducere curru vel ſella? In primo libro (*col.* 94. *lit. B.*) relata eſt opinio *Buſembai*, *Nav. Manuel. &c.* dicentium licere ſola ratione famulatus. Sed in hoc requiritur ſaltem cauſa gravis damni ſubeundi; Vide *l.* 2. *numer.* 64.

Qu. 11. An liceat famulo ratione famulatus deferre munera meretrici Domini? In primo libro (*col.* 94. *in fine Qu.* 2.) relata eſt opinio *Buſembai*, *& Sanchez* id permittentium, ſi ſit de eſculentis & poculentis. Sed in hoc negatur; Vide *l.* 2. *n.* 65.

Qu. 12. An liceat famulo ob metum mortis ſubjicere humeros, vel deferre ſcalam Domino aſcendendi ad fornicandum, aut vi aperire januam? In primo libro (*col.* 95. *Qu.* 4.) id omnino negatum eſt. Sed in hoc vide dicta *l.* 2. *n.* 66. *v. Qu. IV.*

Qu. 13. An liceat vendere vinum ei qui vendet mixtum aqua? In primo libro (*col.* 69. *lit. C. v. Pariter.*) adducta eſt opinio affirmativa *Palai*, *Sanch. & Tamb.* ſi æque commode aliis vendi non poſſit. Sed in hoc id non admittitur, niſi ob metum mortis, vel infamiæ; Vide *l.* 2. *num.* 69. *v. Quær. VII.*

Qu. 14. An liceat vendere ornatus puellæ abuſuræ? In primo libro *col.* 96. *lit. D. v. Eodem.*) relata eſt opinio *La-Croix* citantis *Navar. Azor. Sanch. Bonac. &c.* qui dicunt licere, ſi illa æque emeret ab aliis. Sed in hoc id non admittitur, niſi venditor notabile patiatur incommodum; Vide *l.* 2. *n.* 72. *v. Eodem.*

Qu. 15. An liceat Aurigis, & Nautis ob ſolum lucrum mercedis vehere meretricem ad Amaſium? In primo libro (*col.* 98. *v.* 8. *Licet.*) dictum eſt licere cum *Salmant. Sanch. Azor. Nav. &c.* Sed in hoc non admittitur niſi ob metum gravis damni; Vide *lib.* 2. *n.* 75. *v. An autem.*

Qu. 16. An ſit peccatum mortale ſine gravi cauſa petere mutuum ab Uſurario parato, vel Sacramentum a Sacerdote peccatore parato ad miniſtrandum? In primo libro (*col.* 97. *n.* 4. *v. Utrum autem*, *& numer.* 7. *v. Sed quæſtio.*) relata eſt opinio *Lugonis*, *Soti*, *Sanch. Cajet. Led. Man. &c.* qui id negarunt. Sed in hoc dictum eſt id eſſe mortale tam contra charitatem, quam contra juſtitiam, niſi gravis cauſa neceſſitatis, vel utilitatis interveniat; Vide *lib.* 3. *n.* 47. *&* 77. *u.* 4. *Licitum*, loquendo de Uſurario; & *nu.* 79. de Sacerdote peccatore.

Qu. 17. An volenti frangere jejunium liceat ſine gravis incommodi cauſa cibos præbere? In primo libro (*col.* 97. *n.* 7. *v. Volenti.*) adducta eſt opinio *Leſſii*, *Cajet. Nav. & Vaſqu.* id affirmantium. Sed in hoc reprobatum eſt; Vide *l.* 2. *n.* 80.

Qu. 18. An in materia ſimoniæ, & uſuræ poſſit deduci in pactum obligatio antidoralis? In primo libro (*col.* 118. *lit. A. v. Quæritur in fine.*) dictum eſt cum *Salmant. Val. Cajet. Pal. Leſſ. &c.* id licere, ſi pactum ſit remunerandi in genere, nulla addita nova obligatione. Sed id omnino reprobatur. Vide *l.* 3. *num.* 53. *& num.* 764.

Qu. 19. An juramentum execratorium ſit verum juramentum? In primo libro (*col.* 146. *lit. A. v. Notandum.*) dictum eſt cum *Salm. Buſemb. Sanch. Pal. &c.* id communiter negari. Sed in hoc affirmatur, ſi in juramento expreſſe nominetur *Deus*; Vide *l.* 3. *n.* 143.

Qu. 20. An in juramento aſſertorio ſit mortale jurare cum defectu juſtitiæ? In primo libro (*col.* 148. *lit. A.*) dictum eſt probabilius eſſe tantum veniale. Sed in hoc additur eſſe mortale, ſi juratur ad firmandam detractionem; Vide *l.* 3. *n.* 146.

Qu. 21. An peregrinus poſſit diſpenſare in votis, juramentis, & legibus ab Epiſcopo loci, ubi reperitur? In primo libro (*col.* 758. *lit. E. v. Nota hic.*) id omnino negatum eſt. Sed vide *hic l.* 1. *n.* 158.

Qu. 22. An maritus poſſit occidere eum qui vult cum ſua uxore adulterari? In primo libro (*col.* 239. *v. Dicendum II.*) id abſolute negatum eſt. Sed in hoc id non reprobatur, ſi vir ante factum occidat, ne adulterium eveniat; Vide *l.* 3. *nu.* 391. *v. Quando.*

Qu. 23. An peccent graviter ſpectatores qui ad comœdiam turpem concurrunt pecunia, vel plauſu? In primo libro (*col.* 251. *v. Quæres* 2.) dictum eſt probabile eſſe non peccare ſpectatores ſecundos, nempe ſine quibus etiam comœdia repræſentaretur. Sed in hoc viſum eſt oppoſitum: Vide *l.* 3. *num.* 427. *v. Num autem.*

Qu. 24. An Beneficiarius expendens fructus Beneficii ſuperfluos ad ſuam ſuſtentationem in uſus profanos, teneatur ad reſtitutionem? In primo libro (*col.* 270. *v. Utrum autem.*) probabilior cum *S. Thoma*, *Sot. Lugo*, *Pal. Leſſ. &c.* viſa eſt opinio negative. Sed in hoc probabiliorem dicimus oppoſitam, per ſe loquendo; Vide *l.* 3. *n.* 490.

Qu. 25. An fur teneatur reſtituere cum damno graviore, nempe ſi res non poſſet mitti ad Dominum, niſi expenſis majoribus quam ſit valor rei? In primo libro (*col.* 295. *lit. B.*) adducta eſt opinio *Salmanticenſium*, *Soti*, *Leſſ. Pal. Con. & Buſ.* id negantium. Sed in hoc oppoſitum tenetur, niſi expenſæ ſint longe majores; Vide *l.* 3. *n.* 598. 697. *&* 753.

Qu. 26. An accipiens rem a fure, qui rem furatam cum ſuis permiſcuit, teneatur ad reſtitutionem? In primo libro (*col.* 299. *lit. B.* adducta eſt opinio negativa *Tamburini cum Sanch. & aliis*. Sed in hoc omnino reprobatur. Vide *l.* 3. *n.* 612.

Qu. 27. An beneficiarius omittens Officium uno die poſſit excuſari a reſtitutione, ſi ſuppleat in alio? In primo libro (*col.* 310. *in fine Qu.* 5.) relata eſt opinio affirmativa *Salm. Molfeſ. Palud. Bonac. &c.* Sed in hoc tenetur negativa; Vide *l.* 3. *numer.* 667.

Qu. 28. An Beneficiarius omittens partem Officii minorem quam integra Horæ, teneatur ad reſtitutionem? In primo libro (*col.* 311. *Qu.* 5.) relata eſt opinio negativa *Navarri*, *Toleti*, *& Viva*. Sed in hoc verior viſa eſt oppoſita; Vide *l.* 3. *n.* 668.

Qu. 29. An Benaficiarius ſimplex omittens Officium teneatur reſtituere omnes fructus Beneficii? In primo libro (*col.* 312. *Qu.* 10. *v. Quid &c.*) adducta eſt opinio *Henrici*, *Medinæ*, *& Manuelis*, qui dicunt teneri ad reſtitutionem tantum tertiæ partis fructuum. Sed in hoc illa reprobatur; Vide *l.* 3. *n.* 673. *v. Quid.*

Qu. 30. An licitum ſit donum accipere a donante debitis gravato. In primo libro (*col.* 327. *lit. B.*) relata eſt opinio affirmativa *Leſſii*, *Mol. Nav. Laym. &c.* Sed in hoc refutatur. Vide *l.* 3. *n.* 622.

Qu. 31. An ſit neceſſarium in mutuo ad exigendum intereſſe, ut moneatur mutuatarius de juſto titulo, qui jam adeſt? In primo libro (*col.* 343. *lit. E. v. Sed dubitatur.*) delatum eſt opinioni negativæ *Leſſii*, *Lugonis*, *Bon. Trull. &c.*

Sed

Sed in hoc verior eſt affirmativa; Vide l. 3. *n.* 769. *v. Sed dubitatur.*

Qu. 32. An mutuator poſſit retinere lucrum exactum, ſi aderat juſtus titulus, ſed non monuit de eo mutuatarium, & contraxit bona fide? In primo libro (*col.* 394. *Quæſt. III.*) adducta eſt opinio affirmativa (licet tanquam minus probabilis) *Lugonis*, *Dianæ*, *Sa*, & *Tanneri*. Sed in hoc refutata eſt; Vide *l.* 3. *n.* 773.

Qu. 33. An liceat res pretioſas quamplurimi vendere. In primo libro (*col.* 355. *lit. D.*) relata eſt opinio affirmativa *Soti*, *Tol. Dianæ*, *Tann. Val*, *Reg.* &c. Sed in hoc probabilior viſa eſt contraria; Vide l. 3. *n.* 808.

Qu. 34. An, facto monopolio injuſto a Mercatoribus, liceat aliis eodem pretio merces vendere? In primo libro (*col.* 357. *lit. G. v. Sed hinc.*) relata eſt opinio affirmativa *Salm. Bon. Trull. Reg. Med.* &c. Sed in hoc omnino melior viſa eſt negativa; Vide *l.* 3. *numer.* 817. *v. Sed hic. pag.* 408.

Qu. 35. An liceat rem infimo pretio emere ab aliquo neſciente ejus valorem? In primo libro (*col.* 357. *lit. H. v. Idem.*) amplexata eſt opinio negativa. Sed in hoc defenditur oppoſita; Vide *l.* 2. *n.* 819. *v. Idem.*

Qu. 36. An liceat Clerico conducere prædia aliena ad ſaginanda propria animalia, ut poſtea vendat? In primo libro (*col.* 361. *v. Quæres.*) dictum eſt licere, ſi conductio non afferat magnam diſtractionem a miniſterio ſacro. Sed in hoc id non admittitur, quia non caret cupiditate turpis lucri: Vide *l.* 3. *n.* 835. *v. An vero.*

Qu. 37. An pereunte re cenſita, pereat cenſus de jure naturali? In primo libro (*col.* 366. *v. Quær.* 3.) dicta eſt probabilis ſententia negativa cum *Soto*, *Pal. Salm. Covarr.* &c. Sed in hoc omnino tenendam diximus affirmativam; Vide *l.* 3. *n.* 847.

Qu. 38. An cogens cum injuria alterum ad ludendum poſſit retinere lucratum? In primo libro (*col.* 375. *lit. D.*) adducta eſt opinio negativa. Sed in hoc probabilior viſa eſt ſententia affirmativa, modo ille qui cogit, non ſuperet coactum in peritia ludendi; Vide *l.* 3. *n.* 880.

Qu. 39. An ſit gravis obligatio relinquendi ſua bona ſuis Fratribus, & Sororibus? In primo libro (*col.* 398. *lit. A*) relata eſt opinio *Salmanticenſium*, *Nav.* &c. dicentium non eſſe, niſi illi extreme indigeant. Sed in hoc diximus omnino tenendum peccare graviter relinquentem bona extraneis, ſi Fratres graviter indigeant; Vide *l.* 3. *n.* 946.

Qu. 40. An liceat revelare crimen alterius ad vitandum damnum proprium, ſi notitia criminis vi aut dolo excipiatur? In primo libro (*col.* 407. *lit. A. v. Sed hic.*) dicta eſt probabilis opinio affirmativa cum *Salm. Leſſio*, & *P. Nav.* Sed in hoc melior viſa eſt oppoſita; Vide *l.* 3. *n.* 969. *v. Sed hic magna.*

Qu. 41. An qui alteri occultam contumeliam irrogavit teneatur ad ſatisfactionem? In primo libro (*col.* 410. *v. Sed Quær.* 1.) relata eſt opinio negativa *Laymanni*, & *Molinæ*. Sed in hoc diximus omnino ſequendam affirmativam; Vide *l.* 3. *n.* 985.

Qu. 42. An lædant jejunium electuaria ſumta in modica quantitate ad delectationem? In primo libro (*col.* 419. *lit. F.*) adducta eſt opinio negativa cum *Salm. Sylveſt.* & *Abb.* Sed in hoc dictum eſt contrariam omnino tenendam; Vide *l.* 3. *n.* 1019. *Quær. II.*

Qu. 43. An potio chocolatis poſſit ſumi toties quoties in die? In primo libro (*col.* 425. *v. Orandum.*) dicta eſt probabilis opinio affirmativa *Patris Viva*, ſi ſumatur ut potus uſualis. Sed in hoc talis potio non admittitur, niſi pro uno tantum cyatho in die, ratione conſuetudinis: Vide *l.* 3. *n.* 1023. *v. Secunda in fine.*

Qu. 44. An Religioſus expendens cum licentia generali Prælati ad uſus illicitos, peccet contra paupertatem, & teneatur ad reſtitutionem? In primo libro (*col.* 450. *lit. E. v. II. Quæſtio.*) vocata eſt non improbabilis ſententia negativa cum de *Alexandro*, *Suar. Bann. Lugo*, &c. Sed in hoc affirmativa amplexata eſt; Vide *l.* 4. *num.* 31. & *l.* 3. *numer.* 873.

Qu. 45. An Patronus debeat præſentare digniores ad Beneficium curatum? In primo libro (*col.* 469. *lit. A. Quær.* 2.) dicta eſt probabilis opinio negativa cum *Palao*, *Garcia*, *P. Nav. Rodr.* &c. Sed in hoc dictum eſt, omnino tenendam affirmativam; Vide *l.* 4. *n.* 97.

Qu. 46. An Epiſcopus conferens Beneficium ſimplex minus digno peccet mortaliter? in primo (*col.* 291. *Quær.* 2.) delatum eſt ſententiæ negativæ cum *Navarro*, *Sa*, *Soto*, *Dicaſt. Gutt. Diana*, &c. Sed in hoc probabilior dicta affirmativa; Vide *l.* 4. *n.* 103.

Qu. 47. An Epiſcopus conferens Beneficium curatum minus digno, teneatur ad reſtitutionem; In primo libro (*col.* 292. *v. Magis*) probabilis viſa eſt opinio negativa *Navarrii*, *Henrici*, *Ledeſm.* &c. Sed in hoc amplexata eſt oppoſita; Vide *l.* 4. *n.* 109.

Qu. 48. An graviter peccet, & teneatur ad reſtitutionem, qui recipit Beneficium curatum cum animo dubio, vel conditionato ſuſcipiendi Sacerdotium infra annum? In primo libro (*col.* 471. *lit. A.*) adducta eſt opinio negativa *Navarri*, *Barboſæ*, *Garciæ*, &c. Item opinio *Salmanticenſium*, qui eam admittunt tantum, ſi animus eſt conditionatus. Sed in hoc melior viſa eſt oppoſita, ſive animus ſit dubius, ſive conditionatus; Vide *l.* 4. *n.* 114.

Qu. 49. An pluralitas Beneficiorum ſit vetita non ſolum de jure Canonico, ſed etiam naturali? In primo libro (*col.* 473. *lit. A.*) dicta eſt probabilis opinio negativa cum *Lugo*, *Innoc. Fill. Valent. Led.* &c. Sed in hoc omnino tenendam diximus affirmativam, niſi accedat Diſpenſatio Pontificia, & juſta cauſa; Vide *l.* 4. *n.* 117.

Qu. 50. An poſſit ſine peccato gravi permutari Officium Divinum in aliud notabiliter brevius? In primo libro (*col.* 494. *lit. A.*) dicta eſt probabilis opinio affirmativa, excepto Officio Palmarum cum Officio Paſchæ, vel Pentecoſtes, ut tenent *Sylveſt. Salm. Villalob. Diana*, &c. Sed in hoc non eſt admiſſa ut probabilis; Vide *l.* 4. *n.* 161. *v. Quær. III.*

Qu. 51. An Matutinum poſſit recitari duabus horis poſt meridiem? In primo libro (*col.* 496. *lit. D.*) probabilis dicta eſt opinio affirmativa cum *Salm. Sanchez*, *Tamb. Molfeſ. Led.* &c. Sed in hoc dictum eſt tenendam eſſe oppoſitam. Vide *l.* 4. *n.* 174.

Qu. 52. An peccata multiplicentur ex diverſitate objectorum totalium, nempe ſi quis uno ictu occidit quatuor homines? In primo libro (*col.* 564. *v. An autem.*) dicta eſt probabilis opinio negativa cum *Suar. Lugo*, *Buſemb. Viva*, &c. Sed in hoc amplexata eſt oppoſita; Vide *l.* 4. *n.* 45.

Qu. 53. An Confeſſarius in mortali ſucceſſive abſolvens plures Pœnitentes unum peccatum committat (*col.* 563. *v. II. Quoad actus.*) viſa eſt probabilis opinio affirmativa cum *Salmant. Lugone*, *Viva*, *Sporer.*, &c. Sed in hoc reprobata eſt: Vide *l.* 5. *n.* 50. *Qu.* 6.

Qu. 54. An, citra infamationem poſſit quis diſſolvere amicitiam alienjus, narrando ejus defectus naturales, ut ipſe ſuccedat loco expulſi? In primo libro (*col.* 576. *l. A.*) relata eſt opinio affirmativa *Salmanticenſium*, *Soti*, *Bonac.*, *Arag. Prado*, &c. Sed in hoc amplexata eſt oppoſita; Vide *l.* 5. *n.* 72. *v. An citra.*

Qu. 55. An liceat ſe inebriare ex conſilio Medicorum, ſi inebriatio æſtimatur neceſſaria ad morbum expellendum? In primo libro (*col.* 577. *v.* 2. *Non eſt.*) adducta eſt opinio affirmativa *Buſembai*, *Sylv. Cajet. Leſſii*, *Salmant.* &c. Sed vide quomodo in hoc limitata eſt, *l.* 5. *numer.* 76. *Qu. I.*

Qu. 76. An liceat ſe inebriare ad vitandam mortem, quam alter ei minitatur? In primo libro (*col.* 578. *lit. C.*) dicta eſt probabilis opinio affirmativa *Leſſii*, *Laym. Bonac. Buſemb.* &c. Sed in hoc amplexata eſt negativa; Vide *l.* 5. *n.* 76. *Qu. II.*

Qu. 57. An ſatisfaciat, qui ſe confitetur tempore Miſſæ? In primo libro (*col.* 210. *Quær.* 2.) adducta eſt opinio affirmativa *Palai*, *Hurtadi*, *La-Croix*, *Pichler*, *Gob.* &c. modo aliquo modo attendat ſimul ad Miſſam. Sed in hoc amplexata eſt negativa; Vide *lib.* 5. *numer.* 314.

Qu. 58. An liceat aliquid accipere pro ſuſtentatione ingreſſuri, ſi Monaſterium ſit opulentum? In primo libro (*col.* 130. *v. Sed quæritur.*) relata eſt opinio affirmativa *Salmanticenſium*, *Navarri*, *Tol. Palai*, *Sanch. Bon. Soti*, &c. Sed in hoc amplexata eſt oppoſita; Vide *l.* 3. *n.* 92. *verſ. Secunda.*

Quæſtio 59. An in Sacramento Baptiſmi aqua ſit infundenda, dum actu dicitur, *Te Baptizo*? In prima editione (*col.* 585. *lit. A.*) affirmatum eſt. Sed in hac ſecunda probatum eſt ſufficere quod forma proferatur, antequam materia deſiſtatur applicari; Vide *lib.* 6. *num.* 9. *v. Quæritur.*

Qu. 60. An omnes materiæ, & formæ Sacramentorum ſint a Chriſto determinatæ in ſpecie? Negatum eſt in priori libro. (*col.* 804. *Qu.* 2.) Sed in hoc ſecundo oppoſitum probabilius viſum eſt; *lib.* 6. *n.* 12.

Qu. 61. An peccet graviter Miniſter conferens Sacramenta in mortali, etiamſi ad illud non ſit ſpecialiter ordinatus, vel ſi ſollemniter non miniſtret? Negatum eſt in priori libro (*col.* 594. & 595.). Sed hic affirmatur *l.* 6. *numer.* 32.

Qu. 62. An peccet graviter Sacerdos miniſtrans Euchariſtiam in mortali? In priori libro (*col.* 655. *v. An autem.*) probabilis dicta eſt ſententia negativa. Sed hic eam refutamus; *l.* 6. *n.* 35.

Qu. 63. An Miniſter poſſit dare Sacramentum indigno ob metum mortis? In priori libro (*col.* 595. *Dub.* 5.) probabilis viſa eſt ſententia affirmativa. Sed hic negativam tenemus; *l.* 6. *n.* 49.

Qu. 64. An Clericus habituatus in vitio turpi, vel alio, volens aſcendere ad Ordinem Sacrum, poſſit abſolvi ex ſimplicibus ſignis extraordinariis, tantum ſufficientibus ad Sacramentum Pœnitentiæ ſuſcipiendum? In priori libro affirmatum eſt, *col.* 598. *Quæres hic* 3. Sed hic negatur, niſi valde extraordinaria ſigna accedant, quæ probitatem poſitivam Ordinandi oſtendant; vide *l.* 6. *in Diſſertat. ex numer.* 63. *pag.* 27.

Qu. 65. An Sacerdotes ordinentur per ſolam manuum impoſitionem? In priori libro (*col.* 806. *lit.* F.) negavimus. Sed hic affirmativam ſententiam probabiliorem cenſemus: *l.* 6. *n.* 749.

Qu. 66. An moribundus qui mane communicavit, poſſit eadem die ſumere Viaticum adveniente morbo? In priori libro (*col.* 668. *lit.* A.) probabilem diximus ſententiam tam affirmativam, quam negativam. Sed hic diſtinguimus, ſi morbus ſit naturalis, aut violentus: *l.* 6. *n.* 285. *Dub.* 3.

Qu. 67. An Sacerdos negligens dicere Sacrum promiſſum, parvo ſtipendio accepto, graviter peccet? In priori libro (*col.* 676. *lit.* C.) diximus probabilem ſententiam negativam. Sed hic affirmativam tutamur, *lib.* 6. *n.* 317. *Qe. III.*

Qu. 68. An Epiſcopus poſſit moderari numerum Miſſarum a Teſtatore præſcriptarum? In priori libro dictum eſt poſſe, ſi fructus congruentes non percipiantur; *col.* 680. *lit.* F.) Sed hic negatur; *loc. cit. n.* 631. *Dub.* 1.

Qu. 69. An liceat privatim celebrare in die Cœnæ Domini? In priori libro adhæſimus ſententiæ affirmativæ; (*col.* 687. *lit.* E.) Sed hic dicimus omnino tenendam negativam (*lib.* 6. *n.* 350.)

Qu. 70. An Altare amittat conſecrationem, ſi frangatur Sigillum, vel removeatur Sepulchrum cum Reliquiis? In primo libro probabile dictum eſt non amittere, (*col.* 693. *lit.* C.) Sed hic *lib.* 6. *n.* 369. *ad n.* 3. *Dub.* 2. oppoſitum tenendum probamus.

Qu. 71. An ſufficiant duæ Mappæ in Altari, vel una duplicata? In priori libro affirmavimus, (*col.* 697. *lit.* c.) Sed hic contrarium tenendum dicimus; *lib.* 6. *n.* 375.

Qu. 72. An aqua lotionis Corporalium poſſit projici alio quam in Sacrarium? In priori libro dictum eſt ſufficere, ſi projiciatur in decentem locum; (*col.* 699. *lit.* E.) Sed hic contrarium probamus; *lib.* 6. *n.* 387.

Qu. 73. An Abbates poſſint conſecrare Calices pro Eccleſiis alienis? In priori libro relata eſt ſententia affirmativa (*col.* 699. *lit.* B. *in fine*). Sed hic oppoſitam tenendam dicimus; *lib.* 6. *n.* 381.

Qu. 74. An Pyxis debeat benedici? In priori libro tetulimus ſententiam negativam, *col.* 698. *lit.* h. Sed hic oppoſitam probamus, *lib.* 6. *n.* 385.

Qu. 75. Si poſt ſumtionem Sacerdos prudenter dubitat vinum fuiſſe acetum, an rurſus conſecrare debeat utramque materiam ſub conditione? Hic affirmandum probamus *lib.* 9. *n.* 206. *v. Quoad.* Quidquid dictum ſit in priori libro.

Qu. 76. A quo Epiſcopo debeant approbari Confeſſarii? In priori libro (*col.* 247. *lit.* E.) dictum eſt probabiliter poſſe approbari etiam ab Epiſcopo Confeſſarii, aut Pœnitentis: Sed hic *lib.* 6. *n.* 548. dicimus omnino approbandos ab Epiſcopo loci.

Qu. 77. Doctor conſultus a Confeſſario an teneatur ad Sigillum? In priori libro (*col.* 776. *lit.* G.) diximus probabiliter non teneri: Sed hic oppoſitum tuemur (*lib.* 6. *n.* 647.)

Qu. 78. An Mutus teneatur confiteri ſcripto? In priori libro probabilis viſa eſt ſententia negativa, (*col.* 726. *lit.* b.) Sed hic dicimus teneri, ſi commode poteſt; *lib.* 6. *n.* 479. *v. Quæritur.*

Qu. 79. An in Jubilæo Confeſſio debeat fieri in eadem hebdomada in qua perficiuntur opera, ut poſſit Pœnitens abſolvi a reſervatis? In priori libro adhæſimus opinioni negativæ; (*col.* 743. *lit.* A. *n.* 2.) Sed hic oppoſitam tenemus; *l.* 6. *n.* 537.

Qu. 80. An qui in Jubilæo confeſſus eſt invalide, poſſit deinde a quolibet abſolvi? In priori libro relata eſt opinio affirmativa: (*col.* 743. *n.* 1.) Sed hic negativam ſuſtinemus; *l.* 6. *n.* 537. *v. Quæritur II.*

Qu. 81. An Parochus in aliena Diœceſi poſſit excipere Confeſſiones alienorum ex licentia illorum Parochi? In priori libro affirmavimus; (*col.* 746. *lit.* B.) Sed hic negamus; *l.* 6. *n.* 544.

Qu. 82. An ſimplex Sacerdos poſſit abſolvere moribundum, præſente Confeſſario approbato? In priori libro (*col.* 752. *lit.* D.) relata eſt ſententia affirmans, quam hic rejicimus; *l.* 6. *n.* 562.

Qu. 83. An ignorans reſervationem caſus Epiſcopalis, eam incurrat? In priori libro diximus probabilem ſententiam negativam, (*col.* 757. *lit.* A.) Sed hic eam reprobamus, *l.* 6. *n.* 581.

Qu. 84. An abſoluti indirecte a peccato reſervato in caſu neceſſitatis a non habente facultatem, teneantur poſtmodum Epiſcopo ſe præſentare? In priori libro negavimus; (*col.* 936. *v. An autem.*) Sed hic obſerva diſtinctionem allatam *l.* 7. *num.* 91.

Qu. 85. An Confeſſarius errans culpabiliter circa valorem Sacramenti teneatur monere Pœnitentem de errore etiam cum gravi ſuo incommodo? In priori libro probabilem diximus ſententiam negativam; (*col.* 766. *lit.* I.) Sed hic affirmativam tenemus; *l.* 6. *n.* 619.

Qu. 86. An poſſit abſolvi a ſimplici Confeſſario Peregrinus habens caſum reſervatum in loco Confeſſionis tantum, & non in Patria? In libro priori relata eſt opinio affirmativa; (*col.* 758. *in fin. v. Quæritur an.*) Sed hic eam refutamus; *l.* 6. *n.* 588.

Qu. 87. An qui confeſſus eſt Superiori, & oblitus fuerit reſervati, remaneat ab illo directe abſolutus. Hic probabilius negatur *l.* 6. *num.* 597. Quidquid in priori libro dictum ſit.

Qu. 88. An incurrat ſuſpenſionem qui ordinatur cum Patrimonio donato, ſed data antapoca, vel fide de reddendo illo donanti? In priori libro dicta eſt probabilis opinio negative, (*col.* 829. *Dub.* 2.) Sed hic *l.* 6. *n.* 822. obſerva diſtinctionem tenendam, nempe ſi donans habuerit veram, vel ne, voluntatem donandi.

Qu. 89. Si quis poſt contracta Sponſalia cum una ducat aliam, an hac defuncta, teneatur ducere primam? In priori libro dictum eſt probabiliter non teneri (*col.* 845. *lit.* I.); Sed hic contrarium ſuſtinetur *l.* 6. *n.* 875. *v. Quæritur.*

Qu. 90. An ſi quis ficte contraxit Matrimonium, ad illud revalidandum ſufficiat, quod ipſe ſolus apponat conſenſum? Hic *l.* 6. *n.* 1114. ſententia affirmativa verior dicitur; Quamvis in priori libro (*col.* 899. *v. Hinc infertur*) non fuerit admiſſa.

Qu. 91. An ſit nulla Diſpenſatio ſuper impedimento inter propinquos, ſi taceatur copula inter ipſos præhabita? In priori libro opinio negativa probabilis viſa eſt; (*col.* 904. *v. Quær.* 3.) Sed hic *l.* 6. *num.* 1134. omnino rejicitur, etiamſi copula non fuerit habita ad facilius obtinendam Diſpenſationem.

Qu. 92. An ſimplex Sacerdos poſſit abſolvere a venialibus, & ab excommunicatione minori? In priori libro (*col.* 746. *lit.* A. & *col.* 928. *v. Certum.*) opinio affirmativa, licet non fuerit admiſſa, non tamen omnino rejecta eſt: Sed hic *l.* 7. *n.* 71. omnino rejicitur ob Decretum Innoc. XI.

Qu. 93. An abſolutus ab Epiſcopo in neceſſitate a caſu Papali propter impedimentum temporale, excuſetur ab adeundo Romam, ſi parti jam ſatisfecerit? In priori libro dictum eſt probabiliter excuſari, (*col.* 933. *Qe. III. in fin.*) Sed hic omnino teneri dicimus, *l.* 7. *n.* 87.

Qu. 94. An habens caſum Papalem publicum, ſi punitus fuerit ab aliquo Epiſcopo, poſſit abſolvi ab alio? In priori libro opinio affirmative probabilis viſa eſt, (*col.* 930. *v. Hinc, infra Dub.* 1.) Sed hic contrariam veriorem dicimus, *l.* 7. *num.* 77.

Qu. 95. An Epiſcopi poſſint abſolvere a Papalibus occultis extra Confeſſionem? In priori libro relata eſt opinio affirmative, (*col.* 942. *ad n.* 8.) Sed hic *l.* 6. *n.* 593. *v. Eandem.* illam refutemus ex Declar. Gregorii XIII.

Qu. 96. An liceat reſcribere ad excommunicatum? In priori libro dictum eſt probabiliter licere, (*col.* 964. *lit.* F. Sed hic negamus *l.* 7. *n.* 193. An autem liceat excommunicatum reſalutare? In priori libro, (*col.* 965. *Dub. II.*) opinionem affirmativam diximus abſolute probabilem: Sed hic *d. n.* 193. oppoſitam cenſemus probabiliorem, licet primam non damnemus.

Qu. 97. An Duellum poſſit acceptari, ne incurratur megne & certe jactura bonorum? Quicquid dictum ſit cum *Salmant.* in priori libro (*col.* 970. *lit. A. Not. I.*) hodie hæc opinio damnata eſt a Bened. XIV. vide Tom. I. *l.* 3. *num.* 400. Prop. IV.

Qu. 98. An Parentes poſſint cogere puellam ad ingreſſum in Monaſterium cauſa educationis? In priori libro (*col.* 983. *in princ.*) probabilis dicta eſt opinio affirmativa: Sed hic *l.* 7. *n.* 212. oppoſita abſolute probabilior viſa eſt, niſi puella ſit in periculo incontinentiæ.

Qu. 99. An incurrat irregularitatem ratione bigamiæ, qui contrahit duo Matrimonia nulla, vel qui ficte ſecundum Matrimonium init ad copulam extorquendam? Hic dicimus affirmandum *l.* 7. *n.* 446. & 447. Quidquid in priori libro dictum fuerit.

SYNOPSIS TOTIUS OPERIS.

TOMUS I.

DISSERTATIO Prolegomena de Caſuiſticæ Theologiæ originibus, locis, atque præſtantia.

LIB. I. De Regula Humanorum Actuum.

DISSERTATIO I. Pro uſu moderato Opinionis probabilis.

DISSERTATIO II. §. I. De infallibilitate Papæ. §. II. De Auctoritate ejuſdem ſupra Concilium.

LIB. II. De Præceptis Virtutum Theologicarum.

LIB. III. De Præceptis Decalogi, & Eccleſiæ.

TRACTATUS adjunctus De Juſtitia, & Jure.

TOMUS II.

LIB. IV. De Præceptis particularibus certo hominum ſtatui propriis.

LIB. V. De Peccatis.

LIBRI VI. De Sacramentis in genere, & in ſpecie Tractatus priores V.

TOMUS III.

Ejuſdem Libri VI. Tractatus VI.

DISSERTATIO III. De Abſolutione deneganda Clerico habituato in vitio turpi cupienti initiari in ſacris. Et quando poſſit impertiri?

DISSERTATIO IV. De Miniſtro Sacramenti Matrimonii.

LIB. VII. De Cenſuris, & Irregularitatibus.

DISSERTATIO V. Super Cenſuras in Impugnantes Conceptionem Immaculatam B. V. Mariæ.

PRAXIS Confeſſarii ad bene excipiendas Confeſſiones ad inſtructionem tyronum Confeſſariorum.

INDEX

CAPITUM, ET DUBIORUM,

Cui adnectuntur omnia Summaria, quæ ſingulis Capitibus, & Dubiis infra apponentur, ut ſimul hic præ oculis habeantur cunctæ res & quæſtiones quæ in Libro continentur.

Litera l. *denotat librum*, n. *numerum marginalem*, v. *verſiculum*.

Diſſertatio Prolegomena de Caſuiſticæ Theologiæ originibus, locis, atque præſtantia.

PARS I. HISTORICA, *pag.* XXIII.

CAPUT I.

Quinam Libri prioribus ſex Eccleſiæ ſæculis uſui eſſent in re morali, pag. XXIII.

CAPUT II.

Græcorum aliquot Patrum, nempe S. Petri Alexandrini, S. Gregorii Thaumaturgi, S. Baſilii, & S. Gregorii Nyſſeni Canones Pœnitentiales, pag. XXIII.

CAPUT III.

Canones Pœnitentiales aliquorum Conciliorum, pag. XXIX.

CAPUT IV.

De Libris, qui poſt Sæculum VII. Pœnitentiæ adminiſtrationi inſerviebant, pag. XXXIII.

CAPUT V.

Antiquorum Pœnitentialium ſumma, pag. XXXV.

CAPUT VI.

Caſuiſticæ Theologiæ origo, progreſſus, ac ratio univerſa, pag. XXXVIII.

DISSERTATIO PROLEGOMENA

PARS II. DIDACTICA,

Seu de locis Moralis Theologiæ.

CAPUT I.

De Scripturis Sacris, pag. XL.

CAPUT II.

De Sanctis Patribus, pag. XLI.

CAPUT III.

De Romanorum Pontificum Decretis, eorumque uſu in Morali Theologia, pag. XLII.
§. I. Canones in uſu Pontificiorum Decretorum ſervandi.
§. II. Propoſitiones damnatæ ab Alexandro VII. & ab Innocentio XI.
Epiſtolæ Encyclicæ, & Decreta Benedicti XIV.

CAPUT IV.

Quæ, & quanta ſit Caſuiſtarum auctoritas, quæque in eorum uſu ſervandæ regulæ ſint, pag. LXVII.

DISSERTATIO PROLEGOMENA

PARS III. APOLOGETICA

PRO CASUISTIS.

CAPUT I.

Brevis hiſtoria belli ab Hæreticis, atque etiam a Catholicis quibuſdam Caſuiſticæ Theologiæ illati, pag. LXVIII.

CAPUT II.

Ludovici Abelly Rothomagenſis Epiſcopi Apologia pro Caſuiſtis ſummatim exhibita ex Francolinii de Pœnitentiæ diſciplina Lib. III. *c.* 7. *§.* 25. *pag.* LXIX.

CAPUT III.

Francolini Apologia pro Caſuiſtis ex lib. II. *cap.* IX. *&* X. *de Pœnitentiæ diſciplina, pag.* LXXI.

CAPUT IV.

Francolini vindicationes aliæ, in quibus oſtenditur, libris Caſuiſtarum auctam fuiſſe Eccleſiaſticam eruditionem, & fidei doctrinam illuſtratam. pag. LXXII.

CAPUT V.

Caſuiſtarum vindiciæ aliæ a nobis compoſitæ: ac primo oſtenditur, Caſuiſtas Patrum contemptores non eſſe, pag. LXXVI.

CAPUT VI.

Num Caſuiſtarum lectio inutilis, & authoritas nulla? pag. LXXVII.

CAPUT VII.

Caſuiſtas non eſſe abjiciendos, quod aliquas Theſes a Pontificibus poſtea damnatas defenderint, pag. LXXVII.

CAPUT VIII.

Caſuiſtas non eſſe laxitatis reos, quod Probabiliſmum in ſuis libris propugnent, pag. LXXVII.

CAPUT IX.

Specimen Apologiæ Jeſuitarum adverſus libellum Rhemis editum anno 1731. *inſcriptumque:* Traité du dogme de la Probabilité.

CAPUT X.

Alia in Caſuiſtas criminatio depellitur, eorumque in Pontificias ſanctiones reverentia demonſtratur. pag. LXXIX.

LIBER I.

De Regula Actuum humanorum.

TRACTATUS I.

De Regula Interna, ſive Conſcientia.

CAPUT I.

Quid Conſcientia, & an ſequenda ſit? pag. 1.

1. Quid ſit Conſcientia, & quæ Recta, & Erronea? 2. An Conſcientia erronea obliget? 3. Reſolutiones. 4. De Conſcientia culpabiliter erronea. 5. Quid agendum, ſi Conſcientia eſt perplexa? 6. An explicandum peccatum fuiſſe ex Conſcientia erronea? 7. Horum clarior explicatio. 8. An detur Conſcientia erronea inculpabilis circa jus Naturæ? Remiſſive ad n. 17. & 169. 9. An quis poſſit mereri per Conſcientiam erroneam? 10. Quotupliciter diſtinguatur Conſcientia?

CAPUT II.

De Conſcientia dubia? pag. 2.

DUBIUM I.

Quid ſit Conſcientia practice dubia, & quid in ea agendum? pag. 2.

11. Quid ſit Dubium? 12. Quod ſit Dubium Negativum & quod Poſitivum? 13. An peccet operans cum Conſcientia practice dubia? 14. Quomodo peccet agens malum cum dubio, an ſit grave vel leve? 15. Quomodo in dubio debeat quiſque ſe reſolvere? 16. Quid ſi dubium oriatur ex præceptis contrariis? 17. An poſſit dari error inculpabilis circa jus naturale? (*Vide etiam n.*169.) 18. An peccet putans deſiderium malum non eſſe peccatum?

DU-

DUBIUM II.

Quid agendum cum Conſcientia ſpeculative dubia? pag. 3.

19. An liceat ſequi opinionem probabilem, relicta probabiliori? 20. Reſolutiones. 21. An liceat cum injuria alterius uti opinione probabili? 22. An liceat uti opinione probabili, omiſſa tutiori? 23. An liceat uti opinione probabiliter probabili? 24. An aliquando ſit obligatio ſequendi probabilem, relicta probabiliori? 25. An Confeſſarius abſolvere debeat Pœnitentem contra propriam opinionem? 26. Quando ſit illicitum uti opinione probabili, relicta probabiliori, vel tutiori? 27. Quid de Judice? (*Vide etiam l. 4. num.* 210.) 28. Quid de Medico? (*Vide etiam l. 4. num.* 291.) 29. Quid de conferente Sacramenta? 30. An liceat ſequi proabbilem quoad juriſdictionem Confeſſarii, & quoad contrahendum Matrimonium? 31. An ad præſumendam juriſdictionem ſufficiat error communis (*Vide etiam lib. 6. numer.* 572.) 32. An aliquando liceat ſuſcipere, aut etiam miniſtrare Sacramenta cum probabili? 33. An liceat ſequi probabilem cum periculo damni alterius? Et quid ſi adſit probabilitas juris? 34. Quid ſi quis donet immemor debiti? (*Vide etiam lib. 3. numer.* 700. *verſ. Quæres II.*) 35. An aliquando cum probabili poſſit fieri compenſatio? 36. An excuſetur e mortali detegens crimen alterius publicum in alio loco, vel tempore? (*Vide etiam lib. 3. num.* 974. *&* 975.) 37. An narrans crimen alienum ad conſilium &c. Vel uni viro probo? (*Vide etiam lib. 3. numer.* 973.) 38. An debitor teneatur ſolvere in ſolidum, ſi præſumatur Socium reſtituiſſe? 39. An mittens rem furatam per virum fidelem, ſi illa pereat, teneatur rurſus reſtituere? Et quid ſi Confeſſarius imponat de furto dici Miſſas? 40. An liceat occidere furem? (*Vide etiam l. 3. numer.* 383.) 41. An hoc liceat Clerico, aut Religioſo? 42. An liceat occidere invaſorem famæ, aut honoris, aut caſtitatis? (*Vide etiam lib. 3. numer.* 381. 386. *&* 388.) 43. An liceat cum opinione probabili uti notitia Confeſſionis? Remiſſive ad *l. 6. num.* 561. 44. DISSERTATIO *pro uſu moderato opinionis probabilis*.

DUBIUM III.

An in dubio tutior pars ſit eligenda? pag. 23.

74. An in dubio ſemper eligenda tutior via? 75. An in dubio Legis, aut voti, teneamur ad impletionem? (*Vide etiam numer.* 53. *&* 97.) 76. Quid ſi votum ſit certum, & impletio dubia? Et quid ſi probabiliter judicetur votum, Officium &c. impleta fuiſſe? (*Vide etiam lib. 3. numer.* 700. *verſ. Limitant.*) 77. Quid ſi conſtet de Lege & dubitetur, an recepta &c.? (*Vide etiam num.* 97. *v. Quid.*) 78. An tenearis ad jejunium in dubio, utrum expleveris annum 21.? 79. Quid in dubio, an cœperit vel finierit hora jejunii? 80. An dubitans de jejunio poſſit communicare? 81. Quid in dubio de valore Matrimonii? (*Vide etiam lib. 6. numer.* 803.) 82. Quid in dubio de ſolutione, ſi debitum eſt certum? 83. Quid in dubio de debito? 84. Quid ſi contra Poſſeſſorem adſit ratio probabilis & nulla pro ipſo? 85. Quid ſi Poſſeſſor, ſuperveniente dubio, negleat inquirere?

CAPUT III.

Quid Conſcientia ſcrupuloſa, & quid in ea agendum? pag. 25.

86. Quid ſit ſcrupulus, & an liceat eo manente operari? 87. Quæ ſint ſigna conſcientiæ ſcrupuloſæ? 88. Quæ ſint Remedia? 89. Doctrinæ valde utiles pro Scrupuloſis.

TRACTATUS II.

De Regula externa actuum humanorum, ſcilicet Lege.

CAPUT I.

De natura, & obligatione Legis in genere, pag. 26.

DUBIUM I.

Quid ſit Lex, ſive Præceptum?

90. Quid ſit Lex? 91. Quis ad eam teneatur? 92. An Lex iniqua obliget? 93. An in dubio de juſtitia, teneamur Lege? (*Vide etiam n.* 99. *& fuſius l. 3. n.* 617.) 94. An Leges latæ a Tyrannis obligent? 95. An obliget Lex non promulgata? 96. Quid notandum circa Promulgationem Legis? 97. Quid circa Legem dubiam? Quid in dubio an Lex exiſtat? An adſit cauſa excuſans? An Lex ſit promulgata? An uſu recepta? 98. Quid in dubio, an Superior ſit legitimus? Et an excedat ſuam poteſtatem? 99. Quid in dubio an Lex ſit juſta? Vel an Lex præcipiat? Vel an eam impleveris? 100. An lex humana poſſit præcipere actus internos? Et an prohibere externos occultos? Vide *ibid. Quær.* 111. Utrum in dubio, an res ſit licita, ſubditus teneatur obedire? (*Vide etiam l. 4. n.* 47.)

DUBIUM II.

Quotuplex eſt Præceptum? pag. 28.

101. Præceptum dividitur 1. In Affirmativum, & Negativum. 102. Dividitur 2. In Naturale, & Poſitivum. 103. Præceptum autem Poſitivum dividitur in Præceptum Divinum, & Humanum. 104. Quinam poſſint ferre Leges? An Reges, & Reſpubl.? An Papa? An Concilia? An Epiſcopi, Synodus, & Capitula? An Abbatiſſæ? 105. Quid comprehendat Lex Canonica, & Civilis? Decretalia, ſive Declarationes Pontificiæ an indigeant promulgatione? *Ib. v. Quær. hic* 1. (*vide etiam l. 3. n.*1027. *v. Hinc dicimus.*) 106. An Declarationes S. Congr. & Decreta Rotæ habeant vim Legis? An leges Civiles obligent in conſcientia? 107. DE CONSUETUDINE; Et quæ conſuetudines requirantur ad ſtatuendam Conſuetudinem? 108. De effectu Conſuetudinis. Et quid ſi a Lege reprobetur? 109. Quid ſi Conſuetudo a Lege revocetur? 110. DISSERTATIO De Poteſtate Pontificis; *uſque ad n.* 33.

DUBIUM III.

An vis, & ſubſtantia Legis Poſitivæ dependeat ab acceptatione Communitatis? pag. 38.

136. An obliget Lex non acceptata? 137. Quid ſi Lex a majore parte Populi non accipiatur? Quanto tempore præſcribantur Leges? 138. An peccent Legem non acceptantes? Et an Lex pendeat ab acceptatione Populi? Quid circa Leges Pontificias? Quid circa Civiles? 139. Quid ſi Lex ſit ardua, vel abrogata? vel ſi major pars eam non receperit?

DUBIUM IV.

An præcepta etiam humana obligent ſub peccato, & quali? pag. 38.

140. An Legiſlatores humani poſſint præcipere? Et quot conditiones requirantur, ut Lex obliget? 141. An Superior poſſit præcipere rem levem ſub culpa gravi? 142. An res levis fiat gravis per circumſtantias, præſertim contemtus? (*Vide etiam l. 4. n.* 161. *v. Quarta, & l. 5. n.* 61.) 143. An res gravis poſſit præcipi ſub levi? 144. Quando præſumatur Lex obligare ſub gravi? 145. An Lex pœnalis obliget ad culpam; 146. Quid de Lege ſub pœna Suſpenſionis &c.? 147. Quid ſi Lex aſſignet pœnam, & ſimul præcipiat? 148. An incurratur pœna ante ſententiam? 149. Quid de pœnis poſitivis, & inhabilitantibus? 150. An pœna conventionalis ſolvi debeat ante ſententiam? 151. An Lex irritans actum carentem ſolemnitatibus obliget in conſcientia? (*Vide etiam l. 3. n.* 711. *&* 927.) 152. An teneamur tollere impedimentum obſtans impletioni Legis? (*Vide etiam l. 3. n.* 1045.)

CAPUT II.

De Subjecto, cui datur Præceptum.

DUBIUM I.

Quæ perſonæ præceptis obligentur? pag. 40.

153. An ad Leges obligentur ebrii, infideles, ignorantes, &c. 154. An Legiſlator teneatur ad Legem? 155. Quando pueri obligentur ad Leges Eccleſiaſticas? (*Vide etiam l. 3. n.* 270. *& n.* 1012.)

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus ſui domicilii, dum ab eo abſunt? pag. 40.

156. An Peregrinus teneatur ad Leges loci ubi eſt? 157. An teneatur ad Leges Patriæ? Deinde ponuntur reſolutiones plurium caſuum. 158. An Peregrini poſſint diſpenſari ab Epiſcopo loci in legibus, & in votis? (*Vide etiam lib. 3. n.* 332.)

DUBIUM III.

An Peregrini, & Vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur? pag. 42.

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, ſi non ſunt in uſu in loco, ubi morantur? ibid.

CAPUT III.

De modo, quo obſervanda ſunt præcepta. ibid.

DU-

Digitized by Google

D U B I U M I.

An debeant impleri ex charitate. ibid.

D U B I U M II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis ſatisfaciendi? ibid.

D U B I U M III.

An ſatisfaciat præcepto, qui faciens opus, expreſſe intendit per illud non ſatisfacere, pag. 43.

D U B I U M IV.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, ſeu voluntas faciendi quod præceptum eſt? ibid.

D U B I U M V.

An duplici præcepto, uno actu, vel diverſis actibus eodem tempore poſſit ſatisfieri? ibid.

D U B I U M VI.

An qui uno actu violas plura præcepta, committat plura peccata? ibid.

C A P U T IV.

Quæ excuſent a tranſgreſſione præcepti? ibid.

D U B I U M I.

An Ignorantia excuſet? ibid.

168. An ignorantia invincibilis axcuſet? 169. An detur ignorantia invincibilis etiam circa Præcepta juris naturæ? (*uſque ad* 173.) 174. An ignorantia axcuſet a pœna annexa Legi?

D U B I U M II.

An Metus excuſet? pag. 45.

D U B I U M III.

An excuſet Impotentia totius, vel partis? ibid.

D U B I U M IV.

An excuſet Diſpenſatio? ibid.

178. An excuſat diſpenſatio facta ex juſta cauſa? Quid ſi ſine juſta cauſa? 179. An exiſtente cauſa, teneatur Superior diſpenſare? 180. An valeat diſpenſatio inferioris? (*Quid ſi diſpenſatio ob inferiore facta ſit bona fide, ſed ſine cauſa? Vide l. 3. num.* 251.) 181. An exiſtente juſta cauſa valeat diſpenſatio facta mala fide Superioris? 182. An in dubio diſpenſatio ceuſeatur valida? 183. An quis poſſit diſpenſare cum ſeipſo? (*Vide l. 1. n. 183. & l. 3. n. 256. v. Quæritur.*) 184. An valeat diſpenſatio axtorta per vim, aut metum? 185. Quid ſi cauſa expoſita fuerit falſa? 186. Vide alios caſus. 187. An diſpenſatio ſtricte accipienda? Et an detur diſpenſatio tacita? 188. De iis qui poſſunt diſpenſare de poteſtate ordinaria? 189. Num Papa in Præceptis Divinis? 190. Num Epiſcopi? & in quibus? 191. An inferior diſpenſet in Legibus Superioris, ubi diſpenſatio non aſt reſervata? (*Vide etiam l. 3. n. 397. v. Quoad*) 192. Quid in dubio, an caſus egeat diſpenſationa? 193. Quid de poteſtata delegata? Et an hæc expiret morte concedentis? 194. Quando Prælati Regulares poſſint diſpenſare? (*An Abbatiſſa poſſint diſpenſare? Vide l. 4. n. 61.*) 195. Quot modis ceſſet diſpenſatio? 196. Quomodo ceſſet I. per Ceſſationem cauſæ? 197. Quomodo II. per Revocationem diſpenſantis? 198. Quomodo III. per Renunciationam diſpenſati? 199. An ceſſet Lex ceſſante fine Legis? 200. I. Quid circa libros prohibitos? Ibid. verſ. Utrum autem. II. De Interpretatione Legis? 201. (*Interpretationes authentica an indigeant promulgatione? Vide numer. 105. verſ. Quær. hic 1. & lib. 3. n. 1027. verſ. Hinc dicimus*) III. De Epikeja Legis. 202.

A P P E N D I X I.

De Diſpenſationibus S. Pœnitentiariæ. pag. 49.

A P P E N D I X II.

De Privilegiis.

C A P U T I.

De Privilegiis in communi. pag. 50.

Diſcrimen inter Privilegium, Diſpenſationem, & Licentiam. I. *Quando Privilegium deroget juri communi.* II. *Quando Privilegiatus teneatur uti Privilegio.* III. *Utrum extra Sacramentum cenſura &c.* IV. *De Clauſulis*, Ad inſtar &c. Quatenus ſacris Canon. non adverſetur &c. Supplentes defectus &c. V. *De Interpretatione Privilegiorum?* VI. VII. & VIII. *De Communicatione?* IX. X. & XI. *De Privilegiis Regularium revocatis, cum Declarationibus S. Pii.* XII. *De Reſcriptis Gratiæ, & Juſtitia, utrum expirent morte Pontificis.* XIII. *Quot modis ceſſet Privilegium?* XIV. *Quomodo ceſſet per Revocationem?* XV. *De Revocatione Expreſſa.* XVI. *De Tacita, & utrum ſit intimanda, vel ſaltem publicanda Revocatio.* XVII.

A P P E N D I X III.

De juſta prohibitione & Abolitione librorum nocuæ lectionis. pag. 65.

L I B E B II.

De Præceptis virtutum Theologicarum. *pag. 75.*

T R A C T A T U S I.

De Præcepto Fidei. *ibid.*

C A P U T I.

Quæ Myſteria Fidei neceſſario credenda ſint? ibid.

1. Quæ Myſteria credenda neceſſitate medii? 2. An Myſteria Trinitatis & Incarnationis ſint credenda explicite? 3. Quæ ex præcepto ſcienda? & an memoriter? 4. Quale ſit Objectum Fidei materiale, & quala formale?

C A P U T II.

Quomodo obliget præceptum Fidei? pag. 76.

5. Quos, & quando obliget præceptum Fidei? 6. Notantur Propoſ. damnatæ in hac materia. 7. Quoties teneamur in vita elicere actus Fidei, & Spei? 8. Quoties actus Charitatis? 9. Quando Hæreticus taneatur ſuam Sectam ajicere? 10. An circa Fidem non liceat ſequi opinionem minus probabilem? 11. Quando teneamur Fidem axterius confiteri? Et qui tenaantur jure Eccleſiaſtico ad externam Profeſſionem Fidei?

C A P U T III.

An aliquando liceat exterius Fidem veram negare, aut falſam profiteri? pag. 77.

12. An liceat unquam poſitive Fidem negare? 13. An uti verbis ambiguis? An tacere? 14. An fugere? Vide alia ibid. 15. An uti veſtibus, vel ſignis Infidelium? 16. An audire concionas Hæreticorum? Vide alia ibid.

C A P U T IV.

De Infidelitate & vitiis Fidei oppoſitis. pag. 78.

D U B I U M I.

Quid, & quotuplex ſit Infidelitas? ibid.

D U B I U M II.

De Judaiſmo. Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Judæis ſit interdicta Chriſtianis? ibid.

D U B I U M III.

Quid ſit Hæreſis? pag. 78.

T R A C T A T U S II.

C A P U T U N I C U M.

De Præcepto Spei. pag. 79.

20. Quomodo definitur Spes? 21. Quale ſit objectum *Materiale* Spei, & quale ſit *Formale?* An peccet contra Spem peccator differens pœnitentiam, ſperando veniam ante mortem? *ibid. verſ. Dicit.*

T R A C T A T U S III.

Da Præcepto Charitatis.

C A P U T I.

An, quando, & quomodo obliget Præceptum Charitatis Dei? pag. 79.

22. Quomodo Deus amandus? 23. Quando obligat præceptum Charitatis? 24. Reſolvuntur Caſus. Quale ſit objectum Materiale Charitatis *ibid. verſ. Objectum.* An ſit objectum Charitatis deſiderium poſſidendi Deum? *ib. Dub.* 1. An Dilectio Divinæ Bonitatis, tanquam nobis convenientis. *ib. Dub.* 2.

C A P U T II.

De Præceptis Charitatis erga Proximum. pag. 80.

D U B I U M I.

Quis ordo ſervandus inter perſonas, quæ diliguntur? ibid.

25. Qualis eſt ordo Charitatis erga ſeipſum, & Proximum? 26. An liceat aliquando ſe privare bonis ſpiritualibus? Vel ſe axponere periculo peccandi ob Charitatem? (*Vide etiam l. 5. n. 63. v. Quæritur.*) 27. Quando teneamur ſuccurrere proximo.

DU-

DUBIUM II.

De odio, & dilectione inimicorum. pag. 81.

28. An quiſque tenetur inimico exhibere communia ſigna dilectionis? An ſalutare? ib. v. Qu. 29. An injuriam remittere? 30. An abominatio ſit licita? An in Confeſſione explicanda ſit ſpecies mali proximo voliti? (*Vide etiam l. 5. p. 5. Qu. 5.*) Et an aliquando liceat proximo velle malum?

DUBIUM III.

De Præcepto Eleemoſynæ, ſeu miſericordia corporalis, pag. 82.

31. An teneamur dare eleemoſynam ex bonis vitæ, aut ſtatui neceſſariis? 32. An ſuccurrere pauperibus in neceſſitatibus communibus? 33. An poſſumus facere eleemoſynam de bonis alienis?

DUBIUM IV.

De miſericordia ſpirituali, ſeu præcepto correptionis fraternæ. pag. 83.

34. Ob quale peccatum Proximi teneamur ad correptionem? 35. An ob peccatum leve? 36. An ob peccatum factum ex ignorantia? 37. Quid ſi correptio omittatur ob timorem? 38. An in dubio teneamur corripere? 39. An quando abſit periculum relapſus? Vel ſi adſit alius idoneus? Vel non ſit ſpes fructus? Vel ſi expectetur occaſio? 40. Qui teneantur corrigere? 41. Quinam ordo ſervandus in correptione? 42. Reſolutio plurium caſuum.

DUBIUM V.

De Scandalo. pag. 84.

ARTICULUS I.

Quid, quotuplex ſit, & quale peccatum? ibid.

43. Quale ſcandalum Activum, & quale Paſſivum? 44. Reſolutio plurimorum caſuum apud Buſemb. 45. Quando ſcandalum ſit ſpeciale peccatum? 46. An circumſtantia inductionis ſit neceſſario in Confeſſione explicanda? 47. An liceat petere aliquando a parato ad peccandum id quod ille non præſtabit ſine peccato?

ARTICULUS II.

An, & quando Scandalum paſſivum permitti poſſit? aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat? pag. 86.

48. Quando Scandalum paſſivum permitti poſſit? 49. An ſufficiat ſola utilitas ad petendum mutuum ab uſurario, & Sacramenta a Miniſtro excommunicato, vel peccatore? (*Vide etiam infra n. 77. & 79.*) 50. An aliquando teneamur omittere, vel differre bona Spiritualia, ad vitandum Scandalum alterius? (*Vide etiam l. 4. de Statu Rel. ex n. 66.*) 51. An aliquando teneamur omittere quædam Præcepta? (*Vide etiam l. 3. n. 331.*) 52. An dimittere bona temporalia? An peccet graviter mulier utens veſte virili? Vide ib. alios caſus. 53. An puella decenter ornata teneatur ſe avertere a conſpectu alicujus particularis eam concupiſcentis? 54. Quid ſi ſe ornet ornatu ſuperfluo? 55. Quid ſi putet in genere aliquos ſcandalizandos? Et an peccent graviter mulieres pectus oſtendentes? 56. Quomodo peccent obſcœna componentes, aut repræſentantes, aut pingentes? 57. An liceat ſuadere minus malum, ad majus evitandum? 58. An aliquando liceat permittere ruinam Proximi?

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari? pag. 89.

59. Quando liceat materialiter cooperari peccato Proximi? 60. An liceat nubere cum ſponſo exiſtente in mortali, vel obſtricto voto Caſtitatis? 61. An reddere debitum eidem? 62. An dare Communionem peccatori occulto? (*Vide etiam l. 6. n. 658.*) 63. Quid liceat famulis? Quæ ſit cooperatio Materialis, & quæ Formalis? 64. An comitari Herum ad lupanar &c.? Et an comitari concubinam ad Herum? 65. An deferre munera meretrici? 66. An aperire oſtium meretrici? An deferre ſcalam, ut Dominus aſcendat ad mulierem? 67. An ſcribere litteras amatorias? 68. An miniſtrare carnes? 69. An liceat cauponibus dare vinum ebrioſis, vel carnes in die vetito? Vide alia apud Buſemb. 70. An locare domum meretrici? 71. An vendere aleas, gladios, venena &c.? 72. An agnum Judæo? 73. An liceat Chriſtianis captivis remigare &c.? 74. An adjuvare Tyrannum? 75. An vehere annonam ad Hæreticos? An aurigis vehere meretricem? 77. An accipere munera ab Amaſio? An reddere gladium occiſuro? (*Sed vide veram ſententiam n. 66. in fin. l. 3. n. 571. v. Secus*) 77. An liceat petere juramentum a pejeraturo? Et mutuum ab uſurario ſine gravi cauſa? 78. An adjuvare uſurarium? (*Vide etiam l. 3. n. 789.*) An dare mutuum abuſuro? (*Vide etiam l. 3. n. 789.*) 79. An petere Sacramenta ab excommunicato, vel a peccatore; & an a parato? 80. An dare cibos vetitos?

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Eccleſiæ. *pag. 91.*

TRACTATUS I.

De Primo Præcepto Decalogi, *ibid.*

CAPUT I.

De Superſtitione, & ſpeciebus ejus. ibid.

DUBIUM I.

Quid ſit, & quotuplex? ibid.

1. Quid eſt Superſtitio? 2. Quotuplex eſt Superſtitio? 3. Quis committat Superſtitionem falſi cultus? 4. Quis cultus ſuperflui?

DUBIUM II.

De Divinatione. Quid, & quotuplex ſit? pag. 92.

5. Quid eſt Divinatio? 6. Alia eſt cum expreſſa invocatione Dæmonis, alia cum tacita. 7. An divinare ſit ſemper peccatum mortale? 8. De *Virga Divinatoria*. Reſolutio caſuum. 9. An liceat divinare per ſomnia? 10. An ſit licita Aſtrologia, & qualis? 11. An liceat adhibere Sortem divinatoriam?

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex ſit Idololatria? pag. 93.

DUBIUM IV.

Quid, & quotuplex ſit Vana Obſervantia, & unde colligatur? ibid.

14. Quæ eſt Vana Obſervantia? Et quotuplex? 15. An ſit culpa gravis? 16. Quomodo cognoſci poteſt? 17. Reſolutio caſuum. 18. An detur & licita ſit virtus in iis qui vocantur *Salvatores*? 19. An arcendi qui faciunt mira ſupernaturalia? 20. Quid in dubio præſumendum? 21. An liceant Enſalmi? 22. An detur Faſcinatio naturalis.

DUBIUM V.

Quid ſit Maleficium, & quomodo poſſit tolli? pag. 95.

23. Quid, & quotuplex Maleficium? 24. Quæ remedia liceat adhibere contra Maleficium? 25. An liceat petere a Malefico parato, ut tollat maleficium cum alio? Et an in dubio, num ſciat modum licitum ſolvendi? 26. Quid de Strigibus? 27. Quam excommunicationem incurrant Malefici? 28. Quomodo Confeſſarius ſe gerere debeat cum Magis, & Maleficis?

CAPUT II.

De Irreligioſitate, ejuſque ſpeciebus. pag. 96.

DUBIUM I.

Quid ſit Tentatio Dei? ibid.

29. Quid eſt Tentatio Dei? 30. An in Tentatione Dei datur parvitas materiæ? Et quæ ſit Tentatio interpretativa? 31. An peccet qui petit a Deo miraculum? 32. An qui offert ſe ad martyrium? Et an qui reſpuit medicinas?

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex ſit Sacrilegium? ibid.

33. Quid, & quotuplex Sacrilegium? 34. Quales ſpecies Sacrilegii ſint explicandæ? 35. Quæ ſint Sacrilegia *Perſonalia*? 36. Quæ *Localia*? 37. An vetentur in Eccleſia Mercatus, Convivia, Judicia, &c.? 38. An ſit Sacrilegium extrahere hominem ab Eccleſia, atrio, &c.? 39. An omne furtum in Eccleſia ſit Sacrilegium? An in Sacriſtia 40. Quæ Sacrilegia *Realia*? 41. An liceat vaſa & veſtes ſacras convertere in uſum profanum? 42. An ſit Sacrilegium lædere bona Eccleſiaſticorum? Detinere Legata pia? Decimas non ſolvere? 43. An ſit Sacrilegium mentaliter peccare in Eccleſia? An omittere Sacramenta tempore debito? 44. An cenſuræ contra ſacrilegos incurrantur ipſo facto? 45. An ſit Sacrilegium furari Reliquias? 46. An peccare in die feſto? 47. An violare vota? 48. Vide alia ibid.

DU-

Digitized by Google

D U B I U M III.
De Simonia. pag. 98.

A R T I C U L U S I.
Quid ſit, & quotuplex? ibid.

49. Quid eſt Simonia, & quotuplex? 50. An poſſit dari parvitas materiæ in Simonia? 51. Quando ſit Simonia dare temporale pro ſpirituali? 52. An ſit Simonia dare Beneficium alicui, ut ſe ſuſtentet; vel ſola ratione amicitiæ, aut precum? 53. An ſit Simonia deducere in pactum obligationem antidoralem? 54. An dare ſpirituale principaliter ob temporale? 55. An ſit Simonia accipere aliquid pro adminiſtratione Sacramentorum? Et an principaliter ob lucrum temporale ab eis captandum? 56. Quid intelligitur per *Munus a manu*? 57. An ſit Simonia dare mutuum ob ſpirituale? 58. An ſolvere penſionem ob Beneficium? 59. An dare aliquid, ut alter præſtet quid ſpirituale pro ſeipſo accipiente? 60. An dare Beneficium cum aliquo onere ſpirituali? An reſignare, vel præſentare cum onere? 61. Quid per *Munus ab obſequio*? 62. An ſit Simonia inſervire ob Beneficium? 63. Quid per *Munus a lingua*? 64. An ſit Simonia dara aliquid Mediatori, ut obtineat tibi Beneficium. 65. Quid ſi ſit Interceſſor mediatus? 66. Quid ſi promittas dara eleemoſynam alicui Monaſterio? 67. Quæ ſit Simonia *Mentalis*? Quæ *Conventionalis*? Quæ *Realis*? 68. Quæ juris Divini, quæ humani? 69. An detur Simonia tantum de jure humano? 70. An vendere Beneficia ſit Simonia de jure Divino? 71. An ſit Simonia vendere Juſpatronatus? Et an de jure Divino? An vendere jus Sepulturæ? 72. An Beneficia poſſint permutari? 73. Quomodo poſſit permutari Beneficium cum penſione? Et cujus auctoritate? Et an Epiſcopi poſſint penſiones conſtituere? (*uſque ad numer. 76.*) 77. Quomodo in Beneficiis liceat tranſigere? uſque ad numer. 80. 81. Quomodo fieri poſſint Renonciationes Beneficiorum? (*uſque ad num.* 84.) 85. Quotuplex ſit Simonia *Confidentialis*? Et quæ ejus pœnæ? uſque ad numer. 90. 91. Quomodo fiat Simonia pro ingreſſu ad Religionem? 92. An liceat aliquid accipere pro ſuſtentatione ingreſſuri? 93. An liceat pro catechizando, &c.? 94. An pro inſtruendo aliquo in ſacra Doctrina? 95. An pro abſolvendo, &c.? 96. An pro danda diſpenſatione in Matrimonio? 97. An liceat dare aliquid, ut alter omittat rem ſpiritualem? 98. An ad redimendam vexationem? 99. An poſſit pecunia redimi vexatio circa poſſeſſionem Beneficii? 100. Quid ſi nondum ſit acquiſitum jus in re? Quid ſi quis corrumperet Electores, ne te eligant? 101. Quid ſi alter ſolis precibus impediret? 102. An poſſis dare pecuniam, ne alter ſe opponat ad tuam electionem? 103. An ne eligat indignum, vel ut eligat dignum? An, ut non concurrant ad Beneficium, quod tu cupis? 104. Vide alia apud Buſemb.

A R T I C U L U S II.
Quæ ſit pœna Simoniæ pag. 105.

105. Quænam Simonia inducat pœnas? Et an incurrantur pœnæ in venditione Sacramentorum, aut Capellaniæ non collativæ, &c.? 106. An Simonia debeat eſſe completa ex utraque parte? 107. An incurrat pœnas, qui obtinet Beneficium per fictam promiſſionem pecuniæ? 108. An incurrantur pœnæ per Simoniam tantum de jure Eccleſiaſtico? An ob ingreſſum in Religionem? 109. Quæ ſint pœnæ ob ſimoniacam Ordinationem? 110. An etiam ob collationem Primæ Tonſuræ? 111. Quæ ſint pœnæ ob Simoniam in Beneficiis? 112. An incurrantur pœnæ in venditione Vicariatus, vel alius Officii amovibilis? Necnon Penſionis, Capellaniæ, aut Sacramentorum, & Juriſdictionis?

Quæſtio I. An ſint nullæ Electiones ſimoniacæ ad Prælaturas Regularium? Qu. II. An pœnæ ad Beneficia ſimoniace accepta incurrantur ab ignorantibus? Qu. III. An Beneficiarius ſimoniacus ipſo facto privetur Beneficiis obtentis, & fiat inhabilis ad futura obtinenda? Qu. IV. An electio Pontificis ſimoniaca ſit nulla.

A R T I C U L U S III.
An, & cui reſtituendum quod ſimoniace acceptum? pag. 107.

113. Nihil ſpirituale ſimoniace acceptum reſtituendum, niſi Beneficium, & eorum fructus. 114. Reſtituendum eſt pretium acceptum pro Beneficio, Ordinatione, &c. 115. Cui reſtituendum? 116. Cui reſtituendi fructus Beneficii ſimoniace accepti? 117. Qui poſſint diſpenſare in prædictis pœnis? Uſque ad n. 120.

T R A C T A T U S II.

De ſecundo Præcepto Decalogi. *pag.* 107.

C A P U T I.
Quid, & quotuplex Blaſphemia? ibid.

121. Quid eſt Blaſphemia? 122. Quotupliciter blaſphematur contra Deum? 123. Quando eſt denuncianda blaſphemia hæreticalis? (*Vide etiam l. 4. n. 352. in fin.*) 124. Quæ dicteria ſint vel non blaſphemiæ? & 125. 126. An explicandum, ſi quis directe intendat Deum inhonorare? 127. Ad quid teneatur conſuetudinarius? 128. Quid, ſi quis proferat: *o Mors Dei! o Vulnera Chriſti!* iraſcens contra hominem? 129. An ſit blaſphemia maledicere creaturis, & diebus? 130. An maledicere Mortuis? An maledicere Fidei? 131. An imprecari aliis, vel ſibi Dæmonem? 132. An differant ſpecie blaſphemiæ contra Deum, & Sanctos? (*Vide etiam quæ dicentur in Inſtructione practica Confeſſariorum quam invenies in calce Tomi III.*)

C A P U T II.

De Juramento.

D U B I U M I.

Quid ſit Juramentum? pag. 114.

133. Quid eſt juramentum? 134. Quæ ſint vera juramenta? 135. An dicere per conſcientiam meam, vel Animæ meæ? 136. An dicere: Juro ita eſſe? 137. An dicere: Tam verum eſt, quam Sol lucet: vel, verum eſt ſicut Evangelium? 138. An jurare per creaturas?

D U B I U M II.

Quotuplex ſit Juramentum? pag. 115.

139. Quotupliciter dividatur juramentum? (*uſque ad n.* 141.) 142. An omnia juramenta ſint ejuſdem ſpeciei? 143. An ſit juramentum: *Puniat me Deus, ſi mentior?*

D U B I U M III.

An, & quando ſit licitum jurare? ibid.

144. An liceat jurare? Et quæ requirantur ad licite jurandum? 145. Quid de *Judicio* requiſito? 146. Quid de *Juſtitia*? An ſit mortale defectus juſtitiæ in juramento aſſertorio? Quid de dicentibus, *per Deum te occidam*? 147. Quid de *Veritate* requiſita? 148. Quæ certitudo requiratur ad jurandum? 149. An liceat petere juramentum a pejeraturo? 150. An excuſentur a mortali ruſtici pejerantes? Et quomodo admonendi?

D U B I U M IV.

An in juramento liceat uti æquivocatione? pag. 116.

151. An liceat jurare cum Amphibologia? 152. An vero cum Reſtrictione mentali? 153. Reſolvuntur caſus, de Confeſſario affirmante neſcire peccatum confeſſum? 154. De Reo, vel teſte non legitime interrogato? 155. Quid ſi legitime rogetur, & æquivoce juret? 156. Et an Reus capitalis teneatur crimen confiteri? (*Vide etiam l. 4. n. 274.*) 157. De Pœnitente interrogato de peccato confeſſo. 158. De paupere indigente re aliena. 159. De debitore, qui alias non tenetur. 160. De rogato a Judice, an ſit locutus cum Reo, & ſimilibus? 161. De creditore aſſerente nihil ſibi ſolutum. 162. De adultera negante crimen. 163. De requiſito ad mutuandum. 164. De mercatore, &c. 165. De famulo aſſerente Dominum non eſſe domi. 166. De aſſumendis ad Doctoratum. 167. De aſſerente acceptionem pecuniæ, quam non recepit. 168. De aſſerente falſum, addendo ſubmiſſe aliquid verum. 169. An liceat alicui non rogato æquivoce jurare? 170. Vide alios caſus apud Buſemb. 171. An liceat jurare ſine animo jurandi? (Sed de hoc vide fuſius n. 172. Dub. 5.) Quær. an ſimulatio ſit aliquando licita?

D U B I U M V.

Quæ, & quanta ſit obligatio juramenti promiſſorii? pag. 118.

172. Quotuplex veritas affirmanda ſit in juramento promiſſorio? Quale autem peccatum ſit juramentum promiſſorium fictum, & quomodo obliget? 173. An peccet graviter non implens promiſſum in re parva? 174. An obliget juramentum metu extortum? 175. Quid, ſi ſit errore, vel dolo extortum? 176. An obliget juramentum de re mala, aut vana? 177. Quid de juramento in favorem tertii? 178. An juramentum non ludendi excludat ludum moderatum? 179. An obliget juramentum factum contra primum? 180. An juramentum ſequi debeat conditionem promiſſionis (*V. etiam n. 727.*) 181. Quomodo obliget juramentum ſervandi ſtatuta alicujus Collegii? 182. De juramento Medicorum non viſitandi &c. (*Vide etiam lib. 6. n. 665.*) 183. De juramento ſervandi ſecretum, dicendi veritatem, & ſolvendi debitum. 184. An obliget juramentum factum concubinæ non cognoſcendi aliam? 185. An promiſſio prodiga cum juramento obliget? (*Vide etiam n. 735. & lib. 6. de Matr. nu. 851. v. Cum autem.*) 186. An obliget juramentum redeundi ad carcerem? De juramento Parentum ac Dominorum puniendi filios, aut famulos.

DU-

DUBIUM VI.

Quibus caſibus excuſetur ab impletione, qui in promiſſorio juramento obligationem contraxit? pag. 121.

187. An excuſet mutatio circumſtantiarum? (*Vide dicenda de Voto n. 226. & n. 720. v. Notandum.*) 188. An excuſet ceſſatio cauſæ finalis?

DUBIUM VII.

Quomodo obligatio juramenti tollatur per irritationem, diſpenſationem, commutationem, & remiſſionem? ibid.

189. Quis poſſit irritare juramenta? Et quis diſpenſare? 190. An diſpenſans in votis poſſit & in juramentis? 191. De commutatione, & relaxatione juramenti. 192. Quid ſi juramentum ſit factum in favorem tertii? (*Vide de Voto num. 255. Et quid de Juramento Perſeverantiæ in aliqua Congregatione? n. 255. v. Notandum*) 193. An poſſit remitti ab ipſo tertio? APPENDIX De ADJURATIONE, & præcipue de Adjuratione Dæmonum.

CAPUT III.

De Voto pag. 123.

DUBIUM I.

Quid ſit Votum, & quotuplex? ibid.

194. Quid eſt votum? 195. Quotuplex eſt Votum?

DUBIUM II.

Quæ requiratur Voti deliberatio, & intentio? ibid.

196. De liberatione quæſita ad Votum. 197. De Voto emiſſo ex metu. 198. De Voto emiſſo ex errore. 199. An obliget propoſitum? 200. An ad votum ſufficiat promiſſio implicita? 201. Quale propoſitum voluntatis requiratur ad votum? Hinc plura quæruntur, & I. an teneatur ad votum, qui poſitive noluit promittere, & ſe obligare? (*Vide etiam de Juram. n. 172. v. Quæritur, & lib. 6. ex num. 832.*) II. Qui non habuit animum implendi? III. Qui negative noluit ſe obligare, ſciens obligationem voti? Qu. I. Quid ſi neſciens? Qu. II. Quid ſi quis voluit promittere, & poſitive noluit ſe obligare? Qu. III. Quid ſi quis dubitat, an ſe voluerit obligare? Vel an noverit obligationem voti? Quid ſi dubitet, an fecerit propoſitum, aut votum?

DUBIUM III.

Quæ requiratur materia Voti? pag. 124.

202. An teneat votum de re impoſſibili? 203. An votum vitandi omnia venialia? Quid ſi quis voveat vitare omnia mortalia, & venialia collective? 204. An valeat votum de re vana? 205. An ſit mortale vovere malum veniale? 206. An valeat factum ex malo fine? 207. An votum impeditivum majoris boni? 208. An valeat votum non petendi diſpenſationem? 209. An votum nubendi? 210. An votum non vovendi?

DUBIUM IV.

Quæ, & quanta obligatio Voti? pag. 126.

211. An votum de re levi aliquando graviter obliget? 212. Quid ſi negligas votum de levi per annum? 213. Vide alia apud Buſemb. 214. An Heres teneatur ad vota defuncti? 215. An Pater poſſit per vota lædere legitimam filiorum? (*Vide l. 3. num. 740. v. Deinde*) 216. De votis de facto alieno. 217. An vota poſſint impleri per alium? 218. An peccet impediens impleri conditionem appoſitam in ſuo voto? 219. Notanda circa conditiones in votis. 220. An tranſacto die promiſſo, tenearis ad votum? 221. An votum indeterminatum ſemper obliget? Et quæ dilatio ſit mortalis? 222. Quid ſi quis voveat Religionem ſine certo loco, vel certa Religione? (*Vide etiam de Statu Rel. l. 4. n. 72. v. communiter.*) 223. Quid ſi quis voveat non ludere ſub pœna? 224. Plura notabilia advertenda circa vota; & præſertim, an teneat votum, ſi superveniat circumſtantia non prævisa? (*Vide ſupra num. 187. & infra n. 226. & n. 720. v. Notandum.*)

DUBIUM V.

Quot modis tollatur obligatio Voti? pag. 128.

225. Tollitur obligatio voti 1. Per materiæ mutationem. 2. Per auctoritatem humanam. Vide reſolutiones. 226. An ſi obligatio implendi votum, ſi ſupervenіat circumſtantia non prævisa? (*Vide etiam num. 187. & 720. v. Notandum.*)

DUBIUM VI.

De Voti irritatione? ibid.

ARTICULUS I.

An, & quomodo tollatur obligatio Voti per directam Irritationem? ibid.

227. Quis poſſit vota irritare? 228. An liceat irritare vota ſine cauſa? 229. Quæ vota filiorum poſſint irritare Pater, Avus, Tutor, &c.? 230. Quæ poſſit irritare Mater? 231. An vota ſubditorum valeant donec irritentur? 232. Quid ſi qui per errorem æſtimabatur Pater, Maritus, &c.? 233. Quis poſſit irritare vota Religioſorum, & Monialium? An Abbatiſſa? 234. An vir poſſit irritare omnia vota uxoris? 235. An uxor vota viri? 236. Quid ſi mutuo conſenſu voveant caſtitatem? 237. An Superior poſſit irritare vota facta ante ſubjectionem? Quid ſi dubium ſit, an ſint emiſſa ante vel poſt ſubjectionem? 238. An autem vota facta tempore ſubjectionis poſſint poſt illud irritari? 239. Quid ſi Superior ea ratificaverit? 240. Quæ vota ſervorum, aut famulorum poſſint a Deo irritari.

ARTICULUS II.

Quis vota indirecte poſſit irritare? pag. 130.

DUBIUM VII.
Quid ſit Commutatio Voti? ibid.

243. Quando poſſint commutari vota? 244. An poſſit quis commutare ſibi votum in opus æquale? 245. An valeat commutatio in minus ſine juſta cauſa? 246. Vide alia notanda. 247. An habens facultatem poſſit commutare in aliquantulum minus? 248. An facta commutatione, poſſit vovens implere votum per primam promiſſionem? 249. An facta impoſſibili re commutata, teneatur vovens implere primam? An qui immemor voti præſtat opus promiſſum, a voto liberetur? (*V. etiam lib. 1. numer. 163. v. 2. Is.*)

DUBIUM VIII.

Quid ſit diſpenſatio, & quis poſſit diſpenſare in votis? pag. 132.

250. Quæ cauſa requiratur ad diſpenſandum? 251. Quid ſi diſpenſatio ſit facta bona fide, ſed ſine cauſa? Quid ſi dubium ſit, an adfuerit cauſa? 252. Quæ cauſæ ſufficiant ad diſpenſandum? 253. An ſufficiat imperfecta deliberatio, aut libertas? 254. Vide alia notanda. 255. An diſpenſari poſſit votum factum in beneficium tertii? Et quid de voto, & juramento *Perſeverantiæ*, quod præſtatur in quibuſdam Congregationibus? 256. Qui poſſint diſpenſare? An Papa in votis ſolemnibus? An Epiſcopi in votis ſimplicibus? Qui poſſint facultatem diſpenſandi delegare? An habentes facultatem, valeant diſpenſare cum ſeipſis? (*Vide etiam numer. 249. v. Ultimo.*) 257. An Prælati Regulares poſſint diſpenſare in omnibus votis Religioſorum? An Novitiorum? An Secularium? 258. De votis reſervatis plura notabilia. 259. An juramentum Caſtitatis, aut Religionis ſit reſervatum ſicut votum? 260. An, commutato voto reſervato, materia ſubrogata etiam reſervata ſit? 261. An etiam ſint reſervata vota Caſtitatis, & Religionis conditionalia, aut pœnalia? 262. An peregrini poſſint diſpenſari ab Epiſcopo loci in votis, & legibus communibus? Remiſſive ad *l. 1. num. 158. & l. 3. num. 332. in fin. v. An autem.*

TRACTATUS III.

De Tertio, & Quarto Præcepto? *pag. 134.*

CAPUT I.

Quid tertium Præceptum, Memento, &c.? *ibid.*

263. An hoc Præceptum ſit naturale, vel ceremoniale? 264. An per hoc Præceptum præcipiatur cultus interior? Et an hoc Præceptum ſit affirmativum? 265. An obſervantia Dominicæ ſit de jure Divino? 266. An Epiſcopi poſſint Feſta indicere? 267. A quo tempore incipiat obligatio Feſti? 268. Ad quid obliget hoc Præceptum? Quibus Feſtis permittantur opera ſervilia in Regnis Siciliæ? 269. An ſit obligatio audiendi Concionem? Et qualis ſit obligatio Epiſcoporum, & Parochorum concionandi? 270. Qui teneantur obſervare Feſta? (*Vide etiam l. 1. n. 154. & hoc l. 3. n. 1012.*) 271. An in Feſtis liceat injungere ſervilia Infidelibus?

DUBIUM I.
Quæ opera tum hoc præcepto, tum ab Eccleſia prohibeantur? pag. 136.

272. Quæ ſint opera ſervilia? 273. An ſit duplex peccatum peccare in die feſto? 274. Quæ opera non ſint ſervilia?

vilia? 275. An itinerari? 276. An ducera currus, vel jumenta onuſta? 277. An molare? 278. An docere, ſcribere, canere &c. etiamſi fiant ob lucrum? 279. An tranſcribeta? 280. An pingere? 281. An delineare, retrahere, & an ſculpere? 282. An liceat Typographis componere. At an diſtillare? 283. An venari, & piſcari? 284. Quæ ſint opere forenſia vetita in Feſtis? 285. An liceant venditiones, & contractus? 286. An liceant nundinæ, & mercatus? 287. An liceat excommunicare, conficere Taſtamenta, & ſimilia?

D U B I U M II.

Quæ cauſæ excuſent ab obſervatione Feſtorum, ob quas opera prohibita liceant? pag. 137.

288. Qui poſſint *Diſpenſationem* dare ad laborandum? (*Pro Parocho vide etiam n. 1032. v. 3. Parochi*) 289. Quinam laborantes excuſentur ex *Conſuetudine*? 290. An vertentes ſegetes &c. An Barbitonſores, & Sutores? Et quid ſufficiat ad notitiam conſuetudinis? 291. Quomodo excuſet *Pietas*? 292. An liceat in Faſto verrere Templum, ornare Altaria, erigere Sepulchrum, &c. 293. An liceat laborare ad ſubvaniendos pauperes, vel locos pios? 294. Quomodo excuſet *Charitas* erga Proximum? 295. Quomodo *Neceſſitas*? 296. An axcuſeatur famuli a Domino coacti ad laborandum? 297. An pauperes reficientes vaſtes, &c. 298. An liceat in Feſto coquera cibos, occidere animalia, conficere paſtillos, & colligere fructus? 299. An conficere panem? 300. An mederi, conflare ferros, coquere calcem, vitrum &c. Et an ferrare equos? 301. An liceat laborare pro magno lucro? Et an ob id etiam omittere Sacrum? (*Vide etiam num. 332.*) 302. An ad vitandum otium? 303. An excuſentur Inſtauratores viarum &c. & Sartores perficientes veſtes in Faſto? 304. Quomodo axcuſet *Utilitas* ad Publicam lætitiam? 305. Quomodo excuſet *Parvitas materiæ*? (*Vide etiam lib. 7. num. 436.*) 307. An peccet graviter mandans ſex famulis laborare per horam? 307. Unde ſumatur gravitas materiæ in forenſibus.

D U B I U M III.

Quæ opera Feſtis præcipiantur? pag. 140.

308. Quomodo præcipiatur in Feſtis auditio Concionis, & Miſſæ? 309. An ſatisfaciat recitans ſub Miſſa Officium, &c.? (*Vide etiam lib. 3. nu. 276. v. Circa, in fine.*) An inſerviens Miſſæ? 310. Quænam omiſſio ſit gravis in audiendo Sacro? 311. An liceat audire ſucceſſiva duas Miſſas dimidias? 312. E quo loco poſſit audiri Miſſa? 313. An in audienda Miſſa requiratur attentio interna? (*Vide etiam l. 4. num. 177.*) 314. An ſatisfaciat ſe confitens tempore Miſſæ? 315. An axtaſim patiens? 316. An dormitans? 317. An confabulans, ſe vertens, aut calceans, aut deambulans, aut colligens aleemoſynas, canens &c. 318. In qua Eccleſia audienda ſit Miſſa? 319. Quinam ſatisfaciant audiendo Miſſam in Oratoriis privatis? An ſatisfaciant audientes in littore, aut Caſtris?

D U B I U M IV.

An ſit obligatio audiendi Miſſam in Parochia Dominicis, & Feſtis majoribus pag. 144.

D U B I U M V.

Quæ excuſent ab auditione Sacri? pag. 145.

324. An habens privilegium Oratorii teneatur conducente Sacerdotam? 325. Quomodo excuſentur navigantes, vel carcerati, vel infirmi, aut excommunicati? 326. An excuſentur cuſtodientes domos &c. vel timentes carcerari, aut aſſiſtentes infirmis? 327. An uxores, filii, & famuli timantes offenſionem Dominorum? (*Vide etiam n. 296.*) 328. An aliquando viatores? 329. Quæ diſtantia ab Eccleſia axcuſet ab audienda Miſſa? 330. An excuſentur feminæ ratione luctus, vel partus, vel quia non habent veſtes convenientes? Et an puellæ gravidæ, vel tempore quo faciendæ ſunt Proclamationes pro ipſis? 331. An poſſit omittere Sacrum puella ſciens ab aliquo turpiter concupiſci? (*Vide etiam l. 2. n. 51. v. Dubium n. 301.*) 332. An axcuſet amiſſio magni lucri? An aliud bonum ſpirituala majus? An peregrini ad breva tempus commorantes teneantur audire Miſſam in loco, ubi eſt de præcepto? (*Vide etiam l. 1. n. 156. & n. 158.*)

C A P U T II.

De Quarto Præcepto.

Honora Patrem, &c. pag. 146.

D U B I U M I.

Ad quid teneantur liberi erga Parentes?

333. Quæ teneantur filii præſtare Parentibus circa Amorem? 334. Quæ circa Reverentiam? 335. Quæ circa Obedientiam? Vida alia ibid.

D U B I U M II.

Ad quid teneantur Parentes erga filios? pag. 148.

336. Quæ teneantur Parentes præſtare filiis quoad alimenta, & educationem? 337. An teneatur Pater dotare filiam nuptam contra ajus conſenſum? 338. Sanctio Neapolitana circa alimenta filiorum. 339. Ad quid aliud teneantur Parentes? 340. Ad quid teneantur Fratres? 341. An poſſint aliquando Parentes filios axheredare? Et quæ ſint cauſæ juſtæ axheredandi? (*Vide etiam n. 929. & 930.*)

D U B I U M III.

Ad quid teneantur tutores, qui parentum ſunt loco? pag. 148.

D U B I U M IV.

Quæ obligatio Dominorum, & famulorum, aliorumque Superiorum, & inferiorum erga ſe invicem? pag. 149.

342. Quid teneantur Superiores præſtare ſubditis? An Principes teneantur eligere digniores ad Officia? 343. Quid teneantur famuli præſtare Dominis? 344. An famuli non impedientes furta rerum Domini, teneantur ad reſtitutionem? 345. An famulus conductus ad annum, diſcedendo poſſit petere ſtipendium? 346. An ægrotans teneatur poſtea famulatum ſupplere? 347. An elapſo trienni poſſit ſalarium exigere? 348. Quando famulus inſerviens, nulla ſtatuta mercede, poſſit exigere ſtipendium? 349. Quando poſſit mercedem ſibi compenſare? 350. An Servi capti in bello poſſint fugere ad ſuos?

D U B I U M V.

Ad quid teneantur Conjuges erga ſe mutuo, vi hujus Præcepti? pag. 150.

351. Ad quid teneatur uxor erga virum? 352. An uxor nobilis teneatur officia vilia præſtare? 353. An teneat pactum pro uxore non mutandi domicilium? An autem uxor teneatur ſequi virum in axilium? 354. An, mortuo viro, teneatur uxor ſolvere debita contracta ad alendam familiam? 355. Quid teneatur uxor reſtituere filiis primi matrimonii? 356. Quomodo peccet vir in uxorem?

D U B I U M VI.

Quæ obligatio Parochorum erga ſuos? ibid.

357. An quid teneantur Parochi circa reſidentiam? (*Vide etiam l. 4. ex numer. 101.*) 358. Ad quid circa Sacramenta miniſtranda, præſertim tempore peſtis? (*Vide lib. 2. numer. 27. v. Hinc.*) 359. An teneatur calebrare pro Populo? 360. An concionari (*De obligatione concionandi vide etiam numer. 269.*) & Populum inſtruera, corrigere, &c.?

D U B I U M VII.

Quæ obligatio Præceptorum, & diſcipulorum pag. 151.

T R A C T A T U S IV.

De Quinto, & Sexto Præcepto.

C A P U T I.

Quid Quinto Præcepto prohibeatur? pag. 151.

Non occides.

363. Quæ ſint pœnæ mandantium homicidia per Aſſaſſinos? 364. An eaſdem incurrant ipſi Aſſaſſini? 365. De agitationibus taurorum?

D U B I U M I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare ſemetipſum? pag. 151.

366. An liceat directe occidere ſeipſum, & an indirecte? 367. An liceat ſe exponere periculo mortis ad vitandam mortem duriorem, &c. 368. An virgo teneatur pati potius mortem, quam violari? 369. An liceat Reo ax præcepto Judicis ſe occidere? An haurire venenum ad axperiendum antidotum? 370. An liceat Carthuſiano abſtinere a carnibus etium in neceſſitate extrema? 371. An liceat macerationibus vitam ſibi minuere? 372. An ſit obligatio ad ſervandam vitam uti remediis extraordinariis, vel nimis duris? 373. An aliquando liceat ſe mutilare? 374. An liceat pueros caſtrare? 375. An qui occidit ſeipſum poſſit ſepeliri in loco Sacro?

D U-

DUBIUM II.
An, & quomodo liceat occidere maleſactorem? pag. 153.

376. An liceat occidere proſcriptos propria authoritate? 377. An liceat Principi occidere Reos non prius ſententia damnatos? 378. An liceat unquam Clericis damnare Reos pœna mortis? 379. An teneatur Judex concedere tempus Reo pro ſumptione Sacramenti Pœnitentiæ, & Euchariſtiæ?

DUBIUM III.
An, & quomodo liceat occidere privata auctoritate iniquum aggreſſorem? pag. 153.

380. An liceat tueri vitam cum morte invaſoris? An autem vetetur reis, & præciſe Bannitis armis ſe defendere? (*Vide etiam lib. 4. numer.* 279.) 381. An liceat viro honorato occidere invaſorem ſui honoris? (*Vide etiam lib. 1. numer.* 42.) An autem id liceat plebejo, vel Eccleſiaſtico, ſi fugere poſſit ſine periculo vitæ? Et quid ſi contumelia ſit jam illata? 382. Vide plures reſolutiones P. Buſembau. 383. Qu. 1. An liceat occidere furem rei magni valoris? (*Vide etiam lib. 4. numer.* 40.) Qu. 2. Quantus debeat eſſe iſte valor? Et quid ſi valor ſit modicus, ſed res tollatur cum violentia? Qu. 3. Quid ſi fur rem jam abſtulerit, & reſiſtat Domino volenti eam recuperare? 384. Qu. 4. An liceat Clericis & Religioſis furem interficere? Et utrum tunc incurrant irregularitatem? 385. Qu. 5. An liceat cuique per famulos armis ſua defendere? (*Vide etiam lib. 1. num.* 41.) 386. Qu. 6. An liceat occidere invaſorem pudicitiæ? (*Vide etiam lib. 1. numer.* 42.) 387. An liceat prævenire aggreſſorem? 388. An liceat occidere falſum accuſatorem? (*Vide etiam lib. 4. numer.* 279.) 389. An poſſis & tenearis tueri vitam innocentis? 390. An etiam cum morte invaſoris? 391. An liceat occidere invaſorem honoris, vel pudicitiæ alterius? Et quid ſi fœmina conſentit? 392. An poſſimus, & teneamur tueri bona Proximi, etiam cum occiſione furis?

DUBIUM IV.
An aliquando liceat occidere innocentem? pag. 156.

393. An unquam liceat occidere innocentem directe? 394. An aliquando liceat procurare abortum? Qu. I. An liceat matri ſumere pharmacum directe ad fœtum inanimatum expellendum? An autem liceat mulieri oppreſſæ ſtatim expellere ſemen viri aggreſſoris? Qu. II. An liceat matri ſumere medicamentum directe ad expellendum morbum, cum periculo abortus? Qu. III. Quando cenſeatur proles anima informata? 395. Qu. IV. Quibus pœnis ſubjiciantur procurantes abortum? Qu. V. An incurrant excommunicationem mulieres prægnantes, quæ abortum faciunt? 396. Qu. VI. An procurantes abortum in dubio de animatione fœtus incurrant irregularitatem? 397. Qu. VII. Qui poſſit relaxare pœnas pro abortu inflictas? 398. Quando imputetur alicui ad peccatum homicidium caſuale? (*Vide etiam de Irregul. lib. 7. ex numer.* 371.) An adulter occidens adulteræ maritum aggreſſorem incurrat irregularitatem? Et an incurrat, ſi, ipſo prævidente, adultera occidatur.

DUBIUM V.
De Duello, & Bello.

ARTICULUS I.
Quid ſit, & an liceat Duellum? pag. 159.

399. Quid eſt Duellum, & an unquam liceat ad illud provocare? 400. An liceat Duellum acceptare? Et an liceat illud indicere contra falſum accuſatorem? (*Vide etiam l. 4. n.* 279.) 401. Quæ ſint pœnæ Duello impoſitæ?

ARTICULUS II.
An, & quouſque liceat Bellum? pag. 160.

402. Quando licitum ſit bellum? 403. Quid debeat facere Princeps, ut licite bellum inferat? 404. An poſſit inferre bellum cum ſola opinione probabili? (*Vide etiam l. 4. numer.* 110. *v. Quær. II.*) 405. Ad quid teneantur Principes? 406. An liceat eis vocare in auxilium Hæreticos, & Gentiles? 407. Ad quid teneantur Duces? 408. An milites poſſint bellare cum dubio de juſtitia belli? (*Vide etiam l. 4. n.* 47. *v. Qu. I.*)

ARTICULUS III.
Quid in bello juſto liceat? pag. 161.

CAPUT II.
De Sexto Præcepto, & Nono, Non Mœchaberis, & Non concupiſces &c. ibid.

DUBIUM I.

An, & quanta peccata ſint oſcula, amplexus, tactus, verba obſcœna, & ſimilia extra matrimonium? pag. 162.

413. Quæ ſit delectatio venerea, quæ ſenſitiva? 414. Quomodo ſit malus omnis actus venereus? 415. An detur parvitas materiæ in re venerea? 416. An detur in delectatione ſenſitiva? 417. An oſcula aliquando ſint licita? 418. An aliquando excuſetur a mortali? 419. De tactu, & aſpectu turpi proprii corporis, aut commixtionis brutorum. 420. De tactu genitalium brutorum. 421. An ſit ſemper mortale aſpicere pudenda ſexus diverſi? Vel pulchri Adoleſcentis? Et an aſpectus illi induant ſpeciem objecti? 422. An liceat aſpicere partes honeſtas diverſi ſexus? 423. An ſit mortale aſpicere pectus, crura, & ſim. mulieris? 424. An ſit mortale aſpicere picturas turpes? 425. An liceat mulieri ſe ornare, & faciem ſucare? Quid ſi detegat ubera, vel utatur veſte virili? Remiſſive ad *lib.* 2. *n.* 52. & 54. 426. Quando peccent graviter proferentes verba turpia. 427. An ſemper graviter peccent audientes comœdias turpes? An ad eas cooperantes pecunia, vel plauſu? 428. An illas repræſentantes, & componentes? 429. An liceat choreas ducere? 430. An peccet mulier permittens ſe tangi? An mulier ad vitandos tactus impudicos teneatur clamare? 431. An liceant tactus &c. inter conjuges, aut ſponſos?

DUBIUM II.
Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſummatæ naturales pag. 165.

432. An fornicatio ſit vetita de jure Naturæ? 433. An peccet mulier non reſiſtens turpi congreſſui ob metum mortis, ſi non conſentiat? 434. An permitti poſſint meretrices? 435. Circa concubinarios, quæritur I. An poſſit abſolvi qui nequit ejicere concubinam ſine infamia? 436. Quær. II. An abſolvi poſſit promittens concubinam ejicere? 437. Quær. III. An poſſit abſolvi concubina ob neceſſitatem non diſcedens? 438. Quær. IV. An qui eſt in proxima occaſione, cauſa exercendæ artis? (*Vide etiam numer.* 483. *v. Quid ſi.*) Quid vero, ſi is, adhibitis remediis, ſemper eodem modo recidit? 439. Quær. V. An famula peccans cum Domino? 440. Quær. VI. An uxor peccans cum viro? 441. Qu. VII. An tollenda occaſio etiam cum gravi damno? 442. Quæ ſint pœnæ pro concubinariis; præſertim pro Clericis? 443. An ſtuprum ſit ſpeciale peccatum? 444. Ad quid teneatur Raptor? 445. Quid de adulterio? 446. An ſit adulterium copula ſodomitica inter conjuges? 447. An copula habita inter deſponſatos? 448. Circa inceſtum, quæritur I. An omnes inceſtus ſint ejuſdem ſpeciei? (*Vide etiam de Pœn. lib. 6. num.* 469.) 449. Qu. II. An differant inceſtus cum affinibus? 450. Qu. III. An inceſtus cum cognatis ſpiritualibus? 451. Qu. IV. An ſit ſpeciale peccatum copula Confeſſarii cum Pœnitente? Quid ſi ſit ejus Parochus? 452. Qu. V. An committant inceſtum propinqui copulantes poſt diſpenſationem? 453. An ſoli tactus inceſtum conſtituant?

454. Quomodo committatur ſacrilegium per peccatum turpe? 455. Circa ſacrilegium *Perſonale*, quæritur I. An Sacerdos ſimul Religioſus lædens caſtitatem committat duo ſacrilegia? 456. Qu. II. An copulans cum alia perſona ſacrata. 457. Qu. III. An committat ſacrilegium habens votum caſtitatis, ſi inducat alterum ad turpia? Quid ſi moroſe delectaretur de peccato alterius? 458. Circa ſacrilegium *Locale*, Quær. I. An ſit ſacrilegium copula occulta, vel maritalis in Eccleſia? 459. Qu. II. An ſint ſacrilegia tactus impudici habiti in Eccleſia? 460. Quæ comprehendantur per locum ſacrum? 461. Qu. III. An verba & aſpectus laſcivi habiti in Eccleſia ſint ſacrilegia? 462. Qu. IV. An cogitationes turpes? 463. Circa ſacrilegium *Reale*, quæritur quando committatur.

DUBIUM III.
Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſummatæ contra naturam? pag. 168.

464. Quid de congreſſu innaturali? 465. Quid de mollitie? 466. Quæ ſit ſodomia imperfecta, & quæ perfecta? 467. An pollutio habita tangendo puerum, aut mulierem ſit diverſæ ſpeciei. 468. An in ſodomia ſit explicandum, ſi quis fuerit agens, vel patiens? 469. An ſodomia inter conjunctos addat ſpeciem inceſtus? 470. Quæ ſint pœnæ ſodomitarum. 471. Quid requiratur ad eas incurrendas? Et an Clerici patientes illas incurrant? 472. An pœnæ incurrantur ante ſententiam? 473. An eas incurrat Clericus exercens beſtialitatem? 474. Quid de peccato beſtialitatis? 475. De peccato cum Dæmone. Quid ſi Dæmon repræſentet perſonam nuptam, ſacram, &c.?

DUBIUM IV.
An aliquando liceat procurare pollutionem? pag. 169.

476. An pollutio ſit vetita de jure naturæ? 477. An diſtillatio voluntaria ſit mortalis? 478. An liceat expellere ſemen corruptum? 479. An teneamur impedire pollutionem inceptam? 480. An liceat ob finem honeſtum pollutionem optare, vel de ea gaudere? (*Vide etiam l. 5. n.* 19.) 481. Quid ſi prævideatur pollutio ſecutura ex re honeſta? Quid ſi ex re illicita? 482. An ſit mortalis pollutio orta ex cauſa voluntaria in eam graviter influente? 483. Quid ſi actio ponatur ex juſta cauſa? puta I. ad medendum, ad audiendas Confeſſiones, ad alloquendum juxta morem, &c. II.

ad

ad abigendem pruritum. III. ad equitandum. IV. ad decumbendum aliquo ſitu. V. ad moderate edendum, &c. Quid ſi Chirurgus, aut Parochus in iis aliquoties conſenſerit in pollutionem? Quid de ſimplici Confeſſario? Et quid ſi quis ſere ſemper reciderit? (*Vide etiam num.* 438. *In fine.*) 484. An ſit mortalis pollutio orta ex cauſa in eam leviter influente? Quid ſi cauſa ſit in eodem genere luxuriæ, & ſi lapſus fuerit frequens? Quid ſi cauſa ſit in alio genere? An ſaltem ſit veniale eam ponere? 485. De pollutione ſecuta in ſomno. An mutua pollutio habeat diverſam malitiam?

T R A C T A T U S V.

De Septimo Præcepto.

Non furtum facies?

T R A C T A T U S P R Æ A M B U L U S

DE JUSTITIA, ET JURE. pag. 172.

486. Qualiter dividatur Juſtitia, & qualiter Jus? 487. Quid ſit Dominium & Uſusfructus? 488. Quot ſint peculia filiorumfamilias? 489. Quæ ſint bona uxorum? 490. Quot bona Clericorum? Et præſertim I. Quæ ſint *Patrimonialia*? II. Quæ *Induſtrialia*? III. Quæ *Parſimonialia*? IV. Quæ *Eccleſiaſtica*? 491. Hinc Quær. I. An Clericus teneatur neceſſario pauperibus ſuccurrere? Qu. II. Qui veniant nomine pauperum? Qu. III. An præferendi pauperes loci? Qu. IV. An ſuperflua poſſint reſervari? Qu. V. An Clericus habens ſua, poſſit vivere ex bonis Beneficii? Qu. VI. An etiam Penſionarii teneantur ſuperflua erogare in uſus pios? 492. Qu. VII. An Beneficiarii male expendentes reditus, teneantur ad reſtitutionem? Qu. VIII. An peccent graviter qui male accipiunt ſuperflua a Beneficiario? (*Vide etiam n.* 722.)

493. Quot modis acquiratur dominium I. *Occupatione*. 494. II. *Nativitate*. 495. III. *Alluvione*. 496. IV. *Specificatione*. 497. V. *Acceſſione*. 498. VI. *Confuſione*, vel *Commixtione*. 499. An idem quod currit in mixtione pecuniæ, currat aliarum rerum. 500. VII. *Ædificatione*. 501. VIII. *Plantatione*. 502. IX. *Perceptione fructuum*. 503. X. *Traditione*. 504. *De Præſcriptione*, & conditionibus requiſitis ad præſcribendum; & I. De Bona Fide. 505. II. De Titulo juſto; & an ſufficiat titulus coloratus, vel exiſtimatus. 506. III. De Continuata Poſſeſſione, & de tempore requiſito ad præſcribendum, (uſque ad *numer.* 510.) 511. Quando Præſcriptio interrompatur? 512. An heres poſſeſſoris malæ fidei poſſit præſcribere? (Sed vide etiam *num.* 516.) 513. An poſſit præſcribi libertas a ſolvendo debito, aut mulcta? 514. Quibus detur reſtitutio in integrum circa bona præſcripta? 515. IV. Conditio ad præſcribendum eſt, ut res ſit apta præſcribi. 516. Deciſio quatuor Auditorum facta Neapoli circa Præſcriptiones. 517. An in conſcientia res præſcripta poſſit retineri, etiam ubi lex præſcriptionis non viget?

C A P U T I.

De Furto.

D U B I U M I.

Quid ſit Furtum, & quale peccatum? pag. 177.

518. Quid eſt Furtum? 519. An liceat (puta uxori, famulo) aliquando auſerre alienum ob bonum finem?

520. An ob neceſſitatem? Qu. I. An captivi apud Turcas poſſint alienum ſurripere ad ſe liberandum a captivitate? Qu. II. An pauper extreme indigens poſſit accipere, antequam petat? Qu. III. An poſſit accipere rem magni valoris? Qu. IV. An fur teneatur reſtituere, ſi conſumſerit rem ablatam in extrema neceſſitate? Qu. V. An ſurripiens in extrema neceſſitate teneatur ad reſtitutionem, ſi fiat dives? Et hic quæritur, an dives ſatisfaciat ſuæ obligationi, ſi det mutuo rem Pauperi? Qu. VI. An dives non ſubveniens teneatur poſtea ad reſtitutionem?

521. Quando liceat creditori facere compenſationem? 522. An famuli poſſint ſibi compenſare ſalarium pro ſuis operibus? (Sequitur idem 523. & 524.) 525. An Chriſtiani poſſint auferre res Turcarum?

D U B I U M II.

Quæ ſit quantitas notabilis ad mortale peccatum? pag. 179.

526. Quæ ſit quantitas gravis reſpectu ad diverſa genera perſonarum, vel ad diverſas circumſtantias? 527. Id clarius elucidatur? 528. Concluſio & probabilior ſententia. 529. Quid de furto rerum expoſitarum, nempe fructuum, & lignorum? 530. Quæ quantitas ſit gravis in furtis minutis? (*Vide etiam num.* 533. & 534.) 531. Quid ſi ſit animus reſtituendi brevi tempore, vel partem complentem materiam gravem? 532. An ſit mortale furari parum Reliquiæ ſacræ.

D U B I U M III.

Quando graviter peccet, qui multa minuta furta committit? pag. 185.

533. Quid ſi qui furatur, non habeat animum diteſcendi? Quid ſi habeat? 534. An furtula facta a diverſis coaleſcant? Et an tunc reſtitutio poſſit fieri pauperibus? 535. Quid ſi plures furentur parva, altero alterum neſciente? 536. Quid ſi mutuo ſciant, & eodem tempore furentur? 537. Quid ſi unuſquiſque moveatur exemplo alterius? (*Vide etiam l.* 2. *n.* 45.) 538. An ſit mortale furari quid leve poſt completam materiam gravem?

D U B I U M IV.

Quid ſentiendum de furtis domeſticorum vel amicorum? pag. 186.

539. Quid de furto uxorum, & virorum? 540. An uxor poſſit dare eleemoſynas &c. 541. An aliquando poſſit expendere? 542. An liceat ipſi ſubvenire Parentibus &c.? 543. Quale furtum filiorum ſit grave? 544. An filius poſſit a Patre mercatore ſurripere mercedem pro opera ſua? (*Vide etiam l.* 1. *n.* 35. & *hoc l.* 3. *n.* 488. *verſ. III.*) 545. Quid de furtis famulorum in eſculentis &c.? 546. De reſtitutione facienda ab uxore, & filiis.

C A P U T II.

De Reſtitutione.

D U B I U M I.

Quid ſit Reſtitutio, & quis teneatur ad eam? pag. 187.

547. Quid eſt reſtitutio, & an debeatur tantum ex læſione juſtitiæ commutativæ? 548. Quæ ſint Radices reſtitutionis? 549. Quæ culpa Theologica, & quæ Juridica? 550. Ex qua culpa oriatur obligatio reſtituendi? 551. Quid ſi quis leviter alterum lædat, animo graviter nocendi? 552. An culpa venialis inducat obligationem reſtituendi? (*Vide etiam n.* 994.) 553. An ex levi furto poſſit aliquando oriri gravis obligatio reſtituendi? 554. An ad reſtitutionem in contractibus requiratur culpa Theologica? (*Vide etiam l.* 1. *n.* 150.) 555. An idem in Officia? 556. Quid de injuria materiali, & formali? Et vide ibi reſolutiones.

D U B I U M II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad reſtitutionem? pag. 189.

557. Quotuplices dicuntur cooperantes? 558. Quid de *mandante*?

559. Quid de *conſulente*? An præbens pravum conſilium, & poſtea revocans teneatur ad reſtitutionem? 560. Quær. I. Exeruto conſilio, quinam primo teneatur? 561. Quær. II. Quid ſi damnum etiam ſine conſilio eveniſſet? 562. Quær. III. Quid in dubio, an conſilium fuerit cauſa damni? 563. Quær. IV. Quid ſi alter ſit determinatus ad damnum, & tu tantum ſuadeas modum? 564. Quær. V. An teneatur ad reſtitutionem ſuadens damnum ex ignorantia culpabili? 565. Quær. VI. An parato inferre majus damnum poſſit ſuaderi minus?

566. Quando tenetur ad reſtituendum *dans iniquum ſuffragium*? 567. Quando teneatur *palpo*? 568. Quando *præbens recurſum*? 569. An emtor rei furtivæ poſſit illam reddere furi ad recuperandum pretium? 570. An idem poſſit emtor malæ fidei? 571. Quando teneatur participans? Quid ſi ob metum? (*Vide etiam l.* 2. *n.* 66. *v. Quær. IV.*) 572. Quid ſi impedias alium ne reparet damnum alterius? 573. Quomodo teneantur *cauſæ privativæ*? 574. Vide alios caſus apud Buſemb. uſque ad *n.* 578.

D U B I U M III.

An ſupradicti teneantur ſinguli reſtituere in ſolidum, & quo ordine? pag. 192.

579. Qui teneantur reſtituere in ſolidum? (*Vide etiam l.* 1. *n.* 38.) 580. Qui teneatur primo reſtituere? 581. Quid ſi damnificatus condonet reſtitutionem?

D U B I U M IV.

An teneatur reſtituere, qui alium impedivit a conſecutione alicujus boni? pag. 193.

582. Quid ſi quis impedit ſine vi aut fraude aliquem a conſecutione juſti boni? 583. Quid ſi quis impedit mendaciis, ne Fiſco applicentur bona propter gabellam non ſolutam? (*Vide etiam l.* 4. *n.* 247.) 584. Quid ſi quis ex odio, ſine vi aut fraude, efficit, ne alter aliquod bonum obtineat? 585. An ſuadens Epiſcopo conferre Beneficium minus digno peccet, & teneatur ad reſtitutionem? Quid ſi Beneficium debebatur alicui ratione concurſus? (Remiſſive ad *l.* 5. *n.* 109.) 586. An teneatur ad reſtitutionem occidens aliquem, ut alteri homicidium imputetur? (Remiſſive ad *n.* 636.) 588. An teneatur ad damnum, impediens vi aut fraude &c. Quid ſi precibus importuniſſimis, aut metu? 588. Quid ſi Religioſus ſuadeat Teſtatori relinquere bona ſuo Monaſterio, relicta Eccleſia Matrice.

D U B I U M V.

Cui, vel quibus reſtituendum? pag. 194.

589. Quid ſi creditor ſit incertus? 590. An, tradita re pauperibus, ſit reſtituenda Domino comparenti. 591. Quid notan-

notandum circa Compoſitionem in debitis incertis? (uſque ad *num.* 594.) 595. Quid circa ſorte minuta? 596. An bona certa ſint reſtituenda Domino, vel Poſſeſſori? 597. An fur teneatur rem mittere Domino cum magno ſuo damno? 598. Quid ſi ſumtus pro miſſione excederent valorem rei? (*Vide etiam n. 697. & 753.*) 599. Quid ſi acceperis a poſſeſſore rem non ſuam? 600. Emtor rei furtivæ an poſſit eam reddere furi? (*Vide dicta n. 569.*) 601. An revendens rem emtam bona fide teneatur pretium reſtituere emtori? 602. Quid notandum circa theſauros inventos? 603. An inventor rei perditæ poſſit eam ſibi retinere? 604. Quid notandum circa res captas venatione? 605. Quid ſi quis venatur in locis reſervatis? 606. Quæ venatio vetetur Clericis, & Religioſis?

DUBIUM VI.

De rebus, quæ debent reſtitui.

ARTICULUS I.

Quid debeat reſtitui ab inferente injuriam materialem tantum, ſive a poſſeſſore bonæ fidei? pag. 196.

607. Ad quid teneatur poſſeſſor bonæ fidei? 608. Quid ſi acceperit a fure, qui potens ſit reſtituere? 609. Vide alios caſus. 610. Quos fructus teneatur reſtituere poſſeſſor bonæ fidei? 611. Quid ſi acceperit rem commixtam cum bonis furis? 612. Quid ſi per illam acceptionem fur factus ſit impotens? (*Vide dicta n. 492. v. Qu. VIII. & dicenda n. 722.*) 613. Quid ſi quis projiciat in mare gemmam, quam putabat valere decem aureos, ſi illa valebat centum?

ARTICULUS II.

Quid debeat reſtitui ab inferente injuriam formalem, ſeu mala fide damnificatore, ſeu poſſeſſore? pag. 197.

Ad quid teneatur poſſeſſor malæ fidei? Vide reſolutiones. 615. Circa ſolutionem gabellarum. Quær. I. Quis poſſit tributa imponere? Qu. II. Quæ requirantur ad juſti tributi impoſitionem? 616. Qu. III. An fraudantes gabellas peccent, & teneantur ad reſtitutionem? Qu. IV. An teneantur ſolvere gabellam ſubditi deferentes ad uſum proprium? Et an pauperes? 617. Qu. V. An Populi in dubio de juſtitia tributi teneantur ad ejus ſolutionem? Qu. VI. An Creditor Regis poſſit fraudare gabellam alteri locatam, aut venditam. Qu. VII. An emens mercem a defraudante gabellam teneatur ad ipſam? 618. An Dominus poſſit ſibi retinere expenſas utiles in re factas a fure? Et an fur teneatur ad omnia damna, ſaltem confuſe prævisa? (*Vide etiam dicta n. 613. in fine.*) 619. Cui creſcat pretium rei ablatæ? 620. Quid ſi apud furem pereat res, quæ æque periiſſet apud Dominum? 621. Quid ſi quis occidat alterius agnum, qui poſtea pluris valuiſſet? Et quid ſi fur conſumat tempore majoris pretii agnum quem Dominus tempore vilioris erat conſumturus? 622. Quid ſi quis ſe fingat pauperem? 623. Quid ſi quis conſummet rem alienam in extrema neceſſitate? 624. Quid ſi conſummet rem mutuatam? 625. Quid ſi quis emat rem alienam cum dubio?

ARTICULUS III.

An, & quid debeat reſtitui pro injuria illata corpori, verbi gratia per mutilationem, occiſionem, &c.? pag. 200.

626. Ad quid tenetur occiſor? 627. An impotens reſtituere in uno genere, teneatur in alio? (*Vide dicenda num. 1000.*) 628. Quid ſi quis occidens Cajum, putarit occidere Titium? Et an iſte incurrat irregularitatem, aut excommunicationem Canonis? 629. Quid ſi quis incenderit domum Titii, putans Caji? 630. An valeat remiſſio Patris occiſi in præjudicium filiorum? 631. Vide alios caſus. 632. An homicida teneatur reſtituere bona, quæ occiſus aliis dediſſet ex liberalitate? 633. Quid ſi damnum iſtorum intenderit? 634. Ad quid teneatur homicida creditoribus occiſi? 635. Quid ſi homicidium imputetur alteri, & hoc occiſor advertet? 636. Quid ſi hoc inſuper intendat? 637. Ad quid teneatur invaſus excedens moderamen inculpatæ tutelæ? 638. Quid ſi provocans occidat alterum pugnam acceptantem? 639. An detrahendum pretium laboris, quem occiſus ſuſtinuiſſet, in reſtitutione lucri amiſſi.

ARTICULUS IV.

Quid debeat reſtitui pro illato ſtupro? pag. 202.

640. Ad quid tenetur ſtuprator, ſi virginem vi corruperit? 641. Ad quid, ſi virgo conſenſerit?

642. Quando defloratur ſub pacto matrimonii teneatur ad illud? An corruptor ficte promittens teneatur ad matrimonium? 643. Lim. I. Quid ſi puella potuit advertere fictionem? Dub. 1. Quid ſi vir ſit melioris conditionis? Dub. 2. Quid ſi puella diſparitatem ignoraverit? Dub. 3. An his caſibus vir teneatur ſaltem ad damna? 644. Lim. II. Quid ſi timeatur malus exitus, vel ſcandalum propinquorum? & quid ſi immineat dedecus Familiæ? 645. Lim. III. Quid ſi vir extorqueat ſolos tactus? 646. Lim. IV. Quid ſi fœmina jam ſit corrupta? 647. Lim. V. Quid ſi non ſtet per virum, quominus matrimonium fiat?

648. An ſi virgo violata renuat nubere, teneatur vir eam dotare? 649. An vir habens votum caſtitatis teneatur ducere violatam ſub pacto matrimonii? 650. Ad quid teneatur vir violans conſanguineam, cui conjugium promiſit? Quid ſi ficte promiſit cum pacto impetrandi diſpenſationem?

ARTICULUS V.

Quid debeat reſtitui pro Adulterio? pag. 206.

651. Ad quid teneantur adulteri? 652. Ad quid teneatur adultera? 653. An teneatur manifeſtare prolem non eſſe legitimam? 654. An tunc ſpurius teneatur credere Matri? 655. Ad quid teneatur adulter? 656. An teneantur adulteri reficere expenſas Hoſpitalibus pro expoſita prole? 657. Ad quid teneatur adulter, ſi dubium ſit an proles ſit mariti? 658. Quid ſi dubium ſit inter duos adulteros? (*Vide etiam n. 561. & 562.*) 659. Ad quid teneatur adulter, ſi ipſe non fuerit cauſa ſuppoſitionis?

ARTICULUS VI.

Quid debeat reſtitui pro fama, & bonis ſpiritualibus, in inductione ad peccatum, avocatione a Religione? Et quid pro Officio omiſſo? pag. 208.

660. An reſtitutio facienda in alio genere? Vide *num.* 627. & 988. Vide hic alias reſolutiones. 661. Quid ſi quis inducat alterum ad peccandum? 662. Ad quid teneatur, qui abduxerit Novitium, vel Religioſum a ſua Religione? 663. De reſtitutione ob omiſſionem Officii Divini. 664. Quær. I. Quid ſi fructus Beneficii non percipiantur? 665. II. Quid ſi omittatur Officium ſine culpa? 666. III. An reſtituendi fructus intra primos ſex menſes? 667. IV. An omittens Officium poſſit poſtea ſupplere altera die? 668. V. Quid ſi omittatur pars minor, quam integra Hora? 669. VI. Quid ſi recitentur Horæ ſine attentione interna? (*Vide etiam l. 4. n. 177.*) 670. VII. An excommunicatus teneatur reſtituere fructus? 671. VIII. An omittens incurrat aliam pœnam? 672. IX. Cui facienda reſtitutio? 673. X. An omnes fructus reſtituendi? (*Vide etiam lib. 4. n. 127. v. Dub. 4.*) Et quid de Beneficiario ſimplici? 674. XI. An teneatur ad Officium habens tenue Beneficium? 675. XII. An Canonici non aſſiſtentes, vel non pſallentes in Choro teneantur ad reſtitutionem Diſtributionum, & Præbendarum? Dub. 1. An peccent graviter Canonici, qui Choro non aſſiſtunt? Dub. 2. Quid teneantur reſtituere, ſi Choro non interſint? Dub. 3. An ſatisfaciant Choro qui tantum interſunt, & non recitant? Dub. 4. An ſatisfaciant Choro qui ſubmiſſe recitant?

DUBIUM VII.

De Circumſtantiis reſtitutionis.

ARTICULUS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat reſtitui? pag. 211.

676. Quando, & ubi facienda reſtitutio? 677. An ſumtibus furis? (*Vide etiam n. 597. & 598.*) 678. Quando, & ubi facienda ſolutio ex contractu? 679. Quando peccet differens reſtitutionem? 680. Ad quid teneatur debitor, ſi ex dilatione creditor patitur damnum? 681. An abſolvendus qui potens reſtituere vult differre reſtitutionem? 682. An abſolvi poſſit debitor, antequam reſtituat? Et an Confeſſarius debeat monere de reſtitutione pœnitentem qui eſt in bona fide, ſi prævideat monitionem non profuturam? (*Vide etiam de Pœn. l. 6. n. 613.*) 683. Quot peccata committat negligens reſtituere? (*Vide etiam l. 5. n. 40.*)

ARTICULUS II.

Quo ordine reſtitui debeat? pag. 212.

684. Cui facienda reſtitutio, ſi res extet? 685. An pretium rei venditæ poſſit ſolvi creditori venditoris? 686. An pecunia furtiva, immixta propriæ, reſtituenda ſit ante alia debita? 687. An prius reſtituenda debita certa, quam incerta? 688. An prius ſolvenda debita ex delicto, quam ex contractu? 689. Quæ alia debita prius ſolvenda? 690. An ſemper præferendi creditores hypothecarii anteriores, etiam ex hypotheca tacita? An autem perſonales anteriores? 691. An præferri poſſit creditor perſonalis pauperior? 692. An prius exigens? 693. An creditor, cui inter plures facta eſt ſolutio, poſſit eam retinere? 694. An famuli poſſint accipere ſalarium a debitis gravato? (*Vide etiam n. 812.*) 695. An uxor, & alii alimenta?

ARTICULUS III.

Quæ a reſtitutione excuſent? pag. 213.

696. Quæ excuſent ex parte debitoris? 697. Quid ſi non poſſit reſtituere, niſi cum graviori damno? (*Vide etiam num. 598. Item num. 701. & 702.*) Quid ſi Dominus æquale damnum ſit paſſurus? Quid ſi Dominus ſit abuſurus re reſtituenda? (*Vide etiam num. 571. v. Secus; & n. 753.*) 698. Vide alios caſus. 699. Quid ſi debitor cedat bonis?

700. Quando excuſetur reſtitutio ex parte creditoris? Quær. I. An liceat rem alienam retinere, vel accipere ex præſumto conſenſu Domini? (*Vide etiam l. 4. n. 18.*) Qu. II. An debitor donans immemor debiti excuſetur a reſtitutione? 701. Quid ſi debitor reſtituendo ſe conjicere deberet in neceſſitatem extremam? 702. Quid ſi in neceſſitatem gravem? 703. Quid ſi creditor ſit in eadem neceſſitate? 704. An debitor differens reſtitutionem ex juſta cauſa, teneatur reddere intereſſe quod patitur creditor? 705. An heres Rei teneatur ad damna, quando Reus, cui ſucceſſit, fuit capite damnatus? 706. An poſſeſſor bonæ fidei, in dubio, an factus ſit ditior, teneatur reſtituere? (*Vide dicta l. 1. num. 83. 84. & 85.*)

CAPUT III.

De Contractibus?

DUBIUM I.

Quid in genere ſit Contractus? pag. 216.

707. Quid eſt contractus, & quotuplex? 708. Quotupliciter perficitur? 709. Quid ſi quis contrahat ſine animo contrahendi? (*Vide dicta n. 642.*) 710. Quid ſi ſine animo ſe obligandi? (*Vide dicta n. 172. v. An autem, & n. 201. v. Quær. II.*) 711. An contractus ſine ſolemnitatibus obliget in conſcientia? (*Vide etiam l. 2. n. 151. & hoc l. 3. n. 927.*) 712. An oriatur obligatio ex contractu de re turpi? (*Vide etiam l. 4. n. 616.*) Et cui facienda eſt reſtitutio juxta primam ſententiam?

713. An quando actio eſt debita, ſed non ex juſtitia, pretium ſit reſtituendum pro illa acceptum? (*Vide etiam n. 777.*) 714. Quando dolus, vel error irritet contractum? (*Vide dicta num. 700. v. Qu. II.*) 715. Quid ſi dolus fuerit circa rei qualitatem, ſed dederit cauſam contractui?

716. An metus gravis injuſtus reddat irritum contractum ipſo facto? 717. An metum paſſus poſſit reſcindere contractum pro ſuo arbitrio? Quid ſi contractus ſit initus per metum reverentialem, aut per preces importunas? 718. Quid ſi per metum levem? 719. An metum paſſus poſſit rem repetere a tertio poſſeſſore?

DUBIUM II.

Quid in ſpecie de Promiſſione, & Donatione? pag. 218.

720. An ſimplex promiſſio obliget ſub gravi? Quid ſi promiſſio reddatur nociva; vel ſi accidat mutatio? (*Vide dicta de Juram. num. 187. v. Sed dubium, & de Voto ex num. 224.*) 721. Qui ſint inhabiles ad donandum? 722. An debitis gravati? (*Vide dicta num. 492. v. Qu. VIII. & n. 12.*) 723. Quid de donatione inter conjuges? 724. Et inter Patrem ac filium? 725. An obliget donatio ante acceptationem? 726. Quid ſi donatio ſit facta ad pias cauſas? 727. An donatio firmata juramento poſſit revocari ante acceptationem? (*Vide etiam num. 180.*) 728. Quando obliget donatio facta abſenti? 729. An poſſit acceptari donatio poſt mortem donantis? 730. Quid ſi donatio fuerit mandata fieri a nuncio, & ipſe omiſerit? 731. An, mortuo donatario ante acceptationem, poſſit heres acceptare? 732. An requiratur traditio ad acquirendum dominium rei donatæ? 733. An donatio ultra ſummam 500. ſolidorum teneat? 734. An ſit obligatio implendi modum, ſive finem donantis? 735. An promiſſio prodiga ſit valida? (*Vide de Juram. n. 185. & de Matr. l. 6. n. 551. v. Cum autem.*) 736. Quid ſi donatio fiat ad alliciendum? 737. Quid ſi ob cauſam falſam? Et quid ſi cauſa ſit ſecundaria?

DUBIUM III.

Quibus caſibus donatio poſſit revocari? pag. 220.

738. Quid ſi donatarius ſit ingratus? 739. Quid ſi donanti naſcatur proles poſt donationem? 740. Quid ſi donatio fuerit inofficioſa? (*Vide etiam de Voto n. 215.*)

DUBIUM IV.

Quid ſit donatio mortis cauſa? Et an poſſit revocari? Et quomodo, & quibus competat? pag. 221.

741. Quando donatio cauſa mortis cenſeatur revocata? 742. An valeat hæc donatio in abſentem? 743. Qui poſſint donare cauſa mortis.

DUBIUM V.

Quid ſit Commodatum, Precarium, & Depoſitum? ibid.

744. Quid eſt Commodatum? 745. Quid Precarium? Et quando ceſſet Precarium? 746. Quid depoſitum? 747. Vide caſus de Commodatario. 748. Vide de Depoſitario. Quomodo peccet Depoſitarius utens re depoſita; & quid teneatur reſtituere? 749. An iſti teneantur ex culpa tantum juridica? 750. Ad quid teneantur artifices, quibus res traditur? 751. An in dubio præſumatur culpa? 752. Quis teneatur ſalvare rem alienam potius quam ſuam? Vide alia ibid.

753. In quibus caſibus Depoſitarius poſſit rem denegare? (*Vide dicta n. 697.*)

DUBIUM VI.

Quid ſit Mutuum? pag. 222.

754. Quomodo mutuum diſtinguatur a permutatione, pignore, &c.? 755. Quando reſtitui debeat mutuum, ſi non eſt præfixus terminus? 756. An repeti poſſit mutuum datum Eccleſiæ, Univerſitati, vel Minori? 757. Quid ſi detur filiofamilias?

DUBIUM VII.

Quid ſit Uſura? ibid.

758. Quando committatur uſura? 759. An uſura ſit mala de jure naturæ? 760. An mutuans poſſit aliquid exigere, ſi obligetur ſolutionem expectare per longum tempus? 761. De uſura mentali. Qu. I. Quando ex ea oriatur obligatio reſtitutionis? Qu. II. Utrum mutuans poſſit retinere id de quo dubitatur, an gratis ſit datum? 762. An liceat dare mutuum ob ſpem lucri? (*Vide de Sim. n. 51. v. Ceterum; & n. 54.*) 763. An mutuans poſſit retinere quod mutuatarius dedit ex timore, ne alia mutuatio ei negetur in futurum? 764. An obligatio antidoralis poſſit in pactum deduci? 765. (*Vide etiam de Sim. n. 53. & n. 780.*) Vide alios caſus apud Buſemb. An poſſit exigi aliquid ob *Periculum ſortis*? 766. Quid de *Montibus Pietatis*? 767. An dicta pœna debeatur ante ſententiam?

768. An & quando poſſit aliquid exigi ob *Damnum emergens*, vel ob *Lucrum ceſſans*? 769. Et quot conditiones requirantur ad hoc intereſſe exigendum? An in contractu oporteat monere mutuatarium de damno emergenti, vel alio juſto titulo? An poſſit mutuans tale intereſſe exigere, ſi ipſe ſe offerat ad mutuandum? 770. An liceat mutuanti paciſci ab initio de certa pecunia ſolvenda pro damno, vel lucro incerto? 771. An poſſis exigere lucrum ceſſans, ſi aliam ſubſtituas pecuniam ad negotium non deſtinatam? 772. Quid ſi dicas: Negotiarer, niſi eſſent mutuum petentes? 773. Quid ſi aderat juſtus titulus aliquid exigendi, ſed mutuans bona fide inierit contractum uſurarium?

774. Quæ pacta liceant in mutuatione? 775. An ſit illicitum pactum *Legis commiſſoriæ*? 776. An fructus pignoris debeant reſtitui? Quid ſi pignus datum ſit pro dote? 777. An teneat pactum, ut reddatur aliquid debitum, ſed non ex juſtitia? (*Vide etiam dicta n. 714.*) An, ut deſiſtatur ab injuria? 778. An valeat pactum, ut injuria condonetur? 779. An pactum, ut conferatur officium? 780. An pactum, ut præſtentur debita ex gratitudine? (*Vide dicta n. 764. & de Sim. n. 53.*) 781. An pactum remutandi? 782. An pactum, ut res in eadem ſpecie reddatur?

783. An uſurarius acquirat dominium lucri uſurarii? 784. Quid de fructibus rei uſu conſumptibilis? 785. Ad quid teneatur præbens conſilium, aut dans pecuniam pro mutuo uſurario? 786. An peccet deponens pecuniam apud abuſurum ad uſuras? 787. An Principes, &c. cooperantes, ut ſolvantur uſuræ, teneantur ad reſtitutionem? 788. An liceat creditori mutuantis exigere uſuras? 789. An peccent famuli cooperantes Dominis uſurariis? 790. An liceat petere mutuum ab uſurario? Remiſſive. 791. Vide alios caſos apud Buſ. 792. Quæ obligatio, & pœna uſurariorum? Quomodo heredes Uſurarii teneantur ad reſtitutionem?

DUBIUM VIII.

De Emtione, & Venditione.

TRACTATUS I.

Quid ſit Emtio, & Venditio? pag. 230.

793. Quando venditio eſt juſta? 794. An requiratur determinatio pretii? 795. An ſcriptum & traditio? An, data *arrha*, liceat a contractu reſilire? 796. An ad transferendum dominium requiratur ſolutio pretii, vel fides de illo? 797. An fructus rei ſpectent ad emtorem, donec pretium ſolvatur? 797. Ad quem ſpectent fructus, cum completur conditio emtionis? 798. Ad quem ſpectent fructus rei venditæ, ſed non traditæ? 799. Cujus ſit res emta pecunia aliena? 800. An valeat contractus, ſi vendatur res aliena?

801. In quibus caſibus res ſuo valore creſcat, vel decreſcat? 802. Quid de merce ultronea? 803. An taxa obliget in conſcientia? 804. Quotupliciter pretium varietur? Et an res pretioſæ habeant majorem latitudinem? 805. An deceptio ſemper obliget ad reſtitutionem? 806. An liceat pluris vendere rem utilem amatori? 807. Quid ſi adſint alii juſti tituli? 808. An res extraordinariæ poſſint vendi quanti plurimi? An communis æſtimatio variet pretium? Et an venditio ſub haſta, aut per venditrices? 809. Quid ſi res vendatur minutim? 810. An res poſſit carius vendi ob dilatam ſolutionem? An ratione periculi; vel quia res pluris eſſet valitura? 811. An res ad creditum carius vendi poſſit?

812. An & quando liceat vendere cum pacto retrovendendi? 813. An licitum ſit pactum reemendi, ad arbitrium venditoris? Quid de contractu *Mohatra*? 814. De *Monopoliis*. 815. Quot modis fit *Monopolium*? 816. An unus, vel pauci, qui annonam emunt, ut carius vendant, peccent

contra

contra juſtitiam? 817. An Mercatores inter ſe conſpirantes, ut merces vendant pretio ſummo, teneantur ad reſtitutionem? Et an facto *Monopolio* e Mercatoribus, liceat aliis mercem eodem pretio vendere?

818. An irritet contractum vitium occultum? 819. Quid ſi vitium ſit circa ſubſtantiam? 820. Quid ſi vendatur ut pura res mixta perfectior aliis? Quid de vino miſto cum aqua? 821. An ſit injuſtitia vendere quid pro quo? (*Vide lib. 4. num. 291. v. 2.*) 822. Quid ſi vitium eſt circa Quantitatem? 823. Quid ſi circa Qualitatem? 824. An ſit illicitum vendere pretio ordinario debitum, cujus debitor non eſt ſolvendo; vel mercem mox minuendam? 825. An tradita tibi re ad vendendum pretio deſignato, poſſis retinere ſuperfluum? Et an idem dicendum de eo qui emit nomine alieno? 826. Quid de Sartoribus vilius pannum ementibus? 827. Si res vendatur duobus, cui acquiratur dominium? 828. Si res pereat ante traditionem, cui pereat? Quid ſi poſt traditionem? 829. An liceat vilius emere chirographa, ſeu credita? 830. Vide alia apud Buſemb.

ARTICULUS II.

Quid ſit negotiatio, & quibus illicita? pag. 236.

831. Quando Clericis negotiatio ſit graviter illicita? 832. Quid ſi Clericus negotietur per alium? 833. Quid ſi negotietur nomine alieno? Et vide ibi ſancitum ex Bulla Benedicti XIV. 834. An liceat Clerico, aut Religioſo emere animalia, ad ea vendenda ſaginare in paſcuis ſuis? 835. An liceat emere pecore ad ea ſaginanda ex paſcuis alienis? 836. An liceat emere agrum cum fructibus? An vendere carius, ut ematur vilius? An emere lanas ad vendendum pannum? 837. An liceat Clerico abſolute negotiari pro neceſſitate ſui, vel Familiæ? 838. An aliquando Laicis negotiatio ſit illicita? An liceat Clericis gerere negotia, ſive procurationes Secularium, nempe agere officium *Factoris*

DUBIUM IX.

Quid ſit contractus Cenſus, & an liceat? pag. 238.

839. Quando cenſus eſt licitus? 840. An liceat cenſus ſuper perſona? 841. An pereat cenſus, pereunte re cenſuata? 842. An liceat in eo apponere pactum aſſecurationis? 843. An ſit licitus cenſus redimibilis ex utraque parte? 844. An & quando liceat cenſus vitalitius? 845. Quæ conditiones requirentur in Bulla Nicolai V. 846. Conditiones requiſitæ in Bulla S. Pii V. Conditio I. Ut cenſus conſtituatur ſuper re ſtabili, & deſignata. II. Ut pecunia numeretur. III. Ut non fiat pactum de ſolutione anticipata. IV. Ne obligetur cenſuarius ad caſus fortuitos. 847. Dub. hic 1. An, pereunte re, extinguatur cenſus? Dub. 2. An, re per certum tempus non dante fructus, debeatur penſio? Dub. 3. An, pereunte re ſpecialiter deſignata, maneant obligata alia bona hypothecata? Conditio V. Ut cenſuarius non privetur facultate rem alienandi. VI. Ne apponatur pœna pro penſione non ſoluta. VII. Nec cenſus creetur ex penſionibus non ſolutis. VIII. Ut cenſitor non poſſit pretium repetere; & ut cenſuarius poſſit redimere. 848. An Bulla S. Pii obliget in conſcientia? 849. Et an obliget, ubi non eſt recepta?

DUBIUM X.

Quid ſit Cambium? pag. 240.

850. Quid Cambium, & quotuplex? 851. An liceat Cambium minutum? 852. An Cambium per literas? 853. An Cambium reale? 854. Quid de Cambio ficto, ſeu ſicco? Quid de Cambio *Francofurtenſe*? 855. An liceat pecuniam adulterinam expendere? 856. An liceat famulo lucrari commutando pecuniam Domini?

DUBIUM XI.

Quid ſit Locatio, & Conductio? ibid.

857. Vide diverſos caſus apud Buſemb. 858. Quando locator poteſt conductorem expellere ante tempus expletum? 859. An Succeſſor locatoris expellere poſſit conductorem? 860. An ob ſterilitatem debeatur colono remiſſio penſionis? 861. An liceat pauperi elocare jus mendicandi? 862. An Nuncius proficiſcens ad eundem locum, poſſit accipere a duobus duplicatam mercedem? 863. An conductor obligatus ad meliorationes, illas debeat facere expenſis ſuis? 864. An debeatur ſalarium famulo ægrotanti? Et an expenſæ curationis? (*Vide etiam num. 342. v. 3. Herus.*)

DUBUIM XII.

De Contractu Emphyteuſis, Feudi, & Libelli? pag. 241.

865. Quid de Emphytheuſi? 866. An debeatur penſio in gravi jactura fructuum? 867. Quid de Feudo? 868. Quid de Contractu Libellatico?

DUBIUM XIII.

Quid ſit Sponſio, & Ludus? pag. 242.

869. Quid eſt ſponſio, & an ſit licita? 870. An liceat ſpondere circa peccatum committendum?

871. Quid ludus, & quando licitus? 872. An ſit reſtituendum lucratum a filiofam. aut Religioſo? 873. Quid ſi Religioſus ludat illicite per licentiam generalem? (*Vide etiam lib. 4. num. 31.*) 874. An Religioſus poſſit plus lucrari, quam perdere? 875. An ſi exponat majorem ſummam quam poſſit, teneatur reſtituere lucratum? 876. An autem filiusfam. teneatur ſolvere amiſſum ludo? 877. Quando ludens cum deceptione teneatur reſtituere? 878. An valeat ſponſio, ſi unus ſpondeat majorem ſummam, quam alter? 879. An ſi unus rem certo ſciat, & manifeſtet? Vide alia ibidem 880. An cogens alterum ad ludendum poſſit retinere lucratum? 881. An teneatur reſtituere præſciens ſe victurum ob ſuam peritiam? Vel qui utitur aſtutiis licitis? 882. Quid ſi utatur illicitis, & quantum debeat tunc reſtituere? An liceat ludere precibus ſacris?

883. Agitur de ludo vetito. 884. Leges hunc ludum prohibentes. 885. An, & quomodo peccent I. *Laici* hoc uſu ludentes? 886. An peccet graviter ludens ob lucrum? 887. An victor ludo vetito poſſit retinere lucratum? 888. Quid, ſi impediat Judicem, ne ipſum condemnet? Et an teneatur fateri veritatem Judici interroganti? 889. An poſſit retinere lucratum, ſi luſit animo repetendi? 890. An victus teneatur ſolvere? 891. Quid ſi uterque renuntiaverit legi? 892. Et an victus poterit petere relaxationem juramenti? 893. An victus poſſit ſibi compenſare ſolutum? 894. An poſſit tranſigere, ſi ficte minitetur repetere in judicio?

895. II. Quoad *Clericos*, quinam Clerici comprehendantur? 896. An certe peccent graviter Clerici ludentes frequenter, & in magna quantitate? 897. Quid, ſi ſolum frequenter? 898. Quid, ſi ſolum in magna quantitate? 899. Quando non peccet graviter, nec leviter? 900. An hæc procedant in omni ludo *chartarum*? 901. III. Quoad *Religioſos*; an, & quomodo peccent Religioſi hoc luſu ludentes? 902. IV. Quoad *Epiſcopos*, quomodo ipſi peccent? 903. An peccent graviter Clerici, & Religioſi his luſibus aſſiſtentes?

DUBIUM XIV.

Quid ſit contractus Societatis? pag. 246.

904. Quomodo fit ſocietas?

905. De conditionibus requiſitis ad ſocietatem. Quid veniat nomine *Damnorum*? 906. Quid nomine *Expenſarum*? Et an ſocius poſſit ſibi deducere expenſas itineris? 907. Quær. I. An capitale ſit dividendum, ſi unus confert pecuniam, alter laborem? Quær. II. Quomodo deinde dividendum lucrum? Quær. III. An damnum ſortis ſpectet ſemper ad dominum? Quær. IV. An liceat pactum, ut damnum ſortis ſit commune? Quær. V. Quando inter Fratres cenſeatur facta ſocietas; & quid in ea ſervandum? Quær. VI. Quibus modis finiatur ſocietas?

908. An per *Tres contractus* poſſit exigi lucrum certum, ſalvo capitali?

909. De Societate *Animalium*. Quær. I. Si das ruſtico pecuniam, ut emat boves ad ſocietatem, & ille in aliud impendit, poſſitne lucrum exigere? Quær. II. An liceat pactum ſupplendi oves mortuas, interim fructus dividendo? Quær. III. An liceat contractus *Ad caput ſalvum*.

910. Quid de filio negotiante cum Patre? (*Vide etiam n. 488. & n. 544.*)

DUBIUM XV.

Quid ſit Aſſecuratio, & Fidejuſſio? pag. 249.

DUBIUM XVI.

Quid ſit Pignus, & Hypotheca? ibid.

913. Quid eſt contractus Pignoris? 914. Quid ſi quis utatur Pignore? 915. Quæ liceant pignorati? 916. De contractu Antichriſeos?

CAPUT IV.

De Tutela, & Teſtamentis.

DUBIUM I.

Quid ſit Tutela, & Curatela? pag. 250.

917. Quibus detur Tutor, & quibus Curator? 918. Ad quæ teneantur Tutores, & Curatores? An Pupilli, & Minores

nores poſſint ſe naturaliter obligare, ſine conſenſu Tutorum, &c. Vide infra verſ. 6. *Pupillus*.

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex ſit Teſtamentum? pag. 250.

919. Quid eſt Teſtamentum? De requiſitis ad Codicillum; & quid importet *Clauſula Codicillaris*? 920. Quotuplex eſt? 921. Ex quibus capitibus Teſtamentum eſt nullum?

922. Quid ſi deſint ſolemnitates, & ſit Teſtamentum ad pias cauſas? 923. Quid ſi conſtet heredi voluntas Teſtatoris? 924. Quid ſi non conſtet, an ipſe teneatur credere uni teſti? Et an teſtamentum nullum valeat quoad legata pia? 925. Quid, ſi Teſtamentum factum ſit ab hominibus ruſticanis? 926. Quid tempore peſtis? 927. An Teſtamentum ſine ſolemnitatibus obliget in conſcientia? (*Vide etiam num.* 711. *& l.* 1. *num.* 151.) 928. Vide alios caſus. 929. Quid de Teſtamento Clericorum, Novitiorum, & Militum?

930. Dub. 1. An legatum relictum virgini, ut nubat, poſſit ei dari, ſi fiat religioſa? Dub. 2. An legatum relictum civibus loci poſſit dari extraneis? Dub. 3. An legatum relictum Orphanis dari eis, qui Parentes habent inutiles? Dub. 4. An legatum relictum puellis, ut nubant, poſſit dari eis quæ ſine dote jam nupſerint? Dub. 5. An legatum relictum puellis nupturis, poſſit dari viduis, ut iterum nubant? Dub. 6. An legatum relictum virginibus nubendis, poſſit dari virgini corruptæ? Dub. 7. An legatum relictum puellæ, ut remaneat virgo, debeatur ei, ſi nubat? Dub. 8. An legatum relictum puellæ, ut nubat, tranſeat ad ejus heredes, ſi ante nuptias moriatur? Dub. 9. An legatum relictum pro fabrica Eccleſiæ poſſit expendi in alia Divino cultui neceſſario? Dub. 10. Quomodo diſtribuendum legatum relictum pauperibus?

931. Quæſtio I. An ultimæ voluntates poſſint commutari a Papa ſine cauſa? Quæſtio II. An ab Epiſcopis cum juſta cauſa? Dub. 1. An tunc requiratur conſenſus heredis, & legatarii? Dub. 2. Quæ ſint cauſæ juſtæ ad commutandum?

DUBIUM III.

De Renunciatione hereditatum? pag. 254.

932. Quando valeat renunciatio hereditatis? 933. An hæc ſtricte interpretanda? Vide ibi reſolutiones. 934. An ſint irrita pacta de hereditate viventium? Vide exceptiones? 935. De Conſtitutione Tridentini irritante renunciationes ingredientium Religionem?

DUBIUM IV.

Qui poſſint, & debeant eſſe Executores Teſtamenti? pag. 254.

936. Qui poſſint eſſe Executores? Et qui ſint de jure? Et an poſſint officio fungi per alios? 937. An Religioſus Executor poſſit applicare ſuo Monaſterio legata ad pias cauſas? 938. Quomodo relicta incerta ſint exequenda? 939. An legata ad pias cauſas poſſint commutari? (*Vide dicta num.* 453. *Qu. I. & II.*) 940. Vide reſolutiones. 941. Quomodo exequenda voluntas Teſtatoris?

DUBIUM V.

De iis, qui teſtari, & heredes inſtitui poſſunt? pag. 255.

942. Qui teſtari poſſint? 943. Qui poſſint heredes inſtitui? 944. Vide reſolutiones. 945. Quæ ſit diviſio heredum? 946. An ſit obligatio gravis relinquendi bona fratribus, & alii propinquis indigentibus? 947. Quantum debeatur heredibus neceſſariis? 948. Quæ ſint cauſæ juſtæ exheredandi filios? 949. Vide dubia ſuper hoc puncto. 950. Vide alios caſus, quando Teſtamenta infirmentur. 951. Quid poſſint petere ſpurii a Matre, & Patre? 952. Quid, ſi Pater relinquat bona alteri, ut reddat filio ſpurio? 953. Qui heredes ſuccedant ab inteſtato?

954. Quomodo facienda ſit collatio inter fratres? 955. An debeant conferri ſumtus pro ſtudio, Doctoratu, &c. 956. An Patrimonium datum ad ſuſcipiendos Ordines? 957. An bona paterna, quæ filius expendit in ludis &c. 958. An expenſæ factæ in nuptiis? 959. An veſtes &c. datæ a Parentibus?

960. Quid ſi conjuges tranſeant ad ſecundas nuptias? 961. De *Falcidia*, & *Trebellianica* debita heredibus.

TRACTATUS VI.

De Præcepto Octavo, Nono, Decimo, & Præceptis Eccleſiæ.

CAPUT I.

De Præcepto Octavo.

DUBIUM I.

Quid ſit ſuſpicio, judicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum? pag. 258.

962. De Judicio temerario, & quando eſt mortale? 963. De Suſpicione, & Dubitatione temeraria? 964. An hæc pertingere poſſint ad mortale? 965. Quomodo diſcernatur Judicium a Suſpicione?

DUBIUM II.

Quid ſit, & quam grave peccatum Detractio? pag. 258.

966. Quid ſit Detractio, & quid Contumelia? 967. An excuſetur a mortali, revelare defectus naturales alicujus, &c. 968. Quando liceat crimina prodere? 969. An id liceat ad vitandum damnum proprium, vel aliorum? (*Vide etiam lib.* 4. *num.* 277.) 970. Quando *Secretum* ſit ſervandum? 971. Et quando poſſit manifeſtari? Quomodo autem peccent alienas literas legentes? Remiſſive, vide lib. 5. nu. 70. 972. An liceat famam ſuam tueri, alterum infamando? 973. An alterum infamare apud amicum? (*Vide dicta lib.* 1. *num.* 37.) 974. An excuſetur a mortali, propalare crimen publicum in uno loco, in alio ubi non eſt notorium? (*Vide etiam lib.* 1. *num.* 36.) 975. Quando crimen poſſit dici publicum? 976. An infamatus de uno crimine poſſit infamari de alio? 977. Quid, ſi detrahis ex loquacitate? Et quid, ſi referas audita? 978. Vide alias reſolutiones apud Buſemb. 979. Quomodo peccet audiens detractionem, & ad quid teneatur? 980. Quid, ſi ſit Superior? 981. Quid, ſi ſit particularis, & cum poſſit, non avertit? 982. An liceat aliquando alium infamare? (*Vide etiam l.* 4. *n.* 277.) 983. An liceat ſeipſum infamare? (*Vide etiam l.* 4. *n.* 275.)

984. Quomodo reſtituendus ſit honor ablatus? 985. Quid, ſi dehonoratio fuerit ſecreta? 986. Quæ ſatisfactio præſtanda. 987. An ſemper ſufficiat petitio veniæ? 988. Quibus caſibus expediat Confeſſario omittere monitionem de hac ſatisfactione præbenda? 989. An debeatur ſatisfactio, ſi offenſus ſe vindicavit de contumelia? 990. Quid, ſi offenſor puniatur a Judice, vel damnetur ad ſatisfaciendum?

DUBIUM III.

An, & quomodo fama reſtituenda? pag. 263.

991. Quomodo debeat fama reſtitui? Et an, apud auditores etiam mediatos? 992. Quid, ſi verum crimen propalaveris? 993. Quid, ſi bona fide alterum infamaveris? 994. An tunc tenearis ad damnum, ſi advertens, famam non reſtituas? An autem diffamans injuſte de crimine vero, teneatur reſtituere integrum damnum? 995. Quid notandum circa infamantem libello famoſo? 996. An tenearis ad damnum ortum ex infamatione? 997. Quæ excuſent a reſtitutione famæ? 998. Quid, ſi prudenter judices rem oblivione deletam? 999. An quando reſtitutio famæ poſſit compenſari, ſi alter renuat reſtituere (*Vide etiam lib.* 1. *num.* 35.) 1000. An tenearis infamiam pecuniis compenſare? (*Vide etiam num.* 627.) 1001. An infamatus poſſit pecuniis ſibi famam compenſare? (*Vide etiam lib.* 1. *num.* 35. *v. Hinc.*) 1002. An excuſet a reſtitutione periculum vitæ, vel propriæ infamiæ? 1003. Quid, ſi infamatus remittat reſtitutionem? Et an hæc liceat remitti?

CAPUT II.

Quid de Præcepto Nono, & Decimo? pag. 264.

CAPUT III.

Quid de Præceptis Eccleſiæ? pag. 264.

DUBIUM I.

Quid requiratur ad jejunium Eccleſiaſticum, & quanta ejus obligatio? pag. 265.

1004. De unica comeſtione.

1005. De abſtinentia a carnibus, ovis, & lacticiniis? 1006. An abſtinentia a lacticiniis in Quadrageſima obliget ſub gravi? 1007. Dub. I. An hæc abſtinentia obliget etiam in Dominicis Quadrageſimæ? 1008. Quinam in Quadrageſima excuſentur ad edendas carnes, aut lacticinia? 1009. Dub. II. An in jejuniis extra Quadrageſimam ſit abſtinendum a lacticiniis de jure communi? Dub. III. An ubi viget conſuetudo abſtinendi? Dub. IV. An liceat edere biſcoctos ovis confectos? 1010. Dub. V. An liceat edere laridum, cui permittuntur ova? 1011. Dub. VI. Quorum animalium carnes vetentur in jejuniis? 1012. Dub. VII. Quibus pueris poſſint miniſtrari carnes? 1013. An diſpenſati ad carnes teneantur ad unicam comeſtionem, & ad abſtinendum a piſcibus? 1014. Quid in menſa privata? (*Vide etiam in fin. lib. Dub.* 1.) 1015. De ſancitis a N. SS. P. Bened. XIV. I. De obligatione ſub gravi. II. De cibis in cœnula adhibendis. III. De hora prandii. IV. De epulis vetitis ad carnes diſpenſatis. V. De Dominicis Quadrageſimæ. VI. De Bulla Cruciatæ. VII. De jejuniis extra Quadrageſimam. Quid, ſi quis ſit diſpenſatus ad carnes ob debilitatem virium? An diſpenſatis ad carnes permittantur tantum carnes ſalubres? (*Vide etiam in fin. lib. Dub.* 2.)

1016. De hora debita refectionis. An antevertens notabiliter horam meridianam, graviter peccet? 1017. De diviſione prandii &c. apud Buſemb. 1018. Qu. I. An liceat in jejuniis ſumere parum cibi ante potum? 1019. Qu. II. An

electua-

electuaria frangant jejunium? 1020. Qu. III. Per quantum temporis prandium interrumpatur? Qu. IV. An quis, poſtquam ſurrexit a menſa, poſſit ad eam redire? Qu. V. Quantum liceat protrahere prandium?

1021. An liceat ſumere lac, juſculum, & ſimilia? 1022. Qu. I. An liceat potus vini? Qu. II. An potus cereviſiæ, ac limoniadis dictæ *Sorbetto*? 1023. Qu. III. An liceat potio *Chocolatis*?

1024. De *Collatiuncula veſpertina*. 1025. Quænam *quantitas* permittatur in cœnula? Et quæ in Vigilia Nativitatis Domini, Paſchatis, aut Pentecoſtes? 1026. Quænam *qualitas* ciborum in cœnula permittatur? 1027. Dub. I. An liceat ſumere ova? Et an parum caſei? 1028. Dub. II. An piſces? 1029. Dub. III. An panis coctus, & juſculum ex herbis? An legumina?

1029. *Verſ. 3. In Confeſſione*, quæ ſit parva materia carnium, aut aliorum ciborum? Et an ſit vetitum, ſæpius in die quid parum edere? 1030. Qu. I. An bis comedens culpabiliter, teneatur ad jejunium? Qu. II. Quid, ſi inculpabiliter? Qu. III. An liceat cauponibus miniſtrare carnes in die jejunii? (*Vide etiam l. 2. n.* 80.)

D U B I U M I I.

Quæ cauſæ excuſent a jejunio? pag. 271.

1031. Quatuor ſunt cauſæ excuſantes a jejunio. I. Diſpenſatio. II. Impotentia. III. Labor. IV. Pietas. Vide omnia quæ de his dicit Buſemb.

1032. I. Cauſa eſt *Diſpenſatio*. Poſſunt enim a jejunio diſpenſare. 1. Papa. 2. Epiſcopi. 3. Parochi. 4. Prælati.

1033. II. Cauſa eſt *Impotentia*. Quinam excuſentur de *Impotentia Phyſica*? Reſp. 1. Infirmi. 2. Pauperes. 1034. Quinam excuſentur de *Impotentia Morali*? Reſp. 1. Qui laborant dolore capitis; Vel qui nequeunt dormire: An autem hi teneantur mane ſumere cenulam? 2. Milites. 3. An uxores timentes indignationem Virorum; & an Viri non potentes reddere debitum? 1035. 4. Adoleſcentes. 1036. 5. Senes. Dub. 1. An Sexagenarii robuſti teneantur jejunare? 1037. Dub. 2. An Feminæ Quinquagenariæ? 1038. Dub. 3. Quid de ſenibus habentibus votum jejunandi? 1039. Dub. 4. An Religioſi ſexagenarii teneantur ad jejunia Regulæ? 1040. Dub. 5. An jejunium ſubrogatum voto caſtitatis obliget ſexagenarios?

1041. III. Cauſa eſt *Labor*. Quæ ſint artes per ſe laborioſæ? An excuſentur Tonſores, & Sartores? An Pictores, Scribæ, & Horologiarii? An Molitores, Argentarii, & Sculptores? 1042. Qu. 1. An excuſentur Artifices divites? 1043. Qu. 2. An excuſentur Artifices qui poſſunt jejunare ſine gravi incommodo. 1044. Qu. 3. An excuſentur ipſi in diebus, in quibus non laborant? 1045. Qu. 4. An excuſentur, qui aſſumunt laborem in fraudem jejunii? 1046. Qu. 5. An qui laborant ob rarum lucrum? (*Vide dicta num.* 301. *& num.* 332.) 1047. De Itinerantibus? Dub. 1. Quale iter ſufficiat ad excuſandum? Dub. 2. An excuſentur iter facientes equis, vel rhedis?

1048. IV. Cauſa eſt *Pietas*. An hoc caſu opera pietatis poſſint ſponte ſuſcipi? 1049. 1. Quando excuſentur inſervientes infirmis? 2. Quando Peregrinantes ad Loca ſancta? 3. Quando Concionatores? 4. Quando Cantores? 5. Quando Lectores? 6. Quando Advocati, Judices, Medici, & alii Profeſſores? 7. Quando Confeſſarii?

1050. An abſentes a Patria teneantur ad jejunium in ea præceptum? Et an ad jejunium loci ubi ſunt? Remiſſive ad *num.* 156.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

DISSERTATIO
AD ALPHONSI DE LIGORIO
MORALEM THEOLOGIAM
PROLEGOMENA

De Caſuiſticæ Theologiæ originibus, locis, atque præſtantia.

ALPHONSO DE LIGORIO

VIRO DOCTISSIMO

DISSERTATIONIS AUCTOR

S. P. D.

MIratus equidem ſum, Vir Clariſſime, de rebus tuis tam humiliter demiſſeque ſentire Te, ut Theologiam tuam ipſi Romanorum Pontificum doctiſſimo Benedicto XIV. maxime probatam, e Remondiniano Typographio tertium prodire nolueris quin exſtaret in Operis fronte Diſſertatio quæpiam a me elucubrata. Sed quoniam tuæ voluntati obtemperandum fuit, ne benevolentiæ erga me tuæ ingratus, honoriſque, qui inde in me derivabatur, minus æquus æſtimator viderer, non alteri certe, quam tibi qualiſcumque hæc Diſſertatio debuit inſcribi. Eam igitur veluti tuam libens excipe. Vide tamen, ne celeberrimi Operis tui inornata hæc, indigeſtaque tractatio exiſtimationi palam officiat. Quidquid de illa ſtatueris, erit mihi pergratum, nam etſi indignam illam judicabis, quæ cum Opere tuo prodeat, ſatis mihi erit, probaſſe me tibi meam in te voluntatem. Vale.

DIS-

DISSERTATIO PROLEGOMENA.

PARS I. HISTORICA.

CAPUT I.

Quinam libri prioribus ſex Eccleſiæ ſæculis uſui eſſent in re morali?

I. PŒnitentiæ adminiſtratio ab ipſo naſcentis Eccleſiæ exordio eo loco habita fuit, quem tanti Sacramenti dignitas poſtulabat. Quamobrem non Sacerdotum arbitrio relicta fuit; ſed certis adſtricta regulis, quæ in librum conſerebantur ejus miniſtris uſui futurum. Romanorum cum primis Pontificum Decretales Epiſtolæ, Siricii, Innocentii, Cœleſtini, Leonis &c. in eo libro continebantur. Epiſcopi enim, & fideles ipſi ſæpe de rebus ad Pœnitentiæ diſciplinam pertinentibus Romanos Pontifices conſulebant. Quin Reges ipſos minime puduit Pontificibus litteras dare, ut ab illis pœnitentiæ ſuorum ſcelerum ſubeundæ rationem acciperent. Exſtat hanc in rem illuſtre Theodeberti Francorum Regis exemplum. Interrogavit ille Vigilium Papam, qua pœnitentia plectendus is eſſet, qui fratris ſui uxorem duxerat. Ac Vigilius quidem quæſtioni ſatisfecit, data ad Cæſarium Arelatenſem Epiſcopum epiſtola, quæ Tomo I. Conciliorum Galliæ legitur ad ann. 538. *pag.* 246. Hujuſmodi ergo Romanorum Pontificum reſponſa, epiſtolæque in codicem referebantur, atque ad eas Pœnitentiæ adminiſtrandæ ratio exigebatur.

II. Adceſſere Patrum ſententiæ, canoneſque pœnitentiæ ab illis editi quum interrogati ab aliis fuiſſent, quid de tota hac re ſentirent. Celeberrima in his eſt S. Petri Alexandrini Martyris canonica Epiſtola ſcripta, ut fertur, anno 306. Cum Jo. Zonaræ, & Theodoris Balſamonis ſcholiis Pariſiis primum a Cl. Frontone Ducæo noſtro edita fuit; deinde Oxoniæ a Guilelmo Beveregio T. 2. *magni Synodici*. Sequuntur deinde, quæ ſæpius cum Canonicis epiſtolis, & inter cetera auctorum ſuorum opera recuſæ ſunt, S. Athanaſii ad Rufinianum, S. Baſilii ad Amphilochium, & S. Gregorii Nyſſeni ad Letoium in Epiſcopatu Melitines Cappadociæ Otreii ſucceſſorem epiſtolæ.

III. In Conciliis quoque pœnitentiæ ratio univerſa non ſemel conſtituta fuit. Fortunatus aliique Epiſcopi ad S. Cyprianum dedere literas, quibus eum rogabant, ut in Epiſcoporum Synodo conſtitueret, num poſt pœnitentiæ triennium *ad communicationem* eſſent admittendi, qui vi tormentorum ſubacti *de gradu gloriæ, ad quam plena fidei virtute tendebant, diutinis cruciatibus exciderant?* Reſpondet autem Cyprianus *epiſt. Baluz. edition.* 53. videri ſibi non eſſe illis *veniæ locum claudendum*: addit tamen: *quoniam tamen ſcripſiſtis, ut cum pluribus collegis de hoc ipſo pleniſſime tractem, & res tanta exigit majus, & impenſius de multorum collatione conſilium .... tractabo cum ſingulis plenius, ut de eo, quod conſuluiſtis, figatur apud nos, & reſcribatur vobis firma ſententia multorum Sacerdotum conſilio ponderata.* Caldonius quoque Cyprianum conſuluit *ep.* 18., quid illis faciendum, qui poſtea *quam ſacrificaverunt, iterato tentati extorres ſunt facti, & reliquerunt poſſeſſiones, quas nunc fiſcus tenet.* Pacem enim petebant, antequam fidei cauſſa ad exilii locum properarent. Quid vero Caldonius? *Quamvis*, inquit, *mihi videantur debere pacem accipere, tamen ad conſilium veſtrum eos dimiſi, ne videar aliquid temere præſumere. Siquid ergo ex communi conſilio placuerit, ſcribite mihi.* Porro Cyprianus *ep.* 19. Caldonio reſcribit, recte illum ſenſiſſe *circa impertiendam fratribus pacem*, laudat tamen illum, quod *exercitatus, & in Scripturis Dominicis peritus caute omnia, & conſulte gerat.*

IV. Multo id luculentius in cauſſa Libellaticorum eluxit. Hæc ad Clerum Carthaginenſem ſcribebat *ep.* 13. idem Cyprianus: *Deſideraſtis in hac re formam a me vobis dari: ſatis plene ſcripſiſſe me ad hanc rem proximis litteris ad vos factis credo, ut qui libellum a Martyribus acceperunt, & auxilio eorum adjuvari apud Dominum in delictis ſuis poſſunt, ſi premi infirmitate aliqua & periculo cœperint, exomologeſi facta, & manus eis a vobis in pœnitentiam impoſita, cum pace a Martyribus ſibi promiſſa ad Dominum remittantur. Ceteri vero, qui nullo libello a Martyribus accepto invidiam faciunt ... expectent de Domini protectione Eccleſiæ ipſius publicam pacem. Hoc enim & verecundiæ & diſciplinæ & vitæ ipſi omnium noſtrum convenit, ut præpoſiti cum Clero convenientes, præſente etiam ſtantium plebe, quibus & ipſis pro fide, & timore ſuo honor habendus eſt, diſponere omnia conſilii communis religione poſſimus.* Cypriani conſilium exſpectandæ publicæ pacis, *ut deinde ſic collatione conſiliorum cum Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, confeſſoribus pariter ac ſtantibus laicis facta lapſorum tractaretur ratio*, probatum fuit Clero Romano epiſtola inter Cyprianicas XXXI. Quid autem factum ſit *perſecutione ſopita*, docet ipſe Cyprianus LII. ad Antonianum epiſtola. *Cum data*, inquit, *eſſet facultas in unum conveniendi, copioſus Epiſcoporum numerus .... in unum convenimus, & Scripturis divinis ex utraque parte prolatis, temperamentum ſalubri moderatione liberavimus, ut nec in totum ſpes communicationis, & pacis lapſis denegaretur, ne plus deſperatione deficerent, & eo quod ſibi eccleſia clauderetur, ſecuti ſæculum gentiliter viverent, nec tamen rurſus cenſura evangelica ſolveretur, ut ad communicationem temere proſilirent, ſed traheretur diu pœnitentia, & rogaretur dolenter paterna clementia, & examinarentur cauſſæ, & voluntates, & neceſſitates ſingulorum, ſecundum quod* LIBELLO *continetur, quem ad te perveniſſe confido, ubi ſingula placitorum capita conſcripta ſunt.*

V. Vides heic a Conciliis de pœnitentia, ac reconciliatione leges latas; vides præterea in *libellum* conjecta *placitorum capita*. Libelli porro hujuſmodi regulæ inſtar erant in ſtatuenda, definiendaque pœnitentia. Quamquam conjecturis opus non eſt, ut a Conciliis de pœnitentia editos canones intelligamus. Exſtant hodieque Canones Illyberitani, Ancyrani, & Nicæni primi Concilii, quorum multi ad pœnitentiam ſpectant. Horum ſummam uti & eorum, quos SS. Petrus Alexandrinus, Baſilius, & Gregorius uterque Nyſſenus, & Thaumaturgus ſuis in canonicis epiſtolis tulerunt, exhibet clariſſ. Francolinius *de pœnitentiæ diſciplina l.* 1. *c.* 4. *&* 5. Nos ex eo illam ſequentibus capitibus dabimus.

CAPUT II.

Græcorum aliquot Patrum, nempe S. Petri Alexandrini, S. Gregorii Thaumaturgi, S. Baſilii, & S. Gregorii Nyſſeni Canones Pœnitentiales.

§. I.

Canonum S. Petri Alexandrini ſumma.

PRimo *Canone* jubet, eos, qui poſt multa tormenta ex imbecillitate ceſſerant hoſtibus fidei, & ſacrificaverant, jam-

jamque trium annorum pœnitentiam peregerant, aliis quoque quadraginta diebus manere in pœnitentia, & ſic admitti.

Can. 2. Eos qui ſolo carceris ſqualore afflicti lapſi erant poſt triennium pœnitentiæ jam peractæ, alterius quoque anni pœna puniri, jubet.

Can. 3. Triennali pœnitentia caſtigat eos qui nihil tale paſſi, ſolo metu victi fuerant.

Can. 4. Eos qui poſt lapſum non recurrebant ad remedia pœnitentiæ, execrabiles eſſe dicit tamquam eam ficulneam infructuoſam, cui Chriſtus in Evangelio maledixit.

Can. 5. Semeſtri pœnitentia caſtigat eos, qui ſimularant accedere ad aras, vel ſcribere, quod fidem negabant, non nude autem, & aperta hoc fecerant, ſed arte aliqua eos qui vim afferebant, delaſerant.

Can. 6. Servos qui dominorum juſſu, ac minis compulſi ſacrificarant, anno punit.

Can. 7. Dominis, qui ſervos ſacrificare coegerant, & ipſi ſacrificare ſimularant, triennii pœnam injungit.

Can. 8. Mandat, ut recipiantur illi, qui lapſi in quæſtione fidei, ſed poſtea pœnitentia ducti, fortiter ſe Chriſtianos eſſe profeſſi erant: & in carcerem traditi tormenta quoque ſuſtinuerant.

Can. 9. Recipi ſimiliter mandat eos qui temere tyrannis ſeu tortoribus obtulerant ſe, ignorantes, non licere his ſe periculis objicere, & hoſtes fidei in ſe, & in alios fideles irritare.

Can. 10. Arcet a ſacro Miniſterio eos clericos qui ſponte, ac temere fidei certamen ingreſſi, poſtea tormentis victi, lapſi erant, quamvis nova fidei confeſſione lapſum emendaſſent, quia videlicet non debebant ſe periculo exponere, & ſibi commiſſam populi docendi curam deſerere. Admitti tamen eoſdem vult ad communionem cum Fidelibus, ne ſi hac quoque priventur, alii qui lapſi ſunt, reſurgere negligant.

Can. 11. Vult preces & alia pia opera Deo offerri pro iis, qui ſponte certamen ingreſſi, & poſtea lapſi in tormentis, pœnitentiam egerant; nec vult, eos Fidelium communione privari.

Can. 12. Docet non eſſe reprehendendos eos qui ſe ipſos, datis pecuniis, tortura liberarant; malueruntque ſuæ pecuniæ quam ſuæ animæ jacturam facere.

Can. 13. Negat ſimiliter, eſſe culpandos eos, qui, relictis ſuis facultatibus, receſſerant, timentes, ne vi tormentorum abnegare fidem cogerentur, etiamſi alii detenti eſſent & puniti propter ipſos. Subintellige, *ſervatis ſervandis*.

Can. 14. Docet, poſſe manere in ſacro miniſterio, & collocari inter Confeſſores eos, qui profano ſacrificio adeſſe, & ex idolothytis carnes comedere, & vinum bibere coacti fuerant, ore videlicet violenter aperto, ingeſtoque cibo, & potu ſacrilego; cum interea ſibi manus uri, aliiſque modis torqueri ſe ſinerent, nec ullo modo miniſtrorum improbitati annuere ſe, ſignificarent.

Can. 15. & ultimo dicit, citra omnem reprehenſionem ſervari in ea Eccleſia traditionem, & præceptum jejunii quartæ, & ſextæ feriæ.

Hi Petri Alexandrini Canones ſunt, nec ut vides, ſunt admodum ſeveri. Severiores condidit Gregorius Thaumaturgus in vindictam, & caretionem eorum ſcelerum, quæ ut ſupra dicebam commiſſa a quibuſdam fidelibus per ſummam impietatem fuerant, occaſione barbaricæ incurſionis.

§. II.

Canones S. Gregorii Thaumaturgi.

PRimo Canone dicit, non eſſe laborandum de iis, qui idolothyta, ſibi a ſuis Dominis appoſita comederant; cum præſertim conſtans fama eſſet, barbaros in ea incurſione idolis non ſacrificaſſe, nec ſimiliter damnandas eas captivas mulieres, quibus per vim barbari erant abuſi, niſi jam antea & aliunde prava fuiſſet ipſarum vita.

Can. 2. Abdicat, ideſt ajicit ab Eccleſia eos qui impia quadam avaritia rapuerant ea, quæ ex barbarica deprædatione relicta fuerant, veluti conſummantes impietatem barbarorum, putanteſque, eſſe ſibi lucri tempus quod erat exitii communis.

Can. 3. Idem delictum ab impiis his furibus commiſſum exaggerat, docetque, eſſe habendum tamquam Deo dicatum quidquid reperitur a nobis quod noſtrum non eſt, ſed alienum.

Can. 4. Pergit expendere prædicti furti grevitatem.

Can. 5. Damnat eos, qui aliena, quæ repererant, retinebant, loco rerum propriarum, quas in ea calamitate amiſerant.

Can. 6. Mandat inquiri, an verum eſſet quod audierat; nempe aliquos ejus regionis Chriſtianos auſos vi detinere captivos, qui ex barbaris fugiebant, quod dicit eſſe factum impium, & incredibile.

Can. 7. Dicit nec eſſe admittendos ad divinarum laudum auditionem eos Chriſtianos, qui poſtquam captivi facti ſunt, barbaris conſenſerant, & cum eis veluti barbari effecti ſui generis Chriſtianos interfecerant, vel vias barbaris ignotas, & ad Chriſtianos ducentes oſtenderant.

Can. 8. Incipit magis determinate pœnas taxare, eos proinde qui alienas domos invadere auſi fuerant, ſi accuſati convincerentur, nec auditione dignos eſſe pronunciat. Sin autem ſe ipſos enunciaſſent, referri debere in numerum Pœnitentium ſecundæ claſſis, nempe audientium.

Can. 9. Mandat, ut qui in campo, vel in ædibus aliquid a Barbaris relictum invenerant, ſi accuſati convicti fuiſſent, referrentur in Ordinem Pœnitentium tertiæ claſſis, nempe ſubſtratorum.

Can. 10. Docet, debere eos qui res alienas invenerant, eas reddere ſine lucro, nec aliquid exigere veluti pretium inventionis, vel cuſtodiæ.

Can. 11. & ultimo ſtatuit locum Pœnitentium ſecundum diverſos illos quatuor pœnitendi gradus, hoc modo: *Fletus, ſeu luctus eſt extra portam Templi, ubi peccatorem ſtantem oportet Fideles ingredientes orare, ut pro ſe precentur. Auditio eſt intra portam in porticu, ubi oportet, eum qui peccavit, ſtare uſque ad catechumenos, & illinc egredi. Audiens enim Scripturas, & doctrinam ejiciatur, & precatione indignus cenſeatur. Subjectio autem, ſeu ſubſtratio eſt, ut intra Templi portam ſtans cum catechumenis non egrediatur: Congregatio, ſeu conſiſtentia, ut cum Fidelibus conſiſtat, & cum catechumenis non egrediatur: poſtremo eſt participatio Sacramentorum.*

§. III.

Canones S. Baſilii.

S. Baſilius Archiepiſcopus Cæſareæ Cappadociæ ad Amphilochium Iconii Epiſcopum, a quo conſultus fuerat, reſcribens, quæſtionibus de moribus, & de punitione delinquentium ab eo propoſitis per Canones octoginta quinque reſpondet. Sunt autem qui ſequuntur, omiſſo primo, quo agitur de aliquibus Hæreticorum ſectis, eorumque legitimo, aut illegitimo Baptiſmo, & de Schiſmaticis, & celebrantibus illegitimos conventus, ac de ratione agendi cum utriſque.

Can. 2. *Quæ de induſtria fœtus corrupit*, abortum faciens, *cædis pœnas luat &c. Oportet autem non uſque ad obitum eorum confeſſionem extendere, ſed decem quidem annorum menſuram admittere: definire autem non tempore, ſed modo pœnitentiæ medicinam* oportet. Scilicet hoc tempus decennii contrahendum, aut protrahendum eſt pro menſura doloris, & humilitatis, quam pœnitens oſtendit.

Can. 3. *Diaconus poſt diaconatum fornicatus a diaconatu quidem ejiciatur, in laicorum autem locum extruſus a communione non arcebitur &c.* In fine monet ſcire Epiſcopum debere *quæ ſunt ſummi juris, & quæ ſunt conſuetudinis*, ut videlicet pœnas ſummo jure ſtatutas temperare ſciat ex conſuetudine, ſi præſertim qui deliquit, ſit emendatus, nam, inquit, *verior eſt medicina receſſus a peccato*.

Can. 4. *Trigamorum, & polygamorum eundem Canonem definimus &c. Oportet autem non eos omnino arcere ab Eccleſia, ſed dignari auditione duobus, vel tribus annis, & poſtea permitti quidem conſiſtere, ſeu in Fidelium eſſe congregatione, a boni tamen* (id eſt Euchariſtiæ) *communione abſtinere, & ſic poſtquam aliquem pœnitentiæ fructum oſtenderint, communionis loco reſtituere*.

Can. 5. *Hæreticos, qui in exceſſu e vita pœnitentiam agunt, recipere oportet, recipere autem non ſine judicio, ſed examinantes, an veram pœnitentiam oſtendant, & ſi fructus habent, qui ſalutis ſtudium teſtificentur*.

Can. 6. *Canonicorum fornicatio pro matrimonio non reputetur &c.* Canonicos dicit (inquit Balſamon) Clericos, Monachos, Monachas, & quæ virginitatem profeſſæ ſunt.

Can. 7. *Maſculorum, & animalium initores, & homicidæ, & venefici, & adulteri, & idololatræ eadem condemnatione digni habentur &c.*

Can. 8. *Qui ſecuri in ira adverſus uxorem ſuam uſus eſt, eſt homicida &c.* Hic ſuſe diſſerit de homicidio voluntario, & involuntario.

Can. 9. *Domini dictum ſecundum ſententiæ conſequentiam ex æquo, & viris, & mulieribus convenit, quod non licet a matrimonio diſcedere præterquam propter fornicationem &c.* Hic diſſerit de divortio.

Can. 10. *Qui jurant, ſe ordinationem non admittere, ejurantes ne cogantur pejerare &c.* Ideſt non cogantur ordinationem ſuſcipere, & ſolvere vinculum quod ſibi injecerunt. Monet autem eſſe expendenda verba jurisjurandi, an ſit verum juramentum; & alia ſubdit quæ ad vindictam peccatorum, aut pœnitentiam non pertinent.

Can. 11. *Qui involuntariam cædem fecit in undecim annis abunde judicio ſatisfecit*. Hic definit quis cenſendus ſit mortuus ex accepto vulnere, quis ex alia infirmitata.

Can. 12. *Bigamos Canon omnino a miniſterio excluſit*.

Can. 13. *Cædes in bellis factas Patres pro cædibus non reputavere, ut mihi videtur; ignoſcentes iis, qui pro pudicitia, & pietate decertant. Recte autem forte habet conſulere, ut qui ſunt manibus non puris ſola trium annorum communione abſtineant*. Hic hortatur fere omnes milites ad triennalem pœnitentiam.

Can. 14. *Qui uſuras accipit, ſi injuſtum lucrum in pau-*

peres

petes conſumere voluerit, & ab avaritiæ morbo deinceps liberari, eſt ad Sacerdotium admittendus.

Can. 15. & 16. Solam continent explicationem quorundam verborum Scripturæ, circa quæ quæſtionem injecerat in ſua epiſtola Amphilochius.

Can. 17. *Interrogaſti nos de Biano Presbytero, an propter jusjurandum ſit in Clerum ſuſcipiendus &c.* Is propter Infidelis cujuſdam minas nefarium jusjurandum cum aliis Sacerdotibus Antiochiæ jurarat. Reſpondet autem, poſſe hunc privatim obire Presbyterorum munera, non autem in publicis conventibus, idque fuiſſe Antiochiæ decretum dicit.

Can. 18. *De lapſis virginibus &c. Patres quidem clementer, & leniter in eorum qui labuntur infirmitatem ſe gerentes eſſe admittendas ſanxerunt poſt annum pœnitentiæ.* Ipſe vero vult eas puniri tanquam adulteras. Monet autem non eſſe habendam ratam, & firmam ejus virginis profeſſionem, quæ non ſit ſedecim, vel ſeptemdecim annos nata, diuque probata, ſubditque: *Multas enim Parentes, & Fratres, aut cognati offerunt ante ætatem, non ex ſeipſis ad cœlibatum incitatas, ſed ſæculare quippiam procurantes, quas non facile admittere oportet, donec aperte propriam ſuam ſententiam perſcrutati fuerimus.* Reddit autem eam rationem, propter quam Virgines prædictæ ſint majori pœna afficiendæ, quam fuerat antea decretum, quod *Dei gratia Eccleſia fortior fieret, ut ei videbatur, & ordo Virginum augeretur.*

Can. 19. *Virorum quoque profeſſiones non novimus, præterquam ſi qui ſe ipſos Monachorum ordini adjudicaverint, qui tacite videntur cœlibatum admittere, ſed illis quoque illud exiſtimo præcedere oportere, ut ipſi interrogentur, & evidens ipſorum accipiatur profeſſio, ut poſtquam ſe ad libidinoſam, & voluptuariam vitam converterint, eorum qui fornicantur punitioni ſubjiciantur.* Quæ autem ſit pœna fornicationis, & adulterii docet poſtea.

Can. 20. *quæcumque mulieres, cum eſſent hæreticæ, virginitatem profeſſæ ſunt, deinde poſtea matrimonium maluerunt, non exiſtimo, eas oportere condemnari. Quæcunque enim dicit lex, iis dicit,* Qui ſunt in lege. *Quæcumque autem jugum Chriſti nondum ſubierunt, ea nec Domini leges noverunt, &c.*

Can. 21. Qui obſcurior eſt, dicit conſuetudinem intellectu difficilem invaluiſſe, ut vir dimittat uxorem adulteram, ipſe vero, ſi aliam fœminam ſolutam cognoverit, non dimittatur tamquam adulter; hunc tamen puniri docet non ut reum ſimplicis fornicationis, ſed pœna majori.

Can. 22. *Eos qui ex raptu habent mulieres, ſi aliis quidem deſponſas abripuerint, non prius oportet admittere, quam ab eis ablatæ ſint, & ſit in eorum poteſtate, quibus deſponſæ fuerant, an eas velint accipere, an deſiſtere. Si quis autem vacantem* (ideſt deſponſatam) *acceperit, auferre quidem oportet, & ſuis reſtituere, illorum autem ſententiæ permittere, ſive ſint parentes, ſive fratres, ſive quicumque alii virgini præſint, & ſi ei quidem tradere voluerint, Matrimonium conſtituere, ſin autem renuerint, non cogi. Ei autem qui mulierem vel vi, vel clam a ſe vitiatam habet, neceſſe eſt fornicationis pœnas imponere. Eſt autem in quatuor annis præfinitum fornicatoribus ſupplicium. Oportet autem eos anno primo a precibus expelli, & ipſos deflere ad fores Eccleſiæ, ſecundo autem ad auditionem admitti, quarto ad congregationem cum populo, abſtinentes ab oblatione, deinde eis permitti boni communionem.*

Can. 23. *De his autem qui duas ſorores uxores ducunt, vel eis, quæ duobus fratribus nubunt, a nobis edita eſt epiſtola, cujus exemplum tuæ pietati miſimus: qui autem ſui fratris uxorem accepit, non prius admittatur, quam ab ea receſſerit.* Epiſtola, cujus exemplum a ſe miſſum dicit, eſt ad Diodorum in qua ſic habet. *Si quis affectu immunditiæ correptus ad illicitam duarum uxorum communicationem exorbitaverit, id neque conjugium eſſe cenſendum, neque talem ad Eccleſiaſticum cœtum admittendum, priuſquam a ſe invicem dirimantur.*

Can. 24. *Viduam, quæ in viduarum numerum relata eſt, hoc eſt, quæ ab Eccleſia in Diaconatum ſuſcepta eſt, cenſuit Apoſtolus nubentem eſſe deſpiciendam* (hoc eſt ab Eccleſia expellendam, ut interpretatur Balſamon) *viro autem viduo nulla eſt res impoſita; ſed ſufficit eis digamorum pœna,* (quæ erat ad unum annum ſegregatio.) *Porro vidua ſexaginta annos nata, ſi rurſus cum viro habitare voluerit, boni communione non dignabitur, donec ab impuritatis perturbatione ceſſaverit. Sed ſi ante ſexaginta annos eam in numerum retulerimus, noſtra eſt, non mulieris culpa,* ſi hæc poſt ordinationem nubat.

Can. 25. *Qui a ſe ſtupratam mulierem detinet, ſtupri quidem* pœnam ſubibit, ei autem mulierem habere permittetur.

Can. 26. *Fornicatio non eſt matrimonium, ſed nec initium matrimonii. Quare, ſi fieri poſſit, ut qui per fornicationem conjunguntur, ſeparentur, id eſt melius. Sin autem eis omnino placeat conſortium, fornicationis quidem pœnam agnoſcant; ne ſeparentur autem, ne quidem deterius accidat.*

Can. 27. *De Presbytero, qui per ignorantiam nefariis nuptiis implicitus eſt* (eam ducendo quam ducere non poterat) *definivi quæ oporteat, eſſe ſcilicet cathedræ participem,* (ut ſcilicet ſedeat cum Presbyteris) *a reliquis autem actionibus abſtinere: ei enim ſufficit, ut veniam conſequatur. Ut is autem aliis benedicat qui ſua debet vulnera curare: non eſt conſentaneum. Benedictio enim eſt ſanctificationis communicatio: qui autem eam non habet propter ignorantiæ lapſum, quomodo aliis communicabit? Nec ergo publice, nec privatim benedicat, nec Chriſti corpus aliis impertiat, nec aliquod aliud ſacrum miniſterium obeat, ſed quod præſideat contentus aliis, & Chriſto defleat, ut ſibi ignorantiæ peccatum condonetur.*

Can. 28. *Illud quidem mihi viſum eſt ridiculum vovere aliquem a carnibus ſuillis abſtinere. Quamobrem dignare eos docere, ut ab ineptis votis, & promiſſis abſtineant; uſum quidem eſſe indifferentem permitte. Nulla enim Dei creatura eſt rejicienda, quæ cum gratiarum actione accipitur. Quare votum eſt ridiculum, non abſtinentia neceſſaria.*

Can. 29. *Id quoque quod eſt, jurare principes, quod ſubjectis male facturi ſint, magna medicina opus habet* (ideſt magna curatione). *Medela autem eorum eſt duplex; una quidem, ut ipſi doceantur non facile jurare. Altera, ne in malis judiciis perſiſtant &c.* ideſt ne faciant quod malum eſt, & male jurarunt ſe facturos, ut ſi quis jurarit, *ſe fratris oculos effoſſurum,* ut infra dicit, id certe facere non debet.

Can. 30. *De his qui rapiunt, canonem antiquum non habemus, ſed propriam ſententiam protulimus, ut ipſi, & qui cum eis rapiunt, tribus annis ſint extra orationes. Quod autem violenter non fit, nulli eſt pœnæ obnoxium, quando nec ſtuprum, nec furtum rem præceſſerit, eſt autem vidua ſui juris, & in ejus eſt poteſtate ſequi.* Ideſt (inquit Balſamon) *ſi mulier ſe ipſam ſua ſponte tradiderit, cum nec ſtuprum, nec furtum, hoc eſt clandeſtinus concubitus præceſſerit, nulli eſt crimini obnoxius, qui eam accepit; ſimiliter nulli quoque pœnæ eſt ſubjectus, qui viduam hoc modo recipit.*

Can. 31. *Quæ, cum vir ſeceſſit, & non apparet, antequam de ejus morte certior facta ſit, cum alio cohabitavit, mœchatur.*

Can. 32. *Qui peccatum ad mortem peccant Clerici de gradu quidem dejiciuntur; a Laicorum autem communione non arcentur. Non enim vindicabis bis in idipſum.* Peccatum ad mortem vocat S. Pater, ut interpretatur Balſamon, *omne peccatum, quod capitale inducit ſupplicium.*

Can. 33. Mulier *quæ in via peperit, & ſui fœtus curam non geſſit, cædis crimine teneatur.*

Can. 34. *Adulterio pollutas mulieres, & confitentes ob pietatem,* (ideſt ſponte, ut explicat idem interpres) *vel quomodocumque convictas publicare quidem Patres noſtri prohibuerunt, ne convictis mortis præbeamus. Eas autem ſtare ſine communione juſſerunt, donec impleretur tempus pœnitentiæ.* Adulteri ſtare debebant quatuor annis cum deflentibus, quinque cum audientibus, quatuor cum ſupplicibus, ſeu ſubſtratis, & duobus cum iis, qui conſiſtunt abſque communione: Noluerunt autem Patres occulto adulterio pollutas ad iſthæc quatuor loca amandari, ne inde pateret earum crimen, & a maritis occiderentur.

Can. 25. *In marito, qui ab uxore relictus eſt, conſiderare oportet cauſam derelictionis, & ſi præter rationem eam receſſiſſe apparuerit, eſt maritus quidem dignus venia, illa vero pœna. Ei autem venia, ut Eccleſiæ communicet, dabitur.*

Can. 46. *Militum uxores, quæ cum mariti ipſarum non appareant, nupſerunt, eidem rationi ſubjiciuntur, cui & quæ propter maritorum peregrinationem, ac abſentiam, reditu non expectato, nupſerint. Sed res nonnullam hic veniam admittit, quod major ſit mortis ſuſpicio.* Et propter hoc is Canon differt a *Can.* 31. ibi enim non agitur de viro milite, de quo hic agitur.

Can. 37. *Qui poſtquam aliena ei ablata fuerit, uxorem duxit, in prima quidem adulterii accuſabitur, in ſecunda vero reus non agetur.* Ideſt punietur tanquam adulter propter primam quam duxit, & deſerere coactus fuit, quia erat aliena, nempe alteri juncta, non autem propter ſecundam, quam duxit in uxorem. Id autem dixit propter eos, qui adulteris in pœnam commiſſi adulterii nuptias interdicebant.

Can. 18. *Puellis, quæ præter patris ſententiam fornicatores ſecutæ ſunt, reconciliatis parentibus, videtur res remedium concedere, ſed non protinus ad communionem reſtituuntur, ſed triennio punientur.*

Can. 39. *Quæ vivit cum adultero, eſt omni modo adultera.* Agit de muliere quæ non eſt uxor ejus, qui adulterium commiſit; nam uxor utique cohabitare poteſt cum conjuge adultero.

Can. 30. *Quæ præter Domini ſententiam ſe viro tradidit, fornicata eſt; quæ autem poſtea libero matrimonio uſa eſt, nupſit.* (Ideſt ſi poſtea Dominus conſenſit, vel liberam contrahendi facultatem dedit, tunc matrimonium conſiſtit.) Quare illud fornicatio, hoc matrimonium. Eorum enim qui in alterius poteſtate, pacta conventa firmi nihil habent.

Can.

Can. 41. *Quæ in viduitate habet ſui poteſtatem, & viro cohabitat, ab omni accuſatione eſt libera, ſi nemo eſt qui conjugium divellat, cum dicat Apoſtolus, ſi mortuus ſit maritus, libera eſt, ut nubat cui velit, tantum in Domino.*

Can. 42. *Quæ ſine iis, qui habent poteſtatem, fiant matrimonia, ſunt fornicationes. Nec ergo vivente patre, nec Domino, ii qui conveniunt, ſunt ab accuſatione liberi, donec conjugio Domini annuerint; tunc enim accipit firmitatem conjugium.*

Can. 43. *Qui mortis ictum dedit proximo, eſt homicida, ſive prior percuſſit, ſive altus eſt*, ac proinde homicidii pœna puniendus.

Can. 44. *Diaconiſſa quæ una cum Græco* (ideſt cum homine fideli, & baptizato) *fornicata eſt, non eſt ad Communionem admittenda: ad oblationem autem ſeptimo anno admittetur, ſcilicet ſi in caſtitate vitam agat: Græcus autem qui poſt fidem rurſus ad ſacrilegium accedit, ad vomitum revertitur. Non vero Diaconiſſæ corpus, ut conſecratum, eſſe in uſu carnali non amplius permittimus*, & ideo prædictum Græcum, qui poſt Baptiſmum redit ad vomitum, & ad mores Ethnicorum, auderque coire cum Diaconiſſa Deo conſecrata, ut reum ſacrilegii punit.

Can. 45. *Si quis accepto nomine Chriſtianiſmi, Chriſtum contumelia afficit* (vivendo more Ethnicorum) *nulla eſt illi appellationis utilitas.*

Can. 46. *Quæ per ignorantiam nupſit ei, qui ab uxore ad tempus derelictus eſt, deinde dimiſſa eſt, ut prior* (uxor) *ad ipſum revertatur, fornicata quidem eſt, ſed per ignorantiam. A matrimonio ergo non prohibebitur, ſed melius eſt, ſi ſic manſerit.*

Can. 47. Dicit eſſe rebaptizandos quoſdam Hæreticos, quamvis dicerent ſe eſſe baptizatos in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum. Sed in fine hujus rei deciſionem ad Synodum Epiſcoporum remittit. Hujus canonis afferendi locus, & occaſio forte erit infra *lib. 2. cap. 10.*

Can. 48. *Quæ a marito dimiſſa eſt, mea quidem ſententia manere debet. Si enim Dominus dixit; Si quis reliquit uxorem præter quam ratione fornicationis, facit eam adulterari, ex eo quod eam adulteram nominet, excluſit eam a ſocietate cum alio &c.*

Can. 49. *Stupra quæ per vim inferuntur, non ſint accuſationi obnoxia. Quare, ſi ancilla vi allata fuerit a proprio Domino, ea a culpa eſt libera.* Et ideo ipſa non accuſetur, nec puniatur, bene autem Dominus.

Can. 50. *Trigamia lex non eſt. Quare lege tertium matrimonium non approbatur. Veruntamen ea ut Eccleſiæ inquinamenta videmus, ſed publicis condemnationibus non ſubjicimus, ut quæ ſoluta, ac profuſa fornicatione ſunt magis expetenda:* Hæc circa digamos, ac trigamos docet S. Pater in his Epiſtolis, ex diſciplina ejus Eccleſiæ, vel temporis. Lege Card. Baron. ad *ann. 314. n. 91.*

Can. 51. *Quod adverſus Clericos ſtatutum eſt; Canones indefinite ediderunt, unum in iis, qui lapſi ſunt, ſupplicium decerni jubentes, a miniſterio ſcilicet motionem ſive, ſint in gradu, ſive etiam in miniſterio, quod non impoſitis manibus datur, perſeverent.* Ideſt ſive habeant ordines majores, ſive minores, ut idem Balſam.

Can. 52. *Quæ fœtus in via nati curam non geſſit, ſi cum poſſet quidem ſervare, neglexerit, vel ſe ideo peccatum celare exiſtimans, vel etiam omnino belluina, & inhumana cogitatione impulſa,* (ideſt ſi id fecerit, vel ex negligentia, vel ad factum celandum, vel ex quadam feritate) *tamquam propter homicidium judicatur. Sin autem eum concinnare, & componere non potuit, & propter ſolitudinem, rerumque neceſſariarum inopiam fœtus interiit, matri ignoſcendum eſt.* De hac eadem re agitur *Can. 33.* Sed hic fuſius, addito caſu ejus matris, cui fœtus periit inculpate.

Can. 53. *Vidua Ancilla forte non multum lapſa eſt, quæ ſub raptus ſimulatione, ſecundum matrimonium eligit. Quamobrem eam de illo accuſare non oportet: neque enim ſimulatio judicatur, ſed voluntas* (ideſt non debet inſtitui judicium de ſimulatione ipſa, quæ non eſt ingens culpa, ſed de voluntate. Voluntas autem ipſius alia non fuit, ut credi debet, quam contrahendi iterum matrimonium, quod, quia contrahere impediebatur forte a primi conjugii cognatis, inquit hic Balſamon, recurrit ad eam ſimulationem). *Clarum eſt autem quod illam manet pœna digamiæ*, ſi videlicet contrahere matrimonium aliunde non poterat.

Can. 54. *De involuntariis cædibus ſcio me ante hoc tempus ſcripſiſſe pro viribus* (ſcilicet *Can. 8.* deſumpto ex ejus *Ep. 1. ad Amphilochium*, nam reliqui Canones poſt *Can. 16. uſque ad 50. ſunt in Ep. 2.*) *& nihil ultra illa poſſum docere. Eſt autem tuæ prudentiæ pro circumſtantia proprietate pœnas intendere, vel remittere.*

Can. 55. *Qui ſe latronibus adverſus objiciunt* (eos vel invadendo, vel ut noxios ob communiorem utilitatem interficiendo) *Si ſint quidem extra Eccleſiam, a boni communione arceantur: ſi ſint autem Clerici, a gradu deponuntur. Quicumque enim, inquit, gladium accepit, gladio peribit.*

Can. 56. *Qui ſua ſponte interfecit, & poſtea pœnitentia ductus eſt, viginti annis Sacramento non communicabit. Viginti autem anni ſic in eo diſpenſabuntur. Debet quatuor annis deflere ſtans extra Fores Templi, & fideles ingredientes rogans, ut pro eo precentur, ſuam iniquitatem pronuncians*, ideſt faciens publicam ſui delicti confeſſionem. *Poſt quatuor autem annos inter auditores recipietur, & quinque annis cum ipſis egredietur* (ideſt Templo exibit, dum illi abire voce Diaconi jubentur.) *Septem autem annis cum iis, qui in ſubſtratione orant, egredietur* (ideſt, cum Catechumenis competentes ab eodem exire jubentur, ipſi etiam exibunt) *In quatuor annis ſolum ſtabit cum Fidelibus, ſed non erit oblationis particeps: iis autem expletis erit Sacramentorum particeps.*

Can. 57. *Qui non voluntarie interfecit, undecim annis Sacramentis non communicabit. Undecim autem anni ſic in eo diſpenſabuntur. Duos quidem annos deflebit: tres autem annos inter auditores perſeverabit, in quatuor ſubſtratus, & anno ſolum conſiſtet, & deinceps ad ſacra admittetur.*

Can. 58. *Qui adulteravit, in quindecim annis Sacramentis non communicabit. In his autem quindecim annis ſic quoque diſpenſabitur. Quatuor annis erit deflens, quinque audiens, quatuor ſubſtratus, in duobus conſiſtens ſine communione.*

Can. 59. *Fornicator ſeptem annis ſanctis non communicabit, duobus deflens, & duobus audiens, & duobus ſubſtratus, uno ſolo conſiſtens, octavo autem ad communionem admittetur.* Hic Balſamon (quod monui in *Cler. Rom.*) ita ſubdit: *Etiamſi quæ præſentibus duobus Canonibus decreta ſunt, quod ad dictionem attinet, clariſſima, ſed tamen quod ad praxim attinet, ſunt omnino difficillima. Nemo enim ea quæ illic continetur, ratione curatur, & niſi eſſet inenarrabilis clementis Dei miſericordia, omnis caro periiſſet.* Quod ſi adulteria, & fornicationes non curabantur pœnitentia canonica, putaſne fuiſſe reliqua canonica tot annorum pœnitentia curata?

Can. 60. *Quæ virginitatem profeſſa a voto ſuo, ac profeſſione lapſa eſt, peccati adulterii tempus in ſua vitæ diſpenſatione complebit* (ideſt tamdiu, & eodem modo punietur ut adultera) *Idem, & in iis, qui vitam Monaſticam profitentur, & labuntur.*

Can. 61. *Qui furatus eſt, ſi ex ſe quidem pœnitentia motus ſeipſum accuſaverit, anno a ſola Sacramentorum communione arcebitur. Sin autem convictus fuerit, duobus annis tempus illi ad ſubſtrationem, & conſiſtentiam dividetur, & tunc communione dignus habeatur.* Hic ita ſubdit Balſamon. *Tu autem* (o lector) *opta ne præſens Canon ſecundum furis definitionem intelligatur, quæ dicit, Fur eſt qui præter Domini voluntatem aliena contrectat, ſciens eum moleſtia afficere. Nullus enim fere eorum, qui in vita verſantur Sacramentis, ut mihi videtur, communicabit, ſi hoc datum fuerit.* (Nimirum omnes erunt in Ordinem Pœnitentium redigendi.) *Nam monaſteriorum quoque miniſtri etiamſi ſint religioſiſſimi, præter ſuorum Præfectorum ſententiam aliquid ſibi modicum ad vitam ſuſtentandam privatim accipiunt, & ad alios transferunt,* (quam modica ſimul juncta quid magnum faciunt) *& filiis a parentibus ſubripiunt. Mitto ſervorum nequitias, & clandeſtinas ſubreptiones eorum, quæ ad Dominos ſuos pertinent.* Igitur nec hujus Canonis obſervantia vigebat, nec eam unquam viguiſſe dicit, aut innuit idem interpres, qui id malum non refert in vitium ſui temporis.

Can. 62. *Qui ſuam in maribus turpitudinem oſtendit, ei tempus diſpenſabitur illius, qui adulterii ſcelus admiſit*, ideſt maſculorum concubitores puniantur, ut adulteri, quindecim annorum penitentia.

Can. 63. *Qui in brutorum concubitu ſuam impietatem profitentur, eandem rationem confitens obſervat*, ideſt eadem pœna plectetur, *poſtquam* (inquit Balſamon) *a malo defecerit, & confeſſus fuerit.* Sed verior interpretatio collecta ex *Canon. 56.* & aliis videtur hæc eſſe, debere hunc ſubire prædictam pœnitentiam in locis præſcriptis, & faciendo publicam confeſſionem, qua vel confiteretur delictum in ſpecie, vel ſaltem diceret, ſe fœdiſſime peccaſſe, vel eſſe hominum nequiſſimum, quæ confeſſio facienda erat tempore fletus, ut dicitur eo *Canon. 56.* & innuitur *Can. ſequ.* quo eadem pœna infligitur. Et *Can. 73.*

Can. 64. *Perjurus undecim annis non erit communionis particeps, duobus annis deflens, tribus audiens, quatuor ſubſtratus, anno ſolum conſiſtens, & tunc communione dignus habebitur.*

Can. 65. *Qui præſtigias, vel veneficium fatetur, is homicidæ tempore confitebitur, ita diſpenſatus ut qui in unoquoque peccato ſe ipſum convicit*; ideſt homicidæ pœna plectetur, ac proinde tantum deflebit extra fores Templi confitens peccatum ſuum, audiet, ſubſternetur, & conſiſtet, quamdiu debet homicida, nec majori pœna punietur, quia ſe ipſum convincit ſponte confitens unumquodque peccatum, ſeu alterutrum ex his duobus peccatis.

Can. 66. *Qui ſepulcra effodit, undecim annis carebit communione, duobus deflens, tribus audiens, quatuor ſubſtratus, anno conſiſtens, & tunc admittendus.*

Can. 67. *Cum ſorore coitus homicidæ tempore punietur.*

Can. 68. *Prohibita cognationis in matrimonio conjunctio; ſi deprehenſa fuerit, ut quæ in hominum peccatis facta eſt, ſubibit adulterorum pœnas.* Ideſt matrimonia inita contra leges inter cognatos, utpote contracta cum peccato, puniantur tamquam adulteria.

Can. 69. *Lector ſi cum ſua ſponſa ante matrimonium com-*

mer-

mercium habuer. , poſtquam anno ceſſaverit , ad legendum recipiatur manens non ulterius promovendus (ideſt punietur annua ſuſpenſione a ſuo officio , neque provehetur poſtea ad altiorem ordinem) *quod ſi abſque deſponſatione furtim coierit , ceſſabit a miniſterio . Idem & Miniſter.* Ideſt ſi vero coierit cum ea , quæ non eſt ſibi deſponſata , ceſſabit a ſuo officio in perpetuum , ac proinde deponetur. Eadem pœna punietur , ſi id fecerit , minister , ideſt , inquit Balſamon , Hypodiaconus : *non enim permittitur Hypodiacono , ſicut & Lectori , poſt ordinationem deſponſatam habere mulierem , & matrimonium contrahere .* Hypodiaconus autem eſt is quem dicimus Subdiaconum .

Can. 70. *Diaconus qui pollutus eſt in labris* (fœda oſcula corpori fœmineo imprimens ,) *& ſe eo uſque peccaſſe confeſſus eſt , a miniſterio prohibebitur* (non tamen in perpetuum , ſed ad tempus :) *ut autem ſit Sacramentorum cum Diaconis particeps , dignus habebitur ; id ipſum autem presbyter quoque . Si quid autem amplius peccaſſe quis deprehenſus fuerit , in quocunque ſit gradu , deponetur .* Ideſt ſi uſque ad coitum progreſſus fuerit , ceſſabit in perpetuum a ſuo miniſterio .

Can. 71. *Qui uniuſcujuſque prædictorum peccatorum fuit conſcius , & non confeſſus , ſed convictus eſt tanto tempore , quanto malorum effector punitus eſt , ipſe quoque punietur .* Conſcius autem alicujus peccati , dicit Balſamon , eſſe hic eum qui opem , *& auxilium tulit , vel doloſe conſuluit , vel eum qui ſcit , & poteſt prohibere , nec prohibuit .*

Can. 72. *Qui ſe vatibus , vel hujuſmodi aliis tradit : ipſe quoque homicidarum tempore punietur .* Vult hic puniri , ut homicidas , eos qui , ut futura ſciant , conſulunt vates , nempe , ut interpretatur Balſamon , eos qui non ſimplices incantationes faciunt , ſed ut futura ſcire , & renunciare poſſint , invocant Dæmones , ac Deum negant .

Can. 73. *Qui Chriſtum negavit , & ſalutis myſterium tranſgreſſus eſt , eum toto vitæ ſuæ tempore deflere , & confiteri convenit in tempore quo e vita excedit , Sacramento dignum habitum , propter Fidem divinæ clementiæ .* Ut hunc canonem cum antiquioribus conciliet Balſamon in ejus interpretatione hæc habet : *Cum autem Ancyrana Synodus , & ſacroſanctus Martys Petrus extremo excommunicationis ſupplicio* (nempe uſque ad mortem) *neminem ſubjiciant , & præſenti canoni veluti adverſentur , dic , quod Patres ſtatuerunt pœnas ſuis temporibus convenientes .* Poſtea dicit debuiſſe tempore perſecutionum minus puniri apoſtatas , quam tempore Baſilii , quo illæ deſierant .

Can. 74. *Sin autem unuſquiſque eorum , qui in prædictis peccatis fuere , confeſſus bonus evaſerit , & is , cui a Dei benignitate ligandi , & ſolvendi credita eſt poteſtas , fiat clementior , videns ſummam ejus qui peccavit confeſſionem , ad diminuendum pœnarum tempus non erit dignus damnatione , cum hiſtoria ſcripturarum ſignificet , quod qui cum majori labore confitentur , Dei miſericordiam celeriter apprehendebant .* Dicit hic Balſamon , iſto Canone tribui poteſtatem regionis Pontifici temperandi pœnas canonicas pro contritione pœnitentis . Notatque *diſcrimen , quod eſt inter judices , qui pronunciant corporales puniciones adverſus eos qui ſunt criminibus obnoxii , & Epiſcopos qui decernunt pœnas Eccleſiaſticas adverſus eos , qui animæ peccata confitentur . Illi enim* (inquit) *pœnas a lege conſtitutas , nec poſſunt augere , nec minuere ſine juſſu Imperatoris . Hi vero noſtrorum peccatorum opera ſuſcipientes , tanquam Deo pro nobis rationem reddituri pro ſuo arbitratu pœnas & augent , & minuunt , & ideo in eorum eſt poteſtate non ſolum pœnarum tempora minuere , ſed etiam pœnas commutare , &c.* Ut autem intelligeremus , hanc pœnæ diminutionem , vel mutationem debere fieri prudenter , refert , uti , cum quidam miles in voluntariæ cædis crimen incidiſſet , & a quodam Antiſtite poſt valde modicum tempus datis ſcriptis abſolutus eſſet , id ægre tulit Imperator , voluitque rem expendi Synodaliter ; Synodus autem , minime admittens excuſationem Epiſcopi , qui pro ſe hunc Baſilii canonem , alioſque ſimiles afferebat , *militem quidem canonicarum pœnarum rurſus compedibus ſubjecit : Antiſtitem autem ad aliquantum temporis ab officii , ac miniſterii ſuſpenſione punivit , decens , quod Antiſtitibus quidem licet pœnas canonicas augere , & diminuere : æternarum autem filis ligare quæ debent tribus rudentibus alligari , non conceſſum eſt . Dicitur autem quod propter illius militis cauſam edidit potens , & Sanctus noſter Imperator de voluntariis homicidiis Novellam , quam etiam lege retro ſitam ;* nempe in explicatione *Can.* 8. ubi eam recitat . Ad intelligenda autem , & confirmanda quæ dicam *lib.* 2. non utile tantum , ſed neceſſarium eſt , ut eam audias , aut ſaltem ejus partes aliquas . Igitur in loco citato ita prædictus Interpres .

Quia autem de voluntariis homicidiis , menſe Aprili indict. 14. *a potentiſſimo , & Sancto Imperatore noſtro Domino Emmanuele Comneno Novella edita eſt , eam mande memoriæ , quæ ſic habet poſt proœmium ſic tractans . Jubet ergo omnibus qui ſunt in regionibus , Judicibus , & militaribus , quæ ſunt in eis copiis , & earum ducibus , ubi fuerit cædes voluntaria , & tale quidpiam auſus fuerit aliquis , ut omnes ſtatim excitentur ad apprehendendum homicidam , & eum vinctum mittant ad Imperatoriam circumſpectationem &c. ut ipſe in cuſtodiam publicam introducatur , & tam in corpore , quam in bonis ſecundum legum , & Novellarum conſtitutionum poteſtatem puniatur , & alia ſupplicia ſubeat : ſcientibus in his omnibus quod ſi probatum fuerit , potuiſſe quempiam homicidam apprehendere & non fecerit , eum non ſecus condemnandum , quam ſi Imperio inſidiatus fuerit . Sin autem latuerit fortaſſe quiſpiam , & ad ſanctiſſimam Dei magnam Eccleſiam confugerit , poſtquam pœnæ Eccleſiaſticæ adverſus eum proceſſerint , ex legali obſervatione , eo quidem præſente qui Reginæ urbium Imperium obtinet , ab eo mittetur in regionem , quam conſuevit , ut totum vitæ ſuæ tempus illic tranſigat . &c. Sin autem non ſolum voluntarie , ſed etiam præmeditato , captoque conſilio cædem perpetraverit , non cogetur ex prædicta regia conſtitutione tonderi . Si enim eum , qui ſua ſponte ad tonſuram accedit , non in ipſo ſtatim admittit canonica ſubtilitas , ſed ei ſufficiente tempore attributo , ejuſque mente examinata &c. quomodo non fuerit a ratione alienum , & a legibus ſpiritualibus diſſidens aliquem neceſſario tondere , eumque homicidam , quem Deus eo uſque reliquit , ut etiam manus fraterno ſanguine pollueret ? Timendum eſt enim , ne invitus vitam Angelicam ingreſſus , eaque vita , ſuſcepto venerando habitu in ludibrium utatur &c. Loco ergo tonſuræ ſtatuit mea Imperialis majeſtas , ut qui voluntariam cædem capto conſilio perpetraverit , in cuſtodia toto vitæ ſuæ tempore degat &c. Quia autem plures homicidæ , qui cædem meditato , & conſilio capto perpetrant , ad ſanctiſſimam Dei Eccleſiam poſtea accedentes , non ut facta eſt a ſe , ſed ut ad ſuam facit utilitatem , cædem confitentur , jubet mea Imperialis ſublimitas , ut Sanctiſſimus hujus temporis Patriarcha ad regionis Antiſtitem , & qui ei ſubeſt clerum , quin etiam ad regionis judicem cum pœna ſcribat , & quemadmodum factam eſſe cædem ex illius reſcripto intellexerit , ita eam quoque perſequatur , & non eum qui capto conſilio cædem facit , propter falſam ſuam confeſſionem ad eaſdem pœnas , & eadem ſupplicia admittat , ad quæ qui fortuito , & improviſo in tale aliquod crimen incidit &c. Omnino autem cura erit iis , qui ſunt in ſanctiſſima magna Eccleſia illorum judicibus , ut cum convenienti canonica ſeveritate crimina cædis puniant , & tempora non temere contrahant , ne pluſquam par ſit , in iis quæ non decet , ſe lenes , & clementes præſtent . Imperialis autem meæ conſtitutionis exempla ab iis , qui præſunt judiciis , deſcripta , miſſa ad Eccleſias , quæ ſunt in regione , ibi reponentur , ut eorum , quæ ſunt conſtituta , omnes ſcientiam habeant , ut faciant , quemadmodum eis comprehenditur . Quod ſi is qui capto conſilio cædem fecit , tonſuram ſua ſponte elegerit , non abſque probatione inter monachos cooptabitur , ſed ſufficienti tempore accuratiſſime , & diligentiſſime , ex Canonicis conſtitutionibus examinatus , & probatus in monaſterio , vel invitus toto tempore manere cogetur , nec ei unquam exire permittetur . Monaſterium autem erit omnino in illa provincia , & non in ea terra , quæ mortui ſanguinem dehiſcens male ſuſcepit .*

Ex hac conſtitutione habes , uti olim homicidæ , qui recurrebant ad Eccleſiam , & acceptum ab Epiſcopo ſcriptum abſolutionis teſtimonium proferebant , fori ſæcularis pœnas declinabant , & ideo prædictum militem fuiſſe *datis ſcriptis* ab Epiſcopo abſolutum .

Habes ſecundo , ex juſtiſſima cauſa non debuiſſe hujuſmodi Pœnitentes facile abſolvi , & brevi pœnitentia , graviſſimis ſæcularis fori pœnis liberari , ac proinde non abs re fuiſſe prædicti Antiſtitis nimium clementis judicium damnatum , & reformatum . Habes tandem , id exemplum non recte afferri ad comprobandam fori interni , & arcani ſeveritatem , in quo pœnitentes abſoluti non evadunt onera , & pœnas judicii ſecularis . Hujuſmodi autem ſunt fere omnia quæ modo ab aliquibus afferuntur in ſuæ forte non ſatis probatæ , aut probandæ ſeveritatis patrocinium . Sed proſequamur magni Baſilii Canones .

Can. 75. *Qui cum propinqua ex patre , vel matre vel ſorore pollutus eſt , in domum Orationis ne permittatur accedere , donec ab inique , vel nefaria actione deſiſtat . Poſtquam autem in horrendi peccati ſenſum , & animadverſionem venerit , triennio deflens ſtans prope fores domus oratoriæ , & rogans populum ingredientem ad orationem , ut unuſquiſque pro ipſo miſericorditer ad Dominum intenſas fundat preces . Poſtea autem alio triennio ad ſolam auditionem admittatur , & ſcripturam , ac doctrinam audiens ejiciatur , & nec oratione dignus habeatur . Deinde ſi quidem illam cum lacrymis exquiſivit , & Domino cum cordis contritione , & valida humiliatione ſupplex procedit , detur ei ſubſtratio in aliis tribus annis , & ſic poſtquam pœnitentiæ fructus dignos oſtenderit , decimo anno in Fidelium orationes ſuſcipiatur ſine oblatione , & cum duobus annis una cum Fidelibus ad orationem ſubſtiterit , ſic deinceps dignus habeatur boni communione .*

Can. 76. *Idem eſt decretum in eos quoque qui ſuas nurus accipiunt .* Hic notat Interpres , quod iis *qui deſiſtunt , non iis qui perſeverant in peccato , dantur pœnitentiæ canonicæ ,* quod ego monui cap. 1. n. 7.

Can. 77. *Qui mulierem quidem ſibi legitime copulatam dimittit , ſecundum Domini ſententiam adulterii judicio ſubjicitur , & a patribus noſtris canonice ſtatutum eſt , ut ii anno defleant , biennio audiant , triennio ſubſternantur , ſeptimo cum Fidelibus conſiſtant , & ita oblatione digni habeantur , ſi cum lacrymis pœnitentiam egerint .* Hic Interpres non abs re hæret . Nam *canone* 58. punit adulterum pœnitentia

quin-

Digitized by Google

quindecim annorum, hic autem eum qui legitimam dimiſit uxorem, & aliam ducit, ſola ſeptennii pœnitentia caſtigat. Qua enim iſta ratione cohærent? Solvit quæſtionem dicens. Primum canonem eſſe S. Patris, ſecundum autem afferri ab eodem ut canonem Patrum priorum, ut eum ſciamus, non autem ut ſequamur, ac proinde manere firmum quod ipſe eo *Canone* 58. ſtatuit.

Similis quæſtio agitari poteſt circa *Canonem* 38. & 39. nam in primo fornicatoribus quadriennium pœnitentiæ imponitur, in altero vero iiſdem imponitur ſeptennis pœnitentia, quam quidem eodem modo, quo præcedentem, ſolvit Balſamon dicens, in uno Baſilium ipſum taxare pœnitentiam, in altero vero recitare taxatam a Patribus. Sed hæc interpretatio difficultate non caret, ut legenti utroſque hos canones, eoſque ſimul conferenti conſtabit, atque expendi in *Cler. Rom. lib. 1. diſp. 9. n. 17.* Ea forte melior reſponſio ſit, tempora pœnitentiæ poſſe aliter, & aliter determinari, ut non ſolum diverſe, ſed eodem tempore fuere a diverſis Eccleſiis determinata; niſi dicendum ſit incuria amanuenſium aliquid eſſe in ſcribendo, & reſcribendo hos canones omiſſum, quo omnis eorum diſcordia tolleretur.

Can. 78. Eadem autem forma obſervetur & in iis, qui duas ſorores in matrimonio accipiunt, etſi diverſis temporibus, ac proinde etiam hi ſeptenni pœnitentia curentur.

Can. 79. Ii autem, qui in ſuas novercas inſaniunt, ſunt eidem canoni obnoxii cui & ii qui in duas ſorores inſaniunt.

Can. 80. Patres polygamiam ſilentio prætermiſere, ut belluinam, & penitus ab hominum genere alienam. Nobis autem probatur eam majus eſſe fornicatione peccatum, & ideo conſentaneum eſt, ut ii canonibus ſubjiciantur, ut ſcilicet, poſtquam anno fleverint, & tribus ſubſtrati fuerint, ſic ſuſcipiantur. Hic iterum nodus: nam ſi majus eſt fornicatione peccatum, cur ſolis quatuor annis caſtigatur, fornicatio autem ſeptem annis? Id auget ſuſpicionem erroris in numero annorum ab exſcribentibus commiſſi.

Can. 81. Qui in barbarorum incurſione fidem in Chriſtum violarunt, factis Sacramentis gentilibus, & quibuſdam nefariis, quæ idolis magicis oblata ſunt, ab eis guſtatis, ii ſecundum leges a Patribus jam editas, & Canones diſpenſentur. Qui enim gravem neceſſitatem ex tormentis ſuſtinuerunt, & non ferentes labores ad negationem tracti ſunt, tribus annis ſint non recipiendi (deflentes extra Eccleſiam) *& in duobus audiant, & cum tribus annis ſubſtrati fuerint, ſic ad communionem admittantur. Qui autem ſine magna neceſſitate fidem in Chriſtum prodiderunt, & Dæmoniorum menſam attigerunt, & Græca Sacramenta jurarunt, tribus quidem annis ejiciantur*, (ideſt non admittantur intra Eccleſiam), *duobus audiant: poſtquam autem in ſubſtratione tribus annis oraverint, & in aliis tribus fidelibus ad orationem ſe ſubſtraxerint, ſic admittantur ad boni Communionem.* Is Canon videtur contrarius *Canoni* 73. in quo eos qui Chriſtum negant, ad perpetuam pœnitentiam, & fletum S. Pater damnavit. Sed forte ibi loquitur de iis qui expreſſe negarunt Chriſtum, inque ſua apoſtaſia, effecti tamquam Ethnici, perſtiterunt; hic autem de iis qui barbaris eas regiones incurrentibus, actum aliquem paganicum, & ſuperſtitioſum ex aliquo metu exercuerunt, & poſtea ſtatim reſipuerunt.

Can. 82. De iis etiam qui pejerarunt, ſi vi quidem, & neceſſitate juramenta tranſgreſſi ſunt, levioribus pœnis ſubjiciuntur, ut poſt ſex annos poſſint ſuſcipi. Qui autem ſine neceſſitate ſuam fidem prodiderunt, cum duobus annis defleverint, & duobus annis audiverint, & in quinto in ſubſtratione fuerint, & in duobus aliis ſine oblatione in orationis communionem ſuſcepti extiterint, ita tandem, condigna ſcilicet pœnitentia oſtenſa, in Corporis Chriſti communionem recipientur. At perjuros ſolum poſt decimum pœnitentiæ annum ad boni communionem admitti voluit *Can. 64.* cur ergo mitius hic eoſdem punit? Forte hic agit de perjuris qui ſponte confitentur, ibi vero de iis qui ex aliorum accuſatione fuere perjurii condemnati, ut interpretatur Balſamon.

Can. 83. Qui vaticinantur, & gentium conſuetudinem ſequuntur, & aliquos in ædes ſuas introducunt ad veneficiorum inventionem, & eorum expurgationem, cadant in Canonem ſexennii, & poſtquam anno defleverint, & anno audierint, in tribus annis ſubſtrati, & anno cum fidelibus conſiſtentes ſic admittantur. At ſeverior in præſtigiatores, veneficos, eoſque qui vates conſulunt, eſt cenſura *Canonis* 65. & *Canonis* 72. quibus tamquam homicidæ puniuntur pœna videlicet annorum viginti. Interpres putat eo duplici Canone puniri eos, qui ita illa faciunt, ut fidem negent, hic autem, qui ex errore aliquo, non abnegata fide, vaticiniis, & veneficiis dant operam. At cur id nec innuit quidem S. Pater, immo innuit oppoſitum, cum in hoc poſteriori canone agat de profitentibus hanc artem, alioſque in errorem inducentibus, in illis autem prioribus de iis qui tantum confitentur ſe præſtigias, & veneficium feciſſe, aut tradidiſſe ſe vatibus, ut futura prædiſcerent; quod certe minus eſt, quam illud primum. Cur demum S. Pater hos canones ſic in ſpeciem contrarios, ſic indiſtinctos miſit ad Amphilochium? Forte quæſtio ipſe, ac dubium, quod Amphilochius propoſuerat, declarabat reſponſionem ipſam, quam Baſilius Canone tradebat. Neſcio an probabilis ſit ea ſuſpicio, non omnes Canones eſſe Baſilii, ſed Baſilianis additos non Baſilianos.

Can. 84. Hæc autem omnia ſcribimus, ut pœnitentiæ eorum, qui deliquere, fructus probetur. Non enim hoc omnino tempore judicamus, ſed modum pœnitentiæ attendimus, ideſt non ſatis eſt nobis quod qui ad nos curandi veniunt, ſtatuto tempore maneant in locis pœnitentium, ſed inſpicimus, an præbeant ſigna veræ pœnitentiæ.) *Quod ſi aliqui a propriis moribus non facile avellantur, & carnis voluptatibus potius, quam Deo ſervire voluerint, vitamque ex Evangelio inſtitutam non admittant, nulla eſt nobis cum illis communis ratio. Nos enim in inobediente, & contradicente populo audire docti ſumus, ſervans ſerva animam tuam*: Ideſt ex Sacra Scriptura, qua redarguitur populus Hebræus inobediens, & contradicens, audimus, & docemur, ut ſervemus animas noſtras, nec eam, conniventes aliorum peccatis, amittamus.

Can. 85. & ult. Ne itaque cum eis perire eligamus, ſed grave judicium formidantes, & terribilem Dei retributionis diem præ oculis habentes, ne velimus una cum alienis peccatis perire &c. Sed & noctu, & interdiu, & publice, & privatim ipſis teſtificari debemus, cum eorum autem improbitatibus abire nolumus, eos quidem lucrifacere optantes, & a mali laqueo eripere. Sin autem hoc non poſſumus, ſtudeamus noſtras animas ab æterna condemnatione ſervare.

Hi ſunt Canones pœnitentiales attributi Magno Baſilio, quorum tamen aliqui, ut audiſti, non continent pœnitentias, quibus delicta curentur, ſed admonitionem aliquam ad id pertinentem, vel doctrinam morum, qualem forte nulli alii antiqui Canones magis diſtincte exhibent. Nunc afferam Gregorii Nyſſeni Canones.

§. V.

Canones S. Gregorii Nyſſeni.

Continentur hi in ea, quam S. Antiſtes ſcripſit ad Letojum Melitinæ Epiſcopum, epiſtola, a qua proinde eos excerpam, & numeris diſtinguam.

Can. 1. Si quis fidem in Chriſtum negavit, vel ad Judaiſmum, vel idolorum cultum, Manichaiſmum, vel aliquod aliud impietatis genus deſcrviſſe viſus ſit, qui voluntarie quidem ad id malum ſe contulit, deinde ſeipſum condemnavit, totum tempus vitæ ſuæ habet pœnitentiæ tempus. Numquam enim, ſi myſtica peragatur oratio, Deum una cum populo adorare dignus cenſebitur, ſed ſeorſum precabitur, a Sacramentorum autem communione omnino erit alienus, in hora autem ſui e vita exceſſus Sacramenti communionis erit particeps. Sin autem contigerit, ut is præter ſpem convaleſcat, & vivat, in eodem rurſus vivet judicio, myſticorum Sacramentorum uſque ad vitæ exitum expers.

Can. 2. Qui autem tormentis, & gravibus ſuppliciis excruciati (lapſi ſunt), *ii præſtituto tempore puniantur, ſanctis Patribus ſic in eos clementia uſis, tanquam non lapſa ſit anima, ſed corporis imbecillitas tormentis non reſtiterit. Quare menſura eorum, qui fornicatione peccarunt, & tranſgreſſio exorta vi, doloreque in converſione eodem ſpatio dimenſa eſt.* Ideſt prædicti, qui vi tormentorum victi tranſgreſſi ſunt, punientur, ut puniuntur fornicarii, nempe pœnitentia novem annorum, ut infra dicetur.

Can. 3. Qui autem ad præſtigiatores, vel vates abierunt, vel eos, qui per Dæmones ſe piacula quædam, & averſiones (nempe expulſationes malorum) *operaturos pollicentur, ii exacte interrogantur, & examinantur, utrum in fide in Chriſtum permanenter, a neceſſitate aliqua ad illud peccatum impulſi ſint, cum afflictio aliqua, vel intollerabilis jactura hunc illis animum indidiſſet, an omnino neglecto quod a nobis creditum eſt teſtimonio* (Fidei), *ad Dæmonum ſocietatem ſe contulerunt. Si enim ad Fidem infirmandam, & quod Deum eſſe non crederent, qui a Chriſtianis creditur, & adoratur, illud fecerunt, erunt ſcilicet tranſgreſſorum judicio obnoxii*; nempe curandi ut ii, de quibus Can. 1.

Can. 4. Sin autem intolerabilis neceſſitas aliqua, puſillo, & abjecto eorum animo ſuperato, eo deduxit falſa aliqua ſpe deceptos, ſimiliter erit & in ipſos clementia, inſtar eorum qui tormentis in tempore confeſſionis reſiſtere non potuerunt.

Can. 5. Poſtquam fuſe diſſeruit de malitia fornicationis, docuitque in ea contineri etiam injuriam aliquam late ſumptam, quia tamen in ea non eſt injuria ſtricte talis, ut in adulterio, nec tanta inordinatio, ut in aliis nefariis actibus luxuriæ, ita ſubdit: *Sed quia eorum, qui in fornicatione polluti ſunt, injuria aliqua* (nempe propria & ſtricta) *cum hoc peccato non eſt commiſſa, propterea duplum converſionis tempus iis præſcriptum eſt, qui in adulterio inquinati ſunt, & in aliis item vetitis malis, animalium initu, & rabie in maſculos: in iis enim peccatum duplicatur. Unum quidem in illicita, & nefaria voluptate. Alterum autem, quod in injuria, quæ fit alteri, conſiſtit.*

Can. 6. Eſt autem quædam differentia in ratione pœnitentiæ in iis, qui in hujuſmodi voluptatibus peccarunt. Qui enim ex ſe ipſa ad ſua manifeſtanda peccata impulſus, eſt, a

eo

eo quod ſua ſponte occultorum accuſator eſſe voluerit, ut qui jam morbo medicinam adhibere cœperit, & ſignum mutationis in id quod eſt melius, oſtenderit, in minoribus pœnis verſatur. Qui autem in malo deprehenſus eſt, vel propter aliquam ſuſpicionem, vel accuſationem non ſpontaneam convictus eſt, longius illi converſionis tempus datur, ut ipſe perfecte purgatus ſit ad Sacramentorum communionem admittatur.

Can. 7. *Qui in fornicatione polluti ſunt, in tribus quidem annis ab oratione* (& ab Eccleſia) *omnino expellantur: in tribus autem ſolius orationis participes: in tribus autem aliis cum iis, qui in converſione ſubſternuntur, precentur, & tunc ſint Sacramentorum participes.*

Can. 8. *In iis autem qui diligentia in converſione uſi fuerint, & vita oſtenderint, ſe eſſe emendatos, poteſt, is qui præeſt pro Eccleſiaſtica œconomia utilitate tempus auditionis contrahere, & celerius ad converſionem deducere; & rurſus hoc quoque tempus contrahere, & celerius communionem reddere, prout ſua probatione ejus qui curatur, ſtatum eſſe judicabit. Quemadmodum enim porcis margaritas projicere eſt vetitum; ita & pretioſa margarita privare eum, qui jam per alienationem a vitio, & purgationem bomo factus eſt, abſurdum eſt.*

Can. 9. *Quæ autem in adulterio, & in reliquis immunditia generibus* (nempe beſtialitate, & ſodomia, de quibus ſupra) *fit iniquitas, ut dictum eſt, eodem judicio punietur, quo fornicationis ſcelus, ſed tempore duplicabitur. In eo autem, qui curatur, affectio, & ſtatus conſiderabitur, ut dictum eſt de fornicario, ut vel citius, vel tardius ſit boni particeps.*

Inde deſcendit ad peccata quæ fiunt ex ira, & docet, quod quamvis ſcriptura non ſolum vulnera & cædes prohibeat, ſed etiam omne convicium, vel maledictum, tamen Patres ſolis cædibus pœnas ſtatuerunt, quas affert poſt diviſionem homicidii voluntarii, & involuntarii.

Can. 10. *Igitur in curatione voluntarii homicidii ter novem ſunt anni, novenario annorum numero in unoquoque gradu præfinito* (nam quartum gradum in diſtributione temporis is S. Pater omittit) *ut in perfecta quidem ſegregatione novem annorum tempore verſetur Pœnitens ab Eccleſia prohibitus* (en primus gradus fletus), *totidem autem annos in auditione permaneat, ſola doctorum, & ſcripturarum auditione dignus habitus* (en ſecundus gradus Auditionis), *in tertio autem novenario cum ſubſtratis in converſione orans* (en tertius gradus Subſtrationis) *ut perveniat ad communionem Sacramenti.*

Can. 11. *In eodem erit idem obſervandum ab eo qui Eccleſiam adminiſtrat, & pro ratione converſionis illi quoque pœnæ tempus minuatur, ut pro novem annis in unoquoque gradu, vel ſex vel ſeptem anni ſolum fiant, ſi pœnitentia magnitudo tempus vincat, & ſuperet correctionis ſtudio eos, qui in longo tempore præſtituto ſuſceptas a ſe maculas ſegniter eluunt.* Igitur ex hoc S. Doctore homicidia voluntaria viginti ſeptem annorum pœnitentia caſtigari debuerunt, aut annorum circiter viginti, ſi magnus eſſet fervor pœnitentis. Homicidia autem voluntaria non ſolum ea eſſe dicit ſupra, quæ fiunt ex meditatione animi, ſed etiam ea, quæ committuntur in rixa. Poſt hæc deſcendit ad curationem homicidii involuntarii, quod dicit illud eſſe, quod *caſu committitur ab eo qui alicui alteri rei ſtudium applicat.*

Can. 12. *Involuntarium autem venia quidem dignum, ſed non laudabile judicatum eſt. Hoc autem dixi, ut conſtet, quod etiamſi quis involuntarie fuerit in ſcelere homicidii, eum tanquam jam in profanum piaculum redditum a Sacerdotali gratia ejiciendum pronunciavit* Canon. Hæc eſt pœna homicidii etiam involuntarii nempe irregularitas, pœnitentia autem eſt eadem, ac fornicarii, nempe novem annorum; ſic enim ſubdit:

Can. 13. *Quantum autem eſt expiationis tempus ob ſimplicem fornicationem, tantum etiam recte habere exiſtimatum eſt in iis, qui cædem involuntariam feciſſent, ſcilicet in iis quoque pœnitentis voluntate examinata, ut ſit fide quidem digna converſio, non ſervetur annorum numerus, ſed temporis prolixitate reſecata ad Eccleſiæ reſtitutionem, & boni participationem compendio deducatur.*

Can. 14. *Si quis autem tempore non expleto a Canonibus præſtituto vita excedat, jubet Patrum clementia, ut effectus Sacramentorum particeps fiat, nec viatico vacuus ad extremam illam, & longam peregrinationem mittatur. Sin autem poſtquam Sacramenti particeps factus fuerit rurſus ad vitam reverſus ſit,* (ideſt periculum evadat, & convaleſcat) *ſtatutum tempus expectet in illo gradu exiſtens, in quo erat ante communionem illi ex neceſſitate datam.*

Poſtea deſcendit ad curanda peccata avaritiæ; quibus medendis nullum pœnitentialem canonem conditum a Patribus fuiſſe, miratur, cum ea ſit ex Apoſtolo *ad Epheſ.* 5, quædam idololatria. Ipſe autem ex pœnitentia aliorum delictorum, & ex Scriptura docet, qua ſint hæc peccata ratione curanda.

Can. 15. *Dividitur furtum in latrocinium, ſeu deprædationem, & in murorum* (& ſepulchrorum ut antea dicit) *effoſſionem. Idem autem utriuſque eſt inſtitutum, videlicet aliena auferre: in animo autem ipſorum magna eſt inter ſe differentia, Latro enim etiam homicidium, ad id quod ſtudet aſſequi, aſſumit, ad id paratus, & armis & copiis & opportunitate loci; ideoque is homicidarum judicio ſubjiciatur, ſi per pœnitentiam ad Dei Eccleſiam reverſus fuerit.* Igitur hujuſmodi latronibus paratis committere homicidium voluit is Sanctus Pater viginti ſeptem annorum pœnitentiam in eos tres gradus, Fletus, Auditionis, & Subſtrationis diviſam imponi.

Can. 16. *Qui autem latenti ablatione ſibi alienum uſurpat, deinde per enunciationem peccatum ſuum Sacerdoti aperuerit, vitii ſtudio in contrarium mutato, ægritudinem curabit, videlicet largiendo quæ habet, pauperibus, ut dum quæ habet profundit, ſe ab avaritiæ morbo liberum aperte oſtendat.*

Can. 17. *Sin autem nihil aliud præterquam ſolum corpus habeat, jubet Apoſtolus per laborem corporalem ei morbo mederi, ſic dicens: qui furatur non amplius furetur, ſed potius laboret bonum operans, ut poſſit ei largiri, qui indiget.*

Can. 18. *Sepulchrorum effoſſio ipſa quoque dividitur in id quod veniam meretur, & id quod non meretur. Si enim mortuorum parcens religioni, & tectum corpus intactum relinquens, ut nec ſoli oſtendatur turpitudo corporis, lapidibus aliquot ex iis, qui ante ſepulchrum projecti ſunt, ad aliquod opus conſtruendum uſus eſt, ne hoc quidem eſt laudabile, ſed ut eſſet dignum venia, effecit conſuetudo, quando ad aliquid melius, & Reipublicæ utilius materia traducta ſit, ſed carnis in terram redactæ pulverem perſcrutari, & oſſa movere ſpe lucrandi aliquem ex defoſſis ornatum, id eodem judicio condemnatum eſt, quo ſimplex fornicatio; quemadmodum ſupra dictum eſt, conſiderante ſcilicet œconomo, ſeu diſpenſatore, & æſtimante ex ipſa vita ejus qui curandus eſt, quæ medicina ſit adhibenda, ut ſpatium a Canonibus præſtitutum poſſit contrahere.*

Can. 19. *Sacrilegium autem* (quo aufertur quod Deo ſacratum eſt) *in antiqua quidem Scriptura* veteris Teſtamenti, *ne cædis quidem condemnatione viſum eſt tolerabilius. Similiter enim, & qui cædis convictus erat, & qui res Deo dicatas abſtulerat, lapidationis ſupplicium ſubibat*-(ideſt Sacra Scriptura æque punit homicidam, ut eum qui aufert rem Deo ſacram, ut patet in Achaz, qui ex ſpoliis Hiericho, quæ erant Deo ſacrata, aurum, veſteſque abſtulit). *In Eccleſiaſtica autem conſuetudine de pœnæ gravitate neſcio quomodo aliquid detractum, & eo lenitatis deſcenſum eſt, ut illius morbi exiſtimaretur tolerabilius piaculum. In minori enim tempore quam adulterium, a patrum traditione pœnam ſuſceperunt.* Ideſt non ſolum non punitur, ut homicidium, pœnitentia annorum 20. ſed neque, ut adulterium, pœnitentia annorum 18. ſed pœna minori.

Can. 20. & *ult. Utique autem hoc in ſupplicii genere ante omnia videndum eſt, qualis ſit ejus qui curatur, affectio, & non æſtimare, tempus ad curationem, & remedium ſufficere* (*quæ enim fuerit ex tempore medicina?*) *Sed ejus qui convertitur, & curatur, animum, & inſtitutum*; nempe in foro pœnitentiæ, in quo non intenditur ſola vindicta delicti, ſed delinquentis emendatio, & ſanitas; non ſufficit, quod qui deliquit, tanto tempore puniatur: nam tempus, & duratio pœnæ non ſanat, ſed eſt attendenda pœnitentis diſpoſitio, ut eo modo curetur, ea pœnitentia aſpera, vel miti, longa, vel brevi exerceatur, quæ illi utilior erit ad emendationem; qui, ut non ſemel dixi, & millies dicam, eſt Canon pœnitentialis veriſſimus, & certiſſimus, ex quo ea pœnitentia injungatur pœnitenti, quæ vulnus nec exaſperet, nec diſſimulet, & vulneratum ſanet; idque ſolum intenderunt Patres per hos Canones Pœnitentiales; & ideo tam ſæpe monuerunt, debere Præſidem hujus fori uno velut oculo leges *aſpicere, altero Pœnitentem, & earum rigorem temperare, cum is ſanatus appareat.*

CAPUT III.

Canones Pœnitentiales aliquorum Conciliorum.

§. I.

Canones Pœnitentiales Concilii Illiberitani.

De hoc Concilio magnum inter Scriptores diſſidium, cum aliqui uno tempore, alii alio celebratum illud aſſerant; aliqui unum numerum canonum, alii majorem ei attribuant; aliqui uno modo, alio interpretentur alii; aliquis ejus auctoritatem elevent, alii attollant, alii nutantem firment, ut plerique recentiores, & præſertim Card. de Aguirre in ſua *Collect. maxima tom.* 1. *pag.* 268. *edit. Rom.* De tempore prima controverſia eſt; nobis autem pro re præſenti ſatis eſt hoc ſcire quod eſt ſatis certum, celebratum ab Hiſpanis Patribus hoc fuiſſe ſub initium ſæculi quarti aliquot annis ante Nicænum, & ut videtur, paulo ante Arelatenſe 1.

Circa canones eos afferam tantum qui pœnas ſeu pœnitentias ſtatuunt, quique citra controverſiam huic Concilio attribuuntur. Non eſt autem *is* locus agendi de ejus auctoritate, cum hic conſtituerim docere tantum, qui fuerint, non vero quanti habiti fuerint horum temporum Canones Pœ-

Pœnitentiales. Hujus autem Concilii doctrina non in canones, ſed in capita, quæ tamen Canones ſunt, fuit digeſta.

Cap. 1. *Placuit, ut quicumque poſt fidem Baptiſmi ſalutaris adulta ætate ad templum idoli idolatraturus acceſſerit, & fecerit quod eſt crimen capitale* (nempe principale, quale eſt ſacrificium idolo factum) *nec in fine eum ad communionem ſuſcipere*. Hic magna controverſia eſt, an Patres prohibentes hunc ſuſcipi, vel in fine vitæ, ad communionem, eum ſolo Euchariſtiæ viatico fraudari voluerint, an etiam abſolutione ſacramentali. Communiter in his Conciliis *ſuſcipere ad communionem* eſt idem, ac *non negare*, ſeu *reddere alicui ſocietatem fidelium*, & *non ſuſcipere* eſt idem, ac *negare hanc ſocietatem*, ac proinde omnem uſum Sacramentorum. Igitur utrumque Sacramentum hic negant Patres, ſi his vocibus uſi ſunt, ut communiter uſurpari ſolebant. Quia vero hæc verba poſſunt etiam ſuſcipere mitiorem interpretationem, itaut ſola negatur communio Euchariſtiæ; & Patres, cum poſſunt, ſic explicari debent, ut ſenſum faciant magis conſonum communi Eccleſiæ doctrinæ, dicendum eſt, in hoc & in aliis, quos infra afferam, canonibus ſolam ab eis negari Euchariſtiæ communionem. Imo quia hoc ipſum receptum non fuit ab Eccleſia, quæ, ut infra dicam, & oſtendi in Cler. Rom. *lib.* 1. *diſput.* 4. utrumque Sacramentum moribundis vere pœnitentibus conferri ſemper voluit, forte per prædicta verba fuit aliis apoſtatis ea ſola communio denegata, quæ erat plena communio, plena pax cum Eccleſia, quæ magnis peccatoribus utcumque utroque Sacramento refectis negabatur etiam in morte, quatenus, ſi convaluiſſent ab infirmitate ſua, ingredi deberent ſtadium pœnitentiæ, & gerere ſe tanquam ejectos, & ab uſu Sacramentorum exclusos.

Cap. 2. *Flamines qui poſt fidem lavacri, & regenerationis ſacrificaverint, eo quod geminaverint ſcelera, accedente homicidio, vel triplicaverint facinus cohærente mœchia, placuit, eos nec in fine accipere communionem*. Hic eruditi Interpretes dicunt, agi de iis Gentilium Sacerdotibus, qui flamines vocabantur, qui poſt converſionem, & Baptiſmum ad vomitum redierant, & ad ſuum munus, quod erat diis immolare initio ludorum, & publicis ludis præeſſe, in quibus homicidia, & adulteria, aliaque hujuſmodi obſcœna committebantur, quorum proinde reatus ad eos redundabat: vel agi de iis Sacerdotibus qui pariter poſt ſanctum lavacrum, quo erant expiati, redierant ad ſua ſacrificia, iſi quibus carnes humanæ offerebantur idolis, & virgines antequam mactarentur, ab ipſis Sacerdotibus conſtuprabantur non ſine culpa mœchiæ, cum Sacerdotes uxorati eſſent. Niſi forte hæc vox mœchia ſumenda ſit in lata ſignificatione pro quovis illicito concubitu, quomodo uſurpari eam poſſe docet Auguſt. *lib.* 2. *ſuper Exod. cap.* 71. Igitur hi Sacerdotes ex his tribus criminibus, vel ex ſingulis, ut alii interpretantur, cum parva aliqua mutatione verborum hujus capitis, tota vita, inque ipſa morte privantur communione prædicta.

Cap. 3. *Item flamines qui non immolaverint, ſed munus tantum dederint, eo quod ſe funeſtis abſtinuerint ſacrificiis, placuit in fine præſtari eis communionem: facta tamen legitima pœnitentia. Item ipſi, ſi poſt pœnitentiam fuerint mœchati, placuit, ulterius, eis non eſſe dandam communionem, ne luſiſſe de Dominica communione videantur*. Hic nomine muneris intelligunt aliqui pecuniam, vel tale aliquid datum perſecutoribus ad redimendam corporis, & vitæ vexationem. Hoc autem dare ad hunc finem culpa vacat, & ſupra definit Petrus Alexandrinus *Can.* 12. non igitur puniendum erat, niſi forte cauſa aliqua nobis incomperta id eo tempore illicitum fecit. Aliqui ea voce intelligunt munus aliquod datum idolo, vel ethnico Sacerdoti ad ſumptus ſacrificiorum, quod certe erat illicitum, & puniendum. Alii demum, nomine muneris ſignificari dicunt ludos publicos, quos hi flamines exhibuerant, ſed ſine ſacrificio, & ideo minus puniuntur.

Cap. 4. *Item flamines, ſi fuerint catechumeni, & ſe a ſacrificiis abſtinuerint, poſt triennii tempora placuit ad baptiſmum admitti debere*. Putarunt Patres, flamines quos experti fuerant parum conſtantes, eſſe diutius probandos, nempe toto triennio, cum reliqui poſt biennii catechumenatum baptizarentur. Igitur ſi flamines intra triennium ad ſua impia ſacrificia relapſi fuiſſent, nec eo elapſo poterant baptizari, quamvis eos ſui delicti pœniteret.

Cap. 5. *Si qua domina furore zeli accenſa* (nempe zelotypiæ ſtimulis percita) *flagellis verberaverit ancillam ſuam, ita, ut intra tertium diem animam cum cruciatu effundat, eo quod incertum ſit, voluntate, an caſu occiderit: ſi voluntate, poſt ſeptem annos; ſi caſu, poſt quinquennii tempora, acta legitima pœnitentia, ad communionem placuit admitti. Quod ſi intra tempora conſtituta fuerit infirmata, accipiat communionem*. Quæ diceretur pœnitentia legitima, nempe peragenda ſecundum canones tum eo tempore, quod dicebatur tempus pœnitentiæ, ecuſat aa Burch. *lib.* 19. & dicetur infra.

Cap. 6. *Si quis vero maleficio interficiat alterum, eo quod ſine idololatria perficere ſcelus non potuit, nec in fine impertiendam eſſe communionem*. Nempe illam plenam pacem, & reconciliationem cum Eccleſia, de qua dictum cap. 1. hujus Synodi. Maleficium autem, quod punitur, erat opus artis magicæ continens adorationem idolo exhibitam.

Cap. 7. *Si quis forte fidelis poſt lapſum mœchiæ, acta per tempora conſtituta legitima pœnitentia, denuo fuerit fornicatus, placuit eum nec in fine habere communionem*. Oſtendi autem in Cler. Rom. *lib.* 1. *diſ.* 5. nunquam potuiſſe relapſis negari in morte Sacramentalem abſolutionem. Qui ergo hos Patres erraſſe negabit, infligi hic ab eis dicet ſolam pœnam negatæ Euchariſticæ communionis; imo ſolam pœnam negatæ Eccleſiaſticæ, & plenariæ reconciliationis, ut ſupra dictum eſt?

Cap. 8. *Item fœminæ, quæ nulla præcedente cauſa reliquerint viros ſuos, & alteris ſe copulaverint, nec in fine accipiant communionem*, ſi videlicet (ut addit Burchardus *lib.* 9. *cap.* 62.) *in hoc permanere voluerint*.

Cap. 9. *Item fidelis fœmina, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & alterum ducit, prohibeatur, ne ducat: ſi autem duxerit, non prius accipiat communionem, quam is, quem reliquerit, de ſæculo exierit, niſi neceſſitas infirmitatis dare compulerit*.

Conceditur ei communio poſt mortem relicti conjugis, quia tunc illa poterat alteri nubere, & contrahere verum matrimonium.

Cap. 10. *Si ea quam catechumenus reliquit, duxerit maritum, poteſt ad fontem lavacri admitti prædictus catechumenus. Hoc & circa fœminas catechumenas erit obſervandum. Quod ſi fuerit fidelis, quæ ducitur ab eo qui uxorem inculpatam reliquit, & ſcierit, eum habere uxorem, quam ſine cauſa reliquit, placuit huic nec in fine dari communionem*. In prima parte canonis agitur de eo qui uxorem alteri junctam repetere non poteſt, aut ea cauſa, ſi qua eſt, non debet, & is admittitur ad Baptiſmum. In Secunda parte agitur de ea, quæ nupſit illegitime, & hæc ejicitur.

Cap. 12. *Mater vel pater, vel quælibet fidelis, ſi lenocinium exercuerit, eo quod alienum vendiderit corpus, vel potius ſuum, placuit eam nec in fine accipere communionem*. Dicit *ſuum*, quia corpus filii eſt veluti corpus parentum.

Cap. 13. *Virgines quæ ſe Deo dedicaverunt, ſi pacta prodiderint virginitatis, atque eidem libidini inſervierint, non intelligentes quid amiſerint, placuit nec in fine dandam eis eſſe communionem. Quod ſi ſemetipſas pœnituerit, quod infirmitate corporis lapſæ fuerint, & tota tempore vitæ ſuæ egerint pœnitentiam, & abſtinuerint ſe a coitu, eo quod lapſæ potius videantur, placuit eas in fine communionem accipere debere*. In prima parte Canonis agitur de illis, quæ lapſæ non reſipuerint ſtatim, ſed diu vel etiam uſque ad mortem in peccato ſuo, & mala vita perſtitere; in ſecunda vero de illis quæ ex fragilitate lapſæ ſtatim ſurrexerunt, & perpetuam poſt pœnitentiam peregerunt.

Cap. 14. *Virgines quæ virginitatem ſuam non cuſtodierint, ſi eoſdem, qui eas violaverunt, acceperint, & invenerint maritos, eo quod ſolas nuptias violaverint, poſt unius anni pœnitentiam reconciliari debebunt; vel ſi alios cognoverint viros eo quod mœchatæ ſint, placuit per quinquennii tempora, acta legitima pœnitentia, admitti eas ad communionem*. In prima parte Canonis agitur de puellis, quæ a ſoluto violari ſe permiſerant non violantes jus alterius, ſed ſolum dehoneſtantes ſe ipſas, & ſuas futuras nuptias; in ſecunda vero parte agitur de illis, quæ cognoverant alienum virum, nempe junctum matrimonio, ac proinde ſunt in mœchiam lapſæ.

Cap. 15. *Propter copiam puellarum, gentilibus minime in matrimonium dandæ ſunt virgines Chriſtianæ, ne ætas in flore tumens in adulterio reſolvatur animæ*. Ideſt, copia puellarum non debet efficere, ut earum cum ethnicis matrimonia permittantur.

Cap. 16. *Hæreticis qui errant ab Eccleſia Catholica, nec ipſis Catholicas dandas puellas; ſed neque Judæis, neque Hæreticis* (alii legunt *Schiſmaticis*, nam de Hæreticis dicitur initio capitis) *dari placuit, eo quod nulla poſſit eſſe ſocietas Fidelis cum infideli: Si contra interdictum fecerint parentes, abſtinere per quinquennium placet*, nempe manere per quinquennium excommunicatos. Forte eadem pœna caſtigandi erant, qui præcedentem *Canonem* 15. violaſſent, quamvis ibi de pœna nihil dicatur.

Cap. 17. *Si qui forte Sacerdotibus idolorum filias ſuas junxerint, placuit nec in fine eis dandam eſſe communionem. Siquidem puellæ his nuptæ in ingens periculum deſerendi veram religionem conjiciebantur*.

Cap. 18. *Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, ſi in miniſterio poſiti detecti fuerint, quod ſint mœchati, placuit, & propter ſcandalum, & propter nefandum crimen, nec in fine eos communionem accipere debere*. Hic nomine mœchiæ ſignificari ab his Patribus copulam quamlibet illicitam, dicunt aliqui, nec ſine fundamento, ut ſupra innui.

Cap. 20. *Si quis Clericorum detectus fuerit uſuras accipere, placuit degradari, & abſtinere. Si quis etiam laicus accepiſſe probatur uſuras, & promiſerit correptus, jam ceſſaturum, nec ulterius exacturum, placet ei veniam tribui, ſi vero in ea iniquitate duraverit, ab Eccleſia ſciat ſe eſſe projiciendum*.

Cap. 21. *Si quis in civitate poſitus tres Dominicas ad Eccleſiam non acceſſerit, tanto tempore abſtineat, ut correptus eſſe videatur*. Ideſt, ut conſtet ejus culpam non diſſimulari, ſed corrigi. In eos autem qui ruri habitabant, non

animadverterunt Patres, quia cum tempore perſecutionum pauciſſimæ in agris, aut pagis eſſent Eccleſiæ, non poterant hi facile adire.

Cap. 22. *Si quis de Catholica Eccleſia ad hæreſim tranſitum fecerit, rurſuſque ad Eccleſiam recurrerit, placuit hic pænitentiam non eſſe denegandam, eo quod cognoverit peccatum ſuum: qui etiam decem annis agat pænitentiam, cui poſt decem annos præſtari communio debet. Si vero infantes fuerint tranſducti, quod non ſuo vitio peccaverint, incunctanter recipi debent.*

Cap. 30. *Subdiaconum eum ordinari non debere, qui in adoleſcentia ſua fuerit mœchatus, eo quod poſtmodum per ſubreptionem ad altiorem gradum non ſit promovendus.* (qui enim non confeſſus mœchiam ordinabatur, nec illam confitebatur poſtea, & ſic illigitime ad Diaconatum aſcendebat. V. cap. 76.) *ſi autem aliqui in præteritum ordinati, amoveantur.*

Cap. 31. *Adoleſcentes, qui poſt fidem lavacri Salvatoris fuerint mœchati, cum duxerint uxores, acta legitima pænitentia, placuit ad communionem eos debere admitti;* ideſt ſi reſilientes a vaga, & nefaria libidine caſtum connubium contraxerint, ne ſi ſoluti maneant, relabantur, poſt legitimam pœnitentiam, admittantur. Quamvis enim pœnitentes deberent abſtinere conjugio, contrahere tamen permittebantur, cum continere ſe non poterant.

Cap. 32. *Si qui gravi lapſu in ruinam mortis inciderit* (ideſt in mortis articulum, ſeu periculum) *placuit agere pænitentiam non debere ſine Epiſcopi conſultu, ſed potius apud Epiſcopum agat. Cogente tamen infirmitate non, eſt Presbyterorum, aut Diaconorum communionem talibus præſtare debere, niſi eis juſſerit Epiſcopus.* Hinc ſumitur argumentum, nomine *communionis* in hac Synodo ſignificari, aut actionem tradendi Euchariſtiam, aut abſolvendi ab Eccleſiaſticis cenſuris, vel pœnis, & reconciliandi cum Eccleſia, quam etiam Diaconi præſtare poterant, & præſtabant aliquando moribundis.

Cap. 33. *Placuit in totum prohibere Epiſcopis, Presbyteris, Diaconibus, & Subdiaconibus poſitis in miniſterio, abſtinere ſe a conjugibus ſuis, & non generare filios: quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur.*

Cap. 37. *Eos qui a ſpiritibus immundis vexantur, ſi in fine mortis fuerint conſtituti, baptizari placet; ſi vero fideles fuerint, dandam eis eſſe communionem. Prohibendum etiam, ne lucernas hi publice accendant; ſi facere contra interdictum voluerint, abſtineant a communione.* In prima parte canonis agitur de catechumenis energumenis, eoſque debere in morte baptizari, dicitur. In ſecunda parte agitur de energumenis baptizatis, quos in morte Sacramento refici debere, dicitur. In tertia agitur de Clericis energumenis, quibus ſub pœna excommunicationis prohibetur accendere Templi luminaria.

Cap. 40. *Placuit prohiberi, ut cum rationes ſuas accipiunt poſſeſſores, quicquid ad idolum datum fuerit, acceptum non ferant; ſi vero poſt interdictum fecerint, per quinquennii ſpatia temporis a communione eſſe arcendos.* Sumptus in honorem idoli factos ab œconomis, non eſſe acceptos ferendos a Dominis, hoc Canone decernitur, ne aliquem honorem diis falſis tribuiſſe viderentur.

Cap. 43. *Admoneri placuit fideles, ut quantum poſſint, prohibeant, ne idola in domibus ſuis habeant: ſi vero vim metuunt ſervorum, vel ſeipſos puros conſervent* (nec ea colentes, nec eorum cultum ullo ſigno approbantes). *Si non fecerint, alieni ab Eccleſia habeantur.*

Cap. 44. *Quæ fuerit aliquando meretrix, & poſtea habuerit maritum, ſi poſtmodum ad credulitatem* (ſcilicet ad fidem) *venerit, incunctanter placuit eſſe recipiendam.*

Cap. 45. *Qui aliquando fuerit catechumenus per infinita tempora* (nempe multo tempore, ſeu incerto, ut aliqui exponunt) *& nunquam ad Eccleſiam acceſſerit* (ſcilicet poſtea ut baptizaretur) *ſi eum de clero quiſquam agnoverit, voluiſſe eſſe Chriſtianum, aut teſtes aliqui extiterint fideles, placuit ei baptiſmum non negari, eo quod in veteri homine deliquiſſe videatur*, quia videlicet per hanc ſuam negligentiam, vel inconſtantiam peccavit ante baptiſmum: peccata autem ante baptiſmum commiſſa facile remittebantur.

Cap. 46. *Si quis fidelis apoſtata per infinita tempora ad Eccleſiam non acceſſerit, ſi tamen aliquando fuerit reverſus, nec fuerit idololatra* (ideſt receſſerit quidem a Religione chriſtiana, ſed poſtea manſerit nec Chriſtianus, nec idololatra) *poſt decem annos placuit eum communionem accipere.*

Cap. 47. *Si quis fidelis habens uxorem, non ſemel, ſed ſæpe fuerit mœchatus, in fine mortis eſt conveniendus. Quod ſi ſe promiſerit ceſſaturum, detur ei communio. Si reſuſcitatus*, ideſt morbo mortali liberatus *rurſus fuerit mœchatus, placuit ulterius eum non ludere de communione pacis*, ſeu ut habet Burchar. *lib. 9. cap. 67.* hunc canonem afferens, *placuit ulterius non illudere alios de communione pacis.* Quibus ultimis duobus verbis confirmatur quod initio dixi, hoc concilio nomine communionis ſignificari plenam cum Eccleſia reconciliationem, & reſtitutionem pacis cum ea.

Cap. 49. *Admoneri placuit poſſeſſores, ut non patiantur fructus ſuos, quos a Deo percipiunt cum gratiarum actione, a Judæis benedici, ne noſtram irritam, & infirmam faciant benedictionem. Si quis poſt interdictum facere uſurpavit, penitus ab Eccleſia abjiciatur.*

Cap. 50. *Si vero quis, Clericus fuerit ſive fidelis, qui cum Judæis cibum ſumpſerit, placuit, eum a communione abſtineri, ut debeat emendari.*

Cap. 51. *Ex omni hæreſi qui ad nos fidelis venerit, minime eſt ad Clerum promovendus, vel, ſi qui ſunt in præteritum ordinati, ſine dubio deponantur.*

Cap. 52. *Si qui inventi fuerint libellos famoſos in Eccleſia ponere, anathematizentur.*

Cap. 54. *Si qui parentes fidem fregerint ſponſaliorum, triennii tempore abſtineant ſe a communione.* (Sponſalia olim ſine parentum conſenſu non celebrabantur, ut Paulus docet *lib.* 35. ad edictum in *lib. 7. de* Sponſal.) *Si tamen iidem ſponſus, vel ſponſa in illo gravi crimine fuerint deprehenſi, excuſati erunt parentes. Si vero in eodem fuerint vitio, & polluerint ſe conſentiendo, ſuperior ſententia ſervetur.* Ideſt ſi iidem parentes filii ſponſalia infringentibus conſenſerint, triennio maneant excommunicati.

Cap. 55. *Sacerdotes qui tantum ſacrificantium coronam portant, nec ſacrificant, nec de ſuis ſumptibus aliquid idolis præſtant, placuit, poſt biennium accipere communionem*: Aliqui fideles, ut hic notat Gonzalez, poſt baptiſmum Sacerdotia Gentilium obibant, vel ambitione, vel neceſſitate, unde eos vocat idem Concilium *cap. 2. & 3. Flamines*. Non omnes autem Sacerdotes ſacrificabant, ſed aliqui adſtabant hoſtiæ, & aræ, & quidam coronati, hique hic puniuntur.

Cap. 56. *Magiſtratum vero, anno uno, quo agit duumviratum, prohiberi placet, ut ſe ab Eccleſia cohibeat.* Munia aliquot quamvis publica, & honorifica, ſi præſertim gravia eſſent, & oneroſa propter ingentes ſumptus, non ſolum permiſſa fuere Chriſtianis, ſed juſſa ab Ethnicis Principibus. Inter hæc munia, ſeu Magiſtratus, erat duumviratus, ad quem ſpectabat præbere publicos ludos; & quamvis, cum ederentur, multa ſuperſtitioſa fierent, dicunt aliqui permiſſum ab hoc Concilio fuiſſe, ut Chriſtiani neceſſitate cogente gererent hunc magiſtratum, & hos ludos exhiberent, ac ſolum prohibitos fuiſſe, eo tempore magiſtratus, qui uno anno explebatur, accedere ad Eccleſiam. Verum honori hujus Concilii magis conſulet, qui prohibitum quidem ab eo hunc eorum acceſſum ad Eccleſiam dicit, eam tamen permiſſionem negat, cum eam is Canon nec contineat, nec ſupponat. Non enim qui Chriſtianum hominem arcet ab Eccleſia, dum fungitur aliquo munere, functionem ei permittit, quin potius prohibet, eumque ea ſegregatione punit. Quod ipſum dixerim de Sacerdotio Flaminum, quod permiſſum retineri, aliqui forte non bene colligunt ex hujus Synodi *cap. 2. & 3.* quibus potius prohibetur, cum illa utroque eo capite puniantur, a quibus hoc profanum Sacerdotium non videtur ſeparari potuiſſe.

Cap. 57. *Matronæ, vel earum mariti veſtimenta ſua ad ornandam ſæculariter pompam non dent, &, ſi fecerint, triennii tempore abſtineantur.* Nomine autem *pompæ* ludos circenſes fuiſſe appellatos indicat Sueton. in Claud. cap. 11. & alii.

Cap. 59. *Prohibendum, ne quis Chriſtianus, ut Gentilis ad idolum Capitolii ſacrificandi cauſa, aſcendat, & videat: quod ſi fecerit, pari crimine teneatur: ſi fuerit fidelis poſt decem annos, acta pænitentia, recipiatur.* Capitolium, cujus hic fit mentio, eſt quodlibet templum inſtar Capitolii Romani in aliis civitatibus celſiori loco ædificatum, in quo publica ſacrificia offerri ſolebant, ſicut, & Palatii vox uſurpatur pro celſioribus, amplioribuſque domibus, quamvis initio ſolum Imperatoris Romani domum in Palatino monte ædificatam ſignificaret, ut hic obſervat Binius ex Baron. in *Notis ad Martyrol. Rom.*

Cap. 60. *Si quis idola fregerit, & ibidem fuerit occiſus, quia in Evangelio non eſt ſcriptum, nec invenitur ab Apoſtolis unquam factum, placuit, eum in numerum non recipi martyrum.* Novum id genus pœnæ fuit, quæ mortuos pertingeret, quos non eſſe honorandos, ut Martyres, hæc Synodus decernit. Quamvis non tam pœna fuit hæc iis inflicta qui mortui erant, quam eruditio viventium, ne ſimilia facerent, quibus Ethnici irritarentur, & perſecutiones in Chriſtianos excitarent, ut non ſemel accidit ex inconſulto aliquorum fervore, aut ambitione, aut etiam amore lucri. Non enim defuerunt ex Chriſtianis (ut innuit S. Auguſt. *in breviculo collationum 3. diei cap. 61.*) homines facinoroſi, aut ære alieno gravati, aut deſides, qui hæc faciebant in Gentiles, eorumque ſacra, ut in carcerem conjecti, ibi alerentur uſque ad delicias, & ditarentur etiam pietate & aleemoſynis Chriſtianorum. Ut hujus mali occaſio tolleretur, docerenturque fideles, non eſſe hujuſmodi auſis imprudentibus turbandam Eccleſiæ pacem, ſtatuit hæc Synodus, ne martyres haberentur, qui ad idolorum Statuas infringendas, quod nec Chriſtus faciendum eſſe docuit, nec factum fuerit ab Apoſtolis, proſilirent, & ob id ab Ethnicis necarentur.

Cap. 61. *Si quis poſt obitum uxoris ſuæ ſororem ejus duxerit, & ipſa fuerit fidelis, quinquennio a communione placuit abſtineri, niſi forte dari pacem velocius, neceſſitas coegerit in-*

firmi-

Digitized by Google

firmitatis. Ea verba, *& ipſa fuerit fidelis*, fuerunt adjecta, quia ſi ea gentilis fuiſſet, ex geminato ſcelere major pœna fuiſſet infligenda.

Cap. 62. *Si auriga, aut pantomimi credere voluerint, placuit, ut prius artibus ſuis renuncient* (illi ſiquidem ludis circenſibus in honorem Deorum celebratis præſtare operam ſuam cogebantur, hi præter aliquam ſuperſtitionem, qua ipſi quoque Deorum facta repræſentantes, vel ludicra in honorem Deorum exhibentes inficiebantur, obſcœnæ populi voluptati ſerviebant.) *Quod ſi facere contra interdictum tentaverint, projiciantur ab Eccleſia.*

Cap. 63. *Si qua mulier per adulterium, abſente ſuo marito conceperit, idque poſt facinus occiderit, placuit ei, nec in fine dandam eſſe communionem eo quod geminaverit ſcelus.*

Cap. 64. *Si qua mulier uſque in fine mortis ſuæ cum alieno fuerit viro mœchata, placuit nec in fine dandam ei eſſe communionem. Si vero eum reliquerit, poſt decem annos accipiat communionem, acta legitima pœnitentia.*

Cap. 65. *Si cujus Clerici uxor fuerit mœchata, & ſciat eam maritus ſuus mœchari, & eam non ſtatim projecerit* (& per hoc conſentire viſus fuerit) *nec in fine accipiat communionem, ne ab his, qui exemplum bonæ converſationis eſſe debent, videantur magiſteria ſcelerum procedere.*

Cap. 66. *Si quis privignam ſuam duxerit uxorem, eo quod ſit inceſtus, placuit nec in fine dandam eſſe ei communionem.*

Cap. 67. *Prohibendum, ne qua fidelis, vel catechumena, aut comicos, aut viros ſcenicos habeat. Quæcunque hoc fecerit, a communione arceatur.* Cum his contrahi matrimonia noluerunt, qui non ſolum infamia laborabant, ſed ſuperſtitione etiam, ut erat infelicitas eorum temporum, infici ſolebant, ut dicebam ſupra.

Cap. 69. *Si quis forte habens uxorem ſemel lapſus fuerit, placuit, eum quinquennio agere pœnitentiam, & ſic reconciliari, niſi neceſſitas infirmitatis coegerit ante tempus dare communionem. Hoc & circa fœminam obſervandum.*

Cap. 70. *Si conſcio marito fuerit mœchata uxor, placuit nec in fine dandam ei eſſe communionem*, (nempe in pœnam lenocinii, cujus reus eſt maritus, quo conſcio uxor mœchatur) *Si vero eam reliquerit, poſt decem annos accipiat communionem, ſi eam, cum ſciverit adulteram, aliquo tempore in domo ſua retinuit*, tanquam ei conſentiens, ac proinde mœchiæ pœna dignus.

Cap. 71. *Stupratoribus puerorum, nec in fine dandam eſſe communionem.*

Cap. 72. *Si qua vidua fuerit mœchata, & eundem poſtea habuerit maritum, poſt quinquennii tempus acta legitima pœnitentia, placuit eam communioni reconciliari. Si alium duxerit, relicto illo* (eumque infidelem) *nec in fine dandam ei eſſe communionem; vel ſi fuerit ille fidelis, quem accepit, communionem non accipiat, niſi poſt decem annos acta legitima pœnitentia, niſi infirmitas coegerit velocius dare communionem.* Hic mœchia late accipitur pro fornicatione ſimplici, non agitur de vidua peccante cum ſoluto, quem proinde poſtea maritum habet: niſi velis eam peccaſſe cum uxorato, quem poſtea, uxore mortua, habet maritum.

Cap. 73. *Delator ſi quis extiterit fidelis, & per delationem ejus aliquis fuerit proſcriptus, vel interfectus, placuit, eum nec in fine accipere communionem. Si levior cauſa fuerit, intra quinquennium accipere poterit communionem. Si catechumenus fuerit, poſt quinquennii tempora admittatur ad Baptiſmum.*

Cap. 74. *Falſus teſtis, prout crimen eſt, abſtinebitur* (ideſt ſi grave, & capitale fuerit, quod objecit, abſtinebitur in perpetuum.) *Si tamen non fuerit mortis quod objecit, & probaverit, quod diu tacuerit, biennii tempore abſtinebitur* (ideſt ſi illud quod objecit non fuerit capitale, & probaverit, ſe non ſponte ad teſtimonium ferendum prosiluiſſe, ſed diu tacuiſſe, & veluti adcitum ad id fuiſſe, biennii communione privetur.) *Si autem non probaverit in conventu Clericorum, placuit per quinquennium abſtineri.*

Cap. 75. *Si quis autem Epiſcopum, Presbyterum, vel Diaconum falſis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in fine dandam ei eſſe communionem.* Hi tres propter rerum Eccleſiaſticarum adminiſtrationem, & judicia erant magis obnoxii calumniis, e quibus proinde fideles magis abſterrendi.

Cap. 76. *Si quis Diaconum ſe permiſerit ordinari, & poſtea fuerit in crimine detectus mortis* (ſub quibus vocibus triplex crimen tunc ſignificabatur, nempe idololatria, mœchia, & homicidium) *quod aliquando commiſerit, ſi ſponte fuerit confeſſus, placuit eum, acta legitima pœnitentia, poſt triennium accipere communionem: Quod ſi alius eum detexerit, poſt quinquennium, acta pœnitentia accipere communionem laicam debere.* Igitur qui unum ea prædictis tribus criminibus commiſerat, quamvis occulto, ordinari Diaconus non poterat, immo nec Subdiaconus, ut dicitur cap. 30. Laica communio erat illorum, qui in templo non admittebantur intra cancellos in loco, quem modo dicimus chorum, ſed extra in loco laicis deſtinato. Is ergo qui hoc in loco, & non ſuperiori quem dixi, manere poterat, frui tantum laica communione dicebatur, qua ipſa aliquando privabantur toto vitæ tempore Clerici (ut illi, de quibus agit Felix III. *in ea epiſt.* ad Epiſcopos Africæ cap. 2.) dicebanturque in morte ad laicam communionem recipi, non quod in morte Euchariſtiam in tali loco cum laicis acciperent, ſed quod eſſent tunc in ordinem fidelium laicorum recepti.

Cap. 78. *Si quis fidelis habens uxorem, cum Judæa, vel Gentili fuerit mœchatus, a communione arceatur. Quod ſi alius eum detexerit, poſt quinquennium acta legitima pœnitentia, poterit Dominica ſociari communioni.* Semel mœchatus quinquennali pœnitentia caſtigatur *Canon. 69.* Is ergo Canon additus ad ſeverius puniendum qui non mœchatur utcunque, ſed cum Judæa, vel Gentili, quod certe eſt turpius, & gravius adulterium. Cur ergo in prima parte Canonis non ſtatuitur tempus pœnitentiæ, & in ſecunda ſolo quinquennio culpa punitur, & quidem etiam dum non confitetur ipſe, ſed ab alio accuſatur? Igitur in prima parte Canonis aliquid deeſt, & in ſecunda eſt aliquid mutatum, & unus annorum numerus pro alio poſitus.

Cap. 79. *Si quis fidelis alea, ideſt tabula luſerit, placuit eum abſtinere, & ſi emendatus ceſſaverit, poſt annum poterit communioni reconciliari.* Dicitur *vel tabula* eo quod is ludus fiat in tabula talis, ſeu taxillis, vel teſſeris, eſtque plerumque magnorum ſcelerum aliorumque malorum cauſa, vel occaſio, ac proinde hac pœna dignus: tunc autem potiſſimum erat, cum, ut hic dicit Albaſpinæus, *ſpeciem quandam idololatriæ committeret, qui hos talos jactabat. Deorum enim Gentilium effigies pro numeris habebant, atque invocabantur, ut feliciſſimus veniret jactus.*

Hi ſunt celebres Concilii Illiberitani Canones, qui videntur potius dicendi pœnales, quam pœnitentiales, juxta ea quæ dixi cap. 1. iis enim, quos feriunt, ſolam plerumque excommunicationem, ſeu privationem plenæ reconciliationis cum Eccleſia, aut perpetuam, aut uſque ad articulum mortis, duraturam, aut aliquot annorum intentant, hæc autem excommunicatio pœna potius eſt, quam pœnitentia. Adhuc tamen vere pœnitentiales dici poſſunt; cum non ſemel innuant Patres, debere eum qui abſtinetur, ſeu arcetur e communione, & pace Eccleſiæ, vacare interim legitimæ pœnitentiæ. Quæ autem eſſet hæc legitima pœnitentia, & qualiter diſtribuenda, & per quos ea illis quatuor gradibus, & quandiu in ſingulis peragenda, numquam definiunt, quia forte id antea definitum erat, ut videlicet ea, vel triennii, vel quinquennii, vel ſeptennii, vel decennii pœnitentiæ in quatuor, aut ſaltem tres partes divideretur, æquales ex lege, ſed inæquales ex facto, nimirum ex ipſa contritione, aut viribus pœnitentium: prout enim pœnitens magis, aut minus contritus videbatur, & onus impoſitum ferre poterat, magis, aut minus detineri in unoquoque gradu, vel ſtatione debebat, ſi tamen recepta in Eccleſia erat ea ducta per illos quatuor gradus pœnitentia.

Minus autem detinen voluerunt Illiberitani Patres, quam prædicti Patres Græci, ut audiſti; cum *cap.* 5. homicidæ etiam ex voluntate delinquenti ſeptem dumtaxat annorum pœnitentiam imponant; Baſilius autem pluſquam duplo, & Gregorius Nyſſenus pluſquam triplo majorem ſtatuant. Quod in mœchia, aliiſque delictis animadvertere ſimiliter potes, nimirum in illis ipſis, quæ nec in morte fuerunt in aliquibus Eccleſiis abſoluta, ut oſtendi in Cler. Rom. lib. 1. diſp. 2. Ex quo etiam capite confirmatur quod initio hujus capitis dixi, haudquaquam credibile eſſe, tam ſeveros hos ipſos Patres in eos fuiſſe, quos nec in morte recipi volunt ad communionem, ut vere mori eos voluerint, nec vinculis peccatorum a Sacerdote abſolutos, nec Euchariſtia refectos, quod ſane ſi voluiſſent, ſeverius in eos, qui lapſi erant in hæreſim, homicidium, & mœchiam animadvertiſſent, quam faciant *cap.* 5. 22. 56. 57. 59. 64. & 72. Ego certe aliam inire viam nequeo, qua hos Patres tam crebro communionem morientibus abnegantes vindicem, ut par eſt, ab ea ſeveritate, quam ab Eccleſia abeſſe voluerunt illi ipſi Patres Græci, qui eos Canones tam ſeveros condidere, quamque rejecere ſemper, & rejici ſemper debere Pontifices Sanctiſſimi docuere, ut oſtendi in Cler. Rom. lib. 1. diſp. 2.

Explicata jam diſciplina pœnitentiæ, quam ſtatuit Synodus Illiberitana, exponenda jam eſſet ea, quæ aliis hoc tempore celebratis conciliis placuit, ſed ea explicatione non indiget; tum quia eorum Canones facile intelliguntur; tum quia, ſi qui obſcuriores ſunt, & certam explicationem recipere poſſunt, ex dictis clareſcunt. Præterquam quod eſſet opus infinitum perſequi omnes particularium conciliorum Canones, qui ad hanc diſciplinam, de qua agimus, ſpectant. Satis ergo erit, ut, quoniam produxi Canones unius Concilii e Latinis Patribus celebrati, producam etiam Canones ſaltem aliquos alterius Concilii e Græcis Patribus circa idem tempus celebrati.

§. II.

Digitized by Google

§. II.

Canones aliquot Synodi Ancyranæ.

PAulo poſt Illiberitanam, ut videtur, celebrata hæc Synodus fuit, nempe anno 314. Diſtinctiſſime autem totam cauſam lapſorum expendit, & eorum diverſos lapſus per hos Canones curari vult.

Cap. 4. *De iis, qui vi ſacrificaverunt, & præterea ad idola pranſi ſunt. Quicumque abducti quidem, & latiore habitu acceſſerunt, & veſte ſumptuoſiore uſi ſunt, & parati prandii, non ægre id ferentes, participes fuerunt, viſum eſt anno audiri, tribus autem annis ſubſterni, ac ſupplices eſſe, ſoli autem orationi duobus annis communicare, & tunc ad id quod eſt perfectum accedere.*

Cap. 5. *Quicumque autem cum veſte lugubri acceſſerant, & accumbentes comederunt, interea toto accubitus tempore lacrymas fundentes, ſi triennale ſubſtrationis tempus impleverint, ſine oblatione recipiantur* (Scilicet ſoli orationi communicantes ſint cum fidelibus qui conſiſtunt; nec offerant, nam qui offerebant, boni etiam, nempe Euchariſtiæ participes erant.) *Si autem non comederint, cum duobus annis ſupplices, ſubſtratique fuerint, tertio anno communicent ſine oblatione* (nempe communicent in ſola oratione, nec ipſi offerentes, ſed prius quam priores reconciliandi) *ut id quod perfectum eſt triennio accipiant*, nempe Euchariſtiæ communionem, & plenam reconciliationem cum Eccleſia. *Statuimus autem, ut Epiſcopi, modo converſationis examinata, poteſtatem habeant, vel utendi clementia, vel plus temporis adjiciendi. Ante omnia autem & præcedens vita, & quæ conſecuta eſt examinetur, & ſic eis clementia impertiatur.*

Cap. 6. *De iis qui ſupplicii minis, & bonorum ablationis, vel exterminationis tantum ceſſerunt, & ſacrificaverunt, & ad præſens uſque tempus pœnitentiam non egerunt, nec converſi ſunt, nunc autem circa tempus Synodi proceſſerunt, & converſionis cogitationem induerunt, viſum eſt ad magnum uſque diem* (nempe ſanctum Paſcha) *eos ad auditionem admitti, & poſt magnum diem tribus annis eſſe ſupplices, & ſubſterni, & poſt alios duos annos communicare ſine oblatione, & ſi ad id quod perfectum eſt venire, ut totum ſexennium impleant: Si qui autem ante hanc Synodum ad pœnitentiam admiſſi ſunt, ab illo tempore eis ſexennium reputari. Sed ſi periculum, mortiſque expectatio ex morbo, vel aliqua alia occaſione evenerint, ii ſub definitione recipiantur*, ideſt ii recipiantur, & abſolvantur, utpote ſub ipſam vitæ definitionem, ſeu finem conſtituti, ſeu recipiantur, & abſolvantur, ut definitum eſt.

Cap. 7. *De iis, qui in feſto Ethnico, in loco Gentilibus deputato convivati ſunt, & proprios cibos attulerunt, & comederunt, viſum eſt, cum biennio ſubſtrati fuerint, eſſe recipiendos. An unumquemque autem cum oblatione recipere oporteat, eſt Epiſcoporum examinare, & aliam vitam in unoquoque inquirere*, nempe vitam priorem delicto, & præſentem.

Cap. 8. *Quicumque autem bis, vel ter ſacrificaverunt per vim, triennio ſubſternantur, duobus autem annis ſine oblatione communicent, & ſeptimo perfecte recipiantur.*

Cap. 9. *Quicumque autem non ſolum deſciverunt, ſed etiam inſurrexerunt, & fratres ſuos coegerunt, & cauſa fuerunt, ut cogerentur, ii annis quidem tribus auditionis locum ſuſcipiant, alio autem anno ſine oblatione communicent, ut decennio expleto, ejus, quod eſt perfectum, ſint participes. Eorum autem in eo quoque tempore vitam examinare oportet.*

Simili diſtinctione cap. 16. curent eos, qui cum pecoribus, vel more pecudum cum propinquo ſanguine mixti ſunt. *Quicumque priuſquam viginti quidem annos nati eſſent peccarunt, poſtquam quindecim annis ſubſtrati, ſupplices fuerint, communionem ad preces aſſequantur. Deinde & cum in communione quinque annis perſeveraverint, oblationem attingant. Examinetur autem & eorum in ſubſtratione vita, & ita humanitatem conſequantur. Si qui autem improbe ac maligne in peccatis fuerunt, longe ſubſtrationem habeant. Quicumque autem hanc ætatem tranſgreſſi, & habentes uxores, in hoc peccatum inciderunt, viginti annis ſubſtrati, communionem ad preces aſſequantur. Deinde, cum in precum communione quinque annos peregerint, oblationem aſſequantur. Si qui autem, & mulieres habentes, & quinquageſimum annum tranſgreſſi, peccaverunt, in vitæ exitu communionem aſſequantur.*

Cap. 20. *Si alicujus uxor adulterata fuerit, vel quis eam adulteraverit, oportet eum in ſeptem annis quod perfectum eſt aſſequi per gradus qui eo deducunt.*

Cap. 21. *De mulieribus, quæ ſunt fornicatæ, & fœtus in utero perimunt, & fœtuum necatoriis medicamentis dant operam, prior quidem definitio uſque ad vitæ exitum prohibebat, & ei quidam aſſentiuntur. Sed humanitate tamen utentes decrevimus, ut decennium per gradus præfinitos impleant.*

Cap. 22. *De involuntariis cædibus ſupplices quidem ſubſternantur, eo autem, quod perfectum eſt, in fine vitæ digni habeantur.*

Cap. 23. *De involuntariis cædibus prior quidem conſtitutio jubet in ſeptenaio per præfinitos gradus eſſe perfecti participes: ſecunda vero conſtitutio quinquennium implere.*

Cap. 24. *Qui vaticinantur, & gentium conſuetudines ſequuntur, vel in ſuas ædes aliquos introducunt ad medicamentorum inventionem, vel luſtrationem, in quinquennii Canonem incidant ſecundum gradus præfinitos, tres annos ſubſtrationis, & duos annos orationis ſine oblatione.*

Hæc fuit cenſura Patrum Ancyranorum, qui in eam urbem ex Cappadocia, Ponto, Armenia, Cilicia, & Syria convenerunt. Mirum eſt autem ab ea ſic diſcrepaſſe prædictorum Patrum Græcorum, & præſertim Baſilii, & Gregorii Nyſſeni cenſuram, in aliquo minus; ſed in pleriſque ſeveriorem.

§. III.

Canones Pœnitentiales Nicæni.

NUnc videndum quid utrique Patres Latini Græcique paulo poſt in magna Synodo Nicæna circa pœnitentiam lapſorum ſanciendum putarint. Sunt autem hæc tantum, ſaltem quæ extant.

Can. 10. *Quicumque de lapſis ad ordinem cleri promoti ſunt per ignorantiam, vel per ordinantium diſſimulationem, hoc Eccleſiaſticæ non præjudicat regulæ, cogniti namque deponuntur.*

Can. 11. *De his qui præter neceſſitatem prævaricati ſunt, aut præter ablationem facultatum, aut præter periculum, vel aliquid hujuſmodi, quod factum eſt ſub tyrannide Licinii, placuit Synodo, quamvis humanitate probentur indigni, tamen eis benevolentiam commodari. Quicumque ergo veraciter pœnitudinem gerunt, tribus annis fideles inter audientes habeantur, & ſex annis omni ſe contritione dejiciant: duobus autem annis ſine oblatione populo in oratione communicent.*

Can. 12. *Quicumque vocati per gratiam primum quidem impetum monſtraverunt deponentes militiæ cingulum; poſtmodum vero ad proprium vomitum ſunt relapſi, ita ut quidem & pecunias tribuerent, & beneficiis militiam expeterent* (parati videlicet fidem ejurare, aut etiam eo facto ejurantes, ne eo cingulo, quod magnum honorem, & privilegia plura afferebat, carerent) *hi decem annis poſt triennii tempus, quo inter audientes erant, in afflictione permaneant. Sed in his omnibus propoſitum, & ſpeciem pœnitentiæ convenit explorare: Quotquot enim metu, & lacrymis, atque patientia, vel bonis operibus, rebus ipſis converſionem ſuam non ſimulatione demonſtrant, hi definitum tempus auditione implentes, tum demum fidelibus in oratione communicent; poſtmodum vero licebit Epiſcopo de his aliquid humanius cogitare. Quicumque vero indifferenter tulerunt* (ita gerentes, ac ſi non peccaſſent, nec differrent ab aliis, vel ita ut nec impœnitentes eſſent, nec admodum pœniterent) *& aditum introeundi Eccleſiam ſibi arbitrati ſunt ad converſionem poſſe ſufficere, hi definitum modis omnibus tempus impleant.*

Can. 13. *De his qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua, regulariſque ſervabitur, ita ut ſi quis egreditur de corpore, ultimo, & maxime neceſſario viatico minime privetur* (nomine autem viatici ſignificari hic non ſolam abſolutionem Sacramentalem, ut aliqui dicunt, ſed etiam Euchariſtiæ communionem, præter interpretationem Eccleſiæ, & Synodorum hunc canonem exponentium, quas allegavi in *Cler. Rom. lib. 1. diſp. 4.* ſequentia verba demonſtrant). *Quod ſi deſperatus* (de vita) *& conſecutus communionem, oblationiſque particeps factus, iterum convaluerit, ſit inter eos, qui communionem orationis tantummodo conſequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu poſito, & poſcenti ſibi communionis gratiam tribui, Epiſcopus probabiliter* (ideſt, poſtquam probaverit, & cognoverit, poſcentem eſſe bene diſpoſitum) *ex oblatione dare debebit*. Dare autem ex oblatione utique eſt Euchariſtiam impertiri.

Can. 14. *De catechumenis lapſis ſancto, & magno Concilio placuit, ut tribus annis ſint inter audientes tantummodo; poſt hæc autem cum catechumenis orent*, nempe cum Catechumenis competentibus, qui erant magis proprie catechumeni.

CAPUT IV.

De Libris, qui poſt Seculum VII, Pœnitentiæ adminiſtrationi inſerviebant.

I. SUb ſæculi ſexti finem, nempe an. 582. (non 585., uti perperam ſcripſere Caveus, Oudinus, & Dupinus) S. Eutychio in Conſtantinopolitana ſede ſucceſſit Johannes cognomine *Jejunator*, de cujus ſanctitate diſputantem adi Cuperum V. Cl. *in hiſt. Chronol. Patriarch. Conſtantinop. parergo VI.*; defunctus eſt autem anno 596. ſi Baronio credimus, ſeu verius 595. quem annum Fabricius, Cuperus ipſe, aliiſque doctiſſimi viri præferunt. Scripſit hic Libellum Pœnitentialem, ſive ut ab Allatio *lib. 3. de conſenſu utriuſque Eccleſiæ* cap. 17. §. 10. inſcribitur, *praxis Græcis præſcripta in Confeſſione peragenda*,) quem habemus ab Johanne Morino Græce, & Latine editum ex codice Altempſianæ Bibliothecæ ad calcem ſui *de pœnitentia* voluminis cum aliis Græcorum libris ad hoc Sacramentum pertinentibus, & a Fabricio recenſis *T. X. Bibl. Græcæ p.* 165.

II. Num ad Jejunatoris exemplum, an facilioris ad Sacramentum Pœnitentiæ ſive adminiſtrandum, ſive ſuſcipiendum inſtitutionis cauſa idem Pœnitentialium librorum uſus in Latina Eccleſia ſæculo circiter ſeptimo obtinuit, Nuntium ex

toto corpore, inquit Francolinius *de pœnit. diſcipl. lib.* 2. *cap.* 8., Decretorum, Canonum, & ſententiarum ea excerpta lucre, quæ ad Pœnitentiam pertinebant, & ſimul collecta in unum libellum, qui inde dictus fuit *excerptum de canonibus Patrum ad remedium animarum, vel de remediis peccatorum*, vel tandem *liber Pœnitentialis*. Hujus autem ſeu appendix ſeu pars fuit ordo quidam, & inſtitutio continens modum, & ritus, quibus Pœnitens ſuſciperetur, audiretur, interrogaretur, ac tandem reconciliaretur.

III. Plures hujuſmodi libros recenſet Joh. Albertus Fabricius T. XI. Bibl. Græcæ *p.* 73. *ſeqq.* Atque primo loco, inquit, memoranda ſummi, & de hiſce litteris immortaliter meriti viri *Antonii Auguſtini*, Archiepiſcopi Tarraconenſis, Canonum Pœnitentialium collectio vulgata cum notis, Tarracone 1582. 4. & recuſa Venetiis 1584. 4. rariuſque hodie obvia, in qua occurrunt,

A) *Pœnitentiale Romanum*, quale Burchardus collectioni ſuæ inſeruit, in quo Pontificum Calixti II. ann. 1104. & Innocentii ann. 1130. mentio; & longe diverſum adeo, & junioris ætati, quam quod ex codice antiquo Corbejenſi cum notis Hugonis Menardi lucem vidit, in ejus notis ad Sacramentarium Gregorii Magni Pariſ. 1642. 4. p. 238. atque cum iiſdem recuſum eſt in Bibliotecha Patrum edit. Lugdun. tom. XIV. pag. 926. nec non in nova Operum Gregorii M. editione: & ſine notis ad calcem Morini de Pœnitentia. Hoc Cameracenſis Epiſcopus *Halitgarius*, qui an. 831. obiit, a Scrinio Eccleſiæ Rom. deſcripſiſſe ſe teſtatur: igitur a Menardo ſub titulo Pœnitentialis Romani eſt editum, etſi quam plurima in eo deſiderentur capitula, quæ a Burchardo, & aliis antiquis auctoribus ſub titulo Pœnitentialis Romani laudata ſunt, ut a Jac. Petito probe notatum.

B) Bedæ Presbyteri A. C. 735. defuncti, ſive *Egberti* Eboracenſis Archiepiſcopi (defuncti A. 767.) *de remedio peccatorum*, excerptum ex Canonibus Catholicorum Patrum, vel pœnitentiæ ad remedium animarum Domini Egberti Archiepiſcopi. Recuſum Pariſ. 1641. cum Antonii Auguſtini juris Pontificii epitome, quæ Romæ 1614. fol. lucem viderat: & in operibus Bedæ Venerabilis tom. VIII. p. 961. 968. & in Speelmanni Conciliis Angliæ tom. 1.

C) *Rabani Mauri*, Archiepiſcopi Moguntini, A. C. 856. defuncti, pœnitentium liber, poſt A. 841. ſcriptus ad Otgarium Archiepiſcopum Moguntinum, cui Rabanus deinde ſucceſſit. Extat etiam in Operibus Rabani tom. VI. p. 154. – 165.

D) *Gregorii Thaumaturgi, & Gregorii Nyſſeni* Græcorum Patrum Epiſtolæ Canonicæ.

E) Canones Pœnitentiales Aſtenſes, in ditione Sabaudiæ.

IV. Poſt Antonium Auguſtinum vir & ipſe doctiſſimus *Johannes Morinus* ad calcem præclari operis de diſciplina in adminiſtratione Sacramenti pœnitentiæ, quod Pariſiis primum 1651. fol. editum, deinde Bruxellis 1685. ac denique Venetiis 1702. recuſum extat, novam pœnitentialium libellorum collectionem dedit, in qua occurrunt,

A) Antiquus Pœnitentialis Romanus, qualem ab Halitgario excerptum, & ab Hug. Menardo editum jam dixi.

B) *Egberti* Eboracenſis Archiepiſcopi, defuncti A. C. 767. Excerptum ſive capita 245. de Canonibus Catholicorum Patrum, vel pœnitentiæ ad remedium animarum. Sive pars, ſive epitome operis in quatuor libros diſtincti, & adhuc inediti, quod in variis Cantabrig., & Oxonienſibus Bibliothecis ſupereſſe manuſcriptum Caveus teſtatur. Partem vulgaverat etiam Speelmannus tom. 1. Concil. Angl. atque inde exhibuit Labbeus tom. 6. Concil. p. 1586. 1601. & Harduinus tom. 3. p. 1961. 1976. cum ejuſdem Egberti Dialogo per interrogationes, & reſponſiones de inſtitutione Eccleſiaſtica pag. 1979. (Labbeus pag. 1604.) quem Dublini vulgaverat *Jac. Waræus* eques, A. 1664. 8.

C) Tres Pœnitentiales Andegavenſes, ex Codicibus MSS. D. de Loyuate, civis Andegavenſis, & in ſuprema Pariſienſ. curia advocati.

D) Excerpta pauca e Reginone, Pœnitentiali Theodori Cantuar. & Bedæ. *Regino*, ex Abbate (ab A. 892. ad 899.) Prumienſi Ord. Benedictini in ditione Germaniæ Trevirenſi, Monachus S. Maximini Trevirenſis, (Chronico ad Alberonem Metenſem Epiſcopum, quod a Chriſto nato ad tempora ſua A. C. 907. deduxit, non incelebris) qui opus inſigne Canonum, quod in uſu Diœceſis maxime Trevirenſis, hortante Archie-Epiſcopo Trevirenſi Ratbodo, circa A. C. 906. compoſuit, editum primum a R. D. Joach. Hildebrando, ex Codice Bibliothecæ Helmſtadienſis, qui olim Flacci Illyrici fuit, & in quo præterea extat Synodus Remenſis adverſus Arnulphum A. C. 991. Editum autem eſt hoc titulo: *De diſciplina Eccleſiaſtica veterum, præcipue Germanorum, libri duo*. Helmſt. 1659. 4. Fatetur ipſe Hildebrandus in defectu Codicis MS. huncce ſe titulum præfixiſſe ex ſuo ingenio, nam in Viennenſi Codice, quem poſſea nactus eſt, ipſe notat inſcribi *de Eccleſiaſticis diſciplinis, & religione Chriſtiana*, atque hunc titulum Trithemio etiam inſpectum ſervavit in ſua editione Stephanus Baluzius, qui Reginonis libros duos, quorum prior Clericorum res maxime, poſterior Laicorum ſpectat, ad Helmſtadienſem editionem, veteremque Codicem MS. Bibl. Oratorii Pariſienſis, eodem quo uſus fuerat Morinus emendatos: cum notis, citatiſque in margine Canonum & Capitularium regularumque monaſticarum, nec non Burchardi & aliorum locis, vulgavit Pariſ. 1671. 8. Idem Baluzius præf. ad Ant. Auguſtinum de emendatione Gratiani §. 17. obſervat Reginonem admodum raro uti Pſeudepigraphis Epiſtolis decretalibus ab Iſidoro Mercatore collectis. Subjunxit Hildebrandus varias Lectiones non Viennenſis modo Codicis, ſed Moguntini quoque, nec non appendicem plurium Capitum quæ in MS. Helmſtadienſi abſunt. Eam appendicem etiam auctam, & emendatam Baluzius adjunxit una cum *Rhabani Mauri* Pœnitentiali altero quod *Epiſtola ad Heribaldum* Epiſcopum Alcedronenſem ſive Antiſſiodorenſem, A. C. 853. ſcripta, continetur, & lucem viderat in Petri Stervatii tomo ineditorum, Ingolſt., 1616. 4. Eadem multa hæc Epiſtola, quæ Rabani Pœnitentium liber ſupra memoratus, continet, & citatur non raro tum a Reginone, tum ab Ivone, Gratiano, &c. Reginonis effigies ære deſcripta extat in Iſaaci Bullarti Academia ſcientiarum edita Gallice Pariſ. 1682. fol. tom. 1. pag. 121.

E) Excerptum ex Regulæ *Chrodogangi* circa A. C. 757. Canonicis ſuis datæ cap. 28. 29. 30. Crodogangi hujus, ab A. 742. ad 766. Metenſis Epiſcopi, qui alius Codegraodus ſive Codograndus (Trithemio c. 255. de Script. Eccleſ. Ruggandus) Regula Clericis Metenſibus præſcripta, in qua S. Benedicti Regulam frequenter ſequitur, edita eſt a Luca Dacherio tom. 1. Spicileg. pag. 205. & minus interpolata a Labbeo tom. 7. Concil. p. 1444. & Harduino tom. 4. pag. 1181. & a Carolo le Cointe tom. 5. Annal. Eccleſiæ Francor. ad A. C. 757. Vide etiam Andream du Cheſne tom. 2. Script. Francor. pag. 224. & Concilium Aquiſgranenſe A. C. 816. & regulam ex Chrodogando & aliis, quam dant Labbeus tom. 7. Concil. pag. 1464. & Harduinus tom. 4. p. 1198.

F) Excerpta ex tribus Codicibus Turonenſis Eccleſiæ, tribus Remenſis, & duobus Bellovacenſis, duobus Collegii Fuxenſis Tuloſani, quatuor Codicibus Eccleſiæ Rothomagenſis, & decem variis Codicibus MSS. Abbatiæ S. Victoris Pariſ.

G) Notitia de *Ordine Romano* MS. Breviore & antiquiore, atque adeo ſinceriore quam in Melch. Hittorpii ſcriptoribus de Divinis Officiis, Colon. 1568. Fol. ſub tit. & in Operibus Georgii Caſſandri pag. 97. & in Bibliothecis Patrum ſæpe prodiit ab Alcuino, ut videtur, ad ætatis ſuæ mores auctus, & interpolatus. Vide Henr. Warthoni auctarium ad Uſſerium de Sacris Scripturiſque vernaculis pag. 359.

H) Notitia de antiquiſſimo Sacramentario Gelaſiano, quod ex Petaviana venit in Bibliothecam Chriſtinæ Reginæ Sueciæ. De libro ſententiarum Magiſtri *Roberti Pulli*, Cardinalis, circa A. C. 1144.

I) Ex duobus Sacramentariis Tuloſanis Excerpta, & Ordo Pœnitentiæ imponendæ, & de reconciliatione Pœnitentium.

V. Ab eo tempore Theodori Cantuarienſis Archiepiſcopi, quem Tarſo Ciliciæ natum Vitalianus Papa Romæ ordinavit, & in Angliam miſit, mors autem e vivis eripuit ann. 690. Capitula Eccleſiaſtica CXX. apud Dacherium prodiere Spicilegii Tomo IX. & in Conciliis tum Labbei Tom. VI. pag. 1875. tum Harduini Tom. III. pag. 1771. Sed & ejus uberius *Pœnitentiale*, non integrum tamen, cujus capitum LXXVIII. titulos ediderat Henricus Speelmannus *Tom.* 1. *Concil. Angliæ*. Pariſiis 1679. ex duobus Thuanæ Bibliothecæ codicibus divulgavit Jacobus Petitus. Huc faciunt capitula quædam a Cl. Manſio edita *Tom.* 1. *ſupplem. ad Concil. Veneto-Labbeana col.* 517. *ſeqq.* Porro Jacobus Petitus ad calcem Theodori Cantuarienſis exhibuit excerpta ex Pœnitentialibus MSS.

A) Magiſtri *Bartholomæi*, Oxonienſis Epiſcopi.

B) *Petri* Pictavienſis, Canonici S. Victoris.

C) Magiſtri *Roberti de Flamesbure*, Canonici S. Victoris, & Pœnitentiarii.

D) Magiſtri *Johannis de Deo*.

E) Ex Anonymo de Sacramento Pœnitentiæ in Bibl. S. Victoris Pariſ.

F) Ex Formulario Pœnitentiali MS. Bibl. Regiæ Navarræ.

G) Ex libro MS. Bibl. S. Victoris Pariſ. cui titulus: *Corrector, & Medicus, qui correctiones corporum, & animarum medicinas continet*.

H) Ex libro Pœnitentiali MS. Bibl. Victorinæ a diverſis libris Pœnitentialibus deſumpto.

I) Ex tractatu de Pœnitentia in ſumma Scholaſtica *Petri* Cantoris Pariſ., in ſumma *Magiſtri Præpoſitivi*, Cancellarii Pariſ. & in ſumma magiſtri *Roberti de Chorcon*, *Cardinalis*.

VI. Præter hæc ab Antonio Auguſtino, Jo. Morino & Jac. Petito, vulgata, huc faciunt,

Collectio antiqua Canonum Pœnitentialium ſeculo IX. antiquior, inque tres diſtincta libros, quam tomo undecimo Spicilegii vulgavit Lucas Dacherius Pariſ. 1672. 4. Præfationem hujus operis vidit, & partem ejus vulgavit Beatus Rhenanus in admonitione de Tertulliani dogmatibus, teſtatus opus

H) Ex Codice MS. Abbatiæ Dionyſianæ in agro Pariſienſi.
I) Ex duobus Sacramentorum libris in Bibl. Thuana.

opus ipſum magno redimere ſe cupere. Vide Baluzium ad Gratianum pag. 462.

Halitgarii Epiſcopi Cameracenſis, qui A. C. 831. obiit, de vitiis, & virtutibus, remediis peccatorum, & ordine atque judiciis pœnitentiæ, libri ſex, quorum *ſextus* ſive ultimus, & Pœnitentiale Romanum, de quo ſupra abunde dixi. Libros v. in lucem protulit Henr. Caniſius tom. v. lect. antiqu. parte 2. p. 227. Ingolſtad. 1604. 4. Inde recuſi ſunt in Bibliotheca Patrum Colon. 1618. tom. VIII. & Pariſ. 1653. tom. v. & Lugd. 1672. tom. XIV. Ex his *lib.* 1. *&* 2. *iidem ſunt*, qui inter *Rabani Mauri*, Archi-Epiſcopi Moguntini, A. C. 865. defuncti opera prodiere tom. 6. pag. 125. Liber I. & II. de vitiis, virtutibus, & peccatorum ſatisfactione in remediis, ſive de pœnitentiis. *Liber III. & IV.* Halitgarii, reſpondent libro II. & III. ſub ejuſdem Rabani nomine editis tom. 6. p. 116. ſeq. de quæſtionibus Canonum Pœnitentialium ad Geribaldum Epiſcopum Antiſſiodorenſem. *Liber Quintus* Halitgarii denique idem eſt, qui ſub Rabani nomine ad Heribaldum legitur primus tom. 6. pag. 110. Supereſt liber tertius ſive ultimus *Rabani* de vitiis & virtutibus, qui eſt de gravibus mortalibus peccatis & eorum ſatisfactione, capita LXXXII. tom. 6. pag. 120. -- 154.

S. Columbani, Luxovienſis in Burgundia Abbatis, qui A. C. 615. obiit. Pœnitentiale MS. laudat Hugo Menardus pag. 932. ad Gregorii M. Sacramentorum librum. Ejuſdem Columbani de pœnitentiarum menſura taxanda, ſive pœnitentiale ad calcem ejus regulæ cœnobialis, prodiit in Codice Regularum Holſtenii. Rom. 1661. 4. Pariſ. 1663. 4. parte 2. pag. 98. & inter Columbani opera a Patricio Flemingo edita Lovan. 1667. & in Bibliotheca Patrum edit. Lugd. tom. XII. p. 21.

Cumani ſive *Cummiani*, Abbatis Hiberni, qui circa A. C. 660. diem obiit ſupremum, liber de pœnitentiarum menſura extat in eodem tomo XII. Bibliothecæ Patrum Lugd. p. 42. -- 49. Ediderat Patricius Flemingus ex Codice Bibl. Sangallenſis, & Columbano adjunxerat.

Liber Pœnitentialis ad inſtar libri Canonum pœnitentialium ex SS. Auguſtini, Hieronymi, & Gregorii M. dictis, neſcio quo auctore collectus, & ſine loco, aut anno impreſſionis editus in fol. fuit in Bibl. Sarraziana in cujus Catalogo memoratur p. 32.

Pœnitentiale ſive judicia congrua pœnitentibus, Capitula XXXIII. excerpta ex Patrum dictis Canonumque ſententiis, prodierunt in Bibliotheca Patrum Pariſ. 1589. & 1654. tom. VI. & tom. VI. Concil. Labbei pag. 1468. & tom. III. Harduini pag. 1869. Sub nomine *Gregorii III.* Papæ ab A. C. 731. ad 741. Petro Pithœo videtur poſterioris Scriptoris.

Collectio Canonum Pœnitentialium MS. in Bibl. Michaelis Thomaſii, Epiſcopi Ilerdenſis, qua uſi correctores Romani ad Gratianum.

Eugenii Papæ Canones Pœnitentiales in Bibliotecha Jo. Tilii MS. memorat idem Pithœus.

Canones XLVII. Pœnitentiales, decreto Gratiani ſubjecti in editione Pithœi, atque aliis quibuſdam, & *Gratiani* ipſius tractatus *de pœnitentia* inſertus cauſæ XXXIII.

VII. Omiſſos a Fabricio nunc perſequamur.

Canones quoſdam Pœnitentiales fortaſſe Gregorii II. edidit Cl. Manſius *T. I. ſupplem. ad Conc. Veneto-Labbeana pag.* 538.

Martene Tom. IV. *anecdotorum* Pœnitentialem Libellum vulgavit Anonymi Auctoris. Hunc vero Bedam fuiſſe conjicit qui illum recudit *T. I. Suppl. ad Concil. col.* 565. ſeqq. doctiſſimus Manſius, additque Pœnitentialem Bedæ libellum a Labbeo editum, ac ſupra memoratum Bedæ quidem eſſe, ſed interpolatum.

Alios evulgavit idem Martena *de antiquis Eccleſiæ ritibus lib.* 1. *c.* 6. *artic.* VII. præſertim vero *Judicium pœnitentiæ* ex pervetuſto codice Floriacenſi.

Capitulare Theodulfi Epiſcopi Aurelianenſis publici juris fecit Baluzius *tom. 7. Miſcellan. pag.* 21.

Muratorius quoque binos Pœnitentiales ex Italicis deprompſit Bibliothecis, alterum ſcilicet ex MS. codice Capituli Canonicorum Veronenſium, alterum ex Bobienſis Monaſterii MSS. exemplis, ediditque *Tom. V. Antiquit. Italic. medii ævi diſſ.* 68.

VIII. Neque mirum eſſe debet, tot extare etiamnum hujuſmodi Libros. Nam olim innumeri erant, ac ſæpe corrupti. Qua de cauſa Concilia non ſemel de Pœnitentialibus libris aut incerto auctore editis, aut vitiatis abolendis cogitarunt. Extat hanc in rem Turonenſis III. Synodi a. 813. celebratæ canon XXII. dignus, qui heic adſcribatur: *Epiſcopis, & Presbyteris diligenti cautela pertractandum eſt, qualiter hominibus ſua ſibi delicta confitentibus tempus abſtinendi adſcribant, ut juxta modum peccati pœnitentibus abſtinentia indicetur, quoniam varie ab aliquibus Sacerdotibus & indiſcrete hæc judicia proferuntur: Ideo neceſſarium videbatur nobis, cum omnes Epiſcopi ad ſacrum palatium congregati fuerint, ab eis edoceri, cujus antiquorum liber Pœnitentialis potiſſimum ſit ſequendus.* Eodem anno Cabilonenſe II. Concilium hunc canonem XXXVIII. edidit: *Modus autem pœnitentiæ peccata ſua confitentibus, aut per antiquorum canonum inſtitutionem, aut per Sanctarum Scripturarum auctoritatem, aut per Eccleſiaſticam conſuetudinem .... imponi debet, repudiatis, ac penitus eliminatis libellis, quos pœnitentiales vocant, quorum ſunt certi errores, incerti auctores.* Paucis poſt annis, anno ſcilicet DCCCXXIX. ſtatuit Pariſienſe Concilium, ut ſinguli Epiſcopi ſuis in Diœceſibus *erroneos codicillos* (Pœnitentiales) *diligenter perquirerent, & inventos igni traderent.*

IX. Hos inter Pœnitentiales libros eminebat Pœnitentiale Romanum, quod propterea ad gentes recens converſas mittebatur, ut notavit Chardonius in hiſtoria Sacramentorum. Enimvero hoc videtur *judicium* illud *pœnitentiæ*, quod ad Bulgaros juxta eorum poſtulata miſiſſe ſe ſcribit Nicolaus I. in reſponſ. ad illorum quæſita c. 75. Poſt Romanum vero celeberrimi Pœnitentiales libri fuere Theodori Cantuarienſis, & Bedæ. Epiſcopus in ſua Synodo, atque in Diœceſis viſitatione id potiſſimum inveſtigabat, an quilibet Presbyter librum haberet Pœnitentialem ſuæ Diœceſis proprium, præſertim vero Romanum, aut Theodori illum, ac Bedæ, & an ſecundum quod ibi præſcriptum erat, pro modo culpæ pœnitentiam injungeret? Diſcimus id ex Burchardo, apud quem *l.* 1. *c.* 94. inter ea, quæ Epiſcopi in Diœceſanis Synodis quærere debent, hoc *interrogat.* 58. continetur: *Eſt aliquis, qui modum Pœnitentiæ ſibi injunctum non cuſtodierit?* Regino vero ſuam canonum collectionem a modo exorſus viſitandi Eccleſias *cap.* 95. hanc ſingulis Presbyteris ab Epiſcopo, aut Archidiacono faciendam proponit interrogationem: *Si habeat Pœnitentiale Romanum, vel a Theodoro Epiſcopo, aut a Venerabili Presbytero Beda editum, ut ſecundum quod ibi ſcriptum eſt interroget confitentem, aut confeſſo modum pœnitentiæ imponat?*

CAPUT V.

Antiquorum Pœnitentialium ſumma.

I. ANtequam autem ultra progrediar, libet quemadmodum ſuperius Græcorum, & Latinorum Canonum ad pœnitentiam ſpectantium ſummam tradidimus, heic etiam Pœnitentialium libellorum epitomen quamdam exhibere. Eam autem repræſentabimus, qualem S. Carolus Borromæus contexuit, Canonibus pro decalogi ratione diſpoſitis.

Canones pœnitentiæ ad primum decalogi præceptum ſpectantes.

Qui a fide catholica deſciverit, ſi intimo ſummoque dolore affectus, ad Eccleſiam redierit, pœnitentiam aget annis decem.

Qui dæmoni immolaverit, in pœnitentia erit annis decem.

Qui more Gentilium elementa coluerit? qui vel ſegetibus faciendis, vel ædibus extruendis, vel arboribus ferendis, vel nuptiis contrahendis, inanem ſignorum fallaciam obſervaverit, pœnitentiam aget annos duos feriis legitimis: (*id eſt feria ſecunda, quarta, & ſexta; quæ legitimæ dicebantur, propterea quod ad abſtinentiam, & jejunium legibus Eccleſiaſticis eſſent conſecratæ.*)

Qui cum Judæo cibum ſumpſerit, pœnitens erit dies decem, pane & aqua victitans.

Qui auguriis, & divinitatibus ſervierit, quive incantationes diabolicas fecerit, pœnitens erit annos ſeptem.

Mulier incantatrix, pœnitentiam aget annum, vel (ut alio canone præſcribitur) annos ſeptem.

Qui herbas medicinales cum incantationibus collegerit, pœnitentiam aget dies viginti.

Qui magos conſuluerit, in pœnitentia erit annos quinque.

Qui ædes magicis cantionibus luſtrat, aliudve tale admittit; & qui ei conſentit, quive conſulit; in pœnitentia erit annos quinque.

Qui tempeſtatum immiſſor erit, pœnitentiam aget annos ſeptem, tres in pane & aqua: qui vero crediderit, particepſve fuerit, annum unum per legitimas ferias.

Si quis ligaturas, aut faſcinationes fecerit, pœnitens erit annos duos per legitimas ferias.

Si quis ſortilegus erit, pœnitentiam aget dies quadraginta.

Si quis in codicibus, aut in talibus, ſorte ducta, res futuras requiſierit; pœnitens erit dies quadraginta.

Reſpiciens furta in aſtrolabio, annis duobus.

Si quis Clericus, vel monachus, poſtquam Deo voverit, ad ſæculum redierit, pœnitentiam aget annos decem, quorum tres in pane, & aqua.

II. Canones pœnitentiæ contra infringentes ſecundum decalogi præceptum.

Quicumque ſciens pejeraverit, quadraginta dies in pane, & aqua, & ſeptem ſequentes annos pœniteat, & nunquam ſit ſine pœnitentia, & nunquam in teſtimonium recipiatur: & poſt hæc communionem percipiat.

Qui perjurium in Eccleſia fecerit, pœnitentiam aget annos decem.

Qui ſciens pejerat Domini impulſu, pœnitens erit quadrageſimas tres, & ferias legitimas: Dominus autem quia præcipit, quadraginta dies in pane & aqua, & ſeptem ſequentes annos.

Si quis ſciens pejeraverit, aliosque in perjurium induxe-

rit; pœnitens erit dies quadraginta in pane & aqua, & ſeptem annos ſequentes, & tot perjuria jejunabit, quot homines in perjurium induxerit.

Si quis ſuſpicatus, ſa ad perjurium induci ex conſenſu jurat; pœnitentiam aget dies quadraginta, & ſeptem annos ſequentes, & nunquam ſine gravi pœnitentia erit.

Si quis per cupiditatem perjurium fecerit, carinam (*nerina, barbara vox, idem quod quadrageſimam, ſive quadraginta dierum continuationem ſignificans: quam alii carentenam, aut quadragenam dixere:*) in pane & aqua jejunet, & quandiu vivet, omnes ſextas ferias: item, ſi quis per cupiditatem pejeraverit, omnes res ſuas vendet, & pauperibus diſtribuet, & monaſterium ingreſſos, jugi ſe pœnitentiæ ſubdet.

Si quis coactus, neceſſitateque aliqua impulſum perjurium commiſerit, in pœnitentia erit quadrageſimis tribus.

Item, ſi quis coactus pejeraverit, pœnitens quadraginta diebus pane & aqua victitet, ac præterea omnibus ſextis feriis.

Si quis ſeductus, ignorans, (pejeravit, &) poſtea cognoſcit: pœnitentiam agat annum unum, vel quadrageſimas tres, vel dies quadraginta.

Qui compellit alium, ut ſalſum juret, quadraginta dies in pana & aqua, & ſeptem annos in pœnitentia erit.

Si quis jusjurandum, quo ſe regi & Domino ſuo adſtrinxerit, violaverit; in monaſterio pœnitentiam aget omnibus diebus vitæ ſuæ.

Si quis ſa jurejurando nbſtrinxerit, nt cum aliquo litiget, nec pacem cum eo reconciliet; pœnitentiam aget dies quadraginta in pana & aqua, per annum a ſacra communiona ſegregatus: ad caritatem vero celeriter redeat.

Si quis pes capillum Dei, aut per caput ejus juraverit; ſi ſemel naſciens fecerit, pœnitens aqua & pane ſeptem dies victitet; ſi ſecundo ac tertia monitus idem fecerit, dies quindecim.

Si pes cælum, aut per aliam aliquam creaturam; dies item quindecim.

Si quis blaſphemat, tandiu pœnitens esit, quamdiu impœnitens permanſit.

Si quis Deum, vel Beatam Mariam Virginem, vel aliquem Sanctum publice blaſphemaverit, nt foribus Eccleſiæ, diabus Dominicis ſeptem, in maniſeſto, dum miſſarum ſolemnia aguntur, ſtet, ultimoque ex iſtis die, ſine pallio & calceamentis, ligatus corrigia circa collum: ſeptemque præcedentibus fariis ſextis in pane & aqua jejunet, Eccleſiam nullo modo tunc ingreſſurus: ſingulis item ſeptam illis diebus Dominicis, tres, aut duos, aut unum pauperem paſcat, ſi poteſt: alioquin alia pœnitentia afficiatur: recuſans, (hunc ſubire pœnam) Eccleſiæ ingreſſu interdicatur; in obita Eccleſiaſtica careat ſepultura, dives a magiſtratu mulctetus pœna ſolidorum quadraginta, alioqui triginta, ſeu viginti.

III. *Canones pœnitentiæ ad tertium præceptum ſpectantes.*

Qui opus aliquod ſervile die Dominico, feſtove fecerit: pœnitentiam aget tres dies in pane & aqua.

Qui die Dominico opus terrenum fecerit, dies ſeptem pęnitentiam aget.

Si quis antu Eccleſiam ſaltationes fecerit, emendationem pollicitus, pœnitentiam aget annis tribus.

Si quis prauſos Miſſæ interfuerit, pœnitens erit dies tres in pane & aqua.

Si quis ſacram communionem ſumpſerit poſt aliquam, vel minimam deguſtationem, pœnitantiam aget dies decem in pane & aqua.

Si quis in Eccleſia confabuletur, cum divina fiunt; pœnitens erit dies decem in pane & aqua.

Si quis jajunia a ſancta Eccleſia indicta violaverit, pœnitentiam aget dies viginti in pane & aqua.

In quadrageſima, carne, ſine inevitabili neceſſitate veſcens, in paſcha non communicet, ac præterea a carne abſtineat.

Qui in quadrageſima jejunium violaverit pro uno die pœnitentiam aget dies ſeptem.

Si quis jejunium quatuor temporum non cuſtodierit, pœnitens arit dies quadraginta in pane & aqua.

IV. *Canones pœnitentiæ contra infractores quarti præcepti.*

Qui parentibus maledixerit, quadraginta diex pœnitens ſit in pane & aqua.

Qui parentes injuria affecerit, tres annos.

Qui percuſſerit, annos ſeptem.

Qui expulerit, tamdiu pœnitens, quamdiu in impietate permanſerit.

Si quis contra Epiſcopum, paſtorem, & patrem ſuum inſurrexerit, in monaſterio omnibus diebus vitæ ſuæ pœnitentiam aget.

Si quis contra Epiſcopum conſpiraverit, grado ſuo amovebitur.

Si quis Epiſcopi ſui, aut miniſtrorum ejus, vel parochi ſui præcepta contempſerit; pœnitentiam aget dies quadraginta in pane & aqua.

V. *Canones pœnitentia circa peccata contra quintum præceptum commiſſa.*

Qui presbyterum occiderit, pœnitentiam aget annis duodecim.

Si quis presbyter presbyterum occiderit, pœnitentiam aget annis viginti octo.

Si quis presbyterum armis contra ſe irruentem occiderit, pœnitens erit annos decem.

Si quis patrem aut matrem, fratrem aut ſororem occiderit: toto vitæ ſuæ tempore non ſuſcipiat corpus Domini niſi in obitu: abſtineat a carne, & vino dum vixerit; jejunet ſecunda, & quarta, & ſexta feria: ſi autem nolenti accidit, decem annis pœniteat judicio Sacerdotis.

Qui voluntarie filium ſuum, val filiam ſuam, vel germanum, aut germanam ſuam occiderit, quinque annis extra ipſius terræ exul fiat: deinceps viginti annis pœniteat.

Quæ mulier filios ſuos necarit: peracta ſeptenni pœnitentia, in monaſterium detruſa monaſticam vitam perpetuo regulariter aget.

Si quæ mulier poſt partum, filium filiamve ſponte interfecerit, pœnitentiam agat annos duodecim, & nunquam erit ſina Pœnitentia.

Paupercula, ſi ob difficultatem nutriendi id commiſerit; annos ſeptem.

Si qua mulier ſponte abortum fecerit, pœnitentiam aget tres annos, ſi nolens, quadrageſimas tres.

Item: mulier partum ſuum perdens voluntaria ante quadraginta dies, pœnitens erit annum unum: ſi poſt quadraginta dies, annos tres: ſi vero poſtquam editus eſt in lucem, tamquam homicida.

Quæ ſceleris occultandi cauſa filium necarit, pœnitentiam agit annos decem.

Qui nolens filium oppreſſerit, ſi poſt baptiſmum, pœnitentiam aget dies quadraginta in pane & aqua, oleribus, ac leguminibus: abſtinebit ab uxore dies totidem, deinda pœnitens erit tres annos per lagitimas ferias: tres præterea quadrageſimas in annos obſervabit: ſi ante baptiſmum quadraginta dies, ut ſupra, & quinquennio præterea pœniteat, unum in pana & aqua.

Cujus filius ſine confirmationis Sacramento moritur, parentes quorum negligentia id factum eſt, pœnitentiam agent annos tres.

Si quis explendæ cauſa libidinis, vel odii meditatione, ut non ax eo ſoboles naſcantur, homini aut mulieri aliquid fecerit, val ad potandum dederit, ut non poſſit generare, aut concipere: homicida teneatus.

Qui uxorem occiderit, aut monaſterium ingrediatur, pœnitentiam perpetuam acturus; aut cuncta negotia ſecularia dimittens, perpetuo abſtineat a carne, ſagimine, vino, cervisſia &c. exceptis diebus raſurrectionis, & natalis Domini: uxorem non ducat: in fina tantum vitæ Euchariſtiam accipiat.

Si mulier maritum ſuum cauſa fornicationis veneno interfecerit, aut quacumque arte mortem ejus procurarit; ſeculum ralinquat, & in monaſterio pœniteat.

Qui mortem ſibi conſciverit, pro eo nulla in miſſa commemoratio fiat, neque cum palmis ejus cadaves ſepeliatur.

Si quis ſponte hominem occiderit, ad januam Eccleſiæ ſemper erit, & in obitu communionem recipiet: ſi caſu necarit, pęnitentiam aget annos ſeptem.

Si quis hominem necara voluerit, neque hoc ſcelus potuerit patrare; ut homicida pęnitentia afficietur.

Si quis per iram ſubitam, aut pes rixam hominem necarit; pęnitentiam aget annos tres.

Si quis juſſu Domini homicidium perpetrarit; dies quadraginta in pane, & aqua, & præterea ſeptem annos ſequentes, per legitimas ferias jejunabit.

Qui homicidii auctor fuit, ob conſilium quod dedit, erit in pęnitentia quadraginta dies in pane & aqua, cum ſeptem ſequentibus annis.

Si quis caſu homicidium fecerit, pęnitens erit quadraginta dies in pane & aqua: quinquennio communione privabitur: a cibis abſtinebit arbitrio Sacerdotis.

Qui homicidio quod poſtea factum eſt, conſenſerit; pœnitentiam aget annis ſeptem, tres in pane & aqua: ſi autem voluerit, nec potuerit; tres tantum annus.

Si quis aliquem vulnerarit, vel ei aliquod membrum præciderit; pęnitentiam aget uno anno per ferias legitimas: ſi cicatrix gravis eſt, & vulneratum deformem reddit; quadraginta etiam dies pęnitebit in pane, & aqua.

Si quis ictum proximo dederit, nec nocuerit; tridui pœnitentiam aget in pane & aqua; Clericus, unius anni & menſium ſex.

Si quis aliquem per iram percutiens debilitaverit; ſoluta medicamenti impenſa, ſi laicus aſt, pęnitens erit quadraginta dies in pane & aqua. Si Clericus, duas quadrageſimas: Si diaconus, ſeptem menſibus: ſi presbyter uno anno.

Si quis fratri ſuo quem oderit, reconciliari non vult; tandiu in pane & aqua pęnitentiam aget, quoad reconcilietur.

VI. *Canones pęnitentia ad expianda peccata contra ſextum mandatum commiſſa.*

Si laicus ſolutus cum fęmina ſoluta concubuerit: pęnitens erit annos tras: & quanto ſæpius, tanto majori pœnitentia afficietur.

Uxor viro conſcio mechata, ſi dignam pęnitentiam egerit, poſt decem annos ſacram communionem ſumet.

Si quis conjugem fornicari conſenſerit, diebus omnibus vitæ

Digitized by Google

vitæ in pœnitentia erit. Vir ſolutus, ſi cum alterius uxore adulterium commiſerit, pœnitentiam aget annos ſeptem: mulier quinque.

Mulier ſoluta cum alterius marito adulterium patrans, pœnitentia afficietur decennali.

Si quis maritus ſemel lapſus eſt, pœnitentiam aget annos quinque: ſi ſæpius, omnibus diebus vitæ ſuæ.

Si quis uxorem ſimul & concubinam habuerit, in pœnitentia erit annos ſeptem & amplius pro ratione culpæ.

Qui cum uxore ſua turpiter concubuerit, pœnitens erit quadraginta dies.

Si quis adoleſcens cum virgine peccaverit; pœnitentiam aget annum unum.

Qui puellam, aut mulierem, libidinoſe obtrectaverit: ſi clericus eſt, quinque dies; ſi laicus tres dies pœnitentiam aget: monachus, vel Sacerdos, a miniſterio ſuſpenſus, pœnitens erit dies viginti.

Qui corruperit virginem, quam poſtea uxorem duxerit; Pœnitentiam aget annum unum per legitimas ferias: ſi vero non duxerit, annos duos per legitimas ferias.

Vidua quæ ſtuprum admiſerit, pœnitentiam aget annum unum: & præterea altero anno jejunabit legitimis feriis.

Cum duabus ſororibus fornicatus, pœnitentiam aget toto vitæ ſuæ tempore.

Qui inceſtum fecerit, (*in ſecundo vel tertio gradu &c.*) ei alii annorum duodecim, alii quindecim, alii decem pœnitentiam conſtituunt.

Quicunque Sacerdos ſpiritualem filiam violaverit; dignitatis honorem amittet, & perpetuam pœnitentiam aget.

Qui monialem violaverit, pœnitens ſit annis decem.

Presbyter ſi fornicationem admiſerit, ſponte confeſſus pœnitentiam aget annos decem.

Qui cum brutis coierit, pœnitentia afficietur annorum decem, & diuturniori etiam pro perſonæ conditione.

Qui contra naturam coierit; ſi ſervus eſt, ſcopis caſtigabitur, & pœnitebit annos duos; ſi liber eſt, & matrimonio junctus, annos decem: ſi ſolutus, annos ſeptem: pueri, dies centum: laicus matrimonio junctus, ſi in conſuetudine habuerit, annos quindecim: ſi clericus, de gradu amotus ut laicus pœnitentiam aget: qui cum fratre tale ſcelus admiſerit, ab omni carne abſtinebit, pœnitenſque erit annis quindecim: ſi clericus diuturniori, & graviori pœnitentia afficietur.

Vir ſe inquinans, primo dies decem; ſi iterum, dies viginti: ſi tertio, dies triginta: ſi nefarie agere perget, pœnitentiæ acceſſio ei fiet: ſi puer, dies quadraginta; ſi major quindecim annis, dies centum.

Qui complexu fœminæ, vel oſculo polluitur; pœnitentiam aget dies triginta: qui contactu inverecundo, menſes tres.

Qui concupivit mente, ſed non potuit; dies decem pœnitentiam agat.

Qui turpiloquio aſpectuque polluitur negligens, nec vere peccare voluit, pœnitentiam aget dies viginti: ſi vero impugnatione tentationis inquinatur pœnitebit item dies viginti.

Quicumque lenocinium exercuerit, toto vitæ tempore pœnitebit: item ſacram communionem non accipiat, niſi in fine.

Si quæ mulier ceruſſa, aliove pigmento ſe oblinit, ut aliis viris placeat, pœnitentia afficietur annorum trium.

VII. *Canones pœnitentiæ ad ſeptimum decalogi præceptum ſpectantes.*

Qui furatus eſt aliquid de Eccleſiæ ſupellectili, vel theſaurum; quod ſubſtulit reddet, & tres carinas (*Quadrageſimas*) cum ſeptem ſequentibus annis pœnitebit.

Qui ſacras reliquias furatus eſt, illis reſtitutis, ſeptem carinas jejunabit.

Pecuniam Eccleſiarum furatus, quadruplum reddet: ſi quid item de miniſterio Eccleſiæ aliquo modo ſurripuerit; pœnitens erit annos ſeptem.

Sacrilegus rerum Eccleſiaſticarum invaſor, tres annos communione privabitur, ac præterea ſine uſu carnis, ac potatione vini eſque ad ſeptennium pœnitens permanebit.

Qui Eccleſiam incenderit, aut incendio conſenſerit, reſtitutione facta, pœnitentiam aget annis quindecim.

Si quis malo ſtudio, vel odio, vel ulciſcendæ injuriæ cauſa incendium commiſerit, committive juſſerit; aut incendiario auxilium, vel conſilium ſcienter dederit, excommunicetur: mortuus Chriſtiana ſepultura carebit, nec vero abſolvetur, niſi damnum pro facultatibus reſarciverit, juraveritque ſe in poſterum tale facinus nunquam admiſſurum.

Si quis ſepulchrum violaverit; pœnitens erit annos ſeptem, e quibus tres in pane & aqua.

Qui ſepulcrum infregerit, ut defuncti ſepulti veſtimenta furaretur, pœnitens erit annos duos per legitimas ferias.

Qui de oblationibus, quæ Eccleſiis factæ ſunt, aliquid retinuerit, pœnitens erit dies quadraginta in pane & aqua.

Qui decimam ſibi retinuerit, aut dare neglexerit; quadruplum reſtituet, & pœnitentiam aget dies viginti in pane & aqua.

Qui hoſpitalis domus adminiſtrator, aliquid de adminiſtratione ſubtraxerit; reſtituet quod abſtulit, pœnitenſque erit annos tres.

Qui pauperem oppreſſerit, ejuſque bona abſtulerit; reddet ei ſuum, & pœnitens erit dies triginta in pane & aqua.

Clericus furtum capitale faciens, ſeptennii pœnitentiam explebit; laicus, quinquennii, & quod furatus eſt, reddat.

Qui fregerit nocte alicujus domum, aut aliquid abſtulerit; pretium reddet, & pœnitentiam aget annum in pane & aqua.

Si quis furtum de re minori ſemel, aut bis fecerit; reſtituta re, pœnitentiam agat annum unum.

Qui rem inventam non reddit, furtum committit: idcirco tamquam de furto pœnitentiam aget.

Si quis uſuras accipit, rapinam facit: ideoque quicumque illam exegerit, pœnitentiam aget annis tribus, uno in pane & aqua.

VIII. *Canones pœnitentiæ pro peccatis contra octavum præceptum.*

Qui affirmaverit verum eſſe quod falſum eſt, pœnitentiam aget, ut adulter: ut homicida, qui ſponte id facinus admiſerit.

Qui falſo teſtimonio conſenſerit, pœnitens erit annos quinque.

Qui proximo falſum crimen objicit, pœnitentia afficitur ut falſus teſtis.

Si quis contra proximum lingua laſcivus erit, triduana pœnitentia expiabitur.

Si quis murmuraverit; judicio Sacerdotis pœnitentiam aget, pro culpæ gravitate.

Si quis convicium manifeſtum fratri intulerit; diuturna expiabitur pœnitentia pro modo peccati.

Si quis facile detraxerit, falſumque in hoc dixerit, pœnitens erit dies ſeptem in pane & aqua.

Qui falſitatem, fraudemque in ponderibus, & menſuris admiſerit; pœnitens erit in pane & aqua dies viginti.

Falſarius in pane & aqua pœnitentiam agat quamdiu vivit.

IX. *Canones pœnitentiæ pro peccatis contra 9. Decalogi præceptum.*

Rem alienam nefarie concupiſcens, avaruſque pœnitens erit annis tribus.

Qui aliena concupiſcit, furtum eſt: qui aliena rapere cupit, rapina eſt; qui res Eccleſiæ furari appetit, ſacrilegium eſt: ideo cum nefarie concupiſcendo graviter peccet, ita peccati mortalis pœnitentiam aget arbitrio Sacerdotis.

Qui rem aliquam proximi pretioſam invenire cupit, ut illam ſibi retineat: mortale peccatum concipit, cujus pœnitentiam agat, ut prædictum eſt de furto.

X. *Canones pœnitentiæ pro peccatis contra decimum decalogi præceptum.*

Si quis concupiſcit fornicari; ſi Epiſcopus, pœnitens erit annos ſeptem: ſi presbyter, quinque: ſi Diaconus, vel monachus, tres, e quibus unum in pane & aqua; ſi Clericus aut laicus, annos duos.

Si quis in ſomnis ex immundo deſiderio polluitur, ſurgat, & cantet ſeptem pſalmos pœnitentiales: & in die triginta (cantet).

Si clericus, aut laicus ex mala cogitatione concupiſcentiaque ſemen effuderit; pœnitens erit dies ſeptem.

XI. *Canones pœnitentiæ contra ſeptem peccata capitalia, ſpeciatimque gulam, & ebrietatem.*

Pro capitali mortalique crimine, pœnitentia ſeptem annorum inducitur: niſi peccati gravitas & perſonæ ſtatus ſeveriorem diuturnioremque pœnitentiam requirat.

Pro capitali crimine pœnitentiam aget laicus annos quatuor, clericus quinque, Subdiaconus ſex, Diaconus ſeptem, Presbyter decem, Epiſcopus duodecim.

Sacerdos imprudenter ebrius factus pane & aqua pœnitentiam agat dies ſeptem: ſi negligenter, dies quindecim: ſi per contemptum, dies quadraginta.

Diaconus & alius clericus ebrius factus arbitrio Sacerdotis pœnitens erit.

Monachus ebrius, pane & aqua menſibus tribus; ſi Clericus, viginti dies.

Laicus ebrioſus graviter arguatur, & pœnitentiam agere a Sacerdote cogatur.

Qui humanitatis gratia alium inebriari procuret, pœnitentiam agat diebus ſeptem: ſi per contemptum, dies triginta.

Qui præ ebrietate & crapula vomitum fecerit: ſi presbyter, aut diaconus, pœnitentiam agat dies quadraginta: ſi monachus, aut clericus, dies triginta: ſi laicus, dies quindecim, abſtineatque a vino & carne dies tres.

Si quis gulæ cauſa ante horam legitimam jejunium fregerit, duos dies pœnitentiam aget in pane & aqua.

XIII. *Canones pœnitentiæ pro variis peccatis.*

Si quis nimio cibo ſe ingurgitaverit, & inde dolorem ſenſerit: unum diem pœnitentiam aget in pane & aqua.

Si quis Sacerdos Miſſam canit, neque communicat; per annum pœnitentiam agat, nec vero interea celebret.

Sacerdos excommunicatus ſi celebrat; tribus annis pœnitens ſit, hebdomadiſque ſingulis feria ſecunda, quarta, & ſexta a vino & carnibus jejunet.

Sacerdos Sacerdotii ſui gradu ordineque in perpetuum amotus ſi celebrare audet, privatus communione Corporis & Sanguinis Jeſu Chriſti, uſque ad ultimum diem, & in excommunicatione eſt, viaticum tantum in fine ſumens.

Si gutta Sanguinis Chriſti in terram cadit; Sacerdos in pœnitentia ſit quinquaginta diebus: ſi ſuper altare, & ad pannum unum tranſit diebus duobus: ſi uſque ad pannos duos, diebus quatuor: ſi uſque ad tres, diebus novem; ſi incaute dimiſit, quamvis nihil nefandi acciderit, tribus menſibus a ſui muneris adminiſtratione amovetur.

Qui ſciens rebaptizandum curaverit, ſi quidem per hæreſim tale flagitium perpetrarit, pœnitentiam agat annos ſeptem: tres quadrageſimas primi anni jejunet in pane & aqua, & quarta & ſexta feria aliorum annorum.

Si propter purificationem ſe rebaptizandum curaverit, pœnitentiam aget annos tres: ſi per ignorantiam, non peccat quidem; nihilominus non promoveatur ad ſacros ordines, licet excellens & aamios videatur.

Si Epiſcopus aut presbyter, aut diaconus ſe rebaptizandum curaverit; per totam vitam pœnitentiam aget.

Clerici, monachi, monachæ, ſponte ſua per hæreticos rebaptizati, pœnitentiam agent per annos duodecim.

Presbyter, qui Clandaſtinis ſponſalibus interfuerit, ſuſpendatur ab officio ſuo annos tres.

Presbyter qui mortuum corpus altaris mappis involverit, pœnitentiam agat annos decem, & menſes quinque: Diaconus autem annos tres, & menſes ſex.

Qui legata pia Eccleſiæ non ſolvit, uno anno pœnitens ſit; & per legitimas ferias jejunet.

Qui ſui ſexus habitum mutaverit, pœnitentiam aget annos tres, promittens amendationam.

Infirmos & in carcere detentos viſitare negligens, pœnitentiam aget dies ſaptem pane & aqua victitans.

CAPUT VI.

Caſuiſticæ Theologiæ origo, progreſſus, ac ratio univerſa.

I. PŒnitentialia, de quibus hactenus, Ritualis præterea liber, & Codex Canonum, fuere præcipui Confeſſariorum libri fere ad XIII. Sæculum; ut mirandum ſit quei Pœnitentiæ Sacramentum in tanta librorum paucitate, atque atiam imperſectione (vida Francolinium *de Pœnit. lib. 2. c. 8.*) fuerit per tot ſæcula adminiſtratum. Labente autam XIII. ſæculo cœperunt aliquot acris ingenii viri ſententias Patrum ad doctrinam fidei pertinentes paulo ante a Patro Lombardo collectas, & Patrum ſimiliter ſententias ad doctrinam morum ſpectantes, canoneſque & reſponſa Pontificum paullo anta etiam ipſa a Gratiano collecta, interpretati, axplicare, & multas circa utramqua doctrinam quæſtiones ſubtiliter movere. Hinc orta Theologia *Scholaſtica*, nempe diſputatrix, & methodica, & facultas *Canonica* Canonum interpres, & ax utraque Theologia *moralis*, ſeu Caſuiſtarum, qui ſic dicti poſt aliquot ſæcula fuere, quia ipſi reſpondent caſibus conſcientiæ, non quidem ut olim Epiſcopi, Concilia, & Pontifices, nempe tamquam Eccleſiæ Paſtores, doctoreſqua a Deo conſtituti, ſed ut privati interpretes Scripturarum, legum, aorumque omnium, quæ aut Patres ſenſerant, aut ſanxerant, nempe ſententiarum, & ſanctionum. Hi præter multas quæſtiones morales inſertas tractatibus Theologiæ *Speculatricis* ſcripſerunt Directoria quædam Confeſſariorum, in quibus methodo longe meliori, fuſiuſqua quam olim fieret in Libellis Pœnitentialibus, totaque canonum collatione agitur de iis, quæ Confeſſarius ſcire debet. In illis ſiquidem non ſolum traditur modus interrogandi, caſtigandi, & abſolvendi Pœnitantes, ſad ſingulæ partes Sacramanti explicantur, aaque circa illas doctrina traditur, qua quæſtionibus, caſibus, & dubiis ſaltam, quæ ſolent in eo ſoro proponi, facile reſpondetur.

II. Circa annum 1228. floruit S. Raymundus da Pennafort inſigne præclariſſimi Dominicani Ordinis ornamentum. Scripſit is *Summam de caſibus Pœnitentialibus* libris quatuor aomprehenſam, quorum primus de peccatis adverſus Daum. 2. adverſus proximum. 3. de Eccleſiaſticorum delictis, officiis, & juribus. 4. de matrimonio agit. S. Antoninus, ac Vincentius Bellovacenſis eam ſæpe laudant. Pluries typis expreſſa fuit, ut Lovanii 1480. Coloniæ 1495. Pariſiis 1500. quas editiones Fabricius recenſet in Bibliotheca mediæ, & infimæ latinitatis. Huc ſpectat Alexandri de Hales *Summa de virtutibus, & deſtructorium vitiorum*, quamquam contra Wadingum utrumque opus Alexandro abjudicat non contemnendis argumentis, ac juniori Scriptori tribuit Jacobus Quatiſ *Tomo I. Biblioth. Dominicanorum*. Acceſſit Vincentii Bellovacenſis *Speculum morale*. Multa in eamdem rem, præſertim vero *Librum Pœnitentiarum* Johannes de Deo conſcripſit A. D. 1247. Vide da illo Cavaum, & Fabricium. Porro circa a. 1250. Guilialmus Redonenſis a Dominicana Familia apparatum, ſive gloſſas edidit ad Summam S. Raymundi ſæpius vulgatas ſub Johannis de Friburgo nomine. Paullo poſt habuimus S. Bonaventuræ *Confeſſionale*.

III. Sub initium inſequentis ſæculi occurrit Johannes Friburgenſis Dominicanus junior, qui *Summam majorem, ſeu Confeſſariorum, & Quæſtiones Caſuales* compoſuit; tum celeberrima Aſteſani, ſeu Aſtenſis *Summa de caſibus conſcientiæ*, cujus aditiones Wadingus perſequitur. Ejuſdam, quem Aſtenſis profeſſus fuerat, Minoritarum ſcilicet Ordinis fuit Monaldus, qui circa an. 1330. floruit: Exſtat autem ejus *Summa Caſuum conſcientiæ, aurea & Monaldina dicta*. Circa idem tempus Bartholomæus a S. Concordia natione Italus, domo Piſanus, profeſſiona Dominicanus florebat. Hic a. 1338. *Summam caſuum Conſcientiæ* abſolvit, quæ ab auctoris patria *Piſanella* etiam vocatur, & prætera *Magiſtruccia*. De caſibus conſcientiæ ſcripſit quoque a. circiter 1335. Henricus de Erfordia. *Speculum* vero *Curatorum* Ranulphus Higdenus Benedictinus Caſtrenſis a. 1357. Singularem porro famam ſibi conciliavit Johannes de Burgo, qui a. 1385. librum contexuit inſcriptum: *Pupilla oculi omnibus Sacerdotibus tam curatis, quam non curatis ſumme neceſſaria, in qua tractatur de ſeptem Sacramentorum adminiſtratione, de decem præceptis decalogi, & de reliquis Eccleſiaſticorum officiis*. His adde Antonii de Butrio *Speculum de confeſſione*, quod Walthonus Lovanii editum memorat.

IV. Quinto autem & decimo ſæculo hi floruere caſuiſticæ Theologiæ Doctoras I. Johannes Charlerius de Gerſon qui præter alia *opuſculum tripartitum de præceptis decalogi, de confeſſione, & de arte moriendi* compoſuit tanto plauſu axceptum, ut illud XVII. omnino Synodorum, quas recenſet Launoius *in hiſt. Gymn. Navarr. par. 2. c. 1. p. 510.* decreto Presbyteri, & Curati in exponendo Decalogo, audiendis Confeſſionibus, & viſitandis ægrotis adhibere jubentur. II. Henricus de Haſſia. Scripſit *Regulas ad diſcernendum mortale peccatum a veniali*, librum *de contractibus, & ordine cenſuum*, Tractatum *de confeſſione*, & commentarium *in decem præcepta*. III. Nicolaus Dinckelſpulius. Edidit *de præceptis Decalogi, de tribus partibus Pœnitentiæ, & Confeſſionale peccatorum*. IV. S. Bernardinus Senenſis, qui Tractatum de *confeſſione* conſcripſit. V. Nicolaus Auximanus. Ab eo habuimus *Summam caſuum conſcientiæ, ſupplementum ad ſummam Piſanellam, & Interrogatorium Confeſſorum*. VI. Johannes Nider. Ex ejus operibus huc ſpectat *Conſolatorium timoratæ conſcientiæ, Præceptorium*, ſeu tractatus de decem præceptis, de *contractibus mercatorum* Liber. VII. Ægidius Carlerius. Ejus *diverſæ caſuum conſultationes* prodiare Bruxellis 1478. quas inter Tractatus de *decimis, de integritate confeſſionis &c.* VIII. Nicolaus Plovius, aliis Plonos. Scripſit *de excommunicationibus, de Horis Canonicis dicendis, de Interdicto Eccleſiaſtico, de irregularitate, de Sacramentis, & eorum adminiſtratione, de ſacrificio Miſſæ*; qui Tractatus ſimul prodiere Argentorati 1593. IX. S. Johannes Capiſtranus. Edidit *ſpeculum conſcientiæ*, tractatum *de Canone Pœnitentiali, de uſuris, & contractibus*, aliaque. X. S. Antoninus Archiepiſcopus Florentinus. Præter tractatus *de ſuſpenſione, de uſuris &c.* elucubravit *Summam Theologicam, & Summam confeſſionalem* ſæpius editam. XI. Henricus Harphius. *Speculum aureum* ſcripſit *in X. præcepta decalogi*, & librum *de tribus pœnitentiæ partibus*. XII. Johannes Beetzius, cujus *Præceptorium divinæ Legis*, ſive *Expoſitio Decalogi* exiit Lovanii 1486. *fol.* XIII. Angelus de Clavaſio, cujus exſtat *Summa caſuum conſcientiæ, Angelica* vulgo dicta. XIV. Baptiſta Trovamala, qui *ad utilitatem ſimplicium Confeſſorum Summam caſuum conſcientiæ Roſellam* vulgo nuncupatam divulgavit. XV. Michael de Mediolano. Ejus *Confeſſionale*, ſeu methodus confitendi Venetiis prodiit a. 1513. XVI. Michael Lochmayer. Scripſit *Parochiale Curatorum, quo officium Curati* circa Sacramentalia late expoſuit.

V. Porro ſequentibus ſæculis quemadmodum Scholaſtica Theologia maximum nacta eſt incrementum, ita & Moralis amplificata eſt. Nam & Theologi Scholaſtici multa de Morali Theologia cœpere ſubtiliter diſputare, & ii quos *Morales* ſeu *Caſuiſtas* dicere, integros de pluribus ejus facultatis ſingularibus partibus ſingulares accuratiſſimoſque adidere tractatus, ac præterea novo ordine, ac majore ſtudio univerſam Theologiam Moralem concinnarunt. Probatiſſimi ex illis, inquit Francolinus *Tyrocinii Theologici parte quinta, hunc ordinem ſervant. Agunt 1. de Conſcientia, ſcilicet recta, & erronea, probabili, dubia, & ſcrupuloſa. 2. De peccatis, & de conditionibus ad peccandum requiſitis, vel ab eo excuſantibus, ac proinde de voluntario, de libero, de metu juſto, & injuſto, gravi, & levi; de ignorantia antecedente, comitante, conſequente, excuſante, non excuſante; de peccato mortali, veniali, perſonali, originali. 3. de legibus in genere, earumque cauſis, & effectibus, de legibus in ſpecie, ut de lege pœnali; de lege non ſcripta ſeu conſuetudine, de lege concedente privilegium, adeoque de privilegio. Inde de ceſſatione, interpretatione, ac diſpenſatione legum. 4. de Fide, ejuſque obligatione, de infidelitate, Hæreſi, Apoſtaſia, pœnis ſpiritualibus, ac temporalibus Hæreticorum. 5. De virtute ſpei, ejuſque contrariis vitiis, præſumptione, deſperatione &c. 6. De charitate in Deum, & proximum, ejuſque effectibus, ſeu actibus, ut de Eleemoſyna, correctione fraterna &c. ac de vitiis ei contrariis, odio, invidia, diſcordia, ſchiſmate, bello injuſto, rixa, duello, ſcandalo. 7. De Religione, ejuſque actibus, nempe de oratione, de horis canonicis, de Adoratione, de Sacrificio, de obſervatione feſtorum, de primitiis, de oblationibus, de reverentia debita locis, & Perſonis Sacris, earumque immunitate, de Beneficiis Eccleſiaſticis, de eorum proviſione, acquiſitione, collatione, oneribus, utilitatibus, vacatione, omiſſione, diviſione, extructione, erectione, unione. De juramento, & voto, eorumque obligatione, relaxatione, irritatione, commutatione. De Adjuratione. De Statu Religioſo, ejuſque ſuſceptione, profeſſione, relaxatione, Privilegiis. Rurſus de vitiis Religioni oppoſitis, Idololatria, Superſtitione, Divinatione, vana obſervantia, maleficio, tentatione Dei, Blaſphemia, Sacrilegio, Simonia. 8. De Ritibus, ſeu ſignis maxime Religioſis, præcipuiſque noſtræ Religionis characteribus, nempe de Sacramentis in genere, & in ſpecie, & præſertim*

de

de ſacroſancta Euchariſtia, de Sacramento Pœnitentiæ, de Suffragiis, Indulgentiis, Jubilæo, & Bulla Cruciatæ, de Cenſuris, de Sacramento Ordinis, Irregularitate, Depoſitione, Degradatione, ac demum de Sacramento Matrimonii, ejuſque impedimentis, horumque diſpenſatione. 9. *De Prudentia, Fortitudine, ac Temperantia, ubi de Abſtinentia, Jejunio, Sobrietate, Caſtitate, Virginitate, Humilitate, Studioſitate, Manſuetudine, Clementia, Modeſtia, vitiiſque oppoſitis, nempe Gula, Ebrietate, Luxuria, Superbia, Præſumptione, Vanagloria, Ambitione, vilitate, ſeu nimia ſui abjectione, curioſitate, ira, crudelitate, immodeſtia in cultu, ornatuque.* 10. *De Juſtitia in genere, de jure, dominio, uſufructu, uſu, habitatione, emphytheuſi, feudo, ſervitute, poſſeſſione, præſcriptione.* 11. *De juſtitia commutativa in pactis, & contractibus, ubi de contractibus in genere.* 12. *De contractibus in ſpecie, de promiſſione, donatione, commodato, depoſito, mutuo (ubi de uſura) emptione, cenſu, cambio &c. Hi ſunt Theologiæ Moralis* Tractatus, *quos ut univerſos, aut pleroſque, aut aliquos apud innumeros Scriptores reperies.*

VI. Non admodum ab hoc ordine abhorrent recentiores Rigoriſtæ, etſi multum & ſententiis, & quæſtionum tractandarum ratione ab iſtis diſſentiant. Habent nimirum (quod ſcite a Francolinio notatum *in præfat. ad Cleric. Roman. contra nimium Rigorem munitum*) *Janſeniſtæ* Theologiam *ſuam ſpeculativam, & practicam, ſeu moralem. Speculativa Janſeniſmus eſt, Practica, ſeu moralis Rigoriſmus eſt. Hujus tria principia ſunt. Patres jactare plurimum, Pontifices æſtimare parvi, recentiores* Theologos *nihili. Patribus, ut ab ipſis reponuntur, deferre obſequium verum,* Pontificibus *ſimulatum, reliquis* Doctoribus *neutrum. A divo Auguſtino vero, aut putato recedere nunquam, nec Doctorem ex Conciliis interpretari, ſed ex eo* Concilia: *Pontificibus ex* Cathedra *docentibus accedere aliquando, & id profiteri ſi videlicet non adverſentur; at Scholaſticis vero præſertim duplicis poſtremi ſæculi in controverſiis morum, vel in re, vel in modo loquendi recedere ſemper, vel ne legere quidem illos, & multo minus in ſuis Scriptis, vel libris honorifice allegare.*

DISSERTATIO PROLEGOMENA

PARS II. DIDACTICA,

Seu de Locis Moralis Theologiæ.

DE locis Moralibus Theologiæ ante me qui egerit, vidi neminem, vel quod quum iidem fere ſint qui dogmaticæ Theologiæ, inutilis viſa fuerit ejuſmodi tractatio, vel quod vulgata apud Caſuiſtas docendæ hujus præclariſſimæ facultatis ratio haſce diſquiſitiones veluti quæ eruditionem magis ſapiant, quam neceſſitatem, deſiderari patiatur. Verum ſiquid intelligo, nulla hodie Morali Theologo diſputatio aut utilis, aut etiam neceſſaria magis, quam quæ de Locis Moralis Theologiæ inſtituitur. Nam & ſingularia ſunt aliqua, hujuſque diſciplinæ propria, quæ apud Canum, alioſque de dogmaticæ Theologiæ fontibus tractatores fruſtra quæſieris, & ineptus horum locorum abuſus, qui paſſim in Antiprobabiliſtarum Theologicis Libris occurrit, maxime poſtulat, ut certi quidam canones pro recto eorumdem locorum uſu definiantur. Concinæ in apparatu ad ſuam Theologiam Chriſtianam ſimiam agere placuit, & quum meos de Locis Moralis Theologiæ tractatus vidiſſet, ipſe etiam de his diſputare aggreſſus eſt; ſed nihil bonæ frugis inde eatundas, verborum adeo plena ſunt omnia, conviciorum, declamationum, ut quis hujus tractationis ſcopus ſit, ne intellexiſſe quidem videatur. In eodem hoic iterum argumento verſabor, multis prætermiſſis, quæ minus neceſſaria ſunt, auctis vero, & confirmatis iis, quæ ad locorum horumce uſum, præcipuum ſcilicet hujus diſquiſitionis finem pertinent.

CAPUT I.

De Scripturis Sacris.

§. I.

Quotuplex ſit Sacrarum Scripturarum ſenſus.

TRiplex eſt Scripturarum ſenſus, *Litteralis*, qui & *Hiſtoricus* dicitur, quod in hiſtoria elucefcat is maxime, *Myſticus*, & *Accommodatitius*. Unum litteralem ſenſum admittunt Novatores, quos a Salmerone *proleg.* 7. Serario *cap.* 21. Bonfretio *cap.* 20. vide vehementer exagitatos, confoſſoſque.

Litteralem ſenſum dicimus, quem verba, ſive proprie, ſive metaphorice accepta ex Spiritus Sancti loquentis intentione primo, & immediate ſignificant. Non enim is tantummodo littererius ſenſus eſt, quem verba proprie ſine tropo ſignificant; alias plura Scripturarum loca litterali ſenſu carerent. Hinc merito Bellarminus *lib.* 3. *cap.* 3. apud Serarium docet, duplicem eſſe litteralem ſenſum, *proprium*, & *figuratum*.

Myſticus porro is eſt, qui non proxime per voces, ſed mediate, & remote, mediis ſcilicet rebus per voces ſenſu litterali ſignificatis a Spiritu Sancto indicatur. Exemplum eſto illud *Deuter.* 25. *Non alligabis os bovi trituranti.* Ubi ſenſus litteralis is eſt, quem verba indicant; myſticus vero, ut S. Paulus 1. *Cor.* 9. explicat, Doctoribus, & Concionatoribus neceſſarie ad victum ſuppeditanda eſſe ſignificat. Quum autem res mediate, & remote in Scripturis per voces indicatæ, tres veluti in claſſes tribui poſſint, triplex quoque myſticus ſenſus e Doctoribus ſtatuitur: *Allegoricus*, qui res credendas, & ad militantem Eccleſiam pertinentes ſignificat; *Anagogicus*, qui circa res ſperandas, ac Triumphantis Eccleſiæ proprias verſatur; *Tropologicus*, qui res agendas, morumque inſtitutiones ſpectat. Hinc celebre illud Dyſtichon:

Litteras geſta docet; quid credas Allegoria;
Moralis quid agas; quo tendas Anagogia.

Accommodatitius eſt, per quem ea, quæ litterali ſenſu dicuntur, ad alia, quæ Spiritus Sanctus neque proxime, neque remote ſignificavit, transferuntur. In multis hujuſmodi accommodatione utitur Eccleſia, ut quum illud *Eccl.* 44. *Inventus eſt juſtus, & in tempore iracundiæ factus eſt reconciliatio*, ſanctis Confeſſoribus aptat. Sic etiam quæ *Zachar.* 4. de Jeſu Sacerdote filio Joſedech, & Zorobabel dicuntur: *Hi ſunt duæ olivæ* &c. Joannes *Apoc.* 11. 4. Enoch, & Eliæ accommodat. Hæc autem de hiſce ſenſibus notabis. Primum eſt, accommodatitium ſenſum, quum ex cujuſque ingenio fingi poſſit, perperam ad probandum afferri. II. Senſum litteralem in omni omnino Scripturæ loco reperiri, non item myſticum. III. Poſſe interdum plures ejuſdem ſententiæ ſenſus litterales dari, ut poſt B. Thomam 1. *p. qu.* 1. *art.* 10. probant Salmeron *proleg.* 8. Serarius *c.* 21. *quæſtiunc.* 12. Bonfrer. *cap.* 20. *ſect.* 5. Exemplo ſit locus ille *Iſaiæ cap.* 53. *Generationem ejus quis enarrabit?* quem Patres plurimi de æterna Chriſti generatione, de temporali in utero Virginis alii intelligunt; utrique apte, ſive generationem utramque ſpectes, ſive loci illius ſeriem univerſam. IV. Poſſe quoque plures in eadem ſententia myſticos ſenſus, atque adeo interdum omnes reperiri. Sic *Jeruſalem*, quæ vox litterali ſenſu Urbem ſignificat, allegorice Eccleſiam, tropologice animam, anagogice cæleſtem gloriam indicat. V. Senſum myſticum plerumque ex veteri tantum teſtamento erui utpote quod figuris, allegoriis, & ſymbolis abundat; rarius vero in novo reperiri, licet in hoc etiam locum habeat, uti in Navicula Petri jactata videre eſt, quæ myſtice perſecutiones Eccleſiæ illatas ſignificet.

§. II.

Quonam modo litteralis Bibliorum ſenſus ſit inveſtigandus?

DE litterario ſenſu quærimus, quonam modo inveſtigandus ſit; nam myſticum morali Theologo utiliorem credo exornandis theſibus ſuis, quam ſolide comprobandis, de quo ſequenti capite.

Interea XII. ſubſidia heic habeto litterali ſenſui inquirendo maxime apta, quorum priora ſex aliorum etiam librorum communia ſunt, poſteriora ſex Bibliorum propria.

I. Linguarum Græcæ præſertim, atque Hebraicæ cognitio. II. Artium, quibus loquendi ratio traditur, peritia, ſive Grammatica, ſive Rhetorica ſit. III. Diſciplinarum, quas Scripturæ attingunt, ſcientia. Huc præter Scholaſticam Theologiam ſpectat Hiſtoria, Philoſophia, Matheſis, Geographia, & antiquitatis univerſæ notitia. IV. Omnium, quæ in libri, vel capitis contextu ſunt, conſideratio; antecedentium videlicet, & conſequentium. V. Similium, & diſſimilium locorum collatio. VI. Interpretum lectio. VII. Divini luminis imploratio. VIII. Vitæ puritas. IX. Inſpectio traditionis Apoſtolicæ, & generalis in Eccleſia Catholica praxis. X. Conſideratio analogiæ fidei, de qua Apoſtolus *Rom.* XII. 7. XI. Unanimis Patrum conſenſio. XII. Regulæ quædam, quæ ad intelligendas Scripturas e quibuſdam traditæ ſunt. Vide Pagninum in *Iſagoge*, Salmer. *Proleg.* 9. 10. 11. & Bonfrerium *cap.* 20. *ſect.* 4.

§. III.

De uſu Scripturarum in Morali Theologia.

CAnon I. Scripturæ auctoritas præcipuus fons eſt, unde Theologus, quæ ad mores ſpectant, doctrinas hauriat. Nam, ut ſcribebat Gregorius XIII. ad Philippum ſecundum Hiſpaniarum Regem; *hinc omnia ad omnes virtutes præcepta colliguntur.*

Canon II. Ne quidquam ſtatuito, quod clariſſimis Scripturarum teſtimoniis adverſetur.

Canon III. Nihil defendito, quod ex quopiam Scripturæ loco per legitimum, certumque Theologicum diſcurſum ducta cum concluſione pugnet.

Canon IV. Ad confirmandam concluſionem quampiam Scripturis in myſtico ſenſu acceptis ne utere, niſi conſtet hunc eſſe vere ſenſum myſticum. Conſtabit autem præter ſubſidia *n.* 9. 10. 11. nuper indicata, quotieſcumque ab alio Canonico Scriptore locus quiſpiam Scripturæ ad probandum adducitur; ſenſuſque, quem illi dat Scriptor Canonicus, litteralis eſſe non poſſit. Vide Bonfrer. *cap.* 20. *ſect.* 4.

Canon V. Hiſtorias, in quibus Scriptura Sacra narrat, viros juſtos quidpiam præſtitiſſe, quod vel malum revera ſit, vel mali ſpeciem habet, caſuum ſolvendorum regulas ne putato. Non enim (quod ſapienter monitum ab Auguſtino *contra mendacium cap.* 8.) *Omnia quæ a ſanctis, vel juſtis viris legimus facta, transferre debemus in mores.*

Conſectarium. Non licet parentibus filiis maledicere, aut eos ex quocumque zelo occidere, quod Noe Cham poſteris maledixerit, & Abraham peculiari Dei juſſu Iſaac filium immolare paratus fuerit.

Canon VI. Singularia exempla, quæ in Scripturis leguntur, ad univerſalem legem confirmandam ne aſſumito.

Conſectarium. Ridicule Beſombes T. 2. *Tract.* 2. *cap.* 4. veram hanc propoſitionem: *Quatuor requiruntur conditiones in eo, qui abſolvit a cenſuris.* I. *Debet eſſe Clericus.* II. *Debet habere juriſdictionem contentioſam.* III. *Debet certa ſcientia abſolvere.* IV. *Debet abſolvere ſponte, & non coacte*, ridicule, inquam, hoc argumento probat: Paulus, *qui abſolvit Corinthium inceſtuoſum quatuor prædictas habebat conditiones.* Vah! bellam ratiocinationem hujus ſimilem: *Paulus, qui inceſtuoſum abſolvit, fuit Apoſtolus; Apoſtolus igitur ſit oportet, qui abſolvit a cenſuris.*

Canon

Canon VII. Præcepta Moralia, quæ in veteri Teſtamento ſanciuntur, ne ſumito in ea reſtrictione, qua videtur in Exodo exprimi, nec juxta falſam Scribarum interpretationem, aut popularem Hebræorum traditionem; ſed juxta eam additionem, quam vel Moſes, vel alii Scriptores Canonici appoſuere, illamque potiſſimum explanationem, quam tradit Chriſtus in Evangelio.

Conſectarium. Licet Judæi putaverint ſolum actus externos a lege prohiberi, minime vero cogitationes, deſideria &c.; nefas tamen eſt ita ſentire, Chriſto oppoſitam doctrinam prædicante.

Canon VIII. Videndum ne Scripturæ verbis, quibus pium aliquod conſilium proponitur, præceptionis vim ineſſe incauti velimus.

Canon IX. A Scripturis citandis abſtinere conſultius judicato, quam harumce allegationum vanitate quadam abripi, eoſque locos afferre, qui nihil efficiant.

Conſectarium. Ridendus Beſombes, qui T. 2. *Tract.* 1. *cap.* 4. *art.* 5. monet antiquitus aquam etiam ipſam extra refectionem, interdictam fuiſſe jejunantibus; *Rex enim Ninivitarum indixit abſtinentiam panis, & aquæ*. Jon. 3. *Et Eſdras jejunans panem non comedit, & aquam non bibit*. Mi bone, qui hinc extundas *extra refectionem* (id enim probandum fuerat) aquam fuiſſe vetitam? Rex Ninivitarum omnem omnino refectionem prohibuit: *Homines, & jumenta non guſtent quidquam, nec paſcantur, & aquam non bibant*. Idem dictum eſto de Eſdra jejunante.

APPENDICULA.

De ratione, qua locum hunc Theologicum nuper pertractavit P. Concina.

Etiam P. Concina Apparatus ſui *ad Theologiam Chriſtianam* Tomum primum locis Theologicis deſtinavit. Sed quod mirandum maxime, illud eſt, Chriſtianæ Theologiæ auctorem ubi de Scripturis agit, unum id præſtare, ut Scripturas ſacras Theologo legendas inculcet; ac ne inani labore ſemet defatigaſſe videatur, invidiam conflat Probabiliſtis, quaſi a Sacrorum librorum lectione ſe alioſque avocarent; quo nihil futilius, ineptiuſque fingi poteſt. Legendæ Scripturæ ſunt; ſed earum lectio ne Theologiæ Moralis ſtudioſo inutilis ſit, is Canones a nobis antea conſtitutos ob oculos habeat, neceſſe eſt. Hoc unum demum Probabiliſtæ volunt, quibus experientia compertum eſt, eos Scripturarum locos a modernis Theologis quibuſdam in medium adferri, qui nihil ad rem faciant, aut generalia tantummodo quædam Chriſtianæ Theologiæ capita a nemine in dubium vocata contineant.

Illud porro multo lepidius, fontem alium Theologis omnibus incompertum hactenus a P. Concina fuiſſe detectum *Diſſ.* II. cap. VII. Chriſti Domini nempe oraculum: *multi ſunt vocati, pauci vero electi*. Quid ex hoc Servatoris noſtri effato ad Theologicas concluſiones duci poſſit, ſanæ mentis quiſpiam haud intelliget. Ego vero intelligo, quamobrem diſputatio iſthæc a P. Concina fuſiore calamo fuerit inſtituta. Putat ille, vir ſane bonus, hoc admiſſo Chriſti oraculo Antiprobabiliſticam Theologiam mirifice ſtabiliri; hac enim doctrina recepta multos perire neceſſum eſt. At quonam quæſo Theologiæ iſtiuſmodi ſtudium abripit ingenioſum hominem! Fuit certe a Probabiliſtis quiſpiam, qui multo plures ſalvari contenderet, quam perdi adfirmarit; non id tamen a Probabiliſmi fontibus hauſtum. Non enim ſi plures pereunt, quam ſalventur, Probabiliſmi illud vitio vertendum: fornicatio, adulteria, homicidia, mendacia, obtrectationes, furta, aliaque innumera, quibus paſſim homines illigantur; ſcelera manifeſta, nec ullis Probabiliſmi effugiis defendenda, hæc ea ſunt, quæ in æternam homines perniciem trahunt. Quis, ne Probabiliſtas alios huc fruſtra avocem, Paulo Segnerio vehementior Probabiliſmi defenſor? Hic tamen æternis addici flammis plures, quam cæleſti gloria donari acerrime propugnavit. Adeo verum eſt, nihil ſeu ad Probabiliſticam, ſeu ad Antiprobabiliſticam Theologiam facere de ſalvandorum hominum numero diſputationem. Hæc paucis delibaſſe ſufficiat, ut Theologi Chriſtiani criterium, ratiocinandi vim, animum lector intelligat. Non negaverim tamen, damnandos plures in Antiprobabiliſtico ſiſtemate, quam in Probabiliſtico. Verum quid hoc ad rem? Etiam in damnatorum Tutioriſtarum ſiſtemate damnabuntur plures, quam in Antiprobabiliſtico, quod Catholici tuentur. Propterea ne hoc deſerendum, atque ad illorum caſtra tranſeundum? De conſecutione hac viderit Concina.

CAPUT II.

De Sanctis Patribus.

§. I.

Quid Sanctorum Patrum nomine intelligamus.

Sanctos Patres dum dicimus, non Apoſtolos, aut Pontifices quoſcumque intelligimus, neque eos ſolum, quos Doctores Eccleſia expreſſo ſuffragio declaravit; ſed veteres ſcriptores Eccleſiaſticos ab Apoſtolico ævo ad medium XII. ſæculum, quorum agmen claudit Mellifluus Claræ-vallenſis Abbas Bernardus.

Enimvero ſi ab inſtituto libri hujus diſcedere non puderet, Catalogum Sanctorum Patrum heic abſcriberem. At quum id plane ridiculum, adnotabo tantum quos conſulere quis poſſit de iſtiuſmodi re diſſerentes: Hieronymum, Gennadium, Iſidorum Hiſpalenſem, Honorium Auguſtodunenſem, alioſque de Eccleſiaſticis Scriptoribus Tractatores ad Trithemium cum acceſſionibus Auberti Miræi, ſuiſque animadverſionibus edidit Hamburgi anno 1718. *Bibliotheca Eccleſiaſticæ* titulo appoſito ſolertiſſimus Vir, idemque eruditus Fabricius; qui utinam abdicatis erroribus, Romanæ ſeſe Communioni devoviſſet! Sixti Senenſis Bibliotheca, Poſſevini Apparatus, Bellarmini aureus *de Scriptoribus Eccleſiaſticis* libellus, atque in hunc Philippi Labbe diſſertatio, Raynaudi *erotemata* paſſim omnium manibus teruntur. His acceſſit noſtris temporibus Bibliotheca Gallico idiomate conſcripta a Dupinio, quæ tamen caute legenda, & Benedictini Monachi Ceillieri volumina plura item Gallice ſcripta ſuper eodem argumento. Cavei *hiſtoria litteraria* cum Addiſſonii acceſſionibus, & Oudini *de Scriptoribus Eccleſiaſticis* commentarius in tres tomos tributus a pluribus legitur: at illa hæretici hominis eſt, hic impii tranſfugæ a Sacri Clauſtri abditis receſſibus ad hæreticorum tumultus, quanquam hujus ſupplementum ad Bellarmini librum, & Labbæi diſſertationem omittendum non eſt, quam a ſuo authore adhuc catholico, ac Religioſo prodierit. Hi fontes; rivuli Francolinus in *Tyrocinio Theologico*, Vallemontius in elementis hiſtoriæ, aliique id genus Epitomatores.

§. II.

De Legibus in uſu Patrum a Morali Theologo ſervandis.

Canon I. Si qua in quæſtione (de his quæſtionibus loquor, quæ ad mores ſpectant) definienda Patres omnes idem doceant, id velut certum habendum eſt; quique aliter ſentiret, ab hæreſis ſuſpicione liber haud eſſet. Vide Canum lib. 7. cap. 3. concl. 6.

Canon II. Unius, aut duorum Patrum auctoritas in his, quæ ad doctrinam morum pertinent, probabile quidem argumentum ſubminiſtrare poteſt, firmum vero non poteſt. *Ita*, inquit ſapienter Canus ibid. concl. 2. *ita deſpicere, & pro nihilo habere, impudentis erit; ſuſpicere, & habere pro certo erit omnino imprudentis.*

Canon III. Etiam plurium Patrum auctoritas, reliquis, licet paucioribus reclamantibus, ea argumenta Theologo ſufficere, & præſtare non valet, quibus refragari nefas ſit. Quæ indicavimus exempla id abunde demonſtrant. Plura refert Lupus in citata diſſertatione poſthuma *de opinione probabili*.

Canon IV. Patres afferre, præſertim vero multos ad ea firmanda Moralis, & Chriſtianæ Theologiæ generaliora principia, in quibus Theologi omnes ſibi conſentiunt (niſi contra hæreticos ſermo ſit, quod quidem vix Theologi moralis eſſe poteſt) intemperantis hominis eſt, & eruditionis famam captantis; arguere vero, qui ſecus agant, ſtultiſſimi eſt, & imprudentiſſimi.

Canon V. Quæ ex Patrum homiliis, aſceticis libris, & orationibus, idque genus lucubrationibus, non eam Theologo fidem faciunt, quam quæ in Dogmaticis inſtructionibus, epiſtolis &c. facere poſſunt. Nam multa in ejuſmodi libris exaggeratius proferuntur: neque id mirum, quum Oratoribus omnibus id ſolemne ſit: multa quoque conſilium potius ſpectant, quam præceptiones. Heic iterum exclamat Concina p. 279. non aliter Dallæum Patrum teſtimonia pro Catholicis dogmatibus declinare, quam illos dicendo Rhetoricis floſculis, atque amplificationibus Oratoriis ſæpe uſos fuiſſe. At ego primum miror, hæc nobis ab eo homine objici, qui p. 282. Chriſtophori Matthæi Pfaffii verba recitat, hæretici nempe Profeſſoris, cui ſcandalo ſunt *Probabiliſmus, attritionis ſufficientia &c.* quid enim ſi Concinam urgeam hoc argumento? *Mi Pater, non pudet te Probabiliſmum, attritionis ſufficientiam tam acriter inſectari! Id etiam, ſi neſcis, hæretici faciunt: horum tu ſequare veſtigia!* Deinde plane non intelligo, qui fieri potuerit, ut tot librorum auctor, tantus concionator, tam ingenioſus Theologiæ Doctor, latum non viderit, Dallæum inter, & nos quod intercedit diſcrimen. In homiliis, atque id genus commentariis etſi Rhetoricæ arti indulgeant Patres, non ea tamen ſine crimine potuerunt credenda proponere, quæ eſſent a Catholica fide aliena: contra quamquam ne ea quidem potuerint edocere facienda, quæ cum Chriſtianis legibus pugnant (neque id ullus negabit) ad illa hortari facile poterant Auditores ſuos, quæ præcepti non ſunt, ſed conſilii, iiſque ad id uti exaggerationibus verbis, quæ præceptum prima fronte exhibeant. En cur ejuſmodi teſtimonia minoris ſint apud Moralem Theologum, cujus eſt non quid melius perfectiuſque ſit, ſed quid liceat, ſalva lege, diſquirere.

Canon VI. Inconſultum eſt ea Patrum loca ſeligere, ubi Patres aliud omnino tractantes, aliquid occaſione accepta de altera re paucis indicant, iis neglectis, ubi hanc materiam ex profeſſo examinent.

Ca-

Digitized by Google

Canon VII. In Patrum ſenſu inveſtigando hæ maxime regulæ ſervandæ ſunt. I. Quæ in libri, vel capitis contextu ſuct, conſideranda diligenter. II. Similes, & diſſimiles loci ejuſdem Patris conferendi. III. Tempus, quo liber ille editus a Patre quopiam, attendendum. Nam facile ex occaſione ſcribendi libri mens auctoris innoteſcet: intelligimus etiam, nam fortaſſe eo tempore Pater ille præconcepta aliqua opinione occupatus fuerit, quam poſtea ipſum cauiſſe probabile, aut etiam certum ſit. IV. Alios Patres huic, de cujus mente quærimus, Synchronos conſulemus; quid enim hoc, vel illo ſæculo, ea vel iſta vox ſignificarit, quo ſpectare poſſit hujus, vel alterius muris noratio, facilius comperiemus. Exemplum eſto illud Cypriani *epiſt.* XII. ubi permittit, ut abſente Sacerdote infirmi *apud Diaconum quoque* Exomologeſin *facere delicti ſui poſſint*. Neque enim hinc fit, Diaconum fuiſſe tunc Sacramentalis Confeſſionis miniſtrum. Nam non hæc ſolum *exomologeſis* nomine denotatur, ſed etiam canonica reconciliatio publicæ pœnitentiæ, quam Tertullianus *lib. de pœnit. c. 6. proſternendi, & humilificandi hominis* diſciplinam appellat. Vide Benedictum XIV. *de S. D. lib.* VII. *c.* 16. *n.* 5. *ſeqq.* V. Ex dubiis Patrum operibus ipſorum mentem expiſcari imprudentis eſt, ubi certa, atque ab omnibus recepta eorundem opem ſuppetant. VI. Si de Græci auctoris mente dubitatio oriatur, non ea verſionibus, quæ ſæpe numero vitioſæ ſunt, ſed ex græco exemplo controverſiam dirimemus.

Canon VIII. Cavendum ne apocrypha, ac ſubleſtæ fidei opera citemus; itemque curandum, ut non ex aliorum fide Patrum locos afferamus, ſed ipſos Codices conſulamus, editioneſque maxime probatas, cujuſmodi quæ Ducæi, Petavii, Sirmondi, Gretſeri, Raderi, Pontani, Schotti, Vigerii, Poſſini, Labbæi, Maurinorum Patrum ſtudio, atque opera prodierunt. Enim vero fatendum eſt in his recentiores illos, qui Patrum Theologiam commendant, Caſuiſtis præſtare, præſertim elapſi ſæculi. At non id mirum. Nam neque quo illi ſcripſere ævo, tantis aucta fuerat ars critica incrementis, neque ſingula ejuſmodi diligentius perſequi vacabat hominibus, non modo voluminum ſuorum conſcribendorum mole obrutis, ſed ſæpiſſime in alia omnia ex Moderatorum ſuorum juſſis, ipſorumque inſtituti diſtractis. Dent tamen mihi hanc veniam Caſuiſtarum reprehenſores, ut confidenter pronunciem, quo magis diligentia, & critica antiquioſibus Caſuiſtis antecellunt Natalis Alexander, Genettus, aliique ejuſmodi, eo magis iſtis illos præſtare teſtimoniorum delectu, ac ratiocinandi vi. Nam ſæpe magna illa Patrum congeries, qua illi gloriantur, ſi in ea teſtimonia ad leges Canone VII. præſcriptas diligentius inquiſieris, inanis eſt, nihilque minus probat, quam id, cujus gratia cogitur.

C A P U T III.

De Romanorum Pontificum Decretis, eorumque uſu in Morali Theologia.

§. I.

Canones in uſu Pontificiorum Decretorum ſervandi.

IIs qui Moralem Theologiam tradunt, cavendum cum primis eſt, ne quidquam doceant, quod cum Pontificum Romanorum decretis pugnet; cæteris vero, qui facultati eidem dant operam, ipſa illa decreta ſedulo ſunt evolvenda, ne Theologorum, qui antequam ſanctiones illæ prodirent, ſua ſcripta vulgarunt, auctoritate in errorem pertrahantur. Hæc porro decreta plura quidem ſunt, ut eum de Morali Theologia optime meriturum cenſeam, qui ad Juris Canonici normam illa plures in claſſes redigeret, ſingulis latiſſimæ hujuſce Scientiæ tractatibus reſpondentes. Præcipua tamen in noviſſimis Caſuiſtarum editionibus, ut La-Croixii, Tamburini, Bonacinæ, Vivæ invenies, quæ nuper e typographio Remondiniano prodiere.

Quæ autem leges in uſu horum decretorum ſervandæ? Multæ ex iis peti poſſunt, quas cap. ſequenti proferemus. Interea hos habe.

Canon I. Videndum, ut quæ citantur decreta, genuina ſint. Hinc fruſtra quidquam efficies ex falſis Pontificum Decretalibus uſque ad Siricium, quas Critici omnes explodunt.

Canon II. Cave ne quod meræ diſciplinæ præceptum fuit, id ad Morales quæſtiones decidendas trahas. Nam quod olim diſciplina vetabat, idque ſub gravi, nunc ad meram conſilii legem revocari facile poteſt. Sic Nicolaus I. *ad conſulta Bulgarorum c.* 9. reſpondit, in quadrageſima eſſe a conjugibus *omni voluptati renunciandum, & ut licenter orationi vacetur, caſtitati mentis, & corporis incubendum*; quis autem nunc inferat, non licere Quadrageſimæ tempore opus conjugii? Vide Benedictum XIV. *de S. D. lib.* 5. *c.* 1. *num.* 8.

Canon III. In iis quæſtionibus, in quibus de valore alicujus rei agitur, puta matrimonii, fruſtra Pontificum Decreta citantur, quæ ſolum illicitum aliquid ſtatuunt. Sic ſi de matrimonii clandeſtini valore quæramus, perperam adlegaretur Siricii decretum in epiſt. ad Himerium c. 4. volentis, ſacerdotali benedictione obſignari ſponſalia de futuro; nam ne dicamus, etiam promiſſionem matrimonii inanem fuiſſe ſine Sacerdotis benedictione, dicendus eſt Pontifex præceptum tantummodo impoſuiſſe, quod illicita redderet, non invalida ſponſalia abſque Sacerdotis benedictione. Confer Benedictum XIV. *de S. D. lib.* 8. *c.* 12. *n.* 5.

Canon IV. Pontificis decreto aliquid univerſim permittenti non derogatur per ſubſequentia decreta, quæ in ſpecialibus quibuſdam caſibus illud limitant. Innocentius III. ex. gr. in *cap. A nobis* 9. *de cohabitat. Cleric. & mulier.* ait: *Cum Clericis quoque non permittas mulierculas habitare, niſi forte de illis perſonis exiſtant, in quibus naturale fœdus nihil permittit ſævi criminis ſuſpicari*. Contra Nannetenſe Concilium incerti anni, cujus conſtitutio inſerta fuit compilatione Decretalium Gregorii IX. etiam *matrem, amitam, ſororem* a Clericorum domibus excludit, ſcilicet cum de hac aut illo agitur, cujus depravati ſunt mores, & cum qualibet prorſus muliere conſuetudo ſuſpecta. Itaque, uti ſcite monet Benedictus XIV. *de S. D. lib.* 11. *c.* 5. *n.* 7. Decretalis Innocentii III. regulam conſtituit univerſalem communiter obſervandam; Decretum autem Nannetenſe a Gregorio IX. probatum ponit regulæ limitationem in ſpecialibus tantum quibuſdam eventibus adhibendam.

Canon V. Pontificis aliquid permittentis verba non licet ad ſenſum trahere Catholico dogmati repugnantem, aut ab obvio verborum, quibus Decretum illud editum eſt, ſenſu alienum. Contra hunc Canonem peccant, qui Innocentii I. verba in epiſt. ad Decentium: *quod* (oleum ſacrum) *ab Epiſcopo confectum non ſolum Sacerdotibus, ſed & omnibus uti Chriſtianis licet, in ſua, aut in ſuorum neceſſitate ad ungendum*, qui, inquam, ita hæc interpretantur, ut omnes Chriſtianos Extremæ Unctionis miniſtros Innocentius indicarit. Porro cum Maldonato, aliiſque a Benedicto XIV. citatis *de S. D. l.* 8. *c.* 4. *n.* 3. veriſimillimum eſt, loquutum fuiſſe Innocentium de Unctione non *activa*, ſed *paſſiva*, hoc eſt non de collatione, ſed receptione Sacramenti, quum eſſent, qui oleo ſancto ſolos inungi poſſe cenſerent a quibus conficitur, Sacerdotes. Certe ipſum verbum *uti* hoc indicat.

Canon VI. Si Pontifex aliquid concedat, quod prius negaverat, ex priore illa negatione, quid per ipſum deinde licuerit, optime intelligitur. Hinc quum S. Greg. Magnus lib. 4. ep. 26. Calaritanis Presbyteris facultatem *ungendi in fronte baptizatos infantes* concedit, quam iiſdem ep. 9. denegaverat, de unctione Confirmatoria loquutum illum fuiſſe conſtat etiam ep. 26. quum manifeſtum ſit, eam unctionem prius ep. 9. fuiſſe illis a Pontifice denegatam. Vide Bened. XIV. de Syn. Diœceſ. lib. 7. c. 7. num. 5.

Canon VII. Privilegiorum per Pontificem univerſalis abrogatio non impedit, quominus alicui abrogata privilegia iterum per alium Pontificem, aut etiam per eumdem concedantur. Hinc etſi communi Scriptorum ſuffragio poſt S. Pii V. Conſtitutionem *Sanctiſſimus in Chriſto* non licet uſpiam celebrare Miſſas in pervigilio Nativitatis ante mediam noctem, etſi ex vi præcedentium Privilegiorum id olim in Eccleſiis aliquot obtinuiſſet; tamen is mos etiamnum in quibuſdam Venetiarum templis licite perſeverat, vel ob alia privilegia poſteriore ævo indulta, vel ob veterum privilegiorum confirmationem. Confer Benedictum XIV. *de S. D. lib.* 6. *c.* 8. *n.* 9.

Canon VIII. In Pontificiis Conſtitutionibus, quæ aliquid faciendum præcipiunt, notandum eſt cum primis quos illæ adficiant, tum quæ ad illud præcipiendum rationes Pontificem impulerint.

Conſectarium I. Ex Decretali Innocentii III. qua presbyteris apud Conſtantinopolim conſtitutis diſtricte prohibetur, ne Confirmationem conferant, male infertur, irritam eſſe, illicitamque Confirmationem a Græcis Sacerdotibus collatam. Nam Innocentius de *Latinis* Sacerdotibus expreſſe loquitur. Vide Benedictum XIV. *de S. D. l.* 7. *c.* 9. *n.* 3.

Conſectarium II. Græcis Sacerdotibus univerſim non licere Confirmationis Sacramentum conferre etiam male infertur ex Nicolai I. conſtitutione Bulgaros a Sacerdotibus conſignatos iterum confirmari jubentis. Nam aliis omnino ad id ductus eſt Nicolaus rationibus, quam quæ id Græcis omnibus Sacerdotibus prohibitum efficiant. Bulgari nempe, inquit citato loco Benedictus XIV. Confirmationem receperant a Sacerdotibus, qui Photii errore imbuti eam contulerant jure ordinario, exiſtimantes nimirum, poteſtatem eam conferendi & Epiſcopis, & Sacerdotibus pari jure competere; præterea iidem Sacerdotes delegati fuerant a *Photio mœcho, & invaſore*, uti loquebantur Apoſtolici Legati, hoc eſt pſeudo-patriarcha, cui propterea legitimi Patriarchæ jura non conveniebant: tandem Bulgaria pertinebat ad Patriarcham Occidentalem, atque ideo delegatio, de qua eſt ſermo, a Romano Pontifice Græcis Presbyteris ſive expreſſe, ſive tacite facta miniſtrandi Confirmationem in Patriarchalibus Orientis nequaquam iiſdem Presbyteris id ipſum in Bulgaria peragere permittebat.

Canon IX. Ubi Pontifices aliquam propoſitionem damnant, in ſenſu potiſſimum, quo ab Auctoribus edita eſt, damnaſſe illam cenſendi ſunt.

Conſectarium. Quid damnaverit Alexander VIII. dum propoſitionem confixit ajentem *non licere ſequi opinionem vel inter probabiles probabiliſſimam*, ex Sinnichio, ex cujus libro excerpta eſt, potiſſimum eſt deſumendum.

Canon X. Ex alicujus propoſitionis Pontificia damnatione non licet inferre damnationem alterius, quæ alteri omnino rationi innititur. Exemplum eſto. Damnavit Clemens VIII. aſſerentes, *licere per litteras, ſeu internuntium*

Con-

Digitized by Google

Confeſſario abſenti peccata Sacramentaliter confiteri, & ab eodem abſente abſolutionem obtinere. Urbanus tamen VIII. a. 1632. non ſolum ſtatuit valide impendi abſolutionem, quando ægrotus coram uno, vel altero teſte ſigna contritionis exhibet, deinde ſuperveniente confeſſario, nullo externo ſigno confitendi voluntatem oſtendit, conſtat tamen ex relato internuntii, ægrotum oſtendiſſe ſigna contritionis, & confitendi voluntatem: ſed etiam declaravit, id non repugnare decreto Clementis VIII. *cum diverſam contineat rationem.* Conſule Benedictum XIV. *Lib.* VII. *de S. D. cap.* 15. *num.* 8.

Canon XI. Ex eo, quod Pontifices aliquid ſub anathematis pœna prohibeant, non fit, illud ſemper *de ſe* grave eſſe peccatum. Sic Gregorius II. in Concilio Romano an. 721. anathemate perculit Clericos comam nutrientes; quod ſecundum ſe lethalis criminis accuſare durum eſt. Conſer Benedictum XIV. *de S. D. L.* 10. *c.* 3. *num.* 1. *ſeq.*

Canon XII. Ubi Pontifices aliquid prohibent, ad circumſtantias attendere oportet prohibitionis. Huc transfer dicta can. VIII.

Canon XIII. Si quid Pontifices prohibuerint, videndum num vivæ vocis oraculo ita mentem ſuam explicuerint; ut locus non ſit argumentationi ad alium omnino caſum. Ita plures T T. defendunt etiam poſt Sixti V. Conſtitutionem *deteſtabilis* licitum eſſe Trinum Contractum, *Cardinalis enim Toletus, & Cardinalis S. Severina, quibus munus mandatum fuit a Sixto V. componendæ Legis, ſeu Bullæ Deteſtabilis, adfirmarunt P. Stephano Tuccio Theologo Societatis Jeſu, noluiſſe Sixtum ſua lege prohiberi, niſi injuſtos contractus; quare qui ante legem latam juſti erant* (hujuſmodi autem fuiſſe Trinum Contractum multis confirmant) *poſt latam quoque licere*, ut ſcribit doctus Comitolus *Reſponſ. Moral. l.* 3. *quæſt.* 10. *num.* 3.

Canon XIV. Videndum præterea eſt, num poſteriores Pontifices latam a deceſſoribus ſuis prohibitionem reſtrinxerint. Sic quum Sixtus V. inter crimina graviora ſub degradationis pœna Clericis prohibita enumeraſſet abortum fœtus etiam inanimati, vel per ſe, vel per alios procuratum, effectu ſequente, Gregorius XIV. ad abortum ſolius fœtus animati Sixtinam reſtrinxit.

Canon XV. Et illud animadvertendum, num Pontificia Conſtitutio aliquid prohibens alicubi recepta non ſit, quod de S. Pii V. conſtitutione *Cum onus* graviſſimi Doctores apud Benedictum XIV. de S. D. lib. 10. cap. 5. num. 5. narrant, in Gallia ſcilicet, Belgio, & Germania non eſſe illam receptam.

§. II.

Pontificia Decreta a Theologo Morali præ cæteris conſideranda.

PROPOSITIONES DAMNATÆ

AB ALEXANDRO PAPA VII.

Feria 5. *die* 24. *Septembris* 1665.

IN Congregatione Generali Sanctæ Romanæ, & univerſalis Inquiſitionis, coram SS. D. N. Alexandro Papa VII. mature diſcuſſis infraſcriptis propoſitionibus.

1. Homo nullo unquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum fidei, ſpei & charitatis ex vi præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equeſtris ad duellum provocatus poteſt illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia aſſerens, Bullam Cœnæ ſolum prohibere abſolutionem hæreſis, & aliorum criminum, quando publica ſunt, & id non derogare facultati Tridentini, in qua de occultis criminibus ſermo eſt, Anno 1629. 18. Junii in Conſiſtorio Sacr. Congr. Eminentiſs. Card. viſa, & tolerata eſt.

4. Prælati Regulares poſſunt in foro conſcientiæ abſolvere quoſcunque ſæculares ab hæreſi occulta, & ab excommunicatione propter eam incurſa.

5. Quamvis evidenter tibi conſtet, Petrum eſſe hæreticum, non teneris denuntiare, ſi probare non poſſis.

6. Confeſſarius, qui in Sacramentali Confeſſione tribuit Pœnitenti chartam poſtea legendam, in qua ad Venerem incitat, non cenſetur ſollicitaſſe in Confeſſione; ac proinde non eſt denuntiandus.

7. Modus evitandi obligationem denuntiandæ ſollicitationis eſt, ſi ſollicitatus confiteatur cum ſollicitante, hic poteſt ipſum abſolvere abſque onere denuntiandi.

8. Duplicatum ſtipendium poteſt Sacerdos pro eadem Miſſa licite accipere, applicando petenti partem etiam ſpecialiſſimam fructus ipſimet Celebranti correſpondentem, idque poſt Decretum Urbani Octavi.

9. Poſt Decretum Urbani poteſt Sacerdos, cui Miſſæ celebrandæ traduntur, per alium ſatisfacere, collato illi minori ſtipendio, alia parte ſtipendii ſibi retenta.

10. Non eſt contra juſtitiam pro pluribus ſacrificiis ſtipendium accipere, & ſacrificium unum offerre: Neque enim eſt contra fidelitatem, etiamſi promittam promiſſione etiam juramento firmata, danti ſtipendium, quod pro nullo alio offeram.

11. Peccata in confeſſione omiſſa, ſeu oblita, ob inſtans periculum vitæ, aut ob aliam cauſam, non tenemur in ſequenti confeſſione exprimere.

12. Mendicantes poſſunt abſolvere a caſibus Epiſcopis reſervatis, non obtenta ad id Epiſcoporum facultate.

13. Satisfacit præcepto annuæ Confeſſionis, qui confitetur Regulari Epiſcopo præſentato, ſed ab eo injuſte reprobato.

14. Qui facit confeſſionem voluntarie nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ.

15. Pœnitens propria auctoritate ſubſtituere ſibi alium poteſt, qui loco ipſius pœnitentiam adimpleat.

16. Qui beneficium curatum habent, poſſunt ſibi eligere in Confeſſarium ſimplicem Sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

17. Eſt licitum Religioſo, vel Clerico calumniatorem gravia crimina de ſe, vel de ſua Religione ſpargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non ſuppetit, uti ſuppetere non videtur, ſi calumniator ſit paratus, vel ipſi Religioſo, vel ejus Religioni publice, & coram graviſſimis viris prædicta impingere, niſi occidatur.

18. Licet interficere falſum Accuſatorem, falſos Teſtes, ac etiam judicem, a quo iniqua certo imminet ſententia, ſi alia via non poteſt innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehenſam.

20. Reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam Judicis, eo quod ſit pœna.

21. Habens Capellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium Eccleſiaſticum, ſi ſtudio literarum vacet, ſatisfacit ſuæ obligationi, ſi Officium per alium recitet.

22. Non eſt contra juſtitiam Beneficia Eccleſiaſtica non conferre gratis, quia collator conferens illa Beneficia Eccleſiaſtica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione Beneficii, ſed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens jejunium Eccleſiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, niſi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta, quia non vult ſe ſubjicere præcepto.

24. Mollities, ſodomia, & beſtialitas ſunt peccata ejuſdem ſpeciei infimæ, ideoque ſufficit dicere in Confeſſione, ſe procuraſſe pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum ſoluta, ſatisfacit Confeſſionis præcepto, dicens, commiſi cum ſoluta grave peccatum contra caſtitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro ſe opiniones æque probabiles, poteſt Judex pecuniam accipere pro ferenda ſententia in favorem unius præ alio.

27. Si liber ſit alicujus junioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtet, rejectam eſſe a Sede Apoſtolica tanquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamſi abſque ulla cauſa non recipiat legem legem a Principe promulgatam.

Quibus peractis, dum ſimilium Propoſitionum examini cura, & ſtudium impenderetur, interea idem Sanctiſſimus, re mature conſiderata, ſtatuit, & decrevit, prædictas Propoſitiones, & unamquamque ipſarum, ut minimum tanquam ſcandaloſas eſſe damnandas, & prohibendas, ſicut eas damnat, ac prohibet: ita ut quicunque illas aut conjunctim, aut diviſim docuerit, defenderit, ediderit, aut de eis etiam diſputative, publice, aut privatim tractaverit, niſi forſan impugnando, ipſo facto incidat in excommunicationem, a qua non poſſit (præterquam in articulo mortis) ab alio, quacunque etiam dignitate fulgente, niſi a pro tempore exiſtente Romano Pontifice, abſolvi.

Inſuper diſtricte in virtute ſanctæ obedientiæ, & ſub interminatione Divini Judicii prohibet omnibus Chriſtifidelibus cujuſcunque conditionis, dignitatis, ac ſtatus, etiam ſpeciali, & ſpecialiſſima nota dignis, ne prædictas opiniones, aut aliquam ipſarum ad praxim deducant.

Deinde Feria 5. *die* 18. *Martii* 1666.

Propoſ. 29. In die jejunii, qui ſæpius modicum quid comedit, non frangit Jejunium.

30. Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, ſunt excuſati ab obligatione jejunii, nec debent ſe certificare, an labor ſit compatibilis cum jejunio.

31. Excuſantur abſolute a præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque iter agant, etiamſi iter neceſſarium non ſit, & etiamſi iter unius diei conficiant.

32. Non eſt evidens, quod conſuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadrageſima obliget.

33. Reſtitutio fructuum ob omiſſionem horarum ſuppleri poteſt per quaſcunque eleemoſynas, quas antea Beneficiarius de fructibus ſui Beneficii fecerit.

34. In die Palmarum recitans Officium Paſchale ſatisfacit præcepto.

35. Unico Officio poteſt quis ſatisfacere duplici præcepto pro die præſenti, & craſtino.

36. Regulares poſſunt in foro conſcientiæ uti privilegiis ſuis, quæ ſunt expreſſe revocata per Concilium Tridentinum.

37. Indulgentiæ conceſſæ Regularibus, & revocatæ a Paulo Quinto, hodie ſunt revalidatæ.

38. Man-

Digitized by Google

38. Mandatum Tridentini factum Sacerdoti ſacrificanti ex neceſſitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, eſt conſilium, non præceptum.

39. Illa particula, *quamprimum*, intelligitur, cum Sacerdos ſuo tempore confitebitur.

40. Eſt probabilis opinio, quæ dicit, eſſe tantum veniale oſculum habitum ob delectationem carnalem, & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo conſenſus ulterioris, & pollutionis.

41. Non eſt obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, ſi hæc nimis utilis eſſet ad oblectamentum concubinarii, vulgo *regalo*, dum, deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent; & alia famula nimis difficile inveniretur.

42. Licitum eſt mutuanti aliquid ultra ſortem exigere, ſi ſe obliget ad non repetendam ſortem uſque ad certum tempus.

43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plus quam per decem annos.

44. Quoad forum conſcientiæ, reo correcto, ejuſque contumacia ceſſante, ceſſant cenſuræ.

45. Libri prohibiti, donec expurgentur, poſſunt retineri, uſque dum adhibita diligentia corrigantur.

PROPOSITIONES DAMNATÆ

A SS. D. INNOCENTIO PAPA XI.

Feria 5. die 2. Martii 1679.

1. NOn eſt illicitum in Sacramentis conferendis ſequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore, niſi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc ſententia probabili tantum utendum non eſt in collatione Baptiſmi, Ordinis Sacerdotalis, aut Epiſcopalis.

2. Probabiliter exiſtimo, Judicem poſſe judicare juxta opinionem etiam minus probabilem.

3. Generatim, dum probabilitate ſive intrinſeca, ſive extrinſeca, quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confiſi aliquid agimus, ſemper prudenter agimus.

4. Ab infidelitate excuſabitur infidelis non credens ductus opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei ſemel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile eſt, ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare præceptum Charitatis erga Deum.

7. Tunc ſolum obligat, quando tenemur juſtificari, & non habemus aliam viam, qua juſtificari poſſumus.

8. Comedere, & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem, non eſt peccatum, modo non obſit valetudini, quia licite poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.

9. Opus conjugii ob ſolam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa, ac defectu veniali.

10. Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.

11. Præcepto proximum diligendi ſatisfacere poſſumus per ſolos actus externos.

12. Vix in ſæcularibus invenies, etiam in Regibus, ſuperfluum ſtatui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemoſynam, quando tenetur tantum ex ſuperfluo ſtatui.

13. Si cum debita moderatione facias, potes abſque peccato mortali de vita alicujus triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & deſiderare, non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum.

14. Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, ſed bonum cupientis, quia nimirum ei obventura eſt pinguis hereditas.

15. Licitum eſt filio gaudere de parricidio Parentis a ſe in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate conſecutas.

16. Fides non cenſetur cadere ſub præceptum ſpeciale, & ſecundum ſe.

17. Satis eſt actum fidei ſemel in vita elicere.

18. Si a poteſtate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri, ut Deo, & fidei glorioſum conſulo: tacere, ut peccaminoſum per ſe non damno.

19. Voluntas non poteſt efficere, ut aſſenſus fidei in ſeipſo ſit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad aſſenſum impellentium.

20. Hinc poteſt quis prudenter repudiare aſſenſum, quem habebat ſupernaturalem.

21. Aſſenſus fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem ſtat cum notitia ſolum probabili revelationis: imo cum formidine, qua quis formidet, ne non ſit locutus Deus.

22. Non niſi fides unius Dei neceſſaria videtur neceſſitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

23. Fides late dicta ex teſtimonio creaturarum, ſimilive motivo ad juſtificationem ſufficit.

24. Vocare Deum in teſtem mendacii levis, non eſt tanta irreverentia, propter quam velit, aut poſſit damnare hominem.

25. Cum cauſa licitum eſt jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit levis, ſive gravis.

26. Si quis vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocunque alio fine juret, ſe non feciſſe aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.

27. Cauſa juſta utendi his amphibologiis, eſt quoties id neceſſarium, aut utile eſt ad ſalutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio cenſeatur tunc expediens, & ſtudioſa.

28. Qui mediante commendatione, vel munere ad Magiſtratum, vel Officium publicum promotus eſt, poterit cum reſtrictione mentali præſtare juramentum, quod de mandato Regis a ſimilibus ſolet exigi, non habito reſpectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis eſt cauſa juſta Sacramentorum adminiſtrationem ſimulandi.

30. Fas eſt viro honorato occidere invaſorem, qui nititur calumniam inferre, ſi aliter hæc ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, ſi quis impingat alapam, vel fuſte percutiat; & poſt impactam alapam, vel ictum fuſtis fugiat.

31. Regulariter occidere poſſum furem pro conſervatione unius aurei.

32. Non ſolum licitum eſt defendere defenſione occiſiva, quæ actu poſſidemus, ſed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos poſſeſſuros ſperamus.

33. Licitum eſt tam heredi, quam legatario contra injuſte impedientem, ne vel hereditas adeatur, vel legata ſolvantur, ſe taliter defendere; ſicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra earum poſſeſſionem injuſte impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehenſa gravida occidatur, aut infametur.

35. Videtur probabile, omnem fœtum, quamdiu in utero eſt, carere anima rationali, & tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac conſequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

36. Permiſſum eſt furari, non ſolum in extrema neceſſitate, ſed etiam in gravi.

37. Famuli, & Famulæ domeſticæ poſſunt occulte heris ſuis ſurripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis ſub pœna peccati mortalis reſtituere, quod ablatum eſt per pauca furta, quantumcunque ſit magna ſumma totalis.

39. Qui alium movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad reſtitutionem iſtius damni illati.

40. Contractus Mohatra licitus eſt, etiam reſpectu ejuſdem Perſonæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.

41. Cum numerata pecunia pretioſior ſit numeranda; & nullus ſit, qui non majoris faciat pecuniam præſentem, quam futuram, poteſt creditor aliquid ultra ſortem a mutuatario exigere, & eo titulo ab uſura excuſari.

42. Uſura non eſt, dum ultra ſortem aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, ſed ſolum, ſi exigatur tanquam ex juſtitia debitum.

43. Quidni non niſi veniale ſit, detrahentis auctoritatem magnam ſibi noxiam falſo crimine elidere?

44. Probabile eſt non peccare mortaliter, qui imponit falſum crimen alicui, ut ſuam juſtitiam, & honorem defendat. Et ſi hoc non ſit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia.

45. Dare temporale pro ſpirituali non eſt ſimonia, quando temporale non datur tanquam pretium, ſed dumtaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi ſpirituale, vel etiam quando temporale ſit ſolum gratuita compenſatio pro ſpirituali, aut e contra.

46. Et id quoque locum habet, etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale, imo etiamſi ſit finis ipſius rei ſpiritualis, ſic ut illud pluris æſtimetur, quam res ſpiritualis.

47. Cum dixit Concilium Tridentinum eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui niſi quos digniores, & Eccleſiæ magis utiles ipſi judicaverint, ad Eccleſias promovent: Concilium vel primo videtur per hoc *digniores* non aliud ſignificare velle, niſi dignitatem eligendorum, ſumto comparativo pro poſitivo; vel ſecundo locutione minus propria ponit *digniores*, ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concurſus.

48. Tam clarum videtur, fornicationem ſecundum ſe nullam involvere malitiam, & ſolum eſſe malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi diſſonum videatur.

49. Mollities jure naturæ prohibita non eſt. Unde ſi Deus eam non interdixiſſet, ſæpe eſſet bona, & aliquando obligatoria ſub mortali.

50. Copula cum conjugata, conſentiente marito, non eſt adulterium, adeoque ſufficit in confeſſione dicere, ſe eſſe fornicatum.

51. Fa-

51. Famulus, qui ſubmiſſis humeris ſcienter adjuvat herum ſuum aſcendere per feneſtras ad ſtuprandam virginem, & multoties eidem ſubſervit, deferendo ſcalam, aperiendo januam, aut quid ſimile cooperando, non peccat mortaliter, ſi id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a Domino male tractetur, ne torvis oculis aſpiciatur, ne domo expellatur.

52. Præceptum ſervandi feſta non obligat ſub mortali, ſepoſito ſcandalo, ſi abſit contemtus.

53. Satisfacit præcepto Eccleſiæ de audiendo ſacro, qui duas ejus partes, imo quatuor ſimul a diverſis celebrantibus audit.

54. Qui non poteſt recitare Matutinum, & Laudes, poteſt autem reliquas Horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad ſe minorem.

55. Præcepto Communionis annuæ ſatisfit per ſacrilegam Domini manducationem.

56. Frequens Confeſſio, & Communio, etiam in his, qui gentiliter vivunt, eſt nota prædeſtinationis.

57. Probabile eſt, ſufficere attritionem naturalem, modo honeſtam.

58. Non tenemur Confeſſario interroganti fateri peccati alicujus conſuetudinem.

59. Licet Sacramentaliter abſolvere dimidiate tantum confeſſos, ratione magni concurſus Pœnitentium, qualis, v. g. poteſt contingere in die magnæ alicujus feſtivitatis, aut Indulgentiæ.

60. Pœnitenti habenti conſuetudinem peccandi contra legem Dei, Naturæ, aut Eccleſiæ, etſi emendationis ſpes nulla appareat, nec eſt neganda, nec differenda abſolutio; dummodo ore proferat, ſe dolere, & proponere emendationem.

61. Poteſt aliquando abſolvi, qui in proxima occaſione peccandi verſatur, quam poteſt, & non vult omittere, quin imo directe, & ex propoſito quærit, aut ei ſe ingerit.

62. Proxima occaſio peccandi non eſt fugienda, quando cauſa aliqua utilis, aut honeſta non fugiendi occurrit.

63. Licitum eſt quærere directe occaſionem proximam peccandi pro bono ſpirituali, vel temporali noſtro, vel proximi.

64. Abſolutionis capax eſt homo, quantumvis laboret ignorantia Myſteriorum Fidei, & etiamſi per negligentiam etiam culpabilem neſciat Myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini Noſtri JESU Chriſti.

PROPOSITIONES DAMNATÆ

AB ALEXANDRO VIII.

CUm feria 5. die 24. Auguſti 1690. in Congregatione Generali S. Rom. & Univ. Inquiſitionis fuiſſent in examen adductæ duæ ſequentes propoſitiones, videl.

1. Bonitas objectiva conſiſtit in convenientia objecti cum natura rationali: Formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc ſufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative: *Hunc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decurſu vitæ ſuæ mortalis.*

2. Peccatum Philoſophicum, ſeu morale eſt actus humanus diſconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi. Theologicum vero & mortale eſt tranſgreſſio libera Divinæ legis. Philoſophicum quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, eſt grave peccatum, ſed non eſt offenſa Dei, neque peccatum mortale diſſolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.

SS. Pontifex primam Propoſitionem declaravit hæreticam; Secundam temerariam, ſcandaloſam, &c.

Deinde feria 5. die 17. Decembris idem SS. Alexander Papa VIII. damnavit ſequentes 31. Propoſitiones.

1. In ſtatu naturæ lapſæ ad peccatum mortale, & demeritum ſufficit illa libertas, qua voluntarium, & liberum fuit in cauſa ſua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis.

2. Tametſi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ operantem ex ipſa non excuſat a peccato formali.

3. Non licet ſequi opinionem, vel inter probabiles probabiliſſimam.

4. Dedit ſemetipſum pro nobis oblationem Deo, non pro ſolis electis, ſed pro omnibus, & ſolis fidelibus.

5. Pagani, Judæi, Hæretici aliique hujus generis nullum omnino a JESU Chriſto accipiunt influxum: adeoque hinc recte inferes, in illis eſſe voluntatem nudam, & inermem ſine omni gratia ſufficienti.

6. Gratia ſufficiens ſtatui noſtro non tam utilis, quam pernicioſa eſt, ſic ut proinde merito poſſimus petere, a gratia ſufficiente libera nos Domine.

7. Omnis humana actio deliberata eſt Dei dilectio, vel mundi: ſi Dei, Charitas Patris eſt, ſi mundi, concupiſcentia carnis, hoc eſt, mala eſt.

8. Neceſſe eſt, infidelem in omni opere peccare.

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob ejus turpitudinem, & diſconvenientiam cum natura, ſine ullo ad Deum offenſum reſpectu.

10. Intentio, qua quis deteſtatur malum, & proſequitur bonum, mere ut cæleſtem obtineat gloriam, non eſt recta, nec Deo placens.

11. Omne, quod non eſt ex fide Chriſtiana ſupernaturrali, quæ per dilectionem operatur, peccatum eſt.

12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides, & etiamſi videantur credere, non eſt fides Divina, ſed humana.

13. Quiſquis etiam humanæ mercedis intuitu Deo famulatur, charitate ſi caruerit, vitio non caret; quoties intuitu beatitudinis licite operatur.

14. Timor gehennæ non eſt ſupernaturalis.

15. Attritio, quæ gehennæ, & pœnarum metu concipitur, ſine dilectione benevolentiæ Dei propter ſe, non eſt bonus motus, & ſupernaturalis.

16. Ordinem præmittendi ſatisfactionem abſolutioni induxit non Politia, aut inſtitutio Eccleſiæ, ſed ipſa Chriſti lex, & præſcriptio, natura rei idipſum quodammodo dictante.

17. Per illam praxim mox abſolvendi ordo pœnitentiæ eſt inverſus.

18. Conſuetudo moderna quoad adminiſtrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamſi eam plurimorum hominum ſuſtentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Eccleſia non habetur pro uſu, ſed pro abuſu.

19. Homo debet agere tota vita pœnitentiam pro peccato originali.

20. Confeſſiones apud Religioſos factæ pleræque, vel ſacrilegæ ſunt, vel invalidæ.

21. Parochianus poteſt ſuſpicari de Mendicantibus, qui eleemoſynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia, ſeu ſatisfactione, ob quæſtum ſeu lucrum ſubſidii temporalis.

22. Sacrilegi ſunt judicandi, qui jus ad Communionem percipiendam prætendunt, antequam condignam de delictis ſuis pœnitentiam egerint.

23. Similiter arcendi ſunt a ſacra Communione, quibus nondum ineſt amor Dei puriſſimus, & omnis mixtionis expers.

24. Oblatio in templo, quæ fiebat a B. V. MARIA in die Purificationis ſuæ per duos pullos columbarum, unum in holocauſtum, & alterum pro peccatis, ſufficienter teſtatur, quod indiguerit Purificatione, & quod Filius, qui offerebatur, etiam macula Matris maculatus eſſet ſecundum verba Legis.

25. Dei Patris ſimulacrum nefas eſt Chriſtiano in Templo collocare.

26. Laus, quæ defertur Mariæ ut Mariæ, vana eſt.

27. Valuit aliquando Baptiſmus ſub hac forma collatus: In nomine Patris, &c. prætermiſſis illis, Ego te baptizo.

28. Valet Baptiſmus collatus a Miniſtro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi obſervat, intus vero in corde ſuo apud ſe reſolvit: Non intendo quod facit Eccleſia.

29. Futilis, & toties convulſa eſt aſſertio de Pontificis Romani ſuper Concilium Oecumenicum auctoritate, atque in fidei quæſtionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Auguſtino clare fundatam, illam abſolute poteſt tenere, & docere, non reſpiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

31. Bulla Urbani Octavi, *In Eminenti*, eſt ſubreptitia.

Hinc refert addere quinque Propoſitiones circa Duellum noviſſime proſcriptas a N. SS. P. Benedicto XIV. in Bulla Deteſtabile, *edita die* 13. *Nov. an.* 1752.

I. *Vir militaris, qui niſi offerat & acceptet duellum tamquam formidoloſus, timidus, abjectus, & ad Officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo ſe ſuoſque ſuſtentat, privaretur, vel promotionis alias ſibi debitæ, ac promeritæ ſpe perpetuo carere deberet, culpa & pœna vacaret, ſive offerat, ſive acceptet duellum.*

II. *Excuſari poſſunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipenſionis vitandæ gratia, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo ſciunt pugnam non eſſe ſequuturam, utpote ab aliis impediendam.*

III. *Non incurrit Eccleſiaſticas pœnas contra duellantes latas Dux vel Officialis militiæ acceptans duellum ex gravi metu amiſſionis famæ, vel officii.*

IV. *Licitum eſt in ſtatu hominis naturali acceptare & offerre duellum ad ſervandas cum honore fortunas, quando alio remedio eorum jactura propulſari nequit.*

V. *Aſſerta licentia pro ſtatu naturali applicari etiam poteſt ſtatui Civitatis male ordinatæ, in qua nimirum, vel negligentia, vel malitia Magiſtratus, juſtitia aperte denegatur.*

EPISTOLÆ ENCYCLICÆ, ET DECRETA BENEDICTI XIV. morum materiam reſpicientia, quibus nunc primum adjecta Conſtitutio SS. D. N. Clementis XIII. de Jejunio.

EPISTOLA ENCYCLICA I. ſuper Jejunio.

Venerabiles Fratres Salutem & Apoſtolicam Benedictionem.

NOn ambigimus, Venerabiles Fratres, quin univerſis Catholicæ Religionis Cultoribus notum ſit, a tota per Chriſtianum Orbem Eccleſia inter præcipua Orthodoxæ diſciplinæ capita perpetuo adnumeratum retineri Quadrageſimale Jejunium; quod olim in Lege & Prophetis primitus adumbratum, ipſius Domini Noſtri Jeſu Chriſti exemplo veluti conſecratum, ab Apoſtolis traditum, a Sacris Canonibus ubique præſcriptum, & ab univerſali Eccleſia, ab ipſo ſui primordio retentum, & obſervatum eſt. Hoc nimirum, ut veteres tradidere Patres, nobis quotidie peccantibus communis pœnitentiæ conſtituto remedio, per conſortium Crucis Chriſti nos etiam aliquid in eo, quod ipſe propter nos præſtitit, agimus; ſimulque ad recolenda ſacratiora Redemtionis noſtræ myſteria, quæ Dominicæ Paſſionis, ac Reſurrectionis memoriam, Quadrageſimali potiſſimum tempore ſolemnius celebrantur, purificatis Jejunio corporibus, & animis dignius paramur. Hoc veluti noſtræ militiæ teſſera ab inimicis Crucis Chriſti ſecernimur, flagella divinæ ultionis avertimus, & cæleſti præſidio in dies adverſus Principes tenebrarum munimur. Hoc deſpectui habito non contemnendum divinæ gloriæ detrimentum, non leve catholicæ Religioni dedecus, nec dubium animabus Chriſtifidelium periculum oboritur; Nec aliunde populis calamitates, rebuſque publicis, & privatis cladem exitumque importatum eſſe conſtat. Ab hac vero inſita, inhærentique in omnium Catholicorum hominum animis de ſacratiſſima Quadrageſima, aliiſque diebus jejunio conſecratis perſuaſione, & reverentia, quam aliena, quam diſcors, quam abſona ſit hodierna Jejunantium conſuetudo, quantum ab ipſa Jejuniorum inſtitutione, & ſervata ſemper, ubique, & ab omnibus diſciplina quam longiſſime diſtet; Vos, venerabiles Fratres, qui populorum curæ veſtræ commiſſorum mores, & uſus probe noſtis, pro ſingulari ſapientia veſtra præ cæteris clarius intelligitis. Nos ſane, quibus in hac ſublimi Apoſtolicæ procurationis ſpecula conſtitutis undique gentium nuntii afferuntur, lacrymis deplorare non poſſumus, auguſtiſſimam Quadrageſimalis Jejunii obſervantiam ob nimiam nullis legitimis urgentibus cauſis ubique indiſcriminatim diſpenſandi facilitatem plane ſublatam eſſe; ita ut Orthodoxæ quidem Religionis Cultores merito querantur; hæreſum vero Sectatores illudant, & exultent. *Perniciosæ huic corruptelæ plurimorum inſuper licentiam adjunctam eſſe graviter dolemus; quæ uſque adeo invaluit, ut nulla Apoſtolici Inſtituti ſacratiſſimique præcepti habita ratione, Jejuniorum tempore palam & impune ab iiſdem agitentur Convivia, & Epulæ interdictæ promiſcue inferantur.* Ea propter quemadmodum quibus curis, ſollicitudinibus, & angoribus urgeamur, cum Fraternitatibus Veſtris communicamus; ita tacere non poſſumus, quin, pro injuncto Nobis ſupremo ſacroſancti Apoſtolatus officio, & ardentiſſimum Fraternitatum Veſtrarum zelum ad opportunum hiſce malis adhibendum remedium excitemus, & ad congruentes hujuſmodi abuſibus penitus extirpandis leges præſcribendas meditemur. Interea, Venerabiles Fratres, gaudium & corona noſtra, nobiſcum conſiderantes, nihil Deo acceptius, nihil paſtorali miniſterio noſtro dignius, nihil gregibus curæ noſtræ commiſſis utilius, quam ut verbo, & exemplo præeuntes, Chriſtifideles ad iam ſalutarem Chriſtianæ pœnitentiæ, & pietatis exercitationem alacrius ſuſcipiendam, & conſtantiſſime retinendam, & ea, qua inſtituta fuit, diſciplina peragendam vehementius inflammemus; omni opera atque induſtria ſtudeamus, ut fideles populi in conſpectu Dei per auſteriorem jejuniorum obſervantiam tales permaneant, quales in ipſo Paſchali feſto dignum eſt inveniri. *Debitum igitur paternæ uniuſcujuſque Veſtrum ſedulitatis & charitatis officium jure poſtulat, ut omnibus notum faciatis & annuntietis, nemini quidem ſine legitima cauſa, & de utriuſque Medici conſilio; multitudini vero, veluti populo, aut civitati, aut genti indiſcriminatim integræ, nonniſi graviſſima, & urgente neceſſitate, & in caſibus per ſacra Canonum ſtatuta præſcriptis cum debita Apoſtolicæ hujus Sanctæ Sedis reverentia a Quadrageſimali Jejunio diſpenſationem toties, quoties opus fuerit, concedendam, nec audacter fidenterque uſurpandam, nec ſuperbe & arroganter ab Eccleſia, ſicut alicubi in more poſitum eſſe accepimus, eſſe poſtulandam. Graviſſimam vero urgentemque neceſſitatem, etſi non eſt, cur Vobis explicemus; nolumus tamen Vos ignorare, cum hujuſmodi neceſſitate & ſervandam eſſe potiſſimum Unicam Comeſtionem, ſicut alias hic Romæ, ac Nos ipſi hoc anno urgentibus cauſis diſpenſantes, expreſſe præſcripſimus, & licitas atque interdictas Epulas promiſcue minime apponendas eſſe.* Porro quemadmodum de ejuſmodi Indulgentia tam caute impertienda, ſi ſecus fieret, Nos perſuaſum habemus, diſtrictam ſupremo Divino Judici reddi tum iri rationem, ita conſcientiam uniuſcujuſque Veſtrum onerandam eſſe ducimus. Inſimul Fraternitates Veſtras rogamus, &, in Domino exhortantes, obſecramus, ut populos, qui communem omnium Chriſtifidelium pœnitentiam, ac diſciplinam ſervare nequeant, commonere ſatagatis, ne per alia pietatis opera, ut ſua cuique devotio ſuggeret, peccata ſua expiare, & Deo ſatisfacere negligant; quinimo ſanandis vulneribus, quibus humana infirmitas ſauciatur, diligentem adhibere ſtudeant curationem, ut culpas de mundano pulvere contractas, dum caſta jejunia decoquere non poſſunt, pia opera, orationum ſuffragia, & eleemoſynæ munera redimant. Intertm ſolatium & levamen non leve mœrori noſtro a paſtorali vigilantia, & charitate veſtra præſtolantes, ac certo Nobis pollicentes; Apoſtolicam benedictionem cum uberi cœleſtium chariſmatum copia conjunctam in eoſdem populos veſtros redundaturam, Vobis Venerabiles Fratres, peramanter impertimur. Volumus autem, ut præſentium tranſumtis ſive exemplis etiam impreſſis manu alicujus Notarii publici ſubſcriptis, & Sigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis eadem prorſus ubique fides adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, & adhiberi poſſet, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die trigeſima menſis Maji milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo primo Pontificatus noſtri Anno primo.

D. Cardinalis Paſſioneus.

EPISTOLA ENCYCLICA II.

Super eodem Jejunio.

IN ſuprema Univerſalis Eccleſiæ procuratione, meritis licet imparibus, per ineffabilem divinæ bonitatis abundantiam, ut Orthodoxæ Fidei aſſertores, ſic etiam Eccleſiaſticæ diſciplinæ cuſtodes ac vindices conſtituti, Quadrageſimale præſertim Jejunium, quod inter præcipua Orthodoxæ diſciplinæ capita ſemper, & ubique ab ipſo Eccleſiæ exordio numeratum eſſe nemo ex Catholicis inficiatur, ab hodierna Jejunantium corruptela vindicare, & in priſtinam, quantum, benedicente Domino, fieri poſſet, obſervantiam revocare cupientes, per alias noſtras in ſimili forma Brevis literas ad Fraternitates veſtras die xxx. proxime elapſi menſis Maji currentis anni datas eximium Fraternitatum veſtrarum zelum excitandum curavimus, ut adlaborare ſtuderetis, ne hac in parte & optatum Apoſtolicæ noſtræ ſollicitudinis angoribus levamen, & ſalutare abolendæ ſacratiſſimi Jejunii corruptelæ remedium deeſſet. Quoniam autem paternæ Pontificiæ charitatis, quæ novit imbecillitates infirmorum ſuſtinere, atque etiam cum infirmantibus infirmari, non immemores, quemadmodum a Jejunio aliquando legitima cauſa, aut graviſſima urgentique neceſſitate exigente diſpenſandum eſſe ex Apoſtolica benignitate cenſuimus; ita inter cetera præſcripſimus Unicam Comeſtionem ſervandam, & licitas atque interdictas Epulas minime eſſe apponendas. *Hinc factum eſſe accepimus, quod non defuerint, qui per humanas, & hominibus a Chriſtiana pœnitentia abhorrentibus dumtaxat dignas illationes ſibi aliiſque perſuadeant, Unicam potiſſimum Comeſtionem ſervari, atque Epulas licitas, & interdictas minime apponi debere; cum multitudini quidem indiſcriminatim ob urgentem graviſſimamque neceſſitatem, non vero ſingulis ob legitimam cauſam, & de utriuſque Medici conſilio diſpenſatur. Quam ſane perſuaſionem a ſententia noſtra alienam, ut ex omnium animis penitus evellamus, Nos quibuſcumque, quacumque occaſione, ſive multitudini indiſcriminatim ob urgentem graviſſimamque neceſſitatem, ſive ſingulis ob legitimam cauſam, & de utriuſque Medici conſilio, dummodo nulla certa, & periculoſa affectæ valetudinis ratio intercedat, & aliter fieri neceſſario exigat, in Quadrageſima, aliiſque anni Temporibus, & diebus, quibus carnium, ovorum, & lacticiniorum eſus eſt prohibitus, diſpenſari contigerit, ab omnibus omnino, nemine excepto, Unicam Comeſtionem ſervandam, & licitas atque interdictas Epulas minime eſſe apponendas tenore præſentium declaramus, & edicimus; quemadmodum per ſingulas noſtras in pari forma Brevis literas ſingulis utriuſque ſexus Chriſtifidelibus ob corporis infirmitates, quibus obnoxii reperiuntur, in ſacratiſſima Quadrageſima aliiſque Jejunio conſecratis diebus veſcendi prohibitis licentiam dantes, unicuique expreſſe præſcribimus atque præcipimus.* Ea propter Fraternitates veſtras rogamus, atque in Domino obſecramus, ut populos veſtræ curæ commiſſos ad tam opportunum ſanandis vulneribus, quibus per humanam infirmitatem quiſque ſauciatur, ſanctiſſimi Jejunii remedium alacriter adhibendum cohortantes, ſedulo ac paterne moneatis, rem agi non quidem exiguam, ſed longe graviſſimam de obſervando ſuſtinendoque Jejunio purificandis animis corporibuſque ſalutari. In ſpem igitur illos erigite cœleſtium præmiorum, quibus aſſequendis non ſunt condignæ paſſiones hujus temporis, imo leve ac momentaneum non tribulationis, ſed modicæ abſtinentiæ noſtræ incommodum magnum gloriæ pondus operatur in Cælis. Ab omnibus ſe abſtinent, qui in agone contendunt, ut corruptibilem coronam accipiant; pudeat tam imbelles ac delicatos chriſtianæ militiæ milites refugientes a conſortio Crucis Chriſti, qui coronam legitime certantibus propoſitam ſperare præcipit incorruptam; ad cujus auſpicium, & pignus Fraternitatibus veſtris Apoſtolicam benedictionem iiſdem etiam populis veſtris noſtro nomine impertiendam peramanter elargimur. Volumus autem, ut præſentium tranſumtis ſive exemplis etiam impreſſis manu

alicu-

alicujus Notarii publici ſubſcriptis, & Sigillo perſonæ in dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis eadem prorſus ubique fides adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, & adhiberi poſſet, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die vigeſima ſecunda menſis Auguſti milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo primo, Pontificatus Noſtri Anno ſecundo.

EPISTOLA ENCYCLICA III.

Super eodem Jejunio.

Libentiſſime quidem amplectimur, quæ Nobis offeruntur, occaſiones ad veſtros animos excitandos, ut Eccleſiaſticæ diſciplinæ reparandæ ſedulam curam conferatis. Etenim Summi Pontificatus dignitati, ad quam Nos, licet immerentes, evecti fuimus, conjunctam eſſe intelligimus ſollicitudinem aliarum Eccleſiarum, Nobiſque commendatam, qui plane tenuitatem virium noſtrarum non ignoramus.

Cum itaque præſentium literarum argumentum totum ſit de Jejunio, quod tempore Quadrageſimæ, veteri Eccleſiæ inſtitutum, ex lege Fidelibus indicitur; ſupervacaneum ducimus longam orationem conficere de Quadrageſimæ inſtitutione, & Patrum, & Conciliorum omnes ſuper hac re in medium proferre auctoritates: Difficile id quidem Nobis parum videretur, ſed potius alienum, & nullo modo conſentaneum Vobis, quos doctrinæ laude, Canonum, & ſacræ hiſtoriæ cognitione præſtantes arbitramur. Porro ad ſcribendas has literas adducti fuimus graviſſimis illis verbis Tridentinæ Synodi, quæ *ſeſſ.* 25. *de Reformat.* præcipit Epiſcopis omne ſtudium impendere, ut Fideles ipſorum curæ traditi magna religione perficiant ea, quæ a Sacris Canonibus præſcribuntur: *Ut illis omnibus, & iis præcipue ſint obſequentes, quæ ad mortificandam carnem conducunt, ut ciborum delectus, & jejunia.*

Ubi primum Bononienſem Eccleſiam adminiſtrandam ſuſcepimus (ad quam beneficio Clementis XII. fel. record. ab Sede Anconitana tranſlati fuimus): Mandatum evulgavimus (quod Libro primo Inſtitutionum Noſtrarum pro uſu Eccleſiaſticis decimoquinto loco continetur). In illo plures difficultates indicavimus, ob quas minime ſolvendos Jejunii legibus putabamus illos, qui ob legitimam cauſam, & legitime prius auctoritate interpoſita, Quadrageſimæ abſtinentiam non obſervarent, minime, inquam, ſolvendos e Jejunio, itaut liceret ipſis quolibet die menſam bis inſtituere, non unica vice, veſpertina ſuperaddita Refectione, quæ permitti jejunantibus conſuevit. Tandem in hac Pontificia Sede collocati, rem totam in examen iterum revocavimus, & præſtantiſſimis quoque Viris demandavimus ipſam diligenter, accurateque perpendere, ac ſuas deinde opiniones Nobis exponere. His peractis, hujuſmodi controverſiæ finem tribuere conſtituimus, illudque decrevimus, ne ulla in poſterum, ſive peculiaris, ſive generalis pro aliqua Civitate, vel Oppido concedatur facultas adhibendi carnes ad menſam tempore Jejunii, vel Quadrageſimæ, niſi conditio ſervendi Jejunii, ſive unius comeſtionis interponatur; & illud quoque monitum addatur nequaquam licere menſam eandem carne, ac piſcibus inſtruere. Equidem declinatis hac ratione nimium implicatis quæſtionibus, exiſtimavimus unicam ſingulis diebus comeſtionem inducere illis etiam, qui carnibus uti, cum Jejunium indicitur, rite obtinuerunt: & pravam illam conſuetudinem, quæ apud multos jam nimis invaluerat, penitus evellere, efferendi nempe carnes in menſam cum piſcibus, poſtquam ipſi Quadrageſimalis abſtinentiæ præcepto ſoluti fuerunt, ob eam potiſſimum cauſam, quod grave detrimentum ſaluti ab eſu piſcium accipiant.

Hæc apertiſſime conſtant ex noſtris Apoſtolicis Literis, quas in forma Brevis dedimus ad omnes Epiſcopos Orbis Catholici anno 1741. quarum primæ incipiunt, *Non ambigimus*; alteræ vero, *In ſuprema*. Nos profecto nulli unquam elargiti ſumus veſci carnibus, cum tempus Quadrageſimæ, ſive aliud Jejunium præcipitur, niſi indicta, ſcriptaque conditione, quam ſuperius commemoravimus. Maximam pariter lætitiam percepimus, cum redditæ Nobis fuerunt plures Epiſtolæ, ac mandata veſtra Literis noſtris Apoſtolicis omnino conſentanea, quibus pro virili parte contendiſtis adducere Populos Vobis ſubjectos, ut propoſitam in illis diſciplinam pie ſervarent.

Interim promulgatis iiſdem Apoſtolicis Literis, quas paulo ante nominavimus, plures cavillationes excogitatæ ſunt e nonnullis, uti Nos antea facili conjectura ſuſpicati fuimus. Plures etiam quæſtiones propoſitæ Nobis fuerunt, exigui quidem ponderis, ac momenti, quemadmodum Nos opinamur; cum illæ vel ipſis Legis verbis, vel ſenſu penitus corruant, ac diſſolvantur. Attamen Sacro Tribunali Noſtræ Pœnitentiariæ rerum hujuſmodi conſcio, ac peritiſſimo, eaſdem quæſtiones expendendas commiſimus, quibus omnibus plene, cumulateque, quoties opus fuit, ſatisfecit.

Archiepiſcopus Compoſtellæ, in Hiſpaniarum Regnis primus Inquiſitor, nuperrime vita functus longam ad Nos dedit Epiſtolam, qua plures recenſebat difficultates, quæ Literis Noſtris Apoſtolicis adverſabantur, quominus executioni mandarentur, eo quod nonnulli Theologi in diverſas opiniones, ac ſententias abirent in ſolvendis quibuſdam quæſtionibus, quibus Literæ Noſtræ Apoſtolicæ cauſam, & occaſionem præbebant; ac proinde de illis judicium Noſtrum exquirebat. Equidem Archiepiſcopi Literæ Nos graviſſimis, ac difficillimis temporibus occupatos deprehenderunt. Attamen, dum quæſtiones in ipſis expoſitas percurrimus, viſum Nobis eſt non quidem expedire, ut iis quæſtionibus reſponſum fieret, ipſiſque ſolutis nullum impedimentum, ſive obſtaculum Noſtris Literis Apoſtolicis ſupereſſet, ſed potius, ut objectis cavillationibus ad optatum finem ipſæ minime adducerentur. Accedit etiam, quod Epiſtola Archiepiſcopi multis argumentationibus, & obſcuris vocibus redundabat: quamobrem, licet plures hortarentur, ne ullum Archiepiſcopo reſponſum redderemus; illi tamen ſatisfecimus, res præcipuas ex ejus literis delibantes, & quæſtiones omnes ad certum numerum redigentes. Primum Noſtris occupationibus tribuendum teſtati ſumus, quod tarde ipſi reſponſum daremus: ejus ſtudium commendavimus, & etiam magnopere probavimus, quod anceps, ac dubius ad hanc Sanctam Sedem confugerit, ut conſilium expoſceret. Deinde propoſitis quæſtionibus ſatisfacere non prætermiſimus, illum tamen monentes de Inſtituto Summorum Pontificum, qui leges condere ſolent, diſciplinam decernere, neque ullam habere rationem illorum, qui dubitandi cauſas objiciunt, ut quæ conſtituta ſunt, perturbent, ac evertant.

Vix redditis Literis, Archiepiſcopus paulo poſt vitæ curſum abſolvit: Itaque non immerito ſuſpicamur, reſponſa Noſtra, quæ Literis continebantur, haud cognita fuiſſe, & perſpecta illis, qui quæſtiones excitaverant. Poſt hæc alii pariter ex Hiſpanis Epiſcopi nonnullas ex iiſdem quæſtionibus Nobis propoſuerunt; quare iiſdem reſponſis uſi ſumus, quæ tradita prius Archiepiſcopo Compoſtellæ e Nobis fuerant. Non defuerunt etiam præſtantes inter Italos Theologi qui Literas Noſtras Apoſtolicas datas anno 1741. egregiis commentariis illuſtrarunt: idem contigit Reſponſo, quod fecimus Archiepiſcopo Compoſtellæ *die* 8. *Julii anno* 1744. quod ſane integrum ſuis Libris præfigendum curaverunt. Atque quoniam Libri ejuſmodi ad Vos fortaſſe nondum pervenerunt, vel curis aliis diſtenti illos percurrere minime potuiſtis, his Literis Encyclicis adjungimus illas pariter, quas (uti dictum ſæpius eſt) ad Archiepiſcopum Compoſtellæ jam pridem ſcripſimus, ut quæ diſciplina Veſtris in Diœceſibus tenenda ſit, plane cognoſcatis, ac ne Vos deterreant difficultates, ſi quæ e captioſis hominibus concitentur.

Venerabili Fratri Archiepiſcopo Compoſtellæ.

BENEDICTUS PAPA XIV.

Venerabilis Frater, Salutem, & Apoſtolicam Benedictionem.

Si Fraternitas Tua ſecum reputabit, quot graviſſimis, & maximis curis propemodum obruamur, quantumque, hoc præſertim difficillimo tempore, prorſus Nos teneat impoſita tenuitati Noſtræ ſollicitudo omnium Eccleſiarum, non ſane mirabitur, tamdiu ſibi procraſtinatum fuiſſe reſponſum ad eas Literas, quibus Apoſtolica auctoritate diſſolvendas rogaſti obortas in Hiſpania diſputationes aliquas e duabus noſtris Epiſtolis ad omnes Epiſcopos ſuperioris anni 1741. 30. Maji, & 22. Auguſti, quibus intra legitimos fines coercuimus invaleſcentem Eccleſiaſtici Jejunii relaxationem. Potius tibi in mentem veniet cogitare de ſingulari noſtro in religioſiſſimam Hiſpanam Eccleſiam amore; unde Nos, immenſa licet rerum mole fatigatos, ad expediendum ſibi in omni ſua perplexitate ſalutis iter opem noſtram praſto habet. Quamquam igitur dum prænominatas Conſtitutiones edidimus, non aliud propoſitum Nobis fuerit, ac refrænare paucorum nimis ingenio fidentium Theologorum licentiam, qui opinionum novitate gaudent; nec enim, nec animo Nobis fuerit definire quidquid ſubtili indagatione deduci poſſit ex propoſita a Nobis jejunandi regula: tamen eximia Paterna charitate complectimur adeo obſervantiſſimos Romanæ Sedis Hiſpanos, tantique facimus obſecrationes tuas, ut occurrere anxietati veſtræ libenter adjecerimus animum, & Nos ipſi quæſtiones abs te propoſitas dirimendas conſtituerimus. Sic autem ſe habent.

I. *Utrum, quæ in antedictis Noſtris Literis in forma Brevis de unica comeſtione, & de epulis non permiſcendis præſcribuntur, ſub gravi etiam præcepto prohibeantur?*

Reſpondemus: *Concedentes facultatem veſcendi carnibus tempore vetito, ſub gravi teneri eaſdem facultates non aliter dare, quam geminis hiſce adjectis conditionibus, videlicet unicæ in diem comeſtionis, & non permiſcendarum epularum. Eos vero qui hujuſmodi facultatibus utuntur, ſub gravi ad binas ipſas conditiones implendas obligari.*

II. *An ii, quibus conceſſum eſt veſci carnibus, poſſint in veſpertina refectiuncula ea quantitate carnis veſci, quæ jejunantibus permittitur?*

Reſpondemus: *Non licere, ſed opus habere, eo cibo, eaque ipſa portione, quibus utuntur homines jejunantes recta meticuloſæ conſcientiæ.*

III. *An qui jejunii tempore veſci carnibus permittuntur, & unica comeſſatione uti debent, horam jejunantibus præſcriptam ſervare opus habeant?* Edicimus; *obſervandam iis eſſe.*

IV. *Quænam ſint epulæ licitæ, quæ vetantur cum interdictis conjungi?*

Reſpondemus: *Epulas licitas pro iis, quibus permiſſum eſt carnes comedere, eſſe carnes ipſas: epulas interdictas eſſe piſces*

ſces

Digitized by Google

ſces, adeoque utrumque ſimul adhiberi non poſſe. Piſcibus tamen vescendis non interdicuntur ii, quibus datur tantum facultas adhibendi ova, & lacticinia.

V. *An præceptum de utroque epularum genere non miſcendo, dies quoque Dominicos Quadrageſimales complectatur?* Affirmatur, complecti.

VI. *Utrum hæc lex ad eos quoque pertineat, qui ex Bulla Cruciatæ edere poſſunt ova, & lacticinia?*

Reſcribimus: *Nihil in prænunciatis noſtris Apoſtolicis Literis ſtatutum eſſe, quod reſpiciat gratioſum Cruciatæ Diploma. Quare qui eo gaudent, illius tenorem ſtricte, & conſiderate perpendant, ex ejuſque ſententia ſe gerant. Caveant autem, ne inani quapiam excuſatione ſeſe ſolutos eſſe arbitrentur præſcriptis ibi Legibus.*

VII. *Utrum memorata duo præcepta urgeant extra Quadrageſimam?*

Reſpondetur: *Urgere extra Quadrageſimam utrumque præceptum: illud ſcilicet unicæ comeſtionis cum reliquis Legibus in ſecundo, & tertio ad hæc poſtulata reſponſo expreſſis: & alterum non permiſcendi epulas licitas cum interdictis, ut in quarto poſtulato definitum eſt.*

Habes, Venerabilis Frater, penitus explicatum, quidquid apud Vos ex noſtris ſæpius nuncupatis Apoſtolicis Literis dubitationem attuliſſe ſcribis. Qua quidem in re laudavimus conſilium tuum interrogandæ ſupremæ Romanæ Sedis, ut libero, & non vacillanti greſſu ad oves ſana doctrina imbuendas incedere Paſtores queant: in iſtoque tuo ſuſcepto conſilio agnovimus Hiſpanam religionem, nihil ſibi tutum, niſi a Divi Petri Cathedra acceptum reputantem; qua ſplendidiſſima gloria tantum nomen, & incorruptæ Fidei fructum Hiſpania ſibi peperit. Cavendum autem Vobis eſt (idque plurimum ad te pertinet, qui illuſtris Archiepiſcopi, & Inquiſitoris geris præcipuum munus) ne in expendendis Apoſtolicæ Sedis Conſtitutionibus pro nimia exhauriendi argumenti ſollicitudine nullus fiat diſſerendi, ambigendique modus. Sedula deinde opera conferenda, ut iſtiuſmodi dubia, quæ facile, pro ingeniorum varietate, diſputando emergunt, penitus inter vos diſſipentur, ne diuturna unquam diſceptatione fluctuent animi; præſertim cum Conſtitutiones ipſæ Apoſtolicæ ſcopum, quo tendunt, aperte demonſtrent, & illuc prompte dirigi poſſit quidquid dubitando interturbare videatur. Id ſi animadvertiſſent qui de præſenti negotio plura dubitarunt, nodum ſibi exſolviſſent. Pateat enim, nihil nobis in animo fuiſſe, quam cohibere vivida nonnullorum Theologorum ingenia, qui nimium ſani jejunii fines prætergreſſi, & non parum obliti, illud ad retinendum in officio corpus divinitus inſtitutum, hoſti huic ſpiritus infenſiſſimo blandiebantur. Statim ſiquidem comperiſſent quid in propoſitis quæſtionibus conſtituendum eſſet, nec ſibi moleſtiam exhibuiſſent, nec Nobis, quos graviſſimæ undique circumſtant curæ, non parum temporis occupaſſent, quod tamen pro ſingulari noſtro in veſtram gentem ſtudio, atque amore libenter impendimus ad rectum vobis iter monſtrandum; in poſterum ſimul præcaventes, quomodo in hujuſmodi quæſtionibus firmare greſſus veſtros in promtu ſit. Reliquum eſt, Venerabilis Frater, ut tibi, quod facimus ex animo, præcipuæ benevolentiæ noſtræ pignus Apoſtolicam Benedictionem peramanter impertiamur. Datum &c. 8. Julii 1744.

Cum hæc ita ſe habeant, ſatis muneri noſtro feciſſe videmur, ne illi (quibus licet carnes edere) eum Jejunium tempore Quadrageſimæ, vel extra Quadrageſimam Fidelibus præſcribitur, unius comeſtionis limites excedant, ac ne piſcibus ſimul, & carnibus parari ſibi menſam patiantur, neve cavillationes perſcrutentur, ut legi tenebras offundant. Pauca tamen adhuc ſuperſunt, quæ remedium a Nobis depoſcunt.

Siquidem advertimus jam multis ab hinc annis non ſolum plures in qualibet Italiæ Urbe veſtra auctoritate diſſolvi a quadrageſimali abſtinentia, ſed etiam magno ſtudio contendi, ut univerſam Civitatem, totamque Diœceſim eadem abſtinentia liberemus. Hinc factum eſt, ut in quibuſdam Civitatibus, ac Diœceſibus jam per multos annos Fideles univerſi abſque ullo diſcrimine carnibus per Quadrageſimam utantur. Id quidem maximam nobis affert ſollicitudinem, eo quod deprehendimus certis Teſtimoniis in quibuſdam Regionibus Septentrionis toto Quadrageſimæ curſu lactis, & ovorum uſum libere permitti, quia per plures annos eandem facultatem petierint, & ab Sede Apoſtolica conſecuti fuerint: quamobrem illi Populi ſibi in animum induxerunt, non eſſe rurſus ad Pontificem confugiendum pro hujuſmodi facultate impetranda, ſed priores conceſſiones ſingulis annis acceptas ſufficere, ut lactis, & ovorum conſuetudo per Quadrageſimam comprobetur. Præterea maximi facienda eſſe ducimus ea verba *Trid. Conc. Seſſ. 25. c. 18. de Reform. Sicuti publice expedit, Legis vinculum quandoque relaxare, ut plenius, evenientibus caſibus, & neceſſitatibus pro communi utilitate ſatisfiat; ſic frequentius Legem ſolvere, exemploque potius, quam certo perſonarum, rerumque delectu, petentibus indulgere, nil aliud eſt, quam unicuique ad Leges tranſgrediendas aditum aperire.*

In Literis Noſtris Apoſtolicis, quas *anno* 1741. ad omnes Catholicos Epiſcopos dedimus, huic corruptelæ viam præcludere cogitavimus ea ratione, illiſque verbis, quæ rurſum hic ſubjicimus: *Debitum igitur Paternæ uniuſcujuſque veſtrum ſedulitatis, & charitatis officium jure poſtulat, ut omnibus notum faciatis, & annuntietis, nemini quidem ſine legitima cauſa, & de utriuſque Medici conſilio, multitudini vero, veluti Populo, aut Civitati, aut Genti indiſcriminatim integræ, nonniſi graviſſima, & urgente neceſſitate, & in caſibus per Sacra Canonum Statuta præſcriptis, cum debita Apoſtolicæ hujus Sanctæ Sedis reverentia a Quadrageſimali Jejunio diſpenſationem, toties quoties opus fuerit concedendam, nec audacter, fidenterque uſurpandam, nec ſuperbe, & arroganter ab Eccleſia, ſicut alibi in more poſitum eſſe accipimus, eſſe poſtulandam.*

Porro Nos hanc normam ſecuti ſumus, cum multitudinem, veluti Populum, aut Civitatem integram Quadrageſimali abſtinentia immunem declaravimus. In primis loci Epiſcopus id poſtulare a Nobis debuit, ac de graviſſima, urgentique neceſſitate ſuum teſtimonium interponere. Deinde carnes minime permiſſæ fuerunt, ſi lactis, & ovorum uſus ſatis eſſe videretur. Tum vero facultas edendi carnes tribui ſolum conſuevit, cum interpoſito Epiſcopi teſtimonio id omnino neceſſarium judicaretur; nec ſufficiens neceſſitati remedium afferri conſtaret, ſi ova ſolum, & lacticinia concederentur. Quoties autem abſtinentia Quadrageſimæ noſtra auctoritate ſoluta fuit, certos tamen dies præſcripſimus, quibus integra abſtinentia ſervaretur, nempe diem Cinerum, dies quatuor temporum, vigilias præcepto obeundas, dies Majoris Hebdomadæ a Dominica Palmarum. Quandoque recenſuimus etiam totam hebdomadam Cinerum: aliquando etiam indiximus abſtinentiam Feriis ſextis, ac Sabbatis, etiamſi facultas a Nobis tradita lactis, & ovorum uſum ſolum complecteretur. Poſtremo eam conditionem ſemper addidimus, ne jejunii lex, unius per diem comeſtionis ullo modo violaretur, ac ne ſimul in menſa carnes, & piſces apponerentur.

Dum rationem hujus conſilii Noſtri ſerio perpendimus, haud plane acquieſcimus, ob eam ſollicitudinem, ac dubitationem, ne cauſa ab Epiſcopo loci prolata, quam Nos legitimam credidimus, ad ſolvendam Quadrageſimæ abſtinentiam, ejus naturæ fortaſſe non ſit, quæ veram, & urgentem neceſſitatem contineat. Quippe illud Nobis ſemper ante oculos propoſitum habuimus, ut nihil inconſulto, ac temere faciamus. Hærent pariter animo defixa Sancti Bernardi verba ad Pontificem Eugenium *libro 3. de Conſideratione cap. 4. Facitis hoc, quia poteſtis: Sed utrum debeatis, quæſtio eſt, & quando* attamen fidem præſtitimus iis, quibus præſtanda fuerat, Epiſcopis nempe locorum. Non enim alio pacto exerceri poteſt ſollicitudo peculiarium Eccleſiarum, ac Diœceſum, niſi fides habeatur Epiſcopis, a quibus illæ adminiſtrantur. Sed in poſtremum, ut graviſſimum hoc negotiorum totius, quam fieri poſſit, geratur, moleſtum vobis non ſit, animum iis advertere, quæ ſubjicimus.

Non ignoratis ab Innocentio III. Prædeceſſore Noſtro *Cap. Conſilium, de obſervatione Jejuniorum*, inter cauſas legitimas ſolvendi abſtinentiam a Carnibus jejunii tempore recenſeri veram, & exiſtentem reipſa ægritudinem; *Præterea, de illis, qui in Quadrageſima, vel in aliis jejuniis ſolemnibus infirmantur, & petunt ſibi eſum carnium indulgeri, reſpondemus: quod, cum non ſubjaceat legi neceſſitas, deſiderium infirmorum, cum urgens neceſſitas exigit, ſupportare potes, & debes, ut majus periculum in eis evitetur.* Item ſtatuerant multo ante Innocentium III. Patres octavi Concilii Toletani Can. 9. quod anno 653. celebratum fuit: *Quiſquis abſque inevitabili neceſſitate, atque fragilitatis evidentis languore, ſeu etiam ætatis impoſſibilitate, diebus Quadrageſimæ eſum carnium præſumpſerit attentare, non ſolum erit reus Reſurrectionis Dominicæ, verum etiam alienus ab ejuſdem diei Sancta Communione.... Illi vero, quos aut ætas incurvat, aut languor extenuat, aut neceſſitas arctat, non ante prohibita violare præſumant, quam a Sacerdote permiſſum accipiant.*

Nemo eſt, qui non intelligat hujuſmodi cauſas ſatis eſſe, ut aliqui a Jejunii legibus, & abſtinentia immunes exiſtimentur; non autem, ut Populus, vel integra Civitas idem privilegium obtineat. Quis enim ſibi perſuadere poſſit, Cives univerſos alicujus Urbis, vel Diœceſis eodem tempore graviſſimo morbo teneri, vel in eodem diſcrimine verſari omnes, ut periculoſam ægritudinem contrahant? Niſi forte eos morbos intelligamus, qui ab aeris intemperie, vel infectione promanant, de quibus paulo poſt verba faciemus. Quis credat unquam Populum univerſum alicujus Diœceſis, vel communi languore penitus extenuatum, vel extrema ſenectute confectum?

Neque vero cauſa ſufficiens habenda eſt, ut aliqua Civitas, vel Populus abſtinentia Quadrageſimali liberetur, ipſique Carnes permittantur, ſi forte piſces, vel ova caro pretio vendantur. Sicut enim Urbes habent egenos Cives, ita etiam opulentos; e quibus etiam alii vitæ ſuſtentationem labore, ac ſudore ſibi comparant, alii vero patrimonio, ac divitiis ſatis ſuperque abundant. Itaque, ſi pro emendis piſcibus grave pretium ſolvendum ſit, idquidem egenis Civibus, non vero divitibus ſuffragatur. Id aſſerunt etiam nonnulli Theologi haud ſeverioris diſciplinæ, quorum ſententiam recenſuimus Capite nono libri tertii Noſtrarum Inſtitutionum, quas Bononiæ Typis impreſſimus.

Illud etiam inane commentum prorſus exiſtimari debet, ſolvendas eſſe abſtinentia Quadrageſimæ Civitates, vel Diœceſes, ubi exercitus verſantur, eo quod Milites in iis locis permanentes abſtinentiæ leges minime obſervant. Id potius animos Civium inflammare deberet ad jejunium rite, religioſeque ſuſcipiendum, ut nempe Milites tanta virtute temperantiæ permoti ipſorum exemplum ſequantur. Illud ſolum

pro

pro legitima cauſa in medium proferri poteſt, Copias Militum tantam afferre Civitati penuriam herbarum, atque olei, licet Quadrageſimæ Jejunio non obtemperent, ut harum rerum pretia ſummopere augeantur. Tunc autem eadem ſtatuenda ſunt, quæ paulo ante diximus, cum piſces, & ova cariori pretio comparantur. Igitur peculiares morbi, quamvis frequentes, in poſterum pro cauſa ſolvendæ abſtinentiæ non adducantur, niſi forte Civibus univerſis iidem morbi communes habeantur ob aliquam aeris corruptionem: neque in poſterum herbarum, olei, piſcium, & ovorum pretia tanti ponderis eſſe cenſeantur, ut omnis Civitas, vel Diœceſis ab inſtituto Quadrageſimæ Jejunio, ac temperantia liberari contendat. Quod ſi veras, ac legitimas a Nobis cauſas ad hanc facultatem obtinendam expetitis, duas potiſſimam percenſebimus, quarum prima ea jure canonico, altera vero ab ipſa rerum magiſtra experientia deprompta eſt.

Innocentius III. quidem ſuperius nominavimus, *eodem cap. Conſilium, de obſervatione Jejuniorum*, Archiepiſcopo Bracarenſi poſtulanti, qua pœna plectendos judicaret illos, qui tempore Quadrageſimæ a Carnibus non abſtinuerant ob ſummam rerum caritatem, & anguſtiam, itaut plures fame enecarentur, reſpondit his verbis: *Cum autem quæſieris, quæ ſit illis pœnitentia injungenda, qui diebus Quadrageſimalibus, tempore quo tanta famis inedia ingruebat, quod magna pars populi propter inopiam annonæ periret, carnes comedere ſunt coacti; reſpondemus, quod in tali articulo illos non credimus puniendos. Preces tamen Domino pro illis, & cum illis effundas, ne ipſis aliquatenus imputetur, quia bonarum mentium eſt, ibi timere culpam, ubi culpa minime reperitur.* Si quis hoc tempore Epiſcopus adductus exemplo Bracarenſis Antiſtitis idem conſilium peteret ab Sede Apoſtolica, tanquam ineptus, ac ſimplex haberetur, ſed illo Eccleſiæ feliciſſimo ſæculo maximi pendebatur, uti æquum eſt, Quadrageſimæ præceptum. Hinc magna ſeveritate inquirebantur illi, qui minime paruiſſent, licet talis cauſa intercederet, ut liberi ab eodem præcepto viderentur: nec ulla ratio habebatur Virorum Principum, licet ipſorum incolumitas cum Reipublicæ felicitate conjuncta putaretur; uti Nos fuſe oſtendimus in decimaquinta noſtrarum Inſtitutionum libri primi. *Sed iis omiſſis, & aliis bene multis, quæ in hanc rem congeri a nobis poſſent; illud primum delibabimus ex reſponſo Innocentii III. tunc Quadrageſimæ abſtinentia ſolvi poſſe integram Civitatem, vel Diœceſim, cum reipſa non ſuppetunt ea, ſine quibus præceptum Quadrageſimæ obſervari nequit. Itaque ſi revera in aliquo loco neque oleum, neque piſces comparari poſſint, tunc Incolis ejuſdem loci permitti fas eſt ut lacte, & ovis utantur: ſi hæc autem revera deficiant, tunc carnis, ſalubris tamen, edendæ facultas concedetur, interpoſita ſemper Jejunii ſervandi conditione.*

Inſulæ Sancti Dominici in America Meridionali in temporalibus paret Chariſſimo in Chriſto Filio Noſtro Ludovico Galliarum Regi Chriſtianiſſimo, nec ei ullus præeſt Epiſcopus. Præfectus Patrum Societatis Jeſu anno 1742. a nobis quæſivit, an ex conceſſione ſibi facta a Sede Apoſtolica diſpenſandi ſuper eſu carnium, ovorum, & lacticiniorum tempore Jejuniorum, & Quadrageſimæ dici poſſet, ſibi etiam datam fuiſſe facultatem diſpenſandi nedum particulares perſonas, ſed etiam multitudinem hominum, & omnes ſui diſtrictus Incolas, quando coram Deo id expedire judicaſſet: habitoque reſponſo, facultatem ei fuiſſe conceſſam diſpenſationem indulgendi particularibus hominibus, non autem multitudini hominum, omnibus Incolis ſui diſtrictus, pro conceſſione exoravit. Pro cauſa expoſuit veneficam piſcium qualitatem, exiguum piſcatorum numerum, qui longe ab Inſula piſcantes, piſces deferebant aut fœtentes, aut corruptos ob nimios calores, paupertatem earum gentium, quæ oleum emere non poterant pro cibis Quadrageſimalibus neceſſarium, deficientiam denique olerum, & leguminum, quæ in ea Regione facile corrumpuntur, aut a vermibus conſumuntur. Re ſubinde mature diſcuſſa coram nobis in Congregatione Generali Sanctæ Romanæ, & Univerſalis Inquiſitionis *die 12. Apr. anno* 1742. habita ratione regionis nimis remotæ, a qua quolibet anno impoſſibilis erat ad Sedem Apoſtolicam recurſus; indulgentes neceſſitati Fidelium degentium in Inſulis Ditionis Gallicæ in America, facultatem conceſſimus Præfectis Miſſionum illarum partium, ut in caſu veræ, & ineluctabilis neceſſitatis, & tantum de anno in annum, præfataque vera neceſſitate durante, & non aliter, nec alio modo, ut poſſent, & valerent cum Fidelibus Populis ipſorum regimini commiſſis diſpenſare ſuper eſu ovorum, & lacticiniorum, & etiam carnium tempore Quadrageſimali, indicta ſimul cum hujuſmodi diſpenſatione obſervantia Jejunii per unicam comeſtionem, oneratâque prædictorum Præfectorum conſcientia, ſi adamuſſim juxta præſcriptum conceſſa facultate uſi non fuiſſent.

Sed jam ad experientiam deveniamus. Quindecim abhinc annis per totam fere Europam morbus invaluit, qui pectoris inflammationem inferebat, ita tamen, ut ex una Provincia in aliam hæc funeſta lues promanaret. Id contigit annis 1730. 1733. 1740. Licet autem morbus ejuſmodi, qui univerſos hominum ordines, atque ætates corripiebat, lentam ſolum in pectore inflammationem excitaret, tamen ſenibus matura jam ætate debilitatis extremam afferebat perniciem: nam ab ipſo febres acutiſſimæ, ac mortales ſequebantur. Idem morbus in periculum trahebat juniores etiam, qui paululum infirmo pectore laborarent. Poſtremo multorum pectore adeo labefactavit, ut graviſſima deinde mala provenerint.

Alios quoque morbos hujus generis, pectoris inflammationem magno cum periculo afferentes, ægros in diſcrimen vitæ adduxiſſe Medici Scriptores luculenter teſtantur. *Itaque, ſi Medicinæ Profeſſores acciti, monitique graviter, ut nihil a veritate alienum reſpondeant, unanimi conſenſu fateantur (uti nobis ipſis accidit, cum adhuc Bononiæ verſaremur) morbum eſſe talis naturæ, qualem ſuperius commemoravimus, ita ut nulla ætas libera, & incolumis eſſe queat; & affirment illis ipſis, qui inter Cives ſalvi, & integri numerantur, eandem perniciem imminere; id præterea conferre plurimum ad ejuſmodi luem depellendam, aut evitandam, ſi tum ægrotantes, tum ſani a piſcibus, & oleo, & quandoque pariter a lacte, & ovis abſtineant; ſi, inquam, res ita ſe habeat, tum procul dubio cauſa ſufficiens judicanda eſt, quæ experientiæ innititur, & quæ ſemper probata, & in poſterum probanda videtur, ut nempe Populus, ſeu Civitas integra a carnibus abſtinendi præcepto non teneatur.*

Neque ulla difficultas removere Vos debet e conſulendis Medicis, qui præſtantiores habeantur. *Cavendum pariter, ut quidquid revera ſenſerint, ſcripto teſtari non prætermittant; quæ conditio ſi deſit in poſterum, nulla unquam facultas Civitati, aut Diœceſi carnibus, aut lacticiniis veſcendi tempore Quadrageſimæ tribuatur: quippe id neceſſarium omnino videtur.* Accedit etiam, quod Medici facilitate quadam incredibili peculiares quidem Cives a Quadrageſimæ præcepto liberos, & immunes decernere ſoleant; (de qua re graviſſime monendi a vobis ſunt, ne ſuas animas indulgendo nimis aggravent) cum vero pro univerſis Civibus idem ſtatuendum proponitur, tum ſe difficiles, anxios, ac ſollicitos præſtare nos ipſi experti ſumus. Poſtremo ſi velint percurrere ea, quæ in Italia, & extra ipſam præclariſſimi Auctores Medici Typis evulgarunt, facile deprehendent, abſtinentiam, ciborumque parſimoniam ab illis magnopere commendari, diſcrimen inter morbos conſtitui, & certis rationibus oſtendi, in curandis quibuſdam morbis nequaquam requiri, ut juſculum, & carnes loco piſcium, olei, & herbarum ſubſtituantur; in aliis vero juvare plurimum, ſi ſublatis carnibus, cum indicitur Jejunium, oleo, vel lacte ægrotantes utantur: demum advertent, quam diligenter, accurateque ſcribant de pectoris incommodis, cum ea omnibus generatim excitantur, ne corripiantur eodem morbo, qui adhuc incolumes a communi lue ſuperſunt.

Hæc vobis indicanda putavimus. Reliquum eſt, ut vos hortemur, ne tam facile ſuſcipiatis negotium petendæ facultatis utendi carnibus, & lacticiniis tempore Quadrageſimæ pro univerſa Civitate, vel Diœceſi. Quippe abrumpenda tandem eſt conſuetudo, ob quam jam per tot annos in quibuſdam locis hæ facultates tribui conſueverunt. Illud etiam experientia a vobis compertum erit, delicatis quoque, ac mollibus abſtinentiam Quadrageſimæ nullam inferre perniciem; neque plures ob hanc cauſam inter ægrotos, vel mortuos recenſeri. Hanc rationem, & inſtitutum Nos ipſi ſecuti ſumus Romæ, ac Bononiæ (cujus Sedem adhuc retinemus), cum nuper Quadrageſimæ tempus ageretur. Si vos id quoque præſtabitis, neque facile a nobis pro univerſa Civitate, vel Diœceſi facultatem ſolvendi Quadrageſimæ abſtinentiam poſtulabitis, vel (ſi neceſſarium id arbitremini) non aliter, quam ſervatis præmiſſis conditionibus, Diſpenſationis inſtantia ad nos deferretur, non ſolum ii fructus provenient, quos jam indicavimus, ſed etiam repulſæ pudorem evitabitis, noſque pariter ea moleſtia vindicabitis, quam ferimus, dum votis veſtris minime obſecundamus. Poſtremo vos omnes peramanter amplectimur, & Apoſtolicam Benedictionem vobis, Populiſque veſtris impertimur. Datum ex Arce Caſtri Gandulphi die 10. Junii 1745. Pontificatus Noſtri Anno Quinto.

EPISTOLA ENCYCLICA IV.

Super Miſſarum Stipendio.

QUanta cura adhibenda ſit, ut ſacroſanctum Miſſæ Sacrificium non ſolum omni Religionis cultu ac veneratione celebretur, verum etiam ut a tanti Sacrificii dignitate cujuſvis generis mercedum conditiones, pacta, importunæ atque illiberales eleemoſynarum exactiones potius, quam poſtulationes, aliaque hujuſmodi, quæ a ſimoniaca labe, vel certe a turpi, quæ non longe abſunt, e medio tollantur, nemo eſt ex Catholicæ Fidei cultoribus, qui ignoret. *Verum euſque tandem progreſſa eſt, ſicut non ſine ingenti cordis noſtri mœrore undique accepimus, nonnullorum ſive Eccleſiaſticorum, ſive laicorum Virorum avaritia, quæ eſt idolorum ſervitus, ut eleemoſynas quidem ſeu ſtipendia propter Miſſarum celebrationem juxta locorum conſuetudines, vel Diœceſanarum Synodorum Sanctiones in ſubſidium alimentorum uniuſcujuſque Sacerdotis duntaxat pro regionum opportunitatibus præſcripta colligant, Miſſas vero celebrari curent alibi, ubi eleemoſyna ſeu ſtipendia vel conſuetudine,*

vel

vel Synodali lege pro ſingulis Miſſis attributa ſunt minoris pretii, quam illic, ubi accipiuntur, darentur. Id quam abſonum ſit atque alienum ab ipſa ſive expreſſa, ſive tacita pie offerentium voluntate, omnes plane intelligunt, nec aliter exiſtimandum eſt; in illa enim potius Miſſas eſse celebrandas quiſque vult, ad quam religionis, & pietatis ſtimulis ductus eleemoſynas confert, aut in qua quiſpiam forſaſse tumulatus eſt, quam in alia Eccleſia ſibi prorſus ignota. Quoad ſane veluti mercaturis faciendis a turpis lucri cupiditate inductum non ſolum ab avaritiæ ſuſpicione, & vitio, verum etiam a furti crimine, unde reſtitutioni ſubjacet, haud immune, in cauſa eſt, ut bonorum quampluri mi, ad quorum notitiam mercatura hujuſmodi venit, graviter offenſi, ab eleemoſynis ad celebrandas Miſsas amplius offerendis ſeſe abſtineant. Execrabilem hujuſmodi abuſum alicubi ſenſim irrepentem deteſtantes Romani Pontifices Prædeceſſores noſtri, de conſilio tum Congregationis S. R. E. Cardinalium Univerſalis Inquiſitionis contra hæreticam pravitatem, tum Congregationis Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, *decretum voluerunt, nimirum a quolibet Sacerdote ſtipendio ſeu eleemoſyna majoris pretii pro celebratione Miſsæ a quocumque accepta non poſse alteri Sacerdoti Miſſam hujuſmodi celebraturo ſtipendium ſeu eleemoſynam minoris pretii erogari, etſi eidem Sacerdoti Miſsam celebranti, & conſentienti ſe majoris pretii ſtipendium ſeu eleemoſynam accepiſse indicaſset.* Eapropter Vos, Venerabiles Fratres, in Apoſtolici Miniſterii, & ſollicitudinis noſtræ partem adſcitos rogamus, & maximopere in Domino hortamur, ut cuſtodientes vigilias ſuper gregibus veſtris, enitamini, ne ea peſtis amplius pervagetur, ſed ut penitus extinguatur. Ab avaritia enim, tanquam a radice, mala omnia germinant; quam quidam appetentes, erraverunt a Fide, & inſeruerunt ſe doloribus multis. Avaritia quidem nulla potior contagio, quæ conceptam apud omnes Sacerdotalis dignitatis perfectioniſque opinionem magis inficiat evellatque. Avaritia opibus Deum poſthabere, ac ſervire Mammonæ docens, efficit, ut Avari hæreditatem non habeant in Regno Chriſti, & Dei. Quod ſi hæc in Laicis hominibus minime toleranda, atque adeo legibus coercenda, quid in Eccleſiaſticis viris, qui terrenis rebus nuntium miſerunt, qui in ſortem Domini vocati, qui Deo mancipati ſunt? Quid, quod non per mundana lucra, ſed per Altaris miniſterium tam ſordide, & cum ſanctiſſimarum legum contemtu, & cum Sacerdotalis characteris dedecore in avaritiam præcipiti animo rapiuntur? Contendite, igitur, Venerabiles Fratres, quibus Chriſti ovium cura demandata eſt, non ſolum ut verbo, & exemplo præeuntes, Chriſti ſitis bonus odor in omni loco, unde populi veſtigia veſtra ſequantur; verum etiam ut Eccleſiaſticos primum, deinde Laicos viros ab infectis vitiorum paſcuis avertentes, per viam mandatorum Dei ad Cæleſte Ovile currere doceatis. *Quoniam autem ita comparatum eſt, ut præſentis pœnæ metu ſalutaribus monitis facilius obtemperetur; per Edictum in veſtris Diœceſibus proponendum affigendumque Univerſis notum facite, quemcunque, qui eleemoſynas ſeu ſtipendia majoris pretii pro Miſſis celebrandis, quemadmodum locorum conſuetudines, vel Synodalia Statuta exigunt, colligens Miſsas, retenta ſibi parte earumdem eleemoſynarum ſeu ſtipendiorum acceptorum, ſive ibidem, ſive alibi, ubi pro Miſſis celebrandis minora ſtipendia ſeu eleemoſynæ tribuuntur, celebrari fecerit, Laicum quidem ſeu Secularem, præter alias arbitrio veſtro irrogandas pœnas, Excommunicationis pœnam, Clericum vero ſive quemcumque Sacerdotem pœnam Suſpenſionis ipſo facto incurrere; a quibus nullus per alium, quam per Nos ipſos, ſeu Romanum Pontificem pro tempore exiſtentem, niſi in mortis articulo conſtitutus, abſolvi poſſit.* Fore autem in Domino confidimus, ut unuſquiſque memor conditionis ſuæ, poſthac bene conſultum velit animæ ſuæ, nec tam ſalutares leges cenſuraſque Eccleſiaſticas parvi pendat. Interea Fraternitatibus Veſtris Apoſtolicam Benedictionem in populos etiam curæ veſtræ commiſſos redundaturam peramanter impertimur. Volumus autem, ut præſentium literarum tranſumtis ſive exemplis, etiam impreſſis, manu alicujus Notarii publici ſubſcriptis, & Sigillo perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ munitis eadem prorſus fides in judicio, & extra adhibeatur, quæ adhiberetur ipſis præſentibus, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die trigeſima menſis Junii milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo primo, Pontificatus Noſtri Anno Primo.

EPISTOLA ENCYCLICA V.

Super Miſſa Parochiali, & Conventuali.

Cum ſemper oblatas nobis occaſiones Apoſtolica ſcripta dirigendi ad Fraternitates veſtras libenter amplectimur, ut ſinceræ noſtræ erga vos dilectionis argumenta frequenter eluceant; tunc vero majori animi alacritate idipſum præſtamus, quum ad excitandum Fraternitatum veſtrarum zelum pro conſervatione rectæ diſciplinæ in Clero regimini veſtro commiſſo, præſentibus rerum, aut temporum conditionibus commovemur. Nec enim impoſitum imbecillitati noſtræ omnium Eccleſiarum ſollicitudinis onus aliter ſuſtinere nos poſſe confidimus, quam ſi Divini cultus augmentum, atque exactam Eccleſiaſticarum Sanctionum in ſingulis Diœceſibus cuſtodiam religioſæ vigilantium Paſtorum curæ, identidem inculcando, commendemus.

Hujus porro Epiſtolæ ad vos ſcribendæ occaſionem nobis atque argumentum in primis præbet onus illud, quod omnibus animarum curam gerentibus incumbit, applicandi Miſſam Parochialem pro Populo ipſorum curæ commiſſo: tum etiam applicatio Miſſæ Conventualis, quæ pro Benefactoribus in genere facienda eſt ab iis, qui Miſſas canunt in Eccleſiis Patriarchalibus, Metropolitanis, Cathedralibus, & Collegiatis; tum denique debitum pſallendi, quo tenentur Canonici prædictarum Eccleſiarum Choro aſſiſtentes. Cujus quidem argumenti minime nova, ſed a ſcriptoribus frequenter habita tractatio eſt; cumque ea res in hujus Almæ Urbis noſtræ Congregationibus, & potiſſimum in Congregatione Venerabilium Fratrum noſtrorum S. R. E. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum, cujus Secretarii munere olim in minoribus conſtituti multos annos perfuncti ſumus, multoties diſcuſſa ac definita fuerit; quamvis earumdem Congregationum Decreta plerumque circa eam uniformia, & ſibi conſona prodierint, eorumque Decretorum nonnulla etiam Pontificiam Prædeceſſorum noſtrorum approbationem, & confirmationem meruerint; minime tamen mirandum eſſet, eorum notitiam ad ſingulos quoſque veſtrum non adhuc perveniſſe. Quaptopter non modo opportunum, verum etiam neceſſarium duximus, Encyclicam hanc Epiſtolam ad vos ſcribere, per quam, ſublata demum diverſarum, in quas ſcriptores abierunt, opinionum varietate, conſtans hujus Apoſtolicæ Sedis ſententia prædictis de rebus cuilibet innoteſcat, & Fraternitatibus veſtris quædam veluti norma ac regula ſuppetat, juxta quam Synodales, aliaſque veſtras circa præmiſſa Conſtitutiones, Ordinationes, ſeu Edicta, quorum publicationem vobis injungimus, dirigere valeatis. Eorum vero executionem, dum, juxta ea, quæ in præſentibus tenenda atque ſervanda præſcribimus, omni, qua decet, ſollicitudine ac vigilantia urgere ſtudebitis, minime dubitandum Vobis erit, ne Statutorum veſtrorum implemento obicem, aut moram afferre valeant recurſus ad hujus noſtræ Curiæ Tribunalia forſitan habendi; utpote quos omnino rejiciendos eſſe præcipimus ac jubemus, quamobrem has ipſas Literas noſtras in ſingulorum Tribunalium Regeſtis aſſervari volumus, atque ad earum præſcriptum tam ipſorum Tribunalium reſolutiones, quam de veſtris decretis, quæ ipſi præſentibus inhærentes edituri eſtis, judicia exigi, & conferri mandamus.

Et quidem quod nuper enunciavimus, ſacroſanctum Miſſæ Sacrificium a Paſtoribus animarum applicari debere pro Populo ipſorum curæ commiſſo, id veluti ex Divino præcepto deſcendens, a Sacra Tridentina Synodo diſerte exprimitur *ſeſſ. 23. cap. 1. de Reformat.* per hæc notabilia verba: *Cum præcepto Divino mandatum ſit omnibus, quibus animarum cura commiſſa eſt, oves ſuas agnoſcere, pro his Sacrificium offerre.* Et quamvis minime defuerint, qui per inanes, & frivolas interpretationes hujuſmodi obligationem a Sancta Synodo memoratam de medio tollere, vel ſaltem extenuare contenderint, quum tamen relata Concilii verba ſatis clara, & perſpicua ſint, *quumque prædicta Congregatio ejuſdem Concilii interpretationi privative præpoſita, conſtanter edixerit, eos, quibus animarum cura demandata eſt, non modo Sacrificium Miſſæ celebrare, ſed illius etiam fructum medium pro Populo ſibi commiſſo applicare debere, nec illud pro aliis applicare, aut pro hujuſmodi applicatione eleemoſynam percipere poſſe: quodque magis intereſt, quum hæc intelligentia a Prædeceſſoribus noſtris Romanis Pontificibus approbata fuerit, & confirmata: nihil jam amplius ulli veſtrum deſiderandum ſupereſt, ut eam amplecti, eidemque obſequi, necnon illius promtam executionem in veſtris reſpective Diœceſibus omni ſtudio procurare debeatis.*

Neque nos tamen, qui ut ſuperius innuimus, in minoribus adhuc degentes, munus Secretarii prædictæ Congregationis Concilii Tridentini Interpretis plures annos obivimus, alioſque non paucos partim in Anconitanæ Cathedralis, partim in Metropolitanæ Bononienſis, Patriæ noſtræ dilectiſſimæ, quam adhuc retinemus, gubernatione aſſidue tranſegimus, non ignoram nos latent multiplicis generis effugia, per quæ nonnulli prædictæ obligationis implementum declinare ſatagunt, quibuſque proinde opportune a nobis eſt occurrendum.

Quum enim Sacrum Tridentinum Concilium, ne Animarum cura negligatur, non uno in loco Epiſcopis mandet, ut quotieſcumque opus fuerit, idoneos Vicarios cum certorum fructuum aſſignatione ad eandem curam exercendam eligant ac deputent, uti videre eſt *in ſeſſ. 7. cap. 5. & 7. ſeſſ. 21. cap. 6. ſeſs. 25. cap. 16.* non raro autem eveniat, ut aliqua Eccleſia Parochiali vacante, Vicarius pariter ad implenda hujuſmodi Eccleſiæ onera, uſque ad novi Rectoris electionem, ab Epiſcopo deputari debeat, eodem Concilio Tridentino id jubente *ſeſſ. 24. cap. 28. de Reform.* nonnulli ex hujuſmodi Vicariis nituntur ſe ipſos a prædicta obligatione ſubtrahere, vel ex eo quod, habituali cura penes alium ſeu alios reſidente, ipſi actualem dumtaxat exerceant; vel quod ipſi ſint ad nutum amovibiles; vel ad breve tempus hujuſmodi curæ ſint addicti; ut nihil hic loquamur de Parochis Regularibus, qui a prædicta applicatione

Miſ-

Miſſæ pro Populo nonnunquam alienos ſe oſtendunt. *Itaque mens Noſtra, & ſententia eſt, ſicuti etiam pluries a prælaudatis Congregationibus judicatum fuit ac definitum, quod omnes, & ſinguli, qui actu animarum curam exercent, & non ſolum Parochi aut Vicarii Seculares, verum etiam Parochi aut Vicarii Regulares, uno verbo, omnes & ſinguli, de quibus ſupra dictum eſt, atque alii quicumque etiam ſpecifica, & individua mentione digni, æque teneantur Miſſam Parochialem applicare pro Populo, ut præfertur, ipſorum curæ commiſſo.*

Nonnulli vero ad evitandum hujuſmodi obligationis implementum, allegare ſolent, congruos ſibi Parochiæ ſuæ reditus non ſuppetere; alii denique ad inveteratam conſuetudinem confugiunt, ſuſtinentes id neque ſibi, neque deceſſoribus ſuis, per longum tempus, quod immemorabile affirmant, unquam in uſu fuiſſe. *Nos autem ad præcedentes prædictæ Congregationis Concilii reſolutiones noſtram approbationem, & confirmationem extendimus; & quatenus opus ſit, auctoritate Apoſtolica iterum tenore præſentium decernimus, & declaramus, quod licet Parochi, ſeu alii, ut ſupra, animarum curam habentes, congruis præfinitis reditibus deſtituantur, & quamvis antiqua ſeu etiam immemorabili conſuetudine in ipſorum Diœceſibus ſeu Parochis obtinuerit, ut Miſſa pro Populo non applicaretur, eadem nihilominus omnino in poſterum ab ipſis debeat applicari.*

Quum tamen diximus, omnes animarum curam habentes Miſſæ Sacrificium pro Populo ſibi commiſſo applicare debere, non ideo ſtatuere voluimus, eoſdem aut quotidie, aut quotieſcumque celebraverint, ad prædictam applicationem pro Populo teneri. Et quidem Sacroſancta Tridentina Synodus *ſeſſ.* 25. *cap.* 14. præcipit Epiſcopis curare, ut Sacerdotes ſaltem diebus Dominicis, & Feſtis ſolemnibus Miſſarum ſacra faciant, *ſi autem curam habuerint animarum, tam frequenter ut ſuo muneri ſatisfaciant, Miſſas celebrent*; in pluribus autem Synodalibus Epiſcoporum Conſtitutionibus novimus provide conſtitutos ac deſignatos eſſe dies quibus animarum Paſtores Miſſas celebrare debeat. At vero nos id unum in præſenti ſuſcepimus decernendum, quando nimirum iidem pro Populo celebrare, & applicare teneantur; *& quamvis compertum habeamus id, quod alias a Congregatione Concilii reſponſum fuit, Parochum nempe pinguibus reditibus dotatum quotidie pro Populo celebrare, & applicare debere; eum vero qui uberioribus hujuſmodi reditibus non gaudeat, feſtivis tantum diebus id ipſum præſtare teneri*: quum tamen pariter nobis perſpectæ ſint tum controverſiæ ſuper hoc ipſo exortæ, nimirum ad quam ſummam pertingere debeant Eccleſiæ Parochialis proventus, ut pingues, & uberes appellari poſſint: quoniam pingues minime habendi ſunt reditus, etiam copioſi, quibus tamen multiplicia, & gravia ſint onera adnexa; tum etiam multorum querelæ adverſus hujuſmodi decretum, tamquam plus æquo rigidum, excitatæ, nobis innotaſcant: *Idcirco opportunum cenſemus Fraternitatibus veſtris declarare, nobis abunde ſatisfactum fore, vobiſque proinde ſatis eſſe poſſe, dum ii, qui animarum curam exercent, Sacrificium Miſſæ pro populo celebrent atque applicent in Dominicis aliiſque per annum diebus Feſtis de præcepto*; quum prædicti Dominici, aliique Feſti dies ii ſint, in quibus juxta præceptum Concilii Tridentini *ſeſſ.* 5. *cap.* 2. & *ſeſſ.* 25. *cap.* 4. quilibet animarum curæ præpoſitus Populum ſibi commiſſum ſalutaribus verbis paſcere debet, docendo ea quæ ſcire omnibus neceſſarium eſt ad ſalutem; iidemque ſint dies, de quibus eadem Sancta Synodus ſtatuit, ut *moneat Epiſcopus Populum diligenter, teneri unumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, ubi commode id fieri poteſt, ad audiendum Verbum Dei*; & quibus Parochi ſubditos ſuos in Doctrina erudire debent, juxta id quod e prædicto Concilio in *citat. Cap.* 4. Epiſcopis præcipitur, ut nempe *ſaltem Dominicis & aliis feſtivis diebus pueros in ſingulis Parochiis, Fidei rudimenta, & obedientiam erga Deum, & Parentes, diligenter ab iis ad quos ſpectabit, doceri curent.*

Et quia in nonnullis Diœceſibus numerus dierum Feſtorum de præcepto, de Apoſtolica noſtra auctoritate & conſenſu, eatenus eſt imminutus, ut nempe in aliquibus Feſtis Chriſti fideles, & Miſſam audire & ab operibus ſervilibus abſtinere debeant; in aliis vero Populo permiſſum ſit opera ſervilia exercere, firma remanente obligatione audiendi Miſſæ Sacrificium; Nos, ut obortæ jam dubitationes circa onus applicationis Miſſæ Parochialis in hujuſmodi diebus Feſtis, penitus eliminentur, *ſtatuimus & declaramus, quod etiam iiſdem Feſtis diebus, quibus Populus Miſſæ intereſſe debet, & ſervilibus operibus vacare poteſt, omnes animarum curam gerentes Miſſam pro Populo celebrare, & applicare teneantur.*

Quia vero propria nonnunquam experientia ſatis agnovimus, aliquos eſſe Parochos adeo pauperes, ut ferme ex eleemoſynis, quas a Fidelibus pro Miſſarum celebratione accipiunt, vivere cogantur; eos vero qui, Eccleſia Parochiali vacante, ad animarum curam exercendam, ſub Vicarii, ſeu Oeconomi nomine, deputantur, aliquibus in locis adeo illiberaliter tractari, ut exigui reditus ipſis conſtituti, & pauca incerta emolumenta eiſdem obvenientia, ægre ad eorum vitæ neceſſaria ſufficiant, quod iis quoque non raro evenire ſolet, qui in aliquibus Eccleſiis, habituali cura apud alios manente, actuali tantum exercitio ſunt addicti, proindeque cum iſtis ſevere nimis agi videretur, ſi diebus feſtis, quibus potiſſimum hujuſmodi occaſio ſe offert, eiſdem vetitum eſſet eleemoſynam pro applicatione Miſſæ recipere: *Idcirco nos tam iſtorum, quam illorum inopiam ſummopere miſerantes, eiſdemque, quantum nobis integrum eſt, conſulere volentes; quamvis, ut ſupra dictum eſt, omnes & ſinguli prædicti teneantur diebus feſtis Miſſam pro Populo celebrare, & applicare; attamen, quod pertinet ad prædictos Parochos egentes, unicuique veſtrum facultatem concedimus, cum iis, quos revera tales eſſe noveritis, opportune diſpenſandi, ad hoc, ut etiam diebus feſtis hujuſmodi, eleemoſynam ab aliquo offerente recipere, & pro ipſo Sacrificium applicare, quatenus id ab eo requiratur, libere & licite poſſint & valeant; dummodo ad neceſſariam Populi commoditatem, in ipſa Eccleſia Parochiali Miſſam celebrent; ea tamen adjecta conditione, ut tot Miſſas infra hebdomadam pro Populo applicent, quot in diebus feſtis, infra eandem hebdomadam occurrentibus, juxta peculiarem intentionem alterius pii benefactoris obtulerint.*

Quod autem ſpectat ad Vicarios, ſive Oeconomos Eccleſiarum vacantium, quum a Sacro Tridentino Concilio *citat. ſeſſ.* 24. *cap.* 18. cuilibet Epiſcopo tribuatur facultas eos deputandi, & conſtituendi, *cum congrua, ejus arbitrio, fructuum portionis aſſignatione*; veſtrum erit, Ven. Fratres, cum iis agere, qui vacantis Eccleſiæ fructus exigunt, *ut egenti Vicario, qui exigua hujuſmodi certarum fructuum aſſignatione, paucisque incertis proventibus gaudeat, congruum aliquod augmentum præbeatur pro onere celebrandi, & applicandi Miſſam pro Populo diebus feſtis. Quapropter pro iis locis, in quibus Eccleſiarum vacantium fructus ad commodum Cameræ noſtræ Apoſtolicæ exigitur, opportuna Theſaurario noſtro Generali mandata dirigimus, quæ iis denunciare non prætermittet peculiaribus dictorum locorum Collectoribus, cum quibus Epiſcopi Eccleſiaſticæ noſtræ ditionis, cæterorumque locorum, in quibus, ut præfertur, Eccleſiarum vacantium fructus ad Cameram prædictam pertinent, officiis ſui partes in eum finem, de quo ſupra diximus, interponere debebunt.*

Ac demum, quoad illos, qui tamquam *Vicarii*, ſive perpetui, ſive ad tempus conſtituti, animarum curam adminiſtrant, quæ apud alios habitu reſidet, ratione alicujus Eccleſiæ Parochialis ipſorum Eccleſiis, ſeu Monaſteriis, Collegiis, aut Locis Piis olim unitæ; quamvis a *ſe. rec.* mem. Prædeceſſore Noſtro S. Pio Papa V. præfinita fuerit certa pars fructuum hujuſmodi Vicariis aſſignanda, prout in ipſius Conſtitutione, quæ incipit: *Ad exequendum*, date Kalendis Novembris Anni MDLXVII. diſtincte ſtatuitur; *nihilominus ubi præſcripta fructuum portio, vel nulla modo, vel non integre Vicariis prædictis aſſignata reperiatur, vel etiam ubi ea, quæ ad normam prædictæ Conſtitutionis eiſdem fuerit attributa, minime ſufficiens a vobis reputetur, propter temporum circumſtantias, & ſignanter pro implendo onere celebrandi & applicandi Miſſam pro Populo diebus Feſtis de præcepto; utendum vobis erit poteſtate, quam fecit Epiſcopis Synodus Tridentina ſeſſ.* 7. *cap.* 7. *dum illorum arbitrio permiſit, juxta temporum, atque injunctorum onerum rationem, congruam prædictis Vicariis fructuum portionem aſſignare*; quam ob cauſam nos etiam Fraternitatibus veſtris, quatenus opus ſit, neceſſarias omnes & opportunas facultates impertimus; quibuſcunque appellationibus, privilegiis, aut exemptionibus, ut in eodem Concilio ſancitur adverſus ea, quæ ſalubriter a vobis conſtituta fuerint, minime ſuffragantibus.

Hæc igitur circa Miſſam Parochialem ſtatuenda, & Fraternitatibus veſtris denuncianda judicavimus. Indeque gradum facientes ad ea quæ pertinent ad Miſſam Conventualem, neminem veſtrum latere putamus Sacrorum Canonum ſanctiones, quibus præcipitur, ut ſingulis diebus in Eccleſiis Patriarchalibus, Metropolitanis, Cathedralibus, & Collegiatis tum horæ Canonicæ debitis modo, & forma recitentur, tum etiam *Miſſa Conventualis* celebretur, quæ adeo claræ ſunt, ut nulla ſuper iis oriri poſſit dubitatio, eaque de re perſpicuæ pariter, & per omnia uniformes exiſtant Reſolutiones ab hac Congregatione Ven. Fratrum noſtrorum Concilii Tridentini Interpretum repetitis vicibus emanatæ, quas omnes Apoſtolica Auctoritate noſtra confirmamus, & approbamus, earum executionem Vobis enixe inculcantes: *ut ſcilicet Miſſa Conventualis quæ ſingulis diebus canitur a Clero prædictarum Eccleſiarum pro earundem Benefactoribus in genere quotidie applicetur*; eodem prorſus modo, quo Miſſam Parochialem ab iis qui curam Animarum gerunt, pro Populo ſibi commiſſo, ſingulis ſaltem diebus feſtis de præcepto, applicari debere ſuperius declaravimus. *Itaque date operam, ut falſam quorundam opinionem eliminetis, quam in aliquibus Eccleſiis ejuſmodi, ſive dolo malo, ſive per errorem invectam eſſe novimus: quod nempe dum Miſſa Conventualis pro certo aliquo Eccleſiæ Benefactore, vel grati animi ergo, vel ex vi oneris impoſiti celebratur, & applicatur, ſatis impletum cenſeatur debitum applicationis Miſſæ Conventualis. Etenim hujuſmodi debitum non quidem reſpicit ſingulares aliquos Benefactores, ſed Benefactores in genere cujuſlibet Eccleſiæ, cujus ſervitio addicti ſunt quicumque in eadem ſive Dignitates, ſive Canonicatus, ſive Manſionariatus, ſive Beneficia Choralia obtinent, & Miſſam Conventualem ſuis reſpectivæ vicibus celebrant.*

Neque minus improbandam novimus aliorum ſententiam: qui ſatis putant ſupradictam obligationem implere eſſe, dum in eorum Eccleſiis pro Benefactoribus in genere aliquæ interdum preces fiunt, vel anniverſaria ſtatis diebus Sacrificia pro illis peraguntur. Nemo enim id ſibi arrogare debet, ut impoſitæ obligationi alia ratione ſatisfacere poſſit, quam ea, quæ a Lege Eccleſiaſtica multoties præſcripta fuit; nimirum Miſſam Conventualem ſingulis diebus pro Benefactoribus celebrando, eandemque pro illis in genere applicando.

Profecto non ſolum prioribus Eccleſiæ ſæculis, verum etiam temporibus haud longe a noſtra ætate remotis (quod Vos ex hiſtoriæ Eccleſiæ didiciſſe non dubitamus) ſervabatur olim in ſingulis Eccleſiis ſeries accurata omnium, & ſingulorum, quorum liberalitate unaquæque aucta fuerat, eorumque nomina Sacris Diptychis, ſic enim vocabantur, ideo conſignata erant, ut eorundem recordatio nunquam interiret, utque pro iis tum preces funderentur, tum etiam Miſſæ Sacrificium offerretur; quare ob cauſam etiam prædictos Catalogos in pleriſque Eccleſiis ob oculos Presbyteri Celebrantis apponi conſuevit, licet iidem pii Benefactores in ſuis donationibus nihil penitus pro ſe pacti eſſent, ſed tantummodo pro peccatorum ſuorum remiſſione ſe bona ſua Deo offerre declaraſſent. Eccleſiarum ſiquidem Præſules preces pro iis imperandas eſſe duxerunt; quamvis illis propria bona offerentes ne verbum quidem ea de re feciſſent. Sacrorum hujuſmodi Diptychorum uſus ſenſim defecit; ob idque in oblivione jacent alicubi complurium benefactorum nomina. At non idcirco deſerere fas eſt uſum, & diſciplinam orandi pro iis, & Sacrificium Miſſæ pro illis offerendi. Atque inde præceptum applicandi Miſſam Conventualem pro Benefactoribus in genere, originem atque rationem deſumit.

Quemadmodum vero, loquendo de Miſſa Parochiali, ſuperius dictum eſt, varias excuſationes afferri ſolere, ad declinandam illius applicationem pro Populo diebus feſtis de præcepto; ita pariter uſuvenit quoad applicationem quotidianam Miſſæ Conventualis pro Benefactoribus in genere. Ut autem ſuperiores illæ, ſic etiam hæ poſteriores, provide a medio ſublatæ fuerunt per opportunas Congregationis Concilii Tridentini reſolutiones, quas proinde in his etiam auctoritate Noſtra approbamus, & confirmamus.

Nonnulli ſiquidem obtentu *contrariæ conſuetudinis*, etiam immemorabilis, in propria Eccleſia vigentis, ſe ab hujuſmodi onere eximi poſſe ſibi perſuaſerunt. *Verum jam pluries reſponſum fuit, hujuſmodi conſuetudinem, licet immemorabilem, quæ potius abuſus, & corruptela dicenda eſt, nemini ſuffragari.* Alii a Miſſa pro Benefactoribus in genere applicanda ſe excuſatos voluiſſent, ex eo quod alio quopiam miſſarum onere obſtricti inveniantur, vel ratione proprii Canonicatus, aut alterius Beneficii Eccleſiaſtici, quod inſimul cum Canonicali præbenda obtinent; vel quia, præter munus Canonici, ſeu Beneficiati, aut Manſionarii in Eccleſia Cathedrali ſeu Collegiata, quum etiam in eadem, vel in alia Eccleſia Parochialem curam exerceant, dum Miſſam Conventualem canunt diebus feſtis de præcepto, debent pro Populo ſibi commiſſo eam applicare: ac proinde nequeunt eandem pro Eccleſiæ Benefactoribus ſpecialiter offerre. Sed his quoque obviam itum eſt, jubendo *ſingulis prædictis, ut Miſſam Conventualem, quam canunt, pro Eccleſiæ Benefactoribus in genere applicent; pro aliis vero pro quibus ipſi peculiariter Miſſam applicare tenentur, alterum ſubſtituant, qui ipſorum loco Miſſa hujuſmodi celebret, applicetque.*

Aliorum pariter exceptio fuit, quod Miſſa Conventualis non ſemper a Canonicis, aut Dignitatibus celebretur, ſed aliquando etiam a Beneficiatis, aut Manſionariis, quos minus æquum videtur pro Miſſæ celebratione omni eleemoſyna carere, quæ unde deſumi valeat, ignoratur. Cui tamen rei pariter conſultum eſt, demandando, ut ea deſumatur ex Maſſa diſtributionum.

Alii denique obtenderunt exiguitatem hujuſmodi diſtributionum, quæ, ob detractam eleemoſynam quotidianam pro Miſſa Conventuali, ad nihilum fere redactæ, vix foret, ut ab aliquo curarentur, cum magno detrimento ſervitii Eccleſiæ præſtandi. Tridentina quidem Synodus *ſeſſ.* 24. *cap.* 15. opportunas rationes oſtendit, quibus Canonicalium Præbendatum inopiæ valeat provideri. Si vero deſignatam a Concilio viam, ut fere evenire ſolet, nequaquam iniri poſſe contingat, reliquum erit ad Congregationem Concilii recurſum habere: cujus erit, perſpecto ex veſtris relationibus rerum ſtatu, auctoritate Apoſtolica a Prædeceſſoribus noſtris eidem impartita, & a nobis etiam præſentium tenore confirmata, quotidianam applicationem Miſſæ conventualis pro Benefactoribus in genere, ut alias, ad Feſtos tantummodo dies reducere.

Non modo Eccleſiis Patriarchalibus, Metropolitanis, Cathedralibus, & Collegiatis injunctum reperitur, ut quotidie Miſſa Conventualis in eiſdem canatur, ſed etiam in Rubricis Generalibus, quarum exactiſſimam Fraternitatibus veſtris cuſtodiam commendamus, præſcribitur, ut certis diebus non una, ſed binæ, atque etiam aliquando tres Miſſæ Conventuales uno die celebrentur. Itaque quum nuper a nobis dictum fuerit, primam Miſſam Conventualem quotidie pro Benefactoribus in genere celebrandam, & applicandam eſſe; nunc expendendum ſupereſt, an earundem Eccleſiarum Capitula Juriſdictioni veſtræ reſpective ſubjecta adigere debeatis, ut alias quoque Miſſas, ſi places, ut præfertur, celebrari contigerit, pro Benefactoribus in genere ſimiliter applicent.

Hujuſmodi quæſtio ab aliquibus ex Vobis Eccleſiaſtico zelo flagrantibus ſupradictæ Congregationi Venerabilium Fratrum noſtrorum Concilii Tridentini Interpretum propoſita eſt. Jamque ante illius propoſitionem compertum fuerat, aliàs ab eadem Congregatione reſponſum fuiſſe, concedendam eſſe exemptionem ab onere applicandi ſecundam & tertiam Miſſam Conventualem pro Benefactoribus in genere, attenta Canonicatuum, & Beneficiorum tenuitate; ex quo inferri poterat, hujuſmodi applicationis debitum manere, ubi de Eccleſiis pauperibus non ageretur. Verum quum hanc definiendæ quæſtionis regulam apud prædictam Congregationem non admodum veteri obſervantia firmatam probe noverimus, eamque hujuſce dubii ſolutionem eadem Congregatio nuper judicio Noſtro remittendam eſſe cenſuerit; *Nos ita judicamus, idque Vobis tenendum indicimus; laudandos nempe, & confirmandos eſſe, quotquot ſponte ſua ſecundam, aut tertiam Conventualem Miſſam pro Benefactoribus in genere applicant; qui vero idem agunt ex vi conſuetudinis in ipſorum Eccleſia vigentis, iis imperandum, ut in ea conſuetudine perſeverent. Ubi vero id uſu receptum non invenitur, liberam omnino ſecundæ, tertiæque Miſſæ Conventualis applicationem celebrantibus relinquendam eſſe, dummodo in commemoratione pro Defunctis, Eccleſiæ Benefactorum in genere non obliviſcantur.*

Huic demum Epiſtolæ noſtræ finem imponentes, Fraternitates Veſtras enixe hortamur, ut maximam curam, & vigilantiam in id conferatis, ut in Eccleſiarum Veſtrarum Choris, præter devotam celebrationem, debitamque applicationem Miſſæ Conventualis, Horæ Canonicæ non præpropere, ſed exacte, pauſa nempe interpoſita, & maxima, qua decet, reverentia, ac religione canantur. Equidem ſcimus, in aliquibus Metropolitanis, & Cathedralibus Eccleſiis, inter Canonicos eam opinionem invaluiſſe, ut ſe munus ſuum ſatis implere contendant, dum Choro præſentes aſſiſtunt, licet ipſi ſibi ſilentium imperent, neque pſallentibus Beneficiatis, aut Manſionariis in cantu ſe adjungant. In hujuſce vero opinionis confirmationem adduci ab iiſdem ſolent inveteratæ conſuetudines, ſtatuta peculiaria, aut etiam prætenſa Eccleſiarum ſuarum Privilegia. At quum Synodus Tridentina *ſeſſ.* 24. *cap.* 12. loquens de Dignitatibus, & Canonici, qui Choro intereſſe debent, unum ex eorum officiis eſſe dicat, *in Choro ad pſallendum inſtituto, Hymnis & Canticis Dei nomen reverenter, diſtincte, devoteque laudare*; quumque pauca omnino ſint Capitula, in quibus eo modo a Canonicis in Choro aſſiſtitur, ideoque receptæ in univerſa Eccleſia diſciplinæ paucos illos adverſari dignoſcatur; quum inſuper opinio illa nunquam in Congregatione Concilii Tridentini interpretationi præpoſita examinata ſit, quin ſtatim exploſa fuerit, & improbata; quamvis præſumptis conſuetudinibus, aliiſque fundamentis, & rationibus innixa perhiberetur, Canonicis etiam Eccleſiarum Patriarchalium hujus noſtræ Urbis ſuper hoc inſtantibus; quum denique idem judicium prolatum reperiatur a pluribus Conciliis Provincialibus, ab hac etiam Apoſtolica Sede approbatis, & confirmatis: nihil jam reliquum eſſe videtur, quominus pauciores univerſorum legi ſe accommodent. *Equidem minime nobis compertum eſt, quo peculiari titulo ſuffulti perſuaſum habeant unius, vel alterius Eccleſiæ Canonici, ſe muneri ſuo ſatisfacere per ſimplicem in Choro aſſiſtentiam, abſque Divinæ Pſalmodiæ Cantu. Verum niſi illis præſto ſit Apoſtolicum non præſumptum vel abrogatum, ſed legitimum ac vigens Privilegium ſive Indultum, jure ac merito verendum eſt, ne iſti, dum ita ſe gerunt, præbendarum ac diſtributionum fructus minime ſuos faciant; conſequenter ne ad eorum reſtitutionem teneantur.* Quapropter veſtrum erit, Venerabiles Fratres, hæc omnia illis aperire, ut neque nobis, neque vobis apud Divinum Judicem fraudi ſit, ſi in hujuſmodi re, quæ tanti eſt momenti, utpote quæ ad ipſius Dei cultum proxime ſpectat, abuſus & corruptelas, quas arguendo, & increpando avellere debebamus, diſſimulatione ac ſilentio noſtro foviſſe & confirmaſſe inveniamur. Interea Fraternitatibus veſtris, quas intimo cordis affectu complectimur, Apoſtolicam Benedictionem amantiſſime impertimur.

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die XIX. Auguſti MDCCXLIV. Pontificatus Noſtri Anno Quarto.

EPISTOLA ENCYCLICA VI.

Super Uſura.

VIx pervenit ad aures noſtras, ob novam controverſiam (nempe, an quidam contractus validus judicari debeat) nonnullas per Italiam diſſeminari ſententias, quæ ſanæ doctrinæ haud conſentaneæ viderentur; cum ſtatim noſtri Apo-

Apoſtolici muneris partem eſſe duximus opportunum afferre remedium, ne malum ejuſmodi, temporis diuturnitate, ac ſilentio, vires magis acquiret, aditumque ipſi intercludere, ne latius ſerperet, & incolumes adhuc Italiæ Civitates labefactaret.

Quapropter eam rationem, conſiliumque ſuſcepimus, quo Sedes Apoſtolica ſemper uti conſuevit: Quippe rem totam explicavimus nonnullis ex Venerabilibus Fratribus Noſtris Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, qui Sacræ Theologiæ ſcientia, & Canonicæ Diſciplinæ ſtudio ac peritia plurimum commendantur: Accivimus etiam plures Regulares in utraque facultate præſtantes, quorum aliquos ex Monachis, alios ex Ordine Mendicantium, alios demum ex Clericis Regularibus ſelegimus; Præſulem quoque Juris utriuſque laurea præditum, & in foro diu verſatum adhibuimus. Diem quartam indiximus Julii, qui nuper præteriit, ut coram Nobis illi omnes convenirent, quibus naturam totius negotii declaravimus; quod illis antea cognitum perfectumque deprehendimus.

Poſt hæc præcepimus, ut omni partium ſtudio, omnique cupiditate ſoluti, rem totam accurate perpenderent, ſuaſque opiniones ſcripto exararent; non tamen expetivimus ab ipſis, ut judicium ferrent de contractu, qui controverſiæ cauſam initio præbuerat, cum plura documenta non ſuppeterent, quæ neceſſario ad id requirebantur; Sed ut certam de uſuris doctrinam conſtituerent, cui non mediocre detrimentum inferre videbantur ea, quæ nuper in vulgus ſpargi cœperunt. Juſſa fecerunt univerſi, nam ſuas ſententias palam declararunt in duabus Congregationibus, quarum prima coram Nobis habita eſt die 18. Julii, altera vero die prima Auguſti, qui menſes nuper elapſi ſunt; ac demum eaſdem ſententias Congregationis Secretario ſcriptas tradiderunt.

Porro hæc unanimi conſenſu probaverunt.

I. *Peccati genus illud, quod uſura vocatur, quodque in contractu mutui propriam ſuam ſedem, & locum habet, in eo eſt repoſitum, quod quis ex ipſomet mutuo, quod ſuapte natura tantundem duntaxat reddi poſtulat, quantum receptum eſt, plus ſibi reddi velit, quam eſt receptum; ideoque ultra ſortem, lucrum aliquod, ipſius ratione mutui, ſibi deberi contendat. Omne propterea hujuſmodi lucrum, quod ſortem ſuperet, illicitum, & uſurarium eſt.*

II. *Neque vero ad iſtam labem purgandam, ullum arceſſiri ſubſidium poterit, vel ex eo, quod id lucrum non excedens, & nimium, ſed moderatum; non magnum, ſed exiguum ſit; vel ex eo, quod is, a quo id lucrum ſolius cauſa mutui depoſcitur, non pauper, ſed dives exiſtat; nec datam ſibi mutuo ſummam relicturus otioſam, ſed ad fortunas ſuas amplificandas, vel novis coemendis prædiis, vel quæſtuoſis agitandis negotiis, utiliſſime ſit impenſurus. Contra mutui ſiquidem legem, quæ neceſſario in dati atque redditi æqualitate verſatur, agere ille convincitur, quiſquis eadem æqualitate ſemel poſita, plus aliquid a quolibet, vi mutui ipſius, cui per æquale jam ſatis eſt factum, exigere adhuc non veretur: proindeque ſi acceperit, reſtituendo erit obnoxius ex ejus obligatione Juſtitiæ, quam commutativam appellant, & cujus eſt, in humanis contractibus æqualitatem cujuſque propriam, & ſancte ſervare, & non ſervatam exacte reparare.*

III. *Per hæc autem nequaquam negatur, poſſe quandoque una cum mutui contractu quoſdam alios, ut ajunt, titulos, eoſdemque ipſimet univerſim naturæ mutui minime innatos, & intrinſecos, forte concurrere, ex quibus juſta omnino legitimaque cauſa conſurgat quiddam amplius ſupra ſortem ex mutuo debitam rite exigendi. Neque item negatur, poſſe multoties pecuniam ab unoquoque ſuam, per alios diverſæ prorſus naturæ a mutui natura contractus, recte collocari & impendi, ſive ad proventus ſibi annuos conquirendos, ſive etiam ad licitam mercaturam, & negotiationem exercendam, honeſtaque indidem lucra percipienda.*

IV. *Quemadmodum vero in tot ejuſmodi diverſis contractuum generibus, ſi ſua cujuſque non ſervatur æqualitas, quidquid plus juſto recipitur, ſi minus ad uſuram, (eo quod omne mutuum tam apertum, quam palliatum abſit), at certe ad aliam veram injuſtitiam, reſtituendi onus pariter afferentem, ſpectare compertum eſt; Ita ſi rite omnia peragantur, & ad Juſtitiæ libram exigantur, dubitandum non eſt, quin multiplex in iiſdem contractibus licitus modus & ratio ſuppetat humana commercia, & fructuoſam ipſam negotiationem ad publicum commodum conſervandi, ac frequentandi. Abſit enim a Chriſtianorum animis, ut per uſuras, aut ſimiles alienas injurias florere poſſe lucroſa commercia exiſtiment: cum contra ex ipſo Oraculo Divino diſcamus, quod Juſtitia elevat gentem, miſeros autem facit populos peccatum.*

V. *Sed illud diligenter animadvertendum eſt, falſo ſibi quemquam, & nonniſi temere perſuaſurum, reperiri ſemper, ac præſto ubique eſſe, vel una cum mutuo titulos alios legitimos, vel ſecluſo etiam mutuo, contractus alios juſtos, quorum vel titulorum, vel contractuum præſidio, quotieſcumque pecunia, frumentum, aliudve id generis alteri cuicumque creditur, toties ſemper liceat auctuarium moderatum, ultra ſortem integram ſalvamque, recipere. Ita ſi quis ſenſerit, non modo Divinis Documentis, & Catholicæ Eccleſiæ de uſura judicio, ſed ipſi etiam humano communi ſenſui, ac naturali rationi procul dubio adverſabitur. Neminem etiam id ſaltem latere poteſt, quod multis in caſibus tenetur homo, ſimplici ac nudo mutuo alteri ſuccurrere, ipſo præſertim Chriſto Domino edocente = Volenti mutuo a te, ne avertaris =, & quod ſimiliter multis in circumſtantiis, præter unum mutuum, alteri nulli vero, juſtoque contractui locus eſſe poſſit. Quiſquis igitur ſuæ conſcientiæ conſultum velit, inquirat prius diligenter oportet, vere ne cum mutuo juſtus alius titulus, vere ne juſtus alter a mutuo contractus occurrat, quorum beneficio, quod quærit lucrum, omnis labis expers & immune reddatur.*

His verbis complectuntur, & explicant Sententias ſuas Cardinales, ac Theologi, & Viri Canonum peritiſſimi, quorum conſilium in hoc graviſſimo negotio poſtulavimus. Nos quoque privatum ſtudium noſtrum conferre in eandem cauſam non prætermiſimus, antequam Congregationes haberentur, & quo tempore habebantur, & ipſis etiam peractis; Nam præſtantium Virorum ſuffragia, quæ modo commemoravimus, diligentiſſime percurrimus. *Cum hæc ita ſint, adprobamus, & confirmamus quæcumque in Sententiis ſuperius expoſitis continentur;* Cum Scriptores plane omnes, Theologiæ, & Canonum Profeſſores, plura Sacrarum Literarum teſtimonia, Pontificum Deceſſorum noſtrorum Decreta, Conciliorum, & Patrum auctoritas, ad eaſdem Sententias comprobandas pene conſpirare videantur. Inſuper apertiſſime cognovimus Auctores, quibus contrariæ Sententiæ referri debent; Et eos pariter, qui illas fovent, ac tuentur, aut illis anſam, ſeu occaſionem præbere videntur. Neque ignoramus, quanta ſapientia, & gravitate defenſionem veritatis ſuſceperint Theologi finitimi illis Regionibus, ubi controverſiæ ejuſmodi principium habuerunt. Quare has Literas Encyclicas dedimus univerſis Italiæ Archiepiſcopis, Epiſcopis, Ordinariis, ut hæc Tibi, Venerabilis Frater, & cæteris omnibus innoteſcerent; & quoties Synodos celebrare, ad Populum verba facere, eumque ſacris doctrinis inſtruere contigerit, nihil omnino alienum proferatur ab iis Sententiis, quas ſuperius recenſuimus. Admonemus etiam vehementer, omnem ſollicitudinem impendere, ne quis in veſtris Diœceſibus audeat Literis, aut Sermonibus contrarium docere: Si quis autem parere detrectaverit, illum obnoxium, & ſubjectum declaramus pœnis per Sacros Canones in eos propoſitis, qui mandata Apoſtolica contempſerint ac violaverint.

De contractu autem, qui novas has controverſias excitavit, nihil in præſentia ſtatuimus; Nihil etiam decernimus modo de aliis contractibus, pro quibus Theologi, & Canonum Interpretes in diverſas abeunt Sententias. Attamen pietatis veſtræ ſtudium, ac Religionem inflammandam exiſtimamus, ut hæc, quæ ſubjicimus, executioni demandetis.

Primum graviſſimis verbis Populis veſtris oſtendite, uſuræ labem ac vitium a Divinis Literis vehementer improbari; Illud quidem varias formas atque ſpecies induere, ut Fideles Chriſti Sanguine reſtitutos in libertatem & gratiam, rurſus in extremam ruinam præcipites impellat; Quocirca ſi pecuniam ſuam collocare velint, diligenter caveant, ne cupiditate omnium malorum fonte rapiantur, ſed potius ab illis, qui doctrinæ ac virtutis gloria ſupra cæteros efferuntur, conſilium expoſcant.

Secundo loco, qui viribus ſuis, ac ſapientiæ ita confidunt, ut reſponſum ferre de iis quæſtionibus non dubitent, (quæ tamen haud exiguam Sacræ Theologiæ, & Canonum ſcientiam requirunt:) ab extremis, quæ ſemper vitioſa ſunt, longe ſe abſtineant: Etenim aliqui tanta ſeveritate de iis rebus judicant, ut quamlibet utilitatem ex pecunia deſumptam accuſent, tanquam illicitam, & cum uſura conjunctam: Contra vero nonnulli indulgentes adeo, remiſſique ſunt, ut quodcumque emolumentum ab uſuræ turpitudine liberum exiſtiment. Suis privatis opinionibus ne nimis adhæreant; ſed priuſquam reſponſum reddant, plures Scriptores examinent, qui magis inter cæteros prædicantur; Deinde eas partes ſuſcipiant, quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmates intelligent. Quod ſi diſputatio inſurgat, dum contractus aliquis in examen adducitur, nulla omnino contumeliæ in eos confingantur, qui contrariam ſequuntur, neque illam gravibus Cenſuris notandam aſſerant, ſi præſertim ratione, & præſtantium Virorum teſtimoniis minime careat; Siquidem convicia, atque injuriæ vinculum Chriſtianæ charitatis infringunt, & graviſſimam Populo offenſionem, & ſcandalum præſeferunt.

Tertio loco, qui ab omni uſuræ labe ſe immunes, & integros præſtare volunt, ſuamque pecuniam ita alteri dare, ut fructum legitimum ſolummodo percipiant, admonendi ſunt, ut contractum inſtituendum antea declarent, & conditiones inſerendas explicent, & quem fructum ex eadem pecunia poſtulent: Hæc magnopere conferunt non modo ad animi ſollicitudinem & ſcrupulos evitandos, ſed ad ipſum contractum in Foro externo comprobandum: Hæc etiam aditum intercludunt diſputationibus, quæ non ſemel concitandæ ſunt, ut clare pateat, utrum pecunia, quæ rite data alteri eſſe videtur, revera tamen palliatam uſuram contineat.

Quarto loco vos hortamur, ne aditum relinquatis ineptis illorum Sermonibus, qui dictitant, de uſuris hoc tempore quæſtionem inſtitui, quæ ſolo nomine continetur, cum ex pecunia, quæ qualibet ratione alteri conceditur, fructus ut plurimum

comparetur. Etenim quam falſum id ſit, & a veritate alienum, plane deprehendimus, ſi perpendamus naturam unius contractus ab alterius natura prorſus diverſam & ſejunctam eſſe; Et ea pariter diſcrepare magnopere inter ſe, quæ a diverſis inter ſe contractibus conſequuntur. Revera diſcrimen apertiſſimum intercedit fructum inter, qui jure licito ex pecunia deſumitur, ideoque poteſt in utroque Foro retineri; Ac fructum, qui ex pecunia illicite conciliatur, ideoque Fori utriuſque judicio reſtituendus decernitur. Conſtat igitur haud inanem de uſuris quæſtionem hoc tempore proponi ob eam cauſam, quod ut plurimum ex pecunia, quæ alteri tribuitur, fructus aliquis carpiatur.

Hæc potiſſimum vobis indicanda cenſuimus, ſperantes fore, ut mandetis executioni quæcunque per has Literas a Nobis præſcribuntur: Opportunis quoque remediis conſuletis, uti confidimus, ſi forte ob hanc novam de uſuris controverſiam in Diœceſi veſtra turbæ concitentur, vel corruptelæ ad labefactandum ſanæ doctrinæ candorem, & puritatem inducantur; Poſtremo vobis, & Gregi curæ veſtræ concredito, Apoſtolicam Benedictionem impertimur.

Datum Romæ apud S. Mariam Majorem die prima Novembris MDCCXLV. Pontificatus Noſtri anno Sexto.

EPISTOLA ENCYCLICA VII.

Super Matrimoniis Secretis.

SAtis Vobis compertum eſſe non dubitamus *Venerabiles Fratres*, eam ſemper fuiſſe piæ Matris Eccleſiæ vigilem curam, ut Sacramentum Matrimonii, *Magnum* ab Apoſtolo nuncupatum, publice, & palam a Fidelibus celebretur. Quod quidem ut diligentius, quam antea factum fuerat, in poſterum ab omnibus obſervaretur, Sancta Tridentina Synodus Lateranenſis Concilii ſub Innocentio III. celebrati veſtigiis inhærendo, præcepit, ut in poſterum antequam Matrimonium contrahatur ter a proprio Contrahentium Parocho tribus continuis diebus feſtivis in Eccleſia inter Miſſarum ſolemnia publice denuntietur: deindeque, nullo legitimo concurrente impedimento, ad illius celebrationem in facie Eccleſiæ coram Parocho, vel alio Sacerdote de ipſius Parochi, ſeu Ordinarii licentia, & duobus, vel tribus Teſtibus præſentibus rite procedatur. Voluit etiam eadem Sancta Synodus, apud Parochum diligenter Librum cuſtodiri, in quo Conjugum, & Teſtium nomina, dieſque, & locus Matrimonii deſcribantur.

Provide tamen hujuſmodi leges, tanta authoritate ſaluberrime inſtitutæ, prava horum temporum conditione ſenſim prolabi viſæ ſunt, & enerves propemodum reddi, ob matrimonia uſu nimis recepta, quæ occulte adeo celebrantur, ut illorum notitia, quantum fieri poteſt, obliteretur, & in tenebris ignorantiæ perpetuo jaceat conſepulta. In more etenim poſitum eſt, illa celebrari nullis præviis factis Denunciationibus, coram ſolo Parocho, vel alio Sacerdote de ejus licentia, adhibita præſentia tantum duorum Teſtium appoſite a Contrahentibus advocatorum, quorum fides nemini illorum eſt ſuſpecta, remque peragi ſæpe extra Eccleſiam, quandoque etiam intra illam, januis tamen occluſis, vel eo temporis momento, quo ſemota alterius cujuſvis præſentia, ſcientia initi Matrimonii, præter Parochi, Contrahentium, Teſtiumque perſonas, alios penitus effugiat.

Quantum a Sacramenti dignitate, & ab Eccleſiaſticarum legum præſcripto occulta hæc Matrimonia, *Conſcientiæ* vulgo nuncupata, ut plurimum abhorreant, ſatis ſuperque conjicere quis poterit, qui mentis aciem ad exitioſos illorum effectus convertat. Hinc enim gravia ortum habent peccata, præſertim vero eorum, qui Divini Judicii interminatione poſthabita, priore Uxore, cum qua clam contraxerunt, relicta, cum alia ſpe futuri Matrimonii decepta, & in turpem ſecum vivendi licentiam abducta, palam contrahere promittunt. Quorumdam vero mentem ita pravæ cupiditates excæcant, ut novum contrahere ſecretum Matrimonium audeant poſt alterum ſecreto itidem contractum, & nondum prioris Conjugis morte ſolutum, ſeſeque magno ſcelere polygamos reddant. Alii etiam eo impudentiæ devenere, ut hujus magni Sacramenti contemtum, poſt primas ſecreto initas, alteras aut publice, aut privatim nuptias contrahendo, ſeſe audacius polygamia pariter innodare non perhorreſcant. Age vero quam gravia, quam nullo pacto ferenda ex his Matrimoniis mala oriantur. Si enim ad quamcumque Matrimonii ſuſpicionem ſummovendam, Virum ſeorſim a Muliere vivere contingat, ſublata eſt illico individua vitæ conſuetudo, & contemtum eſt verbum Domini: *Adhærebit Homo Uxori ſuæ, & erunt duo in carne una*. Sin hæc vitæ conſuetudo ſervetur, nemo eſt, qui illam criminis non arguat, & utpote deteſtabilem, in ſcandali materiam non traducat. Neque illata per ſcandalum diſpendia rependit ſubſecuta celebratio occulti Matrimonii, quod in tenebris deliteſcit, & ab omnibus ignoratur.

Leviora quoque damna non ſunt, quæ ſuſceptæ Proli irrogantur. Sæpe enim contingit, illam a Parentibus, & a Matre præſertim amotam, nec pie, nec liberaliter inſtitui; ſed incertis fortunæ caſibus objectam relinqui; niſi etiam Parentes ipſi contra naturæ leges, auſu nefario illius vitæ inſidientur. Ubi vero tam immane facinus Parentes deterreat, illoſque ad ſobolem alendam, inſtituendamque humanitas ipſa compellat; alia imminet Liberis ſuſceptis ex occulto Matrimonio lugenda Avitarum facultatum, & Bonorum jactura, pro quorum poſſeſſione aſſequenda quamvis clament jura ſanguinis, illis tamen careant neceſſe eſt propter occulta Parentum Matrimonia, & ademtam legitimitatis, & Filiationis probationem. Huic etiam malorum origini ſunt referenda ipſa quoque ſecreta Matrimonia contracta a Filiisfamilias contra Patris juſte diſſentientis voluntatem; ex quibus quam gravia incommoda exoriri ſoleant, neminem latet. Quid plura? Adeo invaluit malitia, ut quandoque in Minoribus Ordinibus conſtituti Penſiones, & Beneficia, ad Divinum cultum, & Eccleſiaſtica munia inſtituta, etiam poſt initum clam Matrimonium retinuerint, ſibique de mammona iniquitatis loculos miſerrime comparaverint.

Deflenda hæc igitur potius uberibus lacrymis, quam labore calamo explicanda malorum congeries, cum ex hac Apoſtolicæ Sedis ſpecula omnes ſibi vindicet noſtræ vigilantiæ curas; temperare non poſſumus, quin Vos ipſos, Ven. Fratres, in partem noſtræ ſollicitudinis evocantes, veſtram pietatem, & zelum exciteмus ad cuſtodiendas vigilias noctis ſuper Grege Vobis credito, quem luctuoſa horum temporum conditio in diſcrimen adducit. Primum itaque periculi non infrequens occaſio Vos reddat difficiliores ad remittendas Publicationes, a quibus contracturi Matrimonium ſæpe per malitioſam ſuggeſtionem petunt diſpenſari. Quam caute, ſolerterque oporteat ea in re Epiſcopos verſari, non obſcura Vobis a Concilio Tridentino exhibentur argumenta. Si enim (ait eadem Sancta Synodus) probabilis fuerit ſuſpicio Matrimonium malitioſe impediri poſſe, ſi præceſſerint Denunciationes; tunc vel una tantum Denunciatio fiat, vel ſaltem Parocho, & duobus teſtibus præſentibus Matrimonium celebretur, & deinde ante illius conſummationem Denunciationes in Eccleſia fiant, ut ſi aliqua ſubſint impedimenta, facilius detegantur. Præterea licet Epiſcopo relictum ſit omnimode ſuper Denunciationibus diſpenſare, hæc tamen facultas, non a ſola Diſpenſantis voluntate pendet, ſed a Tridentino coercetur arctis prudentiæ, diſcretique arbitrii legibus; quod idem eſt, ac legitimam cauſam diſpenſationis requirere.

Parem quoque, imo fortaſſe majorem vigilantiam neceſſe eſt a Vobis adhiberi, ne poſt remiſſas Denunciationes celebretur Matrimonium coram Parocho, vel alio Sacerdote ab ipſo Parocho, vel a Vobis deputato, præſentibus duobus, vel tribus Teſtibus confidentibus, ne ulla celebrationis notitia, vel rumor oriantur. Id enim ut ad præſcriptum Sacrorum Canonum licite fieri poſſit, non ſatis eſt obvia quævis, & vulgaris cauſa, ſed gravis, urgens, & urgentiſſima requiritur. A Sacro Noſtræ Pœnitentiariæ Tribunali, eo potiſſimum caſu fit poteſtas ita celebrandi Matrimonium, quo Vir, & Fœmina in figura Matrimonii publice degentes, & de quibus nulla viget criminis ſuſpicio, in occulto tamen concubinatu perſeverent. Facile enim quiſque conjiciat, quam abſonum eſſet, eos, a ſtatu damnationis per gratiam Sacramenti revocandos ad publice contrahendum Matrimonium præviis Denunciationibus compelli. Hanc vero praxim Vobis duximus proponendam, non quia Diſpenſatio præmiſſo caſui ſolum congruat, cum alii ſimiles, & fortaſſe urgentiores eſſe poſſint, in quibus diſpenſari expediat; ſed quia Veſtri Paſtoralis Officii partes verſari debent in ſedulo inveſtiganda legitima, & urgenti cauſa Diſpenſationis, ne Matrimonia occulte celebrata luctuoſos habeant exitus, quos intimo cordis mœrore recenſuimus.

Hunc porro in ſcopum Vos hortamur, & impenſe admonemus, ut Perſonarum Matrimonium ſecreto contrahere petentium diligens fiat a Vobis inquiſitio: An ſcilicet ejus qualitatis, gradus, & conditionis ſint, quæ id probe expoſcant; An ſint ſui, vel alieni juris; An Filiifamilias, quorum nuptiæ Patri juſte diſſentienti ſint inviſæ: ab Epiſcopali etenim, quod geritis, munere nimium eſſet alienum, facilem præberi Filiis inobedientiæ occaſionem: An res ſit de Perſonis Eccleſiaſticis, licet in Minoribus Ordinibus conſtitutis, Penſiones, & beneficia Eccleſiaſtica obtinentibus, ut deteſtabilis illorum retentio in ſtatu Uxorato congruis remediis poſtea compeſcatur. Potiſſimum vero curet Veſtra ſollicitudo, antequam ſecreti Matrimonii licentia concedatur, quod contrahentes clara, & indubia, & a quavis fraude immunia exhibeant documenta ſtatus liberi, ad avertendum ab iis, qui improbi ſunt ingenii, polygamiæ periculum.

Quod attinet ad Miniſtrum ſecreti Matrimonii, volumus ad id munus deputari Parochum alterius ex Contrahentibus, quem notitia Perſonarum, experientia, & diuturnus rerum uſus quovis Sacerdote extraneo peritiorem effeciſſe præſumuntur. Si quæ tamen vobis occurrant circumſtantiæ, quæ alium Sacerdotem loco Parochi expoſcere videantur; gravi impellente cauſa, is Sacerdos a Vobis eligatur, qui probitate, & doctrina, & obeundi muneris peritia commendetur. Uni tamen, aut alteri Sacramenti Miniſtro a Vobis deputando diſtricte præcipiatur, ne Matrimo-

Digitized by Google

monio interſit, niſi prius paterna charitate Conjuges in Domino monuerit, Sobolem procreandam regenerari quamprimum oportere Sacro Baptiſmatis lavacro; ac Chriſto Judici diſtrictam reddituros eſſe rationem, niſi Filios ut legitimos agnoverint, eoſque pietate, boniſque moribus imbuerint, & frui patiantur Bonis temporalibus, a Majoribus in ſupremis tabulis relictis, vel provida legum auctoritate delatis.

Celebrato autem Matrimonio, indilate a Parocho, vel alio Sacerdote, coram quo initum eſt, exhibeatur Epiſcopo illius ſcriptum documentum, cum nota loci, & temporis, Teſtiumque, qui celebrationi interfuerunt. Veſtrum erit poſtea diligenter incumbere, quod ad perennem geſtæ rei memoriam prælatum documentum fideliter tranſcribatur in Libro prorſus diſtincto ab altero, in quo Matrimonia publice contracta de more adnotantur. Hujuſmodi Liber pro Matrimoniis ſecretis appoſite compactus, clauſus, & Sigillis obſignatus, in veſtra Epiſcopali Cancellaria caute erit cuſtodiendus: Et eo tantum caſu reſignari, & aperiri veſtra accedente licentia patiemini, quo alia id genus Matrimonia deſcribi oporteat, vel id ſibi vindicet juſtitiæ adminiſtrandæ neceſſitas, vel demum aliquod documentum ab eo expoſcant verum intereſſe habentes, quibus probationum aliunde petendarum non ſuppetit copia: Sedulo tamen animadvertentes, quod, re abſoluta, denuo claudatur, & Sigillis, ut antea, obſignetur. Fides, ſeu Atteſtationes clam celebrati Matrimonii a Parocho, vel Sacerdote, qui vices Parochi geſſit, exarandæ, Vobiſque exhibendæ, tranſcribantur in dicto Libro, prout jacent de verbo ad verbum a Perſona a Vobis deputanda, quæ apud omnes integritatis, probatique nominis luculentum habeat teſtimonium. Fides vero, & Atteſtationes ipſæ in ſecretiori loco ſartæ, tectæque a Vobis ſerventur.

Quod ſi ex occulto hujuſmodi Matrimonio Prolem naſci contingat; eadem mundetur ſalutari Aqua Baptiſmi in Eccleſia, in qua aliis Infantibus hoc Sacramentum indiſtincte confertur. Et quia ad aperiendum clam initum Matrimonium facile eſt in Libro Baptizatorum nullam fieri mentionem Parentum, & eorum Nomina conſulto reticeri: Volumus, ac expreſſe mandamus, quod a Patre Baptizati, eoque defuncto, ab illius Matre ſuſcepta Proles vobis denuncietur, dictaque Denunciatio fiat vel immediate per Parentes ipſos, vel per literas eorum charactere exaratas, vel per fide dignam Perſonam ab ipſis Parentibus deſignatam, ut certo, & clare vobis conſtet, quod Proles tali loco, & tempore, eſt legitima, licet occulti Matrimonii fœdere procreata. Quæ ſane omnia cum vobis innotuerint, ne illorum excidat memoria in Libro fideliter deſcribentur ab eo, cui facta a Vobis eſt poteſtas adnotandi Matrimonia occulte celebrata. Liber, in quem Baptizatorum, ac utriuſque Parentis nomina referentur, quamvis diſtingui debeat ab altero Matrimoniorum, eadem tamen diligentia, iiſdemque cautelis in Cancellaria Epiſcopali clauſus, & ſigillis obſignatus, erit cuſtodiendus prout Librum Matrimoniorum caute cuſtodiri ſupra mandavimus.

Quia vero nonnulli deeſſe non poſſunt, qui propriæ conſcientiæ vocibus obſurdeſcant, & noſtris hiſce mandatis parere negligant; debita pœnarum diſtrictione pro modo culpæ a Vobis puniantur. Quinimmo cum ſatis Nobis experientia compertum ſit, in hujuſmodi negotiis homines, in terram oculos declinantes ob humanos reſpectus, tardiores effici, & a recta agendi ſemita revocari: Mandamus idcirco, Matrimonia occulta a Vobis evulgari, & nota fieri, ſi certo Vobis conſtiterit, ex aliquo Matrimonio occulto procreatam fuiſſe Sobolem, & baptizatam ſuppreſſis Parentum nominibus, nulla præſtita Vobis notitia, ut par erat, ab illius Parentibus intra triginta dies a Nativitate numerandos.

Ne autem Contumaces, & Inobedientes violatæ fidei, proditique Secreti Paſtores ſuos inſimulent; ſedulo a Vobis curandum eſt, ut a Parocho, vel alio Sacerdote pro ſecreta celebratione Matrimonii a Vobis deputando, Conjuges clare, & aperte moneantur, ea lege, & pacto illis permitti Secreti Matrimonii celebrationem, ut Soboles inde procreanda non ſolum regeneretur Sacro Baptiſmate, ſed poſt Baptiſma denuncietur Epiſcopo cum nota loci, & temporis adminiſtrati Sacramenti, ac ſincera indicatione Parentum, a quibus ortum habuit, quemadmodum ſupra præmiſſum eſt: Alioquin Matrimonium licet contractum data per Epiſcopum Secreti fide, in lucem proferent in gratiam Filiorum, & propulſandam ab illis gravem, nulloque pacto ferendam jacturam. Volumus denique, ac mandamus Fides, ſeu Atteſtationes Matrimonii clam initi, & Sobolis ex eo procreatæ, excerptas ex dictis Libris, modo, quo dictum eſt, apud Vos caute cuſtodiendis tantam promereri fidem, quantam ſibi alii Libri Parochiales Baptiſmatis, & Matrimonii vindicare conſueverunt.

Hæc a vobis, Ven. Fratres, in hac temporum calamitate obſervari enixe præcipimus ad communem Animarum ſalutem, & ad præſidium Eccleſiaſticæ diſciplinæ, propter invaleſcentem hominum malitiam nova ſemper detrimenta, vel patientis, vel reformidantis. Cæterum noſtris hiſce literis ſublata nolumus ea validiora remedia, quæ huic malo, in diem ingruenti, conſona dignoſcet prudentia veſtra, ad Paſtorale officium cumulate obeundum. Vobis interea paternæ charitatis, & benevolentiæ teſtem, Apoſtolicam Benedictionem impertimur.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem die 17. Novembris 1741. Pontificatus Noſtri Anno Secundo.

DECRETUM I.

Contra ſollicitantes, & complices peccati turpis.

SAcramentum Pœnitentiæ, quam ſecundam poſt naufragium deperditæ gratiæ tabulam Sancti Patres apte nuncuparunt, nos licet immerentes ad univerſi Dominici Gregis curam ſuperna diſpoſitione vocati omne ſtudium, & Paſtoralem ſolicitudinem adhibere tenemur, ne, quod poſt amiſſam Baptiſmi innocentiam datum eſt Divina benignitate perfugium, per Dæmonum fraudem, & hominum Dei beneficiis perverſe utentium malitiam naufragis, ac miſeris peccatoribus luctuoſum evadat exitium; & quod in ſalutem, & curationem Animarum a Deo, qui dives eſt in miſericordia, inſtitutum eſt, execrabili ſceleſtorum quorumdam Sacerdotum improbitate in earum perniciem, atque interitum vertatur.

Dudum quidem a fel. rec. Gregorio Papa XV. Prædeceſſore Noſtro per ſuas literas in forma Brevium ſub datum Romæ apud S. Mariam Majorem die xxx. Auguſti MDCXXII. Pontificatus ſui anno ſecundo, ſapienter proviſum fuit contra quoſcumque Sacerdotes audiendis Confeſſionibus deputatos ad turpia, & inhoneſta ſolicitantes; & deinceps ſucceſſivis temporibus ad earum literarum interpretationem, ac declarationem plura ſubinde a Congregatione Vener. Fratrum Noſtrorum S. R. E. Cardinalium ſub die xi. menſis Februarii anno Domini MDCLXI. prodierunt decreta, & rec. mem. Alexandro PP. VII. pariter Prædeceſſore noſtro in Congregatione Generali die xxiv. Septembr. MDCLXV. coram eo habita, inter alias ab Evangelica veritate, & Sanctorum Patrum doctrina alienas, & diſſonas propoſitiones, ſexta videlicet & ſeptima, huc revocandæ, damnatæ, & prohibitæ fuerant. Nos itaque mature perpendentes quanti momenti ſit ad æternam animarum ſalutem ea ubique exacte obſervari, & quanti ad infirmas oves curandas, & decorem S. Eccleſiæ Dei retinendum interſit, ne aliqui Sacerdotes Pœnitentiæ Sacramento nefarie abutentes Pœnitentibus pro curatione vulnus, pro pane lapidem, pro piſce ſerpentem, pro medicina venenum porrigant; ſed animo ſecum recolentes, ſe a Chriſto Domino Præſides, & Judices animarum conſtitutos, ea ſanctitate, quæ ſublimitati, ac dignitati muneris convenit, tam venerandum Sacramentum adminiſtrent Motu proprio, & ex certa ſcientia, ac matura deliberatione noſtra præfatas literas hujuſmodi, ac omnia, & ſingula decreta prædicta ad illarum interpretationem, & declarationem emanata Apoſtolica Auctoritate tenore præſentium approbamus, & confirmamus, illiſque omnibus, & ſingulis inviolabilis Apoſtolicæ firmitatis robur adjicimus: atque etiam, quatenus opus ſit denuo committimus, & mandamus omnibus Locorum Ordinariis omnium Regnorum, Provinciarum, Civitatum, Dominiorum, & Locorum univerſi Orbis Chriſtiani in ſuis reſpective Diœceſibus, ut diligenter, omnique humano reſpectu poſtpoſito, inquirant, & procedant contra omnes, & ſingulos Sacerdotes, tam Seculares, quam Regulares quomodolibet exemptos, ac Sedi Apoſtolicæ immediate ſubjectos, quorumcumque Ordinum, Inſtitutorum, Societatum, & Congregationum, & cujuſcumque Dignitatis, & Præeminentiæ, aut quovis Privilegio, & Indulto munitos, *qui aliquem Pœnitentem, quæcumque perſona illa ſit, vel in actu Sacramentali Confeſſionis, vel ante, vel immediate poſt Confeſſionem, vel occaſione, aut prætextu Confeſſionis, vel etiam extra occaſionem Confeſſionis in Confeſſionali, ſive in alio loco ad Confeſſiones audiendas deſtinato, aut electo ſimulatione audiendi ibidem Confeſſionem, ad inhoneſta, & turpia ſolicitare, vel provocare, ſive verbis, ſive ſignis, ſive nutibus, ſive tactu, ſive per ſcripturam, aut tunc, aut poſt legendam tentaverint, aut cum eis illicitos, & inhoneſtos ſermones, vel tractatus temerario auſu habuerint*: & quos in aliquo ex hujuſmodi nefariis exceſſibus culpabiles repererint, in eos pro criminum qualitate, & circumſtantiis ſevere animadvertant per condignas pœnas juxta memoratam Gregorii Prædeceſſoris noſtri Conſtitutionem, quam hic de verbo ad verbum pro inſerta haberi volumus: dantes etiam, ſi opus ſit, & rurſus concedentes facultatem, ne delictum tam enorme, & Eccleſiæ Dei injurioſum remaneat ob probationum defectum impunitum, jam alias in præfata Conſtitutione tributam procedendi cum teſtibus etiam ſingularibus, dummodo præſumptiones, indicia, & alia adminicula concurrant.

„ Meminerint præterea omnes, & ſinguli Sacerdotes ad
„ Confeſſiones audiendas conſtituti teneri ſe, ac obligari
„ ſuos Pœnitentes, quos noverint fuiſſe ab aliis, ut ſupra,
„ ſolicitatos, ſedulo monere juxta occurrentium caſuum cir-
„ cumſtantias de obligatione denunciandi Locorum Ordina-
„ riis prædictis Perſonam, quæ ſolicitationem commiſerit;
„ etiamſi Sacerdos ſit, qui juriſdictione ad abſolutionem va-
„ lide impertiendam careat, aut ſolicitatio inter Confeſſa-
„ rium, & Pœnitentem mutua fuerit, ſive ſolicitationi

„ Pœnitens conſenſerit, ſive conſenſum minime præſtiterit, vel longum tempus poſt ipſam ſolicitationem jam effluxerit, aut ſolicitatio a Confeſſario, non pro ſe ipſo, ſed pro alia perſona peracta fuerit. Caveant inſuper diligenter Confeſſarii, ne Pœnitentibus, quos noverint jam ab alio ſolicitatos, Sacramentalem abſolutionem impertiant, niſi prius denunciationem prædictam ad effectum perducentes delinquentem indicaverint competenti Judici, vel ſaltem ſe cum primum poterunt, delaturos ſpondeant, ac promittant.

„ Et quoniam improbi quidam homines reperiuntur, qui vel odio, vel ira, vel alia indigna cauſa commoti, aliorum impiis ſuaſionibus, aut promiſſis, aut blanditiis, aut minis, aut alio quovis modo incitati, tremendo Dei judicio poſthabito, & Eccleſiæ auctoritate contemta, innoxios Sacerdotes apud Eccleſiaſticos Judices falſo ſolicitationis inſimulant: ut igitur tam nefaria audacia, & tam deteſtabile facinus metu magnitudinis pœnæ coerceatur, quæcumque perſona, quæ execrabili hujuſmodi flagitio ſe inquinaverit, vel per ſeipſum innocentes Confeſſarios impie calumniando, vel ſceleſte procurando, ut id ab aliis fiat, a quocumque Sacerdote quovis privilegio, auctoritate, & dignitate munito, præterquam a nobis, noſtriſque Succeſſoribus, niſi in fine vitæ, & excepto mortis articulo, ſpe abſolutionis obtinendæ, quam nobis, & Succeſſoribus prædictis reſervamus, perpetuo careat.

Demum magnopere cupientes a Sacerdotalis Judicii, & Sacri Tribunalis ſanctitate omnem turpitudinis occaſionem, & Sacramentorum contemtum, & Eccleſiæ injuriam longe ſummovere, & tam exitioſa hujuſmodi mala prorſus eliminare, & quantum in Domino poſſumus, animarum periculis occurrere, quas ſacrilegi quidam Dæmonis potius, quam Dei Miniſtri, loco eas per Sacramentum Creatori ſuo, ac noſtro reconciliandi, majori peccatorum mole onerantes in profundum iniquitatis barathrum nefarie ſubmergunt, nonnullorum Venerabilium Fratrum Noſtrorum S. R. E. Cardinalium & aliquorum in Theologia Magiſtrorum conſilio deſuper adhibito, accedentibus quoque iteratis plurium Epiſcoporum ſupplicationibus, hac noſtra in perpetuum valitura ſanctione, quemadmodum a pluribus Epiſcopis per Synodales ſuas Conſtitutiones jam factum eſſe novimus omnibus & ſingulis Sacerdotibus, tam Sæcularibus, quam Regularibus cujuſcumque Ordinis, ac Dignitatis, tametſi alioquin ad Confeſſiones excipiendas approbatis & quovis Privilegio, & Indulto, etiam ſpeciali expreſſione, & ſpecialiſſima nota, & mentione digno ſuffultis, Auctoritate Apoſtolica, & noſtræ Poteſtatis plenitudine interdicimus, & prohibemus, ne aliquis eorum extra caſum extremæ neceſſitatis, nimirum in ipſius mortis articulo, & deficiente nunc quocumque alio Sacerdote, qui Confeſſarii munus obire poſſit, Confeſſionem Sacramentalem perſonæ complicis in pecccato turpi atque inhoneſto contra ſextum Decalogi Præceptum commiſſo excipere audeat, ſublata propterea illi ipſo jure quacumque auctoritate, & juriſdictione ad qualemcumque perſonam ab hujuſmodi culpa abſolvendam, adeo quidem, ut abſolutio, ſi quam impertierit, nulla, atque irrita omnino ſit, tamquam imperita a Sacerdote, qui juriſdictione, ac facultate ad valide abſolvendum neceſſaria privatus exiſtit, quam ei, per præſentes has Noſtras, adimere intendimus: & nihilominus ſi quis Confeſſarius ſecus facere auſus fuerit, majoris quoque excommunicationis pœnam, a qua abſolvendi poteſtatem nobis ſolis, noſtriſque Succeſſoribus dumtaxat reſervamus, ipſo facto incurrat. Declarantes etiam, & decernentes, quod nec etiam in vim cujuſcumque Jubilæi, aut etiam Bullæ, quæ appellantur Cruciatæ Sanctæ, aut alterius cujuslibet Indulti Confeſſionem dicti complicis hujuſmodi quiſnam valeat excipere, eique ſacramentalem abſolutionem elargiri; Cum ad hunc effectum, & in hoc caſo nullus Confeſſarius, utpote qui in hujuſmodi peccati, & Pœnitentis genere juriſdictione, ut præfertur, careat, & abſolvendi facultate a nobis privatus exiſtat, habendus ſit pro Confeſſario legitimo, & approbato. Non obſtantibus Conſtitutionibus, & Ordinationibus Apoſtolicis, præſertim, quæ nuncupantur Cruciatæ Sanctæ, vel Jubilæi Univerſalis, & plenarii, nec non quibuſvis Eccleſiarum, & Monaſteriorum, & Ordinum quorumlibet, quorum ipſi Sacerdotes fuerint, etiam juramento, confirmatione Apoſtolica, vel quavis firmitate alia roboratis, Statutis, & Conſuetudinibus; Privilegiis quoque, Indultis, & Literis Apoſtolicis ſub quibuſcumque tenoribus, & formis, ac cum quibuſvis clauſulis, & decretis, etiam motu proprio, aut alias quomodolibet conceſſis, etiam iteratis vicibus approbatis, & innovatis; quibus omnibus eorum tenores præſentibus pro expreſſis habentes hac vice dumtaxat ſpecialiter, & expreſſe derogamus, ceteriſque contrariis quibuſcumque.

Volumus demum, ac præcipimus, ut omnes Locorum Ordinarii, tam præſentes, quam futuri pro tempore exiſtentes in approbatione Confeſſariorum, tam prædictam conſtitutionem Gregorii Prædeceſſoris, quam præſentem hanc noſtram ab omnibus Sacerdotibus approbandas attente legi, & accurate obſervari curent, moneantque eos in Domino, atque hortentur, ut Sacrum Miniſterium ipſorum fidei commiſſum ſumma animi innocentia, morum puritate, judicii integritate peragant, exhibeantque ſemetipſos, ut Miniſtros Chriſti, & Diſpenſatores Myſteriorum Dei. Memores præterea ſint, ſe locum tenere, ac vices obire ſummi, atque æterni Sacerdotis, qui Sanctus, innocens, impollutus per Spiritum Sanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, ut emundaret conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſerviendum Deo viventi. Sedulo igitur ſtudeant, diligenterque caveant, ne quærentibus, & pulſantibus eorum culpa cælum claudatur, ne deperditæ Oves ad ovile Dominicum redire properantes eorum manibus ferarum dentibus dilaniandæ tradantur, ne Prodigi Filii egentes, & ſaucii, ad Cæleſtem Patrem revertentes nefaria eorum improbitate gravioribus peccatorum vulneribus, dum adhuc in vita ſunt, confodiantur.

Ut autem præſentes Literæ ad omnium notitiam facilius deveniant, & nemo illarum ignorantiam allegare valeat, volumus illas, ſeu earum exempla ad valvas Eccleſiæ Lateranenſis, & Baſilicæ Principis Apoſtolorum, nec non Cancellariæ Apoſtolicæ, Curiæque Generalis in Monte Citatorio, ac in Acie Campi Floræ de Urbe, ut moris eſt, affigi, & publicari, ſicque publicatas, & affixas omnes, & ſingulos, quos illæ concernunt, perinde arctare, & afficere, ac ſi unicuique eorum nominatim, & perſonaliter intimatæ fuiſſent: utque ipſarum præſentium Literarum tranſumtis, ſeu exemplis, etiam impreſſis, manu alicujus Notarii publici ſubſcriptis, & ſigillo alicujus perſonæ in Eccleſiaſtica Dignitate conſtitutæ munitis eadem prorſus fides tam in judicio, quam extra illud, ubique adhibeatur, quæ ipſis præſentibus adhiberetur, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ.

Nulli ergo omnino hominum liceat paginam hanc noſtræ voluntatis, ſanctionis, præcepti, mandati, & derogationis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, ac Beatorum Petri, & Pauli Apoſtolorum ejus ſe noverit incurſurum. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo primo Kal. Junii Pontificatus Noſtri Anno Primo.

DECRETUM II.

Contra eoſdem complices &c.

APoſtolici muneris partes in procuranda præcipue rerum ſacrarum pura illibataque penitus adminiſtratione verſari debere probe intelligentes, non modo, & aſſiduis hortationibus, & juſta, ubi res poſtulat, legum ſeveritate, ut ab Eccleſiaſticis quibuſque Miniſtris ſancta ſancte tractentur, quantum cum Domino poſſumus, providere ſtudemus, verum etiam leges ipſas, ne forte ſiniſtris interpretationibus in alterutram extremam partem, aut immoderati rigoris, aut deteſtabilis laxitatis perperam detorqueantur, opportune communire ac roborare pro earumdem tuendo vigore, cum occaſio popoſcerit, non prætermittimus. Sane cum nos alias per quamdam noſtram Conſtitutionem, cujus initium eſt, *Sacramentum Pœnitentiæ*, Anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo primo Kalendis Junii Pontificatus Noſtri Anno primo editam omnibus, & ſingulis Sacerdotibus tam ſæcularibus, quam regularibus interdiximus, & prohibuimus, *ne aliquis eorum, extra caſum extremæ neceſſitatis, nimirum in ipſius mortis articulo, & deficiente tunc quocumque alio Sacerdote, qui Confeſſarii munus obire poſſit*, Confeſſionem Sacramentalem perſonæ complicis in peccato turpi atque inhoneſto, contra ſextum Decalogi præceptum commiſſo excipere auderet; itaut abſolutio, ſi quam impertiviſſet, nulla, atque irrita omnino eſſet, tanquam impertita a Sacerdote, qui juriſdictione, & facultate ad valide abſolvendum neceſſaria ipſi per nos vigore ejuſdem Conſtitutionis ademta privatus exiſteret, & alias prout in memorata Conſtitutione, cujus tenorem præſentibus pro pleno, & ſufficienter expreſſo, & inſerto haberi volumus, uberius dicitur contineri. Cum nos ſubinde ſuper ea dictæ Conſtitutionis parte, quæ mortis articulum reſpicit, dubitationes quaſdam exortas fuiſſe accepimus, quarum reſolutionem privato cujuſque judicio relinquendam; minime exiſtimamus, ne lex incertis conjecturis, & opinionibus jactata in ſenſus a mente noſtra alienos forſitan diſtrahatur, ejuſque vigor paulatim langueat, atque enervetur: hinc eſt, quod nos omnem dubitandi rationem, quantum cum Domino poſſumus, de medio auferre cupientes, motu proprio, ac ex certa ſcientia, & matura deliberatione noſtris, deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine memoratam Conſtitutionem noſtram cum omnibus, & ſingulis in ea contentis tenore præſentium quatenus opus ſit, confirmamus, illamque integre, penitus, & omnino, atque ab aliis, ad quos ſpectat, & pro tempore quandocunque ſpectabit, inviolabiliter, & inconcuſſe obſervari præcipimus, & mandamus. Præterea habita ſuper his cum Venerabili Fratre Noſtro Vincentio Epiſcopo Praeneſtino Sanctæ Rom. Eccleſiæ Cardinali Petra nuncupato Pœnitentiario Noſtro Majori, ac dilectis Filiis Officii Pœnitentiariæ Apoſtolicæ Miniſtris, qui rem juſſu noſtro mature

re perpenderunt, deliberatione, motu ſcientia, & poteſtatis plenitudine paribus, dicimus, ac declaramus, eadem „ Conſtitutione ſingulis, ut ſupra, Sacerdotibus, quemadmodum interdictum non eſt in mortis articulo perſonam in prædicto turpi peccato complicem confitentem audire, atque ab hujuſmodi quoque culpa rite contritam abſolvere, deficiente tunc quocumque alio Sacerdore, qui Confeſſarii munus obire poſſit, ita interdici re ipſa, & prohiberi prædicto modo tunc audire, & abſolvere, ut ſi alius aliquis Sacerdos non defuerit, etiamſi forte iſte alius ſimplex tantummodo Sacerdos fuerit, ſive alias ad confeſſiones audiendas non approbatus, poſſit nihilominus ipſe Sacerdos ſimplex confeſſionem excipere ac abſolutionem impertiri. Porro, ſi caſus urgentis qualitas, & concurrentes circumſtantiæ, quæ vitari non poſſint, ejuſmodi fuerint, ut alius Sacerdos ad audiendam conſtitutæ in dicto articulo perſonæ confeſſionem vocari, aut accedere ſine gravi aliqua exoritura infamia, vel ſcandalo nequeat, tunc alium Sacerdotem perinde haberi, cenſerique poſſe, ac ſi revera abeſſet, atque deficeret, ac proinde in eo rerum ſtatu non prohiberi ſocio criminis Sacerdoti abſolutionem pœnitenti ab eo quoque crimine impertiri. Sciat autem complex ejuſmodi Sacerdos, & ſerio animadvertat, fore ſe re ipſa coram Deo, qui irrideri non poteſt, reum gravis adverſus prædictam noſtram Conſtitutionem inobedientiæ, latiſque in ea pœnis obnoxium, ſi prædictæ infamiæ, aut ſcandali pericula ſibi ultro ipſe confingat, ubi non ſunt: imo intelligat, teneri ſe graviter hujuſmodi pericula, quantum in ſe erit, antevertere, vel removere opportunis adhibitis mediis, unde fiat, ut alteri cuivis Sacerdoti locus pateat illius confeſſionis abſque ullius infamia, vel ſcandalo audiendæ. Ita enim ipſum teneri vigore memoratæ noſtræ Conſtitutionis declaramus, & nunc quoque ita ipſi faciendum eſſe diſtricte mandamus, & præcipimus. Quod ſi idem Sacerdos aut quovis modo ſeſe nulla gravi neceſſitate compulſus ingeſſerit, aut ubi infamiæ, vel ſcandali periculum timetur, ſi alterius Sacerdotis opera requirenda ſit, ipſe ad id periculum avertendum congrua media adhibere de induſtria neglexerit, atque ita perſonæ in dicto crimine complicis, eoque in articulo, ut præfertur, conſtitutæ ſacramentalem confeſſionem excipere, ab eoque crimine abſolutionem largiri nulla, ſicut præmittitur, neceſſaria cauſa cogente præſumpſerit, quamvis hujuſmodi abſolutio valida futura ſit, dummodo ex parte pœnitentis diſpoſitiones a Chriſto Domino ad Sacramenti Pœnitentiæ valorem requiſitæ non defuerint: (non intendimus autem pro formidando mortis articulo eidem Sacerdoti quantumvis indigno neceſſariam juriſdictionem auferre, ne hac ipſa occaſione aliquis pereat:) nihilominus Sacerdos ipſe violatæ auſu ejuſmodi temerario Legis pœnas nequaquam effugiet; ac propterea latam in dicta Conſtitutione majorem excommunicationem, eodemque plane modo, quo ibidem decernitur, Nobis, & huic Sanctæ Sedi reſervatam incurrat, prout illum eo ipſo incurrere declaramus, volumus, atque ſtatuimus. Non obſtantibus omnibus, & ſingulis illis, quæ in præfata noſtra Conſtitutione voluimus non obſtare, ceteriſque contrariis quibuſcumque. Volumus autem, ut earumdem præſentium Literarum tranſumptis ſeu exemplis etiam impreſſis manu alicujus Notarii publici ſubſcriptis, & ſigillo perſonæ in Eccleſiaſtica dignitate conſtitutæ munitis eadem prorſus fides in judicio, & extra illud ubique locorum habeatur, quæ haberetur ipſis præſentibus, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die octava Februarii anno milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo quinto, Pontificatus noſtri Anno Quinto.

DECRETUM III.

Contra ſollicitantes, & Sacrificio Miſſæ abutentes.

IN Generali Congregatione Sanctæ Romanæ, & Univerſalis Inquiſitionis habita in Palatio Apoſtolico Quirinali coram Sanctiſſimo Domino Noſtro Domino BENEDICTO Divina Providentia Papa XIV. & Eminentiſſ. ac Reverendiſſ. DD. S. R. E. Cardinalibus adverſus hæreticam pravitatem Inquiſitoribus Generalibus a Sancta Sede Apoſtolica ſpecialiter deputatis.

Sanctiſſimus Dominus Noſter ſollicita animadvertens, quam grave ſit delictum illorum perditorum hominum, qui Sacroſancto Miſſæ Sacrificio, ac ſalutaris Pœnitentiæ Sacramento, ad Animarum reparationem a Chriſto Domino inſtitutis, in illarum perniciem, & damnationem abutuntur, „ decrevit, quod in poſterum Sacerdotes tam Sæculares, quam Regulares cujuſcumque Ordinis, Inſtituti, Congregationis, & Societatis etiam de neceſſitate exprimendæ, vel in actu Sacramentalis Confeſſionis ſive illius occaſione, aut prætextu, ad turpia Sollicitantes, vel Sacrificio Miſſæ abutentes ad Sortilegia, præter pœnas Jura, & Apoſtolicis Conſtitutionibus, & ſignanter San. Mem. Sixti V. & Gregorii XV. contra eoſdem inflictas perpetuam etiam inhabilitationem incurrant ad præfati Sacrificii celebrationem; Quodque ejuſmodi Decretum ſignificetur ſingulis cujuſcumque Ordinis Superioribus, ac Præpoſitis, ad hos ut de illo, ſicuti & de prædictis, aliiſque Summorum Pontificum Conſtitutionibus juxta præſcriptum in generali Decreto Supremæ Inquiſitionis diei 15. Decembris 1633. ſemel ſaltem in Anno, ideſt Feria ſexta poſt Octavam Aſſumptionis Beatæ Mariæ Virginis in publica Menſa, vel in Capitulo ad hoc ſpecialiter convocato, ac inſuper in quocumque Generali, vel Provinciali Capitulo, vel alio quovis nomine nuncupato Capitulari Congreſſu ſuos ſubditos, ac Religioſos commonendos curent, ejuſdemque commonitionis coram ſuprema Congregatione juratum Teſtimonium exhibeant.

DECRETUM IV.

Contra Confeſſarios exquirentes nomen Complicis.

UBI primum de perverſa quadam, & abſurda praxi in Sacramento Pœnitentiæ adminiſtrando apud nonnullos Confeſſarios in Portugalliæ, & Algarbiorum Regnis introduci cœpta, non ſine animi noſtri dolore, nuntium accepimus non levi aliquo incertoque rumore ad Nos perlatum, ſed ita gravibus, ſolidiſque fundamentis innixum, ut prudentem omnino fidem de periculi cum veritate, tum magnitudine facerent; prætermittere non potuimus, quin continuo datis ad Venerabiles Fratres eorundem Regnorum ac Ditionum Archiepiſcopos & Epiſcopos Apoſtolicis Noſtris Literis, remedium naſcenti malo quam promptiſſime adhiberemus. Earum vero Literarum die ſeptima menſis Julii ſuperioris anni milleſimi ſeptingenteſimi quadrageſimi quinti editarum, quas præſenti huic noſtræ conſtitutioni inſerendas exiſtimamus, hic tenor erat.

„ Suprema omnino Eccleſiarum ſollicitudo, & Divini Jeſu Chriſti omnium Paſtorum Principis, cujus vices plane immerentes gerimus, caritas aſſidue urget Nos, ut pro commiſſa divinitus imbecillitati Noſtræ univerſi Dominici gregis cura ſemper advigilantes, periculis animarum, ſicubi forte ſuperimpenderint, per omnes Chriſtiani Orbis Populos ac Nationes opportune, quantum cum Domino poſſumus, occurramus, atque iis præcipue Regnis, & Locis peculiari quodam Apoſtolicæ Noſtræ caritatis ſtudio, auctoritatiſque providentia conſulamus, in quibus, cum Fides, Religio, Pietas quam maxime floreant, callidus humani generis hoſtis nocere Fidelibus dum aperto bello deſperat, per inſidias molitur, in Angelum ſcilicet ſeſe lucis transfigurans, & ementita boni ſpecie incautis illudens, qua ex arte non minora ſæpe animarum detrimenta, quam ea aggreſſione manifeſta, eſſe proventura nequiſſimus veterator confidit. In harum autem fraudum numero computamus, quod in florentiſſimis Portugalliæ, & Algarbiorum Regnis, & Ditionibus, quibus Vos Antiſtites ſumma cum Sacerdotalis virtutis veſtræ commendatione præſidetis, & quibus pro ſingulari erga Catholicam Eccleſiam, atque Apoſtolicam hanc Sanctam Sedem obſervantia meritæ debentur laudes, nuper aveniſſe non ſine ingenti animi noſtri dolore cognovimus. „ Pervenit enim haud ita pridem ad aures Noſtras, nonnullos iſtarum partium Confeſſarios falſa zeli imagine ſeduci ſe paſſos, ſed a zelo ſecundum ſcientiam longe aberrantes, perverſam quamdam, & perniicioſam praxim in audiendis Chriſtifidelium confeſſionibus, & in ſaluberrimo Pœnitentiæ Sacramento adminiſtrando, invehere atque introducere cœpiſſe, ut videlicet, ſi forte in pœnitentes incidiſſent ſocium criminis habentes, ab iiſdem pœnitentibus ſocii hujuſmodi, ſeu complicis nomen paſſim exquirerent; atque ad illud ſibi revelandum non inducere modo ſuadendo conarentur; ſed, quod deteſtabilius eſt, denunciata quoque, niſi revelarent, abſolutionis Sacramentalis negatione, prorſus adigerent, atque compellerent: immo etiam complicis ejuſdem nedum nomen, ſed habitationis inſuper locum ſibi exigerent deſignari. „ Quam illi quidem intolerandam imprudentiam tum procurandæ complicis correctionis, aliorumque bonorum colligendorum ſpecioſo prætextu colorare, tum emendicatis quibuſdam Doctorum opinionibus defendere non dubitarent; cum revera opiniones hujuſmodi vel falſas, & erroneas ſequendo, vel veras, & ſanas male applicando, perniciem tam ſuis, quam pœnitentium animabus conſciſcerent; ac ſeſe præterea plurium gravium damnorum, quæ inde facile conſecutura fore prævidere debuerant, reos coram Deo æterno Judice conſtituerent. Et vero jam ſecuta fuiſſe multa ejuſmodi damna infelici experientia compertum eſt: Nec fieri potuit quin ea de cauſa, & oblocutiones, & ſcandala, & non Miniſtrorum tantum, ſed ſacri etiam ipſius miniſterii odium, & animorum ingens conturbatio in Populo fideli exorta ſint. Triſtia Nos hæc nuncia cum accepimus, ſimul audivimus, contra exitialem hujuſmodi abuſum primum juſta indignatione pro munere ſuo commotos fuiſſe dilectos Filios Noſtros S. R. E. Cardinales Nunnum a Cunha in iiſdem Portugalliæ, & Algarbiorum Regnis Generalem Inquiſitorem, & Thomam de Almeyda Patriarcham Liſbonenſem, atque utrumque ſollicite gliſcenti malo compeſcendo, atque etiam eradicando adlaboraſſe. Nos autem, ne in tam gravi animarum diſcrimine nulla ex parte Apoſtolico No-

„ ſtro

„ ſtro Miniſterio deeſſe videamur, neve mentem hac ſuper re noſtram apud Vos obſcuram, & ambiguam eſſe ſinamus; Notum Vobis eſſe volumus, memoratam ſuperius praxim penitus reprobandam eſſe, eamdemque a Nobis per præſentes Noſtras in forma Brevis Literas reprobari, atque damnari, tanquam ſcandaloſam, & pernicioſam, ac tam famæ proximorum, quam ipſi etiam Sacramento injurioſam, tendentemque ad ſacroſancti ſigilli Sacramentalis violationem, atque ab ejuſdem Pœnitentiæ Sacramenti tantopere proficuo, & neceſſario uſu Fideles abalienantem.

„ Eapropter, Venerabiles Fratres, quamquam de paſtorali veſtra vigilantia nihil eſt, quod dubitemus; Supremi tamen Officii quoque Noſtri eſſe cenſemus alacritatem ipſam veſtram hac mentis Noſtræ aperta ſignificatione, & Apoſtolicis inſuper hortationibus noſtris intentius acuere, & excitare, ut pro ſe quiſque veſtrum opportunioribus, quaſcumque prudentia ſuggeſſerit, initis rationibus, & efficacioribus quibuſque juris remediis, quoad opus fuerit, contra delinquentes Miniſtros adhibitis novam hujuſmodi novitatem ſtrenue inſectemini, ac pene naſcentem opprimatis, neque patiamini traditis curæ veſtræ ovibus ibi offendiculum parari, ubi ſalus a Chriſto poſita eſt, ab eoque divinæ miſericordiæ fonte illas averti, ac deterreri, ad quem ab eodem Redemptore Noſtro ad abluendas, dealbandaſque in ſanguine ſuo animas amantiſſime invitantur. Interea, dum a zelo veſtro, ac prudentia luculentiora Nobis certo pollicemur veſtræ pietatis & obſervantiæ argumenta, Apoſtolicam Benedictionem cum uberrima cæleſtium chariſmatum copia conjunctam Vobis, Venerabiles Fratres, ex animo impertimur. Volumus autem, ut præſentium tranſumtis, ſive exemplis, etiam impreſſis, manu alicujus Notarii publici ſubſcriptis, & ſigillo perſonæ in Dignitate Eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, eadem prorſus ubique fides adhibeatur, quæ præſentibus adhiberetur, & adhiberi poſſet, ſi forent exhibitæ, vel oſtenſæ. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die VII, menſis Julii MDCCLV. Pontificatus Noſtri Anno Quinto, *Cajetanus Amatus*.

Has porro Nos Literas in forma Brevis tunc datas iterum præſentibus Noſtris confirmamus, & roboramus, eaſque ab omnibus, & ſingulis fideliter, exacteque obſervari injungimus, atque præcipimus.

„ Statuentes inſuper, ac decernentes, ut quicumque cujuſvis ſtatus, gradus, conditionis, dignitatis, & ordinis, etiam ſpeciali & individua, ad effectum ut hiſce Noſtris præſentibus comprehendantur, mentione & expreſſione digni, auſus in poſterum fuerit docere licitam eſſe hujuſmodi praxim, prout ea in relato Noſtro Brevi exponitur ac reprobatur, vel ſcribere, aut loqui præſumſerit in ejuſdem damnatæ praxis defenſionem; vel ea, quæ in dicto Brevi contra eandem praxim decreta ſunt, impugnare, aut in alienos ſenſus temere detorquere, ſeu interpretari, incidat ipſo facto in excommunicationem, a qua non poſſit, præterquam in articulo mortis, ab alio quocumque etiam dignitate fulgente, vel auctoritate fulto, niſi a Nobis, vel a pro tempore exiſtente Romano Pontifice, abſolvi.

Et quia non modo cavendum eſt, ut, quæ ſunt a Nobis in præinſertis Literis decreta, ab omni impugnatione, contradictione, pravaque interpretatione ſalva ſint, & immunia, verum etiam ne quis in Sacramenti Pœnitentiæ adminiſtratione ab eorum omnimoda obſervantia unquam recedat; idcirco omnibus & ſingulis Confeſſariis utriuſque Cleri tam Secularis, quam Regularis, quantumvis exemti, & quacumque ſpeciali & expreſſa mentione alias fortaſſe nominandi, graviter & diſtricte, Divini interminatione judicii, atque in virtute ſanctæ obedientiæ, prohibemus „ ne, conformiter ad prædictam reprobatam praxim pœnitentes, qui peccatum, ſeu crimen aliquod, cujus ſocium, aut ſocios habuerint, ipſis in Tribunali Pœnitentiæ confiteantur, interrogare præſumant de nomine ſocii, ſeu complicis, loco habitationis, vel aliis hujuſmodi adjunctis, ſive circumſtantiis, expreſſionem magiſque individuam ejuſdem complicis manifeſtationem concernentibus; eidem pœnitenti, ſi manifeſtare renuerit, Sacramentalem abſolutionem denegando: alioquin noverint ſeſe, ultra peccati lethalis incurſum, ſuſpenſioni ab officio audiendarum confeſſionum, aliiſque etiam gravioribus pœnis fore ſubjiciendos.

Præterea quoniam contra damnatum hujuſmodi exitialem abuſum, ne cum animarum pernicie radices agat, neceſſe ducimus modum, ac formam etiam in foro externo procedendi, & ultrices adverſus reos pœnas imponendi, ſtatuere, atque ordinare; omneſque ſuper hoc exorituras, vel etiam jam exortas diſſenſiones componere, & penitus amputare; volumus, decernimus, ac declaramus „ quod docentes, ut ſupra, licitam eſſe praxim a Nobis jam reprobatam, vel in ejuſdem praxis defenſionem ſcribentes, aut loquentes, vel ejuſdem reprobationem in memorato Noſtro Brevi contentam impugnantes, aut perverſe interpretantes, in Officio Sanctæ Inquiſitionis prædictorum Regnorum atque Ditionum ſevere puniantur, & contra eos, & eorum quemlibet in eodem Officio procedatur, non minus ac contra illos ibidem procedi ſolet, qui aſſerunt, tradunt, tuentur opiniones ſcandaloſas, pernicioſas, & uti tales a Sede Apoſtolica rejectas, & condemnatas.

„ Similiter in eodem Officio procedendum erit & procedi volumus ac ſtatuimus contra Confeſſarios quoque, ut ſupra delinquentes, ac de nomine complicis pœnitentem interrogantes, eidemque pœnitenti, niſi illud ſibi manifeſtet, abſolutionem denegantes. Dummodo tamen hujuſmodi interrogandi, ac denegandi actus talibus circumſtantiis conjunctus ſit, ac conveſtitus, quæ ſic agentem Confeſſarium de adhæſione ad prædictam reprobatam praxim, tanquam ad licitam, vel alio quovis modo de prava credulitate ſuſpectum reddant.

Itaque contra prædictos omnes & ſingulos Delinquentes tam ſæculares, quam quorumvis etiam quomodolibet exemtorum, ac Sedi Apoſtolicæ immediate ſubjectorum Ordinum, Inſtitutorum, Societatum, & Congregationum Regulares, cujuſcumque dignitatis, ac præeminentiæ, aut quovis privilegio muniti exiſtant, & quorum ſpecialis & nominatim mentio facienda ſit, prædictorum Regnorum, ac Ditionum Inquiſitores, poteſtate a Nobis tradita, & quatenus opus ſit, præſentium tenore de novo conceſſa, prout in caſus Fidei, juxta Sacrorum Canonum formam, nec non Sancti Officii Inquiſitionis hujuſmodi conſtitutiones, privilegia, conſuetudines, & decreta, diligenter inquirant, & procedant, & quos in aliquo ex hujuſmodi exceſſibus culpabiles repererint, in eos, pro criminum qualitate, & circumſtantiis, ſuſpenſionis ab officio confeſſiones audiendi, vel etiam ab executione Ordinum, privationis Beneficiorum, Dignitatum, ac perpetuæ inhabilitatis ad illa, nec non vocis activæ ac paſſivæ, ſi Regulares fuerint, aliaſque pœnas decernant; omnes etiam, vel earum tantum aliquas, in perpetuum, vel ad tempus infligendo.

„ Quicumque vero alium quemlibet aliquo ex ſupra dictis modis deliquiſſe cognoverint, eum, intra terminum dictum, in Edictis Sancti Officii ejuſmodi Inquiſitionis præfigi ſolitum, eidem Sancto Officio denunciare teneantur: alioquin pœnas non denunciantibus per eadem Edicta infligi conſuetas incurrant. Verumtamen ab hujuſmodi onere denunciandi juſtis de cauſis eximi volumus & eximimus perſonam ipſam pœnitentem dumtaxat in cauſa propria, ideſt in caſu, quod ſuum peccatum confitens, a Confeſſario adigatur ad ſibi manifeſtandum nomen complicis in eodem peccato: tunc enim pœnitentem hujuſmodi ab obligatione eundem Confeſſarium denunciandi liberamus. Sed quando aliunde, quam ex propria, ut dictum eſt, confeſſione, noverit Confeſſarium aliquo ex ſuperius enumeratis, & Sancto Officio denunciandis modis deliquiſſe, tunc eum & ipſe denunciare ex iſta aliunde habita notitia teneatur.

„ Quod ſi Confeſſarii de complicis nomine perperam interrogantis, abſolutionemque, ni ſibi detegatur, denegantis actum contingat ejuſmodi eſſe, ut, quamvis imprudens, & malus, ſimplex tamen quidam, & nudus actus fuerit, ideſt iis circumſtantiis deſtitutus, quæ de prava credulitate, vel de mala adhæſione ad praxim in ſæpe dicto Noſtro Brevi reprobatam, tanquam ad licitam, eundem Confeſſarium ſuſpectum reddant; tunc iſtiuſmodi delictum, neque denunciationis oneri, neque Sancti Officii prædicti cognitioni ſubjectum erit; ſed de illo cognoſcere, atque in delinquentem Confeſſarium per ſuſpenſionem ab audiendis confeſſionibus, vel alias canonicas, & legitimas pœnas pro delicti modo animadvertere, ad locorum Ordinarios in ſua cujuſque Diœceſi omnino ſpectabit.

Hic igitur circa ordinem, formam, modumque contra ejuſmodi delinquentes procedendi, ut præfertur, conſtitutis, ac ſuis unicuique Judici Eccleſiaſtico juribus aſſignatis, & diſtributis; hanc nos deinceps regulam ab omnibus obſervari ac cuſtodiri volumus, & mandamus, ſi quando talia delicta deprehendi contigerit, quæ tamen haud unquam poſthac eventura in Domino confidimus, accedente inſuper præclara inclytæ Luſitanæ Nationis univerſæ erga Sedem Apoſtolicam obſervantia & obedientia, nec non eximia tum iſtius Sanctæ Inquiſitionis Officii, tum cujuſque loci Ordinariorum nunquam defutura vigilantia. Quapropter quæcumque aliter, quam præſentibus Noſtris decrevimus & conſtituimus, ſive in Edictis prælati Officii Inquiſitionis, ſive in quibuslibet quorumvis Ordinariorum Mandatis, aut Paſtoralibus Literis, vel Decretis antehac ſtatuta prodierunt, ea Nos, quoniam poſt Apoſtolicam hanc a Nobis propoſitam agendi, ſeu judicandi normam, minus neceſſaria fore cenſemus, deſinere jam, & ceſſare, ac, veluti nunquam emanaſſent, omnem obligandi vim amittere, Motu proprio & ex certa ſcientia, deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine declaramus, ſtatuimus, atque ſancimus.

Decernentes eaſdem præinſertas, nec non præſentes noſtras Literas, & in eis contenta quæcumque, etiam ex eo quod quicumque cujuſvis ſtatus, gradus, ordinis, præeminentiæ, & dignitatis exiſtens, ſeu alias ſpeciali & individua mentione & expreſſione digni, in præmiſſis intereſſe habentes, ſeu habere quomodolibet prætendentes, illis non conſenſerint, nec ad ea vocati, citati, & auditi, neque cauſæ propter quas tum præinſertæ, tum præſentes emanaverint, ſufficienter adductæ, verificatæ, & juſtificatæ fuerint,

rint,

rint, aut ex alia qualibet etiam privilegiata cauſa, colore, prætextu, & capite, de ſubreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, ſeu intentionis noſtræ, vel intereſſe habentium conſenſus, aliove quolibet defectu notari, impugnari, aut in controverſiam vocari poſſe; ſed ipſas præſentes, eaſdemque præfatas in forma Brevis Literas, firmas, validas, & efficaces exiſtere & fore; ſuoſque plenarios & integros effectus ſortiri & obtinere, & ab omnibus & ſingulis præmiſſis, ad quos ſpectat, ſeu pro tempore ſpectabit, exacte, & inviolabiliter obſervari.

Sicque & non aliter in præmiſſis cenſeri, atque ita per quoſcunque Judices Ordinarios & Delegatos, etiam S. R. E. Cardinales, & contra hæreticam pravitatem Generales Inquiſitores, Legatos quoque de Latere, & Apoſtolicæ Sedis Nuntios; alioſve quoslibet quacunque auctoritate, poteſtate, & præeminentia fungentes & functuros, ſublata eis, & eorum cuilibet aliter judicandi & interpretandi facultate, judicari & definiri debere, ac irritum & inane, ſi ſecus ſuper his a quoquam ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari.

Non obſtantibus quibuſvis Apoſtolicis, & in Univerſalibus, ſive Provincialibus, aut Synodalibus Conciliis editis generalibus, ſive ſpecialibus Conſtitutionibus, & Ordinationibus, Edictis quoque prædicti Inquiſitionis Officii, & quorumcumque Ordinariorum, etiam Epiſcoporum, & Metropolitanorum Mandatis, Literis Paſtoralibus, ſive Decretis, nec non ejuſdem Officii, & quarumcumque Eccleſiarum etiam Epiſcopalium & Metropolitanarum, & quorumcumque Ordinum, Congregationum, Religionum, & Inſtitutorum, etiam Societatis JESU, aliiſve quibuſvis, etiam juramento, confirmatione Apoſtolica, vel quavis firmitate alia roboratis ſtatutis, ſtilis, uſibus, & conſuetudinibus; privilegiis quoque, indultis, & Literis Apoſtolicis eidem Inquiſitionis Officio, illiuſque Inquiſitoribus, Commiſſariis, aliiſque Officialibus, tum etiam Eccleſiis, eorumque Prælatis, Ordinibus, Congregationibus, Inſtitutis, Societatibus, illorumque Superioribus, & perſonis quibuslibet, ſub quibuſvis verborum tenoribus & formis, & cum quibuſcumque etiam efficaciſſimis & inſolitis derogationibus, clauſulis, atque decretis, etiam Motu, & Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine ſimilibus, ſeu ad quarumcumque perſonarum, etiam Regia, aliave qualibet mundana, vel Eccleſiaſtica poteſtate fulgentium inſtantiam, vel alias quomodolibet in contrarium præmiſſorum conceſſis, confirmatis, & innovatis.

Quibus omnibus & ſingulis, etiamſi pro illorum ſufficienti derogatione, de illis, eorumque totis tenoribus ſpecialis & individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clauſulas generales idem importantes, mentio, ſeu quævis alia expreſſio habenda, aut alia exquiſita forma ad hoc ſervanda foret, tenores prædictos pro ſufficienter, & de verbo ad verbum expreſſis & inſertis, formaſque hujuſmodi pro plene & exacte obſervatis habentes, ad præmiſſorum effectum, hac vice dumtaxat ſpecialiter & expreſſe derogamus. Volumus autem, ut earundem præſentium tranſumtis &c. Datum in Arce Gandulphi Albanenſis Diœceſis Anno Incarnationis Dominicæ Milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo ſexto, Quarto Nonas Junii, Pontificatus Noſtri Anno Sexto.

DECRETUM V.

Super Oratoriis privatis.

CUm duo Nobiles Conjuges Diœceſis Marſicen. obtinuiſſent a Sede Apoſtolica Indultum pro celebratione Miſſæ in privato ſuæ Domus Oratorio ſic conceptum.
„ Dilecte Fili, & dilecta in Chriſto Filia ſalutem, &
„ Apoſtolicam benedictionem. Spirituali conſolationi ve-
„ ſtræ, quantum cum Domino poſſumus, benigne conſu-
„ lere, Voſque ſpiritualibus favoribus, & gratiis proſequi
„ volentes, & veſtrum ſingulares perſonas a quibuſvis ex-
„ communicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, aliiſque
„ Eccleſiaſticis ſententiis, Cenſuris, & pœnis a jure,
„ vel ab homine quavis occaſione, vel cauſa latis, ſi
„ quibus, quomodolibet innodatæ exiſtunt, ad effectum
„ præſentium dumtaxat conſequens harum ſerie abſolven-
„ tes, & abſolutas fore cenſentes ſupplicationibus veſtro
„ nomine Nobis ſuper hoc humiliter porrectis inclinati,
„ Vobis, qui (ut aſſeritis) locorum Gallichii, & Miſſa-
„ nelli Marſicen., ſeu alterius Diœceſis Juriſdictionem
„ temporalem in illis, ſeu eorum altero exercen. Baro,
„ & Baroniſſa reſpective exiſtitis, ut in privatis Domo-
„ rum veſtræ habitationis in Civitate, & Diœceſi Mar-
„ ſicen. exiſten. Oratoriis ad hoc decenter muro extructis,
„ & ornatis, ſeu extruendis, & ornandis, ab omnibus
„ domeſticis uſibus liberis per Ordinarium Loci prius vi-
„ ſitandis, & approbandis, ac de ipſius Ordinarii licen-
„ tia ejus arbitrio duratura, unam Miſſam pro unoquoque
„ die, dummodo in eiſdem Domibus celebrandi licentia,
„ quæ adhuc duret, alteri conceſſa non fuerit, per
„ quemcumque Sacerdotem ab eodem Ordinario appro-
„ batum Sæcularem, ſeu de Superiorum ſuorum licen-
„ tia Regularem, ſine tamen quorumcumque Jurium Pa-
„ rochialium præjudicio, ac Paſchatis Reſurrectionis,
„ Pentecoſtes, & Nativitatis Domini Noſtri Jeſu Chri-
„ ſti, aliiſque ſolemnioribus anni feſtis diebus exceptis,
„ in Veſtra, ac Natorum, Conſanguineorum, & Affi-
„ nium in eadem Domo vobiſcum iuſimul habitan., Fa-
„ miliæque, & quoad Oratoria Ruri exiſtentia, etiam
„ in Hoſpitum Nobilium, Veſtrorumque præſentia cele-
„ brari facere, libere, & licite poſſitis, & valeatis, ac
„ Veſtrum quilibet poſſit, & valeat, Auctoritate Apo-
„ ſtolica tenore præſentium concedimus & indulgemus:
„ Non obſtantibus Conſtitutionibus, & Ordinationibus
„ Apoſtolicis, cæteriſque contrariis quibuſcumque. Vo-
„ lumus autem, quod Familiares ſervitiis veſtris tempo-
„ re dictæ Miſſæ actu non neceſſarii ibidem Miſſæ hu-
„ juſmodi intereſſentes ab obligatione audiendi Miſſam
„ in Eccleſia diebus feſtis de præcepto minime liberi cen-
„ ſeantur. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majo-
„ rem ſub Annulo Piſcatoris die 12. Februarii 1739.

Cumque exorta eſſet dubitatio, an ex vi hujuſmodi Indulti liceret Miſſam celebrari in privato Oratorio, etiam ſine præſentia alterutrius ex dictis Conjugibus, in quos Indulti conceſſio directa erat, cui quidem dubitationi locum dedit opinio nonnullorum Doctorum pro affirmativa, & negativa reſpective ſententia inter ſe certantium, Sacra Congregatio Concilii, ad quam hujus quæſtionis reſolutio delata fuit, die tertia Decembris 1740. cenſuit: NON LICERE; Deinde vero Sanctiſſimus Dominus Noſter reprobata contraria Doctorum ſententia, prædictam Sacræ Congregationis reſolutionem nedum approbavit, verum etiam præſenti Decreto publice evulgando voluit omnibus notum fieri, non poſſe vigore ſimilis Indulti celebrari Miſſam in privatis Oratoriis, quando eidem Miſſæ actu non interſit aliquis ex iis, quibus principaliter Indultum conceſſum eſt; Indultum vero principaliter conceſſum intelligi iis tantum, quibus Brevis dirigitur, nimirum Perſonis illis quæ a tergo ejuſdem Brevis proprio nomine nuncupantur, adeout ſine præſentia alicujus ex dictis Perſonis minime liceat Miſſæ Sacrificium peragi, etiamſi præſens ſit aliquis ſive ex Filiis, ſive ex Conſanguineis, ſive ex Affinibus, ſive ex Familiaribus, ſive demum ex Hoſpitibus Nobilibus in eodem Brevi memoratis, quippe quibus nil aliud per ejuſmodi Brevia conceditur, quam quod unuſquiſque eorum (dummodo, quod attinet ad Familiares, juxta clauſulam in iiſdem Brevibus inſertam, non ſit ex illis actu neceſſariis) aſſiſtens Miſſæ, quæ celebratur in Oratorio privato in præſentia alicujus ex Perſonis a tergo Brevis proprio nomine nuncupatis, ſatisfaciat obligationi audiendi Miſſam diebus feſtis de præcepto. Sublata igitur, & proſcripta quacumque minus germana interpretatione ejuſmodi Brevium, & Indultorum in contrarium hactenus facta, SANCTITAS SUA ita declaravit, & ſervari omnino mandavit, diſtricte præcipiens, ut omnes Epiſcopi, aliique locorum Ordinarii, etiam tanquam a Sede Apoſtolica Delegati executioni, & obſervantiæ hujus Decreti diligenter incumbant per Canonicas pœnas contra inobedientes eorum arbitrio conſtituendas.

DECRETUM VI.

Super Clauſura Monialium.

SAlutare in Catholica Eccleſia inſtitutum ab ipſa antiquitate ſuſceptum, ac tanta eum ſollicitudine & paſtorali zelo cuſtoditum, ut flos ille Eccleſiaſtici germinis, decus atque ornamentum gratiæ ſpiritalis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago reſpondens ad ſanctimoniam Domini, illuſtrior portio gregis Chriſti, Sacræ Virgines, quarum, quo ſublimior gloria eſt, major & cura eſt, intra Monaſteriorum ſepta, & clauſtra vigili ſollicitaque cuſtodia ſervarentur, tam ante, quam poſt Tridentinæ Synodi Decreta Romani Pontifices Prædeceſſores noſtri tot ſanctiſſimis Legibus, & initis Apoſtolicæ providentiæ caritatiſque conſiliis communire & confirmare ſtuduerunt; ut, quæ ſe Chriſto dicaverint, & a carnali concupiſcentia recedentes, tam carne, quam mente ſe Deo voverint, conſumment opus ſuum magno præmio deſtinatum. Quoniam autem, etſi providas hujuſmodi Sanctiones Conſtitutioneſque, ſi ea, qua decet, regularis diſciplinæ obſervantia cuſtodirentur, ſatis eſſe ſcimus, ut Virgines ea, quæ Cæleſtis earumdem Sponſi Jeſu Chriſti ſunt, cogitantes, ſint ſanctæ & corpore, & ſpiritu; longa tamen experientia edocti, & aſſiduis Venerabilium Fratrum aliarum Eccleſiarum Antiſtitum querelis admoniti, ſupremas Apoſtolicæ auctoritatis providentiæque partes requiri, „ ut abuſibus quamplurimis ex nimia quorumcum-
„ que, aut ſibi quocumque pacto arrogantium, aut præ-
„ tendentium, aut obtendentium facultatem alias ſibi quo-
„ modolibet ſive a jure, ſive ab homine conceſſam, vel
„ demandatorum munerum ratione debitam eſſe, ut ſive
„ ipſi, ſive alii ingredi clauſuram Monialium, aut ipſæ Mo-
„ niales e clauſura ob quaſcumque etiam non legitimas
„ cauſas egredi, & extra clauſuram hujuſmodi commorari
„ poſſint, licentiam concedendi indulgentia ſenſim inve-
„ ctis opportune occurratur: Hinc eſt, quod Nos pro ſu-
„ prema omnium Chriſtifidelium procuratione imbecillitati
„ noſtræ in univerſalis Orthodoxæ Eccleſiæ regimine divi-
„ nitus impoſita opportunum abuſibus hujuſmodi remedium,
„ quantum cum Domino poſſumus, adhibere ſatagentes,

„ An-

by Google

„ Auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium omnes & ſin-
„ gulas Conſtitutiones a Romanis Pontificibus Prædeceſſo-
„ ribus noſtris tam ante, quam poſt Concilii Tridentini
„ Decreta ſuper clauſura Monialium editas renovamus, &
„ confirmamus, nec non impoſterum ab omnibus & ſingu-
„ lis, ad quos ſpectat, & in futurum ſpectabit ſub iiſdem
„ pœnis in Conſtitutionibus eorumdem Prædeceſſorum no-
„ ſtrorum Romanorum Pontificum, & Decretis Concilii
„ Tridentini præfati contentis inviolabiliter obſervandas eſ-
„ ſe ſtatuimus, decernimus, præcipimus atque mandamus:
Præterea motu proprio, & ex certa ſcientia, ac matura
deliberatione noſtris, deque Apoſtolicæ poteſtatis plenitu-
dine earumdem præſentium tenore *omnia, & ſingula indul-
ta*, privilegia, prærogativas, facultates, licentias, & quo-
cumque alio pacto nuncupatas conceſſiones omnibus & ſin-
gulis *quibuſcumque Eccleſiaſticis* perſonis, quacunque aucto-
ritate, dignitate, honore, præeminentia, ac juriſdictione
fungentibus, etiam Venerabilibus Fratribus noſtris Sanctæ
Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, ſive ſingulis, ſive eo-
rundem Cardinalium Congregationibus, etiam de La-
tere Legatis, ſive qui Provinciis, & Legationibus Status
noſtri Eccleſiaſtici pro tempore præſunt, ſive quos ad Cla-
riſſimos in Chriſto Filios noſtros Romanorum Regem in
Imperatorem pro tempore eligendum, vel electum, Re-
ges & Reginas illuſtres, aliaſque Summas Poteſtates, pro-
ut rerum conditio poſtulaverit, mitti & ablegari contige-
rit; ſive qui, licet aliarum inſignium Eccleſiarum Antiſti-
tes, tamen tanquam Apoſtolicæ hujus S. Sedis Legati de
Latere alias nuncupati & habiti ſunt, & fortaſſe habentur,
aut haberi, & eſſe prætendunt, & in poſterum habendi ſunt;
ſive Ordinarii, ſive Extraordinarii noſtri, & ejuſdem Apo-
ſtolicæ Sedis ubicumque, etiam apud ipſos Imperatorem &
Reges ac Summas Poteſtates Nuntii, ſive Inter-Nuntii re-
ſident „ (exceptis duntaxat locorum Ordinariis, iiſque
„ omnibus Superioribus, quibus tanquam Ordinarii, & or-
„ dinaria juriſdictione utentibus Monialibus Monaſteria ſub-
„ jecta & addicta ſunt, in caſibus tamen neceſſariis, &
„ ſervatis aliis de jure ſervandis & non aliter omnino) ac
demum quibuſcunque aliis quocunque nomine, & expreſ-
ſione nuncupatis perſonis quocumque tempore a quibuſvis,
etiam ab ipſis Romanis Pontificibus Prædeceſſoribus noſtris
quacumque de cauſa, occaſione, titulo, colore & prætextu
per quaſcunque Apoſtolicas ſive in ſimili forma Brevis, ſi-
ve ſub Plumbo expeditas Literas ſub quibuſcunque verbo-
rum formis facta, data, conceſſa, & impertita, ſive fa-
ctas, datas, conceſſas, & impertitas ſuper hujuſmodi ingreſ-
ſu *revocamus*, *abolemus*, *annullamus atque irritamus*; nec
non a datarum earundem præſentium die revocata, aboli-
ta, annullata, & irrita, ac nullius prorſus momenti, ac
vigoris eſſe & fore, neminique cuilibet quocunque tempo-
re ſuffragari; ac quemlibet omnium antedictorum, etiam
ſpeciali mentione dignorum quacunque facultate hujuſmodi
ſive pro ſe, ſive pro aliis temere uti audentem, ipſo facto
abſque ulla alia declaratione pœnas & Eccleſiaſticas cenſu-
ras contra Violantes Clauſuram Monialium inflictas, a qui-
bus, præterquam a Nobis & pro tempore exiſtente Roma-
no Pontifice, niſi in mortis articulo, abſolvi poſſit, incur-
rere & incurſum eſſe; licentiamque hujuſmodi conceſſam
nullo modo ſuffragari, atque nullius momenti, perinde ac
ſi minime conceſſa fuiſſet, ipſo facto fore, & haberi, ac
pœnas & cenſuras Eccleſiaſticas ipſo etiam facto, ut præ-
mittitur, per contrafacientem incurri & incurſas eſſe ſta-
tuimus, decernimus ac declaramus. Decernentes eaſdem
præſentes Literas, & in eis contenta quæcunque etiam ex
eo, quod quicumque in præmiſſis intereſſe habentes, ſeu ha-
bere quomodolibet prætendentes cujuſvis ſtatus, gradus,
ordinis, præeminentiæ & dignitatis exiſtant ſeu alia ſpeci-
fica & individua mentione & expreſſione digni illis non
conſenſerint, nec ad ea vocati, citati & auditi, cauſæque,
propter quas præſentes emanarint, ſufficienter adductæ, ve-
rificatæ, & juſtificatæ non fuerint, aut ex alia qualibet et-
iam quantumvis juridica & privilegiata cauſa, colore,
prætextu & capite, etiam in corpore juris clauſo, etiam
enormis enormiſſimæ & totalis læſionis nullo unquam tem-
pore de ſubreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio,
aut intentionis noſtræ, vel intereſſe habentium conſenſus
aliove quomodolibet, etiam quantumvis magno, & ſub-
ſtantiali, ac incogitato, & inexcogitabili individuamque
expreſſionem requirente defectu notari, impugnari, infrin-
gi, retractari, in controverſiam vocari, aut ad terminos
juris reduci, ſeu adverſus illas aperitionis oris, reſtitutionis
in integrum, aliudve quodcumque juris, facti, vel gratiæ
remedium intentari, vel impetrari, aut impetrato, ſeu
etiam motu, ſcientia & poteſtatis plenitudine paribus con-
ceſſo vel emanato quempiam in judicio, vel extra illud uti,
ſeu ſe juvare ullo modo poſſe; ſed ipſas præſentes Literas
ſemper firmas, validas & efficaces exiſtere & fore, ſuoſque
plenarios & integros effectus ſortiri & obtinere, ac ab il-
lis, ad quos ſpectat, & pro tempore quandocumque ſpe-
ctabit, inviolabiliter & inconcuſſe obſervari: ſicque, & non
aliter in præmiſſis per quoſcumque Judices Ordinarios & De-
legatos, etiam Cauſarum Palatii Apoſtolici Auditores, ac
Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinales etiam de Latere Le-
gatos, & Sedis prædictæ Nuntios, alioſve quoslibet qua-
cunque præeminentia & poteſtate fungentes & functuros,
ſublata eis & eorum cuilibet quavis aliter judicandi & in-
terpretandi facultate & auctoritate, judicari & definiri de-
bere, ac irritum & inane, ſi ſecus ſuper his a quoquam
quavis auctoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit atten-
tari. Non obſtantibus præmiſſis, ac, quatenus opus ſit no-
ſtra & Cancellariæ Apoſtolicæ Regula *de jure quæſito non
tollendo*, aliiſque Conſtitutionibus Apoſtolicis, nec non qui-
buſvis etiam juramento, confirmatione Apoſtolica, vel qua-
vis firmitate alia roboratis Statutis & conſuetudinibus, ac
uſibus & ſtylis, etiam immemorabilibus; privilegiis quo-
que, indultis & Literis Apoſtolicis prædictis, aliiſque qui-
buslibet perſonis etiam quacunque eccleſiaſtica vel munda-
na dignitate fulgentibus, & alias quomodolibet qualifica-
tis, ac ſpecialem expreſſionem requirentibus ſub quibuſcun-
que verborum tenoribus & formis, ac cum quibuſvis et-
iam derogatoriarum derogatoriis aliiſque efficacioribus, effi-
caciſſimis & inſolitis clauſulis, ac irritantibus, & aliis de-
cretis, etiam motu, ſcientia, & poteſtatis plenitudine ſi-
milibus, ac conſiſtorialiter, & alias quomodolibet in con-
trarium præmiſſorum conceſſis, editis, factis ac pluries ite-
ratis, & quantiſcumque vicibus approbatis, confirmatis &
innovatis. Quibus omnibus & ſingulis, etiamſi pro illorum
ſufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus
ſpecialis, ſpecifica, expreſſa & individua, ac de verbo ad
verbum, non autem per clauſulas generales idem importan-
tes mentio, ſeu quævis alia exquiſita forma ad hoc ſervanda
foret, tenores hujuſmodi, ac ſi de verbo ad verbum, nihil
penitus omiſſo, & in illis tradita, obſervata, exprimerentur
& infererentur, præſentibus pro plene & ſufficienter ex-
preſſis & inſertis habentes, illis alias in ſuo robore per-
manſuris, ad præmiſſorum effectum hac vice duntaxat ſpe-
cialiter & expreſſe derogamus, ac derogatum eſſe volumus,
cæteriſque contrariis quibuſcumque. Volumus autem ut ea-
rundem præſentium Literarum tranſumptis &c. Datum Romæ
apud Sanctam Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die
tertia Januarii milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo ſecun-
do Pontificatus Noſtri Anno Secundo.

DECRETUM VII.

Super Clauſura Religioſorum.

Regularis diſciplinæ obſervantiam ante etiam, quam &
Generalium ac Particularium alicujus Nationis, aut
Provinciæ Conciliorum decretis confirmaretur, & Roma-
norum Pontificum Prædeceſſorum noſtrorum legibus ſanctio-
nibuſque præſcriberetur, quoad vetitum Mulieribus quibuſ-
cumque, etiam conſanguineis intra quorumcumque religio-
ſorum Virorum Clauſuram ingreſſum tam integerrime cu-
ſtoditam fuiſſe conſtat; ut, nedum feminis quibuſcumque,
ſed maſculis quoque, non tam ad Monaſteriorum clauſtra
ſeu ſepta, quam ad ipſa eorumdem Monaſteriorum Orato-
ria, & Eccleſias nullus patuerit aditus, & acceſſus; quin
imo ſub graviſſimis pœnis fuerit interdictus; ne ſcilicet,
ut inquit S. Gregorius PP. I. Prædeceſſor noſter, in ſer-
vorum Dei ſucceſſibus occaſio præbeatur popularibus con-
ventibus, & ſimpliciores ex hoc animas plerumque, quod
abſit, in ſcandalum trahat. Hujuſmodi autem regularis di-
ſciplinæ obſervantia, etſi pro temporum varietate ac ne-
ceſſitate tot tantaſque ſubiit vices, ut iidem Prædeceſſores
noſtri aditum & acceſſum ad publicas Monaſteriorum Ec-
cleſias duntaxat ſive maſculis, ſive feminis Sacroſanctum
Miſſæ Sacrificium audiendi, Prædicationibus Verbi Dei in-
tereſſendi, & Sacramentum Sanctiſſimæ Euchariſtiæ ſumen-
di, ac peccata ſua confitendi cauſa, ſine tamen Parocho-
rum præjudicio, interdum conceſſerint, viciſſim tamen ipſi
Prædeceſſores noſtri tam ante Concilii Tridentini decreta,
quam poſt eorumdem decretorum promulgationem denun-
tiationemque providis ſaluberrimiſque conſtitutionibus ordi-
nationibuſque ſub pœna etiam excommunicationis latæ ſen-
tentiæ feminis quibuſcumque aditum ingreſſumque hujuſmo-
di intra Monaſteriorum clauſuram interdixerunt. „ Quo-
„ niam autem, ſicut dolentes accepimus, alii quidem Apo-
„ ſtolicas leges ac præcepta hujuſmodi vel auſu temerario
„ parvipendentes, vel ad eorum arbitrium interpretantes,
„ feminis quibuſcumque aditum ingreſſumque tam manife-
„ ſte ac tanta ſolemnitate vetitum permittunt; alii vero
„ privilegia, indulta, prærogativas, facultates, licentias,
„ & alias quocumque pacto excogitatas conceſſiones ſibi ſi-
„ ve a jure, ſive ab homine factas & impertitas, ſeu fa-
„ cta & impertita, ac quorumcumque munerum, dignita-
„ tum, ac præeminentiarum ratione debitas ſeu debita ar-
„ rogantes, prætendentes, obtendenteſque, feminas quasli-
„ bet intra Monaſteriorum clauſtra, ſepta, cœnacula, cu-
„ bicula, aliaſque officinas aut admitti ac recipi ſinunt,
„ mandantque, aut una ſecum ducunt; alii denique ſub
„ pietatis ac religionis prætextu, cum ſupplicationes ſive
„ cum Sanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, ſive cum
„ ſacris Sanctorumque Reliquiis, Statuis, & Imagini-
„ bus per clauſtra, ſepta, & alia Monaſteriorum loca
„ de more, ut aſſerunt, habentur, ſine ullo prorſus
„ diſcrimine maſculos & feminas ſupplicationes hujuſmo-
„ di per eadem loca ſequi & comitari licitum, quin imo,
„ ut Indulgentias lucrari valeant, neceſſarium eſſe obten-
„ dunt:

„ dunt: Hinc eſt, quod, Nos, qui, dum in minoribus eſſemus, quamplurimos hujuſmodi abuſus compertos habebamus, in hac ſublimi Sacroſancti Apoſtolatus ſpecula conſtituti, non tam aſſiduis nonnullorum aliarum Eccleſiarum Antiſtitum documentis, quam juſtis etiam Superiorum, aliorumque Virorum ex religioſis Ordinibus Dei honorem, & inſtituti ſui diſciplinam zelantium expoſtulationibus de antedictis ſimilibuſque abuſibus in dies admonemur, ut opportunum ac ſalutare iiſdem abuſibus tollendis, quantum cum Domino poſſumus, remedium afferemus; auctoritate Apoſtolica, tenore præſentium primum quidem omnes, & ſingulas *Conſtitutiones* Sanctioneſque a Romanis Pontificibus Prædeceſſoribus noſtris tam ante, quam poſt Concilii Tridentini decreta ſuper Clauſura Monaſteriorum quorumcumque religioſorum Virorum editas *renovamus*, & *confirmamus*; nec non in poſterum ab omnibus & ſingulis, ad quos ſpectat, „ & in futurum ſpectabit, ſub iiſdem pœnis in Conſtitutionibus Sanctionibuſque eorumdem Prædeceſſorum noſtrorum Romanorum Pontificum, & decretis ejuſdem Concilii Tridentini contentis inviolabiliter obſervandas eſſe ſtatuimus, decernimus, præcipimus, atque mandamus. Deinde motu proprio & ex certa ſcientia ac matura deliberatione noſtris, deque Apoſtolicæ potaſtatis plenitudine earumdem præſentium tenore *omnia*, & *ſingula indulta*, privilegia, prærogativas, facultates, licentias, & quocumque alio pacto nuncupatas conceſſiones omnibus & ſingulis quibuſcunque Eccleſiaſticis perſonis quacumque auctoritate, dignitate, honore, præeminentia ac juriſdictione fungentibus, etiam Venerabilibus Fratribus noſtris S. R. E. Cardinalibus, ſive ſingulis, ſive eorumdem Cardinalium Congregationibus, etiam de Latere Legatis, ſive qui Provinciis, & Legationibus Status noſtri Eccleſiaſtici pro tempore eligendum, vel electum, Reges, & Reginas illuſtres, aliaſque ſummas Poteſtates, prout rerum conditio poſtulaverit, mitti & ablegari contigerit; ſive, qui, licet aliarum inſignium Eccleſiarum Antiſtites, tamen tamquam Apoſtolicæ hujus S. Sedis Legati de Latere alias nuncupati & habiti ſunt, & forraſſe habentur, aut haberi & eſſe prætendunt, & in poſterum habendi ſunt; ſive Ordinarii, ſive Extraordinarii noſtri, & ejuſdem Apoſtolicæ Sedis ubicumque etiam ad ipſos Imperatorem, & Reges, ac ſummas Poteſtates Nuntii, ſive Inter-Nuntii reſident, ac demum quibuſcumque aliis quocumque nomine & expreſſione nuncupatis perſonis quocumque tempore a quibuſvis, etiam ab ipſis Romanis Pontificibus Prædeceſſoribus noſtris quacumque de cauſa, occaſione, titulo, colore, & prætextu per quaſcumque Apoſtolicas ſive in ſimili forma Brevis, ſive ſub Plumbo expeditas literas ſub quibuſcumque verborum forma facta, data, conceſſa, & impertita, ſive factas, datas, conceſſas & impertitas ſuper hujuſmodi acceſſu & ingreſſu *revocamus*, *abolemus*, *annullamus atque irritamus*, nec non a datarum earumdem præſentium die revocata, abolita, annullata & irrita, ac nullius protſus momenti ac vigoris eſſe, & fore, neminique cuilibet quocumque tempore ſuffragari ſtatuimus, decernimus, & declaramus; quemadmodum etiam ſtatuimus, decernimus, & declaramus quemlibet, omnium antedictorum, etiam ſpeciali mentione dignorum, quacumque facultate hujuſmodi temere uti audentem, ipſo facto abſque ulla alia declaratione pœnas & Eccleſiaſticas cenſuras, a quibus, prætarquam a Nobis & pro tempore exiſtente Romano Pontifice, niſi in Mortis articulo, abſolvi poſſit, incorrere & incurſum eſſe, licentiamque hujuſmodi cuicumque conceſſam nullo modo ſuffragari, atque nullius momenti perinde, ac ſi minime conceſſa fuiſſet, ipſo facto fore, & haberi, ac pœnas & cenſuras Eccleſiaſticas ipſo etiam facto, ut præmittitur, per contrafacientem incurri & incurſas eſſe. Decernentes eaſdem præſentes literas, & in eis contenta quæcumque, etiam ex eo quod quicumque in præmiſſis intereſſe habentes, ſeu habere quomodolibet prætendentes cujuſvis ſtatus, gradus, ordinis, præeminentiæ & dignitatis exiſtant, ſeu alia ſpecifica & individua mentione & expreſſione digni illis non conſenſerint, nec ad ea vocati, citati, & auditi, cauſæque propter quas præſentes emanarint, ſufficienter adductæ, verificatæ, & juſtificatæ non fuerint, aut ex alia qualibet etiam quantumvis juridica & privilegiata cauſa, colore, prætextu & capite, etiam in corpore juris clauſo, etiam enormis enormiſſimæ & totalis læſionis, nullo unquam tempore de ſubreptionis, vel obreptionis, aut nullitatis vitio, aut intentionis noſtræ, vel intereſſe habentium conſenſus, aliove quomodolibet, etiam quantumvis magno & ſubſtantiali, ac incogitato & inexcogitabili, individuamque expreſſionem requirente defectu notari, impugnari, infringi, retractari, in controverſiam vocari, aut ad terminos juris reduci, ſeu adverſus illas aperitionis oris, reſtitutionis in integrum, aliudve quodcumque juris, facti, vel gratiæ remedium intentari, vel impetrari, aut impetrato, ſeu etiam motu ſcientiæ & potaſtatis plenitudine paribus conceſſo vel emanato quempiam in judicio, vel extra illud uti, ſeu ſe juvare ullo modo poſſe, ſed ipſas præſentes literas ſemper firmas, validas, & efficaces exiſtere & fore, ſuoſque plenarios & integros effectus ſortiri & obtinere, ac ab illis, ad quos ſpectat, & pro tempore quandocumque ſpectabit inviolabiliter & inconcuſſe obſervari; ſicque & non aliter in præmiſſis per quoſcumque Judices Ordinarios & Delegatos, etiam Cauſarum Palatii Apoſtolici Auditores, ac S. R. E. Cardinales, etiam de Latere Legatos, & Sedis prædictæ Nuntios, alioſve quoslibet quacumque præeminentia, & poteſtate fungentes, & functuros, ſublata eis, & eorum cuilibet quevis aliter judicandi & interpretandi facultate, & auctoritate, judicari & definiri debet, ac irritum & inane, ſi ſecus ſuper his a quoquam quavis auctoritate ſcienter, vel ignoranter contigerit attentari. Non obſtantibus præmiſſis, ac quatenus opus ſit, noſtra, & Cancellariæ Apoſtolicæ regula de jure quæſito non tollendo, aliiſque Conſtitutionibus & Ordinationibus Apoſtolicis, nec non quibuſvis, etiam juramento, confirmatione Apoſtolica, vel quavis firmitate alia roboratis ſtatutis, & conſuetudinibus, ac uſibus & ſtylis, etiam immemorabilibus, privilegiis quoque, indultis, & literis Apoſtolicis prædictis, aliiſque quibuslibet perſonis, etiam quacumque Eccleſiaſtica, vel mundana dignitate fulgentibus, & alias quomodolibet qualificatis, ac ſpecialem expreſſionem requirentibus ſub quibuſcumque verborum tenoribus & formis, ac cum quibuſvis etiam derogatoriarum derogatoriis, aliiſque efficacioribus, efficaciſſimis, & inſolitis clauſulis, irritantibuſque, & aliis decretis, etiam motu, ſcientia & poteſtatis plenitudine ſimilibus, ac conſiſtorialiter, & alias quomodolibet in contrarium præmiſſorum conceſſis, editis, factis, ac pluries iteratis, & quantiſcumque vicibus approbatis, confirmatis & innovatis. Quibus omnibus & ſingulis, etiamſi pro illorum ſufficienti derogatione de illis, eorumque totis tenoribus ſpecialis, ſpecifica, expreſſa & individua, ac de verbo ad verbum, non autem per clauſuras generales idem importantes mentio, ſeu quævis alia expreſſio habenda, aut aliqua alia exquiſita forma ad hoc ſervanda foret, tenores hujuſmodi, ac ſi de verbo ad verbum, nihil penitus omiſſo, & forma in illis tradita obſervata exprimerentur & inſererentur, præſentibus pro plene & ſufficienter expreſſis & inſertis habentes, illis alias in ſuo robore permanſuris, ad præmiſſorum effectum hac vice dumtaxat ſpecialiter & expreſſe derogamus, ac derogatum eſſe volumus, cæteriſque contrariis quibuſcumque. „ Cæterum per præſentes non intendimus derogatum eſſe iis conceſſionibus, quæ ad favorem quarumcumque Nobilium fœminarum ex eo, quod ſive earumdem Majores, ac pro tempore exiſtentes de familia fuerint & habeantur Fundatores, vel inſignes Benefactores illius Monaſterii, intra cujus clauſtra vel ſepta fœminas etiam de familia ingredi vel conceſſum, vel cautum eſſe ſibi voluerunt, & de conceſſione hujuſmodi confirmationem ab Apoſtolica hac Sancta Sede obtinuerunt; ſive fœminæ hujuſmodi ſint Conſanguineæ & Affines eorum, qui ſunt Domini in Temporalibus locorum, in quibus Monaſteria ſita reperiuntur, & quacumque legitima tituli vel conſuetudinis cauſa & occaſione ingreſſu hujuſmodi de præſenti gaudent, factæ & impertitæ fuerunt; dummodo conceſſiones hujuſmodi per Apoſtolicas in ſimili forma Brevis, vel ſub Plumbo deſuper expeditas literas dumtaxat, & non aliter omnino factas & impertitas fuiſſe prius Ordinariis locorum, Antiſtitibus, vel Præſulibus per legitima & authentica documenta conſtare fecerint; & dummodo nec vagandi, nec otiandi, nec comedendi cœnandique, nec per ambulacra, cubicula, cœnacula, aliaque loca & officinas diſcurrendi cauſa, ſed ad Eccleſias accedendi, Sacroſanctum Miſſæ Sacrificium audiendi, aliaque erga Deum pietatis officia & opera exercendi ſtudio ingrediantur; & dummodo de earum adventu & ingreſſu interdiu & opportune faciendo Superiores pro tempore exiſtentes certiores fiant, ad hoc, ut abſque fratrum incommodo & offenſione, recto tramite ad Eccleſiam pergatur, & alia de jure ſervanda ſerventur. Volumus autem, ut earumdem præſentium literarum tranſumtis, &c. Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem ſub Annulo Piſcatoris die tertia Januarii milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo ſecundo Pontificatus Noſtri Anno Secundo.

DECRETUM VIII.

Super Matrimoniis Hæreticorum.

MAtrimonia, quæ in locis fœderatorum Ordinum dominio in Belgio ſubjectis iniri ſolent, ſive inter Hæreticos ex utraque parte; ſive inter Hæreticum ex una parte Virum, & Catholicam Fœminam ex alia, aut viceverſa, non ſervata forma a Sacro Tridentino Concilio præſcripta, utrum valida habenda ſint, nec ne, diu multumque diſceptatum eſt, animis Hominum, ac Sententiis in diverſa diſtractis: Id quod ſatis uberem anxietatis, ac periculorum ſementem per multos annos ſubminiſtravit, quum præſertim Epiſcopi, Parochi, atque illarum Regionum Miſſionarii nihil certi hac ſuper re haberent, nihil vero inconſulta Sancta Sede auderent ſtatuere, ac declarere. Cum autem proxime evolutis annis in tam ancipiti, gravique cauſa Apoſtolicæ ſedis judicium vehementius expoſceretur, urgeretque id imprimis vigilantiſſimus Iprenſis Epiſcopus, dum pro debito Officii ſui, & ſua erga Beati Petri Cathedram obſervantia de Eccleſiæ

ſibi

ſibi concreditæ ſtatu ad Romanum Pontificem referabat, ponendamque omnino eſſe tam prolixæ dubitationi finem graviſſimis verbis, ac rationibus perſuaderet: Clemens XII. id temporis Romanus Pontifex, qui rei gravitatem, quanti oportebat, æſtimaret, Sacræ Congregationi Eminentiſſ. Cardinalium Concilii Tridentini Interpretum in mandatis dedit, ut de tota controverſia diligenter more ſuo cognoſceret. In re itaque tanti momenti volens eadem Sacra Congregatio quam accuratiſſime procedere commiſſæ ſibi cognitioni initium ab exquiſitis aliorum quoque Belgii Epiſcoporum relationibus, atque Sententiis, quas deſuper explorari ſategit, petendum duxit, eodemque tempore audire voluit præſtantes aliquot hujus Almæ Urbis Theologos, quibus injunxit, ut rem totam ea, qua decet, maturitate diſcuterent, ſuamque opinionem proferrent. At dum hæc maxime agerentur, ſuperſedendum per aliquot Menſes fuit abſtiuſmodi Cauſæ expeditione propter viduitatem, quæ intercidit Romanæ Eccleſiæ, donec ad Summum Pontificatum feliciter evectus Sanctiſſimus D. N. BENEDICTUS XIV. inter primas Regiminis ſui curas, Cauſæ hujus cognitionem repeti juſſit a memorata Sacra Congregatione Concilii, quam voluit coram ſe haberi, ut, audita Eminentiſſimorum Patrum Sententiis, ipſe demum quid hac in re tenendum foret, ſupremo ſuo pronuntiaret oraculo. Cum igitur Congregatio præfata ſub die 13. Maji currentis anni 1741. coram Sanctitate Sua fuit habita, idem Sanctiſſimus D. N. ſpatio aliquo temporis ad rem ſecum expendendam accepto, hanc nuper declarationem, & inſtructionem exarari præcepit, qua veluti certa regula, ac norma, omnes Belgii Antiſtites, Parochi, eorumque Regionum Miſſionarii, & Vicarii Apoſtolici deinceps in hujuſmodi negotiis uti debeant.

Primo ſcilicet, quod attinet ad Matrimonia ab Hæreticis inter ſe in locis fœderatorum Ordinum dominio ſubjectis celebrata, non ſervata forma per Tridentinum præſcripta, licet Sanctitas Sua non ignoret, alias in caſibus quibuſdam particularibus, & attentis tunc expoſitis circumſtantiis, Sacram Congregationem Concilii pro eorum invaliditate reſpondiſſe, æque tamen compertum habens nihil adhuc generatim, & univerſe ſuper ejuſmodi Matrimoniis fuiſſe ab Apoſtolica Sede definitum, & alioquin oportere omnino ad conſulendum univerſis Fidelibus in iis locis degentibus, & plura avertenda graviſſima incommoda, quid generaliter de hiſce Matrimoniis ſentiendum ſit, declarare, negotio mature perpenſo, omnibuſque variorum momentis hinc inde ſedulo libratis, declaravit, ſtatuitque Matrimonia in dictis fœderatis Belgii Provinciis inter Hæreticos uſque modo contracta, quæque impoſterum contrahentur, etiamſi forma a Tridentino præſcripta non fuerit in iis celebrandis ſervata, dummodo aliud non obſtiterit canonicum impedimentum, pro validis habenda eſſe; Adeoque ſi contingat, utrumque Conjugem ad Catholicæ Eccleſiæ ſinum ſe recipere, eodem, quo antea, conjugali vinculo ipſos omnino teneri, etiamſi mutuus conſenſus coram Parocho Catholico ab eis non renovetur; Sin autem unus tantum ex Conjugibus ſive maſculus, ſive fœmina convertatur, neutrum poſſe, quamdiu alter ſuperſtes erit, ad alias nuptias tranſire.

Quod vero ſpectat ad ea Conjugia, quæ pariter in iiſdem fœderatis Belgii Provinciis, abſque forma a Tridentino ſtatuta contrahuntur a Catholicis cum Hæreticis, ſive Catholicus Vir hæreticam fœminam in Matrimonium ducat, ſive Catholica Fœmina Hæretico Viro nubat, dolens imprimis quam maxime Sanctitas Sua, eos eſſe inter Catholicos, qui inſano amore turpiter dementati ab hiſce deteſtabilibus Connubiis, quæ S. Mater Eccleſia perpetuo damnavit; atque interdixit, ex animo non abhorrent, & prorſus ſibi abſtinendum non ducunt, laudanſque magnopere zelum illorum Antiſtitum, qui ſeverioribus propoſitis ſpiritualibus pœnis Catholicos coercere ſtudent, ne ſacrilego hoc vinculo ſeſe Hæreticis conjungant, Epiſcopos omnes Vicarios Apoſtolicos, Parochos, Miſſionarios, & alios quoſcumque Dei, & Eccleſiæ fideles Miniſtros in iis Partibus degentes ſerio, graviterque hortatur, & monet, ut Catholicos utriuſque ſexus ab hujuſmodi nuptiis in propriarum Animarum perniciem ineundis, quantum poſſint, abſterreant, eaſdemque Nuptias omni meliori modo intervertere, atque efficaciter impedire ſatagant. At, ſi forte aliquod hujus generis Matrimonium, Tridentini forma non ſervata, ibidem contractum jam ſit, aut impoſterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas Sua, Matrimonium hujuſmodi, alio non concurrente canonico impedimento, validum habendum eſſe, & neutrum ex Conjugibus, donec alter eorum ſupervixerit, nullatenus poſſe ſub obtentu dictæ formæ non ſervatæ novum Matrimonium inire; Id vero debere ſibi potiſſimum in animum inducere Conjugem Catholicum ſive Virum, ſive Fœminam, ut pro graviſſimo ſcelere, quod admiſit, pœnitentiam agat, ac veniam a Deo precetur, coneturque pro viribus alterum Conjugem a vera Fide aberrantem ad gremium Catholicæ Eccleſiæ pertrahere, ejuſque Animam lucrari, quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandam opportuniſſimum foret, ſciens de cetero, ut modo dictum eſt, ſe illius Matrimonii vinculo perpetuo ligatum iri.

Ad hæc declarat Sanctitas Sua, ut quidquid hactenus ſancitum, dictumque eſt de Matrimoniis ſive ab Hæreticis inter ſe, ſive inter Catholicos, & Hæreticos initis in locis fœderatorum Ordinum Dominio in Belgio ſubjectis, ſancitum, dictumque intelligatur etiam de ſimilibus Matrimoniis extra fines Dominii eorumdem fœderatorum Ordinum contractis ab iis, qui addicti ſunt Legionibus, ſeu Militaribus Copiis, quæ ab iiſdem fœderatis Ordinibus tranſmitti ſolent ad cuſtodiendas, muniendaſque Arces conterminas, vulgo dictas *di Barriera*; Ita quidem, ut Matrimonia ibi præter Tridentini formam, ſive inter Hæreticos utrinque, ſive inter Catholicos, & Hæreticos inita valorem ſuum obtineant, dummodo uterque Conjux ad eaſdem Copias, ſive Legiones pertineat; Et hanc declarationem vult Sanctitas Sua complecti etiam Civitatem Moſæ Trajectenſis a Republica fœderatorum Ordinum quamvis non jure Dominii, ſed tantum oppignorationis, ut ajunt, nomine poſſeſſam.

Tandem circa Conjugia, quæ contrahuntur, vel in Regionibus Principum Catholicorum ab iis, qui in Provinciis fœderatis domicilium habent, vel in fœderatis Provinciis ab habentibus domicilium in Regionibus Catholicorum Principum, nihil Sanctitas Sua de novo decernendum, aut declarandum eſſe duxit, volens, ut de iis, juxta canonica Juris communis principia, probataſque in ſimilibus caſibus alias editas a Sacra Congregatione Concilii reſolutiones, ubi diſputatio contingat, decidatur; & ita declaravit, ſtatuitque, ac ab omnibus impoſterum ſervari præcepit. Die 4. Novembris 1741.

DECRETUM IX.

Super Diſpenſationibus in Matrimoniis.

AD Apoſtolicæ ſervitutis Noſtræ miniſterium pertinet ſedula invigilare cura, ut diſpenſationes ſuper gradibus affinitatis, ſeu conſanguinitatis, inter quos matrimonia contrahi prohibentur, vel ſuper aliis a Sacris Canonibus ſtatutis impedimentis, niſi ex debitis cauſis non concedantur, & omnia inde amoveantur, unde nota aliqua ab improbis aſpergi poſſit numini, ac decori Romanæ Eccleſiæ, cui licet immerito Divina benignitate præſidemus.

Sane quidem ad diſpenſationes obtinendas ab iis, qui eas poſtulant, in ſupplici libello cauſæ pro illis conſequendis exprimi ſolent, quæ ſi ejuſmodi fuerint, ut juxta canonicas Sanctiones, & prudens Eccleſiaſticæ Proviſionis arbitrium locus ad diſpenſandum eſſe videatur, diſpenſatio concedi ſolet, ejuſque executio Ordinario ut plurimum committi, cui onus incumbit diligenter inquirere, an cauſæ expoſitæ veritate nitantur, ut, veris illis exiſtentibus, gratia executioni demandetur, ſecus vero, ſi cauſæ nullatenus veritati conſentaneæ ſint; ſi autem contingat ob cauſas minime veras exiſtentes, ut diſpenſatio executioni non tradatur, qui eam impetrarunt, apud negotiorum Geſtores, ſeu Literarum Apoſtolicarum Expeditores conqueruntur, a quibus nonnunquam reſponderi ſolet executionem perperam, & injuria denegatam fuiſſe, quia expreſſio cauſarum, earumque verificatio in diſpenſationibus, non eſt aliquid ſubſtantiale, ſed formalitas quædam, & Forenſis ſtili conſuetudo: quod non minus veritati adverſatur, quam executionis ordinem ac modum bene, ac prudenter conſtitutum ſubvertere; „ cum expreſſio cauſarum earumque verificatio ad „ ſubſtantiam, & validitatem diſpenſationis pertineat, il„ liſque deficientibus, gratia nulla ac irrita ſit, nullamque „ executionem mereatur.

Id autem ut plurimum evenit in diſpenſationibus, in quibus apponi ſolet clauſula: *Et Oratoribus vitæ periculum immineret*, quæ cum ſæpe in diſpenſationibus in primo, & ſecundo, vel in ſecundo gradu, & in nonnullis aliis canonicis impedimentis ſine ulla ratione, cauſa, & veritate expreſſa reperiatur, Ordinarii Locorum, qui cautius, & accuratius ſe gerunt, niſi vitæ periculum immineat, diſpenſationem exequi recuſant; alii vero, forſan falſo errore inducti; quod hujuſmodi clauſula ſit mera formalitas, indulgentius quam neceſſe eſt procedentes, periculo vitæ neque argumentis probabilibus verificato, eoque Oratoribus ſaltem veriſimiliter imminere comperto, gratiam diſpenſationis exequuntur.

S. M. Prædeceſſor Noſter Pius PP. V. in ſua Conſtitutione per via Motus proprii expedita, & publicata ſub die v. Decembris anno MDLXVI., cujus initium eſt: *Sicut accepimus:* „ decrevit, omnes & ſingulos Procuratores tam officii Sacræ Pœnitentiariæ, ſeu contradictarum, quam alios quoſcumque Sollicitatores, & Scriptores, qui veritatem facti a narratione, quam ab ipſius „ Patribus habuerunt, quoad ſubſtantialia, & qualitates „ neceſſario exprimendas diverſam faciunt, ſeu quo quomodo intervertunt, aut immutant, aut depravant, & „ per ſubreptionem, & obreptionem gratis a Romanis „ Pontificibus extorquent, pœnam falſi incurrere, & ex „ puniri omnino debere.

Hujuſmodi autem conſtitutio quamquam videatur pertinere dumtaxat ad Procuratores, Sollicitatores, & Scriptores Officii Sacræ Pœnitentiariæ, ubi per id temporis matrimoniales diſpenſationes etiam in foro externo concedi ſolebant, nihilo-

Digitized by Google

nihilominus pro Paſtorali Noſtra, & Paterna ex Alto Nobis commiſſa hortamur, monemus, ac præcipimus omnibus, & ſingulis negotiorum Geſtoribus, Procuratoribus, & Expeditoribus Literarum Apoſtolicarum, etiam Datariæ Noſtræ, ut cum ſupplices preces pro aliqua matrimoniali diſpenſatione porrecturi ſunt, id primum ante omnia agant, ut plenam atque exactam facti notitiam aſſequi curent, ſciſcitantes ad ipſis Oratoribus, an hæ & illæ cauſæ adſint, ex quibus ſciunt diſpenſationem concedi ſolere in hoc vel illo gradu, deinde in ſupplici libello facti ſpeciem nitide, ac ſincere exponant, caveantque diligenter, ne illam aliquatenus in rebus ſubſtantialibus alterent, immutent, invertant, corrumpant, ſed ſtricte adhæreant iis, quæ ab Oratoribus ſibi expoſita fuerunt, & multo magis abſtineant, ne quid falſi aut ficti proprio ingenio inventum vel excogitatum ad gratiam diſpenſationis facilius obtinendam in precibus obtrudant; demum præ oculis habentes, ſe operam ſuam in Eccleſiaſticis negotiis in hac Alma Urbe exhibere, ubi Cathedra veritatis eſt, ipſam ſolam ament, & ſectentur veritatem, non lucrum, aut gratiam, & favorem ſupplicantium, diligenterque videant, ne mendacii aut erroris merito argui cum animæ ſuæ detrimento poſſint falſo, & perperam aſſerentes cauſas, earumque verificationes ex provida Noſtrorum Prædeceſſorum diſpoſitione in hujuſmodi gratiis ad Eccleſiaſticæ diſciplinæ vigorem, & Canonicarum legum, & Apoſtolicarum Conſtitutionum voluntatem ſervandam apponi, & reſpective demandari ſolitas, vanas, & ſuperfluas aſſa, & tanquam inanes Curiæ formalitates parvi aut nihili eſſe faciendas.

Præterea hujuſmodi graves abuſos, quibus honor, & decus hujus Almæ Urbis dehoneſtatur, & Sedis Apoſtolicæ ſplendori, ac dignitati officitur, penitus abolere cupientes: motu proprio, ex certa ſcientia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine præfatam „ Conſtitutionem s. m. Pii V. Prædeceſſoris Noſtri extendimus, dilatamus, ac producimus ad omnes prædictos negotiorum Geſtores, Procuratores, & Expeditores literarum Apoſtolicarum, cujuſcumque ſtatus, gradus, ordinis, & conditionis, & quocumque indulto, privilegio, & dignitate munitos, & quatenus opus ſit, eam de novo ferimus, ſtatuimus, & innovamus, volentes, ac decernentes, ut in omnibus ſuperius expreſſis caſibus pœna falſi contra Delinquentes locum habeat, ſine tamen præjudicio obligationis refundendi expenſas Oratoribus, qui ob illorum culpam ejuſmodi diſpenſationes, quæ executioni demandari nequeunt, obtinuerunt.

Denique omnes, & ſingulos Venerabiles Fratres Noſtros Archiepiſcopos, Epiſcopos, & Locorum Ordinarios, cæteroſque „ Executores Literarum Apoſtolicarum, quibus hujuſmodi diſpenſationum exequutio committi ſolet, enixe rogamus, & obſecramus, ut ſedulo ac diligenter attendant, priuſquam diſpenſationis gratiam exequantur, an cauſæ in Apoſtolicis literis expreſſæ, & quarum verificatio eorum curæ, & vigilantiæ a Sede Apoſtolica commiſſa eſt, veræ ne, an ſecus exiſtant, an potius Sedi Apoſtolicæ falſum expoſitum, & veritas reticita fuerit; qua ſuper re eorum conſcientiam oneramus. Et quoniam in iiſdem Apoſtolicis literis ſuper diſpenſationibus in gradibus prohibitis, aliiſque præfatis impedimentis nonnulla obſervata ſunt, quæ negotium Executoribus quandoque exhibere, & ſcrupulos eorum animis ingerere ſolent, Apoſtolicæ Noſtræ ſollicitudinis erit, ea dilucidius, & apertius in iiſdem diſpenſationum literis Apoſtolicis exponere, ac declarare, ut omni dubitatione ſublata, & cauſis coram Executore hujuſmodi probationum genere probatis, quo de illarum veritate moraliter certus reddatur, Apoſtolicæ literæ matrimonialium diſpenſationum ſine ulla hæſitatione ad debitam executionem deduci poſſint.

Mandamus quoque, & injungimus dilecto filio Pompejo Tituli Sancti Euſebii Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Presbytero Cardinali Aldrovando nuncupato Prodatario Noſtro, ejuſque Succeſſoribus Datariæ Apoſtolicæ Prodatariis, ſeu Datariis pro tempore exiſtentibus, ut in præmiſſis reos, & culpabiles repertos pœna falſi, ut præfertur, puniant, cum poteſtate citandi, etiam per edictum, conſtito ſummarie de non tuto acceſſu, aliaque dicendi, & faciendi in præmiſſis neceſſaria, ſeu quomodolibet opportuna. Non obſtantibus Conſtitutionibus Apoſtolicis, ſtatutis, & conſuetudinibus, & quibuſvis privilegiis quibuſcumque perſonis etiam ſpeciali mentione dignis, datis &c. Datum Romæ apud S. Mariam Majorem quinto Cal. Martias anno Incarnationis Dominicæ milleſimo ſeptingenteſimo quadrageſimo primo Pontificatus Noſtri anno ſecundo.

Hic juvat addere SS. D. N. Clementis XIII. feliciter regnantis Conſtitutionem nuper editam de Jejunio quæ eſt ut ſequitur.

Venerabilibus Fratribus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiſcopis, & Epiſcopis.

CLEMENS PAPA XIII.

Venerabiles Fratres, ſalutem, & Apoſtolicam Benedictionem.

APpetente Sacro Quadrageſimali tempore, quod plenum myſteriis non ſine myſterio magnam illam Paſchæ celebritatem præcedit, qua una omnium ſolemnitatum dignitas eſt conſecrata, providendum, Venerabiles Fratres, ut ſacratiſſimum Jejunium ſancte religioſeque a Fidelibus obſervetur, quod Legis & Prophetarum teſtimonium commendatum, a Chriſto Domino conſecratum, ab Apoſtolis traditum Eccleſia Catholica perpetuo retinuit, ut per macerationem carnis, & animæ humiliationem ad Dominicæ Paſſionis, Paſchaliumque Sacramentorum Myſteria paratiores accedamus, & in ejus Reſurrectione reſurgamus, in cujus Paſſione, depoſito veteri homine, ſimus commortui. Cujus tam ſanctæ tamque ſalubris inſtitutionis retinendæ ſtudio fel. record. Prædeceſſor Noſter Benedictus XIV. etſi binis ad vos Litteris in forma Brevis eximium Fraternitatum Veſtrarum zelum excitavit, quo pluribus labefactata corruptelis Quadrageſimalis jejunii diſciplina ad priſtinam obſervantiam veſtra opera & ſtudio revocaretur; ob eamque rem nonnullas cavillationes, quibus omnis ſacrorum vis jejuniorum infringebatur, de medio ſuſtulit; tamen cum ab infenſiſſimo teterrimoque humani generis hoſte tam multæ & aſſiduæ ſint Gregi Dominico inſidiæ: verendumque propterea ſit, ne ſubinde infirmiorum animis novas veterator ille rationes, pravaſque ſuggerat conſuetudines, quibus enervata jejunii ſeveritas, unde revocata dudum fuerat, illuc iterum relabatur; neceſſarium exiſtimavimus vobis has Literas dare, quantoque in timore ſimus, ne qua vetus remanſerit corruptela, vel nova labes cum Fidelium animarum pernicie Eccleſiaſticæ in hac re diſciplinæ inferatur, Fraternitatibus Veſtris ſignificare. De quo quidem timore noſtro tantum intelligimus minui oportere, quantum ex eo ſollicitudinis ad paſtoralem veſtram vigilantiam acceſſerit; qua ſive quidpiam de veteri corruptela poſt memoratas ſupradicti Prædeceſſoris Noſtri Literas fortaſſe reliquum fuerit, ſive non infringendis jejunii legibus vel opinionum commenta, vel a vera jejunii vi & natura abhorrentes conſuetudines humani pravitate ingenii noviſſime ſint invectæ, ea omnia, quantum juvante Domino fieri poteſt, radicitus convellenda curetis. In quibus profecto abuſum illum cenſemus omnino numerandum, quem rumor quidam ad nos pertulit; cum nonnulli, quibus ob juſtas & legitimas cauſas ab abſtinentia carnium diſpenſatum fuerit, licere ſibi putant potiones lacte permiſtas ſumere, contra quam prædicto Prædeceſſori Noſtro viſum fuerit, qui cenſuit, iam diſpenſatos a carnium abſtinentia, quam quovis modo jejunantes, unica excepta comeſtione, in omnibus, æquiparandos iis eſſe, quibuſcum nulla eſt diſpenſatio, ac propterea tantummodo ad unicam comeſtionem poſſe carnem, vel quæ ex carne trahunt originem, adhibere.

Verum neque commodius, nec majori proficiendi ſpe revocare homines aggrediemini ad ſacroſanctam jejunii legem obſervandam, quam ſi illud populos doceatis: Chriſtiani hominis Pœnitentiam, præter ceſſationem a peccatis & male anteactæ vitæ deteſtationem, eorumdemque peccatorum Sacramentalem confeſſionem, illud etiam poſtulare, ut per jejunia, eleemoſynas, orationes, & alia ſpiritualis vitæ opera divinæ juſtitiæ ſatisfaciamus: omnem enim iniquitatem, parva, magnave ſit, aut ab ipſo pœnitente, aut a Deo vindicante puniri oportere; niſi igitur a Deo puniri velimus, id non aliter vitare nos poſſe, quam ſi ipſi nos puniamus. Quæ quidem doctrina ſi conſtanter populorum animis inculcetur, & a Fidelibus denique alte imbibatur, minus profecto verendum erit, ne qui profligatos mores abjecerint, ac per Sacramentalem Confeſſionem peccata ſua eluerint, non eadem peccata velint, atterenda carnis concupiſcentia, per jejunium expiare. Præterea, quibus perſuaſum fuerit ſe peccatorum minus dubie pœnitere, cum ſe impunitos eſſe non ſinant, ii profecto pœnitentiæ amore capti, lætabuntur, Quadrageſimali tempore cæteriſque certis diebus, cum S. Mater Eccleſia edicit Fidelibus jejunandum, oblatam ſibi eſſe occaſionem, qua dignos pœnitentiæ fructus faciant: Cumque nullo non tempore oporteat dominas habere concupiſcentias; ſcriptum eſt enim: Poſt concupiſcentias non eas, & a voluntate tua avertere: facile animum inducant, Sacratiſſimo totius anni potiſſimum tempore, corporis intemperantiam mitigare jejunio; ut anima cognitione ſui recepta intelligat, qua compunctione parare ſe debeat ad Sanctiſſima Paſſionis, Mortis, & Reſurrectionis Jeſu Chriſti recolenda myſteria. Itaque pœnitentiæ ſtimulis tacti, minus ſuavitates exquirant in dapibus, minus ſectentur cupediarum delicias, quæ quamvis cum abſtinentia a vetitis cibis non diſcrepare videantur, tamen eas qui menſæ apponat ſuæ, illum non immerito dixeris, non tam uſitatas abjeciſſe delicias, quam cupiditatem ſuam ad inuſitatas illecebras traduxiſſe: minus denique, aut, quibus ſe ſub-

ſubducant a jejunio, quærant effugia, aut argutiis ſtudeant Eccleſiaſticam legem infringere.

Veſtrum igitur eſt, Venerabiles Fratres, exemplo æque ac verbo populis præeuntes, tantum in eorum animos pœnitentiæ ſtudium & amorem injicere, ut alacriter jejunium aggreſſi, & illud ad præſcriptas a Catholica Eccleſia leges obſervent, & eleemoſynis etiam, atque oratione ſanctificent: & id, quo maxime ſpectat Eccleſia, denique conſequantur, ut corpore mortificati & Chriſto conſepulti, ad novam in Paſchali ſolemnitate novi hominis vitam revocati, magna cum fiducia reviviſcenti Chriſto Domino poſſint occurrere. Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum vobis omnibus, quibus Apoſtolicam benedictionem benevolentiæ in vos & charitatis Noſtræ pignus, amantiſſime impertimur.

Dat. Romæ apud S. Mariam Majorem die xx. Decembris Anno MDCCLIX. Pontificatus Noſtri Anno II.

Caſus reſervati in Synodo Neapolitana ſine Excommunicatione.

I. Blaſphemantes Deum, vel B. Virginem ex perverſa conſuetudine coram pluribus ſupra quatuor. II. Exercentes peccatum Sodomiæ, vel cum Brutis coeuntes: ita tamen ut in his luxuriæ caſibus tantum maſculi comprehendantur. III. Confeſſarii omnes, etiam Curati, ad obſcœna quaslibet perſonas ſibi frequenter confitentes, licet non immediate poſt vel ante Confeſſionem, inducentes ſeu ſollicitantes, vel cum iis quomodolibet impudice tractantes. IV. Medici, qui viſitantes in lecto infirmos, poſt tres dies a viſitatione non curaverint, ut prædicti infirmi peccata ſua idoneo Confeſſario confiteantur, aut alias non deſeruerint, ſecundum terminos Conſtitutionum S. Pii V. & Innocentii XI. V. Debitores quorumlibet piorum locorum, ſive eorumdem debitorum Adminiſtratores, ſi intra menſem, etiam extrajudicialiter, requiſiti a Rectoribus, Procuratoribus, ſeu Adminiſtratoribus dictorum locorum, reditus, & cenſus non ſolverint. VI. Non abſolvantur Concubinarii, & Concubinæ, etiamſi excommunicationis ſententia in eos lata non fuerit, niſi facta reali ſeparatione & tori, & domus, per duos ſe menſes continuerint; vel niſi certo, aut valde probabiliter conſtet factos phyſice, vel moraliter impotentes ad reincidendum, aut paulo poſt eſſe inter ſe matrimonium contracturos. VII. Omnes utriuſque ſexus, qui a Dominica Palmarum, uſque ad diem Aſcenſionis Domini incluſive, Paſchalis Communionis præcepto in Cathedrali, vel propria Parochia non ſatisfecerint, Interdicti pœnam ex cap. *Omnis utriuſque ſexus, de Pœnit. & remiſſ.* ipſo facto incurrunt, a Nobis, ſive facultatem a reſervatis abſolvendi a Nobis, vel Vicario noſtro Generali habentibus, tantummodo relaxandam, dummodo non fuerint nominatim denunciati.

Scriptos Caſus ita noſtro judicio reſervamus, ut Confeſſariis omnibus, & etiam Parochis ſit *omnino reſtricta facultas abſolvendi ab iis, & non ſint quoad illos approbati*, excepto tantummodo mortis articulo.

Monemus Parochos, & Confeſſarios omnes, ut, quamvis eis facultatem abſolvendi ab aliis reſervatis in hoc Capite contentis, & *a tribus* etiam *Caſibus in Pagella Confeſſariorum expreſſis; Parochis vero abſolvendi* inſuper *Sponſos brevi contracturos*, & *qui Paſchalis præcepto Communionis non ſatisfecerunt*, concedamus: graviter tamen ipſi admoneant pœnitentes hujuſmodi de gravitate peccati, & graviora ſatisfactionis opera imponant. Præterea declaramus, a locutione cum Monialibus, ſive aliis, in Monaſteriis degentibus de rebus obſcœnis, aliiſque, ut dictum eſt, actibus impudicis, nunquam intelligi conceſſam, niſi facta fuerit expreſſa mentio de ea: Similiter declaramus, ſine ſpeciali conceſſione noſtra non cenſeri conceſſam facultatem abſolvendi a caſu *Invitationum ad Eccleſias* Monialium, & Regularium quomodolibet exemtorum, occaſione quarumcunque functionum, cui Summus Pontifex voluit adnexam eſſe excommunicationem *Sibi, & Nobis tantum* reſervatam. Nec a caſu *expenſarum* factarum a Monialibus, aliiſque in Monaſteriis, Conſervatoriis, Collegiis, Domibuſque Oblatarum degentibus, *ratione Officii*, in quibuſcumque functionibus: cujus Abſolutionem præcepit etiam Summus Pontifex eſſe *Nobis tantummodo* reſervatam. Nec denique a cæteris Caſibus, quibus eſt adnexa excommunicatio Summo Pontifici, & Nobis reſervata. Ante decimum quartum ætatis annum completum neminem Cenſuris hiſce, & Caſibus comprehendi volumus. Confeſſariis omnibus non liceat in vim facultatis, quam obtinent, quempiam a Cenſuris abſolvere, niſi audita integra Confeſſione, eundem Sacramentaliter etiam abſolvant; ſecus ac nunc abſolutionis præſtitæ beneficium, ſive reſervationis ablationem irritam, & illicitam declaramus.

Caſus reſervati cum Excommunicatione.

I. Omnes utriuſque ſexus, & cujuſvis ſtatus, aut dignitatis perſonæ, quæ Hæreticorum cujuſcumque ſectæ cœtus adeunt, in quibus conciones, & catechiſmi, aut quicunque eorum ritus, præſertim a S. Catholica Romana Eccleſia damnati exercentur, quoties hujuſmodi exercitiis, quovis prætextu, & occaſione, etiam ſimplicis curioſitatis aſſiſtunt. II. Omnes perſonæ utriuſque ſexus, quæ vel per ſe, vel per alium, Sanctiſſimo Altaris Sacramento, Chriſmate, Oleo Sancto, ſive quacunque alia re conſecrata ad Veneficia, Divinationes, Sortilegia, aut ad alium uſum quam fuerint ordinata, vel inſtituta, quomodolibet abutantur: Omneſque utriuſque ſexus, qui de prædictis ad prædictos fines aliquid ſumſerint, vel alicui dederint, aut datum acceperint, etiam abuſu minime ſubſecuto. III. Omnes utriuſque ſexus perſonæ, quæ Dæmoni ſpondent obſequium, thus, & Sacrificia offerunt, quamvis abſque errore intellectus. Inſuper quæcunque, ſive ſuo, ſive alterius nomine, condunt, aut condere faciunt imagines, annulos, aut quodvis aliud artefactum, in quo Dæmonem conſtringant. IV. Venefici, & Veneficæ omnes, Necromantes, Divinatores, Sortilegi, Lamiæ, Striges, ſive quovis alio nomine nuncupentur, ex utroque ſexu, qui cum expreſſa Dæmonis invocatione, ad captandam dilectionem, vel odium concitandum, ſive ad inveniendos theſauros, aut ad alium finem quemcumque, utuntur incantationibus, aliiſque maleficiis: ſive etiam ligaturis, ut a naturali, & legitimo Matrimonii uſu Conjuges avertant: aut ſcienter in præfatis cooperantes, aut quovis modo conſentientes. Declaramus autem ex prædictis criminibus, in ſupradictis II. III. & IV. Caſibus contentis, excommunicationem Nobis reſervatam ipſo facto incurrere non ſolum eos, qui ſæpe, & ex arte hujuſmodi criminibus operam dant, ſed etiam eos, qui quomodocumque, etiam ſemel, ea perpetraverint. V. Loquentes ſine noſtra, vel Vicarii noſtri Monialium licentia cum Monialibus, in Monaſteriis etiam exemtis, vel cum aliqua, aut aliquibus earum, etiamſi ſit Converſa, aut Novitia, ſive educationis, ſive alterius rei cauſa ibidem commoretur; conjunctis in primo, vel ſecundo Conſanguinitatis gradu duntaxat exceptis. Declarantes, quod qui facultatem obtinuerit loquendi cum aliqua prædictarum, non poſſit data opera, & ex profeſſo cum aliis loqui.

Inſuper ii præſertim, qui cum aliqua ex prædictis, aut coram ipſis, tam in Monaſteriis, quam Conſervatoriis, ſeu Collegiis commorantibus, de rebus obſcœnis, per verba, aut actus impudicos, præſentes egerint, abſentes vero per literas, aut internuncios. Nec non viri, aut mulieres, ſive intra, ſive extra Monaſterii, vel Conſervatorii, aut Collegii clauſtra, ac ſepta, qui prædictas literas, vel mandata detulerint. VI. Omnes in Cauſa Criminali, aut Civili cum gravi damno alterius falſum deponentes, aut deponendum curantes, nec non inducentes ad falſum deponendum, falſiſque teſtibus, depoſitionibus, inſtrumentis, ſcripturis, tam publicis quam privatis, quomodocumque utentes, directe, vel indirecte, in quavis Curia Civitatis, & Diœceſis Neapolitanæ. Item quicunque falſum aliquod impedimentum Matrimonii doloſe objecerint; nec non conſilium vel auxilium ad illud doloſe objiciendum dantes. Falſificantes etiam cum gravi damno alterius, vel corrumpentes; falſa, aut quæ falſum continent, conficientes Apochas, Syngraphas, vulgo *Fedi di credito*, *e Polizze notate in Fede*, ſive Inſtrumenta, proceſſus, aut Scripturas publicas, & authenticas, aut ſcienter his utentes, nec non mandantes aut cooperantes.

Similiter præſentantes falſum, fictum, aut fiduciarium Patrimonium, aut quomodolibet fraudulentum pro Ordinibus ſuſcipiendis, etiam pro prima Clericali Tonſura: nec non conſtituentes, conſulentes, aut quomodolibet concurrentes, ſive cooperantes. Declaramus autem, quod Clerici præſentantes, quando ab excommunicatione abſolvuntur, remaneant ab exercitio ſuſceptorum Ordinum ſuſpenſi; quam ſuſpenſionem nullus, niſi Nos perſonaliter, conſtituto reali Patrimonio, & cauſa diſcuſſa, relaxare valeat.

Præter hos, Actuarii, Subactuarii, Notarii, Scribæ, qui cum alterius Partis offenſione, aut cum Reipublicæ, aut legalis juſtitiæ detrimento, doloſe auctam, vel diminutam informationem capiunt, & ſic dicta Teſtium ſcribunt; ac Nuncii, Curſores, aut alias nuncupati, qui in grave Tertii præjudicium falſum in acta referunt. VII. Confeſſarii omnes, etiam Parochi, ad inhoneſta perſonam quamcumque, ſive in actu Confeſſionis, ſive ante, vel poſt immediate, aut prætextu, vel occaſione Confeſſionis, etiam Confeſſione non ſecuta, vel extra Confeſſionem in Confeſſionalibus, ſollicitantes, aut quomodolibet cum iiſdem impudice tractantes. Reſpectu Regularium vero Cenſuram ſuſpenſionis ab audiendis Confeſſionibus, quam ipſo facto incurrant, Nobis tantummodo reſervamus. VIII. Pariter Confeſſarii omnes, etiam Parochi, attentantes prædictas perſonas, & quaſcunque alias, cum quibus extra antedictos caſus quomodolibet impudice verſati fuerint, a peccatis, quorum ipſi complices ſint, nulliter abſolvere: Qui omnes, etiam Regulares, etiam in Cenſuram ſuſpenſionis ab audiendis Confeſſionibus ipſo facto incidunt, Nobis tantummodo reſervatam. IX. Inceſtus cum conjunctis in primo, vel ſecundo gradu Conſanguinitatis, vel Affinitatis. Mulieres autem, ſi vere ſint pœnitentes, a quocunque Confeſſario a Nobis approbato abſolvi poſſunt, gravi tamen impoſita pœnitentia ſalutari; & dummodo occaſio proxima facta ſit ſalutaribus mediis moraliter remota. X. Qui contra diſpoſitionem Sac. Canonum, Clericos, quos noverint, ad Forum ſeculare traxerint, etiam conſentiente reo: extra caſus hac in re tum in Bull. Cœn. Dom. tum in Martini V. Conſt. *Ad reprimendas*, S. Pontifici reſervatos. XI. Homicidia, vel mutilationes membrorum in ipſis Eccleſiis, Cœmeteriis, aut Sacriſtiis, aut publicis Oratoriis patrantes. XII. Conficientes cujuſcumque generis venena in hominum perniciem; eadem ſcienter dantes, apponentes, vel quomodolibet propinantes; ſive ad hoc qualitercumque cooperantes, vel conſulentes, etiam non ſecuto effectu.

XIII.

Digitized by Google

XIII. Cujuſvis conditionis perſonæ, quæ libros in Civitatem, vel Diœceſim introducunt, vel ſcientes introductos tradunt, aut traditos recipiunt, ſive etiam de eadem Civitate, & Diœceſi extrahunt, priuſquam a Deputatis noſtris fuerint recogniti: Similiter Bibliopolæ, qui Bibliothecas emunt, non adhibito prius prædictis Deputatis emtorum librorum catalogo: Transgreſſores autem, etiam de noſtra licentia nunquam abſolvantur, quoad uſque libros ſine prædictis requiſitis introductos, aut emtos, recognitioni ſubjecerint. Typographi ſimiliter, & eorum Operarii, qui ſine noſtra, vel Vicarii noſtri licentia libros aut cujuſcunque generis folia imprimunt; præterea Auctores eorum, ſi typis mandent, vel quicunque mandari faciunt. XIV. Qui in Paſchate non communicantes ab aliis doloſe accipiunt ſchedulas, ſeu chartulas, quæ eo tempore diſtribui ſolent in Metropolitana, vel in Parochiis, ut fidem Parocho exhibeant de peracta Communione. Item illi, qui eaſdem non communicantibus quomodocunque accommodant in fraudem, aut utcunque cooperantes. XV. Falſarii monetarum, videlicet ii, qui monetas quomodocumque vitiant, nimirum, vel eas diminuendo, vel fundendo, aut imprimendo cum deteriori liga, aut ſine legitimo Principis ſigillo. XVI. Sponſi, & Sponſæ poſt contracta ſponſalia etiam privata inter ſe, & ante matrimonium legitime celebratum, carnalem inter ſe copulam habentes; nec non parentes, conſanguinei, & affines omnes, aut quicumque domus eorum habentes; eandem carnalem copulam, vel Sponſorum cohabitationem, vel pernoctationem, etiam pro una vice permittentes.

TRACTATUS IV.

De Conciliis.

§. I.

Quid, & quotuplex ſit Concilium, quæque Synodalium Canonum claſſes.

SYnodi, vel Concilii nomine (eadem quippe res eſt) Patres noſtri intellexerunt Sacerdotes, præſertim Epiſcopos in locum unum congregatos, ut cauſſas eas ſcilicet definirent, quæ ad Eccleſiæ, ſive fidem, ſive mores pertinerent. Neque audiendi Lutherani, iique inter recentiores Janſenianos perditiſſimi, qui novum Concilium, atque omnibus retro ſæculis inauditum appellant, ubi non Epiſcopi, & Sacerdotes de fidei quæſtionibus judicent, ſed Laicorum turba. Vide Canum lib. 5. cap. 2. Bellarminum de Concil. lib. 1. cap. 5. & 16. & Illuſtriſſ. de Soiſſons documento Paſtorali 2. §. 61.

Quod vero ad Conciliorum genera ſpectat, ea Gratianus 3. *diſt. ca. Regula ea*, bifariam partitur, in Generalia, & Provincialia, quibus Canus cap. 3. lib. 5. de *Locis Theologicis*, Epiſcopalia addit. Receptiſſima hodie diviſio eſt, quæ Synodos in Generales, Nationales, Provinciales, & Diœceſanas tribuit. Generales dicimus, ad quas Romani Pontificis vocatione omnes, aut præcipua Chriſtianorum Epiſcoporum pars, congregantur. Nationalia Concilia ſunt, cum a Primate omnes unius regni, ac nationis Pontifices coguntur, uti quæ ab unius Provinciæ Epiſcopis a Metropolitano avocatis celebrantur, Provincialia conſuevimus appellare. Tandem Diœceſana ſunt Synodi Sacerdotum, quæ ab Epiſcopis ſingulis in ſua Diœceſi haberi ſolent ob privatas ſingularum Eccleſiarum cauſſas.

Hac diviſione poſita, & omnium aſſenſu approbata, altera aſſumitur Conciliorum, ſive Generalium, ſive Nationalium, ſive Provincialium, ſive Diœceſanorum, quædam eſſe congregata Romani Pontificis authoritate, alia vero non item. Rurſum alia confirmata ſunt ab eodem Romano Pontifice, alia vero non ab eo confirmata.

Tria autem in quolibet Concilio pertractari poſſunt, ea ſcilicet, quæ ad Fidem, mores, atque Eccleſiaſticam diſciplinam ſpectant. Quamobrem Conciliorum canones alii Fidei ſunt, quibus nempe quæ credenda ſint, quæque a fide abdicanda definiuntur; alii morum, qui quæ agenda ſint, aut fugienda, docent; alii demum diſciplinæ, quibus conſuetudines ad Eccleſiarum regimen, & ordinem aptiſſimæ conſtituuntur.

§. II.

De vero uſu Conciliorum in Morali Theologia.

CAnon I. Concilia omnia, quæ Romani Pontificis authoritate, nec congregata, nec confirmata ſunt, errare in doctrina morum poſſunt, atque adeo certam fidem facere nequeunt eorum, quæ agenda ſunt, aut effugienda.

Id ſane invicta ratione demonſtrari poteſt. Nam ejuſmodi Concilia errare in fide poſſunt, ut a Cano, Bellarmino, Suario, aliiſque Theologis demonſtratum pridem eſt, ex certiſſimis Pontificum Romanorum, ipſorumque Conciliorum teſtimoniis. Quid ergo mirum, errare illa poſſe in morum doctrina? Sed ex tribus Provincialibus Conciliis exemplum profero. Matrimonium naturali, & Evangelica, aut certe hac altera lege diſſolvi non poſſe, ne per adulterium quidem alterutrius conjugis, certum habet, firmumque Catholica Eccleſia. Adulterio tamen diſſolvi poſſe conjugium, ſtatuit Anglicana Synodus apud Bedam lib. 4. hiſt. cap. 5. cui accedunt Sueſſionenſis, & Vermerienſis ſub Pipino Rege octavo ſæculo celebratæ. Reddo Vermerienſe Capitulum 2. *Si aliquis cum filiaſtra ſua manet, nec Matrem, nec Filiam ipſius poteſt habere. Nec ille, nec illa Filiaſtra aliis ſe poterunt conjungere ullo unquam tempore. Attamen uxor ejus, ſi ita voluerit, ſi ſe continere non poteſt; ſi poſteaquam cognovit, quod cum filia ſua vir ejus fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habet, niſi voluntate abſtinet, poteſt alii nubere.* Neque de adulterio hoc ſolum ſtatuit Vermerienſe Concilium. Audi quo progrediatur ejuſdem Concilii Capitulum quintum. *Si qua mulier mortem viri ſui conſiliarit aliis hominibus, & ipſe vir ipſius homines ſe defendendo occiderit, & hoc probare poteſt, ille vir poteſt ipſam uxorem dimittere, & ſi voluerit, aliam accipiat.*

Canon II. Concilia quæcumque, ſed Generalia præſertim, quæ Pontificia auctoritate confirmata ſunt, certiſſimam doctrinæ regulam præbent Morali Theologo. Inter Diœceſana Concilia a Romano Pontifice probata cenſetur Complutenſe ſub Alphonſo Carillo Archiepiſcopo Toletano, ubi damnatus eſt Magiſter quidam Oxomenſis, qui falſo de clavibus, & Sacramento Pœnitentiæ ſentiebat. Inter Provincialia vero, & Nationalia, præter antiquiora illa Toletana, Arelatenſia, Hiſpalienſia, &c. licet non expreſſe, implicite tamen ab Eccleſiæ ſilentio ſuo probata, Ancyranum, Neocæſarienſe, Gangrenſe, Sardicenſe, Africanum, & Carthaginienſia a Leone IV. 20. diſt. ca. de libellis, confirmata habentur, atque ut ex recentioribus exemplum proferam, Turonenſe 1563. probavit Gregorius XIII. Ebredunenſe a. 1727. Benedictus XIII. Montis Libani Benedictus XIV. Ceterum veritatem hujus Canonis probant ſacrarum controverſiarum Scriptores, quos adi.

Canon III. Ex Conciliis, quæ probata quidem non ſunt a Romano Pontifice, ſed ne damnata quidem ab ipſo fuerunt, probabile argumentum ſumitur uti ad fidei dogmata ſuadenda, ita & ad doctrinas, quæ ad mores ſpectant, ſtabiliendas. Hujus rei vel illud abunde magnum argumentum eſt, quod ex innumeris Conciliis ejuſmodi pauciſſima reperiuntur, quæ a recta doctrina declinarint.

Canon IV. Conciliorum decreta, quæ ad diſciplinam ſpectant, cave cum iis, quæ ad mores, confundas. Nam Canones morum varietati obnoxii haud ſunt; contra Canones diſciplinæ, pro locorum, ac temporum diverſitate mutari poſſunt. Vide Thomaſſini egregium opus *de beneficiis, ac diſciplina Eccleſiaſtica*, remque plane perſpicies; ut mirum ſit, vaniloquos quoſdam nonniſi veterem diſciplinam prædicare.

Confectarium I. Claudicat argumentatio ex diſciplina Eccleſiaſtica regionis cujuſpiam, aut vetuſtioris ſæculi, ſi aut ubique illa recepta non ſit, aut contraria lege abrogata fuerit. Hinc optime noſter Author lib. 6. p. 1. n. 675. ſtatuit cum S. Thoma, Suario, aliiſque Theologis, licitum non eſſe *dare Communionem ad explorandam, aut ſuſcipere ad probandam innocentiam*, etſi Wormatienſe Concilium olim præſcripſerit, ut ſi in Monaſterio furtum perpetretur, aut Epiſcopo imputetur ſcelus, Monachi communicent, dicentes: *Corpus Domini ſit mihi ad probationem hodie*. Nam, ut mittam hoc Concilium Provinciale fuiſſe, neque a Pontifice approbatum, contrariis Romanorum Pontificum Conſtitutionibus ea lex delata eſt.

Confectarium II. Aliquid in quapiam Diœceſi illicitum eſſe poteſt, quod in aliis liceat. Cum enim Epiſcopi in ſuis Diœceſibus ſinguli aliqua præcipere etiam ſub gravi poſſint, ut certum eſt; facile fit, ut quis in ſua Diœceſi aliquid ſtatuat, quod alibi non vigeat. Sic in Diœceſibus Turonenſi, & Burdigalenſi ex Decreto Conciliorum ſynonymorum. Turonenſis ann. 1583. & Burdigalenſis ann. 1582. non licet Fidelibus *a Miſſis Provincialibus diebus Dominicis, & Feſtivis abeſſe*. Nemo autem prudens hinc arguat ne in aliis quidem Diœceſibus id licere.

Canon V. Conciliorum Decreta ex ſenſu, & more temporum, quibus conditi ſunt, interpretabimur. Vide Sirmondum in Antirrhatico adverſus Petrum Aurelium t. 4. Operum Pariſ. Edit. col. 270. & in altero Antirrhetico, in quo explicationem ſuam Canonis Antiſſiodorenſis: *Non licet vitula, aut cervulo facere*, pluribus argumentis confirmat.

Canon VI. Formulæ ipſæ Conciliorum ad ſtylum & barbariam ſæculi, quo celebrata ſunt, exigendæ erunt; neque enim *communio*, *impoſitio manuum*, aliaque id genus ſacerorum, idem omnibus ſæculis ſignificarunt. Quamobrem Gloſſarium Cangii a Maurinis Patribus egregie locupletatum uſui maxime eſſe poterit Morali Theologo in Canones Conciliorum diligentius inquirere volenti.

Canon VII. Editiones Conciliorum ſunt maxima conſulendæ, quæ noſtro ævo prodiere, Coſſartii, inquam, & Labbæi, Harduini, & Coleti, ac Manſii. Nam in veteres, vel editorum incuria, vel ſubſidiorum ad illas ornandas defectu plura ſphalmata irrepſere. Nota eſt eruditis controverſia, quæ ſæculo ſextodecimo in Galliis efferbuit Sirmondum inter, & Larvatum Petrum Aurelium de ge-

nuina lectione primi Canonis Arauſicani I. Concilii. Quid? Quod audendum quandoque aliquid; neque poſt tot Doctorum virorum labores dubitandum, quin aliqui Canones etiamnum mala vexati ſint, & correctoria manu indigeant. Quamobrem optimo conſilio factum videmus ab eruditiſſimo Joanne Dominico Manſio, ut acceſſiones, emendationeſque plurimæ ſuo ſtudio, ac diligentia prodirent ad Labbeanam Conciliorum editionem Venetiis recuſam locupletandam, & corrigendam. Cave autem potiſſimum, ne multum fidas Canonibus Conciliorum, quos Gratianus in ſuum Decretum ex depravatis utique libris intulit, ſed illos cum majoribus illis, ampliſſimiſque editionibus confer.

Canon VIII. Non omnia, quæ in Conciliis repereris ad mores ſpectantia, præcepta fuiſſe credito, ſed eorum multa ex pio conſilio prodiere, atque adhortationem magis ſapiunt, quam præceptionem. Id maxime tenendum. Nam Moralis Theologi eſt inquirere, quid tuta conſcientia fieri poſſit, non vero quid perfectius ſit, & Chriſtiano homine dignius. Quod ſi animadvertiſſent ex iis plures, qui *Theologias* ex PP. & Conciliis noſtra ætate emiſerunt in lucem, Caſuiſtis invidiam conflaturi, non tam ſæpe ab inſtituto Moralis Theologi aberraſſent. Egregie monet Concilium Mediolanenſe V. p. 1. de his, quæ ad dies faſtos, & ſacra tempora pertinent: *Quadrageſimalibus, aliiſque jejunii, pœnitentiæ, & publicæ ſupplicationis, diebus, fideles ſe vitæ diſciplina ſeveriore adſtringant, ſanctiſque inſtitutis, & moribus ſacro illi tempori convenientibus, ſe, ſuoſque, qui Patresfamilias ſunt, quam rectiſſime in omnes partes conforment*. Quid hac inſtitutione præclarius? Nemo tamen Theologorum hæc in medium attulerit, ut probet, eum violati jejunii Eccleſiaſtici reum futurum, qui iſthæc haud ſervarit. Inquirant interea alii in hanc propoſitionem P. Beſombes, qui illo teſtimonio utitur tom. 1. Tractat. 1. cap. 4. articul. 4. *Non ſolum jejunium Eccleſiaſticum obſervandum eſt modo ab Eccleſia præſcripto, ſed etiam ea adjuncta obſervanda ſunt* (præceptum ne, an conſilium hæc ſignificent quis divinet in ejuſmodi libris?) *ſine quibus jejunium non poteſt eſſe vel ſalutare, vel meritorium, vel virtuoſum*. Disjunctio hæc *vel ſalutare, vel meritorium, vel virtuoſum*, digna ne ſit Theologo, non quæro; etſi ſcio, idem eſſe Theologis, actionem quampiam meritoriam ac ſalutarem eſſe. Illud libentius inquirerem, cur jejunium, *niſi motivo ſupernaturali aſſumptum fuerit, cumque aliis virtutibus Chriſtianis conjunctum, atque adeo cum aliis mortificationibus, cum ſilentio, cum ſolitudine*, cum *vigiliis* (hæc enim adjuncta ſunt, quæ ibidem obſervanda Beſombes præſcribit) *virtuoſum* eſſe non poſſit; *virtuoſum*, inquam, eo ſenſu, qui meritum æternæ ſalutis non includat, & quem disjunctio illa *vel ſalutare, vel meritorium, vel virtuoſum* palam indicat? Sed odioſa iſthæc quæſtio aliis fortaſſe videbitur, certe non hujus loci. Ad alia tranſeo.

APPENDIX I.

De Jure utroque Canonico, & Civili, deque ejus uſu in Morali Theologia.

§. I.

Juris utriuſque Canonici, & Civilis notitiam Theologo Morali neceſſariam eſſe.

ALvarus Pelagius Ordinis Minorum in libris *de planctu Eccleſiæ*, quos a ſe Compoſtellæ recognitos an. 1340. ipſemet ſcribit, ait lib. 11. cap. 20. *Recurrat ergo quilibet pro caſibus ad Juriſperitos, non ad Religioſos, cum iſti communiter ignorent canones*. Quæ ſane ignorantia oppido turpis, noxiaque erat multis de cauſſis. Nam Cœleſtinus Papa relatus c. *nulli*. diſt. 38. pronunciat: *Nulli Sacerdotum* (multo igitur minus Confeſſariorum) *liceat canones ignorare*. Præterea (quod ex Auguſtino citatur de Pœnit. diſt. 1. cap. 1. §. *caveat*) *caveat ſpiritualis Judex, ut ſicut non commiſit crimen nequitiæ, ita non careat munere ſcientiæ. Oportet ut ſciat cognoſcere quidquid debet judicare; judiciaria enim poteſtas hoc poſtulat, ut quod debet judicare diſcernat*. At pene innumera ſunt in Morali Theologia, quæ ſine Canonum ſcientia definiri non poſſint. Ut ſi exempli cauſſa veniat in dubium, an hic, aut ille homo irregularis, vel excommunicatus, vel interdicto, aut ſuſpenſioni obnoxius? Item an delegatus poſſit ſubdelegare? An Epiſcopus in his, illiſve poſſit diſpenſare? an Eccleſiæ Paſtor rite ſit electus? num Judex Eccleſiaſticus cauſſam in judicio legitime definierit? In his, aliiſque ſexcentis hujus generis, Theologus inſolentiſſimus erit, ſi abſque Canonibus, atque Juriſperitis inconſultis ſententiam ferre auſus fuerit. Plura vide apud Canum de Locis Theologicis lib. 8. cap. 6. Ineptit autem Jure Conſultus Michael Ferro Manrique, qui Theologis litem intentat, quod ad quæſtiones Juridico-Morales excurrant, & Canones interpretentur. Cavilloſum hominem bene carminatum dimiſit P. Georgius Gobat in *Vindiciis Theologicis* Friburgi Helvetiorum editis an. 1654. quas videſis.

Atque hinc conſtare puto, Juris quoque Civilis notitiam non utilem modo Theologo morali eſſe, ſed & neceſſariam. Nam multa ſunt in Theologia morali, quæ ea Juris Civilis inſtituta pendant, neque aliter definiri poſſunt, quam legibus.

§. II.

De uſu utriuſque juris in Morali Theologia.

ILlud heic primum officii noſtri eſſet, ut quæ ad citationes legum pertinent, deſcriberemus. At La-Croix id dudum tradidit *lib. 1. Tract. 2. num.* 878., ut ex hac parte nihil in eo deſideres, quod in Beſombes Theologia nonnulli ſuſpiciunt, prædicantque. Si porro authores adieris, quos ille citat ſub finem n. 879. multa diſces ad uſum utriuſque juris in Morali Theologia maxime utilia.

Interea quæ nuper de uſu Conciliorum præſcripſimus, in jure Canonico, & Civili ſervanda quoque erunt. Exemplis rem confirmo. Canone VI. diximus, id maxime curandum, ut formulas Conciliorum ea temporis, quo illa celebrata ſunt, uſu, ac ſignificatione, interpreteremur. Id dictum eſto de juris utriuſque formulis. Lepidum eſt, quod pridem animadvertit Lamindus Pritanius, ſeu Ludovicus Antonius Muratorius, vir celeberrimus, in libro inſcripto: *Rifleſſioni ſopra il buon guſto part.* 2. *cap.* 7. Statuunt magni nominis Theologi, quibus aſſentitur Buſembaum *lib.* 2. *cap.* 4. *dub.* 3. heic num. 92. Laico homini vetitam eſſe cum Acatholico de fide tractationem, idque ex jure probant. Legimus enim *cap. Quicumque*, §. *inhibemus, de Hæreticis* in 6. *Inhibemus quoque, ne cuiquam laicæ perſonæ liceat publice, vel privatim de fide catholica diſputare*. At Canonem hunc Alexandri IV. perperam trahi ad hanc quæſtionem, intellexiſſent viri illi cæteroqui doctiſſimi, ſi XIII. ſæculo, quo Canon ille editus eſt, *Clerici*, & *Laici* nomina alio omnino ſenſu, quam quo a nobis hodie uſurpantur, adhibita fuiſſe perpendiſſent. Clericus nempe is dicebatur, qui litteris eruditus eſſet; contra Laicus, qui litterarum plane rudis. Plura in hanc rem ibidem documenta illius ævi affert Muratorius; plura invenies apud Cangium in Gloſſario *Mediæ, & Infimæ Latinitatis*. Quamobrem longe aliter Canon ille interpretandus, neque putandum, ſæcularibus eo prohiberi diſputationes cum infidelibus de noſtris Religionibus, ſed illiteratis, ſive ſæculares ii ſint, ſive Eccleſiaſtici, quos nos ex recepto apud noſtrates vocabulo, *Clericos* dicimus. Id quidem non probatur Danieli Concinæ. *Quis enim*, ait ille T. 1. *Theol. Dogm. pag.* 213., *dixerit Eccleſiam adhibuiſſe voces* Clericus, *vel Laicus juxta ſignificatus peculiares cujuſdam nationis, & plebis, juxta acceptiones varias adductas in Gloſſario Du-Freſnei*? At nihil hac ratiuncula imbecillius. Galli, Itali, Angli (quod ex teſtimoniis conſtat a Muratorio, ac Du-Freſnio citatis) *Clerici*, & *Laici* nomina, quo tempore Decretum Alexandri editum eſt, paſſim ad eruditum, indoctumve Virum ſignificandum uſurpabantur. Et mirabimur, Pontificem hoc *Laici* nomen ſenſu adhibuiſſe? Si enim Honorius III. *Cap. Ex parte de Cleric. conjug. litterati* nomine uſus eſt, quo ſacros homines a nobis *clericos* dictos deſignaret, quidni ejuſdem ſeculi Pontifex Alexander *Laici* nomine hominem ſine litteris denotaverit?

Illud etiam Canone VII. ſtatuimus, ut in veritatem Conciliarium ſanctionum diligenter inquireremus, eas cum accuratis editionibus conferendo. Quid ad utrumque etiam jus, de quo agimus, in Moralibus materiis allegandum opportunius? Certe Cod. Theod. *de ſententiis ex periculo recitatis*, vel in ipſo hoc titulo mendum latere ſuſpicatus eſt non injuria eruditiſſimus Sirmondus, qui *ex paricula* legendum monet; Legem quoque *de nuptiis celebrandis* a Triboniano tantum non fabricatam, ac Theodoſio perperam ſuppoſitam, idem Sirmondus *in quæſtione triplici* ſenſit, etſi Jacobus Gothofredus germanam putat, atque Arcadio tribuit.

Præterea hæc tria præſcribimus. Videndum I. num leges, quas profitemur, vel conſuetudine, vel recentiore lege antiquatæ non ſint? Tum enim eruditionis jactandæ cauſſa afferri poterunt, non autem ad concluſionem comprobandam. II. Conſiderandum, an jus Civile a Canonico ſit emendatum, nec ne? III. In Decretis Pontificum duo cum primis diſtinguenda ſunt cum Cano *de Locis Theol. lib.* 6. *cap.* 8. Unum eſt, tamquam intentio, concluſioque Decreti, idque nefas eſt erroris inſimulare: alterum quaſi ratio, & cauſſa a Pontifice reddita ejus rei, quam conſtituerit; quæ non neceſſaria quandoque eſſe poteſt, ac parum apta, & probabilis.

In Canonibus vero, quos in Decreto Gratiani repereris, ut alias monui, critica opus eſt. Nam bonus ille multis ſine delectu, vel ex Apocryphis libris, aut certe corruptis, interpolatiſque exemplis hauſit. Tandem in univerſum moneo, in jure Canonico citari Scripturas, Patres, Pontifices, Concilia. Quamobrem de textuum vel authoritate, vel ſenſu ex iis, quæ circa ſingulos hoſce Theologicos locos ſtatuimus, dijudicandum erit. Juriſperitorum quoque conſenſio, concorſque ſententia, ubi de moribus Eccleſiaſticis, deque Religionis ceremoniis, & officiis Miniſtrorum Eccleſiæ diſſeritur, quatenus hæc omnia diſponuntur legibus poſitivis, Theologo magnam fidem facere poteſt, atque adeo de-

Digitized by Google

debet, ut probat Canus *lib. 8. cap. 7.* & Gobat. *in Vindiciis Theologicis ſect. 15.*

APPENDIX II.

De Libris Pœnitentialibus.

CAnon I. Veterum Librorum Pœnitentialium utilis eſt lectio Confeſſariis ad aliqualem, ut loquitur Benedictus XIV. de *Synodo Diœceſana Lib. XI. c. XI. num. V.* proportionem ſervandam inter diverſas peccatorum ſpecies, & pœnitentiam pro ſingulis imponendam; ac præterea ut iidem Confeſſarii inde argumentum deſumant ad aperiendam pœnitentibus admiſſorum ſcelerum gravitatem. Hinc in pluribus Synodis eorum lectio commendata. Confer Benedictum XIV. de Syn. *loc. cit. num. VI.*

Canon II. Veteres Libros Pœnitentiales magnificare, ut præſentis Eccleſiæ diſciplinam reprehendas, impium eſt, ac deteſtandum. Vide Francolinium toto egregio opere inſcripto: *Clericus Romanus contra nimium rigorem munitus.*

Canon III. Damnandi ſunt, qui veteris Eccleſiæ diſciplinam circa pœnitentes inſtaurare conantur.

CAPUT IV.

Quæ, & quanta ſit Caſuiſtarum auctoritas, quæque in eorum uſu ſervandæ regulæ ſint.

CAnon I. Si qua in quæſtione univerſi Caſuiſtæ eadem inter ſe concinunt, ajentes aliquid licitum eſſe, hæreſi proximum eſt ab eorum opinione diſcedere. Plura in hanc rem ex Cano lib. 8. cap. 4. transferri poſſent. Sed illud ſufficiat, Theologos univerſos, ſi in ea re errant, Eccleſiam item errandi periculo exponere. Sive enim qui confeſſiones audiunt, ſive qui ad populum habent conciones, utrique plebem inſtruunt, ut a Theologis acceperunt. Ita fit, ut Eccleſia eorum in doctrina morum communem errorem diſſimulando Chriſti Fideles ſuo ſilentio deciperet. *Error enim cui non reſiſtitur, approbatur; & veritas, quum non defenditur, opprimitur*, ut Innocentius ait 83. *diſt. error.* Dixi autem: *ajentes aliquid licitum eſſe;* nam minor errandi, & peccandi occaſio erit, ſi licere univerſi negent, quod revera liceat, quam ſi licere affirment, quod minime liceat. In eo enim caſu, qui eorum doctrinam ſequetur, tutiorem eliget, nullique ſalutis periculo ſeſe objicet.

Canon II. Ex auctorum fere omnium Caſuiſtarum communi ſententia uſque adeo probabilia ſumuntur argumenta; ut (niſi plane gravis, & nemini obſervata ratio, aut auctoritas, ſed clara, atque perſpicua obſtet) illis refragari temerarium ſit. Vide Canum ibidem, La-Croix *lib. 1. Tract. 1. num.* 469.

Canon III. Theologorum Caſuiſtarum etiam multorum teſtimonium, ſi alii contra pugnant viri docti, non plus valet ad faciendam fidem, quam vel ratio ipſorum, vel gravior etiam auctoritas comprobarit. Ex Cano ibidem, & La-Croixio ibidem n. 136. & ſeq.

Canon IV. Non ideo *præciſe* probabilis cenſeri debet opinio quæpiam, quod ab aliquo juniore auctore doceatur. Nam Alexander VII. hanc 27. propoſitionem damnavit: *Si liber ſit alicujus junioris, & moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dummodo non conſtet rejectam eſſe a Sede Apoſtolica tamquam improbabilem.* Adi Vivam in eam propoſitionem, & La-Croix *ibidem num.* 153.

Canon V. Unicus auctor, ſi ſit omni exceptione major (quis porro ejuſmodi dicendus ſit, diſces ex La-Croixio *n.* 160. & ſeqq.) afferatque rationem, quam alii non conſiderarint, vel non ſatis ſolverint, ipſe autem aliorum rationes commode ſolvat, quamvis doceat contra communem, poterit reddere opinionem probabilem. Id innuimus *Canone* II. & confirmat citatus La-Croix n. 155. ſed ne cavillis locus ſit, adverte omnia: non dixi, *Unicus auctor, ſi ſit omni exceptione major, & doceat contra communem opinionem;* id enim pugnat cum eodem noſtro Canone II., ac in damnatam ab Alexandro VII. 27. propoſitionem delaberetur; *ſed afferat rationem, quam alii non conſiderarint* &c. Ait quidem Chriſtianus Lupus in diſſertatione *de opinione probabili* cap. 2. Cæleſtium Hæreſiarchæ Pelagii collegam ita ſenſiſſe. Etenim in Carthaginienſi Synodo, quum dixiſſet, circa originale peccatum utramque contradictionis partem eſſe probabilem, & negativam probari variis Catholicæ Eccleſiæ Doctoribus, a Sancto Paullino Diacono rogatus ipſorum nomina reſpondit: *Sanctus Presbyter Ruffinus, Romæ qui manſit cum S. Pammachio. Ego audivi illum dicentem, quia tradux peccati non ſit:* Et rogatus alios, nec valens adducere plures, denuo repoſuit c. 3. *Non tibi ſufficit unus Sacerdos?* At quid hæc ad rem præſentem? Ruffini ſententia cum Scripturis aperte pugnabat; præterea quam ſuæ aſſertionis rationem afferre poterat a reliquis Patribus non ſatis conſideratam? Tandem quei Catholicorum ceterorum argumentis faciebat ſatis? Si quid intelligo, 27. propoſitio ab Alexandro VII. confixa ſtulto Cæleſtii exemplo infirmari poteſt, non autem Canon hic noſter.

Canon VI. In re tamen, quæ maxime obſcura ſit, unius Auctoris contra communem opinionem ſententia examen diligens poſtulat, antequam ea duci te ſinas. Egregium eſt in hanc rem Auguſtini teſtimonium de Baptiſmo *lib. 3. cap. 4. Quid ad Jubajanum ſcripſerit Cyprianus, jam legi. Et profecto iſſem in eamdem ſententiam, niſi me ad diligentiorem conſiderationem revocaret tanta auctoritas aliorum, quos vel pares gratia doctrinæ, vel etiam fortaſſe doctiores per tot gentes Latinas, Græcas, Barbaras, & ipſam Hebræam, Eccleſia toto orbe diffuſa parere potuit, quæ ipſum quoque pepererat, qui mihi quoque nullo modo videri poſſunt fruſtra noluiſſe iſtam ſententiam; non quia fieri non potuit, ut in obſcuriſſima quæſtione verius pluribus unus* (hinc confirma canonem ſuperiorem) *paucive ſentirent; ſed quia non facile pro uno, vel pro paucis adverſus innumerabiles ejuſdem religionis, & unitatis viros & magno ingenio, & uberi doctrina præditos, niſi pertractatis pro viribus, atque perſpectis rebus ferenda ſententia eſt.*

Canon VII. Caſuiſtarum, qui poſt damnatas propoſitiones ſcripſere, major habenda ratio eſt, quam antiquiorum, in iis, quæ ad ipſas confixas ſententias ſpectant, vel cum illis affinia ſunt.

DISSERTATIONIS
PARS III. APOLOGETICA
PRO CASUISTIS.

CAPUT PRIMUM.

Brevis hiſtoria belli ab Hæreticis, atque etiam a Catholicis quibuſdam Caſuiſticæ Theologiæ illati.

I. UT Lutherani, & Calviniſtæ in Catholicam Eccleſiam debacchari cœpera, Theologiam quoque non Scholaſticam modo, ſed etiam Caſuiſticam inſectati ſunt, & quod ſane oppido ridiculum, benignitatis, qua morum diſciplinam laxari querebantur, immoderatæ cauſſa. Francolinus in *Clerico Romano contra nimium rigorem munito lib. 2. diſp. XI, num. 1.* Lutheri verba adfert *Theologiſtas* noſtros arguentis in *lib. Reſolut. contr. Concluſ. Eckian. concl. 2. quod primum extinguerent timorem Dei in hominibus, deinde pulvillos, & cervicalia ſub manibus, & capitibus eorum ponerent, ut Ezechiel dicit, ac orationes eorum remitterent, ac ſpiritum extinguerent.* Sed præſtat ſub Thomæ Didymi nomine latitantem Melancthonem audire: *Onerata eſt*, inquit, *Reſpublica Chriſtiana Theologaſtrorum ſententiis de conſcientiæ caſibus inextricabilibus, ubi numquam non ex quæſtione quæſtio naſcitur. Fidem faciunt vel Bibliopolia, ubi tantum* ſummarum (*ſic enim vocant*), *tantum* Commentariorum in quartum ſententiarum *eſt reperire, ut eorum nomenclaturam nemo facere poſſit. Atque hæc ſunt illa conſcientiarum cauteria, quæ jam olim prudenter caveri juſſit Apoſtolus, Neque enim ulla ratione certius Chriſtum dediſcas, quam illo ipſo doctrinæ genere, qua ſolo ajunt Theologaſtri formari poſſe conſcientias.*

II. Non alia Calviniſtarum ſententia fuit. Sufficeret ad id demonſtrandum *Catalogus aut recenſio Traditionum Romanarum* auctore Petro Molinæo. Verum Ludovici Bail in Summa Conciliorum *Tom. II. pag. mihi 811. ſeqq.* exſtat hac de re luculenta diſſertatio, quam nefas ſit præterire. „ *Renovatum*, inquit, *eſt Bellum* jam antea identidem repetitum adverſus Theologiam Moralem Summiſtarum, quos Caſuiſtas dicunt, nec non graviſſimos pleroſque Theologos, tum ex antiquis, quam ex modernis, qui quæſtiones de moribus definierant. Eximium quoddam Talionis genus viſum iis, qui arguebantur, arguere de minime ſana doctrina in moribus arguentes ſe de fidei erratis. Quam autem æſtum habuerit iſtud bellum ſpirituale, aperiemus, cum illius prima initia a Calviniſtis deprehenderimus. Nam ut primam illius originem attingamus, ab Hæreticis maxime Calviniſtis, ſicut a Lutheranis, repetenda, qui ae quatuor maxime Deo odibiles ſe reddiderunt. 1. Quod nulli umquam Hæretici Hierarchiam Eccleſiæ ita impugnarunt, ac in partes dilacerere conati ſunt. 2. Quod nulli umquam Hæretici Univerſam Eccleſiæ traditionem, ut illi, rejecerunt, & erroris damnaverunt. 3. Nulli umquam tot hæreſes conjunctim in Eccleſiam coacervarunt, ut potius cenſendi ſint Apoſtatæ, quam Hæretici. 4. Nulli umquam tot dogmatibus ſpurcam carnis libertatem ſtabilierunt, & ad peccata quælibet ſine metu judicii divini, ſi unum infidelitatis peccatum excipias, perpetranda induxerunt homines: ea quippe docent de Dei providentia, ac regimine ſuper homines, quæ mentes eorum valde corrumpunt, & ad peccatum quodvis alliciunt; cum ex talium perſuaſione, & ductu actiones ſuas dirigere, ac componere moliuntur. Inde eſt quod ipſis exprobratum ſæpius a Catholicis, eorum doctrinam libertati carnis patrocinari, & laxare conſcientias ad quælibet flagitia, cum dicunt, unam fidem ſatis eſſe ad juſtitiam, opera virtutum meritoria non eſſe, legem naturæ obſervatu impoſſibilem, Deum neceſſitatem actibus humanis imponere, &c.

„ Ut autem ab hoc improperio ſe liberarent, recriminando dixerunt, id potius convenire Theologis moralibus Eccleſiæ Catholicæ, & Romanæ, qui multa reſolvunt eſſe licita inter caſus conſcientiæ, ut ipſi potius peccatoribus flagitioſis adulari viderentur, dum pleraſque ipſorum actiones in ſpeciem turpes, & legi divinæ contrarias a peccato excuſant. Inde inquiſierunt in ipſorum libros, & indiculos texuerunt propoſitionum hujuſmodi peccata patrocinantium, ut putarunt. Initium fecerunt ab inſigni volumine Thomæ Sanchez, & quicquid in eo eximium eſt, prætermittentes, dubia illa, quæ de debito matrimonii apud alios tractantur impune, in catalogum ſuum concluſerunt cum ipſius ad ea dubia reſolutionibus. De quo indiculo meminit obiter Servinus Advocatus Regius in Parlamento Pariſienſi in una diſſertatum illarum orationum, quas in eodem Parlamento habuit. Ludimagiſter Bernenſis Chriſtophorus Lutbardus petulanter admodum illud ipſum volumen impetit, non obſtante confirmatiſſima ejus eruditione, & integritate ipſis perſpecta, qui ſunt de ſalute, & puritate animarum ſolliciti, cui ſimile opus vix ſperari poteſt intra quingentos annos a quoquam ſcriptore æque doctum in lucem emittendum: & licet quædam de materia fœdorum actuum tangat, turpior tamen eſt inferius: & ſi fœdus eſt ſermo, fœdius eſt in peccato putreſcere, ut Petrus Bleſenſis ajebat tractatu *de confeſſione*: Ille auctor medicus eſt animarum, qui aliquas ſpurcitias movet, ſed ad ægrotantium curationem. Si Angeli eſſent homines, talibus non indigerent. Facto autem initio a Thoma Sanchez progreſſi ſunt ulterius, quibus etiam alii in fide ſani ſe adjunxerunt ſub prætextu reformandi laxiorem vitam hominum. Unde plures indiculi alii poſtea. Nec ulla ratio habita aſt Caſuiſtarum in eamdem ſententiam conſpirantium, & plurium, ac ingentium voluminum, quæ hoc ſeculo prodierant. Nam in toto ſæculorum quindecim decurſu non numerari pluſquam duodecim Caſuiſtas, cum res admodum lubrica ſit de conſcientia, & de diſtinctione venialium a mortalibus diſputare: Nunc vero, ut conquerebantur, Caſuiſtarum nubem exortam eſſe, qui tanquam Ægyptiacæ ranæ in Eccleſiam incubuerunt, & nihil pœne jam in moribus integrum reliquerunt. Extat de his graviſſima querela R. Yprenſis in ſuo libro procemiali, *cap. 8. Tam laxas*, inquit, *effecere conſcientias, ſub prætextu accommodandi ſe infirmitatibus hominum, ut nihil opus ſit, niſi ſceleratiores fieri homines, ut nova aliqua & licentioſa regula fabricetur ..... ut revera pleriſque Chriſtianis ſcientia recentioris Theologiæ ad nihil deſerviat, niſi ut ſenſa diverſa diverſorum ſuis apta cupiditatibus noſcendo, & ſequendo, depoſita ſimplicitate Chriſtiana, verſatiores, & probitate nequiores fiant.*

„ Quibus ab aliis repoſitum eſt. Quod ſuave Chriſti jugum humano generi inviderent, cui more Phariſaico onera gravia imponunt, quæ ipſi digito ſuo ne movere quidem velint. At contra illi urgebant arctam eſſe viam, quæ ducit ad vitam, ac paucos eſſe, qui eam inveniant. Inde ex una parte multi catalogi caſuum, & multæ cenſuræ, ſicut ex parte altera Apologiæ plures, & poſt illas conflictationes in Eccleſia graviſſimas, Judicium ſummi Pontificis. Tales autem controverſias omnes complexus eſt auctor innominatus operis illius poſthumi, quod anno MDCLXVII. e prælo exiit, & ſequenti flammis devoratum eſt auctoritate Judicis: In quo author moralem Theologiam Caſuiſtarum confundens cum morali Theologia Scriptorum Aſceticorum, quos vulgo *myſticos*, aut *ſpirituales* dicimus, ait initio finem, ac ſcopum Theologiæ moralis Caſuiſtarum in eo reponi, ut homines ad virtutem promoveant, & ad laudabiles actiones, & eos deterrendos a vitiis, & peccatis.

„ A quo ſcopo etſi non deflectat Theologia moralis Caſuiſtarum, non tamen eſt proprium illius munus id ſpectare præciſe, ſed magis quid licitum, & non illicitum, ubi leges ſilent, & nihil dicunt, oſtendere, ut magis in Epicheja, & in æquitate dijudicanda relinquendo verba ipſa legis, & mentem Legiſlatoris magis intendendo ſita ſit, ſi proprie, & ſtricte ſumatur, quatenus a Theologia Scholaſtica, & Canonica diſcernitur. Cum non ſit dubium juxta axioma Juriſconſulti, eum peccare, *qui ſequendo verba legis contra legiſlatoris nititur voluntatem*. Eſt enim Theologia illa moralis quaſi juriſprudentia, ac ſcientia civilis, quæ ſi bene definiatur, non in eo ſita eſt, quod quiſpiam memoria leges omnes ſcriptas teneat, quamvis & id non ſit extra ipſam, ſed quod ubi leges nihil dicunt, norit id, quod rectum eſt, invenire. Quod bene advertit Alpharabius in compendio ſcientiarum, Quamvis de o-

„ mnibus

„ mnibus legibus ſine exceptione non ſit intelligendum, cum quædam ſint, quæ nullam patiantur exceptionem, aut interpretationem, niſi ipſiſmet terminis cohærentem. Sed id diſcernit illa Theologia, ut verbi gratia in præcepto non occidendi, quod videtur urgentiſſimum, novit excipere occiſionem hominis ex moderamine inculpatæ tutelæ, & ea auctoritate judicis perpetratam; ac ſi reprehenſioni obnoxium non eſt, ſed æquum, & rectum habetur, & ſi a verbis legis ſit alienum, ſi idem fiat circa plures alias leges, non debet ſtatim judicari impium, iniquum, ſcandaloſum, temerarium, & aliis cenſuratum notis dignum æſtimari.

„ Quod cum plures non obſervent, & ſcientiam moralem a reminiſcentia terminorum legis nolint diſcernere, damnant facile, quidquid a Saliva, quam ſemel imbiberant, diſſidere deprehenderint.

„ Quod non adeo mirum videri debet, cum Moralis pura, & impermixta Theologiæ Scholaſticæ, aut Canonicæ, ſi daretur, terribilis ſtatim appareret, ut quædam legum, & dogmatum prævaricatio.

„ Inde eſt, quod author illius Centonis minime attingens ſcopum proprium, & finem peculiarem Moralis Caſuiſticæ, quicquid fere pietatem, & perfectionem aſceticam non ſapit, ferula ſua caſtigandum cenſeret. Et ut horrorem incuteret maximum, quam fieri poſſet, illius moralis, ordine methodico illam in tres partes divi-dit, ſeu tres libros, ſic enim ſquamma ſquammæ adhæret: nec eſt ſpatium inter eas; partes omnes colligatæ ſunt.

„ Primus liber eſt de principiis peccatorum, tam internis, ut ſunt variæ cupiditates hominum, ignorantia, intentio, & externis, qualia ſunt auctoritas humana, conſuetudines, probabilitas opinionis; ac de iis principiis agit, ut oſtendat Theologos morales iſta principia ſic fovere, & tueri, ut homines ad omnia peccatorum genera inducant.

„ Secundus liber tractat de remediis peccatorum tam internis, quæ ſunt gratia Chriſti, Pœnitentia, Sacramenta, ac bona opera, quam externis, quæ notitiam ingenerant peccati, qualia ſunt ſcriptura ſacra, præcepta Dei, & Eccleſiæ, & prætendit collector Centonis illius Theologos Morales iſta omnia dogmatibus ſuis depravaſſe, ut nullum ſuperſit remedium hominibus contra peccata, tam funeſta ſunt illorum conſilia ad claudendum vitæ æternæ oſtium, ne quiſquam ſalutem conſequatur.

„ Tertius liber eſt de obligationibus particularibus omnium ſtatuum; exordium ducendo ab Eccleſiaſticis viris, & religioſis, tum ad principes progrediendo, Judices, mercatores, uxoratos, patres, filios, Dominos, ſervos. De quibus agit eo fine, ut probet Theologiam moralem quorumlibet debita officia depravaſſe, ut impune liceat quibuſvis obligationi legitimæ proprii ſtatus deeſſe abſque ullo metu peccatorum ſeptem mortalium, quæ fere in venialia deſierunt &c. Quin etiam tollit omnia media, quæ Chriſtus ſubminiſtravit peccatoribus, ut ad bonam frugem redeant.

„ Tandem concludit manifeſtando, puritatem ſuæ intentionis non aliam fuiſſe, quam tollere abuſus ſimplicium, & iis qui ſibi obcæcare oculos noluerint, & rebelles eſſe lumini, propalare totam doctrinam morum, & illam Caſuiſtarum non alio tendere, quam licentiæ peccandi, & totius mundi corruptioni favere. O zeloſum compilatorem!

„ Sed ſi judicium ferre velimus de iſto opere, primam ejus propoſitionem, a qua orditur, inſpiciamus. Certe error eſt a ſummis Pontificibus damnatus inter errores Michaelis Baji: *Charitas*, inquit, *& cupiditas totam vitam noſtram inter ſe partiuntur. Duæ ſunt arbores Evangelicæ, quarum una ſemper bonos fructus producit, altera non niſi malos poteſt producere.* Quæ propoſitio æquivalet iſti 38. propoſitioni: *Omnis amor creaturæ rationalis, aut vitioſa eſt cupiditas, qua mundus diligitur, quæ a Joanne prohibetur, aut laudabilis illa Caritas, qua per Spiritum Sanctum in corde diffuſa Deus amatur.* Hæc enim propoſitio, etſi pia in ſpeciem videatur, damnat tamen omnes actus virtutum ex ſpeciali ipſarum motivo elicitos, excepta una caritate. Damnat virtutem ipſam religionis, actum adorationis Dei, fortitudinem, prudentiam, juſtitiam, temperantiam, quibus in vita nihil eſt melius hominibus.

„ Huic autem axiomati innixus, quid non inter fructus malæ arboris computabit poſtea? Atque ſi in ipſo ingreſſu ita cespitat, quid ſperandum de progreſſu libri in quo videre eſt rerum colluvium, ſententias a propria ſede dejectas auctorum ſenſum ſæpe non reddentes, verborum ſalebras, reticentias dictionum, quæ difficultatem ſæpe tollerent, columbarum vexationem, calumniarum ſeriem ordine digeſtam, ut non mirum ſit, auctorem talia ſatyræ nomen ſuum tacuiſſe. Si ita res ſe ſe haberent, non poſſet ipſe Dæmon, ſi libros ederet, potentiori methodo peccati regnum erigere, quam ſic principia omnia peccatorum ſtabiliendo, remedia omnia eorumdem peccatorum deſtruendo, & ad particulares perſonas deſcendendo, unumquemque a propriæ obligationis executione verbis fallaciis dimovendo. At ſi credimus homini innominato, fœdere juncti ſunt Theologi morales, ut idem moliantur. Quis hoc ſibi perſuadere valeat? Quis in mentem inducere, quod Theologi ex omni parte Europæ in hoc conſpirent, ut univerſi orbis homines in laxis moribus corrumpantur, quorum potius labor aſſidue in hoc impenditur, ut deſtruatur corpus peccati, & ſit hic fructus omnis, ut auferatur peccatum? Et vere illud deſtruunt in ſe ipſis primo per meditationes quotidianas, ſtudia perpetua, & multa pœnitentiæ opera Deo nota, quibus peccata purgantur. Qui peccata deſtruunt in fidelibus per inſtructionem, catecheſim, collationem, prædicationem, & quemcumque modum aptiorem ad tollenda mundi peccata, quantum fieri poteſt, depulſis ignorantiæ tenebris. Quandoquidem vox eſt Prophetæ; *Non eſt ſcientia Dei in terra: maledictum, & mendacium, & furtum, & adulterium inundaverunt.* Quorum denique zelus ad extrema mundi ſe porrigit, ut etiam deſtruatur peccatum in infidelibus, ad quos tanquam viri Apoſtolici deſtinantur. Quam longe hæc diſſita ſunt ab innominato centone, quem excutere magis cogitaveram, nec pauca ad id idonea parata habebam ex varia lectione, & collatione locorum, ad tollendam larvam, qua obtegitur, niſi quod verius illi adaptari poteſt, quam Theologiæ Morali, in quam deſævit, illud D. Auguſtini Pſal. 22. *Talibus malis magis prolixi gemitus, ac fletus, quam prolixi libri debentur.* Nam & ſic ex omnibus antiquis doctoribus, ſeligendo ea ſolum, quæ in ipſis infirmiora ſunt, Cento impurus, & odio habendus conficeretur. Hactenus Bail.

III. Mirum eſt, Virum doctum Montaltii, ſeu Paſchalis litteras prætermiſiſſe. Ut enim hæ prodierunt in lucem, ad arma undique contra Caſuiſtas clamatum eſt tum ab Janſenianis omnibus, eorumque aſſeclis, tum a Catholicis quibuſdam, Dominicanæ præſertim Familiæ, Contenſonio, Vincentio Baronio, Natali Alexandro. Qua de re vide hiſtoriam Provincialium (Tomo I. earumdem Colonienſis editionis) (ſeu potius Genevenſis) a. 1739. præmiſſam, Dictionarium Janſeniſtarum, Daurigny monumenta Chronologica, & dogmatica, Danielis Dialogos, & ad Natalem Alexandrum epiſtolas, Deſpreaux epiſtolas duas adverſus Apologiam Provincialium litterarum, Honorati Fabri apologeticum &c. Acceſſit Thyrſi Gonzalez, aliorumque Jeſuitarum ab ipſo ſtantium adverſus Probabiliſmum dimicatio, de qua ne Concinæ, & Patuzzii mendacia te in errorem abducant, Philiberti Ballæ epiſtolas conſule. Renovatum porro in Italia eſt acerrimum bellum a Daniele Concina, qui edito *Quadrageſima Appellantis* libro in Caſuiſtas, Jeſuitas præſertim, livoris pleno illud indixit. Innumeri hinc ea utraque parte prodiere libri; neque Concinæ obitu pax rediit, immo Patuzzii, & Dinellii, quibus nuper additus eſt Cremonenſis quidam Camillus Miglioli, libellis inſtaurari populorum ſcandalo bellum videtur. Interea breves accipe, ſed invictas Caſuiſticæ Theologiæ vindicationes, illas primum, quas Ludovicus Abelly Ruthenenſis Epiſcopus in opuſculo *de libris, & opinionibus Caſuiſtarum* concinnavit; deinde quas Francolinus V. Cl. dedit *de pœnitentia diſciplina Lib. II. cap. VIII. ſeqq.*; poſtremo, quas ipſi in Libro ad La Croixii Moralem Theologiam prodromo variis locis conſcripſimus.

CAPUT II.

Ludovici Abelly Ruthenenſis Epiſcopi Apologia pro Caſuiſtis ſummatim exhibita ex Francolinii de Pœnitentiæ diſciplina Lib. III. *cap. 7. §. 25.*

„ ARticulo 1. narrat, uti quidam juvenis legens prædictum ejus tractatum de principiis Theologiæ Moralis, indignatus ei fuerat, quod, in confirmationem ſuæ doctrinæ, Caſuiſtas citaret, Doctores videlicet, ut ipſe dicebat, doctrinæ laxioris, & Evangelicis Inſtitutionibus contrariæ Magiſtros: quales vere eſſe Caſuiſtas acceperat ab homine clariſſimo, a quo etiam id conſilium acceperat, ut ſi vellet unquam operam dare facultati morali, id genus Theologorum ne legeret unquam, ſed ſolos Sanctos Patres. Addit ab eodem juvene firmiſſimo in tuenda hac iniquiſſima de Caſuiſtis opinione, provocatum ſe fuiſſe ad ea litteris tradenda, quæ ipſe contra hunc errorem ſentiret, & perſuaſionibus amicorum compulſum, ut quæ ſcripſerat in favorem Caſuiſtarum, ederet in lucem.

„ Art. 2. dicit, Caſuiſtas, quorum hic defenſionem ſuſcipit, fuiſſe homines doctrina, nec paucos ea ipſis etiam pietate inſignes, & aut primas in Academiis cathedras adeptos, aut ob illuſtria in Remp. merita ad ſumma in Eccleſia munia vocatos, non paucos Divorum numero adſcriptos, eam præterea fuiſſe omnium

„ mentem, ut Fideles docerent, quid agendum, quid cavendum eſſet; idque vere eos effeciſſe libris ſuis poſt longam experientiam, quod fecerunt poſt multam navigationem nautæ ſoleriſſimi mappis ſuis, in quibus diverſorum marium pericula, ſcopulos, ſyrtes, infeſta pyratis loca deſcripſerunt, ac proinde, ut his, ita illis gratias habendas, nec minus quam aliis, qui in Eccleſia populos in fide, & moribus inſtruunt, imprudenterque facere qui eos deſpiciunt credduntque, ſine illorum opera poſſe ſe difficillimas de moribus quæſtiones extricare.

„ Hoc autem judicium ſuum confirmat authoritate trium inſignium Epiſcoporum, quos ſequi omnes debeant.

Hi ſunt (inquit) *S. Carolus Borromæus, Archiepiſcopus Mediolanenſis, S. Franciſcus Saleſius Epiſcopus Genevenſis, Eminentiſſimus Cardinalis Palleottus Archiepiſcopus Bononienſis, qui Caſuiſtarum Libros non probarunt modo, ſed eorum etiam lectionem, & Confeſſariis, & Clericis ſeminariorum alumnis impenſe admodum commendarunt.*

S. Carolus Borromæus, præter alias conſuetas ſeminarii ſui exercitationes, caſuum conſcientiæ ſtudium exigebat ſingulare, tanquam omnibus apprime neceſſarium; maxime vero lectionem ſummæ S. Antonini laudabat, committens curæ Rectorum, ut alios, quos judicaſſent idoneos, ſeligerent, & alumnis Seminariorum legendos præberent.

Sanctus vero Franciſcus Saleſius, in inſtructione confeſſariorum ſuæ Diœceſis, eiſdem etiam atque etiam commendat lectionem Tractatus de Prudentia Confeſſarii, quem ſcripſit P. Valerius Reginaldus Societ. Jeſu, & in Epiſtola ad quemdam Præſulem, Inſtructionem Sacerdotum Cardinalis Toleti vehementer laudat, tanquam perutilem muneri recte obeundo, quod ei erat impoſitum.

Cardinalis Palleottus, in Regulis, & Ordinationibus Clericorum ſui Seminarii libros enumerans, quorum lectio erat iis neceſſaria, inter alios Summam proponit, quæ Armilla inſcribitur, & directorium Confeſſariorum P. Polanci Soc. Jeſu.

„ Art. 3. Expendit conſilium quod aliqui dant Confeſſariis legendi ſolos Sanctos Patres, ut inde ſciant reſpondere caſibus conſcientiæ. Oſtendit autem optimam & perutilem eſſe Sanctorum Patrum lectionem: non inde tamen ſequi, aut eos ſolos eſſe legendos, aut eſſe legendos in hunc finem, ut ex ipſis hauriatur tota facultas moralis, nimirum notitia Jurium, contractuum, cenſurarum, aliorumque hujuſmodi. „ Ecqui ſunt enim (inquit) iſti *Sancti Patres, qui tractatus de reſtitutione habeant, qui latentes ſub ſpecioſis nominibus injurias, uſitatas in litibus, in venditione, emptione, reliquiſque contractibus dolos detegant, qui doceant cognoſcere palliatas uſuras? Quibus in libris Sancti Patres de beneficiis Eccleſiaſticis agunt, aut prope quotidiana circa eadem dubia ſolvunt? Ubi fictos, quæſitoſque pro tegenda ſimonia titulos aperiunt? Ubi denique alia id genus Confeſſariis neceſſaria agitant, quæ tamen omnia in Caſuiſtarum libris leguntur &c.* Multum, *ut reor, laborabunt iſti Cenſores, ſi velint, unum ex Sanctis Patribus exhibere, aut indigitare, in quo ea, quæ numeravi, tractentur. Sed illis ſatis eſt Patrum lectionem commendare, nec penſi habere, quanto Confeſſariis tempore opus eſſet, ſi quoties in Sacro Tribunali dubium aliquod occurrit, Patres conſulendi eſſent. Profecto qui labores ferendi, quæ tædia ſuperanda, quoties volvendi, revolvendique libri, priuſquam propoſitæ difficultatis, ſeu quæſtionis veſtigium aliquod, nedum ſolutio reperiretur &c. Ut igitur qui juriſprudentiæ ſe dederit, eos præcipue libros verſat, qui leges explicant & quæſtiones ipſas agitant, quæ verſantur circa cauſas civiles, aut criminales, & qui Medicinæ peritiam cupit, libros illos in primis familiares habet, qui de arte medica, qui de variis morbi generibus, cauſis, remediis tractant, quod idem in omni ſcientia atque arte contingit; ita quiſquis Theologiæ moralis ſtudioſus extiterit, ut illos authores ſcrutetur, neceſſe eſt, qui omne ſtudium, atque diligentiam in eo poſuerunt, ut ad aliorum doctrinam eos conſcriberent conſcientiæ caſus, quos partim propria experientia, partim labore improbo collegiſſent &c.*

„ Art. 4. oſtendit, facultatem moralem eſſe antiquiſſimam, & primum Caſuiſtam fuiſſe Moyſem, Caſuiſtas pariter in lege nova fuiſſe Apoſtolos, deinde, qui ipſis ſucceſſere, Epiſcopos, ſolitos aliquando ad conſervandam unitatem, & ad conciliandam ſuis ſententiis authoritatem, conſulere ſummum Pontificem: aucto vero Fidelium, & quæſtionum moralium numero demandatum ab Epiſcopis fuiſſe id munus expediendi caſus conſcientiæ Presbyteris doctoribus, ſuarum Eccleſiarum pœnitentiariis, qui litteris mandarent quæ proprio ſtudio, & experientia didiciſſent: hinc ingens ille numerus hujuſmodi moralium tractatuum, librorumque, qui nunc extat.

„ Art. 5. obſervat, & monet, a prædictis cenſoribus, qui redarguunt Caſuiſtas, redargui multos viros Sanctos in album Divorum ab Eccleſia relatos, qui fuere Caſuiſtæ, nimirum D. Thomam, qui in ſecunda, & tertia parte ſuæ Summæ moralem Theologum agit, S. Bonaventuram, qui id munus explicandi caſus conſcientiæ alienum a ſe eſſe minime putavit, S. Antoninum, qui tractatus de caſibus conſcientiæ reliquit adeo utiles, ut S. Carolus Borromæus ſui ſeminarii Clericis eorum lectionem potiſſimum commendarit, demum S. Raymundum, cujus operam adeo utilem expertus fuit Gregorius IX. ut nihil ageret eo inconſulto, quique, impetrata ab eodem Gregorio miſſione ab aulæ negotiis, curiſque, & Barcinonem regreſſus, ut convaleſceret ex morbo, in quem (ea erat Sancti viri humilitas) inciderat ex mœrore concepto propter Epiſcopatum Tarraconenſem ſibi a Pontifice deſtinatum, totum ſe dedit quæſtionibus moralibus, & caſibus, qui undequaque ad eum afferebantur, reſolvendis, reſolutionibus jam datis colligendis, ex quibus eam Summam compegit, quæ fuit ultimum ejus opus, & reliquorum, quæ ſcripſit, facile præcipuum.

„ Hic obſervare mihi liceat, hos quos recenſet is Author, alioſque plures, quos recenſere poterat, viros ſanctiſſimos, eoſdemque Caſuiſtas, aut homines privatos fuiſſe, aut caſus conſcientiæ reſolviſſe antequam ad infulas eveherentur, nec eſſent declarati Doctores Eccleſiæ, aut a Pontificibus huic muneri deſtinati: non igitur dedecet privatos Doctores, ut inſcite garriunt aliqui, quæſtionibus, dubiiſque moralibus reſpondere: non enim qui id faciunt, arrogant ſibi clavem ſcientiæ, & poteſtatis, qua fruuntur Epiſcopi, nec reſponſa præbent, quæ vim legis habeant, ſed conſilii, quod ea ingenti doctrina, qua præditi ſunt, authoritatem habet, & ſubinde, cum certior regula in dubiis, quæ paſſim incidunt, haberi non poſſit, ſatis eſt dirigendis firmandiſque animis Fidelium dubitantium. Hinc Epiſcopi ipſi, cum dubitant, prædictos Doctores conſulunt, aut eorum tractatus legunt, eorumque conſiliis acquieſcunt. Sed hoc obiter monere ipſe volui.

„ Art. 6. dividit Fideles in tres claſſes, primam eorum, qui ſunt in peccato, unde volunt, aut debent emergere, alteram eorum qui ſunt in gratia, in qua perſeverare debent, tertiam eorum qui volunt ſuſcipere, aut miniſtrare Sacramenta, & his omnibus eſſe Caſuiſtas perutiles, aut etiam neceſſarios oſtendit, cum ea vel præcepta, vel inſtructiones, quibus indigent, in Scripturis ita lateant, ut perſpici a multis non poſſint, in ampliſſimis vero voluminibus juris Canonici ſint ita diſperſa, aut involuta, ut reperiri pariter nequeant a pleriſque, a Patribus tandem ſint obiter tantum ſubinde tradita, a Caſuiſtis vero ſint facili methodo, clariſſimeque cunctis propoſita: hinc illi ipſi, qui Caſuiſtis ſuccenſent, interrogati, unde hauſerint eam doctrinam, qua ſe in examine, aut concurſu dignos ſacris Ordinibus, aut adminiſtratione Sacramentorum, probarunt, ſi velint vera fateri, dicent, ſe lectione, ac ſtudio Caſuiſtarum adjutos, & ex lumine ab ipſis accepto propoſitis quæſtionibus reſpondiſſe.

„ Art. 7. oſtendit, ab his qui Caſuiſtas eorumque libros damnant, non ſolum privari Eccleſiam ingenti commodo, ſed affici multis graviſſimis detrimentis. Et 1. Confeſſarii, horum librorum, & hominum auxilio privati, nec legentes ſcripta Patrum, quæ ſunt innumera, aut in ipſis non reperientes dubiorum, quæ naſcuntur in dies, dilucidas reſponſiones, judicabunt ipſi ſolo ingenio ſuo quid agendum, quid cavendum ſit: quale autem erit hoc judicium hominum imperitorum? Si magni illi viri, qui Caſuiſtæ fuere, poſt totam vitam in Ethicæ ſtudiis inſumptam, poſt longam experientiam, quamvis ingenio præſtarent, errarunt tamen, ut prædicti eorum cenſores contendunt, qui erunt errores hominum, qui nec ſimili, imo vix ullo ſtudio adjuvantur, nec præſtant ingenio? Nonne timendum &, ne, cum cæci ipſi ſint, cum eis, quos ducunt, cadant in foveam? 2. Si numerus Caſuiſtarum, eorumque in ſententiis diſcordia detrimento eſt, & confuſionem parit, ut iidem dicunt, longe major erit diſcordia, & confuſio, cum ſinguli Confeſſarii, ut ſua cuique ratio ſuggeret, judicabunt: ut enim in hujuſmodi judiciis evenire ſolet, quot erunt capita, tot erunt ſententiæ. 3. Qui ad examen vocantur ab Epiſcopis, propoſitis quæſtionibus e. gr. circa ſimoniam, circa contractus, circa cenſuras, reſpondere non poterunt; cum reſponſa in Patribus non reperiant, ex libris Caſuiſtarum petere non debeant. Igitur id examen tollendum erit. 4. Tollentur Confeſſarii ipſi, qui ſi ſapient, nolent ſe exponere periculo errandi cum tanto animarum detrimento, quale periculum certe ſubeunt, qui ſine doctrina morali Sacramenta miniſtrant. Si enim in hac adminiſtratione errant aliquando, nec raro dubitant etiam periti morum Doctores, qui libros, eoſque multos legunt, & perlegunt, quoties errarent hi, qui eſſent hoc præſidio

„ deſti-

„ deſtituti? Igitur qui Caſuiſtas, eorumque libros ablegant, ſunt Authores mali longe majoris eo, cui mederi contendunt.

„ Art. 8. quærit, utrum vere noxii ſint numeroſi Caſuiſtarum libri? Dicit autem, loqui ſe non de omnibus Caſuiſtis, ſed de iis, qui ſive ampliſſimis dignitatibus, ſive eximia doctrina, ſive ſuſceptis in Academiis gradibus, inſignes ſunt, & boni vulgo Authores habentur. Propoſitæ quæſtioni reſpondet immerito de horum numero, & varietate conqueri prædictos cenſores, ut immerito de numero, & varietate ferculorum quereretur, qui ad lautas epulas invitatur: quemadmodum enim Principis alicujus viri epulum apparantis eſt magnam ferculorum copiam invitatis apponere, ita convivarum eſt e propoſitis dapibus, meliores utilioreſqua prudenter moderateque ſaligere. Atqui hæc tanta, eorumque diverſorum librorum copia, quibus præſens abundat Ecclaſia, Divinæ munificentiæ pars eſt, tot modis ſua nobiſcum conſilia communicantis, quæ fideles animas paſcant: parendum tamen Apoſtolo monenti, ne velimus plus ſapere, quam oportet ſapere, ſed ſapere ad ſobrietatem; ac proinde, aut non legenda, quæ non oportet, aut legenda, eo modo quo oportet, quo non legunt illi, qui libros male maſticatos devorant, aut doctrinis alias ſaluberrimis abutuntur. Cæterum, quamvis ipſe non improbet, imo laudet, ut varios de re morali libros in promptu quis habeat, ut, cum opus fuerit, conſulere eos poſſit, hortatur tamen ad ſelectum, & peculiare ſtudium paucorum, dicitque id conſilium dare conſueviſſe diſcipulis ſuis graviſſimos Doctores Sorbonicos, ut ſtudioſe legerent Inſtructionem Sacerdotum, quam ſcripſit Cardinalis Toletus, idemque fuiſſe S. Franciſci de Sales conſilium. Ut autem datur omnibus ſeligendi aliquem ex multis plena libertas, ita nulli permittitur alios deſpicere, eorumque copiam damnare, quod nemo facit in reliquis facultatibus. Quis enim queritur, quod tot de legibus, ac juris prudentia, tot de medicina libri, iique varii, & in aliquibus diſſidentes prodeant in lucem quotidie? Imo quis non videat, id fieri perutiliter, cum poſteriores e. gr. medici ea morborum remedia repererint, quæ fuere prioribus ignota? Cur ergo in facultate morali noxium ſit, quod utile ſit in reliquis diſciplinis? Opponenti autem ſententiarum diſcordiam, reſpondet, Caſuiſtas in multis, quæ certa ſunt, convenire, diſſentire in aliquibus incertis, circa quæ in ſuo quiſque ſenſu abundat, & ſequi licet quod videtur ſimilius vero.

„ Art. 9. & ultimo agit de libris eorum Caſuiſtarum, qui laxiores dicuntur. Et 1. monet, mirum non eſſe, quod aliqui Caſuiſtæ errarint; permiſiſſe Deum, ut aliquando viri etiam Sanctiſſimi doctiſſimique errarent, ut inde diſcamus minus fidere judicio noſtro, ipſi Auguſtino aliqua excidiſſe quæ poſtea retractavit. Monet 2. non eſſe temere judicandum de aliorum ſententiis, cum ſæpe laxum non ſit, quod nobis videtur, & aliquando laxæ ſint aliæ noſtræ ſententiæ, judicio ejuſdem illius Authoris, cujus ſententiam, quia noſtræ contrariam, laxam, aut benigniorem vocamus. Monet 3. cavendum, ne animo præoccupato judicemus, ut faciunt hi qui probant quidquid dixerint, aut ſcripſerint ii quos diligunt; contra rejiciunt quidquid eorum eſt, a quorum ingenio, & ſtudiis diſcordant. Monet 4. ſi qua in re ab aliquo Scriptore fuerit erratum, non illico totum librum damnandum, ut nemo ſapiens poma ſana atque integra abjicit, quod inter ea putridum unum corruptumque deteget, nec arborem totam bene vigentem ſuccidit, quod aridum in ea ramuſculum intuetur: propterea audiendum Auguſtinum dicentem botrum carpe, ſpinam cave; imo Spiritum Sanctum admonentem, ut pretioſum a vili ſeparemus. Monet demum hanc in judicando de aliorum ſententiis præcipitationem oriri ex ſuperbia, qua judex ſe præfert viris doctrina, ac ſcientia præclaris, eaque deſpicit, quæ ab illis probata eſſe non ignorat.

„ His Præſul iſte Sapientiſſimus vindicat Caſuiſtas non antiquos tantum, Raymundum, Thomam, Bonaventuram, alioſque, ſed etiam recentiores; quæ enim affert, utroſque complectuntur, ut utroſque feriunt Adverſariorum querelæ: quamvis enim dicant, ſe non agere de antiquis, revera accuſant utroſque, cum recentiores, de quibus agimus, ſecuti ſint antiquos, cumque, ut inter recentiores aliqui benigniores fuere, ſic inter antiquos; nec nova ſit doctrina probabilitatum (quæ tamen eſt, ut dicunt, fons omnium laxitatum, & eſt præcipuum caput accuſationum), ſed perantiqua, & in eo caſu pœnitentis operantis ex opinione probabili contraria opinioni Confeſſarii communi Doctorum, quos allegavi, ſuffragio propugnata: nunquam enim opinionem probabilem a probabiliori diſtinguunt, ſed abſolute uſum probabilis pœnitenti permittunt, & permittendum docent.

CAPUT III.

Francolini Apologia pro Caſuiſtis ex lib. 11. cap. ix. & x. de Pœnitentiæ diſciplina.

„ EA quæ adeo execrantur Caſuiſtarum mala, aut nec mala ſunt, aut aliquorum tantum, eaque Caſuiſtis antiquiora. Et primo ea, quæ eſt in aliquibus dubiorum, caſuum, quæſtionum, & allegationum copia, quæ facit eorum libros aut nimis prolixos, aut nimis ſpiſſos, vel malum non eſt, vel malum innocens, cum non deſint, qui brevius, quique breviſſime in idem argumentum ſcripſerint, ut, ſi viæ ſint breviores, aut breviſſimæ, malum innuaium, uſt, quod ſint etiam longiſſimæ, immo commodum id eſt, ſi quæ longæ ſunt, ſint etiam faciles, & expeditæ: cum non omnibus placeat via quæ brevior, ſed quæ facilior, facilius autem aliqui ad intelligentiam rerum perveniunt, ſi fuſius pertractentur.

„ Secundo ſunt quidem aliqui Caſuiſtarum libri ſua laxitate pernicioſi, hinc aliquæ ipſorum propoſitiones a Pontificibus fuere juſte ſanctequa damnatæ. At aliqui, immo plurimi olim fuere libri Pœnitentiales juſto benigniores, laxique, & ideo a Patribus, & Conciliis rejecti. Concilium Turonicum tertium cap. 22. Cabillonenſe ſecundum ſub Carolo Magno cap. 38. Pariſienſe ſextum ſub Ludovico cap. 32. graviter invehuntur in quoſdam libros pœnitentiales, & ſevere Sacerdotibus mandant, ne eis utantur. Ex his Concilium Pariſienſe ſtatuit, *ut unuſquiſque Epiſcoporum in ſua Parochia eoſdem erroneos codicillos diligentiſſime perquirat, & inventos igni tradat, ne per eos ulterius Sacerdotes imperiti homines decipiant*. Nec tamen contra libros omnes Pœnitentiales declamatum eſt; cur ergo modo declametur contra omnes Summas Caſuiſtarum?

„ Diſplicet in his fortaſſe tanta opinionum diverſitas, & contrarietas? At quanta olim in libris Pœnitentialibus fuit, quanta in ipſis canonibus? Simplicem fornicationem unius anni pœnitentia vindicat Euſebius Papa, ut refert Ivo *epiſt.* 16. At Concilium Meldenſe apud Burchardum *lib. 6. cap.* 68. triennii pœnitentia punit, S. Baſilius ſeptennii, S. Gregorius Niſſenus novennii pœnitentia caſtigat. Hanc canonum, ſeu Canoniſtarum contrarietatem notat Concilium Moguntinum apud eundem Burchardum *lib.* 17. *cap.* 21. *Theodorus* (inquiunt Patres) *judicavit, eum qui inceſtum fecerit, duodecim annos pœnitere debere, alii quindecim, alii ſeptem*. Cumque diſcreparent omnes, nec rationem, cui innitcrentur, afferrent, hærebant ſæpiſſime Confeſſarii, ignari quem potius ſequerentur, ut conſtat ex Excerpto Gregorii Papæ III. quod affert Labbe *tom. 6. Concil. pag.* 1476. cujus initium hoc eſt. *Cernimus in Eccleſia, quod nos valde contriſtat, quoniam ita confuſa ſunt judicia circa pœnitentiam in Presbyterorum noſtrorum opuſculis, atque ita diverſa, & inter ſe diſcrepantia, & nullius auctoritate ſuffulta, ut vix propter diſſonantiam poſſint diſcerni. Unde fit ut concurrentes ad remedium pœnitentiæ, tam pro librorum confuſione, quam etiam pro ingenii tarditate, nullatenus eis valeant ſubvenire*.

„ Tertio cum de ſexto præcepto, aut matrimonio agunt noſtri Caſuiſtæ, turpitudinum ſpecies recenſent quidem, ſed non deſcribunt, ut idem ſcriptor aſſerit, aut longe minus deſcribunt, quam eas deſcribant veteres Canoniſtæ, ſcriptoreſque librorum pœnitentialium, Præſules, aut Presbyteri ſanctiſſimi, nempe Theodorus Epiſcopus Cantuarienſis a Vitaliano Papa, ut ſupra dixi, in Angliam miſſus, Beda non doctrina ſolum, ſed & ſanctitate celebris, Burchardus Epiſcopus Vormacienſis, & Divorum honoribus, ac titulis ab Eccleſiis decoratus, aliique, ex quibus Burchardus (ſimilia habent reliqui) *lib.* 19. *Decretorum cap.* 5. non ſolum omnes ſpecies turpitudinum recenſet, ſed eas diſtinctiſſime deſcribit, nec ſpecies tantum, ſed modos omnes, quibus hæc peccata a viris & fœminis committuntur, aut manu ſua, aut medio aliquo inſtrumento, aut ſecum, aut cum aliis, aut extra vas, aut alio quovis modo, quem ipſum modum non innuit, ſed exhibet oculis clariſſime, ſoluſque ipſe plus dicit, quam fortaſſe dixerint omnes noſtri Caſuiſtæ, quotquot unquam & uſpiam extiterunt.

„ Igitur quæcumque diſplicent in Caſuiſtis, aut culpam nullam continent, aut eam ea qua longe magis culpandi ſunt antiqui Doctores, Patreſque. Hos autem quis culpare audeat? Ergo ſi innocentes fuerunt ipſi, & innocentes quoque ſunt ex hoc capite Caſuiſtæ.

„ Sed illud eſt prorſus mirabile, & vix credibile, quod videlicet nonnulli ex iis, qui calamum Caſuiſtarum redarguunt, tanquam parum pudicum, confeſſionibus ipſis puerorum, & puellarum interrogationes ſubinde interſerunt (ex bono animo quidem, ſed non ſatis prudenti) nihil pudicas, nec ſolum minime neceſſarias, ſed aliquando pernicioſas, ut conſtat eas non ſemel fuiſſe puellis, hujuſmodi fœditatum antequam interrogarentur prorſus ignaris. Quis non videat, quam iſta ſecum pugnent? An dedecet

Digitized by Google

„ has ſpurcitias calamo verſare, lingua autem decet? An majori cum reverentia tractanda eſt materia moralis, quam Sacramentum? An eſt religioſior mens & oculus virorum legentium, quam aures puellarum audientium? An periclitatur magis honeſtas legentis Confeſſarii, quam periclitetur honeſtas audientis puellæ facile putantis communia eſſe ea delicta, de quibus omnes interrogantur? An demum culpa non caret, qui de peccatis impudicitiæ agit cum lectoribus, quorum plerique iſta non ignorant, nec ignorare debent, ut ea curare ſciant, culpa autem carebit qui de iiſdem agit cum puellis, & pueris, quorum plerique, aut ſaltem non pauci ex iis quos ſuſpiciunt Confeſſarius interrogat hoc prorſus ignorant, & utiliter ignorant?

„ At (inquiet aliquis) in antiquis collectionibus librisque pœnitentialibus de peccatis impudicitiæ interrogatur Pœnitens cujuſvis ætatis, & ſexus. Sic enim Burchardus, ut ſupra innuebam *lib.19. cap. 5. Feciſti fornicationem, ſicut ſodomitæ fecerunt, ita ut &c. vel intra coxas &c. vel ita ut in manum tuam &c.* Similiter poſt aliquot paginas interrogat fœminas ſic: *Feciſti quod quædam mulieres facere ſolent, ut faceres quoddam molimen ſeu machinamentum &c. Feciſti quod quædam mulieres facere ſolent, ut jam ſupradicto molimine &c. Feciſti quod quædam mulieres facere ſolent, quando &c.* „ Parco eſcribere totam periodum, quia non eſt neceſſe. Igitur ſunt de his interrogandi pœnitentes etiam pueri, puellæque, hujus enim ætatis potiſſimum hæc peccata ſunt.

„ Sic objicienti reſpondeo, de his aliiſque innumeris interrogari Pœnitentes in prædictis libris antiquorum Canoniſtarum, non quidem ut Confeſſarius ſic interroget Pœnitentes, ſiquidem nec una dies ſatis eſſet ſcrutando audiendoque unico pœnitenti, ſed ut diſcat ipſe ſpecies omnes morborum, quibus uterque ſexus urgetur, & aliquid interroget aliquando, cum videlicet pœnitens titillatum ſe fatetur, aut innuit, aut ipſe detegere incipit ſcabiem ſuam, quam tamen non augeat interrogatio, quamque reſponſio pœnitentis non affricet Confeſſario.

„ Quamvis autem damnandi non ſint prædicti veteres Canoniſtæ, librorumque Pœnitentialium ſcriptores, qui omnis effrænatæ, aut præpoſteræ libidinis ſpurcitias per has interrogationes deſcripſere, laudabiliores tamen fuiſſent, ſi eas innuiſſent tantum, aut ſaltem minus fuſe deſcripſiſſent, ut faciunt Caſuiſtæ, iſque etiam quem Dallæus damnat Thomas Sanchez, qui nihil forte de peccatis impudicitiæ ſcripſit quod ſcribere neceſſe non fuerit ei, cujus finis, & quidem ſanctiſſimus erat, docere, quæ ſint in uſu matrimonii vetita, quæ permiſſa, quæ debita, eaque occaſione quæ ſint, & cujus pravitatis ſint peccata, ſuo, vel alieno corpore abutentium, cujus profecto ſcriptoris opus ſpiſſum non verbis, ſed rebus, non teſtibus inutilibus, ſed ſolida doctrina, totus Orbis literarius recte ſentientium laudat, & laudabilius facit vituperatio Dallæi, qui quamvis eruditum ſe faciat, fateri tamen cogitur a ſe minime lecta, quæ in gratiam fori pœnitentialis ſcripſere Theodorus, Beda, Burchardus, aliique veteres ſcriptores. Hos enim ſi legiſſet, eam Thomæ Sanchez notam inurere fortaſſe auſus non fuiſſet.

„ Sed hic mihi propoſitum non eſt Caſuiſtam ullum peculiariter laudare, aut vindicare; ſed facultatem ipſam moralem, ut cœpit a quinque ſæculis tradi, utque tradita his potiſſimum duobus poſtremis ſæculis fuit a permultis Theologis, quorum libros perutiles foro interno eſſe, ſatis, ut arbitror, oſtendi, ut facere conſtitueram.

„ Nunc faciam quod non propoſueram, ſed quod omittere non debeo, tum in gratiam optimæ facultatis, tum ut præſentem Eccleſiam, cujus ea laus eſt, pluris ſemper æſtimes, ſemper ames magis, id enim mihi potiſſimum propoſitum eſt. Oſtendam igitur hanc facultatem, quoſque ejus nobiliores Profeſſores ſcripſere libros perutiles toti Eccleſiæ fuiſſe.

CAPUT IV.

Francolini vindicationes aliæ, in quibus oſtenditur, libris Caſuiſtarum auctam fuiſſe Eccleſiaſticam eruditionem, & fidei doctrinam illuſtratam.

„ ID ut via faciliori, & jucundiori demonſtrem, oſtendam, quam fuerit major in Eccleſiæ miniſtris eruditio, poſtquam ſcribere cœpere Caſuiſtæ, quam inde fuerit in doctrina morum minus erratum, & dubitatum; quamvis enim id debeatur potiſſimum poſterioribus Synodis, & Pontificum Conſtitutionibus, per quas multa, quæ erant ignota, vel dubia, fuere definita, & multa, quæ erant obſcura, fuere declarata, debetur tamen etiam ſtudiis, & libris Caſuiſtarum, ut ea iis, quæ hic afferam, facile intelliges.

„ Percurram Sacramenta, quorum adminiſtratio præcipua pars eſt Chriſtianæ diſciplinæ, & modo tam certa, tam tuta, tam explicata beneficio utriuſque Theologiæ ſpeculativæ, & practicæ, qua præſtare debent, & præſtant Caſuiſtæ, olim vero fuit apud multos adeo dubia & controverſa.

„ Baptiſmum collatum ab Hæreticis repetendum non eſſe docuit Stephanus, definivit hoc ipſum poſtea Concilium Nicænum, quod ſolos baptizatos a Paulinianis, ſeu Samoſatenis iterum tingi voluit, quia, ut explicat Innocentius I. epiſt. 22. cap. 5. *Paulianiſtæ in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti* minime baptizabant. Adhuc tamen egregii Doctores ita ſcripſere poſtea, ut ignoraſſe videantur Canonem Nicænum, aut eum non ſatis intellexiſſe. Lege, cum per otium licebit, initium primæ epiſtolæ Canonicæ magni Baſilii ad Amphilochium, cujus memini lib. 1. cap. 4. §. 3. num. 3. Lege etiam quæ id admirans refert Cabaſſutius in notitia conciliorum poſt Synopſim ſæculi tertii.

„ Videtur poſtea etiam a magnis Doctoribus dubitatum, non quidem de valore Sacramenti per Hæreticos, aut malos homines miniſtrati, ſed de efficacia. Neſcio, an id ſignificare voluerit, aut potius referre quod alii docuerant, Auguſtinus, dum *lib.3. de Baptiſmo cap.* 18. loquens de malis clavium miniſtris dicit, *remiſſam tamen peccatorum non dabant. Non enim raptoribus, & fæneratoribus diceret Deus, ſi cui remiſeritis, remittentur eis, ſi cui retinueritis, & tenebuntur.*

„ Putarunt aliqui ſic eſſe neceſſarium Baptiſmum aut aquæ aut ſanguinis re ipſa ſuſceptum, ut nunquam ſatis ſit ejus votum, unde actum putabant de anima Valentiniani Imperatoris mortui ſine Baptiſmo, cui tamen profuiſſe ejus votum fuſe docet S.Ambroſius, de obitu prædicti Imperatoris: Ut ſcias quid circa hoc ſenſerit S. Auguſtinus, lege *lib. 8. Confeſſ. cap. 12. lib. 9. cap. 4.* & præſertim quod ſcribit ad Fortunatum, & allegatur ab omnibus Canoniſtis, Polycarpo *lib. 3. tit. 10.* Burchard. *lib. 4. cap. 16.* Ivone *part. 1. cap. 211.* Gratiano *de Conſecr. diſt.* 4. ubi ſic: *Catechumenum, quamvis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere non credimus, excepto martyrio, ubi tota Baptiſmi Sacramenta complentur.* Forte ſolum ſignificavit, non eſſe *certe* credendum, mortuum Catechumenum ſalvum eſſe, excepto caſu martyrii.

„ Circa tempus, quo ſuſcipi Baptiſmus debet, quot opiniones fuere aut falſæ, aut non ſatis tutæ? Eum certe in multos annos differri licite poſſe, putarunt multi, ut omnes norunt, quin laudabilem quoque eſſe hanc dilationem, videtur docuiſſe Tertullianus in *lib. de Bap. cap.* 18. ubi docet, *pro cujuſque perſonæ conditione ac diſpoſitione, etiam ætate cunctationem Baptiſmi eſſe utiliorem.* Et paulo poſt addit: *Si qui pondus intelligant Baptiſmi, magis timebunt conſecutionem, quam dilationem.* Fidus Africanus Epiſcopus putavit, ut conſtat ex 59. Cypriani epiſtola ad eum ſcripta, non debere baptizari infantem intra ſecundum, vel tertium diem ab ortu, veluti non ſatis a materni uteri ſordibus purgatum. Tribus poſt nativitatem annis expectandum putavit S. Gregorius Nazianzenus *in orat. ad ſanctum lavacrum. Quid vero* (inquit) *de infantibus, qui neque quid gratia, quidve ſit pœna, cognoverunt, num & eos baptizemus? Maxime quidem ſi periculum aliquod immineat. . . . De aliis vero conſilium do, ut triennium expectent, aut paulo minus, aut plus, ut quid myſticum audire, & reſpondere poſſint, & ſi non perfecte, attamen figuraliter intelligant.*

Ut autem Gregorius non ſatis probavit, quod infantes recens nati baptizarentur, ſic aliqui non probarunt, quod Baptiſmus conferretur ſtatim morituris, ſi culpa ſua diſtuliſſent, aut ſaltem de hujuſmodi baptiſmi valore dubitarunt. *Non defuere ex antiquis,* (inquit Edmundus Martene de antiquis Eccleſiæ ritibus, *lib.* 1. capit. 1. artic. 16.) *qui de Baptiſmo eorum, qui in lecto perfuſi fuerant, validitate addubitaverint. Hujuſmodi dubium Cornelium Papam inceſſit, ut ipſe innuit in Epiſtola ad Fabium Antiochenum Epiſcopum apud Euſeb. lib. 6. hiſt. Eccleſ. cap. 43. ubi agit de Novato, qui jam jam moriturus baptizatus fuerat.* (ſi tamen inquit hujuſmodi baptiſmum ſuſcepiſſe dicendus eſt.) Sed forte Pontifex dubitavit de ſolo fructu Baptiſmi ab eo ſuſcepti.

„ Addit præterea is Auctor, dubitatum de Baptiſmo ægrorum decumbentium fuiſſe etiam ſæculo ſexto, quo viſit Ferrandus Diaconus, qui hanc ſuam dubitationem propoſuit Fulgentio Epiſcopo Ruſpenſi. Sed is non dubitavit de valore Baptiſmi illius, eo quod eſſet ablutus æger decumbens, ſed quod eſſet miniſtratus ægro ſenſibus deſtituto. Hæc tamen ipſa dubitatio non eſt digna Doctore. Afferam ejus verba, quæ eſſent etiam afferenda propter eruditionem, quam continent.

„ Religioſi cujuſdam viri famulus, Dominorum Fidelium diligentia, Sacramentis Eccleſiaſticis imbuendus ad Eccleſiam traditur; fit ex more Catechumenus; poſt aliquantum nihilominus temporis propinquante ſolemnitate Paſchali inter competentes offertur, ſcribitur, eruditur. Univerſa quoque Religionis Catholicæ veneranda myſteria cognoſcens atque percipiens celebrato ſolemniter ſcrutinio per exorciſmum contra diabolum vindicatur, cui ſe renuntiare conſtanter, ſicut hic conſuetudo poſcebat, auditurus ſymbolum profitetur. Ipſa inſuper Sancti Symboli verba memoriter in conſpectu fidelis populi clara voce pronuntians, piam regulam Dominicæ orationis accepit, ſimulque & quid crederet, & quid oraret intelligens, futuro baptiſ-

„ mati

mati parabatur, cum ſubito violentis invaditur ſebribus, & creſcente lethali infirmitate turbatur. Perſuaſit dierum brevitas, ut ad fontem cæteris abluendus differretur, ſive potius ſervaretur, & quid pluribus immorer? Hora exoptata cunctis advenerat .... Tunc ille in extremo halitu conſtitutus ſine voce, ſine motu, ſine ſenſu nihil valens Sacerdoti interroganti reſpondere, deferentium manibus adportatur, & pro eo nobis quaſi pro infante reſpondentibus, mente abſentiſſimus accepit Baptiſmum, quem ſe accepiſſe poſt paululum mortuus, in hac præſenti arbitror vita neſcivit. Quæro nunc, utrum nihil ad æternam beatitudinem conſequendam vox ablata nocuerit.

„ Quis modo ex tam debili fundamento vocis amiſſæ, & ſenſus impediti dubitet de valore, aut de fructu prædicti baptiſmi, quem conſtabat eſſe collatum homini prius ſic inſtructo, ſic præparato, cupidoque? Illa etiam verba notanda ſunt: *Perſuaſit dierum brevitas, ut ad fontem cæteris abluendus differretur*. Et cur non perſuaſit caritas, ut nihil differretur? Immo quomodo non obligavit caritas nihil differre, cum jam æger moreretur & Baptiſmum peteret, cum præſertim Canones ipſi, qui Paſchales Baptiſmo dies deſtinaverant, periclitantes quovis tempore baptizari præciperent? Certe nullus quamvis infimæ notæ Caſuiſta, dilationem quamvis breviſſimam permiſiſſet. Ferrandus tamen ea ætate doctus, ac doctor religioni ſibi duxit, luſtralibus aquis extra illud tempus tingere jam jam moriturum.

„ Idem Ferrandus ſub finem epiſtolæ hanc aliam quæſtionem proponit: *Utrum noceat, quantum noceat, an omnino nihil noceat, ſi quis baptizatus in nomine Sanctæ Trinitatis, ſacro cibo, potuque fraudetur*, nempe Chriſti Corpus, & Sanguinem ſumere morte præventus non poſſit? Quis modo non omnino rudis tam faciles quæſtiones moveat? Et tamen hæc erant olim, cum Caſuiſtæ nondum ſcripſerant, interrogata Doctorum.

„ His ſimilia fuerunt ea de quibus S. Gregorium ex Anglia interrogavit S. Auguſtinus illius regni Apoſtolus, quæ quamvis non omnino pertineant ad Baptiſmum, de cujus adminiſtratione modo agimus, dividi tamen non debent. Fuerunt autem hæc inter alia. *An Clerici continere non valentes poſſent contrahere? An duo germani fratres poſſent duas ſorores accipere? Quot eſſent neceſſarii Epiſcopi in Epiſcopi conſecratione? Utrum prægnans mulier debeat baptizari, aut poſtquam genuerit, poſt quantum tempus poſſit Eccleſiam intrare, aut etiam, ne morte præoccupetur quod genuerit, poſt quot dies hoc liceat Sacri Baptiſmatis Sacramenta percipere? Aut poſt quantum temporis huic vir poſſit in carnis copulatione conjungi? Aut ſi menſtrua conſuetudine tenetur, an Eccleſiam introire ei liceat, aut ſacræ communionis Sacramentum percipere? An vir ſuæ conjugi commixtus poſsit, antequam lavetur aqua, Eccleſiam intrare, vel etiam ad myſterium ſacræ communionis accedere? An poſt illuſionem, quæ per ſomnium ſolet accidere, Corpus Domini quilibet accipere valeat, vel ſi Sacerdos ſit Sacra myſteria celebrare?* „ Hæc per ſe ſolvere nequit Auguſtinus electus ex pluribus millibus Monachorum, ut eſſet Gentium Apoſtolus ac Doctor, diuque Romæ ad hunc finem eruditus, quæ modo beneficio Caſuiſtarum vix ullus ignorat.

„ Eidem S. Gregorio viſus eſt quæſtionem valde difficilem proponere Secundinus circa peccatum Originale puerorum, qui ſine Baptiſmo moriuntur, petitam ex origine animæ, quæ, cum ſit a Deo, non videtur poſſe contrahere culpam ex unione cum corpore, cui in malo non conſentit. Quam quidem quæſtionem ſolvit doctiſſime S. Pontifex, ſed circa originem animæ dicit ea *Epiſt.* 53. *lib.* 7. *Regiſtri*, *Tua Charitas ſciat quia de origine animæ inter Sanctos Patres requiſitio non parva verſata eſt, ſed utrum ipſa ab Adam deſcenderit, an certe ſingulis detur, incertum remanſit*. Id modo non vocatur in controverſiam apud noſtros Doctores, & beneficio Theologiæ facile intelligitur, & explicatur.

„ Annis poſt Gregorium ducentis ſupra quinquaginta reſponſum Bulgaris fuit, quoſdam ex ipſis habendos tanquam rite baptizatos, *ſi in nomine Sanctæ Trinitatis, vel tantum in nomine Chriſti* fuerant baptizati. Poſt annos trecentos S. Bernardus *Epiſt.* 340. non eſt auſus dicere invalidum eſſe Baptiſmum puero collatum ſub hac forma: baptizo te in nomine Dei, & Sanctæ, & veræ Crucis: cumque in Diœceſi Claromontenſi quidam in forma Baptiſmi relinquerent illud verbum *Baptizo*, dubitavit Epiſcopus, an is Baptiſmus valeret, ut apparet ex ejus *Epiſtol.* quæ extat *tom.* 3. *Bibliothecæ Patrum* ad Mauritium Pariſienſem Epiſcopum & ad Stephanum S. Evertii apud Aurelios Abbatem; quodque pejus eſt, is Abbas reſpondit, in forma Baptiſmi ea verba, *Ego te baptizo*, non eſſe de ſubſtantia Sacramenti, *ſed ſolum de ſolemnitate Myſterii*.

„ Circa materiam, & formam Confirmationis, & extremæ Unctionis, quam olim (nec fortaſſe ſine periculo) aliquot Eccleſiæ variarunt, dicam poſtea, & videri poteſt Edmundus Martene de antiquis Eccleſiæ ritibus.

„ Quam autem Sacramenti Euchariſtiæ, & Pœnitentiæ inſtitutionem, conſtitutionem, adminiſtrationem illuſtrarint Caſuiſtæ, eorumque libri, quos aliqui tam facile deſpiciunt, intelligent ii, qui ſciunt, quot olim in his irrepſiſſent errores, quam damnabiles praxes.

„ Et quidem, ut aliquid dicam de Sacramento Euchariſtiæ, in aliquibus Eccleſiis infantibus recens baptizatis infundebatur in os vinum verum & naturale ac ſi eſſet Sacramentum Corporis, & Sanguinis Domini, ut patet ex Rituali Eccleſiæ Remenſis id prohibente. *Summopere caveat Sacerdos, ne quemadmodum perverſo uſu in quibuſdam locis fieri dicitur vinum porrigat infanti poſt Baptiſmum, maxime utendo his verbis: Corpus, & Sanguis Domini Noſtri Jeſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam.*

„ In aliis, & quidem multis Eccleſiis ea Sacerdotum perſuaſio fuit, vinum per contactum Sacramenti conſecrari. Ex hac perſuaſione, ut videtur, antiquum Pontificale Eccleſiæ Apamienſis in Syria deſcribens ritus in feria ſexta Paraſceves obſervari ſolitos, *diviſa hoſtia* (inquit) *in tres partes, tertiam partem juxta conſuetudinem in Calicem mittat, nihil dicens, ſic enim ſanctificatur vinum non conſecratum per Corpus Domini immiſſum*. Manuſcriptum Ordinarium Eccleſiæ Cuſentinæ a Luca Archiepiſcopo circa annum 1203. digeſtum deſcribens ritus Paſchales: *Accipiant Dominicum Corpus in Euchariſtiali reconditum, & ſuper patenam ponant, & in Calice vinum, & aquam fundant, & mox de Hoſtia Dominici Corporis in Calicem mittant, ita ut vinum in Sanguinem conſecretur*. Eandem fuiſſe perſuaſionem Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ, Uticenſis, & aliquarum Regni Gallicani conſtat ex earum Pontificalibus, ſeu miſſalibus antiquis, quæ allegat prælaudatus Martene de antiquis Eccleſiæ ritibus *lib.* 1. *capit.* 4. *art.* 12.

„ Nec pauciores fuerunt circa Sacramentum Pœnitentiæ, aut errores, aut abuſus, quorum aliqui poſtea fuere omnes novis Eccleſiæ conſtitutionibus, aliqui diligenti Caſuiſtarum ſtudio ſublati. Multorum perſuaſio fuit, confeſſionem peccatorum non eſſe præceptam; ſatiſque eſſe confiteri ſoli Deo. Id aliqui docebant etiam tempore Gratiani, ut dicitur *cap. Quidam Deo, de Pœnit. diſt.* 1. vel illi Græci fuerint, ut ibi dicitur, vel alii. Græcorum certe ille abuſus fuit, cujus meminit Arcudius *de controv. Eccl. Occid. lib.* 4. *de Pœnit. cap.* 2. & ego ex ipſo *cap.* ſuperiori. *Pontifices, & Sacerdotes Græci fere nunquam confitentur. Quo eodem vitio laborant Ruſſorum Presbyteri, Græcorum videlicet velut hæreditario quodam jure in omnibus imitatores.*

„ Multorum quoque opinio fuit, valere confeſſionem factam Diacono, cum urget neceſſitas, & non adeſt Sacerdos, ut conſtat ex miſſ. codicibus Eccleſiæ Gemmeticenſis, & Noviomenſis, & ex Concilio Eboracenſi anni 1194. ubi Patres, *Decernimus* (inquiunt) *ut non niſi ſumma urgenti neceſſitate, Diaconus baptizet, & Corpus Chriſti cuiquam eroget, vel pœnitentiam confitenti imponat*. „ Quod etiam in Synodis antiquioribus ſtatuitur. Pœnitentiam autem in neceſſitate imponens ſolebat ſtatim etiam abſolvere, ut concedunt omnes. An vero in his locis agatur de Confeſſione, & abſolutione, quæ crederetur eſſe ſacramentalis, dubitari poteſt. Videtur tamen certum perſuaſum multis fuiſſe etiam tempore D. Auguſtini, debere in mortis periculo fieri confeſſionem laico tamquam habenti pro eo articulo reconciliandi, ſolvendique a Peccatis poteſtatem, ut conſtat ex ſequenti facto, quod refert S. Doctor, allegatus a Gratiano *de conſecr. diſt.* 4. *cap. Sanctum: Cum in navi quadam Fidelis nullus eſſet, præter unum pœnitentem, cœpit imminere naufragium. Erat ibi quidam non immemor ſalutis ſuæ, & Sacramenti vehementiſſimus flagitator, nec erat aliquis, qui dare poſſet, niſi pœnitens ille. Acceperat enim, ſed pro peccato, de quo agebat pœnitentiam, amiſerat ſanctitatem, ſed non amiſerat Sacramentum. Nam ſi hoc amittunt peccantes, cum reconciliantur poſt pœnitentiam, quare non iterum baptizantur? Dedit ergo quod acceperat, & ne periculoſe vitam finiret non reconciliatus, petiit ab eo ipſo, quem baptizaverat, ut eum reconciliaret: & factum eſt. Naufragium evaſerunt. Cognitum habes quod fecerunt? Nemo extitit eorum, qui non pium animum ita crederet, ut conſiliis eorum in illo periculo Dominum crederet aſſuiſſe. Motus enim animus religioſus, & ſupplex ab homine exegit Sacramentum: a Deo ipſe impetravit ſanctitatem.*

„ Demum, quod pariter pertinet ad hoc Sacramentum, ſacri ſigilli leges a Chriſto Domino inſtitutore Sacramentorum conditas, a S. Leone I. in ea Epiſtol. ad Epiſcopos Campaniæ, Samnii, & Piceni explicatas, & ab Innocent. III. *in cap. omnis utriuſque ſexus de pœnit. & remiſſ.* iterum inculcatas quam illuſtrarunt Caſuiſtæ, quorum doctrinam communem ſequentes nonnulla rejecimus in *Cler. Rom.* tanquam aut nunquam facta, aut non rite facta, quæ proinde male ab aliquibus celebrantur tanquam vere facta ab univerſa Eccleſia, vel tamquam laudabiliter facta ab aliquibus Eccleſiis.

„ Jam vero de reliquis duobus Sacramentis, nempe de Ordine, & Matrimonio agendum eſt, quorum aut Divinæ, aut humanæ leges paſſim latuere Sacerdotes ipſos, & Paſtores, qui præceſſere ſæculum tertium decimum, quo exorta eſt facultas Caſuiſtarum, quæ, ut ſupra monui, ex triplici ea diſciplina conflatur, nimirum Canonica, Theologica, & Morali.

„ Sanctus

„ Sanctus Auguſtinus *Epiſtola* 110. fatetur ingenue, a ſe dum fuit Epiſcopus ordinatus, & a Valerio tunc Epiſcopo ſuo, ignoratum fuiſſe Canonem Nicænum, vetantem duos eſſe ſimul ejuſdem Civitatis Epiſcopos. Nicænum autem Concilium, nec uno integro ſæculo præceſſit Auguſtinum. Idem S. Doctor (ut notat Cabaſſutius in notitia Conciliorum ad Concilium Arelatenſe quartum) Sardicenſem generalem Synodum, in qua Fides Catholica de Ariana hæreſi triumphavit, ignoravit prorſus, ſolumque illud concilium Sardicæ coactum credidit, quod fuit conventiculum Arianorum. Si Canonem tanti momenti, tantumque Concilium ignoravit Auguſtinus, non ita facile crediderim, non fuiſſe hæc, & ſimilia ab aliis multis ignorata; cum præſertim tunc Eccleſiis præficerentur ſæpiſſime, qui aut Neophyti erant, aut fuerant aulæ, vel curiæ, vel etiam militiæ paulo ante addicti, ut oſtendam infra, nec divino judicio, ut Ambroſius, ſed propria cupiditate, aut Principum ſua quærentium favore ad infulas eveherentur.

„ Hinc ſæpiſſime, ut conſtat ex eorum temporum Conciliis, & Patrum id amare deflentium ſcriptis, Sacris Ordinibus initiabantur multi, qui per ſacros Canones erant arcendi. Et quamvis id non raro fieret ex contemptu regulæ Canonicæ non ignoratæ, ſæpe tamen fiebat ex vera Eccleſiaſticæ diſciplinæ ignoratione; ut patet ex epiſtola Siricii ad Himerium Tarraconenſem, in qua commemoratis multis hujuſmodi pravis Clericorum ordinationibus ſubdit, *& quia aliquanti, de quibus loquimur, ut tua ſanctitas retulit, ignoratione lapſos eſſe ſe, deflent &c.* Et paulo poſt, *Et quia in his omnibus, quæ in reprehenſionem veniunt, ſola excuſatio ignorationis obtenditur.* „ Ecquid tandem ignorabatur? Bigamos, alioſque hujuſmodi ordinari non poſſe. Id ignorabant multi Hiſpaniarum Epiſcopi. Sacerdotes autem non id ſolum ignorabant, ſed quod modo nullus ignorat, nempe ſe vinculo caſtitatis obſtringi; putabant enim, ſibi id onus impoſitum non fuiſſe, aut nec imponi potuiſſe, eo quod non fuerat antiquæ legis Sacerdotibus impoſitum. *Plurimos Sacerdotes Chriſti,* atque Levitas (inquit Siricius eadem Epiſtola §. 7.) *poſt longa conſecrationis ſuæ tempora tam de conjugibus propriis, tam etiam de turpi coitu ſobolem didicimus procreaſſe, & crimen ſuum hac præſcriptione defendere, quia in veteri Teſtamento Sacerdotibus, a Miniſtris generandi facultas legitur attributa.*

„ Non ignorarunt quidem Patres Concilii Turonici primi legem caſtitatis impoſitam ſacris Miniſtris, ſed ignoraſſe videntur, non poſſe Concilium particulare legibus Eccleſiæ univerſalis quenquam abſolvere, ut forte abſolverunt ipſi permittentes, ut videntur, iis, qui jam erant Sacerdotes, aut Levitæ uſum conjugii, & ſolum interdicentes proprii ordinis exercitium, aſcenſumque ad Ordinem ſuperiorem. Hæc enim ſunt verba Canonis. *Licet a Patribus noſtris emiſſa auctoritate id fuerit conſtitutum, ut quicumque Sacerdos, vel Levita filiorum procreationi operam dare fuiſſet convictus, a Communione Dominica abſtineretur. Nos tamen huic diſtrictioni moderationem adhibentes, & juſtam conſtitutionem mollientes, id decrevimus, ut Sacerdos, vel levita conjugali concupiſcentiæ inhærens, vel a filiorum procreatione non deſiſtens ad altiorem gradum non aſcendat, neque ſacrificium Deo offerre vel plebi miniſtrare præſumat. Sufficiat his tantum, ut a communione non efficiantur alieni.* Igitur *non deſiſtentes* ad communionem Dominicam admittebantur. „ Ergo *non deſiſtentes* minime peccare putabantur; ergo erant ea lege a Patribus ſoluti.

„ Demum quam parum compertæ fuerunt olim non populo ſolum, ſed multis Doctoribus leges pertinentes ad matrimonium, conjugalis fidei probationem, eamque continentiam, qua quiſque debet a quibuſdam voluptatibus abſtinere? Permittunt quidem jura in aliquibus caſibus poſt legitimum matrimonium divortium, ſeparatis autem conjugibus alias inire nuptias prohibent. Id tamen permiſere Chriſtiani Imperatores, ut conſtat ex C. Juſtinianeo *tit. de repudiis*. Et quamvis Barboſa ff. ſoluto matrimonio a. par. rubric. num. 10. dicat, id ſolum fuiſſe permiſſum ad impediendum majus malum, addit tamen in veteri Eccleſia indiſſolubilitatem matrimonii non ita arcte fuiſſe intellectam, ut intelligitur modo, alioſque provinciales Epiſcopos putaſſe juſtam aliquam cauſam dari, ex qua liceat libellum repudii dare.

„ Hi Provinciales Epiſcopi forte fuere Patres Concilii Venetici celebrati in Galliis ann. 465. & Patres Concilii poſtea celebrati apud Vermerias. Illi ſiquidem inter morum corruptelas id recenſent, quod aliqui relictis propriis uxoribus tanquam adulteris, alias ducerent *ſine probatione adulterii:* Quo videtur innuere, id licere ſi probetur adulterium. Hi vero, ut refertur in Decreto *cepit. Si qua mulier* 31. *quæſt.* 7. ſic definiunt: *Si qua mulier in mortem ſui mariti conſiliata ſit cum aliis, & ipſe vir ſe defendendo aliquem illorum occiderit, ſi probare poteſt ille vir, eam ream eſſe conſilii, poteſt* (ut nobis videtur) ipſam uxorem dimittere, &, ſi voluerit, aliam ducere. Id non licere cognovit quidem S. Auguſtinus *lib. de Fide, & operibus cap.* 19. ſed rem eſſe adeo obſcuram putavit, ut ejus ignorationem venialem vocet.

„ Ille etiam multorum error fuit, & forte ex ſimili cauſa profectus, nempe ex legibus Imperatorum, quod, quia ab his non æque vir adulter ac uxor adultera puniebatur, liceret viris adulterium committere, quamvis uxoribus non liceret, quem errorem fuſe redarguunt S. Gregorius Nazianzenus *orat.* 31. S. Auguſtinus *lib.* 2. *de adult. conjug. c.* 9. & Sanctus Hieronymus qui in Epitaphio Fabiolæ, *Aliæ ſunt* (inquit) *leges Cæſarum, aliæ Chriſti, aliud Papinianus, aliud Paulus noſter præcipit. Apud illos viris impudicitiæ frena laxantur, apud nos quod non licet fœminis, æque non licet viris, & eadem ſervitus pari conditione cenſetur.*

„ Hunc errorem perſeveraſſe in multis etiam poſtea, conſtat ex S. Cæſario, qui *hom.* 16. ut poſtea dicam eum diſpellere ſatagit, idipſum inculcans, nempe, quod fœminis non licet nec viris licere. Ex eodem conſtat, etiam majoris Ordinis Clericos exiſtimaſſe ebrietatem culpa carere; alios putaſſe, concubinatum præſertim ſolutorum licere, quem utrumque errorem, aut utriuſque erroris permiſſionem deflet Fulbertus Epiſcopus Carnotenſis *Epiſt.* 83. loquens enim de ſui temporis Sacerdotibus dicit, eos *aut neſciviſſe ebrietatem, & libidinem eſſe mortalia peccata, aut ſcire diſſimulaſſe.*

„ Illud autem magis mirabile eſt, ſæculo undecimo in florentiſſimi Regni Eccleſiis tam parum fuiſſe comperta initi conſummatique matrimonii vincula, ut ab eruditis fuerit dubitatum, an viro liceret ab uxore diſcedere propter fornicationem ab ea ante matrimonium commiſſam, nec forte defuerint qui id licere dixerint. Hanc quæſtionem propoſuit Radulphus Remenſis Archiepiſcopus Ivoni Epiſcopo Carnotenſi præclariſſimo ejus ævi Doctori, qui *Epiſt.* 188. ita reſpondet.

Quæſivit a me quod melius me novit veſtra prudentia, utrum mulier, quæ poſt completa Sacramenta, & officia nuptiarum infra duos, aut tres menſes peperiſſe cognoſcitur, debeat propter fœdera nuptiarum in conjugio manere, aut propter patratum ante nuptias flagitium matrimonii dignitatem amittere, cum lex Moyſi hujuſmodi jubeat lapidari, ſuper qua re non memini, me canonicam inveniſſe ſententiam. Dico *tamen ſine* PRÆJUDICIO MELIORIS *ſententia, quia ſi ante celebrationem Sacramenti conjugalis cognita fuiſſet mulieris turpitudo, ſecundum legum ſeveritatem, non eſſet honeſtanda matrimonio, ſed aſperis objurgationibus, tanquam lepidum jectibus ſevera ei eſſet adhibenda correctio. Verum, poſtquam ſimpliciter præcedente conſenſu contracta ſunt fœdera nuptiarum, poſtquam matrimoniales tabulæ datæ ſunt, & cætera conjugii Sacramenta completa ſunt, vir & mulier unum corpus per commixtionem carnis facti ſunt, non intellige, poſſe diſſolvi conjugium, niſi divortii cauſa intercurrat adulterium.*

(Et poſt aliqua)

Cum leges honeſtati conſulere debeant, & ſaluti, TUTIUS *mihi eſſe videtur, ut vir mulierem quam duxit, licet neſciens impudicam, retineat uxorem, quam ſue divortio, & illam fornicariam & ſe faciat fornicatorem. Beati quoque Doctores noſtri Ambroſius, & Auguſtinus hujuſmodi mulierum lapſus ſuadent potius a viris debere dimitti, quam diſtricte, & ſine miſericordia judicari, cum & ipſi viri vix poſſint a ſimilibus impudicitiis immunes inveniri.*

(Tandem in fine Epiſtolæ)

Si vero aliter in aliquibus capitulis repertum fuerit, ſeveritati diſciplinæ eſt adſcribendum. Sed ubi ſalus periclitatur, moderatione legum ſaluti intelligimus conſulendum.

„ Ex hac Epiſtola habes 1. Archiepiſcopum Remenſem non potuiſſe ex ſe reſpondere ei quæſtioni, quæ nullam habet difficultatem, nec habere debet, cum Chriſtus Dominus, *Matth.* 19. permittens fieri divortium propter fornicationem, loquatur de fornicatione commiſſa poſt matrimonium, adeoque de adulterio, non vero de fornicatione antea commiſſa.

„ Habes ſecundo, nec ipſi Ivoni viſam penitus improbabilem ſententiam eorum, qui dicebant hoc divortium licere; nam dicit eſſe illicitum *ſine præjudicio melioris ſententiæ*, quod dicere non ſolemus, nec debemus, cum putamus oppoſitum eſſe omnino improbabile: ut nec dicere ſolemus *tutius eſſe* rem aliquam non facere, quando putamus improbabile prorſus eſſe quod liceat eam facere. Ivo autem dicit *tutius* eſſe non dimittere in allato caſu uxorem ante nuptias fornicatam.

„ Notanda ſunt etiam ea verba, *Cum & ipſi viri vix poſſint a ſimilibus impudicitiis immunes inveniri*. Quod noſtra tempora non parum commendat. Sed de hoc alibi.

„ Nunc unum ſubtexam ex eodem Ivone; quod clarius forte quam præterita, demonſtrat, quam nunc, beneficio Caſuiſtarum, ſint in doctrina morali magis inſtructi, qui vel brevem eorum Summam legerunt, quam olim eſſent, poſt multorum codicum lectionem, & ſtudium, egregii Doctores. Quamvis autem quod afferam, ad matrimonium, de quo modo agimus, non pertineat, pertinebat tamen ad eos potiſſimum, qui erant matrimonio conjuncti, cum unus erat alteri de fide violata ſuſpectus.

„ Legibus Longobardorum ſancitum fuiſſe ferunt, ut in accuſationibus criminum, præſertim violantium jura conjugii, cum delicti, quod probari non poterat, fortia aderant indicia, compelleretur reus, aut aquæ ferventi manum immergere, aut tangere ferrum ignitum, aut incedere ſuper candentes vomeres, aut demergere ſe in aquam frigi-

„ dam;

„ dam; & ſi ab igne non læderetur, aut ab aqua frigida reciperetur, inoocens haberetur; reus vero, ſi læderetur ab igne, aut aquæ frigidæ velut ab ea rejectus ſupernataret. Si id genus purgationis adhiberi non poſſet, litem dirimeret duellum, ac proinde eligereotur duo milites quorum unus pro accuſato, alter pro accuſatore confligeret, eaque pars culpa vacare crederetur, cujus partis militi victoriam ſors, & virtus adjudicaret.

„ Illicitam, & intrinſeca malam eſſe hanc purgationem conſtat modo apud omnes Doctores, eamque ut talem interdicuut Canones Conciliorum, & definitiones Pontificum, inter quos Nicolaus, ut refertur in Decreto *cap. Monomachia* 2. *quæſt.* 5. *Monomachiam in legem non aſſumimus, quam præceptam fuiſſe non reperimus*: & paulo poſt: *Cum hos & hujuſmodi ſectantes, Deum ſolummodo* TENTARE *videantur &c.* Et Stephanus Papa V. ab eodem paulo ante allegatus. *Ferri candentis vel aquæ ferventis examinatione confeſſionem extorqueri a quolibet, Sacri non cenſent Canones; & quod Sanctorum Patrum documento ſancitum non eſt,* SUPERSTITIOSA *adinventione non eſt præſumendum.*

„ Olim tamen Epiſcopi multi licere id genus purgationis putarunt, quodque mirabilius eſt, adhibendum conſueruut, & adhiberi voluerunt; nam Tiburienſes Patres an. 895. ſic ſtatuunt *Can.* 22. ut refert Gratianus in Decreto 2. quæſt. 5. *Nobilis homo, vel ingenuus ſi in Synodo accuſatur, & negaverit, ſi eum conſtiterit, Fidelem eſſe, cum duodecim ingenuis ſe expurget: ſi antea deprehenſus fuerit in furto aut perjurio, aut falſo teſtimonio, ad juramentum non admittatur, ſed* (ſicut qui ingenuus non eſt) *ferventi aqua, vel candenti ferro ſe expurget.* „ Servi enim potiſſimum ad hanc purgationem adigebantur, inde dictam vulgarem; aut potius ut diſtingueretur a purgatione Canonica per juramentum coram pluribus teſtibus ſuper quatuor Evangelia, aut ſanctorum Reliquias ſolemniter emiſſum. De qua purgatione agitur apud Burchardum, *lib.* 1. *cap.* 194. & 196. & apud Ivonem in pluribus epiſtolis.

„ Is autem quamvis *Epiſt.* 74. vulgarem purgationem reprobet, & in hunc finem afferet plure Pontificum decreta, in quibus ea pro nullo caſu admittitur, rejiciturque ut inventum popularæ profectum ex odio, & invidia, & ſuperſtitioſum, adhuc tamen *Epiſt.* 152. ad Radulphum Ramenſem Archiepiſcopum, uſurpari eam aliquandu debere, docet. *Non negamus tamen, quin ad Divina aliquando recurrendum ſit teſtimonia, quando præcedente ordinaria accuſatione, omnino deſunt humana teſtimonia, non quod lex hæc inſtituerit Divina, ſed quod exigat incredulitas humana*: perinde ac ſi liceat tentare Deum ad revincendam incredulitatem humanam, quæ nec ſatis revincitur his oſtentis, utpote quæ non ſemper præbent certum argumentum ut ipſa idem monet *Epiſ.* 205. agens de quodam milite, quem accuſatum, coactumque uti hoc genere purgationis ferrum candens uſtulaverat. *Cauterium militis* (inquit) *nullum ſibi certum præbet argumentum, cum per examinationem ferri candentis occulto Dei judicio multos videamus nocentes liberatos, multos innocentes ſæpe damnatos.*

„ Nec facit ad rem exemplum & doctrina quam tradit *Epiſt.* 252. petita ex juramento quod aliquando licet, quamvis Chriſtus Dominus *Matthæi* 5. dicat: *Ego autem dico vobis non jurare omnino.* Chriſtus enim non prohibet abſolute juramentum ut quid ex natura ſua irreligioſum, & pravum, ſed abuſum jurandi temere, ut hic apud Cornelium a Lapide interpretantur Patres. At Canones, & Pontificum reſponſa, purgationem vulgarem prohibent abſolute, ut quid pravum, ſuperſtitioſum, & irreligioſum, dum ſine ſpeciali Dei inſtinctu, & mandato adhibetur; Hinc idem Cornelius a Lapide loquens de Judæis, quibus juſſa fuit Numerorum *cap.* 5. purgatio delicti per aquam maledictam dicit: *Miraculo ſtato, & continuo olim apud Judæos explorabatur ſcelus, adulterii*, ſubditque: *ſimili modo apud Chriſtianos olim mulieres ſuſpectæ de adulterio ſe purgabant, tangendo ferrum candens, ſi ab eo non adurerentur, ut contigit ſanctæ Cunegundi. Quæ probatio cum a Deo non eſſet inſtituta, ideoque eſſet Dei tentatio, jure a Canonibus eſt* DAMNATA. Igitur purgatio vulgaris, da qua loquimur, non debuit a Patribus Tiburienſibus permitti, nedum præcipi, nec ab Ivone pro ullo caſu approbari. At unde hoc lumen nobis affulſit? Certe non ex ſolis prædictorum Pontificum decretis, quæ non ignorabat Ivo, ſed ex libris Caſuiſtarum, qui ea Pontificum decreta, & rem ipſam, ut reliqua omnia, ſubtilius appenderunt.

Demum (ne ſim infinitus) ſi vis æſtimare pro merito, quantum obſcuritatis, & ignorationis depulerint recentes ſcriptores, iterum author tibi ſum, ut legas quæ duodecim primis Eccleſiæ ſæculis fuere Doctoribus circa mores propoſitæ quæſtiones, ac dubia. Hæc enim duo deprehendes omnino, 1. proponi ſubinde quæſtiones, quas modo ope Caſuiſtarum ſolvunt omnes, olim vero pauciſſimi poterant, & ideo cogebantur quotidie conſulere non aliarum tantum Eccleſiarum, ſed aliarum provinciarum, immo & regnorum Doctores. 2. ea non raro præberi reſponſa, quæ aut præberi non poſſunt, aut illis verbis præberi non poſſunt, ſed aliis, quibus ea præbent recentes Doctores, iis enim (ut notat S. Thomas *opuſc.* 2. in præfatione ad Urbanum Papam) *exorti circa fidem errores occaſionem dederunt, ut ea quæ ſunt fidei,* (idem dicendum de doctrina morum) *majori circumſpectione traderent*, ut tradiderunt ex eodem S. Doctore, qui ſubdit: *Et ideo non eſt mirum, ſi moderni fidei Doctores poſt varios exortos errores cautius, & quaſi elimatius loquuntur circa doctrinam fidei.*

Illud etiam volo colligas ex iis, quæ leges ipſe, & ex me hactenus audiviſti, quam falſa ſcilicet illorum perſuaſio ſit, qui putant ab iis qui volunt addiſcere doctrinam moralem, non eſſe conſulendos Caſuiſtas, ſed Scripturas & Patres, quos certe conſulueret S. Auguſtinus Anglorum Apoſtolus tamdiu verſatus inter Monachos, quorum præcipua occupatio erat ſtudium Scripturarum & Patrum; conſuluerat Ferrandus Diaconus qui compendium Canonum ſcripſerat: conſuluerant Patres Venetici, Patres Tiburienſes, Radulphus Archiepiſcopus Remenſis cum ejus ætatis Patribus Gallicanis non paucis, aliique, quorum reſponſa vel dubitationes ſupra propoſui, nec tamen in multis quæſtionibus didicerunt ex illis veram reſponſionem quam nos diſcimus ex Caſuiſtis. Hinc autem male quis colliget, Caſuiſtas præferri ſcripturis, & Patribus, aut in libris Caſuiſtarum contineri doctrinam magis certam, quam in ſcripturis, & Patribus, ſed ab optimis Caſuiſtis tam multis melius eſſe intellectas ſcripturas & Patres, quam eas prædicti intellexerint, quamque noſtrum quiſpiam intelligat, ac proinde non debere nos fidere intelligentiæ, & interpretationi noſtræ, ſed Caſuiſtarum præſertim celebriorum; quod, ut vides, non eſt præferre ſcripturis, & Patribus Caſuiſtas, ſed noſtro judicio præferre judicium celebriorum Caſuiſtarum.

Cler. Occupaſti prudentiſſime quod objicere poterant qui te audiunt aure non ſatis æqua. Unum videtur objici adhuc poſſe etiam a non inſenſis, nempe erraſſe quidem aliquando Doctores in quæſtionibus moralibus, antequam inciperent docere, & ſcribere Caſuiſtæ, ſed hos etiam erraſſe, immo plures in horum libris errores reperiri, quam in illis; non igitur ex libris Caſuiſtarum tam ingens utilitas in Rempublicam literariam redundavit, nec fuerunt ab illorum libris errores depulſi.

Auct. Nec id aſſerui unquam, fuiſſe a Caſuiſtis omnes errores depulſos, ſed multos; & rurſus oſtendi, id lumen ab ipſis effulſiſſe, quo facile ſolvimus innumeras quæſtiones, in quibus hærebant olim Doctores primarii. Quod autem dicis hos erraſſe magis, nego. Errarunt quidem aliqui ex ipſis, ſed forte in eoſdem illos errores inciderunt prius veteres aliqui Doctores; non enim ſcimus omnes antiquos errores, ſed pauciſſimos, cum longe pauciores quæſtiones morales, quam tractamus nos, tractarint antiqui Scriptores. Demum laudavi Caſuiſticam facultatem, eoſque Caſuiſtas qui in ea facultate præfulſerunt, qui aut errarunt nunquam, aut vix unquam, non autem eos, quorum non paucos errores Romani Pontifices juſtiſſime confixerunt.

Sed vereor, ne hæc facultatis nobiliſſimæ defenſio accuſatio ſit audaciæ meæ jam nimis abutentis patientia tua, & fuſius, quam opus eſſet, in Caſuiſtarum laudes excurrentis; Sed quamvis ipſe non agas tam multis, ut incipias de doctiſſimis viris ſentire pro merito ipſorum, indigent certe alii, nec pauci, qui hac noſtra ætate ſic de Caſuiſtis loquuntur, ut non ita obloquantur de fæce hominum peſſimorum. Horum calumniis diſpellendis forte non erunt inutilia, quæ audiviſti.

CAPUT V.

Caſuiſtarum vindiciæ aliæ a nobis compoſitæ: ac primo oſtenditur, Caſuiſtas Patrum contemptores non eſſe.

HÆc ad Caſuiſtarum defenſionem abunde ſufficerent, niſi quorumdam in illos hodieque debacchantium furor id a nobis poſtularet, ut uberiore ſtylo eorum cauſſam tueremur. Qua in re a pervulgata illa, odioſaque criminatione ordiri placet, quæ Caſuiſtas veluti Patrum contemptores traducit. Nam qui Caſuiſtarum libros poſt virulentum *Provincialium Litterarum* ſcriptorem mordere, ac dilacerare aggreſſi ſunt, id cum primis in illis reprehendere, quod ſane ad incautos decipiendos maxime fieri oportuit, ſtudium Sanctorum Patrum neglectum, atque adeo improbatum.

Quam quidem calumniam depulere plurimi, atque inter alios in aureis, elegantiſſimiſque Cleandri, & Eudoxi Dialogis adverſus impudentes Paſchalis Provinciales Epiſtolas nuper indicatas P. Gabriel Daniel. At quum hodie eadem nænia recinatur, aliquid hac ſuper re, ad retundendam ineptam criminationem, addendum hoc maxime loco, quo de Patribus agimus.

Ac primum ajo, Caſuiſtas duas veluti in claſſes diſpertiendos eſſe, quarum altera grandium voluminum ſcriptores complectitur Suarios, Vaſquios, Laymanos, Bonacinas, Dianas, Sporeros: Summiſtas altera, & compendiorum authores, quos inter Buſembaum. Summiſtas porro libens fateor, Patrum teſtimoniis raro admodum, ac fortaſſe nunquam uti. Quod tamen qui Patrum contemptui tribuerit, næ ille ſtultiſſimus criminator habendus erit. Nam longas ne Patrum citationes ab iis expectes, quorum unum illud ſtudium brevitati conſulere? Hoc profecto idem eſſet, quod in Turſellini Hi-

ni Hiſtorica Epitome, aut Cluverii introductione ad Geographiam, veterum recentiumque Hiſtoricorum, aut Geographorum ſententias requirere. Præterea cum ſummiſtis plerumque mos ſit, ad eos, qui Theologicas res fuſiori calamo perſequuti ſunt, Lectores ſuos mittere, atque hi, ut nunc demonſtrabimus, Patrum auctoritati nitantur maxime, perinde de illis ſentiendum, ac ſi Patrum verba ipſimet redderent.

Quod autem ad primos illos Caſuiſtas ſpectat, qui pluribus voluminibus Theologiam Moralem complexi ſunt, eoſque qui illis acceſſere, Ipſos inter, & Summiſtas veluti medii, oculis careat oporter, qui Patres ab illis neglectos queratur. In his enim frequentius nihil, quam aut Patrum teſtimonia deſcribere, aut locos indicare, ubi de hac, illave re loquantur Patres. Et vero, ſi Suarius, ſi Vaſquius, ſi Valentia, Becanus, Gobatus, Fagundius, Sanchez, ſingulis locis, ubi Patres conſulendos monent, eorumque libros adnotant, horum teſtimonia verbatim addidiſſent, futurum cenſeo, ut longe explicatior in iſtorum voluminibus Patrum auctoritas prodiret, quam in Natalis Alexandri, Genetti, Pontaſii, Beſumbii, & ceterorum libris. Illod etiam fortaſſis pateret quanti horum interfuerit Caſuiſtas ludibrio exponere, ne ſcilicet turpes plagiarios ſeſe omnium obtutibus proderent. Nimirum Caſuiſtarum ſcrinia compilaſſe magnos illos Theologiæ e Patribus ductæ prædicatores, atque magiſtros, tam certum eſt, quam quod maxime.

At non ſolis Patrum teſtimoniis Caſuiſtæ controverſias ſuas definiunt. Ita ſane: at illas ne ſic quidem definiri poſſe, qui non videat? Nam ut nihil de illis quæſtionibus dicam, ſuper quibus inter Patres nequaquam convenit, ſexcenta quotidie dubia enaſcuntur, quorum qui in Patribus quærat explicationem, ridiculus ſit. Memini accepiſſe me ex doctiſſimo homine, virum quemdam Eccleſiaſtica dignitate conſpicuum, qui Patrum Theologiam ſingulis pene verbis inclamabat Arimini, dubitaſſe non multos ab hinc annos, num cenſuris impliciens eſſet: quum autem ex veterano Theologo percunctatus eſſet ille, quid ipſe ſentiret, hic vero joci cauſſa reſpondiſſet conſulendos Tertulliani, Lactantii, Auguſtini, Ambroſii, Leonis, Baſilii codices; bonum illum ita exarſiſſe primum, deinde compoſito nonnihil animo vanitatem ſuam agnoviſſe, atque abjeciſſe. Quid ad hæc P. Concina? ait (T. 1. appar. p. 277.), hoc idem aſſerere Lutheranos, & Calvinianos de controverſiis quæ illos inter, & nos Catholicos agitantur. Quam in rem adfert diſerta Johannis Dallæi verba dicentis Patres controverſias iſtas *numquam ferre, niſi caſu, atque obiter, & aliud agentes, attingere*. Verum ipſemet, quibus protegamur ab hoc telo, arma ſuggerit. Negat enim, ac vere negat, (p. 278.) a Patrum ſcriptis abeſſe doctrinas quibus hæreticorum figmenta derogantur. At cui oſtendet vir eruditus, Caſuiſticas controverſias in Patrum libris reperiri? Errat Dallæus: errare nos niſi alios ab iis, quos habemus, Patrum libros proferat, non demonſtrabit Concina, ne millenos quidem ſi effundat Theologiæ Chriſtianæ tomos. Quæſo, Patrem inveniat (uno contentus hoc exemplo cauſa cedam ſi invenerit) unum inveniat Patrem qui trinum contractum uſuræ arguat. At Patres uſuram damnant. Ita ſane: hic igitur contractus uſuræ ſuſpicione non vacat? Logici, veſtram fidem. Ceterum quum eo demum ſpectet tanta Theologiæ Patrum laudatio, ut Caſuiſtæ Probabiliſmi defenſores Patrum veluti oſores, contemptoreſque perditiſſimi traducantur, contendo iniquam eſſe accuſationem hujuſmodi, atque adeo ab ipſorum Patrum inſtituto, doctrinisque perquam alienam.

Repetamus tantiſper animo celeberrimam illam, quæ Africanas Eccleſias, atque etiam Aſiaticas diu vexavit de rebaptizandis hæreticis controverſiam, quam qui commentitiam eſſe, fabularumque ſimilem cum P. Miſſorio contenderit, paucos inveniet ſuæ ſententiæ ſuffragatores. Iterum abluendos baptiſmate, qui Eccleſiæ Catholicæ nomen darent, hæreticos cenſebat cum Africanis ſuis B. Martyr Cyprianus. Quæ quidem Cypriani opinio non tutior modo erat, ut compertum cuique eſſe poteſt, qui tutioris opinionis nomen intelligat; ſed etiam contraria probabilior, atque adeo certa videbatur Africanis. Qua de cauſa ad Pompejum ſcribens Cyprianus *Ep. 74. Baluz. edit.* ajebat; *quæ iſta obſtinatio eſt quæve præſumptio, humanam traditionem divinæ diſpoſitioni anteponere, nec animadvertere indignari, & iraſci Deum, quoties divina præcepta ſolvit, & præterit humana traditio?* Addit Auguſt. *lib. 2. de Baptiſmo n. 5.* iis argumentis nixam fuiſſe Cypriani ſententiam, tamque veriſimilibus, ut ſola Eccleſiæ auctoritate in aliam abire ſe palam profiteatur. En ejus verba: *Nec nos ipſi tale aliquid auderemus aſſerere, niſi univerſæ Eccleſiæ auctoritate firmati*. Ex his ducet fortaſſe quiſpiam, ceteros illorum temporum Patres, qui Stephano Romano Pontifici aſſentiebantur, & Afrorum opinioni refragabantur minus tutam ſententiam propugnaſſe, atque adeo ſolum probabilem. Ego vero, qui Probabilioriſtam reſpondere facile poſſe video, Cypriani adverſariis viſam fuiſſe ſententiam ſuam Cyprianica probabiliorem, eaque de cauſſa ab his defenſam, in hunc modum argumentari malo: Cypriani ſententia probabilior ne fuit oppoſita? an ſolum probabilis? utrumlibet elige. Si hoc dixeris, cur igitur Auguſtinus *niſi univerſæ Eccleſiæ auctoritate firmatus* a Cypriano diſceſſiſſet? An non ſatis illi eſſe debuit probabilem tantum Cypriani eſſe ſententiam ac oppoſitam probabiliorem? Dices illud? Cum Cypriano res tibi erit, atque adeo cum Auguſtino. Cyprianus nempe ad ſuam Carthaginenſem ſynodum ita præfatur: *Superest, ut de hac ipſa re ſinguli quid ſentiamus, proferamus, neminem judicantes, aut a jure communionis aliquem, ſi diverſum ſenſerit, amoventes*. Auguſtinus vero *lib. 5.* de Baptiſmo Cyprianum ea vel maxime de cauſſa laudat, quia *nemini præſcribens, neque præjudicans, quominus quiſque Epiſcoporum, quod putat, faciat, habens arbitrii ſui liberam poteſtatem, etiam nobis qualibuſcumque dedit locum pacifice ſecum iſta tractandi*; ſenſit ergo Cyprianus, ſentit Auguſtinus (ſiquidem Africanorum ſententia probabilior fuerit) licere ſequi opinionem probabilem probabiliore relicta.

Hujus ſimile argumentum eſt, quod ex Hieronymo profero. Sed Chriſtiani Lupi Auguſtiniani Caſuiſtis, ac Jeſuitis præſertim non admodum amici, verba hac in re ex cap. 3. diſſertationis de opinione probabili recitemus. *Apud antiquos Patres .... fuit & alia Quæſtio. Quidam cenſebant a ſolis poſt baptiſma iteratis nuptiis, quem fieri irregularem; alii cenſebant fieri a quibuſcumque, præſertim ſi altera ſaltem fuiſſent inita poſt ſacrum lavacrum. Et hanc ſententiam conſtantiſſime tenuit Romana Eccleſia, & plures Latinæ. Eſt res omnibus eruditis exploratiſſima. Aſt Hiſpaniarum Eccleſia tenuit oppoſitum & plures ipſi aſſenſerunt*, (hos inter S. Hieronymus in Epiſtola ad Oceanum) *& adverſus iſtam Hiſpaniæ opinionem Siricius Pontifex ſcripſit ſuas ad Himerium Tarraconenſem Archiepiſcopum decretales litteras, in quibus omnino agit adverſus unum Baptiſmo prius aliud ipſo poſterius conjugium. Lucet ex S. Innocentii I. ad Toletanam Synodum ſimilibus litteris palam aſſerentibus iſtam ſolum Bigamiam in Hiſpaniis reprobari .... Interim his omnibus non commotus S. Hieronymus permanſit firmus in ſua ſententia. Imo etiam in commentario Apoſtolicæ ad Titum Epiſtolæ .... communem ſententiam conſtanter affirmat eſſe ſuperſtitioſam potius, quam veram; quod ipſum docuit firmus etiam in aliis locis .... Et neſcio cui Chryſogono, Rufini diſcipulo, iſtam doctrinam culpanti in libris adverſus Rufinum* (lib. 1. cap. 7.) *laudatus Hieronymus reſpondet ....* Habent libellum, quem in crimen vocant. Ille reſpondeat. Hunc ſua diſputatione ſubvertat: Quid auſteritate frontis, & contractis, rugatiſque naribus concava verba trutinatur, & ſanctitatem apud vulgus ignobile ſimulato rigore mentitur? Audiat nos iterum &c..... Hæc dicimus non quod ipſi propitio Chriſto hac quæſtione teneamur, ſed interrogati a fratribus, quid nobis videretur, reſpondimus nulli præjudicantes ſequi quod velit, nec alterius decretum noſtra ſententia ſubvertentes. *Mature notanda ſunt hæc verba*: Quid auſteritate frontis &c. *Etenim quadrant & in noſtra tempora. Notanda ſunt & hæc verba*: Nulli præjudicantes ſequi quod velit. *Sunt deſumpta ex erratica Sancti Cypriani Synodo. Notanda ſunt item hæc*. Nec alterius decretum &c. *Inter Siricium Pontificem ac Sanctum Hieronymum interceſſit aliquid humani dici. Hinc quædam hujus dicta ſunt veneranda quidem: attamen admiranda potius, quam imitanda. Interim conſtanter docuit probabilem ſententiam eſſe ſecuram, ac tutam, etiam minus probabilem. Quis enim non videat præſentem illius ſententiam fuiſſe hujuſmodi?* Hæc Lupus. Quod ſi velis Hieronymo tamen probabiliorem viſam fuiſſe, contentionis funem non traham; inferam enim; igitur vel Hieronymo teſte, qui ſcribit: *nulli præjudicantes ſequi quod velit*, licet ſequi opinionem probabilem, relicta probabiliore.

Aliud exemplum ex Auguſtino ducamus. Diſparitatem cultus dirimere conjugium, veteres Patres, Tertullianus, aliique ſenſere, quibus nos hodieque adhæremus. De ſuo tamen ſæculo Sanctus Auguſtinus ſcribit in libro *de fide, & operibus* cap. 19. *Quæ noſtris temporibus jam non putantur eſſe peccata*. Utique, inquit, citatus Lupus cap. 2. per inductam ab adverſa conſuetudine ſententiam probabilem. Et hanc Auguſtinus non fuit auſus improbare. Hinc ſubjungit: *Quoniam revera in novo Teſtamento nihil inde præceptum eſt; & ideo aut licere creditum eſt, aut velut dubium derelictum*. At librum hunc Auguſtini de fide, & operibus, & 19. cap. antea non dimittamus, quam aliud in rem noſtram duxerimus argumentum. Ait ergo ſanctus Doctor. *Quiſquis uxorem in adulterio deprehenſam dimiſerit, & aliam duxerit, non videtur æquandus eis, qui, excepta cauſa adulterii, dimittunt, & ducunt. Et in ipſis divinis ſententiis ita obſcurum eſt, utrum & iſte, cui quidem ſine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur, ſi adulteram duxerit, aut quantum exiſtimo, venialiter ibi quiſque fallatur*. Audi hunc Lupum ibidem. *Affirmat Auguſtinus, quod ſuo tempore ſententia fuerit revera probabilis; nec eam, licet contrarium ſenſerit, fuit auſus damnare*. Adeo verum eſt Patribus quoque probabiles tantum opiniones ſuas fuiſſe, aut ſi aliis probabiliores, non neceſſario tamen amplectendas.

Sed ne longior ſim quam par eſt, Bernardi teſtimonium ſufficiat Tract de Baptiſmo cap. 5. ubi hanc regulam, & Canonem ſtatuit. *Sane ibi unuſquiſque in ſuo ſenſu ſecurus abundat, ubi aut certæ rationi, aut non contemnendæ auctoritati quod ſentit non obviat*. Argue jam. Atqui ubi ſolum *probabilior opinio contraria eſt, nec certæ rationi, nec contemnendæ auctoritati, quod ſentit Probabiliſta obviat*. Igitur probabiliſta in ſuo ſenſu ſecurus abundat, ſi Bernardo fides quocum ſapere malo, quam deſipere cum Wendrochio, Paſchale, eorumque ſectatoribus.

CAPUT VI.

Num Caſuiſtarum lectio inutilis, & authoritas nulla?

TRes examinandæ ſuperſunt contumeliæ ne dicam, an accuſationes? Prima ea eſt, quam hoc capite aggredior ad confutandum, inutilem eſſe Caſuiſtarum lectionem, illorumque authoritatem levem plane, atque triobolarem.

Atque in hoc argumento verſatos ante me magna cum laude fuiſſe moneo Abellium in *defenſione recentium Caſuiſtarum*, & Francolinum de *diſcipl. pœnit. lib.* 3. *c.* 7. §. 25. quibus adde Danielem in Dialogis ſuis adverſus famoſas, impiaſque Paſchalis Provinciales litteras.

Ego vero ne longior ſim, uno hoc argumento utar, quo olim Canus *lib.* 8. *cap.* 4. Scholaſticorum omnium cauſſam defendit. Crederem nempe Caſuiſtarum lectionem irritam, vanam authoritatem eſſe, niſi ex horum ſententia Eccleſia res plurimas definiſſet. Quippe trecentos abhinc annos, ſi quæ Eccleſia de moribus decreta tulit, in his Caſuiſtarum ſubſidio, & diligentia vehementer adjuta eſt. Id quoniam conſtat inter omnes, quibus vel Conciliorum noſtræ ætatis geſta, vel negotia cognitionis fidei, vel Rotæ Romanæ, Sacræ Pœnitentiariæ, & Sacrarum Congregationum Eminentiſſimorum Cardinalium Deciſiones, atque inſtituta ſunt cognita, fateamur neceſſe eſt, aut utilem eſſe Caſuiſtarum lectionem, neque authoritatem illorum parvi faciendam, aut Epiſcopos, Cardinales, Pontifices omnes a trecentis amplius annis inſaniſſe. Quid vero de Benedicto XIV. dicemus, Pontifice illo poſt avorum memoriam doctiſſimo? Quæcumque ex tanti Eccleſiæ Magiſtri eruditione, antequam ad Apoſtolatus apicem eveheretur, prodiere volumina, nulla unquam, aut ſeculorum oblivione, aut invidiæ morſu delenda, atque ea præſertim, quæ Bononienſis Eccleſiæ Archiepiſcopus edidit Diœceſis illius ſuæ moribus, & diſciplinæ reſtituendæ apprime utilia decreta, ſi conſulas; Caſuiſtas magno numero citari comperies a Lambertino, atque illos, quos oderunt maxime præclari noſtri Caſuiſticæ Theologiæ irriſores, Sancios, inquam, Tamburinos, Vivas.

Adde his Sanctiſſimum de Caſuiſtis judicium BB. Caroli Borromæi, & Franciſci Saleſii, uti & Mechlinienſis Synodi an. 1607. Horum omnium verba refert noſter author *lib.* 1. *Tract.* 1. *n.* 463. Quamobrem ab his recitandis abſtineo. Abſtineant tamen a tam perdito Caſuiſtarum contemptu loquaces iſti, quos utinam honoris cauſſa nominare poſſem! neque hiſcere audeant contra Theologos Eccleſiæ, tantorumque virorum ſuffragiis honeſtatos.

CAPUT VII.

Caſuiſtas non eſſe abjiciendos, quod aliquas Theſes a Pontificibus poſtea damnatas defenderint.

QUæ altero loco refellenda eſt Caſuiſtarum accuſatio, ea eſt, aliquas propoſitiones ab illis propugnatas fuiſſe, quæ nigro theta a Summis Pontificibus fuere poſtea notatæ. Atque hac quidem accuſatione nihil ineptius, ut noſter quoque La-Croix paucis indicat *lib.* 1. *Tract.* 1. *n.* 161. Libens enim fateor in Caſuiſtis proſcriptas Theſes legi. At quid tum? Igitur ceteri, in quibus nihil ejuſmodi, aut ipſi illi, qui in eos ſcopulos impegere, plane abjiciendi? Proh ſtultiſſimam conſecutionem! quæ ſi vim habere dicatur, Patres omnes improbandos eſſe, abjiciendoſque cur non dicamus? Audi elegantiſſimum Canum *lib.* 7. *cap.* 3. *Nemo quantumvis eruditus, & ſanctus non interdum hallucinatur, non alicubi cæcutit, non quandoque labitur. Sanctus vero is fuit, qui credidit ab hæreticis baptizatos eſſe rebaptizandos. Sanctus fuit, qui in Chriſti corpore, & ſenſum pœnæ, & dolorem fuiſſe negavit. Sanctus fuit, qui in Chiliaſtarum dogma deſcendit. Sanctus fuit, qui viro, ob adulterii culpam uxorem repudianti, alterum matrimonium conceſſit. Sanctus fuit, qui animis piorum uſque ad judicii diem veram fœlicitatem ademit. Sanctus fuit, qui animam hominis ex traduce eſſe putavit. Sanctus fuit, qui animam Adæ ante corpus fuiſſe editam opinatus eſt. Sancti fuere, qui Angelos multis ante mundum corporeum æternitatibus creatos eſſe exiſtimarunt.* Quos ſi propterea inſectabimur, nullaque reverentia tractabimus, Lutheranis, Calvinianis, & cæteris ejuſmodi peſtibus Romanam Eccleſiam proſcindendam, ſanctaque omnia proculcanda demus, neceſſe eſt.

Sed ex Chriſtiano Lupo, Auguſtiniani Ordinis ſcriptore egregio, neque Caſuiſtarum vituperatoribus admodum ſuſpecto, aliqua in eandem Cani mentem commentemur. In diſſertatione de *Opinione probabili cap.* 14. quærit eruditus Lupus, *an omnes Sanctorum Patrum ſententiæ ſint vere probabiles?* Reſpondet autem quæſtioni *negative*. Quod reſponſum ſuum ut probet, cum alias, & Hieronymi præſertim, tum has in medium affert veterum ſententias. Reddo Lupi verba: *Paradoxam quorumdam ſuo tempore Epiſcoporum opinionem refert in ſacris Iſaiæ Prophetæ commentariis B. Hieronymus.* Plerique noſtrorum Chirotoniam, ideſt ordinationem Clericorum, quæ non ſolum ad imprecationem vocis, ſed ad impoſitionem impletur manus, ne ſcilicet, ut in quibuſdam viſimus, vocis imprecatio clandeſtina Clericos ordinet neſcientes, ſic intelligunt, ut aſſumant teſtimonium Pauli ſcribentis ad Timotheum: *Manus cito nemini impoſueris. Eſt opinio vero ridicula; ipſam tamen tenuerunt magni viri. Etenim S. Phadimus Amaſenus Epiſcopus, totius tunc Ponti Metropolita, paganis Neocæſarienſibus volens imponere Epiſcopum dudum, & frequenter precatus fuit Sanctum Gregorium Thaumaturgum. Verum ille perſtitit fugere per ſaltus, & latebras, & non potuit comprehendi. Hinc in ipſius encomio ſcribit ſanctus Gregorius Nyſſenus Epiſcopus:* Poſteaquam nihil non intentatum relinquens ille vir magnus Phædimus, & omni machinatione, atque ſolertia utens, non poterat virum ad Sacerdotium adducere, innumeris oculis præcaventem, ne quando Sacerdotis manu caperetur, atque utrique inter ſe ſtudio certarent, illo quidem capere, hoc vero perſequentis manus effugere cupiente; idcirco impetu quodam divino Phædimus ad propoſitum ſtudium provectus, nihil curans interjectum ſpatium, quo a Gregorio dirimebatur, quique illo aberat itinere tridui, ſed ad Deum ſuſpiciens, precatuſque, ut & ipſe, & ille pariter in illa hora a Deo reſpicerentur, loco manus impoſitionis adhibet Gregorio ſermonem, Deo ipſum conſecrans, qui corpore præſens non adeſſet. *Hanc ſibi intimatam conſecrationem admiſit Gregorius, nec fuit denuo conſecratus. Verum quod ſanctus Phædimus peccarit mortaliter, quis audeat vel cogitare? palam contradicet ſancto Gregorio Nyſſeno. Diſtinguenda ſunt tempora; veritas pedetentim elucidatur.* Poſt hæc aliud exemplum profert Lupus ex Hilario in *Matth. cap.* 33. Ambroſio in *Symboli expoſitione cap.* 13. Epiphanio *hæreſi* 20. *cap.* 2. & clarius *hæreſi* 69. *cap.* 62. & Leporio ſecundæ Narbonenſis Galliæ Monacho *epiſtola ad Proclum Maſſilienſem, & Cilinium Epiſcopum Aquenſem*, Joannis II. Pontificis, Joannis Caſſiani, Facundi Hermianenſis Epiſcopi, Gennadii Maſſilienſis, atque adeo Carthaginenſis Synodi ſuffragio comprobata; qui omnes docuerunt, in obitu Chriſti ab ejus corpore non animam modo, ſed etiam divinitatem fuiſſe ſejunctam, idque Chriſtum ipſum ſignificare clamantem: *Deus, Deus meus quare me dereliquiſti?* Tum hæc addit Lupus: *Non dico hunc epiſtolæ articulum fuiſſe probatum ab omnibus, aut omnes ita conſenſiſſe. Abſit. Dumtaxat dico, iſtum articulum, licet omnino deviantem, ab ipſorum nullo fuiſſe damnatum, projectum, notatum. Quod nempe eſſet, quamvis non vere probabilis, tamen magnorum Doctorum. Et quin ex ipſorum populis multi ſint ſequuti iſtam opinionem, non eſt dubitandum. Et tamen nunquam credidero, vel hos, vel illos per hunc errorem deliquiſſe mortaliter. Quis enim iſtud credat de Hilario, aut Sancto Ambroſio? Quis dicat, ipſis credentem populum cecidiſſe in crimen? Hæc quidem materia, licet ſpeculativa, eſt tamen dogmatica, ideoque omnis circa ipſam lapſus eſt gravis, ac momentoſus. Et ex his concludo tria. Primo, quod etiam magni Patres ſint quandoque lapſi in male fundatas ſententias. Secundo, quod etiam tales, dummodo libere ambulent per Eccleſiam, opiniones, nemo damnare poſſit, nec quempiam ejus ſequacem a Sacramentis excludere. Tertio, quod cuncti probabilium, licet ſolum probabilitatis fucum habeant, opinionum authores, aut patroni, non ſint univerſaliter arguendi de gravi peccato. Locum omnino hic habet antiqua regula: Facta vident homines, intentio judicat omnes. Sincera mentis ſimplicitas excuſat multa peccata.* Hactenus Chriſtianus Lupus. Ego vero quartam ex his conſecutionem duco, nempe authores proſcriptarum Theſium non eſſe ea de cauſſa contemnendos, improbandoſque, quod illas docuerint, dum Eccleſiæ judicio cauſſa nondum finita erat; ne idem telum in Patres intorqueamus. Quid huic tam certæ ratiocinationi reſponderi poſſit, non video. Neque vero mirandum, aut Caſuiſtas, licet doctiſſimos, aut ſanctiſſimos illos, quos traditionis cuſtodes veneramur, Patres, aliquando a recta doctrina aberraſſe. Hanc ſiquidem felicitatem (Cani verba ſunt loco antea citato) *Deus in ſolis divinis voluminibus ineſſe voluit* (ut in eis non eſſet quicquam erroris) *quemadmodum Auguſtinus graviſſime, & veriſſime tradidit.*

CAPUT VIII.

Caſuiſtas non eſſe laxitatis reos, quod Probabiliſmum in ſuis libris propugnent.

SUpereſt, ut tertiam in Caſuiſtas accuſationem diluamus, quæ illos laxitatis arguit, quod Probabiliſmum doceant, atque defendant. Cenſent nimirum Anti-Caſuiſtæ, Probabiliſmum laxitatis univerſæ, ſcelerumque fontem eſſe præcipuum. Enimvero ſi de Probabiliſmo longe aliter ſentiendum eſſe demonſtravero, atque illi garriunt, Caſuiſtas ab hac criminatione liberavero. Qua in re parcam Probabilioriſtarum nomini, neque eorum ſententias plurimas longe laxiſſimas heic proferam, aut in eorum mores ſeverius inquiram. Hæc odioſa nimium ſunt, neque deſunt alii, qui in hac re verſati ſint verius, quam felicius ob adverſariorum ſuorum potentiam, authoritatemque. Tribus rem totam argumentis conficiam, quorum primum initia, progreſſuſque Probabiliſmi, alterum Eccleſiæ de illo judicia, tertium Galliarum mores perſequetur.

Itaque illud attente conſideremus, quei fieri potuerit, ut ex omni genere, inſtitutoque Doctores Probabiliſmum paſſim defenderent, ubi omnium malorum origo hinc repetenda eſſet, quodque hæreſes fidei, id Chriſtianis moribus foret ille. Num tam exitialis doctrinæ effecta conſecutioneſque ho-

homines

minus ingenio, doctrinaque præſtantes latuere? Equidem ſcio, eam eſſe affectuum noſtrorum calliditatem, ut in maximam æternæ ſalutis perniciem veluti priſma quoddam oculis noſtris objiciat, ne quo res quæque colore ſunt, perſpicere vere poſſint. At illud etiam ſcio nullam laudis, famæque cupiditate vehementiorem in nobis eſſe affectionem, qua ad ea maximo ſtudio vitanda compellimur, unde nomini noſtro labes aſpergi poſſit. Ut vero hominum indolem penitus nos agnoſcamus, notum cuique eſt, laxiores ſententias conciliandæ gloriæ minus idoneas eſſe. Nam homines (quocumque demum ad id ducantur argumento) ſeverioris doctrinæ præcepta audire ſtudent, & quamvis ab illis diſcedere in inſtituenda vitæ ratione haud vereantur, ea profiteri tamen gloriæ ſibi vertunt, ab iiſque facile imponi ſibi patiuntur, qui illa prædicent, edoceantque, quod cum ſemper eveniſſe ſcimus, tum maxime ætate noſtra contingere quotidie dolemus. Quamobrem laudis amori tribui certe nequit tanta in Probabiliſmo tuendo Doctorum hominum conſenſio. Quid ergo eos in hanc ſententiam pertrahere potuit? Inſanit profecto Paſchalis, qui fœdiſſimæ adulationi id vertit perditiſſimorum Confeſſariorum, ut nimia doctrinarum ſuarum facilitate ſceleſtos allicerent, in eoſque, atque adeo, ſi Superis placet, in univerſum hominum genus tyrannidem quamdam exercerent. Fac enim ita animo comparatos fuiſſe Confeſſarios ejuſmodi. Nonne multo conſultius, atque ad nefarium hunc finem longe utilius fuiſſet hiſce artibus, ac ſententiis clam uti, quam illas toti orbi libris editis patefacere? Sed hæc mittamus. Primus, qui Scholaſtice methodo Probabiliſmi quæſtionem tractarit, proque tam perniciosa doctrina ſuffragium palam, & clariſſimis verbis tulerit (nam ceteri ante ipſum, aut obſcure loquuti fuerant, aut certe quæſtionem ea ſuper re non moverant) fuit ex celeberrimo Prædicatorum Ordine Bartholomæus Medina. Quod ergo erumpens incendium, tantam Chriſtianæ Reipublicæ cladem mox allaturum ſacer hic Ordo, ac de Eccleſia, ſi quis alius, optime meritus Medinæ libris oblivioni damnatis, non extinxit? Non extinxit? imo vero vires addidit præcepto Reverendiſſimi Patris Generalis Seraphini Cavalli, ut *aureas* expoſitiones ſuas quantocyus in lucem ederet Medina. Quid porro de Joanne Baptiſta Hecquet, quid de Mercado, quid de Ludovico Lopez, de Joanne Ildephonſo Baptiſta, aliiſque illuſtribus Dominicanis Scriptoribus ſentiemus? Eoſne illorum numero adcenſebimus, qui Evangelicas leges labefactare, ac perdere Chriſtianos mores inſtituere? Generale Dominicanorum Capitulum *formali præcepto* juſſit, Joannem Ildephonſum Baptiſtam Commentarios ſuos typis vulgare. Dicemus ne præclaros hoſce ex univerſo Ordine Patres in Jeſum Chriſtum, in Eccleſiam, inque ſanctiora omnia flagitioſe conjuraſſe? Quid vero de Didaco Alvarez ſentiemus, egregio illo Thomiſtarum heroe in diſputationibus de auxiliis? Fieri ne potuiſſe putabimus, ut qui Jeſu Chriſti gratiam adverſus Moliniſtarum commenta (ut eorum ſententiam nonnullis placet appellare) adeo ſtrenue vindicaverat, Moralem deinde ejuſdem Jeſu Chriſti doctrinam veritus non ſit profligare, ſeſe Probabiliſtis adjungens? Præterea cum initia Probabiliſmi, qua nuper explicabamus ratione, a Medina repetenda ſint, paulo poſt Tridentinum Concilium hæc peſtis erupit, quo ſcilicet tempore plurimi adhuc in vivis agebant ex iis doctiſſimis, ac Sanctiſſimis Patribus, qui Lutheranæ, & Calviniaaæ perfidiæ delendæ & Chriſtianis moribus ad Evangelii, Patrumque Apoſtolicorum normam componendis operam dederant. Neque tamen vel unum ex ipſis invenias, qui mutire auſus fuerit adverſus novam hancce, quæ malorum omnium colluviem in Chriſtianam Rempublicam intulit, Probabiliſmi doctrinam. Quis eorum ortus occupavit ſtupor, ut ſtudio animi non contenderent tanto malo occurrere? Idem dictum eſto de Sorbonica Academia, de Lovanienſi Univerſitate, de Epiſcopis, de Doctoribus omnibus, qui ea ætate Probabiliſmum ſibi ſequendum duxere. Fuerunt ne hi omnes a Deo cæcitate perculſi, ut irent in *adinventionibus ſuis*? & agmine facto Eccleſiam prava doctrina inficerent? Apage nugas, quæ omnem fidem ſuperant. Et vero mirandum id minus eſſet, ſi hæc Probabiliſmi doctrina, aut arcano quopiam conſilio, aut aperta ſeu ſchiſmatis, ſeu armorum vi, aut etiam diaboli præſtigiis ſcholas omnes, & Academias obtinuiſſet. At ridicula iſthæc ſunt, & delirantium ſomnia. Regulares, Presbyteri, Epiſcopi doctrinæ præſtantia, ingenii acie, morum ſanctitate conſpicui, Angli, Galli, Hiſpani, Germani, Itali, Deus bone! quam inter ſeſe moribus, atque indole diſcrepantes, Auguſtiniani, Dominicani, Scotiſtæ, Jeſuitæ, ſtudio ſuarum ſcholarum in contrarie acti, nullius artibus, nullius juſſibus, nullius beneficiis in hanc ſententiam conſenſere, atque ut de Dominicanis, & Jeſuitis aliquid dicam, eo vel maxime tempore, quod ob diſſidia, controverſiamque de *auxiliis* oppoſitorum accuſationibus videbatur. Quid mirabilius, atque ad avertendam a Probabiliſmo laxitatis notam efficacius?

Age jam, ſanctiſſimum de Probabiliſtis Eccleſiæ judicium conſideremus. Romanos Pontifices, quibus paſcendas oves ſuas tradidit Chriſtus, qui credat eo ſeu vecordiæ, ſeu nequitiæ deveniſſe, ut tantum virus a Chriſtianarum ovium paſcuis evellere negligant, aut etiam nolint, niſi optime intelligerent, nihil omnino a Probabiliſtarum doctrina timendum? Profecto, quidquid garriant loquaces aliqui Antiprobabiliſtæ, Probabiliſmum iis ſaltem finibus concluſum, quos ipſi ſtatuere Jeſuitarum primores, nunquam improbarunt Pontifices. Quandonam dixere hi: *Viſum & Spiritui Sancto, & Nobis in concurſu duarum opinionum vere probabilium, probabiliorem ſententiam ſequendam eſſe, uti Merenda, & Fagnanus docuere, atque adeo ſemper eam amplectendam, quæ adverſus libertatem legi favet, ac tutior eſt, ut Paſchalis Wendrokius, Natalis Alexander cenſuit*? Niſi ita diſertis verbis ſtatuant Pontifices, inanibus declamationibus aera verberabunt Antiprobabiliſtæ. Quales eæ ſunt, quibus utitur Concina *in Præf. ad primum Tomum appar.* p. LV. & ſeq. adverſus hanc ipſam propoſitionem a P. Daniele Natali Alexandro ante nos vere, ac ſolide objectam. Quid porro ab hac ſancienda lege prohibet Pontifices? Peribunt Probabiliſtæ, neque Tutioriſtarum exemplo abripi ſeſe patientur, ut in Pontificum Bullas libellos edant maledicentiæ, & audaciæ plenos. Neque vero ignorare Pontifices putaverim, quid rei Probabiliſmus ſit. Notum eſt quot artibus ejus damnationem ab Innocentio XI. conati ſint quidam extorquere; & ut nulla in hanc rem ſuppeterent monumenta, nemo prudens crediderit, tot in Probabiliſmum clamores, quibus Gallicarum regnum, Italiaque univerſa centum ferme ab hinc annis perſonuit, nunquam ad Apoſtolicam Sedem delatos fuiſſe. Quamobrem viderint, quæſo, qui popellum in Probabiliſtas libris vernaculo idiomate conſcriptis ciere ſtudent, quam ipſi erga Romanam Eccleſiam reverentes ſint. Nam quo atrioribus Probabiliſmum ipſi coloribus pingunt, eo graviore ſilentem Eccleſiam contumelia afficiunt.

Tandem Gallicarum regnum ponemus nobis ob oculos, ac ne videar Gallis injurius, utar ferme verbis Galli ſcriptoris, ſeu P. D. Aurigny in *Chronologicis monumentis t. 2. ad an. 1656. pag. mihi* 324. Ab anno 1656. quo Paſchalis Provinciales damnatas litteras in lucem emiſit, cœpere Galli Probabiliſmum eo habere loco, quo bonorum morum luem haberi maxime decebat, ac tandem eo deventum eſt, ut anno 1700. proſcriptus fuerit in generalibus Cleri Gallicani Comitiis, quæ *Concilium Galliarum Nationale* a quodam nupero ſcriptore ſatis inepte dicuntur, ut apud rerum harum imperitos authoritatem adderet eorum conſtitutionibus, quas Pontificiæ poteſtatis propugnatores non multi faciant. De quo PP. Ghezzius, & Richelmius conſulendi. Quamobrem Gallis omnino gratulandum videtur, atque ab his digni Apoſtolico ævo mores expectandi forent, quidquid enim nefariæ licentiæ floventiſſimi regni Provincias corrumpebat, ſublata cauſſa, deſiviſſe neceſſe eſt. At conſulamus Concionatores, qui ab anno 1700. Apoſtolico munere apud Gallos functi ſunt. Eadem plane vitia comperiemus ab illis exprobrari auditoribus ſuis, quæ olim, vigente Probabiliſmo, notabant antiquiores divini verbi præcones. An non id paradoxo ſimile videri poſſet? Ita ſane, ſi Probabiliſmus is ſit, quem ejus oſores prædicant, criminum omnium pater. Ridet hanc collectionem præclarus Concina, atque adeo (Appar. T. 1. p. LVII.) clamat, *imbecillitati ſuæ* (quæ demiſſio animi eſſet, niſi hic revera imbecillem ſe proderet Chriſtianus hic Theologus) *præfatam doctrinam videri falſam, pernicioſam, & ut mitiſſime loquatur* (quid ſi loqueretur immitiſſime?) *ſcandali pleniſſimam, injurioſam non Patribus Gallicanis modo, verum etiam Conciliis omnibus, univerſæ Eccleſiæ, viamque erroribus omnibus aperire latiſſimam*. Atque ad hæc equidem inhorreſcerem, niſi Concinianis hiſce cantilenis aures pridem adſuetas haberem. Sed rationem audiamus tantorum malorum. *Concilia tum provincialia, tum nationalia, tum œcumenica ab Eccleſia condita innumeras proſcripſere opiniones morum corruptrices; nihiloſecius Patres, & Verbi divini præcones cujuſcumque ætatis in eadem detonarunt vitia, quæ ante proſcriptos errores inſectabantur alii*. Hæc argumenti, quod ſuo more detonans amplificat Concina, ſumma eſt. Ad populum phaleras, mi Reverende Chriſtiane Theologe. Etſi Concilia plures *proſcripſere opiniones morum corruptrices*, eadem, ad quæ per illas patebat aditus, vitia ab aliis non minus pernicioſis opinionibus enaſci potuerunt. Nam quæ hactenus proſcriptæ ſunt quod ad mores adtinet propoſitiones, ſingulares ferme ſunt, quæ unum alterumve vitium, aut unam alteramve admittendi cujuſpiam ſceleris rationem ſpectabant. Longe alia eſt Probabiliſmi conditio. Quum enim univerſam doctrinam morum inficiat, quum omnium ſcelerum procreatrix ſententia ſit, Chriſtianæ omnis Theologiæ peſtis, & ſiquid pejus, illo ſublato, atque antiprobabiliſtica Theologia late pervagata per Gallicarum Regnum, nihil reliquum jam eſſe debueret, quominus vitia omnia inde in miſeras illas regiones, quæ Probabiliſmo etiamnum parent, ſtragem allatam diffugerent. Vis hujuſce argumenti declinari non poteſt interrogatiunculis, dicteriis, conviciis. At vel hinc diſcant tandem vaniloqui homines os ſuum comprimere, neque a Probabiliſmo, ſed a lapſæ naturæ noſtræ infirmitate, & affectuum noſtrorum vi, atque intemperantia, vitiorum originem intelligant eſſe ducendam. Ad alia properem.

CAPUT IX.

Specimen Apologiæ Jeſuitarum adverſus libellum Rhemis editum anno 1731. inſcriptumque: Traite du dogme de la Probabilité.

DUm hæc ſcribo, incido in librum Rhemis editum anno 1731. cui titulus: *Traitè du dogme de la Probabilitè*. Gallice redditus eſt ex Latinis duabus diſſertationibus, quas in Germa-

Germania vulgaverat Cotta Tubinganæ Univerſitatis Profeſſor. Duas & Gallica verſio in partes diſtribuitur, hiſtoricam unam, quæ Probabiliſmi hiſtoriam complectitur, dogmaticam alteram quæ Probabiliſmum refellit. Nihil in eo peculiare eſt, quod in ſexcentis ejuſmodi ſcriptionibus non reperias. Stylus ad Antiprobabiliſtarum indolem conformatus eſt, injuriis ſcilicet, & contumeliis in Jeſuitas refertus. Non injucundum erit hîc ex monito, quod anonymus Gallicæ interpretationis author in fronte lucubratiunculæ collocavit, nonnulla deſcribere, & confutare, ut quæ in Probabiliſtarum defenſionem hactenus tradita a nobis ſunt, confirmentur aptius, ac ab omni criminatione Probabiliſta noſter La-Croix vindicetur.

Hoc moniti illius exordium: Aliquot ab hinc annis prodiit libellus hoc titulo prænotatus: *Paralelle de la doctrine des Payens avec celle des Jeſuites, & de la conſtitution du Pape Clement XI. qui commence par ces mots: Unigenitus Dei Filius*, in quo RR. PP. Jeſuitarum graviores errores in Morali Theologia ob oculos ponuntur. Beati enim vero PP. Societatis, dum eorum cauſſa a Conſtitutionis *Unigenitus* cauſſa minime disjuncta fuerit, illoſque Pontificum olores fuerint inſequuti: Tum narrat R. P. D. Petitdidier ſcriptum hocce confutaſſe edito libro, cui titulus: *Juſtification de la Morale, & de la diſcipline de l' Egliſe de Rome, & de toute l' Italie contre un livre anonyme, qui a pour titre: La Morale des Jeſuites, & de la Conſtitution Unigenitus, comparée avec la Morale des Payens, par Monſieur Matthieu Petitdidier, Evêque de Macra, Abbè de Senone*. Vel hinc dediſcere poſſent errorem ſuum, qui doctiſſimo huic Benedictino tribuere Apologiam pro litteris Provincialibus adverſus Dialogos P. Daniel. Heic porro Gallus moniti author aſperrimo, ac virulento ſtylo in Illuſtriſſimum Præſulem debacchatur. Deinde in hæc verba pergit: *Nos aliqua tantum adnotabimus ſuper ratione, quam Petitdidierus iniit ad laxam Jeſuitarum Moralem defendendam*. Non negavero, *inquit ille*, Romæ, & in Italia, quemadmodum & ubique, extare laxos Caſuiſtas; ſed ajo, plerimſque tum Romæ, cum in aliis Italiæ ditionibus hiſce laxitatibus minime obnoxios eſſe, & Moralem docere putam, incorruptamque, quam quæ maxime. Ad quam Theſim comprobandam argumenta petit .... *ex Pontificibus Alexandro VII. & Innocentio XI., quorum unus præter Apologiam Caſuiſtarum adverſus calumnias Janſenianorum, & librum famoſum, qui prænotabitur falſo nomine Amadei Guimenii, 45. propoſitiones ex plurium Caſuiſtarum libris erutas damnavit, alter vero novo addito Decreto alias 65. theſes, ac nominatim Probabiliſmi doctrinam proſcripſit*. Petitdidierus mihi ad manus non eſt; at vix crediderim doctiſſimum Epiſcopum ſcripſiſſe, ab Innocentio XI. damnatam fuiſſe probabilitatis doctrinam. Paralogizant, qui ea damnato generatim tenuis probabilitatis uſu, aut Probabilitatis in Sacramentorum adminiſtratione, doctrinam probabilitatis, quæ ab Jeſuitis traditur, confixam volunt. Vide epiſtolas P. Daniel, Dialogos P. Ghezzi, diſſertationem P. Bovii &c.

Audiamus cetera. *Quærimus ex Jeſuitis, an poſtquam Alexander VII. & Innocentius XI. rejecere plura ex ipſorum dogmatis, ipſi illa deſeruerint, & an ſeveriora, & Chriſtianis legibus conformiora axiomata in Moralem Theologiam induxerint? Minime vero. Impiam probabilitatis doctrinam aque, atque ante illa Decreta tradiderunt, nec defuere ex ipſis, Joſepho Riccio teſte, ac Nicolao Pegulete, qui ſcriptis editis illam defenderint*. Contumelioſus hic Scribillator plura mendacia effutit, quam verba. Nicolaus Peguletus e Clericis Regularibus, quos Theatinos dicimus, eſt, non Jeſuita. Sed hunc errorem facile damus homini, qui, ut mox videbimus, Joannem Giſbertum Præpoſitum Generalem Jeſuitarum fuiſſe ridicule ſcribit. Illud non ferendum, quo plures calumniæ continentur, Jeſuitas adhuc defendere damnatas a Pontificibus Theſes. Probabilitatem, ſeu ſententiam, quæ docet, *in conflictu probabilioris vere probabilem opinionem ſequi licere*, nunquam improbavere Pontifices; atque una hæc eſt ſententia, quam poſtea Alexandri VII. & Innocentii XI. decreta plures Jeſuitæ etiamnum defendunt, pluribus tamen ex eorumdem cœtu, in Galliarum Regno præſertim ſecus opinantibus. Ceteras, quæ Vaticano ictu tactæ ſunt, propoſitiones, ut alias dicebamus, ne unus quidem Jeſuita indicari potuit, qui tuitus ſit. Imo plerique etiam ante Pontificiam damnationem illas rejecerunt, ut P. Pallenter, edito ad id libro luculentiſſima demonſtravit. Atque, ut hoc etiam addam, plurimæ ejuſmodi Theſes ex libris ſumptæ ſunt, qui alios ab Jeſuitarum inſtituto authores habent. Exemplum habes in quarta inter Innocentianas, quæ ex Joannis Sancii volumine exſcripta eſt, Johannis, inquam, Sancii alterius ab Jeſuita Thoma Sanchez, quod ignoravit anonymus ſcriptor ſceleſti libelli hoc titulo prænotati, *Decret de J. S. P. Le Pap Innocent XI. contra pluſieurs propoſitions de Morale*.

Pergit anonymus. *Scimus quanto Jeſuitæ perculſi fuerint metu, intelligentes ſuum Generalem Joannem Giſbertum prælo parare librum adverſus Probabiliſmum, quidque moliti fuerint, ut invïſam hanc editionem prohiberent, operiſque authorem de ſua ſede dejicerent*. Miſerum enim vero Scriptorem, qui Thyrſum Gonzalez Hiſpanum eundem hominem habuerit, ac Joannem Giſbertum Gallum authorem libri: *Anti-probabiliſmus* inſcripti, qui noſtro hoc ſæculo vixit. Quamquam ne id quidem verum eſt, in Thyrſum Gonzalez conjuraſſe Jeſuitas, deque eo a Generalis dignitate deturbando cogitaſſe. Vide quæ de Gonzalez narrat Cl. P. Gagna, & author epiſtolarum duarum contra Apologiam litterarum Provincialium, quas Franciſcus Bonacchius Piſtorienſis Presbyter eruditus, addita epiſtola adverſus earumdem Provincialium litterarum hiſtoriam editioni Gebenenſi anni 1739. præmiſſam, nuper Lucæ recudi fecit, tribuitque ea ſtyli ſimilitudine, & multorum ſententia P. Gabrieli Danieli, quamquam ad P. Du Cerçau ſpectent, ut in Moreriano Dictionario aucto legere eſt, & apud Trivultianos Patres.

Audi jam impudentiſſimi hominis Janſeniani blaſphemias: *Addamus etiam D. Petitdidierum, ut Caſuiſtarum Moralem Theologiam tueatur, ad Sanctam Sedem injuria confugere. Romæ Jeſuitarum artibus ſollicitata in album vetitorum librorum retulit Epiſtolas Provinciales Ludovici Montaltii librum, qui univerſum Jeſuiticæ Moralis virus clare aque, atque ingenioſe detegit, quo factum eſt, ut ipſa laxis Societatis ſententiis authoritatem addiderit. Præterea cur Romanam aulam appellabimus, quæ ſuis ipſamet nefarie geſtis rebus ſatis implicita eſt, ut Jeſuitarum quoque ſcelera ſua eſſe velit? Conſtitutio Unigenitus præcipua Chriſtianæ Religionis dogmata evertit in ſacris libris contenta*. Ne plura. Cetera ejuſmodi horrent piæ Catholicorum aures.

Habes hic ſpecimen, unde impii hujus nebulonis ingenium noſcas. De Cotta, cujus ille diſſertationes latinas Gallico idiomate donavit, meliora ne puta. Si Cottam audis p. 25. Diana Presbyter fuit e Clero ſæculari. Viden hominis diligentiam, a quo præclaram Probabiliſmi hiſtoriam expectes? Ceterum id Cottæ debeo, quod ad Hiſtoriam Probabiliſmi conſcribendam, ex ejus lectione compellor. In quinque libros diſpartita erit. In priore Patrum ſententiæ, quæ ad hanc quæſtionem ſpectant, referentur. Secundum librum dabimus Ante-tridentinorum Theologorum opinionibus. Tertium a Medina ad Innocentium XI. res pro Probabiliſmo, aut contra eundem geſtas enarrabit. Quartus ab Innocentio XI. ad noſtra tempora excurret. Quintus ſingulares, quæ in rebus ad mores ſpectantibus a tribus fermo ſæculis exortæ ſunt, controverſias perſequetur. Utinam otium ſit tanto operi elucubrando!

CAPUT X.

Alia in Caſuiſtas criminatio depellitur, eorumque in Pontificias ſanctiones reverentia demonſtratur.

At quid de querela illa, quæ noſtris hiſce temporibus percrebuit maxime, Caſuiſtas ex illorum claſſe, qui probabiliſmum tuentur, minus reverentes eſſe erga Pontificum conſtitutiones? Mihi quidem nihil ea injuſtius viſum eſt unquam, imprudentius nihil. Etenim, ut de hujus accuſationis falſitate primum dicam, conſule quæſo Caſuiſtas ejuſmodi omnes, qui poſtea decreta ſcripſere, ac vel unum ſi repereris, qui confixas theſes tutatus fuerit, Caſuiſtas veluti Chriſtianorum morum peſtes exitioſiſſimas execrabor.

Ita ſane, inquies; at plures non deſunt, qui damnationem emolliant, ictaſque Vaticano fulmine propoſitiones mitius interpretentur, ut callidis hiſce artibus laxitatem in Catholicis ſcholis confirment. Accuſatio illhæc præcipue P. Dominicum Vivam ferit, Theologum illum a Benedicto XIV. ſumma cum laude ſæpius citatum in graviſſimis, pereruditiſque ſanctionibus ab ipſo editis, quum Bononienſem Eccleſiam Archiepiſcopus regeret. Nempe ut Gallum quemdam mittam, cujus impudentem librum nuper vidimus Italicis formis, linguaque editum anno 1740. (ſi tamen Gallus eſt, nam librum in Italia compoſitum ab italo homine ad virus ſuum liberalius ſpargendum, Gallicum nomen, patriamque mentiente, non defuere qui ſuſpicarentur) in Jeſuitam illum exarſiſſe ſcimus magno, ut videtur, zelo, recentem hiſtoricum Probabiliſmi. At undenam tantæ religioſo animo iræ? Nimirum Viva ab Jeſuitis avertere conatur iniquiſſimam criminationem, quod ex eorum ſchola damnatæ propoſitiones prodierint, atque adeo ab hominibus alterius plane inſtituti fæces illas in Moralem Theologiam invectas oſtendit. Quod quam verum ſit, non eſt hujus loci demonſtrare. Id tamen tantam Vivæ conflavit invidiam. Itaque lapis omnis movendus fuit, ut non modo fides moroſo, nimiumque infenſo ſcriptori adimeretur, verum etiam odioſo laxi, & Pontificum contemptoris Theologi nomine notaretur. Quid non mortalia pectora cogit vindictæ amor? Sed rumpatur, quiſquis rumpitur invidia. Vivæ in damnatas propoſitiones commentarii ſanis hominibus probabuntur ſemper, ac ſummis laudibus efferentur. Aliquot in Vivam calumniarum ſpecimen, atque confutationem habes in iis libris, qui contra hiſtoriam Probabiliſmi prodiere. Unum ego proferam exemplum. Ubi damnatam peccati philoſophici propoſitionem explicat, ac refellit Viva, ait eam Theſim ab Arnaldo delatore vitiatam fuiſſe, atque interpolatam, ejuſque authorem Jeſuitam Muſnier Divionenſem Theologum *in conditionato ſenſu* loquutum fuiſſe, nempe ſi fieri poſſet, ut quis eo peccato ſe obſtringeret, non autem abſolute ſtatuiſſe, ut fert damnata aſſertio, ejuſmodi, peccati quod ajunt, poſſibilitatem. Vere ſcriptum. Id ſcilicet diſertis verbis Muſnier ipſe palam profeſſus eſt, edito ſuper ea re ſchediaſmate, quod in ſua Chronologica monumenta intulit P. D. Aurigny, ac Beroinus in ſuam hiſtoriam hæreſum, aliique paſſim deſcripſere. Fuit autem qui P. Vivam mendacii reum vellet, ſcriberetque (*Storia del Probabiliſmo* p. 90.) *Il P. Viva per ben difendere il profeſſore, dovea riportare qualche teſto, e della concluſione pubblicamente difeſa, a de' manoſcritti*,

ſcritti, onde rimoſtrare, eſſere diverſa dalla dannata la dottrina del Profeſſore.

Similis hujus altera accuſatio eſt, qua læſæ Pontificiæ majeſtatis arguit Caſuiſtas hiſtoricus Probabiliſmi. Eos nempe, ait, Janſenianis hominibus quam ſimillimos eſſe; nam quemadmodum illi olim inficiabantur, in Janſenii libro extare celeberrimas quinque hæreſes a Pontificibus confixas, ita hi negant in Tamburrino, Sanctio, aliiſque ſcriptoribus ſuis legi propoſitiones, quas Alexander VII. & Innocentius XI. anathemate perculerunt. Nolim in hac accuſatione diluenda longior eſſe; adi P. Nicolai Ghezzi Dialogos. Unum illud addam, quod ad criminationis vanitatem oſtendendam maxime facit, nempe Romanos Pontifices ſæpius declaraſſe quinque Janſenianas Propoſitiones in Yprenſis Auguſtini libris extare, atque in eos, qui ſecus opinarentur, anathematis ſententiam edidiſſe. Ubinam vero Alexander VII. ubinam Innocentius XI. docuit, has, illaſve a ſe damnatas theſes Laymanni eſſe, eſſe Leſſii, Fagundii &c. in eorumque voluminibus reperiri? Tum enim vero Janſenianorum perditos mores ſectarentur Caſuiſtæ, quum ita definientibus Pontificibus minime obtemperarent, pergerentque authores illos a proſcriptis theſibus defendere. At dum Romani Pontifices nihil ejuſmodi pronunciant, quid ineptius excogitari poſſit, ea Caſuiſtarum cum Janſenianis comparatione? Quid plura? lapſum ſuum agnovit & ipſe Concina. Quare quum Tomo II. Theol. Chriſt. p. 633. eamdem in Caſuiſtas criminationem intorſiſſet, deleri illam juſſit p. CVI. *Præf. ad primum Tomum appar.*, atque locum illum ſic refringi: *factum, quod quinque propoſitiones reperiantur in libro Janſenii, definitum ab Eccleſia eſt; ſecus factum, quod opiniones Caſuiſticæ damnatæ exſtent in iſto, aut in illo Caſuiſta. Quare latum diſcrimen eſt inter defenſores facti Janſeniani, & facti Caſuiſtici: illi Eccleſiæ definitioni, iſti artis criticæ dumtaxat judicio adverſantur.*

Sed jam imprudentiam iſtiuſmodi accuſationis oſtendamus. Nimirum qui Caſuiſtas hoc crimine arguunt, atque Alexandri VII. & Innocentii XI. Sanctiones ab illis flocci fieri expoſtulant, minime animadvertunt quanto verius criminatio iſthæc in ipſos retorqueri poſſit, qui Alexandri VIII. decretum ſuper 31. propoſitionibus nihil habent. Audi quæſo quid Jueninus ex rigidioribus Theologis unus *Tom. 1. de Sacram. art. 3. diſſert. 1. quæſt. 5. cap. 2.* hac ſuper re ſentiat. Agens de intentione Miniſtri in Sacramentis adminiſtrandis objicit ſententiæ ſuæ, quæ Catharini, & Salmeronis eſt, proſcriptam ab Alexandro VIII. propoſitionem. *Valet Baptiſmus collatus a miniſtro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi obſervat; intus vero in corde ſuo apud ſe reſolvit: non intendo facere quod facit Eccleſia.* Quid autem reſpondet Jueninus? *Reſpondent Canoniſtæ Galli, in Francia, multiſque aliis in Provinciis Chriſtianis, non habere vim ullam decretum Tranſalpinum, niſi ab ipſo Papa immediate emanaverit; unde judicia a Romana Inquiſitione lata per ſe, etiam quoad forum internum, Gallos non obligare concludunt.* Hæc tamen leviſſima ſunt. Negat ipſemet Hiſtoricus Probabiliſmi, de probabiliſſima opinione damnatam aſſertionem legi in Sannichio, cui illam cæteri adſcribunt. Et id levius eſt. Quot a Gerberonio, a Queſnello, & a cæteris eorumdem aſſeclis prodiere ſcripta in hoc Alexandri VII. decretum! Quot laceſſivere conviciis præclarum Pontificem! Quot ejus ſanctionem diſcerpſere dicteriis, contumeliiſque! Adi *cauſſam Queſnellianam*, & P. La Fontaine prolegomena ad conſtitutionem *Unigenitus*.

THEOLOGIA MORALIS.

LIBER PRIMUS,

DE REGULA ACTUUM HUMANORUM.

TRACTATUS PRIMUS,

DE REGULA INTERNA, SIVE CONSCIENTIA.

Advertendum quod quicquid invenitur virgulis ſignatum eſt textus celeberrimi Theologi, cujus methodus optime inſerviet ad res & quæſtiones elucidandas; inſertis, ubi oportet, Authoris utilliſmis Notulis, ſcriptis diverſis litteris, duoſque inter aſteriſcos concluſis. Quicquid autem virgulis non ſignatum legitur, Authoris eſt, per diſtinctas Appendices appoſite accommodatum.

Quoad citationes in Libro, *l.* librum indicat, *n.* numerum, *v.* verſiculum.

CAPUT I.

Quid Conſcientia, & an ſequenda ſit.

1 *Quid ſit Conſcientia, & quæ Recta, & Erronea?*
2 *An Conſcientia erronea obliget?*
3 *Reſolutiones.*
4 *De Conſcientia culpabiliter erronea.*
5 *Quid agendum, ſi Conſcientia eſt perplexa?*
6 *An explicandum peccatum fuiſſe ex Conſcientia erronea?*
7 *Horum clarior explicatio.*
8 *An detur Conſcientia erronea inculpabilis circa jus Naturæ? Remiſſive ad n. 17. & 109.*
9 *An quis poſſit mereri per Conſcientiam erroneam?*
10 *Quotupliciter diſtinguatur Conſcientia?*

1 „ Reſpondeo I. Conſcientia eſt dictamen rationis, ſeu actus intellectus, quo judicamus aliquid hic & nunc agendum, vel omittendum eſſe, vel fuiſſe, tanquam bonum, vel malum; idque vel per modum præcepti, vel conſilii. Hæc communiter eſt recta, dictans quod verum eſt: aliquando tamen non eſt recta, dictans aliquid aliter quam ſit, v. gr. eſſe bonum, quod eſt malum; diciturque Erronea, quia contingit cum errore: idque vel vincibiliter, ſeu culpabiliter, quando ſcilicet error vitari potuit ac debuit: vel invincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideoque nec voluntarius eſt, & conſequenter non imputatur ad culpam, & hæc dicitur Conſcientia Recta ſecundum quid, ſive in ordine ad nos. Ex D. Th. Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 2. *n.* 1. & *c.* 3.

2 „ Reſp. 2. Non tantum Conſcientia recta, ſed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat, ut eam ſequaris; & ſi contra facies, peccas, & quidem peccato ejus ſpeciei, contra cujus virtutis ſpeciem intellectus peccare judicet. Ratio prioris eſt, quia Conſcientia recta eſt regula proxima voluntatis, derivata a prima & principali regula omnium actionum humanarum, ſcilicet Lege Divina, & æterna. S. Th. 1. 2. *q.* 19. *ar.* 4. Ratio poſterioris eſt, tum quia, ſi intellectus voluntati proponat malum, eſto malum non ſit, ſi tamen putans eſſe malum, vult illud facere, jam voluntas vere conſentit in malum, habetque ſufficientem affectum ad peccatum illud quod apprehendit; tum quia *omne quod non eſt ex fide*, hoc eſt (ut a SS. Patribus communiter explicatur) quod non eſt ſecundum conſcientiam, *peccatum eſt*, ut dicitur ad *Rom.* 14. Par eſt ratio, ſi intellectus proponat aliquid ut bonum & præceptum, eſto non ita ſit, ſed malum; voluntas tamen illud libere reſpuendo, vel omittendo, conſentit in tranſgreſſionem præcepti, & peccat. Cujus ulterior ratio eſt, quia objectum tribuit actui ſpeciem, prout hic & nunc ab intellectu proponitur. S. Thom. *l. c. art.* 5.

„ *Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus, & ſimiles.*

3 „ 1. Putans eſſe jejunium, quando non eſt, peccat contra temperantiam, ſi non jejunet. S. Thom. *l. c.*

„ 2. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans ſe ex miſericordia ad id teneri, actum bonum facit; & ſi non mentiatur, peccat contra miſericordiam. Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 4.

„ 3. Scrupuloſus, licet putet involuntarias diſtractiones eſſe peccata, non tamen peccat; quia non ſunt liberæ. Bec. *in* 1. 2. *tr.* 1. *c.* 4. *q.* 7. Laym. *l. c.*

4 „ Reſp. 3. Si ſit conſcientia culpabiliter erronea, judicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum eſſe, aut præceptum, quod non eſt, peccas, & peccas, ſi contra eam & ſi ſecundum eam opereris; gravius tamen (cæteris paribus) ſi contra. Breſſ. Bardi *d.* 3. *c.* 5. Ratio prioris eſt, tum quia non agis ſecundum regulam humanorum actuum, tum quia voluntas, cum per ſe ſit cæca, debet ſequi rationis judicium: ſi enim, perſeverante illo judicio, appetat alteram partem, non poteſt in eam ferri ſub ratione honeſti, cum intellectus ſub ea ratione non propoſuerit. Ratio poſterioris eſt, quia, ut cum D. Th. docetur communiter, ignorantia vincibilis non excuſat a culpa: cum enim in noſtra poteſtate ſit, errorem vincibilem deponere, malum quod fit ex conſcientia erronea dictante illud eſſe faciendum, eſt indirecte voluntarium, ideoque imputatur ad culpam. S. Thom. *l. c.* Bon. *t.* 2. *d.* 2. *q.* 4.

„ *Unde reſolvuntur caſus ſequentes.*

5 „ 1. Homo in tali caſu conſtitutus, v. g. qui ſibi mentiendum, vel furandum putat, ut vitam proximi ſervet, etſi futurus ſit perplexus, & ex hypotheſi neceſſario peccaturus, neceſſitate conſequente, eo quod, ſtante con-

„ ſcientia erronea, non poſſit effugere peccatum: abſolute tamen, & ſimpliciter non peccabit neceſſario, quia oqe ſequi talem conſcieotiam debet, nec contra eam facere; ſed poteſt, & debet eandem deponere (cum ſit error vincibilis, & culpabilis) & tunc operari. Vide Laym. hic l. 1. t. 1. c. 4. & Bec. in 1, 2, t. 1, c. 4. q. 7.

6 „ 2. Qui peccavit ex conſcientia erronea, etſi in rigore non teneatur, rectius tamen addet illam circumſtantiam in Confeſſione, dicendo, feci hoc, vel illud, putans me facere contra præceptum, vel obligationem gravem, Card. de Lug. diſp. 15. n. 503.

7 Clarius hæc explicanda. I. Igitur diſtinguendum inter *Conſcientiam*, & *Synteresim*; *Synteresis* enim ex D. Thoma (*p. 1. q. 79. art. 12.*) eſt notio principiorum univerſalium, nempe: *Deus eſt colendus: Quod tibi non vis, alteri ne feceris*; & ſimilia. Ex hac autem Synteresi, ſive ex his genericis principiis provenit inde judicium ſive dictamen practicum, quo intellectus practice judicat, quid hic & nunc agendum; & hoc dictamen dicitur *Conſcientia*.

II. Diſtinguendum inter Conſcientiam *Rectam* dictantem rei veritatem, & in *Erroneam* dictantem errorem; Conſcientia autem erronea alia eſt *Invincibilis*, prout vel cum nulla erroris dubitatio in mentem occurrit, vel cum poſt debitam diligentiam adhibitam ad veritatem inveniendam, error vinci ſeu deponi non poteſt: Et tunc juxta eam tenemur operari; Conſcientia enim eſt proxima operandi regula. Ita communis DD. cum *Soto*, & *aliis*; vide *Anaclet. De Conſc. D. 3. q. 2. Concl.* 4. Et idem dicendum cum *La-Croix l. 1. n. 773.* & *aliis* de oblivione inculpabili, quæ ignorantiæ invincibili æquiparatur. Alia *Vincibilis*, & eſt cum vinci debet, & poteſt, & inſuper advertitur ad obligationem vincendi, ut docent *Suarez in 3. p. D. 4. ſe. 8. n. 18. S. Antonin. 2. p. tit. 5. c. 7. §. 5. Navar. Prel. 9. n. 9. & C. 16. n. 9. Pal. tr. 2. D. 1. p. 15. n. 5. Sanch. Sum. l. 1. c. 17. n. 21. cum Gerſ. Sylvio, Vaſq. Henr. & Cord. ac Salmant. tr. 20. c. 14. n. 9. 10. cum Cajet. Arm. Ang. Tab. Sayr. Tap.* & aliis communiſſime ex *D. Thoma de Verit. q. 15. a. 4. ad* 10. Notantque *Salm. l. c. n.* 15. ad ignorantiam vicendam, non quidem requiri diligentiam maximam, ſed ſufficere communem ſive ordinariam. Stante vero hac vincibili conſcientia, peccas, ſive contra eam, ſive contra Legem agas. Vide dicenda ex *n.* 168.

8 Quæritur hic 1. An poſſit dari conſcientia invincibiliter erronea contra præcepta juris naturæ? Sed de hac quæſtione vide dicenda *n.* 17. & fuſius *n.* 169.

9 Quær. 2. An conſcientia invincibiliter erronea non tantum excuſet a peccato, ſed reddat etiam opus meritorium? Negant *Eliz. Conſenſon.* &c. Sed affirmant communiſſime *La Croix l. 1. n. 14. cum Sylv. Mald. Azor. Suar. Sanch. Vaſq. & pluribus aliis*. Et in hoc concordat etiam P. Concina, ſeverioris ſententiæ ſtrenuus propugnator, nam in *tom. 2. pag. 46. n. 24.* ſic ait: (Poteſt quis, dum exercet opus materialiter malum, habere plures actus bonos, intentionem nempe bonam Deo placendi; hos meritorios dicimus, quia opus materialiter malum, cum non ſit voluntarium, refundere in iſtos actus malitiam non valet.) Huic ſententiæ expreſſe favent *D. Thomas 1. 2. quæſt. 19. art. 6. & D. Bernardus* qui *de Præc. & Diſc. c. 12. & 17.* docet, eum qui Prælato obedit ex recta intentione, meritorie agere, quamvis materialiter erret contra Legem. Et *cap. 14. n. 35.* ſic docet: *Et quidem laude dignam dixerim vel ſolam intentionem piam, nec plane condigna remuneratione fraudabitur in opere quoque non bono ipſa bona voluntas. Vide d. n.* 169.

10 III. Diſtinguendum inter conſcientiam Certam, Probabilem, Dubiam, & Scrupuloſam. Conſcientia *Certa* eſt ea quæ dictat aliquid ſine ulla prudenti formidine oppoſiti. *Probabilis* eſt quæ cum gravi fundamento uni parti adhæret, cum formidine tamen oppoſiti. *Dubia* eſt quæ neutri parti aſſentit, ita ut judicium prorſus ſuſpenſum remaneat. *Scrupuloſa* denique eſt ea quæ ex levi formidine dubitat de alicujus actionis honeſtate. De his autem infra ſingulatim agetur.

CAPUT II.

De Conſcientia dubia.

DUBIUM I.

Quid ſit conſcientia practice dubia, & quid in ea agendum?

11 *Quid ſit Dubium?*
12 *Quod ſit Dubium Negativum, & quod poſitivum?*
13 *An peccet operans cum Conſcientia practice dubia?*
14 *Quomodo peccet agens malum cum dubio, an ſit grave vel leve?*
15 *Quomodo in dubio debeat quiſque ſe reſolvere?*
16 *Quid ſi dubium oriatur ex præceptis contrariis?*
17 *An poſſit dari error inculpabilis circa jus naturale? Vide etiam n. 169.*
18 *An peccet putans deſiderium malum non eſſe peccatum?*

11 „ RESP. 1. Dubium eſt ſuſpenſio aſſenſus circa objectum apprehenſum, Idque eſt duplex. Speculativum, ſeu Univerſale, quando in genere dubitatur, v. gr. an contractus uſurarius ſit illicitus; an die feſto liceat venari, piſcari, pingere, &c. Et Practicum, ſeu particulare, cum dubitatur, an his circumſtantiis, v. gr. hoc feſto liceat mihi venari. Ex quo patet, quid ſit Conſcientia practice dubia, ſcilicet, quæ practice dubitat: Speculative dubia, quæ ſpeculative. Ita Navar. Laym. Sanch. Becan. in 1, 2. tr. 1. c. 4. q. 8.

Notandum eſt, quod communiter ab Authoribus dubium dividitur etiam in *Negativum*, & *Poſitivum*. *Negativum* eſt, quando ex neutra parte occurrunt rationes probabiles. *Poſitivum* autem eſt, quando pro utraque parte, ſaltem pro una adeſt grave motivum ſufficiens ad formandam conſcientiam probabilem. Hinc merito alii dicunt, idem eſſe dubium Poſitivum, ac opinionem probabilem, de qua infra. Vide *La Croix* l. 1. 12

„ Reſp. 2. Qui cum Conſcientia practice dubia operatur, peccat, & quidem peccatum ejuſdem rationis, ac ſpeciei, cujus eſt peccatum de quo dubitat. Ita Sanch. Bonac. *t. 2. d. 2. q. 4. p. 7.* Ratio prioris eſt, tum quia is exponit ſe periculo peccati: tum quia *quod non eſt ex fide, eſt peccatum*, ideſt, quod non fit cum determinato judicio conſcientiæ, eſt illicitum. Idque verum eſt, etiamſi ſpeculative non dubitet: v. g. Certus ſum, abſolute licitum eſſe die feſto docere; dubito tamen, an hic & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio poſterioris patet, tum ex ratione prima data, tum ex dictis de Conſcientia erronea: quia habet affectum ad peccatum ejuſdem rationis. Unde, ſi dubites, an ſit mortale, peccas mortaliter: an ſit furtum, committis furtum, &c. Si dubites, ſitne peccatum (ſive mortale, ſive veniale), ita ut malitia in confuſo proponatur, dicit Vaſq. 1. 2. d. 520. c. 3. & *alii*, eſſe mortale; quod negant Navar. Valent. &c. vid. Bonac. Laym. *l. 1. tr. 2. c. 4. n. 7.* 13

Magna eſt hæc quæſtio inter DD. qua culpa peccet, qui ſciens agit aliquid malum; ignorans tamen, an ſit grave, vel leve? Tres ſunt ſententiæ apud *La Croix l. 1. n. 3.* *Prima* dicit peccare graviter; Ita *Caſtropal. Bonac. Azor.* & alii. *Secunda* dicit peccare graviter, vel leviter, prout in ſpecie eſt grave, vel leve peccati objectum, Ita *Sanch. Vaſq.* &c. *Tertia* tenet peccare leviter ſemper ac agens non advertit ad periculum peccandi graviter, nec ad obligationem examinandi: tunc enim peccans, & ad hæc non advertens, non eſt poſitive indifferens ad malum gravem. Ita *Nav. Valent. Gran.* & alii plurimi: & hanc *Sanch.* probabilem, *Croix* autem loc. cit. merito vocat probabiliorem; modo objectum non ſit certe per ſe peccatum grave, & malitia ejus nec in confuſo quidem apprehendatur; quia tunc non adeſt perfecta averſio a Deo. Secus vero, ſi quis nollet actionem examinare, ne ab illa impediatur; hic graviter utique peccaret, ut ait *Croix l. 1. num.* 4. 14

„ Reſp. 3. Qui practice dubius eſt circa aliquod opus, tenetur ſe reſolvere. Et quidem non per ſolum affectum, & voluntatem: (hoc enim non ſufficere, recte docent *Vaſq. Sanch. l. 1. mora. c. 9. & alii communiter*, contra *Cajet.*), quia adhuc exponeret ſe periculo peccandi; ſed per motivum rationabile, quale eſt 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum ſine ſcrupulo ſic operantium (*Sanch. Becan. loc. cit.*). 3. Auctoritas viri alicujus docti & pii. Quod ſi tamen dubium ſine ratione, & juſta cauſa temere conceptum eſſet, poſſet etiam ſine nova ratione deponi. Et ita explicari poteſt *Cajet.* 15

„ Reſp. 4. Si dubium oritur ex obligationibus, & præceptis contrariis, v. gr. utrum quis die feſto teneatur apud ægrotum manere, omiſſo Sacro, an vero Sacrum audire; tenetur ſe reſolvere, & prudenter judicare, hic & nunc alterum obligare, & alterum ſibi licitum eſſe, alioqui enim exponet ſe periculo peccandi. Ut vero id recte fiat, hæc ſervanda ſunt. 1. Exquirat aliorum conſilia, ſi poteſt. 2. Si non poteſt, v. g. quia ſolus eſt, vel quia ex Confeſſione rem intellexit, conſideret, quantum res & tempus fert, utrum ex duobus illis ſit, vel videatur minus malum, idque eligat, & non peccabit; v. g. in caſu dicto minus malum eſt omittere Sacrum, quam deſerere infirmum; quia de Sacro audiendo eſt præceptum affirmativum tantum, & juris humani, at de infirmo eſt negativum, & juris naturalis. *Sanch. Bec. l. c.* Si utrumque videatur æque grave, utrum volet, abſque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum eſt, etiamſi culpabiliter in iſtam perplexitatem ſe conjeciſſet, modo de culpa præterita doleat. Ratio eſt, quia alioqui ad impoſſibile obligaremur, quod nec Deus exigit, nec fieri poteſt: ideoque tum ceſſat obligatio minor: vel, ſi ſint, aut videantur æquales, utralibet. Vide *Laym. l. 1. tr. 2. cap. 3. & 5. Fill. t. 21. cap. 4. Bonac. loc. cit. p. 6. num.* 27. 16

Quæritur 1. An poſſit dari conſcientia invincibiliter erronea circa jus Naturæ? Reſpondetur, quod poteſt dari circa concluſiones mediatas, non autem circa prima principia, & concluſiones ab illis immediatas, ut eſſet auferre alienum invito Domino: occidere innocentem: fornicari, &c. Eſt communis ſententia cum *S. Thoma*, & *S. Bonav.* 17

Bonav. apud *Croix* lib. 1. n. 720. Et contraria fuit proſcripta Romæ anno 1685. contra *Lovanienſes*, ut ibid. num. 726. Vide dicenda infra de *Legibus hoc l.* 1. *num.* 169. *& ſequ.*

18 Quæritur 2. An peccet formaliter, qui deſiderat committere aliquod malum, nempe fornicationem, putans per errorem ſolum deſiderium fornicandi ſine effectu non eſſe peccatum? *Prima* ſententia dicit peccare formaliter culpa gravi, quia jam voluntate amplectitur objectum cognitum ut malum. Ita *Oviedo*, & *alii* apud *Croix* l. 1. num. 34. & *Sanch. Dec. l.* 1. *cap.* 16. *num.* 17. probabile putat. *Secunda* tenet peccare tantum materialiter, quia, licet is velit objectum malum, tamen invincibiliter credit deſiderium illius non offendere Deum. Ita *Sanct. Gran.* &c. apud *Croix* l. 1. n. 35. qui cum *Sanch. & Card.* putat hanc probabiliorem. Sed ego omnino primæ ſententiæ adhæreo; neſcio enim intelligere, quomodo qui vult deliberate elicere actionem, qua ſcit offendi Deum, poſſit invincibiliter credere Deum non offendere illam cupiendo, ſaltem quando cupit efficaciter, dum jam efficaciter & deliberate voluntas tunc amplectitur malum, & ſe avertit a Deo?

Dices, quomodo iſte peccabit formaliter, illo ſuo deſiderio, ſi malitiam ejus ignorat? Reſpondetur: Quamvis detur, quod ignoret malitiam illius actus interni, certo tamen agnoſcit malitiam actus externi: ſi ergo vult illum exequi, jam cognitum ut malum, quomodo a peccato excuſabitur? Omnes quidem ex ipſo lumine Naturæ dignoſcunt teneri ad obediendum ſuo Creatori; quando igitur quis deliberate vult agere id quod ſcit a Deo ſibi vetitum, neceſſario ſimul agnoſcit, quod male agit; & quamvis reflexe tunc non peccet, putando ſolum actum externum eſſe peccatum; exercite tamen & in facto eſſe jam peccat, volens negare Deo, pro tempore quo cogitat peccatum conſummare, debitam obedientiam. Inſtabis: Plures ruſtici ideo non confitentur de his pravis deſideriis, quia credunt tum tantum peccare, cum peccatum externe conſummant. Reſpondeo; iſti potius falſo decipiuntur in credendo, quod non teneantur confiteri peccata quæ non conſummant; ſed prudens Confeſſarius judicare debet, quod cum conſenſerunt in peccatum conſummandum, vere, & formaliter peccaverunt, voluntate prava ſe a Deo avertentes. Ex his omnibus opinionem contrariam cum aliis doctis Recentioribus parum probabilem cenſeo.

D U B I U M II.

Quid agendum cum Conſcientia ſpeculative dubia?

19 *An liceat ſequi opinionem probabilem, relicta probabiliori?*
20 *Reſolutiones.*
21 *An liceat cum injuria alterius uti opinione probabili?*
22 *An liceat uti opinione probabili, omiſſa tutiori?*
23 *An liceat uti opinione probabiliter probabili?*
24 *An aliquando ſit obligatio ſequendi probabilem, relicta probabiliori?*
25 *An Confeſſarius abſolvere debeat Pœnitentem contra propriam opinionem?*
26 *Quando ſit illicitum uti opinione probabili, relicta probabiliori, vel tutiori?*
27 *Quid de Judice?*
28 *Quid de Medico?*
29 *Quid de Conferente Sacramenta?*
30 *An liceat ſequi probabilem quoad jurisdictionem Confeſſarii, & quoad contrahendum Matrimonium?*
31 *An ad præſumendam jurisdictionem ſufficiat error communis.*
32 *An aliquando liceat ſuſcipere, aut etiam miniſtrare Sacramenta cum probabili?*
33 *An liceat ſequi probabilem cum periculo damni alterius? Et ſi quid ſi adſit probabilitas juris?*
34 *Quid ſi quis donet immemor debiti* (Vide etiam l. 3. n. 700. v. Quær. II.)
35 *An aliquando cum probabili poſſit fieri compenſatio?*
36 *An excuſetur a mortali detegens crimen alterius publicum in alio loco, vel tempore?*
37 *An narrans crimen alienum ad conſilium &c.? Vel uni viro probo?*
38 *An debitor teneatur ſolvere in ſolidum, ſi præſumatur ſocius reſtituiſſe?*
39 *An mittens rem furatam per virum fidelem, ſi illa pereat, teneatur rurſus ſuſtinere? Et quid ſi Confeſſarius imponat de furto dici Miſſas?*
40 *An liceat occidere furem?*
41 *An hoc liceat Clerico, aut Religioſo?*
42 *An liceat occidere invaſorem famæ, aut honoris, aut caſtitatis?*
43 *An liceat cum opinione probabili uti notitia Confeſſionis? Remiſſive ad l. 6. n. 561.*
44 *DISSERTATIO pro uſu moderato opinionis probabilis.*

19 „ SUnt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem ſpeculative dubium. Quæritur ergo hic, an & quomodo ex talibus poſſit formari Conſcientia practice certa?

„ Reſp. Abſque peccato licet ſequi opinionem probabilem, etiam alienam, & minus tutam (hoc eſt, quæ minus remota videatur ab omni ſpecie peccati, quam altera) relicta probabiliore, & tutiore propria: ſecluſa tamen omni injuria, & periculo proximi; & dummodo opinio, quæ eligitur adhuc ſit probabilis. Eſt communis Doctorum, quos citat, & ſequitur *Laym.* & *Bonac. t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9.

„ Ratio eſt, tum quia qui ſequitur ſententiam gravi auctoritate, vel non levis momenti ratione nixam (hæc enim dicitur probabilis), non agit temere, ſed prudenter, ſequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum conſilium: tum quia eſſet onus intolerabile, multiſque ſcrupulis expoſitum, in omni re examinare, quale ſit probabilius, & tutius.

„ Dixi in reſponſione, *etiam alienam*, quia parum refert, quod oppoſita ſententia ipſi operanti videatur probabilior ſpeculative; ſpeculativum enim illud judicium, eo ipſo quod forte incertum, & falſum ſit, non debet eſſe regula operationis, cum operans aliam regulam eamque certam habeat, quam ſequatur, ſcilicet hanc, quod in dubiis quiſque operari poſſit ſecundum ſententiam, quam viri docti ut probabilem, & in praxi tutam defendunt. Neque tunc agit contra propriam conſcientiam, aut exponit ſe periculo peccandi formaliter.

„ *Atque hinc colligitur reſolutio ſequentium caſuum.*

„ 1. Confeſſarius, aut alius vir doctus poteſt conſulenti 20
reſpondere ſecundum probabilem aliorum ſententiam, ſi forte ei hæc ſit favorabilior, prætermiſſa etiam propria probabiliore, & tutiore. Ita *Sanch. Bonac.* Ratio patet, quia ipſe Confeſſarius poteſt eam prudenter agendo ſequi. Etſi ad inconſtantiæ notam fugiendam, expediat reſpondere ſemper ſecundum eadem principia, ut monet *Sanch. l. c. cap.* 19. *Becan. n.* 16

„ 2. Poteſt etiam vir talis conſultus ſignificare conſulenti, opinionem a quibuſdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipſi ſequi liceat, quamvis ipſe conſultus eandem ſpeculative falſam eſſe judicet, & proinde in praxi ipſe ſequi non audeat. Ratio eſt, quia alter habet jus ſequendi ſententiam probabilem, & hoc jus ſuum illi indicare non prohibet, *Laym. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *Bonac. p.* 9.

„ 3. Pœnitentem, qui ſecundum probabilem opinionem operari vult, poteſt, imo ſecundum communem ſententiam debet Confeſſarius, & quidem ſi proprius ſit, ſive Parochus, ſub mortali, abſolvere, licet ipſe judicet doctrinam illam eſſe falſam: idque fruſtra remittet ad alium Confeſſarium, qui ſit ejuſdem ſententiæ. Ratio eſt, quia recte diſpoſito non debet negari abſolutio. *Azor. Valqu. Sanch. Laym. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *num.* 10. Additque *Diana p.* 2. *tr.* 13. *R.* 11. ex *Sanch.* & *Sancio*, peccare mortaliter, ſi nolit abſolvere, quando de mortali confeſſio ſit, tametſi non ſit proprius ejus Confeſſarius.

„ 4. Non ſunt damnandi, qui adeunt varios Doctores, donec unum reperiant faventem ſibi: dummodo is prudens, ac pius, & non ſingularis habeatur. Ratio eſt, quia intendunt ſequi opinionem probabilem. Ita *Sanchez lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 24. *Bonac.* & alii contra *Navarrum*.

„ 5. Superiori præcipienti ſecundum opinionem probabilem ſubditus tenetur obedire etiam contra propriam probabilem, ac tutiorem; verb. gr. ſi paululum ægrotus probabilius, & tutius putes te teneri ad jejunium; comedere tamen debes, ſequendo Superioris ſententiam minus tutam, at probabilem. Ratio eſt, quia in dubio præſumitur pro Superiore. *Laym. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *num.* 11. *&* 12.

„ 6. Poteſt advocatus ſuſcipere patrocinium cauſæ probabilis, etſi judicet contrariam probabiliorem. Ita *Laym. Bonac. q.* 4. *p.* 9. Ratio eſt, quia utraque pars habet jus proferendi ſuas cauſas in judicio. Vid. *infra l.* 5. *cap.* 3. *d.* 2.

„ Dixi 2. in reſponſione; *ſecluſa injuria*, quia, ſi periculum ſit, ne proximo fiat damnum, aut injuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda eſt.*

„ *Unde reſolvuntur hi Caſus.*

„ 1. In adminiſtratione Sacramentorum non ſemper li- 21
cet ſequi ſententias ſpeculative probabiles, maxime circa valorem Sacramenti, ſed quoad ea, quæ a Miniſtro præſtanda ſunt, utendum eſt ſententia ſecuriore, & materia, ac forma certa, v. gr. in Baptiſmo. * Contraria ſententia eſt interdicta nunc ab Innoc. XI. die 2. Martii 1679. Propoſit. 1. * Ratio eſt, quia, licet præciſe operationem ſpectando, Miniſter non peccaret, ſequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreverentiam; quia tamen effectus Sacramenti, ut remiſſio peccatorum, & infuſio gratiæ, dependet a vera materia, & forma, graviter proximo noceret, ideoque peccaret, qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen caſus neceſſitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris poteſt præberi ſub conditione; v. g. Baptiſmus morituro in aqua roſaceæ mixta, ſi naturalis deſit, quia tunc proximus juvari debet, ut poteſt: & ex duo-

„ duobus malis minus eligendum: Vide Laym. hic, & Suar. r. 4. d. 26. ſ. 6. Bec. r. 4. q. 9.

„ 2. Medicus, & Chirurgus ſequi debent tutiora, & probabiliora; nec uti poſſunt, v. g. explorandi gratia, medicamento probabili, multoque minus dubio, ſi certum habeant. Sanch. Bonac. l. c. Baldel. *de conſcientia dubia*, vid. infra *l. 5. c. 3. dub. 7.*

„ Dixi, *ſi adhuc ſit Probabilis*: quia ſi probabilitatem amiſerit, ob aliquod decretum in contrarium, vel gravem cenſuram, vel rationem gravem de novo inventam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum reſponſio.

Unde reſolvitur hic caſus.

„ Non licet nunc abſolvere pœnitentem abſentem, etſi plures Doctores antehac id ſenſerint; horum enim ſententia nunc eſt abolita, & probabilitatem, ſi quam habuit, amiſit; præcipue accedente decreto Clem. VIII. Bonac. *l. c. n. 17. & alii communiter.*

Plures graviſſimas quæſtiones hic ad trutinam revocare oportet.

22 Quæſtio I. eſt, an liceat ſequi opinionem probabilem, relicta tutiori? Hæc autem quæſtio, cum valde ſit ad praxim neceſſaria, & multa diſcuſſione indigeat, peculiarem de ea inſtituemus Diſſertationem, quam invenies poſitam in fine hujus Dubii *n. 44.*

Quæſtio II. celebris eſt; utrum liceat ſequi opinionem probabilem, relicta probabiliori? Sed quia abunde, & undique hæc quæſtio ab Auctoribus agitata legitur, ipſos paſſim obſervare potes. Lege præſertim recentes libros, qui nunc temporis hic inde prodierunt, ſat fuſe & docte hanc materiam diſcutientes. Aliæ vero urgent quæſtiones, quæ indigent majori diſceptatione; & has ego diligentius pertractare operæ pretium exiſtimavi.

23 Quæſtio III. an poſſimus licite uti opinione probabiliter probabili?

Prima ſententia affirmat cum *Card. in Prop. Innocentii XI. Diſſ.* IV. r. *3. ex n. 17. Tamb. Arſd. & alii* apud *Croix l. 1. n.* 368. quam & ipſe *Croix* probabilem vocat. Ratio, quia idem eſt dicere, aliquam opinionem eſſe probabiliter probabilem, ac dicere quod poſſit prudenter judicari, illam opinionem habere grave fundamentum, cum quo quiſque licite operatur juxta laudatum axioma: *Qui probabiliter agit, prudenter agit*. Et ſic probat *Carden. num.* 24. dicens: *Si Theologus mihi teſtatur, aliquam opinionem eſſe certo probabilem, jam licite poſſum illa uti, prout concedunt etiam DD. contrariæ ſententiæ (Duart. & Viva loc. ut infra) & tamen illa opinio non erit mihi, niſi probabiliter probabilis, dum ex Theologi conſilio ego non facio judicium certum, ſed tantum probabile de probabilitate opinionis.*

Secunda ſententia tamen mihi verior negat cum *Duart. in in Prop. damn.* Verbo *Opinio, q. 484. & Viva Prop. 3. Innoc. XI. n. 10. cum Suar. Atting. Mendo, & aliis apud Card. n.* 10. Ratio (petendo altius radicem) videtur eſſe hæc: Nos ad licite operandum debemus habere certitudinem moralem de honeſtate actionis, vel directam, ſi utamur opinione moraliter certa, vel reflexam, ſi opinio ſit tantum probabilis. Et hoc per aliud principium certum, quod eſt illud: *Qui probabiliter agit, prudenter agit*. Quod idem eſt ac dicere: Qui utitur opinione, quæ gravi nititur fundamento, prudenter, ac proinde licite operatur. Ad formandum vero hoc certum judicium reflexum requiri videtur, ut probabilitatis fundamentum ſit certum, non autem tantum probabile, ideoque fallibile, Alias fallibilitas altera illa conſtituit nos potius in dubietatem, cum qua videmur imprudenter operari.

Croix autem *d. l.* 358. approbat primam ſententiam ut probabilem, & ait hanc quæſtionem eſſe tantum de nomine; nam in facto eſſe pro opinione probabiliter probabili prima ſententia intelligit de opinione vere, & ſolide probabili, de qua certo poſſumus uti juxta communem; *Secunda* autem ſententia intelligit de opinione dubie probabili, de qua certo non poſſumus uti. Sed ad evitandum errorem malumus dicere cum *Croix*, quod ad deducendas in praxim opiniones, debent ipſæ nobis eſſe certo probabiles, & ut melius dicamus, vere ſeu realiter probabiles, ne operemur cum conſcientia dubie probabili.

24 Quæſtio IV. An aliquando ſit obligatio ſequendi probabilem, relicta probabiliori? Affirmant DD. I. quando Superior præcipit cum probabili opinione, & res præcepta ſit licita, tunc ſubditus, etſi ipſe putet probabilius rem eſſe illicitam, tenetur obedire. Eſt commune apud *Croix lib. 2. num.* 433. imo *Cardenas* vocat certam. Idem tenent *Sanch. Dec. lib. 6. c. 3. n. 6.* Sed *num.* 7. limitat dicens: *Secus tamen eſſet, ſi daretur opinio probabilis dicens in aliquo caſu ſubditum non teneri obedire Superiori; tunc enim credens eam opinionem probabilem, non tenetur obedire, quia poteſt alterutram tuto ſequi*. Caſus eſſet, ſi ipſe ex obedientia grave timeret damnum, ut *Sanch. Sayr. &c. apud Mazzotta Theol. Moral. de Conſc.* D. 1. qu. 3. c. 3. Et hanc ſententiam *Moya* vocat communem, quia tunc ſubditus utitur probabilitate proxima, juxta quod dicit *Lugo de Juſt. D.* 16. *n.* 47. *ex Suar. & Sanch.*

25 II. Quando pœnitens vult ſequi opinionem probabilem, licet Confeſſarius putet minus probabilem, tunc enim tenetur Confeſſarius etiam delegatus, ſi Confeſſio fuit jam incœpta, eum abſolvere ex ſententia communiter jam recepta, uti docent *Salm. de Pœnit. c. 12. n. 44. cum Sot. Nav. Suar. Sanch. Sylveſt. Con. &c.* quam ſententiam *Croix d. l.* vocat communiſſimam, & certam. Et tenetur quidem ſub mortali abſolvere, niſi excuſet parvitas materiæ, nempe ſi Confeſſio ſit de ſolis venialibus, aut ita brevis, vel de materia non verecunda, vel ſi Confeſſio ſit ita facilis pœnitenti, ut ipſi grave onus non videatur eſſe, repetere cum alio Confeſſionem: Ita docent *Suar. Sanch. &c. apud Salm. d. l. n.* 45.

Quod autem dicit *Baſſmb.* hic *n.* 3. quod Confeſſarius debet abſolvere pœnitentem, etſi judicet falſam illius opinionem, intelligendum, niſi judicet omnino falſam: Quia tunc nec tenetur, nec poteſt abſolvere, cum pœnitens præſertim rudis teneatur hoc caſu dimittere ſuam opinionem, aliter non eſſet bene diſpoſitus, ut recte advertunt *Lugo de Sacr. Pœn. Diſp.* 23. *n.* 47. *& Croix tract. de Off. Conf. lib. 1. q. 36. verſ. Dico* 2. Secus vero, ſi haberet aliquam exiſtimatam probabilitatem, ita ut opinio illa reputetur vere probabilis inter DD. probatæ authoritatis: Tunc enim, ſi pœnitens tenet illam ut probabilem, Confeſſarius, quamvis putet improbabilem, tenetur eum abſolvere, ſemper ac illa opinio non ſit omnino improbabilis ex evidentia rationum, aut ex prohibitione Eccleſiæ. Ratio, quia pœnitens non tenetur ſequi opinionem Confeſſarii, ut diſpoſitus ſit cenſendus; ſed ſufficit, ut ſibi formet conſcientiam per aliquam rationem, quam judicet probabilem, ut communiſſime docent *Suar. Sotus, Tol. Nav. Laym. Card. Tigill. &c.* apud *Croix l. 1. n.* 443. Quare, cum pœnitens in tali caſu rite ſit diſpoſitus, injuriam illi faceret Confeſſarius, ſi abſolutionem ei negaret. Ita *Lugo dict. Diſp.* 23. *n.* 46. *Sanch. Dec. l. 1. c. 9. n. 30. cum Valent.* Et ita etiam *Laym. Carden. Trull. Schild. Lochn. Diana, Mendo, Stoz, & Illſ.* apud *Croix lib. 1. n 455. cum Scoto in 4. D. 18. q. 2. ar. 5. ad 5. §. Unde*; Ubi ait: *Si quis Sacerdos exiſtimet opinionem eſſe falſam, non tamen inde exiſtimare debet ſibi non licere ipſum abſolvere, ſiquidem propter probabilitatem excuſabitur ille a culpa*. Idem tenet *Mercat. de Contr. cap.* 15. *Candid. & Machad. cum Leſſ. Vaſq. Sal. Nav. Med. Suar. Azor. Reg. Bec. & Sanch.* apud *Moya*. Idem *Viva in prop. 40. Alex. VII. in fine, & Croix l. 3. p. 1. n.* 911. Qui referunt, ſic reſpondiſſe in ſimili caſu Reviſores Romanos Societatis Jeſu ad Provinciam *Gallo-belgiam*.

Cæterum DD. tam antiqui, quam moderni etiam ex Probabilioriſtis conſentiunt non poſſe Confeſſarium negare abſolutionem Pœnitenti ſequi volenti opinionem probabilem, quam ille putat tute poſſe ſequi. *Pontaſſus*, rigidæ fautor ſententiæ (*v. Confeſſarius c.* 2.) ſic loquitur: *Fatendum tamen, quod ſi Confeſſario perſuaſum foret opinionem ſui Pœnitentis eſſe probabilem, tunc ei Abſolutionem poſſet impertiri, quandoquidem tunc contra conſcientiam ſuam non ageret*. Idem tenet *Cabaſſ. Theor. Jur. l. 3. c. 1. num.* 13. dicens: *Quivis Confeſſarius abſolvere debet eum Pœnitentem, qui non vult ab opere abſtinere, quod ſecundum probabilem piorum & doctorum aliquot hominum non reprobatam in Eccleſia authoritatem eſt licitum, quamvis juxta probabilem aliorum authoritatem, quam ipſe ſequitur Confeſſarius, habeatur minus probabilis, ut oſtendunt Nav. Sylvius, &c.* Et rationem dat, quia, *eſto Confeſſarius aget contra propriam opinionem, non tamen contra propriam conſcientiam, cum teneatur abſolvere diſpoſitum*. Item *Victoria*, qui ſcripſit ante annum 1545. (de Confeſſ. num. 109.) ſic ait: *Sed quid faciet* (Confeſſarius) *quando ambæ opiniones ſunt probabiles, & habent ſuos proprios aſſertores? Reſpondeo, ſive ſit ejus proprius Sacerdos, ſive non, tenetur eum abſolvere in tali caſu. Ita Paludan. 4. D. 17. qu. 2. ar. 1. Et Goffr. Quodlib. 9. Probatur aperte: talis enim eſt in gratia, & Confeſſor habet probabilitatem quod ſit in gratia, quia ſcit eſſe probabilem ejus opinionem: Ergo non debet ei negare Abſolutionem. Ergo ſufficit probabilitas, etſi non ſit major, & etiamſi ſit minor*. Hucuſque *Victoria*. Item Adrianus pariter (*de Confeſ. q. 5. dub. 7.*) ſic dicit: *Si a pluribus Doctoribus gravioris, ſeu etiam æqualis authoritatis contrarium teneatur, non debet adeo de ſe præſumere Sacerdos, ut totam velit in ſuam opinionem (quæ forſitan erronea eſt) coarctare*. Idem dixit *Navarrus* (*Manual. c. 26. num. 4.*) *Si ſint contraria Doctorum opiniones, & Confeſſarius credat evidenti ſe textu vel ratione niti, Pœnitentem autem dubia, non debet tam abſolvere; at ſi Pœnitens atitur pari ratione, vel fere pari, & habet pro ſe aliquem Doctorem clarum, poterit eam abſolvere*. Addit poſtea: *Cum dubitatur, an Pœnitens hoc facere aut dare debeat, benigniorem opinionem Confeſſarius eligere debet*. Et citat *Angelum, & Sylveſtrum*.

Bene tamen advertit *Croix l. 6. p. 2. n.* 1737. quod ſi pœnitens oſtendat ſe paratum ad ſequendum id quod eſt probabilius, vel tutius, tenetur Confeſſarius (per ſe loquendo) eum dirigere ſecundum opiniones probabiliores, & etiam tutiores; quia, cum hoc majoris ſit perfectionis, tenetur Confeſſarius incumbere majori profectui ſui pœnitentis. Dixi, *per ſe loquendo*, quia ſpectabit ad prudentiam Confeſſarii perpendere, utrum benignioris, vel an tutioris ſententiæ uſus ſuo pœnitenti ſit profuturus.

III. Tenetur Confeſſarius ſequi probabilem, relicta probabiliori, quando pœnitens poſſidet rem bona fide cum probabili; tunc enim ſi Confeſſarius exiſtimet contrariam tan-

tum

tum probabiliorem, nequit obligare pœnitentem ad reſtitutionem; nam jus illius certum poſſeſſionis prævalet opinioni probabiliori Confeſſarii, quæ non eſt certa. Ita *Lugo D. 17. n. 86. Caſtrop. t. 1. D. 3. p. 2. n. 11. Laym. l. 1. n. 1. c. 5. n. 11. Sanch. Dec. l. 1. c. 10. n. 9. Carden. in 1. Criſ. D. 16. c. 8. art. 3. D. 64. c. 3. Card. Sfondratus in Reg. Sacerd. l. 1. §. 20. n. 11. Item Vaſq. Dicaſt. Burgh. Roſmer. Dam. &c.* apud *Croix l. 3. p. 1. n. 563.* An autem Poſſeſſor bonæ fidei, ſuperveniente dubio teneatur aliquid reſtituere pro rata dubii? Vide dicenda infra *n. 83.*

Item docent DD. obligationem eſſe ſequendi probabilem, relicta probabiliori. I. Si agatur de valore Matrimonii, quia favor Matrimonii opinionem probabilem reddit probabiliorem pro ipſo. II. Si hoc poſtulat emolumentum, præſertim ſpirituale proprium, vel alienum ex lege Charitatis. III. Quando agitur de valore teſtamenti, vel de favore Religionis, vel piæ cauſæ, vel de poteſtate Clavium, vel de juriſdictione Eccleſiæ, vel immunitate. Vide *Croix l. 1. ex n. 459.*

26 Quæſtio V. In quibusnam caſibus certum ſit, non eſſe licitum uti opinione probabili, relicta probabiliori, vel tutiori? Reſpondetur in quatuor caſibus, ſcilicet in medendo, in judicando, in collatione Sacramentorum, & quando timetur periculum damni alieni.

27 Certum eſt I. quod Judex tenetur judicare juxta opinionem probabiliorem, cum ſit damnata *propoſ. 2. ab Innoc. XI.* quæ dicebat: *Probabiliter exiſtimo, Judices poſſe judicare juxta opiniones etiam minus probabiles.* Sed de hac materia, vide dicenda *Lib. IV. n. 212. Qu. II.*

28 Certum eſt II. quod Medicus tenetur uti opinione, non ſolum probabiliore, ſed etiam tutiore. In medicamentis tamen idem videtur eſſe tutius, quod ſanu eſt probabilius.

Sed quæritur 1. utrum, quando non apparet medicamentum certum, poſſit Medicus uti remedio minus ſibi probabili, probabiliore relicto? Affirmant *Azor. Arag. Monteſ. Salas &c. apud Salmant. de V. Præc. t. 1. n. 143.* Sed ipſi negant ut probabilius *n. 144.* cum *Soto Suar. Bon.* & *Sanch. D. l. 1. c. 9. n. 41.* Ratio, quia Medicus ratione officii, & taciti contractus tenetur non ſolum ex charitate, ſed etiam ex juſtitia meliori modo, quo poteſt, providere ſaluti infirmi, a quo ſtipendium accipit. Ita *Salm. n. 147.* cum *Tapia*, & *Bardi* contra *Sanch.* qui *loc. cit.* ſentit teneri tantum ex charitate.

Quær. 2. an quando deſperatur de ſalute infirmi, liceat Medico applicare infirmo remedia, quæ ipſa dubitat, an proficiant, vel noceant? Commune, & certum eſt 1. quod ſi probabile ſit remedium fore profuturum, tunc poteſt, imo tenetur Medicus illud applicare, quando certius non habet, ut *Salm. n. 150. in fine.* Certum eſt 2. non licere applicare infirmo etiam deſperato remedium, de quo ignoratur, an ſit ſalutare, vel noxium, ad experimentum faciendum. Ita communiter *Nav. Perez. Villal. Azor. Pal. Salas, &c. cum Salm. n. 148.* Ratio, quia illicitum eſt experimentum quærere cum periculo mortis, ſaltem accelerationis illius. Certum eſt 3. cum *Sanch. n. 42. Valent. & Sal. n. 153. in fine*, quod ſi remedium eſt dubie profuturum, & certo non nociturum, equidem infirmo eſt applicandum.

Inde ad quæſitum reſpondeo, quod duplex eſt ſententia. *Prima* negat, quia, ut ſupra dictum eſt, nunquam licet exponere infirmum periculo mortis, vel eam accelerandi. Ita *Salm. d. c. 1. n. 150.* cum *Pal. Villal. Az. Sylv. &c. Secunda* tamen ſententia, quæ ſatis probabilis eſt *ibid. &* eam tenent *Buſemb. infr. l. 4. n. 291. ad IV. cum Laym. Sanch. Dec. l. 1. c. 9. n. 39. cum Valent.* item *Bon. Bardi. Reg. & Fill. ap. Salm. n. 149.* affirmant eſſe licitum, quia quando de infirmo deſperatur, conformius eſt prudentiæ, & voluntati infirmi, tutiuſque eſt applicari remedium dubium cum aliqua ſpe ſalutis, quam illud omittere cum certitudine mortis, præſertim ſi infirmus expreſſe in hoc conſentiat. Notat autem *Sanch. n. 42. cum Nav.* quod eſto Medicus nequeat contra ſuam opinionem author eſſe remedii, ſi tamen iſtud ab aliis doctoribus approbatur, poteſt eo uti, infirmo conſentiente.

29 Certum eſt III. quod in collatione Sacramentorum Miniſter debet uti opinione moraliter certa ex *propoſit. damn. Innocentii XI. Non eſt illicitum in Sacramentis conferendis uti opinione probabili de valore Sacramenti, relicta tutiori; niſi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc ſententia probabili tantum utendum non eſt in collatione Baptiſmi, Ordinis Sacerdotalis, & Epiſcopalis.*

Quapropter in collatione Sacramentorum nequimus uti neque probabili opinione, neque probabiliori, ſicut improbabiliter tenet *Nat. Alex.* contra communem; neque probabiliſſima quidem, quæ etiam eſt intra terminos probabilitatis, ut ait *Croix l. 6. p. 1. n. 106.* Tantum igitur poſſumus uti & debemus opinione moraliter certa; niſi adſit neceſſitas, in qua ſola uti probabili poſſumus.

30 Notandum tamen 1. quod addit *Croix l. 6. p. 1. n. 108.* dicens, quod quando opinio eſt certe probabilior, & practice cenſetur tuta, poſſumus eam ſequi ex rationabili cauſa, etiam in collatione Sacramenti, ut *Salas, Fill. Sanch.* apud *Croix n. 109.* Rationabilis autem cauſa eſt magna utilitas proximi, vel nimia moleſtia Miniſtri. Ideoque recte in Sacramento Pœnitentiæ abſolvitur tantum probabiliter diſpoſitus, aliter vix aliquis abſolvi poſſet: Sic enim præſumitur Chriſtus voluiſſe adminiſtrari tale Sacramentum. Ita *Croix d. lib. 6. n. 119.* cum *Card. Illſ.* & aliis ex *S. Th.* apud *Croix, n. 108.* docente. *Non eſt quærenda certitudo in omnibus; ſed in unaquaque materia ſecundum proprium modum.*

Notandum 2. quod uti poſſumus probabili, quando aliunde poteſt, & præſumitur Eccleſia ſupplere, ut evenit in Sacramento Pœnitentiæ quoad ſupplendam juriſdictionem, & in Sacramento Matrimonii quoad convalidandum contractum probabiliter validum. Hanc vocat communiſſimam ſententiam *Croix l. 6. n. 117. cum Suar. Leſſ. Con. Reg. &c. Viva prop. 1. Innoc. XI. n. 20. Spor. de Conſc. c. 1. n. 56.* vocat moraliter certam, & idem dicit *Dicaſt.* apud *Salm. de Pœnit. c. 21. n. 74. Lugo D. 19. Sc. 2. n. 31.* teſtatur hanc eſſe praxim totius Eccleſiæ; & idem aſſerunt *Suar. Arria. Dian.* apud *Card. prop. 1. Inn. Diſſ. 11. n. 166. & ſeqq.*

Advertit tamen *Croix ibid.* quod non poſſumus uti opinione probabili in prædicta materia; *Primo*, ſi opinio eſſet contra ſtilum Curiæ Romanæ, cum *Card.* & aliis. *Secundo*, ſi probabilitas non ſit juris, ſed tantum facti, *Croix loc. cit. cum Averſ. & Gorm. contra Tamburinum, & alios. Tertio*, ſi opinio non ſit certo probabilis, & ut talis a DD. communiter admiſſa, ſed ſit tantum probabiliter probabilis: Tunc enim, ait *Croix*, non eſt certum quod ſuppleat Eccleſia, ideoque non licet ſecundum eam operari, & citat *Card.* Sed non bene, ſciendum enim eſt, quod ex diverſa ratione fundant Doctores prædictam ſententiam, ſcil. ſuppleri ab Eccleſia juriſdictionem, ubi utimur juriſdictione probabili: Nam alii docent hoc evenire ex errore communi, qui tunc adeſt, ut *Sanch. Leſſ. & alii apud Card. d. Diſ. 21. in Prop. &c. num.* 143. Et ex hac ratione, ut error poſſit dici communis, requiritur, prout ait *Bard. n.* 157. quod opinio communiter recepta ſit ut probabilis.

31 Sed ex ſola ratione erroris communis docet *Card. n.* 157. non eſſe certum, quod juriſdictio ſuppleatur ab Eccleſia; Nam licet communiſſima ſit ſententia apud *Croix l. 6. n.* 122. quam *Card.* vocat certam *n.* 155. ſupplere Eccleſiam, ubi cum errore communi adſit etiam titulus putativus, collatus a Superiore ad talem juriſdictionem; & ideo recte dicunt *Cardenas apud Croix n. 158. & Mazzot. de Sacr. Pœn. §. 3. pag. 407. cum Sanch. de Matrimonio lib. 1. D.* 22. quod pro titulo putativo ſufficit, Confeſſarium deſignari ab Ordinario ad audiendas Confeſſiones: Sententia tamen quod Eccleſia ſuppleat cum errore communi tantum ſine titulo, eſt tantum probabilis, ut tenent *Viva qu. 8. art. 1. num. 16. cum Pal. & aliis, ac Pont. Dian. & ceteris apud Croix lib. 6. n. 115. & Fel. Poteſt.* Imo vero *Buſ. de Pœnit. num.* 8. eam ait eſſe communiter negatam, & *Sanch.* vocat improbabilem. Ideoque docet *Card. num.* 157. non poſſumus ea uti, ne Sacramentum exponatur periculo fruſtrationis; & *Croix l. 6. n.* 115. dicit primam ſententiam non videri tutam in praxi. Vide tamen dicenda *Tom. II. l. 6. n. 572. &* 573. Sed circa periculum fruſtrationis, vide dicenda in quæſt. ſequenti *n.* 32.

Alii vero DD. melius ex alio principio petunt certitudinem, quod Eccleſia ſuppleat in uſu juriſdictionis probabilis, nempe ex conſuetudine univerſali Eccleſiæ, quam communiter affirmant DD. Ita *Card. l. c. num.* 166. Quare docet ipſe *n.* 161. certum eſſe, quod Eccleſia ſuppleat, ubi adeſt opinio vere probabilis cum *Dian. Lug. Arag. Suar. & Bon. apud Card.* qui aſſerunt hanc eſſe communem DD. Secus vero ſi opinio ſit tenuiter vel dubie probabilis, ita ut de ejus probabilitate dubitent ſapientes, ut *Card. n.* 72. Et affert ipſe exempla diverſarum opinionum laxarum *ex num.* 178. *& ſeq.* quas ſequi minime poſſumus.

Quæritur hic, an quod dictum eſt de adminiſtratione Sacramentorum, dicendum ſit etiam de ſuſceptione, ita ut non poſſint ſuſcipi cum opinione probabili? 32

Prima ſententia affirmat cum *Croix lib. 6. n. 105. Card. Diſſ. 2. c. 3. n. 18. in Prop. 1. Innoc. XI. Et Viva ſuper eadem Prop.* 1. Ratio eorum, quia ſpecialis reverentia debita Sacramentis expoſcit, ut ea non exponantur periculo fruſtrationis. Hinc ea *d. Prop.* 1. damnata ab *Inn. XI.* quoad collationem Sacramentorum dicunt *Carden. & Viva d. loc. num.* 38. contrariam opinionem virtualiter damnari, cum idem ſit periculum fruſtrationis in ſuſceptione, quam in adminiſtratione.

Secunda ſententia vero negat, & hanc tenent plures AA. graves, ut *Sanch. Dec. l. 1. c. 9. n. 33. Pontius de Matr. l. 4. c. 25. n. 9. Vaſq. 1. 2. D. 2. p. 5. n. 5. Salon. 2. 2. qu. 63. a. 4. contr. 2. Sayr. in Clavi reg. l. 1. c. 7. n. 4. Perez in Laur. Salm. Certam. 10. c. 12. & aliis apud Carden. num.* 17. Item *Sporer de Conſc. c. 1. n.* 57. Et *Viva in ſua Theologia Moral. de Pœnit. q. 3. Art. 3. n. 9.* videtur ſe revocare, ſaltem quoad opiniones ex parte ſuſcipientium, quæ paſſim a Fidelibus in praxim deducuntur, & has aſſerit eſſe practice probabiles. Ratio iſtius ſecundæ ſententiæ eſt, tum quia Sacramenta non magis expoſcunt, quam eis præſtetur reverentia probabilis, ſicut aliis præceptis Divinis; tum quia, ut ait *Sanchez*, qui prudenter agit, nullam utique cenſetur injuriam Sacramento irrogare. Ideoque dicunt licite poſſe ſuſcipi, & etiam adminiſtrari Sacramentum cum opinione probabili, & cum periculo nullitatis, quando charitas non læditur, nimirum ſi periculum non adſit gravis damni ſuſcipientis inviti. Et hanc ſententiam ait *Mag.*

Hozes in applicatione d. 1. Prop. Inn. apud Card. n. 27. non amiſiſſe ſuam probabilitatem ex propoſitione damnata; quia non conſtat eam damnatam fuiſſe reſpectu reverentiæ erga Sacramentum potius, quam reſpectu charitatis erga ſuſcipientes. Tanto magis, quod iſtam opinionem in conferendis, & non jam ſuſcipiendis Sacramentis damnatam vidimus.

Neque obſtat dicere, quod jam Propoſitio damnata excludebat uſum opinionis probabilis, ubi aderat grave damnum ſuſcipientium; Ideoque dicendum ſit, quod Propoſitio vel fuit damnata fruſtra, vel quod damnata fuit ratione non jam charitatis, ſed reverentiæ erga Sacramentum. Nam reſponderi poſſet in Propoſitione excludi tantum damnum graviſſimum, propter quod tantum Sacramenta Baptiſmi, & Ordinis limitabantur a Propoſitione ad adminiſtrandum ipſa cum probabili. Ideoque Pontifex juſte prohibuit etiam alia Sacramenta adminiſtrari cum periculo damni ſuſcipientis ſine ſuo conſenſu. Secus autem dicunt, ubi in ſuſceptione, & etiam in adminiſtratione, ſuſcipiens, cedendo juri ſuo, ſuo periculo aſſentiret, & aſſentire poſſet, ut ſupponitur, ſine proprio damno gravi; quod non cenſetur adeſſe, ſi quis ſuſciperet Sacramentum Pœnitentiæ cum periculo nullitatis; extra tamen mortis periculum, in quo quiſquis conſtitutus non poſſet ſine peccato recipere abſolutionem cum periculo evitabili nullitatis.

33 IV. Sciendum eſt, quod nemo uti poteſt opinione probabili cum periculo damni, vel injuriæ proximi, ut ua *Buſ. n. 19.*

At hic maxime advertendum, quod non poſſumus uti probabili cum damno proximi, quando probabilitas eſt tantum facti, non autem ſi (in aliquibus caſibus) adeſt probabilitas juris, quæ reddit nos moraliter certos practice bene operandi & prudenter, utendo opinione probabili de jure, vel probabilitate proxima, ut communiter docent Authores noſtri cum *Suarez t. 2. tom. 3. D. 12. Sect. 6. & Soto de Juſt. lib. 3. qu. 6. ar. 5. ad 4.* qui ait: *In omnibus negotiis magni momenti, etiam in magnam injuriam tertii, licitum eſt ſequi opiniones probabiles.* Sed hic dices: Cur opinione probabili de jure in aliis materiis uti poſſumus, & non etiam in Sacramentis, & pharmaco præbendo infirmis, cum in utroque damnum Proximus pati poſſit? Egregie reſpondet *Suarez loco cit.* dicens diſtinctione utendum: (Interdum enim opiniones ſunt circa jus, ſcilicet an hoc ſit prohibitum, necne? Interdum vero circa res ipſas, ut in Sacramentis, an hoc modo facta teneant? Et in medicina, an hoc pharmacum ſit utile, vel perniciosum? Dicendum I. Quotieſcumque eſt opinio probabilis hanc actionem non eſſe prohibitam, poteſt aliquis formare conſcientiam certam tali opinione. Præter Authores citatos favent huic concluſioni multa, quæ adducit *Navarrus d. cap. Si quis autem n. 12. 48. & in Summa c. 27. n. 288. Sylveſt. Angel. Verb. Opinio;* Significat *S. Antonin. 1. p. tit. 3. c. 10.* Ratio eſt, quia accedit ordinarium humanæ facultatis majorem cognitionem obtinere in actionibus. Item quia eſſet intolerabile onus obligare omnes homines ad conferendas ſingulas opiniones. Præterea exiſtimo illam rationem ſufficientem, quia quandiu eſt judicium, quod nulla ſit lex prohibens actionem, talis lex non eſt ſufficienter propoſita, donec certius de illa conſtet. Dicendum II. Quando opiniones verſantur circa res ipſas, ſæpe tenetur homo præferre certam probabili, quando ſcilicet ex juſtitia, vel charitate tenetur vitare damnum quod in re ipſa ſubeſt. Unde confirmatur ex differentia de jure, vel de re: Nam primum dicit ordinem ad operantem, & omnino tollit periculum malitiæ: Secundum vero dicit ordinem ad rem ipſam, & non tollit periculum detrimenti, quod eſt in ipſa. Unde in priori eſt ſufficiens excuſatio ſequendi probabile judicium, quia nondum lex eſt ſufficienter propoſita; hic autem nulla eſt ſufficiens excuſatio, cum ſatis conſtet periculum in re ipſa manere) Huc uſque *Suarez.*

Ad quod clarius explicandum, dico, quod opinio probabilis aliter ſe habet, quando verſatur circa ſubſtantiam rei, hoc eſt, an res exiſtat, vel non? Aliter circa modum rei, nempe, an res ſive actio ſit honeſta, vel non? Nam quando opinio verſatur circa ſubſtantiam rei, opinio quantumvis probabilis non poteſt ſufficere, ut ſit quod non eſt; ex. gr. ut ſit Sacramentum, quod probabiliter videtur eſſe Sacramentum, ſed revera non eſt Sacramentum; vel pariter ut ſit medicina, quod eſt revera potius venenum, cum de facto noceat. Quando vero opinio verſatur circa modum rei, an ſit honeſta, vel non; tunc opinio probabilis bene efficit, ut actio ſit honeſta, licet forte per ſe non ſit. Ratio, quia (ut late probatur in *Diſſert. de Uſu opinionis probabilis* poſita in fine hujus *Dubii ex n. 44.*) in iis caſibus, in quibus probabiliter opinamur legem prohibentem non adeſſe, vel ſaltem non eſſe ſatis manifeſte propoſitam, tunc lex non obligat; & ideo tunc operatio, eo quod non ſufficienter inveniamus eam a lege prohibitam, utique remanet honeſta & licita. Hinc DD. notant quoſdam caſus, in quibus dicunt licitum eſſe uti hac probabilitate juris.

34 Ex I. docet *Card. cum Reb. & Dian. apud Croix l. 3. p. 2. n. 452.* quod excuſatur a reſtitutione debitor, qui immemor debiti donavit tantumdem creditori; dummodo (ut diſtinguit *Croix*) debitor memor tunc debiti non donaſſet. Sed quomodo debito certo poteſt ſatisfieri cum ſatisfactione tantum probabili? Reſpondet *Card.* quod recte ſatisfit cum ſatisfactione probabili probabilitate juris, ut eſſet hæc; ſecus ſi eſſet probabilitas tantum facti.

II. Sic etiam defenditur ſententia, quod in compenſatione, licet regulariter fieri compenſatio nequeat, niſi creditum ſit liquidum: Attamen docent DD. quod in aliquibus caſibus poteſt fieri tantum cum probabilitate crediti, ſi adſit probabilitas juris, ut tenent *Salm. de Reſtit. c. 1. n. 329. & 320.* ubi vocant hanc probabilitatem juris probabilitatem proximam, cum qua licite operamur. 35

Hinc 1. probabile dicunt poſſe diffamatum pecunia ſibi compenſare famam ablatam a diffamante, cum probabile ſit diffamantem teneri cum pecunia compenſare famam ablatam, ſi nolit, vel nequit famam reſtituere. Ita probabile putat *Lugo de Juſtit. D. 16. n. 95. & 96. cum Tanner. De la Crux, Dian. & Salm. n. 321. cum Tam. Leſſ. Mol. Arag. Led. &c.*

2. Probabile eſſe dicunt *Salm. eod. num. 321. cum Bon. Rebel. Sylvio, Dicaſt. Vill. &c.* item *Lugo num. 95.* diffamatum ab alio, quem ipſe infamavit, poſſe uti compenſatione, ſequendo opinionem probabilem id aſſerentem quoad reſtitutionem; ſaltem, ut ait *Dicaſt. apud Croix 3. p. 2. n. 455.* excuſatur is a fama reſtituenda, donec fama ei ablata ab altero reſtituatur.

Probabile etiam eſſe cenſent *Salm. l. c. cum Leſ. Mol. Gran. &c. cum Lugo loc. c.* legatarium ex teſtamento non ſolemni poſſe compenſare legatum ſibi relictum. 35

Et quare in his caſibus, & non in aliis poſſit fieri compenſatio cum probabili? Reſpondent *Salm. hic n. 323.* quia in his caſibus dicti DD. potuerunt habere rationes ſpeciales, quas ipſi dicunt neſcire, ideoque acquieſcunt probabilitati extrinſecæ præfatorum AA. claſſicorum. Sed in *eodem tractat. de Reſt. cap. 4. num. 148.* rationem produnt, dicentes, quod cum DD. dicunt neminem poſſe ſibi compenſare creditum quod non eſt certum, intelligunt loqui in eo caſu, quo ipſum creditum eſt dubium; non autem quando creditum eſt certum, & dubium verſatur tantum circa modum ſatisfactionis, an poſſit ille ſatisfacere ſibi per compenſationem, vel aliter; quia tunc bene poteſt uti opinione probabili circa modum. Ita *Salm. & Lugo d. D. 16. n. 47. ex Suar. & anch.*

Attamen *Croix l. 3. p. 1. n. 962. Illſ.* omnino negat in tribus caſibus ſupra relatis poſſe fieri compenſationem, cum nemini liceat compenſare creditum niſi certum. Ego autem, ut fatear quid ſentiam, dico, quod in primo caſu compenſationis famæ cum pecunia ſequor quod tenet *Croix*. Contrariam vero opinionem non audeo probabilem, ſed neque improbabilem dicere, ob rationem mox allatam, nempe quod ibi agitur non de jure, ſed potius de modo compenſationis. In ſecundo autem caſu probabilius mihi videtur non teneri detractorem famam reſtituere, donec ſua fama ipſi reſtituatur, cum ibi ſuum jus non ſolum ſit certum, ſed etiam in eodem genere, ſaltem ſi diffamatio ex utraque parte ſit ejuſdem ſpeciei. In tertio vero caſu non valeo acquieſcere talem opinioni; graviſſima enim eſt ſententia (licet alii probabiliter etiam contradicant), quod ex teſtamento nullo nullum jus acquiratur, ut tenent *Mol. Lugo, Vaſq. Sanch. Salm. &c.* Vide *l. 3. num. 909.* Ideo, cum jus legatarii ſit prorſus incertum, neſcio quomodo poſſit ipſe compenſare adverſus hæredem poſſidentem. Vide dicenda *l. 3. n. 544.*

III. Sic etiam eſſe probabile probabilitate juris alii tenent, 36 quod ſi quis crimen alienum jam publicum in uno loco detegat in alio, ubi eſt occultum, non peccet graviter neque contra juſtitiam, neque contra charitatem; Ratio, quia, publicata ſemel alicubi delicti infamia, omnes habent jus ad eam cognoſcendam, ut in convictu humano indemnes ſe ſervent a conſortio delinquentis; ideoque, ut dicit *Lugo*, ad publicum expedit bonum, quod unuſquiſque ab aliis cognoſcatur qualis publice eſt, ne alii decipiantur in ejus convictu, & actionibus: quæ communis utilitas (ait *Lugo*) præponderat damno delinquentis. Ita contra *Sot. Mol. Leſs. Bon. &c.* tenent *Lugo de Juſtit. c. 14. n. 80. Cajet. Opuſc. tom. 10. tract. 31. Reſp. 9. Croix l. 3. p. 2. n. 1220. & 1222.* ac *Salm. de Reſt. cap. 4. n. 61. cum Nav. Bann. Serra, Fagund. Fill. Mach. &c.* Et hunc *Salm.* teſtantur eſſe communem uſum timoratorum. Omnes autem concedunt, quod ſi criminis notitia alibi facile pervenire poteſt, non peccant quidem graviter qui crimen ibi patefaciunt, ut *Lugo l. c. n. 80. & Salm. n. 56. cum Leſs. Mol. Cajet. & aliis communiter.* E converſo bene excipiunt *Lugo loc. cit. Sporer de 8. Præc. c. 4. n. 70.* Si crimen non ſit abſolute publicum in aliqua Civitate, aut alio publico loco; ſed tantum reſpective in aliqua Communitate privata, Monaſterio, Familia, Schola. An autem tunc poſſit crimen manifeſtari in aliis Monaſteriis ejuſdem Ordinis? Affirmant *Mol.* & *Reb.* apud *Croix n. 1221.* Sed probabilius negat *Croix*, ſi Religioſi ſint addicti certis locis, ita ut non ſoleant ad alium mitti cum frequenti communicatione. Utrum vero crimen injuſte publicatum in uno poſſit ulterius publicari? Negant *Bonac. Steph. &c.* Sed affirmant *Leſs. Bonaſp. Burg. Petſch.* ap. Croix *cit. n. 1220.* modo crimen non ſit falſum; alias ſi hoc non liceret, ait *Croix*, vix unquam quis poſſet loqui de delictis, quæ, ut plurimum, injuſte incipiunt publicari.

Similiter docent *Leſs. Bon. & Dia. apud Salm. d. l. nu. 62.* quod detegere crimen in alio tempore publicum, ſed nunc occultum alicujus, qui jam honeſte vivit, non eſſet con-

tra

tra juſtitiam, ſed tantum contra charitatem; dummodo non detur occaſio judicandi apud neſcientes, adhuc illum in crimine permanere; & probabile vocat *Croix d. l. 3. p. 2. n. 1222.* ſi ſimul patefacias reſipiſcentiam. Dixi *contra juſtitiam*, nam DD. apud *Salm. & Croix ll. cit.* uniformiter aſſignant eſſe peccatum contra charitatem. Intellige autem hoc de publicitate facti, non juris; nam ſi crimen ſit publicum publicitate juris, non obſtante oblivione, videtur ſemper perſeverare facultas illud publicandi data a Judice. Et ideo qui tale crimen manifeſtat, minime peccat, ut notat *Croix. ib. cum Leſs. Lugo, &c.*

37 IV. Sic etiam eſt probabile non eſſe grave narrare alicui injuriam ſibi factam ad petendum conſilium, ſive ad leniendum dolorem, ſive ſolatii cauſa, ut aſſeritur quaſi certum ex omnibus DD. apud *Salm. c. 4. de Reſt. n. 46.* Vide *l. 3. num. 973.*

Major difficultas eſt, an liceat narrare crimen occultum uni vel alteri viro prudenti ſine ulla ex prædictis cauſis? *Laym. Leſs. &c. apud Buſ.* dicunt communiter eſſe grave, & oppoſitum *Buſ. n. 7.* dicit non eſſe univerſim ſatis tutum. Attamen *Trull. Nav. Covar. Reg. P. Nav. Diana, &* alii plures apud ipſum, ut referunt *Salm. c. 4. n. 47.*; item *Cajet. 2. 2. q. 73. a. 2.* (& probabile putant *Bonac. Trull. Dic. & Serra apud Salm. c. 4. n. 47.*) docent non eſſe grave: & pariter conſentit *Tamb. in Decal. pag. 291. n. 7.* cum *Azor. &c. ac Leſs.* qui excipit, ſi præſertim præ aliis nollet delinquens infamari apud aliquem, puta Prælatum, &c. Huic ſententiæ aperte etiam adhæret *S. Thomas Quodlib. XI. art. 13. ad 3.* ubi ſic ait: *Quod ſi ex incautela alicui dixerit hoc* (ideſt Proximi peccatum), *ita tamen quod non proveniat inde aliud, vel infamia, vel vituperium Proximo delinquenti, tunc non peccat mortaliter, licet incaute agat.* Ex quo infertur S. Doctorem non exiſtimaſſe gravem infamationem, quod peccatum alterius alicui viro probo manifeſtetur. Vide *l. 3. n. 973. v. Sed.*

38 V. Sic etiam defendi poſſet ſententia *Salm. de Reſt. c. 1. n. 152.* approbata a *Roncaglia de Reſtitutione cap. 5. qu. 5.* ſcilicet quod debitor in ſolidum ex furto neſciens an ſocius ſatisfecerit, non teneatur reſtituere, niſi partem ſuam. Ratio, ut dicunt, quia poſt factam diligentiam dubius de defectu alterius, dubius eſt etiam de obligatione, quæ non poſſidet; dum malum non eſt præſumendum, niſi contraria præſumptio prævaleat, nempe ſi ille alius conſocius eſſet valde pauper, vel adhuc male viveret.

Et hæc ſententia probabilis alicui videri poſſet ex probabilitate juris intrinſeca, vel extrinſeca, cum prædicti DD. probabiliter præſumant reſtitutionem in iſto caſu, & liberant debitorem a reſtitutione totius, non autem ſuæ ratæ.

Tanto magis, quia alias creditor poſſet dupliciter recipere ſatisfactionem ab illis in ſolidum. Ideoque ad ſervandam æqualitatem dici poſſet probabile eſſe de jure, quod ſicut ipſe eſt in contingentia lucrandi amplius: nempe ſi ſocius reſtituat totum, & dubitans reſtituat partem ſuam; Sic etiam æquum videtur, ut ſit in periculo amittendi partem. Omnia hæc dici poſſent; ſed omnia non ſatis mihi probantur.

39 VI. Similiter probabilem putant aliqui DD. ſententiam, quod ſi fur mittat Domino rem furatam per hominem fidelem, ſive per Confeſſarium, ad nil aliud tenetur, ſi Confeſſarius non reddat Domino. Hanc tenent *Pal. Soto, Led. Gabr. &c.* & probabilem vocant *Trull. Fill. &c. apud Salm. de Reſt. c. 1. n. 187.* (quibus olim adhæſi) Eandem ſententiam tenent *Cenedo, & Dian.* qui vocat hanc tutam in praxi apud *Tamb. l. 8. tract. 4. c. 1. §. 5. n. 7. & Felix Poteſtà* (vide *num. 179.*) fortiter tuetur hanc cum *Soto* dicens: Si fur ex conſenſu expreſſo creditoris hoc faceret, certe ad nil amplius teneretur; Idem ergo dicendum, ſi hoc agit ex conſenſu tacito, qui certo præſumitur; alias creditor eſſet irrationabiliter invitus, dum certe fur non tenetur ſe prodere: Taciti autem, & expreſſi conſenſus eadem eſt vis. Sed oppoſitum docet ſententia communis & tenenda cum *Leſſ. lib. 2. c. 16. n. 67. Lugo de Juſt. D. 25. tota ſect. 5.* qui mordicus eam tuetur, & contrariam vocat parum probabilem ſpectata ratione, & citat pro ſe *S. Antonin. Nav. Sayr. P. Nav. Sylvium, &c.* Item *Sporer de Reſt. c. 4. n. 25. cum Mol. Tol. Reb. Fab. Salm. loc. cit. Croix lib. 3. p. 2. num. 364. & 462.* Ratio, quia debitor ex delicto tenetur efficaciter, & cum effectu reddere Dominum indemnem. Et hoc ſive reſtituatur res furata in individuo, cum furis crimen ſit jam vera cauſa, ut tunc res pereat, prout bene ajunt *Lugo, & Sporer cum aliis*; ſive reſtituatur valor rei, & mittatur ad creditorem. Quo caſu fortius probatur noſtra ſententia, ex eo quod dominium pretii illius manet apud furem, donec pecunia ad creditorem perveniat, adeo ut poſſit illam repetere ad ſuum libitum; ſi ergo perit, cur perire debet creditori innocenti, & non furi qui adhuc illius Dominus eſt? Ratio autem a priori eſt, quia debitor ex delicto tenetur ad omne damnum, etiam fortuitum (ut certum eſt apud Doctores), quod Domino evenit ex ſua injuſta ablatione; ergo quomodocumque res pereat, etiam ſine ulla nova culpa furis, debet damnum Domino reſarciri. Dices: eo caſu, cum fur non teneatur ſe prodere, præſumitur creditor conſentire, ut debitum per alium reſtituatur periculo ſui; alias irrationabiliter peteret, ut fur reſtitueret per ſeipſum. Reſpondeo: non tenetur quidem fur per ipſum reſtituere, ſed tenetur vere & cum effectu indemnem ſuum creditorem reddere; & cum faciat id quod poteſt ad reſtituendum, hoc ſufficit utique ad ipſum excuſandum a novo peccato, non autem ad liberandum a reſtitutione. Creditor autem, licet præſumatur conſentire in miſſionem, non tamen cenſetur, nec tenetur remittere jus ſuum, donec creditum conſequatur: Irrationabiliter quidem ipſe peteret, ut fur ſe proderet; ſed non irrationabiliter petit, ut indemnis ſervetur. Nec valet dicere, quod ſi creditor expreſſe conſentiret in hujuſmodi miſſionem, jam fur liberaretur; nam tunc creditor virtute ſui expreſſi conſenſus debitum haberet pro accepto, & periculum in ſe ſuſciperet; ſed in caſu noſtro nec præſumitur, nec tenetur habere debitum pro accepto, niſi cum effectu recipiat. Olim primam ſententiam vere probabilem cenſebam, ſed ex rationibus mox allatis melius poſtea perpenſis, de illius probabilitate valde dubito. At quia *Leſſius*, & *Sporer* cum *Tamb.* non audent primam opinionem damnare, nec ipſe audeo.

Quid, ſi cum Dominus ſit certus, Confeſſarius imponat furi, ut det pauperibus pro Anima Domini, & ille dat? *Tamb. d. l. n. 8.* dicit, quod ſi teneri poteſt prima ſententia, poteſt etiam & hæc; quia Dominus non debuit eſſe invitus, quod fur Confeſſario bona fide indicanti obediat dando eleemoſynam. Tanto magis quia, ſi denuo ille reſtituat, Dominus plus recipiet ſuo credito, recipiendo creditum, & bonum ſpirituale per eleemoſynam jam illi applicatum. Hujuſmodi ſatisfactioni nec etiam acquieſco. Quamvis eum qui vellet hanc opinionem ſequi, non audent damnare *Sporer n. 20. Tamb. n. 8.* Secus tamen eſſet (dicit idem *Tamb.*) ſi Confeſſarius mala fide ſuaſerit furi reſtituere pauperibus; quia tunc videtur Dominus nunquam conſenſiſſe in hoc caſu, & rationabiliter invitus præſumitur.

VII. Sic etiam probabilis eſt de jure opinio, quod liceat 40
occidere furem in magna quantitate, ſi alias res recuperari non poſſet de facili. Non ſufficit autem furtum unius aurei ex *Prop. damn. 31. Inn. XI.* quæ dicebat: *Regulariter occidere poſſum furem pro conſervatione unius aurei.* Intellige, niſi illud aureum neceſſarium eſſet ad tuendam vitam propriam, aut alienam; vel pro aliqua graviſſima neceſſitate, ut omnes Expoſitores *Lumb. Hoz. &c.* docent cum *Salm. de Homicidio Præcep. V. c. 1. n. 77.*

Sententia autem, quod liceat occidere in furto magni momenti, eſt ut communis recepta a *Salm. d. l. n. 81. cum Sot. Nav. Leſſ. Ca. Lu. Suar. Fill. & Syl. Tabien. Covarr. Gerſ. &c. ibid. n. 80.* Et probant *Exod. 22. v. 2.* ubi ſic habetur: *Si effringens fur domum, ſeu ſuffodiens inventus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis.* Probatur etiam ex c. *Interfeciſti 2. de Homic.* & c. 6. *Dilecto de Sent. excom.* Ratio autem eſt, quia nullus tenetur ſua bona relinquere, niſi proximus ſit in neceſſitate extrema: Alias teneremur permittere occidi nos ab injuſto invaſore, ne ille vitam ſpiritualem perdat. Omnia autem jura concedunt vim vi repellere. Vid. *n. ſequ.* 41. & fuſius dicenda *lib. 3. n. 383.*

Quantus vero debeat eſſe valor rei ad permittendum homicidium? *Bon. Lug. Reg. & Mol. apud Salm. n. 85.* dicunt ſufficere valorem unius aurei, ſi fur vult illud eripere, reſiſtente Domino, vel cuſtodiente, ratione contumeliæ. *Salm.* tamen merito vocant hanc ſententiam nimis laxam cum *Dian.* ob Prop. d. damnatam, in qua *Laſtra, & Lumb.* dicunt eſſe damnatam ſimul hanc opinionem.

Bon. cum Trull. & Suar. Sot. Aragon. apud Salm. n. 86. & 87. docent non eſſe ſufficientem valorem quinque aureorum. *Jaſon* tamen cenſet hunc valorem jam ſatis eſſe, & *Salm. ibidem*, dicunt probabiles eſſe ambas ſententias. Sed hanc opinionem *Jaſonis* recte rejicit *Viva*, nec eſt admittenda, niſi attentis circumſtantiis extraordinariis loci, temporis, & perſonæ, ut *Salm.* ſubjungunt *d. loc.*

Conſequenter dicunt *Salm. cum Leſ. Bon. Sot. &c. n. 80.* contra *Sylv. & Covar.* poſſe Dominum occidere furem fugientem, ſi aliter res recuperari nequiret. Contrarium tamen docent ut probabilius *n. 92.* ſi res jam eſſet in tuto poſita, & fur impediret Domino rem ſuam recuperare; ſed probabilior mihi videtur oppoſita cum *Lug. Leſ. & Vaſq. apud Salm. n. 91.* quia Dominus jus habet ſemper ad recuperandam rem ſuam, & ſi impeditur, injuſte impeditur.

An autem Clerico etiam, & Religioſo liceat occidere in- 41
vaſorem rei magni momenti? Negant aliqui apud *Leſſium*; ſed affirmant *Lugo D. 10. n. 178. Salm. l. c. n. 81. cum Leſs. Bec. Tann. & communiori ſententia apud Viva in Prop. 17. dam. ab Alex. VII. n. 10. ex c. Dilecto. 6. de Sent. Exc. in 6.* ubi: *Cum omnes leges vim vi repellere permittant, licuit utique ipſi Decano, ſi prædictus Ballivus eum bonis ſuis mundanis injurioſe expoliare præſumpſerit .... ſe tueri.* Et infra ſupponit Papa non potuiſſe armis ſecularibus ſe defendere, & ideo ad arma Eccleſiæ confugiſſe, ut notant *Sal. d. n. 81. in fine.*

Sic pariter licitum eſt occidere invaſorem caſtitatis, ſi a- 42
liter invaſio vitari nequit, v. gr. fugiendo, &c. Tum quia in læſione caſtitatis magnum adeſt periculum conſenſus: tum quia caſtitas eſt quid majus vita corporis. Ita communiter *Salm. l. c. n. 72. cum Nav. Mol. Leſſ. Az.* &c. An autem mulier honeſta invaſa teneatur clamare? Vide dicenda *de 5. Præc. Lib. 3. n. 386.*

VIII. An autem ſit probabile probabilitate juris, poſſe 43
Confeſſarium uti notitia Confeſſionis, ſi certe probabile ſit,

ſit, quod non adſit fractio ſigilli, nec gravamen Pœnitentis, quamvis de his non habeatur moralis certitudo? Hoc negamus; vide quid de hoc puncto notabimus in Sacr. Pœn. *Lib. 6. n. 633.*

DISSERTATIO

De uſu moderato opinionis probabilis.

44 I. Ante omnia animadvertenda eſt differentia quæ vertit inter opinionem probabilem, probabiliorem, probabiliſſimam, & moraliter certam. Opinio *probabilis* eſt ea quæ nititur gravi ac ſolido fundamento veriſimili, vel intrinſeco rationis, vel extrinſeco authoritatis, quod trahere ad ſe valeat aſſenſum viri prudentis, quamvis cum formidine oppoſiti. *Probabilior* eſt ea quæ nititur fundamento graviori, ſed etiam cum prudenti oppoſiti formidine; ita ut contraria non deſinat eſſe vere probabilis, ſeu graviter veriſimilis. *Probabiliſſima* eſt ea quæ nititur graviſſimo fundamento, ita ut oppoſita ſit tenuiter probabilis, ſcilicet quæ fundamentum leve vel quaſi leve habeat. Quia vero probabiliſſima probabilitatis fines non excedit, licet inter probabiles principem teneat locum, ideo non excludit omnem prudentem formidinem, quod contraria poſſit eſſe vera. Opinio denique, ſive ſententia (ut proprius dicenda) *moraliter certa* eſt illa quæ omnem prudentem formidinem falſitatis excludit, & cujus oppoſita eſt omnino improbabilis. Hac diſtinctione prænotata, ſciendum Authores diverſe ſenſiſſe circa licitum delectum opinionum libertati faventium. Alii enim cenſuerunt omnem opinandi uſum eſſe illicitum, adeo ut nec probabiliſſimam quidem opinionem liceret ſequi, ut *Sinnichius*, *Vandrochius &c.* & iſti dicuntur *Tutioriſtæ rigidi damnati:* horum enim doctrina proſcripta fuit ab Alexandro VIII. in Prop. 3. quæ dicebat: *Non licet ſequi opinionem inter probabiles probabiliſſimam.* Alii autem tenuerunt non eſſe licitum uſum opinionis niſi probabiliſſimæ, cujus oppoſita nullum motivum niſi leve, vel fere leve videatur habere, ſed hi pauciſſimi ſunt, ut infra, & dicuntur *Tutioriſtæ mites non damnati.* Alii vero dixerunt licere uti opinione, quæ validiori nititur motivo; & hi dicuntur *Probabilioriſtæ.* Alii demum, *Probabiliſtæ* vocati, putarunt licitum eſſe uſum opinionis ſolide probabilis in concurſu opinionis æque probabilis, ac etiam probabilioris.

De prima ſententia rigidorum Tutioriſtarum futile eſt hic diſceptare, cum ipſa jam per damnationem Pontificis ſit eliminata. De hac autem ultima ſententia probabiliſtarum, quod liceat ſequi opinionem minus probabilem, relicta probabiliori, jam diximus, quod cum hæc quæſtio undique ab Authoribus agitetur, apud ipſos obſervari poteſt. Hic tantum operæ pretium puto agere de quæſtione, utrum licitus ſit uſus opinionis probabilis, omiſſa tutiori, ſaltem ſi opinio libertati favens firmiori fundamento nitatur.

45 II. Prima ſententia *Tutioriſtarum mitium*, ut ſupra diximus, tenet illicitum eſſe uti opinione etiam probabiliori pro libertate, ſemper ac oppoſita pro Lege habeat pro ſe grave motivum, quamvis minus probabile: Et tantum admittunt uſum opinionis probabiliſſimæ, cujus oppoſita ſit improbabilis, vel tantum tenuiter probabilis, careatque ullo ſolido fundamento, quod vera eſſe poſſit. Ita *Proſper Fagnanus in c. Ne innitaris. De Conſtit. num.* 402. qui loquens de opinione probabili, quam ſolum licet ſequi, ſic eam definit: *Eſt ea in qua, omnibus ſigillatim perpenſis, ſcilicet rationibus ac authoritatibus, & in unum conflatis, uſque adeo acquieſcat intellectus, ut concipiat rem ita eſſe, & judicet ſine ulla trepidatione ac formidine opinionem illam eſſe veram; ex qua tandem certitudo moralis, etſi non evidens & demonſtrativa, reſultet.* Ita Fagnanus, quamvis advertat *Cabaſſutius* ipſum videri ſibi contrarium *eod. loc. num.* 225. & 227. ubi admittit opinionem probabilem, ſaltem ſtante ex alia parte opinione minus probabili. Eandem primam ſententiam videntur tenere *Genet. tom. 1. tr. de Conſc. & Habert. tom. 3. de Conſ. cap. 4. q. 1.* qui ait: *Falſum eſt bonam eſſe Conſcientiam, quæ utitur opinione probabili, niſi illa ſit moraliter certa.* Ideſt, ut ipſe antecedenter explicat, quæ prorſus excludit erroris formidinem, ita ut oppoſita nullo modo probabilis appareat. Ita rigidiſſimus Habert, qui ceterum alibi non dubitavit ſine ſcrupulo docere opinionem illam, *omnino erroneam, & hæreſi proximam* (ut eam vocat *Bellarm. l. 4. de Pontiſ. cap. 2.*), nempe quod Papa, adhuc ex Cathedra definiens in materia Fidei & morum, poſſit errare: Forte quia hæc falſiſſima ſententia, & a nullis Authoribus communiter reprobata, ipſi moraliter certa, & ab omni erroris formidine immunis videatur.

46 III. Hæc autem prima ſententia univerſe rejicitur a Doctoribus, non ſolum Probabiliſtis, qui admittunt uſum opinionis probabilis in concurſu probabilioris, & aſſerunt hanc benignam ſententiam eſſe communem, ut dicunt *Suarez, Caſtropal. Medina, Sporer, Pelbartus, Bonacina, Monteſinus cum Cardin. Sfondrato in ſua Theol. Schol. in tr. de Conſc. Card. de Lugo de Juſt. D. 1. n. 97. & de Sacr. Pœn. D. 23. n. 39. Card. Toleto Inſtr. Sac. l. 3. c. 20. num. 7. Abelly Medul. p. 2. tr. 2. c. 1. §. 3.* qui citat pro hac ſententia *Iſambertum, Du-Vallium, Gammachæum* (omnes hos Doctores Sorbonicos) cum *Chriſtiano Lupo D. Lovanienſi t. 9. p. 1. D. 1. c. 1.* qui defendit hanc ſententiam tenuiſſe etiam Majores noſtros, cum Summis Pontificibus, & Eccleſiam Catholicam ſemper eam permiſiſſe. Non ſolum, dico, præfata ſententia Tutioriſtarum ab his confutatur, ſed etiam a Probabilioriſtis, qui admittunt uſum opinionis probabilis, modo appareat veriſimilior, ſed firmiori fundamento munita. Ita *Gabaſſutius Theor. juris l. 3. c. 13. Juveninus Inſtit. Theol. t. 6. p. 7. D. 4. c. 3. art. 3. concl. 2. Tournely de Conſc. cap. 7. ar. 5. con. 3.* ubi ait ſufficere *motiva clare præeminentia. Natal. Alex. Theol. tom. 7. p. 1. c. 4. Reg. 18.* dicit: *Tutiorem opinionem ſequi non tenemur, cum oppoſita ſententia verior, & probabilior eſt.* Ubi melius dixiſſet veriſimilior, & probabilior, cum veritas ſit una, nec latitudinem habeat circa plus, & minus. Id *Natal.* confirmat in *Reg.* 24. *Sylveſter verb. Dubium*, ubi ait: *Si detur quod opinio ſecurior ſit minus probabilis notabiliter, non eſt eligenda neceſſario, quia jam ceſſat ratio dubii; Si vero ſit minus probabilis, ſed non notabiliter, etiam non eſt eligenda neceſſario.* Ita etiam *S. Antoninus p. 1. tit. 3. §. 10.* dicens: *Poteſt quis tenere unam partem opinionis, & ſecundum eam operari, dummodo talis opinio non ſit contra auctoritatem expreſſam ſacræ Scripturæ, aut determinationem Eccleſiæ: Et quando etiam ex contrarietate opinionum non inducitur ad dubitandum, ſed bonam conſcientiam, & credulitatem format de eo quod credit, tamquam probabiliori parte.* Ita etiam *Nyder in conſol. tim. cap. 11.* quaſi iiſdem verbis. Ita *Gerſon* (*tract. de contr. p. 2. prop. 12.*): *Probabilis certitudo ſufficit in moralibus . . . . Quæ certitudo non removet in una parte omnem probabilitatem, vel opinionem alterius, licet magis declinet ad iſtam quam ad aliam quod ſufficit.* Ita *Card. Hoſtienſis in c. Si vir de Cogn. ſpir. Ubi ſunt diverſæ opiniones, & jura, ſemper humanior eſt præferenda, ideſt rationabilior & æquior.* Ita *Paludanus in c. Capellanus, de Fer. num.* 2. qui ait quod inter multas opiniones *tenenda ſit, quæ meliori & ſubtiliori nititur fundamento.* Ita denique *Wigandt de Conſc. Exam. 4. q. 1.* qui aſſerit hanc eſſe communem Thomiſtarum, & omnium DD. Et ita ſentiunt fere omnes Probabilioriſtæ cum Clero Gallicano (apud *Juveninum loc. cit. ar.* 4.), qui regulas præſcribens pro licito probabilium uſu, ſic inquit: *Altera, ut circa probabiles de Chriſtiana Doctrina ſententias ſequamur id quod Viennenſe Œcumenicum Concilium circa infuſas tam parvulis quam adultis in Baptiſmo virtutes, decrevit his verbis:* Nos hanc opinionem . . . . tamquam probabiliorem, & dictis Sanctorum, ac Doctorum modernorum Theologiæ magis conſonam & concordem duximus eligendam. *Quod Concilii judicium eo magis ad regendos mores pertinere conſtat, quo magis ex ipſis Fidelium ſanctitas ac ſalus pendet.*

IV. Secunda igitur ſententia noſtra & communis tenet 47
licere uſum opinionis abſolute probabilis, aut ſaltem probabilioris, etſi contraria pro lege ſit probabilis. Probatur auctoritate ſacrorum Canonum, & I. ex *cap. Placet. de Converſ. Conjugat.* ubi caſus fuit, quod mulier quædam credens maritum mortuum, Profeſſionem in Religione cum voto emiſerat; viro tamen reverſo, de Monaſterio educta fuerat. Quærebatur, an poſt viri obitum ipſa teneretur redire ad Monaſterium? Reſpondit Pontifex: *Quod licet votum ejus uſquequaque non tenuerit, eatenus tamen fuit obligatorium, quatenus ſe poterat obligare: Promiſit enim intrando Monaſterium, ſe non exacturam carnis debitum, quod erat in poteſtate mariti; Et ideo quantum ad ipſam tenuit Votum, quod poſt viri obitum tenere non deſiit, cum ad eum caſum, a quo efficax poterat habere principium, perveniſſe noſcatur. Conſultus itaque, congruentius ad ſalutem, ut ad Monaſterium redeat, ubi bona ducta intentione Profeſſionem fecerat, & habitum Religionis accepit. Si vero ad hoc induci non poterit, ipſam invitam non cogendam.* Nota quæſo quod ſententia Pontificis erat, quod illa mulier, etſi ab initio ſervare non tenebatur votum remanendi in Monaſterio, cum eſſet ſub poteſtate viri, poſt tamen viri obitum ad illud obſtringebatur. Conſtat ex verbis: *Et ideo quantum ad ipſam tenuit votum, quod poſt viri obitum tenere non deſiit, &c.* Et hujus ratione clarius explicat *Gloſſa ibid.* dicens: *Si res venit ad eum ſtatum, in quo incipere potuit, tenet, etiamſi ab initio non teneret.* At hoc non obſtante, Pontifex cenſuit mulierem invitam non cogendam redire ad Monaſterium: Quare peto? Quia utique Pontifex probabile exiſtimavit eam non teneri ad redeundum, forte ex illo alio principio: *Quod ab initio non valet, nec proceſſu temporis convaleſcere poteſt:* Quamvis ipſe Pontifex tutius, juxta proprium judicium, ſentiret illam ad reditum obligari. Optaſſem ut meus Fagnanus ſuper hoc textu mihi reſpondiſſet, & nos teneri oſtendiſſet uti ſemper opinione, quæ nobis apparet vera, ſine oppoſiti formidine, ut ipſe requirit, nullam faciens differentiam inter opinionem, & ſcientiam. Optaſſem, dico, ſed eum textus præfati ne mentionem quidem feciſſe inveni quantamcumque curam in ejus commentariis volvendis adhibuerim. II. in *Can.* 48. Concilii Tiburienſis (qui habetur in *cap. 7. fin. Cauſa 30. quæſt.* 3.) ſic legitur: *Illud etiam nec canonica inſtitutione deſumimus, nec interdictione aliqua deputamus; ſed propter eos qui diverſa de eo ſentiunt, hoc loco aliquid commemoramus. Si quis ſuæ ſpiritualis commatris filiam*

fortui-

fortuito in conjugium duxerit; conſilio maturiori ſervato, eam habeat, atque honeſte legitimo conjugio operam det. De quo Canone loquens *Cabaſſutius* (*Theor. Jur. l. 3. t. 13. n. 11.*) ſic ait („ Nihil auſus eſt (Canon Concilii) generatim definire, eo quod multi contrariam ſequuntur opinionem, ut teſtatur Concilium; providet nihilominus, ut conjuges, de quibus incertum erat, an valide contraxiſſent, contracto antea Matrimonio libere utantur „ .) Ecce quomodo in illo dubio Concilium non decrevit viam tutiorem eſſe eligendam. III. in c. *Quæſitus*, *De Cognat. ſpir.* ibi caſus ſic enunciatur; *Si vir vel mulier ſcienter vel ignoranter filium ſuum de ſacro fonte ſuſceperit, an propter hoc ſeparari debeant?* Deinde Alexander III. duas circa hanc quæſtionem Auctorum opiniones recenſet: *Quamvis generaliter ſit conſtitutum, ut ſeparari debeant: quidam tamen humanius ſentientes aliter ſtatuerunt*. Hinc definit: *Ideoque nobis videtur, quod ſive ex ignorantia, ſive ex ſcientia id fecerint, non ſunt ab invicem ſeparandi*. Nota quod Pontifex, licet judicaret ſeparationem generaliter fuiſſe conſtitutam, tamen dixit non eſſe præcipiendam, ob opinionem aliorum humanius ſentientium. Sed ſepoſitis auctoritatibus, aggrediamur ad perpendendas rationes, quibus noſtra ſententia firmatur.

§. I.

Exponitur prima Ratio: Quia lex dubia non obligat.

48 V. PRima igitur ratio eſt, quia lex dubia non obligat, in dubio enim legis poſſidet libertas. Hæc ratio valde urget, & difficulter unquam ab Adverſariis ipſa ſolvi poterit, unde longius in ea immorabimur, ut ipſius firmitas agnoſcatur. Certum eſt non dari peccatum, niſi adſit legis prævaricatio, ut patet ex illo Davidis: *Prævaricantes exiſtimavi omnes peccatores terræ. Pſ.* 118. Et ex alio D. Pauli (*Rom. 7. 7.*): *Non cognovi peccatum niſi per legem*. Unde idem Apoſtolus *Rom. 4. 15.* dixit: *Ubi non eſt lex, nec prævaricatio*. Quem locum *S. Auguſtinus* c. 7. commentans ait: *Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret non concupiſces*. Lex autem ut obliget debet eſſe certa: *Erit autem lex manifeſta*, ait S. Iſidorus in *c. Erit autem. Diſt.* 4. Et ſic pariter probatur ex *cap. Cum jure. 31. de Off. & Pot. Jud. Delegat.* ubi legitur: *Niſi de mandato certus exſtiteris, exequi non cogeris quod mandatur*. *Lactantius l. 3. Inſt. c. 21.* ait: *Stultiſſimi eſt hominis præceptis eorum velle parere, quæ utrum vera aut falſa ſint, dubitatur*. S. Leo *c. Sicut quædam. Diſt.* 14. docet: *In his quæ vel dubia fuerint, vel obſcura, id noverimus ſequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec Decretis SS. PP. inveniatur adverſum*. *S. Thomas Quodlib.* 14. de Veritate *art.* 3. *Nullus ligatur per præceptum aliquod, niſi mediante ſcientia illius præcepti*. Hinc habetur pro omiſſo, quod non eſt declaratum in lege, ex *l. Quicquid. ff. de verb. Oblig. Quicquid adſtringendæ obligationis cauſa dictum, id niſi palam exprimatur, omiſſum eſſe intelligendum eſt*. Et ideo habetur ut permiſſum quicquid a lege vetitum non invenitur, ut docet *D. Thomas in 4. D. 15. q. 2. a. 4. ad* a. *&* 9. ubi: *Illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur*. Idem habetur in *l. Necnon, ff. Ex quibus cauſ. maj. &c.* ubi: *Omnia ſunt permiſſa per legem, quæ prohibita non inveniuntur*. Et huic conformatur *l. Viri. §. Sin autem. C. de Caduc. toll.* in qua ſic habetur: *Lex ſi aliud voluiſſet, expreſſiſſet*. Hinc ajunt celebres Juriſperiti (vide *Menoc. Conſ. 30. n. 8.*) præſumi legem noluiſſe imponere id quod non expreſſit, cum facile exprimere potuiſſet.

VI. Ex his omnibus bene deducit *Porez*, quod qui de legis exiſtentia dubitat, certe non ligatur a lege: Certum eſt enim Deum libertatis dominium Homini conceſſiſſe, ut agere poſſet omnia quæ a Divina Lege non prohibentur, ut ex eod. Apoſt. 1. Cor. 7. *Poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis*. Hinc ait *Sanchez*, de Matrim. D. 41. n. 36. *Quoties dubium eſt, an impoſitum ſit præceptum naturale, Divinum, vel humanum de aliqua re, non obligari dubitantem; quia, donec conſtet de præcepto, poſſidet voluntatis libertas*. Idque confirmat N. SS. P. Benedictus XIV. Notif. 13. etiam indefinite loquens, his verbis: *Non ſi debbono porre legami, quando non v'è una chiara legge che gl'imponga*. In dubio enim, an adſit lex aliquid vetans, lex eſt probanda, adeo ut ſi tibi inſurgat dubium, an aliqua actio tibi ſit vetita, non teneris diſcutere argumenta pro tua libertate, ſed potius argumenta pro obligatione legis. Unde *Melchior Canus* (*Rel. 4. de Pœnit. p. 4. q. 2. prop. 3.*) ſic impugnat ſententiam Scoti & aliorum obligantium peccatores ad actum contritionis in quilibet die feſtivo: *Jus humanum nullum eſt, aut Evangelicum, quo hoc præceptum aſſeratur; proferant, & tacebimus*. Item *n.* 5. ſubdit: *Quoniam ignoro, unde ad hanc opinionem DD. illi venerint, libere poſſum, quod non ſatis explorate præceptum eſt, negare*. Hinc *Suarez* (*Diſp. 12. ſect. 6. de Conſc. prob.*) ad noſtrum propoſitum ſic ait: *Præterea exiſtimo illam rationem ſufficientem, quia quandiu eſt judicium probabile, quod nulla ſit lex prohibens actionem, talis lex non eſt ſufficienter propoſita homini; Unde cum obligatio legis ſit ex ſe oneroſa, & quodammodo odioſa, non urget, donec certius de illa conſtet. Neque contra hoc urget aliqua ratio, quia tunc revera non eſt contraria pars tutior quoad conſcientiam, neque ibi eſt aliquod dubium practicum, nec periculum*. Recte dicit partem contrariam pro lege tunc revera non eſſe tutiorem, cum veroſimiliter tunc non extet lex obligans.

VII. Huic argumento conveniunt jus tam Civile, quam Canonicum; Nam in *l. 192. de Reg. jur.* dicitur: *In re dubia benignam interpretationem ſequi, non minus juſtius, quam tutius*. In *Reg.* autem 30. *de Reg. jur. in* 6. habetur. *In obſcuris minimum eſt ſequendum*. Exemplo legati dubii ab herede ſolvendi. Item in *Reg. 65. ibid.* legitur: *In pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis*. Item in *Reg.* 15. dicitur: *Odia reſtringi, favores convenit ampliari*. Per To *odia* certe intelligitur omnis oneroſa obligatio; at quænam eſt obligatio oneroſior, quam obligatio abſtinendi ab aliqua actione probabiliter licita ſub peccato & pœna æterna? Præterea *in c. fin. de Tranſact.* ſic habetur: *In his vero, ubi jus non invenitur expreſſum, procedas æquitate ſervata, ſemper in humaniorem partem declinando*. Item S. Leo Papa in Epiſtola 92. ad Ruſticum Narbon. (relata in *c. Sicut quædam. Diſt.* 14.) ſic loquitur: *In iis quæ vel dubia fuerint, aut obſcura, id noverimus ſequendum, quod nec præceptis Evangelicis, nec decretis SS. Patrum invenitur adverſum*. Hæc omnia ſat clare oſtendunt legem dubiam non obligare. Hinc docuit *S. Antonin.* (*part. 1. Tit. 3. cap. 10. §. 10.*): *Inter duram & benignam circa præcepta ſententiam benigna eſt potius, ceteris paribus, interpretatio facienda*. Et licet S. Archiepiſcopus hic loquatur pro ſcrupuloſis, tamen non poſſet quidem eis hanc regulam tradere, ſi in dubiis duram partem omnes amplecti teneremur. Ita etiam loquitur *Martinus de Prado* (*in Præf. ad quæſt. mor. n. 4. punct. 2.*) quem plurimi faciunt ipſi Adverſarii: *Ut verum fatear, cum pro neutra parte aliquod convincens, qua parte ſtet veritas, affertur, curabo opiniones benigniores amplecti, vel earum probabilitatem indicare, cum Animarum ſalus impediatur (ut notatur in Gloſſa Conſt. Ord. Præd.) nimia auſteritate in opinionibus; Terrentur enim homines ex hoc in tantum, ut ſalutem negligant; quapropter relaxanda eſt quantum fieri poteſt rigiditas*.

VIII. Hinc quando dicunt Adverſarii non eſſe licitum ſequi opinionem faventem libertati adverſus legem, patenter errant in terminis; nam quotieſcumque adeſt lex aliquid vetans, omnino rejicienda eſt opinio libertati favens; ſed prius tunc probanda eſt exiſtentia legis. Exemplo res clarior fiet. Lex eſt quod in diebus feſtis opera ſervilia ſint illicita; qui autem cenſeret in die feſto licitum eſſe depingere, forte ne cenſeret licitum eſſe pingere contra legem? Certe nequaquam; revera enim cenſeret ipſe quod pingere non ſit opus ſervile; Quare qui contrariam teneret, ſcilicet quod pingere opus ſervile ſit, male argueret, ſi diceret non eſſe licitum pingere, quia eſſet contra legem: hoc enim aſſerere non poſſet, cum dubitatur an adſit lex pingere vetans, vel non? Potius dicere deberet opinionem contrariam militare, non contra legem, ſed contra ſententiam eorum qui adſtruunt, quod in eo caſu adſit lex pingere vetans. Et tunc ſequens opinionem pro libertate, ageret, non contra legem, ſed contra ſententiam aſſerentem adeſſe legem. Denique vellent Fautores rigidæ ſententiæ Mundum obſtringere, ad obſervandas tamquam leges omnes illas opiniones, quas probabiles pro lege ipſi eſſe arbitrantur. Fautores autem noſtræ ſententiæ volunt leges ſervari ut leges, opiniones autem ut opiniones, quæ numquam vim legis habere poſſunt. Utinam Chriſtiani leges certas ſervarent, quin eis addantur incertæ! Sicut enim Deus præcepit nihil a Lege auferendum, ita nihil addendum, ut Deut. 4. 2. *Non addetis ad verbum quod loquor vobis: nec auferetis ab eo*.

IX. Deinde hic conſequenter peto ab Adverſariis, ut indicent (ſi poſſunt) ubinam legem hanc eſſe ſcriptam invenerint, quod inter opiniones probabiles non poſſumus, niſi probabiliſſimas ſequi? Hæc lex quidem prout univerſalis deberet omnibus eſſe nota & certa; At quomodo illa lex certa dici poteſt, cum communis ſententia *DD.* ſaltem longe major illorum pars poſt tantum diſcrimen abſolute aſſerant hanc legem non adeſſe? Uſquedum igitur de tali lege dubitatur, opinio quod adſit hæc lex ſequendi probabiliſſima, quamvis alicui videatur probabilior, numquam tamen lex dici poterit, ſed appellanda erit mera opinio, utpote ex fallibili motivo deducta, quæ vim nequaquam habet ut lex obligandi.

X. Idque clare confirmant D. Thomas, & D. Antoninus; nam D. Thomas in *Quodlib. 9. art. 15.* ſic ait: 49
Reſpondeo dicendum quod omnis quæſtio in qua de peccato mortali quæritur, niſi expreſſe veritas (nota) *habeatur, periculoſe determinatur, quia error quo non creditur eſſe mortale, conſcientiam non excuſat a toto, licet forte a tanto. Error vero quo creditur eſſe mortale quod non eſt mortale, ex conſcientia ligat ad mortale. Præcipue autem periculoſum eſt, ubi veritas ambigua eſt, quod in hac quæſtione accidit.... In jure namque Divino non invenitur determinata expreſſe*. Ergo docet S. Doctor, quod ubi veritas expreſſe determinata non invenitur, nihil debet de peccato mortali damnari. Nec obſtat quod ibi D. Thomas neque excuſat eum qui ſequitur opinionem libertati faventem, ubi veritas eſt ambigua. Hinc enim reſpondet *D. Antonin. p. 2. tit. 1. c. 11.* ſic dicens: *Notandum eſt quod dicit S. Thomas in quadam quæſtione de Quodlibetis*,

betis, quod quæſtio in qua agitur de aliquo actu, utrum ſit peccatum mortale vel non, niſi ad hoc habeatur auctoritas expreſſa Scripturæ Sacræ, aut Canonis Eccleſiæ, vel evidens ratio, nonniſi periculoſiſſime determinatur. Nam ſi determinet quod ſit ibi mortale, & non ſit, mortaliter peccabit contrafaciens, quia omne quod eſt contra conſcientiam, ædificat ad gehennam. Si autem determinatur quod non ſit mortale, & eſt, error ſuus non excuſabit eum a mortali. Sed hoc ſecundum videtur ſane intelligendum, quando erraret (nota) *ex craſſa ignorantia: ſecus ſi ex probabili, puta quia conſuluit Peritos in tali materia, a quibus dicitur illud tale non eſſe mortale, videtur enim tunc in eo eſſe ignorantia quaſi invincibilis, quæ excuſat a toto. Et hoc quantum ad ea quæ non ſunt* (rurſus nota) *expreſſe contra Jus Divinum vel Naturale, vel contra articulos Fidei, & decem Præcepta, in quibus ignorans ignorabitur.* Docet igitur S. Archiepiſcopus juxta D. Thomam tunc aliquem peccare ſequendo opinionem libertati faventem, quando illa eſt *expreſſe* contra Jus Divinum, aut Naturale, aut contra Eccleſiæ Canonem, vel evidentem rationem: ita ut erraret ex ignorantia craſſa, ſupponente negligentiam culpabilem quæ facile vinci poterat; ſecus ſi ex ignorantia probabili, quia tunc eſſet illa invincibilis, & ideo a toto excuſaret. Præterea idem *D. Antonin. ibid.* ſubdit: *Et ſi diceretur hic eſſe uſuram, & uſura eſt contra Decalogum. Reſpondetur, ſed hunc contractum eſſe uſurarium non eſt clarum* (nota), *cum Sapientes contraria ſibi invicem ſentiant*. Ergo ubi lex non eſt clara, ſed de ea Sapientes diſceptant, ipſa non obligat.

50 XI. Hæc prima ratio utpote valde urgens, ut diximus, multum Adverſarios angit, ideo eam conantur pluribus objectionibus evertere. Objiciunt I. & ſic dicunt: Omnis actio, ut ſit honeſta, conformanda eſt legi æternæ; Quomodo igitur poteſt aliqua actio eſſe honeſta, ſi probabiliter difformis æternæ legi appareat? Huic objectioni opus eſt fuſo calamo reſpondere; hac enim reſponſione fit ſatis lere omnibus aliis oppoſitionibus quæ ſunt contra noſtram ſententiam. Duas in Deo oportet leges æternas diſtinguere, unam abſolutam per ſe, alteram per accidens, ut diſtinguit doctiſſimus *Terillus de Probab. quæſt.* 28. *n.* 18. *pag.* 557. ſive unam antecedentem, alteram ſubſequentem, ut alii diſtinguunt. Lex *antecedens*, ſive *per ſe*, diſponit circa res independenter ab errore mentis humanæ. Lex vero *ſubſequens*, ſive *per accidens*, ordinat circa res dependenter ab errore. Unde dicendum, quod Deus per legem antecedentem præcipit talia obſervari, per ſubſequentem vero non vult eos adſtringi, nec comprehendi qui in invincibili ignorantia legis verſantur. In ſumma, vult Deus Homines teneri ad ſuas leges, ſecundum quod ſunt in eorum conſcientia. Exemplo res patebit. Lex Divina prohibet viris acceſſum ad non ſuas, numquid hæc lex comprehendit virum qui dubius de valore ſui Matrimonii contracti, reddit debitum mulieri petenti, quamvis reddendo revera accedat ad alienam? nequaquam; imo ille in tali dubio tenetur accedere, ut habetur *in c. Dominus. De Secund. nupt.* Hinc clare infertur, quod licet adſit lex abſoluta ſive antecedens, quæ præcipit non accedere ad alienam, adſit tamen alia lex ſubſequens ſive per accidens, ſcilicet ex ſuppoſitione dubii, ordinans eo caſu redditionem debiti mulieri petenti, quamvis non ſuæ. Unde patet, quod tametſi acceſſus ille ad non ſuam non videatur per ſe conformis legi antecedenti, tamen utique conformis eſt legi ſubſequenti, qua Deus jubet reddi debitum; & ideo vir formando ſibi dictamen prudens, nempe quod eo caſu teneatur reddere, reddendo nec etiam materialiter peccat contra legem antecedentem, quæ pro illo caſu non eſt lata; nam peccare contra legem eſt contravenire Legislatoris voluntati, quæ eſt anima legis: ubi ergo non eſt Voluntas Divina prohibens, neque eſt lex; cum impoſſibile ſit aliquem poſſe operari conformiter & difformiter ad eamdem Dei legem, vel conformiter ad unam, & difformiter ad aliam. Si igitur vir ille licite reddit juxta legem ſubſequentem, non poteſt ne materialiter quidem lædere legem antecedentem. Et ſic pariter qui ex opinione probabili prudens dictamen ſibi format, quod licite operetur, ne materialiter quidem agit contra legem æternam; Sapienter enim ait *Continuator Tournely* (*de Act. hum. t.* 7. *ar.* 5. *Concl.* 3.) *Nulla eſt lex obligans in circumſtantiis, in quibus prudenter creditur ea non exiſtere; lex enim quæ prudenter creditur non eſſe, perinde eſt ac ſi non eſſet in ordine ad obligandum.*

51 XII. Sed inſtant: Si lex æterna eſt prima regula operandi, quomodo unquam dici poteſt agere prudenter, qui utitur opinione probabiliter difformi æternæ legi? Adverſarii duo hic confundunt; confundunt primo veritatem rei (ideſt quod contractus aliquis ſit, vel non, uſurarius), cum veritate honeſtatis actionis (nempe quod liceat, vel non, contractum illum inire). Confundunt ſecundo remotam honeſtatis regulam, quæ eſt lex Divina, cum regula proxima, quæ eſt conſcientiæ dictamen. Et ex hoc oriuntur poſtea tot æquivocationes, a quibus circumducti Adverſarii undique clamant, a nobis pro regulis mira paradoxa proferri; ac proinde deridendo rogant: Quomodo prudenter agere dici poterit, qui aliquam opinionem putat minus probabilem, & eam ſectatur? Quomodo quis ex motivis reflexis poterit habere ut certum quod judicat tantum probabile, aut probabilius ex motivis directis? Quomodo idem homo recte valebit formare ſibi judicium practicum certum, oppoſitum judicio ſpeculativo dubio? Sed paradoxa iſta omnino evaneſcent, ſi ad trutinam tria revocentur. Primum, cuinam regulæ actio conformari debeat, ut ſit honeſta, an remotæ, ſeu legi æternæ, vel proximæ, ideſt conſcientiæ? Secundum, cuinam judicio conformanda ſit conſcientia, an ſpeculativo de veritate rei, an vero practico de honeſtate actionis? Tertium, quomodo hoc judicium practicum certum formetur ab eo qui utitur opinione probabili, aut ſaltem probabiliori?

XIII. Quoad primum, certum eſt quod licet regula proxima (ideſt conſcientia) pendeat a remota (ſcil. a lege Divina), & illi conformanda ſit, tamen bonitas actionis non menſuratur a remota, ſed a proxima, ut docent omnes cum D. Thoma in 1. 2. *q.* 19. *ar.* 4. ubi ait: *Ratio humana eſt regula voluntatis humanæ, ex qua ejus bonitas menſuratur.* Et in *Quodl.* 3. *ar.* 27. *Actus humanus judicatur virtuoſus vel vitioſus ſecundum bonum apprehenſum, in quod voluntas fertur, & non ſecundum materiale objectum actus.* Hinc fit quod conſcientia invincibiliter diſcordans a lege liget vel excuſet actionem a culpa, ſecundum quod homo credit eam conformari, vel opponi legi æternæ, ut habetur ex eodem D. Thoma in *Quodlib.* 8. *art.* 15. ibi: *Error conſcientiæ habet vim excuſandi, quando procedit ex ignorantia ejus quod quis ſcire non poteſt, vel ſcire non tenetur; & in tali caſu, quamvis factum ſit de ſe mortale, tamen intendens peccare venialiter, peccaret venialiter.*

XIV. Quoad ſecundum: poſito quod actio conformanda ſit regulæ proximæ, ſeu conſcientiæ, homo, ut licite operetur, debet quidem eſſe moraliter certus de ſuo judicio practico, quod ſit conforme legi æternæ; quoad judicium vero ſpeculativum de veritate rei, non requiritur ut certo, ſed ſufficit quod probabiliter putet eſſe legi æternæ conforme, licet probabilius ei videatur oppoſitum. Hinc miles, etiamſi putet probabilius bellum eſſe injuſtum, quod revera injuſtum ſit, non peccat militando, ſi pugnet ex præcepto ſui Regis, ut habetur in *cap. Quid culpatur.* 3. *Cauſ.* 23. *q.* 1. Equidem ſi hic ſe dirigere deberet ex judicio ſpeculativo circa juſtitiam belli, non poſſet utique militare, quia judicium ſpeculativum, nempe de juſtitia belli, ipſi apparet probabilius oppoſitum legi antecedenti, quæ prohibet bellum iniquum aggredi; ideo tamen non peccat, quia ſibi format aliud judicium practicum, quod liceat ipſi bellum illud inire, quamvis probabilius injuſtum, ea ratione ductus, quia tenetur parere ſuo Principi, ſemper ac non conſtat bellum eſſe injuſtum, juxta legem ſubſequentem quæ jubet præliandum eſſe ſubdito, accedente præcepto ſui Regis, quando bellum non eſt certe injuſtum. Ac proinde iſte ſubditus nec etiam materialiter peccat contra legem antecedentem non præliandi in bello injuſto (ſi forte injuſtum ſit) quia illa in tali caſu ipſum non comprehendit. Hæc neſcio quomodo ab ullo poſſint unquam negari.

XV. Quoad tertium denique, nempe quomodo formetur judicium practicum ab operante cum opinione tantum probabili, hoc utique formatur ex argumentis directe probantibus actionem hic & nunc eſſe licitam, ad differentiam judicii ſpeculativi, quod formatur ex motivis directe probantibus ſpeculativam rei veritatem, puta quod contractus aliquis non ſit uſurarius. Hoc autem judicium ſpeculativum potius, quam judicii, gerit vices motivi, ad formandum judicium practicum certum de honeſtate actionis; poſtquam enim quis judicaverit opinionem pro libertate eſſe certo probabilem, aut probabiliorem, pergit ad inquirendum, an liceat illa uti; & tunc ex aliis argumentis probantibus certum moraliter eſſe, quod uſus illius opinionis ſit licitus, præcipue quia lex dubia non obligat, efformat ſibi ultimum judicium practicum, quod tute operetur.

XVI. Cum igitur honeſtas actionis ab hoc ultimo judicio practico ſumatur, non obſtat quod objectum juxta judicium ſpeculativum probabiliter appareat inhoneſtum, & difforme legi antecedenti, quando certo probabiliter eſt etiam honeſtum, & legi ſubſequenti conforme; non enim, ut diximus, ex ſolo judicio illo ſpeculativo probabili formatur conſcientia, ſed etiam ex aliis motivis probantibus honeſtatem actionis; ita ut ex omnibus ſimul collatis reſultet ultimum dictamen moraliter certum. Hinc concluditur, quod ille qui ſequitur opinionem probabilem, aut probabiliorem, efformato ſibi judicio practico juxta prædicta de honeſtate ſuæ actionis, ne materialiter quidem peccat (etſi forte opinio illa ſit falſa), quia ejus actio nullo modo Dei Voluntati repugnat, cum ejus conſcientia, unde tota deſumitur morum honeſtas, jam rite conformetur legi æternæ ſubſequenti, qua vult Deus tali modo operantes in lege, quam invincibiliter ignorant, non comprehendi.

XVII. Neque huic obſtat id quod docet *D. Thomas in Quodlib.* 8. *art.* 13. dicens: *Quod agitur contra legem, ſemper eſt malum, nec excuſatur per hoc, quod eſt ſecundum conſcientiam.* Nam id explicat *D. Anton. p.* 1. *tit.* 3. *c.* 10. §. 10. intelligi de ignorantia vincibili, & de peccato formali, ſic dicens: *Hæc enim verba D. Thomæ non poſſunt intelligi, niſi de iis ubi manifeſte patet ex Scriptura, vel Eccleſiæ determinatione, quod ſit contra legem Dei; & non de illis intelligit, ubi non apparet. Alias ſibi contradiceret in eodem libro, quod non eſt credendum.* Et revera idem *D. Thomas* in *Quodlibet.* 3. *art.* 10. prius dixerat, quod in rebus

bus ad Fidem & mores ſpectantibus non excuſantur ſequentes opinionem manifeſte erroneam, ibique ſic concludit: *Qui ergo aſſentit opinioni alicujus Magiſtri contra manifeſtum Scripturæ teſtimonium, ſive contra id quod publice tenetur contra Eccleſiæ auctoritatem, non poteſt ab erroris vitio excuſari*. Ergo S. Doctor ſupponit e converſo excuſari qui ſequitur opinionem alicujus Magiſtri, quæ non ſit contra manifeſtam Scripturæ, vel Eccleſiæ auctoritatem. Sed hunc textum D. Thomæ infra in reſponſione ad Objectiones (*Object.* I. *in fin.*) fuſius declarabimus.

52 XVIII. Objiciunt II. quod poſſeſſio libertatis non poteſt prævalere poſſeſſioni Dei, qui antecedenter habet Hominis dominium, & ideo (ut ajunt) nequit homo agere, niſi id quod Deus ei permittit. Sed primo reſpondetur, quod poſſeſſio Dei, ſive legis Divinæ utique præferenda eſt poſſeſſioni libertatis, quando conſtat de lege; ſed quando de ea dubitatur, & inſuper probabile eſt quod lex non adſit, tunc Homo, cui certe datum eſt a Deo dominium ſuæ libertatis, nullo modo tenetur legi dubiæ parere: Cum enim in aliquo caſu de lege dubitatur, etiam dubitatur neceſſario de poſſeſſione legis. Secundo reſpondetur, quod licet Lex Divina, quatenus ab æterno a Deo conſtituta, anterior ſit ad libertatem Hominis, obligatio tamen legis eſt in tempore ad libertatem poſterior; nam Lex nonniſi Homini jam in ſua libertate condito promulgatur, ſive ſignificatur. Patet hoc ex illo Eccleſiaſtici (c. 15. v. 14.): *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui. Adjecit mandata & præcepta ſua. Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te*. Ergo prius fuit homo *in manu conſilii ſui* relictus, hoc eſt in poſſeſſione ſuæ libertatis immiſſus, ut explicat *Calmet*, *Tirinus & alii*, deinde illi fuerunt *præcepta Dei adjecta*. Unde clare conſtat Hominis libertatem a lege Dei non obſtringi, niſi poſtquam lex ſignificata illi fuerit. Falſa eſt igitur ſuppoſitio, quod Deus prohibuerit Homini id quod expreſſe ei non permiſerit; nam ſi res ita ſe haberet, non jam fuiſſet neceſſaria lex præſcribens quid agi & quid vitari oporteret, ſed potius promulganda fuiſſet licentia operandi illa quæ Homo facere poſſet. Sed hoc omnino eſt falſum, Deus enim, ut patet ex textu præfato, ab initio creavit Hominem liberum, reſervando quidem ſibi poteſtatem imponendi illi quod voluerit; deinde adjecit ei mandata. Donec igitur per certam notitiam de lege Divina non conſtat, non eſt in dubio expoliandus Homo poſſeſſione ſuæ libertatis, quam a Deo ſine dubio antecedenter ad legis obligationem gratis accepit. Idque clare tradit (ut ſupra innuimus) *D. Thomas in 4. D. 15. q. 2. a. 4. qu. 2.* ubi egens, an liceat eleemoſynam largiri de male acquiſitis ex furto, ſimonia, meretricio, & ſimili (in quo advertas ibi agi, non tantum de jure poſitivo, ſed etiam naturali) ante ſolutionem ſic loquitur: *Illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur: unde illicite acquiſitum dicitur, quod contra prohibitionem legis acquiritur*. Ergo S. Doctor ut certum habet, licitum eſſe Homini operari quicquid vult, niſi per legem ei vetetur.

53 XIX. Objiciunt III. Quod axioma illud, *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*, procedit tantum in materia Juſtitiæ, non vero in aliis. Sed reſpondetur communiſſimam eſſe oppoſitam ſententiam, quod non ſolum in materia Juſtitiæ, ſed etiam in omni alia materia prævalet jus poſſeſſionis. Ita *Sotus l. 4. de Juſt. q. 5. a. 3. v. 4. Nav. in c. Si quis autem n. 36. de Pœn. Suar. to. 5. in 3. p. D. 40. ſe. 5. n. 16. Sanch. Dec. l. 1. c. 10. an. 10. Sotus, Baldo, Covarr. Ledeſm. Suar. Sayr. Salas, Lugo de Juſt. diſput. 17. n. 37. & diſp. 23. n. 110. Pal. d. 3. p. 6. Croix. l. 1. n. 502.* cum *Terill. Bon. Tamb. Fill. Sporer* (qui vocat hanc ſententiam hodie receptam; item *Moya de Opin. prob. q. 8. an. 15.* & quamplures apud ipſum (contra *Mercor. Gonet, & alios paucos*). Ratio eſt 1. quia idem motivum rationis, quod currit pro materia Juſtitiæ, etiam currit pro aliis; Nam ſicut in materia juſtitiæ melior eſt conditio poſſidentis, quia poſſeſſor habet jus certum in re, quo nequit ſpoliari per jus dubium alterius: ita dicendum in aliis materiis: Cum enim quis poſt adhibitam diligentiam veritatem non poterit invenire, jam perſeverat in poſſeſſione ſuæ libertatis, & propterea habet jus certum ad illam, quo per nullum jus dubium privatus cenſetur. Ratio 2. quia ut ait *Sanchez* (loc. cit. n. 11.) *Poſſeſſio eſt titulus univerſalis omnibus virtutibus, eo modo quo aliqua pars potentialis juſtitiæ, ut obedientia Dei, tranſcendit omnes virtutes*. Etenim, quum eſſentia juſtitiæ ſit, unicuique jus ſuum tribuere, hoc omni virtuti competit; prout Religio tribuit ſuum jus Deo, Charitas proximo, Temperantia ſibi ipſi, & ſic de aliis: Et ideo merito dicitur, quod ratio Juſtitiæ ſit omnium virtutum pars potentialis, ſive generica, in qua ceteræ virtutes inter ſe conveniunt. Qua de re, ſi contra juſtitiam eſſet privare in dubio poſſidentem jure ſuo, pariter contra juſtitiam eſt in dubio legis Hominem ſua poſſeſſa libertate ſpoliare.

XX. Sed dicunt: Ideo in dubio melior eſt conditio poſſidentis, quia poſſeſſio firmat præſumtionem, quod poſſeſſor verum habeat jus; proptereaquod ajunt regulam prædictam valere tantum in materia juſtitiæ, non autem aliarum virtutum. Sed reſpondetur, quod regula illa non jam dicit, quod in pari cauſa res veriſimilius ſit poſſeſſoris, ſed quod melior *eſt* (nota illud *eſt*) conditio poſſidentis; conditio igitur hæc poſſeſſionis præbet poſſidenti ſpeciale jus ad ipſam retinendam, donec ei conſtet rem eſſe alienam. Et hoc clare probatur ex alio textu *in Cap.* 31. *Si a Sede. de Prabend. in 6.* ubi facto caſu quod eodem die collatum fuit idem Beneficium duobus Clericis, uni a *Papa*, alteri ab Epiſcopo loci, dubium vertebat, quiſnam eorum Beneficium retinere deberet? Sancitum fuit quod ſi non conſtaret quænam collatio fuiſſet altera anterior, præferendus eſſet poſſeſſor Beneficii: Ex quo patet quod poſſeſſio habita fuit ut jus ſpeciale ſuper re acquiſitum. Juris autem hujus ratio eſt, tum quia expoliare aliquem ſua poſſeſſione eſt res odioſa, quæ in dubio agi non debet; tum quia ſicut occupatio eſt titulus juſtus rem poſſidendi, ita poſſeſſio eſt juſtus titulus rem retinendi, poſſeſſio enim a Juriſtis definitur: *Jus inſiſtendi in re non prohibita poſſidenti*. Hinc S. Auguſtinus relatus in *c. ſi Virgo. Diſt. 34. qu. 1.* ait: *Poſſeſſor rectiſſime dicitur, quandiu ſe poſſidere ignorat alienum*. Tum quia nemini eſt imponenda obligatio certa, cum debitum eſt incertum. Patet autem quod omnia hæc locum habent, non ſolum in materia juſtitiæ, ſed cujuſque virtutis, ad quam ſicut pertinet libertas, ita & obligatio. Conſtet igitur in dubio Legis poſſeſſionem ſtare pro libertate, cujus certum dominium cuique Hominum Deus in creatione contulit; Et ideo *Gloſſa in c. Ex part. de Cenſ.* merito aſſeruit: *In dubio liberum eſt ſequi quod magis placuerit*. In textu autem illo agebatur de vero dubio, an vovens teneretur ad majus, & Pontifex definivit teneri tantum ad minus, ratione dubii. Probatur idem ex *cap. Laudabilem; de Frigid. & Malef.* in quo habetur, quod Pontifex concedit ei qui dubitat de potentia ad copulam conjugalem, ut poſſit experiri per triennium, modo de impotentia non ſit certus: hæc ſunt Verba textus: *Si frigiditas prius probari non poſſit, cohabitent per triennium*. Unde ſic arguo: Lex non accedendi ad non ſuam, eſt lex Divina & naturalis, ac præcedens omni juri quod Homo habere poſſit ad ſuam libertatem, ut dicunt Contrarii. In dubio igitur, an vir ſit potens vel ne, quod idem eſt ac dubitare, an illa conjux ſit ſua vel non, quomodo poteſt ad eam accedere, & tactus inhoneſtos cum ea habere, copulamque experiri, dum actus habiti cum non ſua certe ſunt mortalia? Numquid Eccleſia in lege naturali poteſt diſpenſare? Quomodo igitur potuit Pontifex permittere in tali dubio copulæ experientiam per triennium? Omnino ideo dicendum eſt, quod Lex naturalis ad alienam non accedendi obligationem non inducat, niſi conſtet quod in tali caſu lex manifeſte exiſtat. Alias in dubio poſſidet libertas, & ideo dubitans de ſua impotentia, niſi ipſa ut certa probetur, poteſt per triennium experiri. Propterea Pontifex ex hoc principio ductus, nempe quod niſi conſtet de lege, ſemper poſſidet libertas, conſtitutionem illam promulgavit.

XXI. Nec valet dicere, quod in dicto caſu poſſidet contractus Matrimonii bona fide initus. Nam ſi ſervanda eſſet regula ab Adverſariis univerſe ſtatuta, quod Divina Lex, prout æterna, omnemque libertatem humanam præcedens, ſemper poſſidet antecedenter ad omnes humanos actus, & ideo in dubio ſemper illi parendum: nullo modo in noſtro caſu poſſet dici Matrimonium adverſus Legem Dei poſſidere. Imo dico, quod axioma illud: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*, attenta præfata Contrariorum regula, nec etiam in materia juſtitiæ valere poſſet, quod eſſet quidem adverſus ſententiam communem, quam omnes ſequuntur contra paucos, ut videre eſt apud *Sanch.* de Matr. lib. 2. D. 41. n. 12. & *Croix* lib. 1. n. 500. ex Reg. 11. in 6. ubi expreſſe dicitur: *Cum ſunt partium jura obſcura, Reo potius favendum eſt quam Actori*. Et ex Reg. 65. in 6. ubi: *In pari delicto, & cauſa melior eſt conditio poſſidentis*. Licet enim hæ regulæ eſſent pro foro externo, ut vult *Fagnanus*, adhuc tamen valent etiam pro interno, quatenus externum non nititur falſa præſumtione, ut communiter docent cum *Sanch.* l. 1. D. 5. *Palaus*, *Salas*, *& Viva opuſc. de Conſc. q. 2. art. 1. n. 5.* Ratio autem, cur nec etiam axioma illud valere poſſet in materia juſtitiæ, adeo ut quiſque adhuc bonæ fidei poſſeſſor teneretur in dubio rem poſſeſſam reſtituere, eſt, quia jus ſuum eſt reſpectu ad alteram partem, non autem ad Legem Divinam de re non ſua reſtituenda, quæ lex ſemper in dubio poſſideret, & ſemper eſſet præferenda. Cur autem poſſeſſor bonæ fidei non teneatur reſtituere in dubio probabili, eſt, quia, cum non conſtet tunc de exiſtentia Divinæ Legis obligantis ad reſtitutionem, poſſidet Hominis libertas. Et hæc ratio profecto æque in caſu prædicto impotentiæ, & in quacunque materia currit.

§. II.

Exponitur ſecunda Ratio: Quia lex, ut obliget, debet eſſe ſufficienter intimata.

XXII. RAtio ſecunda eſt, quia lex, etiamſi exiſteret, non obligat, niſi ſit ſufficienter ut certa intimata; cum enim lex ad regulam ſubditorum conſtituatur, non ſufficit quod ipſa ſit in mente Legiſlatoris retenta, ſed debet per promulgationem ſubditis applicari, alias nec valet obligare, nec lex dici poteſt. Id omnes docent cum *D. Thoma* 1. 2. *q.* 90. *a.* 4. ubi: *Lex imponitur aliis per modum regulæ & menſuræ. Regula autem & menſura imponitur per hoc, quod applicatur his quæ regulantur,* 54

& men-

Digitized by Google

& menſurantur. Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod eſt proprium legis, oportet quod applicetur hominibus qui ſecundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit per hoc quod in notitiam eorum deducitur ex ipſa promulgatione. Unde promulgatio ipſa neceſſaria eſt ad hoc quod lex habeat ſuam virtutem. Idem ait *Gratianus in c. In ipſis. Diſt. 4. Leges inſtituuntur, dum promulgantur.* Pariter *S. Bernardus Epiſt. 77. ad Hug. de S. Vict.* ſcribit Legem etiam Divinam promulgatione indigere; alias ait S. Doctor: *Valde injuſte exigitur obeditio, ubi non præceſſerit auditio.* Publicatio autem legis illa dicitur ſufficiens, qua lex fit ſubditis certa per ſcientiam, ſive intelligentiam, ut habetur in *l. 9. C. de Legib.* ubi: *Leges ſanctiſſimæ, quæ conſtringunt hominum vitas, intelligi ab hominibus debent.* Item in *cap. de Conceſſ. præb. in 6.* dicitur: *Lex, ſeu conſtitutio, & mandatum nullos adſtringunt, niſi poſtquam ad notitiam pervenerunt eorumdem.* Et in *l. Quicquid. de Verb. oblig.* habetur: *Quicquid adſtringendo obligationis cauſa dictum, id, niſi palam exprimatur, omiſſum eſſe intelligendum eſt.* Et ita communiter docent *Scotus in 4. D. 3. q. 4.* ubi: *Nullus tenetur ad aliquod præceptum Divinum, niſi per aliquem idoneum & authenticum ſibi promulgetur.* Item *Suarez tom. 2. in 3. p. D. 40. ſect. 5. Etiam lex naturalis numquam obligat cum ſolo dubio, v. gr. an talis actus ſit prohibitus? Tunc non obligantur homines ex vi legis ad abſtinendum a tali actu, quia non eſt eis lex ſufficienter propoſita.* Item *Gloſſa in c. Cum ſunt; de Reg. in 6. In dubio nullum præſumi obligatum, ex Authentica, Quibus modis.* Sed clarius loquitur Magiſter Magiſtrorum *D. Thomas in q. 17. de Verit, a. 3.* ibi: *Nec ex imperio alicujus Regis vel Domini ligatur aliquis, niſi imperium attingat ipſum cui imperatur. Attingit autem ipſum per ſcientiam; unde nullus ligatur per præceptum aliquod, niſi mediante ſcientia illius præcepti. Et ideo ille qui non eſt capax notitiæ, præcepto non ligatur. Sicut in corporalibus corporale non agit niſi per contactum* (funes enim non ligant, niſi per contactum applicentur), *ita in ſpiritualibus præceptum non ligat niſi per ſcientiam.* Sicut igitur, ut quis nequeat incedere, non ſufficit quod funes adſint, ſed requiritur, ut ei vere applicentur eum ligando, ſic etiam, ut quis prohibeatur ab aliqua actione, oportet, ut lex prohibens per cognitionem certam ipſi applicetur. Sed quomodo poteſt dici lex vere applicata, ſive intimata, quando probabile eſt quod lex ne exiſtat quidem?

XXIII. Patet igitur ex textu præfato D. Thomæ legem non poſſe dici ſatis intimatam per ſolam opinionem probabilem; cum enim opinio neceſſario formidinem in oppoſitum includat, ut ſupra oſtendimus, numquam ſcientia dici valet. Ergo etiamſi alicui probabiliter appareat adeſſe legem prohibentem, nequit tamen dici, quod ipſe legem ſciat, quando probabiliter adhuc putat illam non exiſtere, & forte revera non exiſtat. Cum autem promulgatio legis pertineat ad legis eſſentiam, quando dubitatur de promulgatione, etiam de lege dubitatur; unde ſicut lex debet eſſe certa ut obliget, ita & promulgatio, quæ eſt conſtitutivum legis. Hinc dixit S. Leo Papa (*in c. Sicut quadam. Diſt. 140.*) *In iis quæ vel dubia fuerint aut obſcura, id noverimus ſequendum, quod nec præceptis Evangelicis, nec decretis SS. Patrum invenitur adverſum.* Idem ſenſit Innocentius IV. *in c. Suas. de Simon.* dicens: *Non peccat mortaliter qui ſequitur intellectum alicujus gravis Auctoris, dummodo tamen error verſetur circa ſubtilitatem legum.* Per To autem *ſubtilitatem legum*, intelligitur juxta *Panormitanum* dictum aliquod obſcurum, quod Interpretes diverſe declarant. Ergo ubi homo non eſt certus de lege prohibente, facere poteſt quicquid ei placet, ut pro indubitato ſupponit *D. Thomas in eodem art. 3. in dict. quæſt. 17. de Verit.* ubi: *Dicendum quod conſcientia proculdubio ligat. Ad videndum autem quando ligat, ſciendum quod ligatio metaphorice a corporalibus ad ſpiritualia ſumta neceſſitatis impoſitionem importat; ille enim qui ligatus eſt, neceſſitatem habet conſiſtendi in loco ubi ligatus eſt, & aufertur ei poteſtas alio divertendi.* Ergo qui non eſt ligatus per ſcientiam a præcepto, poteſtatem habet divertendi quo vult.

55 XXIV. Objiciunt I. Quod ut lex obliget non requiritur quod ipſa cuique particulari intimetur, ſed ſufficit eam Communitati eſſe intimatam, ut docet *D. Thomas 1. 2. q. 90. ar. 4.* ubi: *Illi coram quibus lex non promulgatur, obligantur ad legem obſervandam, in quantum in eorum notitiam devenit per alios, vel devenire poteſt promulgatione facta.* Sed reſpondetur 1. Nemo negat quod ut lex obliget particulares, ſufficit eam aliquando fuiſſe Communitati intimatam: Attamen ut particulares teneantur, ſemper requiritur, ut ipſi ſciant intimationem legis certe Communitati factam; & hoc eſt quod dicit S. Doctor: *Obligantur ad legem, in quantum in eorum notitiam devenit.* Hinc reſpondetur 2. Quod lex, quæ inter Sapientes controvertitur, ne Communitati quidem poteſt dici intimata, cum ipſa Communitas in diverſas partes ſciſſa adhuc quærit, nec invenit legem eſſe latam. Forte dicent ex ipſo lumine Naturæ eſſe Communitati intimatam legem univerſalem, ut in probabilibus ſequenda ſint tutiora. Sed quomodo iſta lex dici poterit unquam Communitati intimata, cum maxima Communitatis pars lumine naturali talem legem non agnoſcat, cum potius lumen Naturæ dictet, Homines ſua libertate certa per legem dubiam minime eſſe privandos?

XXV. Objiciunt II. Quod cum dubitetur de lege vetante aliquam actionem, dubitatur etiam, an homo ſit in poteſtate ſuæ libertatis ad illam faciendam? Reſpondetur, quod ſicut quando lex eſt certa, & dubitatur, an ſit revocata, in dubio ſervanda eſt, donec de revocatione conſtet, quia tunc lex poſſidet. Ita contra, quando lex non eſt certa, poſſidet libertas; unde Homo, poſt adhibitam diligentiam ad inveniendam veritatem, non prohibetur ab aliqua actione, donec ei conſtet de lege prohibente: prout quiſque poteſt pro libito diſponere de re poſſeſſa, donec poſt adhibitam diligentiam non eſt certus illam eſſe alienam. Quouſque igitur, adhibita diligentia, Homo non eſt certus de lege prohibente, ab omni culpa excuſatur, etiamſi contra legem (ſi forte ipſa exiſtat) operetur; invincibilis enim ignorantia illa utique eſt, quæ ſtudio ſuperari non poteſt, ut docet D. Thomas 1. 2. *q. 76. a. 2.* Vide dicenda §. V. *n. 40.*

XXVI. Objiciunt III. promulgationem non requiri in lege Divina, ſicut requiritur in humana. Recte dicunt, & concedo, ſi hoc dicitur ad ſignificandum, quod Superior humanus poteſt legem editam velle, ut non obliget niſi poſt promulgationem; non autem ſic Deus, quia fieri poteſt, quod Superior humanus tulerit legem, & poſtea mutato conſilio ad eam nolit ſubditos obligare, illam non promulgando: Deus autem ſtatim ac legem edidit, ſimul etiam promulgaſſe intelligitur, adeo ut ſcientes hanc adeſſe, ſtatim ac ſciunt, eam ſervare teneantur. Verumtamen reſpondetur, quod lex, ut obliget, ſive humana ſive Divina ſit, ſemper debet eſſe ſufficienter promulgata, ſive cognita, ſive propoſita, ſive indita (dic ut mavis), tanquam certa. Nam ſi probabile eſt aliquam legem non adeſſe (ut probabile, imo probabiliſſimum eſt de hac lege ſequendi tutiora, aut probabiliſſima prout diximus), patet probabile etiam eſſe, imo certum, illam non eſſe ſatis promulgatam, & ideo ad illam neminem teneri, cum adhuc in dubio legis noſtre libertas poſſideat.

§. III.

Exponitur tertia Ratio: Quia obligatio ſequendi probabiliſſima, ſi adeſſet, eſſet humanis viribus impar.

XXVII. SI adeſſet lex ſequendi opiniones probabiliſſimas, utique adeſſet neceſſario ſimul obligatio opiniones probabiliores inquirendi, ut bene arguunt *Suarez*, *Sanchez*, *Layman*, *Terillus*, & alii. Hinc teneremur inquirere in opinionibus minus tutis illam notabilem præponderantiam, quam aliqui ex Adverſariis exigunt; Et ſic teneremur (ut recte ait *Sanchez Dec. l. 1. c. 9. n. 14.*) prius perpendere omnes rationes intrinſecas cujuſque opinionis: item conferre auctoritates Doctorum inter ſe diverſas: item conferre rationes nobis probabiliores cum auctoritatibus aliorum, quandoque enim aliorum auctoritas propriæ rationi præferri debet, ut dicit *D. Thomas 2. 2. q. 4. art. 8.* ubi: *Aliquis parva ſcientia magis certificatur de eo quod audit ab aliquo Scientifico, quam de eo quod ſibi ſecundum ſuam rationem videtur.* Et ſic deinde omnia hæc librando, nempe rationes & auctoritates, formare deberemus judicium certum, hanc vel illam opinionem eſſe nobis probabiliſſimam & tutam. At quis non videt hoc eſſe onus moraliter intolerabile, utpote innumeris ſcrupulis, perplexitatibus, & periculis errandi obnoxium? Ac proinde non præſumitur benigniſſimus Deus, cujus Miſericordia ſuperexaltat judicium, tantum pondus nobis imponere voluiſſe, moraliter impoſſibile ad portandum. Dicitur *impoſſibile*, nam ſapienter ait *D. Antonin. p. 1. tit. 1. c. 10. §. 10. Reg. 7.* loquens equidem de defectu opinionum: *Non ſolum autem dicitur impoſſibile, quod abſolute non eſt poſſibile, ſed etiam videtur interpretandum ſecundum virtutem epikejæ in lege nova eſſe impoſſibile, quod vix eſt poſſibile, utpote* (nota) *nimiam habens difficultatem. Alias quomodo ſalvaretur illud: Onus meum leve?* Hinc P. *Suarez in 1. 2. tr. 3. D. 13. ſect. 6.* dicit: *Quotieſcumque opinio probabilis eſt, poteſt aliquis formare conſcientiam certam, conformem tali opinioni. Præter AA. citatos favent Navarrus, Sylveſt. Angel. Significat Antonin. p. 1. tit. 3. c. 10. Ratio eſt, quia eſſet intolerabile onus, obligare homines ad conferendas ſingulas opiniones.* Ad hoc etiam facit illud: *Noli eſſe juſtus multum, neque plus ſapiens quam neceſſe eſt, ne obſtupeſcas. Eccl. 7. 17.* Recte ait *Malderus* „: (Si ad operandum probabilitas non ſufficeret, ſed certitudo requireretur, homo quidem obſtupeſceret in mille anguſtias, perplexitates, & formidines implicatus; & ſic plure bona opera omitteret.)„. Revera enim maxima pars Confeſſariorum & Doctorum utique abſterrerentur ab excipiendis Confeſſionibus, a præbendis conſiliis, a docendo, a ſcribendo. Hinc fit quod ſectatores rigidæ ſententiæ difficulter ſe adducunt ad Confeſſiones audiendas; quia vel deberent Pœnitentes dirigere juxta ſententias ſemper tutiores, & huic oneri velle omnes ſubjicere, ſibimet videtur nimis durum & intolerabile; vel juxta opiniones probabiliſſimas, & quia difficulter valent diſcernere, quæ ſint ita probabiliores, ut tute eas ſequi poſſint, ideo, ab hujuſmodi anguſtiis ut ſe eximant, ab audiendis Confeſſionibus ſe abſtinent.

XXVIII. Dices non eſſe obligationem inquirendi opiniones probabiliſſimas, ſed ſufficere quod opinio pro libertate præſto nobis appareat probabiliſſima, ſive probabilior cum præponderantia. Sed hoc Adverſariorum conſugium omni vide-

videtur probabilitate carere; & ſi quis Probabilioriſta ſegeret juxta hanc *Mercori* doctrinam, neſcio quomodo tute conſcientia poſſet operari: Etenim, ut omnes docent cum D. Thoma, qui tenetur ad finem, tenetur ad media: Si ergo non poſſumus ſequi opinionem minus aut æque probabilem, aut ſaltem probabiliorem pro libertate in concurſu probabilioris, tenemur ſane debitam adhibere diligentiam, ut certi reddamur quod illa opinio ſit vere probabiliſſima. Alias certe exponimur periculo peccandi, ſequendo opinionem non probabiliſſimam, dum ignorantia eo caſu ſtudio vinci poteſt. Sicut igitur juxta Adverſariorum ſenſum peccat qui ſequitur opinionem, quæ caret illa probabilitatis præponderantia ab ipſis requiſita, ita etiam peccat qui ſe exponit periculo eam ſequendi. Quod autem ſimus certi, quod aliqua opinio minus tuta ſit vere probabiliſſima, & habeat requiſitam præponderantiam, hoc eſt moraliter impoſſibile: vel enim præponderantia illa eſt parva, & quis ſecurus erit, opinionem eſſe vere probabiliorem? cum enim exceſſus ſit modicus, difficile poteſt certo percipi: Aut præponderantia eſt magna, & quis judicare poterit eam pertingere ad ſufficientem menſuram, ita ut opinio tutior certo judicetur falſa, aut ſaltem tenuiter probabilis? Et ſic ſemper cum dubio practico agere deberemus; a quo, ut redderemur immunes, opus nobis eſſet ſemper eligere ſententias vel tutiores, vel undique moraliter certas, quarum oppoſitæ nobis eſſent omnino falſæ. Hæc autem omnia quæ valde animum vexant Fautorum rigidæ ſententiæ, efficiunt, ut ipſi, eo quod ab hujuſmodi hæſitationibus ſatis ſe extricare nequeunt, ut plurimum in rigidum tutioriſmum ſe conjiciunt; & ita ſibi & aliis reddunt intolerabile jugum Divinæ legis, quod Chriſtus Dominus dixit eſſe leve & ſuave. Audiamus magnum Gerſonem, qui (de *Vita ſpir. lect.* 4.) ſic loquitur: *Doctores Theologi non debent eſſe faciles ad aſſerendum aliqua eſſe peccata mortalia, ubi non ſunt* (nota) *certiſſimi de re, nam per ejuſmodi aſſertiones voluntarias, rigidas, duras, & nimis ſtrictas in rebus univerſis nequaquam eruuntur homines a luto peccatorum, ſed in illud profundius, quia deſperatius, demerguntur.* Addit demum: *Quid prodeſt, imo quid non obſtat coarctare plus juſto mandatum Dei, quod eſt latum nimis? Quid expedit gravius reddere illud Chriſti jugum, quod ſuave eſt, & onus leve?* Hinc Ven. P. Paulus Segneri (qui ob vitæ ſanctitatem quanto merito fuerit apud Deum, ſatis Hiſtoria ejus geſtorum teſtatur) ſcribit, quod ſi ipſe putaſſet non poſſe ſequi opiniones minus tutas, niſi eſſent munitæ illa notabili præponderantia, neſciſſet modum quo ſalvus fieri potuiſſet. Sic enim dicebat: Quis me tutum reddet, quod mea opinio ſit probabilior cum illa notabili præponderantia quam Contrarii requirunt? Quomodo certus fiam, quod ipſe rationes oppoſitas bene intellexerim, & bene ſolverim? Quod dictamen conſcientiæ, quod mihi formavi, ſit ſatis certum & tutum? Quod hallucinatus non fuerim e proprio ſenſu, ita ut, ſi errem, error meus ſit vere invincibilis & inculpabilis?

XXIX. Et revera, quod in opinionibus maximam partem ſibi ſenſus proprius, ſive paſſio vindicet, & non ratio, paſſim accidit doctis, & indoctis; immo ſæpius evenit doctis, quia his facilius eſt rationes invenire ad ſibi ſuadendum, quod veritas ſit ex ea parte, in quam magis a paſſione feruntur: *Unuſquiſque faciliter credit quod appetit*, dicit *S. Thomas*. Conſidera Scotiſticam Scholam e tot ſeculis Thomiſticæ oppoſitam: Per hæc tempora nullum legimus aut ex Fratribus Minoribus doctrinæ Ordinis Prædicatorum adhæſiſſe, nec quemquam ex illis adhæſiſſe illis. Et tamen, ſi Franciſcanus aliquis elegiſſet S. Dominici Religionem, nonne certe manibus & pedibus Scoto adverſaretur? Et e converſo, ſi quis Dominicanus Ordinem Minorum introiſſet, nonne doctrinæ S. Thomæ abſolute ſe opponeret? Peto, in iſtis quid prævalet? ſenſus, an ratio? non quidem ratio, quia qui nunc exiſtimat probabiliorem ſententiam ſuæ ſcholæ, ſi eſſet alterius, illam minus probabilem profecto putaret. Denique dato quod quis nulla irretitus ſit paſſione, quis ſecuritatem ei præbebit, quod ſufficientem diligentiam jam adhibuerit ad ſententiam probabiliorem inveniendam? Et nonne magnæ iſtæ eſſent anguſtiæ, quæ vitam redderent miſerrimam, Legem duriſſimam, & pericula peccandi facillima?

XXX. Sed dicunt Adverſarii: Nos ſecurius ſalutem noſtram facimus, cum nulli periculo exponamur. Utinam ſic eſſet. Illud ſcio quod ex *D. Thoma* docet *D. Antoninus p.* 2. *tit.* 1. *c.* 11. §. 28. nimirum peccare Doctorem, qui damnat de mortali aliquam opinionem, quæ non eſt contra auctoritatem expreſſam Scripturæ, vel Eccleſiæ, vel contra evidentem rationem, quia Animas periculo damnationis exponit: *Nam* (inquit) *ſi determinetur quod ſit ibi mortale, & non ſit, peccabit contra faciens, quia omne quod eſt contra conſcientiam, ædificat ad Gehennam.* Item (ut mox ſupra vidimus) ait *Gerſon*, Doctores non debere aliquid damnare de mortali, *ubi non ſunt certiſſimi de re, nam per ejuſmodi aſſertiones rigidas homines in lutum peccatorum profundius demerguntur.* Item in *Conſtit. PP. Prædic.* dicitur relaxanda eſſe quantum fieri poteſt rigiditas in opinionibus, *terrentur enim homines ex hoc in tantum, ut ſalutem propriam negligant.* Hinc *Tetillus q.* 31. *n.* 12. non dubitat aſſerere (& non immerito) quod cum opinio rigida, ſumpta pro conſcientiæ regula, ſit opinio Animarum ſaluti valde noxia, ſuadere illam ut regulam, eſt per ſe & ex objecto peccatum grave, quia ſuadere rem valde noxiam (maxime ſi ſit univerſalis) charitati graviter repugnat. Ceterum magna mihi eſſet anguſtia & timor peccandi, ſi omnes, quorum Confeſſiones exciperem, ſive validiores ſpiritu ſive debiliores eſſent, obſtringere vellem ad non utendum niſi opinionibus (cum ſunt minus tutæ) quæ certe eſſent excedenter probabiliores. Tanto magis periculum Animæ vererer, ſi Pœnitentem, qui mihi confeſſus eſſet peccata ſua, ſine Abſolutione dimitterem, eo quod ſequi vellet opinionem probabilem, aut probabiliorem, & ego oppoſitam tutiorem adhuc probabilem exiſtimarem.

§. IV.

Exponitur quarta Ratio: Quia ſententia noſtra eſt probabiliſſima.

XXXI. ETiamſi concedatur quod adſit lex vetans uſum opinionis minus tutæ, niſi ſit probabilior cum 57
magna præponderantia, ut Adverſarii contendunt, dicimus, quod noſtra ſententia, nempe quod liceat ſequi opinionem abſolute probabilem pro libertate, eſt longe probabilior, ſive probabiliſſima, imo moraliter ſeu lato modo certa. Id patet ex argumentis ſupra expoſitis, ſcilicet (ut paucis omnia prædicta perſtringam) I. quia in dubio legis poſſidet libertas. II. quia lex niſi certe ſit promulgata, non obligat. III. quia obligatio ſequendi probabiliſſime eſſet humanis viribus impar. Adde his potiſſimum argumentum, nimirum quod ſi ſententia noſtra fuiſſet falſa, minime quidem communiter a Doctoribus undique fuiſſet recepta (ut revera recepta fuit,) aut ſaltem Eccleſia eam non toleraſſet, permittendo quod Animæ communiter per hanc perditionis viam (ut Adverſarii clamitent) e talibus cæcis Ducibus deceptæ incederent. Hæc argumenta ſingula quidem valent moralem certitudinem noſtræ ſententiæ oſtendere, tanto magis ſimul conjuncta. Ad formandam enim certitudinem moralem alicujus ſententiæ non requiritur, ut Auctores oppoſitam tenentes omni ratione adhuc levi careant, ſed ſufficit ſi ſententia illa, omnibus perpenſis, ita vera appareat, ut contrariæ vix ſuperſit apparentia veritatis, vel ut contraria non videatur ſatis probabilis. Porro certitudo aliquando non reſultat ex uno principio convincente, ſed ex pluribus conjecturis gravibus & veriſimilibus, quæ ad idem conferunt, ut docet *S. Antonin. p.* 1. *tit.* 3. *cap.* 3. his verbis: *Certitudo moralis non reſultat ex evidentia demonſtrationis, ſed ex probabilibus conjecturis groſſis & figurabilibus, magis ad unam partem quam ad aliam ſe habentibus: Dicitur autem probabile quod pluribus & maxime Sapientibus apparet verum.* Ideo dicit *Gerſon de Contr. p.* 2. *prop.* 12. ubi *Probabilis certitudo ſufficit in moralibus, ut non exponat quis ſe pericula, ut dicunt Doctores de celebrante Miſſam, ubi requiritur ſtatus Gratiæ, quod ſufficit ad hoc probabilis conjectura, quia certitudo alia citra revelationem non habetur in moralibus; quæ certitudo non removet in una parte omnem probabilitatem, vel opinionem alterius partis, licet magis declinet ad iſtam quam ad aliam, quod ſufficit.* Idem fere iiſdem verbis concludit *Nyder in Conſolat. c.* 13. Idem ait *Sylveſter v. Opinio quæſt.* 1. *In moralibus ſufficit certitudo ex probabilibus.* Idem ex Recentioribus *Natalis Alexander Theol. Moral. l.* 3. *de Pecc. Reg.* 18. ubi: *Præſumptio vehemens pro certitudine habenda eſt.* Idem *Fagnanus* in c. *Inmitaris De Conſt.* dicit: *Etſi argumenta ſeorſim ſumpta non concludant omnino, ſed ſint tantum probabilia: tamen ſi ſimul jungantur, & ſint multi ponderis, ſunt apta generare moralem certitudinem, ut virtus apprehenſiva concipiat abſque ulla formidine rem ita eſſe.*

XXXII. Si ergo licitum eſt juxta eoſdem Adverſarios operari cum opinione longe probabiliori, ſane licitus erit uſus ſententiæ noſtræ, quæ ex omnibus prædictis non ſolum eſt probabiliſſima, ſed etiam moraliter certa. Cum autem hoc judicium, quod aliqui ex noſtris Auctoribus appellant reflexum, non ſit aliud quam applicatio principii generalis ad caſus particulares, evidenter in eo comprehenſos, neſcio quomodo Contrarii, conceſſo principio univerſali, poſſint in dubium revocare, an ſit licitum cum tali judicio operari? Si enim mihi conceſſeris, v. gr. legem dubiam non obligare, poſito quod in hoc contractu non adſit lex certa, non poteris dicere ad illam legem me teneri. Unde cum ad conſtituendam legem dubiam ſufficiat vera probabilitas in contrarium, ut ſupra evidenter oſtendimus, ſequitur, quod etiamſi opinio pro lege ſit probabilior, poſſum habere judicium certum ſive probabiliſſimum quod liceat mihi ſecundum probabilem operari, dato quod probabiliſſimum judicium habeam quod lex dubia non obliget.

XXXIII. Sed dices 1. Si per judicium directum aliqua 58
opinio eſt tantum probabilis, quomodo per judicium quod dicunt reflexum poteſt evadere probabiliſſima? Sed omnino ſemper diſtinguere oportet opinionem ab uſu opinionis. Aliud eſt enim quærere, an hæc opinio in caſu particulari ſit tantum probabilis, aliud an liceat hac opinione uti. Unde minime nos dicimus quod opinio aliqua juxta judicium directum tantum probabilis, & juxta reflexum

flexum ſit probabiliſſima; ſed aſſerimus, quod illa juxta directum de veritate rei erit tantum probabilis, juxta autem reflexum de honeſtate actionis, uſus illius opinionis erit probabiliſſime licitus. Et ſic reſpondetur ad aliam objectionem quam faciunt, nempe quod cum ſit obligatio ſectandi veritatem, tenemur ſequi quod probabiliſſimum nobis videtur: Nam, ut ſupra diximus, duæ veritates omnino ſunt diſtinguendæ, veritas opinionis, & veritas honeſtatis quoad uſum opinione. Tenemur utique ſectari quod probabiliſſimum apparet circa varietatem honeſtatis uſus, non autem ſemper circa varietatem opinionis; unde bene poteſt haberi formido de rei veritate, & certitudo de honeſtate actionis, quia plures, ello lex probabiliter videatur adeſſe, tamen probabiliſſimum erit eam non obligare, & ex eo formamus practicum judicium moraliter certum de licito. Quare non eſt idem facere contra conſcientiam, ſeu dictamen honeſtatis, ac facere contra id quod ſpeculative veriſimile apparet: *Facere contra conſcientiam* (inquit *Sotus in 4. D. 18. q. 2. a. 5. in fin. §. At vero.*) *non eſt facere contra ſpeculativam ſcientiam, ſed contra id quod qui operatur, putat licitum eſſe facere.*

XXXIV. Sed quomodo de eodem objecto poterit haberi formido, & certitudo? Errat dicendo *de eodem objecto*, nam in noſtro caſu formido reſpicit unum objectum, certitudo aliud: Formido reſpicit veritatem opinionis, certitudo honeſtatem uſus illius; hinc bene poteſt quis eſſe dubius, an hic contractus ſit uſurarius, & contra certus eſſe moraliter, licere illum inire ex rationibus reflexis ſupra declaratis, quæ fundant certitudinem moralis honeſtatis: cum certe prudenter agat qui ducitur ſententia moraliter certa, aut ſaltem probabiliſſima. Quapropter indubitanter aſſerimus, quod, ſpectatis rationibus noſtræ ſententiæ, dicere quod ſit illicitum operari cum opinione certo probabili, aut ſaltem probabiliori, vix aut ne vix quidem eſt probabile; & e converſo ſententia noſtra eſt moraliter certa. Ceterum, ut Adverſarii deſinant hoc nomen *judicii reflexi* exprobrare, dicimus, & patet, quod argumenta, quæ probant noſtram ſententiam, omnia, non reflexe, ſed directe illam probant, nempe quod liceat ſequi opinionem vere probabilem, aut ſaltem probabiliorem.

XXXV. Dices 2. Non eſt licitum operari niſi cum certitudine morali honeſtatis actionis, quia aliter ageretur cum dubio; Sed qui agit cum opinione probabili, aut probabiliori, non agit cum certitudine, dum opinio etiam probabilior non excludit formidinem probabilem de inhoneſtate actionis; Ergo cum opinione probabili aut probabiliori nemini licet operari, quia operaretur cum dubio. Sed reſpondetur: Conceditur non eſſe licitum operari niſi cum certitudine morali; Sed negatur quod operari cum probabili, aut probabiliori, ſit operari cum dubio; qui enim operatur cum dubio, peccat quidem, quia non format ſibi dictamen recte agendi, & ideo ſe committit formali periculo peccandi; Qui vero operatur cum opinione probabili, aut ſaltem probabiliori, bene ſibi efformat judicium moraliter certum de honeſtate actionis ex motivis reflexis aliunde acceptis, & ſupra relatis quæ probant hujuſmodi certitudinem, cum per illud judicium reflexum quis certo moraliter exiſtimat ſuam actionem eſſe honeſtam, licet cum formidine circa veritatem rei, ſive opinionis. Hinc fit quod utens opinione probabiliori, cujus contraria etiam ſit probabilis, licet non habeat certitudinem moralem circa veritatem rei, habet tamen circa honeſtatem actionis.

Sed procedamus ad reſpondendum præcipuis Adverſariorum objectionibus, quas vehementius nobis opponunt; Sic enim veritas noſtræ ſententiæ magis clareſcet.

§. V.

Solvitur Objectio prima: Qui amat periculum, in illo peribit. *Eccl. 3. 27.*

59 XXXVI. SI igitur, dicunt Adverſarii, non excuſatur a peccato, qui ſe exponit periculo peccandi, quomodo excuſabitur qui utitur opinione tantum probabili, aut etiam probabiliori, cujus oppoſita ſit adhuc probabilis? Reſpondent aliqui, quod opinio probabilior reſpectu ad oppoſitam eſt moraliter certa, cum major probabilitas elidat minorem. Sed hæc reſponſio futilis eſt, eamque facile dejiciunt Tutioriſtæ; quia revera, ut dicunt *Fagnanus*, & *Habert*, ſemper ac opinio pro lege retinet grave motivum veriſimile, quamvis ſit minus probabilis, ſemper tamen ſupereſt periculum tranſgrediendi legem. Quis prudens vir (ait *Habert*) ſumeret poculum, ſi quinque Amici aſſeverarent eſſe venenatum, licet alii decem hoc negarent? Et ſatis quidem convincenter ſic loquitur, ſuppoſito quod ſit obligatio vitandi periculum etiam peccati materialis, ut dicunt. Alia ergo reſponſio firmior quærenda eſt adverſus Tutioriſtas. Vera & firma reſponſio hæc utique eſt: Diſtinguere oportet periculum peccati formalis a periculo materialis. Quiſque tenetur certe vitare periculum peccati formalis, quod proprie peccatum eſt & offenſa Dei, quatenus eſt tranſgreſſio Divinæ Legis jam cognitæ ex mala voluntate, quæ peccatum format; nam ubi nulla voluntas prava intervenit, nullum adeſt peccatum. Et revera Scriptura ſupra allata non agit de periculo peccati materialis, ſed formalis, ut patet ex contextu, ibi: *Cor durum habebit male in noviſſimo; & qui amat periculum, in illo peribit.* Si ergo ibi dicitur quod obſtinate viventes contemnendo damnationis periculum, damnationem incurrent, quid hoc pertinet ad peccatum materiale?

XXXVII. Nullibi autem habetur, quod ſit obligatio vitandi periculum peccati materialis, quo Deus non ſe tenet offenſum, quatenus eſt tranſgreſſio legis dubiæ, ſeu non adeo intimatæ, ut valeat ligare, quando dubium vinci non poteſt, & tanto magis ſi grave fundamentum habeatur quod lex non exiſtat. Quid aliud eſt, rogo, peccatum materiale (improprie revera appellatum *peccatum*), niſi phyſica materia peccati, expers & ſegregata ab omni voluntatis malitia? Poteſt Deus (dicam *Contenſonio* prædictam objectionem acriter facienti) phyſice præmovere Hominem ad materiale peccati, & non poterit Homo ſe exponere periculo materialis peccati? Certum eſt quod peccatum materiale invincibiliter ignoratum non imputatur ad culpam; In hoc quidem omnes conveniunt cum D. Auguſtino *lib. 1. Retract.* qui docet: *Uſque adeo peccatum voluntarium malum eſt, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non eſt voluntarium.* Et contrarium damnatum eſt in Propoſ. 46. Baji, quæ dicebat: *Ad rationem & definitionem peccati non pertinet voluntarium.* Voluntarium autem dici non poteſt, niſi ſit a principio intrinſeco, nempe a propria voluntate cum cognitione finis, ut dicit *D. Thomas 1. 2. quæſt. 6. art. 1.* ubi ſic concludit: *Voluntarium dicitur eſſe ſecundum definitionem Ariſtotelis, Gregorii Nyſſeni, & Damaſceni, non ſolum cujus principium eſt intra, ſed cum additione ſcientiæ. Unde cum homo maxime cognoſcat finem ſui operis, & moveat ſeipſum, in ejus actibus maxime voluntarium invenitur.* Quapropter ubi non cognoſcitur malitia finis, nempe cum aliqua actio eligitur velut ultimus finis, deficit voluntarium, & ideo nullum adeſt peccatum, ut idem *D. Thomas* docet *1. 2. quæſt. 19. art. 6.* dicens: *Manifeſtum eſt quod illa ignorantia quæ cauſat involuntarium, tollit rationem boni & mali moralis.* Ergo ſi ignorantia finis pravi tollit voluntarium, & quod tollit voluntarium, tollit peccatum: conſequens eſt, quod illa quæ fiunt ex ignorantia invincibili, nullum ſunt peccatum.

XXXVIII. Nec valet dicere, quod S. Doctor loquatur hic non de ignorantia juris, ſed facti, ex eo ſcilicet quod dicit in *3. part. quæſt. 80. art. 4. ad 5.* ubi ait aliquem dupliciter poſſe ignorare peccatum, *uno modo per culpam ſuam, vel quia per ignorantiam juris, quæ non excuſat &c. Si vero ignorat hoc quod facit, eſſe actum peccati, propter ignorantiam facti, quæ excuſat &c.* Ergo (dicunt) ignorantia facti excuſat, non autem juris. Nam reſpondetur ibi *D. Thomam* loqui de ignorantia culpabili, ut patet ex contextu; unde illud, *per ignorantiam juris, quæ non excuſat*, clare intelligitur *per ignorantiam* (ideſt per illam ignorantiam) *quæ non excuſat*, nempe quæ eſt culpabilis. Sicut contra, quando dicit, *propter ignorantiam facti, quæ excuſat*, pariter intelligitur per illam ignorantiam facti quæ excuſat; non enim poteſt intelligere Angelicus abſolute, quod omnis ignorantia facti excuſet, alias ignorantia facti etiam vincibilis excuſaret. Ceterum idem *D. Thomas in Opuſc. de Malo quæſt. 3. art. 8.* expreſſe docet, etiam ignorantiam juris, quando eſt invincibilis, excuſare, dicens non adeſſe peccatum; *ſi ignoretur deformitas, puta, cum aliquis neſcit fornicationem eſſe peccatum, voluntarie quidem facit fornicationem, ſed non voluntarie facit peccatum.*

Quamvis autem non detur ignorantia invincibilis circa prima principia naturalia, & circa concluſiones immediatas eorum & claras, bene vero datur circa concluſiones mediatas, vel obſcuras, ut docent omnes ex *D. Bonavent. & Alberto Magn. ap. Croix lib. 1. n. 720.* & ex eodem *D. Thoma 1. 2. q. 94. art. 4.* & clarius *art. 6.* ubi: *Quantum vero ad alia præcepta ſecundaria poteſt lex naturalis deleri in cordibus hominum, propter malas perſuaſiones &c.* Idque expreſſius tradit *D. Antoninus p. 1. tit. 1. c. 11. §. 28.* ubi loquens de Moribus Florentiæ ait: *Cum autem dicitur ignorantia juris naturalis non excuſare, intelligitur de his quæ expreſſe per ſe vel reductive ſunt circa jus Naturale & Divinum, ut contra Fidem, vel Præcepta per evidentes rationes, vel determinationem Eccleſiæ, vel ſententiam communem Doctorum; & non de his quæ per multa media, & non clare probantur eſſe contra Præcepta, & Articulos.* Unde *Gonet* oppoſitam opinionem, (nempe quod non detur ignorantia invincibilis circa jus naturale) merito vocat improbabilem.

XXXIX. Nec dicas hujuſmodi ignorantiam circa jus Naturæ ſemper eſſe culpabilem, quia media charitate & oratione quiſque ad veritatem pervenire poteſt. Nam ſi hoc eſſet, quomodo inter Doctores ſanctitate & ſcientia maximos in materia morali, aliquando etiam circa neceſſaria ad ſalutem, eſſe potuiſſent tot contrariæ opiniones, ut dicit *D. Antoninus par. 1. tit. 3. c. 10. §. 10.* & exempla refert; nam *D. Thomas* docuit, quod poſt lapſum in mortale non oportet hominem ſtatim confiteri ſub præcepto, adverſus *D. Bonaventuram &c. Et ſic* (concludit *D. Antonin.*) *exempla innumera poſſe poni.* Item doctiſſimus Morinus *par. 3. Exerc. 5. cap. 9. Sacr. Ordin.* ſic ait: *Qui-* 60

cumque

cuntque Annales Eccleſiæ oſtenderit, facile animadvertes Doctores Eccleſiaſticos multis aliquando ſeculis opinionum varietate diſcordes fluctuaſſe. Immo teſtatur Natalis Alexander *tom. 3. D. 16. Sect. 2.* plures SS. Patres non fuiſſe immunes a lepſu in aliquos errores, licet inculpabiles, ſic dicens: *Fatemur in ſingulis pene Patribus nævos reperiri, in pleriſque etiam errores; Neque id Catholicorum ullus, ut puto, negavit*. Et revere de S. Johanne Chryſoſtomo ſic refert Sixtus Senenſis (*Bibl. Sacr. Annot. 89.*): *Reſtat tertium, quod in præmiſſis Chryſoſtomi verbis continetur aſſertum, videlicet Saram in eo potiſſimum eſſe laudandam, atque imitandam, quod ſervandi Mariti cauſa, Barbarorum ſeſe adulterio expoſuerit, conſentiente tamen Marito in ejus adulterium, immo etiam ſuadente*. Præterea P. Vive in Prop. 2. damnata ab Alexandro VIII. refert, D. Auguſtinum (*in lib. 1. de Serm. Dom.*) non auſiſſe peccati damnare eum, qui ad declinandam uxoris mortem, uſum illius alteri permiſerat. Numquid dicendum hos Sanctos caruiſſe charitate, vel ab orando defeciſſe? Si ergo patet dari ignorantiam invincibilem in dubiis etiam circa res ad jus naturale pertinentes, certum eſt eam excuſare ab omni culpa, cum damnata ſit ab Alex. VIII. Propoſ. 2. Baji, quæ dicebat: *Tametſi detur ignorantia invincibilis juris Naturæ, hæc in ſtatu Naturæ lapſæ non excuſat a peccato*.

XL. Tota igitur difficultas nunc reducitur ad videndum, utrum qui operatur cum opinione tantum probabili laboret ignorantia invincibili? In quo certum eſt, quod tunc dicitur quis aliquid vincibiliter ignorare, quando id ſcire debet, & poteſt; ita docent omnes cum *D. Thoma 1. 2. q. 6. a. 8.* Dicitur *debet*, *& poteſt*: unde ſi quis, licet debeat, non poſſit tamen aliquid ſcire, dicitur equidem hic invincibiliter ignorare, ut dicit idem S. Doctor, *1. 2. q. 76. a. 2.* ubi; *Non autem imputatur homini ad negligentiam, ſi neſciat ea quæ ſcire non poteſt, unde ea ignorantia invincibilis dicitur, quia ſtudio ſuperari non poteſt*. Quo autem ſtudio, quæro, mihi erit vincibilis ignorantiæ alicujus legis, quando debitam adhibui diligentiam, Doctores conſulendo, rationeſque ſedulo perpendendo, & veritatem aſſequi non valuerim? Ergo eo caſu peccatum materiale, ſi forte aderit, erit mihi certe invincibiliter ignoratum, cum mihi lex non appareat manifeſta: imo juſte præſumatur tunc lex non adeſſe, ne ad vitanda peccata materialia, in tot dubiis quæ aſſidue hominum mentibus occurrunt, fragilitas humana conjiciatur frequenter in evidens periculum perpetrandi plura peccata formalia.

XLI. Dices I. Si licebit operari cum opinione tantum probabili, cur non licebit operari cum dubio, dum in utroque idem periculum incurritur? Reſpondetur: Qui operatur cum dubio practico, peccat, quia non format ſibi dictamen recte agendi, & ſic exponitur periculo peccati formalis; qui enim operatur cum dubio lædendi legem, abſque judicio practico quod licite agat, ſaltem exercite legem contemnit, & conſequenter ita opus aggreditur, ut ſit paratus exequi, etiamſi illud ſit contra legem. Qui vero operatur cum opinione probabili, dubium ſpeculativum deponit ex rationibus ſupra allatis, & ſic efformat ſibi judicium moraliter certum de honeſtate ſuæ actionis, paratus utique ad ſe ab opere abſtinendum, ſi certus eſſet, vel ſi adhuc dubitaret practice de ejus inhoneſtate. Hinc *D. Antonin. p. 2. tit. 2. c. 11. §. 9.* expreſſe dicit, quod cum non liceat aliquid agere cum dubio, licet tamen cum opinione probabili, his verbis: *Item cum dicitur a quibuſdam, quod exponere ſe periculo peccati mortalis eſt mortale; reſpondetur, emere dicta jura non eſt exponere ſe periculo peccati mortalis, ſimpliciter loquendo, ſed bene cum iſta conditione adjuncta, ſcilicet dubitando ibi eſſe mortale, ſumendo proprie dubium. Sed qui emit prædicta jura, poteſt non dubitare de hoc, ſed opinari licitum eſſe, ex quo per Eccleſiam non eſt determinatum contrarium, & multi Sapientes licitum aſſeverent*.

XLII. Dices II. Ergo etiam *ab infidelitate excuſabitur Infidelis non credens, ductus opinione mere probabili, & etiam minus probabili?* Sed hoc damnatum fuit in Propoſ. 2. ab Innoc. XI. At reſpondetur, quod in rebus de neceſſitate medii ad ſalutem, prout eſt res Fidei, certe non licet uti opinionibus nec etiam probabilioribus, ſed ſolum tutioribus, aut moraliter certis: & idem dicendum, ubi dubium verſatur circa valorem Sacramentorum. Ratio eſt, quia in his non timetur ſolum periculum peccati materialis, ſed etiam ſalutis jactura, quæ ſequeretur ex errore; qui enim errat circa Fidem, vel circa Sacramentorum valorem, vere errat circa medie ſalutis. Et ſic patet reſponſio ad illum textum D. Auguſtini, quem etiam opponunt Contrarii (*in lib. 1. de Bapt. c. 5.*): *Si incertum eſt eſſe peccatum, quis dubitat certum eſſe peccatum?* Nam ibi S. Doctor loquitur de Baptiſmo, quod certe ſpectat ad neceſſitatem ſalutis. De hoc textu S. Auguſtini fuſius infra redibit ſermo in reſponſione ad Objectionem V.

XLIII. In aliis autem rebus, extra neceſſarias de neceſſitate medii ad ſalutem, adhibenda eſt utique debita diligentia ad veritatem inquirendam: Sed inde, ſi veritatem non aſſequimur, ita ut Lex certe moraliter nobis non innoteſcat, tunc licite poſſumus opinari, vel legem non exiſtere, vel ſaltem non obligare, utpote non ſufficienter intimatam, & ideo invincibiliter ignoratam. Quapropter tunc licite utimur probabili opinione, aut ſaltem probabiliori, quæ libertati faveat. Et tunc minime nos committimus periculo peccati formalis, ad quod, juxta omnium ſententiam, etiam Tutioriſtarum (vide *Genett. tr. 1. de Peccatis quæſt. 9. in fine*), ſine dubio requiritur plena advertentia, ut docent omnes Theologi cum *D. Thoma 1. 2. q. 88. art. 6.* Hinc ait *Jo. Gerſon*, quod tunc peccatur operando cum timore peccati formalis, quando timor habetur ex conſcientia formata. *Conſcientia* (ſic autem conſcientiam formatam explicat præfatus Author) *formata eſt, quando poſt diſcuſſionem & deliberationem ex definitiva ſententia rationis judicatur aliquid faciendum, aut vitandum; & contra eam agere eſt peccatum*. Secus vero dicis, ſi timor non oritur ex conſcientia formata, ſed tantum ex trepidante, nimirum quando *mens inter dubia vacillat, neſciens quid ſit melius, nec ad quid potius teneatur; non tamen quoquo modo vellet omittere quod ſciret eſſe placitum Divinæ Voluntati. Ita Gerſ. in tract. de Conſc. ap. Nat. Alex. to. 7. de Pecc. c. 4. Reg.* 10.

XLIV. Denique reſpondetur: Quiſnam in præſenti controverſia probare poterit, quod cum adeſt opinio probabilis libertati favens, extet Lex vitandi periculum peccati materialis? Dum e converſo certum videtur, vel ſaltem longe probabilius ex pondere tum rationum, tum Authoritatum, quod hujuſmodi Lex non exiſtat. Ad minus, patet, quod in hoc caſu talis lex non eſt cum ſufficienti certitudine intimata, ut vidimus: quomodo enim ſufficienter intimata hæc lex dici poteſt, cum certum aut ſaltem probabilius ſit eam nec etiam exiſtere? Sed inſtabis, quod qui operatur cum dubio, exponitur periculo etiam peccati formalis. Reſpondetur exponi qui operatur cum dubio practico, non autem qui cum dubio ſpeculativo, ut melius declarabitur in reſponſione ad Objectionem III.

XLV. Refert P. *Wigandt* hiſtoriam cujuſdam Philippi Cancellarii Pariſienſis, qui in ultimo agone conſtitutus, cum eſſet admonitus, ut relinqueret ſententiam de pluralitate Beneficiorum, reſpondit: *Se velle experiri vim probabilitatis opinionum, & videre an hæc ſufficeret ad damnationem*. Et miſer (proſequitur *Wigandt*) expertus eſt; nam apparens deinde Epiſcopo, dixit ſe eſſe damnatum propter plura peccata, & ſpecialiter quia propriam illam ſententiam fuerat ſecutus, contra ſententiam aliorum Doctorum. Sed hic ſciendum, quod anno 1238. Guillelmus Pariſienſis (ut refert *Spondanus*) coegit plurimos DD. Seculares & Regulares, & cum his communiter concluſit, neminem poſſe plura Beneficia habere, uno Arnoldo, & prædicto Philippo excepto, qui *cum ægre* (verba *Spondani*) *ab eo Guillelmo monitus plura quæ habebat Beneficia, uno pinguiori excepto, dimittere, miſer negando reſpondiſſet, experiri ſe velle, utrum id eſſet damnabile, &c.* Hæc verba quidem ſunt diverſa ab illis quæ ut ſupra refert *P. Wigandt*. Ex his quis non videt quod ille damnatus ſit, non quia ſecutus fuerit opinionem probabilem, ſed temerariam contra communem aliorum, & cum dubio practico, ut patet ex eo, *experiri ſe velle utrum id* (idest an retinere plura Beneficia, non vero an ſequi probabilitatem opinionum) *eſſet damnabile*. Numquid putare debemus quod Philippus damnatus ſit, quamvis ex opinione ſibi probabiliori, aut certe probabili certum ſibi dictamen conſcientiæ formaverit, ſe poſſe licite plura Beneficia retinere, contra id quod omnes docent cum Gerſone (ut vidimus), nempe quod ad peccatum formale, & grave, omnino requiritur conſcientia formata? Vel numquid dicere debemus omnes Auctores & Confeſſarios noſtram ſententiam ſectantes, & probabilibus opinionibus bona fide utentes damnationem incurriſſe? Hoc incredibile eſt, quod vel ipſi Adverſarii velint aſſerere, aut cogitare.

§. VI.

Solvitur Objectio ſecunda ex Canonibus deſumta, nempe:
In dubiis tutior via eſt eligenda.

XLVI. ANtequam deveniamus ad diſcernendos caſus 61
particulares deſcriptos in pluribus textibus, nempe I. in *Cap. Illud Dominus, de Cler. excom.* II. *in Clem. Exivit, §. Item quia.* III. *in Cap. Juvenis, de Sponſal.* IV. *in Cap. Ad audientiam, de Homic.* in quibus aſſerta regula enunciatur, tria ſunt videnda. *Primum*, an ipſa ſit de conſilio, vel de præcepto? *Secundum*, an procedat in dubio practico de honeſtate actionis, an vero in dubio ſpeculativo de veritate rei? *Tertium*, an currat in ſolo dubio negativo, quod eſt dubium proprie dictum, an etiam in poſitivo, nempe cum ex utraque parte adſunt opiniones probabiles? His poſitis, dicimus quod in dubio practico, aut negativo, ſcilicet quoties homo dubitat hæretque de honeſtate actionis hic & nunc exercendæ, vel quoties non habet rationem probabilem de veritate rei, unde poſtea formet ſibi judicium prudens de honeſtate operationis, tunc de præcepto via tutior eligenda eſt. In dubio autem ſpeculativo eſt tantum de conſilio: Et ſic docent *D. Antoninus p. 2. tit. 1. c. 2.* ubi: *Inducunt illud, in dubio tutior via eſt eligenda; reſpondetur, hoc eſſe verum de honeſtate, & merito majoritate, & non de ſa-*

lutis

lutis neceſſitate quoad omnia dubia. Idem *p. 1. tit. 3. cap. 10. §. 19.* dicit: *Eligere viam tutiorem conſilii eſt, non præcepti*. Idem tradit *Jo. Nyder in Conſolat. par. 3. c. 16.* ibi: *Non oportet ſemper viam tutiorem eligere, tutiorem enim viam eligere eſt conſilii, non præcepti*. Idem *Pelbartus* ait: *Non tenetur homo ſemper in diverſitate opinionum eligere tutiorem, quia opinio eſt tuta, cum habet pro ſe Doctorem ſatis acceptum*. Item *Tabiena v. Scrupulus*: *Imo etiamſi eſſet falſa opinio quæ conſulitur, ſecundum dictum Archiepiſcopum, non peccat, niſi eſſet contra manifeſtam determinationem Scripturæ, vel Eccleſiæ. Nec valet quod in dubiis tutior via ſit eligenda, quia hoc non eſt præceptum, ſed conſilium; nec per hoc ſe exponit periculo, ſed fugit periculum*. Et idem docent apud *Terillum qu. 26. n.* et. *S. Bonav. Gerſon, & Sylveſter*.

XLVII. Item regula præfata valet in dubio proprie dicto, ſeu negativo, non vero in dubio quod oritur ex opinionibus probabilibus, ita *Sylveſt. Summa v. Opinio q. 1.* ubi: *Nec obſtat quod in dubiis tutior eſt eligenda ex c. Juvenis, de Sponſal. quia non eſt in dubio, qui probabilibus rationibus flectitur ad unam partem; cum in moralibus ſufficit certitudo ex probabilibus*. Idem tradit *Navarr. Man. c. 27. n.284.* dicens: *Rectus intellectus illius vulgati, tutior pars eſt eligenda in dubio, ex c. Ad audientiam, de Homic. &c. nempe in eo quod eſt proprie dubium, quale non eſt, cum ſufficienti auctoritate aut ratione altera pars creditur, neque cum ex multis opinionibus una pro vera eligitur*. Dicendo autem *pro vera eligitur*, non certe intelligit, quando pars illa apparet vera, veritas enim cognoſcitur, non eligitur; quando ergo dicit *pro vera eligitur*, intelligit licere cum illa opinione operari, ac ſi eſſet vera; unde ſicut mihi liceret illa uti, ſi vera mihi appareret; ita, quoad licite operandum, poſſum eam ſequi eligendo pro vera. Quod magis explicet idem *Navarrus num. 288.* ubi *In foro conſcientiæ ad effectum non peccandi ſufficit eligere pro vera opinionem ejus, quem merito cenſemus eſſe virum ad id idonea ſcientia, & conſcientia præditum*. Idem ait *Angelus v. Opinio*: *Nec obſtat prædictis illud cap. Juvenis, de Sponſ. quod in dubiis tutior pars eſt eligenda; & illud Eccl. c. 3. Qui amat periculum peribit in illo. Ergo videtur ſe exponere periculo qui in diverſitate opinionum non eligit tutiorem. Quia hoc verum eſt quando proprie dubium eſt; ſed quando etiam opinio, ſecus eſt, quia tunc non ſumus in dubio, nec conſequenter exponit ſe quis periculo*. Idem docet *D. Antonin. p. 1. tit.3. c.10. §. 10.* dicens: *Ille qui agit ſcienter id de quo dubitat eſſe mortale, permanente dubitatione, mortaliter peccat, etiamſi illud non eſſet mortale ſumendo proprie, & ſtricte prout rationes ſunt æque ponderantes ad utramque partem, nec magis quis declinat ad unam quam ad aliam*. Clare igitur S. Archiepiſcopus loquitur hic de dubio negativo practico, dum ait, *ſumendo proprie & ſtricte dubitationem*, quam poteſt quis habere, etiamſi habeat rationes hinc inde ponderantes; hic utique peccat ſi operatur in tali ſuſpenſione judicii, & non depoſito dubio: quod alias recte deponere poterit, ſi uni parti aſſentiatur, voluntarie eligens opinionem probabilem ſibi faventem, & formando ſibi judicium practicum moraliter certum ex rationibus ſupra allatis de honeſtate ſuæ actionis. Idque eſt conforme doctrinæ D. Thomæ *in 2. 2. q. 1. a. 4.* ubi ait: *Aſſentit intellectus alicui dupliciter, uno modo, quia ad hoc movetur ab ipſo objecto... Alio modo, non quia moveatur ab objecto proprio, ſed per quamdam electionem voluntarie declinans in unam partem magis quam in aliam. Et ſiquidem hæc* (electio) *ſit cum dubitatione & formidine alterius partis, erit opinio; ſi autem ſit cum certitudine abſque formidine, erit fides*. Falſum igitur eſt illud quod Contrarii autumant, nempe quod inter duas opiniones, ſpeculative ponderantes, mens neceſſario debeat judicium ſuſpendere, dum ex D. Thoma bene poteſt alicui parti aſſentiri, licet cum formidine oppoſitæ.

XLVIII. Nec obſtet id quod *S. Antoninus* ibi ſubdit: *Sed ſi dubitat leviter quis, & per modum ſcrupuli; ſicut dubitat, ſeu formidat habens opinionem de aliquo, quia ita inhæret ipſi ſententiæ, quod tamen formidat de oppoſito: ſic agendo contra tale dubium non peccatur, dum adhæret opinioni alicujus Doctoris, & habet rationes probabiles pro ipſa magis quam pro oppoſita opinione, etiamſi ipſa opinio quam tenet, non eſſet vera. Et hoc niſi ipſa opinio præſumpta eſſet contra manifeſtum teſtimonium Scripturæ, vel determinationem Eccleſiæ; talis enim non operatur in dubio mortalis, ſed ſecundum opinionem probabilem; quod magis declarabitur in ſeptima regula*. Oportet hæc membratim exponere. S. Archiepiſcopus dicendo, *Sed ſi dubitat leviter quis, & per modum ſcrupuli*, non quidem intelligit de quadam improbabili apprehenſione contra aliquam ſententiam moraliter certam, quæ omnem prudentem formidinem excludat, ſed vocat dubium leve, reſpectu ad dubium rigoroſum prius expreſſum, quod caret ullo aſſenſu. Ac proinde loquitur de eo qui habet probabilitatem pro una parte, & prudentem formidinem pro alia circa veritatem rei; prout deducitur ex verbis ſequentibus: *Sicut dubitat, ſeu formidat habens opinionem de aliquo* (ideſt circa veritatem rei), *qui ita inhæret ipſi ſententiæ, quod tamen formidat de oppoſito*. Quando ergo dicit, *ſi dubitat leviter*, intelligit loqui de honeſtate actionis; quando vero dicit *formidat de oppoſito*, loquitur de vera & prudenti formidine circa rei veritatem: Et in tantum hanc formidinem vocat leve dubium ſive ſcrupulum, in quantum formido circa veritatem rei non impedit, quominus homo ex judicio practico certo de honeſtate actionis tute operetur. Tanto magis quod in fine ſe remittit ad regulam ſeptimam, ubi agens de rei veritate dicit; *Inter duram & benignam ſententiam benigna eſt, ceteris paribus, interpretatio facienda*. Et rationem adducit: *quia nec Deus, nec Eccleſia per ſua præcepta intendit obligare ad impoſſibile: impoſſibile* autem aſſerit eſſe id quod *nimiam habet difficultatem*.

XLIX. Hinc videamus in quibus caſibus ex circumſtantiis textus ſupra laudati fuerint locuti. Et quod I. *Inc. Illud, de Sent. excom.* ibi merito depoſitus fuit ab Innoc. III. quidam Epiſcopus, qui non obſtante publica fama de excommunicatione contra eum emanata, temere celebrare voluit: Tenebatur enim in dubio ſaltem inquirere de veritate excommunicationis, priuſquam celebraret; *Quia in dubiis* (ait Pontifex) *via tutior eſt eligenda, etſi de lata in eum ſententia dubitaret, debuerat tamen potius abſtinere, quam Sacramenta Eccleſiæ celebrare*. Qua de re ignorantia hujus Epiſcopi erat quidem vincibilis, imo ipſe quaſi certus erat de inhabilitate ad celebrandum, ſine ulla probabilitate in oppoſitum; ideo ille viam tutiorem debuiſſet eligere. 6e

L. II. In *Clementina Exivit*, ibi Fratribus Minoribus rogantibus Apoſtolicam Sedem, an ſub gravi tenerentur ad ea quæ in Religione S. Franciſci verbis imperativis exprimebantur? Reſpondit Pontifex: *In his quæ Animæ ſalutem reſpiciunt, ad vitandos graves remorſus conſcientiæ, pars ſecurior eſt tenenda*. Hinc quærunt inferre Adverſarii in dubiis, tutiorem partem ſemper ſequi deberi. Sed Pontifex in hac Conſtitutione potius videtur requirere ſecuritatem ſecundum conſcientiam, prout ſcripſit *P. Suarez*, cujus verba retulimus *num. VI. in fine*, quam ſecuritatem materialem, nam ſi Papa exegiſſet materialem ſecuritatem, potius declaraſſet, quod omnia verba imperativi modi intelligenda ſunt præceptiva, idque definire utique fuiſſet tutius materialiter; verum declaravit oppoſitum, nempe non omnia verba imperativa eſſe præceptiva, ſed tantum illa quæ ibi inferius ſignanter expreſſit, & quæ (ut dixit) pertinebant ad obſervandam puritatem Regulæ, juxta vim verborum, vel ratione materiæ de qua agebatur. En verba Pontificis. *Licet Fratres non ad omnium quæ ponuntur in Regula ſub verbis imperativi modi, ſicut ad præceptum, ſeu præceptis æquipollentium obſervantiam teneantur; expedit tamen ad obſervandam puritatem Regulæ & rigorem, quod ad ea, ſicut ad æquipollentia præceptis ſe noverint obligatos, quæ hic inferius adnotantur*. Quapropter Pontifex explicando Regulam authentice ſecundum ipſius ſpiritum, declaravit in illis tantum caſibus, quos adnotavit inferius verba imperativa ſumenda eſſe ut præceptiva *ex vi verbi*, *vel ſaltem ratione materiæ de qua agitur*.

LI. III. In *c. Juvenis 3. De ſponſ.* caſus ibi fuit: Quidam Juvenis, cum adhuc eſſet ſeptennis, Matrimonium contraxerat cum puella: qua mortua, duxerat illius Conſobrinam. Cum autem dubitaretur, an primum Matrimonium fuiſſet invalidum defectu impotentiæ viri, Eugenius III. juſſit fieri ſeparationem etiam *propter honeſtatem Eccleſiæ*, dicens: *Quia igitur in his quæ dubia ſunt, quod certius exiſtimamus tenere debemus*. Ex quo patet 1. quod Pontifex, præcipiendo ſeparationem, habuit etiam reſpectum ad publicam honeſtatem, ſcandalumque vitandum. Patet 2. quod Eugenius in hac ſanctione illud, *quod certius exiſtimamus*, *tenere debere*, non protulit reſpectu ad Juvenem, qui bene conſcius erat an tempore primi conjugii fuiſſet potens vel ne, ſed reſpectu ad Judicem, qui inter jura dubia partium ſane id quod eſt certius tenere debet. Et ideo bene advertit Card. Pallavicinius, quod Papa dixit *certius*, *non tutius*, quia poſſeſſio erat pro valore Sponſaliorum, & exceptio nullitatis erat dubia.

LII. IV. In *cap. Ad audientiam*, *de Homic.*, quidam Sacerdos vulneravit hominem, qui deinde e vita deceſſit; Poſtea dubitabatur, an ille ex eo vulnere periiſſet, Clemens III. definivit conveniens eſſe, ut Sacerdos tamquam irregularem ſe gereret, dicens: *Cum in dubiis ſemitam debeamus eligere tutiorem, vos convenit injungere Presbytero, ut non miniſtret*. Hinc *Navarrus* & *Suarez* bene advertunt, ibi non agi de obſervantia legis naturalis, ſed tantum de quadam decentia Sacrificii; ob quam non de præcepto, ſed de convenientia conſultius fuit injungere, ut Sacerdos a celebrando ſe abſtineret, ne ſi forte poſtmodum comprehenderetur ipſe vere fuiſſe homicida, cum ſcandalo Populi inveniretur celebraſſe. Idque patet ex *cap. Petitio tua, 24. eod. tit.* ubi in ſimili caſu de homicidio dubio, ſic dicitur: *Cum ſit conſultius in hujuſmodi dubio abſtinere, quam temere celebrare &c.* Quis negabit aliquando decere, quod per legem poſitivam ex rationabili cauſa etiam in dubio prohibeatur aliqua actio ſecundum ſe licita? Porro in illo peculiari caſu merito Pontifex ad ſcandalum vitandum exiſtimavit convenire, quod via tutior eſſet eligenda. Sed idem non procedit in aliis caſibus, in quibus talis convenientia non occurrit, & ubi taliter ſancitum non invenitur. Quapropter in pluribus aliis caſibus extra has circumſtantias (ut vidimus ſupra *num. IV.*) minime duxerunt Canones prælaudatam regulam fore ſervandam, ſed in rebus controverſis judicarunt ſufficientem, ad licite operandum, eſſe quamlibet opinionem vere probabilem ab aliquibus Sapientibus approbatam.

§. VII.

Digitized by Google

§. VII.

Solvitur Objectio tertia, *nempe*: Quomodo poteſt haberi judicium practicum certum adverſus ſpeculativum dubium?

63 LIII. CLamitant Adverſarii dicendo: Quomodo fieri poteſt, quod habeatur judicium certum practicum de honeſtate alicujus actus, de quo habetur judicium ſpeculativum tantum probabile & dubium? Deinde proſequuntur: Quomodo ex præmiſſis probabilibus incertis poteſt inferri judicium certum? Quomodo tandem in eadem re poteſt eſſe judicium practicum diverſum e ſpeculativo? Ad hæc omnia quæ apparenter videntur quodammodo urgere, ex ſupra dictis facilis patet reſponſio. Sed rurſus breviter hic reſpondemus, ſuccincte reſumendo quæ ſupra oſtendimus, nimirum quod ad licite operandum non requiritur certitudo de veritate rei, ſed tantum de honeſtate actionis: quæ certitudo, dum utimur opinione certo probabili, aut ſaltem probabiliori, formatur ex rationibus ſupra expoſitis, quarum ſingulæ valent ad formandum judicium moraliter certum.

LIV. Hinc dicimus, quod cum utimur opinione probabili, judicium illud ſpeculativum probabile, ſive ſpeculative dubium, quod habemus de veritate rei opinatæ, fit certum in praxi, non per ſolum judicium practicum, ſed per aliud judicium certum etiam ſpeculativum, reſpiciens honeſtatem actionis. Exemplo id patebit. Miles habet judicium tantum probabile de juſtitia belli: Sed accedente præcepto Regis ut militet, habet illud judicium ſpeculativum certum, reſpiciens actionem bellandi, nempe quod ipſe teneatur pugnare, et obediat Regi jubenti. Unde cum ſubditus bellum aggreditur, non format ſibi judicium practicum ex primo judicio ſpeculativo de juſtitia belli, quia juxta illud peccaret bellando, carens certitudine morali de honeſtate ſuæ actionis: In tantum igitur licite pugnat, in quantum habet judicium ſecundum, etiam ſpeculativum, & certum, quod in dubio de juſtitia belli ipſe poteſt & debet obedire: atque ex hoc ultimo judicio ſpeculativo certo format ſibi judicium certum practicum, quod licite pugnet. Ita pariter qui utitur opinione probabili aut probabiliori, quamvis habeat judicium ſpeculativum tantum probabile de veritate rei opinatæ, habet tamen aliud judicium ſpeculativum moraliter certum de honeſtate ſuæ actionis, ſive uſus illius opinionis formatum ex ratione, ſcilicet quia lex dubia non obligat, & ex aliis ſupra allatis; ac proinde format ſibi judicium practicum certum, quod licite operetur. Unde non valet dicere, quod judicium practicum nequit eſſe diverſum a ſpeculativo; nam judicium practicum operantis cum opinione probabili, licet ſit diverſum a primo judicio ſpeculativo reſpiciente veritatem rei, non eſt tamen diverſum, ſed conforme judicio ultimo ſpeculativo reſpicienti honeſtatem actionis, quod ex omnibus penſatis redditur moraliter certum, & ex eo formatur judicium practicum pariter certum. Hic ratiocinandi modus nullam certe involvit contradictionem, vel abſurdum, niſi apud eos, qui rem aut non intelligunt, aut contendendi cauſa intelligere nolunt.

§. VIII.

Solvitur Objectio quarta, *nempe quod* ſententia noſtra adverſatur S. Scripturæ, & Canonibus.

64 LV. SÆpius repetunt Adverſarii cantilenam hanc, quod ſententia noſtra eſt contra S. Scripturam, Canones, Patres, & contra omnes antiquos Doctores. Hæc omnia ſæpius gratis ab ipſis aſſeruntur, ſed minime probantur, nec in æternum probabuntur. Quoad auctoritates S. Scripturæ quæ proferuntur ab eis, facilis eſt reſponſio. Opponunt 1. illud *Eccl.* 37. 20. *Ante omnia verbum verax præcedat te*, *& ante omnem actum conſilium ſtabile*. Dicunt verbis his ſignificari, quod non liceat agere, niſi prius veritatem actionis aſſequamur. Reſpondetur, quod prædicta verba (ut aſſert Calmet) a textu Græco ſic vertuntur: *Omnis actionis initium eſt ratio*, *& antequam aliquid facias*, *conſulta opus eſt*. Item Janſenius Gandevenſis vocat conſilium ſtabile illud *quod firmis nititur rationibus*. Id ergo clare ſignificat, quod in operando debemus certum nobis dictamen formare ex firmis rationibus; & hoc quis negabit? Et ſic etiam reſpondetur illi D. Pauli 1. *Theſſ.* 5. 21. quod afferunt: *Omnia probate*, *& quod bonum eſt*, *tenete*; *ab omni ſpecie mala abſtinete vos*. Antequam igitur agamus, diſcutere utique debemus dubias actiones, & eas tantum admittere, quæ rectæ rationi conformantur, ac de quarum honeſtate conſtat: & nos quid aliud dicimus?

LVI. Opponunt 2. illud Chriſti Domini: *Ego ſum via*, *veritas*, *& vita*. *Jo.* 14. 6. Et dicunt: *Ego ſum veritas*, Chriſtus dixit, non *probabilitas*. Item illud: *Omnia mandata tua veritas*. *Pſ.* 118. Ergo veritas eſt eligenda, non *probabilitas*. Ergo, reſpondeo 1. neque probabiliſſimam ſententiam ſequi poſſumus. Reſpondeo 2. ſed nec etiam tutior eſt ſemper veritas. Ceterum revera (reſpondeo 3.) Interpretes docent his verbis nihil aliud ſignificari, niſi quod Deus vera docet, & vera promittit; ſic enim S. Bernardus (*Serm.* 7. *in Cœna Dom.* vel quiſque ſit Auctor) explicat illud Joannis, *Ego ſum via in exemplo*, *veritas in promiſſo*, *vita in præmio*. Illud autem Pſalmi declarat Bellarminus: *Juſtiſſima lex Domini eſt immutabilis*, *& nihil falſi continet*; *promiſſiones enim & comminationes omnino impleri debent*. Quid hæc ad quæſtionem noſtram?

LVII. Opponunt 3. illud *Prov.* 14. 12. *Eſt via*, *quæ videtur homini recta*, *noviſſima autem ejus deducunt ad infernum*. Talis (dicunt) videtur opinio probabilis. Ergo, reſpondetur, nec probabiliſſimam, quæ videtur homini recta, ſequi licebit. Longe vero aliter Interpretes hunc textum communiter explicant, quam de utentibus opinione probabili. Id merito dicunt intelligi de Infideli, Hæretico, aut de Homine carnali, qui falſo ſperat ſalutem conſequi, per viam malam incedendo, quam ipſe per fallaces perſuaſiones bonam ſibi promittit.

LVIII. Demum undique clamant obſtare Probabiliſtis Evangelia, ubi dicunt, *Arcta eſt via quæ ducit ad vitam*.... *Spatioſa via eſt quæ ducit ad perditionem*. *Matth.* 7. 13. *Cæcus autem*, *ſi cæco ducatum præſtet*, *ambo in foveam cadunt*, *Matth.* 15. 14. Verum (ait *Torillus q.* 25. *n.* 25.) iſte vetulas & rudes movere poſſunt, non autem Theologum, niſi ad riſum. Quis unquam ex Sanctis Patribus, vel ſeriis Interpretibus prædicta interpretatus eſt de uſu opinionis probabilis? Quiſnam dixit unquam, ideo viam vitæ eſſe arctam, quia homini innumera alia obſervanda ſint, præter ea quæ lex expreſſe nobis imponit? Numquid, ſtante uſu opinionum graviter & certe probabilium, via ſalutis non eſt arcta? non ſenſui valde repugnans? Utinam Fideles obſervarent præcepta Dei certa! Conquerimur undique & ploramus, maximam horum partem illam non obſervare; & adſtringemus eos ad pleraque alia præcepta dubia, ut eis viam ſalutis difficiliorem faciemus? Si Deus, ſi Eccleſia, ſi Pontifices non obſtringunt, cur nos obſtringere contendemus?

Quoad Canones pertinet, jam ſupra oſtendimus n. IV. potius noſtram ſententiam confirmare. Regulam autem, quæ in pluribus eorum habetur, neque quod in dubiis tutior pars ſit eligenda, jam ſupra declaravimus (§. VI.), quomodo intelligenda ſit.

§. IX.

Solvitur Objectio quinta, *nempe quod* ſententia noſtra ſit contra omnes SS. Patres, & præcipue contra D. Auguſtinum.

LIX. QUoad Patres ſpectat, certum eſt quod ipſi valde 65
obſcure de rebus moralibus locuti ſunt, nec unquam de hac quæſtione ex propoſito egerunt. Ceterum Chriſtianus Lupus (ut ſub initium diximus) refert & probat plurimos SS. Patres docuiſſe, & uſos fuiſſe in praxi ſententiis probabilibus, tutioribus relictis. Hunc Auctorem, apud omnes graviſſimum, adeat, & reſpondeat documentis quæ allegat, ille, qui hoc falſum eſſe putat. Objiciunt Adverſarii præſertim auctoritatem D. Auguſtini in illo vulgari: *Tene certum*, *& dimitte incertum*; *in cap. Si quis autem*, *de Pœnit. Diſt.* 7. Sed ibi patet S. Doctorem loqui de eo qui vellet omittere pœnitentiam in vita, dum ſanus eſt, eamque differre uſque ad mortem: en ejus verba: *Agens pœnitentiam ad ultimum*, *& reconciliatus*, *ſi ſecurus hinc exit*, *ego non ſum ſecurus*: *quid horum futurum ſit*, *neſcio*. *Ergo tene certum*, *& dimitte incertum*. In hoc caſu quis excuſabit hunc temerarium peccatorem? Quis negabit hoc eſſe imprudentiſſimum, differre pœnitentiam uſque ad mortem? Sed quid ad caſum?

LX. Item opponunt doctrinam D. Auguſtini in *l.* 1. *de Baptiſmo c.* 3. qua valde nituntur Adverſarii, præſertim *Jueninus*, & *Purchotus*. Quidam dubitabat utrum apud Donatiſtas recte reciperet Baptiſmum, quem in Eccleſia Catholica recte accipi certum habebat; S. Doctor ſic inquit: *Si dubium haberet non illic recta accipi*, *quod in Catholica recta accipi certum haberet*, *graviter peccaret in rebus ad ſalutem Animæ pertinentibus*, *vel eo ſolo quod certis incerta præponeret*. Id iterum ſic urget *c.* 5. *Accipere itaque in parte Donati*, *ſi incertum eſt eſſe peccatum*, *quis dubitat certum eſſe Peccatum*, *non ibi potius accipere ubi certum eſt non eſſe peccatum*? Ex quo incongrue inferunt Contrarii ſemper peccare qui incertus de peccato operatur, nullam diſtinctionem facientes inter dubia quæ verſantur circa præcepta, & circa res ad neceſſitatem Salutis pertinentes, de quibus S. Doctor ibi loquitur, *in rebus ad ſalutem Animæ pertinentibus*. Dum e converſo alibi loquens de præceptis, aliter dixit nolens damnare de peccato eos qui cum probabili ratione in die Cœnæ Domini poſt cibum ad Euchariſtiam accedebant. Imo, ut ſupra vidimus, tractans de bello dubio, expreſſe definivit non peccare ſubditum qui jubente Principe militaret cum incertitudine, an opera ſua eſſet contra præceptum Divinum propter belli injuſtitiam. Præterquamquod ad textum allatum D. Auguſtini a Juenino (qui illum opponit, & prædictam reſponſionem renuit admittere, gratis ſupponens quod caſus ille ſpectabat ad rationem tantum præcepti Divini, non autem ad valorem Baptiſmi) alio modo facile reſpondetur ſic: In caſu propoſito ille Donatiſta: cum eſſet moraliter certus recte accipi Baptiſmum in Eccleſia Catholica, & e converſo erat practice dubius, an recte acciperetur apud Donatiſtas, nullaque via patebat ei, qua dubium deponere poſſet; ideo S. Doctor ex illa certa incertitudine, ſeu dubitate

Digitized by Google

bietate peccati, quam illi deponere non poterat, merito infert certum eſſe peccatum.

LXI. Item objiciunt, S. Auguſtinum omnino reprobare uſum opinandi, dum ait, cum opinione probabili (*in lib. de Utilit. cred. cap.* 11.) nunquam licere operari: *Tria alia Hominum genera profecto improbanda, ac deteſtanda: Primum eſt opinantium, &c.* Sed patet ex ipſis Adverſariis (ut dicit *Continuator Tournely to.* 1. *pag.* 154. *in fin.*) quod *nomen opinionis aliter apud D. Auguſtinum intellectum eſt, quam nunc a Theologis intelligitur; Sanctus enim Doctor opinionem cum errore paſſim confundit, & ſic* (*lib. de Utilit. cred. c.* 11.) *inquit: Quod intelligimus, debemus rationi, quod credimus auctoritati, quod opinamur errori*. Prætetea videtur D. Auguſtinus locutus fuiſſe ibi adverſus Academicos, qui dicebant quemcumque poſſe ſectari probabilia quæ ab aliquo probanda aſſumuntur per quamlibet rationem delectabilitatis vel utilitatis propriæ, licet temere & contra jus ac lumen Naturæ, ut explicat idem S. Doctor *l.* 3. *c.* 16. *contra Academ.* dicens ſic illos opinari: *Cum agit quiſque quod ei probabile videtur; non peccat, nec errat*. Deinde ait: *Taceo de homicidiis, parricidiis, &c. quæ apud Judices defenduntur. Quomodo enim non faceret quod probabile viſum eſt?* Re autem ſic ſe habente, miror quomodo Contenſonius hunc textum D. Auguſtini potuerit nobis objicere.

LXII. Ceterum apparet non obſcure S. Auguſtinum noſtræ ſententiæ adhæſiſſe *in Epiſt.* 19. *ad S. Hieron.* ubi: *Alios* (ideſt Scriptores non Canonicos) *ita lege, ut quantalibet ſanctitate doctrinaque præpolleant, non ideo verum putem, quia ipſi ſenſerunt, ſed quia mihi vel per illos Auctores Canonicos, vel* (nota) *probabili ratione, quod a vero non abhorreat, perſuadere potuerunt*. Sufficiebat igitur huic S. Doctori probabilis ratio, quæ tantum a vero non abhorreret. Et huic congruit illud S. Leonis (in *c. Sicut quædam. Diſt.* 14.) alibi jam ſupra allatum: *In his quæ vel dubia fuerint, vel obſcura, id noverimus ſequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec decretis SS. Patrum inveniatur adverſum*. En quomodo ubi lex eſt dubia, tuto poſſumus ſequi opinionem probabilem, modo Evangeliis & SS. Patribus clare non opponatur. Dicit Jueninus illud *ſequendum* S. Leonis intelligi ut conditionem requiſitam, non vero ut ſufficientem; ideſt quod in dubiis requiritur quidem ut actio non adverſetur Evangeliis & Patribus, non autem quod hoc ſufficiat ad licite operandum, quia in dubio non licet operari. Reſpondetur: Nulli dubium quod in agendo ſequiritur moralis certitudo de honeſtate actionis, ſed hanc certitudinem (ut ſupra diximus *num.* 18. *& ſequ.*) ex ipſa incertitudine legis quiſque recte ſibi formare poteſt, per illud principium, quod cuique licitum eſt facere quod non invenitur a lege certo prohibitum; commune enim eſt axioma, & certum, ac ab ipſa Natura omnibus inſitum, ut habetur in *l. Necnon ff. Ex quibus Cauſ. maj. &c.* quod *omnia ſunt permiſſa per legem, quæ prohibita non inveniuntur*. Idque confirmat (ut vidimus) *D. Thom. in* 4. *Diſt.* 15. *q.* 2. *a.* 4. *qu.* 2. docens; *Illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur*. Hinc conſequenter S. Leo regulam ſtatuit, in dubiis *id noverimus ſequendum, quod nec præceptis &c.* Illud autem *ſequendum* quis non videt quod hic importat ſecuritatem opinionis vere probabilis, ubi non conſtat de lege vetante.

§. X.

Solvuntur objectiones petitæ ex D. Thoma.

66 LXIII. OBjiciunt Adverſarii noſtram ſententiam reprobari a *D. Thoma*, & præſertim in *Quodlibeto* 3. *a.* 15. ubi: *Omnis quæſtio in qua de peccato agitur, niſi expreſſe veritas habeatur, periculoſe determinatur*. Hinc inferunt, quod ſequi aliquam opinionem de qua veritas expreſſe non habetur, non poteſt eſſe ſine periculo peccati. Sed errant, nam ibi S. Doctor loquitur de Doctore nimis laxo, aut nimis rigido, qui incaute determinaret ſine ſufficienti fundamento uſum alicujus opinionis eſſe licitum, vel illicitum: *Quia* (ſequitur Angelicus) *error quo non creditur eſſe mortale quod eſt mortale, conſcientiam non excuſat a toto, licet forte a tanto. Error vero quo creditur eſſe mortale quod non eſt mortale, ex conſcientia ligat ad mortale*. Explicans autem S. Antoninus (cujus verba retulimus *n.* 22.) hunc textum *D. Th.* dicit quod ſi quis determinet aliquem actum eſſe mortalem, non habens auctoritatem expreſſam Scripturæ vel Eccleſiæ, aut evidentem rationem, peccat, quia ædificat ad Gehennam. Qui autem determinat non eſſe mortale quod eſt, adhuc peccat, ſed tunc ſolum, *quando* (ut proſequitur S. Archiepiſcopus) *erraret ex ignorantia craſſa; ſecus ſi ex probabili, puta quia conſulit Peritos in tali materia, a quibus ſibi dicitur illud tale non eſſe mortale; Videtur enim tunc ignorantia quaſi invincibilis, quæ excuſat a toto. Et hoc quantum ad ea quæ non ſunt expreſſe contra jus Divinum, vel Naturale, ut contra Articulos Fidei, Decem Præcepta & hujuſmodi, in quibus ignorans ignorabitur*. Non exponitur igitur periculo peccandi ſequens opinionem probabilem, cum non operetur ex ignorantia craſſa, etiamſi erraret contra legem; quia tali caſu lex eſt dubia, dum opinio non eſt expreſſe contra jus Divinum vel naturale. Idque confirmat *S. Antoninus*, ſic ſubdens: *Et ſi diceretur hic eſſe uſuram, & uſura eſt contra Decalogum. Reſpondetur, uſuram eſſe contra Præcepta Decalogi; verum eſt reductive; ſed hunc contractum eſſe uſurarium non eſt clarum, cum Sapientes contraria ſibi invicem ſentiant*. Et inferius reſpondens ad illud, quod non liceat in dubio ſe exponere periculo peccandi, dicit: *Id verum eſſe, ſumendo proprie dubium: Sed qui emit* (addit) *prædicta jura, poteſt non dubitare de hoc, ſed opinari licitum eſſe, ex quo per Eccleſiam non eſt determinatum contrarium, & multi Sapientes licitum aſſeverent*. Quis hic non videt *S. Antoninum* expreſſe adhæſiſſe noſtræ ſententiæ, dum ait; quod non dicitur dubitare qui aſſentit alicui opinioni probabili, quæ approbat aliquem contractum ut licitum, quia oppoſitum non eſt certum, ideſt *per Eccleſiam non determinatum; & quia multi Sapientes* (licet alii contradicerent, ut prius dixerat) *licitum aſſeverent*. Quid clarius?

LXIV. Item opponunt doctrinam *D. Thomæ*, quam tradit in *Quodlibete* 8. *art.* 3. ubi prima facie videtur S. Doctor docere rigidum Tutioriſmum, omnemque invincibilem ignorantiam excludere; dicit ibi enim; *Quod agitur contra Legem, ſemper eſt malum; nec excuſatur per hoc quod eſt ſecundum conſcientiam*. Sed revera ex dicendis *S. Thomas* ibi non aliud docet, niſi quod cum aliquis habet opinionem probabilem pro ſola parte Legis, ſine probabilitate in contrarium pro libertate, tunc peccaret ſi vellet ſequi partem libertati faventem. Et quod res ſic ſe habeat, obſervandum quod ibi *D. Thomas* quæſtionem proponit: *Utrum qui habet plures Præbendas, peccet?* Supponit autem Angelicus, quod opinio Magiſtrorum ſit tantum pro parte Legis, ex verbis quæ ſubdit: *Videtur quod qui habet plures Præbendas, peccat ex hoc quod opiniones Magiſtrorum ſunt in contrarium*. Deinde *in corp. artic.* dicit: *Aut ergo ille qui fecit contra opinionem Magiſtrorum, utpote habendo plures Præbendas, facit contra opinionem veram*. Unde ſupponit quod ille temere agat contra communem Magiſtrorum opinionem, de qua licet non habeat certitudinem, nullam tamen habet probabilitatem in oppoſitum. Deinde reſpondet, quod duplici modo poteſt is peccare, nimirum aut agendo contra Legem, aut contra conſcientiam: *Reſpondeo quod duobus modis aliquis ad peccandum obligatur, aut faciendo contra legem, ut cum aliquis fornicatur, aut faciendo contra conſcientiam*. Et loquens de eo qui contra conſcientiam agit, ait quod ſi ille temere agat, ſive cum certitudine, ſive cum opinione dubia de malitia illius actionis, quin dubium practicum deponat, ſemper peccat contra conſcientiam: *Ex conſcientia obligatur aliquis ad peccatum, ſive habeat certam fidem de contrario ejus, ſive habeat opinionem cum aliqua dubitatione*. Poſtmodum loquens de eo qui agit ſecundum conſcientiam, ſed contra Legem, ſic inquit: *Illud autem quod agitur contra Legem, ſemper eſt malum; nec excuſatur per hoc quod eſt ſecundum conſcientiam*. Tu *illud quod agitur contra Legem*, omnino intelligendum, cum agitur contra Legem, quam quis ſcit, vel ſaltem ſcire poteſt & negligit; Alias, ſi ſcire non poſſit, non peccat, quia ignorantia tunc eſt invincibilis, ut alibi docuit idem S. Doctor 1. 2. *qu.* 76. *ar.* 2. ubi dixit: *Non autem imputatur homini ad negligentiam, ſi neſciat ea quæ ſcire non poteſt; unde eorum ignorantia invincibilis dicitur, quia ſtudio ſuperari non poteſt*. Et revera agere contra Legem, nihil aliud proprie eſt, niſi agere contra Legem illam quæ ſcitur, vel culpabiliter negligitur ſciri; alioquin qui ageret contra Legem, peccaret etiamſi ageret ex opinione probabiliori, imo etiam ex probabiliſſima; quod omnino certe alienum eſt a ſenſu *D. Th.* ex aliis ejus contextibus, ut dicit *S. Antoninus p.* 1. *t.* 3. *c.* 10. §. 10. ubi præciſe loquens de prædictis Angelici verbis; ait: *Hæc verba Divi Thomæ non poſſunt intelligi niſi de his ubi manifeſte patet ex Scriptura, vel Eccleſiæ manifeſtatione, quod ſit contra Legem Dei; & non de illis intelligitur, ubi non apparet. Alias ſibi contradiceret in eodem libro, quod non eſt dicendum*. Hic autem locus de eodem libro intelligi poteſt *Articul.* 25. ejuſdem *Quodlibeti*, ubi *D. Thomas* dicit: *Quandoque vero error conſcientiæ non habet vim excuſandi, quando ſcil. ipſe error peccatum eſt, ut cum procedit ex ignorantia ejus quod quis ſcire tenetur, & poteſt*. Aut poteſt intelligi *Articul.* 10. in *Quodlibete* 3. ubi ait: *Qui aſſentit opinioni Magiſtri contra manifeſtum Scripturæ teſtimonium, ſive contra quod publice tenetur ſecundum Eccleſiæ auctoritatem, non poteſt a vitio excuſari*.

LXV. Explicavit igitur *D. Th.* caſum, quo agens peccaret contra Legem. Quærit inde, quando peccet contra conſcientiam; Et dicit quod ſi ipſe credit non licere plures habere Præbendas, ſiquidem peccat. Si vero non credit certe, ſed remanet dubius propter contrarias opiniones: & tunc ait quod operans caſu dubio (ſcilicet practico), etiam peccat. Si autem ex contrariis opinionibus non remanet practice dubius, ſed operatur cum dictamine certo de honeſtate actionis, tunc non peccat. En ejus verba: *Aut illa opinio Magiſtrorum non eſt vera, ſed magis contraria, quam ipſe ſequitur, ita quod vere licet habere plures Præbendas. Et tunc diſtinguendum eſt; aut talis habet conſcientiam de contrario, & ſic item peccat contra conſcientiam faciens, quamvis non contra Legem. Aut non habet conſcientiam de contrario, ſeu certitudinem* (in edit. Rom. legitur *ſed* certitudinem, at alii melius legunt *ſeu* certitudinem, aliter non bene connecterentur verba quæ ſequuntur); *ſed tamen in quamdam dubitationem inducitur a contrarietate opinionum. Et ſic ſi manente tali dubitatione plures Præbendas habet, periculo ſe committit, & ſic procul dubio peccat. Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & ſic non committit ſe diſcrimini, nec peccat*. Ex quo patet quidnam Angelicus voluit ſic docere; nimirum quod ſi operans ageret cum dubio practico, nempe *manente dubitatione*, utique peccaret; non enim ſufficit ad licite operandum ſolum judicium ſpecula-

tivum

tivum de probabilitate opinionis. Secus vero ſi addatur judicium practicum certum de uſu licito illius opinionis, per quod honeſtas actionis reddatur operanti moraliter certa, ut recte intelligenda ſunt verba: *Aut ex contrariis opinionibus in nullam dubitationem adducitur, & ſic non peccat*. Hoc commentum non eſt meum, ſed plurimorum Sapientum, & præſertim doctiſſimi *Chriſtiani Lupi*, qui *tom. 9. part. 1. Diſſ. 1.* ſic explicat præfatum textum *D. Thomæ*,

§. XI.

Solvitur Objectio VII. Adverſariorum, nempe quod omnes antiqui Theologi ſint pro eorum ſententia.

67 LXV. SIC ſe jactant Adverſarii, ſed animadvertendum, quod DD. antiqui exquiſiverunt quidem ad licite operandum certitudinem moralem de honeſtate actionis. Declarantes autem quænam eſſet hæc moralis certitudo neceſſaria, & ſufficiens ad licite agendum, docuerunt ſufficere rationabilem probabilitatem, quæ licet non excluderet omnem oppoſitam probabilitatem ſive formidinem, tamen hominem inclinaret ad eam amplectendam, formando ſibi conſcientiam tamquam de probabiliori parte. Non clare quidem explicarunt, an hoc dictamen formandum eſſet ex ſolis motivis directe probantibus veritatem rei, an vero etiam ex aliis directe probantibus honeſtatem actionis: Sed quod loquuti ſint etiam de his ultimis quæ reſpiciunt honeſtatem, patenter apparet ex eo quod ipſi ſemper agebant de formando conſcientiæ dictamine, quod utique maxime ex argumentis, diverſis ab aliis, quibus probatur rei veritas, efformatur.

LXVI. Et quod ita ſit, audiatur in primis *D. Antoninus* qui ſcripſit ante annum 1450. *p. 1. tit. 3. cap. 10. §. 10. v. Septima regula*, ubi: *Cum bona conſcientia poteſt quis tenere unam partem alicujus opinionis & ſecundum eam operari, dummodo ex contrarietate opinionum non inducatur ad dubitandum, ſed bonam ſibi conſcientiam & credulitatem format de eo quod credit, tamquam de probabiliori parte. Et præcipue quando quis adhibet diligentiam, inquirendo an liceat, nec invenit aliquid quod eum ſufficienter moveat ad hoc quod ſit illicitum*. Nota To, *formet tamquam de probabiliori parte*, ubi advertendum, non dici de probabiliori parte, ſed *tamquam* de probabiliori, ad denotandum quod bene poteſt quis ſequi opinionem tantum probabilem circa veritatem rei, ſed tamquam probabiliorem circa honeſtatem actionis, formando ſibi conſcientiam ex argumentis quæ honeſtatem probent.

LXVII. Pariter *Armilla* qui ſcripſit anno 1550. *verb. Opinio n. 2.* ſic inquit: *Ad conſcientiæ ſecuritatem non ſufficit, quod ſint qui doceant partem minus tutam eſſe licitam, ſi operans ambiguus maneat, & dubitet; nec ullo modo directe, aut indirecte formet bonam credulitatem de honeſtate operis*. Nota, *directe, aut Indirecte formet bonam credulitatem*. Hoc quid aliud denotat, niſi dictamen formatum, quod actio ſit honeſta vel ex rationibus id *directe* probantibus ex ipſa rei eſſentia, vel ex aliis quæ *indirecte* id probant, puta quia lex eſt dubia, vel non ut certa intimata, &c.? Alias peterem ab Adverſariis, quid ſignificet illud *indirecte*?

LXVIII. Item *Joannes Gerſon*, qui floruit ante annum 1420. (*in tract. de Pollut. noct.*) afferens regulam, quod non licet agere cum dubio, dicit hoc intelligi *de dubio tali, quod eſt vehemens, & magis aut ſaltem æque inducit mentem credere quod eſt mortaliter illicitum; ſecus ubi mens plus inclinatur et judicat quod ſit licitum*. Unde patenter hic Auctor loquitur de dictamine practico ad determinandum, an actio aliqua ſit hic & nunc licita, vel ne, loquitur enim de licito, non de vero. Et in hoc dicit ſufficere, quod mens plus inclinetur ad judicium quod ſit licita.

LXIX. Item *Sylveſter* qui floruit anno 1500. *V. Scrupulus*, quærit: *Quomodo ſe debeat habere ſcrupuloſus in eligenda opinione, ubi DD. variant? Et dico ſecundum Archiepiſcopum, quod tuta conſcientia poteſt quis eligere unam opinionem, & ſecundum eam operari, ſi habeat notabiles Doctores, & non ſit expreſſe contra determinationem Scripturæ, vel Eccleſiæ; nec ſit ſcandalum, nec conſcientia perplexa; præcipue ſi quis adhibuit diligentiam in quærenda an liceat. Unde etiam Uldericus dicit in Summa, quod conſulens Peritiores in dubio, de quo non habet expreſſam auctoritatem, utrum ita ſit, modo formet ſibi conſcientiam bonam, excuſatur, etiamſi ſequatur conſilium falſum, quia fecit quod potuit*. Ergo ex *Sylveſtro* ſufficit, ubi DD. variant, eligere poſt adhibitam diligentiam in dubio unam opinionem, & ſecundum eam operari, ſi illa habeat notabiles Fautores, & non ſit expreſſe contra determinationem Scripturæ, vel Eccleſiæ; modo homo non hæreat perplexus, ſed formet ſibi conſcientiam de honeſtate actionis; quia tunc juxta ſenſum *Sylveſtri* ignorantia, cum ſit invincibilis, non imputatur ad culpam.

LXX. Clarius loquitur *Jo. Nyder* qui floruit anno 1430. *in Conſolat. An. tim.* p.... c..... ubi: *Cum bona conſcientia poteſt quis tenere unam partem alicujus opinionis, quæ habeat pro ſe notabiles DD. dummodo talis opinio non ſit contra expreſſam auctoritatem Sacræ Scripturæ, vel Eccleſiæ, & dummodo ex contrarietate opinionum non inducatur quis ad dubitandum, ſed conſcientiam ſibi formet de probabiliori parte, quando adhibet diligentiam, & non invenit aliquid quod eum ſufficienter moveat ad hoc quod ſit illicitum*. Ergo cum quis, penſatis omnibus, ſibi formet conſcientiam tamquam de probabiliori parte, quod actio non ſit illicita, bene poteſt probabilem ſequi opinionem. Et revera idem Auctor *cap. 13.* ſic ait: *Inter contrarietatem opinionum eligens unam partem, tunc videtur ſecurus in conſcientia, quando opinio illa non eſt evidenter contra S. Scripturam, vel determinationem Eccleſiæ; modo ſciat per ſe, vel per alium cui credit, probabiliter rationes contrarias ſolvere, quas videt alios Prudentes eas contemnere & abjicere; ſed contentus eſſe debet certitudine morali, & pro poſſe formare bonam conſcientiam in illa opinione, atque ita habere animum diſpoſitum, ut paratus ſit obedire Eccleſiæ, ſi contrarium determinaverit, quando veritas* (nota) *ſufficienter innotuerit*. Ergo, licet veritas a me non ſit cognita, quouſque tamen illa mihi non innotuerit, bene poſſum operari juxta probabilem opinionem. Et quod hoc intelligat *Nyder*, expreſſe declarat, confirmando hic principium traditum a *Jo. de Cambaco*, *Willelmo*, *S. Antonino*, & aliis, nempe illud: *Inter duram & benignam de præcepto ſententiam, benigna eſt cæteris paribus interpretatio facienda*. Atque in *cap. 20.*, addit quod tale principium valet *tanto magis circa Divina Præcepta, quanto Deus rationabilior eſt, magiſque benignus, quam quiſque alius Legiſlator*. Ergo hic Auctor dicit eligendam partem probabiliorem, qua formatur dictamen conſcientiæ, quod ipſe vocat moralem certitudinem. Idque magis patet ex eo quod ſubdit ex *Bernardo Claramontenſi*, nam loquens de probabilitate circa veritatem rei, nullam exigit præponderantiam, ſed cenſet in opinionibus dubiis ſufficere amplecti quamcumque a Doctoribus approbatam: *Ex quo enim* (ait) *opiniones ſunt inter Magnos, & Eccleſia non determinavit alteram partem, teneat* (nota) *quam voluerit, dummodo judicium in hoc reſideat, propter dicta eorum, ſaltem quos reputat Peritos*. Et ſic pari vel fere pari modo loquuntur alii Antiqui, qui aut loquuntur de dubio practico, cum quo non licet operari; vel de ultimo dictamine conſcientiæ, quod ex rationibus probabilioribus recte quiſque ſibi format circa honeſtatem actionis.

LXXI. Ubi vero antiqui DD. egerunt de opinione quæ 68
directe reſpicit veritatem rei, non aliud exegerunt ad licite operandum, quam opinionem ſimpliciter probabilem, nempe quæ gravi ratione vel auctoritate nitatur. Audiamus primo loco doctiſſimum *Dominicum Soto*, quem Adverſarii pro ſe citant, ſed an merito, mox videbimus. Hic Auctor *in lib. 3. de Juſt. q. 6. art. 5. ad 4.* ait quod in ſpeculabilibus non oportet ſequi probabiliora, *in practicis vero* (dicit), *quia aliena jura reſpiciunt, nefas eſt Judici infirmiorem partem ſectari, ſicut & Medico in practica ex qua ſalus pendet infirmi, & multo magis Theologo in his quæ ſunt Fidei*. Ex hoc loco Contrarii inferunt, *Sotum* ſecum eſſe quoad omnes opiniones quæ ad mores pertinent; ſed perperam, nam *Sotus* expreſſe hic loquitur de illis opinionibus practicis, quæ *aliena jura reſpiciunt*, nempe ubi agitur de non lædendo per uſum opinionis probabilis jura Proximi certa, ut exemplificat in Judice, Medico, & in Theologo in his quæ ſunt, non morum, ſed *Fidei*. E converſo ubi agit Auctor de opinionibus quæ non reſpiciunt jura certa aliena, aut Fidem, expreſſe docet licere ſequi quamcumque opinionem, modo ſit probabilis. Hinc *in lib. 6. de eod. tract. q. 1. a. 6. circa fin.* ſic ait: *Sed rogas, numquid non eſſet Eccleſiæ conducens, ut caſus omnes de quibus dimicatur, ſintne uſurarii, Eccleſiæ auctoritate definirentur? Apparet enim hoc ad ſalutem Animarum neceſſarium. Reſpondetur minime id expedire, ut tanquam de Fide definirentur, ſi tales ſunt qui nonniſi ex mera philoſophia perpendi debeant; quoniam Spiritus-Sanctus non curat Eccleſia niſi Scripturam Sacram exponere, & leges neceſſarias ſancire*. Ac deinde ſtatim ſubdit: *Et quando ſunt opiniones probabiles inter graves Doctores, utramque ſequaris, in tuto habes conſcientiam*. Item *in 4. D. 18. q. 2. a. 5.* dicit: *Poſtquam opinio Pœnitentis eſt probabilis* (nota), *excuſat eum a culpa, & ideo jus habet Abſolutionem petendi, quam ideo Plebanus tenetur impendere*.

LXXII. Item S. Antoninus, plurima quidem tradit, quæ noſtræ ſententiæ tantum congruunt ac favent. In *p. 1. tit. 3. c. 10. §. 10. Reg. 7.* ait: *In foro conſcientiæ circa præcepta & humana & Divina, dico quod pertinet ad quemlibet* (interpretari) *pro facto ſuo, ſi tamen rationabiliter interpretatur*. Item *ib. Doctrina 1.* addit: *Inter duram & benignam circa præcepta ſententiam, quod benigna eſt potius cæteris paribus interpretatio facienda; quia præcepta Dei & Eccleſiæ non ſunt ad tollendam omnem ſpiritualem dulcedinem, qualis certe tollitur, quando nimis ſcrupuloſe & timide præcepta interpretantur*. Et merito hoc dicit, quia multo durius eſt obſervare præcepta dubia, quam certa. Idem deinde: *Ex reſponſis quæ videntur data ab Alberto Magno, habetur quod quilibet poteſt ſequi quamcumque opinionem voluerit, dummodo alicujus Doctoris magni opinionem ſequatur*. Idque dicunt etiam *Panormitanus*, *Nyder*, *Sylveſter*, & *Angelus*. Idem *S. Antoninus* plura alia affert, quæ ſupra jam retulimus, & quæ noſtram ſententiam adjuvant: ac præſertim illud (in *p. 2. tit. 1. c. 11. §. 28.*): *Et ſi diceretur hoc eſſe uſuram,*

vam, reſpondetur uſuram eſſe contra præcepta Decalogi, verum eſt reductive; ſed hunc contractum eſſe uſurarium, non eſt clarum (ecce tota ratio contractum ineundi) *cum Sapientes contraria ſibi invicem in hujuſmodi ſentiant*. Et inferius id expreſſius confirmat, dicendo: *Non enim emere prædicta jura eſt exponere ſe periculo, ſed cum iſta conditione, ſcil. dubitando ibi eſſe mortale, ſumendo proprie dubium, cum ſcil. non magis declinat ad unam quam ad aliam ſecundum rationem* (hoc eſt, hæret, nullique parti præſtat aſſenſum). *Sed qui emit prædicta jura, poteſt non dubitare de hoc, ſed animari licitum eſſe* (nota hic, cuinam rationi, quam mox ſubdit, innixus poſſit quis aliquam opinionem amplecti), *ex quo per Eccleſiam non eſt determinatum contrarium, & multi Sapientes* (aliis contradicentibus ut ſupra) *licitum aſſeverent*.

LXXIII. S. Bernardinus Senenſis (*tom. 1. Fer. 2, poſt Dom. Quinq. Serm. 3. art. 2, c. 1. in fine*) inquit: *Secundum Scotum & Hoſtienſem, quando ſunt diverſa jura, & opiniones, quæ tamen non ſunt contra Deum, & bonos mores, ceteris paribus humanior præferenda eſt.*

LXXIV. Cardinalis Hoſtienſis in *cap. Si vir. de Cognat. ſpirit.* poſtquam dixit: *Ubi ſunt diverſa opiniones, & jura, ſemper humanior eſt præferenda; ideſt rationabilior & æquior.* Addit: *Iſtud etiam tibi trado pro regula, quod ubicumque Magiſtri per ſuas gloſſas ſolverunt Matrimonium, nec jus expreſſum inducunt, ſi invenias contrarium ſcribentem, ei adhæreas.* Itaque, eſto adſint plures Doctores dicentes Matrimonium eſſe nullum, poteſt quis adhærere uni contrarium ſcribenti, ſi illi alii DD. jus expreſſum non afferant.

LXXV. Navarrus affertur ab adverſariis pro ſe, & revera videtur cum ipſis ſentire in *cap. Si quis autem, de Pœnit. Diſt. 7. n. 57. & 59.* Sed revera ibi loquitur de operante cum dubio practico, juxta doctrinam *D. Th.* in *Quodlib. 8. art. 3.* ut citat (quam jam expendimus); ac proinde merito dicit peccare, qui facit aliquid non certo credens immune eſſe a peccato formali. Ceterum *in Manuali cap. 27. n. 286. v. Quinto*, videtur expreſſe admittere uſum opinionum probabilium, cum dicat: *Ad honeſte operandum ſufficere illam opinionem, quæ pluribus fundamentis & rationibus nititur, quamvis ſatis apte ſolvi queant.* Quippe rationes quæ ſatis *apte ſolvi queant*, non ſunt quidem notabiliter probabiliores. Item *n. ſeq.* addit: *Secus, ceſſantibus prædictis* (licet ſequi opinionem) *quæ benignior aut favorabilior fuerit; qualis eſt quæ juramento favet, & quæ Matrimonio, doti, teſtamento, aut LIBERTATI*. Item *n. 288.* ait: *In foro conſcientiæ ad effectum non peccandi ſufficit eligere pro vera opinionem ejus, quem merito cenſemus eſſe virum idoneum ad id ſcientia & conſcientia præditum.* Illud, *eligere pro vero*, quomodo intelligendum ſit, jam explicavimus.

LXXVI. Panormitanus explicans verba Gloſſæ in *c. Capellanus de Fer. v. Alii vero.* ubi: *In his vero quæ ad ſolemnitatem ſpectant, diverſa tenere non eſt peccatum*, ſic ait: *Notandum ex hac Gloſſa, quod non peccat non ſervans jus præcepti, ubi ſunt variæ opiniones, licet poſtea appareat contrariam fuiſſe veram.*

LXXVII. Pelbartus: *Nec tenetur homo ſemper in diverſitate opinionum eligere tutiorem, quia opinio eſt tuta cum habet pro ſe Doctorem ſatis acceptum.*

LXXVIII. Willelmus Gloſſator Raymundi (*ap. Nyder de Sent. præc. c. 24.*) *In capitibus juris, ubi dubitant etiam Sapientes, excuſabilis eſt ignorantia; unde ſi aliquis bona fide partem illam vel illam elegerit, non debet ſuper hoc conſcientiam habere nimis ſcrupuloſam.* Idque eſt etiam ſecundum Innocentium IV. qui *in c. Per tuas 2. de Simon.* dicit: *Non peccat mortaliter qui ſequitur intellectum alicujus gravis Auctoris, etiam ſi erret, dummodo error verſetur circa ſubtilitatem legum*, ideſt ubi lex non eſt manifeſta. Proſequitur Nyder: *Item idem Willelmus in materia de Decimis recitans duas opiniones, dicit quod illa prima opinio, ſcil. quod antiquas Decimas ſine peccato in feudis retinere poſſint Laici, benignior eſt, & ideo magis amplectenda.* Idem (*l. 2. de Duello v. Non peccare,*) *Propter hoc credo quod hæc opinio potius tenenda eſt, cum ratione non careat, & ſit benignior.* Idem Nyder (*in Conſolat. p. 3. c. 12.*) dicit: *Goffridus dicit, quando confitentis opinio non procedit ex protervia, ſed probabili ratione, debet eum Confeſſor abſolvere, niſi peccatum eſſet certum.* Addit: *Concordat etiam Bernardus Claramontenſis dicens: Ex quo enim opiniones ſunt inter Magnos, & Eccleſia non determinavit, teneat quam voluerit; dummodo judicium in hoc reſideat, propter dicta eorum, ſaltem quos reputat peritos.*

LXXIX. Richardus (*in 4. Diſt. 15. a. 5. q. 8.*): *Communis opinio, quæ eſt ſecurior, tenet, quod eo modo quo ludus taxillorum eſt prohibitus, homo tenetur ad reſtituendum lucratum; quia tamen, ut aliquibus probabiliter videtur, talis reſtitutio non eſt præcepta per jus civile, non videtur quod ad hanc reſtitutionem ſint obligati*, non obſtante quod opinio contraria tutior communis eſſet, ut Richardus ibidem teſtatur. Item Imola (*vol. 2. Conſ. 1.*): *Dato quod circa hoc variæ eſſent opiniones, tamen ſervans unam non peccaret.* Jaſon in *l. Admonendi de Jurejur. Qui facit contra præceptum habens plures ſenſus, in quo ſunt variæ opiniones Theologorum, non peccat.* Viguerius (*Inſt. Theol. c. 51. §. 1. n. 2.*): *In dubiis ſequens opinionem alicujus Magiſtri eſt excuſatus a peccato; quod valde notandum eſt ad ſedendos ſcrupulos.* Corduba, licet ab Adverſariis afferatur in contrarium *in lib. 2. de ignor. q. 3.* cum ibi dicat, inter ſententias probabiles tenendam eſſe tutiorem, tamen ex contextibus, quos ibi affert, clare intelligit loqui de hærente inter opiniones illas; nam ſecus ait de eo qui ſequitur aliquam opinionem probabilem, & ex judicio practico certam ſibi format conſcientiam; ſic enim ait: *Si quis illius ſit animi quod nullo modo vellet operari contra legem, ſi ſciret, & ſequatur in dubio contractuum opinionem alicujus Doctoris, dato quod illud quod facit ſit malum, non peccat.* Ex his igitur textibus allatis non immerito aſſeruit Vaſquez noſtram ſententiam etiam inter antiquos DD. communem fuiſſe in ſcholis.

§. XII.

De Probabilitate extrinſeca.

LXXX. NOn erit hic vanum aliqua adnotare de proba- 69
bilitate extrinſeca. Rigidæ ſententiæ Sectatores videntur omnino abjicere probabilitatem extrinſecam, ſcilicet quæ fundatur in auctoritate DD. niſi ratio perſuadeat. Et hinc provenit, ut non raro iſti quaſdam opiniones libertati faventes tutas dicant, quas forte noſtri Auctores nec etiam probabiles appellare audent. Ratio eſt, quia ipſi, nihil facientes Doctorum auctoritates, & omnino audacterque deſerentes ſolo proprio judicio, iſtud unicum ſemetipſorum judicem conſtituunt. Prædicant parum æſtimandam eſſe auctoritatem aliorum, cum ratio aliquid non ſuadet; quia, ut dicunt, auctoritas non niſi ſuper ratione fundatur. Sed hoc, ſalva pace ipſorum, eſt incongruenter loqui; nam vel deferre debemus rationi, vel auctoritati: ſi rationi, non egemus auctoritate; ſi auctoritati, non eſt opus ratione convinci; aliter ratio, non auctoritas in nobis prævaleret: Hoc enim eſt proprium auctoritatis, ut ubi ratio non apparet, ipſa teneat rationis locum, præſumtionem nobis faciens, quod illi, quorum auctoritati innitimur, rationem ſufficientem in id habuerint. Ideo *S. Auguſtinus* lib. 3. contra Academ. cap. 20. dixit: *Nulli dubium eſt gemino pondere nos impelli ad diſcendum, auctoritatis, atque rationis.* Idem S. Auguſtinus *Epiſt. 18. cap. 7.* ſic ſcribit: *Neminem cogimus ante Dominicam illam Cœnam prandere; ſed nulli etiam contradicere audemus.* Ex quo innuit S. Doctor non exiſtimaſſe illicitum ante ſumptionem Euchariſtiæ comedere ex auctoritate eorum quos tanti habebat, ut contradicere eis non auderet. Et in *lib. de Utilit. cred. cap. 12.* docuit non eſſe reprehendendos, qui auctoritatem humanam ſequuntur. Hoc confirmatur, imo monetur in pluribus Sacræ Scripturæ textibus, *Inclina aurem tuam, & audi verba ſapientum*. Prov. 27. 17. *Inclina*, ideſt audi cum humilitate, magis deferendo auctoritati Sapientum, quam judicio proprio. II. *Ne innitaris prudentiæ tuæ*. *Prov. 3. 5.* Quo indicatur magis nos inniti debere judicio Sapientum, quam noſtro; alias dictum fuiſſet potius *innitaris*, non autem *ne innitaris prudentiæ tuæ*. Dicitur etiam in Eccli. 6. 5. *In multitudine Presbyterorum prudentium ſta, & ſapientiæ illorum ex corde conjungere*. Ille autem dicitur conjungi ſapientiæ aliorum, qui auctoritati illorum ita defert, ut ob illam operetur contra id quod ſibi videtur, dicens: *In verbo tuo laxabo rete.* Non vero ſe conjungit auctoritati aliorum, qui tunc illam ſequitur, quando cum proprio judicio ipſa concordat.

LXXXI. Fatentur autem ipſi Adverſarii deferendum eſſe aliquando Auctoritati, nam ipſimet jam vident nimis intolerabilem eſſe audaciam illam, qua quis vellet omnem auctoritatem ſpernere, niſi ratio propria ſuadeat; ſed clamitant arcendos ac comburendos eſſe Caſuiſtas, & tantum legendos libros Sacræ Scripturæ, Conciliorum, SS. Canonum, & SS. Patrum. Attamen non ſic loquitur S. Carolus Borromæus in ſua Inſtructione ad Confeſſarios, ubi ipſe illos præmonet legere ſedulo Auctores Caſus Conſcientiæ tractantes. Non ſic S. Franciſcus Saleſius, qui hortatur Confeſſarios utique perlegere Caſuiſtas, & ſignanter nominat *Toletum*, & *Regnaldum*. Non ſic denique loquitur SS. Pontifex Benedictus XIV. in ſua Bulla, *Vix pervenit*, ſuper *Uſura*, ubi monet in quæſtionibus morum plures Scriptores examinandos, qui hanc moralem ſcientiam pertractant. Utinam in Sacræ Scripturæ libris, Conciliorum, Canonum, & SS. Patrum deciſas inveniremus quæſtiones morales! Quis ignorat ex ipſis Scripturæ verbis, utpote obſcuris, quæſtiones ortum habuiſſe? Quis autem ignorat SS. Patres pauca de ſcientia morali tractaſſe? Ipſi enim, cum eorum tempore plura dogmata Fidei nondum fuiſſent patefacta & definita, ac multæ Hæreſes ebullirent, pene unice in ſuis Scriptis in illud intendebant, ut res Fidei elucidarent. Scripſerunt aliqua circa mores, ſed vel in concionibus, vel in aliis, at incidenter, & ſic modice atque obſcura, ut non raro ne erremus, alios oportet legere Auctores, qui illorum ſententias exponant. Bene ideo notavit *Vincentius Lirinenſis* apud *Canum l. 7. cap. 4.*: *Antiqua SS. Patrum conſenſio, non in omnibus Divinæ Legis quæſtiunculis, ſed ſolum in Fidei regula nobis certa ſequenda eſt.* Canones pariter modica ſtatuerunt circa mores, & hi præcipue, maximaque veneratione a noſtris Auctoribus jam citantur, & ſuſcipiuntur. Multo minus Concilia reſolutiones morales edidere, cum præcipuum intentum eorum fuerit Hæreſes & Schiſmata extirpare, ut legitur in Concilio Conſtantienſi apud *Cabaſſutium* ſect. 39. his verbis: *Conciliorum celebratio agri Dominici præcipue cultura eſt, quæ ſpinas Hæreſum, & Schiſmatum extirpat.*

LXXXII.

Digitized by Google

LXXXII. Ceterum quam magni facienda ſit auctoritas Doctorum de re Morali tractantium, vide quid dixerint Auctores allati ex *n.* 93. Præſertim *S. Anton.* lib. 1. tit. 3. c. 20. ſic ſcribit: *Ex reſponſis quæ videntur data ab Alberto Magno, habetur, quod quilibet poteſt ſequi quamcumque opinionem, dummodo alicujus Doctoris magni opinionem ſequatur*. Et hanc regulam antiquitus ſemper viguiſſe teſtantur *Humbertus, Nyder, & alii*; ut aſſerit *P. Segneri* in ſua Epiſtola de Probabilitate. Præſertim Magiſter *Nyder* utens verbis Bernardi a Clammonte in Conſol. tim. conſc. 3. part. c. 12. ſic ait: *Ex quo opiniones ſunt inter Magnos, & Eccleſia non determinavit alteram partem, teneat quis quam voluerit, dummodo judicium in hoc reſideat, per prædicta eorum, ſaltem quos reputat Peritos*. Etenim ex *l. ſi quis, §. de Fide edit. in Gloſſa, ff. de Edendo &c.* habetur: *Tanto validior eſt probatio, quanto quis majori nititur auctoritate*. Innocentius IV. *in c. Suas, de Simonia* adnotavit: *Non peccat mortaliter qui ſequitur intellectum alicujus gravis Auctoris: Dummodo tamen error verſetur circa ſubtilitatem Legum*. Per illam autem *ſubtilitatem Legum* intelligitur, juxta *Panormitanum*, dictum aliquod Legis, circa quod non bene diſcernitur inter duos oppoſitos Interpretes Legis quis verum dicat. Idem pariter legitur in *Tabula Aurea S. Thomæ*, quam ejus Interpretes ediderunt: *Auditor diverſorum Magiſtrorum tenentium contrarias opiniones poteſt ſequi quam velit, niſi aliter determinetur eſſe contra Fidem ab Eccleſia*. Nec obſtat textus quem opponunt Contrarii S. Thomæ in Quodlib. 3. ar. 10. qui dicit: *Reſpondeo dicendum, quod diverſæ opiniones Doctorum S. Scripturæ, ſi quidem non pertineant ad Fidem, & bonos mores, abſque periculo auditores utramque opinionem ſequi poſſunt: tunc enim habet locum, quod Apoſtolus dicit ad Ro. 14.* Unuſquiſque in ſuo ſenſu abundat. *In his vero quæ pertinent ad Fidem, & bonos mores nullus excuſatur, ſi ſequatur erroneam opinionem alicujus Magiſtri; in talibus enim ignorantia non excuſat*. Huc uſque adducit verba D. Thomæ Genettus tr. 1. c. 2. q. 10. ſed tædet eum alia ſequentia verba referre, quia forte illa ipſi non arridebant. Subjungit tamen Angelicus: *Alioquin immunes a peccato fuiſſent qui ſequuti ſunt opinionem Arii, Neſtorii &c... Nec poteſt excuſationem habere propter ſimplicitatem auditorum, ſi in talibus erroneam opinionem ſequatur. In rebus enim dubiis non eſt de facili præſtandus aſſenſus; quinimo, ut Auguſtinus dicit (in l. 3. de Doctr. Chriſt.) conſulere debet quis regulam Fidei, quam de Scripturarum planioribus locis, & Eccleſiæ auctoritate percepit. Qui ergo aſſentit opinioni alicujus Magiſtri* (nota) *contra manifeſtum Scripturæ teſtimonium, vel contra id quod publice tenetur ſecundum Eccleſiæ auctoritatem, non poteſt ab erroris vitio excuſari*. Idem quaſi iiſdem verbis docet *S. Bonaventura* Quodl. qu. 4. art. 10. dicens; *Qui aſſentitur opinioni alicujus Magiſtri contra manifeſtum Scripturæ teſtimonium, ſive contra id quod publice tenetur ſecundum Eccleſiæ authoritatem, non poteſt ab erroris vitio excuſari*. Quibus verbis clare docent hi SS. DD. recte nos poſſe ſequi opinionem Doctoris, quæ non adverſetur Scripturæ vel Eccleſiæ auctoritati. Et revera, ſi ego minus doctus ſententiam ſequerer D. Thomæ, contra rationem, quæ mihi probabilior videtur, quis neget quod prudentius agerem, ſi mea opinione ſuſpenſa, tantæ auctoritati deferrem? Nam (ut ſupra retulimus) docet ipſe S. Thomas 2. 2. q. 4. a. 8. ad 2. *Aliquis parvæ ſcientiæ magis certificatur de eo quod audit ab aliquo Scientifico, quam de eo quod ſibi ſecundum ſuam rationem videtur*. Qua de re male ego operarer, ſi quandam opinionem ſequi vellem, quæ communiter ab Auctoribus rejicitur, etiamſi illam judicio meo directo probabiliorem exiſtimarem: Deberem potius tunc, meo judicio ſuſpenſo, ex judicio reflexo opinionem oppoſitam aliorum ſequi. Si ergo, ad proprium judicium directum corrigendum, uti debemus judicio reflexo aliorum DD. ne ruamus in exceſſum laxitatis; cur contra, ne ruamus in exceſſum rigiditatis, uti non poſſumus judicio reflexo, proprio directo ſuſpenſo? Utrumque periculoſum eſt, nimis laxare, & nimis obſtringere conſcientias; Imo damnoſior eſt rigiditas, quam laxitas, juxta id quod dicit *S. Bonaventura*: *Cavenda eſt conſcientia nimis larga, & nimis ſtricta; nam prima generat præſumptionem, ſecunda deſperationem. Prima ſæpe ſalvat damnandum: Secunda contra damnat ſalvandum*. *Ita S. Bonavent. Com. Theol. Verit. l. 2. c. 32. n. 1.*

LXXXIII. Fatemur quidem quod nulla opinio poteſt eſſe extrinſece probabilis, niſi ex intrinſeco, nempe ex ratione ſit etiam vere probabilis; ſola enim ratio probabilitatem opinionum conſtituit. Sed probabilitas extrinſeca ex auctoritate DD. tanti roboris eſt, ut æquiparetur aliquando probabilitati intrinſecæ rationis, præſumptionem certam faciens, quod DD. illi qui opinionem aliquam docuerint, rationibus innixi rei veritatem perpenderint. Hocque expreſſe docuit *S. Th.* 1. p. q. 1. a. 8. ad. 2. Ubi: *Tamen Sacra Doctrina utitur .... Auctoritatibus aliorum DD. Eccleſiæ, quaſi arguendo ex propriis, ſed probabiliter*. Quo clare docet S. Doctor, quod auctoritas DD. fundat veram probabilitatem intrinſecam. Et hinc bene notavit *Croix* l. 1. n. 365. „ (Prudenter præſumi poteſt quod adſit probabilitas intrinſeca, ubi multi Auctores, ſatis noti, aliquam opinionem tuentur: Minime enim cenſendum eſt eos temere, & ſine gravi fundamento loqui.) „

70 LXXXIV. Quando autem, & quomodo poſſumus inniti auctoritate extrinſeca Doctorum, ſequentibus regulis declaratur. Regula I. Non eſt cujuſque judicare de opinionum probabilitate, ſed tantum (ut ſapienter advertit *P. Cardenas*) viri docti, & in re morali verſati; pluries enim (bene ait *Gramadus*) viris ingenioſis, ſed parum in ſcientia morali eruditis, videtur evidens, quod Periti falſum exiſtimant.

LXXXV. Regula II. Auctoritas paucorum DD. qui ex profeſſo quæſtionem aliquam diſcutiunt, præferenda eſt dictis plurium aliorum, qui obiter de illa ſcribunt, ut docent *Melchior Canus de Locis Th. l. 8. c. 7. & Caſtrop. to. 1. tr. 1. D. 2. p. 1. n. 10. cum Azor. & Bonac.* Unde Canus ait: *Plurium auctoritas obruere Theologum non debet, ſed ſi paucos viros, modo graves ſecum habeat, poterit ſine adverſum plurimos ſtare, non enim numero hæc judicantur, ſed pondere*. Hinc dicunt *Azorius to. 1. l. 2. c. 27. q. 7. Caſtrop. l. c. n. 12. Vaſq. 1. 2. D. 62. c. 4. n. 13. Sanch. Dec. c. 9. n. 16. Thorres de Fide D. 55. dub. 5. Regin. l. 13. c. 10. n. 93. & Tapia l. 1. Catech. mor. q. 8. a. 11. n. 14. cum Nav. Sylv. Ang. Valent. & Monteſin. ex D. Th. Quodlib. 3. a. 10.* quod aliquando, licet raro, auctoritas unius Doctoris poterit conſtituere opinionem probabilem, & adhuc probabiliorem contra communem aliorum, ſi Auctor ille ſit valde doctus, probus, & prudens, nec novitatum amans, & utriuſque partes ſedulo libravit, validamque rationem adducat; modo (adderem) illa non fuerit ab aliis ſufficienter ſoluta, nec animadverſa. Neque huic obſtat Propoſitio 27. damnata ab Alex. VII. quæ dicebat: *Si liber ſit alicujus Junioris, & Moderni, debet opinio cenſeri probabilis, dum non conſtat rejectam eſſe a Sede Apoſtolica tamquam improbabilem*. Hoc enim, dicunt *Vrua* ſuper dicta Propoſ. n. 6. *Croix* l. 1. *n.* 155. & *Bonac. c.* 2. *q.* 11. intelligendum eſſe, ſi opinio ſit cujuſlibet Auctoris; non vero ſi Auctor ſit omni exceptione major, & rationem afferat quam alii non conſiderarint, aut ſatis non ſolverint, & e contrario ipſe commode ſolvat rationes oppoſitas; tunc enim dicunt poſſe cenſeri probabilem illius ſententiam, licet ſit contra communem. Et idem docuit S. Auguſtinus *l. 3. c. 4.* (ut advertit *Chriſtianus Lupus loco ſupra c.*) affirmans, aliquando ſententiam unius magni Doctoris bene poſſe eſſe probabilem contra communem, licet recte advertat hoc non facile credendum. Addunt inſuper *Vrua n. 11. Croix n. 325. & Roncaglia* c. 2. q. 1. *cum S. Antonin.* Quod ſi aliquis magnus Theologus teſtetur aliquam opinionem eſſe probabilem, jam reddit nos moraliter certos de illius probabilitate.

LXXXVI. Regula III. quam tradit *Sanch. Dec. l. 1. c. 9. n. 11. & de Matr. l. 7. D. 92. ex n.* 15. & quæ maxime adverti debet, eſt quod cum apparet pro aliqua ſententia quædam ratio vel auctoritas convincens, cui nulla adæquata reſponſio ſuppetere videtur, tunc opinio contraria non poteſt haberi ut probabilis; nam bene ait *Croix l. 1. n. 369.* quod aliquando poteſt alicui docto occurrere aliqua ratio tam firma, ab aliis non animadverſa, quæ omnem excludat contrariam probabilitatem. Ac proinde ibidem addit (Quamvis admittant indoctum ſequi poſſe opinionem datam a Doctis; Doctus tamen tenetur examinare rationes; etſi prudenter præſumat ab illis examinatas), *P. Paulus Segneri* pariter in ſua *Ep. de Probabilitate* loquit, quod ſi quinque Doctores auctoritate pollentes aliquam teneant opinionem etiam contra communiorem aliorum, poſſes eorum auctoritati acquiaſcere: Modo (recte addit) rationes illas non ita diſertas & convincentes judicares, ut dubitandi locus tibi non remaneret. Ex alia parte etiam advertendum eſt id quod dicunt *Sanch. Palaus, Vaſq. Sayr. Paſq. &c. cum Boſſ. t. 1. p. 1. tit. 1. §. 16. n. 84.* nempe quod ſi appareat in contrarium ratio inſolubilis, non illico ſit, ut opinio oppoſita deſeri debeat, vel damnari ut improbabilis, ſi judicetur ratio illa ſatis ſolvi poſſe ab aliis DD. gravibus antiquis, & modernis, eam ſententiam docentibus. Inſuper *Terill. in Reg. q. 29. n. 90.* ſic loquitur „ (*Si viro docto ſolum repræſentatur, quod plures teneant utramque partem, non erit tutus, ſi ſequitur partem minus tutam, ſed vel ſcire debet qualitatem Doctorum, ut ſine inveſtigatione eorum ſententiam accipiat, vel tenebitur ipſe rationes inveſtigare.*) „

LXXXVII. Sedulo igitur ſemper advertendum quod auctoritas Scriptorum non ex multitudine, ſed ex eorum gravitate æſtimari debet; ita ut paucorum, vel etiam unius Doctoris ſpeciali ſcientia ac pietate præditi auctoritas aliis pluribus aliquando præferenda ſit; non enim eodem modo inniti poſſumus auctoritate aliquorum Auctorum, puta *Caramuelis, Zanardi, Joannis Sancii, Leandri, Martini a S. Joſeph, Dianæ, Antonii a Spir. Sancto, Tamburini, Paſqualigi*, & aliorum, qui licet docti & probi, ac bono fine ducti fuerint (non enim mala fide tradidiſſe ea quæ ſcripſerunt, fas eſt ſuſpicari) tamen incaute in pluribus opinionibus nimis benignitati indulſerunt: ſicut innitimur auctoritate *Suarii, Soti, Azorii, Cani, Sylvii, Cajetani, Bannez, Navarri, Paludani, Toleti, Sylveſtri, Leſſii, Sanchez, Angeli, Vaſquez, Armillæ, Valentiæ, Laymanni, Molinæ, de Lugo, Caſtropalai, Bonacinæ, Emanuelis Sa, Pontii, Cabaſſutii, Continuatoris Tournely, Roncagliæ, Salmanticenſium, Petrocorenſis, Abelly, Cardenas, Conincki, Gammachei, Iſamberti*, & aliorum, quorum ſcientia quanta ſit, undique perfecta eſt; præter D. Thomam, D. Bonaventuram, D. Antoninum, & Scotum, quorum auctoritas aliis equidem præponi debet. Advertit inſuper *Croix l. 1. n. 165.* quod hujuſmodi AA. claſſici, etiam cum citantur ab aliis AA. qui ſunt ſatis noti ſcientia & fidelitate, communiter loquendo, bene poſſunt conſtituere probabilitatem alicujus opinionis.

LXXXVIII. Vellem tandem, ut Lectores benevoli animadverterent, quantum claritatis & ponderis principia noſtræ ſententiæ præſeferant: quæ ſi Adverſarii bene intelligerent, aut intelligere vellent, utique non fruſtra clamitarent, vocantes Auctores noſtros, Caſuiſtas laxos, cæcos ducentes cæcos, mortuos ſepelientes mortuos, accuſationes in peccatis excuſantes, Magiſtros prurientes auribus, placentia loquentes, Moralis Chriſtianæ corruptores, veterum Ec- 71

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

cleſiæ Diſciplinam evertentes, Animas ad perditionem per latam viam deducentes, aliiſque ſimilibus conviciis hujuſmodi Viros Doctrina ac pietate inſignes inſectantes. Nec advertunt, in quot & quos laqueos ſeipſos alioſque per eorum rigidas ſententias tam periculoſe injiciant. Dixi *ſententias*, nam Adverſarii ex noſtris principiis & rationibus valde agitati & conſtricti, huc illuc divertentes in varias & valde diſcordes ſententias diſceſſerunt. Alii cum *Juenino* admittunt opinionem probabiliorem, ſi hauriatur ex Scriptura, & Traditione, non autem ſi ex ratione, aut Doctorum authoritate. Alii apud ipſum *Juenimum* admittunt in jure poſitivo, non autem in jure naturali. Alii denique cum *Fagnano*, & *Habert* Fidelium conſcientias ita coarctant, ut inter opiniones probabiles eas tantum ſequi poſſint, quas, omnibus & ſingulis rationibus ac auctoritatibus perpenſis, moraliter certas, & a formidine immunes cognoverint: Quod idem eſt ac omne probabilitatis pondus nomenque abjicere, Homines cogendo ad operandum ex ſola certitudine. Ex quo quis non videt, quam ſalutis viam perdifficilem reddant. Eo magis quia ipſi, licet ſe jactent veritatis ſectatores, tamen (ut diximus) in deſignando probabilioris ſententiæ uſum, ita diſſident, & principia tam inter ſe diverſa adſtruunt, ut veritatis inveniendæ viam penitus intercludere videantur. Et quomodo ſuis ipſi conſcientiis conſulere poſſint, neſcio; ii præſertim qui Confeſſarii munus exercent; cum juxta eorum communem, ſed improbabiliſſimam ſententiam, toties ſine Abſolutione teneantur dimittere Pœnitentes, vere contritos ac propria peccata confeſſos, probabili, imo quandoque probabiliori opinione ſuffultos, eo quod omnem contrariam formidinem vincere & ſufficienter deponere ipſi forte non potuerint. Fateor, quod ipſe minime capere valeo, quomodo poſſint hi Divinæ Legis Cuſtodes, Animarumque Salvatores id exequi ſine ulla formidine, cum ſit communis & certa ſententia apud Doctores, tam modernos, quam antiquos (ut vidimus *nu.* 105. & 106.), quod Confeſſarius ſub gravi tenetur abſolvere Pœnitentem ſufficienter diſpoſitum, poſtquam mortalia peccata ille eſt confeſſus, quia Pœnitens tunc habet jus certum ad Abſolutionem.

72 XC. Ceterum, antequam noſtræ Diſſertationi finem ponamus, precari vellemus Tyrones, qui in Morali Scientia inſtitui cupiunt ad miniſterium ſalutis Animarum, quod licet rigidam ſententiam ſectari velint, noſtros Authores legere non dedignentur. Non enim ſufficit ad Theologiam Moralem comparandam eos tantum libros forte Gallicanorum Authorum pervolvere, qui eruditionis ſpeciem præſeferentes, in generalibus principiis totam hujus longæ Artis ſeriem conſiſtere putant: neceſſariis quæſtionibus dubiiſque prætermiſſis celebriorum Authorum noſtræ ſententiæ Authores alte & inepte deſpicientes. Quapropter hoc animadvertendum credimus, quod ii qui tantum *Genetti*, *Natalis*, *Haberti*, aliorumque hujus generis Authorum lectione contenti ſunt, non facile ſe exiſtiment ad arduum Confeſſarii munus ſufficientes, nam certe non erunt. Quidam aſſerunt ſatis eſſe notitiam Principiorum: prorſus falluntur: Principia enim pauca ſunt, & nota cuique vel primis rei Moralis rudimentis imbuto. Maxima quippe hujus Scientiæ difficultas in hoc conſiſtit, ut Principia ad caſus particulares bene applicentur, & diverſimode, prout diverſæ occurrunt circumſtantiæ, ex quibus reſolutionum pendet variatio. Hocque utique eſt, in quo Authores noſtri laborant, ut ex Principiis particulares reſolutiones deducant: Et ideo verſantur in pluribus dubiis enucleandis, tot voluminibus practicas quæſtiones fuſe pertractantes, de quibus Adverſarii nec mentionem quidem facere dignantur, undique declamando, futile quiddam eſſe hos pueriles caſuſculos agitare. Sed negare non poſſunt quotidie difficiles & novos caſus accidere; ac propterea adeundi ſunt Auctores illi, in quibus hi caſus diſcuſſi inveniuntur. Et cum Adverſarii teneantur debitam adhibere diligentiam, ut tutam ſibi ſententiam perquirant, non minus ab ipſis quam a nobis perlegi debent hi Caſuiſtæ, apud quos non ſolum probabiles, ſed etiam probabiliores, & probabiliſſimæ opiniones propugnatæ reperiuntur.

XCI. Quiſque ſibi ſuadeat Moralem Theologiam nonniſi longo labore addiſci, pro qua certe non ſufficit aliquam percurrere Summulam earum quæ circumferuntur. Porro Moralis ſcientia non ſolum eſt neceſſaria Chriſtianæ Reipublicæ, cum ex ea pendeat bonum regimen Animarum, ſed etiam valde difficilis, tum quia ipſa generalem notitiam requirit omnium aliarum ſcientiarum, officiorum, & artium; tum quia tot diverſas & inter ſe diſſitas materias complectitur; tum quia conſtat in magna parte tot legibus poſitivis, quæ non ita facile, ſicut apud Caſuiſtas, relatæ inveniuntur, & maxime apud Recentiores, cum hujuſmodi Sanctiones in dies prodeant. Hinc ſapientiſſime Benedictus XIV. in Bulla *Apoſtolica* (*n.* 19. *in Bullar. tom.* 3. §. 21.) monet: *Cum Moralis Theologia tot tantaſque quæſtiones, quæ a ſacrorum Canonum & Apoſtolicarum Conſtitutionum notitia pendent, complectatur, ut ardua plane res ſit poſſe aliquem omnia ſimul bene noſſe, atque illico nodos quoſcumque diſſolvere, ut ii ſolent qui eminenti ſcientia præfulgent. Sat igitur erit, ſi inferiores notæ Confeſſarii ope librorum quos conſulant, difficiliora quædam rite expediant, &c. Cum igitur aut difficilior aut nova quadam facti ſpecie ad Confeſſarium defertur, ideoque libros evolvere illi neceſſe ſit, non ſine ſobrietate ac librorum delectu id agendum.* Tum poſtquam dixit ab Alexandro VII. quoſdam AA. ingenio luxuriantes in plures opiniones laxas irrepſiſſe, ſubdit: *Sat erit Confeſſarios monuiſſe, ut in re dubia propriæ opinioni non innitantur, ſed antequam cauſam dirimant, libros conſulant quamplurimos eos cum primis, quorum doctrina ſolidior, ac deinde in eam deſcendant ſententiam, quam ratio ſuadet, ac firmat auctoritas. Nec aliud ſane docuimus in noſtra Encyclica ſuper uſuris* (ordine 143. in Bullar. tom. 1.) *ubi* §. 8. *ita ſcripſimus: Suis privatis opinionibus ne nimis adhæreant, ſed priuſquam reſponſum reddant, plures Scriptores examinent, qui MAGIS inter ceteros prædicantur; deinde eas partes ſuſcipiant quas tum ratione tum auctoritate plane confirmatas intelligent. Idipſum modo repetimus.*

XCII. Itaque ſtudioſos Adoleſcentes hortamur, qui tantum munus excipiendarum Confeſſionum aggredi intendunt, ut noſtros prius Auctores ſedulo legant: Et inde quiſque ſuam rigidam aut benignam ſententiam, quam mavult, ſequatur. At ſi quis rigidam tenere eligat, advertat ne erga Fidelium Animas amarum zelum exerceat, qui potius in earum perniciem & laqueum, ut ſuperius oſtendimus, quam in ſalutem & utilitatem cedat; eas ita adſtringendo, ut nonniſi id quod moraliter certum ſit, agere valeant, omni formidine gravi excluſa. Quod quis non videt, quot & quantis periculis, anxietatibus, & anguſtiis inter hujus Seculi caligines, Pœnitentes miſerrime premet & angat: cum eos pro materiali peccato vitando, quod Deus quidem non punit, in formalia crimina ſæpe injiciat. Tot enim ex humanis Diviniſque Legibus dubia, etiam Sapientibus inſurgunt, ut probabiliſſima ſine culpa ſeligere pene impoſſibile videatur. Illud ſane Adverſariis evenire ſolet, quod aut Authores noſtros ignorant, *Genetto*, *Alexandro*, ceteriſque ſimilibus acquieſcentes, & hi plures in dubiis decidendis, pluſquam licet, liberi ſunt; tutas non raro exiſtimantes opiniones, quæ apud nos forte nulla probabilitate nituntur: Aut vero Noſtrorum libros prævolverunt, & hi variorum dubiorum ambagibus territi, eum formidinem deponere ſatis non valeant, ad rigidum Tutioriſmum ut plurimum declinant, ſicque Divinis humaniſque præceptis multa alia ſuperaddunt, & ſeipſos ac Fidelium conſcientias periculoſe illaqueant. Fatemur equidem & nos de eorum numero aliquando ab initio fuiſſe, & pro rigida ſententia non parum contendiſſe, antequam Authores legiſſemus contrariæ ſententiæ. Sed poſtmodum, cum hanc contrariam ſententiam intelleximus communiter teneri a quamplurimis magnæ probitatis & ſapientiæ viris (& præcipue ab Illuſtriſs. & Doctiſs. Magiſtro meo D. Julio Torni); hinc ejus momenta accuratius perpendimus, & rigidam ſententiam animadvertimus, non ſolum paucos habere Patronos, & ſequaces, & hos magis forſitan ſpeculationibus, quam excipiendis Confeſſionibus deditos: ſed etiam parum probabilem eſſe, attentis principiis; & inſuper undequaque difficultatibus, anguſtiis, ac periculis vallatam. E converſo ſententiam oppoſitam tum communiter recipi, tum eſſe probabiliſſimam, atque non ſine valde gravi fundamento moraliter certam deprehendimus: Quapropter omnia hæc a priſtina ſententia nos detruſerunt. Ceterum quiſque in ſuo ſenſu abundet: Sed nemo, quod a Deo aut ab Eccleſia injudicatum eſt, judicare præſumet, ut ab Adverſariis fit audacter, undique declamando contra noſtram ſententiam, quam appellant falſam, ſcandaloſam, laxitatum fontem, Eccleſiæ perniciem, aliiſque ſimilibus conviciis inficiantes; ſed neminem latet quod declamationes aliquorum nimis excedentes non raro proveniunt potius ex penuria, quam ex copia rationum. Maximum autem nobis ſolatium ſit, quod ante Adverſariorum Tribunal non ſiſtendi erimus, ſed ante Tribunal Chriſti, ejuſque judicium expectemus, qui ſolum tranſgreſſores legum illarum damnat, quarum ipſis ex Divino verbo, aut ex Eccleſiæ declaratione certa pervenit notitia; non autem earum quæ ex tenebricoſis confuſiſque Hominum mentibus emanent; cujuſmodi forent tot opiniones, quas tamquam leges ſervari noſtri Adverſarii nimis injuſte exigunt: quamplurima nova mandata ac præcepta affingentes, quæ Deus nunquam imponere decrevit: eaque tam multiplicia, & inter ſe diſſidentia proponuntur, quot & variæ cogitationum ſpecies in hujus Sæculi tenebris humanis mentibus obveniunt. Porro æquum, & Divinæ Benignitati valde conforme videtur, nequaquam arguendos homines, qui opiniones rationabili fundamento innixas ſecuti fuerint, poſtquam debitam adhibuerint diligentiam, invincibilique ignorantia laborantes, veritatem aſſequi non valuerint.

XCIII. Demum pro concluſione hujus materiæ rurſus 73
animadvertendum, quod ſupra alibi notavi, certum eſſe quod in opinionibus perfectius eſt tenere tutiores; & ſi Pœnitens paratum ſe oſtendat ad ſequenda tutiora, tenetur Confeſſarius, per ſe loquendo, ſecundum illa eum dirigere, ut majori ſuo profectui incumbat. *Dixi per ſe loquendo*, quia ſicut periculoſum eſt dirigere aliorum conſcientias per opiniones non ſatis probabiles; ſic etiam periculoſum eſt imponere quibuſvis obligationem operandi ſecundum rigidiores ſententias. Imo juxta S. Bonaventuram damnoſior eſt rigiditas, quam laxitas: *Cavenda* (ait S. Doctor) *eſt conſcientia nimis larga, & nimis ſtricta; nam prima generat*

c

rat præſumtionem, ſecunda deſperationem. Prima ſæpe ſalvat damnandum, Secunda contra damnat ſalvandum. Idem ſentit *Gerſon* (*de Vita Spir. p.* 3. *lect.* 4. *coll.* 10.): *Fit ut per tales aſſertiones publicas nimis duras, & ſtrictas, præſertim in non certiſſimis* (nota), *nequaquam eruantur homines a luto peccatorum, ſed in illud profundius, quia deſperatius, immergantur.* Idcirco in praxi Confeſſarius potius debet eſſe benignus, quam rigidus cum Pœnitentibus; etenim S. Greg. Naz. Orat. 26. hortatur Sacerdotes, ut cum Pœnitentibus leniter agant, ex illo Apoſt. ad Gal. 6. *Inſtruite in ſpiritu lenitatis.* S. Bernardus ſerm. de S. Andr. loquens de Confeſſario dicit: *Habeat in voluntate compati, & liberare eum, & nitatur aliquid detrahere ſeveritati, imitans dulcedinem Domini ſui.* Addit ſerm. 42. in Cant. *Mallem aliquando tacuiſſe, & diſſimulare, quod perperam deprehendi, quam ad tantam reprehendiſſe perniciem.* S. Odilo Abbas (apud Ribaden. p. 2. die 1. Jan.) reprehenſus de nimia benignitate ab aliquibus in adminiſtrando Sacramento Pœnitentiæ, reſpondit: *Etiamſi damnandus ſim, malo tamen de Divina Miſericordia, quam ex duritie damnari.* B. Humbertus Dominicanorum Generalis (In Gloſſ. Prol. Conſt. Ord. lit. I. dicit ſalutem Animarum impediri pluries per nimiam auſteritatem in opinionibus: *Terrentur enim* (addit) *homines ex hoc in tantum, ut ſalutem negligant; idcirco relaxanda eſt quantum fieri poteſt auſteritas, & agendum benigne, quia ſic melius trahuntur ad ſalutem, cum ſententiæ mitiores tenentur.* S. Bernard. Senenſis to. 1. ſer. 2. poſt Dom. Quinq. ſer. 3. art. 2. c. 1. in fine ſcribit: *Secundum Scotum, & Hoſtienſem, quando ſunt diverſa jura & opiniones, quæ tamen non ſunt contra Deum & bonos mores, ceteris paribus humanior præferenda eſt.* Hinc Francol. (de Diſcipl. Pœnit. l. 3.) refert S. Antoninum, S. Raymundum, S. Nic. Tolentinum, S. Joan. Capiſtranum &c. fuiſſe in Sacramento Pœnitentiæ adminiſtrando benigniſſimos. Hoc tamen ſemper intelligendum cum grano ſalis, ſcilicet modo opiniones ſint vere ac ſolide probabiles, & tutæ in praxi.

DUBIUM III.

An in dubio tutior pars ſit eligenda?

74 *An in dubio ſemper eligenda tutior via?*
75 *An in dubio Legis, aut voti, teneamur ad impletionem?*
76 *Quid ſi votum ſit certum, & impletio dubia? Et quid ſi probabiliter judicetur votum, Officium &c. impleta fuiſſe?*
77 *Quid ſi conſtet de Lege & dubitetur, an recepta &c.?*
78 *An tenearis ad jejunium in dubio, utrum expleveris annum 21.?*
79 *Quid in dubio, an cœperit vel finierit hora jejunii?*
80 *An dubitans de jejunio poſſit communicare?*
81 *Quid in dubio de valore Matrimonii?*
82 *Quid in dubio de ſolutione, ſi debitum eſt certum?*
83 *Quid in dubio de debito?*
84 *Quid ſi contra Poſſeſſorem adſit ratio probabilis, & nulla pro ipſo?*
85 *Quid ſi Poſſeſſor, ſuperveniente dubio, neglexit inquirere?*

74 „ Reſpondeo: Qui in dubio conſtitutus, poſt diligens examen ſe nequit reſolvere, non tenetur ſemper eligere partem tutiorem, ſed poteſt amplecti partem faventem ſuæ libertati (etiam minus tutam), dummodo ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis; juxta illud axioma: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis.* Ratio eſt, quia talis non agit temere, cum utatur ſua libertate: quod cuivis licet, quandiu non conſtat eſſe ea privatum, cum eam, ut cetera externa bona, poſſideat. Proindeque volenti obligationem imponere, quæ libertate privet, incumbit probatio obligationis contractæ, juxta *reg.* 12. *in* 6. Neque huic reſponſioni obſtat axioma contrarium: *In dubio tutior via eſt eligenda*; quia intelligitur, ſi ex una parte ſit dubium, ex altera certum, tum hanc eſſe eligendam: quod ſi autem utraque pars tuta ſit, axioma univerſim non eſt præcepti, ſed conſilii, ut *Navarr. Sanch. Bonac. t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. *n.* 21. *Laym. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. §. 4. *Fill. n.* 157. & 160.

„ Porro pro regula cognoſcendi, quis ſit poſſeſſor, attendendum eſt, pro quo ſtet præſumtio in foro externo; is enim cenſebitur poſſidere. Præſumtio autem cenſetur ſtare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert. *Bard. d.* 5. *c.* 5. Unde cum *Sanch. Laym. l. c. & aliis reſolvuntur Caſus ſeq.*

75 „ 1. Dubitatur, poſt ſufficientem diligentiam adhibitam, an lex ſit impoſita, v. gr. jejunii, item, an votum, vel juramentum ſit emiſſum: non obligatur dubitans. Ratio eſt, quia, cum lex, & votum, ut obligent, debeant ſufficienter proponi, merito hic præſumitur non eſſe, ideoque dubitans manet in poſſeſſione ſuæ libertatis. *Suar. Fill. Lay.* Contra vero, ſi voviſſe conſtet, & dubitetur, an ſatisfecerit, tenetur ſatisfacere; quia tunc votum eſt in poſſeſſione. Similiter dubitans, an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum eſt in poſſeſſione. Ita *Sanch. Laym. Bonac. l. c. Fil. n.* 163.

Quæritur, an in dubio voti ſit obligatio illud implendi? Affirmant *Corduba, Perez Vaſq.* & alii pauci apud *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 10. *n.* 36. Sed communiſſime negant ipſe *Sanch. loc. cit.* cum *Suar. Sa, Lop. Henr. Manuel. Rebell. Palaus lib.* 1. *tr.* 1. *diſp.* 3. *pu.* 9. *n.* 2. cum *Villal.* & *Jo. Sanch. Sporer* de *Conſc. c.* 1. *n.* 72. *Cabaſ. Th. J. l.* 1. *c.* 8. *n.* 19. *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 382. *Salm. de Voto c.* 1. *n.* 143. cum *Trull. Dian. Leandr. Prado, Delbene, Mazzott. de Conſc. dub. D.* 1. *qu.* 3. *c.* 3. *Tamb. Dec. l.* 1. *c.* 3. §. 7. *v. Votum*, ubi ait ſic paſſim docere AA. *Anacl. de Voto qu.* 2. *concl.* 3. *cum Engel & Reg.* vocans hanc ſententiam communem DD. Et conſtat *ex c. Ex parte.* 18. *de Cenſibus*, ubi in dubio an alii poſt emiſſa quædam vota tenerentur ad plus, vel ad minus, ſancitum fuit ad minus tantum teneri; Ac ideo notat ibi *Gloſſa: In dubiis liberum eſt ſequi quod magis placuerit.* Atque hoc procedit, etiamſi probabilius ſit votum fuiſſe emiſſum, ut tenent *Tambur. & Sanch. l. c.* cum *Sot.* & *Salas, Renzi de Voto c.* 2. *ſect.* 3. *qu.* 17. cum *Fagund.* item *Laym. Pal. Ovied.* apud *Croix loc. c. ac Salm. n.* 144. *cum Trull. Villal. Prado, Bonac. Leandr.* & *Diana*. Ratio potiſſima, quia, ſicut requiritur certa ſcientia de lege, ut ipſa obliget (nam in dubio poſſidet libertas), prout docet *S. Thomas Quodlib.* 14. *de Verit. ar.* 3. ubi ait: *Nullus ligatur per præceptum aliquod, niſi mediante ſcientia illius præcepti.* Sic ad obligationem voti, quod eſt inſtar legis particularis, quam quiſque ſibi imponit, nemo tenetur, ſemper ac de voto non ſit certus, vel ſaltem unicam habeat probabilitatem pro emiſſione voti, & nullam pro carentia, ut ait *Sanch. loc. cit. contra Salas*, Sed de hoc vide dicenda *n.* 84.

E converſo ſi quis eſt certus de voto, & dubitat an impleverit, tenetur quidem ad votum, quia tunc votum poſſidet, Notandum tamen, quod ſi quis probabiliter judicet impleviſſe votum, ſive pœnitentiam, aut Officium, & ſimilia, ad nil aliud tenetur, tum quia Deus contentus eſt de probabili legum ſatisfactione; tum quia, cum obligatio legis eſt dubia, fit dubia etiam poſſeſſio legis. Ita communiter *Roncaglia de Euch. c.* 5. *qu.* 7. *Salm. de Voto c.* 1. *n.* 145. *cum Laym. Diana*, &c. *Viva de Sacr. Pœnit. qu.* 2. *art.* 2. *n.* 4. *Lugo de Pœn. D.* 16. *n.* 60. & *Bardi*, *ex Croix l.* 1. *n.* 599. *cum Carden. & Illſun.* 76

„ 2. Qui certus eſt de lege, & voto, dubius tamen, an, & quid comprehendatur lege, aut voto; ut, ſi ſciat ſe voviſſe Religionem, dubitet autem, utrum certam, an vero in communi tantum: Item vovit abſtinere a copula, dubitat vero, an ab omni, num ab illicita tantum: non tenetur voto, quoad partem, de qua dubitat.

„ 3. Si conſtet de lege, dubium autem ſit, an recepta, vel abrogata, vel tu ab ea eximaris, teneris lege. Ratio eſt, quia, cum conſtat de lege, pro ea ſtat præſumtio, & poſſeſſio, proindeque alleganti eam non eſſe receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi: ideoque, dum non probat, lege tenetur. *Laym. l.* 1. *c.* 4. *c.* 3. *Sanch.* Fill. contra *Salas, & Azor.* qui docent, ſi dubites, an lex ſit acceptata, ea te non teneri. * (*Vide dicenda tract. ſequent. de Legib. n.* 97.) * 77

„ 4. Qui dubitat, an vigeſimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio, quia libertas eſt in poſſeſſione. Contra vero res ſe habet, ſi dubites de ætate ad Ordinem ſacrum, vel Beneficium requiſita; quia præſumtio, & poſſeſſio eſt pro præcepto: ideoque non potes recipere, donec de ætate conſtet. *Laym. l. c. nu.* 35. *Sanch. d.* 40. & 41. 78

„ 5. Si cras ſit jejunium, & poſt examen dubites, an ſit audita duodecima noctis hora, potes cœnare, & carnibus veſci, quia libertas eſt in poſſeſſione. Contra vero, ſi hodie ſit jejunium, & dubitas, an ſit duodecima noctis non licet; quia præceptum eſt in poſſeſſione: cum conſtet hodiernum diem eſſe jejunii, & dubium ſit, an tranſactus. *Sanch. Laym. l. c.* Quæ omnia intellige de dubio ſtricte ſumto: ſi enim ſit ratio dubium deponendi, v. gr. quia aliqua horologia pulſarunt duodecima, alia non, ceſſat ratio data. Cum enim duo horologia ſint quaſi duo Doctores, ſeu opiniones probabiles, licet utrumlibet ſequi niſi ſciam unum errare. *Laym.* & alii communiter. * (*Vide dicenda de Euch. l.* 6. *n.* 282.) * 79

„ 6. Si dubites, utrum mediam noctem cœnando exceſſeris, vel maſticando aliquid deglutiveris, non licet celebrare, vel Euchariſtiam ſumere. *Sanch. l.* 2. *de matrimon. a.* 41. *n.* 40. *Fagund. p.* 3. *l.* 3. *c.* 5. *n.* 18. tum quia lex jejune ſumendi eſt in poſſeſſione: tum quia gravis eſt irreverentia. Quanquam contraria ſententia *Laym. l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 36. probabilis, *Dianæ* vero *to.* 2. *tr.* 4. *de Sacram. R.* 29. tuta etiam in praxi videatur; eo quod lex Eccleſiaſtica in caſu dubio non videatur tam arcte conſtringere conſcientias: & in dubio factum præſumi non debeat: neque cenſeatur irreverens, qui juris præſumtionem ſequitur. * (Vide infra *l.* 6. *n.* 281.) * 80

In dubio an deglutiveris aliquid, vel an poſt mediam noctem, negant *Roncaglia de Euch. c.* 5. *qu.* 6. & *Salm. de Euch. c.* 7. *n.* 69. *cum Sanch. Vill. & Fag.* te poſſe communicare; quia legi certæ, ut ait, ſcilicet communicandi jejunus, non ſatisfacit per dubiam ſatisfactionem. Attamen *Palaus Diſp.* 3. *p.* 8. *n.* 9. *Buſemb. de Sacr. Euch. l.* 6. *n.* 281. *cum Laym. Diana, Tamb. cum Sa &c. de Confeſ. c.* 2. *n.* 2. *n.* 29. & *Sporer de Sacr. Miſ. c.* 6. *n.* 274. *cum communiori*, merito probabile eſſe dicunt in his dubiis poſſe te communicare. Tenent enim, legem jejunii potius eſſe prohibitivam,

vam, nempe ne quis communicet non jejunus: In dubio autem, an factus ſit vel ne caſus, quo vigeat prohibitio legis, non tenemur abſtinere a re vetita, dum adhuc tunc poſſidet libertas. Licite ergo in dubio de fractione jejunii te communicas; cum enim tibi eo caſu tantum vetita eſſet Communio, quo jejunium fregiſſes, bene poſſides libertatem communicandi, uſquedum de fractione tibi non conſtat.

Croix autem *l. 6. p. 1. n. 576. cum Lugo de Sacr. D. 15. n. 14.* caſus diſtinguit, & dicit, quod ſi ſcias certo fuiſſe jejunum ante mediam noctem, & dubites, an poſtea aliquid deglutiveris, probabilius eſſe cum *Laym. Lug. Carden. Dic. &c.* poſſe te communicare, quia in dubio quis habet jus communicandi, niſi certo ſciat ſibi prohiberi. Si vero ſcias aliquid deglutiſſe, ſed dubites, an ante, vel poſt mediam noctem, dicit *Croix* contrariam eſſe probabiliorem, licet recte admittat etiam probabilem eſſe ſententiam *Dic. Jo. Sanc. Gob. & Boſ.* cum aliis nuper citatis, qui Communionem concedunt; & probabilem vocant *Spor. l. c. &* apud *Croix Med. Laym. Card. &c.* quia adhuc poſſidet libertas.

Et quod lex jejunii ſit *prohibitiva*, non autem poſitiva, patet ex Concilio Africano *can. 8.* quod habetur in *cap. 49. Diſt. 1. de Conſecr.* ubi ſic ſancitur: *Sacramenta Altaris nonniſi a jejunis hominibus celebrentur.* En præceptum prohibitivum. To enim *nonniſi* eſt propoſitio exceptiva, ita ut non præcipiatur ibi jejunium, ut requiſitum Communionis, ſed prohibetur cibus ut impedimentum, ne quis conjungat cibum terrenum cum Divino. Item in *Conc. Tolet. VII. can. 2.* legitur: *Nullus poſt cibum potumque quantumlibet minimum ſumtum Miſſas facere præſumat.* Demum ex Conc. Conſtant. *Seſſ. 13. §. in Nom. SS. & indiv. Trin. Sacrorum Canonum authoritas laudabilis, & approbata conſuetudo Eccleſiæ ſervavit, & ſervat, quod hujuſmodi Sacramentum non debet confici poſt cœnam, nec a fidelibus recipi non jejunis, niſi in caſu infirmitatis, &c.* Ita apud *Lugo de Sacram. Euch. D. 25. n. 19.* Qua de re deſumitur his Canonibus tantum vetitum fuiſſe injejunis celebrare, aut communicare. Quoties igitur quis dubitat non eſſe jejunum, poteſt communicare, quia in dubio an locus factus ſit prohibitioni non communicandi, poſſidet utique communicandi libertas.

81 „ 7. Si poſt contractum bona fide matrimonium, dubium „ de valore ſuperveniat, quod poſt veritatis inquiſitionem de„pelli non poſſit, debitum non tantum reddi, ſed etiam exigi „ poteſt: quia dubium ſuperveniens bonæ fidei poſſeſſori obeſſe „ non debet: vide *Sanch. lib. 2. de matrim. diſp. 41. n. 47. Bonac. loc. cit.* * (*Et vide dicenda lib. 6. num. 803.*) *

82 „ 8. Qui certus eſt de debito, & dubitat an ſolverit, te„netur ſolvere. *Suar. Vaſq. Lugo, Dian. p. 2. t. 6. miſc.* „ *R. 59.* niſi etiam creditor dubitet, tunc enim *Tan. in 1. 2. d. 9. 6. d. 4.* putat non teneri; quod *Laym. l. 1. tr. 1. c. 2.* ita limitat, ut teneatur non ad integram ſolutionem, „ ſed ad partem ejus, pro qualitate dubii, quod *Dian. p. 4. t. 3. R. 35.* amplectitur ut probabile.

Certus igitur de debito, & dubius de ſolutione tenetur ſatisfacere, prout certum habet *Sanchez Dec. l. 1. c. 10. n. 12.* Si vero etiam creditor dubitat, putat *Tann. ut ſupra ap. Buſ.* non teneri; & hoc probabile putant *Laym. l. cit. n. 42. & Sporer de Conſc. c. 1. n. 85.* licet iſte contrarium cenſeat probabilius. Sed huic minime acquieſco cum *Tamb. Dec. de Conſ. c. 2. §. 7. verb. Reſtitutio*, qui recte ait tunc omnino prævalere certitudinem debiti quod poſſidet. Non audeo tamen improbabile cenſere, quod opinatur *Laym. l. cit.* & probabile putant *Dian. & Tamb.* atque *Sporer* probabilius, ſcilicet in eo caſu debitorem teneri tantum ad partem pro rata dubii. Sed contra valde rationabiliter ait *Layman* non audere condemnare creditorem, qui totum acciperet.

83 Sed hic quæritur I. An poſſeſſor bonæ fidei, ſuperveniente dubio, teneatur aliquid pro rata dubii reſtituere? Si dubium eſt æquale pro & contra, communis eſt ſententia cum *Sanch.* in *Dec. l. 1. c. 10. n. 9.* adverſus paucos, poſſeſſorem ad nihil teneri, *ex Reg. 65. de Reg. Jur. in 6.* ubi legitur: *In pari caſu melior eſt conditio poſſidentis.* Et *Reg. 128. In pari cauſa poſſeſſor potior haberi debet.* Sed quid, ſi rationes contra poſſeſſorem ſint validiores? *Prima* ſententia dicit, quod licet ipſe habeat rationem probabilem pro ſe, tenetur tamen in eo caſu ad reſtitutionem pro rata illius majoris propenſionis, quia conditio poſſidentis eſt quidem melior in pari, non autem in dubio inæquali. Ita *Sanch. de Matr. l. 2. D. 41. numero 19. cum Con. Val. & Led.* apud *Salm. de Reſt. c. 1. numero 67.* *Secunda* tamen communior & probabilior ſententia docet ad nihil eum teneri, niſi moraliter conſtet rem eſſe alienam. Ita *Palaus tr. 1. D. 3. p. 2. numero 11. Lugo D. 17. num. 93. Roncaglia de Reſt. c. 2. qu. 3. R. 2. cum Laym. Carden. Dic. Tamb. Dian. Burgh. & aliis apud Croix l. 3. p. 2. num. 563. Maznor. De Conſc. c. 3. Sporer de Conſc. c. 1. Sect. 4. num. 66. cum Mol. & S. Auguſt. l. de Fid. & Op. c. 7.* relato in *can. Si Virgo 34. q. 1.* qui ait *Poſſeſſor rectiſſime dicitur, quandiu ſe poſſidere ignorat alienum.* Dum autem certo non conſtat (ait *Sporer*) rem eſſe alienam, tandiu poſſeſſor ignorat ſe poſſidere alienum. Ratio præcipua hujus ſententiæ eſt, quia per poſſeſſionem bonæ fidei acquiritur verum jus; poſſeſſio enim a Juriſtis ſic definitur: *Jus inſiſtendi in re non prohibita poſſideri.* Quapropter dominium rei donec dubium eſt, poſſeſſor retinet jus inſiſtendi; ita tamen ut ante diligentiam adhibendam ad veritatem aſſequendam, ipſe tenetur rem ſervare; at poſt diligentiam, & veritate non aſſequuta, poteſt illam conſumere, & etiam alienare, admonito tamen emtore de dubio vertente ſuper re. Et propter hanc potiſſimam rationem *Sanchez, Dec. dict. num. 9.* mutavit ſententiam alibi defenſam, & ſecundam eſt ſecutus. *Cardinalis* etiam *Sfondratus in Reg. Sac. 1. §. 20. num. 11.* dicit non eſſe procedendum contra poſſeſſionem: niſi ex certitudine. Hinc parum probabile videtur id quod hic addit *Roncaglia l. 1. c. 2. q. 3. R. 2.* nempe quod ſi rationes poſſidenti faventes ſint tantum tenuiter probabiles, tunc ipſe teneatur rem reſtituere, ſaltem quoad majorem partem; Nam ſi contra poſſeſſorem rationes ſint taliter probabiliſſimæ, ut fundent contra ipſum moralem certitudinem, tunc ipſe tenetur totam rem reſtituere; ſi autem ſecus, ad nihil tenetur.

Quæritur II. Quid ſi contra poſſeſſorem adſit ratio probabilis, & nulla pro ipſo? *Prima* ſententia tenet, quod ſi 84
ratio illa probabilis generat aſſenſum opinativum unicum, quod res ſit aliena, ita ut poſſeſſor nullum habeat aſſenſum, quod res ſit ſua; tunc tenetur reſtituere. Secus ſi adhuc probabiliter putaret rem eſſe ſuam. Ita *Sanchez Dec. l. 1. c. 10. n. 9.* citans *Vaſquez*; *Paulus tom. 1. tr. 1. Diſp. 3. p. 2. Renzi de 7. Præc. c. 3. Sect. 2. qu. 15. Tamb. Dec. l. 1. c. 3. §. 7. verb. Reſtitutio n. 7. Viva opuſc. de Conſc. dub. qu. 2. ar. 1. num. 8. in fin.* ubi dicit, quod cum poſſeſſor habet rationem probabilem contra, & nullam pro ſe, tunc habet moralem certitudinem, quod res ſit aliena. *Secunda* ſententia, quam tenet *Salas 1. 2. qu. 21. tr. 8. Diſp. unic. Sect. 23. num. 231.* dicit quod adhuc quando rationes pro contraria parte aſſenſum generant, modo non convincant, nec aſſenſus ſit certus moraliter, ſed mere opinativus, includens formidinem quæ neceſſario in opinione includitur, tunc poſſeſſor poteſt rem retinere, quia poſſeſſio præponderat omnibus rationibus non convincentibus.

Præfatæ opiniones videntur ſic poſſe reconciliari. Certum eſt, quod legitima poſſeſſio cuique tribuit jus certum rem retinendi, donec non conſtet de jure alterius, ut dicunt communiſſime *Paulus, Laym. Sporer, & alii cit.* ut ſup. cum *Croix dicto n. 563.* Et ipſe *Viva loc. cit.* id concedit, dicens quod *poſſeſſio bonæ fidei parit jus certum, quod prævalere debet juri probabili, & non moraliter certo alterius.* Ratio eſt, quia poſſeſſio legitima fundat de ſe præſumtionem certam de juſtitia poſſeſſoris, ut dicunt *Wigandt Exam. 3. de Conſc. & Lugo de juſt. D. 17. n. 94.* Ergo etiamſi adſit judicium probabile contra poſſeſſorem, & nulla probabilitas illi aſſiſtat, adeſt tamen præſumptio orta ab ipſa poſſeſſione, quæ tribuit ei jus certum, quod nequit ſuperari, niſi a jure certo alterius per rationes certas convincentes.

Quapropter prima ſententia dicens, quod poſſeſſor teneatur reſtituere, quando habet aſſenſum opinativum contrarium, & nullum pro ſe, ſane eſt intelligenda, quando poſſeſſio eſſet ex aliqua parte infirma, utpote dubia, vel incœpta cum dubia fide, ita ut nulla legitima præſumtio ex ea oriri videatur pro poſſeſſore; tunc enim vere nulla probabilitas ipſi aſſiſteret, unicumque judicium opinativum tunc ipſe haberet rem eſſe alienam. Secus vero, ſi haberet poſſeſſionem certam, ac legitimam bonæ fidei; quia tunc ſola poſſeſſio, etiamſi nulla alia ratio ei ſuffragaretur, præberet illi jus certum, quod ſuperari non poteſt niſi a rationibus certis oppoſitis, non autem ab opinione probabili, quæ neceſſario formidinem includit. Et hoc clare innuit *Lugo citata D. 17. n. 94.* ubi ait poſſeſſionem de ſe parere præſumtionem prævalentem pro poſſeſſore, ne ipſe ſit privandus, donec non conſtet de jure alterius per probationem ſuperantem præſumtionem poſſeſſionis. Unde recte concludit *Croix l. 1. n. 502.* quod licet pro poſſeſſore non ſit probabile argumentum, ſi tamen pro petitore non ſit argumentum niſi probabile, poſſeſſor adhuc licite retinet, quia poſſeſſio eſt jus certum retinendi, contra quod non prævalet niſi certitudo. Hoc idem dicetur pariter de Matrimonio probabiliter nullo; vide *l. 6. n. 904.*

Quæritur III. Quid ſi poſſeſſor bonæ fidei, dubio ſuper- 85
veniente, negligat culpabiliter diligentiam adhibere, ſed poſtea non poſſit verus Dominus amplius adinveniri? *La Croix l. 3. p. 2. n. 564. Ronc. l. cit. & Salm. n. 64. cum Sanch. Leſs. &c.* dicunt tunc poſſeſſorem teneri rem reſtituere pro rata dubii. Contra vero *Palaus tom. 1. tr. 1. D. 3. p. 2. n. 9. Bonac. de Contr. D. 1. q. 2. p. 2. n. 8. Tamb. de Conſc. c. 3. v. Reſtitutio, n. 9. cum Dian. & Reb.* probabile putant quod poſſeſſor, quamvis peccarit mortaliter, diligentiam omittendo, tunc tamen ad nihil tenetur, cum ex una parte damnum illatum ſit dubium, & ex alia jus poſſeſſionis bona fide acquiſitum ipſe adhuc retineat. Verius autem cenſeo dicendum; quod talis poſſeſſor teneatur aliquid reſtituere (vel Domino, vel pauperibus, ſi Dominus ſit incertus); Ratio eſt, quia cum ipſe culpabiliter Dominum privarit ſpe, quam Dominus ad rem habere poterat, & illa ſpes erat quidem pretio æſtimabilis, jam damnum certum eſt illatum Domino, qui ſpem illam etiam certe poſſidebat. Puto tamen non eſſe faciendam reſtitutionem pro quantitate dubii, ita ut ſi rationes ex utraque parte eſſent æquales, res ſive ejus pretium pro medietate ſit reſtituen-

ſtituendum, ſed minus, & forte valde minus; quia illa ſpei Domini non poterat æſtimari pro medietate valoris rei, ſed multo minoris, ſtante æquali probabilitate rationis ex una parte, & certo jure poſſeſſionis ex alia, quæ poſſeſſori favebat, & adhuc favet: poſſeſſio enim rei multo quidem majoris æſtimatur, quam poſſeſſio ſpei.

Notat autem I. *Tamb. l. c. n. 7. cum Villal. & aliis*, quod ſi poſſeſſor incipiat dubitare, per rationes probabiles, tenetur quidem inquirere veritatem, ſecus vero ſi dubitaret per rationes tantum tenues. Notat II. *Croix l. 3. p. 2. n. 562. cum Vaſquez, Lay. Pal. Sanch. Mol. &c.* & non improbabile putat *Ronc. d. q. 3. n. 1.* quod cum poſſeſſor (etiam qui cum dubio incœperit poſſidere) rem habuerit a poſſeſſore bonæ fidei, ſi poſtea diligentia fit impoſſibilis, nihil tenetur reſtituere; ipſe enim in omne jus illius legitime tunc ſuccedit.

CAPUT III.

Quid Conſcientia ſcrupuloſa, & quid in ea agendum?

86 *Quid ſit Scrupulus, & an liceat eo manente operari?*
87 *Quæ ſint ſigna conſcientiæ ſcrupuloſæ?*
88 *Quæ ſint Remedia?*
89 *Doctrinæ valde utiles pro Scrupuloſis.*

86 „ RESP. 1. Scrupulus eſt inanis apprehenſio, & hinc or-
„ tus timor, & anxietas, alicubi eſſe peccatum, ubi
„ non eſt. Ita communiter *Navar. Azor.* & ceteri.

„ Reſp. 2. Licet operari cum conſcientia ſcrupuloſa, ma-
„ nente ſcrupulo, dummodo judicetur eſſe ſcrupulus, & ut
„ talis contemnatur. Neque tamen opus eſt, ut ad ſingu-
„ los actus formetur hoc expreſſum judicium, quod ſit ſcru-
„ pulus: ſed ſufficit quod contra eum agatur ex habituali,
„ vel virtuali judicio, ab experientia præteritorum actuum.
„ Ratio eſt, quia talis nulli periculo ſe exponit, cum ad
„ bene operandum ſufficiat judicium probabile aliquid lice-
„ re, ſcrupulus autem, cum ex levi fundamento procedat,
„ non tollit judicium practicum probabile, *Sanch. l. 1. c.*
„ 10. *Reg. Becan. Fil. n.* 170.

Quæritur, an liceat operari contra ſcrupulum, eo non depoſito? Negant aliqui pauci apud *Salm. tract.* 20. *c.* 7. *n.* 8. Sed affirmandum cum vera & communi ſententia, quam tenent cum *Buſemb. Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 10. *n.* 80. *Bon. de Pec. D.* 2. *q.* 4. *p.* 8. *prop.* 3. *n.* 6. *Ronc. de Conſ. c.* 4. *q.* 2. *Croix l.* 1. *n.* 557. *& ſequ. Mazzot. de Conſc. q.* 2. *c.* 6. *qu.* 1. *Salm. loc. c.* cum *Pal. S. Antonin. Gerſon. Nav. Cajet. Prado, Fill. Sylveſt. Fill. Salas*, & aliis plurimis. Ratio, quia ſcrupulus, cum ex levi fundamento procedat, non aufert quidem judicium ante habitum (ſaltem per conſilium Directoris) de honeſtate actionis, ut certe aufert dubium, de quo ait *Sanch. loc. c.* intelligendos eſſe Authores qui contradicunt. Unde recte dicit *Bonac.* quod non peccat ſcrupuloſus operans contra ſcrupulum, quia non agit contra verum conſcientiæ dictamen, ſed contra inanem timorem ex ſcrupulo ortum. Et iden ſi ipſe nequit tam cito ſe determinare, non peccat, quamvis operetur cum actuali peccati timore, qui non tollit judicium virtuale, non eſſe peccatum; cum tale judicium jam ipſe ſcrupuloſus habuerit de talibus actionibus, & cenſeatur adhuc illud habere, quamdiu non occurrit certa ratio, licet tunc non advertat ob impetum timoris. Quod ſi forte ipſe inveniat aliquando erraſſe, nihil officit, pergat, quia ſciens timores ſuos eſſe communiter vanos, itque nimia difficultas examinandi omnes, prudenter contemnit omnes. Per accidens autem erit, ſi quandoque materialiter peccet. Ita *Croix l. c. & Tamb. in Dec. l.* 1. *c.* 3. §. VIII. *cum Vaſq. Val. &c.*

Hinc duo inferunt Doctores, I. Sufficere ſcrupuloſo ad non peccandum, quod ipſe non formet judicium determinatum, quod ſit peccatum illud quod agit. Ita *Salm. loc. cit. n.* 11. cum *Gerſon. tract. de conſc.* qui ait tunc peccatum mortale committi, quando peccatur contra conſcientiam formatam: *Conſcientia* (autem dicit) *formata eſt, quando poſt diſcuſſionem, & deliberationem ex definitiva ſententia rationis judicatur aliquid faciendum, aut vitandum.* Et hoc certum eſt apud omnes, ut dicetur *lib.* 5. *de Pecc. num.* 3. *&* 5. Inferunt II. Aliquando etiam teneri ſcrupuloſum adverſus ſcrupulos operari, ſi ſcil. ex ſcrupulorum anxietate grave damnum poſſit timeri in valetudine corporis, vel mentis, vel etiam in profectu ſpirituali. Ita *Sanch.* loc. c. nu. 81. cum *S. Antonin. Gerſon. Valent. Cordub. Mazzot. qu.* 3. *c.* 6. *Salm. loc. c. n.* 10. *cum Cajet. Pal. Fill. Bonac. Navar. &c.*

87 „ Reſp. 3. Signa conſcientiæ ſcrupuloſæ ſunt: 1. Pertina-
„ cia judicii, qua doctorum conſiliis non acquieſcunt: un-
„ de varios conſulunt, & fatigant, ac tandem nullius judi-
„ cio ſtant, niſi ſuo. 2. Ex levi apparentia frequens judi-
„ ciorum mutatio: unde oritur in agendo inconſtantia. Sic
„ v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt judicium
„ de lecto, vel non lecto aliquo verſiculo. 3. Quod ex
„ priore procedit, perturbate agere, & cæco quodam mo-
„ do in externis actionibus verſari. 4. Habere reflexiones
„ extravagantes infinitarum circumſtantiarum. 5. Timere
„ in omnibus peccatum, ac contra ſapientum, & proprium
„ ſæpe judicium eſſe inquietum. 6. Si Confeſſarius judicet
„ te eſſe ſcrupuloſum. 7. In particulari ſigna ſcrupuli præ-
„ ſentis hæc duo. 1. Si per illum experiaris te nimium an-
„ gi & turbari. 2. Si alias expertus ſis te ſimilia apprehen-
„ diſſe ſine fundamento.

„ Reſp. 4. Remedia conſcientiæ ſcrupuloſæ ſunt I. Scru- 88
„ pulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fo-
„ vere. II. Judicio Confeſſarii, vel alterius viri docti, ac
„ pii acquieſcere, non recurrendo ad eum in ſingulis actio-
„ nibus; ſic enim ſe, & illum fatigant, cum ſcrupulorum
„ incremento: ſed accipiendo ab eo generalia principia,
„ a quibus nullius ſcrupuli cauſa, immo nullo modo rece-
„ dat. Etſi enim alterum errare contingeret: quia tamen
„ hoc faciendo agit quod in ſe eſt, non peccabit.

Hoc remedium omnino acquieſcendi conſilio Doctoris, unicum remedium ſcrupuloſorum vocat *Valent. cum S. Ant. Syl. Nav. apud Tamb. d. l. n.* 4. Recte enim agit ſic operans, ut eſt commune apud *Bon.* & apud omnes Magiſtros ſpirituales: Captivare enim tunc debet intellectum judicio Confeſſarii, qui eſt interpres Divinæ Voluntatis, quodcumque aliud ſcrupulus dictet, ut *Leſſ. apud Croix l.* 1. *n.* 540. Et ita S. *Franciſcus Saleſius, S. Philippus Nerius, S. Tereſia, S. Bern. B. Henr. Suſ. Gerſon.* aliique innumeri docent.

„ III. Bonorum vitam & conſuetudinem, tamquam re-
„ gulam, intueri, *S. Ant. Sylv.* IV. Aſſuefacere ſe ad ſe-
„ quendas ſententias mitiores, & minus etiam tutas, *Fill.*
„ *c.* 4. *n.* 122. V. Non judicare quicquam eſſe mortale,
„ niſi certo ſciat, *Azor. l.* 2. *c.* 20. *Vaſq. Sanc. Fill.*
„ *t.* 2. *cap.* 4. VI. Nunquam otiari, quia otium implet
„ phantaſiam cogitationibus ſcrupuloſis. VII. Deſtruere
„ cauſas ſcrupulorum; v. gr. melancholicus evacuet medi-
„ camentis atram bilem: pertinax frangat ſuum judicium;
„ ſuperbus prudentiæ non confidat; rudis inſtructionem pe-
„ tat; timidus meditetur Bonitatem Dei, quæ non impo-
„ nit præcepta redigentia ad inſaniam. VIII. Noſſe ſcru-
„ puloſorum privilegia, 1. quod non teneantur in agendo
„ adhibere examen, & diligentiam, niſi valde mediocrem;
„ nec tantam, quantam alii, & quod, dum angit ſcrupulus,
„ nec ſuppetit conſilium, poſſint libere agere quod volunt
„ niſi certum, & evidens ſit eſſe peccatum; vide Vaſqu. in
„ 2. d. 57.

Expedit enim, ajunt *Tamb. cum Gran. Dec. l.* 1. *c.* 3. §. 8. *n.* 7. *& Mazz. cum Laym.* ſcrupuloſis, ut utantur tali libertate in agendo; nec poſtea de talibus actionibus ſe accuſent in Confeſſione; ita ut aliquando iſtis conſilium dandum ſit, ut libere agant, ubi jurare non poſſint eſſe mortale: Ita *Pal. cum Sanch. & Vaſq.* Et licet aliquando errent, non peccant ſic agendo; cum hoc eis expediat ad evitanda majora damna, ut *Villal.* cum communi.

„ 2. Quod nihil teneantur repetere ex præteritis Confeſ-
„ ſionibus, niſi certo ſciant illud eſſe mortale, & ſe ri-
„ te confeſſos non eſſe. Non eſt autem certus ſcrupulo-
„ ſus, quandiu dubitat; unde ſuadet Layman, ut nun-
„ quam confiteatur dubia. Et *Sa C. Dubium, Sanch. A-*
„ *zor. &c.* dicunt non teneri confiteri, niſi quæ jurare poſ-
„ ſit eſſe mortalia, & nunquam eſſe confeſſum. * (*Imo ad-*
„ *dit Tamb. Dec. l.* 1. *c.* 3. §. 8. *n.* 7. *cum Joann. Sanch.*
„ *quod aliquando quis taliter poteſt angi ſcrupulis & tene-*
„ *bris, quod etiamſi ei videatur poſſe jurare pravis cogitatio-*
„ *nibus conſenſiſſe, adhuc tenere debeat non peccaſſe. Hinc*
„ *ait Wigandt tr.* 2. *Exam.* 2. *q.* 2. *minime audiendum*
„ *ſcrupuloſum qui vellet repetere Confeſſiones; nam dato*
„ *quod aliqua peccata non ſit confeſſus, tamen ob grave*
„ *ſuum damnum, & ob periculum perpetuo hærendi in tan-*
„ *ta anxietate, excuſatur ab integritate Confeſſionis.*) *
„ Ratio utriuſque privilegii eſt, quia in ſcrupuloſo, ex
„ nimio timore peccandi, turbatur ratio, ita ut non
„ poſſit recte rem examinare. Unde, eſto aliqua con-
„ feſſus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto da-
„ mno, & periculo anxietatis perpetuæ procurare integri-
„ tatem Confeſſionis, cum ab ea minores ſæpe difficulta-
„ tes excuſent, ut notant *Konin. Laym. Bonac. Azor. Bec.*
„ IX. Confeſſarius non permittat confiteri, vel proponere
„ ſcrupulos, vel dubia (maxime ſi ſemel ad ſatietatem au-
„ diverit), quia alioquin nunquam fontem ſcrupulorum ex-
„ hauriret. Vide apud *Laym. hic. c.* 6. *Filliuc. Sanch. hic,*
„ *& l.* 2. *de matr. d.* 4. *Azor. t.* 1. *l.* 2. *c.* 20. *Breſſerum*
„ *l.* 6. *tota, Bec. p.* 2. *t.* 1. *cap.* 4. *Bonac. de* 1. *quæſt.*
„ 4. *p.* 9.

Hic valde proderit ad ſedandas conſcientias ſcrupulis agitatas, ut Confeſſarius eis ante oculos exponat has egregias doctrinas, quas hic ſubdo. Natalis Alexander Theol. Dogm. mor. l. 3. c. 4. R. 1. dicit: Quod autem ſcrupuli ſperni debeant accedente prudentis, pii, doctique Directoris judicio, & contra illos ſit agendum, conſtat ex c. *Inquiſitioni* de Sent. exc. *Si quis autem habet conſcientiam ex credulitate levi ... ad ſui Paſtoris conſilium licite poteſt agere.* Id confirmat S. Antoninus ex Joanne Gerſone, qui (tract. de præpar. ad Miſſ.) ſic ſcribit; *Qui renuunt credere Superiorum & Prudentum conſilio ad tales ſcrupulos deponendum, & agendum contra eos, errant multipliciter. Decipiuntur in hoc multi ex ſimplicibus, diſtinguere neſcientes inter ea quæ portio Animæ ſuperior, & ea quæ inferior patitur abſque ſuperioris aſſenſu.* Hinc affert illud B. Bernardi, qui dixit Diſcipulo cuidam ſcrupuloſo: *Vade, & in fide mea celebres.* At dicet aliquis, utinam eſſet mihi S. Bernardus! nunc vero, dum Superioris mei medio-

diocrem ſapientiam inſpicio, non audeo illi conſcientiam meam committere. Reſpondet S. Antoninus ex eodem Gerſone; *Quiſquis ita dicis, erras; non enim commiſiſti te in manibus hominis, quia literatus, quia pius &c. ſed quia tibi eſt præpoſitus. Quamobrem obedias illi, non ut homini, ſed ut Deo .... Caveas ad extremum, ne dum quæris ſecuritatem, in gravem tuæ præcipitationis foveam.* Hinc S. Philippus Nerius ſuis Pœnitentibus (ut in Vita l. 1. c. 20.) ſic ajebat: *Si qui proficere in via Dei cupiunt, ſubmittant ſe Confeſſario docto, cui obediant ut Deo. Qui ita operatur, fit ſecurus a reddenda ratione cunctarum actionum ſuarum.* Dicebat item, *fidem præſtandam eſſe Confeſſario, quia Dominus eum errare non permittet. Nihil eſſe ſecurius, quam in operando voluntati Directoris obtemperare; nihilque periculoſius, quam ſuipſius judicio ſe dirigere.* Pariter S. Franc. Saleſius (Introd. cap. 4.) loquens de directione Patris ſpiritualis, ſcribit ex V. Joanne Avila, nullo meliori modo de Dei voluntate aperte nos certos fieri, quam per humilem obedientiam ipſius præceptis. Hoc etiam confirmat Gloſſa in c. Ad aures, De Temp. Ord. lit. f. in fine: *Si vero dubium ſit præceptum, propter bonum obedientiæ excuſatur a peccato, licet in veritate ſit malum*, 23. q. 1. *Quid culpatur*. 2. S. Bernardus (de Præcep. & Diſc. c. 12.) ait: *Quicquid vice Dei præcipit homo, quod non ſit tamen certum diſplicere Deo, haud ſecus omnino accipiendum eſt, quam ſi præcipiat Deus.* S. Ignatius Lojola (in Conſtit. Soc. Jeſ.) *Obediendum in omnibus, ubi peccatum non cernitur.* Ideſt (ut in Declarat.): *In quibus nullum manifeſtum eſt peccatum.* B. Humbertus (in l. de Erud. rel. c. 1.) *Niſi apertè ſit malum quod præcipitur, accipiendum eſt ac ſi a Deo præciperetur.* B. Dionyſius Carthuſ. (in 2. Diſt. 39. q. 3.): *In dubiis an ſit contra præceptum Dei, ſtandum eſt præcepto Prælati, quia etſi ſit contra Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat ſubditus.* Idem docet S. Bonav. in Spec. Diſc. c. 4. Idirco Joan. Gerſon *Conſ. 6.* inquit: „Scrupuloſis contra ſcrupulos agendum eſt, & fixo operis pede certandum. Scrupulos compeſcere melius quam per contemtum nequimus, & regulariter non abſque alterius, & præſertim Superioris conſilio. Alioquin timor immoderatus, aut inconſulta præſumtio præcipitat.„ Propterea S. Philippus Nerius maxime ſuos hortabatur, ut ſcrupulos enixe contemnerent, vanum peccandi timorem ſuperando. Hic enim timor, bene advertit Gerſon (in tr. de Conſc. & Scrup.), non conſtituit conſcientiæ dictamen ad peccatum patrandum; Sic enim ibi ſcribit: *Conſcientia formata eſt, quando poſt diſcuſſionem & deliberationem ex definitiva ſententia rationis judicatur aliquid faciendum, aut vitandum; & contra eam agere eſt peccatum. Timor vero ſeu ſcrupulus conſcientiæ eſt, quando mens inter dubia vacillat, neſciens ad quid potius teneatur; non tamen vellet omittere quod ſciret eſſe placitum Divinæ Voluntati; & contra iſtum timorem ſeu ſcrupulum facere non ſemper eſt peccatum, licet periculoſum valde ſit* (intellige niſi timor contemnatur ut vanus, maxime ſi accedat Directoris conſilium; ideo addit Gerſon): *Et quantum fieri poteſt abjiciendus, & extinguendus.* Concludit Nat. Alex. loc. cit. ſubdens regulam S. Antonini pro ſcrupuloſis: *Inter duram & benignam ſententiam circa præcepta, benigna interpretatio ceteris paribus facienda eſt.*

TRACTATUS II.

De Regula externa actuum humanorum, ſcilicet Lege.

CAPUT I.

De natura, & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid ſit Lex, ſive Præceptum?

90 *Quid ſit Lex?*
91 *Quis ad eam teneatur?*
92 *An Lex iniqua obliget?*
93 *An in dubio de juſtitia teneamur Lege?* (*Vide etiam numero 99.*)
94 *An Leges latæ a Tyrannis obligent?*
95 *An obliget Lex non promulgata?*
96 *Quid notandum circa Promulgationem Legis?*
97 *Quid circa Legem dubiam? Et in dubio an Lex exiſtat? an adſit cauſa excuſans? an Lex ſit promulgata? an uſu recepta?*
98 *Quid in dubio, an Superior ſit legitimus? Et an excedat ſuam poteſtatem?*
99 *Quid in dubio an Lex ſit juſta? Vel an Lex præcipiat? Vel an eam impleveris?*
100 *An Lex humana poſſit præcipere actus internos? Et an prohibere externos occultos? Vide ibid. quær. III. An in dubio ſi res ſit licita, ſubditus teneatur obedire?*

90 „RESpondeo: Lex, & præceptum, prout hic indiſtincte accipitur, eſt recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cum a Superiore non Communitati, ſed alicui tantum, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, ſed præceptum. *Suar. Laym. Bonac. d. 1. quæſt. 1. p. 1.* Unde reſolves.

91 „1. Ad Legem, ſeu Præceptum quis tenetur, non ad conſilium; cum hoc tantum dirigat, illud vero obliget, *ibid.*

92 „2. Cum iniqua Lex eſt, & contra rationem, non obligat: quia deficit a rectitudine. *ibid.*

93 „3. Cum dubium eſt de juſtitia, teneris lege; quia legiſlator poſſidet jus præcipiendi: idemque regitur altiore conſilio, ac poteſt habere rationes ſubditis occultas. Addit *Suarez*, etiam obligare, licet contra juſtitiam legis ſint rationes probabiles; quia alias nimia daretur licentia legibus non parendi, cum vix poſſint eſſe tam juſtæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem movere poſſit, *Suar. l. 1. c. 9. Bon. p. 8. n. 11.* * (*Vide n. 99.*) *

94 „4. Leges, & ſententiæ latæ a Tyrannis obligant, ſi ii pacifice Regna poſſideant, & a Republica tolerentur. Nec obſtat, quod ſententia judicis illegitimi dicatur eſſe nulla: id enim verum eſt de ſententia, prout eſt præciſe a Tyranno: non autem prout eſt a voluntate, ſaltem interpretativa, & implicita Reipublicæ, quæ dum Tyrannum, & judices ab eo conſtitutos repellere nequit, tacite confert iis poteſtatem gubernandi, eorumque leges, & acta ratificat. *Leſſ. l. 2. c. 29. d. 9. Sal. d. 10. ſ. 3. n. 14.* * (*Idem dicunt Salm. c. 2. num. 10. cum Pal. &c.*) *

95 „5. Non tenetur quis ad legem, niſi promulgata ſit, ſive denunciata. *S. Th. 1. 2. qu. 90. Laym. lib. 1. t. 4. c. 3. Molina, Salas, Suarez*, & alii communiter.

96 Circa Promulgationem Legis, I. Notandum eſt id quod docet *S. Thom. 1. 2. qu. 90. art. 4. Promulgatio neceſſaria eſt, ut lex habeat ſuam virtutem.* Et in c. *In Iſtis. Diſt. 4.* habetur: *Leges tunc conſtitui, cum promulgantur.* Ratio, quia lex nequit obligare, niſi perveniat per promulgationem ad notitiam Communitatis. Hinc lex non obligat, ſi denuntietur tantum perſonis particularibus. Ita *Sotus de Juſt. lib. 1. quæſt. 1. art. 4. Suar. de Leg. lib. 3. cap. 17. a num. 5. Palaus tr. 3. D. 1. p. 11. num. 6. & Salmant. cap. 1. num. 75. cum Tapia, & Diana.* Hinc infertur quod ſi quis ſciret aliquam legem eſſe conditam, non teneretur eam ſervare, niſi poſtquam eſſet promulgata: ut *Palaus l. c. par. 10. num. 2. Salm. num. 76. & Leſſ. l. 2. c. 21. num. 45.* Sufficit autem ad obligandum, quod lex communiter, & ſolemniter publicetur in locis; ita ut poſſit pervenire ad notitiam majoris partis Communitatis, licet a ſingulis ignoretur. Vide *Salm. ibid. num. 77. 78. & 79.*

II. Notandum circa modum promulgationis, quod leges Cæſareæ, ſive Principum ſubjectorum Imperatori, debent promulgari in ſingulis Provinciis, ſeu Civitatibus Metropolitanis; & non obligant, niſi poſt duos menſes a promulgatione. *Auth. Ut facta novæ. Coll. 5.* Circa autem leges aliorum Principum; quæritur I. an non obligent, niſi facta promulgatione, non ſolum in Curia, ſed in ſingulis Provinciis? *Prima ſententia*, quam tenent *Valent. Pal. Suar. Bon. &c.* dicit non obligare, niſi aliter ſtatuatur a Principe, vel a Conſuetudine. Et idem de lege Pontificia dicunt *Sot. Medin. Conrad. &c. apud Salm. de Leg. cap. 1. num. 84. & 85.* item *Fel. Dec. Zabarel. Butr. Imol. &c. ap. Palaum de Leg. D. 1. par. 11. num. 3.* Ratio, tum quia ubi non adverſatur particularis diſpoſitio, ſtandum eſt juri communi Imperii; tum quia, juxta ſententiam, quæ refertur *num. 139.* Lex non obligat, niſi prius acceptetur; acceptari autem nequit lex, niſi prius promulgetur. Saltem, ait *Mazzot. de Leg. cap. 6. quæſt. 1. cum Suar. de Leg. lib. 3. cap. 17.* ex præſumpta benignitate Pontificis Leges etiam Romæ promulgatæ non obligant alibi, niſi notitia pervenerit ad Communitatem. *Secunda* vero ſententia cenſet Leges tam Pontificias, quam Civiles obligare ſtatim ac promulgantur in Curia. Hanc ut probabiliorem tenent *Salm. l. c. num. 86. cum Laym. Pont. Suar. Tap. Vill. Gran. &c.* Et de Legibus Pontificiis tenet ut certum *Palaus l. c. part. 12. num. 2. cum Panorm. Nav. Sylv. Az. Vaſq. Bon.* qui dicunt pro his ſufficere, ut publicentur Romæ; ſic enim ajunt eſſe conſuetudinem.

Quæritur II. an, ut lex obliget, requiratur ſpatium duorum menſium a promulgatione? Tres ſunt ſententiæ. *Prima* dicit ſtatim obligare. Ita *Salas, Vaſq. Villal. &c. apud Salm. cap. 1. num. 89.* Ratio, quia lex, cum promulgatur, jam in ſuo eſſe integro conſtituitur. *Secunda* dicit obligare ſtatim, vel quaſi, ſaltem exiſtentes in Curia; alios autem non obligare, niſi poſt ſufficiens tempus, plus minus juxta diſtantiam locorum. Ita *Palaus tract. 3. D. 1. part. 11. num. 7. Suarez lib. 3. cap. 17. a num. 7.* item *Monteſ. Gran. &c. ap. Salmant. num. 90. Tertia* ſententia probabilior dicit, quando in lege non determinatur tempus ad obligationem, nullos obligare, neque in Curia exiſtentes, niſi poſt duos menſes a promulgatione; ſed tranſactis duobus menſibus, jam arbitrio prudentum taxatis, omnes obligare. Ita *Soto de Juſt. lib. 2. quæſt. 1. art. 4. Bonac. tom. 3. cap. 6. concl. 2. num. 3. Sa v. Lex num. 8. Sylveſt. eod. verb. quæſt. 6. & Salm. num. 91. cum Valent. Reg. Men. Tab. & aliis.* Ratio, quia lex non obligat, niſi ejus notitia moraliter ad omnes ſubditos pervenire poſſit, ut eruitur ex *l. Leges C. de Leg.* ubi: *Leges ſacratiſſimæ intelligi ab omnibus debent, ut univerſi, præſcripto earum manifeſtius intellecto, prohibita declinent.* Et ex *cap. de Conceſſ. præb. in 6. v. Nec obſtat*, ibi: *Lex, ſeu*

conſtitu-

Digitized by Google

conſtitutio & mandatum nullos adſtringunt, niſi poſtquam ad notitiam pervenerint eorundem, aut niſi poſt tempus intra quod ignorari minime debuiſſent. Hoc autem tempus quo lex humano modo pervenire poſſit ad aures ſubditorum, taxandum eſt arbitrio prudentum, hocque arbitrium jam taxatum habemus in *Auth. Ut factæ &c.* uti ſupra dictum eſt; Ergo illi ſtandum, ubi tempus non eſt determinatum.

97 Adduntur hic variæ quæſtiones circa Legem dubiam.

Quæritur, an in dubio ſi lex exiſtat, lex obliget? Reſpondetur minime obligare poſt adhibitam ſufficientem diligentiam ad inquirendam veritatem, præciſo tamen ſcandalo, vel alio notabili inconvenienti, quia tunc poſſidet libertas. Ita communiter Suarez *tom. 5. in 3. p. D. 40. Se. 5. num. 15. Sanch. Dec. lib. 1. cap. 10. num. 32. & 33. Pal. tr. 1. D. 3. p. 7. num. 1. Salm. de Leg. cap. 2. num. 110. cum Tap. Vill. Arau. &c.* Id expreſſe confirmant *D. Thomas Quodlib. 14. de Verit. ar. 3.* ubi: *Nullus ligatur per præceptum aliquod, niſi mediante ſcientia illius præcepti.* Scotus *in 4. D. 3. qu. 4. Nullus tenetur ad aliquod præceptum Divinum, niſi per aliquem idoneum & authenticum ſibi promulgetur.* Item *Gloſſa in cap. Cum ſunt, de Reg. in 6. In dubio nullum præſumi obligatum, ex Authent.* Quibus modis. Item *Gloſſa in cap. Ex parte de Cenſ. In dubio liberum eſt ſequi quod magis placuerit.* Item N. SS. Benedictus XIV. *Notif. 13.* ibi: *Non ſi debbono porre ligami, quando non v' è una chiara legge che gl' imponga.* Id clare probatur ex *cap. Erit. Diſt. 4.* ubi S. Iſidorus ſic ait: *Erit autem lex manifeſta.* Item *ex c. Cum jure 31. de Off. & Pot. Jud. del.* ibi: *Niſi de mandato certus extiteris, exequi non cogeris quod mandatur.* Item *in cap. fin. de Tranſact. In his vero, ubi jus non invenitur expreſſum, procedas æquitate ſervata, ſemper in humaniorem partem declinando.* Item S. Leo in *cap. Sicut quædam. Diſt. 14.* ſic docuit: *In his quæ vel dubia fuerint, vel obſcura, id noverimus ſequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec Decretis SS. Patrum inveniatur adverſum.* Item Lactantius in *lib. 3. Inſtit. cap. 21.* dixit: *Stultiſſimi eſt hominis, præceptis eorum velle parere, quæ utrum vera aut falſa ſint dubitatur.* Ratio eſt, quia Deus ſane donavit homini Dominium libertatis ex Apoſtolo (*1. Cor. 7.*) *Poteſtatem autem habens ſuæ voluntatis.* Et ex Eccleſiaſtico (*15. 14.*): *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui. Adjecit mandata & præcepta ſua, Si volueris mandata ſervare, conſervabunt te.* Quamobrem poſſidet homo libertatem ad agendum quicquid vult, quod non conſtet a lege ſibi vetitum, ut ait D. Thomas (*in 4. D. 15. quæſt. 2. ar. 4. ad 2. & 9.*): *Illud dicitur licitum, quod nulla lege prohibetur,* ex *l. Necnon, ff. Ex quib. cauſ. maj.* ubi: *Omnia ſunt permiſſa per legem, quæ prohibita non inveniuntur.* Hinc Melchior Canus (in *Relect. 4. de Pœnit. part. 4. quæſt. 2. prop. 3. num. 5.*) ſic impugnat ſententiam Scoti & aliorum, qui volunt peccatores teneri ad actum contritionis in quolibet die feſtivo: *Quoniam* (ait Canus) *ignoro, unde ad hanc opinionem DD. illi venerint, libere poſſum quod non ſatis explorate præceptum eſt, negare.* Ac propterea D. Thomas *Quodl. 9. a. 15.* dixit: *Periculoſum eſt* (determinare aliquid eſſe peccatum mortale) *ubi veritas ambigua eſt,* nempe ſi *in jure Divino non invenitur determinata expreſſe.* Et D. Antoninus *part. 2. tit. 1. c. 11.* ait: Bene excuſari ignorantiam, utpote invincibilem, *quantum ad ea quæ non ſunt expreſſe contra jus Divinum, vel naturale.*

Et idem dicendum cum *Salm. dicto num. 110.* & aliis, ſi dubitetur, an aliquid comprehendatur ſub lege: ſeu an lex extendatur ad aliquid. Idem in dubio, an incœperit legis obligatio; ſecus autem in dubio, an finierit. *Salm. ib. num. 120. cum Laym. Sanch. Pal.*

Quid in dubio, an cauſa, quam habes, ſit ſufficiens ad te excuſandum a lege? Quicquid dicat *Salas*, verius eſt te teneri ad legem; quia tunc poſſidet lex antecedenter ad tuam libertatem. *Salm. ibid. num. 112. cum Sanchez, Pal. &c.*

Quid in dubio, an lex ſit promulgata? Legem non obligare tenent *Dicaſt. apud Croix ibid. num. 590. & Salm. d. cap. 2. num. 110.* Excipit tamen *Croix*, ſi lex fuerit jam uſu recepta.

Quid in dubio, an lex uſu recepta ſit? Adſunt tres ſententiæ. *Prima Sententia* tenet tunc legem non obligare, ſaltem ſi ſit pœnalis, ut *Azor. tom. 1. lib. 2. cap. 19. quæſt. 12. Salas D. un. num. 169. & Dian. Tap. &c.* apud *Salm. de Leg. cap. 2. num. 113.* Et univerſaliter de omni lege hoc tenent *Nav. Rebell. Felin. Dec. &c.* apud *Pal. de Conſc. diſp. 3. part. 7. num. 4.* & probabile putant ipſe *Pal. Sporer de Conſc. cap. 1. num. 81.* ac *Tamb. de Conſc. cap. 3. §. 7. verb. Leges.* Ratio, quia tunc, cum dubitetur de receptione Legis, dubitatur etiam, an Lex unquam obligaverit; & ideo poſſidet libertas. Hanc autem opinionem dicunt eſſe probabilem, quia probabile putant eſſe neceſſariam acceptationem Legis ut ipſa obliget, juxta ſententiam referendam *num. 138. Secunda* ſententia, quam tenet *Croix, lib. 1. num. 591.* dicit Legem obligare, ſi ſit Eccleſiaſtica; ſecus vero ſi ſit Civilis. *Tertia* tamen ſententia ſequenda affirmat Legem obligare. Et hanc tenent *Pal. loc. cit. num. 3. Sanch. Dec. lib. 1. cap. 11.* & *Salm. loc. cit. num. 114.* Ratio 1. quia cum conſtet de Lege, pro ea ſtat poſſeſſio, regula enim generalis eſt, ut factum præſumatur, quod de jure faciendum erat, prout hic præſumitur facta acceptatio. Ratio 2. quia Lex, cum jam lata & promulgata fuerit, non indiget acceptatione, ut præfati AA. cenſent: Saltem, ut recte dicunt *Croix lib. 1. num. 591. & Mazzot. cap. 6. quæſt. 6.*, lex modo non ſit certe abrogata, ante acceptationem jam habet vim obligandi; unde, licet quis non peccet contra legem, quia ipſa nondum eſt recepta; peccat tamen, quia eam non acceptat, prout dicemus *dict. num. 138.*

Quid in dubio an Legislator ſit Superior legitimus? Negant *Vaſq. Salas, Diana, & Arau. ap. Salm. c. 2. n. 118. in fin.* quia cum dubium ſit jus præcipiendi, dubia etiam eſt poſſeſſio. Sed affirmandum cum *Sanch. Dec. lib. 7. cap. 3. num. 29. Croix lib. 1. num. 593. cum Oviedo, & Salm. loc. c. cum Tap., & Martin.* ſemper ac Superior eſt in pacifica poſſeſſione ſuæ poteſtatis, tunc enim melior eſt ejus conditio jam poſſidentis jus præcipiendi. 98

Quid in dubio, an Superior ſuam poteſtatem excedat? Tunc non teneri ſubditum obedire cenſent *Adrian. Rodr. Vaſq. Sal. ap. Pal. de Conſc. D. 3. part. 13. num. 1. & alii ap. Croix lib. 1. num. 594.* Sed recte contradicunt *Nav. de Reſt. cap. 3. d. 12. num. 252. Palaus num. 2. cum Tol. Mol. Az. Sa, &c. communiter, cum Sanch. Dec. lib. 6. cap. 3. num. 4.* quia poſſeſſio ſtat pro poteſtate Superioris. Limitat tamen *Sanch. ib. & num. 23. & 24. cum Sot. Lor. Lop. Tap. Sal. &c.* ſi res præcepta ſit nociva ſubdito, vel tertio, aut valde difficilis vel moleſta.

An autem ſubditus teneatur obedire in dubio de juſtitia Legis; Negant *Dicaſt. & alii apud Croix lib. 1. num. 595.* quia tunc non habetur poſſeſſio pro jure Superioris. Sed omnino affirmandum cum *Bon. de Leg. D. 1. quæſt. 1. part. 7. §. 3. num. 11.* qui citat *Vaſq. Suar.* & *Salas*; *Salm. de Leg. cap. 1. num. 15. cum aliis* communiter. Ratio, quia revera in dubio Superior poſſidet jus præcipiendi. Excipiunt tamen DD. ſi lex ſit nimis ardua, vel ſi grave damnum ſubdito afferat. Vide dicenda *lib. 3. num. 617. Quær. V.* 99

Quid in dubio, an lex præcipiat, vel ſuadeat? Aut an obliget ſub gravi, vel levi? Reſp. tunc Legem aut non obligare, aut non obligare ſub gravi, ex regula juris 59. *ff. de Regulis jur. Semper in dubiis benigniora ſunt præferenda.* Ita *Croix num. 596. cum Nav. Sanch. & contra Laym.* Contra, in dubio an lex ſit abrogata, aut diſpenſata; vel adſit cauſa excuſans a lege? ad eam tenemur ex communi. Vide *Spor. num. 82. Salm. num. 112. Tamb. num. 2. ll. cc. Croix num. 597. & 598.* Quid in dubio, an adveneris, vel præterierit tempus obligationis legis? Reſp. in dubio inceptionis, v. gr. an expleveris annos 21. non teneris ad jejunium, quia tunc poſſeſſio eſt pro libertate. Secus in dubio prætceritionis, v. gr. an in Sabbato tranſacta ſit hora mediæ noctis, nequis edere carnes, tunc enim poſſidet lex. Sic etiam ſi dubitas, an habeas annos 16. ad Profeſſionem, vel an 25. ad Sacerdotium, nequis profiteri, aut ordinari. Ita communiter *Layman lib. 1. tr. 1. cap. 5. §. 4. Sanch. de Matr. lib. 2. D. 41. num. 4. & Dec. lib. 1. cap. 10. num. 38. Pal. tract. 1. D. 3. part. 8. a num. 6. & Salm. c. 2. n. 120. cum Tapia, Diana, & Villalob.*

Quid in dubio, an legem impleveris? In dubio negativo, teneris implere; ſecus in poſitivo. *Carden. & Illſ. cum Croix lib. 1. num. 600. Vid. dicta de Conſcientia num. 76.*

Circa materiam Legis humanæ nota ſequentes quæſtiones.

Quæritur 1. An lex humana poſſit directe præcipere actus internos? Probabilius negant *Salm. cap. 1. num. 66. cum S. Th. Caj. Suar. Bon. &c.* contra alios, quia Legislator humanus nequit judicare de internis. 100

Quæritur 2. An poſſit lex humana præcipere actus indirecte internos ob connexionem cum actibus externis? Diſtinguitur: Poteſt, ſi actus interior per ſe cum exteriore conjungitur. Et duplici modo poteſt conjungi, vel tanquam forma conſtituens actum externum in eſſe morali actus virtutis: Sic requiritur conſenſus internus ad Matrimonium contrahendum, ad contractum ineundum &c. Vel tamquam cauſa cum effectu: Et ſic qui prohibet homicidium, prohibet etiam voluntatem occidendi. Ideo *cap. Commiſſa. §. Ceterum, de Electione in 6.* obligatur Clericus ad reſignationem Beneficii, ſi receperit illud animo non ſe ordinandi intra annum. Ita *Salm. d. c. num. 69. cum Tapia, Caj. Pal. &c.*

Si vero actus interior per accidens conjungatur cum exteriore, tunc non poteſt præcipi a lege humana, puta, ſi præcipiatur dari eleemoſynam ex vera devotione &c. Ita *Salm. ib. num. 70. cum Suar. Pal. Tapia, &c. contra Caj. & Sot.*

Quæritur 3. An actus exteriores occulti poſſint a lege humana prohiberi? Affirma; & ſic prohibetur ſub excommunicatione hæreſis externata, licet occulta; ſic ſub irregularitate homicidium occultum. Actus enim occulti, licet non cadant ſub judicio, cadunt tamen ſub lege, ut docet *S. Thom.* Vide *ibid. num. 71. & 72.*

Utrum autem in dubio an res ſit licita, teneatur ſubditus obedire? Negant *Sylveſt. Ang. Hoſtienſ. &c. apud Sanch. Dec. lib. 6. cap. 3. num. 19.* qui dicunt tunc eum nec teneri, nec poſſe obedire, niſi prius inquirat a Peritis, quod res ſaltem non ſit certe illicita. Sed verius affirmat *Sanch. l. c. cum Nav. Val. &c. ex D. Thom. de Verit. quæſt. 17. a. 5. ad 4.* qui docet non pertinere ad ſubditos, ſed tantum ad Superiores inquirere de honeſtate rei præceptæ; ideoque bene poteſt & tenetur ſubditus obedire, ſemper, ac ei non conſtet rem eſſe malam. Vide *Croix lib. 1. num. 439.* Ceterum, præciſa quæſtione, an ſubditus de honeſtate rei præceptæ teneatur, vel non, prius inquirere ab aliis rei veritatem,

com-

Digitized by Google

communis eſt ſententia omnium Theologorum tam recentium, quam antiquorum, qui docent in obſcuris eſſe obediendum Superioribus, ubi non eſt certum peccatum; ita S. Bonaventura *in 2. D. 39. a. 1. quæſt. 3. Gerſon de Poll. noct. Conſ. 3. Nyder in Conſolat. part. 3. cap. 17.* ubi citat *Raymund. & Henr. Gandens. Halenſem part. 2. quæſt. 121. Membr. 3. a. 2.* & ſic docuerunt omnes qui de hac re egerunt. Ita etiam omnes Myſticæ Theologiæ Magiſtri cum S. Ignatio Loyola *in Epiſt. de Virt. Obed.* ubi: *Eſt igitur hæc ratio ſubjiciendi proprii judicii, non ſolum ſanctis viris uſitata, ſed etiam perfectæ obedientiæ ſtudioſis imitanda, omnibus in rebus quæ cum peccato manifeſto conjunctæ non ſunt.* Audiatur præcipue D. Bernardus (*de Præcept. & Diſpenſ. c. 12.*); *Quidquid vice Dei præcipit Homo, quod non ſit certum diſplicere Deo, haud ſecus omnino accipiendum eſt, quam ſi præcipiat Deus.* Deinde ſibi objicit: *Sed Homines facile falli poſſunt.* Et reſpondet: *Sed enim quid hoc refert tua, qui conſcius non es? præſertim cum teneas de Scripturis, quia labia Sacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, &c. Ipſum proinde quem pro Deo habemus, tanquam Deum in his quæ non ſunt aperte contra Deum, audire debemus.* Item Leo X. (ut refert *Cæſarubius v. Declarare, num. 4. & 5.*) conceſſit Fratribus Minoribus, ut poſſint in omnibus dubiis ſecura conſcientia ſtare determinationi ſuorum Superiorum. Item S. Bernardinus Senenſis *in Dialogo de Obed.* ait: *Ubi ſubditus rationabiliter dubitat, an quod præcipitur ſit peccatum, an non, tunc profecto obedire debet.* Item B. Humbertus (*in l. de Erud. Relig. cap. 1.*): *Niſi aperte ſit malum quod præcipitur, accipiendum eſt, ac ſi a Deo præciperetur.* Item Dionyſius Carthuſianus. (*in 2. D. 39. quæſt. 3.*): *In dubiis an ſit contra præceptum Dei, ſtandum eſt præcepto Prælati, quia, etſi ſit contra Deum, attamen propter obedientiæ bonum non peccat ſubditus.* Item Gloſſa in *c. Ad aures. De Temp. Ord. lit. f. in fine*: *Si vero dubium ſit præceptum, propter bonum obedientiæ excuſatur a peccato, licet in veritate ſit malum.* Idem docuit prius D. Auguſtinus loquens de obedientia debita Superioribus temporalibus in *c. Quid culpatur. 3. Cauſ. 23. quæſt. 1.* ubi: *Ergo vir juſtus, ſi forte ſub Rege homine etiam ſacrilego militet, recte poteſt illo jubente bellare, ſi quod ſibi jubetur vel non eſſe contra Dei præceptum, certum eſt; vel utrum ſit, certum non eſt; ita ut fortaſſe reum faciat Regem iniquitas imperandi, innocentem autem militem oſtendat ordo ſerviendi.*

Quæro etiam hic, an tenearis parere legi fundatæ in falſa præſumptione? Univerſe negat *Rebel. ap. Croix de Reſt. n. 174.* Sed *Mol. & alii ib. ac Mazzot. de Leg. c. 5. quæſt. 7.* melius affirmant teneri ad legem, puta reficiendi damnum ex tuo animali cauſatum etiam ſine tua culpa? quia finis legis eſt, non ſolum punire culpam, ſed etiam reddere homines cautiores. Hoc tamen non ante ſententiam Judicis. Si vero tuum animal non intulit damnum, ſed juridice probetur intuliſſe, tunc non teneris ſolvere etiam poſt ſententiam, præciſo ſcandalo; & poteris compenſare, ſi ſolviſti; quia tunc lex eſſet certe injuſta, falſum præſumendo, & in foro interno præſumptio debet cedere veritati, ex *cap. Veritatem. Diſt. 8.* Ita communiter *Suar. lib. 3. cap. 23. & lib. 5. c. 24. Pal. tr. 3. D. 1. part. 4. num. 12. Sotus de Juſt. lib. 1. quæſt. 6. art. 4. Pontius de Matr. lib. 5. cap. 5. num. 6. Bon. D. 2. quæſt. 1. part. 7. §. 3. num. 2. & 6. & Salm. cap. 2. num. 78.* cum aliis. Nec obſtat dicere, quod Tridentinum irritans Matrimonia clandeſtina nititur præſumptioni de fraudibus in illis occurrentibus, & tamen nemo dixit valere tale Matrimonium, ubi nulla revera intervenit fraus: Item irritantur teſtamenta ſolemnitatibus carentia, ut fraudes vitentur, & nihilominus, licet fraus aliquando ceſſet, nec teſtamentum ſubſiſtit; ſed in his, & ſimilibus caſibus diſtinguenda eſt præſumptio juris, in qua lex quærit avertere pericula, quæ facile evenire ſolent, & tunc lex locum habet etiam in caſibus qui fraude carent, a præſumptione facti, quod, ſi deeſt, lex merito ceſſat.

DUBIUM II.

Quotuplex eſt Præceptum?

101 *Præceptum dividitur 1. In Affirmativum, & Negativum.*
102 *Dividitur 2. In Naturale, & Poſitivum.*
103 *Præceptum autem Poſitivum dividitur in Præceptum Divinum, & Humanum.*
104 *Quinam poſſint ferre Leges? An Reges, & Reſpubl.? An Papa? An Concilia? An Epiſcopi, Synodus, & Capitula? An Abbatiſſa?*
105 *Quid comprehendat Lex Canonica, & Civilis?*
106 *An Declarationes S. Congr. & Decreta Rotæ habeant vim Legis? An Leges Civiles obligent in Conſcientia?*
107 *De CONSUETUDINE; Et quæ conditiones requirantur ad ſtatuendam Conſuetudinem?*
108 *De effectu Conſuetudinis. Et quid ſi a Lege reprobetur?*
109 *Quid ſi Conſuetudo a Lege revocetur?*
110 *DISSERTATIO, De Poteſtate Pontificis; uſque ad num. 135.*

101 „ RESpondeo: Præceptum dividitur 1. univerſaliter in Affirmativum, & Negativum. Illud eſt quod bonum præcipit, hoc quod malum prohibet. Differunt inter ſe, quod Affirmativum obliget quidem ſemper, ſed non ad ſemper, ſeu non pro omni tempore; v. gr. Honorandi ſunt parentes, non ſemper, ſed ſuo tempore. Negativum obligat & ſemper, & ad ſemper. Vide Bec. in 1. 2. t. 3. c. 1. q. 3.

„ 2. In Naturale, & Poſitivum. Præceptum Naturale, 102
ſeu juris naturæ, eſt dictamen, ſeu judicium noſtræ rationis, quo per lumen nobis ab Auctore naturæ impreſſum ſtatuimus, quid agendum, & quid vitandum ſit; quale eſt illud: Bonum eſt faciendum, malum fugiendum. Ex quo præcepto generali particularia, v. g. Deum eſſe colendum, nemini faciendam eſſe injuriam, imo omnia præcepta Decalogi (excepta circumſtantia Sabbati) multaque alia derivantur. Præceptum Poſitivum, ſeu juris poſitivi eſt quod libera Dei, vel hominum voluntate poſitum eſt, & ex eadem dependet; v. g. Præceptum de Baptiſmo, jejunio quadrageſimali, &c.

„ Porro, quomodo Præcepta Poſitiva mutari, ac variari poſſint, ac ſoleant, Naturalia vero ſemper maneant, vide apud *Scholaſticos*, & *Leſſ. l. 2. de Jure, & Juſt. c. 2. d. 2.*

„ Reſp. 2. Præceptum Poſitivum dividitur in Præceptum 103
Juris Divini, quod ſcilicet a Deo traditum eſt; & in Juris humani, quod ab homine. Poſitivum Divinum dividitur in Præcepta Veteris, & Novæ legis. Lex vetus continebat præcepta moralia, cæremonialia, & judicialia, de quibus vid. *S. Th. 1. 2. q. 103.* Lex nova continet præcepta ſupernaturalia Fidei, & Sacramentorum. Poſitivum humanum dividitur in præceptum Juris Eccleſiaſtici, ſive Canonici, quod auctoritate Eccleſiæ, ſcilicet Summi Pontificis, aut Concilii, ſtatutum eſt: & Juris Civilis, ſeu Politici, quod fundatur in poteſtate ſeculari.

Certum eſt dari in hominibus poteſtatem ferendi leges; ſed 104
poteſtas hæc quoad leges Civiles a Natura nemini competit, niſi Communitati hominum, & ab hac transfertur in unum, vel in plures, a quibus Communitas regatur. Hinc Summus Pontifex nequit leges Civiles ferre, niſi in Populos qui ejus temporali ditioni ſubduntur. Poterit tamen abrogare, vel corrigere Leges Civiles aliorum Principum, ſi opponantur æquitati. Ideo in *c. Cum haberet. De eo qui duxit matr.* abrogatur lex prohibens alimenta dari filiis illegitimis.

Reges autem & Principes Supremi, qui ſuperiorem non agnoſcunt, Leges Civiles ferre poſſunt in ſuis ditionibus, & ad eas in conſcientia obligare. Vide dicenda *hoc l. n. 145.* Circa autem Reginas Regni heredes, dubitatur inter DD. Nam ſi conjugatæ non ſint, certum eſt poſſe ferre leges; ſi vero ſint conjugatæ, etiam conſtare Matrimonio, ad ipſas pertinere poteſtatem gubernandi, & inde ferendi leges, probabilius putant *Salm. c. 3. n. 10. cum Suar. Pal. &c.* contra aliquos.

Eandem poteſtatem habent Reſpublicæ. Aliæ vero Civitates non exemptæ nequeunt ferre leges, niſi ex conſuetudine, aut conceſſione Principis. Poſſunt tamen aliqua ſtatuta condere, quibus vi contractus obligentur Cives; vel alia præcepta ſtatuere temporali a (non perpetua), revocabilia tamen a Principe, quibus ſubditi teneantur. Vide *Salm. ib. n. 12.*

Quoad leges autem Eccleſiaſticas; certum eſt adeſſe in Eccleſia poteſtatem eas ferendi immediate a Chriſto Domino Eccleſiæ Inſtitutore communicatam. Et hanc poteſtatem certo tenendum eſt reperiri apud Summum Pontificem, tanquam Caput Univerſale, Chriſti Vicarium, & Succeſſorem S. Petri, cui totum Eccleſiæ regimen a Chriſto fuit commiſſum independenter a Conciliis, ut *Sal. de Leg. c. 3. n. 14. cum Bellar. Caj. Laym. Pal. &c.*

Concilia Generalia etiam poſſunt ferre leges pro tota Eccleſia, modo ſint congregata de licentia Summi Pontificis, & pro loco ac tempore ab ipſo aſſignatis. An autem leges, ſeu Definitiones ab Œcumenicis Conciliis editæ robur habeant ante Pontificis confirmationem? Affirmant aliqui, ſi conſenſus acceſſerit Pontificiorum Legatorum. Sed omnino dicendum neceſſario requiri expreſſam Papæ confirmationem, quando ipſe non eſt Concilio perſonaliter præſens; Legatis enim nulla tribuitur facultas confirmandi Synodorum ſtatuta, quæ ceterum nullam majorem authoritatem habent, quam ipſis Pontifex impertitur, ut docet *S. Thomas de Potentia &c. q. 10. art. 4. ad 13.* & cum eo communiter noſtri DD. ut *Card. Turrecrem. Suar. Laym. Pal. Tapia, &c.* cum *Salm. de Leg. cap. 3. n. 24.* contra recentiores Gallos. Et confirmatur exemplo tot Conciliorum Generalium, quæ poſt confectas Definitiones neceſſarium duxerunt confirmationem Pontificis petere & obtinere; ut factum fuit in Concilio Nicæno, & ultimo in Conc. Tridentino, ſicut legitur *Seſſ. 25. in fine.* Hinc merito ab Alex. VIII. proſcripta fuit Propoſ. 29. quæ dicebat: *Futilis & toties convulſa eſt aſſertio de Pontificis Romani ſupra Concilium Œcumenicum Authoritate, atque in Fidei quæſtionibus decernendis infallibilitate.*

Hanc falſiſſimam Propoſitionem plene, & ex principiis confutari valde prodeſt ad firmanda tam Fidei, quam morum Dogmata: Omnes enim Propoſitiones a Pontificibus damnatæ, licet non omnes ſint hæreticæ, ſed aliæ temerariæ, aliæ erroneæ, aliæ ſcandaloſæ, &c. tamen accedente Pontificis Definitione, tenendum eſt de Fide, quod illæ Propoſitiones vere ſint temerariæ, vel alia inficiantur nota, quam ipſas pati Pontifex declaravit, & ideo eſſet quidem hæreticus, qui eaſdem tamquam veras & licitas ſequeretur, aut propugnaret, ut bene ait *Viva in Qu. prod. ad Prop. damn. n. 1.* Qua de re operæ pretium cenſuimus peculiarem ſuper prædictam

Propoſitionem Diſſertationem conficere, quam reperies in fine hujus dubii *n.* 110.

Verum eſt, quod ceteris Apoſtolis etiam fuit collata poteſtas univerſalis Eccleſiam gubernandi; diverſo tamen modo, ac fuit commiſſa S. Petro, qui poterat eos obligare, & ipſorum leges abrogare, ut *Salm. d. c.* 3. *n.* 15. *&* 16. *cum Bell. Suar. Caj. Sot. &c.*

Hinc Epiſcopi, qui ſucceſſores ſunt Apoſtolorum, bene ferre poſſunt leges pro ſuis Diœceſibus ſine conſenſu Capituli, *ex c. de Majorit. & c.* 2. *de Conſt. in* 6. Exceptis rebus, quæ cedere poſſunt in præjudicium Capituli, vel Cleri, ut in *cap. Quanto. de his quæ fiunt a Prælato.* A quonam vero hanc poteſtatem legislativam Epiſcopi recipiant? Alii dicunt recipere immediate a Chriſto Domino: quia ab ipſo eſt Dignitas, & Officium Epiſcopale inſtitutum, ut *Vaſq. Victor. &c. apud Salm. d. c.* 3. *n.* 20. Alii dicunt recipere a Pontifice, ut *S. Thom. S. Antonin. Sot. Pal. &c. apud Salm. ibid. n.* 21. Et ſic definitum videtur a Gregorio in *c. Decreto. Diſt.* 6. ubi: *Romana Eccleſia vices ſuas ita aliis impertivit Eccleſiis, ut in partem ſint vocatæ ſollicitudinis, non in plenitudinem poteſtatis.* Ceterum hæc quæſtio eſt tantum de nomine; nam ex una parte certum eſt quod Epiſcopi, licet immediate recipiant hanc poteſtatem a Chriſto, ſemper tamen ſuſcipiunt eam ſubordinatione ad Papam: Ex alia, licet Epiſcopi recipiant a Pontifice, poſſunt tamen leges ferre abſque ejus licentia; modo non opponantur Legibus Pontificis; & modo poteſtas circa aliqua non ſit Pontifici reſervata. Vide *Sal. d. c.* 3. *n.* 18. *&* 19. Archiepiſcopi autem non poſſunt ferre leges in Diœceſibus ſuffraganeis, niſi ex conſuetudine id habeant; Vide *Salm. ibid. num.* 22.

Concilia Provincialia, ſive Nationalia alicujus Nationis: ſive Provincialia alicujus Metropolis nempe Epiſcoporum cum ſuo Archiepiſcopo; ſive Synodalia, in quo Epiſcopus cum ſuis Parochis, &c. conveniunt, ferre etiam poſſunt leges perpetuas pro ſuo territorio; Vide *Sal. d. c.* 3. *n.* 25.

Capitula autem nequeunt condere leges ſine conſenſu Epiſcopi (niſi tantum circa ſuos Capitulares, ut probabile putant *Pal. Suar. &c.*) Ita *Salm. d. c.* 3. *n.* 31. *cum Sylveſt. Tapia &c.* An vero, mortuo Epiſcopo, poſſit Capitulum ferre legem pro tota Diœceſi, uſquedum revocetur ab Epiſcopo ſucceſſore? Recte affirmant *Salm. ibid. n.* 33. *cum Laym. Bon. Pal. Suar. &c.* quia, Sede vacante, Capitulum ſuccedit loco Epiſcopi.

Abbatiſſæ poſſunt etiam ferre præcepta pro recta gubernatione Domus, & adhuc ſub culpa gravi obligare, ut dicunt *Sanch. Dec. l.* 6. *c.* 1. *n.* 17. *& Mazzot. tr.* 1. *D.* 2. *Qu.* 1. *c.* 2. *q.* 4. vide lib. 4. *n.* 52.

105 Communiter autem lex humana dicitur alia *Canonica*, ſive *Eccleſiaſtica*, alia *Civilis*. Lex *Civilis* dividitur in leges Imperiales, quæ dicuntur Jus Commune, diviſum in Digeſtos, Codicem, & Inſtituta: Et in leges Regias particulares Regnorum, quæ dicuntur Jus Municipale.

Lex autem *Canonica* comprehenditur in quinque voluminibus, quorum I. eſt *Decretum* Gratiani (quod verius vim legis non habere, præter illam quam ex ſe habent decreta in ea contenta, dicunt *Salm. c.* 1. *n.* 43. *cum Caj. Sot. Suar. &c.* contra aliquos). II. *Decretales.* (*Decretum* citatur per Cauſas, Quæſtiones, Diſtinctiones, & Canones; *Decretale* per Capitula, & Titulos. III. *Sextus Decretalium*, qui etiam citatur per Capitula, ſed addito in *Sexto.* IV. *Clementinæ*, & *Extravagantes.* V. *Bullarium.* Hi libri conſtant Sanctis Pontificum, & Conciliorum Statutis, & ſine dubio vim legis habent.

Quæritur hic 1. an Decretales, ſive Epiſtolæ, Reſponſa, aut Declarationes Pontificiæ non inſertæ in corpore juris vim obligandi habeant? Reſpondetur affirmative ex *c. Si Romanorum.* 1. *Diſt.* 19. Ubi Papa Nicolaus V. id expreſſe declarat. Advertit tamen *P. Suarez* eas non obligare niſi poſt promulgationem; quamvis enim citatus Auctor *l.* 4. *de Legib. c.* 14. *n.* 3. dicat: *Ordinarie Epiſtolæ ſive Reſponſa Pontificia ſunt potius non conſtitutiva, ſed declarativa, & habent vim legis obligantis ad illam interpretationem tenendam, vel ad ſervandum antiquum jus ſecundum illam interpretationem.* Attamen *l.* 6. *c.* 1. *n.* 3. hæc addit: *Ut authentica ſit interpretatio, oportet, ut habeat legis conditiones, ut ſit juſta, ſufficienter promulgata &c. Unde conſequenter fit, ut hæc lex interpretativa alterius expoſita ſit dubiis, ita ut alia interpretationes neceſſariæ ſint.* Idem docet Caſtropal. *tract.* 3. *de Leg. Diſp.* 5. *Pu.* 3. §. 1. *num.* 2. ubi ait: *Debet autem hæc Declaratio publicari ea ſolemnitate, qua lex; alias non erit authentica, quæ legis obligationem habebit, ſed ſolum erit Declaratio doctrinalis.* Idem ſcribit *Bonac. tom.* 2. *de legib. Diſp.* 1. *q.* 1. *Pu.* 4. *n.* 11. ubi ait: *Interpretationem legis factam auctoritative non habere vim legis, niſi promulgetur, quia de ratione legis eſt promulgatio; ita ut qui interfuerunt publico legis Concilio, non teneantur ad eam, niſi poſt promulgationem.* Et citat pro hac ſententia *Salas*, & alios. Subditque *n.* 12. ſic inquiens: *Ex quo licet inferre epiſtolas Pontificias non habere vim legis, niſi publicentur eo modo, quo publicari ſolent leges.* Idque ſatis etiam confirmatur ex eodem citato *Can. Si Romanorum*, ubi refertur & confirmatur Decretum S. Leonis Papæ, quo ſic ille declaravit & decrevit: *Ne quid vero ſit, ut quid a nobis prætermiſſum forte credatur, omnia Decretalia conſtituta tam beatæ recordationis Innocentii, quam omnium Deceſſorum noſtrorum, quæ de Eccleſiaſticis ordinibus, & canonum* (nota) *promulgata ſunt diſciplinis, ita a veſtra dilectione cuſtodiri mandamus.* Sed hic ſapienter advertit *Roncaglia de Leg. Quæſt.* 1. *c.* 2. *q.* 7. *Reſp.* 11. Quod non ſolum Conſtitutiones Pontificiæ, quæ ſolemniter ſunt promulgatæ, obligationem legis inducunt, ſed etiam omnes aliæ quæ ex uſu & conſenſu Eccleſiæ univerſalis jam a pluribus ſæculis habentur pro ſufficienter promulgatis & authenticis.

Quæritur 2. an Declarationes Sacræ Congregationis Cardinalium vim legis habeant? Nulli dubium quod pro caſibus particularibus, pro quibus fiunt, obligant ut leges, prout eſt commune apud *Salm.* de Legib. *c.* 3. *n.* 30. *& Croix l.* 1. *n.* 574. Dubium eſt, an obligent pro caſibus ſimilibus? Duplex eſt ſententia, utraque probabilis, ut recte dicunt *Salm. n.* 28. *in fin. Prima Sententia* aſſerit, quod tales Declarationes, ſi ſint munitæ ſigillo, & ſubſcriptione Em. Cardinalis Præfecti, robur habent obligandi omnes, quia talem poteſtatem declarandi Cardinales habent a Pontifice, ut eruitur ex Bulla 74. *Sixti V.* Nec obſtat non eſſe promulgatas, quia promulgatione indigent leges novæ, non jam Declarationes de legibus jam promulgatis. Ita *Garcia*, *Salas*, *Rodr.* apud *Salm. n.* 28. *Fagn. Barb.* &c. apud *Croix n.* 574. Sed dicunt eſſe neceſſarium, quod in ipſa Declaratione exprimatur eam fuiſſe promulgatam, aut ſaltem latam mandato Summi Pontificis.

Secunda vero ſententia dicit, quod, licet tales Declarationes magni ſint ponderis, non obligant tamen univerſæ; niſi ſint, non ſolum Papa conſulto & mandante editæ, ſed etiam ſint ejus mandato ſpeciali ſolemniter promulgatæ pro tota Eccleſia, ita ut præcipiat Pontifex ab omnibus illas obſervari. Tunc enim tantum ipſe loquitur ut Eccleſiæ Caput, & Doctor; alioquin videtur loqui ſolum ut Præſes illius Congregationis, cui non videtur tunc communicare totam ſuam authoritatem, & infallibilitatem. Ita *Sanch. de Matr. l.* 8. *D.* 2. *n.* 10. *Bonac. de Leg. D.* 1. *q.* 1. *p.* 8. *n.* 4. *Pontius de Matr. l.* 5. *c.* 13. §. 2. *n.* 7. *Suar. de Leg. l.* 6. *c.* 1. *n.* 3. *&* 6. *Mazzotta tr.* 1. *D.* 2. *q.* 1. *c.* 2. *q.* 3. *Croix lib.* 1. *n.* 215. 216. *&* 217. *cum Carden. & Trill. ac n.* 574. *cum Loth. & Delbene, Diana p.* 1. *tr.* 10. *R.* 29. *cum Vega, Valer. Sever. &c. Salmant. c.* 3. *n.* 30. *cum Vaſquez, Tapia, Lezan. & Villal.* Ratio hujus ſententiæ eſt, quia, ut lex obligat, omnino requiritur ſolemnis promulgatio legis, juxta dicta *n.* 96. Hinc hujuſmodi Declarationes, cum frequenter non promulgentur ſolemniter, ſunt quidem magni ponderis, ſed nequeunt habere vim legis, & tantum obligant uti ſententiæ particulares illorum caſuum, pro quorum deciſione petuntur, non vero pro ſimilibus. Nec obſtat dicere, quod promulgatio requiritur quidem pro legibus, ſed non pro Declarationibus legum jam promulgatarum. Nam reſpondent AA. citati quod tales Declarationes, quando fiunt de rebus dubiis, in quibus extare poſſunt opiniones contrariæ circa intelligentiam legis, tunc ſe habent ut novæ leges. Saltem in dubio an ipſæ habeant vel ne vim obligandi ut leges, eas non obligare dicit *Layman l.* 1. *tr.* 4. *c.* 7. §. 7. *in fin.* ubi ſic ait: *Pendet quæſtio hæc ex mente Pontificis poteſtatem ipſis* (Cardinalibus) *tribuentis. Iterum præſumendum non eſt habere vim legis, præſertim cum authentice non promulgentur.* Citatque pro hoc *Sanchez*, & *Rodriguez.*

Deciſiones autem Rotæ minorem utique quam Declarationes S. C. authoritatem habent. *Croix l.* 1. *n.* 576. *cum Luca, & Fagund.* apud *Tamb. Dec. l.* 8. *Tr. de Præſcr.* §. 2. *num.* 16.

An vero Regulæ Cancellariæ obligent ubique? Negat *Leſſ. in Auctar. v. Beneficium*, qui ait obligare tantum in Curia Romana, & huic adhærent *Diana*, & alii. Sed affirmat *Mazzott. l. c. qu.* 3. *cum An. Gomez., &c.* Quia ſic fert praxis. Vide *Croix l.* 1. *n.* 575.

Quæritur 2. an Leges Civiles obligent in conſcientia? De hoc puncto, valde ſcitu neceſſario, oportet aliqua principaliora hic adnotare. Aliæ Leges Civiles ſunt expreſſe a jure Canonico approbatæ, aliæ expreſſe correctæ, aliæ vero neque approbatæ, neque reprobatæ. Hinc dicendum I. Leges approbatæ ſine dubio in conſcientia obligant; ita eſt Lex Juſtiniani in *Novel.* §. *per occaſionem*, in qua datur triennium ad experiendam conjugum impotentiam: Hæcque approbata fuit a Cæleſtino III. in *c. Laudabilem*, 5. *de Frig. & Mal.* Ita pariter Nicolaus I. *in Reſp. ad Bulgaros*, *in c. Ita.* 30. *q.* 3. approbavit Leges invalidantes Matrimonium inter Adoptantem & Adoptatum, atque ab hoc deſcendentes, ut ex *l. Quin etiam* 55. *ff. de Ritu Nupt.* item inter Adoptatum, & filios Adoptantis, ex *l. Per adoptionem*, 17. *ff. eodem tit.*, item inter Adoptantem, & uxorem Adoptati, & contra, ex *l. Adoptivus.* 14. *ff. eod. tit.*

Dicendum II. Leges Civiles a jure Canonico correctæ non obligant quidem in conſcientia; talis eſt lex *in princ. Inſtit. de Nupt. & in l. Nuptiæ.* 2. *ff. de Ritu Nupt.* ubi invalidantur Matrimonia filiorum fam. inita ſine conſenſu Parentum: Sed hæ Leges correctæ ſunt in *c. Cum locum*, *de Sponſal. & Matr. &c. Licet ac c. Tua. de Sponſ. duor.* & ultimo in Tridentino *Seſſ.* 24. *c.* 1. *de Reform. Sac. Matr.* Ita etiam in *c. Cum haberet*, *de eo qui duxit Matr.* abrogatur lex Civilis prohibens alimenta dari filiis ſpuriis. Sic pariter in *l.* 6. §. 1. *ff. de Adulteriis, & l.* 2. *C. eod. tit.* Conjugatus cognoſcens ſolutam non tenetur adulterii judicio, licet damnetur conjugata ſolutum admittens: Sed in *c. Nemo.* 32. *q.* 4. uterque judicio ſubjicitur, quia utrinque fides conjugalis adhibenda eſt. Item *in l. Liberorum* 81. *ff. de His, qui not. in. fam.*

Digitized by Google

ſam. Vidua nubens intra annum luctus multis ſubjicitur pœnis: Sed hoc abrogarunt Urbanus III. in *c.* 4. *& Innoc. III. in c.* 5. *de Secund. Nups.* Item in *l. Marito ff. ad Legem Jul. de Adulter. & l. Graccus. C. eod. tit.* datur facultas viro occidendi adulterum turpiter cum uxore agentem, & in *l. Quod ait. ff. eod. tit.* conceditur Patri facultas interficiendi filiam in adulterio deprehenſam. Sed hæc reprobantur in *c. Inter hæc. 33. q. 2.* & ab Alexand. VII. in Prop. dam. 19. Dubitatum autem fuit, an fuerit abrogata *l. Uxorem. de Ritu Nupt.* quæ invalidabat Matrimonium inter vitricum, & uxorem privigni? Sed S. C. Concilii die 28. Martii an. 1721. (apud *N. SS. P. Benedictum XIV. in Opere de Synodo pag.* 418. *n.* 2.) declaravit validum tale Matrimonium.

Dicendum III. Leges Civiles non reprobatæ videntur tacite approbatæ a Jure Canonico; nam in *c.* 1. *de Novi oper. nunciat.* ſic dicitur: *Sicuti Leges non dedignantur ſacros Canones imitari, ita & Sacrorum ſtatuta Canonum Principum Conſtitutionibus adjuvantur.* Item in *cap. Super ſpecula. de Privil.* ſic habetur: *Sancta Eccleſia Legum ſecularium non reſpuit famulatum, quæ æquitatis & juſtitiæ veſtigia imitantur.* Hinc *Fagnanus in c. Cum eſſes. de Teſt. n.* 18. & noſter Papa Benedictus XIV. *loc. c. pagin.* 420. *num.* 1. *cum Abbate, Menoch.* & communi dicunt Judicem Eccleſiaſticum in quæſtionibus, in quibus de Jure Canonico nihil reperitur deciſum, debere ſe conformare Juri Civili. Et Gelaſius Papa *Epiſt. 4. ad Anaſt. Imperat.* ſcripſit: *Quantum ad Ordines pertinet publicæ diſciplinæ, Legibus tuis ipſi quoque parent Religionis Antiſtites.*

DE CONSUETUDINE.

107 *De Conſuetudine* hic tractandum, de qua nihil habetur apud *Buſemb.*

Dictum eſt de Lege ſcripta, nunc aliqua ſunt addenda de Conſuetudine, quæ dicitur lex non ſcripta.

Ut Conſuetudo vim legis habeat, tria requiruntur. I. quod introducatur non a perſona particulari, ſed a Communitate, ſaltem a majori parte Communitatis, quæ capax ſit ferendi leges, licet actu leges ferre nequeat, nam Conſuetudo tunc habet vim legis ex tacito Principis conſenſu. *Salm. de Leg. c. 6. ex n. 6. cum S. Th.* Notandum hic, quod mulieres nequeunt introducere conſuetudinem contra leges proprias virorum, nec vice verſa; uti neque Eccleſiaſtici contra Leges Laicorum, vel contra, niſi materia ſit communis. *Salm. ib. n. 8. & 37.* Hinc etiam circa res ſpirituales Clerici non obligantur ad conſuetudinem factam a Laicis. *Sal. ib. n. 38. cum Sanch. Pal. &c.* Mercatores tamen, quia diſtinctam faciunt Communitatem, poſſunt introducere Conſuetudinem obligantem omnes. *Salm. ibid. n. 8. cum Pal. Suar. Bon. Tap.*

II. Requiritur, ut Conſuetudo ſit rationabilis: quare nulla valet Conſuetudo contra legem naturalem, aut Divinam, ſed tantum contra humanam. Addendum tamen, non requiri bonam fidem; nam etiam peccando poteſt fieri Conſuetudo. *Salm. c. 6. n. 11. cum Suar. Pal. &c.* Conſuetudo enim triplicem ſtatum habet. In initio, introducentes Conſuetudinem contra legem, omnes peccant. In progreſſu non peccant illa jam a majoribus introducta utentes, ſed poſſunt a Principe puniri. In fine autem nec peccant, nec puniri poſſunt illa jam præſcripta utentes. Ita *Salm. ib. n. 13. cum Pal. Caj. Sot. Laym. &c.*

III. Requiritur tempus diuturnum continuatum cum repetitis actibus. Quodnam autem tempus ſufficiet? *Prima ſententia* dicit relinqui arbitrio Prudentum, juxta repetitionem actuum, & negotiorum qualitatem, *Vaſq. Tap. Vill. &c. apud Salm. de Leg. c. 6. n. 15. Secunda ſententia* dicit ſufficere, & requiri decennium; hoc enim eſt longum tempus requiſitum a jure ad Conſuetudinem introducendam; niſi aliud ſit alicubi ſancitum, ex *L. ultima, C. de Præſcriptione.* Ita *Salm. n. 15. cum Laym. Suar. Pal. &c.* licet doceant primam eſſe valde probabilem.

An vero hoc decennium ſufficiat contra Leges Canonicas? affirmant *Leſſ. Sa, Azor. Pal. Nav. &c.* Negant tamen *Sal. d. c. 6. num. 17. cum Laym. Bon. Suar. Regin. &c. ex c. de Quarta, & ex c. Ad aures. de Præſcriptione.* Sed vide *inſr. num.* 139. Notant autem *Salm. cum Granad. Salas, &c. num.* 18. ſufficere dictum eximii Doctoris, etiam moderni, aſſerentis legem abrogatam eſſe, ut a Lege deobligemur.

Dicitur autem requiri *tempus continuatum*; nam ſi interrumpitur etiam per unicum actum a majori parte Communitatis, vel ſi interim Princeps puniat Conſuetudinem introducentes, Conſuetudo non præſcribitur. Ita *Salm. d. cap. 6. n. 18. cum Laym. Suar. Bon. Pal. &c.*

Dicitur autem *repetitis actibus*; ad Conſuetudinem enim requiritur. 1. Ut actus ſint repetiti per plures vices juxta Prudentum arbitrium, ut *Salm. ib. n. 22. cum Pal. Bon. Suar. &c.* contra *Leſſ. Reg. Sa, Dianam, &c. n. 21.* qui dicunt duos, vel tres actus ſufficere. 2. Ut actus ſint liberi, non autem per vim, aut metum, aut ignorantiam poſiti, puta ſi Populus cenſeat exiſtere Legem, quæ revera non eſt. *Sal. d. c. 6. n. 24. & 25. cum S. Thom. Dian. Tap. &c.* 3. Requiritur, ut actus ſint notorii, ſaltem notorietate facti, ut *Salm. n. 27. cum Pal. Suar. Bonac. Dian. Baſil. &c.* contra aliquos, qui requirunt notorietatem etiam juris, ut ſententia Judicis Conſuetudo probetur.

IV. Requiritur ad Conſuetudinem perficiendam intentio ſe obligandi, vel Conſuetudinem introducendi. Quare nulla fit Conſuetudo, ſi Populus, aut major ejus pars agit ex devotione, gratitudine, & ſimili; aut ſi læſerit legem animo tantum non ſatisfaciendi ex levitate. *Salm. d. c. 6. n. 28. cum Pal. Laym. Bonac. &c.* Hic autem animus cognoſcitur ex circumſtantiis, nempe ſi Conſuetudo conſtanter obſervetur, & cum non levi incommodo: ſi tranſgreſſores puniantur: ſi ita ſentiant communiter homines pii. *Croix l. 1. n. 571. & Salm. ib. n. 30.* In dubio autem, an Conſuetudo ſit ex devotione, vel obligatione? ſub gravi, vel levi? an obliget ad culpam, vel pœnam tantum? Benignior pars tenenda eſt; nam nulla lex obligat, niſi de ea conſtet. Ita *Sal. d. n. 30. cum Pal. Suar. Bon. Dian. &c.* Et ita *Croix lib. 1. n. 592.* Qui notat tamen ibi cum *Carden.* quod univerſales Conſuetudines Eccleſiæ de ſe obligant. Hoc intelligendum vero de conſuetudinibus proprie ut talibus obligantibus ſumptis, ut de conſuetudine jejunandi in Vigilia Pentecoſtes, & de alia aliqua ſimili, ſi adeſt. Nam aliter dicunt plures AA. de conſuetudine abſtinendi a lacticiniis in Vigiliis extra Quadrageſimam; de qua vide *l. 3. n. 988.* Et aliter dicunt aliqui etiam de conſuetudine Monialium recitandi Officium in privato. Sed de hoc vide *l. 4. n. 122.* quid alii communius & probabilius dicant.

V. Requiritur conſenſus Principis ex *l. de quibus, ff. de Leg.* Requiritur enim, ut habeatur conſenſus ſaltem tacitus generalis Principis, ſcilic. approbandi quamcumque legitimam Conſuetudinem, quando illam ſpecialem Conſuetudinem Princeps ignorat. Ita *Salm. c. 6. n. 33. cum S. Th. Pal. Suar. Sanch. Lay. Bon. Tapia, &c.* Quando vero Princeps reſiſtit, tunc nulla fit Conſuetudo. *Salm. ib. n. 31.* Hinc dicunt *n. 32. cum Laym. Bon. Suar. Barboſ. &c. contra alios*, nullam dari Conſuetudinem contra Immunitatem Eccleſiaſticam.

Quoad effectus autem Conſuetudinis pertinet, notandum quod Conſuetudo poteſt non ſolum tollere Legem, ſed etiam pœnam illius, remanente culpa, vel contra. Vide *Salm. d. c. 6. ex n. 35.* Poteſt etiam Conſuetudo validare contractum irritatum per Legem. *Salm. de Matr. c. 11. punct. 2.* Poteſt etiam introducere nova impedimenta irritantia Matrimonium. *Salm. ib. punct. 1.*

Sed quid ſi a lege prohibeatur contraria Conſuetudo? Diſtingue: ſi apponatur clauſula, *non obſtante quacumque Conſuetudine*, intelligitur reprobari Conſuetudo oppoſita præterita, non vero futura. *Salm. de Leg. c. 6. n. 42. cum Suar. Tapia, Vill.* Si autem clauſula reprobat quamcumque Conſuetudinem futuram, adhuc *Salm. ib. n. 43. & de Matrim. d. c. 11. n. 33. cum Suar. Baſil. Bon. &c.* dicunt probabilius eſſe poſſe Conſuetudinem talem legem abrogare.

Quid ſi reprobetur omnis Conſuetudo futura, ut irrationabilis? Reſpondetur, quod ſi reprobetur tamquam contraria Legi naturali, ſeu Divinæ, nulla tunc Conſuetudo valere poteſt. Si vero reprobetur ut irrationabilis pro tempore quo fit Lex, tunc ex nova cauſa rationabilis reddi poteſt, & valere. *Salm. de Leg. d. c. 6. num. 44. cum Suar. Baſil. Trap. Dian.*

Poteſt denique Conſuetudo Legem dubiam interpretari; & hæc interpretatio vel poteſt eſſe authentica, ita ut illa interpretatio ſit nova Lex; Vel poteſt eſſe probabilis, cum Conſuetudo præcedat, vel Legem ſubſequatur; Lex enim non intelligitur derogare Conſuetudini antecedenti, nec Conſuetudo Legi, niſi expreſſe opponantur. Et ad hanc Conſuetudinem probabiliter interpretantem minus tempus requiritur, quam ad Conſuetudinem Legi adverſantem præſcribendam. Communiter autem aſſerunt DD. Leges interpretandas eſſe juxta loci Conſuetudinem, etſi verba Legis minus proprie accipienda ſint. *Salm. d. cap. 6. ex num. 45.*

Poteſt autem Conſuetudo per contrariam Legem a Superiore revocari.

Sed quæritur 1. An per Legem generalem derogetur Conſuetudini ſpeciali alicujus loci? Reſpondetur negative, niſi in Lege mentio fiat illius Conſuetudinis, vel in ea revocetur quæcumque Conſuetudo. Et probatur ex *c. 1. De Conſuetudine in 6.* ubi ſic habetur: *Non enim cenſetur abrogata Conſuetudo ſpeciali Lege, quia præſumitur Princeps ignarus talis Conſuetudinis.* Vide *Salm. d. c. 6. n. 52.* Si vero Princeps notificatus de Conſuetudine nolit Legem revocare, tunc cenſetur revocata Conſuetudo. *Salm. ibid. num. 53. cum Pal. Suar. Bon. &c.* Epiſcopi tamen per eorum leges abrogant quamcumque Conſuetudinem particularem, quia præſumuntur ipſi plenam notitiam habere Conſuetudinum Diœceſum ſuarum. *Salm. ibid.* Nota autem, quod prædicta doctrina procedit de Conſuetudine jam præſcripta, non autem de incœpta. *Salm. n. 54. cum Maſc. Gloſſ. &c. contra Suar.*

Quæritur 2. An poſita clauſula revocatoria cujuſque Conſuetudinis, intelligatur revocata etiam Conſuetudo immemorabilis? Nega, niſi exprimatur; quia, quando Superior vult etiam illam revocare, id exprimit. *Salm. ib. num. 55. cum Abb. Suar. Bon. Pal. & Garcia*, qui affert plures Declarationes S. C.

Poteſt autem reliqua Conſuetudo abrogari per aliam contrariam, quæ repetitis actibus modo, ut ſupra, præſcribatur. Vide *Salm. d. c. 6. n. 56. & 57.*

DIS-

DISSERTATIO.

Super Propoſit. 29. damnatam ab Alexandro VIII. quæ dicebat: *Futilis, & toties convulſa eſt aſſertio de Pontificis Romani ſupra Concilium Œcumenicum Authoritate, atque in Fidei quæſtionibus decernendis infallibilitate.*

110 HÆc celeberrima quæſtio, & hoc tempore tam fortiter agitata, ſicut ad eam pertractandam integro libello (qui tamen lucem non vidit) aliquando me duxit; ita nunc me urget, ut in ea aliquantulum immorer. Hinc parcat mihi Lector, ſi a meo inſtituto nimis recedere videar. Duo hic valde magni ponderis enucleanda occurrunt: Primum, an Auctoritas Summi Pontificis extra Concilium in rebus Fidei & Morum decernendis ſit infallibilis? Alterum, an Authoritas Papæ ſit ſupra Œcumenicum Concilium?

§. 1. *De Infallibilitate Papæ.*

Circa hanc Pontificis infallibilitatem plures adſunt opiniones. *Prima* eſt Lutheri & Calvini, qui hæretice docent Papam loquentem etiam ut Doctorem univerſalem, etiamque una cum Concilio, eſſe fallibilem. *Secunda* ſententia omnino oppoſita eſt Alberti Pighii ſentientis Papam non poſſe errare etiam private loquendo. *Tertia* eſt nonnullorum dicentium Papam eſſe fallibilem extra Concilium docentem. Circa quod pro rei majori elucidatione præſciendum hanc ſententiam amplexatum fuiſſe Clerum Gallicanum anno 1682. cum illas quatuor celebres Propoſitiones emanavit: Quarum, omiſſis aliis ad præſentem materiam non pertinentibus, ſecunda aſſerit: *Sic ineſſe Apoſtolicæ Sedi rerum ſpiritualium Poteſtatem, ut ſimul valeant Synodi Conſtantienſis Decreta de Authoritate Conciliorum: Nec probari ab Eccleſia Gallicana, qui eorum Decretorum ad ſolum ſchiſmatis tempus Conciliaria dicta detorqueant.* Quarta autem. *In Fidei quoque quæſtionibus præcipuas Summi Pontificis eſſe partes, ejus Decreta ad omnes Eccleſias pertinere: Nec tamen irreformabile eſſe Judicium, niſi Eccleſiæ conſenſus acceſſerit.* Et in eodem Gallicanæ Facultatis Decreto demandatum fuit, ut nullus Lauream Doctoratus reciperet, niſi has Propoſitiones publice prius propugnaſſet, & exinde ad eas ſuſtinendas juramento ſe adſtringeret. Poſtmodum Alexander VIII. per Bullam quæ incipit: *Inter multiplices*, anno 1690. præfatum Facultatis Pariſienſis Decretum irritum declaravit, nullamque de eo rationem habendam eſſe præcepit. Sed Ludovicus Maimburgus (cui poſtea ſe adjunxit alter, Ludovicus Dupinus), dimiſſo habitu Societatis Jeſu, imo ab illa merito expulſus, ad eas tuendas ſe obtulit, ſicut audacter fecit, donec inopinata morte dignam ſuæ audaciæ a Deo mercedem recepit. Verumtamen circa annum 1693. iidem Epiſcopi qui ad eas quatuor Propoſitiones emanandas conſpiravere in Conſeſſu habito anno 1682.; poſtea per Epiſtolam ad Innocentium XII. miſſam ab omnibus illis ſe retractarunt, Idemque Chriſtianiſſimus Rex Ludov. XIV. Edictum publice prius editum pro obſervatione antecedentis Pariſienſis Decreti, alio publico Edicto revocans, aliam retractationis Epiſtolam ad Pontificem tranſmiſit. Vide de hoc *Graveſon, tom. 8. part. 1. fol. 192. Roncaglia in Animadverſ. ad Nat. Alexand. §. 11. ſup. Conc. Conſtant. & Milante loco infra citando.* Hactenus de Tertia ſententia. *Quarta* vero communis ſententia, cui nos ſubſcribimus, eſt, quod, licet Romanus Pontifex quatenus particularis perſona, ſive privatus Doctor poſſit errare (ſicut etiam eſt fallibilis in quæſtionibus meri facti, quæ ex hominum teſtimoniis præcipue pendent); cum tamen Papa loquitur tamquam Doctor univerſalis definiens ex Cathedra, nempe ex Poteſtate Suprema, tradita Petro docenti Eccleſiam, tunc dicimus Ipſum in controverſiis Fidei & Morum decernendis omnino infallibilem eſſe. Hanc ſententiam tuentur D. Thomas 2. 2. q. 1. a. 10. Turrecrem. Sotus, Cajet. Alexand. de Ales, S. Bonav. B. Aug. Triumph. Nic. de Lyra, S. Franc. Sal. Spondan. Thomaſſ. Lud. Bail, Duvallius, aliique innumeri citati a Milante Epiſcopo Stabienſi in ſuis doctis Exerc. 19. ſup. Prop. 29. Alexand. VIII., & communiter reliqui Theologi omnes, ut teſtantur Card. Gotti De Ver. Eccl. Jeſu Chr. tom. 1. cap. 11. §. 1. Milante loc. cit. & Troila in ſua Theol. Dogm. tract. 6. De Pontif. d. 1. §. 2. n. 14. Adſunt aliqui inter hos, qui dicunt Papam eſſe quidem infallibilem, ſed tum tantum cum in quæſtionibus definiendis mature procedit, Sapientum judicium audiendo: Sed rectius alii dicunt hanc conditionem ſolum de congruentia eſſe, non autem de neceſſitate; infallibilitatis enim promiſſionem neceſſe eſt, ut omnes, qui Pontificiam infallibilitatem tuentur, non Conſiliariis, nec examini, ſed ſoli Pontifici factam fuiſſe fateantur: Alias Hæretici ſemper objicere poſſent ſufficiens examen non extitiſſe, ſicut de facto Sectarii in Tridentinum oppoſuere. Ad providentiam autem Spiritus Sancti pertinebit (ut recte ait Suar. 5. De Fide ſect. 8.), quod Pontifex non temere, nec imprudenter unquam in tantis rebus agat, & decernat.

111 Noſtra concluſio probatur I. Ex Scripturis, & præcipue ex illa Matt. 16. 18. *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adverſus eam.* *Natalis Alexander* pro *Petra* explicat Eccleſiam; ſed inepta interpretatio, quæ ineptum redderet ſenſum, nimirum (ut ipſe intelligit) *ſuper hanc Eccleſiam ædificabo Eccleſiam meam.* Attamen ex ipſo ſenſu patet, quod totus ſermo dirigitur ad Petrum; & communiter SS. Patres, ut Baſilius, Cyprianus, Chryſoſtomus, Hilarius, Tertullianus, Epiphanius, & Origenes (apud Joſ. Baron. contra Piccinin. Diſſ. 2. c. 3.) dicunt nomine *Petræ* intelligi Petrum; & ſignanter S. Baſilius *l. 2. contra Eunom.* ait de Petro: *Quoniam fide præſtabat, Eccleſiæ ædificationem in ſeipſum recepit.* Et S. Leo ſer. 94. de Transfig. *Tantum in hac fidei ſublimitate complacuit* (Chriſto), *ut Beatitudinis felicitate donatus, ſacram inviolabilis petræ acciperet firmitatem, ſupra quam fundata Eccleſia portis inferi & mortis legibus prævaleret.* Item S. Cyprianus *lib. de Unit. Eccleſiæ* dicit: *Primatus Petro datur, ut una Chriſti Eccleſia, & Cathedra una monſtretur.* Et alibi adverſus Novatianos poſt verba: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram &c. Et paſce oves meas,* ſubdit: *Super illum unum ædificat Eccleſiam, & illi paſcendas mandat oves ſuas.* Item S. Leo *ſer. 3. in Anniverſ. Aſſumpt.* ita Chriſtum loquentem Petro repræſentat: *Cum ego ſim inviolabilis Petra .... tamen tu quoque petra es, qui mea virtute ſolidaris, ut quæ mihi poteſtate ſunt propria, ſint tibi mecum participatione communia.* Et id magis patet ex Concilio Chalcedonenſi Action. 3. apud Bellarm. Contr. tom. 1. pag. mihi 540. ubi dicitur: *Appellat Petrum Petram Eccleſiæ Catholicæ.* Hinc addit Bellarm. „ (Catholici docent hac metaphora ſignificari Petro eſſe commiſſum Regimen totius Eccleſiæ, & præcipue circa Fidem; Petræ enim fundamentalis hoc eſt proprium, totum ædificium regere, & ſuſtentare. „) Accedit S. Cyrillus Alexandr. dicens: *Secundum hanc promiſſionem Eccleſia Apoſtolica Petri ab omni ſeductione manet immaculata.* Si itaque hujuſmodi ædificium eſt Eccleſia, adverſus quam inferi prævalere non poſſunt; ut illa non poſſit ruere, neceſſe eſt baſem ejus & fundamentum neque deſtrui poſſe, ne, deſtructo fundamento, tota domus corruat. Ideo Origenes in hoc loco dicit: *Si prævalerent inferi adverſus Petrum, in quo Eccleſia fundata eſt, contra Eccleſiam etiam prævalerent.* Probatur quoque ex Luca 22. 32. *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* Ex quo pariter textu affirmat Maldonatus Authores collegiſſe Pontifices eſſe perpetuo infallibiles.

112 Probatur II. ex Conciliis Œcumenicis, & I. ex Concilio Chalcedonenſi, ubi (ut refert D. Thomas in Opuſc. Contra errores Græc.) habetur: *Omnia ab eo,* ſcil. Papa, *definita, teneantur, tamquam a Vicario Apoſtolici Throni.* In ejuſdem Synodi Act. cum legeretur Epiſtola D. Leonis, dictum fuit anathema iis qui ita non crederent. Deinde ibidem Act. 3. Patres Concilii Pontificis doctrinam ut Beati Petri amplexi ſunt, & univerſa Concilii Dogmata petierunt Sedis Apoſtolicæ Authoritate firmari. II. Ex Concilio Lugdunenſi Œcumenico 2. habetur: *Ipſa quoque Sancta Romana Eccleſia Summum Principatum ſuper univerſam Eccleſiam obtinet, quem ſe ab ipſo Domino in B. Petro, cujus Romanus Pontifex eſt Succeſſor, cum Poteſtatis plenitudine recepiſſe recognoſcit; Sic, ſi quæ de Fide ſubortæ fuerint quæſtiones, ſuo debent judicio definiri.* III. Ex Concilio Florentino, ubi in ſeſſ. ult. ſic legitur. *Definimus Romanum Pontificem in univerſum Orbem habere Primatum, & Succeſſorem eſſe Petri, totiuſque Eccleſiæ Caput, & Chriſtianorum Patrem, ac Doctorem exiſtere: & ipſi in B. Petro regendi Eccleſiam a D. N. Jeſu Chriſto plenam Poteſtatem traditam eſſe, quemadmodum etiam in geſtis Œcumenicorum Conciliorum, & in Sacris Canonibus continetur.* Si ergo certum eſt Papam eſſe totius Eccleſiæ Doctorem, certum quoque tenendum ipſum debere eſſe infallibilem, ne Eccleſia a ſuo Magiſtro aliquando decipi poſſit. Accedit Concilium Viennenſe XV. Generale ſub Clem. V. ubi ſic ſancitum fuit: Dubia Fidei declarare, ad Sedem duntaxat Apoſtolicam pertinere.

113 Probatur III. ex SS. Patribus; S. Irenæus l. 3. c. 3. ſcribit: (Omnes a Romana Eccleſia neceſſe eſt, ut pendeant tanquam a Fonte, & Capite.) S. Athanaſius in Epiſt. ad Fel. Pap. dicit: (Romanam Eccleſiam ſemper conſervare veram de Deo ſententiam). Et in eadem Epiſtola, ad Pontificem S. Doctor ſuum ſermonem dirigens, ſic eum alloquitur: (Tu profanarum Hæreſum, atque imperitorum omniumque infeſtantium Depoſitor, Princeps, & Doctor, Caputque omnium Orthodoxæ Doctrinæ, & immaculatæ Fidei exiſtis). Theodoretus Epiſc. Aſianus in Epiſt. ad Leonem Papam inquit (Ego, Apoſtolicæ veſtræ Sedis expecto ſententiam, & ſupplico, & obſecro V. S. ut mihi opem ferat juſtum veſtrum & rectum appellanti judicium). S. Cyprianus Epiſt. 8. l. 1. ſcribit: (Deus unus eſt, Chriſtus unus eſt, & una Eccleſia, & Cathedram una ſuper Petrum Domini voce fundatam. Aliud conſtitui Sacerdotium novum, fieri præter unum Sacerdotium non poteſt. Quiſquis alibi collegerit, ſpargit). Et idem Cypr. in lib. de Unitat. Eccl. (Qui Cathedram Petri, ſuper quam fundata eſt Eccleſia, deſerit, in Eccleſia ſe eſſe confidit.) S. Hieron. in Epiſt. ad Damaſum Papam ſcribit: (Cum ſucceſſore Piſcatoris loquor .... ſuper illam Petram (ſcilicet Cathedram Petri) ædificatam Eccleſiam ſcio, quicunque extra hanc domum agnum comederit, profanus eſt; Si quis in Arca Noe non fuerit, peribit regnante diluvio .... Quicunque tecum non colligit, ſpargit, hoc eſt, qui Chriſti non eſt, Antichriſti eſt). S. Baſilius Epiſt. 52. ad Athan. ſcribit: (Romanum Pontificem compellendum eſſe, ut quid credendum ſit, ſi per Concilium definiri non donetur, ipſe determinaret). S. Auguſt. l. 1. contra Julianum

num c. 5. (Per Papæ Reſcriptum cauſa Pelagianorum finita eſt). S. Thomas quodlib. 10. a. 6. (Magis ſtandum eſt ſententiæ Papæ, ad quem pertinet determinare de Fide, quam quorumlibet ſapientum). Et 2. 2. q. 11. a. 2. ad 3. (Poſtquam eſſent aliqua Eccleſiæ authoritate determinata, hæreticus eſſet, ſi quis repugnaret; quæ quidem authoritas principaliter reſidet in Summo Pontifice). S. Bon. in ſumma Theolog. q. 1. a. 3. D. 3. (Papa non poteſt errare, ſuppoſitis duobus: Primum quod determinet quatenus Papa; Alterum, ut intendat facere Dogma de Fide).

114 Probatur IV. ex ipſa Schola Gallicana, falſo enim nobis objicit Hottingerus hæreticus, dicens: Gallia univerſa a vobis diſſentit. Quandoquidem aſſerit Milante Exercit. 19. dict. Prop. 29. Alexand. VIII. paucos eſſe Gallos, qui Romani Pontificis infallibilitatem contendunt, reſpectu ad Gallos Nobiliores, qui illam propugnant, præſertim Petrus Matthæi in Sum. Conſt. Spondanus an. 1415. num. 16. differens in Decr. Conſt. Boſvinus tom. 4. de Concordia. Item aliquando docuit Gerſon de Pot. Eccl. cap. 10. dicens: (Tandem ex his dicere poſſumus, quod plenitudo poteſtatis eſt a Chriſto collata Petro, ſicut Vicario ſuo, & ſuis Succeſſoribus). Ita ſcripſit hic Doctor in præfato loco. Ceterum nulli dubitandum quod Gerſon, ut ait P. Victoria in ſuo Tract. de Authoritate Papæ & Concilii tr. 5. *per omnia fuit infeſtiſſimus Authoritati Summorum Pontificum, & multos alios infecit ſuo veneno; parum enim diſſert a Schiſmate ejus ſententia de Authoritate Papæ*. Idem ſtatuere conati ſunt Epiſc. Gallicani antiqui an. 1626. ar. 137. & in Conc. Generali Lugd. 2. (ubi præ ceteris numerabantur Epiſcopi Galli, qui Græcorum confeſſionem acceperunt: ſcil. quod Sancta Romana Eccleſia plenum Principatum obtinere ſuper Univerſalem Eccleſiam, &c. ut infra referetur. Et quamvis Univerſitas Sorbonica (ortum agnoſcens a Roberto Sorbon ex anno 1253. Confeſſario S. Ludovici, erectaque a Carolo Rege an. 1290. in Univerſitatem) contrariæ fuerit ſententiæ, hoc tamen accidit tantum ex tempore Concilii Conſtantienſis opera Gerſonis, & Almaini, qui in eadem Univerſitate adſcripti ad comprimendum trium Pontificum Schiſma, ad Concilium, tanquam ad Judicem Superiorem, & in hujuſmodi caſu neceſſarium, cauſam deferendam exiſtimarunt. Noviſſimi vero Sorbonici non attendentes, quod ipſorum Majores de Papa dubio ſint loquuti, eorum innixi authoritati, dixerunt Judicium Romani Pontificis non eſſe infallibile, niſi Eccleſiæ, ſive Generalis Concilii conſenſus accedat. Ceterum ante Concilium Conſtantienſe, & Baſileenſe advertit Raynaldus ſcriptor Gallus in Opuſc. de Rom. Pont. omnes Theologos anteriores unanimiter docuiſſe definitiones Pontificias, etiam extra Concilia, rem facere de Fide. Immo habetur apud Nauclerum part. 4. lib. 8. c. 6. quod Facultas Pariſienſis anno 1320. damnavit tanquam hæreticos articulos Marſilii Paduani dicentis: Romanum Pontificem eſſe fallibilem. Et anno 1534. (ut apud eundem Nauclerum) damnavit eundem errorem contra Joannem Morandum. Item Duvallius Doctor Gallus, qui ſcripſit circa annum 1712. de Sup. Pont. p. 1. q. 7. refert conſuetudinem fuiſſe Facultatis Pariſienſis, ut ab ea Laureati proteſtationem nunquam Eccleſiæ Romanæ contradicendi præmitterent. Idem Author refert ipſam Facultatem damnaſſe ut hæreticum Marcum Antonium de Dominis, quia docebat Pontificis authoritatem eſſe fallibilem. Ideo præfatus Duvallius, quamvis ejuſdem Sorbonæ Doctor, loco citato non dubitavit ſic ſcribere: *Opinio quæ Romæ tenetur, vacat omni temeritate, cum totus Orbis, exceptis pauculis Doctoribus, eam amplectatur, & præterea rationibus validiſſimis tum ex Scriptura, Conciliis, & Patribus, tum ex principiis Theologiæ petitis confirmetur*. Et part. 4. q. 7. ſubdit: *Nemo nunc eſt in Eccleſia, qui ita pro certo ſentiat præter Vigorium & Richerium, quorum ſi vera eſſet ſententia, totus fere Orbis Chriſtianus, qui contrarium ſentit, in Fide turpiter erraret*. Propterea addit quod Opinio de prælatione Conciliorum Authoritati Romani Pontificis, *a temeritate inobedientiæ vix poteſt excuſari; fovet enim ut plurimum inobedientiam & diſſidia multa; magnoſque tumultus ſemper in Eccleſia excitavit*. Hinc videre eſt apud Troila tr. 6. de Sum. Pon. ar. 6. ex n. 54. & ap. Milante in Exercit. Dogm. 19. ſuper Prop. 29. Alex. VIII. quot Concilia Provincialia Gallicana plauſerint Pontificis infallibilitati. Synodus ipſa Pariſienſis anno 1626. in art. 137. ubi Tit. Monita Cleri Gallicani ad Dominos Archiepiſcopos Regni, ecce quid ſenſit: (Hortamur igitur Epiſcopos omnes, ut Sanctam Apoſtolicam Romanamque Eccleſiam, utpote ex Dei ſponſione infallibili Eccleſiarum Matrem ...) Et infra loquens de ipſo Romano Pontifice: (Is enim Succeſſor eſt Petri, ſuper quem Chriſtus Jeſus Eccleſiam fundavit, quando illi claves Regni Cælorum, & donum infallibilitatis in cauſis Fidei reliquit.) Valde autem notandum id quod Epiſcopi Galliarum (ut refert Milant. l. c.) in obſequium Bullæ, quam Innocentius X. emanavit in confixione Janſenianarum Theſium, ad ipſum ſcripſerunt; & inter cetera verba hæc; (Hujus doctrinæ lucem priſtino decori reſtituit prolatum a S. V. poſtulantibus Galliarum Epiſcopis Decretum: De quo in negotio illud obſervatione dignum accidit, ut quemadmodum Innocentius I. Pelagianam Hæreſim damnavit olim, ſic Hæreſim ex adverſo Pelagianæ oppoſitam Innocentius X. auctoritate ſua proſcripſerit. Enimvero vetuſtæ illius ætatis Eccleſia, Cathedræ Petri authoritate fulta, quæ in Decretali Epiſtola Innocentii elucebat, Pelagianæ Hæreſis damnationi abſque cunctatione ſubſcripſit. Perſpectum enim habebat non ſolum ex Chriſti D. pollicitatione Petro facta, ſed etiam ex actis priorum Pontificum, & ex anathematiſmis adverſus Apollinarium, & Macedonium nondum ab ulla Synodo Œcumenica damnatos, a Damaſo paulo ante jactis, judicia pro ſancienda regula a Pontificibus lata, *Divina æque, ac ſumma per univerſum Eccleſiam auctoritate* niti, Chriſtiani omnes ex officio ipſius quoque mentis obſequia præſtare teneantur.) Deinde præfati Epiſcopi Bullam venerantes eam promulgare promittunt. Hinc colligitur, quam fuerit nova ſententia Cleri Gallicani, & quam diverſa ab illa, quam Majores ſui enixe tenuerint, & propugnarint.

Probatur V. rationibus; Prima ratio eſt D. Thomæ, qui 3. p. q. 25. art. 1. docet pollicitationem infallibilitatis in rebus Fidei tantum Succeſſoribus Petri eſſe factam, & ideo dicit Eccleſiam non poſſe errare, quia Papa errare nequit: *Eccleſia univerſalis* (verba D. Thomæ) *non poteſt errare, quia ille qui in omnibus exauditus eſt pro ſua reverentia, dixit Petro: Ego oravi pro te, Petre, ut non deficiat fides tua*. Secunda ratio eſt ejuſdem S. Doctoris, qui alibi 2. 2. qu. 1. art. 10. ait, quod in Eccleſia non poſſet una Fides ſervari, niſi per ejus Caput Pontificem quæſtiones Fidei definirentur: *Et ratio eſt, quia una Fides debet eſſe totius Eccleſiæ (ſecundum illud 1. ad Cor. 1.), quod ſervari non poſſet, niſi quæſtio Fidei determinaretur per eum, qui toti Eccleſiæ præeſt*. Ratio tertia eſt inveterata Eccleſiæ conſuetudo; Hac ratione pro noſtra ſententia tuenda utitur eruditiſſimus Melchior Canus in ſuo perdocto Opuſculo de Locis Theologicis lib. 6. cap. 7. ubi ait: (Si nullus itaque (ſic Author arguit) legum Chriſti ſerior eſt interpres, quam perpetuus Eccleſiæ uſus, Eccleſia vero in Fidei rebus, non ad Antiochenum, Alexandrinum, Hieroſolymitanum, ſed Romanum Pontificem omni tempore recurrerit, ejuſque judicia uti irrefragabilia ſemper tenuerit; cur dubitabimus illum Petro in hac prærogativa dare ſucceſſorem? Hoc ipſo rerum teſtimonio roboratur: nam Chriſti de Petro, & Succeſſoribus vaticinia in Romana Eccleſia videntur impleta. Cum ceteræ Apoſtolorum Eccleſiæ, vel ab Infidelibus occupatæ, vel ab Hæreticis affectæ aliquando fuerint: hæc una tot inter Hoſtes nec Infidelibus, nec Hæreticis valuit expugnari. Hinc quæri ſolet, an hæreticum ſit aſſerere, poſſe quandoque Romanam Sedem, quemadmodum & ceteras, a Chriſti Fide deficere? Ei faciant ſatis Hieronymus perjurum dicens, qui Romanæ Sedis Fidem non fuerit ſecutus; Cyprianus dicens: Qui Cathedram Petri, ſupra quam fundata eſt Eccleſia, deſerit, in Eccleſia eſſe non confidat; Synodus Conſtantienſis hæreticum judicans, qui de Fidei Articulis aliter ſentit, quam S. Romana Eccleſia docet. Illud poſtremo addam, cum ex Traditionibus Apoſtolorum ad evincendam Hæreſim argumentum certum trahatur; conſtat autem Romanos Epiſcopos Petro in Fidei Magiſterio ſucceſſiſſe, ab Apoſtolis eſſe traditum, cur non audebimus aſſertionem adverſam tamquam hæreticam condemnare? Sed nolumus Eccleſiæ judicium antevertere: Illud aſſero, & fidenter quidem aſſero, peſtem eos Eccleſiæ & perniciem afferre, qui negant Romanum Pontificem Petro in Fidei Doctrinæque Authoritate ſuccedere, aut certe aſtruunt Summum Eccleſiæ Paſtorem, quicumque ille ſit, errare in Fidei judicio poſſe. Utrumque ſcilicet Hæretici faciunt: Qui vero illis in utroque repugnant, hi in Eccleſia Catholici habentur.) Huc uſque Canus; Cui valde favet id quod D. Cyprianus ſedulo advertit in Ep. 3. lib. 2. dicens: *Neque enim aliunde Hæreſes obortæ ſunt, quam inde quod Sacerdoti Dei non obtemperatur, nec unus in Eccleſia Sacerdos, & ad tempus Judex vice Chriſti cogitatur*. Et ratio hujus gravis ſententiæ Cypriani eſt, quia Romanæ Sedis Decretis illi qui pertinaciter reſtiterunt, primum (ut bene advertit cit. Epiſcopus Sabienſis) Schiſmatici facti ſunt, deinde Hæretici.

Ex his omnibus tandem inferunt DD. prout Suar. lib. 3. De Fidei defenſ. Bannez, & Bellarm. lib. 4. de Pont. cap. 2. noſtram ſententiam eſſe ſaltem Fidei proximam; & *contraria* (dicit Bellarm. l. cit.) *videtur omnino erronea, & hæreſi proxima*.

Objiciunt Adverſarii plures Pontifices in Fidei judiciis erraſſe. Sed facili negotio nos ab hac oppoſitione poſſemus expediri, generaliter reſpondendo cum Cano, & Bellarmino quod ii Pontifices, qui erraſſe adducuntur, non ut univerſales Eccleſiæ Doctores, ſed tantum private locuti fuerint, ut ex Hiſtoriis patere demonſtrant. Sed ne ex aliquibus geſtis, quæ paſſim, & jactanter, ſed nimis diſcerpta ab Adverſariis adducuntur, quis forte decipiatur, nobis ad ſingula libet reſpondere. 116

Objiciunt I. quod Liberius Papa Arianam Hæreſim non dubitaverit ſubſcribere. In hoc autem ſciendum, quod cum Liberius primum ad Mediolanenſe Conciliabulum ſubſcribendum reluctaret, in exilium a Conſtantio Imperatore fuit expulſus, ac in ejus locum ab Arianis ſuffectus fuit Felix II. Indeque Ariani in Conventu Firmienſi novam Fidei formulam prodiderunt, in qua doloſe dixerunt Filium Patri ſimilem in ſubſtantia. Hanc Liberius tædio exilii victus imprudenter ſubſcripſit: Ob quam rem ab exilio revocatus Romam devenit, ſed a Romanis ob hujuſmodi flagitium averſis rejectus fuit, & in ejus locum Felix advocatus; qui poſtmodum ob ſui conſtantiam in abjicienda Arianorum formula

damna-

damnatus capite pleaus eſt. At Liberius, Felice defuncto, cum reſipuiſſat, eandemque formulam damnaſſet, denuo Pontifex eſt acclamatus. Liberii itaque privatus lapſus, cum ipſa non ea Cathedra docuerit, noſtiam non infirmat ſententiam.

117 Objiciunt II. Vigilium Papam in Epiſt. ad Theodoram Imperatricem anathema diauſa iis, qui duas in Chriſto naturas confirerentur, quo videtur ipſe Pontiſea Hæreſi Entychetis adhæſiſſe. Sed hic notandum, nt refert Baron. an. 547. num. 40. quod hunc errorem Vigilius profeſſus eſt tempore, quo, expulſo Imperatricis ope Silverio legitimo Pontifice, ipſe Papa, potius Antipapa, fuit creatus. Sed poſtmodum, cum idem, mortuo Silverio, legitime Sedem Pontificiam eſt adeptus, nullimode errorem illum protulit unquam, ant ſimulavit.

118 Objiciunt III. in eundem Vigilium, quod approbaſſet tria Capitula, quæ poſtea damnavit Concilium Conſtantinopolitanum Generale, jam ab ipſo Vigilio inde confirmatum. Sciendum hic quod Juſtinianus Imperator, opera Theodori Cæſarienſis, Edictum prodidit, in quo tria Capitula continebantur, ſcil. damnatio memoriæ & ſcriptorum Theodori Mopiueſteni, Ibæ Epiſcopi Edeſſæ, & Theodori Epiſcopi Cypri, in qnibus errores Neſtorii excuſabantur. At quia in Conc. Chalcedonenſi præfatorum Anthorum landabilis mentio facta fuit, plures Epiſcopi Edictum illud reprobarunt. Deinde Conſtantinopoli conſenſu Pontificis Concilio convocato, juxta Cæſaris Edictum, tria illa Capitula fuernnt confirmata; Et Vigilius ad ſuaſionem Imperatoris Edictum clam ſubſcripſit. Sed, ut hoc propalarum fuit, magna in Eccleſia ſciſſio orta eſt. Qua de re Vigilius decrevit, nt effectus Edicti ſuſpenderetur, & res ad Generale Concilium revocaretur. Deinde idem Vigilius in quodam ſuo Reſcripto, *Conſtituta* Vigilit vocato, damnavit quidem ſcripta Theodoreti, & Ibæ, ſed perſonas a cenſuris immunes reliquit. Verum eſt, non negamus, quod poſtea anno ſequenti Imperator a Vigilio revocationem *Conſtituti*, & Concilii Conſtant. confirmationem obtinuit; ſed ex hac revocatione quid aliud inferra poſſunt Adverſarii, niſi ad ſummum id quod dicit S. Gregorius lib. 3. Epiſt. 3. *Non enim mutatio ſententiæ, ſed inconſtantia ſenſus in culpa eſt*. Si quis autem dixerit, quod Vigilius in ſuo *Conſtitute* in Fida erravit, pariter dicere deberet, quod arravit & Synodus Chalcedonenſis, quæ idem declaravit ac Vigilius in ſuo *Conſtitute*. Cæterum conſtat rem hanc non ad Fidem pertinuiſſe; quod enim Theodoretus, & Iba non ſolum mala, ſed etiam mala fide deſcripſiſſent, & ideo non tantum ſcripta, ſed etiam perſonæ fuiſſent damnandæ, meri facti res erat. Hinc ne dicantur Concilia inter ſe diſcrepaſſe, dicendum quod in Chalcedonenſi fuit pertractatum de Perſonis, in Conſtantinopolitano autem de Scriptis. Hinc S. Gregorius monuit: *Scire vos volo, quod in ea* (ſcilicet in Synodo Chalcedonenſi) *de perſonis tantum, non autem de Fide aliquid geſtum eſt*.

119 Objiciunt IV. Maymburgus, & Jueninus, in VI. & VII. Synodo Honorium Papam ob Epiſtolas ad Sergium Monothelitarum Principem damnatum ut hæreticum fuiſſe, in Actione enim 13. VI. Synodi ſic legitur: *Simulque anathematizare prævidimus & Honorium, qui fuerat Papa antiquæ Romæ, eo quod invenimus per ſcripta, quæ ab eo facta ſunt ad Sergium, quod in omnibus ejus mentem ſecutus eſt, & impia dogmata confirmavit*. Ac proinde Concilium Romanum II. ſic de eo declaravit: *Honorium judicatum fuiſſe poſt mortem a VI. Synodo, quia de hæreſi fuit accuſatus*. Hocque aſſerunt confirmatum a S. Leone Papa in epiſtola ad Conſtantinum Imperatorem, in qua legitur Leo inter Hæreticos ennmeraſſe etiam Honorium.

Reſp. I. Non deſunt plures Scriptores, qui aſſerunt epiſtolas ennnciatas a Græcis fuiſſe ſuppoſitas, & Roncaglia in *Animad. cit. ad Nat.* dicit peritiores Criticos aſſerere, quod acta præfatæ Synodi ad nos adulterata pervenerint. Nec adulteratio hæc gratis aſſeritur, ſed eam ut certam teſtatur S. Gregor. *l. 5. Ep.* 14. Et videtur clare etiam probari ex eadem Synodo; in qua alibi tantum damnati leguntur ii qui in epiſtola Agathonis Papæ ad Imperatorem nominari fuerunt, & in ea epiſtola nulla mentio da Honorio facta fuit, imo fuit pronunciatum, Romanam Cathedram numquam defeciſſa, & nunquam deficere poſſe. Et hoc ſane creditur Agatho pronuntiaſſe ab omnem avellendam erroris ſuſpicionem adverſus Honorium, cujus innocentia antea diu diſcuſſa, & anixe a S. Maximo propugnata fuerat, & patefacta judicio Joannis Papæ anteceſſoris Agathonis. Pariter Acta VII. Synodis corrupta fuiſſe teſtatur Anaſtaſius Bibliothecarius *in Præf. Hiſt. ad VI. Synodum*. Ad Concilium autem Romanum reſpondetur, id Patres Concilii aſſeruiſſe ducti aa falſis corruptiſque Actis prædictæ VI. Synodi, ut ſupra oſtenſum eſt. Pariter epiſtolam S. Leonis ſuppoſitam fuiſſa a Græcis late multiſque validis argumentis probat Baronius ad annum Chriſti 683. *n.* 19. *& ſequente*.

Sed adhuc admiſſis pro veris tum Actis præfatarum Synodorum, tum epiſtola Leonis: Reſp. II. quod epiſtolæ Honorii bene poſſunt explicari in ſenſu Catholico, ut tenent *Fraſſen, & Tournely*, ac id affirmant viri digniſſimi, ut S. Maximus, qui in diſputatione contra Pyrrhum eodem tempore Honorii eum defendit, & de Monothelitarum erroribus indamnem fecit. Idem ſcripſit Anaſtaſius Honorii Secretarius. Idem Joannes IV. in Apologia pro Honorio ad Conſtantinum Imperatorem, ubi aſſeruit, quod Pyrrhus feſtinabat quidem ad ſenſum ſuum Honorium attrahere, ſed Honorius a falſo dogmate prorſus fuit alienus. Honorius enim duas in Chriſto voluntates, & operationes faſſus eſt, ſed prudenti conſilio nomina prohibuit unius vel duarum voluntatum, quæ tunc erant inaudita; tunc enim temporis, cum Monothelitarum error exurgeret, & Cyrus Alaxandrinus unam in Chriſto operationem, Sophronius autem Hieroſolymitanus duas prædicaret, Honorius ad ſedandum imminens ſchiſma in ſua prima epiſtola ſcripſit abſtinendum tam a voce unius operationis, ne videretur cum Eutychianis unam in Chriſto naturam agnoſci; quam a voce duarum operationum, ne cum Neſtorio duas perſonas ſupponi appareret. Et hoc patet ex epiſtola II. ipſius Honorii ubi ſic habetur: *Referentes ergo, ſicut diximus, ſcandalum novellæ adinventionis, non nos oportet unam vel duas operationes prædicare, ſed pro una, quam quidam dicunt, operatione nos unum operatorem Chriſtum Dominum in utriuſque naturis veridice confiteri*. Ita apud *Fraſſen tom. 7. tr. 1. Diſſert. 2. art. 1. ſect. 2. q. 3.* Nec obſtat illud quod Honorius etiam ſcripſit: *Unam tantum voluntatem fatemur Domini noſtri Jeſu Chriſti*. Nam ibi tantum de Humana Natura Chriſti locutus eſt, cum dixerit in Homine Chriſto non adfuiſſe duas pugnantes voluntates, alteram carnis, alteram ſpiritus, ſed unam ſpiritus tantum; in Chriſto enim caro non concupiſcebat adverſus ſpiritum; *Quia profecto* (en ſua verba) *a Divinitate aſſumta eſt noſtri Natura, non culpa ..... Nam lex alia in membris, aut voluntas diverſa non fuit vel contraria, aut ſuper legem natas eſt humanæ conditionis*. Hinc prædictus Joannes ſcripſit: *Secundum hunc igitur modum dictus Deceſſor noſter ſcripſiſſe dignoſcitur, quia in Salvatore noſtro duæ voluntates contrariæ in membris ipſius penitus non conſiſtunt, quoniam nihil vitii traxit ex prævaricatione primi hominis*. Ita apud *Nat. loc. cit.* qui non dubitavit id confirmare dicens, quod Honorius in ſuis epiſtolis *locutus eſt mente Catholica, ſiquidem abſolute duas voluntates Chriſti non negavit, ſed voluntates pugnantes*.

Reſp. III. Dato etiam quod Honorius vere erraſſet, ait *Natalis*, dicendum a Fidei tramite illum non deviaſſe, ſed non virtute qua debuit Monotelitis repugnaſſe. Et quamvis *Natalis* credat VI. Synodum vere Honorium damnaſſe, dicit tamen non damnaſſe ut hæreticum ſententiæ & pertinaciæ, ſed ut Fautorem Hæreticorum ob patrocinium ipſis impenſum; pro cujus probatione affert epiſtolam Leonis II. ad Conſtantinum Pogonatum pro confirmatione Synodi, ubi Leo ſcripſit: *Anathematizamus Theodorum, Cyrum, Sergium, Pyrrhum, necnon & Honorium, qui profana proditione immaculatam* (Eccleſiam) *maculari permiſit*. Et quamvis in Canone VI. Synodi aſſeratur *Honorius mentem Sergii in omnibus ſecutus, & impia dogmata confirmaſſe*; hoc intelligendum, ait *Natalis*, non conſentiendo, ſed connivendo, ſeu ſilentium indicendo: Hæreticos enim dicit in eandem impietatem tendiſſe, ſed ipſi pravi dogmatis aſſertione, Honorium Catholici dogmatis diſſimulatione. Hinc infert, quod licet Honorius hæreticus non fuerit, merito tamen damnatus fuit ob negligentiam in damnanda Monothelitarum hæreſi. Sic etiam ſentit Author anonymus in *lib.* cui titulus: *Gallia vindicata Diſſ.* 3. 5. *n.* 9. reſpondens Ludovico Maymburgo: *Quis neſcit epiſtolas Honorii privatas fuiſſe, non dogmaticas, in quibus nihil Honorius definivit, ſed tantum ſuam privatam ſententiam aperuit*? Concedit enim errare poſſe Pontifices ut homines, ſcriptis privatis reſpondendo, non autem ut Magiſtros Eccleſiæ, Fideles docendo: *Cum hoc privilegium* (addit) *infallibilitatis in publicum Eccleſiæ bonum vergat, noluit Deus illud perſonæ, ſed officio adnecti: Et tunc ſolum præſto eſſe, cum Pontificali Officio fungeretur*.

Objicitur V. Quod S. Cyprianus fortiter reſtitit Decreto Stephani Papæ, & ad futurum Concilium appellavit. Sed reſpondetur I. quod S. Martyr numquam hoc Dogma putavit ſpectare ad Fidem, ſed tantum ad Diſciplinam, dum ipſemet ſcripſit ad Jubajanum Epiſt. 73. in hac controverſia quemlibet Epiſcopum ſe gerere poſſa juxta ſuum arbitrium. Stephanus enim nunquam declaravit hoc aſſa de Fide, ſed tantum ad ipſum Cyprianum ſcripſit: *Si quis a quacumque Hæreſi venerit ad nos, nihil innovetur, niſi quod traditum eſt*. Et quia Cyprianus putabat vetuſtam traditionem eſſe, ut Baptizati ab Hæreticis iterum rebaptizarentur; ideo Concilium Generale expetivit, ut ex teſtimonio tot Epiſcoporum praais Eccleſiarum, hujuſque rei veritas innoteſceret. Præterea, eſto Cyprianus prius reſtiterit, tandem Decreto ſe ſubjecit, ut teſtantur quamplurimi AA. Cabaſſ. Baron. Thomaſſ. Lud. Bail, & alii apud Milante, & hoc abſolute ex Majorum teſtimoniis teſtatus eſt S. Hieronymus in Dialogo adverſus Lucifer. Sed nolo hic multus eſſe, cum altius hæc prima Concluſio confirmabitur ex dicendis mox in ſecunda, ad quam nunc veniamus.

§. II. *De Auctoritate Pontificis ſupra Concilium.*

PRænotandum I. hoc quod Papa ſit ſupra Concilium, non intelligendum de Papa dubio tempore Schiſmatis, cum probabiliter dubitetur de legitima ejus electione: Quia tunc quiſque debet Concilio ſubeſſe, ſicut definivit Concilium Conſtantienſa in Seſſ. 4. Tunc enim Generale Concilium Supremam Poteſtatem immediate habet a Chriſto, ſicut in tempore Sedis vacantis, ut bene advertit S. Antonin. p. 3. tit. 23. cap. 2. §. 26. Prænotandum II. Idem valere reſpectu Pontificis hæretici manifeſti & externi, non autem occulti 121

ant mentalis. Quamvis alii rectius dicant tunc nequaquam Papam a Concilio tamquam a ſua ſuperiore authoritate privari poſſe, ſed immediate expoliari a Chriſto, ſuppoſita conditione depoſitionis, prout ad id requiſita. Prænotandum III. Quod Concilium Generale reſpectu Papæ poteſt multipliciter intelligi: Primo, cum Concilium ſine Papa conſideratur, & tunc nullam Concilium auctoritatem habet, niſi in caſibus prædictis Schiſmatis, & Hæreſis: quia Concilium eſt Epiſcoporum Congregatio ſub Papa uti Capite conſtituta. Secundo, quando in Concilio præſidet Papa, ut Caput a corpore (nempe ab Epiſcoporum cœtu) non diviſum; vel quando Concilium confirmatur a Papa; tunc nequit Concilium intelligi eſſe ſupra Papam, nam alias Concilium nulla indigerat Papæ auctoritate, vel alias Papa authorizaret contra ſeipſum, quod nequit ſubſiſtere. Tertio, cum Concilium eſt congregatum a Papa, & Papa conſideratur ut Caput, & Epiſcopi ut corpus a Capite diviſum; in hoc ſenſu quæritur, an Papa ſit ſupra Concilium, vel e converſo?

122 Circa hoc quæſitum *prima* Hæreticorum ſententia eſt, quod Concilium ſit ſupra Papam, ut Calvinus, & alii. Huic autem ſententiæ adhæſerunt Epiſcopi Conciliabuli Baſileenſis cum Joanne Antiocheno: Et tempore Schiſmatis Joannes Gerſon, de quo ait Victoria: (Ille Doctor per omnia fuit infeſtus auctoritati Pontificum, & multos infecit ſuo veneno). Et ſic etiam tenuere Almainus, Aliacenſis, & alii pauci illius temporis, quorum ſententiam Fagnanus ait pro nihilo eſſe habendam, eo quod ex ambitione ortum habuit in Concilio Baſileenſi, dum de eis fuit benemeritus Felix V. Antipapa, poſtquam Eugenium IV. depoſuerunt. Clerus autem Gallicanus declaravit, ut ſupra relatum eſt, Decretum Concilii Conſtantienſis de auctoritate Synodi ſupra Papam etiam extra Schiſmatis tempus extendendum. Differt tamen hæc a ſententia Hæreticorum, qui dicunt Papam non eſſe totius Eccleſiæ Caput, ſed tantum Romanæ; Catholici vero dicunt Papam eſſe Caput totius Eccleſiæ, non autem in Concilio congregatæ & collective, ſed diviſive ſingularum Eccleſiarum, ut ſe habet Generalis reſpectu ad Monaſteria Religionis. Adeſt *ſecunda* ſententia Gloſſæ in cap. *Niſi competerent*. 2. qu. 7. dicentis, quod Papa ſit ſupra Concilium; tamen, ubi ipſe ſponte ſe ſubjiciat Concilio, Concilii ſententiæ teneatur parere. Hoc vero recte reprobant S. Antonin. Cajet. Bellar. &c. quia, cum Auctoritas Pontificia ſit de jure Divino, non poteſt Papa ei renunciare, ut declaravit Bonif. VII. in Extrav. *Unam ſanctam*. *De Major. & obed.* dicens: *Poteſtas Suprema a Deo ſolo, non ab homine poterit judicari*. Secus vero eſſet, ſi ageretur tantum de judicio diſcretivo (non autem coactivo), ut aliqui Papæ fecerunt, dum accuſati cauſas ſuas in Concilio diſcuti voluerunt. *Tertia* tamen ſententia, cui ſubſcribimus, tenet Papam non dubium ſemper eſſe ſupra Concilium Generale, ſive ſupra omnes Eccleſias, etiam collective ſumtas. Et hanc tenentur S. Thom. S. Bonav. Alex. de Ales, S. Juan. a Capiſtr. S. Bern. Sen. B. Auguſt. Triumphus. Baron. Bellarm. Sfondratus, Pallavic. Emman. Schelſtrate, Lupus, Cabaſſ. Cajet. Gott, & alii noſtri AA. communiter. Vide apud Milant. l. c.

123 Probatur I. ex Scripturis, & ex Luca c. 22. 31. *Simon, Simon; ecce Satanas expetivit vos, ut cribaret ſicut triticum; Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua; & tu aliquando converſus confirma fratres tuos*. Obſerva, quod Chriſtus Dom. pro ſolo Petro rogavit, qui ſolus Fratres confirmare debebat. Ergo, ſi Fides Petri deficere potuiſſet, Fratres non valuiſſent confirmari a Petro. Falſum eſt nonnullorum Pariſienſium commentum, qui hoc loco putant Chriſtum oraſſe pro Eccleſia univerſali, ſive pro Petro ut totius Eccleſiæ figuram gerente; Dominus enim deſignavit unam tantum perſonam, *Simon, Simon*; Et cum cœpiſſet loqui in plurali: *Satan expetivit vos, ut cribaret*; deinde mutavit loquendi formam: *Ego autem rogavi pro te*. Certe, ſi de tota Eccleſia locutus fuiſſet, multo rectius dixiſſet rogavi pro vobis. Verba porro illa, *confirma fratres tuos*, manifeſte revincunt Chriſtum non fuiſſe Eccleſiam allocutum: Qui enim fingi poſſunt Eccleſiæ Univerſalis Fratres? Nec audiendi ſunt qui docent Chriſtum oraſſe hoc loco pro perſeverantia Petri, laborant namque ad interpretanda in eo ſenſu poſteriora illa verba, *confirma fratres tuos*. Eſt itaque habenda textus expoſitio, ut privilegium Petro, & Succeſſoribus ejus Chriſtus impetraverit, ne aliquid contra Fidem poſſent docere. Ita ſcripſit Agatho Papa in Epiſtola ad Conſtantinum Imper. quæ lecta eſt in VI. Synodo, & ibi ab omnibus probata: *Hæc eſt vera Fidei Regula* (verba Epiſtolæ), *quam tenuit Apoſtolica Chriſti Eccleſia, quæ per Dei gratiam a tramite Apoſtolicæ traditionis nunquam erraſſe probabitur, quia dictum eſt Petro*: Ego autem rogavi pro te, &c. *Huic Dominus Fidem Petri non defecturam promiſit, & confirmare Eum Fratres ſuos admonuit, quod Apoſtolicos Pontifices meæ exiguitatis Prædeceſſores confidenter feciſſe ſemper cunctis eſt agnitum*. Ita elegantius S. Leo etiam monuit in ſerm. 3. Aſſumpt. ad Pontif. *In Petro ergo omnium fortitudo munitur, ut firmitas, quæ Petro tribuitur, per Petrum Apoſtolis conferatur*. Probatur 2. ex Act. Apoſt. c. 15. 7. ubi, Concilio inter Apoſtolos inito, ſic Petrus affatus eſt: *Viri fratres, vos ſcitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire Gentes verbum Evangelii, & credere*. Quibus verbis ſat diſerte Petrus ſignificavit Deum tantum ipſi, & Succeſſoribus ſuis Poteſtatem docendi Gentes, quid debeant credere, tradidiſſe. Probatur 3. ex Joan. 21. v. 16. & 17.: *Paſce agnos meos .... paſce oves meas*. Hinc D. Cyprianus Epiſt. 9. lib. 3. ait: *Eccleſia eſt Plebs Sacerdoti adunata, & Grex Paſtori ſuo adhærens*. Euſebius Emiſſenus in ſerm. Nat. S. Jo. dicit: *Prius agnos, deinde oves commiſit, quia non ſolum Paſtorem, ſed Paſtorem Paſtorum eum conſtituit*. S. Bernar. lib. 2. de Conſid. ad Eug. III. addit: *Habent illi aſſignatos Greges, Tibi univerſi crediti: uni unus*. Sic loquuntur Patres; probent autem Adverſarii, ubi in Scripturis habeatur, quod oves in Concilio deſinant eſſe oves ſubjectæ ſuo Paſtori, immo quod oves ibi in Pontificis Paſtorem commutentur. E contrario in Scriptura legitur, quod Pontifex fuit poſitus ut Paſtor, non tantum ovium, ſed totius ovilis, quando Chriſtus pronunciavit Jo. 10. 16.: *Fiat unum ovile, & unus Paſtor*. Nec obſtat dicere, quod Act. 8. Apoſtoli miſerint Petrum una cum Joanne in Samariam; nam non miſerunt imperio, ſed conſilio tantum, prout Rex a ſuis Miniſtris dicitur etiam ad bellum miſſus.

Probatur II. Ex Conciliis, & I. Ex Concilio Nicæno Can. 18. ubi ſancitur: (Omnes Epiſcopi in gravioribus cauſis libere Apoſtolicam appellent Sedem, cujus diſpoſitioni omnes majores cauſas antiqua Apoſtolorum auctoritas reſervavit). De quo Canone Julius I. memoratur; & Nicolaus I. dicit, quod Concilium ſic non eſſet locutum, niſi infallibilem in Pontifice agnoviſſet Poteſtatem. Ruriſque habetur in Can. 29. ejuſdem Nicænæ Synodi (ut apud Fagnan. cap. *Nullus de elect. num. 49.*): Ille, qui tenet Sedem Romæ, Caput eſt omnium Patriarcharum, ſicut Petrus, ut qui ſit Vicarius Chriſti ſuper cunctam Eccleſiam Chriſtianam. Si ergo Papa eſt ſupra Eccleſiam, neceſſario ſupra Concilium erit, quod Eccleſiam repræſentat, ut Conſtantienſis Synodus in relato Decreto quartæ ſeſſ. expreſſit. II. Ex Concilio Chalcedonenſi habetur (ut legitur apud D. Thom. opuſc. contra Græcos); *Omnia ab eo* (ſcilicet a Papa) *definita teneantur, tamquam a Vicario Apoſtolici Throni*. Refert inſuper Bellarm. tom. 2. lib. 2. pag. mihi 87. ex Act. 3. ejuſdem Concilii, ibi damnatum fuiſſe Dioſcorum, quia Romanum Pontificem auſit judicare & damnare, etiamſi hoc fecerit fultus auctoritate Synodi Epheſinæ generaliter congregatæ. Ergo bene arguit Bellarm. ſi Dioſcorus cum generali Concilio Papam non valuit judicare, profecto infertur Concilium non eſſe ſupra Papam. III. Ex Concilio Conſtantinopolitano IV. ubi in ſeſſ. V. ſic habetur: *Neque nos ſane novam de illo judicii ſententiam ferimus, ſed jam olim a SS. Papa Nicolao pronunciatam, quam nequaquam poſſumus immutare*. Et in Can. 2.: *Itaque BB. Papam Nicolaum tamquam Organum Sancti Spiritus habentes, &c.* Ergo hoc Concilium declaravit ſententiam Pontificis eſſe immutabilem. IV. Ex Concilio Conſtantienſi, ubi, ut refert Bellarm. approbata fuit Epiſtola Martini V. in qua de hæreſi ſuſpectos ſic interrogare præcipiebatur: *Utrum credant, quod Papa ſit Succeſſor Petri, habens Supremam Auctoritatem in Eccleſia Dei?* At certe Poteſtas Suprema illa eſt (recte arguit Bellarm.) qua nulla eſt major, & cui nulla æqualis. Deinde habetur, quod idem Concilium Conſtantienſe damnavit Propoſitionem 37. Wiclephi, quæ dicebat: *Papa non eſt immediatus, & proximus Vicarius Chriſti*: Si ergo Papa eſt immediatus Chriſti Vicarius, neceſſario dicendus etiam Superior Concilio, alias non immediatus, ſed vix mediatus Vicarius Chriſti dici deberet. Valde etiam noſtram ſententiam confirmat Concilium Florentinum, prout relatum eſt ſupra in probatione primæ Concluſionis, ubi Papa appellatur totius Eccleſiæ Caput, Doctor, & Paſtor: Caput enim non pendet a membris, Doctor non inſtruitur a diſcipulis, Paſtor non regitur ab ovibus. Maxime autem urget Concilium Lateranenſe V. ſub Leone X. ſeſſ. 11. in quo Decretum Baſileenſis Conciliabuli fuit reprobatum, & ſolemniter recepta fuit Conſtitutio Leonis X. *Paſtor Æternus*, in qua perſpicuis verbis fuit declaratum: *Solum Romanum Pontificem, tamquam ſuper omnia Concilia Auctoritatem habentem, Conciliorum indicendorum, transferendorum, ac diſſolvendorum plenum jus & poteſtatem habere, nedum ex S. Scripturæ teſtimonio, dictis SS. PP. ac aliorum Romanorum Pontificum, ſed propria eorumdem Conciliorum confeſſione manifeſte conſtat*. Huic autem expreſſæ definitioni Poteſtatis Pontificiæ ſupra Concilia, duo tantum ait Bellarminus objici poſſe: primum, quod hoc Concilium non fuerit Generale, quia Epiſcopi nec ad numerum centeſimum pervenerunt. Sed Bellarm. reſpondet hoc vix dici poſſe, dum Concilium legitime convocatum fuit, omnibus patuit, & in eo verus Pontifex præſedit; & ideo hoc Concilium ut certe legitimum & Œcumenicum communiter habetur, prout videre eſt apud Cabaſſ. Graves. Baron. Tomaſſin. &c. Alterum, quod Concilium non fuerit ab omnibus receptum: Sed hoc parum refert (addit Bellar.), nam conſtat Conciliorum Decreta approbatione Populi non indigere, cum non ab eo Auctoritatem accipiant. Et, ſi Decreta circa mores aliquando per deſuetudinem abrogari valent, quia ex temporis diuturnitate præſumitur ipſe Pontifex in abrogationem conſentire, hoc tamen nequit eſſe in Decretis circa Fidem, quæ poſtquam ſunt conſtituta, neceſſario immutabilia evadunt: *Quod vero* (ſubjungit Bellarm.) *Concilium hoc rem iſtam non definivit proprie ut Decretum Catholica Fide tenendum, dubium eſt: Et ideo non ſunt proprie hæretici, qui* con-

contrarium tenent, ſed a temeritate magna excuſari non poſſunt. Idemque tenent Ludovicus Bail, & alii apud Milant. loc. cit.

125 Probatur III. ex definitionibus Pontificum (quos ideo Novatores ambitionis, temeritatiſque arguunt): Quamvis enim non videtur probare definitio Judicis illius, qui an Judex ſit, in dubium revocatur: Attamen negari non poteſt, ſaltem magnum pondus noſtræ ſententiæ addere tot definitiones Pontificum, qui juſte exiſtimantur, quod non ita facile has Sanctiones emanaſſent, niſi in Eccleſia ſat univerſe hæc ſententia eſſet recepta. Infallibilia autem eſſe Romani Pontificis Decreta definivit Anacletus cap. *Sacroſancta. Diſt. 22. cap. Facta 9. Qu. 3.* Gelaſius c. *Cuncta. 9. Q. 3.* & præcipue Paſchalis II. cap. *Significaſti. Extrav. de Elect.* qui ita decrevit: *Omnia Concilia per Romanæ Eccleſiæ auctoritatem robur acceperunt, & in eorum ſtatutis Rom. Pontificis patenter excipiatur auctoritas*. Bonifacius VII. in cap. *Sacroſancta: de Major. & Obed.* dicens: *Petro ſubeſſe Romano Pontifici omnem humanam creaturam declaramus, definimus, & pronunciamus omnino eſſe de neceſſitate ſalutis*. Leo IX. ſcribens ad Leonem Acridanum cap. 31. dixit: *Petrus, & ejus Succeſſores liberum de omni Eccleſia habent judicium*. Idem declaravit Innoc. I. in Epiſt. ad Carthaginenſes. Idem Dionyſius Papa Ep. 2. ad Severum. Idem Greg. Magnus lib. 4. Ep. 52. Has quidem Sanctiones, licet in cauſa propria, ut vocitant Galli, editas, Gerſoni tamen, & quibuſcumque aliis Auctoribus præferendas eſſe conſtat. Et quod Poteſtas Romani Pontificis ſit ſuperior omni Concilio magis patet ex irritatione Canonis 28. Concilii Chalcedonenſis, quam decrevit S. Leo Papa contra Privilegium primi loci poſt Romanum Pontificem delatum a Concilio Antiſtiti Conſtantinopolitano adverſus Epiſcopum Alexandrinum; Sic enim S. Pontifex (*Ep. 53.*) ſcripſit ad Pulcheriam Auguſtam: *Conſenſiones vero Epiſcoporum, Sanctorum Canonum apud Nicæam conditorum regulis repugnantes, unita nobiſcum veſtra Fidei pietate, irritum mittimus, & per auctoritatem B. Petri Apoſtoli generali prorſus definitione caſſamus*. Si Concilia Pontifici ſuperiora eſſent, quomodo S. Leo hujus Synodi Canonem irritare potuiſſet? Hinc Nicolaus I. (*Ep. 8.*) ad oſtendendum, omnes Conciliorum Sanctiones nullo robore pollere, niſi a Romano Pontifice firmentur, ſic ſcripſit de S. Leone, qui non ſolum præfatum Canonem Chalcedonenſe irritum fecit, ſed etiam Acta Epheſini Concilii reſcidit, quamvis unanimi conſenſu omnes Patres illa approbaſſent: *Non ergo dicatis non eguiſſe vos in cauſa pietatis Romanæ Eccleſiæ, quæ collecta Concilia ſua auctoritate firmat. Unde quædam eorum, quia conſenſum Romani Pontificis non habuerunt, valetudinem perdiderunt. Quomodo non eget qualibet Synodus Romanæ Sedis, quando in Epheſino Latrocinio, cunctis Præſulibus probantibus, niſi magnus Leo, divinitus excitatus, totum Orbem, & ipſos quoque Auguſtos concuteret, Religio Catholica penitus corruiſſet?*

126 Probatur demum ex ratione, quia Regimen Monarchicum inter alia eſt optimum, ut docet D. Thom. in 4. contra Gentes cap. 76. his præſtantibus verbis: *Optimum Regimen multitudinis eſt, ut regatur per unum; pax enim, & unitas ſubditorum finis eſt Regiminis, unitatis autem congruentior cauſa eſt unus, quam multi, unde Chriſtus Jo. 10. 16. dixit: Et fiet unum ovile, & unus Paſtor*. Calvinus docuit Chriſtum non inſtituiſſe Gubernium Monarchicum in Eccleſia; ſed communiter oppoſitum vere docent Catholici cum D. Cypriano; & idem Gerſon ſcripſit: *Hæreticum eſſe qui contrarium tenet; nullam aliam politicam conſtituit in Eccleſia Chriſtus præter Monarchicam*. Adde, ſi Regimen in Eccleſia non eſſet Monarchicum, non ſatis a Deo Eccleſiæ bono proviſum eſſet; nam cum raro Concilia conveniant, & raro convenire poſſint, ob incommoda, diſpendia, bella, raro etiam hoc Regimen exiſteret. Et ideo D. Antonin. p. 3. tit. 22. cap. 2. §. 3. dixit Chriſtum Dominum Monarchiam in Eccleſia inſtituiſſe, Pontificem Vicarium ſui conſtituendo. Quapropter pluries accidit, ut notat Bellar. lib. 4. de Rom. Pont. cap. 3. Pontifices abſolute Hæreſes ſine Concilio damnaſſe, ut Pelagii, Priſcilliani, Joviniani, Vigilantii, aliorumque multorum, quæ eo ipſo, quod a Papa damnatæ fuerunt, a tota Chriſti Eccleſia pro veris Hæreſibus habitæ ſunt. Hinc docet D. Thomas, quod auctoritatem, quam Concilia præſeferunt, totam a Pontificia Auctoritate exhauriunt: Et ideo a Concilio ad Papam bene appellari poteſt, ſed non a Papa ad Concilium. S. Thom. Qu. X. de Potentia a. 4. ad 13. Sic loquitur: *Sicut poſterior Synodus poteſtatem habet interpretandi Symbolum a priori Synodo conditum ... ita & jam Rom. Pontifex ſua poteſt: Cujus Auctoritate ſola Synodus congregari poteſt, & a quo ſententia Synodi confirmatur, & ad ipſum a Synodo appellatur*. Et in opuſc. Contra Impugn. Relig. cap. 4. dicit: *SS. Patres in Concilio congregati nihil ſtatuere poſſunt, niſi Auctoritate Romani Pontificis interveniente*. Accedit S. Jo. a Capiſtrano de Papa, & Concilio dicens: *Patet igitur expreſſiſſime Papam ſupra Concilium, & non Concilium ſupra Papam juriſdictionem plenariam in omnibus obtinere: Et Concilium quantumlibet OEcumenicum Papæ ſubjici, & obedire teneri, a quo Salus Fidelium poſt Chriſtum pendet*. S. autem Antoninus *p. 1. tit. 23. de Appel. Pap. c. 3. §. 3.* Non abſtinuit a declarando opinionem contrariam eſſe hæreticam, his verbis. *Sed nec ad Concilium Generale a Papa appellari poteſt, quia Papa omni Concilio ſuperior eſt; nec robur habet quicquid agitur, niſi auctoritate Rom. Pontificis roboretur, & confirmetur. Sentire ergo, quod a Papa ad Concilium appellari poſſit, eſt hæreticum.*

Objiciunt Adverſarii I. & dicunt, ſi ergo Pontifex eſt ſupra Concilia, hæc inutilia ſunt, & fruſtra ipſi Pontifices 127
toties, ut Fidei quæſtiones decernerentur, Concilia indixerunt. Sed reſponſio cuique patet; non enim Pontifices Concilia dicuntur convocaſſe, quia de Fide controverſias definire non valerent, ſed hoc fecerunt, ut, rebus magis ad trutinam mandatis, Hæretici validius convincerentur, & Dogmata Fidei, totius Eccleſiæ judicio examinata, ſtatuerentur firmius, ac facilius a Fidelibus reciperentur. Et ideo (ut Adverſarii opponunt, ſed immerito) plures Pontifices poſt ſuas Definitiones Concilia convocarunt: Sed omnia, quæ in Conciliis ſunt unquam diffinita circa res Fidei, a Pontificia approbatione auctoritatem exhauſerunt, prout declaravit Lateranenſe Ultimum ſeſſ. xi. ubi ſic habetur: *Conſueverunt antiquorum Conciliorum Patres pro eorum, quæ in ſuis Conciliis geſta fuerunt, corroboratione a Romanis Pontificibus, ſubſcriptionem, approbationemque humiliter petere, & obtinere, prout ex Nicæna, Epheſina, Chalcedonenſi, Sexta Conſtantinopolitana, Septima Nicæna, Romana ſub Symmacho Synodis habitis, eorumque geſtis manifeſte colligitur*. Ita apud Porrect. in D. Thom. 2. 2. q. 1. a. 10.

Objiciunt II. textum Matth. 18. 15. *Si peccaverit in te* 128
frater tuus, vade, & corripe eum ..... quod ſi te non audierit, dic Eccleſiæ. Ergo, dicunt, ſi correctio a Petro ad Eccleſiam eſt deferenda, Poteſtas ſuprema eſt in Concilio per Eccleſiam deſignato. Et confirmant ex verbis Innocentii IV. in cap. Ad Apoſtolicæ, de Sent. & re judic. in 6. Qui Friderico II. ſcripſit, ſe paratum eſſe de conſilio Concilii ſuam revocare ſententiam. Sed reſpondetur, quod Chriſtus non dixit Petro verba illa ut ſuo Vicario, ſed omnibus Diſcipulis & Fidelibus, præceptum correptionis imponendo. Deinde per illa verba, *dic Eccleſiæ*, non fuit deſignatum Concilium (quod raro habetur), ut poſſit corrigere delinquentes, ſed nomine Eccleſiæ intelliguntur Superiores juriſdictionem habentes, ut docet Chryſoſtomus Hom. 61. in Matth. *Dic Eccleſiæ* (explicat), *Præſulibus ſcilicet ac Præſidentibus*. Ad illud autem Innocentii reſpondet Bellarm. lib. 2. de Conc. cap. 18. poſſe intelligi de judicio diſcretivo, non deciſivo. Prætergaamquod ibi non agebatur de quæſtione Fidei decernenda, ſed tantum de ſententia punitionis moderanda, ſi id pro pace cum Imperatore per Pontificem excommunicato concilianda conveniens viſum fuiſſet. Hinc S. Irenæus *l. 3. adv. Hær. c. 3.* loquens de Eccleſiæ Romana, ait: *Ad hanc enim Eccleſiam propter principalitatem neceſſe eſt omnem convenire Eccleſiam* (hoc eſt, eos qui ſunt undique Fideles), *in qua ſemper ab his, qui ſunt undique, conſervata eſt ea quæ ab Apoſtolis eſt traditio.*

Objiciunt III. D. Leonem, Eutychetis Hæreſi damnata, judicium illud paſſum eſſe denuo in Synodo Chalcedonenſi diſcuti: Ex quo inferunt ipſum Pontificem ſenſiſſe ſuam Definitionem ſine Concilio fallibilem eſſe. Sed reſpondetur, quod S. Pontifex non ideo permiſit Synodum, quia ſuam Sanctionem non cenſuerit irreformabilem, ſed ut error pleniori judicio Concilii potuiſſet aboleri, & omnia exorta diſſidia, juxta Imperatoris deſiderium, hoc modo ſedari. Hoc patet ex ejuſdem S. Leonis Epiſtola 57. patetque ex ejuſdem Synodi ſubſequenti Decreto, ubi ſancitum fuit: *Definitio omnibus placet: per os Leonis locutus eſt Petrus: hæc Fides Patrum: qui aliter ſentit anathema eſt.*

Objiciunt IV. Concilia Conſtantienſe, & Baſileenſe. De 129
Conſtantienſi duo Decreta opponunt edita, unum in ſeſſ. 4. quo dictum fuit: *Hæc Sacroſancta Synodus Eccleſiam repræſentans poteſtatem a Chriſto immediate habet, cui quilibet cujuſque Dignitatis, etiamſi Papalis exiſtat, obedire tenetur in iis, quæ pertinent ad Fidem, & extirpationem dicti Schiſmatis, & reformationem generalem Eccleſiæ in capite, & in membris*. Hoc Decretum editum in ſeſſ. 4. fuit poſtea confirmatum in ſeſſ. 5. Sed antequam ultra procedamus, circa Decreta hæc ſciendum, ut referunt Milant. l. c. & Troila Tract. 7. §. 8. n. 58. ex Emmanuele Schelſtrate de Senſu Decret. Conc. Conſtant. quod Sacrum Cardinalium Collegium cum tribus Nationibus (adverſus Germanicam) interfuerunt in Seſſione, tantum ob timorem Sigiſmundi Imperatoris, ſine animo articulum definiendi: Atque in ſcriptis Patres ſunt proteſtati de nullitate Seſſionis hujus. Verba autem Proteſtationis Cardinalium, & trium Nationum, factæ die 29. Septembris an. 1417. hæc fuerunt: *Clerus & Populus nonnullorum Regnorum nondum clare & ſolide huic Sacro Concilio adhæſerunt propter rumores diſcordiarum, quas in eodem Concilio fieri audiunt, fides jam de eodem Concilio dicitur vacillare &c.* Ita ap. Ronc. in Animadverſ. in Nat. to. 20. p. mihi 115. Inſuper teſtatur Card. Turrecr. lib. 2. de Eccleſia cap. 99. & 100. quod, *ſicut apertiſſime patet ex geſtis illius Congregationis, Decreta illa, ſi ita ſunt appellanda, facta ſunt ſolum a Patribus aliquibus obedientiæ Joannis XXIII.* Qui Patres tantum ad tertiam partem pertinebant; qua de re (aſſerit Milante loc. c.) Concilium definitionem illam emanavit, cum nondum fuerit Œcumenicum. Et ideo quiſque videt cujus roboris ſit illud Decretum tam tumultuarie editum, faltem ſine unanimi ſuffragio Patrum: Nam ut ſcripſit idem Joannes XXIII. Duci Bituricæ apud Troila num. 59. non fuerunt data ſuffragia per ſingulos, uti oportebat, ſed in

congruenter ſtatutum fuit quamlibet Nationem unum ſuffragium habere. Et hoc factum confirmat Cardinalis Aliacenſis in Tract. de Eccl. Auth. p. 1. c. 4. qui in Concilio adfuit, hocque dubium in illo propoſuit, ne ipſius Acta deinde in dubium da nullitate vocarentur. Hinc præfatus Cardinalis Turrecrem. loc. cit. qui etiam Synodo interfuit, & Cajet. p. 1. de Auth. Papæ c. 8. abſoluta aſſerunt Decreta illa nullius fuiſſe momenti, cum non intervenerit Eccleſia: prout etiam affirmavit Eugenius IV. in Apologia contra Baſileenſes, affirmans: *Quod ibi actum eſt, univerſa Eccleſia non debet adſcribi*.

130 Præterea, adhuc præfatis Decretis admiſſis, reſpondent Bellarm. Turrecrem. Spondan. & alii, quod Decreta ille fuerunt pro Papa dubio, & tempore Schiſmatis tunc graſſantis, cum inter tres Pontifices tunc conſtitutus quiſque Pontificiam Dignitatem ſibi vindicabat; ſed ii omnes a Concilio fuerunt depoſiti, & Martinus V. eodem tempore a Cardinalibus Pontifex legitime creatus. Et hoc bena conſtat ex ipſius Concilii verbis, ut ſupra telatis: *Cui quilibet .... obedire tenetur in iis, quæ pertinent ad Fidem, & extirpationem dicti Schiſmatis*. Nec officiont verba ſubſequentie: *Et reformationem generalem Eccleſiæ Dei in capite, & membris*. Nam primo reſpondet Tmila Tract. 7. a. 7. §. 8. num. 54. ax doctiſſimo Emman. Schelſtrate de Senſu Decr. Conc. Conſtant. quod prædicta ultima verba fuerunt a Baſileenſibus edulterate in ſecundo Decreto, ubi eadem verba primi Decreti identice leguntur reperita, additis illis, *& reformationem*, *&c.* Deinde reſpondetur, quoad Decreta illa loquebantur in ſubjecta materia, ſcilicet in caſu Papæ dubii, in quo (ut notatum eſt in præmiſſis) Suprema Poteſtas aſt in Concilio tam quoad materias Fidei, quam quoad definiendum quis ſit verus Pontifex, tunc enim quiſqua definitioni Concilii ſubjici debet. Tunc autem temporis in dubium revocabatur, quis eſſet verus Pontifex: Et quamvis legitimus Pontifex eſſet Joannes XXIII. ut aliqui contendunt, attamen hoc ubique non conſtabat; quapropter, ut habetur ax Hiſtoriis (apud Suarez Da Fid. l. 3. c. 18.), *ipſe* Joannes ad Eccleſiæ pacam firmandam ſponte Pontificatum reſignavit. Idem confirmatur ea declaratione ejuſdem Synodi Conſtat. in ſeſſ. 5. ubi dictum fuit. *Item declarat, quod quicumque qui mandatis hujus S. Synodi, & cujuſque alterius Concilii Generalis ſuper præmiſſis, ſeu ad ea ſpectantibus factis, vel faciendis, obtemperare contempſerit, &c.* Ex quibus verbis ſar patet Synodum locutam eſſe tantum de Conciliis, quæ celebranda fuerint *ſuper præmiſſis*, *&c.* Quæ autem erant illa *præmiſſa*, niſi Schiſma ſopiendum, Pontificeſque dubii deponendi? Hæc anim fuit vera cauſa hujus Synodi celebrandæ, nempe eventus Papæ dubii. Ceterum in Congregatione habita die 11. Septembris an. 1417. communiter deciſum fuit, quod *Papa rite & canonice electus a Concilio ligari non poſſet*. Si igitur eſt certum, Papam non poſſe ligari legibus Concilii, certum eſt etiam Concilium non eſſe ſupra Papam, nec a Papa appellari poſſa ad Concilium.

131 Nec obſtat quod objicit *Juenitas Inſt. Thee. Diſſ.* 4. *q.* 3. *a.* 16. ſcilicet Martinum V. (ut in ult. Seſſione Concilii legitur) per Advocatum Concilii hæc denuntiari juſſiſſe: *Se omnia, & ſingula determinata in materiis Fidei per Concilium Conſtantienſe conciliariter tenere velle, ipſaque ſic conciliariter facta approbare, & non aliter, nec alio modo*. Ergo (dicunt) etiam Martinus confirmavit Decreta Quartæ, & Quintæ Seſſionis. Nam reſpondetur. Per illa verba, *in materiis Fidei*, Martinus tantum comprehendere voluit Decreta adverſus Wicleffum, & alios Hæreticos in Concilio damnatos, non vero Decreta de ſuperioritate Concilii; hæc enim Decreta non ad Fidem, ſed ad reformationem tantum ſpectabant, ut ipſi PP. dicebant, *ad reformationem generalem Eccleſiæ Dei in Capite, & in membris*. Ergo Decreta illa minime confirmare voluit Martinus. Reſp. II. Decreta illa Pontifex non ſolum non approbavit, ſed axpreſſe reprobavit: Cum enim a Concilio damnatus fuiſſet ut hæreticus quidam libellus a Joanne Falckemberg editus contra Regem & Nationem Poloniæ, Martinus obſtitit, declaravitque hanc non eſſe Fidei cauſam. Et ex hoc, cum Poloni ad futurum Concilium a Martino appellaſſent, Pontifex Conſtitutionem edidit, in qua dixit: *Nulli fas eſt a Supremo Judice, videl. Apoſtolica Sede, ſeu Romano Pontifice Jeſu Chriſti Vicario in terris appellare, aut illius judicium in cauſis Fidei (quæ tanquam majores ad ipſum, & Sedem Apoſtolicam deferendæ ſunt) declinare*. Hujus Conſtitutionis meminit *Joannes Gerſon in Dial. Apoleg. pro Conc. Conſt.* & hujus cauſa edidit Tractatum: *An liceat a Pontifice appellare?*

132 Acceſſit inde Synodus Baſileenſis, quæ non ſolum Decretum Conſtantienſis confirmavit, ſed etiam Concilium ſupra Papam indubium eſſe definivit, propoſuitque tanquam credendas de Fide ſequentes tres impias Propoſitiones:

I. *Veritas de Poteſtate Concilii Generalis, univerſalem Eccleſiam repræſentantis, ſupra Papam, & quemlibet alterum, declarata per Conſtantienſe, & hoc Baſileenſe Generalia Concilia, eſt veritas Fidei Catholicæ*.

II. *Veritas hæc, quod Papa Concilium Generale, univerſalem Eccleſiam repræſentans, actu legitime congregatum ſuper declaratis in præfata veritate, aut aliquo eorum, ſine ejus conſenſu nullatenus auctoritative poteſt diſſolvere, aut ad aliud tempus prorogare, aut de loco ad locum transferre, eſt veritas Fidei Catholicæ*.

III. *Veritatibus duabus prædictis pertinaciter repugnans, eſt cenſendus Hæreticus*.

Tandem uſque adeo Baſileenſium Antiſtitum audacia pertranſiit, ut poſtquam Eugenius Concilium Ferrariam tranſtulit, euſi fuerint ipſum a Sede Papali deponere, & hæreticum declarare, ac Amadæum Sabaudiæ Ducem in ejus locum ſufficere nomine Felicis; reclamantibus tamen, & a Concilio recedentibus fere cunctis Epiſcopis, ut teſtantur D. Antoninus *Hiſt. tit.* 22. *cap.* 10. §. 4. & Spondanus ad an. 1431. qui de hac iniqua depoſitione ſic ſcripſit: *Creſcente diſſenſione, adeo diminutus eſt eorum numerus, ut cum judicium in Eugenium intentarunt, vix triginta adfuerint, & in ejus depoſitione ſeptem tantum Epiſcopi*. Adeo ut ipſe Felix poſtee ſuæ electionis nullitatem agnoſcens, ab omni jure ad Papatum ſa abdicaverit, & Nicolao V. Eugenii Succeſſori obedientiem humiliter præſtiterit.

Ludovicus Dupinus, quem ſecuti ſunt aliqui alii ex Gallis, hoc Baſileenſe Conventiculum Œcumenicam Synodum non erubuit appellare, dicens ipſam legitime e Martino V. fuiſſe *indictam*, ab Eugenio autem IV. ut legitimam confirmatam, & demum e Nicolao V. in omnibus epprobatam. Ad horum falſiſſimas ſuppoſitiones refellendas longa utique ac integra diſſertatio requireretur, ſed ne nimis e meo propoſito recedam, breviter reſpondeo, & dico, quod hujuſmodi Baſileenſis Conventus nullo modo Generalis Concilii nomen meretur; & hoc ax ipſius geſtis, quæ dubitari non poſſunt, aperta conſtat. Primo, quia numerus Epiſcoporum fuit in eo tam exiguus, ut nulla ratione potuerit unquam univerſalem Eccleſiam repræſentare. In Seſſione enim II. & III. in quibus prælatæ definitiones editæ fuarunt, ſaptem vel octo tantum Epiſcopi adfuerunt; idque habetur ex Reſponſo ipſius Synodi dato 6. Id. Nov. 1640. ubi legitur: *Cum tempore prima diſſolutionis prætenſa pacis Prælati eſſent in Concilio, non numerum quatuordecim excedentes, neque medietas numeri Suppoſitorum in Concilio haberetur, qua præmiſſis Actibus interfuit, &c.* Et licet, aucto deinde Antiſtitum numero, in Seſſ. XVIII. fuerint Decrete II. Seſſionis renovata; refert tamen Cardinalis Turrecremata *in Reſp. ad Baſileenſes* habita in Conc. Florentino, & in *Summ. de Eccl. l.* 2. *c.* 100. quod in illa Seſſ. XVIII. non omnes conſenſerunt, ſed plures proteſtati ſunt; alii vero conſenſum præſtiterunt, vel ut privatæ perſonæ, vel potius violenter; alii tandem noluerunt intervenire, cum Decreta ederentur non per ſolos Epiſcopos, ut opus erat, ſed *per multitudinem populi parvi pretii, & nullius auctoritatis*. Quod confirmatur ex Oratione Cardinalis Arelatenſis (quæ legitur apud Æneam Sylvium *in Act. Baſil.*), qui cum eſſet præcipuus promotor præſtantiæ Concilii ſupra Papam, ibi fortiter conqueſtus fuit de hoc Prælatorum diſſenſu, & ideo præfata Decreta inferioris potius Cleri ſuffragiis, quam ipſorum, adſcripſit, dicens: *Opus Dei hac vice fuiſſe autumo, ut inferiores ad dicendum reciperentur*. Et prædictus Æneas Sylvius in Oratione habita an. 1452. averſus Auſtrales (ut fert Ludovicus Muratorius *tom.* 2. *in ſuis Anecdotis*) de relatis Decretis loquens, dixit: *Inter Epiſcopos vidimus in Baſilea coquos & ſtabularios Orbis negotia judicantes*. 133

Secundo nequit Concilium Baſileenſe nuncupari œcumenicum, quia ibi non adfuerunt Legati Pontificii, ut oportebat. Quomodo enim Concilium dici poteſt œcumenicum, ubi Caput ſuum deeſt, quando exiſtit Papa certus? S. Thomas *Op. contr. Impug. Relig. cap.* 4. docet: *Sancti Patres in Conciliis congregati nihil ſtatuere poſſunt, niſi auctoritate Romani Pontificis interveniente*. Et Gloſſa *in Diſt.* 17, *verb. Gener. Con.* ait: *Univerſale* (Concilium) *eſt quod a Papa, vel ejus Legato cum omnibus Epiſcopis ſtatuitur*. Hinc Nicolaus I. *Epiſt.* 7. ita ſcripſit: *In univerſalibus Synodis quid ratum, niſi quod Sedes B. Petri probavit, ut ſcitis, habetur? Sicut e contrario quod ipſa ſola reprobavit, hoc ſolum modo conſtat hactenus reprobatum*. Si igitur loquimur de Seſſione II. ut ſupra habita 14. Kal. Mart. an. 1432. habetur ex *Act. miſſ. lib.* 2. quod Cardinalis Julianus, tunc temporis S. Sedis Legatus, jam antea dia 8. Febr. ſe præſidentia Concilii axoneravit. Adda quod Eugenius poſt primam Seſſionem jam Concilium revocaverat, ut refert Didacus Payva ex Alexandr. *art.* 3. *num.* 1. Ita pariter in Seſſ. XVIII. Legati Pontificii defuerunt; nam alii abſfuerunt, alii autem non ut Legati, ſed ut privatæ perſonæ ſuſceperunt, ut ſupra diximus, & oſtendit Roncaglia in *Animadverſ. ad Nat. Al. ſap. Conc. Baſ.* §. 1.

Tertio præterea ſcitur ſuffragia data in præfata Synodo minima fuiſſe libera, ut refert Cardinalis Turrect. & ut aſſeruit Eugenius in ſua Bulla ad Archiep. Colon. edita 3. Idus Febr. an. 1431. dicens: *Plerique accedere ſunt coacti, in quibus nec vis, nec poteſtas Concilii Generalis conſiſtit, quorum deliberationes minime ſunt liberæ, cum ab eorum qui compulerunt, voluntate dependeant*. Quapropter S. Antoninus *p.* 3. *tit.* 22. *cap.* 10. §. 4. vocavit hanc Baſileenſem Synodum *Conciliabulum viribus caſſum, & Synagogam Satanæ*. S. Jo. de Capiſtrano *de Papæ & Conc. Auct. cap.* 3. appellavit illam *Synodum profanam, excommunicatam, & Baſiliſcorum ſpeluncam*. Epiſcopus Meldenſis Legatus Caroli VII. ad Eugenium (apud Raynad. *ad an.* 1441. *num.* 10.) nuncupavit: *Dæmonum catervam*. Florentinum in Seſſione habita an. 1439. prid. Non. Sept. damnavit Declarationes Baſileenſes tamquam impias, & ſcandaloſas. Concilium demum Lateranenſe V. ut legitur in Bulla Leonis V. edita, præfato Concilio approbante, Synodum Baſileenſem

ſem

ſem Conciliabulum ſchiſmaticum, ſeditioſum, & nullius auctoritatis agnovit. Quis ergo modo Concilium illud legitimum dicet, quod temerarii, profani, & diabolici grande nomen promeruit? Poſtquam igitur Eugenius Baſileenſem Synodum revocavit, prorſus quidem illegitimam ipſa evaſit. Nec obſtat, quod Eugenius deinde diſſolutionem illius revocaſſet, ut Adverſarii objicient; nam refert Card. Turrecrem. *dict. lib.* 2. *cap.* 10. hanc revocationem ab Eugenio metu extortam fuiſſe, & ipſius Conſtitutionem revocationis quodammodo ipſo neſciente fuiſſe publicatam. Scripſit enim S. Athanaſius (*Ep. ad Solitar.*): *Non eſt cenſenda ejus ſententia, quam minæ & terrores extorſerunt, ſed ea quam protulit, cum liberos haberet affectus.* At dato quod Eugenius liberrime diſſolutionem Concilii revocaſſet, ipſe tamen ut patet ex ejuſdem Epiſtolis *lib.* 15. *p.* 117. *&* 123. *& l.* 17. *p.* 201. expreſſe declaravit Deciſiones tantum ad extirpandam Hæreſim, & pacem inter Principes ſtatuendam editas, non autem adverſus Pontificiam Poteſtatem pertinentes, confirmaſſe. Atque in ipſa Conſtitutione revocationis *Dudum*, duas conditiones appoſuit; unam ut Legati ab eo deputati *ad Concilii præſidentiam cum effectu admitterentur.* Alteram, ut expreſſit: *Ut omnia & ſingula contra Auctoritatem noſtram facta prius omnino tollantur.* Sed Patres Baſileenſes neutrum implevere: Neque enim Decreta abſtulerunt, neque Legatos in Seſſ. XVII. admiſerunt, niſi exutos omni juriſdictione coactiva, contra Eugenii intentionem; imo nec etiam Legatorum aſſenſum in Seſſ. XVIII. ubi Decretum de præeminentia Concilii fuit renovatum, curaverunt obtinere: Nam teſtatur Card. Turrecrem. in præfata Reſponſ. ad Baſileenſes in Concilio Florentino, quod in dicta Seſſ. XVIII. Præſidentes Pontificis *non conſenſerunt, imo contradixerunt, & proteſtati ſunt. Licet aliqui non ut præſidentes, ſed ut privatæ perſonæ, & quaſi violenter, cum aliter non admitterentur ad præſidentiam, in renovationem illam conſenſerunt.* Deinde, cum ipſi Baſileenſes Patres inſtanter poſtmodum ab Eugenio approbationem Decretorum ſuorum petiiſſent, illam numquam Eugenius concedere voluit, ut ipſe Eugenius in Concilio Florentino declaravit, inquiens: *Nos quidem progreſſum Concilii approbavimus, non tamen ejus Decreta.* Et cum Rex Romanus ac Imperii Electores inſtaſſent pro Decretorum confirmatione, Eugenius ſcribens ad Legatos ſuos in Germania, quamvis Concilia tum Conſtantienſe, tum Baſileenſe in ſua Epiſtola falſus ſit venerari, verumtamen ibi expreſſe proteſtatus eſt ea ſuſcipere, *abſque tamen præjudicio juris, dignitatis, & præeminentiæ S. Sedis Apoſtolicæ, ac poteſtatis ſibi & in eadem canonice ſedentibus conceſſæ.* Atque in Synodo Florentina ad proſcribendas Propoſitiones Concilii Baſileenſis, Concilium Pontifici præferentes, Conſtitutionem edidit *Moyſes* (quæ legitur in novu Editione Veneta Conciliorum *t.* 18. *n.* 1202.), in qua habetur: *Quas Propoſitiones juxta pravum Baſileenſium intellectum, quem facta demonſtrant, velut S. Scripturæ, & SS. Patrum, & ipſius Conſtantienſis Concilii ſenſui contrarias, tamquam impias, ſcandaloſas, necnon in manifeſtam Eccleſiæ ſciſſuram .... cedentes, ipſo Sacro approbante Concilio, damnamus & reprobamus.* Vide hic autem quam futilis ſit verborum iſtorum ingenioſa interpretatio Natalis Alexandri, dicentis, quod ideo Eugenius Propoſitiones illas damnavit, quia hæreſis nota inurebantur qui adverſus ea ſentiebant: Nam ad iſtius commenti inſubſiſtentiam probandam ſufficit verba relatæ Bullæ relegere, quibus clare patet noluiſſe quidem Pontificem ab hæreſi tutari ſolum qui contra Concilium ſentiebant, ſed expreſſe damnare voluiſſe & reprobare *tamquam impias, ſcandaloſas, necnon in manifeſtam Eccleſiæ ſciſſuram cedentes* Propoſitiones illas, *juxta* (nota) *pravum ipſorum Baſileenſium intellectum*, qui aſſerebant Concilium præſtare Pontifici etiam certo: & hujuſmodi intellectum, quem facta demonſtrabant (cum Patres Baſileenſes Eugenium monuerint, citarint, &c.) utique Pontifex improbavit.

Inſtant Adverſarii, & ajunt præfatam Conſtitutionem *Moyſes* poſtmodum abolitam fuiſſe a Nicolao V. Sed revera in Litteris Nicolai (ut videre eſt apud ipſum Natalem *art.* 4. *numer.* 15.) nihil aliud reperitur, quam confirmatio poſſeſſionum & collationum Beneficiorum, quas fecerant Baſileenſes, nulla penitus facta mentione poteſtatis prætenſæ Concilii ſupra Papam.

134 Inſtat ultimo pro ſuperioritate Concilii Ludovicus Maymburgus, objiciens eoſdem Pontifices aliquando Conciliorum ſuperioritatem ſupra Papam fuiſſe conteſſos. Et opponit I. factum Syricii, qui ab aliquibus Epiſcopis requiſitus ſuper errore Bonoſi, nempe quod B. V. Maria alios poſt Jeſum filios ſuſcepiſſet; reſpondit ſuper hanc controverſiam ſe non poſſe judicare, cum ejus judicium Concilio Capuenſi commiſſum fuerat. Sed reſpondetur 1. quod hoc argumentum probaret nimis, nam hoc modo Papa non ſolum Generali Concilio inferior eſſet, ſed etiam Provinciali, utpote erat Capuenſe. Reſp. 2. quod hæc verba falſo Syricio apponuntur; cum tantum in Epiſtola 79. Ambroſii reperiantur. Reſp. 3. quod, dato etiam quod ſint Syricii, Syricius ibi non declaravit ſe Synodo inferiorem, ſed ſignificavit dedignari ſua auctoritate ex declaratione illius Concilii cauſam judicare: Et patet ex verbis ibi: *Nos quaſi ex Synodi Auctoritate judicare non convenit.* Vide Troil. loc. cit. Opponit II. Maymburgus teſtimonium Sylveſtri II. quod *ſi Romanus Epiſcopus Eccleſiam non audierit, ut Ethnicus habendus ſit.* Reſpondetur illud teſtimonium non fuiſſe Sylveſtri, ſed Gerberti Monachi, qui (ut referunt Baronius anno 992. & Spondanus anno 991. num. 2.) dum fuiſſet illegitime aſſumtus ad Rhemenſem Archiepiſcopatum, Arnulpho injuſte depoſito, & tunc contendebat ſui confirmationem, non obſtante diſſenſu Pontificis, Seguino Metropolitano verba illa ſcripſit. Sed poſtmodum idem Gerbertus, cum favore Othonis Imperatoris ad Pontificatum aſſumtus eſſet, ipſemet Arnulphum in ſuam Rhemenſem Eccleſiam reſtituit. Opponit III. Maymburgus confeſſionem Pii II. qui in ſua Bulla Retractationis faſſus eſt, ipſum antea in Synodo Baſileenſi antiquam ſententiam de ſuperioritate Concilii tutatum fuiſſe: Ergo, arguit Maymburgus, hæc eſt antiqua ſententia. Sed reſpondetur opus eſſe legere Bullam præfatam (apud Troilam Tract. 7. art. 7. n. 9.), & ibi patenter quiſque intelliget, non ſenſo Pius aſſeruerit ſententiam illam *antiquam*; antiquam, quia ipſe prius, cum non eſſet Pontifex (tunc temporis dictus Æneas Piccolominus), pro ſuperioritate Concilii contenderat: Sed poſtea, veritate perſpecta, adhuc ante Pontificatus adeptionem ſe retractavit, ut patet ex Epiſtola ab ipſo ad Eugenium IV. miſſa. Hinc cernitur, quam fraudulenter miſer Maymburgus geſtis, verbiſque utatur.

Adverſarii pro eorum opinione ſtare dicunt *Cardinales Cuſanum & Aliacenſem*, item *Gerſonem*, *Almainum*, *Adrianum VI. Panormitanum*, *Alphonſum Toſtatum*, *Dionyſium Carthuſianum*, *& Driedonem*. Sed operæ pretium eſt obſervare cum Roncaglia *in Animadverſ.* §. XI. *in Natalem Alex. de Conc. Conſtant.* quot exceptiones præfatorum auctoritatibus opponantur. *Cardinalis* enim *Cuſanus*, licet prius in *libro de Concordia* Concilium Papæ prætuliſſet, tamen poſtea non obſcure oppoſitum ſe ſenſiſſe oſtendit: Signanter *in Epiſt.* 2. *de Uſu Calicis ad Bohem.* docuit Romanam Eccleſiam eſſe, ac jugiter futuram Columnam veritatis, & proinde nunquam a Fide defeciſſe, nec alterius Sedis correctione indiguiſſe; ac veritatem certo apud eos inveniendam, qui a Romano Pontifice non ſeparantur. *De Alphonſo Toſtato* refert *Spondanus* ad annum 1447. quod ipſe ideo Papæ prærogativis fuit infenſus, quia quædam ſuæ theſes Eugenio IV. non fuerunt acceptæ, & repulſæ fuerunt a Cardinali Turrecremata; proinde ſcripſit *Spondanus*, quod ipſe *in Pontificum Auctoritatem infectus præ ſtudio tuendi ſua apparuit; ſed cum non obtinuit quod petiit, non potuit adeo genio imperare, ut non acerbius rem in contradictores ageret.* Veromtamen ipſe Toſtatus *in cap.* 16. *Matth.* ſic ſcripſit: *Voluit Chriſtus, quod Confeſſio Fidei eſſet per Petrum ſolum, ut innuatur quod talis Fides tenenda eſt, qualem prædicat Romana Sedes, quæ eſt Mater & Caput Eccleſiarum, cui Petrus præfuit.* De *Panormitano* (*in Compendio* geſtorum ejus inter vitas Pontificum deſcriptas a Ciaconio) legitur, quod hic Doctor fuit a Rege Aragonenſe, contra Eugenium irritatum, ad Synodum Baſileenſem data opera miſſus, ut Romani Pontificis Auctoritatem impugnaret, prout jam egiſſe refert *Pannaroli de Leg. Interpret.* ſubdens eundem, *ex pluribus reſponſis editis magnam pecuniam conflaſſe, pleraque indigna egiſſe.* Ceterum legens quæ ipſe ſcripſit in *cap. Significaſti. de Elect.* circa Poteſtatem Conciliorum, numquam aſſerere poterit ipſum infallibilitatem Conciliis tribuiſſe adverſus Pontificis Poteſtatem.

De auctoritatibus *Aliacenſis*, *Gerſonii*, & *Almaini* ſcribit *Andreas Duvallius* eas non multi faciendas, cum præfati Auctores tempore Schiſmatis ſcripſerint. Addit *Thomaſſinus diſſert.* 15. *in Conc. num.* 24. *Gerſonium* ſcripſiſſe exaſperatum ſchiſmatis pertinacis importunitate; *atque ideo plurimum degeneraſſe a reverentia Pontificum Gallicanorum, qui cum Leone adfuere Romanæ Synodo. Antiquitas ergo eorum, & numerus anteponi debet novitati & paucitati per abrupta molienti ſeſe extricare a ſchiſmate intricatiſſimo.* Jactant etiam habere *Adrianum VI.* Sed revera hic Pontifex, dum privatus Doctor fuerat in Lovanio, nil aliud ſcripſit (*ſum. Theol. in* 4. *ſent. de Sac. Confeſ.*) quam poſſe Pontificem in ſua Decretali hæreſim docere, ſcil. intelligendum, quatenus doceat prout Doctor privatus, non vero ut Doctor Eccleſiæ. Quis enim negabit Papam ut hominem erroribus poſſe eſſe obnoxium? Jactant etiam *Dionyſium Carthuſianum* pro ipſis eſſe, ſed qualis fuerit hujus Doctoris ſententia, valde dubium eſt; nam hic expendens in *lib. de Auctoritate Papæ, & Conc. part.* 2. *art.* 48. dicit Papam intolerabiliter vitioſum ſubjici Concilio; ſed ibidem aliter loquitur dicens: *Papam, ut ſummum Eccleſiæ Paſtorem*, non poſſe a Generali Concilio judicari aut deponi, *quia ut talis eſt Superior, & Prælatus, & Judex Eccleſiæ.* De auctoritate *Driedonis* (ut obſervari poteſt *in l.* 4. *c.* 4. *in fin.*), ipſe nihil aliud ſentit, niſi quod Pontifex Concilio ſubjiciatur, ſi Doctrinam Evangelii contrariam pertinaciter defendat, quod nemo negat. En quomodo iſtæ omnes auctoritates ab Adverſariis Romanæ Sedis adductæ, aut infirmæ ſunt, aut dubiæ.

Ex his omnibus denique, in unum colligendo ſenſum Scripturarum, Pontificum, Patrum, ipſorumque Conciliorum, quiſque animadvertere poteſt noſtram ſententiam non eſſe tam noſtram, quam totius Eccleſiæ ſententiam, regulam, & ſenſum. Et ideo non ipſam, ſed potius oppoſitam, ut futilem, ſæpiuſque convulſam, merito cenſendam ac rejiciendam.

135

DUBIUM III.

An vis, & ſubſtantia Legis Poſitivæ dependeat ab acceptatione Communitatis?

136 *An obliget Lex non acceptata?*
137 *Quid ſi Lex a majore parte Populi non accipiatur? Quanto tempore præſcribantur Leges?*
138 *An peccent Legem non acceptantes? Et an Lex pendeat ab acceptatione Populi? Quid circa Leges Pontificias? Quid circa Civiles?*
139 *Quid ſi Lex ſit ardua, vel abrogata? vel ſi major pars eam non receperit?*

136 „ RESp. Etſi ita ſentiant Canoniſtæ, item *Navar. Azor, &c.* citati a *Laym. lib.* 1. *tr.* 4. *c.* 3. eo quod ponant leges hac tacita conditione ferri, ſi a Populo fuerint acceptatæ, alioquin vim, ſeu obligationem non habituras. Verior tamen ſententia eſt Theologorum, leges abſoluti Magiſtratus non pendere a Populi acceptatione, & conſenſu; ſed mox ut legitime promulgatæ ſunt, obligare Populum ad recipiendum. Unde a *Laym. l. c.* reſolvuntur hi Caſus.

„ 1. Epiſcopis ex officio incumbit novas Leges Pontificias (ut Principibus Imperatorias) promulgare per ſuas Diœceſes, atque in uſum deducere.

137 „ 2. Si lex in Provincia promulgata ſit, ſed a majore parte Populi non accipiatur, nec obſervetur; tunc, ſi Legiſlator id ſciat, & urgeat obſervationem, quiſque tenetur eam ſervare, quia potius caput ſuum, quam reliqua membra, ſequi debet.

„ 3. Si deinceps neſciat non accipi, nec deduci ad uſum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapſo, præſcriptum eſt contra eam, ſive Imperatoria ſit, ſive Pontificia, & tunc non amplius obligat. Uti & Lex Eccleſiæ, etſi ſemel recepta ſit, aboletur per præſcriptionem, ſed annorum plurium, nempe quadraginta. *Navar. Azor, Suar.* * (*Sed vide dicenda n.* 139. *v. Lim.* 2.) *

„ 4. Si tu legem promulgatam paratus ſis ſuſcipere, & data occaſione etiam obſerves; ſed alii plerique e Communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc ſaltem ab ea excuſaberis per diſcretionem.

„ 5. Etſi primi Epiſcopi forte peccaverint, non recipiendo legem, nec in uſum deducendo, ſucceſſores tamen eorum, ſi poſt longum tempus videant non obſervatam, credere poſſunt eſſe ſublatam per præſcriptionem.

„ 6. In dubio, num lex recepta ſit, necne, præſumendum eſt pro ipſa: quia factum in dubio præſumitur, ſi de jure faciendum erat. Vide *Azor. l.* 5. *c.* 4. *Laym. hic c.* 3. *Sal. de leg. diſp.* 13. *ſ.* 3.

138 Quæritur, an Lex obliget de ſe independenter ab acceptatione Populi? Certum eſt, peccare Legem juſtam non acceptantes ex Prop. 28. ab Alex. VII. quæ dicebat: *Populus non peccat*, etiamſi *abſque ulla cauſa non recipiat Legem a Principe promulgatam*. Ratio, quia, licet Lex de ſe non obligaret, niſi Populus eam acceptaret: tamen Princeps jus habet, ut ſubditi juſtas Leges ſuas recipiant. Dubium ſit, an eſſentia Legis pendeat ab acceptatione Populi, ita ut ipſa non liget, donec Populus accepiet? Et hic diſtinguendum inter Leges Eccleſiaſticas, & Civiles. Et quoad leges *Eccleſiaſticas* certum eſt, quod Summus Pontifex poteſt obligare ad Leges Populum Chriſtianum independenter ab illius acceptatione, quia certum eſt Papam non recipere poteſtatem legiſlativam a Populo, ſed a Chriſto Domino, qui dixit: *Paſce oves meas. Quodcumque ligaveris ſuper terram &c.* Et idem dicitur de Epiſcopis, qui vel immediate, vel mediate (ut ſupra) per Chriſti Vicarium ab eodem Domino poteſtatem habent. Vide *Salm. c.* 1. *n.* 94. An autem idem ſit quoad Leges *Civiles*? Vide *infra*.

Quæſtio igitur eſt, an lex, ubi non exprimitur velle Principem obligare independenter ab acceptatione Populi, de ſe obliget ſine Populi conſenſu?

Circa leges Pontificum, vel aliorum Prælatorum, *prima ſententia* negat ex *c.* 3. *diſt.* 4. §. *Legis*; ubi habetur ex *S. Aug. Leges conſtituuntur, cum promulgantur; confirmantur, cum moribus utentium approbantur*. Ratio, quia hoc ſpectat ad ſuave regimen Eccleſiæ, ut perturbatio Populi evitetur. Ideoque multa Decreta Pontificia de facto non obligant, quia non ſunt acceptata. Ita Cabaſſ. Theor. Jur. l. 1. c. 4. n. 5. *Et Val. Fill. Reg. Bon. Cov. & alii apud Salm. c.* 1. *n.* 98.

Secunda ſententia contraria, cui ſubſcribimus, affirmat, quia Prælati Eccleſiaſtici non habent poteſtatem a Populo, ut prænotatum eſt a principio. Ad textum *S. Aug.* reſpondetur, Leges per acceptationem confirmantur facto, non jure. Ita *Salm. ibid. n.* 99. *& ſeq. cum Laym. Suar. Pal. &c.* Notatur autem, quod lex tunc dicitur recepta, cum major pars Communitatis eam recipit in totum, vel in partem. *Salm. num.* 97. *cum Bon. & Val.*

Idem, quod dicunt de Legibus Pontificiis, dicunt etiam de Legibus Civilibus *Buſemb. cum Pal. Suar. Laym. &c. apud Salm. cit. c.* 1. *n.* 101. (Quamvis negent alii *ib. cum Croix l.* 1. *n.* 591.) Ratio, quia obligatio legis oritur non ex acceptatione Populi, ſed ex ipſa poteſtate Principis, quam habet condendi Leges independenter a Populo.

Limitant aliqui DD. (ſive lex ſit Civilis, ſive Eccleſiaſtica) 1. ſi lex ſit difficilis obſervantiæ, vel contraria conſuetudini; quod judicatur ex arbitrio Prudentum: Vel ſi plures ab ea appellent. Ita *Pal. Suar. Salas apud Salm. ib. n.* 104. Contrarium tamen ſentiunt *Tap. & Gorgon. ib. n.* 105. *Salmanticenſes* adhærent primæ ſententiæ, quando lex ſit adeo dura, ut per epikejam judicetur, quod ſi Legiſlator illas circumſtantias advertiſſet, legem minime emanaſſet.

Limitant 2. ſi lex fuerit abrogata per deſuetudinem a majori parte Populi. Sed dubitatur inter DD. an præſcriptio per decennium ſufficiat ad abolendas leges Eccleſiæ? Negant *cum Buſemb. ut ſupra n.* 3. *Salm. de Leg. c.* 6. *n.* 17. *cum Bon. Laym. Diana*, &c. quia ad præſcribendum adverſus Eccleſiam requiruntur 40. anni, ut habetur ex *cap. De quarta, & cap. Ad Aures, de Præſcript.* Sed *Leſſius l.* 2. *c.* 6. *n.* 47. *& Pal. Sa, Gran. Nav. & Azor. apud Salm. l. c.* probabiliter dicunt ſufficere decem annos, ſive leges ſint receptæ, ſive non; quia non major ratio habenda eſt de conſuetudine contra legem Eccleſiaſticam, quam Civilem, cum nullum jus inter has leges diſtinguat. Reſpondet autem *Leſſius* ad citatos textus, eos non loqui de Legibus, ſed de juribus, & bonis immobilibus Eccleſiæ præſcribendis; nomine autem jurium Eccleſiæ non veniunt quidem Eccleſiæ leges. Quando vero lex numquam fuerit recepta, certe ſufficit decennium pro utraque lege ſive Civili, ſive Eccleſiaſtica, ut dicit *Buſ. hic n.* 3. Et tunc, licet primi non obſervantes peccarint, præſentes tamen non peccant. *Salm. n.* 106. *cum Suar. Bon. Pal. & communiter cum Buſemb. hic n.* 5. 139

Limitant 3. Si major, & ſanior pars Populi legem non receperit; quamvis enim primi non acceptantes peccent, ſi deſuetudo nondum ſit præſcripta; ceteri tamen non tenentur ad legem; nam præſumitur Princeps nolle hos obligare ad obſervandum quod non eſt a majori parte receptum. Ita *Sal. n.* 107. *cum Suar. Pal. Tap. &c. cum Buſ. hic n.* 2. *& Leſſ. l.* 2. *c.* 22. *n.* 98.

Quæritur hic, an ſi Populus ſupplicet Principem, ut revocet legem, teneatur illam obſervare? Negant *Bon. Villal. Salas, &c. apud Salm. c.* 1. *n.* 111. Sed recte contradicunt *Sal. cum Suar. & Pal.* At ſi Princeps audiat ſupplicationem Populi, & taceat, nec inſtet pro obſervantia, cenſetur legem abrogare; niſi aliud conjiciatur ex circumſtantiis. *Salm. c.* 1. *n.* 112. *cum Pal. Bon. Salas, & aliis.*

DUBIUM IV.

An præcepta etiam humana obligent ſub peccato, & quali?

140 *An Legiſlatores humani poſſint præcipere? Et quot conditiones requirantur, ut Lex obliget?*
141 *An Superior poſſit præcipere rem levem ſub culpa gravi?*
142 *An res levis fiat gravis per circumſtantias, præſertim contemptus?*
143 *An res gravis poſſit præcipi ſub levi?*
144 *Quando præſumatur Lex obligare ſub gravi?*
145 *An Lex pœnalis obliget ad culpam?*
146 *Quid de Lege ſub pœna ſuſpenſionis &c.*
147 *Quid ſi Lex aſſignet pœnam, & ſimul præcipiat?*
148 *An incurratur pœna ante ſententiam?*
149 *Quid de pœnis poſitivis, & inhabilitantibus?*
150 *An pœna conventionalis ſolvi debeat ante ſententiam?*
151 *An Lex irritans actum carentem ſolemnitatibus obliget in conſcientia?*
152 *An teneamur tollere impedimentum obſtans impletioni Legis?* (Sed vide etiam lib. 3. n. 1045.)

„ RESpondeo: Cum Deus ſit Dominus noſter, atque etiam Superioribus parere nos juſſerit, non ſolum ipſe, ſed & illi nobis præcipere poſſunt, & præcipiunt, tum ſub pœna, tum etiam ſub culpa, ſive peccato; eoque gravi, aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum finem neceſſitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas ſeſe habent, quæ ex eorum verbis, circumſtantiis, aut prudentum æſtimatione ſolet colligi. Ita Theologi communiter, *S. Thom. Suar. Salas, &c.* 140

Ut lex obliget, quatuor conditiones requiruntur. I. Ut lex ſit pro tota Communitate. II. Ut Legiſlator habeat publicam poteſtatem. III. Ut lex ſit perpetua. IV. Ut ſit ad bonum commune; deinde ſit honeſta, juſta, & poſſibilis. Vide *Salm. de Leg. cap.* 1. *ex num.* 7. Hinc Lex differt a Præcepto, ſeu Mandato, nam Præceptum fertur pro perſona particulari, & etiam a perſona privata. Deinde Præceptum eſt ad tempus, cum ſpiret morte mandantis; niſi res non ſit amplius integra, vel niſi Præceptum ſit ad cauſas pias, vel pariter favorabiles. Vide *Croix lib.* 1. *n.* 565. *&* 566. *Salm. d. c.* 1. *n.* 5.

Unde reſolvuntur hi Caſus.

„ 1. Graviter peccat, qui deliberate, & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Eccleſiæ.

„ 2. Cum res levis eſt, non peccat mortaliter tranſgrediens, etſi Superior ſub mortali præceperit: quia id eum poſſe negant *Suar. Laym.* & alii communiter: v. gr. ne quis frangat ſilentium, ne edat uvam, ut claudat oſtium, &c. quia eſt res parva, & incapax tantæ obligationis. Nec 141

„ ipſe

„ ipſe Deus in materia parva ſub mortali obligat. Vid. *Leſſ. l. 2. c. 4. d. 9. Salas d. 10. ſ. 7.* * (*Eſt communiſſimum apud Salm. de Leg. cap. 2. n.* 18. *Tenent tamen in Tract.* 15. *de Statu Rel. c. 6. ex n.* 85. *cum S. Th. Valent. &c. contra Sanch. Vaſq. &c. poſſe Prælatum Regularem præcipere ſub gravi, quod a Regula præceptum eſt tantum ſub levi, ſi timeatur, quod Regula aliter non obſervetur.*) *

142 „ 3. Aliud eſſet, ſi materia alias levis fieret gravis ratione circumſtantiarum; ut v. gr. contemtus, ſcandali, magni boni communis, vel finis a Legiſlatore intenti. Sic abſtinentia a pomo in Paradiſo, in ſe quidam parva, graviſſima tamen erat ex circumſtantia finis. *Suar. l. 3. c.* 25.

Nota quod in quacumque materia contemptus formalis legis, aut Legiſlatoris (quod eſt contemnere legem, vel Legiſlatorem, ſeu Superiorem qua Superior eſt) ſemper eſt peccatum mortale. *Salm. c. 2. n.* 38. *cum S. Th. Suar. & communi.* Secus ſi contemnatur res præcepta, quia parvi æſtimatur, vel ex indignatione particulari contra Superiorem. *Salm. c. 2. n.* 35. *cum Sanc. Cajet., &c.* Contemptus enim non qua Superioris, ſed qua ſingularis perſonæ, v. g. quia indocti, imprudentis, &c. de ſe non eſt culpa mortalis; niſi forſan judicium ſit graviter temerarium. Ita *Salm. ibid. n.* 40. *cum Pal. Sanch. Leſſ. Bon.* Hinc dicunt raro contingere peccatum mortale ratione contemtus.

143 „ 4. Quando materia eſt gravis, poteſt Superior præcipere ſub culpa tantum levi: quia ſicut poteſt nullo modo obligare non præcipiendo: ita etiam poteſt obligare ſub veniali tantum. Ita *Suar. Leſſ. loc. cit. contra Vaſq.*

Quæſtio eſt, an Legiſlator in materia gravi poſſit obligare tantum ſub levi; *Prima ſententia* negat, quia gravitas obligationis non dependet ex voluntate Superioris, ſed gravitate materiæ. Ita *Bellarm. Reg. Sot. Vaſq. &c. Secunda* tamen *ſententia* probabilior affirmat, quia in legibus obligatio taxatur a Legiſlatore juxta finem intentum, ad quem aliquando expedit non imponere obligationem gravem in gravi materia. Ita *Leſſius l. 2. cap.* 41. *n.* 46. *Salm. de Leg. c. 2. n.* 20. *cum Sanch. Pal. Bon. Val. &c.* Sicut bene quis poteſt vovere in quacumque materia, etiam graviſſima, tantum ſub levi; ut *S. Antonin. Pal. Sanch. &c. apud Salm. ib.*

144 „ 5. Potiſſima ſigna, ex quibus colligi poſſit, an lex obliget ſub gravi culpa, ſunt hæc. I. Si materia ſit gravis, & non conſtet in contrarium de voluntate præcipientis. Unde *Cajet. in ſum. verb. Cler.* docet Clericos tantum peccare venialiter, dum contra præcepta juris poſitivi aves, & canes ſequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent, ut jubemus, interdicimus, in virtute ſanctæ obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel graviter mandamus, &c. III. Si pœna magna adjiciatur, ut excommunicationis, depoſitionis, maledictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, &c. IV. *Si* ita fert uſus, & conſuetudo inter peritos, & timoratos: quia conſuetudo eſt optima legum interpres, ut patet in lege jejunii Eccleſiaſtici, & abſtinentiæ a carnibus; item Communionis annuæ, quas graviter obligare probant hic *Tol. Laym. c.* 14. *n.* 4. *Bonac. p. 7.* §. 4.

145 Docet Auctor legem obligare ſub gravi, ſi magna pœna in ea adjiciatur. Hic addendæ ſunt plures quæſtiones ſcitu neceſſariæ: Et ante omnia eſt notandum, quod alia eſt Lex pure pœnalis, quæ nullum dat præceptum, v.gr. *Qui* hoc fecerit, ſolvat pœnam. Et hæc non obligat in conſcientia, etiamſi pœna ſit graviſſima, ut *Salm. c. 2. n.* 53. *cum Nav. Pal. Tap. Regin. &c.* Hinc leges Oppidorum prohibentes ſub pœna cæſionem lignorum, ſive herbarum, piſcationem, venationem, non obligant ſub culpa; ſic enim habet conſuetudo. Ita *Salm. ib. n.*54. *cum Nav. Val. Montes. &c.* Alia eſt Lex non pure pœnalis, ſeu mixta, quæ præcipit, & pœnam imponit, e. g. Nemo hoc faciat ſub pœna, &c.

Omnes leges ſub pœna excommunicationis latæ ſententiæ obligant graviter: Eſt commune. V. *Salm. cap. 2. n.* 44.

146 Quæritur 1. An obliget ſub gravi lex, quæ præcipit ſub pœna Suſpenſionis, Interdicti, vel Irregularitatis? Negant obligare ſub gravi, cum iſta poſſint incurri ſine peccato gravi, *Cajet. Val. Salon.* (*& Azor.* quoad Suſpenſionem) apud *Salm. ib. n.* 45. Contradicunt tamen *Salm.* tam quoad Irregularitatem cum *Sanch. Pal. Tap. &c.* quam quoad Interdictum, & Suſpenſionem, ſi ſint majores, prout Suſpenſio ab Officio vel Beneficio ad longum tempus, & Interdictum ad omnem uſum, quæ dicunt non poſſe incurri ſine peccato gravi. Ita *Salm. de Cenſ. c. 1. n.* 126. *ex Suar. Bon. Con. Pal. &c. ib. n.* 124. (Vide etiam de hoc *l. 7. de Cenſur. n.* 313.) Et idem dicunt de aliis pœnis ſpiritualibus graviſſimis *dict. n.* 45. *ut ſup.*

Quid ſi tales pœnæ ſint ferendæ ſententiæ, an obligent ſub gravi? Alii affirmant: Alii probabilius negant, ut *Salm. de Leg. cap. 2. n. 46. cum Cajet. Pal. Suar. Sanch. Vaſq. &c.* Niſi dicatur, quod cenſura incurratur *ſine alia monitione*: Vel niſi de ſe materia ſit gravis.

147 Quæritur 2. An Leges aſſignantes pœnam temporalem & ſimul præcipientes, obligent ad culpam, an ſolum ad pœnam? *Prima ſententia* negat, niſi ipſa Lex exprimat velle obligare etiam ad culpam. Ita *Nav. Man. cap.*23. *n.* 55. *&* 60. ubi ait: *Leges humanæ etiam præcipientes, quæ pœnam temporalem conſtituunt, in dubio ad æternam non obligant, quatenus ſunt leges ejus qui pœnam ſtatuit.* Ita etiam *Cajetan. in Sum. v. Clericus*, §. *Verum*. Item *Mencada, Gomez, Immola ap. Salm. de Leg. c. 2. n.* 47. & probabilem *ibid.* vocant *Val. Bon. Dian. Tap. ac Vill.* & loquendo de lege civili probabilem etiam putat *Mazzot. de Leg. q. 2. c. 1. cum Fill.* Ratio, quia, licet Principes bene poſſint obligare tam ad pœnam, quam ad culpam, tamen cum non ſint imponenda onera ſine neceſſitate, non præſumuntur ipſi velle ad culpam obſtringere, quando ſufficit pœna ad eos coercendos: Et ita hujuſmodi leges dicunt a conſuetudine interpretari. Verius tamen contradicit *ſecunda* ſententia, quam abſolute tenent *Salm. l. c. n.* 49. & probabiliorem *ibi* cenſent *Val. Bon. Dian. Tap. & Vill.* Ratio, quia hæc eſt differentia inter legem *pure pœnalem*, quæ obligat ad ſolam pœnam, & hæc eſt quando in ea tantum pœna aſſignatur; & legem *mixtam*, quæ obligat etiam ad culpam; & hæc eſt quando ultra pœnam Præceptum adjungitur; ipſo enim præcepto tunc creditur Superior velle ad culpam obligare, ne fruſtra videatur præcipere. Quid ſi pœna ſit magna? vide dicenda *de Reſt. l. 3. n.* 616.

Quæritur 3. An incurratur pœna ante Judicis ſententiam? 148
Pœnæ ſpirituales, ut excommunicatio, irregularitas, &c. quando imponuntur ipſo facto, non indigent ſententia; eſt certum apud omnes, *vide Salm. de Leg. c. 2. n.* 57. Et patet ex *c. Non dubium de Sent. exc. c. Significaſti. de Hom.* & aliis. Idem dicitur de pœnis privativis, modo reus ſubire eas poſſit ſine infamia, ſicut eſſet privatio vocis activæ, & paſſivæ, ut *Suar. l. 5. c. 9. n. 5. Bon. D. 1. q. 1. p. 7. n.* 10. *& Salm. n.* 58. *cum Tapia, Vaſq. Monteſ., &c.* Et modo alicubi non habeat aliter conſuetudo particularis: *Salmant. n.* 60. Adde, niſi pœna conſiſtat in privatione alicujus juris acquiſiti, puta in Beneficio, electione, &c. tunc enim ſemper requiritur declaratio juridica vel pœnæ, vel ſaltem criminis, etiamſi pœna imponatur, *ipſo facto incurrenda, nulla expectata declaratione*, ut docent *Leſſ. l. 2. c. 29. du. 8. & c. 34. du. 34. Mol. de Juſt. to. 2. tr. 2. D. 96. n. 8. Soto l. 1. q. 6. a. 6. & l. 4. q. 6. a. 6. Sanch. de Matr. l. 2. D. 53. num. 5. & l. 7. D. 89. n. 12. Pal. tr. 3. D. 2. p. 2. n. 8. & Salm. c. 2. n. 59. & 60. cum Led. Cajet. & Gran.* Cum enim lex pœnalis accipi debeat in mitiori ſenſu, verba illa, *nulla declaratione &c.* poſſunt explicari, ſcil. nulla expectata declaratione pœnæ; ſed non excluditur declaratio criminis, ut pœna poſſit reo applicari. Id confirmatur ex *c. Secundum. de Hæret. in 6.* ubi Hæretici, licet priventur ipſo jure bonis ſuis, tamen non tenentur bona tradere ante ſententiam, ut in eod. textu habetur.

Quod dictum eſt de pœnis privativis, a fortiori dicendum 149
de poſitivis, quæ conſiſtunt in actione poſitiva, v. gr. aliquid reſtituendi, aut patiendi, ut communiter cum *D. Thoma 2. 2. q. 62. a. 3. Sanch. de Ma. l. 6. D. 53. n. 1. Mol. l. c. Soto l. 1. q. 6. n.. ad 8. & Salm. c. 2. n.*61. *& 64. cum Tap. Sa, Vaſq. &c.* Et ſic igitur dicendum de legibus privantibus Beneficiis jam obtentis, ratione ſimoniæ, vel alienationis bonorum Beneficii, &c. ubi ſemper requiritur declaratio Judicis, *Salmant. d. n. 64. cum AA. cit.* Ratio autem omnium horum eſt, quia nimis ardua, & inobſervabilis eſſet lex illa humana; quod reus ipſemet in ſe ipſum deberet pœnam exequi.

Pœnæ autem inhabilitantes obligant ante Judicis ſententiam, ut eſt pœna impoſita a Tridentino non reſidentibus non lucrandi fructus, & ſimilia. Vide *Salm. ib. n.*62. Item quando pœnæ ſunt conditionales, v.gr. ut habens Beneficium curatum, ſi non ordinetur Sacerdos intra annum, ſit ipſo facto privatus beneficio, ut *ex Cap. Licet. de Elect. in 6.* Sic etiam Clericus beneficiatus non deferens habitum, ipſo facto privatur privilegio fori. *Salm. c. 2. n. 63. cum Sanch. Pal. Bon. &c.*

Quæritur 4. An pœna conventionalis in contractibus debeat 150
ſolvi ante ſententiam? *Prima Sententia* affirmat, quia quiſque tenetur ante ſententiam pactum obſervare. Ita *Bon. Suar. Mol. Sa ap. Salm. c. 2. n.*66. *Secunda ſententia*, quam æque probabilem vocant *Salmanticenſes num. 67. & tenent Nav. Leſſ. Sanch. Vaſq. Laym. Pal. &c.* negat, quia ſentiendum eſt, contrahentes non aliter velle ſibi imponere pœnam, quam juxta diſpoſitionem juris circa Leges pœnarum, quæ nonniſi poſt ſententiam contrahuntur. Profecto tenetur reus poſt ſententiam ad pœnam: Sed notandum eſt, non teneri eum ad ſolvendam pecuniam, niſi petatur a parte. Et ſi pœna ſit nimis dura, ultra ſententiam requiritur præceptum Judicis, & Miniſtrorum executio. Vide *Salm. c. n.* 70.

Deinde notandum, quod Leges, quæ fundantur in falſa præſumptione, de ſe non obligant in foro conſcientiæ, quando præſumtio certa ſit falſa. Sic enim heres non tenetur, omiſſo inventario, ad omnia debita ſolvenda, ſi hereditas revera non eſt ſolvendo. Vide *Salm. c. 2. ex n.* 78. Et vide dicta *n.* 100. *v. Quæres.*

An quando Lex requirit aliquam conditionem, ſine qua 151
irritet actum, uti Lex irritans teſtamentum ſine ſolemnitatibus, vel Lex irritans alienationem bonorum Eccleſiæ ſine conſenſu Capituli, obliget in conſcientia? *Prima ſententia* negat, *ut Nav. Covar. Tap. Syl. Medin. & alii ap. Salm. c. 2. n. 44. &* 103. Ratio, quia tales Leges fundantur in præſumtione fraudis, quæ tunc non adeſt. *Secunda ſententia* affirmat, quia tales leges non ſolum fundantur in præſumtione fraudis, ſed etiam in periculo illius, quod ſemper adeſt. Ita *Salm. cum Sanch. Pal. n.* 104. Utraque eſt probabilis, ſed ſecunda probabilior.

Quæritur hic ultimo, quando teneamur tollere impedimenta, vel ea non apponere, quæ obſtant impletioni Legis? Prænotandum eſt ad quæſtionis ſolutionem, aliud eſſe quod quis 152

non obligetur a Lege, ſive ab illius obligatione extrahatur: Aliud quod excuſetur a tranſgreſſione Legis, manendo tamen ſub ejus obligatione. Unde fit, ut dupliciter poſſis te impedire ab obſervatione Legis; vel apponendo cauſam, qua extraharis a Legis obſervatione, ſcilicet ſi ab hoc loco, ubi eſt præceptum audiendi Sacrum, deſcendas ad alium, ubi tale præceptum non viget: Vel efficiendo opus, quod licet impediat te ab obſervatione Legis, non te extrahit tamen a Legis obligatione; nempe ſi die Dominico diſcedas a loco Sacri ad ſilvam, ubi etſi Sacrum audire nequeas, ab illius obligatione tamen non extraheris. Deinde notandum eſt, quod contra Leges naturales nunquam licet apponere impedimentum, ut ab illius obligatione extraharis: Secus autem dicendum de Legibus humanis, quæ non obligant cum tanto rigore. Ita ſapienter diſtinguunt *Sal. c. 2. n. 158, 159, & 160.*

Hinc inferunt non peccare excommunicatum, ſi Sacrum non audiat, & abſolutionem non procuret; nam per impedimentum excommunicationis jam extrahitur ab obligatione audiendi Sacrum, ſed vide dicenda *l. 3. n. 325. v. excommunicatus, & l. 7. n. 161.* Inferunt 2. Non peccat contra Præceptum jejunii, recitandi Officium, &c. qui ſua culpa incidit in infirmitate, etſi præviderit: Nec qui die jejunii pedeſter iter agit, vel multum laborat, ex quo excuſetur inde a jejunio: etiamſi ex pravo fine iter aſſumat, nempe ad furandum &c. Ita *Salm. c. 1. n. 161. cum Sanch. Medin. Henr. &c.* Sed nos omnino oppoſitum ſentimus cum *S. Thoma*; vide dicenda *Lib. 3. n. 1046.*

An vero peccet contra Legem, qui eo animo id impedimentum apponit, ut a Legis obligatione extrahatur, ſcilicet ſi fatiget, ut non jejunet? Affirmant peccare *Pal. Salas, Med. &c. ap. Salm. c. 2. n. 163.* quia nemini debet prodeſſe ſua fraus. Negant tamen peccare contra jejunium *Sanch. Fill. Azor. Vill. &c.* quod ſatis probabilem ſententiam vocant *Salm. ib. n. 164.* quia tunc illa utitur jure ſuo, quo poteſt extrahi ab obligatione Legis, in quo nulla eſt fraus: prout ſi quis exeat a ſua Patria, ubi eſt obligatio jejunandi, ut eximat ſe a jejunio. Sed nos tanto potius, juxta ſententiam quam mox ſupra ſecuti ſumus, omnino primam ſententiam ſequimur: vide *l. 3. n. 1045.*

Peccat vero contra præcepta naturalia, vel Divina qui prævidens ſe hominem occiſurum in ebrietate, ab ebrietate non abſtinet: vel qui non procurat abſolutionem excommunicationis tempore Paſchali; tunc enim urget gravius præceptum radicaliter Divinum Communionis. Sic etiam peccat, qui ſe inebriat, vel ſomno ſe tradit tempore audiendi Sacrum, vel recitandi Officium, quia illa præcepta tunc jam eum obligant, neque per eas actiones a præcepto extrahitur. Ita *Salm. ibid. n. 162. cum communi.*

CAPUT II.

De Subjecto, cui datur Præceptum.

DUBIUM I.

Quæ perſonæ præceptis obligentur?

153 *An ad Leges obligentur ebrii, infideles, ignorantes, &c.?*
154 *An Legiſlator teneatur ad Legem?*
155 *Quando pueri obligentur ad Leges Eccleſiaſticas?*

153 „ RESpondeo. Soli ſubditi ratione utentes obligantur, ita ut eorum tranſgreſſione peccent. Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes, qui, etſi vere iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentiæ rationis, & conſenſus. Pars prior eſt communis, & certa. *Fil. t. 21. cap. 11. q. 10. Bonac. p. 6. &c. Laym. l. 1. tr. 4. c. 10.* Poſterior eſt eorundem. Cujus ratio eſt, tum quia præceptum, cum ſit directivum, ſupponit uſum rationis: tum quia obedientia tantum eſt eorum, qui ratione, & voluntate utuntur. Neque alias tranſgreſſio ad culpam imputari poſſet.

Pro majori claritate notanda eſt regula: aliud eſt ad Legem non teneri; ſicut non tenentur ad Leges Eccleſiaſticas infideles, pueri, amentes. Aliud a Lege excuſari, ſicut excuſantur ebrii, ignorantes, dormientes. Hinc eſt peccatum præbere carnes in die vetito ſecundis, non vero primis. Sicut etiam peccatum eſt incitare omnes illos ad aliquid malum jure naturæ.

Unde reſolves hos caſus.

154 „ 1. Legiſlator non tenetur ſuis legibus, ut ſic, quoad vim coactivam, & pœnam, ſive directe: indirecte tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quadam tenetur ſe, tamquam caput, membris conformare. *Ita S. Th. quæſt. 96. a. 5. ad 3. Sylv. Suar. Bonac. Laym. lib. 1. c. 4. c. 9.* contra *Azor.* Tenetur etiam in contractibus cum reliquis pari conditione uti. Vide *Fill. t. 21. c. 5.*

Ita ex communi *Salm. d. cap. 3. n. 37.* Num autem Legiſlator teneatur ad ſuam Legem ſub gravi, vel levi? Alii dicunt ſub gravi, ſicut Lex alios obligat, ut *Sot. Laym. Vaſq. &c. ap. Sal. ib. n. 38.* Sed probabile eſt, præciſo ſcandalo, tantum teneri ſub levi; quia tantum ex honeſtate obligatur ad legem: Ita *Salm. ib. num. 42. cum Leſſ. Azor. Bon. Pal. &c.* Limitatur tamen, ſi Lex lata ſit de taxatione pretii, vel de irritatione contractus; tali legi enim tenetur ſtare etiam Princeps ad ſervandam æqualitatem: Vide *Salm. ib. n. 43. & 44.*

„ 2. Infideles non baptizati, etiam Catechumeni, non obligantur præceptis Eccleſiæ: obligantur tamen hæretici, & alii, qui per Baptiſmum Eccleſiæ ſemel ſunt ſubjecti.

„ 3. Etſi pueri ratione utentes legibus iis Eccleſiæ, quarum 155
materia eorum ætati eſt conveniens, v. g. Confeſſionis annuæ, ſecundum *Navar. Henriq. & Azor.* item abſtinentiæ a carnibus, auditionis Sacri, ſecundum *Sanch.* &c. obligentur quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, niſi ſint puberes, quales ſunt maſculi anno 14. puellæ 12. abſoluto. Ita *Sotus, Vaſq. de pœnit. q. 90. a. 2. Sa v. Cenſura.*

Quæritur, an pueri ſtatim ac pervenerint ad uſum rationis, teneantur ad Leges Eccleſiaſticas audiendi Sacrum, abſtinendi a carnibus, vel lacticiniis, & confitendi? Affirmant *Sanch. Dec. l. 1. c. 12. n. 6. Laym. c. 10. n. 4. & Salm. de Leg. c. 3. n. 52. cum Pal. Bon. Salas, &c.* Atque peccare dicunt Parentes, qui negligunt impletionem ipſorum. Et regulariter ajunt hunc uſum rationis judicandum advenire, expleto ſeptennio. Admittunt tamen pueros ante pubertatem non obligari ad pœnas *ib. n. 50. in fine*; nec ad Communionem ante decennium: niſi in articulo mortis, ſi ſit uſus rationis; ut *Salm. de Euch. ca. 7. a n. 15.* Negant vero *S. Anton. Sot. Sa, Henr. March. ap. Salm. n. 51.* dicentes non teneri ſtatim, poſt aliquod tempus. Hoc tempus *Sa* ait eſſe tempus pubertatis; *Sotus* vero & *S. Anton.* dicunt ſaltem eſſe decimum annum, vel nonum cum dimidio in fœminis. Sed hæc opinio merito rejicitur communiter, ut ait *Croix l. 3. p. 1. n. 615.* An vero obligentur pueri, qui ante ſeptennium pervenerint ad uſum rationis? Negant *Diana, Sanct. Burgh. ap. Croix l. 1. n. 676.* qui probabile putat, quia leges poſitivæ attendunt tantum ad ea quæ communiter contingunt. Sed probabilius *Boſco ibid.* affirmat teneri. Vide dicenda *l. 3. n. 270. & 1012.*

„ 4. Infantibus non baptizatis, & perpetuo amentibus licite dantur carnes diebus vetitis, & imponuntur opera ſervilia feſtis; non tamen ebriis, cum legi maneant ſubjecti; nec licite irritantur amentes ad blaſphemandum, lædendum, &c. eo quod talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius opera uteretur, quaſi inſtrumento, ut *Laym. lib. 1. t. 4. cap. 10. Bonac. p. 6. & Sanch. 1. Moral. cap. 12.*

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus ſui domicilii, dum ab eo abſunt?

156 *An Peregrinus teneatur ad Leges loci ubi eſt?*
157 *An teneatur ad Leges Patriæ? Deinde ponuntur reſolutiones plurium caſuum.*
158 *An peregrini poſſint diſpenſari ab Epiſcopo loci in legibus, & in votis?*

„ SUppono I. Præceptum aliud eſſe locale, quod ſcilicet 156
certo tantum in loco, urbe v. g. vel parochia obligat; aliud univerſale, ſeu juris communis, quod totam fere Eccleſiam obligat.

„ Suppono II. Peregrinos proprie dici eos, qui aliquo veniunt animo non manendi, ſed tantum ſubſiſtendi, per aliquot dies, vel ad ſummum per minorem anni partem, ut mercatores, viatores; non autem ſtudioſi, neque ancillæ, quæ veniunt ad ſerviendum.

„ Reſpondeo, non obligari. Ita *Nav. Sanch. Leſſ. l. 4. c. 2. dub. 8.* Ratio, quia præcepta localia, per ſe, & directe reſpiciunt territorium, eique ſunt affixa; atque adeo non obligant, niſi exiſtentes intra illud. Lex enim ita fertur; v. gr. Feſtum illud tali loco celebretur: ideoque hic valet illud: *Si fueris Romæ, &c.* Addit *Laym. c.* præceptum locale expirare etiam intra proprium territorium in loco exemto, quod is æquiparetur loco ſito extra territorium.

Hic refert ante omnia diſtinguere domicilium a quaſi domicilio. Verum domicilium acquirit, qui habitat alicubi, animo ibi perpetuo manendi, ut communiter docent *Bonac. de Leg. D. 1. q. 1. p. 7. n. 39. Roncaglia eod. tit. c. 1. p. 3. pag. 44. & Salm. tr. 8. c. 4. n. 48. cum Palao, Trull. Dicaſt.* & alii paſſim, ex *l. 2. C. Ubi Senatores, & l. Heres abſens §. Proinde, ff. de Judic.* I. autem cenſetur hujuſmodi animum habere, qui habitat alicubi per decennium, non ſignificata voluntate recedendi, vel qui majorem partem bonorum ibi aſportaverit, aut domum emerit, aut ædificaverit, ut habetur in Bulla *Speculatores* relata *T. 2. l. 6. n. 770. ad n. V.* vel qui ſaltem expreſſis verbis (ut addunt *Salmant. n. 49.*) voluntatem ibi perpetuo manendi expreſſe ſignificaverit. Ille autem acquirit quaſi domicilium qui manet in aliquo loco per majorem anni partem, ut dicunt *Sylveſt. v. Domicilium, n. 2. & Sanch. de Matr. l. 3. D. 18. n. 9.* vel qui ibi moratur per aliquod notabile tempus cum animo ibi manendi majori parte anni, ut recte ajunt *Roncaglia loco cit. Laymann l. 1. tr. 4. c. 12. n. 1. v. Quæres, cum Navarro,* & N. SS. P. Benedictus XIV. *Notif. 33. n. 6.* utque eruitur ex citata *l. Heres, &c.* His poſitis, dubitatur 1. an, ut quis teneatur legibus loci ubi eſt, requiratur ut ibi verum domicilium contraxerit? Affirmant *Gloſſa in*

Digitized by Google

ſa in c. Quæ contra, Diſt. 8. verb. Aut peregrini, & alii *apud Sanch. loco cit. n.* 8. Quia advena (ut ajunt) donec non acquirat verum domicilium, ſaltam per animum ibi perpetuo manendi, non fit ſubditus illius loci. Sed communis ſententia tenenda docet ſufficere quod is contraxerit ibi quaſi domicilium: Ita *Suarez to.* 1. *de Relig. c.* 14. *num.* 5. & *l.* 3. *de Leg. c.* 33. *num.* 3. (qui oppoſitam putat non eſſe practice probabilem) *Sanch. loco cit. n.* 9. *Salmant. de Legib. c.* 3. *n.* 55. & *Laym. dicto c.* 12. *num.* 1. *cum S. Antonin. Palud. Sylveſt. Roſella*, &c. Ratio, quia tales peregrini jam ſubjiciuntur juriſdictioni Superiorum illius loci, ergo etiam legibus tenentur; & tenentur a prima die, quia illic perveniunt animo habitandi per majorem anni partem, ut recte notat *Sanch. dicta n.* 9. *Cum Sylveſt. Palud. Roſella*, &c.

Dubitatur 2. an ſi quis in aliquo loco ad breve tempus moretur, teneatur leges illius ſervare? *Prima* ſententia affirmat; & hanc tenent *Pontius de Matr. l.* 5. *c.* 7. §. 1. *n.* 6. *Suarez de Leg. l.* 3. *c.* 33. *n.* 33. & *l.* 1. *de Rel. c.* 14. *a n.* 9. *Salas de Leg. D.* 16. *Sect.* 4. *concl.* 4. *Tapia l.* 4. *q.* 16. *a.* 3. *n.* 2. & *Covarr. Gordon. Henr.* &c. *apud Salm. de Leg. c.* 3. *n.* 56. & alii plures apud *Sanch. de Matr. l.* 3. *D.* 18. *n.* 4. & *in Dec. l.* 1. *c.* 12. *n.* 3. qui vocat valde probabilem, ſicut etiam putant *Salmant. loc. c. n.* 58. Probant 1. ex *c. Illa, Diſt.* 20. ubi refertur illud celebre D. Ambroſii: *Cùm Romam venio, Sabbatum jejuno; cum Mediolani ſum, non jejuno; ſic & tu ad quamcumque Eccleſiam veneris, ejus morem ſerva; ſi cuiquam non vis eſſe ſcandalo, nec quemquam tibi.* Probant 2. ratione, tum quia qui ſentit commodum, debet ſentire & incommodum, ſicut enim talis advena deobligatur legibus patriæ a qua abeſt, ita æquum eſt eum obligari legibus loci ubi moratur; & hoc modo advena vere fit ſubditus ſuperioris loci, quamvis brevi ibi ſit; Tum quia expedit ad pacem publicam ſervandam, & ad ſcandalum vitandum, ut omnes ſervent leges loci ubi reperiuntur, uti colligitur ex relata doctrina D. Ambroſii; Et ſaltem rationa dicti ſcandali vitandi, ut ait *Suarez*, Epiſcopus loci juriſdictionem habet in peregrinos; eadem enim juriſdictio quæ, ipſi competit ſuper oves ſuas, ut eas bene regere poſſit, competit etiam ſuper advenas, ne ſcandalum ovibus præbeant, leges loci non ſervando. Plures alias rationes pro hac ſententia adducit *Suarez*. Fatentur tamen AA. citati, non ſatis eſſe ſolum tranſitum ad hanc obligationem contrahendam; atenim (apud *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 12. *n.* 37.) *Emmanuel Sa* dicit teneri peregrinum, ſi maneat illa die qua pervenit: *Leonardus*, ſi integra die: *Sayrus*, ſi illic accedat multo ſpatio ante prandium, & tota die ibi quieſcat. Sed melius videtur diſtinguere *Suarez dicto cap.* 13. *ex n.* 8. dicens quod ſi quis venit ad locum deſtinatum ut terminum viæ, tenetur ejus legibus, licet parum ibi edſit; ſecus ſi ibi ſit in via, ſive per tranſitum ad alium locum; tunc enim ſi præceptum eſt affirmativum, puta audiendi Sacrum, non tenetur, quia tale præceptum obligat exiſtentes, quales non ſunt itinerantes; tenentur vero, ſi præceptum ſit negativum, nempe abſtinendi a carnibus, vel ab opere ſervili, etiamſi ibi morantur ad horam, quia præceptum negativum, cum obliget pro ſemper, habet tractum ſucceſſivum per totum diem.

Hæc ſententia eſt ſatis probabilis, ſed probabilior videtur *ſecunda*, quæ dicit advenam non teneri lagibus loci, ubi non moratur, nec intendit morari per majorem anni partem; hanc tenent *Sanchez locis cit. de Matr. num.* 6. & *in Dec. num.* 38. cum pluribus aliis, *Bonac. de Legib. D.* 1. *q.* 1. *p.* 6. *n.* 6. & 43. *S. Antonin. p.* 2. *tit.* 6. *c.* 2. §. 2. *Azor. to.* 1. *D.* 5. *c.* 11. *quæſt.* 2. *Tolet. lib.* 6. *cap.* 5. *n. ult. Laym. l.* 1. *tr.* 4. *c.* 12. *n.* 4. *cum Sylveſt. Ang.* & *Medina*, item *Sayr. Diana*, *Granado* & alii *apud Salm. dicto c.* 3. *n.* 58. qui hanc non minus probabilem vocant. Ratio, tum quia leges non obligant niſi ſubditos, quales non ſunt peregrini, cum ipſi ob brevem illam moram minime ſubjiciuntur juriſdictioni Superioris loci, ut habetur ax pluries citata *l. Heres abſens*, tum quia non dicitur moraliter commorari in aliquo loco, qui ibi non manet, nec animum manendi habet per majorem partam anni. Ad textum autem D. Ambroſii reſpondetur 1. illum procedere tantum ubi vitandum eſt ſcandalum. Reſpondent 2. S. Doctorem loqui ibi de lege communi ſervandi jejunii, quod Mediolani non ſervatur in primis quatuor diebus Quadrageſimæ; ſed lex communis utique ſervanda eſt a peregrinis, quando abſunt a patria, ubi lex illa non ſervatur, ut ex communi ſententia docent *Suarez cit. c.* 14. *num.* 27. & *Laym. loco cit. n.* 3. *cum Medina*, & *Henr.* Quamvis tamen *Laymann* non improbet oppoſitam *Sanchezii*, qui *de Matr. l. c. n.* 7. ait cives mox in patriam redituros, per fictionem juris pro præſentibus haberi.

Limitatur vero hæc ſecunda ſententia 1. in Legibus de jure communi, val circa ſolemnitates contractuum, aut circa commoda ipſius loci, v. g. de non extrahendo triticum, arma, &c. 2. Limitatur ſi eædem Leges vigeant in patria peregrini, licet *Sauctius cum Dian.* huic contradicat. 3. Limitatur, ſi peregrinus ibi delinquat contra jus commune; tunc enim fit ſubditus rationa delicti, ex *c. Finali; de Foro compet.* Vide *Salm. num.* 59. & 60. & *Sanch. Dec. l. c. num.* 36.

Non tenentur autem abſentes ad Leges Patriæ, ut communiſſimum eſt *ex c. Ut animarum, de Conſt. in* 6. Etiamſi Lex ſit de jure communi; quando peregrinus eſt in loco, ubi illa abrogata eſt. *Salm. c.* 3. *n.* 62. *cum Pal. Leſſ.* &c. Et hoc etiamſi diſcederet a Patria ad eximendum ſe a Lege. *Salm. num.* 63. *cum Pal. Bon. Sanch.* &c. (Hinc docet ibi *Palaus cum Baſilio*, poſſe peregrinum, qui nolit confiteri peccata reſervata proprio Parocho, alio diſcedere, ut ab alio abſolvatur; quia tunc utitur jure ſuo. Sed de hoc vide dicenda *De Pœnit. l.* 6. *num.* 589.) Et hoc etiam valet, ſi ille maneat in ſua Patria, ſed in loco exampto, ut tenent *Salm. de Leg. d. c.* 3. *n.* 64. *cum Lay. Bon. Pal. Salas*, *Diana*, *Tap.* An vero pro locis axemtis intelligantur etiam Conventus Regularium? Negant *Suar. Con. ap. Salm. de Cenſ. c.* 1. *num.* 114. Sed dicunt intelligi tantum Oppida, & Eccleſias intra Diœceſim, alienæ tamen juriſdictioni ſubjectas. Sed affirmant *Salm. ib. n.* 114. *cum Avil. Henr. Sayr. Candid.* & *Dian.* Et id confirmant *de Leg. d. c.* 3. *n.* 74. *in fine*. Quia tam loca, quam perſonas Tridentinum exemptas appellat *Seſſ.* 14. *c.* 5. *de Ref. in fin.* Et valde probabile eſt. Vide etiam *l.* 7. *de Cenſur. n.* 24.

Ex quibus reſolves hos Caſus.

157 „ 1. Si Epiſcopus ſub pœna excommunicationis vetet luſum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto a juriſdictione Epiſcopi. *Bon. par.* 6. *Laym. cap.* 11. *numero* 5.

„ 2. Si quis die jajunii, aut feſto ſit in loco alio, non ſui territorii, aut axemto, ubi nunc non eſt jejunium, aut feſtum; poteſt ibi comedere, exercere ſervilia. *Laym. loc. c. c.* 11. *Bonac.*

„ 3. Id etiam habet locum in præceptis juris communis, ſi in loco iſto ſint uſu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium. Quare poteſt v. gr. Mediolani primis quatuor diebus Quadrageſimæ veſci carnibus, cum id ibi liceat. Item in Belgio ſabbatis intra Nativitatem, & Purificationem veſci carnibus: Item in loco, ubi Tridentinum non eſt receptum, valide (etſi non licite) inire matrimonium clandeſtinum, *Suar. Sanch. l.* 1. *c.* 12. *Leſſ.* &c.

„ 4. Poteſt quis diſcedens mane ex oppido, ubi non eſt jejunium, veſci carnibus, etſi meridie rediturus ſit domum, ubi eſt jejunium; nec tunc, ubi domum venerit, tenebitur ed ſervandum jejunium iſta die, cum illud jam violaverit, ideoque ſervare non poſſit; tenebitur tamen domi ad abſtinentiam a carnibus, cum illa adhuc poſſit ibi ſervari, eo quod ſit dividua. Vid. *Sanch. l. c. Leſſ. c.* 2. *d.* 8.

„ 5. Si quis abiturus eſt loco, ubi eſt jejunium, ſciatque certo perventurum veſperi ad locum, ubi non ſit jejunium, tunc etſi non poſſit ibi veſci carnibus, unde abit (cum iſta abſtinentia ſit dividua); poteſt tamen ibi mane jentare, & meridie prandere, ut contra quoſdam docent *Leſſ.* & *Sanch.* ſupra. (* *Et probabile putant Salm. de Leg. c.* 3. *n.* 70. *cum Suar.*) *

„ 6. Probabile etiam eſt, & in conſcientia ſecurum, quod docet *Sanch. l.* 3. *de Matrim. d.* 18. & 1. *mor. c.* 12. contra *Navarrum*, peregrinos, antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ ibi deprehendunt, v. gr. non teneri eum mane audire Sacrum die feſto, qui ante prandium venturus ſit alio, ubi non ſit feſtum; quia ſi manſiſſet in loco, ubi præceptum obligabat, poterat differre ad id tempus; quando autem pervenit ad alium locum, deſinit obligari. Nec obſtat, quod prævidens impedimentum teneatur prævenire; quia id tunc tantum verum eſt, quando, manente vi præcepti, quis aſt impediendus; hic autem ab obligatione præcepti abſolvitur, *. (*Ita etiam Salm. d. c.* 3. *num.* 67. *cum Pal. Tapia, Salas*, &c. *Secus tamen eſſet, ſi ibi unum illud Sacrum diceretur, quia teneretur audire, antequam diſcederet; Non tenetur autem expectare. Salm. n.* 66) *. Contraria tamen ſententia, tamquam magis pia, ſuaderi poteſt, niſi quid obſtet. *Sanch. l.* 1. *moral. c.* 12. & *l.* 3. *de matrim. dub.* 8. *n.* 21.

158 Hic magna quæſtio occurrit diſceptanda, an peregrini poſſint diſpenſari eb Epiſcopo loci ubi ſunt, tam in Legibus communibus (puta jejunii, vel abſtinentiæ ab opere ſervili), quam in votis, & juramentis? Adſunt quatuor ſententiæ. *Prima*, quam tenent *Pontius de Matr. l.* 8. *c.* 4. *n.* 7. *Joſeph de Januar.* vide *in tract. de Leg.* & cui adhæret *Tamber.* apud *Croix l.* 6. *p.* 3. *n.* 754. probabilemque merito putat *Palaus de Leg. tr.* 3. *D.* 6. §. 2. *n.* 5. affirmat univerſe tam pro Legibus, quam pro votis. Ratio, quia peregrinus per illum acceſſum, quamvis unius diei, fit vere ſubditus Superioris loci; ubi reperitur, ut dicunt *Suar. Salas*, ac *Pontius*, *cum Palao de Leg. D.* 2. *p.* 24. §. 3. *num.* 12. Vide dicta n. 156. & dicenda *l.* 3. *n.* 332. *in fin. v. An autem*. Quamobrem ſicut peregrinus tenetur ad leges loci illius, ita æquum eſt, ut gaudeat etiam privilegiis. *Secunda* ſententia prorſus oppoſita, quam tenent *Sylveſt. Abb. Tab. Ang.* apud *Pal. de Leg. D.* 6. §. 2. *n.* 5. item *Palud. Med. Led. Hoſtienſ.* apud *Suar. de Rel. l.* 2. *cap.* 14. dicit, quod peregrinus quoadusque acquirat alicubi verum domicilium (ideſt per animum perpetuo ibi manendi), nunquam ſubditus eſt cenſendus; & ideo nec tenetur ad Leges loci, nec poteſt diſpenſari in Legibus communibus, neque in votis aut juramentis ab illius Epiſcopo. Ad Confirmationem hujus ſententiæ *Farinac.* & *Garz.* apud *Pal. n.* 7. afferunt quamdam Declarationam S. C. Concilii approbatam a Gregor. XIII. ubi dictum fuit

poſſe

poſſe peregrinum recipere beneficium abſolutionis a peccatis in loco ubi eſt, ſed non poſſe diſpenſari ab Epiſcopo illius. Sed *Mazzot. de Leg. D.* 4. *qu.* 1. *c.* 3. *q.* 1. dicit hanc Declarationem non conſtare authentice; ſaltem, ut infra videbimus in quarta ſententia, communiter illa non fuit recepta. Tanto magis, quia *Henriqu. l.* 14. *de Irreg. c.* 18. §. 2. affert aliam diverſam Declarationem S. Pii V. ubi Pontifex declaravit Epiſcopum loci bene poſſe diſpenſare in votis Scholaſticorum Salmanticæ commorantium. Hanc ſecundam ſententiam etiam putat probabilem *Pal. n.* 5. Attamen *Suar. loc. c.* improbabilem eam putat, quoad eximendum peregrinum a ſervandis legibus loci, ſi ibi maneat majori parte anni. *Tertia* ſententia, quam tenent *Pal. dict. D.* 6. *n.* 5. & 6. *cum Nav. & Menoch.* qui plures alios refert, cenſet peregrinum adhuc tranſeuntem, bene poſſe diſpenſari ab Ordinario loci in legibus etiam communibus, quia ipſe quoad leges bene ſubditur juriſdictioni illius Superioris; non autem quoad vota & juramenta, quia hæc juriſdictio pendet a conſuetudine, & a conniventia Epiſcoporum, quæ non habentur pro hujuſmodi diſpenſationibus, prout alias habentur pro abſolutione peccatorum, & cenſurarum eis annexarum. *Quarta* ſententia communiſſima, ut ait *Croix l.* 6. *p.* 3. *n.* 721. & communiter recepta, ut aſſerunt *Salm. de Leg. c.* 3. *n.* 55. cui ſubſcribimus, tenet poſſe peregrinum diſpenſari ab Epiſcopo loci, non ſolum in legibus, ſed etiam in votis, & juramentis, modo ibi ſit animo permanendi per majorem anni partem. Ratio, quia ex illa diuturna habitatione contrahitur quaſi domicilium, ut probant *Abbas*, & *Innoc.* Quapropter tunc peregrinus diſpenſatur non jam ratione conſuetudinis, & conniventiæ ſui proprii Superioris, ſed ex propria auctoritate Ordinarii loci, cui peregrinus per illud quaſi domicilium tunc vere ſubditur. Ita *Sanch. de Matr. l.* 3. *D.* 23. *n.* 12. & 13. *cum Henr. Ang. Arag.* &c. *Leſſ. l.* 2. *c.* 40. *n.* 122. *Croix l. c. cum Laym. Salm. l. c. Sporer de Leg. c.* 1. *n.* 254. *cum Suar. & Manuel apud Pal. l. c. n.* 3. Et idem ſentit *Sanch. l. c. cum Henr. & Man.* quoad diſpenſationem facultatum conceſſarum Epiſcopis a Tridentino in *cap. Liceat.* Atque idem quoad conferenda omnia Sacramenta, præter Ordinem, ut dicunt etiam Croix *cum Laym. & Salm. ll. cc.* Circa vero Matrimonium, vide *l.* 6. *n.* 1083.

DUBIUM III.

An Peregrini, & vagi teneantur præceptis locorum, in quibus morantur.

159 „ RESpond. Regulariter non tenentur præceptis ſpecialibus illorum locorum. Ita *Laym. Sanch. Azor. Konin. Leſſ. Reginal. Fill.* contra *Nav. Suar. Sa*, &c. Et quoad vagos etiam * (*ut cum Buſ. tenent Leſſ. Laym. Sayr.* &c. *apud Salm. qui contradicunt c.* 3. *num.* 69. *in fine*) *, contra *Bonac. & Sanch.* Ratio eſt, quia non poteſt dari ulla ratio hujus obligationis, cum illi non ſint ſubditi vel locis vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt; ideoque ſint extra eorum juriſdictionem. Nec obſtat 1. eos nullis partialium locorum ſtatutis, ſed ſolo jure communi teneri, quia id non eſt abſurdum. Nec 2. quod vagi, ob delicta admiſſa, puniri poſſint: hoc enim conſuetudo recepit, ne ſcelera maneant impunita.

„ Dixi 1. *regulariter*; quia tenentur quibuſdam legibus, maxime quarum violatio cederet in damnum. & injuriam illius loci, in quo morantur; ut etiam iis, quæ ſunt de contractibus celebrandis.

Unde reſolves hos Caſus.

160 „ 1. Tales non tenentur audire Miſſam, & poſſunt opera ſervilia exercere die iſtic feſto: non tenetur jejunare, nec abſtinere a carnibus, quando iſthic eſt jejunium, & domi ſuæ non eſt. Intellige utrumque, ſecluſo ſcandalo, propter quod Epiſcopus loci punire poſſet. *Laym. l. c. t.* 4. *c.* 12. *n.* 24.

„ 2. Peregrinis non licet frumenta evehere vel vendere ſupra pretium ibi ſtatutum, noctu arma ferre, &c. ſi talia ibi prohibita ſunt. *Panorm. Regin. Sanch. n.* 36.

„ Dixi 2. *præceptis ſpecialibus*: quia ſi domi tuæ conſuetudine derogatum ſit alicui præcepto juris communis, & alio venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio eſt, quia lex juris communis eſt univerſalis, & obligat omnes ſine ordine ad locum. *Laym. c.* 12. *n.* 3.

Unde reſolvitur hic Caſus.

„ Belga aliquis veniens Coloniam, v. gr. tenetur iſtic ſabbatis inter Nativitatem Chriſti, & Purificationem abſtinere a carnibus, quia privilegium ejus comedendi tunc carnes non eſt perſonale, ſed locale: ideoque expirat extra locum. *Laym. l. c.*

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, ſi non ſunt in uſu in loco, ubi morantur?

„ RESp. Non teneri. Ratio eſt, quia tunc valet privilegium locale, quo frui poſſunt omnes, qui in loco morantur. Ita *Sanchez* 2. *mor. c.* 12. *Suar. Laym.* &c. 161

Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

„ 1. Si Germanus per Hiſpaniam tranſeat, poteſt ſabbatis veſci inteſtinis animalium. Idem ſi per Belgium, aut Mediolanum iter habeat, poteſt inter Nativitatem Chriſti, & Purificationem, in Belgio ſabbatis, Mediolani vero quatuor primis diebus Quadrageſ. carnibus veſci. *Sanch. Suar. Bon. p.* 6. *n.* 61.

„ 2. Si quis ex Diœceſi Catholica, v. g. Hildeſio, ubi vetus Calendarium adhuc eſt in uſu, veniat in aliam, ubi novum eſt receptum, v. gr. Monaſterium, poteſt, ſi ibi Quadrageſima præteriit, carnibus veſci, ut docet *Sanch. l. c. Salas num.* 69. *Bon. num.* 46. *Leſſ. l.* 4. *c.* 2. *d.* 8. qui tamen contrariam ſententiam ſuadet in praxi, licet hæc tuta ſit, ut etiam docet *Laym.*

„ Addidi *ex Diœceſi Catholica*: quia ſi Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non ſunt, tenetur ibi ſervare novum Calendarium ad vitandum ſcandalum, & contemtum Eccleſiæ Catholicæ. Vide *Laym. l.* 1. *tr.* 4. *cap.* 11. *num.* 8.

CAPUT III.

De modo, quo obſervanda ſunt præcepta.

DUBIUM I.

An debeant impleri ex charitate?

„ REſpond. Poſſunt impleri ſine charitate, niſi hanc in ſubſtantia includant, v. g. præceptum dilectionis Dei. Ratio eſt, quia tantum præcipitur ſubſtantia actus incluſi in præcepto, verbi gratia ut honorentur parentes; non autem finis, aut modus præcepti, ut docet *S. Th.* 1. 2. *quæſt.* 100. *a.* 10. Interim certum eſt, requiri charitatem in operante, ut impletio præcepti ſit meritoria, juxta illud 1. *Cor.* 13. *Si linguis hominum loquar*, &c. *S. Th. Suar. Sanch.* 162

Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

„ 1. Si quis jejunet, vel interſit Sacro ob vanam gloriam, vel etiam ut furetur, poteſt nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumſtantiis peccaminoſum, quia implet ſubſtantiam illius præcepti, licet peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ut docet *Sanch.* 1. *mor. c.* 14. *Laym. l.* 1. *t.* 4. *c.* 4. *num.* 6. *Card. de Lugo diſp.* 22. *ſ.* 2. *num.* 23. * (*Cum Salm. de Leg. c.* 2. *n.* 147. & 148.) *

„ 2. Simili ratione impletur votum, juramentum Deo factum, pœnitentia Sacramentalis, licet actus ipſe ſit peccatum, *ibid. ll. cc.* * (*Nota tamen hic prop. damn. ab Alex. VII. n.* 14.: *Qui facit Confeſſionem voluntarie nullam, ſatisfacit præcepto Eccleſiæ.*) *

DUBIUM II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis ſatisfaciendi?

„ REſp. Quod non * (*Requiritur tamen intentio faciendi illud quod eſt Præceptum, ut Salm. c.* 2. *n.* 139. *cum Buſ. infra Dub. IV.*) * Ita ſentit *Sanch. Vaſq.* 1. 2. *q.* 100. *a.* 9. & alii communiter. Ratio eſt, quia lex tantum præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem Sacri, non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto ſatisfacere: ſive ut alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc eſt, ut illud fiat, quia præcipitur, ſed tantum ad materialem, ſive, ut fiat, quod præcipitur. Vid. *inf. l.* 3. *tr.* 3. *t.* 1. *d.* 3. 163

Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

„ 1. Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, v. gr. ignorans eſſe diem feſtum, libere tamen interfuit Sacro, is ſatisfacit. Neque, ut quidam volunt, neceſſe eſt, ut poſtea intelligens diem feſtum, velit tunc ſatisfacere per Miſſam auditam, quia implevit ſubſtantiam actus præcepti. *S. Th. Henr. Fill. t.* 3. *c.* 7. *q.* 7.

„ 2. Is votum, juramentum, & pœnitentiam Sacramentalem vere implet, qui opera promiſſa, vel injuncta exequitur, etſi non habeat intentionem implendi: modo tamen non applicet ea pro alia re. Ratio eſt, quia vota, &c. ſunt leges quaſi peculiares, quas homo ſibi, vel alteri imponit, unde tantum obligant ad ſubſtantiam actus. *Suar. Az. Leſſ. Lay. n.* 6.

DU-

Digitized by Google

DUBIUM III.

An ſatisfaciat præcepto, qui faciens opus, expreſſe intendit per illud non ſatisfacere?

164 RESP. Satisfacit. Ita *Suar. Val. Vaſq. l. c. & Leſſ. l. 2. c. 7. dub.* 10. contra *Navar. Azor. &c.* Ratio eſt, quia præcepta tantum obligant ad ſubſtantiam operis injuncti: ergo, illa poſita, non eſt in poteſtate operantis ut non ſatisfaciat. Nec refert 1. quod actus non operentur ultra intentionem agentis, quia id intelligitur, quando eſt in poteſtate operantis, v. gr. ſatisfacere, vel non. Nec 2. quod qui debet alteri centum, non ſatisfaciat obligationi, ſi liberali donatione det ducentos. Nec 3. quod voto obligatus ad recitandum Roſarium, ſi recitet animo non implendi, non ſatisfaciat. Ratio eſt, quia hæ, & ſimiles obligationes proveniunt ex voluntate promittentis, qui, ſicut ab initio debitorem ſe libere conſtituit, ſic in debito libere permanere poteſt: obligatio autem parendi legi provenit ex voluntate Legis, ideoque non extenditur ultra ejus intentionem, & voluntatem, nempe ultra ſubſtantiam operis præcepti. *Kon. n. 309. v. Leſſ. l. c. & Laym. loc.* (*Et ſic tenet ſententia communiſſima cum Tournely, Pontas, Suar. Vaſq. Valent. Salm. &c. Vide lib. 4. n. 176.*)

Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Sacerdos, qui legit Horas non ea devotione, qua voluit, ideoque propoſuit ad ſatisfaciendum præcepto repetere: etſi deinde non repetat, ſatisfecit tamen præcepto. *Suar. Kon. Card. de Lugo, &c.*

2. Audiens Sacrum die feſto, quod ſcit eſſe ultimum (vel, ſi non ſit ultimum, intendens non audire aliud), licet intenderit non ſatisfacere, vere tamen ſatisfecit præcepto de audienda Miſſa; etſi peccarit contra aliud præceptum, quo quis tenetur eſſe ſubditus Legislatori. *Card. de Lug. l. c.*

DUBIUM IV.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, ſeu voluntas faciendi id quod præceptum eſt?

165 REſ. Quod ſic. Ratio eſt, quia, cum lex detur hominibus, non brutis, ideoque humano modo ſit implenda, hinc impletio omnis præcepti, ſive humani, ſive divini debet eſſe actus humanus conjunctus cum libertate, & voluntate operantis, id eſt, ut velit, ſive intendat facere hoc, quod eſt præceptum, v.g. audire Sacrum, jejunare, &c. Eſt communis. Vid. *Vaſq.* 1. *c.* 2. *quæſt.* 100. *a.* 9. *Suar. Sanch.*

Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. Qui audivit Sacrum die feſto ebrius, dormiens, aut impos ſui quomodocumque, aut neſcius, quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur poſtea compos ſui factus audire aliud Sacrum. *Suarez, Sanch. Salas d.* 9. *numer.* 32.

2. Is, qui audivit Sacrum, jejunavit, &c. prorſus violenter coactus, non ſatisfecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarii. *Vaſq. Suar. Azor. Fill. n.* 232.

Dixi *prorſus violenter*; Quia, ſi famulus, v. gr. metu domini, aut puer metu magiſtri Sacrum audiat (etſi non ſit auditurus, ſi magiſter abeſſet) is, etſi perverſa voluntate illa peccet, præcepto tamen ſatisfacit. Ratio eſt, quia metus non tollit libertatem, *Sanch. Sal. l. c. Laym. l.* 2. *t.* 4. *c.* 4. *n.* 12.

3. Recitans Horas ſola intentione legendi, vel addiſcendi, non ſatisfacit; uti nec ille, qui vadit ad Sacrum tantum, ut oculos paſcat, cum alio colloquatur, vel expectet amicum. *Card. de Lugo l. c. n.* 23.

4. Nec ſatisfacit is, qui tantum ficte confitetur, verbi gratia, orat, &c. quia non ejus fictio, ſed opus præceptum eſt.

DUBIUM V.

An duplici præcepto, uno actu, vel diverſis actibus eodem tempore poſſit ſatisfieri?

166 REſp. 1. Uno actu diverſa præcepta ſimul impleri poſſunt, niſi aliud colligatur ex mente præcipientis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione Ordinis, & Beneficii, ſatisfacit una recitatione, *Sanch. l.* 1. *c.* 14. *Sal. Bonac. p.* 10.

Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. Cum Dominica, & feſtum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo Sacra.

2. Votum, & Pœnitentiæ in Confeſſione injunctæ plerumque non implentur per actum alias debitum; quia hæc plerumque non eſt mens voventis, & Confeſſoris. Vid. *Suarez l.* 4. *in* 3. *p. Sanch.* 1. *mor. c.* 14.

Dixi *plerumque*; Quia ſubinde Confeſſarii injungunt opus alias præceptum.

3. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v. gr. non ſatisfacit, ſi ſemel det centum: quia in debitis juſtitiæ attenditur æqualitas rei ad rem; non poteſt autem unum centum æquale eſſe debitis plurium centum. Unde in his alia eſt intentio, & mens ſe obligantis. *Sanch. Sal. l. c.*

Reſp. 2. Poteſt qui eodem tempore diverſis actibus duplici Præcepto ſatisfacere, dummodo unum non impediat alterum. Eſt communis. Et ratio eſt, quia plerumque temporum diverſitas non præcipitur. *Suar. Az. p.* 1. *l.* 7. *c.* 5. *Sanch. l.* 1. *c.* 14.

Unde reſolves.

1. Poteſt quis eodem tempore audire Miſſam in feſto præceptam, & ſimul legere Horas, vel alias orationes voto, aliave ratione debitas. *Bona. p.* 10. *n.* 8.

2. Poteſt item qui tenetur audire duas miſſas, eas audire ſimul, imo etiam tres, ut docent aliqui, dum ſimul in pluribus Altaribus celebrantur. *Sanch.* 1. *mor. c.* 14. 12. *Major* in 4. *diſt.* 18.

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

REſp. Si violet præcepta materialiter tantum diverſa, ita ut licet ſint plurium Legislatorum, habeant tamen motivum formale idem, & verſentur circa materiam eandem numero cum iiſdem circumſtantiis, unum tantum peccatum committit: Si vero præcepta ſint formaliter diverſa, ob motiva proxima ſpecie diſtincta, vel verſentur circa materiam numero diverſam, committet plura peccata: quia ſunt obligationes, & malitiæ diverſæ. Ita *Sanch. l.* 9. *de matr. d.* 15. *Vaſq.* 1. 2. *d.* 9. *Sal. C. de Lugo d.* 16. *n.* 245. * (*Vide dicenda l.* 5. *n.* 33.) * 167

Unde reſolvitur.

1. Qui non jejunavit die vigiliæ incidentis in Quadrageſimam, aut neglexit Sacrum feſto incidente in Dominicam, unicum commiſit peccatum, ſatiſque eſt confiteri de jejunio, & Sacro uno; quia his præceptis unica eſt ratio formalis, & motivum proximum, v. gr. in priore maceratio carnis, in poſteriore cultus Dei. *Laym. Sanch. Card. de Lug. l. c.*

2. Qui violat votum, & juramentum, vel votum, & præceptum Eccleſiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in Confeſſione explicandum eſt: quia voti obſervatio præcipitur, ut fides Deo debita ſervetur; juramenti autem, ne Deus vocetur in falſum teſtem: & ſic duæ ſunt hic rationes formales; uti & ſunt in omiſſione Miſſæ, quæ & propter feſtum, & ex injuncta pœnitentia audiri debet. *Card. de Lugo l. c.*

3. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum injuſtitiæ committit, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ: uti etiam ſi quis uno actu occidat plures, ſunt plura homicidia, quia in iſtis materia eſt numero diverſa. *Lay. l.* 1. *t.* 2. *c.* 10. *n.* 3. *Sanch. Card. de Lugo l. c.*

CAPUT IV.

Quæ excuſent a tranſgreſſione præcepti.

DUBIUM I.

An ignorantia excuſet?

168 *An ignorantia invincibilis excuſet?*
169 *An detur ignorantia invincibilis etiam circa Præcepta juris naturæ? uſque ad* 173.
174 *An ignorantia excuſet a pœna annexa Legi?*

REſpond. ſi ſit invincibilis, excuſat; quia nemo peccet, niſi actu voluntario; hic autem cognitionem præſupponit. Si autem ſit vincibilis, & culpabilis, non excuſat; qualis eſt, cum poteras, & tenebaris ſcire, aut diſcere, & in mentem veniebat dubitare, nec ſtuduiſti intelligere. *S. Th. Sanch.* 10. *mor. c.* 6. *& cæteri communiter*, contra Palaum. 168

Unde reſolvitur.

1. Si quis die jejunii, nihil cogitans de præcepto, ova, aut carnes comedat, non peccat: ſimiliter in aliis, ut ſi occidas hominem, putans eſſe feram. *Bonac. quæſt.* 8. *p.* 3.

2. Si in aliqua re tantum advertas malitiam unius generis, illam ſolam contrahis; ut verbi gratia ſi quis cognoſcet fœminam, quam ſcit non eſſe ſuam, ignorat autem conſanguineam, is fornicationem tantum, vel adulterium committit, non inceſtum. *Laym. l.* 1. *tom.* 2. *t.* 4. *Bonac. loc. c.*

Opinio illorum, qui aſſerebant nullam ignorantiam circa præcepta naturalia excuſare a peccato, etiamſi fuerit invincibilis, jam damnata fuit ab Alexandro VIII. in Propoſ. 2. Baji, quæ dicebat: *Tametſi detur ignorantia invincibilis juris*

Digitized by Google

vis naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ non excuſat a peccato formali. Quæſtio tamen magna inter DD. vertit, an poſſit dari ignorantia invincibilis in Præceptis de lege naturali? Ante omnia tria genera Præceptorum naturalium conſideranda ſunt, I. Alia ſunt *Præcepta communiſſima*, quæ ſunt quædam prima principia per ſe nota, prout ſunt illa; *Malum eſt vitandum. Quod tibi non vis, alteri ne feceris*; & ſimilia. II. Alia ſunt ut *Concluſiones immediatæ* ſeu *proximæ*, quæ ex illis primis principiis clare inferuntur, prout ſunt Præcepta Decalogi. III. Alia vero ſunt Præcepta, quæ inferuntur difficiliori diſcurſu, & dicuntur *Concluſiones mediatæ* ſeu *remotæ*, prout ſunt Præcepta de vitandis uſuris, odio in Proximum, &c. His poſitis, nullo modo dubitandum, quod circa præcepta primi generis nulla detur ignorantia invincibilis, quia illa prima principia ex ipſo lumine naturæ cuique hominum rationis compoti ſunt manifeſta. Dubium igitur occurrit, an circa alia Præcepta ſecundi & tertii generis poſſit dari invincibilis ignorantia? Negant *Sinnichius, Polancus, & Contenſonius in ſua Theol. t. t. l. 6. Diſſ. 3. cap.* 1. dari ignorantiam invincibilem, adhuc in concluſionibus remotioribus contra legem naturalem, & etiamſi nulla dubitatio habeatur de peccato, quia, ut ajunt, ignorantia provenit, vel quoniam oculi lumini Divino voluntarie clauduntur, vel quoniam obex illi opponitur, culpabilem reddens ignorantiam, ſaltem in cauſa. Vera tamen & communis ſententia docet in præceptis ſecundi generis, ideſt Decalogi, non dari ignorantiam invincibilem, niſi in paucis, & per breve tempus: vel niſi addita quadam circumſtantia apparenter cohoneſtante. Bene autem dari in concluſionibus mediate ab his deductis: Ita *La Croix l. t. n. 720. cum S. Th. S. Bonav. P. Alb. M. Sylvio, Duvallio, Gammachæo, Maldonato, Medin. Cordub. & Gonet,* qui (*in tr. de Probab. in fin.*) oppoſitam opinionem merito vocat ſingularem & improbabilem. Ita etiam *Salmant. tr. 24. c. 14. n. 29. & de Leg. c. 1. n. 26. cum Soto, Prado, Sanch. Suar. Azor. Vaſq. Tupia*, & aliis communiter. Probatur 1. ex Prop. 2. damnata ab Alexandro VII. quæ dicebat: *Tametſi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in ſtatu naturæ lapſæ non excuſat a peccato.* Hinc dicimus, ex hujus propoſitionis damnatione clare infertur quod datur revera ignorantia invincibilis juris naturalis; ad quid enim Pontifex improbaſſet Bajum dicentem, ignorantiam invincibilem juris naturæ, quamvis detur, non excuſare a peccato, ſi certo non ſuppoſuiſſet de facto dari ignorantiam invincibilem naturalium præceptorum? Probatur 2. ex *S. Thoma 2. 2. q. 94. a. 4.* ubi: *Quædam vero quæ ſubtiliori conſideratione rationis a Sapientibus judicantur eſſe obſervanda; & iſta ſic ſunt de lege natura, ut tamen indigeant diſciplina, qua minores a Sapientibus inſtruantur.* Hujuſmodi autem ſunt præcepta de non faciendis uſuris, non odiſſe, &c. ut declarat *qu. 100. loc. cit. a.* 11. Hinc non bene objicitur, ignorantiam circa illa non excuſare, quia quiſque ſufficiens lumen habet ad ea cognoſcenda: Nam patet ex D. Thoma in imperitis non eſſe manifeſta illa præcepta, quæ tantum a Sapientibus ſciuntur: Sic enim S. Doctor paulo ante dixerat: *Quædam vero ſunt, ad quorum judicium requiritur multa conſideratio diverſarum circumſtantiarum, quas conſiderare non eſt cujuslibet, ſed Sapientum.*

170 Si autem hujuſmodi Præcepta non omnibus ſunt per ſe nota, etiam a peritis poſſunt invincibiliter ignorari; nullus enim eſt (ut recte ait *Croix l. 1. n. 720.*) qui certe judicare poſſit de omnibus concluſionibus mediate deductis, quia, cum ipſæ non ſint per ſe notæ, facile poteſt quis errare ex mala habitudine naturæ in applicatione rationis ad circumſtantias caſus particularis, prout dicit *S. Thom. 1. 2. qu. 94. a. 4. Sed quantum ad proprias concluſiones rationis practicæ, nec eſt eadem veritas ſeu rectitudo apud omnes, nec eſt etiam æqualiter nota apud quos eſt eadem veritas.* Addit enim, quod licet depoſita ſint reddenda, aliquo tamen caſu, nempe ſi Dominus repetat ad impugnandam Patriam, illicitum eſſet illa reddere. Inde ſequitur: *Sic igitur dicendum, quod lex naturæ quantum ad prima principia communia eſt eadem apud omnes quoad rectitudinem & notitiam, ſed in paucioribus poteſt deficere quoad rectitudinem & notitiam vel ex paſſione, vel ex conſuetudine, vel ex mala habitudine naturæ.* Ideſt ex prava naturæ inclinatione, vel obtenebratione, quæ cum non ſit a voluntate, ſed a natura, evenit quod omnes ejus effectus non ſint peccata, niſi voluntas accedat. Atque *eadem qu. 94. a.* 5. addit, quod lex naturæ eſt immutabilis quoad prima principia, *poteſt tamen mutari & in aliquo particulari, & in paucioribus propter aliquas ſpeciales cauſas impedientes obſervantiam talium præceptorum.* Explicat hoc Gonet (*Man. 4. pag.* 29.) *in aliquo particulari*, quod mutatis circumſtantiis non lex, ſed materia legis mutatur. Ad decernendum autem, quod in aliquo caſu ſufficiant quædam cauſæ ad mutandum, vel non, in obſcuris quis habebit lumen tam manifeſtum, ut errare non poſſit?

Certum eſt autem hominem omnino excuſari, ſi ea, quæ etiam ſcire debet, ſcire non poteſt, ut idem *S. Thomas* docet (*1. 2. qu. 76. a. 2.*): *Non autem imputatur homini ad negligentiam, ſi neſciat ea quæ ſcire non poteſt; unde eorum ignorantia invincibilis dicitur, quia ſtudio ſuperari non poteſt.* Quo autem ſtudio ſuperari poteſt ignorantia illa, cujus nulla dubitatio in mente inſurgit? Hinc S. Doctor (*1. 2. qu. 94. a. 6.* ait: *Quantum ergo ad principia communia lex naturalis non poteſt deleri in univerſali; deletur tamen in particulari operabili, ſecundum quod ratio impeditur applicare commune principium ad particulare operabile propter concupiſcentiam .... Quantum vero ad alia præcepta ſecundaria poteſt lex naturalis deleri in cordibus hominum vel propter malas perſuaſiones, &c.* Mala autem perſuaſio erit quidem non recta, ſed bene eſſe poterit invincibilis, & ſine culpa; Si enim (ut bene ait *Croix lib. 1. n. 741.*) quis aliquid ſibi perſuaſum habet, & ne dubium quidem de illo ſibi occurrit, ignorantia utique erit ei invincibilis.

Accedit S. Antoninus, qui (*p. 2. tit. 1. c. 11. §. 28.*) de Montibus Florentiæ loquens, ſic inquit: „ Etſi diceretur hic eſſe uſuram, & uſura eſt circa Decalogum. *Reſp.* uſuram eſſe circa præcepta Decalogi, verum eſt reductive; ſed hunc contractum eſſe uſurarium, non eſt clarum, cum Sapientes contraria ſibi invicem in hujuſmodi ſentiant. Cum autem dicitur ignorantia juris naturalis non excuſare, intelligitur de his quæ expreſſe per ſe, vel reductive ſunt circa jus naturale & Divinum, ut contra Fidem, vel præcepta per evidentes rationes, vel determinationem Eccleſiæ, vel ſententiam communem DD.; & non de his quæ per multa media, & non clara probantur eſſe contra præcepta, & articulos, „ Huc uſque *S. Antoninus*. Idem tenent *Wigandt* (quamvis *Contenſonii* eximius venerator) qui (*de Leg. Exam. 2. n. 17.*) dicit in Præceptis primæ & ſecundæ claſſis, ſcil. Decalogi, non dari ignorantiam invincibilem, ſed dari in concluſionibus ex illis per longum diſcurſum deductis, in quibus *illi excuſantur* (ait) *ab obſervantia legis, quibus lex non eſt ſufficienter intimata*. Idem docet doctiſſimus Epiſcopus Torni (*in Adnot. ad Eſt. l. 2. pag.* 190.) ubi declarat non aliud ſenſiſſe Cajetanum (a *Contenſonio* pro ſe allatum), qui dicit: *Hominem facientem quantum in ſe eſt in opinionum delectu a Divina Bonitate excuſari, ſi veritatem non aſſequens a recta deflectat morum regula; non exigit magis Deus ab homine.* 171

Ratio igitur noſtræ concluſionis ex prædictis eſt, quia nullum poteſt eſſe peccatum niſi voluntarium, ut conſtat ex D. Auguſtino (*lib. 1. de Retr.*): *Uſque adeo peccatum voluntarium malum eſt, ut nullo modo ſit peccatum, ſi non eſt voluntarium.* Necnon ex *D. Thoma* (*1. 2. q. 19. a. 6.*): *Manifeſtum eſt, quod illa ignorantia quæ cauſat involuntarium, tollit rationem boni, & mali moralis.* Sed nihil volitum quin præcognitum; ergo etiam in iis, quæ homo ſcire tenetur, ſi nullam dubitationem de ſua obligatione habet, omnino a peccato excuſatur ob ignorantiam invincibilem, quia tunc ob inadvertentiam nullo modo ea ſuperari poteſt, ut recte tuentur tamquam veram ſententiam contra paucos *Salm. tr. 20. c. 14. n. 9.* cum *S. Anton. Nav. Salas, Caj. Ang. Armil. Vaſq. Sanch. Pal. Tap.* &c. communiſſime. Hinc *Sanch.* plures ait inveniri invincibiliter ignorantes perjurium eſſe peccatum, ob tuendam propriam vel alienam vitam, aut honorem. Et pariter non ſemel contingere pueros ignorare malitiam pollutionis, dicunt *Salas, Diana, & Franc. de Lugo ap. Salm. d. c. 14. n.* 33. qui cenſent hoc poſſe teneri, ſi reperiatur in eis nullum dubium de malitia adfuiſſe. 172

Objiciunt I. Adverſarii plures auctoritates D. Auguſtini, & I. illam (*in Pſalm. 118. conc. 25.*): *Nullus eſt qui faciat alteri injuriam, niſi qui fieri ſibi nolit, & in hoc tranſgreditur naturæ legem, quam non ſinit ignorare.* Sed reſpondetur S. Doctorem ibi diſerte loqui de illo primo principio, *quod tibi non vis, alteri* &c. Quod recte dicit non ſini ignorari. 173

Objicit II. *Contenſonius* illud S. Auguſtini (*l. 7. de Pecc. mer. c. 38.*): *Nec tamen ideo confugiendum ad ignorantiæ tenebras, ut in eis quiſque requirat excuſationem; aliud eſt enim neſciſſe, aliud neſcire voluiſſe.* Sed ibi enim clare loquitur Sanctus de ignorantia vincibili animadverſa.

Objicit III. idem *Contenſ.* illud aliud D. Auguſtini (*Epiſt. 105. ad Sixtum*): *Inexcuſabilis eſt omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento propriæ voluntatis, ſive qui novit, ſive qui ignorat . . . quia & ipſa ignorantia in iis qui intelligere noluerunt, ſine dubitatione peccatum eſt; qui non potuerunt, pœna peccati. Ergo in utriſque non eſt juſta excuſatio, ſed juſta damnatio.* Ex hoc textu autem neſcio quidem quid inferre velit *Contenſonius*. Numquid ob pœnam peccati originalis damnandi ſint invincibiliter legem ignorantes? Facile vero intelligendus S. Auguſtinus locutus fuiſſe de ignorantia Infidelium, quibus ob culpam originalem ſæpe Deus denegat lumen, ſaltem manifeſtum, de veritate Fidei; & ideo damnantur ob ignorantiam non legis naturæ, ſed Myſteriorum Fidei, quorum notitiam Deus utique illis conceſſiſſet, ſi jus naturale, quod ſatis noverunt (ſaltem quoad principia univerſalia), obſervaſſent, ut docet D. Thomas. Ceterum S. Auguſtinus pluribus in locis excuſat a peccato ignorantes invincibiliter; in *Libro* enim *de Libero arb. c.* 19. ſic ait: *Non tibi deputatur ad culpam quod invitus ignoras, ſed quod negligis quærere quod ignoras.* Et alibi *c.* 2. *Non enim quod naturaliter neſcit, & naturaliter non poteſt, hoc anima deputatur in reatum, ſed quod ſcire non ſtuduit.*

Objicit IV. Genettus illud D. Thomæ in *Quodlib. 3. ar.* 10. *In his vero quæ pertinent ad Fidem & bonos mores, nullus excuſatur, ſi ſequatur erroneam opinionem alicujus Magiſtri; in talibus enim ignorantia non excuſat.* Hucuſque verba S. Doctoris refert Genettus *to. 1. c. 2. q.* 10. Sed tædet ipſum alia verba ſequentia adjungere, quia forte ei non illa arridebant: Subjungit enim ibi immediate S. Thomas: *Alioquin immunes a peccato fuiſſent qui ſecuti ſunt opinionem Arii, Neſtorii, &c. ... Qui enim aſſentit opinioni alicujus Magiſtri contra manifeſtum Scripturæ teſtimonium, ſive contra id quod publice tenetur ſecundum Eccleſiæ auctoritatem, non poteſt ab*

erroris

erroris vitio excuſari. Obſerva igitur in quo caſu docet Angelicus non excuſari ſectantes opinionem erroneam alicujus Magiſtri, ſcilicet quando opinio eſt contra manifeſtum Scripturæ teſtimonium, vel contra definitionem promulgatam ab Eccleſia. Ceterum, 1. 2. *qu. 76. a. 3.* ſic docet: *Si ſit talis ignorantia, quæ omnino ſit involuntaria, ſive quia eſt invincibilis, ſive quia eſt ejus quod quis ſcire non tenetur, talis ignorantia omnino excuſat a peccato.*

174 Quæritur inde, an ignorantia excuſet a pœna Legi annexa? Reſpondetur ex *Laym. l. 1. Tract. IV. c. 20.* quod qui ignorat inculpabiliter Legem, excuſatur a culpa, & ab illius pœna. E converſo qui ſcit legem, ſed ignorat pœnam illi annexam, minime excuſatur a pœna. Ita *Laym. cum communi ib. n. 6.* Excipitur 1. Si pœna ſit graviſſima excedens meritum criminis. 2. Si ſit cenſura Eccleſiaſtica, quam ignorantes non incurrunt, niſi ignorantia ſit craſſa, ſeu culpabilis, ut docet *Lay. cum communi de Cenſ. c. 5. n. 7.* Et conſtat *ex cap. 2. de Conſt. in 6.* Idem autem efficit ignorantia quam oblivio Legis. *Laym. ib.* Ratio eſt, quia ad incurrendam cenſuram requiritur contumacia, ſive virtualis contemtus Legis. Vide *l. 7. n. 47.*

Immo ſi cenſura ſit indicta præſumentibus, ſive temere, conſulto, aut ſcienter peccantibus; tunc excuſat ignorantia etiam craſſa, non autem affectata (quæ adeſt, cum quis ſtudioſe negligit ſcire legem, ut liberius agat); quia hæc ſcientiæ æquiparatur. Ita *Laym. d. c. 5.* & alii, ſed vide *Tom. 2t. l. 7. n. 48.*

D U B I U M II.

An Metus excuſet?

175 RESP. Si ex metu facis, quod ſimpliciter malum eſt, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia, quia minuitur libertas. Interim ſæpe fit, ut præcepta quædam non obligent, cum eorum obſervatio cederet in grave alicujus incommodum: & tunc, ſi ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cum præceptum non liget. Eſt communis.

Unde reſolvuntur hi caſus.

1. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinſece malam, non licet violare, ne ob metum quidem mortis. * (*Et ſi aliquando videatur licere violari præceptum negativum, v. g. non furandi, non occidendi, puta ad defenſionem vitæ propriæ &c. tunc dicitur, præceptum non exiſtere. Vid. l. 2. n. 51.*) *

2. Metus gravis, v. g. mortis, &c. ſæpe non tantum excuſat a præcepto poſitivo, tam Divino, quam humano; ſed quandoque etiam ab affirmativo naturali, & ſic (ut *Sanch. 1. mor. c. 18.*) non tenetur quis cum periculo vitæ integre confiteri, ſervare depoſitum, implere votum, ſuccurrere proximo extreme indigenti. *Bec. t. 2. l. 3. c. 6. Azor. 1. p. l. 1. c. 11. Laym. l. 1. t. 4. cap. 14.* Excipe tamen caſum de quo infra, *l. 2. ad n. 25.*

3. Si obſervatio legis humanæ neceſſaria ſit ad conſervandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris ſit, quam vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ut v. gr. ſi dux mandat militi non diſcedere ex ſtatione; item, ſi perituræ ſint animæ, niſi Paſtor adeat ægros tempore peſtis. *Laym.* * (*Cum Salm. c. 2. num. 127.*) *

4. Alioqui nulla præcepta humana, etiam Eccleſiaſtica, per ſe obligant cum periculo vitæ, aut ſimilis incommodi, *Sanch. 1. mor. c. 18.* ut ſi v. gr. cogaris metu mortis contrahere cum conſanguinea in gradu prohibito lege Eccleſiaſtica, poſſes contrahere (in ſpeciem), non tamen poſſes conſummare; quia, cum matrimonium eſſet irritum, fornicareris, quod intrinſece malum eſt. *Sanch. de matr. l. 7. d. 5. n. 4.*

5. Per accidens interim accidere poteſt, ut lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti juris naturalis, aut Divini concurrentis, ut v. g. ſi quis cogere vellet tranſgredi præceptum Eccleſiæ in odium Fidei, vel contemtum Religionis. *Sanch. l. c. Con. p. 3. t. 2. d. 13. dub. 12.* * (*Ita etiam Salm. ibi. n. 130.*) *

D U B I U M III.

An excuſet impotentia totius, vel partis?

176 RESP. 1. Cum ad impoſſibile nemo teneatur, certum eſt, quod impotentia excuſet, etiam illa, cui ante cauſam cum peccato dediſti, dummodo de hoc doleas: Quare id præcipue hic dubitatur, an qui non poteſt implere totum, teneatur ad partem?

Reſp. 2. Si præceptum tale ſit, ut commode poſſit, aut ſoleat dividi, atque in ejus parte ſalvetur ratio, ſeu finis præcepti, tunc qui non poteſt ſervare totum, debet ſervare partem, quam poteſt. Quod ſi vero non ſalvetur ratio præcepti in parte, neque id commode poſſit, aut ſoleat fieri, tunc qui non poteſt totum, hoc eſt tantum, quo moraliter impleri cenſeatur integrum præceptum, is non tenetur ad partem. Quæ omnia æſtimanda ſunt, 1. Ex intentione Legiſlatoris. 2. Ex ratione, fine, & materia legis. 3. Ex judicio prudentum. 4. Ex communi uſu. Ita *Sanch. 1. mor. c. 9. Laym. l. 1. t. 4. c. 19.*

Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. Qui non poteſt legere omnes Horas, debet dicere eas, quas poteſt; quia dividuæ ſunt. *Laym. loc. cit.* & *Bonac.* 177

2. Qui in Quadrageſima non poteſt jejunare, debet abſtinere a carnibus, ſi poteſt: aut qui non poteſt omnibus diebus, tenetur iis, quibus poteſt. Ita *Laym. l. c.* & *Bonac.*

3. Qui poteſt notabilem partem Sacri (v. gr. uſque poſt Conſecrationem) audire, aut Horarum dicere, aut commode poteſt cum alio, & ſolet, tenetur, alioquin non. *ibid. v. infra de Horis.*

4. Si quis carens Breviario pauca ex Horis ſciat memoriter, non tenetur ea dicere. *Ibid.*

5. Qui obligatur viſitare Limina Apoſtolorum Romæ, & ſcit ſe eo pervenire non poſſe, non tenetur ingredi iter: quia nec finis, nec ratio præcepti ſalvatur. *ibid.* & *Suar. Azor. Bonac. d. 1. q. 8. p. 1.*

D U B I U M IV.

An excuſet Diſpenſatio?

178 *An excuſet diſpenſatio facta ex juſta cauſa? Quid ſi ſine juſta cauſa?*
179 *An exiſtente cauſa teneatur Superior diſpenſare?*
180 *An valeat diſpenſatio inferioris?*
181 *An exiſtente juſta cauſa valeat diſpenſatio facta mala fide Superioris?*
182 *An in dubio diſpenſatio cenſeatur valida?*
183 *An quis poſſit diſpenſare cum ſeipſo?*
184 *An valeat diſpenſatio extorta per vim, aut metum?*
185 *Quid ſi cauſa expoſita fuerit falſa?*
186 *Vide alios caſus.*
187 *An diſpenſatio ſtricte accipienda? Et an detur diſpenſatio tacita?*
188 *De iis qui poſſunt diſpenſare de poteſtate ordinaria?*
189 *Num Papa in Præceptis Divinis?*
190 *Num Epiſcopi? & in quibus?*
191 *An inferior diſpenſet in Legibus Superioris, ubi diſpenſatio non eſt obſervata?*
192 *Quid in dubio, an caſus egeat diſpenſatione?*
193 *Quid de poteſtate delegata? Et an hæc ſpiret morte concedentis?*
194 *Quando Prælati Regulares poſſint diſpenſare?*
195 *Quot modis ceſſet diſpenſatio?*
196 *Quomodo ceſſet I. per Ceſſationem cauſæ?*
197 *Quomodo II. per Revocationem diſpenſantis?*
198 *Quomodo III. per Renunciationem diſpenſati?*
199 *An ceſſet Lex ceſſante fine Legis?*
200 *II. De Interpretatione Legis. An lex extendi debeat de caſu ad caſum?*
201 *III. De Epikeja Legis.*
202 *APPENDIX Buſembai.*
De Diſpenſationibus S. Pœnitentiariæ, uſque ad numer. 208

RESP. In jure humano diſpenſatio Legiſlatoris, vel parem poteſtatem habentis, facta ex juſta cauſa, excuſat a tranſgreſſione præcepti. Eſt communis. *Sanch. Azor. 1. p. l. 5. c. 15. Salas d. 20.* 178

Ratio eſt, quia, cum ſit auctor ſuæ legis, poteſt quemvis excipere. Dixi 1. *Ex juſta cauſa*, quia, ſi temere, & ſine cauſa diſpenſet, tenet quidem diſpenſatio, peccat tamen tam dans, quam petens diſpenſationem, contra jus naturale, dictans partem debere conformari ſuo toti, niſi juſta cauſa excuſet. *Sanch. l. 8. d. 18. Suar. Fil. n. 438.* & quidem (ut vult *Suar.*) mortaliter; venialiter, ut *Pontius* apud *Dian. n. 8. t. 3. R. 8. 9. & 10.* * (*Idem tenent Salm. de Leg. c. 5. n. 66. cum Sanch. Laym. Pal. &c. præciſo tamen ſcandalo, &c. Utentem autem tali diſpenſatione commune eſt non peccare graviter, & probabile nec etiam leviter, ut Salm. n. 76. cum Suar. Pal. Pon. &c.*) *; quem, ſi dubitet, an cauſa ſit juſta, poſſe diſpenſare, vult *Sanch.* * (*Cum Salm. n. 75. Tapia, Gran. Dian. Quia poſſidet poteſtas diſpenſativa. Secus eſſet, ſi dubitaret, an adſit cauſa.*) * contra *Bon.* qui dicit peccare. Etſi autem cauſa ſit juſta; non tamen tenetur diſpenſare, niſi cum vel jus præcipit ex ea cauſa diſpenſari, vel neceſſarium eſt ad commune bonum, vel ſpirituale pœnitentis: vel ad avertendum grave damnum, aut publicum ſcandalum, & ſine diſpendio fieri poteſt. *Dian. p. 8. t. 3. R. 27. & 28* contra *Suar. Sanch. &c.*

Quæritur, an exiſtente cauſa, teneatur Superior diſpenſare? Diſtingue: ſi cauſa ſit tantum ſufficiens, ut diſpenſatio ſit permiſſa, non autem debita, poteſt licite Superior eam concedere, & negare; vel uni concedere, & alteri negare; quia, licet expediat bono ſubditi diſpenſatio, expedit vero bono communi Legis obſervantia. Ita *Salm. d. c. 5. n. 80. cum Conin. Pal. Bon. Sanch. Suar. &c.* Si vero cauſa ſit talis, quæ efficiat diſpenſationem eſſe debitam, nempe ad evitandum damnum commune, vel privatum magni momenti, vel ad utile commune, vel magnum particulare (expedit enim aliquando diſpenſare, etiam pro bono particulari, quod indirecte redundat ad bonum commune. Et ideo docet *S. Thom. 1. 2. quæſt. 97. a. 4.* quod convenit diſpenſare, quando alias majus bonum privati impediretur. Ita *Salm. de Matr. c. 14. n. 20. cum Con. Sanch. & Averſa*); tunc tenetur 179

tur Superior diſpenſare, alioquin peccarat gravitar, vel leviter juxta materiam. Denegata taman (etiam injuſte) diſpenſatione, nequit ſubditus agere contra Legem; niſi talis cauſa urgeat, ut eum extrahat a Lege: quare, ſi Epiſcopus injuſte neget diſpenſationem publicationum ante Matrimonium, poteſt, urgente gravi cauſa, illud contrahi ſine eis. Ita *Salm. De Matr. c. 8. numer. 92. cum Con. Sanch. Pal. Sot. & aliis.*

180 „ Diai 2. *Legislatoris:* quia diſpenſatio inferioris in lege Superioris ſina juſta cauſa invalida eſt, ac proinde non excuſat a tranſgreſſione præcepti. Ratio eſt, quia qui nomine alterius ſina cauſa diſpenſat, diſſipat, *Suar. l. 6. c. 19. Sanch. l. 8. de matr. d. 17.* Valide autem, & licite inferior poteſtate ordinaria diſpenſat ex juſta cauſa in lega Superioris 1. Circa levia, hoc eſt, quæ ſub mortali non obligant, etſi facilis ſit ad Superiorem recurſus. 2. Circa ea, quæ frequenter occurrunt, v. gr. in jejuniis, calebrandis feſtis, &c. * (*Vide n. 190. circa fin.*) * 3. Circa ea, quæ ita ſunt propria uni Communitati, ut non conveniant alii. 4. Quando recurſus ad Superiorem difficilis eſt, ſive quando eſt neceſſitas, & periculum in mora, *Dian. p. 8. tr. 3. R. 2. ex Gran. Sal. Gord. & Pal.* qui addit 5. Si conſuetudo præſcripſerit, ut inferior diſpenſet, ut *Dian. l. c. R. 95.* 6. Quando eſt dubium negativum, an caſus egeat diſpenſatione. Quo caſu, ſecundum Palaum, non opus eſt diſpenſatione, cum præſumtio ſit pro libertate, *Barb. Dian. p. 3. t. 6. R. 28. p. 4. t. 3. R. 46. p. 8. t. 3. R. 72. & 95.* Unde reſolv. * (*Vide n. 192.*)

„ 1. Pontifex ſine juſta cauſa non poteſt diſpenſare in lege Dei, nec Epiſcopus in lege Eccleſiæ, *Sanch. d. 17. n. 3. Suar. Vaſq.*

„ 2. Diſpenſatio in voto, vel juramento, ſine juſta cauſa, etiam a Papa facta, eſt invalida, ut *Sanch. Suar. ll. cc.*

„ 3. Valida eſt, ſi Superior per errorem juſtam cauſam arbitretur * (*In bona fide, ut Sotus, Laym. Sanch. Azor. cum Salm. c. 5. n. 71. Sed oppoſitum eſt tenendum. Vide de Voto l. 3. n. 251.*) *: Aut (etſi non arbitretur, & temere diſpenſet) reipſa tamen ſit. *Sanch. l. c. Azor. Sa, Salas, n. 81.*

181 Quæſtio aſt, ſi Superior mala fide diſpenſet, judicans non ſubeſſe cauſam, aut cauſa revara exiſtat, an valeat diſpenſatio, & diſpenſatus illa uti poſſit? *Prima ſententia* dicit valere, ſi fiat a Legislatore, non autem ſi ab inferiore; quia iſti data eſt facultas diſpenſandi tantum cum cauſa. Ita *Pal. Azor. Cover. ap. Salm. c. 5. numer. 78. Secunda ſententia* probabilior, & communior dicit, quod, exiſtente cauſa, valat diſpenſatio, & licite diſpenſatus utitur illa, a quocunque Superiore illa ſit impenſa. Ratio, quia valor diſpenſationis non pendet a cognitione cauſæ, ſed ab exiſtentia illius; ſicut valet electio capacis ad Beneficium, licet capacitas ignoretur ab Electore, *ex cap. Nihil De Electione.* Ita *Salm. d. c. 5. numer. 79. cum Sanch. Suar. Tapia, Baſil. Diana, Vill.* Secus tamen dicendum, ſi inferior diſpenſet bona fide, ſed ſina cauſa, contra *Buſemb.* & alios ut ſupra; vide *lib. 3. numer. 251.*

182 „ 4. In dubio de valore diſpenſationis, validam cenſeri, eo quod præſumatur in favorem actus, ne pereat, probabile putat *Sanch. &c.* cum *Dian. p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 8. t. 3. R. 62.* * (*Cum Salm.* n. 88. *Vide l. 3. n. 251.*) *

183 „ 5. Habens poteſtatem generalem diſpenſandi poteſt etiam ſecum diſpenſare directe, & immediate. *Sanch. Dian. p. 8. t. 3. R. 10.* contra *Suar.* * (*Ita Salm. c. 5. n. 60. & 61. cum S. Thom. Caj. Lay. Pal. Bon. &c. Quia eſt juriſdictio pure voluntaria, quæ etiam erga ſeipſum exerceri poteſt. Hinc bene ſibi diſpenſare poteſt in votis, juramentis, jejunio &c.*) *

184 „ 6. Valet diſpenſatio obtenta per vim, aut metum; (modo cauſa ſit juſta). Item data ſine ullis verbis, ſola mente. *Turrian. Dian. p. 8. tr. 3. R. 17. 76. p. 4. t. 4. R. 118.*

Quæritur, an valeat diſpenſatio extorta per metum? Reſp. quod quando cauſa diſpenſationis exiſtit, diſpenſatio ſemper eſt valida: dummodo non conſtet Superiorem diſpenſaſſe ſina animo diſpenſandi: metus enim voluntarium non tollit, ſicut tollit vis. Obtentio autem talis diſpenſationis eſt etiam licita, ſi juſte Prælato metus incutitur; nempe ſi ſubditus minatur ſe conqueſturum apud ſupremum Superiorem: vel juſtam accuſationem laturum de aliquo ſuo crimine. Illicita autem eſſet, ſi metus ſit injuſtus; ideoque diſpenſatio tunc pro libitu a Superiore poſſet poſtea revocari. Ita *Salm. d. c. 5. n. 82. 83. & 84. cum Sanch. Pal. Suar. Bon.* Quando vero Superior metu coactus verbis tantum concedit diſpenſationem, non autem animo, tunc certe ipſa eſt nulla: Cæterum, niſi conſtet defuiſſe animum, hoc non eſt præſumendum. *Salm. d. n. 82. ex c. 22. Qu. 5.*

185 „ 7. Qui impetravit diſpenſationem, v. gr. in impedimento dirimente matrimonium, & per ignorantiam, vel ſimplicitatem expreſſit cauſam falſam, eum valide contrahere matrimonium dicit *Pont. de matr. l. 8. c. 16. ex c. Cum inter,* Sed contrarium tenet *Pal. tom. 1. t. 3. d. 6. p. 16. §. 5. ex cap. Sup. litteris, v. Dian. p. 8. t. 3. R. 69.* * (*Vid. de Matr. l. 6.* n. 1131. *Not. 2.*) *

Quæritur, an petitio ſubreptitia, vel obreptitia vitiet diſpenſationem? Subreptitia dicitur, quando veritas reticetur: Obreptitia, quando mendacium apponitur. Reſp. regula ſit, quod tunc diſpenſatio erit nulla, quando tacetur veritas, quæ de ſtylo Curiæ debeat neceſſario exprimi: vel allegatur falſum, quod de jure tacere debebat. Ita *Salm. de Matr. c. 14. n. 33. cum Sanch. Pal. Con. Suar. &c.* Alia regula eſt, ſi tacetur, vel exponitur falſo cauſa tantum impulſiva, valet diſpenſatio: ſecus vero, ſi cauſa eſſet motiva, ita ut ſine ipſa Superior minime diſpenſaſſet. *Salm. 16. n. 35.*

Quid ſi plures cauſæ allegentur, quarum aliæ ſint falſæ, aliæ veræ? Reſp. quod ſemper ac vera ſit una ex illis, quæ ſufficiens ſit ad diſpenſandum, valida eſt diſpenſatio. *Salm. de Matrim. d. c. 14. n. 36. cum Baſil. Sanch. Pal. Suar.* Quid autem in dubio, an cauſa falſo allegata fuerit motiva, an impulſiva? Tunc valida cenſenda eſt diſpenſatio facta, cum in dubio jura faveant valori actus *ex l. Quoties, ff. de Rebus dubiis.* Ita *Salm. ibid. n. 37. cum Dicaſt. Baſil. Sanch. Pal. &c.*

„ 8. Subditus bona fide Diſpenſationem petens, rationibus Superiori allatis, poteſt, diſpenſatione impetrata, eſſe ſecurus, V. *Laym. l. 1. t. 4. c. 22.* * (*Idem dicunt Salm. n. 71. & 76. cum S. Thoma, Sanch. & Bon.*) * 186

„ 9. Peccat, qui aliquem inducit ad diſpenſandum ſine cauſa, vel allegata falſa cauſa. *Nav. Sanch. l. 8. de matr. d. 18. n. 8. Fill. t. 10. n. 314. Salas diſp. 20. ſ. 6. n. 58.* qui addit, id verum eſſe, etſi diſpenſans accuſetur ob bonam fidem.

„ 10. Diſpenſatio poteſt impetrari non tantum pro ignoranta, ſed etiam invito, quando neceſſitas exigit, *Sanch. Beja* contra *Suar.* vid. *Dian. p. 8. t. 3. R. 86. 87.* Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana; niſi impetretur a perſonis conjunctis, vel conſanguineis intra quartum gradum, vel ſaltem a Confeſſario. *Marcus Leo in praxi p. 1. 34.* * (*Ita Salm. de Matr. c. 14. n. 38. ex c.* Si motu proprio. De Præben. in *6. A principali tamen, opus eſt, ut diſpenſatio acceptetur, ut Sanch. &c.*) *

„ Quæres, An, ceſſante cauſa diſpenſationis, ceſſet ipſa? Reſp. pro hoc ſervient ſequentes Regulæ.

„ 1. Si tantum impulſiva, ſeu minus principalis cauſa ceſſet, manet diſpenſatio.

„ 2. Etſi ceſſet pars cauſæ motivæ, ſeu principalis, manet diſpenſatio, v. *Dian. p. 8. t. 3. R. 62.*

„ 3. Si commiſſa facultate diſpenſandi, priuſquam diſpenſetur, ceſſet omnino cauſa principalis, nulla eſt diſpenſatio.

„ 4. Si, diſpenſatione redacta ad actum irrevocabilem, ceſſat tota cauſa, non ideo ceſſat, vel vim amittit; v. g. diſpenſarem fuit in impedimento conſanguinitatis, propter paupertatem feminæ, licet, contracto matrimonio, divitias obtineat, non eſt irritum. Idem eſt, ſi Beneficium per diſpenſationem obtinueris, & poſtea ceſſet cauſa, ob quam diſpenſatum fuit.

„ 5. Si facta diſpenſationa, ceſſet omnino cauſa finalis, & actus poſſit facile revocari, v. gr. diſpenſatum eſt in voto caſtitatis propter vehementes tentationes, quæ poſtea ceſſant, an reviviſcat votum? Vel in præcepto recitandi Horas, jejunandi, &c. propter infirmitatem, & poſtea convaleſcit, an teneatur recitare, jejunare? &c. Affirmant *Sanch. Amicus, Portel. Bonac. &c.* quia alia non eſſet juſta. Negativam tamen ſententiam probabilem, & in praxi tutam eſſe cenſet *Dian. p. 8. t. 3. R. 24. ex Sal. Gran. &c.* ſi quidem diſpenſatio fuerit abſoluta: quia obligatio legis ſemel extincta non reviviſcit: & quod deſtructum eſt, non reproducitur, niſi ab eo, qui producere poteſt. Vid. *Suar. de leg. c. 22. Laym. Præpoſ. &c.* qui recte id concedunt, quando non eſt de re dividua, & ſucceſſiva; alias negant. Unde, ſuppoſita probabilitate ſententiæ negativæ *Gran. Dian. &c.* ſequentes caſus (in quibus tamen alii melius contrarium ſentiunt) reſolvunt. * (*Vide n. 196.*) *

„ 1. Cum quo diſpenſatum eſt propter morbum in eſu carnium, poteſt veſci, licet omnino convaleſcat.

„ 2. Cum quo propter infirmitatem diſpenſatum eſt in voto Religionis, poſtquam convaluit, non tenetur. *Dian. p. 6. t. 7. R. 45.*

„ 3. Cum quo propter oculorum infirmitatem diſpenſatum fuit in onere recitandi Horas, etſi convaluerit, non tenetur legere.

Deinde notandum, quod diſpenſatio, cum ſit odioſa, ſtricte eſt accipienda *c. 1. §. 1. De Filiis Presb. in 6.* Poteſtas contra diſpenſandi, cum favorabilis ſit, late accipitur, ut *Sanch. Gran. Martin. ap. Salm. de Leg. c. 5. n. 10.* 187

Bene autem dari poteſt diſpenſatio tacita, quæ colligatur ex conjecturis, ut ſi ſciens Prælatus, te eſſe excommunicatum, confert tibi beneficium, tunc tacite diſpenſat. Requiritur tamen ad hoc præſumtio voluntatis præſentis Superioris, vel antecedentis ad actum: Non enim ſufficit præſumtio de futuro, v. g. ſi ſciret, diſpenſaret. Tantum licentia præſumta de futuro admittitur, non vero diſpenſatio, quæ eſt vulneratio Legis. Vide *Salm. de Leg. c. 1. ex n. 11. cum Suar. Laym. Pal. Sanch.*

Quæritur, an Superior videns ſubditum agere contra Legem, & tacens, cum facile poſſet corrigere, cenſeatur diſpenſare? Affirmant *Salm. de Leg. c. 5. n. 15. cum Tap. Sanch. Pal. Suar.* Quia non eſt tunc præſumendum delictum Superioris, qui aliter ex officio, & ad evitandum damnum, teneretur loqui. Secus tamen dicendum, ſi Superior non poſſet corrigere ſine incommodo. *Salm. ib. n. 17.*

De

De iis, qui poſſunt diſpenſare.

188 Poteſtas diſpenſandi alia eſt ordinaria, alia eſt delegata. Summus Pontifex poteſtate ordinaria poteſt diſpenſare in quibuſcunque Legibus Canonicis, etiam ſancitis ab Apoſtolis, tamquam particularibus Prælatis Eccleſiarum, ut ſunt jejunium Quadrageſimale, obſervatio Feſtorum in Dominicis. Ita *Salm. c. 5. n. 30. cum S. Thom. & communit.* Non vero in Legibus traditis ab Apoſtolis, quas ipſi acceperunt a Chriſto Domino, tamquam Auctore principali, ut ſunt Leges circa formas, & materias Sacramentorum: circa oblationem Sacrificii, &c.

189 Num autem Papa poſſit diſpenſare in aliquibus Præceptis Divinis? *Prima ſententia* affirmat ea poteſtate delegata a Deo, quando expedit diſpenſatio. Ita *Sanch. Canus, & Bonac. ap. Salm. de Leg. c. 5. n. 25.* qui vocant hanc ſatis probabilem. *Secunda*, quam probabiliorem merito putant *Salm. n. 26. cum S. Th. Pal. Suar. &c.* negat, quia nullibi hæc conceſſio reperitur Papæ facta a Deo. Objiciunt: cur diſpenſare poteſt, ut Miniſter Ordinis, & Confirmationis ſit ſimplex Sacerdos? Reſp. quod ex jure Divino Epiſcopus in his eſt Miniſter ordinarius, non autem neceſſarius. Ita *Salm. ib. n. 27.* Vide dicenda *de Matr. l. 6. n. 1119. infra.*

Certum autem eſt poſſe Pontificem, & Prælatos diſpenſare in votis, cum in his gerant vicem Dei. Ita *S. Thom. 2. 2. quæſt. 88. a. 12. Vide Salm. de Voto Tract. 17. c. 1. ex n. 84.*

190 Epiſcopus poteſtate ordinaria poteſt diſpenſare in omnibus Statutis ſive Epiſcopalibus, ſive latis a Synodo Diœceſana, independenter a Capitulo, & Clero, ut ſupra diximus. Et idem poteſt Capitulum, Sede vacante. Hoc tamen non poteſt Vicarius Generalis, niſi expreſſe ab Epiſcopo ei concedatur. Vide *Salm. c. 5. n. 31. & 32.* Epiſcopi poſſunt etiam diſpenſare in Legibus Concilii Provincialis in ſuis Diœceſibus; modo non ſint Concilio ſpecialiter reſervatæ. Hoc enim expedit ad bonum regimen. *Salm. c. 5. n. 33. cum Sanch. Suar. Bonac. Pal. &c.*

Notandum, quod Legiſlator non poteſt diſpenſare in ſua Lege, ſi Lex tranſeat in contractum, ut ſi dicat: *Gaudeant immunitate habitantes in tali loco &c.* Vide *Salm. ib. n. 35.* Poteſt autem inferior diſpenſare in Lege Superioris, ſi in Lege generaliter permittatur diſpenſatio, v. g. ſi dicatur: *Donec diſpenſetur. Salm. c. 5. n. 37. cum Cajet. Bon. Suar. Pal. &c.*

Poſſunt etiam Epiſcopi diſpenſare in rebus quæ communiter eveniunt in jejuniis, eſu ciborum, obſervatione Feſtorum, recitatione Officii, votis non reſervatis. *Salm. c. 5. n. 38. cum Pal. Baſil. Bon. Sot. Suar. &c. cum Buſ. hic.*

Item in Legibus latis a Papa pro illa particulari Diœceſi, in quibus videtur relicta facultas diſpenſandi illius Prælato, *Salm. c. 5. n. 39. cum Sot. Valent. Cajet. Azor. &c. cum Buſ.*

Item poteſt Epiſcopus diſpenſare in Legibus communibus Pontificiis, v. g. in Impedimentis Matrimonii, in Irregularitatibus, in Votis reſervatis, & ſimilibus, quando non eſt facilis aditus ad Papam, & periculum eſt in mora; quia hoc expedit ad commune bonum. *Salm. d. c. 5. n. 39. cum Sanch. Buſ. Pal. Tap. Gran. Salas, &c.* Et hoc etiamſi ſit facilius recurſus ad habentem facultatem diſpenſandi ex privilegio Pontificis. *Salm. ib. cum Tap. & Martin. de Conſ. c. 2. num. 65.* Parochi poſſunt etiam diſpenſare cum ſuis ovibus in jejunio, & obſervatione Feſtorum, ubi non eſt facilis recurſus ad Epiſcopum, *Suar. & Tap.* Immo ex conſuetudine, etiamſi ſit facilis recurſus ad Epiſcopum, poſſe ſemper Parochos diſpenſare in his duobus Præceptis teſtatur *Sanch. Gran. Sylv. ap. Salm. d. cap. 5. n. 40.* Vide *lib. 3. n. 288.*

Et in his omnibus dicuntur Epiſcopi diſpenſare jure ordinario, cum talis facultas eis competat vi proprii officii, cui eſt perpetuo annexa, *Salm. d. c. 5. n. 40. cum Suar. Pal. Baſil. &c.* Et ideo bene poſſunt eam aliis delegare, ut certum eſt. Vid. *n.* 193. cum *Salm. de Voto c. 3. n. 83.*

191 Quæritur 1. An præter dictos caſus poſſit Epiſcopus diſpenſare in Legibus Superioris, in quibus non ſit reſervata diſpenſatio? *Prima ſententia* affirmat; quia hoc ipſo, quod Superior eam non reſervat, videtur eam concedere; aliter ad quid deſerviret reſervatio? Ita *Sotus in 4. D. 27. q. 1. a. 4. §. At quo, Covarr. in c. Alma mater. p. 1. §. 7. n. 8.* Et probabilem dicunt *Palaus de Leg. tr. 3. D. 6. p. 4. n. 7. ac Bonacina eod. tit. D. 1. q. 2. p. 1. n. 27.* dum oppoſitam tantum probabiliorem vocant; ſed expreſſe docet, vocatque communem *D. Antonin. p. 1. tit. 17. cap. un. §. 20.* dicens: *Epiſcopi autem diſpenſare poſſunt, ſecundum communem opinionem Doctorum, in iis quæ non ſunt eis a jure prohibita.* Eandemque tenet etiam *Gloſſa in c. Nuper. de ſent. excomm.* ex quo Canone præfati AA. hanc ſententiam probant; cum enim ibi quæſitum fuerit a quodam Epiſcopo, an ipſe potuiſſet abſolvere ab excommunicatione lata a jure? Affirmative reſpondit Pontifex, ſic inquiens: *Quia tamen conditor canonis ejus abſolutionem ſibi ſpecialiter non retinuit, eo ipſo conceſſiſſe videtur facultatem aliis relaxandi.* Et ibi *Gloſſa* verb. *Retinuit*, ſic addit: *Et eſt hic argumentum, Epiſcopos poſſe diſpenſare, ubi ſpecialiter Diſpenſatio non eſt inhibita, & conceſſum videtur, quod non eſt prohibitum ex l. Necnon, ff. Ex quib. cauſ. ma. &c.*

Secunda vero ſententia negat, & hanc tenent *Palaus l. c. n. 8. Bonac. dicto n. 17. & Salm. de Cenſur. c. 5. n. 43. cum Suar. Pon. Salas, &c.* Item Papa Benedictus XIV. *de Synodo l. 7. c. 30.* Favetque huic ſententiæ *D. Th. 1. 2. q. 97. a. 4. ad 3.* ubi ait: *In lege humana publica non poteſt diſpenſare niſi ille a quo lex auctoritatem habet, vel is cui ipſe commiſerit.* Ratio, quia inferior non habet juriſdictionem in legem Superioris, niſi expreſſe vel tacite ab eo recipiat facultatem. Idque probant *ex cap. Dilectus de Temp. Ordinat.* ubi ſuſpenſus fuit quidam Epiſcopus, qui eadem die dedit plures Ordines alicui, & ratio ſuſpenſionis ſic ibi aſſignatur: *Cum illi hujuſmodi diſpenſatio a canone minime ſit permiſſa.* Reſpondent autem ad textum a Contrariis ſupra allatum, quod ille fuit tantum ſancitus de abſolutione a cenſuris, utpote neceſſaria ad recipienda Sacramenta, non autem de diſpenſatione in leges Papales. His tamen non obſtantibus utraque ſententia mihi videtur ſatis probabilis, quia ſicut primus Canon loquitur tantum de cenſuris, ita ſecundus tantum loquitur de Ordinatione; Unde, ſicut probabiliter Doctores ſecundæ ſententiæ extendunt prohibitionem expreſſam in *cit. cap. Dilectus*, ad quamcunque aliam materiam, etiamſi non ſit Ordinationis; ita Auctores primæ ſententiæ extendunt permiſſionem diſpenſandi expreſſam in citato *cap. Nuper* ad omnem materiam etiamſi non ſit cenſurarum. Auctoritas autem *D. Thomæ* non videtur primæ ſententiæ obſtare; ibi enim S. Doctor regulam generalem illam aſſignat, quæ a nemine in dubium revocatur, nempe vetitum eſſe inferiori in legem Superioris diſpenſare; ſed hic agitur de interpretatione Canonum prædictorum, qui probabiliter ab alterutra ſententia pro ſe interpretantur.

Quæritur 2. quid in dubio, an caſus indigeat diſpenſatione? Reſpond. quod ſive dubium ſit poſitivum, ſive negativum, poteſt ſubditus uti ſua libertate. Conſultius tamen eſt tunc adire Prælatum, qui declaret, vel diſpenſet; enim in tali dubio bene poſſit etiam Prælatus inferior diſpenſare ſine conceſſione Legiſlatoris. Ita *Palaus n. 3. D. 6. p. 5. n. 10. Laym. c. 2. n. 4. & Salm. d. c. 5. n. 45. cum Sa, & Diana.* Idem dicunt *ibid. Suar. & Sanch.* de dubio circa vota reſervata. Idem in dubio, an adſit cauſa ſufficiens ad diſpenſandum, *Salm. ib. n. 46. cum Cajet. Gran. & Sylv.* Idque aſſerit *Croix l. 1. n. 804.* tenere *Sanch. Gob. & Tap.* quia poteſtas diſpenſandi late interpretanda eſt, intellige, ſi data ſit, non per modum commiſſionis, ſed gratiæ (ut infra dicetur *n.* 195.); & tunc diſpenſans non obligatur ad examen plenæ ſufficientiæ cauſæ. Notat autem *Palaus tr. 3. D. 6. p. 7. n. 12. Cov. Sanch. Suar. Baſ. &c.* quod poteſtas, quam habent Prælati inferiores diſpenſandi ratione Officii in legibus Superioris, utpote in caſibus qui frequenter occurrunt, debet dici potius ordinaria, quam delegata. 192

Circa poteſtatem autem delegatam diſpenſandi, notandum, quod quiſque habens poteſtatem ordinariam poteſt eam delegare; & tunc ſi delegatio eſt per modum commiſſionis pro certo caſu, expirat morte concedentis, ſi res ſit adhuc integra; ſi vero per modum gratiæ, tunc non expirat, ex *regul. 16. juris in 6.* Pariter quiſque inferior, qui jure ordinario poteſt diſpenſare in Legibus Superioris (ut poſſunt Epiſcopi in jejuniis, votis, &c. uti ſupra diximus *n.* 190.) poteſt etiam delegare poteſtatem diſpenſandi; modo hoc ei non ſit limitatum. Vide *Salm. c. 5. n. 51.* Delegatus autem nequit ſubdelegare, niſi ſit Delegatus a Principe, ſive a Papa, ut *ex c. fin. §. 1. de Off. & Pot. Deleg.* Vel niſi ſit ab inferiore Ordinario delegatus ad Univerſitatem cauſarum, *ex Leg. 1. §. An ab eo. ff. quis, & a quo.* Aut niſi conceſſa ſit facultas ſubdelegandi. Sed de his ſedulo obſerva, quæ dicentur de *Sacram. Pœnit. lib. VI. n. 566. verſ. Generaliter.* 193

Nota, quod Prælati Regulares non poſſunt diſpenſare in Regula, niſi iis concedatur a *Privilegio*, vel a *Jure*. Ratione *Privilegii*, quod ex ſe muneri Prælati adnectitur, poſſunt Prælati etiam inferiores diſpenſare 1. In rebus levibus, quæ ſcil. ſub levi præcipiuntur. 2. In rebus frequentibus. 3. In ſtatutis propriis, ſcil. quæ ſunt propria illius Conventus. *Peyrin. Tom. 2. quæſt. 1. p. 5. & Pal. d. p. 7. cum aliis.* 194

Ratione autem facultatis iis conceſſæ a *Jure*, Prælatus diſpenſare nequit in votis eſſentialibus ex *c. Cum ad Monaſt. De ſtat. Monac.* In aliis vero regulis bene poteſt in caſu particulari, niſi expreſſe ſit ei interdicta diſpenſatio. Ita *Peyrin. cum Rod. Angel. Syl. Turrec. Miranda.* Talem enim facultatem Prælati habent a jure, ut *Gloſſ. c. Monachum. 20. q. 4.* Et ratio eſt, quia cum lex humana non poſſit providere omnibus caſibus, expedit, ut in particularibus Rectores provideant; alioquin non ſufficienter provideretur bono communi. Et ideo *ex S. Th. 1. 2. q. 97. a. 4. in corp.* quiqne Rector habet poteſtatem diſpenſandi in lege humana ex juſta cauſa. Sed adverte dicta *n.* 191. An autem ſubditus teneatur obedire Prælato præcipienti aliquid contra Regulam? Reſp. negative, ſi certum ſit rem præceptam eſſe contra Regulam, atque conſtet Prælatum in illa non poſſe diſpenſare, vel non duci ex cauſa juſta, ut *Peyrin. d. l. Sanch. in Dec. l. 6. c. 3. lib. 8. Salm. de Stat. Rel. c. 6. n. 72.* At *ib. num. 66. & 67.* dicunt Prælatum jubentem aliquid probabiliter licitum, vel quod non ſit certe injuſtum, juſte jubere; alias magna confuſio adeſſet, ſi jubere nequirent Prælati, niſi evidenter juſta. Vide dicta *n.* 24.

An autem facultas delegata diſpenſandi ſit late, vel ſtricte interpretanda? Reſp. late, ſi conceſſa ſit per modum gratiæ, ut ſupra; ſtricte, ſi per modum commiſſionis pro certo caſu. *Laym. tr. 4. c. 22. numer. 6. Sanch. de Matr. l. 8. D. 2. n. 1. & 6. ac Salm. de Leg. c. 5. n. 53. cum Tapia, Baſil. &c.* Ipſa vero diſpenſatio, cum ſit odioſa, ſemper ſtricte ſumenda eſt; niſi diſpenſatio ſit debita: vel ſit ex motu proprio Principis: vel ſit inſerta in corpore juris: vel tandem niſi concedatur Communitati, vel ad bonum commune. In 195

his

his enim caſibus late accipienda eſt. Ita *Salm. d. c. 5. n. 54. cum Tapia.*

Quæritur autem, quotupliciter diſpenſatio ceſſare poſſit? Ad hoc prænotandum eſt, quod, ſi diſpenſatio jam ſortita ſit ſuum effectum, vel ſi diſpenſationi fuerit adjuncta aliqua commutatio oneris: tunc etiam, ceſſante cauſa, diſpenſatio non ceſſat. Vide *Salm. de Leg. c. 5. n. 86. & 87.*

Notandum etiam eſt circa cauſas diſpenſationum, quod aliæ cauſæ per ſe excuſant a præcepto, puta jejunii, Officii Divini &c. Et iſtæ non egent diſpenſatione, ſi ſint certe, vel ſaltem probabiliter juſtæ. Aliæ vero ſufficiunt ad diſpenſationem, ſed ea indigent: Sufficiens nempe cauſa eſt Dignitas petentis, aut Superioris, ut benignum ſe oſtendat: Necnon utilitas communis vel privata, & ſimiles. Vide *Salm. c. 5. n. 73. & 74.* In diſpenſationibus autem impedimentorum in Matrimoniis ſufficit pro cauſa ſolutio pecuniæ in ſubſidium Eccleſiæ, ut eſt praxis. *Salm. c. 5. n. 72.* cum *communi*.

196 Tribus autem modis diſpenſatio ceſſare poteſt. I. per *Ceſſationem cauſæ*. II. per *Revocationem diſpenſantis*. III. per *Renunciationem diſpenſati*.

Et I. per *Ceſſationem cauſæ*, ſi ceſſat cauſa motiva, & totalis. Secus autem, ſi ceſſat cauſa impulſiva; aut ceſſat motiva, ſed non totaliter; nam ſi aliquid illius perduret, adhuc perdurat diſpenſatio, ut *Buſ. num. 2. cum Salm.* At ſi dubium ſit, an totaliter ceſſaverit? Standum eſt pro diſpenſatione, quæ poſſidet. *Salm. c. 5. num.* 88. Vide *lib. 6. num.* 1133.

Quæſtio vero eſt, an, certo ceſſata totaliter cauſa, pereat diſpenſatio? *Prima ſententia* affirmat, quia valor diſpenſationis pendet a voluntate Superioris, qui præſumitur nolle diſpenſare, niſi pro tempore, quo cauſa duret. Ita *Sanch. de Matr. l. 8. D. 30. n. 15. Bon. de Leg. D. 1. q. 2. p. 10. §. 1. n. 5. & Dicaſt. Con. Hurt. & Trull. apud Salm. cap. 5. n. 89. Secunda ſententia* negat; Ratio, quia obligatio Legis jam ablata per diſpenſationem, non redit, niſi rurſus imponatur a Legiſlatore: Ita *Pontius de Matr. l. 8. c. 20. n. 3. Suar. de Leg. l. 6. c. 20. n. 15. & l. 8. c. 30. Palaus de Priv. D. 4. p. 5. num. 7. Laym. tract. 4. c. 22. num. 15. & Salm. d. cap. 5. num. 90. cum Perez, Salas, Sà, Ang. Sylv. Tapia, &c.* Et probabilius vocant *Sanchez, Dicaſt. & Trull.* Et probatur ex *Reg. 73. de Reg. jur. in 6. 16. Factum legitime retractari non debet, licet caſus poſtea eveniat, a quo non potuit inchoari*. Secus vero dicendum, ſi diſpenſatio non fuerit conceſſa abſolute, ſed ſub conditione expreſſa, vel tacita, ſi cauſa perduret. Utraque ſententia ſatis probabilis videtur.

Sed difficultas magis urget, quandonam diſpenſatio cenſenda ſit conceſſa abſolute, & quando ſub tacita illa conditione, *ſi cauſa duret*? Reſp. quod, ſi cauſa judicatur perpetua, tunc diſpenſatio cenſetur data abſolute, etſi poſtea per accidens cauſa ceſſet. Hinc dicunt *Salm. cap. 5. n. 91.* quod ſi quis obtineat diſpenſationem ab Officio, vel abſtinentia a carnibus pro infirmitate, quæ exiſtimatur perpetua; tunc, etiamſi valeundo ſuperveniat, poteſt uti diſpenſatione. Sed huic minime acquieſco, quia in iis caſibus, puto diſpenſationem omnino cenſendam eſſe factam ſub conditione. Conſentio autem cum *Salm. n. 92.* quod irregularis, qui obtinuit diſpenſationem ob pauperpatem parentum, ob inopiam Miniſtrorum, vel ob honeſtatem morum, bene poſſit illa uti, etſi caſu poſtea ceſſent illæ cauſæ. Secus autem, ſi cauſa judicatur tantum pro tempore duratura; Hinc ſi quis obtinet diſpenſationem a jejunio ob infirmitatem, quæ non judicatur perpetuo duratura, ceſſante cauſa, ceſſat diſpenſatio.

Quando vero diſpenſatio ſit abſolute conceſſa, non ceſſat per unum actum; v. g. obtinuiſti diſpenſationem in voto caſtitatis ad contrahendum Matrimonium, mortua Conjuge, perdurat diſpenſatio; niſi fuerit conceſſa pro ſpeciali caſu, ſcilicet ad ducendam virginem a te defloratam; & ſic de ſimilibus. Ita *Salm. cap. 5. ex n. 91. uſque 94. cum Bon. Laym. Sanch. Baſil. & aliis ſupra citatis.*

197 II. Ceſſare poteſt diſpenſatio per *Revocationem Diſpenſantis*. Et quidem, ceſſante cauſa, vel alia nova contraria ſuperveniente, Superior diſpenſationem revocare poteſt, immo tenetur, ceſſante totaliter cauſa motiva. Peccabit tamen (ſed tantum leviter) revocans ſine cauſa, licet revocatio valeat. *Bonac. D. 1. q. 2. p. 7. §. 2. n. 2. & Salm. cap. 5. num. 97. cum Tapia.*

Etiam Prælatus inferior, qui poteſt concedere diſpenſationem ſive jure ordinario, ſive ex commiſſione Legiſlatoris, poteſt ex juſta cauſa diſpenſationem revocare; ſine tamen cauſa, nulla erit revocatio. *Bonac. l. cit. Sanch. lib. 8. de Matrim. D. 33. n. 14. & Salm. d. cap. 5. n. 99. cum Salas, Tapia &c.*

Notandum hic, quod diſpenſatio, quæ abſolute ſit conceſſa, non ceſſat morte diſpenſantis, quicumque ille ſit, ſive ſupremus, ſive inferior; cum diſpenſatio ſit gratia, & gratia non ſpiret morte concedentis. Excipe, ſi Superior diſpenſaverit, *donec ei placuerit*, vel *ad ſuum arbitrium*; tunc enim morte ejus ſpirat, ſi res adhuc ſit integra: puta ſi Confeſſarius nondum incœperit audire Confeſſionem. Si vero diſpenſatio conceſſa ſit, *donec revocetur*, tunc non ſpirat morte concedentis: Idem ſi conceſſa ſit *ad arbitrium Sedis Apoſtolicæ*, vel *Epiſcopi*; tunc neque ſpirat morte Pontificis, aut Epiſcopi. Vid. *Salm. dict. cap. 5. n. 95. & 96.*

198 III. Ceſſat diſpenſatio per *Renunciationem diſpenſati*; quod ipſe bene facere poteſt, quando effectus diſpenſationis nondum ſit ſecutus, niſi renunciatio redundet in damnum alterius, vel Communitatis, in cujus favorem ſit impenſa diſpenſatio; Vel niſi Prælatus præcipiat ſubdito uti diſpenſatione conceſſa, ex juſta cauſa *Salm. d. cap. 5. n. 100. cum Cajet. & Tapia.*

Poteſt igitur diſpenſatus renunciare diſpenſationi expreſſe, & etiam tacite; & conſummata renunciatione, nequit illa amplius uti. Conſummata autem intelligitur renunciatio, quando a Superiore renunciatio acceptatur, alias diſpenſatio durat. *Salm. cap. 5. num. 101. cum Suar. Tap. Bonac. &c.*

Quando autem intelligatur facta tacita renunciatio diſpenſationis? Alii dicunt, quando diſpenſatus per decennium illa non utitur, cum uti poſſit, ut ait *Martin.* Alii (ut *Sanch. & Bordon.*) quando diſpenſatus actum contrarium ponit, puta, ſi, obtenta diſpenſatione ad contrahendum cum una, quærat inde contrahere cum alia. Sed per iſta ſigna nullo modo cenſeri factam renunciationem, tenendum eſſe dicunt *Salm. d. cap. 5. numer. 102. cum Suar. & Tap.* Hinc inquiunt, quod diſpenſatus ad contrahendum cum una, bene poteſt illa diſpenſatione uti etiam poſtquam cum alia contraxerit, quæ mortua ſit; Vel poſtquam amiſerit votum caſtitatis, voti diſpenſatione poſtea tantum obtenta. Denique, qui habuit diſpenſationem jejunii, Officii Divini, poteſt illa uti, etſi Officium, & jejunium poſtea ſervaverit. Ita *Salm. 16. num.* 103. Hie libet addere aliqua I. de Ceſſatione legis. II. de Interpretatione III. de Epikeja.

I. De Ceſſatione Legis. 199

Nota, quod per Legem generalem nunquam abrogatur Lex particularis alicujus loci, niſi expreſſe dicatur: *Non obſtante quacunque lege particulari. Salm. c. 4. n. 14. cum Sanch. Pal. Suar. Bonar. &c.*

Sed hic notanda eſt quæſtio illa magna inter DD. an ceſſet Lex, ceſſante fine adæquato Legis? Finis adæquatus eſt ille, qui eſt totalis finis Legis; nam ſi Lex plures fines habeat, finis adæquatus ex omnibus illis conſtituitur. Hoc poſito certum eſt, quod ceſſante fine adæquato, ſeu totali Legis in communi, ceſſat Lex; ut ſi voviſti non ingredi talem domum ob periculum fornicationis, ceſſante periculo, ceſſat votum. Ratio, quia Lex cum fit inutilis, vim amittit obligandi. Ita *D. Th. 1. 2. q. 103. a. 4. ad 3. in fin. & Salm. de Leg. c. 4. n. 3. cum communi*. An vero tunc ſit expectanda declaratio Legiſlatoris, vel contraria conſuetudo? Affirmant aliqui; ſed alii omnes negant cum *Salm. ib. n.* 4. Sufficit enim, ut mihi in particulari conſtet, vel ſaltem probabile ſit (ut *Salm. ib. cum Palao, & Gran.*) ceſſaſſe in communi finem Legis adæquatum.

Quæſtio urget, an ceſſat Lex, ceſſante fine adæquato in caſu particulari? *Prima probabilior ſententia* negat, ſi tantum ceſſat privative, ſcil. ſi Lex tunc redderetur inutilis; Nam ſi ceſſat contrarie, quando ſcil. materia Legis redderetur in illo caſu nociva, vel valde difficilis; tunc omnes aſſerunt Legem non obligare. Ratio dictæ primæ ſententiæ eſt, quia, licet ceſſet finis damni in caſu particulari, non tamen ceſſat finis periculi in communi, ideo tunc non ceſſat finis adæquatus. Ita *Salm. d. c. 4. n. 6. & 7. cum D. Th. 2. 2. q. 154. a. 2. ac Sot. Suar. Pal. & communiori*. *Altera* vero *ſententia*, (quam tenent *Cajet. Sot. opuſc. tom. 1. n. 12. q. 2. Sylv. verb. Lex qu. 8. & 9. Ang. ibi. n. 4. Caſ. 7.* item *Valent. Tiraq. Hurt. & Carden. ap. Croix lib. 1. n. 867. Gran. Henr. Caſtr. ac Diana ap. Salm. l. c.* qui *n.* 5. dicunt hanc ſententiam non poſſe negari eſſe ſatis probabilem, ſicut probabilem etiam vocat *Viva de Leg. qu. 6. Art. v. n. 5. cum Panorm. Led. Sa*,) tenet, quod ceſſante fine adæquato, etiam privative in caſu particulari, ceſſet obligatio Legis. Quia, ut dicunt, in quocunque caſu ceſſat finis Legis, Lex etiam ceſſat; & ſicut ceſſante fine Legis in communi pro uno tempore ceſſat Lex, licet non ceſſet pro alio; ſic ceſſante pro uno caſu particulari, ceſſat Lex pro illo, licet non ceſſet in communi. Sic ajunt evenire etiam in Legibus naturalibus; Correctio enim fraterna non obligat, ubi non ſperatur fructus. Idem etiam tenet *Tamb. in D. l. 2. c. 1. §. 7. n. 38. cum Abbat. Nav. Cont. &c.* Quia (ait *Tamb.*) ſicut ceſſante fine in univerſo, ceſſat lex univerſaliter, ſic ceſſante fine in particulari, ceſſat lex in particulari, cum in utroque caſu æque Lex reddatur inutilis, ceſſante fine legis. Fornicatio autem ſemper eſt mala jure naturæ, licet in aliquo caſu ceſſaret periculum malæ educationis prolis. Ratio, quia in fornicatione ſemper adeſt periculum magnæ hallucinationis, immo in illa, ultra periculum malæ educationis, ſunt alia damna, ſcil. hebetatio mentis, ſubjectio rationis ſenſui, &c. ideoque ibi nunquam ceſſare poteſt, nec in particulari quidem, finis adæquatus; Vide *Vide ſuper Prop. 48. Inn. XI.* Ac ideo non obſtat auctoritas *D. Th.* in contrarium adducta a *Salm.* nam S. Doctor tantum loquitur ibi de fornicatione, quod certum eſt apud omnes.

Utrum autem probabile ſit legi poſſe libros prohibitos, ceſſante periculo, & ſcandalo? Affirmant ob eandem rationem *Felin. Ab. Maſc. Decian.* & inclinat *Laym. l. 2. c. 14. n. 5.* Sed negandum cum *Pal. de Fide D. 2.* qui citat *Tol. Suar. Sanch. &c. ac Tamb.* qui dicit, quod in hoc non ceſſat omnino periculum, vel non ceſſat omnino finis prohibitionis, nec etiam in particulari, cum finis prohibitionis ſit, non ſolum ut vitetur da-

mnum

mnuum conſcientiarum ex lectione pravorum librorum, ſed etiam, ut ſervetur obedientia Eccleſiæ in materia tam periculoſa; & ne detur anſa Hæreticis, vel malis Scriptoribus pernicioſa typis demandare; Ideo bene inquit *Tamb.* nullo modo aperiendam eſſe januam impune legendi hujuſmodi libros, etiamſi quis putet pro ſe abeſſe periculum.

200 *II. De Interpretatione Legis.*

Interpretatio *Authentica* Legis a nullo fieri poteſt, niſi ab ipſo Legiſlatore. An autem Interpretatio Authentica indigeat promulgatione ad obligandum? vide dicta ſupra *n.* 105. *verſ. Quæritur hic* 2. Interpretatio autem *Doctrinalis*, quæ eſt declaratio mentis Legiſlatoris, fieri poteſt a quocunque Doctore. An vero poſſit fieri interpretatio Legis, ſi in ea omnis interpretatio prohibetur? Negant *Salm. cap.* 4. *n.* 23. *cum Regin. Henriquez, &c.* Sed affirmant *Palaus tract.* 3. *D.* 5. *p.* 2. *§.* 2. *n.* 6. *Salas D.* 21. *Seſſ.* 2. *in fin. Sa ver. Interpretatio n.* 5. Tunc enim dicunt excludi tantum interpretationes frivolas, non autem prudentes. Idque colligunt ex Tridentin. *Seſſ.* 4. *Decret. de Uſu ſacr. libror.* ubi prohibetur fieri interpretatio S. Scripturæ contra ſenſum quem tenet Eccleſia; Quare ajunt, quod ſi quis præter conſenſum Patrum, non tamen illi contrarium, Scripturam interpretetur, hic tali prohibitioni non adverſatur, ut *dicunt Azor. p.* 1. *l.* 8. *cap.* 2. *quæſt.* 3. *Bannez p.* 1. *quæſt.* 11. *Barboſa in Rem. Concil. loc. cit. Trid. & Palaus dicto n.* 6. Qui tamen advertit *n.* 7. aliquando prohiberi etiam interpretationem doctrinalem, non vero quamcumque, ſed quæ typis mandatur, & ex profeſſo fit; Nam hæc tantum videtur vetita a Pio IV. in Bulla Confirmatoria Tridentini, ubi prohibetur, ne quis commentarios in præfatum Concilium edere audeat: quod verbum *edere* ex conſuetudine ſumitur pro interpretatione typis mandata, ut dicunt *Barboſa in Remiſſ. Concil. Seſſ.* 25. *cap.* 2. & idem *Palaus cum Sa, Rodriquez, Salas, Regin.*. Imo ajunt *Bonac. de Legib. D.* 1. *p.* 7. *n.* 3. *in fin. & Palaus eod. n.* 7. *cum Suar. & Salas*, nec prohiberi quamlibet interpretationem typis excuſam, ſed eam tantum quæ ex profeſſo deſumitur, non vero ſi unum vel alterum Tridentini Decretum incidenter interpreteris.

Regulæ in interpretandis Legibus, ſunt videl. 1. Ut ſi attendatur mens, ſive finis intrinſecus Legiſlatoris. Hinc, ſi conſtat de mente Legiſlatoris, huic magis ſtandum eſt, quam verbis Legis. 2. Attendenda eſt ratio Legis. 3. In dubio mentis Legiſlatoris verba Legis accipienda ſunt ſecundum proprium ſenſum, ſemper ac non ſequatur aliquod abſurdum. Senſus autem proprius poteſt eſſe naturalis, & hic accipiendus eſt in pœnalibus; poteſt eſſe etiam civilis; & hic etiam accipi poteſt in favorabilibus. 4. Ut in dubio fiat interpretatio pro valore actus. 5. Quod Lex in favorabilibus amplietur, reſtringatur in odioſis. Quando vero Leges ſunt favorabiles, quando odioſæ, primarium motivum Legis attendendum eſt. Vide *Salm. c.* 4. *§.* 2.

Quæritur hic, an lex extendi debeat de caſu ad caſum ob identitatem rationis? Si non currit eadem, ſed tantum ſimilis ratio, communiter docent Doctores non eſſe faciendam extenſionem, niſi caſus exprimatur in lege tantum cauſa exempli, puta ſi lex imponat pœnam contra furantes centum aureos, certe comprehendit etiam furantes rem ejuſdem valoris. Dubium fit, an fieri debeat extenſio quando occurrit pro alio caſu non tantum ſimilis, ſed eadem adæquata ratio? *Prima* ſententia affirmat ex illo trito Dicto: *Ubi eadem eſt ratio, ibi eadem currit legis diſpoſitio*, ut habet ſummarium in *l. Illud ff. Ad L. Aquil. & cap. Inter de Tranſlat. Epiſcop.* Et hanc tenent *Laym. l.* 1. *tract.* 4. *cap.* 18. *n.* 9. *Roncaglia de Legib. cap.* 2. *q.* 4. *R.* 2. *pag.* 50. *& Salm. eod. tit. tract.* 11. *cap.* 3. *n.* 34. *cum Suar. Gran. Tapia, &* communi ut aſſerunt. Ratio quia mens Legiſlatoris colligitur ex legis ratione, quæ ideo dicitur anima legis; unde cenſetur Legiſlator bene comprehendere voluiſſe omnes caſus, ubi eadem adæquata ratio legis reperitur. *Secunda* vero ſententia quam tenent *Palaus de Legib. l.* 1. *tract.* 3. *D.* 5. *p.* 3. *§.* 4. *n.* 2. *Bonac. eod. tit. D.* 1. *quæſt.* 1. *p.* 8. *n.* 28. *& Mazzotta tract.* 1. *D.* 2. *quæſt.* 1. *cap.* 3. *quæſt.* 5. negant fieri extenſionem de caſu ad caſum ob eandem rationem etiam in caſibus favorabilibus, & tanto minus in odioſis, & correctoriis. Ratio, quia ratio legis non eſt lex, & ideo quamvis militet pro alio caſu, illum non comprehendit: Potuit enim Legiſlator unum caſum velle comprehendere, & non alium, vel quia non expedit omnia præcipere aut vetare, vel quia poteſt adeſſe aliqua ſuperior ratio nobis ignota movens Principem, ut in uno caſu, non in alio diſponat.

Hæ tamen ſententiæ facile conciliantur, nam licet Fautores primæ ſententiæ (a qua non recedendum cum ſit communis, ut idem Palaus fatetur) doceant extendi legem de caſu ad caſum, quando eadem currit adæquata ratio: tamen addunt tunc currere eandem adæquatam rationem, quando, niſi lex extenderetur, Legiſlator argui poſſet de injuſtitia vel imprudentia; tunc enim caſus non expreſſus potius dici debet comprehenſus in lege, quam lex extendi ad illum: ita *Suarez de Leg. l.* 6. *c.* 3. *ex n.* 4. *Roncaglia d. R.* 2. *& Laym. d. n.* 9. *v. Ceterum*. Et in hoc conveniunt etiam Auctores ſecundæ ſententiæ, ut *Bonac. dict. n.* 25. *v. Ad ſecundam, Pal. loc. cit. n.* 8. *& Mazzotta v. Excipe*.

Id autem evenire dicunt I. in Correlativis, prout in viro & uxore; tunc enim quod eſt ſancitum de uno, cenſetur etiam de alio, ſi pro utroque eadem ratio procedat. Sicut enim Sponſa poteſt reſilire a Sponſaliis ſi Sponſus ſine ejus licentia abſit, ex *c. de illis de Sponſal.* ſic etiam Sponſus. Item ſi uxor poteſt communicare cum viro excommunicato, ex *c. Quoniam* 2. *q.* 3. ita etiam vir. II. In Æquiparatis, ut ſunt Electio, Præſentatio, Proviſio ad Beneficium. III. In Connexis, ut ſunt Diaconus, & Subdiaconus. IV. In Contentis, ut ſunt Vicarius Epiſcopi, & Vicarius Capitularis Sede vacante, Filia & Neptis. In his conveniunt omnes, etiamſi lex ſit pœnalis, aut correctoria.

Regulam autem juris 49. in 6. *Odia reſtringi, favores convenit ampliari*, recte dicunt *Suar. lib.* 6. *c.* 4. *& Bon. loc. cit. num.* 27. *cum Menoch.* procedere quando diſpoſitio legis extenditur ex interpretatione congruitatis, ut ajunt, non autem quando extendi debet ex interpretatione neceſſitatis, quæ dicitur potius adæquata interpretatio legis, quam extenſio.

Advertunt autem 1. *Sanch. l.* 3. *de Matr. D.* 20. *n.* 3. *& Mazzotta l.* 1. *pag.* 98. quod ſi lex decernat aliquid cauſa frequentioris uſus, ipſa etiam comprehendit caſum minus frequentem. Et ideo lex S. Pii V. permittens Monialibus egreſſum propter incendium, & lepram, aut epidemiam, extenditur etiam ad ruinam domus, inundationem, & invaſionem hoſtium, ut commun. DD. docere ait *Mazzotta loc. cit.* Advertunt 2. *Laym. n.* 11. *Pal. n.* 14. quod Judices ex ſimilitudine rationis tenentur legem ad alios caſus extendere, quia ipſi quantum fieri poteſt legibus debent conformari, juxta *l.* 12. *ff. de Leg.* Cum in aliqua cauſa ſententia earum (nempe legum ut ſupra exprimitur) manifeſta eſt, is qui juriſdictioni præeſt ad ſimilia procedere debet.

III. De Epikeja Legis. 201

Epikeja, ſeu Epikia eſt exceptio caſus ob circumſtantias, ex quibus certo, vel ſaltem probabiliter judicatur Legiſlatorem noluiſſe illum caſum ſub Lege comprehendi. *Salm. c.* 4. *n.* 41. cum *Pal. & Martin.*

Hæc Epikeja non ſolum locum habet in Legibus humanis, ſed etiam in naturalibus, ubi actio poſſit ex circumſtantiis a malitia denudari. *Salm. ib. n.* 42. *&* 43.

Ut tamen detur locus Epikejæ, non ſolum debet Lex ceſſare in caſu particulari negative, quia nimirum deficiet tunc finis Legis; ſed debet ceſſare contrarie, nempe quod Lex reddatur damnoſa, vel nimis oneroſa: Quare poteſt negari enſis depoſitus domino, ſi ille ſit abuſurus. Ita *Salm. ibid. num.* 44. *cum S. Thom.* Sufficit autem, ſi aliter Lex redderetur nimis dura. *Salm. ibid. n.* 45. *cum Arau. Gord. &c.* Hinc excuſatur ab auditione Sacri, qui timet notabilem jacturam bonorum. Et etiam excuſatur ab obſervatione Feſti, qui aliter amittere cogitur magnum lucrum, ut *Suar. & Pal. ap. Salm. ib. in fin.* Et ſuper hoc vide dicenda *l.* 3. *n.* 301.

APPENDIX I. Buſembai. 202

De Diſpenſationibus S. Pœnitentiariæ.

„ QUia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ diſpenſationes (& gratis quidem) impetrari poſſunt, ſaltem pro foro conſcientiæ, operæ pretium cenſui quædam circa hujus rei praxim pœnitentibus, & confeſſariis utilia hic ſubnectere.

„ Et quidem tria potiſſimum circa hanc rem requiri poſſunt. 1. Circa materiam, & cauſas, in quibus nimirum caſibus diſpenſationes iſtæ concedi ſoleant. 2. Circa formam literarum Pœnitentiariæ, quibus diſpenſatio Confeſſario committitur, quarum verba nonnulla, quæ difficultatem pariunt, explicanda ſunt. 3. Circa ipſam executionem diſpenſationis, quæ nimirum in ea obſervanda ſunt. De quibus ex *Bon. Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 71. *& p.* 8. *t.* 1. *R.* 108. *&c. uſque ad R.* 111. *& Marci Pauli Leonis volumine integro ea de re edito.*

„ Reſp. 1. In triplici materia (pro cujus diverſitate diverſa quoque eſt forma) diſpenſationes, ſive gratiæ iſtæ concedi ſolent. 203

„ *Prima* eſt in votis, v. gr. ut votum Religionis, ob inopiam parentum, vel fratrum, ſimilive ex cauſa liceat differre, ut qui a voto ſimplici caſtitatis, vel etiam Religionis (poſtquam matrimonium contraxit) abſolvatur ad manendum in matrimonio, debitumque licite petendum: ut a voto Religionis (ob debilitatem virium, per quas ejus onera ferre non poſſit, aut ob metum incontinentiæ, aut dotis defectum) abſolvatur in ordine ad contrahendum matrimonium.

„ *Secunda* in impedimentis occultis matrimonii, ſive ea impedientia tantum, ſive etiam dirimentia, ſive matrimonium cum iis publice contractum ſit, ſive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum, & concluſum, præſertim bona fide, ſive etiam quando contracto ſuperveniunt. Circa quæ *notandum* 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota ſunt, vel licet aliis innotuerint, ad forum tamen contentioſum non ſunt deducta* (*Vide lib.* 6. *n.* 1115.)*. 2. Etſi aliqua impedimenta, v. g. cognationis ſpiritualis, natura ſua ſint publica, cum contrahantur in facie Eccleſiæ; fieri tamen poteſt per accidens, ut ſint occulta, v. g. 1. Ob diuturnitatem temporis, ex quo ſunt contracta. 2. Ob diſtantiam loci a loco contractæ cognationis.

„ nis. 3. Per mortem eorum, qui fuerunt conſcii. 4. Per ignorantiam hujus contractionis.

„ *Tertio* in variis cenſuris, ut excommunicationibus, ſuſpenſionibus (item irregularitatibus), præſertim occultis, ad abſolvendum ab iis, diſpenſandum, rehabilitandum, &c. Item ad condonandam obligationem reſtitutionis ob Horas neglectas, ad commutandum onus recitationis Horarum, eligendum Confeſſarium, etiam pro reſervatis; tranſeundum ad aliam Religionem, ſive Ordinem (pro utroque foro) etiam poſt apoſtaſiam a ſuo.

204 „ Reſp. 2. In formulis frequentioribus ipſius Brevis Apoſtolici verba, quæ ſubſtantialia continent, & difficultatem habent, ſunt hæc.

„ *Si eſt ita:* vel *quatenus ſi ita eſt*; Quorum ſenſus eſt, ut ſi preces veritate nitantur, præſertim tempore datarum litterarum Apoſtolicarum; Requiritur autem veritas rerum narratarum, principaliter quoad eſſentialia facti, v. g. affinitatem eſſe contractam, inceſtum commiſſum, & actum, ſive tractatum eſſe de matrimonio (intellige perfecte, ita ut in id utrimque conſenſerint), & periculum revelationis, ac ſcandalum imminere. Secundario autem requiritur quoad accidentalia, v. g. bona fide actum eſſe, & ſimilia, quæ tantum ſunt impulſiva, & ſine quibus nihilominus conceduntur tales diſpoſitiones: unde, etſi in iis, vel in aliis parvi momenti ſit erratum in petitione, gratia nihilominus eſt valida. v. M. *Leon. p. 2. f. 226. & p. 3. f. 391.* (Vide hic Bullam Ben. XIV. l. 6. n. 1131.)

„ 2. *Si periculum immineat revelationis.* Ad hoc enim, ut ſubſiſtat diſpenſatio, requiri, ut ſit periculum, ne reveletur impedimentum (intellige, quando id in formula exprimitur), ſi non ſubſequatur matrimonium, docet *Marc. Leo p. 2. f. 230.* Periculum autem hoc non importare neceſſariam detectionem, ſed tantum probabilem, & moralem credulitatem, futurum, ut ſi reſiliatur a matrimonio contrahendo, & hujus cauſæ aſſignari non poſſint, ex vehementi ſuſpicione, & curioſa inquiſitione detegatur. V. *l. c. f. 233.*

„ 3. Et *ſcandalum*. Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deinde ſequantur contentiones, iniuriæ, pugnæ, &c. *Leo f. 30. & 317.*

„ 4. *Ut dicta muliere de nullitate prioris conſenſus certiorata, &c.* Clauſula hæc eſt ſubſtantialis, ut nimirum, ſi diſpenſandum ſit in impedimento dirimente, cum quo matrimonium contractum fuit in facie Eccleſiæ, conjux ignorans illud impedimentum fiat certa de nullitate prioris ſui conſenſus, & novum, validumque libere præſtet (ita tamen, ut in cognitionem occulti impedimenti non veniat). *Leo. p. 251. Diana p. 8. t. 3. R. 110.* Sufficit autem, ut iſtum conſenſum præſtent inter ſe ſecreto, nemine præſente, per verba vel ſigna ſufficientia, ver. gr. copulam maritali affecto. Neque debet Executor diſpenſationis eos coram ſe, & teſtibus iterum copulare. *Leo p. 552.* (*Vide dicenda l. 6. de Matrim. n. 1119.*)

„ 5. *Poſtquam dicto Sacerdoti, ſi nondum ſatisfecerit.* Verba hæc ſolent eſſe in facultate abſolvendi ab excommunicatione, v. g. ob percuſſionem Clerici: & important conditionem prius ſatisfaciendi parti læſæ, quam poſſit abſolvi, hoc eſt, compenſandi injuriam, expenſas, & omnia damna, quæ ob percuſſionem illam incurrit, quorum æſtimatio committitur Executori diſpenſationis: neque ab ejus obligatione liberatur percuſſor per hoc, quod percuſſus injuriam remiſerit. Vide *Leon. p. 284.* Si autem non poſſit in præſenti ſatisfacere, ſufficit, ſi juratus promittat ſe ſatisfacturum, cum primum poterit.

205 „ Reſp. 3. Circa praxim, ſive executionem hujus diſpenſationis, hæc facienda.

„ 1. Literæ ſacræ Pœnitentiariæ diriguntur ad oratorem, hoc eſt ad ipſum, qui diſpenſationem (per ſe, vel alium) petiit, qui non debet eas reſignare, ſed eligere Confeſſarium talem, quali inſcribuntur, qui eas ſibi ab oratore traditas reſignet, legat, & deinde cum eo ſecundum commiſſionem diſpenſet. Licet vero quocumque caſu ab alio aperiantur, non ideo carent effectu, *Salas, Dian. p. 8. t. 3. R. 103.*

„ 2. In Confeſſario hoc requiritur. 1. Ut ſit approbatus ab Ordinario territorii, in quo diſpenſaturus eſt. 2. Ut ſit Magiſter, ſive Doctor in Theologia, vel Jure Canonico, promotus in Academia, vel Religioſus habens privilegium, quale conceſſit Gregor. XIII. Anno 1582. Confeſſariis Soc. JESU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id deſignarit. 3. Ut ſpecialiter ad hoc ſit electus ab oratore, hoc eſt, ab eo, cum quo diſpenſandum eſt: qui tamen ſemel electum, niſi deprehendat ignorantem, mutare non poteſt. *Leo. f. 22. Dian. p. 8. t. 3. R. 104.* Contrarium tamen docent *Sanch. & Perez de matr. d. 48. f. 5. n. 7.*

206 „ 3. Confeſſarius ad id electus. 1. Debet diſpenſare in ipſa Confeſſione, vel ſaltem immediate poſt, *Dian. p. 4. t. 4. R. 7. Leon. p. 1. f. 54. & 28.* 2. Debet cauſæ cognitionem, quando ea in Brevi exigitur; eſſentialiter præmittere per diligens examen pœnitentis, niſi habeat ante perſpectam: quia non eſt merus Executor, ſed Judex, cui delegatur poteſtas diſpenſandi. 3. In ea debet credere illi, etiam ſine teſtibus, & juramento, niſi aliunde ſciat eſſe falſam: tunc enim diſpenſare non debet. *Leon. Dian. p. 8. t. 3. R. 108.* 4. Opera in ipſo Brevi præſcripta, etſi poſſit moderari, non tamen condonare poteſt. 5. Etſi non præſcribantur certa verba ad diſpenſandum, debet tamen ſervare formam a Rituali Romano probatam, & poſt verba iſta (*Abſolvo te a peccatis tuis*) addere: *Et eadem auctoritate declaro te in dicto matrimonio manere, & debitum conjugale reddere poſſe, & debere: necnon diſpenſo tecum, ut idem debitum etiam exigere licite valeas. In nomine Patris, &c.* Si vero ſit abſolvendus ab excommunicatione, *vide formulam infra l. 7. n. 116.* Abſoluta diſpenſatione, debet lacerare literas, præcipue ſigillum, ita ut ad probandum ſervire non poſſint, alias incurrit excommunicationem majorem, *Leon. f. 239.* Laceratio tamen iſta non eſt de ſubſtantia: quia tantum intenditur, ut non ſuffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet atteſtationem diſpenſationis factæ, neque ipſum Breve, ſeu diploma reddere, cum pro ſolo foro conſcientiæ debeat ſervire. 8. Nihil debet accipere ne via quidem compenſationis pro diſpenſatione etiam pro foro externo facta: ideo enim inſcribitur, *gratis ubique*. Alias incurrit ipſo facto excommunicationem majorem. *Gavant. Dian. l. c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

„ 1. Confeſſarius pro hac diſpenſatione eligi non poteſt, qui tantum eſt Doctor Ordinis, vel Profeſſor, vel Licentiatus Theologiæ; quod enim hic in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantum intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. *Leon. p. 1. f. 21. Dian. p. 4. t. 4. R. 45.* 207

„ 2. Ex privilegio Soc. JESU conceſſo, alii etiam Mendicantes eligi poſſunt, ob communicationem: Debent tamen tam hi, quam iſti ſpecialem ad hoc habere facultatem a ſuis Superioribus: alias diſpenſatio erit nulla; *ita Auct. cit.* Et patet ex dictis.

„ 3. Confeſſor debet ita examinare pœnitentem, ut cognoſcat, & quidem diſtincte, merita cauſæ, poſſitque inter ea diſcernere: Ideo enim inſcribitur *Viro diſcreto*. Præcipue autem debet inquirere, an preces nitantur veritate, quia gratia non conceditur ſimpliciter, ſed ſub conditione, ideoque ſolet addi clauſula: *Quatenus ſi ita eſt*: vel, *ſi ita eſſe repereris. V. Auct. cit.* (*Vide de mat. l. 6. num. 1131.*)

„ 4. Is, qui diſpenſationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec ſufficit ante ei confeſſum fuiſſe. Patet ex dictis *Leon. f. 28. Dian. p. 4. t. 4. R. 71. Reg. Pont.* contra *Sanch. Sal. Perez, Palaum*, quorum ſententiam non amplius eſſe probabilem docet *Fill. Eſcob. Lezan. Dian. l. c. & p. 8. t. 5. R. 105.*

„ 5. Commiſſio hujus diſpenſationis non expirat morte Pœnitentiarii concedentis, re integra: quia eſt gratia non facienda, ſed facta in favorem oratoris, cui jus quæſitum eſt; & Executor eſt diſpenſator neceſſarius, ſiquidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis, tum ob rationem allatam, tum quia officium majoris Pœnitentiarii non expirat morte Pontificis. *Dian. p. 8. t. 3. R. 89.* ex *Suar. Sanch. Garc. &c.* contra *Nav. Bon. &c.* 208

APPENDIX II.

De Privilegiis.

CAPUT I.

De Privilegiis in communi.

Differentia inter Privilegium, Diſpenſationem, & Licentiam. I. *Quando Privilegium deroget juri communi.* II. *Quando Privilegiatus tenetur uti Privilegio.* III. *Utrum extra Sacramentum cenſuræ, &c.* IV. *De Clauſulis*, Ad inſtar &c. Quatenus ſacris Canon. non adverſetur &c. Supplentes defectus &c. V. *De Interpretatione Privilegiorum.* VI. VII. & VIII. *De Communicatione.* IX. X. & XI. *De Privilegiis Regularium revocatis, cum Declarationibus S. Pii.* XII. *De Reſcriptis Gratiæ, & Juſtitiæ, utrum expirent morte Pontificis.* XIII. *Quot modis ceſſet Privilegium.* XIV. *Quomodo ceſſet per Revocationem.* XV. *De Revocatione Expreſſa.* XVI. *De Tacita, & utrum ſit intimanda, vel ſaltem publicanda Revocatio.* 17.

Privilegium definitur: *Lex privata, aliquod ſpeciale concedens beneficium.* Privilegium differt a Diſpenſatione quæ eximit a lege, & ideo ſemper eſt odioſa; differt etiam a licentia quæ conceditur tantum ad paucos actus. De Privilegiis in particulari inferius proprio loco dicemus; hic tantummodo adnotabimus quaſdam regulas advertendas circa Privilegia in communi. 5

Et I. Ut Privilegium deroget juri communi, non requiritur clauſula derogatoria; præſumitur enim Princeps jam ſcire leges communes. Excipitur tamen 1. Quando Privilegium non poſſet ſuum effectum ſortiri ſine hac expreſſa derogatione. 2. Si in lege cui derogatur eſſet appoſita clauſula: *Non obſtante quocumque privilegio*: hoc intelligitur, dummodo in Privilegio non extet clauſula: *Ex certa ſcientia*; vel: *Ex plenitudine poteſtatis. Salm. tract. 18. c. 1. n. 42. & 43. cum aliis.* 3. Quando Privilegium eſt contra aliquam conſuetudinem, aut legem Municipalem; His enim non derogatur, niſi de 11

Digitized by Google

ſi de illis ſpecialis mentio fiat. *Suar. de leg. l. 8. c. 14. n. 4. Caſtrop. to. 1. tract. 3. D. 4. p. 10. n. 9. & Salm. loc. cit. c. 1. n. 8. cum Pelliz. Tambur. &c.*

III II. Privilegiatus non tenetur, regulariter loquendo, uti Privilegio. *Reg. 61. Jur. in 6.* Sed excipiendum eſt. 1. Si non utendo grave damnum Proximo inferret: hoc tamen intellige ſi per ſe, non vero conſequenter; E. C. Si Confeſſarius habeat privilegium abſolvendi a peccatis reſervatis, poſt auditam confeſſionem tenetur eo uti. *Vide Salm. tr. 18. c. 1. n. 11. cum aliis.* 2. Si privilegium cedat in bonum commune, quemadmodum eſt Privilegium Immunitatis, quo unuſquiſque tenetur uti ex *cap. Si diligenti, de Foro compet.* 3. Si Privilegium tollat impedimentum ad obſervandum præceptum: E. C. Si infirmus habeat Domi Oratorium privatum, & facile poteſt audire Sacrum, tenetur privilegio uti. *Suar. c. 35. n. 8. Pal. p. 7. n. 3. Sanch. de Matr. l. 6. D. 6. n. 14. Salmant. c. 1. n. 12. cum Sylveſt. Avila &c.* 4. Si Privilegium non eſt Perſonale, ſed reale, addictum loco, vel Dignitati, vel Statui, quemadmodum ſunt Privilegia conceſſa Epiſcopis, & Regularibus. *Vide Salmant. c. 1. num. 17. & 18.*

IV III. Qui habet Privilegium pro foro pœnitentiali, &c. abſolvendi a cenſuris, & pœnis Eccleſiaſticis, valde probabiliter poteſt eo uti etiam extra Sacramentum, etiamſi facultas concepta eſſet in terminis: *Sacerdoti Confeſſario. Suar. lib. 8. c. 6. n. 15. Caſtrop. D. 4. p. 2. §. 5. n. 6. & Salmant. c. 1. n. 33. cum Sylveſt. Tamb. &c. contra alios qui probabiliter etiam negant.*

V IV. Loquendo de clauſulis: clauſula *Ad inſtar* importat tunc valere Privilegium, quando aliud (ad cujus formam ſecundum conceſſum eſt) fuerit validum ſaltem a principio, quamvis poſtea revocatum fuerit, vel non acceptatum, ut advertit *P. Mazzotta*. Alias enim, ſi primum Privilegium fuerit nullum, nullum quoque erit ſecundum, dummodo in ſecundo non exprimatur id quod conceditur. *Suar. c. 15. n. 2. Caſtrop. D. 3. p. 2. §. 8. n. 1. Salmant. c. 1. num. 39. cum Bonac. &c. & P. Mazzotta tom. 1. de Privil. pag. 221. v. Sexto.* Hoc tamen currit (ut ajunt præfati Auctores) quando dicitur: *Ad inſtar;* non vero ſi dicatur, *ſicut conceſſum eſt*, &c. ut limitant *Bonacina*, & *Garcias* apud *Salmanticenſes*. Clauſula: *Quatenus ſacris Canonibus non adverſetur*, intelligitur de iis tantummodo Canonibus in quibus eſt expreſſum: *Non obſtante quocumque Privilegio. Salm. c. 1. n. 50. cum Nav. Suar. Garc. &c.* Clauſula, *Supplentes ſingulos defectus*, intelligitur tantum de defectibus earum rerum, quæ requiruntur ſolum de *Jure poſitivo*, & qui ſunt tantummodo accidentales; non vero de defectibus naturalibus, aut ſubſtantialibus, utpote eſſet, ſi Supplicans foret excommunicatus, aut ſi Supplicatio foret ſubreptitia, vel fraudulenta; aut ſi defectus eſſet circa cauſam, aut perſonam Supplicantis. *Salmant. c. 1. n. 51. cum Barboſa, & Tamb.* Aliæ clauſulæ videri poſſunt apud *Salmanticenſes, cap. 1. ex n. 40.*

VI V. Loquendo de interpretatione Privilegiorum, plura adnotanda ſunt. Notetur 1. omne privilegium interpretandum eſſe eo modo, quo Privilegiato non ſit neque inutile, neque oneroſum. *Salm. cap. 1. num. 70. & 71.* 2. Privilegia ſolum Princeps, vel alii, quibus a Principe foret commiſſum, authentice, vel juridice poſſunt interpretari. Doctrinaliter vero poteſt ea interpretari quicunque vir doctus, cujus reſolutioni licite poteſt acquieſci, ut omnes affirmant, & quando in Privilegio prohibetur quæcunque interpretatio, de ſola authentica, & juridica eſt intelligendum; *Vide Salm. c. 1. n. 72. & 73.* aut ad ſummum intelligi debet de interpretatione quæ fit *ex profeſſo*, ut dictum eſt de Legibus (*Tract. II. n. 75.*) 3. a Clemente IV., & ab aliis Pontificibus prohibentur Epiſcopi interpretari juridice privilegia Regularium. Solum id ab Alexandro VI. & Paulo III. (quando Apoſtolica Sedes conſuli nequit) conceſſum eſt Juriſperitis, ceteriſque judicibus in favorem Regularium. Idem conceſſum eſt Generalibus, Viſitatoribus, & etiam Provincialibus, & Prælatis immediatis, quoties ipſi Peritos conſulunt. Idem locum habet in interpretatione Regularum, Conſtitutionum, & Conſuetudinum. Eodem modo poſſunt iidem Prælati auferre, vel limitare ſubditis uſum Privilegiorum. *Vide Salm. c. 1. n. 74. 75. & 76.*

VII Notandum 4. Quod generaliter loquendo de Privilegiis, omne Privilegium large eſt interpretandum, ut habemus ex *Cap. Olim 6. de Verb. ſign.* ubi dicitur: *Cum beneficia Principum interpretanda largiſſime* &c. Et ex *l. ult. ff. de Conſtit. Princ.* Contra vero Privilegia odioſa ſtricte ſunt interpretanda, cujuſmodi ſunt illa quæ ſunt derogatoria Juris communis, aut Statutorum, & conſuetudinum particularium, dummodo hæc ſtatuta non ſint contra Jus commune; aut dummodo Privilegium non ſit inſertum *in corpore juris*; ideoque ajunt *Sanchez*, & *Mazzotta*, *Sanch. de Matr. l. 8. D. 1. n. 8. & Mazzotta loc. cit. pag. 223. c. 2. v. Reſp.* omnia Privilegia realia late eſſe interpretanda; ob ſuam enim perpetuitatem habentur tamquam inſerta in Jure communi. Inſuper excipitur, ſi alias Privilegium redderetur inutile, aut ſi in eo extaret clauſula; *ex certa ſcientia*, vel ex *motu proprio*. Vel ſi Privilegium eſſet abſolvendi, diſpenſandi, aut communicandi illud ad alios. *Salm. tr. 18. c. 1. n. 78. ad 80.* Privilegia vero in præjudicium aliorum, cujuſmodi eſſent ad obtinenda plura Beneficia, aut ad conferenda Beneficia vacantia, aut contra obſervantiam regularem, ſtricte ſunt interpretanda, etiamſi conceſſa fuerint *ex motu proprio Salm. n. 83. & 84.*

Hoc vero intelligendum eſt de Privilegiis conceſſis perſonis particularibus: ſed ea quæ ſunt conceſſa alicui Ordini, Conventui, Communitati, aut ad aliam piam Cauſam, omnia ſunt interpretanda non modo late, ſed etiam latiſſime, etiamſi adverſentur juri communi, vel alicujus Tertii, quemmodum communiſſime affirmant DD. *Suar. c. 27. n. 7. Caſtrop. D. 4. p. 10. n. 6. Mazzotta loc. cit. & Salm. c. 1. n. 27. & 28. & iterum n. 85. & 86. cum Azor. Laym. Sylv. Bonac. Henr. Coninch. Lezana, Bord. & aliis.* Privilegia enim Communitatibus conceſſa præſumuntur omnia eſſe remuneratoria ſervitiorum præſtitorum, & ideo omnia habentur tamquam favorabilia, ex *l. Sicut perſona, ff. de Relig. Vide Salm. c. 1. n. 24. ad 27.* VIII

VI. Loquendo de Communicatione Privilegiorum adnotetur 1. quod Religiones Mendicantes communicant in totum inter ſe de Privilegiis præteritis, & futuris; tum circa perſonas, tum circa loca, Feſtivitates, & Indulgentias, prout habetur ex Bullis Sixti IV. Clementis VIII. & Leonis X. *Vide Salm. n. 88 & 89.* Et hoc currit, quamvis Religio, cui conceſſum eſt Privilegium, vel non acceptaverit, vel eo uſa non fuerit. Inſuper quando ampliatur Privilegium alicui Religioni conceſſum, intelligitur ampliatum etiam quoad alias. *Salm. c. 8. n. 98. & 99.* Inſuper hæ Religiones Medicantes communicant Privilegiis ceterarum Religionum, vel Congregationum, vel Collegiorum Monaſticorum, vel non Monaſticorum. *Ita communiſſime Salm. tr. 18. c. 1. n. 90. cum Rodr. Pelliz. Tamb. &c.* Et hoc valet, etiamſi in Privilegio conceſſo alteri Religioni, vel Congregationi, adſit clauſula quod non communicetur; nam in aliis Bullis de Communicatione dicitur, quod tollitur quodcunque impedimentum communicationis. *Salm. n. 107. cum Rodr. Baſſeo, Miranda, Bon. Diana, Donato, &c.* Hujuſmodi Privilegiis perfruuntur tam Converſi, ipſi enim vere Religioſi ſunt, *Vide Salm. Tr. 15. de Statu Relig. c. 1. n. 33.*, quam Novitii, quemadmodum declaravit Clemens VIII., & eſt communis ſententia (quicquid dicant quidam pauci) cum *Suarez, Sanch., Caſtrop.* &c. *Suar. To. 4. De Relig. Tr. 10. Lib. 9. c. 1. n. 18. & Salm. ibid. c. 3. n. 85. cum Sanch. Caſtrop. Lezana, & Pelliz. & aliis;* fruuntur quoque Religioſi ad Epiſcopatum promoti, dummodo non agatur de rebus, quibus Epiſcopi ſi utantur, aliquod Religioni præjudicium proveniret, ut eſſet habitatio in Monaſterio, datio ſuffragii, &c. *Vide Salm. dict. Tr. 15. c. 5. n. 43. cum Suar. Lez. & Caſtrop.* Tertiarii autem, & Tertiariæ (vel Beatæ) ſubditæ Mendicantibus, & quæ Habitum Religionis deferunt, & votum habent Caſtitatis (quibuſdam tantum rebus exceptis) eorum quoque Privilegiis gaudent, ſed quatenus ſunt capaces. Confratres Scapularis, & Cinguli (vocati *Cordonis*), &c. fruuntur tantum, & participant in omnibus Indulgentiis & Remiſſionibus peccatorum, ſed non in alio. *Salm. ibid. n. 94. cum aliis.* IX

Notandum 2. Moniales tam Ordinum Mendicantium, quam non Mendicantium, gaudere Privilegiis Monachorum ſui Ordinis, & conſequenter cujuſcunque alterius Ordinis in omnibus quorum ſunt capaces (intellige de favorabilibus). Hoc valet, etiamſi Privilegium tantum de hominibus loqueretur, ut deducitur ex Bulla Leonis X. Atque ita e contrario Fratres gaudent Privilegiis Monialium Ordinum, ex eo quia ipſi communicant (ut ſuperius dictum eſt) Privilegiis conceſſis cuicumque Religioni, Congregationi, aut Monaſterio. *Vide Salm. Tr. 18. de Priv. c. 1. n. 91.* Sed redeundo ad Moniales; hujuſmodi Privilegiis gaudent etiam illæ, quæ Pontifici, aut Epiſcopo ſubjiciuntur; atque ita, quando Religioſis conceditur Privilegium ut abſolvantur, vel diſpenſentur a ſuo Prælato; Moniales ſubjectæ Epiſcopo poſſunt quidem ab eodem abſolvi, & diſpenſari. Et hoc currit etiamſi in Privilegio nominarentur tantum Moniales quæ Regularibus ſubditæ ſunt. *Suar. de Leg. l. 8. c. 10. num. 7. Bonac. Diſtinct. 1. q. 3. p. 7. §. 2. n. 2. & Salm. Tr. 18. c. 1. n. 92. cum Caſtrop. Lez. Pelliz. Bordonio, Boſſ. & aliis contra paucos.* X

Notandum 3. Privilegia non communicari quando ſunt odioſa, vel contraria propriis Statutis, adeo ut præjudicent bono ſive communi obſervantiæ Religionis. *Caſtrop. Diſt. 4. §. 9. n. 2. & Salm. c. 1. n. 100. cum Pelliz. Lez. Portel. Tamb. Borb.* Notetur 4. Privilegia alicui conceſſa non tanquam perſonæ particulari, ſed ratione ſui officii, ſeu dignitatis, vel tanquam membro illius Communitatis, intelliguntur conceſſa omnibus aliis ejuſdem officii, aut ejuſdem Communitatis. Et Privilegia conceſſa Subditis ſeu Prælatis inferioribus, etiam Prælatis Superioribus conceſſa intelliguntur. *Salm. c. 1. n. 110. & 111.* Similiter Privilegia conceſſa alicui Conventui, aut Eccleſiæ, aut Particularibus alicujus Conventus, ſed tanquam membris illius, intelliguntur quoque conceſſa ceteris Religioſis tam illius Ordinis, quam aliorum qui communicationem habent, quando ſcilicet eadem, vel ſimilis ratio militat. *Salm. ibid. cum Pelliz. Garcia, Quintan. Tamb. &c.* Sed hoc non eſt intelligendum de Privilegiis quæ conceduntur alicui Congregationi ad tempus determinatum, vel per Brevia particularia ſunt conceſſa alicui Monaſterio ob ſpecialem aliquam cauſam, vel quando agitur de rebus quæ difficile ſolent concedi. *Salm. c. 1. n. 118. cum Peyrin. Tambur. Merula &c.* XI

VII. Certum eſt, ut habetur ex Propoſ. 36. damnata ab Alexandro VII. Religioſos non poſſe amplius uti Privilegiis jam revocatis per Concilium Tridentinum. Verum hoc non obſtante, attendendæ ſunt quædam Declarationes Concilii fa- XII

Digitized by Google

ĕtæ per S. Pium V. in ſua Bulla: *Etſi mendicantium*. Hæ ſunt: 1. Quod Seculares poſſunt audire Sacrum, & Conciones in Eccleſiis Regularium. 2. Quod Epiſcopus nequeat impertiri licentiam ingrediendi Monaſteria Monialium exemptarum. 3. Quod Quarta Funerum non intelligitur niſi de eo quod aſſeritur. *Vide Salm. Tr.* 18. *c.* 1. *n.* 137. 4. Quod Confeſſarii Monialium exemptarum, & Concionatores Regulares in propriis Eccleſiis non examinentur ab Ordinario; verum quod attinet ad Confeſſarios hoc Privilegium abrogatum eſt per varias Apoſtolicas Conſtitutiones, & præſertim per Bullam *Apoſtolici Miniſterii*, emanatam ab Innoc. XIII. anno 1723. & confirmatam per Benedictum XIII. die 23. Septembris anni 1724. Ibi in §. 18. declaratur, quod Confeſſaris Monialium exemptarum debeant examinari, & approbari ab Epiſcopo Diœceſis, *remota quacunque contraria conſuetudine etiam immemorabili*.

XIII VIII. Diſtinguendum eſt *Reſcriptum Gratiæ*, ut eſſet abſolvendi, diſpenſandi &c. a *Reſcripto Juſtitiæ*, ut exercendi juriſdictionem, appellandi &c. In Reſcripto Gratiæ dicitur, *Gratia facta*, quando Delegatus habetur tamquam merus neceſſarius executor: *Gratia facienda*, quando conceditur facultas diſpenſandi, & relinquitur arbitrio Delegati. Reſcriptum Juſtitiæ expirat morte Principis, dummodo res adhoc ſit integra; & idem de Reſcripto Gratiæ faciendæ. Oppoſitum vero dicendum de Reſcripto Gratiæ factæ, ut abſolvendi, recipiendi Ordines *extra tempora*, de Oratorio privato &c. *Caſtrop. D.* 3. *p.* 16. §. 4. *n.* 11. *Sanch. de Matr. l.* 8. *D.* 38. *n.* 43. *Salm. c.* 1. *a n.* 141. *ad.* 146. *cum Suar.* Privilegium conceſſum cum clauſula, *Donec voluero*, probabiliter non expirat poſt mortem Concedentis. *Salmant. c.* 16. *num.* 149. Quod ſi in Conceſſione exprimitur Officium Delegati, mortuo Delegato, tranſit etiam ad Succeſſorem. *Salmant. num.* 150.

XIV IX. Privilegium multis modis ceſſare poteſt, & 1. per decurſum termini conſtituti. 2. Per ceſſationem cauſæ finalis: intellige quando Privilegium eſt conceſſum ſub conditione dictæ cauſæ; ſed quando conceſſum eſſet abſolute, adeſt opinio valde probabilis, quod etiamſi ceſſaret cauſa finalis, non ceſſet tamen Privilegium; neque ceſſat quamvis ſemel privilegio uſi fuerimus. *Salm. c.* 3. *n.* 3. *&* 4. juxta id quod diximus de Diſpenſatione, *Cap. II. n.* 66. *in fin.* 3. Ob renuntiationem Privilegiati; in quo notandum eſt, quod Particulares nequeunt renuntiare Privilegiis Communitatis; & ut valida ſit renuntiatio fieri debet in manu illius qui Privilegium conceſſit, & ab eodem acceptanda. *Vide Salm. Tr.* 18. *c.* 2. *n.* 5. *ad* 8. 4. Per uſum contrarium, vel per non uſum: in dubio tamen præſumptio ſemper eſt pro uſu. Sed in hoc advertendum eſt, quod Privilegia gratioſa, quæ non ſunt aliis gravamini, ut abſolvendi, diſpenſandi, vel jejunandi, & his ſimilia, hæc numquam amittuntur per non uſum, & etiam per uſum contrarium, quamvis temporis longiſſimi. *Suar. de Leg. lib.* 8. *c.* 34. *n.* 17. *Bonac. D.* 1. *q.* 3. *p.* 8. §. 5. *n.* 4. *Caſtrop. Tr.* 3. *D.* 4. *p.* 18. *n.* 3. *&* *p.* 19. *n.* 1. *& Salm. c.* 2. *n.* 13. *cum Laym. Pont. Lezz. Garcia, &c.* Privilegia contra quæ tertio ſunt oneroſa, ut non ſolvendi Decimas, & ſimilia, hæc præſcribuntur per uſum contrarium, & etiam per non uſum privativum (non vero dumtaxat negativum) quod accidit, quando Privilegiatus conſcius jam ſui Privilegii, occaſionibus oblatis, ſponte uti recuſavit. Hoc autem currit, dummodo in Privilegio non ſit clauſula *utendi ad ſui arbitrium*. *Caſtrop. p.* 18. *n.* 4. *Bonac. n.* 3. *& Salm. n.* 14. *cum Laym. Garc. Lez. &c.* Inſuper hoc intelligitur pro foro externo, nam in conſcientia non amittit Privilegium qui animum non habet renuntiandi. *Vide Salm. c.* 2. *n.* 18. Poteſt ceſſare etiam Privilegium per abuſum ſive in totum, ſive in partem. *Salm. n.* 17.

XV Ceſſat 5. Privilegium ob revocationem Principis. In hoc autem diſtinguere oportet Privilegia Gratuita a Remuneratıvis, & ab Oneroſis; ſi Privilegium eſt mere gratuitum, revocari poteſt valide etiam ſine juſta cauſa: quamvis hoc non excuſatur ſaltem a culpa veniali, ſi ſcandalum abſit. *Pontius l.* 8. *c.* 19. *n.* 15. *Caſtrop. p.* 21. §. 3. *n.* 3. *& Salm. c.* 2. *n.* 37. *cum Suar. Sanch. Bon. &c.* Si vero cum Privilegio translatum fuiſſet dominium alicujus rei in Privilegiatum, illud revocari nequit nec licite, nec valide, niſi ob cauſam urgentiſſimam boni communis, vel gravis delicti, vel ob illas cauſas, ob quas revocari nequit quælibet donatio. *Caſtrop. p.* 21. §. 2. *n.* 2. *Bonac. p.* 8. §. 2. *n.* 5. *Suar. l.* 8. *c.* 37. *n.* 7. *& Salm. c.* 3. *num.* 29. *cum Pont. Garc. Lez. &c.* Sed ſi Privilegium eſt remuneratorium, vel ob juſtitiam, vel ob gratitudinem, ſemper requiritur juſta cauſa, ut valide revocetur. Et ſi inſuper eſt oneroſum, ut exempli cauſa, conceſſum ob pretium acceptum, vel ob aliquod onus Privilegiato impoſitum; tunc ut revocetur (ultra juſtam cauſam) requiritur compenſatio. Et hoc dicendum de Privilegiis Remuneratoriis ob juſtitiam, ut dicunt communiter DD. *Suar. loco citato n.* 6. *&* 7. *Pont. n.* 13. *& Salm. tr.* 18. *c.* 2. *n.* 30. *&* 85. *& cum aliis*.

XVI Revocatio vero Privilegiorum alia eſt *Expreſſa*, alia vero *Tacita*; quoad *Expreſſam* regulariter loquendo ſufficit clauſula generalis, *non obſtantibus Privilegiis* &c. ut revocentur omnia Privilegia in contrarium. Excipiuntur tamen 1. Privilegia conceſſa per modum contractus, ſive oneroſa ſint, ſive remunerativa ob juſtitiam (ut ſupra dictum eſt) in quibus mentio ſpecialis fiat meritorum in particulari. 2. Privilegia quæ clauſulam habent, quod non intelligantur derogata, niſi mentio particularis fiat. 3. Privilegia Regularium, quæ etiam ſpecialem mentionem requirunt, quia ſunt remunerativa, & videntur clauſulam habere derogatoriam ſimuræ revocationis, niſi eorum mentio ſpecialis fiat, ut affirmant *Rodriquez*, *Portel.* & *Miranda* apud *P. Mazzotta*. Privilegia inſerta in *corpore juris*, quia tunc ſunt veræ leges, & ut revocentur, requiritur clauſula ſpecialis, *non obſtantibus legibus in contrarium, &c. Suar. l.* 8. *c.* 38. *n.* 7. *Bonac. tr.* 2. *D.* 3. *p.* 8. §. 4. *num.* 11. *Caſtrop. tr.* 3. *D.* 4. *p.* 21. §. 3. *a n.* 2. *Pont. l.* 8. *c.* 19. *n.* 16. *Mazzot. to.* 1. *de Priv. q.* 2. *c.* 1. *pag.* 231. *& Salm. c.* 2. *n.* 39. *&* 40. Idem aſſerunt *Bonacina*, *Sanchez*, *Caſtropalaus*, & *Salmanticenſes* cum *Molina*, *Pellizzario*, aliiſque quamplurimis, (contra *Pontium*) de Privilegiis conceſſis ab aliquo Concilio Generali, quæ non cenſentur revocata, niſi per clauſulam expreſſam, *non obſtante quacumque Conſtitutione, etiam a Concilio Generali edita*; ut colligitur ex *Cap. Ex parte*, & *cap. ult. de Capell. Mon. Bonac. n.* 13. *Caſtrop.* §. 4. *n.* 6. *Sanch. de Matr. L.* 3. *D.* 26. *n.* 7. & *Salm. tr.* 18. *c.* 2. *num.* 41. *cum Pelliz. Boſſ., &c. contra Pontium n.* 19. Opponit *Pontius* Eccleſiæ praxim, & quandam Declarationem S. Pii V. Sed *Caſtropalaus* cum *Garcia* reſpondet gratis id aſſeri; Tantum inquit a *Garcia* referri quendam Motum Proprium S. Pii, in quo dicitur, quod Conceſſiones propria Pontificis manu ſignatæ non egent aliqua Tridentini revocatione, neque generali, neque ſpeciali. Omnes vero præfatæ limitationes intelliguntur locum habere ſi non conſtet de contraria mente Derogantis, quemadmodum omnes præfati DD. communiter affirmant; unde ſi in lege revocatoria adſit clauſula ex *certa ſcientia*, aut *ex motu proprio*, aut *de poteſtatis plenitudine*, tunc revocatur omne Privilegium quantumcumque qualificatum, exceptis oneroſis; aut quando revocatio præjudicaret juri a Tertio acquiſito. *Vide Salm. c.* 1. *n.* 40. *&* 42.

Quod attinet ad revocationem *Tacitam*, Privilegia ante XVII
conceſſa intelliguntur revocata per quamcunque legem Univerſalem in contrarium, etiamſi in ea non adſit clauſula revocatoria, quando ipſa lex, vel novum Privilegium aliis conceſſum non poſſet effectum intentum ſortiri, niſi revocatis Privilegiis antea conceſſis; non præſumitur enim Legiſlator velle condere legem inutilem, aut concedere Privilegium eluſorium, ſive generale, ſive particulare illud ſit. Hoc tamen intelligendum eſt, quando Privilegia prius conceſſa nota ſint Principi, quemadmodum præſumitur de omnibus Privilegiis inſertis in *Corpore juris*. Quod e contra non præſumitur de aliis quæ exiſtunt *Extra jus*; unde horum ſpecialis mentio eſt facienda. *Suar. Lib.* 8. *c.* 30. *n.* 2. *Pont. L.* 8. *c.* 19. *n.* 19. *Caſtrop. D.* 4. *p.* 21. §. 4. *n.* 10. *Bonac. D.* 3. *p.* 8. §. 4. *n.* 14. *Salm. c.* 2. *num.* 43. *&* 44. *cum aliis communiter*. Affirmant aliqui, ut *Sotus*, *Henriquez*, & *Quintanad.* quibus adhærent *Salmanticenſes tr.* 10. *de Cenſ. c.* 2. *numer.* 80. quod Privilegium remanet in ſuo vigore, quouſque revocatio non intimetur Civitati, vel Religioni. Verum ipſimet *Salmanticenſes* poſtea *tr.* 18. *de Privil. c.* 2. *numer.* 45. ſe retractant, & merito, aſſerentes cum *Laym. Suar. Portel.* & *Lezana*, quod ſufficit ad invalidandum Privilegium, ut publicetur revocatio, & ut tranſeant duo menſes a publicatione, ita ut pervenire poſſit notitia ad Privilegiatos, quamvis de facto non perveniat.

Actum eſt uſque adhuc de Privilegiis in communi, in ſequentibus Tractatibus agetur de Privilegiis in particulari Eccleſiaſticorum, Epiſcoporum, & Religioſorum.

CAPUT II.

De Privilegiis Eccleſiaſticorum.

Quibus in rebus Eccleſiaſtici ſint exempti a Poteſtate laicali. XVIII. *De Privilegiis Canonis, & Fori quoad perſonas.* XIX. *Quoad bona.* XX. *Quis gaudeat hujuſmodi Privilegiis.* XXI. *De Beneficiatis.* XXII. *De Tonſuratis.* XXIII. *De illis qui depoſuerunt Habitum.* XXIV. *De Immunitate Piorum Locorum.* XXV. *ad* XXVIII.

Eccleſiaſtici jure Divino exempti ſunt a poteſtate ſæculari XVIII
quoad materias ſpirituales, vel mere Eccleſiaſticas, ut ſunt Ordinationes, Electiones Prælatorum, &c. ut conſtat ex *Can.* 3. Concilii Romani. Quoad perſonas vero, & loca Eccleſiaſticorum, quæſtio eſt, utrum ſint vel ne exempti jure Divino? Multi negant, ut *Leſſius*, *Cajetanus*, *Becanus*, *& Salmanticenſes*, *Tr.* 8. *de Ord. c.* 7. *num.* 6. Multi alii affirmant, ut *Suarez*, *& Azorius*, *Laym.*, &c., & probant ex pluribus textibus, & præſertim ex cap. *Quanquam de Gentibus in* 6., & ex Tridentino *Seſſ.* 15. *c.* 20. *de Ref. Eccleſiæ, & perſonarum Eccleſiaſticarum immunitatem Dei ordinatione, & Canonicis ſanctionibus eſſe conſtitutam*. Certum tamen eſt Eccleſiaſticos tum jure Canonico, tum Civili non eſſe ſubjectos Foro Laicali. *Vide Jura ap. Leſſ. de Juſt. L.* 2. *c.* 33. *dub.* 3. Ceterum non tenentur in conſcientia illis legibus civilibus quæ non repugnant eorum ſtatui, non vi *coercitiva* ut dicitur, *ſed directiva*, ut uniformentur Communitati. *Eſt commune cum Salm. tr.* 8. *c.* 7. *n.* 16.

Eccleſiaſtici ergo gaudent I. exemptione circa ſuas perſo- XIX
nas. Præter Privilegium Canonis cujus vigore incurrunt excommunicationem qui injuſte illos percutiunt, gaudent Clerici immunitate, ne puniantur a Curia Laicali, ut patet ex

Legi-

Legibus a *Beceno* relatis. *De Sacram. c. 26. q. 9.* Et quamvis Jus Civile eos eximat tantum in Cauſis Civilibus, & in Criminalibus eas recognoſcendi ſibi jus reſervaverit, nullatenus Clericos condemnando niſi poſt degradationem; Nihilominus Jus Canonicum totaliter eas exemit. *Vide Salm. tr. 8. c. 7. ex n. 24.* Verum his non obſtantibus, in aliquibus caſibus poteſt Poteſtas Laicalis ad Clericorum carcerationem procedere, ut ſi e. c. aliquem noctis tempore inveniret deferentem arma prohibita, vel ſine veſte Clericali, vel inveniret *in fragranti* patrantem aliquod delictum, tunc enim poteſt ad ejus carcerationem procedere, ut poſtea remittat Curiæ Eccleſiaſticæ; quod ſi interdiu illum invenerit, poteſt armis prohibitis ſpoliare. Poteſt etiam in quibuſdam caſibus illum caſtigare (ſed non pœna mortis), ſi ille rebellionem adverſus Principem moliretur, aut Populum ad ſeditionem excitaret, & a proprio Epiſcopo de hoc non eſſet punitus. Inſuper probabiliter poteſt ſupplicio afficere Clericos notorie Sodomitas; hi enim a Leone X. & S. Pio V. omni Clericali Privilegio ſpoliati ſunt. *Vide Salm. a n. 27. ad 29. & a n. 18. ad 20.* Ceterum pro quocumque alio crimine Clerici nequeunt puniri a Curia Seculari, *cap. fin. de Vita, & hon. Cler. & cap. In audientia 25. De Sent. Excom.*

XX II. Gaudent Eccleſiaſtici exemptione a Foro laicali quoad propria bona tam Eccleſiaſtica, quam quocumque alio modo acquiſita; unde reſpectu illorum non tenentur ſolvere ullum vectigal, ut habetur *ex cap. Quia, & cap. Clerici de Immunit. Eccl. in 6. & ex l. Sancimus 22. C. de Sacroſ. Eccl. Vide Salm. Tr. 8. c. 7. n. 35. & 55.* Clerici vero negotiatores circa bona mere Eccleſiaſtica negotiationi jam deſtinata, ſpoliantur omni exemptione *cap. Quamquam 4. de Cenſib. in 6.* Quoad vero reliqua bona propria, privantur poſt tertiam monitionem. *Salm. n. 54. cum Leſſ. Mol. &c.* Inſuper notandum hic eſt, quod in caſu urgentis neceſſitatis, poteſt Princeps extrahere e Domibus, & vendere frumentum Eccleſiaſticorum. *Salm. tr. 8. c. 7. n. 17. cum Diana, & Molſ.*

XXI Ii qui gaudent præfatis exemptionibus tam quoad perſonas, quam quoad bona ſunt primo, omnes Regulares cum ſuis Novitiis, & Tertariis, & etiam Franciſcanæ Tertii Ordinis, Carmelitanæ &c. quæ deferunt habitum una cum voto Caſtitatis: quemadmodum declaravit S. C. Inſuper Equites S. Joannis, S. Jacobi, Alcantaræ, & Calatravæ, ut probant *Bonacina, Filliuccius, & Diana. Vide Salm. c. 7. n. 77.* Inſuper omnes Clerici in *Sacris* conſtituti. De aliis vero in *Minoribus*, vel ſimpliciter tonſuratis, ita loquitur Tridentinum *Seſſ. 23. cap. 6. Fori privilegio non gaudeat, niſi Beneficium Eccleſiaſticum habeat, aut Clericalem Habitum, & Tonſuram deferens alicui Eccleſiæ de mandato Epiſcopi inſerviat; vel in ſeminario Clericorum, aut aliqua Schola, vel Univerſitate de licentia Epiſcopi quaſi in via ad ſuſcipiendos Majores Ordines verſetur.* Atque hoc Privilegio gaudent etiam Clerici Conjugati qui deferunt Habitum, & Tonſuram, & Eccleſiæ inſerviunt: verum in *Cap. ult. de Temp. Ordin. in 6.* prohibetur Conjugatis Tonſura, niſi velint Religionem ingredi, vel in *Sacris* ordinari prævia uxoris licentia. *Vid. lib. 6. n. 827. in fin.*

XXII Igitur Privilegio Fori gaudent 1. Beneficiati, etiamſi nulli Eccleſiæ inſerviant, neque deferant Habitum, & Tonſuram, ut probabiliter infertur ex Concilio, ut volunt *Salmanticenſes cum Filliuccio, Diana, & Rodriquez adverſus Suarez.* Et etiamſi non percipiant fructus Beneficii, neque poſſideant; ſufficit enim quod ſolum titulum habeant, ut ajunt *Garcias, & Filliuccius, & Diana* contra *Salmanticenſes.* Sufficit etiam Capellania, vel Præſtimonium quæ cenſentur tamquam vera Beneficia: ſed non ſufficit Penſio. *Vide Salm. tr. 8. c. 7. n. 62. & 63. cum aliis.*

XXIII Gaudent 2. Clerici *in minoribus*, & Tonſurati, dummodo Habitum ſimul & Tonſuram deferant, juxta id quod affirmat Concilium, *Clericalem Habitum, & Tonſuram deferens*, & ut probabilius exiſtimant multi DD. cum *Caſtrop., & Barboſa*, contra *Salmanticenſes*, qui interpretantur particulam *&* pro particula *vel*, ita ut ſufficere dicant utrumque, *Vide Lib. 6. n. 927.* dummodo Eccleſiæ ſimiliter inſerviant; ſed quoad Eccleſiæ ſervitium (dummodo ſpirituale ſit, quia temporale non ſufficit) ſatis eſt, ut alicui Eccleſiarum ſerviant, etiamſi hæc deſtinata non ſit ab Epiſcopo, ut declaravit S. C. apud Card. Lambertini. *De Synodo l. 7. c. 69. n. 4.*

XXIV Ut vero Clerici in minoribus conſtituti foro priventur (nam aliud de Canonis Privilegio dicendum) non requiritur trina monitio, quia hæc requiritur tantum pro Beneficiatis, & pro Ordinatis in *Sacris*, ut deducitur ex cap. *contingit de ſententia excom.*, vel pro minoriſtis qui negotiis ſæcularibus ſe addicunt, ut habetur ex *cap. Ex literis de vit., & hon. Cleric. Vide lib. 6. num.* 827. ſed ſufficit quod habitum, & tonſuram dimiſerint, quemadmodum pluries declaravit S. C. & quemadmodum communiter affirmant DD. *Apud Card. Lambertini de Synodo l. 5. c. 12. n. 1. & apud Salm. tr. 8. c. 7. n. 65.* Dummodo per longum tempus dimiſerint, ut notant *Salmanticenſes cum Bonacina, Suarez, Barboſa*, & aliis. Quamvis vero præfati Clerici nequeant allegare Forum, poteſt nihilominus Epiſcopus eos a Foro Seculari reſumere juxta Declarationem S. C. ab hodierno Summo Pontifice approbatam. *Vide Lamb. loco cit.* Illi vero Clerici qui Habitum reſumunt, jure gaudent Privilegio, dummodo id in fraudem non faciant: quæ fraus tunc ſupponitur, cum aliquis in aliqua Cauſa civili jam citatus fuiſſet ad Forum laicale: aut pro cauſa criminali jam fuiſſet in carcerem conjectus; aut vero a carcere ſub cautione egreſſus: ut ajunt *Salmanticenſes cum Bonacina* (adverſus *Guttierez, & Ceballos*), & Cardinalis Lambertini cum pluribus Decretis S. C. *Salm. loc. cit. n. 67. & C. Lamb. De Synod. c. 67. n. 1.* Magna vero quæſtio eſt, utrum Poteſtas Laicalis poſſit cognoſcere cauſas Innocentium adverſus Eccleſiaſticos. Quidam Theologi abſolute affirmant: ſed quidam alii magis communiter tantummodo admittunt quando aut nullo modo, aut difficulter poteſt haberi recurſus ad Superiores Eccleſiaſticos majores. *Vide Salm. Tr. 8. c. 7. ex num. 76.*

Immunitas autem Eccleſiaſtica locorum quoad Aſylum Delinquentium, competit jure Eccleſiaſtico, & Civili omnibus Eccleſiis quamvis Interdicto ſubjectis, ſive pollutis, & etiam dirutis (niſi omnino Præſulis auctoritate fuerint profanata), earumque Capellis, Sacriſtiis, Cœmeteriis, etiam ab Eccleſia ſeparatis, muris, campanilibus, tectis, atriis, atriorum gradibus, cum quadraginta paſſibus ultra pro Eccleſiis Cathedralibus, & triginta pro aliis Eccleſiis (ſed hoc intelligendum de illis, quæ ſunt poſitæ extra mœnia Urbis, vel Loci), dummodo non intercedat via publica, aut aliqua Secularium domus: aliud vero eſt ſi domus ſit alicujus Clerici. *Vide Salm. Tr. 8. c. 7. ex num. 76.* Gaudent eadem immunitate Hoſpitalia, in quibus extat aliqua Capella publica, Oratoria ab Epiſcopis erecta, Palatium Epiſcopale, & Domus Regularium cum ſuis Dormitoriis, Clauſtris, hortis, & porticibus ante Eccleſias, vel Monaſteria. *Vide Salm. Tr. 8. c. 7. a num. 84.* XXV

Omnes vero Delinquentes, dummodo ſint Chriſtiani, licet hæretici, aut interdicti, aut in carcere incluſi, qui ruptis carceribus ad prædicta ſacra loca confugerint, hac gaudent immunitate. Et in hoc reprobatur quælibet conſuetudo in contrarium; *cap. Noverint. de ſent. excom. & authent. de Sacroſ. Eccl. Ibid. n. 88.* Excipiuntur tamen in Bulla Gregorii XIV. Latrones publici, depopulatores agrorum, qui committunt homicidium per proditorium, vel per aſſaſſinium (ſed regnans Summus Pontifex excepit omnia homicidia pro tota Eccleſia), vel in ipſa Eccleſia, vel Cœmeterio; inſuper hæretici, & rebelles contra eamdem perſonam Principis. *Vide Salm. Tr. 18. c. 5. n. 91. cum Suar. Caſtrop. Pelliz. Guttier. &c.* Et in caſibus clare exceptis poteſt Judex Sæcularis ex ſe extrahere ab Eccleſia Delinquentes juxta communem praxim. In dubio autem judicium exceptionis ſpectat ad Epiſcopum; ita *Salmanticenſes*, & alii. *Vide Salm. ex num. 96.* Præter Delinquentes exceptos, omnes alii gaudent immunitate, quemadmodum gaudent debitores ad Eccleſiam confugientes. *Salm. n. 95.* XXVI

Quæſtio eſt, utrum Clerici, & Religioſi gaudeant eadem immunitate reſpectu ſuorum Præſulum: Affirmant multi, ut *Barboſa, Bordonus, Guttierez*, quibus ſuffragatur quædam Declaratio S. C. atque hæc ſententia eſt probabiliſſima, ut ajunt *Salmanticenſes*. Nihilominus ipſi cum ſententia communiſſima *Suarez, Caſtropal. Layman. Bonacinæ, Sylveſtri*, aliorumque negant tam vigore Bullæ Gregorii XIV. quæ reſpectu præfatæ immunitatis loquitur tantummodo de Laicis, *Ut Laicis ad Eccleſiam confugientibus*, &c. quam vigore communis, & jam receptæ conſuetudinis; alias enim Religioſi ſemper in Monaſterio commorantes difficulter poſſent puniri. Sicuti vero poſſunt Superiores Eccleſiaſtici (Epiſcopi & eorundem Vicarii) extrahere proprios Subditos ab Eccleſia, ita quoque, ſi opus ſit, poſſunt eandem extrahendi licentiam Curiæ Seculari concedere. *Salm. Tr. 10. num. 20.* Epiſcopus vero nequit extrahere ſuos Clericos ab Eccleſiis Regularium, non ratione immunitatis, ſed quia illa ſunt loca a ſua juriſdictione exempta. XXVII

Extrahentes vero, aut illi qui tentaverunt extractionem, XXVIII incurrunt excommunicationem *ipſo facto*, a qua nequeunt abſolvi niſi a Pontifice, aut ab Epiſcopo; Decretum enim Clementis VIII. aufert facultatem tantum ſimplicibus Confeſſariis, quamvis Regularibus. Advertendum hic eſt quod Religioſi qui expellerent a ſuis Eccleſiis aut Monaſteriis aliquem Delinquentem ad evitandum aliquod incommodum ſeu periculum, hi non violant immunitatem, & rite id facere poſſunt. *Salm. num. 118.*

CAPUT III.

De Privilegiis Epiſcoporum.

I. *De Facultate* Cap. Liceat. *Utrum valeat Epiſcopus diſpenſare in irregularitate* ex delicto, *&* ex defectu *dubia*. XXIX. *Quibus in locis non eſt receptum Tridentinum, &c.* XXX. *Qui veniat nomine Epiſcopi.* XXXI. *De Peregrinis. Et utrum Epiſcopus abſolvere poſſit a caſibus Papalibus extra Confeſſionem.* XXXII. *Quomodo delictum intelligatur occultum.* XXXIII. *Utrum Epiſcopus valeat hanc facultatem delegare.* XXXIV. *Utrum a caſibus ab aliis Epiſcopis reſervatis &c.* XXXV. *Si a caſibus poſt Concilium &c.* XXXVI. *Utrum Epiſcopus poſſit abſolvere Confeſſarium abſolventem Complicem in peccato turpi.* XXXVII. *Utrum Epiſcopi a caſibus Bullæ Cœnæ &c.* XXXVIII. *Utrum valeant diſpenſare in irregularitate, quæ per Hæreſim incurritur.* XXXIX. *Utrum valeant abſolvere Impeditos.* xl. *Et utrum per alios.* xli. *Qui dicantur* Impediti. xlii. *De perpetuo* Impeditis. xliii. *Utrum hi teneantur per Epiſtolam &c.* xliv. *Utrum teneantur ſaltem recurſum habere ad Epiſcopum? Quid ſi recurrere nequeant &c. Quid ſi ſint in mortis articulo?* xlv.

II. *De ſex Caſibus Epiſcopalibus, & præſertim de abſolutione cenſuræ propter percuſſionem Clerici*. xlvi. xlvii. & xlviii. III. *De Diſpenſatione cum Illegitimis*. xlix. *Cum Bigamis*. l. IV. *Circa Irregularitates ob delictum occultum; & quid ſi homicidium ſit omnino occultum*. li. *De Homicidio caſuali*. lii. V. *Circa Inhabilitates*. liii. VI. *De Facultatibus Epiſcoporum circa Matrimonia*. liv. *De Diſpenſatione circa Publicationes, votum caſtitatis, & impedimentum ad petendum, remiſſive. Circa impedimenta dirimentia dubia*. lv. *Circa dirimentia certa, ſi Matrimonium ſit contractum*. lvi. *Si non ſit contractum*. lvii. *Utrum Epiſcopus poſſit hanc facultatem delegare*. lviii. VII. *De Diſpenſatione Interſtitiorum*. lix. VIII. *De Diſpenſatione Capellani, ut celebrare valeat in alia Eccleſia*. lx. IX. *De celebratione poſt meridiem*. lxi. X. *De Oratoriis*. lxii. *Quibus in locis poſſit celebrare Epiſcopus*. lxiii. *Utrum valeat diſpenſare ad celebrandum domi*; lxiv. XI. *De facultate Epiſcoporum, & Prælatorum circa electionem proprii Confeſſarii*. lxv. XII. *Circa Clauſuram Monialium*. lxvi. *De Approbatione Confeſſariorum Monialium*; lxvii. XIII. *Utrum valeant commutare ultimas voluntates*. lxviii. XIV. *De compoſitione in reſtitutionibus incertis*. lxix. XV. *De Reductione Miſſarum*. lxx. *Quoad Juramenta, & Vota. De unione Beneficiorum, novarum Parochiarum erectione &c.* lxxi.

xxix EPiſcopi vigore Tridentini *Seſſ. 24. cap. 6. Liceat*, ſequentes habent facultates, *Liceat Epiſcopis in irregularitatibus, & ſuſpenſionibus ex delicto occulto, excepta ea quæ oritur ex homicidio voluntario, & aliis deductis ad forum contentioſum, diſpenſare; & in quibuſcunque caſibus occultis, etiam Sedi Apoſtolicæ reſervatis, delinquentes ſibi ſubditos in Diœceſi ſua per ſe ipſos, aut Vicarium ad id ſpecialiter deputandum, in foro conſcientiæ gratis abſolvere, impoſita pœnitentia ſalutari. Idem & in hæreſis crimine in eodem foro conſcientiæ eis tantum, non eorum Vicariis ſit permiſſum*. Quare Epiſcopi vigore dicti *c. Liceat*, diſpenſare poſſunt in omnibus irregularitatibus, & ſuſpenſionibus Papalibus incurſis ob delictum occultum, excepto homicidio voluntario, aliiſque deductis ad Forum contentioſum. Diximus ob *Delictum occultum*; unde bene ajunt *Bonac. Caſtr. Salm.* &c. quod non poteſt Epiſcopus vigore prædictæ facultatis diſpenſare in aliqua irregularitate occulta *ex defectu*; *Vide Lib. 7. n. 469.* niſi eſſet dubia, ut probabiliter tenent *Fagnanus*, & *Tournely* cum *Gibert* aliiſque deducentes *ex cap. Nuper de Sent. exc. Fagnan. in c. Veniens de Fil. Presbyt. n. 7. & 8. Tournely cum aliis Tom. 2. pag. 116.* Sed inſuper abſolvere poſſunt proprios ſubditos vel per ſe, vel per alium Sacerdotem ad id ſpecialiter deputatum, a caſibus Papalibus occultis; quinimmo juxta Concilium poterant antea etiam ab hæreſi abſolvere (per ſe, non per alios); ſed vide dicenda *num.* xxxviii.

xxx Quoad hanc Concilii facultatem plura notatu digna conſideranda ſunt. Notandum 1. quod in iis locis, in quibus Tridentinum non eſt receptum, nequeunt Epiſcopi uti præfata facultate *cap. Liceat*, ut notant communiter DD. *Suar. de Cenſur. D. 41. n. 6. Sanch. Dec. l. 2. c. 11. n. 2. Salm. de Pœnit. c. 13. n. 3. dum Alteſ. Caſtr. t. 1. tit. 4. D. 4. p. 3. §. 2. n. 2. cum Barb. & Garc.* Et merito: Facultas enim Concilii non recipitur ab Epiſcopis, niſi per acceptationem illius: Et valde incongruum eſſet ut Concilii gauderet Privilegiis, qui onera ſubire recuſaret.

xxxi Notandum 2. ſub nomine Epiſcoporum communi ſententia venire etiam Vicarios Capitulares *Sede vacante*; non vero Vicarios Epiſcoporum ex generali eorum commiſſione Vicariatus; nam Vicarius bene poteſt quod poteſt Epiſcopus poteſtate ordinaria propria (ut dicetur *n.* xxxvii.) non vero id quod poteſt Epiſcopus poteſtate delegata, quamvis ordinariæ, utpote adnexa Officio, ut dicetur *n.* xxxiv. & xlvii. Præterquamquod hac in facultate requirit Concilium expreſſe delegationem ſpecialem. *Vide Sanch. de Matr. l. 2. D. 40. n. 16.* Utrum veniant Abbates, & alii qui Juriſdictionem Epiſcopalem habeant: negant *Coninchius*, *Barboſa*, & alii cum *P. Suarez* qui affert etiam quandam Declarationem S. C. Affirmant vero communius *Fagnanus*, *Sanchez*, *Caſtrop. Sairus*, *Avila*, *Salm. La Croix &c.* dicentes, quod quando conceſſio facta eſt *in jure*, habet rationem Legis quæ extenditur ad omnes caſus in quibus currit eadem ratio: alias, ajunt, talium Prælatorum ſubditi ad quem recurrerent non haberent: *Vide Lib. 6. n. 593. v. Eadem, & lib. 7. n. 79.*

xxxii Notandum 3. nomine *Subditorum* venire etiam Peregrinos qui ab Epiſcopo loci abſolvi poſſunt ab omnibus caſibus Papalibus occultis, ut docent *Suarez*, *Sanchez*, *Bonacina*, *Navarrus*, *Barboſa*, *Trullenchius*, *Boſſius*, *aliique*; quia etſi Tridentinum concedat Epiſcopis abſolvere tantummodo *delinquentes ſibi ſubditos*, nihilominus, ajunt præfati AA. quod Exteri ſubjiciendo ſe Foro Sacramentali jam fiunt illorum ſubditi; & *P. Suarez* affert etiam quandam Declarationem S. C. in qua dicitur Peregrinus poſſe quidem abſolvi a præfatis caſibus occultis ab Epiſcopo loci, non vero a ſuo proprio, quia Abſolutio Sacramentalis de qua loquitur Concilium requirit præſentiam. *Vide Lib. 6. n. 593.* Et ideo in eadem Declaratione dictum fuit quod Epiſcopi extra Sacramentum nequeunt a caſibus jam dictis abſolvere, contra id quod aſſerunt *Salmanticenſes cum Bonacina*, *aliiſque*, immo *Fagnanus* tradit, *In Cap. Dilectus de Temp. ord. num. 36.* hoc idem declaratum etiam fuiſſe a Gregorio XIII. Hoc currit quoad Abſolutionem caſuum: quoad vero Diſpenſationem ab irregularitatibus, & ſuſpenſionibus propter delictum occultum, idem Gregorius XIII. declaravit, non poſſe illam concedi ab Epiſcopis loci, nec etiam iis qui ibidem officium Prætoris, vel Medici exercendo commorarentur, ut refert *Fagnanus* loc. cit. Utrum vero proprius Epiſcopus valeat diſpenſare in irregularitate cum *Subdito* abſenti in aliena Diœceſi, negant *Avila* aliique; ſed communius & probabilius affirmant *Bonacina*, *Tournely*, *Suarez*, *Barboſa*, *Sanchez*, *Salm.* &c. quia Diſpenſatio poteſt etiam abſentibus dari, & juriſdictio voluntaria poteſt etiam extra proprium territorium exerceri. Neque obſtant verba illa, *in Diœceſi ſua*, præfati *cap. Liceat*, quoniam ajunt *Salmanticenſes*, & *Tournely*, illa ſufficienter verificari, quando Epiſcopus diſpenſat e ſua Diœceſi. Immo valde probabiliter dicunt *Suarez*, *Sanchez*, *La Croix*, & *Holzman* cum *Caſtrop.* & *Pignatello*, præfata verba non referri ad primam partem Diſpenſationis irregularitatis, ſed tantummodo ad ſecundam (in qua ſunt poſita) de Abſolutione caſuum: unde concludunt poſſe Epiſcopum diſpenſare, etiamſi ipſe & Subditus maneant extra propriam Diœceſim. *Vide Lib. 7. num. 81.*

xxxiii Notandum 4. Nomine *delicti occulti* non intelligendum illud quod poteſt in judicio probari per duos Teſtes, ut quidam volunt, ratione cujuſdam Declarationis S. C. apud *Fagnanum*, in qua dicitur quod tutus ſit in conſcientia qui tali caſu abſolutus, vel diſpenſatus ſit; Sed ut vult communior ſententia, nomine *delicti occulti* intelligendum quodcumque delictum quod aliquo modo poſſit celari, etiamſi in judicio probari poſſit. Unde dicunt *Azorius*, *Sanchez*, *Tournely*, *Bonacina*, *Caſtropal. Salmanticenſes* aliique, tunc delictum non cenſeri occultum, quando innotuit majori parti oppidi, vel viciniæ, vel Collegii, dummodo ibi decem ſaltem commorentur perſonæ. *Vide Lib. 6. n. 593. v. Hic autem.* Ex Cardinalis *Lambertinus Notif. 87. n. 45. in fin.* cum *Tiburtio*, *Navarro*, *Siro*, &c. (loquendo de impedimentis occultis Matrimonii, ubi currit eadem regula) aſſerit haberi pro occulto impedimentum illud quod innotuit ſeptem vel octo in aliqua Civitate, & ſex in aliquo oppido. Et idem *Fagnanus in cap. Veſtra de Cohab. Cler.* &c. n. 118. teſtatur S. Pœnitentiariam habere pro impedimento occulto illud quod quatuor, aut quinque tantum perſonis ſit notum. Immo mihi conſtat S. Pœnitentieriam diſpenſaſſe in quodam impedimento quod decem circa perſonis innotuerat. *Vide Lib. 6. num.* 1111. Præterquamquod idem *Fagnanus* affirmat tunc delictum vel impedimentum non cenſeri occultum quamvis duobus teſtibus notum, quando in conceſſione abſolvendi, aut diſpenſandi extat clauſula, *dummodo ſit omnino occultum*.

xxxiv Dubitatur hic 1. Utrum Epiſcopus poſſit generaliter delegare aliis Sacerdotibus hanc Tridentini facultatem? Quoad Diſpenſationem Irregularitatum, ſufficit (*ut dicunt Suarez*, *Barboſa*, *Sanchez*, *aliique*) quod Epiſcopus ſimpliciter aliis ſuam facultatem committat, ſine ulla ſpeciali deputatione, quoniam præfata diſpenſandi facultas vigore Concilii competit hodie Epiſcopis de poteſtate ordinaria, cum ea adnexa ſit Officio Epiſcopi, non vero induſtriæ Perſonæ. Quantum autem ad Abſolutionem caſuum, quidam affirmant requiri ſpecialem deputationem pro quocumque caſu particulari attentis verbis Tridentini, *per ſe, aut Vicarium ad id ſpecialiter deputandum*. Verum hoc non obſtante, communiſſima ſententia eſt & probabilior cum *Suarez*, *Sanchez*, *Barboſa*, *Navarro*, *Laymon*, *La-Croix*, *Salmanticenſibus*, &c. poſſe Epiſcopum etiam generaliter delegare alicui Sacerdoti hanc facultatem *cap. Liceat*, dummodo expreſſe illam ſpecificet; quoniam ſpecificando jam habetur pro facta ſpecialis deputatio, quæ recte quidem poterit inde generalis eſſe pro cunctis caſibus occurrentibus, nam, ut diximus, hæc facultas hodie competit Epiſcopis *de jure Ordinario*, utpote adnexa Dignitati Epiſcopali. *Vide Lib. 6. n. 594. Dub. 9.*

xxxv Dubitatur 2. Utrum Epiſcopus abſolvere poſſit, aut delegare, vigore *cap. Liceat*, facultatem abſolvendi etiam a caſibus reſervatis cum cenſuris ab aliis Epiſcopis quando ſunt occulti? *Bonacina*, & alii affirmant ob particulam *etiam* quæ in eodem Capite legitur: *In quibuſcunque caſibus occultis ETIAM Sedi Apoſtolicæ reſervatis*. Unde ajunt, ne particula *Etiam* inutiliter videatur appoſita, intelligendum eſſe conceſſam Epiſcopis facultatem abſolvendi etiam cenſuras occultas ab aliis Epiſcopis ſibi reſervatas. *Vide loco citato Dub. 8.* Sed nos negamus ob duas Declarationes S. C. Concilii quarum una eſt 29. Novembris 1712. altera 24. Januarii 1711. *apud Theſaur. Reſolut. S. C.* (tom. 1. pag. 392.) Præcipue vero vigore cujuſdam Declarationis in ſimili caſu per Benedictum XIV. emanatæ die 20. Auguſti 1752. quæ incipit: *Pias Fidelium*, in qua dicimus, *Hujuſmodi .... abſolvendi facultatem, &c. præterquam in caſibus Nobis, & Sedi Apoſtolicæ dumtaxat, non vero Ordinariis locorum reſervatis .... Et conſequenter abſolutiones contra præſentis declarationis noſtræ tenorem, forſan de præterito impertitas, aut in poſterum impertiendas, nemini ſuffragari potuiſſe, ſive poſſe, decernimus, & declaramus. Vide in opere de Synodo Lib. 5. c. 5. n. 9.*

xxxvi Dubitatur 3. Utrum facultas Tridentini intelligatur conceſſa Epiſcopis etiam pro caſibus, & irregularitatibus poſt Concilium reſervatis? *Garcia*, & *Florenus* apud *Dianam* negant, & inferunt ex quadam Declaratione Gregorii XIII. in qua cum dubitatum fuiſſet utrum Epiſcopus poſſet abſolvere Monialem frangentem Clauſuram ab excommunicatione (quando eſt occulta) a S. Pio V. reſervata, Pontifex declaravit non poſſe. Attamen ſententia communiſſima cum *Sanchez*, *Bonacina*, *Suarez*, *Boſſio*, *Diana*, *Vega*, aliiſque jure affirmat;

mat; *in cap.* enim, *liceat*, conceditur facultas indefinite: & ſecundum *Axioma* generale: *ubi lex non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus*. Neque obſtat laudata Declaratio, quia in Bulla S. Pii extabat clauſula, *a qua, præterquam a Romano Pontifice, niſi in mortis articulo abſolvi nequeat*. Unde prorſus non dubitamus cum *Diana*, quod per illas Bullas in quibus extat aliqua clauſula derogatoria, ut eſt illa *niſi in mortis articulo*, intelligitur ablata Epiſcopis facultas. *Vide Lib. 6. n. 594.*

xxxvii Dubitatur 4. Utrum Epiſcopus vigore *cap. liceat* poſſit abſolvere ab excommunicatione Papali quam per Bullam N. SS. P. Benedicti XIV. *Sacramentum*, incurrunt Confeſſarii abſolventes ſuos complices in peccato turpi? Ex parte una videtur quod non poſſit, quia cum caſus iſte per ſe ſit occultus, ſi Epiſcopi poſſent ab illo abſolvere, evaderet inutilis Pontificis reſervatio; & jam diximus num. 16. quod intelligitur tacite revocatum omne Privilegium, quando aliter lex emanata poſt privilegii conceſſionem non poſſet ſuum effectum ſortiri. Ex alia poſſet quis reſpondere, quod ſalva Epiſcopis jam dicta facultate, memorata reſervatio non remaneret prorſus inutilis, tum quia evenire poteſt quod caſus aliquando publicus fiat; tum quia reſervatio iſta ſaltem Romæ ſuum ſemper ſortietur effectum, & in omnibus illis locis in quibus Tridentinum non eſt receptum, & in quibus (ut diximus num. 30.) nequeunt Epiſcopi hoc privilegio gaudere.

xxxviii Dubitatur 5. Utrum Epiſcopis vigore Bullæ *Cœnæ* allata fuerit præfata Tridentini facultas reſpectu hæreſis occultæ, & reſpectu aliorum caſuum per ipſam reſervatorum? Negant *Navarrus*, *Coninchius*, aliique, a quibus non diſſentiunt *Milante*, *Concina*, & *Salmanticenſes*, dicentes quod in Bulla non fuerit expreſſe revocata Conceſſio Tridentini, quemadmodum oportebat *ex cap. Nonnulli de Reſcrip.* Sed nos cum ſententia communiori affirmamus, & ob plures S. C. Declarationes, tam vigore clauſulæ derogatoriæ, *Niſi mortis articulo*, quæ in Bulla jam legitur, ut diximus *antecedenti num. 36.* quam vigore alterius clauſulæ qua prohibetur ab illis abſolvere, *prætextu quorumvis indultorum per nos, ac cujuſvis Concilii Decreta conceſſorum*. Hac de re plures a Fagnano, & Cardinali Lambertino, *De Synodo l. 7. c. 32.* efferuntur Declarationes etiam S. Pii V. & Gregorii XIII. Inſuper ab Alexandro VII. damnata fuit Propoſitio 3. quæ dicebat quod prior ſententia a S. C. fuerat *viſa & tolerata*. Quæ damnatio, ut recte dicunt *Viva*, *Holzman*, *Elbel*, prælaudatus *Cardinalis Lambertinus*, *De Synodo l. 7. c. 32.* certe reddidit improbabilem Contrariorum ſententiam, nam cum Pontifex declaraverit nunquam illam fuiſſe toleratam, implicite quoque declaravit non eſſe tolerandam: unde Lambertinus concludit, quod non ſine temeritatis nota quis ea hodie uti poſſit.

xxxix Advertendum tamen hic eſt, quod licet Epiſcopus in foro interno nequeat ab hæreſi occulta abſolvere, poteſt nihilominus tanquam Delegatus Apoſtolicus diſpenſare in irregularitate incurſa ob dictam hæreſim occultam, ut dicunt *Salmanticenſes*, & *Felix Poteſtas*. *Vide Lib. 7. n. 76.* Inſuper bene poteſt Epiſcopus ut Delegatus Apoſtolicus abſolvere Hæreticum etiam notorium quoad forum externum, facta prius abjuratione coram Notario & Teſtibus: & poſtquam abſolutus fuerit ab Epiſcopo Delinquens, tunc poterit ipſe abſolvi a peccato hæreſis a quolibet Confeſſario; ita æſtimant communiter DD. *Roncagl. tr. 4. q. 1. c. 6. q. 4. pag. 81. cum Farinac. ex Caſtrop. de Fide tr. 4. D. 4. p. 3. §. 2. n. 1. & 2. cum Sanch. Navarr. Bannez, Guttier. Comit. Vivald. &c. ex Bulla, Cum ſicut, Clem. VII. edita a 1530.*

xl Dubitatur 6. Utrum Epiſcopus abſolvere poſſit ab hæreſi, & ab aliis caſibus Bullæ Cœnæ, impeditos ire Romam? Alii abſolute negant. Alii negant tantum in hæreſi. Sed nos affirmamus communiter poſſe cum communi ſententia Theologorum, & Canoniſtarum, quam tenent *Lugo*, *Layman*, *Concina*, *Roncaglia*, *Caſtrop.*, *Milante*, *Salmanticenſes*, *Coninchius*, *Avila*, *Poteſtas*, *Viva*, *Pellizzarius*, &c., quia ſtante impedimento, reſtituitur Epiſcopis poteſtas ordinaria, quam prius habebant ſuper dictis caſibus vigore *cc. 13., 29. & 58. de ſententia excomm.*, ubi quamvis ſermo habeatur tantum de cenſura ex percuſſione Clerici, tamen communiter DD. extendunt ad omnes alias cenſuras; & ſpecialiter ex *c. Eos qui 22. eodem tit.*, ubi generaliter ſermo habetur de omni cenſura *Canonis*, vel *Hominis*, & dicitur, cum ad illum, a quo fuerant abſolvendi, nequeunt, propter impedimentum, habere recurſum, ab alio abſolventur. *Vide Lib. 7. n. 48.*

xli Et notandum hic 1. quod in tali caſu impedimenti Epiſcopus non ſolum abſolvere poteſt hæreſim per ſe ipſum, ſed etiam per alios generaliter delegatos. Nec obſtat Tridentinum in quo dicitur, *eis tantum non Vicariis ſit permiſſum*, quia tunc Epiſcopus non abſolvit in virtute Concilii, ſed juris communis, juxta quod ex poteſtate ordinaria conceditur Epiſcopis abſolvere, & delegare, ut in aliis caſibus. *Vide Lib. 7. n. 90.*

xlii Notetur 2. quod reſpectu eorum qui ſunt impediti veniunt ſenes, mulieres, infirmi, impuberes, pauperes, & illi qui aliquam habent inimicitiam, & omnes alii *qui habent alias juſtas excuſationes, quibus ab itinere rationabiliter excuſentur*, ut habetur ex *c. de cetero*, *de ſententia excom.*, & *ex c. Ea noſcitur*; & *quamvis eodem tit.* In hoc autem advertatur, quod ſi impedimentum ſit temporale, & eſt notabile (durante exempli cauſa ſex, vel ſeptem menſibus) tunc impediti poſſunt bene abſolvi, ſed ipſi, exceptis mulieribus, & pueris, debent juramentum præſtare ſe præſentandi, ceſſante impedimento, Sedi Apoſtolicæ, ſaltem per Procuratorem, ut ab illa directe abſolvantur; & non ſe præſentantes reincidunt in eamdem cenſuram, ut habetur *ex cap. eos qui de ſent. excom. in 6.* Et hoc currit, etiamſi emendati ſint, & partibus offenſis ſatisfecerint. *Vide Lib. 7. num. 85. ad 87.*

Si vero impedimentum ſit perpetuum (id eſt duraturum xliii ſit per decem annos, vel ſaltem quinque, ut dicunt *Ronc.*, *Viva*, & *Tamb.*) abſoluti remanent penitus liberi ab obligatione ſe præſentandi. Sed generaliter loquendo impediti in perpetuum dicuntur 1. Filii familias. 2. Religioſi, etiamſi incurrerint cenſuram ante ingreſſum. 3. Senes ſeptuagenarii. 4. Servi. 5. Pauperes. 6. Damnati in vita ad triremes, vel carceres. 7. Infirmi morbo gravi, & diuturno, ut quartana, & ſimili. 8. Qui alere tenentur, vel miniſtrare bona familiæ. 9. Omnes mulieres, etiamſi non Moniales (excepta excommunicatione quæ incurritur a Monialibus ob fractionem Clauſuræ, quamvis occultam, quæ ſemper reſervatur Papæ ex Declaratione Gregorii XIII., ut diximus *n. xxxvi.*) 10. Impuberes, etiamſi peterent abſolvi poſt pubertatem. 11. Qui conviviunt in loco aliquo unde egredi nequeant, ut Milites, Seminariſtæ. Et tandem ceteri omnes qui nequeunt Romam ire ſine gravi damno vel ſpirituali, vel temporali. *Vide Lib. 7. num. 87. & 88.*

Notandum 3. Quod taliter impediti ſecundum probabiliorem, communemque ſententiam *Caſtropalai*, *Avilæ*, *Coninchii*, *Milantis*, *Roncagliæ*, *Salmanticenſium*, *Vivæ*, *Sporer*, *Dicaſtilli*, aliorumque (contra *Bonac. & Poteſtatem*) non tenentur recurrere Romam per Procuratorem, aut per Epiſtolam; quia ſtante impedimento (ut diximus *num. xl.*), reſtituitur Epiſcopis poteſtas ordinaria abſolvendi, quæ ipſis per Pontificiam reſervationem fuerat ablata. Eo magis quia lex ad aliud non obligat, niſi ad recurſum perſonalem; unde qui perſonaliter Romam ire impeditur, ſolvitur omni alia obligatione. *Num. 80.* xliv

Notandum 4. Quod quando Pœnitens nequit ſe Pontifici xlv præſentare, tenetur neceſſario ad Epiſcopum habere recurſum, ut abſolvatur a cenſura Papali, ut habetur *ex c. de cetero 1. & c. Ea noſcitur de ſent. excom.* Quando vero nec etiam ſe poteſt Epiſcopo præſentare (etiam extra mortis periculum) eſt valde probabile *cum Soto*, *Navarro*, *Suarez*, *Caſtropalao*, *Laym.*, *Roncaglia*, *Salmanticenſib. La Croix*, &c. quod abſolvi poſſit a quocumque ſimplici Confeſſario (cum obligatione tamen ſe præſentandi Epiſcopo, ceſſante impedimento) ut deducitur ex textu *in cap. nuper eod. tit. Vide Lib. 7. numer. 92.* Et tunc dicimus, quod Pœnitens probabiliter, per ſe loquendo, ut dicunt *Caſtropal. Gerſon. Sotus*, *S. Antoninus*, *Lugo*, *Salas*, &c. non tenetur confiteri peccata reſervata, niſi quando in illis eſt recidivus, aut ratione illorum extat in occaſione proxima, adeo ut neceſſe ſit illa manifeſtare, ut confeſſarius recte judicare valeat de ſua diſpoſitione; *Vide Lib. 6. num. 265. Qu. 11.* Et quando Pœnitens eſt in mortis articulo, probabiliter etiam præſente Epiſcopo abſolvi poteſt a caſibus Papalibus a quocumque confeſſario; in morte enim (ut diximus) ceſſat quæcumque reſervatio. Dicimus a *caſibus Papalibus*, ſed non a caſibus reſervatis cum cenſura ab eodem Epiſcopo; quoniam Confeſſarius etiam moribundo injungere debet, quod ſe præſentet ſuo Superiori, caſu quo convaleſcat, ut accipiat ab eodem tam convenientem admonitionem, quam pœnitentiam ob cenſuras reſervatas, quamvis abſolutas, juxta communem ſententiam: unde quomodo poteſt inde abſolvere Superiore præſente? *Vide Lib. 7. num. 92.* Sed tranſeamus ad reliqua Privilegia, & facultates quibus gaudent Epiſcopi.

II. Extant in Jure quædam excommunicationes, quarum xlvi abſolutio tantummodo Epiſcopis eſt reſervata; Et ſunt 1. Contra percutientes Clericum, vel Monachum, vel aliam perſonam habentem privilegium Canonis. 2. Contra procurantes abortum fœtus animati. 3. Contra eos qui abſolvuntur in mortis articulo a cenſura Epiſcopis reſervata, & poſtea recuperata ſanitate non curant ſe eidem præſentare. 4. Contra Fratres Minores admittentes in ſuis Eccleſiis ad Divina Officia Fratres Tertii Ordinis. 5. Contra communicantes in eodem delicto cum Excommunicatis ab Epiſcopo. 6. Reſervantur tandem omnes excommunicationes quas Epiſcopus ſibi reſervat. *Vide Lib. 7. n. 213.* Adnotanda autem hic ſunt quædam ſpecialia circa abſolutionem excommunicationis ob percuſſionem Clerici. Ante omnia diſtinguenda eſt percuſſio Levis a Gravi (ſeu Mediocri) & ab Enormi. Ad incurrendam excommunicationem ſemper requiritur peccatum mortale: Percuſſio *Levis*, ut habemus ex *Extravag. Perlectis* quam per extenſum refert *Navarrus*, *Manual. cap. 27. n. 91.* eſt quando intercedit ſimplex percuſſio quæ fit manu, pede, baculo, & his ſimilibus. *Gravis* quando eruitur dens, quantitas notabilis capillorum; aut quando intervenit aliqua percuſſio relinquens maculam, aut contuſionem in carne, aut quando adeſt effuſio ſanguinis pugnis, vel ungulis cauſata. *Enormis* vero eſt, quando mutilatur aliquod membrum, aut fit aliquod magnum vulnus; aut vulnus fit inſtrumento aliquo; aut adſit magna effuſio ſanguinis, aut quando irrogatur magna quædam injuria. Unde ſæpe vulnus ex levi poteſt evadere grave, aut enorme, ratione aut dignitatis perſonæ offenſæ, aut ſcandali, ut ſi Religioſus Clericum percuteret: aut ratione loci ſacri, aut publici: aut ratione temporis, ut ſi e. c. dum fiunt ſacræ aliquæ functiones; aut tandem ſi injuria ipſa per ſe ſit enormis. *Vide Lib. 7. num. 277. & 278.*

His poſitis, habetur ex *Extravag. Perlectis ſupra cit. quod* xlvii ſi excommunicatio incurritur ob percuſſionem levem, poteſt

abſolvi ab Epiſcopo: immo etiam a ſuo vicario, hæc enim facultas competit Epiſcopo de jure ordinario, ut dicunt *Sanchez*, *Bonac. Molina*, aliique; & juxta regulam generalem (ut diximus *n.* xxxi.) quicquid poteſt Epiſcopus ex juriſdictione ordinaria, non vero delegata, idem poteſt Vicarius, qui cum Epiſcopo conſtituit unum idemque Tribunal, ut probant *Fagnanus*, *Sanchez*, aliique. *Vide lib.* 7. *n.* 224. Eadem excommunicatio probabiliter abſolvi poteſt etiam ab iis qui habent Juriſdictionem quaſi Epiſcopalem, quique veniunt ſub nomine Epiſcopi, ut diximus *n.* xxxi. Quod ſi percuſſio fuerit *publica*; excommunicatio tantum a Pontifice, aut a ſuo Legato poteſt abſolvi (poteſt etiam haberi recurſus ad S. Pœnitentiariam,) ſed non ab Epiſcopo; excipe ſi fuerit occulta, aut ſi percutientes eſſent impuberes, aut mulieres, ut *ex c. Pueri*, & *c. Mulieres de Sent. excom.* aut ſi impedirentur Romam ire, juxta ea quæ diximus *num.* xl. Collegialiter conviventes poſſunt abſolvi ab Epiſcopo, et percuſſio fuerit gravis, non vero ſi fuerit enormis, ut ex Cap. *Quoniam, de Vita, & Hon. Cleric. Vide Lib.* 7. *num.* 279.

xlviii Notandum hic 1. Quod in dubio utrum percuſſio fuerit levis, an gravis: judicatur gravis, ut habemus ex memorata *Extravaganti*, *Perlectis*, in qua dicitur: *Potius in dubio eſſe percuſſorem gravem, & ab ea non poſſe abſolvere*. Notandum 2. quod juxta ſententiam communiorem, & probabiliorem, ſi aliquis det venenum Clerico, tunc incurrit cenſuram, quando venenum cœpit nocere, quia tunc adeſt jam violentia, E contra, priuſquam noceat, non adeſt violentia effectiva, ſed ſolum actio apta ad cauſandam violentiam: *ita Bonacina, Viva, Diana*, &c. *Numer.* 280.

xlix III. Quoad irregularitates non occultas, Epiſcopus *ex cap.* 1. *& cap.* 2. *de Filiis Presbyteror.* poteſt diſpenſare cum Illegitimis tantum ad recipiendos Ordines Minores, & Beneficia Simplicia, & Canonicatus in Collegiatis, ut etiam Portiones non integres in Eccleſiis Cathedralibus; aut alia Beneficia quibus Sacer Ordo non eſt adnexus; Sed non ad Beneficia Curata; ut ex *cap. Is qui eod. tit.* In hoc conveniunt omnes. Dubitatur autem 1. Utrum Epiſcopus poſſit diſpenſare ad Canonicatum in Eccleſiis Cathedralibus? Et quidem cum pobabiliori ſententia, & communiori *Baſſii, Caſtropal. Barboſa, Concina, Salmanticenſium*, &c. (contra *Pontas*, & *Tournely*, cum *Gibert*) dicimus non poſſe; quamvis enim Canonicatus in ſe ſit ſimplex Beneficium, tamen vigore Tridentini *Seſſ.* 24. *c.* 12. eſt adnexum Ordini Sacro; unde hodie de ſua natura Ordinem Sacrum requirit. *Vide lib.* 7. *n.* 428. *&* 429. Dubitatur. 2. Utrum Epiſcopus poſſit generaliter diſpenſare in hujuſmodi irregularitatibus cum Illegitimis occultis? Admittunt *Diana*, *Avila*, *Barboſa* &c. dicentes Tridentinum jam permittere Epiſcopis poſſe diſpenſare in irregularitatibus ex delicto occulto provenientibus. Sed nos negamus cum *Suarez*, *Layman*, *Bonac. Caſtrop. Tournely*, aliiſque: Quin & ipſe Diana quoad hoc ſe rettactavit, ex eo quia hujuſmodi irregularitas non oritur ex delicto, ſed ex defectu; & etiamſi oriretur ex delicto, *Caput liceat* intelligitur de delicto proprio, non alieno. *Vide L.* 7. *n.* 430. Dubitatur 3. Utrum Epiſcopus valeat diſpenſare cum Illegitimo occulto, ſaltem ad miniſtrandum in Ordinibus Majoribus jam ſuſceptis. Affirmant *Layman*, *Caſtrop.* & *Diana*, non ſolum ſi ille ſuſceperit Ordines bona fide, ſed etiam mala fide? & inferunt ex *cap. Niſi*; §. *Perſonæ. de Renunc.* ubi dicitur poſſe Epiſcopum diſpenſare cum Illegitimo occulto qui culpabiliter eſt ordinatus. Verum omnino negandum eſt cum *Suar.*, *Fill. Salm. &c.* ex rationibus ſupra allatis, quod Epiſcopus nequeat diſpenſare circa Ordines Majores. Neque obſtat citatus textus, quia illud poſſe diſpenſare intelligitur omnino de Papa; ibi enim ſermo eſt de quodam Epiſcopo hoc modo perperam ordinato. *Ibidem num.* 431.

l Aſſerunt *Navarrus*, *Sanchez*, *Concina*, aliique cum *D. Thoma* poſſe Epiſcopum diſpenſare etiam cum Bigamo ad ſuſcipiendos Ordines Majores, & Beneficia Simplicia. Sed nos negamus cum *Suarez*, *Layman*, *Caſtrop. Tournely*, *Barboſa*, *Bonac.* &c. vigore cujuſdam Declarationis Sixti V. in qua Pontifex declaravit ſuſpenſum quendam Epiſcopum, ex eo quia contulerat Beneficium cuidam Bigamo, addidit que Ordinatum incurriſſe pœnas, utpote perperam promotum, *Apud Fagnan. in c. Quoniam de conſt. n.* 32. Si vero Bigamia ſit ſimilitudinaria, quamvis ea ſit publica, communiſſima eſt ſententia cum *Toleto*, *Suarez*, *Caſtrop. Sanchez*, *Salmanticenſ. Tournely*, aliiſque compluribus, poſſe Epiſcopum diſpenſare etiam quoad ſuſceptionem Majorum Ordinum; & probatur ex Cap. 4. *de Cler. Conjugat. & cap.* 1. *Qui Cler. vel Mon.* Excipiendum vero communiter ſi Clericus habuerit in uxorem viduam aliquam, aut aliam non virginem, aut ſi habuerit aliam uxorem ante Ordinationem. *Vide lib.* 7. *n.* 552.

li IV. Ut diximus ab initio, poteſt Epiſcopus diſpenſare in irregularitatibus incurſis ob delictum occultum, excepto homicidio voluntario. Circa hoc ajunt quidam Doctores, quod his non obſtantibus, ſi homicidium eſſet taliter occultum, ut nullo modo in judicio probari poſſet, tunc poſſe Epiſcopum diſpenſare. Verum hæc ſententia jure fuit a *Salmaticenſibus* reprobata, a *Roncaglia* &c. quia ex parte una Epiſcopi nihil poſſunt ſuper Irregularitatibus, præter id quod ipſis a Tridentino conceſſum eſt in eodem *cap. Liceat*, in quo expreſſe excipitur homicidium voluntarium occultum. Quod vero nomine *occulti* intelligatur, ut volunt Contrarii, id quod in judicio probari poteſt, licet non adhuc probatum ſit, id gratis omnino aſſeritur. *Vide L.* 7. *n.* 392. Atque ita declaravit S. C. Concilii die 21. Maji 1718. In ea enim cum propoſitum eſſet, utrum Epiſcopus poſſet diſpenſare in quodam homicidio perpetreto a quodam puero, qui ludens cum alio puero, illum parvo gladiolo vulneraverat, & qui poſt quadraginta dies ex eodem vulnere mortuus eſt; ea ſcilicet ratione quia delictum iſtud per decem & octo annorum ſpatium fuerat occultum; & quia erat moraliter impoſſibile ut ad Forum deduceretur, S. C. reſpondit: *Negative*. In *Theſaur. Declarat. S. C. pag.* 85. Ceterum communis ſententia eſt poſſe Epiſcopum diſpenſare, quando immineret periculum Animæ, aut alia cauſa graviſſima, & difficile eſſet ad Pontificem habere recurſum. *Ibidem n.* 391. Inſuper communiter aſſerunt *Suarez*, *Caſtropal. Bonacina*, *Salmanticenſes*, aliique, poſſe Epiſcopum diſpenſare in irregularitate per mutilationem occultam. *Num.* 381. Inſuper eſt ſententia communiſſima cum *Navarro*, *Layman*, *Sylveſtro*, *Barboſa* &c. poſſe Epiſcopum diſpenſare in irregularitate ob homicidium caſuale non modo occultum, ſed etiam notorium, ad ſuſcipiendos Ordines Minores, & Beneficia Simplicia; hoc enim antiquitus jam poterant Epiſcopi, ut plures DD. teſtantur; & Tridentinum excepit tantummodo homicidium voluntarium, non caſuale, quamvis publicum. *Vide Lib.* 7. *num.* 393.

Homicidium vero cauſale e. c. eſt, ſi aliquis volens ſimpliciter percutere, ob negligentiam occidat: aut ſi Chirurgus ob negligentiam ſit cauſa mortis, & his ſimilia. Dubitatur inde utrum reputetur caſuale homicidium commiſſum in rixa? Multi affirmant, ut *Diana* & *Salmanticenſes* cum aliis: ſed nos negamus cum ſententia communiori *Suarez*, *Navarri*, *Concina*, *Tamburini*, *Sporer*, aliorumque cum eodem *Diana* qui ſe retractat; nam qui in rixa perpetrat homicidium, jam voluntarie occidit. *Vide Lib.* 7. *n.* 394. Attamen eſt valde probabilis, & communiſſima ſententia cum *Suarez*, *Layman*, *Nav. Tournely*, *Bonac. & la Croix* (qui eam communem vocat) poſſe Epiſcopum diſpenſare cum eo qui occidit ob propriam defenſionem, ſed in defenſione aliquantum excedit; nam hujuſmodi homicidium nequit dici abſolute voluntarium. lii

V. Quoad Inhabilitates injunctas a Pontificibus in pœnam, dubitatur utrum Epiſcopus poſſit diſpenſare: talis v. g. eſt Inhabilitas ad recipienda Beneficia, impoſita a Sixto V. in ſua Bulla *Effranatum*, procurantibus abortum; & Inhabilitas ad celebrandum a Regnante S. P. Benedicto XIV. injuncta Confeſſariis ſollicitantibus, in ſua Bulla: *In Generali Congregatione*. Negat *Anacletus*, & dubitat *Roncaglia* loquendo de abortu; verum *Elbel*, *& Sporer* admittunt abſolute ob regulam communiter receptam (ut dicunt) a *Scoto*, *S. Bonaventura*, aliiſque; quod Diſpenſatio ab omnibus pœnis impoſitis a jure communi, & Pontifici ſpecialiter non reſervatis, intelligitur conceſſa Epiſcopis, ut colligitur *ex Cap. Nuper* 29. *de Sent. excom. Vide Lib.* 1. *n.* 397. *in fine*, *& lib.* 6. *n.* 705. *in fin.* liii

VI. Circa materiam Matrimonii Epiſcopus habet varias diſpenſandi facultates. Diſpenſare quoque poteſt in Publicationibus. Inſuper diſpenſare poteſt in voto caſtitatis emiſſo a Conjugibus. Videndum nunc ſupereſt utrum Epiſcopi habeant aliquam facultatem circa impedimenta dirimentia. liv

In impedimentis dirimentibus ſolum Pontifex poteſt diſpenſare. Quod ſi impedimentum eſſet dubium, communiſſima eſt ſententia poſſe etiam Epiſcopum diſpenſare; ita dicunt *Sa*, *Merbeſius*, *Tournely*, *Diana*, *Pichler*, &c. & quamvis *Sanchez* in Tractatu de Matrimonio, *Lib.* 8. *D.* 6. *numer.* 18. id neget, tamen in Decalogo, *Lib.* 4. *c.* 40. *numer.* 26. videtur ſe retractaſſe; ibi enim ait tanquam ex regula generali: *Cum diſpenſationis reſervatio ſit odioſa, eſt reſtringenda ad caſus certos; dubii enim non comprehenduntur ſub reſervatione*; ut aſſerit probaſſe antea *Lib.* 1. *c.* 10. *num.* 7. *Vide Lib.* 6. *num.* 902. *V. Ceterum*. lv

E contrario quando impedimentum dirimens eſſet certum, & matrimonium jam fuiſſet contractum, eſt communis ſententia poſſe Epiſcopum in eo diſpenſare quoties non facile poſſet haberi recurſus ad Pontificem, & quoties immineret periculum ſcandali, aut infamiæ ſi Conjuges ſepararentur, aut incontinentiæ ſi non ſepararentur; ita *Sanchez*, *Caſtrop. Concina*, *Merbeſius*, *Tournely*, *Cabaſſutius*, *Natalis ab Alexandro*, *Bonacina*, *Barboſa*, *Salmanticenſes* &c. contra quoſdam paucos. *Vide N.* 1123. Sed advertunt hic *La-Croix*, & *Felix Poteſtas*, quod ſi Diſpenſatio poteſt commode obtineri a S. Pœnitentiaria, & Conjuges eſſent in bona fide, tunc illa eſt expectanda, & interim Sponſi ſunt relinquendi in ſua bona fide. Inſuper advertendum eſt cum *Pontio*, *Caſtrop. Barb. Eſcob. Sanchez*, *Salm.* aliiſque communiter, non poſſe Epiſcopum, ſi ambo Conjuges mala fide contraxerint; tunc enim ſi daretur locus hujuſmodi diſpenſationibus daretur anſa celebrandi quotidie Matrimonia nulla ſub ſpe Diſpenſationis. Præterquamquod Tridentinum *Seſſ.* 24. *c.* 5. vult omnino privari quacunque ſpe Diſpenſationis quicunque ſcienter contrahit in gradu prohibito. Notandum tamen cum *Sanchez*, *Salmant. Bonn. Concina*, *Averſa*, &c. quod ad conſtituendam in hoc caſu malam fidem, oportet, ut contrahens non modo ſcienter factum commiſerit, quod ſcilicet eum conjuncta contraxerit, ſed inſuper quod ſciverit extitiſſe impedimentum, immo quod de eo veram notitiam habuerit; Concilium enim inquit: *Scienter præſumſerit*. Unde cum ignorantia craſſa poteſt quidem diſpenſari. Deneganda eſt inſuper Diſpenſatio ei qui contraxit, ſed ex malitia Publicationes prætermiſit, ut habetur ex eodem Concilio loc. cit. *Vide Lib.* 6. *num.* 1124. lvi

Si vero

lvii Si vero Matrimonium non adhuc contractum ſit, probabiliſſima quoque adeſt ſententia, & eſt communis, quod poſſit tunc Epiſcopus diſpenſare in impedimento dirimenti, quando imminet periculum infamiæ, & facilis non eſt recurſus ad Pontificem; ita *Suarez*, *Pignatellus*, *Pontius*, *Concina*, *Cabaſſutius*, *Caſtrop. Salmant. Bonac. Cardenas*, *Sylvius*, *La-Croix*, *Viva*, &c. cum *Benedicto* XIV. *De Synodo Lib. 9. c. 2. num. 2.* contra rigidiſſimum *Fagnanum*, qui id negat etiam in mortis periculo, & in neceſſitate legitimandi prolem: Sed alii communiter ajunt tunc præſumi aut quod Pontifex deleget Epiſcopo ſuam diſpenſandi facultatem, vel quod in caſu tantæ neceſſitatis ceſſet diſpenſationis reſervatio, & quod tunc Epiſcopus diſpenſet ex poteſtate ſua ordinaria. *Vide Lib. 6. n. 1122. & ſuſius eodem Lib. n. 613.* Immo aſſerit *Pignatellus* probatque, *Tom. 3. Conſult. 33. num. 6.* in tali caſu ceſſare non modo reſervationem, ſed etiam legem impedimenti, utpote eam quæ jam pernicioſa evaſerit; cum certum omnino ſit, legem nocivam non obligare, ut docent omnes cum *D. Thoma*. Et ex hoc inferunt *Roncaglia*, & *Inſtructor novor. Confeſſarior.* quod adveniente caſu quo Sponſi jam ad Eccleſiam pervenerint, & unus ex ipſis manifeſtaret Confeſſario impedimentum occultum jam contractum tanquam peccatum, & ſine ſcandalo, aut infamia Matrimonii differri non poſſet, poteſt tunc Confeſſarius declarare eo caſu non obligare legem impedimenti, & poſſe licite contrahi. Verum ad majorem cautelam conſulunt, ut obtineatur inde diſpenſatio a S. Pœnitentiaria. Sed advertendum eſt hoc currere quando Epiſcopus eſſet abſens; quando etenim fieri poteſt, neceſſario ad ipſum eſt recurrendum, ut diſpenſet juxta ea quæ diximus *numer.* xlv. Dicunt autem *Sambovius*, & *Gibert*, quod ſi contrahentes ſint diverſarum Diœceſum, quiſque ſponſus debet a proprio Epiſcopo diſpenſari. Verum probabiliter id negat *Honoratus Tournely* cum aliis, quia ſublato per Epiſcopum impedimento ſui ſubditi, jam hoc ipſo reddit habilem ad contrahendum cum alio impedito; quemadmodum qui habet facultatem diſpenſandi in aliquo grado, eo ipſo quod diſpenſat cum uno ex ſponſis, diſpenſat etiam cum alio. *Num.* 1142.

lviii Quæritur utrum Epiſcopus poſſit aliis delegare hanc facultatem diſpenſandi in impedimentis dirimentibus in ſupranarratis caſibus? Quidam pauci negant; ſed communiter affirmant *Caſtrop. Bonac. Barboſa*, *Silveſt. Sanchez*, *Pontius*, *Coninchius*, *Salmatic. Eſcobar*, &c. Et poteſt eam delegare non modo in particulari, ſed etiam generaliter pro omnibus caſibus occurrentibus, ut ajunt *Sanchez*, *Caſtrop. Salmantic. Bonac. Elbel*, *Valentia*, *Vaſquez*, *Salas*, *Henriq. Coninch. Guttier.* &c. cum enim hujuſmodi poteſtas non induſtriæ perſonali, ſed Epiſcopali officio ſit adnexa, ipſa jam reputatur ordinaria, & ideo recte poteſt delegari, ut notavimus *num.* xxxiv. Et tanto magis idem dicendum de omnibus aliis facultatibus quas habent Epiſcopi circa Publicationes, & impedimenta impedientia. Advertendum tamen, quod hanc facultatem diſpenſandi non habent Vicarii Epiſcoporum ſine ejuſdem ſpeciali commiſſione; diximus enim *n.* xxxi. quod in generali commiſſione Vicariatus non committitur facultas illa quam habent Epiſcopi diſpenſandi in hujuſmodi caſibus, ob præſumtam Pontificis voluntatem. *Vide Lib. 6. num. 613. & ſuſius num. 1126.*

lix VII. Epiſcopus diſpenſare poteſt in Interſtitiis a Tridentino præſcriptis quoad ordinationem Clericorum. Et I. quoad Ordines Minores, Concilium remittit prudentiæ Epiſcopi hujuſmodi diſpenſationem, dicens: *Minores Ordines per temporum interſtitia, niſi aliud Epiſcopo expedire videretur, conferantur. Seſſ. 24. cap. 11.* Quare etiam inter Ordines Minores (per ſe loquendo) habet aliquid temporis intercedere, ſcilicet vel ab una generali Ordinatione ad aliam, ut quidam aſſerunt, vel ab uno die feſtivo ad alium, ut quidam alii affirmant. Ceterum, ut diſpenſetur in hujuſmodi Interſtitiis, quævis ſufficit cauſa, ut plurimi DD. docent. Inter Primam vero Tonſuram, & Ordines Minores probabilius nullum requiritur intervallum, quia probabilius Prima Tonſura non eſt Ordo. II. Quoad Subdiaconatum, Concilium requirit annum intervalli a ſuſceptis Minoribus Ordinibus, ſed ſubdit inde; *niſi neceſſitas, aut utilitas Eccleſiæ aliud requirat. cit. c. 11.* To *Eccleſiæ* intelligendum de Eccleſia in qua Clericus eſt adſcriptus, ut conſtat ex *cap.* 13. III. A ſubdiaconatu ad Diaconatum etiam annus requiritur; ſed in hoc poteſt Epiſcopus ex quacumque rationabili cauſa diſpenſare; inquit enim Concilium: *Niſi aliud Epiſcopo videatur. Seſſ. 23. cap.* 13. IV. tandem a Diaconatu ad Sacerdotium annus item requiritur, ſed magis rigoroſe. Exigit enim Concilium non modo Eccleſiæ utilitatem, ſed etiam neceſſitatem, dicens: *Ad minus annum integrum, niſi ob Eccleſiæ utilitatem, ac neceſſitatem aliud Epiſcopo videretur. Vide Lib. 6. n. 794.*

lx VIII. Epiſcopus poteſt etiam diſpenſare ad celebrandum in alio Altari, aut Eccleſia non deſtinata a Fundatore, quando adeſt aliqua juſta cauſa: e. c. ſi hoc ad ejuſdem Eccleſiæ utilitatem redundaret: aut ſi Capellanus morbo detineretur, aut ſtudiis operam daret, vel aliis negotiis; aut ſi non ſine magna moleſtia ad Eccleſiam deſtinatam ſe conferre nequiret, aut ex ſimilibus aliis rationabilibus cauſis; ita communiter aſſerunt *Caſtropal. Concina*, *La-Croix*, *Salmantic. Barboſa*, *Roncaglia*, *Paſſerinus*, *Henriq. Tambur. Mazzotta*, *aliique*; tunc enim Epiſcopus (ut recte poteſt, juxta ea quæ dicemus *n.* lxviii.) Fundatoris voluntatem interpretatur. Merito tamen excipit *la Croix* cum *Paſqualigo*, ſi Fundator Eccleſiam deſignaſſet, & horam, ob commodum ſpeciale familiæ, vel Populi, vel ad cultum alicujus Sancti peculiarem. E contra de *Lugo & Tourn.* ajunt, quod ſi Fundator nullum circa hoc finem habuerit; aut ſi finis jam ceſſaverit; Sacerdos alibi celebrans nonniſi venialiter peccat; immo excuſatur ab omni culpa ſi celebret in Altari Privilegiato; quia tunc redundat in majus bonum ejuſdem Fundatoris. *Vide Lib. 6. n. 329.*

IX. Poteſt inſuper Epiſcopus diſpenſare juſtis de cauſis tam ſecum, quam cum aliis ad celebrandum poſt meridiem, ut dicunt *Lugo*, *Wigandt*, *Navarrus*, *Caſtrop. Layman*, *Salmantic.* &c. *Vide Lib. 6. n. 354. in fin.*

X. Olim ex *Can. Miſſarum* 11. *de Conſecr. Diſt.* 1. poterant etiam Epiſcopi celebrare vel per ſe, vel per alios Sacerdotes in quocumque loco etiam in privatis domibus. Sed poſtea a Tridentino *Seſſ. 22. in Decr. de celebr. Miſſ.* &c. vetitum fuit Epiſcopis celebrandi licentiam impertiri in aliis locis, præterquam in oratoriis ab eiſdem benedictis, & ad ſacros uſus deſtinatis, quæ cenſentur tanquam publica; unde ibidem poteſt quotidie celebrari. Hujuſmodi Oratoria debent habere januam ad viam publicam; ſed hoc non eſt intelligendum de illis, quæ in Regularium domibus ſunt erecta, aut alicujus Communitatis, ut aſſet in Seminariis, Conſervatoriis, Hoſpitalibus, vel in Carceribus, quæ non requirunt januam ſecus viam; & rite poteſt in diebus ſolemnibus, quemadmodum S. C. declaravit. Idem dicendum de Oratoriis quæ habent Epiſcopi in ſuis Domibus etiam Campeſtribus extra proprias Diœceſes. *Num.* 357. lxii

Inſuper Epiſcopi olim *ex cap. ult. de Privil. in 6.* cum a ſuis Diœceſibus eſſent abſentes, poterant celebrare per ſe, vel per alios in quacumque Domo extra propriam habitationem. Sed Clemens XI. abſtulit ipſis hujuſmodi facultatem; Verum Innocentius XIII. iterum illa reſtituit in ſua Bulla: *Apoſtolici Miniſterii*, ſub die 4. Maji 1723. in qua dixit quod prohibitio non erat intelligenda de Domibus in quibus morarentur Epiſcopi, *Occaſione Viſitationis*, *vel itineris*, *ut nec etiam quando Epiſcopi in caſibus a jure permiſſis abſentes moram faciunt in aliena domo*. Atque hoc confirmatum fuit per aliam Bullam Benedicti XIII. Sed cum hoc privilegium ſit perſonale Epiſcopi, ideo advertit *Tamburinus*, alios Sacerdotes abſentibus Epiſcopis non poſſe in dictis Domibus celebrare. *Vide Lib. 6. num.* 358. lxiii

Dubitatur utrum Epiſcopus poſſit aliquando diſpenſare, ut celebretur in Oratoriis exiſtentibus in Domibus privatis? Negat *P. Mazzotta*; ſed communiter affirmant *Suarez*, *Lugo*, *Caſtrop. Navarrus*, *Vaſquez*, *Coninchius*, *Salmantic. Holzman*, *Elbel*, *La-Croix*, aliique complures; dummodo adſit aliqua rationabilis cauſa, & dummodo licentia non concedatur permanenter *per modum habitus*, ſed ſolum *per modum actus*, ideſt ob illam accidentalem cauſam. Dicuntque minime obſtare tam Decretum Tridentini, quia per illud ablata fuit Epiſcopis poteſtas ipſis data (ut diximus *n.* lxii.) impertiendi licentiam celebrandi per modum privilegii, & ad ſuum arbitrium, ſed non diſpenſandi ex aliqua juſta cauſa, quam Decretum Clementis XI. Illud enim eſt intelligendum juxta Decreta Pauli V. & Urbani VIII. in quibus prohibetur Epiſcopis diſpenſare per modum habitus, præter caſum alicujus neceſſitatis tranſitoriæ, ut infirmitatis &c. Illud tamen aliqui admittunt tantum pro quibuſdam vicibus intra annum; ſed *Paſqualigus*, & *Gallemart In Trident. Seſſ. 22. Decret. de Celebrat. Miſſ. num. 6.* (neque diſſentiunt *Holzman*, & *Elbel*) dicunt indefinite poſſe concedi quouſque illa accidentalis cauſa perduret; & merito, nam prohibitio (quæ ſemper ſtricte eſt intelligenda) cum reſpiciat tantum diſpenſationes permanentes per modum habitus, non debet extendi ad illas quæ conceduntur ad tempus per modum actus ratione alicujus cauſæ tranſeuntis. lxiv

In *cap. fin. de Pœnit. & remiſ.* legitur conceſſum Epiſcopis extra propriam Diœceſim commorantibus, Prælatiſque minoribus exemptis (quo nomine veniunt Abbates, & Superiores locales, & etiam Prælati Romanæ Curiæ, ut Protonotarii, Auditores Rotæ &c. (ut dicunt *Suarez*, *Lugo*, *Diana* &c.) poſſe ſibi eligere Confeſſarium, ſine aliqua ordinarii illius licentia. Sed S. C. declaravit (quod confirmatum eſt a Gregorio XIII. apud *Fagnanum*) hoc intelligendum eſſe, quod valeant ſibi eligere aliquem Sacerdotem ſibi ſubditum; vel aliquem non ſubditum, ſed a proprio Ordinario approbatum, ideſt ab Ordinario Domicilii ejuſdem Sacerdotis; ut explicat *Lugo*. *Vide Lib. 6. n. 565. v. Dubitatur hic* 1. Eodem privilegio gaudent Cardinales, ſed non alibi niſi Romæ, ut inquit *Fagnanus*: & valent eligere in Confeſſarium quemlibet Sacerdotem tam pro ſe, quam pro ſua familia, quem poſſunt etiam extra Romam perducere; quod etiam Epiſcopis eſt conceſſum. *Ibid. verſ. Dub.* 11. lxv

Epiſcopi ſunt Delegati Sedis Apoſtolicæ ad tuendam Clauſuram Monaſteriorum Monialium etiam exemptarum, earumque quæ Regularibus ſunt ſubjectæ. Ex hoc inferunt *De Alexand. Bauttius*, *Clericatus*, *Pellizzar.* &c. (contra *Dianam*, & *Paſqual.*) quod bene quidem poſſunt Epiſcopi reſervare ſibi caſus circa Clauſuram, atque ita declaravit S. C. Concilii die 16. Novembris 1720. Quod eſt intelligendum etiam reſpectu Jeſuitarum &c. lxvi

Omnes Confeſſarii Monialium etiam exemptarum debent ab Epiſcopo approbari, ut præſcripſit Gregorius XV. in Bulla *Inſcrutabili*, quam confirmavit in omnibus Clem. X. cum alia Bulla *Inſcrutabili* 7. Benedictus XIII. & nuper Clem. XII. qui in omnibus Gregorii Bullam innovavit (de qua in- lxvii

fra

fre *nu.* lxax.) etiam quoad ea quæ Benedictus XIII. contra Gregorii Bullam conceſſerat. *Num.* 577. Et ideo ait *Tamburinus* etiam Moniales exemptas incurrere caſus ab Epiſcopo reſervatos; quia ſicut ille in approbatione limitare poteſt tempus, & perſonas, ita etiam Caſus. Sed alii communius,& probabilius (*Pellizz. Quintanad. & de Alexand.*) id negant, quia Moniales exemptæ ſunt extra juriſdictionem Epiſcopi; & approbatio Confeſſarii reſpicit tantum ejuſdem idoneitatem; tanto magis quia in Bulla Clem. X. *Superna*, dicitur Epiſcopus poſſe limitare tempus, locum, & perſonas; & nulla fit men io Caſuum. *Vide Lib.* 6. *num* 603. *Quæſt. VI.* Verum hoc non currit quoad Clauſuram, circa quam bene poteſt Epiſcopos tam caſum, quam cenſuram ſibi reſervare; juxta quæ dicemus n. lxxa. Inſuper advertendum eſt, quod per Bullam *Paſtoralis*, Benedicti XIV. poteſt Epiſcopus aſſignare Confeſſarium extraordinarium Monialibus exemptis, ſi illarum Prælatus Regularis illum concedere recuſaret (qui eſſe debet alterius Ordinis, vel Secularis), & hoc non ſolum in morte, ſed etiam in vita ſingulis annis, *Vide Lib.* 6. *num.* 576.

lxviii XIII. Plures DD. aſſerunt, ut *Angelus*, *Sylveſter*, *Armilla*, *Tabiena*, aliique cum *Croix* (qui illi adhæret) poſſe Epiſcopum ex juſta cauſa commutare pias Teſtatorum diſpoſitiones, ex eo quia ipſi habent diſpenſandi poteſtatem in lege quæ jubet impleri ultimas voluntates, quoties adſit juſta cauſa; idque confirmant ex Tridentino *Seſſ.* 22. *c.* 6. Sed nos negamus cum ſententia probabiliori *Molina*, *Layman*, *Sanchez*, &c. quia in *cap. Tua de Teſtam.* & *in cap.* 8. ejuſdem *Seſſ.* 22. a Concilio jubentur Epiſcopi adamuſſim exequi ultimas voluntates. Neque obſtat quod opponunt, & quod legitur in eodem Cap. 8. quia ibi tantummodo committitur Epiſcopis ut examinent cauſas utrum veræ ſint, nec ne, quando ultimæ voluntates a Sede Apoſtolica commutantur. Tanto magis quia in *Clement. Quia contingit de Relig. dom.* dicitur bona in aliquem uſum applicanda, non poſſe in alio niſi a Seda Apoſtolica applicari. Ceterum eſt valde probabile quod dicunt *Laym. Bonac. Salmantic. Coninch. & Trullenchius*, quod ſive ſuperveniat aliqua cauſa, ſive teſtator ignoraverit aliquam cauſam, quam ſi cognoviſſet, aliter diſpoſuiſſet, tunc Epiſcopus poteſt opus commutare, ſed una cum hærede; quamvis ſi hæres contradicat, aſſerant plures DD. poſſe id facere Epiſcopum illo contradicente. *Vide plura de hoc L.* 3. *n.* 931. *Quær.* 2.

laix XIV. Licunt inſuper DD. ut *Vrva*, *Diana*, *Trullenchius*, *Buſembaum* aliique, poſſe ab Epiſcopo fieri compoſitionem incertarum reſtitutionum (illarum ſcilicet quarum Dominus eſt incertus) quæ pauperibus ſunt eroganda; quoniam (ut ipſi dicunt) hujuſmodi Compoſitio nulla Lege Epiſcopis reſervatur; & econtra ipſa eſt juxta præſumtam Creditorum voluntatem. Sed magis rationabiliter contradicunt *Lugo*, *Molina*, *Turrianus*, *Corduba*, aliique, quia talium bonorum adminiſtratio pertinet tantummodo ad Pontificem, vel ad Principem. *Vide Lib.* 3. *n.* 591. *V. Notat.* Et re quidem vera hodiernus Pontifex Benedict. XIV. in Bulla *Paſtor bonus* (23. Aprilis 1744.) hujuſmodi facultatem S. Pœnitentiariæ conceſſit. *Vide L.* 7. *n.* 470. *ad X.*

lxx XV. Affirmant quoque *La-Croix*, *Tamburinus & Paſqualigus*, poſſe ab Epiſcopo minui numerum Miſſarum a Teſtatore relictarum, quoties ob eleemoſynæ parvitatem, qui Miſſas celebraret, non inveniretur. Sed hic ſe opponit *P. Concina* & quidem rationabiliter; nam Decretum S. C. emanatum juſſu Urbani VIII. & confirmatum ab Innoc. XII. prohibet diſtricte Epiſcopis reductionem, moderationem, aut commutationem onerum Miſſarum impoſitorum in *Limine fundationis*, & poſt Tridentinum; volens quoad hoc omnino ad Sedem Apoſtolicam recurſum haberi. Quare recte ibidem declaratum fuit, quod facultas conceſſa Epiſcopis, aliiſque a Concilio *Seſſ.* 25. *c.* 4. intelligenda eſt pro reductione Miſſarum relictarum ante Concilium. Ceterum ait *Fagnanus* cum *Felino*, quod ſi ab initio reditus erant ſufficientes, & deinde taliter fuerint imminuti, ut nullo modo ſufficiant, tunc non videri ablatam facultatem quam habent Epiſcopi de *jure communi* moderandi Miſſas juxta *cap. Nos quidem de Teſtam. Vide Lib.* 6. *n.* 331. *v. Dub.* 1.

lxxi Jam ſuperius dictum eſt *num.* LIII. poſſe probabiliter Epiſcopum diſpenſare in omnibus in quibus diſpenſatio non eſt ſpecialiter Pontifici reſervata. Notandum hic denique poſſe ab Epiſcopo, juxta Trid. *Seſſ.* 21. *c.* 7. uniri, aut transferri ad aliam Eccleſiam Beneficia ſimplicia jam ad tenuitatem redacta, aut fundata in aliqua Eccleſia, quæ lapſu temporis jam corruit, adeo ut nequeat amplius reparari; vide *Barboſam de Pot. Ep. All.* 66. *ex numer.* 15. Inſuper Epiſcopus poteſt unire Seminariis Beneficia ſimplicia etiam reſervata, aut affecta, aut vacantia in Curia Romana, Trid. *Seſſ.* 23. *c.* 18. Inſuper tempore Viſitationis poteſt Epiſcopus cogere Parochianos ad neceſſaria Parocho ſubminiſtranda. Trid. *Seſſ.* 21. *c.* 4. Poteſt etiam novas Parochias erigere, & de Matricis fructibus dotare, ſi hæc abundet, ſed ſine præjudicio Poſſeſſoris; Trid. eod. loco. Poteſt etiam duas Parochias unire, ſi diviſæ nequeant ſingulæ ſuum Parochum ſuſtentare; dummodo Populus non adeo diſtet, ut non ſufficiet unius Parochi aſſiſtentia; ibidem cap. 5.

CAPUT IV.

De Privilegiis Regularium.

De Privilegiis ſpectantibus ad omnes Regulares in communi.

I. *De Exemptione a juriſdictione Epiſcoporum.* LXXII. LXXIII. & LXXIV. *Caſus excepti, præcipue circa celebrationem Miſſarum.* LXXV. *Declaratio S.C.* LXXVI. *Quibus caſibus poteſt Epiſcopus obligare Regulares &c.* LXXVII. *Utrum Regulares teneantur præceptis Epiſcoporum.* LXXVIII. *Utrum Epiſcopus poſſit eos viſitare.* LXXIX. *Utrum viſitare Clauſuram Monialium.* LXXX. *Utrum petere rationem Miſſarum relictarum &c.* LXXXI. *Quibus caſibus poſſit criminaliter procedere &c.* LXXXII. & LXXXIII. II. *De obligatione Decimarum.* LXXXIV. *ad* LXXXVII. III. *Circa Fundationes.* LXXXVIII. *De Monaſteriis Epiſcopo ſubjectis*, LXXXIX. IV. *De Judice Conſervatore* XC. *De Sepultura.* XCI. & XCII. *De Portione Canonica &c.* XCIII. & XCIV.

I. Regulares habent privilegium exemptionis a juriſdi- lxxii
ctione Epiſcoporum, nam Prælati Regulares habent in ſuis Eccleſiis & Monaſteriis juriſdictionem quaſi Epiſcopalem, tam quoad perſonas, quam loca, ſicut probant *Salmant.*, qui agunt fuſius de omnibus privilegiis prædictis in hoc puncto, ſed nos ſolum denotabimus hic res magis principales. *Salmant. tract.* 18. *c.* 3. *n.* 3.

Itaque quoad prædictam exemptionem adnotandum primo, lxxiii
quod in dubio alicujus Privilegii, deciſio ſpectat ad Summum Pontificem, quemadmodum declaratum fuit a Clemente IV., & ab aliis Pontificibus. *Salm. ibidem n.* 6. Adnotandum ſecundo, quod huic Privilegio exemptionis Regulares cedere non poſſunt, ſicuti habetur ex *Cap. cum tempore de arbitrîs*, quia id redundaret in damnum Religionis. Quare nulla conſuetudo in contrarium poteſt in hoc prævalere. *Salm. ibidem n.* 7.

Notandum tertio, hoc privilegio gaudere non ſolum Pro- lxxiv
feſſos, & Converſos, ſed etiam Novitios, qui in favorabilibus ſub nomine Religioſorum; & etiam Tertiarios, & Beatos, ſicut dictum eſt numero VIII. Servi etiam regularium qui actu famulantur, & reſident intra clauſtra Monaſteriorum, & vivunt ſub obedientia, juxta Tridentinum *Seſſ.* 24. *c.* 11. eximuntur a juriſdictione Epiſcoporum, tam quoad cenſuras (juxta Bullam Alexandri IV. apud *Salmanticenſes*) tam etiam quoad Communionem Paſchalem. *Vide Salmant. c.* 3. *numer.* 8. & *vide Lib.* 6. *n.* 240. *in fine.* Notandum quarto, quod Apoſtatæ, & fugitivi poſſunt capi ab Epiſcopis; ſed ſolummodo, ut conſignentur ſuis ſuperioribus. Epiſcopus ſolum eos poſſet punire in caſu, quo eorum Monaſteria eſſent in longinquo poſita, & ipſi moniti nollent regredi juxta Tridentinum *Seſs.* 7. *c.* 3. *Salm. c.* 3. *num.* 8. Vide alia, quæ de hac re dicentur num. lxxxii. & lxxxiii. Notandum quinto, quod Sæculares in Monaſteriis exiſtentes ſi ibi patrent aliquod delictum, non incurrunt pœnas ab Epiſcopo impoſitas. *Salm. ibid. num.* 9. & *Tr.* 10. *de Cenſur. c.* 5. *numer.* 113. *cum Laym. Avila*, *Peirin. Garzia*, & *aliis pluribus*. Excipiatur, ſi contrevenirent Ordinibus Epiſcopi circa Miſſarum Celebrationem, ſicut dicetur in fine ſequentis numeri.

lxxv Sexto adnotantur e contrario multa hoc in loco, in quibus Regulares non eximuntur ab Epiſcoporum juriſdictione. Et primo ſine Epiſcoporum licentia nequeunt Regulares ædificare Monaſteria juxta Bullam Urbani VIII. die 28. Auguſti 1624. Et animadvertatur, quod in Bulla Gregorii XV. *Alias* prohibetur Epiſcopis dare hanc licentiam ſi in Monaſterio nequeant ali reditibus, aut eleemoſynis ſaltem duodecim Religioſi, ſed hoc non intelligitur quoad Hoſpitia, ut dicunt *Barboſa*, *Peirinus*, & ceteri. Secundo, Regulares non poſſunt in lucem libros edere ſine Epiſcopi licentia, ut ex Tridentino *Seſſ.* 4. *Decret. de Edit. librorum. Salm. c.* 3. *num.* 10. & 12. 3. Epiſcopus poteſt cogere Religioſos ad reſtituendum Novitiis, qui nolunt profeſſionem emittere, totum id, quod attulerunt in ingreſſu. *Vide Salm. Tr.* 15. *c.* 3. *p.* 7. 4. Diſpoſitio facienda a Novitiis, non ante duos menſes, quam profiteatur, fieri non poteſt (juxta Tridentinum *Seſs.* 25. *c.* 16.) abſque licentia Epiſcopi, aut Vicarii. 5. Epiſcopus habet poteſtatem cognoſcendi ſimul cum Superiore de Religioſi cauſa nullitatis Profeſſionis. *Salm. ibid. c.* 5. *n.* 15. 6. Epiſcopus, aut alius ab eo deputatus debet ſcrutari voluntatem Virginum, quando ingrediuntur, aut profitentur in Monaſteriis ex Tridentino *Seſs.* 23. *c.* 7. Sed id debet efficere infra quindecim dierum ſpatium, aliter non poteſt hac in re ſe amplius ingerere. 7. Epiſcopus poteſt prohibere, ne in Monaſteria Monialium, etiam exemptarum, ſuſcipiantur ultra numerum earum quæ poſſint inibi ali juxta redituum facultatem, ſicuti ſtatutum fuit in Bulla Sancti Pii V. *Salm. Tr.* 18. *c.* 3. *num.* 14. 8. Epiſcopus poteſt cogere Monachos, qui permanenter degunt extra Monaſteriorum clauſtra, propter debita ab ipſis contracta cum Pauperibus Perſonis, ut ſunt pupilli, viduæ, &c. *Salm. ibid. n.* 15. 9. Epiſcopus poteſt adſtringere Religioſos, ut Proceſſionibus interſint; juxta Tridentinum *Seſſ.* 25. *c.* 13., dummodo eos vocet non per publicum Edictum, ſed medio aliquo nuntio perſonaliter. *Salm. dict. c.* 3. *num.* 16. & 17. 10. Epiſcopus habet juriſdictionem ſupra Monaſteria, in quibus non poſſunt ali 12. Religioſi, ut dicetur n. lxxxviii. Deinde excipiuntur Epiſcoporum Ordines circa Miſſarum celebrationes: Etenim quoad hoc ſtatuit Tridentinum *Seſſ.*

22. *de Obſerv. in Celebr.*, ut Epiſcopi ſe gerant velut Delegatos Apoſtolicos, dicens: *Ut non ſolum ea ipſa, ſed quecumque alia huc pertinere viſa fuerint, ipſi ut Delegati Sedis Apoſtolicæ prohibeant, mandent &c. atque ad ea inviolate ſervanda cenſuris, aliiſque pœnis Fidelem Populum compellant: non obſtantibus privilegiis, exemptionibus, ac conſuetudinibus quibuſcumque*. Item hic notandum quod adeſt Reſponſ. S. C. ad Epiſc. Nebienſ. 7. Febr. 1632. (lib. 14. Decret. p. 571. a tergo) ubi generaliter loquendo dictum fuit: *In his in quibus a jure communi, a S. Concilio Trident. a Conſtit. Apoſtolicis tributa eſt Epiſcopo juriſdictio in Regulares, poteſt illos etiam per cenſuras Eccleſiaſticas compellere*. Et idem deciſum fuit die 4. Junii 1672. (lib. 27. Decret. pag. 406.). Quare, ſicut bene advertit Benedictus XIV. *De Synod. L. 9. c. 16. n. 5.* Epiſcopi quoad celebrandas Miſſas poſſunt adigere omnes, quamvis Regulares, ad obſervandum non ſolum ea, quæ ſtatuuntur a Concilio, ſed etiam quæ ſtatuuntur a ſe ipſis. Quare recte Eminentiſſimus Cardinalis Spinelli cum eſſet Archiepiſcopus Neapolis die quinta Januarii 1743. præcepit ſub pœna ſuſpenſionis a Divinis, etiam Regularibus, ne admitterent ad celebrandum in ſuis Eccleſiis aliquem Sacerdotem advenam ſine licentia Ordinarii.

lxxvi Adnotantur alia, quæ declarata fuere a S. C. in Decreto die ſecunda Julii 1520. Et 1. Regulares poſſunt recipere, quæ a Devotis offeruntur, ſed non mendicando per Eccleſiam. 2. Non poſſunt uti Pallio, aut Pluviali per Parochiam extra eorum Eccleſias, aut earum recinctum; neque poſſunt facere Proceſſiones, dummodo non habeant pro ſe Conſuetudinem in contrarium, ut dicunt *Rodriquez*, *Bordon.* & *Villalobos*. *Vide Salm. Tr. 18. c. 8. n. 18. & 19.* 3. Vocati ad funeralia debent ire ad Eccleſiam, ubi manet Clerus jam coactus; ſed in hoc dicunt *Salmanticenſes* cum *Lezana*, eſſe conſuetudinem in contrarium. *Cit. num. 19.* 4. Non poteſt vetari Regularibus, ne celebrent Miſſam in ſuis Eccleſiis ante Miſſam Parochialem, & non pulſent Campanas, uti declaravit S. Pius V. in Conſtit. *Etſi Mendicantium* §. 2. 5. Regulares nequeunt publicare Matrimonia. 6. Poſſunt ipſi concionari in ſuis Eccleſiis, tempore Adventus, & Quadrageſimæ, quamvis in Parochia ſermocinentur. *Vid. ap. Salm. c. 3. n. 19.*

lxxvii In tribus Caſibus poteſt Epiſcopus cogere Regulares ad obediendum, etiam adhibitis cenſuris: primus eſt, ad reſtituendas res Novitiis, ut dictum eſt, juxta *Tridentinum Seſſ. 25. c. 16.* 2. ad obſervandam Clauſuram, loquendo de Monialibus, *Trid. ib. cap. 5.* 2. ad obſervandum totum id, quod ab Epiſcopo ſtatutum eſt quoad Miſſarum celebrationem, ut dictum eſt *n. 75.* Et circa id refert Bened. XIV. *De Synodo l. 9. c. 15. n. 5.* duo Decreta S. Concilii, in quibus dictum fuit, quod Epiſcopi ut Delegati Apoſtolici poſſint etiam cenſuris cogere Religioſos, & procedere adverſus eoſdem, ſi admittant ad celebrandum in ſuis Eccleſiis Advenas ſine Epiſcopi licentia, juxta *Trident. Seſſ. 22. Decr. de Obſerv. in Cel.*, ubi præceptum fuit, præſertim Epiſcopis: *Interdicant, ne cui vago, vel ignoto Sacerdoti Miſſas celebrari liceat*. An deinde in aliis caſibus ſupracitatis poſſit Epiſcopus cogere cenſura Regulares; Affirmant *Barboſa*, *Garzia*, & alii, ſed communius negant *Sanchez*, *Lezana*, & *Salmanticenſes*, cum aliis, propter multa privilegia Papalia, quæ hac de re afferunt, & addunt cum *Barboſa*, *Diana*, *Lezana* (contra alios) quod Epiſcopus ne denuntiare quidem poteſt Regulares excommunicatos, etiam ob publicum delictum. *Salm. c. 3. §. 4. per totum.*

lxxviii Quæritur primo, utrum Regulares obligentur Decretis Synodorum Provincialium, aut Diœceſanarum, aut aliis Epiſcopi præceptis? Certum eſt Regulares non teneri intereſſe dictis Synodis, dummodo non eſſent Parochi, ſicut habetur ex *Tridentino Seſſ. 24. c. 2.* ex pluribus Decretis S. C. Deinde quoad quæſitum, *Vaſquez*, *Sanchez*, *Becanus*, aliique dicunt eos obligari ad eorum omnium obſervantiam, quæ non præjudicant Obſervantiæ Regulari; ſed non intelligitur quoad vim coactivam, ita ut contraveniendo non incurrant aliquam pœnam, ſed ſolummodo quoad vim directivam, ideſt ut ſe conforment Reipublicæ, cujus ſunt partes. Alii tamen, ut *Suarezius*, *Lezana*, *Salmanticenſes &c.* id negant (dummodo hoc neceſſarium non ſit ad evitandum ſcandalum, aut caſus non eſſet, in quo Religioſus aliquis haberet aliquod munus dependens ab Epiſcopo, ut munus Parochi, Confeſſoris, Concionatoris, &c.). Et id probant ex *cap. 1. de Privil. in 6.*, ubi dicitur, Regulares eximi a præceptis Epiſcoporum, exceptis caſibus in jure expreſſis. Rationem deinde Adverſariorum dicunt valere, quando partes ſunt omogeneæ, non cum ſunt heterogeneæ, ut ſunt Religioſi, qui non perinde ac ſæculares multa alia onera particularia habent. Ceterum in duobus ulla ſine hæſitatione ipſi obligantur ad obediendum, ut dicitur in *Tridentino Seſſ. 25. c. 12.* I. quoad obſervantiam Interdicti poſiti ab Epiſcopo ſemper ac obſervatur ab Eccleſia Matrice. II. quoad obſervanda Feſta ab Epiſcopo ſtatuta. *Vide Salm. Tr. 18. c. 3. §. 4. per totum.* Præter ordinationes circa Miſſarum celebrationem ut dictum eſt ſuperius num. 75. *circa finem*. Præterea notetur Epiſcopum poſſe Regularibus interdicere auditum Confeſſionum in propriis ædibus, ſive cellis, juxta Decretum S. C. emanatum *an.* 1617. 15. Septemb. & videri poteſt apud *P.* Ferraris. Poteſt etiam vetare omnibus Confeſſariis audientiam Confeſſionum Mulierum, aut Puellarum extra Confeſſionarium ſub pœna ſuſpenſionis ab audiendis Confeſſionibus ex Decreto S. Congr. 18. *Decembr.* 1694. apud eumdem Ferraris.

Quæritur ſecundo, utrum Epiſcopi poſſint viſitare Perſonas, & Monaſteria Regularium? Communiter loquendo, certum eſt ex *cap. Nulli, 16. quæſt. 1.*, & *ex Tridentino Seſſ. 25. c. 8.*, exempta eſſe a Viſitatione Epiſcopi, tam Perſonas, quam Monaſteria, & Eccleſias Regularium (dummodo in illis degant duodecim Religioſi. Vide n. lxxxviii.). Et juxta plures Declarationes Sacræ Congregationis etiam Eccleſias Parochiales Secularium, quæ ſubduntur Regularibus, & ubi Parochus eſt Religioſus; qui, ſi delinqueret etiam circa ſuum officium, non poſſet ab Epiſcopo puniri. Sed hoc non obſtante nunc præter Bullam Gregor. XV. *Inſcrutabili*, a Bened. XIV. declaratum atque definitum eſt in Bulla *Cum nuper* 51. *an.* 1751. hujuſmodi ſubjectos eſſe Epiſcopos *in his vel quæ ad ipſum ſpectant exercitium curæ animarum*, *vel etiam ad eorum vitam & mores pertinent*. Sed fuſius idem Bened. XIV. de hac re agit in quadam Bulla peculiari *Firmandis*, edita die 6. Novembris 1744. ubi plura ſtatuit. 1. Quod Parochi Regulares omnimodo ſubſunt juriſdictioni, & correctioni, & viſitationi Epiſcopi, in iis quæ concernunt curam animarum, & proprios mores. 2. Quoad viſitationem localem poſſunt viſitari Altare in quo SS. Euchariſtiæ Sacramentum aſſervatur, Sacrum Tabernaculum, Fons Baptiſmalis, Confeſſionale in quo reſidet Parochus, Pulpitum e quo Parochus concionatur, Sacrarium ad inſpiciendam ſacram ſupellectilem, Sepulchrum Parochianorum, eorumque Cœmeterium, Turris Campanaria, ſi adſint ibi Campanæ Parochiales, omnia ſacra Vaſa. 3. Quoad perſonalem, debet ſcrutari vitam ac mores Curati, quatenus ea quæ extra Clauſtrum prodierint; item examinare an titulo legitimo eam curam exerceat, an reſideat, an ad Synodum vocatus iverit, an Conferentias caſuum conſcientiæ habeat frequenter, an onera curæ adimpleverit, an Miſſam pro Populo applicaverit, an feſtis diebus concionatus fuerit &c. an vacet confeſſionibus audiendis, an ægrotantibus aſſiſtentiam præſtiterit, an Pueros ante Confirmationem & Communionem inſtruxerit, an de Matrimonii impedimentis inquiſiverit, & an Sponſi in rebus Fidei ſint edocti, & an recte ordinatos habeat libros Parochiales. 4. Quod licet Superiores Regulares non poſſint deputare aliquem ad curam ſine Epiſcopi approbatione; poſſunt tamen eum removere, illo inſcio, & ita pariter Epiſcopus poteſt cura illum privare ſine conſenſu ſuperioris, ſi id juſta cauſa expoſtulet, &c. Poteſt etiam viſitare Eccleſias etiam adnexas, & ſubditas Monaſteriis, ſi earum adminiſtratio ſit penes Parochos ſeculares, prout pluries declaravit S. C. apud *Bellarminum*, & *Barboſam*; Excipe, ſi incorporatæ eſſent Monaſteriis, aut nullius eſſent Diœceſis. Poſſunt præterea Epiſcopi viſitare Confraternitates Sæcularium fondatas in Monaſteriis, ſed dumtaxat quoad adminiſtrationem bonorum, non quoad Altaria; ut ex *Trid. Seſſ. 25. c. 20.*, & ex pluribus Decretis Sacræ Congregationis. Excipiuntur inſuper illæ quorum Præfectus eſt Religioſus ex privilegio Gregorii XIII., cui nulla contraria conſuetudo poteſt obſtare. *Salm. Tr. 18. c. 3. n. 31. ad 36.* lxxix

Quæritur tertio, utrum Epiſcopi poſſint viſitare Clauſtra Monialium exemptarum? Negant *Salmanticenſes* cum *Navarro*, *Sanchez*, *Bonac.*, *Pelliz.*, *&c. ex Cap. Periculoſo*, *de ſtatu Monach. in 6.*, ubi cura Clauſtri Monialium exemptarum manifeſte conceditur Superioribus Regularibus. Neque obſtat (ut ajunt) *Tridentinum Seſſ. 25. c. 5.*, ex quo contendunt Patroni adverſæ ſententiæ, Epiſcopos eſſe Delegatos Apoſtolicos quoad Clauſtrum Monialium exemptarum, cum ibi ſtatuatur, ut ipſi curent, ut reſtituatur aut conſervetur Clauſtrum *in omnibus Monaſteriis ſibi ſubjectis ordinaria*, *in aliis vero Sedis Apoſtolicæ authoritate*. Etenim reſpondet, quod ſub *in aliis &c.* non intelligantur Monaſteria Regularibus ſubjecta, ſed ſubjecta immediate Pontifici, quod aſſerunt declaratum fuiſſe per Pium V. ſua Bulla *Circa Paſtoralis*; eo magis, quia Concilium in loco prædicto renovat, non revocat citatum textum *Periculoſo*. His non obſtantibus contraria ſententia amplectenda eſt cum *Barboſa*, *Gavante*, *Lezana &c.*; quia licet non obſtaret Tridentinum, nihilominus obſtat equidem Bulla Gregorii XV. *Inſcrutabilis* Anni 1622., in qua dictum fuit. 1. Ut Regulares nequeant deſtinare alium ad audiendas Monialium Confeſſiones, præter eum, qui fuerit approbatus ab Ordinario (& in hoc animadvertendum eſt, quod præterea ſtatuit Benedictus XIV. in Bulla *Paſtoralis* die 5. Auguſti 1748., confirmans Bullam, *Apoſtolici Miniſterii*, Benedicti XIII.; quod ſcilicet, ſi Regularis Superior negligeret aſſignare ſaltem ſemel in anno Confeſſarium extraordinarium, aut ſæcularem, aut alterius Ordinis, quemadmodum Pontifex præcepit, poſſit illum aſſignare Diœceſis Epiſcopus). 2. Statuit Gregorius XV., ut Adminiſtratores Monaſteriorum dictarum Monialium debeant rationem reddere Epiſcopo adminiſtrationis bonorum. 3. Ut Epiſcopus valeat removere Confeſſarium, aut alium Adminiſtratorem Monaſterii, ſi ſuperior monitus, illum non removet. 4. Ut Epiſcopus præſidere poſſit electioni Abbatiſſæ. Ac quinto ſpecialiter fuit ſtatutum, ut Epiſcopus poſſit corrigere, & punire, veluti Delegatus Apoſtolicæ Sedis, eos omnes, qui aliquid admittunt adverſum Clauſtrum Monialium, etiam exemptarum. Placet hic adnotare verba Bullæ. *Tam Sæculares, quam Regulares nullis privilegiis tueri ſe poſſint, quominus ſi deliquerint circa perſonas intra ſepta degentes, aut circa Clauſuram Monialium, etiam Regularibus ſubjectarum, ab Epiſcopo, tamquam ad hoc Sedis Apoſtolicæ Delegato, puniri, & corrigi valeant. Vide Barboſam de pot. Epiſc. All.* 102. *num.* lxxx

102. *num.* 7. & *Salm. l.* 3. *n.* 37. *ad* 39. Et ibidem refert *Barboſa* Decretum quoddam Sacræ Congregationis, ubi ſtatuitur, quod nullimode poſſit impediri Epiſcopis, quin viſitent Monaſteria exempta, & Regularibus ſubjecta quoad obſervantiam Clauſuræ, & qui præſumit impedire, poſt tertiam monitionem incurrit excommunicationem ipſo facto ex *Clem. Attendentes*, *De ſtatu Mon. Vide de Alexand. de Monial. c.* 6. §. 4. *q.* 3. Præterea hoc in loco adnotandum eſt, quod Clemens X., & Clemens XIII. præceperunt, ut obſervaretur Bulla Gregorii XV. *non obſtante quacunque contraria conſuetudine*.

lxxxi Quæritur 4. Utrum Epiſcopi exigere queant a Regularibus rationem Hæreditatis relictæ cum onere Miſſarum, aut Legatorum, ſatisfaciendorum Sæcularibus? Videntur poſſe, ex eo quod eruitur ex *Tridentino Seſſ.* 22. *c.* 8., ubi non præbetur Epiſcopis poteſtas viſitandi omnia Legata pia, *non obſtante quocunque privilegio in contrarium*. Et dicunt *Salmanticenſes*, quod ex hoc recte ſententia iſta redderetur probabilis. Sed ipſi deinde id negant ob multa privilegia Regularibus conceſſa, præſertim per Pium V., in quibus declarantur exempta Religioſorum bona a quacunque Epiſcopi juriſdictione, non obſtantibus quibuſcunque Conſtitutionibus Apoſtolicis, & Conciliis. *Salm. Tr.* 18. *c.* 3. *n.* 40. *ad* 42.

lxxxii Quæritur 5. Utrum Epiſcopus in aliqua cauſa poſſit procedere criminaliter contra Regulares? Dictum eſt Regulares exemptos eſſe ab Epiſcoporum juriſdictione, præterquam in caſibus in jure expreſſis. Præter id, quod ſpectat ad Miſſarum celebrationem, & Clauſuram Monialium; in duobus aliis caſibus poſſunt ex Tridentino Epiſcopi contra eos procedere. 1. ſi Regularis aliquis patraret delictum, degendo extra Monaſterium, *Trid. Seſſ. 6. c.* 3. Sed hoc intelligitur eorum reſpectu, qui permanenter extra Monaſterium habitant, non vero quoad illum Religioſum, qui extra maneret cauſa Confeſſionum excipiendarum, aut Concionandi, aut alterius negotii ad tempus; aut incolet Pagum, aut locum alium dependentem a Monaſterio ob negotia Religionis. Sed hic oritur dubitatio, utrum poſſit Epiſcopus punire illum delinquentem, qui habitaret alium locum ob longum tempus ex licentia ſui Superioris? Alii affirmant, veluti *Tambur.*, *Barboſa*, *Lezana* &c. pluribus innixi declarationibus Sacræ Congregationis. Alii, quemadmodum *Salmanticenſes* cum *Sanchez*, *Sylveſt.*, *Peirino*, *Bordone*, &c. negant ex *Cap. Ex Reſcripto*, *de jurejur.* ubi dicitur, quod qui manet extra Monaſterium ex licentia ſuperioris judicetur in Monaſterio manere. Quare ajunt, quod tam Concilium, quam prædictæ declarationes vigere intelligantur in eos qui extra Monaſterium morantur ſine licentia, aut in loco adeo remoto ab eorum Superiore, ut puniri non poſſint, niſi poſt longiſſimum tempus. *Salm. c.* 3. *num.* 46. *ad* 48.

lxxxiii Secundus caſus eſt, cum Religioſus, etiam degens in Monaſterio, extra illud delinqueret cum publico Populi ſcandalo, & Superior eum non puniret. *Trid. Seſſ.* 25. *c.* 14. Et quia Superiores quidam tranſmittebant hujuſmodi Delinquentes extra Diœceſim, ut immunes eſſent a pœna, ſtatuit Clem. VIII. Anno 1596. in Bulla *Suſcepti oneris*, ut in tali caſu, inſtante Epiſcopo, Superior intra tempus ab Epiſcopo præſcriptum revocare debeat delinquentem, & punire; alias poſſit eum caſtigare Epiſcopus loci, quo ipſe tranſmiſſus eſt: *Salm. Tr.* 18. *c.* 3. *n.* 46. *ad* 48. Adnotant deinde *Salmanticenſes* cum aliis 1. ut hujuſmodi Concilii Decretum vigere debeat cum delictum eſt notorium etiam facti publicitate. 2. Non valeat adverſus Superiores Delinquentes, qui in odioſis non includuntur ſub nomine Regularium, quemadmodum ait Concilium. 3. Ut Epiſcopus procedere non poſſit, niſi poſtquam pluries monuerit Superiorem, ut delinquentem puniret, & ille neglexerit. Si tamen Epiſcopus Delinquentem in actuali delicto interciperet, poteſt illum capere (ſicut dictum fuit), ſed ut ſtatim eum tranſmittat ad Superiorem; & quando crimen fuiſſet gravis ſcandali, poteſt etiam eumdem retinere in Carcerem, ut tranſmittat infra 25. ſaltem horarum ſpatium. Superior deinde præbere Epiſcopo debet ſufficientia argumenta ſequutæ punitionis. Epiſcopus, licet capere poſſit ſummariam informationem, ut eam ad Superiorem transferat, non poteſt tamen juridicum efformare proceſſum adverſus reum; ſed ſi forte efformaſſet, probabile eſt eo Superiorem uti poſſe ad procedendum in ſuum Religioſum, ut ajunt *Salmanticenſes* cum aliis. *Num.* 50. & 51.

lxxxiv Secundo, Regulares Privilegium habent exemptionis a contributione Decimarum. Arrepta occaſione, opportune hoc in loco adnotantur quædam circa Decimas. Decimæ dicuntur illa fructuum portio, aut induſtriarum perſonalium, quæ a Fidelibus tribuenda eſt Eccleſiæ Miniſtris pro eorum ſubſtentatione. Revera Decimæ debentur ex jure Divino Naturali; ſed quoad quantitatem, ideſt decimam partem, ſunt ex jure Eccleſiaſtico, cum ceſſaverit jus antiquum divinum, ut judiciale. Hinc fit 1. Pontificem poſſe quemlibet eximere ex onere Decimarum. Pontificem, inquam, non Epiſcopos: ipſi dumtaxat poſſunt ex Trid. *Seſſ.* 21. *c.* 5. 6. & 7. applicare Decimas unius loci ad alium, & unire, ac ſeparare Beneficia. *Vide Salm. Tr.* 18. *c.* 3. *n.* 52. & 54. Infertur 2., quod conſuetudo rite poteſt aliquos eximere a ſolvendis Decimis, dummodo remaneat id quod ſufficit ad congruam Eccleſiaſticorum ſubſtentationem; ſed hujuſmodi conſuetudo præſcriptionem quadraginta annorum non interruptorum habere debet, licet ab initio, nec titulus, nec bona fides interfuerit: ad præſcriptionem deinde (accipiendo vocem prout ſonat præſcriptio, non ut conſuetudo) neceſſaria ſunt bona fides, & quadraginta anni cum titulo; ſine autem titulo requiritur tempus immemorabile. Pro futuris Decimis fieri poteſt compoſitio; ſed etiam ſolummodo a Pontifice, non ab Epiſcopo, niſi fieret inter unam, & aliam Eccleſiam. Dictum eſt pro futuris, quia præteritas remittere poteſt etiam ille, cui debentur. *Salm. Tr.* 18. *c.* 4. *n.* 55.

lxxxv Olim Decimæ debebantur, ut dictum eſt, tam ex fructibus bonorum, quam ex Perſonarum induſtria. Sed juxta præſentem conſuetudinem pene univerſalem ſolvuntur ſolum ex fructibus bonorum tam ſtabilium, quam mobilium, juxta *Cap. non eſt*, *de Decim.* Et debentur ex fructibus integris non deductis expenſis, & oneribus contributionum, ut ait S. Thom. 2. 2. *q.* 87. *art.* 2. *ad* 4. & alii communiter ex *cap. cum non ſit*, *de Decim. Salm. c.* 3. *n.* 58.

lxxxvi Decimæ præterea ſolvi debent ab omnibus Fidelibus, etiam a Principibus; ſed non a pauperibus: Toti tamen, niſi ſint in extrema neceſſitate, ſed ſolum in gravi, ſi pervenirent ad meliorem fortunam, tenentur ſolvere præteritas Decimas, ut dicunt *Suarez*, *Layman*, *Caſtrop.* & alii, cum *Salmanticenſibus*. *Ibidem n.* 59. De jure autem communi tam Clerici, quam Religioſi, & etiam Parochi tenentur ſolvere Decimas ſuorum bonorum patrimonialium, licet aſſignata fuiſſent ad titulum Ordinationis, non autem bonorum beneficialium, ut docet *D. Thom. loc. cit. a.* 4. *in corp.* & *ad* 1. *ex C. Si quis Laicus* 16. *q.* 1. Quoad eos vero, qui deficiunt a ſolvendis Decimis, hæc ſtatuit Trid. *Seſſ.* 25. *c.* 12. *Qui Decimas ſubtrahunt*, *vel impediunt*, *excommunicentur*, *neque ab illo crimine*, *niſi plena reſtitutione requiſita*, *abſolvantur*. *Vide Salm. n.* 60. *ad* 62.

lxxxvii Sed quicquid ſit de jure antiquo, hodie ex multis prilevigiis Pontificiis omnes Regulares, etiam Moniales, cujuſcumque Ordinis (& etiam equites Hieroſolymitani) eximuntur a Decimis non ſolum perſonalibus, ſed etiam ſtabilium, tam propriorum (etſi colantur a Colonis) quam Conductorum, ut Emphitenticarum. *Vide Salm. n.* 82. *ad* 79. Si tamen tranſeunt ad Regulares bona prius ſubjecta Decimis, tenentur ad illas uti conſtat ex pluribus Decr. S. C. Rotæ apud Pignatelli.

lxxxviii Tertio. Olim Regularibus vetitum erat, ne nova ædificarent Monaſteria, aut derelinquerent ædificata ſine expreſſa licentia Summi Pontificis. *Cap.* 1. *de Exceſſ. Prælat. in* 6. *ex cap. un. de Rel. Dom. in* 6. Tractu deinde temporis obtinuerunt diverſa privilegia; ſed hæc omnia Anno 1624. limitata fuere ab Urbano VIII. in Bulla *Romanus Pontifex*, ubi ſtatutum fuit, non poſſe acceptari nova Monaſteria, niſi obſervata forma Canonum Tridentini, & Bullæ Clementis VIII. *Quoniam ad inſtitutam*. Quare hodie ad fundandum novum Monaſterium tria requiruntur. I. Licentia Epiſcopi. Utrum vero requiratur etiam licentia Pontificis, alii affirmant, ut *Barboſa*, *Tamburr.*, *Pelliz.*, ex declaratione S. C., negant vero *Salmant.* cum *Lezana*, *Suarez*, *Rodriquez* & alii. 2. Adſit conſenſus eorum, quorum intereſt, & præſertim omnium Monaſteriorum exiſtentium intra quatuor milliariorum ſpatium; aliter Epiſcopus concedere non poteſt dictam licentiam, niſi quando illi injuſte contradicerent. *Salm. Tract.* 18. *c.* 8. *num.* 124. *ad* 131. Carmelitæ tamen Privilegium habent, ut alii Ordines fundare non poſſint, ubi ipſi habent Monaſterium infra ſpatium 560. Ulnarum Florentinarum; & Minores infra ſpatium 1200. Ulnarum &c. Contra Minimi, & Jeſuitæ privilegium habent fundandi in locis etiam non remotis intra ſpatium 560. Ulnarum prædictarum. Et in omnibus his Privilegiis conceditur communicatio. At prædicta privilegia circa Ulnas juxta conſuetudinem non intelliguntur quoad Monaſteria, quæ fundantur in civitatibus. *Vide Salm. num.* 137. *ad* 140. 3. Requiritur, ut novum Monaſterium poſſit commode reditibus, aut eleemoſynis ſubſtentare duodecim Religioſos; ſufficit tamen, ut adſit intra breve tempus probabilis ſpes prædictæ ſufficientis ſubſtentationis. Quod ſi Monaſterium (intelligitur de Monaſteriis fundatis poſt citatam Bullam Urbani VIII. emanatam Anno 1624.) non valeret ſubſtentare duodecim Religioſos, qui revera in illo non habitarent, ſtatutum fuit per Sacram Congreg. pluribus Decretis, confirmatis a Gregorio XV. & Urbano VIII. ut hujuſmodi Monaſterium omnino ſubjectum eſſet Epiſcopo per hæc verba: *Ordinarii loci viſitationi*, *correctioni*, *atque omnimodæ juriſdictioni talia Monaſteria erecta abſque eo*, *quod* 12. *Fratres in eis valeant habitare*, & *de facto habitent*, *ſubjecta eſſe intelligentur*. *Salm. Tract.* 18. *c.* 3. *num.* 129. & 130. Eædem conditiones requiruntur in fundandis Monialium Monaſteriis. Et advertendum hic quod ex Tridentino, & S. C. prohibetur, ne fundentur Monialium Monaſteria extra habitatum. *Ibid. num.* 134.

lxxxix Prædictæ conditiones non requiruntur in fundandis Hoſpitiis Religioſorum, ut notant *Peyrinus*, *Tamb.* &c. ſaltem (ut limitat *Lezana*) ſi ibi non recipiant Miſſas, & non habeant Eccleſiam. *Ibid. n.* 132. Neque requiruntur in translationibus Monaſteriorum, quæ poſſunt fundari (ut probant *Salmanticenſes* cum *Navarro*, *Barboſa*, *Peyrino*, *Lezana*, &c., ſine conſenſu Pontificis, nec Epiſcopi, nec aliorum Monaſteriorum, dummodo translatio non afferat iis præjudicium: Etenim dicunt, quod jam antea habebant tale privilegium a pluribus Pontificibus conceſſum, & quod illud limitatum eſt tantum quoad novas Fundationes, quales non vocantur tranſlationes Monaſteriorum ex uno ſitu ad alium commodiorem ejuſdem Terræ (ut intelligitur), aut prope illam, derelinquen-

linquendo antiquum Monaſterium. Et in tali caſu Religioſi retinent omnia bona, & jura Monaſterii derelicti. *Num.* 133. *ad* 143. Poſſunt præterea Religioſi ex conceſſione Urbani VIII., & Innocentii VIII., quando deficerent reditus, & eleemoſynæ unius Monaſterii, illud unire, & incorporare alteri. *Salm. c.* 3. *n.* 150. Inſuper poſſunt ad libitum redire ad Monaſteria derelicta, dummodo reditus non afferrent aliquod novum præjudicium aliis Monaſteriis. *Num.* 148. Poſſunt inſuper Generales Religionum Superiores ex conceſſione Sixti IV., & ejuſdem Urbani VIII. ſupprimere Monaſteria miſerabilia, transferendo eorum bona ad majora Monaſteria. Adnotetur hic, quod Monaſteria conceſſa ab Univerſitatibus, cum derelinquuntur, in manus Ordinarii derelinqui debent; at ſi propriis reditibus, & eleemoſynis ædificata fuerint, remanent in dominio Religioſorum, ut de iis poſſint libere diſponere. *Salm. num.* 147.

xc IV. Regulares habent privilegium eligendi judicem conſervatorem, qui judicet de omnibus illis cauſis, in quibus Religioſi ſunt rei, & etiam in quibus ſunt Actores; ſed quando ſunt Actores, ſolum propter injurias, & manifeſtas violentias ipſis irrogatas. *Vide Salm. Tr.* 18. *c.* 3. *a. num.* 152. *ad* 178.

xci V. Regulares habent privilegium admittendi eos omnes, qui volunt ſepeliri in eorum Eccleſiis. Adnotamus hic præcipua quædam circa ſepulturam, de qua fuſius tractant *Salmanticenſes Te.* 18. *c.* 3. *pun.* 6. Quicumque ad pubertatem pervenerit ſibi eligere valet ſepulturam ubicumque; etiam Epiſcopi; niſi autem illam ſibi eligant, ſepeliri in Cathedrali debent. *Ibid. num.* 186. Religioſi tamen debent ſepeliri in Monaſterio, etſi morerentur extra illud, dummodo locus non eſſet nimis remotus. Novitii valent ſibi eligere ſepulturam extra Monaſterium: quod ſi non faciant, ſepeliri debent in illo, licet obirent dum alia in domo manerent ex licentia ſui Superioris. *Num.* 187. Idem intelligitur quoad Commenſales, & Familiares, qui actu ſerviunt, & reſident in Monaſterio ſub obedientia Superioris. Et hi valent recipere omnia Sacramenta a Religioſis, Baptiſmo excepto, & Matrimonio, *Num.* 118. 214., & 215. Graviſſimas incurrunt pœnas Clerici, & Religioſi inducentes alios ad promittendum juramento, voto, aut fide data, ſe electuros ſepulturam in propria Eccleſia. *Num.* 191. Privandi ſunt ſepultura, qui moriuntur impœnitentes, & publice conſtat non fuiſſe confeſſos in anno, nec communicaſſe Paſchali tempore, & ita etiam Hæretici, Excommunicati, qui ſibi ex ira mortem intulerunt, ſi deinde pœnitentiæ indicia non præbuerint, uti habetur in Rituali Romano: *Peccatores publici cujuſcumque peccati, & qui moriuntur in flagranti crimine* (*ut ex cap. Fures, de Furto*) nullo dato ſigno pœnitentiæ; etenim tunc præſumuntur & in peccato obiiſſe, ut dicunt communiter DD. cum Rituali, quicquid dicant *Lezana, & Sancius. Salm. c.* 3. *n.* 99. Qui hujuſmodi Defunctos ſepelit, lethaliter peccat: Et qui ſepelit Hæreticum, aut Hæreticorum Fautorem, aut publice Excommunicatum, aut Uſurarium, etiam Excommunicationem incurrit; Et hujuſmodi Defuncti, ſi fieri poſſit, ex ſepultura extrahendi ſunt. Ceterum nemo ſepultura privandus in quocumque caſu ſine ſententia Epiſcopi, aut Superioris, ſi cadaver eſt Religioſi. *Salm. Tract.* 18. *c.* 3. *n.* 302. & 304.

xcii Sed ad rem noſtram, ad Regulares videlicet, redeamus. Plura ſunt notanda. 1. Quilibet Clericus, aut Sæcularis ſibi eligere poteſt Sepulturam in Eccleſia Regularium. Et quando aliquis haberet Sepulturam ſuorum Majorum in illa, & non elegiſſet aliam Eccleſiam, poſſunt Regulares illic eum ſepelire. *Salm. Te.* 18. *c.* 3. *n.* 205. 2. Parochi qui in Aſſociatione ad Eccleſiam Regularium plus exigunt, quam exigerent in ſepeliendo Defunctos in Parochia, ut retraherent Fideles ab eligenda alibi ſibi ſepultura, Papalem excommunicationem incurrunt, ex Bulla Clementis VIII. apud *Salmanticenſes*; & licet Bulla edita fuit pro Indiarum Parochis; tamen *Lezana, Peyrinus*, & *Salmanticenſes* cum aliis intelligunt eam editam fuiſſe univerſaliter pro omnibus. *Ibid. n.* 205. 3. Cum ſepeliendus eſt Defunctus in Regularium Eccleſia, debent ipſi vocare, & attendere Parochum; ſed ſi iſte renuit venire, aut nimis moratur, poſſunt ipſi extollere cadaver, & illud in ſuam Eccleſiam aſportare. Ita communiter *Barboſa, Lezana, Peyrinus*, & alii cum *Salmanticenſibus*, ex pluribus Decretis S. C. *Num.* 208. & 209. Officium ſupra Cadaver tum celebrandum eſt, non a Parocho, aut Canonicis, ſed ab iiſdem Regularibus. Nec Parochus exercere poteſt illum actum in eorum Eccleſia; nec cogere Hæredes ad celebrandas Miſſas, aut eorum partem, in Parochia, ex pluribus Decretis etiam S. C. Et idem obſervandum eſt etiam pro Monaſteriis Monialium exemptarum. *Ibid. n.* 212., & 213. Adnotandum tamen, in Monialium Eccleſiis ſepeliri non poſſe Laicos ſine licentia S. C. dummodo aliquis non haberet in eo jus Sepulturæ. *Vide Lib.* 4. *num.* 62.

xciii Quæritur, utrum Regulares teneantur ad ſolvendam Canonicam Portionem Ordinario, aut Parocho? Alia eſt Portio Canonica *Epiſcopalis*, & eſt illa, quæ debetur Epiſcopis pro omnibus donationibus *cauſa mortis*, & pro Legatis Eccleſiis relictis, aut Locis piis eorum Diœceſum, ut ex *Clem. Dudum. de Sepult.* Hæc portio quandoque fuit tertia, quandoque quarta pars; ut Innocentius III. *Cap. Requiſitis de Teſtam.* ſtatuit, ut quoad quantitatem attenderetur conſuetudo. *Salm. Tr.* 18. *c.* 3. *n.* 216. Alia eſt *Parochialis*, quæ proprie vocatur *Quarta Funeralis*, & eſt illa portio, quæ Parocho debetur ex Funeralibus, Legatis piis, & omnibus, quæ perveniunt ad Eccleſiam, in qua ſepeliendus ſe Defunctus ſtatuerat. Et iſta etiam fuit diverſa, ſed quoad eamdem etiam conſuetudo attendenda eſt. *Ibid. n.* 218.

Sed quoad Regulares, eximuntur a ſolvenda Portione E- xciv
piſcopali, eorum Monaſteria tam Hominum, quam Fœminarum, ex *Extravaganti Inter cunctas*, §. *Quibuſcumque, de Privilegiis*, & ex aliis Privilegiis apud *Salmanticenſes*. *Num.* 217. Quo vero ad *Quartam Funeralem*, ex jure communi olim Regulares tenebantur ad illam ſolvendam, ſed hodie attentis eorum Privilegiis, & *Tridentino Seſſ.* 25. *c.* 13. & Bulla Pii V. *Et ſi Mendicantium* anni 1567. tenentur ad illam ſolvendam ea Monaſteria dumtaxat, quæ ultra 40. annos antequam Concilium confirmaretur, ſolebant ſolvere: Ita probant *Salmanticenſes* cum ſententia communi, & pluribus Decretis S. C. ex multis Privilegiis Pontificis, & præſertim Sixti IV., qui impoſuit pœnam Excommunicationis, & privationis Beneficiorum Parochis, qui vellent exigere prædictam *Quartam*. *Vide Salm. Te.* 18. *c.* 5. *a n.* 218. *ad* 228. Excipiuntur tamen illa Monaſteria, quæ ſolverent præfatam *Quartam* ex Contractu inito, aut ex Conſuetudine immemorabili. *Ibid. n.* 229. *ad* 233.

CAPUT V.

De Privilegiis Regularium in particulari.

I. De facultate abſolvendi Subditos a Caſibus & cenſuris. xcv. xcvi. & xcvii. *De Reſervatione Caſuum &c.* xcviii. *De facultatibus quoad Seculares.* xcix. *Utrum Regulares poſſint abſolvere a caſibus Epiſcopis reſervatis a jure, vel conſuetudine.* c. *Utrum a caſibus Papalibus.* ci. *Utrum in itinere, aut ex Bulla Cruciatæ &c.* cii. *Utrum Confeſſarii Regulares poſſint denuo examinari ab Epiſcopo.* ciii. *II. Circa Diſpenſationem in Irregularitatibus.* civ. & cv. *III. De Diſpenſatione in præceptis Eccleſiaſticis &c.* cvi. *IV. Circa Officium Divinum.* cvii. *V. Circa Diſpenſationem votorum, & juramentorum.* cviii. *Circa votum caſtitatis Conjugum, & Sponſorum.* cix. *VI. De Privilegio Religioſorum, Novitiorum, & Famulorum confitendi cuicumque Sacerdoti &c.* cx. *De Religioſis peregrinantibus.* cxi. *Utrum in Jubilæo &c.* cxii. *VII. Circa Ordinum receptionem.* cxiii. *ad* cxvi. *Circa Ordinum collationem.* cxvii. *ad* cxx. *Circa celebrationem Miſſarum* cxxi. & cxxii. *Circa Communionis miniſtrationem.* cxxiii. *Circa concionandum.* cxxiv. *ad* cxxviii.

I. Quoad Facultatem, quam habent Superiores Regulares xcv
circa Abſolutionem Caſuum reſervatorum, & cenſurarum, oportet hic diſtinguere poteſtatem erga Subditos ab illa, quam habent erga Sæculares. Sub nomine *Superiorum Regularium* veniunt non ſolum Generales, & Provinciales, & eorum Vicarii ſubrogati in eorum locum, ſed etiam omnes Locales Superiores, ut Priores, Guardiani, Rectores, & etiam eorum Vicarii, quando ipſi abſunt, ſaltem per integrum diem. Ita communiter Doctores. *Vide Salm. Tr.* 18. *c.* 4. *n.* 1. ex *Cap. Abbatis. de Privil. in* 6. Omnes iſti abſolvere poſſunt ſuos Subditos primo ab omnibus caſibus, & cenſuris non reſervatis Pontifici, licet fulminatæ eſſent *ab homine* per ſpecialem ſententiam, ut dicunt *Salmanticenſes* cum *Lezana, Candido, Pelliz. &c.* ex Privilegiis Pauli V. Sixti IV. & Eugenii IV. *Salm. ibi. n.* 2. Et id quod currit pro Profeſſis, valet & pro Novitiis, ita ut iidem abſolvi poſſint a Superioribus Regularibus a caſibus Epiſcopis reſervatis incurſis, non ſolum poſt ingreſſum, ſed etiam ante, ut dicunt *Salmanticenſes* cum *Bonac. Pelliz. &c. & P. Mazzotta* cum *Sanchez, Tamb., &c. Salm. Tr.* 18. *c.* 3. *n.* 87. & *Mazzot. tom.* 3. *de Reſ. Caſ. c.* 2. *q.* 5. Et idem dicunt *Salmanticenſes, & Mazzotta* cum *Peyrino, & Tamburr. Salm. ibid. n.* 98. & *Mazzot. loco cit.* quoad illos qui proximi ſunt, qui recipiantur, v. g. ſi manent in Probatione in Monaſterio, ut aſſumant Habitum, & id ex Bulla Clementis VII. relata a *Candido, Rodriq.* & a *Salm. Tract. de Cenſ. c.* 2. *n.* 80. in qua fuit conceſſum Provincialibus Regularibus, & eorum Vicariis, aut aliis Deputatis abſolvere Novitios Ordinis ab omnibus caſibus reſervatis (exceptis illis *Bullæ Cœnæ*) incurſis ante ingreſſum, & a cenſuris quæ illis ſunt annexæ. His poſſet aliquis objicere Decretum Urbani VIII. allatum *Lib.* 7. *num.* 95. in quo fuit ſtatutum, quod per Confirmationem Privilegiorum obtentorum a Regularibus poſt Tridentinum non intelligebantur rurſus conceſſa ipſis Privilegia ipſis ablata tam a Concilio, quam a S. C. abſolvendi a caſibus reſervatis Ordinario. Multipliciter reſpondent *Salmanticenſes* huic oppoſitioni loco citato; ſed eorum reſponſiones non ſuadent, ut diximus. *Ibid. numer.* 103. Reſponſio congruentior videtur eſſe, ita ſcilicet, quod Decretum Urbani loquitur de Sæcularibus, ſicut etiam loquebatur Propoſ. 12. damnata ab Alexandro VII. Sed non de Novitiis, qui in favorabilibus communiter a DD. reputantur ut Religioſi; ita *Sanchez, Suar. Caſtrop. Lezana* cum iiſdem *Salmant. tr.* 15. *c.* 3. *numer.* 85. & aliis. Eo magis quia Clemens VIII. ita declaravit; & *Diana Parte* 3. *Te.* 2. *Reſ.* 73. refert Privilegium conceſſum Jeſuitis (quod ex communicatione extenditur ad omnes Religiones), quo poſſint communicare Novitiis omnia Privilegia Societatis. Ex-

cipiunt

Digitized by Google

cipiunt tamen *Bonac. Pellix. & Salm. Loco citato n. 87.* caſum, quo jam inceptum eſſet judicium Epiſcopi contra Novitium, antequam intraret; quia tunc (ut ajunt) poſſet Epiſcopus eum extrahere, & punire. Quod dictum eſt de Novitiis, idem dicit P. *Mazzotta* loco citato cum *Peyrino* de Familiaribus Monaſteriorum; dummodo *inibi ſint quaſi de Familia, & continui commenſales*, ut dicitur in Bulla *Superna* Clamentis X.

xcvi Poſſunt ſecundo Regulares abſolvere ſuos Subditos Profeſſos, & Novitios, etiam ſicut ſuperius dictum eſt *lib. 6. num. 593. v. eadem in fine*, ab omnibus caſibus Papalibus occultis eodem modo, quo Epiſcopi valent abſolvere ſuos Subditos ex *cap. Licet*. Atque hoc ex Privilegio Pii V. relato per extenſum a *Salmanticenſibus*, & P. *Concina*, confirmato a Benedicto XIII. in Bulla *Pretioſus* Anno 1727. in qua fuit conceſſa Regularibus poteſtas abſolvendi etiam a caſibus *Bullæ Cœnæ*, excepto relapſu in Hæreſim, Falſificatione Litterarum Apoſtolicarum, & translatione rerum prohibitarum ad Infideles. Ac obiter hic notandum, quod in dicta Bulla fuit etiam conceſſa Generali Dominicanorum poteſtas diſpenſandi ab irregularitate ob homicidium commiſſum a Subditis, dummodo patratum non fuerit data opera, & ſecutum intra Clauſtra Monaſterii. *Vide L. 7. num.* 101.

xcvii Poſſunt tertio Regulares abſolvere ſuos Subditos ab excommunicatione ob percuſſionem, etiam gravem, & enormem, & publicam, inflictam non ſolum Religioſis ejuſdem Ordinis, ſed etiam alterius, & etiam Clericis Sæcularibus. *Caſtr. Ronc. Salmant.*, *& Croix* ex Privilegiis Bonifacii IV. & Clementis VIII. Atque hic adnotandum, quod ſi percuſſio ſit levis, aut occulta, Religioſus percuſſor (ſi velit) poteſt petere abſolutionem etiam ab Epiſcopo, ſed obtenta ſui Superioris licentia. *Lib. 7. n.* 107. Dictum eſt *Subditos*, quia nequeunt abſolvere Sæculares, cum hic caſus limitatus ſit Regularibus intra Italiam, & extra Romam a Clemente, ut mox dicetur *n.* 99.

xcviii Adnotandum hic præterea, Superiores Regularibus ex conceſſione Clementis VIII. poſſe, ſi ipſis expediens videtur, reſervare undecim caſus, ſed non plures ſine conſenſu Capituli Generalis, aut ſaltem Provincialis pro Provincia. Si autem Superior denegat licentiam, & utrum pro prima vice poſſint Religioſi abſolvi a reſervatis? vide ibidem *num.* 134.

xcix Quoad vero Sæculares, olim Mendicantes gaudebant privilegio, quo poterant abſolvere Sæculares ab omnibus caſibus, & cenſuris reſervatis tam a Pontifice, quam ab Epiſcopis. Sed deinde Decreto Clementis VIII. anno 1602. confirmato a Paulo V. anno 1617. & Urbano VIII. anno 1627. limitata fuit prædicta poteſtas, & ſtatutum fuit, ne Regulares exiſtentes extra Romam, & intra Italiam poſſent abſolvere Sæculares nec a caſibus *Bullæ Cœnæ*, nec ab aliis ſex ſequentibus: Scilicet 1. A percuſſione Clerici. 2. A Duello. 3. A violatione immunitatis. 4. A violatione Clauſuræ Monaſteriorum Monialium ob pravum finem. 5. A Simonia Confidentiali in Beneficiis; & denique ab omnibus caſibus, quos ſibi reſervant Epiſcopi. Itaque tam ex dicto Decreto Clementis VIII. quam etiam ea Bulla Gregorii XIII. *Cum a Sacra*; & præſertim ex Propoſitione 12. damnata per Alexandrum VII., quæ ſic ſe habebat: *Mendicantes poſſunt abſolvere a caſibus Epiſcopis reſervatis, non obtenta ad id Epiſcoporum facultate*; hodie non eſt in dubium revocandum (quicquid aliqui dicant) quin Sæculares abſolvere poſſint a caſibus ab Epiſcopis reſervatis. *Vide Lib. 6. n. 599. Ver. Certum eſt, & Lib. 7. n.* 95. Ita neque poſſunt abſolvere Sæculares a ſex caſibus Clementis; etſi occulti ſint, contra *P. Vivam*: Poteſtas enim, quam Regulares habent ex Bulla S. Pii V. relata *n.* 96. qua poſſunt abſolvere caſus occultos, quam habent Epiſcopi ex *cap. Liceat*, eſt ſolum reſpectu ſuorum Religioſorum, non autem Sæcularium. Id tamen probabile judicamus cum *Viva*, *Comitolo*, & aliis, quibus adhæret etiam *P. Concina*, ſcilicet quod Regulares poſſint abſolvere a caſibus, quos ſibi in Synodo Epiſcopus reſervavit, ſed deinde non expreſſit illos in Tabella; quia tunc præſumitur ſe voluiſſe concedere poteſtatem ab iis abſolvendi omnibus Confeſſariis, modo ab ipſo approbatis. *Vide Lib. 7. n.* 100.

c Dubitatur 1. Utrum Religioſi poſſint abſolvere Sæculares a caſibus non reſervatis ſibi ab Epiſcopis, ſed *in jure*, aut ex conſuetudine reſervatis Epiſcopis, ut ſunt abortus fœtus animati, & alii adnotati *n.* 46.? Negant *Viva*, *Bord. Cabaſſ. Milante*, & alii, eo quod (ut ajunt) in Decreto Pauli V., & Urbani VIII. prohibetur Regularibus abſolvere Laicos a caſibus Epiſcopis reſervatis. *A caſibus eiſdem Ordinariis reſervatis* ſunt verba Urbani. Nihilominus probabilius affirmant *Conc. La-Croix*, *Sporer*, *Salmant. Lezana*, *Sanch.* cum multis aliis, quibus adhæret etiam (ſe retractans) *P. Viva in ſua Morali*. Ratio eſt, quia citata verba Decreti Urbani (& idem de Decreto Pauli V.) intelligenda ſunt de caſibus, quos Epiſcopi ſibimet reſervant; cum talia Decreta, ut diximus *n. præc.* ſint confirmativa Decreti Clementis VIII. in quo fit mentio tantum caſuum, qui ſibi ab Epiſcopis reſervantur. *Nec a caſibus* (hæc ait Clemens) *quos Ordinarii* reſervarunt, aut in poſterum *reſervabunt*. Eo magis, quia, ut ait *P. Suarez*, caſus reſervati Epiſcopis *in jure* debeant potius dici Delegati Epiſcopis, quam reſervati. Sed animadvertendum, id non valere quoad percuſſionem Clerici, nec quoad omnes alios caſus, quos ſibi Ordinarius reſervaret; Etenim quoad iſtos ſublata fuit omnis facultas Regularibus, ut dictum eſt *n. præced. Vide Lib. 7. n.* 99.

Dubitatur 2. utrum Regulares abſolvere valeant Sæculares a caſibus Papalibus? Negant pauci quidam, ideſt *Viva* cum *Bordone*, & *Florino*, ex iiſdem Decretis Pauli V., & Urbani VIII., quibus etiam vetitum fuit Regularibus abſolvere a caſibus reſervatis Sedi Apoſtolicæ. At communiſſime, & probabilius affirmant *Bonacina*, *Averſa*, *Salm. Pellix.*, *Rodriquez*, *Poteſtas*, *Peyrinus*, & ipſe *Viva* in ſua morali (licet id affirmet ſolummodo quoad caſus Papales occultos) ex Privilegio Pauli III. conceſſo anno 1545. *Jeſuitis*, quo dictum fuit, quod poſſent abſolvere Sæculares *ab omnibus peccatis etiam Sedi Apoſtolicæ reſervatis, exceptis contentis in Bulla Cœnæ*. Nec obſtant prædicta Decreta Pauli V., & Urbani VIII., quia (ut dictum eſt *n. anteced.*) intelliguntur de caſibus Clementis VIII. (quos ſupradicti Pontifices confirmare voluerunt) in quo ſolum caſus Bullæ *Cœnæ*, & ſex alii excepti fuere. Animadvertendum autem eſt, hanc poteſtatem valere tantummodo quoad forum internum. *Num. 96. & 97.* Obſervetur præterea, quod dictum eſt *n.* 31. de Abbatibus, habentibus quaſi Epiſcopalem juriſdictionem. ci

Adnotandum hic, quod olim Confeſſarii Regulares ex conceſſione Gregorii XIII., & Eugenii IV., in itinere poterant excipere Confeſſiones, non modo ſubditorum Diœceſis, ubi approbati erant, ſed ceterorum omnium. Et ex Bulla Cruciatæ, cum approbarentur in uno loco, erant approbati pro omnibus. *Ita apud Salm. Tr. 18. c. 4. n. 71. & 72.* Innocentius autem X. deinde ſtatuit, ne Regulares poſſent excipere Confeſſiones alicubi ſine loci Ordinarii licentia: etiamſi haberent privilegium Cruciatæ, ut declaravit Innocentius XII. in Bulla *Cum Sicut*, Anno 1700. *Vide Lib. 6. n. 548. V. 5. & n.* 549. cii

Animadvertendum præterea eſt, quod olim ex *Clem. Dudum de ſepult.* Regulares approbati abſolute ſemel ab Ordinario non poterant obligari, ut denuo examinarentur. Attamen S. Pius V. in *Extrav. Romani Pontificis*, dixit, quod Epiſcopus Succeſſor *pro majori quiete ſuæ conſcientiæ* poſſet rurſus illos examinare. Sed poſt Gregorium XIII. in ſua Bulla *In tanta negotiorum*, *&c.* (relata a *Navarro* in fine ſui Manualis) ad tollendas lites exortas circa Regulares, revocavit omnes Declarationes S. Pii, & præſertim hanc concernentem approbationem Confeſſariorum Regularium; revocavit, inquam, ad ſtatum priſtinum diſpoſitionis Tridentini, quod *Seſſ. 23. cap.* 15., nihil aliud exegit quoad Regulares, niſi ut approbarentur ab Ordinario. Hinc inferunt multi DD., ut *Aravius*, *Dicaſtillus*, *Villalobos*, *Delbenes*, *&c.* apud *Salmanticenſes*, *Tr. 18. c. 4. n.* 119. quod Regulares approbatos examine ab aliquo Epiſcopo non poſſit denuo examinare ſucceſſor. Attamen contrarium tuentur *Diana p. 3. tr. 2. Reſp. 27.*, *& Lezana*, *Boſſ.*, *Bordone*, & multi alii ex Decreto S. C. (relato a *Lezana*, & *Diana*), quo fuit declaratum, quod non obſtante Bulla Gregorii XIII. poſſet Epiſcopus ſucceſſor examinare approbatos ab Anteceſſore, & hanc hodiernam eſſe Epiſcoporum praxim teſtantur *Diana*, & ipſi *Salmanticenſes*. Sed probabiliter dicunt *Salmanticenſes*, *ib. n.* 120. cum *Villalobos*, quod tam ex Conſtitutione S. Pii, quam ex Declaratione S. C. poſſit Ordinarius ſucceſſor iterum vocare ad examen aliquem, aut aliquos Regulares, quos notitiam habet non eſſe idoneos; ſed non poteſt Edicto generali ſuſpendere omnes Confeſſarios Regulares, uſquedum denuo examinentur. Ceterum animadvertendum eſt, quod revocando generaliter Ordinarius omnes licentias, non comprehenduntur Regulares, qui in odioſis non comprehenduntur, niſi exprimantur. *Salm. Tr. 18. c. 4. n. 15. cum Communi*. Animadvertatur inſuper quod Capitularis Vicarius *Sede Vacante* non poſſit ad examen vocare Regulares ex privilegio iis conceſſo a Clemente IV. *Vide Salm. n. 116. & Dianam*, *p. 3. Tr. 2. Reſ.* 27. Animadvertendum præterea, ſupradicta valere pro approbationibus conceſſis abſolute, non tamen pro conceſſis ad tempus, e. g. ad ſex menſes, ut plerumque fit; cum certum ſit ex Bulla Innocentii XIII. *Apoſtolici Miniſterii*, confirmata per Benedictum XIII. quod Confeſſarii tam Sæculares, quam Regulares non valeant excipere Confeſſiones extra locum, Perſonas, & tempus præſcriptum, quocunque privilegio non obſtante. ciii

II. De facultate Regularium diſpenſandi in Irregularitatibus. Regulares valent ex privilegio S. Pii V. relato *n.* 97., confirmato a Julio II. diſpenſare cum ſuis ſubditis in omnibus irregularitatibus occultis, in quibus poſſunt Ordinarii diſpenſare cum ſuis Diœceſanis ex *Cap. Liceat*, ut dictum eſt *n.* xxix. Et idem poſſunt cum Sæcularibus, ut ajunt *Suarez*, *Sanchez*, *Pellix. Sairus*, *Salm. Sporer*, *Lezana*, &c. ex conceſſionibus Sixti IV., & prædicti Julii II. *Vide Lib. 7. n.* 355. civ

Poſſunt præterea Regulares diſpenſare cum ſubditis in quacunque irregularitate, aut ob delictum, aut ob defectum ex Privilegio Martini V. *Vide eodem n.* 335. Itaque, ut ad particularia deſcendam, poſſunt Superiores diſpenſare cum ſubditis 1. in Irregularitatibus ob homicidium non ſolum occultum, ut conceſſum fuit in Privilegio Martini V., ſed etiam voluntarium notorium, ut dictum eſt *n.* xcvi., ex Privilegio Benedicti XIII., dummodo data opera patratum non fuerit, & conſummatum intra Clauſtra. 2. Quoad defectum Animæ poſſunt diſpenſare cum Religioſo ad ſuſcipiendum Sacerdotium, licet ipſe paſſus eſſet permanentem dementiam, ſi deinde medicorum judicio ceſſavit ejus periculum. *Vide Lib. 7. n. 400. in fine*. 3. Quoad defectum corporis, ut ſi alicui pes, aut oculus deficeret, etiam ſiniſter, poſſunt diſpenſare, ut probant *Salmanticenſes Tr. 10. de Cenſ. c. 9. num. 75. cum Bordon.* ex Privilegio Sixti IV. Et in dubio poſſunt etiam cv

decla-

declarare, defectum non obſtare, ut poſſunt Ordinarii cum ſuis Subditis, *Vide Lib. 7. num. 4. v. in fine*, 4. Quoad defectum Natalium, hæc irregularitas per ſe ceſſat Religionem profitendo quoad id, quod ſpectat ad ordinum ſuſceptionem, ut habetur ex *c. 1. de Fil. Presbyt.*, nam quoad Dignitates neceſſaria eſt Diſpenſatio. Sed ex pluribus privilegiis poſſunt diſpenſare cum ſuis omnes Superiores Regulares Generales, Provinciales, & etiam Priores, *Lib. 7. n.* 354. & 420. *Vide etiam Salm. Tract. 10. c. 9. n. 57. & Tr. 18. c. 4. n. 28. cum Bord. Peyr. Lez. Pell. &c.* Quod vero inquit *Sotus* Profeſſione ceſſare quamlibet Irregularitatem, id communius negatur. *Vide Salm. Tr. 10. c. 7. n.* 58. 5. Poſſunt diſpenſare in bigamia etiam vera ex privilegio Martini V., ita *Caſtrop. Pelliz. Macado, Salm. &c. Vide L. 7. n.* 355. & 452. 6. In Irregularitate etiam publica ob defectum lenitatis. *L. 7. n.* 469. 7. Et ultimo poſſunt Regulares diſpenſare cum ſuis ſubditis in omnibus inhabilitatibus, & pœnis contractis ratione delicti, ut privationis Officii, Beneficii, Vocis, Loci, &c. etſi illæ reſervatæ ſint Pontifici, ut ajunt *Suar. Sanch. Pelliz.*, & *Salm.* cum aliis ex privilegiis Sixti IV., S. Pii V., & Gregorii XIV. *Salm. Tr. 18. c. 4. n. 29.*

cvi III. Prælati Regulares habent Poteſtatem diſpenſandi cum ſuis Subditis in præceptis Eccleſiaſticis, ut poſſunt Epiſcopi cum ſuis Diœceſanis. Etenim ipſi habent quaſi Epiſcopalem juriſdictionem, ut communiter docent DD. ex Clem. *Ne Romani, de Elect. Salm. Tr. 18. c. 4. num. 31. cum Bonac. Paſqual. &c.* Et ideo poſſunt probabiliter diſpenſare in omni eo, quod non eſt ſpecialiter Pontifici reſervatum. Et præſertim in dubio, utrum res diſpenſatione indigeat, ut diximus, *Salm. n.* 33. Poſſunt etiam diſpenſare cum cauſa (ſicuti ſemper ſupponitur) in Legibus Pontificiis, cum latæ ſunt pro aliqua Provincia, aut Monaſterio particulari, quia tunc præſumitur data hujuſmodi facultas; aut cum talis eſt conſuetudo, aut quando non poteſt facile recurri ad Superiorem: aut quando agitur de rebus parvi momenti, quæ non obligant ad lethale peccatum, aut quæ frequenter accidunt, ut jejunia, abſtinentia a carnibus, Feſtorum obſervantia, recitatio Officii; dummodo non diſpenſetur per longum tempus, ut dicunt *Salm.* cum *Cajetano, Soto*, &c. Et idem valet quoad Regulares Religionis. *Num. 34., & 35.* Ita dicunt etiam *Azor. Caſtr. Salm. Trullench., Macedo*, &c. poſſe Superiores diſpenſare ad operandum diebus Feſtis tam cum Religioſis, quam ſervis domeſticis, ſed non cum extraneis; qui alioqui poſſunt operari pro Monaſterio, ſi Monaſterium ſit pauper, ut ajunt *Sylveſter, Fagund.*, & *Salm.* cum *Paſqual.*, *Leandro*, & aliis. *Salm. Tr. 18. cap. 4. n. 37.*

cvii Quoad Divinum Officium notentur hic privilegia, quæ habent Regulares. 1. Leo X. conceſſit Religioſis, ut poſſent recitare Horas privatim omnino mentaliter. (Sed P. Ferraris Biblioth. v. Offic. n. 101. citans *Sporer*, ait hoc privilegium eſſe adulterinum). Præterea ut poſſint anticipare Officia longiora, & reſervare brevia pro diebus majoris occupationis. 2. Clemens VII. conceſſit omnibus Regularibus infirmis (intelligitur de illis infirmis, qui per ſe non excuſantur ab Officio) & Infirmariis poſſe ſatisfacere Officio recitando 6., aut 7. Pſalmos (aſſignandos a Superiore) 7. *Pater*, & duo *Credo*. Et Martinus V. conceſſit convaleſcentibus, ut ſatisfacere poſſent dicendo illam Officii portionem, quam judicaverit eorum Confeſſarius. 2. Innocentius IV. conceſſit Monialibus S. Claræ (& ita intelligitur pro omnibus aliis communicantibus) ſatisfacere Officio Converſarum ob quamcunque rationabilem cauſam, v. g. ſi Religioſa non ſit bene inſtructa juxta judicium Abbatiſſæ, aut Confeſſarii, in Officio Coriſtarum: aut ſi ſit ſcrupuloſa, aut ob labores laſſa, aut occupata in rebus utilibus, ut eſſet Religioſis eſſe applicatum ad excipiendas Confeſſiones, prædicationi, aut ſtudio Eccleſiaſtico pro majori diei parte; Etenim ſupponitur, quod privilegiis conceſſis Monialibus gaudeant etiam Religioſi *ad invicem*, ut dictum fuit *n.* 2. Animadvertunt inſuper *Salmanticenſes* hujuſmodi privilegio eas poſſe uti etiam ſine licentia Superiorum; fuit enim conceſſum ſine iſta conditione. Animadvertunt præterea, quod ſi Monialis omitteret Laicorum Officium, utentes hujuſmodi privilegio non peccarent lethaliter, quia tunc reputantur ut Laicæ, quæ ſub mortali non tenentur ad ſui Officii recitationem. Sed hoc non mihi placet, etenim hujuſmodi privilegio Monialis non tranſit in qualitatem Laicæ, ſed tantum Officium ejus Coriſtæ tranſit, & commutatur in illud Laicæ.

cviii V. Confeſſarii Mendicantium, & ceteri Regulares communicantes poteſtatem habent irritandi, remittendi, & diſpenſandi Juramenta, ac Vota. Poſſunt inſuper diſpenſare cum Conjugibus quoad impedimentum ad petendum debitum, propter inceſtum commiſſum cum conſanguinea Conjugis, ut communiter ajunt *Sanchez, Pontius, Salmant.* aliique contra P. *Concinam* ex multis privilegiis variorum Pontificum. *Vide Lib. 6. n. 1076. v. Inſuper.* Animadvertendum eſt autem hic, quod Confeſſarius debet in hoc obtinere licentiam ſpecialem, ſaltem a Superiore inferiore ſui Monaſterii. *Ibid. v. An autem.*

cix Poſſunt præterea Confeſſarii Mendicantes diſpenſare cum conjugibus in voto caſtitatis elicito ante Matrimonium, ad petendum debitum, ſicut etiam communiter dicunt *Caſtr., Pont., Sanch., Tourn., Wigandt, Salmant. &c.* ex privilegio S. Pii V. Et etiam in voto elicito poſt Matrimonium, uti rite exiſtimant *Sanch., Salm., &c.* (contra *Pontium*) ex aliis privilegiis, ex quibus poſſunt ipſi diſpenſare in omnibus votis, in quibus valent *de jure ordinario* diſpenſare Epiſcopi cum ſuis ſubditis. *Vide Lib. 6. n. 987. v. An autem, & n.* 1128. Id vero, quod magis ambigitur eſt, utrum in caſu neceſſitatis poſſint diſpenſare cum Sponſis, ut poſſunt Epiſcopi in voto Caſtitatis ad contrahendum Matrimonium? Plerique affirmant, ut *Anacletus, Vidal, Paſſeus, Henriquez, &c.* quam ſententiam probabilem judicant *Salmanticenſes*, & *Elbel*. Sed communius negant *Layman, Barboſa, Sanchez*, & *Pontius*, dicentes, quod Regulares poſſint diſpenſare ſolum in votis, in quibus valent diſpenſare Epiſcopi *de jure ordinario*, ſed non extraordinario, ut in caſu iſto. Reſpondent autem adverſarii in caſu neceſſitatis Epiſcopo etiam *de jure ordinario* diſpenſare, cum ſit hujuſmodi poteſtas annexa eorum officio, & dignitati, ut dictum fuit *n.* xxxiv., & alibi. Unde non poſſumus habere ut improbabilem primam ſententiam. *Vide Lib. 6. n. 1128, in fin.*

VI. Cum Sæcularibus conceditur facultas deligendi ſibi cx
Confeſſarium, aut a Summo Pontifice, aut ab eorum Ordinario, ſemper ſupponitur, quod ſit Confeſſarius approbatus ab Epiſcopo; ſed Regulares ex expreſſa, aut tacita ſui Superioris licentia poſſunt confiteri cuicumque ſimplici Sacerdoti: quod communiter exiſtimatur cum *Suarez, Lugo, Salmant. Tract. 18. cap. 4. num. 49.* Quare omnes Superiores Regulares poſſunt ſibi eligere in Confeſſarium quemlibet Sacerdotem, ut etiam communiter dicunt DD. *ex cap. ult. de Pœnit., & Rem.* Idem vero quod pro Religioſis, valet & pro Famulis Commenſalibus Monaſterii, uti habetur ex *Trid. ſeſſ. 25. c. 11.*, ex quo poſſunt recipere a Religioſis Sacramenta Pœnitentiæ, Euchariſtiæ, & Extremæ-Unctionis. Et idem valet quoad Novitios, qui *in favorabilibus* ſub Religioſorum nomina veniunt, ut omnes fatentur, & declaravit S. C. die 14. Auguſti 1665. Quare ipſi poſſunt abſolvi ab omnibus caſibus ab Epiſcopo reſervatis. *Salm. n.* 524.; ut dictum eſt *n.* xcv. Sed id non valet pro Equitibus S. Jacobi, & ſimilibus, ut dicunt *Salmanticenſes* cum Communi, nam hujuſmodi viget conſuetudo. *Ibid. n.* 58.

Adnotandum inſuper, quod Religioſi peregrinantes, ſi ha- cxi
beant ſocium (dummodo ſit idoneus) ejuſdem Ordinis, illi confiteri debent. Si vero deſit Socius, aut alius ejuſdem Ordinis Sacerdos, tunc confiteri poſſunt cuilibet Sacerdoti idoneo Regulari, aut Sæculari: quod commune eſt apud omnes. Sed quæritur, utrum talis Sacerdos approbatus in illo loco eſſe debeat? Ita volunt pauci quidam ut *Wigandt, Concina*, *&c.* Sed communiſſime, & quidem recte negant *Suarez, Roncaglia, Caſtrop., Salmantic., Elbel*, aliique. Et quia talis eſt conſuetudo Religionum, quæ facit præſumere conſenſum Ordinariorum; Et quia Innocentius VIII. abſolute conceſſit Religioſis peregrinantibus, ut cum non poſſent habere ſui Ordinis Confeſſarium, *quemcumque alium Presbyterum idoneum Religioſum, vel Sæcularem eligere valeant. Vide L. 6. n.* 575.

Dicunt inſuper *Lugo; D. 20. n.* 86. & *Salmanticenſes* cxii
Tr. 18. c. 4. n. 124. cum *Navarro, Soto, Caſtrop., Peyrino, Boſſio, &c.* quod tempore Generalis Jubilæi poſſint Regulares, & etiam Moniales ſine ſuorum Superiorum licentia confiteri Religioſis alterius Ordinis, licet habeant Confeſſarium Ordinis ſibi aſſignatum, ex pluribus Privilegiis, quæ referunt *Lugo, Mendo &c. Vide Lib. 6. numer. 788. not.* 8.

VII. Regulares, quoad Ordines, non recipiunt Litteras cxiii
Dimiſſoriales ab Epiſcopis, ſed ab eorum Superioribus, aliter graviter peccant, & incurrunt ſuſpenſionem. Attamen quoad recipiendos Ordines, primo S. Pius V. ipſis conceſſit Privilegium recipiendi Ordines a quocumque Epiſcopo; ſed hoc revocatum fuit per Gregorium XV. Quæ abrogatio confirmata eſt a pluribus aliis Pontificibus, & nuper a Benedicto XIV. Bulla *Impoſiti &c.* Anno 1747. qua præterea præcipitur, ut, ſi loci Ordinarius Ordinationem tenet, ab ipſo debeat examinari, & ordinari Religioſus; quod ſi Epiſcopus abſit, aut non habet Ordinationem, poteſt ordinari ab alio Epiſcopo; ſed tunc requiritur atteſtatio authentica vel Vicarii Generalis, vel Secretarii, Cancellarii ipſius Epiſcopi, qua conſtat aut vel ipſum abeſſe a Diœceſi, vel Ordinationem habiturum non eſſe proximo legitimo tempore per leges Eccleſiaſticas ſtatuto. Et præcipit idem Pontifex hoc expreſſe declarandum eſſe, ut cognoſcatur, quod non ſufficit, ut dicatur Epiſcopus Ordinationem non habiturus ſi accedant extra tempora; aliter eaſdem ſubit pœnas, quas ſubeunt, qui ſine Dimiſſorialibus Litteris ordinantur. Inſuper vetatur Religioſo, ne alibi data opera permaneat, ut eximat ſe ab examine Epiſcopi Loci, ubi prius morabatur. Religioſi vero morantes in Diœceſibus, quæ ſunt *nullius*, ordinari debent ab Epiſcopo viciniori, *Vide Lib. 6. n. 768. & n. 788. not. 8.*

Quæritur hic 1. a quo debeant ordinari Novitii? Dicunt cxiv
Suarez, & *Henriquez*, ab Ordinario aut Originis, aut Domicilii: Sed *Sanchez, Caſtrop., Del-bene*, & *Fagnanus* cum aliis exiſtimant, quod poſſint ordinari ab Ordinario Loci, ubi eſt Novitiatus. Recte dicunt *La-Croix*, & *P. Mazzotta*, utramque Sententiam eſſe probabilem, dummodo (quoad hanc ſecundam) Novitius animum habeat, quantum in ſe eſt, perpetuo permanendi in illo Monaſterio, in quo eſt, & hac de re juramentum præbeat, ut præcipitur in Bulla *Speculatores*. *Ib. n.* 765.

Quæritur ſecundo utrum Religioſi poſſint ordinari *extra* cxv
tempora? Negant Vaſquez, Lezana, &c.; etenim ajunt, quod

etſi

Digitized by Google

etſi Gregorius XIII. id conceſſerit Jeſuitis, attamen prohibuit communicationem. Sed hodie non amplius eſt in dubium revocandum, quin poſſint tam ex multis Privilegiis, conceſſis aliis Religionibus, quam ex Declaratione nuper facta per Benedictum XIII. in Concilio Romano (*Tit.* 5. *c.* 2.) in quo ſtatutum fuit, quod talia privilegia *in ſuo robore perſiſtant, nec eis derogatum fuiſſe conſtat. Ibid. numer.* 797. *Dub.* 3.

cxvi Quæritur tertio, Utrum cum ordinantur Regulares *extra tempora*, valeant ordinari quocumque die, in quo ſit Officium duplex, etiamſi non ſit Feſtum de præcepto? Affirmans *Fagundez*, *Villalob. Diana &c.* & dicunt eſſe probabile *Suarez*, aliique; quia Alexander VI. eum ageret de hujuſmodi Privilegio dixit poſſe ordinari *diebus Dominicis*, *ſive Feſtivis Duplicibus*, at non dixit de *præcepto*. Hanc opinionem rejicere non audeo, exiſtimo tamen probabiliorem oppoſitam cum *Lug.*, *Mario*, & *Eſcobar*, quia Gregorius XIII. agens de eodem privilegio declaravit, dicens, *diebus Dominicis*, & *Feſtivis diebus*, & non dixit *duplicibus*: Dies Feſtivus proprie accipitur ille, in quo vetantur opera; unde intelligitur de præcepto. Et revera uſus obtinet quod omnes eos, qui Diſpenſatione ordinantur, *in tribus diebus Feſtivis*, pro quibus valet eadem regula. *Vide Lib.* 6. *numer.* 797. *Dub.* 4.

cxvii Quo vero ad poteſtatem conferendi Ordines, olim Abbates Regulares ex conceſſione ipſis facta in Synodo VII. (ſicuti habetur in *Can. Quoniam Diſt.* 169.) poterant miniſtrare Tonſuram, & ordines Minores, non ſolum ſuis ſubditis Religioſis, ſed omnibus aliis. Attamen per *Trid. ſeſſ.* 23. *c.* 10. hujuſmodi poteſtas fuit ipſis limitata pro ſolis Regularibus ſubditis. His tamen non obſtantibus plerique DD. ſubſtinuerunt Abbates, ſaltem Mitratos (ut exiſtimant *Salmanticenſes*, & adducunt plura S. C. Decreta) qui poſſunt Pontificalia exercere, poſſe ordinare etiam Sæculares ſuos ſubditos, & etiam alios, habentes Dimiſſoriales Litteras ſuorum Ordinariorum; nihilominus omnes iſtæ opiniones locum amplius hodie non obtinent poſt Decretum S. C. approbatum ab Urbano VIII. die 17. Januarii Anno 1642., in quo rejecta quacumque contraria ſententia, prohibitum fuit Abbatibus, ne ordines conferrent, vel Litteras Dimiſſoriales concederent aliis, quam ſolis ſubditis Regularibus; iiſque contrarium facientibus ſuſpenſio impoſita fuit. Excipiuntur tamen plerique deſcripti in Cancellaria Rom., qui Privilegium habent Dimiſſoriales Epiſtolas concedendi, ut Abbas Montis Caſſinenſis, Abbas Cavenſis, &c. *Vide Lib.* 6. *n.* 763.

cxviii Quæritur hic 1., utrum Abbates habentes juriſdictionem pene Epiſcopalem in aliquo territorio ſeparato, poſſint ordinare ſuos ſubditos Sæculares? *Molfeſius* apud *La-Croix Lib.* 6. *p.* 2. *n.* 2236. affert Declarationem affirmativam S. C. Sed Benedict. XIV. *De Synod. L.* 2. *c.* 11. *n.* 15. refert alteram contrariam, & idem affert deciſum P. *Zacharia* apud *La-Croix* loco citato.

cxix Quæritur 2., utrum Abbates, qui poſſunt ordinare ſubditos Profeſſos, valeant & Novitios? Negant *Caſtrop.*, *Barboſa*, *Sayrus &c.* Communius autem, & probabilius affirmant *Suarez*, *Layman*, *Sanchez*, *Eſcobar*, & *Salmanticenſes* cum aliis, quoniam in *favorabilibus* regulariter ſub Regularium nomine veniunt etiam Novitii ut diximus. *Vide Lib.* 5. *cit. num.* 764.

cxx Quæritur 3., utrum Ordines collati ab hujuſmodi Abbatibus, Sæcularibus, aut Regularibus non ſubditis, ſint validi? Negant *Suarez*, *La-Croix*, *&c.* Sed affirmandum eſt cum *Sanchez*, *Salmanticenſibus*, *Tamburr.*, *Pelliz.*, *&c.*, quia hæc facultas (ut diximus) olim fuit conceſſa Abbatibus; Et a Concilio deinde, & Decreto Urbani vetitum illis fuit tantum facultatis exercitium: unde ipſi illicite, ſed valide ordinant. Et quod ita ſe res habeat apparet ex eodem Decreto Urbani, in quo ordinatis imponitur ſuſpenſio. Pro validis itaque habentur Ordines iis collati. Et ita deciſum plures per S. C. affert Bened. XIV. *De Synodo L.* 2. *c.* 11. *nu.* 13.

cxxi VIII. Quoad celebrandam Miſſam, & miniſtrandam Euchariſtiam, olim ex Privilegiis Sixti IV. Alexandri VI., & Urbani VIII. poterant celebrare in Altari portatili; tam in ſuis Domibus, quam in ſuis ruralibus domibus vulgo *Grangie*, etiam contradicente Epiſcopo. *Sal. Tract.* 15. *c.* 7. *n.* 79. Sed Clemens XI. Anno 1703. ſuo Decreto declaravit, quod omnia eorum privilegia celebrandi in Altari portatili revocata ſint per Tridentinum. Idemque declaravit Bened. XIV. in Bulla *Magno* §. 29. Nec poſſum aſſentiri P. *Mazzotta* dicenti, hujuſmodi prohibitiones intelligi factas quoad Domos privatas, ſed non quoad proprias Religioſorum; nam in Decreto Clementis agitur de Privilegio celebrandi *in locis, in quibus degunt*; Loca autem, in quibus degitur, ſunt Domus propriæ, non alienæ. Innocentius inſuper XIII. Anno 1723. in Bulla *Apoſtolici Miniſterii*, *prohibuit, ne in privatis Regularium Cellis, ſeu Cubiculis erigatur Altare, remota quacumque in contrarium conſuetudine. Vide lib.* 6. *numer.* 360. *v. Hanc.* Sciatur tamen, quod Greg. XIII. conceſſit Provincialibus Jeſuitarum facultatem deputandi publica Oratoria in ſuis Eccleſiis, in quibus omnes poſſunt celebrare, &c. *Apud Merat. p.* 1. *tit.* 20. *ad lit. F.*

cxxii Ex privilegio Gregorii XIII. poſſunt Regulares celebrare una hora ante Auroram; quare valent celebrare Miſſam tribus horis ante ſolis ortum; ita *Lugo*, *Suarez*, *Rodriquez*, & *Salmantic.*, *tractat.* 15. *cap.* 7. *num.* 94. Immo cum adeſt aliqua juſta cauſa, poſſunt celebrare immediate poſt duas horas poſt mediam noctem ex Privilegiis Alexandri VI., & Clementis VIII. Et hujuſmodi privilegia dicunt *Lugo*, Rodriquez, *Diana*, *Narbona*, & *Salmanticenſes* cum aliis non eſſe revocata per Tridentinum *Seſſ.* 22. *de evitand. &c.* Monent tamen prædicti DD., id valere tantum pro Eccleſiis propriis; in quibus tamen (ſubdunt) poſſunt hujuſmodi privilegio uti etiam Sacerdotes Sæculares. *De Lugo de Euch. D.* 20. *num.* 27. & *Salm. ib. n.* 95. Inſuper Eugenius IV. conceſſit Regularibus licentiam celebrandi tribus horis poſt meridiem, juſta tamen ex cauſa: attamen *Azorius*, *Fagundez*, aliique dicunt, hujuſmodi Privilegium fuiſſe revocatum per S. Pium Bulla, *Amantiſſimus*, Anno 1566., cujus rei *Lezana* affert declarationem S. C. Sed his non obſtantibus, dicunt *Lugo*, & *Salmanticenſes* cum *Averſa*, *Dicaſtillo*, *Narbona*, *Diana*, *&c.* authentice non conſtare de revocatione S. Pii, qui loquutus fuit de Miſſis tantum, quæ celebrantur *de ſero, etiam forſan circa ſolis occaſum*; Unde dicunt, vigere Privilegium Eugenii IV. & ut quis illo utatur, ſufficere quamcumque mediocrem cauſam, ut convaleſcentiæ, ſtudii, & ſimilium.

Quo vero ad miniſtrandam Euchariſtiam Paulus III., aliique Pontifices conceſſerunt Regularibus facultatem miniſtrandi in ſuis Eccleſiis omnibus Fidelibus. Excipitur tamen, 1. Si Epiſcopus rationabiliter prohiberet alicui, ne Euchariſtiam ſumeret. Excipitur 2. Communio in mortis articulo, aut periculo, dummodo non adſit extrema, aut gravis neceſſitas, & Parochus nequeat, aut nolit miniſtrare; *Lugo*, *Roncaglia*, *&c. Vide lib.* 6. *numer.* 229. & 240. Excipitur tertio Communio Paſchalis, ideſt illa, qua Præcepto ſatisfit, ut communiter ajunt *Fillucius*, *Sa*, *Buſembaum*, *&c.* cxxiii

IX. Quoad facultatem concionandi olim Regulares ex Clementina *Dudum* de ſepult. poterant libere prædicare in ſuis Eccleſiis, & in Plateis; ſed *Tridentinum Seſſ.* 5. *c.* 2. ſtatuit, ne in alienis Eccleſiis prædicare poſſent ſine licentia Ordinarii, & in Eccleſiis propriis ſui Ordinis antequam benedictionem petant ab Epiſcopo. Quare Religioſi, ut in ſuis concionentur Eccleſiis, ſufficit, ut petant Benedictionem, etſi illa denegetur, ut dicunt *Lezana*, *Pelliz. Borbonus*, & *Salmanticenſes Tr.* 18. *cap.* 4. *num.* 178. cum aliis, adducto Decreto S. C. Sed hujuſmodi Benedictio, ut dicunt *Salmanticenſes*, non requiritur, ut prædicent per *Plateas*: nam Concilium loquitur ſolum de Eccleſiis. Semper tamen debent Regulares habere approbationem ſuorum Superiorum, qui peccarent, ſi nullo eorum præhabito examine, iis prædicare permitterent. *Salm. ib. n.* 176. & 177. Poſſunt autem Superiores committere etiam ſimplicibus Clericis Tonſuratis ut prædicent ex privilegio Gregorii XIII. Licet S. C. generaliter declaraverit, prædicationem poſſe committi cuicumque Tonſurato. *Ibidem num.* 174. cxxiv

Quo vero ad Eccleſias alienas, ut dictum eſt, Regulares ibi prædicare non poſſunt ſine venia ordinarii, niſi id eſſet pro duabus, aut tribus vicibus, ut dicunt *Navarrus*, *Barboſa*, *Diana*, *Salmanticenſes*, aliique; aut dummodo Ordinarius non maneret inibi, & Religioſus aliquis tranſeunter ibi eſſet; quia tunc poteſt illi Parochus licentiam concedere prædicandi, uti conceſſit Gregorius XIII. *Salm. cit. cap.* 4. *n.* 184. Quando tamen Ordinarius veniam concederet, Religioſus valet concionari in Parochiis, etiam contradicente Parocho, & quia Ordinarius eſt Parochi Superior; & quia id fuit expreſſe conceſſum per Alexandrum IV. *Ibid. numer.* 179. cxxv

Quæritur 1., utrum liceat Regularibus concionari contradicente Epiſcopo? Quando ſunt alienæ Eccleſiæ, & Epiſcopus ab initio veniam denegat, proculdubio non licet. Sed ſi Epiſcopus jam conceſſiſſet licentiam, & inde vellet eam revocare, aut ſi Eccleſiæ eſſent propriæ, dicunt *Peyrinus*, *Vega*, *Pellizzarius*, & *Salmanticenſes* cum *Diana*, *&c. Ibid. num.* 171. non poſſe prædicare. Sed huic obſtat quod in Tridentino ſtatuitur (*Seſſ.* 24. *c.* 4.) *nullus Sæcularis, ſive Regularis contradicente Epiſcopo prædicare præſumat*. Obſtat inſuper Bulla Gregorii XV. *Inſcrutabili*, in qua ſtatuitur, Epiſcopum, ut Delegatum Apoſtolicæ Sedis, poſſe punire Religioſos, *qui in alienis Eccleſiis ſuorum Ordinum non petita benedictione, aut ipſo contradicente, prædicare præſumpſerint*. Sed, reſpondent *Salmanticenſes*, quod tam prædicta Bulla, quam Concilium accipienda ſint juxta id, quod ſtatuitur in Clementina *Dudum* ſupra citata, qua prohibetur prædicare, quando prædicat Epiſcopus, aut quando ſolemniter coram ipſo prædicatur. Et ita deciſum referunt per S.C. Epiſcoporum, & Regularium die 30. Januarii 1629. apud *Barboſam*, *in Trident. Seſſ.* 5. *c.* 2. *n.* 19. Cum ego tamen obſervaſſem *Barboſam* loco citato; inveni, quod S. C. declaratum fuerit ſolummodo quoad Conciones in Eccleſiis propriis Regularium; Unde, quoad Eccleſias alienas mihi non videtur probabilis ſupradicta reſponſio. cxxvi

Quæritur 2., utrum Epiſcopus valeat examinare Religioſos cxxvii petentes veniam concionandi in Eccleſiis non propriis? S. C. apud *Barboſam loc. cit. n.* 20. die 12. Januarii Anno 1628. ſtatuit affirmative; ſed negant *Salmanticenſes*, *cit. cap.* 4. *n.* 186. cum *Pellizzario*, *Bordono*, *Diana*, *Peyrino*, *&c.* ex Bulla Leonis X. *Superna*, in qua ſtatutum fuit, ut nemo ad concionandum admitteretur, *niſi prius per Superiores ſuos reſpective examinatus*, & deinde declaratum fuit ibidem, quod Religioſus approbationem ſui Superioris oſtendere deberet. Reſpondent deinde *Salmanticenſes* cum *Pellizzario*, & *Granado* ſupradictam contrariam S. C. declarationem non amplius quam probabilem præſeferre ſententiam; unde non eſſe præſe-

præferendam Bullæ Leonis. At, inquam, ſaltam probabile eſt ex dicta Declararione, quod Epiſcopus valeat examinare, & aliter negare poſſit licentiam. E contrario Bulla Leonis prohibet Epiſcopis, ne admittant Religioſum non afferentem approbationem ſui Superioris, ſed non vetat illum examinare, ſi velit, & negare veniam, ſi ipſe renuat examinari.

xxxviii Animadvertendum tandem eſt, Ordinarium ex Concilio Lateranenſi V. poſſe ſuſpendere, & punire Concionatores Regulares in tribus Caſibus, in quibus immo ipſi *ipſo facto* ſuſpenduntur a concionando: 1. Si prædicent *miranda falſa, aut incerta*. 2. Si prædicent Prophetias non fundatas in Sacra Scriptura, aut non approbatas a Sede Apoſtolica. 3. Si prædicando detrahunt Epiſcopis, & ſuis Superioribus. Inſuper ex *Trid. Seſſ.* 5. *cap.* 2. Epiſcopus poteſt ſuſpendere, & punire Regulares illos, qui prædicant propoſitiones hæreticas, erroneas, aut ſcandaloſas. *Salm. Tr.* 18. *cap.* 4. *num.* 188. Demum adnotandum quoad Urbanus VIII. in Conſtit. *Alias felicis rec.* &c. adnotata 11. April. 1635. (in extenſum relata apud *P. Ferrar. Bibl. tom.* 5. *verb. Oracula pag.* 341. *n.* 9. revocavit omnia privilegia ab Anteceſſoribus Regularibus conceſſa *vivæ vocis oraculo*, exceptis iis quæ teſtificatæ fuerint per Miniſtros quibus vi ſui Officii fides adhiberi ſolet.

APPENDIX III.

DISSERTATIO

De juſta Prohibitiona & Abolitione librorum nocuæ lectionis.

Brevi calamo plura continens, quæ diffuſe ab Auctoribus tradita ſunt.

NUper in duas offendi Epiſtolas calamo axaratas, in quibus ſaluberrima ac pernеceſſaria Eccleſiæ diſciplina circa librorum prohibitionem perperam impetitur, & temere aſſeritur licitum eſſe, Eccleſiæ lege non obſtante, modo evidens non apparear periculum ſubverſionis, libros quoſcumque perlegere. Epiſtolarum Auctores his duabus falſis fulciuntur rationibus: prima, quia lex prohibitionis librorum non procul ab hiſce temporibus invecta aſt in Eccleſiam, ſed priſca diſciplina non comprobatur. Secunda, quia Eccleſia in hac re nec canonice procedit, nec recto juris ordine ſervato, & ideo hujuſmodi lex obligare nequit. Miratus ſum quidem novas haſce opiniones tam perfricta fronte ab Auctoribus Epiſtolarum obtrudi, cum ſatis compertum ſit diſciplinam, qua pravorum librorum lectionem Eccleſia prohibet, a primis uſque Seculis ſemper & conſtantiſſime viguiſſe: tum etiam Eccleſiam Catholicam in hujuſmodi librorum proſcriptiona accurato ſemper examine, rectoque ordine proceſſiſſa, & nunc quoque procedere. Hinc aggreſſus ſum rem hanc funditus ad trutinam revocare: præſertim cum axperimento conſtet ex præfatis pravis opinionibus auctoritatem Eccleſiæ non minimum labefactari, & Fidelium mentes ab obſequio Eccleſiæ Definitionibus debito valda retrahi; ex quo deinde in alios errores contra Fidem & mores miſere & de facili incidunt, cum immenſa Animarum ſtrage. Ac proinde operæ pretium duxi in publicam lucem hanc Diſſertationem edere, in qua primum oſtendam neceſſitatem prohibendi libros omnes, qui errores in legentes ingarere poſſunt: deinde hanc Eccleſiæ legem vetandi libros ab ajus incunabulis uſque nunc continuato ſemper uſu firmatam fuiſſe: tertiu demonſtrabimus, quam prudenter & ordinate in hujuſmodi prohibitione ſemper Eccleſia proceſſit, & procedit. Tandem quorundam confutabimus inanes objectiones Hæreticorum, a quibus poſtmodum Catholici aliqui minus caute effata quædam ſunt mutuari, quæ deinde impudenter in vulgus maxima cum Fidelium pernicia prodiderant.

CAPUT I.

Demonſtratur utilitas ac neceſſitas prohibendi libros noxiæ lectionis.

I. HÆreticos homines omni modo & ſtudio evitare ſpeciale Domini mandatum eſt, tam in Vateri (*Deuter. c.* 16.) quam in novo Teſtamento. (*Rom.* 19. *& ad Tim. c. ult.*) Præſertim S. Joannes ſcripſit: *Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Ave ei dixeritis*. 2. *Joan.* 1. 10. Sapienter enim dixit S. Paulus: *Verba eorum multum proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum ut cancer ſerpit*. 2. *Tim.* 10. Hinc Joannes maxime ſategit ſe cavere ab Ebione; horruitque adhuc balneum, quo Cerinthus uſus fuerat. *Vide Baron. ad an.* 44. *num.* 8. *&* 9. Eodem modo ſe geſſit Polycarpus cum Marcione. *Euſ. Hiſt. l.* 4. *cap.* 13. Euſebius Vercellenſis potius ſame deſtitui patiebatur, quam ex Arianorum manibus panem accipere. *Apud Baron. ad an.* 356. *n.* 96. Cyprianus loquens de quibuſdem axcommunicatis, ſic oves ſuas commonuit: *Ne fallacibus verbis conſenſum facile commodetis, ne pro luce tenebras, venenum pro remedio, mortem pro ſalute ſumatis ... Procul ab hujuſmodi hominum contagione diſcedit, & ſermones eorum velut cancer, & peſtem fugiendo vetate*. *De S. Cypr. Edit. Pamel. Ep.* 40. *alias* 8. *lib.* 1. Porro quod ab omni cum Hæreticis & Excommunicatis commercio Fideles abſtinerent, ſemper in Eccleſia cuſtoditum fuit, ut teſtantur S. Ephrem *de Virtute cap.* 8. Alexander Alexandrinus, *Ep. ad Alexander. Epiſc.* S. Athanaſius, *in Vita S. Ant. Ab.* S. Leo, *Ser.* 5. *de Jejun.* & ſic pariter Concilia, Pontifices, & Patres omnes.

II. Si igitur pravum Collocutorem devitare tam inſtanter ab Eccleſia ſemper præceptum fuit, quanto magis ſe cavere uportebit a libro pernicioſo, qui valde plus quam ſermo poteſt Lectores corrumpere? Si verbum, quod ſtatim avolat, ſerpit ut cancer, & ad mortem vulnerat; quid mali non afferet liber improbus, qui poteſt avadere perpetuus fons ſubverſionis? Nefarius liber quaſcunque poteſt penetrare domos, ad quas Auctor nunquam forte aditum poſſet habere. Si Religio, & publica quies conſiſtere non poſſent, ubi perverſi Homines permitterentur prava dogmata avulgare, aut pernicioſas ingarere opiniones contra receptas morum regulas, ut dicitur in *l. Congruit. ff. de Offic. Præſid.* quanto minus ſalva conſiſtere valebunt, ubi hujuſmodi Nebulones permitterentur eadem latius diſſeminare ſcriptis, ipſaque comprobare captioſis argumentis, quæ longe magis perfecta, quam audita nocent? Quicquid enim legimus, mentem validius occupat, ac facilius ad cor pertranſit. Sicut ſancta lectio virtutes fovet, ſic contra lectio prava ad vitia impellit, & fortius impellit, cum ad vitia procliviores ſint Homines, quam ad virtutes. Bene S. Baſilius libros appellavit *Cibum animarum*; quia ſicut cibus delectabilitar ingreditur in hominem, & deinde fit proprius hominis ſanguis; ſic liber, cum legitur, delectabiliter legitur (quis enim leget invitus?), & ſic de facili fieri ſolet res propria Lectoris. Præterea, qui ad Auctorem legendum accedit, illi pene Diſcipulum ſe tradit, ipſiqua cor docile, & benevolum offert, & ideo facile ab illo decipi poteſt; valde anim difficile aſt, quod Lector aliquo amore erga Auctorem illum non afficiatur: ex quo deinde facile eveniet, ut impiatas, & error latens hauriatur inſenſibiliter, & tenaciter poſtea retineatur.

III. Adde quod impii Scriptores magnu quidem ſtudio errores ſuos ita ornant & colorant, ut non ſolum ſimplices, ſed etiam docti decipiantur. Illos enim nunquam (ſaltem ſub initiu) aperte produnt, ſed eos variis ſpecioſis rationibus, eruditionibus, ac leporibus veſtiunt & liniunt, ſicque lethale venenum ingerunt. Quandoque ſanctitatem ac zelum præſeferunt, ſollicitudinem de publico bono affectant, canoneſque perfectionis tradunt; ſed latet anguis in herba. Spectabis eos innumeras Scripturæ & Patrum ſentantias, & axempla afferre, ſed cuncta, vel adulterata, val perperam interpretata. Ita Hæretici decipere plures conſueverunt, ſcientes fœtores ſuos nulli cito fore placituros, ſi nudi exhalentur; & ideo illos cœleſtibus eloquiis velut quibuſdam aromatibus condiunt, ut alii impietates horrentes, Divina non facile oracula contemnant. Hinc Salvator clamabat: *Attendite a falſis Prophetis, qui veniunt ad vos in veſtimentis ovium, intrinſecus autem ſunt lupi rapaces*. *Matth.* 7. 15. Quid eſt *Veſtitus ovium*, niſi ſimalario pietatis, qua captioſi Scriptores callide ſe induunt? Quid *Lupi rapaces*, niſi ſenſus Hæreticorum, qui gregam Chriſti dilaniant? *Vide*, inquit Origenes, *ne te decipiat fulgor operis, ne te rapiat ſermonis pulchritudo*. Pariter ait S. Gregorius: *Hæretici permiſcentes recta perverſis, ut oſtendendo bona, Auditores ad ſe trahant; & exhibendo mala, latenti eos peſte corrumpant*. *Tom.* 1. *lib.* 1. *Mor. c.* 11.

IV. Sed valde refert hic afferre verba cujuſdam docti Hæretici, *Abraham Le Moine in Traductione trium Epiſt. Paſtor. Epiſcopi Landinenſis an.* 1730. qui loquens de pluribus libris in Anglia editis Atheiſmum ſapientibus, ſic ait: „ Libri hu-
„ juſmodi, cum incidiſſent in manus gentis innumeræ, ma-
„ lum peperere infinitum. Et eo magis, quo prima facie
„ axornati apparent ex fine & ratione laudabili. Contra
„ incredulitatem, quæ ſe palam prodit, quiſque ſe vertit.
„ Sed Auctores iſti Angli ſub ſpecie defendendi Evangelicam
„ veritatem, difficultatibus ſuis ejuſdem fundamenta ſubmo-
„ vent, ac principia diruunt, nihilque omittunt, quo ejuſ-
„ dem argumenta reddant valde ſuſpecta. Virus evomunt,
„ eo magis lethale, quo ſubtilius, & magis abditum. Diu
„ inde dementari homines bibunt; nihil autem ibi vident,
„ quia nihil ſuſpicantur. Vellicationes etiam ac eruditiones
„ miſcent, ut melius viſco obliniant. Et quoniam delectat
„ novitas, & exigua eſt Religionis inſtructio, inclinatio ve-
„ ro ad pravitatem nimia, non eſt mirum, ſi libri hujuſmo-
„ di ſpiritum ac corda pervertant illorum, qui incaute per-
„ legunt. Sermo incredulorum ferit: Lectores implicantur,
„ egrediuntur ſcrupuli, & tandem fiunt increduli inopina-
„ to. Effræna inde mentis libertas immoderatam neceſſario,
„ ac irreſiſtibilem creat cordis licentiam; hæc paſſionibus in-
„ dulget, ac vitiorum dilatat imperium. Hinc vere dici
„ poteſt magnam hanc Civitatem (nempe Londini) nun-
„ quam eo magis fuiſſe depravatam, ſicut eſt hodie. Et qui-
„ dem pene Status omnes Europei, & Regna nimis infeliciter
„ conſpiciuntur infecta; ſed eſſent abſque dubio amplius,
„ ſi eſſet in illis libertas, quæ in nobis eſt cogitandi, ſcri-
„ bendi, ac legendi. Hactenus illa. Quippe hujus Hæretici querela præfata, & exclamatio vel ſola ſufficit ad oſtendendum, quam ſit neceſſarium ad Religionem, & publicam pacem fovendam libros pernicioſos interdicere. Atque utinam falſum eſſet illud, quod præfatus Auctor ultimo loco aſſerit, nem-

re etiam apud Catholicos peſtem Atheiſmi plures infeciſſe. Et hoc cui tribuendum, niſi damnatorum librorum improbæ lectioni? Alii quoque Angli cum Hæretico relato de ſuæ gentis communi contagione fortiter conqueruntur; ſed interim minime curant exitioſam ſcribendi & legendi libertatem comprimere. Tempore quo Anglia Romanæ Eccleſiæ obtemperabat, nulli quidem ibi lugebantur Increduli, nulli Athei, Deiſtæ, vel Latitudinarii nulli, eo quod nulli ibi edebantur, & nulli legebantur qui talia docerent libri.

V. Nunc præſtat id exemplis confirmare. Teſtatur B. Dionyſius Alexandrinus, *apud Baron.* libros noxios Nepotis Epiſcopi in partes Kiliaſtarum pene medium adduxiſſe Orientem. Bardaſanes Syrus in Meſopotamia, ad Fidem jam converſus, ita olim fuit pietate conſpicuus, ac ſollicitus in exagitandis Hæreticis voce & ſcriptis, ut Catholicis admirationi haberetur; ſed ubi Valentinianorum quædam volumina legit, non tantum eorum ſubſcripſit erroribus, ſed alia atrociora paradoxa finxit, & ſic innumeros Homines ſeduxit. *Vide Ephraim Chamber in Cyclop. verb. Bardaſanitæ*. Idem teſtatur Sanctus Hieronymus, *in Iſaiam lib.* 18. *cap.* 64. quod Hiſpania, & Luſitania non contaminata fuerunt, niſi cum ibi libri Priſcillianorum fuerunt vulgati. Pariter S. Turibius in ſuis ad Idacium, Ceponium, & B. Leonem epiſtolis corruptionem Iberiæ, & Galliæ Narbonenſis deplorat, ob quoſdam nefarios libros, quos unicam dicebat cauſam fuiſſe tantæ ſtragis. Eutyches invictus antea Fidei defenſor, ad unam lectionem libri cujuſdam Manichæi mutatus eſt in infandum Caput innumerabilium Hæreticorum. *Vide Anaſtaſ. Synait. lib. contra Acephalos c.* 6. *&* 14. Poſtea ille in Monaſterio detentus mutire coactus eſt, ſed ſua ſcripta, ipſius ſilentio non obſtante, ad Orientem corrumpendum progredi non ceſſarunt. Julianus Halicarnaſſæus in Caria ex lectione librorum Valentini a Fide ſimiliter miſere defecit. *Anaſtaſ. ibid.* Sic & Avitus Presbyter Hiſpanus, legendo ſcripta Origenis, quamvis ſimul legeret ipſorum confutationem, & per Hieronymum admonitus fuiſſet ab erroribus ſe cavere, virus tamen rejecta monitione lethaliter abſorbuit. *Baron. ad an.* 144. *n.* 4. Luctuoſius Henricus Bulincerus Doctor catholicus, olim piiſſimus, imo perfectionis cupidus, mox ad Carthuſianos ingreſſurus, in librum incidit Melanchthonis, a cujus lectione, licet Divina voce interius exterritus, tamen ad legendum a Dæmone impulſus, legit, & cecidit: ſicque ex probo Dei Miniſtro infelix miniſter Satanæ evaſit. *Vide Diction. Portat. verb. Zuinglius*. Hieronymus Wicleff poſt multos improbos ſuos labores in Anglia editos, donec ore docuerit, nihil pene niſi improperia reportavit, & pauciſſimos fecit ſui erroris ſectarios; at ubi nefarios ſuos libros diffudit, totam quam nunquam vidit Bohemiam perdidit, potutque venenatum & aliis tradidit; cum enim Joannes ab *Hus* Wicleffi libros a quodam Bohemo, qui Oxoniæ ſtuduerat, acceperit, eorumdem impiam doctrinam undique diſſeminavit: *Cocleus in Hiſt. Huſſitarum. Vid. etiam Bon. Blateiot. in Notis ad Thom. Waldenſ. ad. Doctri. 6. Wicleffi.* Omittimus, ne longiores ſimus, alia ſimilia exempla, quæ in hiſtoriis paſſim inveniuntur. Ceterum Eruditis cunctis patet, novas Hæreſes fere ſemper exhauſtas & excerptas fuiſſe ex libris aliorum veterum Hæreticorum.

VI. Hinc Concilia, Pontifices, ac pii Principes, & calamo, & voce, & cenſuris, & aliis pœnis intenti fuerunt ad extirpandos libros, quos Fidem, aut mores quoquomodo inficere potuiſſent. Hinc Patres in ſuis ſcriptis magnopere ſunt conati avertere Fideles ab hujuſmodi Librorum lectione. Origenes eos, qui libros impudicos aut impios injuſte revolvunt, ejuſdem culpæ aſſeruit reos, quam qui carnes falſis Numinibus oblatas manducarent. *Orig. Hom.* 20. *in Num.* S. Iſidorus ſcripſit, impia ſcripta legere, idem eſt ac thus immolare Diabolo; addiditque non licere Chriſtianis legere figmenta Poetarum, quia per illa mens ad libidinem incenſa excitatur. *S. Iſid. in c. Ideo* 15. *diſt.* 37. S. Hieronymus ait: *Nemo in perforatam intrat cymbam, ut diſcat enare naufragium; & ad hæreſibus plenum volumen animam diriges immotam doli, ut ibi diſcas catholicam veritatem? S. Hier. Ep. ad Latam.* Fortius Tertullianus: *Nemo inde ſtrui poteſt, unde deſtruitur: Nemo ab eo illuminatur, a quo contenebratur. Tertull. de Præſcrip. c.* 2. Etiam impius Lutherus Librum edidit de abolendis ſcriptis pravæ doctrinæ. *Vide Sleidanum lib.* 2. Calvinus pariter ejulabat adverſus malos libros, *Braſchius de lib. Eccl. tom.* 3. *c.* 26. *n.* 5. Notum eſt etiam libros Michaelis Serveti an. 1553. una cum impio Auctore Genevæ fuiſſe, Calvino inſtante, concrematos. Ipſi Gentiles, ſola duce ratione, aut experientia, idem de malis ſcriptis extirpandis judicium protulerunt. Plato hinc neceſſarium dixit; ut Libri, priuſquam ad alios pertranſeant, Sapientum examini ſubjiciantur.

VII. Quippe apud omnes Nationes cultas mos abolendi libros noxiæ lectionis ſemper invaluit. Apud Hebræos Joakim, cum per Baruch librum accepiſſet a Jeremia tranſmiſſum, timens ne Judæis ſcandalo eſſet, ignibus dari juſſit. *Vide Bodinum lib.* 2. *Dæmonomaniæ cap.* 2. Rex etiam Herodes omnes hebraicarum originum Codices concremari voluit, utpote paci publicæ adverſos, *Euſeb. Hiſt. lib.* 1. *c.* 8. Apud Syros Antiochus Epiphanes publico Edicto præcepit libros Hebræorum comburendos, 1. *Machab.* 1. 5. *Joſeph. Hebr. lib.* 12. *cap.* 7. Apud Athenienſes Protagoras ex Senatus Conſulto undique exterminatus eſt, ejuſque ſcripta publice igni tradita, quia in illis de exiſtentia Deorum dubitabatur, *Cicero lib.* 1. *de Nat. Deor. & Lactant. de Ira Dei cap.* 9. Apud Græcos pariter concremati fuerunt libri Epicuri, *Eraſm. in Prov. Firuln.* Apud Romanos, cum quidam Bobulcus aratrum trajiciens in arcula ſepulchrali Numæ volumina reperiret, ubi Numa de cultu Deorum non bene (licet vere) ſentiebat, Senatus juſſit illa igni tradi, *Valer. Max. lib.* 1. *cap.* 1. *& Hon. lib.* 13. *cap.* 13. Marcus Æmilius certior factus de multitudine librorum, qui Romam intromittebantur, juſſit ore Præconis omnia concremanda ſcripta, ubi novi ritus & preces continebantur. Teſtatur Arnobius *lib.* 3. *apud Baron. ad an.* 302. *n.* 19. Romanos peoiſſe exturpari libros Ciceronis de Natura Deorum, ubi Cicero de ipſorum Religione patenter male ſentire jam videbatur. Plura item Romana jura habentur, ubi jubetur exterminandos libros improbæ lectionis. *Lib.* 10. *§. Tantundem, ff. Fam. ercisc. c.* 4. *Cetera Paul. Sent. lib.* 5. *tit.* 23. *ad L. Corn. l. Quicumque, l. Damnato, infra laudandis.* Præterea teſtatur Livius *lib.* 10. *Dec.* 10. apud Romanos Pontifici Maximo demandatum eſſe de ſcriptis cognoſcere, eoſque damnare, & comburere. Item Imperator Auguſtus ſupra duo millia combuſſit libros, ubi nullus Auctor, vel parum idoneus legebatur, *Sueton. in Auguſt. & Niceph. lib.* 13. Idemque Cæſar cavit, ne legeretur liber de Arte amandi; ejuſque Auctorem Ovidium in exilium miſit.

VIII. Et hic maxime advertendum quod multo ſtudio Epiſcopi & Parochi curare debent, ut removeantur a ſuis ovibus libri obſcœni, aut de vitioſo amore tractantes, quos ſapienter vocat Origenes, *Calices Babylonis venena propenantes*; & S. Auguſtinus, *Ranas aſcendentes de ore beſtiæ*. Etiam Gentiles hujuſmodi putida ſcripta execrabantur. Plato ajebat, impudicos libros omnino a Civitatibus arcendos. Apud Lacedæmones, & per totum Spartianorum dominium, vetitum fuit legere ac retinere libros Archilochi, eo quod obſcœnum quid continebant, *Valer. Maxim. lib.* 6. *cap.* 13. Fama eſt, ut tradit quidam Auctor, *Bejerlingh. Cyclop. verb. Liber, pag.* 78. *lit. D.* Virgilium opus ſuum propter confictam Didonis impudicitiam, præcepiſſe jam morti proximum in ignem injici. Plures hujus farinæ libelli, dicti Romanenſes (vulgo *Romanzi*), undique hodie per domos circumferuntur, & per manus ſimplicium Adoleſcentium circumeunt. Horum Romanenſium primus inventor fuit Heliodorus Phœnix Epiſcopus Tricenſis in Theſſalia, ut enarrat Nicephorus, *lib.* 12. *cap.* 34. hic cum talem Romanenſem tempore ſuæ juventutis inſcripſerit, cujus lectio facile poterat Juvenes impellere ad exitioſos amores, Synodus Provincialis, cognito hoc periculo, eam Heliodoro impoſuit conditionem ut vel opus ſuum traderet flammis, vel Epiſcopatui renuntiaret; at ille maluit ſuæ dignitati cedere, quam opus ſuum deſtruere.

IX. Hujuſmodi Romanenſes non ſunt quidem univerſe damnati de jure Eccleſiaſtico, nam in Indice (*Regula* 7.) tantum damnantur *libri, qui res laſcivas ex profeſſo tractant, aut docent*; tamen de jure naturali, ut optime advertit quidam doctus Auctor, *Continuator Tournely tom.* 3. *Decal. cap.* 1. *art.* 1. ſæpe ſunt per ſe vetiti propter grave damnum, quod legentibus inferunt; in ipſis enim virus quanto minus patet, tanto magis nocet. Scribit de hujuſmodi libellis Alexander Taſſoni, *l.* 7. *Penſieri diverſi c.* 11. *Col leggere accidenti, e ſtratagemmi amoroſi, particolarmente nelle ſolitudini, e negli ozj, ſi appreſentano fantaſmi oſceni ſotto apparenza di diletto, e l'ingegno vi ſi abbandona.* Porro ipſi non apertæ impudicitiæ ſcatent, ſed animum ad profanos amores mirabiliter incendendo, illum obtenebrant, a Deo alienant, & vehementer ad malum inclinant, ita ut occaſione oblata homo facile in infandas libidines ruat, & pertinacius in ipſis deinde perſeveret. Et inſuper hic notandum, quod ſæpius Patresfamilias rei ſunt de hoc damno, quia ipſi tenentur eripere hos improbos libellos e manibus filiorum; & ſi non faciunt, intelligant, non poſſe a culpa excuſari; & minime deinde querantur, ſi filii utilia ſtudia negligant & deſpiciant, quia ipſi delectabili illi Romanenſium lectioni aſſueſcendo, alios proficuos libros legere poſtea faſtidiunt & horrent; & ſic remanent rudes & vitioſi evadunt. Joannes Gerſon ſcribens contra quendam Romanenſium, inſcriptum *de Roſa*, damnationem affert Cæſaris Auguſti libri Ovidii, deinde, exclamat: *Oh Deus, oh præſentis temporis mores! Inter Paganos paganus Judex & incredulus Paganum condemnat, qui doctrinam ſcribit qua ad fatuum alliciebat amorem, & inter Chriſtianos tale opus ſuſtinetur, laudatur, defenditur!*

X. Similis farinæ eſt liber inſcriptus, *Paſtor fidus* (hodie jam merito expreſſa damnatus), cujus non defuit quidam inſipiens, ut refert Petrus Bayle, *Diction. verb. Guarini, Remarqu. lit. C. pag.* 1414. qui tutelam hujus pernicioſi libelli aſſumſit, inepte dicens nihil damni eum allaturum ſi Puellæ a ſe repellant Amaſios. Sed bene idem Bayle, licet vir impius, & ſine fide, ſic defenſorem illum inſulſum exprobrat (ejus verba e gallico idiomate ad latinum transferimus): *Reſponſio hæc ſophiſtica eſt, nam ipſa conditionem exigit, quam liber idem difficillimam reddit. Duas tu res requiris, ut tuum legamus opus, & ut Amaſios repellamus. Si hæc duo ſimul requiris, injuſtus es, quia idem noſtrum poema vim repellendi nobis aufert. Illud porro amoribus nos implet, concupiſcentiam accendit, mentem deturbat: illud ad Amaſiorum præſentiam expetendam nos violenter impellit. Sed dato quod eos repelleremus, nonne propter hujuſmodi narrationes multis impuris paſſionibus expoſiti ac excitati miſere inveniremur?* Et deinde proſequitur Bayle ad exhortandum quod hæc librorum genera undique & omnino aboleantur.

XI. Scri-

XI. Scripſit Cicero, *lib. 2. Tuſculan. Quæſt. Videſne Poetæ quod mali adferant? molliunt animos noſtros .... nervos omnes virtutis elidunt.* Hinc Quintilianus, *libr. 1. cap. 13.* prohibuit, ne unquam libri Horatii, & aliorum ſimilium Poetarum pueris explicentur; & S. Hieronymus dixit: *Dæmonis cibus eſt Poetarum carmina. S. Hieron. Ep. 136.* Ipſe Lutherus, quamvis moribus fœdiſſimus, ſcripſit: *Neceſſarium eſt, ut libri Juvenalis, Martialis, Catulli, & Priapeæ Virgilii ex omnibus locis & ſcholis exterminentur, quia tam turpia & obſcœna ſcribunt, ut ſine magno detrimento juventutis non poſſint legi, Lutherus tit. de Doctr.* Similis, imo perniciosior eſt liber peſtiferus Boccacii (adhuc ille, qui expurgatus dicitur, & circumfertur), qui meo ſenſu plus Juvenibus nocere poteſt, quam opera Lutheri & Calvini. At ibi, proferunt aliqui, ſelectum idioma diſcitur, & plura adſunt, quæ ad bonos mores inſtruunt. Sed bene reſpondet huic Joannes Gerſon, ſcribens adverſus Romantium de Roſa: *Sunt ne quæſo propterea mala in eo deleta? Ignis eſt periculoſior. Hamus nocet piſci, ſi coopertus ſit eſca. Gladius unctus melle ferit ne minus?* Subdit ſapienter Gretſerus: *At hæc bona pura & ſincera in Catholicorum libris reperies; quid ergo opus divertere ad lutulentos illos rivos? Quis non libentius aquam limpidam bibat, quam veneno tinctam, licet veneni ſegregandi non ſit ignarus? Saltem enim pericula exitii caret, quiſquis aquas omnis contagionis expertes bibit. Gretſerus de Jure & More prohib. libros l. 1. &c. c. 29.* Scripſit etiam S. Auguſtinus adverſus legentes Terentium, ut verba addiſcant: *Non omnino per hanc turpitudinem verba iſta commodius diſcuntur, ſed per hæc verba turpitudo iſta confidentius perpetratur. Non accuſo verba, ſed vinum erroris quod in eis nobis propinabatur. S. Auguſt. lib. 1. Confeſſ. cap. 16.*

XII. Sed ad noſtrum propoſitum redeamus, & concludamus ex omnibus dictis conſtare, quod ipſius naturæ judicium ſit libros illos, qui Religioni aut bonis moribus officiunt, omni modo extirpandos, ut Theologi omnes docent; imo addunt, ne cum licentia quidem Pontificis lectionem permitti poſſe illius libri, qui ſubverſionis occaſio alicui eſſe poſſet. *Juvenin. Theol. tom. 6. p. 7. Diſſ. 4. q. 1. c. 6. §. 2. Continuat. Tournely to. 3. Decal. cap. 1. art. 1. Graveſon Hiſt. part. 2. Colloq. 5. Buſemb. lib. 2. c. 4. dub. 3. num. 6. Habert. tom. 3. tr. de Virt. theol. art. 1. cap. 4. q. 9.* Subdit autem doctiſſimus *Sylvius apud Continuat. Tournely loco cit.* neminem poſſe Hæreticorum Opera legere ſine proximo periculo gravis damni, niſi tribus ſaltem quatuorve annis Theologiæ operam dederit. Si igitur Gentes, ut ſupra vidimus, ad ipſorum falſam Religionem conſervandam, libros adverſantes aboleri neceſſe putarunt; quanto magis Eccleſia incumbere debet, ut veram Religionem illæſam cuſtodiat? *Neceſſe eſt* (dixit Theodoſius in *l. Jubemus. C. de Summa Trinit.*) *ut quæ ſcripta vel Deum accendunt ad iracundiam, vel animos Hominum in perniciem & fraudem impellunt, ad nullius aures perveniant.* Et Marcianus *apud Conc. Chalcedon. act. 3. & vide l. Quicumque. C. de Hæret. & Manich.* dicit: *Materia ſubtrahetur erroris, ſi peccatorum & doctor defuerit, & auditor, & pravitatis facinoroſa veſtigia in flammis combuſta depereant.* Item Carolus V. *in ſuo Edicto data Bruxellis anno* 1550. ſapienter ſic protulit: *Si optimi quique cibi unius tantum guſtu veneni, quo humanum corpus læderetur, infuſione ſuſpecti ſunt omnino abjiciendi; quanto magis ea ſcripta, quæ tantis, & tam noxiis animabus venenis paſſim infecta ſunt, non ſolum nobis cavenda ſunt, ſed etiam, ne aliis noceant, ab omnium hominum memoria ſunt obliteranda?*

CAPUT II.

Demonſtratur quod ſancta Dei Eccleſia uſque ab initio, ex Apoſtolorum præcepta, pro abolitione pravorum librorum ſolicita fuit.

I. Communiter Theologi tradunt dogma eſſe, veritatemque Fidei, quod Eccleſia, & pro ipſa ejus Caput Romanus Pontifex, utpote Chriſti Vicarius, juriſdictionem ab ipſo Domino acceperit prohibendi Fidelibus lectionem librorum, ſive de Religione impie tractantium, ſive contra bonos mores, aut Eccleſiæ Diſciplinam aliquid continentium. *Suarez de Triplici Virt. Diſp. 20. Sect. 2. num. 4. Card. Albit. de Inconſt. in Fide c. 30. num. 186. Charlas l. 7. c. 18. num. 3. Braſchius de lib. Eccl. tom. 3. cap. 26. num. 6. Anonym. reſp. ad Hiſt. de Inquiſ. F. Pauli pag. 226.* Equidem ſi hæc facultas penes Eccleſiam non eſſet, & Fideles in hoc parere illi non tenerentur, nec Fides illæſa ſervari poſſet, nec Chriſtus ſatis Eccleſiæ ſuæ providiſſet. *Fruſtra Eccleſia*, bene ait Baronius *ad an. 447. num. 7. laboraret in hæreſibus extirpandis, boniſque moribus fovendis, niſi unde ſcatet errorum, ac vitiorum colluvies, fons penitus obſtrueretur.* Patet equidem, quod cura & jus removendi e manibus Fidelium noxios libros, ſpecialiter Eccleſiæ competit: illi nam ſoli datum eſt de Fidei, & morum cauſis decernere, ovibuſque ſuis bona paſcua ad paſcendum deſignare. Recte hinc docent Doctores (*Vide Honorat. Tournely de Eccl. t. 5. q. 5. art. 3.*) quod Eccleſiæ circa libros cenſura, ſeu judicium ſit omnino infallibile: *Eccleſia enim*, ut ait Natalis Alexander *Hiſt. Tom. II. ad Sec. 6. Diſſ. 5. pag. 488. Edit. Neap. cum ſanam doctrinam ab hæretica diſcernere pro ſuo judicio datum ſit a Chriſto, & cum qualibet doctrina libris aliquibus contineatur, operæ pretium erat, ut Eccleſia in judicio quod tulerit de libris, in quibus de Fidei & moralis Chriſtianæ quæ-*ſtionibus agitur, *non poſſet deficere.* Nemo quippe Paſtorem illum cenſebit idoneum ad oves paſcendas, qui noxia paſcua a ſalutaribus certo diſtinguere non poſſet. Inepte igitur Eccleſiæ Fidelium cura eſſet demandata, ſi certa ſcientia ad libros rectæ vel improbæ doctrinæ dijudicandos ipſi tributa non fuiſſet.

II. Quod autem mos Eccleſiæ prohibendi & abolendi pravos libros ſit ex traditione, & præcepto Apoſtolorum, plura demonſtrant. Primo enim conſtat hanc diſciplinam ſemper & ubique in Eccleſia viguiſſe, quin aliquis Pontifex, aut Concilium poſſit indicari a quo ipſa initium ſumſerit. Dicit Origenes: *De his, qui diverſa ab Eccleſiis docentes divinam pertulerunt ultionem, ſi judicaretur, nonne judicarent, ut ſi quid ſcriptum reliquerunt, univerſa pariter cum ipſorum cineribus deperirent? Origen. Hom. 9. ſup. Num.* Ergo jam ex tempore Origenis mos vigebat erronea ſcripta extirpandi. Senſus Ephremi, Tertulliani, & Cypriani jam ſupra expoſuimus. Alexander Alexandrinus (qui vixit tempore Concilii Niceni) enarratis damnis, quæ Fidei inferabant Hæreticorum libri, dicit ſcripta illa ſuſcipere non potuiſſe. *Alexand. Alexandrin. Epiſt. Ad Alex. C. P. apud Theodoret. lib. 1. Hiſt. c. 4. & ap. Baron. ad an. 318. num. 85.* Idem teſtantur Arnobius, *ap. Baron. ad an. 56. num. 302.* S. Athanaſius *de Incarn. Verb. ap. Braſchium*, Socrates *Hiſt. lib. 2. c. 24.* & Hiſtorici omnes, recenter converſos ab hæreſi nuſquam fuiſſe in Eccleſia receptos, niſi poſtquam cunctos codices, quos haberent, ultro concremandos detuliſſent. Item Nazianzenus *Orat. 18.* notat, S. Cyprianum non aliter receptum fuiſſe, niſi cum attulerit plures libros comburendos. S. Auguſtinus idem confirmans, de quodam Hæretico loquens, ſic ſcripſit: *Perierat iſte, nunc quæſitus, inventus, adductus eſt. Portat ſecum codices incendendos, per quos fuerat ipſe incendendus; ut illis in ignem miſſis, in refrigerio tranſeat. S. Auguſt. in Pſalm. 61. in fin.* Idem tradit Damaſcenus de quodam Theuda, *S. Joan. Damaſc. ap. Bejerlingh. verb. Liber.* Præterea in Apoſtolicis Conſtitutionibus (*lib. 1. Cap. 6.*) ſic habetur; *Abſtine ab omnibus libris Gentilium... Quid autem tibi cum alienis ſermonibus, aut legibus, aut falſis Prophetis, quæ quidem Homines a Fide recta detorquent?*

III. Conſtat igitur juxta receptam Auguſtini regulam, *de Baptiſmo lib. 4. c. 24.* morem cavendi ab impiis libris, ipſoſque concremandi, ab Apoſtolis demanaſſe; S. Paulus enim dixit: *Rogo autem vos Fratres, ut obſervetis eos, qui diſſenſiones, & offendicula, præter doctrinam quam vos didiciſtis, faciunt, & declinate ab illis. Rom. 16. 17.* Idem Apoſtolus ſic monuit Timotheum: *O Timothee, depoſitum cuſtodi, devitans profanas vocum novitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ. 1. Tim. 6. 20.* Significavit hic Apoſtolus principia Gnoſticorum, & falſas doctrinas Simonis, Nicolaitarum, aliorumque Hæreticorum ævi illius, admonens Timotheum, ut ſe & Fideles ab eis removeret. Item eidem ſcripſit: *Profana autem, & vaniloquia devita; multum enim proficiunt ad impietatem, & ſermo eorum ut cancer ſerpit; ex quibus eſt Hymenæus, & Philetus, qui a veritate exciderunt, & ſubvertunt quorundam fidem. 2. Tim. 2. 16.* Illud *devita* importat quidem cavere non tantum a ſermone, ſed etiam a ſcriptis Hæreticorum. Atque ſi Apoſtoli Fidelibus præceperunt ne quidem *Ave* dicere Hæreticis (*2. Joan. v. 10.*), quanto magis putandum juſſiſſe cavere ab eorum codicibus, dum nulla pejor cum Hæreticis poteſt eſſe communicatio, quam in legendo eorum ſcripta?

IV. Tandem quod mos ille avertendi Fideles a ſcriptis impiorum hominum, ab ipſis Apoſtolis fuerit inductus, conſtat ex Actis Apoſtolorum, ubi legimus: *Multi autem ex eis, qui fuerant curioſa ſectati, contulerunt libros, & combuſſerunt coram omnibus; & computatis pretiis illorum, invenerunt pecuniam denariorum quinquaginta millium; & creſcebat fortiter verbum Dei, & confirmabatur. Actor. 19. 19.* Valde inſipienter ait Pecininus *Apolog. Cap. 18. n. 495.* textum hunc non jam intelligi de libris hæreticis, ſed de curioſis, & ſortilegis. At ſi, reſpondetur, Apoſtoli opus eſſe judicabant libros ſortilegos concremari, quanto magis hæreticos? Sed quidquid deliret Pecininus, S. Auguſtinus teſtatur ut certum *poſt. tract. de Pſalm. 65. num. ult. Col. 442. Tom. IV.* quod omnes Sectarii, cum in Eccleſia recipiebantur, ad pedes Apoſtolorum ſuos codices afferebant ut cremarentur: *Noſtis*, inquit, *in Actis Apoſtolorum eſſe ſcriptum, quia multi perditi, & variarum doctrinarum Sectatores omnes codices ſuos ad Apoſtolos attulerunt, & incenſi ſunt libri multi.* Ipſe impius Lutherus non renuit ſcribere: *Eſt veteris exempli, & antiqui moris, infectos & improbos codices comburendi, quemadmodum legimus in Actibus Apoſtolorum. Vide tom. 2. Epiſt. ad Spalat.* Idem faciendum ſcribit S. Cyprianus de libris mordacibus: *Si quando talia quorundam calumnioſa temeritate conſcripta ſunt, legi apud nos non patimur. S. Cyprian. Epiſt. 42. ad Corn.* Idem ſcripſit Juſtinianus Imperator de libris hæreticis in ſuo Edicto ad Populum Conſtantinopolitanum.

V. Sed præſtat nunc exemplis rem hanc magis elucidare. Quamvis videbatur de ſe permittendum Eccleſiæ Paſtoribus *pro neceſſitate & tempore* libros Hæreticorum legere, ut eos confutare valerent, juxta Concilium Carthaginenſe IV. *Can.* 16. Attamen primis Eccleſiæ ſeculis iidem Patriarchæ ab hujuſmodi operum lectione ſe cavebant; vel cum eſſet neceſſitas, non ſine magno legebant timore; *Ego vero* (ſcribit Dionyſius Alexandrinæ Eccleſiæ Patriarcha) *in libris, & tra-*

diſcendis Hæreticorum cognoſcendis operam poſui: execrandis quidem illorum ſententiis animum meum tantiſper coinquinaui; hanc tamen ex eis utilitatem percipiens, ut illos tacitus apud me refutarem, multoque magis, quam antea, deteſtarer. Et cum Frater quidam ex Presbyterorum ordine prohiberet me, veritus ne forte nequitiæ illorum & cœno commiſcerem; quippe animum meum contaminatum iri ajebat, & quidem veriſſime & ipſemet ſentiebam ... E viſione cœlitus miſſa confirmatus ſum. Ita apud Euſeb. Hiſt. lib. 7. cap. 7. Attende: quamvis Dionyſius Patriarcha aſſiſteret tam magnæ Eccleſiæ, & libros Hæreticorum tantum ad eos confutandos inſpiceret, tamen ex lectione animum ſuum nonnihil inquinationis, aut ſaltem perturbationis attraxiſſe fatetur. Et quod magis mirum eſt, licet Dionyſius eſſet vir tanta ſanctitate & doctrina præditus, ipſe enim expulit Kiliaſtarum errores, & Nepotis Epiſcopi libros exploſit: ipſe primus Sabellii hæreſim debellavit, & de ea Sixtum Papam reddidit certiorem: ipſe contra Novitianos feliciſſime diſputavit, ac Fabium Antiochenum mox in eundem errorem prolapſurum ſuſtinuit: ipſe ſcriptis confutavit etiam Paulum Samoſatenum, Nepotianos, alioſque Hæreticos: & tamen, his non obſtantibus (ut refert Euſebius), Fideles eum noverint Dionyſium libros Hæreticorum evolvere, magnum ſcandalum paſſi ſunt; imo de hoc apud Pontificem eum accuſarunt, & Pontifex reprehendit, ac prohibuit ne Hæreticorum lectionem proſequeretur, ubi ſuis offendiculum præberet. Præterea narrat Socrates *Hiſt. lib. 6. c. 15.* quod Theophilus ejuſdem Alexandrinæ Eccleſiæ Patriarcha, vir doctiſſimus, cum perlegiſſet Origenis libros *de Principiis* (quos ipſe omnium primus damnavit), non modo a ſuis objurgatus eſt, ſed in Concilio damnatus, ubi excuſationes ab eo allatæ nequaquam admiſſæ fuerunt.

VI. Uſque ab Eccleſiæ primordiis, hoc ipſo quod aliquod opus ab Hæretico noſceretur conſcriptum, etiam nulla emanata ſpeciali prohibitione, illud legere (ſaltem generaliter loquendo) vetitum erat. Sic reſpondit S. Gregorius Anaſtaſio Patriarchæ Antiocheno interroganti, an damnato quodam Hæretico, omnia ejus opera ſtatim damnata habenda eſſent? *Vide Card. Petra t. 1. pag. 8. in Conſt. Gelaſii*, Valde &c. Præterea, cum in domo cujuſdam Athanaſii Presbyteri Monachi in Iſauria inventus fuiſſet codex, in quo errores aliqui contra Fidem continebantur, Joannes Epiſcopus, damnato codice, ipſum a Monaſterio expulit, tranſmiſitque acta ad S. Gregorium, qui rem probavit; ſed cum Athanaſius aſſeruiſſet ignoranter legiſſe, Gregorius ei reditum ad Monaſterium conceſſit, expreſſe tamen prohibens illius operis lectionem. *S. Gregor. ep. ad Athanaſ. 64. lib. 5. cap. 164.* Hinc notant Editores e Congregatione S. Mauri *Tom. 2. Oper. S. Greg. Epiſt. lib. 6. ad Epiſt. 66. Nota C.* antiquam jam fuiſſe apud Romanos Pontifices libros proſcribendi poteſtatem, & diſciplinam, cui parere etiam Orientalis Eccleſiæ Patriarchæ, & alii tenebantur.

VII. Hinc etiam illud eruitur, eos, qui Hæreticorum libros legiſſent, vel habuiſſent, ſemper reputatos fuiſſe de hæreſi ſuſpectos, ac ut tales puniri potuiſſe. *Vide Archid. Jo. Andr. &c. in cap. Fidei. de Hære. lib. 6. Avaniam in c. Epiſcopus. de Hæreſ. Rojas Sing. in fav. Fidei, Sing. 124.* Et quod tandem in primis Eccleſiæ ſeculis omnia Hæreticorum ſcripta fuerint igni damnata, ex eo Eruditi demonſtrant, quod cuncta ſic perierint, ut omnium pene Hæreticorum ne nomina quidem hodie haberentur, niſi illorum Eccleſiæ Patres meminiſſent. Ubi ſunt enim Arianorum innumeri libri Orientem replentes? Ubi plura Volumina Apollinaris, Celſi, Manetis, & Gnoſticorum? De aliis omnibus factum eſt id quod dixerunt Patres Conc. Conſtantinopolitani II. *c. 1. Hæreticorum quidem effrænatas linguas, & impiiſſima conſcripta patri mendacii Diabolo commemorantes, illis dicemus: Omnes vos convaleſcere facitis flammam ignis; ambulatis in lumine ignis veſtri, & per flammam quam incendiſtis.*

VIII. Hic etiam ſedulo notandum id quod tradunt Baronius, *ad an. 490. a n. 21. ad 47.* Cardinalis Albitius, *de Inconſt. in Fide cap. 30. n. 155.* Braſchius, *de libert. Eccl. tom. 3. cap. 26. num. 13.* Ludovicus Bayl, *tom. 1. Summ. Concil. in Conc. Lat. II. in fin.* & alii, nimirum quod ex primis Eccleſiæ ſeculis mos fuit, ut quilibet libros ſuos ſubjiceret examini & cenſuræ Summi Pontificis, prout feciſſe tollantur in Occidente Cæſarium Arelatenſem, S. Honoratum, Gennadium, & alios. Fecit & Epiſcopus Poſſeſſor, qui cum de codicibus ſuis, quos ad Hormiſdam pro examine & correctione direxerat, reſponſione non dignaretur, ſic illum interpellavit: *Codicem tractatuum ante hæc direxiſſe memini continentem B. Pauli Epiſtolarum explanationes, pro quibus reſcripto gratulari non merui. Unde ſimili prece depoſco, ut prærogativam benedictionis veſtræ competenti reſponſione merear adipiſci. Epiſt. Poſſeſſor. ad Hormiſd. inter Epiſt. Hormiſdæ.* Fecit & Anſelmus, prout conſtat ex ejus Præfatione ad Urbanum II. libri *de Fide Trinitatis &c.* Idem fecit S. Auguſtinus quoad libros ſuos contra Pelagianos, quos ad S. Bonifacium tranſmiſit. *S. Auguſt. lib. 1. contra duas Epiſt. Pel. cap. 1. n. 3.* Idem fecerunt Orientales prout Dionyſius Alexandrinus, Joannes Orthodoxus, Photius, & alii, præſertim Eulogius Patriarcha Alexandriæ, ſcripta ſua cenſuræ S. Gregorii ſubmittens, ut apparet ex ejuſdem Gregorii Epiſtola. *S. Greg. lib. 8. Indict. 3. Ep. 35. & 42.*

IX. Item inter ſcripta Abbatis Joachim chartula inventa fuit anno 1200. ipſius manu ſubſcripta, dicens: *Univerſis quibus, in qua iſta leguntur. Pro anguſtia temporum non potui hucuſque opuſcula prædicta, præter librum Concordiæ, Apoſtolico culmini præſentare, ut ab eo corrigerentur, quia ea conditione ſuſcepi dictanda, ut cui datum eſt, omnimode magiſterium præſentarem. Si me contigerit prius egredi ab hac luce quam poſſim, rogo ex parte Dei omnes Coabbates meos, & Priores, & ea qua poſſe videor auctoritate præcipio, quatenus paſſim ſcriptum aut exemplar habentes ſecum, ac ſi pro teſtamento opuſcula (quamcitius poterunt) collecta omnia, relictis in ſalva cuſtodia exemplaribus, Apoſtolico examini repræſentent; recipientes ab eadem Sede, vice mea, correptionem, abjiciens quod ipſa abjicit, ſuſcipiens quod ipſa ſuſcipit, &c. Apud Natal. Alexand.*

X. Item S. Julianus Toletanus Epiſcopus circa annum 685. ſubjecit examini Benedicti II. Apologiam ſuam adverſus obtrectatores Concilii VI. univerſalis; Pontifex in ea nonnulla reprobavit, quæ cum iterum recte explicaſſet Julianus, ac iterum opus cum explicatione ad Sergium Papam tranſmiſiſſet, Sergius opus approbavit, & aliis legendum indixit. *Natal. Alex. Hiſt. ad ſec. 7. cap. 3. art. 22.* Refert Baronius *ad an. 1186. n. 26.* de quodam Gothofrido, qui fuit Notarius Conradi III. & Friderici I. ac Henrici VI. quod iſte, quamvis eſſet in Curia prædictorum Principum tam adverſantium Eccleſiæ juribus, tamen pro certo habuit Romanorum Pontificum proprium eſſe libros recognoſcere & approbare. Sed præſtat hic ipſum audire Gothofridum, qui in Præfatione ad Opus ſuum chronicum, quod anno 1189. tranſmiſit ad Urbanum III. ſic ſcripſit: *Si quod Hiſtoriarum opus conficitur, ratio ſuggerit, ut antequam in publicum deveniat, Apoſtolico examini præſentetur. Quapropter hoc opuſculum ante veſtrum examen protuli, ut ſi per Vos fuerit approbatum, ad alias Eccleſias derivetur.* Item Patres Synodi Sueſſionenſis anno 1121. ſanxerunt libros Petri Abaelardi hoc ipſo damnatos reputandos, quod Romani Pontificis aut Eccleſiæ auctoritate commendati non apparerent. *Petr. Abaelard. Epiſt. 1. ad Amicum, inter opera Petri Abbatis.* Sic etiam Nicolaus Papa, cum Scotus Erigenas circa medium ſeculum IX. volumina traduxiſſet S. Dionyſii, S. Maximi, & aliorum, ſine Eccleſiæ approbatione, eum acriter increpavit dicens: *Quia juxta morem Nobis mitti, & noſtro debuit judicio approbari.* Et ideo præcepit ſtatim ſcripta illa tranſmitti. Tandem ad hoc probandum unum ſufficit Decretum Nicolai I. in *Can. 5. Romanorum. Diſt. 19.* Ubi dictum fuit: *Romanorum Pontificum decreto cæterorum opuſcula tractatorum approbantur, vel reprobantur.*

XI. Romani igitur Pontificis olim ſemper fuit præſidere arbitrum librorum omnium, ſed ubi in immenſum excrevit moles librorum, ſtatuit Leo X. anno 1515. Conſtitutione probata in Concilio V. Lateranenſi, & deinde confirmata in Regulis Indicis, ut non vulgentur libri cujuſque generis abſque licentia, & approbatione Ordinariorum, vel Inquiſitorum, ſub pœna amiſſionis librorum, & ſuſpenſionis, ac excommunicationis pro Editoribus; qui ſi in excommunicatione ultra annum permanſerint, erunt acriter puniendi. Et notandum quod præfata Conſtitutio Leonis jam reperitur adnotata in Archivio Regiæ Juriſdictionis in Regno Neapolitano, ut refert Bartholomæus Chioccarellus: *Archiv. Reg. Juriſd. Tom. 17. Tit. 7.*

CAPUT III.

Fuſius oſtenditur Eccleſiæ præcipuum & proprium ſemper fuiſſe libros malos proſcribere; & hujuſmodi juriſdictionem ſemper Eccleſiam exercuiſſe.

I. SEculo IV. Concilium Nicænum anno 325. Arii ſcripta damnavit; *Nicephor. Hiſtor. lib. 8. cap. 18.* & deinde Conſtantinus præcepit morte mulctari, qui librum aliquem ab Ario confectum ſtatim non attuliſſet. *Apud Socrat. Hiſt. lib. 1. cap. 6.* Patres etiam pſeudo-Concilii in Tyrio circa annum 336. Marcellum Ancyranum ideo depoſuerunt, quia ſententiæ damnationis ſuorum librorum noluit acquieſcere, nec illos igni tradere. *Socrates ibid.* Theophilus Alexandriæ Epiſcopus anno 385. fuit primus, qui libros Origenis damnavit, prohibuitque, ne ſui illos legerent; de quo eum poſtea Hieronymus, Epiphanius, & Damaſus Papa valde commendarunt. At cum Origenis opera uſque tunc ubique cum plauſu perlecta fuiſſent, quidam Monachi in Palæſtina dicebant, errata, ſi quæ in libris invenirentur, illa ex aliena manu in ſcripta Origenis irrepſiſſe; hinc contendebant, non propter illa etiam reliqua eſſe damnanda; Theophilus vero, hoc non obſtante, ut refert Sulpitius Severus: *Dial. 2. Cogebat renitentes pro poteſtate recta etiam univerſa cum pravis damnare, quia ſatis ſuperque ſufficerent libri, quos Eccleſia recepiſſet; jubens reſpuendam eſſe penitus lectionem, quæ plus eſſet nocitura inſipientibus, quam ſapientibus profutura.*

II. S. Epiphanius pariter, coacto Concilio cum Epiſcopis ſuæ Inſulæ, eoſdem Origenis libros proſcripſit, ſuoſque a lectione compeſcuit. Denique Anaſtaſius Papa illos pariter damnavit. *Vide S. Hieron. Ep. 78. ad Pammach.* Cenſuit Baronius *ad an. 402. num. 12.* tantum *Periarchon* Origenis fuiſſe damnatum; ſed in hoc aperte ei contradicunt Severus, Palladius, Sozomenus, Hieronymus, & alii: dicentes omnes codices Origenis vetitos fuiſſe. Eoſdem deinde medio ſeculo VI. Juſtinianus comburendos mandavit, de hoc ab Eccleſia

requi-

requiſitus; & non obſtante plurimorum reclamatione, Edictum concremationis omnino executioni demandari voluit. Eodem ſeculo VI. Concilium Carthaginenſe IV. (ſed verius V.) anno 398. ſic ſtatuit; *Epiſcopus Gentilium libros non legat; Hæreticorum autem pro neceſſitate, & tempore*, Ita refertur *in c. Epiſcopus. Diſt.* 37. Circa eadem tempora S. Joannes Chryſoſtomus Montani opera interdixit, ac igni tradidit. *Vid. Nicephor. Hiſt. lib.* 8. *cap.* 18.

III. Seculo V. Innocentius I. in ſua Epiſtola anno 418. Pelagii, & Cœlaſtii opera damnavit. Præterea an. 431. Patres Concilii Epheſini, poſtquam libros omnes proſcripſerunt Neſtorii; *Liberatus in Brev. cap.* 10. prævidentes autem non defuturos homines pertinaces, qui cenſuras deſpicerent, in Epiſtola Synodali Theodoſium Imperatorem rogaverunt, ut obtrectantes ſua poteſtate puniret: *Epiſt. Synod. Conc. Epheſ. ad Theod. Act.* 2. & ideo Theodoſius, ac deinde Valentinianus non ſolum bonorum publicatione, ſed etiam capitis ſupplicio contumaces coercendos eſſe mandarunt, ut habetur in *l. Damnato. C. de Hæret. & Manich. & l. Jubemus, C. de Summa Trinit.* Deinceps, cum Neſtoriani curaverint circumferri libros Diodori Tarſenſis, & Theodori Mopſueſteni, in quibus Neſtorii errores magna ex parte latebant, Cyrillus Alexandrinus, & Acacius Metropolita Armeniæ, coactis Synodis, illos proſcripſerunt, caveruntque ne Fideles eos haberent. *Liberatus in Breviar. cap.* 10. Item anno 451. Concilium Chalcedonenſe libros Eutychetis damnavit; *Conc. Chalcedon. Act.* 2. & eodem tempore inſuper mandavit, ut omnes Manichæorum libri flammis traderentur; *Platina apud Braſchium loco ſupra cit.* ac proinde Marcianus Imperator horum Canonum contemptores damnavit pœna deportationis: atque ſi impia dogmata poſtea docuiſſent, pœna mortis; *Extat apud Conc. Chalced. Act.* 3. *& vide etiam Baron. ad an.* 418. *&* 419.

IV. Eodem Seculo V. iterum S. Leo libros Manichæorum proſcripſit, ut refert S. Proſper *in Chron. ad an.* 443. ſic ſcribens: *Diligentia Papæ Leonis innotuit, qui Manichæos de ſecretis ſuis erutos, & oculis totius Eccleſiæ publicatos omnis dogmatis ſui turpitudinem & damnare fecit, & prodere, incenſis eorum codicibus; multique Orientalium Sacerdotes induſtriam Rectoris ſunt imitati.* Idem S. Leo ſcripſit: *Curandum eſſe, & Sacerdotali diligentia maxime providendum, ut falſati codices in nullo uſu lectionis habeantur. Apocryphæ autem Scripturæ, non ſolum interdicendæ, ſed ignibus concremandæ... Unde ſi quis Epiſcoporum apocrypha haberi per domos non prohibuerit, hæreticum ſe noverit judicandum; quoniam ſi alios ab errore non revocat, ſeipſum errare demonſtrat. S. Leo Epiſt.* 15. *alias* 93. *cap.* 15. *Edit. Ven.* Idem S. Leo, ut legitur in ſuo Reſponſo ad S. Turribium, ſcripta damnavit Apollinariſtarum, & Dictinii Epiſcopi Aſturicenſis (qui tamen ab errore jam reſipuerat) ſic inquiens: *Sed nemo hæc Catholicus præſumat, nec inter Catholicos cenſeatur, quiſquis utitur ſcriptis, non ſolum ab Eccleſia Catholica, ſed etiam a ſuo Auctore damnatis.*

V. Eodem Seculo V. putatur prodiiſſe celebre Decretum de Cenſura librorum, Gelaſio attributum. Baronius *ad an.* 69. *num.* 4. cum aliquibus aliis Damaſum credit Decreti illius auctorem, Gelaſium vero promulgatorem; ſed Pearſonius *in Vindic. Ignatian. L.* 1. *cap.* 4. ex antiquiſſimo codice, in Angliam perlato a Lanfranco ex Cœnobio Beccenſi, legit titulum: *Decretum Gelaſii Papæ de recipiendis, & non recipiendis libris; quæ ſunt ſcripta ab eo cum 70. eruditiſſimis Epiſcopis.* Et idem confirmant Gratianus, Lupus Ferrarienſis, aliique cum Nicolao Papa. *Epiſt.* 42. *ad Epiſc. Galliæ. Lupus Ferr. Epiſt. ad Carol. Calv. in ſin. Gratian. c. Sancta Rom. Diſt.* 15. Nec obſtat quidam codex apud Baluzium, ubi Decretum illud adſcribitur Hormiſdæ Papæ; nam, ut referunt idem Baronius, Pagius, Cardin. Noris, & alii, *Baron. ad an.* 420. *n.* 21. *Pagius ibi in Crit. an.* 494. *num.* 4. *Noris in Cenotaphiis Piſanis Diſſ.* 4. §. 5. *P. Orſi Hiſt. Eccl. ad an.* 494. idem Hormiſda ſcribens ad Poſſeſſorem Epiſcopum, aſſerit jam pridem extitiſſe Decretum, dicens: *Quæ eſſent catholica dogmata* (in illo Decreto) *definiuntur, ac certa librorum, etiam veterum in auctoritatem recipienda.* In Decreto autem Hormiſdæ legitur: *Non ſolum repudiata* (nempe Hæreticorum ſcripta), *verum ab omni Romana, & Apoſtolica Eccleſia eliminata, atque in ſuis Auctoribus anathematis indiſſolubili vinculo in æternum confitemur eſſe damnata.* Abbas de Fleury ſcribit *Tom.* 19. *Orat.* 7. *ſup. Hiſt. Eccl. numer.* 13. *& Tom.* 7. *pag.* 64. in eo Decreto ſimplicem directionem ad cautelam dari, non vero præceptum prohibitionis, quia nullæ in ipſo adſunt cenſuræ, ſeu pœnæ injunctæ. Sed perperam, nam verbum *eliminata* ſatis demonſtrat, quod ſcripta illa jam ab Eccleſia fuerint damnata. Quomodo autem aſſerere poteſt *Fleury* in illo Decreto nullam adeſſe cenſuram impoſitam, dum in eo legitur, *Sub anathematis indiſſolubili vinculo?* Accedit quod Clemens VIII. in Conſtitutione *Sacroſanctum*, data die 17. Octobris anno 1595. teſtatur Gelaſium ſub cenſura librorum illorum detentores jam damnaſſe. Accedit inſuper, quod Patres Concilii Tridentini, ut refert Cardinalis Pallavicinus, *Hiſt. Conc. Trid. part.* 2. *cap.* 18. *&* 19. ex digeſtis a Gelaſio arguerent non eſſe opus in prohibitione librorum, ut citentur Auctores, quorum ſunt libri interdicendi. Alius autem Auctor, nempe *Van-Eſpen part.* 1. *tit.* 22. *de Congr. Card. cap.* 4. *num.* 2. dicit in laudato Decreto actum eſſe tantum de publica, non autem de privata lectione. Sed hic etiam perperam, nam in Decreto dicitur, *Cum hæc ad Catholicorum manus devenerint*; quis non videt hic etiam de privata lectione fieri ſermonem?

VI. In ſeculo VI. anno 536. Patres Concilii ſub Menna Conſtantinopolitano proſcripſerunt libros Severi, Petri Antiocheni, & Zoaræ, dicentes: *Abjicimus, & anathemate ferimus omnia ab ipſis conſcripta.* Et deinde ab Imperatore petiarunt, ut ſua ſanctione canones pro re illa ſtatutos roboraret. *Synod. ſub Menna action.* 1. Eodem tempore Papa Vigilius damnavit ſcripta Theodoreti adverſus S. Cyrillum; item libros Theodori Mopſueſteni, & Epiſtulam Ibæ; ac deinde anno 553. libri illi in Concilio II. Conſtantinopolitano igni traditi ſunt, & omnia eorum exemplaria, ſi quæ poſtmodum invenirentur, ſub excommunicatione vetita. De libris pariter Priſcillianorum in Concilio I. Bracharenſi anni 563. ſic legitur (*ibi in Can.* 17.) *Si quis Scripturas, quas Priſcillianus ſecundum ſuum depravavit errorem, vel tractatus Dictinii* (quos ipſe ſcripſit, priuſquam converteretur) *legit, aut defendit, anathema ſit.* Pariter in Concilio Toletano III. anni 589. habetur: *Sancitum eſt, ut libri omnes Hæreticorum igne comburendi dentur. Baron. ad an.* 589. *n.* 44. In ſequentibus ſeculis anno 649. in Conc. Romano ſub Martino I. *Can.* 18. dictum fuit: *Si quis non reſpuit, & anathematizat animo & ore nefandiſſimos Hæreticos* (nempe Theodorum Pharanitam, Cyrum, Sergium, & Paulum Pyrrhum) *cum omnibus impiis eorum conſcriptis... condemnatus ſit.* Et *in Act.* 4. damnata fuerunt, & ſub anathemate prohibita ſcripta commentitia Mennæ, & Vigilii Papæ de unica Chriſti voluntate. Et in Trullano anno 692. *Can.* 63. proſcriptæ fuerunt quædam apocryphæ Martyrum Hiſtoriæ, & flammis traditæ. Item anno 745. S. Bonifacius Epiſcopus Moguntinus, Sediſque Apoſtolicæ Legatus Concilium advocavit, cujus imperio ſcripta impii Adalberti combuſta fuerunt, Deindeque Zacharias Papa in Concilio Romano idem confirmans dixit: *Optime proviſum a veſtra ſanctitate, ut conſcripta illius omnia igne concrementur: Ap. Baron. ad An.* 745. *num.* 36. Item in Concilio Nicæno II. anno 787. proſcripti fuerunt aliqui Iconoclaſtarum libri, his verbis: *Anathema illis libris, & iis qui legunt. Ibi Act.* 2.

VII. Nono ſeculo Nicolaus Papa, cum requiſitus fuiſſet a Bulgaris, quid faciendum de libris allatis a Saracenis; Reſpondit: *Utpote noxii & blaſphemi, igni tradendi. Nic. Pap. Epiſt. ad Bulgar.* Præterea Adrianus Papa an. 869. ſic Baſilio Imperatori ſcripſit: *Cuncta decernimus exemplaria* (Photii) *prorſus a poſſeſſoribus ablata igne cremari; nec ſupereſſe apud quemlibet ex his unum apicem, niſi forte quiſquis totius nominis Chriſtiani dignitate, anathemate percuſſus, carere voluerit, Accendatur etiam tuæ zelus pietatis &c.* Sicque proſequitur Pontifex, rogans Imperatorem, ut ipſe ſuis etiam Edictis pœna coerceret inobedientes. *Ap. Bujerlingh. verb. Dedecus lit. f.* Concilium Tullenſe XIV. anno 860. *Can.* 4. confirmavit Canonem 4. Concilii Valentini III. qui de libris Scoti Erigenæ ita ſtatuerat: *A pio Fidelium auditu penitus explodimus, & ut talia & ſimilia ſcripta caveantur, auctoritate Spiritus-Sancti interdicimus.* Leo IX. anno 1050. in Concilio Vercellenſi ſub anathemate pariter damnavit librum Scoti de Corpore Chriſti. Honorius III. anno 1225. confirmans Acta Concilii Senonenſis proſcripſe alium præfati Scoti librum *de Naturis. Lanfranc. de Corp. Dom. cap.* 4. Præterea in Concilio Romano ſub Nicolao II. anno 1059. Berengarius, ejuratis erroribus, adducere omnes ſuos ſuorumque libros coactus eſt, qui omnes concremati fuerunt. *Lanfranc. loco cit.* In Concilio Sueſſionienſi anno 1121. coactus eſt Petrus Abelardus ſua ſcripta propriis manibus igni committere. *Gaufrid. in Vita S. Bernardi lib.* 3. *Cap.* 5. Innocentius II. ſub excommunicatione mandavit, ut qui haberet libros præfati Abelardi, & Arnaldi a Brixia, illos ſtatim combureret. *Extat in Concilio Later.* 1. *in fine.* Idemque præceptum datum fuit anno 1140. in Concilio Senonenſi. *Apud S. Bernard. ep.* 115. *ad Ivonem Card.* Idem de libris Gilberti Porretani ſtatuit Eugenius III. anno 1148. in Concilio Rhemenſi, ut refert Gaufridus dicens: *Dominus Papa Apoſtolica auctoritate capitula ipſa damnavit, diſtricte præcipiens, ne eumdem librum legere, vel tranſcribere quis auderet. Gaufrid. ap. Graveſ. tom.* 1. *Hiſt. part.* 4. *Coll.* 4. *& ap. Nat. Alex. to.* 13. *pag.* 77.

VIII. Pariter Concilium Pariſienſe anno 1204. damnavit libros Davidis a Dinando: *Qui libri*, ait Rigordus, *de Geſtis Philip. ap. Petav. in Prolog. c.* 3. *num.* 8. *& ap. Nat. Alex. to.* 16. *pag.* 356. *juſſi ſunt omnes comburi, & ſub pœna excommunicationis cautum eſt in eodem Concilio, ne quis eos de cetero ſcribere, legere præſumeret, vel quocumque modo habere.* In Concilio Toletano 1229. vetitum fuit, ne Laici cujuſcumque generis, & ſtatus penes ſe haberent, durante hæreſi, quemcumque librum ſacræ Scripturæ, exceptis Pſalterio, & Breviario. *Conc. Tol. Statut.* 14. *ap. Harduin. tom.* 7. *Collect. col.* 178. Et quoniam Hæreticorum eſt ſacras Scripturas in vernaculam linguam vertere, ut illas modo ſuo interpretantes erronee poſtmodum tradant ſuis addiſcendas, ideo Synodus Biterrenſis anno 1245. (*cap.* 36.) interdixit omnes Scripturæ libros vulgarem in linguam traductos. Idem ſtatuerunt Concilia Hieroſolymitanum, Mechlinienſe, Cameracenſe, & alia plura, quæ obſervari poſſunt in libro edito Pariſiis anno 1661. ex præcepto Cleri Gallicani ſub titulo: *Collectio Auctorum, qui ex profeſſo ſacræ Scripturæ in vulgarem linguam tranſlationes damnarunt.* De hac re adeſt etiam quarta Regula Indicis. Inſuper Papa Clemens VI. proſcripſit

ſcripſit Propoſitionem 79. Queſnellii, quæ dicebat: *Utile, ac neceſſarium eſt omni tempore, omni loco, & omni perſonarum generi ſtudere, & cognoſcere ſpiritum, & pietatem, & myſteria ſacræ Scripturæ*. Præterea Cancellarius Pariſienſis, & Doctores Regentes juſſu Gregorii IX. libros Thalmudos publice concremarunt. *Natal. Alex. Tom. 16. pag. 41.* Idem ſtatuerunt Clemens IV. Honorius IV. Joannes XII. & alii, *Vide Sixtum Senenſ. lib. 2. tom. 1. pag. 202.*; & ex ſola Bibliotheca Judæorum, quæ erat Cremonæ, combuſta ſunt duodecim millia exemplaria. Inſuper Julius III. Conſtitutione 23. *Cum ſicut jus*, præcepit quoſcumque Codices Judæorum ex eorum domibus eruendos, & concremandos: & Clemens VIII. Conſt. 20. *Cum Hebræorum*, omnibus facultatem ademit, adhuc Inquiſitoribus, & Legatis a Latere, impertiendi licentiam ad eos legendos.

IX. Alexander IV. Conſt. *Romanus Pontifex*, anno 1256. ſub excommunicatione vetuit, ne quiſque haberet ſcripta Gulielmi a Sancto Amore, mandavitque, ut intra octo dies illa comburerentur; & omnes paruerunt. *Vide Gulielm. Nancium in Vita S. Ludov. an.* 1225. Pariter Petrus Tarraconenſis Archiepiſcopus auctoritate Alexandri V. anno 1260. ſub anathemate libros Laurentii Lulli proſcripſit; & cum deinde anno 1376. Gregorius XI. prohibitionem confirmaſſet, Petrus Aragoniæ Rex de illa mœrens Pontificem rogavit, ut opus Lulli iterum examinaretur ab Epiſcopo Barcinonenſi: ſed hoc non obſtante, proſcriptio ſtetit, & Rex humiliter illi acquievit. Item Thomas Arundelius Archiepiſcopus Cantuarienſis, coacto Concilio Provinciali anno 1408. Oxoniæ prohibuit ſub excommunicatione, ne quis legeret aut haberet quemcunque librum ab Academia Oxonienſi, aut Cantabrigenſi prius non probatum. Pariter Joannes XXII. in Concilio Rom. anno 1713. plures libros damnavit, Epiſcopis curam injungens, ut omnes illi concremarentur. *Vide Labbè tom. 1. Conc. par. 2. & Nat. Alex. tom. 16. pag. 231.* Idemque mandatum renovavit Concilium Generale Conſtantienſe anno 1415. His perſpectis nequeo intelligere, qua fronte poſſint quidam aſſerere Eccleſiæ tantum eſſe cenſuram dare de pravis libris, non vero illos prohibere, & comburere.

CAPUT IV.

Reſpondetur inanibus Adverſariorum objectionibus, quibus impugnatur librorum prohibitio ab Eccleſia inducta.

I. Diverſi diverſa objiciunt. Alii abſolute aſſerunt librorum prohibitionem per ſe nocuam, & injuſtam eſſe. Alii concedunt quidem ad Eccleſiam pertinere cenſuram ferre de libris, ad Principes vero lectionem eorum prohibere, illoſque comburere. Alii demum utramque Eccleſiæ concedunt, quod poſſit nimirum libros damnare, & eorum lectionem interdicere, ſed autumant prohibitiones, quæ hiſce temporibus ab Eccleſia prodeunt, omnino eſſe irregulares, & a recto ordine aberrantes, ac proinde non poſſe conſcientias obſtringere. Singula diſcutiamus.

II. Objiciunt igitur I. Injuſtam eſſe librorum prohibitionem, ex illo Apoſtoli: *Omnia probate, quod bonum eſt, tenete. 1. Theſſ. 5. 21.* Errat igitur Eccleſia Romana, temere dicunt, librorum lectionem prohibendo, cum unicuique ex præcepto Apoſtoli datum ſit libros lectione probare, bona in eis inventa retinendo, mala autem reprobando.

III. Id confirmant auctoritate S. Hieronymi, qui cum argueretur ab aliis, quod Hæreticorum opera evolveret, ſic reſpondit: *Si quis immurmurat, quare eorum explanationes legam, quorum dogmatibus non acquieſco, ſciat me illud Apoſtoli libenter audire:* Omnia probate, quod bonum eſt retinete.... *Cur me lacerant Amici mei, & adverſus ſilentem craſſa ſues grunnitant? Meum propoſitum eſt Antiquos legere, probare ſingula, retinere quæ bona ſunt, & a Fide Catholicæ Eccleſiæ non recedere. S. Hieron. ep. ad Miner. & Alexandr.* Confirmant deinde exemplis, & dictis Theophyli, & Dionyſii Alexandriæ Epiſcoporum: Theophylus enim, cum reprehenderetur quod ſcripta Origenis legeret, repoſuit: *Si quid boni in illis reperio, illud excipio; ſi vero ſpinoſum quid viſum fuerit, hoc tanquam aculeatum prætereo.* Item Dionyſius, pariter reprehenſus de lectione Hæreticorum, rem cum Deo in oratione conferens, cœleſtem vocem audivit ei dicentem: *Lege omnia, quæ in manus tuas venerint; valebis enim omnia expendere, & probare.* Hinc Dionyſius legit, & aliis (forte ipſum reprehendentibus) ſcripſit: *Accepravi viſionem hanc, tamquam apoſtolicæ voci conformem. Apud Euſeb. Hiſt. lib. 7. cap. 7.*

IV. Adducit, quod etiam Hormiſda Papa lectionem librorum pravorum non reprobavit, imo laudavit, eo quod alias non bene poſſent errores confutari, nec vitari; ſic enim dixit: *Nec tamen improbatur diligentia per multa diſcurrens, ſed animus a veritate declinans. Sæpe de his neceſſaria providetur, de quo ipſi ſimul convincantur, inſtructio. Nec vitio dari poteſt noſſe quod fugias: atque ideo non legentes incongrua in culpam veniunt, ſed ſequentes. Quod ſi ita non eſſet, nunquam Doctor ille Gentium acquieviſſet monitore Fidelibus: Omnia probate, quod bonum eſt tenete. Hormiſda ep. 70. ad Poſſeſſor.* Quin & ipſe Gelaſius in Decreto ſupra laudato, eodem tempore quo damnata opera recenſebat, ſic ibidem adnotavit: *Sed cum hæc ad Catholicorum manus advenerint, B. Pauli Apoſtoli præcedat ſententia: Omnia probate, quod bonum eſt tenete.* Hinc Fleury, & Van-Eſpen inferunt Pontificem, ut ipſummet Gelaſium libros notatos damnaſſe, non ut eorum lectio prohiberetur, ſed ut illi cum præventione, & cautela legerentur; dum alias rigoroſa prohibitio (ut ajunt) nonniſi pernicioſa eſſe poteſt, eo quod libertinos ipſa prohibitio magis ad lectionem impellit; & contra aufert cordatis viris, ut poſſint errores qui ſerpunt adnotare, & confutare.

V. Reſpondetur. Et primo quoad textum illum Apoſtoli, *Omnia autem probate, &c.* communiter dictum illud explicatur a Commentatoribus, *Eſtio, Cornel. a Lap. Ugone, Nat. Alex. Tirino, & aliis*; nimirum quod omnia quæ dubia & incerta ſunt, examina & probatione indigent, prout erant quædam prophetiæ, de quibus ſermonem fecerat Apoſtolus in verſu præcedenti, ubi dixerat: *Prophetias nolite ſpernere*; has voluit B. Paulus judicari, an veræ fuerint aut falſæ; jam pridem enim ab ipſo Domino (*Deuter. 13. 3.*) mandatum fuit, ne Pſeudo-Prophetæ a Fidelibus audirentur; Tertullianus autem miſere in hæreſim impegit, quia Montani, & inſanarum Mulierum ſomnia ut prophetias habuit. Non igitur, inquit Eſtius, de omnibus doctrinis verba illa dixit Apoſtolus, ſed tantum de iis quæ de novo proferebantur a Fratribus, & nondum probata erant; hæc enim dijudicari oportebat, ſecundum id quod idem Paulus præcepit Corinthiis ſcribens: *Prophetæ duo aut tres dicant, & ceteri dijudicent. 1. Cor. 14.* Ea vero quæ ab ipſo, aut ab aliis tradita erant Apoſtolis, non dijudicari vult, ſed teneri; at in *2. ad Theſ. cap. 2.* inquit: *Tenete traditiones, quas didiciſtis.* Et *1. Cor. 11. Laudo vos, quod ſicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis.* Præterea dicit Natalis Alexander, probare doctrinas librorum, non unicuique commiſſum eſt, ſed tantum Epiſcopis, quos Spiritus-Sanctus Eccleſiæ Dei præfecit, & maxime ſummo Pontifici Chriſti Vicario, ac totius Gregis Chriſti ſupremo Paſtori. Pravi autem libri non damnantur ab Eccleſia niſi poſt diligens examen; nullum igitur judicium aliud de illis operibus expectandum, quæ jam Eccleſia improbanda judicavit.

VI. Quod vero ad S. Hieronymum adtinet, certum eſt, quod ipſemet ſanctus Doctor lectionem pravorum librorum conſtanter reprobavit; in quadam enim Epiſtola ipſe ſcripſit: *Doctorum hominum tractatus lege, eorum duntaxat quorum fides nota eſt; non neceſſe habes aurum in luto quærere. S. Hieron. Ep. 10. ad Furiam.* Hancque Epiſtolam animadvertens Marianus Victor, ſic adnotavit: *Ubique ſanctiſſimus Vir inculcat, ut ab Hæreticorum, apocryphiſque voluminibus abſtineamus; & improbat rationem, quæ prætenditur aurum ex luto quæri. In Oper. S. Hieron. tom. 1. pag. 10. in Schol.* Præterea, S. Hieronymus ſummis celebravit laudibus Decreta Euſebii, & Dionyſii Alexandrini, quibus a lectione librorum Origenis Fideles arcebantur. Præterea ipſe Hieronymus auctor fuit, ut iidem Origenis libri proſcriberentur a Venerio Epiſcopo Mediolanenſi, & a Pontifice Anaſtaſio, cujus deinde Decretum undique ipſemet propagavit. *S. Hieron. Ep. 78. ad Pammach.* Ipſemet præterea laudat Pammachium, quod cum legiſſet Origenis Principia, *Exhorruit, & recluſit ſcrinio, ne prolati in vulgus multorum animos vulnerarent. Idem Ep. 59. ad Avitum.* Tandem teſtatur exemplar Origenis olim a ſe translatum nulli unquam præbuiſſe, ex quo adnotat Commentator: *Audiant hæc qui Hæreticorum libros paſſim ſibi legendos fore contendunt, & ſalubrem Parentis Eccleſiæ prohibitionem deſpiciunt; venenum enim aureo etiam hauſtum poculo ſemper nocet. Mariam. Vict. in præf. Epiſt.* Scribit alibi idem Hieronymus hæc magni ponderis verba: *Melius eſt aliquid neſcire, quam cum periculo diſcere. S. Hieron. Reg. Monach. tom. 9. Edit. Col. pag. 198.* Alibi demum, ut alia prætereamus, ſic graviſſime monet: *Nemo ad Lupanar mittit Virgines ſuas, quamvis quædam ibi reperiri poſſent de turpi corruptione lugentes: nemo Herodem ſuum latronum turbæ committit, ut diſcat audaciam: nemo in perforatam intrat cymbam, ut diſcat vitare naufragium; & ad plenum proſtibulum, hæreſibus plenum volumen animam diriges immunem doli, ut ibi diſcas catholicam veritatem? Idem S. Hier. ap. Sixtum Senenſ. l. 2. tom. 1.*

VII. Quod ſi uno illo in loco ab Adverſariis objecto diverſimode S. Doctor ſentire videtur, hoc nimio ejus ardori parcendum, quo a Rufino & aliis impetebatur. Hinc non deſunt, qui de hujuſmodi lectione Hieronymum reprehendunt. *Vide Chriſtian. Lupum...* Et ipſemet adhuc fatetur de tali re a Domino fuiſſe correctus, ac etiam flagellis coercitus. *S. Hier. in Reg. Monach.* Scribunt alii, Hieronymum libros quoſcumque legiſſe propter Eccleſiæ neceſſitatem, & de licentia ſaltem tacita Damaſi, aliorumque Pontificum. Ceterum ſciendum eſt, quod tunc temporis magna vertebat controverſia inter Epiſcopos, an permittenda, aut vetanda foret Operum Origenis lectio? Negabat Theophylus Epiſcopus Alexandriæ, & Epiphanius Salaminæ in Cypro, quorum tamen decreta erant tantum particularia pro ſuis Eccleſiis. Affirmabant autem Euſebius (qui tunc Apologiam de libris Origenis tradiderat), item Chryſoſtomus, Theotimus, Caſſiodorus, & alii, ac ipſe Hieronymus, dummodo caute atque a paucis peritis præfati libri legerentur. Adde quod lectio ipſorum non erat uſque tunc damnata; quis dubitat, quin ſi ipſa ab Eccleſia fuiſſet vetita, Hieronymus Eccleſiæ non paruiſſet?

VIII. Quod autem ad Theophylum Alexandriæ Patriarcham pertinet, reſpondetur quod licet ipſe immunem ſe diceret ab omni reprehenſione, quia in lectione librorum Origenis caute ſe gerebat, omnino reprobando quæ prava videban-

bantur; attamen refert Socrates, *Hiſt. lib. 6. Cap. 17.* Theophylum nihilominus damnatum fuiſſe a Concilio, nec exculationes ab eo allatas fuiſſe admiſſas. Si igitur hic Patriarcha damnatus fuit, eo quod libros nondum vetitos legerit, quiſque videre poteſt, qualis fuerit Orientalium ſenſus circa lectionem librorum jam proſcriptorum. Quod vero adducunt Adverſarii de Dionyſio, id valde longius eorum cauſſam infirmat, quam adjuvat. Relege benigne Lector, quæ de hoc diximus *Cap. II. num.* 5. ubi retulimus quod Dionyſius non auſit legere Hæreticorum libros, niſi Divina viſione, & voce confirmatus; & nihilominus adhuc a ſuis apud Pontificem accuſatus fuit, qui non omiſit eum de hoc reprehendere, prohibuitque ne deinde hujuſmodi lectionem proſequeretur. Mira res! primis illis Eccleſiæ ſeculis, quando pauciſſimi habebantur ſacræ Scripturæ Explanatores, ſi vel Patriarcha opera legiſſet alicujus magni nominis Interpretis, qui in aliquem errorem incidiſſet, ſcandalo erat Fidelibus, & reprehendebatur, & deferebatur, & damnabatur; & hodie, cum Ss. Patribus, & multis affluamus Explanatoribus, in quorum operibus doctius quam in libris Hæreticorum veritates elucidantur, inveniuntur homines Eccleſiam criminantes, quod librorum erroribus infectorum ovibus ſuis lectionem prohibeat!

IX. Scripta demum ab Hormiſda nobis oppoſita minime obſunt; non enim Pontifex ignorare potuit traditionem Eccleſiæ, Conciliorum Canones, Deceſſorumque Decreta, nempe Leonis, aliorumque Pontificum, & multo minus Decretum Gelaſii, quod ipſemet Hormiſda in eadem ſua commendat Epiſtola. Ipſe inſuper ibidem adnotat Gennadii libros ab Eccleſia non recipi. Inſuper ipſemet Fideles a lectione librorum Manichæorum, aliorumque Hæreticorum compeſcuit. *Vide Platinam in Hormiſdam ap. Bejerling. Verb. Decor.* Quod autem Hormiſda ſcripſit Poſſeſſori, nempe, *Non legentes incongrua in culpam veniunt, ſed ſequentes*, illud quidem ſcribit ſine præjudicio prohibitionis damnatorum librorum. Fervente Conſtantinopoli magna controverſia circa Gennadii librum, bene poterat Poſſeſſor Epiſcopus eum legere, etſi noviſſet damnatum; quandoquidem Concilium Carthaginenſe (ut ſupra diximus) non diu ante celebratum, decreverat poſſe Epiſcopos legere damnatos libros Hæreticorum *pro neceſſitate, & tempore:* quanto magis igitur legere poterat Poſſeſſor, tempore quo liber Gennadii nondum fuerat damnatus? Nolebat autem ipſe illum legere, nimis in ea re ſcrupulis indulgens; at de hoc ab Hormiſda fuit exprobratus, propter illud Apoſtoli monitum, *Omnia probate*; opus eſt enim ut Paſtores aliqua probent, ac deinde oves inſtruant de iis quæ tenere, & quæ abjicere debeant. Dicere autem cum Adverſariis, quod ſtricta librorum prohibitio non poteſt eſſe niſi pernicioſa, eo quod Libertinos magis ad legendum impellit; hoc argumentum infringit omnia Eccleſiæ, imo ipſius Dei mandata. Hæc quidem eſt miſera hominum conditio, ut vetita avidius patrare cupiant, juxta vulgare illud proverbium; *Prohibitio generat appetitum*. Sed hoc non evenit, ut ait Chryſoſtomus, *Hom. 10. in Epiſt. ad Rom.* ob legis naturam, ſed propter eorum, qui legi tenentur parere, defectum. Auguſtinus dixit: *Auxit prohibitio deſiderium, Serm. 4. de Verbis Apoſtol.* Et alibi: *Hoc ipſum quod concupiſcitur, fit jucundius cum vetatur. Ibid. cap. 10.* Sed quid inde? Nunquid juſta præcepta ex hoc erunt pernicioſa, ac proinde permittendum erit, ut homines agant quicquid velint?

X. Præfatum hoc ridiculum argumentum primus propoſuit petulans Petrus Soave; ſed illud egregie diluit Cardinalis Pallavicinus, dicens, quod licet lectio noxia librorum per ſe a natura ſit vetita, tamen valde prodeſt ad vitandos lapſus injuncta Eccleſiæ prohibitio: „*Imperciocchè* (ſunt verba Pal-
„ lavicini) *maggiori peccati ſi ſchiſano, mentre innumerabili per-*
„ *ſone per ubbidienza rattenendoſi da sì fatti libri, rimangon liberi*
„ *dal male, in cui le trarrebbe improvedutamente una tal lezione.*
„ *Nè ſi ſcorge baſtante in pratica il rimetter ciò alla coſcien-*
„ *za di ciaſcuno, il quale conſideri, ſe un tal libro il ponga*
„ *in lubrico di caduta, onde ſia in obligazione di non*
„ *uſarla. Queſto pericolo mal ſi conoſce, ſe non tardi, ed a*
„ *rea prova. Di molte opere a molti non è nota la contenenza*
„ *prima della lezione. Oltre a ciò troppa è la fidanza che ha*
„ *l'Uomo sì del ſuo ſapere, che del ſuo potere: ciaſchedu-*
„ *no ſi perſuade, che da niun ſeduttore ſarà ingannato, da*
„ *niun viſchio ſarà impaniato. Le Iſtorie che raccontano ciò*
„ *che una volta fu, e le favole che rappreſentano ciò che mol-*
„ *te volte ſuol eſſere, ſon pieni di eſempj, i quali inſegna-*
„ *no, quanta in ciò ſia la preſunzione degli Uomini avanti al*
„ *fatto, quanta la debolezza nel fatto; ſenza che la proibizio-*
„ *ne de' libri cattivi porta inſieme due altri ſalutevoli, e con-*
„ *ſiderabili effetti: l'uno è che il timore di queſta autentica*
„ *nota rittene molti dallo ſcriverli, o dal divulgarli: l'altro*
„ *che ella col difficoltarne lo ſpaccio, ritrae gli Stampatori*
„ *dall'impreſſione, ed i Librai dalla compera; onde la triſta*
„ *erba per difetto di coltivatori a poco a poco ſi dirada, e*
„ *muore; e le penne, i torchi, e le botteghe ſon invitate dall'*
„ *eſca dell'utilità ad impiegarſi ſolo in opere profittevoli.*

Quamvis igitur aliquando alicui vim pio prodeſſe poterit legere pravum librum erroribus notatum, nihilominus (generaliter loquendo) magis expedit ab hujuſmodi lectione homines removere, ut illuſionum periculum vitetur, aut ſaltem ne ipſorum exemplo Libertini ad legenda inducantur ea, quæ facile ſubverſionis cauſa eis eſſe poterunt.

XI. Objiciunt II. per librorum prohibitionem, ac multo magis per eorum concremationem ipſam Rempublicam lædi, & ideo plures maximam ſubire bonorum ac famæ jacturam; hinc illas nonniſi a ſeculari Principe poſſe imperari, ad quem unice ſpectat ſuper bona temporalia juriſdictionem exercere. Addunt quod Eccleſia nonniſi poſterioribus hiſce ſeculis hujuſmodi negotiis ſe immiſcuit; quamvis enim, ait Petrus Soava, *apud Pallav. Hiſt. Trid. p. 2. l. 15. c. 18.* Eccleſia ſemper libros malos damnaverit, eorundem tamen prohibitio & concrematio nonniſi per Principes legitur imperata, ut apparet ex prohibitione librorum Arii vetitorum a Conſtantino, Neſtorii a Theodoſio, Porphirii a Juſtiniano, Eutycheis a Valentiniano & Marciano, Pelagii ab Honorio, ac tandem Lutheranorum a Carolo V. Nec niſi ſeculo XIII. Eccleſiam hanc juriſdictionem uſurpaſſe aſſerunt, tempore quo in Concilio Toloſano prima vice ipſa Fidelibus interdixit ſacræ Scripturæ lectionem.

XII. Reſpondetur. Jam ſupra *Cap. II. & III.* ſatis evidenter oſtenſum eſt, ad Eccleſiam præcipue pertinere libros, qui Fidem vel mores offendunt, prohibere, cum ipſi Eccleſiæ præcipue incumbat oves ſuas a venenatis paſcuis removere, & hanc juriſdictionem jam a primis ſeculis innumeris exemplis demonſtravimus ſemper exercuiſſe interdicendi & concremandi libros noxiæ lectionis, ipſis videntibus & comprobantibus piis Principibus. Quod ſi aliquando Principes libros Fidei aut moribus adverſos proſcripſerunt, aut concremarunt, hoc fecerunt ad petitionem Eccleſiæ, ut ſua poteſtate coercerent renuentes Eccleſiæ canonibus ſe ſubjicere, prout Conſtantinus ex præcepto Concilii Nicæni ſcripta Arii aboleri mandavit. *Raynaud. de bon. & mal. lib. P. 3. Erot. 2. n. 466. Barboſa de Off. Ep. p. 3. All.* 50. Honorius libros Pelagianorum, inſtantibus Zoſimo & Bonifacio Epiſcopis. *Vide Cap. III.* Theodoſius & Valentinianus libros Neſtorii, & Porphirii, poſtulante Concilio Epheſino. *Ibidem.* Juſtinianus libros Severi, petentibus Patribus Concilii Conſtantinopolitani. *Ibidem.* Baſilius ſcripta Photii ad inſtantiam Adriani Papæ, qui illa prius damnaverat, & ex Oriente tranſmiſſa Romæ ignibus tradidit. *Ibid.* Ludovicus Pius librum Claudii a Sorino ex Epiſcoporum judicio commiſit igni. Idemque fecit S. Ludovicus Rex de libris Thalmudicis judicio Innocentii IV.

XIII. Saltem omnes libri, qui a Principibus damnati fuerunt, prius ab Eccleſia fuerunt interdicti. Sic libri Eutychianorum proſcripti a Marciano, antea jam a Concilio Chalcedonenſi (cui Imperator interfuit) fuerunt vetiti. Libri Wicleffi damnati a Riccardo II. Angliæ Rege, jam prius a Gregorio XI. fuerant damnati. Et idem accidit de libris Novatorum a Carolo V. proſcriptis. Porro ipſimet Principes fatentur ſe gladium habere ad Canones Eccleſiæ cuſtodiendos; ſic enim declaravit Chidelbertus Rex: *Quia neceſſe eſt, ut plebs quæ Sacerdotis præcepta non ita ut oportet cuſtodit, noſtro etiam corrigatur imperio. Conſtitutio Chidelberti in Capitular. in Labbè tom. 6. Concil. col.* 487. Et Ludovicus VII. Galliarum Rex; *Quare digna vox eſt majeſtate Regnantis, Dei ſervum, & Eccleſiæ defenſorem ſe Principem profiteri. Epiſt. Ludov. VII. ap. Baluz. in Addit. ad lib. 2. de Concord. Petr. de Marca.* Concedimus, alii opponunt, poſſe Eccleſiam prohibere libros Religionem impugnantes, ſed quo jure Eccleſia poterit ſibi poteſtatem arrogare proſcribendi libros de Philoſophia, vel de aliis materiebus tractantes? At iſtis ſapienter reſpondit Cardinalis de Luca inquiens: *Quamvis impium vulgus hanc prohibitionem ad ſolos libros, qui Fidei dogmata continent, reſtringere ſatagat, quaſi quod ea quæ mores, vel pietatem, ſive Eccleſiaſticam poteſtatem ſeu libertatem concernunt, ad Fidem non pertineant; prorſus tamen erronea eſt hæc opinio, quæ ignorantiæ & malitiæ filia eſt, quoniam iſta ſunt ſemina hæreſum, vel ſchiſmatum, vel radices, vel præparationes. Card. de Luca Theatr. Verit. & Juſt. tom. 15. p. 2. d. 19. a num.* 10. Confirmatur quod dicimus, ea Decretali die 4. Mart. anni 1755. emanata a Benedicto XIV. & directa ad Epiſcopos Regni Poloniæ (vide in *Bullar.* ejuſd. Benedicti *tom. 4.*): ibi loquens Pontifex de quodam libro edito a P. de Borde Congregationis Oratorii in Gallia, in quo Auctor *labefactat* (verba ſunt Decretalis) *poteſtatem Eccleſiæ a Chriſto Domino collatam, non ſolum dirigendi, ſed etiam jubendi per leges, & contumaces exteriori judicio & pœnis coercendi Eccleſiaſticum miniſterium, ita ſeculari Dominationi ſubjiciens ut ad hanc ſpectare pronunciet de externo omni ac ſenſibili gubernatione cognoſcere, ac judicare. Hoc pravum ac pernicioſum ſyſtema jam pridem a Joanne XXII. in Conſtitutione*, Licet juxta doctrinam, *reprobatum, ac pro hæretico expreſſe damnatum*, ut teſtatur, Benedictus iterum damnat, præfatique Auctoris propoſitiones impias, & hæreticas declarat.

XIV. Objiciunt III. non raro cenſuras librorum committi viris imperitis, aut maledicis, & invidis, qui de rebus ſcriptis vel neſciunt judicare, vel quibus Auctores ſunt exoſi; & ideo ipſi, ſalebras in plano quærentes, ſive bene ſive male Auctor ſcripſerit, damnandum eſſe volunt, ut loquuntur Raynaudus, *de bonis & mal. lib. p. 3. Erot. 3. n.* 512. & Ludovicus Muratorius, *Buon-Guſto p. 2. cap.* 1. Et ſic opera Ven. Bellarmini fuerunt vetita. *Fuligat in Vita Bellarm. cap.* 11. Sic etiam ſcripta S. Thomæ fuerunt ſub anathematis fulmine interdicta a quodam Epiſcopo Pariſienſi, *Raynaud. loc. cit. n.* 579. Quapropter referunt Pium II. Francorum Regem ſic monuiſſe Carolum VII. Filium, ut refert Lau-

nojut (*Vide apud Launojum*) *Obſecro, cariſſime Fili, ut Doctrinibus Sedis Apoſtolicæ ſemper non credas; multa illorum paſſionibus tribuas*. Hinc dicunt, quod ad errores fraudeſque vitandas omnino opus eſt, ut in prohibitione librorum Auctores, vel alii pro ipſis audiantur, qui operum tueantur partes; agitur enim de re gravi, nimirum de fama Scriptoris, & de ejus non levi damno propter editionem libri jam perfectam: ideo pertinet ad ſubſtantiam judicii, ut reus citetur & audiatur, juxta ipſorum Canonum præſcriptum, nam in Clementina *Paſtoralis* ſic dicitur: *Dici ne ergo ſententia meruit, quæ a Judice .. in abſentem, nec citatum legitime, ac inauditum per conſequens & indefenſum, non maturo fuit judicio, ſed præcipitio promulgata?* Idem pluries & fortius per Leges civiles præſcribitur. Non potuit igitur Eccleſia Romana retractare, quod lex Gentium, & Imperatorum, Canones, item natura, & ipſe Deus præceperunt. Nec aliter, dicunt, ſe geſſiſse Eccleſiam; in Concilio enim Lateranenſi IV. ubi de libro Joakim agebatur, qui e vivis diſceſserat, ejus Monachi pro ipſo auditi fuerunt. In Concilio Baſileenſi, cum damnandus eſset cujuſdam Auguſtini liber, Auctor citatus fuit, quamvis ille poſtea non acceſserit. Pariter in Concilio Tridentino, quoniam ſingulos Auctores citare impoſſibile erat, facta eſt generalis citatio per edictum eorum, de quorum libris agebatur: & ſic in ſimilibus caſibus pariter actum eſt.

XV. Reſpondemus: Fatemur quidem in damnatione librorum errores & fraudes intervenire poſse, ſicut in aliis omnibus humanis judiciis; ſed quid inde? nunquid ideo legitimæ auctoritati minime parendum? Hoc unum inde deduci poteſt, ſcilicet probos & peritos ſeligendos eſse Cenſores; & hoc jam ab Eccleſia præſtatur. Ad id firmandum oportet hic rectum exponere ordinem, quo Eccleſia in prohibitione librorum cautiſſime ſe gerit. Primis Eccleſiæ ſeculis tantum a Pontificibus, vel Conciliis, vel Epiſcopis ſcripta pernicioſa proſcribendi mos erat; ſed ubi Hæretici excreverunt, eorumque libri latius diffunderentur, neceſse judicatum fuit novis malis novis remediis occurrere. Ideo Eccleſia Congregationes prius Inquiſitorum, & deinde Indicis ſtatuit, quibus Librorum examen, & facultatem eos prohibendi commiſit. Primus omnium Innocentius III. anno 1204. contra Albigenſes Hæreticos, Toloſanam Provinciam infeſtantes, miſit inquiſitores, cum poteſtate in eos procedendi, eorumque libros prohibendi, ac concremandi. Idem confirmarunt poſtea alii Pontifices pro aliis Provinciis. Et idem obtinuit ab Alexandro IV. S. Ludovicus pro Gallia, & a Pio IV. Carolus V. pro Hiſpania, aliiſque ſuis ditionibus. Philippus II. idem Tribunal Inquiſitionis voluit & in noſtro Regno Neapolitano conſtitui, ſed Neapolitani, qui ſemper erga Romanam Eccleſiam ſumma fuerunt fidelitate affecti, & in Fide Catholica ſtabiles, ab eo tamquam non neceſsario ac fidelitati ſuæ quodammodo injurioſo, inſtantibus precibus, magnoque conatu exemtionem impetrarunt.

XVI. Paulus autem III. anno 1542. in Bulla 34. quæ incipit, *Licet ab initio*, ſtatuit Romæ Congregationem Generalis Inquiſitionis, cui pravos libros prohibendi curam impoſuit; licet enim damnatio librorum nunc ſit Congregationis Indicis, quæ poſtea erecta fuit, attamen etiam nunc prævalet illi Congregatio Inquiſitionis, adeo ut plures libri, quorum lectio a Congregatione Indicis permittebatur vel damnabatur, poſtmodum a Congregatione Inquiſitionis damnati ſunt vel permiſſi. Benedictus autem XIV. in Bulla, *Sollicita ac provida*, edita anno 1753. die 9. Julii (vide in *Bullar. tom. 4. num.* 19.) ſtatuit Canones, vel potius antiquos (jam olim ſtatutos, ſaltem æquivalenter) renovavit, circa optimum regimen in libris examinandis, & prohibendis. Primum enim in Congregatione (juxta præſcripta) liber tradendus eſt uni ex Conſultoribus, ſive Qualificatoribus, qui illum expendere debet, cenſuramque ſignare, errores adnotando. Deinde idem liber alteri traditur Reviſori, ſuppreſſo primi Cenſoris nomine, ut alter liberius judicium ſuum exponat. Si Cenſor ſecundus primo aſsentitur, tunc liber ad ſingulos Conſultores mittitur, ut ſuum quiſque ſuffragium præbeat: ſin autem, adhibetur tertius Reviſor. Poſtea liber cum Cenſura, & Conſultorum ſuffragiis ad Cardinales tranſmittitur, ut hi in Congregatione de re definitive pronuntient. Demum acta omnia ad Pontificem referuntur, cujus judicio res abſolvitur. Quandoque etiam Pontifex ob rei gravitatem judicium coram ſeipſo habendum mandat.

XVII. Quod autem ad Congregationem Indicis pertinet, ſciendum quod cum Novatores tranſacto ſeculo XVI. Occidentem impiis libris repleverint, & eorum damnationes ad Fidelium notitiam, maxime propter bella, difficile poſsent pervenire, opus fuit ut vetitorum librorum Index efformaretur. Hinc Paulus IV. anno 1557. Inquiſitoribus mandavit, ut hunc Indicem conficerent, qui jam perfectus fuit, & anno 1559. juſſu ejuſdem Pauli evulgatus. At quia in Indice illo melior methodus, aliæque declarationes, ac plurium aliorum librorum & Auctorum nomina deſiderabantur; hinc Pius IV. Patribus Synodi Tridentinæ, quæ tunc celebrabatur, commiſit novum Indicem efformandum. Concilium 18. Patres ad hoc ſelegit, qui opus perfecerunt, detuleruntque; at quia Patres nimium fatigati de reditu erant ſolliciti, & jam aliqui diſceſserant, rem ad judicium Pontificis una cum Regulis jam elaboratis abſolvendam remiſerunt.

XVIII. Proinde Pius IV. adhibitis pluribus doctiſſimis Prælatis, Indicem perfecit, ac mandavit ut ab omnibus Fidelibus cum ſuis Regulis ubique obſervaretur; decrevitque, ut ſi quis deinde librum aliquem propter falſi dogmatis ſuſpicionem damnatum legeret, vel haberet, ipſo jure in excommunicationem incideret, & in eum tanquam de hæreſi ſuſpectum procedendum eſſet; qui autem libros alia de cauſa vetitos legeret, præter peccati mortalis reatum, Epiſcoporum arbitrio ſevere ſe noſceret puniendum; ita in Bulla præfati Pii IV. *Dominici Gregis*, data 24. Mart. 1564. Deinde Philippus II. Rex Hiſpaniarum, Neapolis &c. die 15. Feb. 1569. edictum emanavit; *Edictum Phil. II. exſtat ap. Van-Eſpen part. 1. tit. 22. de Congr. Card. cap. 4. nu. 34. & apud Haræum in Annal. Belg. ad an.* 1560. quo præcepit Indicem Romanum præfatum, prout a Pontifice fuerat publicatus, ab omnibus ſuis Regnis recipi & obſervari; ipſumque ad omnia Conſilia Regia tranſmitti, ut per Provincias more ſolito publicaretur; quod in Regno Neapolitano ſine contradictione factum eſt.

XIX. Poſtmodum, cum libri pernicioſæ lectionis magno in numero undique ederentur, nec Congregatio Generalis Inquiſitionis ſufficeret ad eos examinandos, S. Pius V. (ut aſſerit Benedictus XIV. in laudata Bulla, *Sollicita*) operæ pretium duxit novam Romæ Congregationem inſtituere, appellans *Indicis*, quæ in id unice incumberet, ut Eccleſiam a pravis libris expurgaret; eamque confirmarunt Gregorius XIII. Sixtus V. & Clemens VIII. qui Clemens inſuper anno 1594. præfatum Indicem, multis libris, aliquibuſque declarationibus adauctum, iterum per totum Orbem publicari mandavit; addens aliam excommunicationem contra legentes libros Hæreticorum, licet ipſi libri errorem non continerent, niſi prius approbati fuerint, & contra legentes libros Catholicorum de hæreſi ſuſpectos.

XX. Refert hic breviter adnotare Regulas Indicis, ut noſcantur quam rectæ ſint, & neceſſariæ ad commune bonum. 1. Libri omnes ante annum 1515. damnati, etiamſi in Indice deſcripti non reperiantur, declarantur vetiti. 2. Libri omnes eorum, qui Capita vel Duces fuerunt Hæreticorum, omnino vetantur; & etiam omnes alii Hæreticorum libri de Religione tractantes; ceteri autem Hæreticorum permitti poſſunt, modo fuerint examinati, & probati. 3. Scripturæ, & libri controverſiarum in lingua vernacula non permittantur, ſine autem permiſſione legi non poſſunt. 4. *Lexica*, *Concordantiæ*, *Indices*, & alia hujuſmodi, in quibus pene nihil Auctoris hæretici habetur, probata permitti poſſunt. 5. Libri obſcœna tractantes abſolute prohibentur, quamvis non inveniantur in Indice deſcripti. 6. Pariter vetantur omnes libri, & ſcripta Necromantiæ, Geomantiæ, Hydromantiæ, Piromantiæ, Honomantiæ, Chiromantiæ, Aſtrologiæ judiciariæ, & omnia alia in quibus continentur ſortilegia, veneficia, ac auſpicia: & contra hæc legentes vel habentes procedi poteſt tanquam ſuſpectos de hæreſi. 7. In impreſſione Scripturarum, & aliorum librorum ſervandum eſt ſtatutum in Concilio Lateranenſi *Seſſ.* 10. nempe ut non imprimantur, niſi ex Superiorum permiſſione. Tum regulæ traduntur pro viſitatione Bibliothecarum, & Typographiarum: item inſtructiones pro Epiſcopis, Bibliopolis, &c. Demum declaratur, quod legentes vel habentes librum propter falſi dogmatis ſuſpicionem damnatum, ipſo facto incurrunt excommunicationem: qui autem alia de cauſa damnatum legerit vel habuerit, præter peccati mortalis reatum, erit ſevere ab Epiſcopo puniendus.

XXI. Congregationis igitur Indicis eſt, ut fuſe declarat Benedictus XIV. *in cit. Bulla*, *Sollicita*, §. 1. in examen vocare libros, quorum prohibitio vel permiſſio deliberari debet. In hac Congregatione plures adſunt Conſultores, & Relatores ſelecti ex utroque Clero Seculari & Regulari, atque plures Cardinales a Pontifice Congregationi adſcripti. Antequam cenſura ad Congregationem Cardinalium feratur, alia congregatio privata ſive præparatoria habenda eſt, cui ſex aſſiſtunt Conſultores, cum Magiſtro Sacri Palatii, & Secretario, cui incumbit vota Conſultorum in ſcriptis adnotare, ut deinde in Congregatione Cardinalium una cum Relatorum cenſura omnia referat. Præter id noviſſime præfatus Benedictus XIV. §. 9. ſtatuit, ut cum de libro agitur Auctoris Catholici, qui ſit integræ famæ, & clari nominis, vel ob alios editos libros, vel forte ob ipſum, qui in examen adducitur, & hunc quidem proſcribi oporteat, præ oculis habeatur jamdiu recepta conſuetudo prohibendi librum, adjecta clauſula, *Donec corrigatur*, ſi locum habere poſſit; ac ſuſpenſa Decreti publicatione, res antea cum Auctore, vel altero pro eo communicetur. Si noluerit emendari, vel nullus compareat, Decretum edatur; ſi vero emendatur, priora tantum exemplaria vetentur. De cetero ſequenti §. 10. declarat non eſſe opus Auctores in judicium vocare, ac ideo minime improbandas librorum prohibitiones inauditis Auctoribus indictas: optans nihilominus illud in poſterum ſervari, nempe quod ſæpe alias eadem Congregatio facere conſuevit, ut quando res ſit de Auctore Catholico aliqua fama illuſtri, ejuſque opus (demtis demendis) prodeſſe poſſit, vel Auctor audiatur, vel unus ex Conſultoribus deſignetur, qui ex officio opus patrocinetur. Subdit tamen §. 11. hanc Regulam non eſſe adhibendam, cum agitur de hæretico libro, in quo errores Auctor conſulto tradit, vel de aliquo alio opere, in quo rectæ morum regulæ labefactantur, ac vitiis fomenta præbentur. Deinde dicit, ut ambigua dicta Catholici probatique Auctoris in æquam partem accipiantur. Loquendo autem de libris, in quibus dogmata Religioni vel moribus exitioſa referuntur,

abſque

Digitized by Google

abſque eo quod Auctor aa refutandi curam in ſe recipiat (quod novum vocat ſeducendi genus), mandat ut Reviſores in id diligenter intendant, ut vel hujuſmodi libri aroendentur, vel in Indicem referantur.

XXII. Tandem §. 22. valde exprobrat libros, in quibus *Auctores alios ſibi diſſidentes* (verba ſunt Pontificis) *conviciis proſcindunt, aliorum opiniones nondum ab Eccleſia damnatas cenſura perſtringunt, Adverſarios, eorumque Cœtus ſuggillant, & pro ridiculis ducunt: magno equidem bonorum ſcandalo, Hæreticorum vero contemtu, qui, Catholicis ſe mutuo lacerantibus, plane triumphant. Etſi vero fieri non poſſe intelligamus, ut diſputationes omnes e Mundo tollantur ... compertum præterea Nobis ſit magnam aliquando utilitatem ex iis capi poſſe; modum tamen in defendendis opinionibus ſervari merito volumus.* Subditque §. 23. id jam præſcriptum fuiſſe ab Innocentio XI. in Decreto, ubi dictum fuit: *In virtute ſanctæ obedientiæ præcipit, ut tam in libris, quam in theſibus &c. caveant ab omni cenſura & nota, necnon a quibuſcunque conviciis contra eas propoſitiones, quæ adhuc inter Catholicos controvertuntur, donec a S. Sede recognitæ ſint; & ſuper eis judicium proferatur.* Deinde proſequitur Benedictus: *Cohibeatur itaque ea Scriptorum licentia, qui (ut dixit S. Auguſtinus l. 12. Conf. c. 25. n. 34.* Sententiam ſuam amantes, non quia vera eſt, ſed quia ſua eſt) *aliorum opiniones non modo improbant, ſed etiam notant, atque traducunt. Non feratur itaque omnino privatas ſententias, veluti certa Eccleſiæ dogmata, a quopiam in libris obtrudi, oppoſitas vero erroris inſimulari:* In quam Scriprorom licentiam, præcipit Pontifea, ut Raviſores librorum *pro munere ſuo cenſuram intendant, eamque Congregationis Cardinalibus cognoſcendam ſubjiciant, ut eam pro zelo ſuo, & poteſtate coerceant.*

XXIII. Inſpice igitur, benevola Lector, quam eante ac mature in hujuſmodi eaamine, & prohibitione librorum Mater Eeclafia procedat. Ad ea vero quæ ſcripſerunt Raynaldus, & Muratorius, reſpondetur hos Anctores non de legitima prohibitione locutos, ſed tantum de aliqua prohibitione facta a quodam maledico Inquiſitore, ſive Cenſore. Cetarum ipſi Raynaldus, & Muratorius. *Raynald. de malis, ac bon. lib. &c. Erotem. 2.* juriſdictionam Eccleſiæ ac obligationem proſcribendi libros infectos multis confirmant: „ Exploratum „ eſt (inquit Muratorius) nihil magis futurum eſſe cordi „ paſcentibus gregem Chriſti, quam avertere ab ovili ſuo „ quæcunque venena, quoſcunque lupos. Quei ergo ferant „ perniciofos libros paſſim graſſari? Pernicioſi autem, mini„ meque ferendi ſunt ii omnes libri, in quibus aut corrum„ pitur doctrina, aut juſtitia deſideratur, aut caritas, aut „ prudentia. In his autem omnibus locum habere debet Ec„ cleſiaſticorum judicium, & Apoſtolicæ præſertim Sedis, „ atque Conciliorum auctoritas. Audiendi porro non ſunt „ Hæratici, qui Eccleſiaſticis Paſtoribus iraſcuntur, & male „ quotidie dicunt propter uſus iſtiuſmodi juris: parum ſane „ æqui, dum Eccleſiæ ac Deo negant, quod ipſi in ſuis „ Urbibus propter temporaria commoda faciendum putant. „ Contra vero mœrens de aliquibus Cenſoribus, qui objurgandi aliorum ſcripta deſiderio arrepti facila & ſæpe injuſte libros arroribus notant, eos valde exprobrat. Proteſlatur tamen non loqui de librorum prohibitionibus, quæ Romæ per ſacras Congregationes amanant; de his namque ſic ait: „ Nobis enim jam conſtat, neque Pontificibus Maximis, nequa „ ſupremis aliis Eccleſiæ Magiſtratibus iſthæc eſſa tribuen„ da. Nonniſi ſanctiſſima inſtituta ſunt Tribunalia, ad quæ „ deferantur pravi libri, eorumqua Auctores. Optimis item „ legibus armata ſuere.

XXIV. Reſpondetur autem ad alia ſupra objecta, quod jure marito opuſculum quoddam Bellarmini traditur fuiſſe vetitum. Opera autem S. Thomæ, ſi injuſte ab uno Epiſcopo Gallicano damnata fuerunt, jam ab Eccleſia Romana undique commendantur. Quod ſi quandoque aliquis liber inconſiderate proſcriptus fuerit, id Eccleſiæ auctoritati non officit, nec Fideles ab onera obediendi excuſat; hoc enim raro accidit, & valde magis eapedit equidem ad commune bonum, alicujus libri lectionem aliquando non damnandam damnari, quam peroicioſi libri damnandam lectionem permitti. Quod autem Pius II, Rex ſcripſiſſet, non ſemper Doctoribus Sedis Apoſtolicæ eſſe credendum, id inique aſſeritur; ipſe enim Launojus (qui fuit multum Romanæ Eccleſiæ infeſtus) confitetur, *Launojus Ep. 14. part. 8. Animadv. 18. num. 537. & 538.* verba illa legi in una ſola editione Baſileenſi anno 1571. per Hæreticos elaborata; ſed in aliis omnibus tam vetuſtioribus, quam recentioribus editionibus ſic legi: *Unum a te petimus, ut detractoribus Sedis Apoſtolicæ ſemper non credas; multa illorum paſſionibus tribuas.* Valda quidem differunt verba hæc ab aliis ſupra relatis. Ejuſmodi vero *Detractores* ſunt Van-Eſpen, Fleury, Dupinus, præfatus Launojus, & alii ſimilis furfuris Auctores.

XXV. Quod autam ſubdunt Adverſarii, nempe opus eſſa ad juſtum patrandum judicium, Auctores audire, priuſquam ipſorum opera damnentur; dicimus id nee oportere, nec expedire, ut jam olim judicarunt Patres Synodus Tridentinæ contra quoſdam paucos Epiſcopos, qui omnino requirebant, ut Auctores audirentur; in hujuſmodi enim judicio non de perſonis Scriptorum damnandis tractatur, ſed de removendo damno, ſive damni periculo, cui Fideles propter librorum illorum lectionem ſubeſſe poſſunt. Ad quid autem requiritur citatio Auctoris, ubi ipſa ſua ſcripta ejus confeſſionem exhibent? *Cum vitium*, ait Ludovicus Muratorius *de Ingen. Moder. lib. 2. cap. 5. ſatis apertum ſe diſſimulari non patitur, & excuſationi locum aufert, intrepide ſententia feratur, & inauditis quoque Auctoribus, proſcribantur libri. Reipublicæ debetur iſthæc medicina.* Minime igitur opus, nec expediens aſt, ut audiantur Auctores, ubi ex iiſdem libris poteſt judicium efformari, quod eorum lectio noxia vel ſaltem pericoloſa aliis eſſe poſſit. Quamvis anim Auctor innoxie ſcripſerit, & deinde in bono ſenſu valeat ſcripta ſua explicare, nihilominus bene poteſt & debet Eccleſia librum proſcribere, ſi judicat lectionem illius perniciem populis allaturam.

XXVI. Quæro, quid tunc ageret Auctor, ſi coram audiretur? Vel diceret ſe catholico ſenſu fuiſſe locutum, vel opus non eſſa ſuum? Si primum, nihil id ei proderit ad damnationem operis vitandam, ubi aliqua propoſitio cenſetur poſſe aliis offendiculo eſſe, quamvis ipſe innocens judicetur. Si ſecundum, neque id prohibitionem impedire valebit, cum non Auctor damnationi ſubjiciendus ſit, ſed tantum Fideles ab operis lectione removeri debent; prohibitio enim non tam libros reſpicit, quam Fideles, quos intereſt ab aorum lectiona avertere. *Nihil opus eſſe*, inquit Benedictus XIV. *in Bulla cit. Sollicita, §. 10. Auctores in judicium vocare, ubi non quidem de eorum perſonis agitur, ſed de conſulendo Fidelium indemnitati, atque avertendo ab ipſis periculo, quod nocua librorum lectione facile incurritur. Si qua vero ignominiæ labe Auctoris nomen ex eo aſpergi contingat, non id directe, ſed oblique ex libri damnati damnatione conſequi. Qua ratione minime improbandas cenſemus librorum prohibitiones inauditis Auctoribus factas, cum præſertim credendum ſit, quidquid pro ſe potuiſſet Auctor afferre, id minime a Judicibus ignoratum fuiſſe.*

XXVII. Sed quid amplius de hoc dubitandum, cum id ſemper ira fieri in Eccleſia conſuevit? Ubi judicium (regula eſt) de perſona faciendum, oportet perſonas audira: ubi autem de libro agitur, liber audiatur. Imo quid obeſt, quin ipſe Auctor ex ſuis ſcriptis, quando manifeſte ſunt impia, damnetur? Berengarius calumniabatur S. Bernardum, & Synodum Senonenſem, quod Patrum Abaclardum inauditum damnaſſent; ſed adverſus Barengarium ſapienter ſcripſit Natalis Aleaander *Hiſt. tom. 11. ad Sec. 6. Diſc. 5. Anne ideo inconvictus, cujus errores in libris ab ipſo editis ita erant manifeſti? Ex ſcriptis itaque judicium de perſonis ferri poſſe, & ſic inſtitutum Eccleſiæ judicium indeficiens eſſe.* Martinus I. & 105. *Lateranenſis Concilii Patres ſic ſtatuerunt: Si cauſæ cognitio inſtruatur ex hominum teſtimoniis, & inſtrumentis, criminis vel innocentiæ probationem continentibus, poteſt Eccleſia errare. Si de facto doctrinali quæſtio ſit, & cognitio cauſæ inſtruatur ex libris Auctoris, qui erroris accuſatur, non poteſt errare.* Præterea, ſeculo ſeptimo Maximus Aquilejanſis in eodem Lateranenſi Concilio ſic Martinum alloquutus fuit: *Si placet veſtræ Beatitudini, convenienter de his, quæ proponuntur, cognoſcam per proſcripta eorum adverſus Fidem expoſita, & quæ ſine accuſantis perſona redarguere apertiſſime demonſtrantur, propterea enim accuſatio extranea ſuperflua eſſe dignoſcitur, quando a ſuis temerariis conſcriptis apertius accuſantur.* Ita namque Dominus ait: *Ex verbis enim tuis juſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Matth. 12. 37.* Item contra Theodorum, & Origanem in Synodo V, accuſator quippe nullus adfuit, ſed tamen ſola ipſorum ſcripta ad eos damnandos ſuffecerunt. Cetarum, ubi ſcripta ſunt ambigua, juſtum eſt Auctores audire, priuſquam ipſi Auctores damnentur.

XXVIII. Teatibus autem allatis reſpondetur, nempe quod ibi non de libris, ſed de perſonis agebatur. Sic pariter Abbatis Joakimi, & Auguſtini non ſola opera, ſed etiam perſonæ accuſabantur. Et ſic alii qui adducuntur, ipſi citati fuerunt, quoniam non in ſcripta inquirebatur, ſed in perſonas quæ de hæreſi arguebantur. Citatio autem illa per edictum a Tridentino data eſt, non quidem ad legitimam reddendam hæreticorum librorum proſcriptionem, ſed tantum ad ipſos Hæreticos & Auctores reducandos. Quod aliqui tandem fuerint quandoque vocati, priuſquam ipſorum libri damnarentur, hoc non neceſſitatem inducit, ſed tantum æquitatem oſtendit in quibuſdam caſibus adhibendam, prout ſapienter inſinuat Benedictus XIV. *in cit. Bulla* Sollicita, §. 10. ubi dicit: *Nihilo tamen minus, quod ſæpe alias ab eadem Congregatione factum fuiſſe conſtat, hoc etiam in poſterum ſervari optamus, ut quando res ſit de Auctore catholico aliqua fama illuſtri, ejuſque opus (demtis demendis) prodeſſe poſſe dignoſcatur, vel Auctorem ipſum ſuam cauſam tueri volentem* (Congregatio) *audiat, vel unum ex Conſultoribus deſignet, qui ex Officio Operis patrocinium ſuſcipiat.*

XXIX. Objiciunt IV. Ad valorem legis Eccleſiaſticæ non ſufficere, ut illa Romæ tantum promulgetur, eam affigendo ad *Valvas* Baſilicæ S. Petri, vel in *Campo Floris*; ſed requiri ut per ſingulas Provincias publicetur. Hinc adſtruunt aliqui noſtrates Nebulones, quod Index Romanus in hoc Regno Neapolitano non obliget, utpote non publicatus, nec acceptatus. Et idem aſſerunt de Bulla Cœnæ, ubi excommunicantur ſub anathemate Papæ reſervato omnes legentes, vendentes, aut retinentes libros Hæreticorum, hæreſim continentes, vel de Religione tractantes.

XXX. Reſpondetur hanc objectionem in noſtro caſu prorſus inanem eſſe; nam primo habemus, ut diximus ſupra *num. XVIII.* tam Pium IV. quam Clementem VIII. mandaſſe & curaſſe ut Index per totum Orbem publicaretur.

Deinde

Digitized by Google

Deinde habemus, quod Philippus II. per Edictum datom die 15. Febr. anno 1569. (*Extet hoc Edictum Phil. II. apud Van-Eſpen part. 1. tit. 22. de Congr. Card. cap. 4. n. 34.*) præcepit Indicem Romanom, ſicut per Pium IV. publicatus fuerat, recipi & obſervari in omnibus Regnis ſuæ Ditionis, & ideo ipſum ad omnia Conſilia Regia tranſmitti mandavit, ut eorum auctoritate per Provincias more ſolito promulgaretur. Quod proinde præſertim in noſtro Regno Neapolitano ſine ulla contradictione executioni demandatum fuit. Et cum Innocentius XII. conquereretur apud Carolum II. quod in Flandriis quidam libri ab Eccleſia proſcripti impune legerentur, Carolus de hac re ſcripſit Gobernatori (tunc Bavariæ Electori), & hic Regis Epiſtolam Bruxellarum Senatui tranſmiſit, qui die 13. April. 1696. ſic Electori reſpondit: *In hoc uſque tempus non audivimus quenquam tueri voluiſſe ſcripta, & libros legitime prohibitos. Præterquamquod & cum gaudio auxilium daturi ſumus Eccleſiaſticis, quibus ad hoc eo opus fuerit.* Adde quod in Pragmatica *de Impreſſione librorum. Vide apud Rovitum, pag.* 276. præceptum fuit, nullo modo poſſe vendi, & retineri libros prohibitos. Quod vero pertinet ad Bullam Cœnæ, conſtat ex pluribus Scriptoribus. (*Vide Barth. Chioccarell. Archiv. ad tom.* 4. *tit.* 2. *& Troyla Hiſt. Neap. to.* 4. *p.* 2. *c.* 4. §. 2. *n.* 17. *&* 18.) oppoſitiones a Regiis Miniſtris propoſitas adverſus laudatam Bullam reſtrictas fuiſſe tantum reſpectu ad aliqua peculiaria capita, quæ Regalem juriſdictionem lædere cenſebantur: ſed non ſe extendiſſe ad alias res, quæ juribus Regiis nullum afferebant gravamen. Ceterum, quamvis legentes libros ob hæreſim, vel ob falſi dogmatis ſuſpicionem damnatos excommunicationem Bullæ Cœnæ non incurrerent, ſaltem effugere non poſſunt excommunicationem inflictam in Indice.

XXXI. Adde quod lectio librorum erroribus infectorum ipſo jure naturali vetita eſt illis, quibus offendiculo eſſe poteſt, ut recte inquit P. Petrus Collet Continuator operum Honorati Tournely *tom.* 3. *de Decal. cap.* 1. *articul.* 1. „ Lectio librorum Hæreticorum multis prohibita eſt jure „ naturali, iis ſcilicet quibus eſt periculoſa; atqui pericu- „ loſa eſt multis, cum pauci vafritiem hæreticorum „ detegere valeant, pauciores ab eorum laqueis ſe expe- „ dire. Ergo merito dixit Sylvius, rudes, & in Theo- „ logia leviter inſtructos, quales ſunt ii fere omnes qui „ duobus aut tribus tantum annis Theologiæ ſtuduerunt, „ non ſine gravi peccato legere poſſe iſtiuſmodi libros, etſi „ nulla eſſet lex Eccleſiæ. „ Idem ſcripſit Natalis Alexan- „ der, *lib.* 4. *de Decal. art.* 8. *Reg.* 25. Qui libros legunt „ abſque licentia, Auctoritate Sedis Apoſtolicæ conceſſa, in „ lethale peccatum, & excommunicationem incurrunt. Hæc „ enim lectio Pontificiis Conſtitutionibus plerisque ſub ex- „ communicatione latæ ſententiæ vetita eſt. Merito quidem, „ ne ab imperitis, vel ſemidoctis, aut etiam eruditis viris „ abſque neceſſitate, & cum ſubverſionis periculo legan- „ tur: quod doctis etiam, ſed nimium curioſis, & quorum „ fides interdum infirmior eſt, quam ſimplicium & inera- „ ditorum, ex hujuſmodi lectione plerumque imminere, „ infelix experientia comprobavit. „ Additque „: Et nec „ cum licentia poſſe legi, ſi vel periculum ſubſit, vel nul- „ la adſit cauſa gravis legendi. Tandem quicquid alii au- „ dacter autument, piorum Fidelium cordi ſemper fuit ſatagere, ut Eccleſiæ in omnibus humilem & devotam obedientiam ſervarent. Carolus Magnus ſolitus erat dicere: *In memoriam B. Petri honoremus Romanam & Apoſtolicam Sedem, ut quæ nobis Sacerdotalis Mater eſt dignitatis, eſſe debeat Magiſtra Eccleſiaſticæ rationis. Quare ſervanda eſt cum manſuetudine humilitas, ut licet vix ferendum ab illa S. Sede imponatur jugum, tamen feramus, & pia devotione toleremus. Vide in Concil. Tribur. Can.* 30.

C A P U T V.

Reſolvuntur quædam dubia ad praxim ſpectantia.

I. QUæritur I. An qui moraliter certi ſint, nullum perverſionis periculum incurrendi, poſſint abſque licentia prohibitos libros legere? Probabile eſſe eo caſu quod poſſint, putarunt aliqui cum Caramuele (laxonum facile Principe): dicentes quod, ceſſante fine legis adæquato, ceſſat lex prohibitionis. Sed cum ſententia communiſſima (*Quam tenent Caſtrop. de Fide D.* 2. *p.* 10. §. 2. *n.* 9. *cum Suar. Tolet. Sanch. & Tambur. in Dec. l.* 2. *c.* 1. §. 7. *n.* 41.) omnino negandum; primo, quia licet probabilis eſſet opinio, quod ceſſet lex, ceſſante ipſius fine adæquato, etiam in caſu particulari: cui opinioni alias opponitur commodior & probabilior ſententia, ea quod ceſſante fine damni in particulari, non ceſſat nihilominus finis legis in communi, qui eſt ut vitetur periculum hallucinationis: licet (inquam) opinio illa a pluribus habeatur ut probabilis, nempe *Soto, Cajet. Sylv. Valent. Carden. &c.* attamen quoad lectionem librorum damnatorum minime poteſt eſſe probabilis, quia in hac re nunquam periculum omnino ceſſare poteſt, vel ſaltem nunquam finis prohibitionis ceſſat adæquate, neque in communi, neque in particulari; prohibitionis enim finis non ſolum eſt, ut damnum vitetur conſcientiarum ex lectione pravorum librorum, ſed etiam ut ſervetur obedientia Eccleſiæ debita, maxime in re tam periculoſa; & inſuper finis eſt, ne detur anſa Hæreticis, aut aliis improbis Scriptoribus pernicioſa typis demandandi.

II. Hinc nullo modo permittendum alicui legere damnatos libros, etiamſi ipſe putet reſpectu ejus omne abeſſe periculum. Tantummodo, ut ſupra notavimus, Concilium Carthaginenſe IV. permiſit Epiſcopis legere libros Hæreticorum *pro neceſſitate & tempore*. Ceterum non videtur improbabile id quod plures DD. docent, *Holzman Theol. Mor. pag.* 177. *num.* 77. *verſ.* Sed numquid, *Elbel t.* 2. *pag.* 439. *num.* 99. *cum Mayr. item Laym. & Dicaſt. apud La-Croix lib.* 7. *num.* 343. nempe ex juſta epikeja excuſari virum pium & doctum legentem librum hæreticum, ſi neceſſario tali indigeat lectione ad convincendum aliquem Hæreticum ex ſuo proprio, puta inveniendo contradictiones, conceſſiones, fallacias, & ſimilia; dummodo (dixi) urgeat neceſſitas, & inſuper non pateat recurſus ad Romam, vel ad proprium Epiſcopum; licet enim ordinarie a Pontifice, vel a Congregationibus Romanis ſacræ Inquiſitionis, vel Iudicis licentia legendi libros prohibitos impetranda ſit, tamen in caſu magnæ neceſſitatis poterit Epiſcopus illam impertire. *Viva Mor. Theol. de Cenſ. qu.* 5. *art.* 1. *num.* 10.

III. Quæritur II. Quænam requirantur, ut incurrant excommunicationem, qui ſcienter retinent, legunt, imprimunt, vel defendunt libros Hæreticorum? Requiritur I. ut Auctor ſit hæreticus, vel ſaltem, prout dicit *Holzm. tom.* 1. *pag.* 198. *num.* 78. *v. Qui legunt*, ut liber, quamvis lateat Auctor, ex profeſſo tractet de hæreſi. Non autem incurrunt legentes libros Infidelium, licet hæreſim contineant. *Ita Suar. D.* 20. *ſect.* 2. *n.* 12. *&* 13. *& Salm. de Cenſ. c.* 4. *num.* 71. *cum Sanch. Pal. &c.* Libri vero Thalmud, & ſimiles Hebræorum prohibentur per Bullas Pii IV. & Clementis VIII. *Vide ap. La Croix lib.* 7. *n.* 333.

IV. Requiritur II. ut hujuſmodi libri Hæreticorum *ſcienter* legantur, aut retineantur, ut dicitur in Bulla. Unde excuſat legentes a cenſura, non ſolum ignorantia invincibilis, ſed etiam craſſa; imo juxta plures, *Sanch. Sylveſt. Bonac. Ronc. Salm. &c. Vide lib.* 7. *numer.* 47. *&* 48. etiam affectata; quia (ut dicunt) in ea, rigoroſe loquendo, deeſt dolus formalis, qui verum cenſuræ contemtum inducit.

V. Requiritur III. ut liber vel de Religione tractet, vel hæreſim contineat. Sufficit autem ut liber tractet de Religione, tametſi errorem non contineat, nempe de Sacra Scriptura, aut de Theologia, aut Canonibus, Ritibus Eccleſiæ, aut aliis rebus ſpiritualibus. *Ita Sanch. Dec. l.* 2. *c.* 10. *num.* 21. *Laym. l.* 2. *tr.* 1. *c.* 5. *numer.* 3. *Suar. ut ſup. numer.* 16. *Salm. c.* 4. *numer.* 72. *& alii*. Sufficit etiam ut liber unum ſolum errorem contineat contra Fidem, etiamſi de alia re agat. *Sanch. Bonac. Caſtrop. & Salm. noſtr. Mor. Vide lib.* 7. *numer.* 287. Quid ſi error ſit abraſus a libro? Adhuc remanere prohibitum tenent multi DD. *Suar. Sanch. n.* 3. *Bon. & alii*, quia particularis illa expunctio non aufert communem libri proſcriptionem. Sed alii, ut *Pignatel. & La-Croix lib.* 7. *n.* 33. dicunt excuſari a cenſura illum qui reliqua libri legit, quia tunc liber non amplius continet hæreſim, nec offendiculo eſſe poteſt. Idque probabile videtur cum *Sporerio, de Fide tom.* 1. *pag.* 123. *numer.* 40. ſemper ac liber non de Religione tractet, ſed de alia materia, v. gr. de Philoſophia, aut de Hiſtoria: exceptis tamen libris Centuriatorum Magdeburgenſium, & ſimilibus, in quibus revera de Religione agitur.

VI. Requiritur IV. ut lectio ſit in materia notabili, nam communiter DD. in hac re bene admittunt dari parvitatem materiæ; diſcrepant vero in aſſignando quænam ſit materia parva. Alii, ideſt *Sanch. c.* 10. *n.* 31. *cum Sa, Manuel. & Vivald.* dicunt eſſe paginam, & quid amplius, ſi volumen ſit ex grandioribus; ſed hoc merito (ſic ſaltem generaliter dictum) ab aliis rejicitur. Alii contra, nempe *Graffius & Reginald. ap. Bonac. D.* 1. *qu.* 2. *punct.* 4. *num.* 14. dicunt eſſe tantum tres vel quatuor verſus. Alii (*Suar. num.* 20. *Palaus* Tr. 4. *D.* 2. *punct.* 10. §. 2. *num.* 6. *cum Azor. Con. & Sayr.*) dicunt eſſe decem lineas. Alii tandem (*Holzmann pag.* 177. *numer.* 77. *v. Dixi quarto*, *Sporer to.* 1. *pag.* 124. *numer.* 44. *Elbel tom.* 1. *pag.* 297. *numer.* 113. *& Croix l.* 6. *num.* 330. *cum. Marchant.*) melius diſtinguunt, & dicunt in hoc attendendum finem prohibitionis; ſi enim aperiendo librum offendis in doctrinam, quæ directe Fidei adverſatur, & legis, etiam ſi paucas lineas legas, excommunicationem non effugies, quia tunc periculo perverſionis jam te exponis; ſecus ſi liber Hæretici ageret de re indifferenti; tunc enim legendo forte uſque ad paginam, poteris a mortali excuſari, ſi nullam ibi advertas propoſitionem erroris ſuſpectam. Ceterum bene incurri poteſt cenſura, legendo ſolum proœmium, aut indicem libri, ſi in notabili quantitate percurratur. *Layman, Bonac. ll. cit. &c.*

VII. Dubitatur 1. an incurrat excommunicationem, qui legit Hæretici Concionem, aut Epiſtolam ſeorſim editam? Affirmant alii; *Suar. Farinac. ap. Salm. c.* 4. *numer.* 72. ſed communiſſime & probabiliter negant alii, *Sanch. Dec. l.* 3. *c.* 10. *numer.* 30. *Holzm. pag.* 77. *numer.* 77. *v. Dic.* 6. *cum Laym. Marchant. &c. Salm. loco cit. ac Bonac. Caſtrop. & Lugo ap. Croix lib.* 7. *numer.* 337. ratio, quia revera hujuſmodi Concio, vel Epiſtola non poteſt dici liber; & in hac re dicunt ſtricte faciendam eſſe interpretationem, cum agatur de re odioſa, utpote de pœna incurrenda.

VIII. Dubitatur 2. an incurrant cenſuram legentes Manuſcripta Hæreticorum? Negant *Azor. Viva, Sporer, & alii*

cum

cum Sylvio; qui Sylvius inſuper pro hac opinione quandam Declarationem S. C. profert. *Azor. Barboſa &c. ap. Croix l. 7. numer. 339. Viva ad prop. 46. Al. VII. numer. 10. Spor. pag. 123. numer. 39.* Affirmant tamen conſtanter *Holzm. tom. 1. p. 77. Croix loco cit. cum Suar. Sanch. &c.* dicentes Manuſcripta adhuc venire ſub nomine librorum, ſicut olim ipſa, antequam typus inventus eſſet, pariter libri appellabantur; atque etiam nunc Manuſcripta, ubi adnotantur Baptiſmata, & Matrimonia, a Rituali & ab omnibus adhuc libri vocantur; de præfata autem Declaratione S. C. reſpondent ſatis non conſtare. Cenſeo quidem hanc ſententiam omnino eſſe conſulendam, quia in hac re expedit ordinaria rigidiores opiniones ſequi; ceterum rationes ſupra allatæ non videntur ſatis convincere; nam hodie nomine librorum proprie libri intelliguntur, non Manuſcripta. Maxime tamen advertendum, quod ex præſcripto in Indice Romano (*Regula 10. circa finem*) incurrit excommunicationem ipſo facto, qui *libros Hæreticorum, vel cujuſvis Auctoris ſcriptos, ob hæreſim, vel ob falſi dogmatis ſuſpicionem damnata atque prohibita, legerit, ſive habuerit.*

IX. Dubitatur 3. an excommunicatione irretiatur, qui audit alterum librum hæreticum legentem? Alii affirmant, *Laym. Azor. &c.* ſed communius, & probabilius negant alii, modo non induxerit alterum ad legendum, *Sporer, to. 1. pag. 124. n. 43. Et Croix l. 7. n. 342. Cum Sylveſt. Pignatel. Sayr. &c.* Imo alii, *Sanch. Dec. l. 2. c. 10. n. 48. Caſtrop. Diſp. 2. p. 10. §. 2. n. 4. cum Coninch. & Bonac. Diſp. 1. q. 2. p. 4. n. 11. cum Nav. Reg. &c.* adhuc probabiliter excuſant, etiam ſi induxerit; & alii, *Sporer, Suſa, & Steph. apud La Croix loco cit.* excuſant adhuc a peccato, ſi audiens nullum ex auditione timeat morale periculum perverſionis.

X. Notandum inſuper, quod non ſunt prohibiti libri Catholicorum, qui verba Hæreticorum referunt ad eos confutandos, ut omnes communiter docent. *Laym. loco cit. cum Nav. & Sanch. ac Azor. Pignatel. & Bonac. ap. Croix l. 7. n. 335.* Neque libri Catholicorum, ubi adſunt alicujus Hæretici Notamenta, ſive Scholia: dummodo (ſapienter limitant *Suarez, Pignatellus &c.*) hujuſmodi Notamenta non ſint tam copioſa, ut potius liber illis, quam ſcriptis Auctoris, conſtet. *Suar. Pignatel. &c. ap. Croix l. 7. n. 334.* Neque libri Hæreticorum, qui de alia materia tractant, quam ſpirituali, ut diximus, ſed abſque ullo errore; nam (ut diximus ſupra *n.* V.) quamvis vel ſolus error adhuc incidanter ineſſet in libro, quicquid aliqui dicant, liber revera damnatus exiſtit.

XI. Incurrunt autem excommunicationem non ſolum legentes libros Hæreticorum prohibitos ut ſupra, ſed etiam qui illos retinent. Quapropter qui eos habet, tenetur quamprimum juxta præceptum Pii IV. tradere vel Inquiſitoribus, vel Epiſcopis. Et loquendo pro Regnis ubi viget Inquiſitio, dicit *P. Suarez* cum aliis (*Barboſa, Dicaſt. ap. Croix l. 7. n. 353.*) incurrere cenſuram etiam qui librum non tradit, quamvis comburat. Sed communiter excuſant alii (*Salmant. c. 4. n. 74. & Croix ibid. cum Sanch. Pignat. & Fillius.*) quia (ut ajunt) qui librum deſtruit, nequit amplius dici quod retineat. De cetero non excuſatur qui librum retinet etiam nomine alterius, v. g. in depoſito, mutuo, aut pignore: nec qui librum ſuum tradit alteri ad tenendum, quia retento ſibi dominio, ipſa etiam dicitur retinere, cum poſſit illum ſuo arbitrio repetere; ita DD. communiter. *Suar. D. 20. Sect. 2. n. 21. Sanch. n. 52. Caſtrop. p. 10. §. 2. n. 7. Ronc. pag. 90. qu. 2. Reſp. 4. Salm. n. 74. Croix n. 347. Bonac. p. 4. n. 15. &c.* Præterea hic advertenda eſt Propoſitio 55. proſcripta ab Alex. VII. quæ dicebat: *Libri prohibiti, donec expurgentur, poſſunt retineri &c.* Dicit tamen *La-Croix lib. 6. num. 352.* cum *Verinus* excuſari qui tradit librum, ut retineatur in locis ſequeſtratis, qui ſolent aſſignari in ſingulis Monaſteriis. Ceterum, ſi quis deponeret librum apud habentem licentiam, cum expreſſo pacto non repetendi (ita ut alter non teneatur reddere), niſi poſt expurgationem, vel poſt licentiam impetratam, hunc non auderem damnare, quia in hoc videtur omnino ceſſare periculum legendi abſque diſpenſatione; & tanto minus damnarem, ſi donaret abſolute librum habenti licentiam, ſub conditione ut reddat ipſi donanti, ſi deinde licentiam obtinebit. Excuſatur etiam a cenſura, qui librum retinet per breve tempus, v. g. uno vel altero die, ut docent communiter DD. *Laym. n. 7. Bonac. n. 15. Caſtrop. n. 10. Holzm. n. 77. cum Sanch. Sayr. &c.* Idque admittunt alii, *Caſtrop. loc. cit. & Viva qu. 5. a. 1. n. 9.* (quoad excuſandum retinentem a cenſura), etiamſi ipſe in illo brevi tempore intenderet perpetuo librum retinere; quia (ut ajunt) deficit tunc materia gravis circa actionem externam. Præterea, alii plures, *Sanch. Dec. l. 2. c. 10. nu. 55. Laym. cap. 15. numer. 7. cum Sayr. ac Graff. & Pignatell. ac Sylv. ap. Croix l. 7. n. 351.* eum excuſant, etiamſi diu retineret, expectans tamen tempus opportunum, ut librum Superiori, vel habenti licentiam tradat.

LIBER II.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATUS I.

De Præcepto Fidei.

CAPUT I.

Quæ Myſteria Fidei neceſſario credenda ſint?

1 *Quæ Myſteria credenda neceſſitate medii?*
2 *An Myſteria Trinitatis, & Incarnationis ſint credenda explicite?*
3 *Quæ ex præcepto ſcienda? & an memoriter?*
4 *Quale ſit objectum fidei materiale, & quale formale?*

EX iis, quæ fideles explicite credere tenentur, quæ- 1
dam neceſſario credenda ſunt neceſſitate medii, ſeu finis; ſine quibus, etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia neceſſitate præcepti, ſine quibus, inculpabiliter omiſſis, finis poteſt obtineri. *Sanch. 2. mor. c. 2. Azor. Val.*

Reſp. 1. Neceſſitate medii neceſſaria ſunt hæc duo: 1. Explicite credere, Deum eſſe, & Remuneratorem bonorum eſſe, juxta illud Apoſtoli ad *Hebr. 11. Credere oportet. Trid. ſeſſ. 6. c. 8.* 2. Poſt ſufficientem Evangelii promulgationem, credere explicite, ut vult *Mol.* aut ſaltem implicite ut probabiliter quidam docent cum *Con. & Laym.* Chriſtum, & Sanctiſſimam Trinitatem. Vid. *Eſcob. ex 2. c. 9. n. 20.* ubi ex *Vaſq. l. 2. d. 126. cap. 3.* docet culpabilem ignorantiam horum Myſteriorum, ſive negligentiam ea diſcendi eſſe grave peccatum, diſtinctum ab eo, cujus eſt cauſa. V. *Dian. p. 3. t. 5. R. 47. & 48.*

Fides definitur: *Eſt virtus theologica, a Deo infuſa, incli-* 2
nans nos ad firmiter aſſentiendum, ob Divinam Veracitatem, omnibus quæ Deus revelavit, & per Eccleſiam nobis credenda propoſuit. Dicitur 1. *Virtus Theologica*, ideſt quæ Deum reſpicit; fides etenim, prout etiam Spes, & Caritas, Deum directe ſpectant, ad differentiam virtutum moralium, quæ indirecte eum reſpiciunt. 2. *A Deo infuſa*, quia Fides eſt donum ſupernaturale Divinum. 3. *Inclinans nos ad firmiter credendum*, nam aſſenſus Fidei nequit cum formidine conſiſtere, prout perperam dicebatur in Propoſitione 4. ab Innocentio XI. proſcripta, ſed omnino firmus eſſe debet. 4. *Ob Divinam Veracitatem*. Veritas enim infallibilis (quæ eſt ipſe Deus) eſt formale objectum Fidei. 5. *Omnibus quæ Deus revelavit*: omnia enim a Deo revelata ſunt objectum fidei materiale. 6. *Et per Eccleſiam nobis credenda propoſuit*, nam Divina Revelatio nobis non pateſit, niſi per Eccleſiam quæ Revelationes proponit; cum ſit aliunde evidens propter ſigna credibilitatis (qualia ſunt Prophetiæ, Miracula, Conſtantia Martyrum, & ſimilia) quod Eccleſia nec falli, nec fallere poteſt. Præterquamquod S. Auguſtinus illud celebre dictum protulit: *Evangelio non crederem, niſi me Eccleſiæ Catholicæ commoveret auctoritas.*

Quæritur, an Myſteria SS. Trinitatis, & Incarnationis ſint credenda fide explicita neceſſitate medii? *Prima* ſententia, quam probabiliorem puto, tenet, quod per ſe credenda ſunt neceſſitate medii, ex *Apoſt. 1. ad Cor. 3.* ubi habetur: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Jeſus.* Ergo ſalus obtineri non poteſt ſine fide explicita hujus Fundamenti. Ita *S. Thom. 2. 2. qu. 2. a. 7. Lugo D. 12. num. 106. & Salm. tr. 20. c. 2. n. 15. & 17. cum Prado, Vill. Azor. &c.* Per accidens vero, & in aliquo caſu raro poteſt aliquis ſalvari cum fide implicita prædictorum Myſteriorum, ut docent iidem *Salm. l. c. n. 16. & 17.* cum *Sa, Con. Pal. Vega, Arriag. &c. Secunda* autem ſententia ſatis probabilis cenſet neceſſitate præcepti omnes teneri credere hæc Myſteria explicite, neceſſitate vero medii ſufficere credere implicite. Ita *Sotus in 4. d. 5. q. un. tr. 2. Sa v. Fides n. 1. Viva in prop. 65. Inn. XI. n. 10.* & æque probabilem ac primam putant *Laym. l. 2. tr. 1. c. 8. n. 5. & Diana p. 3. Miſc. tr. 5. R. 46. cum Tann. Turr. Med. & Villal.*

Notant autem *Tannerus in 2. 2. D. Thomæ d. 1. q. 7. dub. 2. n. 49. Sylvius ibid. q. 2. ar. 8. concl. 8. Azor. to. 1. l. 8. c. 2. q. 6. & Valent. cum Guillelmo Pariſ. ap. Sanch. Dec. l. 2. c. 3. n. 18.* quod ſi quis adeo ſit rudis, ut ea myſteria percipere nequeat, tunc excuſatur ratione impotentiæ, & comparatur infantibus, ac fatuis. Attamen *Sanch. l. c.* dicit quod aliud eſt credere, aliud ſcire myſteria, nempe rationem de eis reddere; unde cenſet omnes adultos teneri neceſſitate medii, aliquando hujuſmodi myſteria credere, neceſſitate vero præcepti ea ſcire; a quo præcepto ſcientiæ excuſari mente obtuſos; & ſic intelligendos ait AA. citatos. Concluditque cum *Gabriele*, qui dicit: *Sufficeret eis* (ſcilicet rudibus) *quod ſingulos articulos explicite credant dum eis proponantur.* Quamvis autem ſint damnatæ *Propoſ. 64. & 65. ab Innoc. XI.* quæ dicebant: *Abſolutionis capax eſt homo, quantumvis laboret ignorantia Myſteriorum Fidei, & etiamſi per negligentiam culpabilem neſciat Myſterium SS. Trinitatis, & Incarnationis D. N. Jeſu Chriſti ... Sufficit illa ſemel credidiſſe.* Dicit tamen *Viva cum March.* probabiliter non eſſe

neceſ-

neceſſario repetendas Confeſſiones factas cum ignorantia prædictorum Myſteriorum; cum ex præfata opinione jam probabile ſit fuiſſe validas, ſi ignorantia fuit inculpabilis. Certum enim eſt talem ignorantiam, ſi ſit vincibilis, peccatum eſſe lethale: Prædicta autem Propoſitio merito damnata eſt, quia dicebat capacem eſſe abſolutionis etiam illum qui tempore Confeſſionis laborat ignorantia prædictorum Myſteriorum.

„ Porro implicite credere dicitur, qui credit aliquid explicite, in quo alterum implicite eſt, verbi gratia ſi credas, quod credit Eccleſia. Vid. *Schol. & Laym. l. 2. tr. 1. c. 8.*

3 „ Reſp. 2. Neceſſitate præcepti quivis fidelis ſub mortali explicite credere, & ſcire, craſſo ſaltem modo, & quoad ſubſtantiam, tenetur hæc.

„ 1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam, 3. Præcepta Decalogi, & Eccleſiæ. 4. Sacramenta maxime neceſſaria; ut Baptiſmum, Euchariſtiam, & Pœnitentiam, reliqua autem tunc, quando vult ſuſcipere. *Suar. Sanchez, Fill. n. 39.* Quæ omnia intellige, niſi impotentia, aut invincibilis ignorantia excuſet.

Unde reſolvitur:

„ 1. Non omnes tenentur ſub mortali hæc prædicta ſcire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis, quibus proponuntur; ſed quoad Orationem Dominicam, ſcire omnia bona petenda eſſe e Deo, quæ eſt ejus ſumma: quoad Symbolum vero, Præcepta, & Sacramenta, ſufficit, ſi quis rogatus de ſingulis recte reſpondeat. *Bonac. Laym. l. c. c. 9. Sanch. l. 2. c. 3.*

„ 2. Quamvis ſit præceptum Eccleſiæ diſcendi memoriter Symbolum, & Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, velitque *Barb. p. 3. c. 27.* non eſſe abſolvendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiſcere non curat; conſuetudo tamen, ut notat *Navar. & Lopez*, expoſuit obligationem non eſſe ultra veniale: * (*Ita tenet etiam Viva ſuper Prop. 1. Alex. VII. cum Azor. Trull. & Villal. apud Salm. de Præc. Fidei c. 2. numer. 47. ex Concilio Rhemenſi & Toletano 4. Vide Prax. Confeſſ. in fin. tom. 11. numer. 22.*) * Uti nec eſt ultra veniale neſcita facere Crucem, ut docet *Sanch.* contra *Syl.* qui docet eſſe mortale.

„ 3. Moraliter nihilominus neceſſarium eſt, ut rudiores memoria teneant Symbolum ſua lingua: quia alioquin non poſſunt habere ſufficientem cognitionem articulorum.

„ 4. Falſa eſt opinio quorundam Canoniſtarum, ruſticis eſſe ſatis, articulos Fidei, aliaque dicta credere implicite, credendo quicquid credit Eccleſia.

„ 5. Excuſantur ii, quibus aut defuit doctor, aut nunquam venit in mentem obligatio ſimilia diſcendi, aut qui nimis ſint rudes, ita ut non poſſint ea comprehendere, aut retinere; quod ſæpe contingere docent *Azor. & Bec.* contra alios.

„ 6. Si Confeſſarius probabiliter judicet pœnitentem ignorare ex Doctrina Chriſtiana ea, quæ ſcire tenetur (quod de litteratis, vel frequenter confitentibus præſumendum non eſſe, monet *Sanch. 2. mor. c. 3.*), debet eum interrogare de negligentia in iis addiſcendis: cum per eam plurimi graviter peccent. *Led. Azor. tom. 1. l. 1. c. 8. Trull. l. 1. c. 8. d. 4.*

„ 7. Poſſunt abſolvi (contra quoſdam) qui ignorant ea, quæ ſub mortali ſcienda eſſe dixi. Ratio eſt, quia licet peccarint omittendo diſcere, poſſunt tamen de hoc dolere, cum propoſito diſcendi. *Sanch.* * (*Cum Salm. de Præc. Fid. cap. 2. numer. 58. Niſi prius his admoniti neglexerint addiſcere.*) * Quod ſi tamen ignorarent ea, quæ neceſſitate medii ſcienda ſunt, deberent inſtrui ante abſolutionem. *Bonac. d. 3. q. 2. p. 2. Sanch. l. c. c. 3. numer. 21.*

4 „ 8. Parochus ſuas oves (ſicut parens liberos) tenetur ſub mortali per ſe, vel alium docere ea ſaltem, quæ ſub mortali ſcire tenentur. *Sanch. 2. mor. c. 3. Filliuc. Palaus, Trull. l. 2. c. 1. Kon. &c.*

Notandum quod objectum *Materiale* fidei (nimirum id quod credere tenemur) principaliter eſt ipſe Deus, & deinde omnia a Deo revelata; ita *S. Thomas quæſt. 14. de Verit. art. 8.* dicens; *Fides quæ hominem divinæ cognitioni conjungit per aſſenſum, ipſum Deum habet ſicut principale objectum, alia vero ſicut conſequenter adjuncta.* Objectum autem *Formale* (ideſt motivum propter quod revelata credere tenemur) eſt Dei Veracitas. Diſceptatur autem inter Scholaſticos, an Revelatio Divina ſit etiam objectum *Formale* fidei? Pro ſententia affirmative ſunt *Juenimus & alii*, qui dicunt Veracitatem Dei eſſe objectum formale, *Quod*, nempe rationem præcipuam, ob quam credimus: revelationem vero eſſe objectum formale *Quo*, hoc eſt medium quo credimus. Sed communior ſententia *Haberti, Card. Gotti, & Holzmanni cum Scoto &c.* docet totale objectum formale fidei eſſe Veracitatem Dei, & Revelationem eſſe tantum conditionem, ſine qua non crederemus, ſive medium per quod nobis applicatur notitia eorum quæ credimus.

CAPUT II.

Quomodo obliget præceptum Fidei.

5 *Quos, & quando obliget præceptum Fidei?*
6 *Notandæ Propoſ. damnatæ in hac materia.*
7 *Quoties teneamur in vita elicere actus Fidei, & Spei?*
8 *Quoties circa Charitatem?*
9 *Quando Hæreticus teneatur ſuam Sectam ejicere?*
10 *An circa Fidem liceat ſequi opinionem minus probabilem?*
11, *Quando teneamur Fidem exterius confiteri? Et qui teneantur jure Eccleſiaſtico ad externam Profeſſionem Fidei?*

„ RESpond. 1. Præceptum Fidei internum obligat 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis uſum perfecte conſecuti Myſteria Fidei audiunt apprehenduntque, quod illa credere ſit res neceſſaria ad ſalutem; peccantque mortaliter omittendo, *Sanch. Bon. tom. 2. d. 3. p. 3.* addens plurimos eorum excuſari inadvertentia, aut invincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res Fidei ſufficienter propoſitas eſſe, & contrariam ſectam eſſe falſam. *Sanch. l. 2. mor. c. 1. Con. d. 14. de Fide. Fill. n. 25.* 3. Quando urget tentatio contra Fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non convenire ſcrupuloſis, recte monet *Sanch.* quia hi, avertendo mentem ad alia objecta, facilius ſuperant. Et in his duobus caſibus præceptum obligat per ſe, in ſequentibus per accidens. 4. Quando tentatio urgens contra alias virtutes aliter ſuperari nequit. 5. Quando facienda eſt profeſſio Fidei exterior; vel ex præcepto eliciendus eſt actus alterius virtutis, v. gr. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ Fidem ſupponat. *Bonac. q. 2. p. 2.* His addit *Hurt.* contra *Sanch.* 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis. Vide *Dian. p. 5. t. 13. R. 19.* 5

Certum eſt hominem teneri ex lege naturali ad Deum per Fidem, Spem, & Charitatem ſe convertere; & ideo elicere earum virtutum actus, cum quæque virtus ſuis actibus vivat. Hinc ante omnia notandæ ſunt omnes Propoſitiones proſcriptæ ſuper hac materia; Videl. 6

Prop. 1. ab Alex. VII. *Homo nullo unquam vitæ ſuæ tempore tenetur elicere actum Fidei, Spei, & Charitatis ex vi Præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium.*

Prop. 16. ab Inn. XI. *Fides non cenſetur cadere ſub præceptum ſpeciale ſecundum ſe.*

Prop. 17. ab eod. *Satis eſt actum Fidei ſemel in vita elicere.*

Prop. 6. ab eod. *Probabile eſt ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis per ſe obligare Præceptum Charitatis erga Deum.*

Quæritur autem, quoties in vita teneamur elicere actus Theologales? 7

Quoad Præceptum Fidei ſpectat, plures ſunt opiniones. *Scotus* cenſet teneri nos ad eliciendos actus Fidei omnibus diebus Feſtis. *Nider* quoties Myſteria in Eccleſia celebrantur. Sed *Salmant. de Præc. Fid. c. 2. n. 31. & Croix lib. 2. num. 51.* horum opiniones minime approbant; Imo *Oviedo apud Croix ib.* aſſerit illas paſſim rejici ab aliis. *Lugo apud Croix d. num. 51.* recte dicit, toties Fideles teneri ad repetendos actus Fidei, quoties ſufficiat ad profitenda Myſteria noſtræ Religionis. At quia hæc regula eſt obſcura, ſat probabilius putant *Salm. d. c. 2. cum Sanch. Trull. Bann. Led. & aliis*, teneri ſaltem ſemel in anno Fideles ad exercendum actum Fidei. Advertunt tamen cum *Suar. Prado*, & idem dicit *Croix loc. cit.* quod huic præcepto ſit ſatis etiam per exercitium aliarum virtutum, ſive per ſuſceptionem Sacramentorum, ſive ex quacunque alia occaſione actus Fidei ponantur.

Num autem teneamur ad eliciendos hos actus Fidei formaliter, ſcilicet ex motivo Dei revelantis? Affirmat *Viva d. prop. 1. Alex. VII. num. VI. Quicquid ſit*, ut addit, *an ſemper Fides ſit ſupernaturalis, ſi nitatur huic motivo ſaltem languide attacte.* Notat vero *n. 7. in fine*, quod viri timorati nullo modo circa hoc anxii ſint, cum vix accidat, eos abunde huic præcepto non ſatisfacere. *Croix* etiam *d. n. 51.* dicit non eſſe rationem, cur quis ob id ſcrupuloſe ſe divexet, cum huic præcepto fiat ſatis (ut aſſerit *n. 27.*) audiendo Miſſam, adorando Crucifixum, formando Crucem, orando, &c. quamvis hæc non fiant reflexe ex motivo Fidei. Qui enim, ait, ſæpius poſuit Fidem tamquam regulam ſuarum actionum, quibus ad Deum vult tendere, quicquid poſtea boni agit, ex eadem regula jam ad Deum dirigit exercite, licet non advertat. Atque *Hurtad. apud Carden. in prop. 17. Inn. XI.* hos actus eſſe vere actus Fidei, quia radicaliter ex motivo Fidei oriuntur. Inſuper *de Lug. de Fid. diſp. 13. n. 45.* ſic docet: *Cum materia honeſte, & inhoneſte operandi frequenter occurrat, non eſſe dubitandum, quin homo, qui Fidem Chriſtianam ſemel amplexus eſt, pluſquam ſufficienter ſatisfaciat præcepto Fidei.*

Quod autem pertinet ad actus erga præceptum Charitatis, jam adnotavimus ſupra damnatam fuiſſe propoſ. *Ne ſingulis quidem rigoroſe quinquenniis* hoc præceptum obligare per ſe. *Palaus apud Croix d. l. 2. n. 141.* dicit eſſe peccatum grave differre actum Charitatis per triennium. Alii, ut *Hurtad. Illſ. Mendo &c.* apud *Croix loc. cit.* dicunt requiri elici actum Charitatis erga Deum ſaltem ſemel in anno: Et hanc ſequuntur *Salm. tract. 21. c. 6. n. 12. cum Trull. Tapia, Laſtra.* Alii vero, ut *Gabr. Almain. Tab. ap. Croix num. 133.* 8

ajunt

ajunt hoc præceptum obligare quolibet die feſtivo. *Cardenas* tandem in 2. *Criſi d. 6. n. 8.* (cui adhæret *Croix n. 141.*) cenſet non excuſari a mortali qui per menſem actum charitatis differt; Hancque ſententiam omnino ego ſuadendam puto, cum difficulter poſſit Homo diu mandata divina ſervare, niſi dilectionem erga Deum frequenter foveat, quæ nonniſi per actus charitatis fovetur, & nutritur. Notat autem idem *Cardenas a n.* 14. quod ſufficit elicere actus Amoris, etiamſi eliciantur in ordine ad implenda alia Præcepta, vel ad aliam virtutem exercendam, puta ad ſe confitendum, ad vincendam tentationem. Inſuper dicit *Croix n. ſeq.* 143. eſſe veros actus Amoris quibus bene ſatisfit huic præcepto, omnia opera meritoria exercita ad finem placendi Deo, ut eleemoſynam, jejunium, & ſimilia: Talis autem rectus finis dicit quod præſumitur in eis, qui jam ſciunt ſic placere Deo, modo non operentur ex fine pravo. Addit etiam *Croix* ſatisfieri adhuc orando, ſignanter cum Oratione Dominicali, ubi dicitur: *Sanctificetur &c. Adveniat &c. Fiat voluntas tua, &c.*

Ex iis reſolvuntur hi Caſus.

9 „ I. Hæreticus, quandiu ſuam ſectam judicat eſſe credibiliorem, vel æque credibilem, non tenetur credere; quia „ Fides nondum eſt ſufficienter propoſita, ageretque imprudenter. *Sanch. 2. mor. c. 1. Laym. l. 2. t. 2. c. 10. & 12.*

„ 2. Quando iis, qui in hæreſi nutriti ſunt, perſuaſum eſt „ a pueritia, nos abjicere, & perſequi Verbum Dei, eſſe „ idololatras, peſtilentes deceptores, ideoque, tanquam peſtem fugiendos; non poſſunt, ſtante hac perſuaſione, ſalva „ conſcientia, nos audire, & laborant ignorantia invincibili, „ cum non dubitent eſſe in bona via. *Laym. c. 10. Sanch. l. 2. c. 1.*

„ 3. Si talibus oriatur dubium de ſua ſecta, tenentur ulterius inquirere, & a Deo petere lumen: quod ſi negant, „ peccant contra Fidem, cum non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei. Quod ſi deinde noſtra Fides „ eis ſufficienter proponatur, tenentur amplecti, *ibid. V. Ferdin. de Caſtr. Pal. t. 4. d. 1. p. 12. & d. 2. p. 2.*

10 Notanda eſt hic *prop. IV. damn. ab Inn. XI. Ab Infidelitate excuſabitur non credens ductus opinione minus probabili.* Ex hac aliqui non recte inferunt prohiberi in omni materia ſequi probabilem, relicta probabiliori: Nam reſpondet *Viva in d. prop. n. 5.* & alii communiter quod, etſi liceat ſequi opinionem minus probabilem, nunquam tamen liceat cum periculo gravis damni, quando illud vitare non pendeat ab opinionis probabilitate; ut eſt in collatione Sacramentorum, in medendo &c. & hoc eſſet pariter in ſequenda ſectam minus probabiliter veram; A probabilitate enim opinionis fit quidem, ut peccatum formale vitetur in aliis humanis actionibus, ſed non poteſt fieri, ut ſit vera ſecta non vera. Et ſemper ac ſecta ſit falſa, nunquam cum quacunque probabilitate vitatur periculum damnationis, cum non vitetur periculum carendi Fide neceſſaria ad ſalutem, Gratia Sacramentorum, &c. Adde quod Infidelis nunquam habere poteſt veram probabilitatem ſuæ ſectæ ſine culpa: Si enim oraret, Deus abſque dubio infunderet lumen ſuum in illum de vera Religione. Ita *Viva*.

11 „ Reſp. 2. Præceptum exterius Fidem confitendi jure naturali obligat, duplici caſu, ſcilicet, cum vel honor Deo „ debitus, vel utilitas proximo impendenda, privative, vel „ contrarie ſubtraheretur. Dixi *privative*, ut ſi ideo ceſſaret „ magnus honor in Deum, vel utilitas in proximum redundans. Dixi 2. *contrarie*, ut ſi alioqui Deus afficeretur injuria, vel proximus gravi malo; v. g. ſi inde penderet aliorum converſio, aut perverſio, contemtus Religionis, ſcandalum, &c. Ratio reſponſionis eſt, quia actus virtutis tunc videtur præceptus, quando eſt neceſſarius ad finem præcepti quod hic contingit; quia finis præcepti eſt „ Charitas. *S. Th. 2. 2. q. 3. a. 2. Suar. Reg. Fill. tr. 22. c. 2. q. 1.*

Unde reſolvuntur hi Caſus.

„ Si hæretici conculcent Imagines, aliiſque injuriis Fidem afficiant, tenetur eam ſua confeſſione tueri Catholicus, ſi quidem inde prudenter ſperet profectum.

„ Reſp. 3. Ad profeſſionem Fidei externam jure Eccleſiaſtico tenentur ſub mortali, ſecundum *Tridentinum*, cum „ juramento obediendi Eccleſiæ Romanæ, ut docet *Fill. t. 2. tr. 22. c. 3.* ſequentes perſonæ.

„ 1. Proviſi de Beneficio curato, idque intra duos menſes „ a die poſſeſſionis coram Epiſcopo, aut ejus Vicario Generali, vel Officiali, *ſeſſ. 24. c. 22. de ref.*

„ 2. Proviſi de Canonicatu, vel Dignitate in Cathedrali „ Eccleſia: idque non tantum coram Epiſcopo, vel ejus Vicario, ſed etiam in Capitulo. *ibid.* addita pœna, (ad „ quam non videntur teneri ante ſententiam), ut alioqui „ fructus non faciant ſuos. *V. Sanch. l. 2. c. 5. Barb. de poteſtate Epiſc. 3. p. ar. 61. n. 29.*

„ Primates, Archiepiſcopi, Epiſcopi, in prima Synodo „ provinciali, cui intererunt, *Trid. ſeſſ. 25.*

„ 4. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes Prælatos „ Religionum, etiam militarium; Pius V. autem apud „ *Rodr. t. 2. q. reg. q. 72.* ad omnes promovendos in Doctores, „ Magiſtros, Regentes, Profeſſores, addita excommunicatione latæ ſententiæ, & privatione omnium beneficiorum „ in eum, qui alios promovent ad talem gradum, ſine prævia profeſſione. *Vid. Fill. t. 22. c. 3. q. 11. Barb. remiſſ. ſ. 24. n. 12.* Verum, ubi hoc decretum non eſt receptum uſu, non obligare monet *Sanchez c. 3. n. 4.*

Unde reſolvitur.

„ 1. Non tenentur ad dictam profeſſionem proviſi de Canonicatibus in Eccleſiis tantum Collegiatis, vel de Beneficiis tantum ſimplicibus.

„ 2. Etſi probabile ſit hanc profeſſionem poſſe fieri per „ procuratorem, ut docet *Azor. Nav., & Sanch.* probabilius „ tamen eſt teneri perſonaliter, ut docet *Fill.* Ratio eſt, „ tum quia alias non videtur fieri ſatis juramento, quod „ perſonaliter faciendum eſſe docet Gloſſa apud *Fill.* tum „ quia ita decidit Rota apud *Garc. l. 3. de benef. cap. 3.*

CAPUT III.

An aliquando liceat exterius Fidem veram negare, aut falſam profiteri.

12 *An liceat unquam poſitive Fidem negare?*
13 *An uti verbis ambiguis? An tacere?*
14 *An fugere? Vide alia ibid.*
15 *An uti veſtibus, vel ſignis Infidelium?*
16 *An audire conciones Hæreticorum? Vide alia ibid.*

„ Reſp. Nullo caſu licet, ſive voce, ſive alio ſigno fiat; 12
„ dicente Chriſto: *Qui negaverit me coram hominibus, &c.* Interim vero, etſi licitum non eſt mentiri, ſeu ſimulare, quod non licet tamen diſſimulare, quod eſt, ſive tegere veritatem verbis, aliiſve ſignis ambiguis, & indifferentibus, ob juſtam cauſam, & cum non eſt neceſſitas „ fatendi. Eſt *comm. S. Th. Kon. diſp. 15. dub. 2. n. 9. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

Unde reſolvitur.

„ 1. Rogatus de fide in odium religionis, ſive publica 13
„ auctoritate, ſive privata, nullo modo poteſt utendo reſtrictione mentali, aut verbis ambiguis ita reſpondere, ut „ præſentibus videatur Fidem negaſſe; multo minus, dicere, ſe eſſe hæreticum, vel Calviniſtam, vel non Catholicum. *Azor. Fill. c. 3. n. 97.*

„ 2. Qui rogatus ſeu privata, ſeu publica auctoritate, vel „ tacet, vel reſpondet obſcure, vel ait ſe nolle reſpondere; „ ſe jure non rogari, non teneri ſe, nec velle aliis dicere „ quid ipſe credat, ac ſimili modo tergiverſatur, non videtur negare Fidem, ſed nolle prodere. Unde, ſi ſic poteſt „ moleſta inquiſitione liberari, licet; ut habet *Kon. l. c.* Generatim enim verum non eſt, quod interrogatus auctoritate „ publica teneatur poſitive Fidem profiteri, niſi quando id „ neceſſarium eſt, ne præſentibus videatur Fidem negaſſe: „ *Kon. d. 15. dub. 2. Navar. Azor. Sanch. Bec. c. 9. q. 4.* * (Hac de re vide *Prop. 8.* inter damnatas ab Innoc. XI.) *

„ 3. Non negat Fidem, ſed prodit, qui fugit: quod etſi 14
„ liceat, non tamen Paſtori, tunc cum ejus opera oves indigent: uti contra, ſi eis conſultius eſt, ut ad tempus ſe „ ſubducat, & in bonum earum reſervat, tenetur fugere: „ *Reg. l. 17. n. 26. Bec. c. 9. Fill. n. 75. &c.*

„ 4. Si quo caſu tacere eſſet negare, tunc id non liceret; „ v. g. ſi, aliis rogatis, an Fidem negare vellent, iiſque reſpondentibus, quod non, tu taceres. *ibid. V. Bon. l. c. Laym. l. c. t. 1. c. 11. Tol. l. 4.*

„ 5. Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles ſe prodant, geſtato ſigno, vel ſiſtendo ſe, vel aliter, non tenentur, cum nemo teneatur verum dicere, niſi ſpecialiter rogatus. Excipe, niſi eæ ſint circumſtantiæ, ut hoc ipſo, „ quod ſe non prodant, videantur Fidem negaſſe, ut v. g. „ ſi quidam antea noti eſſent, & tunc ex hoc putarentur „ defeciſſe. *Sanch. n. 19. Bec. Reg. Fill. n. 88. &c.*

„ 6. Cum non rogaris de Fide, non ſolum licet, ſed ſæpe melius eſt ad Dei honorem, & utilitatem proximi tegere Fidem, quam fateri: ut ſi latens inter hæreticos plus „ boni facis; vel ſi ex confeſſione plus mali ſequeretur, v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis, ſi torquereris. Unde temerarium plerumque eſt „ offerre ſe ultro. *S. Th. Sanch. Laym. c. 11. n. 2.*

„ 7. Redimere pecunia, ne de tua Fide fiat inquiſitio, „ licitum eſt, & ſæpe magna virtus diſcretionis eſt vitam „ ad Dei gloriam ſervare, ac Fidem tegere modis licitis.

„ 8. Talis modus non eſt uti veſtibus, aut ſignis infide- 15
„ lium, quæ alium uſum non haberent, quam quod eſſent „ ſigna profeſſiva falſæ Religionis, ſeu cultus: uti eſſent veſtes, quarum uſus eſt in ſacrificiis: item incenſio thuris, „ aut genuflexio coram idolo; item ſumtio cœnæ hæreticæ, „ &c. *Sanch. l. 2. cap. 4. Fill. n. 9. &c. comm.*

„ 9. Licitus autem modus eſt, quando ſubeſt cauſa (ut „ v. g. ad evitandum grave periculum, ad obtinendam victoriam, eludendos hoſtes), uti veſtibus, & ſignis infidelium, quæ aliquem alium uſum habent, quam profitendæ „ Religionis, quales ſunt veſtes talis Nationis (non Religionis), quibus uterentur, etſi converterentur, ut ſunt veſtes, & ſigna Nationis Turcicæ. Quod verum eſt, etſi „ ſint veſtes ipſorum Religioſorum, dummodo non habeant „ peculiare ſignum profitendi erroris, ſed ſint tantum indicium „ nitidoris cultus, ut ſaga Prædicantium in Germania, vel „ eminentioris vitæ inter ſuos, ut togæ Bonziorum in Japonia. Idem dicendum eſt de ſignis, quibus Judæi utuntur, „ v. g. flavo annulo in pallio Francofurti, &c. quia hæc ſunt „ ſigna mere politica, & diſtinctiva unius generis hominum

„ ab alio.

ab alio, & non proprie profeſſiva Fidei. Quæ ſententia probabilis eſt. Vid. *Sanch. 2. mor. cap. 4. Bec. 22. c. 9. q. 5. d. 6. Laym. l. 2. t. 1. c. 11. Covar.* contra *Cajet. Nav. Tol.*

10. Licitus item modus eſt, cum Catholicus tranſit per loca hæretica, & periculum grave ei imminet vitæ, v. g. vel bonorum (non tamen, ſi deriſio tantum, vel vexatio, ut habet *Bec. c. 9.*) ad diſſimulandam Fidem, veſci carnibus die prohibito, quia præceptum Eccleſiæ non obligat ſub tali periculo. Nec hoc eſt Fidem negare, cum eſus carnium non ſit inſtitutus ad profeſſionem Religionis; & Catholici mali, & guloſi id faciant. Si tamen ex circumſtantiis fieret ſignum profeſſivum, ut ſi v. g. in odium Fidei convivæ ſtatuerent, ut qui eſt hoſtis Fidei Pontificiæ, comedat carnes, peccaret contra Fidem, qui ederet ſine proteſtatione: ſecus, ſi proteſtaretur. *Sanch. Azor. Bec. &c. comm. l. c.*

16 11. In Germania audire conciones hæreticorum, deducere funus, aſſiſtere Baptiſmo pro patrino, non habentur ſigna profeſſiva Fidei, vel communionis cum hæreticorum ſacris. *Fill. Azor. Sanch. ll. cc.* Unde, ſecluſis aliis, v. g. ſcandalo, periculo, prohibitione, & ſi ex juſta cauſa fiant, licent. * (*At in Synodo Neapolitana expreſſe prohibetur aſſiſtere concionibus, catechiſmis, & quibuſcumque ritibus hæreticorum, ex quocumque prætextu. Eſtque Caſus reſervatus cum excommunicatione ipſo facto. Ceterum Salm. Tract. 21. c. 2. n. 322. tenent licere, modo abſit ſcandalum, periculum perverſionis, & communicatio impietatis.*) * Imo patrinum fieri talis infantis, videtur potius optandum, ſecluſis aliis, quia non eſt aliud, quam obligare ſe ad eum olim erudiendum in Fide Catholica.

12. Infidelium, & hæreticorum ſacris non licet ita intereſſe, ut ei communicare cenſearis; alioquin licet, v. g. ut quis ſpectet tamquam comœdiam, aut famulatum præſtet politicum domino ſuo, exemplo Naaman Syri, de quo vide *Bec. Fill. Sanch. l. c. Laym. l. 2. t. 1. c. 11.*

13. Si Princeps hæreticus mandet ſub graviſſima pœna omnibus ſubditis, adire conciones hæreticorum, etiamſi verbis dicat, ſe hac re aliud nihil exigere, quam obedientiam civilem, nec velle cogere, ut a Fide diſcedant, cum tamen reipſa contrarium velle videatur (nam obedientiam ſuorum aliter exercere poteſt, & hæc res ex ſe apta eſt Catholicos paulatim pervertere, & inſuper conciliare auctoritatem hæreſi, ac vilipenſionem veræ Fidei), non licet obedire. Atque ita bis reſcripſit Anglis Pius V. apud *Sanch. l. 2. c. 4. n. 27. Fill. & Azor. ll. cc.*

14. Catholici viventes inter hæreticos, ſi ex præcepto Magiſtratus contrahant matrimonium coram Miniſtro hæretico, peccant contra Fidem etiamſi contraxerint ante, vel contracturi ſint poſtea coram Sacerdote Catholico. *Kon. d. 15. a. 3. Pal. tr. 4. d. 1. p. 13. q.* 12. 13. 14. teſtantur- que contrahens ceremonia illa ſe illum agnoſcere vere Fidei Miniſtrum: quæ ſunt intrinſece mala. *Mald. 2. 2. q. 2. a. 3.* quia auctoritas Miniſtri, & conſequenter doctrina ejus augetur, concurriturque ad ritus hæreticos, quos Miniſter illo actu exercet. Licite tamen contrahunt coram Magiſtratu civili, vel potius teſtantur ſe contraxiſſe; modo prius, vel poſterius ritu Catholico contrahant: quia hæc actio eſt inſtituta ad finem politicum, ut conjuges habeantur, & proles non cenſeantur illegitimæ.

CAPUT IV.

De Infidelitate & vitiis Fidei oppoſitis.

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex ſit Infidelitas?

17 RESpond. 1. Infidelitas generatim eſt triplex: *Prima* dicitur Negativa, eorum ſcilicet, quia nihil unquam de Fide audiverunt. Quæ non tam eſt peccatum, quam pœna peccati: quia, ſi feciſſent, quod in ipſis erat, Deus Fidem eis non abſcondiſſet. *Secunda* dicitur Contraria, eorum ſcilicet, qui Fidem ſibi ſufficienter propoſitam vel contemnunt, vel et contradicunt pertinaciter, ut Hæretici. *Tertia* dicitur Privativa, quod privative opponatur Fidei, & eſt culpabilis ignorantia, vel error circa res Fidei. *Thom. Sanch. Vaſq. Laym. c. 10.*

Reſp. 2. Infidelitas Contraria ex triplici modo repugnandi Fidei eſt triplex, ſcilicet Paganiſmus, qui Fidei nondum ſuſceptæ, Judaiſmus, qui Fidei ſuſceptæ in typo, & Hæreſis, quæ Fidei ſuſceptæ veritati repugnat. Apoſtaſia a Fide revocatur ad hæreſim, a qua tantum differt, quod Hæreſis ſit error Fidei ea parte tantum contrarius, Apoſtaſia vero ex toto. *S. Thom. Laym. l. c.*

DUBIUM II.

De Judaiſmo.

Quæritur hic tantum, quæ communicatio cum Judæis ſit interdicta Chriſtianis?

18 RESp. 1. His caſibus, qui colliguntur ex *c. Nullus. c. Omnes. c. Judæi.* 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conviviis intereſſe. 3. Nec uti communi balneo. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere, emere tamen licebit præſcriptas. 6. Nec Judæorum filios enutrire in ipſorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec ſervituti ſubjici. 9. Prohibentur publicis officiis inter Chriſtianos fungi. 10. Vetitum eſt eorum azymis veſci. Quibus addit *Azor.* prohibitum eſſe, accedere ad eorum nuptias, feſta, Synagogas * (*Adire Synagogas curioſitatis cauſa, non eſſe peccatum grave dicunt Salm. Tr. 21. c. 2. n. 123. in fine cum Bon. Con. Pal. &c.* *); tum eis ludere, ſaltare, &c. Ratio horum eſt, tum ut conſervetur dignitas Chriſtianæ Religionis: tum ut caveatur familiaritas cum Judæis, & periculum perverſionis, vid. *Laym. l. 2. t. 1. c. 12. & 17. Sanch. lib. 2. cap. 3. Fill. tr. 22. cap. 5. num. 128.*

Reſp. 2. in decem dictis caſibus communicare cum Judæis ex genere ſuo videtur eſſe mortale. Ratio, quia, ſi Clericus id faciat, incurrit periculum depoſitionis: Laicus vero excommunicationis (*cap. Conſtituti, 17. q. 2.*), quæ nonniſi ob peccatum mortale imponi ſolet. Dixi *ex genere ſuo:* quia probabile eſt, vel ob materiæ parvitatem, vel ob neceſſitatem, aliamve cauſam rationabilem (ſi tamen non ſit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Judæis) ſæpe excuſari a mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ita communiter. Vid. *Auth. ſupra cit. & Bon. l. c.* item *Laym. l. 2. t. 1. c. 17.* * (*Principes Chriſtiani poſſunt permittere Judæis, & Paganis, aut Hæreticis libertatem conſcientiæ tantum ob bonum Religionis, & ob ſpem converſionis; non autem ob temporale emolumentum. Salm. Tr. 21. c. 3. n. 5. Bene autem poteſt Eccleſia, & quicunque Princeps Supremus compellere Judæos, & Paganos ſubditos ad audiendam Fidem noſtram. Salm. ibid. n. 8. cum Suar. Az. Bec. Bon. &c.* (*contra Con. & Val.*); *& conſtat ex praxi, quæ viget Romæ.*) *

DUBIUM III.

Quid ſit Hæreſis?

RESp. Hæreſis eſt error intellectus, & pertinax contra Fidem, in eo, qui Fidem ſuſcepit. Ita commun. *Suar. Becan. c. 14. q. 2.* Unde patet, ad Hæreſim, ut & Apoſtaſiam, duo requiri, 1. Judicium erroneum, quod eſt ejus quaſi materiale. 2. Pertinaciam, quæ eſt quaſi formale. Porro pertinaciter errare non eſt hic acriter, & mordicus ſuum errorem tueri; ſed eſt eum retinere, poſtquam contrarium eſt ſufficienter propoſitum: ſive quando ſcit contrarium teneri a reliqua univerſali Chriſti in terris Eccleſia, cui ſuum judicium præferat: ſive id fiat ex vana gloria, ſive libidine contradicendi, aliave cauſa. *Sanch. Vaſq. Laym. l. 2. t. 1. c. 13.* & alii commun. Ratio eſt, quia tunc putat judicium Eccleſiæ non eſſe ſufficiens fundamentum credendi, quæ eſt vera pertinacia; quam cum *Konink.* facilius ſic explicant alii, tum tunc eſſe, cum, etſi objectum Fidei credibiliter proponatur ita ut prudenter de eo non poſſit dubitare, contrarium tamen judicet, a quo nolit avelli ullo caſu, vel ſaltem niſi evidenter convictus. V. *Con. d. 18.* 19

Unde reſolves.

1. Non eſt hæreticus, qui exterius tantum Fidem negat, aut adorat idolum. Ratio eſt, quia non errat. Neque ideo incurrit in foro conſcientiæ cenſuras latas contra hæreticos, etſi in foro externo ſecundum externa procedatur. *Fill. t. 22. c. 6. q. 4.*

2. Eſt hæreticus, qui affirmative de aliquo articulo Fidei dubitat, hoc eſt, judicat eſſe dubium. Dixi *Affirmative:* quia negative tantum dubius, hoc eſt ſuſpendens judicium, per ſe, & ſimpliciter non eſt hæreticus, quia non habet judicium; ergo nec erroneum: modo tamen non ideo ſuſpendat, quod virtualiter judicet, non liquere de certitudine objecti. *Sa, Azor. l. 8. c. 9. q. 5. Tol.* contra *Sanch. & Mald.* * (*Vide dicenda l. 7. n. 302.*) *

3. Nemo eſt hæreticus, quamdiu paratus eſt judicium ſuum Eccleſiæ ſubmittere, aut neſcit contrarium tenere veram Chriſti Eccleſiam, etſi ex ignorantia etiam culpabili & craſſa ſententiam ſuam mordicus tueatur, *Laym. l. c. n. 2.*

4. Nec eſt hæreticus, qui ita diſpoſitus eſt, ſaltem habitualiter, ut a ſuo errore eſſet diſceſſurus, ſi ſciret eſſe contrarium Fidei, dummodo pertinaciam actualem nunquam habuerit, *ibid. & Kon. l. c.*

5. Ruſtici, aliique homines ſimpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non ſunt, poſſunt abſolvi a ſuis Parochis. Ratio eſt, quia non ſunt hæretici formales: habent Fidem Catholicam in Baptiſmo acceptam, quæ non perditur, niſi errando pertinaciter. *Laym. l. c.*

6. Cum hæreſis, & quævis infidelitas mortalis ſit, peccant quoque mortaliter, qui ejus periculo ſe exponunt, ſive converſando, ſive conciones audiendo, ſive libros legendo; quæ proinde, ſi cui periculoſa ſint, illicita ſunt jure naturæ: ſi vero periculum abſit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita eſt jure poſitivo Eccleſiæ, uti etiam formalis diſputatio Laici de Fide. Quod poſterius tamen in Germania, locisque ſimilibus, ubi Catholici hæ-

„ reticis ſunt permixti, abrogavit conſuetudo, *Azor. Fill. Bec. Sanch. Bonac. diſp. 3. q. 2. p. 5.*

„ 7. Matrimonium contrahere cum hæretica, etſi per ſe ſit illicitum, habeaturque in Hiſpania, & Italia mortale, probabile tamen eſt, ob gravium Doctorum Authoritatem, *Sanch. de matr. t. 2. l. 7. d. 72. num. 5. Azor. t. 1. l. 8. d. 3. c. 3. Reg. tr. 2. l. 32. n. 196. Baſilii Pontii de matr. c. 6.* V. *Card. de Lugo de Sacramentis in genere, diſp. 8. ſect. 14. n. 120.*), in Germania licere ex gravi cauſa, ſalvo tamen jure naturali, & ſemoto periculo tum contrahentis, tum prolis: unde de iis initio conſului debet, ut Catholice educentur. Vide *Bec. l. 5. c. 19. Dian. p. 3. t. 4. R. 269.*

„ 8. Eum, qui lapſus eſt in hæreſim, non teneri in Confeſſione explicare, qualis illa ſit, eo quod omnes ejuſdem ſpeciei ſint, docent *Reg. Dian. t. 1. tr. de circumſt. Reg. R. 46. citans alios, & Eſcob. Ex. 2. c. 9.* Alii tamen contrarium tenent, quos ſequitur *Card. de Lugo de pœnit. d. 16. n. 288. & n. 291.* * (*Vide dicenda l. 5. n. 50.*) *

TRACTATUS II.

CAPUT UNICUM.

De Præcepto Spei.

20 „ PER Spem; quæ eſt ſecunda virtus Theologica, intelligitur amor concupiſcentiæ erga Deum, quo Deum, & Divina, præ omnibus aliis concupiſcibilibus, nobis concupiſcimus, ita ut omnia potius parati ſimus perdere, quam Deum, & Divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget?

„ Reſp. 1. Probabile eſt præceptum Spei obligare per ſe, cum primum homini uſum rationis aſſecuto Deus, & Beatitudo, tamquam finis, ad quem tendere debet, ſufficienter eſt propoſitus; ita ut notabili tempore non differat. Ita *Becan. c. 17. q. 7. n. 2. Turr.* & ceteri commun. Et eſt ratio, quia ſine actu Spei nec juſtificari, nec in Juſtitia Divina perſiſtere, nec meritorie operari poſſumus. *Schol.*

„ Reſp. 2. Præceptum Spei per accidens obligat 1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis, &c. in præcepto ſunt, qui ſine prævio actu Spei exerceri non poſſunt. Ita *Auth. cit.* & *Fill. tr. 22. c. 8. n. 255.* 2. Quando quis ita tentatur, ut periculum ſit conſenſus, niſi animum ſpe erigat. V. *Fill. l. c. 2. Laym. l. 2. t. 2. c. 2. Bonac. d. 5. q. 3.*

Unde ſequentes caſus reſolvuntur.

„ 1. Mortale peccatum eſt ſperare, ſive amare magis (amore concupiſcentiæ) terrena hæc, quam cœleſtia: *v. g.* ſi quis ita comparatus ſit, ut deſideret perpetuo degere in hac vita, & Deo relinquere Cœlum ſi ſibi relinquat Terram.

„ 2. Mortale item eſt deſperare de conſequendo Deo, aut ſalute, & venia peccatorum, aut mediis ad illam conſequendam neceſſariis, verbi gratia auxiliis Gratiæ, & emendatione vitæ. Quod peccatum ratione parvitatis materiæ non poteſt eſſe veniale, cum ſit injurioſum Miſericordiæ Dei. *S. Th. q. 20. a. 3. Laym. l. 2. t. 2. cap. 2. num. 3.*

„ 3. Mortale etiam eſt præſumere de Miſericordia Dei, v. g. dum quis ſperat id, quod eſt impoſſibile ſecundum legem Dei ordinariam; ut ſi ſperes remiſſionem peccatorum, & ſalutem ſine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiam ſi quis ſtatuat perſeverare in peccatis, quandiu bene valet, & tamen ſperet ſe acturum pœnitentiam ante mortem. *S. Thom. q. 21. ar. 1. Laym. loc. c.*

„ Denique mortale eſt odiſſe Deum (odio ſcilicet abominationis, ſeu averſionis) v. g. ſi Deus diſpliceat tamquam nobis infeſtus propter vindictam peccatorum. V. *Laym. l. c. Bon. diſp. 3. q. 3.*

21 Spes brevius & congruentius ſic definitur: *Eſt virtus per quam cum certa fiducia futuram Beatitudinem, & ejus media aſſequenda exſpectamus per Dei auxilium.* Objectum *Materiale Primarium* Spei (nempe id quod ſperare debemus) eſt æterna Beatitudo, quæ eſt ipſe Deus fruendus: *Secundarium* autem ſunt Divinæ gratiæ, atque noſtra bona opera Divino auxilio exſequenda. Objectum vero *Formale* (ſive motivum propter quod ſperare tenemur) alii dicunt eſſe Dei Miſericordiam: alii Divinam Omnipotentiam, prout communiter tenent Thomiſtæ: alii divinam Promiſſionem, ſicut ſentit *Jueninus*: alii tandem dicunt eſſe Divinam Bonitatem, in quantum ipſa bonis communicat auxilia ad ſalutem aſſequendam, & juxta hanc intelligentiam Bonitas idem eſt quam divina Miſericordia; ſi quis enim vellet objectum formale Spei eſſe Dei Bonitatem, in quantum ipſe eſt res ſperata, ſapienter ait *Continuator Tournely tom. III. de Spe pag. 226. Concl. 2.* quod non bene loqueretur.

His autem poſitis, concludendum puto quod prima tria præfata motiva conſtituunt objectum *Formale* Spei, nempe Miſericordia, & Omnipotentia Divina, qua Deus nobis auxilia impertitur ad ſalutis hoſtes ſuperandos, & hæc duo motiva expreſſe docentur a S. Thoma in *Quæſtionib. diſput. q. un. de Spe*, ubi ait: *Ita objectum Formale Spei eſt auxilium Divinæ pietatis, & Poteſtatis, propter quod tendit motus Spei in bona ſperata, quæ ſunt Materiale objectum Spei.* Cenſeo inſuper his duobus omnino tertium addendum motivum, nempe Divinam Promiſſionum, prout recte ſentit *Jueninus*, ſive Divinam Fidelitatem circa promiſſionem quam exhibuit ſalvandi nos propter merita Chriſti; alias ſine hac promiſſione non valeremus ſalutem cum certa fiducia ſperare.

Vitia autem oppoſita Spei, ut ſupra dictum eſt, ſunt Deſperatio, & Præſumtio. Circa Præſumtionem notandum, quod ille de Præſumtione peccat, qui ſalutem ſperat vel tantum propter merita propria, vel tantum propter merita Chriſti abſque ulla cooperatione ſuorum bonorum operum.

Dicit *Buſemb. hic n. 3.* peccare graviter eum qui vult in peccato perſeverare uſque ad mortem, ſperans quod ſe pœnitebit ante mortem; Et citat *S. Thom.* & *Layman*, ſed hoc non dicunt neque *S. Th.* neque *Lay. S. Th.* enim *2. 2. q. 21. a. 1.* in corpore circa finem docet tantum, quod *præſumptio ſit* (ſunt ejus verba) *ſperare veniam ſine pœnitentia, vel Gloriam ſine meritis.* Addit autem *d. l. a. 2. ad 3.* quod *peccare cum propoſito perſeverandi in peccato ſub ſpe veniæ, ſit præſumtio, & auget peccatum. Peccare autem ſub ſpe veniæ quandoque percipiendæ, cum propoſito abſtinendi a peccato, & pœnitendi de peccato, non ſit præſumtio, & minuit peccatum; Quia per hoc videtur habere voluntatem minus firmatam ad peccandum.* Quare ſecundum *S. Th.* non eſt peccatum contra Spem, velle perſeverare in peccato ſub ſpe aliquando pœnitendi. Verum eſt tamen, quod difficulter hic poſſet excuſari a peccato gravi contra charitatem erga ſeipſum; cum ex communi conſenſu DD., qui ſic proponeret, magno periculo ſuæ damnationis ſe exponeret.

Hinc recte ajunt *Bonac. Spor. de Præc. Spei c. 4. num. 17. & Croix l. 2. n. 126.* quod qui differt pœnitentiam ſub ſpe veniæ, non peccat contra Spem, dum ſpes illa remiſſionis tantum concomitanter ſe habet ad peccatum, ſed non efficitur illi motivum ſive ratio peccandi. Idem dicendum de eo, qui peccat ſub ſpe veniæ. Tunc autem judicandus eſt aliquis contra Spem peccare, quando ſpei facilitas de venia obtinenda fieret illi ratio, ſeu motivum ad peccandum influens. Secus vero dicendum, ſi ille peccaret ex Paſſione, ſperando concomitanter peccatum illud poſtea ſimul ſibi remitti. Qui autem augerat peccata, prætextu quia Deus tam facile ignoſcit decem quam quinque peccatis, peccat ex præſumtione, ut *Tour. t. 3. pag. 250. v. Ratio.*

TRACTATUS III.

De Præcepto Charitatis.

CAPUT I.

An, quando, & quomodo obliget Præceptum Charitatis Dei?

22 *Quando Deus amandus?*
23 *Quando obligat præceptum Charitatis?*
24 *Reſolvuntur Caſus.*

„ CHaritas Dei eſt amor amicitiæ, quo Deo bene volumus, & omnia bona ipſi cupimus, ob ſummam, & infinitam ejus Divinæ Naturæ perfectionem. 22

„ Reſp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcipit Deum ſuper omnia amandum. Patet ex Scriptura. Ratio eſt, quia finis ultimus plus eſt diligendus, quam omnia media, quæ ad eum referuntur: non quidem intenſive (etſi enim hoc etiam deceat, non tamen eſt in præcepto), ſed appretiative, ita ut nullam creaturam pluris facias, quam Deum; veliſque potius omnia perdere, quam Deum offendere, & ſic illi male velle. *S. Th. 2. 2. q. 27. a. 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2. c. 19.* * (*Vide dicenda To. II. l. 6. n. 442. v. Id clare.*) *

„ Reſp. 2. Probabile eſt præceptum Charitatis Dei obligare I. quando homo adeptus eſt ſufficientem cognitionem Dei infiniti boni, a quo omnia ſua bona habet, & cui omnia debet. Ratio eſt, quia cum teneatur Deo ex filiali amore tota vita ſervire, id non videtur poſſe fieri, niſi eliciat actum amoris. * Hac de re vide Propoſ. oppoſitam damnatam ab *Alex. VII. Prop. 1.* * Ita *S. Th. q. 89. a. 6. Navar. Val. &c.* comm. (notat autem *Con. diſp. 24. d. 3. n. 50.* non ſtatim poſt talem notitiam peccare mortaliter, ſed tantum, ſi differat notabiliter, v. g. ultra annum) contra *Palaum*, qui dicit probabile eſſe, quod non obliget. Si ſcrupulus te angat, an præcepto huic ſatiſfeceris, docet *Eſcob.* ex *Petro Hurt. 2. 2. d. 172. ſ. 1. §. 24.* quod, ſi poſitive non memineris te omiſiſſe, tenere poſſis te ſatisfeciſſe. *Trull.* tamen *l. 1. c. 5. d. 13. n. 9.* monet expedire, ut quis ſe in Confeſſione aliquando accuſet ſub dubio, ſi forte præceptum iſtud violarit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certo conſtet, quando obligent vel violentur. II. Quando eſt periculum labendi in odium Dei, niſi actum Charitatis elicias. III. Quando quis tenetur conteri, v. g. moriturus, aut celebraturus, cui Confeſſarius deeſt. Ratio eſt, quia contritio includit actum Charitatis. IV. Si quis gravem tentationem, præſertim in articulo mortis, putet ſe aliter vincere non poſſe. Quibus aliqui addunt articulum mortis abſolute, eo quod tunc ſecuriſſima via eligenda ſit. V. *Laym. l. 2. t. 3. c. 2. Bonac. l. 2. q. 4. p. 2. Hurt. 2. 2. diſt. 174. ſ. 6. §. 17.* * (*Et probabiliſſimum eſt, ut Spor. n. 45. & March. & Tour. to. 5. p. 261. n. 2. cum Antoine, & communi.*) * 23

„ 1. Mortale eſt, ſi quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat. 24

„ 2. Mortaliter peccat etiam, ſi quis amet Deum amore appretiative ſeu æſtimative minore, quam creaturas.

„ 3. Pec-

„ 3. Peccat item contra Charitatem Dei, ſi quis Deum non diligat principaliter propter ſe, tamquam finem ultimum omnium rerum; ſed tantum propter aliud, v. g. vitam æternam, vel ad evitandum infernum: Quod eſſe mortale docet *Sylveſt.* & *Navar.* quia ſcilicet Deus non diligeretur appretiative ſuper omnia, ſi aliud ab illo amaretur, ut finis principalis. Addo *principalis*, quia (ut bene ait *Tolet. l. 4. c. 9.*) Deus propter retributionem vitæ æternæ amari poteſt, ſed minus principaliter, ut ſcilicet vita æterna, vel alia Dei bona ſint tantum cauſa movens, ut facilius, expeditius, & ferventius diligatur.

„ 4. Mortale, & graviſſimum omnium eſt, ſi quis Deum formaliter oderit odio inimicitiæ, ſeu malevolentiæ (amori amicitiæ oppoſito), v. g. ſi optet Deum non eſſe, non habere ſcientiam, potentiam, &c. De his vid. *Laym. l. c. Bon. l. c. Sanch. l. 2. c. 3. & 5. Reg. l. 27.*

Objectum materiale Charitatis erga Deum primarium eſt Deus, ſecundarium nos, & Proximus; indirecte autem ſunt omnia, quæ augent Divinam Gloriam. Objectum vero formale eſt Deus, quatenus eſt infinita Bonitas prout eſt aggregatio omnium perfectionum, ſive infinita perfectio, ut ait *Tour.* Sed *Conet* cenſet objectum formale Charitatis eſſe Divinæ Naturæ Bonitatem, prout eſt radix cunctarum perfectionum, ſed virtualiter diſtincta a perfectionibus. *Boyvin* autem dicit eſſe quamlibet perfectionem Divinam, propter quam Deus diligitur. Ceterum ex communi ſenſu Sapientum verus actus amoris eſt dicere: *Deus meus, quia es Bonitas infinita, ſive quia es infinite Bonus, amo te ſuper omnia.*

Hic dubitatur 1. an deſiderium poſſidendi Deum ſit objectum Charitatis? Et dicimus affirmandum, quia Charitas (ut ſupra dictum eſt) tendit in Deum tamquam ultimum finem, & ideo deſiderium poſſidendi Dei, qui eſt ultimus quidem noſter finis, eſt proprius actus Charitatis, imo perfectior aliis, nam poſſeſſio Dei, eſt Charitas conſummata. Hinc perfectum Charitatis actum Apoſtolus emiſit, cum dixit: *Deſiderium habens diſſolvi, & eſſe cum Chriſto. Phil. 1. 23.* Idque expreſſe docet S. Auguſtinus, ſcribens: *Charitatem voco motum animi ad fruendum Deo propter ipſum.* Nec obſtat dicere, quod hoc modo objectum Charitatis idem evaderet ac objectum Spei, quod pariter eſt poſſeſſio Dei ſperati. Recte enim reſpondet *Habert tom. 3. de Spe Cap. 2. qu. 2.* dicens quod Spes tendit in poſſeſſionem Dei uti bonum noſtrum, ſed Charitas Deum poſſidere cupit propter ipſum Dei gloriam; dum (ut ait S. Bernardus) *cum Homo Deum poſſidet, ſui obliviſcitur, & Eum totis viribus diligit.*

Dubitatur 2. an ſit Charitatis actus, Divinam diligere Bonitatem tamquam nobis convenientem, cum hic actus videatur potius eſſe amoris concupiſcentiæ, quam amicitiæ? Bene reſpondent *Juenînus, Habert, & Gotti*, quod ſi in hujuſmodi actu reſpicimus noſtrum proprium bonum tamquam terminum, talis actus revera eſt amoris concupiſcentiæ, qui ad ſpem tantum pertinet. Si vero reſpicimus bonum noſtrum ut terminum gloriæ Dei, diligendo Divinam Bonitatem tamquam nobis convenientem, eo quod Ipſa nos adjuvat ad Dei voluntatem adimplendam, & conſequendum ultimum noſtrum finem, qui eſt diligendi Deum, & propter quem *Deus* nos creavit, hic eſt verus actus Charitatis. Unde S. Auguſtinus ajebat: *Sic amare debes, ut ipſum* (Deum) *pro mercede deſiderare non deſinas, qui ſolus te ſatiet. In Pſal. 134.*

Diligere autem Deum propter beneficia, non eſt verus actus Charitatis, ſed gratitudinis, ut dicunt *Habert, & Croix l. 2. n. 147.* Niſi, ait *Habert*, ſpectentur beneficia uti communicationes Bonitatis Divinæ; tunc enim in iis amamus non utilitatem noſtram quæ accipimus, ſed Bonitatem Dei qui communicat.

Nota hic propoſ. damn. 10. ab *Alex. VIII. Intentio, qua quis deteſtatur malum, & proſequitur bonum, mere ut obtineat cæleſtem Gloriam, non eſt recta, nec Deo placens.* Tunc tamen (dicit *Laym.* de Charitate *c. 2.*) quis in hoc peccaret, quando actuali intentione nollet amare Deum, niſi propter ſpem, aut timorem.

CAPUT II.

De Præceptis Charitatis erga Proximum.

„ CHaritas proximi præcipit 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemoſynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet. 1. Odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne injuria, bellum, aliudve grave damnum, vel malum inferatur. De quo poſtremo agetur in Decalogo: de reliquis hic.

DUBIUM I.

Quis ordo ſervandus inter perſonas, quæ diliguntur?

25. *Qualis eſt ordo Charitatis erga ſeipſum, & Proximum?*
26 *An liceat aliquando ſe privare bonis ſpiritualibus? Vel ſe exponere periculo peccandi ob Charitatem?*
27. *Quando teneamur ſuccurrere proximo?*

25 „ REſp. 1. Ordine Charitatis quiſque tenetur poſt Deum diligere 1. Seipſum, ſecundum bona ſpiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipſum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique ſeipſum, & deinde proximum quoad bona externa. Ita *Laym. l. 2. t. 3. c. 3.* ex *S. Th.* & communiter.

Unde reſolvuntur hi Caſus.

„ 1. Peccat contra Charitatem ſui, qui ſalutem ſuam ſpiritualem, vel corporalem negligit: quod grave eſt, ſi fiat ſine cauſa, & cum gravi damno, v. g. mortis, vel gravis morbi: *Trull. l. 2. c. 6. d. 1.*

Nota, quod per ſe loquendo poteſt quis privare ſeipſum 26 bonis ſpiritualibus non neceſſariis ad ſalutem ob bonum Proximi ſpirituale, vel corporale, ut eſſet omittere ingredi in Religionem, ad alendos Parentes ſuos, vel Filios. *Salm. de Præcepto Charitatis c. 6. n. 26.* Sed vide dicenda *lib. 4. n. 78.*

Pariter licitum eſt ob ſalutem ſpiritualem Proximi ſe exponere probabili periculo peccandi; quia periculum illud, quando adeſt gravis cauſa illud ſubeundi, non judicatur voluntarie ſuſcipi. Ita *Salm. d. l. n. 27. cum Sanch. ex S. Baſilio*, Imo *n. 18. cum Val. Azor. & communi* dicunt ad hoc teneri, qui dubitat de ſuo periculo, dum periculum Proximi e contrario eſt certum; nempe ſi infans certo ſit moriturus ſine Baptiſmo, ſi tu non accedas, licet accedere non poſſis ſine ſubverſionis periculo. Vide *l. 5. n. 63. & l. 6. n. 453.*

„ 2. Nullius boni conſequendi cauſa licet peccare, etiam venialiter: quia talis vellet ſibi malum ſpirituale. *Lay. ib.*

„ 3. Tenetur quiſque proximo in extrema neceſſitate ſpiri- 27 tuali conſtituto ſuccurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodo ſit æque certa ſpes illum juvandi, neque gravius inde malum immineat; v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel abſolvere moriturum, ſi alius non adſit, qui faciat. *S. Aug. l. de mend. S. Th. q. 20. a. 5. Regin. c. 4.*

„ Dixi, *in extrema*; v. g. qua certo putetur moriturus in mortali, quia in gravi tantum obligatur is, qui ex officio alienam ſalutem curat, ut Parochus; cui ideo non licet fugere tempore peſtis, niſi ſubſtituto æque idoneo. *Valent. & Laym. l. c.*

Tenetur quidem quiſque ſuccurrere Proximo in extrema neceſſitate ſpirituali, adhuc cum jactura ſuæ vitæ. Dummodo tria conſtent, 1. Ut ſit æque ſpes juvandi, ut ait *Buſ. cum Lay.* 2. Ut Proximus nullum alium habeat a quo ſublevetur. 3. Ut Proximus certo damnandus ſit, niſi a te adjuvetur; ita ut (addit *Malderus*) tibi conſtet Proximum aliter non eſſe convertendum contritione, vel alia operatione Divinæ Gratiæ.

Hinc ſi Proximus ſit in neceſſitate tantum gravi, non teneris ei ſuccurrere cum periculo vitæ, famæ, vel bonorum; niſi ſis Paſtor, ut ait cum *Buſ. Tour. to. 3. pag.* 283. vel niſi tuum damnum temporale eſſet leve, ut *Salm. Tract. 21. c. 6. n. 34.* Hinc dicunt *Salm. ibid. n. 32. cum Suar. Pal. Con. ex S. Th. 2. 2. q. 26. a. 5. ad 3.* quod non teneris retrahere peccatores cum tali periculo: nec ad Indos convertendos navigare, cum ſint alii, qui hoc facere poſſunt: & alias fructus ſit incertus; ut etiam notat *Tamb. Bon. de Char. p. 4. n. 2. Pal. p. 9. n. 9. & Tour. l. c. v. Dico 2.*

Secus vero te teneri dicunt I. *Salm. d. n. 32.* ſi Communitas aliqua eſſet in gravi neceſſitate ſpirituali; quia tunc grave damnum commune præcavendum eſt magis, quam tuum particulare. Hinc inferunt teneri cum periculo vitæ miniſtrare Sacramenta Populo, qui alias eſſet in periculo amittendi Fidem; Vel ſi tempore peſtis Populus ſit omni Sacerdote deſtitutus, ut *Laym. de Charitate c. 3. n. 3.*

Dicunt II. teneri in gravi neceſſitate, qui ex officio debet ſubvenire, modo ſperet fructum. Hinc tenentur ex juſtitia Paſtores, ſcilicet Epiſcopi, & Parochi cum periculo vitæ, miniſtrare ovibus Sacramenta neceſſaria: ut Baptiſmum, & Pœnitentiam, non vero alia. Nec Paſtor poteſt tunc officium renunciare (licet poſſit alios ſubſtituere cum juſta licentia Ordinarii, ut *Laym. ex communi cum Valent. de Char. c. 3. n. 3. Pal. p. 9. n. 13.*). Ita *cum Buſ. Salm. d. c. 6. n. 33. & 34. cum S. Th. Pal. &c.* Et hoc certum eſſe dicit *Croix l. 2. n. 174.* Ubi addit *Suar.* quod Paſtor tenetur etiam cum magno ſuo damno temporali procurare magnam utilitatem ſpiritualem ſubditi.

Quænam autem ſit neceſſitas ſpiritualis extrema, & quænam gravis? *Croix d. l. n. 175. cum Carden. Valent. &c.* dicit extremam eſſe, quando Proximus eſt in proximo periculo damnationis, vel peccandi ex vehementia paſſionis. (Sed melius dicunt *Salm. n. 32. & Pal. d. n. 9. cum Bon.* neminem teneri cum periculo vitæ, aut bonorum extrahere alios a peccatis, a quibus poſſunt ipſi ſe liberare per ſeipſos, aut per pœnitentiam.) Grave autem eſſe, quando ex circumſtantiis ſalus æterna ei difficilis redderetur.

An autem ſit obligatio abſolvendi moribundum cum periculo vitæ? Affirmandum, ſi is habituatus ſit in peccatis, & ſit adeo rudis, ut neſciat actum contritionis elicere. Ita *Pal. p. 9. n. 6. Con. D. 13. dub. 7. n. 90. Nav. c. 24. n. 9. Salm. n. 31. Mazzot. c. 2. §. 3. &c.* Tempore autem peſtis cenſeo cum *Lay.* ut ſupra, contra *Pal. d. n. 6. in fin.* teneri Sacerdotes, deficientibus aliis, abſolvere moribundos cum periculo vitæ, quia in tanta multitudine morientium numquam deficient hujuſmodi ignorantes.

Quæritur, an quis teneatur occidere nocentem pro tuenda vita innocentis? Affirmat *Laym. de Charitate d. c. 3. n. 5.* ut probabilius cum *Nav. Mol. &c.*; niſi non poſſit accidere ſine gravi incommodo. Sed verius negatur, ut infra de V. Præc. *l. 3. n. 390.*

„ 4. Ordinarie non licet vitam ſuam poſtponere alienæ. Addo, *ordinarie*: quia licet, ſi ſit perſona publica, a qua

„ mul-

„ multum pendet; uti etiam pro amico propter Deum dilecto. *Leſſ. l. 2. c. 9. d. 6. Laym. l. c.*

„ Reſp. 2. Quoad proximos inter ſe ſervandus eſt hic ordo, 1. Qui melior eſt, magis diligendus eſt, ea dilectione, quam comitatur gaudium circa bona poſſeſſa, item honor, cultus, & reverentia. Sic v. g. plus diligendus eſt vir ſanctus, quam parens improbus. Ratio, quia eſt magis conjunctus cum præcipuo objecto Charitatis, quod eſt Deus. Item parentes magis quam filii, vel uxor, magiſque benefactores, quam ii, quibus benefacimus. *Laym. l. c. & comm.* 2. Appretiative, & dilectione ea, qua alteri optamus bonum nondum poſſeſſum, cum beneficentia, magis diligendi ſunt, qui nobis ſunt conjunctiores quoad ea bona, quæ ſunt debita tali conjunctioni, & in quibus hæc fundatur.

Unde reſolves,

„ 1. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conſervandam, ſuccurrendum eſt (extra neceſſitatem extremam). Primo omnium uxori, quia eſt una caro cum viro. 2. Filiis. * (*In æquali neceſſitate prime eſt ſuccurrendum filiis, quam Parentibus. Salm. de IV. Præc. c. unic. n. 21. cum S. Th. & communi.*) * 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, ſororibus, deinde propinquis, domeſticis, & familiaribus. Dixi *extra extremam neceſſitatem*, quia in hac parentes, eo quod vitam dederint, præferendi ſunt etiam uxori, & liberis. *Laym. ibid. n. 5. & 6.* * (*ita etiam Tour. t. 3. pag. 287.* & probabilius, *contra Salm. d. n. 21. Nota hic, quod in extrema neceſſitate præferendi ſunt Parentes crediteribus. Salm. n. 25. cum Caj. Seto, contra Nav. &c.*) *

„ 2. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem præferendi ſunt concives, in bellicis commilitones, in ſpiritualibus ſpirituales filii, patres, fratres. *Bannez* tamen probabiliter docet, parentes carnales, etiam in ſpiritualibus, aliis omnibus præferendos: quia conjunctio carnalis eſt fundamentum aliarum conjunctionum. *V. Laym. hic loc. cit.*

DUBIUM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

28 *An quiſque teneatur inimico exhibere communia ſigna dilectionis?*

29 *An injuriam remittere?*

30 *An abominatio ſit licita? An in Confeſſione explicanda ſit ſpecies mali proximo voliti? Et an aliquando liceat proximo velle malum?*

28. „ Certum eſt, inimicos aliquo modo diligendos, cum ſint proximi, cum *S. Th. 2. 2. qu. 25. a. 1.* communiter omnes. Sed quæritur de modo, & an poſſint odio haberi?

„ Reſp. 1. Quilibet homo, ſaltem privatus, tenetur proximo, etiam inimico, communia dilectionis ſigna, & beneficia exhibere ex præcepto; ſpecialia vero ex conſilio tantum, niſi aliunde ratio obligationis accedat. Ita *comm. cum Lay. c. 4. ex S. Th. l. c. q. 25. a. 8. & 9.* Dixi 1. *communia*, qualia ſecundum *Caj. v. odium*, ſunt quæ Chriſtiano debentur a quovis Chriſtiano in communi, concivi a concive, cognato a cognato. Ratio autem eſt, quia iſta negare eſt vindicare injuriam, quod non licet privato. Dixi 2. *niſi aliunde accedat ratio obligationis*, qualis eſſet v. g. 1. Timor ſcandali ea omiſſione. 2. Spes ſalutis inimici, vid. *Azor. to. 2. l. 11. cap. 3.* 3. Neceſſitas temporalis, vel ſpiritualis. 4. Culpæ deprecatio, & exhibitio ſpecialium ſignorum amoris. Ratio eſt, quia his caſibus, neglectus ſpecialium ſignorum eſſet exterior odii declaratio. *Lay. l. c.*

* *Unde reſolves Caſus ſequentes.*

„ 1. Per ſe loquendo, nemo tenetur ad inimicum diligendum poſitivo, & peculiari actu, neque ad eum ſalutandum, alloquendum, ægrotum inviſendum, mœſtum conſolandum, hoſpitio excipiendum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia hæc ſunt ſigna ſpecialia amoris. *Fil. tr. 28. c. 1.* Dico, *per ſe*: quia, ſi omiſſio ſcandaloſa eſſet, aut per aliquid horum poſſes ſine tuo incommodo inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omittere eſſet grave: uti etiam, ſi inæqualis perſona ſoleret aliam ſalutando prævenire; v. g. ſubditus Prælatum. *Lay. l. c.* * (*Sic etiam, ſi prius conſueveras inimico peculiaria ſigna exhibere, ut Tour. to. 3. p. 261. n. 5. cum Suar. Bon. &c. Ad hoc tamen non teneris cum gravi tuo incommodo, modo ſcandalum amoveas.*) *

„ 2. Non licet inimicum excludere a communibus orationibus, v. g. oratione Dominica, quæ pro communitate inſtituitur, nec a communibus eleemoſynis, reſalutatione, reſponſione, expoſitarum mercium venditione; quia hæc ſunt communia dilectionis ſigna, ideoque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinia, vel collegio ex conſuetudine ſalutare, ſolo inimico excluſo, eſt ex genere ſuo, & regulariter mortale, *S. Th. Nav. Lay. ll. cc.* Addo 1. *ex genere ſuo*; quia ſi levitas materiæ, aut cauſa rationabilis excuſet, v. g. ſi pater, vel Superior filio, vel ſubdito ob correctionem ea ſubtrahat ad tempus, leve, vel nullum erit: quia habet jus puniendi. Addo 2. *regulariter*: quia, ſi perſona multo major inferiorem non reſalutet, v. g. nobilis ruſticum, pater filium, non videtur mortale, ut notat *Sa, ver. Charitas. Bonac. d. 3. quæſt. 4. p. 3. V. Azor. 3. p. l. 12. c. 2. 13.* * (*Notat autem Tournely to. 3. p. 266. Tertio, quod ſi nolis cum inimico converſari quia non aliud quam malum ab eo expectare poſſis; quod quia (ut ait S. Bern. Sen.) probabiliter times ex hoc pejus evenire, tunc abſtinendum ab illis amicitiæ ſignis, modo interius diligas, & apud alios ſcandalum repares.*) *

Quæritur, an tenearis ſalutare inimicum? Reſp. negative, regulariter loquendo, quia per ſe omiſſio ſalutationis non eſt ſignum odii, niſi antea ſolebas eum ſalutare: vel niſi ex circumſtantiis colligatur ex odio non ſalutare: vel ille ſit tuus Superior: vel niſi occurrentibus pluribus, inter quos eſt ille, reliquos, eo excepto, ſalutes. Ita *Palaus de Char. p. 6. n. 5. cum Val. & Con. Salm. tr. 21. c. 6. n. 21. Mazzot. de Char. c. 2. §. 2. q. 3. Bon. de Char. D. 2. q. 2. Tamb. de Char. c. 1. n. 11. Spor. de I. Præc. n. 29.* Vel etiam (addendum) ſi ſine magno incommodo ſalutando inimicum poſſes eum ab odio & culpa gravi liberare; ad hoc enim bene videtur charitas te obſtringere, ut recte ait *Tournely to. 3. pag. 267. n. 4.* Omnino autem teneris eum reſalutare, quia alias cenſeris inimicum contemnere, & in hoſtilitate velle perſeverare, ut communiter cum *AA. cit.* docetur. Excipe, niſi eſſes Prælatus, Parens, vel Judex; vel niſi hoc facias non ex odio, ſed juſto dolore acceptæ injuriæ, ut *Spor. Mazz. & Hurt. ap. Tamb. ll. cc.* Modo (ut bene advertunt *Ronc. & Mazz. cum Tam.*) ex brevi tempore injuriam acceperis. Religioſus autem, qui renueret per notabile tempus, puta poſt hebdomadam, colloqui cum inimico, merito dicit *Spor. n. 34.* non eſſe abſolvendum.

„ 3. Etſi quivis teneatur inimico veniam legitime petenti non tantum interius remittere, ſed etiam externa remiſſionis ſigna oſtendere: negat tamen *Trul. l. 15. c. 5. d. 5. ex Azor. & Fill.* teneri ſtatim poſtquam offenſio eſt illata, eo quod ſit res violenta, & ſupra fragilitatem humanam. * (*Ita etiam probabiliter Spor. de 1. Præc. c. 6. n. 44. cum Tamb. ex comm. quia videtur ſupra humanam fragilitatem læſum cogere ſtatim ad reconciliationem faciendam, nondum ſedata perturbatione. Unde expectandum tempus opportunum; & interea ſufficiet, quod offenſus deponat odium.*) * Non tenetur autem remittere ſatisfactionem pro damno, ſi ab eo ſit læſus: imo nec eam acceptare, ſi offerat; ſed etiam juridice poteſt compenſationem petere, dummodo in utroque caſu ponatur odium, ut docent *Valen. Nav. Lay. l. 2. t. 3. c. 4.* Quod ſi tamen pœna ſit valde gravis, v. g. capitis, mutilationis, neque læſo ea ea commodum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, ſine peccato vindictæ poſſe exepti. Similiter ſi ſatisfaciat quantum poteſt, ad id quod non poteſt, eum urgere videtur contra charitatem, ut docet *Syl. & Fill. t. 28. c. 11. q. 9.*

Licet quis teneatur inimico injuriam remittere, dicunt tamen *Salm. Tract. 21. c. 6. n. 18.* quod nemo tenetur vindictam publicam condonare, cum pœna cedat in bonum Reipublicæ. Sed ibi fatetur *Bannez* cum *Buſemb. ut ſupra*, difficile eſſe tunc non uti livore vindictæ, ſi pœna ſit capitis, vel mutilationis: Et hoc dicendum eſt de quacumque pœna gravi, quia difficile eſt, ut offenſus diligat vindictam publicam propter amorem communis boni disjuncte ab amore propriæ vindictæ, ut bene advertunt *Laym. de Charitate c. 4. Aſſert. 3. Spor. de 1. Præc. c. 6. n. 20. Viva de Char. a. 5. n. 3. & Ronc. tr. 6. c. 2. q. 2.* Hinc adhæreo *Antoin. de Virt. Th. c. 2. q. 3.* quod practice loquendo numquam liceat expetere *punitionem inimici, etſi juſtam, & legitima auctoritate faciendam.* Ceterum ait *Tour. t. 3. pag. 269. cum Habert*, bene poſſe aliquem proſequi coram judice ſatisfactionem injuriarum, ſi alias tota ſua familia infamiam ſit paſſura. Item *D. Th. 2. 2. q. 108. a. 1.* dicit vindicationem poſſe aliquando eſſe licitam, nempe ſi ſumatur *ad emendationem peccantis, vel ad cohibitionem ejus, & quietem aliorum.* Addit: *Et ad juſtitiæ conſervationem*; ſed hoc ultimum (ut dictum eſt) magis ſpeculative, quam practice verum eſt, vel ſaltem rariſſime.

„ Reſp. 2. Etſi odium inimicitiæ, ſive perſonæ ſecundum ſe, & bonorum, quæ in ſe habet, volendo ſcilicet illi malum, ut ſic, ſive quatenus illi malum eſt, ex genere ſuo ſit mortale: odium tamen abominationis, ſive qualitatis, quo non hominem, ſed ejus malitiam, vel ſaltem perſonam tantum quatenus malam, vel nobis noxiam averſamur, ſæpe licitum eſt, ut docet *Kon. a. 29. d. 3.* & communiter. 30

Unde reſolves ſequentes Caſus.

„ 1. In Confeſſione ſatis eſſe, ſi dicas, te grave malum voluiſſe proximo: nec opus eſſe explicare ſpeciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quod omnia comprehendantur ſub una ratione mali. *Caj. Bon. Turr. Trull. l. 1. c. 5.* docent probabiliter: ſed contrarium probabilius docent *Suar. & Pal. 1. 6. d. 4. p. 1.* * (*Prima autem ſententia neque probabilis eſt, ſi quis efficaciter proponat aliquod ſpeciale malum alicui inferre; tunc enim omnino explicanda eſt ſpecies mali, quia tunc illud pravum propoſitum ſumit ſpeciem ab opere externo, ſive damno intento. Vide dicenda l. 5. n. 5. q. 5.*) *

„ Sic licet proximo velle malum aliquod, v. g. temporale (dummodo non ſit juſto gravius), quatenus id illi bonum eſt, v. g. morbum, vel adverſitatem, ut a peccatis emendetur. *Bon. d. 3. q. 4. p. ult. §. 1. ex multis.* Cavendum tamen eſt, ne fiat ex vindicta, ex qua ſi Pſalmum 108. ſuper inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim vero, ob bonum ſpirituale, proprium, vel alienum, licet mala pœnæ inefficaci affectu aliis velle; quia, cum in hoc affectu bonum ſpirituale præferatur temporali, non eſt inordinatus. v. *Leſſ. l. 2. c. 47.* * (*Vide dicenda l. 5. n. 21.* *)

„ 2. Sic licet v. g. mortem optare hæreſiarchæ, vel publi-

„ cæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum,
„ juxta illud *Galat.* 5. *Utinam abſcindantur.* Item triſtari de
„ eo quod dignitates conferantur indignis, vel de ſanitate ejus,
„ qui ex illa ſumit occaſionem peccandi. Item mortem, e-
„ geſtatem, aut morbum alicujus deſiderare, ut ceſſet a pec-
„ catis, & vitam in melius mutet. Eadem ex cauſa *Bon,*
„ *Azor. & Palaus tr. 6. p. 1. n.* 11. excuſant a peccato matrem,
„ quæ mortem filiarum exoptat, eo quod ob deformitatem vel
„ inopiam commode, & honeſte nuptui tradere non poſſit,
„ * (*Sed hoc minime admittendum, ut recte dicunt Salm. de Pecc.*
„ *tr. 20. c. 13. n. 46. Ronc. tr. 2. c. 3.*) * Etſi vero ſibi ipſi optare
„ mortem *Nav.* & ceteri dicant eſſe mortale, ad evitanda tamen
„ gravia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt,
„ *Sanc. Sot. Gra. Dian. p. 5. 1. 14. R. 92.* * (*Ita etiam recte admit-*
„ *tit Viva ſu. prop. 14. Inn. XI. n. 3. ſi quis vitam experiatur morte*
„ *amariorem, ex Eccl. 30. ubi*: Melior eſt mors, quam vita a-
„ mara. *Sic enim Elias 3. Reg. 9.* petivit animæ ſuæ, ut more-
„ retur, *ad evitandas Jezabelis inſidias*) * Ita & *Trull. l. 1. d.*
„ *2. n. 11.* excuſat feminam, quæ ſibi, vel alteri mortem optat
„ ad vitandam gravem infirmitatem, mendicitatem, vitam
„ acerbam, &c. vel alia ſimilia mala a marito, v. g. infligenda.
„ Mulierculæ tamen ob minimas moleſtias mortem optantes
„ *Dian. l. c.* mortalis damnat, niſi (ut plerunque fit) excuſet
„ defectus advertentiæ, & deliberationis. * (*Et non eſt im-*
„ *probabile cum Poteſtate de I. Pr. n. 298.*) *

„ 3. Privatus, qui averſus ab alio fugit illum, ſi id faciat,
„ ut eum ſuo colloquio, & ſolatio privet, atque ita contri-
„ ſtet, & male illi ſit, eſt odium inimicitiæ, & peccatum;
„ ſi vero nihil mali optando tantum fugias, quia tuæ natu-
„ ræ eſt difformis, vel tibi ſolet eſſe moleſtus, eſt odium
„ averſionis, & peccatum, ſi ſit ſine ratione: quale non
„ erit, ſi ſit perſona valde aſpera, modo abſit contemtus,
„ ſcandalum, & vindictæ cupiditas. vid. *Bon. l. c.*

„ Nota hic tres propoſ. damn. *ab Innoc. XI.*

Propoſ. 13. *Si cum debita moderatione facias, potes abſque peccato mortali de vita alicujus triſtari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu appetere, & deſiderare, non quidem ex diſplicentia perſonæ, ſed ob aliquod temporale emolumentum.*

Propoſ. 14. *Licitum eſt abſoluto deſiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, ſed bonum cupientis, quia nimirum ei obventura eſt pinguis hereditas.*

Prop. 15. *Licitum eſt Filio gaudere de parricidio Parentis a ſe in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate conſecutas.*

DUBIUM III.

De præcepto Eleemoſynæ ſeu miſericordiæ corporalis.

31 *An teneamur dare eleemoſynam ex bonis vitæ, aut ſtatui neceſſariis?*
32 *An ſuccurrere pauperibus in neceſſitatibus communibus?*
33 *An poſſimus facere eleemoſynam de bonis alienis?*

31 „ Suppono 1. Hujus præcepti obligationem naſci ex dupli-
„ ci capite 1. Ex neceſſitate proximi egentis. 2. Ex per-
„ ſona poſſidentis bona vel neceſſaria, vel ſuperflua.

„ Suppono 2. Duplicem dari neceſſitatem proximi. I. di-
„ citur *extrema*, ex qua egenti imminet periculum vitæ,
„ vel etiam gravis, & diuturni morbi, ſecundum *Dian. p. 6. tr.*
„ *8. R. 1.* II. *Gravis*, ex qua imminet periculum gravis mali, ut
„ captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum, vel ſtatus, un-
„ de fiat, ut difficulter ſe poſſit ſuſtentare; v. g. ſi non poſſit vi-
„ vere ſecundum ſuum ſtatum, vel ſi nobilis cogitur alteri fa-
„ mulari, vel artifex, aut vir honeſtus mendicare. 3. Dicitur
„ communis, qua laborant mendici triviales, *Lay. l. 2. tr. 3. c. 6.*

„ Suppono 3. Bona neceſſaria, & ſuperflua dici, vel reſ-
„ pectu vitæ, ſive naturæ, vel reſpectu ſtatus, vel decentis
„ conditionis perſonæ; quo modo ſeculares raro putant ſe ha-
„ bere ſuperflua, ut docet *Laym. & Nav. cap.* 24. Nam quæ
„ ſunt neceſſaria ad alendos liberos, famulos, honeſtas dona-
„ tiones, convivia, hoſpitum tractationem, (qualia tamen
„ non ſunt quæ ad quemcumque faſtum, & pompam quiſque
„ ſibi requirit), ſpectatis etiam communibus eventibus, hæ-
„ redibus, neceſſitate futura &c. non ſunt ſuperflua. * (No-
„ ta hic propoſ. damn. 12. ab Inn. XI. quæ dicebat: *Vix in*
„ *ſecularibus invenies, etiam in Regibus, ſuperfluum ſtatui.*
„ *Et ita, vix aliquis tenetur ad eleemoſynam, quando tenetur*
„ *tantum ex ſuperfluo ſtatui.*) *

„ Reſp. 1. Nemo tenetur dare eleemoſynam ex bonis ſibi ad
„ vitam neceſſariis, niſi pauper eſſet perſona talis, ex qua
„ penderet ſalus Reipub. Eſt communis. Et ratio patet ex
„ ordine charitatis.

„ Reſp. 2. Probabile eſt, ex ſuperfluis naturæ, & ſtatui
„ teneri aliquem, etiam in gravi neceſſitate, ſuccurrere proxi-
„ mo, ſi probabiliter putet alium non ſubventurum; idque, ut
„ *Azor. t. 2. l. 12. c. 7. Syl. & Fumus* volunt, ſub mortali, contra
„ *Medin.* qui vult eſſe tantum conſilii. Ratio eſt, quia, cum in
„ Scriptura frequentes damnentur homines ob neglecta opera
„ miſericordiæ, hæc non ſunt reſtringenda ad extremam, &
„ raram neceſſitatem. v. *Laym. l. c.* * (*Et hoc tenendum cum*
„ *Viva in d. prop. 12. n. 8. & Bonac. tr. 6. c. 3. q. 2. cum Suar. Pal.*
„ *ac Az. & Salm. tr. 21. c. 7. n. 12. cum comm. ex D. Th. 2. 2. q.*
„ *32. a. 5. ad 3. Et videtur clare inferri ex præfata prop. 12. Notat*
„ *tamen Viva, (& idem dicit Tournely t. 3. p. 296. in fi. cum Syl-*
„ *vio) quod neque in gravi, neque in extrema neceſſitate pauperis*
„ *teneatur dives magnam pecuniam erogare, cum hæc ſint media*
„ *valde difficilia, & fere moraliter impoſſibilia. Tenetur vero Be-*
„ *neficiarius, niſi reliquum velit aliis piis operibus applicare.*) *

„ Reſp. 3. Proximo in extrema neceſſitate teneris ſuccurre-
„ re ordinarie ex bonis etiam aliquo modo ad ſtatum neceſſariis.
„ *Suarez, Laym. ex communi.* Satisfacis tamen probabiliter, ſi
„ des cum onere reſtituendi, quando erit ditior. *Vaſq. &c.*
„ contra *Suar. Kon. &c. v. Dian. p. 5. t. 8. R. 5.*

„ Addo *ordinarie*: quia, ſi majus damnum æſtimaretur, te ex-
„ cidere tuo ſtatu, quam mors pauperis, non tenereris. *Azor. l. c.*

„ Reſp. 4. Probabile eſt, quod proximo in gravi neceſſitate
„ conſtituto quiſque teneatur ſubvenire cum modico detrimen-
„ to proprii ſtatus: quia parvo ſuo incommodo tenetur ma-
„ gnum incommodum proximi impedire. *Laym. l. c. S. Th.*
„ *Bon. d. 3. q. 4. p. 6.*

Ex dictis collige.

„ 1. Homines privati non tenentur inquirere pauperes. *Vaſq.*
„ *&c.* ſi tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenen-
„ tur inquirere veritatem. *Sanch. Dian. p. 5. s. 6. R. 39.*

„ 2. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi,
„ ad pretioſiſſimam medicinam emendam vitæ ſervandæ ne-
„ ceſſariam, vel ad redimendum a periculo mortis, *Sa, &*
„ *Kon. diſp. 27. dub. 8. n.* 135. Et ratio patet ex dictis.

„ Si proximus tantum egeat uſu rei, ſatis eſt illam com-
„ modare, v. g. ſi ab hoſtibus ſpoliato veſtem commodes,
„ vel vulnerato equum, donec domum revertatur. *Laym.*
„ *Bonac. ll. cc.* * (*cum Tournely p. 297.*) *

„ Reſp. 5. In communibus pauperum neceſſitatibus tene- 32
„ tur aliquando dare eleemoſynam, qui habet bona naturæ,
„ & ſtatui ſuperflua. Ita *commun. S. Th. Suar. Bellar.* contra
„ *Nav. & Vaſq.* qui negant teneri. Ratio eſt, tum quia quiſ-
„ que tenetur diligere proximum, ſicut ſeipſum: tum quia
„ alioquin pauperes iſti inciderent in neceſſitatem gravem. Vi-
„ detur tamen hæc obligatio tantum eſſe ſub veniali, ut recte
„ *Medina*: idque, ſi nulla ſit juſta cauſa negandi: alias ſub
„ nullo, vide *Laym. Bonac. l. c.*

Quæritur, an in communibus pauperum neceſſitatibus ſit obligatio gravis dandi eleemoſynam ex ſuperfluis ſtatui? *Prima* ſententia negat, & hanc tenent *S. Antonin. p. 2. tit. 1. c. 24. §. ult.* ubi loquendo de divite obſtricto ad eleemoſynam, de eo tantum loquitur qui *de ſuperfluo utriuſque neceſſitatis, naturæ ſcil. & perſonæ, non ſubvenit magnas neceſſitates patientibus, etſi non extremas*; item *Laym. tr. 2. cap. 6. n. 5. cum Alenſi, Major, & Gabr. Dian. p. 2. tr. 15. R. 32. cum Turrian. Abbat. Fernand. Villavell. Vaſq. & Medina*, item *Sotus & Syl. apud Croix l. 2. n. 202.* item *Covarr. P. Nav. & Malder. apud Bonac. t. 2. D. 3. q. 4. p. 6. n. 7.* qui *n. 8.* probabilem putat cum *Cardenas apud Croix n. 203.* Ratio quia communiter obligatio eleemoſynæ non oritur ex ſuperfluitate bonorum, ſed ex urgenti proximi neceſſitate; alias non liceret divitibus de ſuperfluis donationes aliis elargiri; ſaltem (ut ait *Laym.*) cum pauperum communis miſeria ſoleat eſſe levis & tolerabilis, non videtur culpa gravis auxilium eis denegare. *Secunda* vero ſententia communior, cui adhæreo, affirmat; & hanc tenent *Palaus tr. 6. D. 2. p. 2. n. 15. Holzm. tr. 1. §. 4. n. 177. Viva in Prop. 12. Innoc. XI. n. 3. Contin. Tour. to. 3. pag. 295. v. Prob. 3. Sanch. Conſ. l. 1. c. 5. dub. 5. n. 37. cum Aragon. Led. Bann. Abul. &c. Salm. tr. 21. c. 7. n. 17. cum Cajet. Tap. & Prado ex D. Th. 2. 2. q. 32. ar. 5.* ubi: *Sic ergo dare eleemoſynam de ſuperfluo eſt in præcepto, & dare eleemoſynam ei qui eſt in extrema neceſſitate.* Probatur 1. ex Luca c. 11. *Quod ſupereſt date in eleemoſynam, & ecce omnia munda ſunt vobis.* Probatur 2. ratione, tum quia diviſio rerum, communi gentium conſenſu facta, nequit eſſe in præjudicium pauperum; tum quia, ſi divites abſolutam non haberent obligationem ſubveniendi communiter mendicis, poſſent iſti ab omnibus in ſua neceſſitate derelinqui. Et hic notandum id quod dicit *Navarr. c. 24. n. 6. cum Cajet.* ſcilicet pertinere ad decentem ſtatum conſervandum omnia quæ requiruntur, non ſolum ad filios, & famulos, & hoſpites ſuſtentandos, ſed etiam ad honeſtas donationes, convivia, & moderatas magnificentias exhibendas; Et ſic reſpondetur rationi primæ ſententiæ: Additque *Navarr. ibid. cum eod. Cajet. & Sylveſt. ex D. Th.*, quod neceſſarium ad decentiam ſtatus non conſiſtit in individuo, ſed habet latitudinem, & eo majorem quo ſtatus eſt major.

Dicunt autem probabiliter *Viva l. c. n. 11. Mazzot. Tom. 1. pag. 441. q. 1. Roncag. de Charit. c. 3. Reg. in praxi n. 2. Salm. n. 18. cum Lorca, & Tambu. Dec. l. 5. c. 1. §. 1. n. 17.* cum aliis, non eſſe obligationem omne ſuperfluum hujuſmodi pauperibus elargiri; hoc enim præceptum non obligat ſingulos in ſolidum, ſed communiter omnes divites, ex quibus, ſi ſinguli aliquid largiantur, ſatis ſubvenitur his communibus neceſſitatibus. Huic conſentit *Sanch. l. c. n. 38. cum Ledeſma*, dicens quod habens ſuperflua ſtatui non tenetur omnia pauperibus erogare, ſed aliquando & modo morali, ita ut ſatisfaciat ſuæ obligationi dives qui habet curam pauperum, aliquando illis ſubveniendo; unde concludit, illum peccare mortaliter qui ſtatuit nullam dare eleemoſynam in communibus neceſſitatibus, vel qui in hoc eſt notabiliter negligens. Idem etiam ſentit *Laym. l. c.* ubi licet hanc obligationem dicat non eſſe ſub gravi, addit tamen in malo ſtatu verſari divitem, qui omnes mendicos a ſe inhumaniter repelleret. Verum ſubdit quod Confeſſarius non facile tali diviti abſolutionem negare debet, cum de hac obligatione, qualis ſit, Doctores non conſentiant. Ceterum *Viva, Tambur. Mazzotta & Roncag.* cum communiori *l. c.* cenſent ſatisfacere probabiliter divites, erogando in pauperes communes quinquageſimam

partem

Digitized by Google

partem ſuorum redituum, ſive duos aureos ex centum, ſed non in eadem proportione, ſi divitiæ multum excedant. Eccleſiaſtici vero tenentur erogare de reditibus Beneficiorum quidquid ſupereſt eorum ſubſtentationi; ſufficit tamen Epiſcopis dare pauperibus quartam partem, aliis vero Beneficiatis ſimplicibus quintam vel ſextam, ut dicunt *Viva n. 11. & Ronc. l. c.* Modo alia applicent in alios pios uſus. Sed melius, vide dicenda *l. 3. n. 491. Qu.* I.

Unde reſolvuntur Caſus ſequentes.

„ 1. Pauperibus trivialibus, etſi ex nuditate, morbo, &c. videantur oſtendere ſigna extremæ neceſſitatis, raro quis tenetur ex præcepto ſubvenire, etiam de ſuperfluis: tum quia fere ad movendos ſpectatores iſta neceſſitas exaggeratur, tum quia ab aliis juvandi præſumuntur. *Mal. Wigers. Dian. p. 5. t. 8. R. 17.*

„ 2. Si quis dives, & abundans diu neget omnes eleemoſynas, eum propoſito dandi meliore, & commodiore loco, ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium uſum convertendi, is non peccat, cum habeat juſtam cauſam negandi; ſi vero talis ſine rationabili cauſa, omnes a ſe pauperes inhumaniter repellat, eum dicit *Laym. l. c.* verſari in malo ſtatu.

„ 3. Nulli omnino, quantumvis diviti, omnes pauperes ſine eleemoſyna repellenti, facile neganda eſt abſolutio; tum ob dubium & diſſenſum DD. de hac obligatione; tum quia vix reperitur, qui cauſam ſaltem apparentem non prætendat, ſi ſuperflua ſe habere fateatur, *Lay. ibid.*

„ 4. Etſi dicta de eleemoſyna danda intelligantur reſpectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, & inimicorum; damnandi tamen non ſunt Magiſtratus excludentes a ſuis civitatibus, juſta de cauſa, pauperes peregrinos. *Lay. ibid. Text. l. 1. c. 5. d. 10.*

„ 5. Religioſis æque, ac aliis pauperibus debentur eleemoſynæ, quia eorum paupertas, & neceſſitas eſt vera, & juſta, tametſi voluntarie contracta, cum voluntas, & cauſa fuerit rationabilis, & grata Deo. *Lorc. Dian. p. 5. t. 8. R. 18.* Aliud eſt de iis, qui ſponte ſua culpabiliter ſunt pauperes, ut vagabundi. *Ibid. R. 19.*

33 „ Reſp. 6. Eleemoſyna tantum facienda eſt ex bonis propriis, & quorum quis liberam habet adminiſtrationem. Poteſt tamen fieri ex alienis, quando proximus eſt in extrema, vel quaſi extrema neceſſitate, & aliunde ſuccurri non poteſt: tunc enim omnia ſunt communia. *(*Si vero potuiſſes rem largiri tuam, & dediſti alienam, videtur quod tenearis ad reſtitutionem; quia non poteras determinare alienam, cum tibi propria ſuppetebat. Ita Croix l. 3. p. 2. n. 344. cum Sporer, quia eo caſu præceptum eleemoſynæ te obſtringebat ad ſubveniendum de tuis.*)* In communi vero neceſſitate, licet tantum cum conſenſu domini tacito, vel expreſſo. *V. S. Th. 2. 2. q. 32. a. 7. Regin. 286. Fill. Lay. Bon. l. c. n. 11. Leſſ. l. 2. c. 12.*

Unde reſolves.

„ 1. Non licet dare eleemoſynam ex bonis obnoxiis reſtitutioni, v. g. furto ablatis: licet tamen ex acquiſitis per opus illicitum (ſed non cum injuſtitia), v. g. ex lucro meretricum. Ratio eſt, quia hæc ſunt propria; priora non. *Bon. ibid.*

„ 2. Pueris, filiis-familias, ſervis, ancillis, uxoribus non licet dare eleemoſynam, niſi tenuem, in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præſumitur. Particulares vero Caſus, in quibus uxor dare poteſt, vid. ſuo loco *præcept. 4. & 6. c. 1. d. 4. v. Bon. diſp. 4. q. 4. p. 6. Dian. p. 5. t. 8. R. 25.* ubi ex *Hurt.* notat, ſi pater nullas det eleemoſynas, poſſe pro eo dare filium. *(*Circa uxores vide l. 3. num. 540.*)*

„ 3. Tutores, & Curatores, qui habent curam bonorum alienorum, poſſunt facere modicas eleemoſynas ex bonis, quæ adminiſtrant, quales nimirum ipſi facere deberent, quorum ſunt. *Vaſq. Azor. Con. Dian. p. 5. t. 8. R. 35.*

DUBIUM IV.

De miſericordia ſpirituali, ſeu præcepto correptionis fraternæ.

34 *Ob quale peccatum Proximi teneamur ad correptionem?*
35 *An ob peccatum leve?*
36 *An ob peccatum factum ex ignorantia?*
37 *Quid ſi correptio omittatur ob timorem?*
38 *An in dubio teneamur corripere?*
39 *An quando abſit periculum relapſus? Vel ſi adſit alius idoneus? Vel non ſit ſpes fructus? Vel ſi expectetur occaſio?*
40 *Qui teneantur corrigere?*
41 *Quinam ordo ſervandus in correptione?*
42 *Reſolutio plurium caſuum.*

34 „ CORreptio fraterna eſt admonitio, qua quis proximum conatur revocare a peccato. De qua certum eſt, præceptam eſſe jure tum naturali, quo membra unius corporis ſe mutuo juvare tenentur, tum Divino poſitivo, *Matth. 18. Si peccaverit in te frater tuus, corripe ipſum. Bec. 2. 2. c. 21. Laym. c. 7. Fill. Bon. p. 7.* Quæritur autem, quæ ſit ejus materia? Et quos, & quomodo obliget?

„ Reſp. 1. Omne mortale peccatum proximi per ſe eſt ſufficiens materia, ut hoc præceptum obliget ſub mortali. Ita communiter. Et ratio eſt, quia, cum vitam ſpiritualem tollat, ſufficientem neceſſitatem correptionis inducit. Dixi 1. *omne mortale;* quia, etſi etiam veniale ſit materia correptionis, non tamen graviter obligans, nec niſi faciliime poſſis.

Hinc dicit *Laym.* peccati venialis correptionem rarius eſſe 35
præceptum; Excipitur niſi eſſet Prælatus Religionis, qui aliquando tenetur ſub gravi corrigere leves ſubditorum culpas, ex quibus incipiat minui vigor diſciplinæ cum magno Religionis detrimento. Ita *Tournely to. 3. p. 315. v. Hæc. Laym. de Charit. c. 7. n. 3. Cum Buſ. infra n. 40.* Et vide *lib. 4. n. 13.*

Quæritur hic, an ſit obligatio corrigendi peccata facta ex 36
ignorantia invincibili? Reſpondetur diſtinguendo, ſi peccata ſint contra jus Naturæ, correptio fieri debet: quia tunc illa ſunt intrinſece mala, ut commune eſt apud *Croix l. 2. n. 214.* Et idem dicit *Oviedo* cum communi de ignorantia juris Divini. Niſi tamen deſperetur fructus, aut timeatur, quod mala ex materialibus fiant formalia, ut communiter dicunt *Salm. tr. 21. cap. 7. n. 53. & Roncaglia de char. c. 3. qu. 4. cum aliis.* Si vero ſint contra Jus Poſitivum tantum, probabile eſt privatis non eſſe obligationem, ſaltem non ſub gravi, corrigendi; ſecus autem Prælatis, Parentibus, Confeſſariis, Magiſtris; quia ipſis ſpecialiter incumbit docere ſubditos. Ita *Salm. d. n. 53. cum Bann. Ledeſm.* Item *Bon. de Char. qu. 4. p. 7. n. 11. Nav. c. 24. n. 12. Viva de 4. Præc. q. 11. a. 6. n. 11. Pal. de Char. D. 3. p. 4. n. 2.* Ratio, tum quia proximus non eſt in peccato, quo deficiente, non urget præceptum correctionis; tum quia ille nil agit intrinſece malum. Sed probabilius & communius *Palaus n. 3. Con. D. 28. q. 4. n. 38. Sanch. de Matr. l. 2. D. 38. n. 5. Mazzot. de Char. c. 2. §. 6. Tournely to. 3. p. 318. & Croix l. 2. n. 214. cum Burgh. & aliis* docent omnes teneri ad correptionem, quia illa tranſgreſſio, licet materialis, & non intrinſece mala, attamen poſita lege, adhuc eſt mala, & ideo per correptionem tenemur eam impedire.

„ Dixi 2. *per ſe*, quia ſi quis ob timorem, verecundiam, 37
puſillanimitatem putet ſe non ita ſtricte obligatum, vel minus eſſe idoneum ad corripiendum, videtur tantum peccare venialiter, *V. S. Th. 2. 2. q. 32. a. 2.* & cæteros ſupra cit.

Nota hic doctrinam *S. Th. 2. 2. q. 33. a. 2. ad 3.* ubi ita docet: *Hujuſmodi omiſſio eſt peccatum veniale, quando timor, vel cupiditas tardiorem facit hominem ad corrigendum: Non tamen ita, quod ſi ei conſtaret, quod fratrem poſſet a peccato retrahere, propter timorem, vel cupiditatem omitteret, quibus in animo ſuo præponit charitatem fraternam. Et hoc modo quandoque viri ſancti negligunt corrigere delinquentes.*

„ Reſp. 2. Præceptum hoc obligat concurrentibus his cir- 38
cumſtantiis, I. Si certo tibi conſtet de peccato proximi *(*vel de proximo periculo peccandi, ut Tourn. p. 318. concl. 2.*) indagare enim tenetur ſolus Superior. *(*ut etiam Tour. p. 314.*)*.

Ita ut, ſi non conſtaret de peccato proximi, nempe ſi notitia de peccato illius nobis perveniret tantum per auditum, aut per alia ſigna dubia, non tenemur corripere. *Salm. tract. 21. c. 7. n. 52. cum Sanch. Dian. &c.* Niſi ſuſpicio ſit de homicidio, vel de damno communi, vel niſi quis eſſet Prælatus, qui in dubio debet corripere, cum is ex officio teneatur peccata ſubditorum inquirere: licet potius tunc expediat, ut correptionem faciat in communi, ut *Salm.* cum aliis *d. n. 52. cum Buſ.*

„ II. Si probabile ſit non emendaſſe, nec emendaturum, vel 39
relapſurum: quia eleemoſyna egenti tantum danda eſt.

Quæritur, utrum, quando abeſt periculum relapſus, ſit obligatio corripiendi fratrem non emendatum? *Prima* ſententia negat, eamque tenent apud *Salm. Tract. 21. c. 7. n. 49. Sa, Abul. Pal. Regin. Con. Dian. Villal. &c.* & valde probabilem vocant *Laym. de Charitat. c. 7. n. 2. verſ. Corripe, cum Sylveſt. Turian. & Gloſſa in c. Si quis. 24. qu. 1.* Ratio illorum, quia neque ipſe quidem peccator tenetur ſtatim peccatum delere per pœnitentiam; tanto minus igitur illum a peccato ſublevare tenetur alter, cui incertus eſt emendationis fructus. Ideo ait *Laym.* præcipi in *Eccleſiaſt. c. 29. Corripe proximum, ne forte iteret.*

Secundam tamen ſententiam contrariam merito probabiliorem putant *Tournel. t. 3. p. 315. concl. 2. & Salm. ibid. n. 50. cum Suar. Bon. Leſſ. &c.* Ratio, quia frater in peccato conſtitutus jam gravem patitur neceſſitatem, a qua teneris illum, ſi potes, eripere; ideoque Chriſtus Dominus præcepit: *Si peccaverit in te frater tuus, vade, & corripe eum.* Nec officit oppoſita ratio, nam bene per accidens aliquando poteſt eſſe obligatio major aliena, quam propria: v. g. poteſt quis ob amorem paupertatis non ſe eripere a gravi egeſtate, ſed alter dives tenetur ei ſubvenire, ſi poteſt.

„ III. Si alius æque idoneus non adſit, qui correpturus putetur. IV. Si ſit ſpes fructus; quia deſperato fine, ceſſant media. *(*In æquali dubio, an correctio ſit profutura vel obfutura, omittendam eſſe dicunt Concina de Eleem. c. 3. n. 9. & Tournely t. 3. pag. 320. cum Habert, & Antoine. Recte autem limitat Tournely 1. Si corrigendus ſit in periculo mortis: 2. Si timeatur ex omiſſione infeciatio aliorum in fide, aut moribus. Et ſic etiam, ſi correctio certius ſit profutura. Dicit autem idem Tournely 1. Tertia, non eſſe obligationem corrigendi, ſi probabile ſit quod reus per ſe reſipiſcat: ex D. Th. dict. q. 33. a. 2. ubi:* Cadit ſub præcepto (*correctio*) ſecundum eſt neceſſaria ad iſtum finem. *Item notat Tour. pag. 321. n. 2. & 4. cum Soto, Bann. & Malder. neminem teneri ad corrigendum in neceſſitate gravi ſpirituali cum periculo notabilis damni honoris, vel bonorum: niſi ſit Paſtor, aut alius, cui ex officio incumbat alterius cura.*)* V. Si ſit bona occaſio, locus, & tempus opportunum, poſſiſque ſine tuo gravi damno facere. Quod ſi horum aliquid deſit, præceptum non obligat. Unde patet ejus omiſſionem in privatis vel nullam eſſe, vel levem culpam.

pam, v. *Bon. l. c.* * (*Sed, ita generice dictum, non placet.*)*

40 Reſp. 3. Etſi hoc præceptum obliget omnes etiam ſubditos, magis tamen Prælatos. Ratio prioris eſt, quia omnes ſunt commembra, tenenturque ſibi extrema officia Charitatis præſtare. Ratio poſterioris eſt, quia ſubditi ex Charitate, Prælati vero etiam ex officio, & juſtitia tenentur. Unde peccare poſſunt etiam graviter, veniales culpas non impediendo, ſi vigor diſciplinæ per hoc minuatur * (*Vide lib. 4. n. 13.*). * Eademque fere eſt ratio de patrefamilias, præſertim erga liberos. *Laym. l. c. n. 5. Pal. Trull. l. 1. c. 5. d. 13. & 15. & cæteri.*

Strictius ergo tenentur ad correptionem Epiſcopi, Parochi, Prælati, Parentes, Confeſſarii, Domini, Mariti, Magiſtri, Tutores, & Curatores. Sed dubitatur, an hi teneantur ad corripiendum etiam cum gravi damno proprio? Quoad Epiſcopos, & Parochos pertinet, non eſt dubitandum, quin ipſi tum ex officio, tum ex ſtipendio quod exigunt, teneantur ad ſubveniendum ſubditis, ac propterea ad eos corrigendos, adhuc cum periculo vitæ, in eorum neceſſitate, non ſolum extrema, ſed etiam gravi, ut communiter docent *D. Th. 2. 2. q. 185. a. 5.* ubi: *Et ideo ubi ſubditorum ſalus exigit Paſtoris præſentiam, non debet Paſtor perſonaliter gregem deſerere, neque etiam propter aliquod perſonale periculum imminens, ex illo Jo. 10. Bonus Paſtor animam ſuam dat pro ovibus ſuis. Suarez D. 9. Se. 2. n. 4. Pal. tr. 6. D. 1. p. 9. n. 12. Bonac. D. 3. q. 4. p. 4. n. 5. Vrua de 4. Præc. q. 11. ar. 6. n. 13. Mazzot. t. 1. pag. 458. & Salm. tr. 21. c. 6. n. 33. cum Con. Trull. Tap. & Vil.* Utrum autem cum periculo damni proprii teneantur ad correptionem Parentes, Mariti, & alii ut ſupra, qui nullum ad hoc ſtipendium recipiunt? Videntur affirmare *Salmanticenſes tr. 21. c. 7. n. 58.* dum dicunt quod ipſi tenentur ad correptionem ex officio, ac proinde (addunt) ex juſtitia. Sed huic additioni ſeu doctrinæ minime acquieſco; nam licet verius teneantur Superiores ex officio magis quam ex mea charitate, ut docent *Sanch. Pal. Cajet. Val. & Dian.* (contra *Suar. Tap. & Lorca*) *ap. ipſos Salm. dicto n. 58.*: attamen tale officium, cum ortum habeat ex obligatione ſolæ pietatis, aut charitatis, non videtur obligare ex juſtitia ad tantum onus; aliud enim eſt teneri ex juſtitia ratione ſtipendii, ut tenentur Paſtores, aliud ratione officii. Addunt *Salm. ibid. n. 67. in fine*, Concionatores teneri peccata publica reprehendere, etiamſi ideo damna privata timeantur. Hoc tamen intelligendum, ſi ex reprehenſione aliquis fructus ſperetur, & majus damnum commune non timeatur.

41 Reſp. 4. Ordo in correptione ſervandus eſt, quem Chriſtus præſcripſit *Matt.* 18. ſcilicet primo, ut corripias privatim: deinde coram teſtibus: tum ad Prælatum Eccleſiæ, ſive Superiorem deferas. Excipe tamen I. Niſi præſtet Superiori viro probo, & prudenti, quam aliis teſtibus innoteſcere; prout cautum eſt *in Regula S. Auguſt.* * (*Vide lib. 4. n. 243. & ſeq.*) * II. Niſi peccatum ſit publicum, tunc enim poteſt publice corripi. III. Niſi vergat in grave damnum tertii, aut Communitatis, ſi Superiori non ſtatim innoteſcat: v. g. ſi quis proditionem moliatur, hæreſim occulte ſpargat; tunc enim immediate Superiori indicandum, quia commune bonum præferendum eſt privato; *Fill. t. 28. c. 7. n. 149. & 155.* IV. Quando corripiendus eſt contentus, ut Superiori ſtatim ſignificetur, ut eſt apud quoſdam religioſos, qui quoad hoc juri ſuo renunciaverunt. Vid. *Suar. Becan. Laym. hic, Sanchez, Fill. l. cit.*

Ex dictis reſolvitur.

42 Qui facile poteſt impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorem neglexit, peccat mortaliter. Ita *Laym. Suar. Sanch. l. 6. mor. c. 18.* Vid. *Pal. hic.*

2. Si certo conſtet, fratrem perfecte emendaſſe peccatum occultum, nec ex eo eſſe ullum periculum relapſus, vel damni ipſi, aut alteri, non licet (etiam in Societ. JESU) denuntiare patri, vel Prælato, niſi frater expreſſe in iſtam denunciationem conſentiat. *Sanch. 2. mor. l. 6. c. 18. n. 40. & 60. Pal. de Char. t. 6. diſp. 3. p. 12. Fill. Trull. l. 1. c. 5. d. 14. Suar. Hurt. diſp.* 163. & denique *Card. de Lugo Reſp. mor. l. 4. d.* 46. ubi tamen notat, in Soc. JESU caſum eſſe rariſſimum. * (*Vide l. 4. n. 245.*) * Ratio autem eſt, quia ceſſat motivum charitatis, atque adeo ratio denunciandi: ideoque eſt peccatum, & quidem (ut *C. Lugo l. c.* notat ex *Suar.*) mortale ex genere ſuo. Vid. *Dian. p. 4. t. 4. R. 71.*

3. Si Superior immediatus ſe ſolo poſſit delinquentem emendare, ita ut nullum periculum damni, vel relapſus ipſi, vel alteri, vel Communitati immineat, videtur peccare manifeſtando Superiori mediato delictum. *Pal. l. c. Trull. d. 16. n.*..

4. Prælati, & Magiſtratus tenentur aliquando inquirere ſubditorum peccata, ut corripiantur; non tamen multum, & curioſe de aliquo in particulari rogare debent, niſi is ſpeciale ejus ſignum dederit: neque facile admittere accuſatores ſpontaneos; quia illi ſpecie boni communis ſæpe ſe quærunt. *Hurt. &c. Dian. p. 7. tr. 13. R. 10. & 12.*

5. Epiſcopi, Prælati Religioſorum, Paſtores animarum tenentur etiam cum ſuo incommodo, imo aliquando cum vitæ periculo, adhibere diligentiam, quam poſſunt, ut peccata publica, & occulta impediant; quia cum Chriſto pacti ſunt curam, & ſolicitudinem gregis, pro qua multa ab eo bona accipiunt. *Hurt. t. 2. d. 162. ſec. 7. §. 6.* (apud *Dian. p. 7. t. 3. R. 28.*) atque hanc eſſe omnium Patrum, & Theologorum doctrinam, quam Chriſtus verbo, & exemplo docuerat: additque idem eſſe de magiſtratibus, & concionatoribus. Licet vero hi non teneantur ad id ex juſtitia (ſicut Prælati, & Magiſtratus), tenentur tamen peccata publica corripere (ſed non facile Prælatorum, & Religioſorum, quorum auctoritas ad bonum commune eſt neceſſaria), etiamſi non ſit ſpes emendationis. *Con. Hurt. Dian. l. c. R. 13.*

6. Correptio adhibenda eſt non ſemper ſtatim, ſed cum major fructus ſperatur. Hinc interdum permitti poteſt reiteratio peccati, ut ferventius reſipiſcat. *Dian. p. 7. t. 3. R. 29. & 30. ex Reg. Fill. Trull.* Neque ſufficit ſemel eſſe factam correptionem, ſed debet iterum iterumque fieri, quamdiu ſperatur fructus. *ibid. R. 32.*

DUBIUM V.

De Scandalo.

ARTICULUS I.

Quid, quotuplex ſit, & quale peccatum?

43 *Quale eſt ſcandalum Activum, & quale Paſſivum?*
44 *Reſolutio plurimorum caſuum ap. Buſ.*
45 *Quando ſcandalum ſit ſpeciale peccatum?*
46 *An circumſtantia inductionis ſit neceſſario in Confeſſione explicanda?*
47 *An liceat petere aliquando a parato ad peccandum id quod ille non præſtabit ſine peccato?*

Reſp. 1. Scandalum dicitur peccatum occaſionatum, & 43
eſt duplex, Activum, & Paſſivum. *Activum* eſt dictum, vel factum (quo nomine etiam omiſſio intelligitur) minus rectum, præbens alteri occaſionem ruinæ ſpiritualis. Ex *S. Th. 2. 2. q. 43. a. 1. Sanch. Azor. Laym. c. 13. Bon. d. 2. q. 4. p. 2.* Dixi *minus rectum*, hoc eſt, quod vel in ſe malum ſit, ut ſi loquaris turpia coram adoleſcente; vel mali ſpeciem habeat, ut ſi juſta de cauſa, coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Activum aliud eſt per ſe tale, aliud per accidens. *Per ſe* dicitur, quando directe intenditur alterius ruina; id eſt, ſi ideo aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur: v. g. ſi adulter alienam ſoliciter ad adulterium. *Per accidens* dicitur, quando indirecte, & interpretative tantum cauſatur alterius peccatum; ut ſi quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum ad inducendum alterum hic & nunc ad peccatum, & nihilominus facis: ut ſi coram puſillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quod habeas veniam: Item, ſi Clericus domi ſuæ alat mulierem populo ſuſpectam, eſto abſit omne peccatum, & peccandi periculum. V. *Sa v. Clericus, Laym. Bon. l. c.* Scandalum *Paſſivum* eſt ipſa ruina, ſive peccatum, in quod labitur proximus, ex occaſione alterius dicti, vel facti. Quod dividitur in *Datum*, ſeu *Puſillorum*, quod oritur ex activo: & in *Acceptum*, quod non oritur ex activo, ſed ex ipſius ſumentis malitia: quale erat odium, & invidia Phariſæorum in Chriſtum, occaſione ejus dictorum, vel factorum: unde hoc dicitur *Phariſaicum*. Ex his patet

1. Ad ſcandalum activum non requiri, ut de facto paſſivum conſequatur; ſed ſatis eſſe, quod data ſit occaſio, ex qua natura ſua ſequi poſſit: ut ſi quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non conſentiat; ſicut etiam contra, paſſivum poteſt dari ſine activo. *Laym. ibid.*

2. Scandalum paſſivum non eſſe ſpeciale peccatum, neque addere circumſtantiam aggravantem; v. g. qui viſo alterius furto, etiam furatur, non ideo peccat gravius. *Laym. ibid.*

3. Non ſemper eſſe ſcandalum, ſi peccas coram aliis, ſed tantum quando, attentis circumſtantiis, tam perſonæ agentis, quam coram quibus fit actus, poteſt probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui alias peccaturi non eſſent. *Sanch. Laym. lib. 2. tr. 3. cap. 13.*

4. Omne ſcandalum activum, directe intendens ruinam proximi, eſt ſpeciale peccatum contra Charitatem, ut habet communis ſententia. An vero idem ſit, quando intenditur indirecte, controvertunt Scholaſtici, & parum refert ad praxim. *Sanch. l. 7. c. 6. & 9. Azor. 1. p. l. 4. c. 7. Bon. l. c.*

Unde reſolves hos Caſus.

1. Mortaliter peccat, qui alteri dat occaſionem ruinæ 44
mortalis, niſi indeliberatio excuſet: & ſic opus indifferens, vel veniale ſæpe tranſit in mortale, ratione ſcandali, v. g. ſi jocoſum verbum proferat Religioſus coram feminis, vel iis, qui inde occaſionem peccati mortalis ſumere poſſunt. *Laym. l. c.*

2. Venialiter peccat ratione ſcandali, qui alteri dat occaſionem ruinæ venialis tantum. Quod verum eſt, etſi directe illam intendat, & quidem per actum mortalem. *Sanch. l. 1. c. 6. n. 11.* ex communi contra *Suar.* Ratio autem eſt, quia ruina eſt parva. Et patet a ſimili, ut ſi quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantum erit veniale.

3. Scandalizans committit, præter peccatum ſcandali, etiam peccatum ejus ſpeciei, ad quod alterum inducit: ideoque confiteri debet ſpeciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit, cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt. *Sanch. Azor. Laym. Bonac. l. c. Card. de Lugo de pœnit. d. 16. ſ. 4. Dian. de Sacr. t. 2. t. 4. r. 114.* Excipit tamen *Card. de Lugo l. c.* ſi præter intentionem ſcandalum

dalum

„ dalum dederit. *Tamb. de Exped. Conf. l. 2. c. 1. n. 9. cum Lugo* ait, quoad inductos, ſufficere, ſi dicas: *Fui multis occaſio peccandi meo exemplo*. * (Vid. *l. 5. n. 46.*) *

„ 4. Etſi is, qui ſcandalizavit alios, teneatur illis rurſus dare bonum exemplum, ut inquit *Su*, ſi quis taman nudo exemplo ſuo alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. g. exhortatione, conſilio, mandato eſt cooperatus, non tenetur ad reſtitutionem, quia talis inductio eſt tantum contra Charitatem, non contra Iuſtitiam. * (*Ita etiam Sanch. Dec. l. 1. c. 6. n. 5. & Salm. de Reſt. c. 1. n. 114. cum Mol. Bon. Dic. & aliis communiter cum Roncaglia de Char. c. 6. q. 2. qui recte ait, quod licet is peccet etiam contra juſtitiam, juxta probabiliorem ſententiam, quam ſequemur n. ſeq. 45. non tenetur tamen ad reſtitutionem, quia non eſt cauſa, ſed tantum occaſio damni. Vide n. ſeq. in fine.*) * Idem docet *Leſſ.* ſi cum *Cajo*, v. g., potes ea intentione, ut ipſe, conſumtis pecuniis, furetur. Vid. *Leſſ. c. 9. d. 16. n. 110.*

„ 5. Non cenſetur dare ſcandalum, qui, licet publice peccet, facit id tamen coram iis, qui vel ſunt ita viles, vel infames, aut improbi, ut nemo moveatur ad peccatum; vel qui ſunt ita promti, v. g. ſi quis fornicetur coram aliis, qui ſunt parati idem facere, nec ejus exemplo moventur; vel ſi coram manſuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat, *Sanch. 1. mor. c. 6. n. 6.*

„ 6. Non ideo factum aliquod eſt ſcandalum, quia alius incipit de tali homine male ſuſpicari, aut ſentire, quia hic non peccat, ſi ob ſufficientia indicia ſuſpicetur. Secus tamen eſt, ſi incipiat male ſentire de Fide Catholica, Clero, Ordine Religioſo, vel minus ad pietatam affici. Unde patet facilius dari ſcandalum ab iis, qui ſunt magna auctoritate, vel pietatis aeſtimatione, quam ab aliis. *Con. d. 32. n. 33.*

45 Hic opere pretium eſt ad trutinam revocare tres quæſtiones valda ſcitu, & ad praxim neceſſarias. Quæſtio I. Quandonam ſcandalum ſit ſpeciale peccatum? Adſunt tres ſententiæ. *Prima* aſſerit tunc tantum ſcandalum eſſe ſpeciale peccatum contra charitatam, quando directe intenditur ſpiritualis ruina proximi. Ita *Sanch. dec. l. 1. c. 6. n. 3. Bonac. to. 2. d. 2. de Peccatis q. 3. punct. 2. §. un. n. 13. cum Pal. Azor. Bann. Trull. &c. apud Salm. tr. 21. c. 8. n. 51.* Ratio horum DD. quia, ut peccatum aliquod ſit ſpecialiter diſtinctum, requiritur, ut habeat ſpecialem finem contra virtutem oppoſitam. At cum proximi ruina non intenditur, non ſpecialiter læditur charitas, ſed potius illa virtus, ad quam lædendam proximus inducitur; Ideo tale ſcandalum ad illam ſpeciem reducitur peccati, ad quod proximus inducitur, ſive directe, juſſu, conſilio; ſive indirecte, verbis, aut exemplo.

Secunda ſententia, quam tenent *Lugo D. 16. ſect. 4. ex n. 157. cum Navar. & Tamb. Meth. exped. Conf. l. 2. c. 1. n. 105. cum aliis recentioribus*, diſtinguit, & dicit poſſe aliquem tripliciter inducere alterum ad peccatum, I. Directe & formaliter, intendendo illius ſpiritualem ruinam. II. Directe, ſed non formaliter, quando ſcilicet vult, ut alter caſtitatem violet; non jam ut animam perdat, ſed ut ipſi inducenti ſatisfaciat. III. Indirecte, nempe quando ex ſuo exemplo alter accipiet occaſionem peccandi. Hinc ajunt, quod ſi ſcandalum accidat primo & ſecundo modo, peccat ſcandalizans, non ſolum contra charitatem, ſed etiam contra virtutem, ad quam lædendam proximum inducit. Quando vero tertio modo peccat, ſcilicet prævidendo, ſed non intendendo peccatum proximi, tunc peccat tantum contra charitatem, non autem contra virtutem quæ læditur, unde non tenetur illius ſpeciem explicare. Ratio, quia reliquæ virtutes non obligant, ſaltem graviter (prout ait *Lugo*), ut impediamus in aliis vitia oppoſita, ſed tantum ne poſitive intendamus proximum inducere ad eas offendendas.

Tertia ſententia, cui ſubſcribo, tenet, quod qui directe vel indirecte inducit proximum ad peccatum, dupliciter peccat, ſcilicet tam contra charitatem, quam contra virtutem, ad quam lædendam proximum inducit. Quod peccet contra charitatem, mihi videtur non poſſe negari, & neſcio acquieſcere primæ ſententiæ expoſitæ; Si enim charitas obligat ad proximum corrigendum, & impediendum, cum poſſumus, ne ruat in peccatum; quanto magis obligat ad eum non impellendum ad peccatum conſilio, vel exemplo? Nec obſtat ratio allata, quod ad charitatem lædendam requiratur finis eam lædendi ſpecialis; nam generaliter ſufficit ponere deſtructivum cujuſvis virtutis, ut illa offendatur, etſi hoc non intendatur; prout ſi quis occidit inimicum in Eccleſia, etiamſi non intendat Religionem offendere, tamen non ſolum peccat contra juſtitiam, ſed etiam contra Religionem, cum ipſo facto illam lædat. Et ſic tenent *Lugo l. c. n. 159. Tournely tom. 3. p. 327. v. Tota. Roncagl. de Scand. c. 6. q. 2. Tamb. l. c. Salm. l. c. n. 53. cum Soto, Val. Suar. Tap. Prad.* Et hanc expreſſe docet *S. Thomas*, quamvis enim *Sanch.* citet ipſum pro ſua ſententia *in 2. 2. q. 43. a. 3.* verumtamen *a. 1. ad. 4.* S. Doctor ita loquitur: *Quando aliquis ſuo malo facto, vel verbo intendit alium ad peccatum inducere; vel etiamſi ipſe non intendat, ipſum factum eſt inductivum ad peccatum; tunc ille dat occaſionem ruinæ, unde vocatur ſcandalum activum.* Quod autem is peccet etiam contra virtutem, ad quam lædendam proximum (etſi indirecte) inducit, Ratio eſt, quia quælibet virtus non ſolum contrarios prohibet actus, ſed etiam prohibet, ne detur occaſio aliis inductiva ad peccandum; tunc enim occaſio illa, etſi non ſit cauſa de ſe influxiva, eſt tamen cauſa moralis, ut proximus peccet; dicitur *cauſa moralis*, quæ in ſubſtantia æquivalet cauſæ directe inductivæ ad peccatum, cum ſine ea proximus non peccaret. Ita *Cajet. 2. 2. q. 43. a. 1. Sanch. l. c. Roncaglia loc. ut ſup. Tournely l. cit. & Salm. n. 55. cum Laym.* Vide dicenda in *q. III. n. 47. circa fin.* Qui tamen ſuo exemplo induceret alium ad furandum, licet peccet contra juſtitiam duplici peccato, non tenetur tamen ad reſtitutionem, ut comm. docent DD. *Molina D. 34. n. 2. Bon. D. 1. q. 2. p. 11. n. 14. Sanch. Dec. l. 1. c. 7. n. 15. Roncaglia (vide l. c.) & Salm. de Reſt. tr. 13. c. 1. n. 114.* (contra *Tournely to. 3. p. 329. in fin. cum Antoine*). Ratio, quia exemplum illud non eſt cauſa directe influxiva, ſed tantum occaſio, quæ non præſtat ad furandum poſitivum influxum, qui requiritur ad obligationem reſtitutionis.

Quæſtio II. An circumſtantia inductionis ad fornicationem ſit in Confeſſione explicanda? Negant *Lugo de Pœn. D. 16. & Tamb. in Meth. Conf. c. 3. §. 4. n. 24. cum. Jo. Sanch. & Vaſq. Leandr.* cum aliis apud *Salm. de Pœn. c. 8. n. 107.* qui dicunt ſufficere fateri fornicationem, quia malitia inductionis ſive ſcandali (ut ajunt) jam habetur, licet non gravis, quando aliquis non ſollicitat, ſed conſentit; adhuc enim participat cum altero in ſuo peccato, & eſt cauſa cooperans ad ejus ruinam: quare ſolum videtur aggravari magis hæc malitia intra eandem ſpeciem, quando quis poſitive ſollicitat. Et idem ait *Lugo* dicendum de colloquutione turpi, & ſimili. Contradicunt tamen *Sanch. Dec. l. 1. c. 6. n. 14. Pal. t. 1. tr. 6. D. 6. p. 3. n. 4. & Salm. cum Diana, Con. Fill. &c.* dicentes omnino explicandam eſſe circumſtantiam ſollicitationis, cum hæc ſit peccatum diſtinctum a peccato, ad quod proximus inducitur. Hac tamen ratione non obſtante, videtur ſatis probabilis prima ſententia *Lugonis*, cum etiam in cooperatione ad fornicationem adſit peccatum contra charitatem, bene diſtinctum a peccato cooperationis ad fornicationem, cooperando ad ruinam alterius partis, juxta mox dicta in quæſtione antecedenti, & dicenda in quæſt. ſequenti; Unde infert *Lugo*, inductionem non eſſe niſi circumſtantiam aggravantem intra eandem ſpeciem, non neceſſario explicandam, juxta ſententiam quam referemus *l. 6. ex n. 467.* 46

Ex hac autem ſententia *Lugonis*, & aliorum ut ſupra, ſcil. quod circumſtantia ſollicitationis ſit ejuſdem ſpeciei, quam cooperatio ad fornicationem, infertur quod cooperatio ad fornicationem (licet in ipſa fornicatione neceſſario contenta) ſit peccatum diſtinctum tam contra caſtitatem, quam contra charitatem; Unde qui fornicatur, ſecundum hanc ſententiam, non unum peccatum committit, ſed plura contra caſtitatem; & tot (ut arguo) quot peccata tu committeres, ſi ad invicem cum altero pollutionem faceres; Tunc enim unum peccatum ageres, quia te polluis; ſecundum, quia polluis alterum (idque jam tenet *Tournely to. 3. p. 337. v. Ex his*, ubi ait quod fornicans dupliciter peccat, propter fornicationem propriam, & propter alienam); tertium, quia cooperaris, ut alter te polluat, præter duo alia peccata, quæ committis contra charitatem, cooperando ad pollutionem illius, & ad actionem ipſius, ut tu polluaris. Omnia hæc peccata enumerantur etiam in fornicatione; & pariter in ſodomia, adulterio, & inceſtu. Hæc autem diverſa peccata non certe ſunt explicanda in Confeſſione ab eo qui fornicatur, nam ſufficienter illa exprimit fatendo fornicationem; & ut ipſe fornicando jam confuſe illa apprehendit, ita etiam in confuſo Confeſſarius ipſa intelliget.

Dici poſſet cum *Suar. apud Salm. tr. 21. c. 12. de Peccat. num. 60.* quod, cum plura objecta mala reſpiciunt unum actum, tunc unum peccatum conſtituunt, etiamſi per ſe ſeorſim diviſum unumquodque objectum eorum ſuam propriam malitiam complete haberet, prout dicit *Spor. de Pœnit. c. 3. n. 435.* de Sacerdote celebrante in mortali, qui licet plures actiones per ſe malas perpetret, nempe indigne conſecrando, ſumendo &c. tamen, ut tenet *Sporer*, quia omnes illæ actiones unum miniſterium Sacrificii reſpiciunt, unum ſacrilegium ipſe committit. Et ſic pariter dici poſſet in fornicatione, ubi, quamvis plures actiones pravæ concurrant, omnes per ſe ſingularem malitiam habentes, quia tamen unum peccatum fornicationis reſpiciunt, ideo (præciſo peccato inductionis) unum peccatum conſtituunt. Sed regulam, quam ponit *Suarez* ut ſupra, negant *Salm. n. 69. l. c.* & dicunt, quod ſicut plura objecta prava, ſpecifice diſtincta in uno actu (puta in occiſione Sacerdotis), plura peccata efformant ſpecie diverſa; ita plura objecta ex ſe propriam malitiam completam habentia, etiam in uno actu plura peccata numero diverſa conſtituunt. Quod autem Miſſa celebrata in mortali ſit unum Sacrilegium, hoc negamus cum *Croix*. Vide dicenda *l. 4. n. 48.* His tamen non obſtantibus, non improbo opinionem eorum, qui dicunt fornicationem eſſe unum peccatum; ſed magis mihi arridet ſententia *Lugonis*, ut ſupra, qui in quacumque fornicatione plura peccata agnoſcit. Unuſquiſque abundet in ſenſu ſuo.

Quæſtio III. An ſit peccatum ſcandali petere ab alio aliquid, quod ipſe non præſtabit ſine peccato, ſi jam paratus ſit ad peccandum? Hic diſtinguendum: ſi res quæ petitur ſit de ſe intrinſece mala, ita ut nullo modo præſtari poſſit ſine peccato, prout eſt petere fornicationem a meretrice parata, non deſunt plures DD. qui dicunt non eſſe peccatum ſcandali; quia, cum talis mulier ſit ſemper in actuali aut virtuali voluntate peccandi, non cenſetur graviter, ſed leviter cooperari, qui occaſionem ei præbet peccatum illud exequendi. Ita *Sotus l. 6. de Juſt. q. 1. ar. 5.* item *Henriq. Azor. Valent. Medin. Salon. Manuel, Lop. &c. apud Sanch. Dec. l. 1. c. 6. n. 13. cum Conink. & Salas apud Bonac. de Pœn. q. 5. Sect. 2. p. 2. §. 3. diff. 3. n. 19. & 20.* Veneror tantorum DD. auctoritatem, ſed non auderem recedere a ſententia contraria, quam ſequendam cenſeo, & tenent *Sanch. l. c. n. 14. cum Cajet. Nav. & Fill.* item *Bonac. de Peccat. D. 2. q. 4. p. 2. §. un. n. 21. Roncaglia tr. 6. de Charit. c. 6. q. 6. Tamb. Dec. l. 5. c. 1. §. 4. n. 65. & Sporer in V. Præc. c. 1. ex n. 45.* qui vocat communem & certam. Ratio mihi valde potens, quia, licet meretrix ſit in actua- 47

ſi voluntate peccandi, certe tamen ſibi infert ruinam graviter majorem, opere complendo illud particulare fornicationis peccatum. Is igitur, qui illi cooperetur ad peccatum conſummandum, dupliciter graviter peccat, tum contra charitatem, tum contra caſtitatem, ut mox melius patebit ex infra dicendis.

Si autem res quæ petitur ſit indifferens, & bene poſſit præſtari ſine peccato alterius, ut eſſet petere mutuum ab uſurario, juramentum a falſum juraturo, Sacramentum a Sacerdote peccatore, & ſimilia; *prima* ſententia tenet, non eſſe peccatum grave, petere prædicta ſine juſta cauſa. Ratio, quia (ut ajunt), cum uſurarius ille, aut Sacerdos, &c. jam habeat voluntatem deliberatam peccandi, non inferes ipſi grave damnum, ſi proponas illi occaſionem, qua exequatur peccatum præter tuam intentionem; ea enim anticipatio operis externi peccatum illius tantum accidentaliter variat. Ita *Lugo de Juſt. D. 25. ex n. 234. Cajet. 2. 2. q. 78. a. 4. & in Summa v. Uſura, Sot. loc. c. dub. 1. Nav. ſumma c. 17. n. 262. Sa v. Uſura n. 5. item Arag. Led. & alii apud Sanch. Dec. l. 3. c. 8. n. 13.* & probabilem putant ipſe *Sanch. Pal. & Tamb.*

Secunda vero ſententia, quam amplectimur, tenet id eſſe peccatum mortale tam contra charitatem, quam contra virtutem, ad quam lædendam occaſio proximo præbetur, petendo ab illo mutuum, Sacramentum, aut juramentum ſine gravi cauſa; nam, cum adſit gravis cauſa, petens omnino excuſatur, ut docet *D. Th. 2. 2. q. 78. a. 4. cum S. Auguſt. Elbel de Scand. n. 365. & aliis communiter ap. Salm. de Contract. c. 3. n. 120.* quia licite poteſt homo, cauſa alicujus ſui notabilis boni, permittere peccatum alterius, quod provenit tantum ex illius malitia. Petens autem ſine juſta cauſa peccat primo contra charitatem, quia eſt cauſa moralis, ut proximus patiatur grave damnum ſpirituale; nam praſcindendo a quæſtione, an actus externus augeat malitiam actus interni, ut tenent *Scotus*, & ſui Diſcipuli cum *Dupaſq. Theol. tom. 4. Diſp. 2. q. 5.* quia (ut dicunt) integritas, ſeu difformitas actus externi diverſa eſt ab integritate actus interni, cum actus externi & interni ſint diverſæ rationis: Vel an, manente voluntate plena erga peccatum, actus externus nihil addat malitiæ actui interno, ut tenent probabilius *D. Th. Gonet in Clypeo to. 3. diſſ. 7. ar. un. Eſtius l. 2. diſt. 42. §. 2. & alii*, quia tota malitia actus externi conſiſtit in voluntate. Sed quicquid ſit de hoc, etiam Thomiſtæ, prout declarat *Eſtius*, dicunt, quod, cum contingit perpetratione operis mali voluntatem magis affici ad rem concupitam, tunc ſine dubio per opus externum additur aliquid malitiæ, quia tunc ipſius voluntatis malitia augetur. Quapropter, quamvis, ſpeculative loquendo, ſit probabilior Thomiſtarum ſententia, practice tamen dicimus, quod ex communiter contingentibus per actum externum ſemper augetur malitia voluntatis, ob ejus majorem complacentiam, conatum, diuturnitatem, &c. ut advertit bene *Habert de Act. Hum. c. 8. qu. 2.* Hinc *Eſtius loc. cit. in fin.* ſic concludit: *Cæterum, quoniam externum opus revera peccatum eſt, hinc fit, ut ſemper dicendum ſit plus mali eum feciſſe qui peccatum opere perpetravit, quam qui in ſola voluntate continuit.* Cum igitur peccator actu externo notabilem majorem ruinam ſibi infert; non poteſt excuſari a peccato gravi contra charitatem, qui ſine gravi cauſa cooperatur illi ad opus exequendum, ut ait etiam *Tournely to. 3. p. 427. v. ex his:* Charitas enim nos obligat ad vitandum damnum grave proximi, quotieſcunque ſine notabili incommodo id poſſumus. Cum autem habemus gravem cauſam petendi, non poſſumus ſine gravi incommodo a petendo abſtinere; & ideo tunc equidem excuſamur; ſecus vero, ſi cauſa ſit levis, & tanto magis ſi ſit illicita, aut vana. Ita *Buſem. n. 49. Sanch. Dec. l. 3. c. 8. n. 12. & 13. cum Valent. Arag. & Conrad. Sylveſt. v. Uſura, 7. qu. 1. Molin. to. 2. de Juſt. D. 335. Concl. 4. Roncaglia tr. 6. qu. 6. de Charit. c. 6. qu. 6. Tamb. Dec. l. 5. c. 1. §. 4. n. 76. Sal. de Contract. c. 3. n. 123. & tr. 21. c. 8. n. 123. cum Pal. Bann. & Trull. Bonac. de Pecc. D. 2. q. 4. p. 2. n. 11. cum Suar. & Fill.* & cenſet *Bon.* rationem primæ ſententiæ non videri ſatis firmam. Item *Sporer in V. Præc. c. 1. n. 46. cum S. Antonin. Vaſq. Pont. Palud. Aug. & aliis ap. AA. cit.* Et eandem noſtram ſententiam ſequitur etiam *P. Elbel, de Scand. n. 365.* aſſerens hanc eſſe communem.

Probabiliter tamen *Sper. nu. 47. cum Leſſ. Hurt. & aliis* excuſat ab hoc peccato contra charitatem petentem ſine juſta cauſa mutuum ab uſurario parato, ſi uſurarius ob multitudinem petentium æque certe ac facile præſtabit alteri pecuniam illam ad uſuras; quia tunc non adeſt obligatio impediendi peccatum, quod ille æque certe alias patraret. Verum dicimus, quod petens ſine gravi cauſa, etiam in caſu mox poſito, non excuſatur ab alio peccato gravi contra virtutem, ad quam lædendam mortaliter inducit proximum. Et hoc, etiamſi daretur caſus, quem practice jam diximus moraliter impoſſibile eſt evenire, quod opere externo non augeretur malitia proximi parati ad peccandum. Ratio, quia ſine juſta cauſa nunquam licet cooperari ad actionem objective malam; concurrere enim moraliter, etſi permiſſive, ad actum objective malum ſine juſta cauſa, per ſe ſemper eſt malum; prout certum eſt, quod inducere amentem ad pejerandum, fornicandum, &c. etiamſi ille non peccat, eſt grave peccatum contra virtutes oppoſitas, ut communiter dicunt *Salm. de Leg. c. 3. n. 49. & Buſemb. n. 155. cum Laym. Bonac. Pal. Sanch. Gran. &c.* Hinc eodem modo petens ſine gravi cauſa mutuum ab uſurario, Sacramentum a Sacerdote peccatore, quamvis parato, peccat non ſolum contra charitatem, ſed etiam contra juſtitiam, aut Religionem, ut dicunt *Salm. l. c. de Contract. c. 3. n. 123. & de Sacr. c. 8. n. 36. Sanch. Bec. loc. cit. cum Sylveſt. Mol. Valent. Pal. Trull. Villal. Ban. Tap. apud Salm. in fine.*

Notant autem *Sporer l. c. n. 75. & Pontius de Matr. l. 5. c. 18. n. 51. cum Soto, & Cajet.* quod ad mutuum licite petendum ab uſurario non requiritur præciſa neceſſitas, ſed ſufficit quævis notabilis utilitas, ſive ad conſervationem, ſive ad decentiam ſtatus, aut familiæ: puta (ut ait *Pon. cum iiſdem DD. cit.*) ſi vir nobilis petat mutuum ad exercenda torneamenta cum ſuis amicis, & alias abſtinende aliquam notam incurreret.

ARTICULUS II.

An, & quando Scandalum paſſivum permitti poſſit? aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat?

48 *Quando Scandalum paſſivum permitti poſſit?*
49 *An ſufficiat ſola utilitas ad petendum mutuum ab uſurario, & Sacramenta a Miniſtro excommunicato, vel peccatore?*
50 *An aliquando teneamur omittere, vel differre bona Spiritualia, ad vitandum Scandalum alterius?*
51 *An aliquando teneamur omittere quædam Præcepta?*
52 *An dimittere bona temporalia? An peccet graviter mulier utens veſte virili? Vide ib. alios caſus.*
53 *An puella decenter ornata teneatur ſe avertere a conſpectu alicujus particularis eam concupituri?*
54 *Quid ſi ſe ornet ornatu ſuperfluo?*
55 *Quid ſi putet in genere aliquos ſcandalizandos? Et an peccent graviter mulieres pectus oſtendentes?*
56 *Quomodo peccent obſcœna componentes, aut repræſentantes, aut pingentes?*
57 *An liceat ſuadere minus malum, ad majus evitandum?*
58 *An aliquando liceat permittere ruinam Proximi?*

„ RESP. 1. Permitti non poteſt abſque neceſſitate, vel utilitate propria, vel aliena. Ratio eſt, quia tenemur 48
ex Charitate impedire peccata proximi, ſi facile poſſimus, *Laym. cap. 23.* ex commun.

Unde reſolvuntur hi Caſus.

„ Abſque cauſa non licet petere mutuum ab uſurario, vel ab infideli juramentum per falſos Deos, a concubinario adminiſtrationem Sacramenti, vel ut celebret: cum enim abſque peccato id non ſit facturus, cooperareris ejus peccato. *Suarez, Sanchez, Trull. l. 1. cap. 6. dub. 5. n. 15.*

„ Reſp. 2. Ex cauſa neceſſitatis, vel utilitatis poteſt permitti. 49
Patet in dicto caſu, qui ſimpliciter ſine peccato fieri poteſt: ideoque licet talia petere ex rationabili cauſa, etſi alter ex malitia ſit peccaturus. Requiritur autem major neceſſitas, ut permittatur ſcandalum Puſillorum, quam Phariſaicum. Item major, ſi plures ſint ſcandalizandi; ſi timeatur peccatum grave; & denique, ſi certo prævideatur, quam alias. *Laym. loc. cit. Bonac. d. 2. q. 4. p. 2.* * (*Sufficit inde ab uſurario, ut Viva ex communi, & Salm. Tr. 21. cap. 8. n. 76. cum Caj. Nav. Con. &c. Et ad petenda Sacramenta a Miniſtro peccatore, aut excommunicato tolerato, ut Laym. de Charit. c. 13. n. 8. cum Sanch. & Nav. ex S. Th. Vide dicta n. 47. Et vide etiam infra n. 77. v. 4. Licitum.*). *

„ Reſp. 3. Debet permitti, ſi alioqui propria ſalus periclitaretur, vel aliis, præſertim Communitati, grave damnum imminet. Unde bona ſpiritualia neceſſaria ad ſalutem nec debet, nec poteſt quiſquam dimittere ob cujuſquam ſcandalum. *Fill. x8. c. 8.* 50

„ Reſp. 4. Bona ſpiritualia (& ſecundum *Lorcam* apud *Dian. p. 5. t. 7. R. 24.* etiam temporalia) non neceſſaria ad ſalutem non tenetur quis omittere, vel differre, ob ſcandalum Phariſaicum, juxta illud *Matth. 15. ſinite illos, &c.* niſi tamen ex dilatione fructus ſperaretur: facilius vero, ac ſæpius talia bona differenda, vel etiam omittenda ſunt, ob ſcandalum Puſillorum: v. gr. ingreſſus Religionis debet differri ob ſcandalum parentis, ſi conſenſus illius brevi ſperetur. *Laym. loc. cit.*

Docet *S. Thom. 2. 2. q. 43. art. 7.* quod aliquando tenemur differre bona ſpiritualia non neceſſaria ad ſalutem, ob ſcandalum Puſillorum, non vero ob Phariſaicum. Attamen notandum hic eſt ex *Laym. de Charit. c. 13. nu. 8. cum S. Th.* quod ſcandalum Puſillorum poſt monitionem fit Phariſaicum. Hinc, quamvis quis debeat differre ingredi Religionem ob ſcandalum propinquorum, ſi illorum conſenſus brevi ſperetur, ut ait *Buſ.* poteſt tamen recte ingredi, ſi ipſi pergant reſiſtere, ut *Laym. cum S. Antonin. Palud. &c. loc. c. n. 8. in fine.* Sed quoad hoc punctum vide omnino dicenda *lib. 4. n. 68.*

Et hic præterea notandum, certum eſſe, ut dicunt *Sal. de IV. Præcepto cap. un. n. 7.* poſſe filios, inſcio patre, Religionem ingredi, aut Clericatum ſumere: maxime ſi ſciant, patrem ex affectu carnali impediturum; quod regulariter accidit, ut bene advertit *Pinamon. de Vocation. c. 3. circa initium.* Hinc docet *S. Th. 2. 2. q. 189. a. 6. in corp.* quod recte *poſſunt filii, prætermiſſo parentum obſequio, Religionem intrare etiam contra præceptum parentum.* Et *art. 10. in corp.* dicit quod *filii non debent conſilium ſumere, niſi ab his, de quibus ſperatur, quod proſint, & non impediant, ex Eccl. 37. Cum viro irreligioſo tracta de ſanctitate, & cum injuſto de juſtitia.* Atque *dicto ar. 10. ad 2.* affert *S. Cyrillum*, qui ſuper illa Evangelii verba: *Permitte me renunciare his, qui domi ſunt, &c.* ſic loquitur:

Com-

Digitized by Google

Communicare proximis, *indicat adhuc languentem*, *& retrocedentem: propter quod audit a Domino: Nemo mittens manum ad aratrum, & reſpiciens retro, aptus eſt Regno Dei. Reſpicit retro, qui dilationem quærit cum propinquis conferendi*. Vide alia valde utilia, quæ dicentur ſuper hoc puncto *cit. l. 4. n. 68.* Tunc tantum filiis non licetet ingredi Religionem, quando relinquerent parentes in neceſſitate gravi, vel fratres in extrema, ut *Salm. de Stat. Rel. cap. 3. n. 53. &c. cum. S. Th. & communi*. In dubio tamen, an neceſſitas ſit talis, permittitur ingreſſus; cum in dubio poſſideat libertas, ut docet *Sanch. Decal. l. 4. cap. 20. n. 6.* Vide dicenda *dict. l. 4. ex n. 66.*

51 „ Reſp. 5. Ad vitandum grave ſcandalum Puſillorum quædam præcepta impleri non debent, niſi tamen omiſſio eſſet magis damnoſa omittenti. V. *Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* Ratio hujus eſt, quia tunc, concurrente duplici præcepto, ſcilicet naturali de cavendo ſcandalo, & poſitivo, majus, & fortius eſt naturale.

Quæſtio eſt, an ad vitandum ſcandalum Proximi ſint omittenda Præcepta? Certum eſt I. Quod præcepta, quæ omitti non poſſunt ſine peccato, hæc nunquam prætermittenda ſunt ob alterius ſcandalum, ſive ſit pharisaicum ex illius malitia, ſive puſillorum ex ejus infirmitate, aut ignorantia. Hujuſmodi ſunt præcepta Fidei, & Sacramentorum, quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem, ut docet *S. Thom. 2. 2. qu. 43. art. 7.* Item omnia præcepta naturalia; & quamvis DD. aliqui dicant aliquando poſſe omitti præcepta naturalia, affirmativa, nempe corrigendi peccatores, vel puniendi delinquentes, quando magis timetur damnum, quam ſperatur fructus; Tamen melius dicit *Palaus de Charit. to. 6. D. 6. p. 10. n. in fin.* tunc verius in iis caſibus ipſa præcepta ceſſare, & non obligare. Certum eſt II. Quod alia præcepta poſitiva nec etiam omitti poſſunt, ſi ſcandalum proximi eſſet pharisaicum, quia tunc potius daretur illi occaſio bona aliorum malitioſe impediendi, ut ait *Sporer de 5. Præc. cap. 1. num. 29. ex D. Thom. d. qu. 43. a. 8.*

Dubium autem eſt, an ſint omittenda præcepta poſitiva, ad ſcandalum puſillorum vitandum? *Prima* ſententia probabilis, quam tenent *Nav. Summ. cap. 24. n. 44. Vaſqu. qu. 43. ar. 7. d. 1. Palaus d. p. 10. n. 3. cum Baſ. de Leon.* & probabilem putat *Croix l. 2. n. 244. ac Tamb. Dec. l. 3. cap. 2. n. 8.* negat, quia præcepta etiam poſitiva, & humana non ceſſant obligare, quando ſcandalum non eſt datum, ſed acceptum; magis enim tunc obſtringit obligatio implendi præcepta tibi injuncta, quam vitandi omiſſionem præcepti alteri impoſiti. Affirmat vero ſecunda ſententia probabilior, quam tenent cum *Buſemb. Laym. de Charit. c. 3. n. 10.* qui vocat communem, *Conc. in Rel. de Pœn. p. 5. Suar. D. 10. de Scand. ſect. 4. n. 9. Tournely to. 3. p. 332. Roncaglia de Char. c. 6. qu. 7. Spor. de 5. Præc. c. 1. n. 29. & Salm. tr. 21. cap. 8. n. 87. cum Valent. Sylv. Bann. Led. Hurt. Med. Cond. & Lorca*. Citant etiam *Salm. S. Thom. in d. a. 7.* ſed revera S. Doctor ibi non loquitur de præceptis, ſed de bonis ſpiritualibus, pro quibus verius intelligenda ſunt conſilia. Ratio hujus ſententiæ eſt, quia præceptum generale de vitando ſcandalo Proximi, cum ſit naturale, præferendum eſt præceptis poſitivis. At quia magnum eſſet incommodum mulieris, ſi ipſa ob ſcandalum alterius ad longum tempus abſtinere a Miſſa teneretur, ideo valde probabiliter dicunt *Laym. de Charit. cap. 13. n. 10. Tournely loc. cit. & Sporer d. cap. 1. n. 29. & 37.* quod illa ad hoc non tenetur, niſi pro una vel altera vice. Imo tenet *Elbel. de Scand. cum Illſ. aliiſque pluribus*, bene poſſe illam ſemel vel iterum omittere Sacrum, ſed ad hoc non teneri, cum accidat ſcandalum omnino ex alterius malitia.

Ex dictis reſolvuntur hi Caſus.

52 „ 1. Prælati Eccleſiaſtici non tenentur (imo nec poſſunt) ea, quæ ab bona Eccleſiæ conſervanda ſunt neceſſaria, verb. grat. lites, &c. omittere ad vitanda ſcandala, Pharisaica, imo etiam puſillorum: etſi his prius reddi debeat ratio rectitudinis. *Dian. par. 5. t. 7. R. 24.* Ex *S. Thom. &c.*

Quæritur, an ad vitandum ſcandalum ſint dimittenda bona temporalia? Diſtinguit *D. Thomas*, & docet *2. 2. qu. 43. a. 8.* quod ſi bona ſint propria, *tunc vel totaliter dimittenda, vel aliter ſcandalum eſt ſedandum, ſcilicet per aliquam monitionem*; Nam, facta monitione de veritate juſtitiæ, ſcandalum evadit pharisaicum, de quo nihil amplius curandum, ut docet idem *D. Thom. eod. loc.* Imo dicunt *Palaus de Char. to. 6. D. d. p. 17. Sanchez Dec. l. 1. c. 7. n. 11. & Sporer de V. Præc. cap. 1. n. 32. cum Suarez, Dian. &c.* nunquam eſſe obligationem gravem, pati magnam jacturam in bonis propriis, ne Proximus patiatur ſcandalum, etiam ex infirmitate. Ratio, quia charitas erga Proximum non obligat cum tanto incommodo. Hoc tanto magis procedit, ſi bona ſint commiſſa ad conſervandum, ut bona Eccleſiæ committuntur Prælatis, & ſimilia: Ipſa enim nec etiam poſſunt dimitti propter ſcandalum alterius, uti poſſunt dimitti bona privata. Quamvis, ut monent recte *Laym. de Charit. cap. 13. n. 9. cum S. Antonin. & Palud. ac Sporer loc. cit. d. n. 32.* etiam pro iis differri debet exactio, donec inſtruantur debitores de ſua obligatione. Imo dicunt *S. Antonin. Cajet. & Val. apud Laym. ibid.* quod ſi adhuc poſt monitionem populi ſcandalum nec etiam ceſſet, & magna immineat fructus ſpiritualis jactura, tunc melius ſe geret Prælatus, ſi procuret Eccleſiæ aſſenſum, ut debitum remittatur. Attamen bene ait *Laym.* in hoc penſandas eſſe circumſtantias tam bonorum dimittendorum, quam ſcandali eventuri, & ne forte ex remiſſione malitia debitorum magis augeatur; Nam *S. Thom.* de eo caſu *d. ar. 8.* ſic loquitur: *Propter ſcandalum pharisaicum non ſunt bona temporalia dimittenda, quia hoc & noceret bono communi; daretur enim malis occaſio rapiendi; & noceret rapientibus, quia retinendo non ſua, in peccato remanerent.*

„ 2. Si femina utatur veſte virili, vel contra, tantum ex levitate, ſine prava intentione, aut periculo ſcandali, & libidinis, veniale tantum erit; alias mortale; nullum vero, ſi ex neceſſitate. *Dian. par. 5. tr. 7. R. 32. ex S. Th. Sylv. &c.*

Si mulier utatur veſte virili, ex ſe non eſt peccatum grave; ſed poſſet grave eſſe ex circumſtantiis periculi libidinis, vel ſcandali, ut *Laym. de Charitate d. cap. 13. in fin. Sylvius ap. Tournely to. 3. p. 515. qu. 3. & Salm. Tract. 21. d. c. 8. n. 62.* Et hoc indicat *S. Thom. 2. 2. q. 169. art. 2. ad 3.* ubi: *De ſe vitioſum eſt, quod mulier utatur veſte virili, aut e converſo: & præcipue, quia hoc poteſt eſſe cauſa laſciviæ: & ſpecialiter prohibetur in lege* (*Deut. 22.*), *quia Gentiles tali mutatione habitus utebantur ad idololatriæ ſuperſtitionem. Poteſt tamen quandoque hoc fieri ſine peccato propter aliquam neceſſitatem, vel cauſa ſe occultandi ab hoſtibus, vel propter defectum veſtimenti, vel propter aliud hujuſmodi*. Secus autem eſt tantum veniale; & aliquando nullum, ſi adſit juſta cauſa, verb. grat. ad ſe occultandum, ut docet *D. Thom. loc. cit. & Laym. ibid. cum Navar. & Cajet.* qui dicit præceptum *Deuter. cap. 22.* prout ceremoniale jam ceſſaſſe.

„ 3. Peccatum, ex quo Confeſſarium in Confeſſione (ex infirmitate tamen) graviter ſcandalizandum noſti, debes reticere. *Laym. l. c.* ex *Nav. &c.*

„ 4. Uxor ſemel, vel iterum debet omittere jejunium, ex quo maritus graviter offendetur, & orietur diſcordia. *ibid.*

„ 5. Si, ituro te ad Sacrum die feſto, excitanda ſit gravis rixa, vel cædes, non teneris ire. *ibid.*

„ 6. Superior peccata ſubditi ſæpe poteſt diſſimulare ad vitandas turbas, & majora mala, quæ alioqui teneretur punire.

„ 7. Mulier, quæ ſcit in ſe, vel in ſui aſpectu aliquem in particulari ſcandalizandum, mortaliter peccat, ſi data opera ei ſe conſpiciendam offerat: adeoque poteſt, & debet non tantum publico, ſed etiam Sacro abſtinere die feſto ſemel, aut iterum, ad peccatum illud evitandum. Dixi 1. *aliquem in particulari*: quia ob timorem ſcandali alicujus ex Communitate in genere vel etiam plurium, abſtinere, nimis eſſet difficile, & plenum ſcrupulis. Dixi 2. *ſemel, aut iterum*: quia ſæpe nimis eſſet grave, & durum. *Bonac. Sanchez, Laym. loc. cit. n. 10.* & alii. V. *Dian. par. 5. tr. 7. R. 21. & 22.* ubi in contrarium citat aliquos Auctores negantes obligationem prætermittendi rem præceptam ad evitandum aliorum ſcandalum. 53

Si ergo agitur de omittendis rebus præceptis, nempe Miſſa a puella, ne ſe offerat conſpectui juvenis, a quo ſcit turpiter concupiſci, juxta ſecundam ſententiam relatam *numer. 51.* debet ipſa ſemel, & iterum omittere Sacrum: ſed probabiliter etiam juxta aliam primam ſententiam *ibidem* allatam, ut ait *Tamb. Dec. l. 4. cap. 2. n. 8.* bene poſſet, imo teneretur, non obſtante ſcandalo illius, Eccleſiam adire ad Sacrum audiendum.

Si vero agatur de re non præcepta, quæritur, an peccet mortaliter puella, ad conſpiciendum ſe præbens conſpectui viri ſcandalum paſſuri? Affirmant cum *Buſemb. S. Antonin. Sylveſt. Navarr. Azor. &c. apud Sanchez. Dec. l. 1. c. 6. n. 10.* qui aſſerit hoc eſſe commune, quando illa ſe offert, nullam aliam cauſam habens rationabilem, puta inviſendi amicas, eundi ad Eccleſiam, &c. Sed valde probabiliter negant peccare graviter *Cajet. 2. 2. qu. 154. a. 4. in fin. & qu. 169. art. 2. ad 5. Sanch. loc. c. n. 17. cum Nav. Med. & Azor.* item *Sporer de 5. Præc. cap. 1. n. 34. & 35. cum Armill. & Pal. Leſſ. l. 4. n. 113. Salm. tr. 21. cap. 8. n. 59.* & probabile putat *Croix l. 2. n. 247. cum Bonac. & Diana*. Sufficit enim, ut dicunt, ad eam excuſandam ſaltem a mortali cauſa, ne ipſa ſua libertate privetur; cum ex una parte hoc ſcandalum non eſt datum, ſed acceptum ex malitia viri; & ex alia vice eſſet res valde incommoda mulieri, & ſcrupolis obnoxia, ſi expendere deberet ſemper, an habeat juſtam cauſam egrediendi, vel non. Nequirem autem (ut bene ajunt *Palaus to. d. D. 6. part. 7. n. 4. Sanch. d. n. 17. & Sporer n. 35.*) illam excuſare a mortali, ſi ipſa ex vanitate ducta, etſi ſcandalum illius viri non intendat, data opera ejus aſpectui ſe offerret. Hinc recte dicunt *Sporer n. 36. & Dian. p. 3. tr. 7. R. 3. cum Hurt.* teneri mulierem ſub gravi ſcandalum viri determinati vitare, ſi poſſet commode aliam Eccleſiam adire, per aliam viam progredi, a feneſtra abſtinere, & ſimilia: Hoc tamen non intelligendum ad longum tempus, ſed tantum pro una vel altera vice, donec alter advertere poſſit ſe fugi ab illa, ut diximus *dict. n. 51. in fin.* & aſſerit *Sporer n. 37.* dicens in hoc omnes conſentire. Nequirem etiam mulierem a mortali excuſare, ſi illa peteret aliquem locum, quem non adiret, niſi ſciret ibi amaſium adeſſe, ut recte advertit *Sporer nu. 35.*

„ 8. Mulier, quæ ex ornatu, etiam conveniente ſuo ſtatui, probabiliter prævidet aliquem in particulari lapſurum mortaliter, tenetur ad breve tempus eum dimittere, aut talis conſpectum fugere. Dixi *ad breve tempus*: quia ad longum, nimis illi grave foret. Vid. *Diana loco citat.* 54

Salmant. Tr. 21. c. 8. n. 59. cum Cajet. Trull. Pal. Navar. &c. aſſerunt nullo modo peccare mulierem ſe ornantem juxta ſuam conditionem; ſi hoc faciat ad placendum viro ſuo, vel ut ſponſum inveniat, ut docet etiam *S. Th. 2. 2. quaeſt. 169. a.*

169. *a.* 2. vel tantum, ne ſua libertate privetur, *Salm. d.* 1. *n.* 60. Sed hoc ſemper intelligendum ad diuturnum tempus; alias tenetur ſaltem bis vel ſemel abſtinere a conſpectu juvenis concupitum, juxta dicta mox *n.* 53.

„ 9. Si vero idem timeretur in particulari ex ornatu ſuperfluo, vano, & inconvenienti (quem aſſumere vanitatis, & placendi cauſa, ut videantur pulchræ, & procum facilius inveniant, ſeclusis aliis, non niſi veniale eſt), teneretur eum omnino dimittere, etiam ſub mortali; quia nullum habet jus ad illum ornatum, & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commode poteſt. Vid. *Sylv. v. ornatus.* * (*Idem recte ſentiunt Salm. tr.* 21. *cap.* 8. *n.* 60. *ac Laym. tract.* 3. *c.* 13. *in fine; Leſſius autem l.* 4. *c.* 4. *num.* 112. *cenſet tantum per breve tempus feminam teneri abſtinere ab illo ſuperfluo ornatu. Nota autem hoc quod docet S. Thomas* 2. 2. *qu.* 169. *a.* 2. *ubi dicit mulieres, appetentes placere viris ex vanitate, quandoque peccare tantum venialiter. Alibi vero S. Doctor in Epiſt.* 1. *ad Tim. cap.* 2. *in fin. ſic ait:* Ornatus ſimplex, ſervata recta intentione, conſuetudine, & conditione ſtatus, non eſt peccatum. De ſucato autem ſemper eſt peccatum; mulieribus enim non permittitur ornari, niſi propter viros, & viri nolunt decipi, ut ſucatæ eis appareant.) * Alii tamen, ut *Caj. Nav.* 23. videntur docere, eam tantum teneri ſub veniali (ſed minus probabiliter), quando in particulari lapſus prævidetur, & brevi tempore abſtinendum eſt; qui etiam cum *Azor. Leſſ. & Bonac.* excuſant a mortali eas, quæ ea conſuetudine loci media ubera detegunt, fuco, pigmentis, alienis crinibus utuntur; dummodo non aliorum laſciviam, ſed tantum majorem pulchritudinis ornatum intendant, abſque alio fine mortali, aut lege particulari id ſub mortali prohibente. Addunt tamen fore grave, & mortale peccatum, hujuſcemodi morem detegendi pectus, vel tenuiter tantum tegendi, ubi non eſt, introducere. *Nav. num.* 19. *Leſſ.* 112. *Laym. l. c. &c.* vid. *Bonac. de matr. q.* 4. *p.* 9. *num.* 17.

55 „ 10. Si mulier non in particulari, ſed in genere tantum aliquos in ſe ſcandalizandos putet, modo eorum laſciviam non intendat, nec ei placeat (licet ei placeat, quod laudetur ut formoſa), non videtur teneri abſtinere ab illo ornatu, etiam ſuperfluo, ſub mortali, verb. grat. fucando faciem, imo etiam denudando ex communi conſuetudine pectus: niſi tamen denudatio, vel ornatus eſſet valde turpis per ſe, ac directe ad libidinem provocans. Ratio eſt, tum quia eſt ſcandalum potius acceptum, quam datum, & ornatus ille, ac pulchritudo remote tantum ad peccatum provocat, ut docent *Laym. & Bon.* Tum quia nimis grave eſſet iſti ſexui, præſertim ſi maritum quærant, perpetuo ſic abſtinere, cum illa occaſio ſit univerſalis, & perpetua; nec formoſiores unquam licite irent foras, cum pulchritudo naturalis plus noceat, quam artificialis. Plura de hac re vide apud *Dian. t.* 1. *R.* 37. *Bardel. l.* 3. *d.* 5. *n.* 13. Interim feminam nudum pectus gerentem non mala intentione, etſi quidam excuſent a mortali, ego tamen, inquit *Sa*, difficile abſolverem. Et certum eſt, quod Confeſſario incumbat hujuſmodi ornatum diſſuadere, & deterrere ab eo. Vid. *Sa, verb. Ornatus &c. ll. cc.*

Quæritur, an peccent graviter mulieres ad ſui ornatum ubera oſtendentes? Acriter invehunt contra hunc morem *Natalis Alex. Dec. l.* 4. *art.* 5. *reg.* 8. *de Scandalo, & Roncaglia de Charit. c.* 6. *qu.* 5. *Reſp.* 3. dicentes hoc per ſe eſſe peccatum mortale, quia per ſe aliis grave ſcandalum affert; Et hoc probari inquiunt ex SS. Patribus, qui hujuſmodi conſuetudinem magnopere increpant. Cum ego munus Concionatoris geſſi, pluries etiam hunc pernicioſum uſum fortiter conatus ſum exprobrare; ſed cum hic officium agam ſcriptoris de ſcientia morali, oportet, ut dicam quod juxta veritatem ſentio, & quod a DD. didici. Non nego I. quod illæ feminæ quæ hunc morem alicubi introducerent, ſane graviter peccarent. Non nego II. quod denudatio pectoris poſſet eſſe ita immoderata, ut per ſe non poſſet excuſari a ſcandalo gravi, tanquam valde ad laſciviam provocans, uti bene ait *Sporer de V. Præc. cap.* 1. *n.* 39. Dico vero III. quod ſi denudatio non eſſet taliter immoderata, & alicubi adeſſet conſuetudo, ut mulieres ſic incederent, eſſet quidem exprobranda, ſed non omnino damnanda de peccato mortali. Id tenent communiſſime *Navarrus, Cajet., Leſſius, Laym. Bon. Salm.* & alii plurimi. *Navarr. Summ. c.* 23. *n.* 19. ſic ait: *Neque etiam feminæ mortaliter peccant oſtentantes pectora nuda, quo pulchriores videantur; abſque alia mala intentione mortali; quia nullo jure naturali Divino, aut humano, ſaltem ad mortale obligante, vetatur.* Idem dicit *Cajetanus in* 2. 2. *q.* 169. *art.* 2. *verſ. Secundo* ſic ait: *Pectus a mulieribus nudum alicubi defertur, quod juxta morem Patriæ non eſt de ſe mortale.* Idem docet *Leſſius l.* 4. *c.* 4. *ex n.* 112. dicens: *Poteſt eſſe peccatum mortiferum, ſi pudenda non ſatis tegerentur; Secus in nudando pectore, ut Cajet. Fum. Nav. nam partem illam nec natura, aut pudor poſtulat abſolute tegi. Grave tamen eſſet hujuſmodi morem introducere.* Sententiam hanc dicit eſſe communem *Laym. l.* 3. *tr.* 3. *c.* 13. *in fin. n.* 6. Idem cenſent *Azor. de* 4. *Pr. c.* 18. *Sanch. Dec. l.* 1. *cap.* 6. *n.* 7. *Bonac. de Matr. q.* 5. *punct.* 9. *n.* 17. *& Salm. de VI. Præc. cap.* 3. *n.* 16. *cum Sylv. Fill. &c.* (contra *S. Antoninum, Roſ. & Elbe.*): quia (dicunt) pectus non eſt pars vehementer provocans ad laſciviam. Videtur etiam huic adhærere *S. Thomas* 2. 2. *q.* 169. *art.* 2. ubi loquens de ornatu ſuperfluo mulierum (ut patet ex 3. *objectione*), ſic ait: *Et ſi quidem hac intentione ſe ornent, ut alios provocent ad concupiſcentiam, mortaliter peccant. Si autem ex quadam levitate, vel etiam ex quadam vanitate propter jactantiam quamdam, non ſemper eſt peccatum mortale, ſed quandoque veniale.* Deinde addit: *In quo tamen caſu poſſent aliquæ excuſari, quando hoc non fieret ex aliqua vanitate, ſed propter contrariam conſuetudinem: quamvis talis conſuetudo non ſit laudabilis.* Deridet autem *Roncaglia* hanc rationem conſuetudinis excuſantis, dicens: *Poteſtne quæcumque conſuetudo dare jus ad id quod aliis de ſua natura præbet gravem occaſionem peccandi?* Sed immerito deridet, nam patet, quod conſuetudo ſic incedendi, non quidem dat jus ad id quod eſt contra jus naturale, ſed bene diminuit vim concupiſcentiæ; ubi enim non eſt mos, majus ſcandalum dabunt illæ mulieres, quæ brachia aut crura oſtendent, quam eæ quæ pectus (modo denudatio ſit moderata), ubi talis viget conſuetudo, quia aſſuefactio efficit, ut viri ex tali viſu minus moveantur ad concupiſcentiam, prout experientia conſtat. SS. autem Patres aut modo concionatorio ſunt locuti, vel de uſu immoderato, ut diximus. Tandem idem *Roncaglia loc. cit. in fin.* concedit modicam diſcooperitionem pectoris excuſare a peccato gravi. Et idem docet doctiſſimus *Sylvius* 2. 2. *q.* 169. *a.* 2. Cæterum non dubito, quod ſententia, ut ſupra relata, cum magna diſcretione oportet ut prudens Confeſſarius utatur, ne indulgeat nimiæ mulierum licentiæ, quæ libidinem involvet, cum pie viventes non ſic incedant. Bene enim *Croix l.* 2. *n.* 248. *cum Elbe.* advertit, quod ejuſmodi feminæ denudatione pectoris non raro quærunt inhoneſte appeti a viris, ut illos ſibi irretiant & captivent; & hanc ob cauſam recte putat *Elbe.* plures feminas damnationem pati. Hinc non dubito, quod hujuſmodi indecens mos enixe a Prædicatoribus, & Confeſſariis, quantum fieri poteſt, coercendus eſt, & extirpandus. Audiatur id quod docet *D. Antonin. p.* 2. *tit.* 4. *cap.* 5. ubi, quamvis deteſtetur enixe uſum mulierum oſtendendi ubera, quando talis uſus eſſet valde immoderatus, prout refert adeſſe in partibus Rheni, his verbis: *Si enim de uſu Patriæ eſt, ut mulieres deferant veſtes verſus collum ſciſſas uſque ad oſtentationem mamillarum, ut in partibus Rheni valde turpis & impudicus eſt talis uſus, & ideo non ſervandus.* Attamen in ſequenti §. *In quantum*, addit: *Si enim mulier ornet ſe ſecundum decentiam ſui ſtatus, & morem Patriæ, & non ſit ibi multus exceſſus, & ex hoc aſpicientes rapiantur ad concupiſcentiam ejus, erit ibi occaſio potius accepta quam data; unde non mulieri, ſed ei ſoli qui ruit, imputabitur ad mortale. Poterit autem eſſe tantus exceſſus, quod erit occaſio etiam data.* Sic denique concludit: *Ex prædictis igitur videtur dicendum, quod ubi in hujuſmodi ornatibus Confeſſor invenit clare, & indubitanter mortale, talem non abſolvat, niſi proponat abſtinere a tali crimine. Si vero non poteſt clare percipere, utrum ſit mortale, non videtur tunc præcipitanda ſententia (ut dicit Guillelm. ſpecie in quadam ſimili) ſcilicet, ut deneget propter hoc abſolutionem, vel illi faciat conſcientiam de mortali, quia, faciendo poſtea contra illud, etiamſi illud non eſſet mortale, ei erit mortale, quia omne quod eſt contra conſcientiam, ædificat ad Gehennam, 28. quæſt. 1. §. Ex his. Et cum promptiora ſint jura ad ſolvendum quam ligandum, cap. Ponderet. Diſt. 1. & melius ſit Domino reddere rationem de nimia miſericordia, quam de nimia ſeveritate, ut dicit Chryſoſt. cap. Alligant. 26. quæſt. 7. potius videtur abſolvendum, & divino examini dimittendum. Fateor tamen, quod & Prædicatores in prædicando, & Confeſſores in audientia Confeſſionum debent talia deteſtari, & perſuadere ad dimittendum, cum ſint nimia & exceſſiva; non tamen ita indiſtincte aſſerere eſſe mortalia.*

„ 11. Peccant etiam graviter, qui componunt, deſcribunt, 56
repræſentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem provocantia. *Bon. Sanc. & Fill.*

Procul dubio componentes, ſive repræſentantes comœdias valde turpes excuſari non poſſunt a peccato gravi. *Sanchez de Matr. l.* 9. *D.* 46. *n.* 42. *cum S. Anton. Ang. Sylv. &c.* Et ob quodcumque lucrum, ut *Tambur. Dec. cap.* 8. §. 5. *n.* 1.

Pariter graviter peccant pingentes, ſive exponentes publice imagines obſcœnas, ſcilicet detectis pudendis, ſive tenui velo coopertis, ut *Salm. Tr.* 21. *cap.* 8. *n.* 64. *cum Sanchez & Trull.* Secus, ſi detectis aliis partibus, pudenda tegantur. *Salm. ib. cum Turr. Dian. & pluribus aliis.*

Utrum liceat ſuadere, aut permittere minus malum ad ma- 57
jus evitandum? *Prima ſententia* negat, prout tenet *Laym. de Charit. cap.* 12. *n.* 7. *cum Azor. & aliis.* Ratio, quia comparativum non tollit poſitivum; unde qui ſuadet minus malum, vere malum ſuadet. Limitat vero *Laym. cum Azor.* niſi malum illud ſit virtualiter incluſum in illo alio majori. Sic parato aliquem occidere potes ſuadere, ut manum tantum amputet; eidem tamen, non alteri deſignatu. Sic etiam volenti adulterari potes ſuadere fornicationem cum ſoluta in generali, non autem in particulari. Admittunt hoc *Salm. l. c.* dummodo ille decreverit utrumque malum patrare, cum *Nav. &c.* At *Laym.* indiſtincte loquitur, & *Sanch.* cum ſecunda ſententia, ut mox dicetur, hanc limitationem expreſſe rejicit: quia (dicit) tunc minus malum proponitur, non ut alter illud perpetret, ſed ut a majori retrahatur.

Secunda igitur ſententia probabilior tenet, licitum eſſe minus malum ſuadere, ſi alter jam determinatus fuerit ad majus exequendum. Ratio, quia tunc ſuadens non quærit malum, ſed bonum, ſcilicet electionem minoris mali. Ita *Sanch. de Matrim. l.* 7. *D. XI. n.* 15. *cum Sot. Mol. Nav. Medin. Sylveſt. & aliis pluribus, ac Salm. tr.* 21. *c.* 8. *n.* 58. *cum Caj.*

Sot.

Digitized by Google

Sot. Pal. Bon. &c. & probabilem putat *Croix l. 2. n. 423.* Hinc docet idem *Sanch. n. 19. cum Caj. Sot. Covarr. Valent.* parato aliquem occidere, licite poſſe ſuaderi, ut ab eo furetur, vel ut fornicetur. Et probat *ex S. Auguſt. in c. Si quod verius, 33. q. 2.* ubi: *Si enim facturus eſt, quod non licet, jam faciat adulterium, & non faciat homicidium: & vivente uxore ſua, alteram ducat, & non humanum ſanguinem fundat.* Ea quibus verbis, *jam faciat adulterium*, probat *Sanch. d. n. 15. cum Soto, Mol. Nav. Abb. &c.* S. Doctorem, non tantum permittendo, ſed etiam ſuadendo locutum fuiſſe. Et hoc addit *Sanch. n. 23. cum Salon.* licere non ſolum privatis, ſed etiam Confeſſariis, parentibus, & aliis, quibus ex officio incumbit impedire peccata ſubditorum.

58 „ Reſp. 6. Poteſt aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus eſt ad malum, & alter non intendit, ut peccet, ſed tantum, non auferendo occaſionem, permittit unum peccatum, ne fiant plura, ita ut permiſſio ſit impeditiva majoris mali.

Undes reſolves

„ 1. Hero licet non auferre occaſionem furandi filiis, aut famulis, cum eos nihilominus ad furandum propenſos, & paratos novit, ut ſic deprehenſi puniantur, & reſipiſcant: tunc enim rationabiliter permittit furtum unum, ut evitentur plura; *Sanch, Laym. Bonac.* * (*Et hæc ſententia videtur ſatis communis cum Sanch. de Matr. l. 10. d. 12. n. 52. qui citat pro ea Sot. Led. Nav. Sa, &c. Et conſentit D. Thomas in 4. p. 2. d. 35. qu. un. a. 3. ad 4.* ubi: *Quandoque vir uxorem ſuſpectam habens ei inſidiatur, & deprehendere eam poteſt cum teſtibus in crimine fornicationis; & ſic poteſt ad accuſationem procedere. Idem admittit Tournely to. 3. p. 337. cum Antoine*) *.

„ 2. Probabile eſt non licere talia ultro ponere, aut iis objicere, quia poſitive concurreret ad peccatum; & non tam auferret occaſionem, quam poneret: *Sa v. peccatum, & Sanch.* qui ex eadem cauſa docet non licere marito dare uxori anſam adulterandi, vel adultero, ut tentet uxorem. Interim probabiliter contrarium docet *Laym. l. 2. t. 3. c. 13.* Quod confirmari poteſt exemplo Judith, quæ ita aliter videtur feciſſe, *c. 9.* Cum enim ſciret permiſſionem libidinis in Holoferne fore impeditivam malorum, potuit ei occaſionem, nempe ornatum ſuum, alioqui licitum, & tamen communiter cenſetur in hoc non peccaſſe. Vid. *Bon. d. 2. q. 4. p. 2. Palaum hic.*

Et hoc probabile putant etiam *Viva de IV. Præc. q. XI. Art. 5. n. 12. verſ. Infertur IV. Laym. de Char. c. 13. n. 5. cum P. Nav. Item Elbel de Scand. n. 387. & Sporer de V. Præc. c. 1. n. 65. cum Dian. & Tamb.* & probat ea *l. Si quis ſervus, & de Furtis*, ubi permittitur domino tradere ſervo ſæpe ſollicitato a fure res, *ut ad furem deferat, ut ſit fur deprehenſus cum re furtiva, & punitus, non amplius ſollicitet.* Quem textum dicit *Sporer cum P. Nav. Pal. ap. Tamb.* locum habere etiam in foro Conſcientiæ. Contradicunt tamen *Sanch. de Matr. l. 10. d. 12. n. 53. cum Sa, item Bon. de Scand. D. 2. q. 4. p. 2. n. 34. & Spor. l. c. n. 63.* vocans hanc probabiliorem, quia (ut dicunt) hæc videtur poſitiva inductio, ſive ad peccatum cooperatio, quæ eſt intrinſece mala. Sed hoc non obſtante, ſatis probabilis videtur prima ſententia, quia, cum maritus, vel dominus præbet anſam mœchandi, vel furandi, non vere inducit ad peccandum, ſed præbet occaſionem, & permittit peccatum alterius, ex juſta cauſa, ſcil. ut ſe indemnem ſervet a periculo damni obventuri. Aliud enim eſt inducere, aliud præbere occaſionem: Illud eſt intrinſece malum, non autem hoc; alioquin nunquam liceret, etiam ex cauſa juſta, petere mutuum ab uſurario, juramentum ab infideli, &c. Quod eſt contra communem DD. ſententiam (quicquid aliquis dicat), & contra D. *Thomam cum S. Auguſt. 2. 2. qu. 78. a. 4.* Unde S. *Thomas* ibi hanc regulam dat: *Inducere hominem ad peccandum nullo modo licet; Uti tamen peccato alterius ad bonum, licitum eſt.* Imo S. Doctor videtur *ibidem* etiam opinioni mox allatæ expreſſe adhærere, exemplo decem virorum, qui dixerunt ad Iſmael (*Jer. 41.* ỳ. *Noli occidere nos, quia theſauros habemus in agro.* Et hos S. Doctor aſſerit minime peccaſſe.

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

59 *Quando liceat materialiter cooperari peccato proximi?*
60 *An liceat nubere cum ſponſo exiſtente in mortali, vel obſtricto voto caſtitatis? 61. An reddere debitum eidem? 62. An dare Communionem peccatori occulto? 63. Quid liceat famulis? Et quæ ſit cooperatio* Materialis, *& quæ* Formalis? *64. An comitari Herum ad lupanar &c. Et an comitari concubinam ad herum? 65. An deferre munera meretrici? 66. An aperire hoſtium meretrici? An deferre ſcalam, ut Dominus aſcendat ad mulierem? 67. An ſcribere litteras amatorias? 68. An miniſtrare carnes?*
69 *An liceat cauponibus dare vinum ebrioſis, vel carnes in die vetito? Vide alia ap. Buſemb.*
70 *An locare domum meretrici, & uſurariis?*
71 *An vendere aleas, gladios, venena &c.?*
72 *An agnum Judæo?*
73 *An liceat Chriſtianis captivis remigare &c. 74. An adjuvare Tyrannum? 75. An vehere annonam ad Hæreticos? An aurigis vehere meretricem?*
76 *An accipere munera ab Amaſio? An reddere gladium occiſuro?*
77 *An liceat petere juramentum a pejeraturo? Et mutuum ab uſurario ſine gravi cauſa?*
78 *An adjuvare uſurarium? An dare mutuum abuſuro?*
79 *An petere Sacramenta ab excommunicato, vel a peccatore; & an a parato?*
80 *An dare cibos vetitos?*

59 „ REſp. Cooperari tantum materialiter, ſubminiſtrando tantum materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo objectum, licet, ſi ſequentes conditiones adſint, I. Si tuum opus, vel cooperatio ſit ſecundum ſe bona, vel ſaltem indifferens. II. Si bona intentione, & rationabili ex cauſa fiat, & non ut juves alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas, aut ſaltem, non tenearis propter cauſam rationabilem. Circa quam notant *Sanch. & Laym.* etſi ejus gravitas certa regula definiri nequeat, ſed prudentis judicio metienda ſit; tanto tamen graviorem requiri, 1. Quanto gravius eſt peccatum, cujus occaſio datur. 2. Quanto probabilius eſt, te non cooperante, alterum non peccaturum: aut quanto certior eſt affectus peccati. 3. Quando propinquius tua cooperatio peccatum attingit. 4. Quanto minus juris habeas ad tale opus. 5. Denique quanto magis peccatum cum juſtitia pugnat, idque propter damnum tertii: *Laym. l. 2. tr. 3. cap. 13.*

S. Antonin. Gabr. Sylveſt. &c. apud Sanch. in Decal. l. 1. c. 7. n. 4. videntur ſentire, nullo caſu licitum eſſe cooperari ad peccatum alterius: At hoc communiter DD. permittunt, ſi debitæ conditiones adſint. Vide *Tamb. Dec. l. 5. c. 1. §. 4.* Et *Sanch. loc. cit.* cenſet Authores citatos locutos fuiſſe caſu, quo abſit juſta cauſa excuſans; vel quando cooperatio ſit intrinſece mala. Semper autem eſt intrinſece mala illa actio, quæ ex ſe determinata eſt ad peccatum: uti eſſet, quærere domino concubinam, idola fabricare, & quid ſimile. Secus, ſi actio poteſt fieri ſine peccato, puta miniſtrare menſæ, aperire januam, &c. Hinc ad licite cooperandum peccato alterius, vide conditiones requiſitas apud *Buſemb.* ut mox ſupra.

Unde reſolves hos Caſus.

60 „ 1. Hoc modo licite materialiter cooperatur ſponſa contrahens cum ſponſo, quem ſcit Sacramentum accipere in peccato mortali. Sciens vero eum habere votum caſtitatis, peccat contrahendo cum ipſo, quia ad contractum illicitum concurrit. *Laym. l. c. ex Sanc. l. 7. de matr. d. 11. n. 11.*

61 „ 2. Licite quoque poſt matrimonium contractum materialiter cooperatur conjux, ſi conjugi obſtricto voto caſtitatis reddat debitum: imo ad id tenetur ex juſtitia, ſi eum exigentem non poſſit a propoſito avocare. *Ibidem* * (*Et hæc eſt communiſſima & probabilior ſententia cum Suarez, Lugo, Laym. Bonac. Pal. Sanch. Concina, Holzmann, Boſſ. &c. Licet oppoſita cum Pontio, Croix, Comit. Sylv. &c. etiam ſit probabilis; vide dicenda l. 6. n. 944.*) *

62 „ 3. Similiter Parochus Euchariſtiam licite poteſt, & debet miniſtrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, ſi petat publice; imo Confeſſarius præbere debet petenti etiam privatim, ſi ex ſola Confeſſione ejus peccatum novit. *ibid.* * (*Et ita tenendum ex communiſſima ſententia cum Spor. de Sacr. Pæn. n. 869. &c. contra Petrocor. Vide dicenda l. 6. n. 658.*) *.

63 „ 4. Excuſantur a peccato famuli, ſi ratione ſui famulatus præſtent quædam obſequia, quæ ſine gravi ſuo incommodo negare non poſſint; ut verb. gr. veſtiant dominum, ſternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant oſtium: quia hæc tantum remote ſe ad peccatum habent, & ſine iis peccatum fieret. Unde tamen non ſequitur, alteri cuivis licere ea præſtare. *Bon. p. 11. cap. 26. Azor. t. 2. l. 12. c. ult. q. 8. Laym. l. 2. t. 3. c. 13. Sanch. l. 1. mor. c. 7. n. 21.* * (*Sed vide n. ſeq. 64.*) *

Ad diſtinguendum autem, quando cooperatio ſit materialis, & quando formalis, alii dicunt ut *Cardenas, & M. Milante in prop. 51. Innoc. XI.* quod cooperatio tunc eſt materialis, quando ipſa per accidens & remote conducit ad peccatum alterius; tunc autem formalis, quando per ſe, vel ob aliquam circumſtantiam adjunctam, proxime conducit ad executionem peccati, licet per ſe eſſet indifferens. Sed melius cum aliis dicendum illam eſſe formalem, quæ concurrit ad malam voluntatem alterius, & nequit eſſe ſine peccato: Materialem vero illam, quæ concurrit tantum ad malam actionem alterius, præter intentionem cooperantis. Hæc autem eſt licita, quando per ſe actio eſt bona vel indifferens, & quando adeſt juſta cauſa & proportionata ad gravitatem peccati alterius, & ad proximitatem concurſus, qui præſtatur ad peccati executionem. Ratio, quia, cum tu præſtas actionem indifferentem ſine prava intentione, ſi alter illa abuti voluerit ad ſuum peccatum exequendum, non teneris niſi ex charitate illud impedire; & quia charitas non obligat cum gravi incommodo, ideo ponens tuam cooperationem cum juſta cauſa, non peccas: tunc enim peccatum illius non provenit ex cooperatione tua, ſed ex malitia ipſius, qui tua actione abutitur. Nec valet dicere, quod tua actio, etſi indifferens, conjuncta tamen cum circumſtantia pravæ intentionis alterius, evadit mala; nam revera actio tua non eſt per ſe conjuncta cum mala voluntate illius, ſed ille conjungit ſuam malam voluntatem cum actione tua; Unde tua actio non erit tunc cauſa per ſe influens in peccatum, ſed tantum occaſio qua ille abutitur ad peccandum. Vide dicenda *l. 3. n. 571.*

64 Quær. I. An famulus ratione famulatus poſſit comitari herum ad lupanar, vel ſternere equum? Affirmant *Buſemb. hic cum Nav. Man. &c. ap. Sanch. Dec. l. 1. cap. 7. n. 22.* At probabilius non ſufficit ad id ſola ratio famulatus, etiam ſi ſine famuli ope

herus

herus adiret; ſaltem requiritur metus gravis damni. Ita *Sanch. l. c. Viva in prop.* 51. *Inn. XI. n.* 5. *Salm. tract.* 21. *c.* 8. *n.* 72. Qui recte advertunt id nunquam licere, ſi herus ex comitatu animoſior reddatur. An autem liceat famulo deducere concubinam in domum heri? Dicit *Sanch. l. c. n.* 25. *cum Nav. & Man.* quod ſi inter dominum & concubinam jam conventum erat, tunc famulus ſola ratione famulatus excuſatur, quando dominus etiam ſine famulo æque peccatum committeret (Alias non excuſatur niſi ex metu gravis damni, ut *Sanch. n.* 22.). Et idem ait *n.* 25. de famulo deferente concubinam curru vel ſella. Sed merito id non admittunt *Carden. & Milant. in d. prop.* 51. *& P. Concina to.* 2. *pag.* 284. & 285. Idque tanto magis non admittendum de famulo vocante concubinam ad domum heri contra *Azor.* Et idem dico de Aurigis & Nautis vehentibus meretricem ad amaſium, qui tantum excuſari poſſunt ob metum gravis damni; vide *n.* 76.

65 Quær. II. An liceat famulo deferre munera meretrici ratione famulatus? Affirmant, loquendo tantum de eſculentis & aliis munuſculis, *Buſ. & Sanch. l.* 1. *c.* 7. *n.* 29. *Spor. de* 5. *Præc. c.* 1. *n.* 99. *& Pal. de Char. p.* 11. *n.* 4. *cum Nav. & Az.* Sed verius *P. Concina to.* 2. *pag.* 284. putat hoc eſſe intrinſece malum, quia revere munera per ſe turpem amorem fovent.

66 Quær. III. Utrum liceat famulo oſtium meretrici aperire? Negat *Croix l.* 2. *n.* 253. At communius affirmant cum *Buſ. Salm. d. c.* 8. *n.* 74. *Laym. de Charit. c.* 13. *Reſ.* 5. *Tamb. cum Sanch. Dian. Azor. Sa, Rodr. &c.* Nec officit prop. 51. *Inn. XI.* dicens: *Famulus, qui ſubmiſſis humeris ſcienter adjuvat herum ſuum aſcendere per feneſtras ad ſtuprandam virginem, & multoties eidem ſubſervit, deferendo ſcalam, aperiendo januam, aut quid ſimile cooperando, non peccat mortaliter, ſi id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aſpiciatur, ne domo expellatur.* Nam ly *aperiendo januam* ex ipſomet contextu intelligitur de apertione per vim confecta, ut recte dicunt *Roncaglia de Char. Tr.* 6. *in Reg. pro praxi n.* 4. *poſt cap.* 6. *Salm. ib. n.* 74. Modo (ajunt) ipſo non aperiente, adſit alius qui aperiat.

Quær. IV. An ex metu mortis vel magni damni liceat famulo ſubjicere humeros, vel deferre ſcalam domino aſcendenti ad fornicandum, vi aperire januam, & ſimilia? Negant *Viva, & Milante in d. prop.* 51. *P. Concina to.* 2. *pag.* 280. *Salm. n.* 75. *Croix l.* 2. *n.* 244. & alii. Quia, ut dicunt, tales actiones nunquam licent, utpote intrinſece malæ. Sed contradicunt *Buſemb. infra n.* 68. *Sanch. d. c.* 7. *n.* 22. *& Leſſ. l.* 2. *c.* 16. *n.* 59. quorum ſententia ſpectata ratione mihi probabilior videtur. Ratio, quia, ut mox ſupra diximus, cum tu præſtas actionem per ſe indifferentem, ſcil. quæ poteſt eſſe bona & mala, non teneris niſi ex charitate ab illa abſtinere, ne alter ea abutatur ad peccandum; Quando autem alias grave damnum metuis, licite permittere potes peccatum alterius; nam ex una parte charitas te non obligat cum gravi damno peccatum ejus avertere; & ex altera malitia alterius nequit mutare naturam tuæ actionis, ita ut de indifferenti evadat intrinſece mala. Et idem mecum ſentit doctus Auctor continuation. *Tournely t.* 1. *p.* 303. dicens: *Non teneor grave ſubire detrimentum, ut alterius peccatum avertam; ipſe ſane malitiam ſuam ſibi imputet.* Nec valet dicere, quod prælatæ actiones ſunt per ſe malæ, quia cooperantur ad peccatum ſtupri; Idque probari ex ipſa propoſ. damn. ubi dicitur, *aut quid ſimile cooperando.* Nam reſpondemus, quod To *cooperando* non intelligitur de cooperatione formali, ſed de materiali, cum de ea ſolum locuti ſunt AA. propoſitionis, & in tali ſenſu certe fuit propoſitio proſcripta. Non autem verbis, *ſi id faciat metu notabilis detrimenti,* comprehenditur metus mortis; ibi enim declaratur qualis metus non excuſet, *puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aſpiciatur, ne domo expellatur:* quæ mala certe non comprehendunt damnum mortis. Quia tamen prædictæ cooperationes vere concurrunt ad damnum ſtupri, quamvis ſolum materialiter concurrant ad peccatum ſtupratoris, puto nullum alium timorem excuſare cooperantem niſi mortis; Nam alias ob ſolum metum jacturæ facultatum, vel infamiæ, non licet concurrere ad dehonorationem puellæ deflorandæ. Vide dicenda *l.* 3. *n.* 571. ubi dicemus non licere pariter tibi ſcalam, vel claves tradere furi, niſi ob timorem mortis, vel infamiæ cum *Tournel. l. c.* Tradere autem gladium occiſuro nunquam licet, quia non licet occidi innocentem, ut tu mortem vites, ut bene docent *Conc. to.* 7. *p.* 168. *& Tourn.* 304. *V. l.* 3. *n.* 6.

67 Quær. V. An liceat famulo ob metum gravem ſcribere vel deferre literas amatorias concubinæ domini? Quidquid alii dicant, puto cum *Sal. n.* 68. *Sanch. n.* 26. *Viva n.* 5. *Laym. Bon. Tamb. &c. cum Croix l.* 2. *n.* 273. hæc nunquam licere, quia formaliter concurrunt ad peccatum heri, fovendo turpem ejus amorem. Et hoc cenſeo dicendum cum *Sanch. & Salm. nu.* 67. (contra *Pal. & Pob. ap. Tamb. nu.* 18.) etiam in dubio, an literæ contineant amatoria; Quia, cum conſtet de turpi amore, moraliter creditur turpia continere. Si vero contineant ſola ſigna urbanitatis, etiam requiritur ad excuſandum famulum cauſa juſta, ultra obſequium famulatus, ut dicunt *Salm. Sanch. & Tamb. ll. cc.*

68 Quær. VI. An liceat famulo miniſtrare carnes in die vetito? Negant *Salm. c.* 8. *n.* 81. *cum Pal. Vaſq. Dian. &c.* Advertunt tamen in dubio præſumendum herum juſta cauſa excuſari. Sed vide *ſeq. n.* 69. *Qu. VII.*

„ 5. Ad ea opera, quæ propinquius ſe ad peccatum habent, aut juvant, verb. gr. ſubjicere humeros, admovere ſcalas hero per feneſtram aſcendenti ad concubinam, deferre literas amatorias ad meretricem, comitari ad duellum, &c. communis ratio famulatus non ſufficit, ſed exigunt majorem neceſſitatem, & cauſam, ut licite fiant; ver. gr. periculum gravis, aut ſaltem notabilis damni, ſi detrectent: ib. " (*Sed dicta mox ſupra ex n.* 66.) "

„ 6. Sic enim excuſantur caupones vendentes carnes in die jejunii comeſturis, & vinum ebrioſis, ſi alii æque venderent. *Sanch. Bon. &c.* 69

Quær. VII. An liceat cauponibus vendere vinum iis quos ebriandos prævident? Excuſat eos *P. Conc. n.* 29. ex metu mortis, aut mutilationis, quia (ut ait) *tam venditio quam potus ſunt actiones indifferentes, & ex ſola malitia bibentis intemperanter ebrietas accidit;* unde infert cauponem nonniſi ex charitate teneri impedire ebrietatem illorum. Probabilius tamen mihi videtur dicendum cum *Buſ. hic n.* 6. *Bon. & Sanch. Elb. n.* 383. *Spor. de* 5. *Præc. cap.* 1. *n.* 82. *Tournely to.* 3. *n.* 335. *v. Secunda, Tamb. n.* 36. *& aliis* ſatis communiter *apud Croix n.* 261. quod caupones ſatis excuſantur ob metum cujuſcunque gravis damni, puta ſi alias notabiliter læderentur ex diminutione emptorum. Ratio quia, cum nullum eo caſu grave damnum temporale obveniat ebriaturo, charitas non obligat cum gravi incommodo peccatum illius vitare. Et idem dico cum *Buſ. ut ſupra n.* 6. *& Sanch. ib. ac Mazzot. to.* 1. *pag.* 480. de præbente carnes comeſturis in die vetito. Illud autem quod dicunt *Tambur. n.* 37. *cum Sanch. & Pal.* ſcil. licitum eſſe vendere vinum eis qui revendent mixtum aqua, ſi æque commode nequeant aliis vendere, id non admittimus, niſi ob metum mortis, vel infamiæ.

„ 7. Ea quæ ad peccatum proxime concurrunt, vel inducunt, vel cum juſtitia pugnant, etſi ea genere ſuo ſint indifferentia; v. g. hero alterum occiſuro gladium dare, oſtendere illum, qui ad necem quæritur, compulſare campanam (ſine ſcandalo tamen) ad concionem hæreticam, meretricem, etſi conductam, ac paratam e domo evocare, & ad herum deducere, furi ſcalam applicare, gerenti injuſtum bellum dare mutuas pecunias, pagum hæretico domino vendere, graviſſimam cauſam requirunt, hoc eſt, metum tanti mali, quod ſecundum leges charitatis nemo teneatur ſubire ad evitandum malum alterius, v. g. ſi alias occidendus eſſet, *Laym. c.* 13. *n.* 4.

„ 8. In civitatibus, in quibus vitandi majoris mali cauſa permiſſum eſt, licet domum locare uſurario (excipit tamen jus Alienigenam), & meretricibus; maxime ſi alii conductores deſint, niſi tamen meretrices graviter nocerent vicinis honeſtis, vel ob ſitum anſam majorem darent peccatis. *Sanch. l.* 1. *mor. c.* 7. *Bon. l. c.* " (*Ita etiam Salm. Tract.* 21. *cap.* 8. *n.* 65. *cum Trull. Vaſquez, Prado, Led. & Viva cum Suar. Leſſ. Az. & aliis communiter*). 70

„ 9. Excuſantur a mortali, imo etiam veniali, ſi cauſa adſit, artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes, quibus quis bene poteſt uti, licet plurimi abutantur, v. g. aleas, fucos, gladios. Ratio eſt, quia remote tantum ordinantur ad peccatum, & ſimpliciter impediri non poſſunt. Quod ſi tamen abuſus eſſet contra juſtitiam, non liceret; v. g. ſi occiſuro dares gladium ob magnum pretium, quod offert. Item, ſi quis ſciat hunc innocentem non pervertendum, niſi per has ſuas merces: quia modicum lucrum certæ ſaluti alterius eſt poſtponendum. *Sanch. l. cit.* Malum non eſt præſumendum: unde licita poſſunt vendi aleæ, fuci, gladii, venena (ſcil. ea tantum, quæ poſſunt deſervire etiam ad medicinam) cuicumque, quem abuſurum fore non conſtet. " (*Ita Salm. de Contract. c.* 2. *n.* 22. *cum S. Th. & communi.*) " 71

Dubium autem verſatur, quando veroſimiliter creditur emptor abuſurus? *Buſemb. hic cum Sanch.* dicit non licere illa vendere ob lucrum. At *Tamb. l.* 5. *c.* 1. §. 4. *n.* 33. Et *Salm. ib. n.* 33. *cum Bon. Rebell. Tapia, Sylveſt.* dicunt licere, ſi venditor non poſſet ſine damno a venditione recedere: Sive ut loquitur *Tamb.* ſi jacturam pateretur, res ſuas non vendendo.

Eodem modo licitum eſſet vendere ornatus puellæ abuſuræ, ſi illa ab aliis æque emeret, ait *Croix l.* 2. *n.* 263. *cum Nav. Azor. Sanch. Bon. Dian.* Cum, negando tunc venditionem, neque impediretur peccatum. Sed hoc non admittendum, juxta dicta *n.* 47. *verſ. Secunda.* niſi venditor alioquin notabile patiatur incommodum.

„ 10. Excuſantur etiam, qui ob juſtam cauſam vendunt agnum Judæo vel Infideli uſuro ad ſacrificium. Item qui Judæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magiſtratu permittente, ædificant, vel reſtaurant: præſertim ſi fieret æque ſine ipſis. *Navar. l.* 5. *conſ.* 1. *de Judæis. Laym. l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. *n.* 4. Venena autem vendere, niſi iis, qui bene uſuri putantur, *v. g.* ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. v. *Sanch.* 1. *mor. c.* 7. Unde venditio veneni, quod non ſervit, niſi ad hominis occiſionem, ſimpliciter eſt mala. 72

„ 11. Chriſtiani captivi, ex gravi metu, in triremibus Turcarum, vel Hæreticorum, licite remigant contra Catholicos, ſarcinas, machinas, arma ad bellum neceſſaria convehunt, propugnacula ædificant, &c. Ita probabiliter *Leſſ. Sanch. Suar. Laym. l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. contra *Tol.* & alios, qui docent peccare mortaliter. Quod ſi tamen eo loco res eſſet, ut hæc negantes a magno periculo claſſem Chriſtianam eriperent, vel victoriam conferrent, tenerentur tantum bonum vitæ ſuæ anteferre. *Suarez, Leſſius, Sanch. loc. cit.* 73

„ 12. Incolæ urbis, vel provinciæ, quam Tyrannus occupavit, licite manent inter iniquos poſſeſſores, eoſque cogente imperio juvant excubiis, foſſione, contributione: idque ex legitimi Principis præſumto conſenſu: ex quo etiam ta- 74

„ lia

„ lia obſequia licite promittunt cum juramento, ad majora mala ſua, & legitimi Principis declinanda. *Laym. loc. cit. num.* 5.

75 „ 13. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia, etiam ſine gravi metu, ſi abſit prava intentio, licite vehunt annonam ad caſtra hæreticorum, ſi adſint alii, qui illis ceſſantibus, facerent: quia, niſi id faciant, excludentur omni lucro tanquam oſores boni publici. *V. Leſſ. l. 2. c. 19. Sanch. l. 1. c. 7. Fill. t. 22. c. 5.*

An autem liceat aurigis, aut nautis vehere meretricem ad amaſium pro ſola mercede lucranda? Affirmant *Spor. de V. Præc. c. 1. n. 94. Salm. d. c. 8. n. 72. cum Morell. & Diana ap. Tamb. d. c. 4. §. 4. n. 30. ex Croix l. 2. n. 274. cum Nav.* Quia (ut ajunt) hi ſunt cauſa tantum remote cooperans. Sed recte negant *Sanch. Dec. l. 1. c. 7. n. 25. Bon. de Matr. p. 14. n. 6. Ronc. de Char. c. 6. Reg. in praxi n. 2. & Viva in prop. 51. Inn. XI. n. 5.* qui contrariam opinionem ait non eſſe ſolide probabilem; hi omnes dicunt eos tantum excuſari ob grave damnum vitandum: Imo *Angles ap. Sanch.* putat id nunquam licere, utpote intrinſecè malum.

76 Adduntur alii caſus. 1. Peccat puella acceptans munera ab amaſio, qui turpiter eam concupiſcit, quia fovet amorem. *Croix l. 2. n. 264. cum Spor.*

77 2. Peccat reddens gladium occiſuro, niſi metus gravis incommodi excuſet. *Croix n. 265. cum Sanch. Bon. &c.* Sed vide *n. 571. Secus circa fin.*

3. An liceat petere juramentum a pejeraturo? Negant *Vaſq. & Sotus apud Croix l. 2. n. 268.* item *Pontius de Matrim. l. 5. c. 18. n. 62. ex D. Aug. & D. Th. 2. 2. q. 98. a. 4. ad 4.* Ratio, quia (ut ait *S. Th.*) *in juramento ejus, qui falſum jurat, non videtur eſſe aliquod bonum, quo uti liceat.* Sed probabilius affirmant *Salm. tr. 21. c. 8. n. 78. Tournely to. 3. p. 335. & Bon. de 2. Prae. D. 4. p. 11. n. 1. cum Cajet. Salon. Suar. Reg. Fill. & Tamb. & Dian. apud Croix l. c.* Modo adſit juſta cauſa, nempe ſi Judex petat juramentum ratione Officii (quod idem *S. Th. l. cit. in corp.* etiam admittit); vel ſi magni tua interſit uti perjurio ad fraudes alterius manifeſtandas, ut jus tuum conſequaris: & ſic non deeſt bonum utile petentis, quod ſufficit pro juſta cauſa. Et ita intelligendus *D. Thom.* ex contexto verborum in *l. cit.* Commune autem eſt licere petere ob aliquod bonum juramentum a juraturo per falſos Deos. Ita *S. Th. ib. & Sanch. Dec. l. 3. c. 8. n. 21. cum Gabr. Suar. Sayr. &c. contra Abulenſ.* Si vero res ſit vera, & alter ignoret, vel ſit falſa, & alter credat veram, non licet eum inducere ad jurandum, ut recte dicunt *Salm. c. 8. n. 79. & 80.*

4. Licitum eſt petere mutuum ab uſurario propter aliquod bonum; eſt communis ſententia cum *S. Th.* qui *2. 2. q. 68. a. 4.* ſic docet: *Licet ab eo, qui uſuras exercet, mutuum accipere ſub uſuris propter aliquod bonum, quod eſt ſubventio ſuæ neceſſitatis, vel alterius.* Et alibi; *de Malo qu. 13. art. 4. ad 17.* inquit: *Si aliquis propter aliquod bonum utatur malitia Uſurarii, accipiens ab eo mutuum ad uſuram, non peccat. Si vero perſuaderet, quod mutuaret ad uſuram ei, qui mutuare ad uſuram paratus non eſſet, abſque dubio in omni caſu peccaret.* Idque licet, ſi adſit cauſa vel neceſſitatis, vel notabilis utilitatis, ut dictum eſt *n. 49.* & ut dicunt *Salm. d. c. 8. n. 76. & 77. cum Caj. Nav. Sanch. Bon. Pal.* Aſſerit autem *Lugo D. 25. n. 235.* commune eſſe inter DD. ſufficere ad excuſandum petentem mutuum ab uſurario a peccato gravi quamcumque utilitatem etiam modicam. Sed huic non acquieſco juxta dicta *n. 47. v. Secunda.* Ratio, quia ad excuſandum grave peccatum, gravis requiritur cauſa. Secus igitur dicendum, ſi adſit notabilis utilitas, ut ajunt *Croix l. 2. n. 272. & Sporer de V. Præc. c. 1. n. 75.* Et tunc licet etiam offerre ei uſuras, conditionate dicendo: *Si vis uſuras, dabo*; *ut Mol. Sanch. Hurt. Tambur. apud Croix l. 2. n. 267.* Immo licitum eſt etiam abſolute eas offerre, dicendo: *Da mihi mutuum, & ego tibi ſolvam uſuras,* ut dicunt *Lugo diſp. 25. n. 227. Sanch. Dec. c. 8. n. 26. cum Trull. Bann. Dian. Spor. n. 77. & alii apud Salm. de Contr. c. 3. n. 111.* Et licet *Salm. ib. cum S. Th. Bon. &c.* oppoſitum verius cenſeant, recte tamen probabilem vocant primam ſententiam; quia illa oblatio revera ſemper eſt conditionata, ſcilicet ſi nolis dare gratis, offero uſuras. Sed hoc nequaquam admitterem, ſi alter non eſſet paratus ad mutuum dandum ſub uſuris; quia aliter, qui ſic eum alliceret ad mutuandum, directe induceret ad peccandum. Notant autem *Salm. d. c. 3. de Contr. n. 222.* quod requiritur major cauſa ad petendum mutuum ab eo, qui ſcitur non daturus, niſi ſub uſuris: requiritur ſaltem magna utilitas, ut ſupra.

78 5. Qui adjuvat uſurarium tantum in numerandis pecuniis, ſcribendi rationibus, aut in deferendo pignore, poteſt excuſari a peccato ſola ratione famulatus; Secus vero ſi exigat uſuras, quia exactio eſt cooperatio proximior ad peccatum uſurarii, etiamſi amicabiliter exigat. Quod ſi exigeret per vim aut minas, non ſolum peccaret, ſed inſuper teneretur ad reſtitutionem; Vide dicenda *lib. 3. n. 789.*

6. Licet dare mutuum abuſuro, ſi adſit cauſa, ſcilicet ſi aliter ille multum poſſit nocere. Ita apud *Croix n. 269. Azor. & Leſſ.* qui tamen dicit, non excuſare cauſam lucri etiam juſti.

79 7. Probabilius licet petere Sacramenta a Sacerdote excommunicato tolerato; quia ipſe tunc minime peccat ea miniſtrando. *Tamb. l. V. c. 1. §. 4. n. 40.* cum *Sanch. & Hurt.* contra *Suar.* Vide dicenda *lib. 7. n. 39.*

Conveniunt etiam DD. licitum eſſe petere Sacramenta a Sacerdote, qui eſt in mortali, ſi adſit neceſſitas, aut notabilis utilitas. Sed dubium eſt, ſi utilitas non ſit magna, an tunc liceat? Affirmant *Azor. Hurt. & Dian. ap. Croix l. 2. n. 272.* Sed negandum cum *Croix*, juxta dicta *n. 47.* etiamſi Sacerdos ſit paratus ad ſacrilege miniſtrandum.

Volenti autem frangere jejunium, ubicunque inveniet cibos, licet eos præbere, dicendo conditionate: *Si vis jam comedere, cœna apud me*, ut dicunt *Sporer de V. Præcept. n. 48. & Leſſ. lib. 4. cap. 2. n. 24. cum Navarr. Cajetan. apud Viva de Præc. D. Qu. 10. Art. 4. n. 6.* Ratio, quia peccatum tunc jam eſt interne patratum, nec impediri poteſt, ut ſupponitur. Sed huic opinioni nec acquieſco, & ſequor *Salm. Tract. 21. cap. 8. n. 81. & Roncaglia de Charit. cap. 6.* qui cum *Pal. Vaſq. Dian. &c.* oppoſitum ſentiunt, quia id in iis circumſtantiis eſt objective malum, ad quod non licet cooperari niſi tantum permiſſive, modo adſit cauſa gravis, juxta noſtrum principium poſitum *num. 47. verſ. Secunda*, & toties repetitum, nempe quod ad permittendum grave peccatum proximi, quod ille committet ex occaſione a nobis præſtita, non ſufficit, quod alter ſit paratus ad peccandum, ſed inſuper requiritur gravis cauſa neceſſitatis, vel ſaltem utilitatis, quæ nos deobliget a præcepto charitatis: Alioquin graviter peccamus tam contra charitatem, quam contra virtutem, quæ a proximo læditur. 80

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Eccleſiæ.

TRACTATUS I.

De Primo Præcepto Decalogi.

„ HUjus præcepti, prout eſt affirmativum, materia propria ſunt actus virtutis Religionis. Eſt autem hæc Virtus moralis, quia interior, & exterior cultus Deo debitus exhibetur. Actus ejus internus eſt animi ſubmiſſio, qua infinitam Dei excellentiam veneramur. Externus eſt, quo internum teſtamur, ut oratio, ſacrificium, &c. de quibus vid. *Schol. 1. 2. & 3. parte.* Prout vero eſt negativum, prohibet vitia Religioni oppoſita: quæ, quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, ſunt peccata, poſt ea, quæ contra virtutes Theologicas committuntur, graviſſima & ex genere ſuo mortalia. Sunt autem duplicia: alia quæ opponuntur per exceſſum, ut Superſtitio cum ſuis ſpeciebus: alia per defectum, ut Irreligioſitas cum ſuis.

Ex hac igitur Religionis virtute tenemur ad orationem, quæ a *S. Th. 2. 2. qu. 83. art. 1.* definitur, *Petitio decentium a Deo.* Et probabilius eſt, orationem nobis eſſe neceſſariam neceſſitate medii cum *Suar. Leſſ. Laym. Bon. Azor. &c. apud Salm. Tr. 21. c. 9. n. 11. S. Th. ib.* contra *Sylv. Led. Villal. &c.* qui putant, neceſſitate præcepti. Quando autem obliget præceptum orationis? *Salm. ib. n. 29. cum Trull. & Vill. contra alios*, cenſent obligare per ſe triplici tempore, ſcil. in inſtanti uſus rationis, in articulo mortis, & ſemel ſaltem in anno. Dicitur *per ſe*; nam per accidens, certum eſt obligare, quando urget magna tentatio, quæ alias vinci nequeat: vel quando urget magna calamitas Populi, aut proximi. *Salm. loc. cit. n. 15.*

CAPUT I.

De Superſtitione, & ſpeciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid ſit, & quotuplex?

1 *Quid eſt Superſtitio?*
2 *Quotuplex eſt Superſtitio?*
3 *Quis committat Superſtitionem falſi cultus?*
4 *Quis cultus ſuperfluus?*

„ REſp. 1. Superſtitio eſt falſa religio, ſeu cultus vitioſus veri, vel falſi Numinis. *Leſſ.* Et convenit cum definitione communi ex *S. Th.* qua dicit eſſe vitium, quod religioni opponitur ſecundum exceſſum. Dicit *per exceſſum*; non quod Deus nimium coli poſſit, aut majore honore, quam dignus ſit: ſed id intelligitur ſecundum circumſtantias, eo quod exhibeas cultum, vel quem non debes, vel eo modo quo non debes, vel illi cui non debes. 1

„ Reſp. 2. Superſtitio eſt duplex: Alia *cultus indebiti*, ſive incongrui, quo verus Deus, ſed modo indebito, colitur, tribuendo ei cultum *falſum*, & pernicioſum, vel *ſuperfluum*, qui nimirum ſit contra, vel præter Eccleſiæ conſuetudinem, ac præſcriptum. Alia eſt ratione *rei cultæ*, cum ſcilicet cultus Deo debitus falſo Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc ſubdividitur in Idololatriam, Divinationem, & Vanam obſervantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potius quartam ſpeciem conſtituit. *Laym. l. 4. t. 10. c. 1. ex S. Th. q. 91. a. 2.* 2

Ex quibus reſolves.

„ 1. Superſtitionem *cultus falſi* committit, I. Qui Deo nunc offert cultum per cæremonias veteris legis, v. g. circumciſionem, immolationem agni, &c. quia hæ ſignificant Chriſtum adhuc venturum, & nondum veniſſe. II. Laicus, qui Deum colit tanquam publicus Miniſter Eccleſiæ, v. g. ſacrificando, abſolvendo. Quod ſemper eſſe mortale, docet *Suar.* 3

„ de-

Digitized by Google

de rel. l. 2. de ſuperſtit. c. 2. III. Is qui ſua auctoritate proponit aliqua facienda, tanquam ordinata ab Eccleſia ad Dei cultum. IV. Qui falſas Reliquias proponit; vel miraculum factum eſſe per aliquam imaginem; vel ſe habuiſſe has, vel illas revelationes fingit, ſive ad faciendum lucrum, ſive ad devotionem augendam. V. Qui, ut populum moveat, fingit miraculum aliquod, vel hiſtoriam reperiri in Scriptura Sacra; &c. Et hæc ſuperſtitio, etſi ſit ex genere ſuo mortalis, quia primæ veritati injuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis: ſæpe tamen excuſatur ignorantia, vel ſimplicitate. *Leſſ. l. 1. c. 43. Sanch. 2. mor. c. 37. Nav. c. 12. Laym. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.*

4 2. Superſtitio *cultus ſuperflui* eſt, v. gr. I. Ceremonia audiendi Miſſam ante ortum ſolis cum certo numero, ſitu, ordine cereorum, vel Sacerdotis qui dicatur Joannes, vel qui habeat ſtaturam Chriſti, &c. quia hic cultus eſt ex ſe ipſo inanis, & ad ſpiritum excitandum inutilis. II. Jejunare die Dominico, cum non jejunas aliis diebus. *(*Quamvis ex c. Sacerdos 26. Qu. vetetur jejunare in die Dominico, ad extirpandam hæreſim Manichæorum negantium Reſurrectionem Chriſti Domini; qui tamen mortificationis cauſa jejunaret, non peccaret, ne leviter quidem, ut ait Viva l. 2. Q. 5. Art. 1. n. 3. imo mereretur, cum talem hæreſim jam Eccleſia aboleverit. Etſi Sal. Tr. 21. c. XI. n. 8. dicant melius eſſe abſtinere a tali jejunio: & ideo communiter docere DD. quod jejunium promiſſum in die Dominica poſſit in Sabbato adimpleri: Et ſi quis voverit jejunare per menſem, non teneri in die Dominico, niſi expreſſe intenderit.*) * Item in Miſſa contra rubricam plures formare cruces, plures dicere *Alleluja*, dicere *Gloria*, vel *Credo* contra rubricas, aliaſque ceremonias demere, vel addere (etſi fiant ex devotione; hæc enim corrigenda eſt), quia ſunt præter Eccleſiæ conſuetudinem. Hæc tamen, & ſimilia, bona intentione facta, venialia tantum ſunt ordinarie, ut docet *Tol. Leſſ. l. c. d. 1. Nav. & Laym.* quia eſt materia levis, & actio ex ſe non mala, & multa excuſat ſimplicitas. Quod ſi tamen ex ſe mala eſſet, ut ſi rem furtivam offeras, turpia in Templo canas, ore vel organo notabiliter laſcivam vel ad impuritatem provocantem vocem edas, eſt ſuperſtitio fere mortalis, ut *Laym. l. c. ex comm.*

DUBIUM II.

De Divinatione.

Quid, & quotuplex ſit?

5 *Quid eſt Divinatio?*
6 *Alia eſt cum expreſſa invocatione Dæmonis, alia cum tacita.*
7 *An divinare ſit ſemper peccatum mortale?*
8 *Reſolutio caſuum. Quid ſentiendum de* Virga Divinatoria?
9 *An liceat divinare per ſomnia?*
10 *An ſit licita Aſtrologia, & qualis?*
11 *An liceat adhibere Sortem divinatoriam?*

5 RESp. 1. Divinatio eſt, cum quis operam dæmonis tacite, vel expreſſa invocat, ut noſcat res contingentes & libere futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoſcibiles. Quæ ſi ſint tales, quas ſolus Deus ſcire poteſt, involvitur tacita Idololatria, quod Dæmoni tribuatur cultus divinus: ſi vero ſint tales, quas Dæmon naturaliter ſcire poteſt (nam ex ſignis, aliiſque modis occultiſſima quæque cognoſcere poteſt, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras, (v. *Del. l. 4. c. 2. qu. 2. Sanch. 2. mor. cap. 28.*); nihilominus illicita eſt, eo quod commercium habeatur cum Dei jurato hoſte, quod importat quandam proditionem, & apoſtaſiam a Deo, ac forte etiam (ut vult *Suar.* contra *Valent.*) ſuperſtitionem. V. *Laym. c. 3. Bon. p. 3. S. Th. 2. 2. q. 5. a. 1.*

6 Reſp. 2. Divinatio eſt duplex: una, in qua eſt invocatio, vel pactum expreſſum cum dæmone, & generali nomine dicitur Necromantia: ut, cum Dæmon occulta docet per Pythones, arreptitios, præſtigias, per perſonas mortuorum, vel virorum apparentium, aliave ſigna in aere, aqua, igne, ſpeculis: Alia eſt, in qua tantum eſt invocatio, vel pactum tacitum, ſeu interpretativum, ut cum ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium, & ſimilibus, quibus ſe Dæmon immiſcere ſolet, quæritur cognitio, ad quam ea ſunt improportionata, *S. Th. quæſt. 95.* Cum vero utriuſque ſpeciei variæ rurſus ſint ſpecies, eas hic omitto, quod ſecundam ſententiam communiorem, in genere moris non differant, nec ſpecialem habeant malitiam; ideoque in Confeſſione non ſit opus explicare, an ver. gr. facta ſit divinatio ex ſpeculis, aere, mortuo, &c. Exprimendum tamen neceſſario eſt, utrum invocatio, ſive pactio expreſſa, an tacita intervenerit; quia, ſive hæc moraliter inter ſe ſpecie differant, ſive non, notabiliter tamen mutant judicium Confeſſarii. * (*Melius, quia invocatio expreſſa ſæpe adjuncta habet alia peccata, ſcil. hæreſim, adorationem Dæmonis, &c. Cæterum probabile eſt de ſe non eſſe obligationem explicandi, ut Salm. Tract. 21. c. 11. n. 29. & 30. cum Victor.* * V. *Laym. l. c. Sanch. l. c. Leſſ. loc. cit. diſp. 5. Del. lib. 4. diſp. 4. cap. 2. Bonac. quæſt. 5. p. 4.*

Divinatio per expreſſam Dæmonis invocationem dicitur *Oraculum*, ſi fiat per idola. *Necromantia* ſpecialiter, ſi per apparentem mortuorum reſuſcitationem; nam generaliter Necromantia comprehendit alias etiam ſpecies Divinationis. *Oniromantia*, ſi per ſomnia. *Præſtigium*, ſi per fictas figuras. *Aruſpicina*, ſi per ſigna in extis animalium. *Geomantia*, ſi per figuram in terra. *Hydromantia*, per figuram in aqua. *Aeromantia*, in aere. *Piromantia*, in igne.

Per tacitam vero invocationem dicitur *Aſtrologia*, ſi fit per ſitus, & motus aſtrorum. *Auſpicium*, per ſigna volucrum. *Augurium*, per ſigna animalium: *Omen*, ſi fiat per caſum, v. gr. per occurſum funeris &c. *Sortilegium*, ſi fiat ex ſorte, v. g. ex apertione libri, jactu taxillorum.

Reſp. 3. Divinatio, quæ fit per actum expreſſum, & Dæmon expreſſe invocatur; excuſari non poteſt a mortali; eam vero, quæ fit per actum tantum implicitum, aliquando excuſari a mortali quidam aſſerunt; videlicet tunc, cum vel intercedit ſimplicitas, & ignorantia non craſſa, neque affectata: vel fides certa non adhibetur, ſed tantum timor quidam, aut ſuſpicio concipitur eventus futuri. *Laym. lib. 4. tract. 10. cap. 3. Sanch. Leſſ. Suarez, Cajet. Bald. tr. 3. l. 4. d. 3. n. 2. &c.* eo quod tunc ſuperſtitioſa vere non ſit, cum intentio non ſit talis. V. *Suar. Leſſ. Sanch. Laym. Cajet. Navar. Sayr. Valent. & Tanner. d. 5. de rel. q. 7. diſp. 1. n. 21. & dub. 2. n. 15.* 7

Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Expreſſe cenſetur invocare, ſeu convenire, & pactum facere cum Dæmone, qui vel verbis Dæmonem invocat; vel ſaltem facto aliquid uſurpat, per quod ſcit, aut putat Dæmonem cooperari. 8

2. Is vero tacite paciſcitur, qui vanis, & naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoſcendum, vel efficiendum. Neque requiritur, ut Dæmon aliquando pactus ſit, ſe ad talis vani medii adhibitionem concurſurum; eo enim ipſo, quo quis vanitatibus iis utitur, Dæmon ſe immiſcet, licet præter intentionem atentis ſit eum invocare, ut docent *Suar. Leſſ. & Sanch. ll. cc.*

3. Non excuſatur a peccato, qui utendo talibus rebus, quas conſtat eſſe naturaliter improportionatas, proteſtatur, ſe nullum cum Dæmone commercium intendere, quia reipſa facit contra ſuam proteſtationem. Cum enim nec Deus, nec Angeli boni talibus ſe miſceant, Dæmon implicite iis invocatur, ut præter citatos docent *Layman, & Bonac. ll. cc.*

4. Neque is excuſatur, qui talia media utilia credit propter experientias, quia has Dæmon procurat, ut Homines paulatim illaqueet, & ad ſimilia oſtendenda inducat. V. *Sanch. 2. mor. c. 38.* * (*Cum Viva loc. cit. n. 3.*) *

Quæres, quid ſentiendum de *Virga Biſurcata* vocata *Divinatoria*, cujus converſione aliqui utuntur ad inveniendos theſauros in terra abditos, aquarum, aut metallorum venas, tranſpoſitos agrorum limites, & præſertim fures, ac homicidas? Uſum hujus virgæ aliqui Doctores Medici, & etiam Theologi conati ſunt naturalem probare & innocentem; ſed merito eum reprobat *Continuator Tournely to. 2. pag. 268. cum P. Malebran. P. Lebrun*, & aliis. Ratio 1. quia, ſi talis Virga naturaliter in manu hominis movetur ac volvitur, intentio nihil conferre poteſt ad motum; Virga tamen remanſit immota in manibus eorum, qui proteſtati ſunt nolle aliquid ſuperſtitioſum, de quo *P. Lebrun* plura exempla refert: moveri contra cœpit in manibus aliorum, qui nullam præmiſerunt proteſtationem. Ratio 2. Lapis conſtitutus pro limite agri nihil differt in materia ab alio lapide; ergo impoſſibile eſt, ut naturaliter Virga moveatur erga primum lapidem, & non erga ſecundum. Ratio 3. Quod agit phyſice, nequit dirigi ab intentione hominis ad agendum vel non, ſed poſitum in iiſdem circumſtantiis, eodem modo agit; At Virga Divinatoria movetur juxta mentem ferentis, ita ut ſi ille quærit metalla, non aquam, Virga non movetur cum invenit aquam, ſed tantum ſi invenit metalla, & ſic contra: patet igitur talem motum non poſſe eſſe naturalem.

5. Si quis ab aſtris, ſomniis, ſimilibuſve, ita dependeat, ut omnes pene actiones ſuas & vitam juxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare docent *Leſſ. Suar. Sanch. l. c.* * (*Idem Salm. c. 11. n. 64. cum Nov. Trull. & Pal.*) *

6. Ex talium obſervatione ſemel, atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui ſub mortali non teneris, veniale tantum eſſe cenſent *Cajet. & Arm. V. Somnium*; Uti & ſubinde timere leviter, ne ita ſit, aut eveniat quod portendunt, ut notat *Suar. ſup. l. c.* * (*Idem dicunt Salm. d. c. 11. n. 64.*) *

Quæritur, an divinare futura per ſomnia, ſemper ſit illicitum? Reſpondetur, ſi ſomnia ſint certo, vel probabiliter a Deo, poſſumus, imo tenemur eis credere, cum Deus promiſerit aliquando per ſomnia loqui, ut *N. 12. Per ſomnia loquar ad illum.* Ita *Salm. c. 11. n. 60. cum S. Th. S. Greg. Niſſ. Suar. Leſſ. &c.* E converſo grave peccatum eſſet credere ſomniis diabolicis, ut *in c. Epiſcopo. 26. q. 5. Salm. n. 66. cum Laym. Leſſ. &c.* Quandoque tamen poteſt homo rudis excuſari a mortali ratione ſimplicitatis, vel quia ſolum tenuiter credit eiſdem, ut bene advertunt *Anacl. tr. 5. D. 2. n. 22. & Buſ. mox infra.* Quid in dubio, an ſomnia ſint a Deo, vel Dæmone? Reſp. ſi non conſtet certo, vel probabiliter ſomnia eſſe a Deo, non licet eis credere; ita *Salm. n. 61. cum Suar. Leſſ. Sanch. Pal. &c. ac Spor. de 1. Præc. n. 19. ex comm.* Ratio, quia Deus, cum immittit ſomnia, ſimul etiam reddit hominem certum, vel fere certum, quod ab ipſo immittantur. Pro regula autem diſcernendi, an ſomnia ſint a Deo, vel a Dæmone, obſervandum, an ſomnium impellat ad opus bonum, vel malum, aut præſumtuoſum. Item an poſt ſomnium homo ſe ſentiat perturbatum, & minus promtum ad opera pietatis; vel alacrem, & promtum; tunc enim poteſt prudenter cenſere ſomnium eſſe a Deo. Ita 9

Elbel

Elbel de 1. Præc. n. 491. & Anacl. l. c. n. 23. ex comm. DD.

7. Communiter, & ut plurimum in ſimilibus, in quibus tacitum tantum eſt pactum, venialiter tantum peccari, docent conſequenter Doctores ſupra citati, & mox citandi: quia communiter fere aliquid iſtorum intervenit, quæ a mortali excuſare dicunt, ut v. g. quod fides integra non adhibeatur. *Sanch. l. c. n. 13. Caj. in ſumm. Armil. &c.* Recte tamen notat *Delrio*, eſſe ſemper rem valde periculoſam, juxta illa ſuas actiones dirigere, etiam non credendo. V. *Sanch. l. c.*

8. Licita eſt 1. *Phyſiognomia*, quæ ex vultu, diſpoſitione & habitudine corporis, & membrorum. 2. *Chiromantia*, ſi ex lineis, & partibus manuum conſideret temperiem corporis, imo etiam animi propenſiones, & affectus probabiliter conjectet. * (*Idem Salm. n. 73. & 74. cum Azor. Bon. Sanch.*) * 3. Item divinatio, quæ ex ſomniis conjectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item alia, qua ex avium, piſcium, aliorumve animalium voce, motu, aliiſve actionibus naturales aliqui effectus prænuntiantur futuri ut plurimum, v. g. ſerenitas, pluvia, &c. 5. Aſtrologia naturalis, quæ effectus corporeos, & naturales, ut ventos, eclipſin, fertilitatem, ſalubritatem, morbos, & ſimilia prædicit, quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt; imo etiam, cum ex puncto nativitatis, ſive horoſcopo probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ divinationes omnes naturales ſunt, & mediis proportionatis utuntur. *Leſſ. l. 2. c. 43. d. 7.*

10 Alia eſt *Aſtrologia Naturalis*, quæ conjicit pluvias, tempeſtates, ſterilitates Terræ, & ſimilia; & hæc non eſt illicita, ut ait hic *Buſ. cum Salm. Tr. 21. c. 11. n. 35.* quamvis ut plurimum ſit inutilis, & incerta. Alia eſt *Judiciaria*, quæ ex ſignis in aſtris prædicit futura contingentia, quæ pendent ex hominum voluntate; & hæc, ſi fiat de perſona particulari, illicita eſt, ut dicunt *Salm. d. 1. n. 46. cum Trull. Sanch. Sal. &c.* contra *Pal. & alios apud ipſum*; Etiamſi, non ut certo, ſed ut conjecturaliter ſeu probabiliter fiat, ex *Conſt. Sixti V. Moderator Cæli, anni* 1586. ubi damnantur etiam illi, qui id non certo affirmare audent, aut proteſtantur. Licitam autem eſſe cenſent ſi fiat in generali, puta ſi prænuncientur bella, ſeditiones &c. Ita *Salm. ib. n. 48. ex S. Th.* Qui *p. 1. qu. 115. a. 5. ad 3.* ſic loquitur: *Plures homines ſequuntur paſſiones, ad quos cooperari poſſunt corpora cæleſtia. Pauci autem ſunt, qui paſſionibus reſiſtant. Et ita Aſtrologi, ut in pluribus, vera poſſunt prædicere, & maxime in communi, non autem in ſpeciali.*

Quæritur inde, an liceat Aſtrologia, quæ prædicit ex horoſcopo, & puncto nativitatis inclinationes, temperamenta alicujus? Diſtingue, ſi prædicit ut certa, certo illicita eſt, cum omnia ſint incerta. Ita *Salm. d. c. 11. n. 10. cum Sanch. Trull. Suar.* & alii communiter; Putant tamen eſſe tantum peccatum leve, ut *n. 52. cum Laym. Suar. Sanch. &c.* contra *Fill. & Trul.* Si vero prædicit, ut tantum probabiliter, ſeu conjecturaliter, licita eſt, ut *Salm. n. 53. cum S. Th. Suar. Pal. Bon.*

9. Illicitæ vero ſunt omnes prædictæ divinationes, ſi ex iis aliquid noſci, aut prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non ſunt: ut circa effectus contingentes & liberos, aut quæ a Deo pendent; ut circa ſtatum animæ, dona Gratiæ, divitias, honores, fortunam, nuptias, ſtatum vitæ & ſimilia, quorum electio voluntaria eſt, & a libera hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, ut furto, theſauro abſcondito. V. *Leſſ. loc. c. & Bon. d. 3. q. 3. n. 11. Suar. Sanch. l. c. Bon. n. 11.*

Prædicere futura contingentia libera conjecturaliter tantum ex ſignis avium &c. dicunt *Salm. num. 89. in fine cum Leſſ. Pal. Sanch. Fill. &c.* non eſſe illicitum: quia conſtellatio, quæ poteſt homines commovere ad bellum, poteſt etiam illa ſigna cauſare in avibus.

10. Peccant, qui Ægyptios de fortuna conſulunt, & quidem, ſi fiat cum firma fide, vel ſcandalo, &c. mortaliter: ſi vero cauſa curioſitatis, vel riſus, ut fit communiter, venialiter tantum. *Fill. & Sanch.*

11 11. Superſtitioſa eſt divinatio, quæ fit per ſortes divinatorias, ad futurum, vel occultum aliquid cognoſcendum, quaſi ſortibus vis aliqua divina inſit: ut ſi quis v. gr. ex taxillorum projectione, & diſpoſitione divinet, quis ſit obtenturus victoriam, beneficium, &c. Idem fere eſt de ſortibus conſultoriis, quibus inquiritur, quid in hac, vel illa re ſit agendum. Dixi *fere*, quia aliquando hæ licitæ ſunt, quando cauſæ neceſſitas, & honeſtas exigit; aptiorque modus dubium vincendi non apparet: dummodo fiant præmiſſa oratione cum debita reverentia; & judicium non expectetur, niſi a ſolo Deo: v. gr. ſi quis hærens in bivio aliter quoad viam ſe determinare non poſſit: vel ſi divino inſtinctu, aut juſſu fiant, ut 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit. *Fill. Sanch. Bon. l. c.*

12. Sortes diviſoriæ ſine ſuperſtitione, & plerumque licite fieri poſſunt, ſive ad honeſtum ludum, ſive ad hæreditatis diviſionem, ſive ad litis compoſitionem, dummodo litigantes, qui æquale jus habent, conſentiant, quia nihil aliud continent, quam contractum inter eos, qui ad aliquam rem jus habent, ut illius ſit, cui ſors obtigerit. Sic etiam, ſi plures mortem meriti ſint, nec expediat omnes puniri, ſorte definiri poteſt, quis ex iis ſit occidendus. Dixi, *plerumque*: tum quia in electionibus Eccleſiaſticis ſunt illicitæ, ut *Laym. l. 3. t. 4. & Bon.* tum quia officia ſecularia non ſorte, ſed ſecundum perſonarum aptitudinem ſunt dividenda, etſi inter plures æque aptos, & dignos ſorte agi poſſit. V. *Leſſ. c. 43.*

Sortes in electionibus ad Officia ſecularia licitæ ſunt, modo fit inter dignos. *Sporer de 1. Præc. c. 9. n. 21. cum* S. Th. *q. 97. a. 8. Sanch. & comm.* Quoad vero Officia, vel Beneficia Eccleſiaſtica vetantur *c. Eccleſia de Sortilegiis*. An autem talis electio ſit nulla? Affirmant *Panorm. & Villal. ap. Salm. c. 11. n. 91.* Negant tamen *Salm. n. 92. cum Suar. Sanch. Laym. &c.* Et quidem probabilius, quia nullibi talis electio ſancitur invalida. Excipitur tamen ſola electio Prælati habentis juriſdictionem *ex c. Quia propter de Elect.*

An liceat uſus Sortium in decidendis litibus circa Officia, aut Beneficia Eccleſiaſtica? Affirmant *Laym. Leſſ. Hoſt. Abb. &c. ap. Salm. n.* 85. Negant vero *Felin. Farin. & Salm. n. 88. cum Suar. Sanch. &c.* Et quidem verius, nam ex *c. Eccleſia. Extra de Sortil.* univerſe prohibetur electio Eccleſiaſtica per ſortes. In caſu noſtro talis electio alterius ex litigantibus jam fieret per ſortem ſaltem completive. Hoc tamen licere dicunt *Salm. ib.* ſi hæc electio fieret auctoritate Judicis, quia tum vitatur periculum vitioſi ingreſſus, cum Judex habendo juriſdictionem ad collationem legitimum titulum conferat.

Ultimo notandum eſt *ex Salm. ib. n. 95. cum S. Th. Suar. Pal. &c.* quod ſors divinatoria, etiamſi a Deo expectetur, tunc tantum licita eſt, quando I. Adſit urgens neceſſitas ſalutis. II. Divina non convertantur ad terrena negotia. III. Non mittatur ſors in quibuſcunque electionibus Eccleſiaſticis, quæ fieri debent inſtinctu Spiritus Sancti; Hinc raro licitam eſſe dicunt *Salm. d. n. 95.*

13. Poteſt excuſari a ſuperſtitione, qui modo illicito futura ſe velle divinare oſtendit joci cauſa. Ratio eſt, quia non eſt actus ſuperſtitioſus, nec affectatio cognitionis Dei propriæ, ſed tantum vanitas aliqua. *Suar. & Sanch. Reg. l. 17. n. 170.* * (*Cum Salm. d. c. 11. n. 33. Modo credat illa eſſe falſa.*) *

DUBIUM III.

Quid, & quotuplex ſit Idololatria.

Reſp. 1. Ea eſt, quando tribuitur honor creaturæ, ſicut Deo. *S. Thom. q. 94. art.* 1. Id vero fit, ut docet *Leſſ. l. 2. c.* 43. non tantum ſacrificio, ſed etiam quovis ſigno honoris, quo quis creaturæ, tanquam Deo, ſe ſubmittere intendit, v. g. genuflexione, ſuffitu, detectione capitis ad ſtatuam Jovis. 12

Reſp. 2. Idololatria eſt duplex: alia *Materialis*, ſive ſimulata, ut cum quis ſine interno affectu, ex metu mortis, cultum idolo exhibet. Alia *Formalis*, ac propria, vel perfecta, ut cum quis adorat idolum, quod ex infidelitate putat eſſe Deum; vel imperfecta, cum quis vel ex odio Dei, vel ex affectu aliquid a Dæmone, aliave creatura obtinendi ipſi, quaſi Deo, cultum defert. *Laym. l. c. ex Aug. & S. Th.* 13

Unde reſolves.

2. Idololatria etiam materialis, & ficta eſt grave & mortale peccatum: quia eſt ſaltem mendacium pernicioſum, & contra religionem; ſæpe etiam contra confeſſionem Fidei externam. *Sanch. l. 2. c. 37. n. 21. Azor. 1. p. l. 9. c. 11.*

Idololatria imperfecta ob malitiam voluntatis eſt peccatum gravius, quam perfecta. V. *Laym. l. 4. t. 10. c. 2. Sanch. l. c.*

DUBIUM IV.

Quid, & quotuplex ſit vana Obſervantia, & unde colligatur.

14 *Quæ eſt vana Obſervantia? Et quotuplex?*
15 *An ſit culpa gravis.*
16 *Quomodo cognoſci poteſt.*
17 *Reſolutio caſuum.*
18 *An detur & licita ſit virtus in iis qui vocantur* Salvatores?
19 *An accedi qui faciunt mira ſupernaturalia?*
20 *Quid in dubio præſumendum?*
21 *An liceant Enſalmi?*
22 *An detur Faſcinatio naturalis.*

Reſp. 1. Ea eſt ſuperſtitio, qua medio aliquo improportionato, & a Deo non inſtituto procuratur aliquis effectus v. g. ſanitas, ſcientia, &c. S. *Th. 2. 2. q. 69. a. 1. Bon. & alii.* Differt autem a divinatione, quod hæc tantum ordinetur ad occultorum cognitionem; illa vero ad effectum externum. Convenit cum eadem, quod utraque nitatur pacto Dæmonis, eique tribuat perfectionem propriam Dei. Unde quæ de divinatione dicta ſunt, proportionaliter huic accommodari debent. 14

Reſp. 2. Dividitur 1. ſicut divinatio in eam, quæ ex pacto expreſſo cum Dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor ſpecies. *Prima* dicitur *Ars notoria*, quæ inſpectione certarum figurarum, vel certo aliquo jejunio, oratione &c. nititur ad ſcientiam repente, ac ſine labore acquirendam, ut faciunt Anabaptiſtæ. *Secunda* dicitur *Magia* (quod nomen alioqui generale eſt), quæ verſatur circa corpora varie immutanda, aliosque effectus miros. *Tertia* eſt *Obſervatio eventuum*, qua ex conſideratione alicujus eventus conjicitur, quid ſit futurum: ut v. g. ſi ex eo, quod caſu occurrat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, & inde actiones ſuas moderetur. *Quarta* dicitur *Obſervatio ſanitatum*, cum adhibentur quædam ſigna, orationes, certos numerus crucium, ſacra verba, &c. velut neceſſaria, & efficacia ad pellendos morbos. Idem eſt de geſtione Reliquiarum cum vana circumſtantia, v. g. in tali capſa, tot diebus, cum

tali

„ tali herba, &c. *Sanch. c. 40. n. 11. Fill. t. 24. c. 6. n. 157.*

15 „ Reſp. 3. Vana obſervantia, ſicut divinatio, eſt peccatum mortale ex genere ſuo. Ratio eſt, tum quia tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab ea, quod a ſolo Deo expectari debet: tum quia nititur pacto cum Dæmone. *Leſſ. Bon. quæſt. 5. part. 4. & alii.* Nec poteſt excuſari a mortali ex parvitate materiæ: quia ſimpliciter, & in omni materia uſurpatur cognitio, aut virtus. Aliunde tamen fieri poſſe, ut non ſit mortale, docent *Auct. ſupra cit. dub. 2. reſp. 3.* 1. ratione ignorantiæ, ſi pactum ſit implicitum tantum. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ita eſſe, vel futurum. Vide dicta de divinatione *n. 8. caſu 7. & Leſſ. dub. 8. n. 53. & 66.*

16 „ Reſp. 4. Vana obſervantia cognoſci poteſt, 1. Ex inſufficientia cauſæ adhibitæ ad effectum; ſi nimirum nec habeat naturalem virtutem, nec de ſupernaturali legitime conſtet. 2. Ex adjunctione falſæ, vel vanæ circumſtantiæ, ut verbi gratia, ſi flagellatio fieri debeat certa hora, numero, manu, flagro ſerico; ſi nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falſa, vel apocrypha, verbi gratia, Chriſtum habuiſſe febres, vel ſpaſmum, &c. Item, ſi ponatur vis in modo ſcribendi, verbi gratia Evangelii S. Joannis a Virgine, oriente ſole, &c. 3. Si effectus ſtatim evaneſcat, &c. *Delrio l. 2. q. 5. Sanch. c. 40. n. 43.*

Ex dictis reſolves.

17 „ 1. Superſtitioſum eſt: 1. Sumere aliquam potionem, vel bolum, vel quidvis aliud uſurpare ad ſcientiam aliquam ſubito acquirendam. 2. Geſtare amuleta, ligaturas, involucra falſis characteribus conſignata contra vulnera, vel ſubitam mortem, ne poſſint lædi, vel ne ſanguis effluat, vel ad conciliandam inviſibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta, & maleficia. 3. Ex caſu fortuito conjicere de eventu, verb. gr. ſibi aliquid boni, vel mali eventurum, ut ſi mane egrediens pedem offendat, ideoque domum regrediatur, timens aliquid infauſti. 4. Dies aliquos habere, tanquam fauſtos, alios vero infauſtos, ideoque negotium omittere, verbi grat. die Veneris nolle ungues præſcindere. 5. Feminarum carminatricum benedictiones, & preces ad morbum depellendum adhibere. 6. Projicere ſtatuam alicujus Sancti in flumen, ut pluat. 7. Si putentur Miſſæ non prodeſſe Defunctis, niſi legantur ſeptem, cum ſeptem certi coloris candelis, & ſeptem eleemoſynis. 8. Si unguento armario, quo gladius inungitur, abſens curetur. 9. Si certo feſto, verbi gratia S. Joannis, certæ adhibeantur orationes, vel feſto S. Mathiæ hederæ folia aquis imponantur, ut cognoſcatur, cui debeant nubere. 10. Si quibuſdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus tribuatur certa, & infallibilis vis, verb. grat. evadendi ab hoſte, expellendi morbos, non moriendi ſine prævia Confeſſione, non incidendi in infortunium, &c. Aliud tamen eſt ea per orationes petere, ac ſperare. *Dels. lib. 3. part. 2. ſeſol. 4. ſect. 7. Suarez cap. 15. Leſſ. c. 4. d. 3. Sanch. n. 34. & 37. Fill. n. 150.*

„ 2. Superſtitioſum non eſt: 1. Obſervare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis (v. g. die S. Joannis Baptiſtæ), purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. Verba ſacræ Scripturæ, vel Reliquias geſtare ad Dei tantum honorem, & ſine dictis vanitatibus. 3. Circa Templum alicujus certi Sancti ter jumentum circumducere; die alicujus certi Sancti equis venam ſecare, & ſi ſcilicet hæc fiant, ut major devotio excitetur, & effectus Sanctorum meritis adſcribatur. Aliud tamen eſſet, ſi putarentur tales circumſtantiæ infallibiles, aut plane neceſſariæ, aut per ſe efficaces. V. *Nav. in man. c. 11.* Addit *Laym. ex Cajet.* ſi homines rudes bona fide, & ex devotione aliquem ritum ab Eccleſia non receptum obſervent, aliquando in ſua ſimplicitate relinquendos, dum difficulter abducantur ab eo, quod bona fide a ſuis majoribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quædam devotiones, quas vocant novendiales, v. g. novem, vel ad exemplum S. Gregorii triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero & magnitudine candelarum, & ſimilia, ſi fiant in memoriam alicujus myſterii, verb. gr. novem menſium, quibus Chriſtus fuit in utero, vel quinque vulnerum, &c. Eſſet tamen ſuperſtitioſum, credere eas preces non prodeſſe in majore, vel minore numero. 5. Multi excuſant etiam eos, qui ſanant morſos a rabido cane, quod putent illos ad hoc habere gratiam gratis datam; & ſic tenent *Navarr. in Man. cap. 51. V. Sanch. Laym. Bon. ll. cc.*

18 Quæſtio eſt, an detur, & ſit licita virtus (vocata magia naturalis) in aliquibus vocatis *Salvatores*, qui medentur quibuſdam morbis ſigno Crucis, aut verbis Sacris, aut inhiatione? Affirmant *Azor. & alii ap. Salm. Tract. 21. c. 11. n. 113.* & dicunt dari tunc virtutem naturalem. Alii *n. 114.* dicunt non dari talem virtutem neque naturalem, neque gratis datam. *Salm.* tamen ex *num. 116. cum Delrio, Nav. Vill. Trull. Pal. Hurt. & aliis*: Item *Sanch. Dec. lib. 2. c. 40. a n. 47. Suar. de Relig. tract. 3. lib. 2. c. 15. n. 25. & Leſſ. lib. 2. c. 43. n. 63.* probabiliter dicunt dari in aliquibus hanc virtutem, ſicuti notum eſt Reges Gallos ſanare Strumas (ut agnoſcit *S. Th. cum Bonifac. VIII. in Canoniz. S. Lud.*) & Reges Hiſpanos ſanare ſcrophias. Hanc virtutem tamen ajunt non eſſe naturalem (etſi hoc aliquibus gravibus DD. ſatis probabile videtur); nam alias omnes homines ejuſdem temperamenti eandem virtutem haberent; ſed eſſe gratis datam a Deo ad bonum publicum, juxta *Apoſt. Cor. 12. 9. Alii gratia ſanitatum &c.*

Hic autem notandum illud quod invenitur in *Martyrologio Romano* adnotatum ſub die 5. *Martii* de miraculoſa ſanatione a morſibus ſerpentium eorum, qui credentes januam Templi S. Phocæ Martyris, invocata ipſius interceſſione, attigerint; *Antiochiæ* (verba Martyrologii) *Natalis S. Phocæ Martyris, qui poſt multas quas pro nomine Redemptoris paſſus eſt injurias, qualiter de antiquo illo ſerpente triumphaverit, hodie quoque Populis eo miraculo declaratur, quod ſi quiſpiam a ſerpente morſus fuerit, ut januam Baſilicæ Martyris credens attigerit, confeſtim evacuata virtute veneni ſanatur.*

Bene vero advertunt iidem *Salm.* arcendos eſſe, qui carbones contrectant. Qui halitu fornacem tepefaciunt, vel hominem occidunt. Qui madidi vino ſanant: Qui adſtante alio Salvatore, virtutem amittunt: Qui talem virtutem ab alio diſcunt: Qui dicit talem habere virtutem, qui natus eſt die feſta Paraſceves, vel quia eſt ſeptimus filius (ſed in iſto *Vivo* dicit poſſe dari aliquam virtutem naturalem). Qui certis verbis utitur, quibus credit ineſſe virtutem, cum gratia confertur perſonæ, non autem verbis, & ſignis. Ita *Salm. n. 118. cum Suar. Sanch. Del Rio, Pal. Hurt. &c.* 19

Advertunt etiam, quod in dubio præſumendus eſt aliquis effectus potius provenire a cauſa naturali, quam a ſuperſtitione. Ita *Spor. de 5. Præc. c. 9. n. 31. cum S. Aug. Sanch. Laym. Elbel n. 591. Croix l. 3. p. 1. n. 28. & Salm. Tr. 21. c. 11. n. 112. cum S. Th.* qui docet *2. 2. q. 60. a. 4. in corp. Ubi non apparent manifeſta indicia de malitia alicujus, debemus id ut bonum habere, in meliorem partem interpretando, quod dubium eſt.* Recte tamen conſulunt *AA. cit.* tunc præmitti proteſtationem, nolendi effectum, ſi aliqua ſuperſtitio ſubſit. Si vero certo probabiliter conſtet rem nullam habere vim naturalem ad aliquem effectum, in dubio cenſetur potius provenire a Dæmone, quam a Deo, cum Divina promiſſio de illo non habeatur, ut docet *Sanch. Dec. l. 2. c. 40. n. 2. cum Gerſone, & Spor. n. 33. cum S. Th. 2. 2. q. 96. a. 2.* An autem liceat uſus pulveris *ſympathici*? Reſpondet *Elbel n. 516.* doctores ſatis communiter negare, quia incredibile videtur qualitates hujus pulveris in diſtans habere vim operandi; unde *Elbel* cenſet hujuſmodi uſum non facile approbandum. Ait tamen in caſu urgenti permitti poſſe, modo vulneratus non nimium diſtet, ver. g. ultra 300. paſſus; & modo proteſtatio præmittatur. Ratio, quia probabile eſt dari *actionem in diſtans*. Certum valde probabiliter mihi videtur hoc eſſe licitum, ſi talis pulvis non in magna diſtantia applicetur; ducor ex iis quæ dicit celebris Philoſophus Purchotius in ſuis *Inſtitut. Phil. t. 2. part. 1. Phyſic. ſect. 5. c. 11.* ubi ſic ait: *Pulvis vitrioli calcinati, qui ſympathicus appellatur, in ſanguinem e vulnere recens emiſſum injectus, ipſi vulneri aliquot paſſibus remoto mederi, ac ſanguinem ſiſtere obſervatur. Id vero aliter fieri non concipitur, quam per profluvium ſubſtantiale, ſive per ſpiritus vitrioli, qui calentibus adhuc ſanguinis particulis admixti, ad vulnus, unde expreſſus eſt ſanguis, feruntur, & tanquam cunei quidam apertos meatus, quibus effluit ſanguis, penitus obſtruunt.* Ungere autem in diſtans gladium adhuc calentem ſanguine vulnerati, ſuperſtitioſum eſſe ait *Croix n. 29. cum Burg.* & aſſerit communе. Sed ex eadem ratione, ut ſupra, probabiliter id etiam permittit *Spor. l. cit.* Adhuc enim in dubio, an effectus proveniat a cauſa naturali, jam diximus ex communiſſima DD. ſuperſtitioſum non eſſe illum procurare, ſaltem proteſtatione præmiſſa. 20

Quando autem adhibentur aliqua ſigna Crucis, vel tot Pater &c. in dubio, an adſit ibi aliqua ſuperſtitio, *Leſſ. l. 2. c. 45. n. 46.* ea permittit, præmiſſa expreſſa proteſtatione. Conſentiunt *Spor. n. 34. & Tamb. lib. 2. c. 6. §. 1. n. 12.* ſi urgeat notabilis neceſſitas. Damnat vero *Sporer c. 9. n. 32. cum communi*, tanquam ſuperſtitioſum regulariter, certis feſtis, horis, &c. herbas, aut fructus colligere, niſi circumſtantia temporis conferat ad herbarum virtutem, ut in vere, æquinoctio, &c. Damnat etiam *Sporer n. 28.* circumducere equos per Templa Sanctorum, niſi expectetur effectus per merita illorum; unde ait, quod ubi adſit hujuſmodi conſuetudo, ipſa eſt abroganda; at ſi non poſſit ſine offenſa Populi auferri, ſaltem ipſe docendus eſt, quo animo id faciendum.

„ 3. Non eſt illicitum uti virtute rei naturalis, quæ per ſuperſtitionem cognita eſt, modo ejus obſervatio, aut operatio non pendeat ab ope Dæmonis. Ratio eſt, quia licet illa cognitio male parta ſit, peccatum tamen tranſit, neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. Vid. *Sanch. 2. mor. cap. 38. Bon. q. 5. p. 4. Laym. l. c. 1. 10. cap. 4.*

Quid de Enſalmis? Enſalmus dicitur, quia communiter ex verbis Pſalmorum componitur, & ordinatur ad morbos ſanandos. Si Enſalmus eſt *Invocativus*, ſcilicet petens ſalutem a Deo, quin credatur infallibiliter effectus, licitus eſt. Secus ſi ſit *Conſtitutivus*, ſcilicet ſi ei tribuatur virtus infallibilis. Ita *Salm. Tract. 21. cap. 11. num. 124. & 125. cum Navarr. Azor. Bon. S. Anton. Suar.* Sane autem illicitus eſt Enſalmus (docet *S. Th. 2. 2. q. 96. a. 4.*), ſi in eo invocetur indirecte Dæmon, aut nomen inuſitatum Angelorum; vel ſi eo falſa, aut vana miſceantur, vel adhibeatur certus modus ſcribendi, proferendi, &c. 21

An detur naturalis Faſcinatio? Affirmant *Salm. n. 104. cum S. Th. 1. p. q. 117. a. 3. ad 2.* qui dicit: *Oculi autem inficiunt aerem continuum uſque ad determinatum ſpatium.* Hinc dicunt *Salm. n. 138.* quod talis, qui in ſe experitur hanc peſtiferam qualitatem, tenetur abſtinere a nimio conſortio hominum non neceſſario, 22

Digitized by Google

ceſſario, vel oculos declinare. Dicunt vero *n.* 135. contra *Azor. l. 9. c.* 25. ſuperſtitioſam eſſe faſcinationem vulgarem, quæ a vulgo creditur, ſcilicet quod aſpicientes invido animo noceant; & ideo tanquam ſuperſtitioſa vetanda eſſe oſcilla, ſeu turpicula, quæ contra faſcinationes imponuntur. Sed ſi adhibeantur adverſus faſcinationem naturalem, ut ſupra, neſcio cur illa ſint tam rigoroſe damnanda; unde enim certo apparet, quod dicta oſcilla nullam naturaliter virtutem habeant ad illum malignum effluvium medendum? Conſentit mihi *Sporer de* 1. *præc. cap.* 9. *n.* 31. qui, ut ſupra retulimus, ait in dubio prudenti, an res applicanda habeat vim naturalem, quod licite poteſt adhiberi, cum communiſſima DD. *ex S. Auguſt.* Tanto magis, quia communiter eis certa fides non præſtatur.

DUBIUM V.

Quid ſit Maleficium, & quomodo poſſit tolli?

23 *Quid, & quotuplex Maleficium?*
24 *Quæ remedia liceat adhibere contra Maleficium?*
25 *An liceat petere a Malefico parato, ut tollat maleficium cum alio? Et an in dubio, num ſciat modum licitum ſolvendi?*
26 *Quid de Strigibus?*
27 *Quam excommunicationem incurrant Malefici?*
28 *Quomodo Confeſſarius ſe gerere debeat cum Magis, & Maleficis?*

23 „ RESp. 1. Maleficium eſt vis nocendi aliis, ex pacto, & cooperatione Dæmonis. Differt a Magia, quod hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum, *Tol. l.* 4. *c.* 10. *Fill. t.* 24. *c.* 8. *q.* 1.

„ Reſp. 2. Maleficium aliud dicitur *Amatorium*, ſeu *Philtrum*, cujus uſus eſt ad carnalem amorem, vel odium excitandum, Dæmone hominis phantaſiam commovente, nihil tamen agente in voluntatem. Unde patet, ſi maleficio ſic infecti labantur, eos vere peccare; quia libertas non aufertur. Aliud dicitur *Veneficium*, quo alicui perſonæ, vel ejus bonis damnum infertur. *Fill. l. c. n.* 183. *Azor. t.* 1. *l.* 9. *c.* 26.

24 „ Reſp. 2. Contra maleficia uti licet, 1. Remediis peritis ex medicina. * (*Plures enim herbæ, ut ruta, ſalvia &c. contra maleficia naturaliter proſunt, quia virtute naturali corrigunt pravos humores, ope Dæmonis commotos; non vero licet uti virga lupi, pulvere aſperſo corpori &c. & ſimilibus, quæ naturaliter conferre nequeant ad ſedandos humores.* Vid. *Salm. c.* 11. *n.* 143. *&* 135.) * 2. Exorciſmis & Sacramentis Eccleſiæ, peregrinationibus, invocationibus Sanctorum, &c. 3. Deſtructione ſignorum, per quæ Dæmon nocet, abſque tamen alio maleficio: *Navar.* & communiter alii. * (*Eſt commune etiam apud Salm. c.* 11. *n.* 158.) *

„ 4. Si maleficus licito modo poteſt maleficium tollere, licet eum ad id accerſere, rogare, imo etiam pecunia inducere, vel verberibus, aut tormentis cogere (non tamen interficere), ſi nolit. *Lugo Diana par.* 8. *t.* 7. *R.* 53. Idque, etiamſi conſtet, eum id facturum per novum maleficium, ſicuti ex cauſa licet ab uſurario petere mutuum ad uſuram. Ratio eſt, quia cum habeam jus petendi, quod ab illo recte præſtari poteſt, & eſt indifferens, imputabitur illius malitiæ ſi id male faciat. * (*Ita Salm. ib. n.* 154. *cum Pal. Suar. &c. contra Cajet.*) * V. *Sanch. l.* 7. *de matr. diſp.* 94. *n.* 11. *Fill. n.* 192. *Leſſ. l.* 2. *cap.* 44. *d.* 6. contra *Delrium*. 5. Licet etiam contrarium ſignum poſitivum apponere, ex ſe tamen honeſtum: v. g. ſi Dæmon eſſet pactus cum malefico, ſe tandiu nociturum, quandiu maleficiatus ſe cruce non ſignaret, aut lavaret corpus (nam plerunque fit cum tali aliqua conditione, v. gr. ut tandiu duret, quandiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certo loco defoſſa), licebit illi ſe ſignare, lavare, &c. *Suar. Leſſ. l.* 2. *c.* 44. *n.* 45. * (*Ita etiam Elbel numer.* 534. *Salm. numer.* 161. *Sanchez, Palaus, Trull. &c.*) * Ratio eſt, quia non eſt intentio poſitiva recuperandi ſanitatem eo medio, ſed tantum tollendi ſignum, & diſſolvendi pactum cum Dæmone. Unde ulterius patet, licere repercutere ſagam, quæ te tetigit; ea enim repercuſſa ſolet noxa ceſſare: ut habet *Leſſius loco citat. & Sanch. lib.* 7. *de matrimon. diſput.* 95. *&* 96. 6. Si maleficus non poteſt tollere maleficium, niſi per novum, non licet eum ad id inducere, quia id eſſet inducere ad peccatum, & actui intrinſece malo cooperari. *Suarez, Sanchez, Leſſ. &c. ll. cc.* 7. Si dubitetur, an poſſit ſine maleficio novo tolle.r, non licet ab eo petere, ut habet *Laym. lib.* 4. *tract.* 10. *cap.* 4. *n.* 9. *Sanchez, & Suarez*, quia eſt periculum peccandi. Facilius autem præſumi poteſt, eum qui ſigna poſuit, poſſe ea ſine novo maleficio deſtruere, quam eum, qui non poſuit. Unde, ſi hic ſuam operam offerat, prius erit examinandus de modo ſolvendi. Vide *Laym. hic, Bonac. diſp.* 3. *quæſt.* 5. *p.* 5.

25 Quær. 1. An liceat petere a Malefico parato, ut maleficium cum alio maleficio tollat? Affirmant *Angel. & Aureol. ap. Salm. c.* 11. *n.* 146. ſicut dicunt etiam licere ad propriam utilitatem petere Sacramenta a Sacerdoto ſacrilego. Sed tenenda eſt negativa ſententia *cum Leſſ. l.* 2. *cap.* 44. *n.* 35. *& Salm. n.* 134. *cum S. Th. & pluribus*. Ratio, quia Sacerdos ſacrilegus poteſt miniſtrare Sacramenta non ſacrilege. Sed Maleficus nequit conficere maleficium ſine Dæmonis cooperatione, quod eſt intrinſece malum. Nec officit illum eſſe ad id paratum, juxta dicta *lib.* 2. *n.* 47.

Quær. 2. Utrum liceat petere a Mago ſolutionem maleficii in dubio, an ſciat vel ne modum licitum ſolvendi? Certum eſt licere, ſi conſtet, quod Magus modum licitum non ignorat, etiamſi ille modo illicito ſit uſurus, quia id ſuæ malitiæ imputatur. Ita communiter cum *Buſ. ut ſupra n.* 4. *Salm. d. c.* 11. *n.* 151. *& Sporer de* 1. *Præc. c.* 9. *n.* 43. *cum Laym. Sanch. & Leſſ.* Idem dicunt *Tamb. c.* 6. §. 2. *n.* 9. *Sporer n.* 42. *Viva Q.* 5. *A.* 5. *n.* 4. *cum Sanch. Trull. Fill. & Elbel. n.* 532. *cum. Suar. & Sayr.* licere ſi ſit certo probabile, quod Maleficus ſciat modum licitum. Se quid in dubio negativo? Cenſet *Tamb. n.* 10. & non reprobat *Viva n.* 3. quod aliquando etiam liceat petere, quia non raro præſumitur ex communiter contingentibus maleficos modum licitum non ignorare. Sed contradicit ſententia communis quam tenent *Sanch. de Matr. l.* 7. *D.* 95. *n.* 13. *Leſſ. l.* 2. *c.* 44. *n.* 46. *Viva l. c. n.* 3. *Salm. n.* 152. *cum Pal. Laym. &c.* Ratio, quia præſumendum, quod Magi non ſciant niſi modos illicitos. Ceterum, ſi in aliquo caſu habeatur juſta præſumptio, quod maleficus ſciat modum licitum ſolvendi maleficium, puta per ablationem ſigni, ſatis probabilis videtur opinio *Tamburini*; cui tunc non obſtaret ſententia communis oppoſita, nam (ut ait *Tamb.*) DD. contrarii loquuntur, quando dubium aliter non poſſit deponi. Advertunt autem cum *Buſ. Spor. n.* 43. *Viva l. c. & Elbel n.* 533. *cum Laym. Leſſ. & Del Rio*, facilius præſumendum, quod ſciat ſolvere maleficium modo licito is qui ſigna poſuit, illa auferendo, quam alius qui non poſuit.

Hic notandum eſt, communem eſſe ſententiam cum *Salm. c.* 11. *n.* 172. *Suar. Leſ. Del Rio, Pal. Sanch. &c.* adeſſe Striges, 26
quæ ope Dæmonis aſportantur de loco in locum corporaliter. Nec obſtat *c. Epiſcopi*, 26. *q.* 5. ubi prohibetur ſub pœna excommunicationis fidem præbere talibus anicularum neniis; nam ibi prohibetur aſſerere ſimul, quod ambulent cum Herodiade, vel Dea Diana. Vide *Elbel n.* 527. qui aſſerit cum *Del Rio, & aliis*, contrariam opinionem, quam tenuerunt Lutherus, Melancthon, & quidam alii Catholici, nempe hoc evenire per meram illuſionem, & vim phantaſiæ, eſſe valde pernicioſam Eccleſiæ, quia conducit ad eximendas hujuſmodi Lamias a pœnis ipſis indictis; quod gravis damni eſt Chriſtianæ Reipublicæ.

Malefici autem incurrunt excommunicationem ex *c. Si quis* 27
Ariolos. Hanc autem *Salm. c.* 11. *n.* 101. *cum Tabien. & Del Rio* tenent eſſe latæ ſententiæ, cum in *d. c.* dicatur; *Anathema ſit*. At *Suar. Sanch. Az. Leſ. &c. n.* 200. tenent eſſe ferendæ ſententiæ; & dicunt, quod verba *anathema ſit* in materia Fidei ſignificant hæreticum jam ab Eccleſia præciſum: Sed in aliis materiis ſignificant ſeparationem tantum faciendam.

Incurrunt etiam excommunicationem Bullæ Gœnæ, ſi in iis conjungatur Hæreſis; vel (ut dicunt *Salm.*) vehemens ſuſpicio illius, nempe quando ineunt pactum expreſſum cum Dæmone, vel quando miſcent res Sacras, vel Diabolum adorant, vel conſulunt de iis, quæ ipſe cognoſcere nequit. Ita *Salm. n.* 203. *cum Suar. Az. &c.* Sed hæc intelligenda, quando adſit error Fidei in intellectu, ut ait *Spor. de* 1. *Præc. c.* 9. *n.* 45. Nam alias non datur Hæreſis formalis, etiamſi quis expreſſe exterius Fidem neget, ut certum eſt *cum Buſ. ut ſupra de Pr. Fid. l.* 2. *n.* 19. Et ſine hæreſi formali excommunicatio Bullæ minime incurritur, ut certum eſt *ap. Lay.*

„ Quæres: Quomodo Confeſſario agendum cum Divinatoribus, Magis, &c.

„ Reſp. 1. Examinandi ſunt, præterquam de variis ſuper- 28
ſtitionibus. 1. Quo fine tali ſuperſtitioni ſe addixerint, v. grat. an ratione vehementis paſſionis, triſtitiæ, vindictæ, avaritiæ, aut ſanctitatis nomen conciliandi, quæ eſſet ſacrilega hypocriſis. 2. De apoſtaſia, idololatria, & hæreſi: abnegant enim Chriſtum, & Deum; renunciant Sacramentis: habent Dæmonem pro Deo, vel ſancto: nec damnatum putant, aut miſerum, & conſequenter illius aſſeclas non eſſe damnandos. 3. De blaſphemiis in Deum, & Sanctos, de ſacrilegiis; abutuntur enim rebus ſacris, ut aqua benedicta, Euchariſtia, &c. 4. De luxuria, & commixtione cum Dæmone. 5. De damnis proximo illatis. *Suar. Sanch. Fill. Bon. l. c.*

„ Reſp. 2. Monendi ſunt, eos teneri 1. Pactum expreſſum, ſi quod habent cum Dæmone, aut commercium abjurare, & diſſolvere. 2. Libros ſuos, ſchedas, ligaturas, aliaque inſtrumenta artis comburere. 3. Comburere chirographum, ſi habent: ſi vero ſolus Dæmon id habeat, non neceſſario cogendus eſt, ut reddat: quia pactum ſufficienter diſſolvitur per pœnitentiam. 4. Damna illata reſarcire, ad quod proinde etiam tenetur Fiſcus (ubi veneficorum bona confiſcantur); uti & hæredes, ſi ad eos bona deveniant. *Laym. l. c. Suar. t.* 1. *de rel. l.* 2. *cap.* 17. *Sanch. l. c. c.* 49. *Fill. &c.*

„ Reſp. 3. A Parochis moneri, & a Confeſſariis examinari circa hoc præceptum potiſſimum debent. 1. Opiliones, qui variis dediti eſſe ſolent obſervationibus, ut gregem ſuum a lupis vel aliis incommodis tueantur. 2. Fabri ferrarii, qui circa equos ſanandos utuntur verbis vel ex Pſalmis, vel ex Oratione Dominica deſumtis. 3. Ruſtici, qui ad ſananda pecora inanibus, & ſuperſtitioſis obſervationibus utuntur, vel recurrunt ad peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa mulieres laborantes in partu vel ex matrice vanas, & ſuperſtitioſas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt ſecum ſacra nomina, vel orationes ad certitudinem, quod in bello, vel duello non ſint vulnerandi, nunquam aqua, igne, vel ſubita morte perituri.

CAPUT II.

De Irreligioſitate, ejuſque ſpeciebus.

„ IRreligio, quæ Religioni opponitur per defectum, vel tendit directe ad irreverentiam Dei, & eſt Tentatio Dei, aut Perjurium. Vel tantum tendit ad irreverentiam rerum ſacrarum, & eſt Sacrilegium, aut Simonia. De Perjurio in ſecundo præcepto, de reliquis hîc.

DUBIUM I.

Quid ſit Tentatio Dei.

29 *Quid eſt Tentatio Dei?*
30 *An in Tentatione Dei detur parvitas materiæ? Et quæ ſit Tentatio interpretativa?*
31 *An peccet qui petit a Deo miraculum?*
32 *An qui offert ſe ad martyrium? Et an qui reſpuit medicinas?*

29 „ REſp. Tentatio Dei eſt dictum, vel factum, quo quis explorat, num Deus ſit potens, ſapiens, miſericors, aut aliquam perfectionem habeat. *S. Th. 2. 2. q. 92. a. 1. Sanch. &c.* Ea eſt duplex, ſcilicet vel *formalis*, quando quis expreſſe dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; ut ſi quis petat miraculum, quo peteſiat Fidem Catholicam eſſe veram: vel det ſe præcipitem ex turri, ut experiatur, an Deus ſit miſericors, eum eripiendo a læſione: Vel eſt *implicita*, & *interpretativa*, quando quis, etſi expreſſe non intendat Deum tentare, id tamen petit, vel agit, quod ſuapte natura eo referri videtur; ut ſi quis ſe committat periculo, a quo vel nullo modo, vel vix poſſit eripi, niſi miraculoſe; vel ſi media naturalia omittat, ſperans a ſolo Deo effectum, v. g. in morbo periculoſo reſpuens medicinam, petenſque, ac ſperans a Deo temere ſanitatem. *Nav. c. 11. Leſſ. n. 4.* Item ſi ſine neceſſitate, & cauſa rudis abſque præparatione velit concionari, ſperans a Deo ſibi ſuggerendos conceptus. *Suar. Sanch. Leſſ. Laym. l. 4. t. 10. c. 5.*

Unde reſolves.

„ 2. Tentatio Dei *formalis* eſt peccatum ex genere ſuo mortale, in quacumque etiam materia. Ratio eſt, quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in gravem Dei contemptum redundat, vel magnam irreverentiam curioſius agendo cum Deo, quaſi cum ludione. *Leſſ. lib. 2. c. 45. d. 1. Sanch. lib. 2. c. 3. Suar. & ceter. comm.*

„ 2. *Interpretativa* tentatio, cui dubitatio illa deeſt, plerumque eſt tantum peccatum veniale ob imperfectionem actus, ignorantiam, inconſiderationem, vel parvitatem periculi. Imo ſæpe nullum eſt peccatum, quando ſcilicet juſta cauſa ſubeſt, v. gr. Dei inſtinctus, neceſſitas, vel pia utilitas. *Sayr. Tolet. Cajet. S. Th. 2. 2. q. 92.*

30 Sed quæſtio hæc eſt, an in tentatione Dei *interpretativa*, ut ſupra detur parvitas materiæ? Affirmant *Buſemb. cum Cajet. & Valent. in 2. 2. D. 6. quæſt. 14. n. 2. Leſſ. lib. 2. c. 45. n. 4. Sayr. Clav. reg. lib. 6. cap. 7. num. 14. & Tolet. lib. 4. cap. 19. n. 7.* Hi dicunt, quod ſi quis in re levi, & ſine gravis damni periculo tentaret Deum, ex ſola curioſitate ſpectandi aliquod opus ſupernaturale, hic tantum venialiter peccaret. Sed probabilius *Sanch. Dec. lib. 2. cap. 34. n. 5. Suarez tom. 1. de Rel. tract. 3. lib. 1. cap. 3. num. 16. Salm. tract. 21. cap. 12. num. 2.* eum damnant de mortali, niſi excuſaretur ratione ignorantiæ, vel indeliberationis. Ratio, quia gravis eſt irreverentia velle ut Deus oſtendat omnipotentiam ſuam ad ſatisfaciendum curioſitati ipſius. Hinc *Salmant. loc. cit.* dicunt, quod probabilius peccaret graviter qui in levi morbo, rejectis medicinis, ſperaret a Deo ſanitatem, quamvis non peteret miraculum: quia (ut ajunt) videtur hic, reſpuendo remedia, reipſa miraculum exoptare, cum velit mutari cauſas naturales. Sed merito huic doctrinæ contradicunt *Sanch. loco cit. cum Leonardo, Bonac. de 1. Præc. D. 3. quæſt. 9. par. un. n. 3. cum Suar. Anacl. ibid. quæſt. 1. n. 8. Elbel. d. n. 560. & Sporer eod. tit. c. 10. cum Laym.* qui in hoc non recognoſcunt pluſquam venialem culpam. Ratio, quia in hoc non adeſt gravis deordinatio: cum enim quis nequaquam miraculum petat curioſitatis cauſa, juſte excuſatur a gravi, & aliquando ego puto etiam ab omni culpa, ſi ſperet ſine remediis naturaliter, Deo adjuvante, a tali levi morbo liberari, dum ſæpe in hujuſmodi morbis natura ipſa ſalutem operatur.

„ 3. Si quis in puteum ſe conjiciat, ad declarandam Dei erga ſe providentiam, aut ſupra prunas ambulet, ad innocentiam oſtendendam, eſt interpretativa tentatio Dei: uti etiam ſunt eæ probationes, quæ fiunt per ferrum cadens, aquam ferventem, vel frigidam. * (*Tales probationes ſunt vetitæ cap. 1. & 2. de Purgat. Vulgar. ut communiter Salm. cap. 12. n. 5. & 6.*) * &c. de quibus v. *Beinsfeld. & Delrium l. 4. diſq.* Licet enim Deus aliquando tales purgationes miraculoſe probarit, id contigit, vel quia Deo inſpirante factæ ſunt, vel quia innocentes ad eas compulſi ſunt liberari. *Bon. d. 9. p. 1.*

31 Peccat, qui abſolute petit a Deo, vel offert miraculum ad converſionem Hæreticorum, cum ſufficiant noſtræ Fidei teſtimonia, *Salm. c. 12. n. 7. cum Suar. Pal. Sanch.* Si vero aliquando ſit firmiſſima ſpes converſionis, tunc poterit peti a Deo miraculum ſub conditione, ſi ei placuerit, *Salm. ib.* Ceterum *Sporer l. c. cum communi* ait ſatis eſſe licitum petere a Deo miraculum, quoties adſit utilitas gravis ad noſtram aut aliorum ſalutem, vel Divinam Voluntatem implendam. Et idem clare docet *D. Thom. 2. 2. q. 97. a. 2.* ubi ait non tentare Deum qui ſignum ab eo petit, *ut aliis demonſtret*; vel *ad hoc quod inſtruatur, quid circa aliquod factum ſit placitum Deo. ib. ad 3.*

32 Item peccat qui periculo mortis, vel mutilationis ſe objicit ad perferendum martyrium ſine juſta cauſa, nam in caſu neceſſitatis, ſi alias Fides, aut ſalus multorum periclitetur: vel ad vitandas blaſphemias, in quibus caſibus martyrium eſt in præcepto: vel in caſu utilitatis, ad exaltandam Fidem, aut Dei Gloriam; tunc licet martyrio ſe offerre, ut docet *S. Th. 2. 2. q. 144. n. 3. ad 1.* Vid. *Salm. n. 9.*

Item peccat qui reſpuit medicinas; niſi faciat ad ſe mortificandum, modo abſit periculum mortis, ut *Viva q. 6. art. 3. n. 6. & Salm. n. 9. cum Cajet. Nav. & Sanch.*

Quæritur, an Tentatio Dei expreſſa differat ſpecie ab interpretativa? Affirmant *Suar. & Bon.* At probabilius negant *Sal. n. 11.*

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex ſit Sacrilegium?

33 *Quid, & quotuplex Sacrilegium?*
34 *Quales ſpecies Sacrilegii ſint explicandæ?*
35 *Quæ ſint Sacrilegia Perſonalia?*
36 *Quæ Localia? 37. An vetentur in Eccleſia Mercatus, Convivia, Judicia, &c.? 38. An ſit Sacrilegium extrahere hominem ab Eccleſia, atrio, &c.? 39. An omne furtum in Eccleſia ſit Sacrilegium? An in Sacriſtia?*
40 *Quæ Sacrilegia Realia?*
41 *An liceat vaſa & veſtes ſacras convertere in uſum profanum?*
42 *An ſit Sacrilegium lædere bona Eccleſiaſticorum? Detinere Legata pia? Decimas non ſolvere?*
43 *An ſit Sacrilegium mentaliter peccare in Eccleſia? An omittere Sacramenta tempore debito?*
44 *An cenſuræ contra ſacrilegos incurrantur ipſo facto?*
45 *An ſit Sacrilegium furari Reliquias? 46. An peccare in die feſta? 47. An violare vota? 48. Vide alia ibid.*

„ REſp. Sacrilegium eſt violatio rei ſacræ, hoc eſt dicatæ cultui Divino, & peccatum mortale ex genere ſuo, ſi opus ſpecialiter repugnet cum rei ſanctitate; non vero, ſi generaliter tantum repugnet, quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant ſanctitati, v. g. Templi, ita ut ibi cum veniali peccato committantur. Eſt autem Sacrilegium triplex: *Perſonale*, quo perſona; *Locale*, quo locus; & *Reale*, quo res aliæ violantur. *S. Th. 2. 2. q. 99. a. 3.* & ceteri Theologi. 33

Explicanda eſt in Confeſſione ſpecies Sacrilegii, an fuerit Perſonale, Locale, aut Reale. *Viva de Præc. Dec. q. 6. d. 1. n. 1. & Salm. c. 12. cum S. Th. & communi.* Quæſtio eſt, an prædictæ ſpecies ſint ſubalternæ, vel ſint infimæ? *Prima ſententia* tenet eſſe ſubalternas continentes ſub ſe alias ſpecies infimas; Ita *Suar. Pal. Leſſ. &c. ap. Salm. c. 12. n. 17. cum Buſ.* (vide *n. 47. infra ibi n. 5.*) *& Elbel de Sacril. n. 565. cum Fil.* Et iden dicunt percuſſionem Clerici ſpecie differre a concubitu cum eo. *Secunda* tamen *ſententia* tenet eſſe infimas, ut *Viva q. 6. a. 1. n. 2. & Salm. cum Cajet. Trull.* Ita ut, ſi quis violat Sanctimonialem verberando, aut cum ea concubendo, unum Sacrilegium formaliter committit. Et ſic ſentit *D. Th. 2. 2. q. 99. a. 3. ad 2.* ubi ait: *Poſſibile eſt aliqua duo peccata differre ſpecie ſecundum materiales actus, convenire autem in ſpecie ſecundum unam rationem formalem ſacrilegii; puta ſi quis Sanctimonialem violaverit verberando, vel concubendo.* Et hæc eſt probabilior. Docet vero *ibid.* S. Doctor præfatus ſpecies habere diverſos gradus, ſignificans eos conſtituere quidem circumſtantias aggravantes, non autem ſpeciem mutantes. 34

Unde reſolves.

„ I. *Perſonale* ſacrilegium eſt percuſſio Clerici, pertractio ejuſdem ad judicium ſeculare, item luxurioſa violatio perſonæ Deo per votum caſtitatis ſacratæ, de qua v. infra *c. 4. c. 2. dub. 2. n. 6.* 35

„ II. *Locale* ſacrilegium eſt omnis actus, quo Eccleſia polluitur, ut eſt v. g. occiſio hominis, effuſio humani ſanguinis, vel ſeminis illicita, & notoria, * (*Ut probabiliter tenent etiam Viva Qu. 6. A. 1. n. 11. & Tamb. cum Vaſq. Pont. Diana, Con. Tol. apud Salm. Tract. 6. c. 8. n. 101. contra Salm. ib. cum Suar. Bon. Lug. Pal. &c. & Elbel n. 556. qui probabilius dicunt etiam occultam effuſionem eſſe Sacrilegium.* Vide *dicenda de VI. Præc. n. 458. verſic.* II. Circa locum, &c.) * Item ſepultura excommunicati, vel non baptizati; item ſi actus quidam profani fiant in Eccleſia, & repugnantes ejus immunitati, ut negotiationes, illiciti concubitus, & ſpurcities, ſeditiones, concilia ſecularia, ſtipulationes equorum, incendia, effractiones, ſpoliationes. Item ſi materia rei ſacræ, vel Eccleſiæ directe ad profanos uſus convertatur; ſi reus ex Eccleſia, velut aſylo, extrahatur; niſi tamen ſit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiducia aſyli iſtic commiſerit. Denique ſi furto auferantur res Eccleſiæ, aut ibi depoſitæ, *Laym. c. 7. Bon. q. 6.* Si vero res ablata fuerit per accidens tantum in Eccleſia v. g. crumena viri divitis, probabiliter non committi ſacrilegium docet *Dian. p. 1. t. 3. R. 27.* ex *Fagn.* & ſex aliis, contra *Suarez, Laym. &c.* 36

Sunt-

Digitized by Google

37 Similiter violatur locus Sacer, ſi in eo fiant conclamationes, deambulationes, mercatus, ſtrepitus judiciorum ſecularium, non vero Eccleſiaſticorum pietatem ſpectantium. Aliquando tamen judicia ſecularia, aut parlamenta licita ſunt in neceſſitate, v. g. ob pluviam, ſolis æſtum: modo fiant ſine ſtrepitu, & deſit alius locus opportunus. Pariter non videtur culpa gravis aliqua moderata deambulatio in Eccleſia, aut privata comeſtio, etiam ſine neceſſitate, ſi abſit ſcandalum, & clamor. Ita *Viva ib. n. 11. ex S. Th. cum Salm. d. c. 12. n. 25.* Hic obiter advertatur nemini quacumque prædito dignitate, modo non Regali, licere indicere, ut ſibi ad Eccleſiam deferatur Stratus, ſecus ſtatim ceſſandum a Divinis, & Miniſtri Eccleſiæ ipſo facto excommunicationem incurrunt, & Eccleſie tanquam interdicte habenda eſt. Hoc decretum fuit e S. C. Cærem. quæ ait. „ Propoſito in S. C. Cærem. quodam abuſu inter alios, qui de recenti in Urbe irrepſerunt, eadem S. C. ad eum omnino tollendum die 30. Auguſti 1071. decrevit „ : *Non licere cuicumque &c. (Perſonis Regalibus tantum exceptis) ad Eccleſias ſtrata ſibi deferri facere; ſecus ceſſandum immediate a divinis: Quod niſi ſervetur Rectores, ceteroſque Miniſtros* ipſo facto *excommunicationem incurrere, eamque Eccleſiam eſſe pro interdicta*. (Ita adnotatum reperitur in Bullario Clementis XI. *part. 3. decr. 1. Cær.*) Deinde ſubjungitur: *Et facta relatione Sanctitas ſua* (i. e. præfetus Clemens) *Decretum approbavit, nec non promulgari, atque executioni tradi, & in omnibus Urbis Sacrariis affigi mandavit die 3 Octob. 1701.* Hoc omne refertur a *Ferraris in ſua Bibliotheca (Ferrar. Biblioth. to. 3. Verbo* Eccleſia *art.* V. *n.* 28. *&* 29.), qui etiam refert (*ibid.*) vetari pluribus ex Decretis S. R. C. dare intra Miſſam Laicis (etſi Præſidibus) Evangelium oſculandum, uti etiam dare illis uſum Baldachini, & illos admittere ut aſſiſtant in Presbyterio. Ad noſtra autem redeuntes dicimus.

38 Sacrilegium eſt extrahere violenter hominem ab Eccleſia, etiam interdicta, vel polluta, & ab ejus cœmeterio, atrio, clauſtro, dormitorio, ambitu contiguo cum Eccleſia: Item a Domibus Religioſorum clauſura ſeptis. Vide *Salm. Tr. 18. c. 3. a n. 81.* Ceterum, præter hunc uſum violatæ Immunitatis, ad incurrendam ſpeciem ſacrilegii nomine loci ſacri intelligitur tantum Eccleſia, non alia loca, cum in odioſis ſtricte facienda eſt interpretatio, ut notat *Elbel de Sacril. n. 566. cum Laym. Bon. &c.*

39 Quæritur, an omne furtum in Eccleſie ſit Sacrilegium? *Primæ ſententia cum Lugo D. 16. n. 470. Tamb. in Meth. Conf. lib. 2. cap. 8. Pal. Azor. Dian. Leſſ. Con. Henriq. &c. ap. Salm. Tr. 6. c. 8. n. 103.* tenent non eſſe Sacrilegium, niſi furtum ſit de re Eccleſiæ commodata, vel commiſſa ibi cuſtodiæ cauſa: nam aliæ res profanæ accipiuntur quidem materialiter *in loco ſacro*, ſed non *de loco ſacro*, dum ad locum ſacrum nullo modo pertinent. Excipit tamen merito *Lugo l. c.* furtum de rebus quæ Sacriſta feciſſet ſibi commodari pro Eccleſiæ ornatu. *Secunda tamen ſententia* probabilior affirmat ex *c. Quiſquis. 17. q. 4.* ubi abſolute damnatur ut ſacrilegus, qui non *ſacrum de ſacro* furatur; nec id limitatur ad depoſitum tantum. *Ita Elbel n. 587. cum Fill. Val., & Salm. Tr. 6. c. 8. n. 103. cum Pal. Dic. Vaſq. Bon. Laym. &c.* Recte tamen *Salm.* probabilem vocant primam ſententiem. An eutem ſit Sacrilegium Locale furari e Sacriſtia? Negat *Sanch. de Matr. D. 15. n. 13.* contre eliquos. Certum autem eſt non eſſe Sacrilegium furtum in Clauſtris, nec in Oratorio domus privatæ. In Oratoriis vero Xenodochiorum, vel Eremitoriorum, licet non benedictis ab Epiſcopo, juſte putat *Sanch.* furta eſſe ſacrilegie. Vide *Vivam d. loc. n. 13.*

40 „ 3. *Reale* ſacrilegium eſt indigna tractatio, & adminiſtratio Sacramentorum, ut ſi miniſtreptur, vel ſuſcipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vaſorum, & inſtrumentorum ſacrorum: v. gr. ſi quis calice utetur in convivio, ornamenta altarium, vel Sacerdotum ad uſus profanos applicet: intellige de iis, quæ conſecrari, vel ſaltem benedici ſoleat: nam ad nuptias, vel communem uſum adhibere tapetes, candelabra, pelvim, imo & manutergium, & cetera, quæ mediate ſerviunt miniſterio ſacro, non eſſe peccatum docet *Tambur. expedit. Sacrif. l. 1. c. 2.* niſi fiat ex aliquo contemtu ſaltem implicito, ut ſi ſemper, & indifferenter ſic utaris ſupradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenſo, & ſimilibus benedictis, quod in modicis iſtis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Eccleſia, ut patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. Vide *l. cit.* §. 3. Item violatio, vel indigna tractatio ſacrarum Imaginum, & Reliquiarum. Item abuſus Scripturæ ſacræ, v. g. ad ſtabiliendas hæreſes, vel res turpes. Item raptura bonorum Eccleſiæ, ſuppreſſio piorum legatorum, vel jurium Eccleſiæ detraudatio, &c. Vid. *Fill. tr. 24. c. 9. Regin. l. 19. n. 57. Suar.*

Concilium Tridentinum *Seſſ. 4. in fine* vocat temeritatem, torquere verba S. Scripturæ ad ſcurrilie, fabuloſa, vana, adulatoria, detractoria, &c. Vid. *Salmant. cap. 12. num.* 82.

41 Quæritur 1. an vaſa, & veſtes ſacræ poſſint converti in uſum profanum? Affirmant *Salm. tr. 21. c. 12. n. 32.* ſi illæ jam emiſerint formam, & benedictionem. Sed alibi *c. 10. n. 145.* omnino negant cum *S. Thom.* qui *p. 3. q. 83. a. 3. ad 3. Et c. 39. diſt. 1.* dicit: *Palia, velum, candelabrum, cathedra, & alia, quæ in Sacrario fuerint, non debent admitti in uſum laicorum, ſed eſſe comburenda.* Melius autem *Suar. p. 3. D. 81. ſect. 8. Pal. to. 2. tr. 3. D. 1. p. 6. Bon. D. 3. q. 1. p. 4. & Roncaglia de 1. Præc. c. 5. q. 7. cum Barboſa* diſtinguunt, & dicunt, quod ſi res ita totaliter immutetur, ut ad communem materiam redeat, ſicut ſi calix igne vel ferro ad communem maſſam argenti reducatur, tunc licet in uſum profanum convertere. Ita ipſe cum *Bon. Pal. Suar. & Baur.* ſecus ſi totaliter non difformetur. Hinc non licet ex veteri Caſule veſtes profanas reſercire: & hoc adhæret et quod dicit *S. Thom.* ſupra. Ideo alii dicunt non licere hujuſmodi veſtes ad uſus profanos vendere, aut oppignorare. Vide *Salm. d. c. 10. n. 45.*

Quæritur 2. an læſio quorumcumque bonorum Eccleſiaſticorum ſit ſacrilegium? Reſp. negative, ſed tantum bonorum, quæ *pertinent ad ornamentum Eccleſiæ, aut ſunt deputata ad ſuſtentationem Miniſtrorum*, ut loquitur *S. Th. 2. 2. q. 99. a. 3.* Ly *ad ſuſtentationem Miniſtrorum*, intellige, qua tales ſunt, ut recte dicit *Tamb. Dec. l. 2. c. 6. §. 3. n. 9.* 42

Quæritur 3. an ſit Sacrilegium injuſte detinere legata relicta Eccleſiæ pro ejus ſervitio? Affirmat *Leſſ. l. 1. c. 16. n. 30.* Sed negant *Tamb. dict. l. n. 10. cum Pal. & Salm. c. 10. n. 35. &c.* Quia, donec dicta bona ab Eccleſia non poſſideantur, non ſunt ſacra.

Quæritur 4. an ſit Sacrilegium non ſolvere Decimas? Affirmat *Leſs. l. 2. c. 16. n. 18. Elbel n. 569. cum Val. Spor. &c.* Sed negat *Croix l. 3. p. 1. n. 52. & Tamb. d. l. n. 11. cum Pal.* Dicunt tamen eſſe peccatum gravius irreligioſitatis; quia ſolutio Decimarum eſt ordinata in recognitionem Divini Dominii.

Notandum, quod per meros actus internos non violatur ſanctitas loci; ideoque non committit ſacrilegium, qui in Eccleſia habet voluntatem occidendi hominem extra illam. Secus, ſi quis extra Eccleſiam proponit occidere in Eccleſia. Ita *Salm. c. 12. n. 28. cum aliis communiter.* 43

Palaus Tr. 17. D. 2. p. 2. tenet omittere Sacramenta tempore debito eſſe Sacrilegium. Probabilius vero negatur, ſed eſſe dicitur peccatum contra obedientiam Eccleſiæ debitam. *Salm. c. 12. n. 38.*

Item notandum eſt, quod cenſuræ contra ſacrilegos latæ non incurruntur ipſo facto, niſi a percutientibus Clericum: Itemque e violantibus Immunitatem Eccleſiaſticam, imponendo tributa, uſurpando bona: & ab effringentibus Eccleſias, & ſimul expoliantibus rebus ſacris, ex *cap. Conqueſt. 22. de Sent. excomm. V. Salm. n. 24.* Incendiarios autem Eccleſiarum probabilius eſt non eſſe excommunicatos ipſo facto, ut *Salm. n. 40. cum Cajet. Sylv. Nav.* 44

Grave ſacrilegium committit, qui furatur Reliquiam, etiam in parva quantitate, ſi ſcit dominum ob hoc eſſe valde contriſtandum. Ita *Leand. Prad. Nav. Mol. ap. Salm. Tr. 21. c. 10. num.* 108. 45

Quæritur 5. An tempus ſit objectum Sacrilegii, ſcil. ſi quis peccet die feſto &c. Negant *Lugo de Bea. D. 16. nu. 523. & Salm. c. 12. n. 36. cum Leſſ. & Pal. & Tamb. Met. Conf. lib. 2. c. 7. §. 5. n. 40.* Niſi notabilis irreverentia irrogetur cultui Divino, ut ſi quis in die Veneris Sancti exhiberet comœdias, ludos publicos, &c. 46

Quæritur 6. an violatio voti ſit Sacrilegium? Negant *Tamb. cum Suar. Dec. l. c. n. 12. & 13.* & *Pal. Tr. 17. D. 2. p. 3.* §. 2. Dicunt enim eſſe peccatum perfidiæ, ſeu contra fidelitatem Deo debitam, ut *Croix l. 3. p. 1. n. 55. cum Tamb. in Dec. loc. c. n. 13.* Affirmat vero *S. Thom. 2. 2. q. 99. a. 3. ad 3.* & ſequuntur *Salm. c. 12. n. 22.* Qui eutem violet votum caſtitatis probabilius committit ſacrilegium. Vide *Elbel n.* 584. 47

„ 4. Peccatur etiam Sacrilegio peccato omiſſionis, v. gr. ſi quæ ad Sacrificium ſpectant, ut corporalia, & ſimilia, ſint valde immunda. *Bon. de Euch.* * (*Qui p. 9. n. 23. cum Fill. Suar. Reg. &c. dicit eſſe mortale. V. l. 6. n. 384.*). * 48

„ 5. In Confeſſione exprimenda eſt ſpecies, & materia ſacrilegii. Ratio prioris eſt, quia ſæpe diviſam malitiam habet, v. gr. percuſſio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio poſterioris eſt, quia etiam materia aliquando auget, & addit malitiam, v. g. ſi ſit contra Euchariſtiam, addit, ſecundum Gordonum, communi violationi rei ſacræ aliud peccatum contra latriam. Attingere autem nuda manu calices, patenas, aras, agnos cereos, &c. Chriſmate delibuta non licet feminis, & laicis. * (*Licet vero Clericis etiam primæ tonſure, ut Tamb. ib. n. 11. cum Suar.*) * Citra contemtum tamen non eſt mortale, ſi vacua ſint; & ſi cauſa ſubſit, nec veniale, *Suar. Tamb. loc. cit.* §. 1. ſine cauſa autem veniale eſſe docet *Suar. Coninch.* & alii communiter; (licet *Tamb. l. c.* ex *Sa*, &c. contrarium cenſeat probabile. * *Cum Scota, & Bartol. ab Ang. Sed Sa ap. Tamb. & Sot. Henr. Sanch. Fag. & Tamb. apud Paſq. ut refert Croix l. 6. p. 2. n. 385. cenſet nullum eſſe peccatum. Pro monialibus vero adeſt privilegium, ut Salm. c. 10. n. 132.*) * ut & ſi corporalia, vel purificatoria laventur ab iiſdem. V. *l. 6. n.* 385. Cetera autem, quæ Euchariſtiam immediate, non contingunt, nec chriſmate unguntur, ut mappas, veſtes Sacerdotales immediate contingere omnibus licet. *Suar. Laym. Tamb. l. c.* ubi ex *Palao*, &c. idem concedit de Reliquiis: ſicut etiam, ut eaſdem thecis incluſas penes ſe habeant; vel laici in publicis proceſſionibus geſtent. Idem docet cum *Laym.* de pyxide, ſive ciborio, & lunule benedictis, quando ſacram Euchariſtiam nondum continuerunt. Idem de

„ corporalibus, pallis, & purificatoriis, quando poſt ſacrum uſum lota ſunt: ex *Laym.* & *Bonac*, imo etiam ante lotionem. *Laym, Tamb. l. c.*

DUBIUM III.

De Simonia,

ARTICULUS I.

Quid ſit, & quotuplex?

49 *Quid eſt Simonia? & quotuplex?*
50 *An poſſit dari parvitas materiæ in Simonia?*
51 *Quando ſit Simonia dare temporale pro ſpirituali?*
52 *An ſit Simonia dare Beneficium alicui, ut ſe ſuſtentet; vel ſola ratione amicitiæ, aut precum?*
53 *An ſit Simonia deducere in pactum obligationem antidoralem?*
54 *An dare ſpirituale principaliter ob temporale?*
55 *An ſit Simonia accipere aliquid pro adminiſtratione Sacramentorum? Et an principaliter ob lucrum temporale ab eis captandum?*
56 *Quid intelligitur per* Munus a manu?
57 *An ſit Simonia dare mutuum ob ſpirituale?*
58 *An ſolvere penſionem ob Beneficium?*
59 *An dare aliquid, ut alter præſtet quid ſpirituale pro ſeipſo accipiente?*
60 *An dare Beneficium cum aliquo onere ſpirituali? An reſignare, vel præſentare cum onere?*
61 *Quid per* Munus ab obſequio?
62 *An ſit Simonia inſervire ob Beneficium?*
63 *Quid per* Munus a lingua?
64 *An ſit Simonia dare aliquid Mediatori, ut obtineas tibi Beneficium?*
65 *Quid ſit Interceſſor mediatus?*
66 *Quid ſi promittas dare eleemoſynam alicui Monaſterio?*
67 *Quæ ſit Simonia* Mentalis? *Quæ* Conventionalis? *Quæ* Realis?
68 *Quæ juris Divini, quæ humani?*
69 *An detur Simonia tantum de jure humano?*
70 *An vendere Beneficia ſit Simonia de jure Divino?*
71 *An ſit Simonia vendere Juſpatronatus? Et an de jure Divino? An vendere jus Sepulturæ?*
72 *An Beneficia poſſint permutari?*
73 *Quomodo poſſit permutari Beneficium cum penſione? Et cujus auctoritate? Et an Epiſcopi poſſint penſiones conſtituere? uſque ad n. 76.*
77 *Quomodo in Beneficiis liceat tranſigere? uſque ad n. 80.*
81 *Quomodo fieri poſſint Renunciationes Beneficiorum? uſque ad num. 84.*
85 *Quotuplex ſit Simonia* Confidentialis? *Et quæ ejus pœna? uſque ad n. 90.*
91 *Quomodo fiat Simonia pro ingreſſu ad Religionem? 92. An liceat aliquid accipere pro ſuſtentatione ingreſſuri?*
93 *An liceat pro catechizando, &c.*
94 *An pro inſtruendo aliquo in ſacra Doctrina?*
95 *An pro abſolvendo, &c.?*
96 *An pro danda diſpenſatione in Matrimonio?*
97 *An liceat dare aliquid, ut alter omittat rem ſpiritualem?*
98 *An ad redimendam vexationem? 99. An poſſit pecunia redimi vexatio circa poſſeſſionem Beneficii? 100. Quid ſi nondum ſit aquiſitum jus in re? Quid ſi quis corrumperet Electores, ne te eligant? 101. Quid ſi alter ſolis precibus impediret? 102. An poſſis dare pecuniam, ne alter ſe opponat ad tuam electionem? 103. An ne eligat indignum, vel ut eligat dignum? An, ut non concurrat ad beneficium, quod tu cupis? 104. Vide alia apud Buſemb.*

49 „ RESpond. Simonia eſt ſtudioſa voluntas emendi, aut vendendi pretio temporali aliquid ſpirituale, vel ſpirituali annexum. *S. Thom. 2. 2. qu. 100. a. 1. Laym. l. 4. tr. 10. c. 8. &c.* Dicitur 1. *voluntas emendi, &c.* quibus verbis intelligitur quivis contractus oneroſus, ſive venditionis, ſive locationis, ſive permutationis, aut renunciationis; quia ſimonia non conſiſtit ſine pactione aliqua tacita, vel expreſſa, & obligatione ex pacto. Quod addo, quia obligatio naturalis quæcunque, ut gratitudinis, ſive antidoralis, non ſufficit; v. gr. quando quis ſperat, vel intendit tantum, non tamen obligat. *Sa, v. Simonia.* Ratio eſt, quia non facit contractum. V. *Bon. de Simon. d. 1. q. 6. p. 1. Leſs. l. 2. c. 35. d. 20.* (*Sed vide dicenda n. 54.*) Dicitur 2. *pretio temporali:* ſive illud ſit *muneris*, ſive *linguæ*, ut eſt laus, vituperium, patrocinium; ſive *obſequii*, & *famulatus*. Dicitur 3. *ſpirituale*, quo nomine intelligitur res ſupernaturalis ad ſalutem ordinata, ſive ſit formaliter talis, ut Gratia, & dona Spiritus Sancti, ſive cauſaliter, ut ſunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia: ſive ſit effectus, & uſus poteſtatis ſupernaturalis, ut conſecratio, abſolutio, diſpenſatio, benedictio, excommunicatio, electio, præſentatio, confirmatio, collatio beneficii, aliique actus juriſdictionis Eccleſiaſticæ. Dicitur 4. *ſpirituali annexum*, ad comprehendendum ea, quæ non ſunt per ſe ſpiritualia, ſed ad ea ordinantur, iiſque ſunt annexa, ſive antecedenter, ut jus patronatus reſpectu beneficii; vaſa, & veſtes ſacræ reſpectu Sacramentorum: ſive concomitanter, ut labor in adminiſtratione Sacramentorum: juxta ſenſum infra dicendum: ſive conſequenter, ut reditus beneficiorum, qui dantur propter officium ſpirituale. Unde patet, malitiam ſimoniæ conſiſtere in irreverentia, quæ committitur, dum res ſpirituales inſtar temporalium pretio æſtimantur, & contractibus ſubjiciuntur; atque eſſe peccatum mortale ex genere ſuo, nec veniale fieri poſſe ex materiæ levitate; quia nullum [illegible] num Gratiæ, licet parvum, poteſt vendi ſine gravi irreverentia tum ipſiuſmet doni, tum etiam Dei. Poteſt tamen eſſe veniale, ob actus imperfectionem, & ignorantiam: *Suar. t. 3. de rel. l. 4. cap. 36. Azor, Fill. Laym. l. c. Leſſ. l. 2. c. 35. d. 1.*

Simonia autem quadruplex eſt, Mentalis, Conventionalis, Realis, & Confidentialis; *Mentalis* eſt, cum quis dat temporale cum animo obligandi ad reddendum ſpirituale (aut e converſo), ſed abſque aliquo pacto. *Conventionalis* eſt, cum adeſt pactum, ſed a neutra Parte executum eſt. *Realis* autem eſt, cum pactum jam eſt impletum. *Confidentialis* tandem tripliciter poteſt fieri, nempe per acceſſum, per regreſſum, & per ingreſſum. Dicitur *per acceſſum*, cum renuntias Beneficium alteri cum pacto ut ille deinde illud reſignet, & alteri conferatur. *Per ingreſſum*, cum reſervas tibi jus reaſſumendi iterum Beneficium in aliquo caſu. *Per ingreſſum*, ſi reſignes Beneficium tibi collatum, ſed nondum poſſeſſum, cum pacto capiendi poſſeſſionem illius in aliquo caſu, aut tempore; vide infra num. 85, & 86, ubi fuſius ſermo de hac confidentiali ſimonia redibit, & de ejus pœnis.

Quæritur I. An poſſit dari parvitas materiæ in ſimonia? 50
In ſimonia de jure naturali eſt communis ſententia negativa *ap. Salm. tr. 19. de Simon. c. 1. n. 8. & Croix l. 3. p. 1. n. 195. cum Suar. Sanch. &c.* contra *Mol. Reg. &c. ib.* Sed in ſimonia tantum de jure Eccleſiaſtico *Navar. Zeroli* (quibus videtur adhærere *Croix l. 4. n. 682.*) probabiliter docent poſſe dari parvitatem materiæ. Et diſparitatem aſſignat *Croix*, quia, quando non accipitur temporale pro pretio rei ſpiritualis, ſed acceptio prohibetur ad cavendum tantum ſpeciem ſimoniæ, re ipſa non fit injuria rei ſpirituali, ſed peccatur tantum contra præceptum Eccleſiæ, in quo poteſt utique dari parvitas materiæ.

Quæſtio II. eſt, an ſemper ac datur temporale pro ſpirituali, vel contra, ſit ſimonia? *Prima ſententia* affirmat *cum Azor. Durand. Adrian. &c. ap. Salm. tr. 19. de Simonia c. 1. n. 26. Secunda ſententia*, quam tenent *Salm. ibid. n. 32.* & vocant communem *cum Caj. Sanch. Suar. Leſſ. Laym. Tol. &c.* negat, quando datur gratis, quamvis cum animo alliciendi, ſeu obligandi (non rigoroſe ex juſtitia, ſed tantum ex gratitudine, ſive ex benevolentia) alterum ad retribuendam rem ſpiritualem pro temporali, vel contra; Ita ut obligatio alterius antidoralis, ſeu gratitudinis principaliter intendatur, & retributio minus principaliter; Et probant ex *c. Quam pio. 2. q. 2.* Et hoc, etiamſi in eodem actu retributio offeratur, *ex c. Placuit, 1. & c. Dilectus 2. q. 1.* Hinc licere dicunt tibi dare aliquid Epiſcopo, vel ei inſervire (cui alias non eſſes ſerviturus), ut tibi ex gratitudine conferat Beneficium; dummodo abſit aliquod pactum, ut dicunt *Salm. d. c. 1. n. 55. & 56. cum Sot. Suar. Valent. & communi.* Et dummodo non inſervias, ut Epiſcopus conferat tibi Beneficium, quaſi pretium tui obſequii, ut bene notat doctus *P. Elbel de Simon. n. 617.* E converſo ſi inſervis primario ad captivandam Epiſcopi benevolentiam, & ſecundario ad obtinendum Beneficium, non committis ſimoniam, etiamſi, amota ſpe Beneficii, non inſervires, ut dicunt *Salm. l. c. cum aliis.* Et etiamſi talem ſpem exprimas Superiori, ut addunt *Val. Pal. Sot. Rodr. &c. apud Salm. n. 56. in fin.* quia licitum eſt, ut ajunt, petere ab alio, quod ille ex naturali obligatione præſtare tenetur: Sed ſapienter monent *Mazzot. de Sim. to. 2. §. 2. p. 219. & Croix cum Suar. l. 3. p. 1. n. 74.* id cavendum ob periculum pactionis, aut ſaltem ſcandali, maxime ſi datur aliquid tempore quo agitur de conferendo Beneficio.

Ceterum, recte advertunt *Roncaglia de Sim. cap. 1. q. 5. & ipſi Salm. n. 57. cum Sanchez, Bonac. &c.* quod ubi alius deeſt titulus, nempe ſtipendii, tollendæ injuſtæ vexationis, &c. quando datur aliquid ſolo intuitu obtinendæ rei ſpiritualis, vel contra, præſumenda tunc ſit intentio ſaltem virtualiter ſimoniaca, ſcilicet commutandi temporale cum ſpirituali; niſi conſtet de oppoſito, vel aliter colligatur ex circumſtantiis, nempe ex parvitate muneris, ex pietate, vel nobilitate dantis &c. Et hoc conſtat ex *c. Tua nos de Sim.* ubi Pontifex loquens de illo, qui bona ſua Eccleſiæ donabat, rogans ut ad Canonicatum admitteretur, & de Canonicis eum admittentibus, ait: *Si tamen is, qui talem donationem facit, ea intentione ducitur, ut per temporalia bona ſpiritualia valeat adipiſci; & Clerici qui eum in fratrem admittunt, non eſſent eum, niſi commoda temporalia perciperent, admiſſuri; ſine dubio tam iſti, quam ille apud diſtrictum Judicem culpabiles judicantur.* Vide quæ dicentur *n. 54.* Et maxime nequit excuſari a ſimonia mentali (ut bene ſentiunt *Ronc. l. c. Reg. VI. in praxi, & Elbel de Sim. n. 617.*) is qui Epiſcopo gratis inſerviret animo eum obligandi ex gratitudine, etſi non ex juſtitia, ad retribuendum Beneficium, juxta mox dicenda *n. 53.*

Non autem damnandus de ſimonia Epiſcopus, qui Beneficium confert Clerico in recognitionem gratitudinis ob obſequium præſtitum, ut dicunt *Elbel n. 619. & Croix n. 75. cum Suarez.* Item, ſi Epiſcopus conferat Beneficium gratis alicui, ut ſe honeſte ſuſtentet, non eſt ſimonia; *Croix l. 3. p. 1. n. 83. cum Leſſ. Laym. &c.* Immo collatio facta indigno, ſola ratione conſan- 52

guj-

guinitatis, amicitiæ, ſed gratis, eſt quidem illicita, ſed non ſimoniaca. Ita *Salm. c. 1. n. 38. cum Cajet. Suar. Pal. &c.* Idque docet *D. Th.* 2. 2. *q.* 100. *art.* 5. *ad* 2. dicens: *Dare aliquid ſpirituale propter quamcunque carnalem affectionem. Unde hoc non pertinet ad contractum venditionis, in quo fundatur ſimonia.*

Utrum autem committat ſimoniam Epiſcopus, qui dat Beneficium indigno propter preces alterius? Videtur univerſe affirmare *D. Thomas loc. cit. ad* 3. quia videtur Epiſcopus hoc facere ad favorem humanum acquirendum, ſic enim S. Doctor ait: *Videtur ad hoc* (ſcilicet ad favorem humanum) *principaliter intendere, qui preces pro indigno porrectas exaudit.* Et ſic quidem dicendum, ſi revera det Beneficium ad talem favorem adipiſcendum: Imo ut bene addit Angelicus, hoc erit ſimonia, etiamſi Clericus ſit dignus Beneficio. Ceterum abſolute loquendo, probabiliter dicunt *Elbel de Simon. n.* 612. *La-Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 84. *& Laym. l.* 4. *tr.* 10. *cap.* 8. *n.* 26. *cum Leſſ. Suar. Nav. Cajet. &c.* non eſſe ſimoniacum Epiſcopum qui ad preces alterius etiam indigno Beneficium confert, ſed nullo habito reſpectu ad favorem humanum acquirendum, quia revera tunc nulla intervenit venditio ſpiritualis cum temporali. Illud autem quod dicit *La-Croix loc. cit.* nempe nec eſſe ſimoniam, ſi conferat ad ſe liberandum ab aliquo injuſto damno, minime admittendum puto, nam licet damnum ſit injuſtum, ſemper tamen videtur intercedere aliqua commutatio rei ſpiritualis cum utilitate ſpirituali.

53 Quæritur autem hic III. An ſit ſimonia, deducere in pactum obligationem antidoralem? Negant *Hur. Cæleſt. Roncal. &c. apud Dian. part.* 6. *tract.* 7. *R.* 42. item ipſe *Diana cum Vidal,* & *Jo. de Soria,* quamvis *part.* 3. *tract.* 2. *R.* 64. in praxi hoc non approbet. Ratio iſtorum, quia non cenſetur ſimonia committi, quando pactum fit de obligatione gratitudinis, quæ jam ineſt. Quapropter, dicunt, ſi licebit aliquid ſpirituale intendere ex gratitudine obtinere, cum quis præſtat aliquid temporale; licebit etiam id in pactum deducere. Sed omnino affirmandum cum ſententia communi, quam tenent *Laym. tr.* 10. *c. ultim.* §. 2. *n.* 9. *Viva in Propoſ.* 45. *Innoc. XI. n.* 2. *Elbel de Simon. n.* 596. *& Suar. Bon. Fill. Con. ac alii apud Salm. tr.* 19. *c.* 1. *n.* 64. Ratio, quia ex pacto illo novum inducitur onus. Diſtinguunt autem *Salm. c.* 1. *n.* 66. 67. *&* 68. *cum Val. Caj. Pal. Leſſ. &c.* & dicunt, quod ſi pactum novam obligationem non addat præter antidoralem, puta, ſi des, aut promittas alteri pecuniam, ut ipſe ſit obligatus ad tibi in genere remunerandum, non eſt ſimonia, quia nullum novum onus imponitur. Sic etiam, ſi petas aliquid ſpirituale gratis ſine obligatione rigoroſa: quemadmodum frequenter, dantes eleemoſynam, ſolent a paupere preces petere; & in hoc revera conſentiunt omnes, etiam Auctores ſecundæ ſententiæ. Secus autem cenſent, ſi pactum novam obligationem adderet; & hoc eſſet, quando peteretur in ſpecie quid ſpirituale pro re temporali tradita; niſi ibi alius titulus interveniret, nempe ſtipendii, damni emergentis &c. ut infra. Sed neque diſtinctio hæc mihi ullo modo arridet, nam (ut bene arguunt *Viva l. cit. & Ronc. de Sim. c.* 1. *q.* 5. *in fin.*) pactum ſemper aliquam novam invehit ſaltem fidelitatis obligationem, quæ, cum ſit aliquo pretio æſtimabilis, certe pactum ſimoniacum reddit. Ideo enim in *c. Quæ in pio, c.* 1. *q.* 2. dicitur: *Omnis abſit pactio, omnis conventio ceſſet.* Quoniam in hac materia quodcumque pactum, quomodocumque oneroſum, eſt ſimoniacum, etiamſi non obliget rigoroſe ex juſtitia. Et idem dicendum de hujuſmodi pacto in contractu mutui, ut probat *Viva* in *Prop.* 42. *Innoc. XI.* Præterea hic advertendum cum *Viva in prædict. Prop.* 45. *n.* 3. & *S. Thom. q.* 13. *de Malo art.* 4. quod licet poſſit mutuator expoſcere a mutuatario, ut ſatisfaciat ſuæ obligationi antidorali (intellige ſemper ſine pacto, itemque ſi expoſcatur ſatisfactio illa, non vero promiſſio, quia petita promiſſione, etiam peteretur nova obligatio fidelitatis, ut mox diximus, quod adhuc in mutuo illicitum eſt): Ratio, quia mutuator dat quod ſuum eſt; hoc tamen nequit expoſcere dans aliquid ſpirituale, præciſe ob ejus collationem, quia ſuum non præſtat, ſed quod Chriſti eſt: Unde, licet poſſit aliqua gratitudo exerceri erga collatorem rei ſpiritualis ob ejus benevolum animum, non poteſt tamen exerceri in gratuitam compenſationem ipſius rei ſpiritualis.

54 Quæritur IV. an ſit ſimonia mentalis, dare ſpirituale principaliter ob temporale, vel contra? Negant *Sotus, Val. Caj. Sanch. Leſſ. Laym. &c. ap. Salm. Tr.* 19. *c.* 2. *de Simonia n.* 59. Sed omnino eſt affirmandum, & contrariam opinionem recte aſſerunt *Salm. ibid. n.* 60. fuiſſe damnatam ab Inn. XI. *in Propoſit.* 45. quæ dicebat: *Dare temporale pro ſpirituali, non eſt ſimonia, quando temporale non datur tanquam pretium, ſed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi ſpirituale; vel etiam quando temporale ſit ſolum gratuita compenſatio pro ſpirituali, aut contra.* Et *Prop.* 46. *Et id quoque locum habet, etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale; immo, etiamſi ſit finis ipſius rei ſpiritualis, ſic ut illud pluris æſtimetur, quam res ſpiritualis.*

Merito hoc damnatum eſt, nam, quamvis ibi dicatur ob motivum, non pretium, & certum ſit, ſimoniam non committi, niſi interveniat venditio rei ſpiritualis; attamen ibi revera motivum idem eſt quam pretium. Quando enim, ut recte notant *Viva in d. pr. n.* 6. *& Salm. c.* 2. *n.* 58. datur res mere ſpiritualis, uti ſunt Sacramenta, Beneficia, &c. principaliter propter temporalem rem alicujus magni momenti (ſecus ſi parvi,) quæ apta ſit moraliter pervertere voluntatem alterius; tunc ſpirituale difficile datur omnino gratis, ſed practice datur cum aliquo pacto implicito imponendi alteri novam obligationem: & ſic motivum virtualiter convertitur in pretium. Et hoc patet ex ipſa *dict. Prop.* 46. ubi additur in fine: *Imo etiamſi temporale ſit finis ipſius rei ſpiritualis, ſic ut illud pluris æſtimetur, quam res ſpiritualis.*

55 Quæritur V. An liceat accipere aliquid pro adminiſtratione Sacramentorum? Reſp. I. Quod in adminiſtratione Sacramentorum, aliarumque functionum ſpiritualium eſt ſimonia accipere pecuniam, tamquam pretium rei ſacræ, vel laboris intrinſeci in iis actionibus requiſiti. Secus, ſi labor ſit extrinſecus, puta ſi Sacerdos deberet celebrare cum cantu, vel tali hora, aut loco, & ſimili. Ita *Ronc. de Simon. c.* 2. *q.* 2. *pag.* 208. & *Salm. c.* 2. *n.* 19. *cum Cajet. Sot. Leſſ. Sanch. Pal. Tol.* & aliis communiter. Reſp. II. E converſo non eſt ſimonia accipere pecuniam, non ut pretium, ſed ut ſtipendium ſuſtentationis, etiam pro labore intrinſeco in talibus miniſteriis impendendo: Unuſquiſque enim, qui in commodum alterius ſe occupat, debet ex juſtitia ab eo ſuſtentari, ex illo *Lucæ* 10. *Dignus eſt operarius mercede ſua.* Ita communiter etiam DD. ut *Anacl. de Sim. q.* 3. *n.* 28. *Cabaſſ. Th. J. l.* 5. *c.* 5. *n.* 14. & *Suar. Leſſ. Tol. Sanch. & alii apud Salm. n.* 21. cum *S. Thom.* 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. qui ſic docet: *Vendere quod ſpirituale eſt in hujuſmodi actibus, aut emere, ſimoniacum eſt. At accipere, aut dare aliquid pro ſuſtentatione miniſtrantium, ſecundum ordinem Eccleſiæ, & conſuetudinem approbatam, licitum eſt.* Hæc autem conſuetudo invenitur approbata ex *c.* 12. *de Præbend.* & *c. Ex his* 12. *cauſa* 12. *q.* 1. Idque currit, etiamſi Miniſter aliunde ſit locuples ex bonis propriis, vel Eccleſiaſticis, ut adhuc communiter dicunt *Ronc.* & *Salm. ll. cc.* cum *Suar. Leſſ. Sanch. &c.* ac *S. Thoma,* præcipue in *Quodlib.* 7. *a.* 10. Quia, ut ait *Apoſt.* 1. *Cor.* 9. *Nemo militat ſuis ſtipendiis.* Hinc licitum eſt etiam de tali ſtipendio paciſci, dummodo non excedatur taxa, vel conſuetudo, prout dicunt *Ronc. ibid.* cum *Laym. Pal. Gutt.* & *Salm. n.* 22. cum *Suar. Tol. Sanch. ac aliis paſſim.* Nec obſtant *c. fin. de Pactis,* & *c. Si quis de Sim.* ubi prohibetur quodvis pactum in ſpiritualibus; nam præfati textus vel explicandi ſunt de pactis inhoneſtis, ut ſentit *Ronc.* cum *Gloſſ.* in *c. ult. de Pactis.* Vel, ut aſſerit *Leſſ. l.* 2. *c.* 35. *n.* 99. *cum Sot.* illis per contrariam conſuetudinem derogatum eſt, prout probat ex *cap. ult. de Pactis.*

Quæritur VI. An pariter ſit ſimonia celebrare Miſſas, adminiſtrare Sacramenta, aſſiſtere in Choro, concionari, & ſimilia principaliter ob temporale emolumentum? *Prima ſententia* pariter affirmat cum *Viva in dicta prop.* 45. *n.* 7. *& Carden. cum aliis apud La-Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 60. *ex S. Th.* qui *Quodlib.* 8. *a.* 11. dicit, quod qui ad Eccleſiam vadit principaliter ob diſtributiones, peccat mortaliter ob ſimoniam; niſi principaliter intendat Deum, & ſecundario diſtributiones. Hinc inferunt, ordinarie committere ſimoniam celebrantes in mortali.

Secunda tamen probabilior quidem ſententia, quam tenent *Salm. de Sim. c.* 1. *n.* 60. *Suar. de Relig. tr.* 3. *l.* 4. *c.* 44. *n.* 11. *Pal. tr.* 17. *D.* 4. *n.* 3. *Coreglia in d. prop.* 45. *cum Sot. Dian. &c.* item *Sanch. Sylv. Con. Mald. & alii apud Croix l. c. n.* 61. dicit ſimoniam tunc tantum intervenire, quando temporale accipitur pro pretio ſpiritualis, unum cum alio æquiparando; non vero, quando accipitur tanquam ſtipendium ad ſuſtentationem Miniſtri, qui prædicta munera exercet: quod ſtipendium debetur ex juſtitia, ut *Elbel n.* 621. *cum Laym. & Pal.* Confirmat *Croix d. n.* 62. recte ſic arguens: Qui dat ſtipendium principaliter propter Miſſam, quæ certe res ſpiritualis eſt, nunquid dicitur ſimoniacus? Sic vice verſa neque ſimoniam committit, qui dicit Miſſam principaliter ob ſtipendium. Illicitum enim non eſt, ut notat cum *Nav. & Suar.* ordinare rem ſpiritualem, etiam principaliter, ad finem temporalem honeſtum.

Nec obſtat præfata *prop.* 46. *Ly: Etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale.* Ibi enim, ut diximus *in quæſt. præced.* motivum accipitur per idem ac pretium rei ſpiritualis. At in caſu noſtro temporale accipitur, ut ſtipendium non rei, ſed perſonæ occupatæ in gratiam alterius, cui debita eſt ſuſtentatio, ut ſupra declaratum eſt. Nec etiam obſtat quod ait *S. Thom. in cit. Quodlib.* 8. Nam animadvertere oportet, quod in noſtro caſu dupliciter poteſt lucrum intendi, vel ut finis operis, vel ut finis operantis. Cum lucrum intenditur, ut finis operis, ita ut ipſum opus ſpirituale intendatur vendi, tunc certe committitur ſimonia; & ſic intelligendus S. Doctor (ut dicunt *Salm. nu.* 61.) dum ibi dicit: *Et ideo Simoniam committit, qui hujuſmodi actum vendere intendit ... Si diſtributiones recipit quaſi finem ſui operis principaliter intentum.* Secus vero dicendum, quando lucrum intenditur, ut finis operantis, ſcilicet ratione operationis perſonæ occupatæ in gratiam alterius, quia tunc lucrum accipitur pro ſtipendio ſuſtentationis, & non eſt ſimonia. Hinc dicunt *Salm. c.* 2. *n.* 32. *cum Sanch.* licite Œconomum accipere ſtipendium a Parocho ad vices ſuas præſtandas. Dicunt etiam *n.* 15. *cum Suar. & Laym.* quod, tametſi ſit ſimonia dare pecuniam pauperi, ut pro te applicet orationis ſuæ impetrationem, aut ſatisfactionem, licitum tamen eſt dare, ut pro te oret, ad modum ſtipendii. Hoc vero alia ratione admittit *D. Thom.* 4. *p. D.* 25. *q.* 3. *a.* 2. *q.* 1. dicens: *Qui dat pecuniam pauperibus, ut pro eo orent, non emit orationem, ſed dat ad alliciendum.* Ceterum qui ſacra Miniſteria peragunt principaliter ob emolumentum temporale, non facile excuſari poſſunt a culpa veniali, cum ſit quædam inordinatio dirigere ſpiritualia ad temporalia, ut ajunt *Salmant. num.* 60.

Communiter autem a DD. cum *S. Thom.* ea, quæ habent rationem pretii in ſimonia, tripliciter denominantur, nimirum *Munus a manu*, *Munus ab obſequio*, *Munus a lingua*, *ex c. Sunt nonnulli*, 1. q. 1. De ſingulis hic videndum.

56 I. Per *Munus a manu* intelligitur pecunia, & quodcumque temporale, quod pretio æſtimabile eſt. Hinc ſimonia eſt dare rem ſpiritualem cum pacto, ut alter remittat debitum; & etiam, ut ſolvat pecuniam alias debitam, quia ſpiritualia omnino gratis, & ſine reſpectu ad temporalia danda ſunt. *Salm. c. 1. n. 24. cum S. Thom. Suar. &c.* Simoniacum etiam eſſet pactum de præſtando mutuo in futurum, ut certum eſt. Vide *Salm. c. 1. n. 34.*

57 Sed quæritur 1. an ſit ſimonia dare mutuum, ut eodem tempore beneficium, aut alia res ſpiritualis retribuatur, vel contra? Videtur, quod non, pariter ac ſi mutues cum pacto, ut alter ſe obliget ad remutuandum in futurum, eſſet quidem uſura; non vero ſi cum pacto, ut eodem tempore alter aliud tibi remutuet; ſicuti quoad mutuum approbant *Salm. de Contract. c. 3. n. 62. cum Leſſ. Vill. Dian. &c.* docet *S. Thom. 2. 2. quæſt. 78. a. 2. ad 4.* Ratio, quia nihil tunc pretio æſtimabile percipitur ultra ſortem. Sed in caſu noſtro omnino tale pactum tenendum eſt, ut ſimoniacum: Quia hic ſimonia eſt tradere quicquid temporale pro ſpirituali. Ita *Viva in d. prop. 45. n. 3. & Salm. c. 1. n. 36.* communiter *cum Laym. Leſſ. Bon. Pal. Nav. Fill. &c.*

58 Quæritur 2. an inter munera a manu computetur penſio, nempe ſi Epiſcopus dans alicui beneficium, paciſcet cum eo conveniendo, ut penſionem alteri ſolvat? Reſpondetur affirmative, cum tale onus ſit pretio æſtimabile. *Salm. c. 1. n. 39. cum Suar. Val. Tol.* & communi. Hinc certe ſimonia eſt paciſci cum aliquo, ut, ſi te adjuvet ad obtinendum beneficium, illi penſionem ſolvas. V. *Salm. ibid.*

59 Quæritur 3. an ſit ſimonia dare aliquid temporale ſub conditione, ut alter præſtet rem ſpiritualem in commodum tamen ſuipſius, nempe, ſi promittas dotem puellæ, ſi ingrediatur in Monaſterium: munera adoleſcenti, ſi frequentet Sacramenta? Reſpondetur negative, quia hæc eſt ſimplex donatio, licet ſub conditione, quæ tamen non addit onus. *Salm. c. 1. n. 49. cum Suar. Leſſ. Pal. &c.* Secus ſi imponeretur obligatio ſimpliciter, v. gr. ingrediendi Religionem &c. ut docet *S. Thom. 2. 2. q. 100. a. 3. ad 4.* Vel ſi conditio eſſet de præſtando aliquid in utilitatem dantis, puta, ſi ingreſſus illius in Religionem cederet in dantis commodum, tunc enim eſſet quædam commutatio temporalis cum ſpirituali. Ita *Salm. ibid. n. 41. cum Laym. Pal. & Suar.* Vide dicendum *n. 91.*

60 Quæritur 4. an ſit ſimonia dare beneficium cum pacto, ut alter ſubeat aliquod onus etiam ſpirituale? Reſpondetur, quod ſi beneficio de jure, vel ex illius inſtitutione ineſt onus, verb. grat. docendi, canendi &c. Vel ſi ab Epiſcopo cum Capitulo imponatur beneficio vacanti onus aliquod honeſtum, verb. grat. infirmis aſſiſtendi &c. certe non eſt ſimonia, ut *Salm. d. cap. 1. n. 42. & 43.* ex communi cum *S. Thom. ex cap. Significatum de Præb.* Dubium eſt, an a reſignante, vel præſentante ad beneficium poſſit beneficiario imponi aliquod onus ſpirituale? Affirmant aliqui *ap. Sanch. Conſ. tom. 1. cap. 3. Dub. 25. n. 6.* Sed dicendum eſt, quod, licet in aliis rebus ſpiritualibus poſſit dari commutatio, v. gr. applico pro te Miſſam, ut mane applices pro me: in beneficiis tamen quodcunque pactum eſt ſimoniacum, ex *cap. Quam pio 1. q. 2.* Ita *Sanch. loc. cit. & Salm. cap. 1. n. 44. cum Suar. Bon. &c.*

61 II. Sequitur *Munus ab obſequio*, per quod intelligitur omne quod ad ſervitutem pertinet, ut eſt famulari, docere, &c. ad finem obtinendi aliquid ſpirituale. Hinc certe eſt ſimonia, conferre beneficium famulo, ut gratis inſerviat, vel ut compenſetur ei famulatus præſtitus. Et ſic contra, ſi famulus inſerviat, ut loco ſalarii beneficium conſequatur. *Salm. c. 1. n. 25. & 30. cum Laym. Leſſ. Suar. & communi.* Hinc recte inferunt *Salm. in d. n. 20. cum Torre*, ſine dubio ſimoniacos eſſe Epiſcopos, qui volunt famulos ſibi inſervire ſola, vel fere ſola ſpe beneficii. Advertunt tamen, in omnibus prædictis caſibus non incurri pœnas, nec obligationem reſtitutionis, niſi pactum expreſſum intercedat, *ex cap. Mandatum, de Simon.* uti infra de pœnis *n. 106.*

62 Utrum autem ſit ſimoniacus famulus, qui gratis inſervit Epiſcopo, cum ſpe tamen beneficii, ſed ſine ullo tacito quidem pacto? Negant *Laym. Suar. Leſſ. Sanch. &c. ap. Croix n. 0.* Imo *Sanch. ibid.* contra *Carden. & Pith.* dicit non eſſe ſimoniam, licet principaliter ob beneficium famuletur, ſed hoc nullo modo admittendum juxta dicta *n. 51. & 52.*

63 III. Sequitur *Munus a lingua*, per quod intelliguntur laudes, favores, intercesſiones, preces, & ſimilia, quæ pretio ſunt æſtimabilia. V. *Salm. c. 1. n. 25.* Hinc eſt ſimonia, ſi Epiſcopus det alicui beneficium, ut illum laudet, faveat &c. Vel ſi dicat: *Non conferam tibi beneficium, niſi talis perſona me roget*, *Salm. c. 1. n. 31. cum Leſſ. Lay. Bon. Suar. & communi.*

64 Quæritur hic 1. an ſit ſimonia, ſi des pecuniam Mediatori, ut tibi obtineat beneficium, vel Ordinationem? Dicendum eſt, quod ſi des non pro mediatione, ſed pro labore ſuſcipiendo, vel pro damno ſubeundo, aut lucro amittendo ab eo, & pecunia ſit utique cum illis proportionata, non eſt ſimonia. Ita *Leſſ. l. 2. c. 35. n. 46. Croix n. 91. Salm. c. 1. n. 50. cum Sanch. Suar. Pal. &c.* Idem ibi dicunt *Sanch. Pal. cum Suar. Mendo &c. ap. Croix n. 93.* ſi des pecuniam famulo Epiſcopi, ut facilem tribuat aditum; vel ſi des ei gratis, ut tactus benevolus obſtacula removeat: ſed hoc ultimum eſt valde periculoſum. Pariter probabiliter dicit *Croix n. 94.* contra *Pal.* non eſſe ſimoniam, dare pecuniam alicui, ut tibi notitiam tribuat de beneficiis vacantibus; quia hæc valde remote ſe habent ad conſecutionem rei ſpiritualis.

Nec etiam eſſe ſimoniam (licet ſit periculoſum) dicunt *Salm. n. 51. cum Bon. Pal. Az. Sanchez, Fill. &c.* ſi des alicui pecuniam, ut tua merita ſimpliciter Epiſcopo proponat, quia ad ſimoniam requiritur, ut obtentio rei ſpiritualis ſit immediatus finis præſtationis pecuniæ: non autem ſufficit, quod ſit quid conſequens ex alio immediato, nullam habens connexionem cum illo, ut dicunt *Salm. ibid. cum Suar. Nav. Garcia.* Sed valde timendum eſt, ne alter relinquat officium informantis, & officium ſumat intercedentis.

E contrario dicendum eſt veram eſſe ſimoniam (etiam de jure Divino, ut tenent *Sal. d. c. 1. n. 53. cum Suar. Bon. Fill. Sot.* contra *Sanch. & Nav.*), ſi des pecuniam mediatori, non gratis ad conciliandam illius amicitiam, ea qua motus te adjuvet; ſed cum pacto, ut intercedat ad rem ſpiritualem obtinendam, *extrav. 2. de Sim.* ubi: *Simoniam committi, cum pecunia datur pro collatione .... favore; ſeu mediatione.* V. *Salm. d. c. 1. n. 52. & 53.* Et oppoſitum puto improbabile, quicquid dicat *Elbel n. 607. cum aliis.* Nam, licet detur temporale immediate pro alia re mere temporali, prout eſt illa interceſſio; verumtamen *ſic per pecuniam parares tibi viam ad rem ſpiritualem obtinendam*, ut in ſimili caſu ait *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 2. ad 5.* & in noſtro particulari *Croix l. 3. p. 1. n. 90. ac Fill. Anacl. &c. ap. Elbel n. 608.*

Quæritur 2. an ſit ſimonia dare pecuniam Interceſſori mediato, ſcilicet ut ipſe intercedat apud alterum, qui tibi obtineat beneficium a collatore? *Sanch. Conſ. Tom. 1. l. 2. c. 3. D. 26. n. 7. Vaſq. & alii* putant probabile, non eſſe ſimoniam (licet oppoſitum cenſeant probabilius). Ratio, quia datur tunc pecunia pro re temporali, qua non proxime, ſeu immediate, ſed remote paratur via ad beneficium: *Diana* tamen *p. 10. Tr. 4. Reſ. 151. & Croix l. 3. p. 1. n. 92.* melius dicunt contrariam eſſe ſequendam; & an prima ſit probabilis, *Diana* dubitat, cum ſe remittat judicio Sapientum. Et merito dubitat, ſecundum mox ſupra dicta. 65

Quæritur 3. an ſit ſimonia, ſi promittas pecuniam alteri ad erogandam illam in eleemoſynam alicui Monaſterio, vel pauperibus, ſi ille obtinebit tibi beneficium? Negant *Salm. d. c. 1. n. 54. cum Dian. Soria, & Rocafull.* Intellige, ſi pecunia datur omnino gratis, & in eleemoſynam, quæ jam conſtituit titulum honeſtum excuſantem a ſimonia, ſicut excuſat titulus ſuſtentationis &c. ut ſupra. 66

„ Reſp. 2. Simonia eſt triplex: *Prima* dicitur, *Mentalis*, cum exterius vel nihil datur temporale (& dicitur *Pure Mentalis*), vel cum aliquid datur (& dicitur *Mixte mentalis*) cum intentione obligandi ad reddendum ſpirituale, ſine ullo pacto externo. *Secundo* dicitur *Conventionalis*, quæ ad ipſum pactum exterius procedit ſine reali executione; diciturque *Pura*, ſi ſiſtat in mutua conventione; *Mixta* autem, ſi de reali, & conventionali aliquid participet; ut v. gr. ſi ex altera tantum parte realiter compleatur, atque huc reducitur Simonia *Confidentiæ*, cum quis alteri dat beneficium, ut illud ſibi, vel alteri reſignet, vel cum onere dandi certam partem fructuum. *Tertia* dicitur *Realis*, quæ ſcilicet utrinque realiter completur. Vid. *Leſſ. l. c. d. 6.* 67

„ 2. Simonia dividitur in eam, quæ eſt *juris Divini*, eſtque prohibita propter malitiam ſuam; v. gr. Hoſtiam conſecratam vendere: & eam, quæ eſt *juris humani*, eſtque mala tantum propter prohibitionem, & ſic ab Eccleſia prohibetur 1. Venditio beneficiorum, ſecundum id, quod in ipſis temporale eſt, ſcilicet quoad jus præciſum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinſeca tantum ordinatorum ad res ſacras, v. g. Sacriſtiæ, Œconomi, Advocati Eccleſiæ, * (*Scilicet qui ſpecialiter conſtituitur Advocatus ab Eccleſia. Adde* Vicedomini, & Caſtaldi, *ſeu* Majordomi, *ex c. ſi quis 1. & c. Salvator qu. 1.* Vide *Salm. c. 1. n. 13.*) Theſaurarii. 3. Obligatio pecuniæ alicui facta, ut ſuadeat alteri, ut det beneficium. 4. Pactio de reſignando beneficio, vel ſolvenda penſione, ſi alter beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & reſignatio beneficiorum; item reſervatio penſionis ex beneficio reſignato, & in caſu permutationis beneficiorum æquatio fructuum, &c. ſi abſque Superioris auctoritate fiant; quæ ſi accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris, etiam ſponte oblati, pro examine ad Parochiam, ex Trid. *ſeſſ. 24. cap. 18.* pro collatione Ordinum, pro tonſura, literis dimiſſoriis, ex *Trid. ſeſſ. 21. c. 10.* Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario, ſi ſalarium non habeat, & conſuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admiſſione ad Religionem, non pro ſtatu tantum (is ſpiritualis eſt, ideoque jure Divino invendibilis, ſed etiam pro onere ſuſtentationis: niſi Monaſterii tenuitas, vel conſuetudo contraria excuſent. Vide *Laym. c. ult. Bonac. d. 1. q. 1. & 2. Leſſ. Azor. 3. p. l. 12. c. 14.* 68

Quæritur, an poſſit dari ſimonia de jure humano, quin ſit ſimonia de jure Divino? Negat *Gonet in Diſſ. de Prob. n. 147.* quia homines, ait, minime poſſunt rerum naturam immutare, ut ſit ſimonia, quod ſimonia non eſt. Communis tamen eſt ſententia oppoſita *ap. Salm. & Croix l. 3. p. 1. n. 57. cum Suar. & Carden.* qui probant recte poſſe Eccleſiam efficere, ut materia alicujus ſui Præcepti ſit materia alicujus virtutis, ſicut hic Religionis. Vide *Croix l. c.* 69

Sed pro majori intelligentia ſingula diſcutere ſatagimus in ſequentibus quæſtionibus.

Quæſtio I. quonam jure ſimonia ſit vendere beneficia. Eſſe

ſimo-

ſimoniam tantum de jure Eccleſiaſtico tenent *Nav. Man. c.* 23. *n.* 108. *Leſſ. c.* 55. *n.* 19. *cum Adrian.* item *Garcia, Leſs. Panorm. &c. cum Decio*, qui dicit eſſe communem ſententiam Canoniſtarum *ap. Salm. cap.* 2. *n.* 57. *& Bon.* potat probabilem. Ratio, quia in beneficiis duo dicunt eſſe jura, unum ad exercendas ſpirituales functiones Ordinis, vel juriſdictionis; & hoc eſt certe invendibile jure Divino. Alterum ad reditus temporales, quod mentaliter ſeparari poteſt, ſicut in calice ſeparatur valor argenti, & conſecrationis; & ideo tale jus eſt invendibile tantum jure Poſitivo.

70 Probabilius tamen *Cajet. to.* 2. *Opuſc. tr.* 9. *q.* 1. *Sotus de Juſt. l.* 9. *q.* 7. *art.* 1. *Sanch. Conſil.* 2. *c.* 3. *dub.* 24. *n.* 1. *Palaus D.* 7. *p.* 13. *n.* 3. *Azor. p.* 3. *l.* 12. *c.* 11. *q.* 3. *Laym. l.* 4. *tr.* 10. *c.* 8. *n.* 44. *& Salm. loc. cit. cum Val. Vict. Led. Bon. Cov. &c.* dicunt eſſe ſimoniam de jure Divino, ex *D. Th.* 2. 2. *q.* 100. *art.* 5. qui docet, aliud eſſe temporale in calice, quod eſt antecedenter annexum ad ſpirituale: aliud, quod ſubſequenter, ut in beneficiis, in quibus jus ad reditus ſubſequenter, & ita annexum eſt cum jure ad Officia Eccleſiaſtica, ut nullo modo ſeparari poſſit, cum jus temporale eſſentialiter detur propter Officium ſpirituale; ita ut ſi conſideretur jus ad reditus ſeparatum a jure ad Officia ſacra, jam amplius dici non poſſet jus beneficiale, nec beneficium, ut colligitur ex *c. Si quis* 1. *q.* 3. & ex *c. Et diligenti de Simon.* Hinc inferunt *Salm. d. n.* 59. nullam eſſe diſpenſationem in venditione beneficii, licet a Pontifice obtineatur. Notant tamen *n.* 63. quod Papa bene ſeparare poteſt jus reditus a jure ad Sacra, & ita concedere poteſt, ut vendantur reditus tamquam mere temporales, vel ut aliqua ſuper beneficium penſio imponatur, ſeparando tunc partem fructuum illius, & alicui tradendo, & confirmant *c.* 3. *n.* 30. Et idem docent *Leſs. l.* 2. *cap.* 35. *n.* 19. *& Croix lib.* 3. *p.* 1. *n.* 123.

Nota hic obiter, beneficiariis conceſſum eſſe locare fructus beneficii uſque ad triennium, ſed non ultra. Locare autem Decimas eſſet ſimonia. Vide *Croix n.* 124. *&* 125. Sicut etiam eſſet ſimonia elocare rem ſpiritualem, puta calicem; licet compenſandum ſit detrimentum temporale, *Croix n.* 156.

71 Quæſtio II. an ſit ſimonia vendere Juſpatronatum? Loquimur non de Jurepatronatus Civili, ſed Eccleſiaſtico, quod ab Eccleſia conceditur iis, qui ad Templa conſtruenda, vel dotanda concurrunt. Hoc jus quoad honores, & ſubventiones, quæ Patronis debentur, bene vendi poteſt, quia quoad illa non dicitur ſpirituale, ut *Salm. c.* 2. *n.* 75.

Dubium eſt, an vendi poſſit jus præſentandi ad beneficium? Reſpondetur, quod, ſi tale jus eſt affixum rei, vendita re jus transfertur ſimul cum re in emtorem, ut *S. Th.* 2. 2. *q.* 100. *a.* 4. *ad* 3. Sicut etiam transferri poteſt donatione, aut titulo hæreditario. V. *Salm. ib. n.* 76. Extra hos caſus vendi nequit tale jus ſine ſimonia de jure Poſitivo, *ex c. De jure & c. Præterea extra. De Jurepatr.* Hinc eſt ſimonia, ſi Patronus vendat pluris rem ratione talis juris, vel imponat præſentato, v. g. ut ſuis expenſis litiget, & probet jus ad illum Patronum ſpectare. Secus vero dicunt *Salm. ib. n.* 77. *in fine*, quando, vertente litigio circa Juſpatronatus, apponitur conditio, ut, ſi intra tot menſes præſentatus præſentationem ſuam non fuerit proſecutus, Patronus poſſit alium præſentare; quia tunc ille remanet in ſua libertate, nec obligatur ad probandum jus Patroni pro illo, ſed pro ſe, ſi voluerit conſequi beneficium. Ita *Salm. ib. n.* 77. At in hoc magnum cenſeo eſſe periculum, quod virtualiter vendatur talis præſentatio pro expenſis, quæ de jure a Patrono fieri debebant.

An autem venditio talis Juriſpatronatus ſit vetita etiam jure Divino? Affirmant *Leſs. Pal. Lay. &c.* apud *Salm. d. c.* 3. *n.* 78. Quia jus tale eſt quid ſpirituale, cum procedat a poteſtate juriſdictionis Eccleſiaſticæ. Negant vero *Sanch. Sot. Sil. Nav. Torre, Dec. & alii*, quorum ſententiam dicunt *Salm. ib. n.* 79. *&* 80. non eſſe minus probabilem. Ratio, quia potius tale jus eſt quid temporale, cum ſit temporalis favor conceſſus ab Eccleſia, quatenus ipſa exercet poteſtatem non jam juriſdictionis, ſed politicam (eminenter in illa contentam), ad quam ſpectat favores temporales diſtribuere.

Notandum hic, quod vendere jus Sepulturæ in loco ſacro ob digniorem locum, probabiliter non eſt ſimonia, ut ait *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 185. *cum Barb. Burgh. & Carens.* contra *Suar. &c.*

72 Quæſtio III. an poſſint permutari beneficia? Certum eſt, quod in aliis rebus ſpiritualibus præter beneficia, licita eſt permutatio, quando res ſunt mere ſpirituales, v. g *Ego dico Miſſam pro te, ut pro me dicas tot Roſaria &c.* Quando vero res coaleſcunt ex ſpirituali, & temporali, tunc diſtinguendum; nam ſi res temporales ſint antecedenter annexæ rebus ſpiritualibus, ut argentum Calicibus, arculæ Reliquiis, ipſæ bene permutari, aut vendi poſſunt; modo ratio habeatur ſolius valoris rei temporalis. Ita *S. Th.* 2. 2. *q.* 100. *art.* 4. *Salm. c.* 3. *n.* 18. *Elbel de Sim. n.* 600. *cum Suar. & communi*. Secus vero dicendum, ſi res temporales conſequenter annectantur, ut fructus beneficiis in quibus quæcumque permutatio eſt ſimoniaca ſine auctoritate Superioris, non jam ea jure Divino, ſed ea jure Poſitivo, *ex c. Quæſitum de Rer. permut.* Hinc Epiſcopi poſſunt concedere permutationes beneficiorum ſiſtentium in Diœceſibus, ut *S. Th.* 2. 2. *q.* 100. *a.* 1. *ad* 1. *ex c. Univerſorum. De Rer. permut.* Modo beneficia non pertineant ad Pontificem, ut in *Extravagant. Dudum. Ben. II.* Et idem poſſunt Abbates facultatem Epiſcoporum habentes. *Salm. ex n.* 21. *cum Suarez, Bonac. &c.* Hoc tamen non currit, ſi quis ad beneficium ſit tantum electus, vel ſi lis vertat ſuper beneficio. V. *Salm. ib. n.* 26.

Licitum eſt autem volentibus permutare beneficia antecedenter pacta convenire, & etiam ſe obligare ad pœnam ſolvendam a retrocedente, ut *Leſs. l.* 2. *c.* 35. *n.* 104. *in fine.* Dependenter tamen a conſenſu Prælati, quia tunc obligatio non eſt niſi conditionata. *Salm. d. c.* 3. *n.* 27. *cum Sanch. Pal. Val. Suar. Leſs. Leym. &c. ex c. Inter cæt. de Præb.*

Sed quæritur, an, permutatione poſtea effectum non habente, poſſint propria auctoritate redire ad ſua beneficia? Negant *Salm. c.* 3. *n.* 28. *cum Panormit. & Gonzez*, qui pro hac ſententia affert plures Deciſiones Rotæ; quia renuncians amittit titulum, ac poſſeſſionem beneficii, unde ad redeundum eget nova collatione; merito dicunt tamen contrariam etiam eſſe probabilem, quam tenent *S. Anton. & Sylv.* Ratio, quia renunciatio illa eſt conditionata, ſi Prælatus conſentiet; unde, non accedente poſtea Prælati conſenſu, omnino invalida eſt.

Quæſtio IV. an poſſit beneficium cum penſione permutari? 73

Prænotandum, quod eo caſu ad acquirendam penſionem quatuor requiruntur ex *Leſs. l.* 2. *c.* 34. *Dub.* 38. nempe 1. Ut obtinens ſit capax, ſcilicet legitimus, non excommunicatus, & ſaltem tonſuratus. 2. Ut adſit juſta cauſa, v. g. ad alendum pauperem, ob bonum Eccleſiæ, ad æqualitatem compenſandam; alias obtinens non erit tutus in conſcientia, etiamſi Papa diſpenſaverit, ut *Leſs. ib. n.* 204. *cum Tolet. & comm.* Utrum autem requiratur etiam conſenſus Patroni? Negat *Leſs. cum aliis*, niſi beneficium reſignetur, quo caſu debet fieri mentio Patronatus. 3. Requiritur, ut penſio ſit moderata, ita ut juxta uſum non excedat tertiam partem redituum beneficii. 4. Ut interveniat legitima auctoritas, quæ certo eſt in Pontifice.

74 His poſitis, dubitatur. 1. utrum Epiſcopi poſſint conſtituere penſiones in beneficiis? Affirmant *ap. Leſs. d. c.* 34. *n.* 205. *Gigas cum Felin. Imola, Decio, &c.* ſi adſit juſta cauſa, nempe ad alendum Parochum ſenem, & ineptum; ad finiendam litem ſuper beneficio, &c. ut habetur ex *cap. Niſi eſſet* 21. *de Præb. & c. Audivimus.* 3. *de Colluſione*. Item ad compenſandam æqualitatem in permutatione beneficiorum, *ex cap. Ad quæſtiones, de Rer. permutatione*. Alii tamen cum *Leſs. ib. & Salm. c.* 3. *nu.* 31. dicunt ſolum Pontificem poſſe conſtituere penſiones, quia talis eſt Curiæ ſtylus, qui facit jus. Vide *n.* 81. *verſ. II. Abſolute*.

Sed notandum hic 1. quod penſionarii ex *Bulla Pii V.* tenentur recitare Officium B. Mariæ Virginis, alias non faciunt fructus ſuos, V. *Leſs. d. c.* 34. *n.* 208. Hoc tamen intelligitur, ſi penſio ſit Clericalis, ita ut requirat primam tonſuram; non vero ſi ſit mere laicalis, ita ut ejus fructus Penſionarius non exigat ut Clericus, ſed ut Laicus, prout tenent *Salm. de Benef. n.* 64. *cum Azor. Nav. & Pal.* Item intelligitur, ſi Penſionarius non ſit Clericus in Majoribus, vel Religioſus; nam ſi recitet Officium majus, vel alias preces a ſua Religione præceptas, ad parvum non tenetur. Ita communiter *Salm. ib. cum Az. Led. Pal. Bon. &c.*

Notandum 2. quod, cum quis reſignat beneficium cum penſione in favorem tertii, non poteſt exigere hypothecam, vel fidejuſſionem, aut anticipatam ſolutionem a penſionario, niſi hæc ſimul a Papa admittantur; quia jura prohibent circa beneficia omnia pacta, quæ de jure in eis non inſunt. Unde cenſet *Leſs. ib. n.* 95. in tali caſu non eſſe obligationem ſolvendi penſionem, & beneficium vacare.

75 Dubitatur 2. quomodo poſſit beneficium permutari cum penſione, & cujuſnam auctoritate? Diſtinguendum, ſi penſio eſt ſpiritualis, poteſt fieri permutatio, ſed auctoritate Pontificis, non Epiſcopi: niſi penſio illa ſpiritualis ſit inſuper erecta in titulum beneficii, uti ſunt præſtimonia, quia tunc ſunt vera beneficia, & Epiſcopus recte poteſt concedere permutationes beneficiorum, ut *Salm. cap.* 3. *n.* 29. & uti diximus ſupra *quæſt. præced.* Si autem penſio eſt mere temporalis, neque auctoritate Pontificia poteſt fieri talis permutatio, cum ſit ſimonia contra jus Divinum, ut *Salm. cap.* 3. *n.* 29. *cum Suar. Bon. Tor. Villal. &c.* Pontifex tamen, ut ſupremus Diſpenſator, præſcindendo a permutatione, ſicut poteſt beneficio plures fructus addere, ſic poteſt ab illo partem fructuum detrahere, & alteri dare, ut docet *Leſſ. d. cap.* 35. *n.* 89. *&* 91. ubi hoc dicit eſſe certum cum communi DD. Et conſentiunt *Salm. cum cit. AA. n.* 30. ut dictum eſt in *Q. I. n.* 70.

76 Sed magna quæſtio eſt, quando beneficia permutanda inæqualia ſunt, an liceat inæqualitatem compenſare per aliquam penſionem, ſeu pecuniam auctoritate Pontificis? Affirmat probabiliter *prima ſententia*, quam tenet *Leſſ. d. cap.* 35. *n.* 101. *cum Cajet. Sot. Sylv. Angel. &c.* Ratio, quia tunc nudi tituli beneficiorum ſimpliciter commutantur, ſed ſeparantur a proventuum juribus, quæ temporalia ſunt, & per alium contractum compenſatur exceſſus, ut loquitur *Leſs. c.* 35. *nu.* 102. *verſ.* 3. & probat *ex cap. Ad quæſtiones.* 6. *de Rer. permut.* ubi Clemens VIII. approbat permutationem duarum Eccleſiarum Parochialium, compenſato per pecuniam exceſſu ditioris. Negat vero *ſecunda ſententia* probabilius, quam tenent *Anacl. de Benefic. tract.* 11. *D.* 2. *q.* 5. *n.* 50. *cum Leym. Covarr. Vaſq. & Salm. c.* 3. *n.* 34. *cum Nav. Sanch. Fill. Suar. Bon.* Quia eſſet ſimonia contra jus Divinum, dum emeretur ſpirituale pro temporali; ille enim exceſſus conſequenter eſt annexus titulo ſpirituali beneficii. Ceterum dicunt *Salm. n.* 35. poſſe Pontificem approbare contractum, non per modum permutationis, ſed ſeparando a beneficio pinguiori partem fructuum, & alteri dando, ut mox ſupra diximus.

Certum eſt autem eſſe ſimoniam, compenſare pecunia exceſſum, qui ſit in re ſpirituali, puta ob majorem dignitatem, juriſdictionem. Contra vero non eſt ſimonia commutare beneficium pinguius cum alio digniore, modo nulla habeatur

reſpectus ad compenſandum exceſſum redituum eum exceſſu dignitatis. V. *Salm. ib. n.* 32.

77 Quæſt. V. eſt, quomodo in beneficiis liceat fieri tranſactio?

In aliis materiis ſpiritualibus certum eſt, quod licet tranſactionem facere etiam auctoritate propria, *Salm. c.* 3. *n.* 42. Sicuti licet rem ſpiritualem cum alia permutare, uti diximus *ſupra q.* 3. Sed in beneficiis requiritur ſaltem auctoritas Epiſcopi, etſi tranſigatur ſpirituale pro mere alio ſpirituali, *ex c. Super eo & c. Statuimus de Tranſact.* ut *Salm. d. n.* 43. *cum Suar, Pal. &c.* Advertendum tamen, hoc non tollere, quod partes poſſint acquieſcere, ſua jura cedendo, vel ſe remittendo Arbitris, qui ſaltem ſint Clerici; Modo nulla fiat diviſio jurium, aut redituum, & nullum cedenti onus imponatur, *ex d. c. Super eo. Salm. ib. numer.* 40. *&* 48. *cum Laym. Bon. Fill. Pal. Suar.* Simonia autem eſt, litem componere interventu ſortium ſine conſenſu Superioris, cum omnis pactio ſit illicita in beneficiis. *Croix lib.* 3. *n.* 5058. *cum Suar. &c.*

78 Sed dubitatur 1. an licite Epiſcopus poſſit litem componere cum aliquo onere, ita ut obtinens beneficium ſolvat aliquid cedenti? De ſe non videtur licere, cum commutetur ſpirituale pro temporali; ſed ob aliquas cauſas cohoneſtari poteſt: 1. ob bonum pacis, quæ conducit etiam ad bonum ſpirituale, ex *c. Niſi de Præb.* 2. ob æquitatem, ne cedens remaneat ſine alimentis, quibus eget. 3. ob laborem, & expenſas, quas cedens ſit paſſus, & alter paſſurus foret, ſi ille non cederet. *Salm. c.* 3. *n.* 44. *Pal. Bon. &c.* Quinimmo *Laym. l.* 4. *Tr.* 10. *c.* 8. *p.* 5. *n.* 58. *cum Suar. & Abb. & Salm. c.* 3. *num.* 48. *cum Pal. Fill. Bonac.* docent datum eſſe etiam Abitris (qui tamen ſint Clerici) componere lites cum tali onere, modo non ſit annua penſio, & modo non removeatur beneficium a poſſeſſore; & conſtat poſſe fieri ex *cap. de cetero, de Tranſact.*

79 Dubitatur 2. an Epiſcopus ob bonum pacis in tali commutatione poſſit imponere ſuper beneficio penſionem ſolvendam cedenti, ejus vita durante? Negant *Salm. cap.* 3. *n.* 46. *cum Azor. Bon. &c.* Et ſic pluries deciſum in Rota teſtatur *Bon.* Quia de Curiæ ſtylo dicunt hujuſmodi tranſactiones non admitti. Contrarium tamen tenent *Laym. loc. c. d. n.* 58. *cum Abb. & Pal. Suar. Torr. Pard. Menno ap. Salm. d. n.* 46. quam ipſi ſatis probabilem vocant. Ratio, quia, etſi (ut ajunt *Salm. n.* 45.) ſolus Papa poſſit imponere perpetuas penſiones beneficiatiis, ut ſupra diximus; In tranſactionibus tamen ex communi DD. dicunt, jura, & uſum jam introduxiſſe, quod Epiſcopi ob bonum pacis poſſint penſiones imponere, non utique beneficiariis, ſed ſuper eiſdem beneficiis pro vita penſionariorum. Et hoc conſtare ait *Laym. ib. ex c. Niſi eſſent de Præb.* Et idem poſſe ait *Laym. ib.* Judices Eccleſiaſticos.

80 Dubitatur 3. an poſſit admitti ab Epiſcopo talis tranſactio cum penſione ſuper beneficio, ſi partes prius de illa convenerint, ſed dependenter ab Epiſcopi conſenſu? Negant *Lay. & Reg.* Sed probabilius affirmant *Salm. n.* 47. *cum Bon. & Torre.*

81 Quæſtio VI. quomodo Renunciationes beneficiorum fieri poſſint?

Renunciatio beneficii facienda eſt in manu Prælati illius, qui illud conferre poteſt; Itemque debet ab eo acceptari, ex *capit. Admonet, de Renunciat.* Alias nulla eſt, & beneficium non vacat, ut *Salm. c.* 3. *n.* 49. *cum Garcia, & Covar.* Hoc tamen non currit in beneficiis litigioſis, vel in electionibus ad ea, quæ valide renunciantur propria auctoritate, ex *c.* 2. *de In integrum reſtitut. & c. Sane de Renunciat.*

Pluribus autem modis renunciatio beneficii fieri poteſt. I. *Pure, & abſolute*, & in illa nulla intervenit ſuſpicio ſimoniæ.

II. *Abſolute*, ſed *non pure*, ſi fiat ſine deſignatione perſonæ, ſed cum onere penſionis: circa quam, ſi penſio eſt temporalis, diximus ſupra *n.* 75. eſſe jam nullam renunciationem hujuſmodi factam in manu Epiſcopi. Sed dubium eſt, an valeat renunciatio cum onere penſionis ſpiritualis? Eſt duplex ſententia, utraque probabilis, ut ait *Palaus D.* 3. *p.* 17. *n.* 13. *Prima* affirmat cum *Malder. Gigas, Felin. Imola, Nav. Rebuff. &c. ap. Salm. c.* 3. *n.* 59. Quia valde probabile eſt, poſſe ex juſta cauſa imponi talem penſionem ab Epiſcopis in beneficiis. Negant tamen *Salm. d. n.* 59. *cum Azor. Bon. &c.* excepto caſu graviſſimæ neceſſitatis, quia dicunt, quod ex *Conſtit.* 5. *Pii V. Intolerabilis*, fuit adempta talis facultas Epiſcopis. *Idem tenet Leſſ. v. n.* 74.

III. Renunciatio fieri poteſt *pure*, ſed non *abſolute*, nempe ſi ſit in favorem certæ perſonæ ſine onere; Et hæc non jam prohibetur jure Divino, ſi finis adſit honeſtus, ſed jure Eccleſiaſtico, niſi fiat in manu Pontificis. Eſt commune. V. *Salm. c.* 3. *n.* 52.

82 Sed quæritur, an ſit ſimoniaca talis renunciatio in favorem tertii facta in manu Epiſcopi? Bene diſtinguunt *Salm. n.* 53. *cum Sanch. Bon. Sot. Torre, &c.* ſi pactum præcedat cum Epiſcopo, ut, facta reſignatione, beneficium tertio conferatur, certe eſſet ſimonia; Secus vero, ſi non adſit pactum, quia tunc remanens Epiſcopus in ſua libertate, ſi poſtea illi conferret, libere ageret. Peccaret tamen renuncians tali modo contra Religionem, & ob id poſſet ab Epiſcopo privari beneficio, ut dicunt *Salm. d. c.* 3. *n.* 54. *cum Leſſ. Suar. &c.*

83 Notandum autem, quod valde probabile eſt non eſſe illicitum, ſi reſignans etiam in eadem renunciatione declaret Epiſcopo ſuum deſiderium, quod beneficium conferatur certæ perſonæ: modo abſit pactum, ut conditio rigoroſa ſuſpendens (ſicut intelligendus eſt *Motus proprius S. Pii V. ann.* 1568. *ut dicunt Salm. cap.* 3. *n.* 56.) Ratio, quia revera tunc renunciatio fit ſimpliciter, & Epiſcopus liber eſt ad conferendum beneficium cui vult. Ita *Salm. ib. n.* 55. *cum Nav, Azor, Pal. Sanchez, Torre, & Garcia.*

Sed dubium eſt, an, facta reſignatione cum conditione in favorem tertii in manu Epiſcopi, poſſit hic admittere reſignationem, conditione rejecta? Affirmant *Sanch. cum Sota, S. Anton. & Sylv. ap. Leſſ. l.* 2. *cap.* 35. *n.* 85. *& Covar. Arag. & Villal. ap. Sal. cap.* 3. *n.* 57. Quia talis conditio, tamquam turpis, habetur ut non adjecta. Negat vero *Leſſ. d. lib. & Salm. d. n.* 57. *cum Suar. Pal. &c.* quia dicunt non poſſe reſignationem pro una parte admitti, & pro alia rejici. Utraque eſt ſatis probabilis, ut dicit *Torre ap. Salm. ib.* 84

Quæſtio VII. quandonam reſignatio beneficiorum *confidentialis* ſit ſimonica? 85

Sciendum, quod ex *Conſtitutionibus Pii IV. & S. Pii V. in* 7. *Decretal. cap.* 9. *& cap.* 10. *de Benef. collat. juxta Trident. Seſſ.* 24. *c.* 9. *&* 19. prohibentur omnes reſignationes confidentiales factæ cum *acceſſu, regreſſu*, vel *ingreſſu* ad beneficium, vel cum confidentia recipiendi fructus ex beneficio reſignato; nam ſi confidentia eſſet de alia re temporali, præter fructus beneficii, eſſet quidem ſimonia, ſed non confidentialis, ut bene notat *Croix lib.* 3. *par.* 1. *n.* 68. *cum Suar. Laym. &c.* Per *acceſſum* dicitur, ſi reſignes beneficium alicui cum confidentia, ut ipſe poſtea renunciet, & illud alteri conferatur. Per *regreſſum*, ſi reſignes beneficium, ſervato jure regrediendi ad illud in aliquo caſu. Per *ingreſſum*, ſi reſignes beneficium tibi collatum, antequam illud poſſideas, ſervato jure poſſeſſionem ingrediendi, v. g. *ſi aliquis moriatur &c.*

Si quis autem reſignat beneficium alteri ſine pacto, ſed cum ſpe, ut ille ex ſola gratitudine iterum reſignet in tui favorem, vel ſolvat aliquid ex beneficii fructibus, certum eſt non eſſe ſimoniam de jure Divino, nec Canonico antiquo; licet ſit valde periculoſum, & ut plurimum ſimonia, ut *Salm. c.* 3. *n.* 65.

Sed quæritur hic 1. an ex jure novo ex *dd. Conſtit. Pii IV. & S. Pii V.* reprobetur talis reſignatio cum ſpe ſine pacto? Duplex eſt ſententia ſatis probabilis, ut dicunt *Salm. ib. n.* 66. *Prima* affirmat cum *Pal. Suar. Bonac. &c.* & probant ex verbis *Bullæ S. Pii V.* ubi dicitur: *Si quid ... etiam ſimplicis donationis titulo perceperit. Secunda* tamen ſententia probabilius negat; Ratio, quia in iis Conſtitut. renovatur tantum decretum Tridentini non ſolum damnans confidentias, quibus inducitur nova obligatio (cum pacto expreſſo, vel tacito, ut explicant *Navarr. & Rodr. ap. Salm. n.* 69. *in fine*). Per verba autem allata Pontifex nil aliud præcipit, quam quod confidentia ſimoniaca præſumatur, ſi probetur donatio poſtea facta. Ita tenent, & fuſius probant *Salm. d. c.* 3. *n.* 67. *&* 68. *cum Suar. Sa, Vill. Nav. Leſſ. Sanch. Azor. &c.* 86

Quæritur 2. ſi reſignans declaret ſuam intentionem eſſe, ut alter remaneat obligatus ad reſignandum in futuro, ſed ſine alterius promiſſione, utrum ſit vera ſimonia confidentialis? Affirmant *Pal. & Dian. ap. Croix l.* 3. *par.* 1. *n.* 65. Sed probabilius negant *Nav. Azor. Leſſ. Suar. & alii ib.* quia deeſt tunc pactum ex utreque parte obligatorium. Secus tamen dicendum, advertit *Croix n.* 66. *cum communi*, ſi ille reſignet, declarans velle, ut ſolvatur alicui penſio ex fructibus, quia hoc eſt ſignanter expreſſum in Bulla. 87

Quæritur 3. an dictis Conſtitutionibus comprehendatur confidentia, etiam in permutationibus beneficiorum? Negant *Suar. & Pal. cum Nav. ap. Salm. d. c.* 3. *n.* 7. Cum de permutationibus in iis non fiat mentio. Sed oppoſitum dicendum eſſe dicunt *Salm. ib. cum Arav. & Torre.* Et probant ex *Bulla S. Pii V.* ubi, ut referunt, expreſſe dicitur: *At etiam omnes permutationes, præſentationes, collationes .... & alias diſpoſitiones nullius momenti fore.* Sed videndum diligentius eſſet, quomodo præfati Auctores prædicta verba explicent. 88

Ultimo duo ſunt notanda, I. quod per hanc ſimoniam, etiamſi fuerit tantum conventionalis, incurruntur pœnæ, videl. 1. Interdictum ab ingreſſu Eccleſiæ. 2. Excommunicatio Papalis ipſo facto. 3. Nullitas collationis, & obligationis ſolvendi fructus. 4. Privatio aliorum beneficiorum antea obtentorum. V. *Salm. d. c.* 3. *n.* 79. Hæc tamen ultima non incurritur, niſi poſt ſententiam Judicis, ſaltem declaratoriam, ut *Salm. ib. n.* 73. *cum Suar. Laym. Sanch. Henr. Torre* Vide *n.* 112. 89

Notandum II. quod, ſi quis reſignet beneficium cum confidentia, adhuc cum expreſſo pacto, ſed auctoritate propria, minime impetrando aſſenſum Superioris, peccaret utique, ſed non incurreret prædictas pœnas; quia talis reſignatio de ſe eſt nulla, etiam quando illa ſimoniaca pactio non interveniſſet. *Salm. d. numer.* 73. *cum Navar.* Secus vero dicendum, ſi pactum valeret, niſi obſtaret ſimonia, quia tunc pœnæ incurruntur, etſi reſignatio ſit nulla. *Salm. ibid. cum Nav.* Hinc bene inferunt *Elbel numer.* 649. *& Croix lib.* 4. *numer.* 958. *cum Fill. &c.* quod ſi quis reſignet Beneficium in manu Superioris, poſtquam convenit occulte, ut reſignatarius retribuat ſibi aliquid, non ſolum reſignatio eſt nulla, ſed reſignans amittit titulum, cum inter alias pœnas ſimoniæ ſit inhabilitas ad idem Beneficium. 90

Quæſtio VIII. qualiter committatur ſimonia pro ingreſſu ad Religionem? 91

Certum eſt, ut docet *S. Th.* 2. 2. *q.* 100. *a.* 3. *ad* 4. eſſe ſimoniam aliquid dare, & accipere pro ingreſſu Monaſterii *ex c. quam pio q.* 2. Hinc I. non licet admittere aliquem in Monaſterium propter bona, quæ offert; eſſet enim vendere ſtatum Religioſum, niſi ille ſimpliciter exprimat ſine pacto velle ingredi cum bonis ſuis. Pariter non licet præſtare ſervitutem

Mona-

Monaſterio tanquam pretium admiſſionis: niſi quis inſerviat ad ſibi conciliandam benevolentiam Religioſorum, ut in illud admittant, ita *Salm. c. 2. n. 47. cum S. Anton. Syl. & Sanch.*

II. E converſo dicit *S. Th. l. c.* non eſſe ſimoniam, ſi quis eleemoſynas Monaſterio eroget, ut facilius ex gratitudine admittatur: Uti nec etiam, ſi Religioſi donis inflectant aliquem ad ingreſſum in Monaſterium. Imo, ut dicit *Bon.* nec ſi Monaſterium ſolvat illius debita, ad removenda impedimenta ingreſſus, relicta tamen ingrediendi libertate. Vel ſi Monaſterium promittat eum admittere, poſtquam artem didicerit; quia tunc non imponitur onus, ſed conditio declaratur requiſita, ſi cupit admitti. *Salm. n. 48. cum Regin. Az. Syl.*

III. Licitum eſt etiam, prout communiter docent *S. Th. 2. 2. q. 100. ar. 3. ad 4. & Cabaſſ. Th. J. l. 5. c. 5. n. 12. cum Bon. Caj. Nav. Tol. Suar. &c.* ſi Monaſterium eſt egens, pro ſuſtentatione ingreſſuri accipere aliquid, uti dotes Monialium, & diſtributiones, quæ ſolent aliis Monialibus diſtribui. Notat tamen *Sanch. ap. Salm.* vix excuſari poſſe Monaſteria, quæ petunt uberiorem dotem propter ignobilitatem perſonæ, vel alium defectum; niſi ex hoc eveniret Monaſterio detrimentum in honore, in bonis, & ſimili; quia hoc jam eſſet temporale damnum. Et ſic permittitur recipere plus pro admittenda tertia ſorore, aut vidua, ſene, infirma, &c. Vide *Salm. d. c. 2. n. 50.*

92 Sed quæſtio magna eſt, an liceat aliquid accipere pro ſuſtentatione ingreſſuri, ſi Monaſterium ſit opulentum? *Prima* ſententia, quam tenent *Sot. l. 9. q. 6. ar. 2. Pal. D. 3. p. 9. n. 4. Bon. D. 1. q. 4. §. 8. n. 2. Sanch. Conſ. c. 3. D. 23. n. 1. Elbel de Sim. n. 604. & Salm. d. c. 2. n. 53. cum Lezan. Sylveſt. Arag. &c.* affirmat. Ratio, quia ut dicunt, hæc non eſt ſimonia neque de jure naturali, neque poſitivo. Non de jure naturali, quia ex una parte non recipitur temporale, niſi pro temporali ſuſtentatione præſtanda; ex alia parte nequit dici, quod ii, qui ingredi poſtulant, aliquod jus habeant ad bona Monaſterii, cum ipſa vel propria induſtria a Monaſterio ſint adepta, vel ei ab aliis libere ſunt donata. Neque de jure poſitivo, nam ſi aliqua jura videantur id prohibere, nullus vero textus prohibet expreſſe aliquid recipi ſuſtentationis titulo. Quod ſi, ajunt, unquam talis extitit prohibitio, ipſa per contrariam conſuetudinem ablata eſt. Non negant tamen *Elbel*, & *Salm. n. 54.* cum *Sylv. Torre, Vill. &c.* quod hoc ſaltem excuſari non poterit ab avaritiæ labe.

Secunda vero ſententia, quam ſequuntur, & tenent *Cabaſſ. l. c. n. 3. cum S. Bon. Suar. l. 4. de Sim. Laym. tr. 10. c. ult. §. 4. n. 39. Caj. 2. 2. q. 100. a. 3. Ronc. de Sim. c. 2. q. 6. & alii*, quibus clare conſentit *D. Th. d. q. 100. a. 3. ad 3.* qui docet tunc tantum licere aliquid exigere, *ſi Monaſterium ſit tenue*; (Et *ib.*) *ſi ad hoc non ſufficiant Monaſterii opes*: Ratio potiſſima, & mihi valde urgens eſt, quia poſtulans, etſi ante receptionem nullum jus habeat ad bona Monaſterii, poſtquam tamen receptus eſt, habet quidem jus ad illa pro ſua ſuſtentatione. Quapropter, ſi Monaſterium eſt opulentum, & aliquid pro ſuſtentatione illius temporis exigit, vendit ei jus, quod ille poſt receptionem jam eſt adepturus; Et quamvis illa ſuſtentatio ſit aliquid temporale, eſt vero quid conſequenter annexum ad ſpirituale; unde, ſicut non poteſt vendi jus ad reditus Beneficii, vel ad Decimas percipiendas, quia hi ſunt proventus rei ſpirituali conſequenter annexi; ita nec jus ad alimenta in Monaſteriis. Hinc ex *c. Quoniam, de Sim.* vetitum fuit aliquibus Monialibus recipere temporalia prætextu paupertatis ab ingreſſuris ad ipſarum ſuſtentationem. Et in *Extr. 1. de Sim.* prohibetur ſub excommunicatione aliquid accipi ad quemcunque finem pro ingreſſu ad Religionem, niſi quis liberaliter dare voluerit. Et cum hæc ſit ſimonia de jure Divino, ut probavimus, fruſtra affertur ab Adverſariis in contrarium conſuetudo, de qua tamen valde dubito; exceptis Monaſteriis Monialium, ut infra videbimus. Secus autem dicimus, cum Monaſterium eſt inops: quando enim ipſum non habet bona ſufficientia ad aliorum ſuſtentationem, tunc nihil vendit, cum recipiendus nullum habiturus ſit jus ad bona quæ Monaſterium non habet. Et in hoc communiter DD. conveniunt. Atque *Cabaſ. l. c. n. 13.* advertit, ad exigendum aliquid a recipiendis non requiri arctam neceſſitatem, ſed ſufficere illam, qua Monaſterium non poſſet alias commode eis alimenta ſubminiſtrare: Tridentinum enim *Seſſ. 25. c. 3. de Reg.* ſic providit: *In temporalibus Monaſteriorum facultatibus eam ineundam eſſe rationem, ut monialium numero* commode *ſuſtentari poſſet.*

Contra noſtram autem ſententiam non valet dicere cum *Salm.* quod, ſicut Sacerdos, etſi opulentus, poteſt licite recipere pecuniam ab altero ad celebrandum pro ſtipendio ſuæ ſuſtentationis, ſic Monaſterium a poſtulante pro eodem ſuſtentationis titulo. Nam reſpondetur, quod Sacerdos recipiendo eleemoſynam pro Miſſa, licite eam recipit tamquam ſtipendium ſuæ ſuſtentationis, quæ ex juſtitia illi debetur, ut ſtatuimus ſupra *n. 55.* Monaſterium vero nihil poteſt exigere pro onere quod aſſumit ſuſtentandi ingreſſurum, quia (ut diximus) ingreſſurus poſt receptionem habet jus ad ſuſtentationem ex bonis Monaſterii, utpote receptioni annexam.

Excipitur tamen I. Si aliquid recipiatur a poſtulantibus pro alimentis tempore Noviriatus; id enim expreſſe permittitur a Tridentino *Seſſ. 25. c. 16. de Reform.* Excipitur II. Si recipiendus ſit infirmus, ſenex, hebes ingenio, vel ſimilis, quia tunc Monaſterium licite accipit aliquid temporale ab illo, tum pro carentia ſervitutis, quam alius ſanus vel juvenis præſtaret; tum pro incommodo temporali extraordinario, quod pro ipſo Monaſterium eſt ſubiturum: ita *D. Th. 2. 2. q. 100. ad 4. Croix l. 3. p. 1. n. 287. cum aliis*; Et hoc eſt certum apud omnes, ut aſſerunt *Salm. n. 51.* Excipiuntur III. Monaſteria Monialium, quibus Clemens VIII. (ut referunt *Nav. Baſſaus, Leſſ.* & *Bon.* apud *Cabaſſ. n. 17.*) indulſit poſſe paciſci de dote recipiendarum pro earum ſuſtentatione. Ratio hujus indulgentiæ videtur, quia Monaſteria Monialium facilius ſunt obnoxia diverſis infortuniis, ut experientia patet, quam Monaſteria virorum. An autem excommunicatio inflicta in *Extrav. 1. de Simon.* omnibus exigentibus & ſolventibus pro ingreſſu Monaſteriorum, hodie ſit uſu abolita? Videntur affirmare *Nav. & Leſſ.* ſed *Cabaſſ. n. 17.* ait illam adhuc poſſe vigere pro Monaſteriis virorum.

Ex dictis reſolves.

„ Simonia eſt concionari, catechizare, Miſſas facere pro 93
„ pretio, niſi excuſetur ratione laboris, non intrinſeci (is
„ enim ſacer eſt, & inæſtimabilis; ſcilicet vel ipſa actio ſa-
„ cra, vel in ea intrinſece incluſus) ſed extrinſeci, non anne-
„ xi rei ſpirituali, ut pro labore itineris, vel cantus in Miſ-
„ ſa, vel ratione alterius incommodi pretio æſtimabilis.
„ Ratio eſt, quia illæ actiones ex natura ſua ordinantur ad
„ aliquid ſupernaturale, & ad ſalutem, non autem ad ali-
„ quid temporale, ſicut doctio quæcumque etiam Theolo-
„ giæ, quæ pretio æſtimabilis eſt. *Bonac. l. c. Suar. Fill. &c.*
„ *v. infra l. 6. t. 3. cap. 4. d. 1. Laym. l. 1. §. 4.* * (Vide *dicta*
„ *n. 55.*) *

94 Quær. an ſit ſimonia accipere aliquid ad inſtruendum alios in ſacra Doctrina? Diſtinguitur, ſi inſtructio tendit ad bonum tantum ſpirituale aliorum, eſt ſimonia; quia tunc eſt res mere ſpiritualis, pro qua nullum poteſt accipi pretium. Hinc eſt ſimonia accipere aliquid pro concione, ut pretium pro labore illius intrinſeco, uti pro ſtudio, defatigatione, prout docent *Leſſ. l. 2. c. 34. n. 76. & Salm. cap. 2. n. 42. cum S. Thom. & communi*; Niſi accipiatur ut ſtipendium ſuſtentationis, uti dicunt *Leſſ. c. 35. n. 7. & Salm. d. c. n. 20. cum S. Thom. Torre, Sanch. Vill. &c.* Vide dicta *n. 55.* Secus vero, ſi inſtructio tendat etiam ad aliquod bonum temporale alterius, ad utilitatem, honorem, oblectationem, prout eſt inſtructio ad interpretandas Sacras Scripturas, ad deducendas Theologicas concluſiones, ad expugnandas hæreſes. *Croix n. 179. Leſſ. ib. n. 80. cum Sot. Cajet. Vict. Salm. ib. n. 43. Elbel n. 620. ex D. Th. 2. 2. q. 100. a. 3. ad 3.* ubi dicit: *Qui docet ſcientiam, poteſt ſtipendium accipere, quaſi operas ſuas locans.* Hinc licitum eſt etiam accipere aliquid pro docenda Theologia Morali, ut eſt probabilius *ap. Croix, l. 3. p. 1. n. 165. & 184.* Item pro impertienda licentia docendi Theologiam cum titulo Magiſterii, ut patet ex uſu Univerſitatum; ſive pro dando conſilio morali, quia eſt inſtructio temporalis, quamvis conducat ad pacem conſcientiæ. Secus autem, ſi conſilium renderet ad bonum tantum ſpirituale alterius: puta, ut moveatur ad pœnitentiam, &c. *Salm. ib. n. 45.*

„ 2. Item Simonia eſt dare, vel accipere pretium pro ab- 95
„ ſolutione e peccatis, & cenſuris, pro diſpenſatione in vo-
„ to, juramento, impedimento matrimonii, irregularitate,
„ &c. Poteſt tamen in his aliquid exigi per modum mul-
„ ctæ ad cauſam piam applicandæ. *Laym. l. c. n. 10.*

96 Accipiuntur ſolutiones in diſpenſationibus in Matrimoniis, &c. etiam per modum ſuſtentationis onerum Pontificatus; Item per modum commutationis, ſicut vota commutantur in eleemoſynas. Et conceditur etiam Epiſcopis in talibus diſpenſationibus accipere aliquid eleemoſynis diſtribuendum (modo ipſis, vel ſuis nihil perveniat) per modum pœnæ, vel commutationis, non autem per modum ſuſtentationis; hoc enim vetitum eſt illis *ex c. Jacobus, de Simon.* & a *Trident. ſeſſ. 24. c. 6. Salm. cum S. Th. d. c. 2. n. 36. & 37.*

97 Quæritur hic, an ſit ſimonia dare aliquid, ut alter omittat rem ſpiritualem? Diſtingue, & affirma, ſi omiſſio dirigatur a poteſtate ſpirituali, ut eſſet omiſſio abſolvendi, diſpenſandi, eligendi &c. *ex c. Presbyter. de Simonia*, ubi prohibetur, ne ob pretium negetur pœnitentia, niſi talis abſolutio eſſet ſacrilega, aut injuſta. V. *Croix a n. 174.* Secus autem non eſt ſimonia, ſi actus ſpiritualis dependeat a libertate, ut eſſet omiſſio orandi, dandi eleemoſynam, celebrandi, niſi alter ad ea teneatur ex juſtitia. *Salm. c. 2. ex n. 27. cum Led. Vill. &c.*

„ 3. Non eſt ſimonia dare aliquid ad redimendam vexa- 98
„ tionem e negante Sacramenta in neceſſitate. *Suar. Leſſ.*
„ *Laym.* Vel ab inique impediente electionem, vel poſſeſ-
„ ſionem beneficii, ad quod jus in re habes. Quod addo,
„ quia ſi nondum habes jus in re, etſi poſſis redimere ve-
„ xationem ab eo, qui tantum poteſt obeſſe, non tamen
„ ab eo qui & prodeſſe, & obeſſe poteſt. Ratio eſt, quia
„ non datur tanquam pretium æquivalens rei ſpirituali, ſed
„ ut alter ad officium rite præſtandum inducatur.

In hoc ſedulo attende duas regulas traditas a *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 2. ad 3.* Prima eſt, quod, quando jus eſt certum, & in re jam quæſitum, licet tollere injuſtam vexationem, dando aliquid temporale, ex communi *cum Nov. Man. c. 23. n. 102. Salm. c. 3. n. 3. Elbel de Sim. n. 616. & aliis*. Dicitur *jus certum*, nam ſi dubium ſit, non licet; quia tunc per temporale acquireretur ut certum jus ſpirituale quod erat dubium. Dicitur per *injuſtam vexationem*, nam ſi ſit juſta, neque licet. Dicitur item *dando aliquid temporale*, non enim poſſet dari ſpirituale pro redimenda vexatione, quia daretur ſpirituale pro re temporali, qualis eſt vexatio. *Salm. d. n. 4. & 6. cum communi.*

99 Quæſtio tamen eſt, an poſſit redimi pecunia vexatio circa poſſeſſionem beneficii? *Prima ſententia* negat, quia talis poſſeſ-

ſio eſt res ſpiritualis, vel ſpirituali annexa, cum per poſſeſſionem acquiratur jus ad exercenda ſpiritualia. Ita *Viva de Benef. q. 9. a. 6. Bon. Garcia, Abb. &c. ap. Salm. c. 3. n. 7. Secunda* tamen *ſententia* probabilior, quam tenet *Buſ.* hic, & *Suar. l. 4. c. 50. n. 31. Sanch. Conſ. l. 2. c. 3. du. 30. n. 11. Pal. to. 3. D. 3. de Sim. p. 20. n. 3. Croix l. 3. p. 1. n. 140. Bonac. c. 3. q. 4. Leſſ. l. 2. c. 35. n.* 109. qui vocat communem & alii plures *ap. Salm. n.* 8. affirmat licere, quia jus quidem ad beneficium ſpirituale eſt, non autem poſſeſſio. Hanc recte ſequuntur *Salm. n. 9. & Croix d. n.* 140. ſemper ac ſit certe acquiſitum jus ad poſſeſſionem; tunc enim vexatio non eſſet circa jus ſpirituale, ſed circa factum poſſeſſionis, quod eſt temporale, & ſic videtur ſentire *D. Th. l. c. a. 2. ad 5. docens*: *Sed poſtquam jus alicui jam acquiſitum eſt, licet per pecuniam injuſta impedimenta removere*. Secus tamen dicendum cum *Salm. n. 8. in fine*, ſi jus revocetur in dubium probabile, ut mox ſupra diximus. Notandum autem hic in *Trid. ſeſſ. 24. c. 14.* præcipi Epiſcopis, ne permittant pro admiſſione ad poſſeſſionem beneficii ſolutionem ullam, aut promiſſionem, utpote *ſimoniacæ labis, aut avaritiæ ſuſpicionem habentes*, reprobata quacunque conſuetudine in contrarium: Tantum permittit Concilium, ſi ſit conſuetudo, dare aliquid in uſus pios convertendum. Sed hæc intelliguntur 1. non de omnibus Beneficiis, ſed tantum de Canonicatibus, & præbendis in Eccleſiis Cathedralibus, aut Collegiatis, ut probabiliter ait *Bon. de Sim. q. 7. §. 3. n. 4. & Barb. in d. l. Conc.* Intelliguntur 2. de recipientibus aliquid pro admiſſione ad poſſeſſionem, non vero de dantibus ad tollendam injuſtam vexationem ut ſupra; Nam Bulla S. Pii V. *Durum nimis*, edita an. 1570. pro obſervantia præfatæ Sanctionis Concilii id explicat, & confirmat tantum pro recipientibus, his verbis: *Præcipimus Epiſcopis, Capitulis, &c. ne retineant fructus, neque alia petant, vel exigant, &c.*

300 Secunda regula eſt, quod, ſi jus non ſit in re jam acquiſitum, ſed ad rem, non licet pecunia vexationem tollere, *ex c. Matthæus de Sim.* ubi damnatur, qui, obtenta electione, pecuniam obtulit, ne alii electores impedirent confirmationem; cum ad confirmationem nondum haberet jus acquiſitum. Hinc ſimonia eſt offerre pecuniam Epiſcopo, qui injuſte nollet me præſentatum inſtituere, vel me dignum eligere; quia tunc per pecuniam non ſolum amoverem impedimentum, ſed etiam rem ſpiritualem adipiſcerer. Ita *Buſ.* hic & *Sanch. Conſ. l. 2. c. 3. D. 30. n. 3. Salm. d. c. 3. n. 9. cum Laym. Caj. Sylv. &c.* Et dicunt, quod hæc eſſet ſimonia de jure Divino cum *Soto, Suar. &c.* contra tamen *Pal. Laym. Bon. &c. ib. n.* 12. Notant tamen *Buſ.* hic, *Croix n. 144. & Salm. n. 11. & 13. cum Leſſ. Soto, Fill. Suar. &c.* quod hæc regula non currit, ſi aliquis Electorum vi vel fraude alios Electores corrumperet, ne me eligant, quia tunc non agit tanquam elector. Immo non currit, ſi vexatio eſſet ab his, qui tantum obeſſe poſſunt: *Suar. de Sim. c. 50. n. 23. Pal. de Sim. p. 20. n. 4. Anacl. eod. tit. §. 13. n. 310. Elbel de Sim. n. 614.* Secus vero, ſi poſſint obeſſe, & ſimul prodeſſe inſtituendo, præſentando, vel confirmando; quia tunc, quod datur eis ne obſint, neceſſario datur etiam, ut proſint, conſenſum non negando; & ſic pecunia tunc directe ſternetur via ad beneficium obtinendum. Ita tenendum omnino cenſeo cum *Anacl. n. 314. Suar. n. 18. Elbel l. c. & Salm. ib. cum aliis cit.* quando datur pecunia, ut Elector ſuum votum non neget, etiamſi injuſte negaret; quicquid dicat *Pal. l. c. n. 4.* aſſerens ut probabile non eſſe ſimoniam, ſi detur pecunia tantum ad removendum pravum illius affectum. Dicunt autem *Sanch. Conſ. l. 2. c. 3. d. 30. n. 5. & Leſſ. l. 2. c. 35. n. 17.* ſimoniam non committi, quando datur pecunia Electori, non jam ut proſit præſtando votum, ſed tantum ad redimendam iniquam vexationem, qua ille obeſſet per vim, aut fraudem, vel ſubornationem aliorum, ut ſupra. Et ſatis probabile hoc videtur ſaltem caſu, quo dans pecuniam manifeſtaret non aliud velle, quam quod alter non obſit injuſte, ut *Mazzot. c. 3. q. 1. p. 236.*

301 Sed hic quæritur 1. Si aliquis non vi vel fraude, ſed precibus aut muneribus Electores mihi propenſos impediret, ne conferant mihi digno Beneficium, propter odium quo in me tenetur, an poſſim pecuniam illi dare, ut ceſſet? Negat *Sot. apud Leſſ. dict. c. 35. n. 109.* Sed *Leſſ. l. c. Croix l. 3. p. 1. n. 147. cum Suar. Laym.* item *Salm. d. c. n. 13. cum Sanch. Val. & Bon.* recte affirmant licere; quia, ut ait *Leſſ.* ſi licitum eſt dare pecuniam, ut alter ceſſet a me vexando contra juſtitiam, licet etiam dare, ut ceſſet a vexatione contra charitatem; cum revera talis vexatio ſit res temporalis, quam alia re temporali redimo; & ex alia parte pecunia mea nonniſi valde remote ſternit viam ad beneficium.

302 Quæritur 2. an poſſim dare pecuniam, ut alter ſe non opponat ad meam electionem, quamvis neſciam Electores eſſe mihi propenſos? Negant *Salm. ib. n. 14.* & citant *Sanch. & Leſſ.* At notandum eſt, quod *Leſſius d. c. 35. n. 126.* loquitur ibi tantum de præſtatione facta illi, qui poſſit prodeſſe, & obeſſe; ſed quoad alium, qui poſſet ſolum obeſſe, & iſte vellet inique ſe opponere, peccando ſaltem contra charitatem, probabile videtur juxta eandem doctrinam *Leſſii* ut ſupra, quod liceret dare pecuniam, ut ceſſet ab illa illicita impeditione. Et hoc tenet *Croix l. c. d. n.* 147. qui cum *aliis DD. cit.* aſſerit, quod ſemper ac alter ſine rationabili cauſa moveat Electores precibus vel muneribus, ut mihi non faveant, ſed alteri; non eſt ſimonia, ſi dem ei pecuniam, ut ceſſet ab illa vexatione iniqua contra charitatem.

303 Quæritur 3. an liceat dare pecuniam Electoribus, ne eligant indignum, vel ut eligant dignum? Reſpondetur licitum eſſe dare, ne eligatur indignus, ſi conſtet Electores parato, aut ſaltem inclinatos eſſe ad indignum eligendum; quia Eccleſia habet jus acquiſitum, ne detur ei miniſter ineptus, ut *Leſſ. d. c. 35. n. 112. cum communiori, Croix a n. 146.* Pariter *Salm. d. c. 3. n. 15. cum Caj. Laym. Sot. Suar. &c.* dicunt hoc licere, ne eligatur minus dignus, & etiam, ut eligatur dignus vel dignior in communi, ut *n. 16. cum Caj. & Laym. &c.* ac *Croix n. 145. cum Suarez, Leſſ. Barb. &c.* communiter. Non licet vero dare pecuniam, ut eligatur aliquis dignus in particulari, etiam digniſſimus in particulari, niſi in caſu neceſſitatis, nempe ſi inter omnes unus tantum dignus inveniatur, quem illi nollent eligere. Et quamvis talis electio ſecundum jura eſſet nulla, poſſet tamen peti confirmatio illius a Pontifice. Ita *Leſſ. c. 35. D. 19.*

Quæritur 4. An ſit ſimonia dare pecuniam competitori, ut deſiſtat concurrere ad Beneficium, quod tu prætendis? Negant *Elbel de Sim. n. 609. & Paſq. apud Croix l. 3. p. 1. n. 142.* Quia, ut ajunt, hæc abſtinentia a concurſu ex una parte nequit dici aliquid ſpirituale, quod ematur; & ex alia parte competitor nihil poſitive confert ad Beneficii collationem, ſed tantum negative ſe gerit. Verum huic opinioni non aſſentior, & recte *Croix l. c. cum Diana, & aliis* dicit eam veluti contra communem non eſſe admittendam. Ratio, quia ut docent communiter *Leſſ. Suar. Pal. Barb. &c. ap. Croix ib. cum S. Th. 2. 2. q. 100. a. 2. ad 5.* tum duntaxat licet per pecuniam vexationem removere, cum vexatio eſt injuſta; non vero cum eſt juſta, alias per pecuniam directe pararetur via ad Beneficium, quod omnino eſt illicitum.

Quæritur 5. An liceat, urgente neceſſitate, dare pecuniam Sacerdoti nolenti ſine illa adminiſtrare Sacramenta? Negant *D. Th. Alenſis, &c. apud Leſſ. l. 2. c. 35. n. 37.* quia, ut dicunt, emere Sacramenta nunquam eſt licitum, utpote intrinſece malum. Sed recte affirmant ipſe *Leſſ. n. 38. & 39. cum Adrian.* item *Suar. de Sim. l. 4. c. 12. n. 13. Gerſon de Sim. Rat. 6. Cajet. q. 100. a. 2. Dian. p. 5. tr. 7. R. 16. & Sporer de 5. Præc. c. 1. n. 109.* cum *S. Bonav. Vaſq. Pont.* & aliis communiter. Ratio, quia hoc non eſt emere Sacramentum, ſed vexationem redimere; vel potius (ut ait *Leſſ. n. 41.*) permittere cum juſta cauſa peccatum alterius. Hinc *Diana, & Hur.* dicunt hoc licitum eſſe non tantum in Sacramento Baptiſmatis, & Pœnitentiæ, ut plures ex DD. cit. volunt; ſed etiam in aliis Sacramentis, prout conſentit etiam *Leſſ. d. n.* 38. Et non tantum in caſu graviſſimæ neceſſitatis, ut ajunt *Suar.* & *Leſſ.* ſed etiam neceſſitatis gravis, puta ſi quis impleturus eſſet Præceptum Paſchale Confeſſionis & Communionis, vel peteret Viaticum aut Extremam Unctionem, vel eſſet in peccato mortali, vel etiam carere deberet frequenti uſu Sacramentorum, denique quotieſcunque aliquis non poſſet ſine gravi incommodo aliquo Sacramento carere. Quod videtur ſane cohærere iis quæ diximus de ſcandalo *n. 47. v. Secunda vero*, ubi vidimus cum *D. Th. D. Aug.* & comment, cuique eſſe licitum cauſa cujuſdam ſui notabilis boni permittere alterius peccatum, quod duntaxat ex ejus malitia provenit.

„ 4. Nec ſimiliter Simonia eſt, dare ſtipendium ad ſuſtentationem Clerici etiam divitis pro Miſſis, concionibus, aut de eo etiam paciſci. Ratio eſt, quia non datur tanquam pretium ſpiritualis officii, ſed perſonæ in alterius gratiam occupatæ; nec pro operatione ſpirituali, ut ſpiritualis eſt, ſed ut in alterius gratiam ſuſcepta, proindeque non eſt eleemoſyna, ſed debitum juſtitiæ. *Suar. Lay. l. 4. tr. 10. c. ult. &c.* contra *Rich. Sylv. &c.* * (*Vid. dict. n. 55.*) 104

„ 5. Non eſt ſimonia reddere, vel redimere penſionem mere temporalem: quia non fundatur in titulo ſpirituali, nec refertur ad functionem ſpiritualem. Dixi *temporalem*; quia ſpiritualis, quæ datur v. gr. Concionatori, vel Coadjutori Epiſcopi propter officium eccleſiaſticum, in eoque fundatur, nec differt a beneficio, niſi quod non ſit perpetua, vendi nequit: mixta vero, ut v. gr. quæ datur Parocho ſeni, vel Clerico pauperi ad ſuſtentationem, non quidem vendi poteſt: redimi tamen poteſt, modo obligatio recitandi Officium B. V. impoſita non extinguatur. Quod intellige, ſi in loco, ubi ſit venditio, Bulla ſit recepta. Ratio eſt, quia qui penſionem redimit, non emit jus ſpirituale, ſed extinguit onus temporale ſolvendi certam ſummam pecuniæ. *Leſſ. cap. 35. dub. 21. Suar. c. 26. n. 5. Laym. l. c. n. 46.*

„ 6. Non eſt Simonia juris divini (etſi quandoque juris humani eſſe poſſit) ſpirituale cum ſpirituali permutare, v. g. beneficium pro beneficio, Reliquias cum Reliquiis, &c. vel dare temporale pro temporali, ut ſi calicem, vel agnos Dei præciſe ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro ſpirituali, per modum doni gratuiti, etiam cum ſpe, vel intentione excitandi ad remunerationem doni ſpiritualis, vel contra. Ratio, quia gratitudo non reſpicit pretium, ſed beneficium; nec ſolvit debitum juſtitiæ, ſed antidorale: quo non excluditur, quin gratis detur. * (*Sed vide n. 51. & 54.*) * Recte tamen monet *Suarez*, hujuſcemodi dona ob præſumtionem valde cavenda. Item donare, promittere, vel negare temporale quippiam, ſub conditione operis ſpiritualis præſtandi, modo non fiat per modum retributionis, ſeu commutationis: v. gr. ſi parens filio promittat munus, ſi Sacramenta frequentet. Ratio eſt, quia hic non intervenit contractus oneroſus, ſed ſiſtitur vel in liberali donatione, vel donatione ſub tali conditione, & modo. *Suar. l. 4. c. 45. Laym. d. c. n. 8.* (*Vide n. 59.*) *

ARTICULUS II.

Quæ ſit pœna Symoniæ?

105 *Quænam Simonia inducat pœnas? An incurrantur pœnæ in venditione Sacramentorum, aut Capellaniæ non collativæ, &c.?*

106 *An, ad incurrendas pœnas, Simonia debeat eſſe completa ex utraque parte?*

107 *An incurrat pœnas qui obtinet Beneficium per fictam promiſſionem pecuniæ?*

108 *An incurrantur pœnæ per Simoniam tantum de jure Eccleſiaſtico; An ob ingreſſum in Religionem?*

109 *Quæ ſint pœnæ ob ſimoniacam Ordinationem?*

110 *An etiam ob collationem primæ Tonſuræ?*

111 *Quæ ſint pœnæ ob Simoniam in Beneficiis?*

112 *An incurrantur pœnæ in venditione Vicariatus, vel alius Officii amovibilis: Nec non penſionis, Capellaniæ, aut Sacramentorum, & juriſdictionis?*

Deinde quatuor quæruntur. Quæſtio I. An ſint nullæ electiones ſimoniacæ ad Prælaturas Regularium? Qu. II. An pœnæ ob Beneficia ſimoniace accepta incurrantur ab ignorantibus? Qu. III. An Beneficiarius ſimoniacus ipſo facto privetur Beneficiis obtentis, & fiat inhabilis ad futura obtinenda? Qu. IV. An Electio Pontificis ſimoniaca ſit nulla?

105 „ RESp. 1. Sola ſimonia Confidentiæ, & Realis in Or-
„ dine, Beneficio eccleſiaſtico, & Religionis ingreſſu
„ pœnas juris ipſo facto inducit, licet ob ingreſſum Religio-
„ nis raro incurratur, ut dictum eſt, vel ob tenuitatem mo-
„ naſterii, vel contrariam conſuetudinem receptam. * (*Sed*
„ *vide num. 92.*) * *Suar. c. 56. & 57. Leſſ. d. 32. Laym.*
„ *l. c.* §. 7.

In venditione igitur aliarum rerum, nempe Sacramentorum, juriſdictionis, penſionis, aut Capellaniæ non collativæ, etſi peccatur, nulla tamen incurritur pœna. *Leſſ. l. 2. cap. 35. num. 23. & Salm. c. 4. num. 1. cum communi. Vide num.* 112.

106 Quæritur I. an ad incurrendas pœnas requiratur, ut ſimonia ſit ex utraque parte completa? Duæ ſunt ſententiæ ambæ probabiles. *Prima ſententia* negat, ut tenent ipſi *Salm. cap. 4. n. 9. cum Sot. Caj. Pal. &c.* Dicunt enim ſufficere, quod tradatur res ſpiritualis, nam, re tradita, venditio perficitur, etiamſi pretium non ſit ſolutum, modo de eo fides præſtetur, ut ex *l. 2. ff. de Contrah. emp.* Attamen *ſecunda* communior & probabilior ſententia, quam tenent *Leſſ. l. 2. c. 35. dub. 27. Nav. Man. c. 23. n. 104. Suar. de Sim. c. 56. n. 33. Anacl. a. n. 240. Croix n. 112. Ronc. c. 1. q. 2. Elbel n.* 628. item *Laym. Sanch. Covarr. Moya, &c. apud Salm. n.* 17. qui probabilem vocant cum *Palao, & aliis*, dicit requiri impletionem ex utraque parte. Ratio 1. quia non omnino perficitur venditio ſimul & emptio, niſi tradita re, & pretio. Ratio 2. quæ mihi magis urget, quia in jure nullibi infliguntur pœnæ contra ſimoniam non utrimque completam, & *in pœnis benignior eſt interpretatio facienda*, ut habetur in *c. 49. de R. J. in 6.* Et hunc eſſe Curiæ Stylum (qui pro lege habetur cum *Elbel, & communi*) teſtantur *Nav. & alii*, nimirum non judicandi pœnas fuiſſe incurſas, niſi ſimonia fuerit ex utraque parte conſummata. Hinc inferunt DD. quod accipiens beneficium cum pacto præſtandi pecuniam, non tenetur ante ſolutionem beneficium reſignare, nec fructus reſtituere. Notandum tamen 1. cum *Leſſ. ib. n. 15. & Salm. n. 6.* quod, ſi pars tantum promiſſi ſolvatur, jam ex utraque parte intelligitur perfecta ſimonia. Notandum 2. quod ex ſimonia utrinque completa, quantumvis occulta, incurruntur pœnæ, ut in *Extr. 2. de Sim.* Vide *Elbel n.* 620. Notandum 3. quod ſi ſimonia ſit confidentialis, pœnæ incurruntur etiam per ſimoniam conventionalem mixtam, ſcil. ex una parte completam, ex Bulla S. Pii V. *Intollerabilis.* §. 3. Vide *Anacl. l. 5. Decret. tit. 3. n. 284. Elb. n.* 629. & vide *infra n. 111. circa fin. Reſp.* 4.

107 Quæritur II. An committat ſimoniam, & pœnas incurrat, qui obtinet Beneficium per fictam pecuniæ promiſſionem non impletam? Dicunt *Pichler lib. 5. tit. 3. n. 13. & Pontas v. Simonia, caſ.* 5. hunc ſatis ſimoniam committere, quia ad ipſam incurrendam non requiritur, ut facto res temporalis tradatur, ſed ſufficit, quod per motivum rei temporalis obtineatur ſpiritualis. Ego tamen dicendum cenſeo, quoad culpam hunc non poſſe excuſari a peccato ſimoniæ, quia ſaltem cooperatur ad ſimoniam Collatoris; nam quoad ſeipſum puto probabilius cum *Elbel n. 625. & aliis gravibus DD.* peccare quidem graviter ob deprecationem alterius in re gravi, ſed non peccato ſimoniæ, cum, non interveniente voluntate ſe obligandi ad promiſſionem, non adſit vera emtio, quæ ad ſimoniam requiritur. Quoad pœnas vero ſimoniæ puto cum *Croix l. 6. p. 2. n. 200. & 204.* cum illas non incurrere, cum deſit ſimonia utrimque completa, ut mox ſupra dictum eſt in præcedenti quæſtione.

108 Quæritur III. an incurrantur pœnæ per ſimoniam tantum de jure Eccleſiaſtico ſtatutam, puta, ſi quis emat Officium Sacriſtæ, &c. vel ſi reſignet beneficium cum penſione ex propria auctoritate, ut ſupra notavimus? Affirmant *Elbel num. 627. ac Nav. Sot. Vill. &c. ap. Salm. d. c. 4. n.* 10. qui dicunt eſſe valde probabile; Sed non minus probabilem recte vocant negativam ſententiam *Salm. n. 11. ib. cum Sanch. Rodr. Dian. Aragon, &c.* ac *Ronc. c. 4. q. 1. Reſp.* 4. Ratio, quia jura, quæ pœnas imponunt, intelligenda ſunt communiter de ſimonia rigoroſa, quæ ſit etiam contra jus Divinum; & probatur *ex Extravaganti 2. de Sim.* quæ incipit: *Cum ſcelus ſimoniacæ pravitatis tam Divinorum, quam ſacrorum Canonum auctoritas abhorreat, &c.*

Certum eſt autem, quod ex *c. 1. Extrav. de Simon.* dantes, & accipientes quid pro ingreſſu in Religionem, incurrunt ipſo facto excommunicationem Papalem. Sed notandum eſt 1. *cum Nav. Sanch. Bon. ap. Salm. n.* 12. illam non incurrere niſi præſumentes, ut colligitur ex textu; Hinc ignorantes, etiam culpabiliter, excuſantur. Notandum 2. valde probabile eſſe, non incurri in ſimplici ingreſſu, ſed in profeſſione, ut *Salm. ib. cum Bon. Pal. &c.* Notandum 3. cum *Leſſ. d. c. 3. n. 131. & Nav. Sylv. Pal. ap. Salm. ib.* hanc Extravagantem, ut ſupra, ſaltem quoad hanc excommunicationem, non eſſe uſu receptam. Notandum ultimo, quod profeſſio, etiam ſimoniace facta, valida certo eſt, ut docet *S. Th. q. 109. a. 6. ad* 5. Si vero accipiens ſit integra Communitas, aut Capitulum, ultra excommunicationem (quam vero diximus non eſſe uſu receptam) incurrit ſuſpenſionem etiam Papæ reſervatam ab Officio, executione juris capitularis, & adminiſtratione juriſdictionis; Item incurritur ex utraque parte infamia juris, & conſequenter irregularitas. Simoniace autem admiſſus debet transferri in arctius Monaſterium; ſed hoc non ante ſententiam, *Elbel n. 626. ex ead. Extr.* 2.

„ Reſp. 2. ob ſimoniacam collationem, & ſuſceptionem 109
„ Ordinum, etiam primæ tonſuræ, incurritur excommuni-
„ catio, & ſuſpenſio Papalis. *Leſſ. diſp. 24. Laym. loc. c.*

Ultra excommunicationem, & ſuſpenſionem Papalem, Epiſcopi ſimoniace ordinantes, & ad id mediatores, incurrunt ipſo facto, *ex c. Cum deteſtabile, Extr.* 4. incurrunt etiam interdictum ab ingreſſu Eccleſiæ. Et, ſi violaverint ſuſpenſionem, aut interdictum, ſuſpenduntur a regimine Eccleſiæ, & privantur perceptione fructuum, *ex Motu Sixti V.* Vide *Salm. d. c. 4. n.* 14.

Ordinati autem, ultra prædictam excommunicationem, & ſuſpenſionem ipſo facto *ex d. c. Cum deteſtabile*, & maxime *ex Bulla Sixti V:* ſuſpenduntur ab exercitio ſuorum Ordinum, ſed illius tantum, quem ſimoniace Ordinatus ſuſcepit, ut docet *Leſſ. c. 35. n.* 133. & probabile putant *Salm. c. 4. n.* 15. contra *Palaum, & Rodriq.* Et ſuſpenduntur etiam a ſpe aſcendendi ad Ordines ſuperiores. Notant vero *Leſſ. d. l. n. 136. cum communi, & Salm. d. n. 15. cum Sot. Laym. Sanch.* non incurri ſuſpenſionem hanc, ſi, Ordinato ignorante, alius ſimoniam commiſerit. Deinde notant *Salm. d. n. 15. in fin., cum Pal. & Leſſ. ib. n.* 134. quod, licet ex Bulla Sixti V. hujus ſuſpenſionis abſolutio a Pontifice ipſimet reſervetur, & revocentur quoad hoc facultates conceſſæ Religioſis, & etiam Epiſcopis in *Trid. Seſſ. 24. c. 6.* In hac tamen parte dicunt præfati *Leſſ. & Pal.* Bullam non eſſe receptam; Idemque confirmant *Salm. c. 4. n. 34. in fin. Cum Sa, & Suar.*

Quæritur, an incurrantur prædictæ pœnæ in collatione ſimo- 110
niaca primæ tonſuræ? Affirmant hic *Buſ. & Covar. ap. Leſſ. c. 35. n.* 133. Quia *ex Trid. ſeſſ. 21. c. 1.* prohibetur accipi aliquid, etiam ſponte oblatum ab Epiſcopo, & ejus Miniſtris, adhuc pro collatione primæ tonſuræ, vel pro Literis Dimiſſoriis, ſeu Teſtimonialibus, & pro ſigillo, & aliis; & contra facientes declarantur *in fine* incurrere pœnas de jure inflictas. Negant vero probabiliter *Salm. c. 4. n. 14. cum Pal.* quia tonſura non eſt verus ordo juxta dicenda *l. 7. n.* 734. Et idem docet *Leſſ. n.* 133. (licet pro ſe citetur a *Buſ.*) dicens, in nullo jure adeſſe pro his excommunicationem ſtatutam, nec Concilium voluiſſe novas pœnas injungere. Pariter dicit, durum videri incurrere cenſuram Epiſcopos, & Miniſtros accipientes aliquid ſponte oblatum, licet ipſi peccent. Imo id permittit *D. Th. 2. 2. q. 100. a. 2. ad* 4. dicens: *Si vero* (aliqua) *exigantur quaſi quædam ſtipendia per conſuetudinem approbata, non eſt ſimonia, ſi deſit intentio emendi, vel vendendi ... & præcipue quando aliquis voluntarie ſolvit.* Attamen S. Doctor loquutus eſt de ſimonia Juris Divini; Jure autem Eccleſiaſtico hoc vetitum eſt in Tridentino *l. c.* ubi reprobantur quæcunque conſuetudines etiam immemorabiles, utpote quæ potius abuſus dici debuiſſent. Ceterum *Croix l. 3. p. 1. n.* 167. videtur non improbabiliter cenſere ibi reprobari conſuetudines tantum, quæ ante Concilium fuerunt, tanquam forte immoderatas, non autem quæ nunc ſunt dandi aliquid moderatum, & quæ præſumi poſſunt ex juſta cauſa introductæ, iſtæ enim bene valere poſſunt juxta dicta de *Leg. l. 1. n. 108. v. Sed quid.* Hinc ait *Mazzot. de Sacr. Ord. c. 1.* §. 6. *pag. 239. cum Nav. & Lop.* Epiſcopum non committere ſimoniam, ſi recipiat aliquid ſponte oblatum poſt (non autem ante) collatum Ordinem, hoc enim expreſſe permittitur in *can. Sicut. 1. q. 2.* modo Epiſcopus id non petat; ubi dicitur: *Si ille autem, qui ordinatus fuerit, ſi non ex placito, neque exactus, neque petitus, poſt acceptas cartas & pallium aliquid cuilibet ex Clero gratiæ tantummodo cauſa dare voluerit, hoc accipi nullo modo prohibemus, quia ejus oblatio nullam culpæ maculam ingerit, quia non ex ambientis petitione proceſſit.* Ita Gregorius *in Epiſt.* 44. Sic pariter videtur permitti etiam Notariis, juxta conſuetudines locorum approbatas, aliquid pro ſua ſuſtentatione exigere, ſi pro opera ſua præſtanda quoad Acta Ordinationum conficienda nullum ſalarium ſit eis aſſignatum, ut ex eodem Concilio deducitur.

„ Reſp. 3. Ob ſimoniam *Realem* in Beneficio Eccleſiaſti- 111
„ co incurritur I. Excommunicatio Papalis. II. Irrita eſt ele-
„ ctio, præſentatio, confirmatio, & inſtitutio: Unde talis

„ non

„ non facit fructus ſuos. Idque etiam, licet a tertia perſona taliter proviſus id ignoraverit, ut habetur ex *cap. Nobis fuit, de Simon.* Niſi tamen contradixerit *(*Prout ſanctum eſt in c. 33. de Sim. Hic tamen notandum cum Leſſ. c. 35. n. 145. & Elbel n. 652. quod non obſtante tua contradictione, nec etiam poſſes Beneficium acceptare, ſi ſcias pecuniam revera datam fuiſſe a tertio pro collatione; nam textus te excuſat ſola caſu, quo* contra prohibitionem tuam (*verba textus*) aliquis te penitus ignorante, promiſit & exſolvit. *Nota illud,* te penitus ignorante, *ergo ſi Beneficium acceperis ſciens tibi per ſimoniam alterius conferri, nequis illud acceptare, & ſi illud acceptaveris*, nequis retinere.) * Vel niſi a tertio data fuerit pecunia per fraudem, ut redderetur inhabilis; Vel niſi bona fide poſſederit Beneficium per triennium * (*Ut communiter docent Leſs. d. c. 35. n. 147. Laym. l. 4. tr. 10. c. ult. Bon. p. 2. n. 20. Elbel n. 640. cum Suar. Pal. &c. Nec obſtat Regula Cancellariæ, ubi requiritur abſolute, ut Beneficium obtineatur* ſine ingreſſu ſimoniaco; *nam intelligitur de eo, qui culpabiliter ingreditur, Elbel ibid. cum Anacl. Hinc non tenetur Beneficiatus reſtituere (nec ante triennium) fructus bona fide conſumtos, ſi ditior non evaſerit, ut S. Th. 2. 2. q. 100. a. 6. ad 3. Salm. c. 4. n. 18. ac Elbel n. 646. Qui valde probabiliter addit neque eſſe reſtituendos fructus perceptos intuitu ſtolæ, & aliarum functionum Parochialium, nempe exequiarum, concionum, adminiſtrationis Sacramentorum, &c. Ratio, quia fructus iſti non dantur ut reditus Beneficii, ſed ut ſtipendia Officii; ita ut juxta communem ſententiam DD. de illis poteſt Parochus libere diſpenſare, etiam ad uſus profanos, ut dicunt Lugo de Juſt. D. 4. n. 23. Bon. D. 4. p. 2. n. 19. Buſemb. (vide l. 4. n. 185.) & Sanch. Conſ. l. 2. c. 2. d. 45. n. 4. qui eam vocat longe probabiliorem cum Nav. Panorm. Hoſt. Soto, Silveſt. Covarr. & aliis pluribus, contra ſolum Innoc.)* * III. Efficitur inhabilis ad idem Beneficium, etiam per diſpenſationem Epiſcopi obtinendum. Aliis tamen Beneficiis jure ipſo non privatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante ſententiam Judicis. *Suar. cap. 54. n. 7.* * (*Si vero quis bona fide Beneficium adiit, licet obtinuerit per ſimoniam tertii, probabiliter poteſt Epiſcopus cum eo diſpenſare ad idem Beneficium, dummodo prius illud Beneficiatus renunciet. Ita S. Th. 2. 2. q. 100. a. 6. ad 7. & Elbel n. 642. ex c. 59. de Electionibus*) *

„ Reſp. 4. Simonia confidentiæ completa, dato, & accepto Beneficio, licet accipiens promiſſionem viciſſim non impleverit, inducit I. Excommunicationem Papalem utrique parti contrahenti. II. Annullat reſignationem, & collationem Beneficii, in quo eſt commiſſa; & inhabilitat ad idem poſtea obtinendum. III. Privat omnibus Beneficiis, & penſionibus ante obtentis; non tamen ante ſententiam latam. IV. Beneficia ſic collata ſoli Pontifici reſervantur. *Leſs. c. 35. n. 26. Suar. c. 43. Laym. n. 76.*

112 Hic ante omnia notandum, quod nomine Beneficiorum, & officiorum, ad quæ omnis electio ſimoniaca eſt ipſo jure nulla, ut decernitur in *Extrav. 2. de Sim.* non veniunt Vicariæ amovibiles ad nutum, nec penſiones nec Capellaniæ non collativæ, nec Officia Inquiſitoris, Legati, aut cujuſque habentis juriſdictionem ſpiritualem ad tempus; quia hæc non ſunt proprie Officia eccleſiaſtica: Et licet illa vendere ſit ſimonia de jure poſitivo, non tamen incurruntur pœnæ, ut communiſſime dicunt *Salm. c. 4. n. 18. cum Suar. Pal. Sanch. &c.* item *Viva Opuſc. de Benef. q. ult. a. 3. n. 9. cum Fill. & Reg.* contra *Garziam*. Neque incurritur ulla pœna in venditione Commendarum Equitum, aut Coadjutoriæ beneficii, ut ait *Croix l. 3. p. 1. n. 114.* Neque in venditione Sacramentorum, aut juriſdictionis ſpiritualis, ut *Leſs. c. 35. n. 23. & Salm. c. 4. n. 1. cum communi*.

Quær. I. An autem ſint invalidæ electiones ſimoniacæ Generalatus, Abbatiæ, Provincialatus, Prioratus, Rectoratus, aliorumque Officiorum ſpiritualium in Religionibus? Negant *Bonac. q. 7. p. 2. & Viva l. c.* Sed verius affirmandum, ut docent *Cabaſſ. Theor. J. l. 5. c. 8. n. 5. Sanch. Conſ. l. 2. c. 3. d. 104. n. 5. & 11. cum Sylveſt. Cajet. Arm. & Lop.* item *Leſs. l. 2. c. 35. n. 137. & Elbel n. 622.* qui recte addit *n. 638.* non videre qua conſcientia excuſari poſſint a labe ſimoniæ Electores illi, qui eligunt aliquem in Generalem, cum pacto, ut ipſi poſtea eligantur in Diffinitores, Guardianos, &c. Ratio hujus ſententiæ eſt, quia, licet prædicta Officia revera Beneficia non ſint, expreſſe tamen comprehenduntur nomine Officiorum in præfata *Extravag. 2.* ubi ſic dicitur: *Per electiones vero, proviſiones &c. quas ſimoniaca contigerit labe fieri, & quæ viribus omnino careant in Eccleſiis*, Monaſteriis, *Dignitatibus*, Prioratibus, *Officiis eccleſiaſticis, & quibuſvis Beneficiis, cuique jus nullatenus acquiratur.*

Quær. II. An prædictæ pœnæ ob beneficia ſimoniace accepta incurrantur ab ignorantibus?

Reſp. Si ignorantia ſit omnino inculpabilis, certe negandum, ex *c. 23. de R. J. in 6.* ubi dicitur: *Sine culpa, niſi cauſa ſubſit, non eſt aliquis puniendus*. Hic tamen notandum cum *Elbel n. 656.* quod, non obſtante hac inculpabili ignorantia, proviſio Beneficii ſemper erit nulla, cum inhabilitas ad idem Beneficium non ſit pœna, ſed ſtatuitur in jure ad præcludenda mala. Poterit tamen eo caſu Epiſcopus diſpenſare, poſt tamen renunciationem Beneficii, ut ſupra dictum eſt *n. 111.* Quid vero, ſi ſimoniacus ſciverit committere ſimoniam, ſed ignoraret invincibiliter pœnas? Quoad cenſuras, certe non eas incurreret, ex ſententia communi; Vide *lib. 7. de Cenſ. num. 43.* Quoad reliquas tamen pœnas, & probabilius & communius eſt, eas incurrere, ut ait *Elbel n. 657. cum Az. Laym. &c.* ſed *n. 658.* probabilem putat ſententiam negativam, quam tenet *Pichler*; eo quod pœnæ a jure ſtatutæ non incurrantur ab ignorantibus, ut dicunt *Sanch. Krimer &c.* apud *Pichler*, qui ea ratione dicit excuſari ab impedimento criminis mulierem ignorantem eſſe conjugatum virum, cum quo peccat.

Quær. III. An Beneficiarius ſimoniacus incurrat ipſo facto privationem Beneficiorum ante obtentorum, & inhabilitatem ad alia Beneficia obtinenda? Quoad pœnam privationis, communiſſime docent DD. cum *Buſemb. ut ſupra*, non privari Beneficiarium Beneficiis antea obtentis, nec fructibus eorum ante ſententiam Judicis condemnatoriam, quia nulla lex habetur hanc pœnam expreſſe ipſo facto deſignans. Ita *Sanch. l. c. d. 14. n. 16. Laym. c. 8. n. 75. Bon. p. 2. diſſ. 2. Suar. c. 38. n. 6. & Salm. c. 4. n. 19. cum Fill. Pal. Rodriq. &c.* Excipitur 1. ſimonia commiſſa ab Examinatoribus Beneficiorum Parochialium in Synodo electis, qui ſi aliquid occaſione examinis recipiant, privantur ipſo facto Beneficiis ante rite obtentis ante omnem ſententiam, ut expreſſum habetur in Trid. *Seſs. 14. cap. 18. de Reform.* Excipitur 2. ſimonia confidentialis ex *Motu S. Pii V. Cum primum*, edito anno 1565. ubi acceptantes Beneficium in confidentiam privantur omnibus Beneficiis, etiam juſte prius obtentis, & tenentur ante ſententiam ea dimittere. Sed ad hanc pœnam incurrendam in his caſibus requiritur ſententia ſaltem criminis declaratoria, ut tenent *Suar. c. 44. n. 13. Sanch. d. 34. n. 13. Laym. c. ult. §. 8. Salm. cap. 3. n. 73. cum Henr. &c.* Ratio, quia omnes pœnæ privantes juribus jam quæſitis non incurruntur ante ſententiam ſaltem declaratoriam criminis, ut diximus *lib. 1. n. 148.* & juxta probabiliſſimam ſententiam, quam ſequuntur *Sanch. de Matr. lib. 2. D. 33. n. 5. Leſs. l. 2. c. 29. d. 8. & c. 34. d. 34. Cajet. in Sum. v. Pœna, Sot. l. 1. q. 6. ar. 6. & Salm. cum Mol. Salas, Pal. Led. Granad. de Leg. cap. 2. n. 60.* (contra *Vaſq. Bon. &c.* qui volunt non requiri ullam ſententiam, ſi reus poteſt pœnam ſubire ſine infamia). Quia nimis rigidum eſt, ut reus pœnas ex ſeipſo exequatur, & bonis poſſeſſis ſe privet. At ſi Examinatores illi vellent abſolvi a labe ſimoniæ, neſcio quomodo abſolvi poſſent, niſi Beneficia dimittant, dum dicitur a Tridentino *l. c. A qua* (id eſt a ſimonia) *nequeunt abſolvi, niſi dimiſſis Beneficiis*.

Quoad autem inhabilitatem incurrendam ad alia Beneficia obtinenda, *prima* ſententia tenet incurri ante ſententiam Judicis condemnatoriam. Ita *Bonac. D. 1. q. 7. p. 2. diſs. 2. Laym. l. 4. tr. 10. c. 8. n. 74. Fill. tr. 45. c. 13. q. 9. n. 26.* item *Ugol. Henr. Met. Lop. & Rodr.* apud *Salm. c. 4. n. 20.* Ratio, quia ita expreſſe habetur in Motu S. Pii V. *Cum primum* ut ſupra, ubi ſic ſancitum fuit: *Qui Beneficium aut Officium eccleſiaſticum ſimoniace adeptus fuerit, perpetuo ſit inhabilis ad ea, & quæcumque alia Beneficia obtinenda*. Ad incurrendas autem pœnas inhabilitantes nulla requiritur ſententia, ut dictum eſt *l. 1. de leg. n. 149.*

Secunda vero ſententia communior & probabilior, quam tenent *Sanch. Conſ. l. 2. c. 3. d. 104. n. 14. Nav. de Sim. Conſ. 92. Cabaſſ. Theor. J. l. 5. c. 8. n. 9. Suar. de Rel. to. 1. l. 4. c. 58. n. 11. Viva Opuſc. de Benef. q. ult. a. 3. n. 2. Elbel de Simon. n. 627. cum Anacl. Pichler., Salm. c. 4. n. 21. P. Nav. l. de Reſt. c. 2. n. 43.* & probabilem vocant *Leſs. & Pal. apud Salm.* negat incurri prædictam inhabilitatem ante ſententiam Judicis condemnatoriam. Ratio 1. quia Bulla relata S. Pii revera intelligenda eſt tantum pro foro externo, cum loquatur de convictis; ibi enim ſic dicitur: *Quicumque deteſtabile crimen ſimoniacæ pravitatis commiſiſſe convictus fuerit &c.* Ratio 2. quia, eſto Bulla intelligatur de foro interno, tamen ipſa non fuit recepta, ut aſſerunt *Suar. P. Nav. Sanch. Salm. ll. cit.* Saltem, ut ait *Viva*, Bulla uſu recepta eſt tantummodo in primo ſenſu fori externi. Nec huic obſtat ſententia, quam ſecuti ſumus *l. 1. n. 97.* ſcil. quod in dubio, an lex recepta ſit, lex bene obligat: Nam hic non verſamur in dubio, ſed in opinione probabili, cum valde probabile ſit ex auctoritate DD. ut ſupra, hanc legem non fuiſſe receptam. In dubio enim præſumtio ſtat pro lege, cum delictum, in non recipiendo legem juſtam, non præſumatur. Quando autem probabile eſt, quod obligatio legis nunquam inceperit (vel quod lex abolita ſit) tunc ceſſat præſumptio pro lege, & poſſidet libertas, ut docent *Sanch. Lay. & Pal.* cum *Salm. de Leg. c. 2. n. 120.* Nemo tamen dubitat, quod inhabilitas ad idem Beneficium ſimoniace acceptum incurratur ipſo facto ante omnem ſententiam, cum hoc ſtatutum ſit de jure antiquo in *Extrav. 2. de Simon.* de cujus receptione non dubitatur. Notat autem *Sanch. l. c. n. 15.* cum *Nav.* & aliis, quod, ſecuta ſententia Judicis condemnatoria, ſimoniacus erit quidem in conſcientia inhabilis ad quæcumque alia beneficia, cum per ſententiam evadat infamis, & conſequenter irregularis.

Cum autem mentionem fecerim de præfata *Extravaganti 2.* hic adnotare cenſui id, quod in fine illius ſancitum inveni: Ibi enim præcipitur *omnibus & ſingulis Eccleſiaſticis, & ſecularibus in virtute ſanctæ Obedientiæ, ut eos omnes, quos Simoniam hujuſmodi commiſiſſe, vel procuraſſe, aut mediatores eſſe ſciverint, Pontifici per ſe vel alios revelare quanto citius non omittant, etiamſi complices fuerint .... Quod ſi non fecerint, abſolvi non valeant, donec prædicta revelent, & complices detecti arctius punientur*. Sed prædicta Extravagans in hac parte non fuit uſu recepta, nec ad id obligatur ullus, niſi ſit Cu-

rialis

rialis Sedis Apoſtolicæ, ut aſſerunt plures AA. graves apud *Cabaſſ. Th. Jur. l. 5. c. 8. num. 5.* qui pro hoc citat *Nav. Cajet. Suar. &c.*

Quæritur IV. An electio Summi Pontificis ſimoniaca ſit invalida? Negant *Suar. de Sim. c. 57. ac Fill. &c. ap. Viva Op. de Benef. q. 10. art. 1. n. 8.* & probant ex *c. Licet 6. de Elect.* ubi Alex. III. ſtatuit, *ut ille abſque ulla exceptione ab univerſali Eccleſia Romanus Pontifex habeatur, qui a duabus partibus Cardinalium concordantibus electus fuerit & receptus.* Ratio, quia ſi talis electio eſſet irrita, poſſet facile Eccleſia eſſe ſine Capite; ſaltem eſſet aliquando incerta. Affirmant tamen verius *Cabaſſ. Th. Jur. l. 5. c. 8. n. 17. Bon. q. 7. p. 2. & Viva l. c.* ex communiori ſententia. Probatur clare ex *c. Si quis Diſt. 79.* Ubi Nicolaus II. ſic ſancivit: *Si quis pecunia vel gratia humana, ſine concordia & canonica electione Cardinalium & ſequentium religioſorum Clericorum fuerit Apoſtolicæ Sedi inthronizatus; non apoſtolicus, ſed apoſtaticus habeatur.* Clarius confirmatur ex *Conc. Later.* ſub Julio II. *Seſs. 5.* ubi dictum fuit: *Sacro approbante Concilio ſtatuitur, ut electio Romani Pontificis per ſimoniam facta, eo ipſo nulla exiſtat; & ſic electo nulla in ſpiritualibus vel temporalibus tribuatur facultas.* Ex quibus verbis patet nec Pontificem ſic ſimoniace electum poſſe ſuam validare electionem. Nec obſtat textus in *c. Licet*, ſupra allatus, nec ratio adducta quod Eccleſia remaneret ſine Capite; nam ut recte dicunt *Leſs. l. 2. c. 35. n. 46. & Viva ibidem* cum ſententia communi, ex vi *l. Barbarius*, poſito communi errore cum titulo colorato, ſi occulta eſſet ſimonia, eo caſu Eccleſia ſuppleret juriſdictionem; unde omnes actus hujuſmodi Pontificis bene erunt validi, & ejus definitiones adhuc infallibilem habebunt auctoritatem, ut declaratur in citato *c. Licet.* Secus ſi ſimonia eſſet publica. Quod autem Bulla Julii II. ut ſupra non ſit recepta, ut ait *Suarez*, dicit *Viva* frivolum eſſe effugium.

ARTICULUS III.

An, & cui reſtituendum quod ſimoniace acceptum?

113 *Nihil ſpirituale ſimoniace acceptum reſtituendum, niſi Beneficium, & eorum fructus.*
114 *Reſtituendum eſt pretium acceptum pro Beneficio, Ordinatione, &c.*
115 *Cui reſtituendum?*
116 *Cui reſtituendi fructus Beneficii ſimoniace accepti?*
117 *Qui poſſint diſpenſare in prædictis pœnis? Uſque ad n. 120.*

113 „ RESp. 1. Nihil ſpirituale ſimoniace acceptum, præter Beneficium (ſub quo continetur penſio, ſecundum *Bon.* negante *Leſs.*) eſt reſtituendum. Ratio eſt, quia cetera vel reſtitui non poſſunt, ut Sacramenta, vel non ſunt reſtituenda ante ſententiam: cum Canones aliud non ſtatuerint, *ex Leſs. n. 68. Suar. Fill. &c.* * (*Idem tenent Salm. c. 4. n. 23. 27. & 28. cum Sanch. Soto, Pal.*) contra *Azor. Laym. Bon. d. 1. q. 7. p. 5. diſs. 2.* Dixi *præter beneficium*; quia hoc retineri non poteſt, etiam ante judicis ſententiam: ut patet tum *ex 2. Extrav. Cum deteſtabile, de Simonia* * (*Idem dicendum pro pretio accepto pro collatione Ordinum, & ingreſſu Religionis ex c. De hoc, & c. Veniens de Sim. Vid. Salm. c. 4. n. 29.*) * V. *Bon. l. c.* ubi addit etiam fructus perceptos eſſe reſtituendos, tum quia nullo juſto titulo poſſunt retineri, cum adeptio beneficii ſimoniaca ſit ipſo facto irrita: tum quia ſic expreſſe habetur in *Extr. Cum deteſtabile, de Simonia*, V. *S. Th. 2. 2. quæſt. 100. a. 6. Nav. l. 5. Conſ. 62. Leſs. l. 2. c. 35. dub. 31.*

114 „ Reſp. 2. Pretium acceptum pro beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & ſacramentalium, ſi notabiliter excedat id quod pro ſuſtentatione exigi poterat, item pro admiſſione ad Religionem, jure poſitivo reſtituendum eſt. Hoc tamen poſterius nonniſi poſt latam ſententiam, ſi admiſſus in Monaſterium maneat; quia plerumque ratione alimentorum retineri poteſt, modo in communem uſum convertatur. Vid. *Bon. l. c. Leſs. l. 2. c. 36. d. 30.* * (*Cum Pal. Laym. Sanch. apud. Salm. ib. n. 31. in fine, & Elbel n. 635. ut habetur in Extr. Sanch. de Sim. ubi dicitur quod bona ſimoniace accepta pro ingreſſu ad Religionem*, ad communem uſum Monaſteriorum poſſint retineri, & applicari). *

„ Reſp. 3. Acceptum pro beneficio, aliave re ſpirituali, non ſecuta collatione, jure naturæ reſtituendum eſt ei, a quo eſt acceptum: quia deeſt titulus retinendi, cum non præſtetur id, pro quo eſt datum. Si vero res tradita ſit, ſimonia utrimque completa, probabilius eſt reſtituendum eſſe Eccleſiæ, & non danti; quia Eccleſia utrumque punire intendit, ut *Leſs. Laym. hic loc. cit. §. 9.*

115 Quæritur hic 1. qui rem ſpiritualem cum ſimonia jam tradidit, & pretium accepit, cuinam illud reſtituere debeat? Tres ſunt ſententiæ omnes probabiles. *Prima* tenet, ante ſententiam pretium reſtituendum eſſe ei qui dedit; quia, cum recipiens incapax fuerit ex jure poſitivo illud acquirendi, dominium remanſit apud dominum, qui non alia ratione intendit illud a ſe abdicare, niſi quatenus transferret in venditorem. Ita *Sanchez Conſ. l. 2. c. 3. Dub. 14. n. 11. Leſs. l. 2. c. 35. n. 171. cum Val. Sot. Bann. Arag. Rodr. &c. apud Salm. c. 4. n. 30.*

Secunda tenet eſſe reſtituendum Eccleſiæ, in qua eſt Beneficium, *ex c. De hoc, & c. Audivimus, de Sim.* Et hoc in pœnam irreverentiæ irrogatæ Eccleſiæ in venditione rerum ſacrarum. Ita *S. Thom. 2. 2. quæſt. 100. art. 6. ad 3. & 5. Salm. d. num. 31. S. Anton. Laym. Suar. Caj. &c. cum Buſemb. ut ſupra.*

Tertia dicit, ex conſuetudine poſſe reſtitui etiam pauperibus, ut etiam admittit *S. Thom. 2. 2. q. 32. ar. 7. & q. 62. ar. 5. ad 2. cum Pal. Vict. Covar. &c.* & probabilem vocat *Laym. ap. Salm. d. n. 31.* Quare recipiens pretium juxta has ſententias, ſatis omnes probabiles (ut recte dicunt *Salm. n. 31.*) poterit, prout voluerit, illud reſtituere vel danti, vel Eccleſiæ, vel pauperibus; & etiam ſibi ipſi, ſi egens ſit, ut *Salm. ib. cum Sanch.* Pretium vero pro ingreſſu in Religionem reſtituendum eſt ipſi danti, ut afferat ad Monaſterium, ad quod transfertur, & quod alere eum debet, ut ex *c. Veniens. de Sim.* Si tamen remaneat, poteſt Monaſterium datum retinere, ut *Sanch. Pal. Suar. & Laym. ap. Salm. l. c.*

Quæritur 2. cui autem ſint reſtituendi fructus Beneficii per ſimoniam acquiſiti? Reſtituendos eſſe Eccleſiæ docet *S. Thom. q. 100. a. 6. ad 4.* Modo commodum non recipiant ex hoc qui ſimoniam commiſerunt. Sed probabile eſt poſſe reſtitui etiam pauperibus, vel ſucceſſuri in Beneficio; vel etiam ſe componere cum Pontifice pro dictis fructibus, ut *Salm. ib. n. 32. cum Nav. Sylv. & Sanch.* 116

Videndum hic ultimo, quinam poſſit in prædictis pœnis abſolvere, aut diſpenſare? Certum eſt *ex c. pen. de Sim.* quod excommunicationem, & ſuſpenſionem in Ordine ſimoniace ſuſcepto ſolus Pontifex poteſt abſolvere; niſi dictæ cenſuræ ſint occultæ, quas poteſt tunc abſolvere etiam Epiſcopus, *ex c. Liceat 6. ſeſs. 24. Conc. Trid.* Et etiam Confeſſarii Mendicantes, ut ex comm. ait *Elbel n. 645. cum Suar. Pal.* Dicunt autem *Leſs. l. 2. c. 35. n. 34. & Salm. c. 4. n. 34. in fine*, quod Bulla in contrarium *S. Pii V.* in hoc non eſt recepta. 117

Quoad vero ſuſpenſionem Ordinum rite ſuſceptorum probabile eſt poſſe illam abſolvere Epiſcopum, ut *Suar. 4. de Sim. c. 61. n. 4. & Salm. n. 34.* Licet putent probabilius oppoſitum cum *Pal. & Sylv.* caſu, quo Clericus ſcienter cum ſimonia ordinatus ſit; & idem dicunt *ib.* de ſuſpenſione Ordinantis.

Quoad inhabilitatem denique obtinendi alia Beneficia, præter illud ſimoniace obtentum, poteſt Epiſcopus diſpenſare, ut *Sanch. l. 2. cap. 3. d. 120. n. 31. & Sylv. Imola, Felin.* Excipitur ſi fuerit ſimonia confidentialis; aut ſi ſimoniacus expectet ſententiam, quia tunc eſt irregularis ex infamia juris. *Salm. d. n. 38. in fine, & Elb. n. 631. & 645. cum Leſs. Pal. Henr. &c.*

Dubium magnum eſt, an Epiſcopus diſpenſare poſſit ad habendum ipſum Beneficium ſimoniace acceptum? Prænotanda ſunt in hoc verba Pontificis *in c. penult. de Elect. Si alicujus electionem propter ſimoniam, eo ignorante, ac ratum non habente, commiſſam, contigerit reprobari; cum eo ſuper prælatione, ad quam electus fuerat, illa vice non poterit Epiſcopus diſpenſare; quamvis circa eum, qui ignoranter ſuſcepit ſimplex beneficium per ſimoniam poſt liberam reſignationem, Epiſcopi diſpenſatione tollatur.* Hinc ad dubium reſpondetur I. quod, ſi Beneficium fuerit ſimplex (etiam Canonicatus, vel Dignitatis, cui non inſit cura Animarum, ut *Sanch. & Nav. ap. Salm. c. 4. n. 35.*) & fuerit acceptum per ſimoniam ignoranter (ſcilicet, quando ſimonia fuerit commiſſa ab alio, Beneficiario ignorante, ut communiter intelligunt *DD. d. n. 35. in fine*); tunc poteſt Epiſcopus diſpenſare etiam in illa vacatione, dummodo beneficiarius ſponte renunciet: ita *Sanch. l. 2. c. 3. dub. 120. n. 22. Palaus D. 3. p. ult. n. 3. & Salm. d. n. 35. cum Sylv. Nav. & Gloſs. in c. A nobis de Sim.* Vide dicta *n. 111.* Reſpondetur II. quod, ſi autem Beneficium ſit curatum, non poteſt Epiſcopus diſpenſare in illa vice; ſed poteſt in alia vacatione cum ignorante. *Salm. n. 37. cum Panorm. Pal. Sanch. &c.* Reſpondetur III. quod, ſi ſcienter ſimoniace quis acceperit Beneficium ſive ſimplex, ſive curatum, etiamſi ſponte renunciet, nequit Epiſcopus cum illo diſpenſare ad idem Beneficium habendum, neque pro illa, neque pro alia vice, ut docet *S. Th. d. q. 100. art. 6. ad 7. & Salm. ib. n. 38. cum Sot. Pal. & Sanch.* Quamvis poſſit Epiſcopus diſpenſare ad alia Beneficia obtinenda, niſi fuerit ſimonia confidentialis, ut mox ſupra diximus *n. 117. in fin.* 118

Quæritur 3. An prædictas diſpenſationes poſſit impertiri etiam Epiſcopus, cum quo commiſſa eſt ſimonia? Negant probabiliter *Panormit. &c.* Sed probabilius affirmant *Salm. ib. num. 39. cum Nav. & Sanch. ex c. Si quis Presbyter, de reb. Eccl. non alien. & ex c. penult. de Sim.* ubi facultas Epiſcopis conceditur indiſtincte. 119

Quæritur 4. an Pontifex conferens Beneficium alicui, quem ſcit inhabilem ad illud accipiendum ob ſimoniam, cenſeatur diſpenſare? Affirmant probabiliter *Palaus D. 3. p. ult. nu. 9. Suar. l. 4. c. ult. n. 14. Soto l. 9. q. 5. a. 2. & Salm. c. 4. n. 40. cum Torre*, Et idem dicunt *ib. cum Sot. & Torre*, ſi Pontifex Beneficium vendat alicui. Vide *Croix n. 232.* Notandum tamen, quod, ſi Papa confirmat electionem, neſciens vitium ſimoniæ, etiamſi in Bulla dicat ſe ſupplere omnes defectus, non valet confirmatio, quia illud intelligitur de aliis defectibus in electione, non de ſimonia, ut *Croix n. 234.* 120

TRACTATUS II.

De ſecundo Præcepto Decalogi.

„ PRohibet hoc præceptum omnem inordinatam uſurpationem nominis Dei, qualis potiſſimum fit blaſphemando, temere jurando, vovendo, & non ſervando, de quibus hic agendum.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex Blaſphemia?

121 *Quid eſt Blaſphemia?*
122 *Quotupliciter blaſphematur contra Deum?*
123 *Quando eſt denuncianda blaſphemia hæreticalis?*
124 *Quæ Dicteria ſint vel non blaſphemia?* & 125.
126 *An explicandum, ſi quis directe intendat Deum inhonorare?*
127 *Ad quid tenetur conſuetudinarius?*
128 *Quid, ſi quis proferat:* o Mors Dei! o Vulnera Chriſti! *iraſcens contra hominem?*
129 *An ſit blaſphemia maledicere creaturis, & diebus?*
130 *An maledicere Mortuis? An maledicere Fidei?*
131 *An imprecari aliis, vel ſibi Dæmonem?*
132 *An differant ſpecie blaſphemiæ contra Deum, & Sanctos?*

121 „ Reſp. Blaſphemia directe oppoſita laudi Dei, eſt verbum maledictionis, vel convicii, ſeu contumeliæ in Deum, ſive id fiat attribuendo creaturis, quæ ipſi debentur, ſive etiam dicendo vera, ſed quæ ad ejus dehonorationem ſeu vilipenſionem tendant; ut fit per modum ei indignantis, & contemnentis, &c. ita *commun. DD. S. Thom. 2. 2. q. 13. Bon. diſp. 3. q. 8. Sanch. 2. mor. c. 82. Laym. l. 4. t. 10. c. 6. &c.*

Unde reſolves.

122 „ 1. Blaſphemat, qui contra Deum infrendens, ei maledicit: item, qui ait ſe aliquid actum eo invito: item, qui eum negat: qui jurat ſerio per Deos falſos: qui eum vocat tyrannum, injuſtum, nolle, aut non poſſe nos juvare, non curare noſtra: dæmonem eſſe fideliorem, plus poſſe: non omnia bene eſſe ordinata, melius in creatione quædam fieri potuiſſe, aut debuiſſe, &c. Quæ quidem ſi quis credat ita eſſe, & non tantum in ira, aut deſperatione effutiat, tunc eſt blaſphemia hæreticalis, ideſt cum hæreſi conjuncta: quod in Confeſſione eſt addendum, quia ſpecie differt ab imprecativa. *Hurt. 2. 2 d. 91. ſect. 12. §. 54.*

123 Qui audit aliquem proferentem blaſphemiam hæreticalem, tenetur eum denunciare infra ſex dies, ut ajunt *Viva de 1. Præc. q. 6. a. 2. n. 11.* & *Salm. tr. 21. c. 3. n. 129.* ex Edicto Inquiſitionis, ut dicunt; ſed videtur hoc ſpatium ſex dierum eſſe juxta Inquiſitionem Hiſpaniarum, nam in Edicto Inquiſitionis Generalis aſſignatur menſis. Vide dicenda *l. 4. n. 252. v. Rogabis.* Secus autem ſi blaſphemia non ſit hæreticalis, nam licet *ex Decr. Julii III. Pii I. & Conc. Later.* obligatio ſit denunciandi (vide apud *Salm. tr. 21. c. 3. n. 129.*) Attamen *Sanch. Dec. l. 2. c. 32. n. 47. cum Medina, Manuel, & Lopez, ac Salm. loc. c. cum Bonac. Villal. Trull. & aliis* dicunt in his blaſphemiis præmittendam eſſe correptionem, quæ ſi proficiat, omittendam eſſe denunciationem: Imo *Mazzotta* (vide Tom. 1. *pag.* 276.) *Tamb. Dec. l. 2. c. 6. §. 4. n. 6. & Viva d. loc.* dicunt, quod propter deſuetudinem hæc Decreta non videntur hactenus obligare.

Inſuper notandum, quod blaſphemia eſt dicere: *Velit nolit Deus. Pereat Deus. A diſpetto di Dio. Nego Sacramenta.* Item dicere *Dæmonem ſanctum, omnipotentem*; non vero, ſi nominetur *potens, ſapiens, &c.* ſecundum ſuam naturam; modo his verbis non intendatur ei aliquis honor tribui. Nec eſt blaſphemia, quando verbum mutatum, aut dimidiatum pronunciatur, v. g. *Nego Di.. Santo Di.... Santo Diana*; probabiliter cum *Viva l. c. n. 8. Tamb. n. 18. & Croix n. 252. cum Gob. & Tann.*

Neque dicere contra homines: *Sangue di Dio, Corpo di*
124 *Dio. Viva n. 9. cu communi cum Laym. & Tamb. n. 25.* niſi indignatio ſit directa contra Deum. Et ſic tenendum cum *Buſ. & aliis infra n. 128.* Quicquid dicat *Croix l. 3. par. 1. n. 248.* nempe quod hæc verba per ſe ſemper præſeferunt vilipenſionem Dei.

Neque eſt blaſphemia dicere: *Per vitam Dei*, vel *Sanctorum*. Communiter *Viva ib. & Tamb. n. 23. cum Sanch. contra Decian.*

Neque dicere: *Renego Deum, ſi te non percuſſero.* Ita *Tamb. n. 22. cum Salas*, & videtur probabile contra *Sanch. & Pal.* quia tunc hæc verba proferens non habet animum negandi Deum, caſu quo non percuſſerit; ſed quia certe vult percutere, ideo dicit Deum non credere, ſi non percuſſerit; volens tandem ſic dicere: ſicut certum eſt quod Deum non negabo, ita certum habeo quod te percutiam.

Neque dicere: *Hoc eſt verum, ſicut Deus. Tamb. nu. 16. cum Azor. Bon. Med. (contra Suar. & Sot.)* Et hanc ſententiam communem aſſerit eſſe *Mazzot. cum Bon. & aliis*, quia tunc communiter non æquiparatur veritas creata cum increata, ſed ſolum indicatur ſimilitudo quædam mixta cum aliqua hyperbole.

Neque dicere: *Sic erat a fato deſtinatum. Tamb. ib. cum Sanch.* Neque afferre verba Scripturæ ad dicendam facetiam; modo quis non utatur ad turpia, & non fiat tam ſæpe, ut contemtum ſapiat. *Tamb. cum Vill. ib. & Gob. ap. Croix n. 251.* Neque jurare per membra honeſta Chriſti. *Tamb. n. 23. cum Sanch.* Secus ſi juretur irriſione, vel per membra inhoneſta. Ideo vera blaſphemia eſt dicere: *Potta di Criſto; Potta di S. Paolo*; ſi intelligatur per ly *potta*, natura mulieris, quam tale verbum ſignificat; ſed talis ſignificatus communiter neque intenditur, neque ſcitur; ideo communiter loquendo prædicta blaſphemia a mortali excuſatur: Tanto magis, quia verbum *potta* eſt æquivocum, dum Italica lingua denotat (etiam de ſe) non aliud, quam interjectionem furoris, ut obſervavi apud Vocabularium Etruſcæ Linguæ recenter editum, & hoc probabila recte cenſet *Mazzot. de Blaſph. §. 2. dub. 2.*

Sic quoque excuſari poſſunt a mortali ruſtici, qui blaſphemant Deum, vel Sanctos, addendo: *Fuori di Dio*, aut *ſe l' ho fatto io*. Licet enim de ſe videatur eſſe vera blaſphemia, quia talis conditio non tollit injuriam, quæ primis verbis Deo, vel Sanctis irrogatur, cum bene doceant *Sanch. Dec. l. 2. c. 23. n. 3. Sporer de 1. Præc. c. 10. n. 22. Pal. tr. 17. diſp. 2. p. 2. §. 1. n. 3. cum Suar. & Valent.* item *Elbel n. 180. & Croix l. 3. p. 1. n. 250. cum Tamb. & Dic.* ad peccatum blaſphemiæ non requiri affectum inhonorandi Deum, ſed ſufficere ſolam prolationem vergentem ad Divini honoris diminutionem, quidquid dicat *Gob.* apud *Croix*, putans non eſſe blaſphemiam, ſi quis ex gravi cauſa proferat tantum ficta verba blaſphema. Hinc dicunt *Sanch. n. 41.* & *Spor. l. c. cum Tamb.* quod omnis blaſphemia etiam joco prolata eſt mortale, niſi jocus tolleret omnimodam rationem irreverentiæ in Deum (quod dicunt raro evenire), prout ait *Sanch.* ſi quis cauſa joci vel irriſionis juraret per falſos Deos. Attamen Auctor neotericus libelli, cui titulus (*Iſtruz. per li Confeſſ. di Terre, e Villaggi c. 4. pag.* 141.) & *P. Sarnell.* Auctor libri (*Opera contro la Beſtemmia p. 2. pag.* 52.) item *P. Mazzot. de Blaſph. l. c. cum Dian. & aliis* probabiliter inquiunt ſaltem ob ignorantiam facile poſſe excuſari a mortali ruſticum, qui non aliter intendit Sanctum blaſphemare quam addito, *ſe l' ho fatto io*; intendens ſic non blaſphemare. Præterquamquod, etiam de ſe loquendo, probabile eſt tale dicterium non eſſe veram blaſphemiam, verus enim ſenſus cujuſvis propoſitionis formatur ex ultimis ejus verbis, & ideo recte dici poteſt, quod præfata propoſitio, *Managgia Santo N. ſe l' ho fatto io*, ſimul & complete ſumta, non irroget Sancto veram injuriam, cum adſit illa conditio, *ſe l' ho fatto io*. Aliud autem eſt verba blaſphema exterius proferre, & interius nolle blaſphemare, ut ſupra dictum eſt; aliud prædictam propoſitionem proferre, in qua per illam conditionem expreſſam, expreſſa oſtendit proferens nolle ſancto ullam injuriam afferre. Secus vero dicendum, ſi is talia verba addat non ad tollendam malitiam blaſphemiæ, ſed pœnitentia ductus, vel ad reparandam blaſphemiam jam prolatam.

„ 2. Revocantur etiam ad blaſphemiam alia ſigna contra 125
Deum, licet verba non adſint; ut ſpuere in cælum, infrendere dentibus, &c. imo etiam ſola mente blaſphemia interior committi poteſt, ſicut etiam laus mentalis Dei.

„ 3. Blaſphemat item, qui in Sanctos, vel ſacra contumelioſus eſt, intellige, ut Sancti ſunt, ſive cum habitudine ſaltem virtuali ad Deum, ita ut mortaliter hujus etiam honor cenſeatur tangi, quia alioqui tantum erit contra duliam, ſi nimirum contra illos, ut homines quidam in terris fuerunt, dicatur. Quod veniale eſt, ſi joco fiat v. g. ſi ſanctos Criſpinum, & Criſpinianum voces *ſutores*, Joannem, & Paulum *eunuchos*: grave vero erit, ſi contemtim, vel ex odio, aut indignatione contra Sanctos hæc dicas. Licet vero blaſphemiæ in Deum non admittant materiæ parvitatem, multi tamen admittunt in iis, quæ fiunt contra Sanctos. *Eſc. t. 1. Extr.*

„ 4. Blaſphemat item qui iratus, etſi non contra Deum, ſed contra alios, aut alia, eadem tamen ſerio profert, quæ ex ſua ſignificatione, aut modo loquendi, ac circumſtantiis importans imminutionem divini honoris, aut impropetii: licet enim eam non intendat formaliter, intendit tamen indirecte, & virtualiter: quamvis id ex ſubreptione ſæpe ſit veniale tantum, ſi tantum materialiter fiat.

„ 5. In Confeſſione exprimendum eſt, ſi quis (quod ta- 126
men raro contingit) directe, & formaliter Deum inhonorare intenderit, aut ei formaliter iratus fuerit. *Laym. l. c.* * (*Cum communi apud Salm. Tr. 21. c. 3. n. 123. cum Leſs. l. 2. cap. 45. num. 33. Secus, ſi tantum ex ira blaſphemet.*)

„ 6. Blaſphemat item, qui injurioſa uſurpat membrum Chriſti: v. g. perdat te Dei ſanguis, vulnera, mors Dei, caput, paſſio, Sacramenta, chriſma, & ſimilia ſacra: cum ea non ad perdendum, ſed ad ſalvandos nos data ſint; & communiter in his apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipenſionem contineri. *Laym. ib. n. 12.*

„ 7. Qui talium verborum conſuetudinem habet, tenetur 127
ſub peccato mortali ſerio conari eam tollere. Quod ſi facit, & tamen labitur, poteſt excuſari aliquando, eo quod juramenta ita impeto naturali effuſa non ſunt voluntaria nec in ſe, nec in cauſa, utpote retractata propoſito efficaci. *Laym. l. 1. t. 2. c. 3. n. 6.* V. *Eſcob. t. 1. c. 3. n. 36.* Si non conetur, idque Confeſſarius notet, neget ei cum diſcretione abſolutionem. *Laym. l. c.*

Hic advertendum, quod aliqui hujuſmodi blaſphemantes dicunt ſe non animadvertiſſe ad malitiam blaſphemiæ. Ajuntque quidam DD. quod iſti aliquando ob impetum iræ, vel habitus contracti poſſunt ſine advertentia blaſphemare. Sed puto cum Auctore citato (*Inſtr. &c. pag.* 145.) ſemper adeſſe in blaſphemando aliquam advertentiam ſaltem confuſam de ma-

de malitia illius prolationis; ira enim, aut habitus ordinariè non ita intellectum obtenebrat, ut penitus ad malitiam blaſphemiæ non advertatur, licet ipſa reflexe non cognoſcatur.

„ 8. Interim plurimi excuſantur ob inadvertentiam in ſu-
„ bita commotione, tametſi non ſatis excuſare videatur, quod
„ quidam ajunt, iis verbis aliud ſe non intendere, quam
„ uſurpare tamquam interjectiones ſignificativas iræ ſuæ: tum
„ quia æque ſe poſſunt aſſueſacere ad verba alia iræ, & ſe-
„ riæ voluntatis ſignificativa: tum quia, tametſi id non poſ-
„ ſent, nihilominus non videtur licere uſurpare ea, quæ ex
„ communi apprehenſione aliorum ſunt inhonorativa Dei.

„ 9. Quod ſi vero quis in ira contra hominem, non in-
128 „ dignando Deo, ſed homini tantum, nude nominet mortem
„ Dei, ſeptem Sacramenta, v. g. o Dei mors, vulnera, &c.
„ ſine ſcandalo, & ſine iis circumſtantiis, quibus contem-
„ ptus importatur, non ſunt blaſphemiæ, ſed vana uſurpatio
„ Nominis Divini, hoc præcepto prohibita, & peccatum
„ inter venialia grave, ut *Cajet. & Armilla*, V. *Blaſpheme*,
„ *& Sanch.* * (*Vide d. n.* 124.) * Quamquam propter pe-
„ riculum incidendi in blaſphemias, & quia raro abeſt ſcan-
„ dalum, ac nihilominus apud audientes Deus ejuſque ſacra
„ cenſentur inhonorari, raro excuſantur, & merito abſter-
„ rentur homines a ſimilibus dictis, ut notat *Laym. l. c.*

Quæritur hic, nunm ſit blaſphemia maledicere creaturis?
129 Diſtinguitur, ſi maledicitur creaturis cum relatione ad Deum, ſicut eſſet maledicere pluviæ, ventis, ut a Deo imperatis, vel addito verbo *Dei* v. g. *Managgia il fuoco di Dio* (V. *Tamb. & Mazzot.*), certe blaſphemia eſt. Idem dicendum, ſi maledicatur creaturæ, quæ de ſe ſpecialem relationem ad Deum habet, uti eſt Animæ noſtræ, Fidei Catholicæ, Cælo, & ſimilibus, vide mox infra. Secus autem, ſi indignatio fertur in creaturas ſine relatione ad Deum. Ita comm. *Tournely to. 3. p.* 339. *Viva d. q. 6. art. 2. n. 7. cum Bonac. & Leſſ. ex D. Th. 2. 2. q. 76. a. 2.* qui docet: *Maledicere rebus irrationabilibus in quantum ſunt creaturæ Dei, eſt peccatum blaſphemiæ; maledicere autem eis ſecundum ſe conſideratis, eſt otioſum, & vanum.* Hinc ex *Viva & aliis* non eſt grave maledicere ſimpliciter horæ, diei, anno, niſi addatur verbum *Sancto*; vel niſi de ſe dies præſeferat quid ſpeciale Sanctitatis, ut dies Paſchatis, Epiphaniæ, Natalis, Pentecoſtes, ut dicunt *Salm. tr. 21. c. 3. n.* 121. *Elbel de 2. Præc. cum Sanch. Lay. Spor.* & expreſſius Auctor *l. c.* (*Inſtruz. per li Conf. di Terre &c. pag.* 142.) Ratio, quia prolatio, ubi aliquid ſpeciale relucet, aut explicatur ſanctitatis, ſemper ſaltem indirecte ad Deum refertur, qui omnis Sanctitatis eſt Auctor.

Sed hic quæritur, an ſit vera blaſphemia maledicere toti Mundo, vulgo: *Managgia tutto il Mondo?* Hunc caſum, quantumcumque Morales AA. revolverim, diſceptatum non inveni; tantum illum vix indicatum reperi apud duos Auctores. Auctor citatus (*Inſtruz. &c.*) *De 2. præc. Dec. pag. mihi* 143. nimis obiter aſſerit hanc maledictionem non eſſe per ſe gravem blaſphemiam. Sed oppoſitum verius omnino cenſeo, & ducor argumento illius communis ſententiæ, quam univerſe Doctores tradunt, & dicunt, quod jurare per creaturas excellentiores, in quibus ſpecialiter relucet Bonitas, Sapientia, aut Potentia Divina, nempe per Cælum, per Terram, & etiam per Animam (ut probabilius recte cenſent *Salm. de Jur. cap. 2. n.* 28. cum *Suarez, Sanch. & Far.*) & ſimilia ſit verum juramentum. Ita in tractatu de Juramento *Buſem. n.* 138. *Laym. cap. 1. n. 5. Sporer cap. 1. n. 7. Pal. D. 1. par. 1. num. 5. Salm. c. n. 12. Bonac. q. 1. p. 1. n. 4. Fel. Poteſt. c. 2. n.* 1554. Et hoc clare probatur ex *Deut. c. 3. & 4.* ubi Moyſes juravit dicens: *Teſtes invoco Cælum, & Terram.* Et ex *Matth. c. 5. Nolite jurare omnino per Cælum .... & per Terram.* Ubi *S. Aug. l. 1. de Serm. Dom. c.* 17. ait: *Cum juras per Cælum, aut Terram, non te arbitreris non debere Domino jusjurandum tuum.* Sicut igitur, dico, jurare per prædictas creaturas, eſt verum juramentum, quia, cum in ipſis ſpecialiter reſplendeat Dei Potentia, indirecte per eas Deus in teſtem invocatur, ita ob eandem rationem maledicere eiſdem creaturis eſt vera blaſphemia, quia in ipſis indirecte Deus contemnitur. Et hoc ſentit quidem *Felix a Panormo de 2. Præc. c. 1. n.* 1540. ubi dicit convicium in creaturas non eſſe blaſphemiam, niſi ſpecialiter in eis Divina Bonitas reluceat, ut in Cælo, Terra, & Anima. Bene tamen excuſaretur a peccato blaſphemiæ, qui malediceret Mundo, intelligens Mundum illum qui Deo & Sanctis adverſatur, juxta illud *Jo.* 15. 18. *Si Mundus vos odit, ſcitote quia me priorem vobis odio habuit.* Sed ordinarie loquendo, cenſeo ruſticos, qui Mundo maledicunt, ut plurimum graviter peccare, dum ipſi de tali maledictione cum magno horrore ſe accuſant.

Maledicere autem Diabolo recte putat *Tamb. Dec. l. 2. c. 6. §. 4. n.* 11. raro eſſe peccatum mortale, quia ſemper ſolet ille maledici ut auctor malorum, vel ut Dei inimicus; quo pacto, abſtrahendo ab impatientiæ actu, ne veniale quidem eſſe dicit *Tamb. ib.* & probabiliter conſentit *Mazzot. de 2. Præc. q. 3. c. 2. §. 1. & Elbel n.* 21.

Notant autem *Viva n. 10. & Tamb. n.* 18. *cum Bon. Lazar. & Pal.* quod in dubio, an aliqua ſit, vel ne blaſphemia, minime ut blaſpemia eſt ſumenda.

Quæritur etiam hic, utrum *maledictio mortuorum*, quæ vul-
130 go dicitur, *Beſtemmia de' Morti*, ſit vera blaſphemia? Caſus apud Doctores morales non invenitur; tantum de eo fit mentio apud Auctorem Libelli enunciati (*Iſtruz. per li Conf. de Terre, &c.*) Qui libellus dignus habitus eſt magna laude, & approbatione Illuſtriſſimi, & doctiſſimi Epiſcopi D. Julii Torni numa eruditione, & ſama præclari. Et inſuper apud librum etiam citatum: *Opera contra all' abuſo della Beſtemmia*; reviſum ab Illuſtriſſimo, & perdocto D. Caſtrenſi Scaja Oriæ Epiſcopo, tunc temporis in Academia Neapolitana publico & egregio Theologiæ Profeſſore. In utroque libello dicitur prædictam nequaquam eſſe blaſphemiam, ſed levem dumtaxat maledictionem. Idemque poſtea inveni tenere *Mazzot. to. 1. pag.* 338.

Et ita omnino tenendum cenſeo, quicquid aliqui dicant, ut oſtendi in quadam Diſſertatiuncula ad formam Epiſtolæ, quam olim hæc ſuper re typis demandavi, hicque ſubjicio. Tota ratio in ſumma eſt, quia hujuſmodi maledictio nequaquam continet neque in ſe ex objecto, neque per relationem ad mentem proferentium, injuriam aliquam contra Animas Purgatorii, ut contrarii contendunt. Non ex objecto, quia vox hæc *Mortui* aliud in ſe non ſignificat proprie, quam *Cadavera* (prædicatum enim Tb *Mortui* ad corpora proprie, non ad Animas pertinet); ad ſummum ſignificat *Homines vita functos*, qui poſſunt eſſe ſalvi, & facilius damnari, juxta communiorem opinionem, quæ vult majorem partem adhuc Fidelium damnari, non autem Animas Purgantes, niſi forte in aliqua circumſtantia ſermonis, ubi expreſſa (& ſic reſpondetur Adverſariis) de ſacris rebus mentio fiat; puta, quando dicitur: *Miſſa, Dies, aut Congregatio Mortuorum.* Ceterum in aliis locutionibus ordinarie talis vox nec in ſe, nec per communem acceptionem ſignificat *Animas Purgatorii*, uti quando dicitur: *Ille timet a mortuis: Mortuis minime prodeſt ornatum ſepulchrum*, & ſimilia. Et hoc in dubium non videtur poſſe revocari.

Inſtant, quod maledicentes mortuis ſaltem maledicunt reipſa eorum Animabus, quæ ſeparatæ a corporibus reperiuntur. Sed reſpondeo, quod tunc maledicere Animæ alicujus erit mortale, quando in prolatione maledictionis exprimitur verbum *Anima*, connotando excellentiam Divinæ Potentiæ, quæ in Anima relucet, prout dixi *num. anteced.* 129. *v. Sed hic.* Non vero quando maledicitur homini, non facta mentione Animæ: ſicut jurare per Animam alicujus eſſet verum juramentum, non autem jurare per aliquem hominem nempe per Franciſcum, per Petrum. Unde ſicut maledicere Homini vivo non judicatur grave peccatum, ita nec defuncto. Tanto magis quod (ut mox dixi) maledictio mortuorum proprius refertur ad corpora quæ ſola moriuntur, quam ad Animas quæ ſunt immortales. Et certum eſt, quod tales mortuis maledicentes communiter nullo modo intendunt eorum Animabus maledicere, præſcindunt revera a conſideratione Animarum, & corporum. Imo, ordinarie loquendo, nequaquam intendunt maledicere mortuis; ſed exprobrare vivis, ad quos maledictionem illam inſtar injuriæ dirigunt. Ideo recte Auctor citatus libelli (*Inſtruz. per gli Conf. ut ſup.*) prædictam maledictionem vocat magis proprie *imprecationem*. Et hoc ex praxi patet Confeſſariorum, qui, ſi interrogent pœnitentes, an intenderint maledicere Animabus Sanctis, vel ſaltem animabus mortuorum? cum horrore reſpondeant; *Abſit, avertat Deus.*

Confirmat noſtram aſſertationem regula generalis, quam aſſignat *Laym. l. 4. Tr. 20. c. 6. n.* 12. ubi ſic docet. *Si pœnitens neget affectum indignationis ſuæ erga Deum directe ſe extendiſſe, ſed ſolum adverſus hominem, cui iratus fuerit; tunc Confeſſarius attendat ad verba: Si enim ſecundum ſe Divini honoris diminutionem nullam exprimunt, non cenſenda eſt blaſphemia, atque mortale peccatum.*

Ad hoc accedit alia regula generalis, quod ad certo damnandum aliquid de gravi peccato, de ejus gravi malitia conſtare debet. Imo ſignanter quod blaſphemias docent *Pal. Bon. Lazar. cum Tamb. l. 2. c. 6. §. 4. n. 19. & Viva q. 6. a. 2. n.* 10. quod in dubio, an aliqua ſit, vel ne blaſphemia, minime ut blaſphemia ſumenda eſt. Quomodo igitur damnari poteſt maledictio mortuorum, ut peccatum mortale, quando in ſe, ut diximus, nullam continet injuriam in Deum, vel Sanctos; neque ad ipſos mortuos refertur e proferentibus, qui eam proferendo, nec, quid dicant, intelligunt?

Super hoc puncto pro mea ſecuritate conſului Venerabiles, & celeberrimas Congregationes Sacerdotum Miſſionariorum Neapolis tum Regularium, tum Secularium, & uno ore mihi reſponderunt, talem maledictionem nequaquam accipiendam eſſe, ut blaſphemiam, nec ut peccatum grave. Et reſponſiones illorum in præfata mea epiſtola extenſas inſerui.

Ex quibus omnibus operæ pretium puto, ut Confeſſarii, & Prædicatores ſedulo curent inſtruere Populos rudes ſuper hoc puncto, potantes id eſſe mortale, ne tot Animæ ex ignorantia ob erroneam conſcientiam peccati mortalis miſere pereant. Nec officit dicere, quod ex hac notitia frequentior erit abuſus hujus maledictionis: nam reſpondetur melius eſſe permitti innumera venialia, quam unum mortale. Et utinam, dico, tales ignorantes propter horrorem peccati gravis abſtinuiſſent a dicta maledictione? Malum eſt, quod adhuc cum tali conſcientia peccati gravis non deſiſtunt a vitio, & e converſo ob eam ignorantiam damnantur. Sed vide in fine hujus Capitis Reſponſum quod nuper edidimus circa hanc Mortuorum maledictionem, adverſus quamdam Epiſtolam ab Anonymo nobis oppoſitam.

Pariter hic adnotamus non eſſe in ſe blaſphemiam, ſi quis maledicit *Fidei* alicujus; modo non exprimat, nec intendat Fidem ſanctam, ſive Chriſti. Ratio, quia nomine *Fidei* non ſignificatur de ſe Fides Chriſti: intelligi enim poteſt etiam fides humana. Et revera fidei maledicentes, nunquam intelligunt blaſphemare Fidem ſanctam. Et ita *Mazz. l. c.*

Utrum autem ſit mortale hominibus maledicere, ſive malum imprecari? Vide dicenda *lib. V. n.* 83.

„ 10. In ira imprecari aliis dæmonem, grandinem, fulgura, &c. etſi multi confundant eam blaſphemiis, non tamen eſt blaſphemia, ſed dira imprecatio, quæ plerunque (ſaltem, quando dicitur in illos, qui amantur ab irato) ob ſubitam commotionem, & inadvertentiam, ac defectum feriæ voluntatis, non eſt niſi venialis: quia, cum ſe homines reflectunt, ajunt longe aliter ſe ſentire, ac ſenſiſſe, ita ut videantur interjectiones tantum quædam eſſe ad ſignificandam iram, tametſi Chriſtianos parum deceat tam abſurdis interjectionibus uti. *Bon. loc. c. ex Nav. Tol. Reg. &c. Bald. d. 25. n.* 10. ubi etiam cenſet veniale tantum eſſe ſibimetipſi ex ira dæmonem imprecari, eo quod non lædat graviter charitatem. * (*Sic etiam veniale tantum eſt imprecari alicui ſine animo, quod arripiatur a Dæmone. Ita Eſcob. apud Tamb. l. 2. c. 6. §. 4. n.* 12.)*. Verum *Molin. &c.* non audent id excuſare a mortali, propter fœditatem, horrorem, & perverſitatem. Grave autem eſt, ſi ſubditi Superioribus, filii parentibus (licet materialiter tantum) ſic maledicant, præſertim in faciem: quia eſt grave contra debitam reverentiam. *Bald. l. c.* vide infra *l. 5. c. 3. d.* 16.

„ 11. In ira uſurpare dæmonem ſine imprecatione, non eſt per ſe peccatum; aſſidua tamen ejus nominatio non decet chriſtianum: & ratione ſcandali poſſet eſſe gravis. *Lay. l. c.*

„ 12. In Confeſſione exprimenda eſt qualitas blaſphemiæ, videlicet utrum contra Deum, an Sanctos fuerit: illæ enim ſpecie differre eſt probabile ſecundum *Suar. Sanch. Reg. Azor. Laym. Dian. R. 50. Lug. d. 15. n.* 2. contrarium tamen tenent *Trull. l. §. n. 11. d. 2. n. 5. cum Dian. p. 1. de Circumſt. R.* 30.

An blaſphemia contra Deum differat ſpecie a blaſphemia contra Sanctos? Affirmat probabiliter *Buſ. cum aliis*; Sed etiam probabiliter negant *Bon. to. 2. D. 3. Qu. 8. p. 4. n. 1. Sanch. Dec. l. 2. c. 32. n. 38. Laym. l. 4. tr. 10. c. 6. n. 10. Viva d. q. 6. a. 2. n. 6. & Salm. d. c. 3. n.* 124. *cum Caj. Bann. Fill. &c.* Et probabile putat *Viva d. q. 6. a. 2. n.* 6. quia communiter injuria contra Sanctos mediate ad ipſum Deum refertur. Tenent tamen *Salm. n. 125. cum Bon.* quod ob aliam rationem debet exprimi in Confeſſione, an blaſphemia fuerit contra Deum vel contra Sanctos, quia dicunt prædictas blaſphemias, ultra propriam malitiam continere aliam ſpeciem diſtinctam contra Latriam, vel Duliam. At *Viva d. n. 6. in fin. Tamb. in Meth. Conf. l. 2. c. 3. §. 1. Holzm. to. 1. pag. 284. n. 405. & Elbel de 2. Præc. n. 9. cum Azor. &c.* etiam probabiliter hoc negant, dicendo quod tantum peccatur contra Duliam, quando blaſphemia profertur in Sanctos ob propriam eorum excellentiam, abſque relatione ad Deum, ita ut in ipſos terminetur, & ſiſtat: Sed, cum ii, qui blaſphemant Sanctos, verius (communiter loquendo) eos injuria afficere intendunt, non ob præciſam propriamque ipſorum excellentiam, ſed quatenus ad Deum mediate referuntur: ideo juxta primam probabilem *Salmanticenſium* ſententiam non contra Duliam, ſed tantum contra Latriam peccant, & propterea non tenentur explicare, an Deum vel Sanctos blaſphemarint.

EPISTOLA RESPONSIVA

Adverſus Epiſtolam Apologeticam ſcriptam in propugnationem Diſſertationis, quæ ſuper abuſu Mortuis maledicendi prodiit.

PRæ omnibus indicandum eſſe duxi, quod cum adverſus ea, quæ ſuper hoc puncto ſcripſerem, quædam Diſſertatio, cui brevibus reſpondi, prius prodiiſſet, pollicitus fui, cum ſemel atque iterum iis quæ mihi opponebantur ſatisfecerim, non amplius circa hoc verbum me fore facturum, tum ne in infinitum daretur progreſſus; tum ne eadem, quæ jam a me ſcripta erant, repeterem; ſed dixi quod dumtaxat reſpondere volebam (prout feci) ad duas S. Thomæ *Doctrinas, quas mihi de novo objiciebat. Et una ſimul ſignificari in animo mihi ſtatutum eſſe deinceps nihil amplius ſuper hac controverſia ſcripturum (quia mihi ſatis in propatulo res collocata eſſe videbatur) niſi cum ab Adverſario meo de veritate prorſus fuiſſem perſuaſus; tunc enim nihil mihi difficultatis eſſet a ſententia deſciſcere, & id in omnibus per publicam ſcripturam ſignificare non erubeſcerem, prout animus meus ab hoc faciendo non abhorrait in aliquibus aliis meis opinionibus, quas ubi eas rationi non conſentaneas cognovi, libenter revocavi.*

Nihilominus poſt reſponſionem a me datam vulgata eſt altera Epiſtola Apologetica in propugnationem præfatæ diſſertationis, in qua contendebat Auctor probare mortuis maledicere per ſe eſſe mortale: cui Epiſtolæ, non obſtante conſilio, quod de non amplius reſpondendo ceperam, alia Epiſtola nunc reſpondere ſum coactus. Et hanc dumtaxat hic ſubjungo, in qua ſummatim continentur tum reſponſio, quam ad diſſertationem dederam, tum reſponſio ad Diſſertationis propugnationem.

Reverendiſſimo Abbati D. Bartholomæo de Marco Baſiliano.

Reverendiſſime Pater, & Domine Colendiſſime.

CUM Diſſertatio quædam ſuper Mortuorum maledictione, ac cum adverſus eam brevis reſponſio mea prodiiſſet, noviſſime typis edita eſt altera Epiſtola Apologetica pluribus ſcripta in præfatæ diſſertationis propugnationem. Ubi ad manus meas illa Epiſtola pervenit, & accurata illa a me lecta, diu animi pependi, reſcriberem nec ne. Ex una enim parte conſilium de non amplius reſpondendo ſuſceptum ſartum tectum habere voluiſſem, ne in infinitum progrederer. Ex alia parte expediens videretur nunc denuo reſpondere, ſicut Amici mei ad id faciendum me adigunt; tum quia in priori reſponſione error quidam, a quo me retractare intendo, fortuito excidit, licet ille ad rem noſtram nihil referat, ſicut ex hac altera Reſponſione animadvertes. Tum quia in laudata Epiſtola Apologetica adverſarius alias novas exponit animadverſiones, quibus ut ambiguitates aliquæ de medio tollantur, altera Reſponſione ſatisfacere opus eſſe duxi. Quapropter ad te hanc alteram reſponſionem afferendam curavi, & abs te duo hæc peto: Primum, ut omni qua potes animi attentione eam perlegas, detrahendo, addendo, corrigendo quicquid tibi viſum fuerit: Secundum, ut mihi conſilium tuum candide aperias, utrum expedire tibi videbitur, ut hanc typis excudendam curem, dum ex una parte mihi contendere diſplicet cum viro & aliis ejus ſociis Ordinis, quem ego maxime facio, atque mirum in modum veneror (tametſi mihi compertum eſt non deeſſe aliquos inter illius Ordinis, forte eis minime indoctiores, qui meæ adhærent ſententiæ). Ex altera parte a Fidelium cordibus hanc deducere opinionem, nimirum quod præfata maledictio ſit mortale, cum tale non ſit, ad Gloriam Dei, qui ſibi Animarum ſalutem Gloriæ habet, non parum conferre cenſeo.

Parcas mihi quæſo, ſi non pauca quæ in priori Reſponſione jam notata erant, hic repetita obſervas. Hoc non aliter faciendum eſſe cenſui, niſi ut Lectoris ante oculos omnia ſimul exponantur, dum legit illas animadverſiones, quas mihi Adverſarius de novo objicit. In diſſertatione probare aggreſſus eſt maledictionem in Mortuos eſſe peccatum lethale, & veram Blaſphemiam duabus rationibus: 1. quia corpora fidelium Defunctorum ſunt Sacra. 2. quia præfata maledictio præſcindere non poteſt, quin ad Animas referatur. In Reſponſione ad Diſſertationem data, dixi, quod jam illis objectionibus bis reſponderam; propterea ne eadem ſemper canerem, volui ad omnia quæ apponebantur reſpondere. Nihilominus duabus *S. Thomæ* auctoritatibus, quæ de novo afferebantur, dixi me facere non poſſe quin reſponderem. Primus Textus deſumptus eſt ex *3. p. q. 8. a.* 2. ubi S. Doctor dicit Chriſtum in fidelium corpora influere jus reſurgendi propter Spiritus Sancti inhabitationem. Et hoc idem jus Auctor diſſertationis probare intendit aliunde, nempe ex ratione Sacramentalis Communionis, qua Fideles, dum vivunt, reficiuntur; hincque ex hiſce duabus rationibus infert mortuorum corpora inter ſacra annumeranda eſſe, adeo ut ſacro cultu ex Religionis virtute emanato, veneranda ſint. Aſt ſi hæ rationes (reſpondeo ego) probarent, quod corpora quorumlibet Defunctorum pro ſacris habenda ſunt, probarent etiam quod neceſſario corpora fidelium damnatorum inter ſacra annumeranda eſſent; in iis enim etiam aliquando habitavit Spiritus Sanctus, & cum Jeſu-Chriſto per Euchariſtiam concorporata fuerunt. Dicit, quod illæ qualitates per peccatum poſtea amittuntur. Igitur, ſubſumo, quoties Eccleſiæ authentico teſtimonio mihi non conſtat, Animam illius Gloria æterna frui, ac etiam quoties Eccleſia honorem qui ei debetur ad cultus ſacri rationem non elevat, ut infra explicabimus, mihi fas non eſt illud corpus pro ſacro habere. Præterquamquod, ſi corpora Defunctorum Sacra ſunt propter Euchariſtiam quam receperunt, & propter Spiritus-Sancti inhabitationem, neceſſario dicendum erit etiam corpora viventium Fidelium tamquam Sacra colenda eſſe, ita ut quælibet injuria, aut maledictio in Fidelis viventis corpus irrogata, peccatum grave Religioni adverſans dicendum ſit. Sed hoc eſt contra expreſſam *S. Thomæ* Doctrinam, ut mox videbimus. Dicere autem Sacra eſſe corpora Defunctorum propter Ritus quibus erga illa utitur Eccleſia; quia nempe Sacræ Sepulturæ beneficio donat, proceſſionibus, & benedictionibus ea decorat, thure ſuffit, & etiam ob antiquum Ritum (ut Adverſarius dicit) dudum adhiberi conſuetum Sacram Euchariſtiam ſuper Defunctorum pectore collocandi. Neſcio cur hi ritus actus ſacri cultus dici debeant; cum compertum ſit, ſeculis ſuperioribus etiam tempore quo ab Infidelium perſecutionibus pace Eccleſia fruebatur, Defunctorum Fidelium corpora ſepeliri in Campis, & viis, prout teſtantur Thomaſſinus, & Calmet: Imo plura Concilia prohibuerunt quominus in Eccleſia Cadavera ſepulturæ darentur. Quod ſi poſterioribus temporibus uſus invectus eſt, ut in loco ſacro ſepelirentur, hoc affirmante S. Gregorio, inde proceſſit, ut proximi ex ſepulcrorum conſpectu recordarentur Defunctorum Animas ſæpius ſuis precibus coadjuvare: *Hoc prodeſſe Mortuis* (ſunt verba Sancti), *ſi in Eccleſia ſepeliantur, quod eorum Proximi, ipſo tumulorum conſpectu admoniti, pro illis frequentius exorent; lib. 4. Dial. c. 50. 52. & 53.* Et idem dicit *S. Auguſtinus lib. de Cura pro mortuis*. Benedictiones autem cum aqua luſtrali, dicunt *Gavantus*, & *Durandus*, erga Cadavera ideo adhiberi, ut a dæmonum infeſtatione illa liberentur. Et hac eadem de cauſa illa thurificantur, ut ſcribit *Innoc. III. lib. 2. de Myſter. Miſſæ, cap.* 17. & ob id idem SS. Euchariſtia in Defuncti pectore apponebatur, ut idem Sanctus Gregorius aſſerit *Lib. 2. Dial.* 24. Quamvis hoc deinde reprobatum fuerit a Conciliis in IV. VI. & VII. Seculo, ut

refert

refert *P. Veſtrini* in ſuis literis Theologicis *T.* 3. *Epiſt.* 53. ſicut etiam vetitum fuit Sacram Euchariſtiam in Eccleſiarum fundamentalibus lapidibus collocare, aut ad Energumenos, aut ad Infirmorum vulnera admovere, ſicut pariter ſanguine conſecrato frontem, oculos, &c. linire, qui apud antiquos Fideles mos receptus habebatur, referentibus S. Cyrillo, & S. Joanne Chryſoſt. Hæc perſpicuum dilucidumque faciunt hos pios actus (qui a ſimplicitate potius quam a Religione derivarunt, non judicare ſacra eſſe ea, circa quæ illi adhibebantur, ſed quod ſolum, quod ad bonos aſſequendos effectus, quos ex eorum uſu ſperabant Fideles, adhibebantur.

Sed loquendo de Ritibus, quibus hodie utitur Eccleſia communiter in tumulandis Cadaveribus, hæc ſunt quæ ſcribit Spondanus (*Lib.* 1. *p.* 2. *cap.* 15. *ſect.* 3. *De Sacr. Cœmet.*): *Quanta namque ſit vis Crucis, qua ſignantur & ornantur, & Aquæ benedictæ, qua aſperguntur, & thuris, quo ſuffiuntur, tum ad alia plurima arcenda mala; tum maxime ad fugandos Dæmones, eorumdemque ac Magorum præſtigia diſſolvenda, pronum mihi eſſet quamplurimis Patrum teſtimoniis & exemplis teſtatiſſimum reddere*. Et in *Cap.* II. *Sect.* I. *Fit ſuffitus ad Corpora Fidelium defunctorum, quoniam, qui pie moriuntur, ſunt Chriſti bonus odor; & ut inſuper ſignificetur, Defunctos reliquiſſe odorem bonorum operum &c. Per Incenſum, ut judicetur eoſdem crediliſſe ſe per mortem ire ad immortalitatem*. Inſuper *Stephanus Durandus* (*lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 9.): *Porro thurificatio fit ad reverentiam loci, & Divini Officii, &c.* Item Joannes Beleto (*in Explicat. Divin. Offic. cap.* 161.): *Cadaver ponitur in ſepulcrum, & aqua apponitur benedicta, ac pruna cum thure. Aqua benedicta, ne ad corpus Dæmones accedant. Thus propter corporis fœtorem removendum. Prunæ ad deſignandum, quod terra illa in uſus communes redigi nequeat.* Præterea Guilielmus Durandus (*in Rationali lib.* 7. *cap.* 35.) *Aqua benedicta ponitur, ne Dæmones ad corpus accedant. Thus propter fœtorem removendum, ſeu ut Defunctus Creatori ſuo acceptabilem bonorum operum odorem indicetur obtuliſſe, ſeu ad oſtendendum quod Defunctis proſit auxilium orationis*. Ex quo patet omnes præfatos Ritus, quos erga Defunctos adhibet Eccleſia, non eſſe cultum ſacrum, quo honorare intendit Cadavera, ſed myſticas cæremonias. Nota præterea quod eos denegat Eccleſia iis qui excommunicationis aut Interdicti vinculo ligati ex hac vita deceſſerunt, quamvis antequam Animam efflarent certa pœnitentiæ ac ſuæ ſalutis ſigna dediſſent. Igitur non ideo cum Defunctis eos Ritus adhibet Eccleſia quia ſupponit eos eſſe templa Spiritus Sancti, ſed quia communionem inter viventes & Defunctos cupit conſervari.

Alter locus S. Thomæ qui mihi objicitur excerptus eſt ex eadem 3. *p. q.* 25. *art.* 6. ubi dicit Angelicus quod Sanctorum Reliquiæ venerandæ ſunt, quia fuerunt templum & organa Spiritus Sancti, qui in ipſis inhabitavit & operatus eſt: Et etiam quia aliquando illa per glorioſam Reſurrectionem Jeſu Chriſti configuranda ſunt Corpori. Ex hoc infert Adverſarius maledictionem in Defunctorum corpora veram eſſe blaſphemiam, ex eo quia illa jamdudum etiam templa & organa fuerunt Spiritus Sancti. Sed ſi hæc ratio valeret pro Defunctis (iterum pariter dico) tanto magis valere deberet pro vivis, imo quam longe fortius; viventes enim ſunt actu (ſi in caritate vivunt, prout pie præſumendum eſt) templa viva, & organa Spiritus Sancti. Sed S. Thomas 2. 2. *q.* 76. *a.* 3. cum communi Theologorum qui eum ſequuntur, *Cajet. Sot. Azor. Prad. Serra, Mol. Lugo, Laym. Trullen.* & omnes dicunt quod maledictio ſive imprecatio in homines prolata, veniale non excedit, quoties maledictio non eſt formalis, ſed tantum materialis, nempe ſine pravo affectu. Referamus integrum textum Angelici, ne mihi imponatur quod truncum retulerim. *Maledictio eſt, per quam pronunciatur malum contra aliquem* (nota) *vel imperando, vel optando. Velle autem, vel imperio movere ad malum alterius, ſecundum ſe repugnat caritati, qua diligimus proximum volentes bonum ipſius. Et ita ſecundum ſuum genus eſt peccatum mortale, & tanto gravius, quanto perſonam, cui maledicimus, magis amare & revereri tenemur. Unde dicitur* (*Lev.* 20.) Qui maledixerit Patri ſuo, & Matri, morte moriatur. *Contingit tamen verbum maledictionis prolatum eſſe veniale, vel propter parvitatem mali, quod quis alteri imprecatur, vel etiam propter affectum proferentis, dum ex levi motu, vel ex ludo, aut ex ſubreptione alia verba proferuntur; quia peccata verborum maxime ex affectu penſantur*. Hinc in me adverſarius invehendo, & verba Angelici cum emphaſi mihi repetendo, *ſecundum genus ſuum eſt peccatum mortale*; ſic me alloquens excandeſcit: *Intende, o non intende?* Ego tamen mihi videor hoc intellexiſſe, & quidem ita, ut nemo aliter quam ego intelligo Textum S. Thomæ intelligere debeat, nimirum quod hominibus maledicere tunc eſt peccatum mortale, cum maledictio eſt formalis, quæ tunc dicitur eſſe talis, cum quis animo pravo optat, ut illis eveniat malum, quod imprecatur, aut cum alios inducit ad illis malum ferendum, ſicut ſe explicat Angelicus in *artic.* 1. exemplo Judicis, qui Miniſtros juſtitiæ ad pœnam injuſtam exequendam in Reum injuſte movet. Et hoc dicit Sanctus ex ſe eſſe peccatum mortale, quia hoc *Secundum ſe* (ut ipſe loquitur) *repugnat caritati, qua diligimus proximum, volentes bonum ipſius*. Nam ſicut caritas nobis imponit, ut Proximi bonum velimus, ita vetat ne illi malum optemus, & ne alios ad illi malum inferendum inducamus. Loquendo vero S. Thomas de maledictione verbali (de qua dumtaxat nos in præſenti caſu loquimur (dicit illam non excedere veniale, aut cum malum quod quis imprecatur eſt leve, aut deeſt pravus affectus, quæ materialis maledictio nuncupatur (proferendo nempe maledictionem aut joco, aut ſine plena deliberatione. Et hoc denique hac ratione confirmat: *Quia peccata verborum maxime ex affectu penſantur*. Hoc idem docet *Cajetanus* ſuper cit. *q.* 76. *a.* 1. *dicens*: *Nota ex* 1. *art. quid ſit proprie maledictio, ſcil. dicere malum, in quantum malum, alicui ex intentione. Et ex hoc oritur quod maledictio diſtinguitur in maledictionem formaliter, & materialiter; & quod quandoque eſt peccatum mortale, quandoque veniale; nam maledictio formaliter eſt ex ſuo genere mortale ut patet; materialiter autem ſi fit optative, non eſt mortale; ſi vero fieret imperative poſſet eſſe mortale. Et ratio diverſitatis eſt, quia præter intentionem optative maledicens neminem lædit; quia nec intentione, nec ex opere Miniſtri obſequentis, quamvis non ex propria intentione. Dixi autem ex ſuo genere, quia propter imperfectionem actus, ſive ex parte objecti, ut ſi parvum malum optet, vel imperet; ſive ex parte operantis, ut ſi ex ira (vel ex ludo,* addit S. Thom.) *maledicat, quamvis affectus tendat in malum, quia non ex conſenſu rationis in malum tendit, deficit a perfecta ratione peccati, & per hoc non eſt mortale*. In ſequela igitur doctrinæ S. Thomæ Cajetanus ex una parte ait, quod maledictio formalis, nempe *ex intentione*, eſt de genere ſuo mortalis, & fit venialis vel propter imperfectionem actus, ſcilicet conſenſus rationis, vel propter parvitatem mali quod optatur; ex alia dicit, eſſe nonniſi venialem maledictionem materialem, nimirum *præter intentionem*, pronuntiatam *optative*, ideſt modo optativo, ſive per verba deſiderium exprimentia, ſumendo illud *optative* adverbialiter, ad differentiam Tò *imperative*, ſcilicet imperativo modo. Et idem quippe, etſi diverſo modo, docet D. Thomas loco citato; ibi enim diſtinguit maledictionem formalem a materiali; nam primo loco loquitur de formali, nempe cum intentione volendi malum, quod pronuntiatur, dum ait: *Velle autem, vel imperio movere ad malum alterius ſecundum ſe repugnat caritati, qua diligimus proximum volentes bonum ipſius. Et ita ſecundum ſuum genus eſt peccatum mortale*. Illud igitur quod S. Doctor repugnare intelligit caritati, & eſſe mortale ſecundum ſuum genus, non eſt ſimpliciter pronuntiare maledictionem, ſed illud *velle, vel imperio movere ad malum alterius*. Ergo *Sanctus Thomas* tantum in volendo malum quod pronuntiatur, vel in movendo alios ad malum inferendum, gravitatem culpæ recognoſcit. Deinde ad explicandam procedit maledictionem materialem dicendo illam eſſe venialem ſi ex levi motu, vel ex ludo profertur, rationem tradens: *Quia peccata verborum maxime ex affectu penſantur, ut ſupra dictum eſt quæſt.* 72. *artic.* 21. & in citato *artic.* 2. ſic prius dixerat: *Verba in quantum ſunt ſoni quidam, non ſunt in nocumentum aliorum, ſed in quantum ſignificant aliquid; quæ quidem ſignificatio ex interiori procedit: & ideo in peccatis verborum maxime conſiderandum eſt ex quo affectu aliquis verba proferat*. Aliud itaque eſt maledicere *optative*, ut loquitur *Cajetanus*: aliud maledicere *optando*, ut loquitur *Sanctus Thomas*; *optative* enim denotat maledicere per verba optativa præter intentionem; *optando* autem intelligit *S. Doctor* maledicere ex vera intentione, ſicut perſpicue deinde ſe explicat, dicendo: *Velle autem ſecundum ſe repugnat caritati &c.* Et hoc quidem eſt maledictio formalis, ac ideo graviter culpabilis; & tantum evadit venialis, ut ſubdit *Angelicus*, vel ob parvitatem mali quod optatur, vel ob ſubreptionem, ſive levi motu, quo maledictio profertur.

Cæterum quæſtio hæc me inter & meum Contradictorem de mero nomine eſt; nam dato quod *S. Thomas* generaliter diceret quamcumque maledictionem de genere ſuo eſſe mortalem, attamen *S. Doctor* pro certo equidem habet, quod maledicere homini ſine pravo affectu non eſt niſi veniale. Et non aliud quam hoc ipſe probare quæro. Itaque tam *D. Thomas*, quam *Cajetanus*, & omnes alii Doctores, cum *S. Auguſtino* apud eumdem *Angelicum* 2. 2. *q.* 76. *a.* 4. *Object.* 1. non reputant eſſe blaſphemiam maledicere homini, ex eo quod homo ſit templum Spiritus Sancti; nam ſi hoc tenerent, nequirent dicere maledictionem ſine pravo animo eſſe venialem; maledicere enim Sanctis aut rebus ſacris, licet abſit malus animus, ſemper eſt mortale. Ex hoc evidenter infertur quod juxta *Angelicum*, & communem DD. ſententiam recte conſiderari poteſt fidelis perſona præciſe ab eo quod ſit templum Spiritus Sancti. Et deducitur præterea (adverſus id quod etiam innuit meus Adverſarius) quod ſicuti non eſt culpa gravis contra caritatem, & pietatem, maledicere corpori fidelis viventis, ſi abeſt pravus affectus, ita non eſt gravis contra caritatem, & pietatem, ſine pravo animo corpori fidelis defuncti maledicere; quandoquidem juxta ipſum *Sanctum Thomam*, caritas, qua mortui qui in gratiam deceſſerunt proſequendi ſunt, non eſt aliud quam extenſio caritatis, quam vivis præſtare debemus: *Caritas* (ait Sanctus) *quæ eſt vinculum Eccleſiæ membra uniens, non ſolum ad vivos ſe extendit, ſed etiam ad mortuos qui in caritate decedunt*.

Sed Adverſarius meus dicit, quod maximum eſt diſcrimen inter vivorum, & defunctorum maledictionem, quia in vivo regnat fomes, ac proinde ipſe in peccandi periculo

verſatur

verſatur, e quo qui deceſſit in gratia immunis eſt; unde fit (ait) quod maledictio in vivum poteſt eſſe veniale; cum enim ſit peccatum contra caritatem, remoto pravo affectu, poteſt eſſe non grave; ſed maledictio in defunctos, cum ſit peccatum contra religionem, etiam remoto pravo affectu ſemper eſt grave peccatum, ratione injuriæ, quæ Religioni irrogatur, cum corpori ſacro maledicitur. Sed ut reſpondeam iterum principium ejus perquiramus, unde ille fidelium defunctorum corpora ſacra eſſe eutumat. Ipſe dicit juxta S. Thomæ doctrinam mortuis maledicere eſſe grave, quia eorum corpora fuerunt organa Spiritus Sancti, & quia communionem ſacramentalem receperunt. Reſpondeo igitur. Quoad illud quod defuncti corpus propter communionem & quia templum fuit Spiritus-Sancti, pro ſacro habendum ſit, jam ſuperius dixi quod hæc ratio probat tam defuncti quam vivi corpora pro ſacris habenda eſſe, quia etiam vivus eſt templum Spiritus-Sancti. *Membra veſtra templum ſunt Spiritus-Sancti*. 2. Cor. 6. 19. Sed in vivo (replicabit) quod fomes adeſt, qui hominem redegit ſub poteſtatem peccandi. Reſpondeo. Ergo corpus Adæ ante peccatum erat ſacrum? Præterea; potentia ad peccandum non efficit, ut mutetur ſpecies ſanctitatis corporis. Item nec fomes, nec periculum peccandi efficiunt, ut *hic & nunc* vivens non ſit templum Spiritus-Sancti. Tanto magis quod fomes iſte nullum reatum aut maculam in animam inducit; nam gratia Redemptoris in baptizatis omnes peccati maculas extergit, & cumulatiſſime omnia ejus damna reparat. *Copioſa apud eum redemptio*. Pſal. 129. 7. *Ubi autem abundavit delictum, ſuperabundavit gratia*. Rom. 5. 20. *Ego veni, ut vitam habeant, & abundantius habeant*, Jo. 10. 10. Unde definivit Trident. (*ſeſſ. 5. in decr. de Pecc. Orig. can. 5.*) per baptiſmum animas immaculatas reddi, & fomitem nihil nocere, imo prodeſſe ad majorem mercedem recipiendam non conſentienti: *In renatis enim nihil odit Deus ... innocentes, immaculati, puri, ac Deo dilecti effecti ſunt &c. Manere autem in baptizatis concupiſcentiam, vel fomitem hæc ſancta Synodus fatetur & ſentit: quæ cum ad agonem relicta ſit, nocere non conſentientibus non valet, quinimo, qui legitime certaverit, coronabitur*. Itaque ratio, quod ſunt Spiritus-Sancti organa, non efficit, ut corpus fidelis vivi vel defuncti ſacrum habeatur; alias vivis etiam ſine pravo animo, maledicere, ſemper eſſet peccatum grave; & oppoſitum certum eſt, ut ipſe Adverſarius admittit. Unde ad aliam rationem (ſi forte Adverſarius eam reperiat) confugere opus eſt, ut probet defunctorum corpora ſacra eſſe. Nec valet dicere quod maledicendo vivum poteſt præſcindi, eum non conſiderando, ut Templum Spiritus-Sancti, ſed mentem ad alia motiva peculiaria applicando, v. g. ad injurias quibus ab eo affecta eſt. Et ego ſubſumo: & cur hæc præciſio effici non poteſt etiam reſpectu defunctorum, iis maledicendo ratione habita alicujus moleſtiæ qua ab eo affectus ſit, ſed ſine pravo animo? Præterquamquod (ut ſcripſimus in prima Epiſtola) plerumque hæ maledictiones potius in vivorum contumeliam, quam in defunctorum effutiuntur. Sed (dicit) hoc neutiquam effici poteſt, quia defunctorum corpora ſunt ſacra; ſed hic redit quæſtio, quia hoc eſt quod controvertitur; nos enim dicimus nullum defunctorum corpus pro ſacro habendum eſſe, niſi cum Eccleſia Sanctum illud eſſe declarat, atque præcipit illud uti ſacrum venerandum eſſe, elevando venerationem ab ordine humano ad ſupernaturalem & Divinum, ut mox cum *S. Thomæ* auctoritate videbimus.

Sed replicabit Auctor, quod juxta eundem *S. Thomam art. cit. ad 2.* Reliquiæ Sanctorum veneratione dignæ ſunt, quia hujuſmodi corporum animæ Deo actu fruuntur; & quod propterea defunctorum corpora (ait), licet cultu Duliæ venerari nequeant, non poſſunt tamen ſperni, cum ſint ſacra; pie enim credendum eſt eorum animas ſalvas eſſe. Igitur, reſpondeo, defunctorum corpora, cum ſint ſacra, eis ſacer cultus exhibendus eſt? Sed vellem ſcire quinam ſacrorum cultuum eis exhibendus ſit? Adverſarius fatetur non deberi cultum Duliæ; ſed ego nullum alium reperio qui ab Eccleſia aut a DD. aſſignetur, nec capere poſſum quod alia cultus ſacri ſpecies aſſignari poſſit, præter Latriæ, Hyperduliæ, & Duliæ. Sed (inſurgit) ad quem cultum reducitur altarium, veſtium, & vaſorum veneratio? Reſpondeo, quod reducitur ad cultum Latriæ, nam hæ res per ſe nullum cultum merentur; dum cum execrantur, non amplius ſacro cultu venerantur, ſed *relative* ſive *reductive*; unde eorum cultus reducitur ad cultum Latriæ ratione ſacrificii ad quod ordinantur. Ideoque dico quod cum Defunctorum corpora cultu Latriæ, vel alio ſacro venerari non poſſint, inter ſacra numerari non debent. *P. Suar.* (*opuſc. defenſ. fid. Cath. adv. Ang. ſect. errores lib. 2. c. 5. n. 14. circa fin.*) loquendo de veneratione debita Sanctorum, & cæterorum defunctorum Reliquiis, dicit: *Imo inſuper addo, hanc ipſam conſuetudinem* (nempe venerandi uti ſacras Reliquias Sanctorum) *oſtendere, longe altiori modo Eccleſiam de Sanctorum Reliquiis ſentire, quam vulgarium hominum mortua corpora ſoleant reputari*. Occurrit mihi quod etiam S. Gregorius Nyſſenus, loquendo de corporibus Sanctorum, & cæterorum Fidelium vulgari morte defunctorum, dicit nullam paritatem eſſe inter honorem qui illis exhibendus eſt, & illum, qui aliis; nam ſubjungit quod corpora aliorum defunctorum omnes horrent, & ab illis fugiunt; ſed ad corpora Sanctorum quia ſacra ſunt quilibet ſe appropinquare optat, & tactu ſe credit ſanctificari. Afferemus ejus verba, quæ de corpore Sancti Theodori affert (in *Orat. de S. Theod.*): *Corpus S. Theodori ad alia corpora quæ communi, & vulgari morte diſſoluta ſunt, nec comparandum quidem eſt .... nam cæteræ quidem Reliquiæ abominabiles pleriſque ſunt; ac nemo libenter ſepulcrum præterit, aut ſi ex inopinato opertum offendit, prætercurrit. At ſi venerit in aliquem locum ſimilem huic, ubi hodie noſter Conventus habetur, ubi memoria Juſti, Sanctæque Reliquiæ ſunt, primum quidem earum rerum quas videt magnificentia oblectatur .... caput deinceps ipſi Conditorio appropinquare, Sanctificationem ac benedictionem contrectationem ejus eſſe credens*. Hinc notandum quam alia ſit veneratio quam Eccleſia, & Fideles Sanctorum corporibus exhiberent, & alia qua aliorum defunctorum corpora honorantur.

Quoad venerationem autem debitam corporibus, quorum animæ Deo fruuntur, reſpondemus quod ratio S. Thomæ non poteſt valere, niſi pro ſolis Sanctis ab Eccleſia declaratis, de quibus tantum Angelicus loquitur; Sanctus enim Thomas ex ratione quod animæ Sanctorum Deo fruuntur, procedit ad demonſtrandum quod eorum corpora veneranda ſunt. Ad percipiendum igitur quid Sanctus Doctor ſentiat, & quæ ſit rei veritas, diſtinguendæ ſunt duæ ſpecies cognitionis, qua nos ſcimus, & credimus animam alicujus Deo frui, humana una, ſuperhumana, & Divina altera ex Eccleſiæ declaratione. Nunc certum eſt venerationem illam corporibus Sanctorum, de quibus loquitur Sanctus Thomas, debitam non poſſe applicari niſi ad illa corpora, quorum animas beatas eſſe ſcimus cognitione revelata nobis per Eccleſiam, quæ elevat honorem qui eis debetur ex ordine humano ad ſuperhumanum.

Hinc fit non ſufficere nobis pro ſacro habere aliquem Defunctum, etiam morali certitudine, ut debeat aut poſſit ejus corpus ſacro cultu venerari, ſed requiritur, ut Eccleſia authentice nos certos faciat certitudine ipſi divino lumine communicata, animam illius defuncti jam cum Deo in cælis regnare. Audiamus verba S. Thomæ *Quodlib. 9. art. 16.* Ibi ad objectionem quam præmittit, quod non poſſint venerari Sancti, quia de ipſorum beatitudine moralis certitudo haberi non poteſt, Sanctus (*ad primum*) ita reſpondit: *Dicendum quod Pontifex, cujus eſt Sanctos canonizare, poteſt certificari de ſtatu alicujus per inquiſitionem vitæ, & atteſtationem miraculorum; & præcipue* (nota) *per inſtinctum Spiritus-Sancti, qui omnia ſcrutatur profunda Dei*. Itaque propter quamcumque moralem certitudinem, ſed humanam, & naturalem, nos non debemus, nec poſſumus pro ſacris habere fidelium defunctorum corpora, nec eis exhibere cultum ſacrum, niſi poſt eorum canonizationem; tunc enim Eccleſia ex illa notitia ſupernaturali, quam ex Spiritus-Sancti inſtinctu habet, ſicut dicit Angelicus, transfert venerationem erga illud corpus ab ordine humano ad ordinem ſuperhumanum & Divinum. Idem apparet expreſſum in Decretis Urbani VIII. ſpectantibus ad cultum ſervorum Dei, non adhuc canonizatorum, aut beatificatorum (vide apud *Benedictum XIV. De Canoniz. SS. lib. 2. cap. XI.*); in quibus præcipue ſtatutum fuit, ut in ſcribendis vitis, aut geſtis talium Dei ſervorum ſequens proteſtatio Auctoris præmitteretur: *Profiteor me haud alio ſenſu, quidquid in hoc libro refero, accipere, aut accipi ab ullo velle, quam quo ea ſolent quæ humana dumtaxat auctoritate, non autem Divina Catholica Romana Eccleſiæ, aut Sanctæ Sedis Apoſtolicæ nituntur:* notentur hæc verba, *Quæ humana auctoritate, non Divina Eccleſiæ &c.* Itaque ſervorum Dei geſta aliam non habent fidem, & venerationem, quam humanam; ſed cum eos Eccleſia Sanctos declarat, tunc veneratio ex humana ad Divinam extollitur, propter Eccleſiæ Divinam auctoritatem. Hinc eſt quod, ut alicui defuncto cultus aliquis præſtetur Sacer, qui ſuperhumanus eſt, neceſſe eſt, ut principium aliquod, & cognitio ſuperhumana habeatur de ſanctitate objecti, media illuſtratione Divina nobis per Eccleſiam communicata. Et propterea cum Sancti jam ab Eccleſia declarati ſunt, ſacra evadunt non tantum eorum oſſa, ſed etiam veſtes, literæ, & cætera quibus ii uſi ſunt, & irreverentia gravis, & ſacrilegium eſſet iis præciſa neceſſitate ad profana uti. Quod quidem contra de rebus mortuorum non adhuc canonizatorum, licet qualemcumque de eorum cæleſti beatitudine haberemus notitiam, id efficere vetitum non eſt.

Quamquam concedimus quod cum veneratione poſſumus Reliquias alicujus defuncti cum ſanctitatis opinione apud nos habere, eum invocare, effigiem depingendam curare, & alia id genus efficere, quia hæc cultus ſacri rationem non habent, ſed ſunt dumtaxat Religionis actus (non autem civiles), qui ut dicit P. Joann. a S. Thoma, cujus auctoritatem mihi Adverſarius objicit, & ut etiam docet Bellarminus (*Contr. 4. l. 1. C. 10. num. 4. & 7.* & Benedict. XIV. de *Canon. SS. l. 2. C. 7. & n. 4. 7.*), adhiberi poſſunt æque erga defunctos ac erga vivos. Imo ex hoc infert Bellarminus licitos eſſe eos actus erga defunctos adhibere, quia vivis licite præſtari poſſunt: *Si licet* (ſic ille concludit) *honorare viventes, quos credimus Sanctos, cur non mortuos?* Et cum nonnulli hanc Bellarmini doctrinam carpſiſſent, nempe quod venerari concedebat Sanctos non canonizatos, ſic eam vindicavit dicendo, quod ipſe alium non concedebat non canonizatis cultum, niſi illum qui vivis exhiberi ſolebat. Apud Bened. *loc. cit. cap. 9. n. 1.* Dixi *actus Religionis*, quia alius eſt actus Religionis, alius eſt cultus

ſacer:

ſacer: deoſculari manus ſervo Dei, ſe ejus precibus commendare, pedes eis lavare, & cætera, hi ſunt quidem Religionis actus, quia e Religione manant; non ſunt autem cultus ſacri, cum erga res ſacras non exerceantur. Et ita pariter mortuos in loco ſacro ſepelire, thure ſuffire, pedes deoſculari, Reliquias eorum venerari, ſunt quidem cæremoniæ ſacræ ac Religionis actus, non ſunt autem cultus ſacer.

Profecto cæremoniæ ſacræ dicuntur, & vere ſunt, quia illæ ſeipſas reſpiciunt, quæ ſacræ ſunt prout ab Eccleſia præceptæ; ſed cultus ſacer dici nequeunt, quia cultus objectum erga quod adhibentur reſpicit; ideoque numquam dici poteſt cultus ſacer cum objectum ſacrum eſſe non conſtat. Præterea ſunt utique actus Religionis: & hic fateor quod in mea prima reſponſione (neſcio quomodo) error excidit; nam cum dicere deberem thurificationes, & benedictiones, & alias cæremonias, quæ erga defunctos adhibere ſolemus, non eſſe cultum ſacrum, dixi non eſſe actus Religionis. Affirmo quidem, nec dubito quin actus Religionis ſint; ſed non proinde ſunt cultus ſacri, & per conſequens non eſt quod propter præfatos actus, qui adhibentur erga defunctos, corpora eorum tanquam ſacra habenda ſint, atque ideo poſſint ea cultu ſacro venerari. Propterea Alexander III. *cap. 1. de Relig. & SS. venerat.* abſolute prohibuit venerari pro Sancto aliquem niſi Eccleſiæ auctoritas accedat: *Cum etiamſi per eum miracula fierent, non liceret vobis ipſum pro Sancto abſque auctoritate Eccleſiæ Romanæ venerari.* Et quamvis olim pro Sanctis ſine Eccleſiæ declaratione, ſed ſola populorum conſuetudine aliqui venerabantur; nihilominus reſpondet Bellarm. loc. cit. (*cap. 8. in fin.*) quod hoc ex tacita Papæ approbatione licebat: *Sicut conſuetudines aliæ vim habent legis ex tacito conſenſu Principis, ita Sancti alicujus cultus, ex conſuetudine introductus, vim habet ex approbatione tacita, vel expreſſa Pontificis.*

Reſpono igitur: Ego non dubito quin Ritus, quos adhibet Eccleſia erga defunctos ſint cæremoniæ ſacræ, & Religionis actus, non autem cultus ſacer; prout revera Rituale Romanum, loquendo de Exequiis, Ritus, qui adhibentur in ſepelitione Mortuorum, non jam vocat cultum ſacrum, ſed tantum *Myſteria Religionis, & Signa Chriſtianæ pietatis*, ſic dicens: *Sacras Cæremonias ac Ritus, quibus Mater Eccleſia in filiorum ſuorum Exequiis uti ſolet, tamquam vera Religionis Myſteria, Chriſtianæque pietatis Signa, & Fidelium mortuorum ſaluberrima ſuffragia, Parochi ſummo ſtudio ſervare debent. Addo duas alias animadverſiones, ex quibus hoc fit clarius. Primo, ſi talis cultus &c.* Primo, ſi talis cultus eſſet ſacer, etiam eſſet cultus publicus, ſiquidem ille a publico miniſtro Eccleſiæ exhibetur; & hoc certum eſt quod fieri non poteſt, dum ipſa Eccleſia prohibet, ne cultus publicus cuivis ab eo pro Sancto aut Beato non declarato exhibeatur. Præterea, dicit S. Franciſcus Saleſius, quod cultus ſacer defunctis non præſtatur niſi in proteſtationem eorum virtutis excellentis; & cognitio hujus excellentiæ certa eſſe debet. Quomodo autem dici poterit quod Ritus qui erga defunctos exercentur ſint cultus ſacer, cum de defunctis (communiter loquendo) non habeatur hæc eorum excellentis virtutis cognitio? Imo pro comperto habetur, quod inter fideles defunctos non pauci ſunt, qui æterno igne cremantur, & interim hi ritus indifferenter erga omnes practicantur. Igitur dicendum eſt Eccleſiam tales ritus pro ſacro cultu non habere.

Argumentum quoddam prævenio, quod mihi objici poſſet: ſi ergo conceditur quod mortuos venerari ſit actus Religionis, eis maledicere proculdubio erit Religioni actus oppoſitus. Reſpondetur prius per inſtantiam: ſi hoc argumentum valeret pro defunctis, valeret etiam pro vivis; nam venerari ſervos Dei viventes actibus ſuperius deſcriptis, ut oſtendimus, etiam eſt actus Religionis ſive cultus Religioſus; unde maledicere huic tali ſervo Dei, etiam præciſo animo pravo, eſſet pariter grave ſacrilegium; ſed nemo hoc dicit. Sed reſponſio directa affertur. Diſtinguendum atque videndum eſt ex quo motivo talis actus Religionis proveniat, ſi provenit ex motivo ipſius objecti, quia objectum ſacrum eſt, contumelia in illud tunc eſt peccatum Religioni adverſans, & eſt ſacrilegium; ſed ſi actus honoris procedit a pietate Religioſa fidelis, tunc utique erit actus religioſus, quia a motivo religionis procedit; ſed maledictio in objectum non erit actus contra religionem, quia non eſt actus, qui ad objectum ſacrum refertur.

Adverſarius in Diſſertatione admiratur, & imprudentes (ne dicam temerarios) ſincera fronte appellat eos, qui in Confeſſionario, aut in Suggeſtu dicunt non eſſe ex ſe grave mortuis maledicere. Sed ego, & alii mecum admiramur eos qui ſibi ſcrupulum non faciunt abſolute prædicare hanc maledictionem eſſe peccatum mortale atque blaſphemiam. Ad hoc ut dicatur quod actio aliqua non ſit peccatum grave, ſufficit, ut vera probabilitas habeatur, quod tale non ſit, quemadmodum omnes fatentur: intelligo illam quæ fundamento non tenui innititur, talem eſſe, ut tum (juxta ſententiam communem, ſepoſita quæſtione de probabiliori, & minus probabili) poſſit teneri, & doceri. Et parvi aut nihili faciunt ad noſtram rem duæ illæ doctrinæ, quas mihi Adverſarius opponit, S. Auguſtini unam: *Graviter peccaret in rebus ad ſalutem animæ pertinentibus, vel eo ſolo quod certis incerta præponeret. lib. 1. de Bapt. cap. 3.* Et *cap. 5. Si incertum eſt peccatum, quis dubitat certum eſſe peccatum?* Nam ibi S. Doctor loquitur de eo qui operatur in dubio circa res ad ſalutis æternæ neceſſitatem ſpectantes, in qua re quilibet tenetur certum ſequi. Præterquamquod ibi Sanctus ſermonem habet de quodam Donatiſta, qui cum certus eſſet in Catholica Eccleſia rite, & recte Baptiſmum conferri, contra dubius erat an recte in ſua ſecta eum reciperet; integrum textum exhibebo: *Si dubium haberet non illic recte accipi quod in Eccleſia Catholica recte accipi certum haberet, graviter peccaret in rebus ad ſalutem animæ pertinentibus, vel eo ſolo quod certis incerta præponeret.* Et deinde: *Accipere itaque in parte Donati, ſi incertum eſt eſſe peccatum, quis dubitat certum eſſe peccatum, non ibi potius accipere, ubi certum eſt non eſſe peccatum?* Quis dubitat quin iſte Donatiſta certe peccaret? Sed non dicebat S. Auguſtinus, quod qui ex vera & ſolida probabilitate operatur, cum dubium non verſatur circa ea quæ ad ſalutis neceſſitatem pertinent, prout eſt baptiſmus, cum actio eſt certe illicita; lex enim dubia non imponit certam obligationem, juxta id quod docet Angelicus *Quodlib. 14. de verit. art. 3. Nullus ligatur per præceptum aliquod niſi mediante ſcientia illius præcepti.* Et idem probatur ex *cap. Cum jure 31. de Offic. & Pot. Judicis deleg. Niſi de mandato certus extiteris, exequi non cogeris quod mandatur.* Idem in *Can. Sicut quædam, diſtinct. 14.* ubi S. Leo hæc ſcribit: *In his quæ vel dubia fuerint, vel obſcura, id noverimus ſequendum, quod nec præceptis Evangelicis contrarium, nec Decretis SS. Patrum inveniatur adverſum.* Hoc locum habet in quantum aſſeri poteſt, quod aliqua actio non ſit graviter illicita. Sed ut affirmetur abſolute, aliquam actionem eſſe peccatum mortale, non ſufficit opinio probabilis nec etiam probabilior; nam probabilior non excludit rationabilem timorem errandi; unde non efficit quod lex non remaneat dubia, & quod opinio oppoſita non poſſit eſſe vera, ſi vere probabilis eſt; quapropter cum agatur de Sacramentis, non eſt licitum ſequi probabiliorem, cum oppoſita eſt probabilis, licet minus probabilis. Ad hoc igitur ut actio aliqua ſit graviter illicita, requiritur certitudo, prout docent omnes cum S. Raymundo, qui (*lib. 3. de Pœnit. §. 21.*) ſcripſit: *Non ſis nimis pronus judicare mortalia peccata, ubi non conſtat per certam ſcripturam.* Itaque Sanctus monet ne judicetur aliqua actio eſſe peccatum mortale ubi non conſtat tale eſſe; & cum dicat Sanctus *ubi non conſtat*, ſemper reprobare intelligit tamquam exceſſum aſſerere aliquod eſſe peccatum grave, quoties de illius gravitate non conſtat. S. Antoninus pariter dixit (*P. 2. tit. 1. cap. 11. §. 28.*) Quod ſine periculo peccandi determinari non poſſit, aliquam actionem eſſe peccatum grave, niſi aperta ſcriptura, aut Eccleſiæ determinatio, aut ratio evidens non habeatur: *Quæſtio in qua agitur* (ſunt verba Sancti) *de aliquo actu, utrum ſit peccatum mortale vel non, niſi ad hoc habeatur auctoritas expreſſa ſcripturæ aut Canonis Eccleſiæ, vel evidens ratio, periculoſiſſime determinatur. Quia* (ut ſubjungit) *qui determinat ſine aliquo ex prædictis momentis, ædificat ad gehennam*, conjicit animas in periculum damnationis. Hinc ſapientiſſime Benedict. XIV. in ſuo opere *de Synodo*, in pleriſque capitibus nihil aliud Epiſcopos monet, quam ne umquam peccati gravis eas damnent opiniones, quæ uti probabiles DD. utriuſque partis defendunt.

Adverſarius meus cæteroquin uſque eo progreſſus eſt, ut concluſionem Theologicam ſuam opinionem appellet. Ego nolo me ingerere ad decidendum, utrum ejus opinio pondere, & quo pondere probabilitatis fulciatur; ſed neſcio an *Concluſio Theologica* dici poſſit, cum nullus ſcripturæ textus pro illa habeatur, nec Eccleſiæ definitio exter, nec ratio evidens, nec DD. communis auctoritas, imo nec unius, qui juxta ejus opinionem ſcripſerit, reperiatur. Adducit ille textum S. Iſidori Peluſiot. (*lib. 5. Epiſtolarum, Epiſt. 491.*) *Vivi inceſſunt etiam mortuos; & hoſtes fœdus ineunt! Cur igitur, & naturæ leges, & inimicitiarum ſuperas terminos, vita functo maledicens? Videris enim in cinerem ac favillam linguam acuere; ſed primo violas ſanctimoniam, cui omnes mortales ſtudeant, oportet. Deinde immortalem habet animam, cujus vindex eſt oculus Dei pervigil.* Sed in libro, qui apud me eſt, typis edito Romæ, anno 1626. reperio non ita, ſed aliis verbis textum præfatum eſſe conceptum (*pag. 370.*) ſic enim ibi legitur: *Vivi ſolent calumniis inceſſi, cum jam defunctis etiam hoſtes concilientur, & fœdus ineunt. Cur igitur ipſe, & natura, & inimicitiarum terminos tranſgrederis, dum vita jam functum calumniaris, & laceſſis? nam putas quidem te ſolum adverſus cinerem, & pulverem linguam ſtringere; ſed bene primum ipſum ſacroſanctum ſepulturæ jus violas, quod tamen non ambit, & habere ſtudet: deinde habet is animam immortalem, cujus oculus ille pervigil, & ſemper excubans vindex eſt.* Judicent nunc alii, ſi hæc auctoritas quid momenti opinioni conferat Adverſarii mei, qui defunctorum fidelium corpora omnia tamquam ſacra veneranda eſſe contendit. S. Iſidorus ſacrum appellat jus ſepulcri, non autem corpus defuncti. Sed præterea, Adverſarius ſibi aſſentatur omnia ſibi facere, Scripturas, Eccleſiæ definitiones, DD. communem auctoritatem, & evidentes rationes. Scripturæ ſunt: *Neque maledici regnum Dei poſſidebunt*, 1. *Cor.* 6. 10. (*Maledici* explicat Calmet, qui convicium in faciem proferunt, vel de abſente obtrectant). Eccleſiæ definitionem dicit eſſe diſciplinam qua ipſa utitur in ſepeliendis fidelibus. Pro ſe etiam habet communem DD. auctoritatem, dicendo quod Mora-

liſtæ ideo de hac ſententia non diſſeruerunt, quia juxta eorum regulas apud ipſos pro certa habita eſt. Tandem pro ſe rationes evidentes, quæ illæ utique ſunt, quas ipſe in ſua Diſſertatione expoſuit. An hæc ſuadeant, nolo meo judicio quæſtionem decidere, ſed Sapientes omnem controverſiam exhauriant.

Cæterum loquendo de mea ſententia, ut ſuperioribus paginis retuli, præter tres Auctores ibi citatos, qui de hac re ſcripſerunt, curavi rem hanc a multis examinandam, & præſertim ab omnibus Congregationibus Miſſionariorum Civitatis Neapolis, in quibus, quia Miſſionariorum, Theologiam Moralem præcipue, omnes profitentur, & ibi (ut omnibus compertum eſt) ſelectiores Cleri Neapolitani coadunantur viri. Hic Adverſarius meus Socratis quemdam Textum in medio afferens, innuit quod non omnes ea ſunt ſolertia præditi, ut ſint magiſtri idonei ad ſimiles enucleandas quæſtiones. Concedo quod non omnes ſunt magiſtri; ſed cum mihi præfatæ Congregationes totius corporis nomine reſponſum dediſſent, ſupponendum eſt reſolutiones non a minus ſapientibus, ſed a ſapientioribus datas fuiſſe. Præfata quæſtio, ut jam prius ſcripſi, fuit etiam Romæ ex mandato Benedicti XIV. diſcuſſa, & juxta mentem ipſius Pontificis, (quam cæteroquin numquam animo intendi hanc fuiſſe definitionem ex Cathedra) quæſtio reſoluta fuit, quod peccati mortalis reatu careret. Sed ille ſcribit quod non tenetur fidem præſtare, nec huic examini adhibito, nec reſolutioni Romæ datæ. Nec eo umquam meus appulit animus, ut cogerem eum ad id credendum: ſed id ego ſcripſi, quia vehementia mihi adſunt momenta, ne in dubium id revocem; dum mihi teſtatus eſt tamquam teſtis ex propria ſcientia, & de viſu (ille enim propriis oculis aſpexit Pontificis ſchedulam) quidam Sacerdos, Religioſus, Doctus, & in hac controverſia minime affectus; propterea que exiſtimavi alios qui ad utramque ſententiæ partem indifferentes ſunt, prudenter & non abs ratione id credere etiam poſſe. Cæteroquin quantum ad me, tanto certius hoc mihi viſum eſt, ut non dubitaverim hoc idem in eodem Opere Morali a me congeſto, quod eidem Pontifici dedicavi, & præſentandum curavi ſcribere, & rem uti mihi ille teſtatus fuit exponere. Quod reliquum eſt, ſi meus Adverſarius bono fine ductus id ſcripſit, ego etiam pro certo habeo non inductum fuiſſe ad id ſcribendum aliqua animi adhæſione, aut contendendi lubentia (eſſet quidem optimum, ut poſtquam ex ſæculi laqueis me expediſſem, ut in æternæ ſalutis tuto animam meam collocarem, id aggredi contenderem, quod ad damnationem eam conduceret, & cur? ut inanem gloriam, melius dicam, ut perpetuum dedecus in defendenda opinione falſa aucuparer!) ſed fine recto, & bono, ut ex tot peccatis liberarem tam multos, qui habitum contraxerunt ad mortuis maledicendum, & qui non obſtante quod credant (erronee, meo judicio) eſſe peccatum grave prout eis aſſertum erat, proſequebantur nihilominus ad eas maledictiones effutiendas. Quod autem meus Adverſarius voluerit me appellare *obſtinatum, & falſo zelo impulſum*, hoc omiſſum tacio, ſciens quoniam *qui judicat me, Dominus eſt*. 1. Corinth. 4. 4.

Ad hæc ſubjungo Epiſtolam reſponſivam ad me reſcriptam a Reverendiſs. Abbate D. Bartholomæo de Marco Baſiliano, (cui hanc Epiſtolam meam perpendendam miſi) *viro quidem maximi pro ejus doctrina habito, tum apud ipſius Religionem, quæ præſtantiſſimis muneribus eum decoravit, tum etiam quoquo verſum Neapoli, & Romæ, &c. Magiſtro in Sacra Theologia, quam ipſe per plures annos cum omnium plauſu docuit, & 30. aut 40. annos in excipiendis confeſſionibus exercitato. Ego animi pendebam, utrum huc referre deberem nec ne ſequentem illius Epiſtolam; ſed mihi conſilium datum eſt, ut duobus ex motivis id efficerem, 1. ut omnibus notum fiat me, ut cautius agerem, & ne proprii ſenſus adhæſione deciperer, prout jam me deceptum autumat meus Adverſarius, ſemper ſolitum fuiſſe aliorum Doctorum conſilium expoſcere: 2. ut patefaciam quam tum de mea, tum de oppoſita ſententia, ceteri præſtantes viri exiſtimationem habeant. Epiſtola eſt ſequens.*

Reverendiſs. Padre, Sig. e Padr. Col.

DA molto tempo fa ebbi la conſolazione di leggere la ſua erudita Diſſertazione ſopra l' Imprecazione de' Morti, ſoſtenendo che non ſia colpa grave il maledirli, ſiccome tal' è il ſentimento mio, e delle perſone più ſagge, colle quali ſu di ciò ne ho tenuto ſpeſſo diſcorſo. Ora per ſua bontà mi manda la Riſpoſta fatta ad un ſuo Contraddittore, nella quale ho ammirata la ſua dottrina, e aggiungendo ragioni a ragioni l' ha reſa quaſi demonſtrativa, nè ſaprei con qual fondamento il ſuo Contraddittore difenda, che ſia colpa grave, ſembrandomi i motivi addotti da lui di niun momento, conforme li leſſi in un libretto mandato dal medeſimo alle ſtampe, e che V. S. Reverendiſs. gli ha ſodamente confutati, e preſentemente li confuta. Certamente io non comprendo come poſſa eſſer peccato mortale il maledire i Morti. Lodo poi la ſua moderatezza in chiamar probabile queſta ſentenza, che dice non eſſer colpa grave la beſtemmia de' Morti: dovea più toſto chiamarla moralmente certa, e per conſequenza l' oppoſta, che ſi difende dal ſuo Contraddittore, moralmente falſa, e di debole, e tenue probabilità.

Io dunque non ho avuto nè che togliere, nè che aggiungere, nè che mutare della ſua dotta ſcrittura; e prego il Signore, che illumini la mente del ſuo Contraddittore, e di alcuni pochi Compagni, che fan pompa di trovar la colpa in ogni piccola azione. V. S. Reverendiſs. intanto non ſi arretri di mandar alla luce l' accennata Apologetica Riſpoſta, che ne ſarà applaudita, come ne fu in tutte l' altre ſue opere. Mi raccomando alla ſue orazioni, e facendole riverenza con ogni riſpetto le bacio le mani.

Di V. S. Reverendiſſima,

Mater Domini 14. Giugno 1758.

Umiliſs. Servitore obbligat. e divotiſs.
Bartolommeo di Marco Abate.

Subjungo hæc pauca. Præfatus Abbas Reverendiſſimus, ut ſcribit, videtur ſupponere a me opinionem meam dumtaxat uti probabilem haberi. Hoc a me dictum non eſt; dixi tantum quod ad hoc ut affirmari poſſit culpa gravi actionem aliquam carere, ſufficiens eſſe quod probabile ſit non eſſe gravem. Cæterum nolui judicium ferre, utrum mea ſententia ſit nec ne moraliter certa, cum hoc ſapientium judicio committam; ſed cæteroquin ego illam pluſquam probabilem eſſe duxi, & duco.

Nuper alia prodiit epiſtola Adverſarii, cui reſpondere opus eſſe minime cenſemus; ſufficiunt quæ jam reſpondimus. Si autem forte putat Adverſarius in controverſiis, eos remanere victores, qui ultimo loco ſcribunt, hujuſmodi victoriam valde libenter ei concedimus.

CAPUT II.

DUBIUM I.

Quid ſit Juramentum?

133 *Quid eſt juramentum?*
134 *Quæ ſint vera juramenta?*
135 *An dicere per conſcientiam meam, vel Animæ meæ?* 136. *An dicere: Juro ita eſſe?* 137. *An dicere: Tam verum eſt, quam ſol lucet: vel verum eſt ſicut Evangelium?* 138. *An jurare per creaturas?*

„ REſpond. Juramentum eſt invocatio tacita, vel expreſ- 133
ſa Numinis Divini, tanquam primæ, & infallibilis veritatis, in teſtem alicujus rei. Hæc autem invocatio in eo conſiſtit, quod jurans, quantum in ſe eſt, cupiat ac velit, Deum id, quod jurat, teſtari & manifeſtare (ſi & quando nimirum illi placuerit, ſive in hac vita, ſive in altera), tanquam quod ab ipſo Deo ſit cognitum, & verum. Ita communiter *DD. S. Thom. 2. 2. quæſt. 89. ar. 1. Bon. d. 1. quæſt. 1. part. 1. Sanch. 3. mor. c. 1. Laym. l. 4. tract. 3. c. 1.*

Unde reſolves.

„ 1. Quoad forum internum jurat, quiſquis interius inten- 134
tionem habet ſive formalem, ſive virtualem, & invocat Deum in teſtem, ſive his ſive illis verbis, ac ſignis, ſive etiam nullis uſus ſit: ita ut, ſi quis utatur verbis nullo modo importantibus juramentum, & is tamen ea putet eſſe juramenta, vere juret: & econtra; *Suar. l. 1. c. 1. Sanch. l. 3. c. 1. Laym. l. 4. t. 3. c. 1.* Quoad forum autem externum, quænam formulæ jurandi rationem habeant, ac proinde quæ verba licite uſurpari in converſatione poſſint, patet ex ſequentibus.

„ 2. Quando dubium eſt de jurantis intentione, judicari ſolet ſecundum communem acceptionem verborum, quibus eſt uſus.

„ 3. Verum rationem juramenti habent hæ formulæ, teſtor Deum, vel invoco Deum teſtem. Item, *auffmeinem eidt: bermtmem eidt*, niſi aliud de uſurpantis intentione conſtet, quia multi ita loquuntur, v. gr. *ieh ſchvver e dir ein eidt*, vel *her meimem eidt*, hoc, vel illud faciam: quorum tamen mens non eſt ſerio id jurare, ſed tantum iracunde, & gravius affirmare. *Laym. l. c. c. 2.*

„ 4. Fides a Sacerdotibus loco juramenti exigi ſolita per eorum conſecrationem, uti & formula illa Principum, *ber Unſer Furſtlichem Ehren, oder Crevven*, etſi non ſint juramentum, tamen in foro fori accipiuntur loco juratæ promiſſionis: uti & ſi a perſonis illuſtribus, vel nobilibus dicatur, *ber meiner Aklichen Ehren, Crevven, und Sladhen*. V. *Laym. l. c. c. 2.*

„ 5. Formulæ hæ, Deus novit, Deus teſtabitur ſuo tempore, coram Deo loquor, Deus novit omnia, Deus videt meam conſcientiam, cenſentur tantum narrative proferri, non invocative (atque adeo non ſunt juramenta), niſi aliud conſtet, aut circumſtantiis probetur. *Laym. l. c. n. 4. Bonac. q. 1. p. 2.* ex *Suar. Leſſ. Sanch. &c.*

Pariter dicere: *Vivit Deus, Deus eſt veritas*, non eſt Juramentum, ſi renunciative profertur, ut *Cajet. Led. &c. ap. Salm. Tr. 17. c. 2. num. 25.* At *Salm. cum Azor. Fagun. Sot. Trull.* dicunt talia verba ex uſu communi accipi ut prolata invocative, & ut vera juramenta.

„ 6. Non ſunt juramenta, quæ dicuntur per modum ſponſionis: v. g. expono caput meum, amputentur mihi aures, ni ita ſit, &c. Vid. *Sanch. l. c. n. 42.* * (*Vide n. 43.*) *

„ 7. Non

» 7. Non vere jurat, qui, ut juramentum coactus vitet, dicit ſe jurare per omne id, per quod poteſt; quia, cum res nulla ſit, per quam abſque neceſſitate jurare licite poſſit, cenſetur per nihil jurare intendiſſe.

» 8. Non ſunt juramenta (quod Confeſſarii, & Catechiſtæ moneant, ne ex erronea conſcientia peccetur) *vere, certe, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Chriſtiani, vel Sacerdotis, vel Regis.* » *Ita Salm. Tract. 17. cap. 6. n. 23. cum Soto, Suar. Sanch. Leſſ. Villal.*)»

135 » Nec per *conſcientiam meam, ſuper conſcientiam meam, &c.* ut habent *Leſſ. c. 42. d. 1. Bon. l. c.* quia tantum ſignificant illum loqui ex dictamine conſcientiæ, & notitiæ veritatis; nec in teſtem adducitur Deus. Eſſet tamen juramentum dicere, *per Fidem Catholicam, per ſanctum Evangelium;* quia tunc cenſetur in teſtem adduci illius Fidei, & Evangelii Auctor. V. *Laym. l. c.*

Dicere igitur: *Per conſcientiam meam, ſuper meam conſcientiam, in conſcientia*, non eſt juramentum, ut docent *Leſſ. l. 2. c. 42. n. 4. Elbel de 2. Pr. n. 47. ac Salm. d. c. n. 28. cum Led. & Villal.* quia nullus in teſtem adducitur, & ſenſus eſt: *Quod dico, eſt quod mihi dictat conſcientia mea.* Idem videtur tenendum, cum Auctore ut ſup. (*Iſtruz. &c. pag. 152.*) ſi dicas *Per conſcientiam Animæ meæ;* Nam conſcientia principaliter ibi, non Anima, nominatur & intenditur. Secus, ſi dicas: *Per Animam meam;* probabilius hoc eſſe verum juramentum dicunt *Salm. ib. cum Suar. Fag. & Sanch. Elbel dict. n. 47. Rossi de Jur. q. 17. pag. 125. & Buſ. n. 150.* Quia in Anima ſingulariter reſplendet Deus, qui in teſtem tunc cenſetur adduci. Vide dicta *n. 129. V. Sed hic.*

136 Item dicere: *Juro ita eſſe*, non eſt vere juramentum, quia tunc nec explicite, nec implicite Divinum teſtimonium imploratur. Ita *Salm. c. 2. n. 24. cum Suar. Sanch. Bon. &c.* Niſi præceſſerit interrogatio de jurejurando, quia tunc per interrogationem præcedentem illud *juro* ſatis determinatur ad verum juramentum.

137 » 9. Non jurat, qui dicit, tam verum eſt, quam ſol lucet, quam hic ſedeo, ambulo, &c. Unde etſi comparatio falſa ſit, tantum eſt mendacium, cum nullus in teſtem invocetur. Idem eſt, ſi dicas, quod dico, eſt Evangelium, eſt inſtar fidei, eſt de fide, &c.» (*Dicere, eſt verum hoc ſicut Evangelium, non regulariter eſt juramentum, ut Salm. ib. n. 27. cum Sanch. & Pal. Et idem tenet Auctor libelli cit.* (*Iſtruz. &c. pag. 153.*) *quia hæc verba denotant potius aſſimilationem, quam invocationem, ut mox infra ſubdit Buſ.*)»

» 10. Quamvis hæ, & ſimiles comparationes, tam verum eſt, quam Deus eſt, quam Chriſtus eſt in venerabili Sacramento, quam verum eſt Evangelium: item; tam ſum innocens, quam B. Virgo, vel S. Franciſcus, &c. communiter videantur continere juramentum cum blaſphemia; id tamen non ſatis apparet, quia nullus in teſtem invocatur. Neque videtur eſſe blaſphemia, ſi ſit verum, & animus proferentis ſit ſignificare tantum ſimilitudinem, ut ſenſus ſit, hoc verum eſſe ſolummodo, ſicut alterum eſt verum ſuo modo. Tunc vero eſſet blaſphemia, ſi uſurpans intenderet ſignificare, tantam eſſe (ſecundum æqualitatem) in ſuo dicto certitudinem, quanta eſt in ea veritate Fidei. *Sanch. 2. mor. c. 31.*

138 » 11. Non eſt juramentum, cum quis jurat per creaturas, in quibus nihil divinæ bonitatis ſpecialiter elucet: quia tunc non cenſentur adduci cum relatione ad Deum, ut ſi dicas: *Juro per hanc barbam, veſtem, &c.* Cenſetur autem juramentum, cum ſit per creaturas nobiliores: cum per eas tunc accipiatur earum Creator, ut qui in iis ſingulariter reſidet, ac relucet: ſic v. g. dum juratur *per cælum*, intelligitur iſtius habitator: dum *per terram*, is cujus hæc eſt ſcabellum: dum *per templum*, is qui ibi colitur: dum per *aliquod Sacramentum*, is qui inſtituit; dum per *Crucem*, is qui in ea fixus eſt; dum *per Evangelia*, ea tangendo, aut nominando, is cujus ea verba ſunt. *Bon. q. 1. p. 1. n. 4. Suar. Sanch. ll. cc.*

D U B I U M II.

Quotuplex ſit Juramentum?

139 *Quotupliciter dividatur juramentum? uſque ad n. 141.*
142 *An omnia juramenta ſint ejuſdem ſpeciei?*
143 *An ſit juramentum:* Puniat me Deus, ſi mentior?

139 » RESP. Diviſiones aliquot communiter afferuntur, ſed tantum accidentales, quæ ſpeciem non mutant, ut in Confeſſione diſtinguere non ſit opus. *Suar. Leſſ. Bon. p. 2.* Itaque dividitur,

» Primo in *Verbale*, *Reale*, & *Mixtum*, cum videlicet vel verbis ſit, vel actione aliqua, ut erectione digitorum, contactu Crucis, Sceptri, Evangeliorum: vel & verbis ſimul, & actione corporali, unde & vocatur juramentum corporale. V. *Bon. p. 2.*

140 » Secundo in *Invocatorium*, ſeu Conteſtatorium, & in *Execratorium*, ſeu Imprecatorium. Illud eſt, quo Deus ſimpliciter, ut teſtis, invocatur; hoc autem, quo non ſolum vocatur ut teſtis, ſed etiam ut vindex, cum jurans ſe, vel alium dilectum, vel aliquid ſui, aut ſuorum ſubjicit Deo puniendum, ſi falſum dicat: ut, *ita me Deus amet, adjuvet: puniat me Deus: faciat Deus, ut hinc nunquam ſanus ſurgam: nec conjugem, nec liberos vivos hodie intuear; tollat me Deus ſubitanea morte: in æternum damnet: ſuper animam meam, &c.* in quibus, quando falſo juratur, an ſit conjuncta altera ſpecies malitiæ contra charitatem ſui, aut proximi, Scholaſtici controvertunt. Negant *Suar. Valent. &c.* quia non ſolet quis etiam amico ſuo tale malum ex animo imprecari: ſed potius cogitat Deum non facturum eſſe. V. *Bon. d. 4. q. 1. p. 2.*

» Tertio in *Aſſertorium*, & *Promiſſorium*. Illud eſt, quo præterita, vel præſentia affirmantur, aut negantur: hoc autem eſt, quo aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui *Comminatorium*, ut v. g. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri poteſt ad promiſſorium. In confeſſione non opus eſt explicare, utrum per Deum, an Sanctos juraveris: quia eſt ejuſdem ſpeciei malitia, cum jurans ſemper intendat Deum adducere in teſtem. *Suar. Leſs. cap. 42. Lugo diſt. 16. n. 286.* 141

Quæritur, an omnia iſta juramenta ſint ejuſdem ſpeciei? Negat *Pal.* Sed melius affirmat ſententia communis cum *Salm. tract. 17. c. 1. num. 18. & 19. cum Sot. Leſs. Sanch. &c.* 142

Notandum autem, quod prædicta verba: *Occidar, ſi hoc non eſt*, & ſimilia, quamvis ſint vera juramenta, ſi per modum execrationis dicantur, quia ſignificant: *Deus, quem in teſtem invoco, me occidat, ſi hoc non eſt verum.* Ceterum communiter non continent, niſi quandam ſponſionem, ſeu pœnæ obligationem, & ſignificant: *Si non eſt ita, ſpondeo meam vitam, vel pœnæ mortis me ſubmitto.* Ita *Salm. tr. 17. c. 2. n. 26. cum Pal. Fag. Trull. Villal. Buſ. D. 1. n. 6. Sanch. Dec. l. 3. c. 2. n. 256. Elbel n. 52.* Secus vero, ſi Deus ibi expreſſe nominetur, dicendo: *Deus me perdat, ſi mentior;* quia tunc jam invocatur Deus ut vindex mendacii, ſi forte profertur. *Sanch. Salm. Elbel ll. cc. cum Buſ.* mox ſupra *n. 140.* Dicere autem: *Habear ut hæreticus, ſi hoc eſt falſum*, non eſt verum juramentum. Sicut neque etiam, regulariter loquendo, dicere: *Tot Angeli tollant Animam meam, quot vicibus hoc feci.* Vel: *Ita faveat mihi Deus, ſicut &c.* Ita *Salm. n. 27. cum Pal. & Sanch.* Neque eſt juramentum dicere: *Juro per iſtam Crucem*, Cruce tamen non demonſtrata, vel ſignata. *Salm. n. 24. cum Sanch. Fag. & Vill.* 143

D U B I U M III.

An, & quando ſit licitum jurare?

144 *An liceat jurare? Et quæ requirantur ad licite jurandum?*
145 *Quid de* Judicio *requiſito?*
146 *Quid de* Juſtitia? *An ſit mortale defectus juſtitiæ in juramento aſſertorio? Quid de dicentibus*, per Deum te occidam?
147 *Quid de* Veritate *requiſita?*
148 *Quæ certitudo requiratur ad jurandum?*
149 *An liceat petere juramentum a pejeraturo?*
150 *An excuſentur a mortali ruſtici pejerantes? Et quomodo admonendi?*

» RESP. Juramentum, ſi debito modo fiat, licitum eſſe, eſt de Fide. Et quidem eſt actus Religionis, ut omnes docent. Tunc autem debito modo fit, cum in eo obſervantur hæc tria, 1. Eſt *Judicium*, quod exigit, ut cum diſcretione, prudentia, conſideratione, ac reverentia, non ſine neceſſitate, aut gravi cauſa fiat. 2. Eſt *Juſtitia*, quæ exigit, ut quod juratur, ſit res juſta, licita, & honeſta. 3. Eſt *Veritas*, ut nimirum ſit res vera, aut ſaltem ex gravi ratione putetur eſſe vera; ita ut, prout ex defectu alicujus horum minor, aut major in Deum injuria, aut irreverentia redundare cenſetur, ita quoque majus aut minus committatur peccatum. 144

Unde reſolves.

» 1. Quod *Judicium*, ſi hoc ſolum deſit, ut plurimum eſt veniale tantum: ut ſi quis abſque neceſſitate juret, ſive ex levitate quadam animi, ſive ex conſuetudine. V. *Sanch. l. 3. c. 6. n. 22. Leſs.* 145

» 2. Mortaliter tamen etiam hic, aut venialiter peccari poteſt, juxta quantitatem negligentiæ, quam jurans admittit in inveſtigatione veritatis, vel tollenda conſuetudine. *Sanch. n. 10.*

» 3. Et ſic mortalis eſt ſtatus illorum, qui non tollunt conſuetudinem jurandi ſine attentione, utrum verum hoc, an falſum, quod jurare ſolent.

» 4. Quod ad *Juſtitiam* ſpectat, peccat mortaliter, qui jurat ſe facturum rem mortaliter malam, ut ſe aliquem interfecturum, quia eſt gravis irreverentia, divina auctoritate ſe ad peccatum mortale velle obligare, ita ut hic duæ malitiæ concurrant: una, quod velit malum, altera, quod ad hoc abutatur auctoritate Dei odio habentis omne malum. *Bon. l. c. p. 3. Leſſ. l. 2. c. 42. d. 3.* 146

Hoc certum eſt in juramento promiſſorio; ſed quæſtio eſt, an ſit peccatum grave defectus juſtitiæ in juramento aſſertorio, ſi quis cum juramento ſe jactet de aliquo peccato? *Prima ſententia* affirmat *cum Tolet. l. 4. c. 21. n. 10. & 11. ac Sot. Leſs. &c. ap. Salm. cap. 2. n. 46.* Sed probabilius dicendum non eſſe niſi veniale contra Religionem, ut *Suar. tom. 2. de Rel. l. 1. cap. 3. n. 6. Sanch. Dec. l. 3. cap. 4. n. 33. & Salm. n. 47. cum Pal. Tamb. & Leand.* Ratio, quia ideo in juramento promiſſorio id eſt mortale, quia juramen-

cum aſſumitur ad firmandam voluntatem exequendi malam; In tali vero aſſertorio non aſſumitur ad confirmandam complacentiam, ſed tantum pronuntiatur ad alios certiores reddendos de ſuo peccato, quod non eſt niſi quædam animi levitas venialis. Secus tamen dicendum, ut bene advertunt *Salm. ib. cum AA. cit.* ſi quis juramentum aſſumeret ad firmandam detractionem, quia juramentum tunc ſumitur, ut medium ad infamiam alterius certiorem reddendam.

Notandum autem hic, quod ex ira proferentes verba, videlicet: *Per Deum, per Chriſtum te occidam*, communiter non peccant graviter, quia ex ignorantia, aut indeliberatione ut plurimum excuſantur. Ita mecum ſentit Auctor cit. lib. (*Iſtruz. &c.*) *pag.* 154.

„ 5. Venialiter autem peccat, qui jurat facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut frivolam: cum ibi levis tantum irreverentia cenſeatur. *Bon. ib. Leſſ. l. c.** (*ita etiam tenent Tann. Spor. Sanch. &c. Sed magis mihi arridet ſententia oppoſita, quam tenet Elbel n. 97. cum March. Turr. &c. quia non levis, ſed gravis irreverentia videtur invocare Deum in teſtem ac fidejuſſorem peccati, quamvis levis.*)*

„ 6. Item peccat venialiter, qui jurat aliquid contra conſilia Evangelica: ut ſe non ingreſſurum Religionem, non daturum eleemoſynam, aut mutuum. *Suar. Leſſ. Sanch. Bon. l. c.*

147 „ 7. Quod ad *Veritatem* ſpectat: cum hæc deeſt, peccatur mortaliter, quia committitur gravis in Deum irreverentia; quippe cum adducatur in teſtem falſitatis, quaſi vel ipſe veritatem neſciat, vel velit, aut poſſit decipere teſtando falſum. Nec hic excuſat levitas materiæ: quia, ſive hæc ſit gravis ſive levis, ſeria ſive jocoſa, æqualiter tamen repugnat Deo teſtificari falſum: & tale juramentum dicitur Perjurium. *S. Th. 2. 2. qu. 89. a. 7. Leſſ. Sanch. Bon. l. c.** (Hac de re lege *Prop.* 24. inter damnatas ab Innoc. XI.)* An autem, & quando perjurium poſſit eſſe veniale per accidens? * (*Scilicet ob defectum deliberationis, vel advertentiæ. Salm. Tr. 17. c. 2. n. 28. & 29.*) Vide *Eſcob. to. 1. c. 3. n. 6.*

„ 8. Nec excuſatur, vel qui jurat verum, ſi is putabat eſſe falſum, vel qui jurat pro certo, de quo ipſe dubitet, etſi a parte rei verum ſit. *Sot. Nav. Bonac. l. c.*

148 Ad recte tamen jurandum non requiritur certitudo abſoluta, & omnino infallibilis, ſed ſufficit aliqua certitudo moralis, ſive quædam probabilitas, quæ ad quandam certitudinem moralem pertingat. Ita *Tamb. c. 2. §. 1. n. 6.* Immo *Sanch. l. 3. c. 4. n. 10. cum Val. & Suar. ac Salm. c. 2. n. 42. cum Pal. Leſſ. Bon. Azor. &c. cum communi, & ead. c. n. 49.* expreſſius ajunt ſufficere in juramento ſive aſſertorio, ſive promiſſorio probabilitatem veritatis aſſertæ, vel impletionis exequendæ rei promiſſæ; modo intelligendum, non habeatur ratio probabilis in oppoſitum. Hinc dicunt poſſe quidem affirmari cum juramento, quod auditum eſt a perſona ita fide digna, ut moraliter certos nos faciat. Hoc tamen non currit in judicio. *Salm. d. c. n. 44. cum Sanch. Pal. Bon. &c.* Vide *Buſ. n.* 144.

149 „ 9. Peccat æque graviter, qui ab altero exigit juramentum, ſciens eum eſſe pejeraturum. Excipe, niſi juſta cauſa, & neceſſitas exigat* (*Dicunt vero Pal. tr. 14. D. 1. p. 10. n. 9. & Elbel de Jur. n. 110. ſufficere cauſam utilem honeſtam. Vide dicta l. 2. n. 77.*)* quia tunc perjurium ex ſola pejerantis malitia ſequitur, nec alter moraliter cenſetur illius cauſa, cum utatur ſuo jure. Quod tamen extra judicium raro habeat locum in privatis perſonis. *S. Thom. q. 29. Suar. l. 3. c. 13. & 14. Sanch. l. 3. cap. 8.*

„ 10. Non pejeravit, qui juravit aliquid reipſa falſum, quod ipſe bona fide, & cum ratione putavit eſſe verum.

150 „ 11. Excuſari ſubinde quidam ſimplices a mortali perjurio videntur poſſe, ratione inconſiderationis, cum uſurpant quaſdam formulas juratorias, ut, per animam meam; puniat me Deus. Etſi enim ſciant id vocari juramentum, non tamen apprehendunt, quod jurare ſit aliquid grave, & invocare Deum in teſtem, ſed tantum apprehendunt confuſam aliquam rationem mali non tanti momenti. Vid. *l. c. Laym. c.* 14.

Immo notandum, quod communiter ruſtici non apprehendunt gravitatem perjurii, dum ſe confitentes de juramentis parum, vel minime diſtinguunt juramenta vera a falſis; Et hoc ex praxi in Miſſionibus jamdudum intellexi. Quare pro iis, qui conſuetudinem taliter ad pejerandum habent, Confeſſarios potius cenſeo abſtinendos eſſe ab inſtruendis his talibus de peccato gravi, quod revera eſt in perjurio, ne peccata materialia in iis ob malum habitum, quem habent, formalia evadant; Ex regula generali, ut docet *Buſ. de Sacramento Pœn. cum Lug. Sanch. & Laym. &c.* Vide *l. 6. num.* 610. Bene tamen tales conſuetudinarii ſunt fortiter monendi, ut deinceps deſinant falſum jurare.

DUBIUM IV.

An in juramento liceat uti æquivocatione?

151 *An liceat jurare cum Amphibologia?*
152 *An vero cum Reſtrictione mentali?*
153 *Reſolvuntur caſus, de Confeſſario affirmante neſcire peccatum confeſſum.* 154. *De Reo, vel Teſte non legitime interrogato.* 155. *Quid ſi legitime rogetur, & æquivoce juret?* 156. *Et an Reus capitalis teneatur crimen confiteri?* 157. *De Pœnitente interrogato de peccato confeſſo.* 158. *De paupere indigente re aliena.* 159. *De debitore, qui alias non tenetur.* 160. *De rogato a Judice, an ſit locutus cum Reo, & ſimilibus?* 161. *De creditore aſſerente nihil ſibi ſolutum.* 162. *De adultera negante crimen.* 163. *De requiſito ad mutuandum.* 164. *De mercatore, &c.* 165. *De famulo aſſerente Dominum non eſſe domi.* 166. *De aſſumendis ad Doctoratum.* 167. *De aſſerente acceptionem pecuniæ, quam non recipit.* 168. *De aſſerente falſum, addendo ſubmiſſe aliquid verum.*
169 *An liceat alicui non rogato æquivoce jurare?*
170 *Vide alios caſus apud Buſemb.*
171 *An liceat jurare ſine animo jurandi? Sed de hoc vide fuſius n. 172. Dub. 5. Quær. an ſimulatio ſit aliquando licita?*

„ RESP. Jurare cum æquivocatione, quando juſta cauſa eſt, & ipſa æquivocatio licet, non eſt malum: quia ubi eſt jus occultandi veritatem, & occultatur ſine mendacio, nulla irreverentia fit juramento. Quod ſi ſine juſta cauſa fiat, non erit quidem perjurium, cum ſaltem ſecundum aliquem ſenſum verborum, vel reſtrictionem mentalem verum juret: erit tamen ex genere ſuo mortale contra religionem, cum ſit gravis irreverentia ad alterum in re gravi decipiendum uſurpare juramentum. Ita communiter DD. *Sanch. l. 3. c. 6. Bon. p. 12. Laym. c. 13.* 151

Ad majorem claritatem pro hic dictis, & dicendis in hac materia tam difficili plura ſunt diſtinguenda. Primo loco diſtinguendum, aliam eſſe *Amphibologiam*, ſive æquivocationem; aliam *Reſtrictionem mentalem*.

Amphibologia triplici modo eſſe poteſt, I. Quando verbum habet duplicem ſenſum, prout *Volo* ſignificat velle, & volare. II. Quando ſermo duplicem ſenſum principalem habet, v. gr. *Hic liber eſt Petri*, ſignificare poteſt, quod Petrus ſit libri dominus, aut ſit libri auctor. III. Quando verba habent duplicem ſenſum, unum magis communem, alium minus: vel unum literalem, alium ſpiritualem, ut verba illa, quæ dixit Chriſtus de Baptiſta: *Ipſe eſt Elias.* Et Baptiſta dixit: *Ego non ſum Elias.* Quo ſenſu viri ſpirituales cibos delicatos, dicunt ei nocere, ideſt mortificationi; Doloribus afflicti dicunt bene valere, ideſt quoad robur ſpiritus. *Cardenas Diſſ. 19. n. 47.* Sic etiam quis interrogatus de aliquo, quod expedit celare, poteſt reſpondere, *dico non*, ideſt dico verbum *non*. *Card. n. 52.* de hoc dubitat, ſed ſalvo meliori conſilio, videtur immerito, cum verbum *dico* vere duplicem ſenſum habeat, ſignificat enim proferre, & aſſerere, in noſtro autem ſenſu *dico* idem eſt ac *profero*.

His poſitis, certum eſt & commune apud omnes, quod ex juſta cauſa licitum eſt uti æquivocatione modis expoſitis, & eam juramento firmare. Ita *Leſs. lib. 2. c. 41. n. 47. Carden. Diſſ. 19. n. 35. Salm. Tr. 17. de Juram. c. 2. nu. 115. ex S. Hieron. c. 22. q. 2.* qui dicit: *Utilem ſimulationem, & in tempore aſſumendam*; quod explicans *S. Th. 2. 2. q. 111. a. 1. ad 2.* ait: *S. Hieronymus utitur large nomine ſimulationis pro quacumque fictione.* Ratio, quia tunc non decipimus proximum, ſed ex juſta cauſa permittimus, ut ipſe ſe decipiat, & ex alia parte non tenemur ad mentem aliorum loqui, ſi juſta cauſa ſubſit. Juſta autem cauſa eſſe poteſt quicunque finis honeſtus ad ſervanda bona ſpiritui, vel corpori utilia. *Salm. ib. n. 109. cum Val. Sanch. Pon. & Leand.*

Utrum autem jurare cum amphibologia, ſive reſtrictione non pure mentali ut infra, ſine juſta cauſa, ſit peccatum mortale? Affirmant *Viva in prop. 27. damn. ab Innoc. XI.* item *Tol. Ang. Arm. Nav. &c. ap. Sanch. Dec. l. 3. c. 6. n. 2.* Idemque tenet *Buſemb. cum Laym. Sanch. & communi*, ut aſſerit. Sed immerito citat *Sanch.* & vocat ſuam ſententiam communem; dum oppoſitam ſequitur *Sanch. l. c.* & eandem tenent *Lugo de Fide D. 4. n. 64. Caj. 2. 2. q. 89. a. 6. ad 4. dub. 2. Salm. c. 2. n. 108. cum Set. Val. Prado, Hurt. Candido, Leand. &c.* item *Leſs. l. 2. c. 42. n. 48. Pal. tr. 14. D. 1. p. 7. n. 3.* & probabilem putat *Buſ. n.* 170. 3. Ratio hujus probabilioris ſententiæ eſt, quia in hujuſmodi juramento jam adſunt veritas & juſtitia; deficit tantum judicium ſive diſcretio, cujus deficientia non eſt niſi venialis. Nec obſtat quod ait *Viva*, ſcilicet quod taliter jurans exercite invocat Deum ad teſtificandum falſum; nam reipſa invocat ad teſtificandum verum, juxta ſuum ſenſum, quamvis permittat ex juſta cauſa, ut alter ex ſua incuria, vel inadvertentia decipiatur. Excipiendum tamen cum *Salm. l. c. & aliis communiter*, niſi hoc fiat in judicio, vel in contractibus. Ex præfata autem ſententia infertur, quod ad ſic jurandum (præterquam in judiciis, & contractibus) non requiritur cauſa abſolute gravis, ſed ſufficit quævis rationabilis cauſa, puta ad ſe liberandum ab importuna, & injuſta interrogatione alterius, ut dicunt *Salm. n. 109. cum Val. Sanch. Bon. Pal. &c. Roncaglia de Jur. c. 4. q. 2. R. 3. Elbel n.* 129. Hic tamen notandum 1. cum *Ronc. l. cit.* majorem cauſam requiri ad æquivocandum cum juramento, quam ſine illo. Notandum 2. cum *Salm. d. n.* 109. quod quo verba majorem occaſionem præbent errandi, major cauſa exigitur: Unde dicunt, quod quando verba fere nullam cauſam præbent errandi, ut ſunt verba per ſe æquivoca, duplicem ſenſum æque habentia, tunc leviſſima cauſa excuſat.

Reſtrictio autem *mentalis* alia eſt *pure mentalis*, quæ nullo modo ab aliis percipi poteſt: alia *non eſt pure mentalis*, quæ ex adjunctis circumſtantiis innoteſcere poteſt. 152

Reſtrictio *pure mentalis* nunquam eſt licita, nec juramentum ſuper eadem, ut patet tribus propoſitionibus damnatis ab Innoc. XI. in quibus. Prima *n. 26.* dicebat: *Si quis vel ſolus, vel coram aliis, ſive interrogatus, ſive propria ſponte, ſive recreationis cauſa, ſive quocumque alio fine juret, ſe non*

fecisse

feciſſe aliquid, quod revera fecit; intelligendo intra ſe aliquid aliud, quod non fecit: vel aliam viam ab ea, in qua fuit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur, nec eſt perjurus.

Secunda *n.* 27. dicebat: *Cauſa juſta utendi his amphibologiis, eſt, quoties id neceſſarium, aut utile eſt ad ſalutem corporis, honorem, res familiares tuendas; vel ad quemlibet virtutis actum; ita ut veritatis occultatio cenſeatur tunc expediens, & ſtudioſa.*

Tertia *n.* 28. *Qui mediante commendatione, vel munere, ad Magiſtratum, vel officium publicum promotus eſt, poterit cum reſtrictione mentali præſtare juramentum, quod de mandato Regis exigi ſolet, non habito reſpectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum.*

E contrario licitum eſt juxta cauſa uti reſtrictione *non pure mentali*, etiam cum juramento, ſi illa ex circumſtantiis percipi poteſt. Id probatur *ex Joan.* 7. ubi Chriſtus dixit: *Non aſcendo ad diem feſtum hunc.* Et tamen narrat Scriptura, quod poſtea aſcendit: *Non aſcendo*, ſubintellexit, *manifeſte*, ut rogabant Diſcipuli, ſed *aſcendo occulte*. Pariter ac *Matth.* 24. ubi Dominus dixit; *De die illa nemo ſcit .... neque Filius*, ſubintelligendo, *ad manifeſtandum*, ut Diſcipuli petebant, prout explicat *D. Aug. P.* 6. *in Prol.* Sic etiam ſentit S. Thomas 3. p. q. 10. a. 2. ad 2. inquiens: *Dicitur neſcire diem, quia non facit ſcire.* Ideſt, ac ſi dixiſſet, neſcio ad manifeſtandum aliis. Et idem ſentiunt S. Jo. Chryſoſt. S. Hieronym. S. Ambroſius, S. Athanaſius, S. Baſilius, S. Hilarius &c. ut teſtatur Suarez Tom. 3. in 3. p. q. 10. a. 2. Hanc ſententiam communiter tenent *Gonet. Man. t.* 5. *tr.* 8. *c.* 2. §. 3. *Laym. tr.* 3. *l.* 4. *c.* 13. *n.* 7. *v. Interim, Palud. in* 4. *D.* 9. *q.* 3. *a.* 3. *Concl.* 1. *Adrian. in* 4. *de Sacr. Confeſſ. D.* 6. §. *Ad argum. Major in* 4. *D.* 15. *q.* 18. *qu.* 1. *Soto de ſecreto, membr.* 3. *Wigandt tr.* 10. *Exam.* 4. *n.* 60. *Reſp.* 3. *Cardenas in* 2. *Criſi Diſſ.* 19. *n.* 81. (qui in Propoſ. Innoc. XI. *Diſſ.* 19. *nu.* 48. cum *Suar. & Lugo* ait idem dicendum ſi reſpondeatur ad mentem interrogantis) *La-Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 287. *Holz. to.* 1. *de Juram. pag.* 273. *n.* 490. *Elbel eod. tit. to.* 2. *pag.* 52. *n.* 144. *Sporer tr.* 3. *c.* 1. *n.* 115. *Viva in prop.* 27. *Innoc. XI. n.* 4. *& Sal. tr.* 17. *c.* 2. *n.* 117. ubi dicunt hanc ſententiam eſſe communem fere omnium DD. Idem ſentit *Continuator Tournely to.* 1. *pag.* 689. cum *Varroi & Boudard.* dicens, etiam ſtrictiores Theologos has reſtrictiones late mentales (quod idem eſt ac non pure mentales) negare eſſe illicitas, ex D. Auguſt. qui *in lib. contra mendac. c.* 10. ait: *Quamvis omnis qui mentitur, velit celare quod verum eſt, non tamen omnis qui vult quod verum eſt celare, mentitur.* Conſentit etiam rigidiſſimus *Contenſonius tom.* 4. *Diſſ.* 2. *c.* 1. *in Reſp. ad Inſtabis*; nam explicando illud Joannis 7. de aſcenſu Chriſti ad diem feſtum, dicit, Chriſtum verba ſubobſcura adhibuiſſe, in quibus poterat vir prudens verborum ſenſum facile interpretamento aperire. Favet *D. Thomas* (ut recte ait *Wigandt*) 2. 2. *queſt.* 69. *art.* 2. ubi: *Aliud eſt veritatem tacere, aliud falſitatem proponere.* Item *qu.* 110. *ar.* 3. *ad* 4. dicit: *Non eſt licitum mendacium dicere ad hoc, quod aliquis alium a quocunque periculo liberet, licet tamen veritatem occultare prudenter ſub aliqua diſſimulatione, ut Auguſtinus dicit in lib. contra mendac.* Ratio autem hujus ſententiæ eſt, quia, ſi non liceret uti reſtrictione non pure mentali, non exiſteret modus ſecretum licite celandi, ſi quis nequiret aperire ſine damno, vel incommodo; Quod utique eſſet æque perniacioſum commercio humano, quam mendacium. Damnatio autem peracta a Pontifice reſtrictionis mentalis, recte intelligenda eſt de reſtrictione pure, & ſtricte ſumta; illa enim tantum vera mentalis reſtrictio dici debet, quæ tantum in mente fit, & ita occulta remanet, & nullo modo ex circumſtantiis externis agnoſci valet.

153 Hinc infertur I. Confeſſarius affirmare poteſt etiam juramento, ſe neſcire peccatum auditum in Confeſſione, ſubintelligendo, *ut hominem*, non autem ut *Miniſtrum Chriſti*, ut docent *S. Th.* 2. 2. *q.* 70. *a.* 1. *ad.* 1. *Lug. Diſp.* 22. (qui tamen *n.* 75. explicat alio modo illud verbum *neſcire per ſcientiam, quæ utilis ſit ad reſpondendum.*) item *Sporer de Præc. n.* 119. *& Elbel de Jur. n.* 149. cum aliis communiſſima. Ratio, quia interrogans non habet jus, niſi ad ſciendam notitiam communicabilem, qualis non eſt illa Confeſſarii. Et hoc etiam ſi alter interroget, an audierit ut Miniſter Chriſti. *Lugo n.* 66. *Viva in prop.* 17. *Inn. n.* 3. *&* 13. *Ronc. de* 2. *Præc. c.* 4. *Reg. prax. n.* 2. *& Elbel de Jur. n.* 130. *cum aliis.* Quia Confeſſarius ſemper cenſendus reſpondere ut homo, nam ut Miniſter Chriſti non poteſt loqui. Hinc dicunt *Card. Diſſ.* 19. *n.* 39. *in fine, &* 67. *ac Fel. Pot. de Jur. n.* 1734. quod quoties tenetur quis occultare infamiam alterius, licite dicit, *neſcire*, ſcilicet *non habeo ſcientiam utilem ad reſpondendum*; ſive *non ſcio tanquam manifeſtabile*, ut *Card. cum Lugo d. loc. n.* 43. *&* 44. Et ſi quis temere petat a Confeſſario, an audierit tale peccatum in Confeſſione, bene poteſt reſpondere; *Non audivi*, ſcilicet, *ut homo, vel ad manifeſtandum. Card. cum Lug. n.* 66.

154 II. Reus, aut teſtis a Judice non legitime interrogatus poteſt jurare, ſe neſcire crimen, quod revera ſcit; ſubintelligendo, neſcire crimen, *de quo legitime poſſit inquiri*, vel neſcire *ad deponendum*. Ita *Caj. Opuſc. to.* 1. *tr.* 31. *R.* 5. *Sporer de* 2. *Præc. c.* 1. *n.* 120. *&* 121. *Azor. to.* 1. *l.* 11. *c.* 4. *Ronc. de* 2. *Præc. c.* 4. *q.* 2. *R.* 3. *Sanch. Decl.* 3. *c.* 6. *n.* 23. *&* 26. *cum Nav. Tolet. Val. &c.* ex eodem *D. Th.* 2. 2. *q.* 69. *ar.* 1. Idem, ſi teſtis ex alio capite non teneatur deponere, nempe ſi ipſi conſtet crimen caruiſſe culpa, ut *Salm. d. c.* 2. *n.* 259. *& Elbel n.* 145. Vel ſi ſciat crimen, ſed ſub ſecreto, cum nulla præceſſerit infamia, ut *Card. ib. n.* 51. Reus tamen, vel teſtis, qui legitime a judice interrogatur, nequit ulla æquivocatione uti, quia tenetur juſto præcepto Superioris parere. Eſt communis. *Salm. c.* 2. *n.* 146. *cum Sot. Leſſ. Sanch. &c. cum Buſ. n.* 2. Et idem dicendum de juramento in contractibus oneroſis, quia alias injuria alteri irrogaretur. *Salm. ib.* Excipe in judicio, ſi crimen fuerit omnino occultum, tunc enim poteſt, imo tenetur teſtis dicere, reum non commiſiſſe. *Tamb. c.* 4. §. 2. *n.* 4. *cum Card. & Pot. ut ſup.* Et idem poteſt reus, ſi non adeſt ſemiplena probatio &c. *Tamb.* §. 3. *n.* 2. cum communi, quia tunc Judex non legitime interrogat.

155 Sed quæritur hic 1. an, ſi talis reus, vel contrahens æquivoce jurando decepit, poſſit abſolvi, niſi veritatem manifeſtet? Negant aliqui non improbabiliter, ſed probabilius affirmant *Sanch. Dec. l.* 2. *c.* 7. *n.* 8. *& Salm. c.* 2. *n.* 147. *cum Philiarch.* Quia tali juramento (quod perjurium nequit dici) non peccavit contra juſtitiam commutativam, ſed contra legalem, & obedientiam Judici debitam, cujus præceptum detegendæ veritatis tranſiens eſt, duratque ſolum dum Judex interrogat. Idemque dicit *Sanch. ib.* de teſte mentiente. Et idem uterque abſolvi poſſunt, quin veritatem revelent. Tenentur vero alteri ſatisfacere, ſi poſſunt alia via. At ſi non poteſt, dicunt *Salm.* teneri denuo in judicio detegere debitum. Sed etiam excuſarem, ſi omnino eſſent impotentes ad ſatisfaciendum in præſenti, & in futuro.

156 Quæritur 2. an reus legitime interrogatus poſſit negare crimen, etiam cum juramento, ſi grave damnum ex confeſſione ipſi immineat? Negant *Elbel n.* 44. *cum D. Th. d. ar.* 1. *ad* 2. & quidem probabilius, quia reus tenetur tunc pro communi bono damnum illud ſubire. Sed ſatis probabiliter, *Lugo de Juſt. D.* 40 *n.* 15. *Tamb. l.* 3. *c.* 4. §. 3. *n.* 5. *cum Sanch. Viva qu.* 7. *a.* 4. *n.* 1. *Spor. de* 2. *Præc. c.* 1. *n.* 15. item *Elb. d. n.* 144. *Carden. in Prop. Inn. XI. Diſſ.* 19. *n.* 78. cum *Nav. Leſſ. Sa, & Fil. & aliis plurib.* dicunt poſſe reum, ſi ſibi immineat pœna mortis, vel carceris, aut exilii perpetui, amiſſionis omnium bonorum, triremium, & ſimilis, negare crimen, etiam cum juramento (ſaltem ſine peccato gravi), ſubintelligendo *non commiſiſſe, quatenus teneatur fateri*, modo ſit ſpes vitandi pœnam. Ratio, quia lex humana non poteſt ſub gravi obligare homines cum tanto onere. Additque *Elbel* hanc ſententiam, licet minus probabilem, inſinuandam tamen eſſe reis, & Confeſſariis, ut liberentur illi a culpa gravi, in quam facillime incident, ſi ad confeſſionem criminis obſtringentur. Vide dicenda *lib.* 4. *n.* 274.

157 III. Pœnitens interrogatus a Confeſſario de peccato confeſſo poteſt jurare non commiſiſſe, ſubintelligens *illud, quod confeſſus non ſit.* Ita *Card. Diſſ.* 19. *n.* 48. *Salm. n.* 118. *in fine. Sanch. l.* 3. *c.* 6. *n.* 14. *Spor. de* 2. *Pr. c.* 1. *n.* 115. Hoc tamen intelligendum, niſi Confeſſarius juſte interroget ad noſcendum ſtatum pœnitentis, *ex Prop.* 58. *damn. ab Inn. XI.*

158 IV. Indigens bonis abſconditis ad ſuſtentationem, poteſt judici reſpondere, ſe nihil habere. *Salm. n.* 140. Pariter heres, qui ſine inventario occultavit bona, ſi non tenetur ex illis ſatisfacere creditoribus, poteſt judici reſpondere, nihil occultaſſe, ſubintelligens *de bonis, quibus ſatisfacere teneatur. Salm. l. c. & Ronc. c.* 4. *Reg.* 2. *in praxi.*

159 V. Qui mutuum accepit, ſed poſtea ſatisfecit, poteſt negare accepiſſe mutuum, ſubintelligens, *ita ut debeat ſolvere. Salm. n.* 140. *& Spor. de* 2. *Præc. c.* 1. *n.* 122. *cum Suar. Nav. Az. Laym. Sanch. Cov. & aliis.* Sic pariter, ſi quis fuit coactus ad Matrimonium, poteſt Judici aſſerere etiam cum juramento *non contraxiſſe*, ſcil. *libere* ut par erat. *Tol. l.* 4. *c.* 21. *Laym. c.* 14. *n.* 8. *Nav. in c. Humanæ aures* 22. *q.* 5. *& Spor. l. c.* qui idem ait de eo, qui irrita Sponſalia inivit. Pariter qui Matrimonium promiſit, ſed inde non teneatur ad illud, poteſt negare promiſſionem, ſcilicet *ut ex illa teneatur. Salm. n.* 140. Qui non tenetur ad gabellam, poteſt reſpondere nihil ferre, ſcilicet *ex quo gabellam debeat. Card. n.* 77. *Salm. n.* 140. *Spor. l. c. n.* 121. *cum Led.* Qui venit de loco falſo putato infecto, poteſt negare venire ex illo, ſcilicet *ut peſtilenti*, quia hæc eſt mens cuſtodum. *Salm. n.* 141. *Leſſ. c.* 42. *n.* 47. *Sanch. Dec. l.* 3. *c.* 6. *n.* 35. *& Sporer l. c. n.* 120. *cum Tol. Nav. Suar. Henr. Rodr. &c.* Imo hoc admittunt *Tol. Leſſ. & alii plures apud Spor.* etiamſi ille celeriter tranſiſſet per locum infectum, modo ſit certus nil luis contraxiſſe, quia poſſet intelligi non veniſſe, ut ab ipſo periculum ſit timendum: Sed huic ego non omnino acquieſco. Admittunt etiam *Salm. d. l. cum Buſ.* quod ſi quis a fure vi obligetur ad promittendam pecuniam cum juramento, poteſt ſubintelligere: *Dabo, ſi tibi debuero, ſecluſo juramento*; quia dicunt promiſſionem illam ex circumſtantiis poſſe admittere talem amphibologiam. Pariter Uxor, cui conſtet Matrimonium eſſe nullum, poteſt Judici, vel Confeſſario, qui alias non vellet eam abſolvere, promittere cum juramento cohabitare cum viro, etſi non intendat, intelligens de cohabitatione licita. *Salm. d. n.* 141.

160 VI. Rogatus a Judice, an ſit locutus cum reo, poteſt negare, intelligens, non locutum fuiſſe ad cooperandum crimini. Canonicus obligatus ad ſecretum, poteſt jurare nihil manifeſtaſſe, ſi vere nihil eorum, quæ ſub gravi tenebatur celare, manifeſtavit. Ita *Salm. n.* 142. qui aſſerunt hæc omnia paſſim obvia eſſe apud omnes Auctores. Pariter *Leſſ. c.* 42. *n.* 48. *cum Alex. Bart. &c.* qui eligendus eſt in officium, interrogatus, an habeat aliquod impedimentum, poteſt negare, ſi revera illud non ſit tale, quod impediat.

Pariter, ſi quis invitatus interrogetur, an ſit bonus cibus, qui revera ſit inſipidus, poteſt reſpondere, eſſe bonum, ſcilicet, *ad mortificationem. Cardenas Diſſ.* 19. *n.* 74. Sic etiam dicunt *Card. n.* 76. *& Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 302. licite proferri ceremonias: *Oſculor manus, &c. Offero me famulum &c.* quia ex communi uſu accipiuntur, ut verba materialia, prolata tantum ad honorem. Licitum eſt etiam celare veritatem cum cauſa; v. gr. ſi quis petat a te pecuniam, potes reſpondere:

Digitized by Google

Utinam haberem! Vel gauderem habere, &c. Carden. Diſſ. 19. num. 53.

161 Sed quæritur 1. an creditor ex inſtrumento poſſit aſſerere cum juramento nihil ſibi ſolutum, ſi revera ſit pars ſoluta, ſed ipſe ex alio capite habeat creditum, quod probare non poſſit? Reſpondetur poſſe, dummodo non juret eam quantitatem ſibi deberi ex illo inſtrumento, nec aliis creditoribus anterioribus damnum inferatur. Ita *Salm. cap.* 2. *n.*143. *cum Sanch. Pal. Leand. &c.*

162 Quæritur 2. an adultera poſſit negare adulterium viro, intelligens, ut illi revelet? Poteſt æquivoca aſſerere, non fregiſſe matrimonium, quod vere perſiſtit. Et ſi adulterium ſacramentaliter confeſſa ſit, poteſt reſpondere; *Innocens ſum ab hoc crimine*, quia per Confeſſionem eſt jam ablatum. Ita *Card. Diſſ.* 19. *n.* 54. Qui tamen hic advertit, quod nequit id affirmare cum juramento, quia ad aſſerendum aliquid ſufficit probabilitas facti; ſed ad jurandum requiritur certitudo. Sed reſpondetur, quod ad jurandum ſufficit certitudo moralis, ut diximus *ſupra Dub.* 3. *n.* 147. *cum Salm. c.* 2. *n.* 44. *Leſſ. Sanch. Suar. Pal. & communi*. Quæ certitudo moralis remiſſionis peccati poteſt quidem haberi, quando quis bene moraliter diſpoſitus recepit Pœnitentiæ Sacramentum.

Ad quæſitum vero dicunt *Salm. n.* 144. *cum Soto* non poſſe feminam adulterium negare, quia eſſet pura reſtrictio mentalis. *Card.* tamen *n.*60. admittit in periculo mortis licere uti metaphora, quæ communis eſt in Scriptura, ubi adulterium ſumitur pro idololatria, ut ex *Ezech.* 23. 27. *Quia adulteratæ ſunt .... & cum idolis fornicatæ ſunt*. Imo ſi crimen eſt vere occultum, probabiliter cum *Buſ. infra a.* 4. *& Leſſ. Trull. ib. ac Sanch. l.* 3. *Dec. c.* 2. *n.* 41. *cum Sot. Sayr. & Arag.* poteſt mulier negare cum juramento, & dicere: *Non commiſi*; eodem modo, quo reus poteſt dicere Judici non legitime interroganti, *crimen non commiſi*, intelligendo non commiſiſſe, ita ut teneatur ei manifeſtare, ut *Tamb. ex comm. c.* 4. §. 3. *n.* 1. *&* 2. *Et Viva quæſt.* 7. *a.* 4. *n.* 2.

163 Quæritur 3. an requiſitus ad mutuandum, poſſit jurare non habere pecuniam, quam revera habet, intelligendo, non habere, *ut ad mutuum præſtet*? Negant *Salm. n.* 145. *cum Sot. Henr.* Ratio, quia illa reſtrictio ex circumſtantiis percipi nequit. Sed hoc intelligendum, ſi veritas nullo modo percipi poſſit; nam ſi poſſet conjici ex aliqua circumſtantia, nempe paupertatis, vel indigentiæ mutuatarii, bene poſſet ipſe intelligere, non habeo ſuperfluum, ut poſſim mutuare. Ita *Ronc. de* 2. *Præc. c.* 4. *Reg.* 2. *in praxi*, *Viva q.* 7. *a.* 4. *n.* 2. *cum Sanch. Bon. Syl. &c. Card. Diſſ.* 19. *n.* 48. *cum Suar. & Lug. de Pœnit. Diſp.* 23. *ſeſſ.* 4. *n.* 74. qui ſic docet: (Qui habet unum panem ſibi neceſſarium, vere reſpondet ſe nullum habere ei, qui petit panem commodatum; quia nullum habet quem commodare poſſit, de quo ſolo ille interrogat.) Et idem dicit *Carden. n.* 73. de pecunia petita, ſi domino ſit neceſſaria.

164 Quæritur 4. an mercatores poſſint jurare, mercem carius ipſis conſtare, intelligendo *cum alia merce*? Affirmant aliqui, ſed merito negant *Salm. d. n.* 145. Probabiliter tamen poſſe ait *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 301. *cum Gob.* quando tales non intelligunt de mero pretio rei, ſed computant in eo expenſas pro vectura, pro apotecha &c.

165 Quæritur 5. an famulus ex juſſu domini poſſit negare, ipſum eſſe domi? *Card. Diſſ.* 19. *n.* 75. admittit poſſe figere pedem in lapidem, & reſpondere, *non eſt hic*; Quia non eſt reſtrictio mentalis: ſed huic non aſſentio, ſi alter nullo modo poſſit id advertere. Potius concederem poſſe dicere, *non eſt hic*, ſcilicet non in hac janua, vel feneſtra; vel (ut ait *Tournely Mor. to.* 1. *pag.* 689.): *Non eſt hic*, quatenus videri poſſit. Item ait *Carden.* poſſe reſpondere, *egreſſus e domo eſt*, intelligendo *in præterito*; non enim tenemur, ait cum *Leſſ. ut ſupra*, reſpondere ad mentem interrogantis, ſi adſit juſta cauſa. Secus, ſi ille rogetur, an hac mane dominus egreſſus ſit, ut *Croix l.* 1. *p.* 1. *n.* 184. Sic etiam *Card. num.*72. ait de viro nobili qui eſt in luctu, poſſe reſpondere famulum, eſſe foris, ſcilicet eſſe remotum a conſortio, ut ex uſu loquendi ſolet intelligi.

166 Quæritur 6. an aſſumendi ad gradum doctoratus poſſint jurare cum æquivocatione conditionem requiſitam non veram, ſcil. vacaſſe tot annis illi ſcientiæ &c. ſi tales ſint æque idonei ac alii Doctores? Vide *Tamb. Dec. l.* 3. *c.* 2. §. *ex n.* 11. qui affirmat, & juſtam cauſam ait tunc eſſe ſic jurandi, ne repellantur qui jam digni ſunt. Sed quidquid ſit de hoc, probabile magis mihi videtur non pejerare Doctorandos Neapoli, qui more ſolito ſcribunt manu propria in ſuſcipiendo Matriculas: *Dico con giuramento eſſere il primo anno iſtitutiſta &c.* cum revera id non ſit. Ratio quia verbum illud *giuro*, ſive *dico con giuramento*, ut ſupra diximus *Dub.* 1. *nu.* 136. *cum Salm. c.* 2. *n.* 24. *Bon. Sanch. Suar.* de ſe non eſt juramentum, niſi præcedat interrogatio de juramento, ſed hæc interrogatio Neapoli vel omnino non fit, vel non fit de vero juramento, ſed tantum de illa ſcriptione materiali, quæ ex uſu communi videtur non apprehendi ut verum juramentum.

167 Quæritur 7. an poſſit quis licite coram Notario aſſerere accipere pecuniam, quam vere non recipit? Affirmat poſſe *Tamb. ib. n.*20. *&* 23. ſenſum impropriando, ſcil. jurando, pecuniam pro accepta habere, vel accipere, quia certus ſit moraliter alterum brevi pecuniam ſibi fore ſoluturum. Et videtur probabile ex communi uſu loquendi.

168 Quæritur 8. an liceat jurare aliquid falſum, addendo tamen ſubmiſſa voce circumſtantiam veram? Affirmat *Hurtad. & Prado cum aliis ap. Salm. c.* 2. *n.* 136. *contra Torre*, quia dicunt, quod ut locutio ſit vera, ſufficit, ut exterius concordet conceptui mentis, ſive nutibus, ſive voce ſubmiſſa explicetur, & per accidens eſt, ut alter non audiat. At melius *Salm. n.* 138. id admittunt, ſi tamen aliquo modo poſſit ab altero percipi illa ſubmiſſa prolatio, licet ejus ſenſus non percipiatur; ſecus ſi omnino alterum lateat.

„ 1. Graviter peccat, qui utitur æquivocatione, quando non rogatus, ſed ſponte ſua jurat; quia tunc tenetur uti vocabulis ſecundum communem ſignificationem, inquit *Tolet. l.* 4. *c.*21. eo quod non habet rationem æquivocandi. 169

170 Probabilius tamen *Salm. c.* 2. *n.* 142. *in fine* cum communiſſima contrarium dicunt, nempe, quod quando adeſt juſta cauſa neceſſitatis, vel utilitatis, poteſt quis uti amphibologiis in juramento, etiamſi ad jurandum ſponte ſe offerat.

„ 2. Graviter item peccat qui utitur æquivocatione, quando juramentum juſte exigitur, ut a judice vel ſuperiore in re gravi. *Bon. l. c.*

„ 3. Si autem fiat tale juramentum in re levi, per jocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantum veniale, ut probabiliter docent *Sanch. l.* 3. *c.*5. contra alios: quia ſola diſcretione, ſive judicio caret. V. *Bon. l.c.*

„ 4. Licet æquivoce jurare, ſi juramentum exigatur injuſte, ut v. gr. ſi quis exigat juramentum, qui jus non habet, v.gr. judex incompetens: vel ſi non ſervet ordinem juris. Item, ſi exigatur per vim, injuriam, metum, v. gr. ſi vir exigat juramentum ab uxore de adulterio occulto; ſi latrones exigant a te lytrum cum juramento. *Sayr. l.* 4. *c.* 3. *& l.* 1. *c.* 17. *Leſſ. Trull. l.* 2. *c.* 1. *d.* 15.

„ 5. Qui exterius tantum juravit ſine animo jurandi, non obligatur, niſi forte ratione ſcandali; cum non juraverit, ſed luſerit. In foro tamen externo poteſt cogi, ut ſervet. *Sanch.* 7. *mor. c.* 10. *n.* 11. *Trull. l.* 2. *c.* 1. *d.* 10.* (*Sed de hoc vide mox dicenda Dub. ſeq. n.* 172. *verſ. Quæritur.*)* 171

Quæritur hic ultimo, an ſimulatio ſit aliquando licita? Reſpondetur: Simulatio *formalis*, nempe cum quis intendit per factum externum aliud ſignificare, quam in animo habet; hæc nunquam eſt licita, quia eſt verum mendacium facti, ut docet *D. Thom.* 2.2. *q.* 111. *a.* 1. Simulatio vero *materialis*, ſcilicet cum quis aliquid agit, non intendens deceptionem alterius, ſed aliquem ſuum finem; hæc eſt licita cum juſta cauſa, ſemper ac ex circumſtantiis alii poſſint conjicere ad alium finem id agi, prout dictum eſt de reſtrictione non pure mentali *num.* 152. Sic Joſue *cap.* 8. licite fugit, non intendens ſignificare metum, ſed ut hoſtes longe abducerentur ab urbe *Hai*, & reliqui milites irruerent in Urbem. Ita etiam Chriſtus Dominus *Lucæ* 24. apud Emmaus *finxit longius ire*, non intendens, ut Diſcipuli hoc crederent, ſed volens ſignificare, ſe revera iturum fuiſſe longius, niſi ab eis invitaretur. Ita *Croix l.* 3. *p.* 1. *num.* 298.

DUBIUM V.

Quæ, & quanta ſit obligatio juramenti promiſſorii?

172 *Quotuplex veritas affirmanda ſit in juramento promiſſorio? Quale autem peccatum ſit juramentum promiſſorium fictum, & quomodo obliget?*
173 *An peccet graviter non implens promiſſum in re parva?*
174 *An obliget juramentum metu extortum?*
175 *Quid, ſi ſit errore, vel dolo extortum?*
176 *An obliget juramentum de re mala, aut vana?*
177 *Quid de juramento in favorem tertii?*
178 *An juramentum non ludendi excludat ludum moderatum?*
179 *An obliget juramentum factum contra primum?*
180 *An juramentum ſequi debeat conditionem promiſſionis?*
181 *Quomodo obliget juramentum ſervandi ſtatuta alicujus Collegii?*
182 *De juramento Medicorum non viſitandi &c.*
183 *De juramento ſervandi ſecretum, dicendi veritatem, & ſolvendi debitum.*
184 *An obliget juramentum factum concubinæ non cognoſcendi aliam?*
185 *An promiſſio prodiga cum juramento obliget?*
186 *An obliget juramentum redeundi ad carcerem? De juramento Parentum ac Dominorum puniendi filios, aut famulos.*

„ RESp. 1. juramento promiſſorio duæ affirmantur veritates, una de præſenti primaria, quod ſcilicet jurans habeat animum implendi quod promittit; altera ſecundaria de futuro, quod ſcilicet impleturus ſit ſuo tempore quod promittit: ſive promittat Deo, & eſt votum cum juramento; ſive homini, & eſt jurata promiſſio humana. Unde oritur obligatio implendi, ſi rationabiliter poſſit. Ita communiter DD. ut *Laym. l.* 4. *tom.* 3. *c.* 6. *Bon. p.* 7. 172

Unde reſolves.

„ 1. Defectu primæ veritatis jurans vere peccat mortaliter, ſi vel non habet animum implendi, ſive materia ſit parva, ſive magna: licita, ſive illicita: vel ſi dubitat, an facturus ſit, necne, quod jurat; vel ſi putat ſibi moraliter impoſſibile, ut impleat quod promittit: quia quoad iſtam veritatem præſentem, promiſſorium ab aſſertorio non differt; unde nec parvitas materiæ excuſat. *ib.** (*Peccat quidem graviter, qui promittit aliquid cum juramento, putans impoſſibile, ut impleat. Ita hic Buſ. Sed addendum cum Salm. c.* 2. *nu.* 49. *cum Azor. Suar. Fag. Leand. &c. ſecus eſſe, ſi probabilem rationem haberet implendi.*

Quæ-

Quæritur, quale peccatum ſit juramentum promiſſorium fictum, & ad quid obliget? Diſtinguo: Tripliciter poteſt quis ficte promittere cum juramento, I. Sine animo jurandi. II. Sine animo ſe obligandi. III. Sine animo implendi. I. Si quis jurat *ſine animo jurandi*, peccat quidem, & ex prop. 25. damn. ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Cum cauſa licitum eſt jurare ſine animo jurandi, ſive res ſit levis, ſive ſit gravis*. Ratio, quia tunc illudit Divino teſtimonio. An autem hic peccet graviter? Reſp. affirmative, ſi juret ſine animo implendi promiſſionem; ſi vero cum animo implendi, peccat tantum venialiter, ut communiſſime dicunt *Sanch. Dec. l. 3. c. 6. n. 10. Roncaglia de Juram. c. 4. q. 1. R. 3. Tamb. de Juram. l. 3. c. 2. §. 2. n. 4. Elbel de Jur. n.* 129. *Mazzot. eod. tit. c. 3. §. 3. q. 3.* Recte vero excipiunt, ſi juramentum fiat in contractibus, vel coram judice; quia tunc, licet non ſit perjurium, eſt tamen gravis deceptio contra juſtitiam.

II. Si autem jurat *ſine animo ſe obligandi*, ſed cum animo implendi, *Cajet. 2. 2. qu. 89. a. 6. Croix l. 3. p. 1. num. 2. 9.* item *S. Antonin. Nav. Scotus, Tab.* & alii communius apud *Sanch. loc. c. n. 5.* tenent hunc peccare mortaliter, tum quia ſic jurans, falſo ſignificat habere intentionem ſe obligandi, quam vere non habet; tum quia, ut ſentit *Croix* tamquam probabilius, videtur gravis irreverentia adducere Deum in teſtem, & nolle ejus teſtimonio obſtringi. Sed valde probabiliter idem *Sanch. n. 7. Tamb. n. 6. Elbel n. 21. Ronzi de Juram. p. 125. & Ant. a Spirit. S.* cui adhæret *Ronc. l. c. R. 4.* tenent hunc non peccare niſi venialiter. Ratio, quia taliter jurans, cum habeat animum implendi, quamvis non intendat ſe obligare, ex una parte non jurat falſum, quia aſſerit verum de voluntate præſenti; ex alia parte, cum hic voluntatem non habeat ſe ullo modo obligandi ex vi juramenti, de cujus intrinſeca ratione eſt inducere obligationem Religionis, revera non jurat, ut ex communi dicunt *Salm. tr. 17. c. 1. n. 19. Elbel loc. c. Sporer in 2. Præc. c. 1. n. 134. &c.* & ideo juramentum hoc idem eſt ac ſi factum ſit ſine animo jurandi, quod non eſt niſi veniale, quando verum aſſeritur, ut ſupra dictum eſt.

An autem ſic jurans cum animo jurandi, ſed ſine animo ſe obligandi, teneatur ad ſervandum juramentum? *Prima* ſententia negat, tum quia hujuſmodi juramentum fuit invalidum, ut ſupra; tum quia Deus juramenta promiſſoria non acceptat, niſi juxta jurantium intentionem, *ex c. Humanæ aures qu. 5.* ubi dicitur: *Divina judicia talia foris noſtra verba audiunt, qualia ex intimis proferuntur*. Ita *Pal. tr. 24. D. 1. p. 8. n. 7. Salm. d. c. 1. n. 15. Ronc. R. 4. Tamb. n. 7. Mazzott. l. c. Elbel n. 125. & Sanch. Dec. l. 3. c. 10. n. 8.* cum *S. Bonav. S. Antonin., Scoto, Sylv. Nav. Arm. Gabr. Ang.* & aliis cum communi, ut aſſerit *Azor.* Et clare favet *D. Th. in 3. D. 39. q. 1. a. 3. q. 3.* ubi ait: *Si autem ſimpliciter juret abſque dolo, tunc in foro conſcientiæ non obligatur, niſi ſecundum ſuam intentionem*. Et idem confirmat 2. 2. qu. 89. a. 7. ad 4.; *Si autem jurans dolum non adhibeat, obligatur ſecundum intentionem jurantis*. Is autem jurat ſine dolo (ut dicit *Elbel n. 218. cum Illſ.*) qui jurat alicui nullum jus habenti ex juſtitia ad rem promiſſam. *Secunda* tamen ſententia affirmat teneri ad ſervandum juramentum. Hanc tenent *Leſſ. l. 2. cap. 42. n. 37.* (licet vocet oppoſitam valde probabilem) *Cajet. 2. 2. q. 89. art. 7. Suarez cap. 7. Sot. l. 8. q. 1. a. 7.* item *Valent. Sayr. Fill. Arag. apud Bonac. t. 2. D. 4. q. 1. p. 7. n. 3. & Ronzi de Juram. pag. 125. q. 5.* Ratio, quia, qui jurat cum animo jurandi, jam verum juramentum emittit, & ideo tenetur efficere, ad ſervandam reverentiam Divini Nominis, ut verum evadat quod jurat; nec poteſt a juramento ſeparare obligationem implendi promiſſum, cum obligatio oriatur ex ipſo juramento, de cujus natura eſt, ut effectum habeat quod juratur, ne vocetur Deus in teſtem falſitatis. Et in hoc apparet differentia inter votum, ſeu contractum, & juramentum; nam in illis obligatio pendet ab intentione voventis vel contrahentis; in juramento autem ex vi ipſius juramenti. Utraque ſententia eſt probabilis, ſed prima eſt probabilior; nam ratio hujus ſecundæ ſententiæ ſupponit ut certum, tale juramentum ſine animo ſe obligandi emiſſum, eſſe verum juramentum; Attamen probabilius eſt, & commune, ut aſſerunt *Salmant. cap. 1. n. 19. cum aliis ut ſupra*, & etiam *Viva in propoſit. 25. Innoc. n. 13.* (contra *Leſſ. d. n. 37.*) quod hujuſmodi juramentum non ſit verum juramentum, tum quia caret conditione neceſſaria ad naturam juramenti promiſſorii, qualis eſt animus ſe obligandi; tum quia juramentum ſequitur naturam promiſſionis quam confirmat, ut certum eſt *ap. Buſ. numer. 280. cum Leſſ. Bon. &c.* At promiſſio ſine tali animo facta non eſt quidem promiſſio, ſed ſimplex propoſitum; ergo evaneſcente promiſſione, evaneſcit etiam juramentum, & habetur ut factum ſine animo jurandi, quod certe, ut vidimus, nullum eſt. Si autem nullum exiſtit juramentum, nulla exiſtit obligatio illud implendi.

III. Si demum quis jurat *ſine animo implendi*, ſed cum animo jurandi, & ſe obligandi, certe peccat mortaliter, quia tunc etiam de præſenti deficit veritas. An autem is obligetur ad implendum promiſſum? Reſpondetur affirmative, quia viget tunc eſſentia & obligatio juramenti. *Tamb. n. 6. Mazzot. l. c.* & *Sanch. l. 3. c. 10. n. 5.* cum *S. Bonav. Leon.* & *Suar.* qui oppoſitum vocat improbabile. Et hoc dicendum, etiamſi is nullum habuerit animum ſe obligandi ex vi promiſſionis, quia obligatur aliunde ex vi juramenti, ut *Sanch. n. 6. Tamb. ibid.* & *Mazzot. l. cit.* Qui etiam recte advertit, quod is, qui habet verum animum jurandi, & nihil cogitat de juramenti obligatione, vere obligatur, quia obligatio ſequitur ex ipſa juramenti natura, & qui vult actum, vult conſequenter ejus proprietates. Idem ait, ſi ille ignoret obligationem juramenti; ſed huic probabilius contradicunt *Salm. d. c. 1. n. 23.* loquendo de voto, ubi ex ſententia communiſſima dicunt, quod ſi quis ignoret votum trahere ſecum obligationem, & cum hoc errore emittat votum, obligationem nolendo, is ad votum non obligatur, quia nemo obligationem contrahit, niſi volens ſibi illam imponat. Vide dicenda *de Voto n. 201. verſ. Sed quær. I.* Et vide mox ſupra dicta, ubi vidimus cum *D. Thoma* juramentum non obligare ultra intentionem voventis. Si autem quis injuſte cogatur, puta a latrone, ad aliquid promittendum cum juramento, poteſt licite intendere non velle implere promiſſum, ſi relaxationem juramenti obtinuerit. Ita probabiliter *Croix l. 1. p. 3. n. 278. cum Suar. Sanch. & Diana*.

173 „ 2. Defectu ſecundæ veritatis vere pejerat is, qui quod promiſit, poſtea non implet, ſi rationabiliter implere poteſt. Id ſolum hic dubitatur; an qui promiſit rem exiguam cum juramento, v. gr. dare alteri unum pomum, vel nummum pro eleemoſyna, vel caſtigare prolem, vel inter vendendum nolle ſe minori pretio vendere, vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingreſſu portæ, &c. an, inquam, ſub gravi peccato teneatur hæc ſervare? Ubi ſpeculative quidem videtur, quod ſic, quia vere adductus eſt Deus ut teſtis, quod ſit facturus: ergo ſi ſine cauſa non facit, quantum in ſe eſt facit Deum teſtem falſum. *Caj. Val. Tol. l. 4. c. 44.* Nihilominus probabiliter alii tenent contrarium, ut *Sanch.* V. *Laym. ſup. c. 4.*

Et hæc eſt ſententia communior, & quidem probabilior, ſcilicet non eſſe obligationem gravem ad præſtandam rem promiſſam cum Juramento, ſi ſit parva materia; Ita *Croix l. 3. p. 1. n. 305. Tamb. c. 3. §. 3. n. 4. Elbel n. 73. Salm. c. 2. n. 53. cum Sot. Sanch. Suar. Azor. Trull.* & plures alii. Ratio, quia (ut recte ait *Tamb.*) ibi invocatur Deus ut teſtis voluntatis præſentis, non autem executionis rei promiſſæ; Non ſervare autem promiſſa, probant *Salm. ex S. Thom.* non eſſe mendacium, ſed infidelitatem, quæ nequit eſſe gravis in materia levi. Hinc, ſi quis juret ſervare ſecretum, illud poſtea non ſervando, haud graviter peccat, niſi manifeſtet illud cum gravi læſione populi, vel Communitatis. Ita *Salm. c. 2. n. 78. cum S. Anton. Pal. Sanch. Nav. & aliis omnibus, ut ſupra*.

„ 3. Illud certum eſt, quod ſi ex eo quod juraſti, tantummodo parum aliquid non ſerves, non eſt grave: *v. g.* ſi juraſti te non bibiturum vinum, non peccas mortaliter parum bibendo. *Sanch. t. 1. l. 4. c. 12. n. 21.* quia tunc excuſat parvitas materiæ. Et ſic excuſantur, qui jurant ſervare ſtatuta alicujus Capituli, Collegii, Univerſitatis, &c. ſi poſtea parvum aliquod ſtatutum violent. Et idem dic de tabellionibus juratis, & aliis miniſtris juſtitiæ; ut & de eo qui ex ſumma, quam alteri ſe daturum juraſſet, parum tantum detraheret. *Nav. Suar. Sanch.* Vide *Laym. Bon. p. 13.*

174 „ 4. Obligaris probabiliter juramento promiſſorio, etſi extortum a te ſit per injuriam, ac metum, ut ſi oblitus uti æquivocatione, juraſti prædonibus dare lytrum, uſurario uſuram. *Bec. 2. 2. q. 82. &c.* Negat tamen *Azor. p. 1. l. 1. c. 21. q. 13.* in materia matrimonii, quia matrimonium coactum metu cadente in conſtantem virum nullum eſt: hinc etiam juramentum extortum de eo contrahendo videtur relaxatum ipſo jure. *Caj. v. Perjurium, Suar. cap. 9. Sanch. Bon. p. 9.*

Quæſtio magna eſt, num obliget in conſcientia juramentum metu extortum? Dicitur *in conſcientia*, quia in foro externo, ubi præſumitur non adfuiſſe animus jurandi, certe non obligat tale juramentum, *ex c. Verum de Juram.* Quoad forum autem internum *prima* ſententia negat obligare *cum Azor. S. Antonin. Sylv. Lop. Angel. Panorm. & aliis ap. Sanch. de Matrim. l. 4. D. 20. n. 3.* qui eam probabilem vocat, *ex Authent. Sacramenta C. Si adverſus venditionem*: ubi dicitur, talia juramenta nullius momenti eſſe habenda. Hinc dicunt, quod promiſſio ſic jurata vel irrita eſt, vel reſcindibilis a metum paſſo. *Secunda* tamen ſententia longe probabilior, quam tenet *S. Thom. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3. Salm. de Contract. c. 1. n. 26. cum Bon. Sot. Leſſ. Sanch. Suar.*; item *Elbel n. 57.* (qui vocat communiſſimam) *& Viva de Juram. q. 7. Art. 4. n. 7.* (qui vocat communem) dicit tale juramentum obligare. Ratio, quia tenemur efficere, ut verum ſit quod juramus, ne Deum teſtem falſi faciamus. Ideo *ex cap. cum contingat. de Jurejur. in 6. & aliis ut infra*, regula eſt, quodlibet juramentum ſervandum eſſe, quod ſine peccato impleri poteſt. Reſpondetur autem, *Authenticam* citatam non receptam, vel expreſſe revocatam fuiſſe a *c. 8. & 15. de Jurejur.* Notandum autem, quod metum paſſus tenetur, quo ad impletionem ex vi juramenti tenetur, poteſt illius relaxationem petere ab Epiſcopo, vel a quocumque, qui poſſit juramenta commutare, ut *Salm. loc. cit. n. 65. cum Lug. Villal. & Ledeſ.* Et ſi jam ſolverit promiſſum, poteſt in judicio repetere, vel occulta ſibi compenſare, *ut Viva l. c.* Vide *de Contr. n. 177. verſ. Quær. 2.*

175 „ 5. Obligaris item, etſi juramentum ſit errore, aut dolo extortum, ſi dolus, vel error verſetur tantum circa circumſtantias accidentales non magni momenti; nam ſi verſetur circa ſubſtantiam, ut v. gr. ſi annulum te daturum alteri jures, putans eſſe ferreum, cum ſit aureus, vel circa circumſtantias magni momenti, quibus cognitis non juraſſes, non obligaris. V. *Sanch. l. 3. c. 11. n. 11. Suar. &c.* * (*Hanc doctrinam circa qualitates accidentales probabilem putant Salmantic. de Contract. cap. 1. num. 21. Sed oppoſitam cenſent probabiliorem. At vide n. 187. v. Sed dubium,* „ de-

„ *de Voto, hoc lib. 3. n. 198. verſ. Certum eſt. Et n. 215.*)*

176 „ 6. Non inducit ullam obligationem, ſi jures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut (ut habet *Cajet.*) indifferentem, quæ nec ex fine, nec ex circumſtantiis cohoneſtatur; quia juramentum non poteſt eſſe vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum, ac otioſarum, ad quas Deus non vult nos obligari. *Bonac.* & alii communiter. Ubi nota ex *Laym. ſup. c. 6.* juramentum non convaleſcere, etſi talis res illicita, & vana, poſtea mutatis circumſtantiis fiat honeſta, cum juxta reg. 18. juris in 6. non firmetur tractu temporis, quod initio non ſubſiſtit. * (*Cum Salm. c. 1. ex n. 55. Hinc etiam adde cum Elbel n. 60. Pal. & Tamb. quod ſi juramentum ſit de ſervando aliquo a lege prohibito, non valet, etiamſi lex prohibeat tantum ſub pœna; ſecus, ſi ſit de aliquo a lege permiſſo.*) *

177 Juramentum in favorem tertii, ſemper ac impleri poteſt, ſine peccato implendum eſt; etiamſi ſit contra conſilia Evangelica, *Salm. c. 2. n. 69. cum Pal. Leſſ. Sanc. Suar. &c.* Et etiamſi promiſſio facta irrita ſit a jure in odium iniqui creditoris, velut promiſſio ſolvendi uſuras, ut *ex cap. Debitores de Jurejur.* Et certum hoc eſſe apud omnes aſſerit *Sanch. Dec. lib. 3. c. 11. n. 3.* Vel promiſſio facta meretrici, licet tale juramentum fuerit illicitum, ut *Mol. Suar. Caj. Sanc. cum Salm. de juram. c. 2. n. 69.* Intellige ſi meretrix jam opus ſuum præſtiterit; ſecus, ſi non. *Spor. c. 1. n. 55. Laym. c. 6. n. 2. Elbel n. 88.*

Aliter tamen dicendum, ſi promiſſio ſit irrita a jure, quia eſſet contra bonum commune; Ratio, quia tunc ipſa impletio illicita eſſet. Ideo non obligat juramentum metu extortum ſuper profeſſione, matrimonio, ſponſalibus, renunciatione fori Eccleſiaſtici, ſi ſit Clericus: Item ſuper donatione a Clerico, vel a milite facta concubinæ. Ita *Salm. de Contr. c. 1. n. 67. ex c. Diligenti de Foro compet. cum Buſ. n. 174.*

Quæritur autem, cum contractus eſt irritus a jure in favorem tantum promittentium, utrum tunc juramentum firmet contractum, ita ut promiſſarius ex eo acquirat jus juſtitiæ? Affirmant *Azor. Sanc.* & alii. Sed probabilius negant *Elbel n. 61. ac Spor. c. 1. n. 53. cum Tamb. Poteſt. Pichler, &c.* Ratio, quia nullo modo juramentum habet vim firmandi hujuſmodi contractum; non ex ſe, quia ſolum obligat virtute Religionis; non ex jure poſitivo, nam, licet ex *c. 28. de Jurejur. &c.* tales contractus debeant ſervari ob juramentum, nullibi tamen habetur ſervandos eſſe ex juſtitia; Et ideo hæc obligatio non tranſit ad heredes jurantis; & ipſe jurans deobligatur, relaxato juramento. Vide *Elbel num. 64.*

„ 7. Nec obligaris implere, ſi quid juraſti contra conſilia Evangelica, ut non ingredi Religionem, non dare eleemoſynam, &c. *Mol. Sanc. Laym. l. 4. t. 3. c. 6.* Et licet peccaris talia jurando, non tamen peccas non implendo. *Cajet. V. Perjurium.* * (*Ita Salm. c. 2. n. 58. Niſi juramentum fiat in favorem tertii, cum Leſſ. Sanc. Suar. Pal. &c. ut mox ſupra, & eod. Buſ. mox infra*) *.

„ 8. Teneris implere, nec poteſt commutari in aliquod opus melius, ut, verbi grat., religionem, ſi aliquid juraſti in utilitatem, aut gratiam alicujus hominis, aut aliquorum; dummodo ſit honeſtum, & ſine peccato impleri poſſit. Unde, verbi gratia, alumnus, qui juravit ſe ſerviturum Principi, aut huic, vel illi Eccleſiæ, &c. non poteſt ingredi religionem ſine relaxatione. Excipe tamen, ſi juraſſes Titiæ eam ducere: nam eo caſu potes, ea relicta, ingredi religionem: quia juramentum ſortitur naturam actus, cui apponitur; promiſſioni autem matrimonii hæc tacita conditio ineſt, *niſi ingrediar religionem.* Vide *Laym. c. 6. Bon. d. 4. q. 1. p. 3.*

178 Quæritur 1. an juramentum non ludendi obliget ad abſtinendum etiam a ludo licito, & modicæ quantitatis? *Reſp.* ſi juramentum ſit factum non ludendi in genere, conveniunt omnes non obligare ad abſtinendum a luſu honeſto, & moderato. Vide *Sal. c. 2. n. 95.* Dubium eſt, ſi juramentum expreſſe, & ſpecialiter factum ſit abſtinendi etiam a ludo licito, & moderato, an obliget? Negant *Dic. Nav. Rodr. & Baſſaus ap. Sal. n. 94.* Quia talis luſus pertinet ad virtutem eutrapeliæ. Sed Affirmandum eſt *cum Sal. n. 96. Tamb. Pal. Bon. Sanc. & communi*; quia actus majoris virtutis eſt ſe abſtinere etiam ab aliquo actu virtuoſo ad majorem perfectionem. Hinc ſi jurans majus bonum expreſſe intenderit in abſtinendo ſe a ludo, puta, ut Deo vacet, ſe mortificet, &c. tenetur implere; ſecus ſi ſine tali fine juraverit. *Salm. n. 95. & 100. in fin.* In hoc autem ludo bene poteſt dari materiæ parvitas, quæ metienda eſt juxta finem intentum a jurante. Vide *Sal. n. 98.* Poteſt etiam talis jurans dare pecuniam alteri ad ludendum, & ipſum obſervare, & etiam adjuvare, quia hoc proprie non eſt ludere. *Sanch. l. 3. Dec. c. 18. n. 5. Bon. t. 2. D. 4. q. 1. p. 16. n. 5. Pal. tr. 16. D. 2. p. 7. n. 5. & Sal. n. 99. cum Cand. Trull. Fag. &c.*

179 Quæritur 2. an obliget juramentum factum contra prius juramentum? Diſtinguendum, ſi juramentum alteri opponitur in *actu jurandi*, puta ſi juraſti non amplius jurare, & poſtea jures, v. g. jejunare, teneris ad jejunium; quia ſecundum juramentum eſt tunc de materia licita, quamvis peccaſti jurando. E converſo juramentum ſecundum eſt nullum, ſi opponatur priori in *materia jurata*, quia tunc eſſet de materia illicita: Hinc ſi juraſti matrimonium Cajæ (imo etiam ſi ſimpliciter promiſiſti, ut docet *Sanch. de Matr. l. 1. D. 50. n. 2.*), & poſtea jures Titiæ, hoc ſecundum non obligat; etiamſi poſtea Caja remittat promiſſionem, ex regula: *Non firmatur tractu temporis quod ab initio non ſubſiſtit, de Reg. Juris in 6.* Ita *Croix l. 3. p. 1. n. 323. cum Sanch. Pal. Tam. & Sal. c. 1. n. 102. & 103. cum Suar. &c.* Notat tamen *Croix ib. cum Sanch. Tamb. & communi*, quod ſi contractus poſterior juratus impleatur, validus eſt, quamvis illicitus, quia per juramentum non invalidatur actus, qui alias valide fieri poterat.

An autem valeat votum contra aliud votum? Vide *infra de Voto n. 210. verſ. Notandum.*

180 *Reſp.* 2. Juramentum promiſſorium eandem habet conditionem, eodemque modo explicandum eſt, quo promiſſio, vel propoſitum, cui eſt annexum. Ratio eſt, quia acceſſorium ſequitur principale; ideoque quando non obligat promiſſio, nec obligat juramentum appoſitum. *Leſſ. l. 2. c. 42. d. 2. Bonac. d. 4. q. 1. p. 6. Trull. l. 2. c. 1. d. 17.*

Unde reſolves.

„ 1. Titius, qui cum juramento promiſit nuptias Bertæ diviti, ſanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur ſtare juramento, poſtquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam, quia promiſſio ipſa non obligat eo caſu * (*Et hoc habetur in c. 25. de Jurejur.*) *

„ 2. Qui urbanitatis cauſa juravit ſe ante alterum non ſeſſurum, bibiturum, vel ingreſſurum domum, &c. non peccat contra juramentum, ſi coactus ab altero prius ſedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promiſſio illa, vel propoſitum habet tacitam conditionem adjunctam, niſi me coegeris, qua ſublata, non obligat, & conſequenter, nec juramentum: tum quia relaxatur ab altero cedente juri ſuo. *Bonac. loc. cit. Sanch. Leſſ. Trull.*

„ 3. Qui juravit ſe ſervaturum decreta, & regulas, vel ſtatuta alicujus Congregationis, Univerſitatis, vel Capituli, tantum tenetur ſervare ea quæ ſunt in vigore, & quatenus ſunt in uſu, vel ſervantur a majore parte Capituli; niſi tamen aliud conſtet de mente jurantis, vel hic voluerit ſe ad illa independenter a ſtatutis obligare. Ratio patet, quia promiſſio ipſa non aliter obligat. *Trull. l. cit. Azor. Leſſ. Dian. p. 2. tr. 6. R. 39.* * (*Vide dicenda n. 181.*) *

In omni autem juramento promiſſorio, fictione juris, tacite ſubintelliguntur ſequentes conditiones, I. *Si potuero*, quia nemo cenſetur ſe obligaſſe ad rem impoſſibilem phyſice, vel moraliter, ſc. cum permagna difficultate non prævisa. Ita *Sporer cap. 1. num. 77. Laym. cap. 9. num. 4. Elbel num. 70.* II. *Salvo jure Superiorum, ex cap. 19. de Jurejur.* III. *Si is, cui fit promiſſio, acceptet, vel non remittat*: Hæc enim eſt promiſſionis natura quam ſequitur juramentum. *Elbel ibidem.* IV. *Si res non fuerit notabiliter mutata.* Vide *num. 187. v. Non tenetur.* V. *Si & altera pars fidem ſervaverit*: intellige, ſi promiſſio fuit mutua *c. 75. de R. J. in 6.*

181 Quæritur, quomodo obliget juramentum ſervandi ſtatuta alicujus Collegii, Congregationis &c.? Attende quatuor regulas communiter a DD. in hoc puncto traditas, I. Quod tale juramentum intelligitur de ſtatutis editis, non edendis. *Sal. c. 2. num. 72.* II. Quod juramentum intelligitur obligare ſub gravi, aut levi, vel tantum ad pœnam, vel tantum ſub conſilio, ſicut obligat ſtatutum. *Elbel n. 91. Sal. n. 78. cum Pal. Sanch. Bonac. &c.* III. Quod tale juramentum non obligat ad ſtatuta, quæ non obligant ob impoſſibilitatem, vel ob deſuetudinem, vel quia ſic ſunt uſu recepta, etiamſi juramentum præſtetur de aliquo ſtatuto particulari. *Salm. n. 79. cum Suar. Bonac. Sanch. Prad. &c.* IV. Quod neque etiam obligat, ſi aliquod ſtatutum a majori parte Communitatis non obſervetur, *Salm. n. 80. cum Sa, Sanch. Azor. &c.* Hinc inferunt *Salm. n. 83. cum Sanch. Pal. Trull. &c.* quod Officiales, qui jurant ſervare taxam præſcriptam, non peccant aliquid aliud recipiendo, ſi taxa, ſive ſtipendium ſit inſufficiens.

182 Quæritur ultra, qualiter obliget juramentum, quod præſtant Medici apud Collegia ex præcepto *S. Pii V. in Motu proprio anno 1566. Supra gregem*, non viſitandi infirmos ultra tertium diem, niſi certificentur de Confeſſione infirmi per reſcriptum Confeſſarii? Dicunt *Salm. c. 2. n. 91. cum Sanch. Cajet. Prad. Trull. Leand. &c.* tale juramentum non obligare, ſi non ſit uſu receptum, prout non eſſe receptum in Hiſpania teſtantur (ſicut nec etiam receptum eſt Neapoli). Hinc dicunt ibi, tunc Medicum tantum teneri, quando prævidet in infirmo probabile periculum mortis, & ſimul probabiliter credit eum eſſe in mortali, vel neceſſarium eſſe, ut diſponat de rebus ſuis ad ſolvenda debita, tollendas lites &c. Ita *Salm. ibid. num. 92. & P. Elbel de Jur. n. 91.* in Diœceſi autem Neapolitana per ultimam Synodum factus eſt caſus reſervatus cum excommunicatione, nam antea erat ſine excommunicatione; Ibi enim *n. 4.* ſic dicitur: *Medici, qui viſitantes in lecto infirmos poſt tres dies a viſitatione non curaverint, ut prædicti infirmi peccata ſua idoneo Confeſſario confiteantur, aut alias non deſeruerint, ſecundum terminos Conſtitut. S. Pii V. & Innocentii XI.* Sed, ut dixi, hujuſmodi Conſtitutio non eſt Neapoli uſu recepta, ut plures Sapientes mihi aſſeruerunt, quando infirmitas levis eſt: dum vero periculoſa eſt, viget Conſtitutio, & reſervatio. Hinc ait *Mazzot. de Sacr. Pœn. to. 3. pag. 287. & pag. 550.* loquens de prædicto Caſu reſervato, ait Conſtitutionem S. Pii a conſuetudine ita temperatam eſſe, ut intelligatur tantum de mor-

morbis periculoſis: Excuſaretur tamen Medicus, ſi per alium moneret infirmum, vel ſi certe cenſeret monitionem non profuturam. Dicitur *certe*, nam in dubio tenetur monere. Ita *Elbel d. n. 89. cit. Sanch. Bon. Tambur. &c.* Idem ait *Mazz. d. p.* 287. qui addit ſufficere teſtimonium domeſticorum, vel ipſius infirmi de Confeſſione recenter peracta, ſi ſint fide digni. Sed in hoc regulariter dico domeſticos facile ut ſuſpectos habendos. Vide dicenda fuſius de hoc puncto in *Tom. II, de Sacrament. Pœniten. n. 664. & in Praxi Confeſſar. n.* 53.

183 „ 4. Qui juravit ſe ſervaturum ſecretum, non peccat „ contra juramentum, illud detegendo, quando non poteſt „ illud celari abſque gravi ſuo, vel alterius damno, quia „ ipſa promiſſio ſecreti non videtur obligare, niſi hac con„ditione, *ſi non noceat*. *Syl. Bon. Sanch. Trull. loc. cit.* „ * (*Quoad revelandum ſecretum. Vide dicenda lib. 3. num. 971. v. Hoc.*) *

Juramenta autem de ſervando ſecreto, quæ præſtantur in Congregationibus circa electiones, vel alia, obligant graviter vel leviter juxta nocumentum quod afferre poſſunt. Ita *Elbel n. 90. cum Henno*, quia obligatio juramenti ſequitur obligationem ſecreti. Idem dicunt *Spor. tr. 3. c. 1. n. 42. Croix l. 3. p. 1. n. 329. &c.* de juramento ſervandi ſecretum circa artem conficiendi aliquam medicinam. Imo, non obſtante juramento, teneris ex charitate eam revelare, ſi aliter quis ſubiret grave periculum mortis, cum juramentum non ſit vinculum iniquitatis. Ita *Croix cum S. Th. Suar. &c.*

„ 5. Qui juravit Judici, ſe dicturum quæ novit, non tene„tur revelare occulta. Ratio patet. *Leſſ. Bonac. Trull. l. c.*

„ 6. Qui juravit, ſe ſoluturum debitum intra menſem, non „ tenetur intra illum vi juramenti ſolvere, ſi a creditore ter„minus ſolutionis prorogetur: quia, cum hic cedat juri „ ſuo, ceſſat obligatio promiſſionis, & conſequenter jura„menti. *Azor. Bon. Trull. l. c. n.* 18.

184 Quæritur 1. utrum, qui promittit concubinæ cum juramento aliam non cognoſcere, teneatur ad illud? Negant *Dian. cum Fag.* Quia finis talis promiſſionis fuit pravus, nempe conſervandi amicitiam, & quia tale juramentum præberet occaſionem permanendi in peccato. Sed affirmant probabilius *Salm. c. 2. cum Sanch. & Prad.* Quia ex regula generali impleri debet juramentum ſemper ac impleri poteſt ſine peccato: Occaſio autem illa venit per accidens.

185 Quæritur 2. utrum promiſſio prodiga cum juramento obliget? Affirmant *alii ap. Salm. v. ib. n.* 71. Sed probabilius negant *Salm. d. loc. cum Sot. Suar. Trull. &c.* Quia talis promiſſio ſaltem eſt leviter mala, & ideo juramentum, cum non ſit vinculum iniquitatis, non obligat ex *Reg. Non eſt juris in 6. Non eſt obligatorium contra bonos mores præſtitum juramentum. Salm. n.* 78. Vide dicenda *de Matr. l. 6. num.* 851. *v. Cum autem.*

186 Quæritur 3. utrum qui promiſit redire ad carcerem cum juramento, teneatur ad illud cum probabili timore mortis, vel graviſſimi damni injuſti? *Prima ſententia* negat, quia eſſet actio mala ſponte morti ſe offerre. Ita *Navarr. Man. c. 12. n. 18. & Vaſq. Nav. Pon. Covarr. Tamb. Reg. ap. Salm. c. 2. num. 74. Secunda ſententia* multo probabilior affirmat, quia, poſita promiſſione, redire eſſet opus virtutis. Ita *Tolet. l. 4. cap. 22. n. 2. Suar. l. 2. cap. 10. num. 14. & 15. Leſſ. lib. 2. cap. 42. num. 28. & Salm. num.* 75. (licet primam vocent probabilem) *cum Bon. Sanch. Leſſ. Suar. Laym. Toled. &c.*

Parentes, aut Domini jurantes punire filios, vel famulos, raro peccant, ſi juramentum non impleant, vel quia delinquentes jam ſint emendati, aut emendationem promiſerint; vel quia juramentum fuit de re inutili, aut potius de vindicta inordinata. Ita *Laym. n. 9. c. 14. Anacl. D. 2. n. 22. & Elbel n. 87. cum Gob.* aliiſque ſatis communiter. Additque *Elbel* plerumque talia juramenta fieri ſine intentione jurandi, ſed tantum terrendi; vide dicenda *n. ſeq. 187. ad* IV.

DUBIUM VI.

Quibus caſibus excuſetur ab impletione, qui in promiſſorio juramento obligationem contraxit?

187 *An excuſet mutatio circumſtantiarum?*
188 *An excuſet ceſſatio cauſæ finalis?*

187 „ RESP. Tales caſus, præter ea quæ ex ſuperioribus col„liguntur, a *Tol. & Caj.* recenſentur iſti, I. Si quod „ bonum erat tempore juramenti, propter circumſtantias „ poſtea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum majoris „ boni, vel melius ſit omitti, quam impleri. *Sanch. c.* 14. * „ (*cum Salm. c. 2. n.* 65.) * II. Si juramentum moves in „ opus aliquod aperte melius, & Deo gratius: id enim quiſ„que per ſe poteſt, ut habet *Tol. c.* 13. Excipe tamen ſem„per, ſi quid in hominis commodum juraſſes: nec enim „ Deus illum vult defraudari. III. Si notabiliter mutetur ſta„tus rei, ut ſi v. gr. juraſſes aliquem punire juſta punitio„ne, is autem ſupplex veniam peteret, & ageret pœniten„tiam, poſſes ei ſine perjurio condonare: quia juramentum „ obligabat, ſervato eodem ſtatu, in quo non pœniteret. *Laym.* „ *c. 9.* * (*Vide mox infra v. Non tenetur.*) * IV. Si res „ jurata facta ſit inutilis ad intentum, maxime ſi magis il„lius deſtructiva; ut ſi verbi gratia ex correctione impœni„tentis filii notaretur is magis deſtruendus, quam emendan„dus, aut ſit turbanda familia, ſecuturæ rixæ cum uxore, „ & ſic præſtet non corrigere. *Regin. lib. 18. cap. 56. Bon. loc. c. p.* 14. * (*Hinc ſi pœna, quam minatur pater, pa„rum conducat ad correctionem, ipſe non tenetur implere, ſal„tem non ſub gravi. Salm. n. 63. cum Soto, & Sanchez. „ Excuſatur autem ab implendo juramenta, qui jurat commi„natorie ex ira, vel non ſerio, ut ſolent pueri. Salm. n. 62. „ & 63. cum Bon. & Cajet. Vide dicta n. 186. in fine.*) * „ V. Si ita ferant conditiones illæ, quas in quovis promiſ„ſorio juramento tacite ſubintelligi natura, & DD. docent. „ Tales autem ſunt, ut *Laym.* dicit (*ſup. c. 9.*) 1. ſi pot„ero. 2. ſalvo jure Superioris. 3. niſi res notabiliter mu„tetur. * (*Quid ſi ſuperveniat circumſtantia non præviſa? „ Vide dicta n. 180. v. In omni:*) * 4. niſi obligatio tolla„tur. De quo ſequens Dubium.

Non tenetur quis implere juramentum, quando ſupervenit notabilis mutatio, v. gr. periculum mortis, infamiæ, vel alterius gravis damni, quia non cenſetur in tali caſu voluiſſe ſe obligare, cum per mutationem tunc res ſit diverſa quam promiſſa; In dubio autem, an mutatio ſit notabilis, tenetur. *Palaus tr. 15. D. 1. p. 20. n. 4. Sanch. Dec. l. 4. c. 2. n. 34. & Salm. de Jur. c. 3. n. 20. cum Trull. Leand. &c.* Vide *de Voto n.* 225.

Sed dubium eſt, num ſit de ſe ſufficiens illa mutatio, etiam non notabilis, qua tamen præviſa, ille juramentum non emiſiſſet? *Prima ſententia* affirmat ex *S. Thom. in 4. diſt. 48. q. 1. a. 3. q. 1. ad 1.* qui ſic docet: *Id liberare a voti, vel juramenti obligatione, quod ſi a principio notum fuiſſet, ea fieri impediret.* Ratio, quia intentio ſe obligandi tunc vel deeſt, vel ſic interpretatur. Ita *Navarr. Man. c. 18. n. 7. Sylveſt. v. Votum, 2. q. 17. in fin. Molina to. 2. de Juſt. D. 272. coll. 2. & 7. item S. Anton. Henr. &c. ap. Salm. d. c. 3. n.* 21.

Secunda ſententia tenet non ſufficere, quia obligatio non eſt deſumenda ex promiſſione, quæ in futurum non fieret; ſed ex illa, quæ jam facta eſt. Ita *Suar. l. 4. c. 9. n. 8. Sanch. Dec. l. 4. c. 2. n. 22. Pal. tr. 15. D. 1. p. 20. n. 3. & Salm. ib. n. 28. cum Sot. Cajet. Val. &c.* Merito tamen dicunt non poſſe negari probabilitatem primæ ſententiæ. Imo ipſimet *Salm. c. 1. n.* 152. cenſent illam eſſe notabilem mutationem, quæ ſi a principio cognita fuiſſet, jurans non promiſiſſet; quod utique cum prima ſententia cohæret. Vide *de Voto n.* 226.

Adde, quod ceſſat obligatio juramenti, aut voti, ſi ceſſat 188 cauſa finalis illius, v. gr. promiſiſti pauperi eleemoſynam, ſed ille poſtea fit dives: promiſiſti non ingredi talem domum ob periculum, ſed illud ceſſat: promiſiſti peregrinationem ob ſalutem patris, ſed ille moriatur, & ſimilia. Ita *Sanch. l. 4. c. 2. n. 42. Suar. l. 4. de Voto c. 18. n. 3. Bon. D. 4. q. 2. p. 3. §. 2. n. 10. Pal. tr. 15. D. 9. p. 20. n. 1. & Salm. c. 3. n. 16. cum Prado, Trull. Tamb. &c.* Secus vero, ſi ceſſat cauſa tantum impulſiva. *Ibid.*

DUBIUM VII.

Quomodo obligatio juramenti tollatur per irritationem, diſpenſationem, commutationem, & remiſſionem?

189 *Quis poſſit irritare juramenta? Et quis diſpenſare?*
190 *An diſpenſans in votis poſſit & in juramentis?*
191 *De Commutatione, & Relaxatione juramenti.*
192 *Quid ſi juramentum ſit factum in favorem tertii?*
193 *An poſſit remitti ab ipſo tertio?*

APPENDIX De ADJURATIONE, & præcipue de Adjuratione Dæmonum.

„ RESP. De hoc ex conditionibus jam poſitis, & pote- 189 „ ſtate Superiorum in ſuos, ac ſuorum vota, a *Laym.* „ hic *c.* 11. & aliis communiter hæc traduntur.

„ 1. Quod ſpectat ad irritationem, irritare, & annullare „ poteſt juramentum omnis Superior, maritus, aut dominus, „ qui, & quomodo irritare poteſt ſuorum vota. *Sanch. c.* „ *69. n. 7. Suar. Azor. Fill. l. 25. c. 9. p. 87. dub. 6.* V. „ Caput ſequens ex *n.* 227.

„ 2. Poſſunt & iidem irritare juramenta promiſſoria facta „ in gratiam hominis, quotieſcunque ipſam promiſſionem, „ ſeu contractum infirmare iis conceſſum eſt.

„ 3. Quoad diſpenſationem quicunque habet poteſtatem „ ordinariam, vel delegatam, vel privilegium diſpenſandi in „ votis, poteſt in iiſdem diſpenſare, etiamſi jurata ſint.

Quæritur hic, an qui habet facultatem delegatam diſpenſandi 190 in votis, poſſit diſpenſare in juramentis? *Prima ſententia* probabilis negat, quia vinculum voti, & juramenti diverſum eſt; & ideo ex ſtylo Curiæ facultas quoad juramenta ſpecialiter conceditur. Ita *Leſſ. l. 2. c. 42. n. 6. & Sanch. Bon. Azor. ac Led. ap. Salm. de Juram. c. 3. n. 3. Secunda* vero *ſententia* non minus probabilis affirmat, quia juramenta præſtita ſolı Deo, licet ſint vincula diverſa a votis, in ordine tamen ad diſpenſationem, ut vota reputantur, argumento *l. Tantum. ff. de Servo corrupto*, ubi: *Diſpoſitum in uno æquiparatorum, cenſetur diſpoſitum in altero.* Illa autem ſpecialis conceſſio quoad juramenta ex Stylo Curiæ fit ad majorem cautelam. Ita *Salm. d. n. 4. cum Caj. Pont. Suar. Pal. Trull. Dian. Prad. Arag. &c.* Et idem dicitur, quoad juramenta facta homini, quando obſint bono communi; Imo hujuſmodi juramenta ſunt per ſe nulla, vide dicta *n.* 177.

„ 4.

191 „ 4. Quoad commutationem, eadem eſt ratio, quæ de diſ-
„ penſatione.

„ 5. Quod attinet ad remiſſionem, ſive relaxationem, juramentum factum in ſavorem hominis non poteſt relaxari, niſi ab eo „ cui factum eſt, aut cui is, & promiſſa materia ſubjecta eſt.

„ 6. Et is quidem poteſt remittere, etſi talis favor ei juratus eſſet propter Deum, v. gr. ſi quis per Deum juraſſet „ pauperculæ eam ducere, poteſt ipſa juramentum illud relaxare, ut habet *Navar.* & alii, contra *Sotum*, & *Sylv.* „ quia, licet juramentum principaliter factum ſit propter „ Deum, quia tamen executio eſt in favorem hominis, ub „ hominis etiam voluntate dependet.

„ 7. An etiam civilis poteſtas relaxare poſſit juramenta „ ſuorum ſubditorum in temporibus, quando juſta cauſa ſubeſt, v. g. quia metu, vel per aliam injuriam extorta ſunt, „ controvertitur. Alii negant, alii ajunt apud *Laym.* Probabile eſt, quod docet *Sanch. l. 3. c. 12. cum Suarez*, non poſſe „ relaxare directe, ſicut poteſtas Eccleſiaſtica, quando diſpenſat, ſed tantum indirecte, v. g. ratione materiæ, vel „ ſupplendo vicem ejus, cui juratum eſt, & qui remittere „ debeat. Plurima ad forum externum ſpectantia circa juramentum vide apud *Laym. ſupra c. 11. Bon. l. c.*

192 Pro majori claritam dicendum I. quod, ſi promiſſio in favorem hominis, firmata juramento, nondum acceptata ſit, non eſt obligatio illam implendi, & revocari poteſt; quia juramentum tunc eſt acceſſoriam, & ſequitur naturam promiſſionis; ſecus autem, ſi promiſſio principaliter fuit facta Deo. Hoc certum eſt. Vid. *Salm. de Juramen. c. 2. n. 56. cum Suar. Leſſ. & fuſius de contract. cap. 4. n. 70.*

Dicendum II. quod, ſi talis promiſſio ſit acceptata a tertio, cui facta fuit, tunc ſine ejus conſenſu nec etiam a Pontifice relaxari poteſt. Eſt adhuc commune *ap. Laym. de Jur. c. 11. n. 15. cum S. Th. 2. 2. q. 80. a. 9. ad 3. Tamb. l. 3. c. 7. §. 3. n. 2. Salm. c. 2. n. 68. Croix l. 3. p. 1. n. 358.* Et hoc, etiamſi juramentum principaliter ſit factum in honorem Dei, ut dicit *Croix ib. cum Sanch. Suar. Leſſ. Lug. Diaa. Moya &c.* ſemper ac per acceptationem ſit tertio jus acquiſitum. Sed de hoc juramento principaliter in Deum emiſſo magna vertitur quæſtio, circa quam vide dicenda *c. 3. de Voto n. 255.*

Limitatur tamen Dictio II. mox lata in tribus caſibus. I. Si jurans ſit ſubditus, & juramentum ſit circa ea, quæ Superiorum poteſtati ſubduntur, ut docet *S. Thom. l. c.* Ideo Pontifex irritare poteſt omnia juramenta circa Beneficia, Officia Eccleſiaſtica &c. Parentes etiam poſſunt irritare juramenta impuberum, non vero puberum circa res proprias ipſorum; Tutores pupillorum; Superiores Religioſorum; Viri uxorum circa bona dotalia: Domini Servorum. Vid. omnia *ap. Salm. c. 3. ex n. 4. cum Buſ. n. 2.*

Lim. II. Si juramentum non poſſet ſervari ſine damno communi, prout eſſet juramentum non denunciandi, non accuſandi &c. vel ſuper contractu a lege vetito, v. g. ſolvendi pœnam, ſi quis reſiliat a ſponſaliis; quod prohibetur *c. Gemma. de ſponſ.* (An etiam ſolvendi perdita ludo prohibito, ut dicunt *Salm.*. Vide dicenda de *Ludo tr. de Cont. D. 13.*) Talia juramenta verius relaxatione non indigent, cum de ſe ſint nulla, juxta dicta *n. 177. v. Aliter*. Eſto tamen eſſent valida, ab Eccleſia relaxari poſſunt. *Sal. ib. n. 6. cum Sanch. Pal. & Gutter.* Nomine autem Eccleſiæ veniunt non ſolum Pontifex, ſed etiam Epiſcopi, Capitula Sedibus vacantibus, & alii juriſdictionem Epiſcopalem habentes, ut *Salm. n. 7. & 8.* & etiam Confeſſarii delegatam facultatem habentes diſpenſandi in votis, qui poſſunt etiam talia juramenta relaxare, ut *Buſ. n. 3. & Salm. n. 9. cum Rodr. & Ledeſm.*

Lim. III. Si juramentum ſit dolo, aut metu extortum; tunc enim etiam ab iiſdem, ut ſupra, relaxari poteſt in pœnam extorquentium, ut certum eſt apud omnes; etiamſi juramentum ſit extortum ab alio tertio, inſcio principali, *Sal. n. 7. cum Suar. Sanch. Pal. Mol. Arag.* Imo hoc currit, etſi promiſſio non eſt indebita, puta de ſolvendo debito vero; ſed juramentum injuſte ſit extortum; Et etiamſi extorqueatur juramentum per metum levem, ſaltem pro foro interno, ut *Salm. n. 8. cum Sanch. Suar. & Pal. ex c. Scilicet, &c. Accepta de Reſt. ſpol.* ubi ſolam juramentum omnino ſpontaneum relaxari nequit.

193 Certum autem eſt, quod juramentum in favorem tertii poteſt libere ab eo remitti, abſque relaxatione Eccleſiæ, ut docent omnes cum *D. Thom. 2. 2. q. 89. ar. 9. ad 2.* Sed quæſtio eſt, an juramentum factum in favorem tertii ceſſet ex illius remiſſione, etiamſi promiſſio principaliter ſit facta Deo? Negat *S. Thom. ibid.* niſi oppoſita ſit conditio, ſcilicet, ſi ita videbitur ei, cui promittitur; Et idem tenent *Salm. c. 3. n. 10.* generaliter loquendo cum *Sot. Syl. Sanch. Bon. Pal. &c.* E converſo *Buſ.* hic *n. 6. cum Nav. & Croix l. 3. p. 1. n. 358. cum Gob. Tamb.* probabiliter tenent ceſſare obligationem. Ratio, quia, licet promiſſio ſit facta Deo, fuit tamen ſemper facta dependenter a voluntate hominis, cui juratum eſt, ſcilicet ſi ille non remittat excuſationem. Et hanc quoque ſequuntur *Salm. n. 14. cum Sanch. Pal. Trull. Prad. Fag. Leand. &c.* contra *Sot. Syl. &c.* ſemper ac, licet juramentum principaliter ſit factum in honorem Dei, promiſſio tamen tota cedat in favorem partis, puta ſi quis intuitu pietatis juret huic Eccleſiæ Calicem dare, huic pauperi eleemoſynam, hanc Religionem ingredi. An autem Juramentum, vel Votum *Perſeverantiæ*, quod emitti ſolet in aliquibus Congregationibus, poſſit relaxari, vel diſpenſari ab Epiſcopis, ſine Congregationis conſenſu. Vide dicenda *num. 255. infra.*

APPENDIX

DE ADJURATIONE.

I. ADjuratio eſt invocatio Dei, vel rerum ſacrarum, aut Sanctorum, ad inducendum aliquem ad quoddam agendum, vel omittendum. Ita *S. Thom. 2. 2. quæſt. 90. artic. 1.* Alia autem eſt *Solemnis*, quæ fit a Miniſtris, & modis ab Eccleſia conſtitutis; alia *Privata*, ſine hujuſmodi ſolemnitatibus. Item alia eſt *Deprecativa*, prout fuit illa Principis Sacerdotum: *Adjuro te per* Deum *vivum, ut dicas nobis, ſi tu es Chriſtus &c. Matth. 26.* Alia *Imperativa*, quæ competit tantum Superioribus erga ſubditos, & Exorciſtis erga Dæmones.

II. Ut adjuratio ſit licita, tria requiruntur, ſicut in juramento, ſcilicet I. *Veritas*, ideſt, ut adjurans vere intendat aſſequi quod petit, & vera ſit cauſa ob quam petit; Carentia autem hujus veritatis raro erit pluſquam venialis, nempe ſi fictus pauper per Deum petat eleemoſynam, ut dicunt *Sanchez Dec. l. 2. cap. 42. n. 5. Sporer de 2. Præc. cap. 1. n. 163. Elbel Conf. 6. n. 153.* II. *Juſtitia*, ex cujus carentia certe graviter peccaret rem petens graviter malam, ex communi DD. Quid ſi rem petat leviter malam? Tenent eſſe veniale *Salm. de 2. Præcept. cap. unic. num. 4. Sporer numer. 165. cum Suarez Bonacin. Sanchez & Tab.* Sed melius *Elbel numer. 97.* dicit eſſe mortale, quia ſatis gravis videtur irreverentia inducere alterum ad rem malam ope Divinæ auctoritatis. Vide dicta *num. 146. v. 5. Venialiter.* III. *Judicium*, ideſt debita diſcretio, cujus carentia certe non eſt niſi venialis.

III. Tantum creaturæ intellectuales poſſunt directe adjurari, ut Homines, & Dæmones. Indirecte autem etiam irrationales, ut ſal, nubes, locuſtæ, &c. adjurando vel Deum, ut earum uſu nos adjuvet; vel Dæmones, ut per eas deſiſtant nocere, prout docet *S. Thom. 2. 2. q. 90. art. 3. cum aliis communiter.*

IV. Privatim omnibus quidem licitum eſt adjurare; ſolemniter autem tantum Eccleſiæ Miniſtris ad id conſtitutis, & cum Epiſcopi expreſſa licentia. Ita communiter *Salm.* cum aliis, *ex Luca 10. 19. Ecce dedi vobis poteſtatem calcandi ſerpentes & ſcorpiones, & ſuper omnem virtutem inimici.* Et ex *Marc. 16. In nomine meo Dæmonia ejicient.*

V. Præſertim autem circa *Adjurationem Dæmonum*, duo præcipue hic ſunt notanda. I. Ut cum eis adjuratio ſit imperativa, non vero deprecativa. II. Ut fiat tantum ad amovenda damna, & vexationem obſeſſi, non autem ad vanitatem vel curioſitatem; hinc dicunt DD. communiter cum *Salm. de 2. Præc. c. un. n. 55.* non poſſe excuſari a peccato gravi, qui multos ſermones inutiles haberet cum Dæmone obſidente.

Sed quæritur 1. an ſit mortale quærere a Dæmone unam vel alteram rem curioſam? Affirmat *Palaus*, quia tunc Exorciſta potius videtur deprecative quærere, quam imperative. Sed probabilius eſt tantum veniale, ſi vera adjuratio fiat imperativo modo. Ita *Sanch. Dec. l. 2. c. 42. n. 15.* item *Cajet. Suar. Nav. Sot. communiter cum Salm. n. 55. & 56.*

Quæritur 2. quæ liceant Exorciſtis a Dæmone interrogare? Licet quidem interrogare omnia, quæ ad ejus expulſionem conducant. *Salm. n. 51. cum S. Thom. & communi.* Hinc poſſunt quærere numerum, & nomina eorum qui in obſeſſo habitant, & a quanto tempore, ut habetur in Rituali Rom. Item cauſam ſui ingreſſus. Item ſignum ſui egreſſus, ut communiſſime contra *Sotum* permittunt *Sanch. n. 28. Salm. cum Pal. Del Rio, Trull. &c.* An autem liceat quærere imperative a Dæmone manifeſtationem alicujus veritatis? Negat *Elbel Conf. 6. n. 156.* quia (ut ait) non videntur Miniſtri aliam habere poteſtatem, niſi interrogandi tantum ea quæ ad eum expellendum conferunt. Sed probabilius & communiſſime affirmatur licere, ſi id conducat ad Divinam gloriam. Ita *Sanch. n. 24. ac Cajet. Sot. Con. Tab. &c. cum Salm. n. 59.* Atque expreſſe hoc docet *D. Thom. 2. 2. q. 95. art. 4. ad 1.* ubi ait: *Aliud autem eſt inquirere aliquid a Dæmone ſponte occurrente, quod quandoque licet propter utilitatem aliorum, maxime quando Divina virtute poteſt compelli ad vera dicenda. Et aliud eſt Dæmonem invocare ad cognitionem occultarum acquirendam ab ipſo*; Quod certe malum eſt.

Quid ſi Dæmon aſſignaret pro cauſa ſui ingreſſus, obſeſſum invalide fuiſſe baptizatum, an hic rebaptizandus eſſet ſub conditione? Ex una parte videtur negandum, quia nulla Dæmoni præſtanda eſt fides. Ex alia videtur affirmandum, quia Dæmon ex vi Exorciſmi tenetur patefacere veritatem. In hac difficultate rationabiliter opinantur *Salm. n. 69.* hunc non eſſe rebaptizandum, niſi aliunde adſint validæ conjecturæ non accepti Baptiſmi, nempe ſi baptizans fuerit maleficus, vel hæreticus, vel muliercula parum inſtructa, vel acer inimicus Parentum baptizandi, qui dixerit velle ulciſci, & ſimilia.

Exorciſta autem, ut obſeſſus vere liberetur, ſedulo curet ſequentia obſervare, 1. Prius bene exploret, an ille revera obſideatur a Dæmone. 2. Muniat ſe Fide, fiducia, & Charitate; inſuper & oratione, & jejunio, & maxime humilitate, alias parum proficiet. Dicunt tamen *Salm. n. 7.* Exorciſmum ſuam vim habere, etiamſi fiat ab eo qui eſt in peccato. 3. Inducat obſeſſum ad Confeſſionem, confidentiam, & orationem. 4. Utatur Exorciſmis in Eccleſia Romana, vel ſaltem in ſua Diœceſi approbatis. Utatur etiam invocatione nominum Jeſu, Mariæ, & item ſigno Crucis, ac Reliquiis Sanctorum,

ctorum, aut Aqua benedicta, Agnus Dei, &c. 5. Caveat, ne cum Dæmone jocetur, ſed potius pauca proferat, & non permittat ei plura loqui, ſed imperet tacere. 6. Caveat etiam, ut advertit *Rituale*, ne ob dictum Dæmonis, confugiat ad Magos, ut maleficium diſſolvant. Jubeat tamen Dæmonem dicere, an ibi ſit ob maleficium; & ut ſigna malefica reddat, vel revelet. 7. Regulariter Exorciſmum faciat in Eccleſia, januis apertis, niſi honeſta adſit cauſa (ut dicitur in *Rit.*), ut fiat domi. 8. Excludat mulieres, pueros, & viros otioſos, quorum modica fides expulſioni obſtare poteſt. 9. Repetat pluries commiuationem, & verba, quibus obſervat Dæmonem magis angi, ſemper augendo pœnam. Demum advertat nulla adeſſe ſigna infallibilia egreſſus; probabilia tamen ſigna ſunt, ſi per longum tempus obſeſſus ſit a moleſtiis immunis; item Dæmonum confeſſio, ingens vomitus rerum putridarum, vel halitus valde fœditus: item magni clamores, qui ibi audiantur; item ſi obſeſſus remaneat in terram dejectus & quaſi mortuus, ac ſimilia. Probabilius autem non licet concedere Dæmoni, quod invadat aliud corpus hominis, vel beſtiæ, ut exeat ab energumeno, ſicut ille promittit, ut cenſet *Elbel n.*167. *cum Bon. Tamb. & aliis* contra *Pal. &c.*

Communiter autem dicunt DD. Exorciſmos habere vim infallibilem expellendi Dæmones tamquam ex opere operato. Ita *Sporer de 2. Præc. n.* 167. *Sanch. d. c.* 42. *n.* 16. *Pal. p.* 4. *n.* 19. *Elbel n.* 160. *& Salm. n.* 17. *&* 22. *cum Cajet. Sot. Trull. &c.* Nec obſtat, quod plures Exorciſmi effectum non habeant; nam ut dicunt *Salm.* ſemper illi aliquem effectum ſortiuntur, ſi non complete, ſaltem imperfecte, vires Dæmonum attenuando. Vide alia apud *Del Rio* fuſe de hac materia tractantem.

CAPUT III.

De Voto.

DUBIUM I.

Quid ſit Votum, & quotuplex?

194 *Quid eſt Votum?*
195 *Quotuplex eſt Votum.*

194 RESP. 1. Eſt promiſſio facta Deo, deliberate, de bono poſſibili, & meliori. *S. Th.* 2. 2. *q.* 88. Vid. *Sanch. & Laym. l.* 4. *t.* 4. Unde patet, quod Votum ſit actus latriæ ſoli Deo debitus. Quare, dum vovemus quædam Sanctis, ſenſus eſt, voveri ea Deo in honorem ſimul Sanctorum. * (*Ut ex communi acceptione Eccleſiæ, Salm. de Voto, c.* 1. *n.* 29.) *, ſicut templa, & altaria ædificamus Deo in eorundem honorem. Porro ex ſingulis particulis datæ definitionis multi caſus reſolvuntur, quos, ut vitetur confuſio, & conſulatur memoriæ, ſeparatis dubiis proponam.

195 Reſp. 2. Dividitur Votum, I. in *Abſolutum*, & *Conditionatum*. Illud eſt, quod fit ſine ulla conditione, ut voveo eleemoſynam: hoc autem quod fit cum conditione, ita ut niſi hac poſita, non exurgat obligatio; ut voveo eleemoſynam, ſi ſanitati reſtituar, vel (quod dicitur Pœnale) voveo facere diſciplinam, ſi hoc fecero. II. In *Solemne*, & *Simplex*. Illud eſt, quod ut tale acceptatur ab Eccleſia, & ſunt hæc duo: votum caſtitatis, quod majoribus Ordinibus annexum eſt, & votum profeſſionis religioſæ. Simplex autem votum eſt omne aliud, quod talem ſolemnitatem non habet. Ubi ſciendum, quod votum ſolemne reddit perſonam jure inhabilem ad contractus, vel actus contra votum, ut ad matrimonium, vel dominium bonorum habendum. Vid. infra *l.* 4. *c.* 1. *in tract. de ſtatu relig.* Simplex autem tale votum v. g. caſtitatis (excipio quod in Societate JESU emittitur poſt Novitiatum), aut ingrediendæ Religionis, etſi reddat contractum, v. g. matrimonii, illicitum, non tamen invalidum. Vid. infra *l.* 6. *de Matrimonio*. III. In *Reale*, & *Perſonale*. Illud eſt, cum pecunia, vel alia res externa pretio æſtimabilis promittitur, ut calix, eleemoſyna: hoc autem, cum aliqua hominis actio, vel ceſſatio ab actione, ut votum jejunii, peregrinationis, abſtinentiæ a luſu. His aliqui adjungunt Mixtum ex utroque, ut ſi voveas peregrinationem cum oblatione alicujus rei. Vide *Leſſ. l.* 2. *c.* 40.

DUBIUM II.

Quæ requiratur Voti deliberatio, & intentio.

196 *De liberatione requiſita ad Votum.*
197 *De Voto emiſſo ex metu.*
198 *De Voto emiſſo ex errore.*
199 *An obliget ſimplex propoſitum?*
200 *An ad Votum ſufficiat promiſſio implicita.*
201 *Quale propoſitum voluntatis requiratur ad votum? Hinc plura quæruntur, & I. An teneatur ad votum, qui poſitive noluit promittere, & ſe obligare? II. Qui non habuit animum implendi? III. Qui negative noluit ſe obligare ſciens obligationem voti? Qu. I. Quid ſi neſciens? Qu. II. Quid ſi quis voluit promittere, & poſitive noluit ſe obligare? Qu. III. Quid ſi quis dubitat, an ſe voluerit obligare? Vel an noverit obligationem voti? Quid ſi dubitet, an fecerit propoſitum, aut votum?*

RESP. Cum voti obligatio ſit graviſſima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta, qua quis libere, & directe in ſe voluerit promittere, cum animo ſe obligandi. Ita Doctores communiter. *Leſſ. Bon. d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. 196

Unde reſolves.

1. Ætas, & uſus rationis ad vovendum ea ſufficit, quæ ſatis eſt ad peccatum mortale perfecto actu humano, & directo in ſe volitum. Excipe tamen votum ſolemne religionis, quod invalidum eſt ante certam ætatem.

2. Non obligat votum factum cum ſemiplena animadverſione, vel deliberatione, v. gr. ex repentino animi motu, vel conſuetudine, lingua mentem præveniente, vel ex calore iracundiæ rationis uſum auferente. *Azor. Sanch. Trull. l.* 2. *c.* 2. *d.* 1. Ubi notat, non eſſe ſufficiens indicium, quod defuerit præfata ratio, vel deliberatio, ſi voventem facto voto mox pœniteat; item motum iræ raro, & vix unquam impedire uſum rationis. * (*Hinc videndum an adſint aliæ circumſtantiæ adjunctæ. Vide Salm. c.* 1. *n.* 11. *Peccat autem ſaltem venialiter, qui levi conſideratione emittit vota magni ponderis. Salm. n.* 13. *Licet inde ad ea ſit obligatus n.* 14.) *

3. Quod ſi is, qui ſcit ſe voviſſe, dubitat, an cum ſufficienti deliberatione, & uſu rationis, ob defectum ætatis: ſi quidem vovit ante ſeptennium, votum non obligat, niſi conſtet de ſufficienti rationis uſu; quia eum jus in tali non præſumit: & poſſeſſio ſtat pro libertate. Si vero poſt ſeptennium vovit, obligat; quia poſſeſſio eſt pro voto, cum præſumatur uſus rationis, niſi conſtet oppoſitum. Si denique dubitet, utrum ante, an poſt ſeptennium voverit, teneri voto vult *Sanch. & Pal.* negat *Diana &c.* * (*Sed probabilius Sanch.*) *

In quocunque autem dubio, an defuerit plena deliberatio, valet votum: *Salm. c.* 1. *n.*147. *cum Suar. Sanch. Pal. &c.* Item in dubio, an vovens emiſerit votum metu coactus, vel an metus fuerit gravis. *Salm. ib. cum Bon. & Trull.* Secus in dubio, an materia fuerit honeſta, vel poſſibilis; quia tunc votum nondum poſſidet; *ibid. cum Pal. Sanch. & Suar.*

4. Vota facta in ebrietate, etiam ante prævisa, & ſic volita in cauſa, non ſunt valida, cum non ſint volita in ſeipſis, & directe; bonum autem non conſurgat, niſi ex integra cauſa, quamvis ad peccatum ſatis ſit voluntarium indirecte & in cauſa. *Laym. l.* 4. *t.* 4. *c. c. n.* 4.

5. Vota facta in metu non incuſſo ad hoc ipſum, ut votum extorqueretur, valida ſunt, quia ſunt ſimpliciter voluntaria, & deliberata. * (*Sicut etiam valida ſunt vota facta ex metu intrinſeco, aut juſte incuſſo. Salm. c.* 1. *n.* 161. *ex cap.* 1. *&* 2. *de Adult.*) * Facta autem in metu injuſte incuſſo ad ipſum votum extorquendum invalida ſunt ex *communi*, non quia non ſint voluntaria, ſed quia vel jus ea irritat, vel Deus non acceptat, ne det vim injuſtæ coactioni; idque, ſive metus ſit gravis, ſive levis; dummodo quis formaliter ex ſolo tali metu voveat. *Suar. de Voto l.* 1. *c.* 8. *Sanch. Fill. t.* 26. *cap.* 1. 197

Sed quæſtio hæc eſt, an votum emiſſum ex metu gravi injuſte incuſſo ſit invalidum, ſaltem ex jure Eccleſiaſtico? *Prima ſententia* negat cum *Suar. tom.* 3. *de Rel. l.* 6. *c.* 14. *n.* 6. *& t.* 2. *de Voto c.* 8. *n.* 5. *Sylv. v. Metus* 8. *fin. & v. Votum* 2. *q.* 12. *Pontius l.* 7. *c.* 19. *n.* 9. *Pal. t.* 3. *tr.* 15. *D.* 1. *p.* 5. *n.* 13. & probabiliter *Pal. Baſ. Syl.* & merito probabilem vocat *Pon. & Trull. ap. Salm. c.* 1. *n* 63. Excepto tamen voto ſolemni emiſſo in Profeſſione Religioſa, quod certe eſt nullum, ex c. *Prælatum. De Iis quæ vi, &c. Secunda* probabiliter affirmat, ut *Buſ. & Sanch. l.* 4. *c.* 3. *n.* 11. *Leſſ. l.* 2. *c.* 40. *n.* 18. *Azor. p.* 1. *l.* 11. *c.* 56. *q.* 6. *Nav. c.* 12. *n.* 52. *ac Salm. ib. n.* 164. *cum Trull. Bon. Val. Sot. &c. ex c. Ad audientiam de iis, quæ vi.* Ubi dicitur: *Debere carere robore firmitatis, quæ metu fiunt.* Ex *cap. cum locum de Sponſ.* ubi: *Cum locum non habeat conſenſus, ubi metus, vel coactio intercedit.* Excipitur tamen, ſi metus juſte illatus fuerit, ex *c.* 1. *&* 2. *de Adult.* Vide *Salm. n.* 161. Utrum autem votum ex metu levi injuſto emiſſum ſit invalidum? Affirmat hic *Buſ. cum Suar. & Fill.* item *Nav. & alii plures ap. Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 3. *n.* 24. Ratio (ut dicunt) quia idea metus irritat votum, eo quod plenam conſenſus libertatem auferat: Ergo, metus quoque levis irritabit, quando eamdem libertatem aufert, & cauſa eſt, ut votum fiat. Et hanc opinionem probabilem vocat *Sanch.* Sed probabilior eſt ſententia oppoſita, quam tenent *Sanch. n.* 24. cum *Sot. Val. Sa, Azor. &c. ac Salm. c.* 1. *n.* 161. qui vocant communem, & probant ex *c. Perlatum de Iis, quæ vi &c.* Ratio quia non cenſetur cauſa rei tam gravis prout eſt votum, levis metus, qui de facili rejici poteſt, ut pariter dicemus *de Contract. n.* 718.

6. Quoad vota emiſſa ex errore, ſi error fuerit circa ſubſtantiam materiæ promiſſæ, vel circa conditionem ſubſtantialem, vel circa finem, ſive rationem formalem, ac motivum vovendi, votum nullum eſt. * (*Cum Salm. c.* 1. *n.* 155.) * ut v. gr. 1. Circa *ſubſtantiam*, ſi quis voveret certum aliquem ſuum calicem, quem putat argenteum, cum ſit aureus: vel ſe ingreſſurum certum Monaſterium, putans eſſe Ordinis Sancti Benedicti, cum ſit Carthuſianorum. 2. Circa *conditionem ſubſtantialem*: ſi quis v. gr. voveret ſe ingreſſurum Monaſterium, ubi putaret religioſam diſciplinam, & eſſentialia religionis ſervari accurate, & tamen non ita eſſet: vel ſi voveret peregrinationem ad limina Apoſtolorum, putans tantum diſtare centum milliaribus, cum 198

Digitized by Google

„ tamen diſtarent trecentis. 3. Circa *cauſam finalem*: ſi quis v. gr. voveret aliquid in gratiarum actionem pro ſanitate parenti reddita, & is re ipſa non fuiſſet ægrotus, vel eſſet mortuus. * (*Cum Salm. c. 1. n. 158. & c. 3. n. 15. & 16.*) * Et ratio nullitatis talium votorum eſt, quia hic deficit liber conſenſus, qui non fertur in incognitum, & nihil tam eſt contrarium conſenſui, quam error. *Fill. t. 25. c. 1.*

Certum eſt, quod error circa ſubſtantiam invalidat votum; etiamſi fuerit concomitans, ideſt non dans cauſam voto, puta, ſi adhuc, errore cognito, tu voviſſes. Ita *Sanch. de Matr. l. 7. D. 18. n. 6. & Dec. l. 3. c. 11. n. 43.* Et etiamſi talis error fuerit quantumcumque craſſus. *Sanch. ib. de Matr. n. 7.* Et certum eſt etiam, quod invalidat votum error circa circumſtantias ſubſtantiales, ideſt quæ pertinent ad ſubſtantiam tui promiſſæ, juxta exempla a *Buſ.* hic poſita. Secus vero, ſi error, licet dederit cauſam voto, ſit circa conditiones, quæ ſubſtantiam rei non afficiont, puta, ſi quis voveat dare eleemoſynam pauperi putato probo, amico, tenetur dare, etſi poſtea cognoſcit improbum, inimicum, quamvis, his cognitis, antea non voviſſet. Ita *Salm. de Vot. c. 1. n. 156.* Aliter, ut dicunt, quot contractus, quot matrimonia, quot Profeſſiones, quot Ordinationes infrigi oporteret, ſi pateret aditus ad eas annullandas propter circumſtantias accidentales præter ſubſtantiam non prævиſas? Citant *Salm.* pro ſe *Sot. Leſſ. cum Sanch.* At non bene, quia *Sanch. loc. cit. Dec. l. 4. cap. 2. n. 11.* adhæret *Buſembao*, qui *ſupra n. 175.* dicit probabiliter cum *Suar.* quod invalidat juramentum (& idem eſt de Voto) error etiam circa circumſtantias accidentales, ſi hæc ſint magni momenti, & ſi, ipſis cognitis, juramentum emiſſum non fuiſſet. Et hoc quoad contractus jam probabile putant *Salm. de Contract. c. 1. n. 21.* Ideoqae quoad vota etiam probabile videtur. Vide dicenda *num. 226.*

„ 7. Vota, quæ emittuntur poſt Novitiatum, in quocumqua approbato Ordine, inſtar matrimonii carnalis, non ſunt irrita ob ullum errorem, niſi ſolam ſubſtantialem circa ſubſtantiam.

„ 8. Si error circa conditionem ſubſtantialem ſit de re parvi momenti, non redditur votum irritum: ut ſi iter peregrinationis, quam quis vovit, ſit paulo longius, quam putabatur, quia parum reputatur pro nihilo. Item ſi error ſit tantum circa cauſam impulſivam, valet votum. * (*Salm. c. 1. n. 158.*) *: quia illa eſt tantum cauſa ſecanda, qua ſepoſita, actus eſt ſufficienter voluntarius ſecundum ſubſtantiam. Neque talis error in ceteris contractibus actum vitiat: v. gr. vovit aliquis peregrinationem Romam ſtudio colendi Deum, & ſimul etiam habuit cauſam ſecundariam impulſivam, ut inviſeret fratrem, quem putavit eſſe Romæ, quem etſi intelligat deinde illic non eſſe, non ideo deſinit obligari voto. Et ex his patet, quomodo intelligendum ſit, quod dici ſolet, vota non obligare ultra intentionem voventis. *Sanch. l. 4. cap. 2. Leſſ. c. 4. d. 2.*

„ 9. Ad votum non ſufficit nudum propoſitum, licet firmiſſimum: quia qui tantum propoſuit, non tenetur ſub peccato præſtare: qui autem promiſit, obligatus ſub peccato, & niſi præſtet, agit contra fidem Deo datam. *Bon. p. 1. Laym. loc. cit.*

199 An negligens propoſitum bonum, peccet venialiter ſaltem? Affirmant *Leſſ. Pal. &c. ap. Salm. de Vot. c. 1. nu. 17.* ob inconſtantiam ſine cauſa tunc intervenientem. Negant tamen *Buſ. Sanch. Dec. l. 3. cap. 1. num. 21. cum Sot. Arag. Azor. & Salm. n. 18. cum Dic. Val. Suar. Tol. &c.* quia (dicunt) defectus conſtantiæ de ſe non eſt culpa, niſi præceptum adſit. Utraque eſt probabilis.

200 „ 10. Ad votum aliquando ſufficit promiſſio implicita, ut patet in ſuſceptione Ordinum ſacrorum, ubi licet non dicatur, voveo, vel promitto caſtitatem, votum tamen hoc fit implicite, hoc ipſo quo ſciens Eccleſiam annexuiſſe iis Ordinibus iſtud votum, eos ſuſcipis. An vero, ſi quis plane id ignoraret, adhuc cenſeretur vovere ex implicita intentione, dubium eſt. Aliqui ajunt, aliqai probabilius negant, dicuntque talem teneri ad caſtitatem, non ex voto, ſed ex Eccleſiæ præcepto. *Sanch. de matrim. l. c. d. 87. n. 23. Bonac. c. 2. p. 1. & comm.* * (*Sed cenſet Laym. probabilius teneri ex præcepto Eccleſiæ ad votum emittendum. Sed vide de hoc dicenda de Sacr. Ord. lib. 6. ex num. 806.*) *

201 „ 11. Si quis haberet intentionem promittendi quidem, ſed tamen ſe non obligandi, nullum eſſet votum, ſecundum *Nav. Syl. Sanch. n. 27. Leſſ. l. 2. c. 40. dub. 1. n. 6. Bon.* & alios contra *Cajet.* quia talis non vult vovere, cum apponat conditionem contra ſubſtantiam actus. Unde *Lugo d. 24. de Juſt. ſect. 1.* & alii contendunt talem non poſſe dici promittere. Verum videtur eſſe quæſtio de nomine. Si vero haberet animum vovendi, & ſe obligandi, non tamen implendi; tunc etiam graviter peccaret, & votum eſſet validum. *Sanch. Fill. Bon. p. 1. n. 14. Laym. &c.*

Plura hic diſtinguere oportet, & I. Si quis vovet cum animo poſitivo non promittendi, nec ſe obligandi, certe votum eſt nullum, ut *Salm. tr. 17. c. 1. n. 19. cum S. Th. & communi.* II. Si vovens habet animum promittendi, & ſe obligandi, ſed cum intentione non implendi, dicendum eſt teneri ad votum, ex communi ſententia, quam docent *Leſſ. l. 2. c. 40. n. 7. Sanch. Dec. l. 4. c. 1. n. 23. & Salm. nu. 21. cum Suar. Cajet. Azor. Bon. &c.* contra *Valent.* Ratio, quia obligatio voti non pendet ab intentione implendi, ſed a voluntate ſe obligandi, quæ jam adeſt. III. Si vovens habet animum promittendi, & implendi, ſine tamen animo poſitivo ſe obligandi; tunc, ſi iſte ſatis ſciat obligationem voti, ſed ad eam non advertat, cum votum emittit, & negativa ſe habeat, non volendo, nec excludendo illius obligationem; tenetur quidem ad votum, quia qui vult actum antecedentem, vult (ſaltem implicite) ejus obligationem conſequentem. Ita communiter *Sanch. de Matr. l. 1. D. 9. n. 11. Palaus tom. 3. tract. 15. D. 1. par. 3. n. 2. Tamburin. lib. 3. c. 12. §. 1. n. 6. Salm. loco cit. n. 23.* & alii paſſim.

Sed quær. I. An teneatur ad votum, qui neſcit voti obligationem, & negative ſe habet, non explicite neque implicite intendens illam ſuſcipere? Affirmat *Pal. l. c. n. 2. & Suar. de Voto c. 3. n. 9.* quia hic cenſendus eſt voluiſſe promittere, juxta modum, & intentionem, quam habent alii rite voventes. Sed verius negant *Sanch. de Matr. l. 1. D. 9. n. 2. cum Led. Arag. & Man.* item *Croix l. 3. p. 1. n. 365. Tamb. l. c. n. 8. & Salm. n. 23.* qui aſſerunt hanc eſſe fere omnium doctrinam. Ratio, quia nemo obligationem contrahit, niſi velit illam ſibi imponere; hic autem nullo modo eam vult ſuſcipere, nec formaliter in ſe, nec virtualiter in promiſſione, cum erret in ſubſtantia, judicando talem obligationem non eſſe voto annexam. Secus tamen dicendum, ut bene advertunt *Sanch. & Tamb. ll. cc.* ſi quis voluerit vovere modo ordinario quo alii vovent, quia tunc implicite voluit obligationem contrahere.

Quær. II. An teneatur ad votum, qui velit promittere, & ſciat obligationem voti, ſed nolit ad votum ſe obligare? *Prima* ſententia, quam tenent *Sot. de Juſt. l. 7. q. 1. a. 2. ac Prade, Arag. Gutt. &c.* apud *Salm. c. 1. n. 24.* dicit obligari, quia, poſita voluntate verum emittendi votum, nequit ab eo ſeparari obligatio, quæ oritur ex voto. *Secunda* vero ſententia communior, & probabilior negat, & hanc tenent *Sanch. Dec. l. 4. c. 1. n. 27. Leſſ. l. 2. c. 40. Pal. tr. 15. D. 1. p. 3. n. 2. & Salm. n. 25. cum Suar. Azor. Bonac. Val. Trull.* Ratio, tum quia qui vult apponere conditionem contrariam ſubſtantiæ contractus, invalidum contractum reddit; tum quia lex (prout votum eſt lex particularis) non obligat, niſi juxta legiſlatoris voluntatem. Hinc inferunt *Salm.* quod is qui promittit ſponſalia, vel ſacros Ordines accipit, aut Religioſam Profeſſionem emittit, animo non ſe obligandi, non tenetur ad ſponſalia, neque ad votum. Sed vide de hoc dicenda *de Ord. l. 6. num. 809. Dub. 2.* Quale autem peccatum ſit ſic vovere ſine animo ſe obligandi? Dicunt *Sanch. n. 38. Pal. n. 5. & Salm.* cum *Suar. Bonac. Trull. Regin. & Vill.* ordinarie non eſſe niſi veniale, propter quandam inordinationem. Dicitur *ordinarie*, quia in Profeſſione Religioſa, & ſuſceptione ſacrorum Ordinum proculdubio eſſet mortale, quia eſſet deceptio in re graviſſima. Vide dicta *de Juram. n. 172. v. II. Si autem.*

Quær. III. An teneatur ad votum, qui dubitat, an vovendo voluerit ſe obligare? *Tamb.* putat probabile non obligari. Sed dicendum oppoſitum cum *Croix l. 3. p. 1. n. 384. Gob. Dian.* & alus *ibid.* communiter; quia donec conſtet de invaliditate actus, præſumptio eſt pro illius valore, ut *Menoch. &c. ibid.* communiter docent. Idem dicendum, ut recte ait *Croix n. 386.* contra *Gobat.* ſi quis dubitet, an noverit vel animadverterit obligationem voti, quia ex communiter contingentibus quiſque cenſetur ſcire & advertere, quod omne votum obligationem parit illud implendi. Quid ſi quis dubitet, an fecerit votum, vel propoſitum, ſed meminit crediditſe graviter peccaturum, ſi promiſſionem non impleviſſet? Cenſet *Croix n. 366.* hunc non obligari, quia ſaltem votum eſt dubium, cum plures rudes adhuc nudum propoſitum facientes cenſeant erronee ad illud ſub peccato teneri. Sed huic non conſentio, & puto hunc cenſendum vere voviſſe, & voti contraxiſſe obligationem; cum enim jam apprehenderit peccare non implendo promiſſum, recte arguitur illam revera agnoviſſe, & ſibi impoſuiſſe.

DUBIUM III.

Quæ requiratur materia Voti?

202 *An teneat votum de re impoſſibili?*
203 *An votum vitandi omnia venialia? Quid ſi quis voveat vitare omnia mortalia, & venialia collective?*
204 *An valeat votum de re vana?*
205 *An ſit mortale vovere malum veniale?*
206 *An valeat votum factum ex malo fine?*
207 *An votum impeditivum majoris boni?*
208 *An valeat votum non petendi diſpenſationem?*
209 *An votum nubendi?*
210 *An votum non vovendi?*

„ RESp. Ea debet eſſe poſſibilis (cum impoſſibile nec efficaciter intendi poſſit, nec ad illud ſit obligatio); & non ſolum bona, ſed etiam melior, quam oppoſitum, ſive ejus omiſſio: quippe finis intrinſecus voti eſt honorare per hoc Deum: id autem non poteſt fieri, niſi offeratur illi aliquid gratum: gratum autem eſſe non poteſt, ut quis obligatur ad relinquendum id, quod eſt melius. *Sanch. l. 9. c. 7. Laym. Navar. &c.* 202

Quid, ſi quis voveat de re poſſibili ſimul, & impoſſibili? Reſpondetur teneri ad partem poſſibilem, ſi eſt diviſibilis, puta, ſi conjux voveat caſtitatem, tenetur ad non petendum. Ita etiam valet votum, ſi principale illius eſt poſſibile, licet acceſſorium ſit impoſſibile. Secus, ſi e converſo. Vid. *Salm. c. 1. ex num. 75.* Quid, ſi votum ſit disjunctivum? Vid. *n. ſeq. (verſ. Pariter.)*

Unde

Unde reſolves,

„ 1. Invalidum eſt votum nunquam peccandi venialiter, cum id moraliter & ordinarie ſit impoſſibile. Aliqui tamen volunt, ſic voventem teneri iſto voto ad vitanda mortalia, & venialia graviora, de quo Scholaſtici, *Nav. c. 22. n. 63. Suarez l. 2. c. 3. Sanchez de matrim. lib. 9. d. 35.*

Salm. cap. 1. n. 80. cum Sanch. Pal. Trull. Prad. aſſerunt votum de vitandis omnibus venialibus, etjamſi eſſet de plene deliberatis, omnino invalidum eſſe, prout de re moraliter impoſſibili, *ex c. 23. Seſs. 6. Trid.* Quoad votum autem S. Tereſiæ, agendi quicquid perfectius intelligeret, reſpondet illud ex ſpeciali inſtinctu Spiritus Sancti emiſſum fuiſſe. Vide *Salm. n.* 83. Sed verius dicit *Croix l. 3. p. 1. n. 401. cum Suar.* bene valere votum de vitandis venialibus deliberatis, cum hoc revera non ſit impoſſibile, & perſonæ perfectionis amantes illa ſatis evitant. Votum autem abſtinendi a venialibus in aliqua materia determinata, communiter validum eſt, maxime in perſonis magnæ virtutis; in aliis vero modicæ virtutis etiu materia impoſſibilis; imo in aliquibus materiis, puta cogitationum inhoneſtarum, otioſarum &c. cum ſint inevitabiles quoad omnes, votum eſt nullum. Ita *Salm. n. 81. cum Caj. Sanch. Suar. &c.*

Pariter nullum eſt votum de vitandis mortalibus, & venialibus collective: Et etiam votum vitandi mortalia, aut venialia diviſive: quia nullum eſt illud votum disjunctivum, cujus pars eſt apta, & pars inepta, & vovens de neutra voluit determinate ſe obligare, puta, ſi voveas aut orare, aut ludere, votum totum eſt nullum. *Salm. n. 83. & 141. cum Sanch. Trull. Villal. & Leand.* Ita etiam *Pal. p. 8. §. 1. n. 8. & Croix l. c. n. 402.* Qui tamen recte advertunt, quod ſi ad tale votum quis ſe obligavit, in quantum poteſt, tenetur quidem ad fugam ſaltem mortalium. Ac teneri etiam cenſeo ad vitanda venialia deliberata, juxta quod dixi mox ſupra.

204 „ 2. Invalidum eſt votum de re vana, vel inutili, vel indifferente, niſi ex circumſtantiis, aut fine fiat bona: * (*Modo circumſtantia non ex ſola relatione voventis, ſed ex ſe ad bonum finem conducat. Salm. c. 1. n. 57.*)* quia Deo diſplicet ſtulta promiſſio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vovens, ut v. g. ſi quis decidens ex equo, voveat non amplius equum aſcendere. *Nav. c. 12. Sanch. mor. c. 7.* * (*cum Salm. n. 55.*)*

205 „ 3. Invalidum eſt vovere mala, & qui vovet mortale, peccat mortaliter; qui autem veniale, eam venialiter tantum peccare dicunt *Sa, Sylv. &c. V. juramentum*: licet mortaliter peccare velit *Caj. V. votum, & Leſſ. l. 2. c. 4. d. 5.* quod videtur probabilius.

206 Probabilius etiam mihi eſt vovere malum, etiam veniale, de ſe eſſe culpam gravem; cum de blaſphemia ſit velle, ut malum cedat in honorem Dei, ſed communiter ob ignorantiam hoc non eſt niſi veniale, ut bene notant *Salm. c. 1. n. 71. in fine.* Idem diximus de Juramento *n. 146. v. 5. Venialiter.*

„ 4. Invalidum eſt votum, cui adjungitur finis, vel alia circumſtantia mala, tenens ſe ex parte rei votæ: ut v. g. vovet quis eleemoſynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam injuſtam, felicem ſucceſſum furti, adulterii, &c. aut in gratiarum actionem pro ſucceſſu talis peccati; quia datio eleemoſynæ ad talem finem eſt actio blaſphema, quaſi Deus peccata promoveat, ideoque non poteſt eſſe materia voti. *Cajet. Nav. c. 12. Sanch. c. 6. Laym. lib. 4. t. 4. c. 2. n. 6. Fill. t. 26. c. 5.*

„ 5. Validum autem eſt, etſi ei adjungatur finis, vel alia circumſtantia mala tenens ſe tantum ex parte voventis: ut v. g. ſi quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voveat ei dare eleemoſynam: quia tunc res iſta bona eſt, quam vovet, licet ipſe voveat male, & cum peccato, *ibid.*

Nota igitur hic differentiam inter finem pravum ex parte *rei votæ*, & ex parte *voventis*: Nam finis ex parte *rei votæ*, eſt quando res promiſſa dirigitur ad pravum finem, nempe ſi voveas jejunium, ut ex illo plauſum captes; & tunc votum eſt nullum, ut communiter docetur cum *Buſ. Laym. l. 4. Tr. 4. c. 2. n. 7. Salm. c. 1. n. 67.* Et idem tenendum dicunt *Salm. n.* 68. cum aliis, etiamſi finis pravus voti non ſit primario, ſed tantum ſecundario motivus, ſeu ſit impulſivus, ſed ſine quo votum non fieret. Idem dicendum, ſi finis ſit indifferens, vel mere temporalis, unde ſi quis vovat jejunium, ut parcat ſumtibus; eleemoſynam, ne æſtimetur avarus, nullum eſt votum. Valet autem votum emiſſum ad obtinenda a Deo temporalia, vel ad gratias ei agendas, quia bonum eſt hæc a Deo ſperare, aut pro ipſis gratias agere. Ita *Laym. ib. n. 10. & Salm. n. 70. cum Sanch. Pal. Trull. Bon. &c.* Notant tamen *Laym. n. 7. & Salm. n. 69. cum Cajet. Sanch. Bon. & communi*, quod ſi opus pravum non ponitur ut finis voti, ſed ut ſimplex conditio, nempe ſi quis voveat jejunium, ſi inimicum occidet, ſi furtum faciet; tunc valet votum, quia impleta conditione poſita, honeſtum eſt in ſe votum implere.

Ita ergo dicitur, quando finis pravus eſt ex parte rei votæ. Aliter tamen eſſet, quando finis pravus eſt ex parte *voventis*, ſcilicet quando non res vota, ſed ipſe vovendi actus dirigitur ad pravum finem, puta, ſi quis externe voveat jejunium, ut ex illa emiſſione voti ab aliis laudetur, tunc valet votum, ut dicit recte *Buſ. n. 5. ſeq. cum communi apud Laym. ib. & Salm. n. 67.* Hinc dicit *ibid. Laym.* quod qui ex appetitu deordinato veſcendi piſcibus vovet fieri Carthuſianum, tenet votum. Sed hoc minime mihi probari videtur, ſi commodo piſcium, & non quidem bonum ſpirituale Religionis ſit finis illius voti; Nam tunc ipſa materia voti, quæ eſt ſuſceptio ſtatus Religioſi, dirigitur ad vanum finem, qui votum infirmat, ut ſupra dictum eſt cum communi.

„ 6. Validum item eſt votum factum ex affectu erga rem bonam, ut bona eſt, etſi conjuncta cum cauſa mala: ut quis voveret eleemoſynam, ſi ex duello evaſerit ſalvus, ſi non capiatur in furto; ſi filius ſibi naſcatur ex adulterio, quod parat, &c. licet enim duellum, furtum, adulterium velle malum ſit; tamen his poſitis non lædi, non infamari, prolem gigni mala non ſunt, ſed Dei dona; & votum non cadit ſuper iſta mala, ſed ſuper hæc bona, conſiderata (ut ſuppono) quatenus in ſe bona ſunt. *Nav. Lay. l. c.*

„ 7. Invalidum eſt, & veniale peccatum, vovere bonum, 207
quod eſt impeditivum boni majoris, ut præſertim ſunt vota contra conſilia Evangelica, ut v. g. manere in ſeculo; ducere uxorem, ire ad militiam, facere mercaturam. *Nav. n. 29. Suar. Fill. c. 1. q. 7. n. 58. Sanch. &c.* * (*idem dicunt Salm. n. 37. cum S. Thom. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 1.*)

„ 8. Si tamen aliquod bonum, per ſe & abſolute minus, fieret per accidens majus bonum, tunc talia vovere valet: ut v. g. ſi quis videret ſuſceptionem Ordinum ſibi damnoſam, Vide *Bon. p. 1.*

Ita etiam *Salm. n. 37.* Quæſtio autem vertitur, an valeat 208
votum de non petendo voti diſpenſationem, commutationem, aut irritationem, etiam cum juſta cauſa (nam ſine juſta cauſa, certum eſt quod valet)? *Prima ſententia* negat *cum Sot. Trull. Tamb. Sanch. &c. Secunda* vero affirmat cum *S. Amon. Bon. Suar. Fill. &c. ap. Salm. c. 1. n. 49. & 50.* Et hæc videtur probabilior; advertendo, quod caſu quo ſit utilius ob bonum ſpirituale petere diſpenſationem, votum non obligat, quamvis fuerit validum. Hoc tamen votum ſemper a Superiore relaxari poteſt, cui ſalva ſemper eſt ſua poteſtas. *Salm. n. 51. cum Sanch. Pal. Suar.* Notandum autem, quod vovens non petere diſpenſationem, poteſt petere commutationem; & e converſo. *Vid. Salm. n. 52.*

„ 9. Matrimonium ordinarie invalide vovetur, quia or- 209
dinarie melior eſt cœlibatus. Dixi *ordinarie*, quia valide vovetur. 1. Si quis ad hoc obligetur; aut quia ſine injuria aut gravi infamatione ſponſæ, vel liberorum ex ea conceptorum a ſponſalibus non poteſt recedere. 2. Si id Reipub. valde utile futurum exiſtimetur, ut quia, v. g. ex eo ſperatur pax inter Principes, converſio hæreticorum, regni tranquillitas. 3. Si quis ob fragilitatem, & inveteratam conſuetudinem peccandi adeo ſit pronus ad lapſum, ut prudentes judicent conſultum ei eſſe, ut nubat: in quo tamen ultimo *Laym.* & alii diſſentiunt. *Vid. Bon. l. c. Fill. n. 6. Nav. Suar. l. c. Laym. n. 12.*

Votum nubendi, per ſe loquendo, nullum eſt, etiamſi ſit de ducenda paupere, meretrice, vel ad tollenda aliena peccata, quia ſemper cœlibatus eſt Deo gratior. Eſt commune *ap. Salm. c. 1. n. 38. & 39. cum Sanch. Leand. Pal. Torre, Prad.* Secus, ſi votum ſit emiſſum, ad ſcandalum, vel honorem puellæ ex obligatione reparandum; vel ad bonum commune, ut addit *Buſ.* vel ex ſuppoſito, quod vovens vellet nubere, tenetur ad votum, ut *Salm. n. 38. in fin.*

Sed magna quæſtio eſt, an, qui vovet nubere ob expertam ſui fragilitatem, teneatur ad votum? *Prima ſententia* negat, quia tale votum eſſet de ſe impeditivum majoris boni, nempe ingrediendi Religionem, aut ſervandi cœlibatum; Deinde, quia tale votum eſſet inutile, cum tali voto non obſtante, vovens libere poſſet Religionem ingredi; maxime, dum matrimonium eſt infimum remedium concupiſcentiæ. Ita *Leſſ. l. 2. c. 4. n. 44. & Pal. Sot. Prado, & alii ap. Salm. c. 1. n. 40.*

Secunda tamen *ſententia* certe, & longe probabilior, quam tenent *cum Buſ. Sanch. Dec. l. 4. c. 8. n. 53. Viva de Sponſ. q. 1. a. 3. ex n. 3. Salm. de Voto c. 1. n. 41. & 42. cum. Bell. Nav. Caj. Bonac. Trull. &c.* dicit votum eſſe validum, ſuppoſito quod talis nolit uti aliis remediis; Quia in tali caſu matrimonium eſt majus bonum, cum ad concupiſcentiam ſedandam eis, qui alia remedia meliora ſuſcipere nolunt, ideo matrimonium a Deo conceſſum ſit; De his enim ait Apoſtolus: *Melius eſt nubere, quam uri.* Maxime, quia hic frequenter recidens teneretur ex jure naturæ nubere, poſito quod nollet aliis remediis uti. Dices: ergo Subdiaconus vovens caſtitatem poſſet nubere, ſi non poſſet ſe continere, cum nubere ſit illi melius bonum? Sed reſpondetur, quod hic ob bonum commune expedit magis votum in ſuo robore manere, quam ille ſic conſulat ſuæ fragilitati. V. *Salm. n.* 45. Dicunt autem *Salm.* teneri ad Matrimonium qui nolit, vel *non poſſit* alia remedia adhibere. Sed melius dicunt *Lay. l. 4. tr. 4. c. 2. n. 12.* citans SS. Hieronymum, & Ambroſium, ac *Sporer. de Voto n. 61. & 62.* quod tenetur ad Matrimonium, qui aliud remedium adhibere *nolit*, non autem *non poſſit*; Nullus enim, qui velit opportunis remediis uti, dici poteſt, quod non poſſit ea adhibere; quis cæterum prohibetur uti ſaltem oratione, qua proculdubio poteſt omnes concupiſcentias ſuperare, ex illo *Luc. 1. Omnis qui petit accipit.*

Quæritur hic, an, ſi quis nimis pronus ad vovendum vo- 210
veat non amplius vovere, niſi cum licentia Confeſſarii; ſi autem poſtea voveat, v. g. jejunium, valeat votum? Reſpondeo cum *Laym. lib. 4. Tr. 4. c. 2. n. 5.* & dico 1. Quod primum votum eſt quidem validum, cum ſit de meliori bono. 2. Quod peccavit ille emittendo ſecundum votum. 3. Dico, quod, primo voto non obſtante, tenetur ad ſecundum, quod cum habeat objectum bonum ſatis eſt validum. Excipio, niſi ille ſtatuerit nolle futura vota valere, niſi acceſſerit

ceſſerit Confeſſarii conſilium; tunc enim nullum erit ſecundum votum, modo non retractetur expreſſe, vel virtualiter, ſcilicet ſi memor primi voti ſecundum emitteret.

Notandum denique, quod qui plura vota impoſſibilia emitteret, ſervare deberet illorum dignius, alioquin prius poſteriori præfertur. Ita *Laym. eod. loc. cum Trull. & Buſ. num.* 225. 2. contra *Sanch.* qui dicit, tunc eſſe in arbitrio voventis ſervare quod malit. De juramento autem contra aliud juramentum. Vide *dicta ſupra n.* 179.

DUBIUM IV.

Quæ, & quanta obligatio Voti?

211 *An votum de re levi aliquando graviter obliget?*
212 *Quid ſi negligas votum de re levi per annum?*
213 *Vide alia apud Buſemb.*
214 *An Hæres teneatur ad vota defuncti?*
215 *An Pater poſſit per vota lædere legitimam filiorum?*
216 *De votis de facto alieno.*
217 *An vota poſſint impleri per alium?*
218 *An peccet impediens impleri conditionem appoſitam in ſuo voto?*
219 *Notanda circa conditiones in votis.*
220 *An tranſacto die promiſſo, tenearis ad votum?*
221 *An votum indeterminatum ſemper obliget? Et quæ dilatio ſit mortalis?*
222 *Quid ſi quis voveat Religionem ſine certo loco, vel certa Religione?*
223 *Quid ſi quis voveat non ludere ſub pœna?*
224 *Plura notabilia advertenda circa vota; & præſertim, an teneat votum, ſi ſuperveniat circumſtantia non prævìſa?*

211 „ RESp. Tanta eſt, quantam tum quantitas materiæ permittit, tum intentio voventis, qua ſe vel multum, vel parum, vel abſolute, vel cum certa conditione, reſtrictione temporis, qualitatis obligare vult, deſignat: ita ut, etſi obligatio voti ſit juris naturalis, vis tamen ejus pendeat a voluntate, & facto hominis tanquam prævia conditione, ut tantum, vel tantum obliget. Ita *commun.* Vid. *Laym. c.* 3. *Bon. p.* 5.

Unde reſolves.

„ 1. In materia levi nemo obligatur ſub mortali, quia id non permittit. * (*Neque etiamſi vellet ſub gravi ſe obligare. Salm. c.* 1. *n.* 106.) * *Nav. n.* 40. *Sanch. lib.* 4. *c.* 12. *Laym. l. c.* Verbi gratia, voviſti recitare quotidie *Salve Regina*: omittendo ſemel, iterumque, non peccas mortaliter, quia materia eſt parva. *Sanch. lib.* 4. *cap.* 12. *Laym. l. c. Azor. l.* 21. *c.* 15.

Quæritur, an tranſgreſſio voti ſit mortale, quando tota ejus materia parva eſt? Affirmant *Cajet. Tolet. & Cord. ap. Salm. cap.* 1. *n.* 112. eodem modo, quo in juramento promiſſorio, ſi quid leve promittitur, peccat graviter (ut iſti dicunt), qui illud non implet. Sed tenendum oppoſitum cum *Buſ. & Leſs. l.* 2. *c.* 40. *num.* 56. *Sot. Suar. Trull. Bon. Pal. &c. ap. Salm. n.* 113. Quia votum eſt lex particularis, & lex non obligat, niſi juxta materiæ gravitatem. Imo idem dicendum de juramento promiſſorio, ut *Salm. n.* 114. *cum aliis*, & diximus ſupra *n.* 173.

Hinc infertur, quod votum vitandi peccatum non obligat, niſi juxta illius gravitatem: puta, ſi voves vitare mendacium, mentiendo peccas tantum leviter, ſed dupliciter contra veracitatem, & contra votum. *Salm. n.* 115. *cum Sanch. Trull. Nav. &c.* Niſi tamen vitatio illius peccati ob cauſas ſit res magni momenti, prout mendacium valde indecens eſſet perſonæ in dignitate conſtitutæ: vel niſi per illud peccatum multum quis impediatur a profectu in virtutibus. *Salm. ib.*

213 „ Imo, etſi toto anno omittas, eſſe tantum veniale, eo quod materiæ iſtæ parvæ non coaleſcant in unam, probabiliter docet *Dian. t.* 5. *miſc. n.* 24. *ex Soto, Arag. & Tann.* 2. 2. *d.* 3. *dub.* 3. contra *Valent. &c.*

Sicut etiam dicunt *Salm. c.* 1. *n.* 115. *cum Villal. &c.* Sed recte hoc intelligendum eſſe advertunt, quando promiſſio illarum levium materiarum facta eſt in honorem diei, ſicut cenſendum eſt in omnibus votis perſonalibus, niſi conſtet de oppoſito, ut dicunt communiter *Salm. l. c. & Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 450. *cum Sot. Suar. Laym. Dian. Pal. &c.* Nam contra, ſi levis rei promiſſio ſit facta per modum unius, ita ut dies non aſſignetur ut terminus, ſed ne ultra obligatio differatur, tunc materiæ coaleſcunt, & poſſunt pervenire ad mortale. Quare, ſi voveas dare quotidie parvam eleemoſynam, peccas graviter, ſi quotidie omittas, voto facto per modum unius. Ita *Salm. c.* 1. *d. n.* 115. *cum Sanch. Suar. Trull. Leand. &c.* Hinc notant, quod circa vota realia, niſi aliud conſtet, regulariter dies non apponitur ad finiendam, ſed ad ſollicitandam obligationem, & ideo materiæ coaleſcunt, ut docent communiter *Salm. n.* 131. *cum Suar. Pal. Bon. Vaſq. & Croix l. c. cum aliis, ut ſupra.* V. *dicenda n.* 220. *v. Utrum.*

213 „ 2. In materia gravi, etſi quis poſſit ſe obligare tantum leviter, * (*Ut fuſe probant Salm. c.* 1. *n.* 100. *cum Molin. Suar. Pal. Fill. &c. cum communiori, & probabiliori contra Sotum, Pont. Cordub. &c.*) * communiter tamen cenſetur voluiſſe ſe obligare graviter, niſi aliunde conſtet. Unde violans tale votum peccat graviter ex genere ſuo. Vide *ib.*

„ 3. Qui poſtquam gravi voto ſe obſtrinxit, ſerio deinde dolet, quod fecerit, non peccat graviter, modo retineat animum implendi. *Sa, v. votum.*

„ 4. Qui violat votum de re jam ante præcepta, *v. g.*, qui poſt votum caſtitatis fornicatur, debet in Confeſſione addere, quod votum id habeat, aut quod Ordines acceperit, ſi Confeſſarius neſciat, quia duplex tunc eſt malitia peccati. *Suar. c.* 6. *Leſs. d.* 7. *Sanch. c.* 5. *Fill. c.* 2. *q.* 7. * (*Ex communi enim bene valet votum de re alias præcepta. Salm. c.* 1. *n.* 32. *cum S. Th. contra Gerſ. S. Anton. &c. n.* 30.) *

„ 5. Alieno voto nemo obligatur ex vi illius voti. Unde, ſi qui Canones videntur indicare, filium a patre religioni devotum teneri eam profiteri, intelligendi ſunt, ſi filius votum patris ſemel ratificaverit. *Suar. c.* 5. *Sanch. Laym. c.* 5. *n.* 6. (*Salm. c.* 1. *n.* 118.) *

„ 6. Cum heres teneatur ſolvere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, ſed ex juſtitia; ſicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. ſolvere. *ib.*

Certe Heres tenetur ſolvere vota realia defuncti, ſicut alia debita *ex l. ſecunda, ff. de Pollic. & ex c. Licet de Voto.* Ex quo poteſt cogi ad ſolvendum per excommunicationem. Hinc talia vota debent ſatisfieri ante legata, ſed poſt debita juſtitiæ. *Salm. a.* 1. *n.* 125. 214

Quæritur hic, an Pater in morte per vota poſſit lædere legitimam filiorum? *Prima ſententia* affirmat cum *Nav. Sylv. Dian. Lop. Sega, &c. ap. Salm. c.* 1. *n.* 126. Sicut etiam (iſti dicunt) poteſt Pater gravare legitimam donationibus remuneratoriis. Sed tenendum oppoſitum cum *ſecunda ſententia*. Poteſt enim Pater in vita ſua votis moderatis minuere aliqualiter legitimam filiorum, vel aſcendentium; non tamen in morte, ubi juxta legem de bonis ſuis diſponere debet, & legitima, cum debeatur de jure, nequit gravari debito voluntario, ex *Eccleſ.* 34. *Immolantis ex iniquo oblatio eſt maculata.* Ita *Salm. n.* 127. *cum Sanch. Laym. Bon. Pal. Trull. &c.* 215

„ 7. Eodem modo, ſi Communitas aliquid vovit, in quod poſteri non conſenſerunt, non tenentur id ſervare vi voti, ſed interdum ratione pacti, ſtatuti, vel longæ conſuetudinis. V. *Laym.* hic *c.* 3. 216

„ 8. Cum quis vovet factum alterius, ſenſus eſt; ſe curaturum id eo modo, quo licite poteſt, ut verbi gratia rogando, perſuadendo, vel etiam præcipiendo, ſi ſit Superior, vel etiam aliquando paciſcendo, & ſuppeditando ſumtus. Sic parens, qui filium devovit religioni, ad nihil aliud tenetur, quam ut conetur eam filio perſuadere: ſic qui Miſſas, vel peregrinationem alterius curandam vovit, quando ſtipendium, ac ſumtus ei perſolvit, non tenetur alium ſubſtituere novis ſumtibus, ſi prior non præſtet, ad quod ſe obligavit. *Sanch. Laym. n.* 7.

„ 9. Vota perſonalia non implentur, niſi per voventem; unde qui vovit peregrinationem Romam, v. g. non ſatisfacit, ſi conducat alium: neque ad id tenetur, ſi ipſe non poſſit. *ib.* 217

„ 10. Vota realia ſolvenda ſunt ex proprio: unde qui nequit ex ſuo, non tenetur ab alio mendicare. Quod ſi poſſit ex ſuo, & tamen alius ſive rogatus, ſive ſponte pro ipſo velit ſolvere, id valet; quia tunc quod alter dat, fit ipſius: non autem actio alterius perſonæ poteſt fieri alterius. V. *ibid.*

Immo bene ſatisfacit voto, aut juramento eleemoſynæ, qui illam ab alio eo fine præſtitam, ipſo inſcio, poſtea ratificat, cum noverit, quia tunc jam adimpletur votum cum conſenſu voventis. Ita *Salm. c.* 1. *n.* 122. *cum Sanch. Bon. Trull. &c.* Et ſatis probabile videtur; ſicut enim tali modo bene ſatisfieret promiſſioni alteri homini factæ, ſic etiam ſatisfit promiſſioni factæ Deo.

„ 11. Vota conditionalia non obligant, ceſſante conditione, etiamſi ipſe vovens cauſa fuerit, ut conditio non poneretur; dummodo id non impediverit per dolum, vim, aut malitiam: ut, verbi gratia, voviſti peregrinationem, ſi eam Petrus approbet; deinde ſubmittis, qui perſuadeat, ut non approbet: illo igitur non approbante, non teneris. Imo, etſi malitioſe per fraudem, dolum, &c. impediveris, adhuc probabile eſt, te voto non teneri, ut habet *Laym. c.* 8. ex *Suar.* & aliis * (*Et hæc eſt probabilior ex Sal. n.* 173. *cum Pal. Fill. &c. contra Az. Bon. &c. Quia jam non impletur conditio, licet per culpam voventis.*) * Interim *Laym.* recte hic advertendum monet ad intentionem voventis: ut v. g. ſi filius vovet ſe ingreſſurum religionem, niſi pater contradixerit, videtur ejus intentio fuiſſe, niſi contradixerit ex ſe, ſua ſponte ſibi relictus, &c. 218

At ſi doloſe impedias, peccas: Voviſti v. g. Religionem, ſi Pater approbet; ſi tu precibus, vel rationibus impedis conſenſum Patris, non peccas; ſecus, ſi impedias vi, vel fraude. Item voviſti caſtitatem, ſi Deus per annum te liberet a mortali: ſi tu ex fragilitate cadis, non peccas reſpectu voti. Secus, ſi ſtudioſe peccas, ut ſolvaris a voto. Et ſic de ceteris. Ita *Salm. c.* 1. *n.* 171. *cum Laym. Pal. Sanch. &c.*

Quoad conditiones autem votorum notandum 1. Quod omnes conditiones turpes, aut impoſſibiles vota reddunt nulla. *Salm. c.* 1. *n.* 165. Notandum 2. quod ad obligationem voti non ſufficit, ut conditio impleatur æquivalenter, ſed debet impleri ſpecifice; v. g. voviſti Religionem, ſi ſoror tua nupſerit; non ſufficit, ſi illa moriatur. *Salm. ib. n.* 169. 219

„ 12. Qui vovit rem certam, & determinatam, v. g. hunc calicem, ſi ea res pereat, non tenetur ad alium, cum id non ſoleat intendi: ſi autem eam rem vendiderit, probabilius videtur eſſe, teneri dare pecuniam, quam accepit: quia 220

„ qui

„ qui vovet rem cenſetur promittere omnem ejus utilitatem.
„ 13. Qui vovit aliquid faciendum certo tempore, ut je-
„ junare hoc, vel iſto die, illo tranſacto, ſive cum culpa,
„ ſive ſine culpa ejus, ad nihil tenetur, & neque, ſi præ-
„ viderit impedimentum eo tempore ſuperventurum, tene-
„ batur prævenire, cum hæc non ſoleat intentio voventis
„ eſſe. *Suar. Nav. l. 1.* Vid. *Bon. p. 5.*

Sed eadem regula, quam diximus *ſupra n. 212.* currit hic, ex communi cum *Salm. c. 1. n. 120. & 130.* Ad nihil enim teneris, tranſacto die, ſi dies appoſitus eſt ad finiendam obligationem, ut cenſendum eſt in votis perſonalibus, niſi conſtet de oppoſito, ut communiſſime dicunt *Croix l. 3. p. 1. n. 450. cum Sot. Pal. Laym. Dian. &c. Salm. c. 1.* infra *n. 115. V. Infertur 1, cum Trull. Suar. Sanch. &c.* Secus ſi diem appoſuiſti tantum ad ſollicitandam impletionem, ſicut e converſo judicandum eſt regulariter in votis realibus, præciſe, ſi ille dies nullam habeat magis ſpecialem rationem, quam alii, ut *Salm. ib. n. 133. cum Suar. Pal. Bon. &c.* ac *Croix l. c. cum aliis, ut ſupra.*

Utrum autem in dubio, an dies ſit appoſitus ad finiendam, vel ad ſollicitandam voti executionem, tenearis ad votum pro diebus tranſactis? Neget *Dian. p. 3. tr. 5. R. 26.* quia, ut ait, vota in dubio non obligant, cum ſtricte ſint interpretanda, ex regula communiter tradita a DD. cum *Cajet. Laym. &c.* Affirmat vero generaliter loquendo *Spor. de 2. Præc. n. 109. & Salm. c. 1. n. 132. cum S. Thom. Sanch. Pal. Trull. Azor. & Bon.* Rationem dant *Salm.* quia, cum votum ſit certum, & dubitetur tantum de circumſtantia excuſante, poſſeſſio ſtat pro voto. Sed hæc ratio non convincit; poſſet etiam ei reſponderi, quod hic dubitetur de circumſtantia, quæ afficit ſubſtantiam voti, & ideo votum ipſum redderet dubium, juxta dicta *nu. 198.* Hinc mihi rectius diſtinguendum videtur, & dicendum, quod in votis perſonalibus in dubio non teneris ſatisfacere pro diebus tranſactis; Secus autem in votis realibus. Ratio, quia ex una parte regula firma eſt, quod pro eo ſtat poſſeſſio, pro quo ſtat præſumptio, ut docent DD. communiter cum *Buſemb.* (vide *l. 1. n. 74. v. Porro*) *Croix l. 1. n. 509. Sanch. Dec. l. 1. c. 10. n. 13. cum Sot. Mol. Arag. & Menoch.* Ex altera parte communiſſima eſt ſententia, quod niſi de oppoſito conſtet, ut ſupra prænotatum eſt, in votis realibus dies præſumitur appoſitus tantum ad ſollicitandam obligationem, ut *Salm. c. 1. n. 131. cum Suar. Sanch. Vaſq. Pal. Bon. Prado, & Croix l. 3. p. 1. n. 450. cum Laym. Sot. & Dian.* Niſi tamen votum habuiſſet ſpecialem connexionem ad diem, puta ſi voluiſſes dare eleemoſynam in hebdomada Jubilæi, vel in Sabbatis per annum, quia v. gr. in anno illo gratiam receperis, ut *Spor. n. 106. & Salm. n. 129. cum aliis*, Secus, ſi dies nullam connexionem habuiſſet cum voto, nempe ſi voviſſes dare eleemoſynam in Sabbatis per annum, nulla habita ratione ſpeciali illius anni, ut recte ait *Sporer n. 106. in fine.* In votis contra perſonalibus præſumitur dies appoſitus ad finiendam obligationem, ut dicunt *Salm. c. 1. n. 115. & Croix l. c. cum aliis, ut ſupra allatis.* Hinc in votis realibus, quia præſumptio eſt pro voto, pro ipſo eſt etiam poſſeſſio, & ideo implendum etiam pro diebus tranſactis. Secus vero dicendum in votis perſonalibus, in quibus præſumptio eſt in oppoſitum, & ſic *Salm.* ſunt intelligendi, dum ipſi *dict. c. 1. n. 115.* ut certum aſſerunt, quod in votis perſonalibus præſumitur dies appoſitus ad obligationem extinguendam.

221 „ 14. Qui vovit aliquid ſine certo tempore, verbi gratia, pere-
„ grinationem, tantum tenetur implere, cum commode pri-
„ mum poteſt: quia ſic moraliter quiſque cenſetur intelligere
„ ſuam promiſſionem, ut habita commoditate non nimis diu
„ differat, quamvis minor cauſa ſufficit ad differendum, quam
„ ad omittendum. *Fill. c. 4. q. 10. Suar. Laym. c. 3. Bonac. &c.*

Votum indeterminatum quoad tempus, v. g. de Roſario diurno, jejunio in Sabbatis, obliget perpetuo, niſi aliud colligatur ex circumſtantiis. *Salm. c. 1. n. 140. communiter.* Si dubium tamen ſit, an votum fuerit pro anno, vel menſe, non teneris, niſi ad minus. *Salm. n. 146. cum Sanch. Trull. Suar. Bon. &c. ex c. 18. de Cenſib.*

Quæritur, an faciens votum pro tempore indeterminato, peccet mortaliter, ſi diu differat implere? Certum eſt, quod ſi votum eſt in perpetuum obſequium Dei, puta ingrediendi Religionem, Xenodochio inſerviendi, & ſimilis, peccat lethaliter qui diu differt, ſi adſit opportunitas implendi, & non excuſet rationabilis cauſa. Dicunt autem *Armill. Rodriq. & Ledeſm. apud Salm. de Statu Relig. tr. 15. c. 2. n. 32.* differre votum Religionis per duos vel tres annos, non eſſe mortale; Sed hæc opinio merito videtur laxa aliis, ut *Spor. de 2. Præc. n. 117. Salm. l. c. & Sanch. Dec. l. 4. c. 14. n. 12.* Alii vero, ut *Sanch. l. c. & Croix cum Pal.* univerſaliter loquendo, dicunt eſſe mortale differre per ſex menſes, & his adhærent *Salm. d. n. 32. cum Trull. & Garcia*, putantes mortalem fore dilationem ultra ſex menſes. Conſentit etiam *Sporer* ſi vovens excedat ætatem 40. annorum; cenſet tamen *Tamb.* excuſari a mortali juvenem 15. vel 16. annorum, qui differt per tres vel quatuor annos; quia (ut dicunt) hoc tempus videtur parva materia reſpectu ad ſervitium totius vitæ; Sed huic non omnino acquieſco, niſi adſit juſta cauſa dilationis. Juſtæ autem cauſæ differendi ſunt, ſi vovens ſperet dilatione Parentes emolliendos. Item ſi obſtet gravis neceſſitas ſpiritualis, aut corporalis ſororum vel fratrum. Ita *Croix l. 3. p. 1. n. 446. cum Pal. & Gob. Bon. de Voto q. 2. p. 5. n. 3. cum Arag. & Tabern. Sanch. d. l. 4. c. 14. n. 5. & 8. & Salm. d. c. 2. n. 32. cum Suar. Mach. Pell. Trull. ac Garcia.* Bene tamen advertunt *Spor. & Salm.* in his caſibus ſedulo cavendum, ne dilatio ſit nimia, aut periculum adſit votum nunquam implendi; quod periculum non raro deeſt in votis Religionis, pro quorum executione Dæmones innumera excitant diſſidia, & impedimenta.

Si autem votum ſit in obſequium temporale, ſcil. tot jejuniorum, peregrinationum, &c. cenſet probabile *Spor. de 2. Præc. n. 11. cum Tamb.* quamcunque dilationem non pertingere ad mortale. Et favet *Sanch. d. l. 4. c. 14. n. 21.* referens *S. Antonin.* qui dicit illam eſſe moram mortalem, *quando fit dilatio per longa tempora, & ex ipſa dilatione eſt periculum oblivionis, vel impotentiæ implendi.* Sed verius dicendum peccare mortaliter, qui ſine juſta cauſa notabiliter votum differt implere, nempe ultra duos vel tres annos, ut recte ſentiunt *Croix l. 3. p. 1. n. 446. & Sal. de Statu Rel. c. 1. n. 32. cum Pal. Trull. & Garcia.* Putat autem *Croix, cum Diana*, quod ſi voviſti ſingulis menſibus confiteri, poſſes ex cauſa differre per duos vel tres dies ultra menſem.

„ 15. Qui vovit aliquid ſine certo loco, v. g. Ingredi re- 222
„ ligionem S. Benedicti, ſatisfacit intrando quodcunque Mo-
„ naſterium illius Ordinis, in quo ſerventur ſubſtantialia re-
„ gulæ. Neque tenetur pro admiſſione peragrare provin-
„ ciam, ſed ſatis eſt adire loca aliquot non nimis diſſita;
„ Et ſatisfacit voto, ſi poſtquam ingreſſus eſt, remittatur,
„ aut egrediatur (ſaltem cum juſta cauſa, qualis eſt v. gr.
„ gravis ac diuturna triſtitia, & anxietas, ſive ex natura
„ ipſa, ſive aliunde nata. *Eſcob. ex Sanch. t. 1. l. 4. c. 16. nu.*
„ *100.*) ante profeſſionem. V. *Trull. l. 2. c. 1. q. 20. n. 7. &*
„ *8.* * (*Et vide l. 4. ex n. 72.*)*

„ 16. Qui vovit aliquid ſine certa qualitate, v. g. reli-
„ gionem in genere, poteſt ingredi quancunque, etiam la-
„ xiorem, modo ſerventur eſſentialia, & ſit approbata. Si-
„ militer, ſi quis vovit triticum, &c. non tenetur dare o-
„ ptimum, quod habet, ſed ſatis eſt (loquendo de obliga-
„ tione præciſe) ut det, quod non ſit plane ineptum *
„ (*idem Salm. c. 1. n. 140. cum Laym. Suar. Bonac. &c.*
„ *Qui vovet dare Calicem, ædificare Eccleſiam, debet imple-*
„ *re juxta uſum communem.*)*

„ 17. Qui vovit aliquid ſine certa quantitate, v. g. elee-
„ moſynam, pecuniam, frumentum, &c. ſatisfecit dando
„ quantum voluerit * (*Salm. ib. cum cit. DD.*) *; modo
„ non tam parum, ut videatur potius irridere ſuum vo-
„ tum quam implere. Ratio horum omnium petitur ex in-
„ tentione voventis, qua nemo cenſetur ſe obligare, niſi
„ ad id quod commode poteſt, & communiter eſt decens.
„ *Suar. Sanchez l. 4. c. 13.*

„ 18. In dubio de mente voventis, debet fieri interpre-
„ tatio ſecundum verborum, quibus uſus eſt, proprietatem,
„ vel potius communem, & uſitatam acceptionem. *Fill. t.*
„ *26. c. 2. Laym. c. 4.* * (*Salm. ex n. 134.*)*

„ 19. Qui vovit, ſi ludat chartis, dare decem imperiales, 223
„ tenetur ſecundum *Sanch.* dare toties decem, quoties ludit,
„ quia pœna eſt actui acceſſoria. Videtur tamen negare
„ *Laym. l. 4. tr. 4. c. 5. n. 4.* V. *Trull. Diam. p. 5. t. 9. R. 62.*

Bene diſtinguunt *Salm. c. 1. n. 177.* Si votum fuit ſimplex de ſolvenda pœna, ſi luſerit; tunc ſufficit ſolvere pœnam pro prima vice cum *Sanch. Bon. Sa, Dian.* Et ſatis probabile vocat *Laym. & Pal.* Secus ſi votum fuit duplex, ſcilicet de non ludendo, & de pœna ſolvenda: Tunc quoties tranſgreditur votum, ſolvenda eſt pœna; niſi hæc ſit graviſſima, ut peregrinatio, elargitio magnæ eleemoſynæ, quæ non ſoleat communiter repeti. Ita *Salm. ib. cum Laym. Pal. Trull. Sanch. Dian. &c.*

Hic advertendum, quod in tali voto pœnali duplici, ſi relaxetur primum, relaxatur etiam ſecundum, prout primi acceſſorium. *Sal. c. 1. n. 176. cum Pal. Laym. Sanch. &c.* Notandum deinde, quod qui invincibiliter ignorat, ſive obliviſcitur votum principale, aut votum de pœna, ad eam non tenetur. V. *Sal. ib. n. 175. & 177.*

Plura ultimo hic pariter ſunt notanda, & I. quod vota ſem- 224
per ſunt interpretanda juxta benigniorem partem. *Salm. c. 1. n. 148.* cum *Laym. Cajet.* & aliis communiter. Notandum II. quod fractiones votorum ſunt ejuſdem ſpeciei: hinc, ſi quis habens votum caſtitatis fornicetur, poteſt ſeorſim fractionem voti confiteri. *Salm. c. 1. n. 101.* Sed quid, ſi quis voveat jejunium ex ſpeciali motivo temperantiæ? *Val. Sanch. Bon. &c. ap. Sal. n. 102.* probabiliter tenent committere duo peccata jejunium frangendo. Ita pariter conjugem voventem caſtitatem, ex motivo amoris ad caſtitatem, ſi petat debitum, dicunt committere duo peccata. Sed probabilius tenendum cum *Sal. & Caj. Trull. Suar. & Prad.* talem committere unum mortale contra votum, quia ex voto obligationem tantum fidelitatis erga Deum ſibi imponunt, non aliam. Notandum III. quod ſi quis voveat disjunctive rem bonam, vel malam, aut vanam, aut impoſſibilem, votum nullum eſt. *Salm. c. 1. n. 141.* Si vero utraque pars eſt materia apta, illa, quæ eligitur, præſtanda eſt, etiamſi poſt electionem altera pars pereat, ſeu impoſſibilis reddatur. E converſo, ſi pereat una pars, aut impoſſibilis reddatur ante electionem, non teneris ad alteram, niſi tua culpa res periit, aut fuiſti in mora eam tradendi, aut determinandi. Ita *Sal. d. n. 141. & 142. cum Sanch. Pal. Mol. &c.*

Quæritur hic, an unam partem jam electam poſſit vovens cum altera commutare? Negant probabiliter *Pal. & Sanch. cum aliis ap. Salm. de Voto c. 3. n. 107.* Unde, ſi electa ſit pars, cujus materia ſit reſervata, ut caſtitas, &c. requiritur diſpenſatio Papalis. Affirmant tamen *Leand. & Tamb. cum pluribus ap. ipſum*, & non minus probabile merito vocant *Salm.*

ib. Ra-

ib. Ratio, quia, non obſtante electione facta, votum adhuc remanet disjunctivum, nec per determinationem peractam vovens ſe privavit libertate alteram eligendi partem.

Qui vovet per menſem audire Sacrum, probabiliter non tenetur in Feſtis audire duo: Sicut probabile etiam eſt hoc, ſi imponatur a Confeſſario pro pœnitentia. *Salm. c. 1. n. 136. cum Pal. Tamb. Suar. Trull. &c. Spor. de 2. Præc. c. 2. n. 96. ac Croix de Pœn. n.* 281.

Qui vovet Roſarium, ſatisfacit recitando tertiam partem, quia communiter ſic intelligitur. *Sal. c. 1. n. 136. cum Pal. Tamb. Prad. &c.* Et ſatisfacit recitando alternatim, quia tale votum obligat inſtar Officii Divini. *Sal. ib. cum Trull. Tamb. Dian. Leand. &c.* Et etiam ſatisfacit dividendo Decades, *ib. cum Sanch. Trull. Bon. &c.*

Qui vovet jejunium, poteſt comedere lacticinia, ut *Salm. c. 1. n. 137. cum Sanch. & Pal.* Si vovet jejunium per menſem, non tenetur in Dominica; vel ſi vovet in vigilia alicujus Sancti, quæ veniat in Dominica, poteſt anticipare jejunium in Sabbato, *ib. cum Bon. Trull. Dian. &c.* Si vovens jejunium comedit carnes, non tenetur ad jejunium: ad differentiam jejunii præcepti ab Eccleſia, quæ duplici præcepto imponit & jejunium, & abſtinentiam a carnibus, juxta *Salm. ib. cum Sanch. Azor. Syl. &c.* & prout declaravit regnans Pontifex Ben. XIV. vide *lib. 4. n.* 992. An vovens jejunium ſingulis Sabbatis teneatur ad votum, ſi in Sabbato cadat Natalis Domini? Probabiliter negant *Molin. Azor. Fag. Dian. Rodr. Vill. ap. Sal. c.* 1. *n.* 138. & probabilem vocant *Bon. de Voto p. 6. n. 9. & Tamb. de Vot. §. 6. n.* 13. Niſi expreſſe intenderit adhuc eo die ſe velle obligare, quia tunc proculdubio tenetur. Affirmant tamen *Salm.* ut probabilius *n.* 139. *cum Suar. Sanch. Vaſq.* Vide mox dicenda *n.* 226.

Si quis immemor voti, vel pœnitentiæ injunctæ, &c. præſtet opus debitum, bene ſatisfacit per voluntatem generalem, quam quiſque cenſetur habere ſatisfaciendi prius ſuis obligationibus, ita *Sporer tr. 1. de Conſc. n.* 50. *Sanch. Dec. l. 1. c. 14. n. 15. Leſſ. l. 2. c. 37. n. 11. Laym. lib. 4. tr. 2. cap. 11. n. 9.* Certus autem de voto, cum habet rationem probabilem ei ſatisfeciſſe, ad nil aliud tenetur, ut *Ronc. de Voto c. 2. q. 4. R. 2. cum Boſſ. p. 2. tit. 1. n. 1670. & Lugo, Salm. Laym. Viva, &c.* Vide dicta *l. 1. n.* 76. Sed dices: Ille eſt certe ligatus voto, & dubie ſolutus. At hic diſtinguendum dubium facti a dubio juris. Si quis emiſit votum, & deinde dubitat, an facto illud impleverit, tenetur equidem implere; ſicut certus de debito, & dubius de ſolutione, tenetur ſolvere, quia dubia ſolutio non æquivalet debito certe contracto. Sed hic ſermo eſt de jure circa factum; nam ſicut conſtat votum fuiſſe emiſſum, ſic etiam conſtat jam impletum fuiſſe opus promiſſum. Reſtat igitur dubium juris, an opere impleto de facto, & extante probabili ſatisfactione de jure, adſit obligatio ſatisfaciendi voto? & hic dicimus, quod facta probabili ſatisfactione, obligatio juris evaſit dubia, & conſequenter dubia etiam poſſeſſio illius; obligatio autem dubia, quæ adhuc dubie poſſidet, nequit inducere onus præſtandi rem certam.

DUBIUM V.

Quot modis tollatur obligatio Voti?

225 *Tollitur obligatio voti. 1. Per materiæ mutationem. 2. Per auctoritatem humanam. Vide Reſolutiones.*

226 *An ſit obligatio implendi votum, ſi ſuperveniat circumſtantia non prævisa? (Quid vero de votis ſimplicibus caſtitatis, & Religionis; & quid de ſolemnibus? Vide l. 4. n. 50.)*

225 „ RESp. Dupliciter tolli poteſt, 1. Nullius auctoritate interveniente: idque vel materiæ mutatione, ut ſi materia antea honeſta fiat turpis, indifferens, vel impeditiva majoris boni, ratione novæ circumſtantiæ, vel prohibitionis: vel fiat impoſſibilis abſolute, aut moraliter, vel deſitione conditionis, a qua pendebat. 2. Interventu auctoritatis humanæ: idque tripliciter, irritatione, commutatione, vel diſpenſatione, de quibus ſequentibus dubiis. Eſt communis, *Sanch. l. 4. c. 24. Leſſ. l. 2. c. 24. Suarez, Fill. t. 26. c. 8.*

Unde reſolves.

„ 1. Etſi tua culpa materia facta ſit impoſſibilis, inutilis, &c. tamen, poſtquam jam talis facta eſt, ceſſat obligatio, & ſufficit pœnitere de culpa.

„ 2. Si concurrat obligatio duorum votorum incompoſſibilium, implendum eſt id, quod eſt præſtantius, & Deo gratius, & alterum ceſſat. Quod ſi vero ſit æquale, aut neſcias, utrum ſit melius, implendum eſt quod prius voviſti, & ruit poſterius; ſi & hoc neſcis, libera eſt electio. V. *Trull. l. 2. c. 2. d. 9.*

„ 3. Si materia voti fiat impoſſibilis quoad partem tantum, tunc, ſi commode talis materia dividi non poteſt, aut non ſolet, ad nihil teneris: v. gr. voviſti ædificare templum, ſi totum non potes, non teneris ad partem.

„ 4. Si vero dividi commode poteſt, & ſolet, manet obligatio ad illam partem, quam poteſt, ut v. gr. 1. Qui non poteſt jejunare tota hebdomada, poteſt autem aliquot diebus, ad hoc tenetur. 2. Qui matrimonium contraxit, & conſummavit poſt votum caſtitatis, tenetur non petere debitum: cum eatenus votum adhuc ſit poſſibile (reddere enim debet). Vide *Bon. p. 7. §. 1.*

„ 5. Quod ſi votum dividi quidem poſſit, ſed unum in eo ſit principale, reliqua vero acceſſoria tantum, non per ſe ſeorſim intenta, ſed dependenter a priori, tanquam illius appendices, & modi; tunc, ſi principale fiat impoſſibile, ruit etiam obligatio acceſſorii, non autem contra: ut v. g. voviſti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi certi aliquid offerre; ſi peregrinatio impoſſibilis fiat, non teneris cilicium ferre, & oblationem. Vide *Sanchez l. 4. c. 10. Bon. d. 4. c. 2. p. 4. §. 4. Trull. l. 2. c. 1. d. 10.*

Hic quæritur, an ſit obligatio implendi votum, ſi notabilis circumſtantia ſuperveniat, qua prævisa, quis votum non emiſiſſet? Eſt communis ſententia apud *Salm. in tr. de Juram. c. 3. n. 20. cum Sanch. Pal. Trull. &c.* (vide dicta *n.* 187. *v. Sed dubium*), quod in omni promiſſione, prout eſt etiam votum, mutatio materiæ de ſe notabilis obligationem aufert. Ratio, quia per mutationem res fit diverſa, quam promiſſa. Sed quid, ſi nova circumſtantia accidat non prævisa, puta ſi quis voviſſet jejunare omnibus feriis ſextis, an teneretur ad jejunium in die Nativitatis Chriſti Domini, quem diem excluſiſſet, ſi prævidiſſet? Affirmant *Salm. de 3. Præc. c. 2. n. 104. cum Nav. Vaſq. Sylv. aliiſque cum Sanch. Dec. l. 4. c. 11. n. 61.* (Sed notandum, quod *Sanch. hoc loco* loquitur de præciſo caſu jejunii, quia cenſet circumſtantiam Feſti non efficere notabilem mutationem: Verum circa noſtrum quæſitum oppoſitam tenent ſententiam, ut infra). Ratio, ut dicunt, quia ad eximendum voventem ab obligatione voti, non eſt attendendum ad id quod ipſe promiſiſſet, ſi meminiſſet, ſed potius ad id quod actu promiſit. Et probant ex *c. Explicari de Obſerv. Jejun.* ubi Honorius III. dixit: *Qui nec voto, nec regulari obſervantiæ ſunt adſtricti, in feria ſexta, ſi feſtum Nativitatis Dominicæ die ipſo venire contigerit, carnibus propter feſti excellentiam veſci poſſunt ſecundum conſuetudinem Eccleſiæ generalis.* Negant vero teneri ad votum *Molin. tom. 2. de Juſt. diſp. 272. Azor. 1. p. l. 11. c. 2. q. 3.* item *Fagund. Dian.*, & alii apud *Salm. l. c. de 3. Præc. n.* 103. loquendo de prædicto caſu jejunii (de quo vide etiam dicta *n.* 224. *circa fin.*); & loquendo generice de omni nova circumſtantia notabili ſuperveniente, tenent *S. Anton. Nav. Sylv. Henr. &c. in tr.* ut ſupra *de Juram. c. 3. n.* 21. Et hanc ſententiam expreſſe tenet *D. Th. in 4. diſt. 38. q. 1. ar. 3. q. 1. ad* 1. ubi ſic docet: *Id liberare a voti vel juramenti obligatione, quod ſi a principio notum fuiſſet, ea fieri impediret.* Ratio, quia tunc intentio ſe obligandi vel deficit, vel ſic interpretatur. Et huic ſententiæ dicunt ib. *Salm. n.* 22. non poſſe denegari probabilitatem; Imo ipſimet *Salm. c. 1. n.* 152. cenſent illam eſſe notabilem mutationem, quæ ſi a principio fuiſſet cognita, quis non ſe obligaſſet. Hæc ſecunda ſententia mihi videtur non minus probabilis, imo forte probabilior, quam prima. Ratio generalis, quia, ſuperveniente circumſtantia non prævisa, qua votum oneroſius redditur, materia voti fit diverſa quam promiſſa. Et ſic reſpondetur ad rationem oppoſitam, quia vovens teneretur ad pluſquam promiſit. Reſpondetur autem ad definitionem Honorii III. ut ſupra, quod ibi Pontifex non explicat, an circumſtantia diei Nativitatis Domini fuerit vel non prævisa; quare textus explicari poteſt (ſicut intelligit *Azorius l. c.*) de iis, qui expreſſe voverint ſervare jejunium etiam in die Natalis, quo caſu certe tenentur ad votum, ut diximus *ſupra n.* 224. *circa fin.* 226

DUBIUM VI.

De Voti irritatione.

ARTICULUS I.

An, & quomodo tollatur obligatio Voti per directam Irritationem?

227 *Quis poſſit vota irritare?*
228 *An liceat irritare vota ſine cauſa?*
229 *Quæ vota filiorum poſſint irritare Pater, Avus, Tutor, &c.?*
230 *Quæ poſſit irritare Mater?*
231 *An vota ſubditorum valeant donec irritentur?*
232 *Quid ſi quis per errorem æſtimabatur Pater, Maritus, &c.?*
233 *Quis poſſit irritare vota Religioſorum, & Monialium? An Abbatiſſa?*
234 *An vir poſſit irritare omnia vota uxoris?*
235 *An uxor vota viri.*
236 *Quid ſi mutuo conſenſu voveant caſtitatem?*
237 *An Superior poſſit irritare vota facta ante ſubjectionem? Quid ſi dubium ſit, an ſint emiſſa ante vel poſt ſubjectionem?*
238 *An autem vota facta tempore ſubjectionis poſſint poſt illud irritari?*
239 *Quid ſi Superior ea ratificaverit?*
240 *Quæ vota ſervorum, aut famulorum poſſint a Domino irritari?*

„ RESp. Cum non debeat violari cujuſquam dominium, ac quilibet dominus poſſit uti ſua libertate, hinc ſi poteſtati dominativæ alterius ſit ſubjecta alicujus voluntas, poteſt is ſubditi iſtius omnia vota, qualiacunque ſint, ad ſuum libitum ſine ulla cauſa valide irritare directe; hoc eſt, poteſt velle, & pronuntiare, ut illa vota nulla ſint, ita ut nullo etiam caſu obligatio poſtea reviviſcat (etſi peccent, ſi abſque cauſa irritent, ut docent *Leſſ. l. 2. c. 40. n. 75. Navar. Suar. Fill.*). Porro hoc jus provenit ex jure poſitivo, quo datur alicui legitima poteſtas dominativa in 227

„ volun-

„ voluntatem alterius. Ita communiter DD. V. *Sanch. l. 4. c. 24. n. 30. & 31.* *(*Sed provenit etiam ex jure naturali, ut Salm. c. 3. n. 27. cum S. Th. 2. 2. q. 185. a. 5.*)*

228 Quæritur, an liceat irritare vota ſine cauſa? Certum eſt pro valore irritationis nullam cauſam requiri: Et commune eſt, quod non ſit mortale, ut *Sal. de Vot. c. 3. n. 29.* & *Leſſ. l. 2. c. 40. n. 69.* cui videtur id certum cum *Palud. Sylv. & Aug.* Dubium eſt, an ſit veniale? *Prima ſententia* affirmat cum *Buſ. Leſſ. &c.* quia diſſonum eſt Superiorem ſine cauſa uti hac poteſtate. Sed de ſe loquendo verius eſt nullum eſſe peccatum, quia vota ſubditorum ſub hac conditione conſenſus Superiorum emittuntur, unde obedientia ſufficit pro cauſa. Ita *Salm. n. 30. cum S. Anton. Cajet. Sylv. Azor. Tamburin. &c.* Dixi *de ſe* loquendo, quia difficulter aliunde poterit excuſari a veniali, vel quia facit actum otioſum, vel quia irrationabiliter profectum alterius impedit, ut recte ait *Leſſ. l. c. n. 70.* Sufficit vero quævis cauſa rationabilis ad excuſandum a veniali, ut *Elbel n. 254. ac alii.* Et idem tenet *Sporer de 2. Præc. num. 34. cum Sot. Val. Med. &c. communius* non peccare graviter Superiorem, qui dederit permiſſive licentiam, & poſtea revocaverit; Imo probabile putat ne veniale quidem eſſe, niſi promiſerit non revocare. Valida eſt autem irritatio omnium votorum in genere, etiam futurorum, ac etiam renuente ſubdito, *Salm. cum Pal. &c. n. 34. & 35.*

Unde reſolves.

„ 1. Quivis pater, & in ejus defectu avus paternus, tutor, imo etiam mater, non tantum ſi nutrix ſit, ſed etiam in priorum defectu, & ſecundum quoſdam, reliquis deficientibus, etiam magiſter, vel heres, ut *Suar. Leſſ. d. 10. n. 78.* contra *Sanch.*, poteſt directe irritare vota liberorum impuberum, ut colligitur ex *c. Mulier. 32. q. 2. c. 1. & 22. q. 1. &c. Si quis de reg.* Impubertas autem ſecundum jura finitur in maſculis anno decimo quarto completo: in feminis, duodecimo completo, a die nativitatis computando, ut *Sanch. l. c. Laym. l. 4. c. 7. n. 10. Bon. diſp. 4. q. 1. p. 6. §. 1.*

229 Clarius ſingula explicanda. Pater, ſive Avus paternus in ejus defectu, poteſt irritare quæcunque impuberum vota, ſive perſonalia, ſive realia; adhuc caſtitatis, & Religionis, etiamſi filius ſit doli capax, & etiamſi votum ſit de peculio caſtrenſi, vel quaſi, ut *Sal. c. 3. n. 45. ex S. Th. 2. 2. q. 88. a. 9. cum Caj. & Sanch. Suar. Trull. Laym. Leſſ. Pal. &c. ex c. 1. 20. q. 1. & 2.* Et ratio eſt, ut ait *Sans. l. 4. c. 18. n. 5.* quia in tali ætate deficit perfecta deliberatio ad tantam obligationem; Quare ad talem defectum natura proſpexit, præbendo parentibus facultatem talia vota irritandi. In dubio autem, an votum ſit emiſſum ante vel poſt pubertatem, adhuc poteſt Pater irritare, quia poſſidet ſua poteſtas. Ita *Sanch. Dian. Mich. cum Elbel n. 251.* Qui recte idem ait dicendum in dubio, an filius poſt pubertatem votum ratificaverit. Filiorum autem puberum non poſſunt parentes irritare vota perſonalia, puta caſtitatis, frequentiæ Sacramentorum, &c. niſi præjudicent domeſticæ gubernationi, prout vota longæ abſtinentiæ, peregrinationis, jejunii incompatibilis cum modo familiæ, &c. Ita *Sal. n. 46. cum S. Th. Leſſ. Pal. Syl. Tamb. Pal. &c.* Bene autem poſſunt irritare (indirecte tamen, ut *Buſ. cum Laym. Art. ſeq. n. 242.*) vota realia puberum in minori ætate, quia in ea carent ipſi adminiſtratione bonorum. *Sal. ib. n. 47. cum S. Th. Sanch. Trull. &c.* Excipe, ſi votum ſit de peculio caſtrenſi, vel quaſi; vel ſi filius exierit a patria poteſtate. *Sal. nu. 48.* Item votum eundi Romam pro abſolutione excommunicationis, ex *c. Relatum, de Sent. excom.* Facultatem autem, quam habet Pater erga filios legitimos, eandem habet erga illegitimos, ut *Sanch. l. 4. c. 35. n. 82. cum Pal. & Tamb. & eſt commune ap. Sal. d. c. 3. n. 33. infra.* Notandum hic, quod dictum eſt de Patre, dici etiam de Tutore reſpectu pupilli, & de Curatore reſpectu minoris. Et, ſi ſint plures Tutores, vel Curatores, quilibet tandem poteſtatem habet. *Salm. c. 3. n. 49. cum Suar. Sanch. Bon. Trull.*

230 Quæſtio eſt, an mater poſſit irritare vota filiorum? Si mater ſit deſignata nutrix, aut curatrix, certe poteſt, quod tutores, & ceteri ut ſupra poſſunt. Sed quid, ſi non ſit ut talis deſignata, & filius careat patre, vel avo paterno? *Sanch. Suar. Pal. &c. ap. Sal. c. 3. n. 50.* putant tunc filium eſſe ſui juris: Sed oppoſitum dicunt eſſe probabile, ſcilicet quod in eo caſu incumbit matri eſſe curatricem, ut probabilius tenent *Sal. ib. cum Tamb. Prad. Leand.* quia rationabile eſt, ut mater vel avia minori provideat; Et ideo bene poteſt eorum vota ut curatrix irritare.

Sed magis dubitatur, an mater, præſente patre, vel tutore, poſſit filiorum vota irritare? Eſt duplex ſententia probabilis. *Prima* negat, & dicit, quod, ſolum deficiente patre, & tutore, poteſt mater irritare vota impuberum, & deficiente matre, idem poteſt avus, & avia ex parte matris. Ita *Suar. Sanch. Tamb. Lay. Pal. Trull. Bon. &c. ap. Sal. c. 4. n. 51.* *Secunda* non minus probabilis, ut merito ajunt *Sal. n. 52.* (quam tenent *Prad. & Philiarch. ac Ronc. de Vot. c. 5. q. 3. R. 3.*) aſſerit matrem, etiam præſente patre, vel tutore, poſſe irritare vota omnia impuberum, etiam caſtitatis, & Religionis; & etiam vota perſonalia puberum, quæ præjudicant gubernationi domus; non vero realia, quorum adminiſtratio pertinet ad patrem, vel curatorem. Ratio, quia talis poteſtas, licet non civiliter, naturaliter tamen etiam eſt in matre, cui filii tenentur obedire, etſi cum ſubordinatione ad patrem; ita ut poteſt pater irritare vota aliorum, contradicente matre: ſed non ſic mater, contradicente patre; Et probatur ex *S. Th. Op. 17. c. 13. a. 10.* qui parentibus indiſtincte præbet facultatem irritandi vota filiorum.

Quæritur ultra, an vota filiorum, & aliorum ſubditorum, 231 veluti Religioſorum, uxorum, &c. ut infra, donec irritentur, ſint valida in iis quæ Superiorum mandatis, aut juriſdictioni non præjudicant? Negat *prima ſententia*, & proinde ea non indigere dicit relaxatione, ſi ſine conſenſu Superiorum ſint emiſſa; quia tales ſubditi carent uſu voluntatis, cujus dominium eſt penes Superiores. Ita *Val. Angel. March. Rice. Roſell. & alii*, & probabilem vocant *Leand. Torres, & Peyr. ap. Sal. c. 1. n. 182.* Et ſibi favere ajunt *S. Th. 2. 2. q. 88. a. 8. ad 3.* qui ſic dicit: *Nullum votum Religioſi eſt firmum ſine conſenſu Prælati:* Et idem dicit de voto uxoris, &c. *Secunda* tamen *ſententia* probabilior, quam omnino tenendam dicunt *Sal. ib. n. 183. cum Caj. Nav. Tamb. Pal. Trull. Pill. Azor. Sanch. Suar. & aliis pluribus*, affirmat valida eſſe talia vota, ſive ſint realia, ſive perſonalia, niſi irritentur; quia ſubditi revera non carent voluntate, ſed eam ſubjicere debent voluntati Superiorum, ſi contradicant. Et ſic intelligendus eſt *S. Th.* qui loco citato nihil aliud docet, quam tale votum non eſſe *firmum*; quia, ut dicit *in reſp. ad. 1. & 4. In eorum voto intelligitur debita conditio, ſi ſuis Superioribus placuerit, vel non renitantur.* Quare ſufficit, quod illi non renitantur, ut impleatur conditio voti, & votum ſit firmum.

Quæritur denique hic, utrum, ſi per errorem communem cum 232 titulo, quis exiſtimabatur Prælatus, Maritus, Pater, &c. ſit valida votorum irritatio ab eis facta, ſicut validi ſunt actus juriſdictionis ex *l. Barbarius ff. de Offic. Præt.*? Negant *Sanch. Bon. Trull. Pal. & alii ap. Sal. c. 3. n. 71.* quia differt actus dominii ab actu juriſdictionis. Probabile tamen contrarium cenſent *Sal. ib. cum Prado*, quia in his eadem ratio currit.

„ 2. Vota Religioſorum *(*Quæcunque, etiam interna, ut* 233 *Sal. n. 27. cum Sot. Sanch. Lay. & Ronc. q. 2. quia Relig. tranſtulit in Prælatum totum ſuum velle, & nolle.*)* (non tamen Novitiorum)*(*Licet vota perſonalia Novitiorum ſuſpendantur. Vid. Sal. c. 3. n. 42. & 43.*)*, etiam ſub prædeceſſoribus emiſſa, irritare poſſunt directe, præter Papam *(*Papa omnia quidem poteſt directe irritare vota Religioſorum; Et Epiſcopus Monialium ſubjectarum. Sal. n. 33.*)* Abbates, Guardiani, Priores, & Rectores, *(*Et etiam Prælati ſecundarii, abſentibus primariis. Sal. n. 40.*)*; ac probabiliter etiam Abbatiſſæ *(*Cum Sal. n. 41.*)*, ut habet *Suar. l. 7. de voto, c. 7. n. 19. Regin. l. 81. n. 231. Fill. Bon. l. c. n. 79.* Excipitur tamen votum tranſeundi ad Religionem ſtrictiorem. V. *Binsfeld. 3. p. Ench. c. 9. Leſſ. n. 73. Sanch. c. 24. n. 3. Bon. l. 4.* *(*Hoc votum nec Papa poteſt irritare. Salm. n. 38.*)*

„ 3. Idem poteſt, ſecundum *Sanch. l. 9. de matr. d. 39.* ma- 234 ritus reſpectu votorum uxoris; licet probabilius id alii limitent ad ea vota, quæ mariti juri præjudicant. *Laym. hic c. 7. Pill. tr. 26. c. 8. q. 8. Leſſ. d. 19. n. 83. & d. 15.*

Sed probabilior, ſaltem extrinſece, videtur contraria ſententia, quod vir poſſit directe omnia vota uxoris irritare, licet non præjudicent uſui Matrimonii, vel prolis educationi, vel gubernationi domeſticæ (ut tantum concedunt DD. contrariæ ſententiæ *ap. Sal. c. 3. n. 57.*). Et maxime probatur ex *Num. c. 30.* ubi dicitur: *Si maritum habuerit, & voverit aliquid, ſi audiens vir ſtatim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes ejus, propitius erit ei Dominus.* Quod non de ſolo voto abſtinentiæ, ſed de omni voto interpretantur 70. Interpretes, & *S. Ambr. ap. Salm. n. 58.* ſic dicit: *Evidentiſſime apparet ita virum eſſe caput mulieris, ut nulla vota, abſtinentiæ, vel Religioſæ converſationis liceat ſibi ſine ejus licentia Deo offerre.* Pariter *S. Th. 2. 2. q. 88. a. 8. ad 3.* docet votum uxoris ita nullum eſſe ſine conſenſu viri, ſicut votum Religioſi ſine conſenſu Prælati: *Nullum votum Religioſi* (*verba S. Thomæ*) *eſt firmum, niſi de conſenſu Prælati; ſicut nec votum puellæ, niſi de conſenſu Patris; nec uxoris, niſi ſit ex conſenſu viri.* Et ratio eſt, quia expedit valde ad pacem familiæ, ad mutuum amorem fovendum, quod uxor voluntatem totaliter a viro dependentem habeat, & ſic impetus feminarum retundantur. Ita *Sanch. de Matr. l. 9. D. 39. n. 4. cum Sota, Sa, & Sal. l. c. cum Sanch. Prado, Tamb. Dian. Rodr. Fag. Villal. Ledeſm. Leandr. Arag. &c.* contra *Sporer de Voto c. 3. n. 27. cum Nav. Sylv. Az. &c.* Sed etiam iſti contrariam ſententiam probabiliſſimam vocant *ap. Sal. ib.* Hinc vir poteſt irritare etiam vota caſtitatis, & Religionis uxoris exequenda poſt mortem viri. *Sal. n. 59. cum Sot. Arag. Leand. Fag. &c.* item *Sanch. l. c. n. 16. & Diſp. 40. nu. 17. cum Pal. Led. & Vega*, contra *Navar. Cajet. &c.*

E converſo notandum I. quod uxor nequit irritare vota 235 viri, niſi ſibi præjudicent, ut votum longæ peregrinationis, magnæ abſtinentiæ, veſtiendi habitum Eremitæ, & ſimilia. *Sal. cum Buſ. art. ſeq. n. 242. inf. 2.* Et etiam votum non petendi debitum, ut probabilius tenent *Spor. l. c. n. 28. cum Laym. Trull. Henr. Fag. &c.* (contra *Leſſ. Sanch. Baſil. &c.*) *ap. Salm. n. 56.* quia valde gravoſum eſſet pudori uxoris cogi ſemper ad petendum. Talia vota docent DD. communiter eſſe irritanda: At potius videntur eſſe invalida, utpote de materia inepta, ſicut ſentiunt *Sal. ib. n. 55.*

Notandum II. quod ſi conjuges mutuo conſenſu vovant 236 caſtitatem, aut Religionem, nequeunt vota invicem irritare, quia virtualiter uterque cedit juri ſuo. Eſt commune; ita *Sal. cum Sanch. Suar. &c. n. 56. & Buſ. art. ſeq. n. 7.*

qui bene addit ſecus eſſe, ſi uterque independenter ab altero voviſſet. Sed vide dicenda *n. 239. v. Quid autem*. Conjuges iſti, ſi poſt tale votum mutuo conſenſu emiſſum revocant pactum, & coeant, licet non peccent contra caſtitatem, peccant tamen contra votum, niſi a graviſſima cauſa excuſentur. *Sal. n. 59. cum Suar. Pal. Bon. Sanch. &c.*

„ 4. Qui ſemel votum irritavit, ſi poſtea nolit, non ideo revalidatur, ut vult *Sa*, V. *irritatio voti*. * (*Sic Salm. n. 70. cum Soto, Sanch. Trull. contra aliquos.*) *

237 „ 5. Nullus ſupradictorum poteſt directe irritare vota emiſſa ante ſubjectionem, v. g. ante matrimonium: facta vero intra tempus ſubjectionis, de re implenda poſt tempus ſubjectionis, v. g. in pubertate, vel poſt obitum mariti, poſſunt irritare. *Bon. l. c.* * (*Cum Sal. c. 3. n. 74. Val. Dian. Tamb. &c. ac Sanch. de Matr. l. 9. D. 39. n. 16. cum Sot. &c. Vid. dict. n. 134.*) *

Non poteſt vir directe irritare vota ab uxore emiſſa ante matrimonium, ſed bene poteſt illorum ſuſpendere executionem, quatenus præjudicant ſuæ poteſtati. *Sal. c. 3. n. 35. cum Sanch. Val. Pal. Suar. &c.* Vota autem Religioſorum certum eſt quod per profeſſionem extinguuntur, ut habetur ex *c. Scripturæ de Voto*. V. *Elbel n. 253. & Salm. ib.*

„ 6. Votum, de quo dubium eſt, utrum emiſeris tempore libertatis, an ſubjectionis, non poſſe irritare Superiorem, docet *Salas* t. 2. *q.* 21. & *Caram. l. 3. c. 1. d.* 1. Sed contrarium tenent *Suar. Sanch. Bon. &c. cum Bard. l. 6. c. 1. §. 28.*

Quæritur igitur, utrum vir, vel Prælatus poſſit directe irritare uxoris aut Religioſi vota, de quibus dubitatur, an ſint emiſſa ante vel poſt ſubjectionem? Affirmat *Sanch. Dec. l. 4. c. 32. n. 7. ex Suar.* (cum aliis *ap. Buſ. ut ſupra*). Ratio, quia, ut ait, poſſeſſio præſentis voluntatis ſubditi eſt certa, cum certum ſit illam eſſe uxorem, vel Religioſum; at exceptio quoad illa vota eſt dubia; Quare, uſquedum probetur exceptio, ſcil. quod vota ſint emiſſa ante ſubjectionem, prævalet certa poſſeſſio Superioris. Sicut a pari conjux dubitans de valore Matrimonii tenetur reddere alteri petenti ob certam ſuam poſſeſſionem, ut habetur ex *c. Dominus, de Sec. nuptiis*. Ita *Sanch.*. Sed pace tanti Doctoris oppoſitum ſentio. Non dubito (ut diximus *n.* 229.) quod Pater poſſit irritare vota filii, quando dubium eſt, an filius pertigerit, vel non ad pubertatem, quia eo caſu poſſeſſio ſtat pro poteſtate Patris, ut diximus *d. n.* 229. Secus vero e converſo dico tenendum hic, cum vota ſint certa, & poſſeſſio viri, vel Prælati ſit dubia, eo quod dubitatur, an vota ſint vel ne emiſſa tempore, quo jam incœperit ſubjectio. Differt autem paritas conjugis petentis debitum; nam ibi ille habet certam poſſeſſionem ſuper totum corpus conjugis dubitantis, & ex poſſeſſione jus certum habet illo utendi. Aliter tamen eſt in noſtro caſu, in quo vir, vel Prælatus non habet poſſeſſionem totalem ſuper voluntatem uxoris aut Religioſi. Habet quidem poſſeſſionem ſuper voluntatem præſentem ſubditi, ſed non habet ſuper præteritam. Et ideo prædicti non poſſunt directe irritare vota, de quibus dubitatur, aut ſint de materia ipſis ſubjecta. Poſſunt tamen indirecte, juxta dicenda *Art. ſeq. n.* 241.

238 „ 7. Vota facta tempore ſubjectionis poſſunt adhuc irritari poſt aliud, v. g. quando filius jam eſt pubes. Quod verum eſt, etſi in pubertate ratificaſſet, putans ea errore eſſe firma: ſecus tamen, ſi infirma eſſe noviſſet, & independenter a prioribus ratificaſſet, ut *Leſſ. l. 2. c. 40. d.* 19. * (*Et Elbel n. 252. cum Spor. Tamb. &c.*) *

Et hæc eſt probabilior, ſcilicet quod vota facta tempore ſubjectionis, etiam poſt illud irritari poſſint a Patre, ut tenent contra alios *Salm. cap. 3. n. 73. cum Sanch. Suar. Trull. Cajet. Bonac. Pal. &c.* Modo filius non confirmet votum in pubertate; & ut probabiliter addit *Buſ. cum Leſſ.* modo ſciat tunc vota fuiſſe infirma.

Vota tamen realia puberum nequit Pater irritare, poſtquam ipſi emancipati ſunt. *Salm. d. n.* 74. Nec Prælatus vota Religioſi, ſi iſte non ſit amplius illi ſubjectus; nec vir vota uxoris, facto divortio formali. V. *Sal. n.* 72.

239 „ 8. Supradicti poſſunt revocare, ac directe irritare vota, etſi ſemel ea ratificaverint, quia non privarunt ſe dominio, & poteſtate ſua. V. *Suar. de voto lib. 6. c.* 6. Quod ſi tamen id ſine cauſa fiat, erit ſecundum quoſdam peccatum mortale, licet probabilius id negent *Suar. l. c. c. 4. & Laym.* hic.

Quod valide poſſint Superiores irritare vota ſubditorum, tametſi illa ratificaverint, videtur certum, quia ipſi, etiamſi velint, nequeunt ſibi adimere poteſtatem dominativam quam in ſubditos habent. Ita communiter *Sanch. Dec. l. 4. c. 27. n. 9. Elbel de Voto n. 259. & Sal. c. 3. n. 66. cum Cajet. Suar. Pal. Sayr. Trull. Prado, &c.* Et hoc valet non tantum pro Patre reſpectu filii, & Prælato reſpectu Religioſi; ſed etiam pro Viro reſpectu uxoris, ut valde probabiliter tenent *Sanch. de Matr. l. 9. D. 40. nu. 17. cum Sot. Ledeſ. Arag. & Vega*, item *Tamb. Dec. l. 3. c. 16. §. 3. n. 48. & Salm. l. c. ex n. 64.* cum aliis cit. (contra *Elbel n. 259. & Sporer de 2. Præc. c. 3. n. 32. &c.*) Ratio quia vir habet veram poteſtatem directam irritandi vota uxoris, etiam caſtitatis, & Religionis, ut dictum eſt *n.* 234.

Certum contra eſt, quod omnes præfati Superiores, ſi ſine juſta cauſa irritant vota ſubditorum, poſtquam poſitive illa approbaverint, peccant tam ipſi, quam ſubditi relaxationem petentes. (Dixi, *ſi poſitive approbaverint*, nam ſecus eſſet, ſi tantum permiſerint ſubditos vovere, vel exequi rem voto promiſſam, ut *Sal. ib. n. 69. cum Sanch. & Pal.* Sed dubitatur, an irritando peccarent graviter, vel leviter? Adeſt duplex ſententia probabilis. *Prima* aſſerit graviter ex *Num.* 30. ubi de viro conſentiente ad uxoris votum, & poſtea irritante dicitur: *Portabit ipſe iniquitatem ejus*. Ratio, quia, poſito ſuo conſenſu, tenetur votum non impedire. Ita *Salm. n. 67. cum Cajet. Sanch. Laym. Ledeſm. &c.* *Secunda* tamen *ſententia* forte probabilior aſſerit, peccare leviter, ſecluſo ſcandalo, aut contemptu, quia Superior utitur jure ſuo, & irritando votum non eſt cauſa violationis illius, cum ſubditus nec ipſe tunc violat votum. Ita cum *Buſ. hic* tenent *Suar. l. 6. c. 4. Bonac. p. 7. §. 2. num. 29. Sotus de Juſt. lib. 7. qu. 3. art. 1. Tamb. loc. cit. num. 37. & Trull. Pelliz. Dian. Peyr. apud Salm. num.* 67. Eandemque tenent *Sporer loc. cit. num. 34. cum Val. Med. & communiori*. Veruntamen idem *Sporer num. 32. & Leſſ. l. 2. c. 40. num. 95. ac Elbel numer.* 258. *cum Layman* ab his excipiunt virum qui ſuo poſitivo conſenſu votum uxoris approbaſſet, maxime ſi eſſet votum caſtitatis, quia tunc (ut dicunt) ipſe jam ceſſit juri ſuo, unde nec valide irritare poſſet, & ſi irritaret, graviter peccaret. Sed hi AA. loquuntur juxta ſententiam quam ipſi tenent, ſcil. quod vir tantum ex poteſtate indirecta poſſit vota uxoris irritare; Ajunt enim in hoc differre Prælatum reſpectu Religioſi a Marito reſpectu uxoris, quia Prælatus, cum habeat poteſtatem directam irritandi, non poteſt juri ſuo renunciare; poteſt tamen Maritus, ad quem ſpectat poteſtas tantum indirecta. Sed nos juxta prædictam ſententiam relatam *dict. n.* 234. diximus cum *S. Thoma* eandem poteſtatem dominativam, quam habet Prælatus in Religioſum, habere virum in uxorem; unde ſicut non poteſt Prælatus illam ſibi adimere, ita nec vir reſpectu uxoris. Hinc ſatis probabiliter videtur opinari ſecundum ſupra dicta *Tamb. l. c. n.* 53. quod vir ſine cauſa irritans votum caſtitatis uxoris, etiam poſtquam poſitive approbaverit, non peccet pluſquam venialiter.

Quid autem, ſi conjuges mutuo conſenſu voverint caſtitatem? Certe vir eo caſu remanet obſtrictus ſuo voto, quod ab uxore non poteſt quidem irritari. Sic etiam ait *Sanch. dict. D. 40. num.* 20. nec virum poſſe votum uxoris irritare, & eum ſequuntur *Salm. num. 59. & alii communiter*. At ego non invenio rationem certam qua damnare poſſim *Palacium & alios apud Sanch. loc. cit. num.* 19. qui contradicunt; nam, ſi vir (prout concedit ipſe *Sanch.* ut vidimus) poteſt valide irritare votum uxoris, ipſo approbante emiſſum, cur non poterit, arguit *Palacius*, ſi mutuo conſenſu ipſe etiam caſtitatem voverit? Attamen, cum hæc opinio ſit contra communem, & *Tamburinus* in hac difficultate involutus dubium indeciſum reliquerit; ita & ego ſapientibus decernendum remitto.

„ 8. Prælatus poteſt irritare votum ſubditi, a prædeceſſore æquali, vel inferiore confirmatum, non tamen a Superiore. V. de his *Bon. l. c. §. 3. Laym. c.* 7. * (*Et hoc valide, & licite, Salm. cum Sanch. Pal. Suar. Tamb. &c.*) *

Si loquamur de mancipiis, Dominus poteſt irritare quæcunque eorum vota realia, niſi illi aliquod de proprio habeant, & perſonalia, quæ Domino præjudicant, prout Religionis, longæ peregrinationis, &c. Non vero caſtitatis, vel moderatæ orationis, aut jejunii &c. Ita *Sal. c. 3. n. 62. & 63. cum aliis*. 240

Vota autem famulorum nequeunt ab heris irritari, ſed tantum ſuſpendi poſſunt pro tempore famulatus, quatenus debitis obſequiis præjudicant. *Sal. d. n. 63. cum Sanch. Suar. Bon.*

ARTICULUS II.

Quis vota indirecte poſſit irritare?

„ Reſp. Si alicui non quidem voluntas voventis, ſed voti 241 materia ſit ſubjecta, ita ut in hanc jus habeat, is tale votum poteſt irritare, irritatione indirecta; hoc eſt ejus obligationem ſuſpendere, in quantum ſuo juri præjudicatur; idque ex lege naturæ docetur, quod nemo poſſit alteri promittere aliquid in præjudicium tertii, *S. Thom. in 4. d. 38. Suar., Leſſ. &c. ll. cc.*

Unde reſolves.

„ 1. Sic irritare poſſunt, præter ſupra nominatos, Pater 242 reſpectu filiorum puberum, quandiu manent in domo paterna, nec ſunt emancipati: item tutor puberis, uſque ad annum vigeſimum quintum, in iis quæ eorum poteſtati officiunt. *Laym. c.* 7. * (*V. Art. 1. antec. n.* 229.) *

„ 2. Idem poteſt uxor reſpectu mariti, v. g. ſi is voverit longiorem peregrinationem, habitare alibi, cubare ſeorſim, quæ derogant vitæ ſociali, & uſui dominii, quod habet in corpus mariti. *Leſſ. n. 83. Fill. n.* 273. * (*V. ſup. A. 1. n.* 235.) *

„ 3. Item Dominus, & Domina reſpectu famulorum, ut ſi ii voverint jejunium, quo fierent inepti ad obſequia Domini: quale votum non eſt caſtitatis, vel brevis orationis. *Leſſ. num.* 86.

„ 4. Item non tantum Pontifex reſpectu omnium fidelium, ſed etiam Epiſcopi, & Principes reſpectu ſubditorum, quando materia illis præjudicat. Denique Superiores reſpectu novitiorum in iis, quæ impediant novitiatus exercitia. *Leſſ. d. 13. n. 8.*

„ 5. Non poſſunt irritari indirecte vota de re alias præcepta, v. g. non furandi, quia nemini præjudicat. Item neque vota implenda tunc, quando materia voti non erit amplius ſubjecta: v. g. vota ſervi implenda, cum erit liber: & conjugis cum alter erit mortuus. * (*Sed probabilius hoc negatur de*

„ *viro*

„ *viro quoad vota uxoris, ut ſupra Art. 1. antec. n. 234.)* *

„ 6. Poteſt quis etiam indirecte irritare vota longe ante facta, quam ſibi materia ſubjiceretur; v. g. facta a conjuge longe ante matrimonium, * (*Sal. c. 3. n. 75. ut ſupra n. 237.*) *

„ 7. Poteſt quis etiam vota a ſe vel anteceſſore conceſſa & confirmata indirecte irritare, ut patet ex articul. ſuperiore. Excipe tamen, niſi ſuo jure conceſſiſſet, & hanc conceſſionem ſubditus acceptaſſet, ut v. g. in votum caſtitatis, mutuo mariti, & uxoris conſenſu facto. Secus tamen eſſet, ſi vel ſola uxor, vel uterque independenter ab altero voviſſet. * (*Vide ſupra art. 1. n. 239.*) *

„ 8. Vota indirecte tantum irritata reviviſcunt, & obligant, quando alteri deſinunt præjudicare. V. de his *Bon. p. 7. Laym. c. 8.* * (*Vota autem directe ſemel irritata nunquam reviviſcunt, ut Elbel n. 266. cum Sanch. Val. & Fill.*) *

DUBIUM VII.

Quid ſit Commutatio Voti.

243 *Quando poſſint commutari vota?*
244 *An poſſit quis commutare ſibi votum in opus æquale?*
245 *An valeat commutatio in minus ſine juſta cauſa?*
246 *Vide alia notanda.*
247 *An habens facultatem poſſit commutare in aliquantulum minus?*
248 *An facta commutatione, poſſit vovens implere votum per primam promiſſionem?*
249 *An facta impoſſibili re commutata, teneatur vovens implere primam?*
An qui immemor voti præſtat opus promiſſum, a voto liberetur?

243 „ Reſp. Commutatio eſt ſubſtitutio alterius operis honeſti loco ejus, quod voto promiſſum erat, ſub eadem obligatione. Circa quam, ut licite fiat, traduntur hæ regulæ: *Prima*, ad commutationem voti requiritur auctoritas Eccleſiaſtica. 1. Quando commutatio fit in paulo minus bonum: quod ſi notabiliter minus ſit, dicetur diſpenſatio. 2. Quando dubium eſt de æqualitate boni * (*Cum Sal. c. 3. n. 130.*) * 3. Quando fit in bonum æquale: licet aliqui tunc putent ſufficere auctoritatem propriam; hæc tamen ſufficit ad commutationem in melius, quia in meliori minus continetur. (* *Eſt commune cum Salmant. n. 132. exceptis tamen votis reſervatis.*) * Voco autem *melius*, quod eſt tale in ordine ad utilitatem ſpiritualem voventis, & Deo gratius. * (*cum Salm. n. 142.*) *Tutior eſt commutatio in frequentiam Sacramentorum, Sanch. Tamb. Bardi, Baſſeus ap. Salm. l. c.*

244 Quæritur, an votum poſſit propria auctoritate commutari in opus evidenter æquale? Adeſt duplex ſententia probabilis. *Prima* probabilior negat ex *S. Th. in 4. Diſt. 38. q. 1. a. 4. qu. 4.* qui rationem profert: *Quia commutatio eſt quædam contractus, qui perfici nequit abſque conſenſu ejus, qui vicem Dei gerit in terris, ſcilicet Prælati.* Deinde quia ſuppoſita promiſſione, magis gratum cenſetur eſſe Deo, ut vovens fidelis ſit ei præſtando rem promiſſam, quam aliam æqualem. Ita *Sanch. in Dec.* ubi, licet antecedenter *lib. 3. cap. 19. n. 9. in fine, & l. 4. c. 5. n. 28.* contrarium cenſuerit, ſe revocat tamen *l. 4. c. 49. n. 12. & 21. cum Caj. Covar. Sot. Azor. & Suar. Pal. Leand. Lay. Fill. Reg. &c. cum Salm. cap. 3. num. 134.* Qua poſita ſententia, alii dicunt talem commutationem eſſe tantum peccatum leve, ut *Sanch. Ledeſm. Dian. Mendo, & alii ap. Salm. num. 135.* quia, ut dicunt, eſſet infidelitas in re modica. Quare, ſi jam præſtita ſit materia commutata, ſufficit, quod vovens ſuppleat aliquid. Et idem dicendum aſſerunt, ſi materia præſtita fuerit minor promiſſa. Alii tamen ſentiunt eſſe peccatum grave, ut *Salm. cum Pal. Suar. Azor. Prad. &c.* quia de tali commutatione, prout irrita, nulla ratio habenda eſt. De hoc vide *n. ſeq.* 245.

Secunda tamen *ſententia*, quam recte ſatis probabilem vocant *Sal. ib. n. 133.* & tenent *Elbel n. 304. Henr. Medin. Major. ap. Sanch. l. c.* item *Tamb. Dec. l. 3. c. ib. §. 5. n. 14. cum Sa, Rodr. Bon. Fag. Dian. Villal.* & probabilem vocant *Suar. Arag. ap. Sanch. & Trull. Leſſ. &c. ap. Salm. ibid.* affirmat cuique licere commutare ſuum votum cum opere evidenter æquali. Ratio, quia præſumitur Deus æque acceptare opus quoad ſubſtantiam æquale, ob benignitatem Divinam, ſaltem ut hilarius ei oblatio præſtetur; qua ſuppoſita præſumtione, ratio promiſſionis, ut ſupra, ceſſat. Doctrina autem, & ratio allata a *S. Th.* intelligenda eſt de opere minori; nam aliter, nec etiam valeret commutatio in evidenter melius, quam valere non dubitat communis ſententia, etiamſi ſit materia diſparata, ut *Sal. c. 3. num. 132. cum San. Azor. Val. Suar. Laym. & aliis contra paucos*, & probatur *ex c. Super his de Voto.* Conveniunt autem etiam primæ ſententiæ DD. quod, ſi materia ſit certo æqualis, & probabiliter, aut dubitanter ſit melior, tunc propria auctoritate recte fit commutatio. Ita *Sal. c. 3. n. 134. in fine cum Sanch. Suar. Pal. &c.* quia tunc materia ſemper eſt moraliter melior, ut *Sal. ib. n. 144. in fine.*

„ *Secunda* regula. Ad commutationem voti in æquale requiritur cauſa, licet minor, quam ad diſpenſationem, quia diſpenſatio plane liberat ab obligatione voti; commutatio vero aliud ſubrogat. Unde ſi fiat in melius, nulla cauſa requiritur; ſi in æquale cum auctoritate Superioris, ſufficit major in illud propenſio. * (*Ut Salm. n. 145. cum Laym. Cajet. &c. vel minus periculum tranſgrediendi, ut Elbel n. 306. cum Sanch. Pal. & Croix.*) * Si vero dubitetur, an ſit æquale, ſufficit notabilis moleſtia in implendo. Vide *Leſſ. l. 2. c. 40.*

245 Quæritur, an, ſi commutatio fiat in minus ſine juſta cauſa, ſit non ſolum illicita, ſed etiam invalida? *Prima ſententia* cum *Sanch. l. 4. c. 51. n. 8. & Dian. Candid. &c. ap. Sal. c. 3. n. 147. & Tamb. de voto §. 5. n. 9.* dicit eſſe validam, modo ſuppleatur defectus; quia, ſi non eſſet major obligatio erga homines, quam ſupplendi; tanto magis erga Deum, cum quo mitius agitur. Et hæc cohæret cum ſecunda opinione relata ſupra *nu.* 244. *Secunda* vero *ſententia* dicit eſſe invalidam, ſicut invalidam eſſe diſpenſationem ſine juſta cauſa docet *S. Th. 2. 2. qu. 88. a. 12.* Ratio, quia Prælatus nequit excedere facultatem, quam habet ſibi a Deo delegatam, ſcilicet commutandi tantum cum cauſa juſta. Ita *Sal. n. 148. cum Mar. Pal. Trull. &c.* Utraque eſt probabilis. In dubio autem, an cauſa commutationis fuerit ſufficiens, vel non? docet *D. Thomas 2. 2. q. 88. a. 12. ad 2.* poſſe voventem acquieſcere judicio commutantis.

Unde reſolves.

246 „ 1. Quamvis oratio abſolute ſit melior jejunio, non licet tamen propria auctoritate hoc in illam commutare, quia hic & nunc poteſt jejunium eſſe Deo gratius, utpote utilius ad bonum ſpirituale hujus hominis. *Leſſ. d. 16. Sanch. c. 56.* * (*Aſſerit Labn. in Inſtruct. &c. unam Confeſſionem, vel Communionem valere pro Roſario totius hebdomadæ. Sed huic, generaliter loquendo, non acquieſco.*) *

„ 2. Omnia vota perſonalia propria auctoritate commutari poſſunt in votum religionis: imo ipſo jure omnia vota realia ſic mutantur in profeſſione. * (*Sic S. Th. apud Salm. c. 3. n. 129.*) *

„ 3. Qui habet votum religionis, non poteſt illud propria auctoritate commutare in ſuſceptionem Epiſcopatus, tum quia hic non efficit hominem perfectiorem, quam religio, licet perfectiorem eſſe ſupponat: tum quia non conſtat, quod illud hic & nunc ſit Deo gratius: tum quia ſic reſpondit Innocentius III. apud *Bon. in ſecundum præceptum d. 4. q. 2. p. 7.* Idem docet *Leſſ. l. 2. c. 4. d. 16. a. 103. Azor. Sanch. Laym. l. 4. t. 5. c. 6. num. 15. Palaus d. 3. t. 16. n. 2. Fagun. Dian. p. 6. t. 6. R. 62.*

„ 4. Qui habet facultatem diſpenſandi. * (*Etiam delegatam, ut verius Laym. Leſſ. Pal. Suar. cum Salm. c. 3. n. 81. contra Nav. Sanch. &c.*) * habet etiam commutandi; non tamen contra: quia commutatio eſt pars diſpenſationis; qui autem poteſt majus, etiam minus poteſt. Qui autem habet facultatem commutandi tantum, non poteſt mutare, niſi in æquale: quod moraliter, & non ſcrupuloſe æſtimandum eſt, ut monet *Laym. cap. 8.* In qua æſtimatione, ait *Cajet.* non negligenda ſunt concomitantia: v. gr. in voto peregrinationis habenda ratio non tantum laboris, ſed etiam expenſarum, quas feciſſet. *Suar. Leſſ.* Vide *Bon. p. 7. §. 3.* * (*Ex cap. Magnæ, de Voto.*) *

247 Quæritur, an habens facultatem tantum commutandi, poſſit commutare in opus aliquantulum minus? *Prima ſententia* (quam ſatis probabilem recte vocant *Salm. cap. 3. n. 138.*) affirmat, modo exceſſus non ſit notabilis. Ratio, quia, ſi poteſtas commutandi non eſſet talis, eſſet pluribus anxietatibus obnoxia, ideo inutilis: cum difficillimum ſit æqualitatem invenire in re ſubrogata. Deinde quia, ſi probabile eſt, poſſe fieri commutationem auctoritate propria in æquale, probabile etiam eſſe debet, quod habens facultatem commutandi, poſſit commutare in aliquid minus, aliter talis poteſtas nihil operaretur. Ita *Sa, Bon.* Trull. *Dian. Leand. Medin.* & probabile vocat *Leſſ. ap. Salm. d. n. 138.* *Secunda* vero *ſententia* tenet faciendam eſſe commutationem in rem æqualem, æqualitate tamen morali, non mathematica, ita ut parva credatur eſſe differentia, & nullus exceſſus manifeſte appareat. Ita *Salm. n. 139. cum Caj. Pal. Suar. &c. cum Buſ. hic & Lay.* Et ſic ſententia hæc revera cum prima conciliatur.

Notandum hic, quod recte poteſt opus perſonale commutari in reale; & e converſo, & perpetuum in temporale. *Salm. c. 3. n. 140. cum Leſſ. Suar. Lay. Pal. &c.* Recte autem *Elbel num. 308. in fin. cum Gob. & Tamb.* monet Confeſſarium, ut conetur talia opera voto ſubſtituere, quæ pœnitenti videantur magis utilia, & non nimis difficilia.

248 „ 5. Si is, cujus votum mutatum eſt, malit deinde implere primum, id poteſt: tum quia id eſt melius, vel æquale; tum quia in ejus favorem factum eſt, cum tacita conditione, ſi ei placuerit, *Leſſ. n. 97. Sanch. Fill. n. 289.*

Si votum commutatum eſt in minus, vel æquale, procul dubio poteſt adhuc eligi primum opus. Eſt commune *ap. Salm. c. 3. n. 167. cum Sanch. Pal. Suar. &c.* Dubium eſt, ſi commutatio facta ſit in melius cognitum, & acceptatum? Tunc *Suar. Fill. Regin. &c. ap. Salm. n. 68.* negant poſſe voventem redire ad primum. Sed probabilius id concedunt communiter *Leſſ. l. 2. c. 40. n. 111. Sanch. l. 4. c. 55. n. 26. Elbel n. 318. & Salm. n. 169. cum Laym. Bon. Pal. Tamb. Dian. Trull. &c.* Quia commutatio fit in favorem voventis. Excipit *Sanch. cum Suar. n. 27.* ſi talis commutatio fieret conſulto, & in majorem Dei cultum. At verius dicunt *Salm. n. 170. cum Pal. Prad. & Villal.* neque adhuc talem commutationem obligare ſaltem ſub gravi, niſi fiat novum votum; quia quodcunque propoſitum non obligat, niſi interveniente promiſſione, & animo ſe obligandi, ut docet *S. Th. 2. 2. q. 88. a. 1. ad 2.* Ex his omnibus infertur, quod vovens, etſi

redierit ad primum opus, poteſt tamen iterum redire ad ſecundum ſubrogatum. Et præterea, ſi plories facta eſt commutatio in diverſa opera, vovens poteſt eligere eorum quodcumque malit, *Salm. ib. n. 169. in fine*, & *171. cum Trull. Dian. & Vill.* Si quis tamen poſt acceptationem vel ſubrogatæ iterum voveat rem commutatam, tunc tenetur ad utramque præſtandam, ſi intendat ſe obligare novo vinculo voti, In dubio autem præſumi, quod habuerit animum ſe obligandi novo voto, dicunt *Trull. & Bon.* At *Salm. n. 171.* putant etiam probabile eſſe oppoſitum, & ſic teneri tantum ad rem commutatam. Et hoc mihi eſt probabilius, quia votum dubium non obligat, juxta dicta *l. 1. n. 76.*

249 „ 6. Si voti legitime a Superiori commutati materia, ſive opus fiat impoſſibile, vel indifferens, non tenetur redire ad prius, quia obligatio extincta eſt, Vid. *Laym. Bon. ll. cc.*

Facta voti commutatione etiamſi res ſubrogata fiat impoſſibilis culpa voventis, vel ſi ipſe eam non impleverit, non tenetur ad primam; v. gr. pro eleemoſyna ſubrogatum eſt jejunium tali die, ſi tunc jejunare non potuiſti, vel noluiſti, peccaſti, ſed non teneris ad eleemoſynam, quia per commutationem prima obligatio extinguitur; Ita *Sanch. l. 4. c. 56. n. 15. & Salm. c. 3. n. 65. cum Laym. Pal. Trull. Suar. & Elbel n. 318. ac Spor. c. 3. n. 136. cum communiſſima*. Hoc tamen non currit, ſi commutatio fiat Auctoritate propria, tunc enim, ſi non impletur ſecundum opus, implendum eſt primum; quia non extinguitur tunc prima obligatio, ſed ſatisfit per impletionem ſuperabundantem, vel ſaltem æquivalentem, ut ſupra; & hoc certum eſt, *Salm. n. 166. cum Tamb. Leand. &c.*

Ultimo pro complemento hujus Dubii quæritur 1. an habens facultatem commutandi vota pro aliis, habeat etiam pro ſe? Reſp. affirmative, ſicut de facultate diſpenſandi docent communiter *Sanch. de Matr. l. 8. D. 3. n. 8. & 9. Dec. l. 4. c. 18. n. 42. & 45. Bon. p. 7. §. 4. n. 31.* Ita *Salm. c. 3. n. 128. cum Tamb. Suar. Trull. Azor. Dian. Prad. Leand. Rodr. &c.* & probant *ex S. Th. 2. 2. q. 18. a. 8.* ubi docet poſſe Prælatum ſibi diſpenſare. Quæritur 2. An qui immemor voti præſtat opus promiſſum, a voto in poſterum liberetur? Vide *dicta n. 204. circa fin.* & dicenda de *Reſt. n. 700. Quaſt. II. v. Limitant.*

DUBIUM VIII.

Quid ſit diſpenſatio, & quis poſſit diſpenſare in votis?

250 *Quæ Cauſa requiratur ad diſpenſandum?*
251 *Quid ſi diſpenſatio ſit facta bona fide, ſed ſine cauſa? Quid ſi dubium ſit, an adfuerit cauſa?*
252 *Quæ cauſæ ſufficiant ad diſpenſandum?*
253 *An ſufficiat imperfecta deliberatio, aut libertas?*
254 *Vide alia notanda.*
255 *An diſpenſari poſſit votum factum in beneficium tertii? Et quid de voto, & juramento* Perſeverantiæ, *quod præſtatur in quibuſdam Congregationibus?*
256 *Qui poſſint diſpenſare? An Papa in votis ſolemnibus? An Epiſcopi in votis ſimplicibus? Qui poſſint facultatem diſpenſandi delegare? An habentes facultatem valeant diſpenſare cum ſeipſis?*
257 *An Prælati Regulares poſſint diſpenſare in omnibus votis Religioſorum? An Novitiorum? An Secularium?*
258 *De votis reſervatis plura notabilia.*
259 *An juramentum Caſtitatis, aut Religionis ſit reſervatum ſicut votum?*
260 *An, commutato voto reſervata, materia ſubrogata etiam reſervata ſit?*
261 *An etiam ſint reſervata vota* Caſtitatis, *&* Religionis *conditionalia, aut pœnalia?*
262 *An peregrini poſſint diſpenſari ab Epiſcopo loci in votis, & legibus communibus? Remiſſive ad l. 1. n. 158.*

250 „ RESp. 1. Diſpenſatio eſt abſoluta obligationis voti condonatio, nomine Dei facta. Ad hanc, ut valeat, juſta cauſa requiritur; qualis v. gr. eſt 1. Bonum Eccleſiæ, vel commune Reip. * (*Et etiam Familiæ: vel major profectus voventis. Salm. c. 3. n. 125. cum S. Thom. Suar. Sanch. Et etiam in dubio; de hoc Pal. & Suar. ib.*) * 2. Notabilis difficultas in obſervatione voti. 3. Imperfectio actus, vel levitas, ac facilitas, ex qua proceſſit votum. *Suar. l. c. c. 17. Fill. n. 260. Sanch. l. 4. c. 25.* Vide *Bon. p. 7. n. 47. Laym. c. 8. n. 5.* * (*Hinc monet Inn. III. in c. Magnæ. de Voto, tria attendenda eſſe in diſpenſatione votorum.* 1. Quid liceat ſecundum æquitatem: 2. Quid liceat ſecundum honeſtatem: 3. Quid expediat ſecundum utilitatem: *Ex quo ait Elbel n. 277. cum Sporer c. 3. n. 43. tunc diſpenſandum in voto, quando illud vergeret in ruinam, aut laqueum animæ ob perplexitatem; vel quando ſperatur major utilitas ſpiritualis.*) *

251 Quæritur hic an valeat diſpenſatio ſi bona fide credatur adeſſe juſta cauſa, quæ revera non ſit? *Prima* ſententia, quam „ tenet *cum Buſ.* (*l. 1. n. 3. ibi. in fin.*) *Sanch. Dec. l. 4. c. 44. n. 10. Leſſ. l. 2. c. 40. n. 119. Salm. de Voto tract. 17. c. 3. n. 119. cum Tamb. & Leandr. ac tr. 11. de Leg. c. 5. n. 71.* ubi citant etiam *Laym.* ſed non bene, ut infra videbimus, affirmat valere diſpenſationem; quia talis cenſenda eſt Voluntas Divina, ne conſcientiæ anxietatibus vexentur, & permaneant firmæ determinationes Paſtorum, prout neceſſe id videtur ad rectum regimen Animarum. *Secunda* vero ſententia, quam tenet *Palaus de Voto tr. 15. D. 2. p. 9. n. 4. cum Baſilio, & Salas*, contradicit: Et hanc ſequimur, ſi poſtea certum comperiatur non adfuiſſe cauſam, vel non ſufficientem; primæ enim ſententiæ, licet a tantis AA. defenſæ, obſtat tamen principium certum, quod in Lege Superioris invalide diſpenſat Inferior ſine ſufficienti cauſa. Secus autem dicendum puto, ſi dubium ſit, an adfuerit cauſa, vel an ſufficiens; tum quia in dubio tunc ſtat pro valore diſpenſationis; tum quia in eo caſu urget ratio primæ ſententiæ, nempe quod eſſet res nimis ſcrupulis obnoxia, ſi homines poſt obtentam diſpenſationem inquirere tenerentur de ejus valore; & cum hoc frequenter accideret, bene tunc præſumitur Deus ratam habere diſpenſationem illam ad conſcientias pacandas, & ad rectam gubernationem. Ubi autem certe detegitur nullitas cauſæ, recte ait *Palaus*, quod minime præſumitur Deus favere velle errori manifeſto (quicquid dicat *Diana p. 1. tr. 10. R. 33.*) Et ſic revera loquitur *Lay. tr. 4. de Leg. c. 22. n. 12.* ubi dicit poſſe diſpenſatum bene acquieſcere diſpenſationi, *donec veritas non appareat in contrarium*, citans *Sot. Nav. Suar. &c.* Et conſentit nobis *Palaus*, qui ait caſus quo cauſa eſt dubia, legitima præſumitur diſpenſatio. *V. l. 1. n. 182.* Valde autem probabile eſt cum *Salm. de Leg. c. 5. ex n. 75.* validam eſſe diſpenſationem, etiamſi mala fide a diſpenſante ipſa fuerit impertita, ſi revera aderat juſta cauſa, ut diximus *lib. 1. de Leg. n. 181.*

Sufficit autem pro cauſa ad diſpenſandum periculum tranſ- 252
greſſionis ob indiſpoſitionem particularem voventis, vel ob communem fragilitatem hominum. Sufficit etiam magna difficultas in executione, non ſolum ſi non fuit prævisa, ut dicunt *Sanch. Pal. Suar.* ſed etiam, ſi prævisa fuerit, ut cenſent *Salm. c. 3. n. 124. cum Leand. & Tamb.* Tum quia tunc etiam abeſt periculum tranſgreſſionis; tum quia res multo difficilior apprehenditur dum inſtat executio, quam deliberatur. Et etiamſi talis difficultas ortum habeat ex fragilitate voventis, ut *Suar. Pal. Laym. Trull. cum Salm. ib.* Sufficit etiam, ſi vovens vexetur magnis ſcrupulis. *Salm. ib. cum Sanch. Trull. Fag. & Tamb.*

Præterea, etiamſi abſit periculum tranſgreſſionis, & ma- 253
gna difficultas in executione, ſufficit pro cauſa, quod votum emiſſum ſit immature, ſcilicet cum nimia facilitate, vel ex imperfecta deliberatione, vel ſine perfecta libertate; *Sanch. l. 4. c. 45. n. 28. & Caj. Pal. Suar. &c. cum Salm. c. 3. n. 121.* Ob hanc rationem vota impuberum ſine alia cauſa poſſunt abſolute diſpenſari ſine aliqua commutatione, ut *Sanch. ib. n. 30. & Tamb. Pal. Caj. Suar. &c. cum Salm. n. 125.* Idem dicendum eſt, ſi votum ſit emiſſum ob metum levem incuſſum ab extrinſeco, *Sanch. num. 32. & Pal. cum Salm.* Idem, quando imperfecta deliberatio, aut libertas in vovendo proceſſit ex triſtitia, ſive ira, ſive metu intrinſeco naufragii, mortis, vel alterius mali; quia tunc immature vota fieri ſolent, & ideo poſſunt diſpenſari ſine commutatione. Si autem conſtaret tunc maturam adfuiſſe deliberationem, tunc diſpenſationi admiſceatur aliqua commutatio. Sicut etiam fieri debet, ſi ceſſat cauſa impulſiva voti. Ita *Salm. eodem n. 123. cum Pal. Sanch. & Tamb.*

„ 1. Cum cauſa non ſufficit ad integram diſpenſationem, 254
partim diſpenſari, partim commutari poteſt. *Bonac. l. c.*

„ 2. Prælatus videns, ac (cum facile poſſit) non contradicens, videtur diſpenſare, ait *Sa*.

„ 3. Poteſtas etiam delegata diſpenſandi in votis extendit ſe etiam ad vota jurata, & juramenta pia ſoli Deo facta. Vid. *Suar. l. 6. de voto, Sanch. l. 8. de matr. dub. 4.* * (*ut diximus ſupra n. 190. An autem juramenta Religionis, caſtitatis &c. ſint reſervata, ut vota? Utraque eſt probabilis, ut dicemus infra n. 259. v. Quæritur 1.*) *

„ 4. Ante voti acceptationem a certa perſona, aut Eccleſia, non cenſetur ei jus acquiſitum, ideoque ſine ejus injuria poteſt diſpenſari, vel commutari.

Sed hic fuſius diſcutienda eſt quæſtio, an votum redundans in utilitatem hominis poſſit diſpenſari, aut commutari ſine ejus conſenſu? Reſp. 1. quod ſi votum nondum a tertio eſt acceptum, communiſſima eſt ſententia poſſe commutari, ut *Elbel n. 309. & Sanch. Dec. l. 4. c. 42. n. 7. cum Caj. Sa, Nav. Syl. Azor. Suar. &c.* Etiamſi promiſſio non in ſolum Deum, ſed peculiariter etiam in perſonam directa fuerit, puta, ſi vovens dixerit: *Promitto cum voto dare tali pauperi &c.* ſed promiſſio non fuerit acceptata neque ab illo, neque ab aliis nomine illius, ut addit *Sanch. ib. n. 10. & 11. cum Suar. Syl. Armill. &c.* Et etiamſi promiſſio facta ſit in honorem Sancti illius Eccleſiæ, requiritur acceptatio ab illius Rectore, ut commutatio non amplius fieri poſſit. *Sanch. n. 12. cum Caj. &c.* Reſpondetur 2. quod ſi promiſſio fiat ſoli Deo dandi aliquid pauperibus indeterminatis, tunc ſemper commutari poteſt, etſi promiſſio alicui ex pauperibus poſtea manifeſtetur, & ab illo acceptetur, ut *Sanch. ib. n. 14. cum Suar. Lug. de Juſt. D. 29. n. 93. Tamb. l. 2. c. 7. §. 6. n. 3. cum Pal.* Reſpondetur 3. quod, ſi e converſo promiſſio facta ſit in utilitatem ſolius hominis, & ſit acceptata, nullatenus ſine ejus conſenſu revocari poteſt, ut diximus ſupra *c. 2. D. 7. n. 192.*

Dubium magnum eſt, utrum votum principaliter emiſſum in honorem Dei, ſed ſecundario, ſeu minus principaliter etiam in favorem alicujus tertii determinati, puta talis Eccleſiæ, vel pauperis, poſſit commutari, poſtquam ab his ſit acceptatum, ſine eorum conſenſu? Negant *Elbel num. 309. Leſſ. l. 2. c. 40. n. 90. Sanch. ib. n. 18. Salm. c. 3. n. 156. cum Suar. Moya, &c.* Ratio, quia tunc jus acquiritur Eccleſiæ acceptanti, aut pauperi, cujus ſimul in voto ratio habita eſt, v. gr. ob ſpecialem affectionem, aut illius neceſſitatem. Alii tamen, ut *Sporer de 2. Præc. c. 3. n. 113. cum Henr. Viva de Jubilæo q. 12. a. 1. n. 2. & Fagund. Trull. Leand. ap. Salm. n. 155.* dicunt

Digitized by Google

dicunt ſatis eſſe probabile, quod bene poteſt tale votum commutari auctoritate Prælati, vel propria, etiam poſt acceptationem. Et huic opinioni conſentit *Cajet.* (*ap. Sanch. ib. n.* 27.) qui loquens *de c. Licet. de Regular.* ubi diſponitur, quod profeſſus in Religione, licet ejus Prælatus illum acceptaverit, poteſt in meliorem tranſire; *Caj.* reddit rationem, quia ille propter Deum, non propter Prælatum ſe Religioni donavit, & ideo potuiſt ſuum votum proprie auctoritate, etiam poſt acceptationem, in melius commutare. Conſentit etiam *Nav.* (*ap. eundem Sanch. ib.*) qui hæc ait: *Cum quis emiſit votum dandi alicui certam quantitatem, etiam poſtquam acceptata eſt, poſſet Pontifex commutare, quod principaliter ea promiſſio non ſit facta in gratiam hominum, ſed in Dei cultum.* Et quod *Nav.* dicit de Pontifice, idem dicendum eſt, ut ait *Sanch.* de aliis Prælatis ob rationem allatam. Ratio igitur hujus ſententiæ, ut loquitur *Fagund. ap. Tamb. l. 3. c.* 17. §. 2. *n.* 15. eſt, quia hæc vota principaliter diriguntur in Deum in finem *cujus*: & pauper eſt ſolum finis *cui* minus principalis, ſive acceſſorius, qui finem principalem ſequi debet. Etſi enim promiſſio ſit peculiariter ad hunc pauperem, fit tamen propter Deum; hinc Deus eſt tota cauſa promiſſionis, & per accidens ſe habet, quod acceptaverit pauper, qui ſi adhuc aliquod jus acquiſierit, acquiſivit tamen dependenter a Beneplacito Dei, cui debet ſervari promiſſio.

Notandum pariter eſt hic 2. quod talis ſimplex promiſſio facta homini, etiam acceptata, etſi obligaret, non obligaret tamen ſub gravi, juxta valde probabilem ſententiam *Salmanticenſium de Contr. c. 4. n. 82. cum Caj. Bann. &c.* uti fuſius dicemus *de Contract. n.* 720. Notandum 2. quod idem, quod dictum eſt de voto, dicendum eſt de juramento principaliter emiſſo in honorem Dei, ut probabiliter cenſet *Tamb. l. 2. c.* 8. §. 6. *n.* 3. & *c.* 17. §. 2. *n.* 15. *cum Fagundez*, quod poſſit relaxari ab Epiſcopo, ſine conſenſu partis. Sed notandum 3. quod hoc intelligitur de ſola promiſſione gratuita, ſecus vero dicendum, ſi pars acceptans ſe ad aliquod onus obligaret in commodum promittentis; tunc enim, cum intercedat ibi contractus oneroſus utrinque obligatorius, promiſſio, & conſequenter juramentum non poteſt remitti promittenti, niſi altera pars conſenſerit, juxta legem contractuum. Et ſic evenit in Juramento *Perſeverantiæ*, quod præſtatur in V. Congregatione PP. Miſſionis S. Vincentii e Paulo, necnon in noſtra minima Congregatione SS. Redemtoris, ubi Oblati, licet principaliter in obſequium Dei juramento promittant perſeverare in Congregatione; attamen, quia eodem tempore Congregatio eos acceptando ſe obligat ad ipſos ſuſtentandos & inſtruendos, atque ad non dimittendos ſine juſta & gravi cauſa (de qua autem Superiores non tenentur dimiſſis rationem reddere); ideo cum intercedat hic contractus ultro citroque obligatorius, nequit juramentum ab alio remitti, quam ab ipſa Congregatione, vel a Summo Pontifice, prout ſupremo bonorum Eccleſiaſticorum Domino. Id patet ex Monito SS. Domini Noſtri Benedicti XIV. ſive Bulla *Convocatis* edita 25. Nov. 1749. §. 32. pro anno Jubilæi 1750. ubi dicitur: *Denique quoad vota noverint* (Confeſſarii) *ſibi abſtinendum ab eorum* (votorum) *commutatione, in quibus agitur de præjudicio tertii. Quare in eo, quod pertinet ad vota, quantumvis ſimplicia, ſeu* Perſeverantiæ, *ſeu alia emitti ſolita in aliqua Congregatione vel Communitate; & in vota obligatoria a tertio acceptata, non ſe ingerant.* Ita præfatus Pontifex Noſter apud *F. Theodorum a Spir. S. in Tract. de Jubil.* noviſſime edito Romæ eodem anno 1750. Qui *c.* 11. §. 2. *n.* 10. quæſtionem proponens, an votum, vel juramentum perſeverandi, emiſſum in Congregationibus a Sacerdotibus, ſive Mulieribus Oblatis poſſit commutari in vim Jubilæi? Reſpondet negative, hanc rationem adducens: („ Nec quia reſervatum, ſed quia emiſſum eſt per modum contractus oneroſi ultro citroque obligantis. Nunquam enim Summus Pontifex confert facultatem ad commutandum votum, ubi læditur jus aliorum, *ex c. Cum ſit. de Reſcriptis* „ Nec obſtat, quod votum hoc perſeverandi principaliter fiat in Dei cultum, ſecundario in Congregationis obſequium; quia hoc non adimit, quin ſequatur inter voventem vel jurantem, & Congregationem contractus ex utraque parte obligatorius, & proinde quin jus Congregationi quæſitum læderetur, ſi ejus irrequiſito conſenſu votum emiſſum commutaretur. Ex eadem ratione ſequitur commutari non poſſe votum ab Alumnis Collegiorum emiſſum pro Miſſionibus ad Infideles, &c. cum de tertii præjudicio tractatur, &c.). Ita prædictus Auctor. Et idem SS. Pontifex Bened. XIV. in Bulla *Inter præteritos* (edita die 3. Decembr. 1749.) §. 5. num. 66. ſic ait: *Quod vero attinet ad commutationem votorum, in quibus de tertii præjudicio agitur, quæ quidem Pœnitentiariis interdicitur, appoſite ſane ſcribit Suarez to. 2. de Relig. l. 6. c. 5. n. 7. circa vota Perſeverantiæ, quæ a quibuſdam fiunt dum aliquam Congregationem ingrediuntur, quæque naturam aſſumunt contractus & reciprocæ obligationis inter ipſos & Congregationem quæ eoſdem recipit, a quibus Pœnitentiarii diſpenſare non poſſunt.*

„ Reſp. 2. Poteſtas diſpenſandi convenit omnibus Præla-
256 „ tis, qui habent juriſdictionem in foro externo, vel privi- „ legium, *Leſſ. l. 2. c. 40. n.* 12. *Sanch. c.* 37. & commun. Un- „ de diſpenſare poſſunt ſequentes, I. Papa reſpectu omnium „ fidelium in omnibus votis. II. Epiſcopus reſpectu ſuorum „ ſubditorum; non autem Parochus, quia tantum habet ju- „ riſdictionem fori interni. *Suar. l. c. c.* 12. III. Prælati Re- „ gulares exempti reſpectu ſuorum Religioſorum, & Novi- „ tiorum: idque circa vota, quæ vel in ſeculo, vel etiam „ in Noviciatu fecerunt. *Leſſ. n.* 8. & 107. *Sanch. l. 9. de* „ *matr. d.* 29. non autem Prælati non exemti, neque Abba- „ tiſſæ. * (*Neque Pœnitentiarii neque Vicarii Epiſcopi, niſi* „ *facultas ſpecialiter eis delegetur. Salm. c. 3. n.* 84.) * *Suar.* „ *Leſſ. ll. cc.* IV. Ex Privilegio Papæ, Confeſſarii Ordi- „ num Mendicantium ſecundum conceſſionem, & modera- „ tionem ſuorum Superiorum, ut notat *Leſſ. d.* 13. *n.* 108.

Quæritur, an Papa poſſit diſpenſare in votis ſolemnibus? Quoad Clericos in ſacris bene probabiliter poteſt in voto caſtitatis, cum ſatis probabiliter hoc votum ſit jure Eccleſiaſtico tantum ſacris Ordinibus annexum (V. *l. 6. n.* 807.). Ita *S. Th.* 2. 2. *q.* 88. *art.* 11. & *Salm. de Ordin. c.* 6. *n.* 11. *cum aliis, contra Gon. &c.* Majus dubium eſt, an Papa poſſit diſpenſare in votis Religioſorum? Negant *Sotus*, *Sylveſtr. Arag. Turr. &c. apud Salm. de Statu Relig. c.* 1. *n.* 41. quia vota hæc ſunt eſſentialiter annexa ſtatui Religioſo de jure Divino. Sed probabilius & communius affirmant *S. Th. in 4. T.* 33. *q.* 1. *a.* 4. *q.* 1. *ad* 3. & *Salm. ib. n.* 42. *cum S. Antonin. Pal. Suar. Leſſ. Sanch. Pont. Cajet. Lez. Pell.* Et licet videatur *S. Th.* ſe revocaſſe 2. 2. *d. q.* 88. *a.* 11. Verum *Caj. ib. ac Salm. d. c.* 1. *n.* 41. *cum Az. & Baſil.* non inepte S. Doctorem explicant intellexiſſe, Pontificem in eo tantum ſenſu non poſſe diſpenſare cum Monacho, ut ſimul ſit conjugatus, & Monachus remaneat. Ceterum in primo *loco c.* expreſſe docuit bene poſſe Pontificem diſpenſare, cum cauſa tamen urgentiſſima, nimirum ob bonum commune Eccleſiæ, vel alicujus Regni, aut Provinciæ. Ratio, quia recte cenſetur hoc Pontifici conceſſum, cui conceſſit Deus totius Eccleſiæ regimen. Certum eſt autem Papam poſſe diſpenſare in votis ſimplicibus, & Epiſcopos in non reſervatis. Quæ vero ratione poſſint? Vide dicenda de *Matr. l. 6. n.* 1117. Certum etiam eſt, quod omnes Prælati, qui jure ordinario habent facultatem diſpenſandi in votis, poſſunt eam etiam aliis delegare, ut *Salm. de Voto c. 3. n.* 83. Quamvis autem, qui diſpenſandi facultatem habent, ſive ordinariam, ſive delegatam; nequeant vota propria irritare, quia nemo poteſt emittere votum ſub conditione ſui conſenſus, ut certum eſt cum *Sanch. Pal. & Croix l. 3. p.* 1. *n.* 483. Bene tamen poſſunt ea ſecum diſpenſare cum ſit actus juriſdictionis voluntariæ. Ita *Leſſ. l. 2. c. 40. n.* 116. *Croix l. c. & l.* 1. *n.* 799. *cum Laym. Suar. Sanch. Bon. Fill. &c. Elb. n.* 278. *cum. Ill.* qui aſſerit eſſe communem ſententiam contra *Henn*, & alios aliquos.

Vota autem Religioſorum diſpenſari poſſunt a ſuis Prælatis, 257 etſi fuerint emiſſa cum licentia ipſorum; & etiamſi fuerit votum tranſeundi ad ſtrictiorem Religionem, ſi utilius noſcatur Religioſum manere in ſua. Vide *Salm. c. 3. n.* 90. & 91. Sicut poſſet etiam Epiſcopus cum ſuis ſubditis diſpenſare in voto ingrediendi in arctiorem Religionem, voto Religionis quoad ſubſtantiam relicto; cum nullo jure talis diſpenſatio inveniatur reſervata; ita *Leſſ. l. 2. c. 40. n.* 107. & *Sotus*, *Sanch. Arag. Ledeſm. &c. cum Salm. c. 3. n.* 91. Facultas autem diſpenſandi poteſt a dictis Prælatis delegari etiam ſimplici Clerico tonſurato. Vide *Salm. c. 3. n.* 85. Vota tamen ſubſtantialia, vel ipſis annexa, prout votum non edendi carnes, renunciandi dignitates &c. quæ ſolent emitti in aliquibus Religionibus, nequeunt diſpenſari, niſi a Pontifice. Eſt commune *cum Salm. n.* 29. Præterea Vota Novitiorum, ſi non ſunt reſervata, poſſunt diſpenſari tum a Prælatis Religionis, tum etiam ab Epiſcopis propriis, ut docent *Sanch. Pal. Bon. Pelliz. cum Salm. c. 3. n.* 89.

Immo ex communi DD. cum *Leſſ. l. 2. c. 40. num.* 154. & *Nav. Sanch. Pal. Tamb. & quampluribus cum Salm. c.* 3. *n.* 79. Omnes Confeſſarii Regulares poſſunt diſpenſare vota quorumcunque Fidelium intra, & extra Confeſſionem (nam minime requiritur, ut qui facultatem habet, diſpenſet in Confeſſione): & hoc ex diverſis Privilegiis Pontificiis, quæ afferunt *Salm. d.* 94. *Elbel n.* 280.

Eandem facultatem habent Legati a latere, & Nuntii in Provincia ſibi commiſſa: Item Capitulum, Sede vacante, & Abbates Epiſcopalem juriſdictionem habentes. Vid. *Salm. n.* 88.

„ Reſp. 3. Supradicti omnes Papa inferiores poſſunt diſ- 258 „ penſare in omnibus votis, exceptis quinque ſoli Papæ re- „ ſervatis ſcilicet voto Caſtitatis perpetuæ, Religionis ap- „ probatæ, Peregrinationis ad limina Apoſtolorum, ad S. „ Jacobum Compoſtellam, & Ultramarina, ſive in terram „ Sanctam. V. *Bon. Leſſ. Laym. ll. cc.*

Quoad vota reſervata plura ſunt notanda. Notandum I. quod facultas diſpenſandi in his non intelligitur conceſſa a Pontifice, niſi adſit conceſſio ſpecialis, vel ſaltem generalis per clauſulam, qua talis facultas expreſſe concedatur, ex *Extrav. Et ſi Dominici.* 2. *de Pœnit. & Remiſſ.* ubi Pontifex præcipit non relaxari talia vota: *Niſi ex ſpeciali licentia, & certa ſcientia noſtra.* Atque in *c. Si Epiſcopus eod. tit.* dicitur: *In generali conceſſione non veniunt ea, quæ non eſſet quis veriſimiliter conceſſurus.* Et eſt commune. Vid. *Salm. c. 3. n.* 116. Si vero concedatur facultas diſpenſandi reſervata, ad omnia extenditur, ſi nullum votum excipitur: *Suar. Pal. &c. cum Salm. ib.*

Notandum II. quod Epiſcopi, & ſimilem juriſdictionem habentes poſſunt recte diſpenſare in votis reſervatis in urgenti neceſſitate; puta, ſi non ſit facilis acceſſus ad Papam, & in mora ſit periculum gravis damni vel ſpiritualis, prout violationis voti, ſcandali, rixarum, aut alius peccati; vel periculum temporalis proprii aut alieni, nimirum gravis infamiæ mulieris, & ſimilium. Ita *Leſſ. l. 2. c. 40. n.* 126. & 127. *Sanch. l. 4. c. 4. n.* 44. & *Laym, Barb. Suar. Pal. Syl. Tamb.* & *alii cum Salm. c. 3. n.* 96. An autem eo caſu poſſint in his votis diſpenſare etiam Confeſſarii Mendicantes? Negant communius *Tamb. Croix*, *Sanch. Spor. &c.* Sed *Elbel n.* 279. *cum Anal. Henr. Baſſ. &c.* putat probabile, quod poſſint; quia

Epiſcopi tunc diſpenſant vero jure ordinario, ut valde probabiliter docet *Leſſ. ib. cum Nav. Sylveſt. & Sot.* Vide dicende *l. 6. de Matr. n.* 1129. *v. Quæritur.* Adverte autem hic, quod prædicta procedunt, quando diſpenſatur votum reſervatum, puta caſtitatis, ad contrahendum Matrimonium; tunc enim requiritur, ut periculum ſit in mora, & non pateat facilis recurſus ad Papam. Nam ſi Matrimonium eſt jam contractum, etiam ſine tali periculo poſſunt Epiſcopi, ſicut & Confeſſarii Mendicantes, diſpenſare in voto caſtitatis ad petendum debitum. Vide *de Matr. l. 6. n. 989. 990. &* 1129.

Advertendum autem quod prædicta facultas, quæ probabiliter conceditur Epiſcopis, & aliis quibus ab ipſis communicata eſt poteſtas diſpenſandi in votis reſervatis, urgente neceſſitate ut ſupra, non conceditur Confeſſariis in Jubilæo habentibus a Papa facultatem diſpenſandi in votis ſimplicibus; nam quod conceditur Epiſcopis propter ipſorum ordinariam poteſtatem, non conceditur Confeſſariis in Jubilæo. Ita recte ait *F. Theod. a Sp. S. De Jub. c.* 11. §. 2. *n.* 21. Advertendum etiam, quod diſpenſatio præfata non eſt concedende, niſi quatenus neceſſitas obligat; unde ſi ſufficiet ſuſpendi votum, non poteſt diſpenſari: Item, ſi diſpenſetur cum adſtricto voto caſtitatis, ut nubat cum aliqua ad reparandum ejus honorem, nequit ille cum alia nubere. *Sanch. n. 40. & Salm. in fine cum Laym. Suar. Pal. Tamb. &c.*

Notandum III. quod prædicta vota minime ſunt reſervate. I. Si ſint emiſſa ſub obligatione levi, ut *Sanch. Dec. l. 4. c. 40. n. 47. & Salm. d. c. 3. n.* 103. *cum Pal. Trull. &c.* II. Si ſint emiſſa ex metu, etiam levi, ab alio incuſſo, quia tunc non ſunt facta cum plena libertate. *Salm. ib. cum Tamb. Baſſæo, & Leand. &c.* III. Si votum non ſit perfectum ex parte materiæ; & ideo non eſt reſervatum votum non nubendi, non fornicandi, non petendi debitum, neque ſervandæ virginitatis, ſi intendatur tantum conſervatio illius, ſecus ſi abſtinentia ab omni actu venereo; neque votum caſtitatis pro aliquo tempore. Neque votum emittendi votum caſtitatis aut Religionis, vel ſuſcipiendi Ordines Sacros, quia non eſt votum caſtitatis factum, ſed faciendum. Ita *Laym. Suar. Pal. Prad. &c. cum Salm. n.* 104. Neque votum ſervandæ caſtitatis conjugalis. *Salm. ib. cum Sanch. Trull. &c.* IV. Item nec eſt reſervatum votum Religionis non approbatæ. Nec votum peregrinationis ad Romam &c. ſi non ſit emiſſum ſola devotionis cauſa, & præciſe illorum locorum; unde, ſi quis voveat Romam ire ad viſitandam Imaginem S. Mariæ Majoris &c. votum non eſt reſervatum. *Sanch. ib. n. 77. & Pal. Fag. &c. cum Salm. n.* 105. V. Quamvis vota ſint reſervata, non ſunt tamen reſervatæ circumſtantiæ ipſorum, puta peregrinandi mendicando, ingrediendi Religionem arctiorem, poteſt enim Epiſcopus diſpenſare, ut is ingrediatur laxiorem; item, ſi votum ſit ingrediendi ſtatim, poteſt Epiſcopus cum cauſa diſpenſare, ut differatur ingreſſus. *Sanch. n. 74. & Pal. Tamb. Baſ. &c. cum Salm. n.* 106. VI. Nec eſt reſervatum votum disjunctivum, puta Religionis aut jejunii, ſaltem ſi non elegerit partem reſervatam, ut *Sanch. n. 46. Leſſ. n. 124. & Pal. Laym. &c. cum Salm. n.* 107. Dubium eſt, an ſit reſervatum, ſi pars reſervata jam electa fuerit? Affirmant *Sanch. Pal. &c.* Sed probabiliter etiam negant *Salm. ib. cum Leand. Tamb. & aliis pluribus,* juxta dicta *n.* 224. V. *Quæritur hic.*

An autem Epiſcopus poſt matrimonium contractum diſpenſare poſſit votum caſtitatis emiſſum a conjuge? Vide dicenda *de Matrim. l. 6. n. 989. & 990.* ubi probabile eſt cum *Sanch. & aliis* poſſe, ſive votum ſit emiſſum ante, ſive poſt matrimonium. Et idem poſſe Confeſſarios Mendicantes, dicitur *ib. n.* 1129. Sed plures hic remanent quæſtiones reſolvendæ.

259 Quæritur 1. an juramentum caſtitatis, ſive Religionis ſit reſervatum pariter ac votum? Adſunt tres ſententiæ. *Prima ſententia* affirmat cum *Leſſ. Fill. Laym. & Azor. apud Viva de Jub.* §. 10. *n.* 12. quia in æquiparatis diſpoſitum de uno, cenſetur etiam de altero, *ex c. Poſtquam, de Elect. in 6.* Sed hæc ratio non videtur ſatis firma, dum communiter docent DD. vinculum voti, quod obligat ex fidelitate, & reverentia erga Deum, majus eſſe vinculo juramenti, quod obliget tantum ex reverentia, ut docet S. *Th.* 2. 2. *q.* 89. *a.* 8. & ideo talia juramenta Pontificibus non ſolent reſervari, ut dicunt *Viva l. c. & Dia. p. 4. Tr. 4. Reſ.* 69. *cum aliis. Secunda ſententia* cum *Sanch. de Matr. l. 8. D. 13. n. 4. & Sot. Caj. Azor. Val. & Salm. c. 3. n.* 108. cum aliis diſtinguit: ſi juramentum includet votum, ſeu promiſſionem obligatoriam erga Deum, dicit eſſe reſervatum; ſecus, ſi non includat. Sed hæc ſententia nec etiam videtur congruenter loqui, nam quando ſupponuntur in tali juramento adeſſe duo vincula, ſcilicet juramenti, & voti, tunc dicendum votum eſſe reſervatum, ſed non juramentum. *Tertia* igitur *ſententia* cum *Viva, & Dian. l. c. cum Trull. Tabien. Led. Pellizz. &c.* & probabilem vocat *Sporer de 2. Præc. c. 3. n.* 97. *cum Tamb.* congruentius loquitur, & tenet, quod minime ſit reſervatum tale juramentum; & ſi forte in ipſo ſit votum incluſum, votum quidem erit reſervatum, ſed non juramentum. Et hoc puto vere intellexiſſe *Sanch. l. c.*

Sed dubium magnum eſt, quandonam judicandum ſit votum incluſum adeſſe, vel non in tali juramento? *Sanch. d. l. n. 4. Diana, & Viva d. loc.* putant, ut plurimum in tali juramento includi etiam votum; maxime, ait *Sanch.* quando offertur res Divinum honorem reſpiciens. Admittit tamen poſſe dari tale juramentum ſine voto, quando quis inducitur ad jurandum ab aliquo motivo humano, puta, ſi ob officium amiſſum, vel ex ira erga propinquos juret Religionem. Sed proprius loquendo dicendum eſſe cenſeo, quod talis jurans intenderit ſe obligare ad Religionem duplici vinculo, nempe voti ſeu promiſſionis obligatoriæ ſub gravi, & amplius vinculo juramenti; tunc licet diſpenſetur a juramento, remanet tamen ligatus voto. Sed ſi intenderit ſe graviter obligare tantum vinculo juramenti; ita ut emittat juramentum Religionis non ad firmandam alio vinculo ſuam promiſſionem, ſed ad firmandum ſuum nudum propoſitum, ſeu promiſſionem de ſe non obligatoriam, tunc tenetur ſub gravi tantum ex vinculo juramenti, a qua obligatione per relaxationem juramenti omnino liberetur; quia tunc obligavit ſe Deo, non ut creditori ſuam promiſſionem acceptanti, ſed ut teſti exigenti veritatem ſui teſtimonii in re promiſſa, ſeu propoſita; ut in hoc recte loquitur *Sanch. d. n. 4. cum Lopez, & Valent.*

In dubio autem, an adſuerit tale votum ſive promiſſio obligatoria, jam communis eſt regula, quod votum dubie emiſſum non obligat; Vide *Buſemb. de Conſc. lib.* 1. *n.* 75.

Quæritur 2. utrum, commutato voto reſervato, materia 260
ſubrogata etiam reſervata ſit? Affirmant *Azor. & alii ap. Leand.* quia tunc idem vinculum voti transfertur in illam. Sed communiter & probabilius negant *Leſſ. l. 1. cap. 40. n. 124. Sanch. Dec. l. 4. c. 40. n. 46. & Suar. Laym. Pal. Tamb. Buſ. &c. cum Salm. c. 3. n.* 109. Ratio, quia, licet materia ſubrogata habeat idem vinculum voti, ſed, cum non ſit reſervata, ſecum minime trahit reſervationem, quæ primæ materiæ tantum addicta erat.

Quæritur 3. an votum conditionale Caſtitatis &c. ſit reſervatum? Prænotandum 1. quod ſi conditio ſit de præterito, vel præſenti, certe votum remanet reſervatum, quia tunc revera non dicitur conditionale, ſed abſolutum; cum conditio non ſuſpendat obligationem. Vide *Salm. de Matr. c. 7. n.* 1. Idem dicendum, ſi conditio ſit de futuro neceſſario, quæ habetur ut non appoſita; vel etiam de futuro contingente, quod ſit commune, v. gr. *Si vixero, ſi potero &c.* Idem ſi conditio apponatur animo ſuſpendendi non obligationem, ſed executionem voti, v. gr. *Voveo ingredi Religionem, ſi vigeſimum annum attigero: Si curſum ſtudiorum conſummavero.* Vide *Salm. de Vot. c. 2. n.* 38. Prænotandum 2. ut certum, quod ſi conditio nondum ſit impleta, poteſt votum diſpenſari a quocumque habente facultatem ordinariam, quia reſervatio intelligitur de obligatione conſummata. Eſt commune cum *Salm. de Voto cap. 3. n.* 3.

Magnum dubium eſt, an ſit reſervatum votum conditionale 261
de futuro, conditione jam impleta? Adeſt triplex ſententia probabilis. *Prima* affirmat, ſive votum ſit conditionale, ſive pœnale; quia, verificata conditione, perficitur votum, & fit abſolutum, ac ſi tunc eſſet emiſſum. Ita *Sot. Azor. Covar. & ap. Salm. d. c. 3. n.* 113. *Secunda ſententia* dicit, reſervatum quidem eſſe votum conditionale, non autem pœnale, cum pœnale non fiat ex affectu ad religionem, aut Caſtitatem; immo potius ex horrore erga illas, dum promittitur in pœnam. Ita *Leſſ. l. 2. c. 40. n. 132. & Laym. Suar. Bon. & ap. Salm. ib. Tertia* vero *ſententia* valde probabilior, quam tenet *Sanch. Dec. l. 4. c. 40. n. 93. Croix l. 3. p. 1. n. 545. & 546. Salm. ib. n. 114. & 115. cum Tol. Trull. Prado, Led. Dian. & pluribus aliis,* & *Elbel n.* 286. vocat probabiliſſimam *cum Pal. Fill. Spor. & March.* docet omnia vota ſive conditionalia, ſive pœnalia non eſſe reſervata; Ratio, quia votum, ut ſit reſervatum (prout admittere videntur omnes, etiam Auctores ſecundæ ſententiæ), debet procedere ex perfecto, & ſolo affectu ad rem promiſſam: Sic enim reſervatio intelligenda eſt. Votum autem pœnale tale non eſt, ut patet; neque votum conditionale, ubi conditio præfertur rei promiſſæ, & ideo principalis affectus magis eſt ad conditionem. Quare, licet, impleta conditione, reddatur obligatio abſoluta, votum tamen cum procedat ex affectu imperfecto, non eſt reſervatum. Secus tamen dicendum, ut bene ait quidam Neotericus (*F. Theodor. in tract. de Jubil. c. XI. §. 2. n. 9.*), ſi quis voveret Religionem cum conditione, v. gr. *ſi Mater obierit*; quia tunc votum potius eſt abſolutum, quamvis ad executionem, durante Matris vita, non obliget: particula enim *ſi* non raro æquivalet particulæ *quando.*

Utrum autem peregrini poſſint diſpenſari ab Epiſcopo loci, 262
ubi reperiuntur, in votis & juramentis? Probabilius negatur cum *Sanch. de Matr. l. 3. D. 23. n. 12. & 13. Salm. de Leg. c. 3. n.* 55. & aliis communiter contra *Pontium, Pal. & Joſeph de Januar.* niſi animum ſaltem habeant manendi ibi per majorem anni partem. Vide tamen quæ fuſe de hac quæſtione diximus *l. 1. de Leg. n.* 158. Et vide etiam dicenda *n.* 232. *in fin. v. An autem,* ubi ſatis probabile eſt cum *Suar. Pont. Salas, Pal. Sanch. Salm. &c.* peregrinos fieri vere ſubditos Superioris illius loci, ubi ſunt, etiamſi per breve tempus ibi commorentur.

TRACTATUS III.

De Tertio, & Quarto Præcepto.

CAPUT I.

Quid tertium Præceptum: Memento, *&c.*

263 *An hoc Præceptum ſit naturale, vel cæremoniale?*
264 *An per hoc Præceptum præcipiatur cultus interior? Et an hoc Præceptum ſit affirmativum?*
265 *An obſervantia Dominicæ ſit de jure Divino?*
266 *An Epiſcopi poſſint Feſta indicere?*
267 *A quo tempore incipiat obligatio Feſti?*
268 *Ad quid obliget hoc Præceptum? Quibus Feſtis permittantur opera ſervilia in Regnis Siciliæ?*

269 *An*

269 An ſit obligatio audiendi Concionem? Et qualis ſit obligatio Epiſcoporum, & Parochorum concionandi?
270 Qui teneantur obſervare Feſta?
271 An in Feſtis liceat injungere ſervilia Infidelibus.

263 „ PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod ſanctificari, ſive impendi cultui divino, eſt naturale, & adhuc „ obligat: quatenus vero tempus id deſignatur die Sabbati, „ eſt cæremoniale, & in novo Teſtamento abrogatum, ac „ pro eo ab Eccleſia deſignatus dies Dominicus, & Feſti, „ præſcriptuſque modus colendi, ut quædam opera illis diebus fiant, quædam non: hæ prohibentur, illa præcipiuntur. *Bon. Laym. ex D. Thom.* 2. 2. *q.* 122.

Quæritur 1. an præceptum de Sabbato ſanctificando fuerit *Naturale*, aut *Cæremoniale*? Reſpondetur una cum *Buſ.* quod præceptum, prout determinavit in aliquo anni tempore eſſe Deo vacandum, fuit Naturale, & obligavit omnes, & ideo inter Decalogi præcepta computatur; prout autem determinavit diem Sabbati a veſpera uſque ad veſperam (ut in *Lev.* 23.) fuit cæremoniale, & obligabat tantum Hebræos. Eſt commune cum *Catechiſm. Rom.* 3. *p. in Præc. Dec. n.* 4. & 6. & *S. Th.* 2. 2. *q.* 122. *a.* 4. *ad* 1. qui ſic docet: *Præceptum de ſanctificatione Sabbati eſt partim morale, partim cæremoniale. Morale quidem eſt quantum ad hoc, quod homo deputet aliquod tempus vitæ ſuæ ad vacandum Divinis... Sed in quantum in hoc præcepto determinatur ſpeciale tempus in ſignum creationis Mundi, eſt cæremoniale.. Unde ponitur inter Præcepta Decalogi, in quantum eſt morale, non in quantum eſt cæremoniale.* Vide *Salm. tract.* 23. *de* 3. *Præc.* hoc punctum fuſe diſſerentes *c.* 1. *a n.* 1. *uſq. ad* 7.

264 Quæritur 2. an in hoc præcepto præcipiatur cultus Dei etiam interior? Affirmat *Scotus*, *Angel.* & *Tabien. ap. Sal. dict. c.* 1. *n.* 8. unde dicunt teneri Fideles ex hoc præcepto ad eliciendos actus charitatis, & contritionis; ſic enim obtinetur animæ ſanctificatio, quæ hoc præcepto jubetur. Sed communiſſime negant *S. Anton. p.* 2. *tit.* 9. *c.* 7. §. 2. *q.* 4. *a.* 4. *concl.* 2. *dub.* 1. *Sanch. Dec. l.* 2. *c.* 35. *n.* 8. & *Salm. ex n.* 9. *cum Covar. Fill. Bon. Sayr.* &c. *ex D. Th.* 1. 2. *q.* 122. *c.* 4. ubi docet quod ad interiorem cultum non cogimur, ſed movemur a Spiritu-Sancto: *Et ideo* (ait) *in tertio præcepto præcipitur exterior Dei cultus.* Idemque docet *Catech. Rom. de* 3. *præc. n.* 1. ubi: *Hoc legis præcepto externus ille cultus, qui Deo a nobis debetur, præſcribitur.* Sanctificatio autem animæ eſt quidem finis præcepti, ſed finis præcepti non cadit ſub præcepto, juxta commune axioma Theologorum, utque docet idem *D. Th.* 1. 2. *q.* 100. *art.* 9. *in corp.* & expreſſius *ad* 2. ubi: *Non enim idem eſt finis præcepti, & id de quo præceptum datur.*

Quæritur 3. an hoc præceptum ſit affirmativum, aut negativum? Et reſpondetur, eſſe affirmativum, dum non obligat ſemper, & ad ſemper. *Suar. Sanch. Pal. Leand. Fag. cum Salm. ib. n.* 15. contra *Caj.* & *Fill.* &c. qui tuentur eſſe negativum, cum in eo nihil poſitivum Judæis præcipiebatur; ſed hoc negatur. Vide *Catech. Rom. n.* 11.

265 Quæritur 4. an obſervantia diei Dominici ſit de jure Naturali ſive Divino, vel tantum Eccleſiaſtico? *Prima* ſententia aſſerit de Divino; quia Dominicus dies ſucceſſit loco Sabbati, quod jure Divino erat inſtitutum ad Deum colendum. Ita *Abb. Ang. Panorm. ap. Sal.* & his adhæret *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 691. *cum March.* & *Spor.* qui dicit excuſatum in Feſto a Miſſa teneri in Dominica colere Deum ſaltem aliquo actu interno. Sed longe probabilior, & communis eſt *ſecunda* ſententia, quod ſit de jure Eccleſiaſtico ex *Catech. Rom. n.* 19. ubi: *Placuit autem Eccleſiæ Dei, ut diei Sabbati cultus in Dominicum transferatur diem.* Idem docet *S. Thom.* 2. 2. *qu.* 122. *a.* 4. *ad* 4. *Obſervantia diei Dominicæ ſuccedit obſervantiæ Sabbati non ex vi legis, ſed ex inſtitutione Eccleſiæ.* Et ideo obſervantia Dominicæ ab Eccleſia mutari, & diſpenſari poteſt; quamvis diſpenſari non poſſet, quod nullus ſit dies feſtivus cultui Divino ſpecialiter deputatus, prout de facto Alexander III. diſpenſavit, ut in Dominis fiat piſcatio aleciarum, uti habetur in *c. licet de Feriis* ubi ſic dixit: *Licet tam veteris quam novi Teſtamenti pagina ſeptimum diem ad humanam quietem ſpecialiter deputaverit, & tam eum, quam dies Majeſtati altiſſimæ deputatos, necnon natalia Sanctorum Eccleſia decreverit obſervanda; Indulgemus, ut liceat diebus Dominicis, & aliis Feſtis (præterquam in ſolemnitatibus), ſi alecia terræ ſe inclinaverint, eorum captioni ingruente neceſſitate intendere.* Hanc ſententiam tenent *Sotus de Juſt. l.* 2. *q.* 4. *art.* 4. *ad* 2. *D. Anton. p.* 2. *tit.* 9. *c.* 7. *Nav. c.* 13. *n.* 1. *Azor. t.* 2. *l.* 1. *c.* 2. *q.* 2. *Suar. t.* 1. *de Rel. l.* 2. *c.* 4. *n.* 8. *Sanch. Conſ. l.* 5. *c.* 2. *Dub.* 1. *ex n.* 2. *Elbel n.* 340. & *Sal. c.* 1. *n.* 38. *communiter cum S. Th. l. c. mox ſupra n.* 263. *Fill. Caj. Bon.* & *cum aliis Carden. in tr.* 52. *p.* 2. *n.* 14. *ac Bellarm.* Sed urget magna oppoſitio, videlicet: Præceptum Sabbati erat certe naturale, & morale, nam ideo inter Decalogi præcepta numeratum fuit: Ergo Dominica, quæ Sabbato ſubſtituta fuit, etiam de jure naturali ſive Divino eſt. Reſpondetur, quod, licet ſit de jure Divino & naturali, ut deſignetur aliquod tempus determinatum ad Deum colendum, determinatio tamen hujus cultus, & dierum quibus conferendus erat, fuit a Chriſto diſpoſitioni Eccleſiæ relicta: ita ut poſſet nunc Papa decernere, ut obſervantia Dominicæ duraret tantum per aliquas horas, & quod licerent aliqua opera ſervilia, ut dicunt *Sal. d. n.* 38. Et ideo præceptum hoc, quoad exhibitionem cultus, eſt quidem Divinum; ſed quoad determinationem cultus, & temporis, eſt Eccleſiaſticum. Vide *Sal. d. n.* 38. & 39. & *in fine Proæmii ad* 3. *Præc.*

266 Quæritur 5. an Epiſcopi poſſint pro ſuis Diœceſibus Feſta indicere? Conſtat poſſe ex *c. Conqueſtus de Feriis.* Sed dubium eſt ex *Bulla Urb. VIII.* ubi in Domino monentur Epiſcopi, ut abſtineant a Feſtis inſtituendis. Verum probabilius illa verba ſunt potius monitiva, quam præceptiva. Vide *Salm. c.* 1. *n.* 113. & 114.

Dubium majus vertitur, an requiratur conſenſus Cleri, & Populi? Affirmandum eſt cum *Azor. Covar. Bon. Trull.* &c. & *Salm. ib. n.* 116. *ex d. c. Conqueſtus de Fer.* Notandum tamen, quod ſufficit, ſi Clerus, & Populus non contradicant. Notandum deinde, quod, licet Epiſcopus, illis contradicentibus, nequeat Feſta indicere perpetuo, poteſt tamen una, vel altera vice. Imo *Suar. Bon. Trull. Pal. Barb.* &c. *ap. Salm. n.* 117. dicunt ſufficere ex conſuetudine ſolum Cleri conſenſum; ſed huic contradicunt *Salm. n.* 118. juxta jus antiquum. Notant tamen, quod, attento jure novo ex *Bulla Urb. VIII. Univerſa*, edita an. 1642. poſſunt Epiſcopi ſine conſenſu Populi, & Cleri inſtituere Feſta perpetua. Ita *Salm. n.* 119. & 120. *cum Bord.* Sed contradicit *Croix*, dicens non teneri Populum ſervare Feſtum indictum ab Epiſcopo ſine ejus, vel Cleri conſenſu, cum *Barb. Gav. Gob.* &c. *n.* 619. Et quidem probabilius, nam ex una parte certum eſt ex *d. c. Conqueſtus*, non poſſe Epiſcopum ſine conſenſu Cleri & Populi Feſta indicere: Ex altera autem parte in præfata Bulla (juxta verba ipſius relata apud *Salm.*) non aliud dicitur, niſi quod Epiſcopi abſtineant de facili Feſta inſtituere: Unde non bene, ſaltem non ſatis deducitur hanc facultatem abſolute Epiſcopis concedi.

Utrum autem Epiſcopi poſſint Feſta inſtituere in honorem Sanctorum tantum beatificatorum? Affirmant *Suar. Trull. Fag.* &c. *ap. Sal. n.* 121. Sed ipſi ut verius negant cum *Sanch. Barb. Vill. Dign.* &c. *n.* 122. Principes ſeculares etiam poſſe indicere dies feſtos, ſaltem quoad abſtinentiam a ſervilibus, dicunt *Sa, Sylv.* &c. Sed negant commun. *Az. Sanc. Fill.* & *plures alii cum Sal. n.* 125.

Quæritur 6. a quonam tempore incipiat obligatio diei feſti? *Ang. Panorm.* &c. tenent incipere a veſpera ad veſperam. 267
Probabilius vero incipit a media nocte ad aliam; talis enim eſt uſus hodiernus Eccleſiæ Romanæ. Verum eſt tamen, quod poſſent inſtitui Feſta uſque ad meridiem, aut noctem. Ita *Nav. Suar.* &c. *cum Salm. n.* 131. & *Elbel de* 3. *Præc. n.* 331. Notandum autem, quod ſi feſtum ob diem impeditam transferatur in aliam quoad Officium; non transfertur obligatio audiendi Sacrum, & abſtinendi a ſervilibus. Eſt commune, vide *Salm. n.* 133. quia talis eſt communis praxis Eccleſiæ.

Quæritur 7. an hoc præceptum obliget ſub gravi, & ad quid 368
obliget? Ad primum reſpondetur affirmative, cum damnata fuerit ab Inn. XI. prop. 51. dicens: *Præceptum ſervandi Feſta non obligat ſub mortali, ſepoſito ſcandalo, ſi abſit contemptus.* Ad ſecundum reſpondetur, quod obligat ad audiendum Sacrum ex *c. Vice illius, de Tregua*, &c. *Si quis, de Conſecr. Diſt.* 1. Et ad abſtinendum a ſervilibus ex *Lev.* 23. 7. & *ex c.* 1. *Licet de Fer.* Et hoc non ſolum in Dominicis, ſed etiam in aliis Feſtis.

Hic opportune advertendum, quod ex Brevi edito die 12. Dec. an. 1748. a noſtro Pontifice Bened. XIV. pro Regnis utriuſque Siciliæ permittuntur opera ſervilia in Feſtis, exceptis *diebus Dominicis Paſchatis, Reſurrectionis, & Pentecoſtes, & aliis Dominicis per annum; necnon diebus Circumciſionis, Epiphaniæ, Aſcenſionis, Corporis Chriſti, & Nativitatis Domini; diebus Purificationis, Annunciationis, Aſſumptionis, Nativitatis, & Conceptionis B. Mariæ V. Immaculatæ; Feſto SS. Ap. Petri, & Pauli, omnium Sanctorum, ac præcipui quorumcumque locorum Diœceſum Patroni.* Pro aliis Feſtis præcipitur tantum auditio Sacri.

Utrum autem ſit obligatio etiam audiendi concionem? Sic 269
videtur præcipi in *c. Sacerdotes. Diſt.* 1. *de Conſecr.* Sed reſpondetur negative cum *Buſ. infra n.* 308. & *n.* 323. *ac Salm. tr.* 23. *c.* 1. *n.* 141. Explicat autem *Gloſſa* textum cit. loqui tantum de conventuentibus concionem. Et, ut notat *Suar. t.* 2. *de Relig. l.* 2. *c.* 16. *n.* 8. nil aliud ibi præcipitur, quam ut Epiſcopi, & Parochi diebus Dominicis, & ſolemnioribus per ſe, aut per alios idoneos concionem faciant, & in Adventu, & Quadrageſima ſaltem tribus diebus in hebdomada prædicent, ſi ita oportere duxerint. Ex quibus verbis non imponitur alia obligatio, quam Epiſcopis, & Parochis prædicandi.

Hic obiter advertendum, quod in *Trid. ſeſſ.* 5. *c.* 2. *de Ref.* præcipitur tam Epiſcopis, quam Parochis obligatio concionandi ſuis Populis in Dominicis, & Feſtis ſolemnibus, his verbis: *Omnes Epiſcopos & Prælatos teneri per ſeipſos, ſi legitime impediti non fuerint, ad prædicandum* (vel per idoneos, ſi impediti fuerint). *Si quis autem hoc adimplere contempſerit, diſtrictæ ſubjaceat ultioni. Archipresbyteri quoque, Plebani, & quicumque curam Animarum obtinent, per ſe, vel alios idoneos, ſi legitime impediti fuerint, diebus ſaltem Dominicis, & feſtis ſolemnibus plebes ſibi commiſſas pro ſua & eorum capacitate paſcant ſalutaribus verbis, docendo quæ omnibus neceſſarium eſt ad ſalutem, annunciandoque eis cum brevitate, & facilitate ſermonis vitia quæ eos declinare, & virtutes quas ſectari oporteat.* Idem præceptum renovatur Epiſcopis in eodem Concil. *Seſſ.* 24. *c.* 4. Hinc non dubito cum *Salm. de* 3. *Præc. c.* 1. *n.* 143. & 144. & *Barboſ.* quin prædictum præceptum obliget tam Epiſcopos, quam Parochos graviter, & abſolute. Nec obſtat id quod ſentit *Suar. ap. Bon. D.* 5. *q. un. p.* 2. *in fin.* nempe quod hoc præceptum non obliget tam rigoroſe, ita ut graviter peccent Parochi qui interdum, vel ſæpius omittunt concionari: id opinatur *Suar.* tamen a conſuetudine ſic legem interpretante, quam ex ipſo Concilio, ubi in *d. c.* 4. *ſeſſ.* 24. cum agitur de hac obligatione Epiſcoporum, dicitur, *ſi ita oportere duxerint*; Et huic interpretationi adhærent *Bon. l. c.* & *Pal. tr.* 9. *D.* 9. *p.* 4. *n.* 5. Sed bene reſpondent *Salm. l. c. n.*

143. quod conditio illa refertur ad tempus tantum Adventus, & Quadrageſimæ, ut patet revera ex contextu Concilii, ſed non ad alia anni tempora. Communiter tamen DD. in tali præcepto admittunt parvam materiam; *Ronc. de 5. Præc. c. 5. p. 6.* vult parvam materiam eſſe tantum duodecimam partem concionum infra annum: Sed hoc videtur nimis rigidum. *Salm.* autem *n.* 145. rationabiliter aſſerunt non excuſari a culpa gravi Parochos ſæpius prædicationem omittentes, quo videntur *Salmantic.* excuſare Parochos interdum omittentes. Hinc non improbabiliter videntur tenere *Bonac. & Pal. locis citat.* non peccare graviter Parochos, qui interdum concionari omittunt; ſecus vero, ut ajunt, ſi omittent per unum integrum menſem continuum, aut per tres menſes diſcontinuos in anno. Tanto magis, quia *in Trid. d. ſeſſ. 5. c. 2. in fin.* dicitur, quod ſi ab Epiſcopo ipſi Parochi *moniti, trium menſium ſpatio muneri ſuo defuerint, per cenſuras &c. cogantur, ut officium ſuum impleant*. Ex quo videtur in hac materia ejus parvitatem majorem latitudinem habere. Notant demum *Salm. d. n.* 145. bene poſſe Parochos conciones omittere, ut poſtea opportunius ſuppleant. Epiſcopi autem rarius quidem quam Parochi, tenentur conciones facere.

270 Quæritur 8. quinam teneantur obſervare Feſta? Reſpondetur omnes Fideles rationis compotes, ideſt circa finem ſeptennii. Ita ex communi *Croix l. 3. p. 1. & n.* 615. & *Salm. c. 1. n.* 151. contra alios, quorum opiniones paſſim rejiciuntur. Hinc pueri, qui ante ſeptennium certo pervenerint ad uſum rationis, tenentur, ut cenſent probabilius *Suar. 3. p. t. 3. D. 82. ſ. 4. in fine, Nav. c. 21. n. 7. Azor. t. 1. l. 7. c. 2. q. 1. & Salm. c. 1. n. 151. cum Fagund. ac Dian. p. 10. tr. 12. R. 37.* qui hanc ſententiam probabiliorem vocat (contra vero non tenentur, ſi poſt ſeptennium adhuc uſu rationis carerent). Ratio, quia lex iſta obligat omnes qui ad annos diſcretionis perveniunt. Sed non immerito ſententiam oppoſitam probabilem putant *Elbel de Leg. n. 369. Dian. l. c. cum Trull. Roccafull. & Paſqualig. ac Croix l. 1. n. 676. cum Bargh. Illſung. & Jo. Sanch. Zachar. l. 3. p. 1. n.* 615. nempe pueros ante ſeptennium, etiamſi uſum rationis acquiſierint, non teneri ad leges poſitivas, quia iſtæ non obligant niſi ſecundum communiter contingentia, ut habetur in *l. Nam ad ea. ff. de Legib.* ubi: *Nam ad ea potius debet aptari jus, quæ frequenter & facile, quam quæ perraro eveniunt*; hac etiam ratione *D. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. ad 2.* excuſat a jejunio juvenes ante 21. annum, etiamſi aliquis non indigeret frequenti cibo: *Quia* (ut ait) *Legislator attendit id quod communiter & in pluribus accidit*. Idem autem dicunt *Sanctius, Dian. & Burgh. ap. Croix l. 6. p. 2. n.* 2026. de præcepto annuæ Confeſſionis; Sed tenendum cum *Pal. de Sacr. Pœn. p. 20. §. 2. n. 2.* qui dicit eſſe communem ſententiam cum *Sylv. Suar. Con. Nav. Laym. Vaſq. Bonac. &c.* bene obligari ad Confeſſionem pueros conſcientiam peccati mortalis habentes, dum ex *c. Omnis utriuſque ſexus, de Pœn. & rem.* præcipitur, quod omnis fidelis, poſtquam ad annos diſcretionis pervenerit, teneatur ad annuam Confeſſionem. *Ad annos diſcretionis*, bene explicat *Gloſſa*, *ideſt, cum eſt doli capax*. Poſt ſeptennium vero, in dubio rationis adeptæ pueri certe tenentur ad omnes leges, quia tunc ſine dubio præſumptio ex communiter contingentibus ſtat pro obligatione, ut *Elbel ib. & Sanch. Bon. Dian. &c. ap. Salm. d. n.* 151. Qui autem ſimul eſſet cæcus, mutus, & ſurdus non tenetur adeſſe Miſſæ, quia non poſſet præſtare moralem aſſiſtentiam; ſecus ſi tantum ſit cæcus, vel ſurdus. *Croix l. 3. p. 1. n.* 616. An teneantur peregrini ad obſervanda Feſta? Vide dicta ſupra *l. 1. n.* 156. & dicenda hoc *l. 3. n. 332. in fin. v. An autem*.

271 An autem liceat in Feſtis injungere opera ſervilia Infidelibus? Negat *Fernand. ap. Tamb. c. 3. §. 1. n.* 17. Sed affirmant *ib. Dian. & Merolla., Laym. l. 1. t. 4. c. 9. n. 3. Croix l. 1. n. 579. cum Viva, Tamb. & Elbel n.* 410. merito putant non improbabile: cum *Laym.* permittat injungi perpetuo amentibus ſervilia, utique enim ſunt extra legem, dum Apoſtolus nos inſtruit, *quod Eccleſia non judicat de iis, qui foris ſunt*, 1. Cor.

DUBIUM I.

Quæ opera tam hoc præcepto, tam ab Eccleſia prohibeantur?

272 *Quæ ſint opera ſervilia?*
273 *An ſit duplex peccatum peccare in die feſto?*
274 *Quæ opera non ſint ſervilia?*
275 *An itinerari?*
276 *An ducere currus vel jumenta onuſta?*
277 *An molere?*
378 *An docere, ſcribere, canere &c. etiamſi fiant ob lucrum?*
279 *An tranſcribere?*
280 *An pingere?*
281 *An delineare, retrahere, & an ſculpere?*
282 *An liceat Typographis componere? Et an diſtillare?*
283 *An venari, & piſcari?*
284 *Quæ ſint opera forenſia vetita in Feſtis?*
285 *An liceant venditiones, & contractus?*
286 *An liceant nundinæ, & mercatus?*
287 *An liceat excommunicare, conficere Teſtamenta, & ſimilia?*

272 „ RESP. 1. Die feſto prohibentur omnia opera ſervilia,
„ hoc eſt, quæ & verſantur circa materiam externam;
„ & vel mechanica, & illiberalia ſunt, v. gr. ſuere, fabri-
„ care; vel requirunt tantum laborem corporis, & ab ope-
„ rariis tantum, & ſervis fieri ſolent. Ita DD. communiter
„ Vid. *Laym. l. 4. tr. 6. c. 2. Suar. Fill. &c. ex S. Th. l. c.*

Prænotandum, triplex genus operum dari communiter ab AA. Alia ſunt opera *corporis*, quæ per corpus exercentur & ordinantur immediate ad utilitatem corporis, ut fodera, ſuere &c. Et hæc dicuntur *Servilia*, quia a ſervis fieri ſolent. Hinc definitur opus ſervile ab *Illſ. ap. Croix l. 3. p. 1. n. 284. Actio quæ immediate in utilitatem corporis potius, quam animi viribus efficitur*. Alia ſunt opera *Animæ*, quæ ab Anima præcipue procedunt, & ad animum excolendum ſpectant, ut legere, docere, canere, organa pulſare. Et hæc dicuntur *Liberalia*, quia a liberis exercentur. Alia denique ſunt *Media* ſeu *Communia*, quæ a liberis & ſervis promiſcue exercentur, ut iter facere, venari &c. Ita *Laym. Tr. 7. c. 1. n. 1. Bon. Dub. 5. q. un. p. 2. n. 6. Anaclet. Viva, &c.*

Quæritur hic, an peccent contra hoc præceptum, qui peccant in die feſto? Affirmant *S. Bon. S. Anton. Med. &c. ap. Salm. de 3. Præc. c. 1. n.* 244. quia, ut dicunt, peccatum opponitur cultui Divino, qui in Feſto præcipitur. Sed probabilior, & non longe communior eſt contraria ſententia *Nav. c. 6. n. 9. Suar. t. 1. de Rel. l. 2. c. 18. n. 3. Lug. de Pœnit. D. 16. n. 116. & Salm. ex n. 225. cum Caj. Sot. Sylv. Sanch. Bon. Pal. Med. Trull. &c. ex D. Thom. qui in 3. D. 39. q. 1. art. 5. q. 2. ad 2.* Gloſſæ dicenti in *c.* 13. Lucæ, quod lex prohibet in Sabbato, *non hominem curare, ſed ſervilia opera facere, ideſt peccatis gravari*, ſic reſpondet: *Opera ſervilia myſtice intelliguntur peccata, ſed ad litteram dicuntur ad quorum exercitium ſervos deputatos habemus*. Nec obſtat illud quod S. Doctor ait 2. 2. *q. 122. art. 4. ad* 3. ubi dicit: *Magis contra hoc præceptum agit, qui peccat in die feſto, quam qui aliud corporale opus facit*. Nam hoc intelligit de fine præcepti, non autem de præcepti obligatione; finis vero præcepti non cadit ſub præcepto, ut dictum eſt *n.* 264. ex eodem *D. Th.* 273

„ 1. Impertinens eſt ad rationem operis ſervilis, utrum
„ fiat ex lucro an ex recreatione: ex hac, an iſta inten-
„ tione, pia, vana, & turpi. *Cajet. Suar. Laym. loc. c. &c.*
„ contra *Sylv.* & Canoniſtas.

„ 2. Impertinens quoque eſt, ſive fiat cum defatigatione, 274
„ & labore, ſive non; ſive brevi, ſive longo tempore, &c.
„ quia nihil horum mutat naturam operis.

„ 3. Servile non eſt, ideoque nec prohibitum, feſto lu-
„ dere, choreas ducere, inſtrumenta muſica pulſare, iter facere
„ pedibus, equo, curru, vel navi: unde etiam ad hæc neceſſaria
„ ſunt licita. *Nav. c. 13. Tolet. & Laym. Suar. de feſt. c. 27.*

Utrum ſit licitum in die feſto itinerari pedibus, equo, 275 vel curru? Negant *Abul. Caj. Syl. &c.* At affirmandum eſt ex communi cum *Buſ. Viva de 3. Præc. q. 9. n. 8. Elbel n. 404. & Salm. c. 1. n.* 247. Et ſententia oppoſita nunc relinquenda eſt ut antiquata, bene ait *Roncaglia cap. 3. q. 4.*

Utrum autem ſit licitum uti lectica ab hominibus portata? Negat *Croix l. 3. p. 1. n.* 577. Affirmat *Tamb.* cum *Ills.* Sed in hoc dico attendendam eſſe conſuetudinem locorum, quæ jam viget in urbe Neapolis, & excuſat a culpa, ut bene advertit *Mazzotta de 3. Præc. c. 1. §. 1.*

„ 4. Nec ſervile eſt, ducere jumenta ſine onere, cum id 276
„ ſit iter facere, ut ait *Fill.* hic *c. 9. n.* 170. Ducere autem
„ jumenta, currus, vel navigium onuſtum mercibus, eſt ſer-
„ vile. *Suar. l. c. Fill. l. c.* Quod ſi tamen ante feſtum talia iti-
„ nera incepta ſint, continuatio eorum permittitur, vel ob
„ publicam utilitatem, vel ob damnum, quod alias ſequeretur.

Quæſtio gravis eſt, an liceat ducere currus, vel jumenta onuſta in die feſto? Triplex eſt ſententia. *Prima* tenet hoc eſſe per ſe opus ſervile, præciſo labore. Ita cum *Buſ. Bon. Diſp. 5. q. un. p. 2. n. 25. cum Reg. & S. Ant. Nav. Caj. & Sylv. ap. Sal. c. 1. n.* 249. *Secunda ſententia* tenet non licere ſub gravi, non autem per ſe, ſed ratione laboris, ſi is eſſet gravis in imponendis aut levandis oneribus: Secus ſi labor eſſet modicus. Ita *Croix l. 3. p. 1. n. 578. Tamb. Dec. l. 4. c. 3. §. 1. n. 22. cum Dian. Sanch. Conſ. l. 5. c. 2. d. 7. n. 10. Pal. ap. Salm. c. 1. n. 249. in fin. & Elbel de 3. Præc. n.* 404. *Tertia ſententia* probabilior, ſaltem hodie, quam tenent *Viva q. 9. Art. 1. n. 9. Ronc. c. 3. q. 4. Salm. c. 1. n. 250. cum aliis*, cenſet omnino licitum eſſe non ſolum iter inceptum continuare, ſed etiam inchoare. Ratio, quia in tali labore muliones non inſumunt tempus notabile: Et, ſi aliquando ſit notabile, excuſatur vel ob evitandum grave damnum, vel ob publicam utilitatem, vel denique quia adeſt univerſalis conſuetudo, quam adeſſe merito aſſerit *Maz. t. 1. p.* 405. Idemque ait de nautis *p.* 409.

An autem liceat in Feſtis molere? Concedit *Sanch. Conſ.* 277 *l. 5. c. 2. d. 13.* ſi ſit mola, quæ agitur aqua, vel vento; non autem, ſi agitur beſtiis, & in qua requiritur magnus labor, & occupatio. Ex qua doctrina ſatis probabiliter inferunt *Tamb. n. 14. & Croix n.* 578. quod quando cooperatio, & applicatio hominis eſt modica, non ſit illicitum, ſaltem graviter, etiam cum beſtiis molere.

An autem liceat Ferrariis equos iter agentium ferrare? Vide *Dub. ſequ. II. n.* 300.

„ 5. Item nec ſervile eſt, ſive gratis, ſive pro pretio do- 278
„ cere, ſtudere, ſcribere, tranſcribere, & ſecundum quoſ-
„ dam, ut *Medin. Lopez, & Armillam*, quorum ſententiam
„ probabilem putat *Laym.* contra *Fill. Azor.* & alios multos,
„ pingere, etiam coloribus (nam de rudibus lineamentis
„ plerique concedunt); terere tamen colores, & non pin-
„ gere, ſed tingere, ut v. gr. colorare aſſeres, vel pannos,
„ dealbare parietes, illiberale eſt.

Hic plura ſunt diſtinguenda.

Quæritur 1. an docere, ſcribere, ludere, canere &c. ſint *ſervilia*, ſi fiant ob lucrum? Affirmant *Abul. Azor. Tabien. &c. ap. Salm. c. 1. n.* 263. quia, licet tales actiones ſint liberales, ex lucro tamen fiunt ſerviles. Sed tenendum eſt oppoſitum

ex

Digitized by Google

ex S. Th. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3. cum Sot. Nav. Suar. & Salm. n. 264. Ratio, quia intentio operantis non poteſt opus mutare.

279 Quæritur 2. an tranſcribere ſit opus ſervile? Affirmant Caj. Navar. Sanch. Sylv. &c. ap. Salm. c. 1. n. 268. quia tranſcribere, dicunt, non eſt opus mentis, cum multi tranſcribant etiam quod non intelligant. Sed negant communiſſime, & probabilius Elbel n. 399. Ronc. c. 3. q. 4. Reſp. 1. Salm. c. 1. n. 270. cum Suar. Sa, Trull. Bon. & Viva Q. 9. Art. 1. n. 3. cum Pal. & communi, quia tranſcribere, ſicut ſcribere, ordinatur ad mentem inſtruendam: Et ideo Elbel n. 400. Viva ib. notat ex Tamb. licere etiam tranſcribere notas muſicas, & rationes, & etiam characteres componere, ut Laym. cum Dian. Buſ. n. 282. ſeq. Maz. & Elbel n. 401. cum Spor. Tam. Mayr. & pluribus, contra Palaum.

280 Quæritur 3. an pingere ſit opus ſervile? Prima ſententia negat cum Lopez, Med. Ang. Sylv. Sayr. Armilla, Roſell. Barboſ. ap. Salm. c. 1. n. 237. & ap. Buſ. & Laym. Ratio, quia, ut dicunt, tale opus proprie ſervile non eſt, ſed potius liberale, prout ſimillimum ac ſcribere. Saltem non eſſe ſervile, ſi fiat recreationis cauſa, admittunt Azor. Reg. Fill. &c. ap. Bon. Diſp. 5. q. un. p. 2. n. 25. Hanc ſententiam Spor. n. 45. vocat probabiliſſimam. Secunda tamen communior ſententia tenet eſſe opus ſervile, quia non poteſt dici actio liberalis, cum non tendat ad mentem inſtruendam, ut tendit ſcriptura, ſed ſolum ad aſſimilandas imagines rerum. Deinde, quia pingere ſimillimum eſt ac ſculpere, & acu depingere, quæ ex communi ſunt ſervilia. Ita Salm. n. 238. cum Caj. Suar. Pal. Sanch. & aliis.

His tamen non obſtantibus, Laym. Tr. 7. c. 2. n. 3. Viva q. 6. A. 2. n. 4. Elbel n. 395. Holzmann n. 541. Ronc. ib. q. 4. Anacl. Tr. 10. q. 2. Tamb. l. 4. c. 3. §. 1. n. 8. cum Sa, Pelliz. & Pal. admittunt primam ſententiam eſſe probabilem, modo id fiat ſine magno apparatu, ſcilicet colores miſcendo, tabulas adolando, &c. Ratio, quia pingere, licet requirat operationem materialem, non videtur tamen proprie poſſe dici actio ſervilis, immo potius dicenda videtur liberalis: nam, ſicut ſcriptura exprimit conceptus internos, ita pictura exprimit imagines rerum, ut dicunt Caſtropal. Tamb. & Viva; Vel, ut ait Laym. videtur pingere eſſe actio liberalis, quatenus tendit ad animum recreandum. Negari non poteſt prædictam opinionem ſatis eſſe probabilem, ut recte dicit Mazzotta; Nam, etſi non conſtaret, quod pingere ſit opus liberale, nec etiam conſtat eſſe ſervile; quod utique conſtandum fore videtur, ut poſſet dici prohibitum. Probabilius enim videtur eſſe actio, ſaltem media, & communis ſervis & liberis, dum ſæpe communiter obſervamus nobiles viros non erubeſcere hanc operationem pingendi addiſcere, & exercere, opera enim, in quantum (loquitur S. Th. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 3.) ſunt communia ſervis & liberis, ſervilia non dicuntur. Saltem, ut dicit Ronc. in Reg. Prax. non ſunt dimittendi ſine abſolutione, qui hanc opinionem, ut probabilem ſequuntur.

281 Communius autem admittunt Sporer tr. 3. in Dec. c. 4. Fel. Pot. n. 2033. Mazzot. & alii ap. Tamb. & Viva, non eſſe opus ſervile delineare, retrahere imagines vel exemplaria acu, ut ſolent Feminæ: hæc enim (ait Tamb.) magis referuntur ad exercendum ingenium, quam ad operandum. Excuſant etiam Azorius, Fill. Sylv. & Ang. ap. Bon. ib. n. 25. in fine puellas acu pingentes, ut addiſcant, cum Pal. Sa, March. ap. Buſ. hic n. 283. in fin.

Ars tamen ſculptoria communiter, ſaltem in æſtimatione hominum, inter artes mechanicas numeratur. Vide Tamb. cum Pal. ibid. n. 10.

282 „ 6. Videtur etiam excuſari poſſe in Typographiis literarum collocatores, quando poſt Divina collocant neglectum penſum, ut habet Laym. hic. Imprimere tamen „ ſervile habetur. Eſcob. D. 5. c. 4. Suarez, Laym. &c.

„ 7. Excuſat etiam Fill. hic n. 169. diſtillationem, quæ „ ſine corporis fatigatione potius ad experientiam, & peritiam fit, quam ex officio, & arte.* (Admittit tam Croix „ n. 578. ſi parva ſit applicatio. An autem ob eamdem rationem liceat emundare triticum manibus? Tamb. §. 1. in fine „ in dubium revocat. Ceterum P. Michel ap. Elbel n. 408. permittit ad vitandum otium leves labores, ut decerpere roſas, „ decorticare poma, &c. Sed in his potius dicendum puto, quod „ requiratur majus temporis ſpatium ad materiam gravem.)*

283 „ 8. Servile aliqui non putant (alii contrarium tenent, „ & excuſant per conſuetudinem, ad otium, aliaque pejora „ vitanda) venari. Granat. 2. x. c. 3. t. 12. a. 4. ſ. 7. n. 65. „ aucupari, militare, gladiari, piſcari (ſaltem in fluminibus recreationis gratia), & ſimilia: piſcatio tamen moderata eſſe debet. Vid. Laym. & Fill. t. 27. c. 9. q. 12. Bon. „ d. 5. q. 1. p. 2. n. 25. Eſcob. qui docet, laborioſam, & ex „ officio non licere. Similiter quidam excuſant puellas ad „ otium vitandum acu pingentes, Arm. Azor. Palaus, Sa, „ Marcant. V. Dian. p. 5. t. 6. R. 25. & p. 4. tr. 4. R. 62.

Quæritur, an venatio, aucupatio, & piſcatio ſint opera vetita in Feſtis? Adeſt duplex ſententia. Prima affirmat, quia dicunt eſſe opera ſervilia, maxime ſi fiant ob quæſtum, ut Sylv. Angel. Coell. &c. ap. Salm. c. 1. n. 241. Secunda tamen ſententia probabilior, & communior negat eſſe prohibita, etſi fiant cauſa lucri; vel quia non ſunt opera ſervilia, ut tenent Laym. c. 2. n. 4. Elbel n. 402. Sanch. Conſ. l. 5. c. 2. D. 14. & 15. Nav. Medin. Granad. Rod. Lop. Vel quia ſaltem excuſantur a conſuetudine, ut recte tenet Holzm. n. 542. Viva Art. 1. n. 15. cum Pal. Sanch. Trull. Fill. Leand. Fag. &c. Modo, intellige, hæc fiant ſine magno labore: alias fruſtra videretur Pontificem diſpenſaſſe in piſcatione halecum in c. 3. de Feriis.

284 Reſp. 2. Prohibentur præterea quædam opera non ſer„ vilia, quæ dicuntur forenſia, ut ſunt mercatus, placitum, „ judicium ad mortem, vel pœnam, & ſtrepitus omnis ju„ dicialis, ideſt actiones, quæ ad deciſionem cauſarum tam „ civilium, quam criminalium, tam Secularium, quam Ec„ cleſiaſticarum ſpectant. Ita commun. DD. ex c. 2. de feriis.

Unde reſolves.

„ 1. Feſto non licet citare, adducere teſtes, ideſt, exige„ re juramentum judiciale, proferre, aut exequi ſententiam, „ quæ, ſi feratur, eſt irrita. V. Laym. l. 4. t. 7. c. 2. n. 7. Prohibetur in Feſtis præſtare juramentum judiciale pro rebus temporalibus, ut S. Th. 2. 2. q. 89. a. 10. Sed licitum eſt præſtare juramentum Inquiſitoribus, & etiam juramenta, quibus confirmantur contractus permiſſi in die feſto. Viva, A. 2. n. 15. Prohibentur etiam formatio proceſſus, citatio partis, & ſententiæ prolatio, ſive executio, niſi aliter requirat neceſſitas, aut pietas, ex c. ult. de Feriis.

„ x. Nec licet emere, & vendere res non neceſſarias, ne- 285
„ gotiari publice, vel privatim, inire contractus emtionis, lo„ cationis, permutationis, &c. (niſi ex conſuetudine, vel aliis „ juſtis cauſis excuſentur); quia intelliguntur nomine merca„ tus, qui prohibitus eſt c. 1. de feriis, ut docet Bon. ex Suar. „ c. 13. & Fill. t. 27. c. 10. q. 2. n. 180.* (Vide n. ſeq. v. An autem.)*

Nundinæ univerſales ex conſuetudine jam permittuntur, 286
& alicubi etiam nundinæ particulares in quavis hebdomada, ut Viv. q. 9. ar. 2. n. 2. cum Pal. & Salm. c. 1. n. 276. & 278. & ibi. Sanch. Caj. Sot. &c. cum Croix n. 606. qui cum Pal. & Tamb. dicit, quod ex conſuetudine nunc videtur omnino licitus eſſe mercatus. Emtiones autem mercium certe ſunt vetitæ a jure Canonico, ut ait Sanch. D. 25. n. 3. &c. ap. Salm. n. 279. At ubi eſt contraria conſuetudo, excuſantur: Sanch. & Viv. ib. Conſuetudo enim (ait Mazzot. §. 2.) in hoc magna ex parte legem abrogavit. Hinc notant Salm. permitti in Feſtis vendere poculenta, & eſculenta, etſi ad guloſitatem, cum Caj. Sanch. Nav. & Buſ. D. 2. juxta Decretum S. C. Rituum ap. Salm. n. 286. Item vendere calceos, candelas, & ſimilia, quorum pretium jam æſtimatum ſit. Item vendere domum, equum, merces, etiam præſentes, & quamvis in hoc multum tempus impendatur; tum quia ſic fert timoratorum uſus; tum quia Eccleſia tantum venditionem in publicis officinis prohibuit ratione ſcandali. Ita Salm. ex n. 280. cum Sanch. Nav. &c. & Croix n. 606. cum Pal. Tamb. & Ills.

An autem nomine mercatus vetentur etiam locationes, negotiationes, & ſimilia? Affirmant Buſ. cum Tab. Sylv. &c. Sed communius negant Sanch. c. 2. D. 26. n. 3. Viva Art. 2. n. 4. Salm. c. 1. n. 284. cum Trull. Pal, Azor. & Leand. Quia talis eſt ſapientium conſuetudo, qua videtur derogatum Decretis S. Pii V. Cum primum, an. 1566. & Sacræ C. Rituum ap. Salm. n. 286. Hinc licitos eſſe omnes contractus, ſi fiant ſine inſtrumentis, & Judicis auctoritate, dicunt Sanch. Ills. & alii ap. Croix n. 606. Ideo venditionem magni momenti cum ſolemnitate Mazzot. d. §. 2. damnat de mortali; Sed Viva aſſerit ex communi cum Palao Qu. 9. Art. 2. n. 4. quod permittitur conficere teſtamenta, contractus celebrare, alioſque ſimiles actus facere, qui non requirant ſtrepitum judicialem; Et revera ubique inter nos in Feſtis ſtipulantur inſtrumenta; Quamvis Notarii alicubi ſolent ad hoc petere ab Ordinario generalem licentiam, quæ ceterum communiter conceditur.

„ 3. Feſto licet excommunicare, diſpenſare, judicem pri- 287
„ vatim informare, Advocatum conſulere, conſilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt ſtrepitum judicialem, „ V. Bon. l. c.* (Eſt communis apud Viva Qu. 9. Art. 2. „ n. 4. Licitum eſt etiam conferre Beneficia, & etiam juriſdictionem exercere ſine ſtrepitu judiciali; Item emancipare, „ & etiam appellare, Viva ib.)*

DUBIUM II.

Quæ cauſæ excuſent ab obſervatione Feſtorum, ob quas opera prohibita liceant?

288 Qui poſſint Diſpenſationem dare ad laborandum?
289 Quinam laborantes excuſentur ex Conſuetudine?
290 An vertentes ſegetes &c. An Barbitonſores, & Sutores? Et quid ſufficiat ad notitiam conſuetudinis?
291 Quomodo excuſet Pietas?
292 An liceat in Feſto verrere Templum, ornare Altaria, erigere Sepulchrum, &c.?
293 An liceat laborare ad ſubveniendum pauperibus, vel locis piis?
294 Quomodo excuſet Charitas erga Proximum?
295 Quomodo Neceſſitas?
296 An excuſentur famuli a Domino coacti ad laborandum?
297 An pauperes reficientes veſtes, &c.?
298 An liceat in Feſto coquere cibos, occidere animalia, conficere paſtillos, & colligere fructus?
299 An conficere panem?
300 An mederi, conflare ferros, coquere calcem, vitrum &c? Et an ferrare equos?
301 An liceat laborare pro magno lucro? Et an ob id etiam omittere Sacrum?
302 An ad vitandum otium?
303 An excuſentur Inſtauratores viarum &c.? & Sartores perficientes veſtes in Feſto?
304 Quomodo excuſet Utilitas ad publicam lætitiam?
305 Quomodo excuſet Parvitas materiæ? (Vide etiam de hoc l. 7. n. 436.)
306 An peccet graviter mandans ſex famulis laborare per horam?
307 Unde ſumatur gravitas materiæ in forenſibus?

„ Ta-

Digitized by Google

„ TAles præcipue ſunt ſeptem: Prima, *Diſpenſatio* Epiſcopi, vel habentis poteſtatem quaſi Epiſcopalem; ut Superiores Religionum, imo & Parochi, quando non datur facilis acceſſus ad Epiſcopum. *Suar. c. 33. Lay. c. 4. n. 2. Bon. p. 2. n. 20.*

288 In præcepto abſtinendi ab opere ſervili diſpenſare poteſt *primo* Pontifex, ut ſupremus Legislator & Paſtor, in omnibus feſtivitatibus, & pro tota Eccleſia. *Secundo* Epiſcopus in ſua Diœceſi: & etiam Capitulum, Sede vacante; necnon Prælati Regulares erga ſuos Religioſos ſubditos, & eorum domeſticos. Et notandum, quod Epiſcopi diſpenſare poſſunt etiam in Feſtis communibus: notandum tamen, quod, ſi in iis diſpenſent ſine juſta cauſa, peccant graviter, & invalida eſt diſpenſatio; ſecus, ſi diſpenſent in Feſtis Synodalibus, ſive particularibus loci. *Tertio* Parochus diſpenſare poteſt, quando ſubditus nequit adire Epiſcopum, ſed tantum ad tempus, & pro aliquo particulari caſu. Ita *Sanch. conſ. lib. 5. c. 2. d. 20. n. 2. & Caj. Sot. Nav. Suar. Pal. Az. Trull. cum Salm. c. 1. n. 359. & Viva A. 2. n. 13.* qui notat, quod Vicarius Generalis etiam poteſt diſpenſare, ſed tantum ex ſpeciali mandato; nam ex generali ei non committuntur illa, quæ gratiam ſapiunt, ut ait *Tamb. l. 4. §. 2. n. 3. cum Meroll. Barb. & Sanch.* Etiam vero præſente Epiſcopo, Parochi ex conſuetudine poſſunt diſpenſare in minutis & frequentibus neceſſitatibus, in iis tamen rebus tantum, in quibus ex conſuetudine introductum eſt ipſos diſpenſare, prout in jejunio, & in vacatione ab operibus ſervilibus in Feſtis. Ita *Viva l. c. Tamb. ut ſupra n. 37. & c. 5. §. 7. n. 56. cum Th. & Jo. Sanch. Sporer de Leg. c. 1. n. 349. cum Suar. Mazzot. de Leg. tr. 1. D. 4. q. 1. c. 2. ac Salm. de Leg. c. 5. n. 40. comm.* Cenſet autem *Elbel de 3. Præc. n. 414. cum Suar. Sylv. Fill. &c.* quod, urgente neceſſitate, ſufficit etiam diſpenſatio præſumta, ſi Diſpenſator adiri nequeat. Hic autem notandum, quod habens poteſtatem ordinariam poteſt eam alteri delegare; non autem ſi habeat delegatam. *Croix n. 584. cum Tamb. &c.*

289 „ Secunda, *Conſuetudo*; nam ſic licent nundinæ illæ, in Feſtis paſſim haberi ſolitæ, & præparationes deliciarum non neceſſariarum, ut cupediorum, placentarum, & ſimilium ciborum artificioſorum: item emtiones, & venditiones rerum parvi momenti. *Bonac. l. c. Laym. l. c.*

290 Hinc ex conſuetudine *Salm. c. 1. n. 348. & Sanch. ap. Viv. Art. 2. n. 12.* excuſant eos qui in area vettunt, aut ſeparant ſegetes, & hortulanos rigantes olera. *Fernandez autem ap. Dian. cum Tamb. n. 13.* excuſant Barbitonſores ex conſuetudine (& idem ait *Viva ib.* dici poſſe de Sutoribus calceantibus novos calceos). Notat autem *Viva* quod communius DD. dubitant de tali conſuetudine approbata, de qua pariter dubitant *Sanch. D. 27. n. 1. & Salm. c. 1. n. 343. cum Caj. & Tol.* Admittunt tamen probabiliter *Tour. to. 3. p. 348. Coll. 4. Mazzot. to. 1. c. 2. Croix l. 3. p. 1. n. 591. Elbel n. 417. Tamb. §. 2. n. 13. & Viva l. c.* eos excuſari poſſe, vel ex parvitate materiæ, ſcilicet ſi unum, vel alterum tondeant, vel ex neceſſitate ruſticorum, quibus tantum in Feſtis conceditur tonderi. Et id concedunt *Salm. cum Trull. & Paſqu. n. 341.* non ſolum quando ruſtici alibi habitant, ut admittit *Sanch.* ſed etiam in eodem loco, ubi degit Barbitonſor, ex conſuetudine jam introducta. Excuſant eos etiam *Viva, Mazzot., & Tamb. cum Fern. ib. & Croix cum Dian. & Illſ. n. 591.* ratione notabilis lucri ceſſantis, ſi alias a pleriſque relinquerentur cum gravi jactura lucri; cum *Spor. n. 55.* qui univerſe permittit id cum *Fern. Dian. &c.* ex conſuetudine fere ubique tolerata.

Notandum autem circa conſuetudinem id quod dicit *Viva Art. 2. n. 8.* ſcil. quod ad excuſandum ſufficit probabilis conſuetudo: ſufficit enim, ut dicunt *Salm. de Leg. c. 6. n. 18. cum Salas, Gran. &c.* dictum unius doctoris eximii, etiam moderni, qui conſuetudinem aſſerat. Bene autem advertit *Mazzot. de 3. Præcept. c. 2.* quod in dubio de conſuetudine poſſidet Præceptum, unde petenda eſt diſpenſatio, ſecus ſi probabile ſit adeſſe conſuetudinem.

291 „ Tertia, *Pietas* in Deum, per quam licent opera, quæ proxime (non quæ remote) ſpectant ad cultum Dei; ut pulſare campanas, circumferre imagines, vel cruces in ſupplicatione. Ornare autem, & verrere templa, ac ſimilia, quæ ad ipſum officium non ſpectant, ſi abſque ratione in feſtum differantur, venialia habentur. *Fill. n. 218. Bon. l. c.*

292 Quæritur hic 1. an liceat in die feſto verrere Templum, coquere Hoſtias, ornare Altaria aut Eccleſiam tapetis, tabulata erigere neceſſaria ad Feſtivitatem, vel Sepulchrum, & ſimilia? Tres ſunt ſententiæ. *Prima* ſententia cum *Conrad. & aliis ap. Dian.* dicit hæc eſſe illicita ſub gravi, niſi excuſet rationabilis cauſa, quia ſunt vere ſervilia; Sed hæc eſt contra communem. *Secunda* ſententia *cum Viva Art. 2. n. 10. Suar. Tol. Croix n. 586. & Tamb. §. 2. n. 3.* dicit non eſſe ſervilia; ſed ſi poſſent expediri in die præcedenti, eſſet veniale transferre illa ad diem feſtum. *Tertia* ſententia ſatis probabilis tenet hæc ne ſub levi quidem vetari in die feſto; tum quia eſt communis conſuetudo; tum quia hæc opera per ſe proxime concurrunt ad cultum Divinum. Ita *Elbel n. 420. Salm. c. 1. n. 259. cum Dian. Paſq. Leand. &c.* Notanc autem *Viva, & Tamb. ib.* quod ſcienter præparare tabulata in die feſto ad videndam proceſſionem, de ſe eſſet peccatum greve; ſed, ſi non ſint facta pridie, licite fiunt in die feſto: Et idem tenet *Mazzot. l. c.*

293 Quæritur 2. an ob ſolam pietatem, ſine actuali neceſſitate, liceat in Feſtis laborare, ſcilicet conficere veſtes pro pauperibus, colere agros Eccleſiæ, vehere lapides, & ligna ad ejus ædificium, dealbare parietes Templi? Affirmant *Angel. v. Feriæ, n. 9. & 28. Tab. v. Feriæ, n. 18. & 37. Gloſſ. in c. Conqueſtus de Feriis, v. Pietas, Sav. Feſt. Vill. cap. 22. n. 80. Fill. tr. 27. n. 156.* item *Perez, Sylveſt. Palac. &c. ap. Sanch. conſ. l. 5. c. 2. Dub. 23.* Limitat tamen *Sylv.* modo non ſit in Dominicis, & Feſtis ſolemnioribus, nec uſque ad ultimam fatigationem. Moventur, quia ex *c. Conqueſtus de Feriis*, excuſantur judicialia, *ſi neceſſitas urgeat, vel pietas ſuadeat:* Ergo ſimiliter dicunt excuſari ſervilia. Et hæc ratio non videtur ſpernenda, cum de eodem jure Eccleſiaſtico ut ſupra *n. 265.* vetentur judicialia ac ſervilia; In æquiparatis autem, ubi currit eadem ratio, eadem currit legis diſpoſitio, ut ex communi diximus *de Leg. l. 1. n. 106. in fin.* Negant vero alii licere, niſi actu urgeat neceſſitas, vel ſaltem niſi interveniat licentia Epiſcopi; quia talia opera de ſe ſunt ſervilia, & nonniſi remote concurrunt ad cultum Divinum. Judicialia vero, ut ſupra, de ſe non ſunt ſervilia, & ideo permittuntur ob pietatem. Præceptum autem colendi Deum, abſtinendo a ſervilibus operibus, eſt altioris ordinis, quam opera pietatis. Hæc ſecunda ſententia mihi videtur certo probabilior cum *Sanch. l. c. n. 3. Pal. tr. 9. D. un. p. 10. n. 2. Bon. p. 3. n. 6. & Salm. c. 1. nu. 260. cum Suar. Cajet. Nav. &c. comm.* Hinc dicunt *Viva art. 2. n. 8. Tamb. n. 18. Spor. tr. 3. c. 4. n. 53. Ronc. c. 3. qu. 5. & Salm. n. 357.* tum ſolum licitum eſſe laborare, cum pauper actu graviter indiget; vel (prout addunt *Ronc. & Salm. ib. cum AA. cit.*) ita indiget, ut niſi in feſto laboret, non poſſet ſuæ neceſſitati ſubveniri, & alias ipſe pauper ſtipendium operariis non valeret ſolvere. Idem tenet *Eſcob. de 3. Præc.* dicens licere extruere Eccleſiam, ejus agros colere &c. ſi ipſa ſit adeo paupercula, ut aliunde ſibi providere non valeat. Advertit *Tamb. l. c. cum Fag.* ad hoc non ſufficere neceſſitatem communem, ſed requiri, ut noſcatur hujuſmodi pauper in particulari, vel gravis & certa neceſſitas in aliqua Univerſitate. Loquendo autem de locis piis *Salm. n. 260.* ſic ajunt: *Ceterum, quia fere omnes Eccleſiæ, & Monaſteria jam his temporibus egeſtate laborant: idcirco pro his, ſive pro Hoſpitalibus, Confraternitatibus, & ſimilibus poſſunt licite homines laborare Templa extruendo, ſegetes metendo, agros colendo, &c.* Ita *Salm. ib. cum Suar. Sot. Pal. Bon. Trull. Caj. Sanch. &c.* Sic pariter permittit *Mazzot.* laborare ad conficienda ornamenta neceſſaria pro Eccleſia indigente.

„ Quarta, *Charitas* erga proximum; per quam licent, & valent actus judiciales pauperum orphanorum, viduarum, & miſerabilium perſonarum, ne expenſis graventur. Sic etiam poſſunt ruſticanorum, in parvis oppidis, ſi aliis diebus adeſſe nequeant, cauſæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus, & infirmis pro tunc egentibus ſubvenire. Item emere, & vendere ruſticis, qui aliis diebus impediuntur. *Laym. c. 2. n. 7. V. Dian. t. 1. R. 34.* 294

Quinta, *Neceſſitas* propria, vel aliena, corporis, vel animæ; ſi nimirum ſine gravi incommodo, aut detrimento aliquid omitti non poſſit. * (*D. Th. 2. 2. qu. 122. ar. 4. generaliter excuſat, qui laborant ad vitandum damnum bonorum.*) * Quo modo excuſantur. 1. Judicia, quæ celeritatem requirunt: v. g. ſi latro ſit fugitivus, niſi tunc capiatur. 2. Servi, & ancillæ coacti a dominis laborare, nec audentes recuſare: quod ſi tamen frequenter contingat, eos deſerere debent, *Suar. Laym. l. c.* 295

Famuli coacti a dominis ad laborandum in die feſto, niſi ſit in Feſti contemtum, ſatis excuſantur ob timorem gravis indignationis domini, aut gravis incommodi, ver. g. ſi timeant dimitti, quin poſſint ſtatim, aut de facili alium dominum invenire. Ita *Croix cum Illſ. n. 593. Ronc. cap. 3. qu. 5. Elbel de 3. Præc. n. 377. Viva Art. 2. n. 9. Salm. c. 1. n. 346. cum Pal. Suar. Azor. Bon. Nav. Sanch.* Quod ſi talis timor non adſit, varius dicunt *Sanch. n. 18. Salm. n. 347. Ronc. ib. contra Buſ.* ipſos teneri ſtatim dominos deſerere; niſi ſint addiſcentes, vel obligati ad famulandum uſque ad certum tempus, ſi hi vere grave damnum paterentur. Idem quod de famulis, dicitur de filiis, aut uxoribus, quæ cogantur ad laborandum a viris, ſi nequeunt renuere ſine timore gravi damni, aut gravis indignationis, ut *Viva & Salm. ib. cum citat. AA. cum Mazzot.* 296

„ 3. Excuſantur iidem, & ſimiles reficientes ſuas veſtes: cum id aliis diebus non poſſint * (*cum Laym. & Spor. nu. 50.*) * 4. Pauperes, qui ſe, ſuoſque alere non poſſunt, operantes privatim, ſine ſcandalo, maxime quando multi dies feſti concurrunt. *Bon. n. 13.* (* *Cum Sanch. l. 2. D. 18. n. 15. & Salm. n. 331. cum Azor. Suar. Pal. &c.*) * 297

„ 5. Excuſantur Coqui, & Culinarii. Certum eſt licere coquere cibos, ut DD. communiter *cum S. Th. 2. 2. qu. 122. a. 4. ad 4. & 5.* Et quoad ipſos præparandos pertinet, licitum eſt etiam animalia occidere, & excoriari, ſi pridie commode non potuerit fieri, ut ſolet evenire in magnis Civitatibus; non autem in Oppidulis, niſi ſit in tempore æſtivo, vel niſi concurrant plura Feſta. *Sanch. d. D. 18. n. 6. Salm. c. cum Sal. n. 333.* 298

Licitum eſſe etiam Artocopis facere paſtillos, ſaltem ex conſuetudine, ajunt *Sanch. n. 3. Salm. n. 334. cum Sot. & Trull.* Sed merito negant *Tamb. §. 2. n. 21.* niſi ſint pro cibo proprio tantum illius diei; vel opus eſſet ad publicam abundantiam, ut ait.

Utrum liceat conficere cibos ad delectationem, puta ſacchares conditos, &c. Negat *Sanch. n. 55.* cui adhærent *Salm. n. 328. & Ronc.* niſi ſint (ut dicunt *Salm.*) *ad modum victus diuturni*; vel niſi occurrat improviſa aliqua ſpecialis cauſa invitandi animos, vel niſi, addit *Ronc.* tales cibi in die antecedenti.

cedenti non ſic commode, vel ſane fieri poſſint. Sed *Pal. ap. Tamb. n. 9.* dicit hos cibos, etſi ſuperfluos, & ad delectationem, excuſari conſuetudine, & merito probabile putat *Tamb. n. 10. cum Fagund.* Et conſentit *Vrva Art. 2. n. 6. verſ. 2. cum Azor. & Mazzot. c. 2. pag. 408.*

Permittunt etiam ex conſuetudine *Mazzot. ib. Viv. d. n. 6. & Fag. Pal. ap. Tamb. d. l. & n. 22.* colligere fructus in die feſto, etiam non neceſſarios ad uſum diei, ut integriores ſerventur. Et hoc facilius permittendum, ſi periculum ſit, ut ab aliis ſurripiantur, vel e pluvia contaminentur; Unde uſu receptum eſt multis in locis colligi in die feſto olivas, caſtaneas, & alios fructus ſylveſtres. Certum eſt autem licere in Feſtis præſtare opera, quæ ſunt neceſſaria ad uſum quotidianum, ut ſternere lectos, purgare domum, aut veſtes, utenſilia culinaria lavare, & ſimilia. *Elbel n. 394. cum Spor. n. 42. Henno, &c. communiter.*

„ 6. Excuſantur Piſtores, & Laniones, & ſimiles in oppi-
„ dis populoſis, & concurſu feſtorum. * (*Dicit Tourn. to. 3. p. 348. Coll. 4. cum Pontas, & Juenin. bene excuſari Piſtores, & vendentes merces, ſi aliter nequeunt ſe ſuoſque ſuſtentare; vel ſi non laborant, ſunt aliis grave incommodum parituri.*) *

Utrum liceat conficere, & coquere panem? Quoad Piſtores ſeu Furnarios, ait *Vrva* eos communius a DD. non excuſari, ſi poſſint illum conficere die antecedenti; Et idem dicunt *Sanch. D. 18. num. 3. & Bon. part. 3. num. 9.* ſed excuſant, ſi interveniant concurſus Feſtorum, aut multitudo emptorum, vel utilitas Populi. Probabiliter tamen *Mazzot. l. c. & Salm. n. 335. cum Sa, Azor. Paſq. Leand. &c.* univerſe tales excuſant, qui ad panem conficiendum farinam cribrent, triticum terant. Ratio; tum quia ſemper adeſt aliqua ex cauſis excuſantibus, a *Sanch. & Bon.* mox aſſignatis; tum quia panis diurnus eſt aptior ad victum, & alias minima ejus penuria apta eſſet ad Populum commovendum; tum quia adeſt conſuetudo Romæ, & crederem poſſe dici ubique cum *Spor. n. 55.*

Ita quoad Piſtores, ſed quoad alios, an adſit conſuetudo permittens conficere panem? Merito dubitat *Tamb. n. 9.* niſi concurrant plura Feſta; vel niſi panis coctus non ſit ſatis aptus; vel denique niſi ſit neceſſarius ad uſum illius diei, ut dixit de paſtillis, quia tunc reducitur ad præparationem proprii victus. Ita *Tamb. n. 9. & 11. cum Sanch. Bon. & Fag.* De Lanionibus autem, vendentibus carnes, vide dicta *n. 298.*

„ 7. Chirurgi, Pharmacopolæ. 8. Conflatores ferri, & vi-
„ tri, coctores laterum, calcis, &c. & quicumque, quorum opus ſemel cœptum non poteſt interrumpi ſine damno.

Licitum eſt coquere calcem, vitrum, ſaponem quia talium coctio plures requirit dies; Et hæc poteſt aliquando etiam inchoari die feſto ad vitandum grave damnum, ut *Sanch. n. 21. & Sot. Pal. Trull. Nav. &c. cum. Salm. d. n. 348.*

Licitum eſt pariter ferrare equos itinerantium, vel eorum qui ſummo mane iter ſunt acturi, aut in agrum egreſſuri ad laborandum, nam alias grave damnum paterentur. Eſt commune, *Salm. c. 1. n. 353. cum Sanch. n. 14. Sot. Trull. Navar. &c. ac Mazzot. d. c. 2.* Idcirco pariter poſſunt refici vomeres eorum, qui aliter die ſequenti laborare non valerent. Sic etiam reficere vias, pontes, ut *Mazzot. ib.*

„ 9. Excuſantur Molitores * (*Vide ſupra Dub. 1. n. 577.*),
„ & Naucleri pendentes a ventis. 10. Piſcatores halecum,
„ thynnorum, &c. qui certo tantum anni tempore id poſſunt.

Quæritur hinc 1. an occaſio quærendi magnum lucrum excuſet ab exercendis ſervilibus in die feſto? Duplex eſt ſententia probabilis. *Prima* affirmat, ut tenet *Cajet. Sum. v. Feſtor. violatio. Angel. v. Feriæ. n. 34. Armilla v. Feſtum, n. 20. Holzm. to. 1. pag. 287. n. 546. v.* Quarta. *Sanch. Conſ. l. 5. c. 2. dub. 19. cum Palac. Roſel. & Alcoz. P. Zachar. l. 3. p. 1. n. 588. Renzi de III. Præc. c. 3. q. 13. Spor. de 3. Præc. c. 4. n. 51. Mazzot. c. 2. Elbel n. 402. Bon. p. 3. n. 15. Vrv. art. 2. n. 9. in fin. Tamb. c. 3. §. 2. n. 80. cum Dian. & Fill. Sayr. & aliis ap. Salm. c. 1. n. 349.* Ratio, quia amiſſio magni lucri (ſcilicet extraordinarii, non autem mercedis diurnæ) idem eſt ac magnum pati damnum; ideo in *c. Licet de Feriis* Alexander III. diſpenſaſſe fertur, ut poſſent capi halecia in Dominicis, & aliis Feſtis, exceptis ſolemnioribus (ſed non ſub mortali ut notat *Sanch. num. 4.*) Idque *Buſ.* hic *cum Gob. Cajet. Nav. ap. Sanch.* recte extendunt ad piſcationem thynnorum. *Secunda* tamen ſententia, quam tenent *Roncag. c. 3. q. 5. R. 11. & Salm. ibid. n. 350. cum Suar. Reginal. Pal. Abul.* &c. negat excuſare; quia, ut dicunt, non eſt idem amittere lucrum, quam damnum pati. Sed prima ſatis eſt forte magis probabilis, cum communiter illi, qui laboribus ſe ſuſtentant, ratas habent occaſiones talis magni lucri acquirendi, & exiſtimant magnum lucrum ſuſtinere, quando magnum lucrum amittunt; in idem enim revera coincidunt, aliquid amittere, & prohiberi acquirere quod amplius acquiri non poteſt, ut ait *Spor. d. n. 51.* nam in *l. unic. C. de ſentent.* magnum lucrum ceſſans gravi damno æquiparatur. Saltem in tali circumſtantia dicendum videtur, præceptum Feſti, prout humanum, non obligare cum tanta jactura, ut ait *Tamb.* Necnon *Ronc. d. l.* non negat ſaltem excuſare magnum lucrum ſperatum, ſi eſſet tale, quod ex eo poſſet quis multas neceſſitates patiens, ſibi providere & ſuis, cum *Suar. Reg. & Fill.*

Ob eandem rationem probabiliter dicunt *Tamb. c. 2. §. 2. n. 7. & Mazzot. de 3. Præc. c. 3. §. 2.* contra *Salm. n. 352.* excuſare etiam ab auditione Sacri, notabilia lucri emiſſionem. Vide *ſequ. Dub. 5. n. 532.* Merito autem reprobant *ibid. Salm.* Illud quod adhuc probabile putat *Tamb. c. 1. §. 3. n. 9.* (& ei conſentit *Vrva q. 4. art. 3. n. 12.*) poſſe aliquem proficiſci in Sabbato ad venandum in nemore longinquo, licet in Dominica ibi non poſſit audire Miſſam; Communiter enim (ait *Tamb.*) excuſantur itinerantes, & vectores mercium, qui pridie Feſti iter aggrediuntur. Qui vero die Jovis venatum iret, communiter excuſatur *apud Vrv. ib. cum Sanch. March. & Pal.*

Quæritur 2. an excuſet ratio otii vitandi? Adſunt tres ſen- 302
tentiæ. *Prima* cum *Suar. Comit. & aliis ap. Croix n. 586.* omnino negat, quia pius finis otii vitandi non poteſt efficere, ut ſervile opus ſervile non ſit: Sed hæc ratio non ſuadet, quia cauſa quando eſt juſta, licet naturam operis non mutet, tamen excuſat. Hinc *ſecunda* ſententia, quam tenent *Sa, Sylv.* & ſequitur *Laym. l. 4. Tr. 7. c. 4. n. 2. in fine, & Mazzot. cum Pelliz. & Burgh. ap. Croix*, excuſat eos qui niſi laborent, occaſione otii verſantur in probabili periculo peccandi. Si enim, dicunt, excuſat periculum damni temporalis, tanto magis debet excuſare periculum ſpiritualis. Hanc ſententiam admittunt *Tamb. c. 3. §. 9. n. 18. Vrva art. 2. n. 19. Sanch. D. 15. n. 13. Croix d. n. 586. Zaccar. l. 3. p. 1. n. 586.* tantum in caſu, quo urgeret tentatio, quæ aliter vinci non poſſet, niſi laborando: Et ſic etiam vere loquitur *Laym.* qui ideo dicit *cum Vrva, & Spor. n. 54.* raro talem neceſſitatem laborandi accidere: Et hæc eſt *tertia* ſententia, cui libentius me ſubſcribo.

„ 11. Excuſantur inſtauratores fontium, pontium, viarum 303
„ publicarum, & ſimilium, quæ moram non patiuntur. 12.
„ Sartores in operibus neceſſariis, ut funeribus, nuptiis, &c.
„ aliter fieri non poteſt, ut ſatisfaciant.

Sartoribus, qui in diebus profeſtis veſtes ſuere non potuerint, licet eas perficere in Feſtis, urgente neceſſitate, v. g. funerum, nuptiarum, & ſimilium; puta (dicunt *Salm.*) ſi advena careat veſtibus decentibus: decentia enim ſtatus iſtius illos excuſat. Ita *Salm. c. 1. n. 344. cum Laym. c. 2. n. 2. Trull. Dian. Paſq.* Eos excuſant etiam *Vrva art. 2. n. 7. Mazzot. c. 2. Spor. n. 50. & Croix n. 562. cum. Laym. & Dian.* ſi alii expectent ad uſum veſtes promiſſas: Sed intelligendum (ait bene *Croix*) ſi aliter Sartores paſſuri eſſent grave incommodum. Idem dicunt *Salm. ib.* de Sutoribus cum *Vrva n. 12. & Mazzot.* qui excuſant calceantes novos calceos, ex conſuetudine introducta.

„ 13. Item Agricolæ ad cavendum damnum rurì laboran-
„ tes, ut ſi ob pluviam imminentem ſegetes vel fœnum congre-
„ gent. *Bon. n. 13. Fill. n. 211.* * (*Cum Croix n. 558.*) *
„ 14. Denique excuſantur etiam mercatores, qui clauſis ta-
„ bernis quædam vendunt; cum præſupponere poſſint empto-
„ ribus ea tunc eſſe neceſſarie, nec alias commode emere
„ poſſe. * (*Vid. ſup. n. 286.*) * De ſupra dictis V. *Suar.*
„ *Fill. Laym. Bon. ll. cc.*

„ Sexta, *Utilitas*, non ſimpliciter neceſſaria, ſed ad com- 304
„ munem lætitiam, vel ſplendorem: ſic enim licet in adven-
„ tu, vel ortu Principis laborare, ut perficiantur theatra,
„ ignes, veſtes, &c. Quamquam monet recte *Suarez*, præ-
„ ſtare in hoc caſu petere veniam a Paſtoribus. V. *Bon.*

Licitum eſſe conſtat, ob publicam cauſam, & honeſtam neceſſitatis, vel lætitiæ, puta ob victoriam, adventum, vel ortum Principis &c. conficere veſtes, theatra, & ſimilia. Extendunt hæc fieri poſſe etiam ob recitandam comœdiam, *Sanch. D. 18. numer. 27. Tol. & Trull. Paſq. ap. Salm. cap. 1. numer. 354.* qui e fortiori extendunt ad taurorum agitationes; dummodo talia in die profeſto præveniri non potuerint. Ratio, quia talia ſigna lætitiæ ſunt Reipublicæ moraliter neceſſaria; & ideo permittuntur ex conſuetudine. Nam ad hæc omnia, ut notat *Vrva*, ſufficit probabilis neceſſitas, aut probabilis conſuetudo. Sic pariter permittit *Mazzot. d. c. 2.* conficere theatra, veſtes famulorum, &c. cauſa nuptiarum, ſi pridie perfici nequiverint.

„ Septima, Excuſat item, ſaltem a gravi peccato, *parvitas* 305
„ operis, ſeu temporis. Unde grave non videtur una hora
„ laborare, ut habet *Suar. l. 2. de feſt. c. 32.* maxime, ut notat
„ *Lay.* ſi labor non ſit nimis ſervilis, & fatigans corpus.
„ Imo durum videtur mortalis damnare, ſi quis duas aut tres
„ horas impendat. Vide *Fill. t. 29. cap. 1. qu. 1. n. 105.*

Quæritur 1. quænam in hoc ſit gravitas materiæ. Aliqui Canoniſtæ *ap. Suar.* ut ajunt *Salm. c. 1 n. 319.* ponunt pro materia gravi tertiam partem diei; ſed hæc opinio communiter rejicitur. Alii contra nimis rigoroſe, ut *Azor. Bon. & Reg. ap. Croix num. 594.* ponunt unam horam, & hos impugnat *Suar. & Pal.* maxime, ut notat *Buſ. cum Laym.* ſi labor non ſit nimis fatigans. Alii ponunt pro materia gravi duas horas, ut *Ronc. c. 3. q. 5. R. 5. cum Sanch. Trull. & Salm. cap. 1. n. 320. cum Pal. Elbel n. 375. Holzmann n. 545.* Et hanc *Sporer*, ac *Mazzot. cum March.* vocant communem ſententiam. Idem ſentit *Henno apud Tournely p. 350.* ſi labor ſit valde ſervilis, ut cædere lapides, fodere terram, &c. In aliis autem requirit tres horas. Alii vero generice loquendo, requirunt ad materiam gravem (& non improbabiliter) duas ſaltem, & aliquantulum plus quam duas horas, ut *Vrva cum communiori*, ut aſſerit, & *Dian. Gran. Henr. Baſſæus, Leand. Val. Illſ. ap. Salm. n. 319. in fin. & ap. Croix d. l. cum Tamb. c. 3. §. 2. n. 1.* qui dicit eſſe hanc ſententiam noſtra ætate jam receptam. Alii ut *March. & Gob. ap. Croix ib.* requirunt tres horas, quod *Vrva & Mazzot.* etiam admittunt, ſi aliqualis neceſſitas, vel alia cauſa concurreret, per ſe ſola non ſufficiens ad excuſandum. *Buſ.* pariter *cum Fill.* ait durum eſſe damnare peccati mortalis laborem duarum, vel trium horarum, Conſentit *Croix, l. 3. p. 1. n. 564.* & concludit quod communior, & probabilior nunc eſt ſententia non eſſe mortale, niſi laboretur ſaltem multum ultra duas horas, puta duas horas cum dimidia.

Quæritur

Quæritur 2. an peccet graviter, qui die feſto mandat ſex famulis, ut laborent per horam? *Coninck. in Clypeo Tomo 3. art. 5.* Affirmat, & pariter non negat *Arsdek*, cujus opinionem dicit probabiliorem *Croix n. 581.* caſu quo dominus mandet, ut laborent ſucceſſive, nam ſi eodem tempore, conſentiunt omnes cum *Sanch. Bon. Trull. &c. ib. n. 580.* non eſſe mortale. Ceterum probabilior, & longe communior eſt ſententia, quod in utroque caſu non eſt mortale, ut *Viva Art. 2. n. 11. cum Bon. Sanch. Dec. l. 1. c. 4. n. 12. Ronc. c. 3. q. 5. in fine, & Salm. cap. 1. n. 324. cum Trull. Dian. Paſq.* Ratio, quia operæ famulorum non uniuntur in unum: nequit autem dominus peccare magis, quam ipſi famuli, qui tantum leviter in hoc peccarent, cum leviter tantum unuſquiſque deficeret ab obligatione vacandi Deo. Secus certo eſſet, ſi dominus uni famulo mandaret pluries laborare in die feſto uſque ad materiam gravem.

„ In forenſibus autem, & judicialibus materiæ quantitatem non ex quantitate temporis, ſed qualitate operis deſumendam, monet *Eſcob. E. 5. c. 3. n. 14. ex Palao l. 1. tr. 9. d. 2. p. 3. n. 4.* Sic grave peccatum eſſe aſſerit venditionem rei magni momenti, cum magna ſolemnitate, licet brevi tempore fiat. Quod intellige (ſecundum prædicta) niſi conſuetudo, vel neceſſitas excuſet. * (*Vide dicta n. 286. in fin.*) *

D U B I U M III.

Quæ opera Feſtis præcipiantur?

308 *Quomodo præcipiatur in Feſtis auditio Concionis, & Miſſæ? Et Parochis concionari? Remiſſive.*
309 *An ſatisfaciat recitans ſub Miſſa Officium; &c. An inſerviens Miſſæ?*
310 *Quænam omiſſio ſit gravis in audiendo Sacro?*
311 *An liceat audire ſucceſſive duas Miſſas dimidias?*
312 *E quo loco poſſit audiri Miſſa?*
313 *An in audienda Miſſa requiratur attentio interna?*
314 *An ſatisfaciat ſe confitens tempore Miſſæ?*
315 *An extaſim patiens?*
316 *An dormitans?*
317 *An confabulans, ſe vertens, aut calceans, aut deambulans, aut colligens eleemoſynas, canens &c.?*
318 *In qua Eccleſia audienda ſit Miſſa?*
319 *Quinam ſatisfaciant audiendo Miſſam in Oratoriis privatis? An ſatisfaciant audientes in litore, aut Caſtris?*

308 „ RESP. præcipitur 1. Auditio concionis, non tamen ſub mortali, niſi quatenus quiſque tenetur diſcere neceſſaria ad ſalutem. V. *Trid. ſ. 24. c. 4. de Reform. Fill. hic c. 8. Bon. 1. 1. d. 5. q. 1. q. 2. n. 27. Suar. &c.* Dixi, *niſi quatenus &c.* quia homines rudiores ignorantes præcipua Myſteria Fidei, ea præſertim, quæ ſub gravi obligatione eos ſcire teneri dictum eſt ſupra *l. 2. tr. 1. c. 1.* tenentur lege charitatis (ſi alias ea commode addiſcere non poſſint) ſub gravi peccato concioni, vel potius catecheſi intereſſe. *Bon. d. 2. in præc. 2. n. 28.* addens eo caſu concionem etiam Miſſæ præferendam eſſe. *Trull. l. 1. c. 1. d. 4. n. 12. Fag. &c.* * (*Quando autem Epiſcopi teneantur concionem facere? Vide dicta n. 269. v. Hic obiter*) * Præcipitur 2. ſpeciali præcepto obligante ſub mortali, audire Miſſam, hoc eſt morali, & humana aſſiſtentia, ſive præſentia ei intereſſe. Eſt communis ex *cap. Omnes fideles*, & ex *cap. Miſſas, de Conſecrat. diſt. 2.* contra *Ang. & Roſellam*, qui ſemel, vel iterum negligere, dicunt eſſe veniale. * (*Eſt præterea damnata hæc Propoſ. ab Innoc. XI. Propoſ. 52.*) * Obligat hoc præceptum omnibus feſtis omnes baptizatos uſum rationis habentes: non autem infantes, amentes, vel catechumenos. Ratio primæ partis eſt, quia eſt univerſale. Ratio ſecundæ eſt, quia aſſiſtentiam humanam habere non poſſunt. Ratio tertiæ eſt, quia non ſunt Eccleſiæ ſubjecti. C. *Lugo d. 22. ſ. 1. & 2. ex Nav. Sanchez & Conin.*

Unde reſolves.

„ 1. Non eſt obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoſcunt: cum *Tridens. ſeſſ. 24. c. 4. de ref.* dicat, *teneri, ubi id commode fieri poteſt*; tum quia, ſi qua obligatio fuit, ei derogatum eſt per privilegia Regularium, & generalem conſuetudinem contrariam. *Suar. de rel. t. 1. l. 2. c. 16. Azor. Navar. Canad. Zerol. p. 1.* V. *præd. Trull. l. 2. c. 1. d. 4.* Vide *Barb. in Trid. ſeſſ. 24. c. 4.* Imo Fratres Prædicatores, & Minores, & qui cum ipſis privilegiis communicant, concionantes in ſuis Eccleſiis quovis anni tempore poſſunt auditoribus ſuis concedere 18. annos, & 220. dies Indulgent. nomine Papæ. *Dian. p. 4. t. 4. R. 22. ex Rodrig. &c.* * (*Vide dicta ſup. n. 269. & dicenda ap. Buſemb. n. 323.*) *

„ 2. Non eſt obligatio ad audiendam Miſſam feria quinta, & ſexta, & Sabbato majoris Hebdomadæ, neque diebus Rogationum: *Azor. Henriq. Suar. d. 88. ſect. 5.*

3. In die Nativitatis Chriſti tantum teneris audire unam Miſſam. *Nav. Suar. Fill.*

309 „ 4. Satisfacit, qui recitat ſub Miſſa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam injunctam in Confeſſione, ut contra *Cajet. Sylv. Ang. Armill.* docent *Suar. Sa, Rodrig. Fill. &c.* Ratio eſt, quia duobus præceptis poteſt ſimul ſatisfieri. * (*Idem ſentiunt Spor. c. 4. nu. 16. Elbel n. 359. Salm. de Matrim. c. 6. nu. 20. cum Pal. Bon. Sanch. & communiſſima.*) *, ut v. ſupra *l. 1. t. 2. c. 3. dub. 3.* Idem de eo, qui confitetur tempore Miſſæ, affirmant *Regin. l. 19. n. 14.* dummodo intentionem habuerit audiendi Miſſam. Negat autem *Suar. d. 88. ſect. 6. Azor. c. 7. q. 6. Gordonus, Card. Lug. l. c.* ſi quidem poſſit differre Confeſſionem, nec adſit neceſſitas præcepti Confeſſionis. Idem dicit *Bonac. diſp. 4. q. ult. p. 1.* Ubi contrariam praxim quorundam excuſat, vel ob neceſſitatem communicandi, vel intentionem audiendi Miſſam aliam, vel denique ob bonam fidem. * (Vide *infra n. 314.*) *

„ 5. Satisfaciunt etiam inſervientes Miſſæ, ſi recedant allaturi neceſſaria, v. gr. vinum, hoſtiam, thus, &c. quia, cum hæc ordinentur ad officium, non cenſentur abeſſe, dummodo non recedant ab Eccleſia, vel ſaltem non longe V. *Bon.* * (*Ita etiam Lugo Diſp. 22. Sect. 1. n. 24. & Salm. de Sacr. Miſ. c. 6. n. 21. cum Sa, Nav. Sylv. Dic. &c. Et ſic tenendum cum Elbel n. 356. Pal. & Bon. ſi ſit per breve tempus, vel non exeatur ab Eccleſia contra Dic. Leand. & Dian. ap. Salm. d. n. 21.*) *

„ 6. Peccat, qui non audit integram Miſſam; & quidem 310 venialiter, ſi omittatur parva pars: mortaliter, ſi notabilis, verbi gratia media, vel tertia pars. *Laym.* tamen, & alii durum putant, mortalis damnare eum, qui ab Offertorio uſque ad finem adſit. Additque communiter excuſari a mortali, qui audiunt a principio Epiſtolæ, vel ſecundum alios Evangelii uſque ad finem, vel ab initio uſque ad Communionem. V. *Bon. d. 1. d. 4. qu. ult. Card. Lugo d. 22. ſect. 1. n. 3.*

Quæritur 1. quænam omiſſio in audiendo Sacro ſit peccatum grave? Diverſæ ſunt ſententiæ. *Prima* dicit eſſe grave omittere ab initio uſque ad Epiſtolam excluſive; ita *Tol. Bon. Nav. Torr. ap. Croix l. 3. p. 1. n. 665. Secunda* dicit eſſe grave, ſi omittatur incluſive uſque ad Epiſtolam, ita tenent *Viva q. 9. art. 3. n. 2. Croix, & Salm. de Miſ. Sacrific. c. 6. num. 2. cum Sot. Suar. Tab. Azor. Fag. Con. Henr. Dic. &c.* cum communiori, ut aſſerunt *Salm. tertia* ſententia dicit non eſſe grave, ſi omittatur ab initio uſque ad evangelium incluſive, modo audiatur uſque ad ultimum Evangelium. Ita *Dicaſt. Pal. Lug. Tamb. Sa, ap. Salm. & Cr.* Et probabilem hanc cenſent *Holzmann. de 3. Præc. n. 525. Elbel n. 258. & apud Salm. ib. Suar. Azor. Bon. Laym. Henr. Rodr. &c.* Etiamſi omittatur *Credo*, ut *Lug. Henr. Burgh. ap. Croix l. c.* quia *Credo* non eſt pars regularis. Hinc dicunt non peccare graviter, qui veniat ante Offertorium, ex quo, teſte Iſidoro, olim Miſſa incipiebat. Secunda ſententia mihi eſt probabilior; Sed hanc ultimam (recte dicunt *Salm.*) quis neget eſſe probabilem in re, quæ pendet ab æſtimatione hominum, cum ſit fulcita tot & talibus Auctoribus?

Qui autem omittit omnia poſt Sumtionem, non peccat graviter, ait commune cum *Croix n. 666.* Neque ſi omittat omnia ante Epiſtolam ſimul, & omnia poſt Sumtionem, ut *Suar. Illſ. Fag. ap. Croix.* Quid ſi omitteret etiam Epiſtolam? *Baun. & Llamas* etiam excuſant, ſed contradicunt *Pal. Suar. Con. &c. communius ap. Croix.* Omittere autem ſolum Offertorium ſive ante, ſive poſt Conſecrationem non eſt grave, ait *Paſq. ap. Croix num. 667.*

Quoad Canonem autem certum eſt minorem omiſſionem eſſe grave. Quare grave quidem eſt omiſſio Conſecrationis, & Sumtionis ſimul, ut communiter *ap. Salm. n. 3. & Croix d. n. 667.* Idem ſi omittatur a Conſecratione uſque ad *Pater noſter* excluſive. *Sa. ib. Croix l. 3. p. 1. n. 667. Leand. & alii ap. Croix* Sed dubitatur, an ommittere tantum communionem, vel Conſecrationem ſit grave? Affirmant ex communiori *Reg. Bon. Con. Averſ. &c. cum Croix ib. Ronc. c. 2. q. 1. Pal. de Euch. p. 16. n. 6. Holzm. cap. 1. n. 52. Salm. ib. n. 4.* Immo *Paſq.* dicit eſſe grave, etſi una Conſecratio omittatur, quia probabilius Sacrificium in Conſecratione conſiſtit. Alii tamen, ut *Lugo de Euch. D. 22. n. 4. Tamb. l. 6. c. 2. §. 1. n. 3. Diana p. 5. tr. 13. R. 61. Eſcob. d. 17. n. 126.* a gravi excuſant, etiamſi tota Conſecratio omittatur: cum ſatis non conſtet, utrum eſſentia Sacrificii ſit vere in Sumptione, vel Conſecratione; Et probabile putat *Elbel n. 358.* cum *Suar. Hurt. Fag. Burghaber, &c.* valdeque adhærent *Sporer, Viva, Laym. & Mazzot.* Prima ſententia videtur probabilior, quia (ut ajunt *Salm. & Holzmann.*) licet non conſtet, an eſſentia Sacrificii conſiſtat in Conſecratione, vel Sumtione, conſtat tamen utramque ad integritatem ſubſtantialem Miſſæ pertinere. At quia contra non conſtat, an Eccleſia præcipiat ſub gravi audientibus utrique parti intereſſe, ideo ſecunda ſententia non videtur improbabilis. In die autem Paraſceve non eſt obligatio audiendi Miſſam, ſi in eo occurrat Feſtum Annuntiationis, ut ait *Mazzot. de 3. Præc. c. 3. §. 1.* cum communi, contra *Vaſq.*

Quæritur 2. an qui veniret ante Conſecrationem, nec poſſet aliam Miſſam audire, teneatur ſaltem illam partem audire? Negat *Sanctius*; At omnino affirmandum cum *Sanch. Dec. l. 1. c. 19. n. 6. Salm. de Sacr. Miſſ. c. 1. n. 13. cum Lug. Suar. & communi*, quia remanent ea, in quibus conſiſtit Sacrificium. Sed ſi veniret poſt Conſecrationem, tunc non teneri reliqua audire dicunt *Henr. & alii ap. Salm. ib.* juxta dicenda de *Sacr. Miſſ. l. 6. n. 305.* ubi dicemus valde probabiliter eſſentiam Sacrificii in ſola Conſecratione ſpecierum conſiſtere. Sed contradicit *Continuator Tournely to. 3. pag. 353.* inquiens, obligationem Miſſæ ſe habere inſtar Officii, quod recitari debet in parte, ſi nequit integre. Sed hoc non ſuadet, quia in Of-

ficio

Digitized by Google

ficio præcipitur oratio, unde qui nequit integræ orationi ſatisfacare, tenetur parti quam poteſt; ſed ubi deficit eſſentia Miſſæ, ceſſat omninq obligatio, cum præceptum ſit de audienda Miſſa, non autem de audienda ejus parta, quæ non aſt Miſſa. Cetarum ſententia hæc affirmativa eſt valda probabilis, & in praxi tenenda (ut ait *P. Zachar. l. 3. p. 1. n. 668.*) ex alia ratione, ſcil. quia audiri poteſt pars notabilis cæremoniæ ab Eccleſia præceptæ.

Quæritur 3. an omittens levem partem Miſſæ, teneatur ſupplere, ſi poſſit? Negat *Fill.* quia ſi omiſit cum cauſa, tunc non peccavit; ſi ſine cauſa, tunc jam veniale commiſit. Sed probabilius contradicunt *Salm. n. 15. cum Leand.* quia, cum poteſt, tenetur Miſſam integram audire.

„ 7. Non peccat, ſaltem mortaliter, qui a duobus Sacerdo-
„ tibus ſucceſſive duas dimidias Miſſas audit, ut habet *Navar. c.*
„ *21, Sa, Sot. Henriq. Dian. t. 1. tr. 3. R. 18. Bon. d. 4. q. ult.*
„ *p. 11. Hur.* contra *Suar. Con. Fag.* quia audit integram Miſſam.
„ Ob quam cauſſam eſt probabila, * (*nunc improbabile, ob*
„ *damnatam ab Innocent. XI. propoſ. 53.*) * etſi ſimul audiat,
„ ut habet *Bon. l. c. Hurt. & Dian.* contra *Regin. Con. Card.*
„ *Lugo*, &c. quorum ſententia videtur probabilior.

Quæritur igitur, an ſatisfaciat præcepto Miſſæ audiens duas illius dimidias partes ſucceſſive a duobus Sacerdotibus? Ad hoc prænotanda eſt propoſitio 53. damnata ab Inn. XI. quæ dicebat: *Satisfacit præcepto Eccleſiæ de audiendo Sacro, qui ejus duas partes, immo quatuor ſimul a diverſis celebrantibus audit.* Sed dubium eſt, ſi audiat ſucceſſiva? *Prima* ſententia, quam tanent *Navar. c. 22. n. 2. Sa v. Miſſæ auditio n. 2. Layman c. 3. in fine, Cabaſſ. T. 1. l. 2. c. 32. n. 5. P. Zaccar. lib. 3. p. 1. nu. 611. Marchant tr. 4. tit. 2. q. 1. d. 2. item Sot. Bon. Pal. &c. ap. Sal. de Sacr. Miſſ. c. 6. n. 7. Card. ap. Croix l. 3. p. 1. n. 611.* & probabilem putant *Salm. & Croix ll. cc. Viva de 3. Præc. q. 9. art. 3. n. 1. cum Diana, Paſqualig. & Tamb. de 2. Præc. c. 2. n. 10. Mazzot. c. 3. §. 1.* affirmat ſatisfacere, etiamſi audiantur duæ partes dimidiæ inverſo ordina, & etiam cum aliqua interpoſitione tamporis, nimirum horæ, ut ſentit *Mazzotta*. Ratio hujus ſententiæ, tum quia auditio tunc bene terminatur ad unam Miſſam integram, ſi non phyſice, ſaltem moraliter; Tum quia, cum Chriſtus ſit principalis offerens Miſſæ, jam illæ duæ partes ab ipſo integrantur; Tum quia illæ duæ medietates, licet non ſufficiant ad unitatem Sacrificii, ſufficiunt tamen ad unitatem obſequii ab Eccleſia præcepti, cum jam præſtetur aſſiſtentia partibus Sacrificium componentibus. Hanc ſententiam non negamus eſſe probabilem, ſaltem extrinſece; Imo ſi quis audiat Miſſam ab uno Sacerdote uſqua ad Conſecrationem eaclusive, & ab altero a Conſecrationa uſque ad finem, vocamus probabiliſſimam. Si vero audiat ab uno uſque ad Conſecrationem incluſive, & ab altero uſque ad finem, probabiliorem cenſamus *ſecundam ſententiam*, quod non ſatisfaciat, ut tenent *Suarez de Feſtis ſect. 2. Tournely to. 3. p. 354. Coll. 5. Sporer de 3. Præc. c. 4. n. 23. Tamb. d. n. 10. Lugo diſp. 22. n. 8. cum Azor. & Coninch.* Ratio potiſſima, quia Eccleſia præſcribit audira & aſſiſtere Miſſæ, quæ ſit unum integrum Sacrificium; Sed ſicut non dicitur unum Sacrificium illa Miſſa, quæ ab uno Sacerdote celebratur uſque ad Conſecrationem, & ab altero uſqua ad finem; ita nec dici debet aſſiſtera uni Sacrificio, qui duas Miſſæ dimidias partes a diverſis Sacerdotibus audit.

Nec obſtat dicere 1. ut ait *Viva*, quod ſi dicatur Miſſa ab uno, & eo deficiente, ab altero perficiatur, unum dicitur Sacrificium; nam reſpondetur tunc vera unum Sacrificium perfici, ſed aliter res ſa habet in caſu noſtro, ubi duæ dimidiæ partes minime unum Sacrificium integrant. Non obſtat 2. dicere cum *Croix*, quod cum Chriſtus ſit principalis offerens, bene ea illis duabus partibus unum conficitur Sacrificium; quia reſpondetur, quod licet Chriſtus in illis duabus Miſſis ſit unus offerens, tamen quia Chriſtus tunc bis offert, ideo non jam conficitur unum Sacrificium, ſed vere ſunt duo Sacrificia diverſa, quibus aſſiſtens quis per dimidias partes, non poteſt dici quod uni Sacrificio aſſiſtat, ſed duobus Sacrificiis imperfectis. Ceterum omnes conveniunt, & dicunt, quod qui ſina juſta cauſa duas medias Miſſas ſic audiret, nullo modo excuſaretur ſaltem a peccato veniali, ut ajunt *Salm. Viva, & alii communiter.*

312 „ 8. Non ſatisfacit, qui ſub Sacro dormit, * (*Vide infra*
„ *n. 316.*) * pingit, docet; vel qui eſt poſt murum, aut aliam
„ rem, tali loco, unde nihil audiri, videri vel notari poſ-
„ ſit, quid fiat; quia non cenſetur moraliter præſens. Satisfa-
„ cit tamen ſurdus, cæcus, & quicunque (licet ſit poſt
„ oſtium, aut columnam, vel in feneſtra, vel procul a templo)
„ ita eſt præſens, ut ex ſignis externis colligere poſſit, quid
„ a celebrante agatur, ſpectata loci natura (etiamſi per ac-
„ cidens nihil audiat, videat aut intelligat), ſitque pars
„ per moralem conjunctionem ejus multitudinis, quæ dici-
„ tur præſens, & eſt in conſpectu altaris. *Bon. l. c.*

Idem, quod *Buſ.* aſſerit, docent *Lug. Reg. Dic. Leand. Bord. ap. Salm. de Sacr. c. 6. n. 23.* Sufficit enim audira Miſſam in Choro poſt Altare, vel per feneſtram, quæ fert in Templo, etſi non cernatur Sacerdos; modo per alios aſſiſtens advertere poſſit, quid fiat. Ita *Croix n. 641. & Mazzot. l. c.* qui ſubdit bene poſſe audiri Miſſam poſt Altare; & etiam poſt parietem, aut columnam, modo aſſiſtens uniatur aliis audientibus. Et adhuc e loco extra Templum, ſi junctus ſit multitudini protenſæ uſque ad Altare; ut admittunt etiam *Croix num. 642. & Elbel num. 334.* cum communi. Dicit autem *Mazzot.* non ſatisfacere qui in magna Baſilica eſſet in aliqua Capella, & in altera diſtantiſſima fieret Sacrum; ſed hoc non videtur probabile, ſi is bena poſſit reſpicere celebrantem, & quid agat; quiſque enim qui adeſt in Templo, quamvis procul ab Altari, ſatis præſtat Miſſæ moralem aſſiſtentiam, ut bene ait *Spor. de 3. Præc. c. 4. n. 8.*

An autem poſſit audiri Miſſa ab eo, qui a domo ſua, interjecta via, reſpicit Altare? Affirmant *Sporer num. 9. & 211. ac Lug. Dic. Gob. &c. ap. Croix num. 643.* Idque non improbabiliter admittunt *Mazzota loco cit. & Elbel num. 355. cum Eſcobar* & pluribus, ſi diſtantia ſit parva; quia ille jam ſatis moraliter aſſiſtit. Et huic non diſſentit *Continuator Tournely tom. 3. pag. 352. num. 3.* Dicunt autem *Lugo, & Eſcob.* non obſtare diſtantiam 30. paſſuum; Sed *Tamb. & Gobat, apud Croix ibid.* id non admittunt. 313

„ 9. Audiens debet eſſe attentus, ſaltem virtualiter, & in
„ confuſo, ut aliquo modo advertat, quid fiat. Hinc ſiquis
„ nunc attendat, nunc fabuletur, ut tamen ſemper advertere
„ poſſit, quid fiat, licet peccet irreverentia, non tamen da-
„ mnandus eſt mortalis. „ Imo *Conc. 3. p. q. 83. cum Sylv.*
„ *Roſel. & Med.* docet eum ſatisfacere, qui voluntarie tom
„ Sacro eſt diſtractus, modo ſibi ſit præſens, & cum reverentia
„ externa aſſiſtat; Quod probabile eſſe docet *Laym.* contra
„ *Suar. Bon.* & alios, *V. Con. l. c. & Card. Lug. n. 26. & 27.* Plura
„ de tota hac materia vide ſupra *l. 1. n. 163. & 165.*

Circa debitam attentionem ad Miſſam, quæritur 1. an ad ſatisfaciendum præcepto Miſſæ requiratur etiam attentio interna? Adeſt duplex ſententia. *Prima* negat, quia Eccleſia actus internos non præcipit; itaque ſufficit aſſiſtera attentione externa morali, ita ut poſſimus ſiſtari quæ fiunt. Ita *Lugo de Euchar. D. 22. S. 2. num. 71. & Con. Dic. Pell. Henr. Syl. Med. Hurt.* & alii multi *ap. Salm. de Sacr. Miſ. cap. 6. n. 38.* & probabilem vocant *Laym. Leſſ. Mazzotta c. 3. §. 1. Zachar. l. 3. p. 1. n. 658.* (cum communi, ut aſſerit) *ac Sporer n. 18. &c. Secunda* tamen ſententia communior & probabilior, quam tenent *S. Thom. in 4. D. 15. q. 4. art. 2. q. 4. Elbel n. 435. Sporer num. 14. Laym. Bonac. Dian. & alii cum Salm. d. c. 6. num. 39.* affirmat requiri attentionem internam; quia Eccleſia, licet non poſſit præcipere directe actus internos, poteſt tamen indirecte. Juxta autem ſententiam hanc, ſufficit (ut dicunt *Salm. n. 41. cum Caj. Sot. Suar. Nav. l. c. n. 10.*) ad ſatisfaciendum, ſicut in Officio, attentio virtualis, ſcil. quod quis ſub initio habeat intentionem attendendi, & illam non mutet; nam ſi poſtea diſtrahatur, etiam advertenter, ſed non advertat ſe diſtrahi a Miſſa, vel ab vel Officio, etiam ſatisfacit; quia iſte, licet voluntarie ſe diſtrahat, non tamen diſtrahitur voluntarie a Miſſa. Ita *Salm. n. 42. cum Caj. Sot. Suar. Nav. & Sanch.* cum pluribus. Attentio autem ſufficiens ad Miſſam duplex eſt, 1. ad verba & actiones Celebrantis, animo colendi Deum. 2. ad Myſteria, vel ad Deum, ſcil. ad contemplanda ejus Attributa, Amorem &c. modo attendatur ad principaliores partes Miſſæ, & præciſe ad Conſecrationem, & Sumptionem; At poſt factum, bene advertit *Elbel n. 337. cum Tamb. & Sporer n. 16.* quod nemo anxius eſſe debet ob ſcrupulum hujus attentionis non præſtitæ, quia ſufficit habuiſſe intentionem generalem colendi Deum.

Cæterum primam ſententiam, quam *Croix lib. 4. n. 1341.* vocat ſpectata ratione probabiliorem, & *lib. 3. p. 1. n. 658.* vocat communem, negari non poteſt eſſe ſatis probabilem, juxta dicenda *de Hor. Can. lib. 4. n. 177.* Et a fortiori quoad miſſam audiendam, cui ſufficit præſtare aſſiſtentiam moralem, ut dicunt *AA. citati cum Renzi de 3. Præc. c. 3. q. 5.* quin expreſſe requiratur oratio. Saltem (dico), ſtante authoritate tot tantorumque DD. hanc ſententiam tuentium, ſat dubia videtur Eccleſiæ Lex (ab A.A. contrariis ſuppoſita), quæ etiam ad attentionem internam, ac ad orationem audientes obligat, cum plures graves DD. ut *Leſſ. Suar. Med. &c.* doceant ad Miſſam audiendam non eſſe opus orare, ſed tantum intendere Deum colere. Hinc *Croix l. 6. p. 2. n. 1740.* ponit contrariam inter ſententias rigidas periculoſas in praxi, ratione ſcrupulorum, quibus illa ſemper eſt obnoxia. Intelligitur tamen, niſi diſtractio ſit talis, ut audiens nullo modo attendat ad Miſſam, ut notat *Tr. l. 3. p. 1. n. 659.*

Quæritur 2. an ſatisfaciat, qui tempore Miſſæ ſe confitetur? 314
Reſp. negative cum ſententia communi, quam tenent *Continuat. Tournely t. 3. p. 351. cum Tab. & Pontas, Salm. de Sacr. Miſſ. c. 6. n. 46. Tamb. de 1. Præc. c. 5. n. 25. Eſcob. c. 9. n. 183. Con. de Euch. q. ult. p. 11. n. 26.* (qui a contraria ſententia ſe retractavit) *Holz. de 3. Præc. c. 1. n. 527.* (qui oppoſitam vocat improbabilem) item cum aliis *Lugo de Euch. D. 22. n. 22.* qui docet hanc noſtram omnino tenendam. Utuntur autem diverſis rationibus; *Bon.* enim & *Baſſus* negant, quia non oraret; ſed huic obſtat id, quod docent *Suar. Leſſ. Med. Gob. ap. Croix n. 634.* ut mox ſupra diximus, ſcilicet quod ſufficit audire Miſſam colendo Deum, pro quo cultu oratio non eſt abſolute neceſſaria. Melius *Tamb. Dic. Paſq. &c.* negant, quia nec eaterna præſtaretur attentio, dum confitens tunc adeſſet ut reus, non jam ut offerens Sacrificium cum Sacerdote. *Secunda* vero ſententia affirmat ſatisfacere, ſi ſe confitens aliquo modo attenderet ſimul ad Miſſam. Hanc tenent *Pal. Tr. 22. pun. 16. n. 4. cum Reg. & Molf. Gob. tr. 5. n. 258. Leſſ. Conſ. mor. t. Miſſa caſ. 2.* (ſed *Leſſ.* requirit audiri ſaltem bonam partem Sacri extra Confeſſionem) item *Hurt. de Reſid. p. 1. R. 8. n. 26.* & probabilem putant *Croix l. 3. p. 1. n. 655. Zachar. l. 3. p. 1. n. 655. & Elbel de 3. Præc. n. 345.* cum *Ficber, ac Pell.* Ratio, quia talis bene aſſiſteret moraliter, dum per piam actionem Confeſſionis ſatis Deum directe coleret. Item

(dicunt

(dicunt *Gob.* & *Elbel*) Confeſſio facta Sacerdoti eſt ac ſi fieret Chriſto, quis autem negabit confitentem Chriſto peccata ſua, Miſſæ non ſatisfacere? Et idem dicunt *Elbel n.* 342. *Zachar. n.* 656. (cum communi, ut aſſerit) & *Pal. ac Gob. apud Croix n.* 656. de Sacerdote excipiente Confeſſiones. Hæc *ſecunda* ſententia non videtur omnino probabilitate deſtituta, & olim probabilem ipſemet cenſui; ſed quia poſtmodum obſervavi eam a pluribus gravibus DD. rejici, modo non audeo probabilem dicere. Abſolute autem illam tenet, & conſulit *Croix l. c. cum Leſſ.* caſu, quo obligati ad Miſſam eſſent famuli, qui aliter non confiterentur: tunc enim (ut ait) ſaltem præſumitur quod Eccleſia conſentiat. Vide dicenda *n.* 332. *v. Non excuſatur*. Commune vero eſt, quod ſatisfacit qui inter Miſſam examinat ſuam conſcientiam; ſicut qui legit librum ſpiritualem; niſi legeret hiſtoriam ſacram animo diſcendi ſtylum, ut *Suar. Croix num.* 654. &c. Sicut etiam celebrans poteſt audire Miſſam alienam, ut probabilius putant *Croix n.* 657. *Zachar. n.* 657. & *Spor. n.* 16. quia hic dum celebrat, jam orat.

Quæritur 3. an ſatisfaciat præcepto qui, dum Sacrum audit, extaſim patitur? Negant *Lug. Torr. Leand. ap. Salm. Lug. de Euch. D.* 22. *n.* 19. item *Torre c.* 1, *n.* 205. quia tunc, cum ſit alienatus ab uſu ſenſuum, non aſſiſtit præſentia humana, & morali. Sed ſatisfacere affirmant *Salm. ex n.* 206. *cum Suar. Trull. Led.* & aliis: Quia tunc adeſt attentio ad Deum, quæ perfectior eſt præ aliis, ut communiter docent *DD. cum S. Th.* 2. 2. *q.* 83. *n.* 13. Utraque eſt probabilis. Sed probabilior eſt ſecunda cum *Contin. Tournely t.* 3. *p.* 352. quia in extaſi non amittitur liberum arbitrium, ut docet *D. Th.* 1. 2. *q.* 113. *a.* 3. *ad* 2.

Quæritur 4. an dormitans inter auditionem Sacri, vel recitationem Officii, ſatisfaciat? Reſpondetur *cum Sanch. Conſ. l.* 7. *c.* 2. *D.* 33. *Nav.* & *Salm. d. c.* 6. *n.* 48. quod ſi poſt debitam intentionem audiat Sacrum, vel recitet Horas ea attentione, qua ſaltem advertat non omittere audire, vel dicere ullum verbum, licet vexatus a ſomno non attendat ad ſignificationem, ſatisfacit, & ſaltem non peccat graviter.

Quæritur 5. an ſatisfaciat, qui audit Sacrum confabulando? *Buſ.* hic affirmat, ſi confabulatio eum non impediat advertere, ſaltem in confuſo, quid fiat. Sed verius contradicunt *Salm. d. c.* 6. *n.* 50. *cum Suar. Dicaſt.* & *Fill.* & eis adhærent *Laym. Bon. Trull. cum Sot. Med.* & *aliis ap. Croix n.* 653. *in fin.* qui dicunt non ſatisfacere, ſi confabulatio eſſet per magnam Miſſæ partem, & de re ſeria; ſecus, ſi eſſet per parvam partem, vel diſcontinuatim de re levi, quæ omnem attentionem non impediret; & ſic ſentit etiam *Elbel n.* 343. Sed huic ultimo neque omnino acquieſco; dum confabulatio etiam de re levi poteſt impedire attentionem externam.

Qui autem, dum audit Miſſam, ſe veſtit, aut calceat, probabiliter ſatisfacit, ut dicunt *Dic. Leand. Nav. Caj. Bon.* &c. *cum Salm. num.* 52. Qui tamen deambularet audiendo Miſſam, dubitat *Bonac.* an peccet graviter; ſed dicunt bene ſatisfacere *Dic. Gob. cum aliis ap.* Croix *num.* 424. Qui autem magnam Sacri partem inſumit in colligendis eleemoſynis, a pluribus excuſatur, ſi ſit in Eccleſia parva, ſecus in magna: Ita *Henr. cum aliis ap. Salm. n.* 52. Sed *Leſſius ap. Croix d. n.* 652. indiſtincte eos excuſat, ſi ſimul attendant ad Miſſam; Et vere talis diſtractio non videtur eſſe incompoſſibilis. Muſici, Organœdi, & alii etiam ſatisfaciunt, ſi dum canunt, vel pulſant inſtrumenta, ſimul ad Miſſam attendunt; dum id etiam refertur ad eundem Dei cultum, ut *Croix d. num.* 652. & *Spor. num.* 16.

318 10. Præceptum audiendæ Miſſæ impletur quocunque in loco, ſive in Parochiali, aut Cathedrali, ſive in Regularium Eccleſia, ſive in Oratoriis privatis, ſive extra Eccleſiam audiatur. Ratio eſt, quia Eccleſia tantum auditionem Miſſæ præcipit, non autem locum: ergo quovis loco impletur. * (*Ita Salm. de Sacrif. Miſſæ c.* 6. *n.* 1. *cum Lugo, Dic.* &c. *communiter. Sed quoad Oratoria privata, vide n. ſeq.* 319.)* *Tol. l.* 9. *c.* 7. *Azor. c.* 6. *Rodr. Nav. Fil. Nug. Suar. Conc. Bon. d.* 4. *q. ult. c.* 32. *n.* 4. & plures. Quæ doctrina, licet certa ſatis ſit, nihilominus, quia poſt omnes ſupra citatos Auctores a quodam Moderno, viro alias docto, in dubium vocatur, peculiari dubio examinanda eſt, ne cui (quia libet obvius eſt) ſcrupulus, aut conſcientia naſcatur erronea.

Hic opere pretium eſt plura ad trutinam revocare circa privilegium Oratorii privati: & ante omnia refert adnotare verba Brevis Pontificii, quo ſolet hujuſmodi Indultum concedi.

Clemens XIII. *Tibi NN. Diœceſis Neapolitanæ, qui (ut aſſeris) ex nobili genere procreatus exſiſtis, ut in privato domus tuæ ſolitæ habitationis Oratorio exiſtente in Civitate N. & Diœceſis N. ad hoc decenter muro exſtructo, & ornato, ſeu exſtruendo ab omnibus domeſticis uſibus libero, per Ordinarium loci prius viſitando, & approbanda, de ipſius Ordinarii licentia, ejus arbitrio duratura, unam Miſſam pro unoquoque die, dummodo in eadem domo celebrandi licentia, qua adhuc duret, alteri conceſſa non fuerit, per quemcumque Sacerdotem ab eodem Ordinario approbatum ſecularem, ſeu de Superiorum ſuorum licentia Regularem, ſine tamen quorumcumque jurium Parochialium præjudicio, ac Paſchatis Reſurrectionis, Pentecoſtes, & Nativitatis Domini noſtri Jeſu-Chriſti, nec non aliis ſolemnioribus anni feſtis diebus exceptis, in tua, & tuorum, ac Familiæ tua, nec non Hoſpitum tuorum Nobilium præſentia celebrari facere libere & licite poſſis & valeas, indulgemus. Non obſtantibus* &c. *Volumus autem quod Familiares ſervitio tuo tempore dicto actu non neceſſarii ibidem Miſſæ hujuſmodi intereſſentes, ab obligatione audiendi Miſſam in Eccleſia diebus feſtis de præcepto minime liberi cenſeantur.*

Oportet nunc unamquamque Indulti Clauſulam breviter ad examen ponere, ut difficultatibus occurratur.

CLAUSULA I. *Tibi N. N. Diœceſis Neapolitanæ.*

Hic quæritur, an Privilegiatus transferendo domicilium in aliam Diœceſim, poterit ibi illo uti? Affirmant communiſſime *Barboſa de Jure Eccl. l.* 2. *c.* 8. *n.* 16. *Salas de Leg. D.* 20. *ſect.* 15 *n.* 123. *Paſqual. tom.* 1. *de Sacr. Miſ. q.* 629. *Pelliz. Man. tom.* 2. *tr.* 8. *c.* 2. *ſect.* 2. *n.* 132. *Tambur. Meth. cel. Miſ. l.* 1. *c.* 6. §. 4 *n.* 2. *La-Croix l.* 6. *p.* 2. *n.* 269. *cum Sylv. Bon.* &c. & *Diana p.* 4. *tr.* 4. *Reg.* 208. cum aliis pluribus. Ratio horum eſt, quia hoc privilegium eſt perſonale, cum non concedatur loco, ſed perſonæ ob illius nobilitatem; quapropter, ſicut ceſſante cauſa privilegii, privilegium ceſſat, ita perſeverante ejus cauſa, nempe nobilitate perſonæ, privilegium perſeverat. Nec obſtare dicebant illud, *Tibi N. N. Diœceſis Neapolitanæ*, id enim non apponitur taxative, ſed tantum demoſtrative, nimirum, *Tibi qui nunc es Diœceſis Neapolitanæ*, & hoc ne privilegium uſurpari poſſit ab alio alterius Diœceſis, qui forte ſit ejuſdem nominis. Advertunt tamen præfati AA. quod ſemper requiritur inſpectio loci ac approbatio ab Ordinario illius alterius Diœceſis. Sed his non obſtantibus, ſentio cum *P. Fortunato a Brixia de Orat. domeſt. p.* 62. & *P. Gattico eod. tit. c.* 22. *n.* 20. *ac Morella apud Dian. loco cit.* quod translato domicilio in aliam Diœceſim Privilegium cedat. Ratio quia in Exemplaribus hodiernis hujuſmodi indulti nomen Civitatis, & Diœceſis non ſolum applicatur perſonæ, nempe *Tibi Diœceſis N.* ſed etiam ipſi Oratorio, cum ibi dicatur: *In privato domus tuæ ſolitæ habitationis Oratorio, in Civitate N. exiſtente*; & aliquando additur etiam nomen Diœceſis; ergo ſicut limitatur Privilegium circa perſonam, ſic etiam circa locum. Et ideo puto Auctores pro prima opinione citatos olim fere communiter illam tenuiſſe, quia olim nomen Diœceſis apponebatur tantum perſonæ, non autem loco; ſic enim habetur in Exemplari relato a *Tamb. l. c. n.* 1. *Tibi Diœceſis N. ut in privato Domus tuæ ſolitæ habitationis Oratorio, ad hoc decenter muro exſtructo* &c. Sed hodie, poſito quod nomen Civitatis, aut etiam Diœceſis apponitur adhuc loco, non dubitandum quin, non demonſtrative, ſed taxative apponitur. Prætcrquamquod, etiamſi hoc dubium eſſet, hujuſmodi Privilegium in dubio ſtricte eſt interpretandum. Scio *Tamb. in cit.* §. 4. *n.* 31. citando pro ſe *Pelliz.* mihi adverſari dicentem, quod tale Indultum Oratorii late interpretari debet, cum ſit privilegium Principis, quo nulli præjudicium inducitur. Sed oppoſitum mihi verius apparet, & *P. a Brixia l. cit. c.* 3. *Animadv.* 1. *p.* 91. aſſerit id commune eſſe apud omnes. Ratio quia alias communiter docent *Sanch. de Matr. l.* 8. *D.* 1. *n.* 1. & 5. *Bon. de Privil. D.* 1. *q.* 3. *p.* 7. §. 1. *n.* 5. *Suar. de Leg. l.* 8. *c.* 27. *Salm. tr.* 18. *c.* 1. *n.* 79. *cum Palao, Laym. Baſs. Tamb.* & aliis paſſim, quod licet privilegia, prout ſunt favorabilia, late, imo latiſſime ſint interpretanda, tamen privilegia illa quæ juri communi derogant (ſicut eſt hoc) regulariter ſtricte interpretari debent; quia privilegium contra jus commune continet & importat diſpenſationem, quæ ſemper eſt odioſa. Idque confirmatur ex *Reg.* 15. *jur. in* 6. ubi dicitur: *Quæ a jure communi exorbitant, nequaquam ad conſequentiam ſunt trahenda*. Dixi *regulariter*, nam excipiuntur aliqui caſus, quos recenſuimus in *Appendice de Privilegiis* poſita *lib.* 1. *poſt Tract.* 2. *de Legibus*, vide ibi *num.* 7.

Dicunt autem *Pignatellus*, & *Paſqualigus*, poſſe Dominum, etiamſi per breve tempus maneret ruri, uti ibi privilegio Oratorii, cum privilegium hoc ſit perſonale. Sed etiam hoc negandum cum *Roncaglia de Sacr. Miſſ. c.* 5. *q.* 3. *verſ. Quarto*, juxta verba ut ſupra relata Indulti, ubi dicitur: *In privata domus tuæ ſolitæ habitationis Oratorio*; Domus autem ruſticana, ubi per breve tempus Dominus degit, nequit dici *ſolitæ habitationis*.

CLAUSULA II. *Qui (ut aſſeris) de nobili genere procreatus exiſtis.*

Primo loco hic advertendum cum *Tamb. Meth. cel. Miſs. l.* 1. *c.* 6. §. 4. *num.* 5. quod non verificata hac conditione nobilitatis, omnino corruit hoc privilegium; quia ex communi doctrina tradita a *Sanch. de Matr. lib.* 8. D. 21. *num.* 8 cum non verificatur conditio, qua non exſiſtente, privilegium non concederetur, privilegium ceſſat, eo quod conditio illa tunc requiritur ut cauſa finalis & principalis conceſſionis. Dicunt autem *Pignatel. Conſ.* 68. *num.* 100. & *Paſqual. ac Clericat. apud* P. *a Brixia in cit. Opuſc. de Orat. dom.* ſufficere ad id quamcumque nobilitatem ſive ex genere, ſive ex privilegio, ſive ex dignitate, aut gradu, vel alio modo. Sed hoc negat præfatus P. *a Brixia*, dicens Pontificem principaliter ob nobilitatem moveri ad hoc Privilegium alicui impertiendum, & ideo non præſumi, quod velit illud participari ab eo qui non ſit realiter nobilis. De cetero ait *Tamb. loco cit.* illum hic cenſeri nobilem, qui per aliquot generationes artem mechanicam non exercuerit. Hinc cenſco ſemper diſtinguenda eſſe loca, nam qui forte nobilis æſtimabitur in aliqua Civitate, non æſtimabitur talis in alia.

CLAUSULA III. *Ut in privato domus tuæ ſolitæ habitationis Oratorio, in Civitate N. exſiſtente, ad hoc decenter muro exſtructo, ornato, ab omnibus domeſticis uſibus libero.*

Nota 1. verba, *Muro exſtructo*. Dicunt hic *La-Croix lib.* 6. *part.* 2.

Digitized by Google

6. part. 2. num. 266. & Tambur. loco cit. num. 8. non eſſe opus quatuor muris cum janua, qui Oratorium ab aliis dividant locis, ſed poſſe pro quarto muro aptari tapes, aut tela quæ reſeretur, vel claudatur ad commoditatem audientium Miſſam. Cenſet autem *P. Fortunatus a Brixia* non ſufficere amplos armarios intra cavitatem parietis, qui lignea tabula poſt abſolutum Sacrificium claudantur. Nulli dubium quod hujuſmodi Oratoria decentius intra quatuor, vel ſaltem tres parietes in ſeparato cubiculo conſtruerentur; ſed ego novi prætatos armarios in uſu eſſe Neapoli, novique ab Archiepiſcopo approbari. Et revera hujuſmodi Oratoria ſic formata non videntur juxta tenorem Indulti, ut ſupponit *P. a Brixia*, eſſe vetitos, quia tabulæ laterales ſatis gerunt vices parietum; modo tamen Altare ligneum ita ſit parieti colligatum, ut non ſit amovibile, juxta Decretum S. C. Rituum emanatum die 3. Dec. 1661. quo dictum fuit: *Habens Indultum eligendi Oratorium in propria domo, ſi quis voluerit ibi ædificare Altare ligneum, non indiget facultate Apoſtolica, dummodo Altare ligneum cum ſacro lapide parieti colligatum amovibile non ſit, & Altaris portatilis imaginem non præſeferat.*

Nota 2. verbum, *Ornato*. Omnes conveniunt, locum Oratorii debere ita eſſe conſtructum, ut diverſus diſcernatur ab aliis ad profanos uſus deſignatis, ut ex ornatu ſacrum appareat; imo ait *Paſqualigus quæſt.* 618. *num.* 3. quod in his Oratoriis ſplendidior requiritur ornatus, quam in Eccleſiis; in quibus, cum adſit locus jam permanenter Divino cultui dicatus, per ſe locus venerationem ſibi advocat; ſed cum id ceſſet in Oratoriis privatis, ideo nitor ornatus venerationem ſupplere debet.

Nota 3. verba, *Ab omnibus domeſticis uſibus libero*. Dicunt *Paſqual. de Sacr. Miſſ. quæſt.* 618. *& Tambur. loco cit. num. 9. ex Sa verb. Eccleſia num.* 3. quod occurrente neceſſitate, ſicut permittitur etiam in Eccleſia conſecrata comedere, dormire, & ſimilia agere, tanto magis ea permittenda in Oratorio, quod ſolum ad tempus eſt ad Sacrum uſum deputatum. Addit *La-Croix lib. 6. p. 2. num.* 266. quod hujuſmodi actiones, licet abſque neceſſitate fierent, non excedunt culpam venialem; docent enim DD. apud *Bonac. & Suar. de Relig. lib. 3. cap.* 5. quod illæ etiamſi fierent in Eccleſia conſecrata non ſont mortalia, niſi fierent conſtanter, & per modum habitus, utendo Eccleſia vel Oratorio tamquam quocumque loco profano; Quo tamen caſu cenſet *Paſqual. cit. quæſt.* 618. *num.* 8. cum aliis, locum effici ineptum, & ideo ceſſare Privilegium; Saltem, ait *Tambur. ex Caſtropal.* tunc locum indigere nova approbatione Epiſcopi.

An autem ſit illicitum ſupra tectum Oratorii vel Eccleſiæ ponere lectos, aut alia profana exercere? Negant *Roncaglia de Sacr. Miſſ. cap. 5. quæſt. 3. v. Primo, in fine cum Pignatel. & Croix cit. num. 266. cum Quarti & Tambur. num. 9. verſ. Illud, ex Sanch. lib. 1. num. 26. & Gloſſa in cap. unic. de Conſecr. Eccl. in 6.* dicentes quod abſtinere ab his erit quidem de congruentia, non vero de præcepto; qui enim ſupra tectum Eccleſiæ dormit, extra Eccleſiam dormit. De cetero S. Carolus Borromæus in *Concil. 4. Mediol.* prohibuit ne ſupra Eccleſiam, Capellam, aut Oratorium, ubi Miſſa peragitur, locus ſit in quo dormiatur, aut habitetur, aut quidquam profani fiat. *Sed P. Gattico cap. 23. num. 6.* cenſet quod ſi alicubi aliter provideri nequeat ob anguſtiam domus Privilegiati, in hac re aliquid indulgendum.

CLAUSULA IV. *Per ordinarium loci prius viſitando, & approbando; ac de ipſius Ordinarii licentia, ejus arbitrio duratura.*

Oratorium debet quidem ab Ordinario viſitari, & approbari, ut aptetur in loco decenti; id vero non niſi ſemel & gratis. Approbato autem Oratorio, nequit deinde Ordinarius impedire, ne in eo celebretur, prout deciſum refert *Barboſa in Trident. ſeſs. 22. Decret. de Obſerv. &c. num.* 19. Nomine *Ordinarii* veniunt tam Vicarius Generalis Epiſcopi, quam Capituli Sede vacante, ex *Sanch. de Matrim. lib. 5. D. 29. num. 3. &* 5. Poteſt autem Epiſcopus etiam alteri hanc viſitandi facultatem committere, cum hæc facultas Officio Epiſcopali perpetuo ſit adnexa. *Sanch. ib. D. 31. n.* 1. & alii paſſim.

Verba illa, *Ac de ipſius Ordinarii licentia, ejus arbitrio duratura*, aſſerit *Tambur. num.* 14. non in omnibus Indultis apponi, ſed ubi apponuntur, ſi Ordinarius revocet licentiam, non poteſt quidem in Oratorio celebrari, tantum poterit ipſe cogi ut concedat, ſi neget injuſte; *Tambur. cit. num. 14. & 15.* Advertit tamen idem Auctor *num. 16. ex Sanch. Conſil. lib. 7. cap. 1. Dub. 55. num.* 7. quod verbum *arbitrio* differt a libera voluntate, unde ait non poſſe Ordinarium hujuſmodi licentiam revocare ſine juſta cauſa. Juſta cauſa tamen exiſtente, bene poterit celebrationem ſuſpendere, & non ſolum vi præfatæ clauſulæ, ſed etiam vi Tridentini ex citato Decreto in *Seſs. 22. de Obſer. &c.* ubi univerſe Epiſcopis, tanquam Delegatis Apoſtolicis, data eſt poteſtas ſtatuendi aut prohibendi quæ ipſis viſa fuerint circa celebrationem Miſſarum.

CLAUSULA V. *Unam Miſsam pro unoquoque die, dummodo in eadem domo celebrandi licentia, quæ adhuc duret, alteri conceſsa non fuerit.*

Nota, *unam Miſsam, ideſt unicam*, ut declaravit (quicquid alii dixerint) Benedictus XIV. in Bulla *Magno*; vide dicenda ſuper hunc punctum *lib. 6. num. 359. verſ. Notandum III.* Per verba autem, *Dummodo in eadem domo &c.* etiamſi unus ex duobus Dominis haberet proprium Oratorium in ſua habitatione ſeparata (vulgo *Appartamento*) ejuſdem domus, nulliter alter Dominus Privilegium impetraret.

CLAUSULA VI. *Per quemcunque Sacerdotem ab eodem Ordinario approbatum ſæcularem, ſeu de Superiorum ſuorum licentia Regularem.*

Quidam Auctor apud *Tambur. num.* 33. putavit per hanc clauſulam, Sacerdotes indigere ſpeciali approbatione ad celebrandum in Oratorio privato; ſed recte id negat *Tamburinus*, quia paſſim Sacerdotes ſolent tantum ex univerſali approbatione celebrandi, in prædictis Oratoriis Sacra facere.

CLAUSULA VI. *Sine tamen quorumcumque jurium Parochialium præjudicio.*

Clauſula hæc importat, ut celebrantes nequeant in privatis Oratoriis annunciare Matrimonia, jejunia, & ſimilia ad Parochos ſpectantia. Importat etiam, ut non poſſint miniſtrare (quicquid dicat *Tamburinus*) Euchariſtiæ Sacramentum, ſicut expreſſe prohibuit Benedictus XIV. in quadam Encyclica ad Epiſcopos Poloniæ; vide dicenda *lib. 6. num. 359. in fine, verſ. Quæres hic.* Sacramentum autem Pœnitentiæ univerſe præſcribitur in Rituali Romano a nemine poſſe miniſtrari domi, niſi ex rationabili cauſa.

CLAUSULA VIII. *Paſchatis Reſurrectionis, Pentecoſtes, & Nativitatis Domini noſtri Jeſu-Chriſti, nec non aliis ſolemnioribus feſtis diebus exceptis.*

Advertit *Tambur. num. 7. ex Gavanto p. 1. tit. 10. §. Sciendum*; nomine *Paſchatis*, & *Pentecoſtes* tantum primam diem intelligi, in qua revera ſolemnitas eſt. Quinam autem dies ſubintelligantur pro Tò *Solemnioribus*, vide *lib. 6. num. 359. verſ. ex quo deducitur* 1. ubi affertur Decretum S. C. illos explicans.

CLAUSULA IX. *In tua, & natorum, ac Familiæ tuæ, nec non Hoſpitum tuorum nobilium præſentia celebrare facere.*

Nomine *Tua* omnino requiritur præſentia Domini. Olim *Roncaglia de Sacr. Miſſæ cap. 5. qu. 3. verſ. Quinto, cum Barboſa* probabilem putavit opinionem, poſſe celebrari Miſſam, aſſiſtente Familia, quamvis Dominus abeſſet, dicens particulam *Ac* (*in tua præſentia, & natorum, ac Familia*) intelligi pro *Vel*; alias (ait) non ſufficeret præſentia Domini, ſi abeſſet Familia. Sed hodie ſancitum habemus a Benedicto XIV. in Decreto incipiente, *Cum duo nobiles* (vide Conſtitutiones Benedicti XIV. in extenſum relatas in *Diſſ. Proleg.* ſub initio *tom. 1. Parte 2. cap. 3. Decr.* 5.) non poſſe celebrari in privato Oratorio, niſi actu interſit aliqua perſona ex iis, quibus Indultum principaliter conceſſum & directum eſt.

Nomine *natorum*, dicunt *Pignatel. tom. 6. Conſ. 58. n. 105. & Paſqual. de Sacr. Miſſæ quæſt. 654. num.* 1. venire etiam Filios illegitimos, modo ſint nati ex certo Patre, & de ipſo conſtet. Sed *P. Gattico de Orat. dom. cap. 25. num. 25. & P. Fortun. a Brixia eod. tit. cum Barboſa* tenent venire tantum legitimos, non vero ſpurios, nec naturales, donec hi ligitimentur per ſubſequens Matrimonium, vel per auctoritatem Principis; atque hujus ſententiæ ego magis adhæreo, cum hujuſmodi Privilegium ſtricte ſit interpretandum prout probavimus in explicando Clauſulam I.

Nomine *Familiæ* veniunt quidem tam Conſanguinei, quam Affines. Utrum autem veniant omnes Propinqui cujuſcumque gradus? Affirmant *Pignatell. Conſ. 94. num. 102. & Paſqual. quæſt.* 654. Verum tamen P. *Gattico loco cit. num.* 76. ſentit Privilegium non extendi niſi ad quartum gradum; quia (ut ait) præſens diſciplina, poſtquam impedimentum Matrimonii ex carnali cognatione reſtrinxit ad quartum gradum, non reſpicit amplius ad gradus inferiores. Præterea, dicit *Tamburinus* cum *Pellizzario* gaudere Privilegio Propinquos, etiamſi vivant propriis expenſis, & in ſeparatis partibus, modo habitent in eadem domo. Sed communius & verius id negant *Pignat. loco cit. num. 95. Paſqual. qu. 640. Roncaglia de Sacr. Miſ. cap. 5. quæſt. 3. v. Sexto. Croix lib. 3. p. 1. num. 627. & P. a Brixia pag.* 83. quia ex Indulto requiritur, ut Cognati non ſolum degant in eadem domo, ſed etiam ut ſint de ejus familia.

Nomine tandem *Hoſpitum*, dicit *P. a Brixia pag. 93. cum Pelliz. & Gattico* admitti poſſe etiam Hoſpitem (modo ſit nobilis juxta Indultum) unius diei: & adhuc qui ad prandium invitatur a Privilegiato, ut de Privilegio participet. Non poſſunt tamen de eo gaudere Hoſpitis Famuli, cum non ſint de Privilegiati familia.

CLAUSULA XI. *Volumus autem quod Familiares ſervitio tuo tempore dicta actu non neceſſarii ibidem Miſſæ hujuſmodi intereſsentes, ab obligatione audiendi Miſsam in Eccleſia diebus feſtis de præcepto minime liberi cenſeantur.*

. Ut ergo Familiares Privilegio Oratorii gaudeant, requiritur 1. ut vivant expenſis Domini, & ejus ſervitio incumbant ex *c. ſicut nobis, de Verb. ſign. in* 6. Requiritur 2. ut actu ipſi ſint neceſſarii ſervitio Domini. Requiritur 3. ut actu ſint neceſſarii, non ſolum aliquando intra diem, ſed tempore quo Miſſa celebratur; ita recte *P. a Brixia pag. 96. cum Gattico*, idque patet ex verbis Indulti. Cenſet autem *Pignatellus Conſ. 98. num.* 107. quod Familiares utiles ſervitio habendi ſunt pro neceſſariis; idque admittit *P. Gattico cap. 25. num.* 19. ſaltem caſu quo Famuli ſint neceſſarii con-

veniun-

Digitized by Google

venienti decori Domini. Sed neutrum concedit *P. a Brixia* ex principio pluries ſupra repetito, quia Privilegium hoc ſtricte, & juxta rigoroſam proprietatem verborum eſt interpretandum; tantum admittit cum Gattico unicum Famulum, qui reputetur moraliter neceſſarius ut aſſiſtat Domino in iis quæ tempore Miſſæ ei occurrere poſſunt. Familiares autem Cognatorum non gaudent hoc Privilegio, niſi aſſumantur ab ipſo Privilegiato ut aſſiſtant (& ſint neceſſarii modo prædicto) Cognatis qui ſunt ſub cura Privilegiati.

Dubitatur 1. An gaudeant Famuli viventes quidem expenſis Domini, ſed habitantes extra ejus domum? Negant *Bon. Barboſa, Lezana, & Gobat. apud Croix lib. 6. pag. 2. num. 272.* Sed affirmant *P. Mazzotta tom. 3. pag. 183. Pelliz. Man. tr. 8. cap. 2. Sect. 2. quæſt. 22. P. Gattico apud P. a Brixia pag. 98. & Palaus, Diana, Quarti,* & alii apud *Croix loco cit.* quorum ſententia non videtur reprobanda, ſi Familiares illi aſſiſtant continuo ſervitio Domini, & revera (ut diximus) ſint Domino neceſſarii tempore Miſſæ.

Dubitatur 2. An omnes extranei audientes Miſſam in Oratorio privato, ſatisfaciant præcepto? Affirmat *Fuſcm. cum Azor.* & aliis. Sed merito opinionem hanc rejiciunt *Tamb. Meth. celeb. Miſ. l. 1. cap. 4. §. 4. num. 34. Sporer de 3. præc. cap. 4. num. 14. Mazzotta de Sacr. Miſ. cap. 3. pag. 183.* & alii, ex verbis Indulti ubi dicitur: *Volumus autem ut qui non ſunt de Familia, non cenſeantur liberi ab obligatione audiendi Miſſam in Eccleſia.* Nec obſtat dicere, quod extranei illi jam Miſſam audiunt, & de loco non adeſt præceptum; verba enim illa, *Volumus &c.* ajunt apponi de ſtylo Curiæ, pro tempore quo olim Miſſa audienda erat in Parochia. Sed recte reſpondet *Tamburinus*, quod Pontifex dicendo, *Volumus &c.* ſatis clare imponit præceptum etiam de loco, jubendo ut qui non ſunt de Familia, teneantur audire Miſſam, non jam in Parochia, ſed in Eccleſia publica excluſo Oratorio privato.

Dubitatur 3. An aliquando teneatur Dominus uti Privilegio Oratorii, ſi non poſſit Eccleſiam adire? Videtur negandum, quia ſi tenetur uti ſuo Privilegio, privilegium redderetur oneroſum. At merito affirmant teneri Dominum, ſi commode Sacerdotem habere poteſt, *Paſqual. q. 662. nu. 4. Gattico c. 25. n. 33. & P. Fortunat. a Brixia p. 101.* non quidem ex vi privilegii, ſed ex vi præcepti, quo obligat ad Miſſam audiendam omnes qui illud ſine gravi incommodo implere valent. Hinc (ut etiam recte ait *P. a Brixia pag. 112. cum Nugnez, Paſqual. & Gattico*) tenetur Privilegiatus, ſi commode poteſt, providere de Sacerdote, non ſolum ſibi, ſed etiam aliis de Familia, ſi quis eorum nequit ad Eccleſiam accedere.

Probabile autem eſt, quod ſatisfaciat quicunque audit Miſſam in littore, aut in caſtris, *Croix n. 629. cum Bon. &c. DD. cit.* Notandum hic, quod Oratoria in domibus Epiſcoporum, Religioſorum, vel Miſſionariorum privilegiatorum, vel alibi erecta, & benedicta ab Epiſcopo, cum janua in via (intellige hoc pro domibus laicorum), illa non ſunt jam Oratoria privata, ſed veræ Eccleſiæ; quare in iis audientes Miſſam bene ſatisfaciunt, & in quibuſcunque Feſtis. Vide *Croix n. 626.* Et vide *Tr. de Euch. lib. 6. ex n. 357.*

DUBIUM IV.

An ſit obligatio audiendi Miſſam in Parochia Dominicis, & Feſtis majoribus?

320 » RESP. Etſi id quidem decens ſit, non tamen eſt obligatio. Eſt communis Auctorum (quos vide *ſuperiore dub. caſ. ult.*) & ut ait *Card. Lugo diſp. 23. ſect. 1. n. 2.* certa; etſi *Marchantius in Candelabro myſtico t. 1. c. 7.* & in *Reſolutionibus moralibus in forma manualis editis c. 8.* in dubium vocet, ſcrupulumque movere conetur. Ratio eſt 1. Quia nullum extet ea de re præceptum. 2. Quia *cap. Ut Dominus*, jubetur Parochus ante Miſſam ejicere eos, qui, proprio Parocho contempto, iſtic Miſſam audire vellent: ergo ſine contemtu (formali) licet. 3. Quia *c. Si quis, de Conſecr.* jubentur ii, qui habent Oratorium domi, in majoribus feſtivitatibus audire ſacrum in Parochia, vel in civitatibus. 4. Quia univerſalis fidelium, & ipſorummet etiam Parochorum doctorum, & Confeſſariorum (qui pœnitentes hac de re non interrogant) conſuetudo id non tantum, ut loquitur *Marchant. loc. cit.* inſinuat, ſed manifeſte docet. 5. Quia *Trident. ſeſſ. 22. cap. 7.* tantum dicit, populum debere moneri (non autem teneri), ut frequenter adeant Parochias, ſaltem Dominicis, & feſtis majoribus. Vide *Fagund. Lugo, Barboſ. Zened. Trull. l. 3. c. 1. dub. 6.*

321 „ Neque obſtant, quæ *March.* objicit, ut 1. Quod jura antiqua decernant contrarium, eo quod Sixtus IV. *De Tregua, & pace*, præcipiat, ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Miſſam in Parochia Dominicis, & feſtis. Nam imprimis ex illo *Sixti* decreto nihil ſequitur, cum is non dicat teneri, ſed tantum prohibeat, ne publice *prædicetur, non teneri*. Cum enim honeſtiſſimum ſit populum audire Miſſam in Parochia, idque ſuadere deceat, minime deceret, id (publice præſertim) diſſuadere; nam inde ſcandala, & proprii Parochi contemtus ſequi poſſent: Et hoc eſt, quod Sixtus cavere voluit. Deinde, eſto antiqua forſan aliqua jura id habeant, eis poſterioribus temporibus, per varia privilegia, receptamque conſuetudinem univerſalem, eſt derogatum, *Cajet. Lugo, &c. Auctor. cit.*

„ Nec obſtat 2. Quod multos Canoniſtas eam opinionem ſecutos aſſerit. Eſto enim olim quidam ſic ſenſerint: hoc tamen tempore, poſt tot, & tam ampla privilegia, poſt tam claram, & diuturnam conſuetudinem, poſt Eminentiſſ. Cardinalium declarationes, & ipſorum etiam Pontificum nota decreta contraria (*ut vid. ſeq. Reſp.*), an aliqui id doceant, neſcio.

„ Nec 3. Locus Trid. paulo ante in reſp. citatus, quem objicit, ut patet ex ipſis verbis, & declaratione Eminentiſſimorum Cardinalium, Auctorumque communi explicatione. 322

„ Reſp. 2. Epiſcopus non poteſt cenſuris, mulctis, aliiſque pœnis cogere ad audiendam Miſſam in Parochia. Eſt contra *March. l. c.* ubi ait, *Regulares ita communiter reſpondere, ut privilegiorum ſuorum fimbrias magnificent, & dilatent phylacteria*: & contra Auctorem Parochiani obedientis. Ratio autem eſt, quia, ut ait *Navar.* Epiſcopus non poteſt tollere (nec reſtringere) jus commune, & generalem totius orbis conſuetudinem. Ita docent præter *Auct. ſup. cit. S. Ant. p. 2. tit. 9. c. 10. §. 1. d. 4. Sylv. v. Miſſa. Tolet. Laym. lib. 4. t. 7. c. 3. &c.* & commun. omnes Theologi, & Canoniſtæ moderni: afferuntque *Azor. t. 1. lib. 7. cap. 8. q. 6. & Card. Lugo diſp. 22. lib. 1.* pro hac ſententia declarationem Cardinalium in *Trident.* quæ expreſſe habet: *Non poſſe Ordinarium mulctis, & pœnis cogere ad audiendam Miſſam, vel Concionem in propria Parochia, etiam in caſu negligentiæ, & contumaciæ.* Et, ſi quis his duobus tanquam Regularibus, minus fidat, legere poteſt eandem declarationem apud *Barb. in Trid. ſeſſ. 22. c. 8. de Sacrif. Miſſ. & ſeſſ. 24. de refor. c. 4. n. 12.* Item *tract. de Offic. & poteſt. Parochi*, ubi eandem ſententiam *Barb.* ipſe ſequitur, & pro ea ſupra viginti Auctores celebres partim Theologos, partim Canoniſtas, qua Regulares, qua non Regulares citat. Vide *ejuſdem Remiſſiones* in Trident. impreſſ. Antuerpiæ Anno 1644. & *Zerolam in praxi Epiſcopali p. 2. v. Parochia, & p. 1. v. Miſſa, §. 6.* Idem diſertis verbis confirmat Clemens VIII. Anno 1592. 22. Decemb. decreto ſuo, circa hac ipſam controverſiam Ducati excitatam, quo eam dirimit, his verbis: *Præſenti noſtro decreto ſancimus, libere ſecularibus, Chriſtique fidelibus univerſis, Miſſas diebus Dominicis, & Feſtis aliis majoribus audire in Eccleſiis tam Fratrum Prædicatorum, quam aliorum Mendicantium, nec non etiam Collegii Societ. JESU, juxta eorum privilegia, & antiquas conſuetudines, dummodo id in contemptum Parochialium Eccleſiarum non faciant: & tam dictis fratribus Prædicatoribus, ac Presbyteris dictæ Societatis, quam aliis privilegiatis, quibus id a Sede Apoſtolica indultum eſt, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis, peccata ſua, etiam Quadrageſimali, & Paſchali, & quovis alio tempore confiteri licite poſſe, &c.* Quod ſi vero dicta privilegia, & alia ſimilia clarius cognoſcere lubet, inſpiciatur (ut alia taceam) Compendium privilegiorum Societatis JESU, ubi præter Leonis X. clara ſunt verba Pauli III. in *Extrav.* data Anno 1549. Calend. Novemb. quæ incipit, *Licet debitum*; qua *omnibus Chriſti fidelibus, cujuſcumque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus in templis ejuſdem Societatis interfuerint, concedit, ut ibidem Miſſas audire, & Sacramenta recipere libere, & licite valeant, neque ad id ad Parochiales Eccleſias accedere teneantur.* Porro, ne quis miretur, tam ampla privilegia Regularibus conceſſa a variis Pontificibus, placebit inſpicere eorum Bullas, in quibus reperiet motiva graviſſima: aut ſi nec inſpicere lubet, recogitet ſaltem, Deum ipſum Innocentio III. (dum vidit Eccleſiam Lateranenſem jam jam ruituram) oſtendiſſe eam ſuſtentari a S. Dominico, & S. Franciſco. Conſideret, quod, ſicut olim in varias orbis plagas, & in ipſam Germaniam doctrina Chriſti tranſlata eſt opera Regularium, ita ſine eorum ſubſidio conſervata diu non fuiſſet, vel ſaltem minus floruiſſet. Et denique, ne Regularibus ſuccenſeat quiſquam, quod privilegia ſua tueantur, ſciendum eſt, quod ſine conſenſu Sedis Apoſtolicæ iis renunciare, aut cedere non poſſunt, ut *v. l. 2. Decret. titul. 43. de Arb. c. 5.* imo, etſi faciant, irritum fore, & peccaturos: quia injuriam inferrent Ordini, & Eccleſiæ toti. Nunc ad argumenta *Marchantii* breviter reſpondeo.

„ 1. Affert auctoritatem cujuſdam P. Capuccini, qui Parochianum obedientem ſcripſit; Et huic quidem me paulo ante ſat multas, graveſque auctoritates oppoſuiſſe exiſtimo.

„ 2. Ait, quorumdam Epiſcoporum praxim eſſe contrariam, eamque fundari in jure antiquo, & novo *Trid. l. c. ſeſſ. 22. & ſeſſ. 24.* ubi dicit, teneri unumquemque Parochiæ ſuæ intereſſe, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta Fidei: hæc autem in pleriſque locis ruralibus docentur in Miſſa: ergo etiam ad Miſſam poſſunt compelli.

„ Reſp. 1. Praxim iſtam (ſicubi eſt) paucorum eſſe, & contrariam praxi communi Epiſcoporum, in omnibus regnis, & provinciis, & inſuper Præſuli ſummo. 323

„ 2. Praxim iſtam nec fundari in jure antiquo, cum illi (ſi quod fuit) per privilegia ſit derogatum, & abrogaverit conſuetudo; nec in novo, tum quia *Trident. l. cit.* loquendo de concionibus, & catecheſi, nullam fecit mentionem Miſſæ, & in pœnalibus non valet illatio; Tum quia *Trident.* expreſſe addit (quod *Marchantius* in ſua citatione omittit, cum tamen ad rem plurimum faciat), *ſi commode fieri poteſt*; Tum quia nec illam quidem obliga-

„ tionem, quoad conciones, & eſſe receptam oſtendit univerſalis Eccleſiæ conſuetudo, eo quod forte regulariter *commode fieri non poterat*, ut notat C. *Lugo loc. cit.* Neque Catecheſis communiter docetur in Miſſa, niſi forte in pagis, ubi rarius contendunt Regulares cum Parochis de re præſenti. Denique neſcio, an non Epiſcopi, de quibus loquitur, ea numero forte ſint eorum, de quibus Pius V. in Bulla, *Etſi Mendicantium*, queritur, quod, etſi Epiſcopi Ordines mendicantes merito colere, & adjuvare deberent, non ſolum id negligant, verum etiam Concilii Tridentini verbis in pravum ſenſum detortis, eos incommodis, & perturbationibus afficiant.

„ 3. Citat decreta Synodi Leodienſis, & Namurcenſis, ſubjungitque: *Quis vero audeat hæc contemnere, & Patres iſtius Synodi, inter quos multi Theologi fuerunt?*

„ Reſp. Decreta iſta (& ſi quæ forte ſunt ſimilia) intelligenda eſſe, ne cum contemptu proprii Parochi audiant Sacrum extra Parochiam: aut, ſi quem ſenſum alium habeor, non eſſe recepta, vel uſu abrogata. Ita *Auct. cit. commun.* Videri poteſt *Card. Lugo l. cit. Barboſ. & Zerol. ll. cc.* & digniſſimus lectu libellus *Franciſci Pontani* Concionatoris regii, cujus titulus: *Reſponſa ad quæſita cujuſdam primarii Prælati, &c.* excuſus primum Gallice Nanczi, Anno 1625. poſtea vero latinitate donatus, & recuſus Viennæ Auſtriæ, typis Michaelis Rictii, anno 1634. Mitto rationes ceteras, quibus frequentationem Parochiæ (ſine obligatione tamen) perſuadere conatur: cum eam, utpote honeſtam imprimis, atque decentem, minime improbare, ſed erroneam tantum conſcientiam impedire intendam: ne videlicet cum perſuaſione obligationis Parochialia, vel cum apprehenſione peccati Regularium templa frequententur. *Benedictus XIV. de Syn. l. 7. c. 64. n. 7.* oſtendit (contra *Juenin. & Van. Eſp.*) nunc non eſſe obligationem audiendi Miſſam in Parochia.

DUBIUM V.

Quæ excuſent ab auditione Sacri?

324 *Quæ ſint cauſæ excuſantes? An habens privilegium Oratorii teneatur conducere Sacerdotem?*
325 *Quomodo excuſentur navigantes, vel carcerati, vel infirmi, aut excommunicati?*
326 *An excuſentur cuſtodientes domus &c.? vel timentes carcerari, aut aſſiſtentes infirmis?*
327 *An uxores, filii, & famuli timentes offenſionem Dominorum?*
328 *An aliquando viatores?*
329 *Quæ diſtantia ab Eccleſia excuſet ab audienda Miſſa?*
330 *An excuſentur fœminæ ratione luctus, vel partus, vel quia non habent veſtes convenientes? Et an puellæ prægnantes, vel tempore quo fiunt dæ ſunt proclamationes pro ipſis?*
331 *An poſſit omittere Sacrum puella ſciens ab aliquo turpiter concupiſci?*
332 *An excuſet amiſſio magni lucri? An aliud bonum ſpirituale majus?*
An peregrini ad breve tempus commorantes teneantur audire Miſſam in loco, ubi eſt de præcepto?

324 „ Reſp. Duæ ſunt cauſæ, quarum altera ſi adſit, non teneris curare celebrari privatim in portatili cum privilegio, neque (etſi id conſulu ſit) preces interim alias loco Miſſæ dicere, ut habet *Nav. c. 13. Suar. Fill. t. 5. c. 5. q. 11.*

„ Prima cauſa eſt impotentia, vel ſimpliciter, vel moralis; aut difficultas ea notabili incommodo, proprio, vel proximi; corporis, vel bonorum, vel etiam honoris; quia hæc eſt mens Eccleſiæ præcipientis inſtar diſcretæ, & benevolæ matris. *Bon. d. 4. q. ult. p. ult. Nav. Fill. t. 5. c. 7. q. 11. Suar. d. 85.*

„ Secunda cauſa eſt quodcunque motivum rationabile, quo quis bona fide putat ſe excuſari. V. *Suar. in 3. p. ſ. 6. c. 5. Laym. & Bon. l. c.*

Excuſat igitur ab audienda Miſſa quævis cauſa mediocriter gravis, ſcilicet, quæ involvit notabile aliquod incommodum, aut damnum in bonis Animæ, vel corporis proprii, vel proximi. Ita communiter cum *Buſ. DD. ap. Croix l. 3. p. 1. n. 675. Salm. de Sacrif. Miſ. c. 6. n. 63. Mazzotta de 3. præc. c. 3. §. 2. & Zachar. l. 3. p. 2. n. 575. cum Suar. Azor. Pal. Fill. Tamb. &c.*

Recte autem docet hic *Buſ.* & eſt commune *cum Dian. ap. Croix n. 676. & Sal. d. c. 6. n. 62.* quod habens privilegium Oratorii non tenetur Sacerdotem conducere, ut Miſſam ipſe audiat. Sed quid, ſi Miſſa jam dicatur gratis, vel facile gratis haberi poſſit? *Suar. Meroll. Eſcob. Pelliz. &c. ap. Croix num. 576. & Salm. ibid. num. 61. cum Fill. Pal. Trull.* putant adhuc non teneri Miſſam audire, ſi alias erat excuſatus, quia privilegium datur ut favor, non ut onus; Et ideo nemo tenetur uti privilegio ſuo; nam aliter privilegium redderetur gravoſum. Probabilius tamen teneri dicunt *Tournely t. 3. p. 358. v. 2. & Croix num. 676. cum Lugo, Tamb. & communiori*, ut aſſerit. Ratio, quia, licet non teneatur quiſque uti privilegio ſuo, tenetur tamen ſatisfacere præcepto, dum poteſt ſine notabili incommodo. Et idem dicendum puto cum *Tournely*, ſi cum modico ſtipendio poſſis conducere Sacerdotem, quia quiſque tenetur levia pati incommodum, ut Præcepto ſatisfaciat.

Unde reſolves.

„ 1. Excuſantur, qui ſunt in navigatione, vel carcere. 325
Item in morbo, vel convaleſcentia, in qua obſit prodire foras. Item qui ſunt in excommunicatione, vel interdicto, de quo ſuo loco.

Infirmi excuſantur, quando prudenter timent non leve damnum, vel moram notabilem ad convaleſcendum. Ita *communiter DD. Cajet. Soto, Suarez, Nav. & alii cum Salm. de Sacr.* Miſ. *c. 6. num. 18. & Elbel de 3. Præc. num. 366.* apud quem *Gobatus cum Sanch.* excuſat etiam eum qui ægra valetudine laborans timeret exeundo notabile gravamen capitis, virium laſſitudinem, cruditatem &c. Sed quid, ſi dubium ſit, an incommodum ſit leve, vel ſufficienter grave? Standum eſt conſilio Medici, aut Superioris, aut Parochi, vel alius viri prudentis; Et etiam ſuo judicio poteſt acquieſcere infirmus, ſi prudenter ita judicet. Sed quid, ſi adhuc, conſilio petito, maneat dubius? *Suarez* dicit tunc petendam eſſe diſpenſationem; ſed *Pal. Gob. Bon. ap. Croix n. 679. & Salm. ib. n. 59.* dicunt abſolute non teneri ad Miſſam; quia, ſtante periculo gravis damni, præceptum Eccleſiæ tunc non poſſidet adverſus infirmum, Et idem ſentit *Lugo*: Saltem (ait *Gob.*) tunc judicandum eſt, Matrem Eccleſiam in tali caſu non obligare: Vide *Croix ib.* Et eſt valde probabile cum *Mazzot. l. c.*

Excommunicatus, vel interdictus non peccat, omittendo Miſſam, & ſic pariter carceratus, etiamſi negligant abſolutionem, vel libertatem; quia iſti non obligantur auferre impedimenta remota. Eſt commune contra paucos *ap. Salm. de Sacrif. Miſ. c. 6. n. 53. cum Nav. Suar. Azor. Bon. Sa, Pal. &c.* Modo, bene advertunt *Sporer tr. 3. c. 4. n. 26. & Elbel n. 265.* ipſi non ideo ea propoſito negligant liberationem, ne teneantur ad Miſſam. Imo probabilius dicunt *Bon. & Trull. ac Tournely t. 3. p. 358. v. Sed hic*, ipſos non excuſari, ſi de facili poſſent abſolutionem, aut libertatem obtinere, & negligunt; quia quiſque tenetur cum levi incommodo tollere impedimenta, ut gravi præcepto ſatisfaciat.

„ 2. Item qui cuſtodiunt caſtra, urbem, gregem, domum, 326
infantes, vel puerum (qui in templo quietus, & ſine perturbatione aliorum contineri non poteſt), aut ægris ſolatio ſunt, aut coquere debent, & ſimilia curare, quæ omitti non poſſunt. *Bon. Con. n. 86. & 314.*

Excuſantur igitur cuſtodientes domos, vel greges, ex communi cum *Laym. l. 4. tr. 5. c. 4. n. 3. Palao tr. 22. Tournely p. 338. n. 2. D. un. p. ult. n. 4. Bon. D. 4. q. ult. n. 3. & Salm. c. 6. n. 68.* At ſi ſint plures cuſtodes, & una dicatur Miſſa, debent alternatim eam audire. Ita *Salm. d. cap. 6. cum Suar. Nav. Con. Laym. Cov. &c.* Et ita pariter, ſi a viro, vel uxore manendum ſit domi ad cuſtodiam, non poteſt vir cogere illam, ut ſemper domi maneat, cum ſit ſocia, non famula, quæ e converſo cogi poſſet; ſed etiam poſſet dominus manere domi quandoque, ut famula audiret Miſſam, nam illius utilitas dominum excuſaret. Ita *Croix cum Steph. & Gob.* Pari modo excuſantur ab audiendo Sacro Matres, quæ non habent domi cui relinquere parvulos ſine periculo, & contra non poſſent eos adducere in Eccleſiam ſine notabili aſtantium perturbatione. Ita *Bon. l. c. n. 2. & Salm. n. 73. cum Suar. Trull. & Elbel n. 389. cum Laym. &c. communiter.* Probabiliter excuſatur etiam qui timet carcerari, ſi Eccleſiam adeat. *Croix n. 689. cum Henr. Dic. & Gob. ac Zach. l. 3. p. 1. n. 689.*

Excuſatur etiam qui nequit Miſſam audire, quin relinquat infirmum ſine aſſiſtentia ad cibum, ſive ad remedia præſtanda; vel quin infirmus, relictus ab illo, gravem turbationem patiatur. Ita *Pal. Dic. Fill. Suar. Sot. &c. cum Salm. d. c. 6. n. 76.* Et hoc, etſi adeſſet alius aſſiſtens, ſed infirmus putaret illius aſſiſtentiam eſſe ſibi neceſſariam, & alias gravem pateretur triſtitiam. Ita *Paſq. ap. Croix n. 686. & Mazzot. l. c.*

„ 3. Item, cui periculum eſt gravis offenſionis mariti, pa- 327
rentum, vel dominorum. *Henr. Suar. Fill. n. 226.* Si tamen id fere ſemper fieret, de alio medio laborandum eſſet.

Excuſantur famuli, quando eorum miniſterium eſt communiter neceſſarium, & omittere nequeant ſine gravi incommodo dominorum; Debent tamen mediocrem diligentiam adhibere, ut Miſſam non omittant: ita *Suar. D. 88. ſect. 6. n. 5. Palaus l. c. n. 5. Tournely p. 339. & Salm. n. 74. cum Con. & Dic.* Imo notat *Croix n. 685. in fin. cum Pal.* eos teneri ad hoc, adhuc cum mediocri moleſtia ſeu vigilia, non autem cum notabili diminutione ſomni. At ſi miniſterium non ſit ita neceſſarium, domini procul dubio peccant, ſi famulos impediant Sacrum audire. Ipſi autem famuli tenentur tunc audire, adhuc contra domini juſſum, niſi gravem indignationem timeant; vel niſi ſtatim, & de facili non poſſent alium dominum invenire, ut bene ait *Croix l. 3. p. 1. n. 685. cum Pal. tr. 22. p. ult. n. 6.* Quicquid dicant *Spor. de 3. Pr. c. 5. n. 75. & Salm. n. 75. &c.* ſentientes, famulos per aliquot vices ſemper excuſari. Notat autem *Mazzot. d. §. 2.* quod minime peccant domini, ſi tempore Miſſæ præcipiant famulis, quæ nequeant differri juxta communem vivendi modum (intelligendum, ſine notabili ipſorum dominorum incommodo). Et tunc ſane excuſantur etiam famuli ſi tempore Miſſarum ſint occupati in obſequio actuali & neceſſario, ut ait *Spor. d. n. 24. cum Salm. &c. ut ſupra.*

Sic pariter excuſatur uxor, ſi ea acceſſu ad Eccleſiam timeat gravem indignationem viri iracundi, vel zelotypi; ſecus, ſi

levem. Communiter *Pal. Suar. Bon. Azor. cum Salm. d. c. 6. n. 68. Mazz. l. c. & Elb. n. 359.* Sed hoc raro admittendum. Ex juſta cauſa, notat *Croix num. 688. cum Tamb. & Fag.* poſſe Patrem detinere filium domi clauſum in pœnam, etſi Miſſam non audiat. Idem ait *Elb. n.* 380. Recte etiam excuſatur cum *Tournely p.* 359. qui omitteret Miſſam ad reparandas rixas aliorum, aut furta alienorum bonorum.

328 „ 4. Item, ſi quis alioqui amiſſurus eſſet occaſionem commodam itineris, v. gr. ſocios, eum viam ignoret, vel pericula metuat. Alias vero tenetur ad Miſſam ante iter, vel in itinere. *Suarez ſect. 6. Rodriq. Bon. l. c.*

Excuſatur etiam viator, ſi alias perderet expenſas itineris, quas faceret ſocius, ut *Suar. Dic. Gob. ap. Croix n.* 582. *& Salm. n. 69. cum Bon. &c. ac Elbel. n.* 383. Vel ſi graviores expenſas ſubire deberet, ſi relinqueret occaſionem illam ob Sacrum audiendum, ut addit *Elbel l. c.* Vel ſi non eſſet ſecurus in itinere ſine comitiva, *Elbel ibid.* Vel ſi ſocietas illius multum eum ſublevabit, & longæ viæ auferet tædium, quod certe videtur grave incommodum, vel ſaltem eſt conjunctum cum periculo gravis incommodi, ut *Tamb. Suar. Dic. Gob. Henr. ap. Croix ib.*

329 „ 5. Si ſit gravis difficultas eundi ad Eccleſiam ob diſtantiam, v. gr. unius, vel alterius milliaris Germanici, vel etiam minoris ſpatii: maxime ſi via ſit moleſta, cælum pluvium. Ubi habenda eſt ratio perſonarum, loci, temporis, & conſuetudinis, *Bon. Suar. Fill. l. c. March. Hor. paſt. t. 4. c. 6. n. 7.*

Pro diſtantia excuſante, alii aſſignant tria milliaria noſtratia, alii duo, alii unum. Sed hoc judicandum ex circumſtantiis perſonæ, temporis, &c. ut *Buſ. Viv. Salm. ex communi.* Ordinarie tamen milliaris diſtantia non excuſat, ut bene ait *Croix num. 687.* Sed *Dicaſtillus ap. ipſum ibid.* non obligat mulieres nobiles, & teneras ad 5500. paſſus; obligat vero alias mediæ ſortis, & ruſticas ad longius ſpatium. E converſo *Salm. d. c. 6. n. 65. cum Suar. Pal. Trull. Fill. &c.* (quibus adhærent *Zach. l. 3. p. 5. n. 687. ac Croix cum Dian. Gob. & Fag.*) dicunt, quod regulariter excuſat diſtantia leucæ, ſive trium milliarium, ideſt (ut *Croix*) unius bonæ horæ, ſeu 5. quadrantium iter pedibus agentes; & minus, ſi eſſet moleſtia nivis, imbris, vel alia cauſa. Et idem tenet *Mazzot.* dicens abſolute, quod diſtantia trium milliarium omnes excuſat.

330 „ 6. Si ex conſuetudine patriæ feminæ egredi non ſoleant tempore luctus, vel etiam poſt partum. *Sylv. Cajet. & Fill. n.* 227.

Excuſantur igitur viduæ ratione luctus, ut *Sporer n. 35. & Elbel n.* 384. ac etiam filiæ, & ſorores, ut addit *Mazzot. cum Suar.* Sed talem conſuetudinem (ajunt *Fil. Villal.* & alii) non eſſe extendendam uſque ad menſem a morte viri. Menſem tantum permiſit S. Carolus Borromæus in Concilio 1. Mediolanenſi. Quamvis, ſi alia eſſet conſuetudo in aliquo loco, non eſſe damnandum de peccato gravi docent *Pal. Dic. & Fill. cum ceteris ap. Salm. n.* 82. Illæ tamen, quæ e domo jam egrediuntur ad alia, non ſunt excuſandæ, ut recte notant *Salm. ib. cum Pal.* Alicubi etiam ex conſuetudine virgines excuſantur a Miſſa, ne in publicum exeant, *Salm. n. 81. cum Fill. Pal. & Suar.* qui tamen cum *Azor. & ceteris* merito advertit talem conſuetudinem moderandam eſſe, quoad fieri poteſt.

„ 7. Si quis non habet veſtes ſtatui ſuo convenientes, *Navar. Henr. Sa, Azor. Bon. l. c.*

„ 8. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id adveriatur, ſi prodeat. *Laym. l. 4. t. 5.*

Bene excuſantur cum *Buſ. & Elbel n. 367.* mulieres non habentes veſtes decentes juxta ſuum ſtatum, vel famulum, aut ſociam, ſine quibus magno rubore ſuffunderentur, ut ait *Mazzot. l. c.* Sed merito advertunt *Salm. de Sacr. Miſſ. c. 6. n. 64. Led. Suar. Fill. Dic. Pal. &c.* non eſſe excuſandas ab audienda Miſſa valde mane, ſi poſſunt; aut in Eccleſia remota, ubi Populus non concurrit. Idem dicitur de puella inhoneſte prægnante, ſi poſſet in aliquo loco occulte, & ſine nota Miſſam audire. Ita communiter cum *Buſ. infr. Elbel n. 367. Tournely t. 3. p. 338. n. 2. & Pal. Laym. Reg. &c. cum Salm. ib.* Sic etiam poſſunt aliquando excuſari puellæ, quæ ab Eccleſia exeunt, quando fiunt proclamationes pro earum matrimoniis, etſi ideo omittant Sacrum, ſi ob id notabilem verecundiam pati debeant. Ita *Elbel n.* 384. idem. que ſentit *Spor. c. 4. n.* 35. de mulieribus nobilibus. Hoc autem raro & difficile puto admitti poſſe; ut ſi revera puella ex hoc tantum ruborem pateretur, ut magnum incommodum ſubiret, eo caſu non improbo. *Croix* vero *num.* 690. abſolute tales puellas excuſat, ubi adeſt hujuſmodi conſuetudo. Pariter conſuetudo excuſat puerperas, domi ſe continentes poſt partum per aliquod tempus (v. gr. per ſex hebdomadas ex communi uſu, ut teſtantur *Sporer, & Elbel*), etiam poſtquam convaluerint. *Spor. n. 35. Elbel n. 384. & Salm. c. 6. n. 79. cum Pal. ex c. un. de Purif. poſt part.* Non vero excuſantur mulieres ob menſtruum. *Salm. n.* 80.

331 „ 9. Si quæ ſciret, alteri, a quo perdite amaretur, ſecuturam occaſionem peccati, ſi prodiret. *Sa, Fill. n.* 227.

Quæſtio magna eſt, an puella ſciens ab aliquo turpiter concupiſci poſſit omittere Miſſam? Tres ſunt ſententiæ. *Prima*, quam tenent *Laym. de Char. c. 13. n. 10. Spor. de 6. Præc. cap. 1. n. 29. & 37. Val. Lop. ap. Salm. d. c. 6. n. 77.* dicit poſſe; Et bis, vel ter etiam teneri omittere. *Secunda cum Pal. & Henr.* dicit teneri audire Miſſam, non obſtante ruina alterius, quæ illi voluntarie evenit. *Tertia cum Mazzot. c. 3. §. 2.* qui aſſerit communem cum *Suar. Sa, Fill. Bon. Sanch. &c. ap. Salm.* docet poſſe quidem omittere ad evitandum proximi damnum: Sed non teneri, quia utitur jure ſuo, & damnum ille ſua culpa patitur. Hæ ſententiæ omnes ſunt probabiles, ſed prima probabilior. Ratio, quia præceptum naturale de vitando ſcandalo præferendum eſt poſitivo de audienda Miſſa. E converſo, quia charitas non obligat cum gravi incommodo, non tenetur puella abſtinere a Miſſa plus quam ſemel, vel iterum. Vide *dicta de Charit. l. 2. n. 51. & 53.*

Quæritur hic in fine, an amiſſio notabilis lucri excuſet ab auditione Sacri? Negant *Salm. de 3. Præc. c. 1. num.* 352. 332
Sed ſatis probabiliter affirmant doctus *P. Holzmann de 3. Præc. c. 1. n. 158. Viva Art. 3. n. 7. Mazzot. l. c. Elbel num. 368. cum Anacl. Dian. &c. Tamb. c. 2. §... n. 7. cum Azor. Baſſ. ap. Croix num.* 681. ob eamdem rationem, qua diximus ſupra *num.* 301. excuſari qui, ne amittat extraordinarium lucrum, laborat die feſtivo; ex ratione generali, quia Præcepta Eccleſiaſtica non obligant cum gravi incommodo. Idem tenet *Gob.* qui excuſat pauperem etiam ob lucrum unius ducati, & duorum alium tenuis fortunæ. Et injuſte *Salm. l. c.* rejiciunt prædictam ſecundam ſententiam, cum *de Sacrif. Miſ. c. 6. n. 69. cum Suar. Pal. Bon. &c.* non negent excuſari viatorem, qui, ne amittat ſolas expenſas, quas ſperat a ſocio, Sacrum omittit. Utrum autem excuſetur, qui in Sabbato venatum iret, ubi Miſſam audire nequit? Vide *dicta n. 305. circa fin.* Verum *Dic. & Gob. ap. Croix n.* 684. excuſant Aurigas, qui non poſſent audire Sacrum, quin vecturam relinquant cum notabili jactura. Idem ait *Mazzot. d. §.* 2. de Tabellariis, & Cuſtodibus Gabellarum, qui timeant notabilem jacturam; Idemque dicit de nautis vectoribus mercium, qui nequeant audire Miſſam ſine magno incommodo. Illud autem non admittimus, quod aliqui AA. addunt *ap. Croix l. cit.* ſcilicet quod, etſi quis poſſit ſine tanto damno omittere vecturam, adhuc tamen is excuſari poſſet ex conſuetudine aliorum, quam habent vehendi. Pariter *ib.* dicunt *Suar. & Gob.* excuſari Molitores, ſi cauſa Miſſæ eis eveniret jactura mediocriter gravis. Valde autem probabiliter excuſatur, qui ob Miſſam audiendam omittere deberet negotium cum damno gravi, ut *Suar. Dic. Cajet. &c. cum Salm. n.* 70.

Non excuſatur autem ex communiori cum *Paſq. ap. Croix num.* 683. qui omitteret Sacrum ob aliud bonum ſpirituale, quamvis majus. Probabiliter tamen *ib.* admittit *Ills.* excuſari qui omitteret Miſſam pro ſe confitendo, ſi alias deberet aliquandiu permanere in ſtatu peccati mortalis; & idem tenet *Croix cum Leſſ. n.* 665. Item excuſatur a Miſſa, qui alias non poſſet impedire blaſphemias, rixas, furta, &c. *Elbel num.* 391.

An autem Peregrini teneantur audire Miſſam, quæ audienda eſt ex peculiari præcepto loci, ubi ſunt, etiamſi per unum diem ibi commorentur? Affirmant *Suarez de Rel. l. 1. c. 14. a n. 9. Pont. de Matr. l. 8. c. 4. num. 7. Joſ. de Januar. & Salas ap. Pal. de Leg. D. 1. p. 24. num.* 12. qui merito probabile id vocat cum *Sanch. Dec. l. 1. c. 12. n. 37. & Salm. de Leg. c. 3. n.* 58. Ratio, quia Peregrini vere ſiunt ſubditi Superioris loci ubi ſunt, licet per breve tempus ibi commorentur. Probabilius tamen negant *Sanch. l. c. n. 38. cum Tol. Azor. Sayr. &c. Bon. D. 5. q. 1. p. 6. n. 6. & 43. Sylve. v. Jejunium q. 2. n. 7. Elbel de 3. Pr. n.* 383. item *S. Antonin. Gran. Vega, &c. ap. Salm. l. c.* Ratio, quia Superior loci non habet juriſdictionem in peregrinos, niſi ii maneant, vel ſaltem animum permanendi habeant per majorem anni partem juxta dicta *de Leg. l. 1. n.* 156.

Hic refert adnotare, quod Benedictus XIV. in Brevi, *Cum ſicut &c.* dato die 12. Dec. 1748. quoad Regna Neapolis, & Siciliarum indulſit ab abſtinentia operum ſervilium in diebus feſtis, exceptis Dominicis Paſchatis, & Pentecoſtes, ac omnibus aliis Dominicis in anno: item die Circumciſionis, Epiphaniæ, Aſcenſionis, Corporis Chriſti, Nativitatis Domini: item Purificationis, Annunciationis, Aſſumtionis, Nativitatis, & Conceptionis B. V. Mariæ Immaculatæ: item die SS. Petri & Pauli, omnium Sanctorum, & Patroni principalis cujuſcumque Civitatis aut Pagi illius Diœceſis. In aliis vero Feſtis præſcripſit Fideles teneri tantum ad Miſſam audiendam.

CAPUT II.

De quarto Præcepto, *Honora Patrem, &c.*

DUBIUM I.

Ad quid teneantur liberi erga Parentes?

333 *Quæ teneantur filii præſtare Parentibus circa Amorem?*
334 *Quæ circa Reverentiam?*
335 *Quæ circa Obedientiam? Vide alia ibid.*

„ Reſp. Tenentur vi hujus præcepti, tum Genitoribus, tum Superioribus, in iis rebus, in quibus quiſque, & quandiu ſubjectus iis eſt, *amorem*, *reverentiam*, & *obedientiam* præſtare, ita ut, ſi notabilis horum defectus ſit in re gravi, graviter peccetur: quod facilius fiet reſpe- 333

„ ctu

„ ſtu parentum, quam aliorum. Ita communiter. V. *Fill. t. 28. p. 2. c. 1. &c.*

Unde reſolves.

„ 1. Contra *amorem* graviter peccat filius. I. Si ſigna odii parentibus oſtendat, & aſpere tractet. II. Si torvo oculo ſere ſemper intueatur, ac ita aſpere loquatur, ac ſi odio haberet. III. Si non ſubveniat in gravi neceſſitate ſpirituali, vel corporali * (*Hinc etiam graviter peccant filii negligentes preces, & Sacrificia offerri pro Parentibus. Salm. tr. 24. c. un. num. 24.*) * IV. Si non impleat eorum teſtamenta, & legata, modo hæres ſit. V. Si grave malum, v. gr. mortem illis optet. *Nav. Reg. l. 20. n. 8. Fill. t. 28. c. 1. q. 3. & 7.*

Graviter ideo peccant filii, ſi non curent, ut parentes in articulo mortis conſtituti ſuſcipiant Sacramentum Pœnitentiæ, & alia. *Bon. de IV. Præc. p. 4. n. 5. Fill. n. 3. Salm. de IV. Præc. Tr. 24. c. un. n. 4. cum Az. Nav. Trull.* Idem, ſi impediant parentes, ne faciant teſtamentum. *Bon. ibid. Tamb. n. 5.* Quod tamen intelligitur, ſi malis artibus impediant; ſecus vero, ſi modis permiſſis id faciant, tunc ab omni culpa immunes erunt.

334 „ 2. Contra *reverentiam* peccat graviter filius I. Si percutiat etiam leviter, ſecundum *Regin.* II. Si manum ad percutiendum deliberate attollat. * (*Ita omnes communiter, & recte advertit Sporer de 4. Præc. c. 5. n. 32. quod in his filius dupliciter peccaret, contra juſtitiam, & contra pietatem.*) * III. Si graviter Parentes contriſtet. *Reg. l. 20. n. 24. Fill. c. 17. n. 17.* * (*Etiamſi verba non ſint graviter contumelioſa, at probabilius ait Buſ. mox infra, & Bon. de 4. Præc. p. 3. n. 4. contra Elbel eod. tit. n. 557. dicentem non eſſe mortale, ſi iracundia Parentum non oriatur ex ipſo verbo aut facto, cum hoc ſit leviter injurioſum, ſed ex ſiniſtra apprehenſione, vel eorum indiſpoſitione; Nam ſi tunc non læditur graviter reverentia, ſaltem graviter violatur amor erga Parentes, eos ſine juſta cauſa graviter & deliberate contriſtando.*) * IV. Si animo deliberato ad gravem iram provocet verbis contumelioſis, vel talibus, quibus ſciat graviter offendendos. * (*Hinc bene ait Roncaglia de 4. Præc. c. 1. R. 1. in praxi non excuſari a mortali, qui Matrem vocet:* Pazza, ubbriaca, beſtia, ſtrega, ladra, *& ſimilia. Qui vero diceret tantum:* Vecchia, ſtordita, ignorante, *& ſimilia puto non poſſe de ſe abſolute damnari de mortali, niſi Parens graviter de his verbis offendatur. Peccat autem graviter filius, qui Parentes frequenter torvis oculis aſpicit, aut verbis aſperis alloquitur, ita ut videatur eos odio habere. Buſ. ut ſupr. & Bon. n. 3. cum Sylveſt. Graff. &c. Elbel n. 550. Ron. R. 2.*) * V. Si maledicta, aut convicia in eos conjiciat. * (*cum Tournely 1. 3. p. 338. Intellige in præſentia, ut videbimus in ſubſequenti Adnotatione. Idem, ſi Parentes deliberate geſtu vel riſu ſubſannet, ut Sporer n. 31. & alii. Dicitur* deliberate, *nam in his, & ſimilibus ut ſupra, ſæpe excuſantur filii a mortali propter indeliberationem actus, ut notant Bon. & Elbel*) * VI. Si Parentes pauperes deſpiciat, vel nolit agnoſcere: Quod ſi tamen cæteris tantum diſſimulet ſe nosſe, & nolit apud ſe habere ex juſta cauſa, dummodo eos provideat de neceſſariis, *Bon. n. 4.* excuſat eos a peccato gravi, eo quod rationabiliter non ſunt inviti. * (*Hinc probabiliter ap. Salm. de 4. Præc. n. 5. Az. Nav. Tol. & Trull. excuſant eo caſu filium a mortali, 1. ſi grave damnum paſſurus eſſet. 2. ſi Parentes infami crimine eſſent notati. 3. ſi ſolum exterius diſſimularent, ſine interno contemptu, quia tunc* (ut ait *Bon.*) *ipſi Parentes non cenſentur graviter, aut rationabiliter inviti.*) * VII. Si in foro externo filius etiam de vero crimine Parentes accuſet; extra crimen hæreſis, proditionis, vel conjurationis in Principem, cum non ſit alius corrigendi modus. Vid. *Bon. l. c.*

Abſolute dicit *Sporer d. c. 5. n. 30. & 31.* filium maledicentem Parentibus, ſive eos ſubſannantem, non excuſari a peccato mortali, ſive faciat in eorum præſentia, ſive in abſentia. Neſcio quomodo hic Auctor, quamvis in aliis ſuis ſententiis ſatis æquus, & forte aliquando plus quam par eſt benignus, hoc potuerit abſolute aſſerere: Nam, ut ipſemet fatetur *de 8. Præc. c. 6. n. 125.* & omnes docent, reverentia ſive honor non læditur, niſi per contumeliam illatam in præſentia offenſi; vel in abſentia, ſed eo fine, ut alter reſciat. Præterea accedit id quod dicunt plures graves DD. ut *Conink. de Rita V. Sacr. a. 3. dub. 2. n. 230. Pontius de Matr. l. 10. c. 10. n. 15.* (& aſſerit commune) *Tol. l. 5. c. 8. n. 11. Nav. c. 27. n. 256. in fin.* item *Az. Vaſq. Sa, &c. apud Salm. de Matr. c. 15. n. 64.* Ajunt enim præfati AA. per copulam fornicariam occultam in Eccleſia non committi ſacrilegium, nec pollui Eccleſiam; Ratio, quam tradit *Coninchius* apud *Salm.* quia reverentia Eccleſiæ debita conſiſtit in opinione hominum, ſicut fama: ergo ſicut homines non fiunt infames, niſi crimina innoteſcant, ita reverentia loci ſacri non violatur, niſi publice pateat de crimine. Quidquid ſit de hac ſententia, quæ ſatis eſt probabilis, ut dicunt *Salm. n. 65.* licet oppoſita mihi ſit probabilior, quia irreverentia tunc irrogatur Deo, qui in Eccleſia ſpeciali modo aſſiſtit, & omnia occulta reſpicit. (V. *infra de 6. Præc. n. 458.*) Quod mea intereſt hic, eſt ratio adducta, nempe quod reverentia non læditur niſi per manifeſtationem contumeliæ. Quomodo igitur peccabit graviter filius clam maledicens Parenti, aut ſubſannans in ejus abſentia, cum non adſit tunc neque contumelia, neque irreverentia? Et hoc puto dicendum, etiamſi hoc faciat coram aliis. Attamen non nego in hoc adeſſe quandam vilipenſionem exercitam, repugnantem reverentiæ Parentibus debitæ, ſpecialemque malitiam contra pietatem continentem, ſed quæ non pertingit ad peccatum mortale; niſi caſu quo filius eis malediceret animo malevolo, aut cum magno contemptu, nempe ſi malediceret coram aliis eo fine, ut illi deinde Parentibus deferant, vel forte ſaltem præſumendo quod deferent.

Dicunt autem *Viva, Elbel, Tamb. Mazzot. & Bon. cum aliis*, filium Parentibus maledicentem graviter peccare, ſive illi ſint vivi, ſive defuncti; ſed præfati AA. (aliquantulum nimis inconſiderate) non explicant, an maledictio fiat cum animo, vel ſine animo malevolo. Veruntamen omnino intelligendum non peccare graviter, ſi ſine tali animo maledicat. Et revera *Nav. & Fill.* quos citat *Bon.* pro hac doctrina, ſic intelligunt; *Navarrus* enim *Man. c. 14. n. 12. v. Sexto*, dicit peccare filium, *qui ex animo Parenti maledicit, ſive vivo, ſive defuncto; ſi tamen oretenus tantum maledixerit, non amplius quam venialiter offendit.* Idque quaſi eiſdem verbis confirmat *Filliucius c. 1. n. 17.*

„ 3. Contra *obedientiam* graviter filius peccat I. Si in re 335 gravi ſit inobediens circa ea, quæ pertinent ad gubernationem domus, bonos mores, vel animæ ſalutem. *Fill. n. 20.* II. Si contra voluntatem parentis ducat uxorem ſe indignam. Indigna autem dicitur, cum qua non poteſt contrahere ſine dedecore juxta ſuæ regionis uſum: * (*Vide dicenda de Matr. l. 6. n. 851.*) * non tamen poteſt exhæredari idcirco. * (*Vide l. 3. n. 949.*) * III. Si ſine juſta cauſa nolit eam ducere, quam vult parens, maxime ſi inde ſopirentur odia, aut parentum neceſſitas levaretur: Erit autem juſta cauſa, v. g. ſi ſit impar familia, ſi infirma, deformis, fatua, vel immorigera. IV. Si, inconſultis parentibus, nubat, * (*De hoc vide de Matr. lib. 6. n. 849.*) * ut habet *Sanch.* Poteſt tamen, ubi conſuluit, ipſis invitis, prudenter contrahere cum ſe digna; cum circa electionem ſtatus ſit ſui juris. *Leſſ. l. 2. c. 40. n. 43. Sanch. lib. 4. c. 15. Fill. q. 10. n. 20.* An, & quomodo peccent liberi furando a parentibus? * (Vide infra *l. 3. n. 543.*) Item, an alienare poſſint bona? Vide infra, *l. 3. t. 5. c. 3. d. 1. l. 3. t. 5. c. 4. d. 1.*

Tenetur igitur filius obedire Parenti in iis quæ mox dicta ſunt, & peccant graviter peccato ſpeciali, in Confeſſione explicando, ſi materia ſit gravis, & Parens præcepto expreſſo, & ſerio id mandaverit, ſecus ſi tantum monuerit, ut *Sporer de 4. Præc. c. 5. n. 24. Ronc. c. 1. q. 3. & Holzmann n. 555.* Additque *Lugo de Pœnit. D. 16. n. 226. & Bon. eod. tit. part. 6. n. 3. cum Navar. & Rodriq.* filium tunc ſpeciale hoc peccatum committere, cum Parens imperat aliquid, intendens obligare ad obediendum obedientia ſibi debita. Imo dicunt *Sporer n. 16. & Elbel de 4. Præc. n. 555. cum March.* tunc filium graviter peccare, quando ordinarie præceptum tranſgreditur; Secus ſi aliquoties ex negligentia.

Præterea hic advertendum, filium non teneri obedire in iis quæ pertinent ad ſtatum eligendum. Hinc graviter peccant Parentes, qui eos cogunt, etiam indirecte, invitos ad vitæ ſtatum eligendum ſive Religioſum, ſive Clericalem, ſive conjugalem; Vel contra, ſi nos injuſte retrahunt, etiam ſine vi vel fraude, a ſtatu Religioſo, Clericali, vel conjugali, ſine juſta cauſa; quia Parentibus ſpecialiter incumbit conſulere bono ſpirituali filiorum, Ita *Mol. tom. 5. D. 51. n. 2. Elbel n. 538. & Sporer n. 21. cum communi.* Unde ſi filius ſe ſentiat a Deo vocatum ad Religioſum vel Clericalem ſtatum, & advertat Parentes injuſte impedituros, conſultius aget rem eis celando, Divinamque Voluntatem exequendo. Ita *Elbel l. c. Bon. h. c. n. 2. cum Sayr. Molſ. Fill. & aliis.* Dictum eſt autem *injuſte*, nam ſecus dicendum, ſi Parentes ob juſtam cauſam contradicerent, puta ſi remanerent in neceſſitate; vel ſi alias extingueretur nobiliſſima Familia, ut ait *Elbel n. 539.* In hoc tamen ſecundo caſu puto non teneri filium ob id ſuam vocationem deſerere. Vide alia, quæ de hac materia fuſe dicentur *l. 4. ex n. 66.*

„ 4. Tenetur proles alere parentes egentes, adeo ut, ſi in gravi neceſſitate aliter juvari non poſſint, teneatur manere in ſeculo (niſi tamen in hoc illi certum, vel certe valde probabile periculum ſalutis immineret) * (*Vide infra de Statu Relig. l. 4. n. 66. ubi etiam de fratribus n. 71.*) * &, ſi Religionem ſit ingreſſus, teneatur egredi, & juvare parentes: dummodo eorum neceſſitas ejus profeſſionem anteceſſerit. *Fill. q. 5. n. 9. Bon. q. 1. p. 6.* * (*Vide d. l. 4. n. 67.*) *

„ 5. Si vero neceſſitas poſt profeſſionem ſuperveniat, ſi extrema ſit; tenetur egredi, petita, prius, licet non obtenta, venia. Si autem ſit gravis tantum, in qua utcunque poſſint vivere, non tenetur quidem, poteſt tamen egredi, ſi Prælatus permittat. Quo caſu tenetur, in quantum non obſtat ſuo intento, deferre habitum, & obſervare ſubſtantialia Religionis: at, poſtquam parentibus ſubventum eſt, redire tenetur. V. *Leſſ. l. 2. c. 41. dub. 3.* * (*Vide & infra de Statu Rel. l. 4. n. 67.*) *

DUBIUM II.

Ad quid teneantur Parentes erga filios.

336 *Quæ teneantur Parentes præſtare filiis quoad alimenta, & educationem?*
337 *An teneatur* Pater *dotare filiam nuptam contra ejus conſenſum?*
338 *Sanctio Neapolitana circa alimenta filiorum.*
339 *Ad quid aliud teneantur Parentes.*
340 *Ad quid teneantur Fratres?*
341 *An poſſint aliquando Parentes filios exhæredare? Et quæ ſint cauſæ juſtæ exhæredandi?* (Vide etiam de hoc num. 948.)

336 „ PArentes, quo nomine etiam intelliguntur aſcendentes, v. g. avus, proavus, &c. tenentur gravi obligatione juris naturalis conſervationem, & educationem liberorum curare. Circa quod ex *Bon. diſp.* 5. *q.* 1. *Az. p.* 2. *l.* 2. *q.* 17. *Fill. tr.* 28. *c.* 2.

Reſolvuntur hi Caſus.

„ 1. Graviter peccant parentes, qui ſine juſta cauſa prolem hoſpitali, vel locis publicis exponunt. Vid. *Bon.* hic, *& Fill. t.* 21. *p.* 2. *c.* 2. *& infra tract.* 5. *c.* 1. * (*Juſta autem cauſa eſt, ſi proles ſit illegitima, ut probabiliter Laym. Dian. Henriq. Salm. de IV. Præc. n.* 36. *in fin. Vide de Reſt. n.* 656.) *

„ 2. Mater tenetur (ſub veniali tamen) lactare proprio lacte, niſi habeat juſtam excuſationem * (*V. gr. ſit debilis; aut nobilis ob conſuetudinem. Salm. n.* 35. *cum Nav. Az. Trull. &c.*) *: tunc vero tenetur ſub gravi peccato bonam nutricem quærere. *Bon. d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. *Laym.* Item tenetur ſecundum jura prolem alere ad finem anni tertii. * (*Si vero mater non poſſit lactare, tenetur pater ad expenſas lactationis, Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 697. *Et Salm. de* 4. *Præc. c. un. n.* 3. *cum communi.*) * Poſtea educatio uſque ad emancipationem ſpectat ad patrem. Excipe, niſi hic eſſet pauper, & mater dives. *Fill. Laym. l.* 5. *t.* 10. *c.* 3. *Regin. l.* 20. *n.* 32.

„ 3. Pater tenetur proli, non tantum legitimæ, ſed etiam (in quo jus civile a canonico correctum eſt juxta *c. Cum haberet*) ſpuriæ curare alimenta, hoc eſt, cibum, potum, veſtitum, & honeſtas artes, juxta ſuum ſtatum, niſi tamen aliunde ſe alere poſſit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Eccleſiaſticis poſſunt hæc ſuis ſpuriis præſtare. *Fill. l. c. t.* 28. *c.* 2. *n.* 28. *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 5. Vide infra *tr.* 5. *c.* 4. *d.* 5. *q.* 1. Hinc peccant 1. Si non adhibeant diligentiam ſaltem mediocrem, ut acquirant bona, quibus filii alantur, habeantque hæreditatem ſecundum ſuum ſtatum. 2. Si bona dilapidando impotentes ſe reddant ad liberos honeſte ſecundum ſtatum ſuum educandos, ac dotandos, *Bon. d.* 6. §. 2. ex *Az. Fill. &c.* 3. Si ſine legitima cauſa filiæ dotem negent (vel filium exhæredent), v. g. quia vult ingredi, vel eſt ingreſſa Religionem, vel quia ipſis invitis nupſit, licet ſe indigno. *Bon. l. c. ex Az. Reginald.* &c. vel quia filius Ordinem ſacrum ſuſcepit: Sicut enim Pater tenetur dotare ſuas proles pro matrimonio, vel ingreſſu Religionis: ita etiam ad ſuſcipiendos ſacros Ordines. Neque hæc donatio eſt revocabilis: imo ſic donata non poſſe computari in legitimam, aut diviſionem cum fratribus, docet *Barb. c.* 17. Contrarium tamen tenet *Mol. &c.* cum *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 91. *&* 92. * (*Et Salm. de IV. Præc. n.* 78. *At vide dicenda de Contr. n.* 956. *Ubi etiam vide de aliis bonis a filiis in collationem adducendis.*) *

337 Quæſtio eſt, an Pater teneatur dotare filiam contra ejus voluntatem nuptam? Diſtingue; affirma, ſi filia ſit nupta major 25. annis, etiamſi indigno, ut *Sanch. de Matr. l.* 4. *D.* 26. *n.* 11. *Salm. de* 4. *Præc. n.* 40. *cum Bon. Trull. &c.* Sed dubium majus eſt, ſi nupta ſit minor 25. annis? Alii etiam affirmant abſolute: Alii tantum ſi nupſerit digno: Alii dicunt patrem ei teneri tantum ad alimenta, ſi tamen ipſa egeat, & hoc, etſi nupſerit indigno, ut *Sanch. n.* 18. *&* 19. *Salm. n.* 41. *cum Mol. Trull. Cor.* Et hoc probabilius: Hinc infert *Sanch. n.* 20. *cum Trull. & Bam. ap. Salm. n.* 42. quod ſi etiam filius nuptias ineat, patre invito, tenetur pater alere eum indigentem, & uxorem ejus. Vide dicenda n. 949.

338 Notandum obiter hic eſt, nuperrima S. R. Neapolitani Conſilii, junctis quatuor Aulis, Sanctione, cui Regia Majeſtas annuit 15. Decembris 1742. ſancitum fuiſſe " (non licere parentibus ſine juſta cauſa a jure probata, vel a judice approbanda, liberos, & filios ſeu aliquem illorum immerito e domo ſua expellere, eiſque extra domum præſtare alimenta. Et e converſo filiis, & liberis, ſeu aliqui ipſorum facultatem non eſſe diſcedendi ab obſequio patris pro libito, & alimenta habendi extra domum paternam. Sed voluntatem non morandi cum parente tunc filiis prodeſſe ad exigenda ab illo extra domum alimenta, cum filiorum voluntas eſt cauſa virtutis, non cauſa vitii, quacunque alia interpretatione, & rerum forſan judicatarum auctoritate ſublata deinceps perpetua lege inviolabiliter hoc obſervandum definitum eſt.)

339 „ 4. Parens tenetur proli ſubvenire, relicta Religione, iiſdem caſibus, quibus proles parenti, quos vide *ſuperiore dubio caſ.* 4. *&* 5.

„ 5. Parentes gravi obligatione tenentur inſtruere liberos per ſe, vel alios, in neceſſariis ad ſalutem. Hinc graviter peccant, 1. Si quantum in ipſis eſt, non curent, ut bonis moribus imbuantur, doctrinam Chriſtianam, ſeu Fidei rudimenta addiſcant, pravorum conſortia vitent, mandata Dei & Eccleſiæ obſervent, Sacramenta frequentent, a peccatis abſtineant, *Az. Fill. Bon. l. c.* 2. Si occaſiones peccandi ab iis non avertant, vel in locis, aut domibus ſuſpectis habitare permittant: *Trul. t.* 1. *d.* 3. *n.* 4. 3. Si conſilio, vel exemplo malo depravent. 4. Si non objurgent, puniantque diſſolutos: moderate tamen, nam peccant etiam verberando immoderate, v. g. ut notabiliter lædantur. *Sot. Syl. Bon. l. c. & d.* 3. *de contract. q. ult. p.* 3.

„ 6. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem ſtatus. Unde peccant invitos ad matrimonium, vel Religionem cogendo, vel abſtrahendo. * (*Vide dicta n.* 335. *v. Præterea, & dicenda l.* 6. *n.* 850. *in fin. v. Dicit.*) * Et quidem *Trid. ſeſſ.* 25. *de Reg.* 18. excommunicat cogentes ad Monaſterium filias.

„ 7. Etſi frater fratri, vel ſorori, ſaltem in extrema, 340
vel quaſi extrema neceſſitate teneatur ſubvenire lege tum charitatis, tum pietatis; non tamen eſt ea obligatio, quæ inter parentes, & liberos, cum non ſit iſta dependentia. V. *Leſſ. l.* 2. *c.* 31. *n.* 34. Unde, ſi profeſſus eſt in Religione, non tenetur egredi, ut eis ſuccurrat. *Trull. l.* 2. *c.* 2. *d.* 24. *n.* 8. *ex Suar. &c.* * (*Vide l.* 4. *n.* 67.) *

Notandum tamen hic, quemvis in utroque foro teneri, ſi poſſit, alimenta, & dotes præſtare fratribus, vel ſororibus in eorum non ſolum extrema, ſed etiam gravi neceſſitate. Ita *Salm. de IV. Præc. n.* 69. *cum Az. Trull. Fag. Barboſ. Men. &c.* Extendunt DD. doctrinam hanc ad fratres ex eodem patre natos, licet ex diverſa matre; nam iſti ut utrinque conjuncti in jure reputantur ex *L. Cum plures.* §. *Cum tutor. ff. De Adminiſtratione Tutorum.* Si vero fratres, ſicut & ſorores, ſint tantum uterini ex parte matris, tunc eſt obligatio eos alendi, ſed non ſorores dotandi.

„ Quæres, an filius aliquando poſſit a patre privari hæreditate?

„ Reſp. Poteſt ex juſta cauſa, alias non: eadem in teſta 341
mento debet exprimi. *Auth. Sed hodie. C. de Inoff. teſt.* Talis autem cenſetur I. Ingratitudo (niſi in gratiam patris redierit, ipſumque pœnituerit ante teſtamentum conditum), ut ſi affecit patrem gravi injuria, vel ejus vitæ inſidiatus eſt, vel manus injecit, vel maleficiis ſe immiſcuit. *Bon. d.* 3. *q.* 7. *p.* 3. *ex Cov. Sanch. Az. Mol. &c.* II. Si novercam, ſeu patris uxorem cognoverit carnaliter; ſi parenti furioſo, vel carcere detento noluit ſuccurrere, fidejubendo: ſi impedierit patrem teſtari: ſi bona parentum dilapidaverit, cum gravi ipſorum diſpendio. III. Si filia minor 25. annis luxurioſam vitam elegerit, &c. Circa quas nota valere has cauſas, quando filius aliunde habet, unde vivat; nam alimentis ad vitam neceſſariis privari non poteſt, cum debeantur jure naturæ, quod a jure civili tolli non poteſt. *Bon. d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. §. 3. *ex Sanch. Mol. Az. Reg. Fill. Trull. l.* 4. *c.* 2. *d.* 3. *& t.* 2. *l.* 7. *c.* 17. * (*Secus de neceſſariis ad ſtatum. Salm. ibid. n.* 43. *cum communi. Circa autem exhæredationem filiorum, vide de Contract. n.* 948. *&* 949.) *

DUBIUM III.

Ad quid teneantur tutores, curatores, qui parentum ſunt loco?

„ TUtor (idem eſt de curatore) tenetur curam gerere pupilli, ejuſque bona rite, & fideliter adminiſtrare. Ratio eſt: Quia in hunc finem conſtituitur, & aſſignatur pupillo patris loco. Quare, ſi delinquat, vel notabiliter ſit negligens hac in re, peccat graviter, & ad compenſationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur (& ſaltem de dolo, & culpa lata): imo etiamſi tutoris officium exercet pretio (quod tamen ſi ab initio non eſt conſtitutum, cenſetur ſuſcepiſſe gratis), tenetur etiam de levi culpa. *Bon. de contract. d.* 3. *q.* 17. *p.* 4.

Unde reſolves.

„ 1. Tutor tenetur tueri perſonam pupilli, dum opus eſt, eumque bonis moribus imbuere, & bene educare per ſe, vel per alios. *Bon. l. c.*

„ 2. Tenetur bona pupilli fideliter adminiſtrare, ideoque (officium tutoris ſuſcipiens) inventarium conficere, alioqui damna ex ejus defectu ſecuta reſarcire; nec licet illi pupillo pecuniæ nimium ad uſus inutiles concedere.

„ 3. Tutor (uti & Curator) tenetur conſervare omnia jura, bona, & actiones pupilli (vel minoris), & bona alias peritura vendere, pecuniamque convertere in emtionem bonorum ſtabilium, vel in cenſum, &c. prout fuerit utilius. *Ibid. ex Rebel. p.* 2. *l.* 22. *q.* 17.

„ 4. Si Tutor, vel Curator pecuniam pupilli convertit in ſuos uſus, tenetur ad reſtitutionem totius lucri ceſſantis, vel damni emergentis, quod inde accepit pupillus, vel minor, *l. c. Rebell. q.* 17.

„ 5. Tenetur item ad reſtituendos fructus (deductis expenſis) quos ex bonis pupilli percipere poterat, & ſua culpa non percepit. *Sylv. v. Tutor.* §. 4. *Reb. l. c.*

„ 6. Te-

„ 6. Tenetur nomina debitorum axigere, & debita popilli perſolvere, ita tamen, ut, quantum fieri poteſt, boun popilli conſulat. *Sylv. Reb. ll. cc. Tab. ibid.*

„ 7. Totor, val Curator non poteſt donationes, vel remiſſiones gratioſas facere de bonis popilli, quia non ad deſtruendum, ſed ad tuendum eſt conſtitutus, *ib.* Excipe donationem remuneratoriam: ſic enim poteſt v. g. ſtipendio debito pro liberali ſervitio aliquid addere ea liberali donationa. *Mol. Lugo d.* 23. *ſect.* 10. *Sanch. Trull. l.* 7. *c.* 17. *d.* 8. V. *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 17.

„ 8. Denique tenentur (officio finito) reddere rationes, quia hoc onus eſt commune eorum, qui bona aliena adminiſtrant. V. *Bon. de con. d.* 3. *q.* 19. *p.* 4. & infra hoc libro *t.* 4. *c.* 3. *in appendice ad contractus.*

DUBIUM IV.

Quæ obligatio Dominorum, & famulorum, aliorumque Superiorum, & inferiorum erga ſe invicem?

342 *Quid teneantur Superiores præſtare ſubditis? An Principes teneantur eligere digniores ad officia?*
343 *Quid teneantur famuli præſtare Dominis?*
344 *An famuli non impedientes furta rerum Domini, teneantur ad reſtitutionem?*
345 *An famulus conductus ad annum, diſcedendo poſſit petere ſtipendium?*
346 *An ægrotans teneatur poſtea famulatum ſupplere?*
347 *An elapſo triennio poſſit ſclarium exigere?*
348 *Quando famulus inſerviens, nulla ſtatuta mercede, poſſit exigere ſtipendium?*
349 *Quando poſſit mercedem ſibi compenſare?*
350 *An Servi capti in bello poſſint fugere ad ſuos?*

342 „ RESP. 1. Domini, & Superiores tenentur habere curam famulorum, aliorumque ſuorum ſubditorum. Patet ex 1. ad *Tim. Si quis ſuorum, &c.* Et ratio eſt, quia ſunt ipſorum caput, & vices parentum gerunt, ideoque tenentur quodammodo ad eadem, ad quæ parentes. Inprimis vero curare tenentur, quantum in ipſis eſt, ut ſervent præcepta Dei, & Eccleſiæ. *Bon. dub.* 16. *q.* 1. *p.* 8.

Quær. hic obiter, an Principes ſæculares teneantur aligere digniores ad Officia ſæcularia? Affirmant *Salm. de IV. Præcept. n.* 103. *cum Sot. Bann. Leſſ. Trull. &c.* Negant vero *Caj. Vaſq. Lugo &c. ib.* modo Officia non indignis diſtribuantur: quia, ut iſti dicunt, hæc Officia non pertinent ad juſtitiam diſtributivam, nec ſunt bona communia, ſed potius Regis, qui, ſufficit, ſi digne, non autem digniſſime Rempublicam regat. Utraque eſt probabilis, ſed prima ſententia probabilior, quia alias Reſpublica grave pateretur nocumentum; ob quod motivum *Lug. D.* 34. licet *n.* 19. oppoſitum ſuſtinuerit; tandem *n.* 21. concludit regularitar teneri Principes digniores eligere, excepto uno vel altero Miniſtro. An autem Reges poſſint Officia ſæculari vendere? Negant *Adrian. Ang. Turr. & Med. ap. Salm. l. c. n.* 94. *ex l. Hæc lex ff. ad leg. Jul. de Ambit.* ubi hoc axpreſſa prohibetur. Affirmant vero *Nav. Caj. Sot. Sanch. Az. &c. cum D. Th. Opuſc.* 21. *ap. Salm. ex n.* 95. Modo venditio ſit omnino neceſſaria ad utilitatem Reip. & modo vendatur moderato pretio, ac dignis, & quantum fieri poteſt dignioribus. Ceterum omnes cum *D. Th.* conveniunt hanc venditionem non expedire, intelligere de Officiis majoribus Magiſtratuum, quibus datur juſtitiam miniſtrare; non autem de minoribus, quibus competit tantum eam exequi. Vide *Salm. l. c.*

„ 1. Peccant domini graviter I. Si ſine juſta cauſa impediant famulos, ne feſtis Miſſam audiant; vel ſi feſtis opera ſervilia imponant: vel ſi jubeant ea, quæ ſine peccato fieri non poſſunt. *Nav. c.* 14. *&c.* 2. Si peccandi occaſionem permittant, cum poſſint impedire; aut ſi graviter delinquentes non corrigant, vel negligentes neceſſaria ad ſalutem non moneant, corripiant. *Bon. l. c.* * (*Communiter cum Salm. de IV. Præc. n.* 140.) *

„ 2. Peccant item graviter I. Si gravibus injuriis afficiant, diabolos, aanes, &c. appellent. *Bon. l. c. & Trull. l.* 4. *c.* 1. *d.* 6. licet *Dian. p.* 7. *t.* 7. *R.* 47. excuſet a peccato talem contumeliam, quod ax ira, & indeliberatione ſoleat proferri * (*Et revera communiter hæ non habentur, ut graves injuriæ*) * II. Si alimenta convenientia non præbeant, mercedem juſtam (dummodo fideliter ſerviverint) non ſolvant, vel differant ſine rationabili cauſa. *Ibid.* III. Si ante elapſum terminum temere domino expellant: in quo caſu (niſi graviſſima ex cauſa id fecerint) tenentur ad ſolutionem integræ mercedis * (*Ut Salm. n.* 150. *cum communi: nec famulus injuſte expulſus tenetur redire ad complendum tempus; intellige, ſi tempus conventionis ſit jam tranſactum & per ipſum non defuit, ut compleret; Tunc enim tenetur Dominus ad ſalarium promiſſum. Sed dubium eſt, ſi famulus cauſa expulſionis nullum damnum paſſus fuiſſet, an totum ſalarium ei deberetur? In hoc probabiliter opinari poſſumus, juxta dicenda n.* 345. *quod Dominus in pœnam injuſtitiæ teneretur in conſcientia ſolvere ei ſalutem majorem quam dimidiam partem ſalarii, imo ut notat Leſſ. l.* 2. *c.* 24. *n.* 8. *teneretur ex l. Qui operas.* 38. *& l.* 16. *ff. Locati, totam mercedem tribuere; Sed hoc dicimus, nonniſi poſt ſententiam, juxta regulam omnium pœnalium.*) * *Leſſ. Azor. can.* 14. *q.* 1. *Fill. n.* 117. *Regin. Mol. &c. Eſcob. t.* 3. *E.* 9. *q.* 33.

IV. Si eum, qui liberos, alioſve domeſticos verbis, axemplo, vel moribus pravis corrumpit, & reprehenſione non emendatur, a domo non dimittant. *Nav. c.* 14. *Az. Trull. d.* 5 *t. n.* 2.

„ 3. Herus non tenetur famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare ſalarium: niſi in extrema, vel gravi neceſſitate (tunc anim debet ex charitate); imo ſumtus in ajus curationem impenſos poteſt repetere. *Mol. l.* 1. *t.* 8. *c.* 4. *n.* 8. *Eſcob. t.* 3. *c.* 9. * (*Salm. ib. cum Mol. Az. Leſſ. communiter n.* 148. *Vide dicenda hoc lib. n.* 864.) *

„ Reſp. 2. Famuli, ceterique ſubditi tenentur ſuis dominis, & ſuperioribus aliquo modo eamdem, quæ filii parentibus, nimirum amorem, reverentiam, & obedientiam præſtare. Ratio patet ax dictis, quia ſunt illis quaſi loco parentum. *S. Th.* 2. 2. *q.* 103. *Reginald. l.* 20. *n.* 26. 343

Unde reſolves.

1. Peccant famuli graviter. I. Si non laborent, vel ſerviant fideliter: tenentur ad compenſationem damni. *Mol. Leſſ. l.* 1. *c.* 24. II. Si grave damnum inferant, vel inferri permittant, cum poſſint impedire. *Nav.* 1. *c.* 14. *n.* 22. *Fill. t.* 28. *c.* 3. *q.* 10. *Regin. l. c.* * (*Cum Mol. Leſſ. Az. & Salm. n.* 138. *ac communi.*) * Et quidem, ſi damnum illud inferatur ſive a contamulis, ſive ab extraneis in rebus, quarum cura ipſis commiſſa eſt, a reſtitutione non poſſunt axcuſari. *Mol. Leſſ. l.* 2. *c.* 23. *p.* 30. *n.* 66. *Fill. t.* 36. *c.* 9. *q.* 9. *n.* 114. III. Si ſine graviſſima cauſa diſcedant a Domino ante terminum elapſum; ultra hunc vero manere non tenentur, etiamſi morbo impediti ſervire aliquandiu non potuerint. *Molin. l. c. Regin. n.* 517. *Eſcob. E.* 7. *n.* 50. IV. Si Domino in rebus magni momenti non obediant. *Bon. l. c.*

Quæritur 1. an famuli non impedientes furta rerum Domini, teneantur ad reſtitutionem? Alii univerſe affirmant, ut *Renzi de IV. Præ. c.* 1. *q.* 21. *& de VII. Præc. ſect.* 3. *q.* 25. *cum Pontio, & Dian.* (*contra Reb. Mol. Bon.*) Quia (ut dicunt) ex ipſa ratione famulatus unicuique famulorum videtur Dominus in cuſtodiam res ſuas committere. Alii vero, ut *Leſſ. l.* 2. *c.* 13. *n.* 75. *Lugo de Juſt. D.* 19. *Holzmann de Reſt. n.* 437. *Salm. de* 4. *Præc. n.* 138. *cum Mol. Az. &c.* communius, & probabilius diſtinguunt & dicunt, quod ſi damnum fit a domeſticis, & res non ſit famulis ſpecialiter commiſſa ad curam (ut tuendam omnino cum *Buſ. & communi*), non tenentur famuli ad reſtitutionem; tunc enim ipſi peccant tantum contra charitatem, non autem contra juſtitiam; quia non obligantur ax juſtitia res Domini a domeſticis tueri. Secus tamen, ſi furtum fiat ab extraneis, ut *Salm. l. c. cum communi, & Tamb. Dec. l.* 8. *tr.* 4. *c.* 3. §. 6. Qui addit in eo caſu unumquemque famulum teneri ad reſtitutionem in ſolidum; quiſque enim ipſorum, cum poterat, tenebatur totum damnum impedire; & ſi nequibat ſolus impedire, debebat ſaltem alios conſamulos advocare ad furtum impediendum. 344

Quær. 2. an famulus locans operas ſuas ad annum, ſi ante annum culpa ſua diſcedat, poſſit ſtipendium petere pro tempore, quo inſerviit? Affirmat communius ſententia, contra *Mol.* (niſi grave damnum inde domino evenerit); quia ſervitus adhibita meretur utique mercedem ſuam, quamvis non totam conventam; unde tenetur dominus ſolvere ſaltem parum minus dimidiæ partis ſtipendii. Ita *Az. p.* 2. *l.* 2. *c.* 3. *q.* 7. *Fill. tr.* 28. *p.* 2. *c.* 3. *n.* 68. *Sylv. v. Famulus, q.* 6. *& Trull. Dian. Fagund. cum Salm. de IV. Præc. n.* 132. 345

Quæres 3. an famulus locans operas ſuas ad annum, ſi per menſes ægrotet teneatur operas ſuas ſupplere? Minime ax *comm. cum Salm. ib. n.* 133. *cum Az. Bon. &c.* quia promiſſio tempori determinato alligata eſt. Salarium vero pro tempore ægrotationis petere nequit, ut dictum eſt ſupra cum *Buſ. n.* 342. *in fine, v. Herus.* 346

Quær. 4. an famulus, elapſo triennio poſtquam diſceſſit a domino, ſalarium petere poſſit, & occulta ſibi compenſare? Affirmant *Sanch. de Matr. l.* 7. *D.* 37. *n.* 17. *& Salm. n.* 134. *cum Mol. Fag. Vill. & aliis*; quia, licet in foro externo famulus poſt præſcriptionem triennii amittat actionem petendi ſalarium, ut dicunt *Cov. Med. & Llamas ib.* (contra *Mol.*) juxta legem Hiſpanicam, ſive Bullam 33. S. Pii V. qua poſt biennium a ſervitio præſtito adimitur famulo actio petendi ſalarium; ſive juxta Sanctionem S. R. Conſilii Neapolitani, junctis quatuor Aulis, relatum *inf. n.* 516. qua elapſis duobus menſibus, poſtquam famulus a Domino diſceſſerit, negatur ei facultas mercedem in judicio petendi: Attamen in foro conſcientiæ famulus jus ad ſalarium ſemper retinet; & dominus, ſi certus ſit non ſolviſſe, ſemper ad ſolutionem teneri videtur; tanto magis, quod in dicta Deciſione (pro noſtro Regno emanata) dicitur, actionem denegandam eſſe famulo non præſcriptionis ope, ſed vi præſumtæ ſolutionis. Hoc vero intelligendum, ſi famulo moraliter conſtet Dominum non legitime præſcripſiſſe; nam ſi alias Dominus præſcripſiſſet ſolutionem per triennium cum titulo, & bona fide, eo caſu nec Dominus teneretur ſolvere, nec famulus poſſet ſalarium ſibi compenſare, etiamſi certus eſſet de ſolutione non facta; quia Dominus tunc ratione præſcriptionis acquiſivit jus non ſolvendi, juxta dicenda *infra n.* 517. 347

Quær. 5. an famulus nulla ſtatuta mercede inſerviens poſſit juſtum ſtipendium (ſaltem infimum) petere, vel occulte ſurripere? Diſtingue; ſi dominus hujuſcemodi famulorum operas conducere ſolebat, affirma. Secus, ſi non; quemadmodum accidit cum pueris, quos Nobiles, aut Epiſcopi ro- 348

gantur in ſuam familiam admittere; tunc enim ſufficit, ſi
Domini tribuant eis victum, veſtes, & habitationem, cum
talis ſit conſuetudo. Ita *Salm. ib. n. 135. cum Mol. Azor. Trull.
Villal. Fag. &c.* Famulis autem, qui inſerviunt Magiſtris,
ut artes ab ipſis apprehendunt, certe nullum ſalarium debe-
tur. *Salm. n. 136 cum Azor. Mol. Reb. Fag.* Niſi aliter ſit
in uſu quoad aliquam artem; ex nobilitate enim artis quan-
doque aliquid a diſcipulo magiſter expoſcit, ut eſt ars ho-
rologia conſtruendi. Ex ignobilitate vero artis ſæpe diſcipu-
lus debet aliquid a magiſtro recipere, ut eſt ars malleatoris,
&c. Videndum igitur eſt juxta prudentum arbitrium, quid
ex uſu in qualibet arte obſervetur.

349 „ 2. Famuli non peccant, ſi ſuſtentationem vel merce-
„ dem juſtam Domino negante, utantur compenſatione oc-
„ culta, *Mol. l. c. Fill. tr. 36. c. 6. q. 3.* dummodo tamen a-
„ lius modus non ſit impetrandi; nec plus accipiatur, quam
„ debetur: neque ſcandalum, aut aliud incommodum grave
„ timeatur. Vide *Bon. de reſtit. d. 2. q. ult. p. 2. num. 16.*
„ * (*Hac tamen in re animadverte Prop. 37. inter damn. ab
„ Innoc. XI.*) *

„ 3. Similiter pro obſequiis, ad quæ non tenebantur, præ-
„ ſtitis (ſi quidem illa non gratis, & liberaliter, ſed animo
„ mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere com-
„ penſationem, quæ aliter obtineri non poſſit, docet *Nav.
„ c. 17. n. 108. Leſſ. l. c.* Plura de his v. infra *tr. 5. c. 1. d. 4.
„ & c. 3. d. 10. & Bon. d. 6. q. 1. p. 8.* * (*Niſi ſponte ſuas
„ operas auxiſsent. Salm. n. 136. cum Mol. Sot. Dian. &c.*) *

An autem famuli poſſint compenſare ſibi ſalarium pro ma-
jori opera præſtita? Vide *dicenda n. 522.*

350 Notanda eſt hic obiter illa quæſtio ad praxim utilis, an
ſervi juſto bello capti licite poſſint ad ſuos fugere? Negant
Mol. Sylv. Panorm. & alii ap. Salm. de IV. Præc. n. 115.
quia tales ſervi cenſentur tanquam perpetuo ad ſervitutem
damnati, cum dominus juſte eos poſſideat. Contrarium ta-
men communius & probabilius tenent *Leſſ. l. 2. c. 5. n. 24. Sot.
Lug. Pal. Fill. Vaſq. & quam plures cum Salm. n. 116.* Ratio,
quia tale jus Gentium faciendi ſervos homines in juſto bello
captos taliter acceptatum eſt, ut ipſis relicta ſit fugiendi li-
bertas. Et patet ex *Inſtit. l. 2. tit. 1. de Rer. diviſ.* ubi *n. 17.*
de iſtis dicitur. *Qui tamen, ſi evaſerint noſtram poteſtatem,
& ad ſuos reverſi fuerint, priſtinum ſtatum recipiunt.*

DUBIUM V.

*Ad quid teneantur Conjuges erga ſe mutuo,
vi hujus Præcepti?*

351 *Ad quid teneatur uxor erga virum?*
352 *An uxor nobilis teneatur officia vilia præſtare?*
353 *An teneat pactum pro uxore non mutandi domicilium?
An autem uxor teneatur ſequi virum in exilium?*
354 *An mortuo viro, teneatur uxor ſolvere debita contracta ad
alendam familiam?*
355 *Quid teneatur uxor reſtituere filiis primi matrimonii?*
356 *Quomodo peccet vir in uxorem?*

351 „ RESp. Uxor in iis, quæ ſpectant ad domus gubernationem,
„ & bonos mores, tenetur obedire marito? hic vero uxo-
„ rem, non ut ſervam, ſed ut ſociam tractare. Ratio eſt, quia
„ maritus eſt caput, & uxor commembrum. *Nav. c. 14. n. 20.
„ Trull. Filliuc. t. 28. c. 9. n. 144. & comm.*

Unde reſolves.

„ 1. Conjuges peccant. I. Si debita intentione non con-
„ trahant matrimonium. 2. Si ſine diſpenſatione prætermit-
„ tant proclamationes. 3. Si Sacramentum matrimonii in
„ ſtatu peccati mortalis recipiant. 4. Si utantur matrimonio
„ contra naturam, vel modo indebito, vel cum periculo a-
„ bortus. 5. Si debitum ſine juſta cauſa negent. 6. Si cum
„ periculo pollutionis tactus habeat impudicos.

„ Peccat graviter uxor. 1. Si maritum rixis, vel ali-
„ ter verbis ad gravem iram, vel blaſphemiam provocet.
„ *Fill. l. c. n. 145. & Bon.* 2. Si quod notabile expendat con-
„ tra voluntatem viri, & conſuetudinem feminarum ſimilis
„ ſtatus, niſi tamen ex paraphernalibus, ſi habet. 3. Si, ſpre-
„ to viro, ſibi imperium vendicet. 4. Si nolit ſequi virum
„ domicilium mutantem, dummodo poſſit ſine periculo vitæ,
„ & ſalutis, & contrarium non ſint pacti; & maritus poſt
„ nuptias non ſit factus vagus. *Navar. Tolet. Bon. p. 7. V.
„ intra t. 5. c. 1. dub.* 5. Si ſine ſufficienti indicio male judi-
„ cet de mariti continentia. 6. Si ſine juſta cauſa debitum
„ neget: v. intra *l. 6.* 7. Si ſe ingerat in adminiſtrationem
„ domus ſine juſta cauſa, qualis eſt, ſi v. g. maritus prodi-
„ gus bona familiæ dilapidet. *Sylv. Trull. c. 1. d. 4. n. 18.*
„ * (*Vel ſi ſit incurius, vel minus aptus ad familiam gu-
„ bernandam. Elbel to. 2. Conf. 21. cum Fill. Gob. & Henno.*) *

352 Quær. 1. an uxor nobilis teneatur præſtare viro præcipien-
ti officia vilia, v. g. cibos condire, verrere domum &c.? Af-
firmant *Ang. Tiraq. &c.* Sed probabilius negant *Sanch. de
Matrim. l. 6. D. 6. nu. 14. Salm. de IV. Præc. nu. 59. cum
Sylv. Garc. Fag. &c.* quia uxor eſt ſocia, & ideo non te-
netur præſtare famulæ opera, quæ ipſam dedecent. Et ſi
ipſa præſtaret, poſſet ſibi compenſare, ut ajunt.

353 Probabilius valet pactum non mutandi domicilium, nolen-
te uxore, ut *Sanch. de Matrim. l. 1. D. 40. n. 2. cum Lop.
Pal. &c. contra alios.* Sed hoc intelligendum, niſi nova &
gravis cauſa superveniat. *Sanch. num. 23. Salm. de IV. Præc.
n. 61. cum Nav. Syl. Fag. &c.*

Quær. 2. an teneatur mulier ſequi virum miſſum in exi-
lium? Negant *Henr. & Bartol. ap. Salm. ib. n. 62.* quia non
tenetur uxor innocens viri pœnam ſubire. Sed probabilius af-
firmant *Salm. ib. & Sanch. lib. 1. D. 41. n. 11. cum aliis*;
quia tenetur uxor ſufferre non pœnam, ſed infortunium viri.
Et idem dicunt *Salm. & Pal.* ſi vir alicubi excommunicetur.
E converſo dicunt *Salm. cum eiſdem DD.* quod, ſi mulier ne-
ceſſitate coacta mutet domicilium, vir comitari eam debet.

Quær. 3. an uxor, mortuo viro, teneatur ex bonis dota- 354
libus ſolvere debita contracta ad alendam familiam? *Prima*
ſententia affirmat, ſi vir erat pauper, dum debita contraxit,
ſecus ſi locuples; quia pauper non tenebatur alere uxorem,
ergo tenetur ipſa ſolvere quod converſum eſt in ſui utilita-
tem. Ita *Fag. Bart. Lupus, & alii ap. Sanch. l. 9. D. 4. n. 5.
Secunda* vero probabilior ſententia negat, ſive vir fuerit pau-
per, ſive locuples; Ratio, quia actio creditorum repetendi
mutui facti eſt perſonalis, ſcil. tantum contra virum; & li-
cet in viro ratione inopiæ ſuſpenſa erat obligatio uxorem
alendi, non erat tamen extincta, quare ſi ex mutuo aluit,
ſuum debitum præſtavit. Ita *Sanch. n. 29. Salm. de IV. Præc.
n. 64. cum Mol. Trull. & Bon.* qui tamen limitat, ſi vir
contraxerit debita nomine uxoris, vel ipſa ſciente; vel ſi vir
proteſtatus ſit nolle, ſtante ſua inopia, gratis eam alere. Et
quod dictum eſt hic de alimentis uxoris, dicit etiam de a-
limentis filiorum; ut *Salm. l. c.*

Quær. 4. an uxor ad ſecundas tranſiens nuptias debeat fi- 355
liis primi matrimonii reſervare quicquid a primo viro acce-
pit, retento tantum uſufructu? Affirma ex *Auth. Ex teſta-
mento, & Auth. In donat. C. de Sec. Nupt.* ſi accepit titulo
lucrativo, ſecus tamen, ſi oneroſo, vel ſi accepit ab extra-
neo. Et ideo dicitur reſpectu viri de rebus donatis a prima
uxore. *Sanch. l. 6. D. 41. Salm. n. 66. cum aliis.*

„ 3. Peccat graviter maritus. 1. Si verbis contumelioſis, 356
„ vel infamatoriis afficit uxorem. * (*Et tale peccatum eſſet
„ duplicis malitiæ, ut Salm. n. 67.*) * 2. Si impediat illam
„ circa præcepta Dei, vel Eccleſiæ ſine juſta cauſa. *Sayr.
„ l. 7. c. 7. Nav. c. 14.* Si vere impediat etiam ſine cauſa
„ circa ea bona, quæ conſilii tantum ſunt, ut eſt Confeſſio,
„ Communio, &c. communiter tantum peccat venialiter, ni-
„ ſi conſtet, quod illa magnam ex iis utilitatem percipiat, *Fill.
„ Bon. q. 1. p. 7. Trull.* 3. Si cædat graviter: moderate tamen
„ caſtigare verbis, vel etiam ex gravi cauſa moderatis verbe-
„ ribus, habita ratione conditionis, & ſtatus, quandoque
„ poteſt. * (*Conſentit huic Elbel Conf. 21. n. 588. cum Gob.*)
„ * 4. Si alimenta neget, niſi tamen uxor a conſortio ma-
„ riti propria culpa diſceſſerit. * (*Vel niſi adulterium com-
„ miſerit, ut Sanch. de Matr. l. 10. D. 8. n. 25. Pal. de Sponſ.
„ D. 3. p. 6. §. 5. & Croix l. 3. p. 1. n. 714. Nequit autem
„ vir retinere dotem uxoris adulteræ, ſi diſcat ab ea ante ſen-
„ tentiam propria auctoritate: quamvis ipſe poſſit uxori repe-
„ tenti dotem opponere exceptionem adulterii, & petere, ut ſibi
„ applicetur, prout probabilius dicit Croix n. 716. cum Abbat.
„ & Pal. contra Sanch.*) 5. Si negligit gubernationem do-
„ mus, & rem familiarem. 6. Si uxori non cohabitet, vel
„ ſine juſta cauſa diu abſit. 7. Si, cum poſſit, alimenta non
„ procuret. V. *Fill. n. 140. & 141. Nav. c. 14. n. 19. Tol.
„ l. 5. c. 2. Sanch. l. 10. de matr. diſp. 18. n. 16. Bon. p. 7.*

DUBIUM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga ſuos?

357 *Ad quid teneantur Parochi circa reſidentiam?*
358 *Ad quid circa Sacramenta miniſtranda, præſertim tempore
peſtis?*
359 *An teneantur celebrare pro populo?*
360 *An concionari, & populum inſtruere, &c. (de quo vi-
de etiam dicta n. 269. Quomodo Parochi teneantur cor-
rigere ſubditos? Dub. I. An ad id teneantur ex chari-
tate, vel ex juſtitia? Dub. II. An teneantur inquirere
mores ſubditorum? Dub. III. An teneantur non deſere-
re oves etiam cum periculo mortis?*

„ RESp. Curatus, ſive Parochus jure divino tenetur. 1. Re- 357
„ ſidere in ſua Parochia. *Trid. ſeſſ. 23. c. 1. de Ref. Barb.
„ de off. Paroch. c. 8. n. 1.* alioqui in conſcientia fructus non
„ facit ſuos; teneturque pro rata abſentiæ reſtituere fabricæ
„ Eccleſiæ, vel cauſæ piæ. Poteſt tamen ex juſta cauſa, &
„ licentia Epiſcopi ad breve tempus abeſſe. V. *Nav. c. 5. Az.
„ t. 2. l. 2. c. 4. Poſſev. Barb. Trull. l. 4. c. 1. d. 8.* * (*Quoad
„ reſidentiam, vide dicenda de Benef. l. 4. n. 121. & 123.*) *
„ 2. Tenetur adminiſtrare Sacramenta * (*Non ſolum in
„ neceſſitate extrema, ſed etiam gravi, Salm. Tr. 21. de Cha-
„ rit. c. 6. n. 33. cum S. Th. & communi. Et ibi addit Bon.
„ teneri Parochum etiam inquirere graviter indigentes.*) * Quo-
„ ties, & quanto cum periculo, v. infra, *& Bon. tr. 1. d. 2.
„ q. 3. p. 2. Poſſev. Barb. ll. cc.* * (*Quoad Sacramentum Pœni-
„ tentiæ, vide Buſ. de Pœn. l. 6. n. 623. Reſp. 2. & 3. Quoad Eu-
„ chariſtiam autem, tenetur miniſtrare quoties oves rationabiliter
„ petunt. Vide Buſ. de Euch. d. l. 6. n. 253. & 254. Tempore au-
„ tem peſtis probabile eſt non teneri miniſtrare Euchariſtiam cum
„ periculo vitæ. Vide de Euchariſt. eod. l. 6. n. 233.*) *
„ 3. Orare pro populo, & celebrare, ut populus audiat 358
„ Miſſam: quam etiam teneri eum eidem applicare diebus
„ ſaltem feſtis, & aliquot aliis, docet *Tol. l. 3. c. 5.* Sed ne-
„ gant

„ gant *Suar. Con. in 3. p. q. 83. art. 1. ad* 1. cum nullo jure id cantum ſit. V. *Bon. q. ult. Barb. l. c.*

Nota hic, quod a noſtro præſenti SS. Pontifice Bened. XIV. ea Epiſt. Encyclica edita anno 1744. V. *in calce Tom. II. in Epiſt. poſita n. 6.* ſtatutum eſt quemcunque Parochum, ſive habentem ſive non congruos reditus, teneri omnibus Dominicis, & faſtis diebus applicare Miſſam pro Populo. Et quamvis conceſſum ſit alicui Parocho, ſi aliter vivere nequeat, applicare Miſſam pro eleemoſynam præbente in diebus feſtis; ſancitum eſt tamen, ut debeant ipſi in aliis diebus ſerialibus Miſſas pro Populo ſupplere. Et quoad Vicarios ſeu Œconomos Eccleſiarum vacantium, data eſt ſacultas Epiſcopis aſſignandi eis congruam fructuum portionem, ut pariter poſſint diebus feſtis pro Populo celebrare. V. *Tom. II. l. 6. n.* 323

360 „ 5. Docere populum concionando, arguendo, &c. per ſe, vel per alios. *Tol. l. 5. c. 5. Poſſev. Barboſ. Trull. ll. cc.* *(*Vide dicta de 3. Præc. n. 269. v. Hic obiter. Pariter Superiores Religiorum etiam tenentur prædicatione paſcere ſubditos, tamquam eorum Paſtores, Elbel Conf. 21. n. 582. cum Henno.*)*

„ 5. Tenetur ſingulis diebus Dominicis, & feſtis ſolemnibus populo doctrinam Chriſtianam explicare, per ſe, vel per alium, ut conſtat ex *Trid. ſeſſ. 24. c. 4. de Ref.* idque ſub gravi obligatione etiam juris divini, ob ſummam neceſſitatem, propter quam eos ab Epiſcopis, aliiſque Prælatis ad id cogi poſſe ſub pœna excommunicationis (omneſque alios, ut eam audiant, diſcant & ſciant) docent *Trull. l. 1. c. 1. d. 5. n. 7. & 8. Bald. t. 2. l. 1. d. 48. Sanch. Pal. Barb. &c.* * (*Bene autem poteſt huic obligationi doctrinam Chriſtianam explicandi per alium ſatisfacere, Trull. & Led. apud Salm. Tr. 21. c. 2. n. 55.* *

„ 6. Tenetur infirmos viſitare, pauperum curam habere, peccata corrigere, &c. de quibus *Poſſ. Reg. tom. 2. l. 20. c. 5. ſ. 3. Barb. c. 7.* vide ſupra.

Parochi (& tanto magis Epiſcopi) tenentur ſub gravi corrigere oves, in peccato mortali vel ejus proximo periculo exiſtentes, etiam cum diſcrimine vitæ; & non ſolum in extrema, ſed etiam in earum gravi neceſſitate, ſemper ac adeſt ſpes emendationis. Ita communiter *Bon. D. 3. q. 4. p. 4. n. 5. cum Val. Mald. & Reg.* item *Vrua de 4. Pr. q. 21. a. 6. n. 12. Mazzot. tom. 1. pag. 458. Salm. tr. 21. c. 6. n. 33. cum Suar. Con. & Trull.* Vide etiam dicta *l. 2. n.* 40. Præterea Parochi tenentur cum quocunque incommodo auferre ſcandala; unde ſi aliquis ſubditorum ſit incorrigibilis, ſed ſuo pravo exemplo ſit aliis occaſio ruinæ, tenetur Parochus tale damnum impedire, ſaltem Epiſcopum certiorando, non tantum ſemel, ſed quouſque ſcandalum perſeverat, & ſpes effulget, ut illi occurri poſſit.

Sed dubitatur I. An ad id Paſtores teneantur ex charitate vel juſtitia? *Suar.* & Tapia *ap. Salm. l. c. 7. n.* 58. cenſet teneri ſolum ex charitate. Sed probabilius tenetur ex juſtitia, ut ſentiunt *Ronc. de Charit. Quæſt. IV. q. 1. Holz. eod. tit. n. 192. tr. 6. D. 3. p. 7. n. 8. cum Cajet. & Con. Salm. l. c. cum Sanch. Val. Dian. & Trull.* Ratio, quia ad hoc utique a Communitate ſtipendium Paſtoribus tribuitur, ut ſingulorum procuret ſalutem, & proinde vitia corrigat.

Dubitatur II. An Paſtores teneantur inquirere mores ſubditorum? Reſpondetur affirmative ex communi ſententia, ut docent *D. Thom. n. 2. quæſt. 33. a. 2. ad 3. & Salm. cum Laym. Cajetan. Soto, Ledeſ. Vill. &c.* Ratio, quam tradit *D. Thomas*, eſt, quia illi qui ſpecialem obligationem habent incumbendi ſaluti alicujus certæ perſonæ, ſicut habent Paſtores erga ſingulas ſuas oves, tenentur non ſolum corrigere delinquentes, ſed etiam proſpicere, an obligationi ſuæ ſatisfaciant. Secus vero dicendum de aliis, qui generalem obligationem habent erga proximos, illis enim ſufficit corrigere eos tantum quos lapſos vel in proximo periculo labendi animadverterint.

Dubitatur III. An Epiſcopi & Parochi teneantur non deſerere oves etiam cum periculo mortis? Reſpondetur cum *D. Thoma 2. 2. quæſt. 185. art. 5.* qui ſic docet: *Ubi ſubditorum ſalus exigit Paſtoris præſentiam, non debet Paſtor perſonaliter ſuum Gregem deſerere, neque propter aliquod commodum temporale, neque etiam propter aliquod perſonale periculum imminens, cum bonus Paſtor animam ſuam ponere teneatur pro ovibus ſuis.* Sic enim habetur in *Joann. c.* 10. & hæc verba non ſolum conſilium, ſed etiam præceptum continent, ut recte probant *Salm. tr. 21. c. 2. n. 76. ex cap. Sciſcitaris, 7. quæſt.* 1. ubi clare hoc exprimitur. *Si vero* (ſubdit *S. Th.*) *ſubditorum ſaluti poſſit ſufficienter per alium provideri, tunc licet vel propter aliquod commodum Eccleſiæ, vel propter perſonæ periculum, Gregem deſerere.* Quænam autem ſint cauſæ excuſantes Parochos a reſidentia? Vide *lib. 4. n.* 125.

DUBIUM VII.

Quæ obligatio Præceptorum, & diſcipulorum?

361 „ RESp. Inter præceptores (idem eſt de pædagogis) & diſcipulos eſt quodammodo eadem obligatio, quæ inter parentes, & liberos.

Unde reſolves.

„ 1. Diſcipuli peccant 1. Si præceptoribus, & Pædagogis non exhibeant honorem & reverentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad ſtudia, & bonos mores. 3. Si eos conviciis, vel contumelioſis verbis traducant. 4. Si negligenter ſtudeant, ſcholarum, aut ſtudiorum tempore luſui vacent, vel otio. 5. Pecunias parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine ſtudeant. 7. Gymnaſii ſui leges, vel Academiæ ſtatuta (ſi quidem ea ad peccatum obligent) non ſervent. 8. Scientias ſuperſtitioſas, aut vetitas addiſcant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum doctori ſuo non ſolvant, cum poſſint. V. *Nav. cap. 23. & 25. Fill. tr. 28. part. 2. cap. 10. quæſt.* 1.

„ 2. Magiſtri, & Pædagogi peccant 1. Si peccata diſcipulorum diſſimulent, & non corrigant, quando poſſunt. 2. Profectum eorum in literis non ſedulo promoveant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex propoſito falſa doceant ut vera, vel ſuperſtitioſa, & ſaluti noxia. 5. Non ſtudeant ipſi, ut officio ſatisfaciant. 6. Si ſtipendium exigant majus juſto, vel quam Gymnaſii leges, aut conſuetudo permittant. 7. Doctoratus inſignia negent dignis, indignis conferant, quod *Navar.* dicit eſſe mortale; præſertim in Theologia, Jure Canonico, Civili, & Medicina: nam in Philoſophia forte veniale tantum eſſe cenſet *Cajet.* verb. *Doctor.* 8. Si diſcipuli malo ſint exemplo. 9. Si malis moribus imbutos, & qui aliis pernicioſi ſunt, ad ſcholas admittant, vel ex iis non dimittant V. *Trull. libr. 4. cap. 1. d.* 11. 362

TRACTACTUS IV.

De quinto & ſexto Præcepto.

CAPUT I.

Quid Quinto Præcepto prohibeatur?

Non occides.

363 *Quæ ſint pœnæ mandantium homicidia per Aſſaſſinos?*
364 *An eaſdem incurrant ipſi Aſſaſſini?*
365 *De agitationibus taurorum.*

„ PRohibetur hominis occiſio, mutilatio, verberatio, aliaque ſimilis afflictio injuſta; de qua quæritur quæ, & quando ſit injuſta. 363

Adnotandum hic obiter ex *cap. Pro humani de Homicidio, in 6.* quod mandantes occidi Chriſtianum per Aſſaſſinos, ſive eos recipientes, defendentes, aut occultantes, ipſo facto incurrunt excommunicationem, ac depoſitionem ab omni dignitate, officio, & Beneficio. Inſuper per *d. cap. Pro humani*, tales habentur tamquam banniti; ita ut amittant omnia ſua bona, & datur facultas cuilibet eos necandi. Intelligendum hoc tamen eſt poſt ſententiam declaratoriam, ad quam autem emanandam ſufficiunt tantum probabilia argumenta. Ita enim habetur *in fine d. c.* ubi dicitur: *Et poſtquam probabilius conſtiterit argumentis aliquem ſcelus tam execrabile commiſiſſe, nullatenus alia ſententia adverſus eum requiratur.* Intellige non requiri aliam ſententiam deciſoriam; Ita *Mol. Bann. Gom. Farin. & alii apud Salm. de V. Præc. cap. 1. n.* 190.

Advertendum vero hic eſt 1. quod iſti poſt ſententiam declaratoriam, ut dictum eſt ſupra, ipſo facto excommunicationem incurrunt, & privantur dignitatibus, & Beneficiis, quæ ipſo jure vacant, ut *Azor. & Gonzal. apud Salm. ib. num.* 191. Advertendum 2. quod ſolo mandato prædictæ pœnæ incurruntur, etiam in *d. cap.* dicatur: *Quamquam mors ex hoc forſan non ſequatur.* Et ita *Mol. Cov. &c. apud Salm. d. num.* 191.

Dubium tamen eſt, an etiam Aſſaſſini incurrant præfatas pœnas, cum textus tantum mandantibus eas imponat? *Prima* ſententia affirmat, quia Aſſaſſini proximius ad homicidium concurrunt; unde ex identitate motivi iſti etiam comprehenduntur. Tanto magis, quia Pontifex ideo expreſſe ipſos non comprehendit, quia ibi loquebatur de Aſſaſſinis infidelibus, quibus non poterat pœnas imponere. Ita *Salm. ibid. num* 188. *cum Farin. Barb. Gom. & aliis.* Notant autem *Salm. num. 193. cum Alcit. Gabr. Farin.* &c. non cenſeri Aſſaſſinos, niſi qui homicidium patrant cum pacto, ut mandans aliquid temporale eis perſolvat. *Secunda* tamen ſententia cum *Caj. Nav. Suar. Azor. Fagund. Sylv. & ap. Salm. num.* 187. probabilius negat, tum quia pœnæ non ſunt extendendæ, tum quia textus loquitur de iis, qui per Aſſaſſinos infideles occidebant Chriſtianos; unde motivum legis formaliter diverſum apparet. 364

Notandum hic, quod S. Pius V. ſub excommunicatione ipſo facto prohibuit Principibus, ne permitterent agitationes taurorum, ſive ferarum in foro; & ſingulis Chriſtianis, ne cum illis congrederentur, item Clericis, ne talibus ſpectaculis aſſiſterent. Clemens tamen VIII. poſtea has pœnas abſtulit pro Regnis tantum Hiſpaniarum quoad omnes, exceptis Religioſis. V. *Salm. de V. Præcep. c. 1. n.* 20. 365

DUBIUM I.

An aliquando liceat occidere, vel mutilare ſemetipſum.

366 *An liceat directe occidere ſeipſum, & an indirecte?*
367 *An liceat ſe exponere periculo mortis ad vitandam mortem duriorem, &c.? An liceat navim incendere cum periculo mortis?*

368 *An virgo teneatur pati potius mortem, quam violari?*
369 *An liceat Reo ex præcepto Judicis ſe occidere? An haurire venenum ad experiendum antidotum?*
370 *An liceat Carthuſiano abſtinere a carnibus etiam in neceſſitate extrema?*
371 *An liceat macerationibus vitam ſibi minuere;*
372 *An ſit obligatio ad ſervandam vitam uti remediis extraordinariis, vel nimis duris?*
373 *An aliquando liceat ſe mutilare?*
374 *An liceat pueros caſtrare?*
375 *An qui occidit ſeipſum poſſit ſepeliri in loco ſacro?*

366 „ RESpond. Abſque divina auctoritate non licet ſeipſum directe, & ex intentione occidere. Ratio eſt, quia eſt contra charitatem ſui, & fit injuria Reip. & Deo, qui eſt ſolus directus, & abſolutus Dominus humanæ vitæ. *(*An occidens ſeipſum peccet etiam contra juſtitiam? Affirmant Salm. de V. Præcept. c. 1. n. 111. cum Leſſ. Baun. Sed negant ib. n. 110. Lugo Nav. Fagn. &c.*)*

„ Dixi 1. *abſque auctoritate divina*, propter Samſonem, & quoſdam Martyres, qui ſeipſos occiderunt, vel ex divina inſpiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi *directe*, quia indirecte quandoque licet ſe occidere, hoc eſt, aliquid facere, vel omittere, ex quo præter intentionem mors certo ſequatur: quia præceptum conſervandi vitam, utpote affirmativum, non ſemper obligat, ſed poteſt omitti propter bonum finem, neceſſitatem, vel magnam utilitatem. *S. Thomas 2. 2. quæſt.* 64. Vide *Fill. hic tr. 29. c. 4. q. 5. & Bec. 2. 2. t. 3. c. 7. q.* 8.

Unde reſolves.

„ 1. Miles poteſt, imo tenetur perſiſtere in ſtatione, etſi mortaliter certus ſit ſe occidendum, *C. Lugo d.* 10. *q.* 1. *(*Ob magnum bonum commune, vel ob ſpecialem obligationem ex pacto vel officio, quam habet miles, Gubernator, Epiſcopus, Parochus, licite poſſunt & tenentur mortem perferre. Elb. num.* 10. *Salm. de Reſt. c. 2. n.* 33.)* Item poteſt ad evertendam turrim hoſtilem aut perdendos hoſtes, pulverem incendere, etſi ſciat ſe obſtruendum; uti & navem mergere, vel incendere, ne hoſtis ea potiatur cum gravi Reipub. damno, ut docent *Leſſ. lib. 2. cap. 9. n. 32. Fagund. t. 1. l. 5. c.* 11. *(*Et Salm. de V. Præc. c. 1. n.* 123. *cum Bon. Trull. &c.*)* Similiter licet ſe objicere telo, vel ictui ad ſervandam vitam Principis, amici ad mortem injuſte damnati vices ſubire: *Leſſ. l. 2. cap. 9. num.* 30. vel in naufragio tabulam cedere, ex *Tol. Leſſ. loc. cit. Lopez p. 1. cap.* 65. *(*Etiamſi tabula jam ſit capta, ut contra Sotum, Rodr. &c. docent Sylvius ap. Tournely tom. 3. p. 278. v. Gravior, & Salm. de Reſt. c. 2. n. 34. cum aliis, quos infra reperies citatos n. 971. v. Hoc; Ex D. Thoma qui in 3. D. 29. art. 5. ad 3. dicit, quod* tradere ſeipſum morti propter amicum, eſt perfectiſſimus actus virtutis; unde hunc actum magis appetit virtuoſus, quam vitam propriam corporalem. *Recte autem advertit Sylvius euni non poſſe, ad tabulam cedendam, ſe projicere in mare, quia nemo poteſt poſitive ſe occidere. Hinc neque ad baptizandum puerum poteſt quis ſe in flumen projicere, ut Tournely p.* 281.)* Item ſervire peſte infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto ſe præcipitem dare, cum certo periculo mortis. *Leſſ. & Fill l. c. Laym. cap. 1. n. 3. C. Lugo diſp. 10. ſ.* 1.* (*cum Salm. n.* 35.)* Ubi tamen everſionem illam turris, & combuſtionem navis (ſi quidem nulla ſit ſpes evadendi) timide, & nonniſi ex graviſſima, verbi gratia boni publici cauſa, videtur concedere. Vide *n.* 51. 52. *&c. Malderum tr. 3. c. 1. dub. 19. Dian. p. 5. tr. 4. R. 26. Fagund. p. 5. c. 11. n. 6. & ſeq.*

„ 2. Etſi Virgini non liceat ad caſtitatem ſervandam directe ſe occidere, licet tamen ei certo periculo mortis ſe exponere, etiam pro ſola integritate corporali, licet rationabiliter præſumeret, ſe non conſenſuram; quia integritas iſta magni æſtimatur. Vide *Laym. c. 1. n.* 3.

367 Hinc Quær. I. An liceat ſe occidere ob vitandam mortem duriorem? Reſp. Directe ſe occidere nunquam licet; & ſi homines venerantur aliquos qui hoc fecerunt, dicendum eos feciſſe ex Divino inſtinctu. Ita communiter DD. quicquid dixerit S. Hieronymus in *c. 1. Joann.* relatus in *cap.* 2. 13. *quæſt.* 5. ubi legitur: *In perſecutionibus non licet propria perire manu, abſque eo ubi caſtitas periclitatur*. Verum illud *abſque eo* explicari poſſet, ſcil. neque excepto caſu quo caſtitas periclitatur, ut explicat *Laym.* Licet vero ſe indirecte occidere, puta ſi quis ſe ejiciat per feneſtram, ut effugiat incendium, præſertim ſi adſit aliqua ſpes mortem evadendi, ita cum *Buſemb. ut ſupra* docent *Lugo D.* 10. *n.* 50. *cum Leſſ. Tournely Contin. tom. 3. pag. 425. v. Secundus, & Sporer de V. Præcept. cap. 3. num.* 24. Ac *Elbel num.* 13. hoc permittit etiam reis detentis in carcere ad evadendam certam ſententiam mortis, vel etiam carcerem perpetuum, ut *numer.* 16.

Quær. II. An autem liceat navim incendere cum evidenti periculo vitæ, ne illa veniat in manus hoſtium? Negat *Renz. de V. Præcept. c. 2. q. 3. cum Diana ex D. Thoma 2. 2. q. 64. art.* 5. Sed affirmat *Lugo num. 52. cum Leſſ.* licere, ſi ſit aliqua ſpes ſaltem modiciſſima vitandi mortem; vel etſi mors ſit certa, vitari tamen expediat damnum publicum. Dicit autem *Mazzot. de Reſt. ob Homic. cap. 1. cum Buſemb.* hic *num.* 2. poſſe virginem, ad ſervandam caſtitatem ab invaſore, ſe conjicere in certum periculum vitæ, ſed non mortem certam: Quod non improbabile videtur, cum ob bonum virtutis non dubitent DD. communiter aſſerere, quod liceat vitam periculo exponere, v. gr. cedere tabulam in naufragio amico naufraganti, ut *n. antec.* 366. dicunt *Buſ. cum Leſſ. Tol. & Salm. cum aliis*. Tanto magis, quia in caſu prædicto ſtupri ſemper adeſt periculum conſenſus.

Sed hic magis urget quæſtio III. An virgo teneatur potius permittere ſe occidi, quam violari; puta, ſi invaſor minetur ei mortem, ſi copulæ non acquieſcat? Adeſt duplex ſententia. *Prima*, quam tenent *Navarr. ſum. c. 16. n. 1. Sotus de Juſt. l. 5. quæſt. 1. a. 5.* item *Tol. Lopez*, & alii *apud Salm. de V. Præcept. c. 1. n.* 217. dicit quod, licet poſſit, non tenetur tamen femina mortem pati, ſed poteſt tunc permiſſive ſe habere, dum accidit copula; modo voluntate poſitive reſiſtat, & conſenſus periculum abſit; Quia ut dicunt, illa permiſſio non eſt tunc cooperatio moralis, ſed tantum materialis, & ideo ob periculum mortis ſatis excuſatur. *Secunda* ſententia, quam tenent *Salm. l. c. n. 128. cum Lugo, Azor. Bon. Fil. Pal. &c.* docet hoc omnino illicitum eſſe, quia, cum femina poſſit copulam impedire, ſi timore inducta quieſcit, ſua tunc cooperatio vere moralis & voluntaria fit; In femina enim illa quies in copula reputatur ut actio. Hæc ratio tamen non convincit, quia illa quies feminæ revera non poteſt dici actio, dum nullo modo eſt poſitiva; ideo prima ſententia (ſpeculative loquendo) ſua probabilitate carere non videtur. Non tamen negandum ſecundam ſententiam in praxi omnino ſuadendam eſſe, ſaltem ob periculum conſenſus, quod in illa permiſſione facile adeſſe poteſt. 368

„ 3. Reo; licet non fugere, imo etiam ſponte ſe ſiſtere judici plectendum, licet poſitive ſeipſum perimere non poſſit, etiamſi a judice id ei committatur. Vide *Leſſ. c. 9. d. 6. C. Lugo d.* 10. *de juſt. ſ. 1. n.* 38. contra *Vaſq. 1. 2. d. 173. c.* 3. 369

Quær. hic, an poſſit Reus ex præcepto Judicis ipſe ſe occidere? Affirmant *Vaſq. Bon. Vide Arag. & Cord. apud Salm. de V. Pr. c. 1. n.* 118. Si enim, dicunt, poſſet Reus os aperire, ut venenum in eo infundatur, ſic etiam poteſt manibus illud haurire, & ſic etiam gladio ſe transfigere. Tunc enim Judex conſtituit Reum carnificem ſuipſius, quod probabiliter poſſe fieri videtur *cum Elbel de Homic. n.* 9. qui citat *Haunold. Illſ. &c.* Verum *Salm. n. 117. cum S. Thom. Buſ. Suar. Soto, Laym. & communius* negant, quia occiſio ſuipſius, ut intrinſece mala, nec a Judice poteſt præcipi, nec a Reo patrari. Concedunt tamen communiter poſſe Reum ſcalam aſcendere, collum gladio adaptare &c. cum hæ actiones tantum remote ad mortem tendant.

Notandum vero cum *Salm. num.* 120. *Nav. Lop. Salon. &c.* graviter utique peccare, qui venenum hauriunt, vel a vipera morderi patiuntur ad experiendum antidotum; niſi eis conſtet ex experimento, vel judicio peritorum, nullo probabili periculo mortis ſe committere; quod approbat Henno. Et idem dicendum de funambulis ludentibus per funem in locis altis cum probabili periculo vitæ. *Salm. ib. cum eiſdem, & Sylv.*

„ 4. Etſi Carthuſianus in extrema ægritudine poſſit ſervare vitam veſcendo carnibus. *(*Etiam in probabili periculo mortis, ut Azor. Med. Vict. contra Vaſq. Gran. & Salm. de Leg. c. 2. num. 137. qui tamen primam ſententiam ſat probabilem vocant;*)* idque probabiliter ei tum liceat, atque adeo non peccet, qui inſcio præberet cibos ex carnibus, *Sanch. Dian. part. 8. t. 7. R.* 70. licite tamen, & laudabiliter etiam tum omittit, cum certo periculo mortis *(*Et hoc certum eſſe cenſent Salm. loc. cit. n.* 136.)*, ut contra *Vaſq. & Gran.* docet *Dian. part. 5. d. 4. R.* 33. ex *Vict. Lor. &c.* quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi Ordinis. *C. de Lugo d.* 10. *n.* 33. contra *Azor. & Eſcob. t. 6. c.* 7. ubi docet, teneri carnibus veſci, ſi exigit neceſſitas, ita ut aliter vitam conſervare non poſſit: quod *Sanch. part. 2. conſ. l. 5. cap. 1. d.* 35. cum aliis ſex ita diſtinguit, ſi neceſſitas veſcendi ſit ab intrinſeco, ver. grat. morbo ex quo judicio Medicorum convaleſcere non poſſit niſi uſu carnium, ait probabilius eſſe, eum non teneri veſci (tametſi licite poſſit); quia morietur naturaliter ex morbo, cujus ipſe non eſt cauſa: Si vero ſit extrinſeco, ver. grat. ſi ob inopiam aliorum ciborum fame moriendum eſſet, teneri, veſci quia mors illa, cum ſit violenta, ipſi imputaretur, *(*Et hoc merito ut certiſſimum judicant Salm. de Reſt. cap. 2. num. 27. & de Leg. loc. cit. n.* 135.)* 370

„ 5. Licet carnem vigiliis, & inedia moderate affligere: qui autem advertens vitam iis notabiliter minui, nihilominus continuaret, peccaret graviter, ut notat *Laym. d. 3. de juſt. t. 3. p. 2. c. 1. n.* 5. Ex *Cajet.* Etſi hic multi ob bonam fidem, & zelum Deo placendi excuſentur. Vide *Bonacin. d. 2. quæſt. ultim. ſect. 1. part. 7. n. 9. Fill. loc. citat. C. Lugo de juſt. d. 10. ſect. 1. nu. 32. 33. & 36. &c.* Ubi recte notat, aliud eſſe procurare abbreviationem vitæ, ſeu mortem poſitive ſibi afferre: aliud permittere, vel periculum ejus ſubire, vel non adhibere media ad avertendam. Prius ait eſſe illicitum; verb. grat. pœnitentiis indiſcretis, carniſque macerationibus vitam notabiliter abbreviare; poſterius vero ſæpe licere: *Ita etiam Lugo de* 371

„ *Juſt.*

Digitized by Google

„ *Juſt. D. 10. num. 32. Tournely tom. 3. pag. 427. q. 3. & Salm. de Reſt. c. 2. n. 30. cum Gran. Vill. Sayr. &c. Si macerationes fiant conſilio prudentis Prælati, vel Confeſſarii; eſto vita etiam per 12. annos eſſet abbrevianda, ut alii ibi dicunt* " *Et revera, ſi licebit Fabris ferrariis (dicebat Abbas Ranſé fundator Reformationis Trappenſis) vitam ſibi minuere, laborando quotidie pene in medio ignis, a quo nequit non notabiliter conſummari humidum radicale, quo tam indiget vita humana; ſi licebit ſtudioſis ſanitatem labefactare ad ſcientias addiſcendas: ſi licebit Militibus exponere vitam tot ærumnis, & periculis mortis; cur non licebit viro religioſo auſteritates corporales amplecti, ut rebellem carnem in ſervitutem redigat?* „)* Ideoque non teneri Carthuſianum carnibus veſci, nec aliquem alium uti pretioſa, & exquiſita medicina, ad mortem vitandam; nec ſecularem, relicto domicilio, quærere ſalubriorem aerem extra patriam. * (*Ut Lugo, Bonac. Trull. cum Salm. ibid. num. 26. Sufficit enim uti mediis ordinariis.*)*

372 „ 6. Excuſantur ægri, qui paulo ante mortem, cauſa humilitatis, vel boni exempli, petunt humi collocari, quia non intendunt vitam abbreviare. Vide *Vaſquez loc. citat.* Addit *Laym. lib. 3. part. 4. c. 1. n. 5.* non teneri quemquam mediis extraordinariis, & nimis duris, verbi gratia, abſciſſione cruris, &c. vitam conſervare; niſi tamen ea communi bono ſit neceſſaria. * (*Ita communiter Lugo, Soto, Bann. Bon. cum Salm. ib. numer. 50. Idem docet Tournely pag. 425. cum Sylvio. Addit tamen quod Pater, Tutor, aut alius Superior poteſt jubere abſcindi membrum ſubditi, ſi hic moderatos dolores tantum ſit paſſurus, contra Henno,*)* Vide *Leſſ. loc. cit. Sanchez in opuſc. to. 1. l. 5. c. 1. d. 34.* Ubi dicit infirmum in periculo mortis, ſi ſit ſpes ſalutis, non poſſe medicamina reſpuere. Non videtur tamen virgo ægrotans (per ſe loquendo) teneri ſubire manus Medici, vel Chirurgi, quando id ei graviſſimum eſt, & magis, quam mortem ipſam, horret. *Eſcob. E. 7. c. 8. ex Turrian. ſum. p. 1. cap. 263. d. 5.** (*Ita Salm. de Reſt. cap. 3. n. 26. cum Leſſ. Sanch. Dian. &c. Poſſet tamen virgo permittere tangi; Imo teneretur ſinere, ut ab alia femina curetur, ut recte ait Diana.*)

373 „ Reſp. 2. Quod licet ſe mutilare, niſi ſit neceſſarium ad converſationem corporis totius, quia nemo eſt ſuorum membrorum abſolute dominus. *Leſſ. lib. 2. cap. 9. d. 14.*

Unde reſolves.

„ 1. Non licet ſe caſtrare ad conſervandam caſtitatem, vel ſedandas tentationes, quia hoc ad eum finem non eſt neceſſarium *S. Thom. 2. 2. quæſt. 65. a. 1. Leſſ. Mol. Fill. 29. c. 4. q. 3. &c.*

„ 2. Peccant parentes, qui filios etiam conſentientes caſtrant, ut ſint utiles cantui. Vide *Laym. lib. 3. tr. 3. cap. 1.*

374 Quæritur, an liceat pueros caſtrare ad vocem in eis conſervandam? *Prima* ſententia probabilior negat cum *Buſ.* hic *Sporer de V. Præc. cap. 3. numer. 32. & Salm. de Reſt. cap. 2. numer. 45. & de V. Præc. numer. 121. in fin. & ibid. Lugo Bonac. Dian. Villal. &c.* Si enim, dicunt, pro bono Animæ id non licet, quanto minus pro lucro temporali? Deinde ajunt, quod conſervatio vocis non eſt bonum tanti momenti, ut liceat agere quod natura reprobat. *Secunda* tamen ſententia, quam tenent *Tamburrin. l. cap. 2. §. 3. n. 4. Trull. Salon. Paſqual. apud Salm. de Reſt. d. num* 45. & probabilem putant *Mazzot. de Reſt. quæſt. 3. cap. 1. §. 1. Elbel n. 29.* (qui inſinuandam cenſet ob praxim toleratam) affirmat licere, modo abſit morale periculum vitæ, & non fiat pueris invitis. Ratio iſtorum eſt, tum quia eunuchi utiles ſunt bono communi ad Divinas laudes in Eccleſiis ſuavius canendas; tum quia conſervatio vocis non parvi quidem momenti in eis dicendum eſt bonum, cum per illud conditionem notabiliter in melius mutant, & per totam vitam nobilem & pinguem ſubſtentationem ſibi comparant; Et ideo tantum bonum juſta eſſe cauſa videtur, ut cum illo tale corporis nocumentum reſarciri licite poſſit; Tanto magis, quod hoc in dies in uſum deducitur, & ab Eccleſia toleratur, ut ait *Elbel*.

375 „ Quæres, an ſepeliendus ſit in loco ſacro, qui ſeipſum occidit?

„ Reſp. Id vetant Eccleſiæ Canones: qui tamen non ſunt intelligendi de iis qui ex furore, amentia, vel paſſione graviſſimæ triſtitiæ, turbata phantaſia, id facerent, vel qui ante mortem vere de hoc doluerunt. Quod ſi conſtet, quempiam ſeipſum occidiſſe, & dubitetur, utrum deliberate, an ex animo turbato factum, in praxi privatur ſacra ſepultura, cum præſumatur ſecundum opus externum voluntarie eſſe factum: niſi tamen ex circumſtantiis contrarium colligatur. Si vero dubitetur, a ſeipſo, an ab alio, verbi gratia, ſit præcipitatus in aquam; delictum tam atrox, & contra naturam non præſumitur ſine evidentibus indiciis, *Molin. t. 3. d. 20.* Vide *Laym. loc. cit. n. 8.* Vide etiam *Eſcob. E. 7. quæſt. 8.* ubi dicit, eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, ſi vivus ex loco diſceſſit, non eſſe privandum ſepultura Eccleſiaſtica.

DUBIUM II.

An, & quomodo liceat occidere malefactorem?

376 *An liceat occidere Proſcriptos propria authoritate?*
377 *An liceat Principi occidere Reos non prius ſententia damnatos?*
378 *An liceat unquam Clericis damnare Reos pœna mortis?*
379 *An teneatur Judex concedere tempus Reo pro ſumptione Sacramenti Pænitentiæ, & Euchariſtiæ?*

„ Reſp. Extra cauſam neceſſariæ defenſionis, de quo infra, nulli id licet, niſi auctoritate publica, & juris ordine ſervato, ut patet *Exod. 22. & Rom. 13.*

Unde reſolves.

„ 1. Non licet marito uxorem, aut Patri filiam occidere in adulterio deprehenſas: quia ad id non habent auctoritatem publicam: & leges civiles id permittentes in jure Canonico ſunt correctæ, tanquam iniquæ. * (Hinc damnata eſt opinio contraria ab Alexand. VII. Propoſ. 19.)* Secus eſt de proſcriptis, quos occidendi cuivis auctoritas publica datur; idque non injuſte, cum ad Reip. defenſionem ſit neceſſarium. * (*Modo occiſio non fiat extra territorium proſcribentis; Niſi præſumatur licentia alterius Principis. Salm. de V. Præc. c. 1. n. 19.* Vide *n. 380. verſ. Decius*)* Peccant tamen, qui non ex zelo juſtitiæ, ſed odio, aut privatæ vindictæ cauſa faciunt. Vide *Laym. l. c.* 376

„ 2. Peccat Princeps, vel Magiſtratus (regulariter loquendo) ut v. infra *l. 5. c. 3. d. 1.* qui occidi jubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etſi privata ſcientia conſtet eſſe nocentes; quia ex jure naturæ actus publicus fieri debet ex ſcientia, & auctoritate publica. Vide *Caj. v. homicidium, Fill. tr. 29. c. 2. q. 6. n. 27. Bonac. loc. cit. p. 1. n. 7.* Vide & infra *l. 5. c. 3. d. 1.** (*Excipe 1. ſi crimen ſit notorium. 2. Si eſſet periculum ſeditionis, aut eſſet dedecus Regis, ſi juridice procederetur. Salm. ib. n. 18.*)* 377

Notandum hic 1. Clericis, etiam laicalem poteſtatem habentibus, illicitum eſſe Reos pœna mortis damnare, ex *cap. Sententia de Cler. percuſſore*. In hoc tamen poteſt Papa diſpenſare, ut *Salm. de V. Præc. cap. 1. n. 13. & 14.* cum *S. Th.* &c. Et ipſi Epiſcopi, vel ſimiles, habentes dominium temporale loci alicujus, poſſunt licite committere laicis poteſtatem ſuam ad cauſas ſanguinis. *Salm. ibid. n. 16.* cum *S. Th. Bon. Trull. &c.* Vide dicenda *l. 7. n. 566.* 378

Notandum 2. quod Judex tenetur ſub gravi concedere Reo tempus ſufficiens ad Confeſſionem, etſi timeretur periculum direptionis. *Salm. c. 1. n. 21.* cum *Navar. Syl. Trull.* &c. Tenetur etiam concedere tempus pro ſumptione Communionis (niſi tamen grave damnum timeatur); cum Reus ſit tunc in articulo mortis, in quo præceptum Communionis obligat jure Divino; *Salm. ibid. cum Suar. Navar. Lug. &c.* & de hoc addunt Motum proprium S. *Pii V. ibid.* Et tunc etiam non jejunus Reus poteſt communicare, quia tunc vere eſt in articulo mortis, ut *Salm. ibid. cum Nav. Bon. Suar. Lugo, &c.* Et laudabiliter poteſt communicare eadem die mortis, modo Communio præcedat per horam executionem, ut *Sa, & Fegund. ibid. n. 22.* 379

Notandum 3. quod, ſi Reus nolit ſe confiteri, poſt adhortationem licite poteſt occidi à carnifice, quia tunc ſua damnatio ſuæ culpæ tribuitur. *Salm. num. 23.* cum *Trull. Bonacin. Salm. & aliis*;

DUBIUM III.

An, & quomodo liceat occidere privata auctoritate iniquum aggreſſorem?

380 *An liceat tueri vitam cum morte invaſoris? An autem vetetur reis, & præciſe Bannitis armis ſe defendere?*
381 *An liceat viro honorato occidere invaſorem ſui honoris? An autem id liceat plebejo, vel Eccleſiaſtico, ſi fugere poſſit ſine periculo vitæ? Et quid ſi contumelia ſit jam illata?*
382 *Vide plures reſolutiones P. Buſembai.*
383 *Quæſt. 1. An liceat occidere furem rei magni valoris? Quæſt. 2. Quantus debeat eſſe iſte valor? Et quid ſi valor ſit modicus, ſed res tollatur cum violentia? Qu. 3. Quid ſi fur rem jam abſtulerit, & reſiſtat Domino volenti eam recuperare?*
384 *Quæſt. 4. an liceat Clericis & Religioſis furem interficere? Et utrum tunc incurrant irregularitatem?*
385 *Quæſt. 5. An liceat cuique per famulos armis ſua defendere?*
386 *Quæſt. 6. An liceat occidere invaſorem pudicitiæ?*
387 *An liceat prævenire aggreſſorem?*
388 *An liceat occidere falſum accuſatorem?*
389 *An poſſis, & tenearis tueri vitam innocentis?*
390 *An etiam cum morte invaſoris?*
391 *An liceat occidere invaſorem honoris, vel pudicitiæ alterius? Et quid ſi femina conſentit?*
392 *An poſſimus, & teneamur tueri bona Proximi; etiam cum occiſione furis.*

„ Reſp. Jus naturæ permittit, ut vim vi repellas, & aggreſſorem, qui inique eripere tibi conatur vitam, aut 393

quæ

„ quæ ad eam honeſte agendam tibi ſunt neceſſaria, ut bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, prævenias, & occidas: Ita tamen, ut id fiat animo te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ, hoc eſt, non inferendo majus damnum, nec utendo majore vi, quam neceſſarium eſt ad arcendam injuriam. Ita comm. *S. Thom. 2. 2. q. 74. a. 7. Mol. &c. Leſſ. dub. 8. n. 44.*

Et cum *D. Th.* admittit *Catech. Rom. de 5. Pr. n.* 8. ubi dicitur: *Licet ſalutis ſuæ tuendæ cauſa alterum occidere*; ſubdens ſatis apparere, quod hujuſmodi homicidium a Lege Divina non vetatur. Et ita *Lugo de Juſt. D.* 10. *n.* 138. *Leſſ. l. 2. c. 9. d.* 8. *cum S. Ant. Azor. Bonn. Sot. &c. communiter*, contra *Gerſ. Ricc. de S. Vict. Hugon. &c. ap. Salm. de 5. Prae. c.* 1. *n.* 51. Id probat *S. Th. l. c. ap. Buſ.* ex illo *Ex.* 22. ubi dicitur: *Si effringens fur domum, ſive ſuffodiens inventus fuerit, & accepto vulnere mortuus fuerit, percuſſor non erit reus ſanguinis.* Hinc ſubdit S. Doctor: *Sed multo magis licitum eſt defendere propriam vitam, quam propriam domum.* Idem docet S. *Bonav. Serm. 6. de 10. Prae. S. Anton.* p. 2. t. 7. c. 8. §. 1. *Cont. Tournely* t. 3. ex pag. 457. *cum Æſtio, Sylvio, Pontas, Nat. Alex.* & aliis innumeris cum *Salonio*, qui vocat oppoſitam ſententiam temerariam cum repugnet communi DD. & pluribus textibus, & præſertim in *c. 3. & in c. Significaſti*. 8. *de Homic.*, *& c. Si vero 3. de Sent. exc.* ubi dicitur: *Cum vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittant.* Sed dices: Qui injuſtum invaſorem occidit ad ſuam vitam tuendam, excedit moderamen, præferendo vitam temporalem propriam æternæ vitæ proximi ſui. Reſpondetur cum *Tournely to. 3. pag. 462. ad 2. Leſſ. l. 2. c. 9. n.* 51. *Soto q. 1. art. 8. Pratocor. l. 4. c. 3. q. 3. & aliis communiter*, tum nos teneri præferre bonum altioris ordinis proximi bono inferiori noſtro, cum vita ex. gr. noſtra abſolute neceſſaria ad ſalutem ſpiritualem proximi, ut ſi infans alias eſt deceſſurus ſine Baptiſmo. Secus vero, ſi ipſe invaſor ex ſua malitia in periculum damnationis ſe conjicit; tunc enim, cum quiſquis jus habeat ad vitam ſuam tuendam, licet vim vi repellit, etiam cum damnatione invaſoris. Eademque ratio valet, ſi timeatur ab invaſore vulnus grave, aut deformitatem afferens, ut *Salm. tr.* 10. *c.* 8. *n.* 7. *& Ronc. de 5. Prae. c. 3. q.* 1. Et eadem ratio currit pro defenſione honoris, & bonorum fortunæ, ut infra. Hinc etiam Clericus, aut Religioſus poteſt occidere invaſorem ſuæ vitæ, neque tunc incurrit excommunicationem, aut irregularitatem, ut *Salm. l. c. cum aliis c. ex dict. cap. Significaſt., & Clem. ſi furioſus. de Hom.* (Vide dicenda de *Conſ. l. 7. n.* 382.) An autem fiat vel ne irregularis Clericus adulter, qui ob ſe defendendum a marito eum occidit? Vide *infra hic n.* 388. *v. In ordine.* Ubi diſtinguitur, ſi invaſio prævideatur proxima, vel remota. Dixi autem *poteſt occidere*, nemo enim tenetur aggreſſorem occidere, ſed licite & laudabiliter poteſt occiſionem propriam permittere, ne alter vita temporali & æterna privetur, ut dicunt communiter *Leſſ. n.* 55. *cum S. Ant. Sylv. & Salm. n.* 50. *cum Sot. Bann. &c.* (contra Abul. & Fagund.) qui non ſunt audiendi. Excipiunt 1. *Salm.* quando vita invaſi eſſet valde utilis bono communi. Excipiunt 2. *Leſſ. n.* 56. *cum S. Ant. & Salm. cum aliis*, quando ipſe eſſet in peccato mortali, quia tunc omnino teneretur ſe defendere.

„ 1. Non licet reo occidere miniſtros juſtitiæ, a quibus ad carcerem, vel ſupplicium trahitur * (*Vid. l. 4. n.* 279.) *: uti nec licet id proſcripto, ut notat ex communi *Laym. l. 3. t. 3. p.* 2. quia non ſunt iniqui aggreſſores.

Decius, & Carterius apud Tamb. l. 6. c. 1. n. 8. & plures Auctores apud *Clarum, & Nellum*, ut refert *Azor. p. 3. cap. 1. qu.* 11. tenent licitum eſſe Proſcriptis ſe defendere, quia lex humana auferre nequit jus, quod unuſquiſque habet ad ſuam vitam tuendam; Et probabilem hanc opinionem putat *Azor. l. c.* & idem videtur ſentire *Tamb. l. c.* Sed omnino tenenda eſt oppoſita cum *Ronc. de 5. Prac. c. 3. q. 3. Croix l. 3. p. 1. n.* 816. *Salm. c. 1. n. 19. Elbel de Homic. n. 35. cum Sa, & communi.* Ratio, quia lex humana bene poteſt cuilibet tribuere jus necandi reum, & vice verſa auferre ipſi jus ſe defendendi; alias poſſent rei etiam a carnifice ſe tueri, quod nullus admittit. Certum eſt autem licere unicuique Proſcriptos occidere; non vero alios reos, etiamſi eſſent publici graſſatores, & etiam capite damnati, niſi ipſi vellent tibi rapere magnam quantitatem (juxta infra dicenda *n.* 183.). Ita *Croix l. 3. par. 1. n. 796. & Elbel n. 55. & 56.* Hinc peccant Satellites, aut Milites, qui reum, cujus captio ipſis mandata ſit, fugientem aut reſiſtentem interimunt, niſi hoc auctoritate publica eis ſit mandatum: Id vero tantum fieri poteſt, ſi capiendus ſit reus ſufficienter diffamatus alicujus criminis capitalis, & non poſſit alio modo capi; & alias, eo dimiſſo, graviora mala ab ipſo timeantur. Ita *Croix n. 797. Elbel n. 54. & Diana p. 8. tr. 7. R. 44. cum Farinac. & Claro.*

381 „ 2. Etſi ob contumeliam aliquam, verbi gratia, ſi viro honorato dicatur, *mentiris*, non liceat alterum occidere, eo quod aliter repelli poſſit, ac ſoleat (*Leſſ. Azor. Hurt. &c. Dian. p. 5. t. 4. R. 12. & 13.*); licere tamen, ſi aggreſſor fuſtem, vel alapam viro valde honorato impingere conaretur, quam aliter avertere non poſſet, docent cum *Dian. l. c. R. 4. Leſſius, Hurtad.* & alii 12.

„ Si fuſte, vel ſolo vulnere, vel amputatione brachii, vel aliter arcere injuſtam vim potes, non licet occidere. Unde ſi quis ſit perſona talis, cui non ſit dedecus fugere, debet fugere potius, ſi poteſt, & ſalvare ſe: (*Niſi ſit periculum percuſſionis in fugiendo; Et ita tenendum cum Lugo D. 10. n. 166. & Salm. cap. 1. cum Tapia &c. contra aliquos n. 19. qui dicunt improbabiliter, etiam plebejo fugam eſſe ignominioſam. Unde Clerici, & Religioſi tenentur fugere, ſi poſſint ſine periculo vitæ, quia ipſis fugere non eſt probroſum, ſed honorificum, ut Luga l. c.*)* Secus tamen, ſi turpe ſit fugere, ver. grat. viro nobili, vel Officiali bellico; niſi rurſus hic & nunc id tali turpe non eſſet, ob præſtantiam invaſoris, vel alias ejus qualitates, v. gr. quia ebrius eſt, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere. *Mald. Dian. p. 5. tract. 4. R. 9.* Vide *Laym. l. 3. t. 3. p. 3. cap. 3.*

„ 4. Non licet occidere furem ob res exiguas. Licet autem, ſi quis auferat honorem valde notabilem, aut bona 382
magni momenti; niſi tamen alia via, v. gr. juris, vel aliter, arceri, aut recuperari poſſint. Quare, quando jura ſignificant furem nocturnum occidi impune, non autem diurnum, præſupponunt, quod plerumque nocturni non poſſint aliter arceri, diurni autem poſſint. Alioqui enim, ſi nocturnus poteſt capi, non debet occidi: & ſi diurnus non poteſt capi, nec repeti ab eo quod aufert, niſi occidendo, id licet: Ea tamen non debent eſſe parvi momenti, & minimum unius aurei ſecundum *Molin. t. 4. t. 3. d. 16. n. 7.* Vid. *Laym. c.* 3. Vel potius ſecundum alios apud *Dian. p. 3. t. 4. R.* 18. duorum: quamquam & hoc *Diana l. c.* nimis laxum videatur: imo *Bon. de reſt.* rem non magni valoris hic cenſet, etſi ſit trium, vel quatuor aureorum. Si tamen talem rem fur v. gr. uſurpet, vidente ac reſiſtente domino, aut cuſtode, aut huic vim faciat, v. gr. repetentem incipiat ferro invadere, permittunt cædem *Bon. Dian. l. c.** (*Sed vide infr. n. 383. q. 2. in fin.*)*; Uti etiam, ſi dubium ſit, an res poſſit aliter ſalvari, aut recuperari. *Bon. loc. cit.* quia nemo, inquit, tenetur ſe exponere periculo amittendi res ſuas. V. *Laym. cap.* 1. *Navar. Leſſ. Dian. l. c.*

„ 5. Probabilius eſt hæc etiam licere Clericis, & Religioſis, ob bona temporalia. Jura vero in contrarium afferri ſolita intellige, quando non ſervatur moderamen inculpatæ defenſionis. *Laym. l. cit.* * (*Cum aliis infra, vide n.* 384.) * *Tann. t. 3. d. 4. q. 8. d. 4. Eſcob. E. 7. e.* 8. ubi etiam docet ex *Tann. t. 3. d. 4. n.* 68. licere virgini occidere invaſorem pudicitiæ, ſi violantem nequeat aliter evadere. * (*Vide infra n.* 386.) *

„ 6. Cum tamen iniquus aggreſſor ſit in periculo ſalutis, poteſt quis ex charitate et parcere, & injuriam potius pati: * (*Vide dicta n.* 380.) * ſed non tenetur, eo quod alter ſua malitia ſit in iſto periculo. *Laym. ibid.*

7. Non licet occidere, ſi injuria jam eſt contracta, vel aggreſſor jam fugit; quia id non eſſet ſe defendere, ſed vindicare, ut docet *Tol. Rodr.* Sed *Henr. & Nav. c. 15. n. 5. Fern. p. 1. c. 9. §.* 1. dicunt, ſi læſus magnam faceret jacturam honoris, niſi fugientem mox perſequeretur, poſſe eum perſequi, & percutere, quantum eſſet ſatis ad defenſionem honoris. * (*Sed oppoſitum tenendum omnino cum Luga D. 10. ex n. 189. & ſeq. Viva in prop. 17. Alex. VII. n. 9. cum Sot. Mol. Vaſq. & alii comm. ap. Lugo. Ratio, quia tunc non recuperatur honor per ſe, ſed per damnum alterius apud homines improbos, quod eſt intrinſece malum. Et nequeo intelligere, cur ſententia contraria non debeat dici proſcripta ex prop. 30. damnata ab Inn. XI. relata n. 381. quæ permittebat repercutere percutientem, qui fugit, ſi aliter ignominia vitari nequibat.*)* Concedit tamen *C. Luga, Molin. Leſſ. &c.* cum *Dian. p. 8. tr. 7. miſ. R.* 47. licere furem fugientem, v. g. cum equo tuo, conficere telo, vel ſagitta, quia invaſio adhuc durat. (*Vide infra Qu. 1. in fin.*) * Etſi vero id non liceat, poſtquam in tutum ſe recepit; ſi tamen per judicem non poſſis recuperare rem tuam, potes ingredi locum, ubi illa detinetur, eamque tibi vendicare, & ſi alter vi impediat, vim vi repellere. *Tan. Leſſ. Mald. Hurt. Dian. p. 5. t. 5. R. 37. p. 8. t. 7. B. 47.* * (*Vide infr. Qu.* 3.) *

Adverte hic quatuor Propoſ. damnatas, I. Prop. 31. ab 383
Innoc. XI. quæ dicebat. *Regulariter poſſum occidere furem pro conſervatione unius aurei.* II. Prop. 32. *Non ſolum licitum eſt defendere defenſione occiſiva quæ actu poſſidemus, ſed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos poſſeſſuros ſperamus.* III. Prop. 33. *Licitum eſt tam hæredi, quam legatario contra injuſte impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata ſolvantur, ſe taliter defendere; ſicut & jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra earum poſſeſſionem injuſte impedientem.* IV. Prop. eſt 18. ab Alex. VII. damnata: *Licet interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certa imminet ſententia, ſi alia via non poteſt innocens damnum evitare.* His oppoſitis, quæritur 1. an liceat occidere furem rei magni momenti? Negat *prima* ſententia, quam tenent *Gerſon. tr. de Euch. & Abul. Abb. Conr. Sylv. & Tamb. ap. Salm. de 5. Prae. c. 1. n.* 80. Ratio, ut iſti dicunt, quia ex præcepto charitatis debemus præferre vitam proximi rebus temporalibus. Eamque probant ex *c. Suſcipimus de Hom.* ubi Pontifex duos damnavit Religioſos, quia alter ipſorum interfecit duos latrones, veſtes ei eripere conantes, *quoniam* (verba textus) *expediebat potius rerum ſuſtinere jacturam, quam pro conſervandis vilibus rebus & tranſitoriis, tam acriter in alios exardeſcere.* *Secunda* tamen probabiliſſima & communis ſententia affirmat; hanc tenent *S. Anton. 3. p. t. 4. c. 3. §. 15. & eod. c. 3. in princ. ex Jac. Aret. & Petro* ſic tradit: *Nam ſi poſſum occidere furem, ubi non cognoſco,*

& non

& non poteſt ei rebus furatis provideri per Judicem (ut l. Furem, ff. ad L. Cornel.), multo magis licet occidere, ubi perſona aliter ſalva eſſe non poteſt. Idem tenent *Angel v. Defenſio, n.4. Sylveſt. v. Excommunicatio, in 6. n.8. Armilla v. Defenſio, n. 2.* Idem docuit olim *D. Raymundus l. 2. de Raptu §. 18.* ubi ſic dixit: *Non poſſum repellere a poſſeſſione, niſi illos occidam, & ſic erit licita talis defenſio*. Idem docent *Sotus de Juſt. l. 1. q. 1. a. 8. Leſs. l. 2. c. 9. d. 11. Lugo D. 10. n. 175. Caj. 2. 2. q. 64. a. 7. Croix l. 3. p. 1. n. 808. Elbel de Hom. ex n. 64. Ronc. de 5. Præc. c. 3. q. 5. & Salm. n. 81. cum Bonac. Suar. Prado, &c.* & clare adhæret *S. Th. 2. 2. q. 64. a. 7. v. Sed contra*. Et probatur 1. ex illo *Exod. 22. 2.* prout retulimus ſupra *n. 380.* Ex quo textus *S. Th. l. c.* infert multo magis licere vitam tueri, dicens: *Sed multo magis licitum eſt defendere propriam vitam, quam propriam domum*; ergo ſupponit pro certo textum permittere occidi invaſorem bonorum. Probatur 2. ex *c. Dilecta de Sent. Exc. in 6.* ubi dicitur: *Licuit utique ipſi Decano, ſi prædictus Ballivus eum bonis ſuis mundans injurioſe expoliare præſumſerit ... ſe tueri*. Deinde ſubditur: *Et quoniam adverſus ejus nimiam potentiam ſufficiens temporalis defenſio ſibi forte non aderat &c.* Ex quo ſupponit Papa potuiſſe armis ſecularibus ſe defendere, ſi vires ſuppetebant. Probatur 3. ratione, quæ inter alias mihi potior eſt, eamque tradunt *Lugo, & Salm.* quia præceptum charitatis non obligat præferre bona proximi altioris ordinis, niſi quando (ut ſupra diximus) proximus eſt in extrema neceſſitate; non vero quando ipſe ſponte ſe exponit mortis periculo. Et ſic omnino eliditur ratio Adverſariorum; nam alias nec etiam licitum eſſet occidere injuſtum vitæ invaſorem, quod omnia jura admittunt. Ad textum autem in *c. Suſcepimus*, oppoſitum ut ſupra, recte reſpondent *Salm. n. 84.* ibi merito damnatos fuiſſe Religioſos, quia res non erat tanti momenti; nec timor mortis inferendæ a latronibus ibi jam vinctis, qui a vinculis ſe ſolvere nitebantur, potuit occidentem excuſare, cum interim bene valebat fugere, & a periculo ſe liberare. Hinc dicimus cum *Leſſ. d. dub. 11. Sot. l. c. & Salm. n. 88. cum Bon. Prado, Trull. Dic. Sayr. & aliis communiter*, licere furem eminus telo occidere, ſi ipſe rem aſportet, & præmonitus de ſuo periculo, eam nolit dimittere, ut bene explicat *Bonac. p. 10. n. 2.*

Quæritur 2. Quantus debeat eſſe valor rei, ut liceat furem interficere? Certum eſt ad furem occidendum duo requiri: primo, quod res alia via nequeat recuperari; ſecundo, quod res ſit magni momenti, quale utique non eſt valor unius aurei, ut habetur ex dicta prop. damn. 31. Niſi in aliquo caſu raro, quo cuidam tale furtum ingens damnum afferat, puta (ut ait *Viva in prop. 17. Alexand. VII. n. 10.*) ſi artifici tollatur inſtrumentum ſimilis valoris, quo ſublato, ipſe non poſſit ſuam ſuorumque vitam ſuſtentare. Hinc generaliter loquendo dicunt *Viva l. c. & Elbel de Hom. n. 65.* illam eſſe magnam ſummam, qua ablata, deficeret alicui ſuſtentatio pro ſe & ſuis: *Salmanticenſes* vero, & *Vaſq. ac Mol. apud Lugo D. 10. n. 178.* ajunt ſufficere jacturam illam, quæ notabile damnum domino afferret, juxta qualitatem perſonæ; nam, ut bene ait *Ronc. de 5. Præc. c. 3. q. 5.* furtum decem aureorum, quod alicui grave damnum poſſit eſſe, alteri opulento poteſt eſſe leve. Ceterum *Carden. in 2. Criſi D. 21. n. 88.* cenſet reſpectu cujuslibet ſummam 400. argenteorum (apud nos 40. ducatorum) eſſe magnam. Et regulariter recte dicunt *Salm. n. 87.* ſequendam eſſe ſententiam *Soti, & Arag.* (quibus conſentiunt *Sayr. Bon. & Trull.* & oppoſitam recte rejicit *Viva*) non licere occaſionem pro furto quatuor vel quinque aureorum: Necnon bene advertunt *Lugo n. 178. & Salm. n. 86.* tempore *Soti* quinque aureos ſive ducatos pluris æſtimari, quam nunc decem, quia proceſſu temporis crevit copia pecuniæ, & rerum pretium. An autem liceat occidere furem auferentem rem modici valoris cum reſiſtentia domini, aut cuſtodis illius? Affirmant *Molin. t. 4. tr. 3. Bon. p. 10. n. 1.* & videntur adhærere *Lugo D. 10. n. 178. Spor. tr. 5. c. 2. n. 157. & Viva l. c. n. 10. ac Ronc. l. c.* (modo, ut iſti duo ajunt, reſiſtens ſit vir nobilis) quia tunc cum illa re, honor etiam aufertur. Hanc ſententiam *Tamb. l. 4. c. 1. §. 2. n. 3.* non reprobat: Sed multo magis mihi arridet ſententia contraria, quam tenent *Salm. n. 85. & Dian. p. 5. tr. 4. R. 18.* id non admittentes. Ratio, quia, licet talis ablatio fiat cum ſpeciali injuria domini ratione violentiæ, attamen, cum non omnis injuria dehonorationem afferat, hic mihi videtur per illam ablationem non proprie aut graviter honorem lædi, juxta æſtimationem hominum; quis enim graviter dehonoratus æſtimabitur, quia fur violenter ab eo rem aliquam arripuerit?

Quæritur 2. an liceat tibi interimere furem, ſi rem ablatam adhuc extantem ille in tuto poſuerit, & tu velis eam recuperare? Negant *S. Anton. Sot. Bon. Sayr. & alii ap. Salm. d. c. 1. n. 92.* qui hanc ſententiam probabilem putant. Ratio, quia eo caſu fur non eſt invaſor, ſed tantum injuſtus rei detentor, & ideo non licet eum occidere, ſed ſolum apud Judicem accuſare; alias enim magna ſequeretur Reipublicæ perturbatio. Sed probabilior mihi videtur ſententia affirmans caſu, quo non ſit ſpes rem alia via recuperandi. Ratio, quia tunc latro, quamvis non ſit invaſor perſonæ, adhuc tamen eſt invaſor rei, cum tibi contendat rem tuam accipere. Ita *Leſſ. c. 9. n. 75. Lugo D. 10. n. 181. & Vaſq. Tann. Mald. Dian. ap. Salm. n. 91. cum Buſ. ut ſupra n. 382. v. 7.*

384 Quæritur 4. an liceat etiam Clericis, & Religioſis occidere injuſtum aggreſſorem ſuorum bonorum magni momenti? Affirmant probabilius cum *Buſ. Lugo D. 10. n. 175. Elb. n. 83. & Salm. cum Leſſ. Bec.* & aliis communius. (Vide *dicta l. 1. n. 41.*) Ratio, quia jus defenſionis eſt de lege naturali, & ideo unicuique competit. An autem hoc caſu incurrant irregularitatem? Vide *de Irreg. l. 7. n. 389.* ubi probatur ſententia negativa.

Quæritur 5. an liceat alicui ſua defendere armis etiam per famulos? Probabiliter affirmant *Spor. n. 169. & Elbel n. 66. cum Nav. Lugo, Laym. &c.* quia id quod aliquis poteſt facere per ſe, poteſt etiam per alium. Hinc infert *Elbel ib.* unicuique licere ratione charitatis vi repellere alterum injuſte accedentem ad expoliandam domum proximi ſui: Et probabiliter conſentiunt *Salm. d. c. 1. n. 104.* cum aliis communiter: Sicut etiam dicitur pro defenſione honoris, & pudicitiæ. Vide dicenda *n. 392.* 385

Quæritur 6. an liceat occidere invaſorem pudicitiæ? Si licitum eſt hoc ad tuendum honorem, & facultates, multo magis dicendum licere pro tuenda pudicitia, quando aliud non ſuppetit remedium. Ita *D. Ant. p. 2. t. 5. c. 6. in fin.* ubi: *Et ſi licet non ſolum ſe, ſed & bona ſua defendere, quare etiam ne pudicitiam amittat?* Et ideo dicit non peccare puellam, ſi vim vi repellendo aggreſſorem occidit. Idem docent *Lugo n. 194. Mol. D. 17. n. 10. & 11. Leſſ. l. 2. c. 9. dub. 12. Anacl. de 5. Præc. q. 2. n. 19. Elbel de Homic. n. 61. Spor. tr. 5. in 5. Præc. c. 2. n. 265. Salm. de 5. Præc. c. 1. n. 96. cum Bon. Trull. Fill.* & aliis communiter. Et hic bene advertunt *Lugo n. 196. & Ronc. de 5. Præc. c. 3. Reg. 5. in praxi*, quod non ſolum licebit puellæ, dum actu violenter tangitur ab altero, ſed etiam immediate poſt, eum percutere alapis, pugnis, fuſte, & etiam ictibus non periculoſis. Ratio, quia niſi tali modo ipſa ſuam conſtantiam & diſplicentiam oſtendat, non facile ille diſcedet. Hinc ſemper ac id non fiat ad vindictam, non tantum permittendum, ſed etiam mulieri eſt conſulendum, ut alter ſaltem reſipiſcat, & alia vice eam non ſollicitet. 386

„ 9. Licet quoque occidere eum, de quo certo conſtat, quod de facto paret inſidias ad mortem, ut ſi uxor v. gr. ſciat ſe noctu occidendam a marito, ſi non poteſt effugere, licet ei prævenire. *Nav. Leſſ. n. 45. Fill. n. 39.*

Quæſtio tamen eſt, an liceat prævenire aggreſſorem; *Prima* ſententia negat cum *Sylvio, Nav. Trull. &c. ap. Salm. de Hom. c. 1. n. 45.* Quia prævenire inimicum, ſolum paratum ad aggrediendum, non eſſet vera defenſio. *Secunda* tamen ſententia affirmat cum *Lugo, Bann. Vaſq. Mol. &c. ib. nu. 55.* quia, iſti dicunt, ad occidendum invaſorem pro ſua defenſione non eſt opus, ut alter jam inceperit lædere, ſed ſufficit, ſi ſit paratus ad lædendum.

Attamen *Tamb. Dec. c. 1. §. 2. n. 15. & Ronc. c. 3. q. 2. ac Salm. n. 56. 57. & 58.* cum *Sot. Az. Cov. Dian. & aliis* has ſententias conciliant, & diſtinguunt: Si quis ex aliqua actione noverit inimicum eſſe determinatum ad invadendum, puta, ſi certo moraliter ſciat illum jam ad hoc paraſſe arma, vel mandatum dediſſe ſervo; tunc, ſi aliter effugere nequit, licite poteſt prævenire: Alias *ridiculum eſſet* (ait *Ronc. l. c.*) *velle cogere eum ad expectandam aggreſſionem, quando juſte timeret non poſſe amplius eam repellere.* Secus vero dicendum, ſi non certo ſciat, ſed tantum ſuſpicionem, ſeu dubium timorem habeat de invaſione, impium enim eſt ob dubiam violentiam proximum vita privare. His tamen non obſtantibus, cenſeo ſecundam ſententiam, hac etiam diſtinctione ſuppoſita, vix in praxi poſſe ſequi, propter hallucinationis periculum, quod in hujuſmodi re adeſſe poteſt. 387

„ 10. Hinc etiam dicunt alii, ut *Sanch. 2. mor. c. 29.* & alii licere occidere eum, qui apud Judicem falſa accuſatione, aut teſtimonio, &c. id agit, unde certo tibi conſtat, quod ſis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alii difficilius concedunt) amiſſurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non eſt invaſio, ſed juſta defenſio: poſito, quod de alterius injuria conſtet, nec ſit alius evadendi modus. *Leſſ.* tamen, *Fill. & Laym.* non audent id defendere, propter periculum magnorum abuſuum. Vid. *Eſc. Ex. 7. c. 8. Hurt. Lugo d. 10. ſ. 7. Dian. p. 8. t. 7. R. 52.*" (*Imo præfata opinio Sanchezii expreſſe damnata eſt in Prop. 18. proſcripta ab Alex. VII.* Licet interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam Judicem, a quo iniqua imminet ſententia, ſi alia via non poteſt innocens damnum vitare.)" 388

„ 11. Quandocunque quis juxta ſupradicta habet jus alium occidendi, id poteſt etiam alius pro eo præſtare, cum id ſuadeat charitas. *Fill. Tam. t. 3. d. 3. q. 4. Mol. d. 18.* An autem, & quando ad hoc teneatur? *V. Leſſ. l. 2. cap. 9. d. 13. Dian. p. 5. t. 4. Reſ. 6. 14. 20.* 389

Dicendum igitur eſt I. Licitum eſſe defendere vitam proximi cum occaſione injuſti invaſoris. Ita *Contin. Tourn. t. 3. pag. 463.* cum communi DD. & *S. Th. 2. 2. q. 60. a. 6. ad 2.* ubi ait: *Vel poteſt dici, quod Moyſes occidit Ægyptium, defendendo eum qui injuriam patiebatur, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Unde Ambroſ. dicit in l. 1. de Offic. c. 36. quod* qui non repellit injuriam a ſocio, cum poteſt, tam eſt in vitio, quam ille qui facit: *Et inducit exemplum Moyſi*. Et hoc currit, etſi proximus innocens vellet pati occidi, cum ipſe non ſit dominus vitæ ſuæ: & ideo nequit aliis jus defenſionis adimere. *Leſſ. l. 2. c. 6. n. 87. Lugo, Bon. Dic.* & alii communiter cum *Salm. de Hom. c. 1. n. 94.* Sed dices: Si invaſus cedit juri ſuo, quomodo poteris tu jus ejus defendere cum morte aggreſſoris? Reſpondeo: Proximus ille invaſus duo jura (ut ſic dicam) quodammodo ad vitam ſuam habet, alterum ad vitam, alterum ad ipſam defendendam: Juri ad vitam non poteſt quidem cedere, cum non habeat illius dominium; unde non poſſet

alterum

Digitized by Google

alterum inducere ad ipſum occidendum, & quamvis permitteret occidi, occiſor ſemper contra juſtitiam peccabit. Juri vero tuendi ſuam vitam bene poteſt cedere, permittendo quod alter occidat, juxta dicta *n.* 380. Hinc, cum tu occidis aggreſſorem innocentis, non defendis jus quod ille habet ad ſe defendendum, cui ipſe jam ceſſit; ſed defendis jus quod habet ad vitam, cui ille cedere non poteſt. Nec occidens eo caſu irregularitatem incurreres. *Salm. ib. n.* 65. cum *Suar. & Bon. Spor. de 5. Præc. c.* 2. *n.* 169. cum communiſſima; vide *l.* 7. *n.* 388.

390 Sed hic quæritur, an ſit obligatio defendere vitam innocentis ab invaſore? Reſp. quod Magiſtratus, & Principes utique ex juſtitia ad hoc tenentur, & quando agitur de bono Reip. tenentur etiam cum periculo vitæ, utpote latrones publicos de medio tollere &c. Et pariter ad hoc tenentur milites ſpecialiter conducti ad Civitatem defendendam: vitam vero privati hominis non tenentur ii cum tanto periculo tueri. *Salm. d. n.* 98. cum *Leſſ.* Hic autem obiter adverte, quod Epiſcopi, & Parochi in ordine ad ſpiritualia, tenentur adjuvare ſingulas ſuas oves adhuc cum periculo vitæ, ut *Salm. ib.* Hinc Parochi etiam cum periculo vitæ tenentur miniſtrare ovibus Sacramentum Baptiſmi, aut Pœnitentiæ; non autem Euchariſtiæ, neque tempore peſtis, ut tenent *Dicaſt.* & alii apud *Salm. de Euch. c.* 9. *n.* 30. quod ipſi probabile putant. V. dicta *l.* 2. *n.* 27. *v. Dic. II.* & vide infra *de Euch. l.* 6. *n.* 233.

Sed dubium majus eſt, an, ſi innocentem poſitive nolentem occidi defendere non poſſis ſine occiſione invaſoris, tenearis, ſi poſſis ſine periculo tuæ vitæ, invaſorem occidere? Affirmant *Salm. c. t. n.* 100. cum *Nav. Mol. Bon. Sa*, &c. quia, dicunt, ex Præcepto Divino charitatis quiſque tenetur defendere vitam innocentis, cum commode poſſit. Probabilius tamen negant *Leſſ. l.* 2. *c.* 8. *n.* 92. *&* *Lugo Diſp.* 10. *n.* 208. cui adhæret *Tournely p.* 463. *R.* 2. Ratio 1. quia præceptum charitatis eo caſu non obligat, cum præſtet evitare tunc mortem æternam aggreſſoris, quam mortem temporalem innocentis. Ratio 2. quia in occiſione alterius nunquam evitari poteſt magnum incommodum ob timorem inimicitiarum, publicæ juſtitiæ, &c. Saltem quis non dicet, horrorem inquinandi manus humano ſanguine magnum afferre incommodum, ad quod quidem præceptum charitatis non cenſetur obligare? Excipe caſum, quo perſona invaſa eſſet perſona neceſſaria ad bonum publicum. Excipit etiam *Spor. l. c. n.* 170. *cum communi*, ut aſſerit, ſi invaſus ſit Parens, filius, uxor, aut frater, quia tunc obligat pietas ad eos tuendos. Recte etiam excipit *Tourn. tom.* 3. *pag.* 281. *Coll.* 2. *cum Raynaud.* ſi occidendus ſit ebrius, & ſit in ſtatu peccati mortalis, quia is eſt vere in extrema neceſſitate Animæ.

391 Dicendum II. Fas eſſe pariter occidere invaſorem pudicitiæ, vel honoris proximi, ſi invaſio fiat facto, ſcil. percuſſione, &c. Secus, ſi tantum per verba (ut dictum eſt ſupra *n.* 382.) Ita *Lug. D.* 10. *n.* 203. *Leſſ. c.* 9. *d.* 13. *& Salm. n.* 96. *cum Bon. Fill. Dic. Trull. &c. contr. Spor. n.* 169. qui id negat (ſed minus probabiliter) eſſe licitum, niſi perſona contumeliis affecta ſit conjuncta, ut ſupra, vel Princeps, aut Dominus.

Quando autem femina conſentit, vel ſaltem, ſi poſitive non reſiſtit, non licet ejus pudicitiæ invaſorem interficere; quia tunc non eſſet vim vi repellere. *Salm. n.* 97. Si vero femina ſit tibi conſanguinitate valde propinqua, dicunt *Leſſ.*, *Spor. n.* 173. & cum aliis *Salm. l. c.* quod poſſes, etiam femina ad copulam conſentiente, ejus invaſorem occidere, ſi aliter tuam infamiam evitare nequeas. Hæc autem intelligenda ante factum, nam in ipſo facto, vel poſt, certe non licet occidere, ut patet ex prop. 10. damn. ab Alex. VII. quæ dicebat: *Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehenſam*. Notant etiam *Leſſ. l.* 2. *c.* 9. *n.* 88. *& Salm. dict. c.* 5. *n.* 97. quod non ideo licebit vir uxorem necare, ſi ipſa audacter velit adulterari; quia vir poteſt aliis mediis injuriam reparare, eam baculo percutiendo, vel adulterum minis abigendo. Adverte hic autem illud quod habetur in *c. Si vero.* 1. *de Sententia excommunicationis*; ubi definitur, quod percutiens clericum turpiter agentem cum matre, filia, ſorore, & uxore, immunis eſt ab excommunicatione, ſed non a culpa.

392 Dicendum III. nos teneri ex charitate defendere etiam bona proximi, quando commode poſſumus, aut cum levi noſtra jactura, non vero cum gravi. *Bon. Trull. Dic. &c.* communiter *ap. Salm. de Hom. c.* 5. *n.* 102. At ſi aliquid expendimus pro defenſione bonorum alicujus, poſſumus etiam occulte compenſare. *DD. ib.*

Sed quæritur, an quis ob tuenda bona proximi magni momenti poſſit etiam occidere furem, ſi oporteat? DD. qui id negant ob defendenda bona propria, tanto magis negant ob defendenda aliena, ut *Gerſ. Sylveſt. &c. ap. Salm. c. t. n.* 80. Quia, dicunt, Charitas magis obligat ad tuendam vitam unius, quam bona alterius. Sed contrarium tenent *S. Anton.* 3. *p. tit.* 4. *cap.* 3. §. 15. *Leſſ. l.* 2. *c.* 9. *n.* 88. *Lugo D.* 10. *n.* 202. *& Nav. Mol. Bon.* cum *Salm. n.* 104. Ratio, quia vitam proximi præferre debemus bonis alterius, quando ille eſt in neceſſitate involuntaria, non autem quando ipſe in neceſſitate ſponte ſe conſtituit, ut pluries repetivimus in præſenti *Dubio*. An autem liceat expellere fœtum pro tuenda vita Matris, vide dicenda *Dubio ſeq. n.* 394. *Qu. I. & II.*

DUBIUM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

393 *An unquam liceat occidere innocentem directe?*

394 *An aliquando liceat procurare abortum? Qu. I. An liceat matri ſumere pharmacum directe ad fœtum inanimatum expellendum? An autem liceat mulieri oppreſſæ ſtatim expellere ſemen viri aggreſſoris? Qu. II. An liceat matri ſumere medicamentum directe ad expellendum morbum, cum periculo abortus fœtus animati? Qu. III. Quando cenſeatur proles anima informata?* 395. *Qu. IV. Quibus pœnis ſubjiciantur procurantes abortum? Qu. V. An incurrant excommunicationem mulieres prægnantes, quæ abortum faciunt?* 369. *Qu. VI. An procurantes abortum in dubio de animatione fœtus incurrant irregularitatem?* 397. *Qu. VII. Qui poſſit relaxare pœnas pro abortu inflictas?*

398 *Quando imputetur alicui ad peccatum homicidium caſuale? An adulter occidens adulteræ maritum aggreſſorem incurrat irregularitatem? Et an incurrat, ſi, ipſo prævidente, adultera occidatur?*

„ Reſp. Directa intentione, & ſcienter nunquam licet, niſi Deus omnis vitæ Dominus concedat: Indirecte autem, & per accidens aliquando licet, utendo nimirum ſuo jure, & dando operam rei licitæ, & neceſſariæ, ac tanti momenti, ut vitæ æquivaleat S. Th. & Doctores communiter. 393

Unde reſolves.

„ 1. Si Tyrannus minitet Urbi excidium, niſi innocens occidatur, id non licet directe. Neque valet, ſicut membrum licet abſcindere pro ſalute corporis, ita & civem pro Repub. quia homo eſt tantum pars moralis Reipub. a qua non accipit eſſe, & vivere ſicut membrum corporis a corpore, *Mol. t.* 4. *t.* 3. *d.* 10. *Leſſ. Fill. &c.* * (*S. Th.* 2. 2. *q.* 64. *a.* 6. *Salm. de Reſt. c.* 2. *n.* 52.) *

„ 2. Poteſt tamen Reſpublica eo caſu talem cogere, ut Tyrannum adeat, & ſi nolit, tradere; cum ex charitate, & juſtitia legali teneatur vitam exponere pro Rep. Unde, ſi id renuat, fit nocens. Neque hoc erit cooperaſi ejus morti, ſed tantum permittere; cum traditio de ſe ſit indifferens, & mors tantum ſequatur indirecte, & præter intentionem Reipubl. *Molin. l. c. Leſſ. l.* 2. *c.* 9. *d.* 7. *Fill. t.* 29. *n.* 11. *Laym. &c.* * (*Sotus Aragon. Turrian. &c. cum Salm. ib. n.* 58. *dicunt non poſſe Remp. tradere illum invitum, quia cooperaretur ad ejus mortem, quod eſt intrinſece malum. Sed probabilior videtur prima ſententia cum Lugo D.* 10. *n.* 53. *& Buſ. Molin. Leſſ. Fill. ac Laym. ut ſupra, quia videtur non poſſe negari, quod eo caſu innocens teneatur ſe tradere, ut concedit idem Sotus; Si ergo ille ſe tradere tenetur, bene poteſt Reſp. eum tradere, ſi ipſe culpabiliter recuſet; tunc enim non eſt amplius innocens, ut conſentit Tournely t.* 3. *p.* 436. *cum Sylvio, Baun. & Salon.*) * Limitat tamen *Lugo d.* 10. *de juſt.* ſi innocens ſit ſubditus, vel peregrinus teneatur mori pro Rep. aliena.

„ 3. Si fugere non poſſis mortem, perſequente hoſte, niſi per viam anguſtam, qua quiſpiam illic ſedens eſſet obterendus, licet nihilominus (dummodo tamen, ſi infans eſt, ſit baptizatus, ut monet C. *Lugo*, *& Eſc. E.* 7. *c.* 8.) fugere cum ejus periculo, interitu, præter tuam intentionem. *Leſſ. n.* 58. *Fill. n.* 36. * (*Salm. de Reſt. c.* 1. *n.* 74. *&* 65. *cum Prado Vill. Tapia, Sanch. Dic. &c.*) *

„ 4. Similiter ad expugnandam urbem, & victoriam reportandam, ſi neceſſarium ſit, licet tormenta in eum locum dirigere, ubi multi ſunt innocentes: quia horum mors præter intentionem ſequitur. *Leſſ. c.*

„ 5. Non licet occidere obſides, etſi qui eos miſerunt, non ſervent fidem: quia ſunt innocentes. *Bon. t.* 2. *d.* 2. *q. ult. ſect.* 3. *p.* 7. *Dian. p.* 5. *l.* 4. *R.* 25. contra *Az. &c.*

„ Quæres, quando liceat procurare abortum?

„ Reſp. Quicunque malitioſe in ſe, vel altero curat abortum, peccat graviter, ſive fœtus ſit animatus, quia eſt verum homicidium, ſive non, quia tendit ad occiſionem hominis, & eſt contra naturam generationis, *Leſſ. l.* 10. *n.* 61. Si tamen ad vitam matris conſervandam omnino ſit neceſſarium, ſequentes Regulæ tenentur: 1. Si fœtus mortem matri allaturus ſit probabiliter, necdum ſit animatus anima rationali (animari autem communiter ajunt mares die quadrageſimo, femellas vero octogeſimo: quæ res valde incerta eſt), quidam permittunt, etiam directa intentione expelli, ut *Sanch. l.* 9. *de Matr. d.* 20. *n.* 9. *&* 10. *Henr. &c.* contra *Leſſ. l.* 2. *c.* 9. *d.* 16. & alios, quorum ſententia in praxi ſuadenda: quorſum enim directe expellas, cum indirecte liceat, & ſufficiat? 2. Si vero fœtus ſit animatus, materque judicetur moritura cum prole, niſi medicinam ſumat; licet eam ſumere, & ſecundum quoſdam tenetur, intendendo directe ſuam tantum ſanitatem, etſi indirecte, ac conſequenter deſtruatur fœtus: quia in pari neceſſitate mater poteſt magis proſpicere ſibi, quam proli. 3. Si vero cum morte matris ſpes vitæ, & baptiſmi prolis effulgeat, tenetur mater ſecundum pleroſque ſub mortali abſtinere ab omni remedio deſtructivo prolis, quia tenetur vitam corporalem exponere pro extrema neceſſitate ſpirituali infantis. Contrarium tamen docet *Led. Lopez*, quod *Sa*, *V. Charitas* dixit eſſe proba- 394

„ bile

n bile. V. *Leſſ. l. c. Sanch. Fill. c. 29. q. 1. Bon. t. 8. a. 3.*

Quæritur igitur I. An liceat matri in morbo extremo conſtitutæ ſumere pharmacum ad expellendum directe fœtum inanimatum? Certum eſt quod expellere fœtum, quamvis inanimatum, per ſe eſt peccatum mortale, & expellens *de homicidio tenetur*, ut dicitur in *c. Si aliquis de Homic.* quia, licet vitam homini non adimat, proxime tamen vitam hominis impediat. Contra certum eſt apud omnes licitum eſſe remedium præbere prægnanti, directe ad eam curandam, etiam cum periculo abortus, ſi morbus eſt mortalis, ſecus ſi non eſſet talis, ut recte advertit *Tournely t. 3. pag. 451. R. 2.* Dubium ſit, an tunc liceat dare ei pharmacum directe ad fœtum expellendum? *Prima* ſententia affirmat, eamque tenent graviſſimi AA. *Sanch. de Matr. l. 9. D. 20. n. 9. Laym. l. 3. tr. 3. p. 3. c. 4. n. 4. cum Sylv. Nav. &c.* item *Petrocorenſ. t. 2. tr. 2. l. 4. c. 3. q. 1. Viva in prop. 34. Innoc. XI. n. 11. Mazzot. t. c. pag. 470. Habert. t. 7. p. 749. & alii.* Ratio tum quia, cum fœtus ille ſit pars viſcerum, non tenetur mater eum ſervare cum tanto vitæ ſuæ diſcrimine, tum quia mater eo caſu poteſt illum expellere tanquam ſuæ vitæ aggreſſorem, & licet fœtus non ſit aggreſſor voluntarius, non tenetur tamen mater negligere ſuam vitam præſentem ad ſervandam vitam futuram prolis; maxime quia, pereunte matre, fœtus minime animabitur. Huic ſententiæ favet *D. Anton. p. 3. tit. 7. c. 2. §. 2.* ubi: *Si autem puerperium nondum eſt animatum, poſſet tunc & deberet* (Medicus) *talem dare medicinam, quæ, licet impediret animationem talis fœtus, non tamen eſſet cauſa mortis alicujus hominis: & hoc bonum ſequitur, quia liberat Matrem a morte.* Recte vero excipit *Sanch. n. 7.* (idque aſſerit ut commune apud omnes, contra paucos aliquos), ſi dubium adſit, an fœtus ſit vel ne animatus eo quod tunc intrinſece malum eſt, innocentem poſitive periculo necis exponere. *Secunda* ſententia communior docet, licere quidem matri ſumere medicamentum directe ad curandum morbum, etſi fœtus indirecte expellatur; non vero directe ad fœtum expellendum. Ita *Leſſ. l. 2. c. 9. n. 61. Lugo de Juſt. D. 10. n. 131. Pont. de Matr. l. 10. c. 13. n. 2. Fill. t. 2. tr. 29. c. 6. n. 104. Cabaſſ. l. 5. c. 30. n. 8. Tournely t. 3. p. 451. Spor. de Matr. c. 4. n. 704. Cardin. in prop. 34. Innoc. XI. n. 28. Bon. de Reſt. D. 2. p. 7. n. 3. Salm. de Reſt. c. 2. n. 62. Croix l. 3. p. 1. n. 825. Holzmann de 5. Præc. c. 1. n. 579. Elbel de Matr. n. 464.* & alii plurimi. Ratio, quia, ſi nunquam licitum eſt expellere ſemen, etſi ex ejus abundantia mors timeatur, tanto minus licebit expellere fœtum, qui eſt propinquior vitæ humanæ. Nec valet dicere fœtum inanimatum eſſe partem matris, nam reſpondetur fœtum non pertinere ad integritatem corporis materni, ſed eſſe inchoative condiſtinctum individuum humanum. Excipe, ut bene advertunt *Spor. n. 306. & Holz. l. c.* ſi fœtus eſſet corruptus, quia tunc non eſt jam fœtus, ſed maſſa putrida, quæ amplius non eſt capax animationis.

Utraque ſententia eſt probabilis, ſed ſecundam tanquam tutiorem cenſeo in caſu noſtro omnino amplectendam, cum prima nihil ad praxim poſſit deſervire, & fruſtra videntur circa eam DD. deſudare; ad quid enim (bene ait noſter *P. Buſemb.*), velle ſumere pharmacum directe ad expellendum fœtum, cum poſſit & ſufficiat indirecte expelli? In duobus dumtaxat caſibus poſſet prima ſententia in praxim deduci; primus caſus eſſet ſi mater alias parturiendo experta fuiſſet periculum mortis: At propter hoc non licet fœtum expellere, ut cum communi docent *Sanch. l. c. n. 10. Petrocorenſ. d. q. 1. Az. c. 4. q. 2.* contra aliquos. Ratio quia fœtus eo caſu non eſt aggreſſor præſens, cum periculum multum ſit diſtans, & poterit mater ex alia cauſa interim obire. Idque confirmatur ea alia doctrina communi, quam tradunt *S. Th. Nav. Caj.* & alii apud *Sanch. n. 2. ex c. Aliquando 22. q. 2.* ſcil. nunquam licitum eſſe matri ob quodcunque periculum ſumere potionem ad conceptionem impediendam. Secundus caſus eſſe poſſet, quando mater, niſi fœtum expelleret, periculum occiſionis a conjunctis, vel ſuæ famæ ſubiret; ſed hoc certe eſt illicitum ex Prop. 34. Innoc. XI. quæ dicebat: *Licet procurare abortum ante animationem fœtus, ne puella deprehenſa gravida occidatur, aut infametur.* Ratio, quia aliud eſt quod fœtus ſit aggreſſor per ſe, & ab intrinſeco; aliud quod per accidens, & ab extrinſeco: Poteſt enim quiſque occidere aggreſſorem, ne ab illo occidatur, nequit tamen occidere alterum, ne occidatur ab hoſte.

Dicunt vero *Sanch. de Matr. l. 2. D. 22. n. 17. & Viva in dicta prop. 34. n. 17.* quod mulier vi oppreſſa e viro poſſet incontinenti ſemen receptum expellere, tanquam ſui honoris aggreſſorem, ad infamiam vitandam; pariter ac licet viro nobili occidere invaſorem actu volentem eum fuſte percutere (ut diximus ſupra *n. 381*); quamvis hoc non liceat poſt percuſſionem impactam. Sed huic opinioni acquieſcere nequeo, nam ſi mulier poſſet tunc expellere ſemen tanquam aggreſſorem ſui honoris, poſſet etiam poſtea; quod ipſimet AA. non concedunt. Nec valet dicere cum *Sanch.* licitum eſſe mulieri eo caſu continuo ſemen expellere, quia tunc ſemen non eſt adhuc in pacifica poſſeſſione uteri; nam ut bene docet *Pont. de Matr. l. 10. c. 3. n. 1.* ſtatim ac vir ſemen effundit, feminæ matria illum recipit, & claudimt. Et hoc negari non poteſt ab ipſo *Sanch. l. 9. D. 16. n. 3. cum Salm. de Matr. c. 13. n. 75. Spor. de Matr. c. 2. n. 493.* & aliis communiter (vide *de Matr. l. 6. n. 917.*) qui dicunt non peccare mortaliter uxorem, quæ reddit debitum, ipſa incuba; ideo quidem, quia (ut mox dictum eſt) Matrix mulieris clauditur ſtatim ac ſemen excipit; alias illud ſtatim effunderetur & fruſtraretur, & idcirco eſſet procul dubio peccatum mortale; hinc recte dicunt *Salm. l. c. n. 75.* quod non peccaret uxor, ſi ex aliqua juſta cauſa ſe erigeret continuo poſt receptum ſemen, niſi hoc faceret pravo animo illud diſperdendi, ut dicit etiam *Sanch. l. 9. D. 20. n. 3.* Bene autem admittimus id quod dicit *Sanch. l. 2. D. 22. n. 17.* nempe quod mulier vi oppreſſa licita poteſt ſe vertere & coitum interrumpere, quamvis ſemen viri eſſet effundendum; quia hoc per accidens & ob ſolam malitiam viri eveniret. Unde bene concludit *Croix l. 3. p. 1. n. 824. cum Carden.* eſſe quidem licitum feminæ invaſæ repellere ſemen, ne immittatur; non autem ejicere, ſi jam ſit immiſſum. Vide dicenda *de Matr. l. 6. n. 954. v. Dub. 1.*

Quæritur II. An liceat matri ſumere pharmacum directe ad expellendum morbum, ſi inde timeatur indirecte abortus fœtus animati? Reſpondetur: Si remedium directe tendat ad occiſionem fœtus, ut eſſet dilaceratio uteri, percuſſio ventris, &c. hæc quidem nunquam licent. Si autem tendat directe ad ſervandam vitam matris, ut eſſet purgatio corporis, ſciſſio venæ, balneum, &c. hæc certe licita ſunt, quando aliter certo moraliter judicatur mater cum prole moritura: Ita *Habert t. 7. p. 748. & Tournely tom. 3. p. 451. R. 4. cum communi.* Sed quæſtio eſt, an liceat matri ſumere medicamentum, quando dubitatur, an pereunte matre proles poſſit ſupervivere, & baptizari? Affirmant *Holzmann de 5. Præc. c. 1. num. 79. Salm. de Reſt. c. 2. n. 66. cum Prado*; quia (ut dicunt) obligatio mortem perferendi, ad procurandam vitam æternam proximi in extrema neceſſitate conſtituti, tunc ſolum adeſt quando conſtat, jacturam temporalis vitæ eſſe abſolute neceſſariam ad vitam ſpiritualem alterius (ut etiam ajunt *Sot. & alii ap. Salm.* generaliter loquendo); non autem quando ſalus ſpiritualis proximi eſt incerta, prout in caſu noſtro de ea multipliciter dubitari poteſt. Et huic opinioni videntur favere *Sanch. de Matr. lib. 9. D. 20. num. 17. & Ronc. de 5. Præc. c. 2. q. 3.* dicentes tunc ſolum illicitum eſſe remedium ſumere cum periculo vitæ prolis, quando certum vel ſaltem probabilius eſt prolem vivam edendam. Sed huic ſententiæ nec valeo acquieſcere, nam ſicut quando certa eſt mors prolis, ſi mater medicinam ſumat, & alias eſt certa mors matris, ſi a medicine abſtineat, tenetur utique mater ex ordine charitatis abſtinere a medicina, & præferre ſuæ vitæ corporali vitam ſpiritualem prolis: Sic etiam ex eadem charitate tenetur abſtinere, quando dubitatur de ſalute matris, & prolis, ut recte ait *Tournely t. 3. pag. 450. Concl. 2. & p. 452. R. 5. cum Habert.* Niſi æquale ſit periculum abortus, ſive medicina ſumatur, ſive non, quia tunc ſine majori fœtus periculo juſte conſulitur vitæ matris. Et etiamſi mors matris eſſet moraliter certa, ſi non ſumat remedium, nec etiam tunc auderem ei medicinam permittere, ſi aliqua rationabilis ſpes effulgeret, quod mortua matre proles ſuperviveret, & baptizari poſſet; quia nemini licet, ob tuendam ſuam vitam temporalem, poſitive exponere proximum in neceſſitate conſtitutum periculo mortis æternæ. Secus vero puto dicendum cum *Elbel, Petrocor. t. 2. d. 4. tr. 2. c. 3. q. 2. & Tourn. p. 451. R. 3. cum Sylvio, Habert, Comit.* & communi, ſi nulla ſpes rationabilis eſſet de vita prolis poſt mortem matris, ita ut poſſit illa deduci ad baptiſmi gratiam; quia tunc non videtur charitas obligare matrem in extrema neceſſitate poſitam, vitam ſuam negligere, a remediis abſtinendo, ob exiguam & remotiſſimam ſpem vitæ prolis. Hinc rationabiliter dicunt *Salm. n. 65.* medicos in hoc caſu quoad pharmaca præſtanda matribus non eſſe ſcrupuloſe angendos, eo quod probabiliſſimum eſt, id quod dicunt iidem *Salm. ac Sanch. d. n. 17. Lugo D. 10. n. 135. Ronc. d. q. 3.* rariſſimum eſſe caſum, & moraliter impoſſibilem, ut pene miraculum ſit, quod pereunte matre proles ſupervivat, ut baptiſmum recipere poſſit. Idque mihi confirmarunt plures artis medicinæ Periti, quos conſului; quia, matre laborante lethali morbo, humores corrumpuntur, & inficiunt fœtus alimentum. An autem Mater teneatur pati inciſionem ventris, ut proles baptizetur? Vide dicenda *Tom. II. l. 6. n. 106. v. Omnino.*

Quæritur III. Quandonam cenſeatur proles anima informata? Damnata fuit prop. 35. ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Videtur probabile omnem fœtum quamdiu in utero eſt, carere anima rationali, & tunc primum incipere eamdem habere, cum paritur; ac conſequenter in nullo abortu homicidium committi.* E converſo male dixerunt aliqui fœtum in primo inſtanti quo concipitur, animari, quia fœtus certe non animatur antequam ſit formatus, ut colligitur ex S. Script. *Exod. 21.* ubi juxta verſionem 70. dicitur: *Qui percuſſerit mulierem prægnantem, & illa abortum fecerit, ſi fœtus erat formatus, dabit animam pro anima, ſi nondum erat formatus, mulctabitur pecunia.* Certum eſt itaque fœtum non ſtatim animari: Hinc *Leſſ. l. 2. c. 9. n. 65.* cenſet ex Hippocrate maſculum ad ſummum animari die 30. vel 35. vel 40. vel 45. Feminam vero die 35. vel 40. vel 45. aut 50. Et idem ſentiunt *Lugo D. 10. n. 133. & Bon. ac Fill. ap. Salm. c. 2. n. 59.* Attamen *Buſ. ut ſupra n. 394. Elbel de Matr. n. 470. & Salm. cum S. Thom. Azor. Sylveſt.* & communi, ut fatetur idem *P. Holzmann*, dicunt maſculum formari, & animari ſpatio 40. dierum, feminam autem 80. Et hanc ſententiam ſequi forum externum quoad pœnas homicidis inferendas, teſtatur *Anacl. &c. ap. Elb. n. 470.* Immo *S. Th. diſt. 3. q. 5. a. 2.* ſic ait: *Maris conceptio non perficitur, niſi uſque ad 40. diem, ut Philoſophus in 9. de Animalibus dicit: Feminæ autem uſque ad 90. Sed in compoſitione corporis maſculi videtur Auguſtinus ſuperaddere ſex dies.* Verum *Tournely t. 3. p. 452.* dicit in hoc magis adhærendum Gloſſæ, & Theologis, qui fere cuncti (ut ait) cenſent mares die 40. animari, & die 80. Feminas: Et hanc

opinio-

Google

opinionem ſequitur S. Pœnitentiaria, cum agitur de irregularitate & pœnis, ut ex *Nav.* tradit *Sylvius* 2. 2. *q.* 64. *a.* 7. *p.* 419. *in fin.*

395 Quæritur IV. Quibus pœnis ſubjiciantur procurantes abortum? Sixtus V. anno 1588. Bullam edidit, quæ incipit, *Effrænatam*, & habetur in Bullario *t.* 5. *pag. mihi* 25. In ea Pontifex omnes *ſcienter* procurantes abortum fœtus ſive animati ſive inanimati, & quocunque modo in hoc conſentientes, vel præbentes mulieribus venena ſterilitatis, ſubjecit cunctis pœnis, quæ debentur homicidis de jure Civili & Canonico, ut ſunt privatio omnis privilegii clericalis, dignitatis, aut Beneficii eccleſiaſtici, necnon inhabilitas ad ea in poſterum obtinenda: Inſuper præſertim impoſuit eis irregularitatem, & excommunicationem, ipſo facto (effectu ſecuto) incurrendas, quarum diſpenſationem, & abſolutionem Romano Pontifici reſervavit. Attamen Gregorius XIV. in Bulla, *Sedes Apoſtolica*, edita an. 1591. abſtulit irregularitatem, & excommunicationem pro abortu fœtus inanimati; reliquit vero tam irregularitatem quam excommunicationem Papæ reſervatas pro abortu fœtus animati; ſed quoad excommunicationem conceſſit facultatem ab ea abſolvendi tam Epiſcopis, quam aliis ab ipſis ſpecialiter ad hos caſus deputatis. (Hanc facultatem abſolvendi habent etiam Mendicantes; vide dicenda *Tom.* 2. *l.* 7. *n.* 99.) Cum autem Sixtus excommunicationem inflixerit tantum *ſcienter* abortum procurantibus, excuſat ab illa ignorantia etiam craſſa, ut docent communiter DD. cum *Sanch. de Matr. l.* 5. *D.* 32. *& aliis* ut dicetur *l.* 7. *n.* 47. An autem excuſet ignorantia affectata? Vide *ib. n.* 48. Et idem videtur dicendum de irregularitate ibi impoſita, juxta probabilem ſententiam quæ adducetur *eod. l.* 7. *n.* 351.

Quæritur V. An incurrant excommunicationem mulieres prægnantes, quæ abortum ſibi procurant? *Prima* ſententia communiſſima affirmat cum *Viva in Prop.* 34. *Innoc. XI. n.* 18. *Bon. de Reſt. D.* 2. *q. ult. ſect.* 1. *p.* 7. *n.* 6. qui dicit hanc eſſe uſu receptam, & *Sporer de Matr. c.* 4. *n.* 718. *cum Fill. Dic.* qui eam tenet ut certam. Rationes ſententiæ hujus mox referentur in expoſitione ſecundæ ſententiæ ſubſequentis. *Secunda* autem ſententia valde probabilis, & attenta ratione intrinſeca probabilior, negat cum *Avila de Cenſur. p.* 2. *c.* 5. *D.* 3. *dub.* 12. *Lezana t.* 3. *v. Abortus*, *n.* 11. *Salm. de Reſt. c.* 2. *n.* 70. *cum Naldo*, *& Alphonſ. de Leone*: Eandemque tenet *Lugo Reſp. Mor. Dub.* 4. *n.* 4. (ait tamen hic ſtandum eſſe uſui communi, ſi iſte aliter Bullam explicuit), & non improbabilem vocat, imo enixe tuetur *Roncaglia de* 5. *Præc. c.* 2. *quæſt.* 6. Tota hujus dubii reſolutio pendet ex verbis Bullæ, *Effrænatam*, in præcedenti quæſt. IV. enunciatæ Sixti V. in qua prædicta excommunicatio inflicta eſt contra procurantes abortum. Dicunt DD. contrarii, in fulminatione excommunicationis præfatæ ſatis expreſſe comprehendi etiam prægnantes, quia in §. 1. Bullæ dicitur: *Ac etiam prægnantes ipſas mulieres, quæ ſcienter præmiſſa fecerint.* Item in §. 5. Pontifex loquens de venenatis potionibus ſterilitatis, inquit: *Ac mulieres ipſas, quæ eadem pocula ſponte ac ſcienter ſumſerint.* Sed reſpondetur in utroque paragrapho Pontificem patenter loqui (ut ſedulo in Bulla obſervavi) tantum de pœnis temporalibus contra homicidas ſtatutis; nam cum deinde Papa gradum facere voluit ad pœnas ſpirituales, præſertim ad præfatam excommunicationem infligendam, in §. 7. ſic ſubdit; *Inſuper, ut immaniſſimi hujus delicti gravitati non ſolum temporalibus, verum etiam ſpiritualibus pœnis proſpiciamus, & conſulamus, omnes & ſingulos cujuſcunque gradus, ſtatus, &c. qui vel quæ uti principales, vel ut ſociæ ad tale facinus committendum, opem, conſilium, favorem, potionem, vel alia medicamenta ſcienter dederint, &c.* Loquendo hic igitur Pontifex de pœnis ſpiritualibus, non nominat mulieres prægnantes, ſed tantum eos vel eas, *qui vel quæ dant opem, conſilium, &c.* Inſtant Adverſarii & dicunt, ſaltem in hoc §. 7. comprehendi prægnantes, cum ibi dicatur: *Qui vel quæ uti principales, vel ut ſociæ ad tale facinus committendum &c.* Sed rurſus reſpondetur hic ſub nomine *principales* non quidem intelligi ipſas prægnantes, ſed principales cooperatores, qui opem, vel conſilium, aut medicamenta præbent, ad diſtinctionem ſociorum, quæ ad abortum mediate concurrunt. Et revera nullo modo hic intelligi poſſunt prægnantes, nam alias Pontifex non dixiſſet, *qui vel quæ &c.* Quomodo enim maſculi poſſunt medicamentum ſumere ad procurandum abortum mulierum? Ratio autem, cur Papa exemiſſe præſumitur prægnantes ab hac excommunicatione, veroſimiliter opinantur *Lugo*, *& Salm. cum aliis ut ſupra*, quia forte compaſſus eſt infirmitati fœminarum, quæ dum impulſæ a vehementi timore damni obventuri hæc medicamenta ſumunt, & dum a tanto facinore non abhorrent, facile etiam excommunicationem parvipenderent, & ideo Pontifex ad vitandum novum animæ laqueum, & alia pericula, præſertim ſacrilegarum Confeſſionum, eas noluit comprehendere. Saltem ait *Ronc. l. c.* cum dubium ſit, an hæc excommunicatio lata ſit etiam contra prægnantes, valde probabiliter ipſæ ab ea excuſantur, juxta quæ dicemus *l.* 7. *de Cenſur. n.* 67.

396 Quæritur VI. An procurantes abortum irregularitatem incurrant in dubio, an fœtus ſit vel ne animatus? *Prima* ſententia affirmat, quam tenent *Salm. de Cenſur. c.* 7. *n.* 19. *& de Reſt. c.* 1. *n.* 59. *Viva in prop.* 34. *damn. ab Innoc. XI. n.* 18. *cum Sanch. Mol. &c. ap. Elbel de Matr. n.* 479. Ratio, tum quia in omni homicidio dubio incurritur irregularitas, prout habetur ex *c. Ad audientiam de Homic. & c. Significaſti* ac *c. Petitio eod. tit.* Tum quia in dubio fœtus præſumitur maſculinus. Hinc dicunt, quod procurans abortum poſt 40. dies, habendus eſt ut irregularis; Sic enim ajunt *Fill. & alii ap. Tamb. l. inf. citando* judicari in foro externo, & ſic etiam ſervari in S. Pœnitentiaria. *Secunda* tamen verior ſententia negat, eamque tenent *Tamb. Dec. l.* 1. *c.* 3. §. 6. *v. Irregularitas*, *& de Cenſur. l.* 10. *c.* 5. *n.* 18. *cum Præpoſ. & Giballin.* item *Moya tr.* 5. *q.* 6. *n.* 6. *cum Pell. March. Leand. & Verde*, *Elbel l. c. cum Sporer*, *Diana*; *Bardi*, *& aliis*; & idem ſentit doctus Auctor neothericus Libelli, cui titulus (*Iſtruz. per li Novel. Conf.*) *part.* 2. *cap.* 18. *numer.* 464. *&* 465. Ratio convincens, quia irregularitas non incurritur, niſi expreſſa ſit in jure, ut dicitur in *cap. Is qui, de Sentent. exc. in* 6. (Vide dicenda *libr.* 6. *num.* 345.) In hoc autem caſu irregularitas nullibi habetur expreſſa, nam licet in præfatis textibus impoſita fuerit irregularitas aliquibus, de quibus dubitabatur, an ipſi fuiſſent vel ne cauſa homicidii; homicidium tamen erat certe commiſſum. At in noſtro caſu, cum dubia ſit animatio fœtus, dubia quoque eſt patratio homicidii; hicque caſus nullibi quidem eſt expreſſus in jure, & ideo procurans abortum non eſt habendus irregularis. Quid vero dicendum, ſi dubium eſſet, an aliquis ſuo conſilio vel opera ad mortem certam fœtus jam certe animati cooperatus fuerit? Vide dicenda *libr.* 7. *num.* 371. Nulla autem præſumtio eſſe poteſt (ut ſine fundamento aſſerunt *Salm.*), quod fœtus ſit maſculinus; imo potius præſumi poteſt fœmineus, quia ex frequentiori eventu, ut audivi, amplior eſt numerus fœminarum, quam maſculorum; ſaltem de hoc utrinque æque dubium eſt. Addit non improbabiliter *Tambur. l. cit. in Dec.* quod poſſeſſio in hoc caſu ſtat pro priori ſtatu, prius enim fœtus eſt inanimatus, quam animatus. Hinc valde probabile eſt, ex dictis ſupra in quæſt. III. non cenſendum irregularem, ſaltem in foro interno, qui intra 80. dies a fœtus conceptione abortum procuravit. Quod autem hic dicitur de irregularitate, dicendum etiam de excommunicatione, juxta dicenda *l.* 7. *n.* 67. & de aliis pœnis, ut bene ait *Elbel l. c.*

397 Quæritur VII. Quiſnam pœnas pro abortu commemoratas valeat relaxare? Quoad excommunicationem pro abortu fœtus animati, jam diximus ex Bulla Greg. XIV. ſolos Epiſcopos, & alios ab eis ſpecialiter ad hos caſus deputatos poſſe ab ea abſolvere. Sed dubium fit, an poſſint abſolvere Confeſſarii, qui generalem facultatem ab Ordinario habent abſolvendi ab omnibus caſibus ipſi reſervatis? Negant *Salm. de Reſt. c.* 2. *nu.* 67. *Dian. part.* 7. *tr.* 5. *R.* 15. *&* 19. *Ronc. de* 5. *Præc. c.* 2. *q.* 5. *R.* 1. *& alii*, dicentes requiri deputationem ſpecificam ad hunc caſum abortus. Idque arguunt ex verbis præfatæ Bullæ *Greg.* relatis a *Bonac. tom.* 3. *D.* 2. *quæſt.* 2. *p.* 10. *n.* 15. ubi dicitur: *Quilibet Presbyter tam ſecularis, quam cujuſvis Ordinis regularis, ad Chriſti Fidelium Confeſſiones audiendas, & ad hos caſus ſpecialiter per loci Ordinarium deputatus, plenam & liberam in foro conſcientiæ tantum abſolvendi habeat facultatem.* Sed valde probabiliter affirmant poſſe abſolvere idem *Bonac. loc. cit. n.* 16. *ac Viva Opuſc. de Cenſur. q.* 7. *art.* 2. *n.* 7. & adhæret *Elbel de Matrim. n.* 471. ac non improbabile putat *Sporer de Matr. c.* 4. *n.* 720. Ratio, quia verba illa, *ad hos caſus ſpecialiter deputatus*, non referuntur ad caſum abortus, ſed ad Confeſſarium; ita ut non poteſt quidem quicunque Confeſſarius hunc caſum abſolvere (ut falſo opinati ſunt aliqui apud *Dianam*;) ſed bene poteſt is, quem Epiſcopus ſpecialiter deputat ad hos caſus abſolvendos, vel ſpeciatim exprimendo caſum abortus, vel generatim concedendo facultatem abſolvendi ab omnibus caſibus ſibi reſervatis. Et recte ajunt *Bon. & Viva* uſum receptum ſic interpretaſſe præfatam conceſſionem, cum gratiæ large interpretentur & ſic ipſemet firme teſtor univerſe practicari in Miſſionibus, pro quibus, ad hunc caſum abortus abſolvendum, contenti ſunt Sacerdotes Miſſionarii, quod Epiſcopi generaliter eis facultatem impertiantur pro cunctis caſibus ipſis reſervatis.

Pariter præterea dicit multo probabiliter *Elbel ib. n.* 471. ab hac excommunicatione poſſe etiam abſolvere omnes Prælatos majores Regularium juriſdictione quaſi Epiſcopali gaudentes; ſed tantum ſubditos ſuos, pro quibus poſſunt etiam alios deputare. Item addunt *Salm. tr.* 6. *c.* 13. *n.* 52. *cum Peyrin. & Pell. Spor. p.* 4. *c.* 4. *n.* 721. *& Elbel ib.* (qui aſſerit in hoc ſatis communiter DD. convenire), quod omnibus Confeſſariis Mendicantibus competit in foro interno facultas ab hac excommunicatione abſolvendi, quia Pontifex, etſi negavit hanc facultatem Confeſſariis ab Epiſcopo non ſpecialiter deputatis, non cenſetur tamen eam voluiſſe denegare Confeſſariis privilegiatis, quibus aliunde conceſſa eſt facultas in caſus Papæ reſervatos. Ceterum poſt *prop.* 12. damnatam ab Alexandro VII. certum eſſe debet (ut conſentit idem *Elbel eod. l. & Cabaſs. T. J. l.* 1. *c.* 11. *num.* 5.) quod ſi alicubi Epiſcopus ſibi reſervaverit caſum abortus, vel homicidii voluntarii, nullus Regularis poterit ab eo abſolvere ſine Epiſcopi licentia. Vide dicenda *T. II. l.* 7. *n.* 99. *in fin.*

Quoad irregularitatem autem pertinet, per ſe loquendo, ſolus Papa poteſt in ea diſpenſare, non vero Epiſcopi, etiamſi abortus eſſet occultus; quia in facultate eis conceſſa a Tridentino in *c. Liceat.* 6. *Seſs.* 24. expreſſe eſt exceptum homicidium voluntarium, Verum quoad alias pœnas in Bulla Sixti inflictas, ſcil. privationis Beneficiorum, & inhabilitatis ad ea; ad privationem requiritur quidem ſententia condemnatoria, vel ſaltem declaratoria criminis, cum ſit privatio juris acquiſiti, ut diximus *l.* 1. *n.* 148. utque hic dicit *Elbel n.* 478.

Quoad

Quoad inhabilitatem autem dicimus, eam incurri ante omnem ſententiam, juxta dicta *eodem n.* 148. & ut ſuſius dicemus *l. 6. n.* 705. (quidquid dicant *Sporer de Matr. c. 5. n. 722. & Elbel loc. cit.*); quia inhabilitas non privat jure acquiſito, ſed acquirendo. An vero Epiſcopi poſſint in hac inhabilitate diſpenſare? Concedunt *Elbel de Leg. nu. 642. & de Matr. n. 474. ac Sporer p. 4. c. 4. n. 722.* & merito cenſet non improbabile *Ronc. de 5. Præc. c. 2. q. 6.* (contra *Anacl.*). Ratio, quia omnibus pœnis a jure generaliter latis, & non ſpecialiter Papæ reſervatis poſſunt Epiſcopi diſpenſare, ut generice loquendo communiſſime docent apud *Elbel S. Bon. Scot. & alii.* Idque colligitur ex *c. Nuper. 29. de Sent. excomm.* ubi, habito ſermone de excommunicatione; dicitur: *Quia tamen conditor Canonis ejus abſolutionem ſibi ſpecialiter non retinuit, eo ipſo conceſſiſſe videtur facultatem aliis relaxandi.* Et *ibidem* ſubdit Gloſſa: *Et hic eſt argumentum Epiſcopos poſſe diſpenſare, ubi ſpecialiter diſpenſatio non eſt inhibita: & conceſſum videtur quod non eſt prohibitum.* Vide dicta *l. 1. n. 191.*, & vide inſuper dicenda *l. 6. n. 980. in Tom. II.*

398 Ultimo oportet hic aliqua addere *de homicidio caſuali*, multum ſcitu neceſſaria. Dupliciter contingere poteſt homicidium caſuale, vel dando operam rei licitæ, vel rei illicitæ. Unde has regulas dat *S. Th. 2. 2. q. 64. a. 8.* dicens: *Secundum jura, ſi aliquis det operam rei licitæ, debitam diligentiam adhibens, & ex hoc homicidium ſequatur, non incurrit homicidii reatum.* Et hoc etiamſi (ut ex comm. notant *Salm. de Pr. V. c. 1. n. 133.*) homicidium in cauſa præviſum fuerit. *Si vero* (ſequitur S. Doctor) *det operam rei illicitæ, non evadit homicidii reatum.* Duo igitur ſunt regulæ, quæ in hac materia communiter aſſignantur, I. Quando quis dat operam rei licitæ, & ex ea per accidens ſequitur homicidium, iſte excuſatur, etiamſi illud præviderit, modo non intenderit, & ſufficientem diligentiam poſuerit ad illud vitandum. II. Secus vero ſi dat operam rei illicitæ, & homicidium prævideat; quia tunc, licet illud non intendat, & diligentiam adhibeat, ne ſequatur, non excuſatur. Sed advertendum, quod ad imputandum hunc homicidium, non ſufficit quod opus ſit per ſe illicitum, ſed requiritur amplius, quod ſit illicitum præciſe reſpectu ad homicidium. Hic quæritur, quodnam opus dicendum ſit proprie illicitum reſpectu ad homicidium? Omiſſis diverſis ſententiis ſuper hoc dubio, recte diſtinguendum eſt cum *Salm. loc. cit.*

Et dicendum I. Quod ſi opus de ſe eſt frequenter periculoſum, itaut ex eo communiter mors accidat; tunc homicidium ei, qui illam ponit, ſemper imputatur, licet quamcunque diligentiam adhibeat ad damnum præcavendum. Unde rei homicidii ſunt, qui calce percutiunt mulierem prægnantem, vel terrefaciunt, ex quo abortus evenit; parentes ſuffocantes infantem in lecto; hominem mactantes, jaciendo lapides funda, cauſa ludendi. Vide *Salm.* cum aliis *d. n.* 136. Hinc ſancitum fuit *in c. fin. de Hom. in 6.* irregularem effici, qui mandarit aliquem verberari, licet prohibuerit occidi, ſi mandatarius occidat. Dicendum II. Quod ſi opus illicitum ſit quidem periculoſum, ſed raro, ita ut raro ex eo mors eveniat; tunc ſufficit ad excuſandum, ſi diligentia apponatur ad eam vitandam, ſaltem in foro conſcientiæ. Hinc excuſatur ab homicidio Clericus, qui caſu necaret hominem, dans operam venationi ferarum alias ei prohibitæ, ſi diligentiam debitam adhibuerit. Ita *Ronc. de Conſ. c. 3. q. 3. n. 147.* cum *Pal. Bon. Henr. Medin.* &c. Dicendum III. Quod ſi opus non ſit de ſe periculoſum, quamvis ſit illicitum, nunquam imputatur homicidium illud exercenti, ſi caſu ex eo mors eveniat. Puta, ſi Clericus tempore interdicti pulſaret campanam, & caſu tintinnabulum cadens viatorem opprimeret. Item, ſi ex fornicatione commiſſa moriatur femina in partu. Adde, ſi adulter cum diſcrimine inculpatæ tutelæ virum adulteræ occidat. Ita *Leſs. l. 2. c. 9. D. 25. num. 13. Salm. n.* 138. cum *Suar. Pal. Cor. &c.* Hoc tantum certum eſt in ordine ad reſtitutionem.

In ordine vero ad irregularitatem, magna eſt inter DD. controverſia, an evadat irregularis adulter; qui occidit maritum aggreſſorem, ob inculpatam ſuæ vitæ defenſionem? Communiter DD. docent, quod ſi adulter poſſit fugere, & non fugiens occidit maritum, non excuſatur ab irregularitate. Ita *Salm. de Cenſur. c. 8. n. 52. & Sporer de 5. Præc. c. 2. n. 181.* qui aſſerit hoc certum eſſe apud omnes. Ratio (ut recte dicunt *Salm.*), quia ipſi fugere in eo caſu non eſt probroſum; & ſi forte fuga aliquam ignominiam ei irrogaret, tenetur eam pati, cum ipſe in tales anguſtias ſua culpa ſe immiſerit. Sed quid, ſi non poſſet fugere ſine periculo vitæ? Adſunt tres ſententiæ. *Prima* ſententia abſolute affirmat adhuc irregularitatem incurrere. Ita *Nav. Man. cap. 27. n. 238. & S. Anton. Mol. Gutt. ap. Laym. l. 3. de Juſt. tr. 3. p. 3. c. 10. n. 2.* Et probant ex *c. Dilectus de Homic.* ubi dicit, quod dans operam rei illicitæ fit irregularis, ſi mors inde ſequatur. *Secunda* ſententia oppoſita abſolute negat incurrere; & hanc tenent *Sylveſt. v. Homicidium, 3. quæſt. 4. Bon. D. 7. q. 4. Leſs. l. 2. c. 9. n. 106. cum Bann. Med. &c.* item *Avila, Sot. Tab. Leand. Dian. ac Henr. ap. Salm. l. c. n. 49.* Ratio, quia homicidium non provenit tunc ex adulterio niſi per accidens; per ſe autem provenit tantum ex injuſta invaſione mariti, cujus vim licite poteſt adulter vi repellere ad ſuam vitam tuendam. Dicunt autem præfatum textum in *c. Dilectus* intelligi, quando res illicita cui datur opera, eſt proxime & per ſe periculoſa homicidii, non vero quando eſt periculoſa per accidens & remote, ut eſſet in hoc caſu adulterium, quod eſſet potius occaſio, quam cauſa homicidii, cum ex illo raro homicidium eveniat. *Tertia* ſententia, quam tenent *Suar. D. 46. ſect. 1. num. 22. Laym. loc. cit. Sporer ut ſupra num. 182. cum Fill. Roncaglia de Cenſur. cap. 3. quæſt. 4. & Salm. loc. cit. num. 50. cum Pal. Con. Vill. Cornejo, &c.* diſtinguit & dicit, quod ſi adulter, prævidendo invaſionem mariti, temere accedat, & illum occidat, tunc fit irregularis; Secus ſi accedat clam, & cum debita cautela, ne a marito inveniatur. Et huic ſententiæ me adjicio, ſi periculum invaſionis prævideatur proximum & facillimum, ut bene exprimit *Roncaglia*; quia eo caſu adulterium eſt proxime periculoſum homicidii: Secus, ſi periculum ſit remotum, & adulter caute accedat, juxta mox ſupra dicta. Et ita videntur omnes prædictæ ſententiæ ſatis conciliari. Quid, ſi vir cognito adultero occidat uxorem, erit ne adulter irregularis? Affirmant *Nav. & alii*, negant vero communius DD. apud *Sporer numer.* 82. Sed ipſe *Sporer & Laym. loc. cit.* eodem modo diſtinguunt, ut in præcedenti quæſtione; eodemque modo ipſis conſentio, ſi uxoris occiſio proxima & facillima prævideatur; ſecus ſi remota, & difficilis.

DUBIUM V.

De Duello, & Bello.

ARTICULUS I.

Quid ſit, & An liceat Duellum?

399. *Quid eſt Duellum, & an unquam liceat ad illud provocare? Quid, ſi Duellum eſſet fictum?*
400 *Quando liceat Duellum acceptare? Et an liceat illum indicere contra falſum accuſatorem?*
401 *Quæ ſint pœnæ Duello impoſitæ?*

„ RESP. Duellum eſt duorum (vel ſubinde plurium) cer- 399
„ tamen, quod ex condicto, uno indicente, & altero
„ acceptante ſuſcipitur, ita ut id non ſit vitam defendere,
„ ſed exponere periculo. Quod etſi communiter ſit mortale
„ peccatum, licitum tamen eſt ex juſta cauſa, quæ ſemper eſt
„ attendenda. Vid. *Trid. ſeſ. 25. c. 19. de. Refor. Sanch. 2.*
„ *mor. c. 39.* Item de pœna duellantium. Vide infra *n.* 401.

Unde reſolves.

„ 1. Duellum non eſt licitum ad indagandam veritatem
„ vel juſtitiam, vel purgationem objecti criminis, aut li-
„ tem terminandam: quia eſt fallax, imo ſuperſtitioſum me-
„ dium ad eum finem, cum etiam innocens homicidium &
„ facere & pati poſſit. *Trull. l. 5. c. 2. d. 13. num. 12.* *
(*Ut cap. 1. & 2. de Purg. Vulgari cum Salm. de V. Præc. c.*
„ *1. num. 18.*)

„ 2. Neque ob inimicitias, aut ad injuriam vindicandam,
„ neque ob ſolam oſtentationem.

Hic quæritur, an liceat, ſuſcipere duellum fictum ad vitandam infamiam? Affirmant *Tamb. l. 7. cap. 2. num. 17. cum Eſcob. & Boſs.* Sed omnino negandum cum *Buſ. & Sal. de 5. Præc. cap. 1. num. 180. Elbel. num. 135. Croix, l. 3. p. 1. num.* 840 *Holz. num. 604. cum communi.* Ratio, tum ob vitandum ſcandalum aliorum; tum quia Clemens VIII. in Conſtit. *Illius vires*, an. 1592. hoc prohibuit, vetando *duella etiam non fatalia.* Et ideo non licet Ducibus permittere duella militibus, etiam contra hoſtes, ad oſtenſionem virium. *Sanch. Dec. l. 2. cap. 39. num. 12. Salm. ib. num.* 180. *cum Nav. Bon. Pal. Caj.*

„ 3. Nec item ad evitandam ignominiam: quia apud bo-
„ nos, & prudentes honorem non perdet: imo nec apud
„ alios, ſi provocanti dicat, ſe eum non æſtimare dignum
„ cum quo congrediatur, contra leges divinas, & humanas,
„ Interim iturum ſe in dies libere ſuas vias, paratumque
„ ſemper fore, & nunc eſſe, contra quemvis invaſorem ſe
„ tueri. *Trull. l. c. nu. 4.* * (*Ita etiam Sanch. l. c. Salm.*
„ *num. 163. cum Soto, Nav. Azor. Caj. & aliis. Damna-*
„ *ta autem fuit Prop. 2. ab Alexand. VII. quæ dicebat: Vir*
„ *equeſtris ad duellum provocatus poteſt illud acceptare, ne*
„ *timiditatis notam apud alios incurrat.*) *

„ 4. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conſervan- 400
„ dam æſtimationem exercitus apud hoſtes, eoſque debili-
„ tandos, vel ad terminandum bellum cum minore damno.
„ V. *Sanch. l. c.*

„ 5. Acceptare item licet, ſi quis alias te occiſurus con-
„ cedat tamen arma, ut ſic fortunam experiaris: quia eſt
„ tantum defenſio, poſito quod aliter non poſſit evadere.
„ Similiter, ſi Judex duos ad mortem damnatos vellet duel-
„ lo congredi: quia alter alterius eſſet conſtitutus miniſter
„ juſtitiæ. *Trull. loc. cit.*

„ 6. Denique, ſi vir nobilis in aula regia, vel Militaris
„ in caſtris, provocatus ſiſteret ſe, meræ defenſionis gratia,
„ cum ſpe prævalendi, privandus alioqui, ob ſuſpicionem
„ ignaviæ, dignitate, officio, vel favore Principis, non au-
„ det eum damnare *Laym. l. 3. t. 3. p. 3. cap. 3.* eundem
„ excuſat *Hurt. 2. 2. d. 170. ſect. 8. §. 73. Leſs. c. 9. d. 8.*
„ *Fill. c. 8. q. 6. Nav. c. 13.*

Quæritur igitur 1. an liceat viro nobili, vel militari acceptare duellum, & adhuc illud offerre, ſi alias, honore amiſſo,

Digitized by Google

amiſſo, certe privandus eſſet officio, quo ſe & familiam ſubſtentat? Affirmant *Holzman de 5. Præc. cap. 3. nu. 608. cum Picler, & Anacl.* item *Sporer eod. tit. cap. 2. nu.* 204. *ac Elbel num.* 118. & 128. *cum aliis*. Ratio, ut dicunt Auctores præfati, quia eo caſu non ſolus honor defenditur, ſed etiam bona ad vitam neceſſaria, quorum jactura certo ſupponitur non poſſe aliter reparari. Et huic ſententiæ adhærens *Leſſius l. 2. c. 9. num. 49. Sanchez Dec. l. 2. c. 39. n. 7. Pal. tr. 6. D. 6. p. 7. num. 9. cum Con. & Val.* dum dicunt licite poſſe acceptari duellum ad neceſſariam defenſionem bonorum magni momenti, hocque probabile putant *Roncaglia de 5. Præc. c. 4. quæſt. 2. R. 3. & Croix l. 3. p. 1. n.* 836. modo actu alter bona invadat, & actu pugnandum ſit: non vero ſi in poſterum. Sed hodie hæ ambæ prædictæ opiniones amplius non ſunt probabiles, ex prima & quarta inter quinque Propoſitiones, quas SS. P. Benedi- XIV. nuper damnavit in ſua Conſtitutione quæ incipit, *Deteſtabilem*, edita die 13. Nov. an. 1752. Propoſitiones enunciatæ hæ ſunt:

I. *Vir militaris, qui niſi offerat & acceptet duellum tamquam formidoloſus, timidus, abjectus, & ad Officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo ſe ſuoſque ſuſtentat, privaretur, vel promotionis alias ſibi debitæ, ac promeritæ ſpe perpetuo carere deberet, culpa & pœna vacaret, ſive offerat, ſive acceptet duellum.*

II. *Excuſari poſſunt etiam honoris tuendi, vel humanæ vilipenſionis vitandæ gratia, duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo ſciunt pugnam non eſſe ſequuturam, utpote ab aliis impediendam.*

III. *Non incurrit eccleſiaſticas pœnas contra duellantes latas Dux vel Officialis militiæ acceptans duellum ex gravi metu amiſſionis famæ, vel officii.*

IV. *Licitum eſt in ſtatu hominis naturali acceptare & offerre duellum ad ſervandas cum honore fortunas, quando alio remedio eorum jactura propulſari nequit.*

V. *Aſſerta licentia pro ſtatu naturali applicari etiam poteſt ſtatui Civitatis male ordinatæ, in qua nimirum vel negligentia, vel malitia Magiſtratus, juſtitia aperte denegatur.*

401 Quæritur 2. an liceat innocenti duellum indicere adverſus falſum accuſatorem, quando aliud remedium non ſuppetit ad evitandam injuſtam ſententiam mortis? Affirmant *Lugo D. 10. n. 184. Sanch. in Dec. l. 2. c. 39. n. 7. Bonn. Caj. Azor. Nav. Trull. ap. Salm. de V. Præc. n.* 168. Ratio iſtorum, quia cuilibet licet vitam defendere contra injuſtum invaſorem, prout exiſtimatur hic iniquus accuſator. Sed tenendum cum *Salm. ib. n. 163. ac Suar. Arag. Hoxes, &c. ap. eoſd.* illicitum eſſe. Ratio, quia defenſio hoc caſu eſſet exceſſiva, ut probatur ex *S. Thom. 2. 2. q. 64. art. 7.* dum mors non procederet tunc directe ex omiſſione duelli, ſed ex injuſta ſententia judicis; & contraria videtur ſane fuiſſe reprobata ab Alex. VII. in Prop. 18. quæ dicebat: *Licet interficere falſum accuſatorem, falſos teſtes, ac etiam judicem, a quo certo imminet iniqua ſententia, ſi alia via non poteſt innocens damnum evitare.*

Quæritur hic 3. quænam ſint pœnæ duello impoſitæ. Reſpond. tres eſſe ex Trident. *Seſſ. 25. c. 19.* I. Excommunicatio ipſo facto incurrenda, & Pontifici reſervata, quam etiam incurrunt Patrini, conſulentes (intellige efficaciter, ſecus ſi non perſuaſerint, ut bene ait *Elbel de Hom. n.* 122.); item favorem præbentes, Domini dantes locum; ac etiam ſpectatores, non quidem illi qui obiter tranſeundo ibi reperiuntur, ſed qui de induſtria ſpectant, & ſua præſentia quodammodo approbant & animant duellantes, prout Gregor. XIII. & Clemens VIII. explicant Tridentinum, vide *Elbel d. n.* 122. II. pœna eſt proſcriptio omnium bonorum, cum perpetua infamia; hæc tamen pœna non videtur recepta in noſtris partibus. III. eſt privatio Sepulturæ Eccleſiaſticæ, ſi duellantes in ipſo conflictu decedant. Excipiunt *Elbel nu. 142. Tamb. Dian. &c.* ſi ipſi alibi moriantur, vel ſi ante mortem ſignum præbeant pœnitentiæ; Sed in præfata Bulla, *Deteſtabilem*, etiam iſti privantur ſepultura Eccleſiaſtica, quamvis (ut ibi dicitur) *Sacramentis muniti deceſſerint*. Iſtæ autem pœnæ incurruntur tantum ob duellum ſtricte ſumtum, ſcil. convento loco, tempore, & armis; non vero ob conflictum improviſum, quamvis pugnantes ex eodem impetu rixæ perrexerint ad aliquem locum idoneum. Ita valde probabiliter *Elbel n. 132. cum Dian. Boneſp. &c. communiſſime*. Idemque probabiliter dicunt *Tamb. Dec. l. 6. c. 1. §. 3. n. 11. Dian. p. 5. tr. 13. R. 39. ac Elbel n.* 137. ſiquis alteri dicat, *tecum pugnabo prima vice, qua mihi obviaveris*; Nam eo caſu poſtea, etiam habito conflictu, iſti non incurrunt pœnas, quia tunc deeſt deſignatio loci, & temporis.

ARTICULUS II.

An, & quouſque liceat Bellum?

402 *Quando licitum ſit bellum?*
403 *Quid debeat facere Princeps, ut licite bellum inferat?*
404 *An poſſit inferri bellum cum ſola opinione probabili?*
405 *Ad quid teneantur Principes?*
406 *An liceat eis vocare in auxilium Hæreticos, & Gentiles?*
407 *Ad quid teneantur Duces?*
408 *An milites poſſint bellare cum dubio de juſtitia belli?*

402 „ REſp. Bellum defenſivum, quo ſcilicet vis injuſta repellitur, licet etiam privata auctoritate: offenſivum vero, „ quo vis infertur, ut liceat, tres conditiones requirit, 1. Ut „ geratur auctoritate Principis, vel Magiſtratus nullum agno- „ ſcentis Superiorem: qualis eſt Papa, Imperator, Reges, & „ quædam Reſp. verbi gratia Venetorum, Genuenſium &c. „ 2. Ut adſit juſta cauſa eaque gravis; v. g. neceſſitas boni „ communis, & quietis conſervandæ, recuperatio injuſte ab- „ latorum, coercitio rebellium, defenſio innocentum, &c. „ Vid. *Laym. hic, & Mol. t. 1. d. 104. Dian. par. 6. t. 4.* „ *R. 3.* *(*Juſta etiam cauſa eſt bellum indicendi, ſi impedia- „ tur prædicatio Evangelii, ut Salm. tr. 21. c. 3. p. 2.*)* 3. „ Ut fiat ex recta intentione, hoc eſt, non ex odio, ſed ex „ amore boni communis, quamquam, ſi hæc ultima ſola de- „ ſit, non ſit obligatio reſtitutionis. Ita commun. cum *D.* „ *Thom. qu. 41. Laym. l. 2. t. 3. c. 12.*

Unde reſolves.

„ 1. Si quis juſtum bellum gerat, non poteſt alter licite ſe „ defendere, quia circa eandem rem non poſſunt duo habere „ contraria jura. Fieri tamen poteſt, ut neutra pars peccet, „ ob ignorantiam invincibilem. *Fill. n.* 185.

„ 2. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni dili- 403
„ gentia curare, ut certus ſit de ejus juſtitia, & gravi cau- „ ſa. Ad quod ſequentia conducent. 1. Ut curet habere non „ tantum peritos, ſed etiam bonos Conſiliarios. 2. Ut atten- „ dat, an etiam a ſuis impediantur, vel intervertantur lit- „ teræ, aut inſtructiones ad ipſum. 3. Si non tantum a ſuis „ Conſiliariis, ſed etiam a diverſis Theologis curet juſtitiam „ belli ſecundum leges Evangelicas examinari, & libere edi- „ ci. 4. Si auditis omnibus, ipſe quoque curam Deo illam „ examinet, ſtatuatque id quod in puncto mortis ſe feciſſe „ vellet. Denique, licet ſufficiat opinio probabilis de juſtitia „ belli, ſi tamen juſtitia maneat æqualiter dubia, & alter „ ſit in poſſeſſione, non licet ei bellum indicere, cum me- „ lior ſit conditio poſſidentis. *Filliuc. tr. 9. c. 9. q. 4. Trull.* „ *l. 5. c. 2. d. 3.* ubi cum *Diana p. 4. tr. 4. R.* 72. docet „ licere etiam Principi concedere repreſſalia, ſervatis tamen „ conditionibus certis, quas v. apud *Palaum tr. 1. c. 6. diſ-* „ *put. 5. part. 4.* & hic infra *Art. ſeq.*

Quæritur, an Princeps cum ſola opinione probabili pro ſe 404
poſſit inferre bellum alteri Regnum bona fide poſſidenti? *Prima* ſententia affirmat cum *Sanchez, Dec. l. 1. c. 9. n. 36. & Azor., Filliuc. Trull. Eſcob. &c.* apud *Salm. tr. 21. c. 8. n.* 20. Et hanc ſequitur *Sporer de V. Præcept. c. 2. n.* 100. Ratio iſtorum, quia Princeps non debet inferioris eſſe conditionis perſonæ privatæ, ſi enim privatis conceditur facultas litem movendi ſuper re ab alio poſſeſſa, quando habet pro ſe ſolam opinionem probabilem, quod ſit ſua; cur non concedenda eſt Principi adverſus alterum facultas indicendi bellum, ſaltem ad partem Regni ab altero poſſeſſi vindicandam, cum non adſit Judex ſupremus, qui inter ipſos valeat litem ſecundum jus decidere? *Secunda* ſententia tenet, quod ut Princeps non poſſidens poſſit bellum inferre, pollere debeat opinione ſaltem probabiliori. Ita *Suarez, & Victoria*; ſaltem ad partem Regni obtinendam, ut dicunt *Tournely t. 3. p.* 400. *v. Sr primum*, item *Bonn. Prado, & Ledeſ.* apud *Salmant. loc. cit.* n. 25. Ratio, quia in eo caſu potius eſt jus non poſſidentis, & ſicut ei, ſi eſſet perſona privata, res a Judice adjudicanda eſſet, juxta ſententiam de qua loquemur *l. 4. n. 210. quær. l.* ita Princeps, cum non poſſit Judicem competentem adire, bene poteſt bello rem ſibi vindicare. Hanc probabilem vocat *Croix l. 3. p. 1. n.* 869. Sed *tertia* ſententia longe mihi probabilior docet non poſſe Principem adverſus alterum bona fide poſſidentem bellum indicere, niſi certitudinem ſui juris habeat. Ratio potiſſima eſt, quia poſſidens (cum poſſeſſio certum jus ipſi tribuat rem retinendi, juxta dicta *l. 1. n. 53. & 54.*) nequit unquam re poſſeſſa expoliari, niſi conſtet, quod illam injuſte retineat. Ita *Palaus t. 1. tr. 1. D. 2. punct. 7. n. 5. Elbel de Bello Conf. 6. n.* 149. qui noſtram ſententiam habet ut certam, *Holzmann de V. Præc. n. 602. Salm. loc. cit. n. 22. & 26. cum Vaſq. Monteſin. Villal. & Salas*. Idem tenent *Laym. l. 1. tr. 1. c. 5. §. 3. n.* 25. & *Tamburin. Dec. l. 1. c. 3. §. 4. n.* 30. dicens hanc eſſe legem Canonicam, etiam a Regibus obſervandam, neminem poſſe expoliare alterum bona fide poſſidentem, niſi habeat certitudinem ſui juris; Et putant opinionem contrariam improbabilem ex principiis intrinſecis. Mihi autem, licet ſecunda ſententia ſatis probabilis, ſpeculative loquendo, etiam intrinſece videatur; tamen multum arridet quod ait *Roncaglia de Charitat. c. 5. qu. 7.* cui adhærent *Salm. n.* 24. nimirum quod bellum communiter talia fert ſecum flagitia & damna Religioni, innocentibus, honori mulierum, &c. ut practice vix unquam juſtum videri poſſit, ſi ex ſolis probabilibus rationibus, & non certis inferatur.

„ 3. Perſpecta juſtitia belli, debet ea proponi parti adver- 405
„ ſæ: quæ ſi offerat competentem ſatisfactionem, non debet „ bellum inchoari. Imo, ut probabilius eſt, ſi cœptum ſit, „ debet, ſi non ex rigore juſtitiæ, ſaltem plerumque ex charitate mox finiri. V. *Mol.* ſupra *d.* 103. *Trull. l. 5. cap.* „ *2. d. 3.*

„ 4. Poteſt princeps pro ſatisfactione petere reſtitutionem „ ablatorum, & expenſarum, item aliquid in pœnam illatæ „ injuriæ. *Dual.* Hinc poteſt victos privare bonis, etiam innocentes, tributa eis imperare, extruere arces, & cetera „ quæ ad ſecuritatem ſunt neceſſaria. *Con. Dian. p. 6. d. 4.* „ *R. 22.*

„ 5. Prin-

„ 5. Principes tenentur ſtipendia ſolvere militibus, alioqui tenentur compenſare damna, tum ipſis militibus, tum aliis qui ab iis damnum acceperunt. *Con. Pal. Dian. p. 6. t. 4. R. 29.*

„ 6. Tenentur etiam aliquando Principes Catholici a bello alioqui per ſe juſto abſtinere, ſi inde oriturum ſit ſcandalum, & ſpiritualis ruina multorum, ac detrimentum Eccleſiæ. V. *Pal. Dian. p. 6. t. 4. R. 7.*

406 „ 7. Etſi per ſe loquendo, in bello juſto liceat advocare Infideles in auxilium, per accidens tamen ſubinde, imo plerumque non licet, ratione ſcandali, aut periculi in Fide; verbi gratia, ne ſubditi pervertantur, ſacra profanentur, &c. *Reg. tom. 2. l. 21. n. 10. Fill. n. 81.*

„ 8. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello juſto auxilium ferre; niſi tamen ſit periculum ſcandali, incrementi hæreſeos, & damni veræ Fidei. V. *Con. tr. de Charitate d. de Bello.*

Quæritur, an liceat Regibus Catholicis in bello juſto contra alium Catholicum Principem in auxilium vocare Hæreticos, aut Gentiles? *Prima* ſententia univerſe affirmat cum *Farinac. Themudo, Salcedo, Aponte, &c. apud Salm. de V. Præc. c. 8. n. 32. Secunda* ſententia tenet hoc abſolute eſſe illicitum ex *Exod. 34. v. 12.* ubi habetur: *Cave ne unquam cum habitatoribus terræ iſtius jungas amicitias, ne ſint in offendiculum in medio tui.* Ita *Ramirez, Pizarrus*, & alii plures quos congerit *Diana p. 10. tr. 2. Addit. Reſ. 2. Tertia* ſententia vero dicit, per ſe licitum eſſe advocare Hæreticos aut Gentiles, ſed plerumque per accidens eſſe illicitum ob damna Religioni imminentia. Ita cum *Buſemb.* tenent *S. Antonin. Sylveſtr. Suar. Coninch. Prado, Tapia, Pal. & Bon. apud Salm. n. 34.* Hæc tertia ſententia ſpeculative eſt quidem probabilis, ſed ſecunda in praxi videtur omnino tenenda cum *Sporer n. 107. & Salm. n. 35. cum Mol. Con. Dian. Prado, Lorca, & Villal.* Ratio, quia eſt moraliter impoſſibile, quod contracta ſocietate cum Hoſtibus Fidei, præfata damna Religioni non obveniant.

407 „ 9. Duces, Tribuni, Centuriones, aliique Officiales peccant, tenenturque ad reſtitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quam in ſolutione ſtipendii exhibent. 2. Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in tranſitu per regiones accipiant pecunias a variis pagis, ne iſtic pernoctent, aut morentur. 4. Si uni militi dent plura ſyngrapha ad domos diverſas. *Molin. Bec. Dian. p. 6. t. 4. R. 27. & 28.* 5. Si ſtipendium militibus ſubtrahentes permittant extorquere ab innocentibus neceſſaria.

„ 10. Miles, qui in bello & juſto, & injuſto paratus eſt mereri ſtipendia, eſt in malo ſtatu, & incapax abſolutionis, niſi mentem corrigat: & quidem, ſi militet in bello injuſto, tenetur ad reſtitutionem damnorum; niſi inculpabilis ignorantia excuſet; tunc enim ſufficit reſtitutio eorum, quæ in ſpecie habet, vel eorum, in quibus factus eſt ditior. V. *infr.*

408 „ 11. Si vocatus ad bellum ſit ſubditus Principis, qui bellum gerit, aut ab eo ante conductus, non tenetur inquirere de Juſtitia belli, quamdiu nulla vehemens ſuſpicio occurrit in contrarium, quæ poſitive reddat dubium; quia poteſt præſumere pro ſuo Principe, cui in dubio debet obedire, ejuſque auctoritas plerumque illi ſufficit ad formandum etiam poſitive judicium probabile de juſtitia cauſæ, ne cum dubia fide operetur. V. C. *Lugo d. 18. de juſt. ſ. 1. n. 21.* Si vero non ſit ſubditus, tenetur prius inquirere, & poſtea ſaltem probabile formare judicium, bellum eſſe juſtum. *Mol. d. 113. n. 171. Laym. l. 2. t. 3. c. 12. n. 8. Azor. Mald. Reg.* contra quoſdam apud *Dian. t. 2. tr. 5. miſc. R. 96. & t. 3. R. 7. Card. de Lugo l. c. Eſcob. E. 7. c. 8.*

Quæritur, an milites bellare poſſint cum dubio de juſtitia belli? Diſtinguendum cum *Buſ.* ſi ipſi ſunt ſubditi Regis bellum inferentis, tunc niſi certi ſint de belli injuſtitia, poſſunt, imo tenentur obedire Principi jubenti. Ita communiter *Sanch. Dec. l. 6. c. 3. n. 15. Sporer de V. Præc. c. 2. num. 102. & Salm. de eod. Præc. c. 8. n. 29. cum Suar. Mol. Pal. Bann. Salas, & Villal.* Et habetur expreſſum in *c. Quid culpatur. Diſt. 23. q. 1.* ubi S. Auguſt. ſic docet: *Vir juſtus, ſi forte ſub Rege homine etiam ſacrilego militet, recte poteſt illo jubente bellare, ſi quod ſibi jubetur vel non eſſe contra Dei præceptum certum eſt, vel utrum ſit, certum non eſt.* Ratio, quia ſubditi tenentur obedire, ubi peccatum non eſt certum; & inſuper præſumere debent bellum eſſe juſtum, quoties contrarium non conſtat. Secus vero dicendum de non ſubditis, qui nequeunt militare, niſi prius certi fiant de juſtitia belli. Ratio, quia, cum agatur de damno tertii, nequit illud inferri, niſi conſtet de injuſtitia poſſidentis. Ita comm. *Cajet. 2. 2. q. 169. art. 2. ad 4. Sanch. Sporer ll. cc. & Sal. n. 30. cum Led. Mol. & Villal. contra aliquos apud Palaum.*

De militibus autem alienigenis ſtipendio conductis idem dicendum quod de ſubditis; intellige tamen, ſi reperiantur conducti ante bellum excitatum; nam alioquin, ſi poſt bellum indictum conducantur, etiam hi certificari debent de juſtitia belli. Ita *Sporer, & Salm. ll. cc. cum AA. citatis.*

„ 12. Miles intelligens bellum eſſe injuſtum, in quo eſt, non poteſt abſolvi, niſi velit, quam primum poteſt, curare dimiſſionem, & interea abſtinere ab actibus hoſtilitatis, verbi gratia, cæde, præda, &c. V. *Laym. l. 2. t. 3. c. 12.* An autem talis poſſit occidere militem hoſtilem ſe invadentem. V. *Eſcob. E. 7. c. 8.*

ARTICULUS III.

Quid de bello juſto liceat?

409 „ Reſp. Etſi circa hoſtes in bello juſto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli ſunt neceſſaria; v. gr., occidere, ſpoliare, &c. innocentes tamen (quo nomine intelliguntur pueri, qui arma geſtare non poſſunt, mulieres ſenes, Religioſi, Clerici, peregrini, mercatores, & ruſtici) directe vita ſpoliari non poſſunt; bonis tamen externis poſſunt, ſi ſint pars Reip. hoſtilis, aliterque finis belli obtineri non poſſit. *Mol. Bel. p. 2. c. 10. 11. & 12. Laym. Fill. n. 191. &c.* Ratio eſt, quia cum ſint pars Reip. poſſunt propter hujus delicta puniri in iis bonis, quæ Reip. dominio ſubſunt. * (*Dicit tamen Sporer de 5. Pr. num. 122. quod tranſacto bello, reſtituenda ſunt Eccleſiaſticis omnia ablata, niſi ea in uſum juſti belli abſumta ſit.*)*

Unde reſolves.

410 „ 1. Per accidens licet aliquando comburere etiam Eccleſias, & hoſtes ex iis extrahere, in iis ſpoliare, & occidere, ſi v. gr. Eccleſia velut caſtro ad repugnandum utantur. *Sylv. v. bellum, n. 11. Sa, Bon. p. ult. §. 3.*

„ 2. Contra hoſtem licet uti inſidiis, & ſtratagematis, dummodo abſint mendacia; etſi etiam hæc, v. g. quando exploratores ſe fingunt amicos, non ſint mortalia. Ea vero, ad quæ cavenda nulla prudentia datur, verbi gratia, veneno inficere puteos, aquas, glandes, ſunt contra jura belli, nec licent. *Mol. d. 111.*

„ 3. Fides hoſti data ſervanda eſt, niſi vel coactus dederis, vel in grave detrimentum cederet Reip. aut Religionis; aut ſi hoſtes eam non ſervent: aut denique conditiones, ac circumſtantiæ plane ſint mutatæ. *Dual. Palaus, Dian. l. c. R. 10.* vide etiam *Laym. l. 3. t. 3. c. 12.*

„ 4. Capti in bello etiam ex parte capientium juſto, niſi obſtet ſcandalum, aut ſpecialis promiſſio, poſſunt fugere. Capti vero in bello ex parte capientium injuſto & fugere, & bona hoſtium ſecum auferre poſſunt. *Laym. l. 2. tr. 3. c. 12. n. 16.* An obſides liceat occidere, vide ſupra *d. 4. c. 5.*

„ 5. Poteſt quidem aliquando (raro tamen, & non niſi ob cauſas graviſſimas) dari urbs in prædam: milites tamen privata auctoritate prædas agere, aut hoſtibus damna inferre non poſſunt, quia ſunt executores tantum, & miniſtri. V. *Sa, ver. Bellum. Laym. hic tr. 3. c. 12. Fill. n. 198. Dian. p. 6. t. 4. toto.* Dum autem urbs ſpoliatur injuſte, gregarios milites tantum teneri ad damnum, quod ipſi intulerunt, probabile eſſe docet *Dian. l. c. R. 31. ex Sylv. Nav. &c.* Item *p. 3. t. 5. R. 86.* Vide infra *t. 4. c. 2. d. 4.*

„ 6. Milites peccant cum onere reſtituendi, ſi a ruſticis, aliiſve, apud quos hoſpitantur, vel per quorum loca tranſeunt, auferant, aut invitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (niſi conſtet omnino libere fieri: ſiquidem donationes illæ plerumque non ſpontaneæ, ſed coactæ ſunt) præter ea, quæ ex conſtitutione Principis iis debent ſubminiſtrare; niſi tamen ſint in extrema, vel ſaltem gravi neceſſitate. *Mol. Con. Palaus, Bec. &c. Dian. p. 6. t. 4. R. 21.* * (*Milites tenentur etiam reſtituere omnia damna, quæ inferuntur ab hoſtibus, & ipſi non impediunt. Ita Elbel n. 154. Quia ipſi tenentur ex juſtitia damna Reip. impedire. Peccant item milites, ſi aufugiant, victoria adhuc non deſperata, vel ſi diſcedant a caſtris ſine juſta cauſa; ſecus, ſi diſcedant ex gravi neceſſitate ob neglectum ſtipendium. Elbel n. 180. cum Pal. Laym. Sporer, &c.*)*

„ 7. Repreſſalia licita ſunt his conditionibus. 1. Ut manifeſte conſtet cives alterius Reipub. feciſſe injuriam. 2. Ut Superiores illorum rogati recuſent adminiſtrare juſtitiam. 3. Ut conſtet eos culpabiliter id recuſare. 4. Ut Princeps ſupremus, cauſa cognita, id concedat. 5. Ut non inferatur plus damni, quam juſta ſatisfactio requirit. 6. Ut non concedantur in perſonas Eccleſiaſticas. *Molin. Dian. p. 4. t. 4. R. 72. ex 18. aliis.*

411 „ Quæres. Ad quem pertineant bona hoſtibus erepta?

„ Reſp. 1. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ, mobilia fiunt capientis, niſi conſuetudo habeat, ut pars cedat Principi, & Communitati. 2. Jure Cæſareo, niſi conſuetudo ſit contraria, bona ablata juſto bello, qua ea injuſte poſſidebant, fiunt capientium, poſtquam ea in ſua prædia deportarunt. *Valent. t. 3. d. 4. q. 3. Mol. d. 18. & Hurt. t. 2. d. 169. ſ. 12. §. 119.* ubi requirit, ut una ſaltem nocte poſſederit. Vide etiam *Sylv. Bonac. l. cit.* de peccatis in bello committi ſolitis. *Trull. l. 2. d. 10. & ſeq. Dian. p. 6. t. 4. R. 23.* ubi contra *Durand.* docet hanc ſententiam eſſe in praxi tutam.

CAPUT II.

De Sexto Præcepto, & Nono.

Non mœchaberis, & Non concupiſces &c.

412 „ Conjungo hæc duo Præcepta, quia utroque idem explicite, vel implicite prohibetur, ſcilicet peccata impudicitiæ, & luxuriæ. Eſt autem luxuria inordinatus appetitus, vel uſus delectationis, ſeu ſenſus venerei, qui fit cum commotione ſpirituum generationi ſervientium, circa partes corporis venereas; ita ut appetitus, vel delecta-

„ tiones aliæ, etſi etiam ſenſitivæ, aut ſenſitivorum, ſi tamen non ſint venereæ, aut venereorum, nec ad eo ordinentur, non ſpectent ad luxuriam. Porro actus, ſeu peccata luxuriæ diſtinguuntur in imperfectos, in quibus non intervenit ultimus terminus venereorum, quæ eſt deciſio ſeminis, ut ſunt actus interni deſideriorum, & oblectationum moroſarum, qui ſpeciem ſumunt ab objectis, & perfectos, ac conſummatos, qui terminum jam dictum habent adjunctum. Qui rurſus ſunt duplices, Alii enim ſunt naturales, qui naturæ non repugnant, nec ſpecie differunt in ratione luxuriæ (etſi per deformitatem ſuperadditam aliquando ſpecie differant) v. gr. adulterium, inceſtus, &c. Alii innaturales ſunt, ſeu contra naturam, in quibus conditiones a natura inſtitutæ, v. gr. identitas ſpeciei, vas debitum, &c. non ſervantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt ſpecie, quæ in illis variatur ſecundum modos, quibus committuntur, naturæ repugnantes.

D U B I U M I.

An, & quando peccata ſint oſcula, amplexus, tactus, verba obſcœna, & ſimilia extra matrimonium?

413 *Quæ ſit delectatio venerea, quæ ſenſitiva?*
414 *Quomodo ſit malus omnis actus venereus?*
415 *An detur parvitas materiæ in re venerea?*
416 *An detur in delectatione ſenſitiva?*
417 *An oſcula aliquando ſint licita?* 418. *Et quando excuſentur a mortali?*
419 *De tactu, & aſpectu turpi proprii corporis; aut commixtionis brutorum.*
420 *De tactu, & aſpectu turpi corporis alieni; ac de tactu genitalium brutorum.* 421. *An ſit ſemper mortale aſpicere pudenda ſexus diverſi? Vel pulchri Adoleſcentis? Et an aſpectus iſti induant ſpeciem objecti?* 422. *An liceat aſpicere partes honeſtas diverſi ſexus?* 423. *An ſit mortale aſpicere pectus, crura, &c. mulieris?*
424 *An ſit mortale aſpicere picturas turpes?*
425 *An liceat mulieri ſe ornare, & faciem fucare? Quid ſi detegat ubera, vel utatur veſte virili? Remiſſive ad l. 2. n. 52. & 54.*
426 *Quando peccent graviter proferentes verba turpia?*
427 *An ſemper graviter peccent audientes comœdias turpes? An ad eas cooperantes pecunia, vel plauſu?* 428. *An illas repræſentantes, & componentes?*
429 *An liceat choreas ducere?*
430 *An peccet mulier permittens ſe tangi? An mulier ad vitandos tactus impudicos teneatur clamare?*
431 *An liceat tactus &c. inter conjuges, aut ſponſos?*

413 „ REſp. Ad id dignoſcendum, diſtinguenda eſt imprimis intentio, & delectatio venerea, & venereorum ab intentione, & delectatione ſenſitiva, & ſenſitivorum aliorum, quæ conſiſtit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ cum organo tactus. Deinde ſciendum, intentionem, & ſenſum venereorum eſſe mortalem, & excludere a Regno cælorum, ſecundum Apoſtolum ad *Gal.* 5.

Nunc ægre materiam illam tractandam aggredimur, cujus vel ſolum nomen hominum mentes inficit. Det mihi veniam quæſo caſtus lector, ſi plures quæſtiones, & circumſtantias a *P. Buſembao* omiſſas, hic diſcuſſas, & declaratas inveniet: Utinam brevius, aut obſcurius explicare me potuiſſem! Sed cum hæc ſit frequentior atque abundantior Confeſſionum materia, & propter quam major Animarum numerus ad Infernum delabitur; imo non dubito aſſerere, ob hoc unum impudicitiæ vitium, aut ſaltem non ſine eo, omnes damnari quicunque damnantur. Hinc opus mihi fuit ad inſtructionem eorum qui Moralem ſcientiam cupiunt addiſcere, ut clare, (licet quo caſtiſſima fieri potuit) me explicarem, & plurima particularia diſcuterem. Oro tamen ſtudioſos qui ad munus audiendarum Confeſſionum ſe parant, ut hunc Tractatum de Sexto Præcepto, quemadmodum & alium de Debito Conjugali, non legant, niſi cum fuerint ad excipiendas Confeſſiones jam proximi; legantque ob hunc unice finem, omnem prorſus curioſitatem abjicientes; Atque eo tempore ſæpius mentem ad Deum elevent, & Virgini Immaculatæ ſe commendent, ne dum aliorum Animas Deo ſtudent acquirere, ipſi ſuarum detrimentum patiantur.

414 Quamvis ſub hoc Præcepto *non mœchaberis* tantum exprimatur adulterium, quod proprie ſignificat vox græca *mœchia*; Nihilominus omnis actus venereus extra matrimonium eodem Præcepto vetatur. Vide *Salm. de VI. Præc. c. 1. n. 3.* qui fuſe hoc probant cum *S. Auguſt. & S. Ambr.* Nam, etſi fornicatio minus ſit malum, quam adulterium, attamen, quia a lege Naturæ copula carnalis tantum ad Matrimonium eſt ordinata, per quod proles non ſolum gigni, ſed etiam bene educari poſſint; ideo in hoc Præcepto Deus prohibuit omnem coitum extra Matrimonium, & ſimul omnem actum venereum, qui ad generationem ordinatur. Præterquamquod fornicatio jam alibi expreſſe vetita a Deo invenitur, prout *Lev. 19. 29. Deut. 23. 17. & 1. Cor. 6. 9.*

415 „ 1. Oſcula, amplexus, aſpectus, tactus, & ſimilia, ſi extra matrimonium fiant, ex intentione actus luxurioſi, vel ob delectationem veneream, etiam non illam perfectam, quæ eſt in ſeminatione, ſunt tamen ſemper peccata mortalia; quia eo animo, extra matrimonium, fiunt impudica, & natura ſua talis delectatio tendit ad perfectam. *Fill. t. 30. c. 9. n. 294. Leſſ. l. 4. c. 3. d. 8. Sanchez l. 9. d. 46.*

Quæres, an in genere luxuriæ detur parvitas materiæ? Prænotandum, quod diſtinguunt DD. delectationem veneream ſive carnalem, ſcil. cum commotione ſpirituum genitalium, a delectatione ſenſitiva ſive naturali. Hinc duo dubia agitantur.

Dubium I. eſt, an detur parvitas materiæ in re venerea? *Sanch. de Matrim. l. 9. D. 46. num. 9.* ſecluſo periculo pollutionis, vel conſenſus in actum carnalem, ſentit dari parvitatem materiæ, prout eſſet attrectare manum, vel pedem feminæ, brachium premere, villicare, ſeu intorquere digitos. Et idem tenent *Nav. Sotus, Salas*, & plures apud *Salm. cap. 3. n. 59.* Idem videtur etiam tenere *Tamb. Dec. de Impud. cap. 8. §. 1. n. 8. & 9.* Sed *Tamb.* alia via incedit; Diſtinguit enim cum *Palao* (qui vocat hanc ſententiam communiſſimam), & dicit non dari quidem parvitatem materiæ in re venerea, in qua quævis parva delectatio graviter eſt mala: Sed dari tamen in materia luxuriæ, quæ latius patet ad ſenſus tactus. Hinc dicit tactum levem ex joco, vel cum delectatione non venerea, culpam venialem non excedere. His tamen non obſtantibus, omnino tenendum eſt cum *Viva in Trut.* ſuper Prop. 40. damn. ab Alexand. VII. & *Salm. c. 3. num. 81.* ac *Moya, & Corella*, quod omnis delectatio carnalis ſive luxurioſa, cum advertentia & deliberatione capta, ſit mortale peccatum, maxime poſt prædictam prop. 40. quæ dicebat: *Eſt probabilis opinio, quæ dicit eſſe tantum veniale oſculum habitum ob delectationem carnalem, & ſenſibilem, quæ ex oſculo oritur, ſecluſo periculo ulterioris conſenſus, & pollutionis.* Si enim in oſculis non datur materia levis, nec etiam danda eſt in aliis tactibus cum delectatione carnali. Ratio, quia quævis carnalis delectatio, ſive commotio ſpirituum generationi deſervientium eſt quædam inchoata pollutio, ſeu motus ad pollutionem. Merito igitur *Tournely Continuat. to. 3. pag. 526. Concl. 2. & Salm. cap. 3. n. 65. cum Caj. Bon. Tamb. Lop.* actus ſupra relatos, ſcil. villicare manum feminæ, intorquere digitos, &c. damnant peccati mortalis, ob delectationem carnalem, quæ tunc habetur, vel ſaltem ob illius proximum periculum. Et merito pariter *Croix l. 3. p. 1. n. 911.* rejicit opinionem *Arriagæ*, qui dicit non graviter peccare, qui ſponte conſentit in tales motus leves carnales ſponte obvenientes.

Dubium II. eſt, an detur parvitas materiæ in delectatione ſenſibili, ſive naturali, nempe, ſi quis delectetur de contactu manus feminæ, prout de contactu rei lenis, puta roſæ, panni ſerici, & ſimilis? *Prima* ſententia affirmat cum *S. Anton. Sylveſ. Salas, Nav. Fill. Hurt. Moya*, & pluribus apud *Salm. c. 1. n. 36.* & adhæret *Buſ. infra n. 4. & Tournely to. 3. pag. 516. Concl. 7. cum Comit. Baron. Sylvio*, & aliis. *Secunda* tamen ſententia negat cum *Caj. Diana*, & aliis apud *Salm. n. 40. in fine.* Ratio, quia tactus, ſecundum ſunt delectabiles juxta ſenſum tactus puellæ, vel adoleſcentis, per ſe ad pollutionem ordinantur. Et hanc puto omnino tenendam, dum merito dicunt *Salm. n. 48.* cum *Fill. Trull. Diana, &c. ac Roncaglia de 6. Præc. c. 1. q. 2.* primam ſententiam non eſſe practice probabilem, quia ob corruptam naturam eſt moraliter impoſſibile habere illam naturalem delectationem, quin delectatio carnalis & venerea ſentiatur, maxime a perſonis ad copulam aptis, & maxime ſi actus illi habeantur cum aliquo affectu, & mora, ut ait *Elbel de 6. Præc. n. 186.* Hinc recte dicunt *Sporer de Matr. c. 3. n. 687. cum Sanch. l. 9. D. 49. & communi*, ac *Croix l. 3. p. 1. n. 804.* regulariter primam ſententiam non eſſe practice probabilem, quia per ſe eſt mortale ſe exponere periculo conſentiandi in delectationem veneream. Excipit tamen *Croix* aliquem, a quo abeſſet tale proximum periculum. Id vero vix tantum admitterem cum *P. Holzmann de 6. Præc. c. 2. n. 706.* in aliquo caſu raro, quo per longam experientiam quis eſſet moraliter certus nullum periculum conſenſus ipſi imminere; ſed hic caſus quando erit? Notandum vero aliud eſſe (ut bene diſtinguit *Tournely tom. 3. pag. 507. in princ.*) agere propter delectationem capiendam, aliud cum delectatione, quæ conſurgit ex qualitatibus corporibus annexis, in qua bene poteſt dari parvitas materiæ, ſi delectatio ſit mere ſenſibilis ſive naturalis; modo (addendum) non ſiſtit in ea, ſed in tactu delectationem deteſteris, alias non ageres cum delectatione, ſed propter delectationem; quod non poteſt non eſſe ſejunctum a periculo incidendi in delectationem veneream. 416

„ 2. Tales actus ſunt ejuſdem naturæ cum perfectis, ſive conſummatis: ideoque in confeſſione explicandum, utrum ſint habiti cum ſimili ſexu, an diverſo; cum libera, an conjugata, cognata, perſona ſacra, &c. *Leſſ. d. 15. Sanch. l. 1. c. 2.* 417

„ 3. Oſcula, amplexus, compreſſiones manuum, & ſimilia non obſcœna, ſi fiant tantum officii, * (ut *S. Thomas 2. 2. quæſt. 15. art. 4.*) * aut moris patrii, aut amoris honeſti, vel benevolentiæ augendæ cauſa, etiamſi delectatio venerea ſuboriatur (modo in eam non conſentiatur) non ſunt peccata. *Leſſ. Fill. l. c. n. 171.* * *Ita communiter S. Anton. p. 2. tit. 5. cap. 1. §. 10. & Tournely tom. 3. pag. 505. cum Sylvio, v. Reſpond. ad 1.*) *

Recte tamen notat *Croix l. 3. part. 1. n. 900.* quod oſcula, etiam habita ex more Patriæ, ſi habeantur cum mora, vel ardore, ordinarie ſunt mortalia. Idem ait cum *Sporer* de oſculis in ore, vel ſi quis ore excipiat linguam alterius. Advertit e converſo cum *Sanch. &c. n. 902.* quod oſculari pueros (intelligendum de valde pueris), etiam cum ſenſibili

delecta-

delectatione, non eſt ordinarie, niſi veniale, quia delectatio illa ordinarie non eſt niſi naturalis.

418 „ Si vero iſta fiant ea aliqua veniali vanitate, joco, curioſitate, lenitate, petulantia, imo etiam ſenſualitate, ſive affectu ſenſuali, ac naturali (dummodo non cum delectatione venerea, nec ejus cauſa: & ſi præter intentionem ſuboriatur, ea repulſa, ac tunc abſtinendo ab illis), venialem culpam non excedunt. Vide *Fill.* hic *Leſſ. Sanch. loc. cit. Dian. p.* 4. *t.* 3. *R.* 136. Contrarium tamen eſt tutius, V. *Trul. l.* 6. *c.* 1. *d.* 12. *n.* 8.* (*Sed vide dicta n.* 416.) *

419 „ 5. Idem dicendum de tactu, & aſpectu inhoneſtarum partium corporis proprii, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, ſed ex curioſitate tantum, aut levitate, ſecluſo ſcandalo, & periculo conſenſus venerei. * (*Tangere propria verenda ex levitate, aut curioſitate per ſe non eſt mortale, ut dicunt Salm. cap.* 3. *n.* 43. *cum Sanch. & Bon. ac Tournely tom.* 3. *p.* 510. *cum Sylvio, & communi: modo abſit turpis delectatio, aut ejus periculum: & fiat obiter, & non repetitis vicibus, ut bene advertit Tournely, quia alias jam aderit periculum. Hinc non excuſatur a mortali, qui cum commotione ſpirituum, & ſine juſta cauſa propria pudenda tangeret. Hinc recte ait Tournely p.* 510. *Con.* 1. *eſſe mortalem aſpectum propriorum genitalium, ſi fiat ſtudioſe, & moroſe, abſque neceſſitate (ut intelligendum). Secus ſi breviter, ut Sylvius, & Sanch. ibid. An autem conjux ſeipſum voluptuoſe tangens, peccet? Vide dicenda de Matrim. l.* 6. *n.* 937. *Moroſe autem aſpicere commixtionem animalium, periculum eſt, ut bene notant Salm. n.* 13. *& Croix n.* 903. *Excuſantur vero conjungentes equos, tauros, & ſimiles ad procreandam prolem; modo abſit animus libidinoſus, ut bene ajunt Tournely p.* 510. *v. Noſtro, Tamb. l.* 7. *cap.* 8. §. 2. *n.* 5. *Elbel n.* 211. *& Holzmann n.* 711.) * Imo, ſi tactus talis, aut aſpectus proprii corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit, ut verb. grat. ſi frictione extinguere velis pruritum non venereum: dummodo tamen abſit periculum pollutionis, aut conſenſus in eam, ſi improviſo præter intentionem forte obveniret. *Leſſ. n.* 63. *Fill. n.* 214. *Sanch. l.* 9. *d.* 31.

420 „ 6. Tactus nudi, & aſpectus partium inhoneſtarum alterius corporis, maxime diverſi ſexus, aut concubitus humani ex curioſitate (nam de neceſſitate aliud eſt), etiam ſecluſo affectu venereo, videntur non poſſe excuſari a mortali, propter gravem indecentiam, & periculum proximum actus venerei: niſi tamen aſpectus fiat ea loco tam remoto, & ita obiter, ut hæc abſint. *Sanchez n.* 23. *&* 29. *Fill. n.* 218. *Layman &c.* * (*cum Tambur. & Salmanticenſ. d. num.* 13.) *

Notandum I. quoad tactus impudicos, quod eos ſola neceſſitas excuſat; Hinc Medici tangentes, aut aſpicientes ex neceſſitate pudenda perſonæ, etiam diverſi ſexus, non peccant, eſto per accidens involuntariam pollutionem patiantur. *Tamb.* 6. *Dec. de Impud. cap.* 3. *num.* 49. ex communi, & *Salmanticenſ. cap.* 3. *num.* 12. *&* 68. *ex Sanct. Thom.* 2. 2. *quæſt.* 154. *art.* 4. *& Sporer de Matrim. num.* 674. Vide dicenda ex *num.* 481. Hoc ſpeculative verum eſt: utinam tamen practice Medici in his jugiter non peccarent! Non excuſatur autem a mortali qui ſine tali neceſſitate tangit alterius pudenda, etiam perſonæ ejuſdem ſexus, niſi forte fiat per jocum, aut ex petulantia, vel curioſitate, ut cum *Buſemb.* hic *num.* 7. tenent *Tambur. Dec. cap.* 8. §. 2. *nu.* 4. *& Croix num.* 906. At recte *Salmant. num.* 50. hoc neque practice dicunt admittendum, ſed tantum ſpeculative, modo tactus ille fiat leviter, & non ex propoſito, neque per aliquod notabile temporis ſpatium. Quid ſi quis tangeret alterius verenda ſuper veſtes? *Croix n.* 904. *cum Sanchez*, nec etiam excuſat a mortali, niſi faciat ex quadam petulantia, vel cum levi delectatione non carnali. Et id merito *Salm. cap.* 3. *num.* 49. practice etiam damnant de mortali ſi ita tangantur pudenda diverſi ſexus, etiamſi fiat per tranſennam, quia valde periculoſum eſt. *Croix* autem *num.* 902. probabiliter excuſat a mortali ancillas tangentes pudenda puerorum, dum illos veſtiunt, niſi cum mora, aut carnali delectatione hoc agant. Notandum II. tangere genitalia brutorum non eſſe ordinarie niſi veniale, ut dicunt *Croix l.* 3. *part.* 1. *n.* 903. *Sanchez de Matrim. l.* 9. *D.* 46. *num.* 15. *&c.* Secus probabilius dicendum, ſi fieret talis tactus uſque ad pollutionem, ut dicunt *Croix loc. cit. Holzm. n.* 711. *Elbel de* 6. *Præc. num.* 211. *Tournely p.* 510. *v. Noſtro, & Sporer de Matrim. cap.* 3. *num.* 697. *cum Bon. Salas, & Tamb.* (contra *Dian. ex Sanch.* putantes hoc non eſſe mortale). Ratio, quia, licet hoc fieret tantum levitatis cauſa, tamen eſt actio per ſe vehementiſſime excitans ad venerem. Notandum III. cum *Buſemb.* hic *nu.* 7. *& Salm. cap.* 3. *n.* 13. quoad aſpectus, non eſſe de ſe mortale, citra periculum conſenſus venerei, aſpicere pudenda perſonæ ejuſdem ſexus, niſi aſpiciens eſſet valde propenſus ad ſodomiam, ut notant *Salmant. cap.* 3. cum *Sanchez & Fillinc.* Vel niſi, adderem, pulcher adoleſcens aſpiceretur nudus.

421 Sed quæritur 1. an aſpicere pudenda perſonæ diverſi ſexus, vel concubitum humanum cum voluntaria delectatione viſus, ſit de ſe mortale? Negant *Caj. & Navar.* apud *Sanchez de Matrim. lib.* 9. *D.* 46. *num.* 21. Quia, dicunt, delectatio ex uſu non eſt talis, ſicut ex tactu, quod ad venerea inducat; poteſt enim quis ſiſtere in delectatione tantum naturali. Sed cum *Sanch. n.* 22. *& S. Anton. Gerſ. Leſſ. Fill, &c. ac Salm. cap.* 1. *n.* 7. 9. *&* 12. omnino dicendum eſſe mortale, niſi viſio fieret a loco longinquo, & tempore breviſſimo, ut *Salm. num.* 13. *& Ronc. c.* 1. *q.* 1. Ratio, quia talis turpis aſpectus proculdubio valde ad luxuriam excitat. Excuſant tamen a mortali *Salm. num.* 12. *in fin.* ſi abſit periculum commixtionis, ratione ætatis puerilis, vel etiam ſenilis, vel frigidæ complexionis; At hoc nec admittendum puto, cum ſaltem ex viſu turpi oriatur periculum concupiſcendi. Dicunt item *Salm. c.* 3. *n.* 13. virum aſpicientem pudenda adoleſcentium non peccare mortaliter, niſi eſſet vehementer proclivis ad ſodomiam. Sed ego difficulter excuſarem a mortali quemcunque deliberate aſpicientem pulchrum adoleſcentem nudum.

Notant autem *Salm.* eodem loco in fine cum *Sanch. & Fill.* quod aſpectus peccaminoſi induunt, ſicut tactus, eandem ſpeciem objecti; & ideo dicunt explicandam eſſe in Confeſſione qualitatem perſonæ, quæ fuit turpiter aſpecta. Sed huic doctrinæ verius contradicit *Croix l.* 6. *p.* 2. *n.* 130. ubi ait, quod qui ſine ullo deſiderio perſonam veneree aſpicit, non tenetur dicere qualis fuerit perſona. Quomodo enim femina, aſpiciendo turpiter Sacerdotem nudum, committet ſacrilegium, quod conſiſtit in violatione perſonæ ſacræ, cum ibi nulla violatio intercedat? Et quomodo quis aſpiciens turpiter conſanguineam, committet inceſtum?

Quær. 2. an ſit aliqua culpa aſpicere partes honeſtas perſonæ pulchræ ſexus diverſi? *S. Anton. Leſſ. Tol. Caj. Fill. Dic. &c. cum Salm. cap.* 1. *n.* 2. dicunt hoc eſſe per ſe licitum, prout licitum eſt aſpicere quaſcunque res pulchras ad viſum a Deo creatas; ideo tenent nullam eſſe culpam per ſe, præciſa curioſitate, aſpicere mulierem pulchram. Et idem ſentit *Taurnely tom.* 3. *pag.* 513. *in fine*, loquendo de homine ſæculari. Sed in praxi puto hoc raro excuſari a veniali, niſi fiat ex urbanitate debita, aut alia juſta cauſa. Secus tamen merito dicunt, ſi aſpectus eſſet diuturnus, quia tunc excuſari nequit a veniali, & etiam a mortali, ſi proximum ſit periculum turpis concupiſcentiæ, vel moroſæ delectationis, quæ proculdubio aderit, quando in aſpiciendo adeſt commotio ſpirituum. Ita *Salm. ib. num.* 3. *cum Leſſ. Caj. S. Anton. Fill. &c. ac Holzm. num.* 712. *& Elbel num.* 188. Imo valde merito ait *Roncaglia de* 6. *Præc. cap.* 1. *Reg. in praxi* 1. diuturnum mulieris pulchræ aſpectum, maxime ſi quis inordinato amore erga ipſam afficiatur, non eſſe ſine gravi peccandi periculo. Et idem merito dicit de diuturno colloquio vano cum puella, inordinate dilecta, cui valde adhærent *Salm. c.* 3. *n.* 22. *& c.* 7. *n.* 34. *ex D. Thom.* ſaltem propter proximum periculum labendi. 422

Aſpicere autem partes minus honeſtas, ſed haud turpes mulieris, ſcilicet pectus, brachia, crura, ſecluſo periculo lapſus, & modo aſpectus non ſit diuturnus, ut ſupra, de ſe non eſt mortale; Ita *Nav. Sum. c.* 23. *n.* 19. *Sanch. de Matrim. l.* 9. *D.* 46. *n.* 25. *Cajet. v. Ornatus, & Salm. c.* 3. *n.* 13. *cum Armill. & aliis*. Dictum eſt *de ſe*, nam bene inquit *Holzm. d. n.* 712. id facile mortale eſſe in aſpiciente valde ad venerem proclivi. 423

Aſpicere picturas obſcœnas tantum ex curioſitate, non eſt mortale, ut dicit *Tamb. Dec. c.* 8. §. 5. *n.* 1. ſi delectatio turpis, & ejus periculum abſit. Sed in praxi virum moroſe aſpicientem pudenda mulieris depictæ difficulter puto excuſari a mortali, quia difficulter ſe liberare hic poterit a delectatione turpi, vel ab ejus probabili periculo, ut *Elb. n.* 195. niſi aſpiceret per breviſſimum tempus, & in magna diſtantia, ut bene ait *Ronc. c.* 1. *q.* 1. 424

Quær. 3. an liceat mulieri ſe ornare? Reſpondetur affirmative, ſi ornat ſe pro decentia ſui ſtatus, vel juxta morem Patriæ. *Salm. de VI. Præc. c.* 13. *n.* 16. Et idem, ſi hoc faciat, ut viro ſuo placeat, vel ut ſponſum reperiat, ut docet *S. Thom.* 2. 2. *q.* 769. *a.* 2. Mulier autem, quæ ſine recto fine ſe ornaret, certe peccaret, & quidem graviter, ſi hoc faceret ad provocandos viros, ut ipſam concupiſcant; leviter vero, ſi faceret tantum ex levitate, aut vanitate. Ita *Caj. Leſſ. Sylv. &c.* cum *Salm. loc. cit. n.* 15. *ex S. Thom. eod. loc.* Et idem dicendum de muliere ſe fuco pingente, ut *Salm. n.* 16. *cum S. Thom. d. a.* 2. *ad* 1. *&* 3. qui excuſat pariter mulierem, quæ ſe fucaret faciem, ad ſuam turpitudinem tegendam. Vide alia dicta de ſcandalo *lib.* 2. *n.* 55. ubi diximus, quod mulier juxta conſuetudinem loci fuco ſe pingens, aut aliquantulum ubera detegens, non peccat graviter, per ſe loquendo, ſi forte inde in generali alii ſcandalizentur. Dubium eſt, ſi ſciat aliquem in particulari ſcandalum pati? Vide dicta *eod. l.* 2. *n.* 54. Mulier autem utens veſte virili ex ſe non peccat graviter; Sed non raro erit mortale; Vid. *ibid. n.* 52. *v.* 2. *Si femina*. 425

„ 7. Aſpectus vero, & ſubinde etiam (rarius tamen propter periculum adjunctum) tactus, e petulantia, vel curioſitate, partium inhoneſtarum alterius corporis, ejuſdem tamen ſexus, citra affectum, & periculum conſenſus venerei, excuſari poſſe a mortali, ut ver. gr. quando ſimul aliqui natant, vel lavant, docet *Laym. l.* 3. *ſ.* 4. ex *Sanchez l.* 5. *mor. c.* 6. *num.* 12. 13. *& n.* 27. 28. *Trull. d.* 12. *n.* 15. * (*Vide dicta n.* 420.) *

„ 8. Verba turpia, lectio obſcœnorum, ſpectatio comœdiarum turpium, cantiones inhoneſtæ, geſtus, literæ, & dona amatoria, ſi tantum fiant ex curioſitate, vel vano ſolatio, non ſunt mortalia; ſecus tamen, ſi fiant vel animo inhoneſto, ſive venereo, vel cum periculo ruinæ ſpiritualis ſui, vel aliorum. *Sanch. d.* 46. *q.* 3. *Fill. t.* 30. *c.* 10. *q.* 3. 426

Quæritur 2. an ſit peccatum mortale verba turpia proferre? Quicquid in hoc puncto diverſe DD. ſentiant, dicendum I. de ſe non eſſe malum verba turpia proferre, aut audire (idem enim dicitur de proferente, quam de audiente); ſed hoc pendet ex bono, vel malo fine, quo verba proferuntur. Ita *Sanch. de Matr. l. 9. D. 46. n. 34.* Dicendum II. quod loqui turpia ob vanum ſolatium, ſive jocum, de ſe non eſt mortale. Ita cum *Buſ.* hic, & *S. Anton. p. 2. tit. 5. cap. 1. §. 8. ac Sanch. n. 35.* cum *S. Anton. Nav. &c. Tamb. cap. 8. §. 4. n. 2.* Niſi audientes ſint ita debiles ſpiritu, ut ſcandalum patiantur, ut *Sanch. n. 36.* cum *Nav. &c.* Aut, niſi verba ſint nimis laſciva, ut addunt *Salm. c. 3. n. 19.* Hinc notant *n. 20.* cum *Dicaſt.* dicteria turpia, quæ proferuntur a meſſoribus, vindemiatoribus, & mulionibus, non eſſe mortalia, quia ludrice dicuntur, & audiuntur. Sic etiam dicunt cum *Buſ. Sanch. n. 44. Tamb. §. 5. n. 1. & Spor. de Matr. n. 695.* de ſe eſſe tantum veniale legere libros turpes ex curioſitate, ſine turpi delectatione, vel ejus proximo periculo. (Sed id ſedulo ſatagant Confeſſarii prohibere, quantum valent, juvenibus qui ex hujuſmodi lectionibus univerſe magnam Animæ ruinam hauriunt.) Et idem dicendum de audiente prædicta verba ob vanum ſolatium, ut *Sanch. n. 38. cum Caj.* Recte autem advertit *S. Anton. l. c.* quod audiens turpia *cum delectatione deliberata* illius turpitudinis, *non videtur poſſe excuſari a mortali*, ſicut qui moroſe delectatur in turpi cogitatione, *niſi forte* hæc forent inter Conjuges. Dicendum III. cum eodem *Sanch. n. 39.* eſſe ſine dubio mortale dicere turpia ob delectationem captam ex cogitatione ipſarum rerum turpium, vel cum periculo talis delectationis, ut recte addit *Tamb. l. c.* ſive cum periculo gravis ſcandali, quod frequenter adeſt, cum talia proferuntur coram juvenibus, vel puellis, ut bene advertit *Elbel n. 194.* Hinc tenent *Salm. c. 5. n. 19.* non excuſari a peccato gravi, qui nominat pudenda, aut modum copulandi, maxime coram adoleſcentibus, & mulieribus juvenibus honeſtis. Nominare autem pudenda ſui proprii ſexus coram aliis ſexus ejuſdem, puto, communiter loquendo, non eſſe grave.

Mortaliter etiam utique peccant, qui ob jactantiam narrant ſua turpia peccata: Et tunc peccant non ſolum peccato ſcandali propter audientes, ſed facillime etiam peccato complacentiæ de ipſis peccatis, ut recte dicunt *Salm. cum Dic. n. 21.* Et ideo in Confeſſione explicare debent ſpeciem peccati, de quo ſe jactarint. Colloqui autem honeſte cum puellis extraneis, de ſe non eſt niſi veniale; ſed ratione periculi, maxime in converſatione diuturna, poteſt eſſe grave, ut diximus *n. 422. in fin.* cum *Salm. n. 22. Ronc. c. 1. Reg. 1. in praxi.*

427 Quæres 2. an ſit mortale audire comœdias turpes? Reſpondetur, quod, ſi comœdia non ſit notabiliter turpis, illam audiens non peccat mortaliter, niſi qui expertus ſit ſuam fragilitatem. Ita *Sanch. de Matr. l. 9. D. 46. n. 42.* Si vero in comœdia repræſententur res notabiliter turpes, vel modo turpi, mortale quidem eſſet illam ſpectare ob delectationem conſurgentem ex ipſis rebus turpibus; veniale autem ob curioſitatem tantum, aut ob vanum ſolatium, ſecluſo periculo conſenſus in turpem delectationem. Ita *Sanch. d. n. 41. & Tamb. §. 5. n. 1. cum Diana, Rodr. Lorca, &c.* Quicquid ſit (ut ait *Tamb.*) de cooperatione (de qua mox agendum) quam quiſque affert et ſua pecunia concurrens ad talem repræſentationem.

Num autem graviter peccent omnes, qui pecunia, vel plauſu ad hujuſmodi comœdias notabiliter turpes concurrunt, etiamſi ſine ipſis comœdia repræſentaretur? Negant *Turrianus, Bald., & Baldel. apud Croix l. 2. n. 239.* Et huic opinioni olim adhæſi; Sed melius nunc cenſeo affirmandum cum eodem *Croix, & Holzmann de Charitat. c. 4. n. 242.* Ratio, quia iſti, etſi materialiter, tamen poſitive cooperantur ad actionem graviter peccaminoſam; quæ cooperatio non eſt licita, niſi fiat ex gravi cauſa neceſſitatis, vel utilitatis. Et idem recte dicit *Holzmann* de iis, qui ex officio impedire tenentur, vel etiam qui alias impedire commode poſſunt. Non damnarem vero de mortali ſimplices ſpectatores, præciſo periculo turpis delectationis, ut ſupra, ſine quibus comœdia etiam fieret; iſti enim neque eſſent cauſa illius turpis repræſentationis, quia non poſitive ad illam influerent; neque occaſio, quia (ut ſupponitur) etiam ſine ipſis comœdia ageretur. Excipe Clericos, & Religioſos, qui non poſſunt ibi intereſſe ſine gravi laicorum ſcandalo; Et excipe etiam laicos, ſine quibus comœdia non fieret. Nullo autem modo a mortali excuſarem Adoleſcentem, qui abſque neceſſitate vellet curioſitatis cauſa hujuſmodi comœdiis intereſſe, niſi quis eſſet valde timoratus, & inſuper pluries ſit expertus illas ſpectando nunquam lethaliter peccaſſe; modo ſuo exemplo aliis Adoleſcentibus occaſionem non præberet hujuſmodi turpibus repræſentationibus aſſiſtendi.

428 Certum eſt autem repræſentantes, ſeu componentes has comœdias notabiliter turpes nullo modo excuſari poſſe a peccato gravi, ob ſcandalum aliorum, quamvis non intentum. *Sanch. l. c. n. 42. cum S. Anton. Sylv. Ang. &c.* Nec lucrum quamvis magnum eos excuſare poteſt, ut recte notat *Tamb. ib.* Nota autem hic id quod docet *D. Thom. 2. 2. q. 168. a. 3. ad 3.* nempe: *Ad omnia autem quæ ſunt utilia converſationi humanæ, deputari poſſunt aliqua officia licita. Et ideo etiam officium hiſtrionum, quod ordinatur ad ſolatium exhibendum hominibus, non eſt ſecundum ſe illicitum: Nec ſunt in ſtatu peccati, dummodo moderate ludo utantur, idest non utendo illicitis verbis vel factis* (ideſt turpibus, *vel quæ vergunt in Proximi nocumentum*, ut explicat in corp.) *ad ludum, & non adhibendo ludum negotiis, & temporibus indebitis. Unde illi qui moderate eis ſubveniunt non peccant; Si qui autem ſuſtentant illos hiſtriones, qui illicitis ludis utuntur, peccant quaſi eos in peccato foventes.* Idem docet *D. Anton. p. 2. tit. 23. §. 14.* ubi explicando verba illa *D. Thomæ*, *illicitis verbis aut factis*, dicit; *Si cum verbis turpibus, vel actibus turpia repræſentantibus, tunc eſt illicitum & mortale.* Vide alia dicta *de Scandalo lib. 2. n. 56.* 429

„ 9. Choreæ, niſi malo fine fiant, aut cum periculo aliquos aut ſeipſum incitandi ad libidinem, vel cum alia circumſtantia mala, ſecundum ſe non ſunt malæ, nec actus libidinis, ſed lætitiæ. Quando vero ſancti Patres eas interdum valde reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abuſu. V. *Cajet. v. Chorea. Fill. n. 223.* * (*Choreæ, ut docet S. Antonin. p. 2. tit. 6. cap. 6. per ſe licitæ ſunt, modo fiant a perſonis ſecularibus, cum perſonis honeſtis, & honeſto modo, ſcil. non geſticulationibus inhoneſtis. Idem dicunt Salm. cap. 3. n. 17. & 18. cum Azor. Cajet. Fill. Bon. &c. In choreis autem leviter apprehendere manum feminæ vel non erit culpa, vel ad ſummum venialis, ut notat Caj. ibid. Sum. v. Chorea, & conſentit probabiliter Spor. de Matr. c. 3. n. 694. Vetitum autem fuit Clericis a Trid. ſeſſ. 24. cap. 12. choreis illicitis aſſiſtere, ſaltem illas ducere. Vide Salm. ibid.*

„ 10. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem peccant mortaliter: quia ſunt ruina proximi; cum moraliter certum ſit multos inde ad peccatum incitandos. *Fill. n. 211.* Similiter Magiſtratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter docet *Hurt.* & concedit *Bald.* ſi auctoritatem illis præſtent, approbent, vel foveant: addit tamen poſſe aliquando excuſari, ſi ad majus malum impediendum non puniant, & tantum tolerent. Vid. *Diana p. 5. t. 15. R. 82.*

„ 11. Perſona ſoluta permittens ſe tangi ab alia, tactu, 430
qui vulgo cenſetur pudicus, ut prehenſio, contrectatio manus, amplexus, & oſcula juxta morem patriæ, non peccat niſi ei conſtet fieri pravo affectu; huic enim cooperari non licet. Docet tamen *Filliucius* etiam tunc admitti poſſe, ne tangens infametur. * (*Sive ne ſuſpicionem infamiæ ingerat, vel ne alii ſcandalizentur. Ita Tournely to. 3. p. 505. cum Sylvio & Salm. c. 3. n. 62. cum Sa, Azor. Caj. Bon. Tenetur tamen reſiſtere, ſi tactus fiant clam, & certum ſit malitioſe fieri. Salmant. ibid. Tamb. §. 4. n. 25. Croix lib. 2. num. 249.*) * Admittens autem tactus impudicos (ut mamillarum & obſcœnarum partium) vel oſcula furtiva, * (*ut dicunt etiam Salmant. dict. numer. 22.*) *, & moroſa vel indecentia, peccat: quia præſumitur affectus malus. Vide *Filliuc. lib. 30. num. 169.* & infra *lib. 5. cap. 1. dub. 2.*

Utrum autem mulier vi oppreſſa, ad vitandos impudicos tactus alterius, teneatur etiam clamare, ſi oporteat? Affirmant *Salm. ibid. cum Cajet.* ex communi, ut aſſerunt; & probant ex *Deut. 22. 23.* ubi damnatur ad mortem puella, *quia non clamavit, cum eſſet in Civitate.* Sed valde probabiliter dicit *Navar. Sum. cap. 16. n. 1. Soto de Juſt. lib. 5. qu. 1. art. 5. & Bonac. de IV. Præc. qu. un. n. 10. cum Reg.* non teneri mulierem ad clamandum cum periculo notabilis damni, ſive infamiæ, vel nimiæ verecundiæ; quia tunc, ſi aliter jam reſiſtat quantum poteſt, non tenetur cum tanto ſuo incommodo vim repellere. Excipe, ſi adſit periculum proximum conſentiendi. Nec obſtat textus Deuteronomii, ſupra relatus; nam præceptum illud erat præceptum judiciale pertinens quidem ad judicium externum, in quo damnari præcipiebatur puella quæ violata fuiſſet, & non clamaſſet, *cum eſſet in Civitate*; quia præſumebatur ipſa (ut commentat *a Lap.*) *ſtupro conſenſiſſe, & ideo non clamaſſe.* Et idem ſentiunt *Menoch. & Gordon. cum Philone* apud *Calmet* ſuper textu citato. Præterea nemo dubitat omnia præcepta judicialia Veteris Legis jam omnino ceſſaſſe per præcepta judicialia perfectiora Legis Evangelicæ, ut probat doctus *Fraſſen to. 6. de Leg. D. 3. a. 2. q. 4. concl. 1. in fine.* Non negandum tamen, quod ſi mulier ſit in periculo proximo conſentiendi in copulam, ob experientiam anteactam, vel ob ſui cognitam fragilitatem, teneatur utique clamare ad ſe liberandam ab illo congreſſu. An autem mulier oppreſſa teneatur potius pati mortem, vi repellendo invaſorem ſuæ pudicitiæ, quam permittere copulam? Duplex eſt ſententia, ut diximus *n. 368.* At negativa, quam tenent *Sot. Navar. Tolet.* & alii, potius ſpeculative, quam practice eſt probabilis.

„ Quæres, an, & quatenus liceant tactus, & aſpectus, 431
&c. inter conjuges, vel ſponſos?

„ Reſp. 1. Conjugibus licent, ſi referantur ad copulam; ad hanc enim licite ſe excitant. Alio autem fine, v. gr. voluptatis cauſa ſi fiant, ſunt peccata venialia: quia matrimonium eos cohoneſtat, ac defectus debiti finis non eſt mortalis; niſi tamen habeantur cum periculo pollutionis: quæ, cum iis ſit illicita, eo caſu erunt mortalia, regulariter ſaltem. *Sanch. l. 9. d. 46. n. 7. Fill. n. 357.* & alii. * (*Vid. l. 6. n. 932. ad 936.*) *

„ Reſp. 2. Sponſis tactus impudici non licent; pudici vero in partibus honeſtis licent, ſi ex iis tantum intendant delectationem ſenſitivam; ſecus, ſi veneream; *Sanch. l. c. n. 50. &c. Bon. p. 9. n. 6. &c.* * (*Sed vide dicenda lib. 6. n. 854.*) *

D U B I U M II.

Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſummatæ naturales.

432 *An fornicatio ſit vetita de jure Naturæ?*
433 *An peccet mulier non reſiſtens turpi congreſſui ob metum mortis, ſi non conſentiat?*
434 *An permitti poſſint meretrices?*
435 Circa concubinatos, *quæritur.* I. *An poſſit abſolvi qui nequit ejicere concubinam ſine infamia?* 436. *Quær. II. An abſolvi poſſit promittens concubinam ejicere?* 437. *Quær. III. An poſſit abſolvi concubina ob neceſſitatem non diſcedens?* 438. *Quær. IV. An qui eſt in proxima occaſione, cauſa exercendæ artis? Quid vero, ſi is, adhibitis remediis, ſemper eodem modo recidit?* 439. *Quær. V. An famula peccans cum Domino?* 440. *Quær. VI. An uxor peccans cum viro?* 441. *Quær. VII. an tollenda occaſio etiam cum gravi damno?*
442 *Quæ ſint pœnæ pro concubinatis, præſertim pro Clericis?*
443 *An ſtuprum ſit ſpeciale peccatum?*
444 *Ad quid teneatur Raptor?*
445 *Quid de adulterio?* 446. *An ſit adulterium copula ſodomitica inter conjuges?*
447 *An copula habita inter deſponſatos?*
448 Circa inceſtum, *quæritur* I. *An omnes inceſtus ſint ejuſdem ſpeciei?* 449. *Quær. II. An differant inceſtus cum affinibus?* 450. *Qu. III. An inceſtus cum cognatis ſpiritualibus?* 451. *Qu. IV. An ſit ſpeciale peccatum copula Confeſſarii cum Pœnitente? Quid ſi ſit ejus Parochus?* 452. *Qu. V. An committant inceſtum propinqui copulantes poſt diſpenſationem?*
453 *An ſoli tactus inceſtum conſtituant?*
454 *Quomodo committatur ſacrilegium per peccatum turpe?*
455 *Circa ſacrilegium* Perſonale, *Quæritur* I. *Ad Sacerdos ſimul Religioſus lædens caſtitatem committat duo ſacrilegia?* 456. *Qu. II. An copulans cum alia perſona ſacrata?* 457. *Qu. III. An committat ſacrilegium habens votum caſtitatis, ſi inducat alterum ad turpia? Quid ſi moroſe delectetur de peccato alterius?*
458 *Circa ſacrilegium* Locale, *Qu. I. An ſit ſacrilegium copula occulta, vel maritalis in Eccleſia?* 459. *Qu. II. An ſacrilegia tactus impudici habiti in Eccleſia?* 460. *Quæ comprehendantur per locum ſacrum?* 461. *Qu. III. An verba & aſpectus laſcivi habiti in Eccleſia ſint ſacrilegia?* 462. *Qu IV. An cogitationes turpes?*
463 *Circa ſacrilegium* Reale, *quæritur quando committatur?*

432 „ RESP. Ex dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo,
„ quo natura inſtituit; verbi gratia quando ſervantur ſe-
„ xus diverſus, ſpecies eadem, vas, & modus naturalis, &c.

Unde reſolvitur tales eſſe has ſequentes, quæ ideo in Confeſſione ſunt exprimendæ.

„ 1. Eſt fornicatio, quæ eſt concubitus ſoluti cum ſoluta
„ (hoc eſt, quæ ſit libera a voto, matrimonio, religione)
„ ex mutuo conſenſu. Ad hanc reducitur. 1. Concubinatus,
„ qui eſt fornicatio continuata. Unde concubinarius (ſicut
„ & meretrix) ordinarie non debet abſolvi, niſi dimiſſa
„ concubina, aut muliere ſuſpecta, cujus retentio ſcandalum
„ daret, licet cum ea non peccaret. *Sanchez lib. 1. mor. c. 8.*
„ *Navar. cap. 3. Filliuc. tract. 30. cap. 2. nu. 56.* 2. Con-
„ greſſus cum alterius ſponſa, quæ eſt fornicatio intra ean-
„ dem ſpeciem gravior, & in Confeſſione aperienda; ſal-
„ tem reſpectu ſponſæ, ut docet *Rodr. tr. 3. c. 109. Sanch. de*
„ *Matr. 1. 1. l. 1. d. 2. n. 6. Fag. t. 1. l. 4. c. 3. Fill. l. 2. tr. 30. c.*
„ *2. n. 53.* contra *Covar. Vivald. Ledeſ. Azor.* quorum ſenten-
„ tiam, (etiam reſpectu ſponſæ) probabilem, & in praxi tu-
„ tam cenſet *Dian. p. 1. tr. 7. Reſ. 5.*

Attende hic prop. 25. damn. ab Alex. VII. quæ dicebat: *Qui habet copulam cum ſoluta, ſatisfacit Confeſſionis præcepto dicens commiſi cum ſoluta grave peccatum contra caſtitatem, non explicando copulam.*

Deinceps notandum, proculdubio fornicationem veritam eſſe de jure Naturæ, cum Natura ordinet copulam tantum ad matrimonium, quo non ſolum proles generari, ſed etiam bene educari poſſit. Ideo fornicario ſemper eſt intrinſece mala, licet aliquando per accidens a fornicario proles bene educaretur; Ratio, tum quia in hoc ob magnum periculum hallucinationis, cauſa nimiæ delectationis, facillime errari poteſt; tum quia natura conſiderat, quæ communiter, non quæ per accidens eveniunt; tum quia de ſe eſt contra jus naturæ carni rationem ſubjicere, ut accidit in fornicatione ob delectationem actus. In matrimonio autem, eſto eadem delectatio interveniat, Deus tamen ſpeciali providentia diſpoſuit, ut talis deordinatio abſit. *V. Ronc. de VI. Pr. c. 1. q. 2.*

433 Quæritur hic 1. an peccet graviter mulier, non reſiſtens turpi congreſſui alterius ob metum mortis, quamvis non conſentiat? Alii omnino affirmant, quia talis immobilitas eſſet quædam cooperatio voluntaria, cum poſſit ſe agitando congreſſum aliquo modo impedire. Ita *Lugo de Juſt. & Jure Diſp. 10. n. 197. Ronc. ib. q. 3. cum Fill. Azor.* quos ſaltem in praxi puto ſequendos. Alii vero negant. Vide dicta *n. 368.*

434 Quær. 2. an permitti poſſint meretrices? *Prima* ſententia probabilis affirmat, eamque tenent *Salm. de 6. Præc. c. 2. n. 91. cum S. Thom. Cov. Trull. Led. &c.* huicque clare adhæret *S. Auguſt. l. 2. de Ord. c. 4.* Ratio, quia demtis meretricibus, pejora peccata evenirent, nempe ſodomiæ, beſtialitatis, mollitierum, præter prævaricationem mulierum honeſtorum; Ideo *S. Aug. l. c.* ait: *Aufer meretrices de rebus humanis, turbaveris omnia libidinibus.* Verum *ſecunda* ſententia, practice probabilior, negat; & hanc tenent *Ronc. de 6. Præc. c. 2. q. 6. Nav. Man. c. 17. n. 195. cum Cornel. Guti. & aliis ap. Salm. n. 83.* Ratio, quia per meretrices hæc mala graviora non evitantur, eo quod in hominibus luxurioſis ex facili & frequenti cum meretricibus congreſſu libido altiores figit radices; & ideo, cum hoc vitium frequentia magis augeatur, ipſi non deſinunt committere pollutiones, & peccata nefanda, ſaltem cum ipſis meretricibus; necnon haud ſe abſtinent a ſollicitandis feminis honeſtis. E converſo permiſſione meretricum innumera alia mala ſuperaddunt, nempe plures puellæ proſtituuntur, adoleſcentes parentes parvipendunt, bona diſſipant, ſtudia ſcientiarum negligunt, rixas excitant, honeſtas nuptias reſpuunt. Ceterum, bene advertit & probat *P. Sarnelli* in ſuo *Opuſculo de Abuſu meretricii*, quod licet in vaſtis Urbibus meretrices permitti poſſint, nullo tamen modo in aliis locis permittendæ ſunt.

Concubinatus autem proprie eſt concubitus ſoluti cum ſoluta (improprie vero cum uxorata vel uxorato); dummodo habeantur invicem uxorio modo, ſive in una met domo, ſive in alia, ut conſtat ex ſtilo Curiæ Romanæ, & ex Concilio Tridentino *ſeſſ. 24. c. 8.* Nota hic ante omnia prop. 41. proſcriptam ab Alex. VII. quæ dicebat: *Non eſt obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, ſi hæc nimis utilis eſſet ad oblectamentum concubinarii,* vulgo regalo, *dum, deficiente illa, nimis ægre ageret vitam, & aliæ epulæ tædio magno concubinarium afficerent, & alia famula nimis difficile inveniretur.* Item nota alias tres prop. damnatas ab Innoc. XI. 16. *Poteſt aliquando abſolvi, qui in proxima occaſione verſatur, quam poteſt, & non vult omittere, quinimo ex propoſito quærit, aut ſe ingerit.* 62. *Proxima occaſio peccandi non eſt fugienda, quando cauſa aliqua utilis, aut honeſta non fugiendi occurrit.* 63. *Licitum eſt directe quærere occaſionem proximam pro bono ſpirituali, aut temporali noſtro, vel proximi.* 435

Hinc quæritur I. An aliquando poſſit abſolvi concubinarius, qui concubinam ejicere e domo non poſſet ſine ſcandalo, aut infamia? Communiter loquendo, non eſt abſolvendus, ut cum *Buſ.* dicunt *Salm. c. 2. n. 27.* Ratio, quia in diuturno concubinatu eſt moraliter impoſſibile rem aliis non fieri notam: Non negant tamen *Salm. ib.* in aliquo caſu rariſſimo poſſe abſolvi; puta (ut ait *Spor. de Pœn. n. 329. cum Gob.*) ſi aliter non poſſit vitari grave damnum famæ, vel fortunarum, juxta dicenda *de Pœn. n. 455.* Sed eo caſu dico omnino expedire, quod ſaltem differatur abſolutio, donec experimento probetur continentia pœnitentis; niſi caſus eſſet, quod pœnitens (ſatis alias diſpoſitus, ut ſupponitur) non amplius redire poſſet ad ſe confitendum; vel ſi immineret neceſſitas communicandi, ad vitandam poſitivam infamiam.

Quær. II. An extra prædictum rariſſimum caſum infamiæ, aut ſcandali, poſſit abſolvi concubinarius, antequam concubinam dimittat, ſi ſedulo eam dimittere promittat? Alii concedunt pro prima, vel ſecunda vice, ut *Diana, Sancius, Megala, & F. Anton. a Sp. S.* apud *Salm. c. 2. n. 28.* Alii omnino negant etiam pro prima vice, quando occaſio eſt proxima. Ita *Nav. Pal. Azor. Tol. Fill. &c.* cum *Diana*, ſe revocante apud *Salm. n. 32.* Alii denique, ut *Salm. d. n. 32.* cum *Trull. Sylv. Rodr. Lop.* diſtinguunt ſic: Si concubinarius eſt publice notus, minime eſt abſolvendus, etiamſi det ſigna magni doloris, niſi concubinam dimittat, aut niſi poſtquam (concubina extra domum degente) per aliquod tempus notabile ad eam non acceſſerit. Ratio, tum quia ſcandalum pareret videre eum, qui adhuc domi concubinam retinet, vel ejus domum frequentat, ad Euchariſtiam accedere; tum quia publicus peccator non debet abſolvi, niſi etiam publice pœniteat, & ſcandalo ſatisfaciat. Vide dicenda *l. 6. n. 512.* Si vero concubinarius eſt occultus, nec etiam abſolvi poteſt, niſi in aliquo caſu raro: puta, ſi vir nobilis doleat profuſis lacrymis, vel poſt terribilem concionem auditam, vel ſi confiteatur territus a morte ſocii, vel a magno periculo mortis evaſus. Ita *Lugo de Pœn. D. 10. n. 151. & Salm. n. 34. cum Pal. Laym. Dic. Trull. &c.* Hoc tamen tantum admittendum puto, quando ſit moraliter impoſſibile, quod concubina ante abſolutionem brevi dimitti poſſit; vel quando urgeat neceſſitas communicandi ob vitandam magnam infamiam, juxta mox dicta *n. 435. in fine.* Nam alias ſemper abſolutio eſt differenda, quia experientia nimis conſtat, quod, obtenta abſolutione, difficiliter occaſio poſtea aufertur, & ſic facillime reditur ad vomitum. Vide dicenda *l. 6. n. 456.* 436

Quær. III. An concubina, quæ a concubinario ſuſtentatur, poſſit abſolvi, antequam a domo illius diſcedat? Recte negant *Salm. c. 2. ex n. 43.* Excipiunt tamen *n. 44.* primo, ſi ex diſceſſu ei grave eveniret damnum, puta infamiæ, vel aliorum ſcandalum. Secundo, ſi femina nequiret manuum labore ſe alere, aut in alia domo deſervire, aut mendicare ſine dedecore, aut alio gravi incommodo. Emendicare autem illi, quæ non eſt ad id aſſueta, ſemper magnum incommodum afferre videtur, ut ait *Hurt. ib.* Sed in his caſibus regulariter ſemper etiam eſt differenda abſolutio. 437

Quær. IV. An poſſit abſolvi, qui, cauſa artis licitæ exercendæ, eſt in proxima occaſione peccandi? Probabiliter reſpondent *Suar. tom. 4. in 3. p. D. 32. ſect. 2. Cajet. v. Periculum, & Salm. c. 2. n. 46. cum Cand.* poſſe quidem abſolvi, ſi ille eſſet 438

moraliter impotens ad officium ſuum deſerendum, & peccaret, non ex vi occaſionis, ſed ex propria fragilitate, & inde oſtenderet ſigna veræ pœnitentiæ, cum propoſito occaſionem cavendi quantum poteſt. Hinc communiter poſſunt excuſari a deſerenda occaſione, qui ratione officii cum feminis verſando peccant, ut dicunt *Nav. c. 3. n. 5. ac Graff. Jann. Hurt. Lopez. &c.* cum *Salm. n. 47. & Milant. in pr. 61. Inn. XI.* Idem dicitur de Chirurgis, qui feminis medendo ſunt in occaſione peccandi. *Salm. ibid. cum Sanch. Nav. Hurt.* Idem de Parocho, qui in audiendis feminarum Confeſſionibus voluntaria ſe polluit: Hi poſſunt abſolvi, quin officium deſerant; ſecus tamen dicendum de Confeſſario ſimplici, qui tenetur abſtinere a Confeſſionibus excipiendis, niſi forte ex hoc infamiam ſubiret. *Salm. n. 48. cum Pal. Nav. Hurt. &c.* Poteſt etiam abſolvi femina, quæ vivit hoſpitando, & peccat occaſione hoſpitandi, & ideo cadit cum diverſis, & etiam cadit cum aliquo particulari, modo proponat inde evitare ſola cum ſolo converſari. Ita *Salm. n. 49. cum Nav. & Trull.* Si tamen, adhuc remediis adhibitis, peccans eodem modo relabitur, nulla apparente probabili ſpe emendationis, tunc nullo modo abſolvendus, niſi occaſionem deſerat, vel ſpecialia ſigna doloris exhibeat, juxta dicenda *de Pœn. l. 6. n. 457.*

439 Quær. V. An poſſint abſolvi famulæ cum heris peccantes, ſi etiam antea cum eis peccaverint? Si illæ bis, vel ſemel tantum peccaverint, & poſt admonitionem Confeſſarii occaſionem tollere curaverint, tunc abſolvi poſſe recte dicunt *Salm. c. 2. n. 50.* Secus, ſi occaſionem removere neglexerint, *ib.* Quare nunquam eas abſolverem, ſi peccatum fuerit frequens, niſi in caſu gravis neceſſitatis propoſito ſupra in *qu.* III. Ac ipſæ eſſent ſufficienter diſpoſitæ, juxta dicenda *l. 6. n. 459.* Et etiam in eo experimentum quærerem.

440 Quær. VI. An poſſit abſolvi uxor, ſi ipſa eſt in occaſione proxima peccandi cum ſuo viro, qui eam contra naturam cognoſcat, vel proſtituat? Reſpondetur negative cum *Salm. c. 2. n. 52. cum Sanch.* Tenetur enim tunc divortium facere; ſed hoc intelligendum, niſi ad hoc ſit moraliter impotens, ut dictum eſt in *qu.* IV. *ut ſupra.*

441 Quær. VII. An quis teneatur tollere occaſionem proximam peccandi cum concubina, etiam cum ſuo gravi damno temporali; puta, ſi amaſius debitor eſſet concubinæ in magna ſumma? Negant *Tancred. Sanctius, & Ant. de Sp. S.* apud *Salm. n. 57.* Sed contrarium omnino tenent *Salm.* quia damnum ſpirituale magis, quam temporale præcavendum eſt. Verum hæc ratio, ſi hic valeret, valere deberet etiam pro caſibus ſupra allatis *qu.* III. & IV. ubi iidem *Salm.* probabiliter excuſant aliquando eos, qui ad grave damnum evitandum occaſionem non deſerunt. Quapropter primam ſententiam probabilem cenſeo, ſi amaſius non poſſet ſolvere ſine magno detrimento ſuæ famæ, vel ſui ſtatus, ita ut ille in gravem neceſſitatem redigeretur; vide dicenda *lib. 6. n. 455.* Sed in omnibus his caſibus expedit omnino, ut differatur abſolutio uſque ad emendationem; vide eod. *l. 6. n. 456.*

Plura hic adduntur ſcitu utilia in hac materia.

442 I. A Conc. Trid. *ſeſſ. 14. c. 8.* indicta fuit pro concubinatu pœna excommunicationis ferendæ poſt tertiam monitionem, & inſuper pœna ejectionis extra Oppidum, vel Diœceſim, implorato brachio Seculari. II. In crimina hoc, cum ſit mixti fori, procedi poteſt tam a laicali, quam ab Eccleſiaſtico Judice. III. Clericus concubinarius ex Conc. Trid. *ſeſſ. 25. c. 14.* poſt primam monitionem privatur tertia parte fructuum Beneficii; poſt ſecundam vero privatur penſionibus, & Beneficii adminiſtratione; deinde poſt tertiam omnino beneficio expoliatur; denique excommunicatur, & tunc poteſt etiam Curiæ ſeculari ab Epiſcopo tradi. Vide *Salm. c. 2. n. 60.* Probabiliter autem non privatur tertia parte fructuum (ut dictum eſt) Clericus, qui etiam poſt monitionem tantum ſemel peccaverit. *Salm. ib. n. 64.* Notandum autem 1. nomine fructuum non comprehendi diſtributiones quotidianas, ut a S. C. fuit deciſum apud *Salm. n. 66.* Notandum 2. pœnas pecuniarias hujus criminis ad pios uſus ab Epiſcopo applicandas eſſe, *Salm. n. 67.* Notandum 3. quod Clericus non privatur fructibus Beneficii, niſi poſt ſententiam. *Salm. n. 68.*

Utrum autem Clerici concubinarii publici fiant etiam ipſo jure ſuſpenſi? Affirmant *Barb. S. Anton. Nav. Sylv. &c. ap. Salm. c. 2. n. 70.* dicentes, ipſos incurrere talem ſuſpenſionem tam ab Officio, quam a Beneficio ex *c. Sacerdotes. Diſt. 50.* Et ſic declaratum eſſe a S. C. Concilii. Sed negant probabiliter *Sot. in 4. D. 5. q. 5. a. 6. Fill. tr. 27. n. 124. ac Trull. Suar. & Fag. ap. Salm. ib.* qui huic ſententiæ adhærent. Ratio, quia de tali ſuſpenſione non conſtat; imo potius probatur oppoſitum ex Trid. *l. c.* ubi dicitur, quod ſi Clericus concubinarius ſecundæ monitioni non paruerit, ab Epiſcopo ſuſpendatur ab adminiſtratione Beneficii, ergo ſupponit Concilium nullam eſſe ſuſpenſionem anterius ipſo jure latam. Ad Declarationem autem S. C. reſpondent eam non eſſe authenticam, & etiamſi eſſet authentica, aliam non habere auctoritatem, quam ſententia probabilis Doctorum, juxta dicta *l. 1. n. 106.*

443 „ 2. Stuprum, hoc eſt defloratio virginis, ipſa invita; quia,
„ ſi conſentiat, erit tantum fornicatio ſimplex, nec circum-
„ ſtantia in Confeſſione aperienda, ut probat *Leſſ. & Sanch.*
„ *l. 7. diſp. 12.* contra *Nav. Azor.* & alios.

Et cum *Boſſ. & Sanch.* conſentiunt *Salm. de VI. Præc. c. 4. num. 2. & Ronc. c. 3. q. 2. cum Barb. Bon. &c.* Dicunt tamen *Bon. & Salm. n. 13. cum Leſſ. Fill. Diana*, quod fornicatio cum virgine conſentiente poteſt eſſe aliunde ſpeciale peccatum, ſcilicet ratione infamiæ, vel mœroris parentum, vel rixarum, odii, &c. Vide dicenda *de Sponſalibus*, *l. 6. n. 847.*

„ 3. Raptus, cum ſcilicet perſona aliqua (ſive maſculus, 444
„ ſive femina, ſive nupta, ſive innupta) libidinis cauſa ab-
„ ducitur, illata vi ſive abductæ, ſive iis, quorum poteſta-
„ ti ſubeſt. * (*Scilicet parentibus, aut tutoribus aut viro;*
„ *non autem ſi ſint fratres, & mulier ſit ſui juris. Ronc. q. 3.*
„ *cum Mol.*)* Si quæ tamen ſponte diſcedat cum Amaſio,
„ inſciis parentibus, non erit proprie raptus, ſed fuga, non
„ addens malitiam ſpecie diſtinctam fornicationi. *Lug. d. 16.*
„ *num. 137. Filliuc. num. 10.* Vid. *Bon.* Idem dicit *Diana p.*
„ *1. t. 7. R. 37. ex Leſſ. l. 2. cap. 19. d. 1. Sanch. de Matr.*
„ *t. 2. l. 7. d. 4. n. 5. &c.*

Ex Tridentino *Seſſ. 24. c. 6.* raptor tenetur mulierem ducere, aut dotare; niſi mulier ſit meretrix, aut malæ famæ. Quando tamen adeſt Raptus cum violentia mulieris invitæ, matrimonium ſemper eſt nullum etiamſi cum rapta ſint ſponſalia contracta. Conſtituunt raptum etiam preces importunæ, Num autem etiam dolus? Vide *Salm. de IV. Præc. c. 4. n. 28.* Vide alia *de Matr. l. 6. n. 1107. & 1108.*

„ 4. Adulterium, cum ſcilicet uterque, vel alteruter co- 445
„ euntium eſt conjunctus matrimonio, etiamſi adulterantis
„ conjux ſit contentus: eſto enim tunc illi non fiat injuria,
„ fit tamen ipſi ſtatui, Sacramento, & huic præcepto. Quod
„ ſi femina adulterans ſit conjugata, gravius habetur, quam
„ ſi vir, propter incommoda graviora, v. gr. damnum veri
„ heredis, prolis incertitudinem, &c. Si vero uterque ſit
„ conjugatus, adhuc gravius eſt, quia ſunt duæ injuriæ in
„ utriuſque conjugem, in Confeſſione exprimendæ. *Fill. t.*
„ *26. c. 4. n. 85.* & *89.*

* (*Nota hic prop. 50. damn. ab Innoc. XI. quæ dicebat: Copula cum conjugata, conſentiente marito, non eſt adulterium, ideoque ſufficit in Confeſſione dicere, ſe eſſe fornicatum.*

Qui ſodomitice uxorem cognoſcit, probabilius etiam adulterium committit, quia eſt contra bonum datæ fidei, ut *Sanch. de Matr. l. 9. D. 18. n. 4. Ronc. cap. 4. quæſt. 3. cum Azor. &c. Salm. de IV. Præc. c. 5. num. 15.* cum communi, contra paucos. Et debet explicari, ſodomiam commiſſam eſſe cum propria conjuge, ut *Salm. ibid.* 446

An vero ſit adulterium copula habita cum deſponſata per verba de futuro? Probabilius negatur cum *Sanch. de Matr. l. 1. D. 2. n. 2. Salm. d. c. 5. n. 10. Ronc. ib. q. 5.* Cenſent autem *Ronc. & Salm. de Matr. c. 1. n. 11.* quod ſi unus ex ſponſis cum alia perſona fornicetur, debet aperire in Confeſſione circumſtantiam ſponſalium tanquam mutantem ſpeciem, ratione injuriæ alteri illatæ: Probabile vero ſatis eſt cum *Trull. Pont. Dian. Covarruv. Luga, Sanch. & Laym.* eſſe tantum circumſtantiam aggravantem, cum ſponſus per *ſponſalia* nullum acquirant jus ſuper corpus alterius. Vide hoc *de Matr. l. 6. n. 847.* 447

„ 5. Inceſtus, hoc eſt congreſſus cum conſanguinea, vel 448
„ affine uſque ad quartum gradum, eo gravius peccatum,
„ quo gradus eſt propinquior: quem proinde in Confeſſione
„ exprimere, ſaltem ſecurius eſt, ut habet *Nav. cap. 6. C.*
„ *Lugo diſp. 16. n. 312.* ſicut etiam multo gravior eſt ince-
„ ſtus cum conſanguinea, quam cum affine in eodem gra-
„ du, verbi gratia cum matre, quam cum noverca; cum
„ ſorore propria, quam cum ſorore uxoris; & rurſus gravior
„ eſt cum affine, quam cum cognato ſpirituali, vel legali.
„ Addi vero debet, ſi in primo gradu fuerit, utrum cum
„ matre, an cum filia, an ſorore. *C. Lug. l. c. & Eſcob. de*
„ *actibus humanis E. 2. c. 6.* ubi ex *Hurtad. d. 9. de pœn. diff.*
„ 4. probabile dicit, inceſtum in eodem gradu, & linea, ejuſ-
„ dem eſſe ſpeciei (eo tamen graviorem, quo gradus eſt vi-
„ cinior ſtipiti); & ſatis eſſe dicere, habui rem cum con-
„ ſanguinea in linea recta. Ad hanc ſpeciem revocatur, tan-
„ quam analoga, fornicatio cum filia Confeſſionis; cum pro-
„ prie non ſit cognatio ſpiritualis, quam tamen circumſtan-
„ tiam in Confeſſione exprimendam eſſe probat *Sanch. l. 8.*
„ *de Matr. d. 55. Con. d. 32. Fagund.* & ceteri probabiliter
„ contra *Sa, V. Confeſſio, & Dian. V. Luga n. 355.*

Ad majorem horum claritatem, quæritur I. An omnes inceſtus quoad gradus ſint ejuſdem ſpeciei? Vide dicenda *de Sacr. Pœn. l. 6. n. 470.* ubi hoc ſat probabiliter affirmatur (excepto tantum primo gradu conſanguinitatis in linea recta) cum *Caj. Sot. Lug. Bon. &c. cum D. Thom.*.

Quær. II. An inceſtus cum conſanguinea differat ſpecie ab inceſtu cum affine? utraque ſententia eſt probabilis. *Prima* cum *Croix l. 6. p. 2. n. 1073. Caj. Lug. Dian. ex S. Thom.* negat, quia in utroque caſu contra reverentiam conjunctis debitam pariter peccatur. *Secunda* ſententia cum *Vaſq. Dic.* & alii *ib.* affirmat; ratio iſtorum, quia videtur totaliter diverſa reverentia debita ob ſanguinis conjunctionem, quam ob conjunctionem affinitatis. Vide dicenda *l. 6. n. 469.* 449

Quær. III. An inceſtus inter cognatos ſpirituales ſit diverſæ ſpeciei, quam inter conſanguineos, & affines? Abſolute affirmandum cum *Salm. & S. Thom.* qui *2. 2. q. 154. a. 10. ad 2.* docet per copulam inter cognatos ſpirituales *committi ſacrilegium ad modum inceſtus*. An autem tunc ſit explicandus gradus cognationis? affirmant *Salm. ib. n. 40.* ſed probabilius negat *Croix n. 1078.* Pariter inceſtus inter cognatos legales, nempe ratione adoptionis, eſt diverſæ ſpeciei ab aliis enunciatis, & explicari debet. Vide *Salm. ib. n. 41.* 450

Quær. IV. An Confeſſarius rem habens cum filia ſpirituali occaſione Confeſſionis, debeat hoc explicare in Confeſſione? *Prima* ſententia affirmat, quia Pater cum filia ſpirituali contrahit quandam extraordinariam familiaritatem, & obligationem docendi illam ad ſalutem; & ideo videtur ſpecialis tur- 451

Digitized by Google

turpitudo illam trahere ad perditionem. Ita *Salm. c. 5. n. 43. cum Sot. Sanch. Fag. &c. Secunda* tamen probabilior ſententia negat cum *Fill. tr. 30. n. 105. Spor. de Matr. c. 3. n. 620. Elb. de 6. Præc. n. 141. Holzm. eod. tit. n. 669.* item *Vaſq. Bon. Pont. Dic. Dian. Trull. Leand. &c.* apud *Salm. n. 42.* Idem ſentit *Tournely l. 3. p. 488. art. 4. v. Quær. ex c. ult. de Cognat. Spirit.* ubi: *Ex datione aliorum Sacramentorum* (præter Baptiſmum, & Confirmationem) *cognatio ſpiritualis nequaquam oritur.* Ratio, quia nec eſt inceſtus, dum inter illos nulla intervenit cognatio; neque eſt ſacrilegium (intellige quoad hanc circumſtantiam), dum nulla Sacramento injuria irrogatur. Recte vero advertit *Elb. l. c. cum Henno*, Parochum peccantem cum tali pœnitenta peccare etiam contra juſtitiam, cum ex juſtitia teneatur ſuas oves paſcere ex Trid. non ſolum verbo, ſed etiam exemplo.

452 Quær. V. An propinqui, obtenta diſpenſatione ad Matrimonium contrahendum, ſi ante Matrimonium fornicentur, inceſtum committant? affirmant probabiliter *Major, & Callego apud Croix lib. 6. par. 2. num.* 1077. quia impedimentum propinquitatis non cenſetur auferri per diſpenſationem, niſi tantum ut ipſi conjuncti poſſint Matrimonium contrahere, non autem fornicari. Sed non minus probabiliter contradicit *Sanch. de Matrim. l. 7. D. 67. num. 9. cum Cajet. Arm. & Vega*, & idem ſentit *Lugo de Juſt. D. 3. num.* 13. Ratio, quia diſpenſatio non concedit quidem fornicationem, ſed tollit prohibitionem Matrimonii; ubi autem Matrimonium non eſt vetitum, ibi non eſt inceſtus; ergo, ceſſante Matrimonii prohibitione, ceſſat tanquam acceſſoria prohibitio ſpecifica fornicationis.

453 Nota hic, quod omnes tactus inter conſanguineos, ſaltem primi, & ſecundi gradus, ſunt inceſtus, juxta receptam ſententiam. Vide *Dub. ſeq. n. 469.*

454 „ 6. Sacrilegium, hoc eſt violatio rei ſacræ per actum ve-
„ nereum. Res autem ſacræ, quæ ſic violantur, ſunt locus,
„ & perſona. Unde ſacrilegium eſt. 1. Omnis actus luxu-
„ rioſus exterior (qualis etiam eſt verbi gratia pollutio; &
„ probabiliter etiam tactus impudici. V. *Lug. n. 464.*) in
„ loco ſacro, hoc eſt, templo, vel cœmeterio; niſi tamen fiat
„ a conjugibus ex neceſſitate, verbi gratia ad vitandam in-
„ continentiam. 2. Omnis actus luxurioſus tam interior,
„ quam exterior in perſona, vel cum perſona voto caſtitatis
„ conſecrata: circa quem tamen probabile eſt, non opus eſſe
„ exprimere, utrum fuerit votum ſolemne, an ſimplex: Sic-
„ uti neque, ſi duplici titulo ſit ſacrata, v. g. quia eſt Sa-
„ cerdos, & Religioſus: quia eſt moralitas una numero
„ malitia: *Sanch. de Matr. l. 7. d. 27. n. 27. Henr.* & ceteri
„ quos citat *Dian.* & ſequitur *p. 1. t. 7. R. 3. V. Cor. Lug.*
„ *d. 16. de Pœn. ſ. 4. Bon. q. 4. p. 17. Eſc. E. 8.*

Pro clariori intelligentia, quæſtiones ſuper hoc punctum ſegregatim exponam quoad ſacrilegium circa *perſonam*, circa *locum*, & circa *res*.

455 I. Circa *perſonam*, quæritur I. An Sacerdos, qui ſit etiam Religioſus, peccans contra caſtitatem, duo committat ſacrilegia? Prima ſententia affirmat, quia talis, ut Religioſus debet ſervare caſtitatem ratione voti: ut Sacerdos autem, ratione præcepti Eccleſiæ. Ita *Leſſ. lib. 4. cap. 3. num. 87. Con. Ledeſ. &c.* Sed negant verius *Sanch. de Matrim. lib. 7. D. 25. num. 28. & 31. Pal. Azor. Trull. &c. cum Salm. de VI. Præc. c. 6. n. 7.* Ratio, quia, quamvis ex duplici præcepto talis Sacerdos maneat obſtrictus voto caſtitatis, attamen contra idem præceptum, & ex eodem motivo peccaret; dum Sacerdos, non jam ex Eccleſiæ conſtitutione, ut iſti cenſent, ſed tantum ratione voti ſacris Ordinibus annexi ad caſtitatem obligatur, juxta probabiliorem ſententiam. Vide *de Ord. lib. 6. num.* 808. Præterea, etiamſi obligatio caſtitatis in Sacerdote immediate eſſet tantum ex Eccleſiæ præcepto, is tamen, lædendo caſtitatem, etiam peccaret contra Religionem, juxta communem DD. ſententiam *ibid.* allatam, quia Eccleſia ex ſolo motivo Religionis ob reverentiam ſacri Ordinis cœlibatum ſuis Miniſtris imponit. Recte etiam Eccleſia poteſt efficere, ut materia alicujus ſui præcepti ſit materia alicujus virtutis, ut probat *Croix l. 3. p. 1. n. 57. cum Suar. & Card. Vide* de hoc *l. 6. n. 470. circa fin.*

456 Quær. II. An perſona Sacra rem habens cum alia ſacrata, duplex ſacrilegium committat? Quicquid dicat *Sa*, omnino eſt affirmandum cum *Leſſ. l. 4. c. 4. n. 84. Elbel de 6. Præc. n. 248. Salm. c. 6. n. 5. cum Fill. Bon.* & communi, quia is dupliciter Religionem offendit, ſcilicet peccato proprio, & peccato alterius, cui cooperatur.

457 Quær. III. An habens votum caſtitatis ſacrilegium committat, ſi alterum ſuo conſilio inducat ad carnale peccatum? Affirmant probabiliter *Lug. Leand. Perez, cum Salm. c. 6. n.* 10. Ratio, quia (ut iſti dicunt) non induceret ille alios ad caſtitatem lædendam, niſi ipſe ad libidinem poſitive affectus eſſet, ideoque ipſe quoque caſtitatem offendit. Sed ſatis probabiliter etiam negant *Sanch. Dec. t. 2. l. 5. c. 6. n. 11. & Dicaſt. &c.* apud *Salm. ib. n. 9.* Quia caſtitatis votum emittens, non alienam, ſed tantum propriam caſtitatem reſpicit. Attamen prima ſententia mihi certo probabilior videtur, ſi ille ex poſitivo affectu ad libidinem alterum ad peccandum induceret; ſecus, ſi ex alio pravo fine. Omnino autem tenendum cum *Salm. c. 6. n. 13. & 14.* contra paucos, ſacrilegium utique committere Religioſum, qui moroſe delectaretur de peccato carnali alterius, vel qui alterum ſuis manibus pollueret, etiam ſine ſua delectatione.

458 II. Circa *locum*, quæritur I. An copula maritalis, aut occulta habita in Eccleſia, aut ſine alia culpa, ſit ſacrilegium? Prænotandum, quod ex *c. unic. de Conſec. Eccl. in 6. & ex c. Eccleſiis 20. de Conſec. Diſt. 1.* prohibetur ſanguinis, aut ſeminis voluntaria effuſio, per quam (modo effuſio certe ſit peccatum mortale, & ſacrilegium) Eccleſia remanet polluta, donec iterum benedicetur. Sed dubium eſt, quænam autem effuſio ad id ſufficiat? Adſunt tres ſententiæ, omnes ſatis probabiles, ut recte ajunt *Salm. de Matr. c. 15. n. 65. in fine. Prima* ſententia tenet, præciſo ſcandalo, nunquam eſſe ſacrilegium copulam maritalem, ſicuti nec ſanguinis effuſionem ob defenſionem factam; quia prædicta lex, cum ſit pœnalis, ſtricte eſt intelligenda, nimirum de ſola effuſione illicita. Ita *Gloſſa in d. c. Eccleſiis. 20. v. Semine*, dicens hoc eſſe ſecundum Higinum Papam in *c. 19.* antecedenti, ubi; *Si homicidio, vel adulterio Eccleſia violata fuerit, expurgetur. Pontius de Matr. l. 10. c. 10. n. 13. Sa v. Eccleſia n. 14.* item *Alenſis, Roſell. ac Henr.* & probabile putant *Sotus, Dic. &c.* apud *Salm. l. c. Secunda* ſententia diſtinguit, & dicit committi quidem ſacrilegium, & Eccleſiam pollui per ſanguinis aut ſeminis effuſionem publicam; non vero per occultam, ſcilicet nemini notam, aut tantum duobus, aut tribus. Ita *Gloſſa in cit. c. un. de Conſecr. in 6. v. Polluit*, ubi: *Si pollutio fuerit occulta, Eccleſia non debet reconciliari; dicunt enim Theologi, quod ideo reconciliatur Eccleſia, ut videntes Eccleſiam lavari, cogitent quantum pro lavatione peccatorum ſit laborandum.* Item *Pontius l. c. n. 9.* (vocans communem) *Tolet. l. 5. c. 8. Sa v. Eccleſia, n. 19. Nav. c. 27. n. 230. Azor. t. 1. l. 10. c. 26. q. 3. & Vaſq. Coninch. Rodr. &c. apud Salm. d. c. 15. n. 63. & 64.* Ratio, quia ut iſti inquiunt, talis effuſio non eſt ſacrilegium de Jure Divino, ſed tantum de Jure Eccleſiaſtico, quo ſola publica effuſio prohiberi videtur; dum tantum per iſtam aufertur in opinionem hominum reverentia loco Sacro debita; & ſaltem ob tantorum DD. auctoritatem hanc ſententiam probabilem bene putant *Salm. n. 65.* Notant tamen, quod, ut effuſio dicatur jam publica, ſufficit, ſi manifeſtetur verbis; aut ſi vir, & femina in eodem toro cubare cernantur. *Tertia* ſententia probabilior dicit, adhuc per copulam maritalem occultam committi ſacrilegium, & Eccleſiam pollui, niſi fiat ex morali neceſſitate: Ratio, quia textus citati univerſe loquuntur de quacunque effuſione; & ſic rectius intelligendi, dum etiam per copulam occultam, & licitam Eccleſiæ gravis injuria irrogatur; & ipſa etiam probabilius polluitur, quamvis tamen, cum ſit crimen occultum, non ſit obligatio a Divinis officiis abſtinere. Ita *Sanch. de Matr. l. 9. D. 15. n. 12. Bon. de Matr. q. 4. p. ult. n. 6. Holz. de 6. Præc. n. 667. Croix l. 6. p. 2. n. 1071. Salm. ib. n. 65. & 67. cum Suar. Leſſ. Sylv.* Opinantur autem iſti DD. tunc conjuges in morali neceſſitate eſſe, quando ſunt in periculo incontinentiæ, vel quando diu in Eccleſia permanere deberent, nempe per 10. dies, ut aliqui cenſent; alii per 20. alii vero per menſem. Et caſu, quo conjuges judicarent per menſem in Eccleſia eſſe manſuros, etiam ab initio menſis copulari poſſunt. Ita *Sanch. l. c. & Salm. n. 67.* cum aliis.

Quæritur II. An autem ſoli tactus impudici habiti in Eccleſia ſint ſacrilegia? Negant plures DD. ut *Sanch. de Matr. l. 9. D. 15. n. 21. cum Caj. Nav. & Bon. Fag. Zan. Dian. Candid. Leand. &c.* apud *Moya*; Dummodo abſit periculum pollutionis; Ratio, quia talibus tactibus non violatur Eccleſia, adeo ut impediantur Divina Officia, ideoque ceſſat ratio ſacrilegii. Sed probabilius contradicunt *Elbel de Sacril. n. 576. Holz. de 6. Præc. n. 721.* Item *Sylveſt. Cordub. Lop. & Manuel.* apud *Sanch. l. cit. ex n. 15.* Ratio, quia tactus inhoneſti eandem malitiam habent, quam ipſa copula, & ideo ſunt ſacrilegi, non ob violationem Eccleſiæ, ſtatutam fieri tantum per pollutionem, ſed ob gravem irreverentiam quæ loco ſacro irrogatur. Non ideo enim pollutio eſt ſacrilegium, quia polluitur Eccleſia; ſed ideo polluitur Eccleſia, quia pollutio eſt ſacrilegium. 459

Per *locum* autem Sacrum comprehenditur omnis locus ab Epiſcopo benedictus, & deputatus ad Officia Divina, aut ad mortuos ſepeliendos a tecto uſque ad pavimentum. Non autem comprehenduntur Cellæ, Clauſtrum, Sacriſtia, Dormitorium, Tectum ſupra Eccleſiam, Janua extra limen Eccleſiæ, Atrium. Ita *Salm. de Matr. l. cit. & de VI. Præc. c. 6. n. 30. 69. & 70. cum. Sanch. Dic. Boſs.* Nec etiam veniunt Oratoria privata; niſi ſint erecta auctoritate Epiſcopi, ut fieri ſolent in Hoſpitalibus, quia tunc ſunt veræ Eccleſiæ, & ibi omnes Miſſam audire poſſunt, ut *Salm. tr. 18. cap. 3. n. 87. cum Pal. Suar. Fag. &c.* Secus autem, ſi ſint mere privata, quamvis ibi dicatur Miſſa ex conceſſione Papæ, vel Epiſcopi; juxta dicenda *de Sacr. Euch. l. 6. n. 357. & 359.* 460

Quæritur III. An verba, & aſpectus laſcivi in Eccleſia habiti ſint ſacrilegia? Tres pariter adſunt ſententiæ. *Prima* dicit omnes actus externos, etiam leviter turpes, in Eccleſia habitos eſſe ſacrilegia. Ita *Sylv. & Cordub.* apud *Salm. de VI. Præc. c. 6. n. 20. Secunda* ſententia damnat, ut ſacrilegia, tantum actus externos graviter turpes. Ita *Sanch. de Matr. l. 9. D. 15. n. 20. Salm. ib. ex n. 21. cum Suar. Molin. Dic. &c. Tertia* ſententia, quam tenent *Tol. Con. Vaſq. Baſil. Dian. Valent. &c.* apud *Salm. n. 19. Holzm. de 6. Præc. n. 721.* vocans communem, & ut certam alibi ſequuntur *Salm. de Matr. c. 65. n. 68. in fine* (licet hic ſibi contradicant), negat tales actus, aut leviter, aut graviter turpes eſſe ſacrilegos. Ratio, quia hujuſmodi colloquia, aut aſpectus turpes, ſive etiam oſcula libidinoſa (ſecluſo ſemper periculo pollutionis), licet ſint mortalia, & moraliter deformia, non tamen continent per ſe gravem deformitatem phyſicam contra reverentiam 461

loco ſacro debitam. Hoc tamen non obſtante, puto ſecundam ſententiam abſolute probabiliorem.

462 Quæritur IV. An ſint ſacrilegia cogitationes turpes habitæ in Eccleſia? Recte diſtinguunt *Salm. ibid. n. 24. cum Soto, Nav. Azor. Suar. &c.* affirmant, ſi deſideria ſunt deliberata peccandi externe in Eccleſia, etiam ſi illa extra Eccleſiam habeantur, juxta dicta hoc *l. 3. n. 43. cum Salm. &c.* communiter. Secus dicendum, ſi deſideria ſint peccandi extra Eccleſiam, contra *Medin.* Si vero conſenſus ſit peccandi intra Eccleſiam, ſed occulte, ſacrilegium eſt juxta noſtram ſententiam allatam mox *n.* 458.

463 III. Circa *res Sacras*; eſt etiam ſacrilegium abuti rebus ſacris ad turpiter peccandum; ideo ſacrilegium quidem committit, qui indutus ad Miſſam ſe polluerit &c, ut *Dian. & Tancred.* apud *Salm. c. 6. n. 37.*

Dubitatur, an Sacerdos geſtans Sacramentum Euchariſtiæ, peccando externe vel interne contra caſtitatem, committat aliud ſacrilegium? Affirmant communiter *Tamb. de Sacr. Pœn. lib. 2. cap. 7. n. 12. & Sanch. c. 6. n. 36.* cum aliis. Ratio, quia Sancta ſancte tractanda. Sed vide dicenda *l. 6. n. 35. in fin. v. valde*, Sic pariter dicunt *Salm. n. 37. cum Lugo, Tamb. &c.* non poſſe excuſari a ſacrilegio, qui ſe pollueret ſtatim poſt Communionem, ſcilicet poſt mediam horam in circa.

Non autem committit ſacrilegium, qui peccat geſtando Reliquias, aut Agnos cereos; neque, ſi illas daret amaſiæ titulo donationis. Secus, ſi daret in pretium peccati: Nam eſſet tunc ſacrilegium, & ſimonia: *Salm. c. 6. n. 37. & 38. cum Azor. & Fill.*

An autem ſit ſacrilegium peccatum carnale commiſſum in diebus feſtis? Affirmant aliqui; Sed probabilius negatur cum *Salm.* Quia finis præcepti non cadit ſub præcepto. Vide dicta hoc *l. 3. n. 46. & 263.*

DUBIUM III.

Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſummatæ contra naturam?

464 *Quid de congreſſu innaturali?*
465 *Quid de mollitie?*
466 *Quæ ſit ſodomia imperfecta, & quæ perfecta?*
467 *An pollutio habita tangendo puerum aut mulierem ſit diverſæ ſpeciei?*
468 *An in ſodomia ſit explicandum, ſi quis fuerit agens, vel patiens?*
469 *An ſodomia inter conjunctos addat ſpeciem inceſtus?*
470 *Quæ ſint pœnæ ſodomitarum?* 471. *Quid requiratur ad eas incurrendas? Et an Clerici patientes illas incurrant?* 472. *An pœnæ incurrantur ante ſententiam?* 473. *An eas incurrat Clericus exercens beſtialitatem?*
474 *Quid de peccato beſtialitatis?*
475 *De peccato cum Dæmone. Quid ſi Dæmon repræſentet perſonam nuptam, ſacram, &c.*

464 „ RESP. Cum contra naturam eſſe dicantur eæ, in quibus fit ſeminatio modis repugnantibus inſtitutioni naturæ; ita ut juxta tales modos ſpecies varientur; hinc reſolvitur, tales ſpecies eſſe ſequentes.

„ 1. Eſt congreſſus inordinatus, hoc eſt innaturalis, ſive indebitus concumbendi modus, cum ſcil. ſervatur quidem identitas ſpeciei, diverſitas ſexus, & debita naturæ organa, ſed inordinato tantum modo acceditur: v. gr. cum vir ſuccumbit, vel averſe accedit more pecorum, vel a latere, vel ſtando, aut ſedendo, aliave ratione inſolita: quod eſt contra naturam: mortale, quando inde periculum eſt impediendæ generationis, aut effundendi ſeminis: alias, ſi hoc periculum caveatur, aut non ſit, eo quod matrix feminæ ſatis attrahat ſemen, & retineat, ut fit plerumque, non contra, ſed præter naturam erit: & veniale grave, imo nullum, ſi gravis cauſa adſit, v. gr. quia mulier eſt prægnans, vel quia corporis diſpoſitio ſive utriuſque, ſive alterius conjugis aliter fieri non patitur. *Fill. tr. 30. c. 8. q. 8. n. 137.* * (*Vide dicenda de Matr. l. 6. n. 917.*) *

465 „ 2. Mollities, ſive pollutio, & eſt cum abſque congreſſu, ſeu copula, voluntarie procuratur fluxus ſeminis, ſive id foras effundatur, uti in maribus, ſive intus defluat in matricem, ut in feminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, ſæpe aliam habet adjunctam, v. gr. fornicationis, adulterii, inceſtus, &c. cum quis nimirum ſimul imaginatur, ac deſiderat congreſſum alicujus perſonæ liberæ, conjugatæ, &c. quod proinde ſi fiat, in Confeſſione aperiendum eſt. Plura de mollitie v. ſequenti dubio.

466 „ 3. Sodomia imperfecta, & eſt congreſſus debito quidem ſexu, maris nempe cum femina, ſed extra vas naturale. Poteſt etiam ſimul habere alias malitias, v. gr. adulterii, ſi fiat cum conjugata; inceſtus, ſi cum conſanguinea. *Bon. quæſt. 4. de matr. p. 11. n. 1. Fill. l. cit. n. 158.*

„ 4. Sodomia perfecta, & eſt congreſſus duorum ejuſdem ſexus, ut maris cum mare, vel feminæ cum femina; & poteſt etiam habere alias malitias adjunctas, v. gr. inceſtus: quo caſu cognationis gradum non neceſſario explicari docet *Eſcob. de act. hum. E. 2. c. 6.* ſed ſatis eſſe dicere coivi cum conſanguineo, vel affine; quia nec miſcetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat ſpeciem. Ita ille. Explicandum tamen eſſe, fueriſne agens, an patiens, dicit *C. Lugo d. 16. n. 423.* contra *Dian. t. 2. t. 4. de ſacram. R. 159. & p. 6. t. 6. R. 36.*

Quæſtio magna eſt, in quonam actu conſiſtat ſodomia? Alii tenent conſiſtere in concubitu ad indebitum vas, alii in concubitu ad indebitum ſexum. Utraque ſententia eſt probabilis, & in utraque ſententia cernitur ſpecialis deformitas, quam habet ſodomia contra naturam, quæ requirit utrumque ſervari ad generationem, ideſt debitum vas, & debitum ſexum.

Primam autem ſententiam, quod ſodomia ſit in congreſſu ad indebitum vas, tenent *Trull. Reg. Henr. Covar. Lez. Leand. Llamas*, & communiter Juriſtæ apud *Salm. de VI. Præc. c. 7. ex n. 81.* Hinc dicunt veram ſodomiam committere, qui coit in vaſe præpoſtero cum perſona etiam ſexus diverſi. *Secunda* vero ſententia probabilior, & communis Theologorum tenet conſiſtere in congreſſu ad indebitum ſexum. Ita *S. Th. 2. 2. q. 154. a. 11. Leſſ. l. 4. c. 3. n. 89. Holz. de 6. Præc. n. 676. Elbel n. 263. ac Salm. l. c. cum Sa, Azor. Bon. Caj.* & aliis plurimis. Ratio, quia vera & propria ſodomia committitur in acceſſu ad perſonam, cum qua nullo modo generatio fieri poteſt. Hinc infertur I. eſſe veram ſodomiam coitus fœminæ cum femina, ut dicunt *S. Th. l. c. Ronc. de 6. Præc. c. ult. q. 1. Holz. l. c. Sporer de matr. c. 3. n. 626. Salm. n. 80. cum Caj. &c.* Quamvis non improbabiliter ſentiat *Elbel l. c. cum Fel. Pot. de 6. Præc. n. 2171.* hujuſmodi concubitum, etiam cum affectu ad vas præpoſterum, non videri niſi ſodomiam impropriam, cum inter feminas non poſſit dari copula perfecta. Infertur II. eſſe veram ſodomiam quemcumque concubitum, ſive corporum conjunctionem habitam cum perſona ejuſdem ſexus, ſive in vaſe præpoſtero, ſive in alia parte; ſemper enim adeſt tunc, regulariter loquendo, affectus ad indebitum ſexum, ut tenent *Tamb. in Meth. Conf. c. 7. n. 64. Ronc. l. c. Tournely t. 3. p. 50?. ſect. 2. Croix l. 3. p. 1. n. 920. & l. 6. p. 2. n. 1082. Salm. l. cit.* n. 81. Hinc dicunt *Ronc. Tamb. n. 70. & Salm. n. 87. in fine* contra *Graff.* non eſſe neceſſario in Confeſſione explicandum, ſi pollutio fuerit intra, vel extra vas; ſufficit enim confiteri, *peccavi cum puero*, ut Confeſſarius judicet adfuiſſe ſodomiam cum pollutione. Si vero non adfuerit pollutio, deberet explicari. Infertur III. cum *Salm. n. 82. ac Caj. Sa, Bon. Tamb.* & communiori, coitum viri in vaſe præpoſtero mulieris eſſe ſodomiam tantum imperfectam, ſpecie diſtinctam a perfecta, ut ajunt *Tournely, vide l. cit. & Tamb. n. 74.* Qui notat *n. 64. cum Fill.* & recte conſentiunt *Holz. num. 720. & Sporer num. 336. cum communi*, ut aſſerit, quod ſi vir coiret inter crura, brachia, aut alias partes mulieris, eſſet quædam copula inchoata, ſaltem in affectu. Unde juxta hanc doctrinam, vir concumbens cum virgine extra vas duo committit peccata, contra quidem eandem caſtitatem, ſed diverſæ ſpeciei, unum fornicationis in affectu, alterum contra naturam in effectu. Dicunt autem præfati *Spor. Holzm. & Tamb. num. 77. cum Angel.* quod Confeſſarius intelligens mulierem cognitam fuiſſe extra vas naturale, aut præpoſterum, non debet quærere, in quo loco, vel quomodo. An autem pollutio in ore ſit diverſæ ſpeciei? Affirmant *Sporer n. 637.* cum aliquibus *ap. Dian.* & hoc peccatum vocant irrumationem. Sed probabilius dicunt *Holz. l. c. & Fill. tr. 30. num. 155. cum Cajet. Graff. &c.* quod ſi vir polluitur in ore feminæ erit copula inchoata, ut ſupra: ſi vero in ore maris, erit ſodomia. Quale vero peccatum ſit coire cum femina mortua? Dicendum cum *Holzm. n. 720. Salm. n. 74. Spor. n. 639. cum Tamb. &c.* communiter, non eſſe fornicationem, quia fit cum cadavere; nec beſtialitatem, ut quidam volunt; ſed eſſe pollutionem, & fornicationem affectivam.

Dubitatur 1. an pollutio habita tangendo puerum, aut mulierem dormientem, aut doli incapacem, aut pudenda beſtiarum, ſed abſque concubitu, ſit diverſæ ſpeciei a ſimplici pollutione? *Prima* ſententia affirmat, & dicit talem pollutionem cum puero eſſe ſodomiam, cum femina vero eſſe copulam inchoatam. Ita *Spor. n. 635. & Dic. & Diana apud Salm. c. 7. n. 9. Secunda* vero ſententia cum *Caj. 2. 2. q. 154. a. 11. Azor. l. 3. p. 3. c. 23. q. 1. Bon. de Matr. q. 4. p. 10. n. 15. & Salm. n. 10. cum Trull. Mach. Sayr. Fill. Baſſeo, &c.* tenet eſſe ſimplicem pollutionem. Ratio, quia, quando abeſt concubitus, dicunt de materiali ſe habere, quod fiat pollutio tactibus propriis, vel alienis. Sufficit tunc confiteri, *habui pollutionem tactibus alienis*; Quando enim non adeſt concubitus, non adeſt affectus ad ſexum, ſed ad pollutionem: Et hæc eſt probabilior. Notat ideo *Ronc. de VI. Præc. c. 7. q. 6. cum Bon. Trull. & Fill.* quod ſi quis polluitur tactibus alienis, non oportet, ut explicet, an tactibus viri, vel feminæ; quia, cum tantum pollutio tunc intendatur, etiam de materiali ſe habet, ſi tactibus viri, vel feminæ illa eveniat. Secus tamen dicendum, ſi facta ſit tactibus conjugatæ, vel votum caſtitatis habentis. 467

Dubitatur 2. an in peccato ſodomiæ explicandum ſit, ſi quis fuerit agens, vel patiens? Negant *Salm. c. 7. n. 87. cum Dian. &c.* quia, dicunt, taliter coeuntes communiter ambo polluuntur. At verius explicandum eſt, ſecundum *Holzm. n. 678. Tournely t. 3. p. 503. n. 2. Mazzot. t. 1. p. 13. & Tamb. Leand. Lugo, &c.* apud *Salm. n. 86.* Quia in agente multo facilius adeſt pollutio, quam in patiente. 468

Dubitatur 3. an ſodomia inter conſanguineos, aut affines addat ſpeciem inceſtus? Tres ſunt ſententiæ. *Prima* univerſe negat cum aliquibus apud *Diana*, qui eos ſequi videtur; Quia dicunt inceſtum committi tantum, quando adeſt coitus in vaſe debito cum mixtione ſanguinum. Sed hæc non videtur ſatis probabilis. *Secunda* ſententia, quam tenent *Bon. de Matr. p. 4. n. 10. & 11.* item *Azor. Cand. &c.* apud *Salm.* 469

c. 7.

Digitized by Google

c. 7. n. 90. dicit coitum ſodomiticum inter propinquos in 1. & 2. gradu eſſe quidem inceſtum, cum hic ſit vetitus de jure naturali; non vero coitum inter propinquos in 3. & 4. gradu, qui prohibetur tantum a jure poſitivo inter marem, & feminam in ordine ad Matrimonium; quare dicunt coitum ſodomiticum, qui non dicit ordinem ad Matrimonium, non eſſe vetitum inter tales propinquos de jure poſitivo, præciſe ratione propinquitatis. *Tertia* ſententia, quam probabiliorem puto *cum Lug. de Pœn. D. 16. a n. 345. Tournely t. 3. p. 490. q. 2. Ronc. c. ult. q. 2. Croix l. 6. p. 2. n. 1082. cum Sylv. & Graff.* item *Leand. Dic. &c. cum Salm. n. 92.* docet omnem coitum, ſive naturalem, ſive innaturalem inter propinquos uſque ad 4. gradum, ſive ſint conſanguinei ſiva affines, ſive ſint cognati legales, ſive ſpirituales, induere malitiam inceſtus. Ratio, quia ex lege Eccleſiæ jam debetur his omnibus reverentia & pietas, quæ ſi deturpatur coitu naturali, tanto magis coitu innaturali. Sic etiam dicunt *Salm. n. 94.* inceſtum committere, qui polluitur tactibus alicujus conjuncti in quatto gradu. Idemque dicendum de aliis tactibus impudicis in quibus explicanda eſt ſpecies perſonæ complicis, an ſit conſanguinea, conjugata, &c. cum *Tournely pag. 509. v. Hic, & Vrus, ac Salm. ib.* qui aſſerunt eſſe commune. Notandum vero, ut certum, explicandum eſſe in Confeſſione, ſi ſodomia ſit habita cum violentia, vel cum perſona ligata voto caſtitatis: Et inſuper, ſi cum conjugata, quia fides Matrimonti poſtulat, ut conjux nullo concubitu carnem ſuam cum aliis dividat. *Sanch. Trull. cum Salm. ib. ex n. 98.*

470 Quoad pœnas autem hujus criminis, ſciendum ſodomitas a Lege Civili damnari pœna mortis, & combuſtionis; A Jure autem Canonico ea Bulla S. Pii V. apud *Salm. c. 7. n. 107.* tam Clericos, quam laicos Religioſos hoc dirum neſas *exercentes* (verba Bullæ) *omni privilegio Clericali, Officio, Beneficio præſentis canonis auctoritate privari*. Et inſuper præcipit S. Pontifex, ut ii Poteſtati ſæculari tradantur.

471 Hic plures quæſtiones agitantur, circa quas, brevitatis gratia, dicimus probabilius eſſe ad prædictas pœnas incurrendas requiri, I. Ut ſodomia ſit conſummata cum pollutione intra vas, ut (contra *Laguna*) tenent *Roncagl. de VI. Præc. c. ult. q. 5. Bon. de Matr. q. 4. p. 11. n. 2. Holz. c. 3. n. 719.* item *Suar. Nav. Fill. Azor. Barb. cum Salm. c. 7. n. 109.* & communi; Nam lex pœnalis ſemper exigit, ut crimen ſit perfectum, & conſummatum. II. Ut ſodomia ſit maris cum mari, nam coitus ſodomiticus maris cum femina, non eſt vera ſodomia, ut *Bon. l. c. n. 5.* & cum *Azor. Hurt. Dic.* & communiori tenent *Salm. ib. n. 111.* contra *Lez. & Garcia*. Hinc probabiliter notant *Salm. n. 112. cum Bon. &c.* quod ſodomia cum femina non comprehenditur ſub reſervatione ſodomiæ. Secus vero, ſi ſit reſervatum peccatum contra naturam. An autem, reſervato peccato contra naturam, comprehendatur pollutio? Videtur de ſe comprehendi; Sed *Salm. n. 115. in fine cum Hurt.* negant, quia Epiſcopi, ut dicunt, communiter pollutiones in hujuſmodi reſervatione comprehendere non intendunt. III. Quoad pœnas Clericorum pertinet, ut actus ſodomiæ ſit frequentatus, ſive uſu continuatus, ut ait *Nav.* Hoc enim importat verbum *exercentes*, ut ſupra in Bulla expreſſum. Ita *Bon. n. 2. & Salm. n. 121. cum Barb. Suar. Hurt. Henr.* & communi, contra *Lop. Farinac. &c.* Hinc excuſatur, qui ſemel, vel bis peccaret.

Sed magis dubitatur 1. an Clerici ſodomiam patientes, pœnas incurrant? Negant *Hurt. Graff. &c.* apud *Salm. num. 120.* quia dicunt, verbum *exercentes* proprie ſignificare actionem, non paſſionem, & hæc ſatis probabilis videtur. Contrariam vero merito tenent eſſe probabiliorem *Salm. n. 117. cum Dian. Bon. Barb. &c.* quia patientes etiam ſunt veri ſodomitæ; pari modo ac feminæ a pœnis adulterorum, licet ſint tantum patientes, non excuſantur.

472 Dubitatur 2. an prædictæ pœnæ ante ſententiam incurrantur? *Prima* ſententia affirmat, quia Pontifex dicit: *Præſentis Canonis auctoritate privamus*. Ita *Azor. Dic. Farin. Gavc. &c. ap. Salm. c. 7. n. 124. Secunda* tamen verior & communior ſententia negat cum *Nav. c. 27. n. 249. Suar. de Cenſ. t. 5. D. 31. ſect. 4. n. 22. Bon. de Matr. q. 4. p. 11. n. 3. Leſſ. l. 2. c. 29. n. 63. & Salm. n. 125. cum Barb. Fill. Trull. Dian. Hurt. &c.* Ratio, quia (ut probant *Salm. tr. 11. c. 2. ex n. 69.*) nulla pœna privans aliquo jure acquiſito incurritur, niſi poſt ſententiam, quamvis in lege exprimatur pœna ipſo facto incurri. Imo etſi ibi dicatur: *Nulla expectata Judicis ſententia*: tunc enim ſaltem requiritur ſententia declaratoria criminis. Ratio, quia nimis dura eſſet lex, qua per ſeipſum quis pœnas exequi teneretur, priuſquam per ſententiam damnaretur. Vide dicta *l. 1. n. 148.*

473 Dubitatur 3. an Clericus beſtialitatem exercens pœnas ſodomitarum incurrat? Affirmant *Quaranta, Ledeſ. Rodrig. &c.* apud *Salm. n. 128.* Quia, ut dicunt, etiam lex pœnalis extendi debet de caſu ad caſum, quando currit eadem ratio, & crimen eſt gravioris malitiæ, ut eſſet in hoc caſu. Sed oppoſita tenenda eſt cum *P. Concina c. 5. Salm. c. 129. cum Barb. Bon. Dian. &c.* Quia ratio primæ ſententiæ currit in lege præceptiva, quæ omnino pendet a ratione legis; Non vero currit in lege pœnali, quæ pendet non ſolum a ratione legis, ſed etiam a voluntate Legislatoris; Ideoque in ea non valet argumentum a pari.

474 „ 5. Beſtialitas, quod eſt graviſſimum inter omnes, & eſt congreſſus, in quo non ſervatur identitas ſpeciei; v. gr. ſi homo coeat cum beſtia, ſive ejuſdem ſexus ſit, ſive non.* (*Beſtialitas eſt gravius peccatum, quam ſodomia; Quia non ſolum ibi non ſervatur debitum vas, aut ſexus, ſed neque debitum genus. Salm. c. 7. n. 139.*)* Neque opus eſt explicare, qualis, ſive cujus ſpeciei fuerit: quia eſt differentia tantum materialis, & in genere entis; non autem formalis, & in genere moris. *Eſcob. E. 2. c. 6. Fill. t. 2. tr. 30. c. 7. n. 131.* * (*Hoc eſt commune cum Salm. c. 7. n. 137. & Elbel n. 260. cum Henno, &c.*)*

Sed dubitatur, an opus ſit explicare, an beſtia illa fuerit mas, aut fœmella? Affirmant *Croix l. 3. p. 2. Elb. n. 261. Holz. n. 681.* (ut dicunt) moraliter diverſa eſt deformitas congreſſus cum beſtia mari, & cum fœmella. Sed communiter (ut fatetur idem *Elbel*), & probabilius negant *Tournely p. 503. n. 3. Fill. tr. 30. c. 8. n. 161. Tamb. Dec. l. 7. c. 8. §. 5. n. 1. Felix Pot. de 6. Pr. n. 2181. Azor. l. 3. c. 22. q. 3. Renzi de 6. Pr. c. 8. q. 16. cum Graff. & de Januar.* Ratio, quia tota eſſentialis deformitas hujus facinoris conſiſtit in acceſſu ad diverſam ſpeciem; unde circumſtantia ſexus omnino accidentalis eſt, nullamque in genere moris differentiam involvit. Tactus autem impudici cum beſtia, licet non ſint proprie peccata beſtialitatis, tamen habent aliquam ſpecialem turpitudinem, ut ait *Elbel l. c.* ſaltem venialem.

„ 6. Ad beſtialitatem autem revocatur peccatum cum Dæmona ſuccubo, vel incubo. Cui peccato ſuperadditur malitia contra religionem; & præterea etiam ſodomiæ, adulterii, vel inceſtus, ſi affectu viri, vel mulieres ſodomitico, adulterino, vel inceſtuoſo cum Dæmone coeat. Vide *Bon. de matr. q. 4. p. 12. Fill. n. 162.* 475

Bene ait *Buſ.* quod congreſſus cum Dæmone reducitur ad peccatum beſtialitatis, ut dicunt etiam *Tamb. l. c. Elbel n. 262. cum Bon. Fill. & Salm. n. 141. cum Caj. Az. & Trull.* Præter autem crimen beſtialitatis accedit ſcelus ſuperſtitionis. An autem qui coit cum Dæmone apparente in forma conjugatæ, monialis, aut conſanguineæ, peccet ſemper affective peccato adulterii, ſacrilegii, aut inceſtus? Videtur univerſe affirmare *Buſ. cum aliis ut ſupra*; ſed valde probabiliter negandum, ſi concumbens delectetur de muliere illa a Dæmona repræſentata, non qua nupta, aut moniali, ſed qua pulchra, juxta ſententiam *Lugonis, Pal. Vaſq.* & aliorum plurium, qui valde probabiliter docent, quod delectatio moroſa non involvit ſpeciem objecti, de quo aliquis delectatur, niſi circumſtantia perſonæ intret in delectationem; vide *l. 5. n. 15.*

DUBIUM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

476 *An pollutio ſit vetita de jure naturæ?*
477 *An diſtillatio voluntaria ſit mortalis?*
478 *An liceat expellere ſemen corruptum?*
479 *An teneamur impedire pollutionem inceptam?*
480 *An liceat ob finem honeſtum pollutionem optare, vel de ea gaudere?*
481 *Quid ſi prævideatur pollutio ſecutura ex re honeſta? Quid ſi ex re illicita?* 482. *Eſt certe mortalis pollutio orta ex cauſa turpi in eam graviter influente.* 483. *Quid ſi actio ponatur ex juſta cauſa? puta I. ad medendum, ad audiendas Confeſſiones, ad alloquendum juxta morem, &c. II. ad abigendum pruritum. III. ad equitandum. IV. ad decumbendum aliquo ſitu. V. ad moderate edendum, &c. Quid ſi Chirurgus, aut Parochus in iis aliquoties conſenſerint in pollutionem? Quid de ſimplici Confeſſatio? Et quid ſi quis fere ſemper reciderit?* 484. *An ſit mortalis pollutio orta ex cauſa in eam leviter influente? Quid cauſa ſit in eodem genere luxuriæ; ſi lapſus fueris frequens? Quid ſi cauſa ſit in alio genere? An ſaltem ſit veniale eam ponere?*
485 *De pollutione ſecuta in ſomno. An mutua pollutio habeat diverſam malitiam?*

„ RESp. Auctoritate Scripturæ, quæ molles a regno cælorum excludit 1. *Cor. 6.* docent omnes, nullo caſu licitum eſſe intendere, vel procurare directe mollitiem, ua cauſa quidem ſanitatis, ac vitandæ alias certæ mortis. Cauſam dat *Sanch. l. 9. d. 17.* quod natura adminiſtrationem ſeminis extra matrimonium, in omni eventu, homini denegarit, eo quod adeo vehemens ſit in ea re ſenſus voluptatis, ut homines paſſione excæcati paſſim ſibi facile perſuaderent, habere ſe juſtam cauſam irritandi ſeminis, unde plurime, graviſſimaque vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. 476

Adverte hic 1. ante omnia Prop. 49. damnata ab Innoc. XI. quæ dicebat: *Mollities jure naturæ prohibita non eſt; Unde, ſi Deus eam non interdixiſſet, ſæpe eſſet bona, & aliquando obligatoria ſub mortali.* Hæc merito eſt damnata, ſi enim fornicatio eſt mala, quia eſt contra educationem prolis, pejor eſt pollutio, quæ eſt contra prolis generationem. Adverte 2. quod pollutio ſpadonum, & puerorum (licet iſti ſemen perfectum non habeant) nihil differt a pollutione adultorum. Adverte 3. quod omnes pollutiones ſecundum ſe ſunt ejuſdem ſpeciei, quocunque modo fiant, ſi fiunt ſine concubitu, ut dicunt *Azor. p. 3. l. 3. cap. 21. Bon. de Matr. quæſt. 4. p. 10. num. 15. Anacl. de 6. Pr. num. 49.* vide *dicta n. 467.* Dicitur *ſecundum ſe*, quia ratione circumſtantiæ poſſunt ei adjungi aliæ malitiæ ſpecie distinctæ, puta ſi polluatur Sacerdos, additur ſacrilegium; ſi conjugatus, adulterium; ſi cum deſiderio peccandi cum alia perſona, additur malitia juxta qualitatem perſonæ concupitæ; item additur alia malitia,

ſi quis

Digitized by Google

ſi quis polluitur ſe delectando de concubitu imaginato cum aliqua perſona mari, vel femina, nupta vel ſoluta, juxta dicenda *l. 5. n.* 15. Item ſi polluitur tactibus alienis.

477 „ 1. Diſtillatio, quæ eſt fluxus humoris quaſi medii inter urinam, & ſemen (cum quo coloris, & viſcoſitatis ſimilitudinem gerit) ſine ingenti illa delectatione, non eſt vera pollutio, &, ſi proveniat ſine omni commotione ſenſus venerei, ut quandoque fit, de ea non magis laborandum, quam de ſudore, dicit *Caj.* Si vero fiat cum ſenſu carnis, & commotione ſpirituum generationi ſervientium, tum ei cooperari, vel cauſam præbere, non eſt, vel eſt peccatum; idque veniale, vel mortale, ad eundem modum, quo de pollutione dicetur. *Sanch. l. 9. d. 45. n. 32. Laym. l. 3. t. 4. n. 18.*

Quæritur, utrum diſtillatio voluntaria ſit peccatum mortale? Diſtinguendum; ſi ipſa contingat cum notabili commotione ſpirituum, proculdubio eſt peccatum mortale; quia talis notabilis commotio eſt pollutio inchoata. Et idem dicendum, ſi diſtillatio ſit in magna quantitate, quia talis notabilis diſtillatio non poteſt eſſe ſine notabili carnis rebellione; unde ſicut graviter peccat qui notabilem commotionem procurat, ita etiam qui magnam procurat diſtillationem. Ita *Sanch. de Matr. l. 9. D. 17. num. 17. & D. 45. num. 41. Sporer eod. tit. n. 659. Elbel de 6. Pr. num. 259. Holzmann eod. tit. n. 692. Tamb. Dec. l. 7. cap. 3. §. 5. num.* 53. & alii communiter. Hinc tenemur ſub gravi obligatione, non ſolum hujuſmodi diſtillationem directe evitare, ſed etiam indirecte, vitando omnes cauſas proxime in eam influentes, pari modo ac dicemus de pollutione *infra n.* 484. Si vero diſtillatio ſit in modica quantitate, & ſine delectatione, & commotione, tunc ſine peccato poſſumus illam permittere, ut dicunt *Cajet. & Margar. apud Sanch. l. 9. D. 45. n. 2. Salm. de 6. Præc. c. 7. n. 35. cum D. Thom. Sayr. Bon.* & aliis communiter; quia de tali fluxu non eſt magis curandum, quam de emiſſione cujuſcunque alterius excrementi, de quo natura ſe exonerare ſolet: *De quo* (ita *Cajet. Opuſc. 22. q. 1. §. Animadverte.*) *niſi cum rebellione carnis veniret, non magis curandum quam de ſudore videtur*. Idem ait *Tournely tom. 3. p. 499. v. Hic, cum Henr. a S. Ignat.* Imo *Holzm. Tamb. Sporer, & Elbel ll. mox cit.* dicunt id permitti etiam cum levi carnis commotione. Recte vero advertit *Sanch. apud Salm. d. n. 35. in fine*, & conſentit *Bon. de Matr. q. 4. p. 8. n.* 17. quod directe & data opera procurare quamcunque diſtillationem, etiam levem, nullo modo poteſt excuſari a peccato mortali; quia revera quæcunque diſtillatio ſemper, vel ut plurimum, ſecum fert aliquam commotionem, & aliquantuli ſeminis effuſionem.

478 2. Si ſemen judicio medicorum tranſivit in materiam venenoſam, licet eam medicamentis expellere, etſi præter intentionem ſequatur aliqua veri ſeminis emiſſio. *Sanch. de Matr. l. 9. D. 17. n. 16. Vill. tr. 30. c. 8. n. 150. Trull. l. 6. c. 1. d. 8. §. 1.*

Hanc ſententiam non admittunt *Salm. de 6. Præc. c. 7. n. 27. & Ronc. eod. tit. c. 7. q. 3.* tum quia (ut dicunt) impoſſibile eſt ſemen corruptum expellere, quin verum ſemen ſimul emittatur; tum quia non deſunt alia remedia ad medendum ſemen corruptum, quia opus ſit illud ejicere. Sed communius DD. hanc ſententiam noſtri *P. Buſemb.* amplectuntur. Ratio, quia medicamenta illa per ſe directe ſolum tendunt ad expulſionem ſeminis corrupti; effuſio autem aliqualis veri ſeminis ſequitur per accidens, & præter intentionem, quod non poteſt dici illicitum, cum omnes concedat licitum eſſe remediis alios expellere humores nocentes, quamvis per accidens ſequatur pollutio, ſicut etiam licet pharmacum ſumere ad morbum expellendum, etſi indirecte expellendus ſit fœtus inanimis (juxta pariter communem ſententiam relatam *n.* 394. *Q. I.*) Ita *Sanch. l. 9. D. 17. n. 15. & D. 45. n. 9. Spor. de Matr. n. 643. Tamb. l. 7. c. 7. §. 2. n. 8. Anacl. de 6. Præc. n. 47. Bon. de Matr. q. 4. p. 10. n. 12. Dian. p. 2. tr. 19. R. 55. Croix §. l. 3. p. 1. n. 926. cum Laym.* Hanc ſecundam ſententiam ſatis probabilem cenſeo, modo tamen 1. Semen certo ſit corruptum, non vero ſi dubie. 2. Expulſio ſeminis corrupti poſſit fieri ſine ſenſu libidinis, ut bene advertit *Anacl.* 3. Alia non ſint remedia ad ſemen corruptum medendum. Nunquam tamen eſt licitum tactu ſemen corruptum expellere, etiamſi abſit periculum conſenſus; ſic tenendum omnino cum *Sporer n. 643. & Croix l. c. n. 926. cum Laym. Fill.* & communi (contra *Bon. l. c. & Tamb. d. §. 2. n. 8.*) Ratio, quia, licet permittatur remedium, eo quod illud ſolum tendit de ſe ad expellendum ſemen corruptum, nullo modo tamen eſt permittenda confricatio; quia iſta tendit de ſe ad commovendos ſpiritus carnales, & ſemen verum expellendum, quod nunquam eſt licitum. Hinc ſapientiſſimus & piiſſimus *Sanchez*, quamvis contrarium prius tenuerit in *tr. de Matr.* tamen in *Dec. l. 5. c. 6. n.* 12. non dubitavit ſe retractare. An autem liceat ſumere medicamentum ad ſemen verum corrumpendum, & poſtea ejiciendum reſolutum in ſanguinem, aut alium humorem? Negat *Sporer d. n. 643. cum Diana*, quia (ut dicit) id repugnat ſeminis inſtitutioni. Sed probabiliter id concedunt *Sanch. l. 9. D. 17. n. 15. Bon. p. 10. n. 12. Anacl. n. 47. Ronc. q. 3. &c.* Ratio, quia natura non obligat ad conſervandum ſemen cum periculo vitæ: Si enim (ait *Sanch.*) licet amputare teſticulos ad tuendam vitam, quamvis homo ſine illis omnino impotens reddatur ad generandum, cur non licebit ſemen corrumpere?

479 „ 3. Non tenetur quis (modo tamen abſit periculum conſenſus in voluptate, nec voluntarie promoveat) impedire pollutionem ſponte ſua evenientem, aut jam cœptam, v. gr. in ſomno, reprimere, ſed poteſt ſanitatis cauſa ſinere, ut natura ſe exoneret: quia id non eſt procurare, ſed pati, ut effluat, quod alias corruptum ſanitatem læderet. Unde idem admittit *Sanch.* etiamſi orta eſſet prius ex culpa; modo de ea doleat, & conſenſum ulteriorem abſtrahat, additque plerumque expedire, munire ſe cruce, & ſine alio attactu, quietis manibus, rogare Deum, ne permittat lapſum in delectationem. *Sanch. d. 17. n. 17. Trull. l. 6. c. 1. d.* 10.

Quando pollutio incipit in ſomno, & emiſſio contingit in vigilia ſemiplena, tunc ſi homo aliquam experitur delectationem non plene deliberatam, non peccat quidem niſi venialiter, ut bene notant *S. Anton. p. 2. n. 6. c. 5. in fin. Nav. c. 16. n. 8. v. Non eſt. Salm. de 6. Præc. c. 7. n. 74. ac. Concina n.* 48. & patebit ex dicendis *lib. 5. n. 3. &* 5. Quando vero emiſſio incœpit in ſomno, ſed poſtea conſummatur in plena vigilia, eo caſu (modo abſit conſenſus in delectationem, vel proximum conſenſus periculum ex præterita experientia) non tenetur homo illam cohibere; tum quia difficillimum eſt avertere exitum ſeminis jam e lumbis deciſi, ut communiter dicunt DD. cum *Salm. l. c. Nav. Azor. Trull. &c.* tum quia non tenetur perſona, cum periculo morbi ex ſemine corrupto retento, effuſionem illam impedire, ut docent *Sanch. de Matr. l. 9. D. 17. n. 16. Conc. l. c. Spor. de Matr. n. 657. Holzm. de 6. Pr. n. 688. Tamb. l. 7. c. 7. §. 2. n.* 17. & alii communiter; tunc enim illa pollutionem non vult, ſed mere patitur. Bene tamen monet *Gerſon Alph. 38. l. 3. prop. 9.* quod eo caſu *pro executione virtutis, & evitatione periculi, videtur expediens, ut homo conetur prohibere quantum ſentit, & commode fieri poſſit*. Saltem (dicendum cum *Sanch.*) tunc expedit ſigno crucis ſe munire, atque mentem ab illa turpi delectatione avertendo, ac nomina Sanctiſſima Jeſus & Mariæ invocando, eos ferventer precari, ne ullum lapſum permittant.

„ 4. Licitum eſt ob finem honeſtum, v. g. minuendæ tentationis, ſanitatis, tranquillitatis animi, optare ſimplici affectu ſpontaneam, & naturalem exonerationem naturæ; modo deſiderium illud non ſit cauſa efficax pollutionis. * (*Et hanc probabiliorem cenſent Salm. n. 75. cum S. Ant. Trull. Fag. Dian. &c.*)* Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali, & ſine peccato facta: quia objectum illius deſiderii, & gaudii non eſt malum. * *Et ita S. Ant. p. 2. tit. 6. c. 5. in fin. Modo intellige* (*ut notat Ronc. c. 7. in Reg. prax. n. 40.*) *pollutio non ſit orta ex ſomno turpi, vel ex tactu proprio, ut dicemus l. 4. n. 20. Semper autem licet delectari non de cauſa, ſed de effectu ſecuto, ſcil. de exoneratione; vide ib.*) * quanquam ejuſmodi deſideria ſimplicia inutilia eſſe, nec periculo carere, quidem bene obſervent. *Leſſ. d. 14. n. 15. Lay. n.* 17. 480

„ 5. Si quis facturus rem aliquam neceſſariam, vel licitam, & honeſtam, prævidet inde naturaliter ſecuturam pollutionem (idque multo magis valet de diſtillatione), quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat; tunc, modo abſit periculum conſenſus in delectationem, non tenetur abſtinere a tali actione, quia proſequenti ſuum jus non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem ſecutus. Hinc, non obſtante periculo pollutionis, licet audire confeſſiones mulierum, ſtudere caſibus conſcientiæ, tangere ſe ex neceſſitate, feminas caute, & cum neceſſitate alloqui, oſculari, amplecti juxta morem patriæ, ſi alioqui incivilis habendus eſſet. Quod ſi tamen periculum eſſet conſentiendi in delectationem (quod colligitur inde, ſi ſæpius ex ſimili occaſione mortaliter ſit lapſus) a cauſa illa, quantumvis licita, abſtinendum eſſet; proindeque Confeſſarius tali caſu teneretur relinquere officium. *Fill. Sanch. l. 9. d. 45. Navar. c. 16. Laym. n.* 19. Monet autem *Laym.* eum, qui in actionibus honeſtis, & utilibus talem miſeriam experitur, facilius liberari contemnendo, quam æſtimando, quia imaginatione, & timore augetur. 481

„ 6. Si pollutio ſecutura prævideatur ex re illicita, otioſa, vel minus neceſſaria, & hæc ſit cauſa propinqua, ac natura ſua ad venerem ordinata, ut ſunt actus luxurioſi, tactus, aſpectus, lectio, auditio, locutio turpis, mortale eſt ab illa non abſtinere; quia in eam conſentiens moraliter in effectum conſentire cenſetur. Quod ſi res illa ſit cauſa tantum remota, per accidens tantum ad pollutionem concurrens, qualis eſt v. g. eſus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis (modo pollutionem non intendas, & abſit periculum venerei conſenſus), ſecuta pollutio non eſt mortale: quia in talem rem conſentiens, non ideo velle cenſetur effectum. *Fill. tr. 30. c. 8. q. 6. n. 152. Sanch. l. c. Leſſ. lib. 4. c. 3. d.* 14. V. *Dian. p. 5. tr. 13. R.* 4. Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in cauſa volitam tantum eſſe peccatum, quantum eſt ipſa; ut, ſi cauſa ſit peccatum mortale, etiam ipſam fore mortalem: ſi ſit veniale, venialem: ſi vero cauſa nullum ſit peccatum, nec ipſam fore (ſecluſo ſemper periculo conſenſus); hinc venialem v. gr. eſſe illam, quæ provenit ex lectione curioſa, vel aſpectu per ſe non mortali. *Trull. l. 6. c. 1. d. 9. ex Lopez, Henriq. Vaſq. Bon. de matr. p.* 10. Vid. *Dian. p. 1. t. 2. miſc. R.* 56. 482

Clarius & diſtinctius hæc omnia explicanda & diſcutienda hic operæ pretium eſt. Si cauſa pollutionis eſt in ipſam graviter influens, & homo non abſtinet a cauſa ſive actione illa ponenda, patet quod pollutio imputatur ad peccatum,

etiamſi

etiamſi non fuerit intenta, modo ſaltem in confuſo ſit præviſa. Hujuſmodi autem cauſæ ſunt proculdubio omnes illæ, quæ per ſe ſunt graves culpæ in genere luxuriæ, nempe tactus vel aſpectus pudendorum alieni aut proprii corporis, cum delectatione turpi & deliberata; aſpectus concubitus humani & cogitationes moroſæ de rebus venereis. Omnes igitur pollutiones ex his cauſis provenientes certe ſunt mortalia; Ita *S. Thom. 2. 2. q. 154. a. 5.* & alii communiter. Et tunc actus ille turpis, qui eſt cauſa pollutionis, habet ſpecialem malitiam contra naturam, ut ait *Sanch. de Matr. l. 9. D. 45. n. 21.* & certum eſt apud omnes. Idem recte dicit *Sporer de Matr. n. 647.* de pollutione orta ex actionibus, quæ, licet ſint veniales per ſe & ex objecto, evadunt tamen mortales ratione periculi proximi conſentiendi in ejus turpem delectationem. Hinc dicendum non excuſari a malitia pollutionis, qui polluitur ex diuturno colloquio cum puella a ſe inordinate dilecta, ſaltem ob periculum conſenſus, ut bene inquiunt *Petrocorenſ. to. 2. de 6. Pr. c. 4. pag. 214. & Salm. de. 6. Pr. c. 7. n. 34. cum S. Thom. Opuſc. 65. c. de Fluxu libid.* ubi expreſſe id docet.

Excipitur tamen, ſi præfatæ actiones ponantur ex cauſa neceſſaria, vel utili, vel convenienti animæ aut corpori, tunc enim pollutiones ex ipſis provenientes, adhuc præviſæ, non ſunt peccata, dummodo abſit conſenſus, vel ejus periculum. Ita communiter *Sylvius 2. 2. q. 154. a. 11. ad 2. Tournely to. 3. pag. 498. cum Henr. a S. Ignat. & communi, Salm. n. 45. & 46. Croix l. 3. p. 1. n. 925. Roncaglia de 6. Pr. cap. 7. quæſt. 9. & alii ex D. Thom. loc. cit.* Ratio, quia tunc homo potius patitur, quam agit, dum pollutio non ex ſua malitia, ſed ex infirmitate naturæ procedit, ut loquitur D. Gregorius in *cap. Teſtamentum Diſt. 6.* & D. Thomas 2. 2. qu. 64. art. 7. ubi: *Quando cauſa habet duos effectus, unum bonum, alterum malum, poni poteſt ex intentione ſolius effectus boni, permiſſive ſe habendo ad malum.* Hinc, etiam præviſa pollutione involuntaria, licet I. Parochis, & etiam aliis Confeſſariis, audire Confeſſiones mulierum, ac legere tractatus de rebus turpibus; Chirurgis aſpicere & tangere partes feminæ ægrotantis, ac ſtudere rebus medicis: licet quoque aliis alloqui, oſculari, aut amplexari mulieres juxta morem Patriæ, ſervire in balneis, & ſimilia. Ita *S. Thom. p. 3. q. 80. a. 7. Sanch. dict. D. 45. ex n. 4. uſque ad 8. Bonac. de Matr. q. 4. p. 10. n. 6. Sporer l. c. n. 650. Anacl. de 6. Præcept. n. 53. P. Holzmann eod. tit. n. 690. Salm. l. c. n. 45. 46. & 53. in fin.* item *Petrocorenſ. tom. 2. de Temp. pag. 215. cum Nav. Cajet. & S. Anton. p. 2. tit. 6. c. 4. in fine,* ubi ſic ait: *Sed ubi pollutio fit omnino involuntaria, contra intentionem, non eſt peccatum, ſicut cum quis audit in Confeſſione turpia, aut loquens cum mulieribus ex cauſa honeſta, & inde ſequitur pollutio.* Et idem docet *Nav. c. 16. nu. 7.* II. Licet alicui, qui magnum pruritum patitur in verendis, illum tactu abigere, etiamſi pollutio ſequatur. Ita *Buſemb. ſupra n. 419. in fin. Bonac. loc. cit. n. 8. Laym. l. 3. ſect. 4. n. 13. ex Sanch. Fill. tract. 30. n. 150. Sporer n. 650. Croix n. 926. cum March. Salm. n. 49. cum Trull. & Diana;* item *Cajet. Nav. Vill. Led. Zanard. Baſſ. ap. Moyam.* Forte dices poſſe accidere, quod pruritus ille proveniat ex ipſo ardore libidinis, unde extinctio pruritus, quæ per fricationem fit, venerea delectatio potius cenſeri debeat. Sed reſpondetur, rationabilius judicandum quod talis pruritus, quando eſt valde moleſtus, oriatur ex acrimonia ſanguinis, quam ex ardore luxuriæ. Saltem in dubio poſſidet libertas ſe liberandi ab hujuſmodi moleſtia per tactum de ſe licitum, dum licite quiſque poteſt tactu pruritum corporis abigere; & ſi accidit pollutio, abſitque periculum conſenſus, per accidens, & involuntarie, ac proinde inculpabiliter accidit; ut autem iſte ab eo tactu abſtinere teneretur, probandus pro certo eſſet pruritus ille a libidine procedere. Ceterum ſapienter monet *Croix loc. cit.* eos qui puritatem amant, ut ſe abſtineant (intellige quantum moraliter eſt poſſibile) ab hujuſmodi tactibus. Idque abſolute, & merito prohibet *Roncaglia loc. cit.* ſi pruritus non ſit valde moleſtus; permittit tamen eo caſu pati aliquam commotionem, ſi quis non habet virtutem illum tolerandi. III. Sic etiam licet, etiam præviſa pollutione, equitare cauſa utilitatis. *Bonac. num. 7. Sanchez n. 7. cum Navar. Armill. Vaſq. Lop. &c. Salm. n. 53. cum Leſſ. Azor. & Dic.* Et etiam cauſa recreationis, ut *Sporer n. 650. Anacl. n. 53.* item *Laym. Pal. Sanchez, &c. apud Croix n. 925. ac Henno & Holzmann num. 690. cum Pichler,* & communi, ut aſſerit. IV. Licet decumbere aliquo ſitu ad commodius quieſcendum. *Salm. num. 53. & 55. in fin. Sporer num. 650. Sanchez, Pal. Laym. &c. apud Croix num. 925. Holzm. num. 690.* cum aliis communiter. V. Cibos calidos aut potus moderate ſumere, & honeſtas choreas ducere. *Sporer num. 650. Salm. loc. cit. cum S. Antonin. Tol. Leſſ. Holzm. d. n. 690. cum Pichler &c.* communiter.

Quid, ſi chirurgus in feminis medendis aliquoties miſere conſenſerit in pollutionem, an teneatur officium derelinquere? Probabile eſt quod non tenetur, modo proponat debitis mediis ſe munire, ut dicunt *Navar. Sum. c. 3 in fin. ex Salm. de 6. Præcept. c. 2. n. 47. cum Hurt. Ant. a Sp. S. &c.* Vide dicenda in *l. 5. n. 63. v. Quæritur.* Idem dicitur de Parocho, qui in eamdem miſeriam plures lapſus fuerit in excipiendis Confeſſionibus; Secus vero de ſimplici Confeſſario, qui ſine gravi detrimento famæ vel facultatum exercitium deſerere poſſit audiendi Confeſſiones, ut *Salm. n. 48. cum Palao, & aliis cit.* At quid, ſi hujuſmodi perſonæ ſemper vel fere ſemper lapſæ fuerint, & nulla rationabilis ſpes effulgeat emendationis? Tunc dicimus teneri cum quacunque jactura officium deſerere, juxta dicta hoc *l. 3. n. 488.* & fuſius *l. 6. n. 457.*

Quæſtio autem hic magna agitur, an ſit mortalis pollutio 484
præviſa, quæ involuntarie ſequitur ex cauſis leviter ad eam influentibus? Plures diverſæ adſunt ſententiæ. I. ſententia affirmat eſſe mortales omnes pollutiones præviſæ, & non impeditæ, etiamſi cauſæ alias ſint licitæ. Ita *Val. Metin. Manuel, &c. apud Sanchez l. 9. D. 45. nu. 10.* II. ſententia, quam tenet *Armilla apud eundem Sanchez n. 11.* dicit quamcunque cauſam, etiam venialiter illicitam, efficere pollutionem mortalem. III. ſententia, quam ſequuntur *Soto, Ang. Gerſon. Lopez &c. apud Sanchez num. 12.* tenet omnem cauſam, quæ in ſe eſt peccatum mortale, conſtituere etiam mortalem pollutionem, quæ ex illa ſequitur. Et pro hac ſententia videtur ſtare *S. Thom. 3. p. q. 80. a. 7.* ubi ait: *Quandoque vero* (pollutio nocturna) *eſt cum peccato, puta cum provenit ex ſuperfluitate cibi, vel potus; Et hoc etiam poteſt eſſe peccatum veniale, vel mortale.* IV. ſententia communis, & probabilior docet pollutionem non eſſe mortalem, niſi proveniat ex cauſa per ſe mortali in genere luxuriæ. Ita *Leſſ. lib. 4. cap. 3. num. 102. Sylvius 2. 2. qu. 154. art. 11. ad 2. Sporer de Matrimon. cap. 3. num. 647. Croix lib. 3. part. 1. num. 922. Sanchez de Matr. lib. 9. D. 45. num. 10. cum Sylveſt. Abul. Sa, Ang. Turr. Henr. &c.* Item *Roncaglia cap. 7. qu. 9. R. 2. Elbel de 6. Præcept. n. 257. Anacl. eodem tit. num. 54. Holzmann num. 620. Bonac. quæſt. 4. p. 10. n. 5. Salm. cap. 7. num. 51. & 54. cum S. Antonin. Suar. &c.* Ratio, cur cauſa debet eſſe per ſe mortalis, eſt, quia, cum pollutio non ſit volita in ſe, ſed tantum in cauſa, eo gradu mala erit, quo mala eſt ipſa cauſa. Ratio autem, cur debet inſuper eſſe mortalis in eodem genere luxuriæ, eſt, quia, cum cauſa leviter ad pollutionem concurrat, non eſt gravis obligatio cauſam illam vitare, ob pollutionem, quæ præter intentionem accidit.

Hinc infertur I. non eſſe niſi venialem pollutionem, quæ oritur ex colloquio non diuturno cum puella, vel levi aſpectu, aut curioſa lectione venialiter turpi; quia, ut dictum eſt, cum cauſæ iſtæ leviter influant, pollutio ſubſequens potius a cauſa naturali, quam ab illis procedit. Ita *Sanchez dict. D. 46. n. 18. Salm. cap. 7. num. 50. cum aliis, ut ſupra.* Idem de pollutione involuntarie orta ex lectione turpi facta ob curioſitatem, ſine pravo animo, aut periculo ſe delectandi de ipſis rebus obſcœnis dicunt *Leſſ. lib. 3. cap. 3. num. 102. cum Sa, Bonac. q. 4. p. 10. num. 9. cum Vaſqu. Tamb. §. 2. n. 8, Sporer n. 748. cum Sanchez.* Sed in praxi id nunquam concederem, & tanto minus ſi ob lectionem turpem, ſolius curioſitatis cauſa, frequenter acciderit pollutio, recte enim dicunt *Salm. n. 48.* & conſentit *Roncaglia quæſt. 7. n. 11.* non excuſari a mortali eum, qui frequentem pollutionem expertus ſit ex aliquibus cauſis in eodem genere luxuriæ, quæ vehementius ad pollutionem influunt, & illas voluntarie ac ſine neceſſitate ponit, quamvis ipſæ per ſe non pertingant ad mortalia, uti ſunt nimirum curioſa lectio turpis, aſpectus picturæ obſcœnæ, vel coitus animalium, tactus propriorum verendorum, aut alterius ex levitate, & ſimilia; Ratio, quia reſpectu iſtius perſonæ ob ſuam pravam diſpoſitionem talis cauſa non leviter influit. Secus vero dicunt, ſi pollutio ex hujuſmodi cauſis raro eveniat, ut *Salm. loc. cit.* Et ſecus etiam, ſi cauſæ ſint omnino leves, prout eſſent viſus partium honeſtarum mulieris, lectio leviter turpis, colloquium cum femina non diuturnum, vel leviter obſcœnum: Ratio, quia hominibus eſt quaſi moraliter impoſſibile omnes has cauſas communiter evitare. Ita *Sanchez n. 18. & Salm. n. 50.*

Infertur II. non eſſe mortalem pollutionem, quæ præter intentionem accidit ex cauſis illicitis adhuc mortaliter in alio genere, quam luxuriæ, puta ex ebrietate, vel ex comeſtione carnis nimis immoderata, aut in die vetito. Ita cum *Buſemb. Sanchez num. 20. Navar. cap. 16. num. 8. Suar. 3. part. tom. 3. quæſt. 80. art. 7. Bonac. p. 10. num. 6. Leſſ. lib. 4. cap. 3. num. 99. Salm. num. 54. cum Vaſq. Dicaſt. &c. Sporer num. 649. cum Laym.* & aliis citatis ſupra *num.* 484. Ideo S. Gregor. in *cap. Teſtamentum, Diſt. 6.* loquens de pollutione orta ex ſuperfluitate cibi vel potus, dixit tantum aliquem reatum contrahi: *Cum vero* (verba Pontificis) *ultra modum appetitus in ſumendis alimentis rapitur, habet exinde animus aliquem reatum.* Quod verbum *aliquem* explicans *Gloſſa*, inquit, *ideſt veniale peccatum*. Tanto magis non erit mortalis pollutio, quæ oritur ex cauſis venialibus in alio genere, ut ex equitatu, eſu calidorum, ſitu, & aliis ſimilibus actionibus. Sed hic controvertitur, an ſit ſaltem veniale peccatum, ponere has cauſas leviter illicitas in alia materia, ſine rationabili motivo, quando ex illis aliquis prævideat pollutionem pati? Negant *Holzmann de 6. Præcept. cap. 1. num. 690. Croix lib. 3. part. 1. num. 924. cum Arriaga, & Rodr.* Quia (ut dicunt) tunc pollutio oritur potius ex naturæ infirmitate, quam ex cauſa illa, quæ nonniſi per accidens & remote ad pollutionem concurrit. Sed probabilius affirmant *Sanchez num. 21. Leſſ. cap. 3. n. 99. Roncaglia q. 7. Sporer num. 649. Bonac. part. 10. num. 6. Salm. cap. 4. num. 52. cum S. Gregor. S. Antonin. Nav. Suar. & Dic.* Ratio, quia ſine cauſa rationabili permittere pollutionem, ſemper videtur aliquid indecens & deordinatum. Sed ab hoc veniali excuſat quidem quævis cauſa rationabilis neceſſitatis, utilitatis, aut convenientiæ, ut cum *Laym. l. 3. ſect. 4. num. 12,* docent communiter DD. citati *num.*

483.

483: Et hoc etiamſi cauſa illa eſſet venialiter illicita in eadem materia luxuriæ, ut communiter dicunt *Salm. num.* 51. *& 63. Roncaglia quæſt. 7. R. 3. Sporer n. 650. Holzmann num. 690.* atque mox ſupra dictum eſt.

485 „ 7. Pollutio in ſomno facta eſt mortalis, 1. Si ante di-
„ recte, vel formaliter eſt procurata, & cauſa non eſt re-
„ tractata. 2. Quando poſt ſomnum placuit, & approbata
„ eſt propter delectationem veneream; alias non. *Fill. q.* 5.
„ *n.* 148. *Trull. l. c. n.* 9. * (*Sed vide de hoc l.* 5. *n.* 20.)*
„ Quæres, an mutua pollutio inter mares, vel feminas
„ procurata ſit mollities tantum, an ſodomia?
„ Reſp. Si fiat ex ſolo affectu ad veneream libidinem ſine
„ concubitu, eſſe tantum mollitiem: ſi vero fiat ex affectu
„ ad perſonam illam indebiti ſexus (præſertim ſi adſit ali-
„ qua conjunctio, & commixtio corporum) eſt quoad ma-
„ litiam ſodomia. *Fill. t.* 30. *c.* 8. Plura de tota hac materia
„ V. infra *l.* 5. *c.* 1. *d.* 2. *a.* 2. de peccato in genere, & au-
„ ctores citatos. * (*V. de hoc ſupra Dub. anteced. n.* 467.)*

T R A C T A T U S V.

De Septimo Præcepto.

Non furtum facies.

„ CUM hoc prohibeatur omnis injuſta damnificatio in
„ bonis proximi, quæ fit, 1. per furtum, & rapinam,
„ 2. per omiſſionem reparationis damni illati, 3. per ini-
„ quitatem contractuum, de his tribus hic agendum.

TRACTATUS PRÆAMBOLUS.

DE JUSTITIA, ET JURE.

486 *Qualiter dividantur Juſtitia, & qualiter Jus?*

487 *Quid ſit Dominium & Uſusfructus?*

488 *Quot ſint peculia filiorum familias?*

489 *Quæ ſint bona uxorum?*

490 *Quot bona Clericorum? Et præſertim* I. *Quæ ſint* Patrimonialia? *II. Quæ* Induſtrialia? *III. Quæ* Parſimonialia? *IV. Quæ* Eccleſiaſtica? 491. *De his quær. I. An Clericus teneatur neceſſario pauperibus ſuccurrere? Qu. II. Qui veniant nomine pauperum? Qu. III. An præferendi pauperes loci? Qu. IV. An ſuperflua poſſint reſervari? Qu. V. An Clericus habens ſua, poſſit vivere ex bonis Beneficii? Qu. VI. An etiam Penſionarii teneantur ſuperflua erogare in uſus pios?* 492. *Qu. VII. An Beneficiarii male expendentes reditus, teneantur ad reſtitutionem? Qu. VIII. An peccent graviter qui male accipiunt ſuperflua a Beneficiario?*

493 *Quot modis acquiratur dominium I.* Occupatione. 494. *II.* Nativitate. 495. *III.* Alluvione. 496. *IV.* Specificatione. 497. *V.* Acceſſione. 498. *VI.* Confuſione, *vel* Commixtione. 499. *An idem quod currit in mixtione pecuniæ, currat aliarum rerum.* 500. *VII.* Ædificatione. 501. *VIII.* Plantatione. 502. *IX.* Perceptione fructuum. 503. *X.* Traditione.

504 *De* Præſcriptione, *& conditionibus requiſitis ad præſcribendum; & I. De Bona Fide* 505. *II. De Titulo juſto, & an ſuffitiat titulus coloratus, vel exiſtimatus.* 506. *III. De Continuata Poſſeſſione, & de tempore requiſito ad præſcribendum, uſque ad* num. 510.

511 *Quando Præſcriptio interrumpatur?*

512 *An heres poſſeſſoris malæ fidei poſſit præſcribere? Sed vide etiam* num. 516.

513 *An poſſit præſcribi libertas a ſolvendo debito, aut mulcta?*

514 *Quibus detur reſtitutio in integrum circa bona præſcripta?*

515 *IV. Conditio ad præſcribendum eſt, ut res ſit apta præſcribi.*

516 *Deciſio quatuor Aularum facta Neapoli circa Præſcriptiones.*

517 *An in conſcientia res præſcripta poſſit retineri, etiam ubi lex præſcriptionis non viget?*

486 ANtequam aggrediamur tres hos perdifficiles ſequentes Tractatus de Furto, Reſtitutione, & Contractibus, ad melius intelligenda ea, quæ dicentur, aliqua generalia de Juſtitia, & Jure expedit prænotare.

Juſtitia dividitur communiter in Legalem, Diſtributivam, & Commutativam. *Legalis* reſpicit Jura Legum, & pœnas. *Diſtributiva* reſpicit perſonarum merita, quoad præmia, & honores. *Commutativa* autem reſpicit æqualitatem valoris rerum, juxta hominum æſtimationem, ut tantum domino reddatur, quantum ab eo ſurreptum, vel quantum damni ei illatum eſt.

Jus autem dividitur in *Jus in re*, & in *Jus ad rem*. *Jus in re* eſt, quando res ipſa habetur obligata, & ideo tribuit reivindicationem, ſeu actionem in re ipſam, v. gr. venditor, qui tradidit rem, actionem in ipſam rem habet pro pretio: Beneficiarius per collationem habet jus in Beneficium, & ſimilia. *Jus* autem *ad rem* eſt, quando res nondum eſt obligata, ſed tantum jus habetur ad eam acquirendam. Ideo jus ad rem tribuit tantum actionem perſonalem contra impedientem acquiſitionem rei.

487 Deinde Jus in re dividitur in *Dominium*, & *Uſumfructum*. *Dominium* aliud eſt *jurisdictionis* erga ſubditos, ut habet Pater erga filios, Epiſcopus erga Diœceſanos &c. Aliud *proprietatis* erga res, ſive ſervitutes. Item dominium aliud eſt *directum*, ut habet Princeps in feudis, & Dominus in prædio dato ad emphyteuſim: Aliud eſt *utile*, quod habet Feudatarius, & Emphyteuta.

Uſusfructus autem eſt jus utendi, & fruendi aliqua re, fructus ex ea percipiendo. Hic notandum ab uſufructuario differre uſuarium, qui alicujus rei uſum habet, v. g. horti, ex quo colligere poteſt fructus pro ſua familia, & ſuis hoſpitibus; non autem poteſt illos alienare, *l. Plenum. ff. de uſu &c.* Ita pariter habens domus uſum, poteſt eam habitare, ſed non locare, nec alteri concedere uſum, ſi ipſe eam non habitet. Notandum præterea, quod uſufructuario incumbit ſolvere expenſas pro fructuum perceptione, & tributa ſeu collectas ſuper rem impoſitas, ut *ex l. Hactenus. ff. de Uſufr.* Deinde tenetur rem bene colere, arbores mortuas ſubſtituere. 488
Ad magnas autem expenſas non tenetur ipſe, ſed proprietarius.

Filiusfam. dominium habet peculii Caſtrenſis, & quaſi Caſtrenſis. In quo notandum, quod peculium filiorumfam. quadruplex eſt, *Caſtrenſe*, *Quaſi Caſtrenſe*, *Profectitium*, *& Adventitium*. Et I. *Caſtrenſe* dicuntur bona illa, quæ filius acquirit in caſtris & in militia, ſive hæc ſint debita, ut ſtipendia, ſive hæc ſint acquiſita per donationem a Præfectis militiæ, vel a Parentibus, aut ab aliis occaſione militiæ, ut *Leſſ. l. 2. c. 4. n. 7. Lugo D. 4. n.* 15. II. *Quaſi Caſtrenſe* dicuntur bona, quæ filius acquirit in Officiis publicis Judicis, Advocati, Lectoris, Medicis, &c. Iſtorum duorum peculiorum pertinet ad filium plenum jus quoad proprietatem, & uſumfructum. Et hoc etiamſi merces exigatur a privatis, *Lugo n. 16. cum Sylveſtr. Mol. &c.* Idem ait *Lugo n. 17. cum Nav. Mol.* de Notariis ſive publicarum cauſarum, ſive privatorum contractuum. Pro aliis vero Artificibus, etſi Publico inſerviant, eorum tamen merces non pertinet ad peculium quaſi caſtrenſe; Excipit tamen *Sanch. apud Lugo n.* 18. Architectos Principis, vel Communitatis. Omnia autem bona donata intuitu exercitii prædictorum Officiorum ſunt quaſi caſtrenſia, *Lugo n.* 19. Hujuſmodi ſunt omnia quæ acquiruntur a filiofam. ex Officio clericali, ex *Auth. Presbyteros. 1. C. de Epiſc. & Cler.* Imo idem dicitur de omnibus quæ Clerico adveniunt ex quocunque titulo. *Lugo num. 21. cum Mol. Sanch. & communi.* Hocque recte dicit *Lugo num.* 22. contra aliquos de Clericis etiam tonſuratis, cum textus *cit.* exprimat etiam Cantores.

III. Peculium autem *Profectitium* ſunt bona, quæ proficiſcuntur de rebus paternis, & filius lucratur in ipſis negotiando: Peculium hoc totum pertinet ad Patrem quoad fructum, & proprietatem. Etiam dicuntur bona profectitia illa, quæ donantur filio intuitu Patris: Secus vero, ſi donantur filio intuitu ſuipſius, etſi occaſione Patris filius cognitus ſit a donante, *Lugo n.* 37. In dubio autem, an aliquid ſit donatum intuitu Patris, vel filii, erit totum filii, ſi ipſe bona fide inceperit poſſidere; alias dividendum pro rata dubii. Bona vero donata filio a Patre in patrimonium ad ſuſcipiendos Ordines ſacros non ſunt numeranda inter profectitia, ſed bene ſunt conferenda cum aliis fratribus, cum ille hereditatis portionem expoſcit, ut *Lugo l. c. cum Mol.* & ut dicemus *n.* 956. Dubium fit 1. an quod lucratur filius ex bonis paternis ſit totum & ſemper profectitium? Affirmant *Sylv. Azor. &c. apud Lugo n.* 40. Dicunt vero *Gom. Bart. Tab. Ang. &c. ibid.* eſſe partim profectitium, partim adventitium. *Lugo* autem cum *Mol.* tenet eſſe profectitium, ſi filius nomine Patris negotiatur, adventitium vero ſi nomine ſuo, puta ſi ipſe furatus ſit pecuniam a Patre, vel ſi pecunia otioſa erat apud Patrem. Certum autem eſt, ut docet *Lugo d. n.* 40. quod ſi filius negotietur extra domum Patris ex aliis bonis quam paternis, lucrum non erit profectitium. In dubio tamen, an lucrum provenerit ex bonis Patris, vel alterius, tum tantum profectitium præſumitur, cum filius adminiſtrabat bona paterna. *Lugo n. 41. cum Gom. Bart. &c.* Dubium fit 2. an filius pro labore præſtito in beneficium Patris poſſit ſtipendium exigere? Affirmant *Nav. Leſſ. Ang. Lop. ap. Sanchez l. 1. c. 2. d. 8. n.* 1. & probabile putant *Laym. l. 3. tr. 4. c. 8. nu. 6. & Buſ. infr. n.* 544. Negant vero *Mol. & alii plures cum Sanchez l. 1. & Croix l. 3. p. 1. n.* 1054. Recte autem diſtinguit *Lugo D. 5. n.* 42. & ait, quod ſi filius extra domum Patris habitet, nec a Patre alitur, id quod lucratur eſt adventitium; profectitium vero, ſi in domo paterna degat, & a Patre alatur, necnon obſequia illa ſint Patri debita: Quæ ſi tamen excedant, bene poteſt filius petere ſtipendium. Sed hic dubium fit 3. utrum, ſi prædicta obſequia fuerint excedentia, & filius non petierit ſtipendium, præſumatur illud remiſiſſe? Omnino affirmant *Mol. D.* 234. *& Sanch. l. c. n.* 4. quia hoc præſtat bono communi, ut inter Parentes & filios frequentia jurgia vitentur. Sed probabilius docet *Lugo d. n. 42. cum Nav. Leſſ. Ang. &c. ut ſupra*, quod ſi filius potens non petat, rationabiliter remiſiſſe cenſeatur. Secus ſi renuat poſcere ex paterna reverentia; debet tamen eo caſu detrahere alimenta a Patre percepta. Vide etiam dicenda *n.* 544.

IV. Peculium tandem *Adventitium* ſunt bona, quæ filiof. proveniunt aliunde, quam ex bonis paternis, vel intuitu Patris acquiſitis. Horum bonorum filius proprietatem habet, Pater vero acquirit uſumfructum, etiamſi ſint bona majoratus. *Lugo D. 5. n.* 30. Quandoque tamen filius etiam talem uſumfructum acquirit, nempe I. Quando præciſe uſusfructus donatur filio, vel donatur aliquid filio, Patre contradicente. II. Si filius una cum Patre ſuccedit in hæreditate fratris, vel ſororis. Ita *Leſſ. lib. 2. cap. 3. num. 9. 10. & 11. & Lugo D. 5. num. 23. cum aliis.* III. Addit *Lu-*

go

go ibidem ſi filius accipit dotem, Patre non ſe obligante: Vide alia apud *Lugo*. Exceptis autem his caſibus, filius de bonis adventitiis non poteſt diſponere ſine conſenſu Patris, nec teſtari, etiam cum ſuo conſenſu, niſi ad pias cauſas, ex *c. Licet 4. de Sepult. in 6.* Poteſt tamen univerſe teſtari de caſtrenſi peculio, ut *ibid.* Uſusfructus autem peculii adventitii erit Patris, quamdiu vivit, etiamſi filius exierit e patria poteſtate; niſi filius electus ſit ad Epiſcopatum, vel ad magnam dignitatem, ſcil. ſi fiat Cardinalis, Præfectus Urbis majoris, Conſiliarius regius, Magiſter militum; tunc enim totus uſusfructus pertinet ad filium, ut *Lugo n. 24. Salm. tr. 12. c. 2. n. 128. Holzmann part. 4. n. 274.* Si vero Pater emancipet filium, dimidia pars uſusfructus erit Patris, & dimidia filii, *Lugo, & Holzmann ibid.* Hoc intelligitur tamen, ſi emancipatio fuerit voluntaria Patris; nam ſi filius emancipetur ratione matrimonii, ex jure Hiſpano tunc uſusfructus erit totus filii; ſi vero ratione ſtatus religioſi a filio aſſumti, uſusfructus erit totus Patris, *Lugo ibid.* Hic notandum I. quod ſi Pater permittat filio diſcedere e ſua domo, non cenſetur remittere prædictum uſumfructum, niſi filius dimittatur ad quærendum ſibi victum; vel niſi filius, vidente, & tacente Patre, fructus expendat, ut *Lugo n. 27. ex l. Cum oportet. C. de bonis quæ liber.* Notandum II. quod ſi bona ſint uſu conſumtibilia, tunc pater poteſt de illis diſponere, cum obligatione reddendi filio tantundem, *Lugo n. 35. & Mol.*

489 Bona Uxoris alia ſunt *dotalia*, alia *paraphernalia*, quæ ſunt res quas uxor attulit, vel ſibi reſervavit ultra dotem. Bonorum *paraphernalium* uxor habet plenum dominium, & uſum, *l. Ac lege, ff. de Pactis.* Bonorum *dotalium* proprietas ſpectat ad uxorem, uſusfructus vero & plena adminiſtratio ad maritum, *l. 2. ff. de Jure dotium.* Hinc uxor poſt mortem viri omnibus creditoribus perſonalibus præfertur. Et adhuc, vivente viro, ſi ipſe vergit ad inopiam, poteſt uxor dotem repetere, *ex ead. l.* Deinde notandum, quod ſi dos conſiſtat in pecunia, vel rebus uſu conſumtibilibus, tunc dominium dotis plene tranſit ad virum, cum obligatione tantundem reſtituendi, Matrimonio ſoluto, *l. Res in dotem, ff. de Jure Dotium.* Deinceps notandum, quod ſi bona dotalia, etiam ſtabilia, dentur viro æſtimata, animo, ut æſtimatio venditionem conſtituat, tunc vir etiam eorum dominium acquirit, & ſoluto Matrimonio, non tenetur niſi ad pretium reddendum. *l. Quoties, ff. de Jure Dotium.* Et in prædictis duobus caſibus, ſi pereunt dicta bona, viro pereunt. *l. c. Res in dotem.*

490 Clericorum bona quadrupliciter diſtinguuntur, videlicet. I. Bona *Patrimonialia*, quæ dicuntur ea quæ ipſi obveniunt ex quacunque cauſa profana. II. Bona *Quaſi Patrimonialia* ſeu *Induſtrialia*, & dicuntur ea quæ Clerici acquirunt ex Eccleſiaſticis functionibus ſine Beneficio, ut ex concionibus, Miſſis, &c. III. Bona mere *Eccleſiaſtica*, & ſunt illa quæ acquiruntur ex Beneficiis. IV. Bona tandem *Parſimonialia*, quæ ſunt illa quæ Clericus ex reditibus Eccleſiaſticis, ſubtraxit de ſua ſuſtentatione, vivendo parcius quam honeſte vivere potuiſſet.

491 I. Quoad bona *Patrimonialia* certum eſt, quod Clerici plenum eorum dominium habent, ut patet ex *c. Relatum. 12. de Teſtam.* II. Idem eſt de bonis *Induſtrialibus*, ut communiter docent DD. cum *Sanch. Conſ. l. 2. c. 2. dub. 35. & 45. Leſſ. de Juſt. l. 2. cap. 4. dub. 6. Lugo de Juſt. D. 4. n. 23. Anacl. tract. 7. D. 4. q. 3. Viva Opuſc. de Benef. q. 3. art. 1. n. 5. Salm. tract. 12. c. 2. n. 138. cum Pal. Conin. &c.* Ex quo infert *Anacl. n. 27. cum Leſſ. & aliis*, quod ſi Clericus vivat aut expendat de bonis his, vel propria in pias cauſas, poſſit tantundem accipere de bonis eccleſiaſticis, & de eis ad libitum diſponere; quia, cum jus habeat vivendi ex Beneficio (ut infra videbimus in quæſt. V.), non tenetur vivere ex bonis propriis; unde, ſi de iis vivat, poteſt uti compenſatione. Hoc tamen non admittendum puto, ſi Clericus non habeat ſuperfluum de bonis Eccleſiaſticis, atque hic & nunc teneantur de bonis propriis pauperi ſubvenire. Secus autem, ſi hic & nunc non teneatur ad eleemoſynam, habeat tamen intentionem compenſandi. An vero Diſtributiones quotidianæ Canonicorum computentur inter bona Induſtrialia? Negant *Nav. de Redit. Eccleſ. qu. 1. num. 74. Sanch. l. c. dub. 46.* Quia (ut dicunt) Diſtributiones vere ſunt partes redituum Beneficii, & ideo eandem naturam ac onus ſortiuntur, quam alii Beneficii fructus. Sed probabilius affirmant *Lugo D. 4. n. 25. & Salm. c. 2. n. 140. cum Azor. Sylveſt. Angel. Bonac. & Covarr.* Ratio, quia, præfatæ Diſtributiones, licet ex titulo Beneficii proveniant, non tamen dantur immediate pro titulo, ſed pro ſervitio perſonali, tanquam perſonæ ſtipendium.

III. Idem quod de bonis Patrimonialibus, & induſtrialibus, dicitur de *Parſimonialibus*, ut poſſit Clericus ad libitum de eis diſponere, ut docent *Navar. de Redit. q. 1. Mon. 30. Leſſ. c. 4. n. 39. Cabaſſ. Th. Jur. l. 2. cap. 16. n. 8. Anacl. n. 28. Mazzott. tom. 2. pag. 420. & Leſſ. d. cap. 3. n. 39. cum Sot. Covarr. & aliis* (contra *Petrocor. l. 4. de Benef. cap. ult. quæſt. 7.* & alios paucos). Et idem expreſſe docet *S. Thom. 2. 2. quæſt. 185. art. 7.* ubi ait: *De his autem, quæ ſunt ſpecialiter ſuo uſui* (ſcil. Clerici) *deputata, videtur eſſe eadem ratio, quæ eſt de propriis bonis.* Ratio, quia præfata bona non dantur ut fructus Beneficii, ſed ut ſtipendia laborum iis qui Eccleſiæ inſerviunt. Nec obſtat textus in *c. Ut Epiſcopi. 12. q. 1.* quem opponit *Petrocor.* ubi legitur: *Quidquid vero de proviſione ſuæ Eccleſiæ fuerit, ſive de agris, ſive de fructibus, omnia in jure Eccleſiæ reſervare cenſuimus.* Nam reſpondetur ex prædictis, bona Parſimonialia non eſſe de proviſione Eccleſiæ, ſed de proviſione ſeu ſtipendio laborum Miniſtri, ut ſancitum fuit in Conc. Agath. *Can. 36.* ubi dictum fuit: *Clerici omnes, qui fideliter Eccleſiæ deſerviunt, ſtipendia tantis laboribus debita, ſecundum ſervitii ſui intuitum vel ordinationem Canonicam, a Sacerdotibus ſeu Epiſcopis conſequantur.*

IV. Major difficultas eſt de bonis mere *Eccleſiaſticis*, quæ propriæ ſuſtentationi ſuperſunt, an de iis poſſint Clerici ſine injuſtitia male diſponere? Certum eſt, quod Beneficiarii tenentur ſub mortali reditus ſuperfluos ſuæ ſuſtentationi in uſus pios aut in pauperes elargiri. Ita *S. Thom. 2. 2. q. 185. art. 7. Lugo D. 4. n. 9. Sanch. Conſ. l. 2. cap. 2. dub. 38. Salm. tract. 12. c. 2. n. 141. & 144. cum Mol. Con. Pal. & communi.* An vero ad id teneantur virtute juſtitiæ, vel Religionis, infra dicetur. Hic autem ſedulo notandum: quod in hoc, ut materia cenſeatur gravis, requiritur quantitas multo major, quam in furto, ut dicunt *Lugo num. 42. cum Mol. Henriq. Holzm. de Juſt. num. 204. & alii ex D. Thom. loc. cit.* qui requirit *multum exceſſum* ad malam fidem Clerici conſtituendam. Quænam autem ſit iſta notabilis quantitas? *Coninchius, Palaus, & alii ap. Mazzot. to. 2. p. 419.* requirunt quartam vel quintam partem ſuperfluorum. Sed verius ſufficit pars vigeſima ad materiam gravem conſtituendam, ut ait idem *Mazzott.* & tenent *Lugo D. 4. n. 44. ac Croix l. 4. n. 1358.* qui cum *Haunoldo* merito ſententiam *Coninchii* reprobant.

Sed quær. I. An Clericus teneatur ex ſuperfluis neceſſario pauperibus ſuccurrere? Negant *Azor. p. 2. l. 7. c. 11. q. 2. cum Nav. & Viva Opuſc. de Benef. q. 2. a. 4. n. 12.* qui dicit cum *Vaſq. & communi*, poſſe Clericum ſuperfluum erogare ſive in pauperes, ſive in alios pios uſus pro ſuo libito, quia ſufficit illud applicare in Dei cultum, & non diſſipare, ut loquitur *Trid. Seſſ. 25. c. 1. de Ref.* Sed excipiendum omnino mihi videtur cum *Lugo D. 4. n. 4. n. 15. & 39. ac Leſſ. c. 4. n. 47.* ſi adſint pauperes in gravi neceſſitate temporali vel ſpirituali conſtituti; tunc enim non poteſt Clericus ſuperflua in alios uſus pios expendere, quia tunc urget præceptum naturale charitatis, ex quo, ſi habet bona propria ſuperflua ſtatui, jam tenetur ſub gravi iis illa elargiri. Et hic advertit *Viva l. c. cum Vaſq.* Paſtores, ut Epiſcopos & Parochos, teneri inſuper inquirere hujuſmodi pauperes, non tamen Beneficiarios non Paſtores.

Quær. II. Qui veniant nomine pauperum? Veniunt quidem non ſolum oſtiatim mendicantes, ſed etiam ii qui aliter nequeunt ſuum ſtatum conſervare. Veniunt etiam conſanguinei, ſi vere pauperes ſint, ita ut alias non poſſint proprium ſtatum ſuſtinere, ut *Sanch. Conſ. l. 2. c. 2. D. 38. n. 21. Laym. l. 4. tr. 2. c. 3. n. 3. Croix l. 4. n. 904. cum Azor. Pal. & communiter.* Et patet ex *Trid. ſeſſ. 25. c. 1. de Ref.* ubi interdicitur Beneficiariis, *ne ex reditibus eccleſiaſticis conſanguineos familiareſve ſuos augere ſtudeant.... Sed ſi pauperes ſint, iis ut pauperibus diſtribuant.* Hos autem conſanguineos indigentes poteſt Clericus præferre aliis pauperibus, etiam gravius egentibus (quicquid dicat *Layman loc. cit.*). Ratio, quia ut bene advertit *Viva l. c. a. 2. n. 2. cum Mol. & communi*, ſubventio propinquorum egentium pertinet etiam ad proprium ſtatum Clerici ſervandum, cum illorum paupertas in ipſius dedecus redundet. Unde *Tol. l. 5. c. 4. Concl. 3.* ſic ſcripſit: *Epiſcopus, ſubtractis quæ ad decentem victum pertinent, & ſubtractis his quæ gratia pietatis* (nota) *& charitatis poteſt in alios conſanguineos indigentes aut famulos diſtribuere, tenetur reſiduum dare pauperibus ſub mortali.* Idque expreſſum habetur in Decreto indicto a Cardinali Polo Legato Apoſtolico an. 1566. apud *Tomaſin. de Eccl. Diſcipl. t. 3. p. 3. l. 3. c. 32.* quo præceptum fuit Beneficiariis Angliæ (prout etiam olim præceperat S. Greg. inſtruens Auguſtinum Anglorum Apoſtolum); *Ne ſumtuum moderatia avaritia tribuatur, quicquid ex fructibus Eccleſiarum, deductis iis quæ earum muneribus ſuſtinendis, & ipſis atque ipſorum Familiaribus neceſſaria ſunt, ſupererit, id omne juxta illa quæ B. Greg. Papa Auguſtino de fructibus Eccleſiæ diſpenſandis reſcripſit, ad pauperes Chriſti alendos diſtribuant.* Hinc dicit *Croix l. 4. n. 904. cum Az. Pal. &c.* quod ſub nomine victus Beneficiario debiti veniunt omnia neceſſaria ad ſe & Familiam ſuſtentandam; adque Familiam ſpectant parentes, Fratres, nepotes, & alii conſanguinei. Item advertunt *Laym. l. 4. tr. 2. c. 3. n. 3. Ronc. Conſ. 6. n. 6. & Viva l. c. cum aliis*, quod ſi Beneficiarius ſtatum ſuum mutet ex aſſumtione ad Beneficium, tunc poteſt ſubvenire conſanguineis, ſaltem proximioribus, ut ipſi quodammodo decenter vivant juxta ſuam Dignitatem. Hoc tamen recte ait *Ron. l. c.* procedere pro Epiſcopis, aut aſſumptis ad ſimilem Dignitatem, non vero pro Parochis.

Quær. III. An in diſtributione præferendi ſint pauperes loci in quo eſt Beneficium? Dicunt *Salm. tract. 12. cap. 2. num. 144. & Holzmann p. 4. tr. 1. num. 210.* quod, licet congruentius ſit bona diſtribui pauperibus loci, de hoc tamen non eſt obligatio; niſi ibi ſint pauperes extrema, vel etiam gravi egeſtate laborantes. Sed *Azor. p. 2. l. 7. c. 11. qu. 2. Bonac. de Benef. D. 4. p. 2. n. 3. & Mol. D. 145. cum Nav.* hanc limitationem negant, & cenſent ſatis eſſe, ſi bona ſuperflua in quoſvis pauperes (intellige æque egentes) erogentur, etſi teſtatores oppoſitum expreſſerint, vel ſaltem tacite ſignificarint. Ratio, quia Canones (præciſe in *cap. Sancimus 31. Cauſ. 12. quæſt. 2.*) indiſtincte præcipiunt eleemoſynam fieri, ſive in cives, ſive in exteros. Et hoc videtur ſatis probabile, quia pauperes loci non habent, ſaltem non conſtat habere peculiare jus ad illa bona. Excipit *Mol.* ſi aliud exigat bonum commune illius Diœceſis, puta ſi ſubveniendum ſit Collegio educandorum, &c.

Quær.

Digitized by Google

Quær. IV. An Beneficiarii poſſint ſuperflua reſervare in futurum ad uſus pios? Negat *Nav*, dicens ea ſtatim eſſe diſtribuenda. Sed verius docet *S. Thomas* 2. 2. *q.* 185. *a.* 7. *ad* 4. (quem ſequitur *P. Holzm. part.* 4. *num.* 397. *cum aliis*) dicens: *Si quis, neceſſitate non imminente providendi pauperibus, de his quæ ſuperfluunt ex proventibus poſſeſſiones emat, vel in theſauro reponat in futurum utilitati Eccleſiæ & neceſſitatibus pauperum, laudabiliter facit*. Bene tamen advertit *Holzm. l. cit.* quod eo caſu cautio adhibenda eſt, ne morte adveniente tales reditus forte a conſanguineis diripiantur.

Quær. V. An Clericus, qui habet ex ſuis unde vivere, poſſit ſe ſuſtentare ex reditibus Beneficii? Negant aliqui pauci; ſed affirmandum cum *Habert de Juſt. t.* 4. *c.* 21. *in fin. Petrocor. de Beneſ. c. ult. q.* 8. *Fagn. c. Si quis de Perc. Cler. Anacl. q.* 3. *n.* 27. *Holzm. n.* 208. *&c. communiter*. Recte enim ait *Fagn.* quod primis Eccleſiæ ſeculis nulli Clerici admittebantur, niſi qui relictis omnibus propriis bonis de ſolis Fidelium oblationibus vivere volebant. Secundo autem tempore, ſi id ſervare nolebant, permittebatur eis vivere ex proprio patrimonio, modo nihil de oblationibus exigerent. Tertio demum tempore, ſcil. poſtquam Clerici portionem ſuam a Menſa Epiſcopali ſeparatam habere cœperunt, & Beneficia fuerunt illi eredita, mos inolevit, ut ipſi, ſeparato Patrimonio, Eccleſiæ bonis viverent. Et hoc ſane eſt rationi naturali omnino conſonum, juſtum enim eſt, ut qui Altari ſervit, de Altari vivat, juxta illud: *Quis militat ſuis ſtipendiis unquam? Ap.* 1. *Cor.* Fortene divites qui Reipublicæ inſervientes ſtipendia habent, injuſte accipiunt? Per accidens autem eſt, quod ſint divites, vel pauperes. Et hanc ſententiam expreſſe tenet *D. Th.* 2. 2. *q.* 185. *a.* 7. *ad* 3. Recte vero limitat S. D. ſi caſus occurreret, quod aliquis pauper eſſet in gravi neceſſitate, nam tunc ait: *In tali neceſſitate peccaret Clericus, ſi vellet de rebus Eccleſiæ vivere, dummodo haberet patrimonialia bona, de quibus vivere poſſet*. Ratio patet, quia tunc jam habens ſuperfluum ſtatui, pauperi graviter egenti ſuccurrere tenetur.

Quær. VI. An ſicut Beneficiarii erogare tenentur ſuperflua in uſus pios, ita etiam Penſionarii? Affirmant *Sanch. Conſ. l.* 2. *c.* 2. *dub.* 47. *Maz. t.* 2. *p.* 421. *& Salm. tr.* 12. *c.* 2. *n.* 147. *cum Mol. & Pal.* modo Penſio ſit Eccleſiaſtica, aut detur Eccleſiaſticis; Secus ſi ſit mere Laicalis ob titulum mere ſecularem, & detur laicis ob obſequia præſtita, puta Principibus, Equitibus, &c. aut ſi detur Clericis ob aliquod munus temporale, nempe Cantoris, Procuratoris, &c. Ratio, quia, cum hæc obligatio ſit annexa reditibus Beneficii, Penſio illa Eccleſiaſtica, ex fructibus Beneficii detracta, tranſit cum eodem onere. Satis tamen probabiliter negat *Lug. D.* 4. *n.* 32. *cum Vaſq. Gigas, Cov. &c.* & ita deciſum habetur in Rota Rom. ap. *Azor.* Ratio, dum Pontifex juſtam ob cauſam extrahit Penſionem ex fructibus Beneficii, jam eoſdem fructus applicat in uſus pios; unde fructus iſti non ferunt ſecum obligationem, ut iterum pie applicentur. Idem ait *Maſtrius D.* 14. *q.* 2. *art.* 3. *n.* 69. *cum Bon. &c. contra Nav. Azor. &c.* de Equitibus Commendatariis S. Jacobi Calatravæ, Alcantaræ, S. Stephani Florentiæ, &c. quibus a Greg. XIII. jam conceſſum eſt teſtari.

492 Quær. VII. An Beneficiarii expendentes reditus ſuperfluos Beneficii in uſus profanos, teneantur ad reſtitutionem? Hæc quæſtio magnopere inter DD. agitatur, & ideo in ejus diſcuſſione diutius immorabor. *Prima* ſententia probabilis, & valde communior inter Recentiores negat. Hanc tenent *S. Anton. p.* 2. *tit.* 2. *c.* 5. §. 3. *Leſſ. de Juſt. l.* 2. *c.* 4. *n.* 43. *Mol. tom.* 1. *tr.* 2. *D.* 143. *Cabaſſ. Th. Jur. l.* 2. *c.* 26. *n.* 7. *Sporer de* 7. *Præc. c.* 1. *n.* 113. *Azor. p.* 2. *l.* 7. *cap.* 9. *Viva Opuſc. de Beneſ. q.* 2. *art.* 3. *n.* 2. *Mazzot. tom.* 2. *pag.* 419. *Sanch. l.* 2. *Conſ. c.* 2. *d.* 37. *n.* 2. *Anacl. tr.* 7. *D.* 4. *q.* 3. *n.* 34. *Holzm. p.* 4. *de Juſt. num.* 196. *Salm. tract.* 12. *c.* 2. *num.* 155. *cum Pal. Con. &c. Lugo de Juſt. D.* 4. *num.* 2. *cum Soto, Gerſ. Abul. Vaſqu. Adrian. Tab. Covarr. Cordub. Arag. &c.* Auctores hujus ſententiæ diverſis rationibus utuntur. Major pars eorum ſic ratiocinantur: Omnes Clerici antiquitus in communi vivebant, & bona Eccleſiaſtica ſingulis diſtribuebantur prout opus erat ad cujuſque ſuſtentationem; reliquum vero applicabatur fabricæ Eccleſiarum, & pauperum ſubventioni. Sed Simplicius Papa, qui creatus eſt ann. 465. in *capit. De redditibus*. 28. *Cauſ.* 12. *quæſt.* 2. eo quod frigeſcente charitate forte Epiſcopi non tam fideles erant in tali diſtributione, fructus bonorum Eccleſiaſticorum in quatuor partes diviſit, primam applicando Epiſcopis, ſecundam Clericis, tertiam fabricæ Eccleſiarum, quartam pauperibus. Idque confirmavit Gelaſius in *cap. Conceſſo* 26. & Gregorius in *cap. Cognovimus* 29. *d. cap.* 12. *quæſt.* 2. Hinc dicunt, quod licet ante hanc diviſionem nullus Clericorum ad ea bona jus haberet, poſt tamen diviſionem eorum dominium ipſi adepti ſunt, cum illa ab Eccleſia ad proprium uſum fuerint eis deputata. Idque confirmant ex Concilio Trident. *Seſſ.* 24. *cap.* 12. *de Reform.* ubi præcipitur, quod Beneficiarius omittens recitationem Horarum, *privetur dimidia parte fructuum, quos ratione etiam præbendæ ac reſidentiæ fecit ſuos*. Ergo, ut arguunt, Concilium ſupponit Clericum vere dominium ipſorum fructuum acquiſiviſſe. Ex quibus concludunt obligationem, quam habent Beneficiarii erogandi ſuperflua pauperibus, non oriri ex juſtitia, ſed ex virtute Religionis, quæ non obligat ad reſtitutionem.

Cabaſſutius vero *l. cit. cum Azorio* alia via incedens hanc ſententiam tuetur; dicit enim hanc obligationem Beneficiariorum erogandi ſuperflua in uſus pios non eſſe de lege naturali juſtitiæ, quia Fundatores Beneficiorum libere & ſine ullo pacto donant Clericis eorum fructus; ſed eſſe tantum de lege Eccleſiæ, quæ intendit ipſos obligare virtute Religionis vel charitatis ad applicandos hujuſmodi fructus ſuperfluos in uſus pios, tamquam bona dicata Deo, & ex pietate donata. Nec obſtat, quod ait *Navar.* hanc obligationem reſtitutionis oriri ex præſumta mente teſtatorum, qui videntur bona reliquiſſe cum tacito pacto, quod Clerici, detracta ſua ſuſtentatione, reliqua in pios uſus expenderent. Reſpondet enim *Cabaſſut.* voluiſſe quidem teſtatores, ut ſua bona luxui Clericorum deſervirent, ſed non cenſendum voluiſſe eos adſtringere ad illam obligationem; quemadmodum quicumque teſtator minime intendit, ut heres ſuus bona relicta diſſipet, ſi tamen ille diſſipabit, non ideo peccabit contra juſtitiam, quia illa teſtatoris intentio non fuit in pactum expreſſe deducta. Et pro hac ſententia non poteſt negari fuiſſe etiam *D. Thomam*; non jam in *Summa* 2. 2. *q.* 185. *art.* 7. ut cenſent *Salm.* quia ibi loquitur tantum de iis quæ *ſpecialiter ſunt ſuo uſui* (ſcil. Beneficiarii) *deputata*, ideſt aſſignata ſuæ neceſſariæ ſuſtentationi, ut Contrarii explicant, Sed expreſſe id docet in *Quodlib.* 6. *art.* 12. *ad* 3. ubi diſtinguit bona eccleſiaſtica aſſignata pauperibus, ab iis quæ aſſignantur Clericis, prout ſunt Præbendæ, de quibus ait ipſos nullam debere reſtitutionem. Hæc S. Doctoris verba: *Aliter ergo dicendum eſt de illis eccleſiaſticis bonis, quæ principaliter ſunt attribuenda neceſſitatibus pauperum, & ex conſequenti neceſſitatibus Miniſtrorum, ſicut ſunt bona Hoſpitalium &c. Et aliter de illis bonis quæ principaliter ſunt attributa uſibus Miniſtrorum, ſicut ſunt Præbendæ Clericorum, & alia hujuſmodi. Nam in primis bonis peccatum committitur non ſolum ex abuſu, ſed etiam ex ipſa rerum conditione, dum alius in ſuos uſus aſſumit quod eſt alterius: Et ideo tenetur ad reſtitutionem, tanquam defraudator rei alienæ. In ſecundis vero non committitur peccatum, niſi per abuſum, ſicut & de bonis Patrimonialibus dictum. Unde non tenetur quis ad reſtitutionem, ſed ſolum ad pœnitentiam peragendam*.

Non poſſum negare hanc ſententiam eſſe ſatis probabilem, ſaltem ob auctoritatem *D. Thomæ*; ſed probabilior mihi eſt ſententia oppoſita docens Beneficiarium obligari ad reſtitutionem. Hanc tenent *Nav. in tr. de Reditib. Eccl. q.* 1. *Mon.* 4. *S. Antonin. p.* 3. *tit.* 19. *ſeu* 20. *c.* 2. *Laym. l.* 4. *tr.* 4. *c.* 3. *num.* 3. *Bon. de Beneſ. D.* 4. *p.* 2. *n.* 9. *Petrocor. tom.* 4. *de Ben. c. ult. q.* 7. *Maſtrius D.* 14. *q.* 2. *a.* 3. *nu.* 69. *Habert t.* 4. *de Juſt. c.* 21. *Jo. Syrus in S. Ant. Redriv. pag.* 119. *num.* 11. item *Henr. Alenſ.* Lopez, *Valdens. ap. Salm. c.* 2. *n.* 152. *& Sylveſt. Palud. B. Dionyſ. Carth. Panorm. Arm. Hoſt. Ang. Ricc. Major, &c. ap. Lug. D.* 4. *n.* 1. His accedit doctus *P. Concina*, cujus eruditiſſimum opus nuper in manus mihi pervenit, ubi *t.* 2. *Diſſ.* 6. *cap.* 18. id fuſe & egregie probat. Idem tenent *Ronc. tr.* 13. *de* 7. *Præc. c.* 6. *Reg.* 1. *in praxi*, ubi cenſet hanc noſtram ſententiam abſolute veram, & citat *Pet. De Soto* (*de Vita Sac. in princ.*) qui vocat oppoſitam *errorem graviſſimum contra bonos mores, & juſtitiam*; citat etiam *Archidiaconum*, qui vocat illam *juris hæreſim*; *Comitolum* vocantem *novam & periculoſam*; & *Tannerum*, qui potant ſententiam noſtram *unice veram*. Ad momenta hujus ſententiæ elucidanda longa diſſertatione opus eſſet, ſed brevi nos expediemus; & dicimus certum eſſe, ut ipſi Adverſarii fatentur, quod ante ſuppoſitam diviſionem Clerici minime erant domini bonorum Eccleſiaſticorum, cum omnia erant communia; & certe tunc temporis quidquid ipſi ſibi vendicabant præter neceſſariam ſuſtentationem, reſtituere tenebantur. Probare igitur deberent Adverſarii, quo tempore Clerici horum bonorum dominium adepti ſint. Dicunt fuiſſe adeptos per diviſionem factam & præceptam per Simplicium, ut ſupra, qua ſupponunt ſpecialiter deputatam fuiſſe portionem Clericis, & portionem ſuam pauperibus. Sed pace tantorum Doctorum qui hoc aſſerunt, videtur hæc diviſio omnino gratis aſſeri, cum de illa quantumcumque celebriores Hiſtoricos recentiores revolviſſem, ut *Natalem Alexandrum*, *Thomaſſinum &c.* nullum quidem veſtigium de hac diviſione facta invenire potui. Quinimo multa ſuadent hanc diviſionem non eſſe factam; etenim nullibi (ut bene ait *Habert l. cit.*) videmus hanc portionem pauperibus, aut fabricis aſſignatam fuiſſe. Et ſi alicubi Hoſpitalia erecta ſunt, communiter comperitur ipſa a particularibus Fundatoribus fuiſſe dotata; ubi enim inveniuntur hæc Xenodochia fundata ex Decimis, aut reditibus Eccleſiaſticis? Saltem hoc non conſtat, & uſquedum non conſtat, pauperes jus primævum retinent ad ea bona Eccleſiaſtica, tenenturque ex juſtitia Beneficiarii ſuperflua eis miniſtrare; prout quicunque debitor non eximitur ab onere ſolvendi, uſquedum de ſolutione non conſtat. Tanto magis, quod nequaquam invenimus illam ſuppoſitam diviſionem a Simplicio, aut alio Pontifice ordinatam fuiſſe; tantum in textibus citatis, ut obſervo, Pontifices præceperunt, ut reditus Eccleſiaſtici ab Epiſcopis in quatuor partes diſtribuerentur, ne pauperes defraudarentur alimentis ad ipſos ſpectantibus. Nulla igitur ex quovis capite dominii adeptio pro Beneficiariis ex prædicta diviſione probari poteſt.

Dicunt, ut videtur adſtruere *Cabaſſutius*, ſaltem per voluntatem Fundatorum beneficia inſtituentium Clerici fructuum beneficialium dominium acquiſiverunt. Sed hoc etiam probandum eſſet. Imo pariter videtur teſtatores non intendiſſe bona ſua in dominium Clericorum relinquere, ſed potius in manus Eccleſiæ, ut ipſa poſtmodum per ſuos Prælatos Miniſtris bona illa committeret, ut ex eis ipſi ſuſtentarentur, & ſuperfluum pauperibus erogarent. Et quod hæc fuerit intentio

Digitized by Google

tentio Fundatorum, teſtatur Concilium Aquiſgranenſe an. 816. ubi in *Can.* 116. dicitur; *Fideles ob Animarum ſuarum remedium ſuis facultatibus ſanctam locupletem fecerunt Eccleſiam, ut his & Milites Chriſti alerentur, Eccleſiæ exornarentur, & pauperes recrearentur.* Unde plures AA. ut *Fill. Petrocor. Thomaſin, & Natal, Alexander.* conſtanter ſentiunt nunquam Beneficiarios dominium adeptos eſſe fructuum Beneficiorum. Sed quidquid ſit de voluntate teſtatorum, de qua non conſtat, prout utique etiam conſtare deberet, ut certe dici poſſet eos dominium talium bonorum in Clericos tranſtuliſſe: ſaltem Eccleſia, quæ bonorum Eccleſiaſticorum (ut omnes fatentur) ſupremum dominium habet, noluit ſuos Miniſtros eorum aliud acquirere dominium, niſi limitatum, cum onere ſcil. ſuperfluum reddendi pauperibus, ut valde probabiliter ex Tridentino *l. c.* ut ſupra tenent *Ronc. Bon. Laym. cum Palud.* & non diſſentit *Habert.* Prout enim, ſi alicui dentur centum aurei ad peregrinationem agendam, cum pacto, ut quod ſupereſt, pauperibus eroget, iſte acquirit dominium centum aureorum, ſed gravatum, ita ut teneatur ex juſtitia ſuperfluum pauperibus elargiri; ita & Beneficiarius. Quod autem Eccleſia revera hoc dominium, ſi conceſſit, limitatum quidem conceſſerit Beneficiariis, cum onere certo ſuperfluum diſtribuendi pauperibus, pluribus probatur teſtimoniis. Gratianus *in Cauſa* 12. *q.* 1. *poſt c.* 25. & 27. quærens, an Menſa communis ſcindi potuerit in plures Præbendas? Reſpondet affirmando, eo quod ſicut ſuperflua Menſæ communis olim erant pauperibus eroganda, ſic hodie ſuperflua cujuſque Præbendæ; quo Gratianus oſtendit, quod ſicut antiquitus Eccleſiaſticis onus juſtitiæ habebant ſuperfluum bonorum communium pauperibus diſtribuendi, ſic etiam habent poſtea, cum Præbendas inceperint poſſidere, „ Ita & Præbendæ Eccleſiaſticorum (verba Gratiani), eadem charitate manente, pie & religioſe poſſunt „ diſtribui; nec tunc rebus Eccleſiæ *ut propriis*, ſed ut communibus deſervituris.) „ Ex quo patet Præbendas non jam „ inſtitutas fuiſſe, ut eſſent totaliter propriæ Clericorum; ſed eis reale onus aliorum piorum uſuum annexum eſſe. Item in Concilio Mediol. 1. an. 1565. ſub D. Carolo Borrom. *p.* 39. ſic dicitur: *Si vero qui Beneficia Eccleſiaſtica obtinent, quorum fructus ad eos ſunt attributi, ſi uberiores ſint quam ad tuendam vitam requiratur, dubitare non debent ad eum finem hanc copiam illis eſſe attributam, ut præter ea, quæ ad victum ſatis eſſent, ſuppeterent etiam quibus pauperum inopia ſublevaretur.* Et idem ſancitum fuit de Epiſcopis in Capitularibus Caroli Magni lib. 6. cap. 58. in Conc. Gall. *t.* 2. *pag.* 429. ubi: *Epiſcopus Eccleſiaſticarum rerum poteſtatem habeat, ad diſpenſandum erga omnes qui indigent; participet & ipſe quibus indiget.* Idem D. Petrus Damianus apud *Baronium* ann. 1055. ſic quemdam Epiſcopum monet: *An ignoras, quia ad hoc Eccleſiis prædia conferuntur, ut ex eis pauperes ſuſtententur?* Deinde ſubdit, quod prioribus ſeculis agri Eccleſiæ donati vendebantur, & pretium diſtribuebatur pauperibus, ſed poſtea: *Procedente tempore Eccleſiarum Rectoribus viſum eſt, ut ipſa potius prædia traderentur, ut ſcilicet non modo Clericos Eccleſia paſceret, ſed & refrigerii ſtipem indigentibus miniſtraret.* Ex quibus omnibus videtur patenter concludi, quod nulla in Eccleſiis fuit portio pauperibus deputata, ſed bona Eccleſiaſtica fuerunt in confuſo tam Epiſcopis, quam Beneficiariis aſſignata, ut ſeipſos, & deinde pauperes ſuſtentarent; ac proinde dicimus Beneficiarios omnes ſuperflua pauperibus non erogantes teneri ex juſtitia ad reſtitutionem.

Quær. VIII. An dono accipiens a Beneficiario hæc bona ſuperflua peccet graviter, & teneatur ad reſtitutionem? Quoad reſtitutionem pertinet, teneri negant omnes AA. qui in præcedenti quæſtione cenſent Beneficiarium non obligari ex juſtitia ad talia bona in pios uſus eroganda. Nos tamen diſtinguendum putamus: Si Beneficiarius ob talem donationem non reddatur impotens ad ſatisfaciendum præfatæ ſuæ obligationi, nihil tenetur reſtituere accipiens, cum valde ſit probabile, ut docent *Laym. Bonac. Palud. & Roncaglia*, ut ſupra retulimus, quod Beneficiarius bena habeat dominium fructuum ſuperfluorum, etſi gravatum onere illos in pios uſus elargiendi. Ergo, ſi eos donat, ſuum donat, & aliunde jam poterit ſatisfacere; quod ſi non faciet, id proveniet ex ſua malitia, non ex acceptatione donatarii, ut recte ait *Lug. D.* 4. *n.* 48. Si vero per talem donationem Clericus redditur impotens, dicimus probabilius accipientem teneri ad reſtitutionem, juxta noſtram ſententiam, qua tenuimus Beneficiarium obligari ex juſtitia dare ſuperflua pauperibus; tunc enim donatarius accipiendo vere influit in damnum pauperum, qui jus habent ad illa bona, prout in ſimili caſu diximus *n.* 112. & fuſius probabimus *de Contract. n.* 722. Dixi *probabilius*, non enim nego poſſe accipientem excuſari a reſtitutione propter probabilitatem contrariæ ſententiæ, intellige quoad partem juxta proportionem talis probabilitatis, ſi accepit cum dubia fide; quod ſi vero in bona fide acceperit, probabilius eſt non teneri ad aliquid reſtituendum juxta dicta *lib.* 1. *n.* 83. & *l.* 3. *n.* 927.

Sed, admiſſa ſententia contraria tamquam probabili, ſcil. quod abſit peccatum contra juſtitiam, nunc dubium occurrit, an accipiens peccet cooperando peccato donantis contra Religionem aut charitatem, ut ſupponunt præfatæ ſententiæ Auctores? Affirmant *Mazzot. tom.* 2. *pag.* 419. & *Sanch. Conſ. cap.* 2. *D.* 38. *n.* 14. citans *Nav. Sylveſt. &c.* communiter, ut aſſerit. Ratio, quia accipiens vere cooperatur ad conſummationem peccati donantis, concurrendo ad tranſlationem dominii rei donatæ, quod non transfertur niſi per acceptationem. Sed probabilius (juxta illam ſententiam) dicimus cum *Lugo D.* 4. *num.* 49. *Buſemb. l.* 4. *num.* 183. *Holzmann p.* 4. *de Juſt. num.* 221. & *Salm. tract.* 12. *cap.* 2. *n.* 149. accipientem non peccare neque contra Religionem, neque contra charitatem, niſi petat, vel inducat ad donandum. Non contra Religionem, quia tunc ipſe minime cooperatur peccato donantis: Licet enim dominium rei non transferatur ſine ſua acceptione, tamen peccatum donantis jam per ipſam oblationem, etiam externe, omnino conſummatum eſt; per accidens autem ſed habet, quod oblatio effectum habeat vel non, per acceptionem vel refutationem donatarii; prout nihil minuit vel addit ad peccatum homicidæ, quod ex vulnere lethali ab ipſo inflicto mors vulnerati ſequatur, vel non. Neque contra charitatem, ratione damni quod ex illa donatione pauperibus obvenit, quia charitas non obligat hominem, ut cum ſuo æquali incommodo alienum nocumentum evitet, prout ait *Lugo l. cit. n.* 50. *cum Leſſ.* Semper intellige, ſi acceptet cum bona fide, ut mox ſupra limitavimus.

An autem Regulares facti Epiſcopi poſſint libere diſponere de bonis Eccleſiaſticis, & Patrimonialibus? Probabilius negatur. Vide dicenda *l.* 4. *de Statu Relig. n.* 2. ubi *Salm. cum aliis* ſecus dicunt de bonis Patrimonialibus.

DE ACQUISITIONE DOMINII.

Tribus modis Dominium acquiritur: 1. Jure Naturali, 493
ſeu Gentium. 2. Jure Civili, aut Canonico, ſcil. per præſcriptionem, & uſucapionem, 3. Voluntate privata Hominum, per contractus. Addi poſſet alius modus Jure Belli; ſed iſte magis pertinet ad Jus Gentium. Jure autem Gentium pluribus modis dominium acquiritur.

Et I. *Occupatione, ex §. Feræ, Inſtit. de Rerum diviſione*, ubi ſic dicitur: *Quod enim ante nullius eſt, id naturali ratione occupanti conceditur.* Quid de Theſauris inventis. *Vid. infra n.* 602. Quid de Venatione, & Piſcatione. *Vide n.* 604. Certum autem eſt omnia bona inventa reſtituenda eſſe domino certo, ſi iſte inveniatur. An vero poſt inquiſitionem, domino non invento, ſit obligatio reſtituendi res inventas pauperibus? Triplex adeſt ſententia. *Vide Dub.* 5. *n.* 603.

II. Acquiritur dominium *Nativitate*, per quam noſtra 494
fiunt, quæ naſcuntur a propriis animalibus, *ex §.* 1. *Item ea. eod. loco Inſtit.* Hinc ad uſufructuarium ſpectant partus ovium, equarum &c. ſalvo ſemper numero matrum.

III. *Alluvione*, per quam, ſi aliquid latenter & inſenſibi- 495
liter tuo fundo adjicitur, tibi acquiritur. Secus autem, ſi patenter adjiceretur pars de prædio alterius; tunc enim ipſa ad eundem pertineret, *ex §. Præterea eod. loc.* Statutum etiam eſt *ibid.* quod ſi alveus fluvii divertat ad aliam partem, novus alveus fit publicus, aut alterius, ſi iſta erat fluvii dominus; Antiquus autem alveus accreſcet iis, qui agros utrinque habent.

IV. *Specificatione*, quando forma datur in alienam mate- 496
riam, v. gr. ſi bona fide ex aliena lana veſtem tibi conficias, dominus illius efficeris, domino lanæ pretium ſolvendo, *§. Cum ex alien. eod. loc.* cum limitationibus tamen ibi expreſſis. Idem, ſi facies pretioſam picturam, vel Scripturam in vili tabula, vel tela aliena, ut ait *Tamb. ex §.* 34. *ibid.* Secus tamen eſſet, ſi de alienis uvis vinum faceres; illud enim ad dominum uvarum pertinet; ita *Tamb.* Sed contradixit *Croix lib.* 3. *p.* 2. *n.* 121. Dicit etiam *Croix n.* 123. quod, ſi ex alieno frumento farinam facias, farina eſt tua. Et idem dicit, ſi de aliena quercu facias navem *num.* 124. *cum Haunoldo.* Secus vero, ſi navem facias de aſſeribus alienis, quia tunc navis adhuc in primos aſſeres reduci poſſet. Probabilius autem addit *Croix n.* 123. *cum Gloſſ. ad §.* 25. *Inſtit. & Haun. contra alios*, ad acquirendum dominium per ſpecificationem, bonam fidem requiri.

V. *Acceſſione*, quando alicui rei accedit ornamentum, li- 497
cet pretioſius, puta, ſi veſti tuæ intexetur purpura aliena, vel tuo auro aliena gemma, purpura, & gemma a te acquiritur. *§. Si tamen eod. loc.* Limitant DD. niſi ornamentum facile divelli poſſet. *Croix ib. n.* 126. *cum Lug.*

VI. *Confuſione, vel Commixtione; Confuſio* eſt quando duo 498
corpora liquida, aut liquefacta (ejuſdem, ſive alterius ſpeciei) ita coeant in unum, ut poſt confuſionem nulla pars aſſignari poſſet, quæ de utroque non participet; utpote ſi miſceatur vinum cum vino, aurum cum auro, vel argentum cum ſtanno, &c. *Commixtio* autem eſt, quando miſcentur ſolida, ut nummi cum nummis, frumentum cum frumento, itaut de quovis grano ſeparato dici non poſſit, quod illud ſit utriuſque materiæ, *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 116. His poſitis, ſciendum quoad *Confuſionem*, quod ſi Confuſio conſenſu dominorum, vel caſu ſit facta, tunc res erit communis, & Judicis arbitrio dividenda, ex *§. Si duorum* 27. *eod. Inſt.* V. *Tamb. Dec. l.* 8. *tr.* 3. *c.* 3. *§.* 4. *n.* 11. *cum Palao*, *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 117. Si vero Confuſio altero neſciente, vel invito ſit facta, tunc dominium rei tibi acquiritur, ſi opera tua facta ſit confuſio, & amplius ſit tua major materiæ pars; teneris tamen rei alienæ pretium ſolvere, *ex dicto §.* 25. Ratio, quia tunc aliena res habetur ut acceſſoria ad rem tuam. Non vero, ſi tua pars eſſet modica, *Tamb. ibid. cum Azor.* Quod ſi res ſint æquales, tunc tota materia erit communis, *Tamb. eod. loc.* Quoad *Commixtionem* autem, ſi hæc ſit pecuniæ, habetur lex expreſſa, quod miſcens alienam cum pecunia ſua animo dominium totius habendi, totius ſit dominus

etiam

Digitized by Google

etiam altero inſcio, vel invito. Nam in *l. Si alieni*, *ff. de Solutionibus*, ſic dicitur: *Si alieni nummi, inſcio vel invito domino, ſoluti ſunt, manent ejus, cujus fuerant. Sed, ſi mixti aliis ſunt ita ut diſcerni non poſſint, ejus fieri, qui accepit, in libris Caſſii ſcriptum eſt; ita ut furti actio Domino cum eo, qui dediſſet, competeret.* Hinc etiam quando mixtio, quæ diſcerni non poteſt, facta ſit mala fide, nummi fiunt accipientis, ſive furis. Hoc tamen intelligendum, quando major pars pecuniæ ſit miſcentis; ſecus, ſi minor, vel æqualis, quia tunc totus cumulus communis erit, ut *Lugo*, *Mol. Vaſq. & Dic. ap. Croix l. 3. p. 2. n. 118.* Et idem eſſet, ſi commixtio caſu, vel conſenſu Dominorum facta fuiſſet, ut diximus; vide *dict.* §. 27. & §. 28. *Quod ſi eod. Inſtit.*

499 Quæritur autem, an idem, quod in nummis, currat in mixtione aliarum rerum, frumenti, leguminum, &c.? Negant *Gloſſ. in d. l. Si alieni*, *Anacl. Theol. Mor. tract. 7. D. 5. q. 3. n. 28. & 29. cum Haun. ap. Croix ibid. n.* 119. Qui dicunt id tantum de pecunia ſtatutum fuiſſe ob ſpecialem rationem, quoniam pecuniæ ſunt in quotidiano hominum commercio, cui valde officere poſſet, ſi earum dominium, cum miſcentur, incertum maneret. Sed *Lugo de Juſt. D. 6. n. 64. & Dicaſt.* affirmant omnes res, quæ poſt mixtionem diſcerni nequeunt, a miſcente acquiri, ob generalem rationem quam aſſignat *Gloſſa in d. l. Si alieni*, ſcilicet quod mixtio æquivalet rei conſummationi. Et hanc *Tamb. d. l. n. 17.* aſſerit eſſe communem cum *Leſſ. Sylv. Vaſq. & aliis*, *ex l. Idem Pomponius*, *ff. de Rei vindic.* Quandoquidem, ut advertit *Tamb. n.* 18. miſcens habet animum acquirendi dominium; vel ſaltem contrariam voluntatem non habeat, & pars ſua ſit principalior.

Notandum autem, quod ſi res extat in cumulo permixta ſive apud furem, ſive apud alium, dominus illius prout habens jus in re, retinenſque dominium una cum fure, pro ſua parte præ omnibus creditoribus eſt ſatisfaciendus; immo poteſt ipſemet ex cumulo accipere quantum ſuum eſt. Ita *Leſſ. l. 2. c. 20. n. 157. & Salm. de Contract. c. 3. n. 110. cum Pal. & Trull.* Et probant *ex l. 3. §. Pomponius*, *ff. de Rei vendicat.* ubi ſic: *Si quid, quod ejuſdem naturæ eſt, ita confuſum, & mixtum eſt, ut ſeparari nequeat, pro parte vindicandum.* Hoc quidem probabile eſt: Sed non minus probabile eſt, ut dicunt *Lugo de Juſt. D. 6. n. 96. & D. 20. n. 172. Sanch. Dec. l. 1. c. 23. n. 34. & Tamb. de Reſt. c. 3. §. 3. n. 26.* (qui ceterum probabilem cenſet ſententiam *Leſſii*) quod fur per commixtionem devenit abſolutus dominus totius cumuli, ita ut jure poſſit dominium illius in alium transferre, cum onere aliunde reſtituendi debitum. Tantum ait *Pal. de Juſt. D. un. p. 21. n. 5.* quod dominus rei permixtæ habebit actionem implorandi a Judice, ut ex cumulo illo partem ſuam ei adjudicet.

500 VII. *Ædificatione*, *ex §. Cum in ſuo eod. Inſtit.* ubi ſtatuitur, quod, ſi tu ædifices in ſolo tuo de aliena materia, omne cedat ſolo, ſed tenearis reddere duplum pretii illius materiæ: Et ſi ædificium ruat, poſſit dominus materiam illam ſibi vindicare. V. *Croix l. cit. n.* 128. E converſo in §. 30. ſtatuitur, quod ſi ædifices ſcienter ex materia tua in ſolo alterius, ædificium illius eſt, & tu materiæ dominium amittis. Ex quo colligitur, in eo caſu ne pretium quidem illius te poſſe repetere, quia præſumitio ſit te donare voluiſſe. Secus autem, ſi conſtet noluiſſe donare, *ex l. 2. C. de Rei vindicat.* Tunc enim, diruto ædificio, potes tuam materiam vindicare, & interim etiam pretium repetere ax æquitate juxta utilitatis æſtimationem, ut *Croix n. 130. cum Illſunch*, *& Haun. ex l. 38. ff. de Pet. hered.*

501 VIII. *Plantatione*, *ex §. 31.* ubi ſtatuitur, quod ſi tu ponas alienam plantam in ſolo tuo, illa tua fiat, ſic e converſo, ſi ponas tuam in ſolo alterius, planta illius erit, ſi jam radices egerit. Et ibi pariter ſtatuitur, quod planta poſita prope confines fundi alieni, quæ in illum radices jecerit, ſit communis. Vide *Croix n.* 132. Notandum hic autem, non licere arboris in alieno fundo poſitæ ſuccidere radices, aut ramos porrigentes in agrum proprium, niſi alter monitus eos tollere nollat, ut dicunt *Schengiderv. & alii ap. Croix d. nu.* 132. Idem quod dictum eſt de planta, ſtatuitur de frumento ſato, quod etiam ſolo cedit, *ex §. 32.* Et qui ſeminaverit mala fide, nequa expenſas repetere poteſt, ut *Croix dict. n. 132. cum Haun.* Pariter in §. 33. ſtatuitur, ut licet aureæ cedant chartis; Sed hodie ax conſuetudine, aſſerit *Croix n. 134. cum Illſung*, *Haun. & Tamb.* contrarium vigere.

502 IX. *Perceptione* fructuum, ſi facta ſit bona fide, & fructus ſint conſumti. §. *Si quis a non Domino eod. Inſtit.*

503 X. *Traditione*, per quam dominus vult in alterum alienare ſuæ rei dominium. §. *Per traditionem eod. Inſtitut.*

504 Jure autem *Poſitivo Civili*, ſeu *Canonico* acquiritur dominium per *Præſcriptionem*, ſeu *Uſucapionem*, quæ proprius dicitur de rebus corporalibus fieri. Ad *Præſcriptionem* quatuor requiruntur conditiones: I. Bona Fides. II. Titulus juſtus. III. Continuata Poſſeſſio. IV. Ut res illa præſcribi poſſit.

I. Igitur conditio eſt *Bona Fides*, *ex Reg. 2. jur. in 6.* qua quis prudenter, non jam ex ignorantia craſſa, credat rem eſſe ſuam. Hinc qui ab initio dubitat, an res ſit ſua, nequit inchoare poſſeſſionem. Si vero ad poſſeſſionem bonæ fidei dubium ſupervenit, præſcriptio non interrumpitur; modo interim diligentia adhibeatur ad veritatem inquirendam. Idem tenet *Anacl. D. 6. q. 2. n.* 12. tanquam communius, & probabilius. Vide dicenda *n.* 251.

505 II. Conditio eſt *Titulus juſtus*, pota emtionis, donationis &c. ſaltem rationabiliter ſiva probabiliter præſumtus, etſi revera non intervenerit. Notandum tamen, quod Titulus non ſemper requiritur, ſed tantum quando præſumtio eſt contra poſſeſſorem, ut mox dicemus. Ad præſcribendum autem ſufficit titulus coloratus: *Croix l. 3. p. 2. n.* 498. cum communi. Sufficit etiam titulus exiſtimatus, puta ſi exiſtimes rem Patri tuo fuiſſe donatam. Vide *Croix n.* 499.

506 III. Conditio eſt *Continuata Poſſeſſio* per tempus a jure definitum. Si enim adeſt Titulus, res uſu conſumtibiles, ſeu mobiles triennio præſcribuntur, ax *l. un. Cod. de Uſuc. & §. 1. Inſtit. de Uſuc.* ibi: *Cautum eſt, ut res quidem mobiles per triennium uſucapiantur.* *Bon.* tamen *de Reſt. q. ult. p. 2. §. 2.* dicit hoc eſſe inter præſentes, ſed inter abſentes requiri quatuor annos: Sed hanc diſtinctionem nec textus agnoſcit, nec ceteri DD. nam *Leſſ. l. 2. c. 6. n. 22. cum communi*, *Verde Inſt. Civ. l. 2. de Uſucap. Lemma 8. n. 451. Anacl. l. cit. n.* 21. indiſtincte iſti dicunt ſufficere triennium ad mobilia præſcribenda. Idem dicit *Croix l. 3. p. 2. n.* 529. Et adhuc pro rebus ſpectantibus ad Eccleſiam, ut *Mol. Laym. Pal. Sanch. Lugo*, *ib.* (contra *Sylveſt. Cov. Leſſ. &c.*) *Buſembaum* autem *de Reſt. n. 610. circa fin. cum Trull. & Salon.* dicit, quod ad præſcribendos fructus collectos ſufficit biennium inter præſentes, & quatriennium inter abſentes.

507 Debita ex rebus mobilibus, ſicut etiam fructus, pari modo ac mobilia præſcribuntur, *Croix lib. 3. p. 2. n. 522. cum Dic. & pluribus;* quia acceſſorium ſequitur principale. Aliæ vero actiones non præſcribuntur niſi per 30. annos. Vide *Croix n.* 539.

Si quis per triennium poſſedit Beneficium Eccleſiaſticum, vel ipſius fructus, jam præſcribit ex Regula Cancellariæ relata in extenſum *ap. Croix l. 4. n.* 689. Etiamſi titulus fuerit nullus, ut *Croix n. 716. cum Nav. Sot. Sa*, *Leſſ. &c.* contra alios. Modo abſit ingreſſus ſimoniacus, vel intruſio, ut dicitur in Regula prædicta Cancellariæ. *Ingreſſus* autem *ſimoniacus* eſt, ſi quis ſciens ſimoniam a ſe vel ab alio tertio commiſſam ingrediatur Beneficium, *Croix n.* 709. Vide dicta *de Sim. n.* 111. Secus vero, ſi fuerit a tertio, ipſo contradicente, ac deinde ignorante ſimoniam, ut dictum eſt *n.* 111. utque dicit *Croix ibid. cum Leſſ. Suar. Sanch. Pal. Luca*, *&c.* Vel ſi poſt ſimoniam ſupervenerit titulus coloratus, *Croix* cum *Gom. & Chok. contra Lug. n.* 710. Ad excludendum autem Beneficiatum, ſimonia debet eſſe utrinque completa. *Croix n.* 712. Vide dicta *n.* 106. *Intruſio* deinde intelligitur, ſi ipſe ſe immittit in Beneficium ſine vera collatione, aut inſtitutione, aut confirmatione, aut expeditione Literarum Pontificiarum; vel ſi poſt excommunicationem, ſuſpenſionem, aut amotionem per ſententiam ſaltem declaratoriam, &c. Vide *Croix cit. n.* 713. Poſſeſſio decennalis majores favores habet. Vide *ibi n.* 715.

508 Res vero immobiles non præſcribuntur, niſi per ſpatium 10. annorum inter præſentes, & 20. inter abſentes. Ita ex communi *Bon. ib. Anacl. n.* 22. Notandum autem, quod *Præſentes* dicuntur, qui in eadem Provincia, Abſentes, qui in diverſis Provinciis habitant, ſive res ſita ſit in eadem Provincia, ſive alibi, ut *Anacl.* ait *n. 23. ex l. ult. C. de longi temp. &c.* Sed *Lugo de Juſt. & Jur. Diſp. 7. n. 76. cum aliis* dicit cenſeri abſentes etiam eos, qui, eſto in eadem Provincia, in diverſis tamen degunt locis, qui proprium Gubernatorem habent, licet eidem Principi, vel Senatui ſubditum. Si quis autem partim fuerit præſens, & partim abſens, anni abſentiæ ſunt duplicandi, v. gr. ſi fuerit præſens octo annis, & duobus abſens, hi duo duplicandi ſunt, & inde 12. anni ad præſcriptionem requiruntur. *Anacl. n.* 24.

509 Quando autem non adeſt Titulus, ad præſcribenda ſive mobilia, ſive immobilia requiruntur 30. anni. Eſt commune cum *Anacl. & Bon. ex l. Sicut in rem. Cod. de Præſcr. 30. vel 40. an.* Idem ait *Tamb. Dec. l. 8. tr. 1. c. 4. §. 1. n. 3. cum Mol. & Leſſ.* qui notat deinde, quoad mobilia ſine Titulo præſcribenda, nihil in Jure eſſe conſtitutum. Unde videntur etiam 30. anni requiri.

510 Ad præſcribenda bona Eccleſiæ, vel locorum piorum requiruntur 40. anni, ex *Auth. Quas Actiones. Cod. de Sacr. Eccl.* Immo, quoad bona Eccleſiæ Romanæ requiritur præſcriptio centenaria, ut *Anacl. n.* 25. Dubitatur autem utrum res mobiles Eccleſiarum etiam triennio præſcribantur? Affirmant *Bon. l. c. Leſſ. l. 2. c. 6. n. 12. cum Laym. & aliis pluribus ap. Anacl. n.* 27. Et probant ax *d. Auth. Quas Actiones*. Negant vero *ib. Oſtienſ. Panorm. cum Anacl.* Probantque *ex c. 1. D. de In integr. Reſt.* eo quod, ut iſti dicunt, conceſſio locis piis facta a Jure Canonico, ut non præſcribantur eorum bona niſi ſpatio 40. annorum, non diſtinguit mobilia ab immobilibus. Utraque eſt ſatis probabilis.

511 Dicitur autem *Poſſeſſio continuata*, nam præſcriptio interrumpitur vel *naturaliter*, ſi præſcribens amittat poſſeſſionem, aut ei ſuperveniat mala fides; vel *civiliter*, ſi ab altero lis ſuper rem intimetur: niſi alter injuſte hoc faciat ad interrumpendam præſcriptionem. *Leſſ. n. 49. Anacl. n. 39. cum aliis.*

Si vero bona fide poſſidere incœpiſti, & ſupervenit dubium, teneris inquirere, an res ſit aliena. Quod ſi non comperias, potes pergere ad eam poſſidendam, & præſcribendam. Ita *Croix l. 3. p. 2. n. 482. Lugo D. 7. n. 17. Leſſ. Mol.* & communiter (contra *Adrian.*). Et favent *c. Si virgo. 34. q. 1. & c. fin. de Præſcr.* Dicitque *Croix n.* 548. quod pro litis conteſtatione non interrumpitur præſcriptio triennalis. Notat etiam *Dicaſt. ibid.* poſſe quemque præſumi bona fide incœpiſſe poſſidere; Et hoc valere pro foro interno, etiamſi bona fides ſit ex ignorantia juris manifeſti, dicunt *Lugo*, *Leſſ. Pal. & alii*;

alii ap. Croix n. 484. Quia leges ideo tunc improbant præſcriptionem, quoniam non præſumunt perfectam bonam fidem. Sed tamen probabilior videtur ſententia contraria quam tenet *Croix ib. cum Dicaſt. Mol. &c.* Ratio, quia ad præſcriptionem non tantum requiritur fides theologice, ſed etiam civiliter bona, cum tantum ea vi legum dominium acquiratur. Ait autem *Lugo ap. Croix n. 489.* quod ſi fides tua ſit ſolum venialiter mala, potes præſcribere; & id deducitur ex Conc. Carthag. *in c. fin. de Præſcript.* ubi damnatur ſola fides cum mortali.

512 Hæres poſſeſſoris malæ fidei probabilius non præſcribit, ut ex communi tenent *Mol. diſp. 65. & Croix n. 490. cum Dic. &c.* Excipiunt *Leſſ. Pal. Cov. Grotius, & alii ib.* ſi præſcribens ſit heres heredis; Sed hoc probabilius etiam negat *Croix cum Lugo, &c.* Secus vero dicendum de ſucceſſore particulari, ut emptore, legatario, &c. *Croix n. 491.*

513 Per bonam fidem poteſt quiſque præſcribere libertatem a ſolvendo debito, ſi invincibiliter illud ignoret, *Lugo* C. 7. *num. 49. & Croix n. 493.* Et ſic etiam præſcribet libertatem a ſolvenda mulcta, ſi intra certum tempus non exigatur, etſi ſciat illam debere, *Croix num. 494.* cum *Mol. Cov. &c.* Notandum autem, quod ſi quis poſſeſſionem dimittat, ut alter habeat, ſi hic non acquirat, prior retinet, quia ſemper ineſt conditio, ut aliter acquirat. Ita ex *l. 34. ff. de Acqu. poſſ. Croix num. 517.* Poſſeſſio autem nequit dimitti, niſi animus ſit manifeſtatus, ut *Lug. D. 23. n. 59. & Croix ibid. cum Suar. & Dic.* Ratio, quia cum poſſeſſio conſiſtat in facto externo, nonniſi alio caterno facto amittitur.

514 Sedulo inſuper advertendum, quod aliquibus perſonis privilegiatis datur reſtitutio in integrum per quatuor annos poſt præſcriptionis tempus, ad recuperanda ea quæ per præſcriptionem amiſerant, prout Minoribus, & Eccleſiis, aut aliis locis piis; Item mulieribus, & rudibus, ut probabile putant *Palaus, Leſſ. &c. ap. Croix l. 3. p. 2. n.* 558. Item uxoribus quoad bona dotalia; Item iis qui probent, ut alii opinantur, ideo non interrupiſſe præſcriptionem, quia invincibiliter ignorarint; Sed hoc negant *Haunold. Fachinæus*, & merito *ibid.* de hoc dubitat *Croix cum Dic.* Alioquin ſic jurgia etiam ſæpiſſime manarent, & facile fruſtraretur lex præſcriptionis.

515 IV. Conditio eſt, *ut res ſit apta præſcribi;* nam res furtive, aut vi poſſeſſæ nunquam præſcribuntur a fure. Res autem, quas bona fide tertius poſſeſſor a fure accepit, non præſcribuntur adhuc cum titulo, niſi ſpatio 30. annorum inter præſentes, & 40. inter abſentes. Si vero Titulus non adſit, res furtivæ nunquam a quocunque præſcribuntur, ut notat *Verde l. c.* & annuit *Anacl. n.* 18. Res Fiſci tantum præſcribuntur per 40. an. Quædam autem res nunquam præſcribi poſſunt, ut ſunt res publicæ, Jura ſpiritualia, prout jus Decimarum, jus conferendi beneficia, non autem juſpatronatus, *Anacl. n.* 17.

516 Probabile autem cenſet *Verde l. cit.* quod Heres cum bona fide rite poſſit præſcribere rem, quam Teſtator mala fide poſſedit. Sed ut diximus ſupra *n.* 512. id probabilius negant *Mol. Croix &c.* communiter. Imo notandum, hoc Neapoli reprobatum eſſe ex recenti Deciſione Quatuor Aularum edita an. 1738. Quamvis ceterum admittatur ibi Præſcriptio legitima 30. an. a die natæ actionis (deductis temporibus de jure deducendis) in tertio poſſeſſore, quo ſancitum eſt præſumendam eſſe bonam fidem, niſi mala fides apertis argumentis (non tantum præſumtionibus) ab Auctore probetur. Item deciſum fuit, Advocatos, & Procuratores litium poſt biennium non poſſe agere pro ſuis laboribus: Notarios pro ſcripturis, copia non tradita, non poſſe agere poſt biennium; copia autem tradita, omnem actionem eis interdici: Pharmacopolas contra principalem, poſt biennium; contra Hæredes autem, poſt duos menſes: Fabros, poſt annum: Famulos, & ſimiles, poſt duos menſes. Notandum tamen hæc locum habere, ut ibi ſtatuitur, *niſi ſcriptura publica, vel privata producantur*; Et inſuper ibi dicitur, hæc decerni *non ope præſcriptionis, ſed vi præſumtæ ſolutionis*; Quare infertur, quod debitur, qui certus eſſet ſolutionem non eſſe factam, ee dicta Deciſione minime ab obligatione ſolutionis eximitur.

517 Communis autem eſt ſententia apud Juriſconſultos, & Theologos, quod etiam in foro conſcientiæ per præſcriptionem acquiritur dominium, ut habetur apud *Croix l. 3. p. 2. n.* 470. & eam tenet & ſuſe probat *Lugo de Juſt. D. 7. ex n. 4. cum Caj. Sot. Cov. Mol. Leſſ. Sylv. etc.* communiter, contra aliquos paucos. Id probat præſertim *Lugo n. 1. ex Conc. Lat.* relato in *c. final. de Præſcript.* ubi tantum reprobatur præſcriptio malæ fidei, & clare approbatur præſcriptio bonæ fidei, his verbis: *Unde oportet, ut qui præſcribit, in nulla temporis parte habeat rei alienæ conſcientiam.* Ratio autem eſt, quia bene poteſt lex humana transferre dominium de uno in alium ob bonum commune, ad vitanda jurgia, & ne dominia rerum remaneant incerta. Sed quæſtio hic maxime utilis agitur apud *Tamb. Dec. l. 8. tr. 1. c. 4. §. 2.* an in locis, ubi lex præſcriptionis non viget in foro judiciali, poſſit quis illa uti in foro conſcientiæ? Et primo loco ait *Tamb.* videri negandum, cum is tantum ex lege poſſit Jus accipere rem retinendi. Enixe tamen tenet *n.* 8. talem bene uti poſſe præſcriptione de jure communi, ſaltem ante ſententiam, ubi Jus Commune præſcriptionis Lege Municipali non ſit explicite abrogatum; prout Neapoli expreſſe in Deciſione relata ſtatutum eſt illud, quod Heres Teſtatoris mala fide rem poſſidentis nunquam præſcribere poſſit. Ceterum, quoad alias præſcriptiones a Jure communi ſtatutas, nihil vere in noſtro Regno derogatum expreſſe invenitur; Immo *Verde l. c. Lemma 4. n. 424. cum Staib. Gallup. Prado, & Amato, contra Urſil. & Rovit.* tenent in regno ſervari quidam præſcriptionem: *Juri enim ſtandum* (ait Verde); *cujus oppoſitum non invenitur in Regno ſancitum.* Quare concluditur (prout etiam me docuit Doctiſſimus Epiſcopus Torni) licite non uti poſſe in conſcientia præſcriptionibus Juris Communis in Regno, & in omni loco, ubi oppoſitum per Municipalem Legem expreſſe ſancitum non habetur.

CAPUT I.

De Furto.

DUBIUM I.

Quid ſit Furtum, & quale peccatum.

518 *Quid eſt furtum?*

519 *An liceat aliquando auferre alienum ob bonum finem?*

520 *An ob neceſſitatem? Qu. I. an captivi apud Turcas poſſint alienum ſurripere ad ſe liberandum a captivitate? Qu. II. An pauper extreme indigens poſſit accipere antequam petat? Qu. III. An poſſit accipere rem magni valoris? Qu. IV. An fur teneatur reſtituere, ſi conſumpſerit rem ablatam in extrema neceſſitate? Qu. V. An ſurripiens in extrema neceſſitate, teneatur ad reſtitutionem, ſi fiat dives? Et hic quæritur, an dives ſatisfaciat ſuæ obligationi, ſi dat mutuo rem pauperi? Qu. VI. An dives non ſubveniens, teneatur poſtea ad reſtitutionem?*

521 *Quando liceat creditori facere compenſationem?*

522 *An famuli poſſint ſibi compenſare ſalarium pro ſuis operibus? Sequitur idem 523. & 524.*

525 *An Chriſtiani poſſint auferre res Turcarum.*

„ RESp. Eſt occulta, & injuſta rei alienæ ablatio, invito rationabiliter domino. Quod, ſi res ſit ſacra, dicitur ſacrilegium, de quo ſupra. Si aperte cum vi fiat, eſt rapina, a furto ſpecie diſtincta. Licet autem furtum, ceteris paribus, quam rapina, levius ſit, & ex genere ſuo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, eſt tamen mortale, ſi quantitas ſit notabilis. Ita communiter omnes. 518

Unde reſolves.

„ 1. Qui alienum accepit per jocum, vel ob bonum, aut commodum illius, a quo accepit, non furatur: v. gr. ſi uxor auferat a marito pecunias, ne ludis, aut comeſſationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur: aut librum hæreticum, ne legat; aut famulus det eleemoſynam non nimis magnam valde indigenti, in qua dominus rationabiliter non ſit invitus, a quo tamen ob verecundiam, vel aliam cauſam non audeat petere. V. *Leſſ. l. 2. c.* 12. 519

„ 2. Qui pro ſe, vel alio in extrema neceſſitate conſtituto alienum accipit, quantum neceſſarium eſt, nec furatur, nec tenetur reſtituere poſtea ſic adſumptum; ſiquidem re, & ſpe indigens fuit. Idem docet *Leſſius, loc. cit. d. 4. Malderus etc.* de neceſſitate gravi. Verum id probabilius alii negant, cum *Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 1. n. 7. ex S. Thom. 2. 2. q. 66. a. 7. Sylv. Ang. V. Dian. t. 1. p. 2. t. miſc. R. 20. C. Lugo d. 16. ſ. 7.* * (*Adverte hic Prop. 36. damnatam ab Innoc. XI. Permiſſum eſt furari, non ſolum in extrema neceſſitate, ſed etiam in gravi*) * 520

Certum eſt eum, qui eſt in extrema neceſſitate conſtitutus, poſſe alienum ſurripere, quantum ſufficit ad ſe a tali neceſſitate liberandum. Ita communiter DD. cum *D. Th. 2. 2. q. 66. a. 7.* Ratio S. Doctoris quia in tali caſu omnia ſunt communia; jus enim Gentium, quo diviſio facta fuit bonorum, non poteſt derogare juri naturali, quo cuique competit ſibi providendi, dum extrema neceſſitate laborat. Idem dicitur, quando neceſſitas eſt proxima extremæ, aut illi æquivalens; in tali enim neceſſitate, quæ vocatur alias graviſſima, ſeu quaſi extrema, poteſt etiam quis ſibi providere per media ordinaria, non autem exquiſita & extraordinaria. Ita communiter *Lugo de Juſt. D. 16. n. 154. Leſſ. l. 2. c. 21. n. 71. Spor. tr. 5. c. 5. n. 103. Salm. de Reſt. c. 5. n. 38. cum Nav. Sot. Cajet. Prad. &c. Viva in prop. 36. damn. ab Innoc. XI. n. 14. cum Sylveſt. Az. Croix l. 3. p. 1. n. 947. cum Card. Haunold. & Tamb.* qui vocat ſententiam certam. Talis autem graviſſima neceſſitas putatur, quando quis eſt in probabili periculo incurrendi mortem, ut *Ronc. de Charit. c. 2. q. 3. Holzmann eodem tit. n. 172. ac Vaſq. Val. Nav. Moya, Dic. &c.* apud *Croix l. 2. n.* 195. Aut vero in periculo amittendi membrum aliquod principale, aut aliquem ſenſum, puta oculum. *Pal. Dic. & Tamb. ap. Croix ib.* Item quando quis eſt in proximo periculo incidendi in perpetuam captivitatem, ſive pœnam triremium, vel graviſſimum aut perpetuum morbum, vel infamiam. *Lugo l. c. Sporer tr. 5. n. 85. Ronc. l. c. Elbel de Reſt. n.* 271. Non enim opus eſt ut dicunt *Lugo, & Elbel ex D. Th.* & aliis, quod hujuſmodi mala actu inferantur, ſed ſufficit quod proxime & moraliter certo immineant. Imo ait *Holzm. l. c.* quod de eis adſit periculum certo probabile. Sed dubitatur, an poterit eadem neceſſitate laborare Pater, qui ob inopiam eſt in periculo proſtituendi filiam? Affirmat *Bon.* & conſentit *Mazzot. l. c. cum Cajet. Suar. &c.*

ditionem; & hoc quidem convenienter implevit qui pecuniam mutuavit: non autem tenetur condonare in caſu quo ille poterat per mutuum liberari.

Sic igitur pariter dicendum in quæſtione primo loco propoſita de ſurripiente bona aliena in extrema neceſſitate: Nihil tenetur ipſe reſtituere, ſi tempore neceſſitatis erat abſolute pauper, ut dicunt *Lugo D. 16. n. 171. & Salm. de Reſt. c. 5. n. 35.* (contra *Laym. l. 3. tr. 3. p. 1. c. 1. n. 7.* ac alios *ap. Salm. ib.*). Ratio, quia, ut docet *D. Thom. l. c.* qui eſt abſolute pauper, poteſt licite ex rebus alienis ſibi ſubvenire, & efficit ſuum id quod accipit: Recte autem excipiunt *Salm. l. c. n. 35.* ſi res accepta ceſſante neceſſitate exiſtat in propria ſpecie, tunc enim dicunt, quod tenetur eam reſtituere; Ratio, quia, cum illius rei ſolus uſus erat ei neceſſarius ad ſuam neceſſitatem ſublevandam, non poterat illius dominium ſibi abdicare. Pauper autem, qui aliunde bona habuit vel ſpem habendi, ut ſupra diximus, bene tenetur reſtituere rem acceptam & conſumtam in neceſſitate, quia quando rem accepit, non fuit abſolute pauper.

Quæritur VI. An dives non ſubveniens pauperi tempore quo ille erat in extrema neceſſitate, teneatur poſtea ad reſtitutionem? *Prima* ſententia affirmat, & hanc tenent *Carden. in 1. Criſi D. 26. n. 76. cum Hurt. Laym. lib. 3. tr. 3. p. 1. c. 1. n. 7.* item *Prado & Arag. ap. Salm. de Reſt. num. 33.* eamque putat probabiliorem *P. Concina tom. 2. de Eleem. c. 9. q. 10.* Ratio, quia pauper in extrema neceſſitate habet verum jus ad bona divitis, & ideo, ſi dives illa non tradat, peccat contra juſtitiam, & tenetur reſtituere. Alias, ſi non peccaret contra juſtitiam, ſed tantum contra charitatem, poſſet ipſe ſine injuſtitia etiam impedire pauperem, ne in tali neceſſitate ſuum arriperet, nec teneretur ad reſtitutionem damnorum obvenientium filiis pauperis, qui ex illa impeditione mortem ſubiret; quod nemo dicit. Hinc inferunt, quod, ſi dives ſive impedit, ſive negligit dare eleemoſynam in eo caſu, tenetur, adhuc ſublata neceſſitate, refarcire omnia damna pauperi illata. *Secunda* vero ſententia probabilior, quam tenent *Leſs. l. 2. cap. 12. num. 25. Lugo D. 16. ex num. 143. Holzmann de Charit. cap. 3. n. 182.* cum communi, ut aſſerit & *Salm. loc. cit. numer. 34. cum Suar. Con. Bean. Sanch. Vaſq.* negat teneri divitem ad reſtitutionem damnorum, ſi negligit dare eleemoſynam. Ratio, quia talis obligatio eſt ex præcepto charitatis, quæ ad reſtitutionem non obligat. Et quamvis pauper in extrema neceſſitate habeat jus ad bona divitis apprehendenda, cum illa eo caſu fiant communia, non acquirit tamen eorum dominium; tunc enim non quoad dominium, ſed tantum quoad uſum bona aliena communia evadunt. Sed dices: Si dives non obligatur ad ſubveniendum pauperi ex juſtitia, quomodo poterit pauper juſte rem ejus ſurripere, ipſo invito, vel neſciente? Reſpondeo cum *Lugo* eodem modo, ut diximus in *Qu. III.* Ante diviſionem bonorum omnia erant communia, & quiſque poterat ex eis accipere ſibi neceſſarium, ſed nullus tenebatur ipſi ex juſtitia dare. Idem dicendum in caſu extremæ neceſſitatis, cum omnia tunc fiant communia, poteſt pauper accipere bona divitis, ſed dives non tenetur dare ex juſtitia. Cum autem pauper habeat jus ad accipiendum, peccat proculdubio dives contra juſtitiam, ſi illum impedit ab accipiendo, & tenetur ad omnia damna filiis aliiſque heredibus neceſſariis ex tali impeditione obvenientia. Si vero non impedit, ſed tantum negligit dare, ad nihil poſtea tenetur. Unde concluditur, quod pauper poteſt juſte bona divitis accipere, ſed dives non tenetur ex juſtitia dare.

Ultimo hic notandum, quod in ſola gravi neceſſitate prohibetur ſurripere rem alienam ex *propoſ. damn. 36.* mox ſupra relata. Excipit *Viva in d. prop. 36. n. 10.* quando pauper ad levandam ſuam non levem miſeriam, quamvis non extremam, aliquid leve ſurriperet, probabiliter judicando dominum opulentem ex pietate non eſſe invitum, ſaltem quoad ſubſtantiam. Recte tamen advertit hujus epikejæ uſum non debere eſſe facilem, nec in materia gravi, quia divites in hoc etiam quoad ſubſtantiam ſunt rationabiliter inviti.

521 3. „ Nec item furatur, qui accipit in compenſationem ju„ ſtam, ſi aliter ſibi debitum accipere nequeat, v. g. ſi fa„ mulus juſtum ſtipendium non poſſit aliter obtinere; vel „ inique inductus ſit ad ſerviendum iniquo pretio. Vide „ *Laym. l. c. & Tol. l. 5. c. 15.*

Nota quoad *compenſationem* I. Quod compenſatio poteſt fieri etiam in alia ſpecie, ſi non poteſt fieri in eadem. *Croix l. 3. p. 1. n. 967.*

Nota II. Quod compenſatio regulariter peti debet per judicium; ſed hoc omittere eſt tantum veniale peccatum, *ex Salm. de Reſt. c. 1. n. 313. in fin. cum Lug. &c. Viva in Prop. 37.* Innoc. XI. *n. 1. ac Croix n. 965. Tamb. & aliis.* Imo nullum, ſi alias timeantur inimicitiæ, amiſſio expenſarum, & ſimilia, ut recte docet *Laym.*

Nota III. Quod, licet ad compenſationem requiratur certitudo crediti ex communiſſima *ap. Croix n. 962.* quamplures tamen, & graves Auctores apud *Salm. de Reſt. c. 1. n. 320.* admittunt poſſe fieri compenſationem cum credito tantum probabili in tribus caſibus, ſcilicet quando compenſatur fama cum pecunia; infamia cum infamia data; & legatum relictum in teſtamento non ſolemni. Sed vide quæ de his diximus *de Conſcientia l. 1. n. 35.*

522 Nota hic Propoſ. 37. Innoc. XI. quæ dicebat: *Famuli & famulæ domeſticæ poſſunt occulte Heris ſuis ſubripere ad compenſandam operam ſuam, quam majorem judicant ſalario, quem recipiunt. Salmanticenſes de IV. Præcepto n. 130. cum aliis,* loquentes *de hac prop. damn.* dicunt I. quod ſi famulus ſine neceſſitate libere conveniat cum Domino de ſtipendio inferiori, poſtea nihil poterit ſibi compenſare; ſecus, ſi ex neceſſitate, ad levandam nimirum ſuam miſeriam, conveniat de ſalario notabiliter minori juſto. Ratio, quia Decreta Pontificia non intelligunt obligare famulum contra juſtitiam. Ita *Salm. de Reſt. cap. 1. num. 317. & Viva in d. Propoſ. 37. num. 12. cum Leſſ. Suar. Mol. &c.* contra *Croix lib. 3. p. 2. num. 975.* qui ait nihil penitus poſſe famulum ſurripere poſt pactum, quia jam ceſſit juri ſuo; ſed reſpondetur, quod famulus, cum cogitur ad ſic conveniendum a ſua paupertate, tunc non cedit juri ſuo ſponte, ſed coacte; & ideo ipſius paupertas nequit excuſare Herum, ut non ſolvat ei ſaltem infimum ſtipendium. Quando autem famulus coactus a neceſſitate convenit pro parvo pretio, poterit ſibi compenſare uſque ad pretium infimum, ut ait *Viva dict. num. 12. cum Leſſ. Suar. Mol. & Dic.* & aliis (ut ait) communiſſime. Hoc tamen currit, niſi Dominus alios famulos pro eodem parvo pretio jam juſte inveniſſet; Vel niſi ipſe famulus de ſe oblatus fuiſſet, & Dominus ex pietate ſive indigentia ipſo uteretur. *Viva d. n. 12. in fin. & Salm. de IV. Præc. num. 136. cum Mol. Sot. Nav. Vill.*

Dicunt II. *Salmanticenſes*, quod ſi famulus ex electione proprie augeat operas debitas, nihil poteſt ſurripere, quia tunc cenſetur operam ſuam condonare ad conciliandam ſibi Domini gratiam; ſecus autem, ſi ex voluntate Domini expreſſa, vel tacita, quia tunc ſervanda eſt regula illa, nempe quod quivis operarius dignus eſt mercede ſua. Ita *Salm. de IV. Præc. c. 4. n. 136. & de Reſt. c. 1. nu. 138. cum Mol. Sot. Villal. Nav. Dian. Fagund. Baſſ.* & ita etiam *Corella cum Filguera, Toreſil. Laſtra, & Hozes ſuper d. prop. 37.* Conſentitque huic *Croix l. 3. p. 2. n. 976.* 523

An autem famulus, ſi evidenter ſibi conſtet de injuſtitia ſui ſtipendii, poſſit tunc ex proprio judicio facere ſibi hujuſmodi compenſationem? Negant *Croix lib. 3. p. 2. num. 976. Carden. ſup. Prop. Innoc. XI. Diſſ. 23. cap. 2. art. 3. num. 62. & 63. & Viva in d. prop. 37. num. 1.* Et dicunt, quod famulus, ſive quicunque alius mercenarius non debet ſibi compenſare, niſi ex judicio communiſſimo peritorum, aut viri valde docti, & in re morali verſati; Ideoque inquiunt ad hoc non ſufficere judicium Confeſſarii mediocriter docti. Attamen *Salm. de IV. Præc. n. 137.* dicunt famulum poſſe etiam ex proprio judicio ſibi compenſare ſuam operam, ſi ipſe certe judicet majus ſtipendium mereri. Quod ſane videtur ſatis probabile mihi & aliis doctis recentioribus, ſi hic famulus, vel quicunque alius mercenarius ſit vir prudens, timoratus, & vere aptus ad recte judicandum, ac certus ſit de juſtitia compenſationis, remoto omni hallucinationis periculo. Sed hæc rariſſime evenient. Nec obſtat ſupradicta *propoſ. 37.* damnata, quæ merito proſcripta fuit, quia nimis generaliter loquebatur. 524

Quæritur hic obiter, utrum Chriſtiani poſſint licite ſubripere res Turcarum? Reſp. ſi Chriſtiani ſint in locis Turcarum captivi, certum eſt poſſe eos ſurripere a Dominis quantum ſufficit, ut redimantur, & ad Patriam redeant in compenſationem injuſtæ ſervitutis, & damnorum quæ ratione ſervitutis patiuntur. Ita habetur ex Decreto Congr. SS. Off. die 23. Aug. 1630. *ap. Peyrin de Priv. Minim. t. 3. cap. 4. n. 29.* ubi hic fuit declaratum: *Qui captivi injuſte detinentur ab infidelibus, poſſunt a dominis particularibus accipere ſine injuſtitia, quantum ſufficit ad congruam compenſationem, etiam pro ſufficientia redemtionis ab illis, vel ab aliis qui ſunt partes Reip. ſive Judæi, ſive Turcæ.* Dubium fit, an quilibet Chriſtianus poſſit ſurripere bona Turcarum? Negant *Azor. tom. 1. lib. 8. cap. 24. quæſt. 12. & Fill. tr. 22. c. 5. n. 123.* Sed affirmant probabiliter *Mol. tom. 1. tr. 2. D. 37. lit. D. cum Gajet. 2. 2. quæſt. 66. a. 8.* item *Victorel. Naldus, Duvall. Rebell. Velaſq. Covarr. & alii ap. Dian. p. 5. tr. 13. R. 98.* qui probabile putant. Ratio, quia ſic recte præſumi poteſt ei concedi a Principibus Chriſtianis, qui jus habent ſpoliandi Turcas omnibus bonis, ac locis ab ipſis uſurpatis. Conſentit etiam *Felix Pot. de 7. Præc. n. 2953.* modo (recte limitat) non adeſſet inter Turcas tempus treguæ, vel Salviconductus; vel niſi aliquis Turca degat in locis Chriſtianorum, ſive liber, ſive ſervus, maxime ſi adſit ut publicus negotiator ſub fide Regia. 525

DUBIUM II.

Quæ ſit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

526 *Quæ ſit quantitas gravis reſpectu ad diverſa genera perſonarum, vel ad diverſas circumſtantias?* 527. *Id clarius elucidatur.* 528. *Concluſio & probabilior ſententia.*
529 *Quid de furto rerum expoſitarum, nempe fructuum, & lignorum?*
530 *Quæ quantitas ſit gravis in furtis minutis?*
531 *Quid ſi ſit animus reſtituendi brevi tempore, vel partem complentem materiam gravem?*
532 *An ſit mortale furari parum Reliquiæ ſacræ?*

„ VAriæ ea de re ſunt ſententiæ. *Nav.* nimis ſcrupuloſe „ ſtatuit medium Regalem; alii nimis laxe 10. aureos; „ moderatius *Tol. Med. Leſſ. &c.* duos Regales, etſi minus „ ſufficiat, ſi notabiliter noceat. 526

„ *Reſp.* Ea non mathematice; ſed moraliter metienda eſt, „ non tantum ex valore rei ablatæ, ſed etiam ex circum- „ ſtantiis perſonæ, cui aufertur: ſi nimirum ei grave damnum „ inferatur, aut ſaltem charitas Chriſtiana graviter lædatur, „ quomodo reſpectu valde divitis, imo etiam Regis, unus, „ vel alter aureus notabile quid videtur: reſpectu vero me- „ diocriter divitum, quatuor circiter Regales, ſive medius „ imperialis: reſpectu mechanicorum duo; reſpectu paupe- „ ris, unus. Ita nunc plerique cum *Bon.*

Unde reſolves,

„ 1. Grave peccatum eſt auferre rem parvam domino valde „ proficuam v. g. ſartori acum, quam unicam habet, nec „ habere aliam poteſt, qua ſe alat. *Leſſ. l. 2. c.* 12. *d.* 8.

„ 2. Grave item eſt (etſi non in ſpecie furti) ſi ſu- „ ſciat ex jactura rei parvæ domino ſecuturam valde magnam „ moleſtiam, v. g. quia valde ad eam afficiebatur, nec ſi- „ milis recuperari poteſt: niſi tamen res ſit nullius prorſus „ momenti. V. *Bon. d.* 2. *q.* 8. *p.* 1.

527 Quoad hoc punctum tam ad praxim ſcitu neceſſarium, nempe quænam ſit materia gravis in furto, operæ pretium eſt plura hic elucidare. Quidquid aliqui dicant, commune eſt apud DD. & non videtur poſſe negari, quod ad determinandam hujus materiæ gravitatem, non poſſit abſolute pro omnibus eadem quantitas aſſignari, ſed ipſa dimetienda ſit reſpective ad circumſtantias perſonæ, rei, loci, & temporis; cum enim furti gravitas conſiſtat in quantitate damni quod proximo infertur, facile nocumentum quod reſpectu unius leve erit, reſpectu alterius erit grave. Ideo enim *S. Thom. Opuſc. de Erud. Princ. lib.* 7. *cap.* 8. dixit: *In emiſſione unius gallinæ plus pauper gravatur, quam unus multum dives gravaretur in mille marcis.* Ideo etiam ait *Laym. l.* 3. *tr.* 3. *p.* 1. *cap.* 1. *cum Nav. Buſ.* & communi, quod auferre acum ſartori poterit aliquando eſſe grave furtum, ſi ille ea carens nequiret ſibi de victu providere. Ceterum ad juſtam dimenſionem faciendam hujus gravitatis, recte dicunt *Salm. de Reſt. cap.* 5. *num.* 12. magnopere conferre judicia Sapientum, quorum major auctoritas in hoc puncto mihi videtur majorem conſtituere probabilitatem. Quapropter diverſas Doctorum ſententias ſedulo hic congerere curavi; & ne pluries citationes eorum repetam, omnes AA. quos obſervavi hic ſimul refero. Hi ſunt videlicet *Leſſ. de Juſt. l.* 2. *cap.* 12. *ex n.* 31. *Lug. eod. tit. D.* 16. *ſ.* 27. *&* 28. *Laym. l.* 3. *tr.* 3. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 3. *Bon. de Reſt. D.* 2. *q.* 8. *p.* 1. *n.* 7. *Fill. tr.* 31. *c.* 10. *n.* 239. *Salm. de Reſt. c.* 5. *ex n.* 15. *Habert t.* 4. *p.* 2. *c.* 8. *§.* 5. *P. Concina t.* 4. *c.* 3. *Sporer de* 7. *Præc. c.* 5. *ex n.* 31. *Holzm. eod. tit. c.* 1. *n.* 732. *Ronc. eod. tit. c. un. q.* 4. *Anacl. tr.* 9. *D.* 5. *q.* 1. *n.* 8. *Elbel Conf.* 10. *n.* 288. *Wigandt tr.* 9. *Ex.* 3. *q.* 2. *Croix l.* 3. *p.* 1. *num.* 987. *Mazzot. t.* 2. *pag.* 397. *Tamb. Dec. l.* 8. *tr.* 2. *c.* 2. *n.* 2. *Viva de Reſt. q.* 7. *a.* 5. *n.* 5. *Tol. l.* 5. *c.* 16. *n.* 3. *Fel. Poteſtà de* 7. *Pr. c.* 3. *n.* 2618. Et quoniam Auctores iſti, in aſſignanda materia gravi, diverſis pecuniæ nominibus utuntur; ideo hic opus eſt referre plures pecuniæ ſpecies quas ipſi nominant, & earum æſtimationem, ſecundum iidem DD. explicant. *Paulus* ſive *Paceus* juxta *Laym.* valet quatuor vel quinque aſſes, ſive grana noſtrata. *Regalis* juxta *Tamb.* valet tarenum unum, ac quinque grana monetæ ſiculæ; & ad eundem valorem in circa reducitur *Julius*, *Argenteus*, ſive *Carolenus* noſter. *Florenus* juxta *Leſſium*, *&* *Anacl.* valet quatuor Regales; juxta *Lugonem* valet quinque; juxta vero *Fill.* ſex Regales. *Imperialis* juxta *Buſ.* valet octo Regales. *Aureus* juxta *Tamb. & Fel. Poteſtà* valet 12. vel 13. Julios; Et ad idem reducitur in circa *Scutus*, ſive *Ducatus* noſter.

Communiter DD. dicunt in furto illam eſſe gravem materiam, quæ alicui juxta ſuam conditionem in die ſufficeret pro ſui ſuæque familiæ ſuſtentatione; in qua, ut bene advertit *Croix n.* 985. *cum Spor. Gom. & aliis*, non ſolum computatur victus, ſed etiam veſtitus, & habitatio. Sed regula hæc, cum ſit valde obſcura & confuſa, nec univerſe poſſit pro omnibus valere, idcirco afferemus DD. qui pro diverſis perſonarum generibus gravem materiam aſſignant. Et I. Reſpectu *pauperum mendicantium* aſſignant pro gravi materia paucos nummos *Hebert*, *Elbel*, *Spor. & Holzm.* Alii vero communius aſſignant unum Regalem, & aliquando etiam dimidium (ſed in caſu raro, ut dicunt *Salm.*) Ita *Buſ. Leſſ. Bon. Viva*, *Anacl. Eſcob. Renzi*, *Mazzott. Wigandt cum Bann. & Serra*; item *Nav. Reg. ac Diana apud Lugo*. II. Reſpectu *pauperum laborantium*, generaliter loquendo, dicunt *Laym. & Lugo* eam eſſe gravem materiam, quæ pertingit ad valorem victus diurni, ſive ad mercedem mediocrem, quæ datur Foſſori pro uno die. Alii tamen diſtinctius loquuntur; *Ronc. & Hebert* aſſignat pro materia gravi unum Julium. Alii vero communius dicunt eſſe duos Regales, tam pro Foſſoribus, quam pro Artificibus, ſive Mechanicis; ita *Laym. Leſſ. cum Medin. Bon. Viva*, *Wigandt*, *Concina*, *Renzi*, *Eſcob. Mazzott. Tamb. Buſ. Holzm. Serra ap. Salm. & Nav. Reg. ac Diana ap. Lug.* Verumtamen pro Artificibus *Sotus*, *& P. Nav. ap. Leſſ.* requirunt pro materia gravi plus quam duos Regales, & idem dicunt *Elbel*, *& Poteſtà*; *Fillucius* requirit tres Julios, *Lugo* autem quatuor Argenteos. Hinc probabiliter dico, pro Foſſoribus ſufficere duos Regales, pro Artificibus autem requiri ad materiam gravem ſaltem duos Regales cum dimidio, ſi ſimilem aut majorem mercedem ipſi quotidie lucrentur. Recte tamen advertit *Hebert*, quod ſi quis operarius vix ſe ſuſtentaret lucrando ſeptem vel octo Aſſes ſingulis diebus, pro hoc talis ſumma eſſet ſiquidem gravis. III. Reſpectu *communiter ſive mediocriter divitum*, qui vivunt propriis redditibus, *Conc.*, *& Ronc.* aſſignant pro materia gravi tres Julios; *Laym.* 12. vel 15. *Patzos*, ideſt ſex Regales in circa; Communius vero *Buſemb. Leſſ. Bon. Gordon. Hebert*, *Viva*, *Anacl. cum P. Nav. Elb.*, *Tamb. Holzm. Poteſt. Wig. cum Bann.* item *Serra*, *Reg. Dian. cum Salm.* dicunt pro his materiam gravem eſſe quatuor Regales, ſive Julios. Imo *Eſcob. Mazzot. Renzi*, *& Tamb.* extendunt uſque ad quinque Regales. Hoc tamen recte advertit *Viva*, non intelligendum de illis, qui, licet vivant propriis redditibus, tamen ſtricte vivunt; pro his enim certe puto tres Regales gravem materiam; imo etiam minus pro eis qui nimis miſere ſe & familiam ſuſtentant. E converſo pro perſona abſolute opulenta *Sporer* requirit unum Florenum; *Lugo* vero 6. vel 7. Argenteos. Quoad Mercatores autem tenuis fortunæ puto eſſe materiam gravem duos Regales cum dimidio. Pro aliis autem mediocris fortunæ puto cum *Elb.*, *Viva*, *Anacl. & Croix* eſſe quatuor Regales. Pro Mercatore vero valde divite *Croix n.* 987. requirit unum Imperialem ſive octo Regales; *Tamb. Renzi*, *& Poteſtà* requirunt unum Aureum; *Laym.* autem, *Elbel*, *Holzm. & Ang. Sylveſt. Rodr. Arag. Cordub. ap. Salm.* requirunt tres Florenos. IV. Reſpectu *Magnatum* ditiſſimorum, *Sylveſt. Ang. Arag. Cordub. Rodr. ap. Salm.* requirunt pro materia gravi plus quam duos Aureos; *Viva* autem, *Elbel cum Sporer*, *& Croix* requirunt ſaltem duos Aureos. Communius vero ſufficere ad materiam gravem unum Aureum dicunt *Bon. Gordon. Mazzott. Fill. Anacl. Tamb. Lugo cum Nav. Reg. & Diana*, *Leſſ. cum Sot. & P. Nav. Ronc.*, *Holzm.* Et hoc procedere etiam reſpectu *Regum* dicunt *Filliuc. Ronc. Holzm. & Lugo*; quia licet reſpectu ipſorum unus Aureus videatur levis materia, revera tamen (ut ajunt) gravis eſt, ſpectatis Regum oneribus & muneribus. *Salm.* dicunt ſaltem ſufficere pro Regibus unum Aureum cum dimidio. Alii vero probabiliter dicunt requiri ſaltem duos aureos, ut *Croix*, *Bon. Buſ. Sporer. Mazz. Elbel*, *Tamb. Viva*, *& Serra ap. Salm.* Imo *Poteſtà* pro Regibus requirit plus quam duos Aureos, & plurimi alii extendunt uſque ad tres Aureos, ut *Wigandt cum Bann. & Serra*, *ac Laym. cum P. Nav. Ang. Sylveſt. Sot. Arag. Rodr. Corduba*, *& communi*, ut aſſerit *Laym.* V. Reſpectu tandem alicujus Communitatis, cenſent *Sanch. & Cardenas ap. Croix l.* 3. *p.* 1. *nu.* 1012. unum Aureum ſemper eſſe materiam gravem. Sed *Croix* probabiliter dicit, quod ſi Communitas eſſet valde opulenta, poſſet materia gravis ulterius extendi, modo duos Ducatos non excedat.

Ex his omnibus concludo quid probabilius mihi videtur. 528
Et quidem 1. Reſpectu *Mendicantium* puto eſſe materiam gravem unum Julium, ſeu Carolenum, & minus, ſi aliquis pauper minus quotidie eleemoſynis lucretur. 2. Reſpectu *Foſſorum*, & ſimilium operantium, communiter loquendo, duos Julios; Pro *Artificibus* vero duos Julios cum dimidio. 3. Reſpectu *communiter*, ſive *mediocriter Divitum* quatuor Julios, & minus pro iis qui ex propriis miſere vivunt; verum pro *abſolute Divitibus* quinque vel ſex Julios: Et idem cenſeo pro *Mercatoribus* valde opulentis. 4. Reſpectu *Magnatum* ditiſſimorum unum Aureum. Et idem puto pro Communitate valde opulenta; ſaltem pro hac dico ſufficere ad gravem materiam Aureum cum dimidio. Reſpectu autem *Regum* duos Aureos.

„ 3. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, „ quæ ultro proveniunt, & ſunt valde expoſitæ, v. gr. fru- „ ctus ad viam publicam, Vide *Leſſ. l. c.*

Quær. I. An cædentes ligna in ſylva vetita peccent, & teneantur ad reſtitutionem? Certum eſt licitum eſſe cuilibet Communioni prohibere ſub aliqua pœna, etiam incolis ſuis, ob bonum publicum, ne illa diſſipetur, ut communiter docent *Molina t.* 1. *tr.* 2. *D.* 58. *Soto l.* 4. *de Juſt. q.* 6. *art.* 4. *Lug. de Juſt. D.* 6. *n.* 85. *& Sanch. Conſ. l.* 1. *c.* 5. *dub.* 1. *n.* 4. cum aliis. Hoc tamen intelligendum dicunt, modo aliunde poſſint oppidani commode ligna aſportare, ut *Molin. ibid. & Sanch. n.* 5. *ex Soto*, *& Ledeſma*. Item communiter DD. docent, quod ſi nemus eſt totius Communitatis, incolæ illius qui contra prohibitionem ligna cædunt, non peccant ſaltem graviter (imo nec venialiter, juxta *Sanch. n.* 22. *cum Soto Salon. Angles*, *Cord. &c.*), & nihil tenentur reſtituere, niſi magnam faciant ſtragem, ſed tantum tenentur ad pœnam poſt ſententiam; talis enim prohibitio cenſetur pure pœnalis (juxta dicta *l.* 1. *n.* 145. (Ita *Molin. l. c. Soto v. Dubium autem*, *Lug. n.* 85. *Laymann de Juſt. cap.* 5. *n.* 18. *Buſ. infra n.* 614. *v.* 2. *In loco*, *& Sanch. n.* 19. *Cum Arag. Bann. Mann. Galat.* & aliis pluribus. Ad hoc autem ut ſtrages dicatur magna, dicunt *Soto l. c. & Sanch. n.* 25. *cum Salon. Lop. & Man.* quod non eſt attendenda gravitas materiæ in ſe, ſed reſpectu ad damnum quod Communitati infertur: unde dicit *Sanch.*, *cum Henriqu.* non peccare ſcindentem unicam ſarcinam ſingulis diebus pro uſu proprio, nec duas ſingulis hebdomadis ad vendendum, quod enim dives (ait *Sanch. n.* 23. *cum Salon. & Mercado*, & approbat *Lug. n.* 89.) accipit ad uſum proprium, pauper accipit ad vendendum, ut inde vivat. Idem dicendum ajunt *Sot. l. c. Mol. Concl.* 4. *& Sanch. n.* 20. *cum Led. Salon. Lop.* & aliis, ſi adſint duo oppida propinqua, & oppidani ſoleant ligna cædere ea ſylva alterius. Quod etiam expreſſe approbat *Bonac. de Reſt. D.* 1. *q.* 3. *p.* 7. *n.* 26. *cum Valent. Rebell. Sayr. Fill. Turrian. & Arag.* (contra

La-

Digitized by Google

La-Croix n. 254. qui perperam citat pro ſe *Bonacinam*) Adduntque *Lug. n.* 91. *& Decaſt. Burgh. & Illſung. apud Croix l. c.* nec teneri ad reſtitutionem, nec peccare graviter, ſed tantum teneri ad pœnam qui ſcindit ligna a nemora propinquo Communitatis, etiamſi nulla ſit inter illa oppida communicatio, qui tales Communitates videntur eſſe contentæ pœnis quæ a cædentibus exigunt: quod ſic præſumendum ait *Bonac. n.* 27. *cum Vaſq. Mol. Fill. Reg. Turrian. & aliis*, ſi Communitas læſa taceat, nec curet reſtitutionem. Quid vero, ſi nemus ſit alicujus privati, vel alterius Communitatis non propinquæ; Sentit *Sanch. n.* 35. *cum Nav. Salon. Bann. Henriqu.* & aliis ſatis eſſe probabile, quod cædentes non teneantur niſi ad pœnam. Quia (ut ait) Reſpublica transferens ſylvam in Communitatem, aut perſonam, non majus dedit jus quàm ipſe Reſpub. habebat; at quando ſylva erat Reipub. cædentes tantum tenebantur ad pœnam; ergo ſic etiam, ſi ſylva tranſlata eſt. Sed huic rectius contradicunt *Mol. dicta Diſp.* 58. *Soto art.* 4. *v. Dubium*, *Bonac.* cum AA. citatis *dicto n.* 27. & alii plures *apud Sanch. ibidem* Ratio, quia Dominus habet jus ſtrictum ad ſylvam illam, ita ut poſſit libere eam vendere, aut locare arborum ſciſſionem. Hinc bene dicunt *Croix numer.* 253. *cum Illſung*, & *Lugo num.* 88. cum aliis, quod ſi Communitas ſylvam vendat, aut locet alicui privato, ſcindentes tenentur ad reſtitutionem cujuſcunque damni, etiamſi ſint illius Communitatis partes; quia tunc Communitas, ac proinde ſinguli cives illius, ex quorum mandatu ſive conſenſu Adminiſtratores vendunt, aut locant, totum jus ſuum in illum transferunt. Quod autem dictum eſt de ſylvis quoad ſciſſionem arborum, dicitur etiam de agris quoad paſcenda animalia, ut dicit *Lug. n.* 93. & *Sanch. n.* 5. *cum aliis*.

Quær. 2. An liceat in vinea aliena comedere uvas? Affirmant *Covarr. Valer. Ripa, &c.* apud *Lugo D.* 16. *num.* 33. modo quis uvas foras non aſportet; adducuntque illud *Deut.* 23. *v.* 24. ubi dicitur: *Ingreſſus vineam proximi tui comede uvas, quantum tibi placuerit: foras autem ne efferas tecum. Si intraveris in ſegetem Amici tui, franges ſpicas, & manu conteres, falce autem non metes.* Et idem quod dicitur de uvis & ſpicis, ait *Abulenſis* apud *Cornel. a Lap.* intelligi de pomis, ac aliis fructibus. Idque Joſephus Hebræus, & plerique alii apud *Calmet in l. c.* dicunt intelligi non ſolum de incolis, ſed etiam de omnibus viatoribus, quibus hoc permitti ajunt ad refocillandas vires. Sed *P. Holzmann de 7. Præc. n.* 758. (cui adhæret *Lug. l. c.*) ſentit ex *Lyrano in d. loc. Deut.* illud conceſſum fuiſſe tantum Hebræis ex ſpeciali Dei permiſſione; vel ſolis vinitoribus, qui in vinea laborant. Et huic ultimæ interpretationi favent verſio Chaldæe, & Arabica apud *Calmet*, ac etiam Hebræa, quæ verba illa, *foras tamen ne efferas tecum*, legit: *& non pones in vas tuum*, ideſt *in chalatum tuum*, ut *Calmet* explicat. Ceterum probabiliter ait *Lugo* de jure naturæ licere comedere unum vel alterum uvarum racemum (ideſt unam, vel alteram uvam); Parique modo concedit comedere ex pomario alieno unum vel alterum pomum: Id enim prohibere videtur, duriſſimum, & contra humanitatem. Et huic ſecundæ ſententiæ videtur accedere Hugo Cardinalis, qui præfatum textum ſic explicat: *Hoc non ſervatur hodie ad literam, ſed in contrarium diſpenſatum eſt propter malitiam hominum.* His tamen non obſtantibus ſatis probabilis videtur prima ſententia: Nam quod permiſſio illa fuerit pro ſolis Hebræis, nullo valido videtur niti fundamento. Quod autem fuerit pro ſolis vinitoribus, huic obſtat 1. Auctoritas aliorum ut ſupra, & maxime Joſephi Hebræi, quæ in hac materia multum valet, cum ipſe præ aliis melius noſſet Hebræorum mores. Obſtant 2. verba textus, *ingreſſus vineam proximi tui*, quæ magis proprie intelliguntur de viatoribus, quam de in vinea laborantibus. Obſtat 3. factum Apoſtolorum *Luca* 6. *v.* 1. qui juxta hanc legem, *cum transirent per ſata, vellebant ſpicas, & manducabant confringentes manibus.* Ipſi autem objurgati fuerant a Phariſæis, non quia hoc illicite facerent, ſed quia facerent in die Sabbati; At Chriſtus Dominus eos omnino excuſavit.

530 4. Plus item, ſi quis a diverſis, vel ab uno interpolatim parva, & plura furetur. Vide *Leſs. l. c. n.* 46.

Docent *Leſs. Trull. Vill. ap. Salm. d. c.* 5. *n.* 59. in furtis minutis requiri ad materiam gravem duplo majus; nempe ſi materia gravis ſit per ſe v. g. quatuor Julii, per furta minuta ad materiam gravem requiruntur octo Julii. Eandem quantitatem requirit *P. Holz. de 7. Præc. n.* 745. ſi hæc furtula fiant diverſis; atque ſi fiant per notabilia intervalla, requirit triplum. Mihi tamen æquius videtur, ut dicunt alii *ap. Elbel de 7. Pr. Conf.* 11. *n.* 325. quod ſi furtula fiant eidem per intervalla, aut diverſis eodem tempore, requiritur & ſufficit ad materiam gravem ſimplum cum dimidio, v. g. ſex Julii. Si vero utrumque concurrat, nempe ſi fiant a diverſis, & diſcontinuatim, cenſeo requiri duplo majus, ſcil. octo. Hoc tamen intelligitur cum *Leſs. & Lugo D.* 16. *n.* 51. modo furta non fiant per partes ex induſtria, & modo inter furta non interponatur magnum intervallum. Addunt *Laym. Bon. Lug. &c. ib.* furta minuta non coaleſcere, ſi fiant a pluribus, & magno intervallo intercedente, videlicet anno. Immo *Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 21. *n.* 10. *Ronc. Viva prop.* 29. *Alex. VII. nu.* 17. *cum Trull. &c.* (contra *Rebell. & Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 1011.) excuſant a reſtitutione ſub gravi, etſi furtula accipiantur ab uno, anno interjecto. Rejiciunt autem *Viva & Ronc. c. un.* q. 5. opinionem *Fill., Diana, Salaz. Vidal. Tol. &c. apud Salm. l. c.* qui excuſant, ſi adſit intervallum 15. dierum, vel menſis, ut admittit *Nav. apud Sanch.* Niſi excipit *Viva*, materia ſit valde modica. Hinc magis mihi arridet quod ſentit *Ronc. ib.* ſcilicet ſaltem requiri interpolationem duorum menſium, dum agatur de materia, quæ, licet non ſit gravis, tamen proxima eſt materiæ gravi.

Non eſt mortale per ſe loquendo ſurripere quamcumque ſummam cum animo reſtituendi ſtatim, v. gr. intra quadrantem, *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 1002. *cum Leſs. Lug. Vaſq. &c.* Idem eſt, ſi intra illud breve tempus quis vult reſtituere tantum illam ultimam partem complentem materiam gravem, aut ſi ad breve tempus reſtitutionem differat. *Croix ib. cum Vaſq. Sanch., Rebel. Reg. Soyr.* & aliis plurimis. 531

Quæritur hic, an ſit mortale furari parum Reliquiæ ſacræ? Nulli dubium quod in Diſtrictu Romano eſt mortale, cum Clemens VIII. & Paulus V. excommunicationem indixerint contra eos, qui invitis Rectoribus Eccleſiarum furantur Reliquias etiam minimas. Secus probabiliter ait *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 1603. cum *Sanch. Bon. Caſtrop. Dian. & Baldell.* ſi quis furetur extra Diſtrictum aliquid minimum, ipſam Reliquiam non deformans, neque minuens illius æſtimationem; niſi ſit aliqua Reliquia inſignis, aut rara, ut puta Sanctæ Crucis, Capillorum B. Mariæ V. &c. 532

DUBIUM III.

Quando graviter peccet, qui multa minuta furta committit?

533 *Quid ſi qui furatur, non habeat animum diteſcendi? Quid ſi habeat?* 534 *An furtula facta a diverſis coaleſcant? Et an tunc reſtitutio poſſit fieri pauperibus?*
535 *Quid ſi plures furentur parva, altero alterum neſciente?*
536 *Quid ſi mutuo ſciant, & eodem tempore furentur?*
537 *Quid ſi unuſquiſque moveatur exemplo alterius?*
538 *An ſit mortale furari quid leve poſt completam materiam gravem?*

„ RESp. Hic quoque quantitas læſionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, eſt menſura quantitatis peccati. Vide *Leſs. l. c. Sanch. l.* 7. *c.* 21.

Unde reſolves.

„ 1. Si quis ex occaſione tantum furatur, ſive uni, ſive pluribus, modicum, non intendens notabile aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere ſingulis furtis, non peccat graviter, neque ea ſimul ſumta unum mortale conſtituunt; poſtquam tamen ad quantitatem notabilem pervenit, eam detinendo, mortaliter peccare poteſt. *Leſs. d.* 7. *Sanch. l.* 7. *c.* 21. *Bonac. q.* 8. *p.* 2. * (*Etſi nunquam adverterit ad culpam gravem, ut Tamb. Croix, Carden. &c. communiter. Vide dicenda n.* 553.)*. Verum & hoc mortale evitabit, ſi vel tunc reſtituere non poſſit, vel animum habeat paulo poſt reſtituendi ea ſaltem, quæ tunc accipit. *Gran. Dian. p.* 3. *t.* 6. *R.* 25. 533

„ 2. Si autem per plura parva furta uni, vel pluribus facta habeat intentionem paulatim diteſcendi, vel inferendi grave damnum, peccat graviter ea intentione; ac, licet executio ſingulorum ſit tantum venialis ex ſe, ut tamen ſubſtes tali intentioni, eſt continuata executio peccati mortalis, *Leſſius, lib.* 2. *c.* 12. *d.* 7. *Sanch. l. c.* quia nocent graviter Reipub. & praxis illa valde pernicioſa eſt ſocietati humanæ, v. g. ſi ſartor particulas panni a diverſis ſurripiat; ſi mercatores utantur brevioribus ulnis, &c. * (*Nota autem hic Prop.* 38. *damn. ab Innocent. XI.* Non tenetur quis ſub pœna peccati mortalis reſtituere, quod ablatum eſt per pauca furta, quantumcunque ſit magna ſumma totalis.) * Interim hi excuſantur ſubinde a gravi peccato. 1. Ex eo, quod dictum eſt caſu primo. 2. Si id faciant, ut ſe ſervent indemnes, vel quia alias non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non invenirent emtores, *Roſella. V. Emtio.* 3. Si alias non habeant, unde ſe, vel ſuos alant."

Hic quæritur. I. An furtula facta diverſis perſonis coaleſcant, & gravem obligationem pariant reſtitutionis? Negant *Aug. Med. & P. Navar. apud Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 12. *n.* 10. & probabile putat *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 1013. *cum Eſp.* Niſi fur magnam quantitatem auferre intendiſſet; vel niſi Domini læſi unam Communitatem conſtituerent. Sed merito dicit *Lugo de Juſt. D.* 16. *n.* 48. hanc opinionem ab omnibus rejici, cum contraria ſit communis, & tenenda cum ipſo *Lugo*, & *Sanch. l. c. n.* 15. *Salm. de Reſt. c.* 5. *n.* 19. *Croix ibid. & aliis.* Et verius videtur cum *Salm. l. c. & Milante in dict. prop.* 38. oppoſitum expreſſe damnatum, cum præfata propoſitio generice loquebatur. Ratio patebit ex quæſtione ſequenti, quam apud nullum Auctorem diſcuſſam inveni. 534

Quæritur II. Si furtula, quæ ſimul ad magnam quantitatem perveniunt, ſint facta diverſis Dominis certis, an fur teneatur ſub culpa gravi eis reſtitutionem facere: vel an ſatisfaciat, debita illa pauperibus diſtribuendo? Ex una parte videtur dicendum ſub gravi reſtitutionem faciendam eſſe Dominis, niſi excuſet periculum famæ amittendæ, vel graviſſimum damnum aut incommodum. Ratio, quia licet Domini non ſint graviter læſi, fur tamen certe non poteſt ſibi retinere magnam quantitatem ablatam; nam (ut dicunt *Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 12. *n.* 15. & aliqui alii apud *Lugo D.* 16. *n.* 49. etſi

in alio propoſito) præceptum non furandi non ſolum prohibet, ne quis alios graviter lædat, ſed etiam ne diteſcat notabiliter ex ære alieno. Quapropter, cum fur certe ad reſtitutionem teneatur, non videtur ſatisfacere, ſi reſtituat pauperibus, quia his reſtitutio facienda eſt tantum, quando creditores ſunt incerti, non vero quando ſunt certi: Propterea quod, reſtituendo pauperibus, cum reſtitutio ſine magno incommodo poſſit fieri ipſis Dominis, non videtur fur reſtituere ablatum perſonis debitis, ſed alienis, ad quas nullum jus ſpectat, & ideo non videtur ſuam obligationem implere. Sed probabilius mihi & aliis doctis junioribus dicendum videtur, quod hujuſmodi fur non peccat graviter, ſi non reſtituat Dominis certis, cum commode poſſit; & ſatisfaciat ſuæ gravi obligationi, ſi debita pauperibus diſtribuat. Ratio, quia, ut docet *Lugo l. c. n. 5.* & conſentit *Sanch. l. c. cum Vaſq. Val. P. Led. & Reb.* præceptum non furandi, non tam intendit vitare emolumentum proprium, quam damnum proximi. Si ergo ſinguli Domini non fuerint graviter læſi, fur non tenetur ſub gravi obligatione eis reſtitutionem facere. Attamen, cum ipſe notabiliter diteſcendo ex bonis alienis, grave intulerit damnum Reipublicæ, ideo Reip. damnum reſtituere debet. Eo igitur caſu ſub gravi tenebitur Reip. reſtitutionem facere, Dominis vero tantum ſub levi. Unde videtur, quod ſufficienter fur ſatisfaciet ſuæ gravi obligationi ex præſumpto conſenſu Reip. ſi reſtituat pauperibus, aut locis piis, qui ſunt egentiores Reip. partes. Sed dices: Nunquam præſumitur Reſp. velle quod fur reſtituat pauperibus cum culpa veniali, a qua ipſe nullo modo excuſari poteſt, dum ſine ſuo gravi incommodo debitum Dominis reſtituere poſſet. Reſpondeo: Cum in hoc non cenſeatur graviter invita Reſpub. ad quam (ut diximus) principalius tunc pertinet jus rei ablatæ, ſi reſtituatur pauperibus; ideo probabiliter videtur dici poſſe, quod fur ſemper excuſabitur a mortali, ſi pauperibus reſtituat; & etiam a veniali, ſi aliqua rationabilis cauſa adſit.

535 „ 3. Si plures ſimul, vel ſucceſſive plura furta parva alicui faciant, quæ ſimul ſumta graviter illi noceant; tunc, ſi alter de altero non ſciat, nullus peccat graviter: v. g. ſi viatores ex vinea unam, alteramve uvam rapiant, & comedant, etſi hoc licere dicant *Covar. Val. & Ripa;* * (*Vide dicta n. 526.*) * Contra *Dian. p. 3. t. 6. R. 30.* Si autem ſinguli conſpirent, ſinguli graviter peccant. Si denique de ſe mutuo ſciant, nullus tamen alteri ſit cauſa furti, probabilius eſt non eſſe mortale, ut docent *Leſſ. Tan. &c.* contra *Suar. Vaſq. V. Bon. l. c.*

536 Probabiliſſima eſt hæc ſententia *Buſ.* ſcilicet, ſi plures modica furantur, neminem peccare graviter, etſi mutuo ſciant grave damnum Domino fieri, niſi ex communi conſilio faciant. Ita etiam tenent *Habert t. 4. c. 7. §. 5. q. 6. Lugo D. 16. n. 55. Salmant. de Reſtit. c. 5. n. 28. cum Leſſ. Sanch. &c.* Et hoc, etiamſi ſinguli eodem tempore furentur, ut cum *Buſ.* cenſet *Leſs. c. 12. n. 52. de Juſtit. cum Soto, & Sanch. Dec. l. 7. c. 21. n. 24.* (contra *Lugo*). Ratio, quia tunc nemo eſt cauſa damni, quod per accidens ab aliis domino evenit.

537 Si autem plures plura parva furentur, itaut unuſquiſque moveatur exemplo alterius, quamvis ſine communi conſilio, *Laym. Ovied. Steph. &c. ap. Croix l. 3. p. 1. n. 1009.* dicunt omnes peccare contra juſtitiam. Sed probabilius *Leſſius, Lugo, Salm. & Tamb. ib.* tenent peccare tantum contra charitatem (& graviter, ſi materia ſit gravis) ratione ſcandali, non vero contra juſtitiam; quia exemplum non eſt cauſa poſitive influens in damnum alienum, ut diximus *l. 2. n. 45.* communiter *cum Sanch. Salm. Mol. &c.*

538 Si quis poſt completam materiam gravem furatur adhuc aliquid aliud leve, *Lug. D. 16. n. 43. & Croix l. c. n. 1007. cum Spor. Dic. &c.* tenent eſſe peccatum mortale, toties quoties aliquid leve ſurripitur. Sed *Leſſius cap. 12. num. 44. & Salm. de Reſt. cap. 5. n. 23. cum Tapia, & Diana* hujuſmodi furtum leve dicunt non conſtituere peccatum mortale, niſi pertingat ad aliam novam quantitatem gravem; & hoc *Bon. de Reſt. D. 2. quæſt. 8. p. 2. num. 5.* merito putat valde probabile.

DUBIUM IV.

Quid ſentiendum de furtis domeſticorum vel amicorum?

539 *Quid de furto uxorum, & virorum?*
540 *An uxor poſſit dare eleemoſynas &c?* 541. *An aliquando poſſit expendere?* 542. *An liceat ipſi ſubvenire Parentibus &c?*
543 *Quale furtum filiorum ſit grave?*
544 *An filius poſſit a Patre mercatore ſurripere mercedem pro opera ſua?*
545 *Quid de furtis famulorum in eſculentis &c?*
546 *De reſtitutione facienda ab uxore, & filiis.*

539 „ RESP. Licet vere furtum ſit, ſi uxor, liberi, amici, ſervi patrifamilias invito quid auferant, plerumque tamen major quantitas requiritur, ut ſit mortale, cum plerumque hic dominus aut non rationabiliter invitus, aut ſaltem minus invitus ſit, ut ab his, quam ab aliis, auferatur: vel, etſi valde invitus ſit, ſæpe tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quam modi accipiendi clam, aut ratione finis, ob quem accipiunt, v. g. ad ludendum, potandum, &c. V. *Caj. V. Furtum. Leſs. c. 12. n. 76.*

Unde reſolves.

„ 1. Uxor graviter peccat, ſi notabilem ſummam accipiat, invito marito, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia, licet media pars ad eam ſpectet, maritus tamen habet uſumfructum illius partis, ideoque tenetur ad reſtitutionem. *Trull. l. 7. c. 6. d. 8. n. 7. &c.*

„ 2. Similiter peccat graviter maritus contra juſtitiam, cum obligatione reſtituendi, ſi aliquid notabile uxori ſurripiat, ſine ejus conſenſu, ex bonis ipſius paraphernalibus, vel aliis propriis, ſi quidem libera eorum adminiſtratio ipſimet uxori competat, quia par eſt ratio mariti, & uxoris, quoad bona propria. Vide *Villalob. t. 2. d. 13. Trull. l. 6. c. 1. d. 9.*

„ 3. Uxor poteſt dare eleemoſynam, & munera, ſecun- 540
dum conſuetudinem aliarum mulierum illius loci, & conditionis, etiamſi maritus eleemoſynas omnes illi prohibeat; quia conſuetudo hoc jus ei tribuit, quo maritus eam privare non poteſt. * (*Ita Lugo D. 16. n. 64. communiter cum Mol. Leſs. Con. Bon. Reg. &c. ap. Dian. t. 1. p. 2. tr. 1. Reſ. 33. Et hoc etiamſi uxor habeat bona propria, ut Lugo, Bon. Gob. &c. cum Croix l. c. n. 1025.*) * *ibid. n. 13. Dian. p. 1. t. 3. R. 22. & p. 5. t. 8. R. 34.* ubi cum *Mol.* & 10. aliis docet, poſſe eam inſcio marito dare vigeſimam partem annui cenſus, vel lucri; eo quod hoc pertineat ad decentiam ſtatus, & maritus irrationabiliter ſit invitus. * (*Sed hoc ita univerſaliter dictum reprobant Lugo D. 16. n. 16. Sporer, & Tamb. cum Croix eod. loc. cit. n. 1021. Id autem Tamb. Dec. lib. 8. tr. 1. cap. 2. §. 3. n. 14. tantum admittit quando divitiæ non multum excedunt*) *. Hinc etiam poteſt cum Abigail moderatas eleemoſynas dare, ut mariti converſionem impetret; vel ne Deus illum puniat. *Vaſq. Bonac. Regin.* & alii 10. contra *Conc. &c.* Vid. *Dian. p. 2. t. 16. R. 23. & p. 5. t. 8. R. 34.*

„ 4. Uxor poteſt bona expendere, marito abſente, vel 541
fatuo: quia tunc ad illam ſpectat adminiſtratio domus: Item, quæ acquirit ſua induſtria. * (Dempto tamen labore, quem præſtare debet Familiæ; ut bene advertit *Croix ib. n. 1018.* *); Item paraphernalia, hoc eſt, bona, quæ, præter dotem marito allatam, ſibi reſervavit. *Trull. loc. cit.* & cæteri comm. * (*Item poteſt uxor libere diſponere de iis quæ ſibi reſervavit de bonis a viro ſibi aſſignatis pro veſtitu, aut ſuſtentatione Familiæ ad certum tempus, modo honeſte Familiam jam ſuſtentarit. Ita Croix l. 3. p. 1. n. 1024. Cum Pal. Nav. Leſs. Mol. Bon. &c.*) *

„ 5. Non peccat uxor, ſubducendo aliqua, vel compenſationis cauſa, ſi vir ſit prodigus: quia is tunc facit uxori injuriam, partem ipſius profundendo; vel pro victu, veſtibus, ceteriſque ſibi, vel familiæ neceſſariis, quæ mariti ſæpe non intelligunt, & fruſtra ab illis peterentur, *Bonac. Trull. l. c.*

„ 6. Uxor, ſi ejus pater, mater vel proles ex alio matri- 542
monio ſit pauper, ita ut miſere ſecundum ſtatum ſuum vivant, & maritus eis nolit ſuccurrere, poteſt ex bonis ſuis propriis, vel etiam ex communibus (dummodo poſt mortem viri omnia computet in ſua parte) eis ſubvenire, quia jure naturæ tenetur eos alere, & maritus in id conſentire. *Nav. Palaus, Leſſ. lib. 2. cap. 12. d. 14. Dian. p. 5. t. 8. R. 34.* ubi illam poteſtatem extendit ad fratres, & ſorores, quod etiam *Leſſ. l. c. & Trull. l. 6. cap. 1. d. 9.* judicant probabile. * (*Cum Lugo D. 16. n. 71. Mol. Sanch. &c.*) *

„ 7. Filius peccat graviter, invitis parentibus, notabilem 543
ſummam accipiens, qualis non ſemper eſt, ſecundum *Leſſ. c. 12.* ſi filius patri prædiviti duos, vel tres, imo ſecundum *Sanch.* quinque, vel ſex aureos furetur: eo quod parens ſit minus invitus, & filius ſit aliquid patris. Unde non tenebitur ad reſtitutionem, niſi forte cohæredibus graviter noceat.

Dicit *Salas* apud *Croix lib. 3. p. 1. num. 1032.* non eſſe grave furtum filii 20. vel 30. aureorum a Patre poſſidente annuos 1500. aureos, & non improbat *Lugo D. 16. a num. 76.* ſi Pater non ſit tenax, & filius adoleverit, ac accipiat ad uſus honeſtos; *Leſſius, Nav. & Fill. ap. Spor. de 7. Pr. cap. 5. n. 57.* dicunt non peccare graviter filium furantem 2. vel 3. aureos a Patre divite. *Bonnez* dixit ad furtum grave filii Parentis prædivitis requiri ſaltem 50. aureos: ſed hoc *Lugo, & La-Croix ll. cc.* rejiciunt; niſi forte eſſet Filius Principis, in quo conſentit *Holzmann n. 755.* qui etiam dicit non eſſe grave accipere a Parente prædivite decem aureos. Admittunt autem *Nav. Sot. Laym. &c. ibid.* quod ſi Pater mittat centum aureos filio in ſtudiis verſanti, poterit filius inſumere quinque aureos in recreationes honeſtas ex præſumpto Patris conſenſu.

„ 8. Si filius notabilem ſummam expendat in res turpes, 544
aut vanas, contra voluntatem parentum, ex pecunia ſibi ſuppeditata ad uſus honeſtos, putat *Leſſ. cap. 22. d. 13.* eum peccare mortaliter: etſi excuſet a reſtitutione, ſi pater rogatus facile condonaturus putetur.

„ 9. Si filius, v. g. mercatoris, vel cauponis adminiſtret bona parentis, poteſt a patre exigere ſalarium, quantum dare deberet extraneo, & ſi id impetrare non poſſit, vel exigere non auſit, poteſt clam accipere. Ita probabiliter *Laym. l. 3. ſ. 5. t. 4. cap. 8. Dian. p. 4. t. 4. R. 66.*

Ita etiam ſentiunt apud *Moya Tract. 6. Diſp. 4. Qu. 1. ex num. 1. Nav. Eſcob. Ang. Gom.* cum communiori, ut aſſerit *Molin.* & non improbabile putant *Leſſ. Villal. Lop.* Et hoc concedit *Serra*, etiamſi filius ſerviat gratis, ignorans quod poſſit ſervire cum mercede, ſi præſumatur, quod ſi

non

non ignoraret, minime operam gratis impendiſſet. Et in dubio, ut cenſet *Moya*, tenendum eſt filium noluiſſe gratis ſervire. Unde videtur hic poſſe filius ſibi compenſare mercedem eodem modo, quo Clericus poſſet ſibi compenſare de fructibus Beneficii, quod de bonis patrimonialibus ignoranter impendit in ſui ſuſtentationem, niſi expreſſe voluerit compenſationi renunciare; quia in dubio nemo præſumitur velle ſe ſuo jure privari, ut dicunt *Leand. ibid. cum S. Thom. Caj. Pal. Leſſ. Molin. & Nav.* Verum *Lugo D. 5. num. 42. & Moya cum Molin. Med. Sylveſt. & aliis* tenent nullo modo filium poſſe hoc ſalarium a Patre exigere, quia ſecundum jura Filius debet Patri ſuas operas, & induſtrias; & quidquid ex bonis paternis acquirit, Patri acquirit, ut probat *Sanch. Conſ. 1. cap. 2. D. 8. & 9.* Et cum hæc ſententia ſit valde probabilis, imo probabilior cum *Croix lib. 3. p. 1. n. 1054.* Ideo, ſi Pater negaret ſalarium, vel Filium puderet illud petere, merito ait *Croix ibid. num. 1035.* minime poſſe Filium occulte ſibi illud compenſare, cum compenſatio non ſit licita, niſi ubi jus eſt certum, ſed hic jus Filii eſt valde dubium. Dices: Prima opinio eſt ſaltem practice probabilis probabilitate juris, ſeu proxima, prout dicunt DD. de eo qui poteſt compenſare famam ſibi ablatam cum pecunia, vel non reſtituendo famam alteri detrahenti (Vide dicta *l. 1, n. 35.*). Sed reſpondetur ibi ſupponi diffamatum habere certum jus ad ſuam famam, & dubium eſt tantum de modo. Sed hic valde dubitatur, an filius habeat jus ſe compenſandi in caſu propoſito: Quando autem jus ſive creditum non eſt certum, omnes conveniunt ad dicendum, quod non liceat compenſare: Vide *Salm. de Reſt. c. 4. n. 148.* Si vero filius præſtet in beneficium Patris majora opera & obſequia, quam tenetur, an eo caſu poſſit expoſcere ſtipendium a Patre? Vide dicta *n. 488. verſ. III.*

545 „ 10. Etſi famuli in eſculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut divendunt, graviter peccent; quæ tamen ipſi domi conſumunt, in iis facilius (uti & Religioſi) excuſantur; cum in his dominus, aut Prælatus ſæpe tantum ſit invitus quoad modum accipiendi clam, non quoad rem. Quod tamen timeri poſſet, ſi extraordinaria acciperentur. *Laym. Eſc. & Leſſ. d. 2. c. 12. d. 8. n. 48.* Ubi docet, quod furta minima famulorum ex comeſtibilibus, quæ claudi non ſolent, non coaleſcant, ſi non ad vendendum ſed ad comedendum tantum accipiantur. * (*Ita etiam Cajet. Nav. Bannez, Moya, Sanch. ap.* Croix *l. 3. p. 1. n. 1016. Sed merito hoc non admittit Sporer t. 5. c. 5. n. 58. ſi magna eſſet quantitas.*) *

546 „ 11. Cum a gravi peccato furtum domeſticum non poteſt excuſari, tunc uxor tenetur reſtituere ex paraphernis, filius ex caſtrenſibus, vel quaſi, vel ſi ea non habet, poſt mortem patris afferre in diviſionem hereditatis, ſi quantitas rei ablatæ ſit valde magna, nec pater reſtitutionem tacite, vel expreſſe dimiſerit. Famuli vero, ſi ſine magna difficultate reſtituere non poſſint, jubeantur compenſare officiis, & obſequiis extraordinariis, quantum poſſunt. *Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 1.*

CAPUT II.

De Reſtitutione.

DUBIUM I.

Quid ſit Reſtitutio, & qui teneantur ad eam?

547 *Quid eſt reſtitutio, & an debeatur tantum ex læſione Juſtitiæ commutativæ?*
548 *Quæ ſint Radices reſtitutionis?* 549. *Quænam eſt culpa Theologica, & quæ Juridica?*
550 *Ex qua culpa oriatur obligatio reſtituendi?*
551 *Quid ſi quis leviter alterum lædat animo graviter nocendi?*
552 *An culpa venialis inducat obligationem reſtituendi?*
553 *An ex levi furto poſſit aliquando oriri gravis obligatio reſtituendi?*
554 *An ad reſtitutionem in contractibus requiratur culpa Theologica?* 555. *An idem in Officiis?*
556 *Quid de injuria materiali, & formali? Et vide ibi reſolutiones.*

547 „ RESP. 1. Reſtitutio eſt actus juſtitiæ ad ſalutem neceſſarius neceſſitate præcepti, quo reparatur damnum proximo illatum per injuriam; ita ut radix reſtitutionis non ſit quævis læſio proximi, verbi gratia, contra charitatem, &c. in quibus non habet jus, quod violetur; ſed ea tantum, quæ eſt contra juſtitiam, in qua proprie injuria infertur, hoc eſt, læditur aliquod jus proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnum patitur. Quod variis modis fieri poteſt, v. g. furando, defraudando, deſtruendo rem alterius, negligenter cuſtodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, conviciando, & ſimilibus.

Aggrediamur nunc ad hos duos diſcutiendos Tractatus *de Reſtitutione, & de Contractibus*, qui, cum permultis implicatiſſimis quæſtionibus & dubiis ſolutione difficillimis conſerti ſint, maxima digni ſunt animadverſione, & ad praxim ita ſunt neceſſarii, ut ſi in his Confeſſarii non bene ſint verſati, eos in multa offendicula incurrere oporteat. Facile continget in hoc meo libro, & potiſſimum in hac ſecunda editione, omnium ſenſui me non fore ſatisfacturum: Ab illis enim, qui rigidæ vel benignæ ſententiæ plus forte quam par eſt amatiores ſunt, aut nimis auſterus habebor, quia a multorum graviumque Auctorum ſententiis receſſi; aut nimis indulgens, quia plures opiniones libertati faventes tanquam probabiles approbavi. Teſtor Deum, cujus honorem, & animarum ſalutem mihi propoſui, quod quidquid ſcripſerim, non ab aliqua paſſione impulſus, aut verbis aliquorum Auctorum addictus, vel auſteritati aut benignitati nimis adhærens, ad hæc ſcribenda me induxi. In qualibet quæſtione prævio diuturno ſtudio curavi quidem veritatem inveſtigare, præcipue in iis quæ ad praxim magis faciunt; & propterea non ſolum diligenti trutina perpendere elaboravi rationes, quas Doctores Claſſici tradunt; ſed etiam plures doctos Recentiores conſulere non neglexi, adeo ut aliquando in recto judicio de aliqua quæſtione faciendo multos dies conſumſerim. Siquidem non tanquam ovis (ut verbis utar Rigoriſtarum) ſemitas Scriptorum cæco ductu ſectatus ſum, ſed operam dedi, ut veritatem aſſequerer, aut ſententias quæ magis veritati accedunt amplecterer. Pro viribus ſum conatus ſemper rationem auctoritati præponere, & ubi ratio me convicit, non renui Auctoribus plurimis contraire, etiam iis quibus magis forſan adhærere potuiſſem, utpote quia, cum hanc ſcientiam addiſcerem, ad manus meas ante alios illi pervenerunt. Hinc, benevole Lector, ne putes me Auctoribus benignæ ſententiæ omnino addictum, ſi eos ſæpius me citare obſervas; nam ad hoc opus conficiendum non prætermiſi etiam rigidæ ſententiæ Auctores legere, & præcipue Merbeſium, Contenſonium, Habert, Natalem Alexandrum, Juenium, Cabaſſutium, Tournely, Genettum, Petrocorenſem, P. Concinam, &c. paratus quidem a ſententiis meis deſciſcere, dummodo ſuis rationibus de veritate me convicissent. Sed quomodo me convincere poterant, dum videbam, quod ipſi ut plurimum magis conviciis & ſubſannationibus, quam vi rationum ſententias ſuas ſuadere conantur? Quomodo in omnibus adhærere potuiſſem iis qui opiniones ſuas ſæpius veriores, & Evangelio conformiores prædicant, nonniſi quia rigidiores ſunt, & frequenter inſultant in oppoſitas, tamquam falſas ac Evangelio adverſas; nonniſi quia libertati favent?

Ceterum in dubiis diſcutiendis æqualis mihi ſcrupulus fuit, tam ſententias libertati faventes, & a ratione alienas ut probabiles admittere, quam damnare ut improbabiles eas quæ valido quodam fundamento inniti mihi videbantur. Cum certum ſit, vel ut certum tenendum, prout communiter DD. docent, & ipſe doctus R. P. *Concina*, quamvis rigidarum ſententiarum celebris fautor, in ſuo eruditiſſimo opere Theologiæ Dogmatico-Moralis me inſtruit, quod Hominibus imponenda ſub culpa gravi non ſunt, niſi evidens ratio id ſuadeat. Æque enim nefas eſt a culpa excuſare qui reus eſt, quam innocentem tamquam culpæ reum judicare, ut ſedulo monuit *S. Antoninus p. 2. tit. 1. c. 11. §. 28.* ubi diſſerens, quando aliquid damnandum ſit de mortali vel non, ſic ſcripſit: *Niſi habeatur auctoritas expreſſa S. Scripturæ, aut Canonis, ſeu determinationis Eccleſiæ, vel evidens ratio, nonniſi periculoſiſſime determinatur. Nam ſi determinetur, quod ſit ibi mortale, & non ſit, mortaliter peccabit contrafaciens, quia omne quod eſt contra conſcientiam ædificat ad Gehennam. Si autem determinetur, quod non ſit mortale, & ſecundum rei veritatem ſit, error ſuus non excuſabit a mortali... Quando ſcilicet erraret ex craſſa ignorantia: ſecus, ſi ex probabili, puta quia conſuluit peritos in tali materia, a quibus ſibi dicitur illud tale non eſſe mortale; Videtur enim tunc ignorantia quaſi invincibilis, quæ excuſat a toto. Et hoc quantum ad ea quæ non ſunt expreſſe contra jus Divinum, vel Naturale, vel contra articulos Fidei, decem Præcepta, & hujuſmodi, in quibus ignorans ignorabitur.* Item S. Bonaventura dixit: *Cavenda eſt conſcientia nimis larga, & nimis ſtricta, nam prima generat præſumtionem, ſecunda deſperationem: Prima ſæpe ſalvat damnandum, ſecunda contra damnat ſalvandum.* Quapropter ſemper timor mihi fuit, ne Deus æque rationem a me exigeret, ſi opiniones laxas ut probabiles approbaſſem, quam ſi probabiles, et laxas reprobaſſem. Humanæ conditionis præſenti fragilitate ſpectata, non eſt ſemper verum, tutius eſſe Animas per viam arctiorem dirigere, cum videamus Eccleſiam tam nimiam libertatem, quam nimium rigorem ſæpe proſcripſiſſe. Unde *Gerſon de Vita Spir. part. 3. lect. 4. coll. 10.* animadvertens damna ſententiarum excedenter rigidarum, ſic advertit: *Fit, ut per tales aſſertiones publicas nimis duras & ſtrictas, præſertim in non certiſſimis, nequaquam eruantur Homines a luto peccatorum, ſed in illud profundius, quia deſperatius, immergantur.* Et hoc magis ergo debet in materia reſtitutionis, ubi in dubio poſſeſſor bonæ fidei, cum jus certum habeat ad rem poſſeſſam, non debet ſpoliari, niſi moraliter conſtet rem eſſe alterius, juxta regulam communiter receptam etiam ab AA. rigidæ ſententiæ, ut teſtatur *Lugo de Juſt. D. 17. n. 86.* & ſic revera tenent *Gonet. Diſſ. de Prob. Habert t. 4. p. mihi 76. Nat. Alex. l. 4. R. 39. Wigandt Ex. t. 9. 7. P. Henno, &c.* Vide dicta *l. 1. n. 83.* Communiter enim dicunt ſaltem in materia juſtitiæ valere regulam illam, quod in dubio melior eſt conditio poſſidentis. De reliquo tandem me proteſtor, quod ſi in aliquo erravi, opto, et error mihi oſtendatur; nam paratus ſum illico me retractare, nec erubeſcam, prout non erubui id facere in hac mea nova editione, in qua a pluribus receſſi opinionibus, quæ olim probabiles, ſed poſtmodum vel nimis benignæ, aut nimis rigidæ mihi viſæ ſunt.

Reſtitutio igitur eſt *actus juſtitiæ*, ſed addendum eſt *Commutativæ*; non enim debetur reſtitutio ex læſione juſtitiæ *Legalis*,

galis, quæ reſpicit jura legum, & pœnas; neque ex læſione juſtitiæ *Diſtributivæ*, quæ reſpicit merita perſonarum. Quare Epiſcopus conferens Beneficium ſimplex indigno, nihil tenetur reſtituere digno, uti probabiliter dicetur *n.* 585. & *l.* 4. *n.* 107. Quid vero ſi Beneficium ſit curatum? Vide *eodem loco n.* 109.

Tantum igitur ex læſione juſtitiæ *Commutativæ*, quæ reſpicit jus rei, oritur obligatio reſtitutionis. Ex læſione autem aliarum virtutum nulla oritur obligatio reſtituendi, ut *Croix l.* 3. *part.* 2. *num.* 295. *cum Soto, Lugo, Bann. Tamb. &c. contra Leſſ. & Cot.* Quare dicunt præfati DD. quod ſi actio ea alia virtute, quam ea juſtitia ſit debita, non eſt reſtituendum quod accipitur pro ea ſervanda.

548 Notandum eſt I. quod *Radices reſtitutionis* duæ communiter aſſignantur; Prima *ex injuſta acceptione*, cui adjungitur radia ea injuſta damnificatione. Secunda *ex re accepta* ſive *ex injuſta retentione*, cui adnectitur obligatio reſtituendi ea contractu.

549 Notandum II. quod alia eſt culpa *Theologica*, quæ reſpicit conſcientiam, & eſt eadem, quam peccatum mortale, aut veniale. Alia *Juridica*, quæ dividitur in *latam*, ſcil. quando omittitur diligentia, quam communiter omnes adhibere ſolent: *levem*, ſi omittitur diligentia, quam omnes diligentes adhibent: Et *leviſſimam*, ſi omittitur diligentia, quam diligentiſſimi ponunt. Hinc reſolvitur, quod qui damnum minime prævidet, nec intendit, certo ad nihil tenetur, etſi operam daret rei illicitæ, uti fur qui penitus fortuito domum alienam incenderet. Ita *Salmant. de Reſtit. c.* 1. *n.* 14. *cum Leſſ. Bonacin. Rebell. & aliis*.

550 His poſitis, quæritur I. Ex quali culpa oritur obligatio gravis reſtitutionis in delictis? Reſpondetur oriri tantum ex culpa lata conjuncta cum culpa gravi Theologica. Ita *Leſſ. l.* 2. *c.* 7. *n.* 27. *Lugo D.* 8. *n.* 56. *Sotus l.* 4. *q.* 7. *art.* 2. *in fin. Navar. l.* 2. *de Reſtit. c.* 1. *n.* 48. *Sanchez Dec. l.* 2. *c.* 23. *n.* 160. *Viva de Reſtitutione q.* 1. *art.* 4. *n.* 2. *Salm. de Reſtit. c.* 1. *n.* 16. *cum Laym. Azor. &c. Croix l.* 2. *p.* 2. *n.* 184. & 185. Item *Cabaſſut. Theor. Jur. &c. l.* 6. *c.* 17. *n.* 2. *Roncaglia de Reſtit. c.* 1. *q.* 4. *& alii communiter*. Ratio, quia (ut docent *Lugo de Juſt. D.* 8. *n.* 59. *& alii*) reſtitutio communiter accipitur ut pœna; & ideo dicimus, quod ut debita æqualitas ſervetur, ad obligationem gravem reſtituendi rem gravis valoris, requiritur culpa theologica gravis: *Theologica*, quia, cum conſcientia oneretur de obligatione, oportet, ut in conſcientia adfuerit delictum: *Gravis*, quia, ut conſcientia teneatur ad gravem obligationem, oportet, ut gravis fuerit culpa.

551 Quæritur hic II. Si quis committat culpam juridicam levem, ſive leviſſimam contra juſtitiam, ſed cum animo nocendi graviter, an teneatur ad damnum ex illa ſecutum? Affirmant *Lugo D.* 8. *n.* 75. *& Salmant. de Reſtit. c.* 1. *n.* 22. *cum Mol. &c.* Ratio, quia tunc ille pravus affectus efficit, ut effectus damni ſecuti ſit voluntarius. Negant vero *Sanchez Conſ. l.* 1. *c.* 4. *d.* 5. *n.* 9. *cum Angles*, item *Navar. & Turr. apud Salmant. n.* 21. Ratio, quia ad obligationem reſtitutionis non ſufficit ſolus pravus affectus, ſed requiritur etiam actus externus complete injuſtus. Sed in hoc dubio mihi videtur omnino vera ſententia *Leſſii l.* 2. *c.* 7. *n.* 25. qui alia via caſum reſolvit, & ſic diſtinguit: Si ille prudenter dubitans, an ex ſua actione damnum proximo obveniat, committit culpam levem, ſive leviſſimam, omittendo eam diligentiam, quam tenebatur adhibere, tunc peccat quidem graviter contra juſtitiam, & tenetur ad reſtitutionem. Secus, ſi omnem debitam diligentiam adhibeat; quia tunc nullam culpam committit contra juſtitiam, & ideo ad nullam tenetur reſtitutionem, licet aliunde ob pravum animum peccet contra charitatem.

552 Quæritur III. Utrum peccatum veniale contra juſtitiam inducat obligationem reſtituendi? Reſp. ſi eſt veniale ratione parvitatis materiæ, certe obligat ad reſtitutionem ſub levi. Si vero eſt veniale ratione inadvertentiæ, ſive indeliberationis, hoc quæritur, an obliget ad reſtitutionem? *Prima* ſententia affirmat, ſed ejus Auctores ſunt diviſi apud *Lugo de Juſt. D.* 8. *n.* 56. nam alii, ut *Vaſquez, & Turr.* dicunt tunc eſſe obligationem reſtituendi totum damnum, quin tamen explicent an ſub gravi culpa, vel levi? Alii autem, ut *Laym. l.* 3. *part.* 1. *c.* 5. *ſect.* 5. *n.* 4. *Mol. t.* 3. *tra.* 2. *D.* 698. *n.* 7. *Croix l.* 3. *part.* 2. *n.* 191. *cum Soto Bonac. Reginal. & aliis*, dicunt eſſe obligationem reſtituendi pro ratione culpæ: Hinc *Bonacin. D.* 1. *q.* 1. *pun.* 3. ait poſſe culpam ita levem eſſe, ut non obliget, niſi ad centeſimam partem damni; Si vero ſit gravior poteſt obligare uſque ad decimam partem; caſu autem quo dubitatur, an culpa fuerit venialis, aut mortalis, obligandus eſt damnificator uſque ad medietatem damni, ita *Bonacina*. *Secunda* tamen ſententia probabilior & communior, quam tenent *Petr. Nav. l.* 2. *c.* 1. *n.* 4. *Leſſ. l.* 2. *c.* 7. *n.* 27. *Sanch. Dec. l.* 2. *cap.* 25. *n.* 160. *Lugo dict. D.* 8. *n.* 57. qui omnino exiſtimat veriorem cum *Henr. Sa, Rodr. Salas & aliis pluribus, Roncaglia de Reſt. c.* 1. *Viva q.* 4. *de Reſt. q.* 2. *a.* 4. *n.* 3. *cum Azor. & Fill. apud Cabaſſut. Theor. Jur. &c. l.* 6. *c.* 17. *n.* 2. docet in eo caſu nullam eſſe obligationem reſtituendi. Ratio, quia culpa venialis ex indeliberatione non eſt ſimpliciter delictum & injuria, & ideo non poteſt parere obligationem reſtitutionis: ſicut ea contractu, ubi non adſunt conſenſus plene deliberatus, non oritur obligatio; & ſicut etiam non obligat votum emiſſum ſine plena deliberatione: Actus igitur non perfecte deliberatus nequit eſſe cauſa perfectæ obligationis. (Vide dicenda *l.* 5. *n.* 3.) Dixi, *nullam obligationem*, nec ſub gravi, nec ſub levi: Non ſub gravi, quia obligatio gravis non habet proportionem cum illa culpa levi; Non ſub levi, quia levis obligatio non habet proportionem cum re gravi, ut ex ſuis principiis optime arguit doctiſſimus *Lugo n.* 58. & 60. qui poſt D. Thomam non temere inter alios Theologos facile Princeps dici poteſt, cum in dubiis diſcutiendis hic Auctor ſæpe nullo præeunte falcem ita ad radicem ponit, ut rationes, quas ipſe in medium adducit, difficulter ſolvi valeant.

Quær. IV. Utrum ex peccato levi ob parvitatem materiæ 553
contra juſtitiam poſſit aliquando per accidens oriri gravis obligatio reſtituendi? Affirma, & caſus eſt, quando in ultimo furtulo complente materiam gravem non advertit fur ad furtula præterita; tunc enim tenetur ſub gravi ad reſtitutionem ſaltem illius ultimi furtuli; Ita *Lugo D.* 8. *n.* 62. *Viva d. q.* 2. *n.* 5. cum *Carden. Tambur. & La Croix l.* 3. *part.* 2. *n.* 245. (*contra Dian. Ovied. Petſch. &c. apud ipſum*). Et ratio eſt, quia obligatio gravior tunc non oritur ex illa ultima acceptione injuſta, quæ, cum ſit tantum culpa levis, non poſſet gravem obligationem parere, ſed oritur ea injuſta retentione gravis materiæ culpabiliter jam acceptæ: Vel ut ait *Croix loc. cit.* oritur ea gravitate materiæ debitæ propter illas leves ablationes formaliter injuſtas. Sufficit autem ad vitandum mortale, ut reſtituatur tantum materia illa parva, gravem materiam complens, ut probabilius tenent *Sanchez, Leſſ. Vaſqu. Reb. Bonac. &c. cum Croix n.* 249. contra *Medinam, Lopez, Eſp. &c.*

Quær. V. An etiam in contractibus requiratur culpa theo- 554
logica pro obligatione reſtitutionis? Certum eſt, ut ait *Lug. de Juſt. D.* 8. *n.* 101. tam Leges, quam contrahentes bene poſſe ſe ipſos obligare ad reſtitutionem ſine ulla culpa theologica. Sed dubium eſt, an de facto obligentur? Affirmant *Laym. l.* 3. *ſect.* 5. *tract.* 3. *part.* 1. *c.* 5. *n.* 2. *cum Navar. Molin. Vaſqu. Turrian. & aliis apud Lug. n.* 99. & dicunt in contractibus obſtringere ad reſtitutionem ſolam culpam juridicam, & quidem leviſſimam, ſi contractus eſt in commodum committentis culpam: latam, ſi in commodum alterius contrahentis: levem, ſi in commodum utriuſque. Ratio iſtorum, quia id poſtulat æqualitas contractus, ut ubi majus eſt commodum, major apponatur diligentia. Sed valde probabiliter negant *Sotus de Juſt. l.* 5. *q.* 7. *art.* 2. *Leſſ. c.* 7. *n.* 43. *Fill. c.* 2. *n.* 13. *Tol. l.* 5. *c.* 17. *Sa v. Culpa n.* 2. *Lugo loc. cit. n.* 106. *Croix lib.* 3. *part.* 2. *n.* 177. *Salm. de Reſtit. c.* 1. *n.* 32. *cum Tap. Led. Henr. &c. Roncaglia de Reſt. c.* 1. *q.* 5. Ratio, quia ex una parte non eſt æquum aliquem obligare ad pœnam gravem ſine ſua gravi culpa; ex alia non præſumitur, ſaltem non conſtat, quod aliquis voluerit ſe obligare in conſcientia ad ſatisfaciendum damnum factum cum ſola culpa juridica. Leges autem quæ adducuntur in contrarium obligantes cum ſola culpa juridica, vel præſumunt culpam theologicam, ut ait *Viva de Reſt. q.* 2. *a.* 4. *n.* 4. vel obligant ſolum pro foro externo; vel non ſunt receptæ in alio ſenſu, ut dicunt *Lugo, Sal. &c.* Illæ vero Leges quæ in aliquibus caſibus omnino præcipiunt reſtitutionem, iſtæ quidem obligant, etiamſi abſit peccatum, ſed non ante ſententiam Judicis, ut communiter dicunt *Salm. Viva, & alii*; quicquid alii dicant. Vide dicta *l.* 1. *n.* 100. *in fin. v. Quæro, p.* 37.

Pariter in Officiis eſt probabile ex eadem ratione, quod 555
nemo tenetur ad reſtitutionem, niſi ex culpa lata conjuncta cum gravi theologica. Ita *Salm. de Reſtit. c.* 1. *n.* 27. cum *Vaſqu. Sot. Leſs. Lug., &c.* Tenetur tamen etiam ex culpa levi juridica, qui recipit ſtipendium, ut dicit *Laym.* vel qui promittit diligentiam majorem communi debita: vel ſi Officium de ſe exigat magnam diligentiam, *ut Salm. cum aliis d. l. n.* 28. Sed ſemper intelligitur, quod culpa juridica ſit conjuncta cum gravi peccato, ut graviter obliget.

„ Reſp. 2. Ea data reſponſione patet, teneri ad reſtitutio- 556
„ nem eos, qui intulerunt injuriam damnoſam. Hæc autem „ eſt duplex, ſcilicet materialis, ut v. g. cum quis rem alie„ nam deſtruit, accipit bona fide, vel retinet, id eſt, pro„ babiliter judicans id ſibi licere, vel eſſe ſuam: & formalis, „ qua quis rem alienam deſtruit, accipit, vel retinet mala „ fide, id eſt, cum ſciat, vel ſcire poſſit, ac debeat, id ſi„ bi non licere, & rem non eſſe ſuam. Vide *Laym. l.* 3. „ *tr.* 2. *c.* 1. *Leſs. l.* 2. *c.* 7. *d.* 6. *Bonac. d.* 3. *q.* 1. *p.* 6.

Unde reſolves.

„ 1. Qui injuriam intulit, ex qua alteri nullum eſt da„ mnum ſecutum, ut ſi adulterium commiſit, ſine damnifi„ catione alterius, non tenetur in conſcientia ad reſtitutio„ nem; cum hæc ſit reparatio damni: poteſt tamen a judi„ ce cogi ad ſatisfaciendum pro injuria.

„ 2. Quiſquis intulit injuriam damnoſam, etiam materia„ lem tantum, tenetur reſtituere, ſed nonniſi id, quod ex „ alterius re adhuc habet, vel quo ex ea factus eſt ditior.

„ 3. Qui intulit injuriam formalem, ſive rem adhuc ha„ beat, ſive non, tenetur reſtituere, & quidem tantum, „ quantum eſt damnum ſecutum. An vero ſufficiat culpa ve„ nialis, controvertunt Auctores, & ſententia utraque pro„ babilis videtur, ac in praxi tuta; ſaltem quando non com„ mode poteſt reſtituere. Vide *Auct. cit. & Laym. l.* 3. *tr.* 2. „ *Leſs. l.* 2. *c.* 7. *d.* 1. *n.* 27. *C. Lugo diſp.* 8. *ſect.* 5. *n.* 56.

PU-

Digitized by Google

D U B I U M II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad reſtitutionem?

557 *Quotuplices dicantur cooperantes?*
558 *Quid de* mandante?
559 *Quid de* conſulente? *Qu. I. An præbens pravum conſilium, & poſtea revocans teneatur ad reſtitutionem?* 560. *Qu. II. Executo conſilio, quinam primo teneatur?* 561. *Qu. III. Quid ſi damnum etiam ſine conſilio eveniſſet?* 562. *Quær. IV. Quid in dubio, an conſilium fuerit cauſa damni?* 563. *Qu. V. Quid ſi alter ſit determinatus ad damnum, & tu tantum ſuadeas modum?* 564. *Qu. VI. An teneatur ad reſtitutionem ſuadens damnum ex ignorantia culpabili?* 565. *Qu. VII. An parato inferre majus damnum poſſit ſuaderi minus?*
566 *Quando teneatur ad reſtituendum* dans iniquum ſuffragium?
567 *Quando teneatur* palpo?
568 *Quando* præbens recurſum?
569 *An emptor rei furatæ poſſit illam reddere furi ad recuperandum pretium?*
570 *An idem poſſit emptor malæ fidei?*
571 *Quando teneatur participans? Quid ſi cooperetur ob metum?* 572. *Quid ſi impedias alium, ne reparet damnum alterius?*
573 *Quomodo teneantur* cauſæ privativæ?
574 *Vide alios caſus apud Buſemb. uſque ad n.* 578.

557 „ Reſpond. Tenentur omnes illi, qui quoquomodo ſunt cauſa influens & efficax damni ſecuti: ac qui ex officio, & obligatione juſtitiæ obligati cavere damnum, non caverunt. Ita communiter Doctores. Unde concludunt, teneri ad reſtitutionem comprehenſos ſequentibus verbis:
„ *Juſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus,*
„ *Participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.*
„ Patet ex ſequentibus Caſibus.

558 „ Tenetur ad reſtitutionem mandans, ſive expreſſe mandet, ſive tacite, dicto nimirum, vel facto, ex quo verbi gratia, faciat; non autem tenetur, qui ratum tantum habet opus ſuo nomine factum; uti nec mandans, ſi ante executionem mandatum retractet, idque mandatario innoteſcat: quia tunc non eſt vera cauſa. *Mol. Leſſ. l. 2. c. 3. d. 3. Fill. t. 32. n.* 54.

„ 2. Tenetur item conſulens, aut precibus, ac promiſſionibus ad damnificationem inducens. * Juxta *prop.* 39. damnatam ab Innocentio XI. * Quod ſi tamen ante executionem conſilium ſuum retractet, & quantum poteſt contrarium ſuadeat, etſi non perſuadeat, probabile eſt excuſari a reſtitutione; maxime ſi eum, cui damnum paratur, moneat, ut caveat. Vide *Bon. & Tan.* 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *d.* 14. *Sa, v. Conſilium, & Dian. tr. 2. miſc. reſ.* 18. *t.* 5. *reſol.* 83.

559 Quær. I. An conſilium dans, ſi poſtea revocet illud, teneatur ad reſtitutionem damni poſt revocationem ſecuti?

Prima ſententia, quam tenent *Habert de Reſt. tom.* 4. *c.* 4. §. 2. *quæſt.* 3. *Leſſ. l.* 2. *c.* 33. *num.* 16. *Lugo de Juſt. D.* 19. *n.* 37. *Croix lib.* 3. *part.* 2. *n.* 28. *Holzmann de Reſt. cap.* 3. *n.* 439. *Sporer eodem tit. c.* 3. *n.* 21. *cum Tol. Gom. Laym. Mol.* & aliis communiſſime, diſtinguit: Si conſulens dederit ſimplex conſilium, vel falſum, vel modo non authoritativo, tunc conſilium revocando, vel falſitatem oſtendendo, excuſatur a reſtitutione; ſecus ſi inſinuarit motivum, ſive modum inferendi damnum. Ratio, quia, adhuc revocato conſilio, hæc pergunt ſemper movere. Sicut enim, dicunt, qui ignem in alienam ſegetem injecit, tenetur ad damnum, etiamſi poſtea dolens conatus fuerit ignem extinguere; ita & conſulens. *Secunda* autem ſententia, quam tenent *P. Concina tom.* 7. *p.* 134. *Merb. part.* 1. *quæſt.* 182. *Concl.* 2. *Salm. de Reſt. cap.* 1. *n.* 117. *cum Reg. Villal. &c. Azor. part.* 3. *l.* 4. *c.* 11. *q.* 2. *Dian. part.* 2. *tract.* 16. *R.* 17. cum *Navar. & Salon. Roncaglia de Reſt. c.* 4. *q.* 4. *R.* 2. item *S. Antonin. Sylveſt. Fill. apud Sporer n.* 22. & probabilem putant *Leſs. n.* 18. *Sporer loc. cit. Elbel de Reſt. tom.* 3. *num.* 143. *Bonac. D.* 1. *q.* 2. *part.* 6. *Viva de Reſt. q.* 3. *art.* 2. *n.* 3. *Roncaglia de Reſt. c.* 4. *q.* 4. *R.* 2. vocat ſententiam probabiliſſimam, & *Laym. l.* 1. *tract.* 5. *part.* 3. *c.* 5. *n.* 7. valde probabilem vocat, excuſat a reſtitutione, ſemper ac conſulens conetur poſtea meliori modo quo poteſt damnum diſſuadere, ſaltem adducendo rationem ſalutis æternæ, quæ debet Chriſtiano præponderare omnibus aliis rationibus mundanis. Nec obſtat paritas ignis allata, nam eo caſu ignis neceſſario operatur; ſed revocato conſilio, damnum non amplius ex vi conſilii evenit, ſed ex ſola malitia executoris. Hanc ſecundam ſententiam ſatis probabilem, ſed primam probabiliorem cenſeo. Recte vero notant *Salm. n.* 158. & *Sporer n.* 22. *cum aliis*, quod ſi conſulens nequeat evertere executorem a damno inferendo, tenetur ex juſtitia monere lædendum, ut ſibi caveat.

560 Quær. II. Secuto damno ex conſilio, quinam primo teneatur ad reſtitutionem? Reſpondeo cum *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 56. *de Lugo, & Leſs.* Si conſilium ſit utile illud præbenti, ipſum primo teneri: Secus, ſi ſoli executori. Si autem ſit utile utrique, utrumque teneri pro rata; & idem puto, ſi ex damno illato neutri utile evenerit. In defectu autem alterius, tenentur in ſolidum.

Quær. III. An teneatur qui conſilium dedit reſtituere, ſi damnum etiam ſine conſilio eveniſſet? Reſpondeo cum *Viva d. qu.* 3. *art.* 3. *n.* 3. *Leſs. Mol. Vaſq. & communi*, ac *Buſ.* hic *num.* 8. quod, ſi executor de ſe erat determinatus ad damnificationem, tunc ſuaſor ad nihil tenetur. Ratio, quia ubi interceſſerit tantum injuria, ſed ſine damno, nulla datur obligatio reſtitutionis, ut bene advertit doctus *P. Holzmann num.* 436. *cum P. Elbel ex S. Thoma Opuſc.* 73. *c.* 20. qui docet: *Si aliquis paſſus ſit injuriam, & non damnum, illi non eſt facienda de jure reſtitutio realis, ſed tantummodo ſecundum genus injuriæ facienda eſt emendatio per ſimilem ſatisfactionem.* Secus autem (recte ait *Viva*), executor etiam a conſilio motus fuerit; quia tunc vere eſt efficax concauſa damni. 561

Quær. IV. Utrum in dubio, an tuum conſilium, ſive mandatum, conſenſus, recurſus, palpatio, taciturnitas &c. fuerit cauſa damni, aut mortis alterius, tenearis ad reſtitutionem? *Prima* ſententia valde probabilis affirmat, eamque tenent *Habert t.* 4. *c.* 4. §. 2. *q.* 4. *Lugo D.* 19. *n.* 21. *Sanch. de Matr. l.* 2. *D.* 41. *n.* 17. & *Dec. l.* 1. *c.* 10. *n.* 44. *cum Covar. Ang. Boſſ. Felin. &c. Croix l.* 3. *p.* 2. *nu.* 574. *Roncaglia de Reſt. c.* 4. *q.* 1. *R.* 3. & valde adhæret *Leſſ. l.* 2. *c.* 27. *n.* 13. licet prius in *c.* 13. *n.* 38. expreſſe contrarium tenuerit. Ratio 1. quia in tali dubio poſſidet delictum pravi conſilii, cum enim conſilium erat de ſe aptum ad damnum ſuadendum, in dubio præſumitur ipſum fuiſſe cauſa damni; Prout, ſi quis infligat alteri vulnus aptum de ſe ad occidendum, ſi alter poſtea decedit, præſumitur ex illo vulnere deceſſiſſe; unde conſulens homicidium, ad ſe liberandum probare deberet ex alia cauſa mortem, aut aliud damnum proveniſſe. Ratio 2. quia pro eo ſtat poſſeſſio, pro quo ſtat præſumptio; non præſumitur autem executor damnum intuliſſe ſine conſilio, quia nemo præſumitur malus; ſaltem non præſumitur determinatus ad damnum inferendum; ergo poſſeſſio ſtat pro obligatione conſulentis, & hoc caſu ruit poſſeſſio quam ipſe habet ſuper bonis ſuis. Excipiunt tamen *Sanchez & Roncaglia* niſi adſint aliæ conjecturæ quæ contrarium ſuadeant; puta (ut ait *Sanch. in Dec. d. n.* 44.) ſi homicida erat acer inimicus occiſi, vel necem jam minatus fuerat, & ſimilia: Item ſi executor, fide dignus, affirmaret non eſſe impulſum a conſilio, ut dicunt idem *Sanch., Habert, & Maz.* Commune autem eſt inter DD. cum *Leſs. l.* 2. *c.* 27. *nu.* 13. & *Roncaglia d. c.* 4. *q.* 1. quod in dubio, an conſilium datum ſit, vel an damnum ſit illatum, ad nullam reſtitutionem conſulentem teneri. 562

Secunda vero ſententia ſatis etiam probabilis negat in tali dubio obligationem eſſe reſtitutionis; ita *cum Buſemb. Leſs. l.* 2. *c.* 13. *n.* 38. *cum P. Nav. & Silveſt.* qui vocat communem, *Salm. de Reſt. c.* 1. *n.* 113. *cum Henr. Dic. & Reb.* item *Met. apud Sanchez l. c.* & probabilem putat *Elbel de Reſt. n.* 146. *cum Sayr. Dian.* & aliis pluribus. Et hanc videtur tenere *D. Thom.* 2. 2. *q.* 62. *a.* 7. ubi docet: *In aliis autem caſibus enumeratis non ſemper obligatur aliquis ad reſtituendum; Non enim ſemper conſilium, vel adulatio, vel aliquid hujuſmodi eſt efficax cauſa rapinæ. Unde tunc ſolum tenetur conſiliator, aut palpo ad reſtitutionem, quando probabiliter æſtimari poteſt, quod ex hujuſmodi cauſis fuerit injuſta acceptio ſubſequuta.* Ergo juxta *D. Thomam* probari debet conſilium certo fuiſſe cauſa damni; verbum enim illud *probabiliter* (ſi ſit ex una parte) ſignificat perſuaſionem moraliter certam, quod conſulens fuerit cauſa damni, ut bene explicat Doctus *P. Concina t.* 7. *de Juſt. Diſs.* 2. *c.* 9. §. 1. *n.* 14. dicens: *Per Tò probabiliter S. Doctor intelligit moralem perſuaſionem, & certitudinem.* Ratio hujus ſententiæ eſt illa regula generalis, quod nemo obligatur ad reſtitutionem, niſi omnino de tali obligatione conſtet, nempe quod ipſe fuerit vera cauſa damni. Ad 1. autem rationem, quod præſumatur influxus, quando conſilium de ſe aptum eſt influere; reſpondetur ex *D. Thom. l. ſup. c.* quod ad obligationem reſtitutionis non ſufficit conſilium de ſe aptum eſſe ad influendum, ſed inſuper requiritur quod revera influat; cum autem ex *D. Thoma* conſilium non ſemper eſt cauſa damni: *Non enim ſemper* (verba S. Doctoris) *conſilium vel adulatio eſt efficax cauſa rapinæ:* influxus non præſumitur, niſi probetur. Diſpar autem eſt ratio vulneris adducta, quia vulnus lethale de ſe neceſſario eſt cauſa mortis, non ita conſilium. Ad 2. rationem ſcil. quod delictum executoris non præſumitur, reſpondetur quod regula hæc currit pro eo qui omnino innocens eſt, non autem pro eo qui jam delinquentem ſe prodidit; cum enim ipſe omnino voluntarie crimen patraverit, vel præſumitur ipſe ex ſua mala voluntate feciſſe, vel ſaltem de hoc poſitive eſt dubitandum, & in dubio ſuis bonis non eſt alter expoliandus. *P. Concina loc. c.* addit tertiam ſententiam dicens, quod in tali dubio conſiliator teneatur reſtituere tantum pro rata dubii. Sed huic obſtat, quod vel certo poſſidet conſilium, & tunc ille tenetur ad totum damnum; vel non certo poſſidet conſilium; & tunc ad nihil tenetur, quia melior eſt conditio poſſidentis bona ſua; quod in materia juſtitiæ certum eſſe omnes docent, ut vidimus *n.* 547. Dicit autem *Sanch. Dec. loc. cit. n.* 44. quod in dubio, an conſilium fuerit cauſa occiſionis, conſulens habendus eſt irregularis, quia, cum homicidium ſit certum, quiſque in dubio an ſit ad illud cooperatus, cenſendus eſt irregularis, ex *c. Ad audientiam, & c. Significaſti, de Homic.* Sed vide de hoc dicenda in *To. II. l.* 7. *n.* 371. Certum autem mihi eſt, quod ſi tu pravo conſilio revera moviſti aliquem ad damnum inferendum,

dum, teneris ad reſtitutionem, etiamſi certe alter non defuiſſet, qui idem illi perſuaſiſſet. Et ita *P. Concina l. c. §. 1. q. 1.* cum communi, & *Sporer n. 7. cum aliis.*

563 Quær. V. Quid, ſi alter jam ſit determinatus ad damnum, v. g. ad occidendum, & tu ſuadeas tantum modum, nempe, ut occidat veneno, non gladio: in illo non in alio loco, vel tempore? Adeſt duplex ſententia probabilis. *Prima* dicit te teneri ad reſtitutionem, quia ſuadendo modum concurris ad ſubſtantiam damni; ſuadendo vero, quod damnum citius inferatur, totius es cauſa damni, cum alter per illud tempus potuiſſet animum mutare. Ita *Cajet. 2. 2. q. 62. a. 7. Viva de Reſt. q. 3. a. 3. n. 5. cum Mol. Reb. &c.* *Secunda* ſententia re abſolute excuſat a reſtitutione, modo certum ſit alterum ſuum pravum animum non mutaturum. Ita *Lugo D. 19. n. 9. & 15. Laym. l. 3. tr. 2. c. 5. n. 5. Leſs. l. 2. c. 13. n. 6. Sporer c. 3. n. 27. Holzmann de Reſt. c. 3. n. 437.* & probabilem putant *Salm. c. 1. n. 111. cum S. Ant. Prado, Sylv. Navar. &c.* Ratio, quia conſulens tunc non eſt cauſa efficax mali quoad ſubſtantiam damni; Et hæc eſt mihi probabilior. Nec valet dicere, hypotheſim illam ſuppoſitam, quod alter certe damnum ſit illaturus ſine conſilio, ſemper eſſe incertam, cum animus humanus ſemper ſit mutabilis. Nam reſpondetur 1. quod in tali dubio influxus conſulentis ad damnum ſecutum non eſt certus, juxta id quod mox ſupra diximus *nu. 562.* Reſp. 2. (quod magis urget) poſſeſſionem hic ſtare pro determinatione pravæ voluntatis executoris. Et ſic pariter *Holz. l. c. & Laym. ibid. cum Adrian. S. Ant. Sylv. Palud. Mol. Navar. Leſſ. contra Vaſq.* probabiliſſime excuſant a reſtitutione eum qui materialiter cooperatur ad damnum domini, quando ſcil. alter ſine ſua cooperatione adhuc certe damnum intuliſſet, *v. gr.* ſi quis teneat ſcalam ei qui etiam aſcenderet ſine ſuo auxilio.

564 Quær. VI. An teneatur ad reſtitutionem ſuadens damnum ex ignorantia, ſed cum culpa gravi? Reſpond. cum *Viva d. Art. 3. n. 7. ex Laym. Holz. c. 2. n. 432. Leſs. c. 7. n. 34.* diſtinguendo: Si conſilium dans ex ſuo ſtatu, v. gr. Advocati, aut Confeſſarii exiſtimatur peritus, tenetur; quia tunc vere decipit. Contra tamen, ſi noſcatur ut rudis; quia tunc damni illatio magis imputatur ei, qui imprudenter ſequitur ejus conſilium; niſi cum conſilio adfuit etiam dolus, ſive intentio damnificandi. Hoc tamen procedit, quando agitur de damno ſolius petentis conſilium; nam ſecus dicendum, ſi agitur de damno tertii. Notandum autem hic, quod dans conſilium nocivum tenetur poſtea facere quantum poteſt, ne accidat damnum, etſi inculpabiliter egit. Eodem modo, qui ſine culpa gravi ignem accenderit in domo aliena, tenetur ex juſtitia impedire, ſi poteſt ſine magno incommodo, ne ea ſua actione alter lædatur. Ita *Viva cum Sanch. & Leſs. & communi d. l. n. 9.*

565 Quær. VII. an parato inferre majus damnum poſſit ſuaderi minus adverſus eandem perſonam, v.gr. volenti occidere aliquem, ſuaderi, ut ſolum eum percutiat? Affirma cum *Viva d. l. n. 10. Sanch. Bonac. Buſ.* hic *n. 11. & communiori.* Dixi adverſus *eandem perſonam*, quia adverſus aliam in particulari nequit ſuaderi damnum quantumcumque minus. Ita *Viva cum communi apud Bon. d. n. 10. in fin.* Addit *Viva*, quod ſolum in genere poteſt ſuaderi illi, ut potius minus malum faciat; vel etiam ſuaderi, minus malum eſſe furari a Petro divite, quam a Paulo paupere. Immo concedit poſſe dici illi, qui vult furari a Titio, ut furetur ab alio in genere, quia ſic avertitur ab illo furto, & nulli e converſo in particulari fit injuria. Sed huic ego non acquieſco *cum Sporer c. 3. n. 27.* quia ſic jam ſuadetur damnum alterius. Concedit idem *Viva ſuper Prop. 36. Innoc. XI.* volenti furari a Petro aliquod, ob quod ille in extremam redigeretur paupertatem, poſſe ſuaderi, ut ſubripiat aliquantulum a Paulo ditiſſimo, qui aliter in hoc eſſet irrationabiliter invitus.

566 „ 3. Tenetur item, qui ſuo conſenſu, calculo, vel ſuffragio eſt cauſa efficax damni. *Leſs. d. 3. num. 23. Fill. c. 32. num. 1.*

Ideoque ultimi, qui iniquum dant ſuffragium, peccant, ſed non tenentur ad reſtitutionem, cum non ſint cauſa damni, niſi ea conditio egerint.

Sed quæritur, utrum, ſi quis dubitat, an ſuum ſuffragium fuerit ex prioribus & neceſſariis ad damnum alicui inferendum, teneatur ad reſtitutionem? Adeſt triplex ſententia. *Prima* ſententia dicit ad nihil teneri, & hanc tuentur *Reb. Henr. Gran. Dian. & alii apud Lugo de Juſt. D. 19. num. 20. & Sporer de Reſt. cap. 3. num. 34.* vocat non improbabilem. Ratio, quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis exemptionem ab obligatione reſtitutionis. *Secunda* ſententia, quam tenent *Salm. de Reſt. cap. 1. num. 123. cum Bonac. Dic. &c.* dicit omnes teneri ad reſtitutionem in ſolidum, quia omnes iſti fuerunt concauſæ totius damni; Alias, ſi primi tantum tenerentur, cum primi ſint ignoti, nemo teneretur, & a nullo reſarciretur damnum: Sed huic reſpondetur, quod per accidens ſe haberet. *Tertia* tamen vera ſententia docet ſingulos teneri pro rata ad totum damnum reparandum. Ratio, cur non teneantur in ſolidum ad totum damnum, eſt, quia hic dubium intervenit, an quiſque illorum fuerit vel non cauſa damni: Et in tali dubio nemo tenetur ad reſtitutionem certam. Ratio autem quod ſinguli teneantur pro rata, eſt, quia quiſque ſaltem ſuo ſuffragio deterioravit jus quod damnificatus habebat ad exigendam reſtitutionem damni ab aliis ſuffragium præbentibus. Ita *Lugo D. 16. n. 22. Sporer l. c. n. 35. Mol. D. 736. n. 6.* Notandum autem hic cum *P. Concina c. 9. §. 2. n. 27.* quod ſi ille qui debet ferre ultimo loco ſuffragium, prævideat alios ſe revocaturos; tunc tenetur ad reſtitutionem damni, ſi ferre ſuffragium negligat. In dubio autem dicit hic Auctor non præſumi alios non mutaturos conſilium; Conſentio, ſi alii inculpabiliter erraverint; Secus, ſi culpabiliter, quia tunc poſſidet prava eorum voluntas.

„ 4. Item palpo, aut qui laude, adulatione, vel exprobratione ignaviæ, aliterve alium ad damnum inferendum excitat, animat. *Leſſ. Fill. l. c.* *(*Dummodo judicet, ſic ad damnum influere, licet non intendat. Salm. de Reſt. c. 2. n. 127.*)* 567

„ 5. Item qui inferenti damnum præbet recurſum, illum receptat, illius furta, aut inſtrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fovet, &c. *ib.* Hi enim omnes, uti & is, cui res furtivæ traditæ ſunt in cuſtodiam, tenentur (non manifeſtato fure) reſtituere domino. Et ſic peccare eos, qui a ſartoribus emunt fragmenta panni, ſeu veſtium, docet *Villalob.* apud *Dian. p. 4. tract. 4. R. 176.* Licet *ib. Sanch.* excuſet eos, qui iſta emunt a ſartoribus magiſtris, eo quod his plerunque detrahatur plus a juſta mercede, quam merentur iſta fragmenta, ideoque licite ea retineant. * (*Huic doctrinæ non acquieſco, quia potius cenſeo plerumque oppoſitum accidere. Communiter tamen, niſi contraria indicia urgeant, ſartor non præſumitur fraudaſſe*)* Neque hic a peccato excuſari caupones, qui a filiisfamilias acceptant pecunias, aliaſve res parentibus ſurreptas, notat *Laym. lib. 3. t. 2. c. 5. Bon. &c.* Qui vero poſt delictum ipſum reum juvat ad fugiendum (non concurrendo ad delictum), non tenetur reſtituere, modo non det illi ſpem refugii in poſterum: Tum quia non eſt cauſa damni: Tum quia reo licet fugere, ut infra dicetur, *lib. 4. d. 7.* 568

Receptans igitur tenetur ad reſtitutionem, quando receptatio eſt cauſa furti. Sic tenentur ad damna Domini non impedientes famulos damnificantes in confidentiam ipſorum. Ita *Salm. de Reſt. c. 1. n. 125. & alii communiter.* Non tenetur autem, qui poſt furtum juvat furem ad fugiendum, modo non influat ad damna futura, ut bene notat *Buſemb. hic in fine*, & conſentit *P. Concina p. 137. n. 30.* Nec tenetur, qui receptat furta, vel furem, non qua furem, ſed qua amicum, cognatum: vel ratione officii, uti ſtabularius, etſi recipiat furem ante delictum. Ita *Conc. l. c. Salm. d. n. 125. circa finem ex communi.* Hoc tamen intelligendum, modo, ut diximus, non influat ad furta futura, ut bene advertit *Croix n. 37.*

Utrum autem emptor rei furtivæ poſſit illam furi reſtituere ad recuperandum pretium? *Prima* ſententia tenet, quod poſſit, quia in hoc non infert Domino damnum, cum reponat rem in eumdem ſtatum in quo erat. Ita *S. Anton. p. 2. c. 5. §. 2. Lug. de Juſt. D. 17. n. 29. cum Nav. Sylv. Ang. Medd.* & aliis (ut aſſerit) recentioribus communiter: ita etiam *Leſſ. l. 2. c. 14. n. 14. Holzm. c. 3. n. 450. Salm. de Reſt. c. 1. n. 83. cum Prado, Rebell. Bann. Elb. de Reſt. n. 38. cum aliis ſatis comm.* *Secunda* autem ſententia, quam tenent *Caj. 2. 2. q. 62. a. 6. Concina tom. 7. p. 112. & Croix l. 3. p. 2. n. 100. cum Mol. Laym. & aliis*, dicit teneri emptorem rem Domino reſtituere, quia res erepta a manu furis jam adepta eſt meliorem ſtatum; & ideo, ſi furi eam redderet, illam in deteriorem ſtatum dejiceret; & ſic injuriam Domino irrogaret; nemini enim licet veſtem alterius in ignem injicere, ut ſuam ſalvet. Hæc ſententia eſt quidem multum probabilis, ſed non minus probabilis, & forte probabilior eſt prima; & valde me urgent hæ duæ rationes, quas ſubdo. Prima, quia non teneris rem Domino ſervare cum tuo damno, & ideo potes permittere, ut fur rem illam recipiat, ne pretium tuum amittas; Prout ſi rem alienam in via inventam abſtuliſti, & poſtea ſcias damnum te paſſurum, ſi eam retineas, bene potes illam in eodem loco reponere, & permittere, ut alter auferat, licet id faciendo in deteriorem ſtatum rem immittas; tunc enim acceptio furis avenit ex ſua malitia, & tua cooperatio eſt tantum permiſſiva detrimenti alieni, quod tu evitare non teneris cum proprio damno. Secunda ratio, quia, cum quiſque jus habeat ad ſua bona recuperanda, nemini interdicitur actio illa quæ per ſe eſt neceſſaria & directa ad ſuum damnum reparandum, licet indirecte & per accidens damnum alteri eveniat; Quemadmodum ſi quis non poſſit vitare mortem ab hoſte inſequente, niſi equo conculcando puerum baptizatum, licite quidem currit, etiamſi mors pueri ſequatur, ut communiter docent DD. cum *Leſſ. lib. 2. cap. 9. n. 58. Cordub. & Caj.* item *Buſemb. de V. Præcep. lib. 3. n. 393. infr. n. 5. cum Lugo, & Eſcob. Salm. de Homic. cap. 1. n. 24. ac de Reſt. cap. 1. n. 64. cum Sanch. Dic. Prado, Tamb. Villal. &c.* Ita in caſu noſtro, in quo emptor habet jus ad reſcindendum contractum, ut ſuum pretium recuperet; & quoniam illum non poteſt reſcindere, niſi rem furi reſtituat, per ſe neceſſe eſt ei rem reddere furi ad ſuum recuperandum; Atque ideo tunc licite reddit, eſto rem in deteriorem ſtatum injiciat, quia reſcisſio contractus eſt ipſi directe licita, ac neceſſaria; & damnum Domino per accidens infertur. Dices: Ergo juxta ſententiam hanc, caſu quo fur minetur rem tuam auferre, niſi accipias & tradas ei alienam, poteris hanc ſurripere, ne tuam amittas? Reſpondetur: Hoc facere non poſſum, quia non habeo jus inferendi alteri damnum, ut bona mea ſervem, & ideo ſi id faciam, illicitam ac injuſtam actionem faciam. Sed ad reſcindendam emptionem illam, certum jus habeo, & eam reſcindendo licitam actionem facio; unde ſi ex ipſa damnum proximo evenit, per accidens evenit; illudque licite præter intentionem meam permitto, ut me ſervem indemnem; prout licite permitto mortem pueri, juxta mox

dicta,

dicta, et conſulam vitæ meæ, quia jus habeo ad eam ſervandam. Tandem diſtinguere oportet terminos, qui ab Adverſariis confunduntur! Aliud enim eſt rem alterius auferre, aliud non ſervare: Aliud damnum alteri inferre, aliud damnum alterius permittere. Advertendum tamen hanc ſententiam tunc tantum poſſe habere locum, quando emptori nulla alia ſuppetit via recuperandi ſuum pretium, quam reſtituendo rem latroni.

570 Majus autem dubium urget, an poſſit rem furi reſtituere emptor malæ fidei? Negant hoc communius DD. cum *Leſſ. Mol. & aliis apud Buſ. Dub. V. n. 600. & Salm. l. c. n. 87. cum aliis*. Sed adhuc affirmant *Holzmann c. 3. n. 455. Elb. l. c. n. 39. & Tol. Dian. Prado, Syl. Ang. apud Salm. d. n. 87.* item *Alenſis, Gabriel. apud Lugo l. c. n. 37.* Et hanc ſententiam vocant non improbabilem *Leſſ. l. c. n. 21. ac Malder.* Et quidem non immerito *Buſ.* putat abſolute probabilem, imo *Lugo* dicit ſatis probabiliorem. Ratio, quia, licet iſte peccaverit, rem mala fide emendo, tamen poſt emptionem habet jus æque ac emptor bonæ fidei ad contractum reſcindendum, rem furi reddendo, ut ſupra probatum eſt. Nec obſtat dicere (ut ait idem *Lugo*), quod hic intervenerit injuſta acceptio emptoris; nam ipſa poſtquam retractatur, non eſt de facto cauſa, ut Dominus rem ſuam amittat; Revera enim (ut diximus *n.* 551.) ad obligationem reſtitutionis requiritur, ut actio acceptoris non ſolum ſit injuſta, ſed etiam ut realiter influat in damnum alterius; in hoc autem caſu acceptio emptoris, licet fuerit Domino injurioſa, nullum tamen damnum ipſi intulit, cum damnum jam illatum extiterat per acceptionem furis, ut dictum eſt *n. præced.*

571 „ 6. Item participans de præda, aut quoquo modo cooperans: ut agens excubias, applicans ſcalas, parans inſtrumenta, conficiens literas, &c. In bello iniquo tormenta advehens; Excuſantur tamen (modo actio per ſe non ſit mala) qui ea non ſponte, ſed juſto metu coacti faciunt, v. g. cum ruſtici, furto a ſolis militibus facto, coguntur eorum prædas avehere, vel pecora abigere. *Leſſ. lib. 5. num.* 19.

Participantes dupliciter intelligi poſſunt, nempe in re furata, & in actione furti. Participantes in re furata tenentur quidem reſtituere, quantum de illa ad ipſos pervenit. Quoad participantes vero in actione furti, videndum, an ipſi concurrant ad totum damnum, vel ad partem, juxta dicenda *n.* 579. Sed quæſtio eſt, ſi participatio ſit in actione furti, an excuſentur a culpa, & a reſtitutione ii qui cooperantur aliquo modo ad illationem damni, ob metum gravis detrimenti? *Prima* ſententia inter recentiores communiſſima, quam tenent *Salm. tract. 13. de Reſt. cap. 1. n. 127. & 129. Sporer de 7. Præcept. c. 3. num. 41. & Holzmann de Reſt. cap. 3. numer. 443. Viva eodem tit. qu. 3. art. 4. num. 10. cum Leſs. l. 2. c. 13. num. 29. & 30. Bon. de Reſt. D. 1. q. 2. p. 10. n. 8.* diſtinguit: Si actiones cooperantis remote concurrant ad furtum, ut eſſet, ſcalam tenere furi aſcendenti, tradere ipſi claves, ſive inſtrumenta ad reſerandam arcam, deferre prædam jam ablatam, & ſimilia; tunc cooperans ob metum mortis, vel alterius gravis mali, excuſatur tam a reſtitutione, quam a culpa; quia iſtæ ſunt actiones per ſe indifferentes, neque lædunt dominum, niſi ex malitia furis. Secus ſi actiones ſint proxime influentes in furtum, ut fores effringere, incendere domum, claves falſas conficere, res furatas per feneſtram ejicere, pecora a ſtabulo abjicere, & ſimilia; tunc cooperans non excuſatur neque a culpa, neque a reſtitutione. Ratio, ut dicunt, quia actiones hæ, utpote intrinſece malæ, non poſſunt ob quemcunque metum excuſari. Ita AA. citati; Imo *Salmant. tract. 21. cap. 8. num.* 75. ſe revocantes, dicunt etiam actiones prioris generis primo loco relatas, pariter eſſe intrinſece malas. Ratio, ut ajunt, quia iſtæ actiones proxima influunt in peccatum injuſtitiæ quod fur committere intendit, & ideo evadunt intrinſece malæ, ac formaliter injuſtæ, etiamſi ponantur ad mortem evitandam. Et quamvis ob tantum periculum licitum ſit tibi ſurripere vel deſtruere bona aliena, quia in eo caſu dominus eſſet irrationabiliter invitus, ſi nollet conſentire, ut tu in neceſſitate extrema conſtitutus ſua bona acciperes, vel perdere ad ſervandam vitam; non tamen potes ob quemcunque metum proxime cooperari injuſtæ actioni furis; quia tunc formaliter concurreres ad peccatum ipſius & juſtitiam læderes; ideoque ſi id agis, peccas, & ad reſtitutionem teneris. Tantum te excuſant *Viva, & Roncaglia de Reſt. cap. 3. qu. 9.* ſi malum quod tibi imminet ſit magnum, & incommodum quod dominus eſt paſſurus ſit leve; vel ſi damnum, adhuc te non adjuvante, pariter inferretur: cui quoque conſentit *Laym. l. 3. tr. 2. cap. 5. n. 5. cum S. Antonin. Palud. Mol. P. Navar. Adrian. & Sylveſt.* juxta dicta *n.* 563.

Secunda vero ſententia, quam tenent *Buſembaum* (Vida *lib. 2. num. 68.*) *Sanchez Dec. lib. 1. cap. 7. num. 30. & Leſs. lib. 2. cap. 16. num.* 59. cenſet ejuſmodi participantes non peccare, ſi ob metum magni nocumenti præfatas actiones præſtant. In hoc dubio, ut meum judicium proferam, illud Sapientibus ſubmittens tamquam minus ſapiens, nemine me præcedente, ſic dico: Peccatum hoc cooperantis conſiderari poteſt vel reſpectu domini damnum paſſuri, vel reſpectu furis damnum inferentis. Reſpectu domini dico, quod, ſi tu ſolum times damnum facultatum, non poteris ſine peccato concurrere ad damnum alterius, ut in propriis bonis te ſerves indemnem; niſi id facias animo compenſandi, ut ajunt *Bonacin. Viva, & Leſs. cum Navar. ll. ſupra citatis*. Si autem times malum ſuperioris ordinis quam bonorum, nempe mortem, aut mutilationem membri, vel gravem infamiam; tunc poteris ſine peccato, ſi præter tuam intentionem facias, cooperari ad damnum alterius, ut dicit etiam *Tournely tom. 3. p. 336. v. Quinta;* quia tunc dominus tenetur conſentire, ut adhuc cum jactura ſuorum bonorum tu vitæ aut honori tuo conſulas, alias eſſet irrationabiliter invitus. Reſpectu vero ad peccatum furis, ſecundam ſententiam probabiliorem cenſeo. Ratio, quia omnes præfatæ actiones tam primi, quam ſecundi generis ſunt revera indifferentes, cum juxta finem quo fiunt, vel licitæ vel illicitæ eſſe poſſint. Si enim tu præſtas illas cum pravo fine nocendi domino, certe erunt tibi illicitæ: Si vero præſtas ad damnum tuum in vita vel honore præcavendum, tunc licitæ tibi erunt; Et quod fur illis abutatur ad ſuam pravam voluntatem exequendam, hoc per accidens ſe habet, tuque ſolum materialiter tunc cooperaris ad peccatum illius, quod ex juſta cauſa licite permittis. Nec verum eſt, quod formaliter tunc concurris ad peccatum furis; nam hoc eſſet, ſi poſitive tu influeres in ſuam malam voluntatem; quando autem tantum actiones illas præſtas, quibus fur poſtea abutetur ad damnum inferendum, non erit quidem cauſa damni actio tua, ſed ſola malitia furis, juxta quæ fuſius diximus *de Char. l. 2. num. 63. verſ. Ad diſtinguendum*. Et quod actiones illæ non ſint formaliter influentes ad peccatum furis, nec intrinſece malæ, ut Adverſarii autumant, mihi videtur indubitabile; nam alias, ſi fur te cogeret ad arcam tuam confringendam, ut tradas ei pecuniam ibi contentam, non poſſes ſine peccato hoc facere, quia formaliter cooperareris ad illius peccatum. Sed hoc quis ſanæ mentis aſſerere audebit? Expreſſe autem favet mihi doctrina *P. Molinæ*, qui *tom. 1. D. 105. Concl. 5.* ſic docet: „(Mortis metu, vel mutilationis membri fas eſt ejuſmodi captivis nocumentum inferre Chriſtianis in bonis exterius ad Infidelium imperium, ea deſtruendo, capiendo, &c. Quoniam in eo eventu ſunt in extrema neceſſitate eorum bonorum ad vitam conſervandam. Ergo quantum fas eſt cuique in extrema neceſſitate ſumere de bonis aliorum ad conſervandam propriam vitam, tantum damnum fas erit ejuſmodi captivis inferre bonis aliorum ad vitam tuendam)„ Hæc *Molina*. Idem mecum tuetur *Continuator Tourn. t. 1. p. 303. in fine*, ubi ſic loquitur: „(non enim teneor grave ſubire detrimentum, ut alterius peccatum avertam, ipſa ſane (*nempe fur*) malitiam ſuam ſibi imputet; hæc mihi perperam imputaretur, cum id unum intendam, ut rebus meis conſulam, eaſque a damno liberem.)„

Majus dubium eſt, an talis cooperans teneatur ad reſtitutionem? Affirmant omnes AA. pro prima ſententia citati, ut ſupra diximus; Sed ſpectata ratione intrinſeca, cum *P. Milante* mihi probabilius videtur eum neque peccare, neque ad reſtitutionem teneri. Hæc quæſtio pendere videtur ab alia relata *pag.* 178. *Qu. V.* ſcilicet, an ſurripiens bona alterius in extrema neceſſitate, illa ceſſante, teneatur ad reſtitutionem? Ibi diximus veram ſententiam eſſe quod tenetur, ſi ſpe non fuerit pauper; ſecus, ſi pauper fuerit re, & ſpe. Atque ſic videretur dicendum in præſenti caſu, nempe quod participans, ſi metu mortis, vel gravis infamiæ ad alienum damnum concurrat, tunc tantum eximatur a reſtitutione, quando tempore cooperationis erat abſolute pauper, non ſolum re, ſed etiam ſpe. Sed hic ſentio, eadem ut ſupra diſtinctione utens, quod ſi participans adjuvat furem ad inferendum damnum ob metum ſimilis gravis damni in bonis propriis, eo caſu teneatur ad reſtitutionem; quia nemo poteſt ad damnum alterius cooperari, ut proprium damnum bonorum evitet. Secus puto, ſi is furem adjuvaret coactus metu mortis, vel gravis infamiæ: Ratio, quia tunc iſte non tenetur ad reſtitutionem neque ex re accepta, neque ex injuſta acceptione. Non ex re accepta, quia in nihilo factus eſt ditior; non ex injuſta acceptione, quia non peccavit, ut jam probavimus. Sed dices, cur ille qui in extrema neceſſitate utitur re aliena, tenetur reſtituere, quando non eſt abſolute pauper? Reſpond. is ideo tenetur, quia, cum poſſit ex proprio ſibi ſubvenire, accipiendo aliena, quando non poteſt accipere proprium quod alibi habet, tunc evadit ditior, & propterea tenetur. Sed in caſu noſtro cooperans in nihilo fit ditior, & ideo nihil tenetur reſtituere; nec alias obligatur offerre & ſubſtituere bona propria ad damnum alterius reparandum. Mihi conſentit doctus *P. M. Milante* in prop. 15. Innoc. XI. ubi ait, quod is qui præſtat hujuſmodi actiones adjuvantes furem, non peccat, nec tenetur ad reſtitutionem, ſic enim ſcribit: *Ideoque ii innoxie cooperantur, quicumque ex metu cadente in virum conſtantem ad ea concurrit. Ut quid aliena rapere malum eſt, & quidem ab intrinſeco? Procul dubio ex eo ſolum, quia invitus patitur malum; at in caſu præfato dominus invitus non foret circa malum quod pateretur, ablatæ nimirum rei: ſic præſumendum eſt, cum ille non poſſit præſumi invitus in caſu quo cooperanti in furtum tam grave damnum immineret; Nemo quippe poteſt præponere vitam proximi temporali bono, ut eſt omnium ſenſus, & naturæ dictamen.* Hinc aſſerit hunc cooperantem bene excuſari non tam a culpa, quam a reſtitutione. Idem infertur ex ſententia *Laymanni*, qui *l. 3. tr. 1. c. 1. n. 7. cum P. Nav. & Mol.* in ſimili caſu ſic dicit: *Si quis merces alienas in mare abjiciat, ne ipſemet pereat, non tenetur ad ullam reſtitutionem, cum nec injuriam intulerit, nec rem alienam poſſideat.*

Secus autem omnino dicendum cenſeo, ſi quis cooperaretur ad confirmandam vel augendam malam voluntatem furis, puta ſi furi terga ſervaret (vulgo *guardaſſe le ſpalle*), vel

ſi an-

ſi annuntiaret ei horam opportunam furando, & ſimilia; quia, in his influeret in ipſam pravam voluntatem furis, eum ſeltem animoſiorem reddendo, & ſic formaliter cooperaretur ad illius peccatum, quod nunquam licet. Secus etiam dicendum, ſi quis cooperationes illas præſtaret occiſuro, tradendo gladium ſive claves ad occidendum (Vide n. 697. V. *Teneris*), vel humeros ſubjiciendo ad aſcendendum, aut ſcalam deferendo, &c. Ratio, quia is proxime cooperaretur ad mortem alterius, quod omnino eſt illicitum, etiamſi hoc faceret ad propriam mortem evadendam; in hoc enim proximus eſſet rationabiliter invitus, nec ullus poteſt, ut ſuam vitam ſervet, concurrere ad alterius mortem, quia in periculo æqualis damni melior eſt conditio poſſidentis. Hinc diximus de *Charit. l. 2. cit. n. 66.* quod, cum dominus vellet aſcendere ad ſtuprandam virginem, nullius damni metus, præterquam mortis imminentis, poſſet famulum excuſare in adjuvando dominum, ſcalam deferendo, ſubjiciendo humeros &c. quia ſola vita famuli prævalet virginis honori. Miror hic autem, cur *P. Milante*, cum dixerit *loco ſupra cit.* præfatas actiones quoad cooperationem ad furandum non eſſe intrinſece malas, ibidem aſſeruerit eaſdem eſſe intrinſece malas quoad cooperationem ad fornicandum, dum æque in utroque caſu nulla diſparitas poſſit aſſignari, ut recte advertunt *Salm. d. tr. 21. c. 8. n. 75.* Sed nos ex propriis principiis rem abſumentes, cenſemus patenter probaſſe, quod in neutro caſu cooperationes illæ, juſta & proportionata cauſa interveniente, ſunt intrinſece malæ.

572 Hic obiter notandum, quod ſi tu precibus vel conſilio impedias Titium, ne ipſe reparet damnum Caji, peccas contra charitatem, ſicuti peccaret Titius, ſi malitioſe permitteret damnum illud, non vero contra Juſtitiam; unde non teneris ad reſtitutionem. Ita *Croix cum Mol. Leſſ. Lugo* (contra *Nav. & Medin.*) Secus dicendum, ſi impedis vi, vel fraude.

573 „ 7. Item tenentur cauſæ, quæ privative ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, ſive non clamans, cum poteſt: aut non obſtans, non manifeſtans, ſed tunc tantum, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel ſtipendio, &c. tenentur ex juſtitia damnum cavere. *S. Thom. 2. 2. q. 61. art. 7.* Sic Princeps, Magiſtratus, belli Dux tenentur ad reſtitutionem damnorum quæ e feris, latronibus, militibus, ob ipſorum culpabilem negligentiam, dantur. Item Conſiliarii, Canonici tacentes, abſentantes ſe, non impedientes iniquam conſtitutionem, vel electionem. Item Tutores, Adminiſtratores bonorum, &c. non impedientes damna Pupillis, Minoribus, Eccleſiis provenientia. Item cuſtodes montium, vinearum, ſylvarum, agrorum, piſcinarum, qui damna non impediunt, vel facta non manifeſtant. *Mol. d. 116. Fill. t. 32. c. 2. q. 12.* vide ſupra *l. 3. t. 3. c. 2.* * (*Peccant etiam famuli cuſtodientes bona Domini, & tenentur ad reſtitutionem ſi non impediant damna ab extraneis. Salm. de IV. Præc. n. 138. cum Lugo, Mol. &c. Sed omnino Vide dicta hoc l. 3. n. 344.*)* Item Principes, & domini Territoriorum, ſi ſciant vias publicas infeſtari prædonibus, & cum poſſint, non impediant, tenentur mercatoribus, & ceteris viatoribus damna, quæ ab iſtis accipiunt, compenſare. *Dian. p. 8. t. 7. R. 38.*

574 „ 8. Supradicti non tenentur ad reſtitutionem, quando non fuerunt cauſa efficax damni; ut v. g. ſi fur homicida non fuit efficaciter motus mandato, conſilio alterius, ſed nihilominus abſolute erat facturus. Item, ſi v. gr. in Capitulo alii ante te dederint ſuffragium, ita ut videas, te nihil impetraturum, etſi neges; tunc enim non teneris reſtituere, licet pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, conſulendo, &c. *Bon. l. c.*

575 „ 9. Probabile eſt, non teneri ſupradictos, ſi non ſit moraliter certum, eorum mandatum, conſilium efficaciter induxiſſe: quia in dubio melior eſt conditio poſſidentis, præſertim circa materiam juſtitiæ. *Leſſ. c. 3. d. 4. Bon. q. c. p. 4. Dian. t. 5. miſc. R. 64. Tan. 2. 2. d. 4. q. 6. d. 14.* * (*Vide dicta ſupra n. 562.*)*

576 „ 10. Nec tenentur, ſi efficaciter tantum concurrant ad circumſtantiam, & modum actus damnoſi, v. g. ſi quis tantum impellat alium, ut citius, vel animoſius, hoc, vel illo loco, vel modo noceant, vid. *Laym. l. 2. ſ. 3. t. 2. c. 3.* * (*Vide dicta ſupra n. 563.*)*

577 „ 11. Nec tenetur, qui deliberate volenti inferre magnum damnum, ſuadet, ut minus eidem inferat, quia tunc utiliter alterius negotium gerit. Dico *eidem*, quia non licet impedire damnum unius cum injuria alterius. (*Vide dicta hic n. 565.*)

578 „ 12. Non tenetur item (contra *Nav. Ang. &c.*) Confeſſarius etſi ex officio Confeſſiones audiat, ut Parochus, &c. ſi ex negligentia, vel ignorantia pœnitentem non moneat, aut obliget ad reſtitutionem, quia, etſi ex officio teneatur bene inſtruere pœnitentem, ideoque peccet graviter omittendo, quod eſt neceſſarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quaſi ex juſtitia debeat ejus damnum cavere, aut procurare, ut hoc ei compenſetur. Secus tamen dicendum videtur, ſi poſitive reſtitutionem impediat ex malitia, imo etiam ex ignorantia craſſa, vel culpa lata: quia tunc conſilio ſuo eſt cauſa efficax damni. Vid. *Leſs. & Bon. d. 1. q. 2. p. 11. Laym. l. 3. t. 4. c. 7.* & infra *l. 6. c. 2. d. 5.* * (*Vide dicenda l. 6. de Pœn. n. 621.*)*

DUBIUM III.

An ſupradicti teneantur ſinguli reſtituere in ſolidum, & quo ordine?

579 *Qui teneantur reſtituere in ſolidum?*
580 *Qui teneantur primum reſtituere?*
581 *Quid ſi damnificatus condonet reſtitutionem?*

„ RESP. Cum plures damnificantes, vel ſeorſim ſinguli rem ſuam agere poſſint, vel conjunctim, atque alii 579 alios plus, minuſve in damnum influere, hinc ex tali ordine, & menſura influxus ordo, & menſura reſtitutionis deſumenda eſt. Ita communiter Doct.

Unde reſolves.

„ 1. Si plures abſque conſenſu, quiſque per ſe ſeorſim, & caſu concurrant ad damnum, ſinguli non plus tenentur reſtituere, quam quod quiſque per ſe damni intulit. *Laym. l. 3. tr. 2. c. 6.*

„ Si plures cum conſenſu, & ſe invicem juvantes id fecerunt, ſinguli in ſolidum tenentur reſtituere totum damnum: quia ſinguli ſunt cauſa totius damni, cum unus juvet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Unde, ſi unus eorum reſtitutionem fecit, poteſt a reliquis, nimirum a principali totum, aut, ſi is nolit, a reliquis pro rata ſingulorum repetere. *Bonac. de Reſt. d. 1. q. 2. p. 11. ex Vaſq. Mol. Fill. &c.*

Quæritur, an ſingulæ cauſæ ad damnum concurrentes, teneantur in ſolidum? Diſtingue: Si res eſt individua, ut incendere domum, occidere hominem, trahere navem &c. tunc quiſque cooperans tenetur in ſolidum: Et hoc etiamſi ſine illo damnum eveniret. Ratio, quia tunc moraliter totus effectus a ſingulis procedit; propter enim concurſum, particularis cooperatio cujuſque unam actionem conſtituit contra juſtitiam; unde quia damnum ex hac unica actione evenit, omnes in ſolidum obligantur ad reſtitutionem. Ita probabiliter *Salm. de Re. c. 1. n. 151. cum Soto, Bon. Sanch. Cajet. &c.* Et idem tenet *Leſs. l. 2. c. 13. d. 4. n. 34.* (Excipit autem *n. 35.* ſi quis non concurreret ad damnum immediate, ſed tantum mediate, præbendo inſtrumenta, juvando conſcendere, &c.) Sed adhuc probabilis eſt ſententia *Nav. c. 17. n. 17. & 21. Sylveſtr. v. Reſtit. n. 3. q. 6. Ang. v. Furtum, §. 16.* & ſatis probabilem eam vocant *Lugo de Juſt. D. 19. n. 83. & Sporer de 7. Præc. c. 3. n. 76. cum Dicaſt. & aliis:* Dicunt iſti, teneri cooperantes tantum ad ſuam partem, ſi damnum etiam ſine ipſis fieret. Ratio (ut ait *Lugo*), quia cum obligatio reſtitutionis pendeat ab influxu, ſeu cauſalitate in damnum, obligatio non debet eſſe major, quam eſt ipſe influxus; ergo ſicut partialiter quiſque concurrit, ita partialiter obligatur. Prout enim qui concurreret tantum ad partem alicujus damni dividui, licet cum aliis concurreret ad totum damnum, tamen ad ſolam ſuam partem tenetur ob partialitatem rei circa damnum cauſatum; ita qui concurrit partialiter ad damnum individuum, ob partialitatem cauſalitatis, ſive influxus partialiter tantum tenetur, quia ſolum partialiter damnum ab ipſo procedit. Et huic doctrinæ non videtur diſſentire *Leſſius*, in contrarium adductus; nam *dict. n. 35.* ipſe tum obligat cooperantem ad totum damnum, cum *ſine ipſo, vel alio ſimilem opem conferente, damnum non fieret*, verba *Leſſii*. Secus autem omnino dicendum cum *Leſſio d. 2. n. 2. Salm. n. 151. & communi* (quicquid dicant aliqui *ap. Salm. n. 149.*) ſi damnum ſine ipſius ope non obveniret; quia tunc certe tenetur ad totum, etiamſi, ipſo non opitulante, alter eandem opem certe præbuiſſet.

Si autem res eſt dividua, ut furari vineam, theſaurum &c. tunc auctor principalis tenetur ad totum, cooperantes vero tantum ad partem ſuam, etiamſi communi conſilio ad damnum concurrant. Ita *Lugo D. 19. n. 99. Salm. c. 1. n. 147. cum Bonac. Dic. Leſs. Nav. Molin.* contra *Croix l. 3. p. 2. num. 62.* qui putat in caſu communis conſilii quemque teneri in ſolidum. Si vero omnes invicem ſe excitent, ſive moveant ad damnum (ita ut ſingulis non concurrentibus damnum non eveniret, ut dicit idem *Croix num. 53.*), certe ſinguli tunc in ſolidum tenentur; ita *Buſ. Roncaglia, & Salmant. d. l. num. 148.* Cum autem dubitatur, an quiſque fuerit cauſa totius damni, non tenetur niſi ad partem ſuam, juxta id, quod diximus ſupra *Dub. 2. n. 562.*

Utrum, quando plures tenentur in ſolidum, quiſque teneatur reſtituere totum, ſi dubium ſit, an ſocius reſtituerit? Vide quæ diximus *de Conſcientia l. 1. n. 38.* ubi parti affirmativæ adhæſimus. Advertendum tamen hic, ut vir valde doctus mihi ſuaſit, quod rudes, etſi teneantur in ſolidum, raro expedit eos obligare ad totum; cum difficulter iſti ſibi perſuadeant teneri ad reſtituendam partem a ſociis ablatam. Quinimo ſatis præſumi valet, quod ipſi domini, quibus debetur reſtitutio, conſentiant, ut illi reſtituant tantum partem ab eis ablatam; cum aliter valde ſit timendum, quod nihil reſtituant, ſi obligentur ad totum.

„ 3. Quod ſi actio damnificans fuit lucrativa, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc exſtit, aut is eam mala fide abſumſit, tenetur is primo loco reſtituere ipſam, vel æquivalens; & ſi ille non faciet, reliqui. *Leſs. l. 2. c. 3.* 580

„ 4. Si actio damnificans non fuit lucrativa, quia res periit,

„ riit, & deſtructa eſt, ut fit v. g. in combuſtione, mutilatione, detractione, tunc ante alios primo tenentur reſtituere qui mandavit, vel qui cauſa fuit primaria, vel executor primarius, ut in bello princeps, & Dux; & ſi is non ſit facturus, vel quia non vult, vel quia non poteſt, tenentur reliqui, v. g. ceteri. Quod etſi de militibus ſpeculative verum ſit, practice tamen ii excuſantur per accidens: tum quia non poſſunt totum reſtituere: tum quia dominorum voluntas non eſt, nec expectatio, ut plus reſtituant, quam partem ſuam; ideoque, ſi hanc poſſunt, ad id tenentur: uti & ſi quid adhuc reliquum habent ex iniquo. *Laym. l. 3. t. 2. c. 6. n. 5. ex Cajet. Mol. &c.* Imo *Bon. de Reſt. d. t. q. 2. p. 10. n. 13. ex Nav. c. 17. Vaſqu. Leſſ. d. 4. n. 37.* dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad reſtitutionem totius damni illati a toto exercitu, ſed tantum pro ſua parte. V. ſupra *t. 4. c. 1. d. 5. a. 3.*

Ordo reſtitutionis eſt quoad cooperantes: I. Tenetur reſtituere mandans, ſive conſilium dans alteri ad faciendum damnum in gratiam ſui, ut *Salm. c. 1. n. 140. cum Leſſ. & Lug. ac Croix l. 3. p. 2. n. 55. cum Nav.* contra *Vaſq. & Turrecrem.* II. Tenetur executor. III. Tenentur aliæ cauſæ poſitivæ, ut conſilium dantes in gratiam alterius &c. IV. Cauſæ negativæ. *Salm. d. l. n. 140. & 145.*

581 „ 5. Si damnum paſſus condonat reſtitutionem principali damnificanti, etiam minus principales liberantur, non autem vice verſa; quia, ruente principali, ruit acceſſorium, non contra. *Laym. l. ſupra c.*

Hic notandum, quod ſi creditor promittat alicui ex debitoribus æque principalibus, eum non moleſtare, cenſetur remittere partem illius; nam, ſi totum exigeret ab aliis, ille cogeretur ab illis ad reſtitutionem, & ſic promiſſio fruſtranea eſſet.

DUBIUM IV.

An teneatur reſtituere, qui alium impedivit a conſecutione alicujus boni?

582 *Quid ſi quis impedit ſine vi aut fraude aliquem a conſecutione juſti boni?*

583 *Quid ſi quis impedit mendaciis, ne Fiſco applicentur bona propter gabellam non ſolutam?*

584 *Quid ſi quis ex odio, ſine vi aut fraude, efficit, ne alter aliquod bonum obtineat? 585. An ſuadens Epiſcopo conferre Beneficium minus digno peccet, & teneatur ad reſtitutionem? Quid ſi Beneficium debebatur alicui ratione concurſus? Remiſſive ad l. 4. n. 109.*

586 *An teneatur ad reſtitutionem occidens aliquem, ut alteri homicidium imputetur? Remiſſive ad n. 626.*

587. *An teneatur ad damnum impediens vi aut fraude &c.? Quid ſi precibus importuniſſimis, aut metu?*

588 *Quid ſi Religioſus ſuadeat Teſtatori relinquere bona ſuo Monaſterio, relicta Eccleſia Matrice?*

582 „ RESP. Attendendum, an lædatur jus alicujus, quod a natura, lege, vel aliter habeat: & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impedierit: num vero aliter. Inde enim apud *Laym. loc. cit. Bonac. qu. 2. p. 12.*

Reſolves ſequentes Caſus.

„ 1. Qui alterum impedivit a conſecutione rei debitæ ex juſtitia, tenetur ad reſtitutionem. *Leſſ. cap. 12. d. 18. Fill. t. 32. cap. 3. q. 12. n. 72.*

„ 2. Si res non erat debita ex juſtitia, ſed conferenda ex libera voluntate, tunc qui ſine vi, fraude, & calumnia collatorem inducit, ut v. g. officium, vel legatum, beneficium eccleſiaſticum, & ſimilia dona gratuita non conferat, cui apud ſe conſtituerat, aut qui petierat, ſed vel nulli, vel alteri etiam minus digno; etſi ſæpe ii poſſit graviter peccare, præſertim ſi id ex odio, malo fine faciat; non tamen tenetur ad reſtitutionem, *Azor. 3. p. l. 4. c. 9. Vaſq. Sa, Bon. p. 12.*

583 Quær. hic I. An qui fraudibus ſeu mendaciis, aut falſis teſtibus impedit, ne Fiſco applicentur bona, quæ ob crimen, v. g. non ſoluti vectigalis, vel aliud eſſent Fiſco addita, teneatur ad reſtituendum? Reſpondetur cum *Leſſ. l. 2. c. 12. n. 174. Sanch. Dec. l. 2. c. 22. num. 22. Lugo de Juſt. D. 18. n. 108. & Salm. de Reſt. c. 1. n. 104. cum Dian. Bann. Az. Tanner.* ac aliis communiſſime, quod poſt ſententiam certo teneatur; ſecus vero ante ſententiam, quia ante ſententiam nullum jus acquirit Fiſcus ad pœnam, quæ non niſi poſt ſententiam debetur; Vel quia ſic ſaltem accipitur communiter hoc Fiſci jus ad pœnas.

584 Quær. II. An, qui impedit alium a conſecutione juſti boni ex odio, ſed ſine vi, aut calumnia, teneatur ad reſtitutionem? Adeſt duplex ſententia. *Prima* ſententia probabilis affirmat; hanc tenent *Scotus in 4. Diſt. 19. Cajet. 2. 2. q. 62. a. 2. Salm. de Reſt. c. 1. n. 107. cum Bann. Lugo de Juſt. D. 18. n. 98.* item *Covarr. & Major ap. Leſſ. l. 2. c. 12. n. 128. & alii ap. Lugo.* Probant ex *L. 2. §. Ideo Labeo ff. de Aqua plu. arc.* ubi dicit: *Qui avertit torrentem, ne ſibi noceat, unde factum ſit, ut vicino noceatur, cum eo aquæ pluviæ arcendæ agi non poſſe a vicino; modo hoc non hoc animo fecit, ut vicino noceat, ſed ne ſibi noceat.* Probantque ratione, quia animus injuſtus quando conjungitur cum opere externo, efficit, ut idem opus, quod ſine tali animo injuſtum non erat, injuſtum cum illo reddatur. Idem videtur ſentire *D. Th. 2. 2. q. 62. a. 2. ad 4.* ubi ait: *Ad quartum dicendum, quod aliquis poteſt impedire aliquem, ne habeat præbendam multipliciter. Uno modo juſte, puta ſi intendens utilitatem Eccleſiæ procuret quod detur perſonæ digniori, & tunc nullo modo tenetur ad reſtitutionem. Alio modo injuſte: puta ſi intendat ejus nocumentum, quem impedit propter odium, vel vindictam.* Et tunc dicit, quod tenetur ei totum damnum reſarcire, ſi Epiſcopus erat determinatus ei dare Beneficium; ſi vero non erat determinatus, tenetur tantum ad æſtimationem ſpei, quam ille ad Beneficium habebat.

Secunda vero ſententia communis (ut fatetur idem *Salm. cit. n. 102.*), & probabilior negat teneri ad ullam reſtitutionem; eamque tenent *Leſſ. l. c. Petrocorenſ. l. 4. de Juſt. c. ult. q. 6. Pal. tr. 13. de Ben. D. 2. p. 11. §. 5. n. 3. cum Vaſq. Gutt. Nav. & Reb. Ronc. de 7. Prec. c. 3. q. 4. cum Ant. a Sp. S. Spor. tr. 4. de Reſt. c. 2. n. 213.* qui vocat ſententiam veram & communem cum *Tamb. lib. 8. tr. 3. c. 4. §. 2. n. 4. Viva de Reſt. q. 2. a. 1. n. 5. Laym. l. 3. tr. 2. c. 6. n. 1. Holzm. tr. 2. de Reſt. c. 5. n. 539. Elbel de Reſt. Conf. 4. n. 108. Bon. D. 1. q. 2. p. 12. n. 2. Mol. t. 3. D. 272. n. 4. Sanch. Conſ. l. 2. c. 1. d. 46. n. 27. Croix l. 3. p. 2. n. 198. cum Tamb. Eſparſ. &c. Mazz. t. 2. p. 300.* Eandemque ſententiam, ut certam tenet *Sot. de Juſt. l. 4. q. 6. a. 3. ad 6.* verſus finem, quem male citant pro ſe *Salm. n. 103.* nam *Sot.* ſic expreſſe ait: *Ad propoſitum igitur noſtrum, qui ſuo utens jure Præbendam abſque vi & fraude ſibi vel amico procurat, etiamſi ex odio alterius id faciat, & contra charitatem delinquat, ad nullam tenetur reſtitutionem.* Ratio, quia nemo poteſt obligari ad reſtitutionem damni, niſi damnum ſit injuſtum, & ipſe ſit efficax cauſa illius damni, & in illud poſitive influat, ad damnum autem afferendum, non ſufficit intentio, ſed requiritur actio externa, quæ non ſolum ſit occaſio (ut eſſet in præſenti caſu), ſed etiam ſit vera & efficax cauſa damni; nam alias, ſi illud evenit, aliunde evenit, & mere fortuito. Unde, ſi tu hujuſmodi nocumentum fortuitum proximo optabis, peccabis quidem, vel tantum contra charitatem, vel tantum affective contra juſtitiam, non autem effective, cum ille non habeat jus; & idem opus externum cum pravo animo conjunctum non erit effective, ſed tantum affective injuſtum, ex quo nulla oritur obligatio reſtitutionis; Falſo enim dicitur is affective pati injuſtum damnum, qui privatur re ad quam nullum jus habet. Ad textum autem ut ſupra oppoſitum, reſpondetur 1. cum *Leſſ. Anacl. & Croix*, illam eſſe legem pœnalem, quæ ante ſententiam non obligat. Deinde reſpondetur 2. cum *Soto*, quod lex illa juſte prohibuit arcere aquam ex intentione nocendi vicino, quando nulla utilitas ex hoc tibi provenit; unde recte ait *Sotus*, quod eo caſu tu non habes jus arcendi aquam, & arcendo peccas contra juſtitiam ex vi legis id prohibentis. E converſo, ſi id facias ad tuam utilitatem, ne aqua tibi noceat, non peccas contra legem, quæ negat actionem vicino, ſemper ac tu arces aquam, *ne tibi noceat*, etiamſi facis, ut vicino noceas. Nec etiam obſtat doctrina *S. Th.* ſupra allata, nam explicat *Sot. eod. l. c.* S. Doctorem intelligere, impedientem aliquem ab obtinenda Præbenda tunc teneri ad reſtitutionem damni, quando impedit *injuſte*, ut S. Doctor exprimit, nempe vi vel fraude; Nec obſtat, quod ibi dicat; *Puta, ſi intendat ejus nocumentum, quem impedit propter odium, vel vindictam*; Nam Angelicus hic ſupponit injuſtitiam, cujus cauſa ſit odium: *Facere enim ex odio* (ait *Sotus*) *non te onere reſtitutionis gravat, ſed facere injuſte, ſcil. nullo tuo jure, ſed violando alienum.*

Hinc infertur I. quod ſi quis ex odio, ſed ſine vi vel fraude ſuadet Epiſcopo, etiam determinato ad conferendum Beneficium digniori, ut conferat minus digno etiamſi probabilius ſit quod tam Epiſcopus quam ſuaſor graviter peccent, quamvis Beneficium ſit ſimplex, ut dicemus *l. 4. n. 93.* Suaſor tamen non tenetur ad ullam reſtitutionem; quia non lædit juſtitiam commutativam, avertendo Collatorem a conferendo Beneficio, ad quod alter jus non habebat. Ita *Gloſſa in c. 3. de Offic. Cuſt. Sot. l. c. Sylv. v. Epiſc., n. 10. q. 9. Leſſ. n. 128. Laym. n. 2. Ronc. d. q. 4. Holzm. n. 340. Pal. tr. 13. del Ben. D. 2. §. 5. n. 3. cum Vaſq. Gutt. & Reb. Spor. tr. 4. c. 2. n. 213. cum Mol. & communi*, item *Sa, Fill. Nav. & Dic. ap. Salm. de Reſt. c. 1. n. 106.* (qui hoc probabile vocant *n. 107.* licet oppoſitum alibi probabilius putent in *tr. de Benef. n. 371.*) Vide dicenda *l. 4. n. 106. uſque* ad 108. Dicendum tamen cum probabiliori ſententia teneri ad reſtitutionem eum qui poſt concurſum impedit digniorem a conſequendo Beneficio, juxta dicenda *l. 4. n. 109.* Infertur II. propter eamdem rationem non teneri ad reſtitutionem, qui ſine vi vel fraude impedit teſtatorem, ne relinquat hereditatem alicui, qui ad illam nullum jus habet. *Laym. l. c. n. 1. Elbel de Reſt. n. 108. Tamb. l. c. Spor. n. 113. cum Sanch. Sot. Mol. &c.* 585

An autem, ſi quis occidat aliquem, intendens, ut homicidium alteri imputetur, teneatur damnum reſtituere quod ex imputatione ille paſſus fuerit; Vid. *n. 636.* 586

„ 3. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam collatorem induceret, ne ei daret, aut eum a petitione (cum quivis habeat jus petendi), aut conſecutione talis rei per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret (cum etiam quivis jus habeat, ne inique impediatur); is teneretur ad compenſationem damni arbitrio viri prudentis, juxta certitudinem, vel probabilitatem, qua alter tale bonum alioqui aſſecuturus fuiſſe exiſtimaretur, dummodo tamen eo ſit dignus: nam ſi indignus eſt, non tenetur ad reſtitutionem, niſi 587

„ famæ,

Digitized by Google

» famæ, ſi eam forte læſerit. *Leſſ. l. 2. c. 12. d. 18. Mol. t. 1. D. 135. Sa, V. Reſtit., n. 221. V. Bon. l. c.*

Cenſent *Salm. de Contract. c. 5. n. 30.* quod æquiparantur vi preces importuniſſimæ, aut metus reverentialis, maxime ſi ei addantur verba aſpera, vel torvus aſpectus, vel preces, ut dicunt *de Matrim. c. 9. 37.*

588 Nota hic autem, quod graviter peccat Religioſus, qui ſuadet Teſtatori, ut ſuo Monaſterio potius, quam Eccleſiæ Matrici bona relinquat, ex *Clem. 1. de Privil.* in qua etiam adeſt excommunicatio. Non tenetur tamen ad reſtituendum, quia Eccleſia nullum habet jus quæſitum; Ita *Sanch. Conſ. l. 2. c. 1. dub. 49. n. 38. Lugo Diſp. 18. n. 95. & Croix l. 3. p. 2. n. 74. Mol.* Immo *Sanch.* putat Religioſum non peccare, ſi bono zelo hoc faciat, nempe pro majori utilitate Teſtantis, modo non petat pro ſe, vel amicis.

DUBIUM V.

Cui, vel quibus reſtituendum?

589 *Quid ſi creditor ſit incertus?*
590 *An tradita re pauperibus, ſit reſtituenda Domino comparenti?*
591 *Quid notandum circa Compoſitionem in debitis incertis? uſque ad n. 594.*
595 *Quid circa furta minuta?*
596 *An bona certa ſint reſtituenda Domino, vel poſſeſſori?*
597 *An fur teneatur rem mittere Domino cum magno ſuo damno?*
598 *Quid ſi ſumtus pro miſſione excederent valorem rei?*
599 *Quid ſi acceperis a poſſeſſore bonæ fidei rem non ſuam?*
600 *Emptor rei furtivæ an poſſit eam reddere furi? V. etiam d. n. 599*
601 *An revendens rem emtam bona fide teneatur pretium reſtituere emtori.*
602 *Quid notandum circa theſauros inventos?*
603 *An inventor rei perditæ poſſit eam ſibi retinere?*
604 *Quid notandum circa res captas venatione?*
605 *Quid ſi quis venatur in locis reſervatis?*
606 *Quæ venatio vetetur Clericis, & Religioſis?*

589 „ RESp. Attendendum ad naturam juſtitiæ, & ſi quis damnum patitur, quidve ratio, & leges ferant communiter. V. *Leſſ. & Laym. hic, c. 9.*

Unde reſolves.

„ 1. Quando bona reſtituenda, ſive debita quæcunque ſunt incerta, hoc eſt, cum, cui debeantur, ignoras, aut adire non potes, aut illi reſtituere; tunc ſi ea habes ſine delicto, ut ſi inveniſti, vel a mercatore, v. g. per errorem accepiſti duas ulnas panni pro una, & jam is diſceſſit, nec ſcis, quo abierit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi: poſt quam, ſi ſpes non ſit ſciendi dominum, probabile eſt, quod non tenearis ea dare pauperibus (licet ita plerique cum S. Thoma ſentiant. * (*Quorum ſententiam vocant communem Salm. de Reſt. c. 1. n. 214. Sed vide num. 603.*) * & ſit magis pium, ac practice ſuadendum); ſed poſſis tibi retinere, ut docet *Petrus Navarrus*, quem ſequitur *Laym. hic, & Leſſ. l. 2. cap. 14. dub. 7. n. 48.* idque *Dian. p. 2. tr. 3. miſc. R. 5.* dicit eſſe tutum in praxi. * (*Cum Pal. & Dic. apud Salm. ibidem numero 213. exceptis debitis ob uſuram, aut ſimoniam ex textibus allatis in fine hujus numer.*) * Si vero ea habeas ex delicto, ut furto, uſura, &c. teneris ea reſtituere pauperibus, vel Eccleſiæ, hoſpitali, &c. quia debet tunc fieri reſtitutio meliori modo, quo poteſt; ut ſaltem, cum corpori domini non proſit, proſit ejus Animæ, dum in pauperes expenditur. Ita communiter Doctores; ut videbis apud *Laym. hic* * (*Quin inquirantur pauperiores, ut Leſſ. Nav. &c. cum Salm. c. 1. n. 215. & ſufficit elargiri pauperibus cujuſcunque loci, ut Salm. ib. cum Sot. Reb. &c. contra Bann. &c. Quod autem furta incerta debeant reſtitui pauperibus, aut locis piis, habetur ex c. Cum tu. de Uſur. & c. De hoc de Simon. ubi præcipitur uſurariis reſtituere dominis, vel eorum heredibus*, vel his non ſuperſtitibus, pauperibus. *Id autem communiter DD. extendunt etiam ad loca pia, ut Salm. de Reſt. c. 1. n. 216. Croix l. 3. p. 2. n. 94. Leſſ. l. 2. c. 14. n. 33. cum Nav. c. 17. n. 33. Bon. de Reſt. D. 1. q. 3. p. 4. n. 5. cum Az. Mol. Vaſq. P. Nav. Fill. &c.*) *

590 Quæritur, ſi res poſt debitam diligentiam adhibitam ad inveniendum dominum tradita ſit pauperibus, & poſtea dominus compareat, utrum ei reſtituenda ſit? Negant *Nav. Sot. Henr. Led. ap. Croix l. 3. p. 2. n. 95.* item *Cajet. & Bon. ap. Spor. de Reſt. c. 3. n. 104.* Quia, cum debita diligentia eſt præmiſſa, pauper, aut locus pius, abſolute acquirit dominium rei. Dicitur *quando debita diligentia eſt præmiſſa*, nam alias certum eſt apud omnes rem domino comparenti reſtituendam eſſe; quoniam nulla ratione tunc poterit in pauperem dominium transferri, cum eo caſu dominus ſit rationabiliter invitus. Communius vero *Laym. l. 3. tr. 1. c. 5. n. 24. Salm. tr. 12. c. 2. n. 85. Pal. de Juſt. D. un. p. 19. n. 7. Leſſ. l. 2. c. 14. n. 43. Spor. l. c. n. 113. & Croix l. c. cum Mol. Dian. &c.* dicunt, quod ſi res extat, pauper debet eam reſtituere domino comparenti; ſi vero eſt conſumta, tantum id in quo factus eſt ditior. Ratio, ut ait *Palaus*, quia, licet dominium rei in pauperem tranſlatum ſit, res tamen adhuc extat tunc in æquivalenti: Sed hæc ratio non videtur congrua, nam ſi rei dominium vere translatum eſt, nulla deberetur reſtitutio, ſive res extet, ſive non. Melius igitur diſtinguendum cum *Lugo de Juſt. D. 11. n. 102.* juxta ea quæ de inventore rei perditæ fuſius dicemus *infr. n. 603. cum eodem Lug., Holzm., & Croix l. c. n. 92.* (qui *n. 95. ſupra citato* non ſibi cohæret); Quando, ſpectatis omnibus circumſtantiis, non eſt amplius poſſibile quod dominus inveniatur, tunc pauper acquirit rei abſolutum dominium, ſine ullo onere reſtitutionis. Quando vero adhuc poſt diligentiam adeſt aliqua ſpes inveniendi dominum rei, tunc pauper non acquirit ejus dominium, & proinde debet eam domino ſervare, ipſique reſtituere ſi compareat; additque *Lug. ib.* ex ipſa manifeſtatione domini tunc communiter argui, quod non adfuerint debitæ circumſtantiæ ad transferendum irrevocabiliter dominium in pauperem. Sed vide omnino dicenda *d. n. 603.* Recte tamen excipiunt *Spor. d. n. 113. & Wigandt tr. 8. Ex. 3. n. 50.* niſi pauper aut locus pius bona fide rem jam præſcripſerit, quia virtute præſcriptionis tunc dominium irrevocabile vere acquirit.

Notandum quod ſuper his debitis incertis bene poteſt fieri 591
Compoſitio per Bullam Cruciatæ, quæ refertur *ap. Tamb. tr. de Bull. Cruciatæ. c. 18.* pro Regnis Hiſpaniarum, Sardiniæ & Siciliæ, & pro omnibus aliis particularibus, quibus Bulla communicatur. An autem valeat hujuſmodi Compoſitio, facta ſine ſufficienti cauſa? Affirmant *Card., Turr. Alenſ. ap. Lug. D. 21. n. 95.* Sed negant *Covarr. Sot. Nav. Mol. &* alii communiter *ib.* Verius tamen diſtinguendum cum *Lug.*, & dicendum valere, ſi reſtitutio ſit facienda ex ſola lege Eccleſiaſtica, puta ex fructibus eccleſiaſticis male perceptis; Secus, ſi reſtitutio aliunde ſit debita. Ratio primi, quia Pontifex in lege propria valide diſpenſat; Ratio ſecundi; quia bonorum aliunde debitorum Pontifex non eſt abſolutus Dominus. An autem id poſſit Pontifex pro bono ſpirituali communi? Vide *Lug. n. 96.* & vide quæſt. *n. ſeq.*

Quæritur autem, an Compoſitione facta debitor ad aliquid 592
teneatur, ſi poſtea Dominus certus compareat? Dicunt alii teneri reſtituere id in quo factus eſt ditior. Ita *Vill. Rodr. ap. Tamb. l. c. §. 5. n. 9. & Gaj. Sot. &c. ap. Renzi de 7. Pr. c. 3. q. 26.* Ratio, quia non præſumitur Pontifex dominos rebus ſuis expoliare voluiſſe. Alii vero dicunt ad nihil teneri, ut *Salm. de Reſt. c. 1. n. 17. cum Trull. Dic. Tap. &c.* & idem tenent *Lug. D. 21. n. 98. & Tamb. l. c.* ſemper ac præmiſſa ſit debita diligentia. Ratio, quia Pontifex, ut Adminiſtrator bonorum temporalium, quatenus ſpectat ad bonum ſpirituale, tunc transfert dominium per Compoſitionem propter bonum publicum.

Notat autem *Viva l. c. n. 3. cum Vill. Dian. & Mendo*, idemque dicunt *Trull. & Henriq. ap. Croix l. c. n. 413. cum Buſ. infra Dub. 7. a. 3. n. 2.* hujuſmodi Compoſitionem poſſe fieri etiam ab Epiſcopo, cum hoc nullo jure ſit reſervatum Papæ, & videatur eſſe juxta voluntatem creditorum pro bono Animarum ſuarum. Sed contradicunt verius *Lug. n. 107. ac Mol. cum Rodr. Turr. Cord. &c. ap. Croix l. c.* Ratio, quia id non poteſt efficere Epiſcopus nec ratione adminiſtrationis talium bonorum incertorum, cum ea pertineat ad ſolos Reges, vel ad Pontificem; nec ratione ſupremæ poteſtatis mutandi voluntates Dominorum; cum hæc pertineat ad ſolam Sedem Apoſtolicam, ex *Clem. Quia contingit, de Rel. dom.* ubi dicitur: *Quia contingit, cum ea quæ ad certum uſum largitione ſunt deſtinata fidelium, ad illum debeant, non ad alium (ſalva Sedis Apoſtolicæ Auctoritate) converti.* Sed quoad ultimas voluntates, vide *l. 6. n. 329.*

Compoſitio hæc ſolet etiam concedi pro fructibus Eccleſia- 593
ſticis male perceptis, *Croix n. 416.* Dicunt etiam *Eſcobar l. 37. c. 12. n. 7. Tamb. Dec. l. 8. tr. 3. c. 1. S. 3. n. 19.* item *Vaſq. Lop. & alii apud Dian. p. 4. tr. 4. Reſ. 46.* Compoſitionem fieri poſſe etiam pro furtis minutis commiſſis ab iis, qui vendunt civibus vinum, oleum, &c. Sed tenendum oppoſitum cum *Croix l. 3. p. 1. n. 417. Diana l. c.* Quia talis reſtitutio omnino facienda eſt eiſdem civibus defraudatis. Vide mox dicenda *n. 595.*

An vero, ſi creditor ſit notus, ſed tam longe abſit, ut res 594
pauperibus diſpenſari poſſit, fieri tunc valeat Compoſitio? Affirmant *Turr. Covar. Rodr.* & putat probabile *Lugo n. 139.* Sed videtur probabilius oppoſitum cum *Soto, & Henr. apud Croix n. 418.* quia Compoſitio conceditur tantum, quando creditor eſt incertus. An autem Heres, qui Compoſitionem obtinuit, teneatur ſummam relaxatam tribuere aliis creditoribus certis ſui Teſtatoris? Affirmat *Mol.*; ſed negat *Lugo D. 20. n. 12.* & aſſentit *Croix n. 419.* ſi conceſſio facta eſt illi, non ut heredi, ſed ut tali perſonæ. Secus vero, ſi facta ſit ei ex vi poteſtatis quam Teſtator habuit.

„ 2. Qui multis minutis furtis, v. g. olei, panis, vini, 595
&c. damnum intulit multis civibus, eum teneri reſtituere, non pauperibus, ſed ipſis civibus (minoris deinceps vendendo, ut majore menſura, donec veniatur ad æqualitatem) dicit *Mol.* At *Vaſq. & Eſcob.* dicunt eſſe probabile, quod poſſit dare pauperibus, præſertim civitatis ejuſdem.

Alii igitur dicunt, ut *Eſcobar l. 3. c. 12. n. 71. Anacl. de 7. Præc. D. 5. n. 20.* item *S. Thom. in 4. ſent. D. 15. q. 1. a. 5. Vaſq. Lopez, & alii ap. Dian. p. 4. tr. 4. R. 46.* quod pro hujuſmodi furtulis commiſſis a venditoribus publicis reſtitutio poteſt fieri pauperibus; cum regula ſit generalis, debita incerta pauperibus eſſe reſtituenda, ut in ſimili caſu de uſurario, qui pluribus incertis defraudavit, ſancitum eſt in *c. Cum tu. de Uſur.* Advertunt tamen reſtitutionem faciendam eſſe pauperibus ejuſdem loci, quia cum Communitas illius

loci

loci ſit læſi, illi damnum refarciendum eſt; Niſi (excipit *Bon. de Reſt. D. 1. q. 3. p. 4. n. 10.*) damnum ſit illatum aliquibus paucis perſonis incertis; quia tunc ait reſtitutionem poſſe fieri pauperibus alterius loci; Et hanc ſententiam *Dian. l. c.* non audet dicere improbabilem propter auctoritatem *D. Thomæ*. Alii vero, quorum ſententiam tanquam communiſſimam ſuadendam puto, dicunt talem reſtitutionem omnino, quoad fieri poteſt, faciendam eſſe civibus ejuſdem loci, ubi fraus commiſſa eſt. Ratio, quia, cum exiſtant damnum paſſi, & aliquo modo cogniti, iis quantum fieri poteſt damnum compenſari debet. Ita *Laym. l. 3. tr. 1. c. 10. nu. 2. Concina tom. 7. D. 2. c. 13. n. 10. Spor. de Reſt. c. 3. n. 157.* cum communi ut aſſerit, *Croix l. 3. p. 2. n. 417. Diana l. c. Tamb. l. 8. tr. 3. c. 1. §. 3. n. 19. Salm. de Reſt. c. 1. n. 215. cum Dic. Reb. & Tap.* Veruntamen cenſeo, juxta dicta *n.* 534. quod hujuſmodi venditores non teneantur ſub gravi reſtituere civibus; ſatisfaciunt enim ſuæ gravi obligationi, ſi pauperibus reſtituant. Quapropter excuſantur etiam a veniali, ſi reſtituant pauperibus, accedente aliqua rationabili cauſa, puta ſi non poſſint reſtituere civibus ſine aliquo notabili incommodo; vel ſi urgeat neceſſitas aliquorum pauperum valde indigentium, quibus præſumantur cives illi non eſſe inviti reſtitutionem fieri.

596 „ 3. Quando bona ſunt certa, ordinarie reſtitui debent poſſeſſori juſto, a quo accepta ſunt, vel cui damnum illatum; etſi is non ſit immediatus dominus. Unde quod acceptum eſt a depoſitario, commodatario, conductore, cuſtode, adminiſtratore, debet non domino, ſed ipſi reſtitui; quia alioqui ipſis fieret injuria, ſi jure poſſeſſionis, detentionis, cuſtodiæ, aut utilitatis ſpoliarentur; & damnum, atque lucrum ceſſans compenſari deberet.

„ 4. Excipitur tamen hinc, 1. Si horum nihil intereſſet, ut ſi ſine illorum damno, infamia, domino reſtituatur. 2. Si probabiliter ipſi putarentur rem abſumturi, vel ablaturi cum injuria domini; quo modo bona Eccleſiæ non Prælato diſſipatori, ſed potius Capitulo reſtituenda ſunt. Idem accepta a filiofamilias, pupillo, furioſo, uxore, religioſo; ſi ſint ex iis bonis, quorum adminiſtratio ipſis non competit, plerumque reſtituenda ſunt patri, tutori, marito, Prælato. Sic etiam, ſi bona alicujus publicata, & Fiſco addicta ſint: tunc enim depoſitum, & ſimilia debita Fiſco debent reddi.

„ 5. Cum quis, ignorato domino, cui reſtituendum erat, non præmiſſa aliqua diligentia, pauperibus diſtribuit, non ſatisfecit domino poſtea comparenti: ſecus, ſi diligentia præmiſſa. V. *Leſſ. l. 2. c. 14. dub. 3.*

597 „ 6. Cum dominus quidem ſcitur, ſed ei mitti non poteſt ſine ſumtu, tunc, ſi res male accepta eſt, tenetur reſtituens aliquas expenſas ex ſe facere; ſi autem bene accepit, non niſi expenſis domini. Quando nullo modo poteſt mitti, expectandum eſt ad tempus. At ſi adhuc non ſit ſpes, reputatur incertum. *Tol. l. 5. c. 24.*

598 Quæritur, an fur teneatur reſtituere rem ablatam cum qualicunque ſuo damno? *Prima* ſententia affirmat cum *Caj. 2. 2. q. 62. a. 5. ac Vaſq. Nav. Cov. Arm. &c. apud Lugo de Juſt. D. 20. n. 180.* Ratio, quia Dominus debet ſervari indemnis cum quocunque furis detrimento, quod ſuæ malitiæ imputandum eſt. *Secunda* vero ſententia communiſſima, & probabilior negat; hanc tenent *Buſemb.* (vide *n.* 677.) *Bon. de Reſt. D. 1. quæſt. 5. p. 1. n. 5. Leſſ. l. 2. c. 15. n. 50. Mol. tom. 3. D. 752. n. 5. Holzm. n. 493. Fill. tr. 32. cap. 4. q. 8. n. 111. Salm. de Reſt. c. 1. n. 195. cum Pal.* item *Lug. l. c. n. 385. cum Scoto, Gabr. Ang. Salon. Arag. &c.* cum communi, ut aſſerit *Croix l. 3. p. 2. n. 368.* Ratio, quia juſtitia, cum ſit virtus, & prudenter præcipiat æqualitatem ſervari, non poteſt obligare ad reſtituendum cum quocunque graviſſimo damno debitoris, quod eſſet contra charitatem, & alias Dominus eſſet irrationabiliter invitus. Si autem res in individuo non poſſet ad Dominum mitti, niſi cum tanto damno, fur poteſt & debet eam vendere, & pretium Domino tranſmittere, ut dicunt *Lugo n. 189. & Croix num. 370.* Caſu vero quo creditor ſimile damnum, vel parum minus ſit paſſurus, tenetur omnino debitor ei ſatisfacere, ut communiter ajunt *Leſſ. c. 16. n. 23. Tamb. l. 8. tr. 4. c. 1. §. 8. n. 4. cum Nav. Val. Caj. &c. ac Lugo n. 186.* qui dicit in hoc attendendum non ſolum damnum emergens creditoris, ſed etiam lucrum ceſſans. Bene tamen advertunt ipſe *Lugo n. 188. & Croix n. 373. cum Illſ. & Haun.* quod damnum creditoris & debitoris penſandum eſt comparative ad ſubjectum, fieri enim poteſt, ut damnum decem nummorum reſpectu debitoris inopis ſit longe majus, quam damnum centum reſpectu creditoris opulenti; & ſic vice verſa.

Sed ceteris paribus difficultas eſt, quænam menſura damni aſſignanda ſit, ut debitor excuſetur a reſtitutione facienda creditori? Et in hoc diſtinguendum: Si ſit ſpes, ut res vel pretium alio tempore reſtituatur Domino, vel ejus heredibus ſine magno damno debitoris, & tunc probabiliter dicunt *Bon. l. c. Lugo. n. 191. Leſſ. c. 15. n. 50.* reſtitutionem poſſe differri. Si vero deſit talis ſpes, ita ut Dominus eſſet re privandus; & tunc adhuc probabiliter dicunt *Leſſ. l. c. & Dicaſt. ap. Croix n. 365.* (qui id non probat cum *Lug. n. 184.*) quod ſi res parvi ſit momenti, & damnum furis eſſet duplo majus, tunc poſſet reſtitutio applicari pauperibus, vel operibus piis; quia in hoc præſumitur Dominus aſſentiri. Si tamen eſſet res magni momenti, *Sylveſter, & Peſch. ap. Croix l. c. & Buſemb. cum Bon. infra n. 677.* excuſant furem a reſtituendo Domino immediate, caſu quo expenſæ faciendæ eſſent æquivalentes rei valori; Sed hoc communiter non admittunt *Tamb. l. c. n. 4. Spor. tr. 4. c. 3. n. 162. & Croix n. 368. cum Lugo, Vaſq. & Illſ.* Excuſant autem *Scotus, Gabr. & Ricch. ap. Croix n. 365.* ſi ſumtus eſſent majores debito. Probabilius vero *Spor. Tamb. & Mol. ll. cc.* excuſant ſolo caſu, quo ſumtus eſſent longe majores; immo *Lugo n. 190.* obligat furem, etiamſi paſſurus ſit damnum duplo majus. Quando autem damnum eſſet omnino exceſſivum, ſufficit reſtituere pauperibus, ut communiter dicunt cum ſecunda ſententia, ut ſupra relata, ipſe *Lug. Spor. l. c. & Bon. cum Sayr. & Vill. ap. Salm.*

„ 7. Cum quis accepit rem alienam a poſſeſſore bonæ fidei putante rem eſſe ſuam, cum non ſit, cum ſi quidem intervenerit aliquod juſtum pactum, ut depoſiti, commodati, pignoris, &c. illi reſtituendum eſt, non domino, qui tamen ex charitate monendus erit, ſi id ei profuturum putetur, ſine alterius graviore incommodo, infamia, &c. *Vaſq. Azor. p. 3. l. 4. q. 2.* Si autem aliter accepta eſt, tunc vero ſuo domino reſtitui debet, ſi eum noviſti, & ſine incommodo fieri poſſit. 599

„ 8. Quando a fure, vel aliquo venditore quis emit, ſive mala, ſive bona fide rem furtivam, tenetur reſtituere domino, non furi. Ita communiter *Mol. Reg. t. 1. l. 10. c. 5. n. 40. Tol,* autem l. 5. *c.* 17. *Sylv. Ant. Mald. in 2. 2. tit. 4. c. 3. dub.* 2. probabiliter ſentiunt poſſe reddi furi, ut ab eo pretium ſuum recuperet, quia non conſtituit rem pejore loco, quam ante fuerat: & conſequenter ipſe non infert domino damnum. * (*Vide dicta n. 569. & 570.*)* Quod *Nav. Trull. l. 7. c. 11. d. 4.* admittunt cum hac limitatione; ſi mox, & non poſt longum tempus contractum reſcindat, vel ſi certo ſciat, furem redditurum rem domino, vel ſi dominus rei ſit mortuus, aut abſit, ita ut conveniri non poſſit. Quod ſi autem pretium ſuum recuperare non poſſit a venditore, tenetur reddere domino, & ſibi damnum adſcribere. Quod ſi porro ſciens rem eſſe furtivam, emat eo fine, ut invento vero domino reſtituat, tunc ſi emit parvo pretio, tenebitur id ei dominus refundere, cum utiliter ejus negotium geſſerit: ſecus autem, ſi pretium eſſet fere æquale rei: tunc enim ſufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritus rem domini utiliter redimendo, *Leſſ. l. c. c. 14. d. 3. Dian. p. 2. t. 3. R. 5.* 600

„ 9. Si bona fide rem alienam v. g. equum emiſti ab altero, v. g. Petro, vendidiſti tertio, v. g. Paulo, & poſtea cognoſcatur eſſe Joannis, eoque repetente a Paulo, Paulus repetat pretium a te, exiſtimat quidem probabile *Nav. & Dian. p. 1. t. 8. R. 68.* non teneri te Paulo id reddere (ſi in nullo factus ſis ditior); ſed ſufficere, ſi tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verum *Sotus, Salon. Leſſ. Sayr. Bon. de reſt. q. 4. p. 2.* rectius docent, teneri te exigente Paulo, contractum reſcindere, & pretium reſtituere: tum quia vendidiſti rem vitioſam; tum quia teneris de evictione emtori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotii. Quod ſi tamen Paulus, cum poſſit tibi non reſtituat equum, ſed Joanni, & hoc ipſo impediat, quominus pretium tuum poſſis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipſo acceptum reſtituere. *Bon. Leſſ. &c.* Vid. *Trull. c. 11. d. 31.* 601

Si igitur ab emtore Dominus rem evincat, omnino ſequenda eſt ſententia *Buſembai*, quam præter DD. ab eo citatos, docet etiam *Leſſ. l. c. c. 14. n. 26. & Salm. de Reſt. c. 1. n. 88.* nempe teneri venditorem pretium emtori reſtituere, ſaltem in quo factus eſt ditior, prout dicunt iidem *Salm. tr. 14. c. 2. n. 31.* Vide dicenda infra *n.* 800. Si vero res non evincatur, nulli tenetur venditor reſtitutionem facere, ut ajunt *Salm. cit. c. 1. n.* 88. Nec tenetur (ut dicit *Leſſius c. 14. n. 30.*) monere Dominum, aut indicare emtori, quod res illa ſit aliena, ſi poſt venditionem bona fide factam, id venditor reſciſcat, & non poſſit amplius pretium quo ipſe rem emit recuperare; quia eum rem illam amplius non habeat, nec ſit cauſa ut Dominus ea illa privetur, non tenetur cum magno ſuo damno carere, ut Dominus rem ſuam redipiſcatur.

„ Quæres, cui reſtituendi, ſive dandi ſint theſauri, & alia inventa, quæ habentur pro derelictis? *Reſp.* Quando nullius domini ſunt, jure naturali, & gentium fiunt primo occupantis. Poteſt tamen per conſuetudinem, & leges aliter quid ordinari, quod conſervandum eſt. De quo v. *Leſſ. l. 2. c. 5. d. 10. Laym. l. 3. t. 1. c. 5.* 602

Circa theſauros jura diſponunt. I. Ut theſaurus, ſi inveniatur in loco proprio, ſit inventoris. II. Si in loco alieno, ſed inveniatur caſu, dimidium ſit inventoris, & dimidium domini loci; & ad hoc dimidium præſtandum domino inventor tenetur in conſcientia etiam ante ſententiam judicis; Ratio, quia jus poſitivum potuit hoc diſponere, non obſtante jure naturæ, ob bonum commune. Ita *Salm. Tr. 12. de Juſt. & Jur. c. 2. n. 93. cum Lug. Leſſ. Pal. &c.* Licet de hoc dubitare videantur aliqui apud *Tamb. in Decal.* Si vero theſaurus inveniatur in loco alieno, non caſu, ſed ex induſtria, inſcio domino: tunc ſtatuit *L. unic. de Theſ.* ut totus reddatur domino loci. Sed quia lex hæc eſt pœnalis, non obligat, niſi poſt ſententiam, ut dicunt *Salm. d. n. 93. cum Laym. Leſſ. & aliis citatis.* Pars autem, quæ pertinet ad dominum loci, ſi locus habeat dominum utilem, & dominum directum, inter ipſos dividenda eſt, nihil vero debetur uſufructuario, *Salm. cum Lug. Pal. & Reb. d. l. n. 97.* III. Si theſau-

theſaurus inveniatur in loco publico, aut ſacro, dividendus eſt inter inventorem, & Fiſcum, aut Prælatum. *Vive de Reſt. q.* 2. *Art.* 2. *n.* 3. IV. Si autem inveniatur per artem magicam, applicandus eſt Fiſco totus: Quam legem pariter, ut pœnalem, non obligare, niſi poſt ſententiam, dicunt *Salm. d. l. n.* 91. *cum* Lug. *Leſſ. &c.* Et adhuc poſt ſententiam dominum fundi innocentem non privari ſua parte in tali caſu, cenſent *Salm. eod. l. c. n.* 91. *in fin.* Sed aliter diſponunt jura Regni noſtri circa theſauros inventos: Si enim inveniuntur in loco publico, & arte non propria, tunc toti applicantur Fiſco: Si vero inveniantur in loco privato, & caſu, tunc tertia pars ſpectat ad Fiſcum, tertia ad inventorem, & tertia ad Dominum fundi. Sed vide alia *ap. Salm. l. c.*

603 Quæritur, an inventor rei perditæ, domino non invento, poſſit illam ſibi retinere? Adſunt tres ſententiæ. *Prima* ſententia affirmat, modo inventor omnem debitam diligentiam adhibuerit ad dominum inveniendum. Hanc tenent *Sotus l.* 5. *de Juſt. q.* 3. *a.* 3. *ad* 2. *Nav. l.* 4. *de Reſt. c.* 2. *n.* 75. *Dian. p.* 2. *tr.* 17. *R.* 5. *Sa verb. Theſaurus, n.* 4. item *Merchad.* Led. *Eſcob. &c. ap. Croix l.* 3. *n.* 89. Et probabilem vocant *Leſſ. l.* 2. *c.* 14. *n.* 48. *Lugo de Juſt. D.* 6. *n.* 139. *Holzmann p.* 4. *de Juſt. n.* 59. *Salm. tr.* 12. *c.* 2. *n.* 84. *Croix l. c. cum Vaſq. Malder. Med. Salas, Henr. Rodr. &c.* ac valde probabilem vocat Laym. *l.* 3. *tr.* 1. *c.* 5. *n.* 24. Ratio, quia, domino non invento, poſt omnem (ut dictum eſt) diligentiam adhibitam, res cenſetur domino carere, & ideo fit primi occupantis. *Secunda* ſententia valde communior cenſet inventorem rei non poſſe illam ſibi applicare, ſed debere elargiri in uſus pios: Hanc ut probabiliorem tenent *Palaus D. un. p.* 19. *num.* 4. *Leſſ. loc. cit. Cajet. Sum. v. Furtum,* Laym. *l. c. Salm. nu.* 85. *cum Tap. & Reb.* Ratio, quia præſumitur voluntas domini eſſe, quod, ſi ipſe rem perditam habere non poſſit, ſaltem illa pro anima ſua erogetur. *Tertia* ſententia verior & ſequenda, quam tuentur *Lugo dict. D.* 6. *n.* 104. *& fuſius num.* 140. *Holzm. de Juſt. num.* 51. *&* 54. *& Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 89. diſtinguit & dicit: Quando adhuc poſt diligentiam poſſibile eſt dominum invenire, tunc res vel pretium ſervari debet; quod ſi utrumque ſervari nequeat, res vel pretium omnino eſt erogandum in uſus pios, juxta præſumptam voluntatem domini, qui adhuc illius rei dominium retinet, ſemper ac res poteſt in manus ſuas redire. E converſo, quando res, ſpectatis circumſtantiis longitudinis temporis, vel diſtantiæ loci, vel eo quod res non poſſit amplius a domino pro ſua recognoſci, ut accidit in nummis ordinariis, non videtur poſſibile, ut ad dominum redeat: tunc illa fit nullius, & ideo acquiritur a primo occupante, qui illam non tenetur dare juxta voluntatem prioris domini, cum ille per impoſſibilitatem eam recuperandi ejus dominium prorſus amiſit. Et hanc ſententiam expreſſe tenent *S. Thom.* 2. 2. *qu.* 66. *art.* 5. *ad* 2. ubi ait: *Et ſimiliter ſi* (res) *pro derelictis habeantur, & hoc credit inventor, licet ſibi eas retineat, non committit furtum.* Ratio a priori eſt, quia jus gentium tribuit privatis dominium rerum non ad aliud, quam ut illis utantur; hinc quando eſt impoſſibile rem pervenire ad ipſorum uſum, illa tanquam derelicta evadit nullius, & redit ad primævum jus naturæ, ac ideo fit primi occupantis ſine ulla obligatione.

604 „ Quæres 2. an, & cui reſtituenda, quæ capiuntur venatione juſte prohibita?

„ Reſp. Id æſtimandum partim ex jure naturæ, partim ex conſuetudine, & legibus, ac juribus particularibus, ut videre potes apud Laym. *l. c. lib.* 3. *t.* 1. *cap.* 5. *n.* 14. *& Leſſ. c.* 8. *d.* 9. *& Sa* V. *Venatio.*

Ex quibus reſolvitur his Caſus.

„ Venator iniquus tenetur reſtituere ſaltem damna, quæ ſegetibus, fructibuſque infert.

Quoad *Venationem*, quær. 1. ſi fera, aut avis ab uno ſit vulnerata, ab alio capta, ad quem pertineat? Ex *l. Naturalem*, §. *Illud ff. de Acq. rer. dominio*, pertinet ad capientem, quia multoties fera vulnerata non capitur. Ex qua ratione *Molin. & Leſſ.* inferunt, pertinere ad vulnerantem, ſi conſtet feram manus vulnerantis effugere non poſſe; ſi vero ſit dubium, dividenda eſt. Ita *Laym. de Juſt. & Jur. c.* 5. *n.* 12.

Quær. 2. ad quem pertineat avis, cui unus laqueum tendit, alius capit? Probabilius *Laym. d. l. cum* Mol. *Sa*, contra *Nav. & Covar.* dicit, pertinere ad laqueum tendentem, qui certe avem capturus eſſet.

605 Nota, quod legem prohibentem venationes tantum Reges ferre poſſunt, & alii quibus Rex tanquam privilegium tale jus conceſſerit. *Laym. eod. loc.*

Quær. 3. utrum venatores, in locis a Rege reſervatis venando, peccent mortaliter, & teneantur ad reſtitutionem? Affirmant Laym. *n.* 14. *& Leſſ. c.* 5. *n.* 44. & dicunt teneri reſtituere Regi non feras captas, ſed valorem ipſarum juxta ſpem, quam Rex habebat capiendi. *Diana* tamen *cum Dic. & aliis ap. Buſemb. n.* 614. *v.* 5. *Spor. tr.* 6. *n.* 159. *cum Sot. Mol. &c.* excuſant venatorem a reſtitutione, & a peccato gravi, ſi loca non ſint concluſa. Quod etiam admittit *Leſs. d. n.* 44. ſi damnum non fuerit notabile, cum feræ non ſint magni pretii, vel non ſint multæ; tunc enim dicit, prohibitionem accipi ex communi judicio factam tantum ſub veniali. Immo addit ibi cum *Mol.* quod ſemper excuſari poſſint venatores a reſtitutione, quando pœna injuncta eſt, quia illam tantum videntur tunc Principes intendere.

606 Quær. 4. utrum venatio Eccleſiaſticis prohibita ſit? Ex *c.* 1. *de Clerico venatore*, ſic habetur: *Epiſcopum, Presbyterum aut Diaconum canes, aut accipitres, aut hujuſmodi ad venandum habere non licet; quod, ſi quis talium perſonarum in hac voluptate ſæpius detentus fuerit, ſi Epiſcopus eſt, tribus menſibus a Communione: ſi Presbyter, duobus: ſi Diaconus, ab omni officio ſuſpendatur.* In quo notandum 1. quod hanc prohibitionem communiter intelligunt DD. de venatione clamoroſa cum ſtrepitu, ut *Salm. de Juſt. & jur. cap.* 2. *n.* 64. *et Laym. d. l. n.* 15. *cum Abb. et aliis Canoniſtis.* Tridentinum tamen *ſeſs.* 24. *c.* 12. circa finem generalius loquitur: *Ab illicitiſque venationibus, aucupiis etc. abſtineant.*

Notandum 2. quod etiam venatio clamoroſa non eſt vetita ſub gravi, niſi ſit frequens, ut *ex textu cit.* & inſuper ſit cum ſcandalo, vel magnis expenſis. Ita *Leſs. et Vaſq. apud Lugo de Juſt. D.* 6. *n.* 51. *et Pal. Reb. apud Salm. l. c.* Idem tenent *Spor. de* 7. *Præc. c.* 1. *n.* 15. *et Mol. ap.* Lugo *ib. et Caj. Abb. ac Sa*, apud Laym. *l. c. n.* 15. qui dicunt ex ſola cauſa venationis, niſi aliud adjunctum ſit, non eſſe de facili Clericum damnandum peccati mortalis; Ratio, ut ajunt, quia talis venatio de ſe non eſt gravis deordinatio, idque arguitur ex ipſo Canone ſupra citato, ubi imponitur pœna ſuſpenſionis ſerenda, & ad tempus; talemque ſuſpenſionem teſtantur hodie non eſſe in uſu. Immo ſentit Laym. *l. c.* cum *Leſs. Sa, Val. etc.* quod fieri poteſt, ut talis venatio omni culpa vacet, ſi ſit rara, & moderata: vel ſi ſit cauſa neceſſitatis, vel exercitii. Proinde doctus Neotericus Auctor libri cui titulus (*Iſtruz. per i Conf.*) ait, venationem non clamoroſam ad honeſtam recreationem omnino eſſe licitam; clamoroſam vero, juxta communiorem ſententiam, ratione Canonum non eſſe de ſe peccatum mortale, niſi adſit contemtus, aut contumacia.

Strictius autem venatio clamoroſa vetatur Religioſis *Clem.* 1. §. *Porro de ſtat. Monach.* Sed iis, præciſo ſcandalo, dicit *Pal.* nec etiam eſſe peccatum grave. Et hoc admittunt *Salm. d. n.* 64. ſi bis, vel ter contingat, & ſine magno ſtrepitu fiat.

D U B I U M VI.

De rebus, quæ debent reſtitui.

A R T I C U L U S I.

Quid debeat reſtitui ab inferente injuriam materialem tantum, ſive a poſſeſſore bonæ fidei?

607 *Ad quid teneatur poſſeſſor bonæ fidei?*

608 *Quid ſi acceperit a fure, qui potens ſit reſtituere?*

609 *Vide alios caſus.*

610 *Quos fructus tenetur reſtituere poſſeſſor bonæ fidei?*

611 *Quid ſi acceperit rem commixtam cum bonis furis?* 612. *Quid ſi per illam acceptionem fur factus ſit impotens ad reſtituendum?*

613. *Quid ſi quis projiciat in mare gemmam, quam putabat valere decem, ſi illa valebat centum aureos?*

„ RESP. qui bona fide damnum intulit, aut poſſidet aliquid, de quo poſtea melius cognoſcit; tenetur, ne incipiat eſſe poſſeſſor malæ fidei, & detinere alienum, id tantum, & non plus reſtituere, quod ex ea re ipſi ſupereſt, una cum ejus fructibus, ſi extent, vel quatenus inde factus eſt ditior; præterquam ſi dominium ſibi comparavit per legitimam præſcriptionem. Ita communiter Doctores *Mol. Sanch. Leſs. l.* 2. *c.* 6. *Bon. d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. *Laym. l.* 3. *t.* 1. *c.* 2. 607

Unde reſolves.

„ 1. Si veſtem v. g. bona fide donatam a fure, aut alio portaſti, & fere attriviſti, ac poſtea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei reſtituere, & inſuper perſolvere, quantum attrita eſt, ſi alias veſtem æqualis valoris attriviſſes; ſi autem eam amiſiſti, aut ablata tibi eſt, &c. ad nihil teneris. *Bon. l. c.* Laym. *n.* 1. Vide *Trull. l.* 7. *c.* 11. *d.* 2. Si autem res, quam a fure bona fide accepiſti (ſive donatione, ſive emtione), ſit uſu conſumtibilis, eamque cum tuis miſcuiſti, ita ut diſcerni nequeat; etſi denique deprehendas furtivam fuiſſe, non teneris reſtituere, *Nav. Sylv. Sayr.* Leſs. *Bon. d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. quia per iſtam commixtionem bona fide factam eſt in te translatum dominium, ut colligitur *ex l. Si alieni nummi, ff. de ſolut.* Neque eſt ratio, cur hæc potius, quam illa pars cenſeatur aliena; atque adeo perit obligatio realis, & tantum manet perſonalis in venditore. Vide *Dianam p.* 4. *tract.* 4. *R.* 66. *Trull. l.* 7. *cap.* 11. *d.* 3. *Leſs. l.* 2. *cap.* 20. *d.* 18. ubi addit eſſe valde probabile, jurique naturæ conforme, quod verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ (quamdiu totus cumulus extat) retineat jus in re, ut ex illo cumulo ſibi ſatis fiat ante alios, imo poſſit ex eo occulte accipere.

Hoc intelligendum eſt, quod in tali caſu ſemper teneris reddere domino, in quo factus es ditior, etiamſi latro potens ſit reſtituere; quia nemo lucrari poteſt cum jactura alterius. Vide *Tamb. de Reſt. c.* 3. §. 4. *Bon. d. loco n.* 5. qui hoc pro certo ſupponunt. Sed quoad mixtionem vide *n.* 498. *et* 499. 608

Dicunt *Bann.* Led. *et alii ap. Salm. n.* 75. *in fine*, quod accipiens rem conſumtibilem, v. g., pecuniam bona fide a fure, non tenetur illam, etiamſi extet, domino reddere, ſi fur potens ſit reſtituere, quia pecunia furis eſt obnoxia jam reſtitutioni pariter, ac illa furtiva, cum dominus non habeat jus, illam ſpecie pecuniam petere a fure. Sed hæc

opinio

opinio non videtur mihi probabilis, cum ratio non probetur; nam dominus nunquam cenſetur amittere jus in pecuniam ſuam in ſpecie, cum nulla ſit major ratio in aliis, quam in rebus uſu conſumtibilibus.

„ 2. Milites bona fide militantes, intellecta poſtea belli injuſtitia, id tantum reſtituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti ſunt ditiores. *Bon. loco cit.*

„ 3. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebravit contractum, quem poſtea uſurarium eſſe cognoſcit, non in plus tenetur, quam quo factus eſt ditior. Vide *Laym. l. 3. tr. 2. cap. 3.*

„ 4. Poſſeſſorem bonæ fidei, ſi adhibita diligentia inclinet in eam partem, quod res non ſit ſua, teneri aliquid reſtituere juxta inclinationem, docet *Con. d. 3. dub.* 10. *n.* 39. At *Palaus t. 1. d. 2. p. 2. n. ult.* putat ad nihil teneri, quia poſſeſſio, contrariis rationibus non convincentibus, præponderat: Idem docens *Vaſq. apud Eſcob. t. 2. cap. 3. n.* 154. *Dian. p. 4. t. 3. R.* 24. & 26. Si neglexit inveſtigare veritatem, & deinde ſciri non poteſt, dicit *Palaus l. c.* ad nihil teneri. * (*Vide dicta l. 1. n.* 83. & 85.) *

„ 5. Si bona fide rem vendidiſti dono tibi datam, teneris reſtituere pretium, quia factus es locupletior, & ſatis debet eſſe tibi, non habere minus, quam ante. Quod ſi tamen apud alterum res eſt, is reddere tenetur, *ibidem & Vaſq. c. 9. §. 2. Mol. Leſſ. l. 2. c. 14. d. 3.*

„ 6. Si bona fide rem ipſe emiſti, & vendidiſti ſine lucro, nihil teneris reſtituere, ſed ſolus is, apud quem res eſt. *Mol. l. c. Leſſ. l. 2. c. 14. d. 1.* contra *Vaſquez*, &c.

609 „ 7. Si rem alienam bona fide donaſti, non donaturus aliam, ſi hanc non habuiſſes, ad nihil teneris: quia non es factus ditior; ſecus ſi aliam donaturus fuiſſes (quia tunc parcendo tuæ, factus es ditior); vel ſi aliquid accepiſti in remunerationem. *Bonac. Trull. l. 7. c. 11. d. 1.*

„ 8. Si aliena re lucratus es, tanquam inſtrumento, v. g. frumentum alienum alio deportatum vendidiſti: vel pecuniam alienam negotiationi expoſuiſti, non teneris illud lucrum reſtituere; quia non eſt fructus rei alienæ, ſed tuæ meræ induſtriæ: tales enim fructus dicuntur meræ induſtriæ, quos ipſa natura ex ſe nullo modo gignit, ſed tantum concurrit, ut inſtrumentum operantis. *Laym. l. c. n. 3. ex S. Th. &c.*

610. „ 9. Fructus omnes rei, ſive ii ſint mere naturales, hoc eſt, qui vix ullo hominum labore egent, ut fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina; ſive ſint ſimul induſtriales, ſive miſti, hoc eſt, ad quos æque, aut magis hominum labor cum natura concurrit, ut verbi gratia ſegetes, & quæ ſerendo gignuntur: item vinum, oleum, lana, &c. quo etiam referuntur pretia locationis domorum, jumentorum, &c. qui fructus civiles appellantur: hi, inquam, fructus rei, ſi percepti, & extantes ſint, domino reſtitui debent, deductis tamen expenſis propriis, & æſtimatione laboris * (*Sed vide infra n.* 825. *v.* Bene autem, *ubi dicemus cum Molina, La-Croix, & communi, quod fructus mixti a poſſeſſore tam bonæ, quam malæ fidei non debent reſtitui, niſi in quantum reſpondent naturæ, non vero in quantum reſpondent induſtriæ.*) * Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino reſtitui, licet is rem, ſi penes ſe habuiſſet, non fuiſſet locaturus. V. *Laym. l. c.* * (*An tenearis reſtituere pretium libri alieni locati? Negat Laym. quia liber non videtur de ſe aptus ad gignendos fructus. Sed verius tenendum oppoſitum cum P. Concina to. 7. pag.* 110. *num. 3. Salm. de Re. cap. 3. num. 70. qui citant Lugo, Prado, Sanch. & Leſſ. Et idem dicendum de veſte, torque aureo, equo, & ſimili; quia, licet non ſint aptæ fructus gignere, ſunt tamen per ſe locabiles*) * Si tamen fructus iſti reales bona fide poſſeſſi fuerint tempore a lege præſcripto ad uſucapiendum illos (quod ſi adſit titulus, eſt biennium inter præſentes, inter abſentes quadriennium: ſi autem non adſit titulus, anni 30. cum bona fide), non ſunt reſtituendi: quia uſucapio transfert dominium. *Salon. Trull. l. 7. c. 11. a. 3.* * (*Ita Lugo, Leſſ. Caj. Sot. Mol. & alii communiter; vide dicta num.* 517. *Quoad vero præſcriptionem & ejus requiſita, vide quæ fuſe diximus hoc lib. 3. ex n.* 504.) *

611 „ 10. Si a fure accepiſti (ſive bona, ſive mala fide) rem uſu conſumtibilem, v. gr. vinum, oleum, triticum, cum propriis ipſius furis rebus permixtum, ita ut diſcerni non poſſit, non teneris reſtituere, ſi fur ad reſtituendum ſit potens, quia fur per commixtionem iſtius rei cum propria acquiſivit ejus dominium, atque adeo illud tanquam verus ejus dominus potuit transferre. *Navarrus, Sanch. Leſſ. Bon. Trull. l. 7. cap. 11. d. 2.* V. *Dian. p. 2. tr. 5. miſc. R.* 40. * (*Ita etiam dicunt Salm. de Reſt. c. 1. num. 46. cum Sanch. Reb. Dic. &c.*)

612 Sed quid, ſi recepiſti a fure rem jam commixtam cum illius bonis, & per illam tuam acceptionem fur factus ſit impotens ad reſtituendum? *Sporer de 7. Præc. num.* 259. *& Tambur. de reſt. c. 3. §. 4. num.* 26. ajunt probabile eſſe quod dicunt *Leſſ. Mol. &c.* ad nihil teneri donatarium, qui accipit rem a debitore non ſolvendo; quia debitor dat rem ſuam, & damnum per accidens creditoribus obvenit: Quapropter cum debitor per illam commixtionem, quæ æquivalet conſumtioni, jam acquiſierit totale dominium cumuli, ut dicunt *Lugo de Juſt. D. 6. num.* 172. *Sanch. Dec. l. 1. cap. 23. num.* 34. *& Tamb. loc. cit.* Ideo probabile eſſe dicunt *Tamb. & Spor. ll. cc.* quod donatarius poſſit rem illam accipere, & retinere. Sed huic opinioni obſtat primo id quod valde probabiliter docent idem *Leſſ. l. 2. cap. 23. num.* 157. *& Salm. de Contract. c. 3. num.* 110. *cum Trull.* ut dictum eſt *num.* 499. *verſ. Notandum*, contra *Lug. Sanch. &c.* nempe quod, cum cumulus ille extat, ſive apud debitorem, ſive apud alium, dominus rei permixtæ habet jus in rem, retinetque verum dominium in illo acervo una cum debitore. Qua ſententia poſita, donatarius rem illam permixtam accipiens ſemper teneretur ad reſtitutionem, quia tunc non acciperet rem donantis, ſed alienam. Sed magis obſtat ſententia, quam veriorem putamus, & referemus *num.* 732. contra *Leſſ. & Mol.* ut ſupra, ſcilicet omnino peccare contra juſtitiam accipientem rem a debitore non ſolvendo creditoribus, quia efficaciter influit in alienationem rei cum creditorum detrimento. Hinc dicimus in caſu propoſito cum *Sanch. d. num. 34. eod. Tamb.* & communi ſententia *ap. Spor. loc. cit.* accipientem teneri domino rem permixtam reſtituere.

Quæritur hic, ad quid teneatur qui in mare projecerit gemmam, putans valere decem aureos, ſi illa revera valebat centum? *Prima* ſententia dicit teneri ad centum, quia injuſte damnificans cum culpa mortali tenetur ad omne damnum factum, licet ignoratum. Ita *Lugo de Juſt. D. 8. nu.* 63. *Pallav. ac Illſ. ap. Croix l. 3. p. 2. n.* 194. & aliqui docti Juniores. *Secunda* tamen ſententia, quam ſequuntur P. *Holzmann de Reſt. n.* 544. *Pontius in Curſu Theol. D. 52. qu. 2. Concl. 2. num. 6. Croix l. cit. cum Dicaſt. Mazzott. de Reſt. tr. 4. D. 1. qu. 3. c. 3. 4. 5. Eſparſ. qu. 34. Diana p. 11. tr. 2. R.* 34. & alii docti Juniores dicunt teneri tantum ad decem, modo invincibiliter credat gemmam non pluris valere, & ne in confuſo quidem dubitet de ſuo reali valore; quia non cenſetur volitum damnum illud, quod non eſt cognitum; ideo quoad illum exceſſum deeſt voluntas damnificandi. Et ſatis probabilis hæc ſententia mihi videtur; Rationem enim a principiis petendo, dico, quod ſecundum omnes ad reſtitutionem requiritur culpa theologica; & tanta eſt culpa, quanta invincibiliter apprehenditur: Ita ut ille, qui proximo damnum infert, plus aut minus peccat, quanto plus vel minus æſtimat damni valorem. Juxta autem culpam correſpondere debet obligatio reſtitutionis, Si igitur culpa eſt tantum pro decem, obligatio reſtitutionis nequit eſſe pro centum; Ipſe enim *Lugo loc. cit.* fatetur, quod ſi damnificans putat rei valorem eſſe levem, & eam deſtruit, non tenetur (ſaltem ſub gravi) ad integre reſtituendum, quia deeſt injuria gravis erga dominum. Ob eamdem ergo rationem illa, qui apprehendit invincibiliter rem valere minus ſui veri valoris, non tenetur exceſſum ſuæ æſtimationis reſtituere, cum gravior injuria deſit: nam eſt commune axioma apud Philoſophos, quod *ſicut ſe habet ſimpliciter ad ſimpliciter, ita magis ad magis*. Nec obſtat dicere, quod damnificans tenetur ad omne damnum illatum; hoc enim intelligendum eſt, modo damnum illud ſit aliquo modo, ſaltem in confuſo, animadverſum, ut ceterum ordinarie accidit; non vero ſi prorſus invincibiliter fuit incognitum, ut advertunt Croix *d. n.* 194. *Mazzotta l. c. c. 2. n.* 4. & P. *Holzman. de Reſt. tr. 2. n.* 592. *Salm. de Reſt. c. 4. n.* 118. & 124. 613

ARTICULUS II.

Quid debeat reſtitui ab inferente injuriam formalem, ſeu malæ fidei damnificatore, ſeu poſſeſſore?

614 *Ad quid teneatur poſſeſſor malæ fidei? Vide reſolutiones.*

615 *Circa ſolutionem gabellarum, Quæritur I. Quis poſſit tributa imponere? Qu. II. Quæ requirantur ad juſti tributi impoſitionem?* 616. *Qu. III. An fraudantes gabellas peccent, & teneantur ad reſtitutionem? Qu. IV. An teneantur ſolvere gabellam ſubditi deferentes ad uſum proprium? Et an pauperes?* 617. *Qu. V. An populi in dubio de juſtitia tributi teneantur ad ejus ſolutionem? Qu. VI. An Creditor Regis poſſit fraudare gabellam alteri locatam, aut venditam? Qu. VII. An emens mercem a defraudante gabellam teneatur ad ipſam?*

618 *An Dominus poſſit retinere expenſas utiles in re factas a fure? Et an fur teneatur ad omnia damna, ſaltem confuſe prævifa?*

619 *Cui creſcat pretium rei oblatæ?*

620 *Quid ſi apud furem pereat res, quæ æque periiſſet apud Dominum?*

621 *Quid ſi quis occidat agnum alterius, qui poſtea pluris valuiſſet? Et quid ſi fur conſumat tempore majoris pretii agnum, quem Dominus tempore vilioris erat conſumturus?*

622 *Quid ſi quis ſe fingat pauperem?*

623 *Quid ſi quis conſumat rem alienam in extrema neceſſitate?* 624. *Quid ſi conſumat rem mutuatam.*

625 *Quid ſi quis emat rem alienam cum dubio?*

„ Reſp. Id juxta ſupradicta æſtimandum a quantitate tum juris quod alter habet, tum damni quod injuſte infertur; cui æquale reddi debet, niſi aliud de damnificati mente, & conſenſu rationabiliter præſumatur. 615

Unde reſolves

„ 1. Si damnificatus habeat jus in re, in qua damnum eſt paſſus, reſtitutio ei facienda in ſolidum; ſi autem tantum habeat jus ad rem, reſtitutio facienda eſt pro quantitate

„ juris, conſideratis circumſtantiis: quia non debetur ſolidus valor rei, quæ expectabatur; cum tantum ſit in ſpe, & multis modis poſſit impediri.

„ 2. Qui in loco publico ſuæ civitatis contra juſtam prohibitionem paſcit, vel ligna cædit, non tenetur ad reſtitutionem, niſi communitati graviter nocuerit, v. gr. ſtirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas ſternendo: quia rationabiliter præſumitur mens Reipub. non eſſe, ſuis membris uſum publicorum locorum rigidius prohibere, quam ſub mulcta ſolvenda, caſu quo deprehendantur. * (*cum Laym. de Juſt. cap. 5. num. 18. Hinc ad nihil tenetur ante ſententiam. Vide dicta n. 529. Qu. 1.*)

„ 3. Gravius tamen peccaret, & teneretur ad reſtitutionem, ſi quis paſceret in loco alicujus privati; etſi etiam hic præſumi aliquando poſſit de conſenſu domini, qui ſæpe non intendit, ut fiat reſtitutio, ſed ut deprehenſus pœnam luat.

„ 4. Qui venantur, vel piſcantur in locis alteri locatis, vel alias prohibitis (ſaltem ſi ea concluſa, vel circumſepta non ſunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad reſtitutionem, docet *Dian. ex Leſſ. Ducaſt. &c. p. 9. t. 9. Reſ. 39.* contra *Bon. &c.* * (*Vide dicta num. 604. &* 605.)

„ 5. Et probabilius ſit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem reſtitutionis: non omnino tamen improbabiliter id alii quidam negant, eo quod conſuetudo interpretetur non eſſe mentem legislatorum ad aliud obligare, quam ut deprehenſi mulctentur. Vid. *Nav. cap. 23. Sa, v. Gabella. Bonac. q. 9. p. 1. num. 5. ex Navar. Fill. t. 28. num. 11. Leſſ. Mol. d. 9. Dian. tr. de leg. Reſ. 19. Laym. l. 3. t. 3. p. 1. cap. 8. num. 4. & 5.* vide etiam *Dian. p. 1. t. 11. Reſ. 38. & p. 2. t. 17. R. 38.* ubi ex *Cajet. Med. Sota, &c.* docet non eſſe negandam abſolutionem pœnitenti, qui defraudavit gabellas, ſeu vectigalia impoſita rebus iis, quæ emuntur non ad negotiationem ſed ad uſus proprios, vel familiæ neceſſaria, v. g. pani, carnibus, piſcibus, frumento, oleo, &c.

Circa hanc tributorum materiam plures hic quæſtiones ſunt enucleandæ.

615 Quæritur I. Quis poſſit tributa imponere? Reſp. poſſunt Imperatores, Reges, Reſpublicæ, omneſque Principes ſupremam habentes poteſtatem. Poſſunt etiam Concilia, & Pontifex, ex poteſtate indirecta diſponendi de temporalibus, quando id opus eſt ad regimen ſpirituale; ita communiter *Leſſ. l. 2. c. 33. n. 12. Mol. D. 666. Lugo de Juſt. D. 36. num. 3. & 4.* Poſſunt etiam ii quibus Princeps gubernandi poteſtatem impertitur, & expreſſe ſimul hanc det facultatem tributa imponendi, ut *Lugo num. 6. & Sanch. Conſ. l. 2. c. 4. dub. 3.* Poſſunt item Civitates, & Communitates adhuc ſubditæ aliquando imponere contributiones, ſive *collectas* ut vocant, ad ſui gubernationem, ſi Princeps ſaltem non contradicat, quo tacite conſentire videatur; *Lugo n. 8.* An autem Principi infideli debeantur tributa a Chriſtianis negotiantibus vel tranſeuntibus? Reſp. debentur, ſi juſto titulo ille Regnum poſſidet; ſecus ſi injuſto, niſi præcedat pactum de aliquo tributo ſolvendo; *Sanchez loc. cit. dub. 5. & Lugo n. 16.*

Communiſſima autem docent *Molina loc. cit. Leſſ. dub. 2. num. 14. Lugo num. 14. Sanch. dicto c. 4. dub. 4. cum Sylv. Panorm. Ang. &c.* quod bene poſſit conſuetudine ab aliquo Principe acquiri jus tam exigendi, quam imponendi tributa.

Quæritur II. Quæ requirantur conditiones ad juſti tributi impoſitionem? Prima conditio eſt *Juſtitia cauſæ*, quæ non eſt quidem abundantia vel utilitas Principis, ſed neceſſitas boni communis, ad quod merito pertinet etiam ſuſtentatio Principis, juxta ejus dignitatem. Hinc ſi Princeps nequeat alia via ſuæ neceſſitati ſubvenire, etiamſi ipſe ſua culpa in talem neceſſitatem devenerit, adhuc tenentur ſubditi contribuere, ut communiter docent *Molina D. 667. Leſſ. cap. 33. num. 48. Sanch. Conſ. l. 2. cap. 4. dub. 2. num. 8. & Lugo D. 36. cum Vaſq. & aliis* contra *S. Antonin. Hoſt. Henr. &c.* Notant tamen præfati AA. debere tunc Principem moderari ſumtus, quantum fieri poteſt, immo & reſarcire damnum ſubditis, ſi ad pinguiorem venerit fortunam. Unde bene monet *Molina loc. cit.* peccare utique Principes, ſi exceſſivis ſumtibus, & largitionibus periculo ſe committant excedenter gravandi ſubditos.

Secunda conditio eſt *Proportio tributi* cum neceſſitate occurrente, nempe quod Populus non magis gravetur, quam ejus bonum poſtulat. Hinc ait *Lugo n. 21.* non poſſe Principem, ut Regnum ſibi conſervet, propter expenſas belli ita ſubditos gravare, ut eos in magnam paupertatem conjiciat, non enim Regnum eſt propter Regem, ſed Rex propter Regnum; Niſi (bene excipit) alter Princeps, qui Regnum invadit, ſit infidelis, vel hæreticus, ita ut ſub ejus regimine graviſſima timeri poſſint Religionis damna ſubditis imminere. Notant autem *Leſſius c. 33. num. 49. & Lugo num. 22. cum Victoria* juſte poſſe Principem ſubditis qui rebellarint, abſque alia neceſſitate novum imponere tributum, partim ad compenſandum damnum ab ipſo propter rebellionem paſſum, partim in juſtam criminis commiſſi pœnam.

Tertia conditio eſt *Æqualitas in perſonis*, nempe quod ii qui majores vires habent, plus ſolvant, & minus qui minorem; vide *Lugo num. 23.* Sed dubitatur, an *Aſſiſium* impoſitum ob utilitatem alicujus loci, juſte exigatur etiam ab exteris? Negant *Sylv. Cajet. Ang. &c. apud Sanch. dicto c. 4. dub. 45. num. 6.* Sed communiter & probabilius affirmant *Sanch. n. 9. Mol. D. 669. n. 3. & Lugo num. 28. v. Secundo, cum Vaſq. & aliis*; tum quia non apparet alius modus conveniens colligendi tributum, aliter difficulter poterunt exteri a Civibus dignoſci; tum quia ſic in Populis invicem conſuetudo ſervatur, incolæ enim hujus loci, cum ad alios confluunt, etiam tributa illorum locorum ſolvunt. 616

Quæritur III. An fraudantes gabellas peccent, & teneantur ad reſtitutionem? *Prima* ſententia communiſſima, & probabilior affirmat, hancque tenent *Sanchez Dec. l. 6. c. 4. n. 62. Mol. D. 674. La-Croix lib. 3. p. 2. num. 669. Concina tom. 6. pag. 420. Vinq de Reſt. qu. 7. art. 7. num. 1. Roncaglia eod. tit. c. 10. q. 4. Holzmann de Leg. n. 358. Diana p. 1. tr. 10. R. 19. cum Suar. P. Nav. Led. Graff. Vega, &c. Leſſ. c. 33. num. 56. cum Cajet. Arm. Med. Cov. &c. ac Lugo D. 36. num. 38. & 39. cum Soto, Sylv. Gabr. Corduba, &c.* Probatur 1. ex illo Matth. 22. *Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, &c.* Et ex Apoſt. ad Rom. 13. *Ideo & tributa præſtatis; miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſervientes.* Reddite ergo omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal. Probatur 2. ratione, quia ſicut Rex tenetur vacare ſaluti Populi, adminiſtrationi juſtitiæ, & aliis oneribus, ſic contra tenetur Populus ex juſtitia, & de jure naturali ſolvere Principi vectigalia ad ejus ſuſtentationem. *Secunda* vero ſententia negat, & eam tenet *Navarrus Man. c. 23. num. 55. et 60. Angel. v. Pedagium num. 6. Beja in Reſponſ. p. 1. Caſ. 13. Duard. in Comment. Bull. Cœnæ l. 2. Can. 15. qu. 12. num. 9.* ubi fuſe illam tuetur, & reſpondet ad contraria argumenta; Et probabilem putant *Boſſius p. 1. §. 24. num. 290. 296. & cum Sayro, & Sancio, ac Diana loc. cit. cum Sa, & Malder.* qui dicunt defraudantes vectigalia non eſſe a Confeſſariis urgendos ad reſtitutionem. Ratio, quia, licet ſubditi per ſe loquendo de jure naturæ teneantur Principi congruum ſubſidium miniſtrare, non tamen tenentur ſub culpa ad eas gabellas, quæ ab ipſo ſub pœna magna ſunt impoſita, cum juſte præſumatur Princeps tunc nolle eos obligare ad culpam ſimul & pœnam, nam *leges humanæ* (ait Navarrus) *etiam præcipientes, quæ pœnam temporariam conſtituunt, in dubio ad æternam non obligant, quatenus ſunt leges ejus qui pœnam ſtatuit.* (Cujus ſententiæ ſunt etiam alii citati *lib. 1. n. 147.*) Obligatio autem ſubditorum ſolvendi vectigalia Principi, quoties eas defraudant, compenſatur illi cum obligatione pœnæ cui ſubditi ſubjiciuntur. Unde videntur Principes ſatis ſibi fieri, ſi cum tanto eorum emolumento pœna illa defraudantibus irrogetur. Quod eo magis præſumendum videtur, quo (ut quidam Doctus Recentior dicebat) ſolutiones gabellarum certo excederent Principum neceſſitates, ſi ſubditi integras impoſitiones ſolverent. Præterea adhuc in ſententia (communiori quidem, & probabiliori) non dari legem mixtam, nempe quæ præcipit, & pœnam imponit, quæ non obliget ad culpam, nihilominus in præfato caſu, exiſtente lege quæ præcipit ſolvi gabellam, & pœnam injungit non ſolventibus, dici poteſt quod tunc peccat fraudans, quando, non ſoluta gabella, nollet etiam poſt confiſcationem ſolvere pœnam; lex enim hæc videtur conditionalis, ſive disjunctiva (juxta id quod dicit *Sanch. Conſ. l. 1. c. 3. dub. 1. num. 22. cum Salon. Cord. Angles, Mercad. Met. & aliis*) ut ſolvatur gabella, aut pœna. Quod hic magis videtur præſumendum in hujuſmodi pœnis lucrativis, pro Rege, in cujus beneficium cedunt, quam in aliis tantum afflictivis. Saltem dubium eſt, an lex iſta obliget ſub culpa ad utrumque ſcil. ad ſolutionem gabellæ, & pœnæ, vel tantum pœnæ, & in dubio nemo tenetur obligationem certam ſubire. Nihil autem obſtat dicere, quod talis defraudatio eſſet in damnum ementium hujuſmodi tributa; nam reſpondetur, ſubditos non plus teneri quoad gabellas erga ipſarum emtores, quam erga Regem vendentem; Ipſis autem imputandum eſt, ſi non invigilent, nam ſub tali conditione gabellas emunt, & ſi in uno amittunt, in alio lucrantur propter pœnam contraventionis. Hæc dici poſſunt pro hac ſecunda ſententia; an autem propter has rationes (quæ ceterum non videntur contemnendæ) ipſa ſit ſufficienter probabilis, ſapientioribus me remitto.

Sentit autem *Sanchez Conſ. cap. 4. dub. 10. num. 7.* neminem qui palam, & recta via tranſit, teneri ſolvere vectigalia, ratione tranſitus per portam vel pontem, quæ imponuntur pro aſſecuratione viarum; duriſſimum enim eſſet obligare advenas ad ſcienda hæc ſtatuta in portis vel pontibus. Et hoc probabile putat *Sanchez num. 12.* cum aliis, etiamſi quis conſulto merces ſuas ſic occultet, quia hujuſmodi tributa ita ſunt recepta, ut non debeantur niſi petita. Generaliter vero loquendo de omnibus vectigalibus, putat *Lugo D. 36. num. 43. cum Mol. D. 674. num. 9.* monendos eſſe Populos ad tributa ſolvenda, ſed poſt factum non eſſe cogendos ad reſtitutionem tributi defraudati, ſi probabiliter ſibi ſuadeant in tanta vectigalium multitudine aliquid injuſtum ſolviſſe, vel competenter contribuiſſe ad publicas neceſſitates.

Quæritur IV. An teneantur ſolvere gabellas ſubditi deferentes res ad uſum proprium? Et an pauperes?

Certum eſt de jure apud omnes nullum deberi vectigal de rebus cuique deſervientibus ad uſum proprium & familiæ, ut expreſſum habetur in *l. Univerſi. C. de vectigal.* Et confirmatur in *cap. Quamquam de Cenſib. in 6.* ubi: *Quamquam pedagiorum exactiones regulariter merito ſint damnatæ.* Quod

tan-

tantum de rebus ad uſus proprios forte diſpoſitum putat *Lug. D. 36. num. 88. in fin.* Unde refert *Sanchez Conſ. l. 2. c. 4. D. 44. num. 2. cum S. Antonin. Jaſon. & Gabr.* hujuſmodi vectigal non eſſe ſolvendum, niſi expreſſe imponatur etiam deferentibus bona ad uſum proprium, quia, cum ſit res odioſa, & contra jus commune, expreſſe indiget mentione. Sed dubium hinc oritur, an ſolutio hujus vectigalis poſſit per conſuetudinem induci? *Prima* ſententia negat, & hanc tenet *Cajetanus v. Vectigal, ſub initio, Sotus de Juſt. l. 3. q. 6. art. ult. v. Cenſu, & Hoſt. Ang. Tab. Led. ac alii ap. eundem Sanch. l. c. n. 4.* Quia (ut ajunt) injuſtum eſt gravare pauperiores, cum iſti pluribus indigeant ad uſum proprium. *Secunda* vero ſententia affirmat, eamque tenent *Lugo de Juſt. D. 36. num. 71. Leſſ. c. 33. D. 7. & Sanch. num. 6. cum Nav. S. Antonin. Angles, Sylv. Gab. & Roſell.* Quia talis conſuetudo (quæ inſtar legis obligat) non eſſet quidem injuſta, non enim gravarentur magis pauperes quam divites, dum divites ob majorem copiam famulorum quos alunt & majorem ſumtuum largitatem plus emunt, quam pauperes. Dicunt tamen *Leſſius l. c. & Sanch. num. 7. cum Corduba, &c.* quibus adhæret *Lugo dicto num. 27. & 71.* ad talis vectigalis juſtitiam requiri cauſam urgentiſſimam, & non ingerendum ſcrupulum defraudantibus, niſi de ejus juſtitia conſtet.

An autem pauperes teneantur ad vectigalia? Dicunt *Lugo dicto D. 36. num. 69. cum Bartolo, & Decio, Leſſ. l. 2. c. 33. num. 62. ac Sanc. D. 15. num. 2. cum Sylv. Baldo, Felin. Roſella, Panorm. Gigas, Iſern. Bnez. &c.* quod ſi paupertas in aliquo eo deveniret, ut hic non poſſet alere ſe & ſuos, etiam cum mediocri lucro ex negotiatione, vel quia habet multos filios, aut debita, vel propter alias neceſſitates, non tenetur ſolvere gabellas, quoniam hoc poſtulat naturale jus, ut quis prius alat ſe & ſuos, deinde tributa ſolvat. Subduntque *Sa*, & alii AA. citati, etiam Miniſtros poſſe eas remittere alicui ob nimiam paupertatem, cui ipſe Princeps remittere præſumitur.

617 Quæritur V. An populi in dubio de juſtitia tributi teneantur ad ejus ſolutionem? Plures ſunt ſententiæ, nam in dubio negativo affirmant teneri *Leſſ. l. 2. c. 33. dub. 8. n. 64. ac Sotus, Palac. Malder. &c. apud Lugo D. 36. n. 86.* Ratio, quia in dubio præſumendum eſt pro juſto præcepto Principis, cujus auctoritas eſt in poſſeſſione præcipiendi. Sed negant *Molina D. 674. n. 6. & 9. concl. 5. Diana t. 3. tr. 3. R. 39. cum Villal. Arag. Fill. &c. Lugo de Juſt. D. 36. num. 89. & Sanch. Conſ. l. 2. c. 4. dub. 6. num. 5. cum S. Antonin. Hoſt. Cajet. Syl. Gabr. Med. Cord. Arm. Tab. Ang. &c.* Id tamen intelligendum putat *Lugo*, ſi adſit aliqua præſumtio de injuſtitia tributi, quia tunc dubium illud non erit merum dubium, cum præſumtio fundet partem contrariam. Quando enim tributum nequit judicari juſtum, ſaltem probabiliter, non videtur (ait *Lugo*) obligandus ſubditus ad ſolutionem, in dubio enim onus probandi juſtitiam tributi incumbit Principi, qui petit illud. Hinc limitant præfati AA. ſuam ſententiam, ut procedat de tributis novis, quorum ſcitur initium cauſæ: non vero de antiquis, quorum cauſæ non eſt memoria & ideo præſumenda ſunt juſta; niſi (ait *Molina dicto nu. 6.*) ſemper adfuerit gravis ſuſpicio, ſive conjectura de ejus injuſtitia, vel de ceſſatione cauſæ. Probant autem dicti Auctores prætatam ſecundam ſententiam ex *c. Pervenit. de Cenſib.* ubi dicitur cenſus, cujus cauſa ignoratur, non deberi, his verbis: *Oportet, ut omnis cenſus ad quid eſſe, quando perſolvi debeat, praeſciatur.* Item ex *cap. Quamquam de Cenſib. in 6.* ubi: *Quamquam pedagiorum exactiones regulariter merito ſint damnatæ, tanto tamen diſtrictius ne ab Eccleſiaſticis exigantur, prohiberi oportet.*

Dices: Lex in dubio præſumitur juſta, ita & tributum. Reſpondet *Lugo n. 90.* non eandem fieri præſumtionem pro lege, quam pro tributis, quorum plura e viris probis cenſentur injuſta, quia (ut notat *Molina d. n.*): *Rari ſunt qui veritatem in hac materia Principibus dicant, cupientes eis placere; & Populi non audent ſe opponere, neque ſufficienter audiuntur.* Non eſt ergo (ſubdit *Lugo*) præſumptio illa ita fundata in Lege tributi, ut dubia expellat, cum tot graviſſimi DD. dicant pauca eſſe tributa, in quibus conditiones omnes ad eorum juſtitiam, neceſſariæ de facto concurrant. Neque obſtare dicunt regulam illam, quod Superiori præcipienti in dubio parendum eſt; Omnes enim, dicit idem *Lugo dicto n. 90. v. Dices*, fatentur ſubditum non teneri in dubio ad obediendum, quando præceptum eſt nimis difficile, vel grave illi damnum affert; & ita etiam docet *Leſſ. l. 2. cap. 31. num. 10. & cap. 41. num. 77. in fin. Sotus de Teg. ſecret. Membr. 3. quæſt. 2. Concl. 2. Cordub. l. 3. quæſt. 6. & Sanchez loc. cit. & Dec. lib. 6. cap. 3. num. 24. cum Arag. Bann. Tap. Sayr. Met. Lop. Man. Rodr. Henr. Salas, &c.* Ratio quia in dubio favendum eſt ei de cujus damno agitur, tunc enim difficultas illa, una cum dubio de poteſtate imperandi, præponderat poſſeſſioni Superioris. Confirmant eandem ſententiam plures Juriſtæ apud *Sanchez Conſ. dicto num. 5.* ut *Bartolus, Corneus, Decius, &c.* dicentes quod cum tributum ſit res odioſa, judicandum eſt in dubio non eſſe ſolvendum.

Hæc in dubio negativo, quid in poſitivo, nempe cum probabile ſit tributum eſſe injuſtum, an teneantur ſubditi illud ſolvere? Affirmant *Suarez, Vaſqu. & Turrianus apud Lugo D. 36. num. 91.* Sed communiſſime negant *Leſſ. l. 2. cap. 33. num. 67.* aſſerens eſſe communem ſententiam DD. eam *P. Nav. l. 3. cap. 1. nu. 263.* Item *Sanchez Dec. l. 6. cap. 3. num. 7. Laym. l. 3. tr. 3. cap. 3. num. 6. Pal. tr. 1. D. 2. p. 6. num. 5. Lugo d. num. 91. & Sporer de 7. Præc. cap. 5. num. 154. cum Azor. Cajet. Sylv. &c.* vocans pariter communem; aliique multi quod congerit *Diana tom. 2. p. 1. de Parlam. R. 22. & p. 2. tr. 3. Miſc. R. 59.* Ratio, quia ſubditus juſte tunc ſuo jure utitur ad non ſolvendum, dum probabiles rationes pro ſe habet. Et huic ſententiæ tandem convenit etiam *Suarez tom. 5. in 3. p. D. 4. Se. 6. num. 6. in fin.* ubi fatetur non eſſe obligationem obediendi, quando ſaltem manifeſte probabile ſit mandatum eſſe ſupra poteſtatem præcipientis. Et expreſſe eam docet *D. Antoninus p. 2. num. 1. cap. 13. §. 8.* ubi ſic ait: *Non ſolventes pedagia, quia ſunt inſtituta ex injuſta cauſa (quod tamen credi non debet, niſi probabiliter ſciatur), non peccant, nec tenentur reſtituere, juxta Raymundum.*

An autem peccent exigentes publica tributa in dubio an ſint juſta? Affirmant *Mol. loc. cit. num. 7. & Sanchez Conſ. l. 2. cap. 4. dub. 7. num. 2. cum Nav. Sylveſtro, Cajet. Ang. Arm. Hoſt. &c.* niſi ipſi ſint ſubditi & a Principe ad has exactiones compellantur, ut iidem DD. limitant. Sed *Lugo cum Vaſquez, & Turrian. num. 93.* excuſat etiam non ſubditos, vel ſubditos non compulſos, ſi exigant judicando Regem eſſe prudentem, nec imponere tributa abſque ſapientum conſilio. Imo *Lugo num. 28.* ſentit non peccare exactorem, quando ei de injuſtitia non conſtat, poteſt enim præſumere pro juſtitia tributi, præſertim in tanta opinionum varietate.

Quæritur VI. An creditor Regis, ſi nequeat debitum recuperare, poſſit non ſolvere gabellam alteri locatam? Negant *Corduba, Reginald. & Graff. apud Lugo D. 36. nu. 72.* Sed affirmant communiter *Leſſ. cap. 33. dub. 10. Sanchez Conſ. lib. 2. cap. 4. dub. 48. Molina D. 674. num. 10. & Diana tom. 1. p. 2. tr. 2. Miſc. R. 16. cum Navarr. Vaſq. Sylv. Bonac. Turriano, Molf. Nald. Vegn, &c.* & conſentit *Lugo num. 76.* Ratio, quia conductor non majus habet jus, quam Rex; ſi ergo Rex injuſte ab hoc creditore tributum exigeret, ita & conductor. Idem dicunt *Leſſ. ibid. num. 76. v. Secus, & Lugo num. 82. cum Sylv. P. Navarr. & Vegn*, ſi gabella fuerit alteri vendita. Hoc tamen non procedit, ut recta ait *Lugo num. 80.* quando debitum contractum fuit a Rege, poſtquam gabella fuerit locata, aut vendita.

Quæritur VII. An emens mercem a defraudante gabellam teneatur ad ipſam? Affirmat *Sylveſter apud Croix l. 3. part. 2. num. 276.* Sed probabilius negant *Sanchez lib. 2. cap. 4. dub. 12. num. 3. Lugo D. 36. a num. 65. Sporer de 7. Præc. num. 151. ac Molina, Leſſ. Bonac. & Dicaſt. apud Croix loc. cit.* Ratio, quia gabella non eſt onus ſtricte reale gravans mercem, ſed eſt reale ſimul & perſonale, ſcilicet, debitum quidem de tali re, et non a quovis habente rem illam, a ſolo venditore ſolvendum, qui facta venditione adhuc remanet obſtrictus ad ſolutionem gabellæ. Id tamen intelligendum, ut omnes dicunt, modo emtor non cooperetur poſitive ad defraudationem tributi. Item excipiunt *Lugo a n. 65. & Sporer loc. c.* ſi emtor adverteret ex hujuſmodi frequentibus emtionibus fraudolentis, aliis paſſim tale exemplum ſequentibus Principi grave damnum evenire.

„ 6. Ceterum ordinarie injuſtus, ſeu malæ fidei demnificator, aut poſſeſſor tenetur non tantum reſtituere rem 618
„ ablatam, & fructus perceptos (exceptis ſuis expenſis *
„ (*Sed ex l. Adeo 7. §. Ex diverſo. ff. de Acquir. dom. poſ-*
„ *ſeſſori malæ fidei negatur actio ad repetendas expenſas. Hinc*
„ *probant Sanchez de Matrim. lib. 6. D. 58. numer. 35. &*
„ *Lugo putat tutam ſententiam, poſſe Dominum retinere ex-*
„ *penſas utiles in re factas a fure. Attamen Lugo cum Mol.*
„ *Leſſ. Pal. Navarr. Covar. &c. apud Croix l. 3. part. 2.*
„ *num. 221. oppoſitam merito vocant probabiliorem; Præſertim*
„ *autem lex prout pœnalis non obligat niſi poſt ſententiam)*",
„ & induſtria) ſed etiam ſarcire damnum emergens, & lu-
„ crum ceſſans, cum vere ſit injuſta cauſa talium damnorum.
„ * (*Etiamſi hæc damna ſint ignorata; modo ſint prævisa ſal-*
„ *tem confuſo, ut advertunt Croix l. 3. p. 2. num. 198. Sal-*
„ *mant. & alii cit. num. 613. in fin.*) *. Unde, ſi domi-
„ nus, re ſua retenta per culturam vel negotiationem per-
„ cepturus fuiſſet ex agro ſuo aut pecunia centum florenos,
„ & alter parum, vel nihil, debet is domino ſuo ſatisfacere
„ pro centum illis florenis: quamvis communiter ſoleant do-
„ mini plurimum remittere, ſi res componatur. *Laym. l. 3.*
„ *tr. 2. cap. 4. num. 7.*

„ 7. Si res aliena, dum injuſte detinetur, creſcat, ut ſi 619
„ pretium ejus augeatur, domino creſcit, ac proinde id ei
„ præſtari debet. Vid. *Laym. hic lib. 3. t. 2. cap. 4.* 620

„ 8. Si res aliena, dum injuſte detinetur, pereat, aut
„ deterior fiat, idque caſu, vel juſta hoſtium incurſione,
„ vel naturaliter, & certum ſit apud dominum æque peri-
„ turam fuiſſe, non tenetur alter reſtituere: quia nihil no-
„ vi detrimenti domino apud furem, v. gr. accidit, quod
„ non apud ipſum. Si vero non fuiſſet peritura apud domi-
„ num, vel ſaltem nonniſi per injuriam, tunc injuſtus de-
„ tentor adhuc tenetur ad reſtitutionem, licet ſine culpa ſua
„ res perierit. *Laym. tr. 2. cap. 4. num. 2.*

„ 9. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, id-
„ que ipſius culpa, aut quia is abſumſit, alteri donavit,
„ deſtruxit, &c. tunc etiamſi domino relicta fuiſſet certo
„ peritura, nihilominus tenetur pro ea domino ſatisfacere,
„ ut eſt communis apud *Laym. loc. cit. Leſſium &c.*

Pro majori claritate quæritur, an teneatur fur ad reſtitutionem rei apud ipſum deperditæ, quæ æque apud dominum

peritura fuiſſet? Diſtinguendum: Si res periit apud furem ſine culpa ſua, neque alterius, & eodem tempore ac periculo quo apud dominum fuiſſet peritura, fur non tenetur ad reſtitutionem; quia furtum, licet fuerit commiſſum cum injuria, non tamen fuit efficax cauſa damni; juſtitia enim commutativa ad reſtituendum non obligat, niſi damnum effective accidat. Ita *Buſemb. ut mox ſupra, Laym. de Reſt. cap. 4. ex communi, Salmanticenſ. eodem tit. cap. 1. num. 52. cum Leſſ. Pal. Dicaſt, &c. Sporer num. 162. Holzmann n. 400.* Et confirmatur ex *l. 1. ff. Ad leg. Rhodiam, &c.* ubi dicitur non teneri ad reſtitutionem nautam, qui ex una in aliam navem deteriorem, invito domino, tranſtulit mercem, quæ periit, pereunte prima navi in eadem tempeſtate. Sed dices: Quomodo extinguitur ſine ſatisfactione obligatio reſtitutionis ex injuſta acceptione jam contracta? Respondeo: extinguitur avente illius communis periculi, quo fit, ut nullum damnum ex furto domino eveniat; non enim facienda eſt reparatio damni quod non adeſt, cum reſtitutio ad hoc tantum debeatur, ut damnum reparetur; Probavimus autem *numer. 561. ex D. Thoma*, quod ſola injuria non obligat ad reſtitutionem, ubi damnum non interceſſit.

Dixi 1. *ſine ſua culpa*, nam ſi fur rem conſumſit, vel ex negligentia culpabili perdidit, antequam periculum illud eveniret, tenetur quidem ad reſtitutionem, ut dicunt *Buſ. ſupra numer. 9. Salm. l. c. & Laym. cum Mol. & communi.* Quamvis *Spor. de Reſt. n. 168. & Leſſ. l. 2. cap. 12. n. 93. cum Vaſqu. & aliis* excuſent furem a reſtitutione, ſi rem ipſe conſumſerit eodem loco, & intra idem tempus, quo jam prævideret rem apud dominum æque perituram; Quod probabile recte putant *Laym. num. 2. ac Lugo D. 18. n. 77.* quia revera fur eo caſu nec etiam eſt cauſa damni. Dixi 2. *ſine culpa alterius*, nam (ut bene advertit *Elbel de Reſt. n. 77.*) tenetur quidem fur ad reſtitutionem, ſi res periiſſet apud ipſum, non caſu, ſed injuria alterius; quia tunc jam iſte alter obligationem contraxiſſet reſtitutionis; unde remanet ad eam obſtrictus fur, qui prius obligationem contraxit; Ita *Elbel, Holzm. Buſ. Sporer & alii communiter.* Dixi 3. *eodem tempore & periculo*, nam ſi tranſacto periculo illo communi fur non reſtituat, & poſtea res pereat in alio periculo, dicunt *Salm. loc. cit. num. 51. cum Pal. Dic. & Leſſ.* furem teneri ad reſtitutionem, quia non reſtituendo fuit in mora culpabili. Sed adhuc probabilius *Croix l. 3. p. 2. num. 218.* excuſat furem a reſtitutione, ſemper ac evenit commune periculum, in quo æque apud dominum res peritura fuiſſet: Recte enim ait *Croix*, teneri tunc quidem furem rationi moræ ad reſtituendos fructus, quos dominus ex re percepturus fuiſſet; quia mora fuit cauſa, quod dominus damnum illorum fructuum pateretur; non tamen tenetur rem reſtituere, cum non mora, ſed periculum fuerit vera cauſa, quod dominus rem amitteret.

Si quis occidit agnum alterius, qui nunc valeat quinque denarios, ſed poſtea valiturus erat decem, dicunt *Sotus, Bann. Salon. &c. ap. Croix l. 3. p. 2. num. 236.* reſtituendos eſſe decem denarios. Sed probabilius *Leſſ. Mol. & Dic. cum Croix ibid.* tenent ex communi reſtituendos tantum quinque. Bene tamen excipit *Croix* cum *Lugo*, niſi Dominus pretio illo non poſſit emere ſimilem agnum, vel quia caret pecunia, vel quia non habet amplius opportunitatem emendi; Hoc tamen intelligendum, ſi Dominus ſervaturus fuiſſet ad tempus incrementi.

Quid ſi Dominus conſumturus fuiſſet rem tempore vilioris pretii, fur vero conſumſit tempore incrementi? Sentiunt *Mol. Vaſqu. Laym. Leſſ. &c. apud Salm. de Reſt. cap. 1. num. 58.* furem non teneri niſi ad pretium vilius, tum quia reſtitutio facienda eſt juxta quantitatem damni Domino illati; tum quia venditio facta tempore incrementi eſt fructus induſtriæ, qui non debetur Domino: Et bene ſententiam *Salm.* probabilem putant. Sed mihi videtur omnino verior oppoſita, quam tenent *Lugo D. 18. n. 126. Pal. de Juſt. q. un. p. 24. §. 9. P. Concina tom. 7. pag. 106. num. 24. & Salm. num. 59. cum Sylv. Reb. & Vill.* Ratio, quia res Domino ſuo fructificat, licet Dominus fructum non percepturus fuiſſet. Nec fructus ille eſt fructus induſtriæ, ſed fructus rei; unde deductis expenſis totus ei debetur. Quid ſi Dominus conſumturus fuiſſet agnum tempore vilioris pretii, & apud furem crevit valor, ſed poſtea apud ipſum decrevit ad priſtinum valorem? Reſpondet *P. Concina loc. cit. pag. 105. num. 21.* furem teneri ad reſtituendum vilius pretium, quoniam reſtitutio non obligat niſi ad menſuram damni illati. Sed id mihi videtur penitus improbabile, quoniam cum pretium agni creverit ad quinque in beneficium Domini, & eo tempore culpabiliter agnum illi fur non reſtituerit, damnum non fuit in quinque, ſed in decem, & mora furis fuit quidem cauſa hujus damni, quapropter non quinque, ſed decem ille reſtituere debet.

622 „ 10. Qui fingens ſe pauperem, vel alium, quam eſt, extorſit eleemoſynam, non tenetur reſtituere, ſi parva fuit, qualis oſtiatim mendicantibus datur; ſecus, ſi fuit magna; tunc enim, quia ſubintelligitur conditio hæc (ſi pauper eſt) tenetur reſtituere ſecundum *Molin.* danti; ſecundum Palaum, vel danti, vel aliis pauperibus. V. *Eſcob. t. 3. E. 2. c. 6. num. 109.*

623 „ 11. Qui extrema neceſſitate conſumſit, quod ante acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur reſtituere: quia nec ratione rei acceptæ, cum ea nec in ſe, nec in pretio extet; nec ratione acceptionis, cum jure eam conſumſerit; nec ratione contractus, cum hic non obliget, niſi re pereunte tua culpa. *Leſſ. Hurt. Trull. Dian. p. 5. tr. 8. R. 10.* Imo probabiliter ne id quidem, quod ante illam neceſſitatem erat furatus, & in ea conſumſit, quia furtum illi non ademit jus, quod ad rem in tali caſu habebat. *Con. Pal. Hurt. Dian. loc. cit. R. 8. contra Leſſ. & Vaſq.* ſicut neque ſi in ipſa neceſſitate accepiſſet, & conſumpſiſſet. *Dian. loc. cit. R. 9. Azor. & 6. alii contra Leſſium. (Vide quæ diximus Quæſt. IV.)*

Certum eſt autem, quod mutuatarius, qui in extrema neceſſitate rem mutuatam conſumit, tenetur adhuc reſtituere mutuum; quia tunc conſumit rem propriam, cum rei mutuatæ transferatur dominium in mutuatarium. 624

Quæritur, utrum emens rem alienam cum dubio an ſit venditoris, & poſtmodum, facta diligentia, dubium evincere non poſſit, ad quid teneatur? Dicunt aliqui teneri ad totam rem reddendam vel alteri de quo dubitat an ſit ſua, vel pauperibus ſi ignoretur perſona. Sed probabilius tenetur ad tum dividendam pro qualitate dubii, cum ex una parte non faveat illi poſſeſſio incepta cum dubia fide, & ideo nequit rem ſibi totam retinere; ex altera parte non videtur æquum teneri totam reſtituere, cum dubium eſt an res ſit aliena. Ita *Lugo D. 17. n. 80. & 81. Leſſ. l. 2. cap. 14. num. 15. Pal. D. 3. punct. 3. n. 2. Salm. c. n. 62. cum Dic. & Villal.* 625

ARTICULUS III.

An, & quid debeat reſtitui pro injuria illata corpori, verbi gratia, per mutilationem, occiſionem, &c.?

626 *Ad quid teneatur occiſor?*
627 *An impotens reſtituere in uno genere, teneatur in alio?*
628 *Quid ſi quis occidens Cajum, putaris occidere Titium? Et an iſte incurrat irregularitatem, aut excommunicationem Canonis?* 629. *Quid ſi quis incenderit domum Titii, putans Caji?*
630 *An valeat remiſſio Patris occiſi in præjudicium filiorum?*
631 *Vide alios caſus. Quibus heredibus facienda reſtitutio?*
632 *An homicida teneatur reſtituere bona, quæ occiſus aliis dediſſet ex liberalitate?* 633. *Quid ſi damnum iſtorum intenderit?*
634 *Ad quid teneatur homicida creditoribus occiſi?*
635 *Quid ſi homicidium imputetur alteri, & hoc occiſor advertat.* 636. *Quid ſi hoc etiam intendat?*
637 *Ad quid teneatur invaſus excedens moderamen inculpatæ tutelæ?*
638 *Quid ſi provocans occidat alterum pugnam acceptantem?*
639 *An detrahendum pretium laboris, quem occiſus ſuſtinuiſſet pro lucro amiſſo.*

„ Reſp. Injuſtus occiſor, aut mutilator in conſcientia tenetur tantum reſtituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occiſione, vulnere, &c. directe ab eo cauſata ſunt, juxta prudentis arbitrium: præciſe autem pro vita, membro, vel cicatrice nihil tenetur reſtituere ſecundum rigorem, cum ſint bona altioris ordinis, quæ pecunia æſtimari non poſſunt. Ita contra *Sotum, Sylv. &c.* probat *Leſſ. l. 2. cap. 9. d. 23.* V. *Laym. l. 3. t. 3.* 626

Quæritur, an impotens reſtituere in uno genere bonorum, teneatur reſtituere in altero inferiori, puta ſi quis hominem occidit, aut vulneravit, aut infamavit, teneatur pecuniam dare, ſi nequeat aliter damnum compenſare? Adeſt duplex probabilis ſententia. *Prima* affirmat cum *Soto de Juſt. l. 4. q. 6. art. 3. ad 3. Caj. Sum. v. Reſtitutio*, item *Sylv. Mercad. Arm. Arag. &c. ap. Lugo D. 11. n. 4.* Et pro hac ſententia videtur eſſe *D. Thom. 2. 2. q. 42. art. 2. ad 1.* ubi ait: *Cum aliquis alicui abſtulit membrum, debet ei compenſare vel in pecunia, vel in aliquo honore.* Idem repetit *ibid. ad 2.* loquens de reſtitutione famæ: *Vel ſi non poſſit famam reſtituere, debet ei aliter recompenſare.* Ratio, quia qui non poteſt totum damnum, tenetur ſaltem compenſare partem quam poteſt. *Secunda* vero communior & probabilior ſententia negat, eamque tenent *Leſſius l. 2. cap. 9. n. 141. Lugo loc. cit. a n. 5. & Diſp. 15. n. 23. Laym. lib. 3. tr. 3. p. 3. c. 6. n. 2. Bonac. D. 2. q. ult. ſect. 2. p. 10. n. 10. Sanch. Conſ. lib. 1. cap. 4. d. 2. n. 7. Croix l. 3. p. 2. n. 299. Sporer de 8. Præc. cap. 6. n. 127. Salm. de Reſt. cap. 2. n. 80. & cap. 4. n. 142. cum Bann. Vaſq. Vict. Fill. P. Navar. &c.* Ac probabilem putat *P. Concina to. 7. pag. 110. n. 7.* Probatur 1. *Exod. 21. 19.* ubi dicitur, quod convaleſcente vulnerato, *percuſſor erit innocens, ita tamen, ut operas ejus, & impenſas in medicos reſtituat.* Ergo ſufficit reſtituere tantum damna in bonis illata, quin ſit obligatio reſtituendi aliquid pro vulnere; alioquin (bene arguit *Lugo*) percuſſor non diceretur innocens. Probatur 2. ex *l. fin. ff. de His qui effud. &c.* ubi dicitur vulnerans teneri ad expenſas curationis, & mercedes, quibus cariturus eſt vulneratus: *Cicatricum autem aut deformitatis nulla fit æſtimatio; quia liberum corpus nullam recipit æſtimationem.* Probatur 3. ratione, quia juſtitia commutativa obligat ad reſtituendum juxta æqualitatem damni illati, ubi autem reſtitutio facienda ſit in genere diverſo, nulla adeſt æqualitas, nec ulla erit unquam compenſatio damni; per quamcunque enim pecuniam damnum minime reparabitur, neque in toto, neque in parte: Et ſic reſpondetur oppoſitæ ſententiæ. Communiter tamen præfati AA. monent congruum eſſe, ut Confeſſarius imponat pœnitenti pro pœnitentia, vel ex æquitate aliquid læſo elargiri. 627

„ 1. Qui occidit ebrius alium, ſi ebrietas non fuit culpa-

bilis,

Digitized by Google

„ bilis, & voluntaria, vel, licet fuerit talis, ſi tamen bo-
„ micidium vel non prævidit, vel diligentiam debitam adhi-
„ buit ad cavendum, non tenetur ad reſtitutionem: tenetur
„ autem, ſi prævidit, & non cavit. *Bon. d. 2. q. ult. ſect. 2. p. 1.*
628 „ 2. Qui occidit Cajum, putans eſſe Titium, tenetur ad reſti-
„ tutionem; quia actio iſta eſt Cajo injurioſa. *Bon. l. c. commun.*

Quær. I. An occidens Cajum putans occidere Titium, teneatur ad reſtitutionem? Affirmat *Buſ.* hic *cum communi*. At negant alii, quia homicidium reſpectu Caji eſt mere caſuale, & involuntarium. De hoc vide in quæſtione ſequenti dicenda, quæ ad idem coincidunt. Sed hic dubium fit, an incurrat excommunicationem Canonis, qui volens occidere Clericum Petrum, per errorem invincibilem occidit Clericum Paulum? Negat *Dian. p. 9. tr. 4. R. 31* cum *Suar. de Cenſur. D. 22. ſect. 1. n. 54. Concina tom. 3. D. 53. n. 3.* & probabile vocat *Tamb. Dec. l. 6. c. 4. §. 3. n. 29.* Ratio, quia reſpectu Pauli percuſſio illa non fuit voluntaria, ſed mere caſualis & affectiva; ſolus autem affectus percutiendi Petrum fuit voluntarius, ſed ſolus affectus non eſt ſufficiens ad inducendam excommunicationem. Probabilius tamen dicunt incurrere *Sanch. de Matr. l. 9. D. 32. n. 26. cum Cordub. & Cov. Viva de Reſt. q. 7. a. 1. n. 7. Bonac. de Cenſ. D. 1. q. 2. p. 1. n. 20. cum Mol. Reb.* & aliis communiter, ut fatetur ipſe *Tamb. n. 28.* Ratio, quia occidens Clericum ideo incurrit excommunicationem; quoniam injuriam irrogat ſtatui Clericali; qui autem unum Clericum pro alio percutit, licet erret in perſonam, jam lædit ſtatum Clericalem, quia Clericum vult lædere, & de facto Clericum lædit. Sed dices, cur iſte excommunicationem Canonis incurrit, & non obligationem reſtitutionis? Reſpondetur: differentia eſt, quia reſtitutio non debetur perſonæ, niſi ob injuriam perſonæ illatam; ſed excommunicatio incurritur ob injuriam factam ſtatui eccleſiaſtico, quæ in hoc caſu jam adeſt; & quamvis reſpectu Pauli ſit accidentalis, & materialis, reſpectu vero ſtatus eſt ſubſtantialis & formalis. Tanto magis puto occiſorem in eo caſu non excuſari ab incurrenda irregularitate, ut dicit *Sanch. loc. cit. cum Cov. Cordub. Led. Vega*, & contra *Fill. tr. 20. cap. 3. q. 10. Spor. de 5. Præc. c. 3. n. 206. & Tamb. l. c. n. 25. cum Con. Hen. & Farinac.* qui afferunt pro ſe quandam Declarationem S. C. Concilii an. 1587. apud *Dian. l. c.* ubi declaratum fuit, quod mandans occidere Petrum, non incurrit irregularitatem, ſi mandatarius errans occidit Paulum. Sed reſpondetur: in hoc caſu ideo mandantem non eſſe irregularem, quia reſpectu occiſionis Pauli non poteſt dici, quod ille fuerit verus mandans, cum mors Pauli accidat omnino per errorem mandatarii non propter mandatum; ſed qui unum pro alio occidit, verum dicitur homicida. Nec obſtat dicere, quod ſi quis projiciens lapidem vult occidere inimicum, & occidit mere caſualiter amicum, non incurrit irregularitatem, ut dicunt *Bon. l. c. cum Suar. & Sayr.* Sic etiam dicendum de eo, qui volens pugione occidere inimicum, caſu occidit amicum. Sed reſpondeo: in primo caſu tantum adeſt pravus affectus, non autem externum homicidium, cum occiſio illa omnino accidat præter voluntatem. Et in caſu noſtro adeſt affectus, & homicidium externum, cum occiſor velit interficere hominem, & de facto hominem interficiat, licet erret perſonam.

629 Quær. II. An autem, ſi quis velit incendere domum Titii inimici, & incendat domum Caji amici, teneatur Cajo reſtituere damnum? *Prima* ſententia cum *Bonac. de R. in partic. Diſp. 2. q. ult. ſect. 2. p. 2. n. 8. cum Haunold. & aliis apud Croix l. 3. p. 2. n. 200.* abſolute firmat. Ratio, quia omnis actio contra juſtitiam executa cum advertentia parit onus reſtitutionis; nec excuſat error perſonæ domini, cum error ſit tantum circa qualitatem, non circa ſubſtantiam. *Secunda* ſententia cum *Leandro t. 10. q. 28. Mol. tom. 3. D. 127. n. 4. Tamb. Dec. l. 8. tr. 3. §. 6. n. 2. verb. Dixi; Sporer in 4. de Reſt. c. 2. n. 139. Lugo de Juſt. D. 17. n. 78. & D. 18. n. 86. Croix. l. 3. p. 2. n. 200.* cum aliis doctis Junioribus, & præſertim doctiſſimo Magiſtro meo Illuſtriſſimo Epiſcopo Tomo, negat teneri ad reſtitutionem, modo is non intenderit, ne confuſe quidem, incendere domum alterius quam Titii; nempe ſi non fuerit ſic animo actualiter ſaltem implicite comparatus, quod etiamſi ſciviſſet domum eſſe Caji, adhuc incendiſſet, quia tunc cenſetur damnum intuliſſe Cajo, non ut Cajo, ſed ut domino domus; & ideo tunc cuique domino damnum reſarcire debet. Secus vero, ſi nullum alium intenderit lædere, quam Titium inimicum, invincibiliter credens domum eſſe Titii. Ratio, quia ad obligationem reſtitutionis, quæ oritur ex damnificatione, principaliter facta propter injuriam, requiritur injuria formalis; nec ſufficit injuria materialis, & ſolum effectiva ſine animo, ſicut nec ſufficit injuria tantum affectiva, opere externo non completa, ut eſſet hæc; *Cardinalis* enim *de Lugo* ſic loquitur: Cum ego intendo damnum inferre Titio, animo illi tantum injuriam irrogandi, quocunque alio excluſo; ſi poſtea per errorem invincibilem lædo Cajum, injuria reſpectu Titii non eſt formalis, & effectiva, ſed duntaxat materialis, & affectiva, ac mere accidentalis, cum mihi non fuerit animus eum lædendi, nec in particulari, nec in generali; Et ideo non teneor illi reſtituere damnum, quod oritur ex injuria. Nec obſtat dicere, quod ad obligationem reſtitutionis ſatis eſt intendere aliquam actionem injuſtam, & eam exequi. Nam reſpondent DD. citati, quod ad onus reſtitutionis ratione damnificationis non ſufficit ſola actio materialiter injuſta, ſed inſuper requiritur actio formaliter, ſeu voluntarie injurioſa in alterum qui læditur. Hæc autem actio injurioſa voluntaria deeſt in caſu noſtro, cum accidat actio præter intentionem, quæ non eſt alicui formaliter injurioſa: Si enim intendo tantum lædere Titium, & quemcumque alium excludo, tunc neminem voluntarie offendo; non Titium, quia de facto is non læditur; non alterum, quia reſpectu illius mea actio eſt prorſus involuntaria, & ideo error eſt circa ſubſtantiam. Et ob eamdem rationem idem dicunt *Sporer de 5. Præc. c. 3. nu. 206. Fill. tr. 30. c. 3. q. 10. Croix. l. 3. p. 2. n. 201. Leand. l. c. Tamb. l. 6. cap. 4. §. 3. n. 31.* (contra *Bon. loc. cit. n. 8. cum Cov. Gom. & Sanch. l. 9. D. 32. n. 27. Suar. &c.*) de eo qui occidit amicum, invincibiliter credens eſſe ſuum inimicum. Nec obſtat textus in *l. 18. Eum qui. §. Si injuria, ff. de Jurejur.* ubi dicitur quod ſi quis læditur ab aliquo, qui putat eum eſſe alium, is habet in illum actionem damni. Nam reſpondetur id procedere in foro externo, ubi præſumptio ſcientiæ perſonæ læſæ ſtat contra lædentem, cui fides minime præſtatur, ſi aſſerat alium voluiſſe offendere; non vero in foro interno, ubi lædens certus eſt alium offendiſſe pro eo quem offendere intendebat.

Idem etiam dicunt de furto *Molin. loc. cit. Lugo D. 17. num. 78. Sporer tract. 4. de Reſtitut. cap. 2. num. 139.* & probabile putant *Leand. & Tamburin. ll. cc.* Ait enim *Lugo*, quod ſi fur, rem injuſte accipiendo, vult illam abſolute poſſidere, tunc ſaltem in confuſo vult injuriam inferre domino, quicunque ille ſit; Secus vero inquit, ſi acciperet ſub expreſſa conditione, ſi res ſit vet. grat. Principis; quia tunc non intendit abſolute poſſidere. Sed huic doctrinæ non acquieſco, & adhæreo ſententiæ, quam tenet *Sanch. Dec. lib. 2. cap. 23, num. 157.* In furto enim non attenditur cui volueris facere injuriam, ſed an vere volueris rem accipere invito domino; cum in hoc videatur differre obligatio reſtitutionis ob damnificationem a reſtitutione ob furtum; nam in damnificatione principaliter intenditur injuria in perſonam domini, & acceſſorie illius damnum, in furto autem principaliter intenditur lucrum injuſtum, & acceſſorie injuria domini; & ideo error domini in caſu furti videtur eſſe circa qualitatem, in caſu vero damnificationis circa ſubſtantiam.

„ 3. Si læſus ante mortem omnia remiſit, ad nihil tenetur
„ occiſor: quia filiis non fit injuria in bonis, niſi quatenus læ- 630
„ duntur in patre contra ejus voluntatem (volenti enim non
„ fit injuria); ergo ſicut per eum jus acquiritur, ſic etiam
„ amittunt: etſi non recte faciat parens, ſi filii valde egeant.
„ *Leſſ. lib. 2. cap. 9. d. 26.* * (*Ita etiam Salm. de Reſt. cap.*
„ *2. num. 113. cum Sanchez, Soto, Bonac. & communiter, con-*
„ *tra Croix l. 3. p. 2. num. 310. cum Lugo: Facta autem re-*
„ *miſſione injuriæ, non intelligitur facta remiſſio damnorum;*
„ *Vide ibi num. 112.*) *

„ 4. Etſi præciſe pro vita, membro, occiſione non ſit o-
„ bligatio reſtituendi: per ſententiam tamen judicis cogitur 631
„ injurians ſatisfacere pro injuria.

„ 5. Conſilium eſt, ut Confeſſarius pro his injungat elee-
„ moſinas, & Miſſas pro ſalute occiſi.

„ 6. Si occiſus, vel mutilatus fuerit ſervus, vel animal,
„ tunc etiam pro vita, & membris facienda eſt reſtitutio,
„ quia horum vita pretio æſtimatur; ac proinde tantum de-
„ bet reſtitui quanti potuiſſet vendi; & pro mutilatione,
„ vel cicatrice, quanto pluris vendetur.

„ 7. Pro expenſis funeris nihil reſtituitur; quia illæ aliquan-
„ do faciendæ tandem fuiſſent: Niſi forte occaſione illatæ ne-
„ cis, verbi gratia, extra patriam, major et fieri oportuerit:

„ 8. Reſtitui debent impenſæ factæ in curationem, & medi-
„ camenta vulnerati, vel occiſi. *Fill. tr. 32. cap. 8. nu. 202.*

„ 9. Item lucra, quæ ex mutilatione, vel vulneratione
„ ceſſarunt; non quidem tam in ſolidum, ac ſi de facto
„ eſſent acquiſita, ſed pro majore, aut minore ſpe, quam
„ læſus habuit illa acquirendi. V. *Trull. lib. 7. cap. 8. d. 3.*

„ 10. Si homicida a Magiſtratu plectatur, verius eſt adhuc
„ teneri ad damna ſarcienda, cum morte ſua tantum ſatiſ-
„ faciat juſtitiæ publicæ, non hæredibus occiſi. Qui tamen,
„ cum plerumque aliud non exigant, videntur eſſe conten-
„ ti, ac proinde hæredes homicidæ ad nihil tunc teneri.
„ *Fill. loc. cit. num. 214.*

„ 11. Debet autem reſtitutio fieri tantum parentibus in-
„ terfecti, filiis, & uxori: quia hi ſoli directe læduntur:
„ cum moraliter cenſeantur una perſona cum occiſo. Niſi
„ tamen occiderit animo etiam nocendi aliis: nam tunc e-
„ tiam his reſtituere teneri dicit *Card. Lugo de Juſt. d. 11.*
„ *num. 8. ex Leſſ.* V. *Trull. l. c. d. 4.*

Quæritur I. Quibus hæredibus teneatur homicida reſtituere damna? Et quænam damna reſtituenda ſint? Certum eſt I. quod hæredibus neceſſariis, ut filiis, parentibus, & etiam uxori, reſtituendum eſt damnum, & lucrum ceſſans, non tantum illud quod ceſſavit in vita occiſi, ſed etiam poſt ejus mortem, juxta tempus quod defunctus veriſimiliter victurus creditur, attenta ætate, valetudine, &c. ut recte docet *Sanch. Conſ. l. 1. c. 4. d. 2. n. 10. cum Panorm. Gom. Ang. Palao &c.* Sed hoc lucrum non eſt reſtituendum integrum in re, ſed juxta ſpem, ut idem *Sanch.* bene advertit cum *S. Thom. Navarr. Sot. Salon. Arag. & aliis*, contra *Panormit. Gom. & alios*. Certum eſt II. quod reſtituendum eſt hæredibus non neceſſariis omne debitum reale contractum cum defuncto ante ipſius obitum, nempe damnum ejus bonis irrogatum per occiſionem, & lucrum quod amiſit vulneratus tempore quo vixit: Non autem lucrum quod ceſſavit a tempore mortis, cum id non fuerit debitum reale cum defuncto contractum, ut dicunt *Sotus*, & *alii doct. apud Sanch. l. c. dub. 3. n. 9.* & conſentit *Croix l. 3. p. 2. n. 309.* Dicit autem

Croix ibid. quod ſi nullus ſuperfuerit heres, reſtitutio dictorum debitorum reelinco faciende eſt pauperibus. Addit etiam *Croix red. n.* 309. quod ſi uxor (& idem dicendum eſſet de filiis, & parentibus) poſtea æque commode nupſerit, vel ſi quis ipſi alimenta præſtiterit, huic nihil reſtituendum, quia tunc reipſa non patitur damnum.

632 Quæritur II. An homicide teneatur reſtituere fratribus, conſanguineis, vel aliis bona, quæ occiſus illis probabiliter daret, ſi viveret? Tres ſunt ſententiæ. *Prima* univerſe affirmat, quia illi, quamvis jus non haberent ad talia bona, habent tamen jus, ne vi impeditus fuiſſet defunctus ea ipſis elargiri. Ite *Vaſq. Scot. Azor. & alii apud Salm. de Reſtit. c.* 2. *nu.* 105. *Secunda* dicit, reſtitutionem deberi tantum fratribus, præter parentes, uxorem, & filios. *Tertia*, & quidem probabilior ſententia, quam tenent *Buſ. infra num.* 13. *cum Leſſ. & Trull.* item *P. Concina to.* 7. *pag.* 214. *nu.* 18. & *Salmant. d. l. nu.* 108. *cum Sota, Lugo, Fill. Bon. &c.* docet, nihil deberi aliis, niſi Parentibus, filiis, & conjugi, etiamſi homicida illorum damne præviderer. Nec obſtare ajunt *Salm. n.* 108. & *Lugo Diſp.* 11. *n.* 117. id quod dicit *Sanch. Conſ. l.* 1. *c.* 4. *d.* 3. *n.* 11. eſſe ſemper contra juſtitiam, impedire vi aliquem e conſecutione boni, cum hujuſmodi impeditio prævidetur: Nam reſpondent juſtitiam non obligare ad non apponenda ea (etiam vi vel fraude) ex quibus per accidens, & remote ſequitur aliquod damnum, quia tunc vis, aut fraus non cenſetur eſſe illius cauſa nec phyſica, nec moralis. Regula autem, qua quis habet jus, ne vi impediatur a conſecutione juſti boni, currit quando directe intenditur illius damnum, non vero, ſi eveniat per accidens.

633 Contra autem dicunt *Salm. d. l. n.* 108. *cum Cajet. Mol. &c.* teneri homicidam ad reſtituendum, ſi damna illorum intenderet. Sed concedunt, ſatis eſſe probabilem ſententiam oppoſitam, ſcilicet tunc etiam ad nihil teneri, cum deficiat ibi opus externum contra juſtitiam erga damnificatos, ut tenent *Sanch. Sot. Trull. Dic. Bon. d. n.* 108. juxta dicta *ſupra n.* 583. Sed huic ſententiæ neſcio acquieſcere, nam occidens, animo nocendi directe aliis, certe peccat contra juſtitiam erga illos, cum quiſque habeat jus, ne vi impediatur a conſecutione juſti boni. Tunc enim occidens jam opere injuſto externo lædit illos, & ideo teneri eos indemnes reddere recte dicunt *P. Conc. l. c. Tamb. de Reſtit. ex homic. c.* 4. §. 3. *n.* 13. *cum Leſſ. & Viva de Reſt. Qu.* 7. *Art.* 1. *n.* 8. *in fine*, *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 310. *Elb. cum Henr. & Illſ.* Neque hic velet dicere, quod ſi hic tenetur ad reſtitutionem, cur non tenebitur qui impedit alterum ex odio a conſecutione juſti boni, quem dictum eſt ſupra *n.* 584. non teneri? Reſpondetur, quod ille non tenetur, quia malitia fuit omnino interna pravæ voluntatis odientis; ſed hic prodiit in vim externe injuſtam, prout eſt homicidium debitoris; quiſque autem habet jus, ne per vim privetur juſto bono, & ideo tenetur homicida ad reſtituendum ipſi damnum.

634 „ 12. Etſi probabile ſit, deberi etiam reſtitutionem credito-
„ ribus occiſi, ſi quod damnum illis ex ea cæde obvenit;
„ contrarium tamen etiam probabile (ſaltem ſecundum li-
„ mitationem caſus præcedentis) eſt, cum occiſio illa non
„ ſit directe cauſativa illius damni. V. *Laym. l. c. n.* 4.

In hac quæſtione, ſcilicet an homicida teneatur reſtituere creditoribus occiſi damnum eis illatum? Tres ſunt ſententiæ. *Prima* dicit teneri, ſi homicida prævidit eorum damnum. Ita *Sanch. & Tap. apud Salm. de Reſt. c.* 1. *n.* 110. *Secunda* dicit teneri, ſive prævidit, ſive non; quia creditores jus habebant exigendi ſua credita ab occiſo. *Molin. & Laym. apud Salm. n.* 110. *Tertia* autem ſententia, quam tenent *Tamb. de Reſt. c.* 4. §. 3. *n.* 12. *cum Leſſ. Soto, Bec. Dicaſt. &c. Salm. d. l. n.* 11. & *Viva de Reſt. q.* 7. *Art.* 1. *n.* 8. docet non teneri ad reſtitutionem: etiamſi prævideri damnum, modo non intenderit; quia damnum illorum tunc evenit per accidens. Secus, ſi damnum creditorum directe intendiſſet, ut *Tamb. d. l. n.* 13. & *Viva*; & hoc recte vocat communius & probabilius *P. Concina d.* 7. *p.* 214. *n.* 10. juxta mox ſupra dicta *n. præced.*

„ 13. Non tenetur occiſor aliquid eis reſtituere, quos oc-
„ ciſus alebat ex liberalitate, quia damnum illorum per ac-
„ cidens ſequitur. *Leſſ. l.* 2. *cap.* 9. *art.* 26. *Trull. loc. cit.*
„ * (*Vide dicta mox n.* 632.) *

635 „ 14. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. provenient ex mor-
„ te alicujus innocentis, quia per errorem putaretur homici-
„ dium feciſſe, & ſic captus plecteretur, quia hujus mors non
„ directe cauſaretur ab ipſo, ſed per accidens, & ex errore,
„ vel malitie accuſatorum. Vide *Bonac. d.* 2. *q. ult. ſ.* 2. *p.* 2.

Quær. I. An tenearis reſtituere damnum alteri obveniens ex tuo homicidio, nempe ſi illi crimen imputetur? Reſpondet *Leſſ. l.* 2. *cap.* 9. *Dub.* 16. *num.* 110. quod certe ad nihil teneris, ſi non advertas ad damnum illi eventurum. Quid ſi advertas? *Navarr. apud Sanch. Conſ. lib.* 1. *c.* 4. *dub.* 5. *n.* 6. *aliqui apud Leſſ. lib.* 2. *c.* 9. *n.* 111. dicunt teneri ad reſtitutionem, quia tunc fuiſti cauſa efficax damni. Probabilius tamen negant teneri *Leſſ. dict. n.* 111. *cum Soto, Lopez, & aliis*, item *Sanch. num.* 7. *Tamb. Dec. lib.* 6. *cap.* 4. §. 1. *n.* 3. Ratio, quia non cenſetur alteri injurioſa actio illa, ex qua provenit damnum non ex ſe, ſed ex errore aliorum, licet error prævideatur: Modo tamen (ut bene limitant *Leſſ. num.* 114. *Tamb. n.* 4. & *Croix lib.* 3. *par.* 2. *n.* 157.) actio ille exterior non ſit talis, ut ea, ejuſque circumſtantiæ proxime influant moraliter ad imputationem in tertium, puta, ut dicunt *Viva de Reſt. qu.* 7. *art.* 1. *n.* 5. *Tamb. & Croix ll. cc.* ſi occidas indutus veſtibus, vel armis Pauli, vel in domo, aut agro, aut cum famulis Pauli. Niſi (addunt tamen *Leſſ. loc. cit. & Petſch. apud Croix*) quis in hujuſmodi actionibus utatur jure ſuo? quia tunc nemini infert injuriam, quamvis peccare poſſit contra charitatem, ſi tunc parum ipſius interſit jure ſuo uti.

Sed majus dubium ſit, ſi non ſolum advertas, ſed etiam intendas, ut homicidium tuum alteri imputetur? *Lugo de Juſt. Diſp.* 8. *n.* 75. cum *Caj. Ricc. Cord. Ang. &c. & D.* 11. (Et idem ſentit *Viva loc. cit.* ſibi non bene congruens cum a ſe dictis *qu.* 2. *art.* 1. *n.* 5.) affirmant tunc teneri ad reſtitutionem; quia, licet tua actio ſit cauſa remota imputationis, tua tamen prava intentio nocendi efficit, ut ſit cauſa moralis illius damni. Verum adhuc probabilius puto nec etiam eo caſu teneri, ut docent *Leſſ. n.* 113. *Sanch. nu.* 9. *cum Angles, Tambur. & Croix num.* 156. *cum Diana, &c.* Ratio, quia ſemper ac actio ex ſe, vel ex ejus circumſtantiis, non ſit proxime cauſans imputationem, ut ſupra explicatum eſt, intentio prava juxta communiorem ſententiam non efficit, ut ſit injuſtum illud opus, quod de ſe externe graviterque non eſt injuſtum reſpectu tertii. Sed dices: ſicut quis occidens hominem, ut noceat fratribus, aut aliis, quibus ille benefaciebat, licet ex liberalitate, prout, diximus *num.* 633. tenetur eis damnum reſtituere; ſic etiam tenetur qui alium occidit, ut alteri homicidium imputetur. Sed reſpondetur differre caſus; nam ibi damnum fratrum illorum per ſe neceſſario, & proxime erat conjunctum cum morte benefactoris; at in caſu præſenti damnum ejus cui imputatur homicidium non eſt neceſſario, per ſe, & immediate conjunctum cum morte occiſi, ſed remote & mere per accidens, cum proprie pendeat ex judicio aliorum putantium ob extrinſecas conjecturas ipſum fuiſſe homicidam. Unde hic homicidium eſt tantum occaſio imputationis; non vere cauſa, quia non influit proxime, & directe. 636

Quær. II. An teneatur ad reſtitutionem damni invaſus, qui excedit moderamen inculpatæ tutelæ? Negant *Sot. Mol. Sylv. Ang. &c. apud Lug. diſp.* 9. *n.* 51. & *Tamb.* probabile putat, quia tunc invaſor cenſetur cedere juri ſuo. Attamen *Lugo n.* 50. & *Croix l.* 3. *par.* 2. *nu.* 305. *cum Sanch. Nav. Vaſq. & aliis communiter*, probabilius putant teneri ad totum damnum, quia excedendo jam gravem injuriam alteri infert, & invaſor utique habet jus, ut a nemine ex privata auctoritate injuſte occidatur. 637

Cenſet autem *Suar. apud Croix lib.* 3. *par.* 2. *n.* 307. quod ſi quis provocet alterum ad pugnam, & illo acceptante, occidat, tenetur reſtituere damnum; quia provocatio fuit vera damni cauſa. Sed probabilius contradicunt *Lugo Diſp.* 12. *num.* 58. *cum Vaſq. & aliis*; quia, licet provocans peccet contra charitatem, dum autem alter pugnam acceptet, pugnando non peccat contra juſtitiam. 638

Quær. III. An in reſtitutione lucri amiſſi ab occiſo propter occiſionem debeat detrahi pretium laboris, quem ille pro lucro obtinendo impendere debuiſſet? Affirmant *Molin. Rebell. Diana &c. apud Croix loc. cit. n.* 312. Negant vero communius DD. cum *Steph.* ut aſſerit *Croix*, ſed rationabiliter ſententias conciliat *Bonac.* dicens illud tantum detrahendum, quod præſumitur occiſus libenter daturus fuiſſe pro redemtione laboris. 639

ARTICULUS IV.

Quid debeat reſtitui pro illato ſtupro?

640 *Ad quid tenetur ſtuprator, ſi virginem vi corruperit?*
641 *Ad quid, ſi virgo conſenſerit?*
642 *Quando deflorator ſub pacto matrimonii teneatur ad illud? Corruptor ficte promittens tenetur ad matrimonium.* 643 *Lim. I. Quid ſi puella potuit advertere fictionem? Dub.* 1. *Quid ſi vir ſit melioris conditionis? Dub.* 2. *Quid ſi puella diſparitatem ignoravit? Dub.* 3. *An his caſibus vir teneatur ſaltem ad damnum?* 644. *Lim. II. Quid ſi timeatur malus exitus, vel ſcandalum propinquorum? & quid ſi immineat dedecus Familiæ?* 645. *Lim. III. Quid ſi vir extorqueat ſolos tactus?* 646. *Lim. IV. Quid ſi femina jam ſit corrupta?* 647 *Lim. V. Quid ſi non ſtet per virum, quod matrimonium fiat?*
648 *An ſi virgo violata renuat nubere, teneatur vir eam dotare?*
649 *An vir habens votum caſtitatis teneatur ducere violatam ſub pacto matrimonii?*
650 *Ad quid teneatur vir violans conſanguineam, cui conjugium promiſit? Quid ſi ficte promiſit cum pacto impetrandi diſpenſationem?*

„ RESP. Qui virginem per injuriam deflorevit, tenetur 640
tantum rependere damnum, quod ei ex tali injuria
„ eſt ſecutum, idque vel matrimonio, vel damni æſtimatio-
„ ne, ad arbitrium prudentis, ut talem nimirum inveniat,
„ qualem manens virgo inveniſſet. *V. Sanch. l.* 7. *d.* 14. *Fill.*
„ *t.* 32. *c.* 8. *n.* 209. * (*Hinc ſi ſtuprator non poſſit dotare, tenetur*
„ *ducere. Tamb. de Reſt. cum Lug. c.* 2. *n.* 27. *Niſi magnus*
„ *ſit exceſſus. Vide infra n. ſequ.* 642. & 649. *in fin.*) *

Unde reſolves,

„ 1. Præciſe pro ſola virginitate non obligat reſtitutio.
„ Unde ſi ſtuprum manſit clam, aut non impedivit, quin

„ æque laute nuberet, ad nihil tenetur ſtuprator. *Leſſ. Bonac. q. 4. de matr. p. 7.* * (*At ſi virgo, antequam nubat, ſatisfactionem petat, tenetur ſtuprator ſatisfacere, licet ſtuprum ſit occultum. Tamb. d. l. n. 32.* *)

541 „ 2. Item ad nihil tenetur, ſi defloravit conſentientem, abſque vi, fraude, vel promiſſione matrimonii, quia non eſt facta injuria, *ib. & Trull. d. 2.*

„ 3. Si virginem importunis precibus flexit, nihil tenetur reſtituere, quia adhuc conſenſit libere: niſi forte preces tales fuerint, ut cum vi, & coactione æquiparentur; ut ſi conjunctæ fuerint cum minis, vel metu reverentiali, v. grat. ſi fuit illius dominus, vel vir magnæ auctoritatis, *Trull. c. 9. d. 2.*

„ 4. Si per promiſſionem veram, vel fictam matrimonii eam flexit, tunc tenetur ducere eam, quia in omni contractu, ubi alter ex parte ſua acceptavit, & implevit, tenetur & alter implere, etiamſi ficte contraxerit, quia tenebatur ea juſtitia vere contrahere, cum alioqui omnia humana commercia fraudibus paterent. Et id quidem verum eſt, etiamſi ſtuprator religionem voviſſet. *Leſſ. l. 2. c. 10. d. 3. & 4. Trull. d. 3.*

„ 5. Non tamen tenetur fictus promiſſor eam ducere caſu, quo 1. Ir puellam valde notabiliter conditione excederet, vel verbis uſus eſſet fictionem facile indicantibus, 2. Si ipſa conſcia eſſet prædicti voti: quia tunc ipſa contraxiſſet mala fide. 3. Si ipſe putavit eſſe virginem, cum tamen non eſſet. 4. Si ea matrimonio grave damnum, aut ſcandalum timeretur. 5. Si ipſe jam ſacris initiatus eſt, aut alteri matrimonio copulatus; tunc enim his caſibus ſolum teneretur curare, ut æque commode nubat, modo ante dicto, dando ſcilicet dotem, vel aliter. V. *Sanch. 1. de matr. d. 10. l. 1. Trull. l. 7. c. 9. d. 3.*

Omnia hæc, cum agatur de rebus valde gravibus, & quæ frequenter ad praxim deducuntur, ſedolo hic diſcutienda & elucidanda ſunt; & primo videndum de obligatione viri deflorantis virginem ſine promiſſione Matrimonii; ſecundo de eo, qui defloravit, Matrimonium promittendo.

§. I.

Ad quid tenetur deflorator, ſi non promittit Matrimonium?

IN hoc diſtinguendum: Si virgo libere conſentit, commune eſt defloratorem nihil teneri ei reſtituere. Sed dubium 1. fit, an eo caſu teneatur ille ſatisfacere injuriam Parentibus puellæ? Adeſt duplex ſententia probabilis. *Prima* negat, & hanc tenent *Sanch. de Matr. l. 7. D. 14. n. 11. Lugo de Pœn. D. 16. n. 223. & 224. Suar. to. 4. D. 22. Sect. 4. n. 7. Leſſ. l. 2. c. 10. d. 1.* & probabilem putant *Croix l. 3. p. 2. n. 316.* & *Laym. l. 3. tr. 3. p. 3. c. 13. n. 1. cum Soto, P. Nav. & Vaſq.* Ratio, quia, ſi ipſa puella, cum ſit domina ſui corporis, nullam irrogat injuriam Patri, ſi deflorationi conſentit utens jure ſuo, tanto minus irrogat deflorator. Tantum illa peccabit, & conſequenter etiam violator, contra pietatem Patri debitam, & etiam contra obedientiam, ſi de tali crimine expreſſe prohibitionem a Patre habuerit, ut ait *Lugo num. 226. Secunda* vero ſententia affirmat, & hanc tenent *S. Anton. 2. p. tit. 5. c. 6. §. 1. Nav. Manual. c. 16. n. 19. Corduba l. 1. q. 13. col. 4. §. Ubi*, item *Bannez, & Salon. apud Sanch. dicto n. 11.* & probabilem putant ipſe *Sanc.*, & *Laym. n. 2. in fine cum Cajet. Sylveſt. & Valent.* relatis ibi *n. 1.* Et idem tenent *D. Thomas 2. 2. q. 154. a. 6. ad 3.* qui dicit: *Injuriam facit* (deflorator) *Patri puellæ, unde ei ſecundum legem tenetur ad pœnam; nimirum ex Deuter. 22.* ubi defloratores, ſi in judicium adducti fuiſſent, tenebantur ſolvere Patri puellæ 50. ſiclos. Id tamen bene advertit *D. Antoninus* locum habere tantum poſt ſententiam Judicis. Ceterum docet præfata ſecunda ſententia tam puellam, quam ejus violatorem dupliciter peccare, contra nempe caſtitatem, & juſtitiam, ac teneri deflorantem reſtituere Patri honorem ablatum per aliquod ſignum honorationis, veniæ petitionem, aut per aliud ſimile, niſi præſumatur Pater talem nolle ſatisfactionem.

Dubium 2. fit, an violator puellæ conſentientis reſtituere teneatur Parentibus damnum bonorum ipſis obveniens propter dotem quam augere debent ad filiam in Matrimonio collocandam? Affirmant *Azorius t. 3. l. 5. q. 1. Diff. 9. & Corduba l. c. q. 13. d. 5.* & alii. Sed communiſſime negant *Soto, l. 4. de Juſt. q. 7. a. 1. ad 2. Suarez t. 4. de Pœnit. D. 22. n. 26. Sanch. de Matr. l. 7. D. 14. n. 11. Leſs. l. 2. c. 10. n. 9. Lugo de Juſt. D. 16. n. 8. cum Vaſq. Ronc. de Reſt. c. 2. q. 1. pag. 352. Molin. D. 206. n. 2. Laym. l. 3. tr. 3. p. 3. n. 2. cum Sylveſt. & Salm. tr. 12. de Reſt. c. 3. n. 2. cum P. Nav. Tapia, Reb. Bann. &c.* Ratio: quia ſicut puella, cum poſſit libere nuptias reſpuere, non facit injuriam Parentibus, ſi ad illas minus aptam ſe reddit, conſentiendo ad ſuam deflorationem; ita neque injuriam eis facit deflorator, ipſam conſentientem violans.

Excipitur 1. ſi vir deinde facinus propalando puellam infamaverit, tunc enim ex juſtitia tenetur omne damnum ex infamatione proveniens puellæ & Parentibus reſarcire, ut recte advertunt *Laym. l. c. n. 2. in fine, & Salm. n. 7. in fine.* Excipitur 2. ſi deflorator ſit valde dives, & puella pauper; tunc enim tenetur ipſe dare ei aliquam ſaltem partem dotis, licet non promiſerit, quia tunc cenſetur puella ſub hac ſpe, & ex quodam implicito pacto ſuæ deflorationi conſenſiſſe; ita *Salm. dicto c. 3. n. 6. cum Bann. Villal. & Tapia*, Quamvis *Dicaſt.* & *Rebell.* dicant ad id teneri violatorem tantum ex conſilio, & æquitate. Excipitur 3. cum *Laym. dicto n. 2. in fine*, ſi Judex, ſequendo ſententiam probabilem oppoſitam, damnet defloratorem ad pœnam, propter injuriam Parentibus illatam; Bene enim contra ipſum competit Parentibus actio pro injuria, ut dicunt *Lugo de Reſt. D. 12. n. 10.* & *Molina D. 104. n. 13.* cum *Gutier. & Salcedo*.

Ceterum, loquendo de legibus quæ in foro externo cogunt defloratorem ad puellam ducendam, aut dotandam (ut habetur in *c. 1. & 2. de Adulter*, & in *l. unic. ff. de Raptu*), eo quod leges ordinarie præſumunt, niſi oppoſitum probetur, virginem fuiſſe deceptam, recte dicunt *Salm. dicto c. 3. n. 5.* ad ea non teneri in conſcientia defloratorem, ſi puella revera ſponte conſenſit. Leges enim, quæ fundantur in falſa facti præſumtione, non obligant in conſcientia, ut diximus *l. 1. n. 99. in fine v. Quæro*.

Hic obiter adnotare juvat cum *Tournely t. 3. pag. 484. v. Quæres*, valde utile fore ad hujuſmodi flagitia vitanda, quod promiſſiones Matrimonii ad obtinendam deflorationem, etiam forte juramento firmatæ, invalidæ declararentur ab Epiſcopis, prout fert Auctor præfatus, in praxi deductum in quadam Diœceſi Gallicana cum magno profectu. Præterea notandum cum *Sylvio ex Nav. & Sayro apud eund. Tournely pag. 478.* quod ſi vidua, habens bona relicta a viro cum conditione, ut caſte vivat, fornicetur, nequit bona illa retinere propter conditionem non ſervatam.

Hæc de viro deflorante virginem conſentientem. Si vero quis vi, minis, aut fraudibus violat, hic tenetur tam puellæ, quam Parentibus omnia damna reparare, honoris, & fortunæ, *ex c. Si culpa, de Injur.* Hinc tenetur talem augere dotem, ut puella æque bene nubat, ac ſi violata non fuiſſet; ita communiter *Lugo dicta D. 12. n. 13. Leſſ. c. 10. n. 11. Sanch. l. 7. D. 14. n. 12. Ronc. pag. 352. q. 2. Laym. dicta c. 13. n. 3. & Salm. c. 3. n. 8.* Qui addunt teneri defloratorem etiam aliquid aliud dare puellæ prudentum arbitrio, propter mœrorem & periculum vexationis patiendæ a viro, ſi corrupta cognoſcatur. Satisfacit tamen ſtuprator dotando; non tenetur enim eam ducere, ſi Matrimonium non promiſit, ut *Leſſ. n. 13. Lugo n. 11. & 14. Salm. n. 9. cum Bann. Dicaſt. & Rebell.* Veruntamen Judex (ut notant *Sal. ibid.*) bene poteſt eum obligare ad ducendam in pœnam ſui criminis, ex *c. 1. de Adulter.* juxta olim ſancita in *Exodo 22.* ubi: *Si ſeduxerit quis virginem, dormieritque cum ea, dotabit eam, & accipiet eam in uxorem.* Si autem ipſe vellet ducere, at puella nuptias reſpueret, tenetur omnino dotare, ut recte dicunt *Leſſ. cap. 10. num. 12. Roncaglia loc. cit. Lugo num. 12. cum Azorio, & Turriano, ac Salm. num. 10. cum Rebell. & Dicaſt.* vide infra *num. 648.* Et idem dicendum etiam in dubio, an puella fuerit prius vel non ab alio corrupta, quia præſumitur ipſa integra, donec certo oppoſitum probetur. Idem ſi vir rem habeat cum puella clam corrupta, vel cum vidua honeſtæ famæ, & ea ſuo injuſto concubitu ipſæ famæ jacturam faciant. Secus vero, ſi concubitus omnino occultus remaneret; tunc enim ad nihil teneretur; Ita *Laym. c. 13. n. 4. Roncaglia l. c. & Salm. n. 11.* ex communi DD.

Dubium fit 1. Quid ſi virgo injuſte violata poſtea æque bene nubat? Reſpondeo ad nihil teneri violatorem, niſi ante Matrimonium per ſententiam vel pactum dos fuerit puellæ adjudicata; nam alias nil tenetur præſtare: non pro violatione virginitatis, quæ irreparabilis eſt; nec pro damno, cum nullum ſecutum ſit; ita *Nav. Man. c. 16. n. 7. & 19. Leſſ. c. 10. n. 15. Lugo D. 12. n. 16. Laym. c. 13. n. 4. cum Vaſq. Corduba, & Azor. ac Salm. c. 3. n. 12. cum Dicaſt. Villal. & P. Nav.* Qui tamen advertunt, quod ſi mulier male tractetur a viro ob cognitum defectum, tenetur ſtuprator damna mulieri compenſare.

Dubium fit 2. An qui precibus repetitis & importunis, vel muneribus, aut promiſſis virginem ad conſenſum deflorationis induxit, teneatur eam ducere, vel dotare? Negant communiſſime *Sanch. de Matr. l. 4. D. 10. n. 1. & 4. Leſſ. c. 10. n. 14. Lugo D. 12. n. 4. & Salm. c. 3. n. 14. cum Vaſq. Soto, Dicaſt. Diana, & P. Navarr.* Ratio, quia preces illæ, aut promiſſa non tollunt quod virgo vere ſponte conſentiat, cum poſſit facile, ut docet, moleſtiam illam excutere. Excipiunt 1. præfati AA. ſi una cum precibus junctæ ſint minæ, aut metus reverentialis. Excipiunt 2. ſi preces eſſent adeo importunæ & frequentes, ut puella majus detrimentum putaret vexationem illam, quam virginitatis jacturam; tunc enim ſolicitatio tam importuna vi comparatur, ex *l. 1. de Raptu, & Gloſſa in c. Scienti, de Reg. Jur. in 6.* Tametſi bene addant *Salm. loc. cit. cum Sanch. & Leſſ.* rariſſime id contingere, dum fœmina de facili poſſit, concepta ira, vel aliter a ſolicitante ſe liberare. Excipiunt 3. *Roncagl. dicta q. 2. pag. 353. in fine, & Salm. n. 16. cum Bann. Tapia, & Villal.* ſi vir incipiat tactibus & oſculis vim puellæ inferre, etiamſi illa poſtea libere conſentiat deflorari, quia per antecedentem illam violentiam vir conſtituit eam in proximo periculo conſentiendi in copulam. Excipiunt 4. *Roncaglia, & Salmant. locis citat. cum Rebell. & Dicaſt.* ſi vir nolit diſcedere, & virgo conſentiat quia alias timet infamari, ſi cum illo ab aliis ſola reperiatur. In his tamen & ſimilibus caſibus dicunt *Salm. dicto num. 16. in fine*, teneri violatorem tantum ad partem, non vero ad omnem damnorum reparationem.

§. II.

Ad quid tenetur deflorator ſi Matrimonium vere aut ficte promittat?

QUæritur I. An qui per fictam promiſſionem matrimonii copulam extorſerit e virgine, teneatur eam ducere? *Prima* ſententia dicit non teneri, ſed ſatisfacere, ſi damnum reparet eam dotando. Ita *Gabriel*, *& Barth. Led. apud Salm. de Matr. c. 1. nu. 33.* idem tenet *Præpoſ. apud Tamb. Dec. l. 7. c. 5. §. 3. n. 44.* & probabile putat *Dic. apud Salm.* (qui citant etiam *S. Antoninum*, ſed non bene, nam hic *p. 2. tit. 5. c. 6. §. 1.* expreſſe tenet oppoſitam.) Ratio iſtorum, quia in hoc caſu ſtuprator non tenetur vi promiſſionis, cum defecerit conſenſus; tenetur tantum ex damno illato; ergo ſufficit ei, ſi damnum reſarciat. *Secunda* tamen communis ſententia, omnino tenenda, docet ipſum obligari ad matrimonium. Hanc tenent *D. Th. Suppl. q. 46. art. 2. ad 4.* & ſequuntur *Buſemb. ut ſupra*, item *S. Anton. p. 2. tit. 5. c. 6. §. 1. Nav. Man. c. 16. n. 18. Sanch. de Matr. l. 1. D. 10. n. 3. Lugo D. 12. n. 20. Leſſ. l. 2. c. 10. n. 20. Eſcob. de Reſt. c. 7. n. 36. Tamb. l. cit. Pal. de Sponſ. D. 1. p. 2. n. 3. Elbel de Matr. n. 14. Salm. l. c. n. 34. Croix lib. 6. p. 3. n. 69. Viva de Matr. q. 1. art. 2. n. 3. Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 1. n. 11. Holzmann de Matr. c. 1. n. 119.* & alii paſſim. Præfatam ſententiam probat *P. Holzm. ex cap. 1. de Adulter.* ubi dicitur: *Si ſeduxerit quis virginem nondum deſponſatam, dormieritque cum ea, dotabit, & habebit eam uxorem; Si vero Pater virginis dare noluerit, dabit pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere conſueverunt.* Sed ex hoc textu noſtra ſententia non ſatis probatur, nam docent *Laym. l. 13. tr. 3. p. 3. cap. 13. num. 3. cum Nav. Mol. Azor. P. Nav. &c. & Tournely p. 363. Reſp. 4.* quod lex præfata non obligat in conſcientia ante Judicis ſententiam. Hic tamen notandum, quod omnes conveniant apud *Lugo D. 12. n. 11.* defloratorem teneri in conſcientia, vel ducere violatam, vel aliter damnum reparare. Hinc, ſi non poſſit damnum reſarcire, dicendum cum *Lugo n. 16.* omnino teneri ad eam ducendam; Niſi (bene excipit ipſe *Lugo ibid. cum Mol.*) conditio viri multum excederet feminæ conditionem, quia nemo tenetur reſtituere cum ſuo damno nimis excedenti debitam, juxta dicenda *n. 697.* Melius autem noſtra ſententia probatur rationibus intrinſecis. Ratio 1. eſt, quia aliter, ſi deflorator virginem deceptam non ducat, nunquam ei reddet æquale, nec damnum adæquate reficiet. Ratio 2. quia in contractibus innominatis, *do ut des, facio ut facias*, quando alter ex ſua parte implevit, tenetur alter implere ex juſtitia, quamvis ficte contraxerit. Ut enim humanum commercium recte ſervetur ob bonum commune, ipſum jus naturæ exigit, ut omnis fraus e contractibus abſit; & propterea obligat decipientes, ut in pœnam ſuæ fraudis teneantur ita reddere omnino indemnes proximos deceptos, ac ſi nulla fraus interceſſiſſet. Unde ſicut in aliis contractibus, quando res non eſt integra, tenetur ex. gr. venditor tradere domum venditam, pro qua pretium jam accepit, quamvis ficte contraxerit, juxta communem ſententiam, quam referemus de Contract. *n. 709.* Ita in caſu præſenti deflorator, etiamſi aliunde poſſet damnum reſarcire, tenetur omnino matrimonium promiſſum contrahere.

643 Hæc vero ſententia limitatur I. niſi femina ex verbis, aut aliis conjecturis facile poterat advertere deceptionem promittentis; tunc enim non tenetur deflorator promiſſionem ſervare, cum ipſa eo caſu videatur ſponte voluiſſe decipi. Ita communiter *Sanch. lib. 1. D. 10. n. 7. cum D. Th. D. Antonin. Aug. Sylveſt. Tab. &c.* Hinc docet *Leſs. cap. 10. n. 24.* quod ſi vir inconſtanter fuerit locutus, vel uſus fuerit verbis ambiguis, vel nimias adhibuerit exaggerationes, tunc non tenetur ad matrimonium. An autem eo caſu teneatur ad damnum compenſandum? mox infra videbimus Dub. 3.

Sed hic dubitatur 1. An teneatur ſtuprator ad nuptias ficte promiſſas, ſi ipſe notabiliter excedat in nobilitate vel divitiis conditionem mulieris, & illa jam noverit diſparitatem? *Palaus loc. cit. & Pontius de Matr. l. 12. cap. 2. num. 15. Croix l. 6. cap. 3. n. 71. Laym. de Sponſ. cap. 1. num. 11. cum Nav. Vaſq. &c.* tenent non ſufficere ſolam inæqualitatem ad liberandum virum e matrimonio promiſſo, ſed inſuper requiri, ut ex aliis circumſtantiis puella potuerit deceptionem percipere, cum non raro viri feminas diſpares ducant. Sed valde probabiliter eam excuſant cum *Buſemb. ut ſupra, Salm. loc. cit. n. 37. Lugo de Juſt. D. 12. n. 21.* (cum communi ut aſſerit) & *Sanch. num. 5. cum S. Antonin. Nav. Sylveſt. Ang. Arm.* & aliis pluribus. Ratio, quia ipſa diſparitas conditionis de ſe ingerit motivum prudenter dubitandi de veritate promiſſionis; quod ſi femina eo caſu non dubitavit, ut debebat, hoc per accidens ſe habet, & ſuæ negligentiæ imputandum. Sicque expreſſe docuit *D. Thom. Suppl. q. 46. art. 2. ad 4.* ubi dixit, quod ſponſus extorquens copulam e virgine per fictam promiſſionem, *tenetur eam ducere uxorem, ſi aliam non duxerit; ſed ſi aliam duxerit, ſufficit ſi ei de nuptiis provideat; Et ad hoc etiam non tenetur, ut quidam dicunt, ſi ſponſus* (Nota) *ſit melioris conditionis, aut aliquod ſignum evidens fraudis fuerit, quia præſumi probabiliter poteſt, quod ſponſa non fuerit decepta, ſed decipi ſe finxerit.* Et in his caſibus vir non tenetur ad matrimonium, etiamſi juramento promiſſionem firmaverit, ut dicunt *Lugo num. 22. & Sanch. l. 1. D. 9. n. 8. & D. 10. n. 8. cum S. Antonin. Sylveſt. Cajet. Sot. Navar.* & aliis plurimis. Ratio, quia juramentum non obligat, niſi juxta intentionem promittentis. Quanta autem debeat eſſe hæc diſparitas ad liberandum virum e matrimonio? *Leſſius d. c. 10. num. 21.* requirit, ut vir ſit longe nobilior, nempe ſi ſit filius Comitis, & mulier ſit filia fabri; ſed *Sanch. lib. 1. D. 10. n. 6. cum S. Antonin. & Nav.* ait multo minorem diſparitatem ſufficere, nempe ſi nobilis ducere debeat filiam agricolæ, vel ſi ipſe ſit notabiliter opulentior, ut *ibidem* ſubdit *Sanch. cum Navar. Lop. Cordub. Veracr.* & admittit idem *Leſſ. loc. cit.* Sic enim loquitur *Navarr. Manual. c. 16. n. 18. Obligatur ad explenda promiſſa . . . niſi eſſent valde inæquales genere, potentia, vel divitiis, puta ſi ille eſſet nobilis, & illa Agricolæ, vel Artificis filia.* Idem docet *D. Antonin. p. 2. tit. 5. c. 7. §. 1.* ubi: *Servet promiſſum, niſi nimis diſtans eſſet eorum conditio, puta mulier plebea, vir nobilis & potens.*

Dubitatur 2. An deflorator eo caſu teneatur ad matrimonium, ſi puella omnino diſparitatem ignoraverit? Affirmant probabiliter *Leſſ. l. c. n. 22. & Buſ. de Matr. cap. 1. d. 2.* Quia tunc mulier nullo modo potuit deceptionem advertere. At valde adhuc probabiliter negant *Lugo D. 12. n. 31. & 32. Viva l. c. n. 4. Salm. de Matr. cap. 1. n. 38. cum Cornejo, Sanch. n. 21.* & probabile putant ipſe *Leſſ. l. cit. & Cordub. Man. P. Led. Veracr. apud Sanch.* Ratio, quia deflorator non obligatur niſi ad æqualitatem injuriæ illatæ; injuria autem illata in hoc conſiſtit, quod ipſe non ſervet id quod mulier petiit, & propter quod copiam ſui corporis ei fecit. Ergo ad reparandam injuriam illam tenetur vir reddere plus quam mulier petiit; Mulier autem ignorans conditionem viri, nihil aliud petiit, quam ut alter ejuſdem ſuæ conditionis, vel parum excedentis eam duceret. Si igitur vir multo melioris conditionis eo caſu ſibi matrimonio copularet, redderet plus quam eſt æquale injuriæ illatæ, dum redderet id quod illa nec petiit, nec petere intendit; & ideo non tenetur eam ducere, ſed ſufficit, ſi damnum reparet dotando, vel de nuptiis providendo.

Dubitatur 3. Utrum caſu quo mulier ob diſparitatem cognitam, vel ob alias conjecturas potuit percipere deceptionem, teneatur ſaltem vir ad damnum compenſandum? Affirmant *Sotus, Nav. Cord. & alii apud Sanch. dict. D. 10. n. 18.* quia ipſe jam injuſte puellam defloravit. Sed probabilius negant *Leſſius cap. 10. n. 24. Lugo D. 10. n. 30. Sanch. n. 19. cum S. Antonin. Sylveſt. Tab. Ang. Arm. Lop. &c.* Ratio, tum quia, quando puella deceptionem jam percepit, vel prudenter percipere debuit, tunc recte præſumitur libere conſenſiſſe; tum quia ad obligationem reſtitutionis non ſufficit animus internus, ſed amplius requiritur actio externa injuſta per ſe apta ad damnum inferendum, ut diximus *n. 584.* Hinc ſi damnum evenit ſine tali actione, per accidens evenit, & nulla debetur reſtitutio. Idque expreſſe tenet *D. Thom. l. cit.* ut vidimus, ubi docet ſtupratorem ad nihil teneri, ſi ſit melioris conditionis, vel aliud ſignum dederit deceptionis; & *D. Thomam* ſequitur *S. Antonin. p. 3. tit. 1. cap. 19.* ſub initium.

Limitatur II. Si timeatur ex matrimonio peſſimus exitus, 644
ut ſi puella noſcatur nimis levis, ut dicunt *Buſ. ut ſupra, Lugo D. 10. num. 23. & Sanch. D. 10. num. 10. cum Man. & Henr.* Idem dicunt *Sanch. ibid. cum S. Antonin. & Salm. n. 40. cum Dic.* ſi timeantur magna ſcandala, vel rixæ inter conſanguineos contrahentium. Sed quoad hoc punctum vide quæ dicemus de Matr. *n. 851. verſ. Ad id autem.* Caſu vero quod ex tali matrimonio dedecus obveniret familiæ viri, ratione diſparis conditionis; puto ipſum minime teneri virginem violatam ducere, ſive ficte ſive vere promiſit: Nam ſi ficte promiſerit jam probavimus non teneri ad matrimonium, imo nec etiam ad damna, ut mox ſupra diximus. Si autem vere, nec etiam tenetur ducere, quia promiſſio eſt nulla, cum ſit de re illicita, utpote de matrimonio cum dedecore familiæ, prout dicemus *de Matr. d. nu. 851. cum Laym. Roncaglia, &c.* Sed dices: Si virgo deflorata condonat viro obligationem matrimonii promiſſi, valide condonat, etiamſi ex condonatione infamia ſuæ familiæ obveniat, quia jus ad matrimonium ipſi proprie competit, & ideo illi libere poteſt cedere, ut probabiliſſime dicunt *Lugo D. 12. n. 9. cum Vaſq.* (contra *Cordub. & alios*) *Leſs. c. 10. n. 9. Laym. l. 3. tr. 3. part. 3. c. 13. n. 2. Roncaglia de 7. Præc. c. 2. q. 1. R. 2.* Ergo e pari videtur dicendum quod ſi vir promittat ducere feminam cum dedecore familiæ, valide promittit. Sed reſpondetur; quod diſpar eſt ratio inter promiſſionem, & contractum conſummatum; nam promiſſio non poteſt eſſe valida, niſi ſit de re licita, cum juſtitia non poteſt obligare ad illicitum, juxta dicenda *n. 712.* Et ideo promiſſio de ineundo matrimonio cum dedecore familiæ non eſt valida, quia eſt de re illicita. Contractus vero conſummatus poteſt eſſe quidem illicitus, & validus; Cum ergo puella corrupta condonat matrimonium, valide condonat (quamvis illicite, ſi immineat familiæ infamia), quia cedit juri ſuo; & ſicut illa potuit antecedenter conſentire ad damnum deflorationis, ſic etiam poteſt deinde cedere juri acquiſito; ſed ſi tantum promitteret cedere, nulla eſſet promiſſio, tanquam de re illicite propter infamiam ſuæ familiæ. E converſo, ſi talis vir contrahit matrimonium cum puella, etſi illicite, valide tamen contrahit: At ſi matrimonium ſolum promittit, invalide promittit; Sicut ſi quis habens votum caſtitatis contrahit matrimonium, valide contrahit; ſi vero ſolum promittit, invalide promittit, & ad nihil tenetur, niſi aliunde teneatur ad damnum illatum, ut ſupra diximus.

Limi-

645 Limitatur III. Si vir habeat ſolos tactus cum virgine, ita *Sanch. l. 1. D. 10. n. 14. cum Nav. Lugo D. 12. n. 27. Croix l. 3. p. 2. n. 329.* Modo (ut bene excipiunt *Lugo n. 48. & Croix l. c. cum Sanch.* qui adhæret *nu. 24.*) ipſi tactus aut familiaritas cum femina non innoteſcant, ita ut ipſa, niſi ducatur, infamiam ſubire debeat. Hæc tamen exceptio valet, quando vir ſolos tactus petierit cum pacto matrimonii; nam aliter dicendum, ut infra videbimus, ſi ille ſimul tactus & copulam poſtulaverit. Ratio autem, cur vir ſolos tactus exigens non tenetur ad matrimonium, eſt, quia tactus non afferunt tantam injuriam, quæ proportionem habeat cum onere ducendi; & ideo mulier facile tunc potuerit fictionem promiſſionis advertere. Recte vero advertit *Lugo l. c.* quod hoc procederet, ſi femina eſſet humilis conditionis; ſecus ſi eſſet nobilis & honeſta, & ex illis tactibus multum deturpata remaneret, ita ut ſine ſpe matrimonii minime eos præſtaſſet; tunc enim probabilius tenetur vir eam ducere, quia injuria eſſet eo caſu ſatis æqualis nuptiis promiſſis. Idem cenſet dicendum *Lugo ibid.* etiam quoad feminam humilis conditionis, ſi vir petiiſſet ſimul ab ea tactus & copulam; quia tunc, ut ait, femina nequiſſet advertere fictionem; Sed pace tanti Doctoris melius dicendum mihi videtur cum *Tamb.* quem ſequitur *Sporer de Matrim. numer. 602.* eo caſu omnino excuſandum virum ab onere matrimonii, quia tunc nulla adfuiſſet fictio promittentis, nec mulier præſtitit id quod vir petebat ſub promiſſione conjugii; & ideo, cum fraus abfuerit, non tenetur ipſe niſi ad compenſandum damnum infamiæ, quam forte ex illis tactibus mulier eſſet ſubitura: ita *Tamb. Dec. l. 7. c. 5. §. 2. n. 41.* Et hic mihi permittatur obiter verbum dicere de hoc Auctore, qui ab aliquibus nimis parvipenditur. Negari non poteſt, quod Auctor ille multum facilis fuit ad tribuendum probabilitatis pondus pluribus opinionibus, quæ probabiles dici non merebantur, unde cum cautela legendus eſt. Ceterum ubi ille ex ſua ſententia loquitur, ut verbis utar doctiſſimi, & illuſtriſſimi Epiſcopi D. Julii Torni, ſane theologice loquitur, & ex propriis principiis quæſtiones reſolvit, ita ut ſententiæ, quas ipſe probabiliores judicat, Sapientum judicio, ut plurimum probabiliores ſunt.

646 Limitatur IV. Si vir feminam cognoverit, exiſtimans eſſe virginem, ſed corruptam invenerit. Ita *Salm. de Matr. c. 1. n. 39. Sanch. l. 1. eod. D. 10. n. 11. cum Lop. & Bordon.* item *Spor. Laym. Holzm. Ronc. locis cit. & c. comm.* Idemque dicendum putat *Sanch. ibid.* pro quocunque alio notabili errore viri. His tamen caſibus putant *Sanch. loc. cit. Spor. num. 602. & Lugo D. 12. num. 25.* teneri virum aliquid compenſare feminæ ratione copulæ traditæ; Niſi femina deceperit fingens ſe virginem; quia tunc una deceptio cum altera compenſatur. Ita præfati Auctores; ſed probabilius docent *Leſſius cap. 10. num. 30. Ronc. de Matr. c. 2. q. 5. Concina tom. 7. p. 216. & 218.* in eo caſu virum ad nihil teneri, niſi pactum præceſſiſſet dandi aliquid: vel niſi ex copula illa mulier infamiam contraxiſſet; nam alias pro damno violatæ honeſtatis probabilius nihil debetur, cum tale damnum nulla pecunia compenſari poſſit, prout diximus pariter de reſtitutione vitæ & famæ ablatæ (vide dicta *nu. 627.*). Immo probabiliter ait *Elbel de Reſt. num. 221.* quod ſi puella ideo infamatur, & a meliori connubio impeditur, quia ipſamet ſtuprum clam paſſum manifeſtat, ad nihil tenetur ſtuprator; Ratio, quia ipſamet ſola tunc eſt cauſa ſui damni. Quid ſi vir ante copulam non ignoraverit feminam illam eſſe corruptam? Adhuc teneri ad eam ducendam ſentiunt *Cordub. Man. & Lop. ap. Sanch. num. 22.* Sed melius diſtinguendum; Si femina fuerit corrupta extra matrimonium, tunc dicendum cum *Sanch. ibid. & Salm. nu. 39.* teneri virum tantum ad damna, non vero ad matrimonium, quia revera matrimonium cum femina inhoneſte corrupta eſt longe majus, quam copula exacta. Si vero femina ſit bonæ famæ, & fuerit corrupta ex matrimonio, *Sanchez num. 23. cum Henr. & Viruer.* cenſet verum tunc non teneri ad matrimonium, niſi femina infamiam ex copula contraheret. Sed verius dicendum cum *Lugo n. 34. & Salm. l. c.* virum ſemper teneri ad eam ducendam, quia tunc copula revera eſt æqualis ad matrimonium promiſſum, ad quod vir obſtrictus remanſit per deceptionem commiſſam, ut diximus in principio hujus quæſtionis *n. 642.*

647 Limitatur V. Si non ſtet per virum, quominus matrimonium fiat; ſed ſtet per puellam, quæ deflorationi conſenſit ſub illa ficta promiſſione; tunc enim vir ad nihil teneretur, etiamſi vere promiſiſſet; ergo tanto magis, ſi ficte promiſit, ut *Sanch. l. 1. D. 10. nu. 15. & Lugo, D. 12. nu. 28.* ubi id habet ut certum; Sed recte excipit *Lugo ibid.* ſi ſtuprator ſe finxerit melioris, vel æqualis conditionis feminæ, cum fuerit inferior, quia tunc obligatur eam dotare. Dubium eſt, quando non eſt per puellam, ſed per ejus Parentes, an eo caſu vir ficte promittens teneatur damnum compenſare? Negant *Sanch. D. 16. numer. 16. & Lugo numer. 29. cum. Tur.* Ratio, quia tunc non tenetur ratione fictæ promiſſionis, cum per eam teneretur tantum ad conjugium, ac ſi vere promiſiſſet; nec ratione damni illati, quia damnum tunc non provenit ex ſua fraude, ſed ex repugnantia Parentum. Sed verius mihi videtur tenendum oppoſitum cum *Sylveſt. Nav. Henr. ap. Sanch. numer. 25. & Vaſq. ap. Lugo l. c.* Ratio, quia, ſi deflorator vere promiſiſſet conjugium, adhuc teneretur ad damnum compenſandum, etiamſi per ipſum non ſtet quominus matrimonium ineatur, quando promiſſio principaliter facta fuerit ad damnum compenſandum. Quando autem promiſſio fuit ficta, certe non ob aliud fuit facta, niſi ad damnum reparandum; & ideo ad illud puto omnino teneri, ac ſi damnum compenſare promiſiſſet.

Quæritur deinde II. Si virgo vi corrupta nolit matrimo- 648
nium contrahere cum ſtupratore, an teneatur ipſe eam dotare? Negant *Mol. Covarr. &c.* Sed probabilius affirmant *Lugo D. 12. num. 12. & Croix l. 3. p. 2. num. 313. cum Leſſ. Azor. Bon. & Turr.* Ratio, quia non eſt æquum, ut puella ob injuriam ſtupratoris ſua libertate privetur nubendi cum quo velit. Si autem ipſa, cum eſſet vi corrupta, nolet dotem, ſed peteret matrimonium, *Azorius* ad illud obligat ſtupratorem; ſed communiter *Leſſius cap. 10. n. 13. & Lugo l. c. n. 13. cum Gob. ap. Croix ib.* dicunt ſatis eſſe, ut ille dotando damnum compenſet: intellige autem, niſi interfuerit promiſſio, ſaltem ficta, ut ſupra diximus; aut niſi non poſſit alia via damnum reparari, quam per nuptias, ut notat *Croix l. c.* cum eiſdem AA. Dummodo vero (ut advertunt *Lugo n. 18. & Tamb.*) non ſit magna diſparitas, juxta ſupra dicta *num. 643.*

Quæritur III. An vir habens votum caſtitatis vel Reli- 649
gionis teneatur ducere virginem defloratam poſt veram vel fictam promiſſionem matrimonii? Si votum fuit emiſſum poſt promiſſionem, commune eſt Doctorum ap. *Croix l. 3. p. 2. n. 320.* teneri virum ad conjugium, quia tunc votum eſt nullum, cum factum fuerit in injuriam puellæ. Dubium eſt, ſi fuerit emiſſum ante promiſſionem? *Prima* ſententia negat teneri, & hanc tuentur *Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 5. cum. Nav. Rodr. Dian. 3. p. tr. 4. R. 280. Salm. de Reſt. c. 3. n. 23. cum Sylv. Prad. & Dic.* item *Perez, Hurt. & Gob. ap. Croix l. 3. p. 2. n. 320.* & probabilem vocant *Lugo D. 12. num. 41. ac Sanch. de Matr. l. 1. D. 5. n. 2. cum Man. ac Viuald.* & probabiliorem putat P. *Concina to. 7. D. 3. c. 2. n. 10.* Ratio, quia tunc corruptor non tenetur ratione damni illati, quia defloratio injuſta ſine promiſſione non obligat præciſe ad matrimonium cum deflorata, ſed ad alterutrum, vel ad eam ducendam, vel ad dotandam. Neque tenetur ratione promiſſionis, cum illa fuerit nulla. Nec obſtat, quod ficte promittens obligatur ad matrimonium ratione delicti; nam reſpondent AA. citati, delictum ficte promittentis in hoc eſſe, quod cum poterat apponere verum conſenſum, fraudulenter non appoſuit. In præſenti autem caſu, ſtante voto, corruptor non poterat verum conſenſum præſtare, & ideo tenetur tantum ad damnum, dotando, vel de nuptiis providendo, eodem modo ac ſi ſola defloratio ſine promiſſione interceſſiſſet.

Secunda vero ſententia probabilior, quam tenent *Leſſ. l. 2. cap. 10. n. 32. Sanch. de Matr. l. 1. D. 45. n. 3. Lugo D. 12. n. 42. cum Vaſq. Con. Reg. & Gutt. Tamb. Dec. l. 7. c. 5. §. 2. n. 34. Spor. de Matr. c. 3. num. 601. Croix l. 3. p. 2. nu. 320.* docet talem ſtupratorem omnino teneri ad matrimonium. Ratio 1. quia (ut diximus) damnum deflorationis nunquam adæquate reparatur, niſi per ſolum conjugium. Ratio 2. quia obligatio ducendi defloratam oritur non ex eo quod tenebatur corruptor vere promittere, & non promiſit, ſed ex ipſo delicto fraudis, in cujus pœnam, ut probavimus, remanet ipſe obſtrictus ad reddendam indemnem alteram partem deceptam, tali modo ac ſi non interveniſſet fraus; Hoc enim expoſtulat æquitas naturalis contractuum propter bonum commune. Et ſic reſpondetur rationi oppoſitæ ſententiæ. Nec obſtat votum emiſſum, quo vigente, videtur corruptor non potuiſſe ad matrimonium ſe obligare. Nam reſpondet *Lugo*, communem eſſe ſententiam, quod debita oneroſa ſemper ſint præferenda debitis, quæ obligationem trahunt ex libera voluntate hominis, prout ſunt vota. Ita communiter docent *Leſſ. l. 2. c. 15. n. 35. Mol. D. 790. Bon. de Reſt. D. 1. q. 8. p. 2. n. 12. Lugo D. 20. n. 140. cum Nav. Man.* Med. *Reb. Reg.* Et probatur ex *l. Inter eos, §. Is quoque, ff. de Re jud.* ubi dicitur: *Qui ex cauſa donationis convenitur, in quantum facere poteſt condemnatur, & quidem is ſolus, deducto ære alieno.* Ratio, quia in promiſſione gratuita ſemper ſubintelligitur conditio, *dabo, ſi potero, vel niſi ſtatus rerum mutetur.* Et ſignanter loquendo de votis id docent *Laym. l. 4. tr. 4. cap. 3. q. 6. n. 13. Sanch. Dec. l. 4. cap. 15. n. 39. Bon. tom. 2. D. 4. qu. 5. §. 2. nu. 29. Pal. D. 1. p. 16. n. 10. Salm. de Vot. cap. 1. n. 125. cum Trull. & Leandr.* Eo quod vota non ſunt ſolvenda niſi ex bonis ipſius voventis; bona autem voventis ſunt ea ſola, quæ remanent deducto ære alieno, ex *l. Mulier, ff. de Jure Dotium.* Hinc eſt, quod ſi quis voverit bona ſua Eccleſiæ, & poſtea damnum alicui inferat, prius tenetur reſarcire damnum, & deinde implere votum. Sicque votum caſtitatis ſemper intelligitur emiſſum ſub conditione, niſi advenerit obligatio alteri damnum compenſandi. Et hoc cenſet valere *Lugo D. 12. n. 50.* etiamſi virgo violata fuerit conſcia voti; & merito probabile putat *Croix d. n. 320.* (contra *Sanch. & Leſſ.*) ex infra dicendis. Sed dices: Si hoc eſſet, ergo poſſet deflorator ſine diſpenſatione matrimonium contrahere? Non deſunt AA. qui dicunt poſſe, ut *Leſſ. l. 4. c. 20. n. 34. Spor. de Matr. c. 3. n. 701. Tamb. l. c. nu. 36. & Trull. Candid. &c. ap. Salm. de Reſt. c. 3. n. 22.* qui cenſent diſpenſationem non eſſe tunc neceſſariam ad contrahendum, ſed tantum eam ſuadent, ut vir poſſit deinde etiam petere. Sed prætorea reſpondeo cum *Lugo D. 12. n. 41.* quod, licet talis vir nequiſſet matrimonium promittere, poterat tamen promittere ſe impetraturum diſpenſationem, & ad hoc ſtuprator jam ſe obligavit ratione deceptionis, copulam extorquendo ſub promiſſione matrimonii; unde tenetur ipſe diſpenſationem impetra-

petra-

petrare; qui enim tenetur ad finem, tenetur etiam ad media neceſſaria ad finem conducentia, cum poſſit ea ponere ſine gravi incomodo. Deflorator autem in hoc caſu facillime poteſt diſpenſationem obtinere, & ideo tenetur: Prout ſi Religioſus teneatur alicui damnum reſarcire, & poſſit reſtituere, laborando, vel petendo a Prælato facultatem, ad id tenetur. Hæc ſecunda ſententia mihi certo & longe probabilior videtur. An autem prima ſententia ſit probabilis, dubitat *Tamb. n.* 35. imo *Sporer* ait non eſſe audiendum *Dianam* qui eam tuetur. Ego ipſam nec probabilem nec improbabilem dicere audeo.

Illi autem opinioni quam tenent *Leym. eod. l. c. & Navi. Manuel & Vrvald. ap. Lugo D.* 12. *n.* 40. nempe quod ſi vir non poſſit eo caſu damnum reſarcire, nec etiam tenetur ad matrimonium. Huic dico opinioni non valeo acquieſcere; verius enim contradicit ſapientiſſimus *Lugo n.* 41. & ſequitur *Sporer de Sponſ. c.* 3. *n.* 595. Ratio, quia certum eſt apud omnes, quod injuſtus deflorator, etiamſi matrimonium non promiſerit, ad illud tenetur, ſi non poſſit aliter damnum reſarcire, ut docent communiter *Leſſ. l.* 2. *c.* 10. *n.* 13. ipſe *Lugo n.* 11. *& Salm. de Reſt. c.* 3. *n.* 9. *cum Bann. Dic. Vill. &c.* Tanto magis igitur ſtuprator, quando matrimonium ficte promiſit, ad illud tenetur, ſi aliter damnum nequeat compenſare. Modo (bene excipit *Lugo n.* 18.) ipſe non ſit multo melioris conditionis, ut diximus.

650 Quæritur IV. Ad quid teneatur, qui ſub promiſſione matrimonii violaverit conſanguineam? Duo caſus in hoc ſunt diſtinguendi. Primus caſus eſt, ſi vir promiſit matrimonium expreſſe ſub pacto impetrandi diſpenſationem; & tunc, quando impedimentum eſt tale, ut in eo Pontifex nunquam vel raro ſoleat diſpenſare, prout inter conſanguineos in 1. vel 2. gradu tranſverſo, utique promiſſio erit omnino invalida, atque ideo non erit alia obligatio, quam reſarciendi damna. Quando vero impedimentum eſt tale, in quo Papa diſpenſare ſoleat, alii dicunt promiſſionem matrimonii eſſe invalidam, ut *Innoc. Hoſtienſ. Abb. Præpoſ. Silv. Henr. Villal. Vict. Led. &c. ap. Sanch. de Matr. l.* 5. *D.* 5. *n.* 5. qui probabile putat; & ita tenent omnes qui excuſant in caſu præcedenti ab obligatione ducendi ſtupratorem habentem votum caſtitatis; Idque fortius dicunt in hoc caſu, ubi adeſt impedimentum non ſolum impediens, ſed etiam dirimens. Ratio, tum quia hæc conditio rejicitur a contractu matrimonii, tamquam impoſſibilis; ea enim quæ a voluntate Principis pendent, impoſſibilia dicuntur, *ex l. Continuus* 137. §. *Cum quis ff. de Verb. Sign.* Tum quia impediti ad matrimonium, ſicut ſunt inhabiles ad contrahendum, ita ad promittendum; & pro hac opinione *Diana p.* 6. *in fine R.* 290. adducit plures Deciſiones Rotæ Rom. Alii tamen communius & verius docent talem promiſſionem ſatis obligare; ita *Lugo D.* 13. *n.* 53. *Laym. l.* 5. §. 10. *p.* 2. *cap.* 7. *n.* 4. *Sporer de Sponſ. cap.* 1. *n.* 211. *cum Pal. Con. & Dic. Salm. de Matrim. cap.* 2. *n.* 47. *cum Pont. Bon. Reb. & Led. Sanch. l. c. n.* 12. *cum* Mol. *Cov. Lop. Gom. Holzmann de Matr. c.* 3. *n.* 191. cum aliis communiter, ut aſſerit. Ratio 1. quia matrimonium promiſſum ſub tali pacto revera eſt poſſibile, id enim quod Princeps concedere ſolet, minime impoſſibile reputatur, ut habetur ex *l. Apud Julianum.* §. *Conſtat ff. de* Leg. Tum quia omnis contractus, licet pro tempore impedimenti non ſit validus, poteſt tamen eſſe validus reſpectu ad tempus, quo impedimentum auſertur; actus enim factus tempore inhabili, valet, juxta Juriſperitorum axioma, pro tempore habili ad quod refertur. Et ſic reſpondetur rationibus oppoſitis. Hinc ſtuprator eo caſu bene tenetur ad diſpenſationem impetrandam, & deinde ad matrimonium contrahendum.

Secundus caſus eſt, ſi promiſſio matrimonii eſt abſoluta, nulla facta mentione diſpenſationis; tunc dicit *Sanch. dict. D.* 5. *n.* 26. *cum Cov. Nav. Gut. Led. Lop. &c.* promiſſionem eſſe omnino nullam, utpote de re bonis moribus adverſa, ex *l. Si ſtipuler* 35. *ff. de Verb. oblig.* Sed verius adhuc putant cum *Lugo D.* 13. *num.* 54. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 314. *Tamb. Dec. l.* 7. *c.* 6. §. 3. *n.* 37. *cum Mol. Tab. Arm. ap. Sanch. n.* 25. qui vocat probabile, promiſſionem eſſe validam, ſi impedimentum promittendi jam notum fuerit. Ratio, quia, conditio illa de diſpenſatione impetranda ſemper in tali promiſſione ſubintelligitur tacite appoſita; prout ſi Religioſus promittit aliquid dare, valet promiſſio, quia ſubintelligitur conditio appoſita de licentia Prælati. Ideo in tali caſu vir etiam tenetur ad procurandam diſpenſationem, & ad matrimonium, cum taciti & expreſſi eadem eſt ratio.

Major difficultas eſt, quando ſtuprator ficte promiſit matrimonium cum pacto impetrandi diſpenſationem. Hic recte diſtinguunt idem *Lugo n.* 55. *& Tamb. n.* 37. quod, ſi mulier prudenter advertere potuit fictionem promiſſionis, vir ad nihil tenetur, quia tunc ipſa ſponte decipi voluit. Secus, ſi mulier non potuit advertere; quia tunc deflorator ratione fraudis tenetur ad matrimonium; & conſequenter ad diſpenſationem impetrandam. At quid, ſi deflorator ficte, ſed abſolute conjugium promiſerit conſanguineæ, non advertens ad impedimentum? Reſpondeo: Si ipſe culpabiliter non adverterit, tenetur pariter ad matrimonium, quia jam fraudulenter egit. Si vero inculpabiliter, tunc dico, quod quando diſpenſatio non poteſt obtineri ſine gravi incommodo, non tenetur ad matrimonium, quia ad hoc præciſe non ſe obligavit, ſtante ignorantia inculpabili impedimenti; ſed bene tenetur ad damnum compenſandum ratione deflorationis extortæ; Et ſi non poſſit damnum compenſare, adhuc tenetur ad matrimonium prout tenetur quiſque injuſtus deflorator. Ita *Lugo, & Tamb. ll. cc.* Quando autem diſpenſatio facile impetrari poteſt, & ſine gravi incommodo, tunc dico omnino teneri virum ad matrimonium, eo quod qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media ordinaria quæ de facili adhibere poteſt, ut diximus mox ſupra *n.* 629. in præcedenti quæſtione de eo qui habens votum caſtitatis virginem violavit ſub vera promiſſione matrimonii; Deflorator enim ficte promittens matrimonium, tenetur ad illud ratione fraudis eodem modo, ac ſi vere promiſiſſet, ut pluries repetivimus.

ARTICULUS V.

Quid debeat reſtitui pro Adulterio?

651 *Ad quid tenentur adulteri?*
652 *Ad quid tenetur adultera?* 653. *An teneatur manifeſtare prolem non eſſe legitimam?* 654. *an tunc ſpurius teneatur credere Matri?*
655 *Ad quid tenetur adulter?*
656 *An teneantur adulteri reficere expenſas Hoſpitalibus pro expoſita prole?*
657 *Ad quid teneatur adulter, ſi dubium ſit, an proles ſit mariti?* 658. *Quid ſi dubium ſit inter duos adulteros?*
659 *Ad quid tenetur adulter ſi ipſe non fuerit cauſa ſuppoſitionis?*

„ REſp. Cum ex adulterio damnificari poſſint conjux alter, & proles legitimæ, circa ſuſtentationem, hereditatem, &c. patet, quod utarque adulterans, nata eis prole, debeant, cum id damnum cauſent, eatenus reſtituere, quatenus poſſunt ſine detrimento altioris boni, & cauſatione majoris mali. Eſt communis. *V. Laym. l.* 3. *tom.* 3. *p.* 1. *c.* 14. 651

Unde reſolves.

„ 1. Quod attinet ad ipſam adulteram, ordinarie non tenetur prodere, quod proles ejus ſpuria ſit: nam & viro ſuo triſtitiam, & ſui odium, & diſcordias domeſticas crearet, ac famam ſuam prodigeret, quibus damna fortunæ merito cedunt. Accedit, quod proles matri non teneatur credere, ſe eſſe illegitimam. *Fill. tr.* 32. *q.* 222. 652

„ 2. Debet tamen, ſi poteſt, aliis induſtriis damnum compenſare, v. gr. 1. diligentius adminiſtrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo. 3. ſi habet bona propria, plus legitimis, quam ſporio relinquendo. 4. eum inducendo, ut, relicta hereditate, vel ejus partu, amplectatur ſtatum Eccleſiaſticum, vel Religioſum, ſi idoneus ſit, &c. *Trull. loc. cit. d.* 4.

Quær. I. An adultera teneatur ſe prodere, ſi ſciat prolem non eſſe legitimam, ad evitandum detrimentum mariti, & filiorum legitimorum? Affirmant *Adrian. Palud. &c. ap. Croix l.* 3. *p.* 2. *nu.* 332. Sed negat *Sotus, Major, & alii ibid.* niſi ingens ſit damnum, nempe Regni, Principatus, & ſimilis. Alii vero, ut *Cajet. Leſſ. Scotus, Vaſq. Med. Ricc. &c. ap. Lugo D.* 13. *num.* 45. negant ullo caſu teneri matrem ſe infamare; & probant ex *cap. Officii* 9. *de Pæn. & Rem.* ubi dicitur: Mulieri, *quæ ignorante marito de adulterio prolem ſuſcipit, quamvis id viro ſuo timeat confiteri, non eſt pœnitentia denegenda.* Ultima tamen ſententia vera, & ſatis communis, quam omnino ſequendam puto, & tenent *Lugo n.* 45. *cum Soto, Cov.* Mol. *Tol. Val. Turr. &c. Croix n.* 333. *Ronc. de* 7. *Præc. c.* 2. *qu.* 4. *R.* 2. *cum Az. Fill. Diana, & Tamb. Spor. de* Matr. *c.* 2. *num.* 462. *Elbel eod. tit. n.* 457. *Laym. l.* 3. *tr.* 4. *n.* 1. Et huic ſe adjungit *Leſſ. l.* 2. *c.* 10. *n.* 58. Hæc ſententia diſtinguit: Si damnum famæ multum præponderet damno mariti & filiorum legitimorum, tunc non tenetur mater illud ſubire: Secus vero, ſi infamia non ſit tanta. Hinc infertur matrem teneri ſe prodere I. Si ipſa ſit perditæ famæ, ut *Laym. Ronc. Lugo, Croix &c.* Bene tamen advertunt *Lugo n.* 57. *& Elb. n.* 458. non ſufficere quamlibet ſuſpicionem de adulterio, ſed requiri ut alii vulgo de ea male ſentiant. Idem autem, quod de femina malæ famæ dictum eſt, dicunt *Lugo*, & *Leſs.* de femina vili, modo (addit *Lugo*,) ſit adeo abjecta ut non eſſet longe magis æſtimabilis fama ſua, quam damnum aliis inferendum. II. Si alioquin timeatur publicum damnum, nempe ſi ſpurius ſit perditis moribus imbutus, & ſuccedere debeat Regno, vel Principatui, ut *Ronc. & Laym. cum Leſs.* III. Si mater ſe manifeſtando filio ſpurio, veroſimiliter ſperaret filium crediturum, boniſque ceſſurum, nec timeretur ulterior magna infamia, aut vexatio matris, ut docent *Lugo n.* 60. *Ronc. cum S. Antonin. & Leſ. Croix n.* 33. *Holz. Spor. Tamb. l.* 7. *c.* 3. §. 4. *nu.* 15. Idem dicendum videtur, ſi mater poſſet damnum vitare, ſe manifeſtando ſoli marito; ſed bene ajunt *Lugo, & Spor.* raro ad hoc teneri uxorem, eo quod raro ex tali manifeſtatione ipſa non ſit ſubitura magnam vexationem, & hoc ſatis indicare videtur textus in *c. Officii*, ſupra relatus. 653

Sed dices, nec teneri matrem ſe prodere apud filium, quia juſtitia commutativa non obligat ad reparanda damna bonorum cum detrimento famæ, quæ eſt ſuperioris ordinis. Et ideo ex communiori & probabiliori ſententia, ut dictum eſt *numer.* 627. non tenetur detractor, qui non poteſt aliter

Digitized by Google

eſt aliter famam reſtituere, eam cum pecunia compenſare. Ex altera vice non videtur poſſe dici matet modicam infamiam pati, ſe prodendo apud filium, cum communius doceant DD. cum *Lugo D.* 14. *num.* 52. *& Salm. de Reſt. cap.* 4. *num.* 48. *Sot. Bann. Prado, Reb. Vill, Tap. &c.* quod infamatio apud unum vel alterum virum, adhuc ſit gravis ponderis. Sed reſpondetur: Aliud eſt teneri ad compenſandam famam cum facultatibus: aliud teneri ſuam famam prodere ad damnum illatum reparandum. Non enim tenetur qui alterum infamavit pecunia famam compenſare, quia fama nulla pecunia reparari poteſt. At cum quis damnum bonorum alteri intulit, tenetur quidem cum damno æquali, ac etiam aliquantulum majori, illud reſarcire, quando per manifeſtationem facti, quamvis cum infamatione manifeſtantis, damnum reparatur. In eo ſolo caſu poſſet is excuſari, quo certum eſſet, quod ad damnum reſarciendum longe majus detrimentum, ut diximus, incurrere deberet. In caſu autem noſtro non eſt certum, quod mater ſe manifeſtando apud ſolum filium, gravem patiatur infamiam; dum ſatis probabilis eſt ſententia, quod revelatio criminis apud unum vel alterum virum cordatum non ſit gravis infamatio; juxta dicta *l.* 1. *num.* 38. & in præſenti caſu id dicunt *Lugo, & Sporer ll. cc.* Cum ergo ex una parte mater ſit certe obſtricta ad damnum viro & aliis filiis reparandum; & ex altera non ſit certa excuſatio, quia certum non eſt, quod ipſa, revelando ſuum crimen filio, tale longe majus damnum incurrat, quod ſufficiat ad eam excuſandam; ideo poſſidet obligatio reſtitutionis, & proinde tenetur mater ſe prodere. Imo hoc puto dicendum, non ſolum ſi mater ſpem moraliter certam concipiat præcavendi damnum, ut aſſerunt *Leſſ. Ronc. & Conc. to.* 2. *pag.* 222. ſed etiam ſi habet ſpem tantum veriſimilem, ut dicunt *Spor. Lugo, & Holzman*, ea eadem ratione, quia in dubio ſemper poſſidet obligatio matris. Secus ſi nulla eſſet ſpes, aut valde exigua. Hinc ajunt *Tamb. num.* 16. *& Elbel num.* 460. *cum Bambuſt.* in praxi raro teneri matrem ſe manifeſtare marito, aut filio, quia raro fieri poteſt, quod in tali manifeſtatione non ſit ſubitura ingentia damna; & contra, raro contingat quod filius credat, & teneatur credere matri, ut mox infra videbimus in ſequenti quæſtione.

654 Quær. II. An eo caſu teneatur ſpurius credere matri? Affirmant *P. Concina pag.* 223. *n.* 10. *Tamb. l.* 7. *cap.* 3. §. 4. *num.* 10. *& Hoſt. Panor. Med. Adrian. & Vaſqu. ap. Lugo D.* 13. *num.* 61. ſi mater ſit fide digniſſima, ſpectatis circumſtantiis, nempe amore in filium, & ſua præſenti probitate, puta, ſi tunc pœnitentem vitam ducat, Sacramenta frequenter, &c. aut ſi ſit in articulo mortis, & ſuum dictum juramento confirmet, ut dicunt *Tol. & Turr.* apud *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 334. Sed communiſſime & probabilius filius non tenetur credere matri, etiamſi juramento id aſſerat. Ita *Lugo d. n.* 61. *Salm. de Reſt. c.* 3. *n.* 39. *cum Trull, Dic, Vill, &c. Holzmann de* 6. *Præc. cap.* 1. *num.* 457. (cum communi, ut aſſerit) *Leſſ.* 2. *c.* 10. *n.* 51. *Laym. l.* 3. *tr.* 3. *c.* 14. *n.* 1. *cum Abb. Rich. Sa, &c. Roncaglia de* 7. *Præc. c.* 2. *q.* 4. R. 2. *cum Azor. Fill. Dian. &c. Sporer de Matr. c.* 2. *nu.* 555. *Croix l. c.* Id probatur I. quia filius eſt in poſſeſſione legitimitatis, cui cedere non tenetur, niſi convincatur quod ſit adulterinus, vel illegitimus, ut habetur ex *l. Filium ff. de his qui ſunt ſui &c.* Vide *Lugo D.* 13. *n.* 16. Probatur 2. quia nemo tenetur credere uni teſti, etſi probatiſſimo, ut patet ex *c. Relatum, de Teſtam.* ubi dicitur, etiam quoad legata pia requiri ſaltem duos teſtes, *tribus aut duobus legitimis teſtibus requiſitis, quoniam ſcriptum eſt Deuteron.* 17. *In ore duorum vel trium teſtium ſtat omne verbum.* Et ex *c. Licet. de Teſtib.* ubi *Licet quædam ſint cauſæ, quæ plures, quam duos exigant teſtes: nulla tamen eſt cauſa, quæ unius teſtimonio, quamvis legitimo, terminetur.* Hoc enim dicunt *Laym. & Holzm.* quod fuit neceſſarium pro communi bono ad fraudes evertendas. Secus tamen dicendum, ut bene ajunt *Lugo n.* 62. *Holzm. Ronc. Spor, Leſſ, Salm, Croix ll. cc.* ſi adſint indicia ita vehementia, ut filius in foro externo tanquam ſpurius condemnaretur, prout ſi mater clare oſtenderet impotentiam vel abſentiam mariti tempore procreationis; tunc enim tenetur ille ut ſpurium ſe habere: quia quiſque tenetur ſe conformare in conſcientia foro externo, ubi forum non nititur falſa præſumtione.

655 „ 3. Quod attinet ad ipſum adulterum ſpurii patrem, etiam ipſe ſæpe excuſatur vel in toto, vel ex parte, ſive „ quia damnum ab adultera compenſatum fuit, vel compenſandum creditur; ſive quia huic reſtitutio non poteſt „ fieri ſine periculo vitæ, diſpendio famæ, turbatione, & „ diſcordiis familiarum; ſive quia non eſt certus, filium eſ„ ſe ſuum. V. *Leſſ. l.* 3. *cap.* 10. *d.* 6. *Bonac. de Matr. q.* „ 4. *p.* 15. *Trull. l.* 7. *cap.* 8. *d.* 7.

Ceterum adulter tenetur reſtituere omnia damna, ſcilicet hereditatem relictam a viro adulterinæ proli, & alimenta ab eo data puero a tertio ætatis anno; Nam uſque ad tertium annum mater tenetur eum lactare. Dixi *lactare*, nam ad alias expenſas tenetur pater. Si vero mater non poſſit lactare, non ipſa, ſed adulter tenetur ſubire expenſas ad lactandum, ut dicunt *Salm. de* 4. *Præc. c. unic. n.* 3. *cum communi*: Niſi pater ſit impotens, quia tunc tenetur mater.

656 Quæritur 1. an, ſi adulteri ſint divites, & exponant prolem Hoſpitalibus, teneantur reficere illis expenſas factas pro nutrienda prole? Affirmat *prima* ſententia, quam *Salm.* communem vocant *de Reſt. cap.* 3. *num.* 28. *cum Mol. Leſſ. Sanchez, &c.* item *Elb. de Matr. n.* 461. *Spor. eod. tit. n.* 538. *Lugo D.* 13. *n.* 5. *&c.* Ratio, quia hæc pia Opera utique pro pauperibus ſunt inſtituta. Negat vero *ſecunda* ſententia, quam tenent *Henriqu. Dic, Roder. de Acun. ap. Salm. n.* 29. *Renzias de* 6. *Pr. cap.* 5. *qu.* 8. & probabilem vocant *Salm. num.* 29. *Elbel, Sporer ll. cc. & Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 159. Eandemque ſententiam docet *Laym. de Juſt. l.* 3. *tr.* 4. *c.* 14. *n.* 4. ſi Hoſpitale ſit opulentum, ſecus ſi pauper. Sed univerſe præfatam ſententiam ego puto probabiliorem; Ratio, quia hujuſmodi Hoſpitalia non ſolum ſunt inſtituta ad ſubveniendum pauperibus, ſed etiam divitibus in infamiæ periculo, in quo ipſi ſolent vel procurare abortum, vel prolem necare ne infamentur; & huic malo intendunt Hoſpitalia occurrere; Imo dico iſta potius, quam pro pauperibus, erecta eſſe pro pueris ſpuriis, ad eos liberandos a diſcrimine mortis æternæ, & temporalis, quam facile ſubirent ob infamiæ timorem, ſi adulteri ex proprio eos alere deberent.

Quær. 2. ad quid teneatur adulter ſi dubium ſit, an proles 657 ſit ſua, vel mariti? *Laym. c. l. n.* 3. licet contrarium putet probabile, probabilius tamen eſſe dicit, teneri ad damnum pro rata dubii. Communis vero eſt contraria ſententia, quæ excuſat ab omni reſtitutione adulterum; modo non ſit certus prolem eſſe ſuam. Ratio, tum quia poſſidet matrimonium, & filius legitimus reputatur, niſi conſtet oppoſitum; tum quia melior eſt conditio adulteri poſſidentis bona ſua, de quibus non tenetur ſe ſpoliare pro obligatione dubia. Ita *Tournely tom.* 1. *pag.* 365. *Elbel de Matr. num.* 443. *cum Soto, Nav. Spor. Salm. de Reſt. c.* 3. *n.* 30. *cum Leſs. Pal. Sanch. Dicaſt. Trull. & aliis*, & eſt commune *ap. Croix num.* 335. *cum Lugo D.* 13. *n.* 27. *Az. Concina, &c.*

Et ob eandem rationem idem tenent valere, ſi dubium 658 ſit inter duos adulteros, cujus ſit proles. Ita *Sanch. Conſ. l.* 4. *c.* 3. *dub.* 1. *Diſp.* 13. *n.* 20. *Zachar. l.* 3. *p.* 1. *n.* 704. *cum Gob. Leſs. Fill. & Bon. ac Salm. d. l. n.* 32. *cum Sot. Trull. Lop. &c.* (*contra Dicaſt. Mol. & aliis*). Quæ utique ſententia, ſpectata ratione, & abſolute loquendo, probabilior eſt; nemo enim tenetur ad damnum, niſi certo moraliter conſtet ipſum fuiſſe cauſam damni, ut probavimus ſupra ex *n.* 562. cum *D. Thom.* 2. 2. *q.* 62. *art.* 7. Nec obſtat dicere cum *Roncaglia*, quod poſſidet obligatio adulterorum ex actione injuſta ab eis poſita; Nam reſpondetur, quod ad obligationem reſtituendi, ex una parte non ſufficit actio injurioſa, ſed inſuper requiritur damnum ex actione certe ſecutum, ut docuit idem *S. Thom.* cujus verba retulimus *nu.* 561. Ex altera, ut quis teneatur ad reſtitutionem non ſufficit poſuiſſe actionem aptam ad damnum cauſandum, ſed requiritur, ut actu moraliter certe illud intulerit. Non ſemper autem adulterium eſt cauſa prolis, ſicut non ſemper conſilium eſt cauſa damni, juxta *D. Thom.* cujus textum (vide *d. n.* 562.) Per accidens vero eſt, ut prolem nullus alere teneatur, cum incertus ſit pater. Hanc ſententiam *Croix l.* 3. *p.* 1. *n.* 704. (loquens de ſpurio nato ex muliere ſoluta) vocat probabilem cum *Gob. Leſs. & Fill.* (contra *Bardi*), & communem aſſerit *Lugo D.* 13. *n.* 19. Attamen ipſe *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 337. cum *Lugo num.* 24. loquens de prole adulterina, abſolute dicit cum *Ills.* adulteros teneri ad alimenta pro rata dubii; quia, licet nemo teneatur ad damnum in dubio, an ab ipſo ſit illatum; tamen hic (dicit) quiſque adulter poſuit certam cauſam damni; nam uniuſcujuſque copula fuit cauſa incertitudinis, ne ab aliquo ipſorum determinato exigantur alimenta, & in hoc damnum videntur ſinguli conſenſiſſe, copulam patrando cauſantem hujuſmodi damnum. Sed hæc ratio univerſe non ſuadet, quia videtur tantum valere pro ſecundo adultero, qui ſciens adulterium factum ab altero, cum adultera rem haberet advertens ſuo ſecundo adulterio fieri cauſam incertitudinis, ne poſſint a primo adultero exigi alimenta; vel locum haberet ſi plures adulteri ex communi conſilio adulterium patrarent. At non valet quidem ratio pro adultero anteriori, qui nihil adverteret de adulteriis futuris. Et ut ſecundus teneatur, requiritur ultra, ut ipſe advertat ad illud damnum quod evenire poteſt ex ſuo adulterio: Quia tamen rariſſima erit hæc advertentia, rariſſima etiam erit hæc obligatio adulteri; Et ita mecum ſentit *Elbel de Reſt. c.* 18. *n.* 452. *&* 453. *cum Petſchaſcher, & Babeſtuber*. Vide dicta *n.* 562.

Quær. 3. an adulter certus de prole teneatur ad damna, ſi ip- 659 ſe non fuit cauſa ſuppoſitionis, ſcil. ſi ipſe non induxit mulierem, ut mulier ſupponeret viro ſuo prolem uti filium ſuum, ſed negative ſe habuit? Tres ſunt ſententiæ. *Prima* ſententia docet, teneri ſemper ad omnia damna; quia ipſo ſuo crimine fuit cauſa ſuppoſitionis, nempe quod proles credatur mariti, quemadmodum, ut adultera ſit cauſa ſuppoſitionis, ſufficit, ut conſtante matrimonio prolem ſuſcipiat. Hanc tenent *Leſſ. l.* 2. *c.* 10. *n.* 45. *Lug. D.* 13. *n.* 14. *Mol. t.* 4. *D.* 103. *n.* 2. *& Salm. de Reſt. c.* 3. *n.* 36. *cum Caj. Leſs. Mol. &c.* & vocant communem. *Secunda* vero ſententia excuſat adulterum; quia tunc adulter non eſt ipſe cauſa ſuppoſitionis, nec illam intendit, ſed eſt mater; Sicut non eſt cauſa abortus, qui fornicatur cum muliere, licet conjiciat eam in neceſſitatem abortus. Ita *Sot. Trull. &c. ib. Tertia* ſententia apud *Tamb. Decal. l.* 7. *c.* 3. §. 5. *&* 6. diſtinguit, & dicit, quoad alimenta, teneri patrem illa ſubminiſtrare, & hoc *Tamb.* ſupponit ut certum, quia pater tenetur de ſe alere filium; Quoad hereditatem vero proli relictam, dicit non teneri, quia de hoc tenent *Sot. de Juſt. l.* 4. *q.* 7. *art.* 2. *& Henriquez l.* 2.

de Ma-

de Matr. c. 2. *n.* 3. & probabilem vocat *Tamb. l. c. & Dian. cum Bart. a S. Fauſto op. Lug. de Juſt. D.* 13. *n.* 10. Sed longe probabilior mihi eſt prima ſententia, teneri in eo caſu adulterum tam ad alimenta, quam ad hereditatem, quam una cum adultera tenetur ipſa compenſare filiis legitimis. Ratio potiſſima, quia, licet adulter tantum permittat filium ſuum ſupponi, tamen filium procreando eſt cauſa proxima, & directe moralis omnium damnorum, cum in moralem neceſſitatem ſupponendi prolem ponat adulteram, cui eſt inde moraliter impoſſibile prolem e domo ejicere propter infamiam quam ſubiret. Ita *Leſſ. l.* 2. *c.* 10. *n.* 45. *P. Conc. t.* 7. *p.* 222. *n.* 7. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 33d. *Elbel l. c. & Lug. l. c. n.* 11. *cum Vaſq. Caj. Sylv. Nav. Mol. Az.* & aliis communiter, qui (ut aſſerit *Lugo*) præfatas duas ſententias rejiciunt. Secus autem dicendum ait *Lugo n.* 13. *cum Vaſq.* ſi adultera ſine ſua infamia, & periculo ſuppoſitionis poſſit prolem extra domum tenere, & alere.

ARTICULUS VI.

Quid debeat reſtitui pro fama, & bonis ſpiritualibus, in inductione ad peccatum, avocatione a Religione?

660 *An reſtitutio facienda in alio genere? De reſtitutione famæ vide dicenda n.* 988. *Vide hic alias reſolutiones.*
661 *Quid ſi quis inducat alterum ad peccandum?*
662 *Ad quid teneatur, qui abduxerit Novitium vel Religioſum a ſua Religione?*
663 *De reſtitutione ob omiſſionem Officii Divini.*
664 *Quær. I. Quid ſi fructus Beneficii non percipiantur?*
665 *Quær. II. Quid ſi omittatur Officium ſine culpa?*
666 *Qu. III. An reſtituendi fructus intra primos ſex menſes?*
667 *Qu. IV. An omittens Officium poſſit poſtea ſupplere altera die?*
668 *Qu. V. Quid ſi omittatur pars minor, quam integræ Horæ?*
669 *Qu. VI. Quid ſi recitetur Hora ſine attentione interna?*
670 *Qu. VII. An excommunicatus teneatur reſtituere fructus?*
671 *Qu. VIII. An omittens incurrat aliam pœnam?*
672 *Qu. IX. Cui facienda reſtitutio?* 673. *Qu. X. An omnes fructus reſtituendi? Et quid de Beneficiario ſimplici?*
674 *Qu. XI. An teneatur ad Officium habens tenue Beneficium?*
675 *Qu. XII. An Canonici non aſſiſtentes, vel non pſallentes in Choro teneantur ad reſtitutionem Diſtributionum, & Præbendarum? Dub.* 1. *An peccent graviter Canonici, qui Choro non aſſiſtunt? Dub.* 2. *Quid teneantur reſtituere, ſi Choro non interſint? Dub.* 3. *An ſatisfaciant Choro, qui tantum interſunt, & non recitant? Dub.* 4. *An ſatisfaciant Choro, qui ſubmiſſe recitant?*

660 „ RESP. 1. Juxta dicta, ſi reſtitui non poſſunt bona ablata ex bonis ejuſdem ordinis, non aſt obligatio faciendi ex bonis diverſi ordinis." (*Vide d. n.* 627.)"

Unde reſolves.

„ 1. Pro famu reſtituenda eſt fama: cum id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, niſi per ſententiam a judice cogaris ſic ſatisfacere. Eadem eſt ratio de reliquis. Quod ſi tamen, lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum aſtat, conſtat ex ſupra dictis, quid faciendum ſit. Porro de læſione famæ, &c. *vide dicenda n.* 988.

„ 2. Si quis alterum induxit ad peccatum ſuaſione, vel exemplo ſuo, tenetur quidem ex charitate, quoad poteſt, eum revocare ad meliorem ſtatum, ſed non ex juſtitia. *Leſſ. l.* 2. *c.* 8. *d.* 2. *n.* 20. *Laym. c.* 8. *n.* 1.

661 „ 3. Si quis autem induxit fraude, dolo, injuſto metu, &c. tenetur ad id ex juſtitia; quia quiſque habet jus, ne injuſte lædatur in bonis ſpiritualibus. Unde, ſi lædatur, debet id ſpiritualia reſtitui, ſi poteſt, *ib.*

An autem teneatur tunc ex juſtitia ſe cooperari, ut alter convertatur? *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 240. putat probabiliter teneri; ſed non negat oppoſitum eſſe etiam probabile cum *Sanch.*

662 „ 4. Si quis aliquem (etiam Novitium) abduxit ab ingreſſu religionis, tamen ſine vi & fraude; etſi graviter peccarit, id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rurſus ſuadere ingreſſum ex charitate; non tamen ex juſtitia vel illi, vel religioni tenatur, quæ nullum adhuc in eum jus acquiſivit. V. *Laym. l.* 3. *t.* 2. *c.* 8.

„ 5. Si quis religioſum ad apoſtaſiam induxerit ſuaſione, aliave cooperatione, obligatur ex juſtitia religioni ad reſtitutionem, non quidem ut ipſe (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur, ſed ut ſuadeat alteri, quoad poteſt, reditum, & compenſet monaſterio commoda, quæ ex hereditate, bonis, vel induſtria alterius expectabantur.

Qui per vim, fraudem, aut metum gravem impedit, vel avertit aliquem a Religione, graviter peccat contra juſtitiam, eſt commune apud *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 307. *cum Leſſ. Dir. Bugh. & Steph.* Probatur ex Tridentino *Seſſ.* 25. *c.* 18. *de Reg.* ubi excommunicatur qui puellam a Religione impedit. Fortius peccant Parentes, ſi impediant; vide dicta *n.* 335. *v. Præterea.* Probabilius autem eſt, quod is qui hunc impedit, non teneatur alium addocere ad Religionem, ut ait *Croix ib. cum Sanch.* contra *Nav.* Tenetur tamen reparare damna ob id Monaſterio provenientia, ut communiter dicunt DD. cum *Lug. D.* 9. *n.* 40. Et hoc dicendum probabilius, etiamſi ille averſus ſimplex erat Novitius, ut *Lug. n.* 39. *& Leſſ. cum aliis* apud *Croix ib.*, contra *Sanch.*, qui putat oppoſitum probabile, dicens Monaſterium non acquirere jus in Novitium, niſi poſt Profeſſionem. Hic autem videndum.

De Reſtitutione ob omiſſionem Divini officii.

Ex decreto Concilii Lateranenſis ſub Leone X. aucto a S. Pio V. anno 1571. Beneficiarii tenentur reſtituere fructus Beneficii pro rata omiſſionis Officii, elapſis ſex menſibus a die poſſeſſionis Beneficii. In præfato enim Concilio *Sect.* 9. §. *Statuimus*, ſic dicitur: *Statuimus quoque, ut quilibet habens Beneficium, ſi poſt ſex menſes, obtento Beneficio, Officium Divinum non dixerit, legitimo impedimento ceſſante, fructus non faciat ſuos pro rata omiſſionis recitationis Officii, & temporis.* Deinde S. Pius V. in ſua *Conſtit.* 186. quæ incipit, *Ex proximo Lateranenſi*, edita anno 1571. ſic ſancivit: *Statuimus, ut qui Horas omnes canonicas uno vel pluribus diebus intermiſerit; omnes Beneficii fructus, qui illi vel illis diebus reſponderent; qui vero Matutinum, tantum dimidium; qui ceteras alias Horas, aliam dimidiam; qui Horam ſingulam, ſextam partem fructuum ejus diei amittant; tametſi aliquis Choro addictus, non recitans, omnibus Horis Canonicis cum aliis præſens adſit, fructuſque & Diſtributiones forte aliter aſſignatos ſola præſentia juxta ſtatuta, conſuetudinem, vel alias ſibi lucrari feciſſe prætendat: Is etiam præter fructuum, & Diſtributionum amiſſionem, grave peccatum intelligat ſe admiſiſſe. Item ille qui primis ſex menſibus Officium non dixerit, niſi legitimum impedimentum ipſum excuſaverit, grave peccatum intelligat admiſiſſe, &c.* Hujuſmodi autem reſtitutio certe debetur ante judicis ſententiam, ut patet ex damnatione Alexandri VII. prop. 20. quæ dicebat: *Reſtitutio a Pio V. impoſita Beneficiatis non recitantibus, non debetur in conſcientia ante ſententiam declaratoriam Judicis, eo quod ſit pœna.* 663

Super hoc puncto plures quæſtiones ocurrunt; Quær. 1. An Beneficiatus, fructus non percipiens, teneatur ad Horas recitandas? Reſpondetur: Si ipſe careat ſpe recuperandi fructus, & non negligenter ſe gerat in illis exigendis, non tenetur. Ita *Viva de reſt. q.* 7. *a.* 9. *n.* 2. *Croix l.* 4. *n.* 1193. *Bon. de Hor. Can. Dec.* 1. *q.* 2. *p.* 4. *n.* 15. *& Lug. Reſp. Mor. dub.* 5. *n.* 5. Ratio, quia non eſt æquum, ut aliquis ſubeat onus Officii, ſi fructus non percipiat ſine ſua culpa. Excipe I. Si Beneficiatus juſte privetur fructibus in pœnam alicujus criminis; *Bon. l. c. cum Az.* Secus ſi injuſte privetur, ut idem *Bon. cum Suar. Molf. Azor. Laym. Lop. Garz. &c.* Excipe II. Si ſpem certam habeat exigendi fructus ſequentibus annis, ut *Lugo l. c. n.* 5. *cum Suar. & Croix l. c.* 664

Quid ſi vertatur lis ſuper Beneficio? Diſtinguendum: ſi Beneficiarius nondum acceperit poſſeſſionem Beneficii, *Cajetanus v. Horæ, Nav. in c. Quando, c.* 7. *n.* 29. *& Sanchez Conſ. l.* 2. *c.* 2. *d.* 76. *num.* 6. *cum Corduba* dicunt teneri ad recitandum Officium, ſemper ac veriſimiliter putet pro ſe ferendam eſſe ſententiam. Ratio, quia Beneficiarius per ſolam collationem jam acquirit dominium Beneficii, ex *c. Si tibi de Præb. in* 6. Quapropter, cum a die collationis ad ipſum fructus pertineant, juſtum eſt, ut ipſe onus Officii ſubeat. Communis tamen & vera ſententia docet hunc non teneri ad Officium; Ratio, quia Beneficiarius ad Officium non tenetur niſi ex perceptione fructuum; is autem cui collatum eſt Beneficium, habet quidem jus in illo, & ad poſſeſſionem accipiendam, ſed ante poſſeſſionem non habet jus ad fructus percipiendos, tale enim jus non acquiritur niſi per poſſeſſionem. Ita *Habert. tom.* 4. *pag.* 232. *quæſt.* 7. *P. Concina tom.* 7. *pag.* 411. *Continuator Tournely tom.* 1. *pag.* 420. *Salm. tract.* 16. *cap.* 2. *numer.* 36. *cum Suarez Pal. Lugo, Bonac. Fill. Rodr. &c.* Bene tamen accipiunt, niſi ſtet per Beneficiarium, quin poſſeſſionem adipiſcatur; quia ex *reg.* 25. *in* 6. *Mora ſua cuilibet eſt nociva.* Nec obſtat, quod fructus reſerventur proviſo; nam reſpondet *Habert loc. cit.* etiam fructus Beneficii vacantis ſæpe reſervari Beneficiario futuro, & tamen nemo dicet hunc teneri ad Officium. Hoc autem Beneficium uſquedum liti ſubjicitur, habetur pro vacante, ut ait *Concina loc. cit.* Et ſic reſpondetur rationi oppoſitæ ſententiæ.

Si vero Beneficiarius jam fuerit adeptus poſſeſſionem Beneficii, tunc, ſi ipſe habet ſpem moraliter certam vincendi litem, utique tenetur ad Officium, ut docent *Leſſ. l.* 2. *cap.* 34. *num.* 173. *Suar. l.* 4. *cap.* 29. *num.* 7. *&* 10. *Lugo loc. cit. dub.* 5. *n.* 9. *Conc. p.* 412. *n.* 17. *Salm. num.* 38. *cum Pal. Fill.* & aliis communiter. Secus, ſi abſit hæc ſpes, & Dubium ſit, cui adjudicandi erunt prædicti fructus; quia nemo obſtringendus eſt ad onus certum ob mercedem incertam. Ita *Lugo n.* 14. *Salm. n.* 39. *cum Sanch. Led. Pell. & Tamb. l.* 2. *c.* 5. § 1. *n.* 30. *cum Bon.* Et hoc dicendum, etiamſi Beneficiarius emolumentum ex fructibus Beneficii jam perciperet, ſed ob aliquod manuale ſervitium (ut recte notant *Lugo. n.* 5. *& Salm. n.* 38.), ob quod non foret privandus tali emolumento, etiamſi litem amitteret. Si autem Beneficiarius vincet litem, ſentit *Salas ap. Croix*, ipſum teneri fructus ſequeſtratos largiri pauperibus. Sed melius cenſent *Lugo n.* 5. *& Salm. n.* 39. *cum Bon.* nullam eſſe obligationem reſtitutionis ei qui ſine culpa ſic omiſit Officium, unde licite eos retinere poteſt, ſicut licite retinet fructus maturatos a tempore vacationis Beneficii, etſi Officium non dixerit.

Quær. 2. An omittens Officium ſine culpa teneatur ad reſtitutionem? *Prima* ſententia affirmat cum *Led. & aliis apud* 665

Viva

Viva l. c. numer. 2. *v. Inf. ſecundo*, qui probabilem putat: Negat vero *ſecunda* ſententia probabilior, quam tenent *Leſſ. l.* 2. *c.* 34. *numer.* 180. *v. Quinto*, *P. Concina tom.* 2. *pag.* 417. *numer.* 5. & ipſe *Viva cum Sanch.* & communiori. Ratio, tum quia ceſſante culpa ceſſat pœna reſtitutionis fructuum, ut colligitur ex verbis Concilii Lateranenſis, *qui officium non dixerit, legitimo impedimento ceſſante, fructus ſuos non faciat*; tum quia, ut cenſent *Sylv. v. Clericus*, 4. *n.* 17. *cum Innoc. Panormitan. Butr. & idem Leſſ. l. c. n.* 179. *cum Palud. & Roſell.* (contra *Ang. & Cov.* qui tamen fatetur contrarium eſſe commune) hujuſmodi reſtitutio non debetur de jure naturali, cum fructus Beneficii non dantur pro mercede recitationis, ſed pro ſuſtentatione Beneficiati, cum onere tamen Officii; ante enim Concilium Lateranenſe, ite *Leſſius*, nullus erat Canon, quo hæc reſtitutio præcipiebatur. Bene autem potuit Eccleſia, omittentibus reſtitutionem imponere ipſo facto, & ante omnem ſententiam; ſed tum hæc reſtitutio proculdubio ſit pœna (ut non dubitat *Viva in cit. prop.* 20. *num.* 3.), ipſa omnino culpam requirit; & ideo ſatis e reſtitutione excuſantur officium inculpabiliter omittentes. Sed dices: Si reſtitutio fructuum culpabiliter omittentibus eſt pœna; cur non requiritur ſententia ſaltem declaratoria criminis, ut declaravit Alexander VII. damnando Propoſitionem 20. dum (ut diximus *lib.* 1. *num.* 149. in omnibus pœnis poſitivis requiritur ſententia? Reſpondetur non requiri ſententiam, eo quod hæc reſtitutio eſt pœna conditionalis juxta dicta ibidem dicto *num.* 149. *v. Pœnæ*, ſive quia recitatio Officii eſt conditio ſine qua non poteſt Beneficiarius adipiſci fructus, ſicut declaravit Lateranenſe (et mox vidimus *n.* 663.) dicens: *Si poſt ſex menſes, obtento Beneficio, Officium Divinum non dixerit, legitimo impedimento ceſſante, fructus non faciat*.

666 Quær. 3. An omittens Officium infra ſex primos menſes teneatur ad reſtitutionem? Affirmant *Suarez de Rel. l.* 4. *cap.* 29. *& Val. cum aliis ap. Viva l. c. num.* 2. *v. Inf. ſexto*. Sed negant probabilius *Leſſ. cit. cap.* 34. *numer.* 167. *Concina tom.* 2. *pag.* 416. *num.* 3. *& Viva cum Vaſqu.* & communiori. Ratio eſt eadem, quam mox addenimus, quia reſtitutio fructuum non debetur niſi de lege Eccleſiæ, quæ hanc pœnam injunxit tantum omittentibus poſt ſex menſes. Advertendum tamen, quod iſti non excuſantur e culpa gravi, ut habetur ex Bulla S. Pii V. *ut ſupra n.* 663.

667 Quær. 4. An Beneficiarius omittens Officium in uno die poſſit ſupplere in alio? Omnes docent, & non dubitandum hunc non excuſari e peccato mortali, ut diximus haberi etiam in præfata Bulla S. Pii V. Dubium fit, an ita ſupplens excuſetur e reſtitutione fructuum? *Prima* ſententia affirmat, quam tenent *Molf. to.* 1. *tr.* 5. *c.* 5. *nu.* 7 *Salm. tr.* 16. *cap.* 4. *num.* 65. qui citant *Palud. & Quintan.* item *Henr. Suar. & Fill.* (Sed *Dian. p.* 2. *tr.* 12. *R.* 24. aſſerit *Henr.* eſſe pro contraria ſententia, & *Fillincium*, *ac Suar.* loqui tantum pro caſu præcedentis quæſtionis); ac probabilem vocat *Bon. de Horis Can. D.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *num.* 5. Ratio, quia in tali caſu iſte jam rependit æquale, prout ſi Capellanus omittit Miſſam uno die, bene poteſt altero ſupplere. *Secunda* vero ſententia communiſſima, cui adhæreo, negat; & hanc tenent *Bon. loc. cit. Viva d. art.* 9. *num.* 2. *Roncaglia de Hor. Can. c.* 4. *q.* 7. *R.* 2. *cum Nav. Pell. Baſſ. &c. ap. Salm. l. c.* item *P. Conc. t.* 2. *p.* 420. *cum Leand.* qui dicit hanc omnino tenendam, *& Croix l.* 4. *num.* 1209. qui contrarium non putat probabilem. Ratio, quia onus Officii eſt addictum diei, unde qui illud non implet, non poteſt implere in alio; & hæc videtur fuiſſe vera mens S. Pii V. dum ſancivit non facere fructus ſuos, qui *Horas Canonicas uno vel pluribus diebus intermiſerit*: Ubi notandum non dixiſſe Pontificem *omiſerint*, ſed *intermiſerint*, quo verbo ſatis ſignificavit, non lucrari fructus qui uno die Officium intermittit, etiamſi in altero ſuppleat; quia, licet is dici poſſit quod Horas non omiſerit, nequit vero dici quod non intermiſerit. Hinc bene arguit *Roncaglia* quomodo ille qui uno die fructus ſui Beneficii jam amiſit, poterit altero die reacquirere? Tanto minus deinde approbo id quod ſtatuunt *Salm. ibid.* nempe quod Beneficiarius omittens Officium poſſit ſupplere aliis piis operibus. Nec etiam acquieſco ei quod dicit *Roncaglia*, nimirum quod, cum ſub nomine pauperum veniant etiam Animæ Purgatorii, ſi Beneficiarius applicet preces pro ipſis, poſſit liberari e reſtitutione: Non acquieſco, dico, quia Papa omnino impoſuit omittentibus reſtitutionem fructuum.

668 Quær. 5. An omittens partem minorem quam integræ Horæ, teneatur ad reſtitutionem? Si partes omiſſæ materiam gravem non conſtituerent, commune eſt nullam deberi reſtitutionem, ne ſub veniali quidem; etiamſi fructus illi parti reſpondentes ad magnam quantitatem pertingerent. Ratio, tum quia ſic fert Chori uſus, tum quia a S. Pio V. tantum omittentibus aliquam Horam impoſita eſt reſtitutio: qui autem partem levem illius omittit, non poteſt dici Horam omiſiſſe, ita *Suar. l.* 4. *ca.* 3. *num.* 13. *Bonac. D.* 1. *quæſt.* 5. *p.* 2. *num.* 11. *Salm. tr.* 16. *cap.* 2. *n.* 56. *& P. Conc. tom.* 2. *pag.* 419. *n.* 8. *in fine*. Et hoc verum putant *Pal. tom.* 2. *cap.* 7. *Dec.* 2. *p.* 7. *numer.* 6. *Salm. loc. cit. numer.* 56. *cum Fill. P. Nav. Pell. Dian. &c.* ac probabile cenſet *Bon.* etiamſi partes in pluribus Horis conſtituerent ſimul gravem materiam; quia præceptum recitandi integrum Officium diverſum eſt a præcepto reſtitutionis, quæ (ut dictum eſt) non debetur de jure naturæ, ſed ex mandato Eccleſiæ, pro omiſſione ſingularum Horarum. Sed his non obſtantibus, verius mihi videtur oppoſitum, quod docent *Suar. de Rel. l.* 4. *c.* 30. *n.* 13. *P. Conc. l. c. Bon. de Hor. Can. D.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *num.* 15. *cum Garc. &c.* nempe non excuſari a reſtitutione, qui in uno officio per plures leves omiſſiones ad gravem materiam pertingit. Ratio, quia ex Conc. Lateranenſi abſoluta præcepta fuit reſtitutio fructuum *pro rata omiſſionis Officii*; ubi nota, non dici ibi pro rata omiſſionis cujuslibet Horæ, ſed *Officii*: ergo ex Concilio omittens partem notabilem Officii jam tenebatur ad reſtitutionem. Poſtea S. Pius V. ſuam Bullam emanavit, qua nihil quidem de illa Conſtitutione Concilii immutavit, ſed *expreſſius providere volens*, ut dixit, ſolum definivit, quantum fuerit reſtituendum pro omiſſione ſingularum Horarum; ex hac autem definitione perperam infertur, quod Pontifex voluerit eximere omittentem partem notabilem totius Officii a reſtitutione jam a Concilio illi impoſita, quamvis non omittatur pars notabilis uniuſcujuſque Horæ. Tanto magis deinde rejicimus cum *Salm. ibid. Bon. Pal. &c.* id quod dicunt *Fill. Pell. & Dian.* (& *Viva* putat probabilem cum *Nav. & Tolet.*), nimirum non teneri ad reſtitutionem, qui omittit partem notabilem alicujus Horæ, nam qui partem notabilem omittit, vere non recitat Horam, ſicut vere Miſſam omittit qui partem ejus notabilem non audit.

Quær. 6. An teneatur ad reſtitutionem Beneficiarius qui recitat Officium ſine debita attentione? Qui externe voluntarie ſe diſtrahit, certe non ſatisfacit Officio, & tenetur reſtituere. Dubium eſt de ſe diſtrahente interius; de hoc magna eſt quæſtio, de qua fuſe agemus *lib.* 4. *num.* 177. ubi probabiliorem eſſe ſententiam dicemus, non ſatisfacere. Sed quia oppoſitam ſententiam non poſſumus negare adhuc eſſe probabilem, hic dicimus non eſſe obligandum Beneficiarium ad reſtitutionem fructuum, ſemper ac bona fide eos perceperit; quia, poſito jure certo quod ipſe habet ad res ſuas bona fide poſſeſſas, non tenetur ad reſtitutionem, niſi ſit certus de obligatione reſtituendi. Magnus Rigoriſtarum princeps *Proſper Fagnanus* gravem ſcrupulum imponit Confeſſariis abſolventibus pœnitentem, qui non vult reſtituere juxta opinionem probabiliorem ſui Confeſſarii, quia ejus ſententiæ tanquam ſui Judicis pœnitens ut reus parere debet. Sed gravior quidem ſcrupulus videtur mihi & communiter aliis innumeris Doctoribus, etiam rigidæ ſententiæ fautoribus, angere debere Confeſſarios damnantes ad reſtituendum pœnitentes, qui ex una parte habent opinionem probabilem eos excuſantem a reſtitutione, & ex altera habent jus certum poſſeſſionis ad bona ſua, quibus expoliari non debent, niſi conſtet de obligatione reſtitutionis, juxta dicta *n.* 547. Præterea, diximus *l.* 1. *n.* 25. & fuſius dicemus *To. II. l.* 6. *n.* 604. quod pœnitenti, qui habet pro ſe opinionem probabilem, nequit denegari abſolutio, ut communiter docetur, & fatentur etiam plures inter Probabilioriſtas, quos ibi retulimus, & referemus. Nec obſtat dicere, quod pœnitens debet ſe uniformare judicio Confeſſarii; nam Confeſſarius non eſt judex controverſiarum, prout eſt ſummus Pontifex, ſed tantum Judex diſpoſitionis pœnitentium, & ſatisfactionis injungendæ, ut habetur ex Trident. *Seſſ.* 14. *cap.* 5. ubi dicitur: *Jeſus Chriſtus Sacerdotes ſui ipſius Vicarios reliquit tamquam præſides & Judices, ad quos mortalia crimina deferantur, qui pro poteſtate clavium remiſſionis aut retentionis peccatorum ſententiam pronuncient. Conſtat enim Sacerdotes judicium hoc incognita cauſa exercere non potuiſſe, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis ſervare potuiſſe, ſi in genere dumtaxat, & non potius in ſpecie ſua ipſi peccata declaraſſent*. En igitur patet, pœnitentem in hoc tantum ſequi debere judicium Confeſſarii, ut peccata apud eum deferat, & pœnitentiam acceptet. E converſo pœnitens poſt Confeſſionem ſuorum peccatorum habet jus certum ad abſolutionem, quæ non poteſt ei denegari, etſi aliunde ſit indiſpoſitus; neque poteſt quidem dici indiſpoſitus, quia non ſequitur opinionem Confeſſarii, ad quem certe non pertinet reprobare opiniones quas alii Sapientes approbant, ſed tantum juſtificare an pœnitens rectam vel ne conſcientiam ſibi formet. Sed inſtabit *Fagnanus*. Hæc ſunt principia probabiliſtica. Ego neſcio, an ſint probabiliſtica, vel antiprobabiliſtica, cum plures etiam inter Probabilioriſtas illa ſequantur. Hoc unum ſcio, quod in omnibus ſcientiis regula probata eſt, ut ſequamur principia magis recepta a Sapientibus, prout ſunt iſta quæ invenio paſſim teneri a Scriptoribus undique doctrina & pietate conſpicuis, qui in faciem Eccleſiæ ſua volumina ediderunt, & quibus adhærere conſultius tutiuſque mihi eſſe judico; quod enim docetur *ex unanimi Theologorum conſenſu* (ut *continuator Tournely tom.* 1. *pag.* 293.), *magni eſſe debet ponderis, quia ubi eſt aliqua obſcuritas, id ſequendum eſt in praxi quod prudentiſſimi quique judicant*. Neque hic Auctor dixit hoc loquens de opinione omnino communiter recepta, ſed de quadam ſententia, cui plures graves Auctores contradicunt. 669

Quær. 7. An excommunicatus teneatur reſtituere fructus Beneficii? Certum eſt teneri excommunicatum tempore collationis, quæ fuit nulla, *Viva qu.* 7. *art.* 9. *num.* 7. Secus, ſi poſt collationem incidit in excommunicationem. Ita *Laym. l.* 1. *tr.* 5. *p.* 2. *c.* 2. *num.* 9. *Continuator Tournely to.* 2. *p.* 486. *Pal. D.* 2. *p.* 11. *n.* 4. *Sanch. de Matr. lib.* 3. *D.* 51. *num.* 10. *Salm. de Cenſ. cap.* 3. *num.* 115. *cum Henr. Bon. Con. Avila, Hurt. & aliis pluribus* (contra *Suar. Cov. Fill. Sayr. &c.*) Et quidem probabilius: Ratio: quia pœnas, 670

quæ

quæ actionem requirunt, ut diximus *lib. 1. num.* 148. reus non tenetur ſubire, niſi poſt ſententiam. Et ſic videtur ſignificare textus in *c. Paſtoralis* 53. *§. Verum. de Apell.* ubi dicitur: *Illi proventus eccleſiaſtici merito ſubtrahuntur, cui Eccleſiæ communicatio denegatur.* Tu autem *ſubtrahuntur*, ait *Tournely*, potius indicat expoliationem, quæ fit ab homine, quam quæ ipſo jure inducitur, ut etiam explicat *Gloſſa*. Tanto magis, quia Pontifex reſpondet ibi interrogationi factæ, an Clericus excommunicatus potuiſſet privari a Judice eccleſiaſticis Beneficiis. Hæc tamen ſententia procedit, ſi Beneficiatus per ſe, vel per alium jam muneri ſuo ſatisfecerit. Si autem ob injuſtam excommunicationem abeſſet a Choro, poſſet percipere fructus Beneficii, & etiam diſtributiones, ut ait *Viva n. 8. cum Sa, Fill. Av. &c.* Quid, ſi excommunicatio ſit juſta, ſed excommunicatus non aſſiſtit Choro, quia non ſtat per ipſum, ne abſolvatur? *Sa, Henr. & Ugolin,* concedunt huic diſtributiones; ſed negant communius, & multo probabilius *Viva cum Suar. &c. ibidem.*

671 Quær. obiter 8. omittens, ultra reſtitutionem, quamnam aliam pœnam incurrat? Incurrit pœnam privationis Beneficii, ſi admonitus, ſaltem bis, poſt ſex menſes Officium omittat intra 15. dies, *ut Suar, apud Viva d. l. n.* 10. *ex Conc. Lateran.*

672 Quær. 9. omittens cui debeat facere reſtitutionem? Reſp. pauperibus, vel fabricæ Beneficii, ut *ex Decr. S. Pii V.* ſive Eccleſiæ, ſive domus Beneficii, ſive in augendis agris, ut *Suar. & Vaſq. apud Viva qu. 7. a. 9. n.* 11. Non autem (ait *Viva*) poteſt dare fabricæ alterius Eccleſiæ, niſi fabrica ſit in utilitatem pauperum, vel niſi Eccleſia propria non indigeret reſtauratione, & aliæ Eccleſiæ eleemoſynis indigerent, ut reficerentur, ut ait *Concina to. 2. p.* 415. *num.* 24. Nomine autem pauperum intelliguntur pauperes cujuſcunque loci, & etiam intelliguntur ipſi Defuncti. Et etiam ipſe Clericus ſibi poteſt applicare dictos fructus, ſi vere pauper eſt, ut dicunt *Palaus tr. 7. D. 2. p. 7. n.* 12. *cum Nav. Suar. Bon. Tol. & Viva cum Leſſ. ex communi d. n.* 11. *in fine.* Excipitur tamen, ſi ille in fraudem Officium omittat, ſciens poſſe retinere fructus ob paupertatem, ut bene advertunt *Pal. & Viva*. Addunt *Palaus tr. 7. D. 2. p. 7. num.* 11. *cum Suar. & Bonac. & Salm. de Hor. Can. c. 2. n. 60. in fin. cum Nav. Pell. Reg. Fill. Quintan. & communi*, poſſe Beneficiarium ſatisfacere reſtitutioni, ſi quæcunque alia pia opera pro Defunctis offerat æquivalentia recitationi omiſſæ, nempe (ut explicat *Quintan. ap. Salm. n.* 66.) auditionem Sacri, flagellationem, lucrationem Indulgentiarum, & ſimilia: Sed huic ſupra *n.* 667. *Quæſt.* 4. *in fine* non acquievimus. Tantum admittendum videtur cum *Concina p.* 427. poſſe Beneficiarium fructus reſtituere, ut celebrentur Miſſæ, vel alia ſuffragia applicentur pro Defunctis.

673 Quær. 10. An Beneficiarius reſtituere debeat omnes fructus, juxta Officia quæ omiſit? Affirmant *Suar. Valent. Azor.* quia ſic loquitur Bulla. Sed *Sanch. Conſ. to. 1. lib. 2. cap. 2. d.* 83. *num.* 3. *Sotus de Juſt. l.* 10. *qu. 5. art. 6. Leſſ. l. 2. cap. 34. n.* 123. *Viva l. c. nu.* 13. *& Salm. tr.* 16. *cap. 2. num.* 59. *cum. Pell. Vaſq. Led. Vill. Dia. Henr. Rod. Bonac. &c.* probabiliter dicunt ex benigna interpretatione ipſos non teneri omnes fructus reſtituere, ſed tantum eos qui reſpondent ad onus Officii omiſſi. Ratio, tum quia Bulla S. Pii ſic recepta eſt, & ſic explicata uſu, utpote conformiore æquitati naturali; tum quia eodem videtur eodem modo obligari Epiſcopos, Parochos, & Capellanos qui ferunt alia onera, ac ſimplices Beneficiarios. Quare dicunt, Epiſcopum, vel Parochum teneri reſtituere tertiam, vel quartam partem fructuum, retinendo alios pro aliis oneribus, quibus ipſi ſatisfaciunt: Canonicos, dimidiam partem: Habentes Capellaniam, dimidiam, vel tertiam partem; (Capellanus enim tenetur ad Officium, cum quælibet Capellania conferenda ab Epiſcopo, & ejus auctoritate recta, eſt vere Beneficium, etſi ſit ad nutum amovibilis: Secus, ſi non ſit erecta auctoritate Epiſcopi, licet ab ipſo conferatur. Ita *Salm. de Horis Can. cap. 5. n.* 59. *cum Suar. Pell. Vill. &c.*). Ratio, quia iſti omnes accipiunt fructus non ſolum pro Officio, ſed pro aliis etiam oneribus. *Henriquez* autem *apud Sanch. Conſil. lib. 2. cap. 2. D.* 84. *n.* 4. dicit, Epiſcopum & Parochum teneri tantum ad quintam partem, quod *Viva* etiam approbat *in prop. 20. Alex. VII. n. 9. in fin. & de Horis Can. qu. 3. Art. 3. n. 8. in fine*: Canonicum ad quartam, ut etiam *Viva d. n. 8. in fine.*

Quid de Beneficiario ſimplici? Recte *Viva cum Bon. d. l. de Reſt. num.* 13. *in fine* dicit teneri ad omnes fructus; quia onus geſtandi habitum, vivendi caſte &c. compenſatur cum privilegiis Clericalibus. Attamen *Henr. apud Sanch. d. loc.* dicit teneri tantum ad tertiam partem, ratione aliorum onerum: Et aſſerit hanc eſſe communem recentiorum cum *Manuel, & Metina*, quorum opinionem ait *Sanch.* eſſe rationi conſonam. At hanc opinionem merito ait *Leſſius l. 2. cap. 34. nu.* 177 eſſe laxam. Unde rationabiliter eam limitat ad eos Beneficiarios tantum, qui præter Horas Canonicas alia opera habent, idque juxta onerum proportionem.

674 Quær. 11. an teneatur ad Officium, habens tenue Beneficium? *Salm. de Horis Can. c. 2. nu.* 48. *cum Nav. Laym. Tab. Sa, &c.* teneri cenſent, quia S. Pius V. hunc non excludit. Negant tamen *apud Moya Tract. 2. de Rel. Diſp. 2. q. 4. n. 8. Molder. Eſcob. Quintan. Dian. & Arag.* qui teſtatur, hanc eſſe communem recentiorum: Et idem ſentiunt *Leſſius l. 2. cap. 34. n.* 169. *Sanch. l. 2. Conſ. cap. 2. d. 66. item Rodr. Molf. Vega, Led. Torre, & Pell. ap. Salm. d. cap. 2. num.* 46. (quamvis *Leſſ. & Pell.* ſentiant teneri hunc Beneficiarium recitare ſaltem Dominicis, & diebus feſtivis.) Ratio, quia *ex c. Is, cui. De Preb. in 6.* in jure tenue Beneficium non reputatur pro Beneficio; In præfato enim Canone habens tenue Beneficium non excluditur ab alio Beneficio obtinendo, cum ibi prohibeatur Beneficium provideri tantum obtinenti aliud Beneficium ſufficiens: *Is cui* (verba textus) *conceditur, Auctoritate Apoſtolica uni perſonæ idoneæ in ſua vel alia Eccleſia providere alicui, aliud ſufficiens Beneficium obtinenti providere non poteſt.* Addit ibi *Gloſſa*: *Ergo ſi non eſt ſufficiens, ſecus eſt.* Deinde infra rationem adducit: *Quia Beneficiatus idoneus non eſt, & jure communi Beneficiatus beneficiari non mandatur ex c. Quia in tantum. de Preb.* Habens igitur tenue Beneficium, ſi poteſt beneficiari, ergo reputatur in jure tanquam non Beneficiatus: & proinde cenſetur eximi ab onere Officii.

Quæritur autem quodnam Beneficium judicetur tenue? Dico non audiendos aliquos, qui contra communem aſſerunt tale judicari Beneficium quod non pertingit ad 20. vel 30. aureos. Merito tamen *Viva in prop. 20. Alex. VII. n. 7. Sporer de Hor. Can. cap. 5. n. 27. Elbel eod. ti. n.* 421. *Tamb. l. 2. c. 5. §. 1. n. 24. & Salm. d. cap. 2. n. 48. cum Mald. ac aliis communiter* cenſet probabile, tenue exiſtimari illud Beneficium quod non pertingit ad tertiam partem ſuſtentationis; Et adhæret *Sanchez Conſ. l. 2. cap. 2. Dub. 67. num.* 4. *Suarez*, putans Beneficium tenue illud quod non pertingit ad tertiam, vel non magis declinet ad tertiam ultra quartam partem. Suſtentatio autem rationabiliter dicit *Viva loc. cit.* menſurari juxta diverſitatem Patrimoniorum, quæ in diverſis locis ſolent Clericis aſſignari. Hinc *Sotus ap. Sanchez num.* 5. obligat ad Officium Beneficiarium, qui percipit annuos aureos octo. Sed *Sanchez* excuſat, etiamſi percipiat 16. aureos. Verum huic minime acquieſco; Communis enim ſententia eſt apud *Croix. l. 4. n.* 1195. nullo modo excuſari ab Officio Beneficiarium percipientem tertiam partem ſuſtentationis. Idemque recte cenſet dicendum *Croix n.* 1196. *cum Vaſquez*, ſi dubium ſit, an Beneficium ſit tenue; quia, cum Beneficium ſit certum, & tenuitas excuſans ſit dubia, poſſeſſio ſtat pro Beneficio, & proinde pro obligatione Officii. Merito addunt *Lugo, Re. Mor. Dub. 9. n.* 5. *cum Suar. & aliis, Croix n.* 1193. *& Tamb. l. c. n.* 26. neque excuſari Beneficiarium, ſi ob ſuam culpam Beneficium factum ſit tenue; vel ſi ipſe ſperet in poſterum uberiores fructus exigere, tunc enim unus annus compenſatur cum alio, contra *Palaum to. 2. D. 2. p. 1. §. 2. n.* 18. Pariter addit *Croix ibid.* teneri ad Officium, qui acceptat Beneficium cum onere ſolvendi omnes fructus pro penſione. Sic etiam, ſi non faciat fructus ſuos, quia non reſidet, ut ait idem *Croix l. c. cum Suar. Lugo, &c.* Hoc tamen limitant *Buſ. & Sanch.* ſi abſit cum licentia: Sed id recte rejiciunt *Tamb. numer.* 23. *& Croix ibid. cum Azor.* cum ille poſſit fructus percipere, ſi velit.

Quær. 12. an Canonici non aſſiſtentes, vel non pſallentes in Choro, teneantur ad reſtitutionem Diſtributionum, & Præbendarum? Plura dubia hic diſcutienda ſunt. Certum eſt, quod Clerici Eccleſiarum Cathedralium & Collegiatarum tenentur ad Officium in Choro *ex c. 1. de Cel. Miſſ. cap. Fin. Diſt.* 92. & ex Trident. *Seſſ. 24. cap.* 12. Atque tenentur quotidie aſſiſtere, niſi alibi alia ſit inſtitutio, vel conſuetudo; vel niſi neceſſitas cogat, ut in alio loco extra Eccleſiam Officium perſolvatur, & adſit licentia Epiſcopi, quando ad ipſum aditus patet, ut ait *Viva de Reſt. qu. 7. a. 9. n.* 14. Imo probabiliter putat *Bon.* cui adhæret *Viva*, Canonicos bene Diſtributiones lucrari, ſi recitent in Sacriſtia ob aliquam cauſam, etiam ſine licentia Epiſcopi, ſi ipſa licentia præſumatur; in Sacriſtia enim reputatur Officium moraliter ac in Eccleſia recitari. 675

Sed dubitatur 1. an peccent graviter Canonici, qui Choro non aſſiſtunt? Negant plures DD. antiqui, ut *Nav. de Orat. cap. 5. n. 14. Sylveſt. v. Hora q. 11. Cajet. eod. verb. §. 5.* item *Ang. Vald. Barb. Pell. Reg. Tamb. ap. Salm. tr. 16. cap. 4. num.* 2. Tum quia de hoc non adeſt præceptum expreſſum, tum quia obligatio aſſiſtendi Choro oritur ex Diſtributionibus; ergo, cum his Canonici renunciant, omni obligatione ſe liberant. Sed verius *Suar. l. 4. cap. 17. Bon. D. 11. q. 1. p. 2. P. Concina to. 2. pag.* 510. *n. 4. Viva loc. cit. n. 14. Continuator Tournely tom. 1. pag. 642. Salm. loc. cit. num. 3. cum Vaſq. Pal. &c.* docent peccare mortaliter, qui a Choro abſunt notabiliter, ultra tempus a Tridentino permiſſum. Ratio, quia ex *c. Si quis Presbyter. Diſt.* 113. Depoſitioni ſubjicitur Clericus non recitans in ſua Eccleſia; tum quia obligatio aſſiſtendi non oritur ex Diſtributionibus, ſed ex primaria inſtitutione ipſius Beneficii; Tridentinum enim *Seſſ. 24. cap.* 12. loquens de Canonicis præcipit: *Omnes compellantur in Choro ad pſallendum inſtituto, hymnis, & canticis Dei nomen reverenter, diſtincte, devoteque laudare.* Diximus autem 1. *notabiliter*, nam ſi abſit Canonicus per tres vel quatuor dies, eſt communis ſententia non peccare graviter; Ita *Salm. cap. 4. n. 1. & Croix l. 4. n. 876. cum Sylveſt. Bon. Cov. Vaſq. & Suar. l. 4. cap. 13. nu. 8. & 9.* qui tamen dixit, præfatam ſententiam non videri certe improbabilem, ſed ſe nolle ſuum judicium interponere. Diximus 2. *ultra tempus permiſſum*, quia Tridentinum permittit Canonicis, ſicut Epiſcopis, per tres menſes abeſſe. Recte autem docet *S. Thom. 2. 2. quæſt. 91. artic. 2. ad 3.* quem ſequitur *Viva loc. cit. v. Dico tertio, cum Val. Fill. & Bon.* contra *Nav. & alios*, Epiſcopos non obligari ad Chorum; tum quia ſic fert conſuetudo; tum quia ipſi majoribus

negotiis

negotiis vacare debet, quæ Chori aſſiſtentiam non compatiuntur.

Dubitatur 2. quid teneantur reſtituere Canonici Chom non intereſſentes? Certum eſt ipſos non poſſe lucrari Diſtributiones, etiamſi alii Conſocii eas illis remittant, ut habetur ex Trident. *Seſſ. 24. cap. 12.* ubi dicitur: *Diſtributiones vero, qui ſtatis Horis interfuerint, recipiant; reliqui, quavis colluſione aut remiſſione excluſa, his careant.* Nota, *remiſſione excluſa*, nam, ut bene advertunt *Croix l. 4. n. 877. & Concina t. 2. p. 523. n. 4.* ſi portiones illæ præſentibus jam ſint præſtitæ, iſti licite poſſunt donare eas abſentibus: Modo hoc non fiat ex pacto, & in fraudem legis, ut ait *ib. Croix cum Sanch. & Lugo*, quia hæc eſſet palliata colluſio. Non privantur autem Diſtributionibus, qui abſunt ex legitimis cauſis de quibus agemus *l. 4. ex num.* 130.

Hæc quoad Diſtributiones. An vero non aſſiſtentes teneantur etiam fructus Præbendæ reſtituere? Sic habetur in Trident. *loc. cit. Prima anno privetur unuſquiſque dimidia parte fructuum, quos ratione etiam Præbendæ, ac reſidentiæ fecit ſuos. Quod ſi iterum eadem fuerit uſus negligentia, privetur omnibus fructibus. Creſcente vero contumacia, contra eos juxta ſacrorum Canonum Conſtitutiones procedatur.* Ex ſacris autem Canonibus, ut dicunt *Salm. c. 4. n. 12.* illi eapolientur ipſis Beneficiis. Hoc vero ajunt *Salm. d. cap. 4. nu. 9.* ea communi, non fieri niſi poſt ſententiam: Sed contrarium hodie tenendum, ut mua videbimus in Dubio ſequenti.

Dubitatur 3. an ſatisfaciat Chom, & lucrentur Diſtributiones, Canonici qui tantum aſſiſtunt, & non canunt? Aſfirmat *Sanch. Conſ. l. 2. cap. 2. dub. 99. nu. 2. cum Met. Arag. & Panorm.* Et conſentiunt *Bon. de Hor. Can. D. 1. q. 3. p. 2. §. 1. n. 18. & Salm. cap. 4. num. 5. cum Pal. Suar. Leſſ. Pell. & Led.* pro iis Eccleſiis, ubi talis viget conſuetudo, quam aſſerunt adeſſe fere in omnibus Eccleſiis. Sed hodie, aliis omiſſis, cauſa finita eſt ea Bulla *Cum ſuper oblatus*, (vide in calce Tom. II. *Epiſt. Encycl. n. VI.*) ubi SS. noſter Pontifex poſtquam aſſerit præfatam opinionem abſonam eſſe menti Conc. Tridentini, atque pluries improbatam a Congregatione ipſius Concilii, dicit: *Equidem minime vobis compertum eſt, quod peculiari titulo ſuffulti perſuaſum habeant unius vel alterius Eccleſiæ Canonici ſua muneri ſatisfacere per ſimplicem in Choro aſſiſtentiam, abſque Divinæ Pſalmodiæ cantu. Verum, niſi illis præſto ſit Apoſtolicum, non præſumtum vel abrogatum, ſed legitimum ac vigens privilegium, jure ac merito verendum eſt, ne iſti, dum ita ſe gerunt, Præbendarum ac Diſtributionum fructus minime ſuos faciant, & conſequenter ne ad eorum reſtitutionem teneantur.* Ex quo verbo *verendum* recte infert *Concina to. 2. p. 518. n. 22.* ita infirmatam eſſe contrariam opinionem, ut non amplius probabilis dici poſſit; tale enim verbum importat formidinem practicam, cum qua certe non licet operari. Sed quidquid aliqui dixerint ſuper præfatam Bullam, idem SS. Pontifex omnia dubia abſtulit novo Brevi, quod direxit die 19. Januarii an. 1748. ad Emin. Cardin. Delphinum Patriarcham Aquilejenſem, incipiens, *Dilecte Fili, &c.* vide apud *Concina p. 520. n. 29.*) Ibi noſter Pontifex conſuetudinem Canonicorum tantum intereſſendi Choro extirpandam eſſe declarat, ſic dicens: *Itaque a te, dilecte Fili noſter, poſcimus & flagitamus, ut non ſolum hujuſmodi abuſum* & corruptelam *ab Eccleſiaſtica diſciplina abſonam, & Canonicis ordinationibus ac noſtra quoque Conſtitutioni* contrariam *penitus evellere & eradicare adnitaris: Verum etiam ipſos ſuaviter fortiterque admoneas, ut in poſterum, ea qua decet ac tenentur reverentia, Choro interſint, adſiſtantque, necnon pari pietate, attentione, ac vigilantia omnino* canere vel pſallere *cum ceteris ſtudeant ac contendant. Deinde iiſdem edicas, & notum facias, nos (quemadmodum per hasce noſtras in forma Brevis Litteras tibi declaramus & injungimus)* decernere atque ſtatuere, *ſicut in eadem Conſtitutione noſtra innuimus, ipſos ſuoque ſucceſſores Canonicos Choro quidem intereſſentes adſiſtenteſque*, minime vero canentes, pſallenteſve, nullo pacto ex Præbendis & Diſtributionibus facere fructus ſuos, atque adeo reſtitutioni *obnoxios eſſe, ac fore.* Ex quo Diplomate remanet tandem deciſum, quod Canonici vel non intereſſentes, vel non canentes, aut pſallentes in Choro, nedum Diſtributiones quotidianas amittunt, ſed etiam non faciunt fructus ſuos ex Præbendis, atque ad reſtitutionem ſunt obnoxii.

Dubitatur 4. an ſatisfaciant Choro, qui ſubmiſſe recitant pſalmos, alteram partem audiendo? Loquendo de Choro in generali, an iſti ſatisfaciant Officio adſunt duæ ſententiæ. *Prima*, quam tenent *Cajet. Summ. v. Hora, in fine, Arm. eod. v. n. 22. Navar. in cap. 10. n. 80. & alii apud Salm. tr. 16. cap. 1. nu. 25.* dicit non ſatisfacere, quia non communicant cum aliis canentibus. *Secunda* vero ſententia valde probabilis, & communior affirmat; hancque tenet *Sanch. Conſ. to. 2. l. 7. cap. 2. dub. 14. n. 2. Leſſ. l. 2. cap. 34. num. 184. Suar. to. 2. l. 4. cap. 12. num. 8. Fill. tr. 26. cap. 6. n. 194. Concina tom. 2. pag. 513. nu. 9. Bon. D. 1. q. 2. p. 2. §. 1. num. 16. Salm. l. c. cum Sot. Trull. Vill. &c.* Ratio, quia ad ſatisfaciendum Officio in Choro non eſt neceſſe, ut quiſque audiat omnes voces alterius partis, unaquæque enim pars cum alia unum corpus conſtituit, & mutuo communicat.

Loquendo autem de Choro Canonicorum, an ipſi ſubmiſſe recitando ſatisfaciant Choro, & lucrentur Diſtributiones? Affirmat *Sanch. l. c. cum aliis.* Sed communiter, & merito id negant *Leſſ. Fill. ll. cit. Concina pag. 513. num. 9. Tournely tom. 1. pag. 638. & Bonac. loc. cit. num. 17. cum Suar. P. Nav. & Rodr.* Ratio, quia Diſtributiones debentur ſolum iis qui Choro inſerviunt; ſervitium autem Chori, ut habetur ex *Clement. 1. de Cel. Miſſ.* in eo conſiſtit, ut Clerici conveniant in Eccleſia ad Officium pſallendum: Ergo qui non pſallunt, ſed Officium ſubmiſſa voce recitant, non poſſunt dici Choro inſervire. Cenſet tamen *Bonac. l. c. cum Suar. Fill. &c.* quod Canonici ita recitantes poſſunt ſaltem percipere mediam partem Diſtributionum: Sed SS. noſter Pontifex Bened. XIV. ut mox ſupra vidimus in præcedenti Dubio expreſſe declaravit, Canonicos non canentes vel pſallentes, non ſolum amittere omnes Diſtributiones, ſed etiam teneri ad reſtituendos fructus Præbendæ.

DUBIUM VII.

De Circumſtantiis reſtitutionis.

ARTICULUS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat reſtitui?

676 *Quando, & ubi facienda reſtitutio?*
977 *An ſumtibus furis?*
678 *Quando, & ubi facienda ſolutio ex contractu?*
679 *Quando peccet differens reſtitutionem? 680. Ad quid tenetur debitor, ſi ex dilatione creditor patitur damnum?*
681 *An abſolvendus qui potens reſtituere vult differre reſtitutionem?*
682 *An abſolvi poſſit debitor, antequam reſtituat? Et an Confeſſarius debeat monere de reſtitutione pœnitentem, qui eſt in bona fide, ſi prævideat monitionem non profuturam?*
683 *Quot peccata committat negligens reſtituere?*

„ RESP. Debet quamprimum, & eo modo, ac loco reſti-
„ tui, quo jus, & intereſſe damnificati requirit, &
„ commode, ac moraliter fieri poteſt ſine gravi incommo-
„ do, quod quis pateretur in re ſua propria ultra debitum.
„ Vid. *Laym. hic l. 3. tr. 2. cap. 10. Fill. tr. 32. cap. 4. q. 11.*

Unde reſolves.

„ 1. Qui non poteſt commode reſtituere aperte, faciat clam;
„ & qui non poteſt per ſe, faciat per aliam perſonam interpoſi-
„ tam, v. g. Confeſſarium* (*Quid, ſi Confeſſarius non reſti-
„ tuat? Vide* de Conſcientia *quæ diximus l. 1. n. 39.*)*
„ 2. Poſſeſſor malæ fidei, v. g. fur, debet ſuis ſumtibus 677
„ ad eum locum rem deferre, ubi alter habiturus fuiſſet,
„ ſi non fuiſſet ablata, deſtructa, vel inique detenta; dedu-
„ ctis tamen expenſis, quas alter eam ſervando, vel defe-
„ rendo debuiſſet facere. Excipe, niſi transferendo deberet
„ plus impendere, quam res valet; tunc enim pleramque ex
„ præſumta mente domini poſſet reſtituere pauperibus, vel
„ in uſus pios. *Bon. q. 6. p. 1.*

Quæſtio eſt, an fur teneatur rem reddere domino, etiam cum ſumtu majori, quam res valet? Affirmant *Nav. Val. Dicaſt. Caj. &c. apud Salm. de Reſtit. cap. 1. n. 195.* Sed negant *Salm. d. l. cum Soto, Pal. Bon. Leſſ. &c. cum Buſ. hic.* Vide dicta ſupra *n. 597. & 598.*

„ 3. Bonæ fidei poſſeſſor ſatisfacit, ſi reſtituat in loco,
„ ubi rem poſſidet, *l. c.*
„ 4. Debita ex contractu eo loco, & tempore ſolvi de- 678
„ bent, de quo inter partes conventum fuit expreſſe, vel
„ tacite. *Leſſ. & Bonac. l. c.*

Regulariter, præciſis pactis, ſolutio in contractibus, quoad locum, fieri debet in loco, ubi contractus fuit initus: Et expenſis illius, in cujus favorem fuit contractus. Quoad tempus autem, ſi iſtud non ſit conventum, non peccat graviter debitor, ſi non reſtituat, donec moneatur ab altera parte; niſi illa ob timorem, oblivionem, aut impotentiam omittat monere; vel niſi debitor obligarit ſe cum juramento, quia juramentum de ſe obligat quamprimum. Ita *Salm. de Reſt. cap. 1. n. 254. cum Pal. Covar. etc.* Monent autem *ib. n. 255. Lug. Bon. Trull. etc.* non eſſe damnandum de culpa gravi, qui differt ſolvere debitum ex contractu ſine gravi damno creditoris, licet iſte petat, quia talis dilatio non videtur tunc graviter et injurioſa: & adhæret *Buſ. n. ſeq.*

„ 5. Si quis poſſit quamprimum reſtituere totum, ad id te- 679
„ netur. Si autem alter dilatione non pateretur ulterius da-
„ mnum, aut non notabile, non facile arguendus eſſet gravis
„ peccati is, qui cum propoſito ſatisfaciendi differret, aut pau-
„ latim per partes ſolveret. V. *Bonac. de contract. d. 1. q. 6. p. 1.*

Certe excuſatur a peccato gravi, qui differt reſtitutionem per breve tempus, in quo Dominus nec damnum patitur grave, nec graviter cenſetur invitus: Ita *Salm. de Reſt. cap. 1. n. 253. cum Lugo, Caj. Bon. etc. Palaus*, ordinarie loquendo, ſpatium 20. dierum putat eſſe breve.

Utrum, ſi debitor habet juſtam cauſam differendi reſtitu- 680
tionem, teneatur deinde reſtituere omne damnum quod creditor ex dilatione patitur? Reſpondetur: Si debitum non eſt ex delicto, non tenetur, ut ex communi docet *Lugo D. 18. n. 35. et Croix l. 3. p. 2. n. 252.* Si vero ex delicto eſt, nec etiam teneri, ſi dilatio ſit juſta, dicunt *Navar. Dic. Burgh. et Dian. apud Croix ib.* qui probabile putat, quia, ut ajunt, tunc circa dilationem creditor eſſet irrationabiliter invitus. Sed communius & probabilius tenetur, ut docent *Lugo D. 2. num. 17. Leſſ. cap. 16. n. 32. et Molin. Laym. Reb. Tamb. aliique cum Croix loc. cit.* Ratio, quia, licet juſta dilatio poſterior non ſit cauſa damni, tamen revera cauſa fuit illa prima injuſta acceptio.

„ 6. Qui

681 „ 6. Qui ſcit ſe teneri ad reſtitutionem, & cum poſſit in vita, non vult reſtituere, niſi in articulo mortis, vel poſt mortem per heredes, abſolvi non debet, nec poteſt: quia ſemper eſt in actuali peccato, & impœnitens, *Sylv. Sayr. Bon. Trull. cap.* 14. *d.* 11.

Certum eſt non poſſe abſolvi, qui potens non vult reſtituere, niſi in morte, vel per partes. Limita 1. Niſi illa ſit in bona fide, & monitio prævideatur non profutura, ut *Salm. de Reſt, c.* 1. *n.* 256, *cum Dicaſt. P. Nav. Sylv. &c.* Limita 2. Niſi adſit juſta cauſa, nimirum ſcandalum, infamia, & ſimilia, ſi ſtatim fieret reſtitutio, *Salm. d. l. n.* 259. *cum Lugo, Dic. Bon. Bann. &c.*

682 Quæritur hic 1. utrum ſit abſolvendus debitor antequam reſtituat? *Prima* ſententia dicit bene poſſe abſolvi, non ſolum prima, ſed etiam ſecunda vice, ſi det vera ſigna doloris, & propoſiti. Ita *Viva de Reſt. qu.* 5. *a.* 5. *n.* 2. *cum Nav. Val. Led. Sayr. &c, Mazzot, to.* 3. *pag.* 577. Et probabilem putant *Salm. de Reſt. cap.* 1. *n.* 258. *cum P. Nav. & Dic,* etiamſi pœnitens monitus prima vice culpabiliter non reſtituerit. Sed mihi omnino placet ſecunda ſententia, quam tenet *P. Concina to.* 7. *pag.* 85. *num.* 25. regulariter non eſſe abſolvendum debitorem, niſi prius reſtituat, quando ipſi reſtitutio eſt moraliter poſſibilis: Sicut non eſt abſolvendus concubinarius, antequam concubinam abjiciat; experientia enim ſatis compertum eſt, quod debitores poſt abſolutionem rariſſime reſtituunt, prout concubinarii rariſſime concubinas dimittunt. Unde *S. Thom. de Villan. fer.* 6. *poſt* 4. *Dom. Quadr.* recte monuit: *Prius ergo vadat & concubinam e domo pellat, pecuniam alienam reſtituat... & tunc ad Confeſſarium redeat, ut abſolvatur.* Ceterum bene ait *Conc. l. c. n.* 24. quod ſi revera prudens Confeſſarius deprehendat debitorem ſincere paratum eſſe reſtituere, cum primum poterit, & reſtitutio non poſſit fieri cito, recte poterit eum abſolvere pro prima vice: imo probabiliſſime id admittunt *Salm. n.* 258. *& Lugo de Juſt. D.* 20. *n.* 213, etiam pro ſecunda, & tertia vice, ſi tales occurrant circumſtantiæ, quod Confeſſarius ſolo propoſito reſtitutionis contentus eſſe debeat.

Quær. 2. utrum, ſi pœnitens ſit in bona fide, & Confeſſarius prævideat monitionem reſtitutionis minime eſſe profuturam, debeat monere? De hoc dubio vide dicenda *de Pœn. l.* 6. *num.* 614. ubi partem negativam probavimus cum *Lugo, Sanch. Cano, Laym. Salm. Ronc. Spor.* & aliis communiter contra paucos: Si enim Confeſſarius cum magna prudentia officio ſuo fungi debet, quomodo prudenter ſe geret, ſi pœnitentem monebit, prævidens quod ille animæ detrimentum patietur, & e converſo damnum creditoris non amovebitur?

683 Quær. 3. quot peccata committat negligens culpabiliter reſtituere? *Prima* ſententia, quam *Salm.* probabiliſſimam vocant, tenet tot peccata diſtincta committere, quot interſunt occaſiones reſtituendi, & quoties proponit non reſtituere: imo quoties per ſomnum, aut per alia diſtrahitur. Ita *Bon. Vaſq. Dic. Trull. Bann. &c. apud Salm. cap.* 1. *num.* 252. *Secunda* ſententia docet unum peccatum committere, licet per annum, & amplius in eadem voluntate non reſtituendi perſeveret. Ratio, quia tale peccatum, quamvis phyſice interrumpatur, moraliter tamen non cenſetur interruptum, quoties non retractatur mala voluntas, quæ virtualiter ſemper permanet in effectu retentionis. Ita *Lugo de Pœn. D.* 16. *num.* 549. *cum Navar. Gabr. Tanner. & Salm. loc. cit. cum P. Nav. Arag. & Dian. cum aliis*. Hinc dicunt, ſufficere pœnitenti confiteri omiſſionem reſtitutionis, quin tempus exprimat, quia diuturnitas temporis non eſt niſi circumſtantia aggravans. Utraque ſententia eſt probabilis, ſed hæc ſecunda videtur probabilior. Vide *lib.* 5. *de Pecc. n.* 40.

ARTICULUS II.

Quo ordine reſtitui debeat?

684 *Cui facienda reſtitutio, ſi res extet?*
685 *An pretium rei venditæ poſſit ſolvi creditori venditoris?*
686 *An pecunia furtiva, immixta propria, reſtituenda ſit ante alia debita?*
687 *An prius reſtituenda debita certa, quam incerta?*
688 *An prius ſolvenda debita ex delicto, quam ex contractu?*
689 *Quæ alia debita prius ſolvenda?*
690 *An ſemper præferendi creditores hypothecarii anteriores, etiam ex hypotheca tacita? An autem perſonales anteriores?*
691 *An præferri poſſit creditor perſonalis pauperior?*
692 *An prius exigens?*
693 *An creditor, cui inter plures facta eſt ſolutio, poſſit eam retinere?*
694 *An famuli poſſunt accipere ſalarium a debitis gravato?*
695 *An uxor, & filii alimenta?*

684 „ Reſp. Certum eſt, non neceſſario ordinem ſervari, quando debitor omnibus ſolvere poteſt; quando vero tantum non habet, aut heredibus reliquit, ſequentes Regulæ ſervandæ.

„ 1. Si debitor rem alterius apud ſe habet, quocumque titulo habeat, ſive ex furto, ſive ex depoſito, ſive inventione, &c. debet prius reſtitui domino ſuo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter, ſi res emta ad creditum, pretio non ſoluto, adhuc extet, *Nav. Sylv. Bon. q.* 3. *p.* 2. Hoc tamen *Leſſ. cap.* 15. *d.* 2. contra *Bon. &c.* limitat, niſi venditor ab emtore fidejuſſorem vel pignus accepit.

Quæritur, an venditor rei, extante re, ſit præferendus pro pretio aliis creditoribus emtoris? Certum eſt 1. quod, ſi venditor non acceperit ab emtore nec pignus, nec fidejuſſionem, neque fidem de pretio, ipſe debet præferri, quia tunc adhuc retinet rei dominium, ex *l. Quod vendidi* 19. *ff. de Contr. emt.* & ex §. *Venditæ, Inſtit. de Rer. Div.* Vide *Salm. de Reſt. c.* 1. *num.* 231. & vide *infra num.* 976. Certum eſt 2. quod, ſi venditor acceperit pignus, vel fidejuſſionem, nullam habet prælationem, quia tunc jam eſt ſecurus de pretio. Ita *Lugo D.* 20. *n.* 55. Quæſtio igitur eſt, quando venditor rem tradidit, & de pretio tantum fidem accepit? *Prima* ſententia dicit, tunc præferendum eſſe venditorem, & hanc tenent *Salm. loc. cit. num.* 232. *cum Sylveſt. Bon. Bann. Tap. Vill.* (citant etiam *Leſſium*, ſed non bene, nam *Leſſius l.* 2. *cap.* 15. *num.* 11. ubi citatur, loquitur de caſu quo non ſit data nec etiam fides de pretio). Ratio, tum quia hoc poſtulat æquitas naturalis; tum quia dominium rei, licet ex caſu translatum fuerit, eſt tamen translatum ſub conditione pretii ſolvendi; unde talis res manet hypothecata ſolutioni pretii. *Secunda* vero ſententia probabilior, quam tuentur *Mol. to.* 2. *D.* 536. *Laym. lib.* 3. *ſect.* 5. *tr.* 2. *cap.* 11. *n.* 2. *Pal. D.* 1. *p.* 18. §. 14. *n.* 5. *Lugo D.* 20. *n.* 17. *cum Vaſqu. P. Nav. Cov. Azor. &c.* tenet nullam venditori prælationem deberi. Ratio, quia, cum dominium jam translatum ſit, venditori remanet tantum creditum perſonale erga emtorem; nulloque jure habetur, quod res venditori hypothecata remaneat, donec ei pretium ſolvatur: Alias emtor non poſſet de illa pro ſuo libito diſponere, quod nemo dicit.

An pecunia autem furtiva, immixta propriæ, ſit ante alia debita reſtituenda? Affirmant rationabiliter *Palaus, Rebell. & Croix lib.* 3. *p.* 2. *num.* 375. quia totus cumulus eſt ſpecialiter obligatus Domino pecuniæ ablatæ. Vide dicta *n.* 499. *pag.* 176. *v. Notandum*. 686

„ 2. Si reſtitutio facienda ratione injuſtæ actionis, prius reſtitui debeat certa, hoc eſt, quorum domini cognoſcuntur, quam incerta, *Bonac. Leſſ. d.* 1. quia illa jure naturæ debentur ſuis dominis, hæc autem jure ſolo poſitivo pauperibus. 687

Quamvis probabilis ſit ſententia cum *Buſ. Leſſ. &c.* imo communis cum *Salm. de Reſt. c.* 1. *num.* 230. *& Croix l.* 3. *p.* 2. *numer.* 377. quod prius reſtituenda ſint debita certa, quam incerta: Attamen etiam probabile eſt, quod ſi debitor non poſſit utraque reſtituere, reſtitutio fiat pro rata etiam pauperibus pro debitis incertis. Ita tenent *Bann. Mol. Rebell.* & probabile vocant *Tapia, Villal.* apud *Salm. de Reſt. c.* 1. *n.* 299. & Lugo D. 20. n. 5. probabiliſſimum putat. Ratio illorum, quia prælatio creditoribus certis non debetur neque jure poſitivo (quod eſt certum), neque jure naturæ, ut ſupponit *Buſ.* Sed æque de jure naturæ pauperes ſuccedunt in locum creditorum incertorum, ut dicunt *Caj.* 2. 2. *quæſt.* 62. *art.* 9. *ac Covarr. Arag. & Tap. ap. Salm. de Reſt. c.* 1. *n.* 210. Talis enim præſumitur voluntas creditorum, ut quod ipſis nequit reſtitui, reſtituatur pauperibus pro ipſorum Animabus.

„ 3. Prius facienda eſt reſtitutio debitorum licite contractorum, quam uſurarum; cum in his dominus non fuerit ſimpliciter invitus. 688

Quæritur, utrum debita ex delicto ſint ſolvenda ante debita ex contractu? Tres ſunt ſententiæ apud *Sal. de Reſtitut. c.* 1. *ex num.* 234. quas ipſi vocant omnes probabiles, & in praxi tutas. *Prima* præfert debita ex delicto, quando non intervenit hypotheca, vel pignus in contractu, aut non extet res in propria ſpecie; quia retinere rem injurioſe ablatam, eſt gravior injuria, quam non ſolvere rem debitam ex contractu; ideo illa prius eſt reparanda. Ita *D. Th. Opuſc.* 73. *c.* 17. *Rebell. Med. &c. Secunda* præfert debita ex contractu, ſcilicet oneroſo; (nam debita ex gratuito, certum eſt ſolvenda eſſe ultimo loco, ut *Buſ. num. ſequ.*). Ratio, quia alias ſolverentur debita ex ære alieno; maxime cum creditor dedit æquivalens. Ita *Caj. Navar. Valent. &c.* Sed hanc ſententiam dicit *Lugo D.* 20. *ex num.* 34. nullam præſeferre rationem magni momenti. *Tertia* communior & probabilior dicit, prædicta debita ſolvenda eſſe pro rata, niſi adſit res in ſpecie, vel hypothecata, ut ſupra. Ratio, quia ex nullo jure habetur in his aliqua prælatio facienda. Ita *Lugo D.* 20. *n.* 36. *Leſs. l.* 2. *c.* 15. *n.* 16. item *Bon. Dic. Vill. Pal. Laym. &c. ap. Salm. n.* 236.

„ 4. Debita ex titulo oneroſo prius ſolvenda ſunt, quam quæ debentur gratuito, v. gr. ex promiſſione; quia hæc includunt tacitam conditionem, niſi quid obſtet. Hinc debita defuncti ſolvenda ſunt ante omnia legata, etiam pia, *Navarr. Sylveſt. Con. q.* 8. *p.* 2. 689

„ 5. In reliquis debitis ſervandum eſt jus particulare loci, ſi tale ſit, & non repugnet juri naturæ. Si nullum ſit, ſequendum eſt jus commune, ſecundum quod 1. Solvenda ſunt debita, ad quæ bona debitorum expreſſe fuerunt obligata. 2. Dos uxoris extrahenda eſt. *(Dos ex Laym. præfertur omnibus creditis hypothecam tacitam habentibus.)* 3. Debita, ad quæ bona debitorum ſunt tacite hypothecata. 4. Depoſita perdita in poteſtate debitorum. 5. Debita privilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: poſt quos omnes ſunt hi, a quibus uſuræ acceptæ ſunt, & adhuc poſt hos reſtituenda ſunt bona incerta. Quando autem multi unius rationis creditores inveniantur, temporis antiquitas inter eos ſervanda eſt. Vid. *Laym. l.* 3. *tr.* 2. *c.* 15. Ubi addit, e bonis debitoris, ſi is defunctus ſit, imprimis ſol-

„ ven-

Digitized by Google

„ vendas eſſe impenſas funeris, & quæ ad confectionem in-
„ ventarii, apertionem teſtamenti, item ad Medicos, &
„ Pharmacopolas pertinent. V. *Filliuc. cap. 4. q. 13.*

690 Quoad creditores hypothecarios nulli dubium eſt præferendos eſſe anteriores, etiam ex hypotheca tacita, qui ſi tempore antecedant alios creditores ex hypotheca expreſſa, adhuc præferendi ſunt, ut tenent communius *Lugo D. 20. n. 41. cum Mol. Vaſq. & aliis apud Croix l. 3. p. 2. n. 392.* contra *Navar. Sylveſt. & Angel.* Notandum tamen, quod inter creditores hypothecarios ſemper omnibus eſt præferendus ſupra reliquos creditor, qui pecuniam dedit ad illam emendam, vel ad reficiendam, v. gr. domum; vel ad cuſtodiam ſive ad cultum agrorum; vel ad collectionem ſegetum, ex *l. 3. ff. Qui potiores &c.* Vide *Salm. de Reſt. c. 1. num. 211.* Dubium eſt quoad perſonales. *Prima* ſententia tenet, omnibus his ſatisfaciendum eſſe pro rata. Ita *Pal. tr. 32. D. 18. §. 18. n. 5. Holzmann de Reſt. tr. 2. n. 477. & Leſſ. Bon. Vaſquez, Azor. &c. apud Salm. de Reſtit. cap. 1. num. 245.* Ratio, quia his non bona debitoris, ſed obligata eſt perſona, quæ æque omnibus eſt obnoxia. Et probatur ex *l. 1. ff. de Separat.* ubi dicitur: *Licet alicui, adjiciendo ſibi creditorem, creditoris ſui deteriorem conditionem facere.* Ergo, inferunt, creditor anterior non habet jus ad illius bona. *Secunda*, quam tenent *S. Antonin. p. 2. tit. 2. cap. 7. §. 3. Sylveſt. v. Reſtitutio, qu. 5. Diana p. 3. tr. 5. Reſ. 10. Navar. Ang. Arag. Bon. Baldi cum Lugo de Juſt. Diſp. 20. n. 148. Bon. q. 18. n. 18. Croix l. 3. p. 2. num. 403. Concina to. 7. p. 178. n. 17. Salm. d. l. n. 246. cum D. Th. Suar. Val. Tol. Sa, &c.* docet præferendos eſſe anteriores, *ex regula 45. Juris in 6. Qui prior eſt tempore, potior eſt jure.* Licet enim Jus Civile ſic loquatur tantum de creditoribus hypothecariis: Jus tamen Canonicum loquitur de omnibus, & fundatur in jure naturali; Creditor enim anterior perſonalis, quamvis directe perſonam debitoris, indirecte tamen habet obligata etiam ejus bona, in quibus non debet præjudicari a creditore ſupervenienti. Utraque eſt probabilis, ſed ſecunda probabilior.

691 Quæritur, an debitor impotens ſatisfacere omnibus ſuis creditoribus perſonalibus, poſſit præferre pauperiorem diviti, vel non egenti? Duplex datur ſententia, utraque probabilis, ut recte dicunt *Salm. de Reſtit. cap. 1. n. 247. Prima* affirmat. Ratio, quia obligatio reſtitutionis datur ad reparandum damnum proximi; plus autem damnum patitur pauper, ſi ei non fiat reſtitutio, quam non indigens. Ita *D. Thom. Op. 73. c. 18. Molin. Sa, Med. &c.* & probabilem putant *Leſſ. Laym. ap. Salm. loc. cit. Secunda* ſententia probabilior negat, quia nullo jure talis prælatio datur: Hinc pro rata reſtituendum. Ita *Lugo D. 20. n. 161. Pal. Leſſ. Vaſq. Azor. Dic. &c.* Excipiunt *Salm. d. n. 247. cum Leſſ. lib. 2. cap. 15. num. 26.* ſi creditor eſſet extreme, vel graviter indigens: Tunc certum eſſe dicunt, iſtum eſſe præferendum ex charitate. Et ſic revera tenendum caſu quo creditor jam teneatur ex charitate cedere ſolutionem illam ſibi debitam, habens ſuperflua ſtatui, ut pauperi ſubveniatur; alias non tenebitur ipſe ex propriis pauperi illi ſuccurrere cedendo ſolutionem.

692 „ Quæres, utrum prius exigenti non liceat prius ſolvere?
„ Reſp. 1. Solvens ſcienter poſteriori, prætermiſſo qui habet
„ hypothecam priorem, vel privilegiatam, peccat, tenetur-
„ que priori de damno, qui etiam poteſt recuperare ſolutum.
„ *Leſſ. d. 5. ex l. Scimus, §. Et ſi præterea. C. de jure delib.*
„ 2. Si ex pluribus creditoribus perſonalibus æqualibus ali-
„ quis exigat (ſive in judicio, ſive extra), teneris ei in
„ integrum ſolvere; quia diligentia fecit eum potiorem,
„ *Nav. Sylv. Bonac. loc. cit. ex l. Pupillus ff. Quæ in frau-*
„ *dem &c.*

Si talis creditor petiit ſolutionem in judicio, communiter dicunt DD. poſſe illum exactum retinere. Ita *Lugo D. 20. n. 177.* quia leges dant prælationem etiam in conſcientia ei qui prius obtinuit ſententiam, & poſt eam etiam debitor debet ei ſolvere in conſcientia, ut ait *Lugo n. 170. cum Molin. & Vaſq.* eo quod lex dat creditori hoc privilegium propter reverentiam judicii publici. Si vero is petiit extra judicium, & exegit, *Lugo n. 176.* ſentit non poſſe retinere exactum, quia præjudicavit creditoribus anterioribus, quibus competit prælatio, juxta ſuam ſententiam, ut diximus *n. 690.* Attamen *Salm. cap. 1. nu. 249. cum Leſs. Bann. Vill. Dic. Nav. Sylv. & Bus. ut ſupra, & Cabaſſut. lib. 6. c. 13. n. 14.* recte dicunt probabilius eſſe, quod poſſit retinere, ex *d. l. Pupillus*, ubi dicitur: *Si vero juſte exegerit, & ceteri creditores neglexerint exactionem ... id quod acceperit creditor revocari nullo pacto poteſt, quia alii creditores ſuæ negligentiæ expenſum ferre debent.* Idipſum clarius confirmatur ex *l. Si non. 6. §. 1. ff. de Non. auct. Jud. &c.* ubi habetur: *Statuendum, ne alterius aut negligentia, aut cupiditas huic qui diligens fuerit noceat. Quod ſi utroque inſtante tibi gratificans tutor ſolvit, æquum eſt aut prius eandem portionem mihi quæri, aut communicandum quod accepiſti.*

„ 3. Debitor ſciens ſtatum ſuum labentem, non poteſt
„ non petenti integre ſatisfacere, ſed debet omnibus perſo-
„ nalibus ſolvere pro rata (ſi tamen iſte ſolutionem accepiſ-
„ ſet, an poſſet retinere, controvertitur. V. *Bonac. Leſſ.*
„ *loc. cit. Trull. l. 7. c. 14. d. 22.*): Nec poteſt uni ſolvere,
„ omiſſis aliis, niſi ſecundum ordinem ſupradictum.

693 Alii autem, ut *Leſſius lib. 2. cap. 15. n. 41. & Dicaſt. Dian. Villal. Led. &c. apud Salm. de Reſtit. cap. 1. nu. 250.* dicunt, quod creditor, cui facta eſt ſolutio integra, poſſit illam retinere, licet debitor ſit impotens aliis ſatisfacere. Ratio, quia ſolutum non revocatur, *ex l. Qui autem, & l. Pupillus, ff. Quæ in fraudem &c. Cardinalis de Lugo D. 20. n. 178. & 179.* diſtinguit & dicit, quod ſi creditor mala fide ſolutionem acceperit, tenetur reſtituere aliis creditoribus: Secus, ſi bona fide, quia is non tenetur ex injuſta acceptione, eo quod bona fide accepit; non ex injuſta retentione, quia per ſolutionem acquiſivit dominium accepti. Sed verius *P. Concina tom. 7. pag. 180. num. 22. Pal. D. 1. p. 18. §. 21. num. 6. Tournely pag. 299. & Salm. n. 251. cum Bann. Tap. Bon. Az. & Turr.* dicunt, ipſum in conſcientia teneri aliis pro eorum rata ſatisfacere: Quia ex jure naturali nullum jus habet, ut ſibi integre ſolvatur, cum debitor non poſſit ſatisfacere omnibus: jure autem poſitivo prædictæ leges ſtatuunt ſolutum non poſſe repeti in foro externo, ſed non quod poſſit retineri. Præterquamquod præfatæ leges, ut ſupra vidimus, intendunt ſolum præmio afficere diligentiam creditoris exigentis, non autem dare illi jus retinendi id quod injuſta debitor ſolvit. Nec prodeſt creditori, quod acceperit in bona fide, nam licet accipiendo non fecerit injuriam aliis creditoribus, facit tamen retinendo cum damno ipſorum, qui ſaltem æquale jus habebant ad bona debitoris.

Utrum famuli poſſint recipere ſalarium a domino debitis gravato? Recte poſſunt, ſi in bona fide famulatum præſtiterunt. An vero ipſi teneantur diſcedere, ſi advertant, dominum ex tali famulatu impotentem reddi ad ſatisfaciendum debitis? Affirmant *Nav. Adrian. & Ang. apud Laym. de Reſtit. c. 11. n. 8.* Negat tamen *Mol.* (& non improbabiliter ait *Laym.*); Nam ipſi neque contra juſtitiam peccant, ſi a domino rogati famulentur, & mercedem accipiant; neque contra charitatem, ſi defuturi non ſint alii ad famulandum. Sed vide *dicta n. 612.* 694

Utrum filii, & uxor poſſint accipere alimenta a debitis gravato? Affirmant *Laym. d. l. n. 9. cum Sanch. & Croix l. 3. p. 2. n. 387.* contra *Henriqu. & alios:* etiamſi pater alia debita contrahat ad eos alendos, cum ipſe ad eos alendos ex juſtitia teneatur; modo iſti non habeant aliunde ſuſtentationem. Immo docet *Laym. cum Nav. Vaſq. & Mol. contra Sylv.* quod uxor poſſit vivere ex bonis viri uſurarii, qui non eſt ſolvendo, licet alere ſe poſſit bonis propriis, vel propinquorum: quia vir non minus tenetur alere uxorem, quam uſuras reſtituere. Nequit tamen uxor uti ad ſuſtentationem familiæ pecuniis a viro datis ad ſolvenda debita; niſi in caſu, quo familia graviter egeret, tunc enim huic prius vir ſuccurrere tenetur; ideoque uxor tunc utitur jure ſuo. Ita *Laym.* qui ſubdit mercedes operariorum ad neceſſarios uſus debitoris præferendas eſſe etiam creditoribus hypothecariis. 695

A R T I C U L U S III.

Quæ a reſtitutione excuſent?

696 *Quæ excuſent ex parte debitoris?*
697 *Quid ſi non poſſis reſtituere, niſi cum graviori damno? Quid ſi Dominus æquale damnum ſit paſſurus? Quid ſi Dominus ſit abuſurus re reſtituenda?*
698 *Vide alios caſus.*
699 *Quid ſi debitor cedat bonis?*
700 *Quando excuſetur reſtitutio ex parte creditoris? Quær. I. An liceat rem alienam retinere, vel accipere ex præſumpto conſenſu Domini? Qu. II. An debitor donans immemor debiti excuſetur a reſtitutione?*
701 *Quid ſi debitor reſtituendo ſe conjicere deberet in neceſſitatem extremam? 702. Quid ſi in neceſſitatem gravem? 703. Quid ſi creditor ſit in eadem neceſſitate?*
704 *An debitor differens reſtitutionem ex juſta cauſa, teneatur reddere intereſſe quod patitur creditor?*
705 *An heres Rei teneatur ad damna, quando Reus, cui ſucceſſit, fuit capite damnatus?*
706 *An poſſeſſor bonæ fidei in dubio an factus ſit ditior, teneatur reſtituere?*

„ RESp. 1. Ex parte debitoris excuſant ea, quæ faciunt, 696
„ ut creditor rationabiliter debeat eſſe contentus; etſi
„ de facto non ſit contentus, *commun. Doct.*

Unde reſolvuntur Caſus ſequentes.

„ 1. Excuſaris in foro conſcientiæ (juxta ſententiam pro-
„ babilem) a compenſatione damni, ſi illud datum ſit ſine
„ tua culpa theologica gravi, hoc eſt, mortali peccato, niſi
„ aliud cum altero pactus ſis, vel inde ſis factus ditior. Un-
„ de excuſaris, ſi v. g. aliquem occidiſti ex ſubita ira, ut ſi
„ fuerit motus tantum primo primus, vel ſi ex oblivione
„ non extinxeris candelam, & hinc ortum ſit incendium,
„ &c. Quod ſi advertens periculum in actionibus periculo-
„ ſis, omittas eam diligentiam præcavendi, quam homines
„ ejuſdem conditionis communiter præſtare ſolent, graviter
„ peccas, & teneris reſtituere damna ſecuta. Porro in foro
„ externo proceditur ſecundum culpam juridicam, quæ ſæ-
„ pe non eſt peccatum, & dividitur in latam, levem, &
„ leviſſimam. * (*Vide dicta n. 549. & 550.*) *

„ 2. Excuſaris a reſtitutione incertorum, ſi feciſti compo-
„ ſitionem cum Epiſcopo vel Papa, *Leſs. c. 10. d. 11. Bon.*
„ *q. ult. p. 2.* * (*Quod poſſit etiam Epiſcopus componere, te-*
„ *nent Trull. Villal. Henr. Dian. ſed oppoſitum tenendum cum*
„ *Lugo, Mol. &c. apud Croix l. 3. p. 2. n. 453. Vide dicta ex*
„ *n. 592. v. Notat.*) *

culare, quod ſit pretio æſtimabile). Ratio, quia in omni liberali præſletione quiſque præſumitur prius vnlle ſatisfacere obligationibus juſlitiæ. Idque probatur nx *l. Cum pluribus* 97. *ff. de Solution.* nbi dicitur; quod qui ex pluribus cauſis alteri debet pecuniem, & ſolvendo non exprimit nx qua cauſa ſolvat, cenſetur ſolvere pro cauſa potiore; hæc ſunt verba textus: *Cum ex pluribus cauſis* (nempe propter infamiam, vel pœnam, vel hypothecam) *debitor pecuniam ſolvit, utriuſque demonſtratione ceſſante, potior habebitur cauſa ejus pecuniæ quæ ſub infamia debetur, mox ejus quæ pœnam continet, &c.* Es ratio ibi ſubditur (quod magis urget), quia præſumitur, quod ſi debitor fuiſſet admonitus, pro cauſa potiore ſolviſſet: *Quod veriſimile videretur, diligentem debitorem admonitum, ita negotium ſuum geſturum fuiſſe.* Sic textus, ubi *Gloſſa ad verb. Admonitum*, addit, *ideſt ſua diſcretione, vel ab amicis.* Accedit alia ratio, quie oblivio debiti efficit, ut donatio fuerit omnino involuntaria, qui enim donat, cenſetur ſemper hanc actualem volnntatem (ſaltem implicitam) habere: *Dono, niſi tenear ex aliquo alio titulo potiore.*

Prima ſententie eſt commonior, & quidem valde probabilis; ſed hæc *ſecunda* ſua probabilitate non caret. Ad rationem enim præcipuam primæ ſententiæ, nempe quod in contractibus non conditionalis, ſed actualis voluntas attenditur; reſpondetur, quod in noſtro caſu non ſole voluntas conditionalis habetur, quæ nunquam in actu adfuerit, ſed habetur vera voluntas, ut ſupponimus, anterius abſolute habita ſolvendi debitum, quæ ſemper perſeverat, quamdiu non revocatur: Sed dices: debitor donans non poteſt in uno actu duas voluntates oppoſitas habere, unam donandi, alteram ſolvendi debitum. Sed reſpondetur, quod donans immemor debiti potius cenſetur velle ſolvere ea prime voluntate habita, quam velle donare. Tota igitur quæſtio reducitur ad videndum, an in hac ſolutione prævaleat prima voluntas generalis habita ſolvendi debitum, an ſecunda actualis donandi; ſed videtur ſatis probabile, quod prævaleat prima voluntes, tanquam potior & præcedens. Hocque probatur ex conceſſis ab eiſdem DD. contrariis; Concedunt enim *Laym. lib. 1. tract. 4. cap. 4. num. 5. Sanch. Dec. lib. 4. cap. 8. n. 17. cum Led.* juxta etiam quæ diximus *num.* 210. quod ſi quis emiſerit votum non vovendi, & ſlatuerit nolle futura vota valere, & poſtea immemor primi voti ſecundum emittat; tunc nullum erit hoc ſecundum votum, dummodo primum non retractet expreſſe, vel virtualiter, nempe ſi memor primi ſecundum faciat. Sic pariter *Sanch. loc. cit. & Laym. l. 3. tr. 5. c. 4. n. 3. ex l. Si quis de Legatis.* 3. dicunt non valere poſterius teſtamentum contra prius habens clauſulam, ut per nullum aliud cenſeatur revocatum, niſi in ſecundo teſtamento per aliam clauſulam expreſſe primum revocetur. In his caſibus quæro, cur valet primum votum, primum teſtamentum, & non ſecundum? Nulla utique alia ratio aſſignari poteſt, niſi quia illa prima generalis voluntas habita prævalet ſecundæ voluntati actuali. Si ergo talis impletio (loquendo de voto) ſatisfacit Deo, cur non homini? Præterea concedit *Layman l. 1. tr. 4. cap. 4. n. 7. v. Ceterum*, quod ſi quis promittit aliquid dare, & promiſſio acceptatur; ſi poſlea illud donat, primæ donationis immemor, ad nihil aliud tenetur: Hic rurſus rogo, quare hic non tenetur ad primam donationem, cum prima & ſecunda donatio ſint duo actus diſtincti, niſi quia prævalet anterior voluntas ſolvendi debitum, quam donandi? Nec valet dicere, quod ambo iſti actus pendeant ex eodem titulo liberalitatis; nam certum eſt hunc donantem potuiſſe ex eodem titulo donationis ſe obſtringere ad duas obligationes. Quapropter in tantum is immemor primæ donationis per ſecundam illi primæ ſatisfacit, quantum prævalet voluntas generalis jam prius habita potius ſolvendi debitum ex anteriori donatione contractum, quam iterum donandi. Id quidem fortius dicendum in caſu noſtro, ubi agitur de ſolvendo debito contracto ex juſtitia, quod ſtrictius obligat, quam debitum ex donatione.

Sed occurrit hic alia urgentior difficultas, nimirum quod debitum certum non compenſatur probabili ſatisfactione. Sed reſpondetur cum *Carden. Croix, & Mazzot.* hoc procedere, quando adeſt ſola probabilitas facti, non autem quando accedit probabilitas juris. Clarius explico: Quando debitum eſt certum, & probabilitas verſatur circa factum ſolutionis, certe ex probabili ſolutione debitor non liberatur, ſolutio probabilis æquare non poteſt debitum certum. Sed hic probabilitas non eſt circa veritatem ſive factum ſolutionis, ſed circa effectum illius, ſcilicet quod per ſolutionem illam debitum ſit probabiliter ſatisfactum, eo quod probabiliter adfuit ſatisfaciendi voluntas; hæc enim eſt probabilitas juris, ſive proxima, qua debitor bene uti poteſt, ut diximus *l. 1. num. 33. cum Suar. Sot. Navarr. Sylveſt. Ang. Lugo, Salm. & aliis.*

705 Quæritur III. Quando debitor in neceſſitate conſtitutus excuſetur a reſtitutione? Hic diſtinguenda eſt primo neceſſitas gravis ab extrema; & dicendum, quod ſi debitor aliter ſibi non poteſt ſubvenire, niſi per bona quæ reſtituere deberet, tunc non tenetur ea reſtituere, & in extremam neceſſitatem ſe conjicere, etiamſi creditor in eadem neceſſitate conſtituatur, niſi debitum ei reſtituatur. Hæc eſt ſententia communis, ut teſtantur *Salm. de Reſt. cap. 5. num.* 271. Et hoc etiamſi extet res debita in ſpecie, ut docet *Leſs. l. 2. cap.* 10. *cum Caj. Sot. & Tol. ac Sporer de Reſt. c. 4. n. 77. cum Nav.* Ratio, quia tunc omnia fiunt communia, ceſſatque poteſtas domini jure Gentium introducta. Excipe tamen cum *Leſs. & Pal. par. 7. tr. 32. D. 1. qu. 17. §. 2. n. 6.* niſi præciſe ob ſubtractionem illam Dominus in extremam neceſſitatem ſit conjectus, quia auferre alicui rem ſibi ad vitam neceſſariam, eſt idem ac eum occidere, unde in eo caſu melior debet eſſe conditio Domini prius poſſidentis. An autem, tranſacta hujuſmodi neceſſitate, debitor teneatur ad reſtitutionem? Diſtinguit *Leſs. l. c. n. 4.* & ait, quod ſi reſtitutio debebatur ex contractu, tunc quando per illum fuerat dominium rei jam tranſlatum in debitorem, certe debet tantundem reſtitui; quia tunc debitor conſumſit quod erat ſuum, unde debitum perſeverat; Si vero res non fuerat tranſlata in dominium alterius, ut in depoſito, precario &c. tunc adhuc probabile eſſe dicit *Leſs. cum Pet. Navar.* non teneri debitorem ad reſtitutionem. Si autem reſtitutio facienda erat ex delicto, *Leſſius n.* 5. dicit probabile eſſe adhuc cum eodem *P. Nav.* non eſſe obligationem reſtituendi; ſed probabilius recte ipſe cum *Scoto, Rich. Palud. Sylv.* putat reſtitutionem eſſe faciendam. At vide dicta *n.* 520. *Quær. IV.* ubi diſtinximus pauperem in re, & in ſpe. Id autem quod licitum eſt auferre pro neceſſitate propria, licet quoque pro neceſſitate ſuorum, nempe Uxoris, Parentum, & Filiorum; Ita *Leſs. n. 14. cum Sot. Lop. & Tolet.* qui admittit etiam pro neceſſitate Fratrum.

In gravi autem neceſſitate, plura alia diſtinguere oportet, 702
& dicendum I. Quod ſi ſolus debitor eſt in neceſſitate gravi conſtitutus, certe poteſt reſtitutionem differre, quando debitum eſt ex contractu, ut fatentur omnes apud *Croix l. 2. p. 2. n.* 430. Si vero ex delicto, negant poſſe differri reſtitutionem *Sotus, Mol. &c. ibid.* Sed communiter affirmant *Pal. loc. cit. n. 4. Salm. n. 27. S. Anton. p. 2. tit. 2. cap. 8. §. Quidam, & Croix eodem loco cum Lugo, Scoto, Nav. Azor. Sylv. Laym.* Quod ſi neceſſitas autem prævideretur perpetua, in eo caſu putat *Croix n.* 431. debitorem teneri reſtituere ſaltem diverſis vicibus parciſſime vivendo. Citat autem ibi *Illſ.* qui dicit poſſe excuſari etiam in perpetuum, ſi damnum ſubeundum a debitore eſſet notabiliter majus damno creditoris: Et idem ſentit *Lugo D. 21. n.* 21. qui ſubdit tamen *n.* 22. quod ad excuſandum debitorem ex contractu, deberet is ſubire damnum duplo excedens debitum; ex delicto, damnum quatruplo excedens debitum, & damna creditori obvenientia ex omiſſione reſtitutionis, ad quæ fur procul dubio tenetur. Dicendum II. Quod pariter excuſabitur debitor, ſi reſtituendo deciſurus ſit a ſuo ſtatu juſte acquiſito, ita ut in gravem neceſſitatem incidere debeat. Ita *Palaus l. c. n. 1. Viva de Reſtit. q. 6. art. 1. n. 3. & 7. cum Tamb. & Bon. Salm. loc. c. n. 269. cum Prado, Bann. Villal. Dic. Tapia.* Dixi *juſte acquiſita*, nam ſecus dicendum, ſi ſtatus injuſte acquiſitus fuiſſet & uſuris &c. ut communiter limitant *Pal. dict. n. 4. & Salm. dict. n. 269. cum AA. cit.* Sicut etiam limitant *Pal. ibid. cum Sylv. ac P. Nav. atque Croix dict. n. 430. cum Laym. & communi*, ſi debitor propria culpa, nempe ludis & comeſſationibus in illum miſerum ſtatum devenerit: Sed in hoc caſu mihi, & aliis doctis junioribus durum videtur damnare debitorem ad reſtituendum, ſi ille ſtatum juſte jam acquiſierit. Hic autem bene advertunt *S. Antonin. p. 2. tit. 2. c. 8. Elbel de Reſt. n. 347. Holzm. n. 507. & Sporer c. 4. n. 65.* cum communi, quod licet tunc debitor ad reſtituendum non teneatur totaliter mutare ſtatum, tenetur tamen illum diminuere quantum poteſt, ſcil. dimittendo ſplendorem equorum, famulorum &c.

Sed dubitatur 1. an in gravi neceſſitate debitoris, & creditoris ſit obligatio reſtituendi? Reſpondetur; ſi creditor jam 703
neceſſitatem gravem patitur, & debitor tunc ea non laborat, ſed laborabit reſtituendo, certe tenetur reſtituere, quamvis in neceſſitatem gravem ſit conſtituendus; quia in æquali neceſſitate gravi præferendus eſt creditor, ut magis ab ea eximatur ipſe creditor innocens, quam debitor; ſive hic ſit ex delicto, ſive ex contractu. Ita communiter *Leſs. dict. c.* 10. *n. 30. Salm. dict. c. 1. n. 270. & Croix l. c. n. 430. cum Azor. Laym. Dicaſt. Mol. Spor. &c.* Si vero debitor jam conſtitutus ſit in neceſſitate gravi, dubium eſt, an teneatur reſtituere, quando creditor eadem neceſſitate laborat? *Prima* ſententia affirmat cum *Prado, Trull. apud Salm. n.* 273. Et hanc ſequitur ut probabiliorem *Roncaglia de 7. Præc. c. 9. q.* 2. quando debitum eſt ex delicto. Ratio iſtorum, quia extra caſum, quo debitor in extremam neceſſitatem decidere debeat, in æquali neceſſitate ſemper reputanda eſt melior conditio creditoris innocentis: Secus tamen cenſet *Roncaglia* ſi debitum eſſet ex contractu. *Secunda* vero ſententia tenet in eo caſu poſſe debitorem etiam ex delicto differre reſtitutionem, dummodo res ablata non extet in ſpecie, & modo non præciſe per illam ablationem creditor in gravem neceſſitatem ſit conjectus. Ita *Leſs. n. 19. Pal. n.* 7. & probabilem vocant *Roncaglia & Trull. cum Sylvio apud Salm. l. c.* qui eam æque probabilem putant; Et revera videtur ſua probabilitate non carere, quia in eo caſu, ſi reſtitutio facienda eſſet, non tantum æquale damnum debitor ſuſtinere deberet, ſed multo majus quam creditor; cum enim is gravi neceſſitate jam laboret, certe non poſſit reſtituere, niſi cum graviſſimo incommodo, ita ut quaſi ad extremam neceſſitatem ſe conjicere videretur.

Dubitatur 2. an talis debitor reſtitutionem differens ex juſta cauſa teneatur reddere creditori intereſſe, quod hic patitur ex dilatione? Negat *Palaus l. c. §. 10. n. 2. cum P. Nav.* 704

& *Leſſio* ex parte, quia, ut dicit, damnum creditori tunc non obvenit ex illa prima injuſta acceptione, ſed ex retentione poſteriori, quæ juſte fit. Sed probabilius dicendum cum *Viva l. c. n. 7. Salm. n. 274. Bon. & Villal.* quod ſi debitum ſit ex contractu, tunc non debetur intereſſe, quando juſte differtur ſolutio; Secus vero ſi ex delicto, quia tunc prima injuſta acceptio revera fuit culpabilis cauſa damni. Vide dicta *n. 680.*

705 Quær. IV. Quando Reus morte plectitur, an heres ejus teneatur reſtituere damna cauſata per crimen? Negant *Scotus &c. apud Croix l. 3. p. 2. n. 465.* Sed contrarium eſt dicendum cum *Croix, Sporer, & aliis communiter*. Cenſet tamen probabile *Croix ibid. cum Sot. Leſſ. Fill. Huſ. &c.* excuſari heredem a reſtitutione, ſi compenſatio damnorum non petatur; quia tunc partes præſumuntur condonare; niſi res adhuc extaret, ut bene limitant *Croix, & Sporer*: Vel niſi, *ait Lugo*, damnum eſſet valde grave.

706 Poſſeſſor bonæ fidei in dubio, an factus ſit ditior, ad nihil tenetur; quia tunc poſſeſſio eſt pro libertate. Ita *Croix l. 3. p. 2. n. 568. cum Sanch. Tamb. Roſſal. &c.* Pariter etiam in dubio, an debeas plus vel minus, teneris tantum ad minus, *Croix ibid.* Sic quoque in dubio, an ſis cooperatus ad damnum alienum, non teneris, *Croix n. 574.* In dubio autem, an res reſtituenda ſit materia gravis, aut levis? Teneris ſub gravi rem reſtituere, ne exponas Dominum periculo grave damnum ſuſtinendi. Ita *Croix cum Carden. n. 575.*

An autem poſſeſſor bonæ fidei ſuperveniente dubio, an res ſit aliena, & dubio manente poſt debitam diligentiam adhibitam, teneatur aliquid reſtituere? Reſpondetur negative: Vide quæ ſuper hac quæſtione fuſe diximus *l. 1. n. 83. & 84.* Et quid, ſi, ſuperveniente dubio, negligat inquirere? Vide ibi *n. 85.*

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

Quid in genere ſit Contractus?

707 *Quid eſt contractus, & quotuplex?*
708 *Quotupliciter contractus perficitur?*
709 *Quid ſi quis contrahat ſine animo contrahendi?*
710 *Quid ſi ſine animo ſe obligandi?*
711 *An contractus ſine ſolemnitatibus obliget in conſcientia?*
712 *An oriatur obligatio ex contractu de re turpi? Et cui facienda tunc reſtitutio?*
713 *An, quando actio eſt debita, ſed non ex juſtitia, pretium ſit reſtituendum pro illa acceptum?*
714 *Quando dolus vel error irritet contractum?* 715. *Quid ſi dolus fuerit circa rei qualitatem, ſed dederit cauſam contractui?*
716 *An metus gravis injuſtus reddat irritum contractum ipſo facto?* 717. *An metum paſſus poſſit reſcindere contractum pro ſuo arbitrio? Quid ſi contractus ſit irritus per metum reverentialem, aut per preces importunas?* 718. *Quid ſi per metum levem?* 719. *An metum paſſus poſſit rem repetere a tertio poſſeſſore?*

707 „ REſp. Eſt pactum, ſive conſenſus duorum, quo ſcienter, libere, & legitime uterque ſe vicißim, vel nimirum ſaltem una pars ſe alteri acceptanti obligat, quocunque ſigno externo id fiat: ut v. gr. in contractu mutui, ex una parte mutuans ſe obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex altera parte mutuatarius ſe obligat tunc illud reddere; & ſic de aliis. In promiſſione autem, vel donatione abſoluta, una pars tantum obligatur poſt alterius acceptationem.

Prænotandum alios eſſe contractus nominatos, ut ſunt emtio, mutuum, &c. Alios innominatos, quorum *ex l. Naturalis, ff. de Præſcript. verb.* quatuor dantur ſpecies, ſcilicet: *Do ut des: Facio ut facias: Do ut facias: Facio ut des.*

Notandum deinde alios eſſe contractus nudos, alios veſtitos, nimirum ſtipulatione, juramento. Pro nudis autem regulariter non conceditur actio in foro externo.

708 Sed quæritur 1. quot modis contractus perficiuntur? Reſp. quatuor modis, I. *Conſenſu*, ut in emtione, locatione &c. Et, ſi in iſtis conveniatur de ſcriptura, iſta magis ad probationem, quam ad conſtitutionem deſerviet, *ex §. Un. Inſt. de Obl. ex conſenſ. & l. 5. C. de Tranſ.* Excipe, niſi partes intendant ſuſpendere conſenſum, donec ſcriptura fiat; & hoc eſſe judicatur, quando ab initio de ſcriptura conveniunt, *l. Contractus. C. de Fide Inſtrum.* II. Contractus perficiuntur *verbis*, prout in ſtipulatione. III. *Scriptura*, ut in contractu cenſus. IV. *Traditione*, ut ſunt mutuum, donatio, depoſitum, commodatum, pignus: qui omnes contractus, niſi tradita re, non perficiuntur. Ita communiter *Lugo, Leſſ. Mol. &c. cum Salm. de Contr. c. 1. n. 5.*

Hinc in contractibus, qui ſolo conſenſu perficiuntur, nequit una pars, altera invita, reſilire; Secus, ſi contractus ſcriptura, aut traditione indigeant. Ceterum in foro conſcientiæ contrahentium intentioni ſtandum eſt; Ita communiter *DD. apud Salm. ibid. n. 6. cum Leſſ. l. 2. c. 17. n. 19. Cov. Gom. &c.*

709 Quæritur 2. an, ſi quis externis ſignis contraheret, ſed ſine contrahendi animo, in conſcientia teneretur ad contractum? Reſp. negative ex communi cum *Sanch. de Matrim. l. 1. diſp. 9. n. 5. & Lugo, Sylv. Prado cum Salm. ibid. n. 7* Excipe, niſi in aliquo contractu oneroſo alter contrahens jam partem ſuam præſtiterit, tunc enim teneris tu implere tuam, etiamſi ficte promiſeris, juxta dicta de ſtupratore ficte promittente matrimonium, vide dicta *n. 642.*

Quæritur 2. an qui, ſciens obligationem contractus, velit quidem contrahere, ſed nolit ſe obligare, remaneat obligatus in conſcientia? Adeſt duplex ſententia probabilis: *Prima ſententia* affirmat cum *Leſſ. Soto, Dic. Pont. &c. apud Salm. de Matr. c. 2. n. 26.* *Secunda* vero *ſententia* probabilior negat cum *Sanch. de Matr. l. 1. D. 9. n. 5. Bon. eod. tit. Qu. 2. p. 1. n. 5. & Salm. d. n. 28. cum Pal. Con. Averſ. Vill. Bec. Corneja, &c.* Ratio, quia conditio appoſita contraria ſubſtantiæ contractus, contractum invalidat, qua ratione in *c. fin. de Condit. appoſ.* dicitur, quod conditio contraria ſubſtantiæ matrimonii ipſum annullat, licet adſit intentio contrahendi. Vide dicta *de Juram. pag. 96. verſ. An autem; & de Voto pag. 101. v. Quær. II.* 710

Quæritur 4. utrum contractus ſine debitis ſolemnitatibus celebratus obliget in conſcientia? Triplex datur probabilis ſententia. *Prima* negat; quia leges irritantes tales contractus fundantur in præſumtione non ſolum doli, ſed etiam periculi; & ideo poteſt Lex humana omnino tollere naturalem obligationem contractus initi: Sic enim Eccleſia nullum reddidit Matrimonium ſine Parocho, & teſtibus contractum. Ita *Leſſ. l. 2. c. 19. n. 35. Lugo D. 22. ſ. 9. n. 252. Salm. de Contr. c. 4. n. 50. cum Vaſq. Trull. Bon. & aliis.* 711

Secunda ſententia omnino oppoſita, quam tenet *Sotus de Juſt. l. 4. q. 5. Mol. D. 81. Sa v. Contractus n. 1.* item *Abbas, Innoc. S. Antonin. & alii apud Cabaſſ. Theor. Jur. l. 6. c. 3. n. 2.* & merito probabilem vocant *Lugo, Leſſ. & Salm. n. 50. & 52.* affirmant hujuſmodi contractus obligare, quia in illis humana lex, quamvis neget actionem civilem, non tamen tollit naturalem obligationem, ad quam ſolus quidem conſenſus ſufficit. *Tertia* ſententia, quam ſequuntur *Sanch. Conſ. l. 4. c. 1. d. 14. cum Henr. Lop. &c. Cabaſſ. l. c. cum Bann. & Beja* (& his ſe poſtmodum adjungit *Sotus l. c. q. 5. art. 3.*), docet in his contractibus præferendum eſſe poſſeſſorem, donec per ſententiam Judicis condemnetur ad reſtituendum; & probatur ex *c. Cum ſunt, de Reg. Jur.* ubi: *Cum ſunt partium jura obſcura, reo potius favendum eſt, quam actori.* Hanc ſententiam non ſolum puto probabiliorem, ſed in praxi omnino tenendam, eo quod (juxta principium in hoc libro toties ſtatutum), cum poſſeſſio jus certum tribuat, nequit poſſeſſor re expoliari, niſi conſtet de jure alterius; Vide dicta *l. 1. n. 35. v. Attamen, & n. 83.* Procul tamen dubio tenetur poſſeſſor ſtare ſententiæ Judicis, ſi damnetur ad reſtituendum, ut bene addit *Cab. l. c. n. 5. in fin.* An vero poſſit Judex eo caſu judicare contra poſſeſſorem, ſi probabilior ſit Judici opinio poſſeſſori oppoſita? Probabilius nego, juxta dicenda *l. 4. n. 210. v. Quær. II.*

„ 1. Si alteri promiſiſti, aut donaſti interius tantum, aut „ ſi externo ſigno quidem, alter autem non acceptavit, non „ fuit contractus, nec obligaris.

„ 2. Invalidus eſt contractus, ſi contrahentes ſint inhabi„ les ad contrahendum, vel ſi jus poſitivum reſiſtat. V. „ *Leſſ. l. 2. c. 37. d. 8.*

„ 3. Item ſi materia contractus ſit illicita, ut ſi ſit pec- 712
„ catum; vel illegitima, ut ſi fur vendat rem alienam.

Quæritur I. An inducant obligationem pacta de re turpi, puta de patrando homicidio, adulterio, furto, ſacrilegio, fornicatione, & ſimilia? Certum eſt, quod ante patrationem peccati nullus eſt contractus, & nullam parit obligationem quoniam juſtitia nullo modo poteſt obligare ad illicitum; unde certum eſt, quod eo caſu nec promittens teneatur dare pretium conventum, nec alter retinere poteſt pretium acceptum. Dubium eſt, an poſt opus illicitum præſtitum ſit obligatio ſolvendi pretium promiſſum, & alter poſſit illud retinere? Quoad meretrices commune eſt, & certum inter DD. quod poſſint retinere pretium meretricii præſtiti. Ita *S. Thomas 2. 2. q. 32. art. 7. ad 2. & q. 62. art. 5. ad 2.* ubi docet: *Cum quis dat meretrici propter fornicationem, mulier poteſt ſibi retinere quod ei datum eſt. Sed ſi ſuperflue aliquid per fraudem aut dolum extorſiſſet, teneretur eidem reſtituere.* Et ita *Continuator Tournely tom. 1. pag. 330. ſect. 4.* & omnes alii communiter; Et probatur ex *l. 44. ff. de Condit. ob turp. cauſ.* ubi dicitur: *Sed & quod meretrici datur, repeti non poteſt .... quia licet turpiter faciat quod ſit meretrix, non tamen turpiter accipit, cum ſit meretrix.* Pro aliis vero maleficiis, puta pro ferenda ſententia injuſta, vel patrando homicidio, adulterio, fornicatione, &c. duplex eſt ſententia probabilis: *Prima* negat eſſe obligationem ſolvendi pretium, aut poſſe illud retinere; ita *Adrianus in 4. de Reſt. §. Reſtat. Comitol. l. 3. D. 5. Jo. Med. Cod. de Reſtit. Nav. Man. c. 17. n. 38.* (quamvis *Leſſ. & Lugo* aſſerant *Navarrum* alibi mutaſſe ſententiam) *Continuat. Tourn. l. cit. pag. 330.* ac *alii apud Concinam tom. 7. pag. 147. n. 5.* & probabilem vocant *Leſſ. l. 2. c. 14. n. 60. Roncaglia de 7. Præc. c. 6. q. 4. & Dian. par. 2. tr. 2. Miſc. R. 40.* atque huic adhæret *Conc. l. c.* Probatur 1. hæc ſententia ratione, quia actio illicita nullo pretio digna eſt, cum peccatum non ſit vendibile. Probatur 2. ex *l. Mercedem. C. de Condict.* ubi dicitur: *Ob turpem cauſam ex ſtipulatione contra bonos mores interpoſita denegandas eſſe actiones.* Item ex *l. Pacta. C. de Pactis: Pacta quæ contra leges conſtitutioneſque, vel contra*

bonos

buſos moves fiant, *nullum vim habere*, *indubitati juris eſt*. Si igitur pactum ante impletionem eſt nullum, non poteſt per impletionem validari; regula enim communis eſt, quod illud quod ab initio non ſubſiſtit, tractu temporis convaleſcere nequit. Cenſentur autem leges iſtæ non ſolum prohibere actiones ipſas illicitas, ſed etiam ſolutionem pretii pro illis, eo quod ſolutio fomentum præberet ſimilibus ſceleribus. Accedit quod leges quæ non nituntur falſa præſumtione, bene obligant in conſcientia. Unde *S. Thom. 2. 2. q. 32. art. 7. ad 2.* ait: *Apud illos qui ſunt hujuſmodi legibus obſtricti, tenentur univerſaliter ad reſtitutionem.* Ex *q. 62. a. 5. ad 2. Ille qui accipit contra legem, non debet ſibi retinere.* Juxta autem hanc ſententiam dubitatur cuinam facienda eſt reſtitutio accepti? *Sotus*, *& Covarruvias*. cenſent faciendam eſſe illi qui dedit: Sed probabilius & communius tenet *Leſſ. n. 61. cum S. Antonin. Nav. & aliis* erogandam eſſe pauperibus, vel locis piis; abſurdum enim eſt, & contra mentem legum, ut illi fiat reſtitutio, quem potius leges punire quam juvare intendunt.

Secunda vero probabilior ſententia & communis, quam tenent *Sanch. Dec. l. 3. c. 9. n. 27. & 28. Leſſ. l. 2. c. 14. n. 52. & c. 18. n. 18. Salm. de Reſt. c. 1. n. 154. Croix l. 3. p. 2. n. 692. Viva de Reſt. q. 1. a. 1. n. 3. Lugo de Juſt. D. 18. n. 39. cum Vaſq. Sot. Mol. Turr. Cov. Cajet. Arag. & aliis communiter*, docet teneri promittentem ſolvere pretium; & contra, recipientem non teneri ad reſtitutionem. Ratio, ut quidam dicunt, quia opus malum, etſi pretio dignum non ſit, quatenus eſt malum, eſt tamen pretio dignum, quatenus eſt alteri utile, vel delectabile. Sed hæc ratio tenuis mihi videtur, nam, ut docent communiter DD. cum *D. Thoma*, nullum pretium meretur res, quæ cedit tantum in utilitatem emtoris, & ejus privatio nullum affert incommodum venditori pretio dignum. Nec valet dicere, quod præſtans opus illicitum juſte pretium accipit pro rectitudine qua privatur; hujus enim rectitudinis privatio, cum ſit res mere ſpiritualis, nullo modo videtur eſſe pretio æſtimabilis. Ratio potior mihi eſt, quia in quocunque contractu oneroſo, *do ut des*, *facio ut facias* (ut ſtatuimus ex communi ſententia *n. 642.*), lex naturalis dictat, quod cum quis partem ſuam præſtiterit, tenetur alter ſuam implere, quam licite præſtare poſſit. Unde, ſi alter opus ſuum (etſi illicitum) jam præſtitit, teneris tu pretium promiſſum ei ſatisfacere. Sed dices: hoc currit quando utraque pars eſt pretio æſtimabilis; at hic actio illicita præſtita nullo pretio digna eſt. Reſpondeo: actio illa peccaminoſa nullo quidem pretio eſt digna, qua illicita eſt; ſed bene pretium meretur, qua eſt temporaliter laborioſa, vel ignominioſa, vel periculoſa illam præſtanti; pretium enim & actio tunc conveniunt ſaltem in genere rei temporalis. Et quamvis ignominia illa, ſive periculum, nullo pretio compenſari poſſit, & ante pactum nihil compenſare tenearis, cum ſint res diverſi ordinis, inter quas nulla datur proportio, & ideo qui famam alteri abſtulit, non tenetur pecunia infamiam compenſare, ſi nequeat famam reſtituere, ut ex probabiliori ſententia diximus *n. 627.* Poſito tamen contractu, & præſtita ab altero actione peccaminoſa, teneris tu pretium promiſſum ſolvere, non jam ad compenſandum damnum alterius, ſed ad implendam obligationem naturalem, ex qua (ut diximus) quiſque tenetur ſuam partem promiſſam implere, poſtquam alter ſuam præſtitit. Alias (recte ait *Lugo loc. cit.*) non videtur, quomodo poſſit obligari ſtuprator, qui virginem violavit ſub ficta promiſſione matrimonii, ad eam ducendam, ut diximus *n. 643.* ex communi ſententia. Ad leges autem civiles pro prima ſententia allatas reſpondet *Leſſ. dict. cap. 14. n. 57.* quod licet ipſæ reſcindant hujuſmodi pacta, & auferant omnem obligationem civilem, ob quam poſſit peti in judicio promiſſum, tamen non irritant acquiſitionem rei ex tali cauſa. Et hoc ſatis ſignificat lex in principio hujus quæſtionis relata, qua declaratur meretrix poſſe retinere pretium ſui meretricii, *quia, licet turpiter faciat quod ſit meretrix, non tamen turpiter accipit cum ſit meretrix.*

Quæritur II. An ſi vir donet fœminæ ad extorquendam copulam, poſſit illa retinere, copula non conceſſa? Si adfuerit pactum de copula explicitum, vel implicitum, tunc certe tenetur reſtituere; Secus vero, ſi donum datum eſt ad animum alliciendum, quia datio illa fuit omnino liberalis; Quemadmodum ſi quis det pecuniam Epiſcopo tantum ad alliciendum, ut conferat Beneficium, juſte poteſt Epiſcopus retinere, ſi non conferat. Ita communiter *D. 18. num. 49. Mol. t. 3. D. 737. Ronc. de 7. Prac. c. 7. q. 2. Salm. de Reſt. c. 1. n. 165. cum Prado, Tap. Vill. Dic. Reb. &c.* Bene tamen advertunt *Salm. ibid.* difficulter excuſari mulierem accipientem tale munus a peccato ſcandali, quia munere accepto vir ardentior, & audacior redditur ad eam concupiſcendam. Unde dixit *D. Th. l. 4. de Erudit. Princip.* ex D. Hieronymo: *Matrona non eſt caſta, quæ cum rogatur, munera accipit.*

713 Quær. III. Si actio ſit debita ex alia virtute quam ex juſtitia, puta jejunium in Quadrageſima, an reſtituendum ſit pretium pro illa actione acceptum? Affirmant *Leſſ. Medin. &c. ap. Croix l. 3. p. 2. n. 295.* Sed communius & probabilius negat *ib. Sot. Lugo, Bann., Tamb. Dian. & alii*. Ratio, quia præbens pretium tunc acquirit jus, quo antea carebat.

„ 4. Item ſi contractus ſit factus vi, dolo, vel errore
„ verſante circa rei ſubſtantiam: v. g. ſi acetum pro vino,
„ vitrum pro gemma vendidiſti.

„ 5. Non eſt invalidus contractus (etſi aliquando ob inju- 714
„ riam poſſit reſcindi), ſi error vel dolus interveniat circa
„ qualitatem, aut circumſtantiam accidentalem, v. g. emiſti
„ vinum Moſellanum, putans eſſe Rhenanum: niſi forte in-
„ tentio contrahentis fuerit conditionata non obligandi ſe,
„ niſi exiſtente tali qualitate, aut circumſtantia; qualis vir-
„ tualiter fuiſſe cenſeri poteſt, ſi error verſetur circa circum-
„ ſtantiam valde immutantem objectum, & nimis exceden-
„ tem ejus exiſtimationem, ut notat *Laym. l. 3. t. 4. c. 6.*

Contractus eſt nullus, ſi dolus, vel error ſit circa ſubſtantiam contractus. Eſt commune; *Leſſ. l. 2. c. 17. n. 27. Salm. c. 1. n. 19. cum Trull. Bon. Villal. &c. ex S. Th. p. 3. q. 51. a. 2. ad. 7.* Et hoc, etiamſi dolus, aut error non dederit cauſam contractui, ideſt etiamſi, patefacto errore, pars adhuc contraxiſſet: quia ſemper deficit actualis conſenſus, *Salm. ib. cum Sanch. Bon. Con. Trull. Averſ. &c.* Communis e converſo eſt ſententia, quod ſi error ſit non circa ſubſtantiam, ſed circa qualitatem rei, & non dederit cauſam contractui, contractus ſit validus, *Leſſ. ib. n. 28. cum S. Antonin. Soto, Caj.* Hinc ait *Leſſ.* quod, licet una pars decepta fuiſſet in pretio ultra dimidium, contractus non poſſet reſcindi, altera nolente, ſed ſolum ad æqualitatem reducendus eſſet; *Salm.* tamen *c. 1. n. 20. cum Molin.* dicunt poſſe reſcindi.

Sed majus dubium eſt, ſi dolus, vel error fuerit tantum 715 circa rei qualitatem, ſed dederit cauſam contractui, ita ut, illo manifeſtato, pars non conſenſiſſet, utrum validus contractus remaneat? Negant *P. Concina tom. 7. pag. 246. Baſil. & alii apud Salm. de Matr. cap. 10. n. 12. & Prapoſ. cum Medina apud Salm. de Matr. l. 7. D. 18. n. 17. & Salm. de Contr. cap. 1. n. 21.* probabile putant. Ratio, quia, licet qualitas in eſſe phyſico ſit quid accidentale, in eſſe tamen morali habet rationem ſubſtantiæ. Oppoſitum tamen eſt communiter traditum a DD. & probabilius cum *Lug. D. 22. n. 92. Sanch. de Matr. l. 1. D. 64. n. 3. Leſſ. l. c. num. 29. Laym. l. 3. tr. 4. cap. 5. n. 3. Pal. tr. 24. D. 2. p. 5. n. 19. Ronc. de Contr. q. 5. R. 2. Tournely tom. 1. pag. 415. Salm. loc. cit. cum Mald. Prado, Trull. &c.* Ratio, quia contractus hic non eſt invalidus neque de jure poſitivo, neque naturali. Non de jure poſitivo, cum ex *Inſt. l. 4. tit. 13. de Except.* ſic habeatur: *Si metu coactus, aut dolo inductus, aut errore* (intellige circa qualitatem) *lapſus ſtipulanti Titio promiſiſti quod non debueras promittere, palam eſt te jure civili obligatum eſſe, & actio qua intenditur dare te oportere efficax eſt: Sed iniquum eſt te condemnari, ideoque datur tibi exceptio, quod metus cauſa, aut doli mali, &c.* Non de jure naturali, nam ad contractum validandum ſufficit animus voluntarius quoad ſubſtantiam, licet ſit involuntarius quoad accidentia: Niſi (ut bene advertunt cum *Buſ.* hic *num. 5. ut ſupra Tournely loc. cit. & Spor. de 7. Prac. n. 86. cum Sanch. ac Laym.*) contrahens expreſſe conſentiant ſub conditione, ſi talis adſit circumſtantia, quia tunc qualitas tranſit in ſubſtantiam. Communiter autem DD. ut ait *Concina cum Buſ. Leſſ. Spor. Tourn. &c.* docent ſemper poſſe irritari talem contractum a decepto ratione injuriæ, & defectus conſenſus, & teneri deceptorem ad damna ex deceptione orta, *ex l. 13. de Act. emtoris*. Et quando res adhuc integra eſt, ajunt *Leſſ. l. c. Laym. num. 6. Pal. num. 23. Spor. de 7. Prac. cap. 2. n. 98.* quod ſi error fuit invincibilis, non tenetur deceptus in conſcientia implere contractum, etiam oneroſum, poſtquam noverit veritatem, quæ ſi ab initio ei nota fuiſſet, minime conſenſiſſet: Ratio, quia hæc eſt tacita mens contrahentium, non ſe obligandi ad contractum, quando ſe deceptos deprehendunt; idque dicit confirmari a conſuetudine recepta. Quando vero res non eſt integra, nempe ſi altera pars jam implevit, tunc ſi illa non erat conſcia erroris, licet tu non habeas actionem ad reſciſſionem, adhuc tamen contractum potes reſcindere in conſcientia, ſi res eſt magni momenti, & deceptio fuit cauſa contractus, ut *Sylv. & Nav. apud Leſſ. cum Laym. & Buſ. d. n. 5. in fine*. Si autem altera pars conſcia erroris erat, tunc potes contractum irritare, ut ſupra, etiam in judicio. Notandum tamen, quod in conſcientia altera pars errorem tibi manifeſtare non tenebatur. Ita *Leſſ. loc. cit. num. 33.* Intellige, modo non decipiat, ſive ipſa non ſit cauſa erroris, prout dicit idem *Leſſius* loquendo de Donatione, vide *infr. n. 737. in fin.*

„ 6. Nec eſt invalidus contractus, ſive oneroſus, ſive gra-
„ tuitus, ex metu, licet gravi, injuſte incuſſo, cum adhuc
„ ſimpliciter ſit liber, & voluntarius: licet poſſit a judice
„ reſcindi pro arbitrio metum paſſi. Ita communiter apud
„ *Sanchez d. 8. n. 4. Card. Lugo d. 22. Laym. l. c. c. 5.* Exci-
„ piuntur tamen aliqui contractus, qui ipſo facto ſunt irriti
„ (ſaltem ex jure poſitivo), ſi ex metu gravi fiant; talis
„ eſt 1. Contractus matrimonii, etiamſi juramentum acceſ-
„ ſerit, *ex c. Cum loco, & c. Veniens*. * (*Utrum currat idem*
„ *in ſponſalibus? Affirmant Salm. de Matrim. c. 1. n. 62. cum*
„ *Sanch. Averſ. Cov. Bec. At probabilius Conc. Trull. Dic.*
„ *Hurt. Led. dicunt ſponſalia eſſe tantum reſcindibilia. Vide*
„ *de Matr. l. 6. n. 844.*) * 2. Profeſſio religioſa, *ex cap. 1.*
„ *De his*. 3. In aliis quibuſcunque votis. * (*Etiamſi vo-*
„ *vens voluerit ſe obligare. Salm. de Contr. c. 2. nu. 12. ex*
„ *communi. Vide dicta n. 197.*) * 4. Contractus dotis pro-
„ miſſæ, vel ſolutæ, qui in hoc ſequitur naturam matri-
„ monii, cui acceſſorius eſt. *Leg. Si mulier. §. Si dos, ff.*
„ *Quod metus cauſa*. 5. Promiſſio, vel traditio, in rebus
„ Eccleſiæ, *c. 15. q. 6.* 6. Authoritas tutoris per metum ex-

„ torta. *Leg. 1. §. ult. ff. de Auctor. tutor.* His addunt alii plu-
„ res, ut promiſſionem, & donationem gratuitam, renun-
„ ciationem beneficii, juriſdictionem per metum extortam.
„ Verum hi controvertuntur, vide *C. Lugo de juſt. d. 22,*
„ *n. 115. & ſeq.*

Quær. 1. an contractus per metum gravem initus ſit ipſo facto invalidus? Adeſt triplex ſententia probabilis. *Prima* ſententia affirmat; Ratio 1. quia ſi hujuſmodi contractus naturaliter eſſet validus, ex injuſtitia oriretur juſtitia, cum ex contractu per injuriam extorto oriretur obligatio, quæ eſt actus juſtitiæ. Ratio 2. quia, ſi contractus valeret, utique transferretur dominium rei traditæ, & metum incutiens eam retinere poſſet, ſaltem uſque ad Judicis ſententiam; ſed hoc omnes negant; ergo contractus per ſe eſt nullus, ſaltem de jure poſitivo, ex *l. Qui in carcerem, 22. ff. de eo quod metus cauſa*, ubi dicitur contractum ex metu initum, *nullius eſſe momenti*. Ita *Mol. t. 2. D. 326. Filix Pot. de Contr. n. 2359. cum Vill. Dian. Leand.* item *Syl. Rebell. & alii ap. Salm. de Contr. c. 1. n. 10.* qui probabilem vocant. *Secunda* ſententia tenet contractus gratuitos eſſe invalidos, non vero oneroſos. Ita *Sot. in 4. D. 29. q. 1. a. 3. Pont. de Matr. l. 4. c. 6. n. 4. cum Medin. Arag. Reb. &c.* & quoad donationes hæc videtur eſſe *D. Th. 2. 2. q. 89. a. 7. ad 3.* ubi ait: *Talis obligatio tollitur per coactionem, quia ille qui vim intulit hoc meretur, ut ei promiſſio non ſervetur.* Ratio, quia ad liberalem donationem, ad differentiam aliorum contractuum, requiritur de jure naturali voluntas omnino libera. *Tertia* vero ſententia probabilior & communiſſima, quam tenent *Lugo de Contr. D. 22. n. 115. Leſſ. l. 2. c. 17. dub. 6.* qui vocat fere communem, *Salm. d. c. 1. n. 11. Ronc. de Contr. c. un. q. 4. R. 1. Fill. tr. 33. c. 2. n. 32. Azor. t. 1. l. 1. c. 11. Renzi de Contr. c. 5. q. 3. Viva q. 1. a. 3. n. 11.* & alii innomeri, docet talem contractum eſſe quidem reſcindibilem, non vero invalidum, neque de jure naturali, neque poſitivo. Non naturali, quia metus non tollit ſimpliciter voluntarium, ut *D. Th. 1. 2. q. 6. a. 6.* Non jure poſitivo, dum in *l. Si mulier ff. de eo quod metus &c.* præcipitur Judicibus, ut tales contractus reſcindant; ergo per ſe lex habet eos ut validos.

Excipe tamen Matrimonia per metum gravem inita, quæ certe per ſe ſunt nulla ex jure Canonico. Vide *de Matr. l. 6. n. 1054.* cui adjunguntur. I. Profeſſio Religioſa *c. 1. de his quæ v.* II. Electio Prælati, *cap. Periculum. §. Ceterum, de Electione in 6.* III. Auctoritas Tutorum extorta per metum, *l. 1. §. ult. ff. de Auctor. Tut.* IV. Traditio rerum Eccleſiaſticarum, ex *c. Pervenit. de Jurejur.* V. Juriſdictio Eccleſiaſtica per metum acquiſita, & etiam civilis, *l. 2. ff. de Judeis.* VI. Abſolutio a cenſuris (non vero inflictio illarum). VII. Renunciatio Beneficiorum, vide *Leſſ. c. 7. d. 6. a n. 37.*

717 Quær. 2. an metum paſſus poſſit pro ſuo arbitrio reſcindere contractum ſine auctoritate Judicis? Negat *Croix l. 3. p. 2. n. 638.* & eum ſequitur *Mazzot. de Contr. t. 2. pag. 40.* qui dicunt hoc prohiberi, ne jurgia multiplicentur, ſi cuilibet liceret rem repetere propria auctoritate. Sed affirmat communis ſententia tenenda, quam tradunt *Leſſ. d. c. 17. n. 38.* & vocat communem *Spor. tr. 6. c. 2. n. 123. Fill. l. c. n. 33. Laym. de Contr. c. 6. n. 2. Pal. tr. 2. D. 1. p. 12. n. 6. ad 2. Viva l. c. Salm. d. c. 1. n. 16. ad 2. Renzi loc. cit. Roncaglia d. q. 4. R. 1. cum Mol. & Reb.* Unde inferunt, quod metum paſſus bene poteſt occulte ſibi compenſare; intellige, ſi petat, & alter nolit contractum reſcindere. Et contra qui metum incuſſit, tenetur reſtituere rem extortam, ſtatim ac alter petat. Ita *Pal. l. c. Viva d. n. 11. in fin. Leſſ. n. 38. Fill. n. 35.*

Idem autem, quod dictum eſt de contractibus initis ob metum gravem, dicendum cum *Pontio de Matr. l. 4. c. 11. n. 3. & 4.* de initis per metum reverentialem. (Etſi *Pontius d. n. 3.* teneat contractus mere gratuitos, juxta ſuam ſententiam ut ſupra in quæſt. 1. eſſe non ſolum irritandos ad nutum, ſed ipſo jure irritos.) Alii tamen DD. tum tantum id admittunt, cum metui reverentiali adjiciuntur etiam verbera, aut minæ, aut diuturna indignatio, ſive torvus aſpectus, dura verba, & ſimilia, quæ vere gravis mali timorem immittant. Ita *Sanch. de Matr. l. 4. D. 6. n. 14. Viva de Matr. q. 4. art. 3. n. 7. Salm. eodem tit. cap. 9. n. 33. & 34. cum Pal. Dic. & l. communiter.* Idem in ſubſtantia ſentit *Pontius*, ſed merito ait *l. 4. c. 5. ex n. 3. cum aliis*, metum reverentialem per ſe eſſe gravem, quia aliud eſt operari ex reverentia Superiori debita; aliud ex metu reverentiali, qui neceſſario induit timorem alicujus gravis damni imminentis ex obedientia non præſtita, puta diuturnæ indignationis, &c. ut ſupra. An autem preces importunæ conſtituant metum gravem? Affirmat *Pontius ibid. n. 17. cum Nald. Lugo, &c.* Sed verius negandum, niſi preces addantur metui reverentiæ erga Superiorem: Ita *Sanch. l. 4. D. 7. n. 7. cum plurib. & Salm. loc. cit. n. 37. cum Pal. Bon. Cov. Dic. Hurt. & plurib.* Et bene advertit *Sanch. ib. n. 8.* non omnes preces aſſiduas dici importunas, ſed tantum quæ ſunt inſtantiſſimæ, & ſæpius inculcatæ. Quarum autem perſonarum reſpectu detur metus reverentialis? Ultra proprium Patrem, Epiſcopum, Magiſtratum, dicit *Sanch. l. 4. D. 5. ex n. 26. cum aliis*, dari etiam reſpectu Soceri, Avi, Curatoris, Matris (ſi tamen ſit auſtera, & minas ſoleat exequi); & etiam Fratris majoris, aut Patrui, ſi cum eis habitetur, & ab eis alimenta præbeantur.

718 Sed quæritur 3. utrum contractus ex metu levi initus ſit reſcindibilis arbitrio metum paſſi? *Prima* ſententia affirmat in foro interno; nam in externo non datur actio ex *l. 6. ff. de eo quod metus &c.* Ratio, quia quicunque metus injuriam infert, ex qua incutiens commodum reportare non debet; Unde ſicut ipſe tenetur in conſcientia relaxare promiſſionem tali metu extortam; ſic contra promittens in conſcientia non tenetur illam adimplere. Ita probabiliter *Leſſ. l. 2. c. 17. n. 46. cum Navar. Sot. Sylv. &c.* item *Sanchez de Matr. l. 4. D. 16. n. 6. Pal. d. p. 12. n. 6. ad 2. & Salm. de Contr. c. 1. n. 14. cum Mol. Trull. Dic. & Reb.* Bene tamen excipiunt Matrimonium (juxta noſtram ſententiam, vide *de Matr. l. 6. n. 1056.*), & Profeſſionem religioſam. An etiam votum? Vide dicta *de Voto n. 197.* *Secunda* vero ſententia mihi probabilior, quam tenent *Pontius de Matr. l. 4. cap. 10. n. 5. Tamb. Dec. l. 1. cap. 2. §. 6. n. 4. & Viva de Matr. q. 4. art. 2. n. 6. cum Per. Med. &c.* dicit neque in foro externo, neque interno reſcindi poſſe contractum initum ex metu levi. Ratio, quia non præſumitur conſenſiſſe ex metu, ſed vere ſponte, qui noverit eſſe levem, & cum facile potuiſſet, non rejecit. Excipienda tamen cenſent *Salm. loc. cit.* omnino eſſe ſponſalia, quæ etiam per metum levem contracta reſcindi poſſunt per judicis ſententiam, ex maxima libertate quam ſponſalia requirunt.

Quær. 4. utrum, ſi interfuerit metus gravis injuſtus dans cauſam contractui, & res pervenerit ad tertium poſſeſſorem bonæ fidei, poſſit metum paſſus ab illo rem revocare, & ille teneatur reſtituere? Negat *Laym.* Sed recta communius affirmant *Salm. de Contr. c. 1. n. 15. cum Lugo, Sanchez, Sylveſt.* Quia res ſemper tranſit cum vitio ſuo, etiamſi metus non ſit ab illo tertio incuſſus; Et patet ex *l. 14. §. 3. de Eo, quod metus, &c.* ubi: *In hac actione non quæritur, utrum is, qui convenitur, an alius metum fecit? Sufficit enim hoc dicere, metum illatum.* 719

„ 7. Non poſſunt contrahere, qui bonorum ſuorum ad-
„ miniſtrationem non habent: quales fere ſunt prodigi, fu-
„ rioſi, filiifamilias, uxores, religioſi, pupilli, minores; ex-
„ ceptis quidem caſibus, de quibus V. *Leſſ. lib. 2. c. 17. d.*
„ 4. & infra hic *c. 4. d. 1. ex n. 918.*

DUBIUM II.

Quid in ſpecie de Promiſſione, & Donatione?

720 *An ſimplex promiſſio obliget ſub gravi? Quid ſi promiſſio reddatur nociva, vel ſi accidat mutatio?*
721 *Qui ſint inhabiles ad donandum?* 722. *An debitis gravati?*
723 *Quid de donatione inter conjuges?* 724. *Et inter Patrem & filium?*
725 *An obliget donatio ante acceptationem?* 726. *Quid ſi donatio ſit facta ad pias cauſas?* 727. *An donatio firmata juramento poſſit revocari ante acceptationem?*
728 *Quando obliget donatio facta abſenti?*
729 *An poſſit acceptari donatio poſt mortem donantis?* 730. *Quid ſi donatio fuerit mandata fieri a nuncio, & ipſe omiſerit?*
731 *An mortuo donatario ante acceptationem, poſſit heres acceptare?*
732 *An requiratur traditio ad acquirendum dominium rei donatæ?*
733 *An donatio ultra ſummam 500. ſolidorum teneat?*
734 *An ſit obligatio implendi modum, ſive finem donantis?*
735 *An promiſſio prodiga ſit valida?*
736 *Quid ſi donatio fiat ad alliciendum?*
737 *Quid ſi ob cauſam falſam? Et quid ſi cauſa ſit ſecundaria?*

„ RESP. Quæ huc ſpectant, facile colliguntur ex dictis 720
„ ſupra de Voto *l. 3. tr. 2. c. 3.*

Ex quibus, & doctrina præcedentis dubii reſolvitur.

„ 1. Promiſſio acceptata a promiſſario, ſi materia ſit no-
„ tabilis, an ſub mortali obliget ſecundum ſe ſpectata? Non
„ convenit inter Doctores, *Caj.* negat, quem ſequitur *Me-*
„ *rat. tom. 2. de juſt. d. 19. ſect. 10.* Alii (forte probabi-
„ lius, affirmant cum *Vaſq. 1. p. d. 65. c. 7. n. 4. Fill. Mald.*
„ *&c.* Dixi *ſecundum ſe*, quia certum eſt, quod per acci-
„ dens poſſit obligare ſub mortali, v. gr. ratione gravis da-
„ mni, quod alias promiſſarius pateretur: ut ſi promiſiſſes
„ ei dare mutuum, & ille tibi confiſus aliunde ſibi non pro-
„ ſpexiſſet. Vid. *Leſſ. l. 2. cap. 18. d. 5.*
„ 2. Tota hæc obligatio communiter dependet ab inten-
„ tione promittentis. Circa quod notat *Sa*, vix quemquam
„ promittentium intendere ſe obligare, aut alteri dare jus
„ exigendi, niſi addat juramentum, aut faciat inſtrumen-
„ tum: ſed plerumque tantum intendere declarare ſuum pro-
„ poſitum. V. *Eſcob. t. 3. c. 6. & Mol.* Hinc, ut in foro ex-
„ terno cenſeatur valida promiſſio, requiritur præter acce-
„ ptationem, ut exprimatur cauſa, propter quam promitti-
„ tur; alioquin præſumitur errore, vel joco facta. *Trull. l.*
„ *7. c. 16. art. 7. ex Covarr. & Villal.*

In hac quæſtione tres ſententiæ adſunt omnes ſatis probabiles. *Prima* dicit, quod quævis promiſſio acceptata obligat ſub gravi, & ex juſtitia, quia fidelitas promiſſa jus præbet promiſſario ad rem promiſſam. Ita *Sanch. de Matr. l. 1. D. 5. n. 20. Laym. tr. 4. cap. 12. n. 1. cum S. Anton. Covarr. Pal. Trull. &c. ap. Salm. de Contr. c. 4. n. 79.* *Secunda ſententia* dicit, quod qualis ſit obligatio, pendet ex voluntate, quam promittens habuit. *Buſ. hic num. 2. & Lugo D. 23. n. 89. Spor. n. 65. & Holzm. n. 702. Mol. Vill. Reb. Reg. &c. ap. Salm. n. 80. & 81.* In dubio tamen, ait *Lugo*, non cenſeri factam obligationem, niſi per verba obligatoria ſit expreſſa; Vide *Lugo D. 23.*

D. 23. *S.* 6. *n.* 39. immo *Sa ap. Buſ.* niſi addatur juramentum, aut inſtrumentum. Ceterum in dubio, an quis voluerit ſe obligare ex juſtitia, vel ex fidelitate, & an graviter vel leviter, probabiliſſimum mihi dicendum videtur cum *Lugo D.* 23. *n.* 90. *Mol. tom.* 2. *D.* 262. *Sporer de* 7. *Pr. c.* 2. *n.* 69. *Holzmann tr.* 3. *n.* 702. eum non eſſe obligatum niſi ſub levi. Et hic advertunt *Sanch. de Matr. l.* 1. *D.* 6. *n.* 24. *Spor. num.* 68. & alii communiter apud *Tournely tom.* 2. *p.* 556. *v. Fatentur tamen*, ad conſtituendam materiam gravem in promiſſione requiri materiam quadruplo majorem, quam in furto mortali, quia promiſſor agit de proprio, fur de alieno. *Tertia ſententia*, quam tenent *Salm. ex num.* 82. *cum Bann. Caj. Led. Henr. Diana, &c.* dicit ſimplicem promiſſionem non obligare, niſi ſub levi, quia tantum obligat ea fidelitate, & probant ex *S. Th.* 2. 2. *q.* 88. *art.* 3. *ad* 1. qui docet promiſſionem obligare tantum ſecundum honeſtatem, non autem ſecundum jus civile, ideſt ſecundum juſtitiam, ut explicant *Salm.* Et inſuper probant ex *L. Juris Gentium* §. *Si cum null. ff. de Pactis*, ubi dicitur, quod nuda pactio obligationem non parit. Et huic adhæret *P. Conc. tom.* 7. *p.* 637. *n.* 13. ſentiens raro eſſe obligationem ea juſtitia in ſimplici promiſſione.

Notandum autem eſt ut certum, quod quævis promiſſio, etiam acceptata, non obligat, ſi poſtea promiſſum reddatur impoſſibile, ſeu valde nocivum, vel illicitum, vel inutile: Et generaliter loquendo, quoties ſupervenit notabilis mutatio rerum, quæ ſi prævila fuiſſet, non fuiſſet facta promiſſio: Quia ſemper promiſſio facta præſumitur ſub tali tacita conditione. Ita communiter *Viva de Contr. q.* 8. *Art.* 2. *n.* 16. *& Salm. cap.* 4. *num.* 78. *Continuator Tourn. to.* 1. *pag.* 558. *n.* 5. Idque expreſſe docet *D. Thom.* 2. 2. *q.* 110. *a.* 3. *ad* 5. ubi loquens de obligatione promiſſoris ait: *Si vero non faciat quod promiſit, tunc videtur infideliter agere per hoc, quod animum mutat. Poteſt tamen excuſari ex duobus, uno modo, ſi promiſit id quod manifeſtum eſt illicitum. . . . Alio modo ſi ſunt mutatæ conditiones perſonarum, & negotiorum: Ut enim Seneca dicit* (*l.* 4. *de Benef. cap.* 34. *&* 35.): Ad hoc quod homo teneatur facere quod promiſit, requiritur, quod omnia immutata permaneant.

721 „ 3. Donare non poſſunt 1. Carentes uſu rationis. 2. Muti & ſurdi nati, ſecus ſi tantum ſint ſurdi, vel muti; vel, licet utrumque, ſi norint ſcribere. 3. Senes deliri, ſive bis pueri, ſecus ſi ſint judicio vegeto. 4. Pupilli, vel impuberes (niſi ad pias cauſas) donationes tamen eorum in foro conſcientiæ ſunt validæ. (Vide infra *cap.* 4. *d.* 1.) 5. Damnatus crimini capitalis. Vide *Dian. p.* 5. *tr.* 6. *R.* 3.

„ 4. Qui præſunt Civitatibus, Univerſitatibus, Reipub. &c. non poſſunt facere donationes, niſi remuneratorias, vel in eleemoſynas, *Sanch. Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 16. Imo ſi Reges, & Principes nimis ſint profuſi in donationibus, in præjudicium Regni, vel Status (præſertim ſi debitis gravati iis ſatisfacere non poſſunt, vel ſubditi nimium graventur exactionibus), poſſunt eæ revocari a Succeſſore, *Bart. Lugo, &c. cum Dian. p.* 8. *tr.* 6. *R.* 18. *&* 123.

722 Adde: Neque donare poteſt debitis gravatus. Sed hic quæritur, utrum licite poſſis tu a debitis gravato accipere donum? Affirmant *Leſſius l.* 2. *c.* 20. *n.* 168. *Mol. to.* 2. *D.* 328. *Nav. l.* 3. *cap.* 4. *num.* 217. item *Trull. Dian. cum Laym. apud Salm. de Contr. c.* 4. *num.* 91. & probabile putant *Lugo de Juſt. D.* 20. *num.* 116. *& Pal. de Juſt. tr.* 32. *D.* 1. *p.* 14. *n.* 7. Hi dicunt te non peccare contra juſtitiam, & ideo non teneri ad reſtitutionem, niſi induxeris ad donandum, alias ſcias propter hoc donantem fieri impotentem ad ſolvendum. Ratio, quia ille bene poteſt dominium transferre, cum adhuc ſit verus dominus rei quæ donatur; & tu rem acceptando uteris jure tuo; juſtitia enim non obligat, ut renuas accipere donum ob damnum alterius vitandum, cum illud per accidens eveniat, & tu non ſis cauſa motiva damni, ſed tantum permiſſiva, quæ non obſtringit ad reſtitutionem. Additque *Leſſius*, cui adhæret *Molina*, neque peccare contra charitatem, quia charitas non obligat, ut repudies commodum tuum ad ſervandos creditores indemnes. *Secunda* tamen ſententia verior, & communis, quam tenent *Pal. l. c. Bonac. de Reſt. D.* 1. *q.* 8. *p.* 2. *Lugo l. c. cum Caj. Sot. Nav. Syl. Palud. Ang. Cov. & Reb. ac Salm. l. c. n.* 92. *cum S. Anton. Prado, Salon. & Arag.* docet donatarium mala fide accipientem omnino teneri ad reſtitutionem damni, quod obvenit creditoribus. Ratio 1. quia creditores etiam perſonale jus habent ad bona donata, nam licet in debitis perſonalibus directa ſit tantum perſona obnoxia, tamen creditores indirecte habent etiam jus ad rem, ſive ad bona debitoris, ut probabilius dicunt *Lugo d. D.* 20. *n.* 158. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 403. *Roncaglia de* 7. *Præc. c.* 8. *q.* 6. *Sal. de Reſt. cap.* 1. *n.* 246. alii relati *n.* 690. contra *Pal. & alios ib.* Et quamvis debitor donans ſit dominus rei quæ donatur, attamen (ut ait *Pal. cit. p.* 15. *n.* 7.) habet illius dominium infirmum, ſub onere ſolvendi quod debet, adeo ut nequit de re illa ad ſuum libitum diſponere; quapropter dominium illud ſicut eſt in debitore, ſic tranſit cum eodem onere in donatarium. Ratio 2. magis urgens, & convincens eſt, quia ſicut donans lædit juſtitiam, ſe reddendo impotentem ad ſolvendum (quod nemo dubitat), ita etiam lædit accipiens, qui poſitive cooperatur actioni donantis injuſte cum damno creditorum; & licet donatarius non ſit cauſa motiva, eſt tamen vera cauſa influxiva & efficax alienationis rei in damnum creditorum: contractus enim donationis (ut dicemus infra *n.* 725.) non conſiſtit in ſola voluntate donantis, ſed etiam in voluntate acceptantis, qua contractus conſtituitur, & ſine qua nulla exiſtit alienatio, ſive donatio. Notandum autem hic 1. quod de jure poſitivo creditores infra annum a die ſcientiæ habent actionem contra recipientem titulo ſive lucrativo, ſive oneroſo, ad vindicandam rem ſcienter acceptam in ipſorum fraudem, nullo reſtituto pretio, ex *l. Quia debitores*, *l. Qui autem*, §. *Simili. ff. Quæ in fraud. &c. ac l. penult. Cod. eod. tit.* Notandum 2. nihil poſſe accipi titulo lucrativo per ultimam voluntatem a debitore in præjudicium creditorum, ex *l. Qui autem. ff. tit. cit.* Vide *Lugo D.* 20. *n.* 107.

Adde: inter conjuges, quamvis alii contractus ſint validi 723 ex *l.* 5. *ff. de Don. inter vir. & ux.* donatio tamen eſt nullius momenti, *l.* 2. §. *Secundum. ff. eod. tit.* Poteſt tamen conjux retinere, vel diſtrahere rem donatam, ſi donans ſciat, & non contradicat. Ita *Sanch. de Matrim. l.* 6. *D.* 11. *n.* 2. *Salm. cap.* 4. *n.* 100. *cum Pal. & Villal.* Semper tamen talis donatio juramento firmatur, ut *Leſſ. l.* 2. *cap.* 18. *n.* 88. *Sanch. ib. n.* 2. *Salm. n.* 101. *cum Sylv. Tapia, &c.* Firmatur etiam morte donantis, modo iſte ante donatarium decedat: & modo res in vita tradita ſit, *Salm. d. n.* 101. Imo ab initio valida eſt donatio inter conjuges, ſi ſit remuneratoria, vel ſit cauſa mortis, vel ſi ex illa donans non fiat pauperior, nec donatarius ditior; item ſi vir ſit prodigus, vel ſi uxor donet viro, ut conſequatur aliquam Dignitatem; &c. Vide *Salm. n.* 102.

Præterea invalida eſt donatio inter Patrem, & filium ſub 724 patria poteſtate adhuc manentem *l.* 2. *C. de inofficioſa donatione*. Sed eſt communis, quod firmatur juramento; vel morte Patris. E contrario ſimiliter eſt valida in caſibus ut ſupra mox enumeratis pro donatione inter conjuges: vel ſi fiat cauſa ſtudiorum, ut *Buſem. hic n.* 5. vel ſi fiat cauſa Matrimonii; vel ſi filius ſit tantum naturalis; vel ſi Pater fructus peculii adventitii filio donet. Hæc tamen intelliguntur, niſi donatio ſit inofficioſa (vide *n.* 740.), ſcilicet lædens aliorum filiorum legitimas, vel creditores, *Salm. n.* 104. *cum Nav. Sylv. Tapia, & Leſſ. n.* 90. qui notat donationes factas a matre, vel a filiis Parentibus per ſe firmas eſſe.

„ 5. Donatio patris filio facta ſtudiorum cauſa eſt valida, nec filius tenetur computare in legitimam, tum quia fuit loco alimentorum; tum quia, ſi detrahatur, jam non fuit donatio contra hypotheſim. *Wading.* & 6. alii cum *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 23. *&* 29. Sed *Trull.* limitat, niſi conſtet, contrariam intentionem patris fuiſſe. Quod ſi tamen de ea non conſtet, præſumendum eſſe de pietate patris, ideoque tales expenſas ordinarie poſt mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, niſi pater proteſtatus fuerit, ſe velle in legitimam computari. Ita etiam *Wading. ex l. ſi Pater* 2. *ff. familiæ ercisc.* (*Vide n.* 955.)

„ 6. Si Pater officium filio emit, debet pretium computari in diviſione cum fratribus: non autem, ſi illud gratis a Principe obtinuit: uti neque quæ filio intuitu meritorum patris ſunt donata, quia ſunt quaſi caſtrenſia, *Molin. Fagnnd. Dian. p.* 8. *tr.* 6. *R.* 127. *&* 128.

„ 7. Donatio ante acceptationem non parit obligationem, 725 ne naturalem quidem; poteſtque revocari, etiamſi voluerit ſe abſolute obligare. Præſenti autem, & tacenti facta, cenſetur ab eo acceptata; quia in favorabilibus habetus pro conſenſu, *Molin.* & alii 18. *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 89. 98. *&* 108. Pro altero vero nemo poteſt acceptare, ſine ſpeciali commiſſione, niſi donatio fiat Eccleſiæ, vel cauſæ piæ; nam hanc ſine acceptatione valere, & irrevocabilem eſſe, eſt probabile. *Laym. Dian. l. c. R.* 106. *& p.* 3. *t.* 5. *Reſ.* 107. Multis tamen caſibus, dummodo verba dirigantur in præſentem, poteſt pater, vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore, filiusfamilias pro patre, ſervus pro Domino, monachus pro monaſterio; imo etiam, ſecundum multos, quicunque alterius curam gerit, ut Prælatus pro Religioſo, maritus pro uxore, Dominus pro ſervo, &c. ſtipulari. Deinde idem jura permittunt Judicibus, & Notariis publicis, *Sanch. Molin. Trull. &c. Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 97.

Communis eſt ſententia (quicquid dicat *Dian. p.* 5. *Reſ.* 116.), quod donatio ante acceptationem nullam obligationem inducit, *Leſſ. l.* 2. *c.* 18. *n.* 34. *Viva de Contr. q.* 8. *art.* 2. Hoc autem alii dicunt, ut *Mol. & Covar. ap. Leſſ. d. c.* 18. *n.* 57. provenire ex ſolo jure poſitivo, & *Leſſ.* probabile vocat; ſed verius putant *Sot. de Juſt. l.* 3. *q.* 3. *a.* 3. *Sanch. de Matr. l.* 1. *D.* 6. *n.* 10. *Leſſ. c.* 18. *n.* 39. *Lugo D.* 23. *n.* 38. *cum Vaſq. Turr. & aliis*, ut infra, putant provenire etiam ex jure naturali, ſive Gentium; tum quia quævis promiſſio tacitam conditionem habet, ſi acceptetur; tum quia promiſſio effectum obligationis non parit, donec de ea fiat promiſſario manifeſtatio, in qua formaliter conſiſtit actus promiſſionis, alias non eſſet promiſſio, ſed tantum propoſitum, ut recte dicit *Leſſ. ex S. Th.* qui ideo docet 2. 2. *q.* 88. *a.* 1. promiſſionem unius hominis non poſſe alteri fieri, niſi per ſigna externa, ideſt per promiſſionem ſignificatam; Poſt ſignificationem autem, niſi donatarius acceptet, nec ipſi poſtea ullum jus acquiritur, nec in donante oritur obligatio, cum nulla obligatio contrahatur, niſi per mutuum partium conſenſum, juxta *l.* 1. *ff. de Pactis*. Ita communiter *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 765. *Lugo D.* 23. *Sect.* 3. 4. *&* 5. *Salm. cap.* 4. *n.* 68. *cum Pal. Sot. Prado, Trull. Tap. &c. Leſſ. l.* 2. *c.* 18. *n.* 34. Limitant vero 1. *Sanch. de Mat. l.* 1. *D.* 6. *n.* 11. *& Vill. D.* 3. *n.* 4. ſi donatio ſit facta infantibus, quia tunc lex pro eis acceptat.

Limitant 2. *Leſſ. n. 36. & Laym. c. 1. n. 2.* ſi donatio fiat Civitati ad reparanda ædificia.

726 Sed quær. 1. utrum donatio facta ad pias cauſas ante acceptationem valeat? Affirmant *Leſs. l. c.* & probabile putat *Buſ. ut ſupra cum Laym. & Diana*, item *Mol. Felin. &c. ap. Sanc. de Matr. l. 1. D. 6. n.* 16. Ratio iſtorum, quia acceptatio requiritur tantum de jure poſitivo, & civili; non autem de jure naturali, & Canonico. Sed probabilius negant *Sanch. l. c. cum Cov. ac Salm. cap. 4. n. 69. cum Pal. Vill. Reb. &c.* Ratio, quia ad donationem de ipſo jure naturæ, ut mox dictum eſt ſupra, requiritur acceptatio, ſine qua nulla adeſt donatio. Secus vero dicendum, ſi donatio ſit facta Deo, videlicet: *Promitto Deo, dare tali Eccleſiæ, &c.* Quia, cum intentio feratur in Deum, tunc donatio valet ut votum, prout dicunt *Sanch. & Salm. cum Sylv. Roſ. Ang. &c.* Non autem, ſi promiſſio immediate ſit facta Eccleſiæ. Notant tamen *Salm. l. c.* quod donatio Eccleſiæ facta poteſt a quocunque particulari acceptari nomine illius. Notant præterea *Lugo l. c. & Sanc. n.* 17. in dubio de intentione donantis præſumi habuiſſe animum vovendi, quia in cauſis piis, dum in abſentia promiſſio ſit, communiter intentio fertur in Deum. An autem eo caſu poſſit Epiſcopus in tali donatione adhuc acceptata diſpenſare, ſine loci pii conſenſu? Probabile eſt, vide *de voto p.* 110. *n.* 255. *v. Dubium.*

727 Quær. 2. utrum ante acceptationem revocari poſſit donatio juramento firmata? Negat *Laym. tr. 4. c. 1. n. 3. cum Covarr.* quia juramentum ſervandum eſt ſemper ac ſine peccato ſervari poteſt. Sed communiter affirmant *Sanch. de Matr. l. 1. D. 7. n. 24. Viva de Contr. q. 8. a. 2. n. 3. cum Trull. Bonac. Salm. ib. n. 70. cum Pal. Gutt. & Mol.* quia juramentum ſequitur naturam actus, ſcil. donationis, quæ de ſe revocabilis eſt, donec acceptetur *ex l. finali, C. de non n. pec.*

728 Donatio facta abſenti, ſi per nuntium fiat, poteſt revocari, donec coram nuntio acceptetur: non enim ſufficit, ſi acceptatur coram aliis, *Leſſ. l. 2. c. 18. n. 43. Viva d. a. 2. n. 9. cum Sancio, & pluribus contra Sylv. & alios.* Si vero donatio offeratur per literas, *Viva* dicit ſufficere, ut literæ ad donatarium perveniant: At *Leſſ. ib. n. 43. & Salm. cap. 4. n.* 73. dicunt requiri amplius, ut remittantur literæ, vel nuntius acceptationis, ut donatio ſit valida.

729 Quæritur 3. utrum poſt mortem donantis poſſit donatio valide acceptari? Diſtinguit *Leſſ. l. 2. c. 18. n. 44. verſ. Petes, cum Mol.* Si donatio jam facta eſt, & donans ante mortem mittat nuncium, aut epiſtolam, tunc cenſet poſſe acceptari. Ratio, quia donatio permanet virtualiter in literis, vel nuncio miſſo. Et idem probabiliter tenent *Sanchez de Matr. l. 1. D. 6. n. 5. atque Salm. c. 4. n. 75. Lugo D. 23. n. 75. & 81. Viva d. a. 2.* Sed probabilius hoc negant *Lopez, Iſern. Tiraq. Decius, & alii ap. Sanch. ib.* & probabile cenſent *Salm. d. n.* 75. quia poſt mortem donantis nequit voluntas ejus uniri cum donatarii conſenſu; ut ad acceptationem requiritur. Hinc dubium oritur, an donatarius poſſit rem retinere, ſi donationem acceptavit poſt mortem donantis? Ex his ſententiis ambabus probabilibus meo judicio infero, quod ſi acceptaverit in bona fide, cum tam acquiſierit legitimam poſſeſſionem, juſte poteſt retinere. Secus, ſi cum mala, vel dubia fide, juxta dicenda *n.* 761. ubi tenebimus, non poſſe cum dubio, etiamſi poſitivo, inchoari præfatam legitimam poſſeſſionem.

730 Si autem, ajunt *Lugo n. 75. Leſſ. n. 46. & Sanch. ib.* donatio nondum ſit facta, ſed mandata fieri a nuncio, per illum etiam munere miſſo, tunc donatio poſt mortem donantis amplius acceptari nequit, ex *l. Inter cauſas ff. Mandati &c.* ubi expreſſe declaratur mandatum expirare poſt mortem mandantis. Hoc tamen non obſtante, dicit *Sà* donationem poſſe acceptari, quia hic mandatum, cum ſit quædam gratia facta, non expirat morte mandantis; Et hoc *Leſſ. ib. & Viva n.* 11. *cum Sporer, & Tamb. apud Croix l. 3. p. 2. n.* 220. merito probabile putant. Hinc juxta primam ſententiam dicunt *Sanch. n. 8. Spor. de Reſt. c. 4. n. 21. Croix l. c. & Leſſ. ibid. cum Mol.* quod ſi res culpa nuntii non ſit tradita ante mortem mandantis, nuntius tenetur ad duplicem reſtitutionem, nempe heredibus defuncti ratione rei, quæ ad ipſos pertinet; & donatario ratione damni illati. Sed juxta ſecundam ſententiam, tenetur tantum reſtituere donatario, ut dicunt *Sa v. Donatio, Tamb. l. 8. tr. 4. c. 1. §. 5. n.* 21. & probabile putant *Spor. & Leſſ. l. c.* Advertendum tamen cum *Lugo n. 78. Mol. ac Sanch. ibid. ex ead. l. Inter cauſas*, quod ſi donatio facta fuerit a nuncio, inſcio mortis mandantis tam nuncio, quam donatario, tunc donatio valebit, ut clare colligitur ex *ead. l. Inter cauſas*, ubi ſubditur: *Si tamen* (mandatum) *per ignorantiam impletum eſt, competere actionem utilitatis cauſa dicit.*

731 Quær. 4. an, mortuo donatario ante acceptationem, ſuus heres poſſit donationem acceptare? Affirmat *Sanch. eod. loc. n. 6. cum Mol. Suar. Tiraquel. Covar. &c.* quia heres repræſentat perſonam defuncti. Negant tamen probabilius *Leſſ. l. 2. c. 18. n. 35. & Salm. c. 4. n. 74. cum Pal. & Rebell.* Quia hæres ſuccedit in juribus realibus defuncti, non autem perſonalibus, ut eſt jus acceptandi donationem. Concedit tamen *Leſſ. d. loc.* quod, ſi heres ſit filius donantis, ex æquitate poſſet acceptare, cum talis præſumenda tunc ſit mens donatoris.

732 „ 8. Etſi acceptes donationem verbalem, qua tibi Cajus,
„ v. gr. dat equum abſentem, non acquiris jus in re, &
„ dominium equi ante traditionem. Unde, ſi interea Cajus
„ det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium
„ acquirit; tu autem habes actionem in Cajum pro injuria
„ ratione juris, quod habebas ad rem. Ac donatio pure
„ verbalis ante realem, hoc eſt rei traditionem, vix differt
„ a promiſſione, ut *Leſs. l. c. dub.* 2.

„ 9. Donatio, uti & remiſſio debitorum liquidorum, una 733
„ vice & uno animi motu, uni, aut pluribus facta, ultra
„ ſummam 500. ſolidorum (quæ ſumma hodie ad 700. vel
„ ſecundum quoſdam ad 800. aureos Italicos excurrit, ut ex
„ Claro, &c. notat *Laym. l. 3. tr. 4. cap. 12. n.* 15.) non
„ tenet quoad hunc exceſſum, ſed lege ita ſtatuente, ob
„ commune bonum, poteſt a donatore pro arbitrio repeti.
„ Excipe niſi Judici donatio ea inſinuata ſit, aut juramen-
„ to firmata, aut facta ad pias cauſas, aut ad redemptio-
„ nem captivorum, aut ad reparationem ædium incendio,
„ vel ruina deſtructarum, aut ſit remuneratoria beneficio-
„ rum, aut fiat in remunerationem jurium, ſaltem ſperato-
„ rum, vel denique fiat militibus a belli duce, ex bonis
„ propriis mobilibus, vel hoſtium ſpoliis. Vide *Leſs. loc. cit.*
„ *lib. 2. cap. 18. n. 102. Laym. l. 3. t. 4. c. 12. n. 15. Tanner. d.*
„ *6. de juſt. q. 2. dub. 2. n. 15. ex Mol. Claro, Rebello, &c.* qua-
„ re, ſi tunc repetatur, quod abſque iis conditionibus, vel
„ ultra dictam ſummam datum eſt, tenetur donatarius red-
„ dere ipſi, aut heredibus repetentibus; ſi non repetatur,
„ poteſt retinere. Vide *auth. cit.* * (*Idem dicitur de dona-*
„ *tione omnium bonorum. Salm. c. 4. n. 97. 98. & 99.*) *

„ 10. Si donationi opponatur modus, tacite, vel expreſſe, 734
„ non quidem obligando, ſperando, &c. aliquid alterum
„ facturum; vel animo eum ad hoc inflectendi, valet do-
„ natio, etſi finis non ſequatur: v. gr. dat aliquis puellæ ad
„ ejus conſenſum eliciendum; ſi poſtea non conſentiat, non
„ tenetur datum reddere: nam, etſi non dediſſet, ſi ſciviſ-
„ ſet eam ſibi non conſenſuram, tamen dedit abſolute ſine
„ obligatione alia, ut ponitur. Secus eſſet, ſi vere intendiſſet
„ eam obligare, & hac conditione dediſſet. *Leſs. c. 18. d. 16. & 17.*

Ita *Leſs.* etiam *l. 2. c. 18. n. 124. & Salm. de Reſt. c. 1. n. 165. cum Mol. Dicaſt. Lug. Tap. &c.* Vide dicta *pag. 196. v. Quær. II.* Bene autem hic advertunt *Salm. ib.* quod puella accipiens donum poſt illicitam petitionem, difficulter excuſabitur a peccato ſcandali, ex *S. Thom.* Addit *ibid. Leſſius cum Mol.* quod, ſi legatum ſit relictum puellæ, ut nubat, poteſt ab illa retineri, etiamſi maneat cælebs; &, ſi moriatur ante nuptias, legatum tranſit ad heredes puellæ. Quando autem donans intendit ad aliquem finem obligare, ſi finis eſt principalis, debet donatarius illum præſtare, niſi ab alio impediatur. Si vero finis ſit ſecundarius, tunc donatio non eſt irrita, ſed poteſt a donante irritari. Ita *Leſs. n. 126. cum Medin.* Immo addit, quod, ſi detur aliquid Monaſterio ſub aliquo onere, non poteſt repeti, ſi onus non impleatur, ſed tantum cogi Monaſterium ad implendum, ſi poſſit.

Quæritur utrum promittens prodige aliquid feminæ ob copulam, teneatur poſt copulam dare? Affirmant *Lugo, Fill. Sanch. apud Salm. de Reſt. cap. 1. n.* 166. Quia, poſita promiſſione, datio tunc eſt debita, non prodiga. Negant autem probabilius, *Sotus, Bann. Trull. &c. cum Salm. n.* 167. etſi adjuetur juramentum, quia promiſſio non tollit dationem prodigam eſſe illicitam; ideo res promiſſa reducenda eſt ad æqualitatem, juxta communem æſtimationem, & ſi res eſt indiviſibilis nihil debetur. Vide dicenda de *Matr. l. 6. n. 851. v. Cum autem.* Non negandum tamen, quod femina honeſta pro uſu ſui corporis poteſt recipere quanto plus, ut docet *Leſs. l. 2. c. 14. num.* 53. 735

„ 11. In ſimilibus donationibus allectivis poteſt aliquis, 736
„ v. gr. prædicta puellæ, acceptare, etſi non intendat præſta-
„ re quod donator ſperat, cum donatio ſit abſoluta, animo
„ alliciendi, non obligandi. Unde, ſi ſpe fruſtratus repe-
„ tat, dicens ſe non dediſſe, niſi ſub tali obligatione, non
„ tenetur puella credere: quia eo ipſo, quod donator non
„ expreſſit conditionem, præſumitur ſine ea dediſſe, & re-
„ petere vel animo vindictæ, vel ut conſenſum extorqueat,
„ *Leſs. l. c. Dian. p. 1. t. 2. m. R.* 40.

„ 12. Non tenet donatio ob cauſam præteritam, vel præ- 737
„ ſentem, quæ vere non eſt, ut v. gr. ſi dem tibi aliquid,
„ quia apud Principem meam cauſam tranſegiſti: vel quia
„ pauper es, & revera non ita eſt; teneris reſtituere, cum
„ ſit error in formali cauſa, & principali. Unde qui men-
„ tiuntur ſe pauperes, cum non ſint, debent aliis pauperi-
„ bus eleemoſynam reſtituere. Aliud eſt, ſi error ſit tantum
„ in cauſa ſecundaria; ut v. gr. ſi vere ſint pauperes, & ſi-
„ mulent inſuper ſanctitatem, ad hominum miſericordiam
„ provocandam: quia tunc primaria intentio dantium eſt da-
„ re pauperi, *Bon. Leſs. v. Dian. p. 8. t. 6 R.* 89.

Docet tamen *Leſs. l. 2. cap. 18. n.* 129. quod, ſi error ſit circa cauſam ſecundariam, licet donatio non ſit irrita, eſſet tamen irritabilis a donante; immo, ſi donatarius ſit cauſa erroris, tenetur ipſe errorem detegere, niſi donans ita ſit affectus, ut cenſeatur non revocare donationem, etſi errorem agnoſceret. In dubio autem ait *Leſs.* reſtituendum eſſe pro rata dubii. V. *Leſs. ex n.* 131. Sed *Croix n. 61.* adhæret *Buſ. cum Dic. &c.*

DUBIUM III.

Quibus caſibus donatio poſſit revocari?

738 *Quid ſi donatarius ſit ingratus?*
739 *Quid ſi donanti naſcatur proles poſt donationem?*
740 *Quid ſi donatio fuerit inofficioſa?*

„ Reſp.

738 RESp. 1. Donatio inter vivos, hoc eſt, qua quis vult, ſe vivo, rem abſolute alterius eſſe, poteſt revocari (etſi res jam tradita ſit) tribus caſibus; niſi tamen donatio fuerit remuneratoria, aut facta ſit Eccleſiæ, vel Monaſterio.

Sunt autem hi Caſus.

1. Si donatarius enormiter ingratus ſit: ut ſi donanti atroces injurias inferat, ſi inopia preſſum non alat, &c. Quod notandum pro filiis, quibus parentes omnia donarunt, & eos poſtea negligunt. *Sylveſt. Leſſ. Bon. Trull. c.* 17. *d.* 12. * (*Adde, ſi donatarius adulteretur cum uxore, vel filia donantis. Vide Salm. c.* 4. *n.* 107.) *. Neque valet pactum, ut donatio non poſſit ob ingratitudinem revocari, *Bartol. & alii* 8. *Lugo, Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 57. Debet tamen ingratitudo coram judice probari, ante cujus ſententiam donatarius non tenetur reſtituere, *Molin. Lugo, & alii* 4. *Dian. l. c. R.* 58. poſt eam vero, etiam fructus perceptos poſt litem conteſtatam, *Mol. Dic. Dian. R.* 58. Ab heredibus autem non poteſt revocari ob eas cauſas, ob quas donator ipſe potuiſſet, ſi eas ipſas ſcivit, & tacuit; ſecus, ſi ignoravit, *Gom. Hurt. Wading. Lugo, Dian. l. c. R.* 54.

2. Et quidem revocatio etiam habet locum in legato reſpectu legatarii, ſi defunctum teſtatorem gravi injuria afficiat, v. gr. uxorem ejus carnaliter cognoſcat, *Mol. Dicaſt. Dian. l. c. R.* 58.

3. Non habet autem locum I. In donationibus factis Eccleſiæ, tametſi Prælatus, vel Clericus fuerit ingratus, quia facta eſt ob bonum animæ teſtatoris, & principaliter Deo, qui ingratus eſſe non poteſt, *Leſſ. Lugo, Hurt. Hun. Vad. Dian. l. c. R.* 56. II. In donatione remuneratoria (v. gr. pro beneficiis alias non debitis, & aliquo modo æquivalentibus) quia potius eſt remuneratio, quam donatio. Remuneratoria autem cenſetur 1. ſi donator in ipſa donatione expreſſe meminerit meritorum; vel 2. ſi de meritis conſtet; 3. in dubio, *Dian. l. c. R.* 115. 116. 17. 19. 20. *ex Barboſ. &c.*

739 4. Si quis prole carens magnam partem bonorum donaverit, & poſtea naſcatur proles: quia ex juris diſpoſitione ineſt donationi hæc tacita conditio, niſi naſcantur mihi liberi. Et quidem, ſi facta ſit extraneo, revocari poteſt tota: ſi alicui aſcendentium, ut patri, vel avo, vel Eccleſiæ, aut cauſis piis, tantum revocari poteſt, quantum neceſſarium eſt, ut filii habeant legitimam. Quamquam recte notat *Leſſius*, ad ædificationem expedire, ut, quod Eccleſiæ, vel Monaſterio datum eſt, Prælato totum reſtituat. Porro etſi juraverit ſe non revocaturum donationem, adhuc poteſt, liberis natis, revocare; quia hoc juramentum non excludit dictam conditionem. Excipe, niſi expreſſe etiam hanc conditionem excluſerit: tunc enim ipſe revocare non poſſet: poſſent tamen ejus liberi poſt mortem patris, *Bon. Leſſ. c.* 18. *d.* 14. An autem hæc revocatio locum habeat, ſi filii naſcantur illegitimi, qui poſtea legitimentur? V. *Dian. l. c. R.* 63. & 64. Item, an in donatione remuneratoria, *Reſ.* 65. ubi eam *Mol.* & alii ſex negat, niſi excedat cauſam * (*Poteſt tamen donatarius retinere rem, donec illa a donante repetatur, Leſſ. l.* 2. *cap.* 18. *n.* 110. *Pal. Vill. cum Salm. c.* 4. *n.* 110.) *

740 5. Si donatio fuerit inofficioſa, contra officium paternæ pietatis, ut ſi pater tantum donet, ut filii priventur ſua portione legitima: tunc enim poſt mortem patris poſſunt filii revocare, *Navar. c.* 26. *Leſſ. l. c.* licet donatio fuerit juramento confirmata, *Megal. & alii* 5. *Dian. p.* 8. *t.* 6. *R.* 66. Imo etiam vivente patre; licet enim ante mortem patris non debeatur legitima ut tradenda, debetur tamen ut conſervanda. Hinc, ſi pater bona diſſipet, poteſt a filio per judicem cogi, ut ſervet legitimam; ne is poſt mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter *Dian. loc. cit.* ex aliis 6. contra *Leſſ. &c.* An autem, & quando donatio reſcindenda in totum? vide *Dian. l. c.*

Notandum, quod donatio, ſi eſt inofficioſa tantum re, infirmatur quoad partem, in qua filii fraudantur: Si autem re, & conſilio, ſcil. animo fraudandi filios, tunc tota infirmatur, quando fit extraneis; quando vero fit aliis deſcendentibus, vel piis cauſis, etiam quoad partem tantum infirmatur, *Leſſ. l.* 2. *c.* 18. *n.* 112. *Salm. c.* 4. *n.* 111. *cum Vill. & Gom. Dian. p.* 8. *tr.* 6. *Reſ.* 66. *P. Concina to.* 7. *pag.* 441. *n.* 13. *Cabaſſ. l.* 6. *c.* 29. *n.* 1. *ex Bartolo in l.* 1. *C. de Inoff. don. & ex l. Si totas* 5. *ac l. Si Mater.* 7. *C. eod. tit.* Notandum autem, quod donatarius in tali caſu ante ſententiam Judicis nil tenetur reſtituere filiis. Ita *Salm. ibid. cum Pal. & Villal.* Deinde notandum cum *Laym. l.* 3. *tract.* 4. *c.* 12. *n.* 18. *Nav. c.* 26. *n.* 39. *&c.* quod Parentes, licet nequeant donationibus minuere filiorum legitimas, poſſunt tamen contractibus oneroſis, & donationibus remuneratoriis. Imo *Cardenas cum Lop. Rodr. Nav. Vega, Card. ap. Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 812. dicunt Patrem poſſe inſumere ſua bona in opera pia, etiam in præjudicium legitimæ filiorum, modo illi non priventur alimentis jure naturæ debitis, quia jus civile nequit præjudicare cauſæ piæ. Sed huic opinioni contradicunt *ibid. Sanch. Gutt.* idemque ſentiunt *Leſſ. Salm. Diana, Concina, & alii*, ut mox ſupra diximus. Utraque ſententia videtur probabilis.

6. Per ſupervenientiam liberorum, ut probabilius affirmat *Dian. p.* 8. *tr.* 6. *R.* 78. ex aliis 4. contra quoſdam. Si tamen pater non revocaverit, non poteſt a filiis poſtea natis revocari, niſi pro ratione Falcidiæ, ſive ex teſtamento, ſive ab inteſtato ſucceſſerint, *ibid.*

DUBIUM IV.

Quid ſit donatio mortis cauſa? Et an poſſit revocari? Et quomodo, & quibus competat?

741 *Quando donatio cauſa mortis cenſeatur revocata?*
742 *An valeat hæc donatio in abſentem?*
743 *Qui poſſint donare cauſa mortis?*

RESp. 1. Donatio mortis cauſa, qua quis ſic donat, 741
ut velit rem eſſe alterius primum poſt ſuam mortem, ut ſi dicas, do tibi hoc poſt mortem meam, vel cum moriar, vel quia timeo me mox moriturum, revocari poteſt etiam tribus caſibus his: * (*in dubio donatio eſt cenſenda inter vivos, & irrevocabilis, Lugo, Prado, Sylv. Vill. apud Salm. cap.* 4. *n.* 113.) *

1. Si donatorem pœniteat, ſive expreſſe, ſive implicite, ut ſi rem illam donet alteri, *Leſſ. loc. cit.*

2. Si dedit intuitu alicujus inſtantis periculi, ex quo metuit mortem, hoc ipſo, quo periculum evaſit, cenſetur tacite revocata donatio; ut ſi quis det in gravi morbo, vel inſtante prælio. *Bon. diſp.* 3. *q.* 13. *p. ult. n.* 20.

3. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipſo jure revocata eſt: ut etiam accidit in teſtamentis, & legatis. Secus eſt in promiſſione, & donatione inter vivos, quæ tranſit ad hæredes. Quod ſi donator promiſerit ſe non revocaturum, tranſit in donationem inter vivos. Vide *Leſſ. c.* 18. *d.* 14. *n.* 116. *Mol. d.* 286. *& d.* 288. *Azor. l.* 11. *c.* 11. *q.* 4. *Bonac. l. cit.*

Reſp. 2. Hæc donatio fieri debet in præſentem, *Dian.* 742
l. cit. R. 66. & alii 5. Nec valet in abſentem ſine nuntio ad hoc deſtinato, vel epiſtola: licet valeat, ut fideicommiſſum, ſi fuerint adhibiti teſtes, *Dian. &c. loc. cit.* Valet autem probabiliter, etſi donatarius præſens tacuerit.

Reſp. 3. Donare mortis cauſa poſſunt omnes, & ſoli, 743
qui poſſunt teſtari, excepto filiofamilias, qui, licet teſtamentum condere nullo modo poſſit, cum hoc ſit juris publici, donare tamen mortis cauſa cum id ſit juris privati, poteſt, ſi adſit patris conſenſus expreſſus: imo ſine hoc donare eum poſſe, non tantum de caſtrenſibus, ſed etiam de adventitiis probabile cenſet *Dian. l. c. R.* 68. & 69. * (*Si nimirum filius ex conceſſione Patris habeat de iſtis uſumfructum, & adminiſtrationem, ut Salm. cap.* 4. *n.* 116. *cum Palao intelligunt.*) * Hinc donare ſic poſſunt minores 20. annis, etiam ſine conſenſu ſui curatoris. *Dian. l. c. R.* 71. *ex Mol.* & aliis.

4. Non autem uſurarius, niſi prius uſuris ſatisfecerit, vel cautionem præſtiterit; Poteſt tamen ad cauſas pias, *Dian. ib. R.* 73. *ex Fagund.* & aliis 6. Nec ſurdus, & mutus a natura, ſecus, ſi a caſu ſuperveniente (vel ſi ſurdus ſit, aut mutus tantum), licet donare inter vivos poſſit, ſecundum quoſdam, *Azor. Dian. p.* 5. *t.* 6. *D.* 12.

DUBIUM V.

Quid ſit Commodatum, Precarium, & Depoſitum?

744 *Quid eſt Commodatum?*
745 *Quid Precarium? Et quando ceſſet Precarium?*
746 *Quid depoſitum?*
747 *Vide caſus de Commodatario.*
748 *Vide de Depoſitario. Quomodo peccet Depoſitarius utens re depoſita; & quid teneatur reſtituere?*
749 *An iſti teneantur ex culpa tantum juridica?*
750 *Ad quid tenentur artifices, quibus res traditur?*
751 *An in dubio præſumatur culpa?*
752 *Quis teneatur ſalvare rem alienam potius quam ſuam? Vide alia ibid.*
753 *In quibus caſibus Depoſitarius poſſit rem denegare?*

RESp. Commodatum eſt contractus, quod res aliqua 744
mobilis, vel immobilis quoad ſolum uſum gratuito conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicite, vel implicite determinatum: explicite, ut ſi dicas, commodo tibi hunc librum, vel domum ad unum menſem; implicite, ut ſi dicas, commodo tibi librum, ut eum deſcribas, quia tunc implicite tantum temporis determinatur, quantum neceſſarium eſt ad commode deſcribendum.

Precarium eſt, quo conceditur petenti res utenda, non 745
ad certum tempus (in quo differt a commodato, ſed donec concedens repetat, ſive expreſſe, ſive tacite, ut ſi det alteri, aut vendat, *Leym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 14.

Precarium ceſſat per mortem accipientis, non autem per mortem dantis, ſi ab heredibus non revocetur, *L. Cum Precarium, ff. de Prec. Vide Viva de Contract. q.* 9. *art.* 2. *n.* 9.

Depoſitum eſt, quo aliquid traditur cuſtodiendum, ut 746
integrum reddatur. Et communiter eſt res mobilis, vel ſe movens, ut veſtis, equus, &c.

Unde circa hæc reſolvuntur.

1. Commodator non poteſt repetere abſque injuſtitia an- 747
te definitum tempus, *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 14.

2. Quod ſi tamen commodanti damnum impendeat, poteſt repetere, licet ſimile damnum impenderet commodatario ex rei ante tempus repetitione, ut habet *Leſſ. c.* 27. *d.* 5. quia, ut ait *Navar.* in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, niſi interea contigerit rem eſſe neceſſariam commodanti, *Laym. l. c.*

Nota

Nota cum *Viva ib. n.* 7. quod in re commodata expenſæ ordinariæ debent fieri a Commodatario, ut alere equum, &c. expenſæ autem extraordinariæ a Commodante, ex *l. In rebus, de Commod.*

748 „ 3. Si depoſitarius bona fide exiſtimet depoſitori non diſpliciturum, ſi re depoſita utatur, licebit uti, alias non, *Leſſ. l. c. d.* 2.

„ 4. Si depoſitum ſit res uſu conſumtibilis, ut triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo abſumitur, eaque tradita ſit certo numero, pondere, & menſura, non videtur depoſitarius peccare ſaltem graviter iis utens, ſi certus ſit, ſe tantundem ejuſdem bonitatis habiturum, quando repetetur, *Leſſ. loc. cit.* Secus, ſi pecunia tradita fuerit ſacculo, vel arca incluſa, vel munita ſigillo, *Sylv. Azor. Leſſ. Bon. v. Trull. cap.* 25. *d.* 1.

Ita etiam *Viva loc. cit. n.* 4. *cum Mol. verſ. Notat.* Deinde notandum, quod Depoſitarius utens mala fide re depoſita, tenetur reſtituere valorem uſus; at ſi utatur bona fide, tenetur in quo factus eſt ditior, quando intelliget id domino diſplicuiſſe. Ita *Viva n.* 3. *cum Hurt.* Quando autem dominus conceſſerit uſum rei conſumtibilis, & ſaltem tacite; tunc depoſitum tranſit in mutuum, ex communi cum *Leſſ. Mol. &c. ib. contra Hurt.* Saltem quando depoſitarius re actualiter utitur ex conſenſu domini.

749 „ Verum ſi is, cui res commodata, locata, depoſita, & pignorata eſt, negligenter cuſtodiat, ita ut pereat, negligentia autem non ſit theologica culpa mortalis, probabile eſt, quod dixi ex *Soto*, *Se*, non teneri ad reſtitutionem in conſcientia. * (*Ut etiam tenent Selm. de Reſt. c.* 1. *n.* 32. *cum Lugo*, *Led. Ronc. Cabaſſ. l.* 6. *c.* 9. *n.* 2. *&c. vide dicta n.* 554.) *. Alii tamen aliter ſentiunt, nimirum teneri reſtituere, qui juridicam culpam in cuſtodiendo contraxerit, ſi ea fuerit lata; & ſubinde ſi levis tantum, imo & aliquando ſit leviſſima, nimirum quando depoſitio facta eſt in commodum utriuſque, & ſi pretium pro cuſtodia accipiat. V. *Leſſ. cap.* 7. *d.* 8. *Laym. tr.* 4. *cap.* 25. ubi docet depoſitarium tantum teneri de dolo, vel culpa craſſa, quæ dolo æquiparetur.

„ Dicitur autem juridica culpa lata, ſeu craſſa, cum quis facit, aut omittit, quod ut plurimum non facerent, vel omitterent in ea re homines ſuæ profeſſionis; ut verb. gr. ſi quis rem apud ſe depoſitam relinquit in loco publico, etſi inadvertenter. Levis autem dicitur, cum quis facit, vel omittit, quod facerent, vel omitterent homines ſuæ profeſſionis diligenter: ut ſi quis depoſitum relinquit in ſuo cubiculo, ſed negligit oſtium claudere. Leviſſima dicitur, cum facit, vel omittit, quod non facerent homines diligentiſſimi: ut ſi quis oſtium quidem obſerarit, ſed neglexerit tentare manu, an eſſet bene clauſum.

750 „ 5. Sartores, molitores, & ceteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda; item nautæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex levi culpa, quia depoſitio fit etiam in commodum ipſorum; imo *Sylv. v. Nauta*, vult eos teneri ex leviſſima: *ex l.* 1. *ff. Depoſiti*, idque cautum eſſe ad vitandas eorum fraudes. Quod etiam *Leſſ. & Trull. c.* 25. *art.* 1. putant eſſe probabile in utroque foro, ſi quis iis rem expreſſe tradiderit cuſtodiendam; ſi autem ipſis tantum videntibus depoſuerit, v. gr. in diverſorio, navi, &c. ne ex lata quidem teneri. V. *Bon. Trull. Dian. p.* 1. *r.* 8. *R.* 74.

751 „ 6. Si depoſitarius (idem eſt de commodatario) dubitet, an depoſitum ſua culpa perierit, non tenetur in conſcientia ad reſtitutionem, *Sanch. de Matr. l.* 2. *d.* 41. *n.* 18. quia in dubio non præſumitur delictum, ex *l. Merito*, *ff. pro ſocio. v. Dian. p.* 2. *r.* 9. *R.* 49. In foro tamen externo, ſi res depoſitarii manſerint incolumes, præſumitur de dolo, niſi depoſitarius probet, depoſitum caſu periiſſe, & non potuiſſe ſimul cum rebus ſuis (imminente v. gr. incendio) ſervari: tunc enim non teneretur, quia præſumtio doli ceſſaret. V. *Palaum*, *tom.* 1. *de conſ. d.* 3. *p.* 4. *Trull. c.* 25. *d.* 1.

752 Hic pro regula generali diſtinguitur cum *Viva ib. num.* 2. Quando res perit in incendio, naufragio, &c. ſi contractus ſit in favorem dantis, & res eſt minoris, vel æqualis valoris, quam res tua; tunc poteris rem tuam præferre, & ſalvare: At ſi res alterius ſit longe pretioſior, eo caſu potes petere compenſationem pro re tua deperdita. Si vero contractus fuit in commodum tui, tunc teneris rem domini præferre, nec potes petere compenſationem, *Leſſ. n.* 27. *& Viva q.* 9. *art.* 2. *n.* 2. *cum communi*.

„ 7. Si Domino repetenti depoſitum remiſerit per hominem, qui fidelis habebatur, iſque ſibi retinuerit, vel perdidit, Domino periiſſe dicit *Molin.* citatus ab *Eſcob.* V. *Trull. l. c.*

„ 8. Deponens rem uſu non conſumtibilem, poteſt a depoſitario pro ejus uſu aliquid accipere; quia is eſt pretio æſtimabilis (licet eo caſu non depoſiti, ſed locati, & conducti contractus ſit dicendus). Secus, ſi ſit uſu conſumtibilis: tunc enim depoſitum, eo ipſo, quod depoſitarius incipit eo uti, induit naturam mutui, ex quo (ſecluſa ratione lucri ceſſantis, &c.) nihil licet accipere, ut v. *dub. ſeq. & Bon. d.* 3. *q.* 13. *p.* 3. *Trull. l. c.*

753 Notandum hic, quod depoſitarius in quatuor caſibus poteſt depoſitum domino denegare: 1. Si per ſententiam ſint addicta omnia bona depoſitantis. 2. Si comprehendat certo rem eſſe furatam. 3. Si habeat ipſe certam cauſam compenſationis. 4. Si prudenter certo timeat illum abuſurum re depoſita contra juſtitiam, puta gladio ad occidendum; quia tunc peccaret, gladium reddendo, contra charitatem, ut *Viva de Reſt. q.* 4. *art.* 5. *n.* 1. Immo *Leſſ. l.* 2. *c.* 16. *d.* 4. *Selm. & Viva n.* 2. *ac Tamb. contra Mol.* putant verius, quod peccaret etiam contra juſtitiam; quia valde proxime cooperaretur ad homicidium. Vide dicta *n.* 697. Dixi tamen *certo timeat*, nam in dubio, vel pari probabilitate de damno, gladius reſtitui debet, niſi dominus ſit furioſus, ita ait *Viva ib.* Sed illi, *pari probabilitate*, non acquieſco, nam proximus etiam poſſidet jus ne lædatur in vita, unde videtur potius præcavendum malum ejus quod eſt majus.

Dubium eſt, an idem currat, ſi dominus abuſurus ſit re non contra juſtitiam, ſed contra alias virtutes? Negat *Sanch. & Bonac. q. ult. p.* 1. Sed adhuc peccare reddentem contra charitatem verius dicit *Leſſ. loc. cit. cum S. Thom.* 2. 2. *q.* 62. *art.* 5. *ad* 1. cujus verba retulimus *n.* 697. Niſi non reddendo grave timeat incommodum.

DUBIUM VI.

Quid ſit Mutuum?

754 *Quomodo mutuum diſtinguatur a permutatione, pignore, &c.?*
755 *Quando reſtitui debet mutuum, ſi non eſt præfixus terminus?*
756 *An repeti poſſit mutuum datum Eccleſiæ, Univerſitati, vel Minori?* 757. *Quid ſi detur filiofam.?*

„ RESP. Eſt contractus, quo rei alicujus numero, pondere, vel menſura conſtantis dominium a mutuante in mutuatarium transfertur, cum obligatione reſtituendi eandem, vel ſimilem ſpecie, & bonitate. Proprie autem mutuum fere eſt in rebus uſu conſumtibilibus, inter quas etiam eſt pecunia: quæ, licet non abſumatur, nec pereat in ſe, perit tamen exponenti. Diſtinguitur a permutatione, quod in ea reddatur res alterius ſpeciei; item a pignore, hypotheca, depoſito, commodato, & locato, quod dominium in iis non transferatur, ſed uſus tantum. *Bon. diſp.* 3. *q.* 3. *p.* 1. 754

Unde reſolves.

„ 1. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conſcientia.

„ 2. Item non repetere rem ante tempus, niſi ipſe ſit in pari neceſſitate.

Si non eſt præfixus terminus ad reſtitutionem, debes mutuum reddere, quando a mutuante interpellaris: Intellige poſt aliquod tempus competens arbitrio prudentum, nam alias mutuum potius tibi obeſſet, quam prodeſſet. An teneris reddere etiam non petitus, ſi non petatur ob oblivionem, reverentiam, aut diſtantiam: Mutuans vero non petens, cum facile poſſit, cenſetur indulgere dilationi. Ita *Laym. tr.* 8. *c.* 15. *n.* 2. *Pal. Rebel. cum Salm. de Contr. c.* 3. *n.* 4. 755

„ 3. Item præſtare caſum fortuitum mutuatarius tenetur, cum penes hunc rei dominium ſit, & rem eadem quantitate, & qualitate reddere ſuo tempore.

„ 4. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia eſt uſura, de quo *dub. ſeq.*

Sed hic notandum 1. quod mutuum præſtitum Eccleſiæ, Cauſæ piæ, aut Univerſitati non poteſt repeti, niſi probetur in utilitatem illius converſum fuiſſe, *l. Civitas ff. Si certum petatur*. Et idem dicitur de mutuo dato Minori, qui alias non tenetur, etiam major factus, reſtituere, *l.* 3. *C. Quando facta tut.* Si tamen Prælatus cum conſenſu Capituli (& idem dicitur de Gubernatore cum conſenſu Officialium) recipiat mutuum nomine Eccleſiæ, ipſa ſemper tenetur ſolvere; dum Prælati cum Capitulo recte alienare poſſunt res mobiles Eccleſiæ, *Leſſ. l.* 2. *c.* 20. *n.* 13. *Salm. ib. n.* 6. *cum Laym. Mol. & Pal.* 756

Notandum pariter 2. quod mutuum datum filiisf. ut ſic putatis, & carentibus bonis caſtrenſibus, ſine ſaltem tacito conſenſu parentum, neque ab illis poſtea reſtituendum eſt, ſaltem in foro externo, *l.* 1. *C. de S. C. Maced.* Quo privilegio filii uti poſſunt, etſi ei renuncient, *Leſſ. c.* 20. *n.* 8. *Salm. nu.* 7. *cum Pal. Dic. & Bon.* Excipitur 1. Si mutuum ſit in aliis rebus, quam in pecunia, de qua lex loquitur. Excipitur 2. Si filius juravit ſolvere: quamvis poſt ſolutionem habeat actionem ad repetendum: immo poteſt relaxationem juramenti ſibi procurare, *Selm. cum cit. DD. n.* 8. Excipitur 3. Si mutuum datum ſit, ſciente & non contradicente patre, aut ſi converſum ſit in utilitatem patris aut filiorum in rebus quas pater eis præbere tenebatur: Item ſi res mutuata adhuc extet; vel ſi pater ſolitus fuerit ſolvere debita filiorum; ita *Selm. n.* 9. 757

Dubium eſt, an filiifam. in primo caſu poſito liberi ſint a reſtitutione mutui, non ſolum in foro externo, ſed etiam interno? Negant *Bonac. Dic. Covar. & Rebel. ap. n.* 10. quia Jus Civile non tollit obligationem naturalem. At ſatis probabilius affirmat *Leſſ. d. c.* 20. *n.* 8. *& Sanch. Laym. Pal. &c. cum Salm. n.* 10. quia lex bene poteſt cum juſta cauſa naturalem obligationem auferre, & ſic feciſſe judicatur in hoc caſu ad providendum damno parentum, & nequitiam fœneratorum avertendam: Non videtur autem poſſe negari, quod Poteſtas ſuprema humana, ob altum dominium quod habet, bene poteſt propter bonum commune transferre dominium rerum ab uno in alterum, ut patet in lege præſcriptionis: Vide dicta *n.* 517.

DUBIUM VII.

Quid ſit Uſura?

758 *Quando committatur uſura?*
759 *An uſura ſit mala de jure naturæ?*

760 *An mutuans poſſit aliquid exigere, ſi obligetur ſolutionem expectare per longum tempus?*

761 *De uſura mentali. Qu. I. Quando ex ea oriatur obligatio reſtitutionis? Qu. II. Utrum mutuans poſſit retinere id de quo dubitatur, an gratis ſit datum?*

762 *An liceat dare mutuum ob ſpem lucri?*

763 *An mutuans poſſit retinere quod mutuatarius dedit ex timore, ne alia mutuatio ei negetur in futurum?*

764 *An obligatio antidoralis poſſit in pactum deduci? Vide alios caſus ap. Buſ.*

765 *An poſſit exigi aliquid ob* Periculum ſortis? *Quid de* Montibus Pietatis?

766 *An liceat pactum* Poenæ conventionalis? 767. *An dicta pœna debeatur ante ſententiam?*

768 *An & quando poſſit aliquid exigi ob* Damnum emergens, *vel ob* Lucrum ceſſans? 769. *Quot conditiones requirantur ad hoc intereſſe exigendum? An in contractu oporteat monere mutuatarium de damno emergenti, vel alio juſto titulo? An poſſit mutuans tale intereſſe exigere, ſi ipſe ſe offerat ad mutuandum?*

770 *An liceat mutuanti paciſci ab initio de certa pecunia ſolvenda pro damno, vel lucro incerto?*

771 *An poſſit exigere lucrum ceſſans, ſi aliam ſubſtituat pecuniam ad negotium non deſtinatam?*

772 *Quid ſi dicas: Negotiarer, niſi eſſent mutuum petentes?*

773 *Quid ſi adeſſet juſtus titulus aliquid exigendi, ſed mutuans bona fide inierit contractum uſurarium?*

774 *Quæ pacta liceant in mutuatione?*

775 *An ſit illicitum pactum* Legis commiſſoriæ? 776. *An fructus pignoris debeant reſtitui? Quid ſi pignus datum ſit pro dote?*

777 *An teneat pactum, ut reddatur aliquid debitum, ſed non ex juſtitia? An, ut deſiſtatur ab injuria?*

778 *An valeat pactum, ut injuria condonetur?*

779 *An pactum, ut conferatur officium?*

780 *An pactum, ut præſtentur debita ex gratitudine?*

781 *An pactum remutuandi?*

782 *An pactum, ut res in eadem ſpecie reddatur?*

783 *An uſurarius acquirat dominium lucri uſurarii?* 784. *Quid de fructibus rei uſu conſumptibilis?*

785 *Ad quid teneatur præbens conſilium, aut dans pecuniam pro mutuo uſurario?*

786 *An peccet deponens pecuniam apud abuſurum ad uſuras?*

787 *An Principes, &c. cooperantes, ut ſolvantur uſuræ, teneantur ad reſtitutionem?*

788 *An liceat creditori mutuantis exigere uſuras?*

789 *An peccent famuli cooperantes Dominis uſurariis?*

790 *Quomodo heredes Uſurarii teneantur ad reſtitutionem? An liceat petere mutuum ab uſurario?* Remiſſive ad lib. 2. n. 47. v. Secunda, & n. 77. v. 4. Licitum.

791 *Vide alios caſus apud Buſ.*

792 *Quæ obligatio, & pœna uſurariorum?*

758 „ RESP. Eſt lucrum immediate proveniens ex mutuo: ita
„ ut mutuans ſupra ſortem, id eſt, ſummam capita-
„ lem, lucretur aliquid, quod ſit pecunia æſtimabile, ita ut
„ lucrum tale præciſe intendatur ratione mutui. Quod pla-
„ ne iniquum eſt, & grave peccatum contra jus humanum, &
„ Divinum; cum mutuans acquirat lucrum ex re jam non
„ amplius ſua: quia res mutuata jam tranſiit in dominium
„ mutuatarii, ut patet ex definitione. Et regula generalis
„ eſt: Omne pactum, vel gravamen, ſive onus additum mu-
„ tuo, præter id quod ei proprium & intrinſecum eſt, reddit
„ contractum uſurarium, *Bon. d. 3. q. 3. p. 3. Card. Lugo, &c.*

759 Certum eſt, quod uſura etiam de jure naturali eſt illicita, nec per uſum rei mutuatæ poteſt aliquid ultra ſortem exigi, ut communiter dicunt Theologi, & Juriſtæ *cum S. Th. 2. 2. q. 78. a. 1. ex c. Super eod. de Uſuris*. Ratio eſt; quia, ut docet *S. Th. l. c.* licet in re, quæ uſu non conſumitur, prout in domo, equo, poſſit uſus a re diſtingui: in re tamen uſu conſumptibili, ut vino, tritico, pecunia, non adeſt uſus rei diſtinctus a dominio, cum uſus rei ſit ipſa rei conſumtio, & ideo in mutuo ex ſua natura transfertur rei dominium in mutuatarium: Si igitur aliquid exigeretur pro uſu rei conſumtibilis, injuſte quidem exigeretur, ait *S. Th.* & omnes, quia exigeretur pro re, quæ non extat. Quidam autem Neotericus in libro recenter edito laborioſe conatus eſt probare, pecuniam de ſe non eſſe ſterilem & infructiferam, ſicut aliæ ſunt res uſu conſumtibiles; cum ex communi commercio hominum, ut aſſerit, quamplura lucra ex pecunia obſervemus oriri. Hinc infert, præciſis juſtis titulis periculi, damni, &c. de quibus infra dicemus, licite poſſe aliquid exigi a mutuo pecuniæ ultra ſortem, modo lucrum ſit moderatum, & modo mutuatarius ſit dives, & pecuniam illam in augendis bonis ſuis impendat. Sed merito hæc nova opinio interdicta eſt ab hodierno noſtro ſummo Pontifice Benedicto XIV. in Epiſt. Encyclica edita anno 1745. quæ incipit: *Vix pervenit*, & extenſa affertur in fine *Tom. II.*, vide *n. VII.* Ratio certa eſt, quia lucrum quod recipitur ex pecunia, totum oritur, non ex ipſa pecunia, quæ, cum omnino ſterilis ſit, fructum parere haud poteſt, ſed oritur ex mera induſtria hominum: Nec propterea, quod mea pecunia alteri proderit ob ſuam induſtriam, poſſum ego ultra ſortem aliquid ab eo exigere; pariter ac, ſi vendo rem, quæ emtori valde utilis erit propter induſtriam ſuam, non poſſum propter hoc aliquid recipere ultra juſtum rei pretium. Ratio de ſe patet, & alia declaratione non indiget. Ad illud autem, quod opponitur, Judæis Deum permiſiſſe ex *Deut.* 28. fœnerari ab alienis, reſpondet *S. Th. ap. Salm. c. 3. n. 37.* quod tunc non permiſit Deus uſuras, ſed conceſſit hoc modo accipere Gentium bona, quæ Dominus Judæis largitus eſt. Lege *P. Concinam*, qui peculiari volumine hanc falſam opinionem fuſe & perdocte confutavit.

Hic autem notandæ tres Prop. damnatæ. Prima ab Innoc. XI. *n. 41.* dicebat: *Cum numerata pecunia pretioſior ſit numeranda, & nullus ſit, qui non majoris faciat pecuniam præſentem, quam futuram, poteſt creditor aliquid ultra ſortem a mutuatario accipere, & eo titulo ab uſura excuſari.*

Secunda ab eod. Inn. *n. 42.* *Uſura non eſt, dum aliquid ultra ſortem exigitur, tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum, ſed ſolum ſi exigatur tanquam ex juſtitia debitum.*

Tertia ab Alex. VII. *n. 42.* *Licitum eſt mutuanti aliquid ultra ſortem exigere, ſi ſe obligat ad non repetendam ſortem uſque ad certum tempus.*

Sed quæritur, an pro obligatione, cui ſe ſubmitteret mutuans 760
non repetendi mutuum, niſi poſt multum tempus, poſſit aliquid ultra ſortem exigere, etiamſi nullum incommodum ex dilatione ei eveniat? Adſunt tres ſententiæ. *Prima ſententia* communis negat, & hanc tenent *Leſſ. l. 2. c. 20. n. 127. Viva in dict. prop. 42. n. 10. Laym. l. 3. tr. 4. c. 16. n. 7. Lugo D. 25. n. 17.* qui vocat contrariam falſiſſimam, & communiter ab aliis reprobatam. Ratio, quia talis obligatio eſt intrinſece annexa mutuo, quod non repetatur ſtatim; ſicut igitur non poteſt aliquid exigi ex eo, quod ſolutio expectetur pro aliquo tempore, ita nec pro tanto tempore; alias, dicunt, facile tali modo multoties uſura palliari poſſet, illam exigendo non pro mutuo, ſed pro obligatione expectandi ſolutionem. Et huic videtur favere damnatio ſecundæ Prop. allatæ.

Secunda ſententia dicit, quod, licet in mutuo ſit obligatio expectandi ſolutionem per aliquod tempus; quando tamen obligatio eſt de non repetendo, niſi poſt multum tempus, puta per triennium, tunc, cum illa non ſit intrinſeca mutuo; poteſt aliquid licite exigi. Ita *Medina de Reſt. q. 32. §. Inde, Serra, Led. ap. Salm. n. 25.* ibique probabilem putant *Trull. Henr. ac Baſſæus*, atque non improbabilem putat *Sporer de 7. Præc. c. 4. n. 71.* Et hæc ſententia vere non videtur ſua probabilitate carere; ſi enim licite aliquid exigere poteſt, qui obligatur ad mutuandum infra longum tempus, ut docent DD. communius cum *Mol. ap. Viva in d. prop. 42. n. 5.* cur non poteſt, qui obligatur non repetere ſuum, niſi poſt diuturnum tempus? Vide mox infra dicenda.

Tertia ſententia parum huic ſecundæ diſſimilis, quam tenent *Salm. ib. a. 26. cum Rann. Prado, Arag. & Caram.* dicit, quod, licet, adhærendo primæ ſententiæ, exigere aliquid præciſe pro tempore ſit uſura; attamen, cum ſit moraliter impoſſibile, quod per multum tempus expectando mutuans non patiatur aliquod periculum, damnum, vel incommodum, aut ſaltem non impediatur ab exercendo aliquem actum liberalitatis, aut alterius decentis operationis; idcirco poteſt aliquid ultra ſortem recipere, & paciſci.

Sed dices I. Obligatio expectandi per aliquod tempus ineſt cuilibet mutuo, unde ſicut in mutuo ad 15. dies adeſt obligatio non repetendi intra 15. dies, ita & in mutuo ad tres annos eſt obligatio per tres annos non repetendi; quia tunc obligatio illa expectandi per tres annos eſt intrinſece tali mutuo, alias mutuator venderet ſuam commoditatem: Nec talis obligatio expectandi per tantum tempus dici valet pretio æſtimabilis, cum ipſa non procedat ex juſtitia, ſed ex eadem liberalitate, ex qua procedit beneficium mutuandi. Sed reſponderi poteſt: Cuilibet mutuo eſt quidem intrinſeca obligatio expectandi per aliquod tempus ordinarium; verumtamen mutuo in particulari, cum pacto expectandi per tempus extraordinarium, non eſt intrinſeca, ſed omnino extrinſeca talis obligatio; & ideo illa non procedit ex liberalitate, ſed ex juſtitia, ratione pacti quod ex juſtitia obligat ad expectandum pro tanto tempore. Hinc, ſi mutuans aliquid accipit pro tali obligatione, rite accipit, non ratione commoditatis qua privetur, ſed ratione oneris ex pacto ſibi impoſiti, quod onus utique eſt pretio æſtimabile, ut fatetur ipſe *Lugo l. c. n. 24. cum aliis*. Dices II. Obſtat tertia Propoſitio proſcripta mox ſupra relata, ex qua videtur omnino vetitum aliquid exigi pro obligatione expectandi *uſque ad certum tempus*. Sed reſpondetur: Dicta Propoſitio merito fuit damnata, quia per illa verba nimis generalia comprehendebatur cujuſcunque temporis expectatio, etiam ea quæ mutuo eſt intrinſeca: Non autem ibi prohibetur aliquid exigi pro obligatione expectandi per tempus extraordinarium, quæ obligatio eſt mutuo extrinſeca. Et hic obiter notandum, nonnullos induci ad reprobandas cunctas opiniones, quæ aliquam ſimilitudinem habent cum Propoſitionibus damnatis; inepte putantes, eas ita generaliter proſcribi, ut nullam patiantur exceptionem, vel juſtam interpretationem. Quod revera eſt contra naturam Propoſitionum damnatarum; juxta enim omnium DD. conſenſum, non ſunt clauſis oculis rejiciendæ omnes opiniones, niſi expreſſe aut virtualiter in proſcriptis contineantur. Ceterum, regulariter loquendo, Propoſitiones damnatæ intelligendæ ſunt uti jacent, & in ſenſu rigoroſo, atque ab Auctoribus illarum intento. Præterquamquod quædam opiniones (prout dici poteſt eſſe hanc de qua loquimur) damnatæ ſunt, quia nimis generaliter loquebantur, & ideo non ſunt extendendæ ad omnes caſus particulares, qui propter aliquam momentoſam circumſtantiam diſtinguuntur.

„ 1. Peccat graviter ex genere ſuo exercens talem uſuram, 761
„ etſi ſit mentalis tantum, ſine externo pacto. Dicitur enim
„ uſura mentalis, cum quis intentionem habet accipiendi ali-
„ quid ex mutuo ultra ſortem, etſi exterius pacto id non ex-
„ pri-

„ primat ſicut realis, ſed exterior uſura dicitur, cum quis „ intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod „ aliquando tantum implicite ſit in aliquo contractu, & vo„ catur uſura palliata, cum videlicet contrahentes præten„ dunt alium contractum emtionis, locationis, &c. in quo „ tamen revera uſurarium quid intervenit. Vide exempla „ apud *Tolet. l. 5. c. 31.*

Hic non eſt ſermo de uſura mentali, quæ in ſolo animo ſiſtit ſine datione mutui, hæc enim ad nullam reſtitutionem obligat: Sermo autem ſit de uſura mentali, quæ conjuncta eſt cum mutuo, ſine tamen pacto expreſſo vel tacito lucrandi aliquid ſupra ſortem, ad diſtinctionem uſuræ realis, quæ oritur ex pacto. Quæritur I. Quando ex hac uſura mentali oriatur obligatio reſtitutionis? Dicimus I. Quando uſura mentalis eſt ex parte utriuſque, ita ut mutuans accipit lucrum tamquam pretium mutui, & mutuatarius ut tale etiam ſolvit, tunc certe lucrum reſtituendum eſt. Dicimus II. Quando uſura mentalis eſt ex parte ſolius mutuatarii, qui dat lucrum ut pretium, & mutuator accipit bona fide ut gratis datum, tunc non tenetur hic reſtituere ex injuſta acceptione, ſed tantum ex re accepta, cum noverit mutuatarium non gratis præſtaſſe. Dicimus III. Quando contra uſura eſt ſolum ex parte mutuantis, eo quod mutuatarius dederit gratis, & mutuans recepit ut pretium, tunc ſi noverit illum liberaliter donaſſe, poteſt retinere.

Quæritur II. In dubio, an mutuatarius dederit aliquid ultra ſortem gratis, vel ut pretium mutui, utrum mutuans poſſit illod retinere? Certum eſt, licite poſſe mutuantem accipere a mutuatario dona liberalia, ut docent omnes cum *D. Th. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 3.* Si vero dubium ſit, an mutuatarius dederit gratis, vel non? Reſpondent *Leſſ. l. 2. c. 20. n. 45. & Salm. c. 3. n. 31.* quod, ſi mutuans accepit munus in bona fide, poteſt ſuperveniente dubio illud retinere; ſecus vero, ſi accepit cum dubio. Sed quid, ſi acceperit cum dubio poſitivo, ſive cum probabilitate veræ donationis? Admittit *Sporer de 7. Præc. n. 80.* poſſe retinere, utens opinione probabili; ſed communiter, & recte id negant *Leſſ. l. c. Concina tom. 7. pag. 559. n. 3. Continuat. Tournely tom. 1. pag. 515. v. Cum dubia, & Sal. tr. 14. c. 3. n. 31. cum Sot. Bonac. Covar. Prado, Arag. &c.* Ratio, quia cum tali dubio nequit mutuator inchoare poſſeſſionem rei alienæ; Item, quia in dubio mutuatarius regulariter præſumitur coacte dediſſe, quia difficulter homines gratis ſua largiuntur, ut fatetur ipſemet *Sporer n. 77.* Ceterum in hoc dubio deferendum eſt illi parti, pro qua eſt potior præſumtio; hinc ajunt *Salm. d. num. 31. Sporer loc. cit. Leſſ. c. 20. dub. 6.* præſumendum eſſe mutuatarium moraliter certo donaſſe, ſi non ſit pauper, aut avarus, aut non dederit impulſus ex metu, neque ex moleſtia, vel petitione mutuantis. Idemque dicunt *Salm. nu. 43. cum S. Antonino*, ſi mutuatarius per ſcripturam aſſerat, liberaliter ſe donaſſe, niſi conſtet in fraudem uſuræ id ſcripſiſſe. Oppoſitum vero præſumitur cum *Salm. n. 42.* ſi mutuans ante donationem ſignificarit velle aliquid ut ſibi debitum; aut ſi mutuatarius ſit pauper, vel non ſolitus donare, vel ſi ſolvat ante redditionem mutui: quia tunc facile præſumitur dare, ne cito cogatur ad mutuum reddendum. Idem rationabiliter cenſeri dicunt *Nav. & Med. apud Salm.* contra *Dicaſt.* ſi mutuatarius acceperit mutuum ad uſus neceſſarios, quia talis neceſſitas tollit, aut ſaltem infirmat præſumtionem, quod ille omnino gratis donaverit.

762 „ 2. Non eſt uſura ſi mutuans nihil intendat ut pretium, „ ſed tantum ſperet aliquid ex gratitudine, & ea intentio„ ne illi aliquid donetur; licet illud ut finem principalem „ intendat, *Molin. tom. 2. p. 305. n. 5. Lugo D. 25.*

Quæritur I. An liceat dare mutuum ſub ſpe lucri? *S. Thomas 2. 2. q. 78. a. 2. ad 3.* ſic diſtinguit: *Si aliquis ex pecunia mutuata expectet vel exigat, quaſi per obligationem pacti taciti vel expreſſi, recompenſationem muneris ab obſequio, vel a lingua, perinde eſt ac ſi expectaret vel exigeret munus a manu ... Si vero munus non quaſi ex obligatione rei exhibetur, ſed ex benevolentia, quæ ſub æſtimationem pecuniæ non cadit, licet hoc accipere & exigere, & expectare.* Hinc inferunt 1. *Cajet. Pal. Prado, Trull. & Vill. ap. Salm. cap. 3. n. 34.* in foro conſcientiæ non eſſe ſignum uſuræ mentalis, quod quis non mutuaret, ſi crederet mutuatarium nullam recompenſationem redditurum. Inferunt 2. iidem *Cajet. Prado ibid. cum. Trull. Serra, & Salas*, poſſe mutuantem licite talem ſpem mutuatario etiam manifeſtare: ſed bene advertunt *Salm. l. c. cum Lugo &c.* hoc non carere vehementi ſuſpicione uſuræ, juxta dicta *de Simonia numer. 51.* Unde recte dicunt *Salmant. & Viva in prop. 42. Innoc. XI. n. 15.* taliter mutuantes ordinarie cenſendos eſſe uſurarios.

Sentiunt autem *Buſ. ut ſup. Salm. c. 3. n. 33. & Leſſ. c. 20. n. 37. cum P. Nav. ex Soto*, non eſſe illicitum mutuanti dare mutuum ſub ſpe lucri, etiamſi talis ſpes ſit principale motivum mutuandi. Sed verius puto cum *P. Concina tom. 7. pag. 462. n. 10.* hoc eſſe omnino illicitum, ex textu *Lucæ 6.* ubi præcipitur: *Mutuum date, nihil inde ſperantes.* Si textus hic non explicatur ſaltem de hac principali ſpe, neſcio in quo alio caſu explicari poterit. Ratio autem noſtræ ſententiæ eſt, quia, ſi non licet dare mutuum principaliter ob lucrum ex mutuo percipiendum, nec etiam licet mutuare principaliter ob ſpem lucri. Id omnino confirmatur exemplo ſimoniæ, quæ incedit quidem pari paſſu cum uſura: Circa enim ſimoniam jam probavimus *n. 51. v. Ceterum, & n. 54.* quod ſi quis det temporale ſolo intuitu obtinendæ rei ſpiritualis, tunc cenſetur habere intentionem ſaltem virtualiter ſimoniacam, ut patet ex propoſ. damnata 46. Innoc. XI. quæ dicebat non eſſe ſimoniam dare temporale pro re ſpirituali, *etiamſi temporale ſit principale motivum dandi ſpirituale.* Idem dicendum in mutuo, quando etenim mutuum datur principaliter ob ſpem lucri, tunc ipſum lucrum ſperatum, cum ſit principale motivum mutuandi, virtualiter convertitur in pretium mutui. Et hoc clare colligitur ex *cap. Conſuluit. de Uſuris*, ubi ſic habetur: *Conſuluit nos tua devotio, an ille uſurarius debeat judicari, qui (non alias mutuo traditurus) eo propoſito mutuam pecuniam credidit, ut, licet omni conventione ceſſante, plus tamen ſorte recipiat. Verum, quia quid in his caſibus tenendum ſit, ex Evangelio Lucæ manifeſte cognoſcitur, in quo dicitur:* Date mutuum nihil inde ſperantes; *hujuſmodi homines pro intentione lucri quam habent, cum omnis uſura prohibeatur in Lege, judicandi ſunt male agere, & ad ea quæ taliter ſunt accepta reſtituenda in animarum judicio efficaciter inducendi.* Bene autem ait *Concina pag. 460. num. 6.* minime peccare mutuantem, qui mutuum dat ad captandam alterius benevolentiam, etiamſi hæc benevolentia ſit principale motivum mutuandi, quia beneficium gratuitum ex ſe pertinet ad conciliandam mutuam benevolentiam: Imo addo, etiamſi ſecundario ſperetur aliquod lucrum, ita ut lucrum ſit cauſa impellens ad mutuandum; (non tamen, ſi hac ſpe deficiente, mutuum non daretur, quia tunc ſaltem præſumitur animus uſurarius.) Ita ex *D. Thom. 2. 2. qu. 78. a. 2.* ubi ait: *Si (mutuans) accipiat aliquid non quaſi exigens, nec quaſi ex aliqua obligatione tacita vel expreſſa, ſed ſicut gratuitum donum, non peccat. Recompenſationem vero eorum quæ pecunia non menſurantur, licet pro mutuo exigere, puta benevolentiam & amorem ejus qui mutuavit, vel aliquid hujuſmodi.* Et in *Diſp. de Malo qu. 13. a. 4.* dicit licere mutuanti adhuc hujuſmodi donum *ſperare*; modo (intelligendum, ut diximus) hæc ſpes non ſit cauſa finalis mutui; nam, licet ſpeculative loquendo, differat ſperare lucrum ex benevolentia, & ſperare ex juſtitia, in praxi tamen facillime hæc confunduntur.

Quæritur II. An mutuans poſſit retinere, quod mutuata- 763
rius dedit non ex mera gratitudine, ſed ex timore, ne alia mutuatio ei negetur in futurum, aut ne æſtimetur ingratus? Negant *Cajet. Molina, Nav.* & alii apud *Dianam*, cum *Viva in Prop. 41. num. 10.* qui oppoſitam ſententiam putat ſpeculative, non practice probabilem. Sed affirmant *Laym. tract. 4. c. 16. num. 1. Lugo, Pal. Sot. Dian. & Salas ap. Salm. cap. 3. num. 35.* quia ex *S. Th.* & communi, requiritur ad uſuram, quod detur ex vi pacti, ſive ut debitum ex juſtitia; dari autem ex tali timore non efficit, quod detur ut pretium: Lex enim mutui non prohibet, ut alter nolit ingratus apparere; *Salm.* autem, licet primo dicant talem donationem difficulter non eſſe uſurariam, cum rariſſime præſumenda ſit mere voluntaria, attamen revera poſtea primæ ſententiæ adhærent, dicendo quod, ſi donatio vere fuerit gratuita, bene poteſt retineri: Etſi enim illa ſit alioquin involuntaria, nequaquam vero tale involuntarium illam irritat, cum non proveniat ab extrinſeco cogente, ſed ab intrinſeca neceſſitate, vel voluntate ipſius mutuatarii. Ita *Salm. n. 36. cum Serra, Trull. Prad. & Soto*, qui advertit diſcernendum ſemper eſſe, an mutuans recipiat ratione amicitiæ, vel an ratione mutui.

„ 3. Quod ſi tamen intelligeret ſibi aliquid donatum, non 764
„ gratis, ut putabat, ſed ut debitum ratione mutui, tene„ retur reſtituere, quantum inde ditior evaſiſſet, ut habet „ *Sa, v. Uſura. Card. Lugo, d. 25. ſect. 3.*

Adverte hic prop. 42. damnatam ab Inn. XI. quæ dicebat: *Uſura non eſt, dum aliquid ultra ſortem exigitur ex benevolentia, & gratitudine debitum, ſed ſolum ſi exigatur tamquam ex juſtitia debitum.* Recte notat *Viva in d. prop. n. 6.* quod in illa verba *ex gratitudine debitum* cadit damnatio, nam mutuatarius non tenetur bonis ſuis ſatisfacere obligationi gratitudinis, cum poſſit ſatisfacere, mutuantem laudando, pro eo orando, &c. An autem obligatio antidoralis, ſeu gratitudinis poſſit unquam in pactum deduci? Omnino negandum, ut clare infertur ex præfata propoſitione, nam id quod in pactum deducitur, jam dicitur debitum. Vide dicta *de Simonia n. 53.*

„ 4. Nec eſt uſura dare mutuum, alterius amicitiæ captan„ dæ cauſa, atque ulterius inde ſperare officium; quia ami„ citia non æſtimatur pretio, *Card. Lugo l. c.*

„ 5. Pactum tamen de obtinendo a mutuatario (vel ejus „ opera) officio aliquo, illicitum eſt, & uſurarium. Ita com„ mun. *Mol. d. 310. Leſſ. Sal. C. Lugo.* * (*Cum Viva in* „ *Prop. 42. Inn. XI. nu. 15. & Salm. c. 3. n. 58. communiter.*)* „ contra *Navar.* Etſi *Salas de uſura d. 9. n. 4.* eum excu„ ſet, qui mutuat aliquid pacto, ut ſtatim præſtetur aliquod „ beneficium ex gratitudine. Vid. *Trull. l. 7. cap. 19. diſp. 7.* „ * (*Excuſatur quidem qui mutuat cum pacto, ut alter re*„ *mutuet in præſenti: Secus, in futurum. Vide dicta de Sim.* „ *n. 57. & dicenda n. 781. ex D. Thoma.*) *

„ 6. Pactum, ut a mutuatario conferatur beneficium Ec„ cleſiaſticum, eſt uſura (& ſimonia), quia cogitur is ſub„ ire novum onus.

„ 7. Non eſt uſura, cum quis, non potens ſua recupera„ re mutuat, ut ſibi reddantur ſua, vel ne ſibi inique no„ ceatur: quia hæc jure jam ante debentur, & ſic non fa„ cit lucrum, nec imponit novam obligationem, *Bon. qu. 3.* „ *t. 3. n. 15. ex Azor. Reg. &c.* * (*Vide dicta de Simon. ex* „ *n. 98. quæ dicuntur etiam de mutuo.*) *

„ 8. Nec eſt uſura exigere aliquid ratione periculi recu- 765

„ pe-

„ perationis, difficultatum, vel expenſarum, quæ avunt, „ vel maruuntur in recuperanda ſorta: quia pretio æſtimari „ poteſt, quod quis ſe in tale periculum, & difficultatem „ conjiciat, *Con. d. 3. q. 3. p. 5.* Neceſſe tamen eſſe, ut „ periculum iſtud, &c. deducatur in pactum expreſſe, vel „ tacite, docet *Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 9. ex Medin. Val. Mol. Leſſ. &c.* Idem dicit *C. Lugo nu.* 80. Et ſic liciti „ ſunt *Montes Pietatis*, ut vocant, hoc eſt, theſauri qui- „ dam, qui in refugium pauperum a Rep. vel Principe re- „ ponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, „ ut parum retribuant pro expenſis, quæ fiunt in miniſtros, „ & conſervationem talium montium. V. *Tol. l. 5. cap. 18. Leſſ. l. 2. cap. 20. Bon. loc. cit. p. 13.*

Magna agitur quæſtio, an ratione periculi amittendæ ſortis liceat aliquid ſupra ſortem exigere? *Prima* ſententia negat, eamque tenent *Nav. cap. 23. n. 81. Sot. l. 6. q. 4. a. 1. ad 1. Tol. de 7. Peccat. cap. 11. Nat. ab Alex. l. 3. art. 5. Reg. 3. Genett. tr. 4. cap. 7. q. 3.* Rationes hujus ſententiæ infra exponemus in objectionibus ad ſecundam ſententiam, quam ſequimur. *Secunda* igitur ſententia probabilior, & ſatis communis, quam tenent cum *Buſ. ut ſupra, Leſſ. lib. 2. c. 20. n. 111. Sylvius in 2. 2. q. 77. a. 1. q. 4. Sylveſter v. Uſura, Continuator Tournely to. 1. p. 499. Wigandt tr. 9. Ex. 8. Reſp. 9. Fagnan. in c. Naviganti l. 5. tit. de Uſur. Petrocorenſis to. 2. p. 387. Cabaſſut. Th. J. l. 6. cap. 8. n. 2. Lugo D. 25. n. 77. & 79. Salm. cap. 3. cum Mol. Val. Sal. Trull.* & aliis innumeris, affirmat licite poſſe aliquid moderatum accipi propter periculum ſortis; Dummodo 1. periculum ſit verum & extraordinarium, non autem commune, amittendi ſortem, vel eam non recuperandi ſine magnis expenſis & laboribus, nempe ſi detur mutuum homini dubiæ fidei, vel pauperi (intellige, ſi ipſi des mutuum, præter id quod tu præciſe teneris ex præcepto illi mutuare, ad ejus præſentem inopiam ſublevandam). Dummodo 2. non recuſes aſſecurationem ſortis, ſi tibi offeratur per pignus, aut fidejuſſionem, & non cogas mutuatarium ad talem periculum tranſigendum, ut recte notant *Leſs. n. 39. & Salm. n. 85. in fine.* Ceterum bene exigere potes a mutuatario id quod alter tibi daret pro aſſecuratione ſortis, licet mutuum poſtmodum integre tibi reddatur. Ratio, quia te exponere tali periculo, vere eſt pretio æſtimabile. Id confirmatur 1. ex Concilio Lateranenſi *Seſs.* 10. ſub Leone X. ubi pro uſura damnatur quodlibet lucrum ex re infrugifera perceptum, ſecluſo tamen titulo laboris, aut ſumtus, aut periculi: *Quando videlicet* (verba Concilii) *ex uſure rei quæ non germinat, nullo labore, nullo ſumtu, nullove periculo, lucrum, fœtuſque conquiri ſtudetur.* Confirmatur 2. ex doctrina *D. Thomæ Opuſc. 75. cap. 6.* (*ap. Petrocor. l. c.*) ubi S. Doctor ſic ait: *Res quæ extra periculum poſſidentur ejuſdem ſpeciei, plus æſtimantur, quam eædem exiſtentes in periculo; & ideo ad naturam rei convertitur recompenſatio, quæ propter periculum æſtimatur plus vel minus valere.* Confirmatur 3. ex Declaratione S. C. de Propag. Fide, quam referunt *Cabaſſutius, & Tournely ll. cc. ac Bancel. Sum. Mor. v. Uſura.* Caſus fuit hic: Apud Sinenſes lege ſtatutum erat, ut in mutuo acciperentur 30. pro centum, ſine reſpectu ad damnum emergens, vel lucrum ceſſans: & quia in recuperanda ſorta erat periculum fugæ debitorum, aut tardæ ſolutionis, vel repetendi pecuniam cum onere recurrendi ad Judices, quæſitum fuit, an hoc liceret. Reſpondit S. C. approbante Innoc. X. (& hæc Declaratio an. 1645. Romæ typis demandata) *Cenſuit S. C. Cardinalium S. Rom. Eccleſiæ, ratione mutui immediate præciſe nihil eſſe exigendum ultra ſortem principalem; Si vero aliquid recipiant ratione periculi probabiliter imminentis, & qualitatis ejuſdem, ac ſervata proportione inter periculum & id quod accipitur, &c.* Deinde Pontifex præcepit omnibus Miſſionariis ſub excommunicatione latæ ſententiæ, ut omnia hujus Decreti obſervarent, & illis uterentur. Nec obſtat dicere, quod non conſtet de hac Declaratione, ut ait *Henricus a S. Ignatio ap. Tournely l. c.* Nam *Thomas Hurtadus Ethica p. 402.* affert exemplar hujus Declarationis authenticatum per Notarium Apoſtolicum. Opponit deinde idem *Henricus* præfatam Declarationem non eſſe approbativam, ſed tantum tolerativam; Sed reſpondetur, quod S. C. dicit ibidem, mutuantes *non eſſe inquietandos, dummodo habeatur ratio probabilitatis periculi*, quæ utique verba non meram tolerantiam, ſed poſitivam permiſſionem ſignificant. Præterea quod Pontifex, ut diximus, poſitive præcepit obſervantiam hujus Decreti: Unde (bene ait *Tournely*) inaudita fuiſſet hæc agendi ratio, ſi Pontifex præcepiſſet Decreti obſervantiam, cum haberet ſibi perſuaſum, aut dubitaret hanc eſſe uſuram. Demum opponit prædictus *Henricus* id procedere in caſu extraordinario periculi longe majoris quam periculi communis. Reſpondetur, quod S. C. reſpondit de periculis, de quibus fuit quæſitum, nempe fugæ, tardæ ſolutionis, & difficultatis exigendi, quæ pericula inter extrinſeca non ſunt extraordinaria.

Objicitur I. Fur, cum reſtituit ablatum, non tenetur reſtituere pretium periculi; ergo tanto minus tenetur illud reſtituere mutuatarius: Si enim periculum amittendæ ſortis non eſt titulus qui furem obſtringat ad aliquid ultra ſortem Domino ſolvendum, nec etiam mutuanti erit juſtus titulus exigendi; nudum enim pactum titulum non præſtat. Sed reſpondetur: Nemo dubitat, quin ob damnum emergens poſſit mutuans aliquid ultra ſortem exigere, & tamen, ſi damnum non eſt deductum in pactum, nihil poteſt exigere, quia deeſt pactum, ut dicemus *nu. 769. v. Sed dubitatur.* Ergo damnum emergens nec etiam eſt titulus accipiendi ultra ſortem, ſed bene eſt titulus juſte deducendi in pactum exactionem. Ita a pari, periculum ſine pacto non eſt titulus percipiendi aliquid ultra ſortem, ſed bene eſt titulus juſte paciſcendi, cum mutuans in gratiam alterius in ſe ſuſcipiat periculi onus, quod per ſe eſt pretio æſtimabile. Fur autem, quia inter ipſum & Dominum nullum pactum interceſſit, ideo nihil ratione periculi ultra ſortem tenetur reſtituere. Unde pro concluſione regula certa ſit, quod, ut mutuans licite poſſit aliquid ultra ſortem exigere, requiritur, ut pactum juſtum intercedat; ut autem pactum ſit juſtum, requiritur, ut mutuans aliquod onus extraordinarium in ſe ſuſcipiat. Sicut ergo ipſe poteſt juſte paciſci aliquid exactum ob damnum emergens certum, ſic etiam, ut exigat aliquid (etſi minus) ob damnum probabile, quemadmodum eſt damni periculum. Ideo bene ait *Tourn. p. 500.* quod creditum periculoſum non poteſt tanti vendi, quanti creditum ſecurum.

Objiciunt II. textum in *c. Naviganti de Uſuris*, ubi ſic dicitur: *Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pecuniæ quantitatem, pro eo quod ſuſcipit in ſe periculum, recepturus aliquid ultra ſortem, uſurarius eſt cenſendus.* Huic textui multipliciter reſpondetur. Reſpondent 1. *Laym. Barboſ. Palaus, & Cabaſs. l. c. n. 3.* ibi mendum irrepſiſſe & omiſſam eſſe particulam *non*. Hancque interpretationem bene fieri poſſe dicit *Tournely* ex contextu Canonis præfati, ubi cum ſermo deinde immediate fiat de mutuante granum, aut vinum, qui aliquid exigit ob dubium decrementi pro tempore reſtitutionis, ſubditur: *Ille quoque qui dat decem ſolidos, ut alio tempore totidem ſibi grani, vini &c. non debet ex hoc uſurarius reputari.* Idem igitur dictum cenſetur pro primo caſu, particula enim *quoque* id ſatis oſtendit; Alias (ait *Tournely*) potius debuiſſet Pontifex apponere particulam *ſed*, ſi contractum illum uſurarium declarare intendiſſet. Reſpondetur 2. cum *Fagnano in dicto c. Naviganti, & Salm. de Contr. cap. 2. n. 145.* quod præfatus textus intelligitur tantum pro foro externo, ubi talis contractus pro uſurario habendus eſſe decernitur; & ideo non dicitur ibi illum eſſe uſurarium, ſed quod *uſurarius eſt cenſendus*. Prout pariter ait *Fagnanus*, ſi Epiſcopus accipit gratuitum munus ab aliquo, cui poſtea gratis confert Beneficium, in foro externo cenſebitur ſimoniacus, ſed talis utique non erit in conſcientia. Reſpondetur 3. cum eodem *Cabaſſut.* item *Lugo D. 25. n. 78. Leſs. cap. 20. n. 116. Salm. cap. 3. n. 92. cum Laym. Pal. Cov. Tap. Vill.* & aliis communiter; textum intelligi pro caſu, quo mutuans ex vi ipſius mutui obligaret mutuatarium ad talem contractum aſſecurationis ineundum; Vel caſu quo (ut ſentit *Petrocor. to. 2. p. 388.*) mutuans intendat omnino ex mutuo lucrari, ita ut aliter non mutuaret. Idque expreſſe ſentit etiam *D. Thom. Opuſc. 75. cap. 6.* (apud eundem *Petrocor.*) ubi dicit: *Quod ſi mutuans non ſperat lucrum pro mutuo, ſed onus periculi quod ſuſcipit petit ſibi compenſari, ita ut eſſet diſpoſitus ad mutuandam gratis pecuniam, ſi tale periculum in ſe non ſumeret, certe tunc non peccat.*

Circa autem *Montes Pietatis*, quos meminit *Buſembaum* mox ſupra, advertendum hos approbatos fuiſſe a Concilio Lateranenſi ſub Leone X. ſub hac limitatione: „ (Concedit tantum acceſſionem ad ſolas miniſtrorum expenſas, & „ aliarum rerum ad illorum conſervationem, ut præfertur, „ pertinentium pro eorum indemnitate duntaxat ultra ſortem, „ abſque lucro eorundem Montium.) „ Hinc advertunt *P. Concina to. 7. p. 481. n. 4. & Tournely t. 1. p. 521.* quod, ut licite tales Montes erigantur, tres conditiones requiruntur: I. Ut pecunia tradatur pauperibus intra limitem certæ ſummæ, pro tempore determinato reſtituendæ. II. Ut pignus a debitoribus exhibeatur, illudque cuſtodiatur a miniſtris, & tempore præfinito vendatur ſub haſta, ac retento pretio, quod Monti debetur, reliquum reſtituatur Domino pignoris, vel pauperibus, ſi hic inveniri nequit; vel etiam eidem Monti, ut ait *Roncaglia de Uſur. q. 3. in fine:* Quod etiam admittit *Conc. p. 482. n. 5.* ſi Mons ſit pauper, & prematur neceſſitate ſuccurrendi pauperibus, ut conceſſerunt aliquibus Montibus Sixtus V. & Clemens X. Hic autem notandum cum *Concina l. c. n. 6.* peccare divites, qui ſine neceſſitate accipiunt mutuum a Monte, ut alias lucrentur, & ideo tenentur illico pecuniam reſtituere. Hoc autem intelligendum dicerem, ſi Mons eſſet pauper, quia tunc deficeret ſubventio pauperum, pro quibus illi Montes ſunt inſtituti. *Paſqualigus* autem apud *Concina n. 7.* affert quaſdam Litteras Pauli III. quibus aſſeritur licite concedi poſſe aliquam annuam acceſſionem iis, qui pecuniam otioſam in præfatis Montibus collocant. Sed *P. Ballerinus ibid.* clare & merito evincit has literas apocriphas. Adducit tamen *P. Concina to. 7. p. 483. n. 9.* alias Litteras ejuſdem Pauli III. Julii III. & Pii IV. in quibus id conceditur, ſed cum hiſce limitationibus, ut deponentes pecuniam id faciant zelo charitatis erga pauperes, & alias paratas habeant emtiones, ex quibus licite lucrari poſſent. An vero ſit licitum etiam privatis hujuſmodi Montes inſtituere? Affirmant *Leſs. l. 2. c. 20. n. 194.*

„ 9. Nec eſt uſura, ſi timens difficultatem, aut fraudem 766
„ mutuatarii in reddendo tempore conſtituto, paciſcaris, ut, „ ſi tunc non ſolvat, aliquid det præter capitale loco pœnæ, „ quæ pœna licite exigetur, dummodo non fiat alia intentione, quam ut mutuatarius ſic quaſi conſtringatur, ne ſua „ culpa fallat. Unde, ſi mutuatarius abſque ſua culpa non „ poſſit ſolvere, non licebit pœnam exigere, ut habet *Tol. ſup. c. 32.* qui ait, manifeſtum eſſe argumentum pravæ intentionis, ſi optes non ſolvi tibi præfixo tempore, ut pœ- „ nam

„ nam recipias: ac ſimpliciter uſuram fore, ſi certo ſciens al-
„ terum non valiturum ſolvere, adhuc tali pœna oneres. V.
„ *Bonac. d. 3. q. 3. p. 7. Mol. t. 2. d. 317. Leſſ. l. 2. c. 20. d. 15.*

Licitum eſt igitur in mutuo pactum *pœnæ conventionalis*, ut tenent communiter *Lugo D. 26. ſect. 6. Sot. l. 6. quæſt. 1. a. 3. Tourn. tom. 1. p. 511. cum Henrico a S. Ign. Holzm. de Contr. c. 3. n. 756. Wigandt tr. 9. Ex. 8. qu. 3. ad 13. Cabaſſut. Th. J. l. 6. c. 7. n. 1. Leſſ. l. 2. cap. 20. n. 128. Anacl. qu. 4. n. 38. & Salm. c. 3. n. 75. cum Scot. Trull. Vill. &c.* Ratio autem, cur hoc pactum ſit licitum, eſt, quia talis pœna apponitur, ut contractus firmitati conſulatur, & avertatur negligentia mutuatarii. Ad licite vero hoc pactum apponendum requiritur 1. ut mora debitoris ſit notabilis, & culpabilis. 2. ut abſit animus lucrandi per pœnam appoſitam; qui animus præſumitur, ſi oneretur debitor ad reſtituendum pro tempore, quo ſcitur eum ſolvere non poſſe. Ita *cum Buſ. Salm. n. 75. & 76.* Adde 3. ut pœna ſit moderata, & culpæ proportionata. V. *Salm. d. n. 76.*

767 An autem dicta pœna debeatur ante Judicis ſententiam? Negant *Sanch. de Matr. D. 37. n. 4. & Pal. Dian. &c. ap. Salm. ib. n. 77.* quia ratio generalis de pœnis eſt, ut non debeantur ante ſententiam. Oppoſitum tamen tenent probabilius *Continuator Tourn. to. 1. p. 512. Holzm. Leſſ. l. 2. c. 10. d. 14. in fine, & Sylv. Villal. & alii cum Salm. n. 77.* Quia hæc pœna magis habet rationem pacti, quam pœnæ.

768 „ 10. Nec eſt uſura, paciſci, & accipere aliquid ratione
„ damni emergentis (ſiquidem mutuum vera illius cauſa ſit),
„ aut lucri ceſſantis, vel ceſſaturi, dummodo de hoc præ-
„ moneatur mutuatarius: ut ſi volebas domum reficere, aut
„ poteras nunc commodo tempore emere triticum, privando
„ autem te tua pecunia in dando mutuo, corruit domus, &
„ poſtea carius emes triticum. Item non poteris lucrari cum
„ tua pecunia, quod poteras, & volebas negotiando, ita ut
„ mutuatio ſit vere cauſa lucri ceſſantis. Ubi notat *Tol.* ſup-
„ ponendum in hoc titulo lucri ceſſantis, 1. Quod vere vo-
„ lueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2.
„ Quod malis negotiando, alitervè lucrari, quod ſic mutuan-
„ do, ita ut mutues tantum in gratiam mutuatarii. Ut mi-
„ nus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expenſis,
„ quia lucrum ceſſans non eſt actu, ſed in potentia, & va-
„ riis adhuc eventibus obnoxium. Unde ad arbitrium viri
„ prudentis, pro majore, vel minore ejus certitudine, æſti-
„ mare id poteris, & ſic cum mutuatario de eo paciſci. *S.*
„ *Thom. art. 1. ad 2. Mol. d. 324. Sal. dub. 26. &c. Card.*
„ *Lug. d. 25. ſect. 6. Bonac. q. 3. p. 4.* Hinc qui non ha-
„ buit animum negotiandi, vel ſi non erant, nec brevi ſpe-
„ rabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro,
„ nihil poteſt accipere ultra ſortem: quia mutuatio iſta ve-
„ re non fuit cauſa lucri ceſſantis. Eadem ex cauſa uſura
„ eſt, ſi mercatores credito vendentes aliquid ultra pretium
„ rigoroſum accipiant titulo lucri ceſſantis, verbi gratia,
„ rem tantum valentem 100. vendant pro 105. numerandis
„ poſt annum; quia vendendo ad creditum (quod eſt vir-
„ tualis mutuatio) plures habent emtores, pluriſque res ven-
„ dunt, & ſic compenſatur lucrum ceſſans atque adeo illud
„ non ceſſat ratione hujus venditionis, *Dian. p. 2. tract. 24.*
„ *Trull. c. 19. d. 9. vide dub. ſeq.* Hac in re perlege Pro-
„ poſ. 41. inter proſcriptas ab Innoc. XI.

Certum eſt ob titulum *Damni emergentis* licitum eſſe mutuanti exigere id quod ſibi intereſt cauſa mutui. Ita omnes cum *D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 1.* qui rationem dat, inquiens: *Hoc enim non eſt vendere uſum pecuniæ, ſed damnum vitare.* An autem id liceat ob titulum *Lucri ceſſantis?* Dubitat *Sotus l. 6. q. 1. art. 3.* & abſolute negant *Scotus, Durandus, & alii apud Azorium;* hiſque videtur adhæſiſſe idem *S. Thom. l. c.* ubi ſubdidit: *Recompenſationem vero damni, quod conſideratur in hoc, quod de pecunia non lucratur, non poteſt in pactum deducere, quia non debet vendere id quod nondum habet, & poteſt impediri multipliciter ab habendo.* Sed communiter alii DD. affirmant, ut *Cajet. 2. 2. q. 62. art. 4. Sylvius 2. 2. q. 77. art. 1. q. 5. Leſſ. l. 2. c. 20. d. 10. Gennettus to. 1. p. 233. q. 1. Petrocor. to. 2. p. 399. q. 12. Wigandt tr. 9. Ex. 8. q. 2. Reſp. 8. Continuator Tournely t. 1. p. 504. Anacl. q. 4. n. 36. Salm. tr. 14. c. 3. n. 79. cum P. Nav. Laym. Val. Bon. Reb. &c.* Hunc titulum approbat *l. 13. ff. Rem. rat. hab.* & expreſſe videtur approbaſſe SS. noſter Pontifex Bened. XIV. in *Epiſt. Encycl. de Uſuris* (vide *Epiſt. VI. in fin. To. II.*) dicens: *Neque item negatur poſſe multoties pecuniam ab unoquoque ſuam per alios diverſæ prorſus naturæ a mutui natura contractus recte collocari & impendi, ſive ad proventus ſibi annuos conquirendos, ſive etiam* (nota) *ad licitam mercaturam & negotiationem exercendam, honeſtaque indidem lucra percipienda.* Ratio noſtræ ſententiæ eſt, quia, ut docet idem *S. Th. 2. 2. q. 62. a. 4.* dupliciter poteſt aliquis damnificari, uno modo auferendo ei quod actu habebat: *Alio modo impediendo, ne adipiſcatur quod erat in via habendi; & tale damnum non oportet recompenſare ex æquo, quia minus eſt habere aliquid virtute, quam habere actu.* Idque in *Reſp. ad 2.* dicit S. Doctor valere etiam pro lucro quod aliquis ſperat ex ſua pecunia, ea verba D. Thomæ: *Nam ille qui ſemen ſparſit in agro, nondum habet meſſem in actu, ſed ſolum in virtute, & utrumque poteſt multipliciter impediri.* Nec officit, quod S. Doctor id intelligat, (ut habetur ex *objectione 2.*) de lucro ceſſante ob mortem mutuatarii non ſolventis tempore præfinito, nam ſive lucrum ceſſet ob moram mutuatarii, ſive ob cauſam mutui, eadem ratio currit exigendi lucrum ceſſans, cum tale intereſſe non debeatur mutuanti, niſi ob compenſationem damni, quod in utroque caſu æque illi obvenit. Ad textum autem *D. Thomæ*, primo loco relatum, reſpondet *Sylvius l. c.* S. Doctorem negare ibi, quod mutuator poſſit exigere integrum lucrum aſſequendum, non vero partem ejuſdem; Et merito ſic reſpondet, cum ipſemet S. Doctor in ſecundo loco ſupra allato doceat furem teneri compenſare damnum, *non autem ex æquo*, rationem adducens, *quia minus eſt habere aliquid virtute, quam habere actu.* Si ergo fur tenetur recompenſare Domino lucrum ceſſans ex furto, juxta tantum æſtimationem ſpei; cur juxta eandem æſtimationem mutuator non poterit exigere lucrum ceſſans ex mutuo? Id maxime confirmatur ex Bulla Benedicti XIV. vide in fine *Tomi II. ad num.* III. ubi dicitur juſte poſſe aliquid exigi ex mutuo, ſi concurrant juſti tituli, nempe ſi pecunia alias collocanda fuiſſet ad licitam negotiationem.

Ad hujuſmodi tamen intereſſe exigendum tres conditiones 769
requiruntur: I. Conditio, ut intereſſe ab initio in pactum deducatur; nam poſt contractum mutuans nihil petere poteſt, etſi immemor fuerit de ſuo damno: Niſi vi, metu, vel fraude coactus ſit a mutuatario, ut *S. Th. d. q. 78. a. 4. & ad 2. Leſs. n. 79. & alii:* Vel niſi involuntarie coactus ſit ad mutuandum, quamvis licite, ver. gr. a Rege ad bonum publicum. Pariter tenetur mutuatarius ad damnum, & lucrum ceſſans, ſi juſte interpellatur ad ſolutionem, vel terminus præfixus elabitur, & ipſe culpabiliter non ſolvat, *S. Th. d. l. ad 1. & Salm. c. 3. n. 82.*

Sed dubitatur hic, an in contractu ſit neceſſe præmonere mutuatarium de vero damno, vel alio titulo juſto, pro quo poſſit exigi aliquid ultra ſortem? *Prima* ſententia negat, quam tenent *Lugo D. 25. n. 74. & 182. cum Sot. Salas, Aragon. Salon. &c.* item *Cajet. Tap. Vill. ap. Salm. cap. 3. n. 83.* Ratio, quia mutuatarius nequit rationabiliter alligare ſuam intentionem ad titulum injuſtum, ſed debet contrahere juxta capacitatem materiæ, & in titulum juſtum conſentire. Maxime quia regulariter mutuatarium non retardaretur a contractu, ex eo quod noſſet juſto titulo lucrum exigi. *Secunda* tamen verior ſententia (licet olim contrariæ adhæſi) docet monitionem eſſe neceſſariam; ita cum *Buſemb. ut ſupra, Leſs. c. 20. n. 110. P. Concina tom. 7. pag. 406. n. 4. & pag. 465. Continuator Tournely tom. 1. pag. 505. n.* *Quarta. Salm. l. c. cum Laym. Pal. Dic. &c.* Ratio, quia mutuatarius putans contractum uſurarium, non conſentit in contractum juſtum, in quem forte non conſentiret, ſi noviſſet juſtum titulum; putans enim titulum eſſe injuſtum, forte contrahit ſperando non ſolvere uſuras, vel ſolutas eas ſibi compenſare, vel ſaltem quod alter tempore mortis reſtituat; alioquin, bene ait *Concina*, poſſet forte evenire, quod ille majus detrimentum ex mutuo, quam commodum, retraheret. Sed ratio magis univerſalis eſt, quia ad contrahendum non ſufficit voluntas interpretativa, ſeu conditionalis, ut dicemus *n.* 773.: ſed requiritur voluntas actualis, aut virtualis, aut ſaltem aliquando habita, & non retractata, juxta dicenda *l. 6. de Sacr. Miſs. n.* 324. Ergo mutuans, ſi lucrum ſibi ceſſat, imputat ſuæ negligentiæ; ait enim *S. Thom. q. 3. de Malo art. 4. Debebat ſibi caviſſe, ne detrimentum incurreret; nec ille qui mutuum accipit debet damnum incurrere de ſtultitia mutuantis.* Secus vero dicendum, ſi revera exiſteret titulus juſtus, tam mutuans quam mutuatarius in contractum conſentirent, omni meliori modo quo poſſent, ut mox dicemus in quæſtione IV. *n.* 773.

II. Conditio eſt, ut non plus exigatur, quam ſit lucrum, quod ſperatur ex alio contractu licito, juxta æſtimationem ſpei, & periculi, & deductis expenſis. V. *Salm. n.* 84. An autem deducenda ſit æſtimatio laboris in tali lucro impendendi? Affirmant probabiliter *Caj. Tap. Villal.* Sed probabilius negandum cenſent *Leſs. n. 89. & Salm. d. n. 84. cum Bon. Trull. Pal. Dic. Salas;* quia non tenetur mutuans detrahere æſtimationem ceſſationis laboris, quem ipſe libenter ſubiturus eſſet. Alias, ſi labor compenſandus eſſet, raro a mercatoribus aliquid exigi poſſet pro lucro ceſſante. Verumtamen ex æquitate cenſeo aliquam detractionem faciendam eſſe caſu, quo eſſet ceſſatio a magno labore, a quo mutuans ut ſe liberaret, probabiliter aliquid impenderet.

III. Conditio eſt, ut mutuum vere ſit cauſa damni, vel lucri ceſſantis; nam, ſi mutuans aliam habet pecuniam, quam ad negotiandum ſubſtituit; vel ſi lucrum, quod amittit ob mutuum ex mercatura facienda, poteſt & vult ſibi comparare ex alia via, aut arte, cui mercando non potuiſſet vacare; tunc nequit exigere aliquid, niſi eſſet pro majori moleſtia ſubeunda in illa alia via lucrandi. Vide *Leſs. c. 20. n. 89. Salm. c. 3. n. 85. cum Pal. Trull. &c.*

An autem mutuans licite exigat intereſſe damni emergentis, vel lucri ceſſantis, ſi mutuet non compulſus alterius precibus, ſed ipſe ſe offerat ad mutuandum? Negant *Conradus*, & alii quidam *ap. Leſs. l. 2. c. 2. n.* 101. Quia cum mutuator non rogatus, ſed ſponte mutuum offert, lucrum non ceſſat cauſa mutui, vel mutuatarii, ſed ipſe mutuans lucrum ſibi impedit. Sed probabilius affirmant idem *Leſs. Lugo D. 25. n. 107. cum Mol. Nav. Tol. Val. Bann. &c.* Ratio, quia mutuator tunc non offert mutuum abſolute, ſed ſub conditione, ut ei compenſetur lucrum ceſſans; & ſic mutuatarius, acceptando mutuum, eſt vera cauſa ceſſationis lucri, vereque impedit, quin mutuator ex ſua pecunia juſte lucretur: Prout ſi quis in gratiam alterius offerat omittere jactum retis,

licite?

licite exigit pretium ſpei jactus illius, quia alter eſt vera cauſa, ut captio piſcium ſperata illi impediatur.

Sed hic plures quæſtiones ſunt enucleandæ.

770 Quæſtio I. An liceat mutuatori paciſci ab initio de certa pecunia ſolvenda, quando damnum emergens, vel lucrum ceſſans eſt incertum, ſeu tantum probabiliter futurum? Diſtinguit *P. Conc. to. 7. p. 408. n. 5. & p. 437. q. 4.* & dicit, quod, ſi eſt certum damnum eventurum, vel lucrum ceſſandum, nempe quia occaſiones lucrandi ſunt actu vel proxime præſentes, & dubitatur ſolum de ejus majori vel minori quantitate, tunc bene poteſt taxari arbitrio prudentum, & in pactum deduci quantitas ſolvenda. Secus vero, ſi damnum non eſt certe eventurum, vel ſi occaſione lucrandi tantum probabiliter occurrere poſſent. Ratio, quia his caſibus poſſet accidere, quod damnum non eveniat, vel occaſiones non occurrant, & tunc mutuator ex ſolo mutuo lucraretur. Sed verius cenſent *Salm. c. 3. n. 84. cum Malder. Vill. Guti. Tap. Tamb. Dec. l. 8. tr. 3. c. 8. §. 3. n. 4. & 14. cum Navi & Salas*, item *Sylv., & Decog. ap. Tournely to. 1. p. 506. v. Quæres*, licite poſſe mutuantem paciſci de aliqua certa quantitate ſolvenda, debita ſervata proportione juxta timorem damni, vel ſpem lucri futuri. Ratio, quia ſic debita æqualitas jam bene ſervatur; nam ſicut, damno non eveniente, lucraretur mutuans, ita contra, eveniente damno, lucrabitur mutuatarius. Nec refert, quod damnum eventurum poſtmodum non accidat: quia pactum de auctario non fit pro damno futuro quod forte eveniet, ſed pro periculo ejus probabili quod actu ſupponitur, & actu eſt pretio æſtimabile: Prout ſi quis vendit jactum retis, non vendit quidem piſces, qui forte non capientur, ſed vendit ſpem eorum probabilem, quæ jam de facto exiſtit. Objicitur *l. Quemadmodum*, §. *Item Labeo ff. Ad l. Aquil.* ubi ſtatuitur, quod ſi quis frangit retia, nihil tenetur ſolvere Domino pro ſpe piſcium capiendorum, ſed ſolum damnum retium. Sed reſpondetur cum *Gloſſa* (ibi verbo *Fieri*), quod tunc Dominus præciſe ex Lege Aquilia nullam habet actionem pro impedita ſpe captus piſcium; ſed bene habet aliunde actionem ex *l. Si jactum 13. ff. de Act. emt. & vend.* ubi ſic dicitur: *Si jactum retis emero, & rete jactato piſcator noluit, incertum hujus rei æſtimandum eſt.* Subdit Gloſſa: *Æſtimatur quantum eſt veriſimile, quod eſſet captum.* Unde apparet licite poſſe compenſari damnum probabiliter ex mutuo eventurum, quamvis incertum.

Ob eandem rationem probabiliter ait *Bon. D. 3. p. 4. n. 13.* mutuatorem, qui non certo, ſed tantum probabiliter erat deſtinaturus pecuniam ad negotiationem, poſſe aliquid exigere pro rata probabilitatis. Sed dices: ſi poteſt aliquid exigi pro probabilitate applicationis pecuniæ, ergo poſſet etiam aliquid exigi pro poſſibilitate applicandi. At reſpondeo negando paritatem: poſſibilitas eſt mera potentia, ſeu non repugnantia applicationis; unde mutuator ex ea nullum habet actuale, & poſitivum fundamentum lucri futuri, ſed tantum negativum. E converſo probabilitas futuri lucri habet quidem poſitivum fundamentum talis lucri, ſive ſpei illius, & ideo eſt pretio æſtimabilis. Quid ſi mutuator ſolum animi pendeat, velit an non negotiari? Adhuc affirmant *Tamb. l. 9. tr. 1. c. 3. §. 4. n. 3. & Lugo D. 20. n. 2. cum Salas*, poſſe aliquid exigere, quia pariter eſt pretio æſtimabile, privare ſe in gratiam mutuatarii hac poteſtate deliberandi, deſtinandique pecuniam ad negotium, cum non teneatur gratis ea ſpe & poteſtate privari: Prout ſi quis hæreat, an cras poſſit aut velit vel ne piſcari, bene poteſt aliquid exigere, ſi in gratiam tui ſe obligat ad non piſcandum. Et hoc neque improbabile videtur, cum hæc privatio obligatoria, cum teneatur mutuator non repetere mutuum per aliquod tempus, eſt aliquo pretio æſtimabilis.

Quamvis autem ſub initio liceret in pactum deducere, ut diximus, damnum eventurum, vel lucrum ceſſandum incertum; numquam tamen licebit ab initio per pactum exigere hujuſmodi intereſſe, ut communiter docent *Lugo D. 25. n. 106. Azor. 3. p. l. 5. c. 5. q. 3. Concina to. 7. p. 446. n. 8.* Ratio, quia ſi mutues centum, & pro lucro ceſſante accipies decem, non jam mutuas centum, ſed nonaginta: privare autem mutuatarium ex pacto ante tempus commoditate pecuniæ mutuatæ, onus eſt, & illud imponere eſt uſura. Concedit tamen *Azorius l. c.* poſſe exigi ſub initio lucrum conventum in alia ſpecie: Sed recte hoc etiam reprobat *Concina l. c.* quia privare mutuatarium illa re ante tempus, etiam onus eſt.

771 Quæſtio II. An poſſis exigere lucrum ceſſans ob mutuum pecuniæ deſtinatæ ad negotiandum, ſi aliam pecuniam habeas non deſtinatam, quam tamen negotiationi ſubſtituere poſſes? Et quidem, ſi illam aliam pecuniam reſervaſſes ad uſum familiæ, nimirum ad domum alendam, filias dotandas, ſenectutem ſolandam, vel ne tuum ſtatum periculo exponas, tunc licite exiges lucrum ceſſans, quia non teneris ratione mutui tuam providentiam negligere. Ita *Leſſ. l. 2. c. 20. n. 87. cum Nav. & Salm. c. 3. n. 86.* ut certum ſupponunt. Sed dubium eſt, quid, ſi ſine tali incommodo poſſes aliam pecuniam ſupponere? Negant probabiliter alii tunc poſſe aliquid exigere, quia tunc tibi non ceſſat lucrum ex cauſa mutui. Sed *Leſs. l. c. Pal. D. 4. p. 15. n. 7. Tamb. l. 9. tr. 1. c. 3. §. 4. n. 2. Spor. de 7. Pr. c. 4. n. 44. cum Mol. Laym. & Lugo, Croix l. 3. p. 2. n. 861.* item *Valent. Trull. Vill.* (& merito probabile putant *Salm. ib.*) affirmant, poſito, quod ſtatueris illam ſolam pecuniam negotiationi, & periculo exponere, licite poſſe petere lucrum ceſſans, quia vere mutuatio eſt cauſa, ut tibi ceſſet lucrum ſperatum ex illa pecunia; nec teneris in gratiam mutuatarii pecuniam non deſtinatam negotiationi exponere. Hoc tamen non admitterem, niſi, cum mutuum das, vere habeas animum pecuniam illam reſervatam negotiationi non ſubſtituere.

Quæſtio III. Utrum, ſi pecuniam non deſtinaveris abſolute, ſed conditionate ad negotium, uti ſi dicas: *vel em negotiari, niſi multi peterent mutuum*, tunc poſſis exigere intereſſe? *Leſs. l. 2. c. 20. n. 90.* dicit probabile eſſe, quod poſſis; nam etſi ob multitudinem mutuum accipientium nulla mutuatio ſit cauſa de ſe, ſed omnes ſimul ſint cauſa lucri ceſſantis, attamen verum eſt, quod tu, ut illis mutues, jam de facto lucro privaris, & ex alia parte mutuatarii in hoc non putant injuriam ſibi fieri. Et idem ſentiunt *Laym. l. 3. tr. 4. c. 16. n. 8. Tamb. l. 9. c. 3. §. 4. n. 4. Spor. de 7. Pr. c. 4. n. 44.* Sed dices: iſte uſuram committit, quia efficaciter vult lucrari ex mutuo, & inefficaciter ex negotiatione. At reſponderi poteſt: iſte quamvis habeat voluntatem inefficacem negotiandi, vult tamen efficaciter juſte lucrari; & quia jam poteſt juſte lucrari ex negotiatione, ideo juſte lucratur ex mutuo, cum mutuum ſit huic vera & efficax cauſa, ut lucrum ex negotiatione ipſi ceſſet. Recte vero advertit *Leſſ. n. 95.* non facile hoc admittendum ob periculum palliandi uſuras; Nam (ut notat *Buſ.* hic cum *Tol.*), ut quis ab uſuræ labe ſit immunis, malle debet lucrari negotiando, quam mutuando: & mutuare debet tantum in gratiam mutuatarii. 772

Quæſtio IV. Utrum, ſi quis bona fide ineat contractum uſurarium, & lucrum exigat; re poſtea cognita, poſſit illud retinere, ſi vere poterat contrahere ex juſto aliquo titulo, nempe ratione periculi, lucri ceſſantis, &c.? *Prima ſententia* affirmat, quia quiſquis bona fide contrahit, ſemper intendit contrahere modo licito, quo poteſt. Ideo enim hoc tali modo contraxit, quia licitum putavit: quare virtualiter intendit contrahere quocunque licito modo, quo contractus cohoneſtari poterat. Ita *Lugo Diſp. 25. Sect. 9. & Sa, Dian. Tanner. ap. Salm. c. 3. n. 38. & Tamb. l. 8. c. 8. §. 3. n. 21.* *Secunda* tamen verior ſententia, quam tenent *Salm. c. 3. n. 39. Leſs. c. 20. n. 104. Concina to. 7. p. 465. Contin. Tourn. to. 1. p. 515.* negat poſſe eo caſu mutuatorem lucrum perceptum retinere. Ratio, quia minime dici poteſt ipſum voluntatem virtualem ſive implicitam habuiſſe, cum non de alio contractu quam de uſurario cogitaverit. Eo caſu tantum habuiſſe voluntatem interpretativam, quæ non ſufficit ad contrahendum, ut diximus ſupra *n. 769. v. Sed.* Nec obſtat dicere, quod mutuator ille poteſt retinere lucrum, tamquam poſſeſſor bonæ fidei, qui tenetur tantum ad id in quo factus eſt ditior; nequit autem dici ditior factus ille, cui ratione mutui ceſſavit lucrum quod juſte percipere poterat. Nam reſpondetur, quod ad juſte exigendum in mutuo aliquid ultra ſortem, omnino requiritur, ut mutuatarius de juſto titulo moneatur, ut diximus ſupra *l. c. n. 769. v. Sed.* Aut ſaltem, ut tam mutuator, quam mutuatarius expreſſe vel implicite conſentiant in titulum juſtum, ſaltem explicite intendentes contrahere omni meliori modo quo poſſunt: Quod e converſo ſat probabiliter ſufficit ad exigendum id quod licite exigi poterat ex illo juſto titulo, quamvis non expreſſo, ut dicunt *Croix l. 3. p. 2. n. 924. & Salm. Tournely l. c.* ac probabile putat *Leſs. n. 105.* Ceterum SS. noſter Pontifex Bened. XIV. in ſua Bulla *de Uſuris* (vide in calce *Tomi II. Epiſt. Encycl.*) ubi poſtquam dixit n. III. *Per hæc autem nequaquam negatur poſſe quandoque una cum mutui contractu quoſdam alios (ut ajunt) titulos, eoſdemque ipſimet univerſim naturæ mutui minime intrinſecos, forte concurrere, ex quibus juſta omnino cauſa conſurgat quiddam amplius ſupra ſortem ex mutuo debitam rite exigendi.* Deinde ad ſignificandum quales ſint tituli juſti aliquid exigendi ex mutuo, ſtatim ſic ſubdit: *Neque item negatur poſſe multoties pecuniam ab unoquoque ſuam, per alios diverſæ prorſus naturæ a mutui natura contractus recte collocari & impendi, ſive ad proventus ſibi annuos conquirendos, ſive etiam ad licitam mercaturam exercendam, honeſtaque indidem lucra percipienda.* Tandem ait *n. V.* falſum eſſe quod ſemper & ubique præſto ſint juſti tituli, vel contractus, unde ſic monet: *Quiſquis igitur ſuæ conſcientiæ conſultum velit, inquirat prius vere ne cum mutuo juſtus alius titulus, vere ne juſtus alter a mutuo contractus occurrat, quorum beneficio lucrum omnis labis expers, & immune reddatur.* Poſtea ſapienter ſic inſtruit: *Qui ab omni uſuræ labe ſe immunes & integros præſtare volunt ... admonendi ſunt, ut contractum inſtituendum antea declarent, & conditiones inferendas explicent, & quem fructum ex eadem pecunia poſtulent.* Et hic ſedulo animadvertendum eſt id de quo in eadem Bulla Pontifex monet Confeſſarios: *Ab extremis longe ſe abſtineant; etenim aliqui tanta ſeveritate de iis rebus judicant, ut quamlibet utilitatem ex pecunia deſumtam accuſent. Contra vero nonnulli indulgentes adeo ſunt, ut quodcunque emolumentum ab uſuræ turpitudine liberum exiſtiment. Suis privatis opinionibus ne nimis adhæreant, ſed priuſquam reſponſum reddant, plures Scriptores examinent, qui magis inter ceteros prædicantur. Deinde eas partes ſuſcipiant, quas tum ratione, tum auctoritate plane confirmatas intelligent. Quod ſi diſputatio inſurgat, dum contractus aliquis in examen adducitur, nullæ omnino contumeliæ in eos confingantur, qui contrariam ſequuntur; Neque illam gravibus cenſuris notandam aſſerant, ſi præſertim ratione, & præſtantium Virorum teſtimoniis minime careat.* Hoc, ut adverterent, cuperem, qui in Scriptores non humilis notæ non dubitant plurimis conviciis ſæpius inſultare, eo quod eorum ſententiis contradicunt. 773

Quæſtio V. Quænam pacta licite apponi poſſint in mutuo? Præ omnibus in hoc attendenda eſt generalis illa regula tradita a *S. Thom. 2. 2. quæſt. 78. art. 2.* quod omne onus pretio æſti- 774

æſtimabile impoſitum in mutuo, tanquam debitum ex juſtitia, vera ſit uſura. Secus, ſi exigatur res, quæ pecunia non menſuratur, ut benevolentia, amicitia, & ſimilia: ita S. Doctor. Item certum eſt, nec etiam eſſe uſuram exigere ex mutuo rem alias ex juſtitia jam debitam; Hinc licite in mutuo poteſt exigi, ut alter ceſſet a vindicta privata, a vexatione injuſta, &c. ſecundum dicta *de Simon. ex n. 98.* Ita *Leſſ. l. 2. cap. 20. n. 57. Salm. cap. 3. n. 54. cum Pal. Trull. Caj. &c.*

775 Sed dubitatur 1. an in mutuo poſſit apponi pactum *Legis Commiſſoriæ*, ſcil. quod, non facta ſolutione pro certo tempore, pignus acquiratur a mutuante? Communiter negant DD. *Pal. Navar. Bonac. &c. cum Salmant. num. 47.* Niſi pignus non valeat pluris, quam ſors, vel niſi ſit pactum (certe licitum), ut ſi tali tempore non fiat ſolutio, vendatur pignus, & de pretio mutuans retineat tantum ſuam ſortem. Utrum autem valeat pactum, ut in pœnam non impletæ ſolutionis amittatur pignus, etſi pluris valeat? Negant *Vaſq. Pal. & Covarr.* Sed probabiliter affirmatur cum *Bonac. Trull. Azor. Reg. &c. ap. Salm. num. 48.* juxta dicta *n. 766.* ubi pœna conventionalis licita jam fuit probata.

776 Notandum eſt autem, quod, ſi mutuatur accipiat loco pignoris rem fructiferam, tenetur fructus ejus in ſortem commutare; Et ideo pactum, quo creditor uti poſſit pignore, ejuſque fructibus frui, donec debitum ſolvatur, dictum *Antichriſeos* (vulgo *Contratto a godere*), communiter rejicitur de ſe, præciſo alio titulo, tanquam uſurarium: Eſt certum cum *S. Thom. 2. 2. quæſt. 78. numer. 2. & communi*, contra *Dianam*; quia, cum res adhuc remaneat in dominio mutuantis, illi ſoli fructificat, *ex cap. 1. & 2. de Uſuris.* Immo tenetur mutuans reddere fructus illos, quos ſua culpa negligit colligere. Vide *Salm. c. 3. n. 46.*

Excipitur tamen pignus pro dote promiſſa datum, cujus fructus non computantur in dotem, ad onera Matrimonii ſuſtinenda, ut *Concina p. 467. num. 6. & Petroc. p. 389. quæſt. 7. ex c. Salubriter. de Uſuris*, ubi dicitur: *Generum ad fructus poſſeſſionum, quæ ſibi a Socero ſunt pro numerata dote pignori obligata, in ſortem computandos, non eſſe obligandum.* Et hoc currit, etſi fructus pignoris onera Matrimonii excedant, quando pignus conceditur abſolute, & tempore, quo dos conſtituitur. Secus tamen, ſi detur tantum in dotis ſecuritatem, aut dote jam conſtituta. Secus item, ſi gener onera Matrimonii non ſuſtineat. V. *Salm. cap. 3. ex n. 40.*

777 Dubitatur 2. an poſſit in pactum deduci, ut reddantur a mutuatario, quæ ab eo ſunt debita, non ex juſtitia, ſed ex charitate, aut Religione; nempe ut Medicus medeatur, ſi alius non eſt: Advocatus patrocinetur: Dives ſuccurrat in neceſſitate gravi; Item, ut qui vovit eleemoſynam, eam præſtet: ut Miſſam præceptam audiat &c? *Azorius 3. p. l. 5. cap. 7. quæſt. 15. Bonac. D. 3. quæſt. 3. num. 7.* item *Covarr. Salas, Trull. Reg. &c. ap. Salm. cap. 3. num. 55.* negant id poſſe fieri ſine labe uſuræ, quia pactum addit onus juſtitiæ, quod prius non aderat, & hanc tenet *Viva prop. 42. Innoc. XI. num. 15.* dicens omne pactum, novum onus imponens mutuatario, uſurarium eſſe. Contradicunt tamen *Lugo, d. 25. ſect. 5. num. 49. Leſſ. l. 2. cap. 20. d. 8. Concina tom. 7. p. 468. n. 2. Tournely p. 509. Salm. d. loc. cum Valent. Pal. &c.* quia, ut inquiunt, talis obligatio ſuperaddita non meretur pretium, cum ſit in utilitatem tam mutuantis, quam mutuatarii, qui implendo exoneratur ab obligatione, quam jam habebat. Addunt, ſi ex ſententia omnium poteſt deduci in pactum mutui, ut alter deſiſtat ab injuria inferenda homini; tanto magis ab injuria inferenda Deo. His non obſtantibus, huic ſecundæ ſententiæ, pace tantorum Doctorum, nunquam valui acquieſcere, quia omne onus quod imponitur mutuatario ex pacto, tenetur ipſe præſtare ex juſtitia, & ideo evadit quidem pretio æſtimabile; ita ut ſi poſt tale pactum Medicus ille non medeatur, Advocatus non patrocinetur, tenebitur utique ex juſtitia compenſare damnum quod eveniet ex omiſſione medelæ, vel patrocinii præſtandi, ad quod damnum reſarciendum prius certe non erat obligatus. Quid ergo refert, quod pactum impoſitum cedat, vel non, in utilitatem mutuatarii, cum uſura in hoc conſiſtat, quod exigatur ex mutuo onus pretio æſtimabile? Et miror, cur *Salmanticenſes*, qui loquentes de ſimonia *cap. 1. nu. 41.* (& ut diximus *n. 59.*), tanquam certum aſſeruerunt ex *D. Thoma*, ſimoniam committere qui dat aliquid alicui cum obligatione præſtandi aliquod opus ſpirituale, licet illud non ſit in commodum dantis, eo quod eſſet contractus onerofus; hinc vero teneant non eſſe uſuram, ſimilem imponere obligationem; cum ex communi axiomate dicatur: Quod in ſpiritualibus eſt ſimonia, in temporalibus eſt uſura. Ceterum omnes recte docent non inferre uſuram pactum ſolvendi id quod jam prius erat debitum ex juſtitia, vel tollendi injuſtas vexationes; quia tunc nihil exigitur pretio æſtimabile, vel de quo mutuatarius pretium petere potuiſſet; ita *Concina pag. 468. n. 1. Tournely tom. 1. pag. 509. & alii.*

778 Dubitatur 3. an poſſit deduci in pactum, ut mutuatarius faciat injuriæ condonationem, ad quam neque ex charitate tenebatur, ſed poterat juſte ſatisfactionem petere? Affirmant *Sot. Nav. & Sylv. apud Salm. c. 3. n. 57.* quia læſio tunc ratione amicitiæ naturaliter condonari ſolet. Longe tamen probabilius & verius negant *Lugo d. 25. ſ. 8. n. 38. Laym. Bon. Pal. ap. Salm. ib.* Quia adderetur obligatio vere pretio æſtimabilis. *Leſſius* autem *l. 2. c. 20. d. 7. & Salm. l. c. cum Trull. Serra, Prado, &c.* adhærent ſecundæ ſententiæ, quando eſſet pactum juſtitiæ; Secus vero, ſi eſſet fœdus amicitiæ, ut loquuntur, ex qua exigatur, ut alter libenter injuriam remittat; Sed bene advertunt, hoc palliatæ uſuræ periculo non carere.

779 Dubitatur 4. an liceat pactum, ut mutuanti officium conferatur? Alii dicunt, quod, ſi hoc petatur ex juſtitia, eſſet quidam uſura, & eſt communis cum *S. Thom. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 3.* & alii, contra paucos *ap. Salm. cap. 3. n. 58.* Secus vero, ſi petatur ex amicitia, aut gratitudine; *Salmant.* autem *ibid.* dicunt hoc practice non poſſe admitti, niſi forte in aliquo caſu raro. Sed ego abſolute nunquam admittendum eſſe dico *ex prop. 42. Innoc. XI. ut ſupra allata*, ubi ab uſura excuſabatur aliquid ultra ſortem exigi, tanquam ex gratitudine debitum. Hinc officium ſic recipiens, teneretur illud reſignare ex juſtitia, vel pretium officii in ſortem computare, niſi mutuatarius hoc nolle præſumatur; cum alias collatio jam valida exiſtimatur. Vide *Leſſ. l. 2. cap. 20. n. 62. Lugo n. 42. Salm. n. 59.*

780 Dubitatur 5. an liceat obligare mutuatarium ad ea, quæ ex gratitudine tenebatur præſtare, v. g. ut emat ſibi neceſſaria a mutuante, ſuam domum locet, agrum cum juſta mercede colat, &c? Omnino negandum cum *Buſ. n. 12.* non ſolum ſi hæc exigantur ut debita ex juſtitia, ſed etiam ut debita ex gratitudine, juxta eandem prop. 42. ut diximus; *Salm.* autem *c. 3. n. 271.* dicunt, quod ſimpliciter rogare mutuatarium ad hæc libere præſtanda ex amicitia, de ſe non eſſet illicitum; Et in hoc videtur expreſſe conſentire *S. Thom. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 3.* ubi dicit: *Si vero munus non quaſi ex obligatione exhibetur, ſed ex benevolentia quæ ſub æſtimatione pecuniæ non cadit, licet hoc accipere, exigere, & expectare.* Hæc autem doctrina currit ſpeculative loquendo, ſed in praxi recte dicunt *Salm. l. c.* eſſe valde periculoſam. Nec admittendum id quod ait *Laym. l. 3. tr. 4. c. 16. n. 3.* licitum eſſe obligare mutuatarium ad hæc præſtanda, ſi obligatio imponatur non ut onus, ſed ut conditio ſine qua non daretur mutuum; quia, acceptata conditione, reipſa jam onus imponitur, & mutuatarius obligatur ad illud. quod nunquam licet ex *D. Thoma*; vide *n. ſeq.*

781 Si pactum autem ſit remutuandi, *S. Thom. 2. 2. q. 78. a. 2. ad 4.* ſic docet: *Licet ſimul mutuanti unum aliquid mutuum recipere: non autem licet obligare ad mutuum impoſterum faciendum.* Licitum igitur eſt mutuatarium obligare ad remutuandum eodem tempore mutui: quia potes ab altero petere officium amicitiæ, quod ille a te poſtulat; modo illud non ſit ipſi magis oneroſum: Et ſic pariter poſſes petere, ut eodem tempore domum tibi locet, frumentum vendat, &c. Secus autem, ſi obligares in futurum; ita cum *S. Thom. Leſſ. l. 2. cap. 20. n. 53. & Salm. c. 3. n. 62. & 64. cum aliis, contra Bann. & Rodr. &c. n. 63.* qui excuſant ab uſura pactum adhuc in futurum remutuandi, ſed improbabiliter.

782 Dubitatur 6. an liceat pactum, ut reddatur res mutuata in eadem ſpecie, & quantitate, quando creditur pluris valitura?

In hoc certum eſt 1. quod licet, ſi æque dubium eſt, an valor rei ſit augendus, vel minuendus; Vide *Leſſ. lib. 2. c. 20. n. 145.* Certum eſt 2. quod, ſi rem ſervaturus eras uſque ad tempus, quo ejus valorem augendum eſſe certo credas, potes petere, ut reddatur res in eadem quantitate, vel ejus incrementum, deducta tamen æſtimatione periculi, vel expenſarum in re ſervanda. Ita *Habert to. 4. p. 242. in fin. Concina to. 7. p. 471. n. 11.* item *Bon. Dic. Reb. &c. cum Salm. c. 3. n. 67.* Certum eſt 3. quod licet mutuare vetus frumentum, ut reddatur novum, quod non credatur pluris valiturus, nec melius veteri. Ita *Salm. ibid. cum Pal. Mol. Trull. &c. cum Buſ. n. 11.*

Quæſtio igitur eſt, an poſſis petere, ut tibi reddatur res, quam non es ſervaturus, in eadem quantitate, eo tempore, quo credis eam pluris valituram? Affirmant *Sot. & Mol. ap. Leſſ. d. cap. 20. n. 154.* Et his adhæret *Buſ. hic infr. n. 18.* quia, ut dicunt, hæc eſt natura mutui, ut res in eadem quantitate reddatur, & quia per mutuatarium ſtat, ne res reddatur ante illud tempus. Sed docet *Leſſ.* hanc ſententiam tunc eſſe probabilem, cum fuiſſet dubium, an pretium foret augendum, vel an rem tu ſervaſſes (in quo caſu etiam puto, rem valore jam auctam cum aliqua detractione reddendam eſſe, juxta prædicti dubii æſtimationem, ne quid ex mutuo lucreris; poſito quod non fuiſſes certo rem ſervaturus); nam alioqui recte dicit *Leſſ.* non videre, quo jure poſſis æqualem menſuram recipere. *Salm.* autem *nu. 70. cum Bon. Azor. & Trull.* prædictam ſententiam approbant, ſi ex vi pacti attendatur tantum ad rei ſubſtantiam præciſa conſideratione valoris, & incrementi. Sed hæc præciſio non video quomodo licite poſſet fieri, quando res non foret ſervanda pro tempore redditionis, & certo, vel probabilius pluris valitura creditur; pretium enim rei de ſe neceſſario ſemper pertinet ad rei ſubſtantiam.

Certum autem puto e converſo cum *Salm. n. 76.* quod, ſi certo, vel probabiliter res tempore reſtitutionis cenſeatur minus valitura, poteris majorem menſuram petere, ut te ſerves indemnem.

Hæc dubia tamen locum habent, quando cogitatur, & creditur res pluris valitura; Si vero bona fide nulla habeatur conſideratio de incremento, vel decremento rei; bene potes paciſci, ut res in eadem quantitate tibi reddatur. Ita *Leſſ. c. 20. n. 149. P. Conc. l. c. ac Layman &c. cum Salm. nu. 72.* Hoc tamen non dici poſſe de mutuo pecuniæ, tenent *Salm. n. 73. cum Sa, Pal. Trull. Tol. &c.* quia in pecunia principaliter attenditur valor. Sed *Azorius, Nav. & alii apud eoſd. Salm. n. 72. in fine cum Buſemb. infr. num. 17.* ajunt bene valere pactum, ut reddatur pecunia in eadem ſpecie, & numero monetarum, quando nullum cogitatur, nec intenditur incrementum, & ſic expreſſe ſit conventum:

Horum-

Digitized by Google

Horumque ſententiæ eſt mihi probabilior, ſaltem ſi commune ſit periculum incrementi, vel decrementi, ut ſentit *P. Concina tom. 7. pag.* 473. *n.* 14. Pactum autem reddendi pecuniam in alia ſpecie, quam traditur, omnino uſurarium eſt; quia imponitur onus pretio æſtimabile, ut dicunt *Salm. c.* 3. *n.* 74. *Concina l. c.* & alii communiter. Uſque adhuc de pactis; circa quæ bene advertit *Anacl. de Uſ. qu.* 4. *in fin.* cum aliis communiter, quod contractus in aliqua Regione uſitatus, & a viris probis celebrari ſolitus, non eſt facile damnandus. Sed procedamus ad alias quæſtiones, quæ ſuperſunt.

783 Quæſtio VI. utrum uſurarius acquirat dominium lucri uſurarii? affirmant *Lugo D.* 25. *n.* 206. *ac Scot. Sa, Nav. &c. ap. Salm. c.* 3. *nu.* 106. quia mutuatarius, quamvis coacte det, & ideo uſurarius teneatur ad reſtitutionem, dat tamen libere, & transfert dominium; ſicut transfert qui metu coactus rem vendit. Sed oppoſitum tenendum cum *S. Thom.* 2. 2. *q.* 78. *art.* 3. *et communi cum Salm. c.* 3. *n.* 107. *Conc. to.* 7. *pag.* 534. *n.* 4. *Tournely to.* 1. *pag.* 514. Et ratio eſt, quia contractus uſurarius eſt omni jure nullus; Nuda autem traditio rei dominium non transfert, ut habetur in *l. Nunquam ff. de Acquirendo rerum dominio.*

784 Circa fructus autem acquiſitos per uſuras acceptas, docet *ibid. S. Thom.* quod, ſi percepti ſint ex re uſu conſumtibili, tunc reſtitui non debent, quia ſunt fructus induſtriæ: Secus, ſi percepti ſint ex re non uſu conſumtibili, puta ex domo, agro, *quia* (verba *D. Thomæ*) *ſunt fructus rerum, quarum alius eſt dominus, & ideo ei debetur*. Et hoc valet, etiamſi uſurarius fructus non perciperet, ſi alias dominus percepiſſet, Quid de fructibus, quos dominus non fuiſſet percepturus, ſed uſurarius percepit? *Lugo d.* 25. *ſ.* 11. *n.* 209. dicit non eſſe reſtituendos, quia ex ſua ſententia uſurarius dominium uſurarum acquirit, & tantum tenetur mutuatarium indemnem ſervare. Sed nos contrarium in noſtra ſententia ut ſupra dicendum putamus cum *Salm. n.* 113. *Tournely l. c. et Conc. n.* 5.

785 Quæſtio VII. utrum dans conſilium pro uſuris, aut præbens pecuniam uſurario, ut mutuet, teneatur ad reſtitutionem? Negant *Lugo D.* 25. *n.* 217. *& Sa, Tol. Sylv. Med. &c. ap. Salm. c.* 3. *n.* 115. quia hi non ſunt cauſa efficax damni, cum poſſit poſtea debitor ſolutionem uſurarum negare. Sed reſpectu hujus rationis longe probabilius (ſaltem, dico quoad ſuadentem uſuras teneri) affirmant *Buſ. hic cum Leſſ. l.* 2. *c.* 20. *n.* 178. *Lugo D.* 24. *n.* 116. *Salm. ibid. cum Pal. Bon. Trull. &c.* quia vere ipſe tunc eſt cauſa injuſti contractus; & licet debitor poſſet non ſolvare, ſi tamen ſolvet ex cauſa ſua injuſte ſolvet. Commune autem eſt *ibid.* quod non peccat, nec ad reſtitutionem tenetur, qui in gratiam mutuatarii illa faceret; Et ideo ex alia ratione prima ſententia eſt ſatis probabilis, quia rationabiliter in illis mutuatarius præſumitur conſentiens, ut ait *Lugo l. c.* Quoad eum autem qui tradit pecuniam uſurario, ajunt *Concina to.* 7. *p.* 534. *n.* 7. *Leſſ. c.* 20. *n.* 178. *et Salm. l. c. cum Bon. Trull. &c.* peccare & teneri ad reſtitutionem; quia proxime cooperaretur ad damnum mutuatarii. Sed *Lugo eod. n.* 116. recte excipit ob eandem rationem, niſi præſtet pecuniam in gratiam mutuatarii: Vel niſi, addendum dico, non poſſet ipſe pecuniam tradens eam negare ſine damno ſuperioris ordinis, quam eſſet mutuatarii damnum, juxta dicta *n.* 571. *v. Secunda*.

786 Quæſtio VIII. an peccet, & teneatur ad reſtitutionem deponens pecuniam apud eum, quem ſcit abuſurum ad uſuras? Reſpondet *Leſſ. l.* 2. *c.* 20. *D.* 21. *et Salm. c.* 3. *num.* 116. *cum Pal. Lugo, Bon. & Trull.* quod is peccaret utique contra charitatem, ſi uſurarius non haberet alias, unde uſuras exerceret? Sed non teneretur ad reſtitutionem, quia in hoc injuriam non irrogaret mutuatariis. Teneri tamen ſentit *P. Concina to.* 7. *p.* 535. *n.* 8. *ex D. Thoma* 2. 2. *q.* 78. *art.* 4. *ad* 3. ubi dicit: *Quod ſi quis committeret pecuniam ſuam uſurario non habenti alias unde uſuras exerceret, vel hac intentione committeret, ut inde copioſius per uſuram lucraretur, daret materiam peccandi, ut & ipſe eſſet particeps culpæ*. Unde ſi talis deponens eſt particeps culpæ, non erit quidem particeps alterius culpæ, quam injuſtitiæ, quam perpetrat mutuator. Sed hoc non obſtante, verius mihi dicendum videtur, quod deponens non teneatur ad reſtitutionem; ſua enim actio non eſt injurioſa, ſed potius gratioſa mutuatario, cum hic potius gratam habeat, quam ægre ferat depoſitionem pecuniæ, ut in neceſſitate ſibi providere poſſit. Poſito ergo quod mutuatarius in hoc non ſit invitus, deponens, licet ſit particeps injuſtitiæ, quatenus lædit virtutem injuſtitiæ in generali, juxta ſententiam quam tenuimus in *Tract. de Char. p.* 64. *n.* 45. *v. Tertia*, ubi diximus præbentem occaſionem peccandi, non ſolum lædere charitatem, ſed etiam virtutem, ad quam lædendam proximum inducit; non tenetur tamen ad reſtitutionem, quia non lædit juſtitiam in particulari, nempe peculiare jus alterius, nec ei injuriam irrogat, cum ille reſpectu deponentis non ſit invitus. Et ſic intelligi poteſt *S. Thomas*.

787 Quæſtio IX. an Principes, Judices, & Advocati, qui ſunt cauſa, ut uſuræ ſolvantur, teneantur ad reſtitutionem? Reſpondetur teneri: ſicut tenentur etiam illi, qui non excludunt a ſuis locis uſurarios: Immo excommunicantur ipſo facto in *Clem. Ex gravi. de Uſuris*; niſi tamen ob bonum publicum hoc permittere expediret. Ita *Leſſ. n.* 179. *Sal. c.* 3. *n.* 117. *cum Pal. &c.*

788 Quæſtio X. an ſi uſurarius ſit tibi debitor, poſſis tu licite exigere uſuras, quas ille tibi aſſignat exigendas a mutuatario? Nega: atque ſi exigis, teneris ad reſtitutionem; modo tamen tibi conſtet illud debitum eſſe pro uſuris, *Sal. c.* 3. *n.* 118.

789 Quæſtio XI. an peccent famuli cooperantes dominis uſurariis? Certum eſt, quod famuli minus principales, qui tantum ſcribunt, numerant pecunias, deferunt pignus, & ſimilia, non tenentur ad reſtitutionem, nec peccant. Ita *Salm. c.* 3. *n.* 118. *Croix l.* 2. *n.* 268. *Tamb. Dec. l.* 5. *c.* 5. §. 4. *n.* 49. *et Buſ. circa fin. hujus Dubii*. Dubium eſt de iis, qui exigunt uſuras, & ad ſolutionem cogunt, an teneantur ad reſtitutionem? *Sa, Sylv. Tabien. Vega apud Salm. ibid.* licet dicant peccare, excuſant tamen a reſtitutione, quia iſti non ſunt vere cauſa exactionis, vel tantum ſunt materialis, & remota; *Salm.* autem *ib. cum Pal. Val. Med. Salm. &c.* putant teneri, cum vere ſint cauſæ injuſtæ proxime cooperantes: Et hoc videtur probabilius cum *Tamb. eod. loc.* ſi ipſi cooperantur in re ingrata debitoribus, prout eſſet, ſi cogerent reos ad ſolutionem, ſubſcriberent apodixas: Secus, ſi in re illis non ingrata, nempe ſi eos hortarentur ſimpliciter ad ſolutionem, vel exigerent uſuras ſine coactione; quia in hoc debitores non cenſentur inviti. Sed non excuſarem exigentem a peccato cooperationis ratione ſolius famulatus.

Quæſtio XII. an heredes Uſurarii, vel alterius debitoris teneantur ad reſtitutionem in ſolidum? Diſtinguendum: ſi debita ſint hypothecaria ex contractu, communis eſt ſententia, omnes in ſolidum teneri. Dubium eſt, ſi debita ſint perſonalia defuncti ex delicto? Adhuc teneri in ſolidum docent Canoniſtæ cum *Sylv., Salas, Lopez, Major, &c. apud Continuat. Tournely to.* 5. *pag.* 519. Idque arguunt ex *c. Tua nos.* 9. *de Uſur.* ubi dicitur: *Filii ad reſtituendas uſuras ea ſunt diſtrictione cogendi, qua Parentes ſui.* Sed ſatis probabiliter *Tournely l. c. cum Azor. Cajet. Tol. Bon. Bann. Med. Habert, Pontas, Sambov. &c.* dicit hos heredes teneri ſolum pro rata, niſi ipſi delicto defuncti cooperati fuerint: Et probatur ex *l.* 1. *C. de Delictis defunct. l.* 4. *tit.* 17. ubi dicitur: *Poſt litis conteſtationem, eo quia rem* (ſeu damnum) *fecit defunctio, ſucceſſores ejus in ſolidum, alioquin in quantum ad eos pervenit, conveniri juris abſolutiſſimi eſt.* Rationem dat *Cajetanus* reſpondens ad textum *Tua nos*, ſupra oppoſitum, & dicit „: (Filii tenentur ſicut & Pater obligatione ſcil. perſonali ſuorum bonorum: Sed in hoc, eſt differentia, quod Pater eſt tota illa perſona, ac per hoc habet totam obligationem; quilibet tamen heres (ſcil. filius) eſt pars illius perſonæ, & conſequenter partem tantum obligationis ſubit.)„ 790

Quæſtio XIII. Hic etiam pertineret quærere, an licitum ſit petere mutuum ab uſurario, & illas eis offerre? Sed de hac ſatis dictum eſt ſupra *de Charitate l.* 2. *n.* 47. *v. Secunda*; *& n.* 77.

„ 11. Mutuare frumentum vetus cum obligatione, ut reſtituatur novum (præſertim certo tempore) eſt uſura, ſi mutuans ſciat novum fore melius, & majoris pretii, *Sylveſt. Nav. Trull. d.* 15. *n.* 11. 791

„ 12. Eſt uſura ex communi ſententia, ſi det mutuum, ut poſtea mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rurſus mutuare, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas ſuas locare: quia talis obligatio eſt res pretio æſtimabilis, cum privet mutuatarium poteſtate alibi emendi, & locandi operas, *Leſſ. l.* 1. *c.* 20. *d.* 8. *Card. Lugo d.* 25. *n.* 46. *V. Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 16. *n.* 3. *Bon. l. c. p.* 3.

„ 13. Uſura eſt, mutuare Principi, vel Reip. eo pacto, ut interim, dum non ſolvitur, ſis liber a tributis vel oneribus juſtis ſolvendis, *Salas*, *C. Lugo n.* 64. ex communi.

„ 14. Item mutuare ex lege, ut mutuatarius eam pecuniam exigat a debitore mutuantis, a quo non facile extorquebit. Quod addo, quia, ſi ſponte onus illud ſuſcipiat, eo quod facile poſſit obtinere, non erit uſura. *ibid. & Bon. l. c.*

„ 15. Item, ſi frumentum, quod alibi habes, des mutuum, obligando, ut tibi reddatur hic, vel alibi (cum majoribus ſumptibus, vel laboribus), ubi plus valet, *ibid.*

„ 16. Uſura etiam eſt, obligare mutuatarium, ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget, *ibid.*

„ 17. In mutuo pecuniario, niſi aliter conventum ſit, ſi quis det mutuum, v. g. 100. florenos, non poteſt exigere plus quam eorum pretium, & valor tunc fuerit. Unde, ſi eorum valor tunc augeatur, non poteſt repetere 100. quia reciperet aliquid ſupra ſortem. Quod ſi valor decreſcat, debet mutuatarius reddere plus, quam 100. quia alias non reſtitueret ad æqualitatem, *Vid. Leſſ. l.* 2. *c.* 20. *n.* 149. *Laym. l.* 3. *t.* 4. *c.* 16. *Bon. l. c. p.* 3. * (*Vide n.* 782. *verſ. Hæc dubia.*) *

„ 18. In mutuo tamen aliarum rerum, ut vini, tritici, &c. aliter ſe res habet, quia, ſi quis v. g. mutuet alteri 10. modios tritici, ſive pretium creſcat, ſive non, poteſt repetere 10. Ratio diſparitatis eſt, quia in pecunia non ſpectatur ordinarie (niſi aliter conventum ſit ob certas, & licitas cauſas) niſi valor, ſive pretium. Unde non debet reſtitui niſi pretium æquale. At vero in frumentis, &c. ſpectatur ipſa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, ſed propter ipſum corpus, & ſubſtantiam: ergo, etſi creſcat pretium illius, poteſt repetere tot menſuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta. V. *Laym. l. c. n.* 14. *& Bon. l. c.* * (*Vide dict. n.* 782.) *

„ Quæres: Quæ obligatio, & pœna ſit uſurariorum, & cooperantium? 792

„ Reſp. 1. Uſurarius etiam non manifeſtus, ac heredes tenentur reſtituere; imo etiam omnes ii, qui ex parte uſurarii cooperantur efficaciter: v. g. judices, domini temporales, notarii, famuli, advocati, qui quovis modo juvant, vel cogunt mutuatarios ad ſolutionem uſurarum. Dixi (poſitive, ſeu efficaciter) quia habendo ſe negative, poſſunt permittere uſurarios, ob juſtam cauſam, & neceſſitatem pauperum. Præterea in praxi, ex præſumpta voluntate mutuatariorum, fere excuſantur minus principales famuli. * (*Vide dicta ſupra n.* 789. *& l.* 2. *n.* 78.) *

„ 2. Uſurarius publicus, ſive notorius non debet admitti „ ad Communionem Altaris, nec abſolvi, donec reſtituat „ uſuras, nec ſepeliri in loco Sacro; & qui ſcienter ſepelit, „ ipſo facto eſt excommunicatus. 3. Addit *Laym. l. c. n.* 21. „ ejus teſtamentum ipſo jure irritum eſſe, niſi ante mortem „ reſtitueris. V. *Leſſ. Bonac. Trull. cap.* 14. *d.* 22. * (*Item* „ *uſurarii ſunt infames. Salm. c.* 3. *n.* 125.) *

D U B I U M VIII.

De Emptione, & Venditione.

A R T I C U L U S I.

Quid ſit emptio, & Venditio?

793 *Quando venditio eſt juſta?*

794 *An requiratur determinatio pretii? An, data* arrha, *liceat a contractu reſilire?* 795. *An requiratur ſcriptura, & traditio?*

796 *An ad transferendum dominium requiratur ſolutio pretii, vel fides de illo?*

797 *Ad quem ſpectent fructus, cum completur conditio emptionis?*

798 *Ad quem ſpectent fructus rei venditæ, ſed non traditæ?*

799 *Cujus ſit res empta pecunia aliena?*

800 *An valeat contractus, ſi vendatur res aliena?*

801 *In quibus caſibus res ſuo valore creſcat, vel decreſcat?*

802 *Quid de merce ultronea?*

803 *An taxa obliget in conſcientia?*

804 *Quotupliciter pretium varietur? Et an res pretioſæ habeant majorem latitudinem?*

805 *An deceptio ſemper obliget ad reſtitutionem?*

806 *An liceat pluris vendere rem utilem emptori?*

807 *Quid ſi adſint alii juſti tituli?*

808 *An res extraordinariæ poſſint vendi quanti plurimi? An communis æſtimatio variet pretium? Et an venditio ſub haſta, aut per venditrices?*

809 *Quid ſi res vendatur minutim?*

810 *An res poſſit carius vendi ob dilatam ſolutionem? An ratione periculi; vel quia res pluris eſſet valitura?*

811 *An res ad creditum carius vendi poſſit?*

812 *An & quando liceat vendere cum pacto retrovendendi?*

813 *An licitum ſit pactum reemendi, ad arbitrium emptoris? Quid de contractu* Mohatra?

814 *De* Monopoliis. 815. *Quot modis fit* Monopolium? 816. *An unus, vel pauci, qui annonam emunt, ut carius vendant, peccent contra juſtitiam?* 817. *An Mercatores inter ſe conſpirantes, ut merces vendant pretio ſummo, teneantur ad reſtitutionem? Et an facto* Monopolio *a Mercatoribus, liceat aliis mercem eodem pretio vendere?*

818 *An irritet contractum vitium occultum?*

819 *Quid ſi vitium ſit circa ſubſtantiam?* 820. *Quid ſi venditur ut pura res mixta perfectior aliis? Quid de vino mixto cum aqua?* 821. *An ſit injuſtitia vendere quid pro quo?*

822 *Quid ſi vitium eſt circa Quantitatem?*

823 *Quid ſi circa Qualitatem?*

824 *An ſit illicitum vendere pretio ordinario debitum, cujus debitor non eſt ſolvendo; vel mercem mox minuendam?*

825 *An tradita tibi re ad vendendum pretio deſignato, poſſis retinere ſuperfluum? Et an idem dicendum de eo qui emit nomine alieno?* 826. *Quid de Sartoribus vilius pannum ementibus?*

827 *Si res vendatur duobus, cui acquiratur dominium?*

828 *Si res pereat ante traditionem cui pereat? Quid ſi poſt traditionem?*

829 *An liceat vilius emere chirographa, ſeu credita?*

830 *Vide alia apud Buſemb.*

793 „ RESP. Eſt contractus, quo pretium pro merce ſolvitur; „ completurque mercis traditione. Venditio contra, Ju- „ ſtitia ejus in hoc conſiſtit, ut pretium ſit juſtum, ſive „ exæquet valorem rei, & contra. Alias, ſi ſine legitimo „ titulo ſecus fiat, committetur injuſtitia gravis, vel levis, „ pro gravitate exceſſus, qui proinde, ad reſtitutionem in „ conſcientia obligabit; etſi in foro externo ad reſtitutio- „ nem fere non cogatur quis, niſi ultra dimidium defrauda- „ verit. V. *Laym. c.* 17. *Bon. d.* 3. *q.* 2. *p.* 1. & 4.

794 Notandum I. Quod, ut contractus emptionis ſit validus, requiritur determinatio pretii, quæ ſi remittatur ipſi emptori, nullus eſt contractus, *l. Quod ſæpe. ff. de Contrahenda emptione.* Secus, ſi remittatur tertio, *l. ult. C. eod. tit.* ſive judicio Prudentum, ut recte ait *Dicaſt.* An autem valeat emptio facta pro juſto pretio, ſine determinatione? Affirmat *Palaus diſp.* 5. *p.* 1. *n.* 2. *Salm.* autem *de Contr. c.* 2. *n.* 2. negant cum communi, niſi pretium ſit jam a lege taxatum. Et ſicut pretium, ſic etiam (ut valeat contractus) res debet eſſe determinata, ſaltem in ſpe, ut quando venditur hic jactus retis. V. *Salm. ib. n.* 3.

Quæritur hic, an quando data ſit arrha, liceat danti reſilire a contractu cum jactura arrhæ? Reſpondeo cum *P. Concina to.* 7. *pag.* 267. *n.* 1. quod licite poteſt ex conſuetudine, quæ regulariter talis eſt, Excipitur, niſi arrha data ſit pro majori ſecuritate contractus jam initi. Utrum autem in dubio, an arrha data fuerit pro ſecuritate, liceat danti reſilire? Videtur negare *La Croix l.* 6. *p.* 2. *n.* 134. *ex Omnate de Contr. t.* 2. *D.* 34. *ſect.* 1. quia natura hujus contractus arrhæ eſt, ut detur pignus ad ſtatuendam obligationem ad non recedendum a contractu, ſub pœna pignus amittendi. Sed affirmat *Concina l. c.* Et hoc verum mihi videtur in iis contractibus, ubi regulariter talis eſt conſuetudo; quiſque enim præſumitur velle contrahere juxta conſuetudinem, qua regulariter fiunt contractus.

795 Notandum II. Quod contractus emptionis ſolo conſenſu perficitur, niſi ante emptionem conveniant partes conficere ſcripturam, ex §. *un. Inſt. de Oblig. ex conſ.* & §. *Emptio. de Empt. & Vend.* Dominium autem rei non tranſit ad emptorem, niſi facta traditione, ut eſt commune, contra *Pal. Nav.* & videtur certum eſſe ex §. *Utique, Inſt. de Empt. &c.* ubi: *Qui nondum emptori tradidit rem, adhuc ipſe dominus eſt.*

Immo nec transfertur dominium rei, etiam emptori traditæ, donec ab emptore pretium ſolvatur, vel offeratur, aut ſaltem præſtetur pignus, vel fidejuſſio, aut ſaltem fides de illo, ex §. *Venditæ. Inſt. de Rerum diviſione,* ubi dicitur: *Venditæ vero res, & traditæ non aliter emptori acquiruntur, quam ſi is venditori pretium ſolverit, vel alio modo ei ſatisfecerit veluti expromiſſore, vel pignore dato. Sed ſi is, qui vendit, fidem emptoris ſecutus fuerit, dicendum eſt emptoris fieri.* Quæſtio autem hic fit, an gabella debita pro venditione, ſolvenda ſit Gabellario tempore contractus, vel tempore traditionis? *Vaſq. P. Nav. &c.* apud *Salm. c.* 2. *n.* 4. dicunt tempore traditionis. Et probabile putant *Salm.* Sed recte probabilius cenſent oppoſitum cum *Pal. Vill. Prado, Bon. Dic.* & idem tenent *Leſſ. l.* 2. *c.* 21. *n.* 1. *Lugo D.* 26. *n.* 3. & *Contin. Tourn. tom.* 1. *pag.* 438. Ratio, quia contractus emptionis ſolo conſenſu perficitur, ut habetur ex §. *un. Inſt. de Obl. ex conſenſu,* ubi dicitur: *Conſenſu fiunt obligationes in emptionibus, locationibus... Ideo autem iſtis modis obligatio dicitur conſenſu contrahi, quia neque ſcriptura, neque præſentia omnino opus eſt; at nec dari quicquam neceſſe eſt, ut ſubſtantiam capiat obligatio.* 796

Notandum III. Quod quando venditio eſt conditionata, impleta conditione, contractus retrotrahitur ad diem venditionis; ideoque fructus interim percepti pertinent ad emptorem. Hoc tamen eſt, quando conditio adjecta eſt caſualis: ſecus, ſi poteſtativa, ſcil. cujus impletio ſit in poteſtate emptoris. Ita *Leſſ. Mald. &c. cum Salm. n.* 25. 797

Notandum IV. quod periculum, & commodum rei regulariter ſpectat ad dominum rei, ſed in contractu venditionis, emptione perfecta, ſpectat ad emptorem, ſemper ac eſt vendita res determinata, etiamſi res non ſit tradita, vel tradita ſine habita fide de pretio (quibus caſibus remanet res in dominio venditoris, ut dictum eſt mox ſupra n. 796.), niſi aliter conventum ſit. Ita ex §. *Cum autem.* 3. *Inſt. de Empt. & vend. l. Id quod.* 8. *ff. de Peric. & comm. & l. Poſt perfectam.* 1. *C. eod. tit.* Excipe tamen, ſi venditor ſit in mora trahendi; tunc enim ad ipſum pertinet periculum, ex *l.* 16. *ff. de Per. & comm.* Idem, ſi culpa venditoris res fuerit deſtructa, vel deteriorata, ex *l.* 2. *eod. tit.* Vide *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 705. Perfecta autem emptione, ſi aliter conventum non fuerit, fructus rei pendentes ſpectant ad emptorem, ut communiter docent *Leſſ. l.* 3. *c.* 21. *n.* 100. *Spor. de* 7. *Præc. c.* 5. *n.* 93. *Contin. Tourn. t.* 1. *pag.* 450. *Lugo D.* 26. *Sect.* 14. *Croix l. c. n.* 977. *cum Mol. Laym. &c.* Et hoc currit etiam pro foro conſcientiæ, ut *Spor. cum Mol. & communi.* Dicit tamen *Tournely, cum Lugo,* quod hoc valet quoad æſtimationem, quam habent fructus tempore emptionis: Si vero fructus tempore venditionis erant immaturi, cum poſtea ſunt maturi, certum eſt, quod, re non tradita, eorum incrementum debetur venditori, ut *Leſſ. & Molina apud Lugo D.* 26. *n.* 212. *ac Tourn. l. c.* 798

Ita quoad fructus pendentes; Quoad fructus vero futuros rei, dubitatur 1. Ad quem ſpectent ipſi, re non tradita, vel tradita ſine pignore, aut data fide de pretio, ita ut dominium rei adhuc fuerit apud venditorem? *Prima* ſententia, quam tenent *Tournely tom.* 1. *pag.* 451. *n.* 4. & *Bonac. de Contr. D.* 3. *q.* 2. *p.* 7. §. 1. *n.* 4. *cum Cov.* dicit ſpectare ad venditorem, ex regula illa generali, quod res ſuo domino fructificat. *Secunda* tamen ſententia communis, & verior, quam tenent *Leſſ. l.* 2. *c.* 21. *n.* 109. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 978. *Salm. de Contr. c.* 2. *n.* 17. *cum Sylveſt. Tap. Mald. Spor. de* 7. *Præc. c.* 5. *n.* 94. *cum S. Antonin. Arm. P. Nav. & Laym.* docet, fructus ſpectare ad emptorem, niſi aliter conventum ſit. Ratio, tum quia, cui debetur res, debentur etiam fructus tanquam acceſſorii; tum quia æquum eſt, ut ad eundem emptorem ſpectet commodum fructuum, ad quem ſpectat rei periculum, ut mox ſupra dictum eſt. Nec obſtat regula enunciata, quod res domino fructificet; nam reſpondetur, hoc intelligi de domino abſoluto, non autem de domino rei, quæ debetur alteri, ad quem rei periculum ſpectat. Nec deinde obſtat dicere, iniquum videri, quod emptor percipiat fructus, & venditor non poſſit pretio frui; Nam reſpondetur, hoc commodum emptoris bene compenſari cum periculo rei ab ipſo aſſumpto; Ceterum pretium ſolvendum per ſe æquale eſt prætio perſoluto, niſi ex mora ſolvendi venditor patiatur aliquod intereſſe ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis; tunc enim emptor ſane teneretur illud ei reſarcire, ut omnes docent cum *Spor. n.* 96. Certum autem eſt, quod ſi venditor intenderet non ratam habere venditionem, niſi poſtquam pretium ſolvatur, eo caſu tam periculum rei, quam commodum fructuum ad ipſum ſpectat, ut *Spor. l. c. cum P. Nav. et Laym.*

Diximus autem, *niſi aliter conventum ſit,* nam ſi res non ſit tradita, vel tradita ſit ſine pignore, aut fide de pretio; tunc dubitatur 2. an poſſit venditor paciſci, ut fructus ad ipſum ſpectent, donec pretium ſolvatur? *Prima* ſententia negat cum *P. Concina tom.* 7. *pag.* 269. *n.* 11. *et S. Antonin. Sylveſt. Major. Arm. Gabr. &c. apud Dian. p.* 4. *tr.* 4. *R.* 139. qui probabilem putat. Ratio, quia venditor, concedendo dilationem ad ſolvendum pretium, nequit per hoc tempus proventum exigere; compenſato tamen intereſſe ab emptore, ſi tempore præfinito fuerit in mora ſolvendi. *Secunda* vero ſententia communior, & probabilior affirmat, eamque

tenent

tenent *Mol. D.* 368. *n.* 9. *Fill. tr.* 35. *c.* 8. *q.* 2. *n.* 177. *c.* 7. *dub.* 21. *n.* 3. *cum Nav. Ang. Tab. Caſtro, &c. Bonac. D.* 3. *q.* 2. *p.* 7. §. 1. *nu.* 5. *cum Covarr. Gom. & Reb.* & idem tuetur *Petrocorenſ. tom.* 2. *pag.* 393. Ratio, quia venditor juſte poteſt dominium directum transferre in emptorem, & reſervare ſibi dominium utile, ut fructus percipere valeat, uſquedum pretium ſolvatur; & tunc non exigit fructus ratione ſolutionis dilatæ, ſed ratione ipſius venditionis hoc pacto initæ. Hoc tamen caſu bene ait *Petrocorenſ. loc. cit.* quod ſi prædium pereat, vel deterioretur, non poſſet venditor exigere id quod ratione præfatorum fructuum emptor promiſerit ei correſpondere.

799 Quæritur 1. cujuſnam ſit res empta pecunia aliena? Reſpondetur emptoris, ſi emat nomine ſuo, *ex l. Si ex, C. de Rei vindicatione*: ubi dicitur: *Si ex ea pecunia, quam depoſueras, is apud quem collocata fuerat, ſibi poſſeſſiones comparavit, ipſique traditæ ſunt ... ab eo invito in te transferri injurioſum eſt*. Excipe, ſi pecunia ſit Eccleſiæ, minoris, & militis, ut *Bon. Rebel. Sylv. &c. cum Salm. c.* 2. *n.* 29. Quia tunc illis res acquiritur.

Quær. 2. an valeat contractus, ſi vendatur res aliena? Reſp. ex *l. Rem alienam*. 28. *ff. de Contr. empt.* validum eſſe quoad translationem dominii, non quidem rei, ſed pretii: unde vendens mala fide acquirit dominium pecuniæ, ſed tenetur emptori omnia damna reſtituere: qui autem vendit bona fide, non tenetur ad damna, neque ad evictionem; ut dicunt *Salm. de Contr. c.* 2. *n.* 31. cum aliis, quibus conſentit *Pal. tr.* 33. *D.* 5. *p.* 28. §. 1. *n.* 1. ſed tenetur quidem pretium reſtituere emptori, etiamſi cum eo convenerit non teneri de evictione, ut exprimitur in *l. Emptorem*. §. *Qui autem. ff. de Action. empt.* ubi: *Idem eſſe dicendum, etſi aperte in venditione comprehendatur nihil evictionis nomine præſtitum iri, pretium quidem deberi re evicta*. Æquum enim non eſt, ut venditor lucrum faciat cum jactura emptoris; vide *Palaum l. c.* §. 4. *n.* 2. Sed excipitur 1. niſi expreſſe fuerit conventum de non reſtituendo pretio, ut *Pal. ibid.* Excipitur 2. niſi venditor in nihilo factus ſit ditior, eo quod nimirum bona fide in largitiones forte, aut in luſum pretium inſumpſerit, ut ajunt *Salm. dict. n.* 31. Excipitur 3. niſi emptor ſcienter rem alienam vel alteri obligatam comparaverit, tunc enim ipſe, niſi expreſſe de evictione convenerit, in pœnam ſui criminis nec etiam pretium poteſt repetere, ut ſancitur in *l. Si fundum. C. de Evict.* Vide *Pal. l. c. n.* 16. qui deinde *n.* 18. bene advertit, ex hoc non inferendum, quod pretium eo caſu poſſit a venditore retineri, nam in foro conſcientiæ illud emptori reſtituendum eſt, in foro autem externo Fiſco adjudicandum.

Refert autem hic aliqua adnotare de obligatione evictionis. Debetur evictio, non tantum in venditione, ſi res ab emptore evincetur ex *l.* 1. *& ſeq. ff. de Evict.* ſed etiam in permutatione, datione in ſolutum pro debito, conſtitutione dotis æſtimatæ, tranſactione, diviſione hereditatis, & in quolibet alio contractu oneroſo, ut fuſe probat *Pal. tr.* 33. *D.* 5. *p.* 8. §. 1. Non vero in contractu lucrativo; unde donans non tenetur ad evictionem, niſi forte donatio inceeperit a promiſſione rei indeterminatæ, & poſtea tradat rem quæ evincitur: vide *Pal. l. c. ex n.* 11. Ut autem emptor poſſit de evictione agere, tenetur litem motam, antequam tempus probationum elabatur, venditori denunciare ex *l. Emptor, C. de Evict.* & *l. Si rem, ff. Eod.* A qua tamen denuntiatione excuſantur Minores, & Eccleſiæ; *Pal. l. c.* §. 3. *n.* 5. *&* 6. Facta autem denuntiatione, tenetur venditor præſtare emptori documenta pro defenſione; ſed non tenetur defendere, niſi id promiſerit; *Pal. ibid. nu.* 9. *&* 10. Tenetur tamen ad expenſas litis, ut dicit *Pal.* cum aliis (contra aliquos) §. 5. *n.* 4. *&* 5. ex *l. Si plus*, §. *Nota. ff. de Evict. & l. Qui abſentem. ff. de Procurat.* Si vero malitia, aut culpa Judicis, aut vi alterius, aut negligentia emptoris res evincatur, venditor ad nihil tenetur; periculum enim fortuitum ad emptorem pertinet, ut recte ait *Pal.* §. 4. *ex n.* 11.

802 „ Quod ſpectat ad emptorem, is poteſt emere vilius, quam
„ res valeat, ſi ei non ſit commoda, vel emat in gratiam
„ venditoris, ac ſimiles ſint circumſtantiæ, quæ rem faciant
„ viliorem. Nec obſtat, quod venditor neceſſitate ductus ven-
„ dat vilius; quia venditio manet voluntaria, inquit *Cajet.*
„ Vid. *Bonac. loc. cit. num.* 21. *&* 23. Poteſt nihilominus
„ graviter peccari contra charitatem, ſi quando pauperculi
„ extrema inopia res ſuas vendere coguntur, nimis viliter ab
„ eis emas, *Laym. l. c. n.* 10.

Notandum eſt 1. quod res in manu mercatoris ratione ſui laboris & operarum pluris æſtimantur, quam in manu alterius. Propterea tamen non eſt illicitum alteri rem vendere tanti, quanti venditur a mercatore, *Leſſ. l.* 2. *c.* 21. *nu.* 24. *Salm. c.* 2. *n.* 21. *cum Lug. Bon. &c.*

Notandum 2. quod concurſus emptorum, & penuria mercium auget pretium rei; paucitas contra emptorum, & copia mercium minuit pretium, *Salm. cap.* 2. *n.* 102. *cum communi*. *P. Concina to.* 7. *p.* 301. *n.* 101. *Tourn. to.* 1. *pag.* 442.

803 Notandum 3. quod pretium rei decreſcit, quando res eſt parum utilis emtori, & hic in gratiam venditoris emit. Eſt communis ſententia cum *Tourn. to.* 1. *pag.* 443. *& Salm. cap.* 2. *nu.* 103. *&* 105. *in fine cum Bon. Dic. Reg. & aliis*. Hinc fit, quod merces ultroneæ licite poſſunt vilius emi, ut communiter docent *P. Concina to.* 7. *pag.* 301. *n.* 18. *Tourn. l. c. Diana p.* 1. *tr.* 8. *n.* 36. *& Salm. n.* 105. cum aliis communiter, contra *Roncaglia de Contr. c.* 3. *qu.* 5. *R.* 4. qui ait ex hoc ſolo capite, quod res ultro a venditore offeratur, non eſſe cauſam, ut pretium rei decreſcat, niſi accedat alia circumſtantia, nempe paucitatis emptorum, vel pluralitatis offerentium: Sed verius alii DD. communiter, ut diximus, contrarium docent, quia regulariter in hujuſmodi ultroneis venditionibus pauci inveniuntur emptores. At dubitatur 1. Quanti vileſcat res ultro oblata? *M. Serra* 2. 2. *q.* 77. *a.* 1. *dub.* 3. *cum Conrad. & Reb. Salas, Palac. Barth. a S. Fauſto*, & *Megala apud Dian. p.* 1. *tr.* 8. *R.* 78. ſentiunt vileſcere uſque ad dimidium. Sed probabilius *Cajet.* 2. 2. *q.* 77. *ar.* 1. *Bon. D.* 3. *q.* 2. *pun.* 4. *n.* 23. *Fill. tr.* 35. *c.* 4. *n.* 70. *Sporer de* 7. *Præc. n.* 22. *Diana l. c. R.* 36. *Mazzot. tom.* 2. *pag.* 511. *Tamb. l.* 8. *tr.* 3. *cap.* 7. § 4. *n.* 6. cenſent vileſcere tantum pro tertia parte. Dubitatur 2. An idem currat, quando venduntur merces ob paupertatem? *Prima* ſententia affirmat; eamque tenent cum *Buſemb. Cajet. d. a.* 1. *Conrad. Reſp. caſ. p.* 1. *q.* 157. *Bon. l. c. cum Soto, Sa, Vaſq. & aliis, Dian. d. R.* 78. *cum Nav. Terr. & Fill.* Ratio, quia res ultronea de ſe pretio decreſcit juxta communem æſtimationem; inopia autem vendituris non efficit, ut pretium mutetur. Negat autem *ſecunda* ſententia, quam tenent *Tournely tom.* 1. *pag.* 442. *& Salm. cap.* 2. *n.* 105. *cum P. Nav. Reg. Dic.* Ratio, quia hoc videtur adverſari charitati, & juſtitiæ, emere vilius a paupere, qui neceſſitate coactus vendit. Excipiunt *Salm. & Concina ll. cc.* ſi res ematur tantum in gratiam venditoris, ita ut alias non emeretur. Hæc *ſecunda* ſententia eſt quidem æquior, & omnino ſuadenda; ſed ſpectata ratione, *prima* ſententia non videtur improbabilis; Dummodo, excipio, res emenda non ſit de iis, quæ communiter emuntur, & offeruntur, ut frumentum, oleum, vinum: Secus de aliis, quæ non ita facile venduntur. Neque in eo caſu officit, quod emptor re illa indigeret, quia id per accidens eſſet, & caſus non mutat pretium rerum. Quando vero alter vendit coactus a neceſſitate, & tu non emis mere in gratiam ſui, facile potes peccare contra charitatem, ut bene ait *Mazzotta loc. cit.* emendo tanto vili pretio, quanto emeres mere in gratiam venditoris. Qui autem venderet in gratiam emtoris, ſentio non poſſe vendere plus pretio ſupremo, niſi concurreret aliqua extraordinaria circumſtantia, nempe raritas rei, multitudo emtorum, incommodum venditoris, vel ſpecialis ipſius venditoris affectus ad rem, ut dicemus infra: Alias, ſi adeſſet tantum commodum, vel affectus emtoris ad rem, utique non liceret augere pretium, ut dicemus cum *S. Thom. n.* 806.

Notandum 4. quod ſi tam emtor, quam venditor ignorent pretium rei, tunc juſtum erit pretium illud quod conveniatur, quia uterque tunc exponitur periculo jacturæ. Ita *Tournely tom.* 1. *p.* 446. *cum Bannez.* Item notandum cum eodem *Tourn. p.* 447. quod ſi aliqua res minoris valeret in loco, & majoris in alio, poteſt majoris vendi in loco minoris pretii, dummodo venditor aſſumat in ſe periculum transvehendi rem ad locum pretii majoris.

„ 2. Emtor poteſt emere minoris, ex eo quod multa ſimul
„ emat; quia tunc venditorem liberat multis curis, & expe-
„ ditum facit ad alia nova comparanda, unde merito pretium
„ decreſcit, *Bon. l. c. p.* 4. *n.* 13. *ex Leſſ. Regin.* * (*Eſt com-*
„ *mune cum Leſſ. c.* 21. *n.* 38. *Lugo &c. ap. Salm. n.* 149.) *

„ 3. Quoad venditorem, is communiter debet vendere ſe- 803
„ cundum pretium taxatum a lege, vel magiſtratu; quod, ſi
„ nullum eſt, id cenſebitur juſtum, quod morali hominum æ-
„ ſtimatione imponitur. Quod non conſiſtit in indiviſibili, ut
„ anxie ſcrupulari oporteat, ſed dividitur in infimum, me-
„ dium, & ſummum, ſive, ut alii vocant, pium, modera-
„ tum, & rigoroſum, ita ut intra latitudinem hujus pretii ven-
„ dere, & emere liceat, nunc ſummo, nunc infimo.

Notandum eſt 1. quod taxa facta pretii a Republica obligat in conſcientia, ut *S. Thom.* 1. 2. *q.* 96. *a.* 1. *ad* 3. *cum communi*, etiam Eccleſiaſticos (licet ſit probabile alias leges Eccleſiaſticos non obligare), *Salm. c.* 2. *n.* 118. Intelligitur tamen, niſi notabiliter res mutentur, ut *Leſſ. c.* 21. *d.* 2. *Salm. ibidem cum Reg. Trull. Dic. &c.* Vel niſi taxa a majori parte Populi non ſervetur, ſciente Principe, & non puniente, *Salm. n.* 118. *&* 135. vel ſi annus ſit ſterilis, ut mox ſubdetur. Utrum autem tunc res optima poſſit carius vendi, vel miſceri cum alia, ita ut fiat ſicut aliæ res communes? Affirmant probabiliter *Salm. c.* 2. *n.* 128. *&* 130. *P. Concina t.* 7. *tr.* 306. *n.* 29. *& Tournely t.* 1. *p.* 447. Ratio, quia Princeps, taxando pretium, reſpicit tantum valorem mercis ordinariæ. An vero venditor poſſit cogere emtorem ſolvere in determinata ſpecie pecuniæ? Probabile eſſe, quod poſſit, dicunt *Salm.* Negat vero *P. Conc. l. c. n.* 28. Ego cenſeo poſſe cogere ad ſolvendum pecunia uſuali; nempe ænea pro rebus vilibus, argentea pro rebus magni valoris. Probabile autem eſt in annis valde ſterilibus, taxam non obligare, ut *Nav. Bon. Mol. Cov. Pal, &c. contra Ledeſm. Ban. Tap. Az. &c.* Vide *Salm. c.* 2. *ex n.* 132.

Notandum 2. quod pretium variari poteſt, ratione temporis, 804 & loci; debet enim attendi tempus, in quo res traditur; & locus, ubi eſt res quæ venditur; non autem ubi fit contractus, niſi venditor conveniat huc rem transferri, *Salm. c.* 2. *n.* 98. *&* 99. *cum Lugo, Dic. &c. ac Tourn. ut ſup. n.* 802. *in fin.* Hinc res pretioſa poteſt parvi emi, ubi parvi æſtimatur; & res vilis magni vendi, ubi magni æſtimatur. Vide *dicenda n.* 808. E contrario venditor non poteſt alicubi rem vendere pluris, quam ibi æſtimatur, licet emerit carius, & multum expenderit ad illam vehendam, ut docet *S. Th. Leſſ. Bon, &c. Salm. n.* 100.

Notandum 3. quod pretium rerum vilium minorem latitudinem habet, quam pretioſarum; vinum enim, aut ſimile quod valet 5. poteſt vendi 6. vel 4. Aut ſi valet 10. poteſt vendi 12. vel 8. ut dicunt *Tournely tom.* 1. *pag.* 442. *& Caj. apud Salm. num.* 79. *in fine*; Aut ſi valet 100. poteſt vendi 105. & 95. *Leſſ. c.* 21. *num.* 10. *& Concina tom.* 7. *pag.* 294. *n.* 2. Domus autem, aut villa, quæ forte vendita eſt pro 10. mille, poſt annum emi poterit pro 12. mille. V. *Salm. ib. n.* 80. *cum Leſſ. Lugo, &c.*

805 Notandum 4. quod, licet in foro externo non invalidetur venditio, niſi deceptio ſit ultra dimidium juſti pretii: In foro tamen conſcientiæ etiam deceptio infra dimidium obligat ad reſtitutionem. Et ita omnino dicendum (contra Juriſtas aliquos) cum *S. Thom. 2. 2. q. 77. a. 1. ad 1. Leſſ. l. 2. c. 21. n. 21. Lugo D. 16. n. 81. & Salm. c. 2. n. 85. cum communi.* Et hoc etiamſi contractus fuerit initus bona fide, tunc enim decipiens tenetur ſaltem ad id, in quo factus eſt ditior.

Quod ſi, ut ſupra notavimus cum *Tournely t. 1. pag. 446. & Salm. 2. n. 88.* tam emtor, quam venditor rei valorem ignorent, & uterque ſorti ſe committant, ut lucrum vel damnum ſpectet ad eum, cui ſors contingeret, tunc valet contractus, etiamſi poſtea inveniatur deceptio in dimidio, quia tunc ſibi invicem conſentiunt cedere exceſſum, ut recte ajunt *AA. cit.*

Hic etiam advertendum, quod communiter non præſtatur fides mendaciis vendentium, dum ſatis noſcuntur hæc eſſe communia ſtratagemmata; unde ipſi regulariter non tenentur ob id ad reſtitutionem, ut *Salm. c. 2. n. 84. cum Trull. Bon. & Reb.* Dixi *regulariter*, quia ſi aliquando venditor certe animadverteret, emtorem mendaciis credere, & ideo majoris emere, tunc quidem ab injuſtitia is non eſt excuſandus.

806 „ 4. Si quid emtori valde utile ſit, non licet hoc ſolo nomine rem vendere ultra pretium juſtum: quia utilitas emtoris tota eſt ipſius, non venditoris, *Bon. l. c. n. 27. ex Leſſ. l. 2. c. 27. d. 4. Fill. t. 35. n. 77.* * (*Ut communiter Salm. c. 2. n. 91. cum S. Th. 2. 2. q. 77. a. 1. qui ait*: Si aliquis multum juvetur ex re alterius, ille vero qui vendit non damnificetur carendo illa, non debet eam ſupervendere.)*

807 „ 5. Licet autem vendere carius, quam valet pretio currenti, ſi alii boni tituli adſint, & ſimul de hoc emtorem moneas; quia tunc illi non fit injuria. Tales autem ſunt, v. g. lucrum ceſſans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel moleſtia tibi obventura ex rei venditione: aut affectus in eam ſingularis, ut ſi acceperis a majoribus, a Principe. Item ſi res ſint novæ, raræ, & ſingolares: ut v. g. peregrini flores, aves, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numiſmata, *Laym. l. 3. t. 4. c. 17. §. 5. n. 10. Bon. l. c. n. 15. ex Leſſ. Reg.*

Certum igitur eſt poſſe rem pluris vendi ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis cauſa venditionis, ex *D. Th. 2. 2. q. 77. a. 1.* Modo de his emtor moneatur, ut communiter docent cum *Buſemb. ut ſupra, Leſſ. l. 2. c. 21. n. 26. Lugo D. 26. n. 89. & Salm. c. 2. n. 89. cum Bon. Soto, Trull. Bann. Mald. &c.* Et hoc, etiam pretium ſit a Principe taxatum; quia taxa reſpicit rem tantum ſecundum ſe, ut *Salm. l. c. cum Trull. & Salon.* An vero poſſit hujuſmodi intereſſe exigi a venditore, ſi ipſemet ſe offerat ad vendendum? Negant *Tournely t. 1. p. 444. in fine, & Bann. ac Trull. ap. Salm. l. c.* Quia tunc ipſe venditor, non jam emtor, eſſet cauſa talis damni. Sed probabilius mihi eſt oppoſitum, juxta dicta *de Uſuris n. 768. v. An autem, in fin.* Ratio, quia emtor, acceptando contractum, jam ipſe eſt vera cauſa damni venditoris.

Quæritur I. An autem ratione ſpecialis affectus, quem habet venditor ad rem, poſſit eam pluris vendere? Negat *Tapia ap. Salm. c. 2. n. 90.* quia ob hoc res non fit magis æſtimabilis, cum id nihil commodi afferat emtori. Sed communiter, & verius affirmant *Leſſ. Lugo, ac Salm. ll. cc. cum Bon. Trull. Vill. & Mald.* Ratio, quia privatio rei, erga quam eſt quis ſpecialiter affectus, vere eſt pretio æſtimabilis. Si autem valeret ratio *Tapiæ*, nec etiam ob damnum emergens, aut lucrum ceſſans, poſſet res pluris vendi, quia neque illa afferunt emtori aliquid commodi.

Quæritur II. An res, quæ non ſunt neceſſariæ ad communem convictum, ut gemmæ extraordinariæ, equi pretioſi, aves indicæ, picturæ ſingulares, & ſimilia poſſint vendi quanti plurimi? Idem quæritur de cantu, ſaltatione, abuſu mulieris? Affirmant *Diana p. 1. tr. 8. Reſ. 56. cum Sot. Tol. Ban. Reg. Serra, Val. Arag. &c.* Et *Salm. c. 2. n. 92.* recte probabile vocant. Ratio eſt, quia cum res non habeat pretium nec legitimum, ideſt a lege taxatum, nec vulgare, nempe juxta communem hominum æſtimationem, illud putatur juſtum, quod convenitur. Attamen probabilius negandum puto, ut tenent *Lugo D. 26. n. 47. Leſſ. c. 21. dub. 3. Tournely t. 1. p. 441. & Salm. n. 93. cum Pal. Bon. &c.* Quia, tametſi pretium talium rerum magnam recipiat latitudinem, æquum vero eſt, quod habeat quandam taxam, juxta arbitrium prudentum. Excipio tamen ex his mulieris honeſtæ uſum, qui cum ſit pretio inæſtimabilis, ſine injuſtitia poterit illa pro eo quamplurimi accipere.

808 Notandum autem 1. cum *Lug. n. 48. & Salm. n. 94. cum Pal. Bon. & Prado*, quod communis æſtimatio rei aliquo loco reddit juſtum qualecunque pretium, prout apud Japones magni æſtimantur ſpecula, cultelli, &c. Notandum 2. *cum Lugo D. 26. n. 45. Tournely p. 446. Conc. p. 299. n. 13. Salm. n. 95. cum Dic. Trull. Bon. Bann. Dian. &c.* quod res, quæ venduntur ſub haſta, aut per venditrices, poſſunt quanti carius vendi, & quanti minus emi, ex *l. 2. C. de Reſc. vend.* Modo abſit fraus, & pretium non ſit a lege taxatum. Ratio, quia tunc Poteſtas publica approbat pro juſto pretium illud, quod publice emtorum concurſu probatur. Idem dicitur de redditibus Beneficiorum, Commendarum, &c. quæ locantur ſub haſta, quia tunc, ſi emtores concurrant, res fit æſtimabilior, ſi non concurrant, fit vilior. Et non ſatis probabiliter videtur huic contradicere Auctor *Petrocor. 1. 2. p. 349.* qui enixe conatur probare, quod ſi res adjudicetur offerenti pro pretio notabiliter minori, deberet ipſe legitimum pretium adæquare. Nam, ſi hoc eſſet, dico, quod caſu quo emtor in licitatione offerret ultra pretium ſupremum, teneretur dominus rei exceſſum reſtituere; & hinc ſequeretur, quod res non poſſet adjudicari ultimo offerenti, ſi primus offerens jam ſupremum pretium obtuliſſet; ſed hoc nemo dicet. Ergo, ſi res adjudicatur offerenti ultra pretium ſummum, hoc certe evenit, quia leges decernunt illud eſſe juſtum rei pretium: Ergo, ſi dominus poteſt retinere exceſſum, etiam emtor poteſt rem pretio minori quam infimo emtam retinere.

Diximus, *modo abſit fraus*, quæ vel poteſt intervenire ex parte venditoris, nempe ſi celet occultum vitium rei, aut ſi immittat fictos licitatores; vel ex parte emtoris, ſi dolo, minis, aut precibus importunis impediat, ne alii plus offerant. Hi enim peccant & tenentur ad reſtitutionem, donec ad juſtum pretium preveniatur; ita communiter *Tournely tom. 1. p. 446. Lugo D. 26. n. 45. Diana p. 4. tr. 4. R. 17. & Salm. c. 2. n. 58. & 96.* cum aliis paſſim. Idemque recte docent de Proxenetis, vel aliis quibus commiſſa ſit venditio rei, qui merces vendendas, aut bona Haſtæ exponunt eo tempore, quo ſciunt paucos emtores eſſe adfuturos, ut res amicis ſuis adjudicetur.

Sed dubium 1. fit, utrum, expoſita re ad licitationem, poſſit emtor alios rogare (precibus tamen non importunis), ne plus offerant, ut ipſe pretio infimo rem obtineat? Negat *P. Megala 2. 2. l. 2. c. 6. q. 3. n. 146.* cui adhæret *Gabaſſ. Th. Jur. c. de Emt. & vend.* Quia, dum alii parati erant plus offerre, venditor impeditur, ne majus pretium conſequatur; Et huic opinioni favet *Leſſius l. 2. c. 21. n. 46. v. Dico Tertio*, ubi ait: *Pari modo emtores contra juſtitiam peccant, quando conſpirant, vel rogant alios, ut non liceantur rem juſto pretio, ſed minori; ratio, quia venditores* (nota) *jus habent ad pretium majus.* Affirmant vero communiſſime *Tournely d. p. 446. Lugo D. 26. n. 45. Diana p. 1. tr. 8. R. 76. cum Villal. Reg. Vega, Rodr. Arag. Conrad. & P. Nav. ac Salm. c. 2. n. 58. cum Pal. Trull. Tap. & Dic.* Ratio (ut ajunt), quia emtor licite hoc caſu utitur ſua diligentia, ut ſibi conſulat.

Dubium 2. fit, an liceat emtori pacto convenire cum aliis licitatoribus, ne plus offerant? Videtur *Diana dicta Reſ. 76.* cum aliis citatis pariter affirmare, adducendo verba *Petri Nav.* (*de Reſt. l. 3. c. 2. n. 84. & 85.*) qui ſic tradit: *Non enim meo judicio quodcunque monopolium mercatorum, ut nonniſi certo pretio emant, eſt iniquum, ſi revera illud eſt juſtum. Atque idem eſt, ſi quis in publica licitatione roget amicos, ne plus dent, ut ipſe juſto pretio (infimo tamen, vel mediocri) rem habeat juxta illum forum; iſte enim utitur induſtria, ut res juſto pretio detur, timens in emendo augmentum magnum in pretio.* Sed mihi, & aliis doctis Junioribus videtur oppoſitum dicendum, ſaltem caſu quo per ſententiam Judicis res ad ſubhaſtationem exponitur. Ratio, quia tunc Dominus rei tenetur omnino rem tradere plus offerenti; ideoque injuriam ei emtor irrogat, ſi ſolum pretium infimum, aut medium offerendo, impedit venditorem a conſecutione pretii ſupremi, ad quod jus habet, ſcilicet ne impediatur ab illo conſequendo. Sicut igitur talis venditor conſtitutus eſt in periculo tradendi rem pretio parvo, ſi nullus alius emtor inveniatur plus offerens: ita jus habet, ne privetur ſpe obtinendi pretium majus, ſi plures interveniant oblatores, qui æmulatione ducti pretium augeant: Id enim videtur requirere jus, & natura licitationis, ut æqualitas ſervetur. Et idem videtur ſentire *Lugo d. D. 26. n. 45. in fine*, ubi licet permittat rogare, non tamen admittit pactum inire.

„ 6. Qui res minutim, & in parva quantitate vendunt, 809
poſſunt aliquanto carius vendere, quam qui in magna quantitate; quia debent majores labores, expenſas, &c. impendere ad eas conſervandas; & ſic quidam excuſant caupones, & ſtabularios, qui avenam, fœnum, paleas, &c. carius vendunt, quam alii; dummodo pretium iis non ſit taxatum. *Salas, Trull. d. 15. n. 11.* * (*Eſt commune ap. Salm. c. 2. n. 149. cum Leſſ. n. 38. & Lugo.*)*

„ 7. Non licet carius vendere præciſe ob dilatam ſolutio- 810
nem, aut vilius emere, ob præciſe anticipatam ſolutionem; quia in venditione, quæ fit credito, vel in anticipata ſolutione eſt virtuale mutuum, ideoque uſura, ſi quid ſupra ſortem exigatur. Quod intellige, ne interveniat alius titulus ex ſupra enumeratis de uſura: vel niſi aliunde creſcat pretium, v. g. ex frequentia emtorum, &c. *Bon. l. c. ex Leſſ. Regin. Fill. &c. V. ſuperiore dub.*

Poteſt igitur de ſe res carius vendi ob dilatam ſolutionem, vel emi ob anticipatam, ratione damni emergentis, vel lucri ceſſantis, dummodo de his emtor moneatur. Notant tamen *Salm. c. 2. n. 241. cum Bann. & Villal.* non excuſari, qui tantam habent copiam mercium, quod opus eis ſit partem earum ad creditum vendere; vel qui habent ſuperabundantem copiam pecuniæ, ut ſemper ſervent aliquid in depoſito. (Sed de hoc vide *dicta ſupra n. 771.*) Recte notant deinde, raro his venditoribus contingere hoc lucrum ceſſans, quia, ſi venderent pecunia numerata, tantas merces non diſtraherent; & ſic jam lucrantur pecunia credita, quod lucrarentur numerata. Ex quo dicunt, eis ſatis eſſe vendere ad creditum pretio ſummo id, quod aliàs infimo vendituri eſſent, ſed non amplius.

Ratione autem periculi in exigendo pretio, etiam carius res licite vendi poteſt, eodem modo ut dictum eſt ſupra de uſura *n. 766.* Sed in venditione certum eſt, de his titulis monendum eſſe emtorem, ut *Salm. ib. cum Serra.*

Certum eſt etiam, rem poſſe carius vendi, ſi pretium tradendum ſit tempore, quo res pluris eſt valitura, modo a venditore uſque ad illud tempus res eſſet ſervanda; ſicut contra poteſt vilius emi, ſi res tradenda ſit tempore, quo minoris valebit, *Salm. c. 2. n. 146. & 147.*

Quæri-

811 „ Quæritur, an juxta conſuetudinem loci, præciſo quocumque alio titulo, liceat carius vendere rem ad creditum, quam venderetur pecunia numerata? *Prima* ſententia negat, eamque tenent *Nav. Man. c. 23. n. 82.* item *Val. Medin. Garc. Cord. &c. ap. Salm. c. 2. n. 150.* quia quicquid exigitur ob dilatam ſolutionem, eſt uſura. *Secunda* vero ſententia probabilis, quam tenent *Leſs. l. 2. c. 21. n. 56. Lugo D. 26. n. 107. cum Mol. Cano, Tolet. Vict. &c. Spor. de 7. Præc. n. 24. & Salm. cum Soto, Pal. Sanch. Trull. Serra, Bann. Reb. Vill. &c.* aſſerit licitum eſſe. Ratio, quia communis æſtimatio juſtum reddit pretium rerum, quæ communiter ad creditum venduntur, cum plures emtores ad ſic emendum conveniant, & ideo res pretio augetur. Nec obſtat, quod emtores cogantur ad ſic emendum a ſua neceſſitate; nam hoc per accidens ſe habet, ceterum verificatur, quod eo caſu concurrit emtorum multitudo, quæ juſtam reddit talem adauctam æſtimationem: Tanto magis, quia in ea multitudine emtorum impoſſibile eſt non ſubeſſe aliquod periculum amittendi pretium. Nec valet dicere, quod tunc non multitudo emtorum, ſed modus ſic emendi augeret pretium, & hic modus eſt uſurarius; Nam reſpondetur, quod revera non modus dat titulum augendi pretium, ſed multitudo aliorum ſic ementium, licet multitudo ex tali modo oriatur. Ex dictis pariter eſt probabile licitum eſſe rem vilius emere numerata pecunia ob anticipatam ſolutionem, ſi talis alicubi ſit conſuetudo. Ratio, quia tunc pauci ſunt emtores qui emunt anticipata ſolutione; & contra multi ſunt venditores tali modo vendentes, ex quo oritur, quod merces de ſe creſcant. Ita *Leſs. c. 21. n. 61. Lugo D. 26. n. 120. cum Mol. Tol. Cano, Turr. Vict. Salon. Reb. &c.* item *Salm. c. 2. n. 153. & 154. cum Sanch. Bon. Pal. &c.* contra *Bann. Az. Valent. &c.* Nec obſtat id quod objicit *Habert t. 4. pag. 277.* nempe quod ad hoc, ut valeret ratio paucitatis emtorum, oporteret, ut hæc raritas adeſſet tempore traditionis rei, quando perficitur venditio; ſed tempore traditionis non habetur hæc ſuppoſita paucitas emtorum. Nam reſpondetur, quod contractus emtionis non perficitur tempore traditionis, ut ſupponit *Habert*; ſed tempore contractus initi, licet dominium rei non transferetur, niſi poſt traditionem, juxta dicta *n. 705.* An autem chirographa poſſint minoris emi ob anticipatam ſolutionem? Vide infra *n. 829.*

812 „ 8. Licitum eſt vendere rem cum pacto de retrovendendo, „ id eſt, ut emtor teneatur tibi ſtatuto tempore, vel cum volueris, eam revendere; modo vera, & non ficta emtio fiat, „ nec palliata uſura intercedat, *Mol. d. 375. Leſs. dub. 14. &c.* „ Qui addunt, juxta æſtimationem illius oneris, ac pacti, „ pretium eſſe imminuendum. V. C. *Lug. d. 26. n. 189.*

Plures conditiones requiruntur, ut venditio cum pacto retrovendendi ſit juſta. I. Ut pretium minuatur juxta æſtimationem gravaminis, quod ſic emtori imponitur. Hinc pretium rei venditæ cum pacto retrovendendi, alii dicunt decreſcere uſque ad quartam partem, alii uſque ad tertiam, alii ad arbitrium prudentum, ut *Salm. cap. 2. num. 59. cum Leſs. Bon. & communi;* Sed *num. 67.* dicunt decreſcere uſque ad infimum pretium, non ultra: Sed parum probabiliter, nam hoc revera decrementum dici nequit, quia emtor ad pretium infimum, etiam ſine tali pacto, jus habet. II. Conditio, ut non apponatur pactum, quod pluris, vel minoris retrovendatur; licitum autem eſt pactum, ut retrovendatur eodem pretio, licet res pretio augeatur, ut *Leſſ. l. 2. n. 115. Bon. & Vill. ap. Salm. n. 64.* Ideo enim minoris emitur, quia venditor libertatem habet reemendi rem eodem pretio, quando res pretio augetur. III. Conditio, quod non imponatur, ut periculum rei venditæ ſit apud venditorem, cum illud per ſe ſpectet ad emtorem; Niſi augeatur pretium juxta æſtimationem periculi. Ita *Salm. n. 65.* V. n. 842. & 849. IV. Conditio, ut res retrovendatur, ſicuti traditur vacua, vel cum fructibus. *Salm. d. n. 65.* Probabile autem eſt, quod ob pactum retrovendendi venditor habeat actionem in rem, etiamſi emtor alteri eam vendiderit. V. *Leſs. n. 121. & Salm. n. 66.*

Si in venditione apponatur *Retractus Gentilitius*, ſive pactum, ut conſanguineus proximior venditoris jus habeat intra certum tempus rem reemendi, non poterit is rem reemere, ut aliis tradat; cum hic *Retractus* tantum inſtitutus ſit, ut bona conſerventur in Familia; ita *Tournely t. 1. p. 465. Cont. t. 7. p. 290. n. 7. Spor. de 7. Præc. c. 5. n. 100. et Cabaſſut. l. 6. c. 9. n. 11. cum aliis, ex l. Dubium 14. C. de Contrah. emt.* Si autem emtor velit rem vendere, tenetur monere conſanguineos, qui ſi per duos menſes noluerint emere, poteſt ille cuilibet vendere, ut *Spor. l. c.* Quando autem res venditur, conſanguineo irrequiſito, iſte poterit rem retrahere intra annum, & diem; ita *DD. ib.* communiter, ex *l. 2. Feudorum ap. Laym.*

813 An ſit licitum pactum reemendi ad arbitrium emtoris? *Prima* ſententia negat, quam tenent *Habert t. 4. p. 267. Continuator Tournely t. 1. p. 463. Concl. 2.* Ratio, quia licet hujuſmodi contractus fiat ſub nomine venditionis, revera tamen res non videtur vendi, ſed tantum in pignus dari, ita ut emtor percipiat fructus ex ſua pecunia, quam poteſt recuperare ad ſuum libitum. Eandem ſententiam ſequuntur *Salm. c. 2. n. 61. cum Vill. & Tap.* Modo tamen limitant, niſi de pretio tantum minuatur, quantum valent fructus; vel niſi ſub initio contractus vendatur prædium cariori pretio, juxta ſpem fructuum per aliquod tempus deſignatum percipiendorum. *Secunda* vero ſententia communiſſima affirmat, & hanc tenent *Leſs. l. 2. c. 21. num. 113. Lugo D. 26. n. 200. Mol. D. 377. Pal. tr. 33. D. 5. p. 31. §. 1. ex num. 1. Spor. de 7. Præc. c. 5. n. 101. Viva de Contr. q. 2. a. 3. n. 12. Mazzotta t. 2. pag. 124. Bon. D. 3. q. 3. p. 3. ex num. 2. cum Cov. Az. Fill. & Garcia;* item *P. Nav. Molder. et Sylveſt. ap. Salm. num. 60.* Hanc ſecundam ſententiam certe probabiliorem puto, cum his tamen conditionibus, I. Ut adſit verus animus emendi, & vendendi, non autem fœnerandi. II. Ut emtor majus pretium ſolvat, juxta æſtimationem hujus oneris quod imponit venditori, reemendi rem quando ipſi emtori placuerit; in quo omnes conveniunt. Hoc autem onus putant aliqui apud *Viva loc. cit.* æſtimari uſque ad tertiam partem pretii. III. Ut non obligetur venditor reemere eodem pretio majori quod recipit, ut docet *Leſſ. numer. 118.* Quicquid poſtmodum ſubdat, ſcilicet hoc excuſari poſſe ex communi uſu & æſtimatione hominum; quod mihi minime probatur: Hinc cenſeo non poſſe emtorem in tali contractu obligare venditorem, niſi ad ſolvendum ſolum pretium, juxta valorem rei tempore venditionis; & ſi res ſit deteriorata juxta valorem rei tempore reemtionis; exceſſus enim juſti pretii datus venditori, totus ad illum ſpectat, ratione oneris ipſi impoſiti reemendi ad arbitrium emtoris. His conditionibus ſervatis, nequaquam illicitum mihi videtur præfatum pactum reemendi: Sicut enim licitum eſt pactum retrovendendi in beneficium venditoris cum diminutione pretii, ſic contra cum pretii augmento licitum dici debet pactum reemendi in beneficium emtoris, cum ita gravamina utrinque compenſentur. Neque dicatur hoc eſſe mutuum virtuale, cum ſit vera emtio & venditio, diſparem quidem habens naturam a natura mutui, in mutuo enim res oppignorata perit mutuatario, ſed hic, ſi res pereat, emtori perit, aut deterioratur.

Nota hic vetitum eſſe contractum *Mohatræ*, ſcilicet quando quis emit a te mercem majori pretio credito, cum pacto explicito, vel implicito, ut tibi retrovendant minori pretio numerata pecunia. Adeſt de hoc *prop. 40. damn.* ab Innoc. XI. *Contractus mohatræ licitus eſt etiam reſpectu ejuſdem perſonæ, & cum contractu retrovenditionis prævie inito cum intentione lucri.* Ratio, quia patet eſſe palliatam uſuram. Ceterum, ſi res ſine ullo prævio pacto retrovendatur, etiam pretio infimo, eidem venditori, de ſe contractus licitus eſt, modo abſit animus uſurarius. Ita *Leſſ. l. 2. c. 21. n. 130. Tournely t. 1. p. 464. Salm. c. 2. n. 70. cum Tol. Nav. Pal. Bon. & communi.* Addit imo *Lug. D. 26. n. 208.* non eſſe illicitum venditori, ſi credito vendat mercem, & dicat emtori: *Si volueris eam viliori pretio vendere pecunia numerata, ego paratus ſum emere.* Speculative loquendo, hoc neque videtur illicitum, ſed practice puto difficillime hunc venditorem carere animo uſurario.

„ 9. Monopolia, id eſt, cum unus, vel plures id efficiunt, 814
„ ut ipſi ſoli aliquid vendant; vel cum mercatores conſpirent, „ non minoris vendere, non ſunt contra juſtitiam; modo non „ conſpirent ultra juſtum pretium vendere. Ita contra *Rebell.* „ *Navarr. &c.* docent *Mol. Leſſ. &c.* Qui tamen concedunt, „ eſſe contra charitatem. Vid. *Card. Lugo d. 26. ſect. 13.* „ Porro Principem, vel Magiſtratus eſt, cum uni, vel paucis tale privilegium conceditur, ut ſoli aliquid vendant, iis „ etiam pretium taxare, & ſic providere, ne ſubditi graventur. V. *Leſſ. c. 21. d. 20. Card. Lugo l. c. & Trull. cap.* „ *20. d. 18.* ubi recte notat *ex Navar. &c.* etſi alia monopolia ex juſta cauſa, auctoritate Principis, vel Reipub. „ conceſſa taxato pretio ſint licita, v. g. bibliopolis, ut nemo „ alius talem librum vendat, vel ut tantum ſit unus, aut duo „ tabernarii in aliquo loco; nihilominus quando unus, vel „ pauci propria auctoritate ea conſtituunt, v. g. emendo merces certi generis, ut frumentum, vinum, oleum, &c. ut „ ipſi deinde arbitratu ſuo vendant carius, peccare ſemper „ etiam contra juſtitiam cum obligatione reſtituendi.

Monopolium idem ſonat ac venditio unius, nam *Monopola* 815
ſonat unicus venditor. Quatuor igitur modis Monopolium contingere poteſt. I. Si Princeps alicui concedat privilegium, ut ſolus vendat aliquod genus mercium; & hoc certe licitum eſt. II. Si mercator impediat, ne aliæ merces advehantur, ut ipſe merces ſuas vendat cum damno Reipublicæ; & hoc eſt certe illicitum, & tenetur ad damni reſtitutionem. Et idem dicendum de eo qui falſam notitiam ſpargit, naves eſſe ſubmerſas, aut ſimilia mendacia. III. Si unus vel pauci omnes merces emant, ut deinde vendant quanti plurimi. IV. Si venditores conſpirent inter ſe de pretio, ut non minoris vendant. Sed circa hos duos modos, hic ultimo loco adnotatos, duæ magnæ agituntur quæſtiones.

Quæritur I. An unus vel pauci Mercatores, qui tempore 816
meſſis aut vindemiæ emunt omne triticum, aut vinum pretio vili tunc currente, ut poſtea carius vendant, peccent contra juſtitiam? Certum eſt 1. id licitum eſſe, ſi emantur merces non neceſſariæ ad vitæ ſuſtentationem, vel ad communem Reipubl. ſtatum, ut ſunt gemmæ pretioſæ, equi generoſi, ornatus mulierum, & ſimilia. Certum eſt 2. licitum eſſe emere triticum, vinum, &c. ut poſtea vendantur Reipub. pretio communi, quo venderent alii negotiatores ea de longe aſportantes, vel ut vendantur civibus moderato lucro, poſtquam cives jam emerunt ſibi neceſſaria, & convenientia. Ita *Bon. D. 3. q. 2. p. 2. num. 3. Salm. cap. 2. n. 45. cum Trull. Tap. ac Vill.* & ſic etiam docet *S. Antonin. p. 2. tit. 1. cap. 23. §. 15.* ubi ait: *Licite poteſt Mercator annonas illas emere meſſis tempore, carius poſtea venditurus, ut ſic honeſtum per opera ſua lucrum reportet.* Quæſtio igitur eſt de ementibus omnes illas res neceſſarias ad ſuſtentationem, ut poſtea vendant carius ad ſuum libitum, an iſti teneantur ad reſtitutionem? *Prima* ſententia negat, & hanc tenent *Leſſ. l. 2. cap. 21. num. 151. & Mol. D. 345. in fin.* Ratio,

quia hujuſmodi emtores, quamvis peccent contra juſtitiam legalem, non tamen lædunt juſtitiam commutativam, cum emerint pretio currenti; Alias, ut dicunt, etiamſi eam læderent emtores, qui concurrendo ſimul caritiam inducerent, quia ſic etiam ipſi eſſent cauſa, ut pretium augeretur. Hæc tamen ſententia minime mihi videtur probabilis, quia conſtitutio pretii non pendet a privato arbitrio venditorum, ſed communi æſtimatione civium; Nec obſtat paritas adducta emtorum concurrentium, quia tunc auctio pretii evenit per accidens; at hic pretium augetur ex ſola venditorum voluntate. Unde recte *Sanctus Antonin. loc. cit.* ſic docuit: *Si autem annonam temporis emit, & tantum congregat, ut poſtea compellantur homines emere ab uno ad placitum ſuum, & ideo vendit care ut vult, enormiter peccat contra proximum, & Communitatem.* *Secunda* igitur ſententia communis, & vera, quam tenent *Sotus l. 6. de Juſt. q. 2. a. 2. Sylveſt. v. Emtio. q. 10. Contin. Tournely t. 1. pag. 477. Viva q. 2. a. 4. Croix l. 3. p. 2. n. 946. Salm. c. 2. n. 44. cum Trull. Bann. Tap. & Vill.* docet hos emtores teneri ad reſtitutionem damni arbitrio prudentum ceteris emtoribus, & Reipub. ſi merces vendant carius, quam juxta fori æſtimationem pretium curreret, ſi ipſi Monopolium non feciſſent. Ratio, quia iſti ſunt cauſa, ut pretium injuſte augeatur. Eandem ſententiam ſequitur etiam *Lugo D. 26. n. 176.* modo tamen pretium augeatur ſupra ſummum, quo merces venderentur, ſi factum non fuiſſet Monopolium. Ceterum probabiliter conſent idem *Lugo num. 177. Bon. D. 3. q. 2. p. 5. n. 4. Fill. tr. 35. c. 8. n. 214. Holzmann de Contr. c. 4. n. 805. Croix l. c. n. 946. & apud Lugo d. nu. 177. Bann. Arag. Eman. & Vega*, non peccare contra juſtitiam tales emtores ſi vendant pretio ſummo, quod curreret, ſi monopolium non præceſſiſſet. Ratio, quia quiſque jus habet ad rem ſuam vendendam pretio rigoroſo. An autem hujuſmodi venditor (ſi unus ſit qui merces illas congregarit) peccet tunc ſaltem contra charitatem? Affirmant plures, ſed negant *Holzman c. 4. n. 805. & Lugo D. 26. n. 178. cum Mol. & Leſs. c. 20. num. 168.* Modo alios non inducat ad carius vendendum; nam alioquin nemo tenetur negligere commodum ſuum, ut damnum alienum evitet, quando non tenetur avertere.

817 Quæritur II. An Mercatores inter ſe conſpirantes, ut merces vendant pretio cariori, teneantur ad reſtitutionem? Certum eſt teneri, ſi conveniant vendere pretio ultra ſupremum; ſicut pariter peccant contra juſtitiam artifices illi, & ſimiles, qui inter ſe conveniunt de non locando operas ſuas, niſi pretio ſummum excedenti, ut *Leſs. l. 2. cap. 21. n. 147. Salmant. de Contr. cap. 2. num. 58.* cum aliis communiter. Quæſtio igitur eſt, quando conventio fit, ut merces non vendantur, niſi pretio ſummo, an peccetur contra juſtitiam? *Prima* ſententia affirmat, quam tenent *Laym. l. 3. tr. 4. c. 18. n. 43. Sot. l. 6. q. 2. a. 3. Tournely t. 1. p. 447. Spor. de 7. Præc. c. 5. n. 103. Ronc. de Contr. c. 8. q. 2. R. 3. & Reb. ac Dic. ap. Salm.* Ratio, tum quia ex *l. un. C. de Monop.* hoc graviter prohibetur ſub privatione omnium bonorum, & perpetuo exilio; tum quia hujuſmodi Mercatores per medium iniquum cogunt alios emere pretio illo ſupremo. *Secunda* tamen ſententia dicit hos non peccare contra juſtitiam, & hanc tenent *Leſs. l. 2. c. 21. n. 145. Lugo D. 26. n. 172. & 173. Viva de Contr. q. 2. a. 4. n. 2.* (qui vocat communem) *Fill. t. 35. c. 8. n. 232. Holzman c. 4. n. 805. Tamb. Dec. l. 8. c. 3. §. 12. n. 11. cum Mol. Bon. & Salm. c. 2. n. 56. cum Tap. Bann. Reg.* & probabilem vocat *Laym. l. c. n. 42. cum P. Nav.* Prima ſententia eſt quidem probabilis, ſed hæc ſecunda non minus probabilis videtur, & forte probabilior, tum auctoritate DD. tum ratione; quia non apte dicitur, quod venditores convenientes vendere pretio ſummo cogant alios ad ſic emendum, cum iſti voluntarie emant; ſi coguntur, non coguntur a venditoribus, ſed a ſua propria neceſſitate, quæ non poteſt dici vera coactio ex parte venditorum emanans. Recte igitur loquendo, dicendum per talem conventionem emtores potius impediri ab emendo pretio minori. Cum autem ſic impediantur, non irrogatur eis injuria, niſi impediantur minis vel mendaciis, ſicut accidit in omni alio contractu: Alias etiamſi aliquis tantum ſuaderet venditori, ut venderet pretio ſummo, etiam peccaret contra juſtitiam, & teneretur ad reſtitutionem; quod idem Contrarii negant. Hæc ratio ſumitur ex regula generali, ut diximus *n. 582. & 584.* Sicut enim non infertur injuria alteri, cui ſine vi vel fraude impedias, ne teſtator relinquat hæreditatem non debitam, etiamſi teſtator erat determinatus ad eam illi relinquendam; ita in caſu noſtro. Licet igitur talis conventio ſit illicita, quia eſt prohibita jure poſitivo, non eſt tamen injurioſa jure naturali. Nec valet dicere, quod ipſa conventio venditorum, cum ipſi mutuo obligentur ad non vendendum niſi pretio ſummo, cogeret emtores ad ſic emendum; Nam reſpondetur 1. quod hoc pactum, cum ſit ſponte initum, non eſt in illo nec vis, nec fraus. Reſpondetur 2. quod hujuſmodi conventio, cum ſit illicita, & contra charitatem, ut infra dicemus, nullam poteſt inducere obligationem, ex Reg. Jur. 69. in 6. ubi: *In malis promiſſis fidem non expedit ſervare*; juxta dicta *num. 712.* Hinc, poſita probabilitate hujus ſecundæ ſententiæ, probabilius eſt hos venditores non teneri ad reſtitutionem, prout diximus *pag. 177. v. Ceterum, & n. 669.* Non dubitatur autem, quod Judex eo caſu poſſit pretium ſupremum reducere ad medium, ut *Lugo num. 177.* Nec dubitandum quin præfati venditores ſic conſpirando graviter peccent contra charitatem, ut docent *Leſſ. cap. 21. num. 145. Salm. d. num. 56. & Lugo num. 175. cum Mol.* & communi, a qua ait *Lugo* non recedendum. Ratio, quia licet charitas non te obliget ad vendendum infra pretium ſummum, videtur tamen te obligare ad non diſſuadendum aliis, ne minori pretio vendant: Sicut, eſto charitas non te obliget ad dandam eleemoſynam, videtur tamen te obligare ad non diſſuadendos alios, qui eam largiri volunt.

Sed hic aliud dubium fit, an facto monopolio de pretio injuſto a mercatoribus, liceat aliis merces eodem pretio vendere? Negant *Tapia, Reb. & Dic. apud Salm. cap. 2. num. 57.* quia pretium illud injuſtum eſt. Sed affirmant *Salm. ib. cum Bon. Trull. Reg. Medina, & Diana.* Ratio, quia illud pretium jam commune eſt, & currens; & per accidens ſe habet, ut ex injuſtitia aliorum adauctum ſit. At prima ſententia mihi omnino melior videtur, ſemper ac (intelligo) pretium ſit ultra ſupremum. Ratio, quia pretium illud per injuſtitiam adauctum, ſemper, & per ſe injuſtum eſt, & ad juſtitiam reducendum. Illa autem minime eſt dicenda juſta æſtimatio, quæ injuſta deprehenditur, & ex injuſtitia eſt orta; imo neque æſtimatio dici debet, ſed potius deceptio & fraus. Ita recte *Concina t. 7. pag. 288. n. 5.*

„ 10. Venditor debet emtorem præmonere de notabili vi- 818
„ tio rei, quod ei obeſſe poteſt, v. g. ſi equus ſit furioſus,
„ domus ruinoſa, oves morbidæ, pannus adustus, &c. alio-
„ qui tenetur de fraude, & damno ſecuto: ſaltem ſi defectus
„ fuerit in ſubſtantia, vel quantitate, v. g. ſi deficiat in pon-
„ dere, vel menſura, aut vendiderit rem unam pro alia:
„ & ſic peccat mortaliter cum obligatione reſtituendi, 1.
„ Qui frumentum venditurus ponit prius in loco humido, ut
„ intumeſcat. 2. Qui vino Rhenano miſcet Francicum. 3.
„ Qui carnes bubulas vendit pro vervecinis, &c. V. *Leſſ.*
„ *Bon. Dian. p. 1. t. 8. R. 51. Trull. d. 11.* Quando autem
„ venditor poſſit juſte tacere vitia qualitatis rei, quæ vendi-
„ tur, ſine obligatione reſtituendi pretium, vel reſcindendi
„ contractum, vide *Card. Lugo d. 26. ſ. 8. n. 128. & Trull.*
„ *l. 20. d. 11.* ubi notat venditionem factam ab ignorante
„ vitium rei eſſe validam; reſcindendam tamen, vel redu-
„ cendam ad æqualitatem, niſi venditor contra hoc exceperit.

Triplex igitur vitium poteſt eſſe in re vendenda, I. circa *Subſtantiam*, ut ſi vendatur ſtannum pro argento. II. circa *Quantitatem*, ſi dentur 5. modia pro 10. III. circa *Qualitatem*, ut ſi vendatur vinum corruptum, pannum aduſtum.

819 Et I. ſi vitium ſuit circa *Subſtantiam*, certe contractus eſt nullus, & venditor tenetur vel contractum reſcindere (ſi ulter vitio manifeſtato non emiſſet, ut docet *Leſſ. l. 2. c. 21. n. 87.*), vel ſaltem exceſſum pretii reddere. Idem contra, ſi emtor emat gemmam pro vitro, tenetur ſupplere pretium, ſaltem infimum, ſi dolum ipſe non adhibuit, *Salm. c. 2. n. 171.* Excipe, ſi uterque ſorti ſe committant ob ignorantiam valoris, ut diximus *n. 802. v. Not. 4.*

Sed hic dubitatur, an licite quis emeret ſcienter argentum pro ſtanno, petendo a venditore ignorante, ut condonet, quod amplius valeat? Omnino negandum, contra aliquos, quia talis donatio, cum procedat ex ignorantia, nulla eſt. Ita *Tamb. l. 8. tr. 3. c. 7. §. 11. n. 39. cum Salas, & Salm. c. 2. n. 172. Leſſ. n. 48.*

Idem, ſi venditor ob ignorantiam rem venderet infimo pretio, etiamſi venditor non interrogaret emtorem de rei valore (nam, ſi interrogaret, certe tenetur emptor valorem manifeſtare). Ita *Salm. ib. Lugo D. 26. n. 132. & Tamb. n. 38. in fin.* Ratio, quia venditor tunc ob ignorantiam facile pretium infimum acceptat. (Excipit *Leſſ.* niſi ignorantia eſſet communis in aliquo loco, per quam res vilius æſtimatur.) Sed huic ſententiæ neſcio acquieſcere. Non nego, quod ratione illius donationis nihil emtor retinere poſſit, quia non eſt vera donatio, quicquid dicant *Cajet. & Arm. ap. Lugo*; At neſcio, cur non valeat hujuſmodi contractus, ut vera venditio? Ex una parte enim emtor juſte emit, infimum pretium ſolvendo; ex alia non valeo intelligere, unde ipſe obligationem habeat certiorandi venditorem (ſive interroget venditor, ſive non) de rei valore ignorato, quando nullo modo eum poſitive decipit, aut cogit ad vendendum: Quod autem venditor ignoret pretium illud eſſe infimum, per accidens ſe habet, & ipſi imputandum eſt.

Si vero res mixta venditur ut pura, quando vere ſit res 820
perfectior aliis, & poſt mixtionem aliis non ſit deterior, probabiliter vendi poteſt, vitio non manifeſtato, pretio communi, *Salm. num. 173. Leſſ. n. 83.* & conſentit *P. Conc. p. 308. n. 39.* cum ſententia fere communi, ut aſſerit; modo, facta mixtione, merx vere adæquet alias, quæ communiter venduntur. Sed dubitatur 1. an idem poſſit dici de vino mixto cum aqua? Negant *ib. Salm.* ſed fatentur graves DD. hoc admittere, ut revera admittit *Leſſ. d. n. 83. cum Lop. & aliis, ut infra.* Et ſatis probabile videtur, niſi ex mixtione vinum aceſceret, vel ſervari non poſſet ab emtore, qui ad ſervandum emeret, ut ajunt *Tamb. n. 27. Serra 2. 2. q. 77. a. 2. cum Soto, & Conrado, Jo. de la Crux, & Diana ap. Moyan.* Saltem in hoc non videtur eſſe gravis injuſtitia.

Dubitatur 2. an ſit injuſtitia vendere quid pro quo, ut ſo- 821
lent pharmacopolæ, ſi quod traditur, ſit æque, vel fere æque utile? Negant probabiliter *Spor. c. 5. n. 74. Salm. c. 2. n. 174. cum Lug. Sot. Dic. Medin. Salas, & Tamb. l. 6. n. 9.* dummodo exigatur juſtum pretium rei traditæ. Ratio, quia tunc non adeſt diverſitas ſubſtantialis quoad finem emtoris. Recte tamen advertit *Tamb.* quod, ut venditor in hoc excuſetur, debet eſſe certus, non dubius de tali æqualitate virtutis.

II. Si vitium eſt circa *Quantitatem*, quæritur, an excuſe- 822
tur qui utitur menſura diminuta, ut conſequatur juſtum pretium, alias non conſecuturus ob injuſtam taxam, vel injuſtum monopolium ementium? Valde probabiliter affirmant

Lugo

Lugo D. 26. n. 125. Laym. l. 3. tr. 4. c. 17. §. 2. n. 15. Pal. D. 5. p. 22. n. 5. Spor. de 7. Pr. c. 5. n. 76. cum Sot. Val. Tol. & Salm. c. 2. n. 175. cum Reb. Salas, & Dic. Ratio, quia tunc iſta vexationem ſuam juſte redimit.

823 III. Si vitium denique eſt circa *Qualitatem*, quando eſt de ſe patens non tenetur venditor illud manifeſtare, ut *S. Th. 2. 2. q. 77. a. 3. cum communi*. Notant bene tamen *Salm. c. 2. n. 176. cum* Lugo, *Laym. Dic. & Pal.* quod, ſi venditori conſtet ignorantia emtoris, tenetur in conſcientia vitium manifeſtare, vel damnum compenſare; quamvis ceterum (*ut dicit Tamb. ib. n. 19. cum* Leſs. *& Mol.*) contractus ſit validus; niſi, excipit *Leſs. l. 2. c. 17. n. 33.* res adhuc ſit integra. Excipitur item, ſi qualitas tranſierit in ſubſtantiam, puta, ſi emtor expreſſe dixerit, *nolo vinum; ſi non eſt vetus, Tamb. n. 21. cum Dic.* qui etiam notat *n.* 22. quod venditor dolo decipiens emtorem circa qualitatem, ſi res æque illi non ſit, vel fere æque utilis, tenetur vel contractum reſcindere, vel damnum reſarcire ad arbitrium emtoris; & idem dicit *Habert t. 4. p.* 281. *q.* 3. Quando autem vitium rei occultum, & nocivum ſit emtori, ut ſi equus ſit furioſus, domus ruinoſa, recte dicit hic *Buſ. cum Viv. a. 5. n.* 3. teneri ex juſtitia venditorem illum de vitio monere. Notat etiam *Viva q. 2. a. 5. n. 3. cum* Leſs. quod, ſi emtor interroget, an res habeat certum defectum, tenetur venditor manifeſtare: alias venditio eſt nulla: Secus autem, ſi interroget in genere; tunc, ſi res eſt utilis ad finem emtoris, venditio eſt valida. Deinde notat *Tamb. d. §. 11. n. 29.* quod ſi venditor proteſtetur, ſe nolle rationem dare de quocumque defectu, ſed vendere uti vulgo dicitur: *A ſacco d'oſſa rotte*; tunc ad nihil tenetur. Unde merito approbat *Tamb.* conſuetudinem, quæ alicubi viget, præſertim in nundinis magnis, quod ita vendantur animalia, etiamſi vitia ſint occultiſſima. Ratio, quia ad tollendas lites ob commune bonum ſatis hoc cohoneſtari poteſt a conſuetudine: Dummodo, intelligendum, non vendatur res ultra juſtum pretium, ſaltem ſupremum, quanti valet res, habita ratione illius vitii occulti.

824 „ 11. Si ſcias occulte debitorem tuum non eſſe ſolvendo, „ injuſtum videtur, iis, qui id neſciunt, debitum illud ven- „ dere pretio ordinario; tum quia eſt dolus, tum quia vi- „ tium intrinſecum crediti non revelatur, *Bon. l. c. p. 10. ex* „ *Leſſ. c. 21. d. 10. Fill. &c.*

„ 12. Etſi venditor ſciat pretium mercis mox minuen- „ dum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere „ emtori (ſecluſo tamen dolo, fraudibus, & mendaciis, qui- „ bus emtorem allicere ad emendum ei non licet); quia „ pretium currens ſimpliciter adhuc eſt juſtum, *Bon. q. 2. p.* „ *5. n. 12. ex Az. & Fillinc. &c.*

Sed de hoc dubitatur inter DD. Alii enim, ut *Rodr. Med. Gabr. &c. c. 2. n.* 107. negant poſſe vendi pretio currenti rem, quæ ſcitur mox minoris valitura, quia tunc res illa ea tali circumſtantia minus valet: Et hanc recte *Salm. cum Pal.* probabilem vocant. Alii tamen affirmant, ut *cum Buſ. Leſſ. c. 21. n. 40. Tournely t. 1. p. 448. Salm. n.* 108. *cum Cajet. Bon. Pal. Sot. Trull. ex S. Th. qui 2. 2. q. 77. a. 3. ad* 4. qui expreſſe hoc docet. Ratio quia non eſt reſpiciendus valor futurus, ſed præſens, qui non variatur ea notitia particulari, ſed ea communi æſtimatione: Et hanc ſententiam veriorem cenſeo, ſi vere notitia ſit particularis, non autem ſi communis. Sic pariter contra, bene ajunt *P. Concina t. 7. pag.* 302. *n. 10. & Tournely p. 447. cum Bann. Cajet. Mald. & Salm.* licere cuique emere merces pretio currenti, ſcienti pretium brevi augendum, quamvis hoc ignorent venditores, ut probatur exemplo Joſephi *Gen.* 41. Item dicendum cum *Tournely p. 449. & Concina p. 303. n.* 21. bene te poſſe emere pecunia, quam privare ſcis brevi prohibendam; modo, ſemper intellige, abſint mendacia, vis, aut fraus. Utrum autem emtor, aut venditor eo caſu peccet contra charitatem, qui venderet rem illam alicui cum tanto ejus damno? Reſp. *S. Th. l. c. Abundantioris eſſe virtutis, ſi pretium minuat*. Sed, ſi non minuit, regulariter non peccat, ut dicunt *Tournely d. p. 449. & Salm. ib.* quia ſic ille conſulit rebus ſuis, licet damnum per accidens alteri eveniat: Certum autem eſt non teneri cum ſuo damno rem manifeſtare, ut *Continuator Tournely t. 1. p. 448. Ronc. de Contr. c. 5. q. 6. R. 2. & Salm. c.* 2. *n.* 108. *cum Leſſ. Bon. Trull. &c.* Ratio, quia ex una parte non lædit charitatem, qui utitur jure ſuo juſte conſulens rebus ſuis, quamvis alter per accidens damnum ex eo patiatur, ex altera parte non tenetur notitiam illam manifeſtare cum ſuo incommodo, ut ajunt *Leſſ. l. 2. cap. 21. n. 40. & iidem Salm. ib. cum Sot. Caj. Bann. Pal. Bon. Nav. &c.* communiter. Dictum eſt *regulariter*, nam excipiunt 1. *Tournely*, & *Ronc.*, ſi tali venditione emtor reduceretur ad extremam, vel gravem neceſſitatem; ſicut enim charitas præcipit, ut ſubveniamus proximo graviter indigenti, ſic vetat, ne in paupertatem ipſe redigatur, ut nobis divitias comparemus. Excipit 2. *Roncaglia*, ſi ille cauſa talis notitiæ venderet in majori quantitate, quam foret venditurus cum gravi damno emtoris; niſi ille adhuc eamdem quantitatem eodem pretio emturus fuiſſet ab aliis: At *Salmant. l. c.* merito ſentiunt hanc exceptionem regulariter non valere. Excipit 3. idem *Roncaglia*, ſi is poſſet mercem ſuam pluribus vendere, & vendit uni; vel ſi poſſet vendere alicui, qui ſtatim iterum venderet aliis rem conſumturis, & venderet alteri rem ſervatum uſque ad tempus diminutionis pretii. An autem in his omnibus caſibus venditor ſemper graviter charitatem læderet, dubito, ſi attendatur ratio ab iiſdem Auctoribus citatis, nempe quod charitas non vetat, ne ſibi quis conſulat utendo jure ſuo, licet alteri per accidens damnum obveniat.

„ 13. Si cui datum eſt aliquid vendendum pretio, v. g. in- 825
„ fimo, vel moderato, & is vendat rigoroſo, probabile eſt, „ ut habet *Angel. v. Emtio*, non teneri reſtituere, ſed poſſe „ retinere exceſſum, cum ſua induſtria acquiſiverit. Aliud ta- „ men eſt de famulis mercatorum, quibus indeterminato pre- „ tio traditur meliori modo vendendum, quo poſſunt, in uti- „ litatem domini. V. *Leſſ. d. 18. C. Lugo d. 26. §. 9.*

Quæritur, an tradita tibi re ad vendendum, pretio deſignato, poſſis tibi retinere plus quod ex ea retrahes? Certum eſt nihil poſſe retinere, ſi ſis famulus ſtipendiatus domini rei, ſive pretio conductus ad vendendum. Alioquin, duo adſunt ſententiæ: *Prima*, quam tenet *Buſ. mox ſupra cum Ang.* & probabilem putant *Viva de Contr. q. 2. a. 3. n. 4. ac Mazz. t. 2. p. 122. q.* 4. affirmat poſſe retinere, ſi ea tua induſtria vendas ultra pretium aſſignatum, quia exceſſus ille non rei, ſed tuæ induſtriæ fructus eſt. *Secunda* tamen ſententia vera, quam tenent *Leſſ. l. 2. c. 21. n. 138. Lugo D. 26. n. 150. Spor. Complem. de 7. Pr. c. 5. n. 38. Ronc. de Contr. c. 9. q. 1. R. 2. Tamb. Dec. l. 8. tr. 3. c. 7. §. 9. n. 10. Tournely t. 1. p. 473. Conc. t. 7. p. 293. n. 13. Salm. c. 2. n. 72. cum Sylveſt. Pal. Vill. & Fagund.* (qui *ap. Renzi de 7. Præcep. c. 6. q.* 10. primam ſententiam putat improbabilem), negat te poſſe retinere illud pluris quod ex venditione retrahis. Ratio, quia aſſignatio illa facta eſt a domino, ne infra, non autem ne ſupra res vendatur. Excipiunt vero *Salm. n. 71. & Roncaglia l. c.* conſentitque *Croix l. 3. p. 2. n.* 114. ſi dominus commiſerit vendere in uno loco, & tu, facta ibi diligentia, plus vendas in alio valde diſtanti. Sed merito id negant *Lugo l. c. v. Quarto, Spor. Tamb. & Tournely ll. cc.* tunc enim tantum poter retinere pretium tui laboris, non autem totum exceſſum retractum ex re, quæ ſemper domino ſuo fructificat. Et idem dicendum ſentio (quicquid dicant *Salm. n.* 76.), ſi tibi alter commiſerit aliquid tanti emere, & tu minoris emas, adhibita diligentia extraordinaria; eo caſu, præter valorem tui laboris, non poteris plus a Domino exigere, quam impendiſti, cum nomine ſuo, non tuo rem emiſti.

Bene autem poteris exceſſum ex re vendita retractum tibi retinere in ſequentibus caſibus: I. Si res tua induſtria ſit meliorata, & ideo pluris vendas, ut concedunt *P. Conc., & Tournely ll. cc. cum Salm. n.* 71. Ratio, quia, ut communiter docent *Mol. Dic. & alii cum Croix l. 3. p.* 2. *n.* 213. fructus mixti, ſcil. provenientes tam ex natura rei, quam ex induſtria, non debent reſtitui domino a poſſeſſore tam bonæ quam malæ fidei, niſi quantum reſpondent naturæ, non vero quantum reſpondent induſtriæ, fructus enim illi non ſunt rei, ſed hominis, occaſione rei, vel per rem tanquam inſtrumentum ſibi lucrantis. II. Si tacite cum domino convenerit, nihil ei dare ultra pretium deſignatum; ita Lugo *Diſp. 26. n. 150. & Salm. cum Pal. Salas, Led. &c.* Quod utique intervenire aſſerunt, ſi dominus pro tuo labore nullum aſſignet ſtipendium. III. Si lucrum ſit parvi momenti, ut *Spor. & Tamb. ll. cc.* quia tunc facile præſumitur dominus conſentire, ut modicum illud lucrum tibi retineas. IV. Si tu, facta communi diligentia, & pretio majori non invento, rem tibi emas, & poſtea pluris vendas, ſolvaſque domino ſolum pretium aſſignatum. Ita Lugo *d. n. 150. v. Quinto, Leſſ. c. 21. n. 139. Tournely p. 174. Viva l. c. & Salm. n. 75. cum Vill. & Mald.* Et idem ait *Lugo n.* 151. ſi alter tibi commiſerit aliquid emere tali pretio, & tu invenias rem pretio minori; poteris tunc rem tibi emere, & poſtea eam vendere illi alteri pretio majori, dummodo poſtea, adhibita diligentia ordinaria, non inveniſſes occaſionem rei emendæ, niſi illo majori pretio. Additque *Lugo n.* 152. tunc cenſeri, quod tu volueris rem tibi emere, aut vendere, quoties habueris animum retinendi tibi exceſſum, & ſimul aſſumendi periculum rei, ſi forte periiſſet. Id tamen bene advertit Lugo, non eſſe licitum Clericis, quibus interdicta eſt negotiatio, ſi ipſi ideo emant, ut poſtea non mutatam carius vendant, ut in *Dubio ſeq.* fuſius declarabimus.

Quid, ſi tu gratis te obtuleris ad vendendum, vel emendum? Nihil poſſe retinere dicunt *Mol. D. 365. & Leſſ. c. 21. n.* 138. Sed *Ronc. l. c. Spor. n. 41. cum Fagund. Tamb. n.* 6. dicunt poſſe tibi retinere pretium tui laboris, ſi non habueris animum donandi; Sic enim fuiſti quidem mendax, & non fidelis, ſed non fuiſti injuſtus, cum tuus labor jam pretio dignus erat. Et hoc probabilius mihi videtur, modo dominus jam prius ſtatuiſſet vendere rem illam, & modo alter non fuiſſet, qui gratis rem domino venderet.

„ 14. Quando Sartoribus ementibus pannum pro iis, qui- 826
„ bus veſtes conficiunt, minoris venditur, quam aliis, eo „ quod ſint Parochiani mercatorum, vel ſæpe ab iis emant, „ poſſunt partem pretii remiſſam ſibi retinere, dummodo „ alias fideliter agant, quia nulli fit injuria: & cum mer- „ catorum plurimum interſit, ut tamen ad ipſorum potius, „ quam ad aliorum officinas veniant, cenſentur in ipſorum „ gratiam remittere, iiſque donare eam partem, *Fillinc.* „ *Dian. p. 1. t. 8. R. 26.* Negat tamen *Salas*, eo quod mer- „ catores falſo dicant ſe remittere, ut alliciant.

Caute igitur, ut bene advertit *Cont. Tournely t. 1. p. 474. v. Colliges*, permittendum eſt Sartoribus ementibus pannos pro aliis, retinere aliquid de pretio; nam aliquando mercatores revera potius ſimulant ipſis donare, quam donent, ita ut ſi dominus ipſe adiret, pro eodem pretio rem obtineret. Ceterum, ſi Sartor fideliter negotium domini gerat, & mercator ei aliquid donet vere gratis, quia ſuam officinam ille frequentat, vel ut eum alliciet ad ſuam officinam frequentandam, licite Sartor poſſet retinere donatum, modo moralem diligentiam adhibuerit ad emendum ab aliis mercatoribus pretio minori, ita *Tournely l. c. Spor. de 7. Præc. c. 5.*

n. 37. cum Buſemb. mox ſupra, & Salm. c. 2. n. 76. cum Fill. Trull. Dian. &c. Præterea advertunt *Salm. ib.* nihil poſſe exigere Sartores ob lucrum, quod iis ceſſat, ceſſando ab opere, cauſa adeundi mercatores ad veſtes emendas, quando ipſi ultro ad emendum ſe offerunt; Hoc intelligendum, ſi alioquin alter non deeſſet, qui gratis domino emeret, ut diximus mox ſupra *n. anteced. in fin.*

827 „ 15. Cum res duobus inſolidum eſt vendita, is dominium acquirit, cui tradita eſt, dummodo is pretium ſolverit. Si neutri tradita ſit, debetur ei qui prius tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Eccleſiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. Vid. *Leſſ. l. c. & Card. Lugo, d. 26. ſ. 9.*

Si res igitur ſit vendita uni, & poſtea tradatur ſecundo emtori, res illius ſit. Excipe 1. niſi hic ſecundus emtor ſit conſcius prioris venditionis; Ita *Leſſ. l. 2. c. 19. n. 142. cum Gloſſ. in c. Si tibi de Præb. in 6. P. Conc. t. 7. p. 267. n. 4. Salm. tr. t. 4. n. 10. cum communi*; Et hoc etiamſi hic ſecundus emtor ſit perſona privilegiata, ut *Tournely t. 1. p. 456. Conc. l. c. Salm. ib. cum Leſſ.* & aliis communiter; Tunc enim iſte tenetur rem tradere primo emtori: ſed non ante ſententiam, niſi forte ipſe induxerit venditorem ad rem ſibi ſecundo vendendam, ut *Leſſ. Salm. & Tourn. ll. cc.* Excipe 2. ſi primus emtor ſit privilegiatus, nempe locus pius, aut Univerſitas; *Tourn. p. 455. Conc. p. 267. n. 4. & Salm. n. 9.* Excipe 3. ſi res ſit tradita ſecundo titulo gratioſo, nam hic debet rem ſibi traditam reſtituere emtori, qui jus habet ad rem, ex *l. Ignoti C. de Revoc. his quæ &c.* Hæc tamen reſtitutio non debetur, niſi alius emtor petat intra annum, ex *l. 1. D. Quæ in fraud.* Ita *Leſſ. Tourn. & Salm. l. c.*

828 „ 16. Si res pereat ante traditionem, & ſit certa, ac determinata, v. g. hæc domus, hoc dolium vini, perit emtori, niſi aliter expreſſe conventum ſit, aut venditoris culpa pereat. Si autem res ſit indeterminata (ut ſi quis emerit 10. modios tritici ex granario, oves ex grege) aut ſi emat rem determinatam quidem, ſed ad menſuram (ut acervum totum tritici uno floreno in ſingulas menſuras), tunc ante rei traditionem, aut menſurationem, periculum ſpectat ad venditorem. V. *Leſſ. d. 12. l. c. Card. Lugo, d. ſ. 14. n. 216. Laym. l. 3. t. 4. c. 17. §. 2. Bon. q. 2. p. 8.* * (*Excipe, ſi emtor ſit in mora, ne res ſit dimenſa, ex l. Lector D. de Peric. Nota tamen, quod incrementum, & decrementum rei etiam indeterminatæ ſpectat ad emtorem; Salm. c. 2. n. 13. cum Leſſ. Bon. &c.*) *

„ 17. Si res vendita pereat, aut deterior fiat poſt traditionem, perit emtori; licet pretium nondum perſolverit, quia res Domino perit, *Laym. Bon. ll. cc.*

829 „ Quæres 1. an, & quomodo liceat emere chirographa, ſeu credita alterius?

„ Reſpond. Si credita impoſterum exigenda (ſive jus, quod habet alter, ut ipſi in futurum aliquid ſolvatur) ſint certa, ea minoris emere, ſolutione anticipata, eſt uſura, ſecluſo tamen lucro ceſſante, & damno emergente, *Bon. d. 3. q. 3. p. 10. ex Mol. Leſſ. Tol. Fill.* quia accipitur aliquid ſupra ſortem ex mutuo; nam mutat implicite minorem pecuniam pro exigenda majore. Dixi *certa*, quia ſi credita ſint incerta, periculoſa, & litigioſa, ac cum difficultate exigenda, licite is, qui non eſt cauſa iſtius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo ſolutioni minor eſt, vel major; quia cum tali periculo, & difficultate minus valent, *Bon. l. c. Trull. l. 7. c. 20. d. 8.*

Creditum incertum, vel difficilis exactionis licite poteſt minoris emi, etſi ementi ſit facile illud integre exigere; quia pretium ſumitur a communi æſtimatione, non ex circumſtantia particularis ementis, ut dicunt ex *S. Th. 2. 2. q. 77. a. 1. Leſſ. l. 2. c. 21. n. 76. Lugo d. 25. n. 94. Salm. c. 2. n. 156. cum Mol. Bon. Trull.* contra alios. Sed in dubium revocatur, an creditum liquidum poſſit licite emi minori pretio quam infimo? *Prima* ſententia affirmat, quam tenent *Cajet. v. Uſura, Arm. eod. v. n. 33. Nav. c. 17. n. 231. Sanch. Conſ. l. 1. c. 7. d. 17. Tol. l. 5. c. 31. in fin. Auctor in Add. ad Anacl. de Vendit. q. VI. Tamb. Dec. l. 8. tr. 3. c. 7. §. 9. n. 3. cum Dic.* & probabilem putant *Lugo D. 26. n. 95. adhæretque Az. t. 3. l. 7. c. 10. q. 5. v. In hac, cum Abb. in c. Ex parte de Alten. mut. & S. Bern. Sen. p. 2. Serm. 34. Diana p. 1. tr. 8. Reſ. 49. cum Sa, Milder. Philiarcho, & Fab.* item *innot. Bannez, Guil. & Serra ap. Salm. c. 2. n. 159.* refertque *Leſſ. l. 2. c. 21. n. 66.* ſic docuiſſe Lovanii Cardinalem Bellarminum. Ratio, quia hic contractus non eſt mutui, ſed emtionis, qua non emitur pecunia, ſed actio ad illam; & ideo juſtum cenſetur pretium, quod communiter negotiatores pro talibus chirographis ſolvere ſolent. *Secunda* vero ſententia negat, eamque tenent *S. Th. Opuſc. 67. Leſſ. l. 2. c. 21. n. 67. Lugo D. 26. n. 96. Salm. n. 160. cum Pal. Sylv. &c. Croix l. 3. p. 2. n. 984. Laym. l. 3. t. 4. c. 17. §. 5. n. 33. Az. l. c. Vera de Contr. q. 2. a. 2. n. 8. Spor. de 7. Pr. c. 4. n. 49.* & alii plures. Ratio, quia actio ad creditum liquidum revera, cum nullum adſit periculum, aut ſumtus pro eo recuperando, tanti valet, quanti ipſa pecunia debita; unde emere vilius actionem illam anticipata ſolutione, quando nullum intervenit incommodum, eſt virtualis uſura. Hæc ſententia eſt quidem ſuadenda ut communior & tutior, ſed primam, tum ob auctoritatem DD. tum ob rationem, ſicut *Azor.*, & *Laym.* reprobare non audent, ita nec ego, modo abſit omnis animus uſurarius; Res enim naturales, ut bene ait *Petrocoreaſ. t. 2. pag. 348.* pretium non habent, ſed tanti valent, quanti ab hominibus æſtimantur, ex *l. Pretia 62. D. ad l. Falc. ap. Cabaſſ.* Conſtat autem (ait *Caym.*) quod, cum talia chirographa ad venditionem exponuntur, minoris communiter eſtimantur, quam præſens et pecunia, & hæc diminutio æſtimationis oritur ex difficili exactione, a qua communiter præfata chirographa ſolent non eſſe immunia. Unde iidem *Lugo l. c. n. 99. Croix, & Spor.* licet ſecundam ſententiam ſequatur, dicunt tamen, quod ea ſpeculative loquendo eſt vera, ſed non practice, nam in praxi communiter hujuſmodi credita vix ſunt libera a periculo exactionis, vel ſaltem a moleſtiis, & ſumtibus. Cum autem in praxi communiter hæc credita ſint obnoxia hujuſmodi periculis, & incommodis, idcirco non improbabile videtur, pretio ipſam decreſcere juxta communem hominum æſtimationem, & ideo minoris emi poſſe. Alia autem eſt ratio mutui, alia emtionis; ex mutuo enim nihil præter ſortem exigi poteſt, niſi titulus extrinſecus ipſi accedat, in emtione autem ſola æſtimatio hominum conſtituit juſtum pretium rerum, hicque præbet titulum minoris emendi.

„ 1. Uſuram committunt 1. Miniſtri Regum, & Principum, &c. qui, ut anticipatam faciant ſolutionem, aliquid accipiunt a creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt a debitoribus, conceſſa dilatione ad ſolvendum; quia accipiunt aliquid ultra ſortem pro mutuo virtuali, *Bon. l. c. Nav. Mol. Salm. &c.* 830

„ 2. Minoris emi poſſunt regulariter credita, & ſtipendia, ſive ſalaria debita militibus, aut famulis Nobilium, quia habent adjuncta incommoda, pericula, & moleſtias in exigendo, quam ob cauſam idem licet, etiamſi credita illa tempore præſenti, vel etiam præterito fuerint ſolvenda. *Bon. l. c. ex Regin. Mol. &c.*

„ 3. Qui ipſe eſt cauſa difficilis ſolutionis, peccat contra juſtitiam emendo minoris, & tenetur ad reſtitutionem: tum quia ipſe eſt cauſa damni, cum ipſius culpa creditum valeat minus; tum quia alioqui præmium ex delicto ſuo reportaret * (*Hoc certum eſt ap. omnes, v. Salm. c. 2. n. 157.*) * *Mol. d. 313. Fill. Bon. l. c.* Hinc Quæſtores Principum, ad quos ſolutio pertinet, quando ipſi ſunt cauſa difficilis, & malignæ ſolutionis, non poſſunt chirographa, vel credita emere minoris, ut docent *Auct. cit.* Additque *Salas, & Mol. l. c.* non eſſe liberum Quæſtoribus, &c. quibus incumbit ſolvere Magnatum debita, uni potius ſolvere, quam alteri (niſi quis forte jus præ aliis habeat: V. ſupra de ordine reſtit.): ſed teneri omnibus ſolvere pro rata, *Bon. l. c. V. Trull. l. 1. d. 10.*

ARTICULUS II.

Quid ſit negotiatio, & quibus illicita?

831 *Quando Clericis negotiatio ſit graviter illicita?*

832 *Quid ſi Clericus negotietur per alium?*

833 *Quid ſi negotietur nomine alieno? Et vide ibi ſancitum. Ex Bulla Benedicti XIV.*

834 *An liceat Clerico, aut Religioſo emere animalia, ad ea vendenda ſaginata in paſcuis ſuis?* *

835 *An liceat emere pecora ad ea ſaginanda in paſcuis alienis?*

836 *An liceat emere agrum cum fructibus? An vendere carius, ut ematur vilius? An emere lanas ad vendendum pannum?*

837 *An liceat Clerico abſolute negotiari pro neceſſitate ſui, vel Familiæ.*

838 *An aliquando Laicis negotiatio ſit illicita?*

An liceat Clericis gerere negotia, ſive procurationes Secularium?

„ Reſp. Ea eſt, cum quis rem ſibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam * (*ſecus ſi in melius mutatam. S. Th. 2. 2. q. 77. a. 4. ad 1.*) *, carius vendendo, vel permutando lucratur. Quod, quia obnoxium eſt periculo multorum peccatorum, & valde diſtractivum, ac indecens ſtatui Clericali, ſic lucris inhiare, ſevere prohibitum eſt Clericis conſtitutis in Sacris * (*Conſtitutis in Sacris autem, ut Salm. c. 2. n. 37. Lugo D. 26. n. 25. Leſſ. c. 21. n. 4. & alii communiter, ex c. Secundum 6. Ne Cler. vel Mon. id affirmat etiam de Novitiis Tour. ap. Lugo, ſed Lugo merito de hoc dubitat, quia Novitii in odioſis non veniunt nomine Religioſorum.*) *; ita ut mortaliter peccent * (*Ut habet communis (ſed non contra juſtitiam), Et incurrunt ſuſpenſionem, & excommunicationem, ferendæ tamen ſententiæ; Salm. ib. De immunitate gabellarum autem, vide Salm. l. c.*) *, ſi multam negotiationi dent operam, ut ait *Leſſ. quem v. l. c. d. 1. Lay. l. 3. t. 4. c. 17. §. 7. Bon. de contr. d. 3. q. 1. p. 5. C. Lugo d. 26. ſ. 3. nu. 49.* 831

Communis igitur eſt ſententia, non prohiberi negotiationem Clericis in Minoribus. Ita *Contin. Tourn. t. 1. p. 468. n. 1. Habert t. 4. p. 287. Conc. t. 7. p. 279. n. 5. Lugo D. 26. n. 25. & Salm. tr. 14. c. 2. n. 37.* Dubitatur autem, an vetetur Beneficiatis in Minoribus? Negant *Mol. D. 342. & Trull. ap. Salm. l. c.* qui id probabile putant cum *Fill. t. 2. tr. 35. c. 1. q. 8. n. 20.* Sed melius tenendum oppoſitum cum communi ſententia, quam tenent *Lugo D. 26. n. 26. Salm. Tourn. Conc. Habert ll. cc.* item *Sa, Tab. Reb. Salas ap. Lugo, ex c. Placuit 3. Cau. 21. q. 3.* ubi prohibetur negotiatio non ſolum Presbyteris, & Diaconis, ſed etiam *Clericis*: quod ſaltem de Beneficiariis in Minoribus intelligendum eſt; Nec intelligi poteſt de Subdiaconis, dum in tertio ſæculo, quo peractum fuit Concilium Carthaginenſe III. cujus eſt præfatus Canon, nondum Subdiaconatus ordo inter ſacros connumerabatur; etenim adhuc tempore Urbani II. (qui vivebat anno 1031.) tantum Ordines Presbyteratus, & Diaconatus erant ſacri, ut patet ex Conc. Benevent. *Diſt. 60. c. 4. ap. Tourn. t. 10. p. 250.* Ratio autem, cur Beneficiariis negotiatio ſit interdicta, eſt, tum quia Beneficiarii ex officio debent Deo vacare, utpote addicti Miniſterio eccleſiaſtico; tum quia ex Bullis Pontificum, ut aſſerit *Lugo*, Beneficiarii, non ſolum in Majoribus, ſed etiam in Minoribus conſtituti expoliantur bonis acquiſitis ex negotiatione; ergo etiam iis negotiatio eſt interdicta. Sententia autem contraria, neſcio quo valido fundamento nitatur.

„ 1. Si Clericus ſemel, iterumque tantum negotietur, in materia non gravi, v. gr. libros, cruces, &c. emat, ut occulte iterum vendat carius, non eſt mortale. *Leſſ. Mald. Fill. Dian. C. Lugo l. c.*

Non

„ Non peccat graviter Clericus bis, vel ter exercens negotiationem non turpem, nec in magna quantitate, quia Jura loquuntur de exercente. Ita *Leſſ. l. 2. cap. 21. n. 4. Lugo d. 26. n. 24. Salm. de Contr. c. 2. n. 38. cum Fill. Trull. Vill. &c. ex c. Multa 1. Ne Cler. vel Mon.* ubi prohibetur Clericis, *negotium injuſtum exercere*. Hinc, etiamſi ſemel in materia gravi negotietur, nec etiam peccare gaviter, probabiliter tenent *Cajet. Salas, Delbene ap. Croix l. 3. p. 2. n.* 1003. Immo *Caſ. Michael de Palao, & Rod. Salm. ib.* dicunt non eſſe grave, etiam frequenter negotiari, quando fiat ſine ſcandalo, & negotiatio non ſit turpis, niſi præcedat monitio; Sed *Salmantic.* hoc recte inquiunt minime admittendum, cum jura ante monitionem graviter negotiationem prohibeant: monitio autem tantum requiritur ad pœnas incurrendas, non vero ut hujuſmodi exercitium ſit illicitum, cum illud a lege interdicatur, utpote ſtatui Clericali per ſe indecens.

832 Nec etiam tamen peccat graviter Clericus, qui per alium negotiatur, dante ipſo pecuniam, alio ponente induſtriam, eſt communis cum *Laym. Pal. ap. Croix ib. n.* 1009. Immo alii *ap. Salm. c. 16. n.* 40. eum excuſant etiam a veniali; E contrario tamen *Salm. ib. & Lugo D. 26. n. 35. in fin.* rationabiliter putant poſſe in eo adhuc graviter peccare, ſi ſua ſuperintendentia eſſet magna; quia tunc idem eſſet, ac ſi ipſemet negotiaretur.

833 Notandum hic ex Bulla *Bened. XIV.* contra Clericorum negotiationem, edita Romæ 25. *Febr. an.* 1741. quæ incipit, *Apoſtolicæ*, ſtatutum eſſe, quod Conſtitutiones, & pœnæ contra Clericos negotiantes intelligantur etiam pro Clerico, qui non ſuo, ſed alieno nomine quomodolibet illicitam negotiationem exercet. Item quod negotia a Laicis incœpta, ſi ad Clericum quovis titulo deferantur, ſtatim ſint ab eo dimittenda; Quod ſi non poſſint dimitti ſine detrimento, permittitur continuatio, ſed tantum ad tempus, & per interpoſitam Laici perſonam, ac de licentia S. C. Concilii (aut Ordinarii, ſi ſit extra Italiam); Alias incurret Clericus eandem Spolii pœnam.

834 „ 2. Non eſt negotiatio Eccleſiaſticis, vel Religioſis prohibita, ſi emant pecora, quæ paſcuis ſuis ſaginata vendant: quia vendunt fructus ſuorum prædiorum, vel agrorum, *Mol. Leſſ. C. Lugo ſ. 3. n.* 29. Uti nec ſi greges alant, ut fœtus, lac, lanam vendant, *C. Lugo l. c.* Ubi tamen negant licere iis conducere agros, ut fructus vendant, eo quod (licet non ſit negotiatio proprie dicta) ſpecialiter illi ſit prohibitum in *Conc. Charthag. v. l. c.*

835 Certum eſt non eſſe licitum Clericis vel Religioſis conducere agros alienos ad vendendos fructus. Ita cum *Buſ.* ut ſupra *Lugo de Contr. D. 26. n. 29. Leſſ. l. 2. c. 21. n. 6. Laym. de Contr. c. 13. §. 7. n. 40. Ronc. de Contr. c. 2. q. 4. R. 2. &c.* Ratio, quia, (ut dixit *Buſ.*), quamvis hæc proprie non ſit negotiatio, tamen vetitum eſt a *Conc. Chalced.* (non *Chartag.*) ut habetur in *c. Pervenit* 1. *cauſ.* 21. *q.* 3. ubi ſic dicitur: *Pervenit in S. Synodum, quia de eis in Clero connumerantur, quidam propter turpis lucri gratiam alienarum poſſeſſionum conductiones, & cauſas ſeculares ſuſcipiunt; & ſeipſos quidem a miniſteriis ſanctis per deſidiam ſeparant; ad domos autem ſecularium concurrunt, & ſubſtantiarum eorum gubernationes avaritiæ cauſa ſuſcipiunt. Decrevit igitur S. Synodus neminem deinceps eorum, ſive Clericum, aut Monachum, conducere poſſeſſiones, aut miſceri ſecularibus procurationibus.* E converſo licitum eſt Clerico emere agrum cum fructibus jam maturis, & illos vendere, quia tunc vendit fructus agri proprii. Ita *Salm. l. c.* cum *Mol. Fill. & Buſ. ut mox infra*. Licitum eſſe etiam emere pullos equinos, ut poſtea domitos vendat, dicit *Palaus tr. 16. D. 4. p. 13. §. 3. n. 3. cum Gutt. & Leſſarte*; Sed hoc parum mihi arridet.

An vero liceat Clerico emere pecora, vel porcos, ut vendat ſaginatos, vel ut ex fœtibus, lacte, lana lucrum faciat? Communiter id admittunt DD. ſi in propriis prædiis animalia ſaginentur, vel alantur, ut *Leſſ. l. c. n. 6. Lugo n. 29. Pal. n. 3. Laym. n. 40. Salm. n. 41. Ronc. l. c. R. 1.* Sed dubitatur, an liceat ea alere ex prædiis alienis, ut poſtea vendantur? Si ad hoc conducantur prædia aliena, cenſeo omnino dicendum, quod non liceat, ex citato *Conc. Chalced.* (niſi alicubi contraria vigeret conſuetudo). Ratio, quia, ſi ibi prohibetur conducere agros ad vendendos fructus, tanto magis videtur id vitium ad animalia ſaginanda. An autem liceat Clerico emere fructus alienorum agrorum ad animalia ſaginanda, & ſaginata vendenda? Generaliter loquendo, id concedunt *Viva de Contr. q. 2. a. 4. n. 7. & Salm. n.* 34. modo abſit ſcandalum. Sed negant *Laym. l. c. & Spor. tr. 6. c. 5. n.* 102. Verumtamen nequeo intelligere, cur hoc abſolute ſit illicitum, cum ex una parte hæc non ſit negotiatio; emere enim rem, ut in melius mutata carius vendatur, certum eſt non eſſe negotiari, *ſed premium ſui laboris accipere*, ut docet *D. Thom. q. 77. a. 4. ad 1. cum aliis*. Ex alia parte nullo Canone hoc vetitum invenitur. Et regula generalis eſt, licitum eſſe quodcumque non conſtat a Lege prohibitum, ut fuſe probatum eſt *l. 1. n.* 48. Dicit *Laym.* hoc prohiberi, quia dedecet ſtatum Eccleſiaſticum. Sed reſpondeo, vel dedecet per ſe, vel propter ſcandalum aliorum: Quod per ſe dedeceat, nequit dici; nam ſi hoc eſſet, etiam Clericum dedeceret animalia ſaginare in prædiis propriis, quod communiter DD. cum ipſo *Laym.* permittunt. Si vero ob ſcandalum, ergo, ſecluſo ſcandalo, non eſt illicitum.

836 „ 3. Non peccat Clericus 1. Si emat agrum cum fructibus jam maturis, illoſque vendat; quia vendit fructus agri ſui, *Card. de Lugo l. c. ex Molin. Filliuc. &c.* 2. Si id, quod ad proprios uſus emerat, poſtea, vel quia non indiget, vel mutato conſilio, carius vendat, *ib.*

Notandum eſt deinde, quod, ut negotiatio Clericis vetita ſit, requiritur animus vilius emendi, ut vendatur carius; unde licet eis vendere carius, ut emant vilius, *Salm. n.* 42. Sic pariter non eſt vetitum Clericis, vel Monachis aliquid emere ut conſumant, & poſtea vendere, ſi pretium illius creſcat, ut vilius ſimile emant, quia *hæc non eſt propria negotiatio* (ait *S. Thom. 2. 2. q. 77. a. 4.*,) *nec pertinet ad negotiatores, ſed magis ad Œconomicos, & Politicos, qui habent providere vel domui vel Civitati de neceſſariis ad victum*. Item nec prohibetur iis emere plura pro ſecuritate ſuæ proviſionis, & quod ſupereſt etiam carius vendere, quia emit ne proviſio deficiat, ut ajunt *Lugo D. 26. num. 32. Maz. to. 2. p.* 128. Licitum etiam eſt Clericis emere ferrum, ad vendendos gladios: colores, ad vendendas picturas: lanas, ad vendendum pannum; modo tamen ipſi pannum conficiant, non autem per operarios conductos, quia aliter hoc valde accederet ad negotiationem; ita *Lugo n. 34. Salm. cum Mol. & Malder.* Et hoc affirmat, etſi lanæ eſſent propriæ; de hoc tamen dubitat *Lugo*. An vero liceat conducere equos ad eos locandos? Negat adhuc *Mol.*, ſed concedunt *Lugo*, & *Salm. n.* 42.

„ An vero, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios „ non famulos, præſertim in neceſſitate? *V. C. de Lugo d. 26. ſ. 4. n. 36. Trull. l. c. d. 19. Barb. de jur. un. l. 1. c. 40. a.* 1.

Commune eſt apud DD. licitum eſſe Clerico negotiari pro ſua 837
vel ſuorum neceſſaria ſuſtentatione. Ita *Leſs. l. 2. cap. 21. n. 6. Lugo D. 26. n. 37. & Salm. c. 2. n. 39. cum Mol. Sa, Nav. &c. ex c. Multa 1. Ne Cler. vel Mon.* ubi dicitur: *Nec tamen juſtum negotium eſt contradicendum propter neceſſitates diverſas &c.* Sed hic dubitatur, quænam neceſſitas requiratur, vitæ, an ſtatus? Nimis rigide *Laym. c. 13. §. 7. n.* 39. requirit neceſſitatem ad vitam ſuſtentandam. Sed communius & probabilius *Pal. tr. 16. D. 4. p. 13. §. 3. n. 8. Spor. tr. 6. c. 5. n. 102. Croix l. 3. p. 2. n. 1006. & Mazzot. de Contr. c. 3. p. 127. in fin.* dicunt ſufficere neceſſitatem gravem ad ſtatum decentem, nempe ſi aliter Clericus cum ſua Familia commode ſuſtentari nequeat. Ratio, tum quia Lex eccleſiaſtica non obligat cum gravi incommodo; tum quia prohibitio, cum facta ſit ob decentiam ſtatus, non cenſetur prohiberi id quod neceſſarium eſt ad decentem ſtatum ſervandum ſuum vel ſuorum.

Notandum eſt ultimo, quod negotiatio, licet tantum Cle- 838
ricis prohibita ſit, adhuc tamen laicis aliquando illicita erit: nempe ſi unus, vel pauci mercatores emant in magna quantitate res neceſſarias ad victum, veſtitum, vel ad uſum communem civium, antequam hi ſufficienter de illis ſibi providerint, ut poſtea vendant pretio majori, quam juxta fori æſtimationem venderentur. Ita *Salm. c. 2. n. 44. & 45. cum Trull. Sot. Sylv. &c.* Et addunt in hoc peccare eos contra juſtitiam, & teneri ad reſtitutionem. Sed oppoſitum non eſſe improbabile ait *Leſs. l. 2. c. 21. n.* 151. cui adhærent *Paleus Mol. Dic. & Dian. ap. Salm.* dicentes, quod iſti potius peccant contra charitatem, & contra Juſtitiam legalem, non autem contra commutativam; quia non peccant emendo, nec peccant non vendendo ſtatim, cum nullus teneatur vendere res ſuas. Excipit tamen *Leſs. n.* 152. ſi pretium, ſpectato tempore venditionis, eſſet irrationabile; Sed vide dicta *p. 214. n.* 815. Admittunt autem *Salm. d. n. 44. cum communi*, poſſe mercatores vendere merces pretio majori, ſi emant eas, antequam in Urbem invehantur. Sicut etiam admittunt, quod dives in urgenti neceſſitate civium, poſſit emere frumenta, ut moderato lucro poſtea vendat, & ſic eorum neceſſitati ſubveniat.

Valde refert hic ultimo loco quærere, an liceat Clericis gerere negotia, ſive procurationes Secularium? Certum eſt illicitum eſſe Clericis exercere officium Tutoris, Curatoris, aut Procuratoris pupillorum, item Tabellionis, & qualecunque aliud officium publici miniſterii, ex quo teneantur rationes reddere de juſtitia, vel de bonis adminiſtratis. Et ob hanc cauſam tales Clerici fiunt irregulares ex *c. un. de Obligatione ad Ratioc.* Advertit tamen *Mazz. de Irreg. t. 4. p. 463. cum Tamb. Ugolin. & aliis*, quod ſi a Clerico ſuſcipiatur adminiſtratio poſt Ordinationem, non incurritur Irregularitas, cum hæc non inveniatur expreſſa in jure. Deinde advertunt *Salm. de Cenſur. c. 9. n. 63. cum Pal. Bon. Cornejo, & Sayro*, quod ut Clericus qui hujuſmodi officia exercuerit, poſſit ordinari, ſufficit, quod, depoſita adminiſtratione, idoneam fidejuſſionem de geſtis præbeat. Imo (ut addunt iidem *Salm. cum Pal. Suar. Bon. &c. ib.*) ſufficit, quod reddat rationes, & adminiſtrationem deponat, etiamſi debita non ſolverit. Communiter autem DD. cum *Salm. n.* 64. docent quod Adminiſtratores locorum piorum, aut viduæ, aut pupilli indigentis, qui cauſa pietatis tale onus ſuſceperint, bene poſſunt ordinari etiam ante redditas rationes, argumento ex *c. 1. Ne Clerici, vel Mon. c. 6. q.* 1. & clarius ex *c. Pervenit, 1. Cau. 21. q. 3. ac c. Indicatum 5. diſt.* 89.

Ad quæſitum veniamus; communiter docent *Leſs. l. 2. c. 21. n. 6. Pal. de Cenſur. D. 6. p. 13. n. 8. Bon. eod. tit. p. 4. n. 4. Salm. eod. tit. c. 9. n. 28. cum Suar. Laym. & aliis*, illicitum eſſe Clericis procurationem gerere perſonæ ſecularis privatæ non miſerabilis, cum obligatione reddendi rationes, ut habetur ex *c. Sed nec. 4. Ne Cler. vel Mon.* ubi ſic dicitur: *Sed nec procurationes villarum, ut juriſdictiones etiam ſeculares... Clericorum quiſquam exercere præſumat. Si quis autem adverſus hæc venire tentaverit, quia contra doctrinam Apoſtoli dicentis (ad Tit. 2.):* Nemo militans Deo implicet ſe ſecularibus negotiis; *ab eccleſiaſtico fiat Miniſterio alienus, pro eo quod, officio Clericali neglecto, fluctibus ſeculi, ut poteſtatibus placeat, ſe immergit*. Ex præfato autem textu infertur 1. talem Clericum incurrere ſuſpenſionem ab Officio, ſed nonniſi ferendæ ſententiæ, a qua excuſabit ignorantia etiamſi fue-

rit

rit craſſa: cum ibi appoſitum ſit verbum *præſumat*, quod importat commodam contumaciam per ſcientiam cenſuræ, ut diximus *l. 7. n. 47.* Infertur 2. cum *Ronc. de Contr. c. 2. Reg. in praxi* 5. illum Clericum ſerio increpandum eſſe in hac materia, qui ita ſe immergeret in hujuſmodi procurationibus, ut ſua miniſteria cogeretur negligere, prout deducitur ex verbis textus allati, *officio clericali neglecto, fluctibus ſeculi ſe transvergit*. Hinc non auderem damnare de mortali Clericum, qui ob talem procurationem ſua miniſteria non negligeret: Maxime ſi id non faceret avaritiæ cauſa, ſed ad decentius ſtatum ſuum & familiæ conſervandum.

DUBIUM IX.

Quid ſit Contractus Cenſus, & an liceat?

839 *Quando cenſus eſt licitus?*
840 *An liceat cenſus ſuper perſona?*
841 *An pereat cenſus, pereunte re cenſuata?*
842 *An liceat apponere in cenſu pactum aſſecurationis?*
843 *An ſit licitus cenſus redimibilis ex utraque parte?*
844 *An & quando liceat cenſus vitalitius?*
845 *Quæ conditiones requirantur in Bulla Nicolai V.*
846 *Conditiones requiſitæ in Bulla S. Pii V. Conditio I. Ut cenſus conſtituatur ſuper re ſtabili, & deſignata. II. Ut pecunia numeretur. III. Ut non fiat pactum de ſolutione anticipata. IV. Ne obligetur cenſuarius ad caſus fortuitos.*
847 *Dub. hic 1. An, pereunte re, extinguatur cenſus? Dub. 2. An, re per certum tempus non dante fructus, debeatur penſio? Dub. 3. An, pereunte re ſpecialiter deſignata, maneant obligata alia bona hypothecata? Conditio V. Ut cenſuarius non privetur rem alienare. VI. Ne apponatur pœna pro penſione non ſoluta. VII. Ne cenſus creetur ex penſionibus non ſolutis. VIII. Ut cenſitor non poſſit pretium repetere; & ut cenſuarius poſſit redimere. IX. Ut non vendantur aliis cenſus majori vel minori pretio.*
848. *An Bulla S. Pii obliget in conſcientia?*
849 *Et an obliget, ubi non eſt recepta?*

839 RESP. Is eſt, cum certa ſumma pecuniæ, v. g. 100. florenis, emo a te jus percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua utili, ſive fructifera certam aliquam penſionem, ſeu cenſum, v. g. florenos 5. annuos, vel 6. prout conſuetudine, vel lege taxatum erit: Ita ut hic non ſit mutuum, & uſura, ſi alias pravam intentionem non habeas, ſed vera emtio, & venditio, quia emitur non præciſa ipſa penſio, ſed jus eam percipiendi * (*Ita Salm. c. 4. n. 24.*) *, quod longe minus valet, ideoque minoris emitur; licet poſt multos annos pretium longe ſuperet. *Mol. Leſſ. Laym. l. 3. t. 4. c. 18.* & ceteri communiter. Rectius tamen *C. Lugo d. 27. ſ. 2. n. 20.* probat, ad excuſandum cenſum ab uſura, dicendum eſſe, non emi penſiones, neque jus ad illas, neque fructus, ſed potius partem uſusfructus talis prædii, ſuper quo cenſus conſtituitur; ita ut dominium totum directum prædii maneat apud venditorem, dominium vero utile, ſeu jus uſusfructus ex parte vendatur: *Unde ſolvuntur ſequentes Caſus, qui etiam ex natura emtionis, & venditionis ſolvi poſſunt.*

1. Hic contractus eſt injuſtus, ſi non ſervetur pretium juſtum a Lege, vel conſuetudine probatum, quomodo pro Germania conſtituit Carolus V. ut jus ad 5. tantum pro 100. ematur.

840 2. Non ſolum licitus eſt cenſus realis, id eſt conſtitutus ſuper re aliqua, ut ſupra dictum, ex cujus utilitate penſio extrahatur, ita ut ad quemcumque res tranſeat cum illa obligatione, & onere: ſed etiam (ſaltem ex natura rei, & ſecluſa prohibitione legis poſitivæ) perſonalis, & conſtitutus immediate ſuper perſona, quæ ſua opera, & induſtria utilis ſit, & fructum aliquem pariat, vel bona in ſpe, vel re habeat, unde penſio duci poſſit: alioqui enim jus, quod venderet, non eſſet pretio æſtimabile, & ſic contractus fictitius. Ita probabiliter *Cov. Leſſ. Sal. dub. 3. n. 2. &c.* contra *Nav. Mol. C. Lugo d. 27. n. 25.* ubi cenſum mere perſonalem illicitum eſſe, docet eſſe probabilius, & prolixe probat.

An cenſus perſonalis ſit licitus de jure naturali? *Prima* ſententia negat, & hanc tenent *Lugo D. 27. n. 25. cum Mol. Ang. Reb. Lop. &c. P. Concina t. 7. pag. 576. §. 3. cum Panorm. Nav. Sylveſt. &c.* Probant 1. quia perſona non poteſt vendi, ex *l. Ob æs alienum. Et l. ſeq. C. de Action. & Obl. ac c. 2. de Pignor.* Probant 2. ex *Extrav. 1. & 2.* Martini V. & Calliſti III. qui ſolos cenſus reales approbarunt; & clarius ex Bulla S. Pii V. in ſua *Extrav. de Cenſibus*, qui expreſſe ſtatuit cenſum ſuper re immobili, & non aliter, conſtitui poſſe. *Secunda* vero ſententia communior & probabilior docet eſſe licitum. Ita *Leſſ. l. 2. c. 22. dub. 4. Sot. l. 6. q. 5. art. 1. concl. 4. Pal. D. 6. p. 11. n. 2. Abelly p. 376. n. 2. Merbeſ. c. 1. p. 354. q. un. Habert t. 4. p. 324. Cabaſſut. l. 6. c. 12. n. 5. Continuat. Tournely t. 1. p. 540. Wigandt tr. 9. Ex. 8. n. 4. R. 1. Ronc. de Contr. c. 2. q. 4. R. 1. Anecl. eod. tit. diſt. 3. q. 6. n. 68. & Salm. c. 4. n. 26. cum Cov. Bann. Teull. Prad., Selas, &c.* Probatur 1. ex *Conſt.* Nicolai V. in ſua *Extrav. de Cenſibus*, ubi videtur clare approbari cenſus ſuper perſonis, ut notant *Pal. Tournely, Salm. & Wig. ll. cc.* Hæc ſunt verba bullæ: *Cum opportuna contrahentium ſecuritate, ac poteſtate vendentis, perſonas earumque proprietates, reditus, jura &c. cenſus & omnia, & ſingula mobilia & immobilia bona obligandi, & obligari faciendi &c.* Idemque confirmaſſe Gregorium XIII. teſtantur *Palaus, & Wigandt*. Probatur 2. ratione, quia ſi quiſque poteſt operas ſuas locare, poteſt etiam & vendere. In tali autem contractu proprie non emitur perſona, ſed improprie, nam proprie emitur jus ſuper induſtriam perſonæ. Sicut enim in cenſu reali non emitur prædium, ſed emitur jus ſuper fructus percipiendos ex prædio; ſic in cenſu perſonali non emitur perſona, ſed jus ad percipiendos fructus induſtriæ & laboris perſonæ. Nec valet dicere hujuſmodi contractum eſſe quoddam mutuum virtuale; nam in mutuo cogitat mutuatarius reddere eandem ſortem, ſed in cenſu capitale ſit demortuum, & tantum reddi poteſt ad arbitrium venditoris. An autem ſit licitus cenſus perſonalis redimibilis ex utraque parte? Vide mox dicenda in *ſeq. n. 843.* Ad Bullas autem Martini V. & Calliſti III. reſpondetur, quod ibi minime reprobatur cenſus perſonalis, ſed quia ibi tantum agebatur de cenſibus realibus, de quibus quæſitum fuerat, an liciti eſſent; ideo Pontifices eos tantum approbarunt. Hinc bene ajunt *Cabaſſ. l. c. Leſs. n. 47. Salm. n. 29. & 33. cum Pal. Sot. Vill. Prado, &c.* prælatas Bullas non obligare, cum non ſint præceptivæ, ſed tantum approbativæ conditionum in iis expreſſarum. In Bulla autem S. Pii V. præcipitur quidem non conſtitui cenſum niſi ſuper re ſtabili, non tamen declaratur cenſus perſonalis illicitus de jure naturali. An vero hæc Bulla S. Pii ſit ubique recepta? Infra videbimus *n. 848.*

3. Iniqui ſunt venditores, ſeu cenſuarii, qui emtoribus, ſive cenſualiſtis obligant rem non potentem reddere fructus, ſaltem tot quot penſio exigit, aut reddentem quidem, ſed jam aliis cenſibus venditos, *Bon. d. 3. q. 4. p. 2. n. 9. & 13.*

4. Sicut in emtione res perit damno emtoris, ſic etiam in cenſu reali, ſi res, ſuper quam impoſitus eſt cenſus, pereat, vel fructus ejus abſque culpa venditoris; tunc enim perit cenſus, ita ut emptor, ſive cenſualiſta non poſſit amplius recipere fructus, ſive cenſum: quia qui emit, ſuo periculo emit, *Bon. l. c. Fill. a. 35. p. 2. n. 225.* * *Vide n. 847.*) * Unde ad hoc incommodum cavendum inventus eſt ſequens modus. 841

5. Licitum eſt, ut probat *Tol. l. 5. c. 46. & Leſs. c. 21. d. 11.* contractui cenſus adjungere aliud pactum aſſecurationis, ut ſi res, ſuper quam fundatus eſt cenſus, pereat, id fiat damno venditoris, ideoque nihilominus obligatus ſit vel ſuper aliis bonis ſuis eum ſtatuere, vel reſtituta ſorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compenſari, agendo pretium census, vel quod eodem recidit, minorem penſionem deſignando, *Bonac. l. c. n. 30.* * (*Vide infra n. 847. Dub. 2.*) * 842

6. Ex natura rei licitus eſt non tantum cenſus irredimibilis, ſed etiam redimibilis, tum ex una parte, tum utriuſque, ut patet ex terminorum explicatione: quia irredimibilis cenſus dicitur, cum venditor non poteſt illum pro ſuo arbitrio redimere; redimibilis autem, cum poteſt, reddendo emtori eandem ſummam, quam accepit, atque ita rurſus ſibi emendo, quod ante vendiderat. Utrinque redimibilis dicitur, cum ita conventum eſt, ut tam emtor, quam venditor poſſit emtionem factam reſolvere, & ſummam, quam dedit, repetere, *Leſſ. d. 10. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 76.* * (*Vide dicta de pacto retrovendendi, & reemendi ſup. n. 812. & 813.*) * 843

7. Nihilominus, quia contractus cenſus redimibilis ex parte emtoris, eſt res perieuloſa, ſuaderi non facile debet: nam in Conſtit. Martini V. & Calliſti III. PP. uti & Caroli V. Imper. uſurarius contractus judicatur. Verum id intelligi debet ſecundum præſumtionem fori externi; præterquam quod illæ Conſtitutiones multis locis eatenus non ſunt receptæ, quatenus prohibent ea, quæ juri naturali non adverſantur, ut notat *Laym. l. 3. t. 4. c. 18.*

Quæritur, an ſit licitus cenſus redimibilis ex utraque parte? Adeſt duplex ſententia probabilis. *Prima* ſententia negat, quam tenent *Sotus l. 6. q. 5. a. 3. concl. 1. & Salm. c. 4. n. 41. cum Cov. Tap. Vill. &c.* Ratio, quia ubicumque traditur pecunia cum pacto eandem rurſum recipiendi, eſt mutuum virtuale; unde quicquid ex eo percipitur ultra ſortem, eſt uſura. *Secunda* vero ſententia affirmat, & hanc tenent *Leſſ. l. 2. c. 22. dub. 10. Laym. l. 3. tr. 4. c. 18. n. 8. Pal. t. 6. tr. 32. D. 6. p. 24. §. 4. n. 2. Spor. de 7. Pr. c. 7. n. 21.* item *Val. Selas, Diana, & a S. Fauſto ap. Salm. n. 40.* Hæc ſententia, ſpectata rei natura, ſatis probabilis mihi videtur, modo obſerventur limitationes quas adnotavi circa pactum reemptionis n. 813. Nam revera non poteſt aſſignari ratio diſparitatis in venditione prædiorum, & in hac venditione cenſuum. Gratis autem aſſeritur hoc eſſe mutuum virtuale, cum hic contractus omnino differat a mutuo; in mutuo enim, ſi perit res oppignorata, mutuatario perit; hic autem, ſi perit res cenſuata, cenſitori perit. (Vide omnino quæ diximus dicto n. 813.) Idque dicunt *Leſs. Laym. & Spor. ll. cc.* valere non tantum pro cenſu reali, ſed etiam pro perſonali: quod non eſt improbabile, ſi debita proportio ſervetur. Ceterum, ut bene advertunt iidem *Laym. & Spor.*, hujuſmodi contractus non caret periculo uſurariæ intentionis.

8. Cenſus vitalitius, quia eſt virtualis ſponſio, & nititur eventu fortuito, licitus eſt. *Fill. Dian. p. 7. t. 9. R. 70.* * (*Et communiter Leſs. c. 22. Dub. 6. Salm. c. 4. n. 28. cum S. Th. Pretium hujus cenſus vitalitii conſtituitur juxta rationem ætatis & ſanitatis: Hinc dicunt Bon. D. 3. q. 4. p. un. n. 18. & Cabaſſut. l. 6. c. 12. n. 8. quod ſi cenſitor poſſit ad annum 60. pertingere, poterit quotannis exigere aureum 10. pro 100. Sed Leſſius l. 2. c. 22. n. 41. cui adhærent Croix l. 3. p. 2. n. 1023. & Mazzott. c. 2. p. 142. dicunt poſſe exigere unum pro ſeptem vel octo, quod importat in circa 12. vel 14. pro 100. Et alibi (in Auctario v. Societas Offic.) ait Leſs. poſſe exigere aliquando uſque ad 16. pro 100.*) * 844

Hic

845. Hic videndum, quæ conditiones requirantur ad licitam cenſuum conſtitutionem. De jure naturali, ut ait *Leſſius l.2. c. 22. n. 74.* duæ tantum conditiones deſiderantur: prima, ut ſit æqualitas inter cenſum & pretium; ſecunda, ut pacta præter naturam cenſus adjecta, juſte compenſentur. De jure autem Canonico duæ habentur Bullæ, in quibus plures aſſignantur conditiones pro cenſibus inſtituendis. Prima eſt Nicolai V. incipiens *Solicitudo*, edita anno 1452. pro utraque Sicilia: In hac approbatur cenſus ſolitus inſtitui in præfatis Regnis, etiam cum pactis & pœnis appoſitis pro ſecuritate; modo ſerventur hæ conditiones, I. Ut cenſus conſtituatur ſpecialiter ſuper re certa, & generaliter ſuper omnibus bonis cenſuarii. II. Ut adſit pactum retrovendendi eodem pretio. III. Ut penſio ſolvenda non ſit ultra decem pro centum. In hoc autem ait *Viva q. 7. a. 3. n. 14.* ſtandum eſſe conſuetudini locorum.

846 Secunda Bulla poſterior eſt S. Pii V. quæ incipit *Cum onus &c.* edita anno 1568. In hac plures aliæ conditiones præſcribuntur; Et I. Ut cenſus conſtituatur ſuper re ſtabili fructifera, & deſignata: Unde excluduntur cenſus perſonales, etſi cum hypotheca celebrentur, & ut verius tenent *Viva de Contract. Q. 4. art. 3. n. 4. & Salm, communius c. 4. n. 41. contra Nav. & Lop. ap. Viva*, putantes in Bulla præſcindi a cenſu perſonali. Res autem ſtabilis reputatur domus, ager, & etiam officium perpetuum, & cenſus perpetuus irredimibilis, imo etiam redimibilis, ut contra *Mol. & Az.* probabiliter tenent *Pal. p. 14. n. 3. Bon. Rebel. Hurt. ap. Viva l. c.* Notat tamen *Viva*, quod, licet res debeat deſignari, hoc tamen non tollit, quin poſſint obligari alia bona ad ſecuritatem penſionis, quæ tamen penſio utique perit, pereunte re ſpecialiter hipothecata. Vide *n. ſeq.* 847.

II. Ut cenſus ematur pecunia ënumerata coram Notario, & teſtibus. Sed hic quæritur 1. an hæc conditio non obliget in foro interno, ita ut liceat in conſcientia conſtituere cenſum ex pecunia antecedenter debita? Affirmant *Leſſ. l. 2. cap. 22. n. 80. Nav. de Uſur. n. 88. Dian. p. 1. tr. 8. R. 44. cum Megala, Mald. Val. Jo. de la Crux, &c.* & probabile putat *Tamb. de Contr, l. 9. tr. 2. c. 6. §. 2. n. 4.* Negant vero *Pal. tr. 33. D. 6. p. 16. n. 8. cum Med. Lop. &c.* item *Mol. D. 390. Lugo D. 27. n. 83. cum Salon. Reb.* & aliis pluribus. Ratio, quia, cum Bulla ſit juſte conſtituta ad vitandas fraudes, ſi in aliquo caſu particulari ceſſet fraus ſive injuſtitia, non ceſſat tamen ejus periculum. Hæc quidem ſecunda ſententia eſt probabilior; ſed prima non videtur improbabilis, caſu quo omnino abſit in caſu particulari fraus aut injuſtitia: Licet enim probabilius ſit Legem non ceſſare, ceſſante fine legis in caſu particulari, contraria tamen adhuc videtur probabilis cum *Caj. Sylveſt. Ang. Val. Carden. Sa, Viva, Salm.* & aliis pluribus, ut diximus *l. 1. n. 199.* Si autem (loquendo in caſu noſtro) venditio rei frugiferæ per pecuniam creditam certe eſt valida & juſta, cur injuſta cenſenda eſt venditio cenſus realis, quæ procul dubio vera venditio eſt, cum vendatur jus ad fructus fundi, in quo cenſus conſtituitur, ut bene arguit *Lugo l. c. n. 80. cum Sot. Salas, &c.* ad probandum, quod jure naturali minime ſit illicitus cenſus conſtitutus ea pecunia credita. Quæritur hic 2. utrum venditor cenſus, ſi ſit læſus in pretio, poſſit minuere penſionem, aut ipſam integram teneatur ſolvere, & cenſitor teneatur ſupplere pretium? Utraque videtur probabilis. Vide *Viva ib. n. 5.*

III. Ut ſolutio penſionis non fiat anticipate, aut ſic in pactum deducatur. Probabiliter tamen ait *Bon. de Contr. D. 3. q. 4. p. un. n. 26. cum Mol. D. 390. Fill. Reb. Salas, Leſſ. Az. & Salon.* quod ſi cenſuarius ſponte vellet ſolvere anticipate, hoc non prohiberi ex Bulla. Illicitum eſt autem obligare Cenſuarium ad ſolvendam penſionem ſuis expenſis in domo Cenſitoris, quia hoc onus eſſet extra naturam contractus, ut recte ajunt *Viva q. 4. a. 3. n. 6. & Bon. l. c. n. 35. cum Reb. Salas, & aliis*, contra *Rod.* Intellige, niſi propter hoc onus pretium minuatur.

IV. Ne obligetur cenſuarius ad caſus fortuitos; Hinc, ſi res hypothecata perit, nequit Cenſitor petere, ut alia ſubſtituatur; ſecus, ſi res reperiatur aliena; vel ſi reddatur infrugifera culpa cenſuarii, ut *Leſſ. Nav. &c.*

847 Sed dubitatur 1. an, præciſa Bulla S. Pii, pereunte re, de jure naturali pereat etiam cenſus? *Prima* ſententia negat, & hanc tenent *Pal. tr. 33. D. 6. p. 31. n. 3. cum Sot. Cov. Palac.* item *Salm. c. 4. n. 48. cum Salas, Mercad. Rodr. Martin. &c.* Ratio iſtorum, quia in cenſu præcipue obligatio imponitur perſonæ, & acceſſoria rei, quæ tantum obligatur pro hypotheca, ſive pro aſſecuratione penſionis ſolvendæ: Hinc aſſerunt, quod pereunte re hypothecata, non perit obligatio perſonalis cenſuarii. Sed venerando tot DD. auctoritatem, mihi omnino tenenda videtur *ſecunda* ſententia, quam tenent *Leſſ. l. 2. c. 22. n. 34. Lugo D. 27. n. 103. Tol. l. 5. q. 39. n. 4. Mol. D. 383. & 394. dub. 3. Laym. l. 3. tr. 4. c. 15. n. 4. P. Conc. t. 7. p. 594. n. 4. Ronc. de Contr. c. 1. q. 4. R. 5. Anacl. n. 75.* item *Val. Reb. Med. Vill. &c. ap. Pal. n. 2. & ap. Salm. n. 47.* Ratio mihi potiſſima, quia in cenſu reali penſio non ſuper perſona conſtituitur, ſed ſuper re, ad cujus fructus jus venditur; Unde *Leſſius* recte dicit falli *Sotum, & Covarr.* dicentes rem ibi obligari tantum pro hypotheca debiti perſonalis; Nam revera in cenſu non obligatur res pro aſſecuratione penſionis ſolvendæ, ſed venditur jus percipiendi fructus ex re cenſita: Hinc ſicut, pereunte re, amittis jus ſervitutis quod ſuper illa haberes, puta tranſeundi, colligendi glandes &c. Ita etiam amittis jus percipiendi fructus per contractum cenſus tibi acquiſitum, & eo caſu venditor ab omni obligatione liberatur. Ita *Leſſ.*; Admittit tamen ipſe *Leſſ. ib.* & conſentiunt *Spor. tr. 4. c. 6. n. 14. & Tamb. c. 4. §. 3. n. 1.* pactum adjectum ſolvendi penſionem, adhuc re pereunte, ſuſtineri poſſe, ſi contractui cenſus adjiciatur alter contractus aſſecurationis, dummodo penſio illa proportionate moderetur. Sed neque opinioni iſti acquieſcere valeo; Licet enim probabilem cenſeam ſententiam *Lugonis, & aliorum*, ut mox dicemus *v. ſeq. Dubitatur 2.* quod liceat pactum exigendi integram penſionem, etiamſi fundus per aliquot annos non det fructus, modo pretium minuatur, quia per pactum illud virtualiter compenſantur penſiones minores ſolvendæ annis ſterilibus, cum penſionibus, quæ ſolvendæ fuiſſent pro annis fertilibus, & hæ relaxantur; & ſic jam adeſt æqualitas. Attamen in noſtro caſu, cum pactum apponitur ſolvendi penſiones, etiam re pereunte, nulla æqualitas eſſe poteſt, dum penſiones ſolvendæ remanent in perpetuum; fructus enim anteriores relaxati, quacunque relaxatione facta, non poſſunt adæquare penſiones quæ in perpetuum ſolvi debent.

Dubitatur 2. an ſi res per certos annos non det fructus, attenta Bulla, debeatur integra penſio? Negant *Leſs. l. 2. c. 22. n. 82. & Mol. t. 2. D. 390.* ex hac Bulla *S. Pii*, ubi prohibentur *conditiones directe vel indirecte obligantes ad penſionem in caſibus fortuitis eum, qui alias ex natura contractus non tenetur*. Sed probabiliter affirmant *Lugo D. 27. n. 71. cum Sot. Sa, Val. Salas, &c.* item *Nav. Bon. & Reb. ap. Viva l. c. n. 7.* modo compenſetur pretio periculum hoc quod venditor in ſe ſuſcipit. Ratio, quia licitum eſt contractui cenſus realis adjicere alium contractum aſſecurationis, qui eo caſu virtualiter cenſetur appoſitus. Pactum autem hoc aſſecurationis minime videtur reprobatum a Bulla, nam Pontifex ibi prohibet tantum pacta præter naturam contractus qui celebratur. Quamvis enim in tali contractu pactum ſolvendi penſionem, etiam caſu quo res non fructificet, non ſit juxta naturam contractus cenſualis, eſt tamen juxta naturam alterius contractus adjecti aſſecurationis, ut dicetur infra de Contractu Trino. Putat autem *Lugo n. 103.* quod, ſi pars prædii facta ſit infructifera in perpetuum, tunc non debeatur integra penſio, etiamſi pars remanens reddat fructus ſufficientes ad penſionem. Sed probabilius mihi videtur oppoſitum, quod decretum fuit in quadam Deciſione Rotæ Romanæ (quam refert idem *Lugo n. 105.* idque non negat probabile,) nempe deberi totam penſionem ex parte prædii remanente, niſi fructus ejus ad penſionem non ſufficiant, & ita tenet *Ronc. de Contr. c. 1. qu. 4. R. 5. cum Duard.*

Dubitatur 3. An, pereunte re ſpecialiter deſignata, de jure naturali maneant obligata cetera bona venditoris in contractu generaliter hypothecata? Affirmat *Habert t. 4. p. 324. verſ. Verum*, & videtur ei favere citata Bulla Nicolai V, ubi conceditur poſſe conſtitui cenſum ſuper re certa, & generaliter ſuper omnibus aliis bonis venditoris. Sed mihi videtur probabilius negandum cum *Az. p. 3. l. 12. c. 5. q. 5. & P. Conc. t. 7. p. 595.* Quia, pereunte tota re, totus cenſus perit, juxta mox ſupra dicta *Dub. 1.* Nec obſtat, quod in hujuſmodi contractu ſoleant ſubſtitui omnia venditoris bona: Nam cautio hæc ſolum valet ad reddendum fundum ſecurum ab evictione, ut bene ait *Concina*, nempe ſi ille ſit gravatus aliis cenſibus, vel fideicommiſſo, &c. Non autem, quod ſi fundus pereat, cenſus permaneat ſuper aliis bonis. Et ſic etiam intelligi, ait *Az.*, Bullam Nicolai. Dicit autem *Ronc. de Contr. c. 1. q. 4. R. 1.* ad conſtituendum cenſum ſatis eſſe deſignationem fundi, vel plurium aliquot fundorum in aliqua via, aut villa, quin neceſſaria ſit deſignatio alicujus fundi in individuo, & teſtatur ita plures deciſum fuiſſe a Rota Romana, ex *Clericato in Deciſion. Miſcell. Dec. 73. n. 8.*

V. Ut non privetur cenſuarius rem vendere, aut donare. Debet tamen ille, ſi vendere vult, monere cenſitorem, num velit ipſe emere eodem pretio? Et ideo debet expectare per menſem: Vide *Viva n. 8. & 9.* Præciſa vero Bulla, licitum eſſe pactum non alienandi rem, dicunt *Salm. c. 4. n. 49. cum Sot. Cov. Pal. Sal. &c.* Sed, quando tale pactum non adeſt, prædictam monitionem ſemper faciendam eſſe aſſerunt cum *Val. Sal. & Pal. n. 50.* Immo ſemper æquum eſſe putant, ut cenſitor in emtione præferatur.

VI. Ne conſtituatur pro non ſoluta penſione alia pœna, aut intereſſe lucri ceſſantis, ſcil. extrinſeci, puta, ſi præſtandum erat triticum tempore quo valebat duobus aureis, & reddatur tempore quo valet uno, ut *Molin. & Hurt. ap. Viv. n. 20.* Sed jure naturali appoſitio pœnæ proportionatæ non eſt illicita, *Salm. n. 38.* Item de jure naturali ex dilatione ſolutionis bene poteſt exigi intereſſe; ſed ex Bulla ob fraudem uſurariam nequit illud in pactum deduci, ut docet *Leſs. l. 2. c. 22. n. 85.* In foro tamen conſcientiæ ob dilationem culpabilem tenetur debitor ad intereſſe etiam extrinſecum, *Leſs. n. 83.*

VII. Ne ex penſionibus non ſolutis novus cenſus creetur. An autem id ſit illicitum de jure naturali? Bene ait *Lugo D. 27. n. 98.* hanc quæſtionem pendere ex alia ſupra enunciata (vide dicta *n. 846. verſ. II. Ut cenſus*), nimirum an liceat conſtituere cenſum ex pecunia debita?

VIII. Ut cenſitor non poſſit pretium unquam repetere, & contra poſſit cenſuarius ſemper redimere cenſum, facta denunciatione per bimeſtre. Pactum autem, quod cenſus non poſſit unquam redimi a cenſuario, compenſato pretio, per ſe non eſt illicitum; ita *Leſs. l. 2. c. 22. n. 26. & Salm. c. 4. n. 43.* qui ajunt hoc omnes docere: Sicut enim cenſuarius poteſt vendere fundum, vel ſervitutem ſuper illo in perpetuum, ſic etiam jus ad ipſius fructus; Et ob eandem rationem licitum quoque eſt conſtituere cenſum cum pacto, ut non poſſit redimi, niſi intra certum tempus, ut communiſſime docent *Leſs. c. 22. dub. 9. Sot. l. 6. q. 5. a. 3. Concl. 3. Pal. D. 6. p. 24. §. 1. n. 4. & Salm. d. n. 43. cum Salas, Arag. & Reb.*

con-

Digitized by Google

contra aliquos: Modo (intelligendum) pretium proportionate minuatur. Communiter etiam docent *P. Concina*, *&* *Salm. c. 4. n. 44. cum Lugo, Soto, Pal. Prado &c.* (contra *Nav.*) licitum eſſe pactum, ut cenſus non per partes redimatur, ſed totum ſimul; Juſtum enim eſt, ut ſicut emptor totam ſummam numeravit, ita etiam totam ſimul recipiat.

IX. Ut non vendatur aliis cenſus majori vel minori pretio, quam ab initio conſtitutus fuit. De jure autem naturali certum eſt, ut dicunt *Salm. c. 4. n. 35.* cenſum non liquidum poſſe minori emi. Et etiam, attenta Bulla, probabiliſſimum videtur hoc fieri poſſe, ut ait *Vrva q. 4. a. 3. cum Leſs. Mol. & Bon.*

848 Quæritur I. an hæc Bulla S. Pii obliget in conſcientia? Negant *Habert t. 4. p. 324.* (dicens Bullam obligare in ſolis locis Sedi Apoſtolicæ ſubjectis) *Sa v. Cenſus, n. 3. Megala 2. 2. l. 2. c. 7. q. 2. n. 57.* item *Nav. Salm. Mol. ap. Bon. de Contr. D. 3. q. 4. p. un. n. 45.* & probabilem putant ipſe *Bon. & Tamb. l. 9. tr. 2. cap. 6. §. 2. n. 4.* Ratio, quia in foro interno illæ tantum conditiones requiruntur, quæ jure naturæ ad conſtitutionem cenſus ſunt neceſſariæ: Bulla autem eſt conſtituta ad tollendas fraudes; unde ubi fraudes abſunt, Bulla non obligat in conſcientia contrahentes, ſed tantum Judices, ne in foro externo contractum admittant. Probabilius tamen affirmant præfatam Bullam obligare etiam in foro interno *Salm. c. 4. n. 31. Lugo D. 27. n. 83. Bon. l. c. n. 46. Leſſ. l. 2. c. 22. n. 100. & Vrv. de Contr. q. 4. a. 3. n. 3. cum Salon. Trull. Hurt. & communi*, ut aſſerit. Ratio, quia, licet contractus ex rei natura non ſit uſurarius, lex tamen poſitiva bene potuit illicitum eum reddere ob periculum uſuræ. Vide dicta ſupra *n. 846. verſ.* a. II. *Ut cenſus.*

849 Quæritur II. an prædicta Bulla obligat, ubi non eſt recepta? Negant communiter *Leſs. c. 2. Dub. 13. Tournely t. 1. p. 540. Molin. D. 395. Bon. q. 4. n. 43. Lugo D. 27. n. 61. cum Sot. Nav. Salas, & aliis.* Et ſic tenendum cenſeo, quicquid dicant *Salm. l. 4. numer. 32.* Ratio, quia, licet verius ſit leges Pontificias non indigere ſubditorum acceptatione, prout (contra *Leſs. l. c. & Cabaſ. Val. Bon. ac alios*) tenuimus *l. 1. de Leg. n. 97. in fin. et 138. cum Suar.* Laym. *Pal. Croix, etc.* Attamen communis eſt ſententia, quod ubi lex non eſt recepta, & per ſufficientem deſuetudinem eſt derogata, etſi primi legem non obſervantes peccaverint, præſentes vero ad eam non obligantur, ut tenent ipſi *Salm. de Leg. c. 1. num. 106. cum Az. Bon. Granad.* item *Suar. l. 4. c. 16. n. 9. Pal. tr. 3. D. 1. p. 13. n. 5. & 9. & Leſs. l. c.* ubi cum *Cov.* aſſerit certum eſſe, quod lex adhuc eccleſiaſtica deſinit obligare, ſi per ſolum decennium non ſit recepta, ut pariter diximus *d. l. 1. n. 139. cum Buſ. Nav. et Az.* Bulla autem S. Pii non eſt recepta in duobus Regnis Siciliæ, ut teſtantur *Leſs. l. c. n. 99. Salas ap. Vrva l. c.* item *Vende Inſt. Civ. de Cenſib. l. 3. n. 2389. cum de Marinis, de Ponte, etc.* Nec eſt recepta in Hiſpania, ut dicunt *Salm. l. c. n. 32.* Nec in *Belgio*, ut *Spor. tr. 6. c. 6. n. 11. et Leſs. ib.* Nec in Germania, ut idem *Leſs. Habert, ac Tanner. Illſ. Phir. et Platell. ap. Croix l. 3. p. 2. n. 1010.* Neque in Gallia, ut *Leſs. et Platell. ap. Croix ib.* Nec etiam Romæ obſervatur, ait *Tournely pag. 541.*

D U B I U M X.

Quid ſit Cambium?

850 *Quid ſit Cambium, et quotuplex?*
851 *An liceat Cambium minutum?*
852 *An Cambium per literas?*
853 *An Cambium reale?*
854 *Quid de Cambio ficto, ſeu ſicco? An liceat* Cambium cum Recambio? *Quid de Cambio Francofurtenſe?*
855 *An liceat pecuniam adulterinam expendere?*
856 *An liceat famulo lucrari commutando pecuniam Domini?*

850 „ RESP. Cambium, quod permutationem ſignificat, hic accipitur pro ſola permutatione pecuniæ. Et eſt contractus, quo Campſor aliquis Campſario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter ſortem. Quod ſi ſine intentione uſuraria fiat, ob titulos juſtos tali lucro æſtimabiles, patet non eſſe malum. Unde cum quatuor ſint cambiorum genera, nimirum 1. Cambium minutum, ſeu manuale, 2. Cambium per literas, 3. Cambium reale, 4. Cambium ſiccum, ſeu fictum.

Circa ea reſolvuntur.

851 „ 1. Licitum eſt Cambium *minutum*, in quo dantur pecuniæ minores pro majoribus, vel contra: quia hic ſunt juſti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campſoris in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, ut Campſarius quibuſvis ſit paratus; item portas materiæ, & commoditas, ut cum aurum, vel alia moneta commoda datur pro minuta, & incommoda, *Laym. l. 3. t. 4. c. 19. n. 4.* * (*Idque licet etiam eis, qui officium cambiendi non habent, Salm. c. 4. n. 8. cum Pal. Nav.*) *

852 „ 2. Licitum eſt item Cambium *per literas*, cum ſcilicet Campſor hic, v. g.; Monaſterii prior accipit pecunias, quas poſtea literis datis alibi, v. g. Francofurti refundit per ſuos factores; quia hic etiam ſunt juſti tituli, ſcilicet virtualis trajectio pecuniæ, & ejus aſſecuratio. Tantundem enim facit, ac ſi Campſario pecuniam ejus Francofurtum transferat ſine periculo. Minus tamen Campſor exigere debet, quam ſi realiter tranſtuliſſet, *Laym. l. c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1. Nav. Leſſ. &c.* * (*S. Pius V. in Bulla de Cambiis, ad uſuras amovendas, ſtatuit non protrahi tempus ſolutionis cambii, niſi ad primas Nundinas; & ſolutiones eſſe faciendas ubi determinatæ ſunt, ac juxta tempus communiter taxatum de uno alio loco. Vide Salm. c. 4. n. 12.*) *

853 „ 3. Item licitum eſt Cambium *reale*, cum Campſor hic Monaſterii prior dat pecunias, ut per ſuos alibi eas recipiat a Campſario, qui alibi habet pecunias, ſed eget nunc eis hic. Titulus hujus Cambii eſt item tranſlationis, & aſſecurationis: tantundem enim facit Campſor, ac ſi pecunias Campſarii abſentes ſiſteret hic præſentes, vel ut alii ajunt, ac ſi præſenti pecunia emeret abſentem, quæ utique minus valet; *Laym. l. c. n. 6. & 7. Bon. l. c.* * (*Probabiliter ait Croix l. 3. p. 2. n. 1031. cum Leſſ. Laym. & Spor. quod licite poteſt Campſor accipere lucrum cambii, etſi tranſlatio pecuniæ ſit ipſi utilis, quia in communi æſtimatione hæc tranſlatio eſt digna pretio, cum communiter ei ea incommodum adſit; commodum autem Campſoris tunc per accidens ſe habet.*) *

„ 4. Illicitum eſt Cambium *fictum*, ſeu *ſiccum*, quod nihil aliud eſt, quam titulus lucrandi; ut v. g. Titius indigens pecuniis petit a Campſore ſibi dari 100. Campſor autem non aliter dat, niſi Francofurti, v. g. vel alio loco diſtante ſolvendos, petitque ab eo pretium quod ſolet dari pro locis ſimilibus. Titius ergo accipit, & tamen vere non cogitat reddere in iſtis locis, imo forſan nec habet iſtic correſpondentem, idque conſtat Campſori: contractus hic eſt Cambium fictum, ac revera mutuum, ideoque palliata uſura. Excuſabitur tamen Campſor, ſi lucrum illud exigat titulo lucri ceſſantis. Plura vid. apud *Tolet. l. 5. c. 52. Bon. d. 3. q. 5. p. 1.* 854

Quæritur hic, an ſit licitum cambium cum recambio, vulgo *Cambio colla ricorſa?* Caſus eſt: Tu accipis Neapoli centum nummos a Campſore ſolvendos in Sicilia, ſed quia non habes ibi nec pecuniam nec procuratorem, qui pro te ſolvat, rogas Campſorem, ut tibi concedat procuratorem ſuum in Sicilia reſidentem, ut nomine tuo ſolvat debitum ipſi Campſori cum lucro cambii. Campſor autem ſcribit ad ſuum procuratorem, ut tanquam procurator tuus ſolvat ſibi Campſori cambium cum lucro, & tanquam procurator ipſius debitum recipiat: At quia tu non habes pecuniam in Sicilia, procurator ille reſcribit Campſori, ut hic exigat tuum debitum Neapoli cum alio lucro recambii. *Tam. l. 9. tr. 3. c. 5. §. 3.* dicit hunc contractum probabiliter eſſe licitum, citatque *Nav. Sa, Leſſ. & Lugo.* Sed merito hujuſmodi contractum reprobant *P. Conc. t. 7. p. 549. n. 2. Cabaſſ. l. 6. c. 10. n. 7. & Spor. de 7. Pr. c. 6. n. 44.* qui ait ſaltem practice hoc eſſe cambium ſiccum duplicatum: Atque ego cenſeo etiam ſpeculative, cum revera in eo caſu neque tu intendis pecuniam acceptam reſtituere, niſi Neapoli ubi accepiſti; neque contra Campſor intendit exigere pecuniam creditam, niſi Neapoli ubi tradidit, ut ita ex ſua pecunia lucrum percipiat. Neſcio quomodo a labe uſuræ manifeſtæ id excuſari poſſit.

„ 5. Quod attinet ad Cambium *Francofurtenſe*, in quo mercatores dantes Cambium ad proximas nundinas, quo magis eæ diſtant, eo plus exigunt, ſi ideo præciſe plus exigatur, quia ſolutio diutius differtur, uſura eſt; ſi autem ratione alterius tituli juſti, v. g. lucri ceſſantis, cum pecunia mercatorum ſit inſtrumentum lucrandi, quo ſi diutius carent, carent lucro, & quo longius eſt tempus, eo plures Cambium petunt, ideoque creſcit valor pecuniæ, tunc lucrum eſt juſtum. *Laym. l. c. n. 9. ex Mol. Leſs. &c.* * (*Hoc cambium puto licitum, dummodo Campſor vere patiatur intereſſe. Sola autem dilatio ſolutionis non erit certe cauſa juſta augendi pretium, ut recte notat P. Concina t. 7. p. 557. n. 2.*) *

„ 6. Qui cambiendo, vel aliter, pecuniam adulterinam accepit, ſive ex ignorantia, aut inadvertentia, non poteſt illam expendere: quia res vitioſa non poteſt tradi alteri, vitio non detecto, ut ſupra *de Vendit.* Neque ex eo, quod ipſe deceptus eſt, poteſt decipere alios, cum actio, qua deceptus fuit, nullum ad hoc jus tribuat, *Bon. d. 3. q. 5. p. 1. ex Az. Sanch. &c.* 855

Sed alii diſtinguunt: Si moneta non ſit materialiter falſa, nempe ſi impreſſa ſit ſigno Principis, & materia ſit bona, ejuſdemque ponderis, poteris eam expendere, cum nullum alteri inferas damnum; ita *Spor. de 7. Pr. c. 5. n. 30. & Croix l. 3. p. 2. n. 960.* Si vero moneta adulterina ſit etiam materialiter falſa, tunc certe non poteris illa uti. Dubitatur autem, an ſi eam expenderis bona fide, tenearis ad reſtitutionem? Negant *Sylveſt. & Ang. ap. Dianam p. 3. tr. 6. R. 3.* qui probabile cenſet. Sed verius affirmant *P. Nav. ap. eundem Dian. & Croix l. c. ac Sporer ibid.* qui ait in hoc omnes conſentire. Ratio, quia tunc ad reſtitutionem teneris ex vi ipſius contractus, quo obligaris ſolvere juſtum pretium pro re empta; cum autem pecuniam ſtanneam pro argentea tradis, minime juſtum pretium ſolvis.

Utrum famulus recipiens pecuniam auream a domino, ut ſatisfaciat creditoribus domini, poſſit lucrari, illam cum ænea commutando? Affirmatur, quia eſt fructus induſtriæ; niſi ſit contra expreſſam, vel tacitam domini voluntatem, *Salm. c. 4. n. 7. cum Lug. Pal. etc.* 856

D U B I U M XI.

Quid ſit Locatio, & conductio?

857 *Vide diverſos caſus apud Buſ.*
858 *Quando locator poteſt conductorem expellere ante tempus expletum?*
859 *An ſucceſſor locatoris expellere poſſit conductorem?*
860 *An ob ſterilitatem debeatur colono remiſſio penſionis?*
861 *An liceat pauperi elocare jus mendicandi?*
862 *An Nuncius proficiſcens ad eundem locum, poſſit accipere a duobus duplicatam mercedem?*
863 *An conductor obligatus ad meliorationes, illas debeat facere expenſis ſuis?*

864 *An*

864 An debeatur ſalarium famulo ægrotanti? Et an expenſa curationis?

857 „ RESp. Eſt contractus, quo quis perſonam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus utendam, vel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, ſeu penſione conſtituta. Utenda conceduntur, v. g. elocata domus, equus, ſervus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomarium, &c.

Unde, conſiderata hujus contractus natura, & juris diſpoſitione, reſolvuntur ſequentes Caſus.

„ 1. Si res locata ante traditionem pereat, contractus diſſolvitur, & conductor liberatur.

„ 2. Si, abſque culpa conductoris, uſus, vel fructus rei ceſſet, v. g. quia domus ruinam minatur, infeſtatur ſpectris, vel ob periculum peſtis (niſi tamen quoad hoc conſuetudo ſit contraria), aut belli, tutam habitationem non præſtat, liberatur conductor a ſolvenda penſione pro tempore, quo non poteſt inhabitare, vel alia re conducta uti, vel frui, ut v. apud *Laym. l. 3. t. 4. c. 23. Leſſ. l. 2. c. 24. d. 2. &c.*

„ 3. Servo, aut laboratori conducto non debetur ſtipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, niſi expenſæ modicæ: niſi tamen aliter ſit conventum, aut conſuetudo ferat. V. *Sa, v. Conductio.* * (*Vide n. 864.*) *

„ 4. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de penſione: ſecus, ſi magna ſit clades. Quod ſi tamen antecedentium, vel ſequentium annorum fertilitate damnum compenſetur, non remittitur, *Laym. n. 7. Leſſ. l. 2. c. 24. d. 4.* * (*Vid. n. 860.*) *

„ 5. Si pluribus annis ob cæli clementiam (ſecus ſi ob induſtriam colentis) uberiores fructus ex fundo elocato proveniant, poteſt colono penſio augeri. *Laym. n. 8.*

„ 6. Expenſas facere in rem conductam, quæ duraturæ ſunt, v. g. conſervare ſarta tecta, tributa, & onera publica præſtare, ad locatorem, ſeu dominum ſpectat; niſi aliter conventum ſit, aut conſuetudo ferat. *Laym. l. c. n. 4.*

„ 7. Si conductor in rem conductam neceſſarias, ſive utiles expenſas fecerit, poteſt eas de penſione detrahere, vel repetere a locatore, & dum non ſolvuntur, retinere rem conductam, *Laym. l. c. Mol. d. 496.*

„ 8. Etſi incendium plerumque accidat culpa inhabitantium, & ſic in dubio contra illos præſumtio ſit, quia tamen, ſæpe id fit culpa famulorum, quam paterfamilias præcavere non cogitur, hinc conductor abſolvendus eſt, niſi locator oſtendat culpam. Vid. *Laym. ſup. n. 6. & Dian. p. 9. t. 7. R. 31.* ubi ex *Hurt. & Berl.* docet, ſi conſtet accidiſſe culpa certi, & determinati alicujus de familia, iſque circa officium ſuum deliquerit, v. g. ſtabularii, qui lumen male cuſtodierit in ſtabulo, teneri patremfamilias (niſi famulus iſte pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: ſecus, ſi culpa alterius, vel ſi non conſtet, utrum caſu, an culpa cujuſquam acciderit.

„ 9. Si conductor domus, v. g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, poteſtque alteri locare: ceteroqui autem de penſione nihil ei remittitur.

858 „ 10. Locator non poteſt ante tempus præfinitum conductorem invitum privare re conducta, niſi in his caſibus: 1. Si penſionem non ſolvat; expectare tamen debet biennium, ſi ultra biennium res ſit conducta. 2. Si caſus improviſus accidat, ob quem domus v. g. ipſi domino ſit neceſſaria. 3. Si rem locatam reficere neceſſe ſit, nec poſſit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta male verſetur, v. g. deſtruat, vel abutatur, ut alendo ibi meretrices; *Laym. n. 9.*

„ 11. Succeſſor univerſalis, ſive hæres non poteſt ante completum tempus conductorem expellere: Partialis autem ſucceſſor, ut emtor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur ſtare contractui locationis, uti neque conductor; niſi tamen aliter pactum ſit, v. g. ne res locata durante tempore locationis alienetur. Vid. *Leſſ. lib. 2. cap. 24. & Laym. l. 3. t. 4. n. 22.*

859 Commune eſt, & certum cum *Buſ.* ut ſupra, quod Succeſſor univerſalis non poteſt expellere conductorem, ut communiter dicunt *Lugo D. 29. n. 16. & Spor. de 7. Pr. c. 7. n. 23. cum aliis, ex l. Viam decima. C. de Locat.* Certum eſt etiam & commune, quod poſſit eum expellere Succeſſor particularis, uti emtor, legatarius, &c. ex *l. Emtorem. C. eod. tit.* Conductor autem habet eo caſu actionem pro intereſſe contra locatorem, vel ejus hæredem, ex *l. Qui fundum* 25. *ff. de Locat.* Excipiunt tamen *Spor. n. 34. & Croix l. 3. p. 2. n. 1047.* ſi ager jam eſſet a colono elaboratus, vel ſeminatus; quia (ut dicunt) non patitur æquitas, ut colonus jacturam illam patiatur. Sed dico hanc exceptionem eſſe contra expreſſam juris ſanctionem, cum ex præfatis textibus Succeſſor particularis habeat jus certum expellendi colonum: E converſo non video, quomodo lædatur æquitas, cum colonus jam habeat actionem contra locatorem, vel ejus hæredem, repetendi damnum; expreſſe enim in *c. l. Qui fundum*, (ubi ſermo fit de legatario expellente colonum fundi legati) dicitur: *Et hoc detrimentum* (ideſt ab expulſione proveniens) *ad hæredem pertinet.* Notandum autem hic, quod Minor tenetur ſtare locationi ſui Curatoris: Beneficiarius, ſui prædeceſſoris: Et uxor locationi ſui Mariti. Vide *Croix l. 3. p. 2. n. 1047.*

860 Quæritur 1. an ob jacturam cauſa ſterilitatis poſſit colonus petere remiſſionem penſionis? De jure naturæ jactura ſterilitatis per ſe ſpectat ad conductorem: Ob æquitatem tamen juris introductum eſt, ſi ingens ſit damnum, ut aliquid remittatur; niſi ſterilitas compenſetur cum ubertate aliorum annorum, ut ex *l. 8. C. de Loc. & ex c. Propter ſterilitatem, de eod. tit.* ubi Gregorius IX. in quadam ſua *Extravag.* ſic ſancivit: *Propter ſterilitatem efficiendo magno incommodo conductores, vitio rei, ſine culpa coloni, ſeu caſu fortuito contingente, colono Eccleſiæ pro rata penſionis remiſſio eſt facienda: Niſi cum ubertate præcedentis vel ſubſequentis valeat ſterilitas compenſari.* Hinc, ſi nulli fructus percipiantur, nulla debetur penſio, ut docet *Lugo D. 29. n. 40. ex l. Si merces. §. Vis major. ff. de Locat.* Si autem aliqui fructus percipiantur, ajunt *Leſſ. l. 2. c. 24. n. 17. & idem Lugo n. 43. cum Cov. Bartolo, & aliis*, tunc tantum remiſſionem eſſe faciendam, quando, deductis ſemine, & expenſis, non ſuperſit quod ſufficiat ſaltem ad ſolvendam dimidiam penſionem. Verumtamen putant *Croix l. 3. p. 2. n. 1049. cum Laym.* & aliis, in hoc ſervandam eſſe conſuetudinem locorum.

Quæritur 2. an liceat pauperi elocare jus mendicandi? Affirmant *Sanch. Conſ. l. 1. c. 7. dub. 2. cum Henriq. & Spor. de 7. Pr. n. 23.* Quia ex una parte contractus eſt juſtus, cum utrinque æqualis ſit ſors lucrandi, & perdendi: & ex alia hoc idem eſſet, ac ſi pauper mediate per alium eleemoſynam peteret. Sed merito negant *Lugo D. 29. n. 9. cum Rodr. & Card. Concina t. 7. p. 629. n. 13. ac Croix l. 3. p. 2. n. 1044.* Ratio, quia, tametſi hic contractus ſit juſtus inter locatorem & conductorem, eſt tamen injuſtus reſpectu ad Fideles eleemoſynam dantes, qui pauperi tantum volunt dare, non conductori, qui non eſt pauper, ut ſupponitur. Nec valet dicere, quod Fideles mediate dent pauperi; nam bene reſpondet *Croix*, quod vi juris emti ad petendum, conductor non jam petit nomine pauperis, ſed nomine ſuo: Et ideo nec mediate, nec immediate eleemoſynæ illæ pauperi dantur. Secus autem dicendum cenſerem, ſi pauper non poſſet petere per ſeipſum: quia hoc caſu, licet eleemoſynæ illæ hic & nunc non perveniant ad dominium pauperis, proſunt tamen, ut eorum ſubventio ſic manuteneatur; alias non inveniretur, qui pro paupere illo loca circumiret, & ſic pauper deſtitutus maneret. 861

Quæritur 3. an Nuncius proficiſcens ad eundem locum, licite poſſit accipere a duobus duplicatam mercedem? De Aurigis ait *P. Concina t. 7. p. 632.* nullam eſſe difficultatem, quod poſſint, quia talis eſt conſuetudo: De Nuncio vero opinatur æquum eſſe, ut dimidiam tantum mercedem exigat a ſecundo conductore. Et hoc videtur ſatis probabile, cum eo caſu opera illius pro itinere, quod non ſuſcipit gratia illius ſecundi conductoris, non videtur valere, quanti valeret, ſi pro eo ſolo iter ſuſciperet. Ceterum ſatis etiam probabile eſt, quod poſſit totam mercedem exigere, ut tenent *Leſſ. l. 2. c. 24. n. 28.* cum communi ſententia, ut aſſerit idem *Concina*, & probabilem putat *Croix l. 3. p. 2. cum Laym. & Pal.* Ratio, quia per accidens ſe habet, ut opera ſua ſit utilis duobus; de ſe autem ab unoquoque mercedem juſtam exigit, cum unicuique ſe obliget ex juſtitia ad iter illud peragendum; quod ſi non peragit, peccat quidem injuſtitiæ contra jus utriuſque. Vide dicta *de Cambio n. 853. in fine.* 862

Quæritur 4. an conductor obligatus ad meliorationes, illas debeat facere expenſis ſuis? Negant *Mol. & Velaſq. ap. Lug. D. 29. n. 69.* Sed verius affirmant ipſe *Lug. ib. cum Lop. & Croix l. 3. p. 2. n. 1053.* quia, cum quis ſe obligat ad aliquid faciendum, per ſe cenſetur obligatus ad id faciendum ſuis expenſis: ſicut ſi quis ſe obliget ad ſolvendam penſionem in domo locatoris, tenetur quidem ad ſumtus, ut illuc penſio tranſmittatur. Intellige, dummodo in contractu locationis detrahatur aliquid de ordinaria penſione, cum hoc onus meliorationum alienum ſit a natura conductionis. Ceterum expenſæ modicæ, & ordinariæ in re conducta faciendæ, regulariter ſpectant ad conductorem; extraordinariæ vero ad locatorem, ut, *Croix l. c. n. 1052. cum Spor., & Tamb.* 863

Quæritur 5. an debeatur penſio famulo conducto ad ſervitium annuum, ſi ægrotet per aliquot menſes, puta per trimeſtre? Affirmant *S. Antonin. Graff. &c. ap. Croix l. 3. p. 2. n. 1050.* Sed verius negat communis ſententia, quam tenent *Lugo D. 29. n. 58. & Croix l. c. in fine cum Mol. Laym. & aliis*: Quia de juſtitia non debetur ſalarium pro obſequio non præſtito. Putat autem *Azorius apud Lugo n. 60.* teneri ſaltem dominum ad præſtanda famulo alimenta, & expenſas neceſſarias pro curatione. Melius tamen dicunt *ib. Rebel. & alii cum Diana*, non teneri niſi ad ſumtus leves pro brevi infirmitate: Quinimo non immerito ait *Lugo*, neque ad id obligandum eſſe dominum, niſi forte aliquando ex charitate, caſu ſcilicet quo infirmus eſſet in gravi neceſſitate. Bene tamen excipit *Roncaglia q. 3. R. 2.* niſi alicubi eſſet conſuetudo, ut domini teneantur ad totum ſtipendium, ſi famulus, ad annuum conductus, per aliquot dies ægrotet. 864

DUBIUM XII.

De Contractu Emphyteuſis, Feudi, & Libelli?

865 Quid de Emphyteuſi? 866 An debeatur penſio in gravi jactura fructuum?
867 Quid de Feudo?
868 Quid de Contractu Libellario?

„ RESp. 1. Emphyteuſis eſt contractus ſimilis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura poſſit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non brevius ſaltem, quam ad decennium; ita ut dominium ejus directum, & poſſeſſio civilis maneat apud dominum, qui tra- 865

„ dit

„ dit in Emphyteuſim; dominium autem utile tranſferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, ut quotannis certam canonem, ut vocant, ſeu penſionem domino ſolvat; quam ſi totam ſolvere negligat 26. annis continuis in Emphyteuſi Eccleſiaſtica (cum ſcilicet res eſt Eccleſiæ, vel pii loci), vel in ſeculari 36. annis, incidit ipſo jure in pœnam commiſſi, ut dominus eum expellere poſſit * (*Etiam auctoritate propria, ut multi cum Pal. p. 10. n. 1. & 6. Sed Leſſ. dicit, præcedere debere monitionem. Vide Croix lib. 3. p. 2. n. 1602.*) *, etſi de ſolutione interpellatus non fuerit: Licet enim *Bart.* & alii quidam apud *Dian. p. 8. t. 7. R. 36.* dicant „ſi per 30. vel 40. annos non ſolverit, eum præſcribere immunitatem in futurum, id tamen *Wiſemb.* & alii 5. negant. V. *l. c.* Porro, quid juris ſit in hoc contractu, pendet ea conſuetudine locorum, quæ ſcripto inſtrumento concipi debet, ut valeat. Vide *Laym. l. 3. t. 4. c. 23. Leſſ. l. 2. c. 24. d. 9.*

866 Utrum Emphyteuta debeat penſionem, quando patitur gravem jacturam fructuum? Dicit *Pal. tr. 33. D. 9. p. 7. n. 5.* de juris rigore, & conſuetudine, integram penſionem eſſe ſolvendam, ea *l. 1. C. de Jure emphyt.* ubi ſancitur, quod, prædio manente in parte, ſolvenda eſt penſio. *Leſſius* tamen *l. 2. c. 24. n. 47. & 50. ac Lugo D. 29. n. 88.* recte ſentiunt hanc legem eſſe intelligendam, quando penſio eſt modica reſpectu fructuum, & magis datur in recognitionem dominii directi, quam ad fructus compenſandos. Secus vero, ſi ſit magna & fere æqualis fructibus, nam tunc ex æquitate deberet minui, vel fundo pereunte ex parte, vel magna ſterilitate adveniente. Utrum autem Emphyteuta gaudeat privilegiis, quæ dominus directus in re habebat? Affirmant *Bart. Jaſon. Tiraq. &c. ap. Croix l. 3. p. 2. n. 1064.* Sed negant probabilius *Leſſ. Laym. Pal. &c. ib.* Ratio, quia, cum transfertur in Emphyteutam utile dominium rei, res fit ſua; unde, ſi nimirum ipſe ſit laicus, non poteſt gaudere privilegiis Eccleſiæ, ad quam ſpectet dominium directum.

867 „ Reſp. 2. Feudum eſt contractus ſimilis Emphyteuſi, quo res immobilis alicui conceditur, cum tranſlatione dominii utilis, proprietate retenta, ſub onere non quidem aliquid ſolvendi, ſed exhibendi fidelitatem, & obſequium perſonale directo domino. Quod ſi item non faciat Vaſſallus (ſic enim dicitur feudi acceptor), perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid perſolvi debet in recognitionem dominii directi, ſed tunc ex ea parte deficit a puro feudo, & declinat ad Emphyteuſim. Porro, quid juris ſit circa feuda, pendet item a locorum conſuetudine: quæ juris communis ſunt, v. *l. c.*

868 „ Reſp. 3. Contractus Libellaticus, ſive datio ad libellum dicitur, cum Emphyteuta, vel Feudatarius rem illam, quam in feudum, vel emphyteuſim accipit, ſimili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, ſi in decennium fiat, requiritur domini conſenſus); ita ut ſit quaſi ſubfeudum, ſubemphyteuſis. Ita *Leſſ. d. t. n. 6.*

DUBIUM XIII.

Quid ſit Sponſio, & Ludus?

869 *Quid eſt ſponſio, & an ſit licita?* 870. *An liceat ſpondere circa peccatum committendum?*
871 *Quid ludus, & quando licitus?*
872 *An ſit reſtituendum lucratum a filiofam. aut Religioſo?*
873 *Quid, ſi Religioſus ludat illicite per licentiam generalem?*
874 *An Religioſus poſſit plus lucrari, quam perdere?*
875 *An ſi exponat majorem ſummam, quam poſſit, teneatur reſtituere lucratum?*
876 *Quantum filiusfamilias poſſit exponere ludo?*
877 *Quando ludens cum deceptione teneatur reſtituere?*
878 *An valeat ſponſio, ſi unus ſpondeat majorem ſummam, quam alter?* 879. *An ſi unus rem certo ſciat, & manifeſtet? Vide alia ib.*
880 *An cogens alterum ad ludendum poſſit retinere lucratum?*
881 *An teneatur reſtituere præſciens ſe victurum ob ſuam peritiam?* 882. *An qui utitur aſtutiis licitis? Quid, ſi utatur illicitis, & quantum debeat tunc reſtituere? An liceat ludere precibus ſacris?*
883 *Agitur de ludo vetito.* 884. *Quæ ſint Leges hunc ludum prohibentes?* 885. *An, & quomodo peccent I.* Laici *hoc luſu ludentes?* 886. *An peccet graviter ludens ob lucrum?* 887. *An victor ludo vetito poſſit retinere lucratum?* 888. *Quid, ſi impediat Judicem, ne ipſum condemnet? Et an teneatur fateri veritatem Judici interroganti?* 889. *An poſſit retinere lucratum, ſi luſit animo repetendi?* 890. *An victus teneatur ſolvere?* 891. *Quid, ſi uterque renuntiaverit legi?* 892. *Et an victus poterit petere relaxationem juramenti?* 893. *An victus poſſit ſibi compenſare ſolutum?* 894. *An poſſit tranſigere, ſi ficto minatur repetere in judicio?*
895 *II. Quoad* Clericos; *quinam Clerici comprehendantur?* 896. *An certo peccent graviter Clerici ludentes frequenter, & in magna quantitate?* 897. *Quid, ſi ſolum frequenter?* 898. *Quid, ſi ſolum in magna quantitate?* 899. *Quando non peccent graviter, nec leviter?* 900. *An hæc procedant in omni ludo* chartarum?
901 *III. Quoad* Religioſos; *an, & quomodo peccent Religioſi hoc luſu ludentes?*
902 *IV. Quoad* Epiſcopos, *quomodo ipſi peccent?*
903 *An peccent graviter Clerici & Religioſi his luſibus aſſiſtentes?*

869 „ RESP. Sponſio eſt contractus, in quo duo de veritate, aut eventu alicujus rei certantes ſibi invicem aliquid ſpondent, ut id ejus ſit, qui veritatem aſſecutus fuerit: v. g. certo tecum 10. imperialibus hanc vel illam civitatem obſeſſam, captam &c. Ut licite fiat, requiritur 1. Ut fiat ſuper re dubia. 2. Ut ſit æqualitas in re, quæ ſpondetur, cum æquali incertitudine. * (*Æqualitas tunc adeſt, quando res eſt proportionata probabilitati alterius partis, Lugo D. 31. n. 77.*) * 3. Dubius eventus in utroque. 4. Ut uterque eodem ſenſu accipiat id, de quo certatur, *Molin. Leſſ. Card. Lugo d. 36. ſ. 6.*

Sed quæritur, an ſint licitæ hæ ſponſiones, vulgo dictæ *Scommeſſe*? Negant *S. Antonin. p. 2. tit. 1. c. 23. §. 9. Sylv. v. Negotium, q. 4. in fin. & Concina t. 7. p. 608. n. 21. cum Gabr. &c.* Ratio, quia leges civiles has ſponſiones reprobant, niſi forte fiant cauſa exercendæ virtutis, puta in palæſtra luctando, &c. Affirmant vero communiter *Az. p. 3. l. 11. c. 19. dub. 1. Sanch. Conſ. l. 1. c. 8. dub. 32. n. 2. Lugo D. 31. n. 73. Tournely t. 1. p. 554. Ronc. de Contr. c. 3. q. 1. Wigandt tr. 8. Ex. 4. q. 20. R. 2. Salm. c. 4. n. 74.* cum aliis pluribus. Ratio, quia hic eſt contractus fortunæ, quo uterque ſpondens exponitur pari periculo jacturæ, & lucri. Neque verum eſt leges prohibere ſponſiones, niſi fiant circa corporis certamina, cauſa odii, libidinis & ſimilis: Aliæ vero ſponſiones indifferentes potius approbantur, ut in *l. Si quis. ff. de Verb. Obl. & l. Si Pater. C. de Inoff. Teſt.* Hanc ſententiam per ſe veram puto, quia ſponſio per ſe eſt res indifferens. Tamen in individuo (cum ex mea ſententia non detur actio indifferens) regulariter cenſeo hujuſmodi ſponſiones non excuſari a peccato veniali, quia in eis deeſt motivum cohoneſtans licitæ recreationis, ſicut adeſt in ludo honeſto. Et ſic videtur intelligere *S. Antoninus l. c.* vocans tale lucrum *turpe*, utpote *nulli deſerviens utilitati, ſed vanitati, & prodigalitati.*

Nemo autem dubitat reprobandas eſſe ſponſiones circa ingluviem, aut potum; vide *Lugo l. c.* Sic etiam per bullam Pii IV. *in Eligendis etc.* prohibentur ſponſiones circa dubiam electionem Pontificis, ſive ſuper ejus vitam & mortem, ut refert *Azor. l. c. c. 20. dub. 4.* Item teſtatur *Ronc. l. c. q. 2. R. 2.* Gregorium XIV. per aliam Bullam, quæ incipit, *Cogit nos*, ampliaſſe præfatam Bullam Pii etiam ad electiones Cardinalium, & adhuc extra Urbem ſub excommunicatione latæ ſententiæ, Papæ reſervata reſpectu ad electionem Pontificis; & reſpectu aliarum ſponſionum, ipſæ annullantur in utroque foro, adeo ut quiſque teneatur ad reſtitutionem ante omnem ſententiam. Sic etiam, ut teſtatur *Sanch. l. c. n. 4.* prohibentur ſponſiones Scholaſticorum Salmanticorum circa electiones ad cathedras.

Dubitatur 2. an ſit licita ſponſio circa peccatum committendum? 870
Bene diſtinguit *Lugo D. 31. n. 75.* Si ſponſio eſt de peccato patrando ab alio tertio, licita eſt, niſi ſpondens optet peccatum, vel opem ferat ad peccatum committendum. Ita *Lugo l. c. & Sanch. n. 6.* Advertunt tamen iidem *Lugo, & Sanch. cum Alcoz.* quod eo caſu optans peccatum, peccaret quidem, ſed non teneretur ad reſtitutionem, quia læderet quidem virtutem quam lædi optat, ſed non læderet juſtitiam. Si vero ſponſio eſt de peccato patrando ab uno ipſorum ſpondentium, licita erit, ſi tu v. g. ſponderes alterum commiſſurum fore peccatum, quia tunc ſponſio eum avertit a peccato: Secus, ſi ſponderes te commiſſurum peccatum, alterum non commiſſurum; quia tunc ſponſio ad peccandum induceret.

Sed dubitatur 2. an hoc caſu, quod ſic illicite ſponderes, tenearis ad reſtitutionem? Recte negant *Lugo n. 75. Sanch. n. 8. Az. d. c. 19. dub. 6. et Ronc. c. 3. q. 2. R. 1.* Ratio, quia, licet ſpondendo pecces, non tamen lædis juſtitiam, cum tu non accipias tunc pretium pro peccato commiſſo, ſed pro eventu jam ſucceſſo juxta pactum ſponſionis. Et in hoc conſentit etiam *S. Antonin. l. c.* ubi ait: *Non tamen reſtituere oportet de neceſſitate; ſed pauperibus erogandum, et hoc magis ex conſilio, quam ex præcepto.*

„ Ludus vero eſt contractus, quo ludentes inter ſe paci- 871
ſcuntur, ut victori cedat, quod uterque depoſuit. Hi contractus jure naturæ liciti ſunt, modo debitæ conditiones adſint, & aliunde non interveniat ſcandalum, aut juſta prohibitio, aut iniquitas ſe miſceat, nec peccati ſit occaſio: quia, ſicut quivis ſuæ rei dominus poteſt alteri eam donare abſolute, ſic etiam ſub aliqua conditione, ſive ea fortuita ſit, ſive ea induſtria pendeat, *Leſſ. c. 26. d. 1. Bon. d. 2. q. 3. p. 1.* 1. Qui rei dominus non eſt, aut alienare eam non poteſt, non poteſt etiam de ea ludere, aut deponere. Et ſic deberet reſtituere, qui lucratus eſſet a religioſo, & filiofamilias non potente alienare, *Laym. l. 3. t. 4. c. 21. n. 5.*

Quod lucratur quis ludo a filiof. debet ei reſtituere, niſi ſit 872
de bonis caſtrenſibus, &c. vel niſi ludus ſit moderatus juxta decentiam; vel adſit tacita licentia parentum, *Salm. de Contr. c. 4. n. 54.* Idem dicendum de uxore, & Religioſo, ut *Lug. Mol. Azor. cum Salm. de Reſt. cap. 6. num. 34.* Hoc tamen non intelligitur de ludis illicitis vetitis a jure, a Regula, vel a Prælato, uti ſunt ludi alearum, & taxillorum, & conſequenter omnis ludus fortuitus, niſi fiat in parva quantitate, & in illis Religionibus, ubi uſu permittitur ad recreationem, ut *Salm. ibid. n. 95. cum Dic. Peycin. etc.* At in Religionibus reformatis talis ludus eſſet peccatum grave propter ſpecialem Regulæ prohibitionem, ut communiter dicunt *Salm. ib. cum Lugo, Diana, Dic. etc.* Et tunc lucratum omnino reſtituendum ipſi Religioſo, vel Monaſterio. Vide fuſius infra dicenda ſuper hoc puncto n. 901. Ubi etiam agetur de quantitate, quam alii Religioſi poſſunt ludo exponere.

Hinc quæritur 1. ſi Religioſus, obtenta licentia generali a 873
Prælato expendendi aliquam ſummam, expendat in uſibus il-

lici-

licitis, puta in ludis vetitis, aut cum meretricibus, &c. utrum tunc peccat contra votum paupertatis, & tam ipſe, quam accipiens teneantur ad reſtituendum Monaſterio? *Prima ſententia cum Salm. de Reſt. c. 6. n. 85. cum Nav. Sanch. Leſſ. Sylv. &c.* affirmat: Ratio, quia talis licentia a Superiore nec præſumitur data, nec dari poterat, cum ipſe non ſit dominus, ſed ſimplex adminiſtrator bonorum Monaſterii. *Secunda* tamen ſententia, quam tenent plures Auctores graves, ut *Suar. Lug. Hurt. Med. Salas, Lop. Pelliz. Reb. &c.* apud *Salas. ibid. n. 84.* quibus *Croix l. 4. n.* 114. adhærere videtur, cenſet nec Religioſum tunc peccare contra votum, nec reſtitutionem Monaſterio deberi ab ipſo, aut ab accipiente. Ratio iſtorum, tum quia (ut ait *Croix*) tunc licentia habetur ut data, non a Prælato adminiſtratore, ſed a Religione domina, quæ in tali caſu, licet ſit invita quoad modum, non eſt tamen quoad ſubſtantiam; & Religio præſumitur (ut ait *Rebell.*) ſæpe in eam conſentire, ne periclitetur fama ſubditi, vel Superioris: Tum quia eo caſu Superior aufert de ſe impedimentum, quantum poteſt; & ideo, cum univerſaliter licentiam præbet, non eſt cur credatur eam limitaſſe ad uſos tantum licitos, ut dicunt *Croix, & Lugo cum aliis*. Sed his non obſtantibus, cenſeo primam ſententiam abſolute probabiliorem, Vide quæ fuſius dicentur *lib. IV. n.* 31.

874 Quær. 2. an Religioſus poſſit in ludo plus lucrari, quam perdere poſſit? Diſtingue: Poteſt, ſi eodem jactu (exponendo v. gr. quinque argenteos) totidem a quatuor perſonis lucretur, vel ſi ludus moraliter non interrumpatur; quia tunc, ſicut poſſet amittere pecuniam jam lucratam, una cum ſua expoſita, ita bene poteſt plus lucrari, ſaltem duplum ſuæ pecuniæ expoſitæ; *Sanch. l. c. 19. n. 33. & Valent. Reb. &c. cum Salm. de Reſt. c. 6. n. 97.* Si vero ludus moraliter interrumpatur, vel ſi luſores ſint omnino diverſi, non poteſt pecuniam lucratam integre exponere, quia illa non eſt ſua, ſed Monaſterii. Concedunt tamen *Salm. ib. cum Lugo, & Villal.* non interrumpi ludum, ſi de pluribus luſoribus unus ſubſtituatur alteri in eodem genere ludi; Aut ſi in altera die, urbanitatis cauſa, ludatur cum iiſdem. Idem de filiisfamilias docet *Sanchez Conſ. l. 7. c. 8. D. 8. n. 2.* & idem de ſimilibus ait *Rebellius*.

875 Quær. 3. an Religioſus, qui ſine licentia exponit ludo majorem ſummam, quam poſſit, teneatur reſtituere luſori ſummam lucratam uno jactu ſupra illam, quam perdere poterat? Negant *Nav. Gabr. Armill. Graff. Tol. & alii apud Sanch. Dec. l. 7. c. 19. n.* 85. Ratio illorum, quia contractus aliquando bene poteſt eſſe validus ex parte unius, & invalidus ex parte alterius, ut ſunt contractus cum Pupillo, & Eccleſia ſine ſolemnitate initi, ex *l. Julianus. §. ſi quis. ff. de Act. emt. & cap. Si quis. 12. q.* 2. Hanc opinionem *Sanch. n. 86.* licet oppoſitam vocet longe probabiliorem, putat tamen probabilem: Sed ratio allata nullo modo probabilis mihi videtur, in adducta enim paritate ſupponit lex adeſſe in contractu æqualitatem, & tantum reſpectu deficientiæ ſolemnitatum favet Eccleſiæ, & Pupillo; At in caſu noſtro deficit æqualitas, & juſtitia contractus, cui neſcio quomodo lex favere poſſit, cum ſit in ſubſtantia injuſtus. Hinc adhæreo ſecundæ ſententiæ, quam tenent *Salmant. de Reſt. c. 6. n. 98. Sanchez cum Leſſ. Villal. &c.* nimirum, quod eo caſu omnino teneatur Religioſus ad reſtituendum; quia nequit lucrari tali contractu inæquali, & injuſto. Et hoc congruit doctrinæ *Molinæ, Sanch. & Lugo apud Croix l. 3. part. 2. n.* 1079. qui recte dicunt, quod ſi quis lucratur exponendo ad ludum pecuniam furtivam, extra quam nil aliud habeat quod tradat, tunc tenetur reſtituere lucratum, quia contractus fuit nullus, cum expoſuerit pecuniam, quam colluſor acquirere non poterat.

Dicunt tamen *Salm. n. 98. & Sayr. Henr. Salon. Sa, &c. apud Sanch. n.* 87. quod, ſi alter luſor ſciat Religioſum, vel filiumfamilias non poſſe illam quantitatem exponere, tunc nihil repetere poſſe; quia volenti non fit injuria. Sed hoc verius negant *Salas apud Lugo D. 31. num. 59. & Sanch. d. n. 87. cum Soto, Lop. Reb. &c.* Ratio, quia ille, eſto colludat cupiditate ludendi attractus, non tamen cenſetur ita cedere juri ſuo, ut poſſit perdere, & non lucrari. Recte tamen id admittit *Sanch. cum Lop.* ſolo caſu, quo ex conditione colludentis, & ex parva quantitate ludo expoſita, probabiliter præſumatur animus donandi; Vel ſi ipſe colludens non animo lucrandi, ſed recreationis gratia ludit, nec eſſet res magni momenti, ut etiam bene ſubdit *Sanch. cum Reb.*

876 „ 2. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioſo ait *Nav.* „ apud *Leſſ. l. c. d.* 1.) alatur in diſtanti loco a parentibus, „ poterit ex alimentis moderate aliquid inſumere in honeſtum „ luſum, v. gr. 5. ex 100. quia talis communiter præſumitur „ voluntas parentum, ut habet *Sot. l. c. Laym. &c.* Ac præ- „ terea poterit etiam filius deponere quicquid lucratus fuerit, „ cum ad hoc etiam parens cenſeatur tacitam facultatem dare, „ *Laym. l. c. Bon. de Reſt. d. 1. q. 3. p. 2. n. 10. & ſeq.*

Probabile tamen eſt, ut mecum ſenſerunt Juniores valde docti, quod eo caſu, ſi filiusfamilias nolit ſolvere amiſſum in ludo, licite poteſt exceptionem opponere, nec tenetur ſolvere, reſervando aliquid ex alimentis. Utrum autem filiusfamilias poſſit una vice exponere, quod per totum annum perdere poteſt? Negant *aliqui*, ſed probabilius affirmant *Sanch., & Diana*. Nec victor tunc tenetur inquirere, an filius potuerit, necne, illam ſummam exponere, niſi ſciat quod ille ſolet cum aliis ludere. Ita *Sanch. Lug. &c. apud Croix l. 3. p. 2. n.* 1073.

877 „ 3. Tenetur reſtituere, qui vicit faciendo contra conditio- „ nes ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per injuriam alte- „ rum pertraxit ad ludendum; v. gr. ſi ſimularet ſe plane „ ignarum luſus, & ſic alterum multo imperitiorem provoca- „ ret, qui alioqui ludere noluiſſet, aut ſi conviciis laceſſeret, „ ad quæ vitanda alter conſenſiſſet in luſum, alias non conſenſurus, *Mol. d. 517. Laym. l. c. Bonac. d. 2. q. 3. p. 2. n.* 3.

„ 4. Si in re, quæ ſpondetur, ſit inæqualitas, & hoc al- 878
„ teri parti (v. gr. cujus pecunia major eſt) ſit nota, iſque „ nihilominus ſpondere velit, valet contractus probabiliter; „ quia ſcienti, & volenti non fit injuria, ut dicit *Navar.* „ *Medin. Sanch. Dian.* Contrarium tamen probabilius docet „ *C. Lugo d. 31. ſect. 6. nu. 81. ex Molin. Leſſ. & Bon.* Si „ autem ignota ſit, non poteſt alter lucrari; quia non eſt „ æqualis conditio utriuſque, & alter nulli ſe exponit periculo. *V. Azor. p. 3. l. 5. c. 25. q. 7. Bon. d. 5. qu. 3. p. 2. qu. 36. n. 3. Salas de ludo, dub. 13. n. 3. Eſcob. & C. Lug. l. c.*

An valeat ſponſio, ſi quis manifeſtet certo rem ſcire, & 879
hoc non obſtante alter perſeveret in ſponſione? *Prima ſententia* cum *Viva de Ludo art. 4. Salm. de Contr. c. 4. n. 64. & ib. Sanch. Trull. Dian. Villal.* affirmat valere, quia alter ſuæ pertinaciæ detrimentum imputare debet. Sed *ſecunda ſententia* mihi multo probabilior, quam ſequuntur *Lugo D. 31. n. 83. & Croix l. 4. n.* 1068. tenet contractum eſſe nullum; pari modo, ac ſi quis pertinaciter emere velit gemmam falſam pro vera: Tunc enim, quamvis venditor manifeſtet illi veritatem, ſi tamen ille pro vera emat, adhuc emtio eſt nulla, cum ibi non alius contractus interveniat, quam emtionis; nec emtor animum habet transferendi dominium ſuæ pecuniæ alio titulo, quam emtionis, quæ cum ſit injuſta quoad ſubſtantiam, nulla eſt. Excipitur 1. Si ille qui a principio certus videbatur de aliqua re, poſtea, altero contradicente, ac ſpondere volente, incipiat dubitare, advertens jam alias ſe deceptum deprehendiſſe, etiam in iis quæ ſibi certa apparebant; tunc enim poterit lucrari. Ita *Lugo n. 79. Tourn. tom. 1. pag. 555. Roncagl. de Contr. c. 3. q. 2. R. 2. Anacl. de Spon. q. 9. n.* 116. *cum Mol.* Præterea ego exciperem, ſi ſponſor deceptus ſuam aſſertionem haberet pro dubia, quia tunc ſponte vult perdere: Quando enim credit certum quod ipſe aſſerit, tunc ſpondet, non quia vult cedere juri ſuo, ſed quia decipitur, unde non habet voluntatem perdendi; ſed quando alter prodit ſuam aſſertionem ut certam, & ipſe de aſſertione ſua incipit dubitare, & tamen pertinaciter vult ſpondere, tunc ceſſat ſua deceptio, & ipſe vere vult perdere, caſu quo res ſe habeat, ut alter aſſerit. Prout ſi venditor aſſerat gemmam eſſe falſam, & emtor jam dubitans vult pluris emere, etiamſi deinde detegatur falſa eſſe, bene poterit venditor pretium illud retinere.

„ 5. Per ſe quidem, & jure naturæ licita eſt etiam ſpon- „ ſio de futuro eventu, qui damnum proximi conjunctum „ habet, verb. grat. Petrum intra annum moriturum (etſi „ enim detur occaſio optandi, vel machinandi mortem Pe- „ tro, id eſt per accidens; poteſtque idem periculum eſſe in „ cenſu vitalitio): jure tamen humano ſæpe prohibetur, „ *Card. Lugo l. c. num.* 74.

„ 6. Etſi ſponſio cum conditione illicita, v. gr. plus alte- „ ro potaturum, ſit illicita, quia inducit ad peccatum; quod „ tamen ea lucratus es, non teneris reſtituere, *Sanch. Lug.* „ *Dian. p. 7. t. 9. R.* 69.

„ 7. Probabile eſt, quod docet *Molin. &c.* dum quis, 880
„ minis, vel conviciis ad luſum inductus eſt, & perdit, vi- „ ctorem non teneri reſtituere, quia talis abſolute voluntarie „ luſit, *Bon. l. c. ex Mol. & Gar.* contra *Azor. Leſſ. Regin.* „ *Fill. &c.* communiter.

Quær. igitur an, ſi quis cogat injurioſe alterum ad ludendum, poſſit poſtea retinere quod lucratur? *Prima ſententia* negat, quia damnum ex injuria ſecutum omnino eſt reſtituendum. Ita *Leſſius l. 2. c. 26. n. 9.* qui vocat communem cum *Malder. Steph. & aliis apud Croix l. 3. p. 2. n.* 1080. *Secunda* vero ſententia, quam tenent *Molin. D. 516. cum Trull. Hurt. Dic. & Dian. apud Croix l. c. ac Garc. ap. Leſſ. n.* 8. & probabilem putant ipſe *Leſſ. & Buſ. ut ſupra*, affirmat poſſe retinere; quia tunc non coactio, aut ludus, ſed potius caſus, aut peritia cogentis fuit cauſa damni: Si enim dicunt, iſte cogens perderet, jam ſolvere utique teneretur, & alter poſſet retinere, ut communiter docent *ib. S. Th. S. Anton. Leſſ. &c.* Ergo vice verſa, ſi vincit, poteſt retinere. Hæc ſententia, per ſe loquendo, mihi probabilior eſt (niſi colluſor qui coegit ſuperaret coactum in peritia ludendi; eo enim caſu ſentio teneri ad reſtituendam ſaltem partem lucrati, juxta menſuram peritiæ qua præcelleret alteri). Ratio, quia contractus ille, non obſtante injuria metus incuſſi, fuit ſatis utrinque voluntarius, & validus, juxta communiorem ſententiam relatam *n.* 717. Neque obſtat dicere cum *Tournely tom. 1. pag.* 553. quod eo caſu tenetur cogens ad reſtitutionem, quia eſſet cauſa damni, cum ex ſua injuria alter damnum patitur; Nam reſpondetur, ex *D. Thom. 2. 2. q. 62. art. 7.* cujus verba retulimus *n. 562. v. Secunda*, quod irrogans injuriam tunc tenetur ad reſtitutionem, quando injuria per ſe eſt conjuncta cum damno; ſed in caſu noſtro damnum non eſt de ſe annexum injuriæ, cum metum paſſus, ſicut perdidit, ita æque poterat lucrari; ergo damnum non provenit ex injuria, ſive ex metu incuſſo, ſed ex infortunio & caſu. Dixi *per ſe loquendo*, nam ſi metum paſſus petat reſtitutionem pecuniæ amiſſæ, recte docet *Leſs. l. 2. c. 26. n.* 10. teneri incutientem metum, lucratum reſtituere, juxta dicta *dict. n. 717. v. Quær.* 2. Quid vero, ſi ille cogat tantum per preces importunas? *Sanch. Nav. Sylv. ap. Croix ib.* adhuc tenent non poſſe retinere, Sed longe probabilius contradicunt *Leſs. l. c. & plurimi cum Dian.* quia preces non tollunt voluntarium, ſicut nec minæ, ut ex communi aſſerit *Buſ. hic cum Bon. & Mol.*

Quid,

Quid, ſi victus cogat injurioſe vincentem ad ulterius ludendum, & poſtea vincat aliud ultra amiſſum, an poſſit retinere? Negat *Croix l. 3. p. 2. n.* 1080. *in fin.* niſi victor ex more luſus haberet jus cogendi alterum ad ulterius ludendum. Sed alii DD. ut *Adrianus*, *Tol. Mol. Garc. &c. apud eumdem Croix l. c.* dicunt non teneri ad reſtitutionem; Et hos ſequor juxta mox ſupra dicta, nam idem eſt cogere ad ludendum, quam ad ulterius ludendum. Poteſt tamen coactus, ut diximus, repetere quod poſt coactionem amittit.

881 „ 8. Communior ſententia eſt, teneri reſtituere, qui luſit, vel certavit, certo præſciens ſe victurum eſſe. Contrarium tamen, nempe non teneri, dummodo dolus abfuerit, tenent *Tol. & Sa, V. Contractus*, quia non tenetur quis ex juſtitia ſuam peritiam, vel ſcientiam adverſario declarare: ſed is ſuæ temeritati imputet, quod auſus fuerit cum eo deponere, cujus ſcientiam non norat. Vid. *Bonac. l. c. n. 4. Dian. p. 7. t. 9. R.* 62.

882 „ 9. Non tenetur reſtituere, qui utitur aſtutiis illis, quas regulæ luſus, & conſuetudo recepta patitur; cum uterqua ſciat, tales aſtutias eſſe ſolitas, & ſic tacite in illas libere conſentiat, *Azor. Filliuc. Leſſ. Bon. l. c. p. 2. n.* 2. v. gr. 1. Si potiores chartas habens, & ſecurus de victoria augeat ſponſionem, vel ſimulet metum, ut adverſarius augeat. 2. Si ſciens ſe inferiores chartas habere, diſſimulet, augeatque ſponſionem, ut ſic relinquatur ſibi, quod erat appoſitum, *Carden. Lugo, Sanch. Salm. Dian. part. 7. t. 9. R.* 43. 3. Si inſpiciat chartas alterius, ex ſola ipſius negligentia, & abſque fraude; ſecus, ſi ita ſe collocet, ut poſſit videre; vel ſi alium conſtituat, a quo admoneatur. 4. Si chartas a tergo diſcat noſſe inter ludendum, quas ante non ſignarat, nec noverat, *Trull. Sanch. Lug. Dian. p. 4. t. 9. R.* 50. & 52.

„ 10. Qui vero utitur fraudibus non adhiberi ſolitis, vel colludenti ignotis; v. gr. ſuffuratur chartas, vel ſignis a tergo notat, vel utitur notatis, ut iis, quas ante novit, ignorante ſocio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur reſtituere non tantum lucrum, ſed etiam quantum alteri valebat ſpes lucrandi, imo etiam colludendi, *Reg. Amic. Trull. Dian. l. c. R.* 42. vid. etiam *p. 4. t. 3. R.* 25. *& Bon. de Reſt. d. 2. q. 3. p.* 2.

Certum eſt, quod fraudator tenetur reſtituere non ſolum id quod lucratus eſt, ſed etiam quod alter juſte lucraturus erat, ſi fraus abfuiſſet: ita *Leſſ. l. 2. c. 29. & Salm. c. 4. n.* 58. *cum Bon. Vill. & Trull.* In dubio tamen, an alter fuiſſet lucraturus, non poteſt quidem fraudans retinere lucratum, quia ſaltem eſt dubius, an juſte lucratus ſit: ſed non tenetur quantitatem expoſitam alteri dare, quia melior eſt conditio poſſidentis, cum alter non erat certo lucraturus, ut dicunt *Leſſ. l. c. & Salm. ib. cum Sylv. Diana, Vill. et Trull.* Sed melius ſentit *Contin. Tournely tom. 1. p. 552. cum aliis*, teneri ad dandum alteri quantum valebat ſpes victoriæ, quam colludens ceſſante fraude habuiſſet; Modo (intelligendum dico) in colludente potior fuiſſet ſpes lucrandi, quam periculum perdendi; Ratio, quia eo caſu ſpes illa, qua alter per fraudem privatus eſt, jam aliquo pretio digna erat.

Qui luſit, quia fraudulenter monitus fuit ab altero, qui vidit ſocii chartas, certe lucrum reſtituere tenetur, niſi ante monitionem jam illum jactum (vulgo *Poſta*) ludere ſtatuiſſet. In dubio tamen, an fuiſſet luſurus, ſi monitus non fuiſſet, alii dicunt teneri reſtituere totum lucratum; Sed probabilius teneri tantum pro rata dubii judicat communis ſententia cum *Croix l. 3. p. 2. et ibid. Bon. Sanch. et Dian.* Quid, ſi poſt monitionem adhuc eventus ludi erat dubius? *Sanch. ibid.* dicit non teneri ad reſtituendum aliquid; Alii dicunt teneri ad totum. Probabilius dico tunc teneri etiam pro rata dubii, cum dubia ſit illatio damni; Sed quia adfuit certa injuſtitia ob illam majorem fraudulentam probabilitatem vincendi, ideo tenetur ad aliquid. Nota hic, non teneri luſorem monere alterum de ſuo errore, puta, ſi det majorem, ſi numeret pro ſe minora puncta, *Croix, ib. n.* 1043. *cum Sanch.* Quia ſic fert communis mos luſorum.

„ 11. Si ludens habeat animum non ſolvendi, vel ſi perdat, repetendi, non poteſt lucrari, atque adeo nec retinere, quod eſt lucratus, quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, ſi id ſciret, *Laſſ. l. c. d. 5. n.* 31. *Regin. n. 388. Bon. l. c.*

„ 12. Peccant graviter, & communiter mortaliter, qui totos ſe luſibus tradunt, cum ſciant in gravia ſe inde peccata labi, aut impotentes reddi ad ſolvenda debita, vel alendos liberos, & uxorem, &c. *Sanch. Trull. c. 27. dub.* 1.

„ 13. Ludere pro Pſalmo, vel Oratione Dominica recitanda, non eſt peccatum, nec irreverentia, *Nav. Rebel. Sanch. Dian. p. 7. t. 9. R.* 1.

Quæritur hic, an liceat ludere precibus ſacris, applicandis pro victore? Negant *Habert, ac Lopez, Vega, etc. ap. Conc. t. 7. p. 602. n. 4.* quia non licet miſcere ſacra profanis; imo dicunt eſſe ſimoniam, ſi vellent victos civiliter obligare. Sed merito affirmant licere idem *Concina loc. cit. et Tournely t. 1. pag. 553. cum Henrica a S. Ignatio.* Ratio, quia malum quidem eſt, adhibere ſpiritualia propter profana; adhibere vero profana propter ſpiritualia, licitum & bonum eſt: Idque probat piorum uſus. Sicut autem licitum eſt permutare ſpirituale cum ſpirituale, ut diximus *de Simon. p. 105. n.* 72. ſic etiam licet, nec eſt ſimonia, invicem ſe obligare ad præſtanda ſpiritualia. Si vero unus luderet pecunia, alter precibus, hæc certe eſſet ſimonia.

883 „ 14. Peccat item ludens, ſi luſus lege poſitiva ſit prohibitus, ut luſus alearum, & ſimiles, qui magis in fortuna, & caſu, quam in induſtria fundantur. At laicis ratione circumſtantiarum ſub veniali, clericis ſub mortali prohibentur, *Leſs. l. 2. c. 26. n. 6.* Intellige, ſi clericus crebro, perque longum tempus luſerit, non autem, ſi per breve tempus, & cauſa recreationis, & abſit ſcandalum; quia Canones id prohibentes non videntur recepti, niſi quatenus id fieret cum periculo ſcandali, ut habet *Leſs. l. 3. tr. 4. cap. 21. n.* 1. Notat autem *Diana part. 7. t. 9. R. 2. & ex Lugo, Dicaſt. Amic. Trull. &c.* prædictis legibus per contrariam conſuetudinem ita derogatum eſſe, ut non tantum laicus, ſed etiam clericus non peccet, ſi principaliter pro recreatione, & ſimul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis: In Religioſis tamen (apud quos diſciplina regularis viget), uti & Epiſcopis, a peccato gravi excuſari vix poſſe, *ibid. Reſ. 4. ex Molin. Dicaſt. Lugo, &c.* etſi *Sanch.* conetur excuſare, ſi urgeat neceſſitas, verbi gratia, excitandi, aut recreandi infirmum, vel ſi parum ludat ob ſolam recreationem.

„ 15. Si quis ludo tali verum lucratus fuerit, juxta ſententiam probabiliorem non tenetur ad reſtitutionem ante judicis ſententiam: quia jura non annullant contractum, nec impediunt acquiſitionem dominii, ſed tantum concedunt, ut poſſit repeti. An vero qui tali luſu perdidit, teneatur poſtea adhuc ſolvere? Alii negant; vide *Leſs. hic dub. 5. Molin. Reg. Fill. &c.* Alii affirmant, ut *Az. Reb. Val. etc.* apud *Bon. l. c. p. 3. n. 2. V. Dian. p. 2. tr. 7. R. 8. et p. 7. t. 9. R.* 21.

Omnia hæc, operæ pretium eſt, ſingula fuſius, & ſedulius 884
ad trutinam revocare. Ante omnia hic prænotandæ ſunt leges, quæ tam de jure Canonico, quam Civili, prohibent ludos vetitos. De jure Canonico in *Can. 42. et 43. Apoſtol.* qui refertur in *c. 1. Diſt.* 35. ſic habetur: *Epiſcopus, aut presbyter, aut Diaconus, aleæ, atque ebrietati deſerviens, aut deſinat, aut certe damnetur. Subdiaconus, aut Lector, aut Cantor ſimilia faciens, aut deſinat, aut communione privetur: Similiter etiam Laicus.* Item in *cap. Clerici de Vita et Hon. Cler.* dicitur: *aleas etc. taxillos non ludant, nec hujuſmodi ludis interſint.* Item in *capit. Inter dilectos. De Exceſs. Prælat.* Pontifex declaravit indignum Beneficio quemdam Clericum *aleatorem manifeſtum*, & proinde conſuetudinem talis luſus in Clericis penitus improbavit, eamque dixit *pravam, ac corruptelam*. Item Concilium Trident. *Seſs. 22. cap.* 1. quoad hanc materiam, & Clericos, antiquos Canones eorumque pœnas in uſum revocari præcepit, non obſtantibus quibuſcunque conſuetudinibus. De jure autem Civili in *l. Alearum. C. de Rel. et Sumtib. fun.* generaliter prohibetur uſus alearum, adeo ut *nulli liceat in publicis, aut privatis domibus vel locis ludere, aut inſpicere; Et ſi contra factum fuerit, nulla ſequatur condemnatio* (id eſt victi ad ſolvendum), *ſed ſolutum reddatur, et actionibus competentibus repetatur ab iis qui dederunt.* Idem ſancitur in *l. 1. et 3. C. de Aleatoribus.* Idem ſtatutum eſt jure hiſpano pro ludentibus pecunia credita; Vide *Salm. de Contr. cap. 4. num.* 63.

Hinc videndum, an & quomodo peccent Laici, Clerici, 885
Religioſi, & Epiſcopi, aleis ludentes. Et 1. quoad *Laicos* pertinet, commune, & certum eſt inter DD. quod hujuſmodi luſus non eſt eis vetitus ſub gravi, ut cum *Buſ.* tenent *Sanch. Conf. l. 1. cap. 8. dub. 25. numer. 5. Lugo de Juſt. D. 31. num. 9. Mol. de Juſt. D. 510. Hurt. eod. tit. D. 8. diff. et Diana part. 7. tract. 8. Reſ.* 2. cum aliis communiter. Imo probabiliſſimum eſt cum *Buſ.* quod, reſpectu ad leges ſupra relatas, Laici ne venialiter quidem peccant, ut dicunt *Leſs. l. 2. cap. 26. num. 6. Sporer tract. 6. de 7. Præc. cap. 6. et Sa, Val.* & alii communiter apud *Croix l. 3. p. 2. num.* 1086. Quia (ut dicunt AA. præfati) leges civiles prohibentes obligant laicos tantum ad pœnam, non vero ad culpam; datur enim ibi victis actio repetendi amiſſum, ut ex *d. l. Alearum*, ut ſupra. Canon autem citatus *Epiſcopus*, quoad laicos eſt conſuetudine derogatus, ut dicunt communiter DD. vide infra *num.* 895. Dixi, *reſpectu ad leges relatas*; nam, utrum peccent venialiter laici ludentes principaliter propter lucrum? Negant alii *apud Lugo n.* 4. Quia non eſt peccatum ordinare medium ad finem utilem; ſi ergo lucrum honeſtum eſt utile, ludere propter illud, culpa caret. Sed probabilius, præciſis circumſtantiis, puto cum *P. Concina tom. 7. pag. 601. n.* 3. non excuſari a culpa veniali, quia (ut docet *D. Thom. 2. 2. qu. 77. art.* 4.) omnis negotiatio propter lucrum cupiditati deſerviens, quandam turpitudinem habet. Idque clare probatur ex *cap. Quicunque. 14. Qu.* 4. ubi dicitur: *Quicunque tempore meſſis, vel vindemiæ, non neceſſitate, ſed propter cupiditatem comparat annonam... hoc turpe lucrum dicimus.*

Sed dubitatur 1. an peccet graviter ludens ludo vetito prin- 886
cipaliter ob lucrum? Affirmant *Sylveſt. verſ. Ludus qu. 4. & Abul. Gabr. Ricch. ac Comit, apud Dian. l. c. R. 1. & Cajet. S. Anton. Gutt. &c. apud Sanch. l. c. c. 8. n.* 7. Quia (ut dicunt), eſto intentio lucri non ſit mortalis, quando ludus eſt licitus, mortalis tamen eſt, quando ludus eſt prohibitus; quia in illo ludens intendit expoliare proximum medio illicito. Sed communiter, & merito negant peccare graviter *Sanch. d. n. 6. cum Alcoz. Mol. D. 510. Lugo D. 31. n. 5. Hurt. D. 8. diff. 2. & Dian. l. c. R. 2. cum Val. Reb. & communi.* Ratio, quia intentio lucri non poteſt eſſe mortalis, quando ludus eſt talis, ut per ipſum valide transferatur dominium, eo quod tunc ludens licito medio intendit lucrum, licet ludus, ſive modus lucrandi ſit illicitus. Imo *Lugo, & Diana*, probabiliter dicunt nec veniale eſſe, ſi ad honeſtum finem lucrum intendatur.

Dub. 2. an victor tali luſu teneatur reſtituere lucratum ante 887
ſententiam Judicis? Affirmant *Sylveſt. S. Antonin. Arm. Tab. &c. apud Sanch. Conf. 1. cap. 8. d. 1. n. 2. ex dict. l. Alearum*, ubi dicitur quod, ſi victus *ſolverit, ſolutum reddatur, & competentibus actionibus repetatur.* Sed negandum cum *Buſ.*

& com-

& communi ſententia, quam tenent *Laym. l. 3. tr. 4. cap. 21. num. 3. Lugo D. 31. num. 60. Salm. de Contr. c. 4. num. 61. Sporer cap. 6. num. 82. Croix l. 3. p. 2. num. 1086. Sanch. l. c. n. 3.* (qui merito dicit hanc ſententiam omnino tenendam) *Leſſ. cap. 26. num. 17.* qui vocat veram cum *Sot. Mol. Med. Cov.* & aliis communiter. Ratio, quia (uti patet ex verbis Legis, ut ſupra) ibi non declaretur irrims contractus, ſed tantum datur victo actio ad repetendum. Et idem dicunt *Salm. num. 63. & Lugo num. 67.* de lege hiſpana vetante ludum ad creditum. Addunt tamen *Salm.* hoc valere ſolo caſu quo victus libere ſolverit, ſciens ad id non teneri; Sed *Lugo num. 67. Dian. l. cit. R. 24. & Dic. apud Croix l. cit. num. 1087.* probabiliter dicunt victorem poſſe retinere lucratum, etiamſi victus ignoreverit poſſe negare ſolutionem: quia recepit ex contractu valido, & victus jam habebat obligationem naturalem ſolvendi, licet ex jure poſitivo poteret exceptionem opponere.

888 Dub. 3. an ſi victor impediat, ne Judex eum obliget ad reſtitutionem, teneatur reſtituere? Reſpondetur affirmative, ſi impediat vi vel fraude; ſecus, ſi alio modo. Ita communiter *Lug. D. 31. n. 62. Leſſ. c. 26. num. 21. Sanc. dub. 2. num. 2. & Mol. Diſp. 514.* Quia victor non tenetur reſtituere, niſi poſt ſententiam. An autem victor interrogatus a Judice teneatur fateri quidquid ludo vetito lucratum fuerit, & alias obligetur reſtituere? Negant *Mol. & Sanchez apud Lugo num. 63.* & alii cum *Dian. p. 7. tr. 9. R. 27.* & probabile putat *Leſſ. n. 21.* ſi id probatum non ſit ſaltem ſemiplene. Ratio, quia, cum victor examinetur criminaliter, ut puniatur privatione lucri in pœnam criminis, non tenetur fateri, quando crimen eſt occultum. Sed probabilius *Lugo num. 64. Leſſ. d. nu. 21. & Croix n. 1090.* affirmat. Ratio, quia hic non agitur de punitione, ſed de reſtitutione conceſſa a lege, quæ eſt diſpoſitiva in favorem eorum qui perdunt, non autem pœnalis; ſi enim eſſet pœnalis, reſtitutio non eſſet facienda victo, cum ipſe etiam particeps fuerit delicti, ſed Fiſco, vel pauperibus. Regula autem, quod reus non tenetur fateri veritatem occultam Judici interroganti ſine ſemiplena probatione, ut docent *Leſſ. l. c. & cap. 31. num. 9. & Lugo num. 63.* currit tantum in cauſis criminalibus, non in civilibus.

889 Dub. 4. an qui ludit ludo vetito cum animo repetendi in judicio, poſſit retinere lucratum? Negant *Leſs. cap. 26. num. 31. & Mol. Reg. ac Dic. apud Croix num. 1088.* quia tolleret æqualitatem contractus, cum eo caſu poſſet lucrari, & non perdere. Sed probabilius affirmant *Lugo D. 31. num. 53. Sanch. l. 1. cap. 8. dub. 5. num. 1. & Sporer num. 84.* Ratio, quia ex una parte contractus fuit validus, cum intentio non adimplendi minime irritet contractum; & ex alia parte contractus remanſit æqualis, exceptio enim non ſolvendi utrique parti ſemper competebat. Hinc, ſi ille lucretur, retinet ex contracto valido: ſi vero perdit, negat ſolutionem, utens beneficio quod lex iſi tribuit.

890 Dub. 5. an qui ludo vetito perdidit, teneatur ſolvere? *Prima* ſententia valde probabilis affirmat, & hanc tenent *Sayr. l. 9. cap. 22. n. 21.* item *Val. Bann. & Reb. apud Bon. de Ludo q. 3. p. 3. num. 2.* & probabilem vocant *Lugo D. 22. n. 301. & Salm. cap. 4. num. 62.* Ratio, quia jure naturali contractus fuit validus, & ideo victus illi tenetur ſtare, donec judicialiter exceptionem opponat, vel petat reſtitutionem. *Secunda* vero ſententia communior & probabilior negat, eamque tenent *Sanch. Dec. l. 2. cap. 13. n. 144. Leſs. l. 2. c. 26. n. 24. Lugo dict. D. 22 n. 300. & D. 31. n. 70. Viva de Ludo q. 9. art. 4. n. 11. Salm. cap. 4. n. 62. & Sporer tr. 6. in 7. Prec. cap. 6. num. 83. cum Nav. Tol. Mol. & Laym.* Ratio, ut dicunt *Salm. l. c. & cap. 1. nu. 71. ac Leſs. n. 24.* quia in citata *l. Alearum. C. de Relig. &c.* videtur ablatam fuiſſe omnem obligationem ſolvendi adhuc naturalem, dum in ea ſancitur, *ut victus non cogatur ſolvere.* At fruſtre (ajont) diceretur ludentem non poſſe cogi ad ſolvendum, ſi in foro conſcientiæ alias cogeretur. Sed hæc ratio probaret nimis, probaret enim quod ex tali luſu vincens teneretur ante ſententiam reſtituere lucratum, quia, ſi victus obligationem naturalem non haberet ſolvendi, injuſte ille reciperet; ſed huic contradicit communis ſententia, quam tenent ipſi *Salmant. & Leſſ.* ut vidimus ſupra in dub. 2. Ratio igitur potior eſt, quia lex, niſi obligationem naturalem non auferat, cum tamen ſit lata non tantum in pœnam victoris, ſed etiam in favorem victi, dando jus victo ad ſe defendendum exceptione vel repetitione ſoluti, dat etiam jus abſolutum ad non ſolvendum; Ad quid enim iſ tenetur ſolvere, ſi poteſt ſolutum ſtatim repetere? Hoc confirmatur ex *l. Creditori. 5. de Pactis*, ubi dicitur: *Fruſtra ſolvitur, quod ſtatim repetendum eſt.* Idque probabile putat *Lugo D. 31. n. 302.* (contra *Mol.*) etiamſi victus ob verecundiam non haberet animum excipiendi, vel repetendi in judicio.

891 Dub. 6. an, ſi uterque ludens renunciaverit beneficio legis, poterit victus negare ſolutionem? Recte affirmant *Leſſ. c. 22. n. 25. & Lugo D. 31. n. 65.* ſi renunciaverint ſine juramento, quia beneficium legis datum eſt in bonum commune, & ideo invalida eſt ceſſio ludentium. Bene tamen advertit *Lugo ibidem*, quod ſi poſt ſolutionem fieret illa, ceſſio valida videtur & irrevocabilis; quia eſſet nova gratuita donatio independens a ludo. Si vero luſores renunciaverint beneficio cum juramento, recte diſtinguit *Leſſ. loc. cit.* & dicit, quod ſi juraverint tantum ſe ſoluturos, tenerentur quidem ſolvere, ſed poterunt poſtea ſolutum repetere. Secus, ſi juraverint etiam non repetituros, quia, licet ludus ſit vetitus, permiſſum tamen eſt & licitum ſolvere tali ludo amiſſum, illudque non repetere; ac ideo valet quidem tale juramentum, utpote de re licita, ut mox videbimus in quæſtione ſequenti, contra *Salmanticenſes.*

892 Quæritur enim, utrum eo caſu poterit victus petere a Prælato relaxationem juramenti? Affirmant alii apud *Leſſ. c. 26. n. 27.* prout dicitur de Juramento de ſolvendis uſuris. Sed verius negat *Leſſ. loc. cit. cum Mol.* quia hic intervenit contractus validus, qui non intervenit in pacto ſolvendi uſuras. Dicunt autem *Salm. de Jur. c. 3. n. 6.* prædictum juramentum ſolvendi amiſſum in ludo vetito, revera non indigere relaxatione, quia eſt de re illicita contra bonum commune, cum ob commune bonum ſint vetiti tales luſus. Sed bene contradicit *Sporer de Jur. c. 1. num. 21.* dicens, verum eſſe, quod juramentum contra id quod leges prohibent, per ſe eſt irritum, ut probat *Palaus D. 2. part. 8. n. 6.* Sed in noſtro caſu advertendum, quod lex, quamvis prohibeat hunc luſum, non prohibet tamen, ſed bene permittit ſolvere perditum: Hinc concluditur, quod juramentum ludendi luſu vetito eſſet quidem nullum, quia luſus eſt vetitus, & contra bonum commune; non autem eſt nullum juramentum ſolvendi amiſſum, quia hoc a lege non prohibetur.

893 Dub. 7. an victus, qui jam ſolverit, poſſit occulte ſibi compenſare ſolutum? Affirmant *Adrianus*, & probabile putat *Angles apud Sanch. l. 1. c. 8. dub. 2. n. 5.* Sed oppoſitum eſt omnino tenendum cum *eod. Sanch. Arag. Met. Lop. l. c. Sporer tr. 6. c. 6. n. 82. & Lugo D. 31. n. 71. cum Sot. Led. & communi.* Ratio, quia dominium pecuniæ ſolutæ jam valide tranſlatum eſt, unde repeti non poteſt, niſi coram Judice: Sed quid ſi victus repetat ſolutum, petendo reſciſſionem contractus, & victor renuat reſtituere? Perpende dicta *n. 717.*

894 Dub. 8. & ultimo, utrum ſi victus ficte minitetur in judicio repetere ſolutum, poſſit titulo tranſactionis aliquid recipere a victore? Negant *Mol. D. 514. Bonac. de Ludo §. 3. n. 13. et Lugo D. 31. n. 72. cum Salas*, & fuſius *D. 22. n. 167.* quia (ut dicunt) contractus ille tranſactionis factus eſt per dolum dantem cauſam contractui, ſcilicet per metum qui revera non aderat, deficiente animo repetendi; & ideo victus nihil poteſt accipere, & ſi accepit, tenetur reſtituere. Sed probabilius affirmant poſſe accipere *Leſſ. l. 2. cap. 17. n. 42. Sanch. de Matr. l. 4. D. 9. num. 9. Pal. tom. 1. tr. 2. D. 1. part. 10. n. 5. Dian. p. 5. tract. 4. n. 24. & Trull. ac Dic. apud Croix l. 3. p. 2. n. 1086.* Ratio, quia, licet victus non habeat animum, habet tamen poteſtatem repetendi, qua ſe privat impoſterum per talem tranſactionem; & victor revera non dat, ut ille animum deponat, ſed ut cedat juri ſuo repetendi, prout revera cedit.

895 II. Quoad *Clericos* vero pertinet, aliter res ſe habet, quam quoad Laicos. Sed prænotandum, quod Canones vetantes ipſis ludos alearum afficiunt ſolos Clericos in Majoribus conſtitutos, & Beneficiatos, ut dicunt communiter *Roncag. de Ludo c. 1. qu. 3. Lugo de Juſt. D. 31. n. 12. cum Leſſ. & Salas*, item *Sanch. Conſ. l. 1. cap. 8. dub. 28. n. 8. cum Nav. & Lop.* contra *Alcoz.* Ratio, quia (ut ajunt) Canon. *Epiſcopus*, in principio relatus, quoad alios Clericos ſaltem ex conſuetudine derogatus eſt, ſicut quoad Laicos. Quoad Beneficiatos autem vide dicta *numer. 831. v. Communis.*

896 At dubitatur 1. an prædicti Clerici in Sacris, aut Beneficiati peccent graviter, aleis ludendo frequenter, & in magna quantitate? *Salmanticenſes de contract. c. 4. n. 60.* quamvis probabilem putent ſententiam affirmativam, negant tamen hos peccare mortaliter, ceſſante ſcandalo. Ratio eorum, quia præfatæ leges vel ab initio non obligarunt, niſi ad pœnam, vel ex conſuetudine ſunt abrogatæ; & citant pro ſua ſententia *Sanch. Leſſ. ac alios, apud Dianam*; Sed *Sanch. Leſſius, & alii apud Dianam*, ut infra videbimus, expreſſe oppoſitum tenent. Unde omnino dicendum ipſos peccare mortaliter cum communi ſententia, quam tenent *Sanch. d. dub. 28. n. 7. Leſſ. l. 2. c. 26. n. 6. Spor. tr. 6. in 7. Prac. cap. 6. n. 80. Mol. D. 512.* & alii infra citandi. Ratio, tum quia juxta Canones (ut pro certo habet *Dian. p. 7. t. 9. R. 3.*) damnantur de mortali Clerici publice & frequenter aleis ludentes; tum quia, licet Canones prohibentes hodie non ſint in tota ſua obſervantia (ut concedunt *Leſſ. & Lugo ll. cc. ac Fill. tr. 37. c. 4. n. 59.*) tamen non ſunt omnino aboliti, cum luſus alearum de ipſo jure naturali notabiliter dedeceat ſtatum eccleſiaſticum, ut mox dicemus dubio ſequenti.

897 Dub. 2. an peccent graviter Clerici frequenter ludentes aleis, etſi in parva quantitate? *Prima* ſententia negat, quam tenent *Sylv. v. Ludus, qu. 4. Nav. Summ. c. 19. n. 12.* item *Abb. S. Anton. Gutt. Lop. apud Sanch. dub. 28. n. 6.* Ratio illorum, quia frequentia ludendi, licet aggravet peccatum, non tamen mutat ſpeciem, ut de veniali reddat mortale. *Secunda* vero ſententia communiſſima, quam ſequimur, & tenent *Cajet. 2. 2. qu. 168. art. 3. dub. 3. Ang. v. Ludus, n. 4. Arm. eod. verb. §. 4. Hurt. de Juſt. D. 8. diff. 3. Viva de Contr. qu. 9. art. 4. num. 6. Sanch. l. c. n. 7. cum Alcoz. & Palac. Laym. l. 3. tr. 4. c. 21. n. 1. Mol. D. 512. Leſſ. c. 26. n. 6. Roncag. de Ludo c. 1. q. 3. R. 2. Spor. l. c. n. 80. & Dian. cum aliis dict. Reſ. 3. & p. 4. tr. 4. R. 183.* ubi vocat hanc ſententiam communem, atque ab ea non diſcedendum. Idem ſentit *Buſ.* ut ſupra (modo tamen ludus non ſolum ſit frequens, ſed etiam per longum tempus, ut etiam loquuntur *Leſſ. Wigandt t. 8. Ex. 4. n. 77.*). Ratio, quia ut jam ſupra indicavimus, & ut docent *Sanch. n. 6. & Mol. ac Roncag. ll. cc.* frequentia talis luſus de jure naturæ dedecet valde Eccleſiæ Miniſtros. Neque conſuetudo id excuſare poteſt, quia, ut Pontifex declaravit in *c. Inter dilectos, de Vita & honeſt. Cler.* talis conſuetudo, tanquam vera corruptela, eſt omni tempore improbanda & removenda. Qualis autem ſit hæc frequentia mortalis? *Bordon.* putat eſſe ludere ſemel in hebdomada, ſed *Roncaglia* merito id putat nimis rigidum. Imo *Leſſ. d. n. 6. et Wigandt l. c.* ſentiunt non damnandos de mortali Clericos luden-

ludentes ad breve tempus, etſi crebro, recreationis cauſa, niſi propria ſtatuta Diœceſis, vel Ordinis id prohibeant.

898 Dub. 3. an peccent graviter Clerici ludentes aleis in magna quantitate, etſi non frequenter? Affirmant *Sporer d. cap.* 1. *n.* 80. & adhærent *Mol. D.* 512. *ac alii apud Nav. Man. c.* 24. *num.* 9. Sed negat *Salas apud Lugo D.* 31. *num.* 11. & conſentit *Laym. d. c.* 21. *n.* 1. citans *Leſſ. & Reb.* niſi fiat publice, & & cum ſcandalo: Dicit enim *Laym.* quod Canones (ut habetur in *cit. cap. Inter dilectos de Exceſ. Prael.*) loquuntur tantum de publico aleatore, & his luſibus dedito.

899 Ex his omnibus dico I. non peccare graviter Clericos, qui raro, moderate, & privatim ſine ſcandalo aleis ludunt. Imo probabiliter nec venialiter, ſi ludant recreationis gratia in loco ubi præfati Canones non rigide obſervantur, ut dicunt *Mol. D.* 512. *Laym. l. c. n.* 2. *Spor. n.* 80. *& Dian. p.* 7. *tr.* 9. *R.* 3. *in fin. cum Dic. & Amico.*

900 Dico II. præfatas ſententias, quæ damnant de mortali Clericos aleis ludentes, non procedere in ludis chartarum, qui non ſunt meræ ſortis ſeu fortunæ. Confundunt alii ludum alearum cum omni ludo chartarum: Sed immerito, nam revera alea, ut Magiſtri Idiomatis latini docent, eſt nomen comprehendens ſolos ludos ſortis, qui non ex arte, ſed omnino a caſu pendent, & hujuſmodi ſunt ludi talorum, teſſetarum, & ſimilium. Hinc dico, quod luſibus illis chartarum, qui totaliter pendent a caſu, ut ſunt luſus vulgo vocati, *Baſſetta*, *primera*, & ſimiles; pro his quidem valent ſententiæ præfatæ. Non autem pro aliis, qui ſunt tam induſtriæ, quam fortunæ, ut ſunt illi qui dicuntur, *Ombre*, *treſſette*, & ſimiles. Pro his enim valde probabiliter puto, cum Auctore Libelli cui titulus (*Inſtruz. per li Novelli Confeſſ.*) *p.* 2. *s.* 17. *n.* 397. *cum Paſſerin.* valere ſententiam *Salmanticenſium*, ut *ſupra*, ſcilicet non peccare graviter Clericos iis ludentes, niſi alicubi eſſet ſpecialis prohibitio, aut ſcandalum. Circa quod bene inſuper advertit *Molin. dict. D.* 512. penſandam eſſe qualitatem perſonæ, an ſit magnæ vel parvæ æſtimationis; Clerici enim, qui vitam non tam exemplarem ducunt, revera grave ſcandalum non ingerunt, ſi etiam frequenter aſpiciuntur in talibus ludis verſari, modo propria munera non negligant; imo nec ullum præbent ſcandalum, ſi meræ recreationis cauſa id faciant. Et hos vere dici poteſt excuſari ab hodierna & univerſali conſuetudine, quæ certe differt ab illa antiqua arcta primitivæ Eccleſiæ diſciplina.

901 III. Quoad *Religioſos* autem pertinet, dicunt *Lugo D.* 31. *n.* 12. *Sanch. c.* 8. *dub.* 28. *n.* 9. *& Mol. n.* 521. *in fin.* ipſos propter eorum ſtatum, & ſcandalum aliorum, facilius poſſe graviter peccare, aleis ſive taxillis ludendo. Unde dicunt *Roncaglia d. c.* 1. *q.* 3. *R.* 2. *& Bann. apud Lugo d. n.* 12. quod Religioſi reformati, ut Capuccini, Jeſuitæ, Diſcalceati, & ſimiles peccant, ſi ſemel his luſibus ludant. Et tanto magis id dicendum cum *Salm. de Reſt. c.* 6. *n.* 95. de eo, qui in his Religionibus viam talibus ludis aperiret: *Roncaglia* autem *l. c. & Sanch. n.* 9. *cum Met.* dicunt adhuc Religioſos non tam arctæ obſervantiæ peccare graviter, ſi frequenter verſentur in his luſibus, etſi ſine ſcandalo; Sed *Salm. l. c. cum Peyrin. Dic. & Ant. a Spir. S.* dicunt, quod, præciſo ſcandalo, & præcepto in contrarium, hujuſmodi Religioſi excuſantur a mortali, ſi ludant in modica quantitate, & etiam a veniali, ſi faciant ob rationabilem cauſam; puta ad ſolandum infirmum, aut ſocium triſtem; Et hoc probabile mihi videtur, loquendo de ludis chartarum non meræ ſortis, juxta id quod ſupra diximus de Clericis. Addunt *Salm.* id licitum eſſe etiam recreationis gratia, vel ubi conſuetudine permittitur; ſed huic non acquieſco, quia talis recreatio eſt per ſe indecens ſtatui Religioſo; nec conſuetudo talem indecentiam cohoneſtare poteſt. Quantam vero ſummam poſſit Religioſus ludo exponere? Modo ludus non ſit ſpecialiter interdictus a Regula, *Spor. de* 7. *Præc. cap.* 6. *n.* 72. cenſet poſſe exponere tres florenos quotannis. Alii autem, ut *Lugo de Juſt. D.* 3. *n.* 144. *Elbel tom.* 2. *C.* 18. *n.* 655. *Sanch. Dec. l.* 7. *c.* 19. *n.* 79. *cum Nav. Val. Graff. Salon. & Mol. D.* 520. *&c.* probabiliter opinantur, quod ſi Religioſus habet quotannis centum aureos, poſſit exponere quinque, dummodo tantundem in eodem anno non impendiſſet in alios uſus non neceſſarios. Alii tandem, ut *Salm. c.* 6. *n.* 94. *cum Lugo, Mol. Azor. &c.* dicunt poſſe exponere, quantum ſibi ſubtraheret parce vivendo de iis quæ ſibi ad uſum ſunt aſſignata.

902 IV. Et ultimo quoad *Epiſcopos* pertinet, iſti ſi ludant aleis, cum hoc valde dedeceat ſtatum epiſcopalem, vix poſſunt excuſari a mortali, ut dicunt *Sotus, & Salzed. apud Sanchez, Conſ. l.* 1. *c.* 8. *dub.* 28. *n.* 5. qui *n.* 9. *cum Alcoz.* abſolute eos damnat de peccato gravi, niſi faciant ad recreandum infirmum. Extra tamen hanc, vel ſimilem cauſam, *Alcoz. apud Lugo D.* 31. *n.* 12. ait peccare mortaliter Epiſcopum, qui ſemel ludat. Sed merito (præciſis circumſtantiis) *Lugo* hoc putat nimis durum: *Sanchez* autem *ibid. cum Met. & Reb. apud Dian. p.* 7. *tr.* 9. *R.* 4. excuſat eum a mortali, ſi ludat ſemel ad recreationem; imo *Salas ap. Lugo l. c.* eo caſu excuſat etiam a veniali. Ceterum Epiſcopum ludentem ludo meræ ſortis, etiamſi ſemel, difficulter puto excuſari poſſe a ſcandalo gravi; Sicut etiam cenſeo, ſi frequenter verſetur in aliis ludis chartarum non omnino fortuitis.

903 An autem peccent mortaliter Clerici, aut Religioſi, qui aſſiſtendo inſpiciunt ludentes aleis? Hoc quidem prohibetur, ut vidimus, in *c. Clerici, de Vita &c.* ubi eis præcipitur, ne *hujuſmodi ludis interſint*. Communiter tamen negant DD. in hoc ipſos peccare mortaliter, niſi eſſent cauſa ludi mortalis, vel negligerent luſores corrigere, vel niſi de tali ludo, quatenus mortali, ſe complacerent; ſecus, ſi aſſiſterent cauſa tantum ſe delectandi de induſtria vel fortuna ludentium. Ita *Sanch. Conſ. l.* 1. *cap.* 8. *dub.* 29. *cum Cajet. Sylveſt. & Ang. ac Dian. p.* 7. *tr.* 9. *R.* 40. Qua de re improbabiliter ſentit *Bartholom. de S. Fauſto apud Dian. l. c.* quod Clerici & Religioſi aſſiſtentes ludis alearum non excuſentur a mortali, eo quod in Bulla S. Pii hoc interdicitur iis ſub pœna excommunicationis; Sed cenſeo præfatum Auctorem quoad hoc in magnum irrepſiſſe errorem, nam *Sanch. l. c.* loquens de ludo alearum, nil penitus meminit de tali Bulla; meminit vero de ea paulo poſt *dub.* 31. *n.* 5. *&* 12. At ibi obſervatur Bullam S. Pii loqui tantum de Clericis & Religioſis aſſiſtentibus agitationibus taurorum, non autem luſibus alearum. Epiſcopos autem his luſibus ex propoſito, & frequenter aſſiſtentes difficulter etiam excuſari poſſunt a peccato ſcandali gravis.

DUBIUM XIV.

Quid ſit contractus Societatis?

904 *Quomodo ſit ſocietas?*
905 *De conditionibus requiſitis ad ſocietatem. Quid veniat nomine* Damnorum? 906. *Quid nomine* Expenſarum? *Et an ſocius poſſit ſibi deducere expenſas itineris?* 907. *Qu.* I. *An capitale ſit dividendum, ſi unus confert pecuniam, alter laborem? Qu.* II. *Quomodo deinde dividendum lucrum? Qu.* III. *An damnum ſortis ſpectet ſemper ad dominum? Qu.* IV. *An liceat pactum, ut damnum ſortis ſit commune? Qu.* V. *Quando inter Fratres cenſetur facta ſocietas? & quid in ea ſervandum? Qu.* VI. *Quibus modis finiatur ſocietas?*
908 *An per* Tres contractus *poſſit exigi lucrum certum, ſalvo capitali?*
909 *De Societate* Animalium. *Qu.* I. *Si das ruſtico pecuniam, ut emat boves ad ſocietatem, & ille in aliud impendit, poſſiſne lucrum exigere? Qu.* II. *An liceat pactum ſupplendi oves mortuas, interim fructus dividendo? Qu.* III. *An liceat contractus*, ad caput ſalvum?
910 *Quid de filio negotiante cum Patre?*

„ RESp. Is eſt, cum aliqui inter ſe conveniunt, & con- 904
„ tributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, ſive
„ fructiferis, ut pecunia, animalibus, induſtria, labore, &c.
„ commune aliquod lucrum faciunt, quod, uti & damnum,
„ pro ratione, & rata cujuſque dividunt inter ſe, V. *Leſſ.*
„ *Laym. cap.* 20. *Bon. q.* 6. *p.* 1.

Unde ſpectando id, quod ratio, & juſtitiæ natura hic requirit, reſolvuntur hi Caſus.

„ 1. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam, & operam
„ ſuam, quam qui vel pecuniam, vel operam ſolam.

„ 2. Capitale, ſeu ſors, quam quivis contribuit, ſi pereat ca-
„ ſu, vel culpa ſociorum leviſſima, contribuenti perit. Ubi
„ diſcrimen eſt inter hunc contractum, & mutuum: quia in
„ mutuo ſors data alienatur, & dominium ejus transfertur in
„ mutuatarium, cujus proinde ſolius periculum ac damnum eſt,
„ ſi caſu pereat; in Societate autem, qui ſortem confert,
„ eam non omnino alienat a ſe; & ſicuti commodum, ac lucrum
„ ad eum ſpectat, ſic etiam periculum & damnum. *Bon. loc. cit.*

Tres igitur ſunt præcipuæ conditiones licitæ ſocietatis. I. Ut 905 ſocietas fiat in negotiatione honeſta. II. Ut damnum ſortis ſpectet tantum ad dominum. III. Ut ſervetur æqualitas, nempe, ut æſtimatio laboris unius æquiparet uſum pecuniæ alterius. Vide *Salm. tr.* 14. *cap.* 3. *n.* 96. *Viva de Contr. qu.* 9. *art.* 3. *n.* 2. & alios paſſim. IV. conditio eſt, ut uterque ſocius ſubeat onus damnorum, & expenſarum. Nomine autem *damnorum* veniunt tantum damna illa, quæ ſolo intuitu ſocietatis obveniunt ſocio, puta ſi ipſe cauſa cuſtodiendi, vel transferendi, vel comparandi merces diripiatur a latronibus, ut habetur ex *l. Cum duobus.* §. *Damna*, ubi dicitur: *Damni partem dimidiam* (alterum) *agnoſcere debere tam pecuniæ, quam rerum ceterarum, quas ſecum non tuliſſet ſocius, niſi ad merces communi nomine comparandas proficiſceretur.* Non tamen veniunt damna, quæ remote occaſione ſocietatis ſocius patitur, puta ſi occupatus in ſocietate prætermittat acquirere legatum ſibi relictum, negotiis domus ſuæ providere, &c. ita *Bon. de Contr. D.* 3. *q.* 6. *p.* 4. *num.* 1. *Continuator Tournely tom.* 1. *pag.* 523. *& alii*, ex *l. Socium.* §. *Socius. ff. eod. tit.* ubi id expreſſe ſancitur. Nec veniunt damna, quæ non contemplatione ſocietatis, ſed intuitu ipſius propriæ perſonæ obveniunt ſocio, ut legitur in eodem §. *Socius*, mox citato. Si autem cauſa ſocietatis vulneretur ſocius, vel ejus ſervus a latronibus, tunc ſolæ expenſæ curationis debent eſſe communes, ex prædicta *l. Cum duobus.* §. *Damna.*

Nomine autem *expenſarum*, veniunt ſumptus itinerum, 906 transvectionum, ſolutionis vectigalium, conſervationis mercium, &c. Sed hic dubitatur, an ſocius itinerans cauſa ſocietatis poſſet ſibi deducere omnes expenſas itineris? Negant *Sylv. v. Societas, qu.* 12. *Ang. eod. v. n.* 12. item *P. Nav. Reb. apud Bon. de Contr. D.* 3. *q.* 6. *p.* 4. *n.* 4. & probabile putat *Leſſ. l.* 2. *cap.* 25. *n.* 35. Ratio, quia ſocietas non tenetur ſubire ſumptus, quos alter ſocius domi feciſſet, ſed ſolum illos in quibus is damnificatur cauſa ſocietatis. Alii vero, ut *Roncaglia de Contr. c.* 3. *q.* 2. *R.* 2. *Mol. D.* 418. *n.* 2. *Leſſ. l.* 2. *c.* 25. *n.* 35. *Nav. c.* 17. *n.* 283. *& Bon. l. c. cum Reg. & Salon.* concedunt poſſe integros deducere, modo aliter non ſit conventum, & diverſa non ſit conſuetudo; Et probant ex *l. Si frater.* §. *Si quis. ff. pro ſocio*, ubi dicitur, quod ſocius *viatica, & ſtabulorum, jumentorum, carulorum vecturas, vel ſui, vel ſarcinarum ſuarum gratia*, (ſocietati)

geſte

recte imputabit. Unde, cum lex abſolute concedat ſocio ſibi recipere viatica cum ceteris expenſis, non apparet ratio, cur ea non integre recipiat. Hæc ſecunda ſententia videtur probabilior, utpote juri conformior. Sed quia primam non audeo dicere improbabilem, ideo cenſeo, quod ſi bona fide ſocius ſibi expenſas applicavit, poterit retinere; ſecus, ſi mala fide; quia, ut diximus *n. 761. v. Quær. II.* cum opinione probabili & non certa, non poteſt inchoari poſſeſſio.

907 Quæritur I. Si in ſocietatem unus confert pecuniam, alter laborem, an in fine ſocietatis ante omnia reſtituendum ſit capitale domino pecuniæ? *Prima* ſententia, quam tenent *Gloſſa in l. 1. C. pro ſocio, & Bart. Accurſ. Covar. &c. ap. Pal. tr. 33. D. 8. p. 3. n. 1.* negat, & non ſolum lucrum, ſed etiam ſortem inter utrumque ſocium dicit eſſe dividendam. Ratio, quia in ſocietate omnia debent communicari, unde ſicut mercator facit communem operam ſuam, ſic alter debet ſuam pecuniam communem facere. Alii dicunt, quod ſicut ad dominum ſpectat capitale, & poſtea ejus lucrum; ſic ad mercatorem prius pretium ſuæ induſtriæ, & poſtea pars lucri; quod in idem coincidit. *Secunda* tamen vera ſententia, quam tenent *Pal. l. c. n. 2. Azor. l. 9. c. 3. q. 1. cum Baldo, & S. Bern. Sen. Lugo D. 30. n. 24. Petrocor. tom. 2. pag. 405. Bon. de Contr. D. 3. p. 3. n. 2. Caballut. l. 6. c. 13. n. 3. Eſcob. l. 41. c. 12. dub. 1. n. 82. Roncaglia de Contr. c. 2. q. 3. R. 2.* docet ſortem ſemper primo loco domino deducendam, etiamſi nullum lucrum ſuperſit. Probatur 1. ex Bulla Sixti V. *Extrav. Deteſtabilis.* §. 2. ubi ſic ſancitur: *Si finita ſocietate ipſum capitale extat, ei qui illud in ſocietatem contulerit, reſtituatur, niſi ſocio recipienti fuerit communicatum, aut aliter inter contrahentes legitime conventum ſit.* Probatur 2. ratione, quia pecunia collata in ſocietatem minime fit communis inter ſocios quoad dominium, ſeu proprietatem, ſed tantum quoad uſum, ſeu commoditatem, ut habetur ex *D. Thom. 2. 2. q. 78. art. 2. ad 5.* ubi S. Doctor ait: *Qui committit pecuniam ſuam mercatori per modum ſocietatis, non transfert dominium pecuniæ ſuæ in illum, ſed remanet ejus; ita quod cum periculo ipſius mercator de ea negotiatur.* Sicut ergo, ſi pecunia perit, domino perit; ita ſi ſupereſt, eidem ſupereſt. Nec obſtat dicere, quod in ſocietate fiunt communia tam induſtria, quam pecunia; Nam reſpondetur, ut jam innuimus, quod in ſocietate non communicatur pecuniæ proprietas, ſed tantum uſus, ſeu commoditas; unde ſufficit, ut uno conferente induſtriam, alter conferat pecuniæ commoditatem. Et ideo, ſi finita ſocietate ſolum remanet capitale, non erit injuſtitia, ſi totum domino reſtituatur; ſicut enim ſocius amittit lucrum ſuæ induſtriæ, ſic iſte amittit lucrum commoditatis ſuæ pecuniæ, quæ cum ſit negotiationi expoſita, bene apta eſt fructum reddere. Et ſic etiam neque verum eſt id quod alii ſupponunt, nempe quod unus conferat operam, & alter pecuniam; Nam revera ex una parte confertur opera, & ex altera non pecunia, ſed pecuniæ commoditas præſtatur; Unde non quidem debetur mercatori pretium ſui laboris, & ſui laboris lucrum; ſed tantum dimidium lucri ſpectat ad eum, ut fructus ſuæ induſtriæ, & dimidium ſpectat ad dominum ſortis, ut fructus commoditatis ſuæ pecuniæ negotiationi expoſitæ, ſemper domino ſalvo ſuo capitali. Prout, ſi quis ad negotium confert navim, & alter operam, completo negotio, navis quidem integra debetur domino, cum tantum uſus navis ſit collatus; & lucrum deinde eſt dividendum.

Quæritur II. Detracta ſorte domino, quomodo dividendum eſt lucrum? In hoc valde obſcure, & confuſe DD. loquuntur. Alii, ut *Leſſ. l. 2. c. 25. n. 9. Vrua de Contr. q. 9. art. 3. n. 5.* (& probabile putat *Croix l. 3. p. 2. n. 1101.*) dicunt, quod, ſi unus confert centum aureos, & alter operam tantidem æſtimatam, tunc æqualiter dividendum eſt lucrum, & capitale, juxta primam ſententiam allatam in præcedenti quæſtione. Alii vero, ut *Cabaſſ. l. 6. c. 13. n. 6. cum Ang. Sylveſt. Nav. & P. Navar. &c.* dicunt, quod deducto prius capitali in beneficium domini, reliquum æque dividendum, etſi valor operarum æquiparet valorem ſortis. Pace tantorum Doctorum, cenſeo neutram prædictarum ſententiarum æquitati conformem eſſe; prima enim plus æquo tribuit ponenti operam, ut jam diximus in *Qu. I.* ſecunda plus ponenti pecuniam. Hinc omnino mihi dicendum videtur cum *Ronc. de Contr. c. 2. qu. 3. R. 2. & Pal. tr. 33. D. 8. p. 3. n. 2. & 3. cum Reb.* quod, ſalvo capitali domino, lucrum dividendum eſt pro rata, habita ratione valoris induſtriæ ex una parte, & ex altera commoditatis præſtitæ ex pecunia, juxta communem æſtimationem lucri quod communiter haberi ſolet ex pecunia applicata ad negotiationem. Hinc bene advertendum cum *eod. Roncag. l. cit. R. 1. & Sporer de 7. Præcept. c. 6. n. 51.* quod aliquando induſtria mercatoris plus valebit, quam uſus pecuniæ, & tunc proportionaliter debet lucrum diſtribui: Ita ut aliquando licitum poterit eſſe pactum, ut in fine etiam capitale dividatur, æque interim diſtributo lucro, prout fit ex conſuetudine in pluribus locis in ſocietate animalium, ut teſtatur *Caballut. loc. cit.* Inſuper advertendum, quod aliquando valor induſtriæ decreſcit, ob multitudinem Operariorum ſocietatem petentium; Qua ratione poterunt forte excuſari plures contractus, qui primo aſpectu videntur injuſti, eo quod operariorum induſtria in ſocietatem collata juxta conſuetudinem loci communiter non pluris ibi æſtimatur.

E converſo injuſtum omnino eſſet pactum, quod, empta merce, ante omnia durante ſocietate reſtituatur domino ſuum capitale, & deinde quod ſupereſt æqualiter dividatur; nam, licet compenſentur mercatori fructus quos interim non percipit, cum medietate ſortis, quam in fine ſocietatis percipiet; tamen ponenti pecuniam minuitur periculum ſui capitalis, dum in principio illud ſalvum fecit, & mercator, ſi poſtea merx pereat, ſubjacet periculo ſortis & lucri; ita optime *Roncaglia l. c. R. 3. in praxi*.

Quæritur III. An damnum ſortis ſit commune, quando, uno conferente pecuniam, altero operam, pecunia caſu perit? *Prima* ſententia, quam tenent *Major in 4. Diſt. 15. q. 47. §. Tertius. Gloſſa in l. 1. C. Pro ſocio*, & alii *apud Azor. tom. 3. l. 9. c. 3. q. 3.* ſic diſtinguit: Si ſors perit, poſtquam ſocius ſuam operam poſuit, tunc damnum totum ſpectat ad ponentem pecuniam; Si vero pecunia perit, antequam ſocius operam præſtet, damnum debet eſſe commune. Ratio, ut dicunt, quia tunc, uno æqualiter conferente operam, & altero pecuniam, omnia fiunt communia lucra & damna. *Secunda* tamen & vera ſententia, quam tenent *Gloſſa in l. Si non fuerint. ff. Pro ſocio. Nav. c. 27. num. 252. Ang. v. Societas, n. 17. Sylveſt. eod. v. n. 1. qu. 6. Azor. loc. cit. cum Bartol. Baldo, S. Bern. Sen. & aliis*, docet damnum ſortis ad ſolum dominum pecuniæ pertinere. Ratio, quia non eſt verum, quod, collata pecunia, etiam ſors conferatur; confertur enim tantum pecuniæ commoditas, ut ſupra diximus in quæſt. I. Unde, cum, ſorte pereunte in principio contractus, dominus illius nullam pecuniæ commoditatem conferat, ſic etiam ad nihil tenetur alter, ſi nullam conferat operam. Et ideo diximus e converſo, quod, finita ſocietate, prius reddenda eſt ſors domino pecuniæ, & poſtea lucrum, ſi remanet, inter ſocios dividendum.

Quæritur IV. An liceat pactum, quod, ſorte pereunte, commune ſit damnum inter ponentem pecuniam, & mercatorem? Reſpondetur: Si pactum ſit, ut ſicut damnum, ita & ſors ſit communis, tunc licitum eſt; quia ſicut ponens operam habet commodum, ut ipſi tradatur media pars ſortis, quamvis ſors de jure tota ad dominum ſpectet, ſic æquum eſt, ut, ſorte pereunte, ipſe ſubeat mediam partem damni, licet damnum ſortis ad ipſum non pertineat. Ita *Roncaglia c. 3. Reg. in praxi 3. & Azor. tom. 3. l. 9. c. 3. q. 4. cum Ang. Sylveſt. Roſell. & aliis*. Si vero pactum eſt, ut ſors non ſit communis, commune vero ſit damnum, tunc certe illicitum eſt, & injuſtum, cum nulla hic detur juſta recompenſatio. Vide *Azor. Roncaglia l. c.*

Quæritur V. Quandonam cenſetur inter Fratres contracta ſocietas? & quid in ea ſervandum? Reſpondetur: non cenſetur facta ſocietas, niſi expreſſe, vel tacite ex conjecturis id habeatur; Unde, non quia Fratres habent patrimonium indiviſum, & de communi menſa vivunt, inter ipſos contrahitur ſocietas, niſi vero omnes in aliquo negotio ſe exerceant; vel niſi, uno negotiante, alii conferant bona ſua. Ita *Azor. p. 3. l. 9. c. 19. qu. 1. Mol. D. 421. n. 6. Bonac. D. 3. qu. 6. p. 7. n. 2. cum Fill. Roncag. de Contr. c. 4. q. 1.* Idque clarius præſumitur, ſi omnes conferant in commune cuncta bona ad unumquemque ſpectantia. Hoc tamen intelligitur, quando unuſquiſque confert etiam bona propria, præter communia; Secus, ſi tantum unus ſua propria bona confert, puta lucra alicujus officii, vel artis, & alii ſola bona communia; tunc enim is poteſt ea ſibi compenſare, ut dicunt *Azorius qu. 5. cum Bart. & Baldo, ac Bonac. n. 7. cum Nav.* Et ita pariter, ſi unus majorem laborem conferat (ait *Bonac. n. 3. contra Mol.*) poteſt ille plus accipere, juxta æſtimationem ſui laboris. Si autem aliquis Frater abſens negotietur communi nomine ex communibus bonis, intelligitur habere ſocietatem, uſquedum admoneatur ab aliis Fratribus, velle ipſos diviſionem facere; & tunc neque etiam deſinit ſocietas pro negotiis inceptis; ita *Roncaglia l. c. cum Gribald.* contra aliquos.

Quæritur VI. Quibus modis finiatur ſocietas? Finitur I. completo tempore ad ſocietatem conſtituto, aut finita negotiatione, ex *l. Actiones. §. Item. ff. pro ſocio*. II. per mutuum ſociorum conſenſum. Ad id autem ſufficit etiam tacitus conſenſus, nempe ſi alter ſociorum incipiat ſeorſim negotiari pro ſeipſo, *l. Itaque. ff. eod. tit.* Si vero quis, ſocio invito, renunciet ante tempus, tenetur ad intereſſe. Excipe 1. Si hoc eſt neceſſarium ad bonum publicum; ut ſi ſocius abeſſe debet cauſa Reipublicæ, nec alium commode ſubrogare poſſit. 2. Quando nulla ſubeſt ſpes obtinendi id, ob quod facta eſt ſocietas. 3. Quando alter non ſervet pacta. 4. Quando alter grave damnum infert ſocietati. Hæc tamen debent eſſe certa, alias poſſeſſio ſtat pro obſervantia contractus. Vide *Bonac. de Contr. D. 3. q. 6. p. ult. n. 2.* III. Finitur ſocietas morte alterius ſocii, nec tranſit ad heredes; Et hoc, etiamſi conventum ſit, ut tranſeat ſocietas ad heredes mercatoris, ex *l. Verum, §. In heredem. ff. pro ſocio*. Ratio, quia in ſocietate eligitur induſtria perſonæ, ignoratur autem qualis ſit induſtria heredis. Excipit tamen *Bonac. nu. 3.* niſi pactum juramento ſit firmatum: Sicut etiam non finitur ſocietas circa negotia cœpta; neque circa vectigalia, ſeu alias res publicas conductas, ut *Mol. D. 414. & Bonac. ibid. cum Fill. &c.* communiter. IV. Finitur ſocietas etiam per mortem civilem, ideſt per exilium, aut Profeſſionem ſolemnem ſocii, ex *l. Verum. §. fin. ff. eod.* V. Finitur, ſi ſocius egeſtate vel infirmitate laborans, aut in carcerem conjectus non poſſet pecuniam, vel laborem promiſſum præſtare. Item, ſi pereat pecunia collata, etiamſi ſocius habeat aliam, quam poſſit conferre. *Bonac. n. 5.* Item, ſi res ita ſint mutatæ, ut ſocietas non ſit amplius idonea, ex *cit. l. Verum, §. fin.*

„ 3. Poteſt tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis juſte 908
„ ſervet ſortem ſuam indemnem, & inſuper certum lucrum
„ percipiat, ſi nimirum ad contractum ſocietatis adjungantur
„ duo alii, aſſecurationis, & venditionis, cujus tale exem-

„ plum ponit *Laym.* Inis ſocietatem cum mercatore, & con„ tribuis ei 1000. florenos, v. g. ſpes eſt, quod is quotannis „ lucraturus ſit 300. cujus lucri dimidium, v. g. jure ſocietatis „ tibi debetur una cum ſorte; ſed quia ad te quoque pertinere „ deberet ejuſdem ſortis periculum, ut ipſe id periculum in ſe „ ſuſcipiat, & tibi ſortem aſſecuret, in hujus oneris compen„ ſationem, relinquis ei majorem partem lucri ſperati, ut ſci„ licet duæ partes lucri ad ipſum, & tertia ad te pertineat. Et „ rurſus, quia ſpes lucri hujus incerta eſt, ideo adhuc partem „ hanc lucri ſperati, nempe 100. florenos in ſpe, vendis etiam „ eidem pro 50. vel 60. v. g. annuis certis, & ſic tandem in lucrum „ facis, & ſortem ſervas indemnem. V. *Laym. & Bon. ll. cc.*

Hæc eſt celebris illa quæſtio *Trinus contractuum*, an per eos poſſit lucrum certum exigi, ſalvo capitali? *Prima* ſententia negat, quam tenent *Sotus l. 6. q. 6. art. 2. Merbeſ. to. 2. pag. 348. Habert tom. 4. pag. 317. P. Concina tom. 7. pag. 489. Continuator Tournely tom. 1. pag. 525.* (qui tamen *pag. 531.* admittit contractum duplicem, ubi ſola ſors, vel ſolum lucrum aſſecuratur, in quo conſentit etiam *Cabaſſut. l. 6. c. 13. n. 2.*), item *Bann. Reb. Prad. Tap. Led. & Mercad. ap. Salm. tr. 14. c. 3. n. 96.* & videtur adhærere *Azor. p. 3. l. 9. c. 4. q. 5.* Ratio, quia per hujuſmodi contractus adjunctos contractui ſocietatis, ſocietas deſtruitur, cum de ejus natura ſit, ut dans pecuniam ſit in periculo lucri, & ſortis, vel ſaltem alterutrius, juxta ſententiam *Cabaſſutii, & Tournely*, ut ſupra; Deſtructo autem ſocietatis contractu, deficit juſtus titulus, ex quo ille poſſit fructus exigere ex ſua pecunia; & tunc exigeret lucrum ex mutuo, in quod tranſiret ſocietas, dejecto toto periculo ſortis & lucri in ſocium recipientem pecuniam. Nec obſtat dicere, quod ſi contractus iſti, ſocietati adjecti, fierent cum perſonis diverſis, vel in diverſo tempore cum eodem ſocio, jam perſiſterent; ſic etiam, ſi fiunt eodem tempore, & cum eodem ſocio. Nam reſpondent Fautores hujus primæ ſententiæ, quod in iis caſibus perſeveraret ſocietas; ſed hic ſocietas deſtruitur, & ſic deficit fundamentum lucri ex ea percipiendi. Præterea tuentur præfati AA. oppoſitam ſententiam reprobatam jam fuiſſe a Sixto V. qui per Bullam, *Deteſtabilis*, editam anno 1586. (*in Bullario pag. 154.*) ubi in §. 1. ſic dicitur: *Damnamus & reprobamus omnes contractus poſthac ineundos, per quos cavebitur perſonis, pecunias, animalia, aut alias res ſocietatis nomine tradentibus, ut etiamſi fortuito caſu quamlibet jacturam ſequi contingat, ſors ipſa ſeu capitale ſemper ſalvum ſit; ſive ut de certa quantitate in ſingulos annos aut menſes durante ſocietate reſpondeatur.* Et ideo huic ſententiæ videtur adhæſiſſe noſter SS. Pontifex Bened. XIV. in ſuo aureo Libro de *Synodo, l. 7. c. 1.* ubi dixit, quod licet quæſtio hæc adhuc indeciſa remaneat, cum *plures, & non obſcuri nominis Theologi poſteriores trinum contractum ab uſura abſolverint*, hanc tamen ſententiam ſentit præfatæ Bullæ magis congruere. Accedit alia Bulla S. Pii V. qui in ſua *Extrav. cum* §. 4. *de Cenſib.* ſic dixit: *Conventiones directe, aut indirecte obligantes ad caſus fortuitos eum, qui alias ex natura contractus non tenetur, nullo modo valere volumus.*

Secunda vero ſententia communior defendit licitum eſſe hunc trinum contractum, dummodo abſit animus fœnerandi, & omnino obligetur ſocius pecuniam accipiens, ut illam ad negotium applicet; Hanc tenent *Nav. Man. c. 17. n. 254. Leſſ. l. 2. c. 25. n. 23. Tol. l. 5. c. 41. n. 3. Lugo D. 30. n. 40. Laym. l. 3. tr. 4. c. 18. n. 11. Pal. tom. 7. tr. 32. D. 8. p. 5. Bon. D. 3. q. 3. p. 11. num. 2. Eſcob. l. 42. dub. 3. num. 88. Roncaglia de Societ. cap. 3. q. 2. Mazzot. tom. 2. pag. 161. Spor. de 7. Pr. c. 6. num. 58. Mol. D. 416. Salm. tr. 14. c. 3. n. 100. cum Jo. Major. D. Parigin. & Sylv. P. Nav. Arm. Med. Lop. Mald.* & valde probabilem vocat *Azorius loc. ſupra cit.* ſaltem de jure naturali. Vide etiam Libellum excuſum Pariſiis anno 1745. hoc titulo: *Examen Theologique ſur la Societè du pret a rente*, in quo verbatim referuntur approbationes Trini contractus editæ ab Academiis, & Facultatibus Theologicis, Colonienſi, Trevirenſi, Complutenſi, Salmantina, Ingolſtadienſi, Friburgo-Briſcoica, & Moguntina. Ratio præcipua hujus ſententiæ jam ſupra eſt tradita, nempe quod, ſi hi tres contractus disjuncti valent, etiam conjuncti valere debent. Nec ſubſiſtere dicunt Auctores hujus ſecundæ ſententiæ duo illa præcipua fundamenta Adverſariorum, nempe quod ceſſante periculo deſtruitur ſocietas; & quod de ſocietate tranſit in mutuum. Nam, quoad primum, negant *Navarrus, & Lugo*, quod periculo in ſocium conjecto, ſocietas deſtruatur; Sicut enim in contractu commodati, quamvis periculum rei fortuitum de ſui natura ſpectet ad dominum, juſta tamen compenſatione facta, poteſt illi adjici pactum, ut periculum ſpectet ad commodatarium, prout habetur ex *cap. un. de Commod.* neque tunc deſtruitur contractus commodati: Sic etiam in contractu ſocietatis, de cujus eſſentia non eſt, ut ſit commune periculum damni, prout aſſerunt Adverſarii, ſed id probare deberent, cum imo potius oppoſitum clare probetur ex *l. Si non fuerit. §. Ita. ff. Pro ſocio*, ubi dicitur: *Ita coiri ſocietatem poſſe, ut nullam partem damni alter ſentiat, lucrum vero commune ſit, Caſſius putat.* De eſſentia ideo ſocietatis tantum eſſe dicunt, ut utraque pars aliquid conferat ad commune uſum & lucrum, & æqualia ſint commoda & incommoda, Ex quo fit, ut ex commodis æqualibus æqualia ſint lucra, & ex æqualibus incommodis æqualia ſint pericula. Unde quando quis aſſumit totum periculum, ſocium aſſecurando tum de ſorte, tum de lucro, licet majus ſentiat incommodum, illud tamen ſibi compenſat commodo majoris lucri; contra vero conferens pecuniam, quamvis nullum ſentiat incommodum periculi, ſentit tamen incommodum minoris lucri, & ſic fit æqualitas, ex qua principaliter conſtituitur ſocietas. Quantum autem lucrum poſſit exigi? *Mag. Serra ap. Salm.* putat octo pro centum; *Bonacina* cenſet plus, ſi negotiatio eſſet lucroſior, & minus periculoſa; *Salmanticenſes* autem dicunt, regulariter poſſe exigi quinque pro centum.

Ad ſecundum vero fundamentum, nempe quod ſocietas eo caſu tranſiret in mutuum, quia, conjecto in ſocium toto periculo ſortis, tunc etiam in eum transferretur ſortis dominium, ita ut ſine alterius ſocii injuria poſſet ille pro libito de tali pecunia diſponere. Diverſe reſpondent Fautores ſecundæ ſententiæ. *Leſſius n. 30. & Azorius loc. cit.* (quamvis hic contrariæ ſententiæ adhæreat) dicunt, quod hujuſmodi contractus, licet non remaneret ſocietas, non tamen tranſiret in mutuum, ſed in aliam ſpeciem contractus, nempe conductionis operarum ſocii, ut loquitur *Leſſius*, vel contractus innominati, ut ait *Azorius*, qui pro certo habet hunc contractum non tranſire in mutuum. Alii vero, ut *Lugo, Palaus, Eſcob. & Roncaglia*, reſpondent, quod, non obſtante periculo ſuſcepto a ſocio, adhuc perſiſtit ſocietas: Sicut enim (inquiunt) in commodato, ſi commodatarius ſuſcipit in ſe periculum rei commodatæ, non acquirit illius dominium, cum permaneat contractus commodati, ut habetur ex *cit. cap. un. de Commodato*; Ita etiam in noſtro caſu ſocius ob periculum in ſe ſuſceptum non acquirit dominium ſortis, ſicut in mutuo; etenim, quamvis ille ſolvendo in fine contractus valorem ſortis, & lucri conventi, non irrogaret damnum domino ſortis; faceret tamen ei injuriam, ſi pecuniam non applicaret ad negotium, ita ut eo caſu (ait *Lugo n. 49.*) poſſet ipſe cogi, ut pecuniam ad negotium applicet. Pariter addit *Lugo*, quod ſi ſocius ille eſſet gravatus debitis, etiam hypothecariis, non poſſent creditores ejus habere actionem ſuper hanc pecuniam; & contra, poſſet eam dominus ſibi vendicare tamquam ſuam. Sed quod hic contractus non tranſeat in mutuum, fortius probari dicunt ex textu ſupra relato in *l. Si non fuerit*, ubi dicitur bene poſſe coiri ſocietatem, ut ſuſcepto a ſocio periculo, alter nullam partem damni ſentiat, & tamen lucrum communicetur.

Ad Bullam autem Sixti V. etiam multipliciter Auctores iſtius ſecundæ ſententiæ reſpondent: *Leſſ.*, *& Salm.* dicunt prohibitionem Bullæ intelligi de eo qui cogeret ſocium ad ſic contrahendum ex vi ipſius contractus ſocietatis; Sed *Lugo*, *& Roncag. c. 3. q. 2.* ajunt neque hoc illicitum eſſe, quia unuſquiſque poteſt uni contractui alterum unitum velle, quando nulla adſit injuſtitia. Hinc *Lugo num. 37. & alii* dicunt Pontificem ibi nulla alia pacta reprobaſſe, niſi uſuraria; & ſic reſpondiſſe vivæ vocis oraculo eundem Sixtum, refert *Lugo ex Fillincio, & Comitolo*, qui Auctor inſuper teſtatur ſibi retuliſſe *P. Tacium*, quod Cardinales Toletus, & S. Severina, quibus commiſſa fuerat cura hanc Bullam ſanciendi, idem affirmaſſent. Item *Lugo* refert quandam Deciſionem Rotæ Romanæ ſub die 3. Junii 1602. ex *Cherubino in Comp. Bull. Schol. 1.* ubi decretum fuit præfatam Bullam ſolos comprehendere contractus uſurarios de jure naturali vetitos, additis tamen majoribus pœnis. Demum reſpondent *Salm. c. 3. n. 104. cum Leſſ. & Malder.* Bullam vel receptam non fuiſſe, vel uſu in hac parte abrogatam; teſtantur enim adeſſe conſuetudinem immemorabilem tali modo contrahendi in Hiſpania, Gallia, & Italia, & fere per totam Eccleſiam. Ad Bullam autem S. Pii V. vide quæ alii AA. reſpondent *ſupra n. 849.* Hanc ſecundam ſententiam tot auctoritatibus, & rationibus roboratam merito non reprobant *Lud. Abelly de 7. Præc. §. 13. n. 6. & Auctor. Petrocurenſ. tom. 2. pag. 411.* quamvis contrariæ ſententiæ adhæreant, & ego ſatis probabilem reputo. Ceterum, quia non poteſt negari hujuſmodi contractum periculo non carere animi uſurarii; hinc cenſeo expedire, ut prima ſententia univerſe omnibus ſuadeatur.

„ 4. Societas etiam in pecoribus valide, & licite inſtitui- 909
„ tur. Et interdum quidem ita, ut tam pecora ipſa, quæ
„ alteri paſcenda, & nutricanda traduntur, quam emolumen-
„ ta, & fructus, ipſaque detrimenta, & damna danti, &
„ accipienti communia ſint: interdum vero ita, ut pecorum dominium, ideoque etiam periculum, ſive caſus fortuitus ſpectet ad ſolum dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fœtus, lanæ, lactis, ad utrumque. Vide „ *Leſſ. hic, & Laym. l. 3. t. 4. cap. 10.*

Hic operæ pretium eſt aliqua valde utilia ad praxim adnotare *de Societate Animalium*. Juxta naturam ſocietatis, animalia quæ pereunt, domino tantum perire debent. In autem pereuntibus, ad cuſtodem pertinet probare, quod illa ſine ſua culpa perierint; alias tenebitur reſtituere domino eorum æſtimationem, ut bene ajunt *Continuator Tournely to. 1. pag. 535. cum Sanbov. Pontas, & aliis*. Idque clare probatur ex *l. cum duobus 52. §. Damna, ff. Pro ſocio*, ubi: *Quod ſi a furibus* (pecus) *ſubreptum ſit, proprium ejus* (ideſt cuſtodis) *detrimentum eſt; quia cuſtodiam præſtare debuit, qui æſtimatum accepit.*

Quæritur 1. ſi ruſticus petat a te pecuniam, ut par boum emat, & ad negotium applicet, revera tamen ille non emit boves, ſed debitum ſuum extinguit, utrum poſſis tu lucrum exigere? Bene diſtinguit *Roncag. de Contr. c. 3. Reg. in praxi 2.* quod ſi tu mala fide pecuniam dediſti, ſciens illum non empturum boves, nihil exigere potes; niſi (intelligendum) aliunde pecuniam applicaſſes alteri negotiationi, & de hoc illum monuiſſes. Si vero bona fide dediſti, tenetur ille reddere tibi lucrum ceſſans: & tunc ad illud tenetur, etiamſi tu eum de tali lucro ceſſante non monuiſſes.

Quæritur 2. an ſit licitum pactum, quod ſi ex grege aliquæ oves pereant, ſuppleri debeant ex fœtibus quæ naſcuntur,

tur, & interim ceteri fœtus, lana & caſeus æque dividantur? Negant *Tamb. Dec. l. 9. c. 11. n. 2. & Sylv. Ang. Tabien. & c. apud Azor. tom. 3. l. 9. c. 8. qu. 12.* quia dicunt in hoc non ſervari æqualitatem. *Fillincius* autem *tr. 38. c. 6. n. 101.* ait in hoc ſtandem eſſe conſuetudini locorum. Attamen dicunt iidem *Filliuc. Azor. l. c.* cum aliis, item *Pal. tract. 33. p. 6. n. 2. & Roncag. de Contr. c. 3. Reg. in praxi* 2. hunc contractum ſatis licitum eſſe, quia talis ſubſtitutio ovium reſultat tam in gratiam paſtoris, quam ementis oves. Nec obficit, quod interim paſtor amittere debeat lucrum fœtuum ſuſtituendorum, quia etiam interim ſocius amittit partem ſui lucri. His tamen non obſtantibus, prima ſententia omnino vera mihi videtur, quia, licet lucrum utrique prius diminuatur, & utrique poſtea compenſetur, tamen fœtus, qui ſubſtituuntur, æque dividendi eſſent inter paſtorem & dominum; at quando ſubſtituuntur, id certe magis cedit in utilitatem domini, quam paſtoris, cum dominus jam ſibi compenſet deinde jacturam lucri, ſicut & paſtor, ſed interim dominus ſemper ſalvam ſibi ſervat ſortem, quæ ipſi diminui deberet, & ideo in contractu non ſervaretur æqualitas.

Quæritur 3. an liceat contractus ſocietatis vocatus *ad caput ſalvum*, ſcil. quando traduntur paſtori animalia, cum pacto reddendi ea ſalva in eodem numero in fine ſocietatis, & lucrum dividendi? Per ſe loquendo, hic contractus illicitus eſt, ut bene ajunt *Roncag. de Contr. c. 3. q. 3. Viva q. 9. art. 3. n. 2. Azor. tom. 3. l. 9. c. 8. q. 10. cum Sylveſt. & Reg.* quia ſors debet ſtare periculo apponentis, res enim ſuo domino perit. Probabiliter tamen licitus fieri poteſt, ſi adjiciatur alius contractus aſſecurationis, compenſando paſtori per majorem partem fructuum opus talis periculi ſortis in ſe ſuſcepti; ita idem *Azor. l. c. cum Sylveſt. & Ang. Roncag. l. c. cum Pal. &c. Viva de Contr. q. 9. art. 3. n. 8. cum Nav. Leſſ. Trull. Rebell. & aliis*, contra *Bonac. & Reg. ib.* qui videntur docere talem contractum eſſe uſurarium, quia dum transfertur periculum animalium in alterum, jam transfertur eorum dominium per venditionem, ex qua non tenetur ille reddere niſi pretium; unde, ſi partem fructuum reddit, uſurarie reddit. Sed *Leſſ. cap. 23. dub. 3. & Viva cum Nav. & aliis*, reſpondent in eo caſu non haberi contractum venditionis, ſed permanere ſocietatem, & lucrum licite exigi per aliud pactum aſſecurationis, prout dictum eſt ſupra *n. 908.* in quæſtione trium contractuum. Quantum autem poſſit in hujuſmodi contractibus accipi, ait *Viva l. c.* ſtandum eſſe judicio peritorum, vel praxi timoratorum cujuſcunque loci; recteque addit, conſultius eſſe hos contractus ſeorſim inire. Ad Bullam autem Sixti V. *Deteſtabilis*, ubi reprobantur contractus ſocietatis, per quos cavetur, ut capitale ſemper domino ſalvum ſit, vide quæ reſpondent DD. citati dicto *n. 908. v. Ad Bullam ſupra*. Bene autem advertit *Roncaglia d. c. 3. Reg. in praxi*, certe injuſtum eſſe contractum, quo dominus dat boves æſtimatos juxta præſentem valorem, cum pacto, ut ſi decreſcant, finita ſocietate, idem valor reſtitui debeat; quia deterioratio rei ad dominum pertinet, niſi aliunde hoc damnum compenſetur. Quod ſi tamen adeſſet pactum, ut in fine ſocietatis non ſolum lucrum, ſed etiam ſors animalium dividenda ſit cum ſocio, tunc non quidem injuſtum erit pactum, ut ſi interim pereat capitale, paſtor reſtituere teneatur domino medietatem ſortis, prout dictum eſt *pag. 254. verſ. Quær. IV.*

910 Hic ultimo quæritur, an filius negotians cum Patre ponente pecuniam, & ipſe induſtriam, poſſit accipere partem lucri ſuo labori & induſtriæ correſpondentem? Affirmat *Roncaglia de Contr. c. 1. quæſt. 5. R. 2.* caſu quo filius nomine proprio negotietur; ſecus, ſi nomine Patris; tunc enim tantum poteſt accipere id, quod Pater pro tali labore alteri daret; Et idem dixit *Buſ. de Furto, pag. 163. n. 544. cum Laym. & Diana*. In eo tamen caſu ait *Roncaglia ibid.* poſſe Patrem detrahere ſibi valorem alimentorum, quæ non amplius debet filio, cum habeat unde ſe alat. Sed cum valde probabiliter neget *Croix l. 3. p. 1. num. 1054. cum Mol. Moya &c.* poſſe filiumfam. ſtipendium petere a Patre pro ſuis laboribus impenſis in ejus domo, ut tenuimus *dict. num. 544.* hinc dicimus (contra *Roncaglia & Buſ.*) nullo modo poſſe filium illud occulte accipere, diſſentiente Patre.

DUBIUM XV.

Quid ſit Aſſecuratio, & Fidejuſſio?

911 „ Reſp. 1. Contractus Aſſecurationis eſt, quo quis alienæ rei periculum in ſe ſuſcipit, obligando ſe, vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compenſandam, ſi perierit. Quod ſi gratis fiat, eſt gratuita promiſſio: ſi pretio, eſt quaſi emptio, qua aſſecurans vendit ſuam obligationem præſtandi alteri rem ejus indemnem. Ad ejus juſtitiam requiritur, ut eventus rei ſit incertus utrique, ſaltem quoad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non ſervaretur æqualitas, *Leſſ. Bon. d. 3. qu. 9. p. 3. Leſſ. l. 2. c. 28. d. 4. n. 24.*

Unde reſolves.

„ 1. Si aſſecurans certus ſit rem eſſe in tuto, inique pretium petit, & tenetur reſtituere. *Ibid. Bon. d. 3. qu. 9. p. 3.* * (*Certum eſt. Ronc. Qu. 9. cap. 3. qu. 22.*) *

„ 2. Si res nondum eſt in tuto, etſi privata ſcientia ſciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium aſſecurationis accipere, dicit *Leſſ. l. c. n. 27.* Quia illa obligatio ob pericula ordinaria magni æſtimatur, & cauſæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æſtimationem. Verum id *Bon. d. 3. q. 9. p. 3. n. 3. & Card. de Lugo d. 31. ſect. 7.* rectius negant.

„ 3. Si cupiens rem ſuam aſſecurari, certo ſciat, eam jam periiſſe, non poteſt paciſci de ejus aſſecuratione. V. *Leſſ. l. c. n. 25.*

„ Reſp. 2. Fidejuſſio eſt contractus, quo quis alienam obligationem ſuſcipit implendam, ſi debitor principalis non ſolverit. Ita commun. Doct. 912

Unde reſolves.

„ 1. Pro fidejuſſione licet accipere pretium, etſi nullum periculum timeatur; quia ex ſe pretio eſt æſtimabilis. *Nav. Azor. p. 3. l. 11. cap. 22. d. 5. Fill. n. 159.* * (*Eſt commune apud Viva nu. 3. Etſi mihi omnino videtur tenendum quicquid dicant Covarr. Moya &c. apud Croix num. 1106. quia aſſumptio talis oneris proculdubio eſt pretio æſtimabilis.*) *

„ 2. Mulieres ex fidejuſſione (ſaltem ſi juramentum abſit, & inſtrumentum publicum) non tenentur, ut nec Clerici, niſi quatenus ſolvere commode poſſunt, & non egeant. V. *Laym. Bon. q. 9. p. 2. Leſſ. l. c. cap. 28.*

„ 3. Fidejuſſor non obligatur plus, quam principalis; & hujus obligatio, ſi ſit invalida, erit etiam fidejuſſoris, *Card. Lugo &c.* commun.

„ 4. Fidejuſſor regulariter non poteſt conveniri, niſi, facta excuſſione principalis debitoris, conſtet ipſum non eſſe ſolvendo. *Azor. l. c. Fill. n. 153.*

„ 5. Debitor tenetur de omni damno ſua culpa accedente fidejuſſori, &c. Vide *Azor. d. 10. Bon.*

„ 6. Ex fidejuſſione Religioſi propria auctoritate facta, monaſterium non obligatur, niſi quatenus in ejus utilitatem verſum eſt. Vid. *Leſſ. c. 28. & Laym. c. 29. n. 7.*

„ 7. Qui fidejuſſit pro reo, cui periculum capitis impendebat, ſi is aufugit, non eſt ejus loco plectendus, quia non præſumitur ſic ſe obligare; imo nec poteſt, cum nemo ſit dominus vitæ, *Sylv. Bon. Leſſ. d. 7. n. 41.*

„ 8. Si debitor ſua culpa non ſolvit, tenetur fidejuſſori, qui pro ipſo ſolvit, non tantum ipſum debitum, ſed etiam damna, & expenſas omnes compenſare. Si vero ſine culpa, v. gr. ob impotentiam, non ſolvit, ad ſolum debitum videtur teneri, *Azor. Sylv. Sa, Bonac. Trul. c. 26. d. 2.*

DUBIUM XVI.

Quid ſit Pignus, & Hypotheca?

913 *Quid eſt contractus Pignoris?*
914 *Quid ſi quis utatur Pignore?*
915 *Quæ liceant pignorari?*
916 *De contractu Antichriſeos?*

„ Reſp. Pignus eſt contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem, vel immobilem, ut ſit pro debito obligata, ex eaque ſolutio peti poſſit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipſa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus proprie ſit rei mobilis, illa immobilis, *Mol. Fill. Bon. qu. 10. p. 1.* * (*Hypotheca ſpecialis impedit vendi bona, non autem generalis. Viva n. 8.*) * 913

Unde reſolves.

„ 1. Pignore non licet uti contra voluntatem domini; quia eſt res aliena, ad ſecuritatem tantum, & non ad uſum tradita, *Bon. l. c. ex Mol. Reg. &c.* Si tamen utatur, v. g. equo, vel agro, debet valorem uſus ſicuti & fructus omnes, ſi ſit res ex ſe fructifera, computare in ſortem, deductis expenſis, quia alioqui committet uſuram, cum res domino ſuo fructificet. *Nav. Bon. Trull. c. 26. d. 2.* * (*Præſumitur autem Dominus conſentire, ſi nullum damnum ei ſequatur, puta, ſi alter utatur libro, & ſimili, Viva n. 9.*) *. 914

„ 2. Non poſſunt pignorari, quæ non poſſunt vendi, v. g. Eccleſiæ, *Molin. d. 530. Leſſ. l. 2. t. 28. d. 3. Bon. l. c.* 915

„ 3. Immobilia, uti & mobilia pretioſa, cultui divino dicata, v. gr. calices, caſulæ, &c. non poſſunt oppignorari, niſi in neceſſitate, quia tunc etiam vendi poſſunt, ut Eccleſiæ, & indigentibus ſubveniatur. Vide *Nav. cap. 17. Leſſ. Bon. l. c.*

„ 4. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, poteſt illud alteri oppignorare, ſed non pro majore quantitate. Neque poteſt vendere, debitore non ſolvente, niſi poſt biennium, & eo prius monito. Quidam tamen dicunt, poſſe vendere poſt unam monitionem. V. *Laym. l. 3. t. 4. c. 30. Bon. l. c. num. 9.*

„ 5. Eandem rem non licet oppignorare, ſeu in hypothecam dare pluribus, niſi ſit ſufficiens ad ſolvendum omnibus, vel poſteriores de priore hypotheca admoneantur, *Azor. Filliuc. Bon. d. 3. q. 10. p. 1. Trull. c. 26. d. 4.*

„ Quæres. Quid ſit contractus Antichriſeos, Germanice *ein Pfandſchafft*. * (*Apud nos*, A godere.) *. 916

„ Reſp. Is eſt, cum in contractu pignoris convenitur, ut creditor utatur pignore, v. gr. agro, ac fructus inde tamdiu lucretur, donec debitum ipſi reſtituatur.

Unde circa hunc ex ſupradictis reſolves.

„ 1. Contractus hic videtur juxta *Cajet. Sot. &c.* (contra quoſdam Juriſtas) eſſe uſurarius; quia creditor ultra ſortem aliquid lucratur, cauſa ſolius mutui, quæ eſt uſura. V. *Laym. l. 9. t. 4. c. 16. n. 17.* * (*Et certum eſt cum Pal. apud Croix n. 1115. Quare tenetur fructus etiam illos reddere, quos ex culpa levi neglexit percipere. Vaſq. Pal. &c. ibid. Quid, ſi agrum incultum coluerit? Adhuc teneri fructus reſtituere, dicunt Mol. Bon. &c. contra Sa, Soto, &c. Vide* Croix *n. 1112.*)

„ 2. Poſſunt tamen intervenire tituli juſti lucrandi fructus ex pignore, ſine diminutione ſortis: ut ſi v. gr. fructus ex hypotheca percepti non ſuperent quantitatem penſionis, quæ jure cenſus ſuper eandem conſtituti exigi poteſt cum pacto redhibitionis, ut ſupra dictum eſt de cenſibus: aut ſi alioquin lucrum ceſſet, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Unde non facile damnandi illi, qui a Principibus in locum debitorum agros, paſcua, officia, &c. in antichriſim habent. V. *Laym. l. c. & Binsfeld. de uſuris, Mol. &c. Leſſ. cap. 137. &c.*

CAPUT IV.

De Tutela, & Teſtamentis.

DUBIUM I.

Quid ſit Tutela, & Curatela?

917 *Quibus detur Tutor, & quibus Curator?*

918 *Ad quæ teneantur Tutores, & Curatores? An Pupilli, & Minores poſſint ſe naturaliter obligare, ſine conſenſu Tutorum, &c.? Vide infra verſ. 6.* Pupillus.

917 „ RESP. Sunt quaſi contractus, quibus Tutor, & Curator ad procuranda bona, & commoda Minorum cujuſcunque ſexus, qui vel parente carent, vel ſub ejus poteſtate conſtituti non ſunt, obligatur ex juſtitia, perinde ac ſi ex contractu ea obligatio ſuſcepta fuiſſet; ſupplente nimirum lege, vel magiſtratu vim contractus. Differunt Tutor, & Curator, quod Tutor ſolum datur impuberibus, etiam invitis: & principaliter datus perſonis, ut curet earum educationem, & inſtitutionem: ſecundario vero datur etiam bonis illarum reſpectu omnium negotiorum. Curator vero datur Minoribus, poſt annos expletos pubertatis, uſque ad annum 25. completum; nec communi jure datur invitis; niſi in certis caſibus, & ſtatur principaliter rebus Minorum, ſecundario perſonis. Unde pro directione in foro conſcientiæ, ex jure tum naturali, tum poſitivo communi reſolves ex *Laym. & Tan. t. 3. d. 1. q. 7. d. 10. Bon. d. 3. qu. 19.*

918 „ 1. Tutores, ſive ſint teſtamentarii, hoc eſt, relicti ex teſtamento, aut codicillo patris, ſive ſint dativi, hoc eſt conſtituti a Judice, aut Magiſtratu; ſive ſint legitimi, hoc eſt præſcripti a lege (qualis præ ceteris, eſt mater, ſi velit, & promittat ſe non tranſituram ad alias nuptias, quin prius tutelam abdicet, & rationem reddat; dein avia, & conſanguinei proximiores idonei) tenentur, uti & curatores, jurare, ſe fideliter officium ſuum facturos, ac fidejuſſorem dare, rem Minoris ſalvam, & integram reſtituendam: & univerſim tacita omnia eorum bona ſunt hypothecata Minori; ita ut ad quemcunque pervenerint, poſſit illa Minor ſibi vendicare, ut ſibi ſatisfiat, ſi quid illorum culpa eſt paſſus. V. *Tan. l. c. Laym. l. 3. t. 4. c. 9. Bonac. l. c.*

„ 2. Bona Minorum tenetur Tutor, vel Curator adminiſtrare ea cura, quam diligens paterfamilias propriis ſuis rebus adhiberet, tam impediendo, & præcavendo damna, quam procurando commoda, & lucra Minoris; alioqui damnum, & defectus congrui lucri ipſi imputabitur, & tenebitur etiam in conſcientia ad reſtitutionem. Vide ſupra *l. 2. ſ. 3. cap. 2. d. 3. R. 6.*

„ 3. Bona immobilia Minorum, aut alia pretioſa, quæ poſſunt ſervari, non poſſunt alienari, ſaltem ſine Judicis decreto. * (*Sicut neque mobilia, quæ ſervari poſſunt, etſi adſit conſenſus tutoris. Salm. c. 1. n. 40.*) *

„ 4. Tutori, aut Curatori, & perſonis ei ſubjectis nihil licet emere, ſive per ſe, ſive per alium, ex illis bonis Minoris, quandiu illi tales ſunt, niſi cum auctoritate Judicis, aut cum ejus decreto bona pupillorum publice, per privatum venditorem omnibus venalia exponuntur.

„ 5. Sine decreto Judicis non poteſt Minor remittere, vel renuntiare hereditati, legatis, fideicommiſſis, aliiſque juribus ſibi acquiſitis. Si tamen Religionem ingreſſus ſit, poteſt bona alienare, quia moritur quaſi.

„ 6. Pupillus, dum infans eſt, hoc eſt minor ſeptennio, vel infantiæ proximus (ita ut ſi maſculus eſt, non expleverit annum decimum cum dimidio; ſi fœmina, nonum cum dimidio) nihil per ſe efficere poteſt, quo ullo modo vel alteri obligetur, vel alium ſibi obliget: at pubertati proximus obligare quidem ſibi poteſt alium, ſed non ſe alteri, ſaltem civiliter, *Sanch. d. 38. Leſſ. l. c. c. 17. n. 61. Laym. cap. 9. n. 7.*

Certum eſt 1. quod Minor, aut Pupillus etiam ſine conſenſu tutoris, vel curatoris poſſunt ſe obligare circa bona caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia; quia de his liberam adminiſtrationem habent. Vide *Salm. de Contr. c. 1. n. 39.* Certum eſt 2. quod non poſſunt ſe obligare circa bona immobilia ſine Judicis auctoritate, ex *l. Lex quæ 22. C. de Admin. tut.* quia jus omnino irritat ipſorum conventiones, ut habetur in *l. Si ad ſolvendum. 7. C. de Prædiis Minor.* Circa autem mobilia nequeunt ſe obligare, ſaltem civiliter, ſine conſenſu tutoris, vel curatoris; *Salm. n. 41.* Sed quæſtio eſt, an Pupillus, vel Minor circa prædicta bona mobilia, ſi contrahant ſine auctoritate tutoris, vel curatoris, remaneant naturaliter obligati? Certum eſt, quod ſi Pupillus, aut Minor contrahant cum tutore, vel curatore, minime obligantur, ex *l. Non licet. 6. de Contrah. empt. & l. Pupillus. 5. De Auct. tut.* Pariter idem communiter traditur a DD. ſi Pupillus non ſit pubertati proximus, ut docent *Sanch. de Matr. l. 6. D. 38. num. 24. Lugo D. 22. n. 286. & Salm. n. 42.* & patet ex *l. Pupillus. 58. ff. de Act. & oblig.* Si vero Pupillus ſit pubertati proximus, & contrahat cum extraneis, hic quæritur, an maneat naturaliter obligatus? *Prima* ſententia affirmat, & hanc tenent *Lugo D. 22. n. 288. Leſſ. l. 2. c. 17. n. 61. Sanch. l. c. n. 31. Laym. l. 3. Se. 5. tr. 4. c. 9. n. 7. Pal. D. 1. p. 4. §. 3. n. 9. & Salm. n. 5. cum Nav. Reg. Fill. Reb. Tann. & Diana.* Ratio 1. iſtorum, quia fidejuſſor Pupilli remanet civiliter, & naturaliter obligatus, ex communi ſententia, ut aſſerunt *Salm. d. n. 45. ex l. fin. de Jurejur. & l. Marcellus. 25. ff. de Fidejuſſ.* Ergo, ſi fidejuſſor (arguunt) jam obligatur, etiam Pupillus obligatus intelligi debet; nam, deficiente obligatione principalis, deficere debet etiam obligatio fidejuſſoris, ut docet communis ſententia ex *l. Cum lex 46. de Fidejuſſ. & l. Naturaliter. ff. de Condit. indeb.* Sed hæc ratio non ſatis evincit, quia probat nimis; probat enim, quod Pupillus etiam civiliter teneatur. Ratio potior eſt, quia ex *l. Novatio. ff. de Novation.* habetur, Pupillus obligari naturaliter, ſi promittit ſine auctoritate tutoris; cum in præfata lege dicantur creditores eſſe ſatisfaciendi, *dummodo obligatio aut civiliter teneat, aut naturaliter, ut puta ſi pupillus ſine auctoritate tutoris promiſerit.*

Secunda vero ſententia negat Pupillum, vel Minorem remanere naturaliter obligatum; & hanc tenent *Bonac. de Contr. D. 3. q. 1. p. 5. n. 6. in fin.* item *Cov. Bann. Rodr. Dic. &c. ap. Salm. n. 44.* & vocant probabilem *Sanch. l. c. n. 20. & Diana p. 2. tr. 5. R. 44.* Ratio, quia ex *l. Pupillus. 41. ff. de Condit. ind. & ex l. Pupillus 58. ff. de Action. & obl.* expreſſe negatur, Pupillus naturaliter obligari, & præciſe in *dict. l. 58.* ſic dicitur: *Pupillus mutuam pecuniam accipiendo, ne quidem jure naturali obligatur.* Sed hæc ratio non videtur firma, nam ibi caſus eſt de Pupillo infante, ut exponit *Gloſſa*; Unde alia *Gloſſa in dict. l. Novatio*, ait tam relatam *l. Pupillus*, quam alias, tantum de Pupillo infante intelligendas eſſe. Hinc prima ſententia verior mihi videtur. Ceterum, probabiliſſimum eſt, quod Pupillus non teneatur ſolvere quod promiſit, ut tenet *Lugo D. 22. n. 300. cum Soto, Mol. Cov. &c.* & probabile putant *Salm. d. cap. 1. n. 47. cum Sanch. Leg. &c.* Ratio, quia, cui competit actio ad repetendum, competit etiam exceptio ad retinendum, ex *l. 8. ff. de Dol. mal. except. & ex reg. jur. in 6.* ubi: *Qui ad agendum admittitur, eſt ad excipiendum admittendus.* Vide dicta *n. 890.*

„ 7. Eadem eſt ratio Minoris, ſi Curatorem habeat: quem, ſi ſemel ſuſceperit, tenetur illi ſubeſſe jure communi uſque ad annum 25. expletum; & ſi litem habeat, tenetur ad eam ſumere Curatorem, exceptis tamen cauſis ſpiritualibus. Quod ſi Curatore careat, valent acta per illos, ita tamen, ut, ſi læſi ſint, reſtituantur in integrum. Vide *Auth. cit. & Bon. d. 3. q. 5. p. ult.*

„ 8. Etſi Minores ſine Curatorum auctoritate donare non poſſint, niſi quæ ejus conditionis adoleſcentes donare ſolent (in iis enim præſumitur tacitus conſenſus Curatoris); qui tamen dona ab iis accepit, non tenetur reſtituere, niſi repetantur legitime; quia probabile eſt valere naturaliter, tametſi non civiliter, *Mol. Lugo, Trull. Dian. p. 8. t. 6. R. 4. & 7.*

„ 9. Tenentur Curatores, & Tutores ſingulis annis adminiſtrationis rationem reddere; ubi, ſi quis deſes, aut noxius reperiatur, amovendus eſt, impoſita ſatisfactione, aliuſque ſubrogandus.

„ 10. Si Tutor, vel Curator, poſt rationes officii redditas, fidelis deprehenſus fuerit, debetur ei præmium; quod quibuſdam locis eſt vigeſima pars redituum bonorum omnium Minoris, in aliis autem decima pars.

„ 11. Porro, qui non poſſint eſſe Tutores, & Curatores; & qui a tutela, & curatela excuſentur, ne iis imponi poſſint, v. gr. habentes quinque filios ſuperſtites, pauperes, &c. V. apud *Tann. loc. cit. & Sa, v. Minor*, ubi ſic habet: *Tutor non poteſt eſſe junior 25. annis, niſi forte mater: nec Religioſus, nec femina (niſi mater aut avia, & uxor caſu ante dicto): nec Clericus in ſacris, ſi non velit, nec Epiſcopus, niſi miſerabilium perſonarum. Horum vero tutelam ſuſcipere tenentur & Epiſcopi, & Clerici, & Religioſi; quod ego, inquit, de Religioſis univerſim non admitto.* V. *Laym. l. c.*

„ 12. Si Tutor, & Curator, cum tenerentur negotiari, omiſerunt, poſſunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. *Sa, v. Curator.* Vid. etiam *Navar. c. 23. Plura vide ſupra l. 3. tr. 3. c. 2. dub. 3.*

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex ſit Teſtamentum?

919 *Quid eſt Teſtamentum? De requiſitis ad Codicillum; & quid importet* Clauſula Codicillaris? *920. Quotuplex eſt Teſtamentum?*

921 *In quibus capitibus Teſtamentum eſt nullum?*

922 *Quid, ſi deſint ſolemnitates, & ſit Teſtamentum ad pias cauſas? 923. Quid, ſi conſtet heredi voluntas Teſtatoris? 924 Quid, ſi non conſtet, an ipſe teneatur credere uni teſti? Et an teſtamentum nullum valeat quoad legata pia? 925. Quid, ſi Teſtamentum factum ſit ab hominibus ruſticantibus? 926. Quid, ſi tempore peſtis? 927. An Teſtamentum ſine ſolemnitatibus obliget in conſcientia? 928. Vide alios caſus. 929. Quid de Teſtamento Clericorum, Novitiorum, & Militum?*

930 *Dub. 1. An legatum relictum virgini, ut nubat, poſſit ei dari, ſi fiat Religioſa? Dub. 2. An legatum relictum civibus loci poſſit dari extraneis? Dub. 3. An legatum relictum Orphanis poſſit dari eis, qui Parentes habent inutiles? Dub. 4. An legatum relictum puellis, ut nubant, poſſit dari eis quæ ſine dote jam nupſerint? Dub. 5. An legatum relictum puellis nupturis, poſſit dari viduis, ut iterum nubant? Dub. 6. An legatum relictum virginibus nubendis, poſſit dari virgini corruptæ? Dub. 7. An legatum relictum puellæ, ut remaneat virgo, debeatur ei, ſi nubat? Dub. 8. An legatum relictum puellæ, ut nubat, tranſeat ad ejus heredes, ſi ante nuptias moriatur? Dub. 9. An legatum relictum pro fabrica Eccleſiæ poſſit expendi in alia Divino cultui neceſſaria? Dub. 10. Quomodo diſtribuendum legatum relictum pauperibus?*

931 *Quæſtio I. An ultimæ voluntates poſſint commutari a Papa ſine cauſa? Quæſtio II. An ab Epiſcopis cum juſta cauſa? Dub. 1. An tunc requiratur conſenſus heredis, & legatarii? Dub. 2. Quæ ſint cauſæ juſtæ ad commutandum?*

„ Reſp.

919 RESP. 1. Teſtamentum eſt voluntatis juſtæ ſententia de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri vult, cum directa heredis inſtitutione. Quod additur, ut diſtinguatur a reliquis ultimis voluntatibus; nam differt a legato, ſeu fideicommiſſo partiali, quod hoc ſit donatio a defuncto relicta, & ab herede præſtanda: (*Legata accipienda ſunt a manu heredis. Vide Salm. c. 5. n. 178.*) * ; a codicillo vero differt, quia codicillus eſt quaſi teſtamentum imperfectum, & non fit ad inſtituendum heredem, niſi ex privilegio, v. gr. militia, ſed ad aliquid in teſtamento explicandum, mutandum, detrahendum, vel ad legata inſtituenda. V. *Laym. l. 3. t. 5. c. 1. & ſeq. Tan. t. 3. d. 4. q. 8. Leſſ. l. 2. c. 19. Bon. d. 3. q. 17. p. 1.*

Ad Codicillum ſive nuncupativum, ſive in ſcriptis, ſufficiunt quinque teſtes, etiam non rogati, & feminæ (quamvis ad Codicillum in ſcriptis requiratur teſtium ſubſcriptio), ex *l. ult. C. de Codicill.* Ad Codicillum vero inter liberos, & militis, ſufficiunt duo teſtes; Vide *Lugo D. 23. num. 15.* Hic notandum cum *eodem Lugo n. 13.* quod clauſula in teſtamento appoſita, ſcil. quod ſi illud non valeat ut teſtamentum, valeat ut Codicillus, importat, ut ſi teſtamentum ſit nullum, ſive ob defectum ſolemnitatis, ſive ob præteritionem heredis neceſſarii, heres ab inteſtato debeat ſolvere legata, ex *Auth. Ex cauſa. C. de Fil. præt.* & inſuper ipſe teneatur hereditatem reſtituere heredi in illo teſtamento inſtituto, retenta ſibi quarta trebellianica, ut colligitur ex *l. Poſthumus. §. Si pagenus ff. de Injuſto rupta teſt.* & ſi eſt heres neceſſarius, retenta ſibi portione debita.

920 Reſp. 2. Teſtamentum eſt duplex. I. *In ſcriptis, ſeu clauſum*: quod teſtamentum teſtator, ſive ſua, ſive alterius manu ſcriptum, ſeptem teſtibus idoneis, non defectuoſis, non cæcis, non ſurdis, mutis, nec furioſis, prodigis, inſanabilibus, religioſis, cognatis, qui in teſtatoris poteſtate ſunt * (*Adde infantes de jure, fratres, patrem Teſtatoris, qui ſunt in ejus poteſtate. Viva Qu. 10. n. 4. Salm. c. 5. n. 10. Adde heredem, ſed non legatarios, non tutores, &c. Viva & Salm. Nec Religioſos, etſi iſti peccent, ſi teſtentur ſine licentia. Viva ibid.*) * (quibus adde ipſum heredem, & qui in ejus ſunt poteſtate), ſed maſculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, & vocatis coram offert, profitendo id eſſe ſuum teſtamentum: tum, ſi poſſit, manu ſua ſubſcribit, alioqui octavus pro eo teſtis, dein omnes, & ſinguli ſeptem teſtes eodem tempore ſubſcribunt, ſi poſſint, per ſe ipſos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes ſigillo conſignant, *Laym. l. c. Bon. diſt. 3. qu. 12. p. 1.* * (*Nullum eſt Teſtamentum ſcriptum ab ipſo herede, ſaltem poſt ſententiam. Salm. c. 5. n. 155.*) * II. Nuncupativum, quod minorem ſolemnitatem requirit, ſcilicet tantum, ut ſeptem teſtes idonei ſupradicti convocati audiant, & intelligant teſtatoris voluntatem, coram eis ſcriptam, vel voce articulata prolatam * (*Simul & eodem tempore, ut ſint conteſtes. Salmant. c. 5. n. 11. Per ſigna autem nequit heres inſtitui. Quid, ſi Teſtator annuat? Probabile eſt poſſe ſic inſtitui, ex Lugo, Vaſq. &c. Vide Salm. c. 5. n. 12. Maxime ad cauſas pias, Salm. n. 17. in fine cum Villal. Gom. &c. Et Croix nu. 1130.*) *. Etſi vero talis nuncupatio coram teſtibus a notario in ſcriptum communiter redigi ſoleat, id fit non ad actus ſubſtantiam ſervandam, ſed ad meliorem probationem, & ſecuritatem, ſi teſtes decedant, vel inidonei reddantur. Si autem teſtamentum careat ſolemnitate debita, dubiteturque, utrum teſtator voluerit conficere clauſum, an apertum, valet ut nuncupativum: hæc enim præſumitur teſtatoris voluntas, ne actus omnino corruat, *Sanch. lib. 4. conſ.* Lugo *t. 2. de juſt. d. 24. Bard. d. 6. q. 10. §. 1.*

Porro præter has ſolemnitates jure communi requiſitas, aliæ ſunt particularium locorum, quas in ſingulis locis norunt periti Notarii: qui proinde, ne impingatur, utiliter adhibentur.

Notandum 1. cum *Lugo D. 24. n. 5.* qui citat *Vaſqu. & Roncaglia de Teſtam. c. 1. qu. 3. R. 2.* cum communiori, contra aliquos, ex *l. Hac conſultiſſima. C. Qui teſtam. &c. & l. Heres. 12. ff. eodem tit.* non ſufficere ad valorem teſtamenti nuncupativi, quod Teſtator declaret, ſe in tali ſchedula, pura ſigillo ſignata, vel tali loco clauſa nominare heredem, & alias diſpoſitiones; ſed requiri, quod ipſe coram teſtibus ſufficientibus heredem nominet; & quoad alias, ſufficere, quod ſe ad ſchedulam remittat.

921 Notandum 2. quod ex triplici capite Teſtamentum poteſt eſſe nullum: I. ob defectum *ſolemnitatum* ſubſtantialium, quæ ab Auctore explicantur. II. ob defectum *complementi*, nam, ſi Teſtator moriatur, vel loquelam amittat, antequam teſtamentum compleat, Teſtamentum eſt nullum, etſi heredem inſtituerit, ex *l. Si quis, ff. de Teſt.* Hoc tamen currit, ſi conſtet Teſtatorem voluiſſe inſtituere alios heredes, vel legata ordinare; In dubio autem Teſtamentum valet. Sicut etiam valet, ſi heres ſit cauſa pia, vel ſi in eo ſint ſcripta legata pia, *Salm. c. 5. cum Mol. Tap. Dic. &c.* III. Teſtamentum poteſt eſſe nullum ob defectum *libertatis*, eo quod Teſtator non libere egit, vel non compos mentis, vel deceptus, vel coactus vi, aut precibus importuniſſimis, vel metu reverentiali, *Salm. n. 30.* Secus, ſi Teſtator fuit inductus precibus ſimplicibus, ſuaſione &c. Vid. *Salm. l. c.*

922 Quæres, an teſtamentum ſit validum, cui deſunt ſolemnitates a jure civili requiſitæ?

Reſp. 3. Si teſtamentum factum ſit ad cauſas pias, etiam in foro externo eas non requiri; ſed ſufficere eas, quæ ſunt juris gentium, ſcilicet duos teſtes: in foro autem conſcientiæ, ſuppoſita poteſtate diſponentis, ſufficere ſcripturam, nutum, vel aliud ſignum teſtatoris, abſque ullo teſte. Quod ſi tamen manus teſtatoris non extet, requiruntur duo teſtes in foro externo, inter quos etiam femina eſſe poteſt. *Covar.* & alii 12. *Dian. p. 7. t. 6. R. 16.* * (*Cum Salm. c. 5. n. 17.*) * Item Confeſſarius, vel Parochus eſſe poteſt, licet legata ſint pro ſua Eccleſia, idque ad hoc tantum, ut voluntas teſtatoris probari poſſit, & Judex pro ea ſententiam ferat, Vide *Leſſ. & Card. Lugo tom. 2. d. 22. ſ. 9.* ubi etiam probat, in tali teſtamento ad pias cauſas non eſſe neceſſariam heredis inſtitutionem. At, licet morte interveniente non fuerit abſolutum, valet tamen quoad legata pie in eo jam expreſſa, *Molder. Laym. Dian. part. 5. t. 16. R. 126.* An autem tale teſtamentum ad cauſas pias principaliter factum, ſi ſolemnitates deſint, valeat quoad legata profana, controvertitur. Negant *Bonac. & Lugo*. Affirmant *Covar. So, Leſſ. Fill. Sanch. Barboſ. Trull. c. 18. d. 4. Dian. p. 7. tr. 6. R. 4.* * (*Et hanc tenent Salm. n. 19. & Viva art. 2. n. 5. cum communiori, & Roncaglia cap. 2. q. 6. R. 1. vocat communem, quia acceſſorium ſequitur naturam principalis. Attamen ſententia Bonacina punct. 3. n. 18. & Lugonis D. 22. num. 274. cum Vaſqu. Jaſon. &c. eſt ſatis probabilis, quia reſpectu laicorum Papa nihil diſponit. Nec ſemper valet regula, quod acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis, nam ipſe non currit, ubi diverſa eſt ratio acceſſorii a principali, ut hic accidit; & ideo, non obſtante quod Teſtamentum principaliter ſit profanum, debetur legatum in eum relictum, etiam deficientibus ſolemnitatibus Juris Civilis, ex dicto cap. Relatum. Præterea Teſtamentum in favorem liberorum, licet valeat quoad liberos, non tamen valet quoad alios, ſi ſolemnitates juris communis deſint, ut habetur in l. Hac conſultiſſima, & in l. Ex imperfecto. C. de Teſtam.*) * Denique teſtamentum ad pias cauſas non ſolemne revocat aliud ſolemne, etſi hujus mentionem non faciat. *Molin. &c. Dian. p. 6. t. 6. R. 25. & 26.* * (*Cum Viva n. 4.*) * idque, etiamſi prius etiam fuerit ad cauſas pias. *Molin.* & alii 6. licet hoc poſterius quidam negent. V. *l. c. R. 26. 27.*

Quoad diſpoſitiones pias certum eſt, quod ſi conſtat heredi voluntas Teſtatoris, ſive per verba, ſive per nutum, aut ſcripturam, tenetur heres in conſcientia vel cedere hereditatem loco pio, vel legata ſolvere. Ita communiter *Lugo D. 22. n. 267. Concina tom. 7. pag. 647. num. 9. Laym. cap. 7. de Teſtam.* n. 5. *Roncaglia eod. tit. 2. q. 2. R. 1. & Salm. c. 5. n. 18. cum Leſſ. Dic. Vill. &c.* Unde infertur, quod ſi Teſtator dediſſet tibi aliquid, ut tanquam pauper retineres, vel ut in pias cauſas diſtribueres, tute id faceres, etiam inſcio, & invito herede, prout docent *Lugo num. 268. Mol. tom. 1. D. 134. & Salm. l. c. cum Dic. Vill. Cov. Com. &c.* 923

Ceterum, ſi contra non conſtet heredi voluntas Teſtatoris, docet *Laym. ibid. n. 4.* quod ex certa regula, omnium conſenſu recepta, non tenetur heres in ſuo præjudicio credere uni teſti, quamvis probatiſſimo, dum *in c. Relatum. 1. de Teſt.* expreſſe dicitur. *Tribus, aut duobus teſtibus requiſitis.* Et in *c. Licet. de Teſtib.* dicitur: *Licet quædam ſint cauſæ, quæ plures exigant teſtes; nulla tamen eſt cauſa, quæ unius teſtimonio, quamvis legitimo, terminetur.* Hoc enim neceſſarium fuit ad bonum commune, ut fraudes evitentur, prout ajunt *Laym. ib. Holzmann de 6. Præc. c. 1. n. 657. & Croix lib. 2. p. 3. num. 1130.* Hinc docet *Laym. n. 5.* quod heres non tenetur credere ſoli Parocho, niſi alius addit conteſtans; & idem dicunt *Viva q. 10. art. 2. num. 3. & Croix ut ſup.* 924

Hic autem quæritur, an teſtamentum nullum quoad cauſas non pias, valeat quoad legata pia? Alii negant, quia corruente principali, corruit acceſſorium. Sed communior ſententia affirmat, quia ſpecialis ratio reperitur in acceſſorio, quæ non eſt in principali, nempe favor Religionis; & ideo ibi attenditur tantum jus Canonicum. Ita *Laym. l. 3. tr. 3. c. 2. & Ronc. de Teſtam. c. 2. qu. 6. R. 2. cum Cov.* 925

Reſp. 3. Tempore peſtis non requiruntur ſeptem teſtes ſimul congregati ad teſtamenti ſubſcriptionem, ſed ſufficit, ſi ſinguli ſeparatim adhibeantur. Adde, æquitatem poſtulare, ut, quando teſtis, vel Notarius haberi non poſſunt, ultimæ voluntates validæ pronuntientur, ſi de voluntate defuncti liquido conſtet. Hinc in Camera Imperiali valet teſtamentum, peſte valde graſſante, conditum coram duobus, vel tribus teſtibus, inter quos Confeſſarius eſſe poteſt. Atque hæc vera ſunt ſecundum jus Commune Cæſareum, ſecluſis ſpecialibus locorum ſtatutis. Nam Venetiis v. gr. & Viennæ duo teſtes ad teſtamentum ſufficiunt. Vide *Laym. l. c. c. 2.* Imo abſolute loquendo tempore peſtis ſufficere ſolemnitates juris gentium, atque adeo tres, vel duos teſtes, *Dian. p. 7. t. 6. R. 34.* ex *Se*, *Laym.* &c. atque inter eos eſſe poſſe feminam, & Notarium ipſum (tametſi non ſit immatriculatus); modo non ſit conſanguineus, vel affinis defuncti, *R. 36. ex Menoch.* &c. nec opus eſſe, ut ſint rogati, vel audiant vocem teſtantis (etſi hoc quidam requirant), modo eum videant. *R. 37. & 38.* neque invalidari, licet ægrotus convaleſcat, *R. 39.* ex aliis 8. Denique, ſi Parochus ſcribat coram unico teſte, habere vim teſtamenti, ſaltem nuncupativi, dicit *Molin. & Mareh.* cum *Dian. l. c. R. 34. & 41.* vide etiam *p. 5. t. 3. R. 123.* 926

Reſp. 4. Etſi probabilis, & ſecura ſententia ſit *Cov. Bon. d. 3. qu. 1. part. 4.* & aliorum, teſtamentum factum ad cauſas non pias, ſine ſolemnitatibus jure requiſitis, invalidum eſſe in foro conſcientiæ, præterquam quoad legata pia, *Molin. Lugo, Vaſq. Sanch., Dian. p. 7. t. 6. R. 3.* contra *Barboſ.* ita ut heres per illud inſtitutus, & legata- 927

Digitized by Google

„ rius teneantur ad reſtitutionem heredibus ab inteſtato. Contrarum tamen verius eſt, ideoque licite retinetur, quod tali teſtamento poſſidetur. Ratio eſt, quia illæ ſolemnitates tantum requiruntur ad cavendam deceptionem, & ad fidem in ſom aaterno faciendam. V. *Leſſ. l. 2. c. 19. d. 3.* C. *Lugo diſp. 22. ſ. 9.* Unde ſecundum hanc poſteriorem ſententiam reſolves ſequentes.

Triplex etiam ſententia (prout diximus de contractibus *pag. 220. n. 711.*) eſt pro Teſtamentis conditis ſine ſolemnitatibus. *Prima* ſententia tenet ea valere in conſcientia, & naturalem parere obligationem: Ita cum *Buſ. Leſſ. l. 2. cap. 19. d. 3. Mol. D. 81.* ſa, & *Sylveſt. v. Teſtam. Roncaglia de Teſtam. c. 1. q. 4. R. 2.* item *Mald. Reg. &c. ap. Cabaſſ. T. J. l. 6. c. 9. n. 4.* Et probant ea §. *Per traditionem. Inſt. de Rer. div.* ubi: *Nihil eſt tam conveniens naturali æquitati, quam voluntatem domini volentis rem ſuam in alium transferri, ratam haberi.* Hinc *Leſſ. Salas, Sayr. & Molſ. ibid.* dicunt heredem ab inteſtato, ſi certus ſit de voluntate Teſtatoris, teneri eam exequi, & reſtituere hereditatem. *Secundam* vero ſententiam omnino oppoſitam tenent *Suar. Bon. Cov. apud Cab. l. c. & Salm. tr. 74. c. 1. n. 52. cum Laym. &c.* quia lex ſolemnitatum non ſolum fundatur in præſumtione fraudis, ſed etiam in ejus periculo, Eandem ſententiam ſequitur *Lugo D. 22. n. 256. cum aliis*: ſed excipit fidei commiſſa, ex §. *ult. Inſt. de Fideic. Tertia* ſententia, quam amplectitur *Cabaſ. l. c. cum Sot. Sanch. Bann. & Beja*, tenet præferri debere poſſeſſorem. Primam, & ſecundam ſententiam probabilem cenſeo, ſed hanc tertiam probabiliorem, & in praxi omnino ſequendam; quia potius omni jure eſt jus poſſeſſionis; Unde omnino dicendum puto, quod heres non tenetur ſolvere; & contra, legatarii, ſi bona fide legatum acceperint, non tenentur reſtituere. Obſerva attente quæ diximus *dict. n. 711.* Id tamen intelligendum niſi accedat ſententia Judicis, ut dicunt *Ronc. l. c.* & *Cabaſ. l. c. cum aliis cit.* Nec obſtat dicere, ſententiam Judicis non obligare, ſi nitatur legi fundatæ in falſa præſumptione fraudis, quæ non adſit; nam, præterquamquod ſententia tunc nititur legi quæ fundatur in periculo generali fraudum, ut reſpondet *Roncaglia*, quiſque tenetur parere Judici præcipienti, ſemper ac ejus ſententia non ſit evidenter injuſta, ob bonum commune pacis, ut litibus, & jurgiis finis imponatur.

„ 1. Heres ab inteſtato, ſi ſciat voluntatem defuncti, tenetur reſtituere hereditatem, & ſolvere legata iis, quibus teſtamento minus ſolemni, aut ex voluntate ejus debentur. *Mol. Leſſ.* (*contra Bon. l. c.*) * (*Secus vero dicendum juxta contrariam ſententiam probabilem mox ſupra allatam.*) *

928 „ 2. Si dubius ſit de voluntate teſtatoris, debet cum illis componere pro ratione dubii: quia, cum nec ipſe, nec alii cœperint adhoc poſſidere bona fide, in dubio par eſt eorum conditio, *V. Bon. l. c.*

„ 3. Si heres ab inteſtato retineat hereditatem, & legata, poſſunt illi, quibus aliquid per tale teſtamentum erat relictum, uti occulta compenſatione, quia revera res illæ erant ipſorum. V. *Bon. l. c.* * (*Sed hoc negamus. Vide dicta l. 1. n. 35. v. Attamen.*) *

„ 4. Si heres ab inteſtato fateatur, mentem teſtatori fuiſſe, ut hereditatem nomine fideicommiſſi alteri traderet, vel legatum aliquod ſolveret; aut ſi, oblato juramento, jurare noluerit, cogendus eſt, etiam in foro externo, hereditatem tradere, & ſolvere legatum.

„ 5. Ob eandem cauſam idem dicendum eſt, ſi fateatur voluntatem teſtatoris fuiſſe, ut hereditas, non ut fideicommiſſum, ſed immediate pervenire ad alium, quia non eſt recurrendum ad fidem teſtium, vel ad juris ſubtilitatem, quando is, cujus intereſt, ipſe confitetur teſtatoris voluntatem. Vide *Leſſ.* & C. *de Lugo l. c.*

Ait *Lugo D. 22. n. 257. & 258.* quod, ſi Teſtator voce committat heredi fideicommiſſum, & heres tacet, tenetur heres utique illud implere; ſecus, ſi Teſtator committat ei legatum; Dicit tamen, quod ſi heres ſolverit jam legatum, non poteſt repetere.

929 „ Reſp. 5. Etſi probabile ſit Clericorum, & Novitiorum teſtamenta facta ad cauſas non pias ſine ſolemnitatibus juris non valere: *Molin.* & alii 3. Cum tamen contrarium etiam ſit probabile, ex *Suar.* &c. poteſt heres ex tali teſtamento hereditatem adire pro foro conſcientiæ, *Dian. p. 9. t. 9. R. 16.*

„ Reſp. 6. Milites hujus temporis gaudent iiſdem privilegiis teſtandi, quibus olim, dummodo in caſtris (vel in propinquo ex cauſa legitima) verſentur. *Dian. p. 7. tract. 15. R. 24. & ſeq.* ex aliis 13. contra *Bald.* &c. atque adeo ſufficiunt duo teſtes (licet probabiliter nec hi requirantur, *R. 45.*), etiam non rogati, *R. 46.* & alii 4. contra *Molin. Lugo*, &c. etiam alias inidonei, modo non ſint impuberes, nec cæci, vel ſervi, *R. 47. Lugo, Vaſq. &c.* Neque opus eſt eorum ſubſcriptione, vel ſignorum appoſitione, vel ut ſint in conſpectu teſtatoris, *Ibid.* Imo miles jure militari (quo præſumitur eſſe teſtatus in dubio) poteſt teſtari ſolo nutu, *R. 19.* Poteſt etiam plura ſimul teſtamenta valida facere, vel pro parte teſtatus, vel pro parte inteſtatus decedere, *R. 53. & 55.* Valetque ejus teſtamentum etiam poſt miſſionem honeſtam, ſed non ultra annum, *Molin. Lugo &c. R. 61.* Denique poſſunt milites ſupradicto modo teſtari, tametſi ſint ſurdi, & muti (ſaltem ſi in caſtris auditum, & vocem amiſerunt.) *Dian. Reſ. 48. 49. & 50.* ex aliis * (*Teſtamentum inter Liberos valet, ut diſpoſitio facta ad cauſam piam. Vide Salm. c. 5. n. 20.*) *

930 Hic plura dubia oportet adnotare circa materiam Legatorum. Dub. 1. An legatum relictum puellis, ut nubant, poſſit dari eis, quæ fiunt Religioſæ? Reſp. Si legatum ſit relictum perſonæ determinatæ, certum eſt poſſe dari, niſi aliter conſtet de mente Teſtatoris; ita ex *Auth. de Sanctiſs. Epiſc. §. Et hoc.* Vide *Salm. c. 5. n. 184.* Quid, ſi legatum relictum ſit perſonis indeterminatis? *Prima* ſententia negat deberi illud puellis Religionem ingredientibus; hanc tenet *Sanch. de Matr. l. 1. D. 33. n. 32. Con. D. 3. q. ult. n. 19. Mol. D. 207. Barb. de Pot. Ep. Alleg. 83. n. 27. Roncaglia de Teſt. cap. 7. q. 2. R. 3. Concina tom. 7. pag. 679. num. 10. & Lugo D. 24. n. 293.* cum communi, ut aſſerit. Ratio, quia mens Teſtatoris ſervanda eſt in ſpecifica forma, ſemper ac ſervari poteſt; nec recurrendum ad ejus voluntatem præſumptam, quando habetur voluntas contraria expreſſa: Tales enim Teſtatores ſæpe & pie providere ſic intendunt ſolis puellis nubere volentibus, ne exponantur periculo proſtitutionis. Nec obſtat præfata lex in *Auth. cit.* quia ibi ſermo fit tantum de legato facto perſonæ determinatæ, unde nullum aliis damnum infertur, ſi ipſi ingredienti Religionem tradatur; ſed in caſu poſito præjudicium irrogaretur aliis nubendis a Teſtatore nominatis.

Secunda vero ſententia, quam tenent *Salm. c. 5. n. 185. Diana p. 4. tr. 14. Miſc. R. 85. cum Pontio, Navar., Bonia, & Ochagav.* ac adhæret *Leſſ. l. 2. c. 18. n. 123.* affirmat deberi legatum; quia in dicta *Authent.* aſſignatur ratio, cur legatum relictum certæ perſonæ ad nubendum, ei debeatur, ſi fiat Religioſa: *Quod vitam profitentur religioſam*; ſcilicet ne puella relinquat ſtatum religioſum, ut legatum conſequatur. Cum autem in legato relicto puellis indeterminatis idem legis motivum urgeat, ideo Religioſæ non ſunt illo privandæ: *Ubi enim* (ut dicitur *in l. Illud. ff. ad l. Aquil.*) *eadem militat ratio, eadem militare debet juris diſpoſitio.* Neque (ait *Leſſius*) præfata lex Juſtiniani innititur præſumptæ menti Teſtatoris, ſed abſolute vult favere pietati, etiam contra expreſſam Teſtatoris voluntatem; ita ut, ſi Teſtator expreſſerit excludendas eſſe puellas Religionem ingredientes, talis diſpoſitio rejicitur tanquam turpis. Hanc ſententiam reprobare non audeo, ſed prima mihi videtur certe probabilior; quia diſpoſitio *Authenticæ* continet jus novum, quod, cum exorbitet a jure communi, non eſt extendendum de caſu ad caſum; Maxime quia talis extenſio redundaret in præjudicium aliarum. Probabiliter autem dicit *Concina to. 7. pag. 680. n. 11.* quod, ſi non extarent puellæ, quæ nubere vellent, tradendum eſſet legatum Religionem ingredientibus; niſi ex mente Teſtatoris expreſſe oppoſitum colligeretur. Præterea addit *Barboſa d. All. 83. n. 28. cum aliis*, quod ſi Teſtator relinquat alicui puellæ mille, ſi nubat, & centum, ſi ingrediatur Monaſterium, debentur Monaſterio omnia mille, ſi hoc ſit factum in odium Religionis, quia tunc ſic decernendum eſt in pœnam Teſtatoris: Secus, ſi id factum ſit, eo quod dotes Religioſarum ſunt minores nubentium.

Dub. 2. An legatum relictum civibus loci, poſſit dari extraneis? Negandum, niſi iſti animum habeant ibi perpetuo manendi, tunc enim ab initio pro naturalibus habentur; vel niſi ſine tali animo ibi per decennium manſerint. Ita *Salm. cap. 5. num. 186. cum Lugo, Sanch. &c. ac Concina tom. 7. p. 681. n. 14. ex l. 1. C. de Incolis.*

Dub. 3. An legatum relictum Orphanis poſſit dari pauperibus habentibus Parentes inutiles? Non concurrentibus vere orbatis Parentibus, videtur receptum apud omnes, quod dari poſſit. Ratio, quia ſic etiam impletur voluntas Teſtatoris, qui vult opitulari filiis non habentibus, a quo alantur. & tales ſunt qui habent Parentes inutiles, ex celebri illo dicto apud *Gloſſam in c. Admone. cauſ. 33. q. 2. verb.* Dixi: *Si te priveris, nec nomen habere mereris.* Et ex *Gloſſa v. Inutilem. in c. Inter cetera. de Tranſl. Epiſc.* ubi dicitur, inutilem reputari ut mortuum. Huic adhæret id quod dicunt *Covarr. Bald. Pal. Perez, &c. ap. Sanch. l. c.* nempe quod Pater dicitur orbatus filio, ſi filius eſt inutilis, ex *Gloſſa in l. Plagiarii. C. ad L. Flaviam de Plag.* Et ex eadem *Gloſſa* dicitur vidua, quæ virum inutilem habet. Sic a pari dicendus Orphanus, qui Parentes habet inutiles; Ita *Roncaglia de Teſtam. c. 7. qu. 5. R. 1. Concina tom. 7. pag. 681. n. 15. Dian. p. 1. tr. 2. R. 52. Salm. c. 5. num. 187. cum Trull. &c.* ac adhæret *Lugo D. 24. n. 303.* An autem, concurrentibus vere orbatis Parentibus, hi ſint præferendi? Affirmant omnes præfati Auctores cum *Sanchez Conſ. l. 4. c. 2. dub. 13* qui vocat communem; Ratio, quia, cum voluntas Teſtatoris poſſit impleri in ſenſu proprio, non debet impleri in improprio, ex *Clement. Quia contingit de Rel. domib. & ex Trid. ſeſ. 25. c. 8.* Sicut enim proprie vidua non eſt, quæ virum habet inutilem, ſed quæ viro caret, ut dicunt *Sylv. Tab. & Ang. apud Sanch.* Ita in caſu noſtro. Attamen videntur non omnino improbabiliter negare *Bonac. D. 3. q. ult. n. 9. & Roncaglia l. c. R. 2.* Ratio, quia id, licet non congruat literis diſpoſitionis, congruit tamen, imo magis accedit ad finem Teſtatoris, ſubveniendi paupertati filiorum, qui cum Parentes habent inutiles, egentiores ſunt vere orphanis, dum non ſolum debent tunc propriæ, ſed etiam Parentum indigentiæ providere.

Dub. 4. An legatum relictum puellis, ut nubant, poſſit dari eis, quæ ſine dote jam nupſerint? Reſp. affirmative, ſi ſit relictum puellis determinatis, quia præſumitur Teſtator voluiſſe ipſis omnino providere ob peculiarem erga illas affectum, vel ut nubant, vel ut nuptæ decenter vivant. Secus, ſi indeterminatis, quia tunc cenſetur potius Teſtator voluiſſe ſubvenire nubendis, ut periculum proſtitutionis vitarent. Quando vero legatum eſt relictum pro dotandis puellis pauperibus, bene poteſt dari nuptis, nam tunc perſeverat finis Teſtatoris, nempe ſublevandi ipſarum indigentiam. Ita communiter *Sanch. l. 7. de Matr. D. 91. n. 23. Roncaglia de Teſt. c. 7. q. 3. R. 1. Salm. c. 5. n. 188. cum Trull. & Dian. Concina tom. 7. pag. 680. n. 12.*

Dub.

Digitized by Google

Dub. 5. An legatum relictum feminis in matrimonium collocandis, poſſit tradi viduis iterum nupturis? Reſp. affirmative, ſi non ſint aliæ feminæ ætate nubiles: ſecus, ſi adſint, quia nomine mulieris in matrimonium collocandæ, propria intelligitur ea, quæ nunquam nupſit, vel ſi nupſit, invalide nupſit, aut matrimonium non conſummavit, ex *l. Hoc ſermone. ff. de Verb. ſignif.* Ita communiter *Sanch. l. 7. de Matr. D. 95. n. 65. Roncag. d. c. 7. q. 3. R. 4. Conc. tom. 7. p. 681. n. 13. & Salm. c. 5. n. 189. cum Bon. Trull. &c.* Qui tamen recte addunt cum *Roncaglia* quod ſi legatum ſit relictum pro nubendis fœminis pauperibus; viduis etiam dari poteſt, quia verbi ſignificatio utriſque convenit tam virginibus, quam viduis.

Dub. 6. An legatum relictum virginibus nubendis poſſit dari virgini etiam corruptæ? Diſtinguendum, ſi publice conſtet de ejus corruptione, non poteſt tradi; quia non adimpletetur finis Teſtatoris, volentis tantum ſubvenire iis, quæ vere virgines ſunt. Secus, ſi clam ſit corrupta, quia in communi æſtimatione hæc pro virgine reputatur, ut colligitur ex *l. Liber. §. Quod autem. ff. de Legat.* Nec cenſetur Teſtator voluiſſe, quod puella manifeſtet ſuam turpitudinem: Ita communiter *Conc. tom. 7. pag. 681. n. 16. Roncag. de Teſt. d. q. 4. R. 1. Salm. c. 5. n. 190. cum Trull. Dian. Martin. a S. Joſ. &c.* An autem puella corrupta poſſit tale legatum petere; Affirmant *Salm. l. c.* quia in favorabilibus verba ſunt large interpretanda, ut probant *in tr. de Leg. c. 4. n. 49.* Sed probabilius negant *Concina l. c. & Martin. a S. Joſ. ap. Salm.* tum quia verba Teſtatoris ſervanda ſunt in rigore, quantum fieri poteſt; tum quia talis interpretatio fieret in præjudicium aliarum. Et idem videtur ſentire *Roncaglia l. c.* dicens illum, cui data eſt facultas a Teſtatore eligendi virgines pro legato, non poſſe eligere eam, quam certo ſcit corruptam, ſi abſit ſcandalum. Conveniunt tamen *Concina, & Roncaglia* ad dicendum, poſſe illa petere, & eligi, ſi deſint aliæ vere virgines.

Dub. 7. An legatum relictum puellæ, ut remaneat virgo, debeatur ei, ſi nubat? Affirma; ſic enim ſtatutum eſt in *l. Quoties. 22. ff. de Condit. & demonſtr.* Quia, ut habetur ex alia *l. 2. C. de Indict. viduit.* multum intereſt Reip. ut proles augeantur. Secus dicendum, ſi legatum relinquatur viduæ, ad viduitatem ſervandam, *Auth. Cui relictum. C. tit. cit.* Quia honeſtum eſt a ſecundis nuptiis abſtinere, Ita *Salm. de Matr. c. 1. n. 109. & 110. & Conc. pag. 678. n. 7.*

Dub. 8. An legatum relictum puellæ, ut nubat, tranſeat ad ejus heredem, ſi ante nuptias illa moriatur? Recte diſtinguit *Lugo D. 24. num. 209. cum Sanchez & Mol.* Si legatum relictum ſit puellæ intuitu ſubventionis illius perſonæ, ut poſſit nubere, tunc tranſit ad ejus heredem; Secus, ſi nullo habito reſpectu ad perſonam, ſed tantum ad operam piam peragendam; quia tunc eſt convertendum ad dotandam aliam pauperem; Vel ſi legatum ſit relictum ſub conditione neceſſaria, ut puella nubat, ſine intentione faciendi operam piam, quia tunc legatum erit profanum, & fiet caducum, ac ideo tranſibit ad heredem Teſtatoris.

Dub. 9. An legatum relictum pro fabrica Eccleſiæ poſſit expendi in ornamenta, & alia Divino cultui neceſſaria? Negant *Panormitanus, & Lopez apud Sanch. Conſ. lib. 4. c. 2. dub. 14.* Sed probabiliter affirmant id *Sanch. & Lugo D. 24. n. 304.* quia nomine fabricæ intelliguntur omnia neceſſaria ad ſervitium Eccleſiæ, niſi aliter conſtet de mente Teſtatoris.

Dub. 10. Quomodo diſtribuendum legatum relictum pauperibus? Reſp. ſi legati executio relicta ſit ad electionem heredis, poteſt ipſe dare cuicunque vere pauperi. Si vero non eſt heredi electio commiſſa, tunc præferendi ſunt I. Conjuncti Teſtatoris, ut communiter DD. cum *Barboſa de Pot. Epiſc. All. 83. n. 17. & Roncaglia de Teſtam. cap. 7. q. 6. R. 2.* Et inter eos præferendi ſunt proximiores, ut docet *D. Th. 2. 2. q. 32. art. 9.* Id enim expoſcit ordo charitatis: Atque hoc (addit *Roncaglia*) etiamſi adſint alii pauperiores. II. Pauperes concives Teſtatoris præferendi ſunt ceteris extraneis, ut *Gloſſa in c. Pauperes, de Teſtam. & Ronc. l. c. cum Men.* uti colligitur ex *l. Præſes. C. de Servit.* III. Magis indigentes, ut *S. Thom. l. c. art. 3. ad 1. Ronc. l. c.* Et etiam nobiles, ut addit *Barb. cum Surdo n. 18.* IV. Pauperes probatioris vitæ, *S. Th. ibid. art. 9.* Hinc dicunt *Laym. l. 3. tr. 5. c. 11. n. 6. Ronc. cum Men.* præferendos eſſe Religioſos, qui ex eleemoſynis vivunt; Recta vero cenſet *Roncag.* contra aliquos, non venire nomine pauperum Religioſos, qui habent reditus ſufficientes, unde vivant. V. In æquali paupertate præferendæ ſunt feminæ, quatenus iſtæ majori periculo peccandi ſunt expoſitæ, idem *Roncagliæ.* Cum autem Teſtator dixerit, legatum inter pauperes diſtribuendum, non poteſt uni tradi; ita *Ronc. & Barb. n. 19. cum Men. Bart. &c.* communiter. An vero eo caſu poſſit executor etiam ſibi aliquid applicare? Affirmant *Laym. l. c. n. 7. Sanch. Dec. l. 2. c. 11. n. 54. & Barb. l. c. vide n. 22. & 54. cum Palac. Men. Gonzal. & aliis* communiter: Excipiunt tamen *Laym. & Sanch.* ſi Teſtator noverit ejus paupertatem, quia tunc cenſetur, quod ſi voluiſſet illi ſubvenire, aliquid expreſſe reliquiſſet. Sed non improbabiliter *Roncaglia l. c.* hanc exceptionem non admittit, quia non præſumitur Teſtator eum voluiſſe inferioris conditionis facere, quam alios pauperes; & ſi aliquid ei non reliquerit, id evenire potius cenſendum vel ex oblivione, vel inadvertentia, vel quod noluiſſet Teſtator ruborem executori inferre, ſi inter pauperes eum numeraſſet.

931 Quæritur hic I. An Summus Pontifex poſſit ſine juſta cauſa valide commutare ultimas voluntates Teſtatorum? Nulli dubium, quod Papa poteſt cum cauſa ultimas voluntates commutare, ut patet ex *Clem. Quia contingit. de Domib. relig.* ubi dicitur: *Ea quæ ad certum uſum largitione ſunt deſtinata Fidelium, ad illum debeant, non ad alia (ſalva Sedis Apoſtolicæ auctoritate) converti.* Sed dubitatur, an id poſſit Papa ſine cauſa? Tres ſunt ſententiæ apud *Sanch. Conſ. l. 4. cap. 2. dub. 1. n. 1. Prima* ſententia affirmat, quam tenent *Armil. v. Legatum. n. 55. Ang. eodem verb. 2. n. 12. Sylv. eod. v. 4. q. 12. & 13. Tabien. &c. apud Sanch. l. c.* Ratio, quia omnia legata intelliguntur implicite relicta ad arbitrium Papæ, vel Principis. *Secunda* ſententia, quam tenent *Angles, Roſell. Covarr. &c. apud Sanch. n. 2.* & cui adhæret *Croix l. 4. n. 842.* id admittit de poteſtate abſoluta, non autem ordinaria. *Tertia* ſententia verior, & communis, quam tenent *Buſ. infr. n. 939. Sanch. n. 4. cum Bart. Socin. Laym. l. 3. tr. 5. c. 11. n. 11. Salm. c. 5. n. 194.* cum communi, *Mol. l. 4. de Primog. c. 9. n. 20. & Lug. D. 24. n. 312.* (qui prælatas duas ſententias falſas vocat), omnino negat poſſe Pontificem, aut Principem ſine juſta cauſa commutare Teſtatorum voluntates. Probatur 1. ex Trid. *Seſſ. 22. c. 6.* ubi (ut ſentit *Laym. l. c. cum Mol. D. 249.*) ſupponitur, tales commutationes poſſe fieri a Sede Apoſtolica, *nonniſi ex juſta & neceſſaria cauſa.* Probatur 2. ratione, quia, licet diſpoſitiones Teſtatorum cenſeantur commiſſæ *Papæ* (vel Principi), non tamen ut domino, ſed ut boni communis, aut piarum cauſarum diſpenſatori committuntur, unde, cum Pontifex non ſit dominus talium bonorum, non poteſt neque ex poteſtate ordinaria, neque extraordinaria convertere ſine cauſa has diſpoſitiones ad alium uſum, quam a Teſtatoribus ſunt deſtinatæ. Si igitur legatum eſt profanum, poterit Princeps ob neceſſitatem publicam, vel aliam juſtam cauſam, in aliud legatum profanum, vel pium commutare; Si vero legatum eſt pium, poterit Papa tantum, juſta cauſa interveniente, in aliud pium convertere.

Quæritur II. An Epiſcopi cum juſta cauſa poſſint commutare pias diſpoſitiones? *Prima* ſententia affirmat & hanc tenent *Angel. v. Legatum. 2. n. 12. & 14. Sylveſt. eodem v. q. 12. Arm. n. 55. Caſ. 56. & Roſell. Tap. apud Sanch. Conſ. l. 4. c. 2. dub. 2. n. 3. & Beja* cum aliis *apud Croix l. 4. n. 849.* qui huic ſententiæ adhæret. Ratio 1. quia communis ſententia (ut aſſerit *Croix ibid.*) tenet, apud Epiſcopos eſſe hujuſmodi facultatem ordinariam commutandi; quia talis commutatio eſt quædam diſpenſatio in lege præſcribente exactam impletionem ultimarum voluntatum; unde, quando dicitur fieri poſſe diſpenſationes, & non exprimitur a quo in Tridentino, ſatis intelligitur fieri poſſe ab Epiſcopis, uti cum pluribus docent *Suar. de Leg. l. 6. c. 14. n. 8. & Sanch. de Matr. l. 8. D. 5.* Hinc infertur idem *Sanch. l. c. dub. 7. & Lugo D. 24. n. 310.* Quod, ſi Teſtator reliquit alicui Eccleſiæ legatum pro feſto anniverſario, poteſt Epiſcopus illud ad tempus commutare in reparationem Eccleſiæ, quæ aliter non poſſet reparari. Ratio 2. quia, licet Epiſcopus nequiret hoc facere ex poteſtate ordinaria, poteſt tamen ut Sedis Apoſtolicæ Delegatus, modo adſit juſta cauſa judicio Epiſcopi: Idque probant ex Trid. *Seſſ. 22. c. 6.* ubi dicitur: *In commutationibus ultimarum voluntatum, quæ nonniſi ex juſta, & neceſſaria cauſa fieri debent, Epiſcopi, tanquam Delegati Sedis Apoſtolicæ, ſummarie & extrajudicialiter cognoſcant, nihil in precibus, tacita veritate, vel ſuggeſtione falſitate, fuiſſe narratum, priuſquam commutationes prædictæ executioni demandentur.* Ita *Barboſa de Pot. Epiſc. Alleg. 83. n. 5. cum Sylv. v. Legatum 4. q. 12. Menc., Beja, Graff. Mendoza,* citatque etiam Rotam Rom. *Dec. 1122.* Et ita etiam *Salm. de Leg. c. 5. n. 67.*

Secunda vero ſententia probabilior, quam tenent *Mol. de Juſt. D. 249. Laym. l. 3. tr. 8. c. 11. n. 10. & Sanch. l. c. dub. 2.* cum aliis, negat poſſe Epiſcopos, etiam cum juſta cauſa, commutare ultimas voluntates. Ratio, quia ex *cap. Tua de Teſtam.* & ex Trid. *Seſſ. 22. c. 8.* imponitur Epiſcopis exequi exacte ultimas voluntates; Et hoc, etiamſi commutatio fieret in melius, ut dicunt *Barb. l. c. num. 3. cum Imola, & Bonif. Laym. ibid.* ac adhæret *Lugo D. 24. nu. 307. ex c. Conqueſtus de Foro comp. & cap. Quia nos de Teſtam.* contra *Dianam p. 2. R. 26.* ac *Sylv. Beja, Graff. Comit. Vaſqu. &c. ap. Croix l. 4. n. 847.* qui admittunt commutationem in melius. Nec probari dicunt primam ſententiam a Trid. in *cit. c. 6.* Nam ibi tantum committitur Epiſcopis, ut, quando commutationes ultimæ voluntatis a Sede Apoſtolica eis committuntur, ipſi, antequam illæ executioni demandentur, examinent, an ſint veræ cauſæ expoſitæ? Concilium enim in *cap. 5.* immediata præcedenti loquutum erat de executionibus diſpenſationum a ſola Sede Apoſtolica obtentarum; Et hoc ajunt eſſe conforme *Clementinæ, Quia contingit citatæ in 1. Quæſt.* Valde tamen probabiliter cenſet *Laym. cit. n. 11.* & conſentiunt *Salm. c. 5. n. 194. cum Bon. & Trull.* quod, ſi aliqua cauſa ſuperveniat, vel ſi fuerit Teſtatori ignota, quam ſi ille cognoviſſet, aliter diſpoſuiſſet, tunc Epiſcopus cum herede poteſt ex epicheja interpretari voluntatem Teſtatoris, & legatum in alium uſum convertere, puta ſi legatum ſit relictum pro vaſis ſacris conficiendis, quibus Eccleſia non egeat, ſed potius caſulis. Quando autem legata pia nullo modo poſſunt applicari ad uſum a Teſtatore intentum, illa non fiunt caduca, ſed applicanda ſunt in alium pium uſum, arbitrio Epiſcopi, & Executoris, ut docent idem *Laym. ibid. cum Abb. & Lugo D. 24. n. 305. ex c. Nos quidem de Teſtam.*

Sed dubitatur 1. An in commutationibus ab Epiſcopis faciendis, requiratur etiam conſenſus heredis, & legatarii? *Abbas, & Petr. de Ubaldis ap. Barbof. de Pot. Ep. All. 83. num. 6.* dicunt requiri conſenſum heredis, ex *c. Nos quidem de Teſtam.* Sed ſi heres nollet conſentire, Epiſcopus ſolus poteſt commutationem exequi, ut ait *Roch. cum Felin. ap. Barb. loc. cit.* Dicit autem prædictus *Petr. de Ubald. ibid. ex*

Bart.

Bart. quod inſuper requiritur conſenſus Eccleſiæ, cui factum eſt legatum; ſed ſi neque Eccleſia vellat conſentire, Epiſcopus ſolus commutare poteſt.

Dubitatur 2. Quæ ſint cauſæ, ob quas Epiſcopus ultimas voluntates commutare valeat? Cauſa I. eſt, quando pecunia legata ad aliquem uſum, non ſufficit, *Barboſ. de Pot. Ep. All.* 83. *n.* 7, *&c.* II. Quando uſus legati non poteſt adimpleri, idem *Barb.* n. 8. *cum Riccio;* Vel ſi res legata nequeat deſervire pro uſu deſtinato, ob impedimentum facti, vel juris? ita *Barb. n.* 9. *cum Imola*, *Bonif. Abb. Innoc. Ubald. Socin. &c.* Hinc, ſi non poteſt Monaſterium Monialium conſtrui, ubi voluit Teſtator, puta in loco campeſtri, contra præſcriptum a Concilio Trid. *Seſſ.* 25. *c.* 5. poteſt Epiſcopus alium locum deſtinare, ut *Farinac. Alexandr. Riccius cum eod. Barb. n.* 10. Qui tamen notat cum *Ubald. & Genuenſ.* quod, ſi impedimentum eſt facti, & non eſt perpetuum, debet expectari tempus opportunum, ex *c. Non eſt*, *& c. Quod ſuper his*, *de Voto*. Si vero impedimentum eſt juris, diſtinguit idem *Petrus de Ubald.* quod, ſi legatum eſt ad uſus pios, tunc fit commutatio; ſecus, ſi ad uſus inhoneſtos, puta, ut in Eccleſia fiant ludi theatrales, qui prohibentur in *c. Cum decorem. de Vita*, *& hon. Cler.* tunc legatum eſt nullum, tanquam inutile, & fit caducum. III. Cauſa eſt, ſi legatum eſt factum ad uſum non ita neceſſarium; tunc enim poterit Epiſcopus commutare in alium pium uſum magis eidem Eccleſiæ neceſſarium: ita *Barb. n.* 12. *cum Riccio*, *& Genuenſ.* Vide mox dicta in *Qu. II.* Imo etiam ad alium uſum fructuoſum, ſi cauſa ſit graviſſima, & ita præſumatur mens Teſtatoris, ut addit *ibid. Genuenſis apud Barb. n.* 13. Sic pariter dicit idem *Barb. n.* 14. *cum Riccio*, quod reditus alicujus Capellæ deputati pro Miſſis, Epiſcopus poteſt commutare in paramentorum emtione pro una vice tantum.

D U B I U M III.

De Renunciatione hereditatum.

932 *Quando valeat renuntiatio hereditatis?*
933 *An hæc ſtricte interpretanda? Vide ibi reſolutiones.*
934 *An ſint irrita pacta de hereditate viventium? Vide exceptiones.*
935 *De Conſtitutione Tridentina irritante renuntiationes ingredientium Religionem.*

932 „ RESP. 1. Renunciatio futuræ hereditatis, niſi juramento firmetur, nullius roboris eſt. Ratio eſt, quia ita jure cautum eſt propter bonum publicum. Excipe 1. Niſi quis in ipſo teſtandi actu renuntiet juri ſucceſſionis, vel poſt teſtamentum conditum, in quo præteritus eſt, præteritionem ſui approbet. 2. Niſi heres neceſſarius, poſt debitam ſibi portionem integram a patre acceptam, reliquæ hereditati renunciet; qui tamen, ſi bona patris poſtea augeantur, legitimam eorum portionem poterit exigere.

933 „ Reſp. 2. Renunciatio hereditatis, cum odioſa ſit, & contra jus commune, ſtrictæ interpretationis eſſe debet.

Unde reſolves caſus ſeq.

„ 1. Non obſtat renunciatio hereditatis, etiam jurata a filio facta, quominus ab eodem patre, mutata iterum voluntate, poſſit inſtitui heres, *Molin. Sanch. l.* 7. *c.* 7.

„ 2. Si filius renuntiavit in favorem fratris, eo mortuo ante patrem, is, qui renuntiavit in prima hereditate, ſuccedere poteſt; imo etiam inſtitui debet, quia cauſa renunciationis ceſſavit, *Mol. d.* 579. *n.* 19.

„ 3. Filius poſt juratam renunciationem nihilominus ſuccedere poteſt in iis bonis, quæ pater ad ſecundas nuptias tranſiens, liberis ex priore matrimonio ſuſceptis relinquere cogitur. Ratio eſt, quia in his filius non ſuccedit jure ſanguinis, cui renuntiavit, ſed propter civiles Conſtitutiones, & favores, *Mol. n.* 21.

„ 4. Etſi filia accipiens dotem a patre dicat ſe ea contentam, & renuntiare paternæ hereditati; pactum tamen illud eſt invalidum, eoque non obſtante, poteſt petere complementum legitimæ portionis ſuæ: *Ex l. pactum dotale*, *C. de collat. L. ſi quando C. de pact. & c. Quamvis pactum*, *de pact. in* 6. *Mol. Sanch. l.* 6. *conſ. Lugo reſpon. mor. l.* 6. *diſt.* 24.

„ 5. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude, ſeu dolo ad renuntiandum legitimæ, non ſunt in conſcientia tuti, ſed tenentur illi reſtituere libertatem, *Sanch. l.* 4. *de Matrim. d.* 9. *Lugo loc. cit.* Ac licet filia, ſi renuntiationem juramento firmaverit, eam ſervare teneatur; ſi tamen dolus, vel metus intervenerit, licebit relaxationem juramenti injuſte extorti petere: eaque obtenta, non tenebitur pacto, quod ex injuſta coactione proceſſit. V. *Sanch. l.* 2. *mor. cap.* 13. *Lugo t.* 2. *de juſt. d.* 22. *ſect.* 8. *& reſp. mor. l.* 6. *d.* 24.

934 „ Reſp. 3. Omne pactum, vel donatio de alterius viventis hereditate ipſo jure irrita eſt; v. gr. irritum eſt pactum, quo Titius hereditatem, quam ſperat a Sempronio, promittit, aut obligat *Cajo*. Ratio eſt, quia tales pactiones odioſæ ſunt, & plenæ periculis, ob inſidias, quæ parantur ejus vitæ, ſuper cujus bonis fit pactio, *Laym. c.* 7. *n.* 3.

„ Excipe 1. Niſi conſentiat is, de cujus hereditate agitur, & in eo conſenſu uſque ad mortem perſeveret. 2. Niſi renuntiatio fiat in favorem Communitatis, ſeu Collegii, hic enim ceſſat præſumtio, vel periculum inſidiarum. 3. Niſi quis ob Conſtitutiones Ordinis, de omnibus bonis, & juribus acquiſitis, & acquirendis diſponere debeat, idque in favorem Communitatis piæ, vel etiam certæ perſonæ pauperis, *Sanch. c.* 2. *n.* 34. *Laym. l. c. n.* 3. 4. Niſi fiat pactum circa hereditatem perſonæ incertæ, v. gr. ſi quæ mihi hereditas obvenerit, dum vixero, tua eſto: ceſſat enim periculum, *Mol. Sanch. l.* 7. *c.* 2.

„ Quæres, quouſque ſe extendat conſtitutio *Trident. ſeſſ.* 25. *c.* 16. *de regular.* irritans donationes, & renunciationes, etiam juratas, quæ fiunt ab ingredientibus religionem, niſi fiant cum licentia Epiſcopi, ſive Vicarii, intra duos menſes proximos ante profeſſionem, & profeſſio poſtea ſubſequatur? 935

„ Reſp. 1. Hanc conſtitutionem non habere locum in codicillis, teſtamentis, aut donationibus mortis cauſa: quia hujus conſtitutionis ratio eſt, ne per renunciationem hereditatis noviciis imponatur neceſſitas profitendi: hæc enim ratio ceſſat in his ultimis voluntatibus, quippe quæ uſque ad profeſſionem revocabiles ſunt. Quare valet adhuc hodie teſtamentum a novitio conditum, neque rumpitur, ſecuta profeſſione, etſi Monaſterium in eo præteritum fuerit, *Sanch. l.* 7. *cap.* 5. Qui autem licite a Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunque ante donata, intuitu ingreſſus in Religionem.

„ Reſp. 2. Ea conſtitutione non prohiberi donationem modicam, quia ceſſat ratio, *Sanch. num.* 23.

„ Reſp. 3. Ea comprehendi renunciationem Beneficii Eccleſiaſtici. Ratio eſt, quia hæc eſt amiſſio magni juris ob quam libertas egrediendi a religione impeditur, *Sanch. n.* 37.

„ Reſp. 4. Per eandem etiam irritantur renunciationes, quæ fiunt ante ingreſſum religionis, intuitu, vel cauſa impulſiva ingrediendi; qualis intentio in dubio præſumitur, ſi non multo ante ingreſſum factæ ſint. Ratio eſt, tum quia Concilium abſolute loquitur; tum quia alias non ſufficienter conſuluiſſet libertati novitiorum, *Nav. Leſſ. l.* 2. *c.* 41. *n.* 40. contra *Sanc.* cujus tamen ſententia eſt probabilis. Unde ſic donatum tuto retineri poteſt, donec per ſententiam Judicis reſcindatur.

„ Reſp. 5. Irritam etiam eſſe donationem, ſeu renunciationem bonorum, ſub conditione profeſſionis edendæ factam, ita ut, ea non ſecuta, corruat, *Nav. Sanch. n.* 17. *Mol.* &c. Ratio eſt, quia donantes, ſeu renuncientes ægre contriſtant donatarios, ut eos de poſſeſſione ſemel capta dejiciant: & Monaſteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, ut tales ad profeſſionem inducantur, *Laym. cap.* 7. *num.* 8.

„ Reſp. 6. Non obſtante hac conſtitutione, validas eſſe renunciationes, ante, vel poſt ingreſſum Societ. JESU factas, juxta ejus conſtitutiones. Ratio eſt, quia Tridentinum Societatem diſerte excipit. Dixi (juxta conſtitutiones) quia in iis donationibus, quæ contra conſtitutiones fiunt, non videtur habere locum, quia Tridentinum id voluit in favorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non eſt in ejus diſpendium retorquendum, *Mol. Sanch. Laym. loc. cit.*

D U B I U M IV.

Qui poſſint, & debeant eſſe Executores Teſtamenti.

936 *Qui poſſint eſſe Executores? Et qui ſint de jure? Et an poſſint officio fungi per alios?*
937 *An Religioſus Executor poſſit applicare ſuo Monaſterio legata relicta ad pias cauſas?*
938 *Quomodo relicta incerta ſint exequenda?*
939 *An legata ad pias cauſas poſſint commutari?* 940. *Vide reſolutiones.*
941 *Quomodo exequenda voluntas Teſtatoris?*

„ RESP. 1. Illi a Teſtatore nominari poſſunt, unus, vel plures ex heredibus, vel non heredibus; nec tantum maſculus, ſed etiam femina, *Sanch. Wading. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 4. non tantum laicus, ſed etiam clericus, & religioſus. Hinc tamen non ſine ſui Prælati licentia, & quidem Generalis, ſi ſit Soc. JESU; Fratres de Obſervantia nullo modo. Quod ſi tamen religioſus, contra Canonum decreta, executor teſtamenti ſit, acta ejus valent. Ita *Laym. c.* 11. Et ratio eſt, quia, ſpectato jure naturali, ſufficit voluntas Teſtatoris executoris; nec Canones executionem religioſi infirmant, ſed prohibent tantum. V. *Bon. de contr. d.* 3. *q.* 18. *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 9. 10. Et, licet impubes executor eſſe non poſſit, poteſt tamen, minor, ſi explevit annum 17. *Sanch. Lugo*, *Wading. Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 6. Nullus autem cogi poteſt, ut ſit executor, *Dian. l. c. R.* 27. Detrectans tamen hoc ipſo perdit legatum (ſaltem quod in præmium muneris ei relictum fuit) ceditque hoc aliis executoribus, *Molin. Lugo*, *Dian. p.* 8. *t.* 5. *R.* 27. contra *Wald.* 936

„ Reſp. 2. Si nullus a teſtatore nominatus eſt executor, executio pertinet ad heredem, etiam quoad legata pia; quo tamen caſu Epiſcopus jure communi ad ſe pertrahere poteſt, *Laym. loc. cit.*

„ Reſp. 3. Executor non poteſt officio fungi per alium, niſi teſtator id ei permiſerit, aut niſi committatur executio nudi facti jam declarati, *Sanch. Card. de Lugo*, *Dian. punct.* 8. *t.* 5. *R.* 26.

„ Quæres 1. An religioſus executor legatum in pias cauſas monaſterio ſuo applicare poſſit? 937

„ Reſp. poſſe. Ratio eſt, quia, ſi quid obſtaret, eſſet ex eo, quod executor, etiam indigens, eleemoſynam ſibi ex teſtamento applicare nequeat, niſi teſtator indigentiam ejus ignoraverit, aut ea poſtmodum ſupervenerit, cum, ſi eam cognoviſſet, certum quid ei legaturus fuiſſe videatur. Sed

„ hæc

„ hæc ratio non ligat, quia cauſa Monaſterii diſtincta eſt a cauſa, ſeu perſona profeſſi, ſicut cauſa Eccleſiæ a cauſa beneficiati. Unde etiam quivis juſſus aliquid dare pauperibus, poteſt id tribuere cognatis, vel filiis ſuis, quia evidens eſt diſtinctio inter donantem, & accipientem, *Sylv. Sanch. l. 6. c. 11. n. 56. V. Dian. p. 8. t. 5. R. 46.* Porro ad pias cauſas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta ſunt, nimirum 1. Loco, vel perſonæ Sacræ. 2. Hoſpitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis, & Orphanis. 5. Quod cauſa alimentorum iis, qui indigent. 6. Quod cauſa ſtudii, ſaltem Theologici. 7. Ad conſtructionem monumenti. 8. Ad utilitatem publicam, v. gr. pro munienda urbe in neceſſitate, vel viis reficiendis, *Dian. p. 7. t. 6. R. 29. & 30. ex Bald.* & ceteris multis.

„ Quæres 2. Quomodo relicta incerta executioni ſint mandanda?

938 „ Reſp. 1. Si incertitudo ſit ex parte legatarii jure civili corruit legatum: v. gr. quia ſunt duo ejuſdem nominis, & amicitiæ erga teſtatorem, jure civili corruit legatum: in foro conſcientiæ tamen tenetur executor inter eos dividere æqualiter, ſi in id conſentiant, *Mol. &c. Dian. p. 3. t. 5. R. 58. Trull. d. 12.* 2. Legata ad cauſas pias ob incertitudinem loci, vel Eccleſiæ, non fiunt caduca, ſed plerumque pauperiori Eccleſiæ, vel Xenodochio danda erunt. 3. Si incertitudo ſit ex parte rei legatæ, videndum, an terminos a natura habeat, ut verb. gr. bos, & equus; vel ab arte, & induſtria, ut domus, veſtis, &c. Si a natura habeat, danda eſt una ex mediocribus; ſi ab arte, electio ad heredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando ſatisfacit. Idemque dicendum eſt de legatis, in numero, pondere & menſura conſiſtentibus. V. *Laym. l. c. n. 7. 8. & 9.*

„ Reſp. 2. Si acceperint ſummam pecuniæ diſtribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus; poſſuntque etiam dare hoſpitalibus, Eccleſiis (quæ ornamentis, vel fabrica indigent) Monaſteriis, vel iis, qui ſecundum ſuum ſtatum non poſſunt vivere, ſive ii ſint opifices, ſive altioris conditionis, etiam Nobiles, *Vaſq. Mol.* & alii 8. dummodo tamen non conſtet, vel ex ſignis colligatur, aliam fuiſſe intentionem teſtatoris, quæ ſemper attendenda eſt, *Dian. p. 2. tit. 15. R. 8.* Si vero deſignaverint ſemel certos pauperes, non poſſe eos variare, docet *Wading*, ſed affirmat *Lugo. V. Dian. p. 8. t. 5. R. 50. & p. 2. t. 16. R. 19.* Poſſunt etiam ſibi ipſis, vel ſuis cognatis, ſi vere pauperes ſint, & præſertim ſi teſtator id ignoraverit, eam applicare, *Wading. Dicaſtill. Dian. p. 8. tr. 5. R. 46. & 47.*

939 „ Quæres 3. An legata ad certas pias cauſas poſſint ab Executore, vel Epiſcopo commutari in alium pium uſum?

„ Reſp. 1. Si voluntas teſtatoris impleri poteſt juſte, & honeſte, non licet eam commutare in opus quantumcumque melius, niſi ex diſpenſatione Pontificis, & juſta de cauſa, *Mol. Wading, Dian. p. 1. t. 17. R. 28. & p. 8. t. 5. R. 63. &c.* communiter contra *Vaſq.* & aliquos, qui docent, Epiſcopum poſſe commutare in æquale, vel melius. Interdum tamen ad Epiſcopum, heredes, & executores pertinet, ſecundum epikejam interpretari, non alienum eſſe a defuncti voluntate, ſi mutatio fiat; verb. gr. ſi teſtator pecuniam Eccleſiæ leget ad calices comparandos, & Eccleſia non egeat calicibus, ſed caſulis, *Mol. Laym. l. c. n. 10.* Vid. *Vaſq. opuſc. de teſt. cap. 8. §. 3. d. 3. n. 104. Trull. c. 18. d. 12. Barboſ. de off. & poteſt. Epiſc.* * (*Vide dicta pag. 260. Qu. II.*) *

„ Reſp. 2. Si ad uſum a teſtatore deſtinatum applicari nequeunt, non ideo fiunt caduca, ſed arbitrio Epiſcopi, & executoris ad aliam piam cauſam applicanda ſunt? ita tamen, ut, quod fieri poteſt, defuncti voluntas impleatur. Ratio eſt, quia is principaliter intendit ea in ſalutem animæ ſuæ ad Dei honorem relinquere, *Molin. diſp. 294. Bon. diſp. 3. de cont. quæſt. ult. p. ult. Barb. de Offic. Epiſc.* * (*Ex Tridentino ſeſſ. 25. c. 8. Vide Salm. c. 5. n. 193. & vide dicta n. 931. verſ. Quær. II.*) *

Ex dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

940 „ 1. Si teſtator pauperi determinato aliquid legarit, hic autem ante ſolutionem moriatur, heres illud tenetur alteri pauperi dare, quia præſumitur legatum pium factum in beneficium animæ teſtatoris, adeoque deſignatio pauperis demonſtrative, non taxative facta fuiſſe: niſi tamen aliud conſtet, vel ex circumſtantiis colligatur de teſtatoris intentione, de qua ſi maneat dubium, manet data reſolutio. *Mol. Sanch. Bard. D. 6. c. 10. §. 7.*

„ 2. Si legata pia inveniantur inducta, & non conſtet de teſtatoris intentione, tenetur heres ea ſolvere; quia præſumitur id fortuito, ac caſualiter, & non ex teſtatoris voluntate accidiſſe, *Bard. d. 6. c. 10. §. 17.*

„ Si Teſtator legaverit ſummam pecuniæ pro certo numero Sacrorum; heres autem eam ſummam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac poſtea ob mortem dicti Sacerdotis, aliamve ob cauſam dubitet prudenter, an Sacrificia illa ſint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda; quia ſatisfecit teſtatoris voluntati, *Bard. d. 6. q. 10. §. 22.*

„ Quæres 4. Intra quod tempus, quo ordine, & modo heredes, & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere poſſit?

„ Reſp. 1. Teneri ſtatim poſt aditam hereditatem, confectumque inventarium, etiam intra annum, niſi juſto impedimento excuſentur. Imo in legatis piis intra ſex menſes, *Mol. Vaſq. Dian. p. 8. t. 5. R. 53.* idque, etiamſi hereditas non ſit adita, eo quod heres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit, *Conr.* & alii tres, *Dian. p. 7. t. 6. R. 25.* Unde ſi differat notabiliter (præſertim ſolutionem piorum legatorum), aut negligant exequi, graviter peccant, tenenturque damnum, quod alii ipſorum culpa acceperunt, compenſare, *Bon. d. 3. qu. 18. p. 4. Nav. cap. 25. Lugo, Dian. p. 8. tr. 5. R. 52.* * (*In foro igitur conſcientiæ heredes, & exequutores tenentur ſub gravi ſtatim implere legata (maxime pia), cum poſſunt. Ita communiter Salmant. c. 5. n. 155. cum Lugo, Dian. S. Anton. Trull. &c.*) *

„ Reſp. 2. Ab utroque Judice, Eccleſiaſtico, & ſeculari compelli poſſunt (ſi tamen laici ſunt.) Quod ſi poſt annum a monitione judicis, vel Epiſcopi exequi negligant, omni commodo (excepta tota legitima, ſi heredes neceſſarii ſunt) ex teſtamento ipſis proveniente privantur. Vid. *Laym. l. c. tt. 5. c. 11. C. de Lugo d. 26. de juſt. Dian. p. 3. t. 3. R. 59. Valer. Trull. d. 11.* immo, ſi intra annum negligant exequi, jus executionis devolvitur ad Epiſcopum, *Molin.* & alii 8, *Dian. p. 8. t. 5. R. 40.* nec admittitur purgatio moræ, *Sanch. Dian. loc. cit. R. 33. & 54.* Sed tenetur Epiſcopus exequi, removendo illos ab executione, & emolumentis ſpoliando; atque in defectum Epiſcopi idem poteſt Metropolitanus, *Molin. Merol. Dian. R. 57.*

„ Reſp. 3. Executor tenetur omnia exequi ſecundum mentem teſtatoris; ad hoc tamen executor particularis non poteſt vendere bona defuncti, niſi hic ita ſtatuerit: univerſalis autem poteſt, *Lugo D. 24. ſect. 16. Dian. p. 8. t. 5. R. 32.* Neque poteſt unquam, invito herede, rem legatam dare legatario, quia non poteſt, niſi per Judicem, ſpoliare heredem ſua poſſeſſione, licet teneatur monere Epiſcopum, ut heredem cogat, *Sanchez, Lug. Dian. p. 8. t. 5. R. 39.* quod ſi bona non ſufficiant ad legata omnia ſolvenda, diſtribuenda ſunt omnibus æqualiter pro rata (etiamſi ſint pia, & licet uni res certa, & in individuo ſit legata) nec licet uni præ aliis gratificari: quia par omnium eſt ratio, & jus, *Sylv. Sanch. Bon. Dian. Trull. l. 7. c. 18. d. 12.*

„ Reſp. 4. Tenentur Executores reddere rationem executionis (idque probabiliter, etiamſi teſtator eos hoc onere liberaſſet) exceptis iis, quæ teſtator juſſit erogari ſecreto, *Diana p. 8. t. 5. R. 34.* & alii 35. Poſſuntque ad hoc cogi ab Epiſcopo, vel Capitulo, Sede vacante, *R. 36. & 37. & 61.* niſi ſint Regulares plene exemti, quos cogi poſſe alii negant, affirmant alii, ut vide *l. c.* Denique non debetur iis ſalarium, cum ſit officium voluntarium amicitiæ: ſi tamen damnum ex eo patiantur, vel ſint etiam adminiſtratores bonorum, debet aſſignari a Judice, *Lugo d. 24. ſect. 16. n. 335.* Vid. *Dian. R. 39.* Plura de executione piarum, & ultimarum voluntatum, V. apud *Trull. & Dian. ll. cc. & Barb. l. 3. de jure univ. c. 27.* * (*Nemo tenetur munus exequutoris exercere, niſi jam acceptavit, aut legatum accepit, alias legatum amittit, Salm. c. 5. n. 164. cum Dicaſt. &c.*) *

DUBIUM V.

De iis, qui teſtari, & heredes inſtitui poſſunt.

942 *Qui teſtari poſſint?*
943 *Qui poſſint heredes inſtitui?* 944. *Vide reſolutiones.*
945 *Quæ ſit diviſio heredum?*
946 *An ſit obligatio gravis relinquendi bona fratribus, & aliis propinquis indigentibus?*
947 *Quantum debeatur heredibus neceſſariis?*
948 *Quæ ſint cauſæ juſtæ exheredandi filios?* 949. *An ob nuptias cum indignis? Et vide dubia ſuper hoc puncto, v. Sed dubitatur.*
950 *Vide alios caſus, quando Teſtamenta infirmentur.*
951 *Quid poſſint petere ſpurii a Matre, & Patre?*
952 *Quid, ſi Pater relinquat bona alteri, ut reddat filio ſpurio?*
953 *Qui heredes ſuccedant ab inteſtato?*
954. *Quomodo facienda ſit collatio inter fratres?* 955. *An debeant conferri ſumtus pro ſtudio, Doctoratu, &c.* 956. *An Patrimonium datum ad ſuſcipiendos Ordines?* 957. *An bona paterna, quæ filius expendit in ludis &c.?* 958. *An expenſæ factæ in nuptiis?* 959. *An veſtes, & ſimilia data Parentibus?*
960 *Quid ſi conjuges tranſeant ad ſecundas nuptias?*
961 *De Falcidia, & Trebellianica debita heredibus.*

„ Reſp. 1. Omnes homines liberam de ſuis bonis teſtandi facultatem habent, niſi naturali, aut poſitivo jure prohibeantur. Naturali autem jure teſtari vetantur infantes, furioſi, amentes, niſi tamen lucida intervalla habeant, vel in una tantum materia delirent, & aliis non, ut *Navar. Sanch. l. 1. de Matrim. d. 8.* Quid autem ſentiendum de eo, qui ex morbo aliquandiu deſipit. V. *Card. Lugo. d. 14. ſect. 4.* Poſitivo autem, ſurdus ſimul, & mutus a natura, prodigus, ſervus, uſurarius publicus, filiusfamilias de bonis adventitiis * (*etiam de conſenſu Patris, niſi ad cauſas pias, ex l. Qui in poteſtate. 6. D. Qui teſtamenta, &c. & ex cap. Licet de Sepult. in 6.*) * (ſi quidem ante Clericatum advenerint, ut v. *C. de Lugo, de juſt. d. 24. n. 67.*), impubes, captivus apud hoſtem damnatus ad mortem, ſi bona ejus confiſcentur, *C. Lugo loc. cit. num. 72.* profeſſus religionem. 942

„ Dico, *profeſſus*, quia novitius, cum adhuc ſui juris ſit, abſque ſuperioris licentia valide teſtari poteſt, etiam non ſervata juris ſolemnitate, ut habet *Trull. c. 18. d. 5. ex Sa, & Bon.* & ſi quidem inteſtatus decedat, proximi conſanguinei in bonis ſuccedunt. Similiter Religioſus Societatis, poſt emiſſa vota ſimplicia, etſi non licite, valide tamen poteſt teſtari; quia dominium bonorum ſuorum retinet

„ net impeditum quaſi voto paupertatis, quoad diſpoſitionem ſine licentia ſuperioris; non tamen ulla conſtitutione Canonica diſpoſitio irritatur. Ita *Mol. Sanch. Laym.* qui addit, poteſtatem teſtandi, ſeu jure, ſeu conſuetudine, etiam Religioſis ordinum militarium conceſſam, frequenterque a Pontifice concedi iis ſolere, qui extra clauſtrum Beneficium, vel Epiſcopatum habent.

943 „ Reſp. 2. Omnes homines etiam amentes, ſurdi, muti, ſervi, imo & communitas, heredes inſtitui poſſunt; niſi ſpecialiter prohibeatur. Ita *Bon. de con. d. 4. q. ult.* Quia ad hoc tantum requiritur plena poteſtas in diſponente, & capacitas in herede. Incapaces autem ſecundum jura ſunt 1. Apoſtatæ, & Heretici, eorumque receptores, defenſores, fautores: licet probabile ſit, eos ante ſententiam judicis ad reſtitutionem non teneri, eo quod hoc jus in eo rigore non ſit receptum, *Leſſ. l. 2. c. 19. dub. 5. Sanch. l. 2. c. 14. n. 35.* 2. Civitas hoſtium, & communitas Judæorum. 3. Damnatus ad metalla; perſecutores, & percuſſores Cardinalium, & qui ob crimen active inteſtabiles ſunt, *Leſſ. l. c.* Adde caſus, in quibus aliqui excluduntur a bonis defuncti; ut 1. Heres (uti & legatarius) qui teſtatorem occidit, *l. ult. §. ult. ff. de bonis damnatorum.* 2. Idem ſi teſtatori prohibuit teſtari, aut teſtamentum revocare, aut ſi ad uxorem teſtatoris accedat. 3. Si dum teſtator mente captus fuit, heres illius curam non habuit, aut ſi captivum redimere neglexit. V. *Mol. d. 168. & 202. C. de Lugo d. 24. n. 75.*

Unde reſolves.

944 „ 1. Heredes inſtitui poſſunt profeſſi Ordinum, quibus permiſſum eſt bona immobilia in communi poſſidere, eorumque nomine monaſterium ſuccedit. Tales autem ſunt omnes fere religiones excepto Ordine Minorum de Obſervantia, & Capuccinorum. Ratio eſt, quia illi ſunt incapaces, ſecundum *Trid. ſeſſ. 25. cap. 3.* uti & Profeſſi Soc. JESU. Vide *Sanch. l. 6. c. 18. Bon. l. c. Laym. l. 3. t. 5. c. 15.* licet contrarium probabilius eſſe putet *Wading. tr. de cont. l. 4. dub. 1. §. 5.* Vide *Dian. p. 9. t. 9. R. 56.*

„ 2. Collegia Soc. JESU, & domus etiam Profeſſæ hereditates accipere poſſunt, modo bona immobilia, quæ communi uſui, & habitationi non deſerviant, vendantur, & non deferantur intuitu profeſſi, aut vota formata habentis.

„ Dixi, *hæreditates*, quia ſicut Minores, & Capuccini legata, & alia donata admittere poſſunt; iis etiam Societ. JESU, etſi intuitu alicujus profeſſi tantum ea relinquantur. Vide *Laym. loc. cit.*

„ 3. Teſtator poteſt quemvis extraneum inſtituere heredem nulla facta mentione conſanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo abſit ſcandalum, & gravis neceſſitas illorum: quia nullo jure prohibetur, & bona ſunt ipſius, de quibus diſponit libere, *Bon.* & alii 5. *Dian. p. 1. t. 8. R. 83. & 85.* Item *p. 5. t. 3. R. 144.*

„ Quæres 1. Quæ ſit diviſio heredum?

945 „ Reſp. Heres alius eſt ex teſtamento, alius ab inteſtato. Heres ex teſtamento, vel eſt univerſalis, ſive ex aſſe; vel partialis, ſeu ex parte tantum, v. gr. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Uterque horum vel eſt heres neceſſarius, vel neceſſario inſtitui debet, ut ſunt omnes in recta linea deſcendentes, & poſt hos aſcendentes, niſi ſit cauſa juſta exhæredandi; vel non neceſſarius, quem teſtator poteſt inſtituere, & non tamen cogitur, *Laym. c. 5. n. 9.*

946 An Teſtator teneatur ſub gravi obligatione relinquere bona cognatis, qui non ſunt hæredes neceſſarii, ſi ipſi graviter indigeant? Loquendo de fratribus, aut ſororibus, negant *Salm. c. 5. n. 87.* & dicunt eſſe obligationem tantum ſub levi, niſi illi ſint in extrema paupertate, & citant *Lugo de Juſt. D. 24. n. 175. & Dian. p. 1. tr. 8. R. 85.* Sed ipſorum pace nec *Lugo*, nec *Diana* hoc dicunt, ſed iſti cum *Sylveſt. Sa, Bon. & Beja* aſſerunt abſolute eſſe obligationem relinquendi bona fratribus graviter egentibus, ſaltem quantum ſufficiat ad ſublevandam ipſorum indigentiam, juxta præceptum charitatis; Et cum hæc ſit materia gravis, non videmus qua ratione poſſit negari, quod charitas ad hoc graviter obliget. Confirmatur ex eo, quod communiter docent *Laym. de Juſt. tr. 4. c. 13. n. 5. cum Ang. Abb. Sylv. Sa, &c.* & iidem *Salm. de 4. Præc. c. un. n. 69.* cum communi, ſcilicet quod unuſquiſque tenetur fratribus alimenta præſtare; adeo ut Clerici beneficiati teneantur ex fructibus Beneficii præferre fratres graviter indigentes aliis pauperibus, prout dicunt *Salm. l. c. cum Azor. Sylv. Fag. Ang. &c.* Eadem igitur obligatio, quæ urget in vita, urget etiam in morte. Et hoc non tantum ex generali præcepto charitatis, ſed ex obligatione ſpeciali pietatis, quam habemus erga fratres, & propter quam certum eſt, læſionem in fratres habere ſpecialem malitiam, in Confeſſione explicandam, ut communiter dicunt DD. cum *Lugo de Pænit. D. 16. n. 305. & Salm. eod. tit. c. 8. n. 82. & 87.* Hinc cenſemus omnino dicendum cum *Sporer de 4. Præc. c. 5. n. 66. & Roncaglia de Contr. c. 4. Reg. 1. in praxi* (qui citat etiam *Lug. loco ſupra cit.*), quod idem vinculum pietatis, graviter obligans ad fratres non lædendos, obligat etiam ſub gravi ad ſubveniendum eis in gravi neceſſitate præ omnibus aliis pauperibus, ſive operibus piis... Addit *Ronc. ibid.* quod, ſi fratres ſine pauperet, etiamſi gravem indigentiam non habeant, adhuc eſt ſaltem veniale eos præterire.

Erga vero alios conſanguineos remotiores, putat *Sporer loc. cit.* adeſſe eandem obligationem gravem eis ſuccurrendi, ſi gravi vel adhuc ordinaria paupertate laborent; quia cenſet offenſam adverſus eos diverſam etiam ſpeciem afferre. Attamen cum hæc opinio ſit ſingularis hujus Auctoris, & communis ſit ſententia oppoſita, nempe quod peccata contra ipſos ſpeciem non mutent, ut docent *Lugo de Pænit. D. 16. n. 308. Bon. eod. tit. q. 5. ſect. 2. p. 2. §. 3. diff. 3. n. 15. Salm. de Pænit. c. 8. n. 89. Croix l. 6. p. 2. n. 1009. cum Dic. &c.* Hinc non videtur adeſſe gravem obligationem ipſos præferendi aliis pauperibus. E converſo, quia (ut dicunt *Lugo, & Salm. ll. cc. cum Tamb. Exp. Conf. c. 5. §. 2. n. 9.*) offenſa cognatorum, extra fratres, ſaltem aggravet culpam, eſto ſpeciem non mutet, ideo puto non excuſari a veniali præteritio ipſorum, ſi graviter indigeant, cum erga ipſos etiam adſit aliqua, licet non ita ſtricta, obligatio pietatis.

„ Quæres 2. Quantum heredibus neceſſariis debeatur? 947

„ Reſp. Jure novo legitimam portionem deſcendentium eſſe trientem hereditatis, ſi non ſint plures, quam quatuor liberi; ſi plures, ſemiſſem. Similiter aſcendentium portio, etſi unus tantum ſit, eſt triens hereditatis. * (*Sive tertia pars, ex communi DD. ut Salm. t. 6. n. 83.*) * idque abſque ullo gravamine, modo, & conditione; alioqui pro non appoſitis habentur. Quod ſi autem alicui aſcendentium, vel deſcendentium portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad reſcindendum teſtamentum, ut ipſo jure nullum; maxime ſi cauſa idonea exheredationis non ſit inſerta, & probata, *Laym. cap. 8. num. 10.*

Juſtæ cauſæ exheredandi filium ſunt ex *Salm. c. 2. n. 90.* 948
1. Si filius, cum peccato gravi, manus injiciat in parentem, aut contumeliam dicat, aut conetur occidere. 2. ſi accuſet parentem, aut ſit teſtis vel procurator contra eum in cauſis criminalibus mortis, exilii perpetui, vel infamiæ, aut damni gravis; niſi crimen ſit hæreſis, vel læſæ Majeſtatis. 3. Si rem habeat cum uxore, vel unica concubina patris. 4. Si nolit fide jubere ad liberandum patrem a carcere. 5. Si prohibuit patrem teſtari. 6. Si filia, recuſato juſto Matrimonio, luxurioſe ut meretrix vivat; non vero, ſi nubat contra parentum voluntatem.

Quæritur hic autem, an Parentes poſſint exheredare filios 949
nubentes cum indignis? Affirmant *Baldus, Goffred. & alii apud Sanch. de Matrim. l. 4. D. 24. n. 2. ex Authent. Ut cum, de Appell. §. Aliud quoque*; ubi dicitur filium exheredare poſſe ob gravem injuriam Patri illatam; & talem hanc eſſe dicunt. Sed omnino negandum cum *Sanch. n. 3. ac Suar. Sot. Mol. Palud. Tab. &c.* apud ipſum, ac *Bonac. de 4. Præc. p. 5. §. 3. n. 3.* Ratio, quia in præfata Authentica expreſſe declaratur eo ſolo caſu poſſe filiam exheredari, quo filia minor 25. annis, rejectis nuptiis a Patre oblatis, luxurioſe vixerit. Utrum autem adhuc in hoc caſu poſſit Pater filiam exheredare? Negant pariter *Con. l. c. & Sanch. l. 4. D. 25. num. 2. cum Abb. Nav. Suar. Sylv. Ang. Henr. & aliis plurimis.* Ratio, quia jus Civile in hoc correptum eſt a Canonico, argumento *cap. Gemma de Deſponſ.* ubi, ad ſervandam libertatem in Matrimonio, irrita declaratur quæcunque pœna in ſponſalibus appoſita: Cum autem in Matrimonio ratio Sacramenti ſit dignior ratione contractus, ideo ad Poteſtatem eccleſiaſticam principaliter pertinet de Matrimoniis diſponere, & refellere ſtatuta illa civilia, quæ omnimodam libertatem in Matrimoniis diminuunt. Contradicunt tamen *Sotus, Mol. Salon. Led. Vega, Viguer. & alii apud Sanch. l. c. n. 1.* horumque ſententiam *Bonac.* vocat probabilem, & *Sanch.* probabiliſſimam. Ratio, quia in dicto *c. Gemma*, ſermo eſt de pœna, cui ſponſi ultro ſe ſubjiciunt, & ad quam nullo modo obſtringebantur, niſi per pactum, quod quidem adverſatur Matrimonii libertati; ſed in noſtro caſu agitur de pœna, quæ filiis juſte infligitur; juſte enim ea omni jure filii privantur legitima, quando grave crimen contra Parentes committunt; quale autem majus crimen, quam rejiciendo honeſtas nuptias velle filiam ſe proſtituere? Utraque ſententia eſt probabilis, ſed hæc ſecunda videtur probabilior juxta dicta *n. 337.* Tanto magis, quia etiam pœna appoſita in ſponſalibus parti injuſte reſilienti, valet ex probabiliori ſententia, ut dicemus *de Matrim. lib. 6. n. 852. verſ. Notandum autem.* Alia vide *apud Salm. cap. 2. n. 90.* Filii e contrario Parentes exheredare poſſunt ob ſimiles cauſas, quas videre poteris *apud Salm. n. 91.*

Sed dubitatur 1. an in caſibus enumeratis poſſint Parentes filiis etiam alimenta denegare? Affirmant *Vaſq. & Sylv.* Sed communius, & longe probabilius negant *Salm. num. 92. cum Trull. & Villal.* ſi filii aliunde alimenta non habeant ad vitam neceſſaria; iſta enim ſemper debentur, ſaltem ex jure Canonico, & naturali; & etiam dico de jure civili, ex quo tantum exheredare filium conceditur Parentibus, non autem alimenta denegare.

Dubit. 2. ſi pater juſtam cauſam habens, de facto tamen non exheredet filios, poſſint iſti privari hereditate? Reſpondendum negative cum communi; ita *Mol. Lugo, Dic. Trull. & Salm. n. 93.* Ratio, quia exheredatio non ex jure naturali, ſed vim habet ex jure civili; quo inſuper ſancitur, ut cauſa exheredationis, non ſolum in teſtamento inſeratur, ſed etiam legitime probetur, ita in *Auth. C. de Liberis &c.*

Dubit. 3. An pater poſſit exheredare filium ob cauſas ſimiles enumeratis? Affirmant *Tap. Vaſq. Villal. &c.* Sed negant probabilius *Salm. c. 2. n. 94. cum Lugo, Mol. Lop. &c.* Cum in pœnalibus non fiat extenſio de caſu ad caſum; maxime quia in Jure prohibetur exheredatio ob alias cauſas, quam expreſſas, ex *Auth. Ut cum de Appell. §. Aliud.*

Dub. 4. an pater recipiens filium in ſuam gratiam, & injuriam remittens, poſſit adhuc exheredare? Negandum cum *Salm. num. 59. Trull. Lugo, Mol. Villal. &c.* communiter: quia remiſſa injuria, pater non habet amplius juſtam cauſam exheredandi,

Dubit.

Dubit. 5. an, ſi filius pœnitentiam agat de crimine patrato contra patrem ante ejus mortem, poſſit pater eum exheredare? Negant *Trull. Sylv, &c.* Sed probabilius affirmant *Lug. D. 25. n. 108. & Salm. n. 96. cum Vaſq. & Mol.* quia pœnitentia in foro humano a pœna delinquentem non liberat.

950 „ His Adde I. Rumpi teſtamentum ob poſthumi præteritionem, II. Peccare parentes, ſi abſque juſta cauſa ex inordinato affectu erga liberos ſucceſſionis inæqualitatem inter eos inſtituant. Juſtæ autem cauſæ hujus inæqualitatis erunt merita, & obſequia majora; ſi puſilli magno ſumtu in ſtudiis ali debeant: ſiqui plus egere videantur, *Dian. p. 1. t. 8. R. 83.* Si quis in ſtudiis ſuſtentatus ſit Doctor, poſſitque lucrari, & alii ſecus: imo pater id, quod habet ſupra partes legitimas filiis debitas, poteſt de rigore relinquere extraneo, *Trull. c. 18. d. 19. Bon. Dian. p. 1. t. 8. R. 83.* III. Liberos naturales, niſi legitimati ſint, reſpectu patris non eſſe heredes neceſſarios, reſpectu tamen matris eſſe; idque æquali jure cum legitimis. Quod ſi tamen pater liberis caret, naturales poteſt inſtituere heredes, modo parentes ſuperſtites legitima portione non priventur. IV. Fratrem, & ſororem tunc tantum poſſe infirmare teſtamentum, ſi perſona infamis inſtituta ſit. *Laym. l. c. n. 12. 13.* Vid. *Bon. d. 3. de cont. q. ult. p. 3.* V. Patrem non poſſe expenſas factas pro filio in ſtudiis literarum repetere, ſiquidem eas liberaliter fecit, vel donavit; ſecus ſi habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quod ſi Pater non repetiit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in diviſione conferre in commune, quia præſumi poteſt liberaliter factas, vel condonatas, niſi aliunde conſtet contrarium, *Azor. Villalob. Trull. t. 1. l. 4. c. 1. d. 3.* V. ſupra, *c. 3. d. 2. de donatione.*

951 Hic quæritur I. An filii illegitimi poſſint ſuccedere Parentibus? Ante omnia advertendum, filios illegitimos alios dici *naturales*, alios *ſpurios*. *Naturales* dicuntur ii, qui naſcuntur ex Parentibus ſolutis, inter quos matrimonium bene contrahi poterat, vel tempore conceptionis, vel tempore nativitatis. Omnes alii dicuntur *ſpurii*, nempe ſi naſcantur ex Parentibus inceſtuoſis, vel adulteris, vel voto ſolemni ligatis. Iſtorum autem aliqui dicuntur geniti ex damnato concubitu, nimirum quando ob copulam eſt impoſita Matri pœna mortis, puta ſi ipſa coierit cum aſcendente, vel deſcendente, vel ſi cum adulterio interceſſerit inceſtus, & in aliis caſibus apud *Salm. c. 5. ex num. 48.*

Certum eſt autem, quod Parentes tenentur alimenta præſtare filiis, etiam ſpuriis, & adhuc ex damnato coitu natis, ſi iſti nequeant aliunde ſuſtentari. Et in hoc merito jus Canonicum in *c. Cum haberet de Eo qui duxit &c.* correxit jus Civile in *Authent. Ex complexu. C. de Inceſt. Nupt.* ubi vetitum erat ſpuriis etiam alimenta præbere. Quoad ſucceſſionem vero, filii *naturales*, ſi Pater careat filiis legitimis, de jure novo communi (*Auth. Licet. C. de Natur. Lib.*) poſſunt ſuccedere Patri in omnibus bonis; V. *Lugo D. 24. n. 88. & Leſſ. c. 19. n. 71.* Si autem Pater habeat filios legitimos, poteſt ipſe relinquere naturalibus duodecimam partem bonorum, *Lugo ibid.* Et deficientibus filiis legitimis, naturales ſuccedunt ab inteſtato Patri (non relinquenti tamen uxorem) in ſextam partem hæreditatis, dividendam cum Matre, *Lugo n. 90.* Ipſi vero filii naturales ſuccedunt Matri æque ac legitimi, non ſolum ex teſtamento, ſed etiam ab inteſtato, *Lugo n. 91.* Filii autem *ſpurii* præter alimenta nihil penitus ex quocunque titulo poſſunt recipere a Patre, neque inter vivos, neque ex teſtamento, aut ab inteſtato; & ſi quid acceperint, tenentur in conſcientia reſtituere heredibus Patris. Ita communiter *Salm. c. 5. n. 62. Croix l. 3. p. 2. n. 1164. Leſſ. c. 19. n. 58. Lug. D. 24. n. 92. & Sanch. Conſ. l. 4. c. 3. dub. 3. n. 4.* & vocant prædicti *Leſſ. Lugo, & Sanch.* omnino improbabilem opinionem *Soti, Led. & Angles* dicentium poſſe in conſcientia ſpurios accipere inter vivos aliquid a Patre, modo non ſint filii Clerici, vel Religioſi. Ratio, quia iſti ſpurii effecti ſunt per legem omnino incapaces in odium Genitorum, ut habetur ex *Novella 74.* (*mihi 89.*) *c. 6. tit. Quib. mod. nat. fil.* ubi dicitur: *Nulla eis participanda clementia eſt, ſed ſit ſupplicium etiam hoc Patrum, ut agnoſcant eos nihil habituros.*

An autem ſpurius poſſit ſuccedere Matri? Negant *Covar. & Mol. ap. Leſſ. l. c. n. 64.* qui hanc veriorem ſententiam putat; ſed dicit contrariam non eſſe improbabilem (& merito, cum textus cit. loquatur de ſolis Parentibus); Sicut neque probabilem cenſet ſententiam, quam tenent *Sa, & Henr.* ſcil. quod poſſit ſpurius retinere ea quæ Mater ipſi reliquit, donec a Judice per ſententiam illis privetur.

952 Quæritur II. Si Pater inſtituat heredem amicum, cum pacto, ut bona reddat ſpurio, & heres acceptet, an iſte teneatur reddere in conſcientia? Adſunt tres ſententiæ probabiles, ut ajunt *Salm. cap. 5. ex n. 69.* *Prima* dicit, talem heredem poſſe retinere, & pro ſuo arbitrio poteſt dare ſpurio, ex ſua gratuita donatione, & contra poteſt negare, ſi velit: Quia ex una parte promiſſio illa contra leges eum non obligat; & vice verſa vere eſt heres, & dominium acquirit hereditatis. Ita *Sanch. d. c. 3. dub. 20. n. 9. Mol. D. 169. Leſſ. c. 19. n. 60. & Lugo D. 24. n. 95.* qui vocat hanc veriorem, & communem cum *Vaſq. Dian. &c.* *Secunda* ſententia, mihi probabilior, dicit heredem teneri bona reſtituere heredi ab inteſtato, quia ex una parte non tenetur illa tradere ſpurio, cum non teneatur gravamen illud obſervare, utpote appoſitum contra legem; ex altera non poteſt hereditatem retinere contra voluntatem Teſtatoris, qui nunquam intentionem habuit, ut apud eum bona remaneant. Ita *Sotus l. 4. de Juſt. q. 5. art. 1. ad 4.* item *Salm. Led. Trull. apud Salm. l. c. n. 70.* & valde probabilem hanc vocat *Sanch.* *Tertia* vero ſententia, quam ut non minus probabilem enixe tuentur *Salm. n. 73.* & non immerito, tenet heredem bene acquirere hereditatem, ſed ex juſtitia pacti initi teneri eam reddere ſpurio. Ratio, quia promiſſio illa facta in pretium hereditatis promiſſæ, ſatis obligat heredem ex juſtitia, poſtquam hereditas eſt tradita; maxime, ſi ideo heres aliquam partem bonorum ſibi acquiſiverit. Ad objectionem autem, quod illa promiſſio non obliget, tum quia facta eſt contra legem, & in ejus fraudem; tum quia gravamen illud, ſive conditio eſt turpis, & ideo rejicitur a lege. Reſpondent, aliud eſſe quod promiſſio ſit contra legem, aliud quod materia ſive res fuerit promiſſa contra legem; Promiſſio enim facta ad obtinendam rem turpem, illicita quidem eſt, ac invalida ante traditionem rei turpis; poſtquam vero res turpis jam eſt tradita, promiſſio pretii valet & obligat, ejuſque impletio licita eſt. Sicut enim qui promittit pretium meretrici, illicite promittit, & ante copulam non tenetur promiſſionem implere, at copula ſecuta, licite pretium tradit, & ex juſtitia tradere tenetur, ut diximus *num. 712.* Ita a pari, quamvis heres illicite promittat tradere ſpurio hereditatem, & peccet promittendo, quia fraudat legem: Licite tamen poteſt, & debet ipſi tradere hereditatem ex pacto inito, poſtquam Teſtator ipſi hereditatem reliquit.

„ Quæres 3. Qui heredes ſuccedant ab inteſtato, aut te- 953
ſtamento rupto, vel irrito?

„ Reſp. I. Ante omnes alios patri ſuccedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. II. Deficientibus deſcendentibus, patrem, & matrem defuncti, & in eorum locum avos, & avas. III. His quoque deficientibus, fratres, & ſorores ex utraque parte conjunctos; idque æquis portionibus, excluſis iis, qui ex ſolo patre, vel matre conjuncti ſunt. IV. Si ex fratribus vel ſororibus utrimque conjunctis unus mortuus liberos reliquerit, ſuccedunt hi loco parentis ſui cum patruis, non in capita, ſed in ſtirpes. Si tamen fratres, & ſorores utrimque conjuncti omnes mortui ſunt, tunc eorum liberi, excluſis patruis ex una tantum parte conjunctis, non in ſtirpes, ſed capita, adeoque æquis portionibus ſuccedunt; quia duorum fratrum filii, non ſuorum parentum loco, ſed jure propriæ conjunctionis ſuccedunt. Cum ergo æqualiter juncti ſint, æquales etiam in portione hereditatis eſſe debent. * (*Ita Salm. n. 106. cum Lugo Mol. &c. contra alios.*) * V. Deficientibus fratribus, & ſororibus utrimque conjunctis, eorumque liberis, ſuccedunt fratres, & ſorores, ex una tantum parte conjuncti, hoc tamen diſcrimine, ut, qui ex parte patris ſunt juncti ſuccedant in bona a patre provenientia, in reliquis æqualiter omnes. VI. Si fratres, & ſorores, eorumque filii deficiant, ſuccedunt propinquiores collaterales, uſque ad decimum gradum: & fit talis ſucceſſio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex utraque ſint conjuncti. * (*Authent. Poſt Fratres. Cod. de Legit. Hered.*) * VII. In horum defectu ſuccedit uxor, & denique in illius morte, fiſcus ſecularis in bonis omnibus laici ab inteſtato defuncti: fiſcus autem Eccleſiaſticus in bonis Clerici, *Laym. c. 6. n. 1. 2. 3. & 4.*

Hinc quæritur 1. quomodo facienda ſit inter fratres collatio 954
bonorum a Parente defuncto provenientium? Hæc collatio, licet de jure antiquo locum haberet tantum, quando filii ab inteſtato Patri ſuccedebant, de jure tamen novo, ex *Auth. de Trient. & Sem. §. Illud.* tenentur ſemper filii conferre bona a Patre obtenta, niſi Pater expreſſe eos a collatione exemerit; vel niſi aliquis eorum nolit habere cum aliis portionem, contentus iis, quæ in vita de bonis defuncti habuit. Poterit tamen petere, ſi aliquid a Patre in dotem, vel cauſa Matrimonii aut ſimili ei fuerat promiſſum: niſi promiſſione illa aliorum legitima læſa fuerit, *leg. penult. & ult. ff. de Coll. dot. Salm. de 4. Pr. c. un. n. 75. cum communi.*

Quæritur 2. an ſumtus a Patre pro filii ſtudio, libris, Do- 955
ctoratus gradu facti, debeant in collationem, & portionem bonorum afferri? Reſp. negative cum communi, quia hæc cedunt in bonum commune, *Salm. ibid. n. 76. cum Nav. Bon. Mol.* Niſi (dicunt *Nav. Sylv. &c. ib.*) in manu Patris aderant bona propria filii, v. gr. caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia; tunc enim cenſetur de illis filium in ſtudiis ſuſtentaſſe.

Extendunt 1. hanc doctrinam ad expenſas factas pro aliqua dignitate, tunc enim præſumitur Pater potius eas donaſſe; niſi aliud expreſſerit, aut ſumtus ſcripſerit in libro rationum cum filio, quia ex hoc contrarium judicatur. Extendunt 2. ad expenſas factas, ut filius militiam ingrediatur, vel obtineat Beneficium, vel ut liberetur a vinculis, aut a pœna criminis. Ita *Salm. ib. n. 77. cum Mol. &c.* Extendunt 3. ad expenſas factas pro filii honeſta recreatione, *Nav. Sylv. cum Salm. ib.*

Quær. 3. an conferri debeat Patrimonium a Patre filio do- 956
natum ad ſacros Ordines ſuſcipiendos, ſi donatio lædat aliorum filiorum legitimam? Negant *Gomez, Pereira, & alii apud Salm. ib. n. 78. ex Conc. Trid. Seſſ. 21. c. 2.* ubi prohibetur omnis alienatio Patrimonii. Affirmant vero probabilius *Lugo D. 5. n. 37. Salm. n. 79. cum Vaſq. Mol. Led. Bon. &c.* quia donatio, quæ lædit aliorum jus, eſt jure naturali illicita. Concilium autem (reſpondetur) non abſolute prohibet Patrimonii alienationem, ſed tantum quando Clericus aliter decenter vivere nequit: Hinc licite Clericus poteſt ſponte Patrimonium conferre, ſpe majorem portionem conſequendi. *Salm. n. 81.*

Quær. 4. an filius conferre teneatur, quæ de bonis paternis 957
male expendit in ludis, meretricibus, &c.? Affirmant *Nav. Syl. Bon. Vaſq. &c. ap. Salm. ib. n. 82.* modo expenſæ fuerint in magna quantitate, & Pater eas non remiſerit. Negant vero *Salm. num. 83. & tr. 13. c. 5. n. 44. cum Mol. Sot.*

Fag.

Fag. modo filius plus non conſumſerit male, quam Pater contentus fuit, ut in ſuam ſuſtentationem, & honeſtas recreationes expenderet: Secus, ſi expenſæ exceſſiſſent. His autem limitationibus utrimque poſitis facile hæ duæ ſententiæ conciliantur.

958 Quær. 5. an expenſæ factæ a Patre in die nuptiarum ſint in collationem adducendæ? Reſp. negative cum communi, etiamſi filius habeat bona propria, niſi aliud expreſſe conſtet de voluntate Patris, *Nav. Mol. Bon. &c. cum Salm. de 4. Præc. n.* 85.

959 Quær. 6. an mobilia, veſtes pretioſæ, & ſimilia data a Parentibus ſint in collationem aſſerenda? Affirma, niſi Parentes expreſſe aliud diſpoſuerint ex *l. Ut a liberis*, *& l. Illud C. de Collat.* Et idem de arrhis, & muneribus, *Salm. ib. n.* 86. *cum comm. Sanch. Bon. &c.* Idemque dicunt de veſtibus pretioſis datis a viris uxoribus, conſtante matrimonio. Secus vero dicendum de veſtibus ordinariis.

960 „ His adde 1. Si uxor, ſuſceptis ex priori marito liberis, ad ſecundas nuptias tranſit, quicquid a priore marito, donatione, aut teſtamento acquiſivit, ejuſdem matrimonii liberis cedere. Similiter, ſi maritus alteram uxorem ducat.

961 „ Adde 2. Heredem adeundo hereditatem, non commoda tantum, & jura, ſed etiam debita, & onera realia defuncti in ſe transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere. 1. Ut ſupra vires hereditatis non obligetur. 2. Quod deductis expenſis funeris, & ſolutis debitis, quartam partem* (*Quæ vocatur* Falcidia *in legatis, ſive donationibus cauſa mortis, non vero in legatis piis; ut Salm. t. 5. n.* 196. Trebellianica *autem in fideicommiſſis.*) * hereditatis obtinere debeat heres, vel heredes; & ſi eam non habent, legatis, non tamen piis, ut notat *Trull. l. 7. c. 18. d. 12. ex Authent.* ſimiliter *C. ad legem Falc.* detrahere poſſunt, beneficio legis *Fal. Laym. l. 3. t. 5. c. 6. n. 7. Sanch. l. 4. c.* 15. Ut autem hoc beneficio frui poſſit heres, conficere tenetur inventarium * (*Intra 30. dies, & per alios 60. concludere. §. Si autem. D. Jur. Del. l. 6. Tit. 6. p. 6. Niſi adſit legitimum impedimentum.*) *; tametſi hanc obligationem teſtator poſſit remittere, reſpectu legatariorum, & fideicommiſſariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit, non tamen reſpectu creditorum, quibus præjudicare non poteſt. Univerſim enim ab onere inventarii, & a rationibus reddendis eos, quibus poteſt relinquere bona, ſine onere dandi partem aliis, poteſt liberare, iiſque concedere, ut eorum dictis, vel juramento ſtetur, *Mol. C. de Lugo d. 34. ſ. 8. n.* 236.

TRACTATUS VI.

De Præcepto octavo, nono, decimo, & Præceptis Eccleſiæ.

CAPUT I.

De Præcepto Octavo.

„ PRohibetur hic omnis injuſta læſio famæ, & honoris proximi: ac præcipue omnis falſitas, & mendacium: ut læſio verbalis, quæ fit tum in judicio falſo accuſando, vel verum celando, de quo ſupra: tum etiam extra pernicioſe mentiendo, ſecreta revelando, de quo V. *Bon. de reſt. d. 2. q. 2. p. ult. Laym. l. 3. t. 3. p. 2. q.* 5. ac denique detrahendo.

DUBIUM I.

Quid ſit Suſpicio, judicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

962 *De Judicio temerario, & quando eſt mortale.*
963 *De Suſpicione, & Dubitatione temeraria.*
964 *An hæc pertingere poſſit ad mortale?*
965 *Quomodo diſcernatur Judicium a Suſpicione?*

962 „ SUppono hæc tria differre inter ſe, quod Judicium ſit firma animi ſententia, ſeu aſſenſus indubitatus: Suſpicio, aſſenſus inchoatus, quo quis inclinat in unam partem, judicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non eſt affectus (niſi cauſaliter), ſed quaſi ſuſpenſio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hic non de ſuſpicione, & judicio prudenti, quod ſufficientibus indiciis nititur, ſed de imprudenti, & temerario, quod iis deſtituitur. Majora autem indicia requiruntur ad judicium, quam ad ſuſpicionem; & ad hanc, quam ad dubitationem.

„ Reſp. 1. Judicium temerarium, cum plena advertentia, de gravi modo proximi, communiter eſt mortale, contra juſtitiam. Ita *Fill. Leſſ. c. 29. l. 2. Laym. l. c. t. 3. c.* 2. Ratio eſt, quia proximo fit gravis injuria, dum ſine cauſa improbus habetur, cum habeat jus ad bonum nomen, & famam: præterquamquod ex his judiciis plerumque gravia mala ſequantur. In Confeſſione tamen non opus eſt explicare ſpeciem mali judicati, cum omnia uni juſtitiæ commutativæ in ſpecie infima adverſentur, *Eſcob. E. 10. c. 4. n.* 36.

„ Dixi, *communiter*; quia, ſi judicium habeat magnam probabilitatem, etſi non omnino ſufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeo diſtant, ut cenſeatur gravis injuria, judicare certum, quod eſt valde probabile, v. g. ſi judices juvenem ſolum cum puella inventum in cubiculo illicita tractaſſe. Ex quibus reſolvitur, peccari tantum venialiter remote judicando ſequentibus caſibus. V. *Tann. 2. 2. q. 3. d.* 2.

„ 1. Si non ſit grave malum, quod proximo temere impingis: & ſic eum, qui judicat alium eſſe ſpurium, vel filium Judæi, a mortali excuſant *Nav. Az. & Leſſ.* contra alios apud *Dian. p. 5. R.* 69.

„ 2. Si ſit grave quidem, ſed non perfecte advertas.

„ 3. Si advertas quidem te male judicare, non tamen advertas ſigna eſſe inſufficientia, nec de iis dubites.

„ 4. Si ſigna ſint ſufficientia ad opinionem ſaltem probabilem.

„ 5. Mortale etiam non eſt (per ſe loquendo), ſi de indeterminato tantum judices: quia nulli fit gravis injuria, *Eſc. l. c. ex Fagund.*

„ Reſp. 3. Suſpicio, & Dubitatio temeraria ex genere ſuo videntur eſſe peccata tantum venialia, maxime ſi procedant ex errore intellectus, quo indicia, ut ſufficientia, apprehenduntur. Ita *Laym. ex S. Th. Nav. Molin. Fill. tr. 4. c. 1. q. 5. Leſſ. l. 2. c. 29. d. 3. &c.* contra multos, qui putant eſſe mortale. Ratio eſt quia communiter ſuſpicio tantum eſt concitatio quædam ad aſſenſum: manet enim in mente ſuſpicantis aliquo modo bona exiſtimatio proximi: ergo non fit illi gravis injuria, cum non totaliter deturbetur de poſſeſſione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temere dubitatur. 963

„ Dixi, *maxime, ſi ex errore*: quia talis, cum non ſit per ſe voluntaria, nec pertinax, meretur excuſationem; ſi vero ex malevolentia in ſuſpicione gravi perſiſtas, erit mortale, ut docent *Leſſ. Fil. &c.* ob injuriæ gravitatem. Atque idem eſt de dubitatione poſitiva, orta ex malevolentia abſque cauſa: procedit enim ex contemtu alterius, proindeque gravis injuria reputatur.

Quæritur, an ſuſpicio, ſive dubitatio temeraria poſſit pertingere ad peccatum grave? *Prima ſententia* negat, & tenent *Caj. & P. Nav.* quibus adhæret *Laym. l. 3. Tr. 3. p. 2. c. 2. num. 6. cum Dian. Sa, Armill. &c. ap. Salm. de Reſt. c. 4. n.* 102. Ratio iſtorum, quia ſuſpicio, quantumvis temeraria, nunquam graviter famam alterius lædere videtur. *Secunda* vero probabilior *ſententia* affirmat, ſi ſuſpicio, ſive dubitatio ſine indiciis fieret de peccatis graviſſimis, ut eſſet de pio Religioſo ſuſpicari, quod hæreticus, vel quod cum Matre inceſtarit; vel de viro communiter habito ut Catholico, quod ſit Judæus, vel Atheus. Ratio, quia forte major injuria iis irrogatur talia ſuſpicando, quam ſi certum judicium haberetur illorum de delictis gravibus ordinariis. Ita *Lugo, Mol. Dic. &c. ap. Croix l. 4. p. 2. n.* 1177. *& Salm. ib. n.* 103. qui tenent hanc ut communem, & veram. 964

„ Quæres, quomodo diſcerni poſſit ſuſpicio a judicio firmo, quando formido de oppoſito expreſſe non eſt conjuncta? 965

„ Reſp. Cajetanus cenſet eum judicare, qui rogatus, an habeat rem pro certo, reſpondet ſibi certam, aut fere certam videri; eum vero ſuſpicari, qui reſpondet ſe non eſſe moraliter certum, ſed facile poſſe falli. V. *Bon. de reſt. d. 2. q. 7. p.* 1.

DUBIUM II.

Quid ſit, & quam grave peccatum Detractio?

966 *Quid ſit Detractio, & quid Contumelia?*
967 *An excuſetur a mortali, revelare defectus naturales alicujus, &c.*
968 *Quando liceat crimina prodere? 969. An id liceat ad vitandum damnum proprium, vel aliorum?*
970 *Quando* Secretum *ſit ſervandum? 971. Et quando poſſit manifeſtari? Et an ad vitandum damnum proprium? Quomodo autem peccent alienas literas legentes? Remiſſive, vide l. 5. n.* 70.
972 *An liceat famam ſuam tueri, alterum infamando?*
973 *An alterum infamare apud amicum?*
974 *An excuſetur a mortali, propalare crimen publicum in uno loco, in alio ubi non eſt notorium? 975. Quando crimen poſſit dici publicum?*
976 *An infamatus de uno crimine poſſit infamari de alio?*
977 *Quid, ſi detrahit ex loquacitate? Et quid, ſi referas audita?*
978 *Vide alias reſolutiones ap. Buſ.*
979 *Quomodo peccet audiens detractionem, & ad quid teneatur? 980. Quid, ſi ſit Superior? 981. Quid, ſi ſit particularis, & cum poſſit, non avertit?*
982 *An liceat alium infamare ad tormenta vitanda?*
983 *An liceat ſeipſum infamare?*
984 *Quomodo reſtituendus ſit honor ablatus? 985. Quid, ſi dehonoratio fuerit ſecreta? 986. Quæ ſatisfactio præſtanda?*
987 *An ſemper ſufficiat petitio veniæ?*
988 *Quibus caſibus expediat, Confeſſarium omittere monitionem de hac ſatisfactione præbenda?*
989 *An debeatur ſatisfactio, ſi offenſus ſe vindicavit de contumelia?*
990 *Quid, ſi offenſor puniatur a Judice, vel damnetur ad ſatisfaciendum?*

„ REſp. Detractio eſt alienæ famæ injuſta violatio, vel denigratio. Differt a contumelia, quæ eſt injuſta honoris diminutio 1. Objecto: quia contumelia honor, detractione autem fama læditur, quæ eſt opinio, ſeu æſtimatio de alterius excellentia; honor autem eſt teſtificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt modo: quia contumelia inſtar rapinæ fit aperte contra præſentem: detractio ut plurimum inſtar furti occulte, & contra abſentem. Unde licet contumelia detractione gravior ſit, eſt tamen detractio peccatum mortale ex genere ſuo, etſi ex parvitate materiæ, aut indeliberatione fieri poſſit veniale. Ratio eſt, quia eſt gravius furto, quod eſt mortale, cum lædat proximi famam, quæ eſt majus bonum, quam opes. 966

Hic quæritur, quando contumelia eſt peccatum mortale? Apud *Matth. c.* 5. habetur: *Qui dixerit fratri ſuo*, raca, *reus erit Concilio; qui autem dixerit*, fatue, *reus erit Gehennæ*. Explicant Interpretes apud *Corn. a Lap.* verbum *Raca*, ſignificare hominem vituperabilem, ſive ſputo dignum. Illudque proferentem dici *reum Concilio*, quia in Concilio tantum gravia crimina deferebantur. Sub verbo autem *Fatue* intelliguntur

cuncta

cuncta convicia gravem injuriam irrogantia. Hæc igitur verba contumelioſa per ſe ſunt mortalia, niſi excuſet circumſtantia perſonæ, vel inadvertentiæ, vel animi nolentis graviter lædere. Ita præfatus *Corn. a Lap. & Conc. t. 4. p. 604. n. 3.* Hic vero *S. Th. 2. 2. q. 72. a. 2. ad 2.* ſic recte advertit: *Dicendum, quod ſicut licitum eſt aliquem verberare cauſa diſciplinæ* (puta Patri, Prælato, Domino, aut Magiſtro); *ita etiam poteſt aliquis alteri, quem debet corrigere, verbum aliquod convicioſum dicere.*

Omnes autem tenemur contumelias tolerare, animum vindictæ abjiciendo: Quandoque tamen expediens erit contumelias repellere, nempe cum tolerantia prævidetur adſcribi obſiſtendi impotentiæ, aut ſtultitiæ; vel ſi obeſſe poſſit bono communi, prout ſi Prælatus tolerando redderetur contemtibilis, & ſic petulantia ſubditorum augeretur, ut *Conc. p. 606. n. 5.*

„ Detractio alia eſt directa, & formalis, quæ fit ea intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantum, quæ fit ex levitate, & loquacitate aliqua.

967 „ 1. Regulariter non eſt mortale (etſi per accidens ratione damni ſequentis tale eſſe poſſit) revelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non ſunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quod quis, v. g. ſit ſtupidus, ſpurius, luſcus, *Bon. t. 2. d. 2. q. 4. p. 2.* * (*Ita Leſſ. c. 11. n. 14. Salm. de Reſt. c. 4. n. 45. cum Nav. Dicaſt. &c. Si vero dicantur in faciem, aliquando poſſunt eſſe mortalia, Salm. ib. Idem dicunt de defectus natalium propalatione, quæ aliquando etiam poteſt eſſe mortalis, ut dicere de viro honorabili, exercuiſſe viliſſimum officium, vel fuiſſe mancipium: Sed omnia hæc maxime pendent a circumſtantiis.*) *

„ 2. Plerumque etiam levis detractio habetur, ſi alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v. g. eſſe iracundum, ſuperbum, &c. (etſi aliquando gravis eſſe poſſit) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propenſione, & defectu involuntario: nec oritur grave damnum famæ. *S. Ant. 2. p. t. 8. c. 4. Sylv. Leſſ. d. 3. n. 18. Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3. n. 3.*

„ 3. Similiter non erit mortale communiter referre peccata mortalia, quæ ob conditionem perſonæ non notabiliter famam lædant, v. gr. ſi dicas militem habere concubinam, pugnaſſe in duello, cogitare vindictam, adoleſcentem eſſe prodigum, deditum amoribus, &c. *Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 3.*

„ 4. Fieri tamen poteſt, ut narrando defectus etiam naturales, ſpectata conditione, & ſtatu illius, graviter noceas, & ſic graviter pecces: ut ſi gravem, & optimi nominis Prælatum, aut Religioſum, mendacis aſſueram eſſe; virum gravem, ac conſularem, illegitime natum, Judæum, &c. dicas. * (Item *Salm. ib. n. 43. cum Leſſ. Nav. Dic. &c.*) * Idem eſt, etſi de altero nihil in particulari, ſed tantum in genere dicas, v. g. te ſcire aliquid de illo; quod ſi dicas, magno illum rubore ſit affecturum, *Card. Lug. d. 14. n. 49.*

968 „ 5. Crimen, aut defectum alicujus, modo verum, ſæpe licet prodere ob juſtas cauſas: v. g. 1. Cum expedit Superiorem ſcire ſuorum defectus, ut emendentur, de quo v. ſupra, *de Corr. Frat.* & ſic eos, qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris * (*vel Religioſorum Prælato ut Patri: vide dicenda l. 4. n. 243.*) *, in ordine ad correctionem (cavendo tamen, ne ea revelatione majus damnum ſequatur) ſignificant, communiter excuſari docet *Trull. l. 7. c. 10. d. 11. ex Bon. &c.* uti & uxorem loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorum, vel famulorum. 2. Cauſa conſilii, vel auxilii capiendi; in quo tamen videndum, ut cum minimo damno tertii fiat. 3. Cauſa cavendi alterius damni; ut ſi alicujus æſtimatio falſo concepta de ejus doctrina, probitate, eſt aliis perniciosa. Unde, cum agitur de conferendo officio, de contrahendo matrimonio, de ſuſcipienda religione, aſſumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifeſtare (imo aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, unde notabile aliquod incommodum merito timeretur: dummodo nulla alia ſit ratio commodior impediendi, & damnum, quod proximo timetur, ſit majus, aut ſaltem æquale damno, quod ex manifeſtatione defectus, aut criminis alterius ei obvenerit, *Leſſ. l. 2. c. 11. d. 12.*

Maxime hic eſt advertenda doctrina *S. Th. 2. 2. q. 73. a. 2.* ubi docet, illum proprie detrahere, qui male loquitur de altero, intendens ejus famam denigrare; ſecus autem, ſi hoc non intendat, ſed aliquid aliud. Ratio, quia (ut addit idem *S. Th. l. c.*): *Hoc non eſt detrahere per ſe, & formaliter loquendo, ſed ſolum materialiter, & quaſi per accidens.* Unde infert S. Doctor, quod *ſi verba, per quæ fama alterius diminuitur, proferat aliquis propter aliquod bonum neceſſarium, debitis circumſtantiis obſervatis, non eſt peccatum, neque poteſt dici detractio.* Hine dicendum cum *P. Conc. p. 626. n. 17. Tourn. t. 1. p. 372.* poſſe revelari crimen alterius I. ut proximus emendetur, deferendo illud Judici, aut Prælato, Domino, aut Parenti. II. ad damnum publicum vitandum. III. ad tuendum innocentem, puta, ſi innocens accuſetur de homicidio, potes manifeſtare auctorem; vel ſi ſcis furem habitare cum alio ignorante, potes eum certiorare, ut ſibi caveat, ita *Conc. l. c. Tourn. p. 373. Lug. D. 14. n. 95. & Salm. tr. 13. c. 4. n. 64.* cum *Soto, Bann. & Tap.* ex S. Baſilio, qui *in Regul. brev. Interr. 25.* ait, bene poſſe crimen revelari, quando neceſſitas poſcit, ut periculo conſulatur aliquorum. IV. Addunt *Lugo l. c. n. 112. Tournely l. c. Bon. p. 8. n. 1. & Salm. l. c. cum aliis cit.* quod unuſquiſque ad evitandum grave damnum ſui, vel aliorum, etiam in bonis fortunæ, licite poteſt detegere grave crimen alterius; modo non intendat illum infamare, ſed damnum proprium, vel alienum vitare: Sufficit autem, ut damnum vitandum ſit grave, quamvis majus damnum immineat diffamato. Secus vero, ſi damnum vitandum ſit leve, vel longe minus. Ita *Salm. ib. n. 65. cum Villal. Dic. Tap.* item *Elbel Conf. 12. n. 353. Mazzot. t. 2. p. 442. q. 5.* & hoc ſatis probabile puto cum *Lugo d. D. 14. n. 97. & 112.* qui dicit eo caſu te non teneri neque ex juſtitia, neque ex charitate proximi crimen occultare cum gravi tuo damno: Non ex juſtitia, quia proximus ad famam ſuam non habet jus ita ſtrictum, ut obligentur alii ad tegendam veritatem, quando oportet eam patefacere ad proprium damnum effugiendum: Si enim ſpectat ad bonum commune, quod ſine ſufficienti cauſa non manifeſtentur crimina occulta, magis ad commune bonum pertinet illa revelare, quando hoc eſt neceſſarium, ne alii mireant cum notabili ſuo diſpendio. Neque tenetur ex charitate, quia charitas non obligat cum tanto detrimento: Sicut enim non teneris impedire damnum proximi, etſi majus, cum gravi damno tuo; ita nec etiam teneris eo caſu occultum crimen proximi celare; ita *Lugo*. Et hoc etiam in dubio de gravitate tui damni, quia in tali dubio favendum eſt innocenti, ut dicunt *Salm. ib. cum AA. cit.* Hæc autem omnia intelligenda, modo non poſſit damnum aliter averti: Et modo non amplius, nec pluribus crimen manifeſtetur, quam oportebit ad reparandum damnum quod timetur.

969 Sed hic magna quæſtio occurrit, an ad vitandum grave tuum damnum, poſſis crimen occultum alterius revelare, ſi notitiam acceperis injuſte per vim, aut fraudem, puta aperiendo literas &c.? In hac plures ſunt ſententiæ: *Sotus l. 5. de Juſt. q. 10. a. 2.* dicit non poſſe, etiamſi mortem ſubire deberes, & fere conſentit *Sanch. Conſ. l. 6. c. 6. dub. 2. num. 6. Nav.* autem *Man. c. 18. n. 54.* dicit non poſſe, ſi damnum irreparabile alteri immineat ex illa infamatione; ſecus, ſi reparabile. *Molin. D. 37. n. 13.* cenſet tunc tantum poſſe revelare, quando longe majus detrimentum tibi times. *Leſſius* vero *lib. 2. c. 11. n. 55. P. Navar. l. 2. de Reſt. cap. 4. n. 131. Mazzot. tom. 2. pag. 443. Concina tom. 4. pag. 627. num. 18.* (& probabile putant *Salm. cap. 5. num. 65.*) dicunt poſſe te revelare ad quodcumque tuum grave damnum vitandum, quia, licet peccaveris notitiam accipiendo, in gravi tamen neceſſitate poteris illa uti, prout, quamvis injuſte furatus ſis equum, potes tamen adveniente neceſſitate illo uti, etiam cum damno domini. Inter has tam varias ſententias, mihi magis arridet ſententia *Lugonis D. 14. n. 101.* (quem ſequuntur *Croix lib. 3. part. 2. num. 1233. Tournely pag. 373. & Sporer de 8. Præcept. cap. 4. num. 46.*) docet hic magnus Theologus, te non poſſe, generaliter loquendo, uti notitia illa injuſte accepta cum alterius damno, ob quodcumque damnum tuum effugiendum. Ratio, quia actio injuſta, qua tu ſecretum accepiſti, obligat te ad reſtituenda omnia damna propter illam proximo obventura; Prout caſu quo debitor eſt in extrema vel gravi neceſſitate non tenetur reſtituere, etiamſi creditor eadem neceſſitate laboret, ut diximus *p. 219. ex n. 701.* Sed omnes (vide *ibid.*) *cum eodem Leſſ.* dicunt, quod teneris reſtituere, ſi præciſe propter illam ſubtractionem proximum in eandem neceſſitatem injeceris. Sic a pari in caſu noſtro, ſi tu, ſecretum revelando, damnum infers alteri, teneris ad reſtitutionem, cum per illam fraudulentam ſecreti extorſionem, proximum conjeciſti in neceſſitatem tale damnum patiendi. Et hanc ſententiam tenet etiam *Laym. l. 3. tr. 3. p. 2. c. 5. n. 3.* Tunc tantum recte admittunt *Lugo ex n. 130. Spor. & Croix ll. cc.* te poſſe crimen manifeſtare, quando eſſet tibi permiſſum etiam per vim aut fraudem illud exquirere, & literas aperire: Et caſus eſſet 1. Si revelatio eſſet neceſſaria ad commune bonum Reip. 2. Si alter teneretur ex juſtitia ſecretum revelare, ad damnum tuum reparandum. 3. Si ille injuſte te vexaret. Alias, non licet tibi alterius literas aperire, ad bonum tuum procurandum, vel ad malum aliquod vitandum, quia hoc eſſet contra commune bonum humani commercii; tantum enim id permittunt Auctores, ad ſe tuendum ab injuſta vexatione inimici, ut *Leſſ. l. 2. c. 12. n. 133. Laym. l. 3. tr. 2. c. 4. n. 2. Bon. D. 2. q. 3. p. un. n. 5. & Salm. c. 4. n. 85. cum aliis* communiter. An autem poſſis defectum alterius detegere, ut ille excludatur ab amicitia alicujus, & tu ad illam admittaris? Vide *infra lib. 5. de Pecc. n. 72. verſ. An citra*, ubi dicemus id illicitum eſſe.

970 Quandonam autem *Secretum* ſit ſervandum? Prænotare oportet, quod Secretum triplex eſſe poteſt, ſcilicet ex ſua natura, Promiſſum, & Commiſſum. I. Secretum *ex ſua natura*, puta, ſi caſu aliquid ſciat, ſervare debes ex juſtitia, dum ex manifeſtatione graviter alter læderetur in fama, vel bonis: Nemo tamen tenetur illud ſervare cum periculo mortis, niſi damnum alias imminens ſit commune, & grave. Ita *Sanch. Conſ. Tr. 2. c. 6. D. 2. Salm. de Reſt. c. 4. n. 76. cum Bon. Dic. &c. Trull.* Sed vide mox dicenda *n. ſeq.*

II. Secretum *Promiſſum* regulariter obligat graviter, vel leviter juxta intentionem promittentis. Ita *Salm. nu. 77. cum Sanch. & Lug.* In dubio autem dicendum puto, neminem cenſeri gravi obligatione obſtrictum, niſi de illa conſtet. Notandum autem eſt, quod promiſſio ſecreti, etiam jurata, non obligat, quando tu revelare teneris: Unde Judici legitime interroganti debes teſtari crimen alterius, etſi promiſeris non detegere. At, ſi ſecretum ſit tibi commiſſum, & alias non eſt publicatum, teneris ſervare etiam legitime interrogatus, & potes reſpondere, te nihil ſcire, ſcilicet ad revelandum; quia Judex nequit abrogare jus naturæ, ex quod ſervandum eſt ſecretum commiſſum, niſi ex alia via res ſit jam cognita, aut ſit juſta cauſa illam revelandi, ut infra. Ita *Lugo D. 14. n. 141. Bon. Dic. Pal. Nav. cum Salm. ib. n. 78.*

III. Se-

III. Secretum autem *Commiſſum*, quod alias dicitur rigoroſum, & abſolute naturale, poteſt committi expreſſe, vel tacite, prout Medicis, Advocatis, Obſtetricibus, Theologis conſultis. Et hoc ſecretum ſtrictius obligat; vide *Salm. d. c. 4. n. 75. & 79.*

971 Ex quatruplici autem capite poteſt manifeſtari ſecretum commiſſum, ſaltem ſine peccato gravi, I. Ex præſumto conſenſu principalis, ut *Salm. d. n. 79. in fin. cum Lug. Sanch. Valen.* &c. II. ex parvitate rei ſub ſecreto commiſſæ; vel ſi aliunde res ſit cognita, vel publicata, *Salm. n.* 80. An autem ſit mortale, rem gravem ſub ſecreto commiſſam uni, vel alteri viro probo ſub eodem ſecreto revelare? Probabiliter negatur cum *Lugo D. 14. n. 147. Bon. Trull. Az. Salm. ib. n.* 80. Dummodo non detegatur perſonæ, cui creditur, quod ſecretum committens ſpecialiter voluerit celari; & ita etiam *Ronc. de 7. Pr. c. 4. q. 4. & Mazzot. q. 10. V. n. 973.* III. Ex inadvertantia, vel indeliberatione; ſive ex ſuppoſitione, quod res non ſit gravis. Notant tamen *Salm. n. 81. cum Sanch.* quod, ut revelans excuſetur a mortali, debet certe credere rem non eſſe gravem. IV. Ex juſta cauſa, nempe ſi ſervare ſecretum verteret in damnum commune, vel alterius innocentis, vel etiam ipſius committentis, quia tunc ordo charitatis poſtulet, ut reveletur: Unde, etiamſi juraſſes, tunc detegere poſſes. Ita communiter *Salm. n. 82. cum Mol. Dic. Valen. Bann. Nav. Bon. Trull. Reg. &c.*

An autem quis poſſit revelare ſecretum commiſſum ad proprium damnum grave effugiendum? Loquendo de ſecreto commiſſo, ſive rigoroſo, negat *de Alexandro Conf. Monial. p. 124. q. 9. cum Scoto, Sylv. & Reg.* Ratio, quia ſecretum ſervandum eſt ſemper ac ſine peccato ſervari valeat: Et huic ſententiæ adhæret *D. Th. Quodlib. 1. a. 15.* ubi dicit ſecretum commiſſum ſervari debere, *quando de ſe celari poteſt ſine peccato. Secunda* ſententia, quam tenet *Mol. D. 24. n. 2.* cenſet, tunc poſſe tantum revelari ſecretum, quando ejus obſervantia vergeret in multo gravius damnum ipſius manifeſtantis. *Tertia* vero ſententia communior & probabilior quam tuentur *Lay. l. 3. tr. 3. p. 3. c. 5. n. 2. Sot. de Juſt. q. 10. a. 2. Leſſ. l. 2. c. 51. n. 53. & 54. Nav. c. 18. n. 54. Lugo D. 14. n. 102. Ronc. de 7. Pr. c. 4. q. 3. R. 2. Sporer de 8. Pr. t. 1. p. 156. num. 46. Elbel t. 2. p. 383. n. 390. Bon. de Reſt. D. 2. q. 2. p. un. n. 8.* tenet te poſſe aperire ſecretum ad vitandum tuum grave damnum, etiamſi inde alteri immineret periculum mortis, modo illud ſine vi aut fraude acceperis. Ratio, quia non teneris cum tanto tuo incommodo damnum proximi vitare: Et non præſumitur quis ad tale onus ſe obligaſſe, niſi ex circumſtantiis id certe appareat, ut addunt *Lugo d. D. 14. n. 116. & Croix l. 3. p. 2. n.* 1232. Nec obſtat dicere, quod ſpectet ad bonum commune ſecreta commiſſa ſervare, ne humanum perturbetur commercium: Nam reſpondet *Lugo*, ut diximus ſupra, hoc verum eſſe, niſi ex obſervantia ſecreti damnum alterius interveniat; eo enim caſu magis ad bonum commune pertinet, ut unuſquiſque noſcatur qualis eſt, ne alii ea ignorantia graviter errent, & perniciosa decipiantur cum damno innocentium. Præterea, ſi poteſt ille cui ſecretum eſt commiſſum illud revelare ad vitandum damnum innocentis, ex communi DD. ut ſupra vidimus; cur debet ipſe inferioris eſſe conditionis aliorum, ne poſſit revelare ad damnum proprium effugiendum? Excipe tamen, ut communiter DD. docent, niſi ex tali revelatione immineat damnum commune grave. Dicimus *grave*, nam ſi eſſet leve, probabiliter etiam poſſes ſecretum revelare, ut grave damnum proprium vitares, ut dicunt *Sanch. Conſ. c. 6. d. 3. n. 5. & Ronc. l. c. cum Trull.* Quia non videtur obligatio vitandi leve damnum commune te obſtringere ad grave damnum tuum patiendum.

Hoc quoad ſecretum commiſſum, quid ſi ſit promiſſum? Quando non promiſeris cum obligatione ſervandi ſecretum etiam cum tuo damno, certum eſt te poſſe manifeſtare, cum nemo cenſeatur ad ſecretum ſe obligare cum incommodo gravi. Ita *Laym. Ronc. Spor. & Holzm. locis ſupra cit.* Quid vero dicendum, ſi expreſſe promiſeris ſecretum non revelare, etiam cum diſpendio vitæ, an revelare poſſes in periculo mortis? Affirmat ſatis probabiliter *Spor. de 8. Pr. c. 4. n. 46.* dicens tunc poſſe, & teneri, quia nulli eſt licitum propriam vitam prodigere: Et huic ſententiæ ſe adjungit *Laym. l. 3. tr. 3. p. 2. c. 5. n. 4.* juxta aliam ſententiam ab ipſo propugnatam *l. 2. c. 3. n. 4.* ubi tenet cum *P. Nav.* (& idem tenent *Sot. Rodr. & Vega ap. Salm. de Reſt. c. 2. n. 34.*) non eſſe licitum alterius vitæ propriam poſtponere, puta cedendo cibum in penuria, aut tabulam in naufragio; quia ex præcepto charitatis quiſque tenetur propriam vitam præferre alienæ. Sed, cum ſit etiam valde probabilis, & communior ſententia oppoſita, quod liceat ob honeſtum finem, conſervationem propriæ vitæ omittere, ob alterius vitam ſervandam, ut tenent *Lugo D. 10. n. 48. Leſſ. l. 2. c. 9. n. 29. & 31. & Salm. de Reſt. c. 2. n. 34. cum Victor. Prado, Dian. ac Trull.* quia hoc non eſt directe ſibi mortem inferre, ſed vitam non tueri, quod licitum eſt ob juſtam cauſam: Ideo valde probabiliter DD. cum *Lugo D. 14. n. 115. Mol. D. 37. n. 10. & Croix l. 3. p. 2. n. 1231. cum Haun.* dicunt in caſu propoſito te ſatis obligari ad ſervandum ſecretum etiam cum diſcrimine vitæ, ſi id promiſeris; aliud enim eſt prodigere vitam, aliud omittere (ut dictum eſt) ejus conſervationem, ut promiſſum ſerves.

972 Quomodo autem peccent aperientes & legentes literas alienas? Vide *l. 5. n. 70.*

„ 6. Hinc quoque, ſi quis injuſte lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare alia via, quam imminuendo quoque famam illius, id licet (dummodo falſa non dicas) in tantum, quantum ad tuam famam conſervandam neceſſe eſt, nec magis lædas, quam læderis, collata tua & alterius perſona. Vide *Card. de Lugo n. 50.* ᶜ (*Ita Carden. ap. Croix l. 3. p. 2. n. 1217. & conſentit Tourn. t. 1. p. 381. Secus tamen, ſi agatur in judicio, & tu nullo modo poſſis probare illius crimen; quia tunc infamatio illius nihil tibi prodeſt. Omnino etiam peccas, ſi falſa dicas, ex Prop. 44. damnata ab Innoc. XI. quæ dicebat:* Probabile eſt non peccare mortaliter, qui imponit falſum crimen alicui, ut ſuam juſtitiam, & honorem defendat, &c.) *

„ 7. Si quis ſolatii tantum cauſa, & non intentione detrahendi, alicui amico narret injuriam ab alio ſibi factam, non videtur eſſe mortale, etſi inde aliqua infamia proveniat auctori; ea enim ipſi imputanda eſt. * (*Eſt communiſſima ap. Salm. ib. n. 46. Et communis cum Mazz. t. 2. p. 444. cum Nav. Bon. Sayr. Led. &c. Hinc probabiliter ait Mazz. cum aliis, excuſari poſſe, ſaltem a mortali, famulos detegentes injurias illatas a dominis, uxores a viris, filios a Patre, Religioſos a Prælato.*) ᵍ Cavendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertius nominetur perſona, quam neceſſe ſit ad conſilium, vel ſolatium, *Leſſ. Laym. Tann. 2. 2. q. 8. d. 2. d. 4. Card. Lugo d. 14.* & ſic excuſari poſſe famulos (ſaltem a mortali), qui injurias ſibi ab heris ſuis, uxores, quæ a maritis, filios qui a patre, Religioſos, qui a Prælato illatas, doloris tantum mitigandi cauſa, referunt, docet *Trull. l. 7. c. 10. d. 11. ex Leſs. Laym. Tann. Nav. Dian. p. 2. R. 39.* Item putat *Caj.* dicendum, ſi crimen occultum reveles uni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde ſit, ac ſi nulli diceretur; eo quod damnum illud cenſetur leve; & ſic *Trull. l. 7. c. 10. d. 11. cum Dian. p. 1. t. 3. m. R. 22. & p. 2. t. 5. R. 33.* excuſat Pœnitentem, qui in confeſſione manifeſtat complicem: dicuntque cum *Tann. Bon. Eſcob. E. 9.* eam ſententiam eſſe probabilem. Verum hoc univerſim non videtur ſatis tutum, quia læſio famæ apud unam etiam perſonam cenſetur gravis, ut patet ex judicio temerario: imo ſæpe quidam ægrius ferunt, ſe lædi apud unam perſonam gravem, quam tres, vel quatuor alias. Unde *Suar. Fill. Leſſ. Az. & Laym.* putant communiter eſſe mortale. V. C. *Lugo l. c.*

Sed oppoſita ſententia, nempe quod revelare crimen alterius uni vel alteri viro probo, non ſit mortale, ſatis eſt probabilis, ut dicunt *Leſſ. l. 2. c. 11. n. 70. Caj. 2. 2. q. 73. a. 2.* item *Nav. Trull. Cov. P. Nav. Reg. Bon. Tamb.* & alii quos retulimus *l. 1. de Conſc. num.* 37. Ratio, quia, cum fama conſiſtat in communi æſtimatione hominum, non cenſetur abſolute diffamatus, qui apud unum vel alterum tantum ſuam famam amiſerit. Et huic ſententiæ aperte adhæret *D. Th. Quodlib. 11. a. 13. ad 3.* ubi dicit: *Quod ſi ex incautela alicui dixerit hoc* (ideſt crimen alterius), *ita tamen quod non proveniat inde aliud, vel infamia vel vituperium proximo delinquenti, tunc non peccat mortaliter, licite incaute agat.* Ergo S. Doctor putat non provenire illi infamiam, cujus crimen uni tantum revelatur, niſi aliunde infamia ei proveniat, nempe ſi alter ſit aliis manifeſtaturus. Secus autem ait *S. Th.* ſi tu peccatum proximi amico revelares *ex malitia*; nempe ex pravo animo nocendi, tunc enim non poteris a mortali excuſari. Nec dicas verbum illud *ex incautela*, intelligi pro inadvertentia, ex hac enim nunquam peccatur mortaliter; ſed omnino intelligitur imprudentia, ſive levitas animi, quæ tantum eſt venialis; & tunc tantum erit mortalis, cum ex ea *inde proveniat delinquenti infamia aut vituperium*. Nec obſtat paritas judicii temerarii a *Buſ.* allata; nam bene reſpondet *Leſſ. l. c.* quod ibi peccatum mortale non committitur ob damnum famæ, ſed ob gravem injuriam quæ alteri irrogatur, cum quiſque habeat jus, ne falſum crimen ei imputetur, & adeo judicium temerarium eſt mortale, ut docet *D. Th. 2. 2. q. 60. a. 3. ad 2.* dicens: *Hoc ipſo quod aliquis malam opinionem habet de alio, ſine cauſa ſufficienti, indebite contemnit ipſum, & ideo injuriatur ei.* Idque patet ratione, quia, ſi judicium temerarium eſſet mortale ob damnum famæ alteri proveniens, etiamſi tu ex juſtis indiciis, tibi tantum notis, judicares de occulto illius crimine, adhuc graviter peccares, quod nemo dicet; ergo malitia judicii temerarii non ſumitur ex damno infamiæ, ſed ex contemptu, ſive injuria, quæ proximo infertur.

„ 8. Crimen ſimpliciter publicum, ſive ut notorium jure, 974 ſive facto, manifeſtare aliis, qui neſciunt, non eſt peccatum mortale injuſtitiæ: quia hoc ipſo auctor amiſit jus ad famam, cum ratio juſti judicii, & evidentia facti faciat, ne de injuria juſte queri poſſit. Quod confirmat conſuetudo, mandans hiſtoriæ publice crimina.

„ Dixi: *non eſt mortale injuſtitiæ*: quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel nonniſi poſt longum tempus, vel aliter cum gravi mœrore ejus, qui commiſit, ſæpe poteſt eſſe mortale contra charitatem, ut *Leſſ. Val. Tol. l. 5. c. 65.* contra *Nav. & Caj. V. C. Lugo d. 14. n. 59. Fag. p. 2. l. 5. c. 3.* * (*Cum Salm. ib. n. 61. qui cum Nav. Bon. Lug. Fill. & Croix n. 1212. tenent non eſſe grave, neque ex juſtitia, neque ex charitate. Vide l. 1. n. 36. Ubi vide etiam de crimine in alio tempore publico. Conceſſum eſt hiſtoriographis ſcribere peccata alicujus non nimis occulta. Ita Soto, Vaſq. Dic. Mol. &c. ap. Salm. n. 37.*) *

Cum delictum eſt publicum alicubi, dubitatur an ſit gravis culpa illud manifeſtare alibi, etſi eo non adhuc pervenerit notitia, nec brevi perventura erit? Adſunt tres ſententiæ. Prima cum *Dicaſt. Villalob. Antoine, Tournely, Cuniliati &c.* tenet eſſe mortalem contra juſtitiam, quia delinquens adhuc ibi ſuam famam poſſidet. Secunda cum *Leſſio, Sylvio, & Bonac.* tenet eſſe mortalem contra caritatem, quia licet reus amiſerit jus ad famam, valde tamen mœreret, ſciendo palam fieri ſuum crimen eo loco, ubi ignoratur.

Tertia

Tertia ſententia communior, quam mordicus tuetur *Lugo* (& vocat communam ac veram) cum *Caj.*, *Anton.*, *Ledeſ.*, & *Major*; eamque tenent *Salm.* cum *Nav. Bannez, Serra Fill. Fagund. Macado* & aliis, (*Lugo D.* 14. *n.* 59. *Salm. de Reſt. c.* 4. *n.* 61. *cum aliis*) dicit non eſſe gravem culpam neque contra juſtitiam, neque contra caritatem. Plures afferunt rationes præfati Auctores, ſed potior ratio eſt, quia ad bonum commune expedit agnoſci malefactores, ut ab eis alii cavere ſe poſſint; hocque commune bonum damno præponderat Delinquentis. Hæc ratio utique valde probabilis mihi videtur, ſemper ac crimen eſt tale, quod reddat Reum pernicioſum & vitandum, prout eſſet crimen latrocinii, impudicitiæ, homicidii, perditionis, & ſimilium. Nec obſtat dicere, quod Reus poſſidendo eo loco famam ſuam, nequit illa expoliari per ſolam opinionem probabilem; nam reſpondetur, quod eodem tempore, quo ipſius peccatum publicum evadit, ex una parte jam probabiliter amittit ipſe jus ad famam, & ex alia omnes acquirunt jus ad ipſum agnoſcendum, ut evitent; & cum jus Rei evadit incertum, incerta quoque evadit poſſeſſio illius. Invenio autem quod *P. Concina* (*Comp. Theol. tom. I. pag.* 239. *numer.* 10.) in hac quæſtione diſtinguit, & ait, quod cum delictum eſt notorium *notorietate facti*, ſcilicet publice patratum, tunc patefieri poteſt ubicumque; cum vero notorium eſt tantum *notorietate famæ*, ſic inquit: *Cauti omnes ſint oportet, quia facile fingitur hæc publica fama.*

„ 9. Similiter non eſt peccatum contra juſtitiam, ſaltem mortale, quærere cauſam captivitatis alicujus, vel de ea loqui, ſicut enim captivitas eſt publica, ſic etiam cauſa videtur eſſe facta publica, *Sayr. Bon. Trull. l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. Ubi eodem modo excuſat eum, qui refert delictum alicujus publicum, referendo ſimul pœnitentiam, & emendationem; ſecus, ſi taceatur pœnitentia, quam fecit: ſic ait peccare hiſtoriographus, deſcribendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam, vel emendationem, ſi reſipuerint.

„ 10. Similiter manifeſtare crimen, quod nondum eſt publicum; moraliter tamen certum eſt, brevi fore publicum (ſive per facti evidentiam, ſive per ſententiam Judicis) non eſt mortale, quia parum nocet, niſi tamen ex iſta anticipatione ſequerentur gravia damna, v. gr. in officio, &c. *Card. Lugo l. c. n.* 92.

975 Ut autem aliquod crimen poſſit dici publicum, cenſent *Mol. Lugo & Haun. ap. Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1219. *& Elbel Conf.* 13. *n.* 379. *cum aliis* ſufficere, ſi in aliqua Communitate octo perſonarum, quatuor illud ſciant; vel ſi centum perſonarum, ſciant quindecim; vel ſi mille, ſciant viginti in circa diverſarum familiarum pluſquam duarum: Publicum autem eſſe in aliqua Vicinia 40. perſonarum, ſi ſciant 8. ex diverſis familiis: Item, ſi in Oppido 5000. civium ſciant 40. per illud diſperſi: Addit *Stephan.* cum aliis, crimen dici famoſum, ſi illius fama pervagarat per majorem partem Oppidi, Communitatis, Viciniæ, vel Parochiæ. Item dicunt *Mol. & Lugo* dici infamatum in Regno, qui jam infamatus in Curia, vel in alio illuſtri loco ex quo facile in Regnum fama dimanet.

976 „ 11. Infamem in uno crimine de altero valde affini infamare, eſt tantum veniale: ut v. g. ſi de adultero dicas, quod miſerit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. * (*Nec ſi de publico fure dicas eſſe perjurium; nec ſi de famoſo luſore dicas omiſiſſe Miſſam, non curare familiam. Ita Salm. n.* 52. *cum Leſs. Lug. Bon. Tap. &c. Vel ſi dicas de milite fornicationem, vel duellum patraſſe*) *. De diſparato tamen, & non connexo crimine infamare, eſt mortale: quia infamis in uno genere vitii non amiſit jus famæ in aliis virtutibus. *Tan. d.* 4. *de juſt. q.* 8. *d.* 7. *n.* 141. *ex Nav. & Leſs.* * (*Sic etiam dicunt Salm. ib. cum Leſs. Lugo, Bon. &c. eſſe grave de fœmina diffamata de uno adulterio narrare aliud occultum.*) contra *Sylv. V. detractio Palud. &c.*

977 „ 12. Detractio materialis ex loquacitate orta eſt mortale, ſi gravem proximi læſionem importet, idque advertatur: quia etſi non intendatur directe læſio alterius; ea tamen indirecte, & implicite aſt volita, & æquivalet formali. Veniale autem tantum erit, ſi non ſequatur læſio gravis; quia ſcilicet communiter non ſerio accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantum, audita referre, ut audita tantum, hoc eſt, nihil affirmando de rei veritate, ſed dubitationem potius ſuam de ea ſignificando; ita ut nulla inde ſecutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter ſint credituri. Ita contra *Az. n.* 3. *l.* 13. *c.* 6. docet *Tann.* 2. 2. *d.* 4. *q.* 8. *dub.* 7. *n.* 121. *Eſc. E.* 10. *c.* 4. *n.* 40. eo quod diffamatio, ſi forte ſequatur, imputetur audienti, ſi credat. Idem docet *C. de Lugo l. c.* recte limitans, niſi grave damnum ex modo narrandi, vel ex levitate audientium (qui temere credituri ſint, & vulgaturi) ſecuturum poſſis prævidere. Hinc peccas graviter contra juſtitiam, ſi referens grave crimen addas, id tibi dictum eſſe a viro fide digno, quia præbes ſufficiens fundamentum credendi. V. *Dian.* 1. 5. *m. R.* 18.

978 Quæritur, an referre tantum peccata occulta alterius ut ab aliis audita, ſit mortale? Dicendum I. Non peccas mortaliter, ſi ita referas, ut tibi probabile non ſit ullam inde infamiam orituram, eo quod alii non ſint credituri. Dicendum II. Si audita referas coram iis, qui probabiliter ſint credituri ex ſola ſua levitate, vel malitia, non peccas contra juſtitiam, quia non es cauſa efficax damni, ſed mere per accidens; at peccas contra charitatem, quia quiſque tenetur impedire grave damnum proximi, quantum commode poteſt. Dicendum III. Si tandem ita referas, ut audientes probabiliter, & merito ſint credituri, puta ſi aſſeras audiviſſe a perſona fide digna, tunc peccas etiam contra juſtitiam, quia das ſufficientem cauſam credendi malum. Ita *Leſs. l.* 2. *c.* 11. *d.* 5. *Lugo D.* 14. *n.* 56. *&* 57. *Spor. de* 8. *Præc. c.* 4. *n.* 62. *cum S. Antonin. Caj. Sylveſt. Laym. Tamb. & communi*, *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1207. *Salm. de Reſt. c.* 4. *n.* 51. *cum Soto*, *Trull. Vill. Sylvio*, *&c.* Addit que *Leſs. l. c. n.* 24. (& hoc *Salm. n.* 49. habent ut certum cum *Bonn. Lugo & Bon.*) quod ſi referas crimen alicujus valde enorme, puta hæreſis, rebellionis, aut ſodomiæ, tunc peccas graviter, etiamſi dubitanter dicas, quia hæc ſola ſuſpicio horum valde infamat, juxta dicta *n.* 964. E converſo, ſi referas crimen tanquam auditum a perſonis fide indignis, v. g. ab inimicis infamati, &c. tunc non peccas mortaliter reſpectu infamati, ut *Salm. ib.*

„ 13. Mortuum infamare, minus grave eſt, quam vivum: mortale tamen, & ad reſtitutionem obligans; *Leſs. lib.* 2. *c.* 11. *d.* 21. *Bon. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2.

„ 14. Non eſſe mortale de aliquo ignoto, vel indetermi- 979
nato male loqui, v. g. in tali loco eſſe multos improbos, in tali Collegio unum Canonicum commiſiſſe grave crimen, v. g. ſimoniam, docet *Eſcob. E.* 10. *cap.* 4. *Fagund.* quod *Trull. l.* 7. *c.* 10. *d.* 4. *ex Bon. Az. &c.* limitat, ſi non ſit tale, quod in alios redundet.

„ 15. Graviſſime autem peccant, qui Ordini, ſeu ſtatui alicui Religioſorum in communi, vel Monaſterio detrahunt, dicendo v. g. quod in eo male vivatur, non ſervetur obſervantia regularis, &c. *niſi id ſit plane notorium:* quia graviſſime nocent, tenenturque ſub mortali ad reſtitutionem toti communitati, a qua Superioris remiſſio excuſat, *Sot. Nav. Trull. c.* 10. *d.* 14. Talem autem ſufficienter confiteri, ſi dicat, detraxi cuidam Religioni, Ordini, vel Monaſterio, & ſive ſit communitas numeroſa, ſive non, docet *Lugo & Tamb. de exped. conf. l.* 2. *c.* 1.

„ 16. Similiter mortale eſt, tacita perſona, nominare Monaſterium, vel Ordinem religioſum, ex quo aliquis grave peccatum occultum, v. g. adulterii, vel fornicationis commiſerit. *Nav. Trull. c.* 10. *d.* 14.

„ 17. Explicandum eſt in Confeſſione, an apud multos, & quot circiter; an vero apud unum tantum alicui detraxerit. Ita probabiliter *Bon. de ſacr. d.* 5. *q.* 5. *p.* 2. §. 3. *diff.* 3. *n.* 16. *&* 21. *ex Sanch.*, *Sylv. Andr. n.* 135. Sed *C. Lugo d.* 16. *n.* 125. 130. *&* 140. *ex Nav. Salas*, *Con.* &c. negat, dicitque contrarium eſſe probabilius. Nec omittendum, ſi quem infamaveris libello famoſo; cum id ſit genus detrahendi graviſſimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen neceſſario dicendum, in quo genere infamaveris: quia fama ſemper eſt ejuſdem ſpeciei in genere moris, *Card. Lug. d.* 16. *n.* 265.

„ 18. Peccat mortaliter contra juſtitiam, & tenetur ad re- 980
ſtitutionem, ratione cooperationis, qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter: qui vero lætatur tantum detractione audita; aut, licet non lætetur, qui non impedit, cum commode poſſit, peccat pro ratione damni mortaliter, vel venialiter contra charitatem; non tamen tenetur ad reſtitutionem, niſi ſit ſuperior, pater, vel dominus: is enim ex officio tenetur impedire ſubditum, ne alteri injuſte noceat. Dixi, *ſi commode poſſit*: quia non peccat, qui putat monitionem ſuam nihil profuturam: vel ex eo magnum incommodum metuit; vel qui rationabili verecundia prohibetur, ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc diſcedere, ſi commode poteſt, faciem triſtiorem oſtendere, vel alio ſermonem avertere, *Leſs. & Bon. l. c.* Hinc æqualis raro, inferior rariſſime tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque neſcit, an quod dicitur, ſit notorium, tametſi ipſe ignoraverit; & in dubio non eſt, cur damnet detractorem: in quo multi falluntur, exiſtimantes, ſimul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id ſibi mox refutandum. * (*Excipe, ſi detrahens ſit homo perditus, ut recte ait Ronc. de* 7. *Pr. c.* 2. *q.* 11. R. 4.) * Quia, cœpta detractione, ſæpe melius conſulitur proximo, ſi ſinatur abſolvi, quam ſi abrumpatur; Nam, ſi diſtincta explicetur, ſæpe non tam graviter apprehenditur, quam initio conceptum erat. 3. Quia ſæpe ſine gravi offenſione non potes corrigere. 4. Quia ſæpe alter habet juſtam cauſam manifeſtandi, præſertim uni ſoli, *C. Lugo l. c. n.* 128. *V. Dian. t.* 3. *m. R.* 24. *& t.* 5. *m. R.* 25.

Sed melius hæc ſunt explicanda. Quæritur, quomodo peccet audiens detrahentem? Reſp. I. Qui inducit alterum ad murmurandum, certe peccat graviter, & contra juſtitiam. Reſp. II. Qui autem non inducit, ſed tantum gaudet de detractione gravi, peccat graviter, non contra juſtitiam, ſed contra charitatem, cum delectetur de gravi damno proximi; ita cum aliis *S. Th.* 2. 2. *q.* 73. *n.* 4. Excipiunt *Leſs. & Bon. ap. Salm. c.* 4. *de Reſt. n.* 69. ſi ille non gauderet de infamia proximi, nec de detractione, ſed de auditione rei novæ, ſeu de cognitione curioſa alienorum criminum. Imo *Elbel n.* 263. *Ronc. de* 7. *Pr. c.* 2. *q.* 11. *R.* 2. *Spor. de* 8. *Pr. c.* 4. *n.* 106. *cum Mol. Leſs. ac Laym. Bon. p.* 11. *n.* 5. *& Salm. cum Tol. Dia. & Reg. ib.* dicunt non peccare graviter, etiamſi de ipſa detractione delectetur, non cauſa odii, vel gaudii de alterius damno, ſed ex curioſitate ſeu vanitate; idque deducunt ex *S. Th.* qui *l. c.* tunc tantum docet eſſe grave, quando *placeat ei detractio propter odium ejus cui detrahitur*. Reſp. III. Superior tam detrahentis, quam detracti peccat graviter audiendo detractionem, ſi eam non avertat, cum commode

poſſit; quia ipſi ſpecialis obligatio incumbit corrigendi detrahentem, aut damno infamati obviandi. *S. Th. eod. l. c. Lugo D. 14. n. 133. Spor. n. 107. cum comm.*

980 An autem Superior tunc peccat contra juſtitiam, & teneatur ad reſtitutionem? *Prima* ſententia cum *Buſ.* hic affirmat, ſi Prælatus ſit Superior detrahentis; quia, dicit, ipſe tenetur ex officio obſtare, ne ſubditus alteri noceat. *Secunda* ſententia cum *Salm. d. c. 4. n. 70. Bann. & Tap. ib.* affirmat, ſi ſit Superior infamati, quia ex officio tenetur ad obviandum infamiæ ſubditi, quæ officit illi ad bonum ſpirituale in alios promovendum. *Tertia* tamen forte probabilior ſententia negat peccare contra juſtitiam, neque Superiorem detrahentis, cum ipſe non teneatur invigilare bono alterius non ſubditi (ſed non excuſatur a culpa gravi contra charitatem, & etiam contra juſtitiam, ſi ſit Epiſcopus, vel Parochus, & non corrigat, quia hi tenentur ex juſtitia ad corrigendos ſubditos, juxta dicta *p. 128. v. Sed dubitatur*); neque Superiorem infamati, cum ipſi non incumbat ex juſtitia bono temporali ſubditi attendere. Quod autem infamatus impediatur ſic, promovere ſpiritualem profectum aliorum, videtur eſſe per accidens. Ita *Sotus, Rebell. & Dic. ap. Salm. ib.* & conſentit *Lugo D. 14. ex n. 130.* Bene autem advertit *Lugo n. 133.* quod ſi infamatus, & infamans ſint ſubditi, & infamatus imploret Prælati auctoritatem, ut fama ei reſtituatur; tunc ille ex juſtitia ad id tenetur, modo poſſit ſine timore gravioris mali.

981 Dubium majus eſt, an perſona particularis peccet graviter, ſi detractionem, cum commode poſſit, non avertit? Affirmat *Buſ. hic cum Lugo, Leſſ. Bon. Dic. &c. ap. Salm. ib. n. 72.* Sed quia Auditores relatæ ſententiæ plures addunt limitationes, quas afferunt *Buſ. Lug. &c. n. 978. ut ſupra*; Cenſent abſoluta *Salm.* dicendum eſſe cum communi Thomiſtarum, privatam perſonam nonniſi venialiter peccare, ſi ex verecundia timore, vel negligentia detractioni non reſiſtat, etiam cum commode poſſit: modo præter infamiam aliud damnum ex detractione non accedat. Ita *Ronc. de 7. Pr. c. 2. Reg. in pra. 7. Leſſ. l. 2. c. 11. n. 32. Spor. n. 109. Mazz. t. 2. p. 448. Elbel Conf. 12. n. 373. Salm. n. 74. cum Sot. Bann. Tap. Reb. Tam. Dian. &c. ex S. Th.* qui 2. 2. q. 73. a. 4. ſic docet: *Si vero non placet ei peccatum, ſed ex timore, vel negligentia, vel verecundia quadam omittat repellere detrahentem, peccat quidem, ſed multo minus, quam detrahens; & plerumque venialiter.* Addit autem S. Doctor *plerumque* (ut notant *Salm.*), quia dicit poſtea in tribus caſibus peccare graviter, nempe 1. ſi eſſet Superior. 2. ſi aliud damnum proximo immineat. 3. ſi ipſe ob timorem ultimum finem in creatura conſtitueret. Præterea, præciſis his caſibus, memoranda eſt alia doctrina *S. Th. 2. 2. q. 33. a. 1. ad 3.* relata per excurſum *l. 2. n. 36.* ubi docet excuſari a mortali, qui ob timorem omittit facere correptionem, modo ei non conſtet, quod correptio ſit profutura. Atqui in hac materia detractionis difficillime conſtare poteſt correptionem proficere, & aliunde facillime offenduntur detrahentes coram aliis correpti, imo periculum eſt quod potius augeant vel confirment detractionem: Ex omnibus his motivis ſimul congeſtis rationabiliter ſuſtineri poteſt præfata communiſſima ſententia excuſans univerſe audientes a mortali, ſi correptionem omittant. Excuſantur autem apud omnes etiam a veniali, qui, advertendo detractionem, vel diſcedunt, vel ſermonem divertunt, vel faciem avertunt, aut triſtem oſtendunt, ex *Prov. 25. Diſſipat facies triſtis linguam detrahentem.* Ratio, quia iſtæ actiones ſunt veræ correptiones. Vid. *Salm. n. 72. Elbel n. 373. Mazz. l. c. & alios* communiter.

982 „ Quæres 1. an liceat alium infamare ad tormenta gravia vitanda?

„ Reſp. 1. Licet, ſi crimen ſit verum: quia nullam alteri facit injuriam, cum habeat jus illud in neceſſitate revelandi.

„ Reſp. 2. Si crimen ſit falſum, non licet; quia eſſet mendacium perniciosum. *Sylv.* tamen, & *Nav.* putant, veniale tantum eſſe, ſi ſola infamia ſequatur, & poſt torturam revocetur, eo quod non ſit infamia efficax* (*Vid. inf. l. 4. n. 277.*)*

„ Quæres 2. an liceat ſeipſum infamare?

983 „ Reſp. Id non eſſe ſaltem mortale regulariter. Ita *Leſſ. Fill. & Laym. l. 3. t. 3. p. 1. c. 3. n. 14.* quia non eſt contra juſtitiam, cum ſit famæ ſuæ dominus; nec contra charitatem, quia hæc non obligat ad bona externa conſervanda, niſi in quantum id exigit ſalus propria, vel proximi.

„ Dixi, *regulariter*: quia per accidens poteſt eſſe mortale, ut v. g. ſi tua fama ſit neceſſaria muneri, vel ſi tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ ex eadem ſequeretur.

„ Non eſt mortale, ad vitanda gravia tormenta, falſum crimen ſibi imponere, ex quo etiam mors ſequatur: quia non tenetur homo cum tantis cruciatibus vitam ſuam tueri, nec talis dicitur ſe interficere, ſed tantum ex juſta cauſa vitam morti exponere. *Leſſ. Ang. Syl. Fill. Tamb.** (*V. inf. l. 4. n. 275.*)*

984 Notandum autem eſt hic, quomodo reſtituendus ſit honor injuſte ablatus? Certum eſt, quod, ſi honor publice ſit ablatus per contumeliam, publice etiam reſtitui debet coram illis, qui dehonorationi præſentes fuerunt; vel ſaltem per modum, quo ſatisfactio de facili ad ipſorum notitiam pervenire poſſit. Sufficit autem, ut ſatisfactio fiat per aliam perſonam, quæ nomine dehonorantis veniam petat, &c. Ita *Salm. de Reſt. c. 4. n. 110. cum Trull. & Pal. & Nav.*

985 Sed quæritur I. An, ſi contumelia fuit occulta, debeatur ſatisfactio? Negant *Mol. D. 46. ex n. 5. & Laym. l. 3. tr. 3. p. 2. c. 7. n. 6.* Sed iſti Auctores diverſa ratione ducuntur; Ratio *Laym.* eſt, quia in eo caſu adeſt injuria ſine damno, quo ſecluſo, nullam ait eſſe obligationem reſtitutionis. Ratio autem *Molinæ* eſt, quia, licet damnum adfuerit, illud tamen tranſit, & amplius non perſeverat, cum deinde offenſor jam ſolutam debitamque honoris teſtificationem nunc offenſo exhibeat, ut ſupponitur. Sed affirmandum reor omnino cum communi & vera ſententia, quam tenent *Leſſ. l. 2. c. 11. n. 144. Salm. de Reſt. c. 4. n. 112. cum Reb. Trull. Vill. Prado, & Serra; Spor. de 8. Pr. c. 4. n. 135. Ronc. de 7. Pr. q. 4. c. 1. q. 2. R. 3. cum S. Anton. Lugo D. 15. n. 54.* qui dicit omnino tuendam, referens ex *Rebel.* contrariam reprobatam fuiſſe Romæ a Cenſoribus Societatis JESU. Ratio, quia contra rationes primæ ſententiæ probatur in tali caſu, quod bene adeſt damnum, & damnum perſeverat. Quod adſit damnum non videtur poſſe negari; nam, ut pro certo habet *S. Th. 2. 2. q. 72. a. 1. ad 1.* in omni contumelia, adhuc occulta, præter injuriam adeſt damnum honoris injuſte læſi, cum quiſque habeat jus, ut debitus honor ei ſervetur. Quod autem damnum hoc perſeveret, pariter non eſt dubitandum, cum honor offenſi remanet læſus, uſquedum per debitam ſatisfactionem reparetur: Non reparatur vero per ſigna communia poſtea exhibita, ut ſupponit *Mol.*, poſtquam injuria eſt illata, quia, ut bene arguit *Lugo*, qui alteri injuriam irrogavit, in æſtimatione hominum non videtur eum honorare ſicut debet, imo potius videtur contemnere, ſi honore ſolito ipſum reveretur, quin veniam ei petat contumeliæ irrogatæ. Ceterum ipſi *Mol.* & *Laym.* non negant, quod offenſor teneatur petere veniam ab offenſo, ſaltem ad reconciliandum animum illius exaſperatum, juxta præceptum Salvatoris *Matth. 5. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid adverſum te, vade prius reconciliari fratri tuo.*

Quær. II. Quomodo facienda ſit honoris reſtitutio? Reſp. illam ſatisfactionem requiri, quæ cenſetur ſufficiens ad manifeſtandam æſtimationem, juxta conditionem perſonæ offenſæ. Si enim dehonorans fuerit Superior, ſufficiet ſi honorabiliter dehonoratum ſalutet, domi invitet, benevolentiam oſtendat, &c. Secus ſi fuerit æqualis, vel inferior; tunc major ſatisfactio requiritur, nempe ut præveniat in ſalutando, cedat locum, veniam petat; qui modus quidem aptior eſt ad contumeliam compenſandam: Ceterum talis petitio veniæ non eſt neceſſaria, niſi quando aliter ſatisfieri nequeat. Ita *Leſſ. l. 2. c. 11. n. 244. Salm. d. c. 4. n. 113. & 114. cum Caj. Trull. Bon. Dic. &c.* Ideo addunt, nunquam teneri Prælatum veniam petere a ſubdito, herum a famulo, virum ab uxore, nobilem a plebejo. 986

Quær. III. An veniæ petitio ſit ſemper ſufficiens ſatisfactio? Affirmant *Leſſ. ib. n. 145. cum Bon. Trull. &c. ap. Salm. d. c. n. 115.* Sed negant *Salm. n. 116. cum Soto, Serra, Lug., Led. & Ronc. l. c. cum S. Anton. Laym. & Ant. a Sp. S.* Quando enim injuria eſt graviſſima, puta, ſi ſubditus inhonoret Superiorem, vel plebejus nobilem alapa percutiat, ultra petitionem veniæ, tenetur petere illam flexis genibus, vel aliam ſimilem humiliationem oſtendere; Quæ quidem ſententia probabilior eſt. 987

Ceterum, quoad praxim diligenter advertendum puto, quod multoties expedire contingit, ut Confeſſarius omittat monere pœnitentem in bona fide exiſtentem, qui alium inhonoravit, de ſatisfactione præſtanda, in pluribus caſibus: Et I. Si prævideat monitionem non profuturam, imo potius obfuturam, juxta regulam infra dicendam *de Sacr. Pœn. l. 6. n. 610.* dum experientia conſtat, quod pœnitentes facile tales ſatisfactiones promittunt, ſed difficulter in facto eſſe adimplent, ob ruborem quem poſtea in hoc ſentiunt, vel apprehendunt. II. Si probabiliter pateт, dehonoratum magis recuſare, quam cupere illam publicam ſatisfactionem, ne memoria injuriæ acceptæ apud alios redeat, aut ne ipſe rubore magis afficiatur, ut *Lug. D. 15. n. 58. cum Mol.* Tunc vero bene advertit *Lugo ib.* aliam eſſe quærendam viam honorandi peculiariter offenſum extraordinariis actionibus, in quibus aptius contineatur petitio veniæ. III. Idem dicendum, ſi probabile periculum ſit, quod in actu ſatisfactionis odia inter offenſum & offenſorem renoventur. IV. Si ex ſignis manifeſte appareat remiſſio facta ab offenſo, nempe ſi iſte ſponte ad offenſorem accedat, atque valde familiariter, & jocoſe cum eo tractet, & ſimilia. Notant autem hic *Salm. ib. n. 116. cum Bon. Dic. Trull. &c.* non ſufficere, ad præſumendam remiſſionem, ſimplicem familiarem converſationem offenſi; Multi enim odium deponunt, & diſſimulant injuriam acceptam ad evitandam notam, vel aliud damnum; ſed ſatisfactionem vere non condonant. 988

Quær. IV. Utrum, ſi tu offenſus vindictam ſumſeris, liberetur offenſor ab onore ſatisfactionis pro contumelia illata? Videtur quod non, quia non videris recuperare honorem tuum læſus per læſionem honoris offenſoris tui. Sed affirmandum cum *Lugo D. 15. n. 58.* & communi ſententia. Ratio, tum quia per vindictam jam cenſeris tibi ſatisfieri, tum quia offenſor tuus, tolerando poſteriorem injuriam, videtur ſuam culpam recognoſcere, & ſatisfacere pro offenſa prius tibi illata; Recte vero cenſet *Lugo n. 60.* quod ſi injuria a te irrogata tuam primam offenſam notabiliter excedat, teneris tu ſaltem ſecundum exceſſum ſatisfacere. 989

Quær. V. Utrum, ſi offenſor a Judice publice puniatur, adhuc teneatur in conſcientia pro injuria illata ſatisfactionem exhibere? Probabiliſſime negat *Lugo d. D. 15. n. 61.* cum communi. Ratio, quia ipſa pœna inflicta pro honore tibi ablato videtur ſatis honorem tuum reſarcire. Ita etiam, ſi offenſor a Judice coactus debitam ſatisfactionem tibi præſtiterit: tunc enim licet coacte, jam vere teſtificationem exhibuit æſtimationis tuæ dignitatis. Dixi *debitam*, nam ſi ſatisfactio impoſita a Judice non fuit ſufficiens ad reparandum tuum honorem ablatum, adhuc remanet ei obligatio illum ad æqualitatem reſarciendi. 990

Digitized by Google

D. U B I U M III.

An, & quomodo fama reſtituenda?

991 *Quomodo debet fama reſtitui? Et an apud auditores etiam mediatos.*
992 *Quid, ſi verum crimen propalaveris?*
693 *Quid, ſi bona fide alterum infamaveris?* 994. *An tunc tenearis ad damnum, ſi advertens famam non reſtituas? An autem diffamans injuſte de crimine vero, teneatur reſtituere integrum damnum?*
995 *Quid notandum circa infamantem libello famoſo?*
996 *An tenearis ad damnum ortum ex infamatione?*
997 *Quæ excuſent a reſtitutione famæ?*
998 *Quid, ſi prudenter judices rem oblivione deletam?*
999 *An & quando reſtitutio famæ poſſit compenſari, ſi alter renuat reſtituere?*
1000 *An tenearis infamiam pecuniis compenſare?*
1001 *An infamatus poſſit pecuniis ſibi famam compenſare?*
1002 *An excuſet a reſtitutione periculum vitæ, vel propria infamiæ?*
1003 *Quid, ſi infamatus remittat reſtitutionem? Et an hæc liceat remitti?*

991 „ RESP. Niſi ſit cauſa excuſans, patet ex natura juſtitiæ, & ex dictis de reſtitut. famam injuſte ablatam reſtitui debere. Et quidem, ſi verum crimen quis narravit, debet opinionem conceptam, quantum poteſt, apud audientes abolere, dicendo v. g. ſe male dixiſſe, injuriam intuliſſe, deceptum eſſe, &c. Vel, ſi hac ratione parum proficiatur, eum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, honores ejus in re alia procurando &c. ſic enim ſenſim tantumdem fama ejus illuſtratur ex una parte, quantum ex altera obſcurata fuit. Quod ſi autem crimen falſum impegiſti, teneris id aperte retractare (adhibito etiam, ſi opus eſt juramento). * *Sufficit autem juramentum, quin adhibeantur etiam teſtes; ut tenent Nav. Trull. Dic. ap. Salm. de Reſt. c. 4. n. 129. contra Lug. Bon. &c. qui etiam teſtes requirunt.*)* apud eos, quibus dixiſti, & (per ſe loquendo) ad quos infamia pervenit, ſive apud auditores mediatos: ut contra *Leſſ. & Tan.* a. 2. *d. 4. q. 6. d. 6. n. 146.* docet *Card. Lug.*, quia totum damnum famæ, cujus cauſa es, teneris reparare.

„ Licet aliquando ſufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter ſe habere, male te informatum fuiſſe. V. *Laym. l. 3. t. 3. p. 2. c. 7. Leſſ. c. 11. d. 30.*

„ Dixi, *per ſe;* plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excuſatur reſpectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam, tum quia eo ipſo, quod apud immediatos retractavit, implicite illis commiſit ut hanc retractationem ipſi indicent aliis, ſi quibus forte revelaverint. Idque confirmat praxis Confeſſariorum, qui tantum obligant, ut retractent apud eos, quibus ipſi revelarunt. Vid. *Card. Lugo l. c.*.

Quæritur, an infamator teneatur famam reſtituere, non ſolum coram auditoribus immediatis, ſed etiam mediatis? *Prima* ſententia, quam tenent *Lugo D. 15. n. 15. cum Nav. Leſſ. & Turr. Spor. de 8. Pr. c. 4. n. 100. Croix l. 3. p. 2. num. 1242. Salm. c. 4. n. 122. Ronc. de 7. Præc. c. 3. q. 1. Concina t. 4. p. 670 n. 5. Cont. Tournely p. 378.* diſtinguit: Si famam abſtuliſti apud auditores, quos putabas non revelaturos, non teneris reſtitutionem facere apud auditores mediatos, quia, cum non prævideris damnum, non teneris illud reparare, tale enim damnum, ſi evenit, per accidens evenit: Secus, ſi prævideris alios facile evulgaturos. *Secunda* vero ſententia, quam (practice loquendo) probabilem putant cum *Buſ. Lugo n. 16. cum Fabr. Holzm. de Reſt. c. 3. n. 301. Croix l. c. Spor. n. 102. & Salm. d. n. 122.* tenet ſufficere ut plurimum reſtitutionem facere apud immediatos; tum quia reſtitutio apud omnes mediatos ſæpe eſt moraliter impoſſibilis; tum quia per illam retractationem coram immediatis jam imponitur iis obligatio ſe retractandi apud alios. Sed, his non obſtantibus, prima ſententia eſt mihi verior; quamvis enim ad nihil tenearis, ſi auditores tui jam ſe retractent apud alios; quando tamen illi hoc facere negligunt, teneris damnum reparare, quantum eſt moraliter poſſibile: Prout, ſi incendiſti ſegetem tui inimici, prævidens ignem facile extenſurum ad ſegetes finitimas, teneris utique totum damnum reſarcire: cum quiſque teneatur reſtituere omne damnum, quod alteri provenit ex ſua injuria, ſemper ac illud fuerit prævisum.

992 Notandum autem hic, quod, cum fama ſit reſtituenda ab eo, qui verum crimen propalavit, tres modi a DD. aſſignantur: I. Modus, ut docet *S. Th.* 2. 2. *q. 62. a.* 2. *ad* 2. eſt, ſi diffamator dicat, *Se male dixiſſe, vel quod injuſte diffamavit.* Sed hic modus, ut dicunt *Caj. Led. Leſſ. ap. Salm. de Reſt. c. 4. n.* 130. vix hodie ſufficiens eſt apud ruſticos, & ſimplices. II. Modus, qui communiter aptiſſimus exiſtimatur, eſt, quod ſi reſtitutio famæ alio modo facta potius noceat, quam proſit, tunc melius eſt indirecte occaſione oblata, ſerio & pluries honorabiliter loqui de læſo, vel illum honorifice tractare. Ita *Salm. cum Caj. d. n.* 130. III. Modus eſſet aſſerere: *Se falſum dixiſſe, erraſſe; ſe deceptum, vel mentitum fuiſſe.* Et licet hunc modum adhiberi poſſe negant *Sotus, Caj. Bann. Sylv. &c. ap. Salm. n.* 131. putantes hæc eſſe vera mendacia; Probabiliter tamen *Lugo d. 15. n. 30. Sanch. Dec. l. 3. c. 6. n. 14. Wigandt p. 333. n. 104. Leſſ. c. 11. n. 110. Ronc. c. 3. q. 2. R. 2. Mazz. t. 1. p.* 451. *cum communi*, ut aſſerit, & *Salm. ib. n. 233. cum Villal. Trull. Led. Serr. Tap. Prad. Sayr. P. Nav.* cenſent prædicta verba non eſſe mendacia, ſed veras amphibologias; nam, ut *S. Th.* 1. *p. q.* 17. *a.* 1. ait: *Ipſa peccata falſitates dicuntur in Scripturis; ſecundum Pſal. 4. Ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?* Et idem habetur in *Jer. 8. A Propheta uſque ad Sacerdotes omnes faciunt mendacium*, ideſt peccatum. Pariter igitur qui peccavit, bene poteſt dicere, *ſe mentitum fuiſſe, ſive errorem feciſſe.* Hinc in noſtro caſu bene poſſumus, imo, ſi opus ſit, tenemur talibus verbis ambiguis uti; dum *S. Th. in 4. D. 15. q. 1. a. 4. q. 2. ad* 1. docet famam proximi omni modo poſſibili reparandam eſſe. Ita *Salm. d. n.* 133.

„ 1. Confeſſarii eſt, uti & Concionatorum, bene inſtruere ſuos, & monere de reſtitutione, ac fuga vitii tam communis.

„ 2. Is, qui bona fide, vel probabili errore ductus, ſine formali mendacio falſum de alio dixit, tenetur (ſuperveniente poſtea materiali injuſtitia) ad reſtitutionem, licet non tam ſtricte, quam qui infamavit per injuriam formalem: hic enim tenetur reſtituere cum detrimento famæ ſuæ, etiam æquali; alter non item, ſed tantum, quatenus ſine ſuo notabili incommodo poteſt. *Mol. Leſſ. C. Lug. d. 15. n. 4.* Similiter qui crimen narravit de uno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licet non ex juſtitia (ſiquidem non ejus actio, ſed error audientium cauſa fuit damni injuſti), tamen ex charitate tenetur ad reſtitutionem, cum poſſit grave damnum proximi ſine ſuo detrimento præcavere, *Bon. d. 44.* 993

Notandum tamen, quod talis materialis detractor, ſi commode poſſit, tenetur ſtatim ac advertit, famam reſtituere ex juſtitia; pari modo, quo incendens alterius domum ſine culpa, tenetur ex juſtitia ſtatim ignem extinguere; alias damnum, quod inde ſequitur, ipſi imputatur. Ita communiter *Leſſ. l. 2. c. 11. D. 22. Lug. D. 15. n. 4. Laym. Trull. Bon. Dic. &c. cum Salm. de Reſt. c. 4. n. 120. & 121.* 994

An autem, qui injuſte alium diffamavit, crimen ejus verum manifeſtando, teneatur integre damnum, quod inde ſequutum eſt, reſtituere? Negat *Sotus*, dicens teneri tantum ad partem, cum damnum proveniat non ſolum ex manifeſtatione, ſed ex ipſo crimine commiſſo; & hoc probabile putant *Bon. & Trull. ap. Salm. n.* 125. Sed omnino oppoſitum tenendum cum *Croix l. 3. p. 2. n. 1240. & Salm. n. 126. cum Laym. Lug. Mol. Dic. &c.* quia hic & nunc ſua injuſta revelatio eſt cauſa vera & unica damni, dum ſine ipſa damnum omnino abfuiſſet.

„ 3. Qui detraxit alteri libello famoſo, tenetur, ut efficax ſit reſtitutio, eam facere contrariis ſcriptis, vel publica revocatione. *Sa, Bon. d. 2. de reſt. q. 4. p. 9.* 995

Notandum I. quod *libellus infamatorius* tunc conficitur, quando profertur ſcriptura, etſi breviſſima, continens infamiam occultam alicujus, ut publica fiat. Unde non eſſet talis, ſi confectus eſſet ad ingenium oſtentandum, non autem malum publicandum; vel ſi infamia jam eſſet facta publica; vel ſi quis ob bonum publicum proferret defectum graſſantem in communem perniciem; vel ſi quis jocoſa non gravia conſcriberet. Ita *Salm. de Reſt. c. 4. n. 39. cum Dic. Bon. & aliis.* Notandum II. cum *Mol. & Dic. ib. n. 49.* auctorem libelli cenſeri, & pœnis ſubjici etiam illum, qui aliquod ſignum infamatorium appendit ad januam domus alicujus, ut publice eum infamet. Dicuntur autem libelli famoſi etiam ſchedulæ ad Judices delatæ contra aliquem ſine nomine accuſantis, ob quas prohibetur Judicibus ad inquiſitionem procedere in c. *Inquiſitionis. §. Tertia de Accuſat.* Notandum III. Quoad pœnam contra tales libellos conficientes, adeſſe excommunicationem ferendam ex *c. Qui alterius 5. q. 1.* Latam autem ipſo facto, ſi libellus ſit contra Papam, aut Cardinalem: Eſſet imo reſervata, ſi libellus ſit contra Statum Ordinum Minorum, aut Prædicatorum, aut aliorum commonicantium, ut *Bon. Mol. Dic. &c. ap. Salm. ib. n.* 45. Non vero, ſi contra Religioſum particularem.

„ 4. Si ex læſione famæ ortum etiam eſt alteri damnum fortunarum, ut ſi privatus eſt officio, excidit ſpe divitis matrimonii, amiſit dotem, &c. tunc & fama debet reſtitui, & damnum illud compenſari, ad arbitrium prudentum. * (*Juxta ſpei æſtimationem, ut Leſſ. Lug. cum Salm. c. 4. n. 124. Notandum vero, quod ad obligationem reſtituendi damna omnino requiritur prævisio ipſorum, ſaltem in communi. Salm. n. 118. & 124. Vide dicta p. 201. n. 613.*)* Et quidem obligatio reſtitutionis famæ, cum ſit pure perſonalis, non tranſit ad heredes: obligatio autem compenſationis dicti damni, cum habeat reſponſum ad bona infamatoris, tranſit ad heredes, *Laym. l. c. c. 6. n. 7. cum Lugo, Leſs. Bon. &c.* 996

Quæres 1. quæ excuſent a reſtitutione famæ?

„ Reſp. Patere ex dictis *de Reſtit. ex n. 696.* Et 1. Excuſatus es a famæ reſtitutione, ſi plane ſis impotens. * (*Qui autem nequit reſtituere totum, tenetur quoad partem, quam poteſt, Salm. c. 4. n. 134.*)* 997

„ 2. Si crimen occultum quod dixiſti, vel ſimile alia ratione fiat publicum. * (*Cum Lugo, Leſs. Bon. & Salm. n. 139. &c. Vel ſi auditores non credant. Salm. n. 134.*)*

„ 3. Si fama aliis modis jam recuperata ſit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, teſtimonio prudentum. *Leſs. l. 2. c. 11. d. 24.* * (*Ita etiam Salm. n. 137. cum Leſs. Dic. Trull. Nav. & communi*)*. Etſi tunc pro damno, quod ſecutum eſt, debeat ſatisfieri, *C. Lug. d. 15. ſect. 3.*

„ 4. Si prudenter judicetur, jam dudum rem oblivione deletam. Quo caſu maxime prudentia opus eſt: nam aliquando periculoſius eſt retractare renovando memoriam. *Vid. Card. Lug. d. 15. ſ. 3. n. 35.* 998

Quid agendum, ſi dubium ſit, an infamatio fuerit oblivioni data? Diſtinguunt DD. Si crimen, de quo alter eſt infamatus,

fuerit verum, ait *Leſſ. l. 2. c. 11. n.* 100. non eſſe facile revocandum ad memoriam, niſi evidens ſit periculum, quod infamia illa ex alia via ad memoriam redeat; Si vero crimen fuerit falſum, ſemper revocanda eſt infamatio, niſi conſtet de oblivione; ita *Leſſius l. c. et Caj. ac Dic. ap. Croix l. 3. p. 2. n.* 1255. Hoc tamen advertunt procedere, ſi nullum periculum ſit, ut per retractationem crimen memoria renovetur; Nam *Lugo* D. 15. *n.* 35. *et Holzm. de Reſt. c.* 3. *n.* 604. dicunt, aliquando multo magis periculoſum fore, quoad ſervandam famam proximi, detractionem retractare, memoriam renovando quæ forte jam evanuerat, quam tacere. Hinc ajunt *Conc. Tourn. t. 1. p.* 380. *Mazz. t. 1. p.* 456. *Holzm. l. c. et Salm. c. 4. n.* 138. *cum Leſſ. Nav. Mol. Val. Bon. Trull. et Dic.* ſufficere ad omittendam retractationem, quod oblivio probabiliter credatur. Deinde cenſet *Leſſ. & Salm. cum Lugo, & Bon.* crimen præſumendum oblitum, ſi per multum tempus nulla de illo mentio facta fuerit. Et in hoc inſuper advertendum 1. quod ad reſtitutionem famæ requiritur moralis certitudo, quod detractor fidem obtinuerit apud auditores; alias, ex regula generali, nullum damnum dubium eſt de neceſſitate reſtituendum, prout diximus *p.* 189. *n.* 562. *v. Secunda*. Nec raro de facto accidit, quod his detractionibus fides non præſtatur; maxime ſi detractor loquatur ex ira, vel alia paſſione, & detractio teſtimoniis aliorum, aut aliter non firmetur. Advertendum 2. cum *Lugo d. n.* 35. quod retractatio per ſe affert infamiam retractanti, unde quando dubitatur de oblivione infamationis, non videtur quis teneri damnum certum pati, ad reparandum incertum damnum proximi. Et licet injuria irrogata ſit certa, & ideo poſſideat, attamen quia reſtitutio non debetur ob ſolam injuriam, ſed ob damnum vere illatum, ut diximus cum *S. Th. d. n.* 562. non videtur eſſe obligatio reſarciendi damnum dubium cum damno certo reſtituentis, niſi quando ſolum periculum infamiæ alterius in aliquo caſu magis æſtimaretur, quam infamia certa, ſive damnum detractoris.

1099 „ 5. Si is, cui detraxiſti, tibi ſimiliter detraxerit, nec velit reſtituere; quia tunc potes jure compenſationis, ſeu retentionis uti, dummodo infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter *Tol. Leſſ. Syl. Mald. Dian. t. 2. tr. 5. R.* 30. *Mol.* contra *Caj. Tan. Card. Lugo, & Nav.*

Quæritur igitur I. An liceat compenſare famam cum fama? Certum eſt 1. quod, ſi alter tibi velit famam reſtituere, teneris tu pariter reſtituere famam ei ablatam. Certum eſt 2. quod, ſi alter famam tibi jam abſtulerit, non potes deinde in compenſationem famam illi auferre; quia tunc non eſſet hæc compenſatio, ſed vindicta, cum fama tua non reparetur per infamiam illius. Ita communiter DD. cum *Salm. tr.* 13. *c. 4. n.* 143. Sed quæſtio vertitur, an ſi alter nolit famam tibi reſtituere, poſſis tu compenſationem facere, differendo reſtitutionem ſuæ famæ? *Prima* ſententia negat, quam tenent *Nav. c. 18. n. 47. Lugo D. 15. n. 45. Spor. de 8. Pr. c. 4. n.* 118. *cum P. Nav. Cajet. Val. & Tan.* Ratio, quia compenſatio tantum conceditur ad reparandum damnum illatum; in noſtro autem caſu, tu non reſtituendo alteri famam, non jam recuperas famam tuam ab illo ablatam, & ideo non datur compenſatio, cum ipſa non reparet damnum illatum. *Secunda* vero ſententia communior (imo communiſſima, ut fatetur idem *Spor.*), & probabilior, quam probabilem vocat *Lugo*, & tenet cum *Buſ. ut ſupra*, *Leſſius l. 2. c. 11. n.* 133. *Laym. tr. 3. p. 2. c. 7. n. 4. Continuator Tournely t. 1. p.* 381. *Mol. D. 49. Sylvius 2. 2. q. 62. a. 2. Ronc. de 7. Pr. c. 3. q. 3. R. 5. Holzm. de Reſt. c. 3. n. 604. Wigandt tr. 8. Ex. 5. n. 103. R. 4. in fin. Sotus l. 4. de Juſt. a. 3. ad 4. & Salm. l. c. n.* 143. *cum Sa, Reb. Dic. Trull. Vill. &c.* concedit compenſationem; Ratio, quia hoc caſu non fit compenſatio in reparatione proprii damni, cum utriuſque partis damnum permaneat; ſed fit in retentione debiti, eo quod potes tu retinere famam alterius, donec ille famam tibi reſtituat: Ait enim *Laym.*, regulam eſſe generalem, *quod cogeris jus ſuum alteri cedere, ſi ille recuſet tibi reddere tuum*. Licet ergo hæc quomodocumque dicta compenſatio non auferat damnum tibi ablatum, aufert tamen, ſive ſuſpendit obligationem reſarciendi famam alterius, uſquedum ille tibi famam reſtituat.

Nec obſtat dicere cum *Lugo*, quod ſi poſſes retinere famam alterius cum illius damno, poſſes etiam famam illi tollere; quod nemo certe admittit. Nam reſpondemus, aliud eſſe damnum inferre, aliud illud permittere; aliud enim eſt poſitive auferre famam proximi, aliud omittere famam ei reſtituere, & negative ſe habere; quia pro his duobus diverſis actibus, diverſa occurrit ratio: Tollere famam alterius, qui te infamavit, utique tibi non licet, quia infamia illius non reparat damnum infamiæ tuæ; omittere autem famam alteri reſtituere, licitum eſt, ſi juſtam cauſam habes omittendi; juſta cauſa eſt hic, ut diximus, quia non teneris reddere jus alteri debitum, donec ille jus debitum tibi reddat. Præterea, ablatio famæ de ſe poſitive & principaliter tendit ad damnum proximi, & ideo eſt intrinſece mala; Et quamvis id faceres, ut alter ſic moveatur ad reſtituendam famam tuam, hoc tamen non poteſt reddere licitam tuam detractionem, cum tale medium non ſit per ſe aptum ad famam tuam reparandam. Non ſic in omiſſione reſtitutionis, quia hæc omiſſio non tendit de ſe ad malum proximo inferendum, ſed tantum ad ſervandum te indemnem, ne obligeris famam reſtituere alteri, qui famam tuam renuit reſtituere.

1090 Quæritur II. An, quando reſtitutio famæ ſit impoſſibilis, teneatur diffamator infamiam pecuniis compenſare? *Prima* ſententia probabilis affirmat, quia, cum fama ſit pretio æſtimabilis, debet compenſari pecunia, ſi aliter reſarciri nequit. Ita *Sylvius, Led. Sot. Arag. Tap. Con. &c. ap. Salm. de Reſt. c. 4. n.* 141. Et videtur clare hanc tenere *S. Th. 2. 2. q. 62. a. 2. ad 2.* ubi dicit: *Vel ſi non poteſt famam reſtituere, debet ei aliter compenſare, ſicut et in aliis dictum*, ſcilicet pecunia, ut in ſolutione ad 1. jam dixerat. *Secunda* tamen probabilior ſententia negat, quia juſtitia tantum obligat ad reddendum ablatum, vel æquivalens; ſed pecunia non eſt id quod per detractionem ablatum eſt, nec æquivalens famæ ablatæ, cum fama ſit ordinis ſuperioris ad pecunias, & ideo quibuſcumque pecuniis nunquam ſatisfieri poteſt. Monent autem communiter DD. quod ſi infamator ſit dives, & infamatus pauper, tunc ſi nequit famam illi reſtituere, congruum eſt, ut ille ex æquitate compenſet infamiam cum aliqua pecunia, ſi alter libenter illam acceptet. Vide *dicta n.* 627.

Quær. III. An infamatus, ſi alter famam ſibi reſtituere 1001 nolit, vel nequeat, poſſit pecuniis illius compenſari? Alii negant; Alii affirmant, ut *Leſſ. l. 2. c. 11. n. 136. Mol. Bon. Trull. Arag. Dian.* Sed difficultas hic urget, quomodo poſſit fieri compenſatio cum ſola probabilitate debiti? Sed jam diximus *de Conſc. l. 1. p. 11. n. 35. verſ. Hinc.* quod a generali regula hunc caſum ſpecialiter DD. excipiunt *ap. Salm. de Reſt. c. 1. n. 321. cum Leſſ. Mol. Arag. Led. etc.* Et *Salm.* probabile hoc eſſe ajunt *c. 4. n.* 149. dicentes, quod cum DD. doceant non poſſe fieri compenſationem debiti probabiliter dubii, intelligunt loqui, quando ipſum debitum eſt dubium; non vero quando debitum eſt certum, & dubium tantum verſatur circa modum ſatisfactionis; tunc enim licite potes uti probabili opinione, tibi ſatisfaciendo compenſatione, vel aliter. Ita *Salm. l. c.* Sed vide dicta *l. 1. n. 35. & v. Attamen*, ubi contrariæ ſententiæ adhæſimus.

„ Si non poſſis abſque periculo vitæ." (*Niſi alter ob ſuam* 1002 *infamationem ſit in eodem periculo vitæ, Salm. d. n.* 138. *Tenet tamen Croix n.* 1251. *cum Illſ. metum graviſſimi damni temporalis in bonis, etiam excuſare a reſtitutione famæ; Hoc tantum poteſt admitti, ſi damnum bonorum ſit reſpective majus, quam famæ.*)" Vel ſi fama reſtituenda ſit minoris valoris, quam fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur reſtituere vili homini, ſi aliter non poteſt, quam cum amiſſione famæ ſuæ multo majoris momenti, ſed ſufficit tunc, ſi infamatum laudet, aut pecunia compenſet. V. *Card. Lugo l. c.*" (*Ita etiam Leſſ. l. 2. c. 11. n. 138. & Salm. de Reſt. c. 4. n. 136. cum Bonn. Dic. Trull. &c. contra aliquos: Quia aliter non ſervaretur æqualitas.*)"

„ 7. Si infamatus ſponte remiſerit, (modo tamen ejus 1003 infamia non redundarit in alios, ut familiam, ſtatum) ſive expreſſa, ſive tacita ſit condonatio: tametſi nihilominus ex charitate damnum reſarcire aliquando tenearis, ſi poſſis abſque gravi incommodo. *Card. Lug. d. 15. ſ. 3. n.* 28. Imo aliquando etiam ſufficit condonatio præſumpta, ſive interpretativa voluntas ejus, qui poteſt condonare, ſi nimirum ille ſit ita affectus, ut, ſi rogaretur, facile condonaret: tunc enim non eſt invitus, ſaltem quoad ſubſtantiam, etſi fama non reſtituatur. V. C. *Lugo l. c.*

„ Quæritur, an reſtitutio famæ licite condonetur?

„ Reſp. Licite fit in iis caſibus, in quibus ſeipſum licet infamare; in quibus autem, & quam graviter peccat ſe infamando, in iiſdem, & tam graviter peccat condonando, *Nav. Trull. l. 7. c. 10. d.* 38." (*Per ſe loquendo non eſt mortale infamare ſeipſum (exceptis caſibus ap. Buſ. ut inf.); Ita Holzm. t. 1. p. 303. n. 644. cum Laym. & communi, quia quiſque eſt dominus ſuæ famæ. Eſt tamen veniale, ſi ſit ſine cauſa.*)"

„ 1. Condonans famæ reſtitutionem peccat mortaliter, 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde ſequatur ſcandalum. 3. Si ſit vir valde utilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama ſit neceſſaria ad muneris gubernationem, *Sot. Leſſ. Trull. l. c.* qui tamen notant, condonationem ſemper eſſe validam, quando fama non redundat in alios, ſecus quando redundat. Unde parentes non poſſunt condonare, quando redundat in filios; neque filii, quando in parentes, *V. Auct. cit.*

„ 2. Ex eo vero præciſe, quod infamatus, vel contumelia affectus, converſans cum infamatore, videatur remittere injuriam, non cenſetur condonare reſtitutionem famæ, vel honoris, ſicut nec alia debita per familiaritatem. *Nav. c. 18. Trull. d.* 29.

CAPUT II.

Quid de præcepto Nono, & Decimo?

„ Reſp. Prohibent omnes internas concupiſcentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis ſecundæ tabulæ, præſertim ſexto, & ſeptimo vetantur. Qua de re vide ſupra: & patebit ex dicendis de peccatis, infra *lib. V.*

CAPUT III.

Quid de Præceptis Eccleſiæ?

„ Reſp. Etſi ea ſint plurima, præcipue tamen toti Chriſtiano Populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum reſtat de tertio, quia de 1. & 2. actum eſt in Præcep. 3. Decal. De 4. & 5. infra l. VI. de Sacram." Contra porro hoc præceptum ex ſolo contemptu peccari, Propoſ. eſt proſcripta ab Alex. VII. Propoſit. 23.

D U-

D U B I U M I.

Quid requiratur ad Jejunium Eccleſiaſticum, & quanta ejus obligatio?

1004 *De unica comeſtione.*
1005 *De abſtinentia a carnibus, ovis, & lacticiniis?*
1006 *An abſtinentia a lacticiniis in Quadrageſima obliget ſub gravi?*
1007 *Dub. I. An hæc abſtinentia obliget etiam in Dominicis Quadrageſimæ?* 1008. *Quinam in Quadrageſima excuſentur ad edendas carnes, aut lacticinia?*
1009 *Dub. II. An in jejunio extra Quadrageſimam ſit abſtinendum a lacticiniis de jure communi? Dub. III. An ubi viget conſuetudo abſtinendi? Dub. IV. An liceat edere biſcoctos ovis confectos?*
1010 *Dub. V. An liceat edere laridum, cui permittuntur ova?*
1011 *Dub. VI. Quorum animalium carnes vetentur in jejuniis?*
1012 *Dub. VII. Quibus pueris poſſint miniſtrari carnes?*
1013 *An diſpenſati ad carnes teneantur ad unicam comeſtionem, & ad abſtinendum a piſcibus?*
1014 *Quid in menſa privata?*
1015 *Sancita circa hoc a N. SS. P. Ben. XIV. I. De obligatione ſub gravi. II. De cibis in cœnula adhibendis. III. De hora prandii. IV. De epulis vetitis ad carnes diſpenſatis. V. De Dominicis Quadrageſimæ. VI. De Bulla Cruciatæ. VII. De jejuniis extra Quadrageſimam. Quid, ſi quis ſit diſpenſatus ad carnes ob debilitatem virium? An diſpenſatis ad carnes permittantur tantum carnes ſalubres?*
1016 *De hora debita refectionis. An antevertens notabiliter horam meridianam, graviter peccet?*
1017 *De diviſione prandii &c. apud Buſ.*
1018 *Qu. I. An liceat in jejuniis ſumere parum cibi ante potum?*
1019 *Qu. II. An electuaria frangant jejunium?*
1020 *Qu. III. Per quantum temporis prandium non interrumpatur? Qu. IV. An quis, poſtquam ſurrexit a menſa, poſſit ad eam redire? Qu. V. Quantum liceat protrahere prandium?*
1021 *An liceat ſumere lac, juſculum, & ſimilia?*
1022 *Q. I. An liceat potus vini? Qu. II. An potus cerviſiæ, ac limoniadis dictæ* Sorbetto?
1023 *Qu. III. An liceat potio* Chocolatis?
1024 *De* Collatiuncula veſpertina. 1025. *Quænam* quantitas *permittatur in cœnula; Et quæ in Vigilia Nativitatis Domini, & Paſchatis, aut Pentecoſtes?*
1026 *Quænam* qualitas *ciborum in cœnula permittatur?*
1027 *Dub. I. An liceat ſumere ova? Et an parum caſei?*
1028 *Dub. II. An piſces?* 1029. *Dub. III. An panis coctus, & juſculum ex herbis? An legumina?*
1030 *Quæ ſit parva materia carnium, aut aliorum ciborum? Et an ſit vetitum, ſæpius in die quid parum edere?*
1031 *Qu. I. an bis comedens culpabiliter, teneatur ad jejunium? Qu. II. Quid, ſi inculpabiliter? Qu. III. An liceat cauponibus miniſtrare carnes in die jejunii.*

1004 „ RESp. Jejunium ex præcepto Eccleſiæ, obligante ſub
„ mortali, requirit tres conditiones, *Laym. l. 4. t. 8.*
„ *c. 1. n. 13.*
„ 1. Eſt unica tantum comeſtio de die in ordine ad nutritio-
„ nem. Quæ ita neceſſaria eſt conditio, ut ſecunda comeſtio-
„ ne pecces mortaliter; reliquis autem ſupra ſecundam, ad
„ ſummum venialiter tantum, *Laym. c. 1. n. 12. & 13.*
1005 „ 2. Eſt abſtinentia ab uſu carnium, itemque ovorum, &
„ lacticiniorum, eo quod ex carne originem trahant, multum-
„ que nutriant. Unde intra Quadrageſimam jure communi
„ prohibentur; extra eam permittuntur. Imo intra eam qui-
„ buſdam locis conſuetudo permittit, quæ ubique notanda
„ eſt. *Bon. d. ult. qu. 1. part. 2. ex Sylv. Nav. Leſſ. Az. Lay-*
„ *man l. c. Fill. Fag. p. 4. l. 1. c. 2.* Adde; diſpenſatum quoad
„ carnes etiam lacticiniis, & ovis veſci poſſe, non tamen
„ vice verſa: & cui eſt permiſſus eſus carnium, etiam ſe-
„ cunda refectio permiſſa videtur, ut contra *Reg. Leſſ. Nav.*
„ *&c.* probabiliter docent *Az. l. 7. c. 10. q. 3. Fill. t. 27. c.*
„ *3. q. 4. Tolet. &c.* * (*Sed hæc opinio hodie non eſt am-*
„ *plius probabilis ex Declaratione noſtri SS. Pontificis Ben. XIV.*
„ *Vide infr. n.* 1013.)* Confirmatque *Bon. l. c.* ſi eſus car-
„ nium ſit permiſſus ob debilitatem naturæ, & non propter
„ nauſeam, vel damnum tantum. Vide *Leſſ. Fill. Azorium*
„ *&c.* Ratio eſt, quia de eſſentia jejunii eſt abſtinentia a
„ carnibus.

1006 Quæritur, an abſtinentia ab ovis, & lacticiniis in diebus jejunii obliget ſub gravi? Damnata quidem fuit ab *Alexand. VII. Propoſ.* 32. quæ dicebat: *Non eſt evidens, quod conſuetudo non comedendi ova, & lacticinia in Quadrageſima obliget.* Unde certum eſt prædictam abſtinentiam in Quadrageſima obligare, & quidem ſub gravi, ut communiter DD. apud *Salm. Tr. 23. de Tertio Præcepto c. 2. n. 34.*

1007 Sed dubitatur I. an abſtinentia a lacticiniis obliget etiam in Dominicis Quadrageſimæ? Negant *Paſq. Fagund. Mendo, Mach. Gom. Llamas, &c.* apud *Salm. l. c. n. 35.* Ratio iſtorum, quia in *c. Denique. Diſt. 4.* prohibentur lacticinia ſolum in diebus jejunii, ut refert ibi *Gloſſa*; Dies autem Dominici in Quadrageſima non ſunt dies jejunii, ergo non eſt in eis abſtinendum a lacticiniis. Neque conſtat, ut dicunt, contrariam conſuetudinem Fidelium animo ſe obligandi ſub culpa gravi fuiſſe introductam.

Quamvis præfata ſententia non ſane comprehendatur ſub Propoſ. relata *Alex. VII.* omnino tamen oppoſita eſt tuenda cum *Viva in d. Propoſ. 32. n. 9. Sanch. Conſ. lib. 5. c. 1. D. 19. n. 30. cum Cajet. Covar. Metin. &c. Salmant. d. c. 2. numer. 35.* Ratio, quia ex *citato c. Denique*, univerſe præcipitur in diebus quadrageſimalibus abſtinentia a lacticiniis; Certum autem eſt, quod dies Dominici, etiam Quadrageſimæ dies ſunt: Quare prima ſententia ſat probabilis non videtur, cum plures eam improbabilem putent apud *Sanch. d. num. 3.*

Notandum 1. cum *Sanchez ibidem n. 4. & Salmantic.* 1008
numer. 40. Trull. Paſq. & Machad. quod pauperes, qui non habent, aut non poſſunt invenire aliud ad ſe alendum, quam lacticinia, licite in Quadrageſima poſſunt ea comedere, & præbere domeſticis, ac operariis ſuis. Idem dicit *Sanchez* de pauperibus mendicantibus. Et idem aſſerunt *Sanchez num. 6. & Salm. ibidem* cum *Trull. & Paſqual.* de iter agentibus, ſi in via non inveniant piſces ad emendum. Contradicunt tamen probabilius huic *Dian. part. 10. tract. 14. R. 59. & Leand. ac Steph.* apud *Croix l. 3. part. 2. num.* 1323. ſi hoc accideret tantum per unum diem; niſi, ajunt, ſit perſona, quæ aliter non valeat commode refici.

Notandum 2. cum *Sanch. n. 7. Holzmann de Præc. Eccl. c. 1. n. 4. v. Dices. Croix d. n.* 1323. cum *Dian. Paſq. & Salm. d. c. 2. n.* 19. cum *Vega, & Angles*, quod in longa inedia per plures dies, ubi aliud, quam panis, haberi non poſſit, liceret veſci non ſolum lacticiniis, ſed etiam carnibus. *Sanchez* tamen refert, ab *Angles, & aliis* non excuſari pauperes, qui oleo carentes, lardo ſibi herbas præpararent; Sed hoc valde rigidum mihi videtur, ſi carentia eſſet per notabile tempus, puta per hebdomadam: Unde ſaltem in tali neceſſitate probabiliorem cenſeo ſententiam *Laymanni tr. 8. c. 1. n. 5. Holzm. d. n. 4. & Elbel tom. 2. p. 156. cum Alenſe*, qui laridi uſum pauperibus concedunt. Circa eſum autem laridi extra Quadrageſimam, vide dicenda infra *num.* 1010. *Dubitat. V.*

Notandum 3. plures DD. cenſere, quod, qui in Quadrageſima per plures dies careret piſcibus, poſſet licite jam lacticinia tunc comedere. Probabilius tamen dicit *Ronc. Tr. 9. c. 2. q. 4.* hoc tantum permittendum aſſuetis piſcibus veſci, non vero ruſticis, qui pane, & herbis, aut leguminibus ordinarie aluntur; Niſi tamen (ut recte notat *Buſ. Dub. II. n. 2.*) etiam illis cibis carerent ad ſufficientiam. Cum autem tales tenues cibi parum ſubſtentent, minime tenentur ii ad unicam comeſtionem, ut dicunt probabiliter *Roncaglia l. c. Sanch. l. 5. c. 1. D. 15. n. 4.* cum *Angles & aliis, ac Salm. c. 2. n.* 133. Et idem recte docet *Sanch. ib. n.* 1. cum communi, ſi quis non haberet mane prandium ſufficiens ad ſe pro tota die ſubſtentandum; Vel ſi in die præcedenti inediam ſit paſſus, ut *Tamb. & Sanch. num.* 4. cum *S. Thom. &c.*

Dubitatur II. An in diebus jejunii extra Quadrageſimam 1009
teneamur ſub gravi abſtinere a lacticiniis de jure communi? Certum eſt in Quadrageſima teneri ad abſtinendum, ex propoſ. proſcripta, ſupra relata. Dubium eſt, an teneamur extra Quadrageſimam? *Prima* ſententia affirmat, eamque tenent *Cov. 4. Var. c. 2. n. 15. Gomez in Bulla, Clauſ. 7. n. 3.* Idque probant ex *cap. Denique. 6. Dict.* 4. ubi Gregorius Magnus ad Auguſtinum Anglorum Epiſcopum ſic ſcripſit: *Par autem eſt, ut quibus diebus a carne animalium abſtinemus, ab omnibus quoque, quæ ſementinam carnis trahunt originem, jejunemus, a lacte videlicet, caſeo, & ovis.* Ubi notandum, quod verba, *par eſt*, non denotant hic conſilium, ſed præceptum, ut explicat ibi *Gloſſa*, & tenent communiter DD. cum *Diana part. 3. tr. 6. R. 80. & Elbel tom. 2. pag. 155. n. 428.* Confirmatur ex *cap. Rogationes. 3. diſt. 3.* ubi in Concilio Aurelianenſi dictum fuit, quod in diebus Rogationum (in quibus olim jejunium ſervabatur) Fideles *cibis quadrageſimalibus utantur*: Si ergo in Quadrageſima vetantur lacticinia, vetantur etiam in aliis diebus jejunii. Hanc ſententiam videtur etiam tenere *D. Thom. 2. 2. q. 147. a. 8. in c.* ubi loquens generaliter de jejuniis, ſic ait: *Illos cibos Eccleſia jejunantibus interdixit, qui hominem ad venerea provocant. Hujuſmodi autem ſunt carnes animalium in terra naſcentium & reſpirantium, & quæ ab eis procedunt, ſicut lacticinia ex greſſilibus, & ova ex avibus ... Et ideo ab his cibis præcipue jejunantibus Eccleſia ſtatuit eſſe abſtinendum.* Ergo S. Doctor videtur ſentire quod in cunctis jejuniis ſola conſuetudo, ubi viget, derogat obligationi abſtinendi a lacticiniis.

Secunda vero ſententia communis, quam ſequimur, & tenent *Laym. lib. 4. tr. 8. cap. 1. num. 3. Sanchez Conſ. lib. 1. cap. 1. dub. 20. n. 2.* cum *S. Antonin. Nav. Palac. Henr. &c. Bonac. de Præc. Eccl. D. ult. q. 1. part. 2. num. 2. Conc. t. 5. pag. 188. n. 5. Salm. tr. 23. c. 2. n. 33. cum Conc. Tolet. an.* 1583. *Sporer de Jejun. ſect. 2. n. 9. Viva in prop. 32. Alexandri VII. n. 10. Holzm. de Præcept. Eccl. cap. 1. numer. 3. Elbel tom. 2. pag. 155. num.* 428. docet de jure communi non vetari lacticinia, & ova: Ratio quia contrarium, extra Quadrageſimam, nullo jure probatur: in citato enim *cap. Denique*, agebatur tantum de jejunio quadrageſimali, de quo erat quæſitum, ut patet ex *Gloſſa*, & ex ipſo contextu Canonis, ubi dicitur, *a Quadrageſima propoſitum jejunandi ſuſcipiant*, & deinde, *hujus ſacri temporis, &c.* Et ſic intelligunt *Panorm. Fagnan.* & alii communiter. Nec obſtat illud *cit. c. Rogationes*, quia illud ſtatutum fuit pro illa particulari Eccleſia Aurelianenſi.

Nec obſtat *D. Thomas in loc. cit.* nam *ib. ad 3.* clare docet abſtinentiam a lacticiniis extra Quadrageſimam non præcipi, & ideo non pertinere ad eſſentiam jejunii, dum ait: *Et ideo in quolibet jejunio interdicitur eſus carnium; in jejunio autem quadrageſimali interdicuntur univerſaliter etiam ova, & lacticinia.* Nota To *etiam*; ergo in jejunio extra Quadrageſimam lacticinia non vetantur. Cur autem vetentur in Quadrageſima, plures rationes aſſignat S. Doctor, tum quia tale jejunium eſt ſolemnius; tum quia illud obſervatur ad imita-

imitationem Chriſti Domini; tum quia per ipſum diſponimur ad Redemtionis noſtræ myſteria devote celebranda. Hinc *Viva in Prop.* 32. Alex. VII. *n.* 8. ſupponit ut certum, quod diſpenſatus ad lacticinia tenetur ad jejunium, cum non ſit ob talem eſum a jejunio ſolutus.

Dubitatur III. An ubi viget conſuetudo abſtinendi a lacticiniis in jejuniis extra Quadrageſimam, talis conſuetudo obliget ſub gravi? *Prima* ſententia negat, quam tenent *Sanchez Conſ. l.* 5. *c.* 1. *dub.* 21. *n.* 2. *cum aliis*, *Villalob. Summa t.* 1. *tr.* 23. *diff.* 8. *n.* 1. & probabilem vocat *Tamb. Dec. l.* 4. *c.* 5. §. 1. *n.* 22. *cum Portell. Salas*, *Henr. &c.* Hæc ſententia aſſerit, præfatam conſuetudinem non obligare ſaltem ſub gravi, etiam ubi viget, niſi conſtet eſſe introductam a Populo ſcienter, & animo ſe obligandi; nam alias cenſetur ſervata fuiſſe ex ignorantia, vel ex devotione ſine obligatione. Ratio, quia ad ſe obligandum ex conſuetudine, non ſufficit credere aliquam eſſe obligationem, ſed requiritur, quod conſtet majorem Populi partem habuiſſe animum graviter ſe obligandi, ut dicunt *Salm. de Leg. tr.* 11. *cap.* 6. *n.* 28. *cum Suar. Pal. Bon. &c.* Unde dicunt, quod in dubio tunc judicandum eſt pro libertate; nulla enim lex obligat, niſi probetur ut certa, & nemo præſumitur in dubio certum onus ſibi impoſuiſſe.

Secunda tamen ſententia communis, quam amplectimur, & docent *S. Th.* 2. 2. *q.* 147. *a.* 8. *ad* 3. *Az. t.* 1. *l.* 7. *c.* 10. *q.* 1. *Leſſ. l.* 5. *c.* 2. *n.* 8. *&* 10. *Laym. l. c. n.* 3. *Viva in d. prop.* 32. *n.* 10. *Ronc. de* 3. *Præc. Q.* 2. *c.* 1. *q.* 3. *in fin. Conc. t.* 5. *p.* 188. *n.* 5. *Salm. c.* 2. *n.* 33. *Bon. loc. cit. part.* 2. *n.* 2. *cum Nav. Sylveſt. Valent. Fill. Reg. &c.* communiter tenet eſſe obligationem abſtinendi a lacticiniis in locis, ubi ab immemorabili talis vigat conſuetudo. Ratio, quia in hoc caſu poſſeſſio non ſtat pro libertate, ſed pro obligatione conſuetudinis; Regula enim generalis eſt, ut pluries diximus, quod pro eo ſtat poſſeſſio, pro quo ſtat præſumtio; una autem ex conjecturis quæ faciunt præſumere conſuetudinem introductam animo ſe obligandi, eſt quando conſuetudo conſtanter, & cum gravi incommodo a majori parte Populi obſervatur, ut dicunt *Suar. de Leg. l.* 7. *c.* 15. *n.* 17. *Pal. t.* 1. *tr.* 3. *D.* 3. *p.* 2. §. 3. *n.* 13. *Diana p.* 3. *tr.* 6. *R.* 80, utque diximus *de Leg. p.* 32. *verſ. IV. Requiritur*, *cum Salm. & Croix*; quia non ſolet Populus conſtanter convenire in obſervantiam alicujus conſuetudinis graviter oneroſæ, niſi quando vere obligatum ſe ſentit. Si ergo præſumtio ſtat pro conſuetudine, quod animo ſe obligandi ſit a Populo introducta, pro ea quoque ſtat poſſeſſio.

Dubitatur IV. An in jejuniis Quadrageſimæ liceat comedere in quacunque quantitate panes biſcoctos ovis confectos, vulgo *Ciambelle*? Affirmat *Paſqualigus deciſ.* 85. *n.* 3. quia quantitas ovorum farinæ immixta ita abſorbetur in ejuſmodi compoſitione, ut nullo modo cenſeatur cibus ex ovis. Sed omnino negandum cum *Palao tr.* 30. *D.* 3. *p.* 2. *n.* 6. *Conc. t.* 5. *p.* 190. *n.* 8. *&* *Salm. tr.* 23. *c.* 2. *n.* 41. Ratio, quia ſubſtantia ovorum non deperditur per hoc quod farinæ miſcetur, alias quilibet poſſet in diebus prohibitis comedere cibum album, vulgo *mangiar bianco*, confectum ex carne, & farina. Dicunt tamen *Salm. l. c.* quod DD. communiter admittunt ſine jejunii læſione poſſe edi tantum duos biſcoctos, & citant *Dian. p.* 1. *tr.* 9. *R.* 31. *Led.* 2. *p. tr.* 27. *de Abſtin. c.* 2. *diff.* 5. *Vill. t.* 1. *tr.* 23. *diff.* 7. *n.* 3. Sed *Diana* id tantum admittit ratione conſuetudinis; *Ledeſma* vero, & *Vill.* dicunt duos biſcoctos poſſe edi ſine peccato gravi. Hinc mihi probabilius dicendum videtur, hujuſmodi cibi eſum non excuſari a peccato veniali, niſi ſaltem aliqualis cauſa accedat.

1010 Dubitatur V. An, cui licitum ſit edere lacticinia, liceat etiam edere laridum, & ſagimen? Affirmant *Hoſtienſ. Abbas*, *Sylv. & Gloſ. in c. Presbyter. Diſt.* 82. apud *Laym. Tr.* 8. *c.* 1. *n.* 5. cum *Fagund.* apud *Buſ.* Ratio, quia dicunt laridum, & ſagimen revera non eſſe carnes; cum pinguedo creſcat, etiam finito naturali augumento animalium; ideoque cenſent pinguedinem potius dicendam eſſe excrementum carnis, ſicut eſt lac, quam veram carnem; *Viva de* 3. *Pr. Dec. Q.* 10. *a.* 1. *n.* 2. id putat probabile cum *Laym.* & *Az.* quos citat; Sed *Az. t.* 1. *l.* 7. *c.* 10. *q. ult.* minime id aſſerit eſſe probabile, tantum non improbat; *Laym.* autem *l. c.* dicit expediſſe prædictam ſententiam non eſſe practice probabilem ob contrariam conſuetudinem; Quamvis concedat poſſe eam inſervire 1. ad permittendum lacticinia pauperibus. 2. Ut eſus laridi, & ſagiminis non facile damnetur de peccato gravi. 3. Ut permittatur ancillis illa coquere, & etiam veſci, ſi nequeant reſiſtere dominis hoc jubentibus. *Tamb.* autem *Dec. l.* 4. *c.* 5. §. 1. *ex n.* 14. diſtinguit, & dicit, laridum, ſive pinguedinem nondum igne liquefactam, omnino cenſendam eſſe carnem; Si vero illa ſit liquefacta, & in *ſagimen* reducta, dicit probabile eſſe cum *Dian. Henriq. &c.* quod inter lacticinia numerari poſſit.

His omnibus igitur non obſtantibus (quicquid ſit de pauperibus, & ancillis, ut ſupra dicit *Laym.*), omnino videtur non recedendum a ſententia communi, quam docent *Sanch. Conſ. l.* 5. *c.* 1. *D.* 19. *in fin. & Dec. l.* 4. *c.* 11. *n.* 48. *Bon. D.* 4. *q.* 2. *p.* 6. *n.* 23. *Conc. t.* 5. *p.* 159. *n.* 2. *Elbel t.* 2. *p.* 156. *n.* 430. *Ronc. Tr.* 9. *c.* 1. *q.* 3. *Milante p.* 266. *Salm. d. c.* 2. *num.* 15. cum *Trull. Henr. Rodr. &c.* Hi omnes dicunt laridum, & ſagimen veras eſſe carnes, cum vere de ſubſtantia carnis participent. Si vero adſit in aliquo loco diverſa conſuetudo, hanc ſervandam eſſe dicit *Buſ. n.* 3. *in fine*.

1011 Dubitatur VI. Quorum animalium carnes judicentur vetitæ in die jejunii? *S. Th.* 2. 2. *q.* 147. *a.* 8. ait interdici carnes omnium animalium, *in terra naſcentium & reſpirantium*. Sed ad diſcernendum, quæ animalia reputanda ſint carnes, quamvis non leve judicium ſit attendere, an illa diu extra aquam vivere ſoleant, magis tamen attendenda eſt communis æſtimatio Fidelium ac judicium medicorum, ſi reputent carnes, vel piſces; ita *Leſſ. l.* 4. *c.* 2. *n.* 8. *Concina tom.* 5. *pag.* 159. *n.* 2. *Elbel t.* 2. *pag.* 155. *n.* 427. *Holzman t.* 1. *p.* 333. *n.* 4. *&* *Bon. de Pr. Eccl. D. ult. q.* 1. *p.* 2. *n.* 6. *cum Sylveſt. Nav. Az. Valent. Laym. Fill. & Reg.* Hinc dicunt *Tamb. Dec. l.* 4. *c.* 5. §. 1. *n.* 10. *Conc. Bon. Elbel*, *Holzm. ll. cc.* item *Reg. & Gab. ap. Croix l.* 6. *p.* 2. *n.* 1266. non vetari carnes limacum, teſtudinum, ranarum, locuſtarum, & conchyliorum. Ratio, quia hujuſmodi animalia ſaltem æquiparantur piſcibus, cum vix habeant ſanguinem, vel ſanguinem frigidum, vel nutriuntur piſcibus, aut in aquis ad inſtar piſcium. Idem ajunt *Milante p.* 265. *& Tamb. d. n.* 12. de viperis, quæ ſimiles ſunt anguillis. Idem dicunt *Elbel*, *& Holzm. ll. cc.* de lutris, caſtoribus, fibris, & de anatribus cujuſdam generis. Aves tamen, ut *Mil. & Conc. ll. cc.* licet aliquæ nutriantur in aquis, habentur ut veræ carnes, prout ſunt fulicæ, corvi marini, & ſimiles.

Dubitatur VII. Quibus pueris licite poſſint miniſtrari carnes? Certum & commune eſt poſſe pueris uſu rationis carentibus ante ſeptennium, ſicut & amentibus; *Sanch. Dec. l.* 1. *c.* 12. *n.* 6. *&* 16. *Salm. tr.* 23. *c.* 2. *n.* 20. *cum Pontm. Bon. Trull. &c.* Idem dicitur de pueris, qui adhuc poſt ſeptennium ad uſum rationis non pervenerint, ut *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1367. cum communi. E converſo nequeunt carnes miniſtrari pueris ſtatim ac, completo ſeptennio, uſum rationis adepti fuerint, ut omnino tenendum cum *Sanch.*, *Laym. Bon. Pal. Salm. &c.* contra *S. Antonin.*, *&c.* Vide dicta *l.* 1. *p.* 96. *in fine*, *v. Quæritur*. Dubium ſit, an poſſint dari carnes pueris, qui ante ſeptennium jam habent uſum rationis? Affirmant *Sancius*, *Diana*, *& Burgh. ap. Croix l.* 1. *n.* 676. & alii in pari caſu allati *n.* 270. quorum ſententia non videtur improbabilis ex doctrina *D. Thomæ*, quia, ut dicunt, lex poſitiva tantum reſpicit communiter contingentia. Sed communius & probabilius negant *Sanch. l. c. n.* 6. *Az. p.* 1. *l.* 7. *c.* 17. *alias* 28. *q.* 2. *in fine*, *& Salm. d. n.* 20. *cum Suar. Bon. Vill. Trull. Fill. &c.* Ratio, quia Eccleſia pro hujuſmodi abſtinentiæ obligatione non quidem determinat tempus ſeptennii, ſed tempus quo pueri ſunt capaces præcepti; & hoc ſane evenit, quando uſus rationis jam ſunt compotes facti. In dubio autem, an aliquis puer pervenerit, vel non, ad uſum rationis, poſſuntne ei carnes miniſtrari? Diſtinguendum: Si puer attigerit ſeptennium, non poſſunt, quia tunc præſumtio ſtat pro uſu rationis, & conſequenter pro obligatione, ut recte dicunt *Salm. l. c. cum AA. citatis*. Secus dicendum, ſi non attigerit; quia tunc præſumtio ſtat pro oppoſito, & ideo poſſeſſio ſtat pro libertate, ut *Salm. de Leg. c.* 3. *n.* 52. *Holzm. t.* 1. *p.* 82. *n.* 402.

Quoad eos autem, qui in diebus jejunii diſpenſantur ad 1013 carnes, attenta oportet hic advertere, quæ nuper ſancita ſunt a SS. Noſtro Pontifice *Bened. XIV.* in Epiſtola Encyclica, quæ incipit: *Non ambigimus*. Ipſam in calce hujus libri *n.* I. in extenſum reperies: ibi SS. Pontifex, graviter dolens de pernicioſa licentia plurimorum, hanc adeo invaluiſſe conqueritur, *ut nulla Apoſtolici inſtituti* (verba ſunt Epiſtolæ) *habita ratione, jejuniorum tempore palam, & impune ab iiſdem agitentur convivia, & epulæ interdictæ promiſcue inferantur*. Hinc in prædicta Epiſtola, & clarius in altera, quæ incipit: *In ſuprema*, (& hanc reperies poſitam *n.* II.) ita Pontifex ſancit: *Non quibuſcunque, quacunque occaſione, ſive multitudinis indiſcriminatim ob legitimam cauſam, & de utriuſque medici conſilio (dummodo nulla certa, & periculoſæ affectæ valetudinis ratio intercedat, & aliter fieri neceſſario exigat) in Quadrageſima, aliiſque anni temporibus, & diebus, quibus carnium, ovorum, et lacticiniorum eſus eſt prohibitus, diſpenſari contigerit, ab omnibus omnino, nemine excepto, unicam comeſtionem ſervandam, et licitas, atque interdictas epulas minime eſſe apponendas, tenore præſentium declaramus, et edicimus*.

Hic ab aliquibus dubitatum fuit, an diſpenſatus ad carnes 1014 licita poſſit aliquem piſciculum, ſive cibum legalem, non in conviviis, neque cum ſcandalo, ſed in privata menſa aliquando moderate comedere? Ad hoc dubium quidam modernus Auctor (*de Paulo in Addit. ad Fol. Pot.*) animadvertens relata verba SS. noſtri Pontificis, quæ ſub initio primæ Bullæ præmittuntur, ut ſupra: *Ut nulla Apoſtolici inſtituti*, *Sacratiſſimique Præcepti habita ratione, jejuniorum tempore palam, & impune ab iiſdem aguntur convivia, & epulæ interdictæ promiſcue inferantur*. Sic reſpondet: „(In conviviis igitur, lautiſque menſis promiſcue carnes, ac legales cibos concedere prohibetur. At ſi privatæ ſint menſæ, & nullum ſit ſcandalum, diſpenſatos ad carnes, legales etiam cibos cum illis edere, ſi debita cum moderatione fiat, non ad ſatietatem, non immodice, non ad gulæ delectationem, ſed ad ſtomachi appetentiam, minime cenſetur hac Bulla prohibitum; Nonne & actus poſſet eſſe temperantiæ, ut, ſi quis, ne comedat duo fercula carnis, unum carnis, legale alterum edat? Nec enim illa SS. Pontifex vult eſſe vitanda, quæ Theologorum ſenſus probat, ſed ea, quæ ſolum abuſum redolent laxitatis)„. His tamen non obſtantibus, attentis duabus Bullis N. SS. P. Benedicti XIV. nempe Bulla, *Non ambigimus*, & Bulla, *Libentiſſime*, quæ afferuntur in fine Tomi II. præfata opinio non videtur probabilis; quia, licet in prima Bulla fiat obiter mentio de conviviis, non ideo tamen infertur, quod prohibitio fuerit facta tantum pro conviviis: nam in primis Bulla generaliter prohibet diſpenſatis, ne piſcibus

ſcibus

ſcibus veſcantur; ſecundo, Pontifex aſſerit hanc Bullam emaneſſe ad inſtar alterius ſui Reſcripti eodem anno editi, quo cum diſpenſaſſet generaliter ad carnes, expreſſe vetuit apponi promiſcue licitas, atque interdictas epulas: Quis autem dicet, tunc Pontificem prohibuiſſe diſpenſatis eſum piſcium tantum in conviviis? Deinde per alteram prædictam Bullam, *Libentiſſime*, & per inſertam ibi Conſtitutionem, *Si Fraternitas*, videtur hoc dubium omnino ablatum: ibi enim Pontifex præcepit Medicis, ne dent facultatem veſcendi carnibus tempore vetito, niſi geminis adjectis conditionibus, ſcilicet *unica in die comeſtionis, & non permiſcendarum epularum*. Ergo diſpenſatis ad carnes interdicti fuerunt pariter piſces, tam in conviviis, quam in menſa privata, cum licentiæ Medicorum non dentur ad carnes edendas tantum in conviviis, ſed etiam in menſa privata. Tandem in præfata Conſtitutione, *Si Fraternitas*, ad *Quæſitum* 4. ſolis diſpenſatis ad ova conceditur eſus piſcium; & negatur diſpenſatis ad carnes, nec ullam ibi Papa mentionem facit de conviviis, ſed generice loquitur. Præterea præfatus Auctor *de Petio l. c.* notat in præfata, & ſequenti Epiſtola noſtri SS. Pontificis Bened. XIV. non reprobari opinionem, quod extra Quadrageſimam non ſit obligatio de jure communi, in diebus jejunii abſtinendi a lacticiniis, juxta dicta *n.* 1009. Et quidem valde probabiliter; nam licet in præfata Epiſtola, *In ſuprema*, ut ſupra, dicatur: *In Quadrageſima, aliiſque anni temporibus & diebus, quibus carnium, ovorum, & lacticiniorum eſus eſt prohibitus, diſpenſari contigerit, &c.* Per hæc tamen verba, aſſertive prolata, nulla apparet facta a Pontifice de hoc peculiaris ſanctio; & illa prohibitio lacticiniorum rationabiliter intelligitur aſſerta relative ad tempora Quadrageſimæ, in quibus procul dubio eorum eſus eſt vetitus.

1015 Inſuper alia Epiſtola edita die 10. Junii 1745. quæ incipit, *Libentiſſime*. (Vide Epiſtolam poſitam *n. III. in fine*) noſter SS. Pontifex declaravit I. quod duo prædicta præcepta pro diſpenſatis ad carnes, ſcilicet de unica comeſtione in die facienda, & de non permiſcendis epulis, obligant ſub gravi. II. quod diſpenſati ad carnes in veſpertina refectiuncula uti debeant *eo cibo, eaque portione, quibus utuntur jejunantes rectæ meticuloſæ conſcientiæ*. III. quod iidem diſpenſati ſervare debent horam jejunantibus præſcriptam. IV. quod pro diſpenſatis ad carnes epulæ licitæ ſunt ipſæ carnes, interdictæ vero ſunt piſces, adeo ut utramque ſimul adhibere non poſſint. V. quod præceptum de dictis epulis non miſcendis dies quoque Dominicos Quadrageſimales complectatur. VI. quod lex non reſpiciet eos, qui gaudent Bulla Cruciatæ. VII. quod prædicta duo præcepta urgeant diebus jejunii, etiam extra Quadrageſimam. Hic autem notandum, quod diſpenſati ad carnes minime prohibentur ſecundam comeſtionem facere, ſi ſint diſpenſati ob debilitatem virium, ut *Salm. cap.* 2. *numer.* 26. cum *Wigandt*; Et idem declaratur in Epiſtola noſtri Summi Pontificis verbis, ut ſupra: *Dummodo nulla certa, & periculoſa affectæ valetudinis ratio intercedat, &c.*

Quæritur hic, an diſpenſati ad carnes poſſint ſine læſione jejunii edere carnes non ſalubres, nempe porcinas, & ſimiles? Affirmant communiſſime DD. & quidem probabiliter, tum quia licentia ad carnes generaliter impertita, non eſt reſtringenda ad ſolas ſalubres; tum quia alias diſpenſati pluribus ſubjicerentur ſcrupulis, non raro dubitando, quænam carnes noceant, vel proſint. Ita *Lugo de Juſt. D.* 3. *num.* 139. *Sanchez Dec. l.* 4. *c.* 1. *num.* 59. *Croix lib.* 3. *part.* 2. *num.* 1313. *Tamb. Dec. l.* 4. *c.* 5. §. 1. *n.* 8. *& Salm. tr.* 23. *de* 3. *Præc. c.* 2. *n.* 21. *cum Villal. Trull. Diana, &c.* Veruntamen *P. Concina t.* 5. *p.* 173. *n.* 6. adducit quoddam Edictum Clementis XI. Romæ publicatum die 24. Febr. an. 1703. & confirmatum an. 1704. ubi diſpenſatis in Quadrageſima permittuntur tantum carnes ſalubres. Sed advertendum cum *P. Viva de Jejun. quæſt.* 10. *a.* 1. *num.* 4. *& Gapellotto, ac aliis ap. eundem Concina*, Edictum illud non fuiſſe generale pro tota Eccleſia, ſed tantum pro Statu Romano, idque declaratum fuit e N. SS. P. Benedicto XIV. prius in libro Notificationum (*tom.* 1. *Notif.* 15. *num.* 24.), ubi teſtatur hujuſmodi Edictum emanatum fuiſſe a Clemente tanquam Epiſcopo Romæ. Deinde expreſſius id declaravit in ſua Bulla de Jejunio, *Non ambigimus*, in qua loquens de præfato Edicto (ubi, ut diximus, vetitum fuit diſpenſatis edere carnes inſalubres, & inſuper in eodem Edictu ſimul præſcriptum fuit diſpenſatos teneri ad unicam comeſtionem) dicit: *Nolumus tamen vos ignorare cum hujuſmodi neceſſitate, & ſervandam eſſe unicam comeſtionem, ſicut alias hic Romæ, ac nos ipſi hoc anno, urgentibus cauſis diſpenſantes, expreſſe præſcripſimus*. Nota To *ſicut alias hic Romæ*, ergo clare exprimit noſter Papa Benedictus Decretum illud, ubi ſimul præſcripta fuit quoad diſpenſatos unica comeſtio, & eſus carnium tantum ſalubrium, fuiſſe particulare ſolum pro Roma. Noſter autem Pontifex tale Decretum ampliavit quidem pro tota Eccleſia quoad partem unicæ comeſtionis, non vero quoad prohibitionem carnium inſalubrium. Advertendum tamen, quod in Bulla, *Libentiſſime*, ejuſdem Benedicti XIV. (Vide in fine *Tomi II. Epiſt. III. verſ. Innocentius III.*) dicitur, quod, interveniente aliqua urgentiſſima neceſſitate diſpenſandi ad eſum carnium cum univerſa quadam Civitate, aut Gente, tunc tantum a Sede Apoſtolica *carnis, ſalubris tamen, facultas conceditur*. Hoc enim æquum fuit ſic diſponere, & ſtrictius procedere, cum agatur de univerſo Populo. Quod autem in præfata Bulla diſponendum ſancitur pro univerſo Populo, non habetur ſancitum quoad diſpenſationem pro ſingulis perſonis.

„ 3. Conditio eſt certa hora refectionis; quæ eſt circa me- 1016 ridiem, niſi aliud loci conſuetudo ferat. Idque non mathematice computandum, ſed moraliter. Dictam autem horam notabiliter ſine juſta cauſa prævenire, mortale putat *Nav.* & quidam alii; ſed probabilius docent eſſe veniale *Tolet. & Filliuc.* eo quod non violetur ſubſtantia, ſed tantum circumſtantia. *Tol. Leſſ. d.* 2. *n.* 13. Vid. *Laym. c.* 3. *n.* 10. *& ſeq.*

„ Dixi 1. *notabiliter, & ſine cauſa*: quia prævenire ex juſta cauſa, v. g. ſi iter faciendum, ſi hoſpites dimittendi, &c. & abſque ea, per mediam horam tantum, nullum peccatum videtur eſſe. Dilatio in veſperam, & licita eſt, & laudabilis, ſi nihil ante ſumas.

Quæritur, an antevertens notabiliter ſine cauſa horam meridianam graviter peccet? Primitus compertum eſt, horam refectionis fuiſſe veſpere poſt ſolis occaſum. Deinde retroacta eſt ad horam nonam, nempe ad horam mediam inter meridiem, & occaſum. Verum e XIV. ſeculo conſuevit refectio fieri ad horam ſextam, ſive ad meridiem. Hæc autem hora non mathematice, ſed moraliter computanda eſt, ut docet *D. Th.* 2. 2. *q.* 147. *a.* 7. *ad* 2. ubi ait: *Ad jejunium requiritur hora determinata, non ſecundum ſubtilem examinationem, ſed ſecundum groſſam æſtimationem; ſufficit enim, quod ſit circa horam nonam*; hæc enim tunc erat hora refectionis. Quæ autem dicenda eſt notabilis anticipatio? Alii dicunt, ſi refectio anticipetur plus, quam hora; Alii tamen probabilius, ſi tantum hora, ut *Az. t.* 1. *l.* 7. *c.* 11. *q.* 4. *Conc. t.* 5. *p.* 277. *n.* 6. *Elbel t.* 2. *p.* 160. *n.* 444. *Holzm. t.* 1. *p.* 333. *n.* 6. Quamvis apud plures Religioſos, ut ait *Elbel loc. cit. cum Croix, Spor. & Tamb.* receptiſſima ſit conſuetudo anticipandi prandium per integram horam. Ceterum omnibus licitum eſt anticipare infra horam, etiam ſine cauſa. An autem notabilis anticipatio ſit mortalis? *Prima* ſententia probabilis affirmat cum *Az. l. c. Sanch. Dec. l.* 4. *c.* 11. *n.* 15. *& Nav. Sylveſt. Led. Cov. &c. ap. Salm. tr.* 23. *c.* 1. *n.* 86. & hanc probabiliorem putat *Conc. l. c. n.* 5. Ratio, quia ſicut datur præceptum de unica comeſtione, ſic etiam datur de comeſtionis tempore. *Secunda* vero ſententia communior, & probabilior negat, eamque tenent cum *Buſ. Leſſ. l.* 4. *c.* 2. *n.* 15. *Tol. l.* 6. *c.* 2. *Bon. q.* 1. *p.* 4. *n.* 3. *Pal. p.* 2. §. 3. *n.* 3. *Laym. l.* 4. *tr.* 8. *cap.* 1. *n.* 11. *Spor. de* 3. *Pr. ſect.* 5. *n.* 23. *Elbel p.* 160. *n.* 443. *Holz. t.* 1. *p.* 333. *n.* 6. *Salm. d. c.* 2. *n.* 87. *cum Innoc. Recch. Archid. Vill. Fill. & Rodr.* Ratio, quia hora non eſt de eſſentia jejunii, ut ipſi Contrarii fatentur, ſed eſt circumſtantia tantum accidentalis; Unde, ſicut in Officio Divino, licet hora recitationis ſit præcepta, anticipatio tamen non eſt mortalis; ita nec etiam in jejunio. Hinc non valet dicere, quod eſto horæ determinatio non ſit de eſſentia jejunii, eſt tamen conditio ab Eccleſia præſcripta; Nam reſpondetur, quod hæc conditio vel non obligat ſub gravi, vel an obliget ſub gravi, ſaltem non conſtat; & ideo ad mortale non obligat, juxta dicta *numer.* 53. Neque officit, quod anticipando, finis jejunii fruſtretur; quia (ut bene reſpondet *Elbel*) maceratio, quæ mane habenda erat, compenſatur poſtea, licet cum minori difficultate; ſed hæc diminutio non reputatur gravis; præterea quod finis præcepti non cadit ſub præcepto. Nemo autem dubitat, quin hujuſmodi notabilis anticipatio ſit ſaltem veniale; a quo excuſat quælibet cauſa rationabilis, nempe iter inchoandum, urgens negotium, debilitas complexionis, urbanitas, & ſimilia. Ita *Elbel, Holzmann, Sporer ll. cc. & Salm. numer.* 90. *cum Pal. Azor. Nav. &c.*

„ 1. Non ſolvitur jejunium per diviſionem prandii, ob 1017 negotium incidens, vel ſi quid ſumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamve cauſam rationabilem, ut apud Religioſos faciunt miniſtri, & lectores menſæ, qui non niſi unicam refectionem intendunt. * (*Ita Caj. Bon. Leſſ. Pal. & Salm. num.* 51. *Et ita præſcripſit S. Benedictus in Reg.* 28.) * Et hinc *Sanchez t.* 2. *opuſc. l.* 5. *c.* 1. *dub.* 34. *Eſcob. t.* 1. *E.* 7. *c.* 3. *n.* 29. excuſant famulos menſæ miniſtrantes, ſi aliquid prægustent, aut ex reliquiis guloſe ſumant, tum ut melius ſerviant, tum ut famem ſublevent; intellige, ſi cum illorum refectione licita moraliter uniatur. * (*Ut ait etiam Elbel tom.* 2. *p.* 161. *num.* 448. *cum Leſſ. Tamb. Sporer numer.* 13. *cum Azor. Nav. Diana, & Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1280.) * Nec ſolvitur per ſumtionem electuariorum, vel crebriorem hauſtum (ante quem modicum ſumere, ne potus noceat, permittit *Azorius, Eſcob. t.* 1. *E.* 7. *cap.* 3. *num.* 28.); & quidem toties, quoties biberit, dummodo non in fraudem jejunii, verbi gratia 5. vel 6. amygdalas, vel quid ſimile, *Regin. &c.* cum *Dian. p.* 1. *t.* 9. *R.* 24. quia ordinantur potius ad alterationem corporis, vel digeſtionem ciborum, quam nutritionem.

Quæritur I. an liceat ſine fractione jejunii, ſumere toties 1018 quoties libuerit aliquid cibi ante potum, ne potus noceat? Affirmant *Paſq. Fag. Dian. & Leander* (*apud Salm. tr.* 23. *cap.* 2. *num.* 66.), qui citat *D. Thom. Sylv. Sanch. Bonac. &c.* Sed recte contradicunt *Salm. numer.* 68. *cum Caj. Abul. &c.* qui dicunt nequaquam *D. Thomam*, nec alios citatos a *Leandro*, id permittere toties, quoties, ſed tantum vix pro una vice, in quo conſentiunt ipſi *Salm. & Concina tom.* 5. *pag.* 255. *n.* 3. Alii vero, ut *Elbel tom.* 2. *pag.* 165. *n.* 446. cum communiſſima, ut aſſerit, *Sporer ſ.* 5. *n.* 14. *Laym. l.* 4. *tr.* 8. *c.* 1. *n.* 7. *Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 1293. id permittunt, ſi non fiat frequenter.

Quæritur II. an *Electuaria* frangant jejunium? Electuaria 1019

dicuntur ea, quæ ex electis rebus, puta ex ſaccharo & junipero, aut cedro conficiuntur, vulgo dicta *Conſerve*, ut *Concina tom. 5. pag. 203. n. 8. & Elbel t. 2. p. 161. n. 447. cum D. Th.* loco mox citando; non autem intelliguntur potiones de *Kaffè*, & herba *Thè*, quæ omnino ad libitum quidem permittuntur, ut bene ajunt *Croix l. 3. p. 2. n. 1292. Holzmann t. 1. p. 337. n. 21. Milante in Prop. Ex. 23. p. 257. & Elbel p. 156. n. 433. cum communi*. De præfatis autem Electuariis ſic docet *D. Th. 2. 2. q. 147. a. 6. ad 3.* ubi ait; *Electuaria, etiamſi aliquo modo nutriant, non principaliter aſſumuntur ad nutrimentum, ſed ad digeſtionem ciborum; Unde non ſolvunt jejunium, ſicut nec aliarum medicinarum aſſumtio; niſi forte aliquis in fraudem electuaria in magna quantitate aſſumat per modum cibi*. Hanc doctrinam S. Doctoris communiter ſequuntur *Holz. l. c. p. 338. R. 2. Elb. p. 161. n. 447. Spor. n. 14. & Salm. c. 2. n. 42. cum Caj. Leſſ. Nav.* Laym. *&c.* An autem hæc, ob ſolam delectationem ſumta, jejunium lædant? Negant *Salm. n. 53. cum Abul. & Sylv.* modo ſumantur in parva quantitate: utuntur ratione *D. Thomæ*, ſcilicet quod Electuaria non ſumuntur ad nutriendum, ſed ad digeſtionem adjuvandam; ſicut vinum, etiamſi vere nutriat, & ad delectationem ſumatur, tamen, quia non eſt ad nutriendum inſtitutum, non frangit jejunium. Sed oppoſitum tenendum cum *Concina p. 203. n. 8.* qui citat *Leand.* Fag. *&c. ac Dian. Coord. tr. 6. R. 95. n. 2.* Ratio, quia ideo Electuaria licite ſumuntur in parva quantitate, eo quod, cum aſſumuntur ut medicamentum, adeſt ſufficiens cauſa excuſans a veniali; cum autem ſumuntur ad delectationem, deficit cauſa, & propterea nequeunt ſumi ſine culpa. Nec obſtat ratio *D. Thomæ*, ut ſupra oppoſita; quia, cum dicat S. Doctor non poſſe ea ſumi per modum cibi, utique conſequenter excludit poſſe ſumi ad delectationem. Neque etiam valet paritas vini, nam vinum per ſe habet rationem potus, & non cibi, ut per ſe habent Electuaria. Ceterum, ad excuſandum ſufficit quælibet rationabilis cauſa, licet non tam gravis, puta ad digeſtionem ciborum, ut ait S. Thomas, ſive ad confortandum ſtomachum, ad tollendum fœtorem oris, ad conſervandam vocem, & ſimilia; Ita *Spor. d. n. 14. & Elbel l. c.* Et ſic probabiliter excuſantur ii, qui aliquid ſumunt, ne vires deficiant, quando prandium differre debent ultra horam communem, ut docent *Pal. t. 7. tr. 1. D. 3. §. 2. n. 3. cum Az. Tol. Sa, Nav. & Val. Leſſ. ac* Layman *apud Croix l. 3. part. 2. num.* 1282.

1020 Quæritur III. Per quantum temporis prandium moraliter non interrumpatur, itaut illud continuari poſſit? *Tamb. Dec. l. 4. c. 5. n. 16. & Fill.* apud *Dian. part. 1. Tract. 9. Reſ.* 32. dicunt, ſi nulla adſit cauſa, non interrumpi prandium per quadrans cum dimidio, etiamſi decreveris non amplius comedere; imo *Elbel tom. 2. pa. 158. n.* 438. concedit id etiam per ſemihoram. Per horam procul dubio interrumpitur prandium, ut *Salm. tr. 20. c. 11. num.* 38. Quando vero intercedit negotium *Sanch. Conſ. l. 5. cap. 1. D. 24. num. 1.* cum aliis, & *Viva Qu. 10. A. 2. n.* 4. dicunt, nec etiam per horam prandium interrumpi. Imo *Joan. Sanchez* extendit adhuc ad duas horas; Et quamvis hoc non admittant *Salm. tr. 23. c. 2. n.* 49. attamen *Tamb. Dec. l. 4. c. 5. §. 2. n. 15.* cum *Fag. & Lezan. Dian.* apud *Croix l. 3. p. 2. n. 1279.* abſolute concedunt; Et ſane probabiliter, quando quis non ſufficienter ſe refecit, ut ait *Holzm. t. 1. p. 338. n. 22.* Imo *Croix l. c. cum Leand. Steph. & Paſq.* adhuc probabiliter concedunt, quantumcumque ſit ſero, poſſe eum redire ad prandium; Dummodo (addunt) retinuerit intentionem redeundi, & non ſufficienter ſe refecerit; Sed caſu quod aliquis non poſſet tolerare jejunium ſine magno incommodo, puto, etiam ſine illa intentione, poſſe redire, quia Eccleſia nunquam intendit obligare ad diem tranſigendum ſine ſufficienti refectione; Et hoc concedere videntur etiam ipſi *Salm.* ſequenti *n. 50. in fine* cum *Leſſ. Trull. & Fill.*

Quæres IV. an quis, poſtquam ſurrexit a menſa animo non amplius comedendi, poſſit iterum ad comedendum redire? Negat *Nav.* Sed affirmant *Leſſ. l. 4. c. 2. D. 2. Roncaglia c. 1. q. 1. R. 1. ac Bon. Trull. & Vill.* apud *Salm. c. 2. n.* 50. qui merito probabile putant, ſi convivæ adhuc comedant, vel ſi in menſa apponatur aliud ferculum, quod ille ignorabat apponendum; ut ait *Sanch. n. 5. & Salm. n. 16.* cum *Villal.* quia adhuc moraliter cenſetur idem prandium durare. Id autem quod dicunt *Nav. Sylv. & Pal.* ſcilicet, quod qui cauſa itineris mane jentaculum ſumpſerit, non tenetur ad jejunandum, ſi poſtea non proficiſcatur; Recte id negant *Salm. Leſs. Trull. et Fill.* niſi quando per illam unicam comeſtionem non poſſit is reliquo die commode jejunare; Nam alias, cum eſſentia non adhuc ſit deſtructa, tenetur utique jejunium ſervare.

Quæritur V. Quamdiu liceat protrahere prandium? Probabiliter reſpondent *Tamb. l. 4. c. 4. §. 2. n. 15. et Croix l. 3. p. 2. n. 1283. cum Fagund.* licere uſque ad duas horas; Imo *Elbel t. 2. p. 158. n. 437. cum Gobat.* concedit uſque ad tres, vel quatuor horas, ſaltem pro Germanis, juxta eorum morem; ſed *Croix* merito dubitat, an hæc conſuetudo ſit approbata; niſi, ut ait, poſt duas circiter horas apponantur ſola bellaria, vel cibi leviores; maxime ſi poſtea veſperi omittatur refectiuncula; Hocque ego nec approbo, nec reprobo.

1021 „ Excipe tamen 1. Si quis ſumeret lac, juſculum, & ſimilia, quæ ſive ſorbeantur, ſive comedantur, non habent „ rationem potus, ſed cibi, ac principaliter referuntur ad „ nutriendum* (*Eſt commune apud Salm. n. 57. cum Sanchez. „ Trull. etc.*)* 2. Si quis poma, pira, vel etiam uvas in „ magna quantitate ſumeret; quia habent rationem cibi. „ *Dic.* & alii *6. Dian. p. 9. t. 6. R. 14.** (*Etiamſi ſolum ſuccum deglutias. Salm. n. 64. Et idem de uva, ex communi „ Salm. n. 65. (contra Pal.) Et idem dicit Viva q. 10. a. 1. „ n. 8. de peponibus, vulgo* melloni d' acqua, *ut eſt communiſſima contra quendam Anonymum, qui improbabiliter contrarium ſcripſit*)* 3. Niſi quis in magna quantitate electuaria in fraudem jejunii ſumeret. Qui vero in potu valde „ excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra „ jejunium peccaret, ſaltem mortaliter. „ *Laym. l. c. n. 7.*

Quæritur hic I. An potus vini frangat jejunium? Non du- 1022
bitandum, quod, ut teſtantur plures Patres, S. Chryſoſtomus, S. Hieronymus, S. Baſilius, &c. juxta primam Eccleſiæ diſciplinam antiqui Chriſtiani in jejuniis omnino vino abſtinebant. Sed nec etiam dubitandum, quod hodierno tempore potio vini non eſt interdicta, ſi ſumatur in comeſtione, vel extra, ad ſedandam ſitim, adve digeſtione juvandam, vide *P. Concina t. 5. pag. 199. n. 2.* Et patet *ex c. Denique, Diſt.* 3. ubi Gregorius Magnus ſic ait: *Vinum quoque ita bibere permittitur, ut ebrietatem omnino fugiamus*. Attamen dubium ſit, an vinum ſumptum extra refectionem ad ſedandam famem lædat præceptum jejunii? *Prima* ſententia affirmat, quam tenent *Sylveſt. v. Jejunium n. 9. Nat. Alex. l. 4. a. 7. Reg.* 14. item *S. Anton. Abul. Reg. &c. ap. Salm. de 3. Præc. c. 2. n.* 55. Et hanc videtur tenere *D. Th. in 4. Sent. D. 15. q. 3. a. 4. q. 1. ad* 1. his verbis: *Qui potat extra horam unicæ comeſtionis, non dicitur bis manducare, & propter hoc nec ſtatutum Eccleſiæ frangit; niſi fraudem faciat, quia legem violat, qui in fraudem legis aliquid facit*. Ratio igitur hujus ſententiæ eſt, quia, licet bibens vinum ad famem extinguendam non peccet frangendo jejunium, peccat tamen fruſtrando finem jejunii. Hæc ſententia eſt probabilis, ſed probabilior eſt mihi ſententia oppoſita, quam tenent *Sanch. Conſ. l. 5. c. 1. dub. 23. n. 3. Nav. Sum. c. 21. n. 13. Az. l. 7. c. 10. q. 6. Ronc. tr. 9. c. 1. q. 6.* qui hodie certam vocat, & *Salm. c. 2. n. 56. cum Leſſ. Laym. Pal. Bon.* & aliis communiter. Ratio, quia, ut ipſe *D. Th. eod. l. c.* docet: *Statutum poſitivæ legis non attendit intentionem obſervantis, ſed ipſum actum, eo quod modus virtutis non cadit in præcepto, ſed eſt finis præcepti*. Si igitur modus virtutis, ſeu finis præcepti non cadit ſub præcepto, ergo non peccat contra præceptum, qui modum virtutis, ſeu finem præcepti non obſervat, quia utitur jure ſuo. Neque huic obſtat dicere, quod, ſi hoc eſſet, non peccaret qui ſine juſta cauſa laborem aſſumeret, ut poſſet jejunium ſolvere; quod verum non eſt, ut dicemus in *Dub. ſeq. n.* 1045. Sed reſpondetur, aliud eſſe apponere impedimentum contra præceptum, aliud contra finem præcepti: Quando labor aſſumitur ad non jejunandum, peccatur quidem contra jejunii præceptum, eo quod Eccleſia, præcipiendo jejunium, præcipit ſimul non apponere impedimentum proximum ad jejunandum; At in noſtro caſu potus vini ad ſedandam famem non eſt contra præceptum jejunii, ſed contra finem jejunii, qui non cadit ſub præcepto, & ideo talis potus non eſt ſaltem culpa gravis; & forte per ſe nec venialis, quia potu vini non omnino fruſtratur finis jejunii, ſicut fruſtratur per ſumptionem cibi, qui ab Eccleſia vetatur.

Quæritur II. An frangat jejunium potus cerviſiæ ex hordeo, & ceraſis confectæ, aut aquæ mixtæ ſaccharo, & ſucco cinnamomi, vel mali cedrini, vulgo dictæ *Limonata*, ſive *Sorbetto*? Certe ſi cum parva aqua magna rerum harum quantitas miſceatur, jejunium frangitur; Secus, ſi parva quantitas cum magna quantitate aquæ, quia tunc judicantur iſti veri potus, eo quod alia, quæ cum aqua miſcentur, ita liquefiunt, ut videantur propriam naturam amiſiſſe. Ita communiter *Wigandt p. 738. n. 97. Ronc. c. 1. q. 6. Elbel t. 2. p. 156. n.* 433. cum communiſſima, *Concina t. 5. p. 204. n. 9. Viva q. 10. a. 1. n. 8. Mazzotta t. 1. p. 425. Croix l. 3. p. 2. n. 1292. cum* Leand. *& Steph. Tamb. de Præc. Eccl. c. 5. n. 8. & Salm. c. 2. n.* 57. Nec obſtat dicere, quod aqua mixta ſaccharo, cum congeletur, mutet naturam; quia mutatio naturæ importat privationem prioris eſſe, ad quod redire non poſſit: ſed aqua congelata liquefit ſtatim ac ori admovetur, ergo naturam non mutat. Confirmatur: ſi gelum mutaret naturam, accideret quod in ſpeciebus congelatis vini poſt Conſecrationem deſineret ibi eſſe Chriſtus, ſed hoc eſt contra Rubricam Miſſalis (*c. 10. n. 11.*), ubi præcipitur, ut ſi Sanguis congeletur, debeat igne liquefieri, & ſumi. Inſtabis: Si quis uvam manibus exprimat, & ſuccum tamen deglutiat, quippe jejunium frangit, unde non refert, quod aqua illa liquefacta deglutiatur. Sed reſpondetur: Liquor intra uvas non eſt quidem in forma potabili, ſed in forma cibi, & per maſticationem deglutitur; ſed aqua congelata non jam per maſticationem deglutitur, ſed ore immiſſa, cito per ſe ipſius oris calore liquefit, & ad priſtinum ſtatum redit, ſicque naturam potus non amittit, & ut potus habetur.

Quæritur III. An potio *Chocolatis* frangat jejunium? *Pri-* 1023
ma ſententia, quam tuentur *Cardinalis Brancatius in ſua Diſſert. de Chocol. Eſcob. tom. 12. pag. 93. dub. 28. Hurtad. p. 2. tr. 10. c. 5. n. 98. Holzmann. tom. 1. pag. 337. n. 21. Viva de 3. Præc. q. 10. a. 1. n. 8.* item *Machad. Avila, Henriq. Quintanad. apud Guimenium*, & probabilem putant *Felix Poteſtas pag. 307. num. 2877. & Tamb. l. 4. c. 5. §. 2. n. 13.* qui teſtatur probabilem etiam cenſuiſſe *Card. de Lugo*; negat jejunium frangere, modo fiat uſus illius, ut eſt in Mexico; non autem, ſi ſumatur ad inſtar denſæ pultis, puta ſi miſceatur aquæ in majori aut æquali quantitate. Fundamentum hujus ſententiæ eſt, prout aliqui ex citatis AA. dicunt, quia ratio potus ſumitur a materia prædominante,

quæ

quæ hic eſt aqua. Et hoc modo ſentiunt citati Auctores hanc potionem poſſe ſumi toties, quoties libuerit; Feruntque *Hurtadus, Illuſing ap. Holzm.* eam licitam declaraſſe S. Pium V. Gregorium XIII. & Paulum V.

Secunda vero ſententia, quam tenat *Sanch. Conſ. l. 5. c. 2. dub. 23. n. 1. Sylvius 2.2.q. 147. a. 6. Laym. l. 4. tr. 8. c. 1. P. Conc. t. 5. p. 307. n. 4. Salm. tr. 23. c. 2. n. 60. Dian. p. 4. tr. 4. R. 194. Ronc. tr. 9. c. 1. q. 6. R. 4. Tamb. Dec. l. 4. n. 5. §. 2. n. 9.* & alii plures, docet frangere jejunium. Ratio, quia illa tantum potio habet rationem potus, quæ inſervit ad vehiculum alimenti, non vero quæ ipſa alimentum eſt, ut eſt lac, & juſculum; ita & chocolates. Alias, ſi quis piſces contunderet, & in aqua mixtos ſumeret, nec iſto frangeret jejunium. Hoc tamen non obſtante, prima ſententia probabilior mihi eſt, ſub limitationibus tamen, ut infra dicam. Ratio, quia potus chocolatis eo modo, quo admittemus, licet non habeat rationem potus, cum non deſerviat ad extinguendam ſitim, ut certa ſentio, & licet aliquo modo nutriat; habet tamen rationem medicinæ, quatenus juvat ad vehendum cibum, ſive ad caput, ac ſtomachum confortandum. Unde de hoc potu idem dici poteſt, quod diximus ſupra de electuariis n. 1019. cum *D. Th. 2. 2. q. 147. a. 6. ad 3.* ubi ait: *Electuaria, etiamſi aliquo modo nutriant, non tamen principaliter aſſumuntur ad nutrimentum, ſed ad digeſtionem ciborum; unde non ſolvunt jejunium, ſicut nec aliarum medicinarum aſſumptio.* Sed hac ratione medicinæ non licebit ſumere chocolatem, niſi in parva quantitate, & cum aderit aliqua rationabilis cauſa, eo modo quo licitus eſt uſus electuariorum. Hinc *P. Milante in Prop. Alex. VII. Exerc. 23. pag. 257.* loquendo de electuariis, recte ait: *Ergo etiam ex fine in præſentiarum chocolatam ad conſolidandum ſtomachum viri probi in moderata quantitate permittunt.* Accedit alia ratio extrinſeca univerſalior & forte potior, nempe conſuetudinis jam hodie communiter receptæ, quæ negari non poteſt, & quam etiam teſtantur *Salm. n. 62. in fine, & Viva, Tamb. Holzm. ll. cc. ac Felix Poteſtas n. 2879. cum Ronc. l. ſupra c.* ubi ſic ait: „(Dixi chocolatum frangere jejunium; habeo tamen rationem extrinſecam, quæ certum mihi redditur, jejunium non frangere: Hæc autem fundatur in univerſali conſuetudine, quam ſciunt & tolerant Prælati Eccleſiæ, quæ conſuetudo legi derogavit)„ Hæc autem ratio conſuetudinis (etſi in alio caſu) confirmatur a *D. Th. 2. 2. q. 147. a. 4. ad 3. in fine*, ubi differens de operariis, & peregrinantibus, an excuſentur a jejuniis, ait excuſandos eſſe, ſi immineat neceſſitas, & deinde ſubdit: *Videtur tamen in talibus recurrendum eſſe ad Superioris diſpenſationem, niſi forte ubi eſt conſuetudo, quia ex hoc ipſo, quod Prælati diſſimulant, videntur annuere.* Cum vero ratione conſuetudinis potus chocolatis admittitur, cenſeo cum *Salmanticenſibus d. n. 62. in fine*, hanc conſuetudinem non adeſſe, niſi pro uno tantum cyatho in diem, non toties quoties, ut alii dicunt.

Quænam autem quantitas cenſeatur parva, & juxta uſum hodie permitti poſſit? Sane improbabiliter *Paſqualig. in ſuo Tr. de jejun.* putat nimiam mediam unciam chocolatis, ut poſſit ſumi pro parva materia, inepte dicens, quod hujuſmodi quantitas plus nutrit, quam ſex unciæ alterius cibi: Unde tantum admittit octavam, vel ſextam partem unciæ. Et huic opinioni videtur adhærere *P. Conc. t. 5. p. 243. n. 5.* ubi ait ſolum poſſe admitti aliquid pulveris chocolatis cum aqua ita admixtæ, ut aqua ſapida efficiatur, & ſtomacho attemperetur: Ceterum n. 6. non dubitat chocolatem poſſe ſumi per modum medicinæ ad inſtar electuarii. Contra vero, merito *Salm. n. 63.* rejiciunt *Leand. q. 5. §. 4. & Turrian. Sum. p. 1. c. 256. dub. 37.* qui permittunt potionem duarum unciarum chocolatis. Alii, ut *Pinellus ap. Salm. Felix Poteſtas, ac Auctor Adnotation. ad Anacl. de Præc. Eccl. D. 2. q. 1. n. 6.* permittunt unam unciam & dimidiam chocolatis cum dimidia ſacchari. Rationabilius tamen *Cardin. Brancatius* admittit potionem unius unciæ chocolatis (cum quinque unciis aquæ, ut ait) non frangere jejunium; Vel, ut admittunt *Eſcobar l. c. Salm. num. 65. in fine, Viva ut ſupra, & Renzius de Præcept. Eccl. c. 2. q. 18. cum Hurtad.* unam unciam chocolatis cum dimidia ſacchari. Spectata autem hodierna conſuetudine, *P. Milante loc. cit. pag. 256.* ſic ſcribit: *Dico in præſentiarum eſſe abſolute licitam chocolatæ potionem in moderata ſeſquiunciæ quantitate* (ideſt unciæ cum dimidia), *quia parvitas materiæ ex conſuetudine introducta & tolerata ab Eccleſia omnino excuſat a culpa. Dixi ex tolerantia Eccleſiæ, quia ex laudata permiſſione hodie chocolata in præfata quantitate ſumpta communalis potus ſemel duntaxat in die permiſſus evaſit.* Et quidem valde probabiliter, dum communis uſus fert, ut mihi conſtat, non minus quam unciam cum dimidia chocolatis in ordinariis cyathis ſolere immitti. Dicit autem *Viva*, quod tunc chocolates habet rationem potus, quando uncia chocolatis, & media ſacchari, miſcentur ſeptem unciis aquæ. Sed hoc videtur contra communem uſum, neque hoc congruit ei quod dicit ipſe *Viva*, & quod profeſſunt *Leander, Diana, Eſcob. Poteſtas, &c.* nempe tunc chocolatem non habere rationem potus, cum illa æquat quantitatem aquæ. Unde melius videtur ſufficere, quod præfata permiſſa quantitas ſumatur cum aqua, quæ de more ſolet in uſualibus cyathis adhiberi.

1024 „ 2. Jejunium non ſolvitur per collatiunculam veſpertinam,
„ etſi hæc non ad ſomnum, ſed ad nutritionem ordinetur:
„ quia conſuetudo permittit. Addo, *veſpertinam*: quia ſine
„ cauſa non licet illam ſumere mane, vel meridie: ex juſta
„ tamen cauſa licet utrumque; ut ſi fiat ratione debilitatis,
„ negotiorum, ſtudiorum; ſine ea erit veniale tantum, cum
„ non violetur ſubſtantia jejunii" (*Ita Viva Q. 10. A. 3.*
„ *n. 5. & Salm. c. 2. n. 82. cum Leſſ. Tol. Sanch. Cajet. Fill.*
„ *& communi. Ibidem dicunt Fagund. & Leand. quod venatio ſufficit pro cauſa juſta tempus commutandi.*)"

„ Quoad ejus quantitatem, communiter deſignatur quarta
„ vel quinta pars integræ cœnæ, ut contra *Dian. 1. p. tr. 4.*
„ *R. 117. Turr. &c.* docet *Reg. c. 2. l. 6. n. 185. Laym. c. 1.*
„ *n. 9. Fill. t. 2. tr. 27. p. 2. c. 2. q. 7. n. 33.* dicens, ita de-
„ ciſum eſſe in celebri Academia Theologorum, qui omnes
„ in quartam partem conſenſerunt. Idem probat *Eſcob. t. 1.*
„ *E. 13. c. 3. n. 61.* ſiquidem cœna ordinaria duarum libra-
„ rum pondus non excedet, quia talis in reliquis præceptis
„ modica cenſetur, ac proinde tanto quis magis, minuſve
„ peccat, quanto magis, vel minus tranſgreditur. Adde,
„ quibuſdam locis ex conſuetudine plus permitti ſecularibus,
„ quam religioſis, nobilibus, quam plebeis, & in frigidis
„ regionibus, quam in aliis, ut notat *Laym. l. 4. t. 8. c. 1.*
„ *& Bon. l. c.* Plus item quibuſdam in locis in vigilia Na-
„ tivitatis Domini, & alibi in cœna Domini, permitti ex
„ conſuetudine dicit *Med. Cajet. n. 34. & Sanch. in opuſc.*
„ *Eſcob. t. 1. E. 9. c. 3.* Quod *Bon.* non improbat; ubi ea
„ conſuetudo eſt recepta.

„ Quoad qualitatem, in ea prohibentur cibi ob nutritio-
„ nem communiter ordinari, quique inter fercula fere appo-
„ nuntur. Permittuntur autem leviores, ut fructus, aliave
„ ex ſaccharo, & melle confecta; & pro more regionis pa-
„ rum butyri, & caſei, ut in regionibus ſeptemtrionalibus,
„ ob fructuum inopiam, *Laym. l. c. n. 9.*

In ſerotina igitur refectione duo ſpectanda ſunt, quantitas, 1025
& qualitas cibi. Sed hic ante omnia animadvertendum præcipue in his attendendam eſſe conſuetudinem locorum, ut bene advertunt *Caj. 2. 2. q. 147. n. 6. §. 2.* & alii paſſim; Certum enim eſt, quod ubi agitur de conſuetudine, tam circa jejunium, quam circa omnes alias Eccleſiæ leges, quibus nemo negat per conſuetudinem derogari poſſe, auctoritas Doctorum recentiorum, licet pauciorum, qui ſoli de poſteriori moderna conſuetudine teſtari poſſunt, pluris facienda eſt, & ſine dubio præferenda auctoritati, etſi communiori AA. antiquorum, qui nihil de conſuetudine impoſterum introducenda ſcire poterant. Cum autem Auctores de aliqua conſuetudine teſtantur, id non temere, & ſine ſufficienti fundamento aſſeruiſſe credendum eſt. His poſitis, omnibus patet, quod antiquitus, præter unicam comeſtionem, nulla alia refectio cibi permittebatur. Tractu temporis introductum fuit aliquid parum ſumere fructuum, herbarum, aut dulciarium ad medicinam, ne potus noceret, ut teſtantur *D. Antonin. & Caj.* de ſuo tempore. Poſtmodum conſuetudo obtinuit, etiam ad nutriendum ſumere aliquid panis, & fructuum, uſque ad tres vel quatuor uncias, ut aliqui DD. dicebant; vel uſque ad ſex, ut alii putabant. Recentiorum autem, quod quantitatem pertinet, alii, ut *Holzm. t. 1. p. 338. n. 23. cum Laym. Fill. Reg. Spor. t. 1. p. 293. n. 26. Wigandt p. 139. Reſp. 5. Croix lib. 3. p. 2. n. 1299. cum Buſ. & Elbel t. 2. p. 175. n. 481. cum Henno, & aliis, Anacl. p. 387. n. 27.* dicunt ex conſuetudine permitti jejunantibus quartam partem cœnæ; Sed hæc regula non multum mihi arridet, nam vel poteſt eſſe nimis indulgens, & ideo reprobant eam *Salm. tr. 23. c. 2. n. 71. & Diana p. 1. tr. 9. R. 1. cum aliis*, vel ſaltem eſt valde obſcura, ſcrupuliſque obnoxia. Melius igitur alii communiter aſſerunt permitti in collatiunculas octo uncias cibi: ita *Palaus t. 7. tr. 1. D. 3. §. 2. n. 7. Ronc. de 3. Pr. c. 1. q. 5. R. 1.* qui aſſerit ſic ferre hodie praxim timoratorum, *Viva eod. tit. q. 10. a. 3. n. 1. Tamb. Dec. l. 4. c. 5. §. 3. n. 1. Elbel t. 2. p. 180. numer. 493. Felix Poteſtas de Præc. Eccl. n. 2886. Mazzotta t. 1. p. 428. Diana p. 1. tr. 9. R. 1.* qui ait hanc ſententiam ab omnibus admittendam, & *Salm. cap. 2. numer. 72. cum Vill. Turr. Paſqualig. Led. Trull. Leand. etc.* communiter, qui dicunt ſic hodie tenere communem Piorum uſum, & ſic practicari ab eodem ſuorum Diſcalceatorum Ordine, ſicut apud ipſos *Salm.* teſtatur *Fagund. ex Suar.* de Societate Jeſu. Idem confirmat *P. M. Millante in prop. Alex. VII. Exerc. 23. p. 258.* qui Auctor, licet rigidarum ſententiarum fautor ſit, tamen non dubitat ſic aſſerere: „(Ut cœnula iſta innoxia ſit, debet eſſe modica, ita ut octo unciarum pondus ordinarie haud excedat quantitas illa, quæ pro refectione ſumitur; ita quidem univerſim viri qua pietate, qua doctrina pollentes docent, & ad praxim deducunt. Dixi *ordinarie*, quia juſta ex cauſa poterit eſſe majoris ponderis, quando videlicet aliquis majori eget nutrimento.)„ Quod ultimum etiam communiter DD. admittunt. Quapropter, cum cenſeant *Salm. loc. cit. cum Sanch. Viva num. 3. Elbel t. 2. p. 180. n. 484. Spor. §. 3. n. 2. et Viviald. Tamb. Leand. ac Diana apud Croix lib. 3. p. 2. num. 1300.* duas uncias in refectiuncula non reputari exceſſum gravem; conſequenter tenere debent, eum a culpa excuſari, qui majori indiget nutrimento, & per duas tantum uncias cœnulam excedit. Ceterum, quantitas octo unciarum ita hodie uſu recepta eſt, ut indiſtincte permittatur, etiam iis qui cum illa ad ſatietatem reficiuntur; ut dicunt *Spor. ad 3. Præc. de Jejun. n. 27. Croix n. 1299. cum Vill. Fag. et Bon. Tamb. §. 3. n. 1. Elbel t. 1. p. 180. n. 491. et Holzm. t. 1. p. 339. n. 24. cum communi.*

In Vigilia autem Nativitatis Domini ex conſuetudine permittitur quantitas duplo major, ut dicunt *Viva a. 3. num. 2. Holzmann n. 25. Mazzot. t. 1. pag. 278. Roncaglia R. 2.* Imo *Sanch. Conſ. l. 5. c. 1. dub. 26. n. 6. cum Metim. Elbel p. 181. n. 496.*

Digitized by Google

Az. l. 7. c. 8. q. 7. (ſed non bene, nam *Az.* ibi nihil aliud admittit, niſi aliquid panis, ne alii cibi ſoli noceant) item *Elb. t. 2. p.* 181. *n. 499.* qui probabiliſſimam vocat, & *Laym. l. 4. tr. 8. c. 1. n. 9.* dicit non carere aliqua probabilitate. Ratio, ut dicunt, tum quia, ſi panis, & liquor ſejunctim ſumi poſſunt, cur non una ſimul? tum quia, licet panis creſcat pondere, non tamen acquirit rationem majoris ſubſtantiæ quoad nutritionem, ſed ſolum rationem temperamenti quoad cibum vehendum. *Secunda* vero ſententia tenenda negat, eamque docent *Palaus tr.* 30. *D. 3. p. 2. n. 6. Laym. loc. cit. Fill. tr. 27. p. 2. c. 2. n. 30. Roncaglia c. 1. q. 5. R. 2. Croix l. 3. p. 2. n.* 1303. *Tamb. Dec. l. 4. c. 5. §. 3. n. 2.* qui oppoſitam non audet vocare probabilem, item *Salm. tr. 23. c. 2. n. 77. tum Trull. Villal. & Reg.* idemque ſentit *Viva Q.* 10. *art. 3. n. 4.* qui aſſerit hanc eſſe communem, & contrariam non eſſe ſequendam, ut communiter rejectam. Ratio 1. quia, eſto panis coctus in aqua naturam non mutaret, tamen hujuſmodi ferculum minime aſt conſuetudine receptum. Ratio 2. quia revera panis per decoctionem, & fermentationem cum aqua, aliam naturam acquirit, & ita fit quid unum panis & aqua ut evadat una ſubſtantia major, & ab invicem ſeparari nequeant. Tantum ipſe cenſeo admitti poſſe cum *Tamb. l. c.* ut quis actu, quo ſe reficit, infundens panem in aqua, aut vino, ſtatim ori admoveat; quia tunc non intervenit fermentatio, & liquor deſervit ad vehiculum cibi. Nec improbo quod ajunt *Salm. ib.* nempe quinque uncias (aut ſaltem quatuor, ut ait *Ron.*) panis cocti non excedere notabiliter debitam quantitatem.

Probabiliter autem licitum eſt in coenula edere juſculum ex herbis coctis cum aqua, & aceto, aut oleo, aut vino decocto, ut dicunt *Palaus p. 2. §. 2. n. 6. Diana p. 10. tr. 14. R. 58. cum Laym. & Leand. & p. 9. tr. 6. R. 8. Viva q. 10. a. 3. n. 3. cum Bon. & Tamb. Mazzotta tom. 1. pag.* 427. *ac Salm. cap. 2. n. 77. cum Nav. & Azor.* nec diſſentit *Wigandt p.* 139. *Reſp.* 5. ſi adſit aliqua cauſa, alias ait eſſe veniale. Bene tamen advertit *Viva loc. cit.* oleum, & acetum computanda eſſe in pondus; & ratio eſt, quia oleum & acetum revera non habent rationem potus. Admittunt autem *Salm. loc. cit.* octo uncias ex leguminibus igne toſtis: Negant vero poſſe ſumi legumina cocta cum aqua, quia (ut dicunt) in hoc adverſatur conſuetudo; Sed id concedunt *Eſcob. t. 12. l. 45. dub. 54. n. 293. & 294. Spor. l. c. n. 32. & Elbel n.* 483. Ceterum, quod dictum eſt ſupra de pane decocto, fortius videtur poſſe dici de leguminibus, quæ minoris ſunt nutrimenti, quam panis.

„ 3. In Confeſſione non ſufficit dicere, non ſervavi, aut
„ fregi jejunium, ſed addendum, utrum refectione multipli-
„ ci, an eſu carnium. Et, ſi hoc, utrum ſemel, an ſæpius
„ quantitatem notabilem ſumpſerit: quia probabile ſatis eſt
„ etiam in hac materia, parvitatem a mortali excuſare, ut
„ docet *Bon. t. 2. D. ult. p. 1. q. 2. & Tann. t. 3. d. 3. q. 3.*
„ *dub.* 5. v. g. ſi coquus, aut ægroti miniſter parum carnis
„ præguſtent, *Eſcob. l. c. n. 54. Sanch. in opuſc. t. 2. l. 5. c. 1.*
„ *dub. 12. n.* 10.* (*Mediam unciam carnis, ait Paſq. eſſe*
„ *materiam parvam, ſed merito rejicitur a Salm. c. 2. n. 17.*
„ *qui dicunt materiam parvam eſſe tantum octavam partem*
„ *unciæ, ut ajunt etiam Ronc. et Dian. apud Croix n.* 1305.)*
„ vel ex aliis cibis quartam tantum partem collationis ſero-
„ tinæ, ſive unam vel duas uncias ſumat: hanc enim eſſe
„ materiam parvam, cum *Turrian. et Leon.* docet *Diana p.*
„ *5. t. 5. R. 11. p. 8. t. 7. R.* 54. eſſe probabile. Si autem
„ ſæpius eodem die parum ſumeret, peccaret graviter: quia
„ materiæ illæ coaleſcerent in unam magnam, ut contra *So-*
„ *lat* docet *Diana p. 3. t. 6. R.* 43.* Accedit auctoritas Pon-
„ tificia damnans opinionem oppoſitam. Vide *Propoſ.* 29. in-
„ ter proſcriptas ab *Alexandr. VII.** Denique, ſi ſit in Qua-
„ drageſima, utrum fregerit eſu ovorum, aut lacticiniorum?
„ Tametſi etiam *Dian. t. 9. R. 54. et t. 6. miſc. R.* 80. citans
„ multos Doctores, dicat, certum eſſe, quod ſit mortale,
„ ſi non ex jure poſitivo, ſaltem ex conſuetudine, in omni-
„ bus fere mundi partibus recepta, veſci ovis, & lactici-
„ niis in quadrageſima: probabile tamen eſt, & tutum (ſal-
„ tem in Germaniæ partibus) eſſe tantum veniale. *Laym.*
„ *c. 1. n. 3. Fagund. l. 1. c. 2 etc.* Tum quia, licet conſue-
„ tudo habeat, ea tamen non ſemper ſub peccato, præſertim
„ mortali, obligat. V. *Fill. t. 27. 3. Bon. n.* 2. Tum quia
„ Eccleſia non tam graviter ad hoc obligat; ut patet tum ex
„ verbis ipſis, tum ex faciliore diſpenſatione in his, quam
„ in carnibus.* (*Sed hodie hoc eſt improbabile ex Prop.* 32.
„ *damnata ab Alex. VII. relata ſupra n.* 1007.)* Ob quam
„ cauſam etiam laridi, & adipis uſum facilius concedi poſſe
„ pauperibus, docet *Laym. l. 4. t. 8. c. 1. n.* 5. Imo ait, nec
„ divitem propter eum uſum continuo damnandum eſſe pec-
„ cati mortalis, præſertim cum *Syl. verb. jejunium*, & alii
„ dicant, ei, cui ovorum, & lacticiniorum uſus permiſſus
„ eſt, etiam laridi, & ſaginminis permiſſum videri, idque
„ non improbet *Az. l. 7. c. 10. q. ult.* V. *Laym.* hic, *Fa-*
„ *gund. p. 4. l. 1. c. 2. n.* 20. ubi dicit, pinguedinem inter
„ carnes non computari. V. *Dian. p. 1. t. 9. R.* 31. Verum
„ in his videndum ubique, quid recepta piorum conſuetudo
„ ferat, a qua non temere recedendum. *Az. l. 7. c. 10. q.*
„ *ult.** (*Vide dicta n.* 1010.)*

„ Dixi: *ſi ſit in Quadrageſima*; quia extra eam licite ve-
„ ſcitur ovis, qui debet jejunare, v. g. ob Jubilæum, *Hen-*
„ *ric. etc.* vel ex poenitentia ſacramentali. *Fag.* vel ex vo-
„ to, aut in vigilia. V. *Dian. p. 1. c. 9. R. 5. et 6.** (*Vide*
„ *dicta num.* 1009.)*

Quæritur I. Utrum, qui in die jejunii culpabiliter bis comedit in notabili quantitate, peccet graviter, ſi iterum comedat? Affirmat *prima* ſententia, quam tenent *Wigandt pag. 140. n. 111. Reſp. 3. Sylv. v. Jejunium. num. 22. Elbel tom. 2. pag. 154. n. 46. cum Med. et Henno*: item *Major, ac Monteſin. apud Salm. de 3. Præc. c. 1. n.* 7. Ratio, quia, ſicut præceptum abſtinendi a carnibus eſt negativum, ita ut qui eas quoties comedit, toties peccet, prout omnes aſſerunt cum *Salm. c. 2. n. 29. Suar. Diana etc.* communiter, contra *Palud. Tab. etc.* Sic eſt illud per quod præcipitur abſtinentia a ſecunda comeſtione. Negat vero *ſecunda* communis, & probabilior ſententia, quam tenent *cum Buſemb. n.* 1004. *Sanch. Dec. l. 4. c. 1. n. 42. et 45. Holzmann tom. 1. pag. 335. num. 8. Anacl. pag. 386. num. 20. Mazzotta tom. 1. pag. 326. Roncaglia de 3. Præcept. c. 1. q. 2. R. 2. cum Az. Suar. Fag. Palaus tom. 7. tr. 1. D. 3. p. 2. §. 2. n. 8. cum Caj. Val. Sa, Tol. Laym. Henr. etc. Salm. l. c. et c. 2. n. 47. cum Bon. Trull. Fag. et Baſs.* Ratio 1. ut alii dicunt, quia præceptum jejunii eſt poſitivum, cum præcipiat principaliter per ſe unicam comeſtionem, unde non obligat ſemper ad ſemper; & proinde qui ſemel illud fregit, non peccat ſaltem graviter iterum comedendo; ſed hæc ratio non convincit, nam ſi hoc eſſet præceptum mere poſitivum, peccaret qui prorſus nihil per diem comederet. Ratio 2. potior eſt, quia eſſentia jejunii conſiſtit in unica comeſtione, ut clare videtur docere *D. Thomas 2. 2. q. 147. art. 6.* dicens: *Eccleſiæ moderamine ſtatutum eſt, ut ſemel in die a jejunantibus comedatur*. Quapropter, deſtructa eſſentia jejunii, ceſſat præceptum. Diſpar autem eſt ratio præcepti abſtinendi a carnibus, ibi enim eſſentia præcepti conſiſtit in unica comeſtione, quia, facta ſecunda comeſtione, jam jejunium ſolutum eſt; ideoque bis comedens non tenetur deinde jejunare, cum amplius jejunium ſervare non poſſit. Adde, quod hoc præceptum communiter ſic DD. interpretantur; & hoc ſolum redderet probabiliorem ſententiam noſtram. Dixi autem *ſaltem graviter*, nam *Leſs. l. 4. c. 2. n. 17. Fill. tom. 2. tr. 27. num. 24. et Croix l. 3. p. 2. num.* 1265. cum communiſſima (contra *Pal. Ancl. et Salm. ll. cc.*) dicunt id eſſe veniale, eo quod eſt contra finem legis, qui eſt carnis mortificatio: & quidem probabilius, quia contraire fini legis eſt quædam inordinatio, quæ ab omni culpa non videtur excuſari.

Quæritur II. Utrum, qui inculpabiliter bis comedit in die, teneatur abſtinere a tertia refectione? Negant *Bonac. de Præc. Eccl. D. ult. qu. 1. p. 3. num. 8. Holz. l. c. pag. 335. Laym. c. 1. n. 13. Pal. p. 2. §. 2. n. 9. Elbel l. c. et Spor. tom. 1. pag. 285. n.* 39. Quia, ut dicunt, adhuc in caſu inadvertentiæ jam deſtructa eſt eſſentia jejunii. Sed affirmant *Azor. Val. Sa, Nav. etc. apud Bon. l. ut ſup.* Ratio, quia is qui jejunium inadvertenter fregit, materialiter tantum fregit, & non formaliter; unde cum primum advertit ad jejunii legem, tenetur illam ſervare, ne formaliter lædat. Utraque ſententia eſt probabilis, ſed juxta dicta in præced. Quæſt. prima videtur probabilior.

Quæritur hic III. an liceat cauponibus in die jejunii indiſcriminatim miniſtrare omnibus cibos, & carnes? Affirmat *Viva Qu. 10. A. 4. n.* 7. cum communi, etiamſi dubitent, an aliquis petens excuſetur, quin eum interrogent; quia in dubio nemo præſumitur malus. Imo etiamſi certo ſciant eum non excuſari, concedunt tabernariis *Sanch. l.* 7. cum *Nav. Tol. Mol. &c.* apud *Viva ib.* poſſe adhuc invitare ad prandium; quia, ut dicunt, illa invitatio intelligitur conditionata, hoc eſt, *ſi vultis comedere, comedite apud me*. Ad carnes vero dicit *Viva* non poſſe invitare hoſpites, niſi expreſſe ſub dicta conditione nuper enunciata. Sed hæc duo ultima non admittimus, niſi permiſſiva, & accedat gravis cauſa excuſans a peccato ſcandali, prout diximus *l. 2. pag. 95. n.* 80.

DUBIUM II.

Quæ cauſæ excuſent a jejunio?

1031 *Quatuor ſunt cauſæ excuſantes a jejunio, I. Diſpenſatio. II. Impotentia. III. Labor. IV. Pietas. Vide omnia quæ de his decit Buſemb.*

1032 *I. Cauſa eſt* Diſpenſatio; *Poſſunt enim a jejunio diſpenſare 1. Papa. 2. Epiſcopi. 3. Parochi. 4. Prælati, de quibus ſingulatim agitur.*

1033 *II. Cauſa eſt* Impotentia. *quinam excuſentur de* Impotentia Phyſica? *Reſp. 1. Infirmi. 2. Pauperes.* 1034. *Quinam excuſentur de* Impotentia Morali? *Reſp. Excuſantur 1. Qui laborant dolore capitis? Vel qui nequeunt dormire: An autem hi teneantur mane ſumere carnuculam? 2. Milites. 3. An uxores timentes indignationem a Viris; & an Viri non potentes reddere debitum?* 1035. *4. Adoleſcentes.* 1036. *5. Senes. Dub. 1. An Sexagenarii robuſti teneantur jejunare?* 1037. *Dub. 2. An Foeminæ quinquagenariæ?* 1038. *Dub. 3. Quid de ſenibus habentibus votum jejunandi?* 1039. *Dub. 4. An Religioſi ſexagenarii teneantur ad jejunia Regulæ?* 1040. *Dub. 5. An jejunium ſubrogatum voto caſtitatis, obliget Sexagenarios?*

1041 *III. Cauſa eſt* Labor. *Quæ ſint artes per ſe laborioſæ? An excuſentur Tonſores, & Sartores? An Pictores, Scribæ, & Horologiarii? An Molitores, Argentarii, & Sculptores?* 1042. *Qu. 1. An excuſentur Artifices divites?* 1043. *Qu. 2. An excuſentur Artifices qui poſſunt ſine gravi incommodo?* 1044. *Qu. 3. An excuſentur ipſi*

in

in diebus, in quibus non laborant? 1045. *Qu.* 4. *An excuſentur, qui aſſumunt laborem in fraudem jejunii* 2 1046. *Qu.* 5. *An qui laborant ſine juſta cauſa? Et an qui laborant ob varium lucrum?*

1047 *De Itinerantibus. Dub.* 1. *Quale iter ſufficiat ad excuſandum? Dub.* 2. *An excuſentur iter facientes equis, vel rhedis?*

1048 *IV. Cauſa eſt* Pietas. *An ideo opera pietatis poſſint ſponte ſuſcipi?* 1049. 1. *Quando excuſentur inſervientes infirmis?* 2. *Quando peregrinantes ad Loca ſacra?* 3. *Quando Concionatores?* 4. *Quando Cantores?* 5. *Quando Lectores?* 6. *Quando Advocati, Judices, Medici, & alii Profeſſores?* 7. *Quando Confeſſarii?*

1050 *An abſentes a Patria teneantur ad jejunium in illa præceptum? Et an ad jejunium loci ubi ſunt? Remiſſive ad pag.* 40. *n.* 156.

1051 „ RESP. Hæ ſequentes; 1. Superioris *Diſpenſatio*; que tamen non eſt opus, ſi neceſſitas ſit evidens, ſed in dubio tantum; idque ſive ad eſum carnium, ſive ad ſecundam refectionem. Talis autem Superior eſt Epiſcopus, & Parochus, etiam præſente Epiſcopo, quando legitima conſuetudo ſic habet. Imo *Sylv.* & *Sanch. de matr. lib.* 9. *d.* 5. *n.* 27. & *in opuſc. t.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 5. *num.* 18. abſolute affirmat, poſſe diſpenſare præſente Epiſcopo: quia, inquit, ad Epiſcopum non recurritur in minimis, ut uſus habet; quod Epiſcopi ſciunt, & non contradicunt. Verum id totum pendet ab uſu, & conſuetudine, ſine qua non licebit. V. *Trull. l.* 2. *c.* 3. *d.* 7. Item Prælatus, & in ejus abſentia Vicarius illius, ut habet *Sanch. l. c.* reſpectu ſuorum Religioſorum. Non tamen Confeſſarius, licet privilegiatus, ſi non ſit Parochus: quia non habet juriſdictionem in foro externo, *Sanch. loc. cit.* contra *Pal.* Unde tantum poteſt judicare de juſtitia cauſæ. * (*Vel adeſſe cauſam ad non jejunandum. Viva d. n.* 5.)* Cauſa autem valida ad diſpenſandum erit vel vera, vel quæ talis putatur; ſufficit enim credulitas inculpata. Item cum quis bona fide putat ſe a jejunio excuſari, etſi cauſa inſufficiens ſit, tantum venialiter peccare docet *Cajet.* At ſi vere bona fide putet, ſe plane excuſari, nullo modo peccare videtur.

„ 2. Cauſa eſt *Impotentia*, qua excuſantur, qui ſine notabili damno non poſſunt jejunare: ut ſunt juniores uſque ad annum 21. completum: quibus tamen poſt ſeptimum annum carnes dari non debent. Item debiles, infirmi, convaleſcentes, prægnantes, lactantes, &c. * (*Etiamſi lactantes ſint robuſtæ, ut Viva q.* 10. *Art.* 4. *n.* 5. *Salm. n.* 126. *communiter. Idem Tamb. dicit de muliere mox conceptura, ſi jejunium ei nocere probabiliter poſſit. Hinc probabilis metus gravis mali, ut ait Viva Art.* 4. *nu.* 2. *aut gravis incommodi, ut dicit Croix l.* 3. *p.* 2. *num.* 1324. *cum Bon. Tamb. & Paſqual. excuſat a jejunio.*)* Ratio eſt, quia hi omnes egent alimento multiplicato: uti & ſenes communiter ſexagenarii, niſi evidenter conſtet poſſe jejunare ſine damno. In dubio autem, an poſſint, non tenentur cum periculo tentare fortunam: quia cum de ætate conſtet, & robur ſit dubium, non eſt expectandum, donec deficiat; tunc enim irrecuperabilis eſt defectus. *Gra. to.* 2. *d.* 6. *tract.* 3. *p.* 1. *d.* 6. *ſ.* 5. *n.* 39. *Eſcob. Laym. lib.* 4. *tr.* 8. *c.* 3. *Tan.* 2. 2. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. *Fill. to.* 2. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 6. & ceteri communiter, contra *Nav. Sa, Sanch. de matr. t.* 2. *l.* 7. *d.* 32. *n.* 17. & *par.* 2. *conſil. lib.* 5. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. item *Dian. p.* 1. *tr.* 9. *R.* 20. &c. qui abſolute, ſine omni reſtrictione, ſexagenarios omnes a jejunio liberant. Quam ſententiam *Trull.* tanquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, ut ait, ſequitur (cum *Molf. Ortiz. &c.*) *lib.* 3. *c.* 2. *d.* 7. *num.* 3. præſertim cum ſcrupulis, quibus exponit contraria, liberat. Quidam inſuper id extendunt ad eos, qui pro toto tempore certis diebus voverunt jejunium; adduntque eſſe probabile, quod ſufficiat, ſi annus 60. ſit inchoatus, eo quod is in favorabilibus habeatur pro completo. *Diana p.* 5. *t.* 14. *R.* 83. ex *Naldo*, & *Sanch.* Idem *p.* 9. *t.* 7. *R.* 73. ex *Trull.* & aliis 6. Eademque ætate, uti & ante annum et. Regulares non teneri ad jejunia ſui Ordinis, probabile affirmat *Dian. p.* 9. *t.* 7. *R.* 73. ex aliis 4. qui etiam probabile cenſet excuſari fœminas quinquagenarias, *p.* 9. *t.* 7. *R.* 93. ex aliis 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum, vel non ſufficientem pro nocte refectione. Vide *Sanchez in opuſc.* ubi ex *Navar. Gabr. Ang.* excuſat eos qui laborant tertiana, vel quartana, item qui ex vacuitate ſtomachi notabilem capitis dolorem, vel tota nocte caleſieri, aut dormire non poſſunt. Neque hos teneri mane ſumere collatiunculam, & veſperi cœnam, notat *Dian. p.* 1. *t.* 9. *R.* 51. *ex Fill.* & aliis 3. quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.

„ 3. Cauſa eſt *Labor*, vel Officium, cum quo jejunium non poſſit conſiſtere, qualis eſt agricolarum, & multorum opificum, ut fabrorum, piſtorum, ſutorum; &c. (etſi de ſutoribus negat *Angles*: cujus ſententiam *Sanchez* dicit eſſe veram, ſi non ſuant, ſed tantum ſcindant corium, & materiam præparent); non tamen pictorum, ſartorum, quorum labor exiguus eſt. Excuſat etiam *Laym. l.* 4. *t.* 8. *c.* 3. figulos, argentarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores. *Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 138. & *Gordon. t.* 2. *l.* 6. *q.* 18. *c.* 6. verſantes prælium typographicum, non tamen typorum compoſitores: foſſores autem, ferrarios, & ſimiles, etiam in die uno, vel altero, quo non laborant, excuſat *Azor. &c. cum Dian. p.* 1. *t.* 9. *R.* 9. Similiter excuſatur qui pedibus facit iter per magnam diei partem, ut ait *Sanch. in opuſc. l. c. Vid. Fill. num.* 119. Ratio horum omnium eſt, quia communiter horum vires non ſufficiunt ad hujuſmodi labores cum jejunio.

„ Dixi, *pedibus*; quia multi non excuſant equites; longa tamen equitatio ad plures dies, ut docet *Fillius. tract.* 27. *c.* 6. merito excuſat. Ubi etiam concedit ob labores præcedentes & ſubſequentes, poſſe aliquem excuſari, ſi probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita ut officio rite fungi nequeat. V. *Bon. diſt. ult. qu.* 4. *n.* 11. Ex eodem capite Doct. excuſant conjugem, ſi debitum reddere non poſſit, quando jejunat; uti & uxorem, quæ ob maciem non poſſit cum jejunio ſe viro gratam præſtare. *Bon. loc. cit.* Atque, univerſim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum jejunii, ait *Cajet.* Quod intelligo, niſi iſta obligatio ſit valde levis, & rationabiliter poſtponenda obligationi jejunii.

„ 4. Eſt *Pietas*, vel majus bonum. Unde excuſantur, qui cum jejunio non poſſunt vacare operibus melioribus, v. gr. Concionatores, Præceptores ordinarii, Confeſſarii, Cantores, & quotquot opera charitatis, & miſericordiæ tam corporalia, quam ſpiritualia exercent, etiam ob mercedem, ſi ea cum jejunio peragere non poſſunt. *Fill. t.* 2. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 6. *num.* 24. *Azor. p.* 1. *l.* 7. *c.* 28. *Fern. Navar. Sylveſt. Fagund. &c.* Atque hi quidem omnes intelligunt, & ſere addunt, quando eorum labores cum jejunio non poſſunt conſiſtere. *Diana* autem (abſolute loquendo) *p.* 1. *t.* 9. *R.* 9. Prædicatores, qui diebus quadrageſimalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat a jejunio excuſandos; quia, inquit, ſummopere laborant: non item eos, qui Dominicis tantum concionantur, niſi ſint debiles. *Sanchez* tamen *in conſil. p.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *d.* 13. *n.* 6. 7. & 8. *Trull. l.* 3. *c.* 3. *d.* 7. putat a jejunio Quadrageſimæ communiter, & regulariter excuſari eos, qui ter, vel quater in hebdomada concionantur cum fervore. De Lectoribus vero *Dian. l. c. cum Fagund. p.* 4. *l.* 1. *c.* 8. *n.* 19. cenſet non omnes excuſandos, ſed eos tantum, quorum labor eſt improbus: vel qui ita ſunt debiles, ut ſatisfacere non poſſint. Idem fere ſentit *Sanch.* licet *l. cit.* putet Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt (ut in Societate faciunt præceptores Grammaticæ) ſatisfacere, ſi media Quadrageſima, ſive ter in hebdomada jejunent, eo quod ſit magnus labor, & paucis annis ſic fatigentur, ut progredi non poſſint; ſic ille. Verum præſtat, ut Superiores, ad tollendum ſcrupulum, cum talibus diſpenſent; ut monet idem *Sanch. l. c.* Nam in omnibus iſtis regula certa, & univerſalis ſtatui non poteſt alia, quam quod lex Eccleſiæ non obliget cum magna difficultate, ut notat *Laym. c.* 2. *n.* 3.

„ 5. *Charitas*, vel etiam urbanitas ſecundum quoſdam excuſat etiam a veniali eum, qui die jejunii rogatus ab amico, modicum ſibi ſumit, *Med. Fag. Fill. Dian. p.* 2. *t.* 9. *R.* 29. vel qui ad excitandum infirmorum appetitum, comedit parum, etiam carnis. *Sanch. Dian. p.* 3. *t.* 5. *R.* 32.

Quatuor igitur cauſæ excuſantes a jejunio? I. Diſpenſatio. 1052
II. Impotentia. III. Labor. IV. Pietas. De his ſeorſim hic, & accurate cenſeo diſſerendum, cum ſint res omnes pertinentes ad praxim, & ſcitu neceſſariæ. Sedulo curavi ſuper hoc puncto quamplures Auctores obſervare, & hic recenſere, eo quod Doctorum auctoritas in hoc redundat in probabilitatem intrinſecam, cum agatur de re quæ valde pendet ab æſtimatione Sapientum. Et quia pluries infra in ſingulis ſententiis eoſdem AA. ſæpe citare mihi opus erit, ideo, ne citationes iterum ſemper repetam, loca Doctorum de hoc puncto agentium, quos obſervavi, hic congero: Hi ſunt *Sanch.* *conſ. l.* 5. *c.* 1. *ex dub.* 1. *pag.* 90. *Laym. l.* 4. *tract.* 8. *c.* 2. *pag.* 144. *Leſſ. l.* 4. *c.* 2. *pag.* 590. *Azorius tom.* 1. *l.* 7. *c.* 17. *ex pag.* 830. *Petrocorenſ. tom.* 2. *ex pag.* 191. *c.* 3. *Eſco. tom.* 12. *l.* 24. *Paſqual. tract.* 30. *D.* 3. *p.* 2. §. 5. *pag.* 22. *Bon. tom.* 2. *de Præc. Eccl. D. ult. q.* 1. *p. ult. pag.* 413. *P. Concina tom.* 5. *de Pr. Eccl. Diſſ.* 2. *ex pag.* 308. *Sporer Append. ad* 3. *Pr. Sect.* 4. §. 1. *pag.* 286. *Roncaglia tr.* 9. *de Jejun. c.* 2. *pag.* 266. *Salm. de* 3. *Pr. tr.* 23. *c.* 2. *p.* 7. *pag.* 362. *Wigandt tr.* 5. *E.* 4. *pag.* 137. *Holzmann tom.* 1. *p.* 3. *de Pr. Eccl. tr.* 1. *c.* 3. *pag.* 335. *Abelly tract.* 2. *c.* 5. *pag.* 414. *Viva de* 3. *Pr. q.* 10. *art.* 5. *ex pag.* 115. *Anaclet. Dec. l.* 4. *c.* 5. §. 7. *pag.* 392. *Croix l.* 2. *p.* 3. *ex n.* 1038. *Tamb. l.* 4. *c.* 5. §. 7. *pag.* 140. *Elbel tom.* 2. *Conf.* 18. *pag.* 183. *Mazzotta tom.* 1. *de* 3. *Præc. D.* 1. *q.* 4. §. 4. *pag.* 428. *Felix Poteſtas de Pr. Eccleſ. ex pag.* 308. *Reniffur tom.* 2. *de Pr. Eccl. ex pag.* 592. *&c. ut infra.*

I. Cauſa eſt *Diſpenſatio*; circa quem rogatur, quiſnam poſſit in jejunio diſpenſare? Reſp. 1. Papa habet poteſtatem diſpenſandi a jejuniis in univerſam Eccleſiam, & quidem valide etiam ſine juſta cauſa, quamvis non licite. Quomodo autem peccet diſpenſando ſine cauſa? plures cenſent peccare graviter, ut *P. Concina pag.* 330. *n.* 2. & *Sotus, Covarr. Cordub.* 7 *ap. &c. ap. Salm. de Leg. c.* 5. *n.* 61. qui id putant probabile, quia hoc eſſet contra bonum commune, ad quod leges ordinantur. Sed ſatis probabiliter dicunt peccare tantum venialiter *Sanch. de Matr. l.* 8. *D.* 18. *n.* 7. *Laym. l.* 1. *tr.* 4. *c.* 22. *n.* 13. & *Salm. l. c. n.* 66. *cum Baſil. Pal. Salas, Vill. &c.* modo tamen ſcandalum, vel aliud damnum abſit. Ratio, quia hoc quod non omnes conforment in obſervantia legum humanarum, non videtur tam gravis deordinatio, ut damnetur de mortali.

2. Epiſcopi poſſunt etiam diſpenſare cum ſubditis ſuis pro caſibus occurrentibus, ſed nonniſi ex juſta cauſa; alias diſpenſatio erit nulla. Si vero cauſa non videatur omnino ſufficiens ad diſ-

Digitized by Google

ad diſpenſandum, vel ſi dubitetur, an ſufficiat, poterit Epiſcopus partim diſpenſare, & partim commutare jejunium in alium pium opus, ut ajunt *Roncaglia c. 2. Reg. in praxi 4. & Viva n. 4. cum Tamb.* Poteſt etiam Epiſcopus ob aliquam ſpecialem cauſam diſpenſare pro una vice in lege univerſalis jejunii, aut commutare, cum ejus Officium ſit ſaluti ſuarum ovium invigilare, & ſcandala infirmorum tollere, puta ſi periculum ſit alicubi jejunium non obſervari, ita *Laym. cap. 3. n. 5. Azor. c. 18. q. 5. & Salm. de 3. Pr. c. 2. n. 160. cum Caj. Armill. Tab. Trull.* Sed N. SS. P. Benedict. XIV. in Bulla *Prodiit jam dudum*. §. 10. (*vide Bullar. Tom. 3.*) dixit ſententiam oppoſitam, nimirum non poſſe Epiſcopos pro univerſo grege diſpenſare in lege jejunii eſſe non modo communiorem cum *Raynaud. Merat. Diana, Monacell. Leand. & Ferrar.* ſed etiam magis rationi conſentaneam. Et ſic ait ipſe reſpondiſſe quibuſdam Epiſcopis rogantibus, an poſſent vigiliam S. Mathiæ occurrentis in ultimo die baccanaliorum ad præcedens ſabbatum transferre. Hinc ipſe Benedictus licentiam eis impertivit, ut pro illo anno prædictam vigiliam anticiparent. Vicarii autem Epiſcoporum non poſſunt diſpenſare, niſi ex ſpeciali facultate ipſis conceſſa, ut ait *Viva art. 5. n. 5.* Neque poſſunt diſpenſare Abbatiſſæ, aliæque Superiores Monialium, cum ipſæ nullam habeant juriſdictionem ſpiritualem; poſſunt tamen in aliquo caſu declarare, Moniales ſubditas ad jejunium non teneri. Ita *Concina tom. 5. p. 331.* cum aliis paſſim. Vide dicenda *l. 4. n.* 53. & 61.

3. Parochi, licet dubitetur inter DD. an ex vi juris communis poſſint diſpenſare in jejuniis, jure tamen conſuetudinis certe id poſſunt ex juſta cauſa cum ſuis ſubditis particularibus, non vero pro tota Parochia. Ita ex communi ſententia, quam tenent *Laym. c. 3. n. 8. Leſſ. n. 45. P. Concina p. 331. n. 4. Elbel num.* 504. *Sanch. de Matr. l. 8. D. 9. n. 27. Holzm. pag. 336. num.* 19. (quamvis hic permittat tantum ad unum vel alterum diem, ſed alii abſolute loquuntur) item *Salm. c. 2. n. 155. cum Cajet. Suar. Sylveſt. &c.* Ratio, quia hoc expedit ad ſuave regimen Eccleſiæ; nimis enim grave foret ex locis remotis adire Epiſcopos ad obtinendam diſpenſationem, cujus neceſſitas occurrit in diem. Vide *lib.* 1. *n. 109. & l.* 2. *n. 288.* Imo valde probabiliter poteſt Parochus in iis diſpenſare, etiam præſente Epiſcopo; quamvis enim Parochi de jure hanc juriſdictionem non habeant, habent tamen, ut dictum eſt, ex conſuetudine, quæ ſatis poteſt juriſdictionem tribuere, ex *c. Contingat, de Foro compet.* ita *Sanch. Concina & Salm. loc. cit. cum Lop. Azor.* & aliis ſupra relatis. Id poſſunt etiam Vicarii Parochorum, qui exercent actus parochiales juriſdictionem exigentes, niſi Parochi expreſſe repugnent, ut *Salm. cum Sanch. Palat. Paſqualig. &c.*

4. Poſſunt etiam diſpenſare cum ſuis ſubditis, & adhuc cum ſemetipſis, omnes Prælati Religioſorum, etiam inferiores, atque Vicarii Superiorum localium; Ita *Concina p. 331. n. 5. & Elbel n.* 503. cum aliis communiter. Ratio, quia Regulares Superiores veram habent juriſdictionem ſpiritualem ſupra ſubditos ſuos, ut eis provideant in illis, quæ ad ipſorum bonum regimen pertinent.

Hic autem maxime advertenda eſt de omnibus hujuſmodi facultatem diſpenſandi habentibus doctrina communis, quam tradit *D. Thomas* 2. *2. qu.* 147. *art. 4.* nimirum: *Si cauſa ſit evidens, per ſeipſum licite poteſt homo ſtatuti obſervantiam præterire, præſertim conſuetudine interveniente, vel ſi non poſſet de facili recurſus ad Superiorem haberi. Si vero cauſa ſit dubia, debet aliquis ad Superiorem recurrere, qui habet poteſtatem in talibus diſpenſandi.*

II. Cauſa eſt *Impotentia*, ſive Phyſica, ſive Moralis. Ex
1033 impotentia *Phyſica* excuſantur 1. Infirmi, quibus jejunium timetur poſſe notabile damnum afferre; Hinc dicunt *Elbel n.* 527. *& Viva art. 5. n. 2.* quod, ſi quis ſibi perſuadeat ex experientia, vel ex probabili ratione, jejunium graviter nociturum, non tenetur jejunare. Sic ideo etiam excuſantur, qui laborant febri tertiana, vel quartana, vel qui ab ea immediate convaluerunt, *Holzm. numer.* 14. Item debiles qui una vice alimentum ſufficiens non poſſunt ſumere, ut *Sanch. dub. 14. n.* 11. *cum Sylveſt. & Angles, ac Holzm. n.* 14. *cum Laym.* Item prægnantes, & lactantes, quibus aliquando permittunt etiam carnes, ſi puer ſit infirmus, aut ei immineat periculum infirmitatis, vel ſi mater ſit debilis, ut *Roncaglia c. 2. n. 1. & Holzm. n. 18.* Imo prægnantes peccarent, ſi pluries jejunarent; Secus ſi unum vel alterum jejunium aliqua mulier robuſta ferre vellet, ut *Petrocorenſ. to. 2. p. 198. cum Nav.*

2. Excuſantur pauperes, qui non habent prandium perfectum pro unica congrua refectione: Ita communiter *Leſſius c. 2. n. 40. Sanch. dub.* 14. *n. 1. Elbel n.* 507. *Sporer n. 55. Holzm. num. 13. & alii ex D. Thoma 2. 2. q. 147. art. 4. ad* 4. ubi ait: *Excuſati videntur illi, qui fruſtatim eleemoſynas mendicant, qui non poſſunt ſimul habere quod eis ad victum ſufficiat.* Hinc valde probabiliter dicunt *Sanch. dub. 14. num. 3. cum Angles, Salm. n. 133. & Roncaglia q. 4. R. 1.* (contra *Mazzotta*) quod ſi quis non haberet niſi panem & legumina, aut herbas, non teneretur ad unicam refectionem: Licet enim eſſet is ad hujuſmodi obſonia aſſuetus, tamen ideo ſe ſufficienter ſuſtentat, quia pluries in die, & pluries in magna quantitate ſe reficere ſolet iis cibis, qui ſunt modicæ nutritionis.

Impotentia autem *Moralis* etiam excuſat a jejunio: & hæc
1034 eſt, quando jejunium non ſine gravi incommodo, ſive ſine magna difficultate extrinſeca, quæ magno incommodo æquiparatur, ſuſtineri poteſt, ut dicunt *Abelly pag.* 412. *num.* 2. *Viva n. 3. Tamb. n. 14. & Croix num. 1324. cum Bon. &c.* Hinc 1. non tenentur jejunare ii quibus jejunium affert gravem capitis dolorem, ut dicunt *Holzmann n.* 14. *Elbel n. 507. & Sanch. dub. 14. n.* 10. *cum Abul. Navar. & Gabr.* 2. Excuſantur ii qui jejunando non poſſunt noctu calefieri, vel per notabile tempus ſomnum capere, ut communiter docent DD. ut *Sanch. dub. 14. n.* 10. *& Salm. c. 2. n. 125. Pal. num. 9. Sporer n. 53. Holzmann n. 14. Leſſ. n. 40. Laym. num. 3. &c.* An autem iſti teneantur eo caſu mane ſumere collatiunculam, ut ſero poſſint comedere, & ſic ſervare jejunium? Affirmant *Roncaglia c. 1. Reg. prax. 4. Concina pag.* 310. *n. 41. Salm. c. 2. n. 83. & Croix n. 1325. cum Sanch. dub.* 27. *n. 4.* Ratio, quia ille qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media non difficilia. Sed valde probabiliter id negant *Elbel n. 507. Tamb. §. 7. n. 14. Fill. tom. 2. tr. 27. c. 6. n. 130. Viva a. 5. n. 3. cum Fagund. Diana p. 1. tract. 9. R.* 51. item *Lop. Sanctius, & Loth. ap. Croix loc. cit.* Ratio, ut alii dicunt, quia nemo tenetur ordinem pervertere, ſed poteſt communi aliorum conſuetudini ſe uniformare: At hæc ratio debilis eſt, nam refectionem ad veſperam transferre, revera non eſt ordinem pervertere, ſed illum perfectius ſervare, cum hæc erat antiqua diſciplina. Ratio potior eſt, quia dilatio comeſtionis uſque ad veſperam revera medium eſt non ſolum extraordinarium, ſed grave afferens incommodum, cum in eo non leve perferatur incommodum, qua ratione derogatum eſt antiquæ diſciplinæ, quæ olim tam rigoroſe fuit obſervata.

3. Excuſantur milites, ſive ſint in caſtris, ſive in hoſpitiis, ut dicunt communiter *Concina pag.* 323. *n. 2. Roncaglia c. 2. Reg. prax.* 2. *& Salm. cap. 2. n.* 141. *cum Leand. Paſqualig. & aliis.* Ratio, tum quia ipſi magnos labores perferunt, tum quia ſtatis horis non poſſunt comedere, nec congruum habent cibum pro jejunio.

4. Excuſantur uxores, quæ alias jejunando magnam paterentur indignationem a viris, ut *Leſſ. n. 44. Azor. c. 18. q. 7. Viva art. 6. n. 6. Sanch. de Mat. l. 9. D. 3. n. 13. & 26. Salm. c. 2. n. 127. Holzmann num. 16. & Sporer n. 65. cum Cajet. Sylveſt. Nav. Laym. &c.* Modo jejunium a viro non prohibeatur in contemtum Religionis, vel præcepti Eccleſiæ. Pariter *Sanch. l. c. de Matr. n.* 12. *Viva art.* 6. *n.* 3. *& Tamb. n. 45.* excuſant a jejunio puellam petentem nuptias, ſi timeat jejunando notabiliter deformari; Sed recte ait *Croix n. 1326.* hoc practice vix eſſe probabile, cum vix accidat ex jejuniis ordinariis Eccleſiæ hanc notabilem deformitatem cauſari. Bene autem excuſantur viri, ſi jejunando non poſſent uxoribus debitum reddere, quia præceptum juſtitiæ debet prævalere præcepto humano jejunii. Ita *Sanch. l. c. num.* 10. *cum Cajet. Arm. Navar. Sa, Val. &c. Laym. n. 4. Holzmann num.* 16. *Tamb. n. 37. & Salm. c. 2. n. 127. cum Leſſ. &c.* Idem ſentit *Concina pag.* 317. *n. 14.* ſed cenſet teneri virum prius precibus hortari conjugem, ut a petendo deſiſtat: Si tamen hoc omitteret, non putarem eum peccare, ſaltem mortaliter. Si autem vir ſervans Eccleſiæ jejunia, & alia moderata ex devotione, redderetur minus potens ad debitum reddendum, non teneretur ab eis abſtinere; quia non tenetur cum ſpirituali jactura illa omittere, ut potentiorem ſe reddat, uti dicunt *Sanch. n. 5. cum Gabr. Soto, Sylveſt. Angles &c. ac Croix n.* 1338. *cum Cornejo, et Steph.* Non autem excuſantur conjuges a jejunio, ſi cum illo debitum petere non poſſint, ut *Croix l. c. et Tamb. n. 40.* qui tamen *n. 41.* probabiliter excuſat conjugem advertentem in altero, niſi petat, periculum incontinentiæ, vel gravem ſuſpicionem concipere quod ipſe adulteratus fuerit, vel aliam diligat.

5. Excuſantur univerſe Adoleſcentes uſque ad annum 21. 1035
completum, ut docet *D. Thom. 2. 2. q. 147. art. 4.* cum aliis communiter: Hi enim indigent majori & crebriori cibo, tam ad augmentum naturæ, quam ad vires ſolidandas. Sentit autem *Durandus in 4. Diſt. 15. qu.* 10. *art. 4.* quod, ſi aliquis adoleſcens eſſet robuſtus, & in ipſo natura jam attigerit terminum augmenti, is teneretur ad jejunia; ſed hæc opinio eſt contra communem, & contra *D. Thomam loc. cit.* qui prorſus deobligat juvenes ante finem tertii ſeptennii, & tantum ſubdit: *Conveniens tamen eſt, ut etiam in hoc tempore ad jejunandum ſe exerceant.* An vero aliquis adoleſcens complens 21. annum, v. gr. hora tertia, vel nona, teneatur eo die jejunare? Negant *Eſcob. pag. 108. n. 364. Sporer pag.* 286. *n. 41. et Trull. Diana, etc. ap. Salm. c. 2. n.* 120. quia, ut hi dicunt, præceptum jejunii reſpicit totum diem integrum, tanquam unicum objectum præcepti. Sed probabilius affirmant *P. Concina p. 289. n. 3. Sanch. de Matr. l. 2. D. 24. n. 23. et Salm. loc. cit. cum Bonac. Lez. etc.* Ratio, quia præceptum obligat ſtatim ac tempus obligationis advenit; prout qui perveniens ad locum, ubi tenetur ad jejunium, obligatur jejunare, ſtatim ac pervenit.

6. Excuſantur Senes; Sed de his dubitatur 1. an ſexage- 1036
narii indiſtincte ſint ab obligatione jejunii immunes? Communiter DD. docent ſexagenarios excuſari in dubio de validitate virium, niſi oppoſitum conſtet; ita *Bonac. p. ult. n. 4. Leſſ. n.* 41. *Laym. n. 2. Sanch. dub. 4. n. 7. Abelly num.* 2. *Sporer num. 50. cum Nav. Tol. etc.* Ratio, quia in iſtis præſumtio in dubio ſtat pro imbecillitate virium, ut a jejunio excuſari cenſeantur. Sed dubium fit, an teneatur jejunare, ſi quis certe robuſtus inveniatur? *Prima* ſententia affirmat, eamque tenent *Fill. tr. 27. c. 6. q. 4. n.* 112. *Elbel n. 458. Bon. p. ult. n. 4. cum Valent. Abul. Rodr. Reg. Laym. n.* 2. *cum Nav. Cajet. Tol. Sa, etc.* Ratio, quia illi qui in ea ætate vires validas habent, non reputantur ut ſenes. Hæc quidem eſt probabilis, ſed non minus probabilis eſt ſententia oppoſita, quam tenent *Sanch. de Matrim. l. 7. D. 22. nu. 17. Eſcob. pag.* 108. *n.* 367. *Holzmann n. 17. Roncaglia quæſt.* 4. *R.* 1. qui eam

tutam

tutam vocat, *Vrua* art. 6. n. 8. *cum Trull. Molf.* &c. *Salm. c.* 2. nu. 130. *cum Villal. Leand.* &c. & probabilem putant *Azor. c.* 17. q. 4. *Palaus* §. 5. n. 6. *cum Sa*, & *Angles*, *Elbel pag.* 166. n. 458. *ac Mazzott. tom.* 1. *pag.* 428. Ratio, tum quia ſic fert univerſalis conſuetudo, ut reſtantur communius DD. apud *Roncaglia*; tum quia alias eſſet res multis ſcrupulis obnoxia, examinare, an aliquis ſexagenarius ſit vel ne ſufficienter robuſtus ad jejunium ſuſtinendum; Sed ratio potior eſt, quia hujuſmodi ſenes, tam ob virium imbecillitatem, quam ob defectum caloris, nequeunt ſimul alimentum ſufficiens ſumere, egentque cibo frequentiori; & licet nonnulli in tali ætate robuſti videantur, eorum tamen robur eſt de facili illuſivum, & inconſtans, cum negari non poſſit in hujuſmodi ſenibus vires deficere & prolabi in interitum, ita ut ſi in morbum incidant, difficulter perfecte convaleſcunt, unde *Galenus* l. 5. *de Sanit. tuenda* ſic dixit: *Senibus ſimili ratione iis, qui ex morbo convaleſcunt, in victu eſſe curandum.* Hinc commune adagium prodiit: *Senectus ipſa morbus eſt.*

Nec obſtat dicere cum *Elbel*, quod ſenes ante ſexagenarium annum certe tenentur ad jejunium: unde cum dubium accedet, an deinde ob ætatem excuſentur, poſſidet præceptum. Nam reſpondetur 1. quod, cum dubitatur, an lex comprehendat aliquem caſum, aut ſubjectum, non obligat; quia tunc prorſus perinde eſt, ac ſi dubitetur, an exiſtat lex vel non pro illo caſu, aut ſubjecto; & ideo poſſidet libertas, ut docent *Sanch. Dec.* l. 1. c. 10. n. 33. *Palaus tom.* 1. *tr.* 1. *D.* 3. p. 7. n. 2. *cum Salas*, *Salm. de Leg. c.* 2. nu. 110. & *Tamb. Dec. lib.* 1. c. 3. §. 7. *verb. Leges*, n. 1. An vero ſexagenarii comprahendantur a lege, vel non, eſt quidem dubium, imo valde probabiliter negatur, ut oſtendimus; unde hoc caſu, non lex, ſed libertas poſſidet. Reſpondetur 2. quod, etiamſi eo caſu poſſeſſio ſtaret pro lege, ſexagenarii nec etiam tenentur ad jejunium; quia, cum ſenes ad eam ætatem perveniunt, duobus ipſi obligationibus obſtringuntur, una ſervandi præceptum Eccleſiæ, altera tuendi valetudinem; unde ſicut in dubio prudens timor gravis incommodi excuſat a recitatione Officii, ut communiter dicunt *Holzmann tom.* 1. *pag.* 451. n. 486. *Vrua de* 1. *Præc. qu.* 3. *art.* 6. n. 3. *Salm. de Hor. Canon. c.* 3. n. 36. *cum Sanch. Pelliz. Trull.* & *aliis*, ac ipſe *Elbel tom.* 2. p. 556. n. 443. ita excuſat etiam ſexagenarios a præcepto jejunii; præceptum enim naturale ſervandi ſanitatem præponderat præcepto eccleſiaſtico jejunii, cum in talibus ſenibus adhuc robuſtis, ut ait *Palaus num.* 8. ſemper adeſt periculum moraliter certum gravis nocumenti, aut diminutionis virium, quæ ſemel amiſſæ, nunquam recuperantur.

An autem annus ſexageſimus debeat eſſe completus, ad excuſandum? Affirmant *Sporer*, & *Elbel* ll. cc. Sed probabiliter dicunt ſufficere, ut ſit inchoatus, *Buſemb. ut ſupra* n. 1032. *Vrua art.* 6. *num.* 8. *Mazzott. tom.* 1. *pag.* 428. *Diana p.* 5. *tract.* 14. *R.* 83. *cum Naldo*; & probabile putat *Palaus* §. 5. n. 6. *cum Sa*, *Anglas*, & *Llamas*. Ratio, quia in favorabilibus annus inceptus habetur pro completo.

1037 Dubitatur 2. An excuſentur a jejunio feminæ quinquagenariæ? *Prima* ſententia affirmat, quam tenent *Eſcobar p.* 109. n. 372. *Renzius p.* 593. q. 4. & *Narbona*, *Machad.* & *Pelliz. ap. Diana* p. 9. tr. 7. R. 73. & hanc approbat etiam *Sanchez*, qui licet *in Tract. de Matrimonio* in dubium revocaverit, in Opuſculo tamen Conſiliorum *dub.* 4. n. 5. *cum Cajet.* & *aliis* eam abſolute docet: & probabilem putant *Vrua art.* 6. n. 8. & *Mazzot. tom.* 1. p. 428. Ratio iſtorum, quia in fœminis antecedit ſenectus, ita ut quinquagenariæ nequeunt amplius generare. *Secunda* vero ſententia, quam tenent *Laym. c.* 3. *Salm. c.* 2. n. 131. *Tamb.* §. 7. n. 5. *Croix* n. 1318. *Holzmann p.* 336. n. 17. *Elbel p.* 184. n. 507. *Anacl. p.* 393. n. 64. negat quinquagenarias excuſari, niſi adſit ſpecialis circumſtantia infirmitatis, vel debilitatis; quia experientia conſtat, quod feminæ ſine detrimento valetudinis facilius jejunant, cum ipſæ minori indigeant cibo. Primam ſententiam non audeo improbare, ſed neque audeo probabilem dicere, dum video illam a *Laym. Tamb. Elbel*, & *La Croix* cum aliis omnino rejici, & *Dianam* dubitare de ſua probabilitate.

1038 Dubitatur 3. An qui voverit jejunare, puta ſemel in hebdomada, *toto vitæ ſuæ tempore*, teneatur ad jejunium in ætate ſexagenaria? *Prima* ſententia, quam tenent *Sanch. Dec.* l. 4. c. 11. n. 54. *Bon. p. ult.* n. 4. *Renzius tom.* 2. *pag.* 594. q. 6. *Palaus* §. 5. n. 8. *Eſcobar* l. 94. n. 379. & *Tamb.* §. 7. n. 9. *cum Fag. ac Diana*, negat, niſi quis expreſſe voluerit ſe obligare ad jejunandum poſt ſexageſimum annum. Ratio iſtorum, quia votum, cum ſit lex particularis, non obligat niſi ad inſtar legis Eccleſiaſticæ. *Secunda* tamen verior ſententia, quam tenent *Laym.* n. 3. *Sporer* n. 51. *Anacl.* n. 78. *Holzmann* n. 26. *Elbel* n. 528. & *Roncaglia c.* 2. q. 4. *R.* 1. affirmat teneri, niſi adveniat ſpecialis ratio debilitatis. Ratio, quia votum, quamvis obliget ad inſtar præcepti Eccleſiaſtici quoad modum, non tamen quoad perſonas; unde ſicut adoleſcens ante 21. annum poteſt ſe obligare ad jejunandum, ita & ſenex poſt annum ſexageſimum; & ſatis præſumitur ad id voluiſſe ſe obſtringere, qui vovit jejunium *uſque ad mortem*, ſive *toto vitæ ſuæ tempore*. Secus autem dicendum cum *Anacl.* & *Elbel*, ſi quis voveat ſine tali expreſſione, & non advertat ad ætatem ſexagenariam; tunc enim non tenetur, quia eo caſu vel cenſetur ſe obligaſſe ad inſtar præcepti eccleſiaſtici, juxta primam ſententiam: vel quia tunc ſupervenit notabilis mutatio, ad quam ſi advertiſſet, non intendiſſet ſe obligare, juxta dicta p. 106. n. 226.

1039 Dubitatur 4. An Religioſi ſexagenarii excuſentur a jejuniis Regulæ? Affirmant *Sporer p.* 287. n. 51. *Holzm. p.* 340. n. 26. *Tamb. de Jure Abb. D.* 12. q. 5. *num.* 7. item *Rodr. Paſqualig.* & *Sencſius ap. Salm. c.* 2. n. 132. Quia pariter dicunt præceptum Regulæ obligare ad inſtar præcepti eccleſiaſtici. Sed negant *Azor. q.* 3. *Elbel pag.* 167. n. 460. *Roncaglia q.* 4. *R.* 1. & *Salm. c.* 2. *num.* 132. *cum Bordon.* &c. Ego diſtinguendum puto, & dico non excuſari, ſi in Regula, quam Religioſi profitentur, expreſſe promittatur obſervantia *uſque ad mortem*. Secus, ſi promiſſio fit ſine illa clauſula *uſque ad mortem*, juxta id quod diximus in præcedenti dubio. Et hujus ſententiæ videntur quidem eſſe *Salmanticenſes*, cum aſſerant in eorum Regula (ſecundum quam loquuntur) obſervantiam *uſque ad mortem* promitti.

Dubitatur 5. An jejunium ſubrogatum voto caſtitatis obliget voventem poſt 60. annum? Negat *Tamb.* §. 7. ex n. 10. *cum aliis*, quia in illa ætate, ut ait, ipſa ſenectus, utpote magnis infirmitatibus obnoxia æquivalens eſt morbus a jejunio excuſans. Affirmat vero *La-Croix* n. 1320. dicens, quod ſicut ſenes tenerentur in ea ætate ad caſtitatem, ſic tenentur ad jejunium illius vice impoſitum. Sed hæc ratio non convincit, nam nimis probat: probaret enim, quod ſi vovens gravi laboraret morbo, adhuc teneretur ad jejunium. Quapropter, cum ſenectus morbo æquiparatur, eiſdemque ærumnis ſubjiciatur, non omnino improbabilis videtur prima ſententia; Sed cum res ſit valde dubia, putarem hunc teneri ad impetrandam diſpenſationem, pro qua ætas illa eſt quidem ſufficiens cauſa. 1040

III. Cauſa eſt Labor. Ante omnia hic eſt advertenda Propoſ. 30. damnata ab Alex. VII. quæ dicebat: *Omnes Officiales, qui in Republica corporaliter laborant, ſunt excuſati ab obligatione jejunii; nec debent ſe certificare, ſi labor ſit compatibilis cum jejunio.* Merito Pontifex præfatam Propoſitionem damnavit, quia ſecundum eam omnes laborantes, ſive ob officium ſive ob recreationem, ſive labor eſſet compatibilis ſive non cum jejunio, eſſent excuſati, quod falſum eſt; Ideo igitur fuit illa proſcripta, quia nimis generaliter loquebatur. Ceterum omnes artes, quæ exerceri non poſſunt niſi cum ingenti corporis agitatione, a jejunio excuſant, eo quod in eis multi ſpiritus conſumuntur. Hujuſmodi artes laborioſas exercere, & a jejunio excuſari, ex communi ſententia dicuntur Foſſores, Agricolæ, Lapidicinæ, Figuli, Textores, Lanarii, Fullones, Bajuli, Aurigæ, Nautæ remigantes, Fabri lignarii, ferrarii, & murarii; ita communiter *Salm. c.* 2. n. 136. *Concina pag.* 320. n. 2. *Elbel* n. 508. & *alii*. Iis merito adduntur Curſores cum *Sanchez dub.* 10. n. 6. *Wigandt* n. 92. *Ronc. c.* 2. *Reg. in prax.* 2. *Sporer* n. 58. Sutores, qui calceos conficiunt, non vero qui coria ſcindunt, *Sanch. d. dub.* 10. nu. 7. *Salm. nu.* 136. *Elbel* n. 508. *Azor. q.* 8. *Pal.* n. 10. *Wigandt* n. 92. & *Sporer* n. 58. Item Furnarii, *Salm.* n. 136. *Holzm.* n. 15. *Palaus* n. 8. Piſtores, *Azor. qu.* 8. *Elbel* n. 508. *Pal.* n. 8. *Holzmann* n. 15. Coqui, plures dapes & multis perſonis præparantes, ſi fere per diem laborent, ut *Salm.* & *Sporer ll. cc. Roncaglia Reg.* 2. *in prax.* & *Tamb.* n. 27. Secus, ſi pauca fercula parent, vel tantum præſideant inferioribus miniſtris. Typographi prælum verſantes, non vero typos componentes, *Concina pag.* 322. n. 7. *Salm.* n. 136. *Holzm.* n. 15. *Elbel* n. 508. Famuli, qui vehementer tota die incumbunt majoribus laboribus, ut *Laym.* n. 3. & *Sporer* n. 58. non vero Ancillæ lanam aut linum nentes, aut ſimilia levia ſervitia domus exhibentes, ut *Tamb.* §. 7. n. 25. Secantes lapides, percurſantes urbem ad vendendas merces, *Croix* n. 1330. ornantes Templa ſcalas circumferendo, *Tamb.* §. 7. n. 30. qui autem bene advertit omnes hos laborantes non excuſari a jejunio niſi laborent ſaltem per majorem diei partem, non vero ſi per duas vel tres horas. 1041

Barbitonſores communiter non excuſantur, ut docent *Leſs. c.* 2. n. 43. *Laym. c.* 3. n. 3. & *Salm. c.* 2. n. 39. &c. *cum communi*. Excipe, niſi aliquis artem ſuam ſine refectione exercere non valeret propter laboris moleſtiam, vel propter complexionis debilitatem, ut dicunt *Palaus p.* 2. §. 5. *num.* 10. *Sanch. c.* 1. *dub.* 7. n. 8. *Mazzotta tom.* 1. p. 429. *Concina p.* 321. n. 6. et *Led. Fagund. ac Leand. ap. Salm. l. c. ex Leſs. d.* n. 43. Item *Palaus* n. 10. *et Led. ac Angles ap. Sanch. dub.* 6. n. 7. excuſant etiam Sartores; ſed hoc non admittendum, niſi ipſi peculiari debilitate laborent, ut ait *Concina p.* 371. n. 6. vel niſi aliquando deberent extraordinario labore etiam per magnam noctis partem ſuere, ut evenire poſſet, ſi aliqua feſtivitas immineret, & non poſſunt neceſſarias veſtes conficere, ut dicunt *Roncaglia Reg. in prax.* 2. *et Salm.* n. 139. Pictores, & Scribæ ſive Notarii non excuſantur, ut verius docent *Salm.* n. 140. *Tamb.* n. 25. *Vrua art.* 6. n. 4. *et Elbel* n. 508. *cum communi*, ut aſſerit (contra *Henr. Mathad. Leand. et Paſq. ap. Salm. ibid.*) niſi labor ſit talis, ut non poſſet exerceri cum jejunio, ſine magna difficultate. Neque Horologiarii, ut ait idem *Elbel*; Sed excipe eos, qui magna horologia conficiunt, ad quæ conſtruenda magnis viribus opus eſt.

Alii abſolute excuſant Molitores, Argentarios, & Sculptores; At *Concina p.* 326. n. 6. hos non excuſant, niſi ob debilitatem perſonæ. Sed melius puto dicendum, in his attendi debere qualitatem laboris, an ſit gravis, & cum jejunio incompatibilis; Regula enim communiter recepta eſt cum *Leſſio* n. 43. quod qui ſine magno incommodo nequit aliquam artem, etſi per ſe non laborioſam, exercere, vel propter debilitatem perſonæ, vel propter aliam peculiarem circumſtantiam, is non tenetur ad jejunium.

Hic quærunt 1. An Artifices diviter, qui ex officio exercent artes laborioſas, peccent, ſi in die jejunii laborem aſſu- 1042

mant?

Digitized by Google

munt? *Prima* ſententia probabilis affirmat, quam tenent *S. Anton. 2. p. tit. 6. c. 11. §. 8. Concina p. 319. n. 1. cum Gabr. Durando, & Armill.* Et hanc clare tenet etiam *S. Thomas* 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. *ad* 3. ubi ſic ait: *Si operis labor commode differri poſſit, aut diminui abſque detrimento corporalis ſalutis, & exterioris ſtatus, qui requiritur ad conſervationem corporalis, vel ſpiritualis vitæ; non ſunt propter hoc Eccleſiæ jejunia prætermittenda.* Verum *ſecunda* communis ſententia, quam tenent *Sylveſt. v. Jejunium n. 4. Nav. c. 21. n. 16. Salm. num. 134. Viva in prop. 39. Alex. VII. Leſſ. n. 42. Ronc. c. 2. Reg. in prax. 2. Elbel n. 518. Sanch. dub. 7. n. 4. cum Tol. Led. Met.* & alii innumeri, dicit hos non peccare, quamvis non indigeant pro ſui vel ſuorum ſuſtentatione. Probatur 1. ex Decreto, ſive Oraculo vivæ vocis prolato ab Eugenio IV. ann. 1440. ut teſtantur omnes AA. citati, utque habetur in *Compend. Privilegiorum Fratr. Minor. verb. Jejunium num.* 2. In illo enim ſic fertur Pontifex declaraſſe: *Artifices laborioſas artes exercitantes, & ruſtici, ſive divites ſint, ſive pauperes, non tenentur jejunare ſub præcepto peccati mortalis. Et quod abſolvi poſſunt, & induci ad eleemoſynas, & alia bona opera facienda.* Alicui hujuſmodi Declaratio viſa eſt apocrypha, dicens 1. Inepta videri verba illa, *ſub præcepto peccati mortalis;* ergo ne declarat Pontifex teneri ſub veniali? & cur? Sed reſpondetur, quia facile hujuſmodi divites poſſunt venialiter peccare, aſſumendo laborem propter cupiditatem lucri, juxta dicta *pag.* 244. *n.* 885. Et ob hanc cauſam rationabiliter monet Pontifex eos inducendos eſſe ad alia bona opera facienda. 2. Inepta etiam videri alia verba illa, *& quod abſolvi poſſunt:* Si non peccant, a qua culpa abſolvi debent? Sed hoc clare intelligitur; eo quod forte ii tamquam indiſpoſiti a Confeſſarijs dimittebantur, propterea Eugenius declaravit bene eos abſolvi poſſe, non quidem a tranſgreſſione jejunii, ſed ab aliis peccatis confeſſis. Ceterum, uſquedum mihi non conſtabit falſitas hujus Declarationis, numquam audebo eam apocrypham dicere, poſtquam tot claſſici Auctores communiter pro vera illam habent, & ſuper ea ſuam ſententiam fundant. Ratio autem hujus ſententiæ mihi videtur eſſe, quia valde intereſt Reipublicæ, ne cauſa jejunii Operarii intermittant exercere artes, quibus ex ſuo officio incumbunt; ſi enim in diebus jejunii tantum pauperes laborare poſſent ſine jejunii obligatione, plures, quibus non eſt opus actualiter laborare ad ſe ſuſtentandum, laborem intermitterent, quod certe verteret in notabile Reipublicæ detrimentum.

1043 Quæritur 2. An Artifices, qui laborando ſine gravi incommodo jejunare valent, teneantur ad jejunium. *Prima* ſententia negat, quam tenet *Tamb. §. 7. num.* 18. *& Leand. & Paſqual. ap. Concinam p.* 320. *n.* 3. Ratio, tum quia conſuetudo communiter a jejunio eximit omnes, qui laborioſas artes exercent; leges autem non reſpiciunt, quod raro, & per accidens evenit, ſed quod communiter, & per ſe contingit; tum quia ab Eugenio IV. in præfata Declaratione omnes hi fuerunt diſpenſati. *Secunda* vero ſententia, quam tenet *Bonac. p. ult. n. 8. Conc. l. c. Viva in prop. 30. damn. ab Alex. VII. Regin. l. 4. c. 16. n.* 216. affirmat teneri, modo tamen ſit manifeſtum, quod ipſi jejunando grave non ſubeant incommodum; cum ex una parte lex univerſe obliget omnes, qui valent cum levi incommodo jejunare; & ex altera ſatis non conſtat Eugenium voluiſſe cum eis diſpenſare. Secus vero dicendum, ſi dubium ſit, an jejunando grave perferant incommodum; quia ex communiter contingentibus in dubio præſumitur jejunium non eſſe compatibile cum artibus laborioſis. Hæc ſecunda ſententia, ſpeculative loquendo, videtur probabilior; ſed in praxi vix reperietur unus, qui ex hujuſmodi labore non graviter relaxetur.

1044 Quæritur 3. An excuſentur a jejunio exercentes artes laborioſas in diebus, in quibus vacant a labore? Commune eſt inter DD. quod ii qui uno vel altero die non laborant, non tenentur jejunare. Ita *Sanch. dub. 7. num. 10. Bonac. p. ult. n. 8. Azor. c. 17. q. 8. Roncagl. c. 2. Reg. in prax. 2. Elbel p. 189. n. 518. Tamb. §. 7. n. 24. Croix n. 1333. cum Mendo, & Diana.* Ratio, quia in primo die excuſantur, ad reficiendam laſſitudinem propter laborem aſſumtum in die præcedenti: in altero, ad ſervandas vires propter labores in ſubſequenti die aſſumendos. Sed quid, ſi in illis duobus diebus poſſet aliquis ſine gravi incommodo jejunare? *Bonac. l. c. Ledeſma, & Med. apud Viva in d. prop. 30. Alex. VII. n.* 9. affirmant teneri, niſi experti jam fuerint ex præcedenti labore laxatos manere, vel minus aptos reddi ad laborem pro die ſequenti. E contrario *Elbel p. 189. n. 518. Sanch. dub. 7. n. 10. cum Victoria, &c. Diana p. 1. tr. 9. R. 9. cum Fag. & Hurtado* abſolute excuſant, quia ipſe labor laſſitudinem infert. At ego ſentio cum *Viva l. c.* pariter diſtinguendum, ut in præcedenti quæſtione, nempe quod ſi manifeſte ipſi grave incommodum ex jejunio non ſuſtinerent, tenerentur jejunare; Secus, ſi non manifeſte; in dubio enim excuſantur, quia ex communiter contingentibus præſumtio ſtat pro neceſſitate alimenti, ut vel reficiantur a labore exercito, vel idonei reddantur ad laborem exercendum.

1045 Quæritur 4. An qui laborem aſſumit, ut eximatur a jejunio, excuſetur a culpa? Non videtur dubitandum, quod hic poſtquam graviter eſt defatigatus, etiam malo fine, & etiamſi præviderit defatigationem illam fore incompoſſibilem cum jejunio, ad illud non tenetur, ut communiſſime docent *Laym. l. 4. tr. 8. cap. 3. n. 5. P. Concina tom. 5. p. 308. n. 2. Sporer n. 61. cum Med. ac Diana, & Sylveſt. Palud. Sanch. Pal. Fill. et Paſqualig.* (qui aſſerit communem eſſe ſententiam) *apud Croix l. 3. p. 2. n.* 1334. Ratio, quia jam ille eſt factus moraliter impotens ad jejunandum. An autem iſte, apponendo impedimentum, peccet contra jejunii præceptum? Negant *Salm. de Leg. c. 2. n. 164. cum Paſq. Sanctio, et Recaful. ap. Croix l. c.* Ratio, ut dicunt; quia tunc ille utitur jure ſuo, quo poteſt ſe extrahere ab obligatione legis; ſicut ſe eximit ab obligatione jejunii, qui egreditur e ſua Patria, ubi aderat obligatio jejunandi, ut alium locum adeat, in quo tale præceptum non adeſt. Sed omnino affirmandum cum ſententia communi, quam tenent *Sanch. Conſ. l. 5. c. 1. dub. 7. n. 13. Azor. tom. 1. l. 7. c. 17. n. 9. P. Cont. tom. 5. p. 149. n. 2. Mazzotta tom. 1. pag. 126. et Diana p. 3. tr. 14. R. 11.* qui ait ab hac ſententia non recedendum, quidquid prius alibi dixerit: item *Viva q. 10. art. 6. n. 7. et Croix l. c.* qui dicunt contrariam ſententiam communiter rejici. Ratio, quia, licet iſ non peccet contra præceptum jejunii, omittendo jejunium poſt defatigationem; peccat tamen, qui operatur in fraudem præcepti; omnis enim lex obligat, ne quid fiat data opera, ut lex eludatur, ex *D. Thoma* vide *num. ſeq.*

1046 Quæritur 5. An peccet contra legem jejunii, qui ſine juſta cauſa laborem aſſumit, quamvis non in fraudem præcepti? Negant *Roncaglia tr. 9. c. 2. Reg. 2. Bonac. Led. Med. Leand. Paſqualig. et alii ap. Croix l. 3. p. 2. nu.* 1334. Sed oppoſitum pariter omnino tenendum, ut cenſent *Laym. l. 4. tr. 8. c. 3. n. 5. Sanch. Conſ. lib. 5. c. 1. dub. 8. n. 1. Palaus tr. 30. D. 3. p. 2. §. 5. n. 10. cum Nav. Cajet. Tol. Abul. Fill. etc. communiter*, item Croix, *l. c. cum Sanch. Diana, ac aliis*; Et hanc clare docet *S. Thomas* 1. 2. *q.* 71. *art.* 5. ubi loquens de eo qui *ſe occupat talibus, quibus ab eundo ad Eccleſiam impeditur* (nempe ad Sacrum audiendum), damnat de peccato omiſſionis; & rationem adducit: *Qui enim vult aliquid, cum quo aliud eſſe non poteſt, ex conſequenti vult illo carere.* Nec obſtat dicere, quod, ſi quis obligatus ad Sacrum audiendum, alio pergat, ubi non adeſt tale præceptum, eo fine, ut eximatur, vel prævidens ſic eximi ab obligatione Miſſæ, non peccat. Nam bene reſpondet *Mazzotta loc. cit.* quod hic talis, alio eundo, omnino eximitur a debito Sacri audiendi; ſed qui opus aſſumit ad ſe liberandum, vel prævidens ſe liberatum iri a jejunio, adhuc remanet ad illud obligatus, licet poſtea propter laborem aſſumtum a jejunio excuſetur. Notat autem *Sanch. Conſ. l. 5. c. 1. dub. 7. n. 16. cum Victor. et aliis*, quod, ſi quis non ad recreationem, ſed ad finem utilem, licet non neceſſarium, aſſumit laborem, non peccat contra præceptum jejunii, ſi poſtea non jejunet. Et idem ait *n.* 17. de itinerante ex aliqua cauſa honeſta, etſi non neceſſaria, puta ad viſendos propinquos, vel Patriam, ad venandum, ad ludendum pila; tunc enim ſemel, vel iterum excuſat. Sed his non univerſe acquieſco; præſertim, ſi ſola delectationis cauſa, iter, ſive alius labor ſuſcipiatur, ut bene ajunt *Abelly p. 412. n. 3. et Sporer n.* 61. Ceterum probabiliter *Elbel p. 191. n. 526. Sporer n. 60. cum Laym. et Sanch. dub. 7. num. 2. cum Caj. Nav. Angles*, & aliis communiter, excuſant a culpa eos, qui, licet ex proprio officio non laborent, tamen laborem aliquem magnum aſſumunt ob rarum lucrum; ſicut probabiliter non peccant, qui ob hujuſmodi cauſam laborant in die feſtivo, ut ait idem *Sanchez*, utque diximus *de 3. Præc. pag. 139. n. 301. et pag. 146. n. 332. cum aliis.*

1047 Ratione pariter laboris excuſantur a jejunio iter facientes pedeſter per majorem diei partem, ut probabiliter docent *Sanch. dub. 10. n. 2. Leſſ. c. 2. n. 43. Holzmann pag. 335. n. 15. Pal. §. 5. n. 10.* & alii communiter. Sicque pariter excuſantur Muliones, & Agaſones pedeſter mulas, aut aſinos ducentes, ut *Salm. c. 3. n. 137. cum Sanch. Pal. Tol.* Laym. *etc.* Hoc tamen intelligitur 1. niſi perſona, completo itinere, & alia refectione non ſumta in notabili quantitate, jam poſtea ſatis ſe reficiat, tunc enim nequit ſecundam comeſtionem facere, niſi die ſequenti iter proſequi deberet. Intelligitur 2. niſi iter commode differri poſſit, ut docet *D. Thom.* 2. 2. *q.* 147. *art.* 4. *ad* 3. dicens: *Si peregrinatio commode differri poſſit . . . non ſunt propter hoc Eccleſiæ jejunia prætermittenda.* Et eum ſequuntur *Leſſ. n. 43. et* Laym. *num. 3. cum Sylveſt. Tol. et Medin.* Quando autem, incepto itinere, jejunii dies intercurrit, non tenetur itinerans ab illo deſiſtere, ut jejunet, uti docent *Sanch. dub. 11. n. 5. cum Abul.* Laym. *c. 3. n. 5. et Sporer n. 66. cum aliis communiter.*

Sed dubitatur 1. Quale iter, communiter loquendo, ſufficiat ad excuſandum? *Paſqualigus apud Croix num.* 1344. dicit ſatis eſſe iter ſeptem milliarium, ideſt duarum leucarum & mediæ (leuca enim importat hic ſpatium trium milliarium, ſive unam horam itineris). Sed hæc opinio ab aliis non recipitur, qui probabiliter dicunt requiri ad excuſandum ſaltem iter quatuor vel quinque leucarum, ut *Salm. n. 145. Pal. §. 5. nu. 10. Viva art. 6. n. 4. cum Trull. et Diana*; quamvis *La-Croix cum Bonac. Fill. etc.* requirat iter ad minus quinque leucarum, ideſt 15. milliarium. Si tamen via eſſet tam ardua, aut tempus tam aſperum, aut ſi itinerans eſſet adeo debilis, vel itineri non aſſuetus, ut non poſſet jejunare ſine magna difficultate, ob has cauſas aliquando poſſet eum excuſare a jejunio iter etiam ſex milliarium, vel minus; ita *Sanchez dub. 10. n. 3. Salm. n. 137. Roncaglia Reg. 2. in prax. et Croix l. c.* Sic pariter *Tamb. §. 7. n. 25. in fine* recte excuſat famulos pedeſter comitantes Dominum, qui per totum diem equitaret per Urbem. Et ſic adhuc probabiliter quidam doctus excuſabat famulos, qui jugiter per diem inſerviunt, ambulantes ad emendum, ad comitandum, ad literas ferendas, & ſimilia.

Dubitatur 2. an iter facientes equis, vel rhedis, excuſentur a jejunio? Damnata quidem fuit prop. 31. ab Alex. VII. quæ dicebat: *Excuſantur abſolute a præcepto jejunii omnes illi,*

qui

Digitized by Google

qui iter agunt equitando, utrimque iter agant, etiamſi iter neceſſarium non ſit; & etiamſi iter unius diei conficiant. Ceterum communiter a DD. excuſantur qui ſic itinerantur per plures dies, ut *Salm. n.* 138. *Sanch. dub.* 10. *n.* 5. *Ronc. c.* 2. *Reg.* 2. *in prax. Laym. n.* 3. *& Viva art.* 6. *n.* 4. *cum Trull.* (*Viva* tamen, & *Laymann* requirunt, ut tale iter ſit ſaltem per octo dies; ſed hoc videtur nimis rigoroſum). Bene autem advertit *Viva*, quod hujuſmodi itinerantes non excuſantur, ſi eduſter eos ſine magno incommodo poſſe jejunare. Præterea, recte dicunt *Croix*, *Ronc. ll. cit. & Salm. n.* 137. & 138. *cum Sanch. Azor. Tol. Trull. &c.* poſſe aliquando excuſare iter etiam unius diei, ſi agendum eſſet cum magna defatigatione, ut evenit Curſoribus; vel ſi equitans ſit debilis, aut tempus ſit aſperum, vel iter arduum, aut extraordinarium. Iter autem octo, vel decem leucarum putant non eſſe extraordinarium *Salmant. cum Sanch. Tol. Trull. Laſtra, Corella, &c.* contra *Machad. Dianam, Leand. &c. ibid.* Merito autem hic notat *Viva d. art.* 6. *n.* 11. *cum Sanch. dub.* 32. quod itinerantes, ſi non habeant cibos quadrageſimales ſufficientes ad ſubſtentandum, potius debent refici lacticiniis, adhuc in Quadrageſima, & ſervare jejunium, quam aliis legalibus cibis levioribus veſci & jejunium frangere, quia obſervantia jejunii præſtat abſtinentiæ a lacticiniis.

1048 IV. Cauſa excuſans eſt *Pietas*. Communiter docent DD. propter hujuſmodi cauſam pietatis poſſe hominem jejunium omittere, ſcil. ob peragendam aliam piam charitatis aut religionis operam, quæ ſit majoris boni, quam jejunium. Ita *Salm. c.* 2. *n.* 142. *cum aliis paſſim*, ex *D. Thoma* 2. 2. *q.* 147. *ad* 3. ubi ſic ait: *Si autem immineat neceſſitas ſtatim peregrinandi, & magnas diætas faciendi, vel etiam multum laborandi, vel propter conſervationem vitæ corporalis, vel propter aliquid neceſſarium ad vitam ſpiritualem, & ſimul cum hoc non poſſint Eccleſiæ jejunia obſervari, non obligatur homo ad jejunandum; quia non videtur fuiſſe intentio Eccleſiæ ſtatuentis jejunia, ut per hoc impediret alias pias, & magis neceſſarias cauſas.* Subdit tamen S. Doctor: *Videtur tamen in talibus recurrendum eſſe ad Superioris diſpenſationem; niſi forte ubi eſt ita conſuetum; quia ex hoc ipſo, quod Prælati diſſimulant, videntur annuere.* Sed facile S. *Thomas* diſpenſationem hanc potius requirit ad majorem cautelam, vel de convenientia, non vero de neceſſitate, cum mox prius jam dixerat ut ſupra, *propter hujuſmodi cauſas pietatis non obligatur homo ad jejunandum*.

Sed dubium ſit, an hujuſmodi opera a jejunio excuſantia poſſint ſuſcipi ſponte, & non ex officio, vel obedientia? Negant *Sylveſt. Navar. Cajet. & alii ap. Salm. num.* 142. Sed probabilius affirmant *Sanch. dub.* 17. *n.* 2. *& Salm. l. c. cum Arm. Gabr. Palac. & Villal.* Idque expreſſe docet *D. Thom. in* 4. *diſt.* 15. *q.* 3. *art.* 1. *qu.* 2. *ad* 3. ubi dicit: *Si enim ſit tanta abſtinentia, quod homo ab operibus utilioribus impediatur, quamvis ad ea de neceſſitate non teneatur, indiſcretum eſt jejunium, etſi non ſit illicitum*. Modo, intelligitur (ut infra explicabimus), opera illa ex juſta cauſa aſſumantur, & differri non poſſit.

1049 Hinc 1. Excuſantur qui pluribus infirmis cum magno labore inſerviunt in Hoſpitalibus, aut Monaſteriis, ut dicunt *Palaus* §. 4. *n.* 11. *Bon. p. ult. n.* 13. *& Salm. c.* 2. *n.* 143. *cum Led. &c.*

2. Excuſantur peregrinantes ad loca ſacra, modo 1. ipſi vero zelo peregrinationem ſuſcipiant, in magnum Dei honorem, aut magnam ædificationem communem, nempe ſi ſint perſonæ gravis auctoritatis, ut ait *Cajetanus ap. Laym. num.* 5. vel ſi peregrinatio vertat in magnam ipſius peregrini ſpiritualem utilitatem, ut dicunt *Sanch. dub.* 11. *n.* 5. *Holzmann pag.* 336. *n.* 16. *& Salm. tr.* 23. *c.* 2. *n.* 144. *cum Sylveſt. Abul. Pal. Vill. &c.* contra *Ledeſm. Paluc. et Met. ap. Sanch. l. c.* qui excuſant a jejunio etiam eos qui ſimplicis devotionis cauſa peregrinationem ſuſcipiunt: Sed hæc opinio non videtur ſatis tuta, ſemper ac ipſi commode peregrinationem differre poſſunt, ut docet *D. Thom. eod. loco ſupra cit. art.* 4. *ad* 3. ubi ait: *Si peregrinatio, & operis labor commode differri poſſit, aut diminui abſque detrimento corporalis ſalutis .... vel ſpiritualis vitæ, non ſunt propter hoc Eccleſiæ jejunia prætermittenda*. Et ſic alii communiter, ut *Leſſ. c.* 2. *num.* 44. *Laym. d. n.* 5. *Holzm. & Salm. ll. cc.* Quando vero peregrinatio jam ſuſcepta fuerit, & interim dies jejunii occurrat, non eſt obligatio intermittendi eam, ut jejunium ſervetur, prout communiter inquiunt *Sanch. & Salm. ll. cit. cum Abul. Spor. n.* 66. *& Laym. d. n.* 5. qui ait id ut certum tenendum.

3. Excuſantur Concionatores, qui prædicant quotidie ſive frequenter in Quadrageſima, ut ex communi ſententia dicunt *P. Wigandt Ex.* 4. *n.* 92. *Tolet. l.* 6. *c.* 4. *n.* 6. *et Salm. c.* 2. *n.* 149. *cum Nav. Cajet. Tolet. Trull. &c.* quia actio concionandi eſt valde laborioſa, tum propter ſtudium ad id neceſſarium, tum propter corporis agitationem. Et hoc maxime locum habebit pro Miſſionariis, qui diebus Miſſionis cum vehementi agitatione concionantur. Ceterum decet quidem Concionatores omnes, qui non ſolum verbo, ſed etiam exemplo debent prædicare, ut quantum fieri poteſt, ad ædificationem Populorum, jejunia ſatagant obſervare, ut faciunt qui perfectionis amantiores ſunt. An vero excuſentur, qui tantum ter, vel quater in hebdomada Conciones habent? Affirmant abſolute *Sanch. dub.* 13. *n.* 6. *Roncaglia. c.* 2. *Reg. prax.* 3. *Tamb.* §. 7. *n.* 26. *et Henr. Trull. ac Paſqualig. ap. Salm. n.* 149. Idem ſentiunt *Buſemb. ut ſupra*, *Elbel pag.* 169. *n.* 464. *& Viva art.* 6. *nu.* 4. Modo tamen, ut iſti dicunt, cum magno fervore concionentur. Sed melius ajunt *Holzm. pag.* 335. *n.* 15. *et Salm. l. c.* in hoc ſtandum eſſe judicio prudentum, nempe ſi Concionatores iſti ob corporis agitationem, & applicationem mentis ita debiles evadant, ut nequeant jejunium perferre, tunc poſſunt excuſari. Et hoc valet, etiamſi ipſi concionentur cauſa lucri, ut dicunt *Sporer nu.* 63. *Tamb. nu.* 26. *Sanch. dub.* 13. *nu.* 3. *cum Navar. et Angles*, contra *Cajet. Led. et Arm.*) *et Salm. d. num.* 149. *cum Leſſ. Bonac. &c.* Ratio, quia hujuſmodi lucrum, cum ſit juſtum ſtipendium talis laboris, licite intenditur; & aliunde ex tali intentione non impeditur utilitas audientium.

4. Excuſantur Cantores, ſive Muſici, qui jejunium obſervando vocem amitterent, nec poſſent ſuum Officium exercere, ut dicunt *Anacl. n.* 65. *Sporer n.* 63. *Elbel n.* 511. *& Leſſ. n.* 44. *cum Sylveſt. Nav. et Tamb.*

5. Excuſantur Lectores Scientiarum, qui magno ſtudio & labore indigerent; non vero qui dictant lectiones jam prius ordinatas, & ſæpius repetitas; ita communiter *Roncaglia c.* 2. *Reg. prax.* 3. *Elbel n.* 464. et *Salm. cap.* 2. *n.* 147. *cum Leſſ. Navar. Cajet. Tol. Azor. &c.* Aſſerunt *Salm.* contrarium ſentire *Sanch. dub.* 13. *n.* 7. Sed non bene, nam hic Auctor ibi non loquitur de Lectoribus, ſed de Scholaſticis, qui propter ſtudium non poſſent jejunare, & dicit cum *Angles*, hos potius debere omittere ſtudium, etiam per totam Quadrageſimam, quam jejunium; contra *Azorium q.* 8. *et Pal. n.* 11. qui cenſent Scholaſticos excuſari, ſi per quinque horas utilibus ſtudiis vacant. An autem excuſentur a jejunio Lectores Grammaticæ? Negant *Salm. n.* 148. Sed affirmant *Sanch. n.* 7. ſi in die quatuor legant lectiones: ſive ſi doceant per quinque horas, ut ait *Azorius*; *Palaus* autem, & alii *ap. Croix n.* 1346. dicunt Magiſtros Grammaticæ, qui per quatuor horas docent, non teneri jejunare pluſquam tribus diebus in hebdomada.

6. Excuſantur Advocati, qui cum jejunio non poſſent ſatisfacere ſuis clientibus, propter ſtudium quo indigent, ita *Ronc. Reg.* 3. *prax. Holzm. n.* 15. *Elbel n.* 464. Idem ajunt *Salm. n.* 140. de Judicibus, qui egent ſtudio ad ſententias ferendas. Idem dicunt *Sporer n.* 59. *Holzm. & Elbel ll. cc. cum Bonac.* de Medicis, & Confeſſariis, qui magno indigent ſtudio, ut ſuis infirmis, aut pœnitentibus ſatisfaciant: Hi enim licet non egeant majori cibo, cum labor ſit mentis, opus tamen habent cibo frequentiori, ut in eis reparetur ſpirituum conſummatio.

7. Confeſſarii cauſa Confeſſionum excipiendarum communiter non excuſantur; niſi extraordinarium laborem ſubeant, nempe ſi Confeſſiones audiant fere per totum diem (puta per ſeptem, vel octo horas); ita *Palaus n.* 11. *Salm. n.* 150. *et Ronc. c.* 2. *Reg. prax.* 3. Sed melius *Sanch. dub.* 13. *n.* 11. *Sporer n.* 59. *Viva art.* 6. *n.* 4. *et Diana p.* 1. *tr.* 9. *R.* 10. *cum Fagund.* ad eos excuſandos, ultra laborem extraordinarium, requirunt, ut ipſi ſint ita debiles, ut cum jejunio non poſſent ſatisfacere frequentiæ pœnitentium; & idem ſentit *Tamb.* §. 7. *num.* 25. ubi inſuper notat, quod prædicti Profeſſores, nempe Lectores, Cantores, Advocati, Medici, & Confeſſarii, non per ſe, ſed tantum per accidens a jejunio excuſari poſſunt, nimirum ſi ratione alicujus gravis circumſtantiæ ſuis officiis jejunando non poſſint ſatisfacere. Et hoc maxime advertendum in hac materia, nam ubi labor per ſe excuſat, in dubio præſumtio ſtat pro exemtione jejunii; e converſo, ubi labor non per ſe, ſed per accidens, nempe ob aliquam circumſtantiam debilitatis perſonæ, vel gravitatem laboris excuſat, in dubio præſumtio ſtat pro obligatione jejunii.

Hic autem ultimo animadvertenda eſt quædam doctrina, quam tradunt *Sporer n.* 67. *et Laym. cap.* 3. *n.* 6. *cum Nav. Sylveſt. Cajet. et Tol.* quod, ſi quis non habeat cauſam abſolute ſufficientem ad eum excuſandum a jejunio Quadrageſimali, & aliqua ratio ipſi probabilis & juſta appareat, qua tantum bis, vel ter in hebdomada jejunet, non eſt urgendus ad jejunandum, etiamſi cauſa illa non omnino ſufficiat, ſed relinquendus in ſua bona fide, ne ipſe forte deinde omnia jejunia culpabiliter omittat.

An autem peregrinus teneatur ad jejunium quod ſervatur in loco ubi reperitur non permanenter, ſed per aliquod tempus, aut tranſeunter; Et quid ſi ibi non ſervetur jejunium quod ſervatur in Patria; Vide dicta *l.* 1. *n.* 156. *v. Hic refert.* 1050

FINIS TOMI PRIMI.

Digitized by Google